Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

B-4

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Reseacch Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

80

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్రీరస్తు.

శ్రీమదనంతనిగమనిగమాంతసిద్ధాంతపరమతత్త్వార్థప్రకాశకం.
లేఖన-పూజన-పఠన-శ్రవణస్మరణ-మనన-నిదిధ్యాసనాదిభిరఖిలకలికల్మషాంధకారనికరనిస్తారణపటుతరప్రచండభాస్కరాయమాణం
శ్రీభూనీళావిలాసలోలశ్రీవైకుంఠనివాసశ్రీవిష్ణుపరబ్రహ్మవిచిత్రచరిత్రసంపూర్ణం.

వసిష్ఠ - పులస్త్య - వరప్రదానాధిగత పూర్వజన్మజ్ఞానేన - పరాశరమహర్షిణా.
స్వసుతాయ - స్వశిష్యాయ - మైత్రేయాయచ - ఉపదిష్టం.
సకలఋషిమండలమండనాయమానేన - బ్రహ్మతేజోనిధినా - పరమకృపాళునా.
భగవతా - శ్రీవేదవ్యాసమహర్షిణా - జగతీతలే ప్రకాశితం - అష్టాదశపురాణరత్నమిదం.

శ్రీ-విష్ణుపురాణం.

శ్రుతిస్మృతీతిహాసపురాణాద్యర్థపరిజ్ఞానప్రముదితహృదయానాం.
విద్వజ్జనాభీష్టప్రదానవిజితకామధేనుకల్పవృక్షాణాం.
మహీమండనాయమానానాం - మహనీయకీర్తివిలసితదిఙ్మండలానాం - మహాత్మనాం - పఠనాద్యుపయోగాయ.
శ్రీవిష్ణుచిత్తీయ - శ్రీధరీయాత్మప్రకాశికాఖ్య - వ్యాఖ్యానద్వయసహితం.

శ్రీకృష్ణపాదకమలమకరందపానభృంగాయమాణహృదయేన.
కనకాంబాగర్భశుక్తిముక్తాఫలేన - విద్వత్సార్వభౌమస్య - సుబ్బరాయశాస్త్రిణస్తనయేన.

దంపూరి-వేంకటసుబ్బశాస్త్రిణా.

మీనాక్షీజానేః - యజ్ఞేశ్వరవిద్వచ్చూడామణేః - ఆత్మజేన - మధుర - సుబ్బాశాస్త్రిణాచ.
మామిడిపూడి - వేంకటకృష్ణాచార్యేణచ.
అనేకవ్యాఖ్యానమూలగ్రంథైస్సాకం సమ్యక్పరిశోధ్య పరిష్కృతం.

శ్రీమచ్చెన్నపుర్యాం - గోవిందప్పనాయకవీథ్యాం - ఏకనవతితమగృహే స్థాపితాయాం.
జ్ఞానసూర్యోదయముద్రాక్షరశాలాయాం.
తదధికారిణా - భువనగిరి - రంగయనామ్నా - వైశ్యచూడామణినా.
గగనగజాద్రిశశాంకాఖ్యశాలీవాహనశకే.
కాళయుక్తినామసంవత్సరే - అధికజ్యేష్ఠమాసే - పూర్ణిమాయాం - గురువాసరే.
ముద్రాక్షరైర్ముద్రితం సత్ - జగతివిజయతేతరాం.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్రీరస్తు.

శ్రీవిష్ణుపురాణే - ప్రథమాంశస్థ - కథానుక్రమసూచికా.

ద్వితీయాంశస్థకథానుక్రమసూచికా.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తృతీయాంశస్థకథానుక్రమసూచికా.

చతుర్థాంశస్థకథానుక్రమసూచికా.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

పంచమాంశస్థకథానుక్రమసూచికా.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.
CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

షష్ఠాంశస్థకథానుక్రమసూచికా.

శ్రీవిష్ణుపురాణస్థకథానుక్రమసూచికా.

సమాప్తాభూత్.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

హరిః ఓం.

శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మణే నమః.

శ్రీవిష్ణుపురాణే - సవ్యాఖ్యానే - ప్రథమాంశే - ప్రథమోఽధ్యాయః

శ్రీవిష్ణుచిత్తీయవ్యాఖ్యా.

శ్రీవిష్ణుచిత్తపదపంకజసంగమాయ చేతో మమ స్పృహయతే కిమతః పరేణ।
నో చేన్మమాపి యతిశేఖరభారతీనాం భావః కథం భవితుమర్హతి వాగ్విధేయః॥

ఓం. అథభగవాన్ పరాశరః - శ్రీమతే మైత్రేయాయ లోకహితార్థం శ్రీవిష్ణుపురాణం- ప్రణేష్యన్ - ప్రణిపాతాదిభిరుపసన్నాయ సచ్ఛిష్యాయ సదాచారవతా తత్పృష్టేన గురుణా - స్వధర్మానుష్ఠానావిరుద్ధే - మనఃప్రసాదకసమయే- పురాణాద్యాఖ్యేయమితి శాస్త్రదర్శనాత్ - పురాణప్రస్తావకం తత్ప్రశ్నం నిబధ్నాతి॥ పరాశరమితి శ్లోకేన॥ పరాశరమితి॥ పరాన్ బాహ్యకుదృష్టీన్ సమ్యక్ప్రమాణతర్కైః ఆశృణాతీతి పరాశరః తం - మునివరం సమ్యక్ జ్ఞానవంతం- కృతపౌర్వాహ్ణికక్రియం భగవత్సమారాధనాదినా విశేషతో విమలమనసం - పూర్వాహ్ణనిర్దేశేన చిత్తస్య సత్త్వోద్రేకో దర్శితః- పరిపప్రచ్ఛ పరితః పప్రచ్ఛ- పురాణార్థమితి శేషః కార్త్స్న్యేన అర్థవిశేషానభినివేశేన సామాన్యతో యన్మయమిత్యాదివక్ష్యమాణప్రకారేణ - అతః ప్రశ్నానురూపేణ ప్రతివచనమపి న క్వచిదాగ్రహేణ

శ్రీవిష్ణుపురాణప్రారంభః.

యస్మాదిదం జగదజాయత యత్ర తిష్ఠత్యంతే సమస్తమిదమస్తముపైతి యత్ర। తస్మై నమస్సదసదాదివికల్పశూన్యాయ తన్యమాత్రవపుషే పురుషోత్తమాయ॥ ౧॥ విధేశ్చ విదుషామిష్టదాయినే తార్క్ష్యయాయినే। నమస్తురంగతుండాయ స్వాత్మనే జగదాత్మనే॥ ౨ ॥ అంశైః షడ్భిస్సమాకీర్ణమంగైర్వేదమివాపరమ్। పురాణం వైష్ణవం చక్రే యస్తం వందే పరాశరమ్॥ ౩ ॥ తత్త్వేన యశ్చిదచిదీశ్వరతత్స్వభావభోగాపవర్గతదుపాయగతీరుదారః। సందర్శయన్నిరమిమీత పురాణరత్నం తస్మై నమో మునివరాయ పరాశరాయ॥ ....

శ్లో. పరాశరం మునివరం కృతపౌర్వాహ్ణికక్రియమ్। మైత్రేయః పరిపప్రచ్ఛ ప్రణిపత్యాభివాద్య చ॥ ౧॥

ఆత్మప్రకాశాఖ్య శ్రీధరీయ వ్యాఖ్యా.

సచ్చిదానందరూపాయ కృష్ణాయాక్లిష్టకారిణే। నమో వేదాంతవేద్యాయ గురవే బుద్ధిసాక్షిణే॥ శ్రీబిందుమాధవం వందే పరమానందవిగ్రహమ్। తథా పురాణతత్త్వజ్ఞాన్ పరాశరముఖాన్ మునీన్॥ శ్రీవిద్వత్సుఖయోగిముఖ్యరచితవ్యాఖ్యాం నిరీక్ష్య స్ఫుటం తన్మార్గేణ సుబోధసంగ్రహవతీమాత్మప్రకాశాభిధామ్। శ్రీమద్విష్ణుపురాణసారవివృతిం కర్తా యతిః శ్రీధరస్వామీ సద్గురుపాదపద్మమధుపస్సాధుస్స్వసంసిద్ధయే॥ శ్రీమద్విష్ణుపురాణస్య వ్యాఖ్యాస్స్వల్పాతివిస్తరాః। ప్రాచామాలోచ్య తద్వ్యాఖ్యా మయా ద్వైవం విధీయతే॥ ....

ఓం. అథభగవాన్ పరాశరమునీశ్వరో మైత్రేయం నిమిత్తీకృత్య శ్రీవిష్ణుతత్త్వప్రతిపాదకం పురాణమారభతే॥ పరాశరమిత్యాదినా॥ పరాశరమితి॥ స్వస్మిన్నేవ పరోక్షనిర్దేశో లోకోక్త్యా దేహాద్యనహంకారద్యోతనార్థం - ప్ర

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కృతం- తేనాస్య పురాణస్య లైంగ్యాదివన్న క్వచిత్పక్షపాతిత్వం ॥ ౧ ॥ అథ మైత్రేయశ్చతుర్దశవిద్యావిభూషితపు
రాణాధిగమే త్రయోదశవిద్యాస్థానాధిగమలక్షణస్యాత్మనోధికారస్య - తత్ప్రసాదలబ్ధత్వానువాదేన- గురూంస్తు
వన్ పురాణప్రవచనే ప్రోత్సాహయతి - త్వత్తో హీతి ద్వయేన ॥ త్వత్త ఇతి ॥ ఖిలం ప్రహతం అనామ్నాతం పరిశిష్టా
ఖ్యం శ్రీసూక్తాదికం- తదఖిలమామ్నాతమేవ యథా స్యాత్ - తథా వేదాధ్యయనమధీతం అధిగతం ప్రాప్తం- ఖి
లభాగస్యాప్యధ్యయనం త్వత్త ఏవ ప్రాప్తమిత్యర్థః - యద్వా- అఖిలం కృత్స్నం యథాక్రమం స్వశాఖాధ్యయన
పూర్వకక్రమానతిక్రమేణ ॥ శ్లో ॥ అతః పూర్వం తు ఛందాంసి శుక్లేషు నియతః పఠేత్ । కృష్ణపక్షే తథాంగాని మాసాన్
విప్రోర్ధపంచమానిత్యాద్యుక్తక్రమానతిక్రమేణ చ ॥ ౨ ॥ త్వత్ప్రసాదాదితి ॥ అన్యే జనాః యే విద్విషః తే సర్వశాస్త్రే
షు త్వత్ప్రసాదాదకృతశ్రమం మాం న వక్ష్యంతి- కింతు త్వత్ప్రసాదాదేవ కృతసర్వశాస్త్రపరిచయం మాం సమావర్త
నానంతరం వక్ష్యంతి- అన్యే నేతి పదచ్ఛేదే మాం సర్వశాస్త్రేషు త్వత్ప్రసాదాదన్యేనోపాయేన- అకృతశ్రమం వక్ష్యంతి-
కింతు త్వత్ప్రసాదేనైవ కృతశ్రమం వక్ష్యంతీత్యర్థః ॥ ౩ ॥ సోహమితి ॥ య ఏవం వేదాదిత్రయోదశవిద్యాస్థానాభి
జ్ఞః సోహం జగజ్జన్మాదిపురాణార్థం శ్రోతుమిచ్ఛామీత్యర్థః - అనేన బ్రహ్మయజ్ఞాధ్యయనార్థం వేదోపబృంహణా
ర్థం చ పురాణస్య గ్రహణాదౌ తద్యోగ్యత్రైవర్ణికానామేవాధికార ఉక్తో జ్ఞేయః పాపక్షయాద్యర్థం తు పురాణ
శ్రవణాదౌ స్త్రీశూద్రయోరప్యధికారః - తథోక్తం భవిష్యత్పురాణే ॥ శ్లో ॥ అధ్యేతవ్యం న చాన్యేన బ్రాహ్మణక్షత్రి
యాద్వినా । శ్రోతవ్యమేతచ్ఛూద్రేణ నాధ్యేతవ్యం కదాచన ॥ తస్మాచ్ఛూద్రైర్వినా విప్రాన్న శ్రోతవ్యం కదాచనే
తి- విలోమజానాం తు శ్రవణాదావనాధికారః- సూతాదేస్తు విలోమజస్యాపి పురాణప్రవచనం ॥ శ్లో ॥ ధర్మ ఏష తు సూత
స్య సద్భిర్దృష్టః పురాతన ఇత్యాదివచనాదవిరుద్ధం- యథా జగద్బభూవేత్యుపక్రమ్యాశ్రమవాసినామిత్యంతేన ప్రష్ట
వ్యానర్థానాహ- అత్ర భగవతా భాష్యకారేణ బ్రహ్మస్వరూపవిశేష తద్విభూతిభేదప్రకారాః తదారాధనస్వరూ
పఫలవిశేషాశ్చ పృష్టా ఇతి ప్రష్టవ్యార్థవిశేషా ఉక్తాః - యథా జగదిత్యాదిలయమేష్యతి యత్ర చేత్యంతం బ్రహ్మస్వరూ
పవిశేషప్రశ్నః- యత్ప్రమాణానీత్యాదినా చాతుర్యుగేత్యంతం విభూతిభేదప్రకారప్రశ్నః - ధర్మాంశ్చేత్యాద్యన్తే
న తదారాధనస్వరూపఫలవిశేషప్రశ్నౌ పృష్టౌ- బ్రహ్మస్వరూపస్య యతో వా ఇమానీత్యాదివాక్యసిద్ధత్వాత్తద్విశేష
ఏవాత్ర ప్రష్టవ్య ఇతి భాష్యకారేణ బ్రహ్మస్వరూపవిశేషప్రశ్న ఇత్యుక్తం - నను నారాయణానువాకాదిభిః స్వరూ
పస్య విశేషోపి నిర్ధారితః- సత్యం - అనేకానువాకవిప్రకీర్ణయోస్సామాన్యవిశేషయోరేకత్ర సమాహృత్య వచనే
హి వ్యక్తిర్భవతి - ఏతదేవ హి- పురాణాదికృత్యం వేదోపబృంహణం యథా బభూవ యథా భవిష్యతీతి సర్వసృష్టిషు కి
మేకప్రకారా సృష్టిరుతానేకప్రకారాభిన్నక్రమా వేతి ప్రశ్నః- అత్రోత్పత్తిలయయోః పృష్టత్వాత్ స్థితిప్రశ్నో
ప్యభిప్రేతః- స్థితిసంయమకర్తేతి ప్రతివచనదర్శనాత్ ॥ ౪ ॥ యన్మయమితి ॥ యతశ్చైతచ్చరాచరమితి- నిమిత్తో

త్వత్తో హి వేదాధ్యయనమధీతమఖిలం గురో । ధర్మశాస్త్రాణి సర్వాణి తథాంగాని యథాక్రమమ్ ॥ ౨ ॥
త్వత్ప్రసాదాన్మునిశ్రేష్ఠ మామన్యే నాకృతశ్రమమ్ । వక్ష్యంతి సర్వశాస్త్రేషు ప్రాయశో యేపి తద్విదః ॥ ౩ ॥
సోహమిచ్ఛామి సర్వజ్ఞ శ్రోతుం త్వత్తో యథా జగత్ । బభూవ భూయశ్చ యథా మహాభాగ భవిష్యతి ॥ ౪ ॥
యన్మయం చ జగద్బ్రహ్మన్ యతశ్చైతచ్చరాచరమ్ । లీనమాసీద్యథా యత్ర లయమేష్య

ణిపత్య దండవత్ ప్రణమ్య- పాదగ్రహణాదివిధినా అభివాద్య చ ॥ ౧ ॥ బుభుత్సితమర్థం ప్రష్టుం తత్కృతమనుగ్ర
హమనువదతి- త్వత్త ఇతి ద్వాభ్యాం ॥ త్వత్త ఇతి ॥ త్వత్తో వేదాధ్యయనమధీతం అభ్యస్తమిత్యర్థః- ఓదనపాకం పచతీతి
వత్ ॥ ౨ ॥ త్వత్ప్రసాదాదితి ॥ అన్యే విద్వాంసో మాం- సర్వశాస్త్రేషు అకృతశ్రమం న వక్ష్యంతి- అపితు తద్విదోపి కృ
తాభ్యాసం వక్ష్యంతీత్యర్థః ॥ ౩ ॥ సోహమితి ॥ పూర్వం యథా జగద్బభూవ పునశ్చ యథా భవిష్యతీతి జగతో జన్మప్రకా
రప్రశ్నః ॥ ౪ ॥ యన్మయమితి ॥ యన్మయమిత్యుపాదానప్రశ్నః- లీనమాసీద్యత్రేతి లయాధారప్రశ్నః ॥ ౫ ॥ యది

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

పాదానమోఃపృష్టత్వాత్ - యన్మయమిత్యనేనసృష్ట్యాదికర్మభూతంజగత్కిమాత్మకమితిపృష్టం - తస్యచోత్తరంజగచ్చసఇతి-ఇదంతాదాత్మ్యం-అంతర్యామిరూపేణాత్మతయావస్థానకృతం నతువస్త్వైక్యకృతం - యన్మయమితిప్రశ్నస్యోత్తరత్వాత్ జగచ్చసఇతి సామానాధికరణ్యస్యయన్మయమిత్యత్రమయట్ - నవికారార్థః-పృథక్ప్రశ్నవైయర్థ్యాత్ -నాపి ప్రాణమయాదివత్స్వార్థికః- జగచ్చసఇత్యుత్తరానుపపత్తేః-తథాహివిష్ణురేవేత్యుత్తరమభవిష్యత్ - ఉత్తరముక్తంభవేత్ -అతః ప్రాచుర్యార్థఏవకృత్స్నంజగత్తదాత్మకతయాతత్ప్రచురమేవ- తస్మాద్యన్మయమిత్యస్యప్రతివచనం- జగచ్చస ఇతిసామానాధికరణ్యంశరీరాత్మభావనిబంధనం - అన్యథాబాధాయాంసామానాధికరణ్యాశ్రయణేననిర్విశేషవస్తుప్రతిపాదనపరత్వేశాస్త్రస్యాభ్యుపగమ్యమానేసర్వాణ్యేతానిప్రశ్నప్రతివచనానినసంగచ్ఛేరన్- తద్వివరణరూపంచకృత్స్నంశాస్త్రం- తత్పక్షేహిప్రపంచభ్రమస్యకిమధిష్ఠానంనిర్విశేషజ్ఞానమాత్రమితిప్రశ్నప్రతివచనేస్యాతాం- జగచ్చసఇతిజగద్బ్రహ్మణోరేకద్రవ్యత్వేనసామానాధికరణ్యేచబ్రహ్మణఃకల్యాణగుణైకతానత్వంహేయప్రత్యనీకత్వంచబాధ్యేత - సర్వాసుభాస్పదంచబ్రహ్మభవేత్ -తస్మాదాత్మశరీరభావఏవేదంసామానాధికరణ్యంముఖ్యమితివక్ష్యామః- సచయతశ్చేత్యస్యకారణమాత్రవాచిత్వేపియన్మయమిత్యస్యోపాదానకారణవిషయత్వాత్ గోబలీవర్దన్యాయేనయతఇతినిమిత్తకారణపరమితివాచ్యం- తస్యాగతికవిషయత్వాత్ -అత్రమయటః ప్రాచుర్యార్థత్వేనగత్యంతరోపపాదనాచ్చస్వార్థికత్వేయజ్జగదితిప్రశ్నస్యవిష్ణుర్జగదిత్యుత్తరేకానుపపత్తిరితిచేత్ - తథాహి- బాధాయాంసామానాధికరణ్యమభిహితంస్యాత్ - తతశ్చస్థాణురేవనపురుషఇతివత్, విష్ణురేవనజగదిత్యర్థఃస్యాత్ - తథాజగద్విష్ణురితి జగద్బ్రహ్మణోరైక్యోపదేశస్యనజగద్విష్ణురితి వైయధికరణ్యమర్థఃస్యాదితి శ్రుతివిరుద్ధాశ్రుతబాధకల్పనాస్యాత్ -అర్థవత్త్వేసిధ్యతి-మయటస్స్వార్థికత్వేనవైయర్థ్యంచాయుక్తంలీనమాసీద్యథాయత్రయేనక్రమేణయత్రలీనంసకారణం॥౪॥యత్ప్రమాణానీతి॥పృథివ్యాదీనియత్ప్రమాణానీతిమహాభూతాదీనామియత్తాప్రశ్నఃజగతఃప్రమితిసాధనప్రశ్నశ్చ॥౬॥ సూర్యాదీనామితి॥మన్వంతరాణిమనూనాంకాలాః॥౭॥కల్పానితి॥కల్పాన్ బ్రహ్మాయుర్మితాన్మహాకల్పాన్చాతుర్యుగవికల్పితాన్చతుర్యుగపరివృత్తికల్పితాన్కల్పవిభాగాన్మహాకల్పాంశాన్పద్మాదీన్బ్రహ్మదివసాన్-కల్పాంతఃప్రళయః-చాతుర్యుగంభావివేదవిభజనంచతుర్యుగస్యపరిమాణమితివా॥౮॥౯॥ధర్మానితి॥సర్వంఅన్యద్యోగాదిచ॥౧౦॥౧౧॥వాసిష్ఠనందనేత్యామంత్రణేనగురుప్రసాదాదేవజ్ఞానమిత్యుక్త్వాచపురాతనంవసిష్ఠవరదానవృత్తాంతంస్మారితోహృష్టఃపరాశరోవక్ష్యమాణస్యార్థస్యశ్రద్ధేయ

తియత్రచ॥ ౫॥ యత్ప్రమాణానిభూతాని దేవాదీనాంచసంభవమ్। సముద్రపర్వతానాంచసంస్థానం

చతథాభువః॥ ౬॥ సూర్యాదీనాంచసంస్థానం ప్రమాణంమునిసత్తమ। దేవాదీనాంతథావంశాన్మనూన్

మన్వంతరాణిచ॥ ౭॥ కల్పాన్కల్పవిభాగాంశ్చ చతుర్యుగవికల్పితాన్। కల్పాంతస్యస్వరూపంచయు

గధర్మాంశ్చకృత్స్నశః॥ ౮॥ దేవర్షిపార్థివానాంచ చరితంయన్మహామునే। వేదశాఖాప్రణయనం

యథావద్వ్యాసకర్తృకమ్॥ ౯॥ ధర్మాంశ్చబ్రాహ్మణాదీనాం తథాచాశ్రమవాసినామ్। శ్రోతుమి

చ్ఛామ్యహంసర్వంత్వత్తోవాసిష్ఠనందన॥ ౧౦॥ బ్రహ్మన్ప్రసాదప్రవణంకురుష్వమయిమానసమ్। యే

నాహమేతజ్జానీయాంత్వత్ప్రసాదాన్మహామునే॥ ౧౧॥ శ్రీపరాశరఉవాచ॥ సాధుమైత్రేయధర్మజ్ఞ

స్మారితోస్మిపురాతనమ్। పితుఃపితామేభగవాన్వసిష్ఠోయదువాచహ॥ ౧౨॥ విశ్వామిత్రప్రయుక్తేన

తి॥ప్రమాణమియత్తాప్రకాశకంవా-యత్ప్రమాణానిభూతానియత్ప్రకాశ్యానివేత్యర్థః- దేవాదీనాంచసంభవమిత్యనుసర్గప్రశ్నః॥ ౬॥౭ ॥ కల్పానితి॥ కల్పాన్బ్రహ్మాయుఃపరిమితాన్మహాకల్పాన్ -కల్పవికల్పాన్బ్రహ్మాహస్సంజ్ఞికాన్-విభాగానితిపాఠేపిసఏవార్థః- చతుర్యుగైరావర్తమానైర్వికల్పితాన్విభక్తాన్॥౮॥౯॥ధర్మానితి॥వాసిష్ఠఃశక్తిః తస్యనందనస్సుతః తస్యసంబుద్ధిః॥౧౦॥బ్రహ్మన్నితి॥ ప్రసాదప్రవణం ప్రసాదాభిముఖం- యేనప్రసాదప్రవణేనచిత్తేన-జాతాత్ త్వత్ప్రసాదాదహమేతత్సర్వంజానీయాం॥౧౧॥౧౨॥వసిష్ఠస్తవకదాకిమువాచేత్యపేక్షాయాం- తదు

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్వాసీద్ధమేతంవృత్తాంతమాఖ్యాతి॥సాధ్వీత్యాదినా॥౧౨॥౧౩॥౧౪॥౧౫॥అలమితి॥మన్యుంసత్త్రం॥౧౬॥౧౭॥౧౮॥యశస్తప సోర్నాశేస్స్వర్గాపవర్గసాధనధర్మజ్ఞానప్రతిబంధోజాయతఇత్యాహ స్వర్గేతి॥౧౯॥౨౦॥౨౧॥౨౨॥౨౩॥౨౪॥౨౫॥పురాణేతి॥ సంహితాతుల్యత్వాత్సంహితాతస్యాఃకర్తా-యథావద్వేత్స్యసే విభూతివిగ్రహగుణకర్మస్వభావాదిభిః దేవతాసంశయవిపర్యాసంయథావత్ జ్ఞాస్యసి॥ ౨౬॥ ప్రవృత్తఇతి॥ ప్రవృత్తంకామ్యంకర్మ- నివృత్తంనిష్కామంజ్ఞానపూర్వకం- అస్తమలా అజ్ఞానవిపర్యాసరహితా॥ ౨౭॥౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ అథభగవాన్పరాశరః-యఏవంగురుప్రసాదాత్సాక్షాత్కృతశాస్త్రార్థః- సోహంవదామీతిస్వస్యగురుత్వాధికారంసూచయన్ - ప్రశ్నేషుజగత్కారణవస్తువిశేషస్తేనచజగతఃసంబంధప్రకారవిశేషశ్చప్రష్టుః ప్రాధాన్యేనజిజ్ఞాసితఇతిజానన్ప్రధానభూతప్రశ్నప్రతివ

రక్షసాభక్షితఃపురా। శ్రుతస్తాతస్తతః క్రోధో మైత్రేయాసీత్ మమాతులః॥ ౧౩॥ తతోహంరక్షసాం సత్త్రంవినాశాయసమారభమ్। భస్మీకృతాశ్చశతశః తస్మిన్సత్త్రే నిశాచరాః॥ ౧౪ ॥ తతస్సంక్షీయమాణేషు తేషురక్షస్స్వశేషతః। మామువాచమహాభాగోవసిష్ఠోస్మత్పితామహః॥ ౧౫॥ అలమత్యంతకోపేన తాత మన్యుమిమంజహి। రాక్షసానాపరాధ్యంతిపితుస్తేవిహితంహితత్॥ ౧౬॥ మూఢానామేవభవతిక్రోధోజ్ఞానవతాంకుతః। హన్యతేతాతకఃకేన యతస్స్వకృతభుక్పుమాన్॥ ౧౭॥ సంచితస్యాపిమహతావత్సక్లేశేనమానవైః। యశసస్తపసశ్చైవక్రోధోనాశకరఃపరః॥ ౧౮ ॥ స్వర్గాపవర్గవ్యాసేధకారణంపరమర్షయః। వర్జయంతిసదాక్రోధం తాతమాతద్వశోభవ॥ ౧౯ ॥ అలంనిశాచరైర్దగ్ధైర్దీనైరనపరాధిభిః। సత్త్రంతేవిరమత్వేతత్క్షమాసారాహిసాధవః॥ ౨౦ ॥ ఏవంతాతేనతేనాహమనునీతోమహాత్మనా। ఉపసంహృతవాన్సత్త్రంసద్యస్తద్వాక్యగౌరవాత్ ॥౨౧॥ తతఃప్రీతస్సభగవాన్వసిష్ఠోమునిసత్తమః। సంప్రాప్తశ్చతదాతత్ర పులస్త్యోబ్రహ్మణస్సుతః॥౨౨॥ పితామహేనదత్తార్ఘ్యఃకృతాసనపరిగ్రహః। మామువాచమహాభాగో మైత్రేయపులహాగ్రజః॥ ౨౩ ॥ పులస్త్య ఉవాచ॥ వైరేమహతియద్వాక్యాద్గురోరద్యాశ్రితాక్షమా। త్వయాతస్మాత్సమస్తానిభవాన్శాస్త్రాణివేత్స్యతి॥ ౨౪॥ సంతతేర్నక్షమచ్ఛేదఃక్రుద్ధేనాపియతఃకృతః। త్వయాతస్మాన్మహాభాగదదామ్యన్యంమహావరమ్ ॥ ౨౫॥ పురాణసంహితాకర్తాభవాన్వత్సభవిష్యతి। దేవతాపారమార్థ్యంచయథావద్వేత్స్యతేభవాన్। ౨౬ ॥ ప్రవృత్తేచనివృత్తేచకర్మణ్యస్తమలామతిః। మత్ప్రసాదాదసందిగ్ధాతవవత్సభవిష్యతి॥ ౨౭॥ తతశ్చప్రాహభగవాన్వసిష్ఠోమేపితామహః। పులస్త్యేనయదుక్తంతేసర్వమేతద్భవిష్యతి । ౨౮॥ ఇతిపూర్వంవసిష్ఠేనపులస్త్యేనచధీమతా। యదుక్తంతత్స్మృతింయాతిత్వత్ప్రశ్నాదఖిలంమమ । ౨౯ । సోహంవదామ్యశేషంతేమైత్రేయపరిపృచ్ఛతే।పురాణసంహితాంసమ్యక్తాంనిబోధయథాతథమ్॥౩౦॥ విష్ణోస్సకాశాదుద్భూతంజగత్తత్రైవచస్థితమ్। స్థితిసంయమకర్తాసౌ

క్తైరుపోద్ఘాతభూతకథామాహవిశ్వామిత్రప్రయుక్తేనేత్యాదినా॥ విశ్వామిత్రేతి॥౧౩॥౧౪॥౧౫॥౧౬॥ ౧౭॥౧౮॥ స్వర్గేతి॥యశస్తపసోర్నాశకత్వాదేవస్వర్గాపవర్గయోఃస్వర్గమోక్షయోఃవ్యాసేధః ప్రతిబంధఃతస్యకారణంకోపః- హితాతతద్వశోమాభవ॥౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ గుర్వాజ్ఞాకారిణాంశత్రుపక్షీయాఅప్యనుకూలాభవంతీతిదర్శయన్నాహ॥తతఇత్యాదినా ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ వైరఇతి॥ యద్యస్మాత్ స్వగురోర్వాక్యాత్ - క్షమాఆశ్రితా॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ ౨౬॥ ప్రవృత్తఇతి ॥ తస్మాత్ప్రవృత్తేనివృత్తేచకర్మణి అస్తమలాజ్ఞానవిపర్యయశూన్యామతిః భవిష్యతి- తేచకర్మణీస్మృతిప్రసిద్ధే॥ శ్లో॥ ఇహచాముత్రకామ్యంయత్ ప్రవృత్తమభిధీయతే- వైరాగ్యజ్ఞానపూర్వంయన్నివృత్తముపదిశ్యతఇతి- తథాయథాశ్రోతుఃసుఖేనప్రతిపత్తయే॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ సంక్షేపతస్తావత్ ప్రశ్నోత్తరతయాపురాణార్థమాహవిష్ణోరితిశ్లోకేన ॥ విష్ణోరితి ॥ సకాశాత్కాశఃప్రకాశః ఈక్షణమితియావత్ తత్సహితాద్విష్ణోఃజగదుద్భూతం॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

చనత్వేనసంక్షేపతః పురాణార్థమాహ॥ విష్ణోస్సకాశాదితి ॥ తథాహి- ముముక్షోః క్షేత్రజ్ఞస్య ॥ (శ్రు)॥ యతో వా
ఇమానిభూతానిజాయంతే- తత్కారణంసాంఖ్యయోగాదిగమ్యంకారణంతుధ్యేయమిత్యాది(శ్రు)తేః జగత్కారణవి
శేషోజిజ్ఞాస్యః తేనసః జగతః సంబంధప్రకారవిశేషశ్చ - తత్ర హి శరీరశరీరిభావపర్యాయేనియమ్యనియామకత్వ
లక్షణేజ్ఞాతేజీవస్యపరస్మాద్భేదః పృథగాత్మానం ప్రేరితారంచమత్వాజ్ఞాజ్ఞౌద్వావజావీశనీశౌనిత్యో నిత్యానామిత్యా
దిభ్యః (శ్రు)తిభ్యః శ్రూయమాణస్వరూపతయైవేతినిశ్చేతవ్యం- అన్యథాతస్యోపాధికత్వేఅవిద్యాపరికల్పితత్వేవాత
యోర్నియమ్యనియామకభావోనస్యాత్ - నహిఘటాకాశో మహాకాశేననియమ్యతే- నియమనం హి వ్యాప్యావస్థా
నం-నహిఘటాకాశేమహాకాశస్తిష్ఠతి - ఘటేఘటాకాశో మహాకాశశ్చేత్యాకాశద్వయోపలబ్ధిస్స్యాత్ - అవి
ద్యాపరికల్పితస్యనియమనం సంభవతి - నస్థాణౌపరికల్పితః చోరః కేనాపి నియమ్యతే - కించ భేదస్యోపాధికత్వేక
ల్పితత్వే వా బ్రహ్మావిద్యయాతత్త్వమసీతివాక్యార్థజ్ఞానేన ఉపాధ్యవిద్యయోః నాశాత్తత్కృతో భేదోజీవశబ్దా
ర్థోనశ్యేదితిమోక్షస్యాపురుషార్థత్వాత్తత్సాధనేనకశ్చిత్ప్రవర్తేత - జీవస్యనిత్యత్వే(శ్రు)తివిరోధశ్చ - జీవప
రయోస్సంబంధేనియమ్యనియంతృరూపేమోక్షస్య పురుషార్థతాసిధ్యతి - నహిసంబంధః - శేషశేషిత్వాత్మా శేష
భూతస్యజీవస్యశేషిణంపరంప్రతిశ్రూయమాణాసమాహితైవహిస్వరూపానురూపాకైంకర్యసంపత్తిః- సైవఖలు
మోక్షస్యకాష్ఠా - అత్రజగత్కారణవిశేషప్రశ్నస్యోత్తరంవిష్ణోస్సకాశాదితి - సకాశాత్ కాశః ప్రకాశః జ్ఞానం॥
(శ్రు)॥ సఐక్షతలోకాన్నుసృజాఇతి-తదైక్షత-బహుస్యామిత్యాద్యుక్తసంకల్పరూపప్రకాశసహితాదిత్యర్థః-
అథవాసకాశశబ్దః స్వరూపవచనః- ఆచార్యస్యసకాశాదిత్యాదివత్ - యథాబభూవ యథాభవిష్యతీత్యనయోరపీద
మేవోత్తరం- భగవతః పూర్వసర్గప్రకారక్రమస్మృతిరూపసంకల్పేన-హ్యుత్తరోత్తరసర్గప్రవాహః॥ (శ్రు)॥ ధా
తాయథాపూర్వమకల్పయదితి(శ్రు)తేః - యథర్తుష్వృతులింగానీతిస్మృతేశ్చ - లీనమాసీదిత్యాదేరుత్తరం- త
త్రైవచస్థితమిత్యుపాదానేకార్యస్యసంస్థితిర్హిలయః- స్థితిసంయమకర్త్రేతి - స్థితిరుభయవిధా ॥ (శ్రు)॥ యేన
జాతానిజీవంతీత్యుక్తా- ప్రాణనలక్షణాఅంతరాత్మతయాస్థితిరేకా - లోకపాలసోమసూర్యాదిరూపేణబహిః పోష
కత్వాదిరూపాస్థితిరపరా-అగ్న్యంతకాదిరూపేణసంహారః సంయమః - తత్రబహిస్థ్సితిసంయమయోః కర్తేత్యుక్తా

జగతోస్యజగచ్చసః॥ ౩౧॥ మిత్రాపుత్రవచోనిశమ్యసకలంస్మృత్వాత్మనస్తద్వరం సత్రంచైవనివారి

(శ్రు)॥ సఐక్షతలోకాన్నుసృజాఇతి-సోకామయతబహుస్యాంప్రజాయేయేత్యాది(శ్రు)తిసిద్ధం - చిచ్ఛక్తిచ్ఛాశక్తిప
ర్యాయంయదీక్షణమాలోచనాత్మకం - తేనప్రకారేణజగదుద్భూతం - అనేనయథాబభూవేత్యస్యప్రశ్నస్యోత్తరం-
తత్రైవచస్థితంప్రళయకాలఇతిలయాధారప్రశ్నస్యోత్తరం - చశబ్దాజ్జగతఃస్థితిరపితత్రైవేత్యుక్తం-అస్యజగతఃస్థి
తిసంయమయోరసావేవకర్తా-జన్మనోప్యుపలక్షణం-అనేనయతశ్చైతచ్చరాచరాత్మకంజగదిత్యస్యనిమిత్తప్రశ్న
స్యోత్తరం - జగచ్చసఏవేత్యుపాదానప్రశ్నస్యోత్తరం - ఉపాదానకారణరూపత్వాత్కార్యస్య- అనేనైవవిష్ణోస్స
ర్వదాజగదుపాదానకర్తృత్వాదికథనేనవిష్ణౌరేవోద్భవిష్యతితత్రైవస్థాస్యతీత్యాదిసర్వప్రశ్నస్యోత్తరమర్థా
ద్దృష్టవ్యం- అత్రచయథాజగద్బభూవ - యథాపునర్భవిష్యతి యన్మయంజగత్ - యతశ్చ-యత్రపూర్వంలీనం- పు
నశ్చయత్రలయమేష్యతి - యత్ప్రమాణానిభూతానిదేవాదీనాంచసంభవమిత్యష్టప్రశ్నోత్తరంప్రథమాంశే - సము
ద్రపర్వతాదీనాం సంస్థానం - భువస్సంస్థానం - సూర్యాదీనాంచసంస్థానం - తేషాంపరిమాణంచేతిచతుఃప్రశ్నోత్తరం
ద్వితీయాంశే-దేవాదీనాంతథావంశాన్మనూన్మన్వంతరాణిచ-వేదశాఖాప్రణయనంయథావద్వ్యాసకర్తృకమ్
ధర్మాంశ్చబ్రాహ్మణాదీనాంతథాచాశ్రమవాసినామ్ - ఇతిషట్ప్రశ్నోత్తరంతృతీయాంశే - దేవర్షిపార్థివా
వాదీనాం చరితమితిప్రశ్నస్యోత్తరం- తద్వంశవిస్తారోక్తిపూర్వకంచతుర్థాంశే - తత్రచయదువంశే భూభారహ
రణార్థం అవతీర్ణస్యహరేశ్చరితంవిస్తరేణపంచమాంశే - కల్పాన్కల్పవికల్పాంశ్చకల్పాంతస్యస్వరూపంచేతిప్ర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ప్రాణనలక్షణాస్థితిర్జగచ్చస ఇత్యుక్తా - ఇదమేవయన్మయమిత్యస్యజగద్బ్రహ్మణోః సంబంధప్రకారవిశేషప్రశ్నస్యాప్యుత్తరం - యద్వా శ్రుతిస్మృత్యాదిభిర్నియమనం సంయమః - తత్రైవచస్థితం - స్థితిసంయమయోః కర్తేతిచకారేణస్వరూపప్రశ్నోత్తరమేవ ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే- ప్రథమాంశే - ప్రథమోఽధ్యాయః. ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

తదేవంసంక్షేపతఉక్తానాంప్రతివచనానాం వివరణతయా అవతార్యమాణస్య పురాణస్యారంభమవికారాయేత్యాదిభిస్సప్తభిః శ్లోకైఃపురాణప్రతిపాద్య స్వాభిమతదేవతానమస్కారపూర్వకంప్రతిజానీతే - తత్రకారణత్వాభిధానతః ప్రసక్తంవికారిత్వంనిరస్యతి॥ అవికారాయేతి॥ అనేనాచేతనాద్వ్యావృత్తిః ॥ శ్రు ॥ నజాయతేమ్రియతఇత్యాదిశ్రు తేః-క్షేత్రజ్ఞస్యాపిసమమవికారిత్వమితి-తద్వ్యావృత్తిమాహ- శుద్ధాయేతి - శుద్ధిః క్లేశకర్మాదిరాహిత్యం - అశుద్ధాస్తేసమస్తాస్త్వితిహివక్ష్యతి- ఈదృశీశుద్ధిర్ముక్తస్యాప్యస్తీతితద్వ్యావృత్తిమాహ- నిత్యాయేతి- శుద్ధత్వాకారేణనిత్యాయ-అవికారిత్వశుద్ధత్వనిత్యత్వాదీనినిత్యసూరిణామపిసాధారణానీత్యతఆహ - పరమాత్మన ఇతి - పరోయస్మాన్నాస్తిసః పరమః అపరాధీనః నియంతృతయాసర్వస్యవ్యాపనాదాత్మా- నిత్యసూరయస్తేనపరవంతః-అతః పదచతుష్టయేన ప్రాధాన్యాద్యచేతనబ్రహ్మసనకాదిభావనాయుక్తక్షేత్రజ్ఞముక్తనిత్యసూరిభ్యోవ్యావృత్తంపరమస్వరూపంశోధితం - అథజ్ఞానశక్త్యాదిపదసాధారణం - తద్వదేవసర్వవిలక్షణం స్వాసరూపంజ్యోతిర్మయం- ఆదిత్యవర్ణంహిరణ్మయః పురుషోదృశ్యతే - విద్యుతః పురుషాదధీత్యుపనిషత్సిద్ధంస్వరూపమాహ- సదైకరూపరూపాయేతి - ప్రథమోరూపశబ్దః స్వభావవాచీ - అథవా-సదైకరూపంతుల్యప్రకారం హేయప్రత్యనీకతయాకల్యాణైకతానతయాచస్వరూపతుల్యం - ద్వితీయోరూపశబ్దోవిగ్రహవాచీ - అథసర్వవ్యాప్తిలక్షణం ఐశ్వర్యంగుణంఖ్యాపయన్విశేష్యంనిర్దిశతి - విష్ణవఇతి - చిదచిద్వ్యాప్త్యాప్రసక్తందోషంపరిహరతి - సర్వజిష్ణవఇతి - జయోహిపరస్యస్వశేషస్థాపనం - తాచ్ఛీల్యప్రత్యయేనవ్యాప్తిజయాస్వాభావికావితిదర్శయతి ॥ ౧ ॥ బ్రహ్మశివయోస్తద్వి

తంససుమహాభాగోభవత్తారణమ్ । కృత్వావైష్ణవముత్తమంమునివరంమైత్రేయమధ్యాపయత్తత్త్వార్థప్రతిపాదనంప్రవదతాంసర్వార్థదంశృణ్వతామ్॥ ౩౨ ॥ ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

✲✲✲✲ ఇతిసర్వపురాణానామాదిభూతే బ్రహ్మాండాఖ్యే మహాపురాణే ఉద్ధృతాయాం- ✲✲✲✲

❖❖❖❖ పారాశర్యసంహితాయాం-శ్రీవిష్ణుపురాణే-ప్రథమాంశే- ప్రథమోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖

పరాశరః॥ అవికారాయశుద్ధాయనిత్యాయపరమాత్మనే । సదైకరూపరూపాయవిష్ణవేసర్వజిష్ణవే॥౧॥

శ్నత్రయస్యప్రథమాంశే సంక్షేపేణదత్తోత్తరస్య - యుగధర్మాంశ్చకృత్స్నశ ఇత్యస్యచ - తచ్ఛ్లోకోక్తస్యోత్తరంషష్ఠాంశఇతివివేకః॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ ఇతిశ్రీమత్పరమహంసపరివ్రాజకాచార్య శ్రీధరస్వామివిరచితాయాం- ఆత్మప్రకాశాఖ్యాయాం శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం ప్రథమాంశే ప్రథమోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

అథైతత్పురాణప్రతిపాద్యంవిష్ణోస్స్వరూపంపరాశరఃపరరూపేణప్రణమన్విస్తరేణపురాణార్థంవక్తుమాహ అవికారాయేత్యాదిసప్తభిః శ్లోకైః- తత్రతావత్పూర్వాధ్యాయాంతేపురాణార్థసంక్షేపశ్లోకేనజగదుపాదానకర్తృత్వాద్యుక్త్యాప్రాప్తంవికారాదిప్రసంగంవారయన్ప్రణమతి ॥ అవికారాయేతి॥ లోకేహి క్రియాశ్రయత్వాత్కర్తావికారీదృష్టః రాగాదిధర్మవాంశ్చసాహంకారశ్చతద్వ్యావర్తయతి - అవికారాయేతి చతుర్భిః పదైః- ఉపాదానకారణమపిమృత్సువర్ణాదికం ఘటకటకాదినానాపరిణామైరనేకరూపందృష్టం - తత్ వ్యావర్తయతి - ఏకరూపమేవరూపంయస్యతస్మై- సదేత్యస్యసర్వత్రఅన్వయః - తత్ర హేతుః సర్వజిష్ణవే అత్యైశ్వర్యేణసర్వాన్జేతుంశీలంయస్యతస్మై- ఏవంభూతాయవిష్ణవేనమఇత్యుత్తరేణాన్వయః॥ ౧॥ బ్రహ్మాదిత్రిమూర్తిరూపేణప్రణమతి॥నమ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

భూతిత్వమాహ ॥ నమోహిరణ్యగర్భాయేతి ॥ స్వావతార చతుర్ముఖరుద్రరూపేణహిసృష్ట్యాదికర్తృత్వం - తారాయసంసారోత్తారకాయ- మోక్షప్రదాయ - వాసుదేవరూపేణమోక్షప్రదత్వం-హరిశబ్దస్యాపి - వాసుదేవశబ్దోహరేరవతారత్వజ్ఞాపనార్థః॥ (శ్రు)॥ తమేవంవిదిత్వాతిమృత్యుమేతినాన్యః పంథావిద్యతేయనాయ- మామేవయేప్రపద్యంతే మాయామేతాంతరంతితే - సంసారపారంపరమీప్సుభిరారాధనీయోహరిరేకఏవ - బ్రహ్మాణంశితికంఠంచ యాశ్చాన్యాదేవతాఃస్మృతాః । ప్రతిబుద్ధానసేవంతేయస్మాత్పరిమితంఫలం- అంతవత్తుఫలంతేషాం-ఇత్యాదిభిర్భగవతఏవమోక్షప్రదత్వముక్తం- అత్రహిరణ్యగర్భాదివర్ధనేనర్విభూతిత్వం॥ శ్లో॥ నహిపాలనసామర్థ్యామృతేసర్వేశ్వరంహరిమిత్యాదినాతస్యసర్వేశ్వరత్వస్యోక్తత్వాత్॥ ౨ ॥ వ్యక్తావ్యక్తయోరపితద్రూపత్వమాహ॥ ఏకానేకేతి ॥ కారణదశాయామేకసూక్ష్మావ్యక్తత్వాదీని- కార్యదశాయామనేకస్థూలవ్యక్తత్వాదీని - విష్ణవేతద్వ్యాపినే- ఉభయావస్థప్రకృతేః- స్వవశవర్తిత్వాత్ - తన్ముక్తిహేతవే॥ 3 ॥ అచిత్ప్రసంగాత్కాలరూపత్వమాహ॥ సర్గస్థితీతి॥ జగత్సర్గాదిమూలభూతోహికాలః- నకాలేనవినాబ్రహ్మసృష్టినిష్పాదకృద్భవేదిత్యాదేః - జగన్మయః- ఉన్మేషనిమేషకళ్లోన్మానసూర్యగమనాదినాపదార్థావచ్ఛేదకస్వరూపః- పరమాత్మనే- అకాలవశ్యాయ॥ శ్లో॥ కాలఃపచతిభూతానిసర్వాణ్యేవసహాత్మనా। కాలఃపక్వోయయమన్వేతియస్తంవేదసవేదవిత్ ॥ కళాముహూర్తాదిమయశ్చకాలోనయద్విభూతేః పరిణామహేతురిత్యాదేః॥ ౪॥ సమష్టిక్షేత్రజ్ఞరూపత్వమాహ॥ ఆధారభూతమితి- విశ్వస్య ప్రకృతిపరిణామస్య జీవకర్మనిమిత్తత్వేనతచ్ఛరీరతయాతదాధారత్వం-భూతమాత్రాఃప్రజ్ఞామాత్రాఃస్వర్పితాః - యయేదంధార్యతేజగదిత్యాది - అణీయాంసమణీయసాంప్రకృతేరతిసూక్ష్మావస్థావిశేషాణామపివ్యాప్త్యాతతోపిసూక్ష్మతరమవ్యక్తమక్షరేలీయతఇత్యాది - సర్వభూతస్థంసర్వభూతేష్వాత్మతయావస్థితం - అచ్యుతంతద్వికారరహితం- ఏవంరూపసమష్టిపురుషశరీరంపురుషోత్తమంప్రణమ్యకథయామీత్యన్వయః-యద్వా-సర్వభూతస్థంసర్వాత్మసుస్థితం- అచ్యుతంజీవగతజ్ఞానసంకోచాదిరహితం॥ ౫ ॥ వ్యష్టిరూపత్వమాహ॥ జ్ఞానస్వరూపమితి॥ వస్తువృత్త్యాపరిచ్ఛిన్నానుకూలజ్ఞానైకస్వరూపం- అత్యంతనిర్మలం సర్వథామలరూపదుఃఖాజ్ఞానాదిరహితం - తమేవ భ్రాంతిదర్శనతః అనాత్మన్యాత్మవిజ్ఞానాత్ - అర్థస్వరూపేణదృశ్యస్వరూపేణస్థితం- యద్వా-దేవమనుష్యాది

> నమోహిరణ్యగర్భాయహరయేశంకరాయచ। వాసుదేవాయతారాయసర్గస్థిత్యంతకారిణే॥ ౨ ॥
> ఏకానేకస్వరూపాయస్థూలసూక్ష్మాత్మనేనమః। అవ్యక్తవ్యక్తరూపాయవిష్ణవేముక్తిహేతవే ॥ 3 ॥
> సర్గస్థితివినాశానాంజగతోయోజగన్మయః। మూలభూతోనమస్తస్మైవిష్ణవేపరమాత్మనే॥ ౪ ॥ ఆధారభూతంవిశ్వస్యాప్యణీయాంసమణీయసామ్। ప్రణమ్యసర్వభూతస్థమచ్యుతంపురుషోత్తమమ్॥ ౫॥ జ్ఞానస్వరూపమత్యంతనిర్మలంపరమార్థతః। తమేవార్థస్వరూపేణ భ్రాంతిదర్శనతఃస్థితమ్ ॥ ౬ ॥

ఇతి॥ హిరణ్యగర్భాదిరూపాయతైఃరూపైఃసర్గస్థిత్యంతకారిణే- వాసుదేవాయనమః - తదేవంసంసారప్రవర్తకత్వముక్తం- తన్నివర్తకత్వేనప్రణమతి- తారాయభక్తానాం తారాయ॥ ౨ ॥ కించ॥ ఏకేతి॥ ఏకమనేకంస్వరూపంయస్యస్థూలసూక్ష్మశ్చాత్మాస్వరూపంయస్య- విరుద్ధస్వరూపద్వయం తస్యకథమిత్యత్రాహ- అవ్యక్తవ్యక్తరూపాయ అవ్యక్తంకారణంవ్యక్తంకార్యంతదుభయరూపాయ - అతః అవ్యక్తరూపత్వాదేకరూపాయసూక్ష్మరూపాయ వ్యక్తరూపత్వాచ్చానేకరూపాయస్థూలాత్మనేచేత్యర్థః- ఏవంసర్వాత్మకత్వేనోపాసకానాం ముక్తిహేతవేనమః॥ 3॥ కార్యకారణత్వేనాభినయన్ ప్రణమతి॥ సర్గేతి॥ జగతస్సర్గాదీనాంయోమూలభూతఃజగన్మయశ్చ - అతోవిష్ణవేసర్వవ్యాపినే- తథాపిపరమాత్మనేకార్యకారణాభ్యాంపరమడుత్కృష్టఆత్మాస్వరూపంయస్య - తత్సంగరహితాయేత్యర్థః॥ ౪॥ ఆధారేతి॥ ఆధారభూతమిత్యాదీనాంప్రణమ్యకథయామీతిచతుర్థేనాన్వయః - అణీయసామప్యణీయాంసం అతిసూక్ష్మతమం - సర్వభూతస్థం సర్వభూతేషునియంతృత్వేనస్థితం - సర్వభూతాంతస్థత్వేప్యచ్యుతంతైరపరిచ్ఛిన్నం॥ ౫॥ జ్ఞానేతి॥ అర్థస్వరూపేణదృశ్యరూపేణ - భ్రాంతిదర్శనతః ద్రష్టృజీవభ్రాంతిజ్ఞానేన

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తత్తదాకారవిశిష్టపిండమాత్రతయా ప్రతిభాసమానం॥ ౬॥ ఉక్తమర్థముపసంహరతి॥ విష్ణుమితి ॥ ప్రభుంసృష్ట్యాది షునైరపేక్ష్యేణస్వఛందం- అజంఅక్షరం కర్మాధీనజన్మనాశరహితం- అవ్యయంపూర్వోక్తమహావిభూతేరప్రచ్యుతం॥ ౭॥ అథశ్రోతౄణామాదరార్థంస్వస్యఆప్తతమగురుపర్వక్రమమాహ కథయామీతిద్వాభ్యాం ॥ కథయామీతి॥ భగవానుత్పత్తిప్రళయాదితత్త్వజ్ఞః॥ శ్లో॥ ఉత్పత్తించవినాశంచ భూతానామాగతింగతిం- వేత్తివిద్యామవిద్యాంచ సవాచ్యోభగవానితీతివచనాత్- కుతః- అబ్జయోనిఃయతోభగవదారస్తచ్ఛిష్యశ్చ॥ శ్రు॥ యోబ్రహ్మాణం విదధాతిపూర్వంయోవైవేదాంశ్చప్రహిణోతితస్మాఇతిశ్రుతేః॥ ౮॥ ౯ ॥ అథవిస్తరేణపురాణంవక్తుమారభతే- పరఃపరాణామితి ॥ స్వరూపగుణరూపైశ్వర్యాదిభిః ఉత్కృష్టేభ్యోప్యుత్కృష్టః పరమః - స్వస్మాత్పరరహితః- పరమాత్మా ఆప్నోతీత్యాత్మా స్వయమాత్మాంతరరహితశ్చ- ఆత్మసంస్థితః స్వాధారః - రూపంసంస్థానం దేవాదిజాతిః వర్ణఃశుక్లాదిః ఆదిశబ్దేనక్రియాద్రవ్యగ్రహ్యాతేనిర్దేశఃసంజ్ఞా ఏతైర్జాతిగుణక్రియాద్రవ్యనామాఖ్యైఃకల్పనాహేతుభిర్విశేషణైః వివర్జితః- రూపవర్ణాతిపాతేవగోజాతిః॥ ౧౦॥ షడ్భావవికారైర్వర్జితఇత్యాహ - అపక్షయేత్యాదినా॥ అపక్షయఇతి॥ సదాస్తీతివచనాత్ కాదాచిత్కాస్తిత్వవికారోనిరస్తః - ఏతత్సత్తయానభివ్యాప్తస్యకాలస్యాభావాత్ - అనేనకాలానవచ్ఛేదఉక్తః॥ ౧౧॥ దేశానవచ్ఛేదంనామవిశేషనిర్వచనేనదర్శయతి॥ సర్వత్రేతి॥ శ్రు॥ నైనమూర్ధ్వంనతిర్యంచంనమధ్యేపరిజగ్రభత్ - అంతర్బహిశ్చ తత్సర్వంవ్యాప్యనారాయణఃస్థితఇత్యాదేః- సమస్తమత్ర వసతి-జాతిగుణప్రభాదివత్ -తదధీనధారణంభవతి॥ శ్రు॥ భర్తాసన్భ్రియమాణోబిభర్తీతి

విష్ణుంగ్రసిష్ణుంవిశ్వస్య స్థితిసర్గేతథాప్రభుమ్। ప్రణమ్యజగతామీశమజమక్షరమవ్యయమ్ ॥ ౭ ॥
కథయామియథాపూర్వందక్షాద్యైర్మునిసత్తమైః। పృష్టఃప్రోవాచభగవానబ్జయోనిఃపితామహః॥
౮ ॥ తైశ్చోక్తంపురుకుత్సాయ భూభుజేనర్మదాతటే । సారస్వతాయతేనాపి మహ్యంసారస్వతేన
చ ॥ ౯ ॥ పరఃపరాణాంపరమః పరమాత్మాత్మసంస్థితః । రూపవర్ణాదినిర్దేశ విశేషణవివర్జితః॥
౧౦॥ అపక్షయవినాశాభ్యాంపరిణామర్ధిజన్మభిః। వర్జితశ్శక్యతేవక్తుంయస్సదాస్తీతి కేవలమ్॥ ౧౧॥
సర్వత్రాసౌ సమస్తంచ వసత్యత్రేతివైయతః । తతస్సవాసుదేవేతి విద్వద్భిఃపరిపఠ్యతే ॥ ౧౨ ॥

స్థితం॥ ౬॥ విష్ణుమితి॥ విష్ణుంగ్రసిష్ణుమిత్యనేనకాలరూపేణ- అతస్సర్గస్థిత్యంతకారిణమిత్యనేనాపౌనరుక్త్యం-అతఏవనమస్యస్వరూపభేదద్యోతనార్థం ప్రణమ్యేత్యస్యావృత్తిః- అక్షరంఅచలం ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ పితామహేనదక్షాదిభ్యః ప్రోక్తంత్వయాకథంకథ్యతేతత్రాహ- తైశ్చోక్తమితి॥ ౯ ॥ అవ్యక్తాదిచతూరూపస్య పరమాత్మనోజగత్సృష్ట్యాదివక్తుంతతః ప్రాచీనంతత్స్వరూపమాహ - పరఇత్యాదిచతుర్భిః॥ పరఇతి॥ పరఃపరాణాం॥ శ్రు॥ ఇంద్రియేభ్యః పరాహ్యర్థాఅర్థేభ్యశ్చ పరంమన ఇత్యాది శ్రుతిభ్యః పరత్వేనప్రతిపాదితానామింద్రియాదీనాంపరః ప్రాక్తనః - అతఏవపరమ ఉత్కృష్టః - పరమాత్మా - ఆత్మసంస్థితః యః ఆత్మనితిష్ఠన్నిత్యాదినాజీవాంతర్యామిత్వేనస్థితః- అనన్యాధారఇతివా - రూపవర్ణాదినిర్దేశః తదేవవిశేషణం తేనవివర్జితః - రూపంశుక్లాది - వర్ణః బ్రాహ్మణత్వాదిః- ఆదిశబ్దాజ్జాతిక్రియే - శుక్లోబ్రాహ్మణోగౌః పాచకఇత్యాదినిర్దేశేనవిశేషయితుమశక్యః- యద్వా-రూపాదినిర్దేశవివర్జితః రూపాద్యభావాత్ - అతఏవవిశేషణైరపివివర్జితఇత్యర్థః॥౧౦॥షడ్భావవికారవర్జితఇత్యాహ॥ అపక్షయేతి॥ ననుచ॥ శ్రు॥ అసన్నేవసభవతి - అసద్బ్రహ్మేతివేదచేత్ - అస్తిబ్రహ్మేతిచేద్వేద- సంతమేనంతతోవిదురితి- అస్తీత్యేవోపలబ్ధవ్యఇత్యాదిశ్రుతేరస్తిత్వంతావదంగీకర్తవ్యం-తథాచద్వితీయోభావవికారఃప్రాప్తఇత్యాశంక్యాహ- శక్యతేవక్తుంయస్సదాస్తీతి - సర్వదాస్తిత్వంచనభావవికారః - కింతుజన్మానంతరాస్తిత్వమేవ-కాదాచిత్కత్వాత్ -అతోనాయందోషఇత్యర్థః ॥ ౧౧ ॥ పరమాత్మైవసఃతంత్రవిద్భిర్వాసుదేవశబ్దేనోచ్యతఇత్యాహ ॥ సర్వత్రేతి॥సర్వత్రాసౌవసతిసమస్తంచాస్మిన్వసతి-వైప్రసిద్ధ -యతస్తతస్సవాసుదేవఇతి-

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్రుతేః- అగ్నిజలాదిభిర్నభ ఇవ సర్వగతోఽపి తద్గతదోషైరసంస్పృష్టోఽద్యోతత ఇత్యాహ- దేవ ఇతి॥ ౧౨॥ ఏష ఏవ వేదాంతవేద్యం బ్రహ్మేత్యాహ॥ తద్బ్రహ్మేతి॥ అక్షయం అపక్షయరహితం - అవ్యయం పరిణామవివృద్ధ్యాద్యవస్థాంతరరహితం - అతః ఏకస్వరూపం- హేయమవిద్యాస్మితాది తత్ఫలం మలం యథోక్తం॥ శ్లో॥ కామః క్రోధశ్చ మోహశ్చ హర్షో మానో మదో గుణః। విషాదశ్చాష్టమః ప్రోక్తః ఇత్యేతే మానసా మలాః - గుణాస్సత్త్వాదయః॥ ౧౩ ॥ వస్తుతో నవచ్ఛేదమాహ॥ తదేవేతి॥ వ్యక్తావ్యక్తస్వరూపవత్ - ఏతత్సర్వం తదేవ బ్రహ్మ- తథా తదేవ సమష్టివ్యష్టిపురుషరూపేణ కాలరూపేణ చ స్థితం- చిదచిత్ప్రకారస్య బ్రహ్మణ ఏవ వస్తుత్వాద్వస్త్వంతరాపరిచ్ఛేదః ॥ ౧౪ ॥ హేయప్రత్యనీకకల్యాణగుణాశ్రయస్య బ్రహ్మణో వికారాదిపురుషార్థాదిదోషాశ్రయ సర్వతాదాత్మ్యే తద్గతదోషాః ప్రసజ్యేరన్నిత్యాశంక్య - యస్యాత్మా శరీర మిత్యాది శ్రుతిసిద్ధశరీరాత్మభావేన తాదాత్మ్యం న తు స్వరూపేణేత్యాహ॥ పరస్యేతి॥ పురుషస్య కర్తృత్వభోక్తృత్వచేతనత్వాదినా ప్రకృతిం ప్రతి ప్రాధాన్యాత్ప్రథమ్యం॥ ౧౫ ॥ సర్వస్య బ్రహ్మరూపత్వవచనేన చోద్యం కథం పరిహృతమిత్యత ఆహ ॥ ప్రధానేతి ॥ పశ్యత ఇతి పదం పరప్రాప్యత్వరూపం- యతః ప్రధానాదిరూపేభ్యః పరమం విలక్షణం - తస్మాత్సూరయః శుద్ధం రూపభూత ప్రధానాదిగతవికారాజ్ఞానాదిరహితం- పరమం జ్ఞానానందాదిభిః సర్వోత్కృష్టం చ పశ్యంతీత్యర్థః ॥ ౧౬ ॥ నను ప్రధానాదీనాం నానారూపత్వేన భే

> తద్బ్రహ్మ పరమం నిత్య మజమక్షయమవ్యయమ్ । ఏకస్వరూపం తు సదా హేయాభావాచ్చ నిర్మలమ్॥
> ౧౩॥ తదేవ సర్వమేతచ్చ వ్యక్తావ్యక్తస్వరూపవత్। తథా పురుషరూపేణ కాలరూపేణ చ స్థితమ్॥౧౪॥
> పరస్య బ్రహ్మణో రూపం పురుషః ప్రథమం ద్విజ। వ్యక్తావ్యక్తే తథైవాన్యే రూపే కాలస్తథా పరమ్॥ ౧౫ ॥
> ప్రధానపురుషవ్యక్తకాలానాం పరమం హి యత్। పశ్యంతి సూరయశ్శుద్ధం తద్విష్ణోః పరమం పదమ్॥౧౬॥

విద్వద్భిరుచ్యత ఇత్యర్థః - వసనాద్వాసనాచ్చ వాసుః ద్యోతనాద్దేవః వాసుశ్చాసౌ దేవశ్చేతి వాసుదేవః॥శ్లో॥ వాసనాద్ద్యోతనాచ్చైవ వాసుదేవం తతో విదురితి- మోక్షధర్మనిరుక్తేః॥ ౧౨॥ స ఏవోపనిషద్భిర్బ్రహ్మేత్యుచ్యత ఇత్యాహ॥ తద్బ్రహ్మేతి॥ యః పరమాత్మా రూపవర్ణాదిరాహిత్యేన జన్మాదిరాహిత్యేన లక్షితః స ఏవ వాసుదేవ ఇతి బ్రహ్మేతి చోచ్యతే- న వస్త్వంతరం లక్షణభేదాభావాదిత్యాశయేన తదేవ లక్షణమనువదతి- పరమం తన్నిత్యమిత్యాది- హేయమవిద్యా తత్కార్యం చ తదభావాత్ నిర్మలం- తదుక్తం భాగవతే॥ శ్లో॥ వదంతి తత్తత్త్వవిదస్తత్త్వం యద్జ్ఞానమద్వయమ్। బ్రహ్మేతి పరమాత్మేతి భగవానితి శబ్ద్యత ఇతి॥ ౧౩॥ తదేవం శుద్ధస్వరూపం నిరూప్య తస్యైవ స్వమాయావిష్కృతవ్యక్తాదిచతూరూపస్య సర్వప్రపంచోపాదానత్వం నిమిత్తత్వం చాహ ॥ తదేవేతి ॥ తదేవ బ్రహ్మ ఏతత్సర్వం ప్రపంచజాతం- కథంభూతం సత్ వ్యక్తావ్యక్తస్వరూపవత్ వ్యక్తం మహదాది అవ్యక్తం ప్రధానం తత్స్వరూపవత్ తేన రూపేణ స్థితం సత్ తథా పురుషరూపేణ కాలరూపేణ చ స్థితం సత్ ॥ ౧౪॥ చతూరూపోద్భవప్రకారమాహ॥ పరస్యేతి॥ శ్రు॥ స ఈక్షత సోఽకామయత ఇత్యాది శ్రుత్యుక్తేక్షణాదికర్తా పురుషః - పరస్య బ్రహ్మణః - ప్రథమం రూపం - తథా చ పురాణాంతరే వక్ష్యతి॥ శ్లో॥ తస్యైవ యోఽనుగుణభుక్ బహుధైక ఏవ శుద్ధోఽప్యశుద్ధ ఇవ మూర్తివిభాగభేదైః। జ్ఞానాన్వితస్సకలసత్త్వవిభూతికర్తా తస్మై నమోఽస్తు పురుషాయ సదావ్యయాయేతి - తస్యైవ శుద్ధస్య బ్రహ్మణో యోఽనుసమనంతరః పురుష ఇతి ఏతస్యార్థః- తథా చ నారదీయే తంత్రే ॥ శ్లో॥ విష్ణోస్తు త్రీణి రూపాణి పురుషాఖ్యాన్యథో విదుః। ప్రథమం మహతః స్రష్టృ ద్వితీయం త్వండసంస్థితమ్। తృతీయం సర్వభూతస్థం తాని జ్ఞాత్వా విముచ్యత ఇతి - భాగవతే చ॥ శ్లో॥ కాలవృత్త్యా తు మాయాయాం గుణమయ్యామధోక్షజః। పురుషేణాత్మభూతేన వీర్యమాధత్త వీర్యవాన్- తతోఽభవన్మహత్తత్త్వ మిత్యాది- వ్యక్తావ్యక్తే తథైవాన్యే రూపే- పురుషేక్షితమవ్యక్తం తతో జాతం వ్యక్తం చేతి ద్వే అన్యే విలక్షణే రూపే- జడత్వాత్ - కాలస్తథా పరం రూపం- సర్వేషాం క్షోభకత్వాత్ అంతే నిర్దిష్టః ॥ ౧౫ ॥ పరస్య బ్రహ్మణో రూపాణీత్యుక్త్యా ప్రాప్తం తేషాముపాదేయత్వం వారయన్నాహ॥ ప్రధానేతి ॥ సూరయో యత్పశ్యంతి తదేవ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

దాత్ బ్రహ్మణస్తద్గతవికారాదిదోషోమాభూత్ - జగదుపాదానభూతస్య బ్రహ్మణః కథంవికారాద్యప్రాప్తిరిత్యత ఆహ॥ ప్రధానేతి॥ ప్రధానపురుషవ్యక్తకాలాఃరూపాణిప్రవిభాగశః పరస్పరంవికారిత్వభోక్తృత్వాదిస్వభావాపంకరేణస్థిత్యాదీనాంవ్యక్త్యాజ్ఞప్త్యాసద్భావేచ హేతవః-వ్యక్తిర్విశేషో వా- హేతుశబ్దోబ్రహ్మణస్తైభ్యోనియంతృత్వశేషిత్వాదినావిశేషప్రదర్శనార్థః॥ ౧౬ ॥ నను ప్రధానాదీనాంసృష్ట్యాదిహేతుత్వాద్విష్ణోఃకథంకారణత్వమతఆహ॥ వ్యక్తమితి॥ వ్యక్తాదీనాంతదధీనస్వరూపస్థితిప్రవృత్తిత్వేనతచ్ఛరీరత్వాత్ తద్విశిష్టస్య విష్ణోః కారణత్వంనానుపపన్నం- వ్యక్తంవిష్ణురిత్యాదివ్యక్తాదిశరీరకోవిష్ణురిత్యర్థః-నన్వవాప్తసమస్తకామస్య ప్రయోజనాభావాత్ - సృష్ట్యాదినోపపద్యతఇత్యతఆహ- క్రీడతఇతి- క్రీడైవప్రయోజనమిత్యర్థః ॥ ౧౭ ॥ అథసృష్టింవక్తుంప్రళయావస్థానేవస్థితానాంప్రధానపురుషాదీనాంస్వరూపమాహ అవ్యక్తమిత్యాదిపంచభిః॥ అవ్యక్తమితి॥యత్తదితిభగవద్రూపతయోక్తం- యదవ్యక్తంతత్ప్రకృతిః ప్రధానమిత్యాదిశబ్దైః ఉచ్యతేమన్వాదిభిః- నసాంఖ్యాద్యభిమతం- నిత్యం సదసదాత్మకంచేతనాచేతనాత్మకత్వేననిత్యం- దారుణ్యగ్నిరితివక్ష్యతి॥ ౧౮॥ అక్షయమితి॥ అక్షయంఅకృత్స్న పరిణామి- అక్షయ్యమితిపాఠేక్షయానర్హం- నాన్యదాధారంఅకార్యత్వాదన్యత్రాసమవేతం - అత్రాన్యశబ్దస్య పుంలింగత్వేప్యద్ డాదేశః సమాసేతదలోపశ్ఛాపార్షః- అమేయందేశకాలాదినా- అజరంకాలేననజీర్యతి - ధ్రువం స్పందరహితం- విశేషగుణరాహిత్యమాహశబ్దేతి॥ ౨౦॥ త్రిగుణమితి॥ త్రిగుణంగుణత్రయాత్మకం- అనాదిప్రభవాప్యయం ఆదిఃకారణంప్రభవోజన్మఅప్యయోలయః తైర్విహీనం- అగ్రేసృష్టేః పూర్వకాలే - ప్రళయాదను ప్రాకృతప్రళయకాలాంతే- వ్యాప్తం గ్రస్తం- అంభసేవలవణం॥ ౨౧॥ వేదేతి॥ వేదవాదోవైదికన్యాయః తద్విదః- బ్రహ్మ

> ప్రధానపురుషవ్యక్తకాలాస్తుప్రవిభాగశః। రూపాణిస్థితిసర్గాంతవ్యక్తిసద్భావహేతవః॥ ౧౬॥ వ్యక్తంవిష్ణుస్తథావ్యక్తంపురుషఃకాలఏవచ। క్రీడతోబాలకస్యేవచేష్టాంతస్యనిశామయ ॥ ౧౭ ॥ అవ్యక్తంకారణంయత్తత్ప్రధానమృషిసత్తమైః। ప్రోచ్యతేప్రకృతిస్సూక్ష్మానిత్యంసదసదాత్మకమ్॥ ౧౮ ॥ అక్షయంనాన్యదాధారమమేయమజరంధ్రువమ్। శబ్దస్పర్శవిహీనంతద్రూపాదిభిరసంయుతమ్॥ ౨౦॥ త్రిగుణంతజ్జగద్యోనిరనాదిప్రభవాప్యయమ్। తేనాగ్రేసర్వమేవాసీద్వ్యాప్తంవైప్రళయాద

విష్ణోఃపరమంరూపమిత్యర్థః॥ ౧౫॥ తర్హిప్రధానాదిరూపైఃకింకార్యమిత్యతఆహ॥ ప్రధానేతి॥ ప్రధానాదిరూపాణిజగతఃస్థితిసర్గనాశానాంవ్యక్తిసద్భావహేతవః వ్యక్తిరభివ్యక్తిఃప్రకాశః సద్భావః ఉత్పత్తిః తత్ర హేతవః కారణాని- కథం- ప్రవిభాగశః॥ శ్లో॥ చతుర్విభాగస్సంసృష్టౌ చతుర్ధాసంస్థితస్స్థితౌ। ప్రళయంచకరోత్యంతేచతుర్భేదోజనార్దనః। బ్రహ్మాదక్షాదయఃకాలస్తథైవాఖిలజంతవః। విష్ణుర్మన్వాదయఃకాలఇత్యాదినావక్ష్యమాణవిభాగప్రకారేణ॥ ౧౬॥ నన్వేవంభూతస్యవిష్ణుస్సర్గాదౌకిమర్థంప్రవర్తతేతత్రాహ॥ వ్యక్తమితి ॥ విష్ణుఃవ్యక్తాదిరూపోభవతీతియత్తత్క్రీడతోబాలకస్యచేష్టామివజానీహి- తదుక్తం- లోకవత్తులీలాకైవల్యమితి॥ ౧౭॥ అథేదానీం తదేవరూపచతుష్టయంప్రపంచయిష్యన్ప్రథమంప్రధానంప్రపంచయతి అవ్యక్తమిత్యాదిపంచభిః॥ అవ్యక్తమితి॥ యదవ్యక్తంతదృషిసత్తమైఃప్రకృతిరితిప్రధానమితిచప్రోచ్యతే- నిత్యంసదైకరూపంవృద్ధ్యాదిహీనమిత్యర్థః- సదసదాత్మకంకార్యకారణశక్తియుక్తం ॥ ౧౮ ॥ అక్షయమితి॥ అక్షయంఅవినాశి - అక్షయ్యమితిపాఠాంతరేక్షయానర్హం- నాన్యదాధారం అనన్యాశ్రయం- మూలకారణత్వాత్ - నాన్యాధారమితివక్తవ్యే అన్యశబ్దాదత్వవిభక్త్యలోపావార్షౌ- అమేయంఇయత్తాశూన్యం- అజరంఅపక్షయశూన్యం- ధ్రువంనిశ్చలం॥ ౨౦॥ త్రిగుణమితి॥ త్రిగుణం గుణత్రయసామ్యరూపం- అనాదిజన్మశూన్యం - ప్రభవాప్యయంప్రభవంతీతిప్రభవాః కార్యాణి అపియంతిలీయంతేఽస్మిన్నితిఅప్యయం ప్రభవాణామప్యయంకార్యాణాంలయస్థానమిత్యర్థః - అగ్రేసృష్టేఃపూర్వం- ప్రళయాదను అతీతప్రళయాచ్చానంతరం- సర్వమేవకార్యభూతంతేనవ్యాప్తం అంతర్నిహితమాసీదిత్యర్థః॥ ౨౧ ॥తమఆసీత్త

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

నియతాః వేదార్థైకరుచయః- బ్రహ్మవాదినః బ్రహ్మైకకారణత్వవాదినః - ఏతముక్తమేవార్థం ప్రతి ప్రధానప్ర
తిపాదకం శ్లోకద్వయం పఠంతీత్యాహ- పఠంతీతి ॥ ౨౨ ॥ తమేవ శ్లోకద్వయం దర్శయతి॥ నాహరితి॥ శ్రోత్రాదిబు
ద్ధ్యానుపలభ్యం శబ్దాదిరాహిత్యాచ్ఛ్రోత్రాదిజన్యజ్ఞానేనాగమ్యం - ప్రధానమేవ ప్రాధానికం - స్వార్థేక ప్రత్య
యః- బ్రహ్మ చ పుమాన్ సమష్టిపురుషశ్చ- ఏకమాసీత్ - తమ ఆసీత్తమసా గూఢమగ్రే తమః పరో దేవ ఏకీభవతీత్యా
దిశ్రుతేః- నాహో న రాత్రిరితి స్థూలకాలోపాధిభూతజ్యోతిరాదినిషేధే ఏతదాసీదితి నిర్దేశాత్ సూక్ష్మకాలోఽస్తీ
తి గమ్యతే॥ ౨౩॥ విష్ణోస్స్వరూపాదితి॥ అత్ర స్వరూపశబ్దో రూపవచనః స్వరూపాత్ రూపాత్ ఉదితే ఉద్భూతే - ఆ
ర్షస్సంధిః- దితే ఇతి పదచ్ఛేదే విభక్తేరిత్యర్థః ॥ శ్రు॥ తస్మాత్తమస్సంజాయత ఇతి శ్రుతేః - తే రూపే వియుక్తే సృష్టి
సర్గసంయోగవిరహితే యథా స్యాతాం తథా తస్యైవ యేనాన్యేన ధృతే స్తః- తద్రూపాంతరం కాలసంజ్ఞం- అన్యేనే
త్యార్షత్వాత్సాధుస్సంధిః॥ ౨౪॥ ప్రకృతావితి॥ ప్రకృతౌ సంస్థితం లీనం- ప్రతిసంచరః ప్రళయః ॥ ౨౫ ॥ కాలస్య
ప్రకృతిపురుషసంయోజకత్వాత్ వ్యక్తోత్పత్త్యాదిప్రవాహహేతుత్వాచ్చ- వ్యక్తవన్న ప్రకృతౌ లయ ఇత్యాహ॥ అ
నాదిరితి॥ తతః కాలాత్ - కాలస్యానాద్యంతత్వాత్సర్గకాలనిరోధస్సంయమః జగన్నియమనానుప్రవేశో వా - ప్రకృ

ను ॥ ౨౧ ॥ వేదవాదవిదో బ్రహ్మనియతా బ్రహ్మవాదినః। పఠంతి చైతమేవార్థం ప్రధానప్రతిపాద
కమ్॥ ౨౨॥ నాహో న రాత్రిర్న నభో న భూమిర్నాసీత్తమో జ్యోతిరభూన్న చాన్యత్ । శ్రోత్రాది
బుద్ధ్యానుపలభ్యమేకం ప్రాధానికం బ్రహ్మ పుమాంస్తదాసీత్॥ ౨౩ ॥ విష్ణోస్స్వరూపాత్పరతోదితే ద్వే
రూపే ప్రధానం పురుషశ్చ విప్ర । తస్యైవ తేఽన్యేన ధృతే వియుక్తే రూపాంతరం తద్ద్విజ కాలసంజ్ఞమ్॥
౨౪॥ ప్రకృతౌ సంస్థితం వ్యక్తమతీతప్రళయే తు యత్ । తస్మాత్ప్రాకృతసంజ్ఞోఽయముచ్యతే ప్రతిసంచ
రః॥ ౨౫॥ అనాదిర్భగవాన్ కాలో నాంతోఽస్య ద్విజ విద్యతే। అవ్యుచ్ఛిన్నాస్తతస్త్వేతే సర్గస్థిత్యంత
సంయమాః॥ ౨౬॥ గుణసామ్యే తతస్తస్మిన్ పృథక్ పుంసి వ్యవస్థితే। కాలస్వరూపం తద్విష్ణోర్మైత్రేయ

మసా గూఢమగ్రే ప్రకేతమితి శ్రుతేః॥ ౨౧॥ అత్రార్థే విద్వత్స్మృతిమాహ॥ వేదవాదవిద ఇతి॥ వేదవాదవిదః- వేదవా
దాః సిద్ధార్థపరాణి వాక్యాని తద్విదః- బ్రహ్మనియతాః తదర్థపరాః - బ్రహ్మవాదినః వేదప్రవచనశీలాః - ఏత
మేవార్థముద్దిశ్య శ్రుత్యర్థసూచనపరం ప్రధానప్రతిపాదకం నాహో న రాత్రిరిత్యాదిశ్లోకం పఠంతి॥ ౨౨॥ నా
హ ఇతి ॥ తదా నాహో న రాత్రిశ్చాసీత్ సూర్యాద్యభావాన్న తమః అగ్న్యభావాన్న జ్యోతిః న చాన్యత్కించిద
భూత్ -శబ్దాద్యభావాత్ శ్రోత్రాదిజన్యజ్ఞానేనానుపలభ్యం- ప్రాధానికం ప్రధానమేవ ప్రాధానికం- బ్రహ్మ చ
పుమాంశ్చేతి- త్రయమేవ-తదా ప్రళయే - ఆసీత్ - తథా చ శ్రుతిః- నాసదాసీన్నో సదాసీత్తదానీమిత్యాది॥ ౨౩॥
కాలస్వరూపం వివృణోతి- విష్ణోరిత్యాదిచతుర్భిః॥ విష్ణోరితి॥ పరత ఇత్యత్రార్షస్సంధిః- పరతో నిరుపాధేః విష్ణోస్స్వ
రూపాత్ -తే ప్రాగుక్తే- ప్రధానం పురుషశ్చేతి ద్వే రూపే- ఉదితే ఉద్భూతే - అన్యే విలక్షణే మాయాకృతే- తేఽన్యేనే
త్యార్షస్సంధిః - తస్య విష్ణోరేవాన్యేన రూపేణ తే ద్వే రూపే ధృతే సర్గకాలే సంయోజితే - వియుక్తే చ ప్రళయకాలే-
యద్వా- వియుక్తే యథా తిష్ఠతః తథా ప్రళయకాలే ధృతే స్థాపితే- తయోః అవియోగే ప్రళయాభావప్రసంగాత్ - తదే
తత్కాలసంజ్ఞం రూపాంతరం కాలస్వరూపేణ॥ ౨౪ ॥ ప్రకృతిపురుషవియోజనం ప్రతిసంచరసమాఖ్యయోపపాదయ
తి॥ ప్రకృతావితి॥ అతీతగ్రహణం సర్వప్రళయోపలక్షణార్థం- అతీతప్రళయే యద్వ్యక్తం ప్రకృతౌ సంస్థితం లీనం వి
శ్వమాసీత్ - తస్మాద్విశ్వస్య ప్రకృతౌ సంచరణాత్ప్రవేశాత్ ప్రాకృతోఽయం మహాప్రళయ ఉచ్యతే- ఏతచ్చ ప్రకృతిపు
రుషయోరవియోగే హి న ఘటత ఇతి భావః॥ ౨౫ ॥ కాలశ్చ ప్రళయేఽప్యస్తీతి వక్తుం తస్యానాదినిధనత్వమాహ॥ అనాది
రితి॥ తత్ర కార్యాన్యథానుపపత్తిం ప్రమాణయతి- తతస్తు కారణాత్ - ఏతే సర్గస్థిత్యంతసంయమాః సర్గశ్చ స్థితిశ్చ తదం
తే సంయమశ్చ- అవ్యుచ్ఛిన్నాః ప్రవాహరూపేణావిరతాః॥ ౨౬॥ గుణసామ్య ఇతి॥ తతః కారణాత్ తస్మిన్ ప్రళయే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తిపురుషరూపవత్కాలరూపమపి పరస్మిన్నన్తర్హితం ॥ ౨౬ ॥ ప్రకృతేరవిశదసతతపరిణామగణితద్విపరార్ధకా లావసానే ప్రథమం సృష్టికాలో న్మేషమాహ॥ గుణసామ్య ఇతి ॥ గుణసామ్యే సత్త్వాదిగుణసామ్యరూపే గుణసామ్యనిరూపణీయే తస్మిన్ప్రధానే పుంసి చ - పృథక్ వ్యవస్థితే సతి పృథక్ స్థితయుక్తే స్థితే సతి - తత్కాలరూపం పరివర్తతే స్రుజ్యజీవకర్మానుగుణసర్గానుకూలం భవతీత్యర్థః ॥ ౨౭ ॥ అథ సృష్ట్యర్థం ప్రధానపుంసోః క్షోభమాహ ॥ తత ఇతి ॥ ౨౮ ॥ ప్రధానమితి ॥ ఆత్మేచ్ఛయా బహు స్యామితి సంకల్పాత్మికయా - ప్రవిశ్య విషయీకృత్య - క్షోభయామాస - సర్గోన్ముఖౌ చకార - ప్రధానస్య క్షోభో గుణవైషమ్యం ప్రవృత్త్యున్ముఖత్వం చ - పుంసో జ్ఞానవికాసః సంస్కారోద్బోధశ్చ - వ్యయావ్యయా వ్యేతీతి వ్యయః - అవ్యయః వ్యయరహితః - వికారికూటస్థావిత్యర్థః ॥ ౨౯ ॥ ఈశ్వరః ప్రకృతిపురుషయోః క్షోభణేఽపి స్వయమవికార ఇత్యాహ ॥ యథేతి ॥ యథా గంధః కించిద్వికారరహితోఽపి సన్నిధిమాత్రేణ మనసః క్షోభాయ సుఖదుఃఖాదివికారాయ భవతి ॥ ౩౦ ॥ గంధదృష్టాంతేన తస్య నిమిత్తత్వమేవ కిమిత్యాశంకాయాముపాదానమపి స ఏవేత్యాహ ॥ స ఏవేతి ॥ క్షోభకస్సన్ ప్రధానపురుషాత్మకం స్వయమేవ క్షోభయతి - న హి స్వస్మాద్బహిర్భూతం కులాలో మృత్పిండమివ ॥ శ్రు॥ తదాత్మానగ్ం స్వయమకురుత - ఆత్మకృతేః సోఽభిధ్యాయ శరీరాత్స్వదిత్యాదిభ్యః న కేవలం జగదుపాదానం - కార్యభూతం జగదపి స ఏవేత్యాహ - స సంకోచేతి - సంకోచవికాసాభ్యాం యుక్తః ప్రధానత్వేఽపి స్థితస్స ఏవ ॥ ౩౧ ॥ వికాసేతి ॥ తథా వికాసాణుస్వరూపైః వ్యష్టిసమష్టిరూపైశ్చ తథా బ్రహ్మాదిరూపైర్యుక్తః - స ఏవ వ్య

పరివర్తతే ॥ ౨౭ ॥ తతస్తు తత్పరం బ్రహ్మ పరమాత్మా జగన్మయః। సర్వగస్సర్వభూతేశస్సర్వాత్మా పర

మేశ్వరః ॥ ౨౮ ॥ ప్రధానపురుషౌ చాపి ప్రవిశ్యాత్మేచ్ఛయా హరిః। క్షోభయామాస సంప్రాప్తే సర్గకాలే వ్యయావ్యయౌ ॥ ౨౯ ॥ యథా సన్నిధిమాత్రేణ గంధః క్షోభాయ జాయతే। మనసో నోపకర్తృత్వా

త్తథాఽసౌ పరమేశ్వరః ॥ ౩౦ ॥ స ఏవ క్షోభకో బ్రహ్మన్ క్షోభ్యశ్చ పురుషోత్తమః। స సంకోచవికాసాభ్యాం

ప్రధానత్వేఽపి చ స్థితః ॥ ౩౧ ॥ వికాసాణుస్వరూపైశ్చ బ్రహ్మరూపాదిభిస్తథా। వ్యక్తస్వరూపశ్చ తథా వి

గుణసామ్యే ప్రధానే పురుషే చ - పృథక్తయా వ్యవస్థితే సతి - తద్దైవతయోర్ధారణార్థం కాలాఖ్యరూపం వర్తతే - అన్యథా ప్రళయానివర్తనాదితి భావః - నాహో న రాత్రిరిత్యత్ర సూర్యాదిగత్యుపలక్షితస్థూలః కాలో నాస్తీత్యుక్తం - అత్ర తు యావత్ప్రళయం ప్రకృతిపురుషవియోగధారకోఽపి విష్ణోః స్వరూపభూతః కాలో వర్తత ఇత్యుచ్యత ఇత్యవిరోధః - అనేనైవ ప్రళయే ప్రకృత్యా వియుక్తస్తూష్ణీం లీన ఇతి - సర్గకాలే చ ప్రకృతిమధిష్ఠాయ సృష్ట్యాదికర్తా పురుష ఇతి - పురుషస్వరూపమపి వివృతం ద్రష్టవ్యం ॥ ౨౭ ॥ ఇదానీం వ్యక్తస్వరూపం ప్రపంచయిష్యన్ పరమేశ్వరాత్ప్రకృతిపురుషక్షోభకారణమాహ తత ఇత్యాదిపంచభిః ॥ తత ఇతి ॥ తతః సర్గకాలే సంప్రాప్తే - పరమేశ్వరో హరిః స్వేచ్ఛయా ప్రధానం పురుషం చ ప్రవిశ్య క్షోభయామాసేతి ద్వయోరన్వయః - కథంభూతో హరిస్తత్రాహ - తద్బ్రహ్మేత్యాది అవ్యక్తాదిచతూరూపలక్షణః ॥ ౨౮ ॥ ప్రధానమితి ॥ కథంభూతౌ ప్రధానపురుషౌ - వ్యయావ్యయౌ పరిణామ్యపరిణామినౌ - ఉపాదాననిమిత్తభూతావితి యావత్ - ప్రళయకాలే వియుక్తావాత్మని తూష్ణీం స్థితౌ స్వాంశభూతౌ ప్రధానపురుషౌ స్వకాలశక్త్యుద్బుద్ధయేచ్ఛాశక్త్యా సంయోజ్య సృష్ట్యున్ముఖౌ చకారేత్యర్థః ॥ ౨౯ ॥ ప్రవిశ్య క్షోభయామాసేత్యుక్త్యా ప్రాప్తం సక్రియత్వం వారయతి ॥ యథేతి ॥ సన్నిధిమాత్రేణ గంధః మనసః క్షోభాయ జాయతే - న తూపకర్తృత్వాత్తదనుకూలక్రియాకారిత్వాత్ ॥ ౩౦ ॥ నను ప్రధానాదీనామపి స్వరూపావ్యతిరేకాత్ క్షోభ్యస్యాన్యస్య తత్కార్యస్య చాభావే కథం క్షోభకత్వం తత్రాహ స ఏవేత్యాదిద్వాభ్యాం ॥ స ఏవేతి ॥ సంకోచః సామ్యం వికాసో గుణక్షోభః తాభ్యాముపలక్షితః - ప్రధానత్వేఽపి స ఏవ స్థితః - తదవస్థాద్వయోపేతం ప్రధానమపి విష్ణురేవేత్యర్థః ॥ ౩౧ ॥ వికాసేతి ॥ వికాసాణుస్వరూపైః మహాభూతమహదాదిరూపైః - బ్రహ్మరూపాదిభిర్జీవభేదైరప్యుపలక్షితః - వ్యక్తస్వరూపశ్చ సమష్టివ్యష్టిదేహాత్మకశ్చ విష్ణురేవేత్యర్థః ॥ ౩౨ ॥ ఇదానీం మహదాదిక్రమేణ వ్యక్తాఖ్యప్రపంచసృష్టి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

క్తిస్వరూపః మహదాదిస్వరూపశ్చ ॥ ౩౨ ॥ సృష్టిమాహ ॥ గుణసామ్యాదితి ॥ తతః ఉక్తానంతరం - క్షేత్రజ్ఞకర్మప్రేరితాద్గుణసామ్యాత్ - గుణశక్తిసామ్యరూపాత్ ప్రధానాత్ - వ్యజ్యంతే అనేన గుణా ఇతి గుణవ్యంజనం మహత్తత్త్వం తస్య సంభూతిః ॥ ౩౩ ॥ ప్రధానతత్త్వమితి ॥ ఉద్భూతం మహాంతం తత్ ప్రధానం సమావృణోత్ - యద్వా ఉద్భూతమితి ప్రధానవిశేషణం సాత్త్వికఇత్యాద- సాత్త్వికత్వాదికం ప్రదేశభేదేనోద్భూతం గుణత్రయం ॥ ౩౪ ॥ ప్రధానతత్త్వేనేతి ॥ సమం బహిస్సమంతతః వైకారికః సాత్త్వికః - తైజసో రాజసః - భూతాదిస్తామసః - వైకారికపదేనావికారరూపస్య పరమసత్త్వస్య వ్యావృత్తిః ॥ శ్లో ॥ కామం దేవాశ్చ మునయః సత్త్వస్థా నృప సత్తమ । హీనాస్సత్త్వేన సత్త్వేన తతో వైకారికాస్స్మృతా ఇతి ॥ మోక్షధర్మోక్తేః ॥ ౩౫ ॥ త్రివిధ ఇతి ॥ భూతేంద్రియాణాం హేతుస్స ఇత్యత్ర తామసాంశేన భూతానాం హేతుః - సాత్త్వికాంశేనేంద్రియాణాం - రాజసాంశేనోభయోరనుగ్రాహకః ॥ ౩౬ ॥ భూతాదిరితి ॥ తతో భూతాదిర్వికుర్వాణః క్షుభ్యన్ అనభివ్యక్తవిశేషశబ్దగుణకం శబ్దతన్మాత్రం ససర్జ - శబ్దతన్మాత్రాచ్ఛబ్దవిశేషలక్షణం స్థూలాకాశమభూదిత్యర్థః ॥ ౩౭ ॥ శబ్దమాత్రమితి ॥ శబ్దమాత్రం శబ్దతన్మాత్రం తథా ఆకాశం స్థూలాకాశం చ స భూతాదిరావృణోత్ - ఏతేన పూర్వపూర్వతన్మాత్రముత్తరోత్తరతన్మాత్రం తద్విశేషం చ ఆవృణోదితి దర్శితం - ఆకాశః తన్మాత్రరూపస్థూలాకాశమివ స్పర్శతన్మాత్రం చ ససర్జ ॥ ౩౮ ॥ బలవానితి ॥ బలవానభవద్వాయుః - స్పర్శ

ష్ణుస్సర్వేశ్వరేశ్వరః ॥ ౩౨ ॥ గుణసామ్యాత్తతస్తస్మాత్ క్షేత్రజ్ఞాధిష్ఠితాన్మునే । గుణవ్యంజనసంభూతిస్సర్గకాలే ద్విజోత్తమ ॥ ౩౩ ॥ ప్రధానతత్త్వముద్భూతం మహాంతం తత్సమావృణోత్ । సాత్త్వికో రాజసశ్చైవ తామసశ్చ త్రిధా మహాన్ ॥ ౩౪ ॥ ప్రధానతత్త్వేన సమం త్వచా బీజమివావృతమ్ । వైకారికస్తైజసశ్చ భూతాదిశ్చైవ తామసః ॥ ౩౫ ॥ త్రివిధోఽయం మహంకారో మహత్తత్త్వాదజాయత । భూతేంద్రియాణాం హేతుస్స త్రిగుణత్వాన్మహామునే ॥ యథా ప్రధానేన మహాన్ మహతా స తథావృతః ॥ ౩౬ ॥ భూతాదిస్తు వికుర్వాణః శబ్దతన్మాత్రకం తతః । ససర్జ శబ్దతన్మాత్రాదాకాశం శబ్దలక్షణమ్ ॥ ౩౭ ॥ శబ్దమాత్రం తథాకాశం భూతాదిస్స సమావృణోత్ । ఆకాశస్తు వికుర్వాణః స్పర్శమాత్రం ససర్జ హ ॥ ౩౮ ॥ బలవానభవద్వాయుస్తస్య స్పర్శో గుణో మతః । ఆకాశం శబ్దమాత్రం తు స్పర్శమాత్రం సమా

మాహ గుణసామ్యాదిత్యాదిభిః బాహ్యదళైరిత్యంతేన ॥ గుణసామ్యాదితి ॥ తతః ఉక్తానంతరం - తస్మాద్గుణసామ్యాత్ - క్షేత్రజ్ఞేన పురుషేణాధిష్ఠితాత్ - గుణానాం వ్యంజనం మహత్తత్త్వం వ్యజ్యంతే అనేనేతి వ్యంజనం తస్య సంభూతిః ఉద్భవః అభూత్ ॥ ౩౩ ॥ తద్యథా - మృదేవ పిండాద్యవాంతరకార్యావస్థామాపాద్యమానా ఘటాదేరుపాదానం - పిండాదికం తు నిమిత్తమాత్రం - ఘటాదావననుగమాద్వినాశిత్వాచ్చ - తద్వదీశ్వరాధిష్ఠితం ప్రధానమేవ మహదాద్యవాంతరకార్యాణ్యుపాదానతయా వ్యాప్నువచ్చరమకార్యస్యాప్యుపాదానమితి దర్శయితుం పూర్వకార్యేణోత్తరకార్యస్య వ్యాప్తిమాహ - ప్రధానతత్త్వమిత్యాదినా ॥ ప్రధానతత్త్వమితి ॥ ఉద్భూతం మహాంతం కర్మభూతం - తదుపాదానభూతం - ప్రధానతత్త్వం కర్తృభూతం - సమావృణోద్వ్యాప్నోత్ - ఏతదేవ వివృణోతి - సాత్త్వికఇతి ॥ ౩౪ ॥ ప్రధానతత్త్వేనేతి ॥ సమం అన్యూనాతిరేకం యథా భవత్యేవం - త్వచా బీజం యథా ఆవృతం తథా సాత్త్వికాది త్రివిధో మహాన్ సమంతాదావృత ఇత్యర్థః - వైకారికస్సాత్త్వికః - తైజసో రాజసః - భూతాదిస్తామస ఇతి స్వయమేవ వ్యాఖ్యాతం ॥ ౩౫ ॥ త్రివిధ ఇతి ॥ స చ భూతానామింద్రియాణాం చ హేతుర్దేవానామప్యుపలక్షణం ॥ ౩౬ ॥ తామసాహంకారకార్యం ప్రపంచయతి భూతాదిరిత్యాదిన వభిః ॥ భూతాదిరితి ॥ వికుర్వాణః క్షుభ్యన్నిత్యర్థః - శబ్దతన్మాత్రకం భూతసూక్ష్మరూపం - సర్గమితి శేషః పవార్థః - శబ్దో లక్షణం వ్యావర్తకో గుణో యస్య తత్ - శబ్దలక్షణం శబ్దాది తన్మాత్రేభ్యో వాకాశాది మహాభూతేష్వనుస్యూతాన్యభివ్యక్తాని సంతి గుణత్వేన వర్తంత ఇత్యుచ్యంతే ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మాత్రా ఇతి శేషః- స్పర్శః స్పర్శవిశేషః॥ ౩౯॥ తత ఇతి ॥ వాయుస్తన్మాత్రరూపః - రూపమాత్రం ససర్జ వాయోః రూపతన్మాత్రసహితాద్వాయోస్స్పర్శతన్మాత్రరూపాత్ స్థూలం జ్యోతిరుత్పద్యత ఇత్యర్థః-అత్రేదమనుసంధేయం పూర్వపూర్వతన్మాత్రసహితాదేవోత్తరోత్తరతన్మాత్రస్య విశేషోత్పత్తేః- న కేవలాత్ - తథా సతి వాయ్వాదిభూతవిశేషాణాం తద్గుణాధిక్యయోగాత్కారణప్రక్రమేణ హి కార్యే గుణసంభవ ఇతి - అత్ర పురాణాంతరవచనం॥ శ్లో॥ ఆకాశం శబ్దతన్మాత్రం స్పర్శమాత్రం సమావిశత్ । రూపం తథైవావిశతః శబ్దస్పర్శగుణావుభౌ । శబ్దః స్పర్శశ్చ రూపం చ రసమాత్రం సమావిశత్ । తస్మాచ్చతుర్గుణా హ్యేతే విశేషాశ్చేంద్రియగ్రాహ్యా ఇత్యాది॥ ౪౦॥ స్పర్శమాత్ర ఇతి॥ జ్యోతిః రూపతన్మాత్రం॥ ౪౧॥ సంభవంతీతి॥ తతోఽంభాంసి తతః రసతన్మాత్రాత్ పూర్వతన్మాత్రత్రయసహితాత్॥ ౪౨॥ వికుర్వాణానీతి॥ అంభాంసి రసతన్మాత్రాణి - సంఘాతః భూమిః సంహతశబ్దాదిసర్వగుణకత్వాత్ ॥ ౪౩॥ తస్మిన్నితి॥ తస్మాద్గంధతన్మాత్రాత్పూర్వతన్మాత్రచతుష్టయసహితాత్ -తస్మిన్ వ్యోమాదావిశేషరహితశబ్దస్పర్శాదిగుణమాత్రం - తేన తస్మిన్ తత్తత్తన్మాత్రతా॥ ౪౪॥ తదేవాహ॥ తన్మాత్రాణీతి॥ అవిశేషాణి విశేషరహితాని-తతస్తేన- తే శబ్దాదయః అవిశేషసంజ్ఞాః॥ ౪౫॥ విశేషశబ్దార్థం వ్యాకుర్వన్ తత్తద్భావవిశేషమాహ॥ న శాంతా ఇతి॥ శాంతఘోరమూఢాఖ్యత్రిగుణజన్యవిశేషరహితత్వాదవిశేషిణః - ఉక్తం భూతసర్గం నిగమయతి - భూతతన్మాత్రేతి - భూతానాం తన్మాత్రాణాం చ సర్గః - అహంకారాత్తు తామసాత్ - అయముక్తక్రమేణ న త్వవ్యవస్థానేన - కేచిత్ ॥ శ్రు॥ ఆత్మన ఆకాశస్సంభూతః-ఆకాశాద్వాయుః ఇత్యాదిశ్రుతిదర్శనాదాకాశాదిభూతవిశేషాణాం పూర్వపూర్వం ప్రతి ప్రకృతిత్వమాహుః - తదష్టౌ ప్రకృతయః షోడశ వికృతయ ఇతి శ్రుతివిరుద్ధం - తేషామపి హి ప్రకృతిత్వే ప్రకృతీనామాధిక్యం వికృతీనాం న్యూనత్వం చ స్యాత్ - తస్మాదష్టౌ ప్రకృతయ ఇత్యాది శ్రుతివిరోధిన - ఆత్మన ఆకాశ ఇత్యాదిశ్రుతేరితి తైరర్థో వ్యాఖ్యేయః - వ్యాఖ్యాతశ్చాథస్తాదస్మాభిః రేవ పూర్వపూర్వతన్మాత్రం త్వవిశేషముత్తరోత్తరతన్మాత్రం చోత్పాదయతీత్యాచక్షాణైః - పృథివ్యా ఓషధయః ఇత్యోషధిప్రకృతిత్వేఽపి పృథివ్యా న తత్త్వప్రకృతిత్వమిత్యవిరోధః - తస్మాదుక్తప్రకార ఏవ సృష్టిక్రమః॥ ౪౬॥ తైజసానీతి ॥ రాజసాహంకారకార్యాణీంద్రియాణీతి కేచిదాహుః - దేవాః మనస్సహితాని దశేంద్రియాణి వైకారికాస్సాత్త్వికాహంకారకార్యాణీత్యపరే - స్వపక్షమాహ - అత్ర దేవా ఇతీంద్రియాణాం దేవశబ్దవాచ్యత్వం తదధిష్ఠాతృదేవతాభిప్రాయేణ - తైజసాహంకారస్తు వైకా

వృణోత్ ॥ ౩౯ ॥ తతో వాయుర్వికుర్వాణో రూపమాత్రం ససర్జ హ । జ్యోతిరుత్పద్యతే వాయోస్తద్రూపగుణముచ్యతే॥ ౪౦॥ స్పర్శమాత్రస్తు వై వాయూ రూపమాత్రం సమావృణోత్ । జ్యోతిశ్చాపి వికుర్వాణం రసమాత్రం ససర్జ హ॥ ౪౧॥ సంభవంతి తతోఽంభాంసి రసాధారాణి తాని తు । రసమాత్రాణి చాంభాంసి రూపమాత్రం సమావృణోత్॥ ౪౨॥ వికుర్వాణాని చాంభాంసి గంధమాత్రం ససర్జిరే । సంఘాతో జాయతే తస్మాత్తస్య గంధో గుణో మతః॥ ౪౩॥ తస్మింస్తస్మింశ్చ తన్మాత్రా తేన తన్మాత్రతా స్మృతా॥ ౪౪॥ తన్మాత్రాణ్యవిశేషాణి అవిశేషాస్తతో హి తే॥ ౪౫॥ న శాంతా నాపి ఘోరాస్తే న మూఢాశ్చావిశేషిణః । భూతతన్మాత్రసర్గోఽయం అహంకారాత్తు తామసాత్ ॥ ౪౬॥ తైజసానీంద్రియాణ్యాహు

౩౭॥౩౮॥౩౯॥ తత ఇతి॥ తత్ జ్యోతిః రూపగుణముచ్యతే॥ ౪౦॥౪౧॥ సంభవంతీతి॥ తాని అంభాంసి రసాధారాణి॥ ౪౨॥ వికుర్వాణానీతి॥ సర్వగుణసంహతిమత్త్వాత్కాఠిన్యాద్వా సంఘాతః పృథివీ॥ ౪౩॥ శబ్దాదీనాం తన్మాత్రసంజ్ఞాం సిద్ధ్యే తస్మిన్నితి॥ తస్మింస్తస్మిన్నాకాశాదౌ తత్తచ్ఛబ్దాదికమాత్రా సూక్ష్మరూపం తేన కారణేన శబ్దాదేస్తన్మాత్రతా స్మృతా॥ ౪౪॥ అవిశేషసంజ్ఞామపి తేషాం సాంఖ్యప్రసిద్ధాం నివక్తి॥ తన్మాత్రాణీతి॥ ౪౫॥ అవిశేషత్వమాహ॥ న శాంతా ఇతి॥ ఉపసంహరతి- భూతతన్మాత్రేతి- భూతానాం తన్మాత్రాణాం సర్గ ఇత్యర్థః॥ ౪౬॥ రాజసం సాత్త్వికం చ సర్గమాహ॥ తైజసానీతి॥ తైజసాహంకారకార్యాణి బాహ్యేంద్రియాణి దశ - తదధిష్ఠాతారో దేవాస్తు ॥ శ్లో॥ ఊ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

రికతామసయోఃస్వకార్యకరణే ప్రవర్తకః సత్త్వతమసోః కేవలం రజః ప్రవర్తకం తత్రేతి వాయూక్తేః - అహంకా
రస్యేంద్రియాణి ప్రతినిమిత్తత్వమేవ భూతానామేవోపాదానత్వం- శ్రు- అన్నమయం హి సోమ్య మనః ఆపోమయః
ప్రాణః తేజోమయీ వాగిత్యాది శ్రుతేరితి కేచిదాహుః - తదయుక్తం- అహంకారస్యైవోపాదానత్వేపి భూతానా
మాప్యాయకత్వేనాపి తథాని దేశోపపత్తేః - అయమత్రేంద్రియసృష్టిక్రమః ॥ ౨౭ ॥ త్వగితి॥ వైకారికాహంకా
రాత్ - క్రమేణ శబ్దతన్మాత్రాదిపంచక సహాయాత్ క్రమేణ శ్రోత్రాదిజ్ఞానేంద్రియ పంచకస్య సృష్టిః - తస్మాదే
వ తత్సహాయాత్ వాగాదికర్మేంద్రియపంచకస్యసృష్టిః - అసహాయాత్తు తస్మాన్మనసఃసృష్టిరితి - అవాప్త్యర్థంపుం
సోవిషయజ్ఞానార్థం - బుద్ధియుక్తానిత్వగాదీనివిషయజ్ఞానార్థంభవంతీతి శేషః - అత్రబుద్ధిశబ్దేనాంతఃకరణస్య గ్ర
హణం- అత్రశ్లోకే క్రమోనవివక్షితః ॥ ౨౮ ॥ పాయ్వితి॥ పాయోర్విడ్విసర్గః - ఉపస్థస్యమూత్రరేతోవిసర్గః - విస
ర్గశిల్పగత్యుక్తీతిద్వంద్వైకవద్భావాన్నపుంసకత్వం॥ ౨౯ ॥ అథాండసృష్ట్యర్థంభూతానాంపంచీకరణమాహ॥ ఆ
కాశేతి॥ అత్రాకాశాదయఃశబ్దాభూతవిశేషపరాః - ఉత్తరోత్తరైఃఉత్తరత్రోత్తరత్ర ఉత్తరైరధికైరిత్యర్థః- ఏత
దుక్తంభవతి - ఆకాశాదీనిమహాభూతాని ఉత్తరత్రోత్తరత్ర వాయ్వాదావధికైఃశబ్దాదిభిర్గుణైర్విశిష్టానిపరస్పరం
యుక్తానిమిళితాని - తేనాకాశఏకగుణోవాయుర్ద్విగుణస్తేజస్త్రిగుణమాపశ్చతుర్గుణాఃపృథివీపంచగుణేతి ॥ ౩౦ ॥
శాంతాఇతి॥ తేనపరస్పరంమేళనేన - ప్రత్యేకంవిశేషాఃశాంతాఘోరామూఢాః - స్వతశ్శాంతేభూమిజలే - ఘోరౌ
తేజోనిలౌ- మూఢఆకాశః- మేళనాత్సర్వేశాంతాఘోరామూఢాః- అయమత్రపంచీకరణప్రకారః- ఆకాశస్యైకస
ర్ధమాకాశత్వేనస్థితం - అన్యస్మిన్నర్ధేచతుర్ధాకృతేవాయ్వాదిచతుర్భేదభూతప్రవేశః- ఏవంభూతాంతరేపి
ఉక్తంహి॥ శ్లో॥ ఏవంజాతేషుభూతానిప్రత్యేకంస్యుర్ద్విధాతతః। చతుర్ధాభిన్నమేకైకంఅర్ధమర్ధంతథాస్థితం ॥
వ్యోమ్నోర్ధభాగాశ్చత్వారోవాయుతేజఃపయోభువామ్। అర్ధానియానివాయోస్తువ్యోమతేజఃపయోభువా

> దేవావైకారికాదశ। ఏకాదశంమనశ్చాత్ర దేవావైకారికాస్స్మృతాః॥ ౨౭॥ త్వక్చక్షుర్నాసికా
> జిహ్వాశ్రోత్రమత్రచపంచమమ్। శబ్దాదీనామవాప్త్యర్థంబుద్ధియుక్తానివైద్విజ॥ ౨౮॥ పాయూపస్థౌ
> కరౌపాదౌవాక్చమైత్రేయపంచమీ। విసర్గశిల్పగత్యుక్తికర్మతేషాంచకథ్యతే॥ ౨౯॥ ఆకాశవాయు
> తేజాంసిసలిలంపృథివీతథా। శబ్దాదిభిర్గుణైర్బ్రహ్మన్సంయుక్తాన్యుత్తరోత్తరైః॥ ౩౦॥ శాంతాఘో

గ్వాతార్కప్రచేతోశ్వివహ్నీంద్రోపేంద్రమృత్యుకాః ఇతిశ్రీభాగవతోక్తాః - వైకారికాస్సాత్త్వికాహంకారజాః- ఏ
కాదశమింద్రియంమనోంతఃకరణం - తదపివైకారికమితిసంబంధః - అత్రచాంతఃకరణేచేతనాహంకారసంకల్పా
ధ్యవసాయాఖ్య చతుర్వృత్తికే తత్తద్వృత్త్యధిష్ఠాతారోయేదేవాః క్షేత్రజ్ఞరుద్రచంద్రబ్రహ్మాణః తేపివైకారికా
స్స్మృతాఇత్యర్థః॥ ౨౭॥ తేషుజ్ఞానకర్మేంద్రియవిభాగమాహ॥ త్వగిత్యాదిద్వాభ్యాం॥ త్వగితి ॥ త్వగాదీనిపంచబుద్ధి
యుక్తానిజ్ఞానేంద్రియాణి - స్పర్శాదీనామవాప్త్యర్థమితివక్తవ్యే క్రమావివక్షయాశబ్దాదీనామిత్యుక్తం॥ ౨౮॥ పా
యూపస్థావితి ॥ పాయోఃపురీషోత్సర్గః - ఉపస్థస్యమూత్రవిసర్గః - కరయోఃశిల్పం - పాదయోఃగతిః - వాచఉక్తిః
విసర్గశిల్పగత్యుక్తీతిద్వంద్వైక్యం - విసర్గాదిపాయ్వాదీనాంకర్మ- అతస్తానికర్మేంద్రియాణి- విసర్గానందయో
విపాతస్స్వగమః॥ ౨౯॥ పునస్తామసాహంకారకార్యేకంచిద్విశేషమాహ॥ ఆకాశేత్యాదిసార్ధేన ॥ ఆకాశేతి॥ ఉత్త
రోత్తరైఃశబ్దాదీనాంమధ్యే - ఉత్తరఃపరోగుణఃకారణగుణాదుత్తరోధికోయేషాంతైః - సంయుక్తాని- తథాహి- ఆ
కాశస్యకారణగుణాభావాత్స్వకీయశ్శబ్దఏవైకోగుణః - వాయోస్తుస్వకీయస్స్పర్శః - ఆకాశానుగమాచ్ఛబ్దస్స్ప
ర్శశ్చేతిద్వౌగుణౌ - ఏవంతేజసోరూపం- ఆకాశవాయ్వనుగమాచ్ఛబ్దఃస్పర్శశ్చేతిత్రయః -ఏవంసలిలస్యరసః- శబ్దః
స్పర్శరూపాణిచేతిచత్వారః - ఏవంపృథివ్యాగంధః- శబ్దాదయశ్చత్వారఇతిపంచగుణాః॥ ౩౦॥ శాంతాఇతి॥ అతఏవ
గుణవిశేషైశ్శాంతాస్సుఖదాః - ఘోరాదుఃఖదాః - మూఢామోహకరాశ్చభవంతి - తేనాకాశాదయోవిశేషసంజ్ఞా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మిత్యాది॥౫౧॥ అండోత్పత్త్యర్థంమహదాదీనాంపరస్పరాత్మకత్వమిత్యాహ॥ నానావీర్యాఇతి॥ నానావీర్యత్వమతిద్ర వాతికఠినత్వాదికం- సంహతింమేళనంవినా- అతఏవాసమాగమ్య- సమిత్యేకీభావే-ఏకత్వమప్రాప్య- ప్రజాగ్రహణసుండస్యాప్యుపలక్షణార్థం ॥ ౫౨॥ సమేత్యేతి॥ సమేత్యపరస్పరసమాశ్రయాదన్యోన్యసంయోగంసంశ్లేషంసమేత్యానంతరమశేషతఐక్యంప్రాప్య - ఏకసంఘాతవీతుకాఃచతుర్విధానంత ప్రజానిరంతరాండోత్పాదనతత్పరాః- పాఠాంతరే ఏకఃసంఘాతః అండంలక్ష్యంసాధ్యంయేషాంతే ఏకసంఘాతలక్ష్యాః- యద్వా- ఏకసంఘాతలక్ష్యాఃఏకః సంఘాతఇతిదృశ్యాః ॥ ౫౩ ॥ పురుషాధిష్ఠితత్వాదితి॥ పురుషాధిష్ఠితత్వాత్ - పుణ్యపాపపరిష్వక్తజీవానుప్రవిష్టత్వాత్ -అవ్యక్తానుగ్రహేణ- అనుగ్రహోనానుప్రవేశః- బీజస్యత్వగనుగ్రహేణాంకురారంభవత్ ఆప్యాయకత్వం వా॥౫౪॥ తదితి॥ సమం- సమత్వమండస్యహిభిత్త్యాద్యవయవానాంసమకాలత్వం- జలబుద్బుదవత్ - అనేనాస్థైర్యం చసూచితం- భూతానామేవ ప్రాధాన్యమిత్యాహ - భూతేభ్యఇతి - బ్రహ్మరూపస్య ప్రాకృతమిత్యేతాభ్యాంవిశేషణాభ్యాంస్వాసాధారణందివ్యరూపమప్రాకృతంస్థానంచాస్తీతిసూచితం ॥ ౫౫॥ అండభోక్తాచతుర్ముఖఃఏవకథంవిష్ణోఃస్థానమిత్యుచ్యతేఇత్యత్రాహ- తత్రేతి॥ అవ్యక్తంప్రధానం- వ్యక్తంమహదాది- అసౌస్వయమేవప్రధానాదిపురుషాపదేశేనస్థితః॥ శ్లో॥ ఏతౌద్వౌవిబుధశ్రేష్ఠౌప్రసాదక్రోధజౌస్మృతౌ-తదాదర్శితపంథానౌసృష్టిసంహారకారకౌ- నిమిత్తమాత్రంతావత్రేతిభారతవచనాత్॥ ౫౬॥ మేరురితి॥ తస్యబ్రహ్మణః- ఉల్బంగర్భవేష్టనమాంసం- తద్వేష్టనంజరాయుగర్భాశయః - ఉత్తరంవా॥ శ్రు॥ ఉల్బాజ్జరాయురితిశ్రుతేః- స్వదేహభూతబ్రహ్మాండావయవభూతైమేవార్ద్యైస్సహ హిరణ్యగర్భస్సమవర్తతాగ్ర ఇత్యర్థః॥ శ్రు॥ హిరణ్యగర్భస్సమవర్తతాగ్రఇతిశ్రు

> రాశ్చమూఢాశ్చవిశేషాస్తేనతేస్మృతాః॥ ౫౧॥ నానావీర్యాఃపృథగ్భూతాస్తతస్తేసంహతింవినా। నాశక్నువన్ ప్రజాఃస్రష్టుమసమాగమ్యకృత్స్నశః॥ ౫౨॥ సమేత్యాన్యోన్యసంయోగంపరస్పరసమాశ్రయాః। ఏకసంఘాతలక్ష్యాశ్చసంప్రాప్యైక్యమశేషతః॥ ౫౩॥ పురుషాధిష్ఠితత్వాచ్చాప్యవ్యక్తానుగ్రహేణచ। మహదాదివిశేషాంతాహ్యండముత్పాదయంతితే॥ ౫౪॥ తత్క్రమేణవివృద్ధంసజ్జలబుద్బుదవత్సమమ్। భూతేభ్యోఽండంమహాబుద్ధేబృహత్తదుదకేశయమ్॥ ప్రాకృతంబ్రహ్మరూపస్య విష్ణోఃస్థానమనుత్తమమ్ ॥ ౫౫॥ తత్రావ్యక్తస్వరూపోఽసౌవ్యక్తరూపోజగత్పతిః। విష్ణుర్బ్రహ్మస్వరూపేణస్వయమేవవ్యవస్థితః॥ ౫౬ ॥ మేరురుల్బమభూత్తస్యజరాయుశ్చమహీధరాః। గర్భోదకంసముద్రాశ్చత

స్మృతాః॥౫౧॥ఏవంతావన్మహదాదికారణానాంసర్గముక్త్వాఇదానీంతైర్నిర్మితైబ్రహ్మాండసర్గమాహనానావీర్యాఇత్యాదిభిర్దశభిః॥నానావీర్యాఇతి ॥ తతఉత్పత్త్యనంతరం- సంహతింవినాపృథగ్భూతాస్తేనానావీర్యాఅవకాశశోషణదహనాదిశక్తియుక్తాః - అతఃఅసమాగమ్యాన్యోన్యసాహాయ్యమప్రాప్య - ప్రజావిశిష్టభోగాయతనాని శరీరాణి - స్రష్టుం- నాశక్నువన్నిత్యన్వయః॥ ౫౨॥ తతః- సమేత్యేతి॥ కథంభూతాః ఏకస్సంఘాతోలక్ష్యస్సాధ్యోయేషాంతే - అతోగుణప్రధానభావేనైక్యంసంప్రాప్య॥ ౫౩॥ ఐక్యేహేతుః॥ పురుషాధిష్ఠితత్వాదితి ॥ పురుషేణఈశ్వరేణఅధిష్ఠితత్వాత్ - ప్రధానస్యానుగ్రహేణవిశిష్టపరిణామోన్ముఖత్వేన ॥ ౫౪॥ బ్రహ్మాండోత్పత్తేఃప్రయోజనమాహ తదిత్యాదిసార్ధేన॥ తదితి॥ సమంసమవృత్తం- తతోభూతేభ్యఃతదండంక్రమేణవివృద్ధంసత్ప్రాకృతంప్రకృతికార్యాత్మకంహిరణ్యగర్భరూపస్యవిష్ణోఃఅనుత్తమం శ్రేష్ఠంస్థానం॥ ౫౫॥ స్థానత్వమేవాహ॥ తత్రేతి॥ అవ్యక్తస్వరూపః ప్రకృతేఃపరః- మాయయావ్యక్తరూపః - స్వయమేవస్వాతంత్ర్యేణైవతత్ర వ్యవస్థితః ॥ ౫౬ ॥ సజీవవదస్వాతంత్ర్యప్రవృత్తిరస్తీత్యాహ॥ మేరురితి॥ సతుజీవవత్ కర్మవశాత్ - ఉల్బంవప్రాకారంగర్భవేష్టనం - తద్బహిర్వే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తేః॥ ౫౬॥ యద్బ్రహ్మణాసహసృష్టం- యచ్చ బ్రహ్మణాసృష్టం- తత్సర్వంతస్మిన్నండ ఏవేత్యాహ ॥ సాద్రీతి॥ సజ్యోతిః జ్యోతిశ్చక్రసహితః- లోకసంగ్రహః లోకసమూహః॥ ౫౭॥ వారీతి॥ దశగుణైర్దశగుణోత్తరైః॥ ౫౮॥ అవ్యక్తేనేతి॥ ప్రాకృతైరిత్యనేనప్రకృతేరపిలక్షణయా గ్రహణంఛత్రిణోన్యాయాత్ ॥ ౬౦॥ క్షేత్రజ్ఞబుద్ధిపూర్వకసర్గాదౌ క్షేత్రజ్ఞాంశస్యైవగుణవశ్యత్వం - నతుపిష్ణోరిత్యాహ ॥ జుషన్నితి॥ బ్రహ్మభూత్వారజోగుణంజుషన్ - తత్రాపిస్వయంసర్వేశ్వరఃనగుణవశ్యః - అపితుస్వసంకల్పేన క్షేత్రజ్ఞా నేవగుణవశ్యాన్ కరోతి ॥ ౬౧॥ సృష్టమితి॥ కల్పవికల్పనాబ్రహ్మేహవ్యవహారః - సత్త్వంచ ప్రాకృతంశుద్ధసత్త్వ గుణంబిభర్తీతిసత్త్వభృత్ ॥ శ్లో॥ గుణాదిదోషాంశ్చమునేవ్యతీత ఇత్యుక్తేః - కించ॥ శ్లో॥ సత్త్వాదయోనసంతీశేయత్రచప్రాకృతాగుణాః - నహితస్య గుణాస్సర్వే సర్వైర్మునిగణైరపి - వక్తుంశక్యావియుక్తస్యసత్త్వాద్యైరఖిలైర్గుణైరిత్యాదిభ్యః॥ ౬౨॥ ౬౩॥ ౬౪॥ ౬౫॥ బ్రహ్మాదీనపదిశ్య- తేష్వస్థిత్వాస్స్వయమేవసృష్ట్యాదికంకరోతీత్యాహ ॥ సృష్టీతి॥ సృష్టిస్థిత్యంతనిమిత్తాం బ్రహ్మవిష్ణుశ్శివ ఇత్యేవంరూపాం సంజ్ఞాంతత్తద్రూపోభగవానేవయాతీత్యర్థః - సర్గస్థిత్యంతకరణామితివక్తవ్యే జీబః ప్రయోగఆర్షత్వాత్సాధుః - యద్వాకర్మణివ్యుత్పత్త్యా సంజ్ఞాయమానాసంజ్ఞాత్వవస్థోచ్యతే- తథాచసర్గాదిక్రియాకరణభూతాంబ్రహ్మాదిరూపామవస్థాంయాతీత్యర్థః కరణీమితికరోతేః కరణేల్యుట్ ప్రత్యయః ॥ ౬౬ ॥ తద్వాస్సృజ్య

స్యాసన్ సుమహాత్మనః॥ ౫౬॥ సాద్రిద్వీపసముద్రాశ్చసజ్యోతిర్లోకసంగ్రహః । తస్మిన్నండేఽభవద్విప్ర సదేవాసురమానుషః॥ ౫౭॥ వారివహ్న్యనిలాకాశైస్తతోభూతాదినాబహిః । వృతందశగుణైరండం భూతాదిర్మహతాతథా॥ ౫౮॥ అవ్యక్తేనావృతోబ్రహ్మన్ తైస్సర్వైఃసహితోమహాన్ । ఏభిరావరణైరండంసప్తభిఃప్రాకృతైర్వృతమ్॥ నారికేళఫలస్యాంతర్బీజంబాహ్యదళైరివ॥ ౬౦॥ జుషన్ రజోగుణంతత్రస్వయంవిశ్వేశ్వరోహరిః । బ్రహ్మభూత్వాస్యజగతోవిసృష్టౌసంప్రవర్తతే॥ ౬౧॥ సృష్టంచపాత్యనుయుగంయావత్కల్పవికల్పనా । సత్త్వభృద్భగవాన్ విష్ణురప్రమేయపరాక్రమః॥ ౬౨॥ తమోద్రేకీచకల్పాంతేరుద్రరూపీజనార్దనః । మైత్రేయాఖిలభూతానిభక్షయత్యతిభీషణః॥ ౬౩॥ సంభక్ష్య సర్వభూతానిజగత్యేకార్ణవీకృతే । నాగపర్యంకశయనే శేతేసౌపరమేశ్వరః ॥ ౬౪॥ ప్రబుద్ధశ్చపునః సృష్టింకరోతిబ్రహ్మరూపధృత్ ॥ ౬౫॥ సృష్టిస్థిత్యంతకరణాత్ బ్రహ్మవిష్ణుశివాత్మికామ్ । ససంజ్ఞాంయాతి

ష్టనమార్గంజరాయుః - ఉత్తరంవా॥ శ్రు॥ ఉల్బాజ్జరాయురితి శ్రుతేః ॥ ౫౬ ॥ సాద్రిద్వీపేతి॥ జ్యోతిస్సూర్యాదిః లోకసంగ్రహః లోకసమూహః- తస్మిన్నండే అభవత్ - సాద్రయోద్వీపాస్సముద్రాశ్చాభవన్నిత్యర్థః ॥ ౫౭॥ అండస్యాంతస్స్థితిముక్త్వాతద్బాహ్యస్థితిమాహ ॥ వారీతి ॥ తతః కటాహరూపపృథివ్యావరణానంతరం - తద్బహిః ప్రత్యేకంవారివహ్న్యాదిభిః దశగుణముత్తరైరధికైరావృతం - పృథివ్యావరణాత్కోటియోజనప్రమాణాత్ దశగుణంతోయావరణం - తతోదశగుణంవహ్న్యావరణం - ఇత్యేవందశగుణోత్తరాణిపృథివ్యాద్యావరణానిసప్త - ప్రకృత్యావరణంత్వష్టమమపరిమితం ॥ శ్లో ॥ వహ్న్యాదిభీరావరణైరష్టభిర్బహిరావృతమితిశుకోక్తేః ॥ ౫౮॥ అవ్యక్తేనేతి॥ తతః ప్రకృతింపృథక్కృత్య ప్రాకృతైస్సప్తభిరిత్యుక్తం॥ ౬౦ ॥ తదేవంబ్రహ్మాండంస్వయంసృష్ట్వాతస్మిన్ లీలయాప్రవిష్టస్యపరమేశ్వరస్యగుణావతారైరవాంతరసృష్ట్యాదిలీలామాహ జుషన్నిత్యాదినాయావదధ్యాయసమాప్తిః॥ జుషన్నితి॥ విసృష్టౌవివిధచరాచరాదిసృష్టౌ - సంప్రవర్తతే ॥ ౬౧॥ సృష్టమితి॥ యావత్కల్పవికల్పనాబ్రహ్మాదీనామవసానంయావత్ -సత్త్వభృత్ సత్త్వగుణాధిష్ఠాతా॥ ౬౨॥ తమోద్రేకీతి॥ తమోద్రేకీత్యార్షస్సంధిః- తమఉద్రేకవానిత్యర్థః॥ ౬౩॥ సంభక్ష్యేతి॥ పరమేశ్వరశ్శేతే॥ ౬౪॥ ౬౫॥ బ్రహ్మాద్యవతారమూలస్వరూపేణబ్రహ్మాదిరూపాణితద్వ్యతిరిక్తానినభవంతీత్యాహ॥ సృష్టిస్థిత్యంతకరణాదితి॥ కరణీమితిపాఠేసృష్ట్యాదికరణంనిమిత్తంయస్యాః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

పాల్యసంహార్యానంతవస్త్వంతరేషుసంజ్ఞాంతరాభిధేయతయావర్తత ఇత్యాహ॥ స్రష్టేతి॥ స్రష్టారంబ్రహ్మాణం-సృజ్యంచదక్షాదిగణం - సంహర్తారంరుద్రం - సంహార్యంచ త్రైలోక్యం-యుగపన్నిర్దిశ్య తద్రూపత్వవిధానాత్ - సృజ్యసంహార్య భూతాద్వస్తునఃస్రష్టృసంహర్త్రోఃనవిశేష ఇతిప్రదర్శనమస్మిన్ శ్లోకేవిశేషః- తస్యక్షేత్రజ్ఞకర్మానుగుణంగుణనియంతృత్వమేవనభోక్తృత్వమిత్యాహ - స్వయంప్రభురితి ॥ ౬౭॥ ఉక్తస్యసర్వతాదాత్మ్యస్య హేతుమధ్యాయాదావుక్తంపునరపిదర్శయతి॥ పృథివ్యాపఇతి ॥ ఏవంభూతంయజ్జగత్ తత్స ఏవేత్యుత్తరత్రాన్వయః॥ ౬౮॥ తత్రహేతుః॥ సఏవేతి॥ సర్వభూతాత్మావిశ్వరూపోయతఇతిసర్వభూతానామయమాత్మావిశ్వంచాస్యశరీరమితియతః - అతఃసర్వంసఏవేతి - తతోబ్రహ్మాదిభూతస్థంసర్గాదికం లీలావతారరూపిణోస్యైవోపకారకంయథా శరీరవ్యాపారఃశరీరిణోజీవస్యైవ ॥ ౬౯॥ ఉక్తమర్థంనిగమయతి॥ సఏవేతి॥ సృష్ట్యాదికర్తుఃస్వస్యైవసృజ్యత్వాద్యుపపాదనమశేషమూర్తిరితి - బ్రహ్మాదీనాంయతఃస్రష్టృత్వాదికంతత్రాహ - వరదఇతి - అయమాశ్రితేభ్యోబ్రహ్మాదిభ్యఃస్రష్టృత్వాదివరప్రదః॥ శ్లో॥ తదాదర్శితపంథానౌసృష్టిసంహారకారకౌ-మయైవతేనిహతాఇత్యాదేః - అత్రఅద్యతేఇతిపదద్వయంఅధ్యాహర్తవ్యం - వరేణ్యః వరణీయః ॥ ౭౦ ॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే- ప్రథమేంశే- ద్వితీయోధ్యాయః

లోకేరాగద్వేషసత్త్వాదిగుణకస్య శరీరిణఃపరిఛిన్నస్య కర్మవశ్యస్య తత్తత్సంబంధార్హస్యైవకులాలాదేఃకర్తృత్వందృష్టం - బ్రహ్మణస్తద్విలక్షణస్య కథంజగత్సర్గాదికర్తృత్వమిహోచ్యతఇతిచోదయతి॥ నిర్గుణస్యేతి॥ ౧॥

తిభగవానేకఏవజనార్దనః॥౬౬॥ స్రష్టాసృజతిచాత్మానంవిష్ణుఃపాల్యంచపాతిచ। ఉపసంహ్రియతేచాంతేసంహర్తాచస్వయంప్రభుః ॥ ౬౭॥ పృథివ్యాపస్తథాతేజోవాయురాకాశఏవచ। సర్వేంద్రియాంతఃకరణంపురుషాఖ్యంహియజ్జగత్॥ ౬౮॥ సఏవసర్వభూతేశఃవిశ్వరూపోయతోవ్యయః। సర్గాదికంతతోస్యైవభూతస్థముపకారకమ్॥ ౬౯॥ సఏవసృజ్యఃసచసర్గకర్తాసఏవపాత్యత్తిచపాల్యతేచ। బ్రహ్మాద్యవస్థాభిరశేషమూర్తిర్విష్ణుర్వరిష్ఠోవరదోవరేణ్యః ॥ ౭౦॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే - ప్రథమేంశే - ద్వితీయోధ్యాయః.

శ్రీకృష్ణాయనమః॥మైత్రేయః॥ నిర్గుణస్యాప్రమేయస్య శుద్ధస్యాప్యమలాత్మనః। కథంసర్గాదిక

స్తాంసంజ్ఞాంయాతీత్యర్థః॥౬౬॥ స్రష్టేతి॥ స్రష్టృసృజ్యాదిభేదశ్చనతాత్త్వికఇత్యాహ - విష్ణురేవస్రష్టా॥ శ్రు॥ ఆత్మైవేదంసర్వమితిశ్రుతేః॥ ౬౭॥ ౬౮॥ ననుకథంసఏవసర్గాదికర్తేత్యుచ్యతే- పిత్రాదీనాంస్రష్టృపాలకాదీనాం దృశ్యమానత్వాత్తత్రాహ ॥ సఏవేతి ॥ యతస్సహరిరేవసర్వభూతానామీశఃప్రవర్తకోవిశ్వరూపశ్చ- తతోహేతోఃభూతస్థంపితృపుత్రాదిషుస్థితంసర్గాదికమస్యహరేరేవోపకారకం- తత్ప్రయుక్తతద్విభూతేరేవవిస్తరాత్ - యథాఋత్విగ్భిఃకృతంయజమానస్యైవోపకారకంతద్వదిత్యర్థః ॥ ౬౯॥ ఉక్తంస్రష్టృసృజ్యాద్యైక్యముపసంహరన్వివక్షితమాహ॥ సఏవేతి॥ అత్తిచేతిచకారాద్యతఇతిచబ్రహ్మాద్యవస్థాభిస్సర్గాదికర్తాఅశేషమూర్తిస్సృజ్యాదిరూపఃఅతోవిష్ణురేవవరిష్ఠఃమహత్తమఃశ్రేష్ఠఃపరమార్థఇతియావత్ - వరదశ్చ-వరేణ్యశ్చ- వరణీయః-పరమానందరూపత్వాత్॥ ౭౦॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం-ఆత్మప్రకాశాఖ్యాయాం-ప్రథమేంశే-ద్వితీయోధ్యాయః

తదేవంబ్రహ్మణస్సృష్ట్యాదికర్తృత్వముక్తంతత్రశంకతేనిర్గుణస్యేత్యనేనమైత్రేయః॥ నిర్గుణస్యేతి॥ నిర్గుణస్యసత్త్వాదిగుణరహితస్య - అప్రమేయస్యదేశకాలాద్యనవచ్ఛిన్నస్య- శుద్ధస్యాదేహస్యసహకారిశూన్యస్యేతివా- అమలాత్మనఃపుణ్యపాపసంస్కారశూన్యస్యరాగాదిశూన్యస్యేతివా - ఏవంభూతస్యబ్రహ్మణఃకథంసర్గాదికర్తృత్వమిష్యతే- ఏతద్విలక్షణస్యైవ- లోకేఘటాదిషుకర్తృత్వదర్శనాదిత్యర్థః॥ ౧॥ పరిహరతిశక్తయఇత్యాదినా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

పరిహరతి శక్తయ ఇత్యాదిసార్ధేన॥ శక్తయ ఇతి॥ సర్వపదార్థానాం వహ్నేరౌష్ణ్యమివ స్వాభావిక్యః శక్తయ ఇతి తర్కైరచింత్యాః స్వసాధకప్రమాణగోచరాస్సంతి- అతో బ్రహ్మణోఽపి శ్రు॥ పరాస్య శక్తిర్వివిధైవ శ్రూయతే స్వాభావికీ జ్ఞానబలక్రియా చేత్యాదిశ్రుతిప్రసిద్ధా జగత్సర్గాదినిమిత్తభూతాః భావశక్తయః స్వాభావికసామర్థ్యాని సంతి అతో లౌకికకర్తృవైలక్షణ్యేఽపి సర్గాదికర్తృత్వం యుక్తం - సర్గాద్యా ఇతి సృజ్యతే అనేనేతి సర్గః అకర్తరి చ కారక ఇతి కరణే ఘఞ్ ప్రత్యయః సృష్ట్యాదికరణభూతా ఇత్యర్థః - తపతాం శ్రేష్ఠేతి సంబుద్ధిః - అత్ర బ్రహ్మణః శరీరత్వమభ్యుపగమ్య శక్తిమత్త్వాత్ కర్తృత్వముక్తం - పరమార్థతస్తు దివ్యమంగళవిగ్రహవత్త్వేవ - యద్వా- లోకే సత్త్వాదిగుణకం పరిచ్ఛిన్నం చ మృదాద్యుపాదానం దృష్టం - దేహేంద్రియయుక్తో రాగాదిమాన్ కులాలాదిర్నిమిత్తం- బ్రహ్మణస్తు తద్వైలక్షణ్యాత్ కథముపాదానత్వం నిమిత్తత్వం చేతి - ఆద్యముత్తరం తావత్ - లోకే నాయం నియమః- ద్రవ్యలక్షణే హి నిర్గుణమేవాద్య ద్రవ్యం గుణానాముపాదానం దృష్టం - పరిచ్ఛిన్న ఏవాకాశాదిః శబ్దాదేః - అశరీర ఏవాత్మా స్వశరీరప్రేరణే నిమిత్తం దృష్టః - రాగాదిరహిత ఏవ స్థలనాదౌ అయత్న ఏవాయస్కాంతాదిర్లోహభ్రమణాదౌ హేతుర్దృష్టః - ఇత్యేవం స్వముక్తవ్యాప్తిభంగ ఇత్యభిప్రాయః- సర్వభావానాం స్వకార్యోత్పాదనశక్తయః స్వప్రమాణసిద్ధత్వాదన్యానన్యత్వాదివికల్పైరవిచారణీయాః సంతి - యథాగ్నేర్దాహకత్వశక్తిః - ఏవం బ్రహ్మణో జగత్సర్గాదిహేతవః స్వాభావిక్యః శక్తయస్సంతీతి - యథాహుః॥ శ్లో॥ న చ పర్యనుయోగోఽస్తి వస్తుశక్తేః కథంచన- అగ్నిర్దహతి నాకాశం కాత్ర పర్యనువేదనా- వేదశాస్త్రావిరోధినా- యస్తర్కేణేత్యాది॥ ౨॥ తన్నిబోధేతి॥ నారాయణాఖ్యః స్రష్టా నారాయణో లోకపితామహః బ్రహ్మా- బ్రహ్మరూపేణ॥ ౩॥ ఉత్పన్న ఇతి॥ ఉత్పన్న ఇత్యుపచారేణోచ్యతే - స తు నిత్య ఏవ- అత్ర నారాయణత్వం హేతుః- స్వేచ్ఛయైవ సర్వాత్మకత్వరూపత్వాత్ - తస్య కర్మాధీ

తృత్వం బ్రహ్మణోఽప్యుపపద్యతే॥ ౧॥ శ్రీపరాశరః॥ శక్తయస్సర్వభావానాం అచింత్యజ్ఞానగోచరాః।
యతోఽతో బ్రహ్మణస్తాస్తు సర్గాద్యా భావశక్తయః॥ భవంతి తపతాం శ్రేష్ఠ పావకస్య యథోష్ణతా॥ ౨॥
తన్నిబోధ యథా సర్గే భగవాన్ సంప్రవర్తతే। నారాయణాఖ్యో భగవాన్ బ్రహ్మా లోకపితామహః॥
౩॥ ఉత్పన్నః ప్రోచ్యతే విద్వన్ నిత్య ఏవోపచారతః॥ ౪॥ నిజేన తస్య మానేన ఆయుర్వర్షశతం స్మృతమ్।

ర్ధేన పరాశరః॥ శక్తయ ఇతి॥ సర్వేషాం భావానాం మణిమంత్రాదీనాం - శక్తయః- అచింత్యజ్ఞానగోచరాః అచింత్యం తర్కానర్హం యద్జ్ఞానం కార్యాన్యథానుపపత్తిప్రమాణకం తస్య గోచరాస్సంతి - యద్వా అచింత్యాః భిన్నాభిన్నత్వాదివికల్పైః ప్రయోక్తుమశక్యాః కేవలమర్థాపత్తిజ్ఞానగోచరాస్సంతి - యత ఏవమతో బ్రహ్మణోఽపి తాస్తథావిధాస్సర్గాద్యాః సర్గాదిహేతుభూతా భావశక్తయస్స్వభావసిద్ధాశ్శక్తయస్సంత్యేవ - పావకస్య దాహకత్వశక్తివత్ అతో గుణాదిహీనస్యాప్యచింత్యశక్తిమత్త్వాత్ బ్రహ్మణస్సర్గాదికర్తృత్వం ఘటత ఇత్యర్థః- తథా చ శ్రుతిః - న తస్య కార్యం కరణం చ విద్యతే న తత్సమశ్చాభ్యధికశ్చ దృశ్యతే - పరాస్య శక్తిర్వివిధైవ శ్రూయతే - స్వాభావికీ జ్ఞానబలక్రియా చ- మాయాం తు ప్రకృతిం విద్యాన్మాయినం తు మహేశ్వరమిత్యాది- యద్వైవం యోజనా - సర్వేషాం భావానాం పావకస్యోష్ణతా శక్తివదచింత్యజ్ఞానగోచరాః శక్తయస్సంత్యేవ - బ్రహ్మణః పునస్తాస్స్వభావభూతస్వరూపాదభిన్నాశ్శక్తయః॥ శ్రు॥ పరాస్య శక్తిర్వివిధైవ శ్రూయత ఇత్యాదిశ్రుతేః - అతో మణిమంత్రాదిభిరగ్నేరౌష్ణ్యవన్న కేనచిద్విహంతుం శక్యతే- అత ఏవ తస్య నిరంకుశమైశ్వర్యం- తథా చ శ్రుతిః॥ స వా అయమాత్మా సర్వస్య వశీ సర్వస్యేశానస్సర్వస్యాధిపతిరిత్యాది - తపతాం శ్రేష్ఠేతి సంబోధయన్ తవాపి తపశ్శక్తిస్స్వసంవేద్యేతి సూచయతి - యత ఏవం- తతో బ్రహ్మణో హేతోస్సర్గాద్యా భవంతి - నాత్ర కాచిదనుపపత్తిరిత్యర్థః॥ ౨॥ తదేవం బ్రహ్మణస్సర్గాదికర్తృత్వముపపాద్య- ప్రస్తుతం బ్రాహ్మం సర్గమనువర్ణయితుమాహ॥ తన్నిబోధేతి॥ ౩॥ నను నారాయణాఖ్య ఏవ చేత్ బ్రహ్మా కథం తర్హి హిరణ్యగర్భస్సమవర్తతాగ్ర ఇత్యాదిశ్రుతిభిస్తస్యోత్పత్తిరుచ్యతే ఇత

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

నశరీరపరిగ్రహో హి ముఖ్యోత్పత్తిః కించ రాత్రౌ నారాయణే ప్రవేశేన నారాయణాఖ్యో బ్రహ్మా ప్రతికల్పముత్పన్న ఇత్యుపచారత ఉచ్యతే - పరార్ధకాలస్థాయిత్వేన నిత్యత్వాత్తస్య స్వేచ్ఛాగృహీతశరీరస్యాపి కాదాచిత్కత్వసామ్యాదుత్పన్నత్వోపచారః - రాత్రౌ నారాయణత్వం బ్రహ్మణః కార్త్స్న్యేనోక్తం॥ శ్లో॥ తతోఽవతీర్య విశ్వాత్మా దేహమావిశ్య చక్రిణః - అవాప వైష్ణవీం నిద్రామేకీభూయాథ విష్ణునేతి॥౪॥ నిజేనేతి॥ బ్రాహ్మేణ మానేన కాలపరిమాణేన సర్వసంసార్యాయుషోఽధికత్వాత్తస్యాయుః పరమిత్యుచ్యతే॥౫॥ కాలేత్యాది॥ కాలేతి॥ తేన కాలేన తస్య బ్రహ్మణః పరిణామోపపాదనం - నాశరూపస్య పరిణామస్యోపపాదనం నిర్వర్తనం - నిబోధ పరిమాణోపపాదనమితి పాఠే బ్రహ్మాదీనాం జీవనేయత్తాక్లృప్తిః॥౬॥ అన్యేషామితి॥ అన్యేషాం చైవ పరిణామోపపాదనమితి శేషః॥౭॥ కాలస్వరూపమాహ కాష్ఠేత్యాదినా॥ కాష్ఠేతి॥ మౌహూర్తికో విధిః ముహూర్తప్రకారః॥౮॥ తావదితి॥ యద్యపి త్రింశన్ముహూర్తాః సావనోఽహోరాత్రః - శుక్లకృష్ణద్విపక్షాత్మకశ్చాంద్రో మాసః॥౯॥ తైరితి॥ అయనద్వయాత్మకశ్చ సౌరోఽబ్దః - తథాపి సౌరాబ్దైరేవ యుగవ్యవహారాద్దినమాసయోరపి సౌరత్వమేవాత్రోపలక్ష్యం॥౧౦॥౧౧॥౧౨॥౧౩॥౧౪॥

తత్పరాఖ్యం తదర్ధం చ పరార్ధమభిధీయతే॥౫॥ కాలస్వరూపం విష్ణోశ్చ యన్మయోక్తం తవానఘ।
తేన తస్య నిబోధ త్వం పరిమాణోపపాదనమ్॥౬॥ అన్యేషాం చైవ జంతూనాం చరాణామచరాశ్చ యే।
భూభూభృత్సాగరాదీనామశేషాణాం చ సత్తమ॥౭॥ కాష్ఠా పంచదశాఖ్యాతా నిమేషా మునిసత్తమ। కాష్ఠాస్త్రింశత్కలా త్రింశత్కలా మౌహూర్తికో విధిః॥౮॥ తావత్సంఖ్యైరహోరాత్రం ముహూర్తైర్మానుషం స్మృతమ్। అహోరాత్రాణి తావంతి మాసః పక్షద్వయాత్మకః॥౯॥ తైః షడ్భిరయనం వర్షం ద్వేఽయనే దక్షిణోత్తరే। అయనం దక్షిణం రాత్రిర్దేవానాముత్తరం దినమ్॥౧౦॥ దివ్యైర్వర్షసహస్రైస్తు కృతత్రేతాదిసంజ్ఞకమ్। చతుర్యుగం ద్వాదశభిస్తద్విభాగం నిబోధ మే॥౧౧॥ చత్వారి త్రీణి ద్వే చైకం కృతాదిషు యథాక్రమమ్। దివ్యాబ్దానాం సహస్రాణి యుగేష్వాహుః పురావిదః॥౧౨॥ తత్ప్రమాణైశ్శతైస్సంధ్యా పూర్వా తత్రాభిధీయతే। సంధ్యాంశశ్చాపి తత్తుల్యో యుగస్యానంతరో

ద్విజ॥ ఉత్పన్న ఇతి॥ ఉపచారతః స్వేచ్ఛయాఽఽవిర్భావస్యాప్యుత్పత్తిసాదృశ్యాదౌపచారికమేవ॥౪॥ తస్యాయుర్మానమాహ॥ నిజేనేతి॥ నిజేన స్వకీయేన వక్ష్యమాణేన వర్షశతం స్మృతం - పరాఖ్యం సర్వాతిశాయిత్వాత్॥౫॥ కాలేతి॥ తేన కాలేన తస్య బ్రహ్మణః అన్యేషాం చ పరిమాణస్య జీవనకాలస్యోపపాదనం సంపాదనం నిబోధ - పాఠాంతరే పరిణామస్యావసానస్యోపపాదనమిత్యర్థః॥౬॥ అన్యేషామితి॥ అచరాశ్చ యే తేషామపీతి శేషః॥౭॥ తదేవం నిమేషాదిక్రమేణ నిరూపయతి కాష్ఠేత్యాదినా॥ కాష్ఠేతి॥ అక్షిపక్ష్మనిక్షేపోపలక్షితః కాలో నిమేషః - పంచదశ నిమేషాః ఏకా కాష్ఠోక్తా - త్రింశత్కాష్ఠా ఏకా కలా - త్రింశత్కలా మౌహూర్తికో విధిః ముహూర్తమానప్రకారః॥౮॥ తావదితి॥ తావత్సంఖ్యైస్త్రింశత్సంఖ్యాకైర్ముహూర్తైః తావంతి త్రింశదహోరాత్రాణీతి లౌకికస్సావనో మాస ఉక్తః॥ పక్షద్వయాత్మక ఇతి చాంద్రో మాస ఉక్తః॥ శ్లో॥ దర్శావధిం మాసమశంతి చాంద్రమితి స్మృతేః॥౯॥ సౌరైర్మాసైరయనప్రకారమాహ॥ తైరితి॥ తచ్ఛబ్దేన చాంద్రేతరదూరవిప్రకర్షాత్ సౌరా మాసా లక్ష్యంతే - సూర్యస్య మేషాద్యేకైకరాశిభాగస్సౌరో మాసః - తైః షడ్భిరయనం - ద్వే అయనే ఇత్యాద్వర్షస్సంధిః - అతః పరం దివ్యమానమాహ - అయనమిత్యాదినా - దక్షిణాయనం దేవానాం రాత్రిః ఉత్తరాయణం దినం - ఏవంభూతైః షష్ట్యుత్తరత్రిశతాహోరాత్రైర్దేవానాం వర్షమితి ద్రష్టవ్యం॥౧౦॥ వర్షైశ్చతుర్యుగమాహ॥ దివ్యైరితి॥ దివ్యైర్ద్వాదశభిర్వర్షసహస్రైశ్చతుర్యుగమిత్యన్వయః॥౧౧॥ చత్వారీతి॥ యథాక్రమం - కృతయుగే చత్వారి సహస్రాణి - త్రేతాయాం త్రీణి - ద్వాపరే ద్వే సహస్రే - కలావేకం సహస్రమితి॥౧౨॥ తత్ప్రమాణైరితి॥ తత్ప్రమాణైస్తేషాం సహస్రాణాం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ణాః॥ ౧౬॥ ౧౭॥ చతుర్యుగాణామితి ॥ సాధికా- కించిదూనత్రిచత్వారింశచ్ఛతాధికంపంచసహస్రందివ్యాబ్దానామధికం- అవశిష్టచతుర్యుగషట్కస్య దివ్యాబ్దసహస్రాణాంచతుర్దశాంశః- ప్రత్యేకంచతుర్యుగాణామేకసప్తతేరధిక ఇత్యర్థః- తేనసహితా సాధికా- సురాదీనాంఇంద్రసప్తర్షిమనుతత్పుత్రాణాం॥ ౧౮॥ మన్వంతరేదేవసంవత్సరసంఖ్యామాహ॥ అష్టావితి॥ అధికంవినేతివక్ష్యతితదత్రాపిసంబధ్యతే॥ ౧౯॥ తస్మిన్మానుషసంవత్సరసంఖ్యామాహ॥ త్రింశదితి॥ ౨౦॥ వింశతిరితి॥ అధికంవినామన్వంతరస్యమానుషైర్వర్షైస్త్వియంసంఖ్యేత్యన్వయః॥ ౨౧॥ చతుర్దశగుణ ఇతి॥ బ్రాహ్మ ఇతిబ్రహ్మణాగ్రసనాద్బ్రాహ్మః- నిమిత్తంతత్రయచ్ఛేత ఇతి నైమిత్తికత్వంవక్ష్యతి॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ప

హీనః ॥ ౧౩ ॥ సంధ్యాసంధ్యాంశయోరంతర్యఃకాలోమునిసత్తమ। యుగాఖ్యఃసతువిజ్ఞేయః కృతత్రేతాదిసంజ్ఞితః॥ ౧౪॥ కృతంత్రేతాద్వాపరశ్చకలిశ్చేతిచతుర్యుగమ్। ప్రోచ్యతేతత్సహస్రంచబ్రహ్మణోదివసంమునే ॥ ౧౫ ॥ బ్రహ్మణోదివసేబ్రహ్మన్ మనవస్తుచతుర్దశ। భవంతిపరిమాణంచ తేషాం కాలకృతంశృణు॥ ౧౬ ॥ సప్తర్షయస్సురాశ్శక్రో మనుస్తత్సూనవోనృపాః। ఏకకాలేహిసృజ్యంతే సంహ్రియంతేచపూర్వవత్॥ ౧౭ ॥ చతుర్యుగాణాంసంఖ్యాతా సాధికాహ్యేకసప్తతిః। మన్వంతరం మనోఃకాలః సురాదీనాంచసత్తమ॥ ౧౮ ॥ అష్టౌశతసహస్రాణిదివ్యయాసంఖ్యయాస్మృతమ్। ద్విపంచాశత్తథాన్యాని సహస్రాణ్యధికానితు ॥ ౧౯ ॥ త్రింశత్కోట్యస్తుసంపూర్ణాస్సంఖ్యాతాస్సంఖ్యయాద్విజ। సప్తషష్టిస్తథాన్యాని నియుతానిమహామునే॥ ౨౦ ॥ వింశతిశ్చసహస్రాణి కాలోయమధికంవినా। మన్వంతరస్యసంఖ్యేయం మానుషైర్వత్సరైర్ద్విజ॥ ౨౧॥ చతుర్దశగుణోహ్యేష కాలో బ్రాహ్మమహస్స్మృతమ్। బ్రాహ్మోనైమిత్తికోనామతస్యాంతేప్రతిసంచరః ॥ ౨౨ ॥ తదాహిదహ్యతేసర్వం త్రైలోక్యంభూర్భువాదికమ్ । జనంప్రయాంతితాపార్తా మహర్లోకనివాసినః॥

యత్ప్రమాణంచత్వారిత్రీణిద్వే చైకమిత్యుక్తంతత్ప్రమాణైస్తత్సంఖ్యైశ్శతైఃపరిమితాయుగస్య పూర్వభావినీ సంధ్యోచ్యతే- తావానేవయుగానంతరభావిసంధ్యాంశః- ఏతచ్చతుర్యుగవ్యవస్థార్థముక్తం- తథాచశుకః ॥ శ్లో ॥ సంధ్యాంశయోరంతరేణయః కాలశ్శతసంఖ్యయోః- తమేవాహుర్యుగంతద్జ్ఞాయత్రధర్మోవిధీయత ఇతి- తదేవంయుగానాందశసహస్రాణివర్షాణితత్పూర్వోత్తరభావినాంసంధ్యాంశానాంశతైర్ద్వేసహస్రే-ఏవంద్వాదశదివ్యవర్షసహస్రైశ్చతుర్యుగమితిసిద్ధం॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ మన్వంతరమానంవక్తుమాహ॥ బ్రహ్మణ ఇతి॥ ౧౬ ॥ సప్తర్షయ ఇతి॥ తత్సూనవ ఏవనృపాః-ఏకకాలేహిసృజ్యంతే అధికారిణఃక్రియంతే - సంహ్రియంతేనిరధికారాఃక్రియంత ఇత్యర్థః॥ ౧౭॥ చతుర్యుగాణామితి॥ సాధికేత్యత్రశ్లోకాః॥ ద్విచత్వారింశతాయుక్తశతేనాభ్యధికాస్తథా।దివ్యాబ్దాఃపంచసాహస్రామాసాదశదినాష్టకం- చతుర్యామాముహూర్తౌద్వావష్టావపికలాస్తతః। కాష్ఠాస్సప్తదశద్వౌచనిమేషౌతదనంతరం। దైవస్యైకనిమేషస్యసప్తమోభాగ ఇష్యతే। మానుషాబ్దాస్తులక్షాణిసార్ధాష్టందశతత్పరం। సహస్రమష్టవింశత్యాయుతాచాబ్దాచతుశ్శతీ। పంచవింశత్యహోరాత్రయుతామాసాశ్చషట్తథా। నాడ్యోద్వాదశతావత్యఃకలాశ్చతదనంతరం। ఏకవింశన్ముహూర్తాశ్చకలాద్వాదశతత్పరం । పంచవింశతికాష్ఠాశ్చనిమేషాదశసాధికా ఇతి ॥ చతుర్యుగసహస్రస్యప్రమాణస్యబ్రహ్మదినస్యచతుర్దశధావిభాగేనప్రతిభాగమేకసప్తతిశ్చతుర్యుగాణిభవంతి- అవశిష్యతేచతుర్యుగషట్కం- తస్యచతుర్దశాంశోయథావత్ గణితఃప్రతిమన్వంతరమేకసప్తతేరధిక ఇత్యర్థః- సురాదీనాంచ॥ శ్లో॥ సప్తర్షయస్సురాశ్శక్ర ఇత్యనేనపూర్వోక్తానాంమన్వంతరాధికారిణాం॥ ౧౮॥ ౧౯॥ తమేవమన్వంతరకాలంమానుషాబ్దైర్గణయతి- త్రింశత్కోట్య ఇత్యాదిద్వాభ్యాం ॥ త్రింశత్కోట్య ఇతి ॥ నియుతాని లక్షాణి ॥ ౨౦ ॥ వింశతిరితి ॥ పూర్వోక్తమధికంకాలంవినా ॥ ౨౧ ॥ చతుర్దశగుణ ఇతి॥ బ్రాహ్మోనైమిత్తికఃబ్రహ్మనిద్రానిమిత్తః- ప్రతిసంచరఃప్రళయః॥ ౨౨॥ తదేతి॥ భూర్భువాదికమిత్యార్షస్సంధిః ॥ ౨౩ ॥ ఏకార్ణవ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కార్ణవ ఇతి॥ త్రైలోక్య గ్రాసనమేభగవదనుప్రవేశాతిశయాత్ బృంహితః - జ్ఞానబృంహిత ఇతిపాఠేత త్రైజ్ఞ వకర్మవాసనాజ్ఞానబృంహితః - శ్రీజన్మరహస్యే- పరశురామాదివత్ బ్రహ్మణోవతారత్వవచనాద్భగవచ్చేష్టాయా ఏవోద్భూతత్వాచ్చతస్యభోగిశయనవచనమవిరుద్ధం-అవతారత్వేహియోగిచింత్యత్వంయుజ్యతే-బలభద్రాదివత్ - అత్రాపి ॥ శ్లో ॥ విష్ణుర్బ్రహ్మస్వరూపేణస్వయమేవవ్యవస్థిత ఇత్యుక్తం- యద్వా॥ శ్లో॥ యథాసుష్వాపభగవానప్సు యా మేక ఏవహీత్యత్ర అప్సుయ్యావచనంభోగిశయ్యా వ్యవధానసహం - యథాచ॥ శ్లో॥ క్షీరోదేవసతి ప్రభురిత్యత్ర క్షీరోదవాసః శ్రీమదాయతనదివ్యమంటపయోగపీఠాదివ్యవధానసహః ఏవంబ్రహ్మభోగిశయ్యాగత ఇత్యత్రాపి నాభీసరోరుహవ్యవధానసహం - తథాచ శ్రీ విష్ణుధర్మే ॥ శ్లో ॥ ఏకార్ణవే జగత్యస్మిన్ బ్రహ్మణ్యమితతేజసి- కృష్ణనాభిప్రహ్రదోద్భూత కమలోదరశాయిని - సంహృత్య విశ్వం జలశాయినే చ నమో నమః కైటభనాశనాయ - స్వనాభిపద్మోదరశాయినేచ బ్రహ్మస్వరూపోపగతాయదేవ - స్వనాభికమలోద్భూతకమలోదరశాయిన ఇతిచ - భగవతో జలశాయిత్వం బ్రహ్మణః పద్మోదరశాయిత్వంచోక్తం - తథాచ శ్రీ హరివంశే - పూర్ణే యుగసహస్ర ఇత్యారభ్యకల్పేషు యో బ్రహ్మణాసహ దేవానాం భగవదనుప్రవేశముక్త్వా ॥ శ్లో ॥ సహస్రశీర్షా పురుషో రుక్మవర్ణస్త్వతీంద్రియః సుష్వాప సలిలే తస్మిన్నితి భగవతస్సలిలశాయిత్వముక్త్వా॥ శ్లో॥ బ్రహ్మా తు సలిలే తస్మిన్ జ్యోతిర్భూతో వ్యచారహ । నిశాయామివ ఖద్యోతః ప్రావృట్కాలే తత స్తతః ఇతి బ్రహ్మణస్సలిలోపలక్షితే పద్మే శయనముక్తం॥ ౨౪ ॥ జనస్థైరితి॥ తాం బ్రాహ్మీం రాత్రిం నైరంతర్యేణ శేతే - సృజతే పునః - త్రైలోక్యమితి శేషః॥ ౨౫॥ ఉక్తమర్థం నిగమయతి ॥ ఏవమితి॥ ఏవమిత్యనేన పూర్వోక్తా బ్రహ్మదివససంఖ్యా వివక్షితా - తస్య వర్షాణాం శతం పరమాయుస్తస్యాయుషః పరమితి సంజ్ఞేత్యర్థః॥ ౨౬॥ ఏకమితి॥ పరార్థం పరస్యార్థమిత్యర్థః॥ ౨౭॥ ౨౮ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే విష్ణుచిత్తీయే ప్రథమేంశే తృతీయోధ్యాయః ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

౨౩ ॥ ఏకార్ణవే తు త్రైలోక్యే బ్రహ్మా నారాయణాత్మకః। భోగిశయ్యాంగతశ్శేతే త్రైలోక్య గ్రాసబృంహితః॥ ౨౪॥ జనస్థైర్యోగిభిర్దేవః చింత్యమానోబ్జసంభవః। తత్ప్రమాణాంహి తాం రాత్రిం తదంతే సృజతే పునః ॥ ౨౫ ॥ ఏవంచ బ్రహ్మణో వర్షం ఏవం వర్షశతం తు తత్ । శతం హి తస్య వర్షాణాం పరమాయుర్మహాత్మనః॥ ౨౬॥ ఏకమస్య వ్యతీతం తు పరార్థం బ్రహ్మణోనఘ। తస్యాంతేభూన్మహాకల్పః పాద్మ ఇత్యభివిశ్రుతః॥ ౨౭॥ ద్వితీయస్య పరార్థస్య వర్తమానస్య వై ద్విజ। వారాహ ఇతి కల్పోయం ప్రథమః పరికీర్తితః॥ ౨౮॥ ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణే ప్రథమేంశే తృతీయోధ్యాయః ❋❋❋❋❋

తి॥ భోగీ శేషస్స ఏవ శయనం తద్గతస్సన్ శేతే- త్రైలోక్య గ్రాసేన బృంహితః సంవృద్ధ ఇవ- యథాహి కశ్చిద్బహుభోజ్యం సంపాద్య యావత్తృప్తిభుక్త్వా తత్సంపాదనరక్షణాదిక్లేశం హిత్వా సుఖం శేతే - తద్వదిత్యర్థః - జ్ఞానబృంహిత ఇతి పాఠే త్రైలోక్యస్థైర్జ్ఞానసమైర్జీవైర్బృంహితః ప్రాజ్ఞావస్థాయాం సమృద్ధజ్ఞానానంద ఇత్యర్థః॥ ౨౪ ॥ జనస్థైరితి॥ జనస్థైశ్చింత్యమానః- మహర్లోకస్థానామపి తదా త్రైవగతత్వాత్ -తత్ప్రమాణాం బ్రహ్మాహః పరిమితాం తాం రాత్రిం- నైరంతర్యేణ శేత ఇతి పూర్వేణ సంబంధః॥ ౨౫ ॥ ఏవమితి॥ ఏవంభూతైరహోరాత్రైః పక్షమాసాదికల్పనయా వర్షం॥ ౨౬॥ ఏకమితి॥ మహాకల్ప ఇతి అవాంతరకల్ప ఏవ పుష్కరప్రాదుర్భావాదిగుణైర్మహత్త్వాన్మహాకల్ప ఇత్యుచ్యతే॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ఇతి శ్రీ విష్ణుభక్తశిరోరత్న శ్రీ ధరస్వామి విరచితాత్మప్రకాశాఖ్య శ్రీ విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం ప్రథమాంశే తృతీయోధ్యాయః ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧। ౨। అథపాద్మకల్పకథావిషయాద్బ్రహ్మప్రోక్తాత్పాద్మపురాణాదనంతరం వారాహకల్పవృత్తాంతవిషయమిదం వైష్ణవం పురాణమితిదర్శయితుం ప్రాక్పరార్థప్రాంతం పాద్మం కల్పమనూద్యవరాహకల్పవృత్తాంతం ప్రస్తౌతి॥ అతీతకల్పేతి॥ తథోక్తం మాత్స్యే॥ శ్లో॥ ఏతదేవచ వై బ్రాహ్మం పాద్మే కల్పే జగద్ధితం - సర్వభూతాత్మకం యత్త్వాద్మమిత్యుచ్యతే బుధైః- వరాహకల్పవృత్తాంతమధికృత్య పరాశరః- యాం ప్రాహ ధర్మానఖిలాం స్తద్యుక్తం వైష్ణవం విదురితి- సత్త్వోద్రిక్తః భగవదనుప్రవేశాతిశయాత్ - తస్యైవ వరాహాద్యవతార ప్రసిద్ధేః॥ ౩॥ ౪ । అత్ర బ్రహ్మనారాయణయోః స్వరూపైక్యశంకాయాం మన్వాదయస్తయోర్భేదపరం నారాయణవిషయం శ్లోకముదాహరంతీత్యాహ॥ ఇమంచేతి ॥ ౫ ॥ తమేవశ్లోకం దర్శయతి॥ ఆపఇతి॥ ప్రాదురాసీత్తమోనుద ఇతి ప్రకృతేః పరమకారణభూతో భగవాన్ అవినాశిత్వేన నర ఇత్యుచ్యతే- తత్సృష్టాః ఆపో నారాః - అప్ఛబ్దః సృజ్యతత్త్వాంతర ప్రదర్శనపరః॥ శ్లో॥ నరాజ్జాతాని తత్త్వాని నారాణీతి తతో విదుః। తాన్యేవ చాయనం తస్య తేన నారాయణః స్మృత ఇత్యాదిదర్శనాత్ - అస్యాయనమనుప్రవిష్టస్యశరీరం॥ శ్లో॥ యదంబు వైష్ణవః కాయ ఇతివత్ శ్రుతి- పూర్వం బ్రహ్మసృష్టేః ప్రాక్- కారణభూతే భగవతి నారాయణశబ్ద నిర్వచనాత్తస్య కార్యభూతాత్ బ్రహ్మణో భేద ఇతిభావః॥ ౬ । తోయాంతామితి॥ తోయాంతాంసమహీమితి పాఠాంతరం- తోయేనాంతో నాశో యస్యాస్తాం - అనుమానాత్ - సోపశ్యత్పుష్కరపర్ణమితి పుష్కరపర్ణలింగదర్శనాత్ జ్ఞాత్వా - నారాయణమూర్తిరన్యాం మత్స్యకూర్మాదికాం స్వతనుం యథా పురా అకరోత్ తథా వారాహం రూపమాస్థితస్తోయం ప్రవివేశేత్యన్వయః॥ ౭॥ ౮॥ వేదేతి॥ వేదయజ్ఞమయం రూపం

శ్రీకృష్ణాయనమః॥ శ్రీమైత్రేయః॥ బ్రహ్మానారాయణాఖ్యోఽసౌ కల్పాదౌ భగవాన్యథా। ససర్జ సర్వభూతాని తన్మేవద మహామునే॥ ౧॥ శ్రీపరాశరః॥ ప్రజాస్ససర్జ భగవాన్ బ్రహ్మానారాయణాత్మకః। ప్రజాపతిపతిర్దేవో యథా తన్మే నిశామయ॥ ౨॥ అతీతకల్పావసానే నిశాసుప్తోత్థితః ప్రభుః। సత్త్వోద్రిక్తస్తదా బ్రహ్మా శూన్యం లోకమవైక్షత ॥ ౩ ॥ నారాయణః పరోఽచింత్యః పరేషామపి స ప్రభుః। బ్రహ్మస్వరూపీ భగవాన్ అనాదిః సర్వసంభవః ॥ ౪ ॥ ఇమంచోదాహరంత్యత్ర శ్లోకం నారాయణం ప్రతి। బ్రహ్మస్వరూపిణం దేవం జగతః ప్రభవాప్యయమ్ ॥ ౫ ॥ ఆపో నారా ఇతి ప్రోక్తా ఆపో వై నరసూనవః। అయనం తస్య తాః పూర్వం తేన నారాయణః స్మృతః॥ ౬ ॥ తోయాంతస్థాం మహీం జ్ఞాత్వా జగత్యేకార్ణవే ప్రభుః। అనుమానాత్తదుద్ధారం కర్తుకామః ప్రజాపతిః॥ ౭ ॥ అకరోత్స తనూమన్యాం కల్పాదిషు

పూర్వోపక్షిప్తమేవ బ్రాహ్మం సర్గం ప్రసక్తానుప్రసక్తాంతరితం శ్రోతుకామో మైత్రేయః పృచ్ఛతి॥ బ్రహ్మేతి॥ ౧॥ ౨॥ ప్రతిజ్ఞాతం ప్రజాసర్గం నిరూపయిష్యన్ - ప్రథమం తదాధారభూతాయా భూమేరుద్ధారం వక్తుమాహ॥ అతీతకల్పేత్యాదినా ॥ అతీతకల్పావసాన ఇతి ॥ నిశాయాం సుప్తిః ప్రస్వాపస్తస్మాదుత్థితః- సత్త్వోద్రిక్తః- దృశ్యతే హి- నిద్రావసానే ప్రబుద్ధానాం ప్రసన్నకరణత్వలక్షణస్సత్త్వాతిశయః॥ ౩॥ నారాయణ ఇతి ॥ సర్వసంభవః విశ్వస్రష్టా॥ ౪॥ బ్రహ్మణో నారాయణసంజ్ఞాం వ్యుత్పాదయతి ఇమంచేత్యాదినా॥ ఇమంచేతి॥ బ్రహ్మస్వరూపిణం నారాయణం ప్రతి॥ ౫॥ ఆప ఇతి॥ బ్రహ్మస్వరూపోఽస్మిన్నర్థే నరః పురుషోత్తమః తస్మాజ్జాతా ఆపో నారాః- తదుక్తం ॥ శ్లో ॥ తాస్వవాత్సీత్స్వసృష్టాసు సహస్రం పరివత్సరాన్- తేన నారాయణో నామ యథాపః పురుషోద్భవా ఇతి॥ ౬॥ తతః కిమత ఆహ॥ తోయాంతేత్యాది ఈషత్పాదోనద్వ్యాఖ్యాం॥ తోయాంతస్థామితి॥ తోయస్యోపరి పుష్కరపర్ణం దృష్ట్వా తదధిష్ఠానానుమానాత్తోయస్యాంతర్మహీం జ్ఞాత్వా- తదుద్ధారం కర్తుమిచ్ఛన్ నారాయణోఽన్యాం తనుం తదుద్ధారయోగ్యామకరోదిత్యన్వయః- పురా యథా మత్స్యకూర్మాదికాం తనుం కల్పాదిషు తత్తత్కార్యార్థమకరోత్ - తథాచ శ్రుతిః- సోపశ్యత్పుష్కరపర్ణం తిష్ఠత్ -సోఽమన్యత- అస్తి వై తత్ -యస్మిన్నిదమధితిష్ఠతీతి- స వరాహోరూపం కృత్వోపన్యమజ్జత్ -స పృథివీమధ ఆర్ఛత్ ఇత్యాది- అథ వారాహం వపురాస్థితస్సన్ తోయం ప్రవివేశేత్యుత్తరేణాన్వయః॥ ౭॥ ౮॥ వే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వేదయజ్ఞమయత్వేననిరూపణీయం- వేదవైదికధర్మైర్భూర్ధార్యత ఇతి భావః - స్థితౌస్థితః స్థితినిమిత్తమాస్థితః - స్థి
రాత్మా రక్షణే స్థిరచిత్తః॥ ౯॥ జనలోకేతి॥ అభిష్టుతః సృష్ట్యర్థముద్బోధితమహిమా - స్తూయమానాహి దేవతా వీ
ర్యేణవర్ధత ఇతి న్యాయాత్ ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ నమ ఇతి॥ మాముద్ధర అస్మాత్ప్రళయాబ్ధేః- త్వత్త ఉత్థితా ఉత్పన్నా ॥
౧౨॥ త్వయేతి॥ త్వన్మయా త్వన్మయీ త్వదుపాదానా ॥ ౧౩ ॥ నమ ఇతి॥ పరమాత్మాత్మనే పురుషాదిచతూరూపవిలక్ష
ణస్వరూప-అప్యయే-అనిరుద్ధాదయః పురుషాచ్యుతసత్యవాసుదేవాఖ్యాః॥ ౧౪ ॥ త్వమితి॥ బ్రహ్మేత్యాది బ్రహ్మావి
ష్ణురుద్రరూపధర॥ ౧౫॥ సంభక్షయిత్వేతి॥ శేషేష్వపి॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ యత్కించిదితి॥ మనసా గ్రాహ్యం సుఖా
ది - చక్షురాదిభిర్గ్రాహ్యం యూపాది- బుద్ధ్యా పరిచ్ఛేద్యం వ్యాప్తిసంబంధజ్ఞానాదినా ప్రమాణాంతర పరిచ్ఛేద్యం॥
౧౯॥ త్వన్మయేతి॥ మాధవీ మాధవస్యేయమితి మాధవీ॥ ౨౦ ॥ జయేతి॥ అఖిలజ్ఞానమయ సర్వజ్ఞ - స్థూలమయ స్థూలం
జగత్తన్మయ- వ్యక్తం మహదాది తన్మయ॥ ౨౧॥ పరాపరాత్మన్నితి॥ పరాపరాత్మనే ఉత్కృష్టనికృష్టయోరాత్మభూ

యథాపురా। మత్స్యకూర్మాదికాంతద్వద్వారాహం వపురాస్థితః॥ ౮ ॥ వేదయజ్ఞమయం రూపమశే
షజగతః స్థితౌ। స్థితః స్థిరాత్మా సర్వాత్మా పరమాత్మా ప్రజాపతిః॥ ౯॥ జనలోకగతైస్సిద్ధైస్సనకాద్యైర
భిష్టుతః। ప్రవివేశ తదాతోయమాత్మాధారో ధరాధరః॥ ౧౦॥ నిరీక్ష్య తం తదా దేవీ పాతాళతలమాగత
మ్। తుష్టావ ప్రణతా భూత్వా భక్తినమ్రా వసుంధరా ॥ ౧౧ ॥ పృథివ్యువాచ॥ నమస్తే పుండరీకాక్ష తు
భ్యం శంఖగదాధర। మాముద్ధరాస్మాదద్య త్వం త్వత్తోహం పూర్వముత్థితా ॥ ౧౨ ॥ త్వయాహముద్ధృ
తా పూర్వం త్వన్మయాహం జనార్దన । తథాన్యాని చ భూతాని గగనాదీన్యశేషతః ॥ ౧౩ ॥ నమస్తే పర
మాత్మాత్మన్ పురుషాత్మన్నమోస్తు తే। ప్రధానవ్యక్తభూతాయ కాలభూతాయ తే నమః ॥ ౧౪ ॥ త్వం
కర్తా సర్వభూతానాం త్వం పాతా త్వం వినాశకృత్ । సర్గాదిషు ప్రభో బ్రహ్మవిష్ణురుద్రాత్మరూప
ధృక్ ॥౧౫॥ సంభక్షయిత్వా సకలం జగత్యేకార్ణవీకృతే । శేషే త్వమేవ గోవింద చింత్యమానో మనీషి
భిః॥ ౧౬॥ భవతో యత్పరం రూపం తన్న జానాతి కశ్చన। అవతారేషు యద్రూపం తదర్చంతి దివౌకసః॥
౧౭ ॥ త్వామారాధ్య పరం బ్రహ్మ యాతా ముక్తిం ముముక్షవః । వాసుదేవమనారాధ్య కో మోక్షం సమ
వాప్స్యతి॥ ౧౮॥ యత్కించిన్మనసా గ్రాహ్యం యద్గ్రాహ్యం చక్షురాదిభిః। బుద్ధ్యా చ యత్పరిచ్ఛేద్యం
తద్రూపమఖిలం తవ॥ ౧౯ ॥ త్వన్మయాహం త్వదాధారా త్వత్సృష్టా త్వత్సమాశ్రయా । మాధవీమితి
లోకోయమభిధత్తే తతో హి మాం॥ ౨౦ ॥ జయాఖిలజ్ఞానమయ జయ స్థూలమయావ్యయ । జయానంత జ
యావ్యక్త జయ వ్యక్తమయ ప్రభో ॥ ౨౧ ॥ పరాపరాత్మన్ సర్వాత్మన్ జయ యజ్ఞపతేనఘ । త్వం యజ్ఞ

దేతి॥ వేదయజ్ఞమయం రూపమాస్థితః- యతః అశేషజగతః స్థితౌ స్థితః- వేదయజ్ఞాధీనత్వాజ్జగత్ స్థితేః ॥ ౯ ॥ ౧౦॥
నిరీక్ష్యేతి॥ తదా- వసుంధరా తదధిష్ఠాత్రీ దేవీ- తం తుష్టావ॥ ౧౧॥ నమ ఇతి॥ అస్మాత్పాతాళతలాన్మాముద్ధర - త్వత్తో
హేతోరహముత్థితా ఉత్పన్నా ఉద్గతా॥ ౧౨॥ త్వయేతి॥ కారణమపి మమ చ గగనాదీనాం చ త్వమేవేత్యాహ - త్వన్మ
యేతి- త్వన్మయా ఉపాదాననిమిత్తత్వాదికం సాధయంతీ ॥ ౧౩ ॥ పరబ్రహ్మస్వరూపేణ పూర్వోక్తపురుషాదిచతూ
రూపేణ ప్రణమతి॥ నమస్త ఇతి॥ ౧౪॥ త్వమితి॥ బ్రహ్మాదిరూపేణ సృష్ట్యాదికర్తా త్వమితి- పాతా పాలకః॥ ౧౫॥ సం
భక్షయిత్వేతి॥ శేషే శయనం కరోషీతి శేషః॥౧౬॥౧౭॥ దివౌకసామపి ముముక్షూణామపి త్వమేవ భజనీయ ఇత్యాహ॥
త్వామితి॥ ఏవం బ్రహ్మమూర్తిం త్వామేవారాధ్య ముక్తిం ప్రాప్తాః॥ ౧౮ ॥ యత్కించిదితి॥ మనసా గ్రాహ్యం సం
కల్ప్యం- బుద్ధ్యా చ యత్పరిచ్ఛేద్యం అధ్యవసాయ్యం॥ ౧౯॥ మమ త్వదధీనత్వం లోకే ప్రసిద్ధమేవేత్యాహ॥ త్వన్మయే
తి॥ త్వత్సమాశ్రయాత్ త్వచ్ఛరణత్వైతైర్హేతుభిః- తత ఆరభ్య మామయం లోకో మాధవీం త్వదీయామభిధత్తే॥ ౨౦॥
౨౧॥ పరాపరాత్మన్నితి॥ పరాపరం కారణం కార్యం చ - ఉచ్చనీచం వా- తదాత్మక తద్రూప- యజ్ఞఫలదస్త్వం - వష

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తే- వషట్కారః అస్తుశ్రౌషడిత్యాదిమంత్రః॥ ౨౨॥ త్వమితి॥ యజ్ఞపురుషః యజ్ఞాధిదేవతా- తారాః కృత్తికాద్యాః నక్షత్రాణి దేవగ్రహాః॥ ౨౩॥ మూర్తామూర్తమితి॥ మూర్తం సర్వగతం ద్రవ్యం- దృశ్యం ప్రత్యక్షం॥ ౨౪॥ ఏవమితి॥ పరిఘుర్ఘురమితి వరాహజాతిధ్వన్యనుకృతిః- గర్జనం స్తోత్రానుమోదనప్రకారః॥ ౨౫ ॥ తత ఇతి॥ స్ఫుటం వికసితం- నీలోత్పలపత్రవత్ స్నిగ్ధశ్యామః॥ ౨౬ ॥ ఉత్తిష్ఠతేతి॥ తత్సంప్లవాంభ ఇతి పాఠాంతరం- తత్సంప్లవాంభః తదభిషేకజలం- భగవన్ముఖనిశ్వాసస్య వేదమయత్వాత్ తత్ప్రేరితశీకరస్పర్శాదతిపావనత్వం ॥ శ్రు ॥ తస్య వా ఏతస్య మహతో భూతస్య నిశ్వసితమేతద్యదృగ్వేద ఇత్యాది శ్రుతేః - అంభోవిశేషణం వా పవిత్రతాపదమితి॥ ౨౭ ॥ ప్రయాంతీతి॥ వరాహస్య ఖురాగ్రక్షవిక్షతే విదీర్ణే రసాతలే సతి అధః అండకటాహే ప్రయాంతి స్మ- కృతశబ్దసంతతీతి క్రియావిశేషణం- తథా శ్రీవిష్ణుధర్మోత్తరే గంగావ్యాప్తా పాతాళాన్యధికృత్యోక్తం ॥ శ్లో ॥ రౌక్మభౌమాదధో యాతా రౌద్రం తేజః సుదారుణం। తత్రాప్యవిలయం యాతా వారాహం లోకమాగతా । వారాహలోకే బ్రహ్మాండమధ్యోర్ధ్వే భిన్నవాః హరిః॥ ఛిద్రేణ తేన సా దేవీ స్వాం యోనిం పునరాగతేతి॥ ౨౮ ॥ ఉత్తిష్ఠత ఇతి॥ రోమాంతరస్థా మునయ ఇతి జనలోకం యావత్తావద్రోమప్రసారణాదితి భావః- స్తువంతి స్మేతి శేషః॥ ౨౯॥ తమితి ॥ తోషపరీతచేతసః తోషేణ ఆనందేన పరీతాని వ్యాప్తాని చేతాంసి మనాంసి యేషాం తే - అతినమ్రకంధరాః ప్రీతిభారేణ - ధీరతరోద్ధతేక్షణం నిర్విశంకో

స్త్వం వషట్కారస్త్వమోంకారస్త్వమగ్నయః॥ ౨౨ ॥ త్వం వేదాస్త్వం తదంగాని త్వం యజ్ఞపురుషో హరే। సూర్యాదయో గ్రహాస్తారా నక్షత్రాణ్యఖిలాని చ ॥ ౨౩ ॥ మూర్తామూర్తమదృశ్యం చ దృశ్యం చ పురుషోత్తమ। యచ్చోక్తం యచ్చ నైవోక్తం మయాత్ర పరమేశ్వర॥ తత్సర్వం త్వం నమస్తుభ్యం భూయో భూయో నమో నమః॥ ౨౪॥ శ్రీపరాశరః॥ ఏవం సంస్తూయమానస్తు పృథివ్యా పృథివీధరః। సామస్వరధ్వనిః శ్రీమాన్ జగర్జ పరిఘుర్ఘురమ్॥ ౨౫॥ తతస్సముత్క్షిప్య ధరాం స్వదంష్ట్రయా మహావరాహః స్ఫుటపద్మలోచనః। రసాతలాదుత్పలపత్రసన్నిభః సముత్థితో నీల ఇవాచలో మహాన్॥ ౨౬॥ ఉత్తిష్ఠతా తేన ముఖానిలాహతం తత్సంభవాంభో జనలోకసంశ్రయాన్। సనందనాదీనపకల్మషాన్మునీంశ్చకార భూయోపి పవిత్రతాపదమ్॥ ౨౭ ॥ ప్రయాంతి తోయాని ఖురాగ్రవిక్షతే రసాతలేధః కృతశబ్దసంతతి। శ్వాసానిలాస్తాః పరతః ప్రయాంతి సిద్ధా జనే యే నియతం వసంతి॥ ౨౮ ॥ ఉత్తిష్ఠతస్తస్య జలార్ద్రకుక్షేర్మహావరాహస్య మహీం విగృహ్య। విధూన్వతో వేదమయం శరీరం రోమాంతరస్థా మునయః స్తువంతి॥ ౨౯ ॥ తం తుష్టువుస్తోషపరీతచేతసో లోకే జనే యే నివసంతి యోగినః। సనందనాద్యా హ్యతినమ్రకంధ

ట్కారః వషడితి మంత్రస్తద్వాచ్యో వా॥ ౨౨ ॥ త్వమితి॥ యజ్ఞపురుషో యజ్ఞమూర్తిః యజ్ఞారాధ్యో వా- తారాః అశ్విన్యాద్యాః- అన్యాని నక్షత్రాణి- విపరీతం వా- ఉభయథాపి ప్రయోగదర్శనాత్ ॥ ౨౩॥ మూర్తామూర్తమితి॥ మూర్తం సర్వగతం ద్రవ్యం- కఠినం వా- అదృశ్యమప్రత్యక్షం- తేన నమో నమః- భూయో భూయ ఇత్యాదరార్థః॥ ౨౪॥ ఏవమితి॥ సామస్వర ఏవ ధ్వనిర్యస్య సః - ఇదానీం వారాహరూపమనుకృత్య పరిఘుర్ఘురం తద్ధ్వన్యనుకృతం - జగర్జ వ్యనదత్ ॥ ౨౫॥ తత ఇతి॥ ఉత్క్షిప్య ఉద్ధృత్య- స్ఫుటే వికసితే పద్మే ఇవ లోచనే యస్య సః- ఉత్పలపత్రసన్నిభః ఉత్పలపత్రస్నిగ్ధశ్యామః॥ ౨౬ ॥ ఉత్తిష్ఠతేతి॥ నిష్కల్మషానపి తాన్మునీన్ భూయోపి పవిత్రతాపదం చకార - ప్రక్షాళయామాసేతి పాఠాంతరే- ప్రకర్షేణ క్షాళయామాస అతినిర్మలానకరోత్ ॥ ౨౭॥ ప్రయాంతీతి॥ వరాహస్య ఖురాగ్రేణ విక్షతే విదీర్ణే రసాతలే సతి- తేన ద్వారేణ- అధస్తాత్తోయాని ప్రయాంతి- కథం - కృతా శబ్దసంతతిః మహాఘోషో యథా భవతి తథా- సప్తమ్యంతపాఠే కృతా శబ్దసంతతిర్యస్మిన్ రసాతలే తస్మిన్నధః ప్రయాంతీత్యర్థః - శ్వాసానిలేన అస్తాః క్షిప్తాః- జనే జనలోకే॥ ౨౮ ॥ ఉత్తిష్ఠత ఇతి॥ విగృహ్య విశేషేణ గృహీత్వా - రోమాంతరస్థా మునయ ఇతి జనలోకం యావత్తావద్రోమప్రసారణాదితి భావః॥ ౨౯ ॥ తమితి॥ తోషేణ పరీతం వ్యాప్తం చేతో యేషాం తే- తారతరో

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

దారేతుణమిత్యర్థః॥ ౩౦॥ జయేతి॥ ఈశ్వరాణాం బ్రహ్మాదీనాం- కేశవేతి॥ శ్లో॥ క ఇతి బ్రహ్మణో నామ ఈశోఽహం సర్వదేహినాం। ఆవాం తవాంగే సంభూతౌ తస్మాత్ కేశవనామవానితి మహాభారతే - ప్రసూత్యాదీనాం త్వమేవ హేతుః- ఈశ్వరః నియంతా- పరమం చ యత్పదం ముక్తస్వరూపం- తచ్చ త్వత్తో నాన్యత్ -తత్పరమం పదం త్వమేవేత్యర్థః తస్య త్వదధీనత్వాత్ ॥ ౩౧॥ పాదేష్వితి॥ యజ్ఞాః అగ్నిష్టోమాద్యాః- చితయః కంకచితాద్యా నిచయనాని ఉత్తరక్రతుషూత్తరవేదిస్థానీయాని॥ ౩౨॥ విలోచన ఇతి॥ రాత్ర్యహనీ చంద్రార్కోపలక్షితౌ యాజ్ఞీయకాలౌ- సర్వాస్పదమితి పాఠే సర్వవర్ణాశ్రయత్వాత్సర్వాస్పదం బ్రహ్మ ప్రణవః- సటాః స్కంధరోమాణి॥ ౩౩॥ స్రుక్తుండేతి॥ ప్రాగ్వంశః పత్నీశాలాయాః ప్రాగ్దేశః- సత్రం ఆసన్నోపాయ చోదనాచోదితో యాగః - పూర్తం తటాకఖాతాది- ఇష్టం యజ్ఞాది॥ ౩౪॥ పదక్రమేతి॥ పదక్రమాభ్యాం ఆక్రాంతం వ్యాప్తం - అనంతం ఆసౌ చ స్థితం- శబ్దబ్రహ్మేత్యర్థః - అథ

శాధరాధరం తారకతరోద్ధ తేతుణమ్॥ ౩౦ ॥ జయేశ్వరాణాం పరమేశ కేశవ ప్రభో సదా శంఖగదాసిచక్రభృత్। ప్రసూతినాశస్థితిహేతురీశ్వరస్త్వమేవ నాన్యత్పరమం చ యత్పదమ్॥ ౩౧॥ పాదేషు వేదాస్తవ యూపదంష్ట్ర దంతేషు యజ్ఞాశ్చితయశ్చ వక్త్రే । హుతాశజిహ్వోసి తనూరుహాణి దర్భాః ప్రభో యజ్ఞపుమాంస్త్వమేవ॥ ౩౨॥ విలోచనే రాత్ర్యహనీ మహాత్మన్ సర్వాత్మకం బ్రహ్మ పరం శిరస్తే। సూక్తాన్యశేషాణి సటాకలాపో ఘ్రాణం సమస్తాని హవీంషి దేవ ॥ ౩౩ ॥ స్రుక్తుండ సామస్వరధీరనాద ప్రాగ్వంశకాయాఖిలసత్రసంధే। పూర్తేష్టధర్మశ్రవణోసి దేవ సనాతనాత్మన్ భగవన్ ప్రసీద॥ ౩౪॥ పదక్రమాక్రాంతభువం భవంతమాదిస్థితిం చాక్షర విశ్వమూర్తే। విశ్వస్య విద్మః పరమేశ్వరోసి ప్ర

త్యుచ్చైస్సచాసావుద్ధతేతుణశ్చ సన్న తద్వృష్టిః తం- ధీరతరోద్ధతేతుణమితి పాఠే నిర్విశంకోద్దారేతుణమిత్యర్థః॥ ౩౦॥ జయేతి॥ జయేశ్వరాణాం పరమేశ్వరః పరమితి పాఠే ఈశ్వరాణాం బ్రహ్మాదీనాం పరమేశ్వరః - అతో జగతః ప్రసూత్యాదీనాం త్వమేవ హేతుః- ఈశ్వరశ్చ నియంతా- యచ్చ పరమం పదం తదపి త్వత్తో నాన్యత్ త్వమేవ ప్రభో సదా పరం బ్రహ్మేత్యర్థః- పాఠాంతరం సుగమం॥ ౩౧॥ పరత్వేన స్తుత్వా ప్రస్తుతావతారరూపం యజ్ఞరూపకేణ స్తువంతి పాదేష్విత్యాదిత్రిభిః॥ పాదేష్వితి॥ యజ్ఞపుమాంస్త్వమేవేతి ప్రతిజ్ఞా- తత్సంపాదనం పాదేష్విత్యాదిభిః- చతుస్సంఖ్యత్వాత్, యజ్ఞాంగత్వాచ్చ వేదా యజ్ఞమయస్య తస్య పాదత్వేన నిరూప్యంతే- యూపవదున్నతా దంష్ట్రా యస్య సః తస్య సంబుద్ధిః హే యూపదంష్ట్ర - తవ దంతేషు- యజ్ఞాః పురోడాశాః- భక్షణార్థత్వాత్ - యజ్ఞాదంతత్వేన నిరూప్యంతే- చితయః శ్యేనచితం చిన్వీత కంకచితం చిన్వీతేత్యాది శ్రుత్యుక్తాః యజ్ఞస్థలాని- తాశ్చితయో వక్త్రస్థానీయాః- హవిర్నిక్షేపస్థానీయత్వాత్ -ఏవం సర్వత్ర కించిత్సామ్యమూహనీయం- హుతాశోఽగ్నిః జిహ్వా యస్య సః - దర్భాః తవ తనూరుహాణి ॥ ౩౨ ॥ విలోచన ఇతి॥ రాత్ర్యహనీ తమః ప్రకాశధర్మకే తవ విలోచనే- నిమేషోన్మేషాభ్యాం తయోరాపితమః ప్రకాశధర్మకత్వాత్ - పరం బ్రహ్మ తవ శిరః ఉత్తమాంగం- సూక్తాని వైష్ణవాదీని సటాకలాపః స్కంధకేసర సందర్భః సూక్తసందర్భరూపత్వాత్ - సమస్తాని హవీంషి ఘ్రాణం ఘ్రాణేంద్రియః గంధవహత్వసామ్యాత్॥ ౩౩ ॥ స్రుగితి॥ స్రుక్తుండేత్యాది చత్వారి సంబోధనాని- స్రుక్ జుహూః తుండం ముఖం యస్య - వరాహముఖాకారత్వాత్ స్రుచః- సామస్వర ఏవ ధీరో నాదో గంభీరో నాదో యస్య- ప్రాగ్వంశః అగ్నిశాలాయాః పూర్వభాగః॥ శ్లో॥ పూర్వభాగోఽగ్నిశాలాయాః ప్రాగ్వంశః పరికీర్తిత ఇతి వచనాత్- ప్రాగ్వంశః కాయో మధ్యభాగో యస్య - అఖిలాని సత్రాణి ద్వాదశాహాదీని సంధయో యస్య - తేషాం త్రివృత్పంచదశాద్యహస్సంపత్తిరూపత్వాత్ - పూర్తం స్మార్తో ధర్మః- ఇష్టం శ్రౌతధర్మః- తౌ శ్రవణే యస్య స త్వమసి సనాతనాత్మన్నిత్యమూర్తే॥ ౩౪ ॥ తదుపపాదయ॥ పదక్రమేతి॥ పదక్రమేణ పాదవిక్షేపేణ ఆక్రాంతా వ్యాప్తా భూర్యేన తథాభూతం- భవంతం విశ్వస్యాదిస్థితిం జనకం పాలకం చ విద్మ ఇత్యన్వయః- అతః పరమేశ్వరోసి - నాథశ్చ త్వమేవాసి- నాథ్యతే ప్రార్థ్యత ఇతి నాథః అభిప్రేతమర్థం యాచ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కః అకారాదివర్ణాత్మకః- నాథః ప్రార్థ్యః- స్వామీవా॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ పరమార్థ ఇతి॥ పరమార్థస్సత్యః- త్వద్వ్యతిరిక్తః పరమార్థో నాస్తి॥ శ్రు॥ బహుస్స్యాం- సబ్రహ్మా సశివస్సహరిస్సేంద్రస్సోక్షరః పరమస్స్వరాట్- నేహ నానాస్తి- తస్మిన్ జజ్ఞే స్వయం బ్రహ్మా- సర్వగత్వాదనంతస్య- సఏవానుప్రవిశ్య- సచ్చత్యచ్చాభవత్ - హరిరఖిలాదిభిరుదీర్యతే- హరేర్నకించిద్వ్యతిరిక్తమస్తీత్యాదిభ్యః- తత్ర హేతుః- యేనోపాదానభూతేన త్వయైతచ్చరాచరం వ్యాప్తం- తస్యతవైవ చరాచరాత్మనో మహిమా- అతః త్వదాత్మకమేవేదం సర్వమితి- త్వదన్యః కోపి పరమార్థో నాస్తీతి భావః॥ ౩౮॥ యదేతదితి॥ యదేతజ్జగద్దృశ్యతే జ్ఞానాత్మనా త్వయాత్మతయా వ్యాప్తత్వాదేతత్తవమూర్తం మూర్తిః- తస్మాదయోగినః త్వదాత్మకత్వానుభవసాధనయోగవిరహిణః ఏతత్కేవలదేవమనుష్యాదిరూపమితి భ్రాంతిజ్ఞానేన పశ్యంతి॥ ౩౯ ॥ వస్తుతస్త్వదాత్మకస్య జగతః కేవలదేవమనుష్యాదిరూపత్వేన దర్శనమేవ నవరం భ్రమః- జ్ఞానాకారాణామాత్మనాం దేవమనుష్యాద్యర్థాకారత్వదర్శనమపి భ్రమ ఇత్యాహ॥ జ్ఞానస్వరూపమితి॥ జ్ఞానస్వరూపం జ్ఞానాత్మకమిత్యర్థః - అత్ర జ్ఞానశబ్దేన జ్ఞానగుణసారత్వాత్ప్రత్యగాత్మోచ్యతే- నాయం శ్లోకః పరవిషయః యుష్మచ్ఛబ్దదర్శనాత్ - ప్రకృతిపురుషవివేక ఏవ నాస్తి- కుతస్త్వద్దర్శనమితి భావః॥ ౪౦ ॥ యేపునర్బుద్ధిమంతః జ్ఞానస్వరూపాత్మవిదః సర్వస్యహి భగవదాత్మకత్వానుభవసాధనయోగయోగ్యపరిశుద్ధమనసశ్చ- తే దేవమనుష్యాదిప్రకృతిపరిణామవిశేషరూపమఖిలం జగచ్ఛరీరాతిరిక్తజ్ఞానస్వరూపాత్మకం త్వచ్ఛరీరం చ పశ్యంతీత్యాహ॥ యేత్వితి॥ ౪౧॥ ప్రసీదే

> సీద నాథోసి చరాచరస్య॥ ౩౫॥ దంష్ట్రాగ్రవిన్యస్తమశేషమేతద్భూమండలం నాథ విభావ్యతే తే। విగాహతః పద్మవనం విలగ్నం సరోజినీపత్రమివోఢపంకమ్॥ ౩౬॥ ద్యావాపృథివ్యోరతులప్రభావ యదంతరం తద్వపుషా తవైవ। వ్యాప్తం జగద్వ్యాప్తిసమర్థదీప్తే హితాయ విశ్వస్య విభో భవ త్వమ్॥ ౩౭॥ పరమార్థస్త్వమేవైకో నాన్యోస్తి జగతః పతే। తవైవ మహిమా యేన వ్యాప్తమేతచ్చరాచరమ్॥ ౩౮॥ యదేతద్దృశ్యతే మూర్తమేతద్జ్ఞానాత్మనస్తవ। భ్రాంతిజ్ఞానేన పశ్యంతి జగద్రూపమయోగినః॥ ౩౯॥ జ్ఞానస్వరూపమఖిలం జగదేతదబుద్ధయః। అర్థస్వరూపం పశ్యంతో భ్రామ్యంతే మోహసంప్లవే॥ ౪౦॥ యే తు జ్ఞానవిదశ్శుద్ధచేతసస్తేఖిలం జగత్। జ్ఞానాత్మకం ప్రపశ్యంతి త్వద్రూపం పరమేశ్వర॥ ౪౧ ॥ ప్రసీద

చనీయశ్చాసీత్యర్థః- పదక్రమాక్రాంతమనంతమాదిస్థితం త్వమేవేతి పాఠే- భో అక్షర- భో విశ్వమూర్తే- త్వయా పదక్రమైరాక్రాంతమనంతం విశ్వం- తస్మాత్త్వమేవ విశ్వస్యాదిస్థితం కారణం- పరమేశ్వరశ్చ నాథశ్చాసీతి వయం విద్మః అతః ప్రసీదేత్యన్వయః॥ ౩౫॥ కించ॥ దంష్ట్రాగ్రేతి॥ తేతవ దంష్ట్రాగ్రే విన్యస్తం స్థితమేవ భూమండలం - ఊఢపంకం ధృతపంకం- సరోజినీపత్రం సరోజపత్రమివ విభావ్యతే - కథంభూతం సరోజపత్రమివ - పద్మవనం విగాహతః ప్రవిశ్య విహరతః అర్థాత్ గజేంద్రస్య- తవైవ దంష్ట్రాగ్రే విలగ్నమిత్యర్థః॥ ౩౬ ॥ ద్యావాపృథివ్యోరితి॥ ద్యావాపృథివ్యోర్యదంతరం అంతరిక్షం తవైవ వపుషా వ్యాప్తం - జగద్వ్యాప్తౌ సమర్థా దీప్తయో యస్య భోః తథాభూత- జగద్వ్యాపిసమస్తదీప్తే- ఇతి పాఠాంతరం సుగమం॥ ౩౭ ॥ తవ వపుషా వ్యాప్తమేవేత్యుక్తిప్రతీతవ్యాప్యాపవాదేన పరమార్థమాహుః॥ పరమార్థ ఇతి॥ అన్యశ్చేన్నాస్తి కథం తర్హి త్వయా వ్యాప్తమిత్యుక్తం- తత్రాహుః - తవైవ మహిమా మాయా ప్రభావః- కోసౌ- యేన మహిమ్నా వ్యాప్తమేతచ్చరాచరం జగత్ స ఏవ॥ ౩౮ ॥ వ్యాప్యజగతస్తవైలక్షణ్యమాహుః॥ యదేతదితి॥ తవ యదేతన్మూర్తం భూతాత్మకం జీవరూపం దృశ్యతే ఏతద్జ్ఞానాత్మనో జ్ఞానగుణస్యతవజ్ఞానమయమేవరూపం- జ్ఞానాత్మకం తవేతి వా పాఠః- అయోగినస్త్వజ్ఞాః భ్రాంతిజ్ఞానేన జగద్రూపంభూతమయం పశ్యంతీత్యర్థః॥ ౩౯ ॥ ఇదం వరాహరూపం త్వయా లీలయా కృతం జ్ఞానాత్మకమితి కిం వక్తవ్యం- యతో వస్తుతస్సద్రూపావ్యతిరేకాజ్జగదపి జ్ఞానమిత్యాహుః॥ జ్ఞానస్వరూపమితి॥ మోహమయసంప్లవే సంసారసాగరే॥ ౪౦॥ జ్ఞానాత్మకమేవ సర్వమిత్యత్ర విద్వదనుభవం ప్రమాణయతి॥ యేత్వితి ॥ జ్ఞాయతే అనేనేతి జ్ఞానం వేదాంతపురాణాది - తద్వి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తి॥ భావాయజగతామితిపాఠే భావాయసద్భావాయ ॥ ౪౨ ॥ సత్త్వోద్రిక్తోసీతి॥ సత్త్వోద్రిక్తోసి అతఃపరోపకారకో
సి॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ తస్యేతి॥ వితతత్వాత్ విస్తృతమృత్పిండాకారసంస్థానత్వాత్ - మృత్పిండతాహ్యప్సుమజ్జతి
నతుశరావాద్యాకారా॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ప్రాగితి॥ ప్రభావేణసంకల్పేన - అమోఘవాంఛితః సత్యకామః॥ ౪౮॥ భూ
విభాగమితి॥ భూరితి పాతాళానామప్యుపలక్షణం॥ ౪౯ ॥ బ్రహ్మరూపేతి ॥ చతుర్వక్త్రధరఇతి హాసే బ్రహ్మ
రూపధరతయాచతుర్వక్త్రత్వంసువచం॥ ౫౦ ॥ నిమిత్తమాత్రమితి॥ సృజ్యశక్తయః జీవానాం ప్రాచీనప్రకృతికర్మ
వాసనాః॥ ౫౧॥ నిమిత్తమాత్రమితి॥ నిమిత్తమాత్రమేనంపరమపురుషంముక్త్వానాన్యత్కించిద్విశేషకారణమపేక్ష

సర్వసర్వాత్మన్ వాసాయజగతామిమామ్। ఉద్ధరోర్వీమమేయాత్మన్ శంనోదేహ్యబ్జలోచన॥ ౪౨ ॥ స
త్త్వోద్రిక్తోసిభగవన్ గోవిందపృథివీమిమామ్। సముద్ధరభవాయేశ శంనోదేహ్యబ్జలోచన॥ ౪౩ ॥ స
ర్గప్రవృత్తిర్భవతోజగతాముపకారిణీ। భవత్వేషానమస్తేస్తు శంనోదేహ్యబ్జలోచన ॥ ౪౪ ॥ శ్రీ
పరాశరః ॥ ఏవంసంస్తూయమానస్తు పరమాత్మామహీధరః। ఉజ్జహారక్షితింక్షిప్రంన్యస్తవాంశ్చమ
హాంభసి॥ ౪౫॥ తస్యోపరిజలౌఘస్యమహతీనౌరివస్థితా। వితతత్వాత్తుదేహస్యనమహీయాతిసంప్లవ
మ్॥ ౪౬ ॥ తతఃక్షితింసమాంకృత్వా పృథివ్యాంసోచినోద్గిరీన్। యథావిభాగంభగవాన్ అనాదిఃపరమే
శ్వరః॥ ౪౭॥ ప్రాక్సర్గదగ్ధానఖిలాన్ పర్వతాన్ పృథివీతలే। అమోఘేనప్రభావేణ ససర్జామోఘ
వాంఛితః ॥ ౪౮॥ భూవిభాగంతతఃకృత్వా సప్తద్వీపాన్ యథాతథమ్।భూరాద్యాంశ్చతురోలోకాన్
పూర్వవత్సమకల్పయత్ ॥ ౪౯॥ బ్రహ్మరూపధరోదేవస్తతోసౌరజసావృతః। చకారసృష్టింభగవాంశ్చ
తుర్వక్త్రధరోహరిః ॥ ౫౦ ॥ నిమిత్తమాత్రమేవాసౌ సృజ్యానాంసర్గకర్మణి। ప్రధానకారణీభూతా
యతోవైసృజ్యశక్తయః ॥ ౫౧ ॥ నిమిత్తమాత్రంముక్త్వైవంనాన్యత్కించిదపేక్షతే। నీయతేతపతాం

డః॥ ౪౧॥ ప్రసీదేతి॥ శ్రుతిశ్చ- సర్వంఖల్విదంబ్రహ్మ- ఐతదాత్మ్యమిదంసర్వమిత్యాది - సర్వసర్వాత్మన్ జడాజడ
స్వరూప- వసత్యస్మిన్నితివాసః తదర్థం- ఉర్వీముద్ధర- ఏవంకృత్వాశంసుఖంనః అస్మభ్యందేహి - అబ్జలోచనఅ
బ్జవత్సుప్రసన్నేలోచనేయస్యతస్యసంబుద్ధిః ॥ ౪౨ ॥ తవసాంప్రతమిదమేవయుక్తమాహుస్సత్త్వోద్రిక్తోసీత్యాది
ద్వాభ్యాం॥ సత్త్వోద్రిక్తఇతి॥ భవాయఉద్భవార్థం- అబ్జవచ్ఛ్రీనిలయభూతేలోచనేయస్యతత్సంబుద్ధిః॥ ౪౩॥ స
ర్గప్రవృత్తిరితి ॥ జగదుపకారాయవా అస్మత్సుఖంతదేవాస్మాభిః ప్రార్థ్యతఇతిత్వమేవజానాసీతిపునః సంబోధ
యంతి- దేవాఃసనందనాద్యాః యోగినః-అబ్జలోచన అబ్జేహృత్పుండరీకేలోచనందృష్టిర్యస్యభోహృదయసాక్షిన్ని
త్యర్థః॥ ౪౪॥ ౪౫॥ తస్యేతి॥ వితతత్వాత్ సంప్లవంనిమజ్జనం॥ ౪౬ ॥ ౪౭ ॥ ప్రాగితి॥ అమోఘవాంఛితస్సత్య
సంకల్పః॥ ౪౮॥ భూవిభాగమితి॥ యథాతథంయథావత్ - భూరాద్యాంశ్చతురోలోకాన్యథాపూర్వంసమకల్పయత్
సంకల్పేనైవసృష్టవాన్- పాతాళేనసహభూరాదీనాంచతుష్ట్వం - యద్వా - మహాలోకస్యాపిసంకర్షణముఖాన
లోష్మణాశూన్యతయానష్టప్రాయాంశ్చతురోలోకానిత్యుక్తం-తథాచశ్రుతిః- సూర్యాచంద్రమసౌధాతాయథా
పూర్వమకల్పయత్ - దివంచపృథివీంచాంతరిక్షమథోస్వ ఇతి - దివఃపృథగుపాదానాత్ స్వశబ్దేనమహాలోకోగృ
హ్యతే॥ ౪౯॥ తదేవంభూమ్యుద్ధారాదిలోకరచనాపర్యంతాహరేర్లీలోక్తా- అథతేనైవబ్రహ్మరూపేణకృతాండదే
హాదిసృష్టిమాహ॥ బ్రహ్మరూపేతి॥ ౫౦॥ అసౌహరిః బ్రహ్మరూపధరః రజసావృతస్సృష్టింకరోతీత్యుక్తం- తత్రరజో
గుణస్యకర్మాసక్తిదుఃఖాదిహేతుత్వాత్ - బ్రహ్మణోనిత్యంకర్మదుఃఖత్వాదిప్రాప్తిమాశంక్యాహ ॥ నిమిత్త
మాత్రమితి॥ అసౌహరిః బ్రహ్మరూపధరః - అయమర్థః- సృజ్యానాంసర్గే బ్రహ్మాదినిమిత్తమాత్రంపర్జన్యవత్ - స
న్నిధిమాత్రేణసాధారణకారణమేవ- నతుప్రతిసృజ్యంస్వయంవ్యాప్రియతే- యథాసన్నిధిమాత్రేణగంధఃక్షోభా
యజాయతఇత్యత్ర॥ ౫౧॥ నిమిత్తమాత్రమితి॥ నిమిత్తంసమవధానేసతి కారణాత్మనాస్థితం - సృజ్యవస్తుస్వపరిణామ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శేవస్తుజేవాది- స్వశక్త్యాస్వకర్మభిః వస్తుతాంతత్తద్రూపతాం - జీవకర్మాయత్తత్వాత్ విచిత్రసృష్టేః - తేషుప్రధానకారణతోప్యుక్తిరౌపచారికా॥ ౫౨॥ ఇతిశ్రీ విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే విష్ణుచిత్తీయే ప్రథమాంశే- చతుర్థోఽధ్యాయః.❋

అథవై కృతసర్గంవిస్తరేణపృచ్ఛతి॥ యథేతి॥ ౧॥ యద్గుణమితి॥ గుణాఃసత్త్వాద్యాః - స్వభావఃశీలం- రూపంఆకారః॥౨॥ ౩ ॥ సృష్టిమితి॥ యథాపురాయథాపూర్వం - సర్గాదిషుతథాచింతయతః - అబుద్ధిపూర్వకఃవిశేషధ్యానరహితః- తమోమయస్తమోగుణప్రచురః - సర్గఃనగసర్గః॥౪॥ తమఇతి॥ అవిద్యాపర్యాయాస్తమః ప్రభృతయః- మహాత్మనః - ప్రాదుర్భూతాః॥ ౫॥ ఏతత్స్వభావకతయావృక్షాదిరూపేణచపంచధానగసర్గ ఇత్యాహ॥ పంచధేతి॥ జ్ఞానాల్పత్వప్రాచుర్యేణవృక్షగుల్మలతావీరుత్తృణేషుతమ ఆదిస్వభావవ్యవస్థా- అప్రతిబోధనాదితినగసర్గస్యతామసత్వే హేతుః-అప్రతిబోధవానితివాపాఠః - బహిశ్శబ్దాదిషు- అంతస్సుఖాదిషుచ- అప్రకాశవాన్ప్రకృష్టజ్ఞానరహితః - జలాద్యాదానక్షతభగ్న సంరోహణదోహళాదిభిర్వృక్షాదీనాంకించిత్ జ్ఞాతృత్వసిద్ధేః ॥ శ్లో॥ అంత

శ్శేషస్వశక్త్యావస్తువస్తుతామ్॥౫౨॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణె ప్రథమాంశే- చతుర్థోఽధ్యాయః. ❋❋❋
మైత్రేయః॥ యథాససర్జదేవోసౌ దేవర్షిపితృదానవాన్। మనుష్యతిర్యగ్వృక్షాదీన్భూవ్యోమసలిలౌకసః॥ ౧॥ యద్గుణంయత్స్వరూపంచ యత్స్వభావంజగద్ద్విజ। సర్గాదౌసృష్టవాన్బ్రహ్మాతన్మమాచక్ష్వవిస్తరాత్॥ ౨॥ శ్రీపరాశరః॥ మైత్రేయకథయామ్యేతత్ శృణుష్వ సుసమాహితః। యథాససర్జదేవోసౌ దేవాదీనఖిలాన్విభుః॥౩॥ సృష్టించింతయతస్తస్య సర్గాదిషుయథాపురా। అబుద్ధిపూర్వకస్సర్గః ప్రాదుర్భూతస్తమోమయః॥ ౪ ॥ తమోమోహోమహామోహస్తామిస్రోహ్యంధసంజ్ఞితః। అవిద్యాపంచపర్వైషా ప్రాదుర్భూతామహాత్మనః॥ ౫ ॥ పంచధావస్థితస్సర్గో

శక్త్యైవవస్తుతాంస్థూలరూపతాంనీయతె - నిమిత్తాదన్యత్ స్థూలరూపపరిణామార్థంనాపేక్షతె - యథాతృణాదిబీజేషుసూక్ష్మాత్మనాస్థితం అంకురాది- పర్జన్యేసతిస్వపరిణామశక్త్యైవయథాతథాపరిణమతేతద్వత్ - అతోనోక్తదోషప్రసంగఇత్యర్థః॥ ౫౨॥ ఇతిశ్రీ విష్ణుభక్తశిరోరత్న శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశకాఖ్య శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం ప్రథమాంశే చతుర్థోఽధ్యాయః. ❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀

తతఃక్షితింసమాంకృత్వా పృథివ్యాంసోచినోద్గిరీన్ - యథావిభాగం యథాస్థానంప్రాక్సర్గదగ్ధానఖిలాన్పర్వతాంశ్చ బ్రహ్మరూపధరోదేవస్సృష్టించకారేత్యుక్తం - తత్ప్రకారంజిజ్ఞాసుఃపృచ్ఛతియథేత్యాదిద్వాభ్యాంమైత్రేయః॥ యథేతి॥ భూవ్యోమసలిలాన్యోకాంసిస్థానానియేషాంతాన్ ॥ ౧॥ యద్గుణమితి ॥ యద్గుణమిత్యాదిగుణస్సత్త్వాదిః - స్వభావశ్శాంతఘోరత్వాదిః-రూపంద్విపాచ్చతుష్పాదాద్యాకారం- యాదృగ్గుణశీలాకారమిత్యర్థః॥౨॥౩॥ అవిద్యాంవినాసృష్టేముదేహేషుజీవానాంకర్తృత్వభోక్తృత్వాద్యసంభవాత్ ప్రథమమవిద్యావిభాగమాహ ॥ సృష్టిమితి॥ అబుద్ధిపూర్వకఃఅనవధానమూలః - తమోమయఃఅవిద్యావృత్తిరూపః ॥ ౪॥ తదెవాహ॥ తమఇతి॥ అంధసంజ్ఞితఃఅంధతామిస్రః- పంచపర్వాణివృత్తివిశేషాయస్యాస్సా - తత్ర - తమోదేహాదావనాత్మన్యాత్మాభిమానః - మోహస్తత్సంబంధిషుపుత్రాదిషుస్వామ్యహమస్మీత్యభిమానః - మహామోహశ్శబ్దాదిభోగస్పృహా - తామిస్రఃతత్ప్రతిఘాతెక్రోధః- అంధతామిస్రో వినాశాదిశంకయానిత్యంత్రతుణాద్యభినివేశః- ఏతెపంచవిపర్యయాః పాతంజలెక్లేశశబ్దెనోక్తాః అవిద్యామమతాస్మితరాగద్వేషాభినివేశాఃపంచక్లేశాఇతి ॥ ౫॥ తదేవమవిద్యాయాముద్భూతాయాంసత్యాం - ప్రథమమత్యంతతమోమయంస్థావరసర్గమాహపంచధేత్యాదిసార్ధేన ॥ పంచధేతి ॥ తస్యసృష్టింధ్యాయతః - నగాత్మకఃస్థావరరూపస్సర్గః- పంచధావస్థితః॥ శ్లో॥ వృక్షగుల్మలతావీరుత్సుస్తాస్తృణజాతయఇతి॥ షంచనామాంశేవక్ష్యమాణపంచప్రకారోజాత ఇత్యర్థః - తస్యసామాన్యలక్షణం - అప్రతిబోధవాన్కోహమితిపరా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్సంజ్ఞాభవంత్యే తేసుఖదుఃఖసమన్వితాఇత్యాదేశ్చసంవృతాత్మా తమసాసంవృతచైతన్యః॥ ౬॥ ముఖ్యాఇతి॥ ముఖ్యాః తిర్యగాదిసర్గస్యాదౌజాతాః॥ ౭॥ తమితి॥ అసాధకంకర్మానధికారాత్సంసారాద్యప్రవర్తకం॥ ౮॥ తస్యేతి॥ తిర్యక్స్రోతః వాయువత్తిర్యక్ప్రవృత్తః - పార్శ్వాభ్యాముత్పన్న ఇతివా॥ ౯॥ పశ్వాదయఇతి॥ అవేదనాఃఅవివేకినః- ఉత్పథగ్రాహిణఃమాతృగమనాదిమార్గగతాః-అజ్ఞానేసమ్యక్ జ్ఞానాభావేపిసమ్యక్ జ్ఞానమానినః॥ ౧౦॥ అహంకృతా ఇతి॥ అహంకృతాః అవలిప్తాః-అహంమానాస్తద్ధేతుశరీరాభిమానినః- అష్టావింశద్వధాత్మకాః అష్టావింశతిఃశక్తివధాః వాయూక్తాః॥ శ్లో॥ ఏకాదశేంద్రియవధానవధాంభాదయస్తథా- అష్టౌచతారకాద్యాశ్చ తేషాంశక్తివధామతాఇతి- ఇంద్రియవైకల్యమేకాదశవిధం - బాధిర్యం - త్వగ్దోషః-ఆంధ్యం - వైరస్యం - నాసాధ్వంసః- మూకత్వం-కుణిత్వం- పంగుత్వం-వైక్లబ్యం-ఉదావర్తః-జడత్వంచేతిఅంభాదినవతుష్టీనాంతారకాద్యష్టసిద్ధీనాంచవైకల్యంసప్తదశవిధం- బుద్ధివధాఖ్యంవైకల్యంతిరశ్చాంప్రాయికమిత్యర్థః - తత్రాష్టవిధాయాంప్రకృత్యాంచిత్తలయాన్ముక్తోఽస్మీతితుష్టిరంభాఖ్యా- సంన్యాసవేషోపాదానమాత్రాత్ కృతార్థోఽస్మీతితుష్టిఃసలిలాఖ్యా - కాలాంతరేసేత్స్యతీతితుష్టిరోఘాఖ్యా- భాగ్యాదేవసేత్స్యతీతితుష్టిర్వృష్ట్యాఖ్యా- ఏతాఃప్రకృత్యుపాదానకాలభాగ్యలక్షణా ఆధ్యాత్మికశ్చత

> ధ్యాయతోప్రతిబోధవాన్। బహిరంతశ్చాప్రకాశస్సంవృతాత్మానగాత్మకః॥ ౬॥ ముఖ్యానగాయత
> శ్చోక్తా ముఖ్యసర్గస్తతస్స్మృతః॥ ౭॥ తంకృష్ట్వాసాధకంసర్గమమన్యతపరంపునః॥ ౮॥ తస్యాభిధ్యా
> యతస్సర్గస్తిర్యక్స్రోతాభ్యవర్తత। యస్మాత్తిర్యక్ప్రవృత్తిస్సతిర్యక్స్రోతాస్తతస్స్మృతః॥ ౯॥
> పశ్వాదయస్తేవిఖ్యాతాస్తమఃప్రాయాహ్యవేదినః। ఉత్పథగ్రాహిణశ్చైవతేఽజ్ఞానేజ్ఞానమానినః॥
> ౧౦॥ అహంకృతాఅహంమానాఅష్టావింశద్వధాత్మకాః। అంతఃప్రకాశాస్తేసర్వేహ్యావృతాశ్చపరస్ప

మర్శశూన్యః- బహిశ్శబ్దాదివిషయే అంతస్సుఖాదౌచ అప్రకాశఃజ్ఞానశూన్యః - సంవృతాత్మా మూఢస్వభావః॥ ౬॥ ముఖ్యాఇతి॥ ముఖమివప్రథమంబ్రహ్మణస్సర్గే భవంతీతిముఖ్యాః - నగాఃస్థావరాః· అతఏవపర్వతానాంస్థావరత్వేపి బ్రహ్మసర్గాత్ ప్రాగేవవరాహేణసృష్టత్వాత్ నాత్రానుప్రవేశ ఇతిపంచశిఖ్యుక్తం- యద్వా- పర్వతానాంపక్షచ్ఛేదనిమిత్తమాగంతుకం - అతఃస్థావరత్వంనస్వాభావికమితినాత్రానుప్రవేశః॥ ౭॥ ముఖ్యసర్గాపరితోషేణసర్గాంతరంధ్యాయతస్తస్మాత్కించిదుత్కృష్టస్తిర్యక్సర్గోఽజాయత ఇత్యాహ॥ తందృష్ట్వేత్యాదిసార్ధైస్త్రిభిః॥ తమితి॥ అసాధకంపురుషార్థప్రవృత్తిశూన్యందృష్ట్వా- అపరంసర్గం - అమన్యతదధ్యావిత్యర్థః - అమన్యతపరంపునరితిపాఠస్సాధుః॥ ౮॥ తస్యేతి॥ తిర్యక్స్రోతాభ్యవర్తతేత్యత్రసంధిరార్షః - యస్మాత్తిర్యక్ప్రవృత్తిస్తిర్యగాహారసంచారేణప్రవృత్తిఃప్రకృష్టావృత్తిఃజీవనంయస్యసః॥ ౯॥ పశ్వాదయఇతి॥ పశ్వాదయ ఇత్యాదిశబ్దేనపక్ష్యాదితేషాంలక్షణం - తమఃప్రాయాస్తమోధికాః -అవేదినఃఅనుసంధానశూన్యాః- తథాచశ్రుతిః-అథేతరేషాంపశూనామశనయాపిపాసేఏవాభివిజ్ఞానంనవిజ్ఞాతంవదంతినవిజ్ఞాతంపశ్యంతినవిదుశ్శ్వస్తనంనలోకావితి- ఉత్పథగ్రాహిణఃఉన్మార్గవర్తినః-భక్ష్యాభక్ష్యాగమ్యాగమనాదివివేకరహితాఇత్యర్థః -అజ్ఞానేవిపర్యయజ్ఞానేసమ్యక్ జ్ఞానాభిమానినః॥ ౧౦॥ అహంకృతాఇతి॥ అహంకృతాఃసాహంకారమేవకృతంకర్మయేషాంతే- అహంమానాస్సాహంకారఏవమానః అవబోధోయేషాంతే - అష్టావింశద్వధాత్మకాః అష్టావింశతివధస్వభావాః - అంతస్సుఖాదావేవప్రకాశఃప్రకృష్టంజ్ఞానంయేషాంతే- ఆవృతాశ్చపరస్పరం అన్యోన్యాభిజాత్యస్వభావాద్యనభిజ్ఞాః - అష్టావింశతివధాస్సాంఖ్యోక్తాః॥శ్లో॥ ఏకాదశేంద్రియవధాస్సహబుద్ధివధైరశక్తిరుద్దిష్టాః - సప్తదశధాతుబుద్ధేర్విపర్యయాత్తుష్టిసిద్ధీనాం - ఆధ్యాత్మికాశ్చతస్రఃప్రకృత్యుపాదానకాలభాగ్యాఖ్యాః - బాహ్యావిషయోపరమాత్పంచనవతుష్టయోఽభిహితాః - ఊహశ్శబ్దోఽధ్యయనందుఃఖవిఘాతాస్త్రయస్సుహృత్ప్రాప్తిః - దానంచసిద్ధయోఽష్టౌసిద్ధేఃపూర్వోంఽకుశస్త్రివిధః-అయమర్థః-

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ప్రసుప్తయః - అర్థస్యార్జనరక్షణక్షయభోగభోగావైతృష్ణ్యే చ క్లేశాదిదోషదర్శనాత్ అర్థార్జనాదివిరక్తో
ముక్తోఽస్మీతి తుష్టయస్సు తారసుపారసునేత్ర మారీచకోత్తమాం భాఖ్యాః పంచ బాహ్యాః - అర్జనరక్షణక్షయేషు క్లేశః -
భోగే త్వతృప్తిదోషః - భోగావైతృష్ణ్యే పాపాదిదోషః - అనుపదిష్టేఽర్థే బుద్ధ్యాదినా ఊహస్తారాఖ్యా సిద్ధిః - ప్రా
సంగికాచ్ఛబ్దశ్రవణాత్ లోకయాత్రాదర్శనాద్వా అర్థజ్ఞానం సుతారాఖ్యా - గురూపదేశేనైవ తతోఽధికార్థ
జ్ఞానం తారాయంత్యాఖ్యా - తాపత్రయజయలాభాత్ తిస్రో మోద ప్రముదిత మోదమానాఖ్యాః - తత్రాధ్యాత్మిక
స్యాయుర్వేదేన జయః - ఆధిభౌతికస్య లౌకికైరుపాయైర్జయః - ఆధిదైవికస్య ప్రతిశ్రయాచ్ఛాదనప్రతిష్ఠాదానశ
య్యాకౌతుకమంగళాచరణాదినా జయః - మిత్రయోగవశాదర్థసిద్ధిరధిగమ్యాఖ్యా విద్వత్తపస్విశుశ్రూషాలభ్యా
ర్థసిద్ధిస్సదాప్రముదితాఖ్యేత్యష్టౌ సిద్ధయః నవ తుష్టయ ఇంద్రియాశక్తయశ్చ మోక్షాంతరాయాః - ఉక్తం చ సాంఖ్యే॥
శ్లో॥ ఏకాదశేంద్రియవధాస్సహ బుద్ధివధైరశక్తిరుద్దిష్టాః - సప్తదశధా తు బుద్ధేర్విపర్యయాత్తుష్టిసిద్ధీనాం - ఆధ్యా
త్మికాశ్చతస్రః ప్రకృత్యుపాదానకాలభాగ్యాఖ్యాః - బాహ్యా విషయోపరమాత్పంచ నవ తుష్టయోఽభిహితాః - ఊహశ్శ
బ్దోఽధ్యయనం దుఃఖవిఘాతాస్త్రయః సుహృత్ప్రాప్తిః - దానం చ సిద్ధయోఽష్టౌ సిద్ధేః పూర్వోఽంకుశస్త్రివిధ ఇతి - త్రివిధః
విపర్యయోఽశక్తిస్తుష్టిరితి - సిద్ధేర్మోక్షస్య - అంకుశః - అంతరాయః ఆవృతాః పరస్పరం పితృపుత్రత్వాదిసంబంధానభిజ్ఞాః॥౧౧॥
తమితి॥ ఊర్ధ్వస్రోతాః అస్పృష్టభూమికః - సాత్త్వికోర్ధ్వమిత్యార్షస్సంధిః - ఊర్ధ్వమవర్తత దివ్యలోకే అవత

రమ్॥ ౧౧॥ తమప్యసాధకం మత్వా ధ్యాయతోఽన్యస్తతోఽభవత్। ఊర్ధ్వస్రోతాస్తృతీయస్తు సాత్త్వి

ఇంద్రియవధా ఏకాదశ - అంధబధిరత్వాదిరూపాత్ వైకల్యాత్ స్వార్థగ్రహణాశక్తిరూపాః - తుష్టీనాం నవానాం
సిద్ధీనాం చాష్టానాం వైకల్యాత్ సప్తదశధా బుద్ధేర్వధః - తదేవమష్టావింశతివధాత్మకాః పశ్వాదయః - యద్యపి మనుష్యా
దీనామింద్రియాద్యశక్తయస్సంభవంతి తథాపి - తిరశ్చాం తదాధిక్యాదేవముక్తం - తత్ర నవతుష్టీరాహ - ఆధ్యాత్మి
కాః ప్రకృత్యుపాదానకాలభాగ్యాఖ్యాశ్చతస్రస్తుష్టయః - తత్రాష్టవిధప్రకృత్యాం చిత్తలయాన్ముక్తోఽస్మీతి ప్రకృ
త్యాఖ్యా తుష్టిః - సంన్యాసవేషోపాదానమాత్రాత్ కృతార్థోఽస్మీతి తుష్టిరుపాదానాఖ్యా - కాలత ఏవ సేత్స్యతి - కిం
ధ్యానక్లేశేనేతి తుష్టిః కాలాఖ్యా - భాగ్యోదయాత్సేత్స్యతీతి తుష్టిర్భాగ్యాఖ్యా - ఏతాశ్చాత్మానమధికృత్య భవంతీ
త్యాధ్యాత్మికాః తుష్టయశ్చతస్రః - అర్థానామార్జనరక్షణవ్యయాదిదోషదర్శనేన శబ్దాది పంచవిషయోపర
మాత్పంచ తుష్టయో బాహ్యవిషయత్వాత్ బాహ్యాః - ఏవం నవ తుష్టయోఽభిహితాః - అష్టౌ సిద్ధీరాహ - ఊహ ఇతి - ఉప
దేశానపేక్షమేవార్థోన్నయనమూహసిద్ధిః - ప్రాసంగికాచ్ఛబ్దశ్రవణాదర్థజ్ఞానం శబ్దసిద్ధిః - గురూపదేశాద్దేవత
తోఽధికార్థజ్ఞానమధ్యయనసిద్ధిః - దుఃఖత్రయవిఘాతాత్తిస్రస్సిద్ధయః - సుహృత్ప్రాప్తిరితార్థసిద్ధిః - విద్వత్తపస్వి
శుశ్రూషాలభ్యార్థసిద్ధిః - ఇత్యేతావదష్టౌ సిద్ధయః - అయం చ ఇంద్రియాశక్తితుష్టిసిద్ధిరూపస్త్రివిధః - సిద్ధేర్ముక్తేః
పూర్వోఽంకుశః ప్రతిఘాత ఇతి - ఏవం శ్లోకత్రయస్యార్థః - ఆసాం చ తుష్టిసిద్ధీనాం అంభాఖ్యాసలిలాచేత్యాది పారిభాషి
కం సంజ్ఞాంతరం తత్తదవాంతరభేదశ్చ విస్తరభయాన్న లిఖ్యతే - అష్టావింశద్విధాత్మికా ఇతి వా పాఠః - తదా తు భాగ
వతోక్తాః నవ ద్విశఫాః - షడేకశఫాః - త్రయోదశ పంచనఖాః ఇత్యష్టావింశతిభేదా గ్రాహ్యాః - తదుక్తం॥ శ్లో॥ గౌర
జో మహిషః కృష్ణస్సూకరో గవయో రురుః - ద్విశఫాః పశవశ్చేమే అవిరుష్ట్రశ్చ సత్తమ। ఖరోఽశ్వోఽశ్వతరో గౌరశ్శరభశ్చ
మరీ తథా। ఏతే చైకశఫాః క్షత్తశ్శృణు పంచనఖాన్పశూన్ - శ్వా సృగాలో వృకో వ్యాఘ్రో మార్జారశ్శశశల్యకౌ।
సింహః కపిర్గజః కూర్మో గోధా చ మకరాదయ ఇతి ॥ ౧౧ ॥ తిర్యక్సర్గాపరితోషేణ ధ్యాయతో దేవసర్గోఽభూది
త్యాహ తమప్యసాధకమిత్యాదిత్రిభిః॥ తమితి॥ ఊర్ధ్వముపరి దేహోర్ధ్వహితేవస్రోత ఆహారగ్రహణం యస్య సః - అ
మృతదర్శనాదేవ తృప్తిః॥ తథా చ శ్రుతిః॥ న హ వై దేవా అశ్నంతి న పిబంత్యేతదేవామృతం దృష్ట్వా తృప్యంతీతి - సా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త॥ ౧౨ ॥ తఇతి॥ సుఖప్రీతిబహులాః-విషయానుభవదశాసుఖం-తజ్జనితానిర్వృతిః ప్రీతిః - ప్రకాశాః ప్రకృష్టజ్ఞానా
జ్ఞాననిరోధరహితాః॥ ౧౩॥ ౧౪॥ తతఇతి॥ ముఖ్యసర్గః ఆదిర్యేషాంసంభవానాంసర్గాణాం తేతథోక్తాః॥౧౫॥ తథే
తి॥ సత్యాభిధ్యాయినః సదాసత్యసంకల్పస్య - అవ్యక్తాదిత్యేతచ్ఛరీరోపాదానప్రభృతివ్యాప్త్యాప్యాయనద్వారా - సర్వ
సర్గేష్వపిసమం॥ శ్లో॥ అవ్యక్తాజ్జాయతేచాస్యమనసాయద్యదిచ్ఛతి। వశీకృతత్వాత్త్రైగుణ్యాత్సాకాంక్షత్వాత్స్వ
భావతఇతివాయూక్తేః - సాధకః అగ్నౌప్రాస్తాహుతిరిత్యాదిప్రకారేణయజ్ఞాదినాలోకసాధకః॥౧౬॥ యస్మాదితి॥
అర్వాగ్భూమావ్యవర్తంతవ్యవర్ధంతేతిపాఠాంతరం॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ఇతీతి॥ షడత్రేతినగాదయశ్చత్వారః అవిద్యా
వధతుష్టిసిద్ధిరూపోవాంతరీయకోనుగ్రహసర్గఏకః- అత్రవాయుః - అష్టమోనుగ్రహస్సర్గస్సచతుర్ధావ్యవస్థితః
విపర్యయేణాశక్త్యాచసిద్ధ్యాతుష్ట్యాతథైవచ - స్థావరేషువిపర్యాసాత్తైర్యగ్యోనిష్వశక్తితః - సిద్ధ్యాత్మనామనుష్యే
షుతుష్ట్యాదేవేషుకృత్స్నశ ఇతితస్యతస్యతత్త్వంవిపర్యయాదితరేషామనుగ్రాహకత్వం - దేవసర్గాంతర్భూత
తః కుమారసర్గఇత్యేకే- సప్తాత్రేతిపాఠేనగాదయశ్చత్వారః మహదాదయస్త్రయఇతి - అథానుగ్రహకౌమార
కావివరితుముక్తాన్సర్గాననువదతి - ప్రథమఇతి- బ్రహ్మస్వరూపేణావస్థితస్యపరబ్రహ్మణః- తుశబ్దేనైతత్సూచితః-

కోర్ధ్వమవర్తత ॥ ౧౨ ॥ తేసుఖప్రీతిబహులా బహిరంతశ్చనావృతాః। ప్రకాశాబహిరంతశ్చ ఊ
ర్ధ్వస్రోతోద్భవాఃస్మృతాః॥ ౧౩॥ తుష్టాత్మానస్తృతీయస్తు దేవసర్గశ్చసంస్మృతః। తస్మిన్సర్గే
భవత్ప్రీతిర్నిష్పన్నే బ్రహ్మణస్తదా॥ ౧౪॥ తతోన్యంసతదాదధ్యౌ సాధకంసర్గముత్తమమ్। అసా
ధకాంస్తుతాన్జ్ఞాత్వా ముఖ్యసర్గాదిసంభవాన్ ॥ ౧౫ ॥ తథాభిధ్యాయతస్తస్య సత్యాభిధ్యాయిన
స్తతః। ప్రాదుర్భూతస్తదావ్యక్తాదర్వాక్స్రోతాస్తుసాధకః॥ ౧౬ ॥ యస్మాదర్వాగ్వ్యవర్తంత
తతోర్వాక్స్రోతసస్స్మృతాః। తేచప్రకాశబహులాస్తమోద్రిక్తారజోధికాః॥ ౧౭॥ తస్మాత్తేదుఃఖ
బహులాభూయోభూయశ్చకారిణః। ప్రకాశాబహిరంతశ్చ మనుష్యాస్సాధకాస్తుతే॥ ౧౮ ॥ ఇత్యేతే

త్త్వికోర్ధ్వంసాత్త్వికంసుఖప్రకారాదికం ఊర్ధ్వమధికంయథాభవత్యేవమవర్తత॥ ౧౨ ॥ తదేవాహ॥ తఇతి॥
సుఖంవిషయేంద్రియయోగజం - ప్రీతిఃతన్నిమిత్తోహర్షస్సత్త్వాధిక్యాత్ - సుఖప్రీతిబహులాయేషాం ॥ ౧౩॥ తుష్టా
త్మానఇతి॥ తస్మిన్సర్గేసుందరత్వాత్ప్రీతిరభవత్ ॥ ౧౪॥ తత్రాప్యపరితోషేణమనుష్యసర్గంకృతవానిత్యాహత
తోన్యమిత్యాదిచతుర్భిః॥ ౧౫॥ తథేతి॥ సత్యాభిధ్యాయినస్సత్యసంకల్పస్య - భగవద్ధ్యానశీలస్యేతివా - అవ్యక్తాదితి
ముఖ్యాదిసర్గేష్వపిసమానంతేష్వపితస్యానుస్యూతత్వాత్ - తథాచవాయుః॥ శ్లో॥ అవ్యక్తాజ్జాయతేచాస్యమనసా
యద్యదిచ్ఛతి। వశీకృతత్వాత్త్రైగుణ్యాత్సాపేక్షత్వాత్స్వభావతఇతి ॥ ౧౬॥ యస్మాదితి॥ యస్మాదర్వాగధఃప్రవి
ష్టేనాహారేణవ్యవర్ధంత॥ ౧౭॥ తస్మాదితి॥ తస్మాత్తమసఉద్రేకాద్దుఃఖబహులాః - రజోధికత్వాత్ భూయోభూయ
శ్చకర్మశీలాః- ప్రకాశబహుళత్వాత్ బహిరంతశ్చప్రకాశాఃప్రకృష్టజ్ఞానాః- సాధకాఃకర్మజ్ఞానాధికారిత్వాత్॥
౧౮॥ ఇతీతి॥ షడత్రేతి - ద్వితీయాధ్యాయోక్తేష్వష్టసు షడేతేసర్గాః - తథాహి - ఇంద్రియదేవతాసర్గస్యబాహ్య
దేవతాసర్గస్యచదేవతాసర్గత్వేనైక్యం -ఇంద్రియసర్గేణసహభేదశ్చవివక్ష్యతే-అహంకారావిద్యాసర్గయోరబుద్ధి
భేదత్వాత్ - బుద్ధ్యాత్మకమహత్తత్త్వాంతర్భావః - భౌతికబ్రహ్మాండసర్గస్యచభూతసర్గాంతర్భావః - ఏవంచస
తిమహత్తత్త్వభూతేంద్రియసర్గాస్త్రయః - ముఖ్యతిర్యఙ్మనుష్యసర్గాశ్చత్రయః - ఇత్యేవంషడేతేసర్గాఃకథి
తాఇత్యర్థః - తానేవకించిదవాంతరభేదవివక్షయానవధావివృణ్వన్నాహ - ప్రథమోమహతఇత్యాదినా - విరాట్స
మష్టిశరీరాభిమానినోబ్రహ్మణఃమహత్తత్త్వంసమష్టిశరీరభూతంసోఽసౌబ్రహ్మసర్గోవిజ్ఞేయఇత్యర్థః - యద్వా - బ్ర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

అహంకారస్య మహత్యంతర్భావః - భౌతికస్యాండస్య భూతసర్గేంతర్భావః॥ ౧౯। ౨౦। ౨౧। ౨౨। ౨౩। అష్టమ ఇతి॥ సాత్త్వికస్తామసశ్చస ఇతి - తత్ర విపర్యయాశక్తీ తామస్యౌ - సిద్ధితుష్టీ సాత్త్విక్యౌ - ఏతే ముఖ్యాదయః పంచ వైకృతాః వికృతికృతత్వాత్ - మహదాద్యాస్త్రయః ప్రాకృతాః - ప్రకృతికృతత్వాత్॥ ౨౪। ప్రాకృత ఇతి॥ ప్రాకృతో వైకృతశ్చేతి కౌమారో ద్వివిధః - సనత్కుమారాదిరూపో నీలలోహితకుమారరూపశ్చ - తత్ర ప్రథమః ప్రాకృతప్రళయావసరసృష్టత్వాత్ప్రాకృతః - ద్వితీయః కల్పాదౌ బ్రహ్మణా సృష్టత్వాద్వైకృతః - అతః కౌమారః ప్రాకృతో వైకృతశ్చ - ఏషు మహదాద్యాస్త్రయః - ప్రజాపతేర్విష్ణోస్స్వరూపేణావస్థితస్య - అన్యే బ్రహ్మరూపేణావస్థితస్యేతి విభాగః॥ ౨౫। ౨౬। ౨౭। కర్మభిరితి॥ భావితాః వాసితాః బ్రహ్మరూపేణ వాసతా - ఖ్యాత్యా పూర్వజ్ఞానవాసనయా॥ ౨౮॥

కథితాస్సర్గాష్షడేతే మునిసత్తమ। ప్రథమో మహతస్సర్గః విజ్ఞేయో బ్రహ్మణస్తు సః॥ ౧౯॥ తన్మాత్రాణాం ద్వితీయశ్చ భూతసర్గస్తు సంస్మృతః। వైకారికస్తృతీయస్తు సర్గ ఐంద్రియకస్స్మృతః॥ ౨౦॥ ఇత్యేష ప్రాకృతస్సర్గస్సంభూతో బుద్ధిపూర్వకః। ముఖ్యసర్గశ్చతుర్థస్తు ముఖ్యా వై స్థావరాస్స్మృతాః॥ ౨౧॥ పంచమశ్చహియః ప్రోక్తః తైర్యగ్యోన్యస్స ఉచ్యతే। తతోర్ధ్వస్రోతసాం షష్ఠో దేవసర్గస్తు సంస్మృతః॥ ౨౨॥ తతోర్వాక్స్రోతసాం సర్గస్సప్తమస్స తు మానుషః॥ ౨౩॥ అష్టమోనుగ్రహస్సర్గస్సాత్త్వికస్తామసశ్చ సః। పంచైతే వైకృతాస్సర్గాః ప్రాకృతాస్తు త్రయస్స్మృతాః॥ ౨౪॥ ప్రాకృతో వైకృతశ్చైవ కౌమారో నవమస్స్మృతః। ఇత్యేతే వై సమాఖ్యాతా నవసర్గాః ప్రజాపతేః॥ ౨౫॥ ప్రాకృతా వైకృతాశ్చైవ జగతో మూలహేతవః। సృజతో జగదీశస్య కిమన్యచ్ఛ్రోతుమిచ్ఛసి॥ ౨౬॥ మైత్రేయః॥ సంక్షేపాత్కథితస్సర్గో దేవాదీనాం త్వయా మునే। విస్తరాచ్ఛ్రోతుమిచ్ఛామి త్వత్తో మునివరోత్తమ॥ ౨౭॥ శ్రీపరాశరః॥ కర్మభిర్భావితాః పూర్వైః కుశలాకుశలైస్తు తాః। ఖ్యాత్యా

హ్మా పరమాత్మా తత్కర్తృకస్సర్గో విజ్ఞేయ ఇత్యర్థః॥ ౧౯॥ తన్మాత్రాణామితి॥ దేవతాసర్గభేదవివక్షయా ఇంద్రియసర్గ ఏవ వైకారిక ఇత్యుచ్యతే॥ ౨౦॥ ఇతీతి॥ ఇత్యేష ప్రాకృతః ప్రకృతీనాం బ్రహ్మాండకారణానాం సర్గ ఇత్యర్థః - అబుద్ధిరవిద్యా ప్రకృతిస్తత్పూర్వకస్సంభూతః - యద్వా - బుద్ధిర్మహత్తత్త్వం తత్పూర్వకస్తదాదిరిత్యర్థః॥ ౨౧॥ పంచమశ్చేతి॥ తిర్యగేవ యోనిర్యస్య స తిర్యగ్యోనిస్స ఏవ తైర్యగ్యోన్యః - స్వార్థే ష్యఞ్ - స పంచమస్సర్గ ఉచ్యతే - తతస్సాత్త్వికాద్దేవసర్గః పూర్వముక్తః॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ఇదానీం సాత్త్వికతామసోభయస్వభావమపరం దేవసర్గమాహ॥ అష్టమ ఇతి॥ స చ వాయుప్రోక్తే వివృతః॥ శ్లో॥ అష్టమోనుగ్రహస్సర్గస్స చతుర్ధా వ్యవస్థితః। విపర్యయేణ వాశక్త్యా సిద్ధ్యా తుష్ట్యా తథైవ చ। స్థావరేషు విపర్యాసాత్తిర్యగ్యోనిష్వశక్తితః। సిద్ధ్యాత్మనా మనుష్యేషు తుష్ట్యా దేవేషు కృత్స్నశ ఇతి - విపర్యాసాః పంచ - తమో మోహ ఇత్యాదయః - అశక్తిరేకాదశేంద్రియవైకల్యలక్షణా - సిద్ధిరష్టవిధా - తుష్టిశ్చ నవవిధా ప్రోక్తా ప్రాగేవ ప్రపంచితా - స్థావరాదిష్వత్యంతవిపర్యాసాదిస్వభావేషు సత్త్వభావానుగ్రాహకో దేవతాసర్గోనుగ్రహశబ్దేనోచ్యతే - స చ స్థావరేషు తిర్యక్షు చ తమఃపోషకత్వాత్తామసః - మనుష్యేషు సిద్ధితుష్ట్యనురూపసత్త్వోపబృంహకత్వాత్సాత్త్విక ఇత్యర్థః - పంచైతే ముఖ్యసర్గాదయో వైకృతాః వికృతీనాం సర్గాః - మహదాదయః ప్రాకృతాః॥ ౨౪॥ దేవతాసర్గాంతరమాహ॥ ప్రాకృత ఇతి॥ కౌమారః నీలలోహితరుద్రసనత్కుమారాదీనాం సర్గః - తత్ర సనత్కుమారాదిసర్గో వైకృతః వికృతిభూతేన బ్రహ్మణా కృతత్వాత్ - రుద్రసర్గస్తు ప్రాకృతః ప్రకృతితః స్వయమేవ ఉద్భూతత్వాదితి కేచిత్ - తథా చ వక్ష్యతి॥ శ్లో॥ ప్రాదురాసీత్ప్రభోరంకే కుమారో నీలలోహిత ఇతి - అన్యే త్వాహుః - రుద్రసర్గో వికృత్యంతరజనకత్వాత్ ప్రాకృతః - సనత్కుమారాదీనాం నైష్ఠికానాం సర్గోపి వికృత్యంతరానుత్పాదకత్వాద్వైకృత ఇతి॥ ౨౫॥ ప్రాకృతా ఇతి॥ జగత్స్రజత ఈశ్వరస్య జగతో మూలహేతవః - ఏతే నవసర్గాస్సమాఖ్యాతా ఇతి పూర్వేణాన్వయః॥ ౨౬॥ ౨౭॥ బ్రహ్మణశ్శరీరాద్విస

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్థావరాంతా ఇతి॥ అతః కర్మభేదాచ్చాతుర్విధ్యం ప్రజానాం పుణ్యతారతమ్యేన బ్రహ్మణో మనస్తను స్త్రీలింగేభ్య స్త్రీ
ధాజన్మ వక్ష్యన్ ప్రశ్నసంగమనసో జన్మాహ - బ్రహ్మణ ఇతి - మానసాస్తు తా ఇతి పాఠాంతరం - తాః ప్రజాః కాశ్చిదితి శేషః॥
౨౯॥ అథ శారీరం ప్రజాసర్గమాహ॥ తత ఇతి॥ అంభస్సంజ్ఞ దేవాదిచతుష్టయం సిసృక్షుః స్వయమాత్మానమయూయు
జత్ యోజితవాన్ - శరీరాంతరేణేతి శేషః॥ ౩౦॥ యుక్తాత్మన ఇతి॥ తమోమాత్రా తమోగుణాంశః॥ ౩౧॥ ౩౨॥
సిసృక్షురితి॥ అన్యదేహస్థః సాత్త్వికదేహస్థః॥ ౩౩॥ ౩౪॥ సత్త్వమాత్రాత్మికామితి॥ పితృవన్మన్యమానస్య ఆత్మానమి
తి శేషః - పార్శ్వాభ్యాం పితృజన్మ - ప్రజననాన్మనుష్యజన్మ॥ శ్లో॥ ముఖాదజనయద్దేవాన్ సపిత్ర్యానుపపక్షతః। జఘ
నాదసురాన్ సర్వాన్ ప్రజననాదపి మానుషానితి మాత్స్యోక్తేః॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ జ్యోత్స్నేతి॥ జ్యోత్స్నా ఙ్గమే

తథా హ్యనిర్ముక్తాః సంహారే హ్యుపసంహృతాః॥ ౨౮॥ స్థావరాంతాస్సురాద్యాశ్చ ప్రజా బ్రహ్మంశ్చతు
ర్విధాః। బ్రహ్మణః కుర్వతస్సృష్టిం జజ్ఞిరే మానసాస్తు తాః॥ ౨౯॥ తతో దేవాసురపితౄన్ మనుష్యాంశ్చ చ
తుష్టయమ్। సిసృక్షురంభాంస్యేతాని స్వమాత్మానమయూయుజత్॥ ౩౦॥ యుక్తాత్మనస్తమోమా
త్రా హ్యుద్రిక్తాభూత్ప్రజాపతేః। సిసృక్షోర్జఘనాత్పూర్వమసురా జజ్ఞిరే తతః॥ ౩౧॥ ఉత్ససర్జ
తతస్తాం తు తమోమాత్రాత్మికాం తనుమ్। సా తు త్యక్తా తనుస్తేన మైత్రేయాభూద్విభావరీ॥ ౩౨॥ సిసృ
క్షురన్యదేహస్థః ప్రీతిమాప తతస్సురాః। సత్త్వోద్రిక్తాస్సముద్భూతా ముఖతో బ్రహ్మణో ద్విజ॥ ౩౩॥
త్యక్తా సాపి తనుస్తేన సత్త్వప్రాయమభూద్దినమ్। తతో హి బలినో రాత్రావసురా దేవతా దివా॥ ౩౪॥
సత్త్వమాత్రాత్మికామేవ తతోఽన్యాం జగృహే తనుమ్। పితృవన్మన్యమానస్య పితరస్తస్య జజ్ఞిరే॥ ౩౫॥
ఉత్ససర్జ పితౄన్ సృష్ట్వా తతస్తామపి స ప్రభుః। సా చోత్సృష్టాభవత్సంధ్యా దిననక్తాంతరస్థితిః॥ ౩౬॥
రజోమాత్రాత్మికామన్యాం జగృహే స తనుం తతః। రజోమాత్రోత్కటా జాతా మనుష్యా ద్విజసత్త
మ॥ ౩౭॥ తామప్యాశు స తత్యాజ తనుం సద్యః ప్రజాపతిః। జ్యోత్స్నా సమభవచ్చాపి ప్రాక్సంధ్యా

రేణ సృష్టిం వక్ష్యమాణాం తావత్సనిమిత్తాం మానసీం సనకాదిసృష్టిం పూర్వోక్తామనువదతి కర్మభిరిత్యాదిద్వాభ్యాం॥ క
ర్మభిరితి॥ పూర్వైః కర్మభిః భావితాః అధివాసితాః అతస్తాః ప్రజాస్సంహారే ఉపసంహృతా అపి తత్ఖ్యాత్యా త
త్కర్మానుసారిణ్యా బుద్ధ్యా - అనిర్ముక్తాః నితరామనిర్ముక్తాః - సంస్కారరూపేణ స్థితా ఏవ - జజ్ఞిర ఇత్యుత్తరేణా
న్వయః॥ ౨౮॥ స్థావరాంతా ఇతి॥ సురాద్యాస్సురనృతిర్యక్స్థావరా ఏవం చతుర్విధాః॥ ౨౯॥ ఇదానీం శరీరాత్సృష్టిమా
హ - తత ఇత్యాదినా యావదధ్యాయసమాప్తిః॥ తత ఇతి॥ దేవాదీంశ్చతుష్టయం చతుస్సంఖ్యాన్ - అంభాంసి అంభస్సం
జ్ఞాన్ - సిసృక్షుః స్రష్టుమిచ్ఛుః - ఆత్మానం మనః అయూయుజత్ - సమాధత్తేత్యన్వయః॥ శ్రు॥ తాని వా ఏతాని చత్వా
ర్యంభాంసి దేవా మనుష్యాః పితరోఽసురా ఇతి శ్రుతేః దేవాదీనామంభస్సంజ్ఞా॥ ౩౦॥ యుక్తాత్మన ఇతి॥ తమోమాత్రా వే
శసృష్టాదృష్టవశాదుద్రిక్తాభూత్॥ ౩౧॥ ఉత్ససర్జేతి॥ తమోమాత్రాత్మికాం తనుమితి విశేషణాత్ - తమోమయం
భావముత్ససర్జేత్యర్థః - ఏవముత్తరత్రాపి - విభావరీ రాత్రిః - శ్రుతిశ్చ - సా తమిస్రాభవదితి॥ ౩౨॥ సిసృక్షురితి॥
అన్యదేహస్థస్సాత్త్వికే భావే స్థితస్సన్ సిసృక్షుః ప్రీతిం సుఖమవాప - ముఖతః॥ శ్రు॥ స ముఖాద్దేవానసృజతేతి శ్రుతేః॥
౩౩॥ త్యక్తేతి॥ సత్త్వప్రాయం సత్త్వప్రకాశాత్మకం దినమభూత్ - రాత్రిరభూదిత్యాదికథనస్య ఉపయోగమా
హ - తతో హీతి - యతస్తమోమయ్యా రాత్రిభూతాయాస్తనోర్జాతాః - తతో హ్యసురా రాత్రౌ బలినః - అతస్త
త్ప్రజా రాత్రౌ కర్తవ్యేత్యర్థః - ఏవం దేవాదిష్వపి ద్రష్టవ్యం॥ ౩౪॥ సత్త్వమాత్రాత్మికామితి॥ అన్యాం తనుం జగృ
హే - గృహీత్వా చాత్మానం జగత్పితృవన్మన్యమానస్య పార్శ్వాభ్యాం పితరో జాతాః - యథాహ వాయుః॥ శ్లో॥ పితృ
వన్మన్యమానస్తు పుత్రాన్ ప్రాపయత ప్రభుః। స పిత్ర్యానుపపక్షాభ్యాం రాత్ర్యహ్నోరంతరేఽసృజదితి॥ ౩౫॥ ౩౬॥
౩౭॥ తామితి॥ సద్య ఇత్యనేన తత్తద్బుద్ధివృత్తిమంతరేణ స్వతనుత్యాగోఽనాస్థితి దర్శితం - జ్యోత్స్నా ప్రఖ్యాతం॥ ౩౮॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ప్రాక్సంధ్యోపలక్షితే పూర్వాహ్ణే - సంధ్యాసమయే చరమసంధ్యోపలక్షితే అపరాహ్ణే - అతస్తే తదా పూజ్యాః॥ శ్రు॥ అపరాహ్ణః పితౄణామితి శ్రుతేః॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ క్షుదితి॥ అంధకారే సృష్ట్వేతి శేషః॥ ౪౨॥ మైవమితి॥ రక్ష్యతామేష ఇత్యత్ర ఇతిశబ్దస్యానుషంగః - జక్షణాజ్జక్షణాద్ధోక్తైః - యక్షణం జక్షణమపి భక్షణం - అతో యక్షాః॥ ౪౩॥ అప్రియేణేతి॥ అస్య వేధసః శిరసః కేశాః అప్రియేణ హీనా భూత్వా శీర్యంత - సమారోహంత వ్యసర్పన్॥ ౪౪॥ సర్పణాదితి॥ క్రోధాత్మనః క్రోధాత్మకాః - కపిశేన వర్ణేనోపలక్షితాః భూతాః - అభవన్నితి శేషః॥ ౪౫॥ ధ్యాయత ఇతి॥ ధ్యాయతోఽంగాదితి పిబంతో జజ్ఞిరే వాచమితి చ పాఠాంతరం - ధ్యాయతేర్ధకారేణ అంగాదితి గకారేణ వాచమితి వకారేణ గంధర్వపదనిర్వచనం॥ ౪౬॥ ఏతానీతి॥ తచ్ఛక్తిచోదితః తేషాం సృజ్యానాం కర్మచోదితః వయాంసి పక్షిణః॥ ౪౭॥ అవయ ఇతి॥ అవయః అవీః॥ ౪౮॥ పద్భ్యామితి॥ మృగాన్ హరిణాన్ - అశ్వగర్దభసంకరో హ్యశ్వతరః॥ శ్లో॥ న్యంకుస్తు

యాభిర్ధీయతే॥ ౩౮॥ జ్యోత్స్నాగమే తు బలినో మనుష్యాః పితరస్తథా। మైత్రేయ సంధ్యాసమయే తస్మాదేతే భవంతి వై॥ ౩౯॥ జ్యోత్స్నా రాత్ర్యహనీ సంధ్యా చత్వార్యేతాని వై విభోః। బ్రహ్మణస్తు శరీరాణి త్రిగుణోపాశ్రయాణి తు॥ ౪౦॥ రజోమాత్రాత్మికామేవ తతోఽన్యాం జగృహే తనుమ్। తతః క్షుద్బ్రహ్మణో జాతా జజ్ఞే కోపస్తయా తతః॥ ౪౧॥ క్షుత్క్షామానంధకారేఽథ సోఽసృజద్భగవాన్ ప్రభుః। విరూపాః శ్మశ్రులా జాతాస్తేఽభ్యధావంస్తతః ప్రభుమ్॥ ౪౨॥ మైవం భో రక్ష్యతామేష యైరుక్తం రాక్షసాస్తు తే। ఊచుర్జక్షామ ఇత్యన్యే యే తే యక్షాస్తు జక్షణాత్॥ ౪౩॥ అప్రియేణ తు తాన్ దృష్ట్వా కేశాః శీర్యంత వేధసః। హీనాశ్చ శిరసో భూయః సమారోహంత తచ్ఛిరః॥ ౪౪॥ సర్పణాత్తేఽభవన్ సర్పా హీనత్వాదహయః స్మృతాః। తతః క్రుద్ధో జగత్స్రష్టా క్రోధాత్మానోఽపి నిర్మమే॥ వర్ణేన కపిశేనోగ్రా భూతాస్తే పిశితాశనాః॥ ౪౫॥ ధయతోఽంగాత్సముత్పన్నా గంధర్వాస్తస్య తత్క్షణాత్। పిబంతో జజ్ఞిరే గాం వై గంధర్వాస్తేన తే ద్విజ॥ ౪౬॥ ఏతాని సృష్ట్వా భగవాన్ బ్రహ్మా తచ్ఛక్తిచోదితః। తతః స్వచ్ఛందతోఽన్యాని వయాంసి వయసోఽసృజత్॥ ౪౭॥ అవయో వక్షసశ్చక్రే ముఖతోఽజాస్ససృష్టవాన్। సృష్టవానుదరాద్గాశ్చ పార్శ్వాభ్యాం చ ప్రజాపతిః॥ ౪౮॥ పద్భ్యాం చాశ్వాన్ సమాతంగాన్ రాసభాన్ గవ

జ్యోత్స్నేతి॥ సంధ్యాసమయే సంధ్యయోపలక్షితే అపరాహ్ణ ఇత్యర్థః॥ శ్రు॥ అపరాహ్ణః పితౄణామితి శ్రుతేః - తస్మాత్ జ్యోత్స్నాద్ధ్యాత్ సంధ్యాసమయాచ్చ॥ ౩౯॥ జ్యోత్స్నారాత్ర్యహనీతి॥ బ్రహ్మణస్తు శరీరాణీత్యుపాసకానాముపాసనార్థముక్తిః॥ ౪౦॥ రజోమాత్రేతి॥ తయా క్షుధయా తతః వ్యాప్తస్సన్॥ ౪౧॥ క్షుదితి॥ అంధకారే సృష్ట్వా అసృజత్ - తం ప్రభుమభ్యధావన్ - భక్షయితుమితి శేషః॥ ౪౨॥ మైవమితి॥ తేషామేవ మధ్యే యే న్యే జక్షామః ఖాదామ ఇత్యూచుః - తే జక్షణాద్భక్షణాధ్యవసాయాత్ యక్షాః - జక్షభక్షహసనయోః - జక్షామ ఇతి వక్తవ్యే యకారః పరోక్షార్థః॥ శ్రు॥ పరోక్షప్రియా ఇవ హి దేవా ఇతి శ్రుతేః॥ ౪౩॥ అప్రియేణేతి॥ శీర్యంత అదీర్యంత అహీయంతేత్యర్థః - శిరసో హీనాస్సంతః పునస్తచ్ఛిరస్సమారూఢాః॥ ౪౪॥ సర్పణాదితి॥ సర్పణాచ్ఛిరస్సమారోహణాత్ క్రోధాత్మానః క్రోధాత్మకాః విభక్తివ్యత్యయ ఆర్షః॥ ౪౫॥ ధయత ఇతి॥ గాం వాచం ధయతః పిబతః - గాయత ఇత్యర్థః - గాం పిబంతో గాయంతో జజ్ఞిరే - తేన గంధర్వాః॥ ౪౬॥ ఏతానీతి॥ తచ్ఛక్తిచోదితః తేషాం సృజ్యానాం శక్తిభిః ప్రాక్కర్మరూపాభిః ప్రయుక్తస్సన్ - తత్తద్బుద్ధివృత్తిభిః ఏతాని సృష్ట్వా - స్వచ్ఛందతః తత్తత్కర్మవశాదేవోత్పన్నయా స్వేచ్ఛయా - వయసో దేవావస్థావిశేషాత్ - వయాంసి పక్షిణః॥ ౪౭॥ అవయ ఇతి॥ అవయో మేషాః విభక్తివ్యత్యయ ఆర్షః॥ ౪౮॥ పద్భ్యామితి॥ అశ్వతరాన్ సృమరాన్ న్యంకూన్ రురూన్ - కృష్ణసారాదివన్మృగవిశేషానన్యాంశ్చ-

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శంబరాకారస్త్రికోణవిపులోన్నత ఇతి వైజయంతీ- జాతయః మృగజాతీః॥ ౪౯॥ ఓషధ్య ఇతి॥ ఓషధ్యః ఫలపాకాన్తాః వ్రీహ్యాదయః - ఫలమూలిన్యః నిష్పావసూరణాద్యాః - త్రేతాయుగముఖే- యజన్యజ్ఞైస్త్రేతాయామితి వక్ష్యమాణత్వాత్ - కల్పాదౌ త్రేతాయుగముఖే యజ్ఞాంగపశ్వాదిసృష్టిః॥ (శ్రు) ॥ తాని ధర్మాణి ప్రథమాన్యాసన్ - ధ్యాయతః కృత ఇత్యాదిన్యాయయోగ ఏవ కృతయుగే॥ ౫౦॥ ౫౧॥ శ్వాపదా ఇతి॥ శ్వాపదాః వ్యాఘ్రాద్యాః - ద్విఖురాః గవయాద్యాః- ఔదకాః నక్రాద్యాః- సరీసృపాః సర్పగోధాద్యాః॥ ౫౨॥ గాయత్రమితి॥ త్రివృత్పంచదశసప్తదశైకవింశస్తోమాఖ్యాః సామవృత్తివిశేషాః- రథంతరబృహద్వైరూపవైరాజాఖ్యాః సామవిశేషాః- అగ్నిష్టోమాదయః సోమసంస్థావిశేషాః॥ ౫౩॥ ౫౪॥ ౫౫॥ ౫౬॥ ఉచ్చావచానీతి॥ ఉచ్చావచాని ఉత్కృష్టనికృష్టాన్యనేకవిధాని - జీవానాం విషమసృష్టేః కర్మాపేక్షతాం వక్తుం తత్సర్గమనువదతి దేవాసురేతి॥ ౫౭॥ ౫౮॥ నరకిన్నరరక్షాంసీతి॥ విశేషేణ అయతే గచ్ఛతీతి వ్యయం జంగమం ఇతరత్ స్థాణు॥ ౫౯॥ తదితి॥ ఏవం సృజ్యమానానాం ప్రాణినాం గుణాకారస్వభావాస్తత్కర్మానుగుణ్యేన బ్రహ్మణా సృజ్యం

యాన్మృగాన్। ఉష్ట్రానశ్వతరాంశ్చైవ న్యంకూనన్యాంశ్చ జాతయః ॥ ౪౯ ॥ ఓషధ్యః ఫలమూలిన్యో రోమభ్యస్తస్య జజ్ఞిరే। త్రేతాయుగముఖే బ్రహ్మా కల్పస్యాదౌ ద్విజోత్తమ॥ సృష్ట్వా పశ్వోషధీస్సమ్యక్ యుయోజ స తదాధ్వరే॥ ౫౦ ॥ గౌరజః పురుషో మేషశ్చాశ్వాశ్వతరగర్దభాః। ఏతాన్గ్రామ్యాన్ పశూనాహురారణ్యాంశ్చ నిబోధ మే॥ ౫౧ ॥ శ్వాపదా ద్విఖురా హస్తి వానరాః పక్షిపంచమాః। ఔదకాః పశవష్షష్ఠాః సప్తమాస్తు సరీసృపాః ॥ ౫౨॥ గాయత్రం చ ఋచశ్చైవ త్రివృత్ స్తోమం రథంతరమ్। అగ్నిష్టోమం చ యజ్ఞానాం నిర్మమే ప్రథమాన్ముఖాత్ ॥ ౫౩॥ యజూంషి త్రైష్టుభం ఛందః స్తోమం పంచదశం తథా। బృహత్సామ తథోక్థ్యం చ దక్షిణాదసృజన్ముఖాత్ ॥ ౫౪॥ సామాని జగతీఛందః స్తోమం సప్తదశం తథా। వైరూపమతిరాత్రం చ పశ్చిమాదసృజన్ముఖాత్ ॥ ౫౫॥ ఏకవింశమథర్వాణమప్తోర్యామాణమేవ చ। అనుష్టుభం చ వైరాజముత్తరాదసృజన్ముఖాత్ ॥ ౫౬॥ ఉచ్చావచాని భూతాని గాత్రేభ్యస్తస్య జజ్ఞిరే। దేవాసురపితౄన్ సృష్ట్వా మనుష్యాంశ్చ ప్రజాపతిః ॥ ౫౭॥ తతః పునస్ససర్జాదౌ సంకల్పస్య పితామహః। యక్షాన్ పిశాచాన్ గంధర్వాంస్తథైవాప్సరసాం గణాన్ ॥ ౫౮ ॥ నరకిన్నరరక్షాంసి వయః పశుమృగోరగాన్। అవ్యయం చ వ్యయం చైవ యదిదం స్థాణుజంగమమ్॥ ౫౯॥ తత్ససర్జ తదా బ్రహ్మా భగవానాదికృ

జాతయః తిర్యగాతీః॥ ౪౯॥ ఓషధ్య ఇతి॥ తదేవం కల్పస్యాదావేవ పశూనోషధీశ్చ సృష్ట్వా- అనంతరం త్రేతాయుగముఖే ప్రాప్తే సమ్యగ్గ్రామ్యారణ్యవ్యవస్థయా తదాధ్వరే సాధనతయా యుయోజ - కృతయుగే యజ్ఞానామప్రవృత్తేః॥ ౫౦॥ గ్రామ్యారణ్యభేదమేవాహ - గౌరిత్యాదిద్వాభ్యాం॥ ౫౧॥ శ్వాపదా ఇతి ॥ శ్వాపదాః వ్యాఘ్రాదయః- ద్విఖురాః గవాదయః - ఔదకాః కూర్మాదయః - సరీసృపాః సర్పగోధాదయః॥ ౫౨॥ పూర్వాదిముఖేభ్యస్సృష్టిమాహ చతుర్భిః॥ గాయత్రమితి ॥ గాయత్రం ఛందః - ఋచో ఋగ్వేదం- త్రివృత్ స్తోమః స్తోత్రసాధనభూతానాం ఋచాం సముదాయం॰ రథంతరం సామ - యజ్ఞానాం మధ్యే అగ్నిష్టోమం సోమయాగసంస్థావిశేషం॥ ౫౩॥ యజూంషీతి॥ యజూంషి యజుర్వేదం - ఉక్థ్యం నామ సంస్థాం॥ ౫౪॥ సామానీతి॥ సామాని సామవేదం - వైరూపం సామ- అతిరాత్రం సోమయాగసంస్థావిశేషం॥ ౫౫॥ ఏకవింశమితి॥ ఏకవింశతిస్తోమం - అథర్వాణం అథర్వవేదం- అప్తోర్యామాణం సోమసంస్థాం - అనుష్టుప్ఛందః - వైరాజం సామ॥ ౫౬॥ సృష్టానాం సర్వేషాం భూతానాం కర్మస్వభావాదివక్తుం పూర్వోక్తామేవ సృష్టిం సప్రపంచమనువదతి ఉచ్చావచానీత్యాదిసార్ధైస్త్రిభిః॥ ఉచ్చావచానీతి॥ ఉచ్చావచాని ఉత్కృష్టనికృష్టాని దేవాసురాదీని॥ ౫౭॥ ౫౮॥ నరకిన్నరరక్షాంసీతి ॥ నరకిన్నరభేదశ్చ॥ శ్లో॥ నరోఽశ్వజఘనేపి స్యాత్ కిన్నరోఽశ్వముఖే పునరిత్యభిధానోక్తేః- అవ్యయం చిరకాలావస్థాయి - ప్రవాహనిత్యం వా- వ్యయం తద్విపరీతం॥ ౫౯॥ తదితి॥ తేషామే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ణేన స్వాతంత్ర్యేణేత్యాహ - తేషామితి॥ ౬౦ ॥ హింస్రేతి ॥ తద్భావితాః తైః హింస్రాదిభిః కర్మభిర్వాసితాః హింస్రకఠినానృతాని అహింస్రమృదుసత్యానిచ మనోవాక్కాయకర్మాణి ప్రతిపద్యంతే - తజ్జన్యధర్మాధర్మైశ్చయేన వాసితౌ యః యత్కరోతి తత్తస్మై రోచతే ॥ ౬౧ ॥ ఇంద్రియార్థేష్వితి ॥ ఇంద్రియేషు తదర్థేషుచ నానాత్వం శ్రోత్రాదిత్వశబ్దాదిత్వవిభాగం - భూతేషు నానాత్వం భూసముద్రద్యులోకాదిభోగదేశవిభాగం - శరీరేషు నానాత్వం ద్విపాచ్చతుష్పాదాదిభోగాయతనవిభాగం - తేషాం వినియోగం అస్య జీవస్యాయం దేహః అయం లోకః అనేనేంద్రియేణేదం భోగ్యమిత్యేవం లక్షణం - ధాతైవ స్వాతంత్ర్యేణ వ్యధాత్ తేభ్య ఆదిష్టవాన్ - నానాత్వం వినియోగం చ ధాతైవ వ్యదధాత్స్వయమితి పాఠాంతరం ॥ ౬౨ ॥ నామేతి ॥ దేవాదిస్థావరాంతానాం భూతానాం - నామ - సురనరమృగఖగవృక్షాదిజాత్యభిధానం - రూపం అనిమేషద్విపదచతుష్పదశాఖిత్వాది - కృత్యం హవిర్భోగయజ్ఞాద్యనుష్ఠానస్రుక్చమసాద్యుపాదానత్వాదికం ॥ శ్రు ॥ ఐంద్రం దధి - బ్రాహ్మణోగ్నిమాదధీత - ఖాదిరం యూపం ధ్రువం కుర్వీతేత్యాది - వేదశబ్దేభ్య ఏవ జ్ఞాత్వా - నిర్మమే ॥ ౬౩ ॥ కించ ॥ ఋషీణామితి ॥ ఋషీణాం వసిష్ఠాదీనాం అన్యేషామింద్రహరిశ్చంద్రాదీనాం చ - తత్తల్లోకయాత్రానియుక్తానాం తత్తత్క్రియోపాధికం నామ - అధ్వర్యు యజమాన సమ్రాడాదికంచ వేదకృతం వేదశ్రుతమేవ తత్రతత్ర సంకేతితవాన్ - వసిష్ఠేంద్రాదివ్యక్తీనామనిత్యత్వేపి తత్తత్ప్రవాహస్య నిత్యత్వాత్ తత్తన్నామ్నాం వ్రీహ్యాదిపదానామివ శ్రౌతత్వనిత్యత్వోపపత్తిః ॥ ౬౪ ॥ ప్రవాహనిత్యత్వం దృష్టాంతేన దర్శ

ద్విభుః । తేషాం యే యాని కర్మాణి ప్రాక్సృష్ట్యాం ప్రతిపేదిరే ॥ తాన్యేవ తే ప్రపద్యంతే సృజ్యమానాః
పునః పునః ॥ ౬౦ ॥ హింస్రాహింస్రే మృదుక్రూరే ధర్మాధర్మా వృతానృతే । తద్భావితాః ప్రపద్యంతే
తస్మాత్తత్తస్య రోచతే ॥ ౬౧ ॥ ఇంద్రియార్థేషు భూతేషు శరీరేషు చ స ప్రభుః । నానాత్వం వినియోగం చ ధా
తైవ వ్యసృజత్స్వయమ్ ॥ ౬౨ ॥ నామ రూపం చ భూతానాం కృత్యానాం చ ప్రపంచనమ్ । వేదశబ్దేభ్య ఏవా
దౌ దేవాదీనాం చకార సః ॥ ౬౩ ॥ ఋషీణాం నామధేయాని యథా వేదశ్రుతాని వై । తథా నియోగయో
గ్యాని హ్యన్యేషామపి సోకరోత్ ॥ ౬౪ ॥ యథర్తుష్వృతులింగాని నానారూపాణి పర్యయే । దృశ్యంతే

సంసృష్టానాం భూతానాం మధ్యే - మే ॥ ౬౦ ॥ తాన్యేవ కర్మాణ్యాహ ॥ హింస్రేతి ॥ హింస్రం మారకం - అహింస్రం తద్విపరీతం - శారీరం కర్మ - మృదు మసృణం - క్రూరం తద్విపరీతం - మానసం కర్మ - ఋతం చానృతం చ వాచికం కర్మ - కించిద్ధింస్రమపి ధర్మః ఏవ యథాగ్నీషోమీయాదిపశ్వాలంభనం - అహింస్రమపి పరస్త్రీగమనాదికమధర్మః - మృదుకర్మాపి కించిదధర్మః యథా రాజ్ఞశ్చోరాదిరక్షణం - క్రూరమపి కించిద్ధర్మః యథా రాజ్ఞా దుష్టశాసనం - సత్యమపి కించిదధర్మః - యథా బ్రాహ్మణాదివధప్రాప్తౌ - తదనుకూలమనృతమపి బ్రాహ్మణాదిరక్షణే ధర్మః - అతో ధర్మాధర్మవిపరీతయోః పృథగ్గ్రహణం - తద్భావితాః తైః హింస్రాదికర్మభిర్వాసితాః - తస్మాదద్యాపి యో యద్వాసనావాసితః తస్మై తదేవ రోచతే ॥ ౬౧ ॥ ఇంద్రియార్థేష్వితి ॥ ఏవం తద్వాసనానుసారేణైవేంద్రియార్థేషు నానాత్వం అమృతమన్నం ఫలం తృణమిత్యాదిభోగవిషయవిభాగం - భూతేషు నానాత్వం - జలస్థలచరాదివిభాగం - శరీరేషు నానాత్వం ద్విపాచ్చతుష్పాదిత్యాదివిభాగం - వినియోగం చ అనేన జీవేనేదం కార్యమిత్యాది - తత్తత్కర్మానుసారేణ స్వయమేవాసృజత్ ॥ ౬౨ ॥ నామేతి ॥ నామ ఇంద్రోగ్నిర్యమ ఇత్యాది - రూపం చ వజ్రహస్తత్వాది - కృత్యానాం వర్షదహనసంయమాదీనాం ప్రపంచనం తదవాంతరభేదం ॥ ౬౩ ॥ కించ ॥ ఋషీణామితి ॥ ఋషీణాం వసిష్ఠాదీనాం నామాని ॥ శ్రు ॥ తస్మాద్వాసిష్ఠో బ్రహ్మా కార్య ఇత్యాది - నియోగయోగ్యాని తత్తద్యుక్తమంత్రాదిదర్శనయోగ్యానిచ - వేదే యథా శ్రుతాని తథైవ కృతవాన్ ॥ ౬౪ ॥ నను దేవాదీనామనిత్యానాం కథం నిత్యేన వేదేనాభిధానమిత్యాశంక్య ప్రవాహనిత్యత్వం దృష్టాంతేన దర్శయతి ॥ యథేతి ॥ యథా వసంతాదావృతావృతులింగాని పుష్పఫ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

థయతి॥ యథేతి॥ ఋతులింగాని పుష్పఫలాదీని - పర్యయే పునరావృత్తౌ - తాని తాని తత్తజ్జాతీయాన్యేవ - యుగాదిషు యుగకల్పాద్యావర్తేషు॥ ౬౫॥ కరోతీతి॥ సిసృక్షాశక్తియుక్తః సృష్టిశక్తిభ్యాంయుక్తః - సృజ్యశక్తిః కర్మ॥ ౬౬॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - విష్ణుచిత్తీయే - ప్రథమాంశే - పంచమోధ్యాయః ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

అథ యజ్ఞాదిసాధకానాం మనుష్యాణాం వర్ణాశ్రమకర్మజీవికాగతిసృష్ట్యుక్తిః॥ అర్వాగితి॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ యజ్ఞనిష్పత్తయ ఇతి॥ శూద్రస్యాధ్యయనాద్యభావేన తత్సాధ్య యజ్ఞానధికారేపి నమస్కారైకమంత్రకపాకయజ్ఞదానద్విజశుశ్రూషాద్యధికారిత్వాచ్చాతుర్వర్ణ్యం యజ్ఞసాధనమిత్యుక్తం॥ ౭॥ ౮॥ నిష్పాద్యంత ఇతి॥ ప్రవచనరక్షణవాణిజ్యపరిచర్యాణాం ముఖాద్యంగసాధ్యత్వాత్ విప్రాదీనాం తత్తదంగసాధ్యక్రియోపజీవిత్వం స్వాధ్యాయస్య

తానితాన్యేవ తథాభావా యుగాదిషు॥ ౬౫॥ కరోత్యేవంవిధాం సృష్టిం సర్గాదౌ స పునః పునః। సిసృక్షాశక్తియుక్తోసౌ సృజ్యశక్తిప్రచోదితః॥ ౬౬॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే- ప్రథమాంశే- పంచమోధ్యాయః. ❁

మైత్రేయః॥ అర్వాక్స్రోతాస్తు కథితో భవతా యస్తు మానుషః। బ్రహ్మన్విస్తరతో బ్రూహి బ్రహ్మా తమసృజద్యథా । ౧। యథా చ వర్ణానసృజద్యద్గుణాంశ్చ మహామునే। యచ్చ తేషాం స్మృతం కర్మ విప్రాదీనాం తదుచ్యతామ్॥ ౨॥ శ్రీపరాశరః॥ సత్యాభిధ్యాయినః పూర్వం సిసృక్షోర్బ్రహ్మణో జగత్। అజాయంత ద్విజశ్రేష్ఠ సత్త్వోద్రిక్తా ముఖాత్ప్రజాః॥ ౩ ॥ వక్షసో రజసోద్రిక్తాస్తథా వై బ్రహ్మణోభవన్। రజసా తమసా చైవ సముద్రిక్తాస్తథోరుతః। ౪। పద్భ్యామన్యాః ప్రజా బ్రహ్మా ససర్జ ద్విజసత్తమ। తమఃప్రధానాస్తాస్సర్వాశ్చాతుర్వర్ణ్యమిదం తతః॥ ౫॥ బ్రాహ్మణాః క్షత్రియా వైశ్యాశ్శూద్రాశ్చ ద్విజసత్తమ। పాదోరువక్షస్స్థలతో ముఖతశ్చ సముద్గతాః । ౬ । యజ్ఞనిష్పత్తయే సర్వమేతద్బ్రహ్మా చకార వై। చాతుర్వర్ణ్యం మహాభాగ యజ్ఞసాధనముత్తమమ్ । ౭। యజ్ఞైరాప్యాయితా దేవా వృష్ట్యుత్సర్గేణ తాః ప్రజాః। ఆప్యాయయంతే ధర్మజ్ఞ యజ్ఞాః కల్యాణహేతవః॥ ౮॥ నిష్పాద్యంతే

లాదీని - విపర్యయే ఋతూనాం పునరావృత్తౌ - తాని తాని తజ్జాతీయాన్యేవ దృశ్యంతే - తథైవ యుగమన్వంతరకల్పాదిషు భావా దేవాదయః। ౬౫॥ ఉపసంహరతి॥ కరోతీతి॥ సిసృక్షా చ శక్తిశ్చ సర్గవిషయా- తాభ్యాం యుక్తః । ౬౬॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుభక్తశిరోరత్న శ్రీధరస్వామి విరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - ప్రథమాంశే- పంచమోధ్యాయః ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

విస్తరతో బ్రూహీతి యదుక్తం తదేవ వివృణోతి యథా చేతి॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ పద్భ్యామితి॥ తాశ్చతుర్విధాః ముఖాదిభ్యస్సృష్టాః ప్రజాః - ఇత్థం ప్రసిద్ధం- చాతుర్వర్ణ్యం చత్వారో వర్ణాః । ౫॥ ఏతదేవ విభాగేన స్పష్టయతి॥ బ్రాహ్మణా ఇతి॥ పాదోరువక్షస్స్థలతో ముఖతశ్చేతి బ్రాహ్మణాదిభిః ప్రాతిలోమ్యేన సంబంధః । ౬॥ తత్సృష్టేః ప్రయోజనమాహ ॥ యజ్ఞనిష్పత్తయ ఇతి ॥ సర్వమేతద్యజ్ఞసాధనభూతం ఉత్తమం చాతుర్వర్ణ్యం చకారేత్యన్వయః - యద్యపి వేద్యత్వాదభావః కర్మభిస్స్యాదితి సూత్రయన్ జైమినిశ్శూద్రస్యాధ్యయనాద్యభావాద్యజ్ఞాధికారం నమన్యతే - తథాపి ద్విజశుశ్రూషాద్వారేణ తత్సాధనత్వాత్॥ శ్లో॥ నమస్కారేణ మంత్రేణ పంచయజ్ఞాన్న హాపయేదితిస్మృతేః - పాకయజ్ఞాదిషు సాక్షాదధికారాచ్చ న విరోధః॥ ౭॥ యజ్ఞనిష్పాదనస్యోపయోగమాహ॥ యజ్ఞైరితి॥ ఆప్యాయితాస్తర్పితాః దేవాః వృష్ట్యుత్సర్గేణ తాః యజ్ఞకర్త్రీః ప్రజాః తర్పయంతి॥ శ్లో॥ అగ్నౌ ప్రాస్తాహుతిస్సమ్యగాదిత్యముపతిష్ఠతే। ఆదిత్యాజ్జాయతే వృష్టిర్వృష్టేరన్నం తతః ప్రజా ఇతి స్మృతేః- అతో యజ్ఞాః కల్యాణహేతవః। ౮॥ తేషు శ్రేష్ఠాన్ అధికారిణః దర్శయతి॥ నిష్పాద్యంత ఇతి॥ స్వధర్మేషు శ్రౌతేష్వభిరతైః - విశుద్ధాచరణం స్మృత్యాదివిహితం తదుపేతైః - పాపాంతరే విరుద్ధాచరణాదపేతైః నివృత్తైః సద్భిః విద్వద్భిః స్వర్గాపవర్గగామిభిః పిత్రాదిసదాచారా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ష్ఠాచార్యోక్తంస్వకర్మ - సన్మార్గాశ్శిష్టాచారాః ॥ ౯॥ స్వర్గాపవర్గావితి॥ మానుష్యంమనుష్యకర్మ - అభిరుచితంస్థా నస్వర్గపాతాళాది॥ ౧౦॥ ప్రజాఇతి॥ వ్యవస్థితావితిపాఠేవ్యవస్థితానియమా॥ ౧౧॥ యథేతి॥ యథేచ్ఛఆవాసఃవాస స్థానంఆశ్రమోవా - శుద్ధాంతఃకరణాఃఅహంకారఫలసంగహీనాః - శుద్ధాఃస్నానాదినా॥౧౨॥ శుద్ధేచేతి॥ శుద్ధేఅనుష్ఠా నేనవిరాగేశుద్ధజ్ఞానంశుద్ధజ్ఞానస్వరూపం॥ ౧౩॥ తతఇతి॥ తతస్త్రేతాముఖానంతరం - అల్పమల్పాల్పసారవదితిపా ఠే - అల్పముద్భూతంజాతమల్పాల్పసారవత్ అత్యల్పసుఖం - ఘోరంబహుదుఃఖం ॥ ౧౪॥ అధర్మేతి॥ అధర్మబీజం అధర్మస్యకారణం - తమః క్రోధసముద్భవం క్రోధలోభయోర్హేతుం - అసాధకంఅష్టసిద్ధివిరోధి - రాగాదికం - అ యంకాలఃప్రజాసుపాతయతిక్షిపతీతిపూర్వేణాన్వయః - అధర్మబీజముద్భూతమితిచపాఠః॥౧౫॥ తతఇతి॥ సహజా సిద్ధిః ఔత్పత్తికంజ్ఞానం॥ శ్లో॥ కృతేతుమిథునోత్పత్తిస్సిద్ధిశ్చాపిరసోల్లసా । సకృద్వృష్టిమయీచాన్యాగృహవృక్షాత్మి కాపరా । పశ్చాత్సంకల్పసిద్ధిశ్చ కల్పవృక్షాత్మికాపరా । త్రకామవృష్టిశ్చ కృష్టపచ్యసిద్ధిస్తథాష్టమీత్యష్టసిద్ధయః - రసోల్లాసాయోగాభ్యాసబలాత్స్వమూర్ధన్య సుధాంశుబింబస్రవదమృతతృప్తతా - యథాస్కాందే॥ శ్లో॥ రసస్య స్వతఏవాంతరుల్లాసఃస్యాత్కృతయుగే - రసోల్లాసాఖ్యాసాసిద్ధిస్తయాహంతిక్షుధంనరఇతి - స్త్రీనైరపేక్ష్యేణ

నరైస్తైస్తుస్వధర్మాభిరతైస్సదా । విశుద్ధాచరణోపేతైస్సద్భిస్సన్మార్గగామిభిః ॥ ౯ ॥ స్వర్గాపవ ర్గౌమానుష్యాత్ప్రాప్నువంతిమహామునే । యథాభిరుచితంస్థానంతద్యాంతిమనుజాద్విజ॥ ౧౦॥ ప్ర జాస్తాబ్రహ్మణాసృష్టాచాతుర్వర్ణ్యవ్యవస్థితాః । సమ్యక్ఛ్రద్ధాసమాచారప్రవణామునిసత్తమ॥౧౧॥ యథేచ్ఛావాసనిరతాస్సర్వబాధావివర్జితాః । శుద్ధాంతఃకరణాశ్శుద్ధాఃసర్వానుష్ఠాననిర్మలాః ॥ ౧౨॥ శుద్ధేచతాసాంమనసిశుద్ధేంతస్సంస్థితేహరౌ । శుద్ధజ్ఞానంప్రపశ్యంతివిష్ణ్వాఖ్యంయేనతత్పదమ్॥౧౩॥ త తఃకాలాత్మకోయోసౌతస్యాంశఃకథితోహరేః । సపాతయత్యఘంఘోరం అల్పమల్పాల్పసారవత్ ॥ ౧౪ ॥ అధర్మబీజభూతంతు తమోలోభసముద్భవమ్ । ప్రజాసుతాసుమైత్రేయరాగాదికమసాధకమ్॥ ౧౫ ॥ తతస్సాసహజాసిద్ధిస్తాసాంనాతీవజాయతే । రసోల్లాసాదయశ్చాన్యాస్సిద్ధయోష్టౌభవంతియాః॥

సేవర్తిభిః॥ ౯॥ అతోధర్మాధికారిత్వాన్మనుష్యాంస్తౌతి ॥ స్వర్గాపవర్గావితి॥ యథాభిరుచితంస్థానంసత్యలోకాది॥ ౧౦ ॥ ప్రజాఇతి॥ తదేవంచాతుర్వర్ణ్యంవ్యవస్థితాః ప్రజాఃసృష్టాః - సమ్యక్ శ్రద్ధయాయస్సమాచారస్తస్మిన్ప్రవణాః॥ ౧౧॥ చాతుర్వర్ణ్యవ్యవస్థయాధర్మానుష్ఠానఫలమాహ యథేత్యాదిద్వాభ్యాం॥ యథేతి॥ యథేచ్ఛయావాసఃగిరికంద రాదిస్థానంతస్మిన్నిరతాః - యతస్సర్వబాధాభిశ్శీతోష్ణాశనపిపాసాదిబాధాభిఃవివర్జితాః - శుద్ధాస్సత్కులీనాః॥౧౨॥ శుద్ధేచేతి॥ తాసాంశుద్ధజ్ఞానంభవతి - యేనజ్ఞానేనతత్పదంప్రపశ్యంతి ॥ ౧౩॥ తదేవంధర్మానుష్ఠానఫలముక్తం - ఇదా నీంకాలవశేనతద్వైకల్యాత్ ప్రాణినామనిష్టప్రాప్తిమాహ॥ తత ఇత్యాదినా ॥ తతఇతి॥ తతస్త్రేతాయుగేకించిద పక్రాంతేసతి - సప్రసిద్ధఃకాలాత్మకోయోసౌహరేరంశఃకథితః - సఃఅఘంపాపం - రాగాదికంవిషయాభిలాషద్వేష మాత్సర్యాదికం - అసాధకంపురుషార్థప్రతిబంధకం - తాసుప్రజాసు - పాతయతిప్రక్షిపతీతిద్వయోరన్వయః - కథం భూతం - ఘోరంబహుదుఃఖప్రదం - అల్పాల్పసారవత్ అత్యల్పసుఖదం - యద్వాఅత్యల్పబలం ఉత్పత్తిసమయఏవధృ తిమతాపుంసాజేతుంశక్యం॥౧౪॥ అనంతరంతు॥ అధర్మేతి॥ అధర్మస్యబీజభూతం - తమఃఅజ్ఞానవిశేషఃలోభస్తృ ష్ణాతయోస్సముద్భవోయస్మాత్ ॥౧౫॥ తతఃకిమిత్యతఆహ॥ తతఇతి॥ సహజాస్వాభావికీ - సిద్ధిఃసర్వబాధావివర్జితా ఇత్యుక్తాక్షుత్పిపాసాదిద్వంద్వజయలక్షణా - తాసాంనజాయతే - రసోల్లాసాదయస్సిద్ధయస్స్కాందాదిప్రోక్తాః॥ శ్లో॥ రసస్యస్వతఏవాంతరుల్లాసస్స్యాత్కృతేయుగే।రసోల్లాసాఖ్యాసాసిద్ధిస్తయాహంతిక్షుధంనరః॥ స్త్ర్యాదీనాంనై రపేక్ష్యేణసదాతృప్తాఃప్రజాస్తథా । ద్వితీయాసిద్ధిరుద్దిష్టాసాతృప్తిర్మునిసత్తమైః - ధర్మోత్తమంచనాస్త్యాసాం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

నందోమిథునోత్పత్తిః - యథాతత్రైవ ॥ శ్లో ॥ స్త్రియాదినైరపేక్ష్యేణసదాతృప్తాఃప్రజాస్తథా । ద్వితీయాసిద్ధిరుద్దిష్టేతి- కామేచ- కృతేతుమిథునోత్పత్తిస్తథాసాత్యాద్రసోల్లసా - ప్రజాస్తృప్తాస్సదాసర్వాస్సర్గ్వానందాశ్చయోగినఇతి - సకృద్వృష్టిమయాసకృద్వృష్ట్యాసస్యనిష్పత్తిః - గృహవృక్షాత్మికా ఇచ్ఛయాగృహవృక్షోద్గమః - సంకల్పసిద్ధిఃసంకల్పేనాభిమతసిద్ధిః - కల్పవృక్షాత్మికాభరద్వాజాశ్రమవత్ - ప్రకామవృష్టిఃనికామేనికామేవృష్టిః - అకృష్టపచ్యసిద్ధిఃఅకృష్టపచ్యభూమిత్వమితిపురాణేష్వష్టసిద్ధయోబహుధోక్తాః॥౧౬॥ తాస్వితి॥ ద్వంద్వంశీతోష్ణాది॥౧౭॥ తతఇతి॥ ధాన్వంబహిర్నిర్జలంమరుదుర్గం- ధాన్వంపార్వతమితిచపాఠః-కృత్రిమంక్రియానిర్వర్తితంవనాది - పురాదిలక్షణంభృగూక్తం ॥ శ్లో ॥ నృపావాసఃపురీప్రోక్తావిశాంపురమితీష్యతే । ఏకతోయత్రతుగ్రామోనగరంచైకతఃస్థితం। మిశ్రంతత్ఖర్వటంనామనదీగిరిసమాశ్రయమితి - ఆదిశబ్దాచ్ఛిబిరపత్తనాది॥౧౮॥ గృహాణీతి॥ యథాన్యాయంవాస్తుశాస్త్రానతిక్రమేణ॥౧౯॥ ప్రతీకారమితి॥ వార్తాకృష్యాదిఃహస్తసిద్ధిర్భృతిః॥ ౨౦॥ తత్ర వార్తాయాంకృషిఫలంవివృణోతి॥ వ్రీహయఇతి॥ వ్రీహయఃశాల్యాదయః - యవోదీర్ఘశూకః - గోధూమోనిష్కంచుకోఽదీర్ఘశూకః -అణవఃక్షుద్రధాన్యాని-ప్రియంగుఃకంగుః - ఉదారోదీర్ఘనాళః - కోరదూషఃకోద్రవః- సతీనకఃకళాయః॥౨౧॥ మాషాఇతి॥ మసూరోమంగళ్యకః - నిష్పావఃవల్లీ - కులుత్థకఃపాషాణభేదిసారః -ఆఢకీతువరీ-చణచకఃహరిమంథ

౧౬ ॥ తాసుక్షీణాస్వశేషాసువర్ధమానేచపాతకే । ద్వంద్వాభిభవదుఃఖార్తాస్తాభవంతితతఃప్రజాః॥౧౭॥ తతోదుర్గాణితాశ్చక్రుర్ధాన్వంపార్వతమౌదకమ్ । కృత్రిమంచతథాదుర్గంపురఖర్వటకాదియత్ ॥ ౧౮॥ గృహాణిచయథాన్యాయంతేషుచక్రుఃపురాదిషు । శీతాతపాదిబాధానాంప్రశమాయమహామునే॥౧౯॥ ప్రతీకారమిమంకృత్వాశీతాదేస్తాఃప్రజాఃపునః । వార్తోపాయంతతశ్చక్రుర్హస్తసిద్ధించకర్మజాన్ ॥ ౨౦॥ వ్రీహయశ్చయవాశ్చైవగోధూమాఅణవస్తిలాః । ప్రియంగవోహ్యుదారాశ్చకోరదూషాస్సతీనకాః॥ ౨౧॥ మాషాముద్గామసూరాశ్చనిష్పావాస్సకులుత్థకాః । ఆ

సాతృతీయాభిధీయతే - చతుర్థీతుల్యతాతాసామాయుషస్సుఖరూపయోః - ఐకాంతబలబాహుళ్యంవిశోకానాంతు పంచమీ । పరమాత్మపరత్వేనతపోధ్యానాదినిష్ఠితా । షష్ఠీచకామచారిత్వంసప్తమీసాసిద్ధిరుచ్యతే । అష్టమీచయథాప్రోక్తాయత్రక్వచనశాయితేతి॥౧౬॥ తాస్వితి॥ శీతోష్ణాదిద్వంద్వైరభిభవఃతేనసంభూతైఃదుఃఖైరార్తాఃపీడితాః॥౧౭॥ తతశ్చోరాదిభయపరిహారార్థందుర్గాణి - శీతోష్ణాదిప్రతీకారార్థంగృహాణి - జీవికార్థంకృషివాణిజ్యాదీని - చక్రురిత్యాహ- తతోదుర్గాణీత్యాదినా ॥ తతఇతి ॥ కృత్రిమంపరిఖాద్యావృతంప్రాకారాది - పురాదీనాంలక్షణంభృగుణోక్తం ॥ శ్లో ॥ నృపావాసఃపురీప్రోక్తావిశాంపురమపీష్యతే । ఏకతోయత్రతుగ్రామోనగరంచైకతఃస్థితం । మిశ్రంతుఖర్వటంనామనదీకూపసమాశ్రయం । విప్రాశ్చవిప్రభృత్యాశ్చయత్రచైవవసంతివై । సతుగ్రామఇతిప్రోక్తశ్శూద్రాణాంవాసఏవతు । పణ్యక్రియాదినిపుణైశ్చాతుర్వర్ణ్యజనైర్యుతం । అనేకజాతిసంబంధంనైకశిల్పిసమాకులం । సర్వదైవతసంబంధంనగరంత్వభిధీయతఇతి॥౧౮॥ గృహాణీతి॥ గృహాణివిశ్వకర్మప్రోక్తాని శ్లో॥ ధ్రువంధన్యంజయంకాంతంవిజయంవిపులంతథా । సుపక్షంసుముఖంనందంధనదంచ మనోరథమిత్యాదీని - యథాన్యాయమాయనిమిత్తాద్యనుసారేణయథావాస్తుశాస్త్రం॥౧౯॥ ప్రతీకారమితి॥ వార్తోపాయంజీవికాసాధనంకృష్యాది - హస్తాభ్యాంసాధ్యాసిద్ధింవృత్తిం- తామేవాహ- కర్మజాంతత్కర్మనిమిత్తాం ॥ ౨౦॥ తత్రకృషిఫలంప్రపంచయతి - వ్రీహయశ్చేత్యాదిసార్ధద్వాభ్యాం॥ వ్రీహయఇతి॥ అణవఃక్షుద్రాశ్శాలయః- ప్రియంగుసహితంతృణంధాన్యంవాప్రియంగవః- ఉదారాదీర్ఘనాళాః - కోరదూషాఃకోద్రవాః- సతీనకాఃకళాయాఃనీలపుష్పాః॥ ౨౧॥ మాషాఇతి॥ మసూరాఃమంగళ్యకాః- నిష్పావాఃవల్ల్యః - కులుత్థకాఃముద్గసమపత్త్రాఃపాషాణభేదిసారాః- ఆఢక్యస్తు

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కాః - శణాః గోణ్యుపాదానత్వచః ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ శ్యామాకా ఇతి ॥ శ్యామాకః తృణధాన్యం - నివారః సశూకో వ్రీహిః - జర్తిలా వనతిలాః - గవేధుకాః కుసుంభసదృశబీజాః - వేణుయవాః వంశబీజాని - మర్కటకాః ప్రియంగుభేదాః - నాగబలాఖ్యద్రుమబీజాని వా ॥ ౨౫ ॥ గ్రామ్యేతి ॥ ఆసామోషధీనాం హేతుః వర్ధనః ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ అహన్యహనీతి ॥ యజ్ఞానాం పంచమహాయజ్ఞానాం అనుష్ఠానం - నిత్యం క్రియమాణాఘం పంచసూనాగృహస్థస్యేత్యాదినాఽనూక్తం - అత్ర తు పూర్వం అల్పాల్పసారవదిత్యుక్తం - తస్య అఘస్య శాంతిదః నాశకరమిత్యర్థః ॥ ౨౮ ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ ప్రవృత్తీతి ॥ యజ్ఞప్రవృత్త్యా ప్రవృత్తిః సర్గః ప్రజాసర్గ ఇత్యర్థః ॥ ౩౧ ॥ సంసిద్ధాయామితి ॥ కృషిరూపాయాం వార్తాయాం సంసి

ధక్యశ్చణకాశ్చైవ శణాస్సప్తదశస్మృతాః ॥ ౨౨ ॥ ఇత్యేతా ఓషధీనాంతు గ్రామ్యాణాం జాతయో మునే । ఓషధ్యో యాజ్ఞికాశ్చైవ గ్రామ్యారణ్యాశ్చతుర్దశ ॥ ౨౩ ॥ వ్రీహయస్సయవామాషా గోధూమా అణవస్తిలాః । ప్రియంగుసప్తమా హ్యేతే అష్టమాస్తు కుళుత్థకాః ॥ ౨౪ ॥ శ్యామాకాస్త్వథ నీవారా జర్తిలాస్సగవేధుకాః । తథా వేణుయవాః ప్రోక్తాస్తద్వన్మర్కటకా మునే ॥ ౨౫ ॥ గ్రామ్యారణ్యాస్స్మృతా హ్యేతా ఓషధ్యస్తు చతుర్దశ । యజ్ఞనిష్పత్తయే యజ్ఞస్తథాసాం హేతురుత్తమః ॥ ౨౬ ॥ ఏతాశ్చ సహ యజ్ఞేన ప్రజానాం కారణం పరమ్ । పరాపరవిదః ప్రాజ్ఞాస్తతో యజ్ఞాన్వితన్వతే ॥ ౨౭ ॥ అహన్యహన్యనుష్ఠానం యజ్ఞానాం మునిసత్తమ । ఉపకారకరం పుంసాం క్రియమాణాఘశాంతిదమ్ ॥ ౨౮ ॥ యేషాం తు కాలసృష్టోసౌ పాపబిందుర్మహామతే । చేతస్సు వవృధే చక్రుస్తే న యజ్ఞేషు మానసమ్ ॥ ౨౯ ॥ వెధాన్వేద్యం తథా దేవాన్యజ్ఞకర్మాదికం చ యత్ । తత్సర్వం నిందమానాస్తే యజ్ఞవ్యాసేధకారిణః ॥ ౩౦ ॥ ప్రవృత్తిమార్గవ్యుచ్ఛిత్తికారిణో వేదనిందకాః । దురాత్మానో దురాచారాః బభూవుః కుటిలాశయాః ॥ ౩౧ ॥ సంసిద్ధాయాంతు వార్తాయాం ప్రజాః సృష్ట్వా ప్రజాపతిః । మర్యాదాం స్థాపయామాస యథా

వర్యః - చణకాః హరిమంథకాః - శణాః గోణ్యుపాదానత్వచః ॥ ౨౨ ॥ ఇతీతి ॥ ఇత్యేతాః గ్రామ్యాణాం కృషిసాధ్యానాం జాతయస్సప్తదశ - తాసు ॥ ౨౩ ॥ వ్రీహయ ఇతి ॥ వ్రీహ్యాది శ్యామాకాంతా గ్రామ్యా నవ యాజ్ఞికాః యజ్ఞసాధనభూతాః ॥ ౨౪ ॥ శ్యామాకా ఇతి ॥ ఆరణ్యాః నీవారాద్యాః పంచ యజ్ఞసాధనభూతాః - యద్వా శ్యామాకా అప్యారణ్యాః - తృణధాన్యరూపత్వాత్ - నీవారా ఆరణ్యాః వ్రీహయః - జర్తిలా ఆరణ్యాస్తిలాః - గవేధుకాః కుసుంభాః - వేణుయవః వంశబీజం - మర్కటకా ఆరణ్యాః ప్రియంగవః ॥ ౨౫ ॥ గ్రామ్యారణ్యా ఇతి ॥ ఏతాశ్చతుర్దశ యజ్ఞనిష్పత్తయే స్మృతా ఇత్యన్వయః - యజ్ఞశ్చాసామోషధీనాం హేతుః కారణం వృష్టిరూపేణ ॥ ౨౬ ॥ ఏతా ఇతి ॥ ప్రజానాం వృష్టిః కారణం వృద్ధిహేతుత్వాత్ - పరాపరవిదః యజ్ఞాః కారణం ప్రజాస్తత్కారణమిత్యేవంవిదః ॥ ౨౭ ॥ అహన్యహనీతి ॥ అహన్యహని పంచమహాయజ్ఞానాం అనుష్ఠానం - పుంసాం గృహస్థానాం - ప్రత్యహం క్రియమాణస్య పంచసూనాలక్షణస్య పాపస్య శాంతిదం నాశకరం ॥ ౨౮ ॥ తదేవం బ్రహ్మణా సృష్టానాం యజ్ఞాంగభూతానామోషధీనాం కృష్యాదిప్రవృత్త్యా ప్రవాహనిత్యత్వముక్తం - యజ్ఞానాం చ దృష్టాదృష్టలక్షణం మహత్ఫలముక్తం - తథాప్యేతేషాం కైశ్చిదననుష్ఠానే పూర్వోపక్షిప్తమేవ రాగాదికం కారణమాహ - యేషాంత్విత్యాది త్రిభిః ॥ యేషాంత్వితి ॥ ౨౯ ॥ వేదానితి ॥ యజ్ఞానాం వ్యాసేధకారిణః ప్రతిహర్తారః ॥ ౩౦ ॥ అత ఏవ ॥ ప్రవృత్తీతి ॥ ప్రవృత్తిమార్గవ్యుచ్ఛిత్తికారిణః ప్రవృత్తిమార్గోచ్ఛేదకారిణః యజ్ఞాననుష్ఠానే దైవైరవర్షణాదన్నాభావేన ప్రజావృద్ధేరసిద్ధిః ॥ ౩౧ ॥ సంసిద్ధాయామితి ॥ తదేవం ప్రజాస్సృష్ట్వా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ద్ధాయాంఓషధిద్వారాప్రజాఃసృష్ట్వా - యథాస్థానంఅస్మిన్దేశే అయంధర్మఇతి - యథాగుణంరాగిణాంకామ్యంధ
ర్మః-విరక్తానాంతునివర్తకమిత్యాదివ్యవస్థాంస్థాపయామాస॥౩౨॥౩౩॥ప్రాజాపత్యమితి॥ ప్రాజాపత్యంభృగ్వాది
లోకః - బ్రాహ్మణానాంక్రియావతాంనిత్యనైమిత్తికక్రియావతాం॥ ౩౪॥ ౩౫॥ అష్టాశీతీతి॥ గురువాసినాంబ్రహ్మ
చారిణాం ॥ ౩౬॥ సప్తర్షీణామితి॥ న్యాసినాంసంన్యాసినాందేవయానమార్గస్థఃబ్రహ్మసంజ్ఞితస్సత్యలోకః॥ ౩౭॥
యోగినామితి ॥ ఆశ్రమిష్వేవయేప్రతీకోపాసకాయోగినఃతేషామమృతంవిష్ణుపదాఖ్యంధ్రువాదుపరిస్థానం - య
తోగంగాప్రవహతీతివక్ష్యమాణం॥౩౮॥ ఏకాంతినఇతి॥ పరమంస్థానంపరమవ్యోమ॥ ౩౯॥ భగవదుపాసకానామేవా
పునరావృత్తిః ఇతరేషాంతునివృత్తిరేవేత్యాహ॥ గత్వేతి॥ చంద్రసూర్యాదిగ్రహణంతేషాంకాలనేతృత్వవిశేషాత్,

స్థానంయథాగుణమ్ ॥ ౩౨ ॥ వర్ణానామాశ్రమాణాంచధర్మాధర్మభృతాంవర । లోకాంశ్చసర్వవ
ర్ణానాంసమ్యగ్ధర్మానుపాలినామ్ ॥ ౩౩ ॥ ప్రాజాపత్యంబ్రాహ్మణానాంస్మృతంస్థానంక్రియావ
తామ్ । స్థానమైంద్రంక్షత్రియాణాంసంగ్రామేష్వనివర్తినామ్॥౩౪॥ వైశ్యానాంమారుతంస్థానం
స్వధర్మనిరతాత్మనామ్ । గాంధర్వంశూద్రజాతీనాంపరిచర్యానువర్తినామ్॥ ౩౫॥ అష్టాశీతిసహస్రా
ణియతీనామూర్ధ్వరేతసామ్ । స్మృతంతేషాంతుయత్స్థానంతదేవగురువాసినామ్॥ ౩౬॥ సప్తర్షీ
ణాంచయత్స్థానంస్మృతంతద్వైవనౌకసామ్ । ప్రాజాపత్యంగృహస్థానాంన్యాసినాంబ్రహ్మసంజ్ఞి
తమ్॥౩౭॥ యోగినామమృతంస్థానంస్వాత్మసంతోషకారిణామ్ ॥ ౩౮॥ ఏకాంతినస్సదాబ్రహ్మధ్యాయి
నోయోగినోహియే । తేషాంతత్పరమంస్థానంయద్వైపశ్యంతిసూరయః ॥ ౩౯॥ గత్వాగత్వానివర్తం

తాసాంవార్తాయాంచకృష్యాదినాసంసిద్ధాయాంసత్యాం - యథాగుణంసత్త్వోద్రేకాద్యనుసారేణ - బ్రాహ్మ
ణాదీనాంవర్ణానాం - గృహస్థాద్యాశ్రమాణాంచ - మర్యాదాంధర్మవ్యవస్థాం - యథాస్థానంతత్తత్స్వధర్మా
నుష్ఠానానుసారేణ - లోకవ్యవస్థాంచకృతవానిత్యర్థః ॥ ౩౨ ॥ తదేవాహవర్ణానామిత్యాదినాయావదధ్యాయస
మాప్తిః॥౩౩॥ ప్రాజాపత్యమితి॥ క్రియావతాంనిత్యనైమిత్తికాగ్నిహోత్రాద్యనుష్ఠాతౄణాం - ప్రాజాపత్యం
స్థానంపితృలోకః॥ శ్రు॥ కర్మణాపితృలోకఇతిశ్రుతేః॥ ౩౪॥ వైశ్యానామితి॥ మారుతంస్థానందేవలోకః॥ ౩౫॥ అ
ష్టాశీతిసహస్రాణీతి॥ గురువాసినాంనైష్ఠికబ్రహ్మచారిణాం ॥ ౩౬॥ సప్తర్షీణామితి॥ వనౌకసాంవానప్రస్థానాం -
న్యాసినాంసంన్యాసినాం - బ్రాహ్మణానాంవిశేషంవక్తుంపూర్వోక్తమేవస్థానమనువదతిప్రాజాపత్య మితి - బ్రహ్మ
సంజ్ఞితంసత్యలోకస్థానం-సంన్యాసాద్బ్రహ్మణఃస్థానమితివచనాత్॥౩౭॥ యోగినామితి॥ యోగినాంజ్ఞానినాం॥౩౮॥
తదేవస్పష్టయతి॥ ఏకాంతినఇతి॥౩౯॥ భగవదుపాసకానామపిక్రమముక్త్యాతదేవస్థానమిత్యాశయేనాహ॥గత్వేతి॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తద్విలక్షణానాం బ్రహ్మాదీనామప్యుపలక్షణం - చంద్రసూర్యాదయోఽపిస్వంస్వమధికారంగత్వా ప్రాప్య - అంతేప్రళయకాలేనివర్తంతేతేస్వపదాద్భ్రశ్యంతి - ద్వాదశాక్షరాదినామంత్రేణభగవదుపాసకానన నివర్తంతేనచపునరావర్తంతే-ఏతద్వ్యతిరిక్తాస్సర్వేపినివర్తంతఏవ - ఆబ్రహ్మభువనాల్లోకాఃపునరావర్తినోఽర్జునేతిభగవదుక్తేః॥ ౪౦॥ తామిస్రాదీనాంస్వరూపంవక్ష్యతే॥ తామిస్రమితి॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - విష్ణుచిత్తీయే ప్రథమాంశే - షష్ఠోఽధ్యాయః ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

అథమిథునసృష్టింవక్తుంమానసశారీరసృష్టీరనువదతి తత ఇత్యాదినా॥ తతఇతి॥ కార్యైర్దేహైః - కరణైరింద్రియైః - హిరణ్యగర్భదేహభూతభూతోత్పన్నైర్దేహైరింద్రియైస్సహ - కాశ్చిన్మానస్యఃప్రజాజజ్ఞిరే - కేచిత్

తేచంద్రసూర్యాదయోగ్రహాః। అద్యాపిననివర్తంతేద్వాదశాక్షరచింతకాః॥ ౪౦॥ తామిస్రమంధతామిస్రంమహారౌరవరౌరవౌ। అసిపత్రవనంఘోరంకాలసూత్రమవీచికమ్॥ ౪౧॥ వినిందకానాంవేదస్యయజ్ఞవ్యాఘాతకారిణామ్। స్థానమేతత్సమాఖ్యాతంస్వధర్మత్యాగినశ్చయే॥ ౪౨॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే - ప్రథమాంశే - షష్ఠోఽధ్యాయః ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

శ్రీపరాశరః॥ తతోఽభిధ్యాయతస్తస్యజజ్ఞిరేమానసాఃప్రజాః। తచ్ఛరీరసముత్పన్నైఃకార్యైస్తత్కరణైస్సహ। క్షేత్రజ్ఞాస్సమవర్తంతగాత్రేభ్యస్తస్యధీమతః॥ ౧॥ తేసర్వేసమవర్తంతయేమయా

౪౦॥౪౧॥ వినిందకానామితి॥ స్వధర్మత్యాగినశ్చయేతేషామపీతి॥ ౪౨॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుభక్తశిరోరత్న శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం- ప్రథమాంశే - షష్ఠోఽధ్యాయః. ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

అథయానసృష్టింవక్ష్యన్ - పూర్వోక్తాయాంమానససృష్టౌకంచిద్విశేషంవక్తుమాహ తత ఇత్యాదిత్రిభిః॥ తతఇతి॥ ప్రాగనుక్తవిశేషోక్తిస్తతఇతి- అనుపూర్వసృష్టిపత్ ప్రస్తావః - తత్రైవశంకతే - ననుమనసాసంకల్పమాత్రేణభూతోపాదానంవినాభౌతికానాందేహానాంకథంజన్మ - కథంజడాత్తచ్ఛరీరాచ్చేతనానాంజీవానాంజన్మేతి- తత్రాహ- తచ్ఛరీరేతి - తస్య బ్రహ్మణశ్శరీరాత్సముత్పన్నైఃకార్యైర్దేహైఃకరణైరింద్రియైశ్చ సహమనసానిమిత్తభూతేనమానసాఃప్రజాజజ్ఞిరే - బ్రహ్మశరీరస్థభూతాన్యేవతద్దేహానాముపాదానకారణమిత్యర్థః - తథాధీమతశ్చేతనసమష్టిజీవస్యతస్యబ్రహ్మణఃజడేభ్యోఽపిగాత్రేభ్యః ఉత్పద్యమానైర్దేహైస్సహతత్సంకల్పమాత్రాత్ ఉద్బుద్ధసం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

క్షేత్రజ్ఞాస్తస్య గాత్రేభ్యః అవయవేభ్యః కార్యకరణైస్సహసమవర్తన్త॥ ౧॥ తేసర్వఇతి॥ తేదేవాద్యాఃస్థావరాన్తాజీవాః త్రైగుణ్యవశీకృతాస్సమవర్తన్త॥౨॥౩॥౪॥౫॥ నవబ్రహ్మాణఇతి॥ పురాణేబ్రహ్మాణ్డాదౌ॥ ౬॥౭॥౮॥౯॥౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ తథోక్తఇతి॥ స్త్రీత్వంపురుషత్వంచద్విధాకరోత్ - పృథక్చకార- పుంస్త్వంచఏకాదశవిధంరూపభేదైః ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ తత ఇతి॥ ఆత్మసంభూతం అత ఏవ స్వాయంభువం - ఆత్మానమేవతం - ప్రాజాప

ప్రాగుదీరితాః। దేవాద్యాస్థావరాంతాశ్చ త్రైగుణ్యవిషయేస్థితాః॥ ౨॥ ఏవంభూతానిసృష్టానిచరాణిస్థావరాణిచ ॥ ౩ ॥ యదాస్య తాఃప్రజాస్సర్వా నవ్యవర్ధంతధీమతః। తదాన్యాన్మానసాన్పుత్రాన్సదృశానాత్మనోఽసృజత్ ॥ ౪ ॥ భృగుంపులస్త్యంపులహంక్రతుమంగిరసంతథా। మరీచిందక్షమత్రించవసిష్ఠంచైవమానసాన్॥ ౫॥ నవబ్రహ్మాణఇత్యేతేపురాణేనిశ్చయంగతాః॥ ౬॥ ఖ్యాతింభూతించసంభూతింక్షమాంప్రీతింతథైవచ। సన్నతించతథైవోర్జామనసూయాంతథైవచ ॥ ౭॥ ప్రసూతించతతస్సృష్ట్వాదదౌతేషాంమహాత్మనామ్। పత్న్యోభవధ్వమిత్యుక్త్వాతేషామేవతుదత్తవాన్ ॥ ౮॥ సనందనాదయోయేచపూర్వసృష్టాస్తువేధసా। నతేలోకేష్వసజ్జంతనిరపేక్షాః ప్రజాఃప్రతి॥ ౯॥ సర్వేతేభ్యాగతజ్ఞానాఃవీతరాగావిమత్సరాః। తేష్వేవంనిరపేక్షేషులోకసృష్టౌమహాత్మనః ॥ ౧౦॥ బ్రహ్మణోభూన్మహాన్క్రోధస్త్రైలోక్యదహనక్షమః। తస్యక్రోధసముద్భూతజ్వాలామాలాభిదీపితమ్॥ బ్రహ్మణోభూత్తదాసర్వంత్రైలోక్యమఖిలంమునే ॥ ౧౧ ॥ భ్రుకుటీకుటిలాత్తస్యలలాటాత్క్రోధదీపితాత్। సముత్పన్నస్తదారుద్రోమధ్యాహ్నార్కసమప్రభః॥ ౧౨॥ అర్ధనారీనరవపుఃప్రచండోఽతిశరీరవాన్। విభజాత్మానమిత్యుక్త్వాతంబ్రహ్మాంతర్దధేతతః॥ ౧౩॥ తథోక్తోఽసౌద్విధా స్త్రీత్వంపురుషత్వంతథాకరోత్। బిభేదపురుషత్వంచదశధాచైకధాచసః॥౧౪॥ సౌమ్యాసౌమ్యైస్తథాశాంతాశాంతైః స్త్రీత్వంచసప్రభుః। బిభేదబహుధాదేవస్స్వరూపైరసితైస్సితైః॥౧౫॥ తతోబ్రహ్మాత్మసంభూతం

స్యా-రావ్యష్టిక్షేత్రజ్ఞాస్సమవర్తంతఆవిర్భూతాఇత్యర్థః॥౧॥ తానేవాహ॥ తేసర్వఇతి॥ ౨॥౩॥ యానసృష్టేః ప్రయోజనమాహ॥ యదాస్యేతి॥ నవ్యవర్ధంతపుత్రపౌత్రాదిరూపేణప్రవృద్ధింనప్రాప్తాః - తదాన్యాన్ యానసృష్టేః ప్రవర్తకాన్ భృగ్వాదీన్సృష్టవాన్॥ ౪॥ ౫॥ ఆత్మనస్సదృశానితియదుక్తంతదేవబ్రహ్మసమాఖ్యయాదర్శయతి॥ నవబ్రహ్మాణఇతి॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ క్రోధాద్రుద్రసృష్టింతథైవమనుసృష్టించవక్తుంబ్రహ్మణఃక్రోధకారణందర్శయన్నాహ॥ సనందనాదయఇతి ॥ ౯॥ సర్వఇతి॥ అభ్యాగతజ్ఞానాఃప్రకృష్టజ్ఞానాః - సర్వేతేనాగతజ్ఞానాఇతిపాఠాంతరేఅనాగతేఽర్థేజ్ఞానంయేషాంతే - ఏవంతేషుప్రజాసృష్టౌనిరపేక్షేషుసత్సు- మహాత్మనఃసృష్టివిస్తారేప్రవృత్తస్య॥౧౦॥ బ్రహ్మణఇతి॥ బ్రహ్మణఃక్రోధోఽభూత్ - తస్యబ్రహ్మణః - క్రోధాత్సముద్భూతానాంజ్వాలానాంమాలాభిరభితోదీపితంత్రైలోక్యమిత్యన్వయః॥౧౧॥౧౨॥అర్ధనారీనరవపురితి॥ అర్ధాభ్యాంనారీనరశ్చవపుర్యస్యసః- ప్రచండః అతిక్రోధనః -ఆత్మానంపురుషాకారందేహంవిభజపృథక్కుర్వితితముక్త్వా-అంతర్దధేఅంతర్ధానంగతః॥౧౩॥౧౪॥ సౌమ్యాసౌమ్యైరితి॥ సౌమ్యాసౌమ్యైరిత్యస్యవివరణంశాంతాశాంతైరితి॥౧౫॥తతఇతి॥ తతఏకాదశధావిభాగాత్స్త్రీ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్యైనిమిత్తేపూర్వంమనుంకృతవాన్ ॥ ౧౬ ॥ శతరూపామితి ॥ శతరూపాం అర్ధేనపురుషోభవత్ - అర్ధేన నారీ తస్యాంచేత్యుక్తాయాబ్రహ్మపత్న్యాశ్శతరూపాయా అంశభూతాం - బ్రహ్మాంశభూతోమనుర్జగృహే ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ కన్యాద్వయమితి ॥ ప్రజాపతిరాకూతింరుచేర్దదౌ ॥ ౧౯ ॥ ప్రజాపతిరితి ॥ సరుచిర్జగ్రాహ - తయోరాకూతిరుచ్యోర్దంపత్యోస్సదక్షిణో యజ్ఞః పుత్రోమిథునంజజ్ఞే - దంపత్యోర్మిథునం తత ఇతిచపాఠః ॥ ౨౦ ॥ యజ్ఞస్యేతి ॥ స్వాయంభువేమనౌ మన్వంతరే ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ శ్రద్ధేతి ॥ శ్రద్ధాకామం తథాదర్పమితిపాఠేతత్ధేత్యేనక్రమప్రాప్తాలక్ష్మీర్లభ్యా-యథాకామేః ॥ శ్లో ॥ శ్రద్ధాయాస్తుసుతఃకామోదర్పోలక్ష్మ్యాస్సుతస్స్మృత ఇతి ॥ ౨౮ ॥ మేధేతి ॥ క్రియాయాం తామస్యాందండః రాజస్యాం నయః సాత్త్వికాయాం మానసోనౌద్ధత్యాత్మా వినయః ॥ ౨౯ ॥ బోధమితి ॥ లజ్జాయాస్తుశారీరోవినయః ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ ధర్మప్రసంగాద

పూర్వం స్వాయంభువం ప్రభుమ్। ఆత్మానమేవకృతవాన్ ప్రాజాపత్యేమనుంద్విజ ॥ ౧౬ ॥ శతరూపాంచతాంనారీం తపోనిర్ధూతకల్మషామ్। స్వాయంభువోమనుర్దేవః పత్నీత్వేజగృహేవిభుః ॥ ౧౭ ॥ తస్మాచ్చపురుషాద్దేవీ శతరూపావ్యజాయత। ప్రియవ్రతోత్తానపాదౌ ప్రసూత్యాకూతిసంజ్ఞితమ్ ॥ ౧౮ ॥ కన్యాద్వయంచధర్మజ్ఞ రూపౌదార్యగుణాన్వితమ్। దదౌప్రసూతిందక్షాయ ఆకూతింరుచయేపురా ॥ ౧౯ ॥ ప్రజాపతిస్సజగ్రాహ తయోర్జజ్ఞేసదక్షిణః। పుత్రోయజ్ఞోమహాభాగ దంపత్యోర్మిథునాత్మనోః ॥ ౨౦ ॥ యజ్ఞస్యదక్షిణాయాంతు పుత్రాద్వాదశజజ్ఞిరే। యామాఇతిసమాఖ్యాతా దేవాస్స్వాయంభువేమనౌ ॥ ౨౧ ॥ ప్రసూత్యాంచతథాదక్షశ్చతస్రోవింశతింతథా। ససర్జకన్యాస్తాసాంతుసమ్యఙ్నామానిమేశృణు ॥ ౨౨ ॥ శ్రద్ధాలక్ష్మీధృతిస్తుష్టిఃపుష్టిర్మేధాక్రియాతథా। బుద్ధిర్లజ్జావపుశ్శాంతిః సిద్ధిఃకీర్తిస్త్రయోదశీ ॥ ౨౩ ॥ పత్న్యర్థంప్రతిజగ్రాహ ధర్మోదాక్షాయణీఃప్రభుః। తాభ్యశ్శిష్టాయవీయస్యః ఏకాదశసులోచనాః ॥ ౨౪ ॥ ఖ్యాతిస్సత్యథసంభూతిః స్మృతిః ప్రీతిఃక్షమాతథా। సన్నతిశ్చానసూయాచ ఊర్జాస్వాహాస్వధాతథా ॥ ౨౫ ॥ భృగుర్భవోమరీచిశ్చ తథాచైవాంగిరామునిః। పులస్త్యఃపులహశ్చైవ క్రతుశ్చర్షివరస్తథా ॥ ౨౬ ॥ అత్రిర్వసిష్ఠోవహ్నిశ్చ పితరశ్చయథాక్రమమ్। ఖ్యాత్యాద్యాజగృహుఃకన్యా మునయోమునిసత్తమ ॥ ౨౭ ॥ శ్రద్ధాకామంచలాదర్పం నియమంధృతిరాత్మజమ్। సంతోషంచతథాతుష్టిర్లోభంపుష్టిరసూయత ॥ ౨౮ ॥ మేధాశ్రుతం క్రియాదండం నయంవినయమేవచ ॥ ౨౯ ॥ బోధంబుద్ధిస్తథాలజ్జావినయం వపురాత్మజమ్। వ్యవసాయం ప్రజజ్ఞేవై క్షేమంశాంతిరసూయత ॥ ౩౦ ॥ సుఖంసిద్ధిర్యశఃకీర్తిరిత్యేతేధర్మసూనవః। కామాద్రతిస్సుతంహర్షంధర్మపౌత్రమసూయత ॥ ౩౧ ॥ హింసాభార్యాత్వధర్మస్య తయోర్జజ్ఞేతథా

ధాంశేనిర్గతేసతిసాత్త్వికస్వభావంసుతంపూర్వమాత్మనస్స్వదేహాత్ సంభూతం- అత ఏవ ॥ శ్రు ॥ ఆత్మావై పుత్రనామాసీతిశ్రుతేరాత్మానమేవతంప్రజాపాలనార్థమకరోదిత్యర్థః ॥ ౧౬ ॥ శతరూపామితి ॥ తాంస్వదేహార్ధభూతాంనారీంపత్న్యర్థంజగృహే - తపసానిర్ధూతకల్మషామితిచదేవ ఇతిచవిభురితిచసాపిండ్యదోషపరిహారార్థముక్తం ॥ ౧౭ ॥ తస్మాదితి ॥ వ్యజాయత ప్రాసూయత ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ ప్రజాపతిరితి ॥ సరుచిస్తాంజగ్రాహ- తయోర్దక్షిణాసహితోయజ్ఞోనామపుత్రోజజ్ఞే ॥ ౨౦ ॥ యజ్ఞస్యేతి ॥ స్వాయంభువేమనౌమన్వంతరే - యామాఇతిదేవాస్సమాఖ్యాతాః ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ ఆసాంనామానికథయన్నేవవివాహంనాహ - శ్రద్ధేత్యాదిపంచభిః ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ ధర్మపత్నీనాం త్రయోదశానాంపుత్రానాహ శ్రద్ధేత్యాదిత్రిభిః ॥ శ్రద్ధేతి ॥ చలాలక్ష్మీః ॥ ౨౮ ॥ మేధేతి ॥ క్రియాత్రిగుణాత్మికా- అత స్తమోంశేనదండం - రజోంశేననయం - సత్త్వాంశేనవినయమనౌద్ధత్యరూపం - అసూయత ॥ ౨౯ ॥ బోధమితి ॥ లజ్జాశారీరంవినయం - వపుస్సంజ్ఞావ్యవసాయమాత్మజం ప్రజజ్ఞే-వై ॥ ౩౦ ॥ సుఖమితి ॥ కీర్తిర్యశస్సంజ్ఞంపుత్రమసూయత - రతిఃకామస్యభార్యా ॥ ౩౧ ॥ తదేవంధర్మభార్యాణాంవంశ ఉక్తః- అన్యాసాంతుదక్షకన్యానాంపు

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ధర్మసర్గమాహ॥ హింసేతి॥ తయోః అధర్మహింసయోః అనృతం నికృతిశ్చ జజ్ఞే తాభ్యాం నికృత్యనృతాభ్యాం మాయాభయం వేదనా నరకం చ జజ్ఞే। ౩౨ । మాయేతి॥ శ్లో॥ తస్మాదేతయోర్మిథునద్వయం భయాజ్జజ్ఞ ఇతి పాఠే ఏతయోర్మిథునయోర్మధ్యే - మాయా మృత్యుం భయాజ్జజ్ఞే (జజ్ఞ) తయోర్జజ్ఞ ఇతి పాఠే - మాయా మృత్యుం సుషువే భయాదితి శేషః। ౩౩ । వేదనేతి॥ రౌరవాత్ భయం నరకమేవ చేత్యుక్తాత్ నరకాత్ । ౩౪ ॥ దుఃఖోత్తరా ఇతి॥ అధర్మలక్షణాః అధర్మో వంశమూలభూతో లక్షణం యేషాం తే తథోక్తాః - తే వ్యాధ్యాద్యాః - ఊర్ధ్వరేతసశ్చరమకార్యస్య దుఃఖాత్మకత్వాత్ కార్యాంతరానుత్పాదకాః ॥ ౩౫ । ౩౬ । ౩౭ ॥ ౩౮ । జీవానాం సృజ్యత్వాదినా పారతంత్ర్యాన్నిత్యసర్గాదౌ హేతుత్వమనుపపన్నమిత్యాశంక్య తత్పరిహారబుభుత్సయా తేషాం స్వరూపం పృచ్ఛతి॥ యేయమితి । ౩౯ । విష్ణురేవ సత్త్వాదిశక్త్యాధానద్వారా తైస్తైర్మన్వాదిరూపైః స్థిత్యాదికరోతీతి పరిహరతి॥ సర్గేతి॥ తైస్తైర్మన్వాదిరూపైః మన్వాదయః సత్త్వస్థాః - దక్షాదయో రాజసాః - వ్యాధయస్తామసాః॥ ౪౦

నృతమ్। కన్యా చ నికృతిస్తాభ్యాం భయం నరకమేవ చ । ౩౨ ॥ మాయా చ వేదనా చైవ మిథునం త్విదమేతయోః। తయోర్జజ్ఞేథ వై మాయా మృత్యుం భూతాపహారిణమ్ ॥ ౩౩ ॥ వేదనా స్వసుతం చాపి దుఃఖం జజ్ఞేథ రౌరవాత్। మృత్యోర్వ్యాధిజరాశోకతృష్ణాక్రోధాశ్చ జజ్ఞిరే॥ ౩౪॥ దుఃఖోత్తరాస్స్మృతా హ్యేతే సర్వే చాధర్మలక్షణాః। నైషాం భార్యాస్తి పుత్రో వా తే సర్వే హ్యూర్ధ్వరేతసః॥ ౩౫ ॥ రౌద్రాణ్యేతాని రూపాణి విష్ణోర్మునివరాత్మజ। నిత్యప్రళయహేతుత్వం జగతోస్య ప్రయాంతి వై॥ ౩౬॥ దక్షో మరీచిరత్రిశ్చ భృగ్వాద్యాః ప్రజేశ్వరాః। జగత్యత్ర మహాభాగ నిత్యసర్గస్య హేతవః॥ ౩౭ ॥ మనవో మనుపుత్రాశ్చ భూపా వీర్యధనాశ్చ యే। సన్మార్గాభిరతాశ్శూరాస్తే నిత్యస్థితికారిణః॥ ౩౮ ॥ మైత్రేయః॥ యేయం నిత్యస్థితిర్బ్రహ్మన్ నిత్యసర్గస్తథేరితః। నిత్యాభావశ్చ తేషాం వై స్వరూపం మమ కథ్యతామ్॥ ౩౯ । శ్రీపరాశరః॥ సర్గస్థితివినాశాంశ్చ భగవాన్మధుసూదనః। తైస్తై రూపైరచింత్యాత్మా కరోత్యవ్యాహతో విభుః॥ ౪౦ । నైమిత్తికః ప్రాకృతికః తథైవాత్యంతికో ద్విజ। నిత్య

త్రా॥ శ్లో॥ దేవౌ ధాతృవిధాతారౌ భృగోః ఖ్యాతిరసూయతేత్యాదినా ఉత్తరాధ్యాయ ఏవ వక్ష్యతి - తత్ర తావద్ధర్మోక్త్యా తత్ప్రయోగితయా బుద్ధిస్థస్య ధర్మస్య వంశం - ప్రసక్తానుప్రసక్తేన చ నిత్యప్రళయమాహ హింసేత్యాదినా॥ హింసేతి॥ ధర్మోధర్మశ్చ బ్రహ్మణః పుత్రౌ॥ శ్లో॥ ధర్మస్తనాద్దక్షిణతో యత్ర నారాయణః స్వయం। అధర్మః పృష్ఠతో యస్మాన్మృత్యుర్లోకభయంకర ఇతి యుక్తేః - నికృతిర్వంచనా - తాభ్యాం అనృతనికృతిభ్యాం- భయం నరకం భయనరకాఖ్యం పుత్రద్వయం జజ్ఞే । ౩౨ । మాయేతి॥ ఏతయోస్తు భయనరకయోర్యథాక్రమం మాయా చ వేదనా చ మిథునం మిథునత్వసంపాదకం భార్యాద్వయం చ తాభ్యామేవ జజ్ఞే ఇత్యర్థః - తయోః మాయావేదనయోర్మధ్యే - మాయా - మృత్యుం - జజ్ఞే జనయామాస - భయాదీన్యర్థసిద్ధం॥ ౩౩॥ వేదనేతి॥ వేదనా చ దుఃఖం స్వసుతం స్వయోగ్యం సుతం - రౌరవాన్నరకాజ్జనయామాసేత్యర్థః ॥ ౩౪ ॥ దుఃఖోత్తరా ఇతి॥ దుఃఖోత్తరాః దుఃఖోదర్కాః - యతః అధర్మలక్షణాః పాపరూపాః - యద్వా ప్రాచీనాధర్మజ్ఞాపకాః - తద్బలత్వాదేషాం వ్యాధీనాం ఊర్ధ్వరేతస్త్వః కార్యాంతరానుత్పాదకాః - చరమకార్యదుఃఖభోగాత్మకత్వాత్ ॥ ౩౫॥ రౌద్రాణీతి ॥ రౌద్రాణి తామసాని - అతో జగతో నిత్యప్రళయహేతుత్వం ప్రయాంతి॥ ౩౬॥ నిత్యప్రళయహేతుప్రసంగాత్ నిత్యస్థితినిత్యసర్గహేతూనాహ॥ దక్ష ఇత్యాదిద్వాభ్యాం । ౩౭। ౩౮। నను మన్వాదీనాం కాదాచిత్కానాం కథం నిత్యస్థిత్యాది హేతుత్వమిత్యాశయేన పృచ్ఛతి మైత్రేయః॥ యేతి॥ నిత్యాభావః నిత్యప్రళయః ॥ ౩౯॥ సర్గ ఇతి॥ తైస్తైర్దక్షాదిమన్వాదిరూపైర్భగవానేవ సర్గాదీన్ కరోతి - అతో నోక్తదోషప్రసంగ ఇత్యర్థః ॥ ౪౦॥ ౪౧॥ బ్రాహ్మ ఇతి॥ యద్యదా జగతీపతి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

అథనిత్యప్రళయస్య స్వరూపం దర్శయన్ ప్రసంగాత్ప్రళయస్య చాతుర్విధ్యమాహ - నైమిత్తిక ఇత్యాదినా ॥ నైమిత్తిక ఇతి ॥ ఆత్యంతిక ఇతి నైమిత్తికాదిలయేషు సుషుప్త్యవస్థాం తత్త్వేశ్చ జీవస్య పరమాత్మని లయేఽపి కర్మక్షయాభావాత్ పునర్భవో విద్యతే - ఆత్యంతికే తు నిశ్శేషకర్మావిద్యాదినాశాన్న పునర్భవ ఇతి విశేషః ॥ ౪౧ ॥ ౪౨ ॥ ౪౩ ॥ ౪౪ ॥ ౪౫ ॥ ౪౬ ॥ సృష్టీతి ॥ వైష్ణవ్యః విష్ణుసంకల్పానువర్తిన్యః - శక్తయః సత్త్వాద్యాః సదా అవిచ్ఛేదేన సర్వోఽపిజనః విష్ణుశక్తిప్రేరితః కాలభేదాద్విషయభేదాచ్చ సర్గాదికరోతి ॥ ౪౭ ॥ ౪౮ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - విష్ణుచిత్తీయే - ప్రథమాంశే - సప్తమోఽధ్యాయః. ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

నిత్యప్రళయహేతోరధర్మాదేః తామసస్య ప్రసంగాత్ భృగుసర్గమతిక్రమ్య పూర్వోక్తకౌమారసర్గం

శ్చసర్వభూతానాం ప్రళయోఽయంచతుర్విధః ॥ ౪౧ ॥ బ్రాహ్మో నైమిత్తికస్తత్ర యచ్ఛేతే జగతీపతిః । ప్రయాతి ప్రాకృతశ్చైవ బ్రహ్మాండం ప్రకృతౌ లయమ్ ॥ ౪౨ ॥ జ్ఞానాదాత్యంతికః ప్రోక్తో యోగినః పరమాత్మని । నిత్యస్సదైవ జాతానాం యో వినాశో దివానిశమ్ ॥ ౪౩ ॥ ప్రసూతిః ప్రకృతేర్యా తు సా సృష్టిః ప్రాకృతా స్మృతా । దైనందినీ తథా ప్రోక్తా యాఽంతరప్రళయాదను ॥ ౪౪ ॥ భూతాన్యనుదినం యత్ర జాయంతే మునిసత్తమ । నిత్యసర్గో హి స ప్రోక్తః పురాణార్థవిచక్షణైః ॥ ౪౫ ॥ ఏవం సర్వశరీరేషు భగవాన్ భూతభావనః । సంస్థితః కురుతే విష్ణుః ఉత్పత్తిస్థితిసంయమాన్ ॥ ౪౬ ॥ సృష్టిస్థితివినాశానాం శక్తయస్సర్వదేహిషు । వైష్ణవ్యః పరివర్తంతే మైత్రేయాహర్నిశం సమాః ॥ ౪౭ ॥ గుణత్రయమయం హ్యేతద్బ్రహ్మన్ శక్తిత్రయం మహత్ । యోఽతియాతి స యాత్యేవ పరం నావర్తతే పునః ॥ ౪౮ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - ప్రథమాంశే - సప్తమోఽధ్యాయః. ❁❁❁❁❁❁❁❁

శ్రీపరాశరః ॥ కథితస్తామసస్సర్గో బ్రహ్మణస్తే మహామునే । రుద్రసర్గం ప్రవక్ష్యామి తన్మే నిగదతశ్శృణు ॥ ౧ ॥ కల్పాదావాత్మనస్తుల్యం సుతం ప్రధ్యాయతస్తతః । ప్రాదురాసీత్ప్రభోరంకే కుమారో

శ్యేతే - తదా బ్రాహ్మో నైమిత్తికప్రళయః - యదా బ్రహ్మాండం ప్రకృతౌ లయం యాతి తదా ప్రాకృతప్రళయః ॥ ౪౨ ॥ జ్ఞానాదితి ॥ జ్ఞానాత్పరమాత్మని యోగినో లయ ఆత్యంతికః - సదైవ దీపజ్వాలావత్సంతత్యేన జాతానాం దివానిశం యో వినాశస్స నిత్యః ॥ ౪౩ ॥ త్రివిధాం సృష్టిమాహ ॥ ప్రసూతిరితి ॥ ప్రకృతేస్సకాశాద్యా మహదాదిప్రసూతిః సా ప్రకృతిసృష్టిః - అంతరప్రళయాదను అవాంతరప్రళయానంతరం - యా చరాచరసృష్టిస్సా దైనందినీ ॥ ౪౪ ॥ భూతానీతి ॥ భూతానీత్యస్మదాదిసృష్టిప్రవాహః నిత్యసర్గ ఇత్యర్థః ॥ ౪౫ ॥ ఆత్యంతికప్రళయవదాత్యంతికసృష్టేరభావాత్ సృష్టిం త్రివిధైవేత్యుపసంహరతి ॥ ఏవమితి ॥ ౪౬ ॥ తర్హి విష్ణోస్సర్వశరీరేషు సర్వదా స్థితత్వాత్కాలభేదనోత్పత్త్యాదయోఽనస్యూతా దాహ ॥ సృష్టీతి ॥ తథాహి విష్ణుశక్తీనాం సత్త్వాదీనాం కాలభేదేన తత్ర సంచారాన్నాయం దోష ఇతి భావః ॥ ౪౭ ॥ యస్మాత్త్రిగుణాత్మకవిష్ణుశక్తిత్రయపరివృత్త్యా సృష్ట్యాదిప్రవాహో భవతి- అతో గుణాతీతస్య న పునస్తత్ప్రవాహ ఇత్యాహ ॥ గుణత్రయేతి ॥ యోఽతియాతి అతిక్రామతి- స పరం పదం యాత్యేవ స పునర్నావర్తతే ॥ శ్రు ॥ న స పునరావర్తతే న స పునరావర్తత ఇతి శ్రుతేః ॥ ౪౮ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుభక్తశిరోరత్న- శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం- ప్రథమాంశే- సప్తమోఽధ్యాయః ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

దక్షజామాతుర్ధర్మస్య వంశోత్పత్త్యా తత్ప్రతియోగితయా బుద్ధిస్థస్య అధర్మస్య నిత్యప్రళయహేతుం తామసం వంశముక్త్వా ఇదానీం తదనువాదపూర్వకం ప్రస్తుతం దక్షకన్యాన్వయమేవానువర్తయితుం తత్పరిణేతుర్నీలలోహితరుద్రస్య సర్గమాహ ॥ కథితఇతి ॥ యద్యపి ఖ్యాతిస్సత్యథసంభూతిరిత్యుద్దేశక్రమేణ ఖ్యాతేరన్వయం ప్రథమం వక్తుం యుక్తం - తథాపి- తత్కథాయా అతివిస్తరత్వాదనంతరం వక్ష్యతి - యద్వా - పూర్వోక్తాత్తామసాద్రుద్రస

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తర్గతం తామసం రుద్రసర్గం ప్రపంచయిషుం ప్రస్తౌతి ॥ కథిత ఇతి ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ నామేతి ॥ రోదనద్రవణాభ్యాం రుద్రనామనిరుక్తిః ॥ శ్లో ॥ రోదనాద్ద్రవణాచ్చైవ రుద్రనామ్నాభివిశ్రుత ఇతి వాయూక్తేః ॥ ౪ ॥ తత ఇతి ॥ నామాని రుద్రభవాదీని - స్థానాని సూర్యాదీని - పత్న్యస్సువర్చలాదికాః ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ చక్రే నామానీతి ॥ అత్ర వహ్నివాయురితి పాఠక్రమో న వివక్షితః - అగ్నేర్దేవతాపత్నీపుత్రాణాం పశుపతిస్వాహాస్కందానాం పంచమస్థానే వక్ష్యమాణత్వాత్ ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ సూర్యాదీనామితి ॥ సూర్యాదీనాం రుద్రమూర్తీనాం ॥ ౯ ॥ ఏషామితి ॥ సూతిః పుత్రాదిః - ప్రసూతిః పౌత్రాదిః ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ ఏవమితి ॥ సతీం సతీనామ్నీం ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ మైత్రే

నీలలోహిత ॥ ౨ ॥ రురోద సుస్వరం సోఽథ ప్రాద్రవద్ద్విజసత్తమ । కిం రోదిషీతి తం బ్రహ్మా రుదంతం ప్రత్యువాచ వై ॥ ౩ ॥ నామ దేహీతి తం సోఽథ ప్రత్యువాచ ప్రజాపతిః । రుద్రస్త్వం దేవ నామ్నాసి మా రోదీర్ధైర్యమావహ ॥ ఏవముక్తః పునస్సోఽథ సప్తకృత్వో రురోద హ ॥ ౪ ॥ తతోఽన్యాని దదౌ తస్మై సప్త నామాని వై ప్రభుః । స్థానాని చైషామష్టానాం పత్నీః పుత్రాంశ్చ వై ప్రభుః ॥ ౫ ॥ భవం శర్వమథేశానం తథా పశుపతిం ద్విజ । భీమముగ్రం మహాదేవమువాచ స పితామహః ॥ ౬ ॥ చక్రే నామాన్యథైతాని స్థానాన్యేషాం చకార సః । సూర్యో జలం మహీ వాయుర్వహ్నిరాకాశమేవ చ ॥ దీక్షితో బ్రాహ్మణస్సోమ ఇత్యేతాస్తనవః క్రమాత్ ॥ ౭ ॥ సువర్చలా తథైవోషా సుకేశీ చాపరా శివా । స్వాహా దిశస్తథా దీక్షా రోహిణీ చ యథాక్రమమ్ ॥ ౮ ॥ సూర్యాదీనాం ద్విజశ్రేష్ఠ రుద్రాద్యైర్నామభిస్సహ । పత్న్యః స్మృతా మహాభాగ తదపత్యాని మే శృణు ॥ ౯ ॥ ఏషాం సూతిప్రసూతిభ్యామిదమాపూరితం జగత్ ॥ ౧౦ ॥ శనైశ్చరస్తథా శుక్రో లోహితాంగో మనోజవః । స్కందః స్వర్గోఽథ సంతానో బుధశ్చానుక్రమాత్సుతాః ॥ ౧౧ ॥ ఏవం ప్రకారో రుద్రోఽసౌ సతీం భార్యామవిందత । ఉపయేమే దుహితరం దక్షస్యైవ ప్రజాపతేః ॥ ౧౨ ॥ దక్షకోపాచ్చ తత్యాజ సా సతీ స్వకళేబరమ్ । హిమవద్దుహితా సాభూన్మేనాయాం ద్విజసత్తమ ॥ ౧౩ ॥ ఉపయేమే పునశ్చోమామనన్యాం భగవాన్ హరః ॥ ౧౪ ॥ దేవౌ ధాతృవిధాతారౌ భృగోః ఖ్యాతిరసూయత ।

ర్గాదనన్యోఽయం కుమారసర్గాంతర్భూతస్సాత్త్వికో రుద్రసర్గస్తమిమం శృణ్వితి సంబంధః ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ నామేతి ॥ రురోద సాధు రాసీదితి రుద్రనామనిరుక్తిః ॥ శ్లో ॥ ఏవముక్తాస్తు రురుదుః దుద్రువుశ్చ సమంతతః । రోదనాద్ద్రావణాచ్చైవ రుద్రనామ్నేతి విశ్రుతా ఇతి వాయూక్తేః - హే దేవ నామ్నా త్వం రుద్రోఽసి రోదనాత్ ద్రావణాచ్చేత్యర్థః ॥ ౪ ॥ పరమేశ్వరస్యాపి సతో రోదనాది శిశుత్వనాట్యం లోకసంగ్రహాయ - పితృపారతంత్ర్యద్యోతనార్థం - అత ఏవాశ్చర్యాద్రోదనాదేర్నామహేతోః రుద్రాదినామోపాధిభేదోఽష్టానామిత్యుచ్యతే ॥ తత ఇతి ॥ ౫ ॥ అన్యాని సప్తనామానిదదావిత్యుక్తం తాన్యేవాహ ॥ భవమితి ॥ తం భవాదినామానమువాచ తస్య భవాదినామాని కృతవానిత్యర్థః ॥ ౬ ॥ తదేవాహ ॥ చక్రే నామానీతి ॥ రుద్రభవాదీనాం సూర్యాదీన్యష్టస్థానాని - తాన్యేవాభివ్యక్తిస్థానత్వాత్తనవః మూర్తయ ఇత్యుచ్యంతే - దీక్షితో బ్రాహ్మణ ఇతి స్వధర్మానుష్ఠాతరి క్షేత్రజ్ఞే పరమాత్మాభివ్యక్తేస్తన్మూర్తిత్వం ॥ శ్లో ॥ ఆమ్నాతస్యాష్టమీ మూర్తిశ్శివస్య పరమాత్మనః । వ్యాపకేతరమూర్తీనాం విశ్వం తస్మాచ్ఛివాత్మకం ॥ స్థానేష్వేతేషు యే రుద్రం ధ్యాయంతి ప్రణమంతి చ ॥ తేషామష్టతనుర్దేవో దదాతి పరమం పదమితి వాయూక్తేః - సూర్యో జలం మహీ వాయుర్వహ్నిరితి క్రమో ద్రష్టవ్యః - తథా సతి సువర్చలాదీనాం పత్నీనాం యథాక్రమం సంబంధే వాయోశ్శివాపతిత్వం వహ్నేస్స్వాహేతి సిధ్యతి - వక్ష్యమాణపుత్రక్రమేఽపి వహ్నేః స్కందః పుత్ర ఇత్యుపపద్యతే - తతః వహ్నివాయురితి పాఠక్రమో న వివక్షితః ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ ఏషామితి ॥ సూతిప్రసూతిభ్యాం పుత్రైః పౌత్రాదిభిశ్చ ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ ఉక్తస్య రుద్రసర్గస్య ప్రసంగోపయోగమాహ ॥ ఏవం ప్రకార ఇతి ॥ సతీం నామ దక్షస్య కన్యాం ॥ ౧౨ ॥ దక్షకోపాదితి ॥ దక్షస్య కోపాత్ పిత్రా దక్షేణ స్వయజ్ఞే రుద్రావజ్ఞానోద్భూతత్వాదతస్తస్యాస్సంతతిర్నాభూదితి భావః ॥ ౧౩ ॥ ఉపయే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యశ్చోద్యయతి ॥ క్షీరోదాదితి ॥ ౧౬ ॥ పరిహరతి ॥ నిత్యేతి ॥ జగత్పితుః విష్ణోరనపాయిన్యేషా జగన్మాతృత్వేన తస్య నిత్యత్వా - తస్యాశ్చ విష్ణోరివ ఆవిర్భావతిరోభావౌ స్తః - సా పూర్వం భృగోస్సుతాత్వేనావిర్భూతా - పశ్చాదింద్రస్య దుర్వాససః శాపాత్తిరోభూతత్వాదమృతమథనే ప్రాదుర్భూతా - అతో న విరోధః - యథేతి సర్వగతో విష్ణుర్యథా యత్స్వభావః ఇయమపి తథా తత్స్వభావేతి - విష్ణోస్సర్వగతత్వసత్యజ్ఞానాది స్వరూపకల్యాణగుణాదీనామతిదేశః - అథవా భగవాన్విభుత్వేన సర్వగతః ఇయం చ సర్వగతా ॥ ౧౭ ॥ తయోః సర్వాత్మకత్వం నానావిధైర్వాక్యైశ్చోపపాదయతి ॥ అర్థ ఇతి ॥ అర్థశ్శబ్దవాచ్యః - నీతిర్న్యాయశాస్త్రం - నయః న్యాయః - బుద్ధిరధ్యవసాయాత్మకమంతఃకరణం - తత్కార్యో నిశ్చయో బోధః - సత్క్రియా యాగాదిః - ధర్మస్తజ్జన్యమదృష్టం ॥ ౧౮ ॥ స్రష్టేతి ॥ అలంబుద్ధిస్తుష్టిః - తదభివ్యక్తసుఖం సంతోషః - శాశ్వతీతి లక్ష్మ్యా విశేషణం ॥ ౧౯ ॥ ఇచ్ఛేతి ॥ ఇచ్ఛా అపేక్షా - అభిలాషవిశేషః కామః ॥ ౨౦ ॥ పత్నీశాలేతి ॥ ఇధ్మా సమిత్ ఆర్షత్వాట్టాప్ ॥ ౨౧ ॥ సామస్వరూపీతి ॥ సగానో మంత్రః సామ - తద్గానవిశేష ఉద్గీతిః ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ శశాంక ఇతి ॥ వాయుః జగత్ప్రాణః - ధృతిః ధారణం జగచ్చేష్టా వ ప్రవహాది ప్రా

శ్రియం చ దేవదేవస్య పత్నీం నారాయణస్య యామ్ ॥ ౧౫ ॥ మైత్రేయః ॥ క్షీరోదాచ్ఛ్రీస్సముత్పన్నా శ్రూయతేఽమృతమంథనే । భృగోః ఖ్యాత్యాం సముత్పన్నేత్యేతదాహ కథం భవాన్ ॥ ౧౬ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ నిత్యైవైషా జగన్మాతా విష్ణోశ్శ్రీరనపాయినీ । యథా సర్వగతో విష్ణుస్తథైవేయం ద్విజోత్తమ ॥ ౧౭ ॥ అర్థో విష్ణురియం వాణీ నీతిరేషా నయో హరిః । బోధో విష్ణురియం బుద్ధిర్ధర్మోఽసౌ సత్క్రియా త్వియమ్ ॥ ౧౮ ॥ స్రష్టా విష్ణురియం సృష్టిః శ్రీర్భూమిర్భూధరో హరిః । సంతోషో భగవాన్ లక్ష్మీస్తుష్టిర్మైత్రేయ శాశ్వతీ ॥ ౧౯ ॥ ఇచ్ఛా శ్రీర్భగవాన్ కామో యజ్ఞోఽసౌ దక్షిణా తు సా । ఆజ్యాహుతిరసౌ దేవీ పురోడాశో జనార్దనః ॥ ౨౦ ॥ పత్నీశాలా మునే లక్ష్మీః ప్రాగ్వంశో మధుసూదనః । చితిర్లక్ష్మీర్హరిర్యూప ఇధ్మా శ్రీర్భగవాన్ కుశః ॥ ౨౧ ॥ సామస్వరూపీ భగవానుద్గీతిః కమలాలయా । స్వాహా లక్ష్మీర్జగన్నాథో వాసుదేవో హుతాశనః ॥ ౨౨ ॥ శంకరో భగవాన్ విష్ణుర్గౌరీ లక్ష్మీర్ద్విజోత్తమ । మైత్రేయ కేశవస్సూర్యస్తత్ప్రభా కమలాలయా ॥ ౨౩ ॥ విష్ణుః పితృగణః పద్మా స్వధా శాశ్వతపుష్టిదా । ద్యౌః శ్రీస్సర్వాత్మకో విష్ణురవకాశోఽతివిస్తరః ॥ ౨౪ ॥ శశాంకశ్శ్రీధరః కాంతిశ్శ్రీస్తస్యైవానపాయి

ణ ఇతి ॥ అనన్యాం భవైకనిష్ఠాం ॥ ౧౪ ॥ దేవావితి ॥ శ్రీమన్నారాయణస్య యా పత్నీ తాం శ్రియం చాసూయత ॥ ౧౫ ॥ క్షీరోదాదితి ॥ ప్రశ్నస్స్పష్టార్థః ॥ ౧౬ ॥ నిత్యైవేతి ॥ ఉత్తరస్యాయం భావః - తస్యా ఉత్పత్తిమత్త్వే భవేదయం విరోధః - నిత్యాయా ఏవ సర్వగతాయాస్సర్వాత్మికాయాశ్చ విష్ణుశక్తేస్తస్యాః కార్యవశేన విష్ణోరివావిర్భావతిరోభావమాత్రం - అతః పూర్వం భృగుసుతారూపేణావిర్భూతాయాః దుర్వాససశ్శాపేన తిరోభూతాయాః పునః క్షీరాబ్ధావావిర్భావో న విరుధ్యత ఇతి - తదేవాహ నిత్యైవేత్యాదినా యావదుత్తరాధ్యాయపరిసమాప్తిః ॥ ౧౭ ॥ లక్ష్మీనారాయణయోస్సర్వాత్మకత్వం తథా తథోపాసనార్థం ప్రపంచయతి - అర్థో విష్ణురిత్యాదినా యావదధ్యాయపరిసమాప్తిః ॥ అర్థ ఇతి ॥ వాణీ అర్థాభిధాయికా వాక్ - ఇయం శ్రీః - నీతిరేషా శ్రీః నయస్సామాద్యుపాయః - బోధోఽర్థప్రకాశః - బుద్ధిస్తదభివ్యంజికాభిధావృత్తిః - ధర్మోఽపూర్వం - సత్క్రియా యాగాదిః ॥ ౧౮ ॥ స్రష్టేతి ॥ భూధరో గిరిః భూపతిర్వా - యదృచ్ఛాలాభైరలం ప్రత్యయస్సంతోషః - తత్కృతా నిర్వృతిస్తుష్టిః ॥ ౧౯ ॥ ఇచ్ఛేతి ॥ ఇచ్ఛా ధనాదిస్పృహా - కామస్తద్భోగాభిలాషః ॥ ౨౦ ॥ పత్నీశాలేతి ॥ చితిరిష్టకాచయనం ॥ ౨౧ ॥ సామస్వరూపీతి ॥ సామస్వరూపీ రథంతరాదిసామస్వరూపః - ఉద్గీతిస్తద్గానవ్యాపారః - హుతాశనో వాసుదేవః - స్వాహా తు లక్ష్మీః ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ విష్ణురితి ॥ ద్యౌః శ్రీః అవకాశో విష్ణుః ॥ ౨౪ ॥ శశాంక ఇతి ॥ ధృతిర్మేఘాది ధారణం జగచ్చేష్టా చ లక్ష్మీః - తత్కర్తా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ణాదిరూపవాయుకృత్యం। ౨౫।౨౬। యమ ఇతి॥ యమస్య పత్నీ ధూమోర్ణా - బుద్ధిః కుబేరస్య।౨౭। గౌరీతి॥ గౌరీవరు
ణస్య పత్నీ - దేవసేనా స్కన్దభార్యా।౨౮। అవష్టంభ ఇతి॥ అవష్టంభ ఆధారః బలం వా। ౨౯॥ జ్యోత్స్నేతి॥ జ్యోత్స్నా
ప్రభా। ౩౦।౩౧।౩౨। తృష్ణేతి॥ దేయస్యాదిత్సా నిషిద్ధలిప్సా చ లోభః - లబ్ధే అపర్యాప్తధీస్తృష్ణా - రతిః ప్రియసంగ
మజాతకాలప్రీతిః - తత్ప్రకర్షో రాగః॥ ౩౩॥౩౪। దేవేతి॥ అనయోరాభ్యాం పరం అన్యత్ - సర్వస్యోభయాత్మక
త్వేపి తత్రాభిముఖ్యాతిశయవిశేషాదర్థవాణ్యాదీనాం తదాత్మకత్వముక్తం। ౩౫। ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే
విష్ణుచిత్తీయే - ప్రథమాంశే - అష్టమోధ్యాయః ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

ఇదమితి॥ మరీచిః కాశ్యపపితా।౧। దుర్వాసా ఇతి॥ శంకరస్యాంశ ఇతి వక్ష్యమాణాత్తాంత్యాదేహేతునిదేశా

నీ। ధృతిర్లక్ష్మీర్జగచ్చేష్టా వాయుస్సర్వత్రగో హరిః॥ ౨౫। జలధిర్ద్విజ గోవిన్దస్తద్వేలా శ్రీర్మహామ
తే। లక్ష్మీస్వరూపమిన్ద్రాణీ దేవేన్ద్రో మధుసూదనః। ౨౬। యమశ్చక్రధరస్సాక్షాద్ధూమోర్ణా
కమలాలయా। బుద్ధిశ్శ్రీశ్శ్రీధరో దేవస్స్వయమేవ ధనేశ్వరః। ౨౭। గౌరీ లక్ష్మీర్మహాభాగ కేశవో
వరుణస్స్వయమ్। శ్రీర్దేవసేనా తద్భర్తా దేవసేనాపతిర్హరిః। ౨౮। అవష్టంభో గదాపాణిః శ
క్తిర్లక్ష్మీర్ద్విజోత్తమ। కాష్ఠా లక్ష్మీర్నిమేషోసౌ ముహూర్తోసౌ కలా తు సా। ౨౯। జ్యోత్స్నా లక్ష్మీః
ప్రదీపోసౌ సర్వస్సర్వేశ్వరో హరిః। లతాభూతా జగన్మాతా శ్రీర్విష్ణుర్ద్రుమసంస్థితః। ౩౦। విభావ
రీ శ్రీర్దివసో దేవశ్చక్రగదాధరః। వరప్రదో వరో విష్ణుర్వధూః పద్మవనాలయా। ౩౧। నదస్వరూపీ భ
గవాన్ శ్రీర్నదీరూపసంస్థితా। ధ్వజశ్చ పుణ్డరీకాక్షః పతాకా కమలాలయా। ౩౨। తృష్ణా లక్ష్మీర్జగ
త్స్వామీ లోభో నారాయణః పరః। రతీ రాగశ్చ ధర్మజ్ఞ లక్ష్మీర్గోవిన్ద ఏవ చ। ౩౩। కిం వాత్ర బహు
నోక్తేన సంక్షేపేణేదముచ్యతే। ౩౪। దేవతిర్యఙ్మనుష్యేషు పున్నామా భగవాన్ హరిః। స్త్రీనామ్నీ
శ్రీశ్చ విజ్ఞేయా నానయోర్విద్యతే పరమ్। ౩౫। ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - ప్రథమాంశే - అష్టమోధ్యాయః.

శ్రీపరాశరః॥ ఇదం చ శృణు మైత్రేయ యత్పృష్టోహమిహ త్వయా। శ్రీసంబన్ధం మయాప్యేత
చ్ఛ్రుతమాసీన్మరీచితః॥ ౧। దుర్వాసాశ్శంకరస్యాంశశ్చచార పృథివీమిమామ్। స దదర్శ స్రజం ది

వాయుర్హరిః। ౨౫। ౨౬। యమ ఇతి॥ ధూమోర్ణా యమస్య భార్యా - ధనేశ్వరః కుబేరః - బుద్ధిస్తస్య పత్నీ।
౨౭। గౌరీతి॥ వరుణస్య భార్యాపి గౌరీ సంజ్ఞా।౨౮। అవష్టంభ ఇతి॥ అవష్టంభః పురుషకారః - శక్తిస్తత్సామర్థ్యం।
౨౯। జ్యోత్స్నేతి॥ జ్యోత్స్నా ప్రభా - ప్రదీపో హరిః - హరేరేవ విశేషణం సర్వస్సర్వేశ్వరశ్చేతి ద్రుమసంస్థితిరితి ల
తయా ఆశ్రయః।౩౦। విభావరీతి॥ వధూర్జాయా - వరః పతిః। ౩౧। ౩౨। తృష్ణేతి॥ పునః పునరుపాదిత్సా తృ
ష్ణా - తత్ర ప్రాప్తావపర్యాప్తధీర్లోభః - రాగః కామః - తత్పత్నీ రతిః। ౩౩। ౩౪। దేవేతి॥ అనయోరాభ్యాం
పరం న విద్యతే। ౩౫। ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - ప్రథమాంశే
అష్టమోధ్యాయః. ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

తదేవం మైత్రేయకృతాక్షేపపరిహారార్థం సర్వాత్మకత్వప్రపంచనేన విష్ణోరివ లక్ష్మ్యా అపి నిత్యత్వము
క్తం - ఇదానీమపి భావతిరోభావాభ్యాం తదుక్తం విరోధం పరిహరన్నాహ - ఇదం చేత్యాదినా పూర్వం భృగు
సుతా సతీ స్యం తేన॥ ఇదం చేతి॥ శ్రీసంబన్ధం భృగుసుతాపి శ్రీర్యదా క్షీరాబ్ధౌ జాయత ఇత్యుచ్యతే - ఇదం చ శృణు
మయాప్యేవమేవ సందిహానేన మరీచేస్సకాశాదేతచ్ఛ్రుతమాసీత్।౧। తత్ర ప్రథమం భృగుసుతాయాస్సత్యాస్తిరో
ధానే కారణం వక్తుమాహ॥ దుర్వాసా ఇతి॥ శంకరస్యాంశ ఇత్యనేన తస్య శక్రశాపే సామర్థ్యం అపరాధాసహిష్ణు

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కః॥ ౨॥ ౩॥ ఉన్మత్తేతి॥ ఉన్మత్తవ్రతధృక్ యోగినో హి జడోన్మత్తపిశాచవద్వర్తంతే - అథవా సనత్కుమారశాపాదున్మత్తవ్రతధృక్॥ ౪॥౫॥౬॥౭॥౮॥౯॥ మదాంధేతి॥ గంధాకృష్టేనేతి పాఠాంతరం- కరిణాం కరస్య గంధాకృష్టత్వం తస్యైవ నాసాత్వాత్॥ ౧౦॥౧౧॥ ఐశ్వర్యేతి॥ స్తబ్ధః అవినయోద్ధతః - అత్ర హేతుః శ్రియేతి- శ్రియో ధామేతి వా పాఠః॥౧౨॥ ప్రసాద ఇతి॥ తే త్వయా॥ ౧౩॥౧౪॥ ౧౫॥ మద్దత్తేతి॥ ప్రణష్టలక్ష్మీకం తిరోహితలక్ష్మీకం అత్ర ప్రణష్టశబ్దస్య తిరోహితత్వమర్థః॥౧౬॥౧౭॥ మహేంద్ర ఇతి॥ అకల్మషం సాపరాధే శాపదోషాభావాత్॥ ౧౮॥ ౧౯॥ నాహమితి॥

వ్యామృషిర్విద్యాధరీకరే॥ ౨ ॥ సంతానకానామఖిలం యస్యా గంధేన వాసితమ్। అతిసేవ్యమభూద్బ్రహ్మంస్తద్వనం వనచారిణామ్॥ ౩॥ ఉన్మత్తవ్రతధృద్విప్రస్తాం దృష్ట్వా శోభనస్రజం। తాం యయాచే వరారోహాం విద్యాధరవధూం తతః॥ ౪॥ యాచితా తేన తన్వంగీ మాలాం విద్యాధరాంగనా। దదౌ తస్మై విశాలాక్షీ సాదరం ప్రణిపత్య తమ్॥ ౫॥ తామాదాయాత్మనో మూర్ధ్ని స్రజమున్మత్తరూపధృక్। కృత్వా స విప్రో మైత్రేయ పరిబభ్రామ మేదినీమ్॥ ౬॥ స దదర్శ సమాయాంతం ఉన్మత్తైరావతే స్థితమ్। త్రైలోక్యాధిపతిం దేవం సహ దేవైశ్శచీపతిమ్॥ ౭॥ తామాత్మనస్స శిరసస్స్రజమున్మత్తషట్పదామ్। ఆదాయామరరాజాయ చిక్షేపోన్మత్తవన్మునిః॥ ౮॥ గృహీత్వామరరాజేన స్రగైరావతమూర్ధని। న్యస్తా రరాజ కైలాసశిఖరే జాహ్నవీ యథా॥ ౯॥ మదాంధకారితాక్షోఽసౌ గంధాకృష్టేన వారణః। కరేణాఘ్రాయ చిక్షేప తాం స్రజం ధరణీతలే॥ ౧౦॥ తతశ్చుక్రోధ భగవాన్ దుర్వాసా మునిసత్తమః। మైత్రేయ దేవరాజానం క్రుద్ధశ్చైతదువాచ హ॥ ౧౧॥ ఐశ్వర్యమదదుష్టాత్మన్నతిస్తబ్ధోఽసి వాసవ। శ్రియో ధామ స్రజం యస్త్వం మద్దత్తాం నాభినందసి॥ ౧౨॥ ప్రసాద ఇతి నోక్తం తే ప్రణిపాతపురస్సరమ్। హర్షోత్ఫుల్లకపోలేన న చాపి శిరసా ధృతా॥ ౧౩॥ మయా దత్తామిమాం మాలాం యస్మాన్న బహు మన్యసే। త్రైలోక్యశ్రీరతో మూఢ వినాశముపయాస్యతి॥ ౧౪॥ మాం మన్యతేన్యైస్సదృశం నూనం శక్ర భవాన్ ద్విజైః। అతోఽవమానమస్మాసు మానినా భవతా కృతమ్॥ ౧౫॥ మద్దత్తా భవతా యస్మాత్ క్షిప్తా మాలా మహీతలే। తస్మాత్ప్రణష్టలక్ష్మీకం త్రైలోక్యం తే భవిష్యతి॥ ౧౬॥ యస్య సంజాతకోపస్య భయమేతి చరాచరమ్। తం త్వం మామతిగర్వేణ దేవరాజావమన్యసే॥ ౧౭॥ శ్రీపరాశరః॥ మహేంద్రో వారణస్కంధాదవతీర్య త్వరాన్వితః। ప్రసాదయామాస తదా దుర్వాససమకల్మషమ్॥ ౧౮॥ ప్రసాద్యమానస్స తదా ప్రణిపాతపురస్సరమ్।

త్వం చోక్తం॥ ౨॥ సంతానకానామితి॥ సంతానో దేవతరుః - తదీయానాం పుష్పాణాం - స్రజం మాలాం - యస్యాః గంధేన వాసితం తద్వనం వనచారిణామతిసేవ్యమభూత్॥ ౩॥ ఉన్మత్తవ్రతధృదితి॥ ఉన్మత్తవ్రతధృక్ యోగినో హి జడోన్మత్తపిశాచా ఇవ వర్తంతే - తాం స్రజం - తాం విద్యాధరవధూం యాచితవానితి ద్వికర్మకో యాచిః॥ ౪॥ ౫॥ తామితి॥ తాం స్రజం మూర్ధ్ని కృత్వా - మేదినీం పరిబభ్రామేత్యన్వయః॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ గృహీత్వేతి॥ ఐరావతమూర్ధ్ని విన్యస్తా సా - కైలాసశిఖరే స్థితా జాహ్నవీవ రరాజ॥ ౯॥ మదాంధకారితాక్ష ఇతి॥ మదేనాంధకారితే సంజాతాంధకారే అక్షిణీ యస్యాసౌ - కరేణాఘ్రాయేతి కరిణాం కరస్యైవ ఘ్రాణత్వాత్॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ఐశ్వర్యేతి॥ అతిస్తబ్ధోఽతిగర్వితోఽసి - శ్రియో ధామ లక్ష్మ్యా నివాసభూతం॥ ౧౨॥ ప్రసాద ఇతి॥ తే త్వయా - హర్షేణోత్ఫుల్లౌ వికసితౌ కపోలౌ యస్య తథాభూతేన సతా త్వయా॥ ౧౩॥ మయేతి॥ త్రైలోక్యశ్రీః త్రైలోక్యైశ్వర్యం వినాశముపయాస్యతి - శీఘ్రమేవ నజ్క్ష్యతి॥ ౧౪॥ ౧౫॥ మద్దత్తేతి॥ మద్దత్తమాలాయా బహుమానాకరణదోషాత్ గజనిక్షిప్తాయా ఉపేక్షితత్వాత్ భవతైవ క్షిప్తేత్యుక్తం - తస్మాన్మాలాయా ధరణీతలే ప్రక్షేపదోషాత్త్వదీయం త్రైలోక్యం ప్రణష్టలక్ష్మీకం దారిద్ర్యాభిభూతం భవిష్యతీతి ద్వితీయశ్శాపః॥ ౧౬॥ ౧౭॥ మహేం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తేన్యే మునయః - మొక్షమావంతః॥ ౨౦॥ గౌతమాదిభిరితి॥ గౌతమో హ్యహల్యాధర్షకం త్వాం సర్వాంగభగో భవేతి శప్త్వా పునస్త్వత్ప్రసాదితః సర్వాంగనేత్రం చక్రే నైవం కారుణికోఽహమితి భావః॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ నాహమితి॥ విడంబనా అవమానః॥ ౨౪॥ ౨౫॥ తత ఇతి॥ నిశ్శ్రీకత్వం భోగ్యవస్త్వభావ ఏవ - ఏవం చౌషధ్యాదిభోగ్యాభావం తత్సాధనయజ్ఞసత్త్వాద్యభావం చాహ - సంక్షీణౌషధివీరుధమిత్యాదినా॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ యత ఇతి॥ సత్త్వం ధైర్యం - సత్త్వగుణో వా - భూతిర్లక్ష్మీః - సత్త్వభూత్యోరితరేతరహేతుత్వం - గుణాః సత్యశౌచశీలాద్యాః॥ ౨౯॥ ౩౦॥ భవతీతి॥ ప్రథితః ప్రసిద్ధః పుమాన్ - లంఘితోఽవజ్ఞాతః అపధ్వస్తమతిర్భవతి॥ ౩౧॥ విజితా ఇతి॥ నిశ్శ్రీకత్వాదిదోషసామ్యేఽపి గుణిత్వప్రకృతిచ్యుతా దేవాః నిర్గుణత్వప్రకృతిస్థితైర్దైత్యైర్విజితాః॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ఉత్పత్తీతి॥ అహేతుం

ప్రత్యువాచ సహస్రాక్షం దుర్వాసా మునిసత్తమః ॥ ౧౯ ॥ నాహం కృపాలుహృదయో న చ మాం భజతే క్షమా । అన్యే తే మునయశ్శక్ర దుర్వాససమవేహి మామ్ ॥ ౨౦ ॥ ....
గౌతమాదిభిరన్యైస్త్వం గర్వమారోపితో ముధా । అక్షాంతిసారసర్వస్వం దుర్వాససమవేహి మామ్॥ ౨౧॥ వసిష్ఠాద్యైర్దయాసారైః స్తోత్రం కుర్వద్భిరుచ్చకైః । గర్వం గతోఽసి యేనైవం మామప్యద్యావమన్యసే ॥ ౨౨ ॥ జ్వలజ్జటాకలాపస్య భ్రుకుటీకుటిలం ముఖమ్ । నిరీక్ష్య కస్త్రిభువనే మమ యో న గతో భయమ్ ॥ ౨౩ ॥ నాహం క్షమిష్యే బహునా కిముక్తేన శతక్రతో । విడంబనామిమాం భూయః కరోష్యనునయాత్మికామ్ ॥ ౨౪॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇత్యుక్త్వా ప్రయయౌ విప్రో దేవరాజోఽపి తం పునః । ఆరుహ్యైరావతం నాగం ప్రయయావమరావతీమ్॥ ౨౫॥ తతః ప్రభృతి నిశ్శ్రీకం సశక్రం భువనత్రయమ్ । మైత్రేయాసీదపధ్వస్తం సంక్షీణౌషధివీరుధమ్ ॥ ౨౬॥ న యజ్ఞాస్సంప్రవర్తంతే న తపస్యంతి తాపసాః । న చ దానాదిధర్మేషు మనశ్చక్రే తదా జనః॥ ౨౭॥ నిస్సత్త్వాస్సకలా లోకా లోభాద్యుపహతేంద్రియాః । స్వల్పేఽపి హి బభూవుస్తే సాభిలాషా ద్విజోత్తమ॥ ౨౮॥ యతస్సత్త్వం తతో లక్ష్మీస్సత్త్వం భూత్యనుసారి చ । నిశ్శ్రీకాణాం కుతస్సత్త్వం వినా తేన గుణాః కుతః ॥ ౨౯ ॥ బలశౌర్యాద్యభావాశ్చ పురుషాణాం గుణైర్వినా । లంఘనీయస్సమస్తస్య బలశౌర్యవివర్జితః॥ ౩౦ ॥ భవత్యపధ్వస్తమతిర్లంఘితః ప్రథితః పుమాన్ । ఏవమత్యంతనిశ్శ్రీకే త్రైలోక్యే సత్త్వవర్జితే॥ ౩౧॥ దేవాన్ప్రతి బలోద్యోగం చక్రుర్దైతేయదానవాః॥ ౩౨ ॥ లోభాభిభూతా నిశ్శ్రీకా దైత్యాస్సత్త్వవివర్జితాః । శ్రియా విహీనైర్నిస్సత్త్వైర్దేవైశ్చక్రుస్తతో రణమ్ । ౩౩॥ విజితాస్త్రిదశా దైత్యైరింద్రాద్యాశ్శరణం యయుః । పితామహం మ

ద్ర ఇతి॥ అకల్మషం సాపరాధశాపే దోషాభావాత్ ॥౧౮॥ ౧౯॥ నాహమితి॥ అన్యే తే మునయః మొదయాళవః - అహం న తథా। ౨౦। తదేవాహ॥ గౌతమాదిభిరితి॥ గౌతమాదిభిః స్వభార్యాధర్షణాద్యపరాధిని త్వయి దాక్షిణ్యేనానుగ్రహపరైః - ముధా వృథైవ - గర్వం ప్రాపితోఽసి - అక్షాంతిరేవ సారస్తపోబలం తదేవ సర్వస్వం యస్య తం మాం। ౨౧। వసిష్ఠాద్యైరితి॥ ఉచ్చకైరున్నతశిరోభిరుచ్చాసనోపవిష్టస్య తవ స్తోత్రం కుర్వద్భిరిత్యర్థః। ౨౨। మామపీత్యుక్తం స్పష్టయతి॥ జ్వలజ్జటేతి॥ ఏవం ముఖం నిరీక్ష్య యో భయం న గతః - స కః - న కోఽపీత్యర్థః। ౨౩। నాహమితి॥ విడంబనామపహాసం॥ ౨౪॥ ౨౫॥ తతః ప్రభృతీతి॥ ధ్వస్తం నష్టప్రాయం॥ ౨౬॥ ౨౭॥ నిస్సత్త్వా ఇతి॥ నిస్సత్త్వాః ధైర్యశూన్యాః అతో లోభాదిభిరుపహతేంద్రియాః - అతస్స్వల్పేఽప్యర్థే సాభిలాషాః॥ ౨౮॥ ఏతదేవ స్పష్టయతి॥ యత ఇతి॥ యత్ర సత్త్వం ధైర్యం - తత్ర లక్ష్మీః - సత్త్వం చ భూత్యనుసారి లక్ష్మ్యా ఏవానువర్తి - ఏవం ధైర్యలక్ష్మ్యోః పరస్పరావినాభూతత్వాచ్ఛ్రీనివృత్త్యా సత్త్వనివృత్తిమాహ॥ నిశ్శ్రీకాణామితి॥ తేన సత్త్వేన వినా గుణాః ఔదార్యసంతోషక్షమాశీలాదయః కుతః॥ ౨౯। తతోఽనర్థపరంపరామాహ॥ బలేతి॥ లంఘనీయః అభిభావ్యః॥ ౩౦। భవతీతి॥ ప్రథితః ఖ్యాతః - పుమాన్ లంఘితస్సన్నపధ్వస్తమతిర్నష్టప్రజ్ఞో భవతి॥ ౩౧॥ ౩౨॥ లోభాభిభూతా ఇతి॥ రణం యుద్ధం॥ ౩౩॥ ఇంద్రాపరాధే నష్టా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్వయం హేతురహితం॥ శ్రు ॥ నచాస్యకశ్చిజ్జనితేత్యాది శ్రుతేః - హేతుంసర్వస్యోత్పత్త్యాదేః॥ ౩౬॥ ప్రధానేతి ॥ అ జయోరపి కార్యత్వంవికార్యత్వాత్ స్వరూపస్వభావాన్యథాభావేనచ॥ ౩౭॥ ఏవమితి ॥ ఉత్తరంతీరండుత్తరంకూలం శాకద్వీపాశ్రితం॥ ౩౮॥ ౩౯॥ నమామీతి॥ అవ్యయంఅపక్షయాదివికారరహితం అభేదినంభేదానర్హం॥ ౪౦॥ నా రాయణమితి॥ అణీయసామాత్మనాం॥ ౪౧॥ ౪౨॥ పరఇతి॥ పరస్మాన్ముక్తాత్ ॥ ౪౩॥ సత్త్వాదయఇతి॥ అతస్సర్వభూతే భ్యశ్శుద్ధః॥౪౪॥కలేతి॥ శక్తిఃలక్ష్మీవిగ్రహపరిజనపరిచ్ఛదాదివిభూతిః॥శ్లో॥ కలాముహూర్తాదిమయశ్చ కాలోనయ ద్విభూతేఃపరిణామహేతురిత్యాదేః ॥ ౪౫॥ ప్రోచ్యతఇతి॥ ఉపచారతశ్శుద్ధోముక్తఃపూర్వమవిద్యాంతర్గతత్వేనశు

హోభాగంహుతాశనపురోగమాః॥ ౩౪॥ యథావత్కథితోదేవై ర్బ్రహ్మా ప్రాహతతస్సురాన్ । పరా పరేశంశరణం వ్రజధ్వమసురార్దనమ్ ॥ ౩౫॥ ఉత్పత్తిస్థితినాశానామహేతుంహేతుమీశ్వరమ్ । ప్ర జాపతిపతింవిష్ణుమనంతమపరాజితమ్॥ ౩౬॥ ప్రధానపుంసోరజయోః కారణంకార్యభూతయోః । ప్ర ణతార్తిహరంవిష్ణుంసవశ్శ్రేయోవిధాస్యతి ॥ ౩౭॥ శ్రీ పరాశరః॥ ఏవముక్త్వాసురాన్సర్వాన్ బ్ర హ్మాలోకపితామహః । క్షీరోదస్యోత్తరంతీరంతైరేవసహితోయయౌ ॥ ౩౮॥ సగత్వాత్రిదశైస్సర్వై స్సమవేతఃపితామహః । తుష్టావవాగ్భిరిష్టాభిఃపరాపరపతింహరిమ్॥ ౩౯॥ బ్రహ్మోవాచ॥ నమామి సర్వంసర్వేశమనంతమజమవ్యయమ్ । లోకధామధరాధారమప్రకాశమభేదినమ్ ॥ ౪౦॥ నారాయ ణమణీయాంసమశేషాణామణీయసామ్ । సమస్తానాంగరిష్ఠంచభూరాదీనాంగరీయసామ్॥ ౪౧॥ యత్ర సర్వంయతస్సర్వముత్పన్నంమత్పురస్సరమ్ । సర్వభూతశ్చయః ప్రోక్తఃపరాణామపియఃపరః॥ ౪౨॥ ప రఃపరస్మాత్పురుషాత్పరమాత్మస్వరూపధృత్ । యోగిభిశ్చింత్యతేయోసౌముక్తిహేతోర్ముముక్షుభిః॥ ౪౩॥ సత్త్వాదయోనసంతీశేయత్రచప్రాకృతాగుణాః । సశుద్ధస్సర్వశుద్ధేభ్యఃపుమానాద్యఃప్రసీదతు॥ ౪౪॥ కలాకాష్ఠానిమేషాదికాలసూత్రస్యగోచరే । యస్యశక్తిర్నశుద్ధస్యప్రసీదతుసనోహరిః ॥ ౪౫॥

త్రైలోక్యస్యనిశ్శ్రీకత్వం ప్రాప్తం - అతస్త్రైలోక్యం తద్వర్తితయా ప్రాప్నువదపి తద్విపత్తేషు దేవేష్వే వనాతిప్రభూతమితి - దైత్యానాం జయస్సంగచ్ఛతే - హుతాశనపురోగమా ఇతి ॥ అగ్ని దూతత్వాత్ పురోగ మః॥ ౩౪॥౩౫॥౩౬॥౩౭॥ఏవమితి ॥ఉత్తరంతీరం ఉత్తరదేశేవ స్థితం తీరం - పరంకూలమితివా ॥ ౩౮ ॥ సఇతి ॥ ఇష్టా భిః పూజితాభిః - అపేక్షితార్థద్యోతనాభిరితివా - పరాపరాణాముత్కృష్ట నికృష్టానాం పతిం బ్రహ్మా తుష్టా వ ॥ ౩౯ ॥ నమామీతి ॥ నమామీత్యస్యోత్తరశ్లోకేపి సంబంధః - సర్వం సర్వరూపం - సర్వేశ్వరంచ - లోకధా మధరాధారంలోకానాంపృథివ్యాదీనాంధామ్నాంఅండానాంధరాణాంప్రభావవతామింద్రాదీనామాధారం-ఇంద్రాదీ నాం ప్రభావో యదాశ్రయ ఇత్యర్థః - అప్రకాశం ప్రకాశరహితే అప్రకాశ మిత్యర్థః - అభేదినమనిర్భేదం - స్వవ్యతిరిక్తైః ప్రకారశూన్యమిత్యర్థః ॥ ౪౦ ॥ ౪౧ ॥ యత్రేతి ॥ యత్రసర్వమిత్యాది యచ్ఛబ్దానాం స ఆద్యః - పుమాన్ప్రసీదత్వితి తృతీయేనాన్వయః - పరాణామప్యాదీనామపియః పరఃపురుషః - తథాచశ్రుతిః- ఇంద్రియేభ్యః పరాహ్యర్థా అర్థేభ్యశ్చ పరంమనః-మనసస్తు పరాబుద్ధిర్బుద్ధేరాత్మా మహాన్పరః - మహతః పరమవ్యక్తమ వ్యక్తాత్పురుషః పరఇతి ॥ ౪౨ ॥ పరఇతి ॥ తస్మాత్పరస్మాదవ్యక్తాత్తత్ప్రకాశాత్కారణాత్మనఃపురుషాదపియఃపరః- యతఃపరమాత్మైవ స్వరూపధృత్ మూర్తిధారీ - అత ఏవయోగిభిశ్చింత్యతే యోసౌ ॥ ౪౩ ॥ ౪౪ ॥ కలేతి ॥ కలా కాష్ఠానిమేషాది కాలపవసూత్రంసూత్రవచ్చేష్టానియామకత్వాత్తస్యగోచరేవిషయే - యస్యశక్తిర్లక్ష్మీర్నవర్త తే - స్వరూపాభిన్నత్వాన్నిత్యైవసాకాలగోచరవర్తినీ నభవతీత్యర్థః - అతఏవతస్యాస్స్వరూపాభేదాచ్ఛుద్ధ స్యైత్యుక్తం ॥ ౪౫ ॥ నను యదిలక్ష్మీస్తత్స్వరూపాభిన్నా కథంతర్హిలక్ష్మ్యాః పతిరిత్యుచ్యతేతత్రాహ॥ ప్రోచ్య

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

థక్యభావాత్ యస్మాద్భేదోప్యుపచారతఇత్యన్వయః - అత్ర హేతుః - ఆత్మాయస్సర్వదేహినామితి॥ ౪౬॥ య ఇతి॥ కారణం ప్రకృతిః - మహతః కారణత్వాత్ - కార్యం మహాన్ - కారణస్య ప్రకృతేరపి కారణం బ్రహ్మ - కార్యస్య మహతః కార్యమహంకారః॥ ౪౭॥ కార్యకార్యస్యేతి॥ కార్యకార్యస్య కార్యభూతమహత్కార్యస్యాహంకారస్య - కార్యం తన్మాత్రాపంచకం - తస్యాపి కార్యంభూతపంచకం - తత్కార్యస్యాండస్య కార్యంచతుర్ముఖః - తతశ్చ కార్య మిత్యనుషంగః - తత్కార్యంజగత్ - తత్సర్వంయస్స్వయమేవ - తం ప్రణతాస్మ్సేత్యన్వయః ॥ ౪౮॥ కారణమితి॥ కారణస్యజగతః కారణస్యచతుర్ముఖస్య కారణమండం - తస్య కారణంభూతపంచకం - తత్కారణంతన్మాత్రాపంచకం - తత్కారణానామహంకారమహత్ప్రకృతీనాం హేతుం కారణం - కారణావస్థంకార్యావస్థంచసర్వంతత్వమేవేత్యర్థః॥ ౪౯॥ భోక్తారమితి॥ భోజ్యంభోగ్యంశబ్దాది - సృజ్యంఘటాది - కార్యంయాగాదిగత్యాదిచ - పరంపదంపరమం ప్రాప్యస్థానం॥ ౫౦॥౫౧॥౫౨॥ యస్యేతి॥ అయుతాంశోయఃతస్యాయుతాంశోయఃతస్యాంశేస్థితా - మేరోరివాణుః - పాదోస్య

ప్రోచ్యతేపరమేశోజోయస్మద్భేదోప్యుపచారతః। ప్రసీదతుసనోవిష్ణురాత్మాయస్సర్వదేహినామ్॥ ౪౬॥
యః కారణంచ కార్యంచ కారణస్యాపి కారణమ్। కార్యస్యాపిచయః కార్యం ప్రసీదతుస నోహరిః॥ ౪౭॥
కార్యకార్యస్యయత్కార్యంతత్కార్యస్యాపియస్స్వయమ్। తత్కార్యకార్యభూతోయస్తతశ్చ ప్రణతాస్మ్సతమ్॥ ౪౮॥ కారణం కారణస్యాపితస్య కారణకారణమ్। తత్కారణానాం హేతుంతం ప్రణతాస్మ్ససురేశ్వరమ్ ॥ ౪౯॥ భోక్తారంభోజ్యభూతంచ స్రష్టారంసృజ్యమేవచ। కార్యకర్తృస్వరూపంతం ప్రణతాస్మ్సపరంపదమ్॥౫౦॥ విశుద్ధబోధవన్నిత్యమజమక్షయమవ్యయమ్। అవ్యక్తమవికారంయత్తద్విష్ణోఃపరమంపదమ్॥ ౫౧॥ నస్థూలంనచసూక్ష్మంయన్నవిశేషణగోచరమ్। తత్పదంపరమంవిష్ణోఃప్రణమామసదామలమ్॥ ౫౨॥ యస్యాయుతాయుతాంశాంశేవిశ్వశక్తిరియంస్థితా। పరబ్రహ్మస్వరూపస్య

త ఇతి॥ పరాచాసౌమాచలక్ష్మీస్తస్యా ఈశః పరమేశః - యస్మద్భేదః కేవలః ఉపచారతో భేదవివక్షయా ప్రోచ్యతే. ద్వితీయో యచ్ఛబ్దః ప్రసిద్ధౌ। ౪౬। ౪౭। పూర్వశ్లోకార్థం ప్రపంచయతి॥ కార్యకార్యస్యేత్యాదిద్వాభ్యాం। కార్యకార్యస్యేతి॥ ప్రకృతికార్యస్య మహతో యత్కార్య మహంకారః - తస్య కార్యభూతస్సూక్ష్మవర్గః - తస్యాపి కార్యంమహాభూతవర్గః - తత్కార్యభూతంబ్రహ్మాండం - తస్య కార్యభూతో బ్రహ్మదక్షాదివర్గః - తతశ్చపుత్రపౌత్రాదిప్రవాహభూతో యస్స్వయమేవ - తం ప్రణతాస్మ్సేత్యన్వయః। ౪౮। తథా॥ కారణమితి॥ కారణం పుత్రపౌత్రాదిప్రవాహస్రష్టాః బ్రహ్మాది - తస్య కారణంబ్రహ్మాండం - తస్య కారణం మహాభూతాని - తత్కారణం భూతసూక్ష్మాణి - తత్కారణానామహంకారమహత్సూత్రాణాం హేతుంప్రధానభూతం ప్రణతాస్మ్సేత్యర్థః - ప్రకృతేర్గుణక్షోభాత్ ప్రథమంక్రియాశక్తిస్సూత్రముత్పద్యతే - తతోజ్ఞానశక్తిర్మహత్తత్త్వం - తతోహంకార ఇతి ప్రక్రియా - తత్కారణానామిత్యనేన బహువచనాంతేనాహంకారమహత్సూత్రాణాం గ్రహణం - తదుక్తం॥ శ్లో॥ సత్త్వంరజస్తమ ఇతి త్రివృదేకమాదౌ సూత్రంమహానహమితిప్రవదంతిజీవమితి - యద్వా ప్రకృత్యాసహ తత్కారణానామితి బహుత్వం సంపాద్యతద్ధేతుం ప్రకృతిప్రేరకమీశ్వరం ప్రణతాస్మ్సేతి యోజనీయం। ౪౯। ౫౦। విశుద్ధమితి॥ విశుద్ధంబోధం శుద్ధంజ్ఞానం - వృత్తిజ్ఞానంవ్యావర్తయితుం శుద్ధత్వందర్శయతి - అవ్యక్తమితి॥ వ్యక్తంవిషయస్తద్రహితమవికారంచేతి - తదుపపాదయతి॥ నిత్యమిత్యాదినా - అక్షయమనాధారం - తద్విష్ణోఃపరమంపదం - ప్రణమామేత్యుత్తరేణాన్వయః। ౫౧। ౫౨। యస్యానంతశక్తేరయుతాయుతాంశో మాయాశక్తిలేశః - తస్యాంశో రజోగుణః - తస్మిన్నియంవిశ్వరచనాశక్తిస్స్థితా - తం ప్రణమామ ఇత్యుత్తరశ్లోకత్ర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

త్యాదిః విశ్వశక్తిః జగన్మయీ॥ ౫౩॥ యదితి॥ అక్షయమితి పదచ్ఛేదః॥ ౫౪॥ ౫౫॥ శక్తయ ఇతి॥ అభూతపూర్వస్య నభూతం పూర్వం యస్మాత్ తస్య- సహి సర్వస్మాత్పూర్వః - భూతపూర్వస్యేతి పాఠే భూతానాం పూర్వ ఇతి॥ ౫౬॥ ౫౭॥ ౫౮॥ ౫౯॥ ౬౦॥ ౬౧॥ ౬౨ ॥ ౬౩॥ ౬౪॥ ౬౫ ॥ ౬౬॥ తమితి॥ అపూర్వరూపసంస్థానం సమస్తలోకవిలక్షణవర్ణాంగసన్నివేశం॥ ౬౭॥ ప్రణమ్యేతి॥ ప్రణమ్య ప్రణతాః పూర్వం ప్రణతా అపి భక్త్యా పునః ప్రణమ్య॥ ౬౮॥ నమో నమ ఇతి॥ అవిశేష

ప్రణమామ స్తమవ్యయమ్॥ ౫౩॥ యద్యోగినస్సదోద్యుక్తాః పుణ్యపాపక్షయే క్షయమ్। పశ్యంతి ప్రణవే చింత్యం తద్విష్ణోః పరమం పదమ్॥ ౫౪॥ యన్న దేవా న మునయో న చాహం న చ శంకరః। జానంతి పరమేశస్య తద్విష్ణోః పరమం పదమ్॥ ౫౫॥ శక్తయో యస్య దేవస్య బ్రహ్మవిష్ణుశివాత్మికాః। భవంత్యభూతపూర్వస్య తద్విష్ణోః పరమం పదమ్॥ ౫౬॥ సర్వేశ సర్వభూతాత్మన్ సర్వ సర్వాశ్రయాచ్యుత। ప్రసీద విష్ణో భక్తానాం వ్రజ నో దృష్టిగోచరమ్॥ ౫౭॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇత్యుదీరితమాకర్ణ్య బ్రహ్మణస్త్రిదశాస్తతః। ప్రణమ్యోచుః ప్రసీదేతి వ్రజ నో దృష్టిగోచరమ్॥ ౫౮॥ యన్నాయం భగవాన్ బ్రహ్మా జానాతి పరమం పదమ్। తన్నతాస్స్మ జగద్ధామ తవ సర్వగతాచ్యుత॥ ౫౯॥ ఇత్యంతే వచసస్తేషాం దేవానాం బ్రహ్మణస్తథా। ఊచుర్దేవర్షయస్సర్వే బృహస్పతిపురోగమాః॥ ౬౦॥ ఆద్యో యజ్ఞః పుమానీడ్యో యః పూర్వేషాం చ పూర్వజః। తం నతాస్స్మ జగత్స్రష్టుః స్రష్టారమవిశేషణమ్॥ ౬౧॥ భగవన్ భూతభవ్యేశ యజ్ఞమూర్తిధరావ్యయ। ప్రసీద ప్రణతానాం త్వం సర్వేషాం దేహి దర్శనమ్॥ ౬౨॥ ఏష బ్రహ్మా సహాస్మాభిస్సహరుద్రైస్త్రిలోచనః। సర్వాదిత్యైస్సమం పూషా పావకోఽయం సహాగ్నిభిః॥ ౬౩॥ అశ్వినౌ వసవశ్చైవ సర్వే చైతే మరుద్గణాః। సాధ్యా విశ్వే తథా దేవా దేవేంద్రశ్చాయమీశ్వరః॥ ౬౪॥ ప్రణామప్రవణా నాథ దైత్యసైన్యపరాజితాః। శరణం త్వామనుప్రాప్తాస్సమస్తా దేవతాగణాః॥ ౬౫॥ శ్రీపరాశరః॥ ఏవం సంస్తూయమానస్తు భగవాన్ శంఖచక్రధృత్। జగామ దర్శనం తేషాం మైత్రేయ పరమేశ్వరః॥ ౬౬॥ తం దృష్ట్వా తే తదా దేవాః శంఖచక్రగదాధరమ్। అపూర్వరూపసంస్థానం తేజసాం రాశిమూర్జితమ్॥ ౬౭॥ ప్రణమ్య ప్రణతాః పూర్వం సంతోషస్తిమితేక్షణాః। తుష్టువుః పుండరీకాక్షం పితామహపురోగమాః॥ ౬౮॥ దేవాః॥ నమో నమోఽవిశేషస్త్వం త్వం బ్రహ్మా త్వం పినాకధృత్। ఇంద్రస్త్వమగ్నిః పవనో వరుణస్సవితా యమః॥ ౬౯॥ వసవో మరుతస్సాధ్యా విశ్వేదేవగణా భవాన్। యోఽయం తవాగ్రతో దేవ సమస్తో దేవతాగణః॥ సర్వమేవ జగత్స్రష్టా యతస్సర్వగతో భవాన్॥ ౭౦॥ ....
త్వం యజ్ఞస్త్వం వషట్కారస్త్వమోంకారః ప్రజాపతిః। వేత్తా వేద్యం చ సర్వాత్మం స్త్వన్మయం చాఖి

మేప్యనుషంగః॥ ౫౩॥ యదితి॥ పుణ్యపాపక్షయే తత్ప్రతిబంధాపగమే - ప్రణవే పశ్యంతి మహావాక్యవిషయత్వాత్తస్య॥ ౫౪॥ ౫౫॥ శక్తయ ఇతి॥ అభూతపూర్వస్య నభూతః పూర్వః కశ్చిదపి యస్మాదనాదేరిత్యర్థః॥ శ్రు॥ తస్మాన్న జాతః పరో అన్యోఽస్తి - య ఆవివేశ భువనాని విశ్వేతి శ్రుతేః॥ ౫౬॥ తదేవం స్తుత్వా ప్రార్థయంతే॥ సర్వేశేతి॥ ౫౭॥ ౫౮॥ యదితి॥ జగద్ధామ దిగంతప్రకాశకం - ఆశ్రయభూతమితి వా॥ ౫౯॥ ౬౦॥ ౬౧॥ ౬౨॥ ప్రణతానాం ప్రసీదేత్యుక్తం - తానేవ ప్రణతానాహ ఏష బ్రహ్మేత్యాదిత్రిభిః॥ ౬౩॥ ౬౪॥ ౬౫॥ ౬౬॥ తమితి॥ అపూర్వం రూపసంస్థానం దైహికసన్నివేశో యస్య తం॥ ౬౭॥ ప్రణమ్యేతి॥ పూర్వం ప్రణతా అపి భక్త్యా పునః ప్రణమ్య తుష్టువుః॥ ౬౮॥ నమో నమ ఇతి॥ అవిశేషశ్శుద్ధః పరమాత్మా - బ్రహ్మాదిరూపస్త్వమేవ॥ ౬౯॥ ౭౦॥ ౭౧॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్సర్వసమః॥ ౧౯। ౨౦। ౨౧। ౨౨। ౨౩। ౨౪। ౨౫। ౨౬॥ ఆనీయేతి॥ ఓషధీనాంవిచిత్రశక్తిత్వాత్ విచిత్ర వస్తూత్పత్త్యర్థమానయనం॥ ౨౭॥ మథ్యతామితి॥ అమృతంమథ్యతాంమథనేనామృతముత్పాద్యతాం॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ తఇతి॥ అమితౌజసఃతస్యేత్యన్వయః॥ ౩౬॥ తేనైవేతి॥ వహ్నినాస్తంబలాహకైరితిపాఠేపుచ్ఛేవహ్ని

లంజగత్॥ ౨౧॥ త్వామార్తాశ్శరణంవిష్ణో ప్రయాతాదైత్యనిర్జితాః। వయంప్రసీదసర్వాత్మ న్తే జసాప్యాయయస్వనః॥ ౨౨॥ తావదార్తిస్తథావాంఛా తావన్మోహస్తథాసుఖమ్। యావన్నయాతిశరణంత్వామశేషాఘనాశనమ్॥ ౨౩॥ త్వంప్రసాదంప్రసన్నాత్మన్ ప్రపన్నానాం కురుష్వనః। తేజసాంనాథసర్వేషాం స్వశక్త్యాప్యాయనంకురు॥ ౨౪॥ శ్రీపరాశరః॥ ఏవంసంస్తూయమానస్తు ప్రణతైరమరైర్హరిః। ప్రసన్నదృష్టిర్భగవానిదమాహసవిశ్వకృత్॥ ౨౫॥ తేజసోభవతాందేవాః కరిష్యామ్యుపబృంహణమ్। వదామ్యహంయత్క్రియతాంభవద్భిస్తదిదంసురాః॥ ౨౬॥ ఆనీయ్య సహితాదైత్యైః క్షీరాబ్ధౌసకలౌషధీః। మంథానంమందరంకృత్వా యోక్త్రంకృత్వాచవాసుకిమ్॥ ౨౭॥ మథ్యతామమృతందేవాః సహాయేమయ్యవస్థితే॥ ౨౮॥ సామపూర్వంచదైతేయాస్తత్ర సామాన్యకర్మణి। సామాన్యఫలభోక్తారో యూయంవాచ్యాభవిష్యథ॥ ౨౯॥ మథ్యమానేచతత్రాబ్ధౌయత్సముత్పద్యతేమృతమ్। తత్పానాద్బలినోయూయం అమరాశ్చభవిష్యథ॥ ౩౦॥ తథాచాహంకరిష్యామితేయథాత్రిదశద్విషః। నప్రాప్స్యంత్యమృతందేవాః కేవలంక్లేశభాగినః॥ ౩౧॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇత్యుక్తాదేవదేవేన సర్వఏవతతస్సురాః। సంధానమసురైఃకృత్వా యత్నవంతోమృతేభవన్॥ ౩౨॥ నానౌషధీస్సమానీయ దేవదైతేయదానవాః। క్షిప్త్వాక్షీరాబ్ధిపయసి శరదభ్రామలత్విషి॥ ౩౩॥ మంథానంమందరంకృత్వా యోక్త్రంకృత్వాచవాసుకిమ్। తతోమథితుమారబ్ధా మైత్రేయతరసామృతమ్॥ ౩౪॥ విబుధాస్సహితాస్సర్వే యతఃపుచ్ఛంతతఃకృతాః। కృష్ణేనవాసుకేర్దైత్యాః పూర్వకాయేనివేశితాః॥ ౩౫॥ తేతస్యముఖనిశ్వాసవహ్నినోపహతత్విషః। నిస్తేజసోసురాస్సర్వే బభూవురమితౌజసః॥ ౩౬॥ తేనైవముఖనిశ్వాసవాయునాస్తబలాహకైః। పుచ్ఛప్రదేశేవర్షద్భిస్తథాచాప్యాయితాస్సురాః॥ ౩౭॥ క్షీరోదమధ్యేభగవాన్ కూర్మరూపీస్వయంహరిః। మందరాద్రేరధిష్ఠానం

త్వామితి॥ తేజసా ప్రభావాదినా - నః అస్మాన్ - ఆప్యాయయస్వసంవర్ధయేత్యర్థః॥ ౨౨॥ తావదితి॥ ఆర్తిశ్శత్రుపీడా - అసుఖందుఃఖం॥ ౨౩॥ త్వమితి॥ స్వశక్త్యాలక్ష్మ్యా॥ ౨౪॥ భగవానిదమాహేత్యాదేః శ్రీమద్భాగవతే శుకమహర్షిణోక్తోభిప్రాయః॥ శ్లో॥ ఏక ఏవేశ్వరస్తస్మిన్ సురకార్యేసురేశ్వర। విహర్తుకామస్తానాహ సముద్రోన్మథనాదిభిరితి॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ఆనీయేతి॥ క్షీరాబ్ధౌక్షిప్త్వేతిశేషః- యోక్త్రంమంథానరజ్జుంకృత్వా॥ ౨౭॥ మథ్యతామితి॥ మథ్యతాంమథనేనామృతముత్పాద్యతామిత్యర్థః॥ ౨౮॥ సామపూర్వమితి॥ సామపూర్వముపపత్తిపూర్వకం - సామాన్యంసమానంయత్ఫలంతస్యభోక్తారోయూయంభవిష్యథే వాచ్యాఃయుష్మాభిరితిశేషః॥ ౨౯॥ ౩౦॥ యూయమితిసామాన్యవచనాచ్ఛంకమానాన్ ప్రత్యాహ॥ తథాచేతి॥ భోదేవాః త్రిదశద్విషః యుష్మద్విద్విషః- కేవలంక్లేశభాగినోయథాభవిష్యంతితథాహంకరిష్యామి॥ ౩౧॥ ఇతీతి॥ అమృతే అమృతార్థం॥ ౩౨॥ నానౌషధీరితి॥ శరదభ్రస్యేవ అమలాత్విట్ దీప్తిర్యస్మిన్॥ ౩౩॥ మంథానమితి॥ అమృతంమథితుమారబ్ధాః ఆరభతేఃకర్తరిక్తః ఆరబ్ధవంత ఇత్యర్థః॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ తేనైవేతి॥ యేనాసురాణాంమస్సహావహ్నిరుత్పాదితః - తేనైవవాసుకేర్ముఖనిశ్వాసవాయునా- అస్తబలాహకైః క్షిప్తైర్మేఘైః॥ ౩౭॥ సహాయేమయ్యవస్థిత ఇతియదుక్తంతత్సాహాయ్యమా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

హాఅస్తంసంక్షీణమిత్యర్థః బలాహకైర్భగవతాసృష్టైః। ౮౭। ౮౮। ౮౯। ౯౦। ౯౧। మథ్యమానఇతి। హవిర్ధామ హవిష ఆశ్రయః। ౯౨। ౯౩। ౯౪। ౯౫। ౯౬। తతఇతి। ఆహోభగవన్మనసఃజాతస్యచంద్రస్యద్వౌదేహౌ - తత్రైకోఽబ్ధిజః శివశిరోభూషణం - అన్యస్త్వత్రినేత్రజోలోకయాత్రానియుక్తః - నాగాశ్చేతిచశబ్దాన్మహేశ్వరోఽపివిషం జగ్రాహ। ౯౭। తతఇతి। అమృతస్యపూర్ణామితితృతీయార్థేషష్ఠీ। ౯౮। ౯౯। తతఇతి। ద్రవరూపమేకంద్రవ్యమమృతం - జాతం - అన్యత్ సోమాత్మకం। ౧౦౦। ౧౦౧। ౧౦౨। ౧౦౩। ౧౦౪। ౧౦౫। ౧౦౬। ౧౦౭। ౧౦౮। ౧౦౯। ౧౧౦।

భ్రమతోఽభూన్మహామునే। ౮౮। కూర్మరూపేణాన్యేనదేవానాంమధ్యేచక్రగదాధరః। చకర్షనాగరాజానందైత్యమధ్యేపరేణచ। ౮౯। ఉపర్యాక్రాంతవాన్ శైలంబృహద్రూపేణకేశవః। తథాపరేణ మైత్రేయయన్నదృష్టంసురాసురైః। ౯౦। తేజసానాగరాజానంతథాప్యాయితవాన్హరిః। అన్యేన తేజసాదేవానుపబృంహితవాన్ప్రభుః। ౯౧। మథ్యమానేతతస్తస్మిన్ క్షీరాబ్ధౌదేవదానవైః। హవిర్ధామాభవత్పూర్వంసురభిస్సురపూజితా। ౯౨। జగ్ముర్ముదంతదాదేవాదానవాశ్చమహామునే। వ్యాక్షిప్తచేతసశ్చైవబభూవుస్తిమితేక్షణాః। ౯౩। కిమేతదితిసిద్ధానాందివిచింతయతాంతతః। బభూవవారుణీదేవీమదాఘూర్ణితలోచనా। ౯౪। కృతావర్తాత్తతస్తస్మాత్ క్షీరోదాద్వాసయన్ జగత్। గంధేనపారిజాతోఽభూద్దేవస్త్రీనందనస్తరుః। ౯౫। రూపౌదార్యగుణోపేతస్తతశ్చాప్సరసాంగణః। క్షీరోదధేస్సముత్పన్నోమైత్రేయపరమాద్భుతః। ౯౬। తతశ్శీతాంశురభవజ్జగృహేతంమహేశ్వరః। జగృహుశ్చ విషంనాగాఃక్షీరోదాబ్ధిసముద్భవమ్। ౯౭। తతోధన్వంతరిర్దేవశ్శ్వేతాంబరధరస్స్వయమ్। బిభ్రత్కమండలుంపూర్ణమమృతస్యసముత్థితః। ౯౮। తతస్స్వస్థమనస్కాస్తేసర్వేదైతేయదానవాః। బభూవుర్ముదితాస్సద్యోమైత్రేయమునిభిస్సహ। ౯౯। తతస్స్ఫురత్కాంతిమతీవికాసికమలేస్థితా। శ్రీర్దేవీపయసస్తస్మాదుత్థితాధృతపంకజా। ౧౦౦। తాంతుష్టువుర్ముదాయుక్తాశ్శ్రీసూక్తేనమహర్షయః। ౧౦౧। విశ్వావసుముఖాస్తస్యాగంధర్వాఃపురతోజగుః। ఘృతాచీప్రముఖాబ్రహ్మన్ననృతుశ్చాప్సరోగణాః। ౧౦౨। గంగాద్యాస్సరితస్తోయైస్స్నానార్థముపతస్థిరే। దిగ్గజాహేమపాత్రస్థమాదాయవిమలంజలమ్। స్నాపయాంచక్రిరేదేవీంసర్వలోకమహేశ్వరీమ్। ౧౦౩। క్షీరోదోరూపధృత్తస్యైమాలామమ్లానపంకజామ్। దదౌవిభూషణాన్యంగేవిశ్వకర్మాచకారహ। ౧౦౪। దివ్యమాల్యాంబరధరాస్నాతాభూషణభూషితా। పశ్యతాంసర్వదేవానాంయయౌవక్షస్స్థలంహరేః। ౧౦౫। తయావలోకితాదేవాహరివక్షస్స్థలస్థయా। లక్ష్మ్యామైత్రేయసహసాపరాంనిర్వృతిమాగతాః। ౧౦౬। ఉద్వేగంపరమంజగ్ముర్దైత్యావిష్ణుపరాఙ్ముఖాః। త్యక్తాలక్ష్మ్యామహాభాగవిప్ర

హ। క్షీరోదమధ్య ఇత్యాదిచతుర్భిః। ౮౮। ౮౯। ౯౦। ౯౧। మథ్యమాన ఇతి। హవిషఃక్షీరదధ్యాదేర్ధామ ఆశ్రయభూతా। ౯౨। జగ్మురితి। వ్యాక్షిప్తచేతసఃతల్లోభాకృష్టచేతసః। ౯౩। కిమేతదితి। వారుణీమదిరాదేవీ శ్రీర్దేవీ। ౯౪। కృతావర్తాదితి। మందరభ్రమణేనకృతః ఆవర్తః అంభస్సమావర్తో యస్మిన్ తస్మాత్। ౯౫। ౯౬। తతఇతి। తంచంద్రంవిషంచమహేశ్వరో జగృహే - తచ్ఛేషం నాగాశ్చ జగృహుః - తదుక్తం। శ్లో। ప్రస్కన్నంపిబతఃపాణేర్యత్కించిజ్జగృహుస్స్మతత్। వృశ్చికాహివిషౌషధ్యో దందశూకాశ్చయేపర ఇతి। ౯౭। తతఇతి। అమృతస్య కమండలుం తేనైవ పూర్ణం బిభ్రత్సముత్థితః। ౯౮। తతఇతి। స్వస్థమనస్కాః స్వస్థమనసో బభూవుః। ౯౯। ౧౦౦। తామితి। శ్రీసూక్తేనహిరణ్యవర్ణామిత్యాదిపంచదశర్చేన। ౧౦౧। ౧౦౨। ౧౦౩। ౧౦౪। దివ్యేతి। పశ్యతాం సర్వదేవానాం తానసాదృత్యేత్యర్థః। ౧౦౫। ౧౦౬। ౧౦౭। ౧౦౮। ౧౦౯। ౧౧౦। ౧౧౧। ౧౧౨।

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧౧౧॥ ౧౧౨ ॥ తత ఇతి॥ స్వేనవర్త్మనా అయనాదివ్యత్యాసం వినా - యథామార్గం వ్యతిచారవర్జం ॥ ౧౧౩॥ ౧౧౪॥ ౧౧౫॥ ౧౧౬॥ ౧౧౭॥ ౧౧౮ ॥ ౧౧౯॥ యజ్ఞేతి॥ యజ్ఞవిద్యా ధర్మమీమాంసా - మహావిద్యా ఇంద్రజాలాదికుహకజ్ఞానం - గుహ్యవిద్యా మంత్రవాదవిశేషః॥౧౨౦॥ ఆన్వీక్షికీతి॥ ఆన్వీక్షికీ తర్కశాస్త్రం - దండనీతిరర్థశాస్త్రం॥

చిత్తిపురోగమాః ॥ ౧౦౭ ॥ తతస్తే జగృహుర్దైత్యా ధన్వంతరికరస్థితమ్ । కమండలుం మహావీర్యా యత్రాస్తే తద్ద్విజామృతమ్॥౧౦౮॥ మాయయా లోభయిత్వా తాన్ విష్ణుః స్త్రీరూపసంస్థితః । దానవేభ్యస్తదాదాయ దేవేభ్యః ప్రదదౌ హరిః॥ ౧౦౯॥ తతః పపుస్సురగణాశ్శక్రాద్యాస్తత్తదామృతమ్। ఉద్యతాయుధనిస్త్రింశా దైత్యాంస్తాంశ్చ సమభ్యయుః ॥ ౧౧౦॥ పీతేఽమృతే చ బలిభిర్దేవైర్దైత్యచమూస్తథా । వధ్యమానా దిశో భేజే పాతాళం చ వివేశ హ॥ ౧౧౧॥ తతో దేవా ముదాయుక్తాశ్శంఖచక్రగదాధరమ్। ప్రణిపత్య యథాపూర్వమశాసంస్త్రివిష్టపమ్॥౧౧౨॥ తతః ప్రసన్నభాస్సూర్యః ప్రయయౌ స్వేన వర్త్మనా । జ్యోతీంషి చ యథామార్గం ప్రయయుర్మునిసత్తమ ॥ ౧౧౩ ॥ జజ్వాల భగవాంశ్చోచ్చైశ్చారుదీప్తిర్విభావసుః । ధర్మే చ సర్వభూతానాం తదా మతిరజాయత॥ ౧౧౪॥ శ్రియా జుష్టం చ త్రైలోక్యం బభూవ ద్విజసత్తమ । శక్రశ్చ త్రిదశశ్రేష్ఠః పునశ్శ్రీమానజాయత ॥ ౧౧౫॥ సింహాసనగతశ్శక్రస్సంప్రాప్య త్రిదివం పునః। దేవరాజ్యే స్థితో దేవీం తుష్టావాబ్జకరాం తతః॥౧౧౬॥ ఇంద్ర ఉవాచ॥

నమామి సర్వలోకానాం జననీమబ్ధిసంభవామ్। శ్రియమున్నిద్రపద్మాక్షీం విష్ణువక్షస్స్థలస్థితామ్॥౧౧౭॥ పద్మాలయాం పద్మకరాం పద్మపత్రనిభేక్షణామ్ । వందే పద్మముఖీం దేవీం పద్మనాభప్రియామహమ్॥ ౧౧౮ ॥ త్వం సిద్ధిస్త్వం స్వధా స్వాహా సుధా త్వం లోకపావని। సంధ్యా రాత్రిః ప్రభా భూతిర్మేధా శ్రద్ధా సరస్వతీ॥ ౧౧౯॥ యజ్ఞవిద్యా మహావిద్యా గుహ్యవిద్యా చ శోభనే। ఆత్మవిద్యా చ దేవి త్వం విముక్తిఫలదాయినీ ॥ ౧౨౦॥ ఆన్వీక్షికీ త్రయీ వార్తా దండనీతిస్త్వమేవ చ । సౌమ్యాసౌమ్యైర్జగద్రూపైస్త్వయైతద్దేవి పూరితమ్॥ ౧౨౧॥ కా త్వన్యా త్వామృతే దేవి సర్వయజ్ఞమయం వపుః । అధ్యాస్తే దేవదేవస్య యోగిచింత్యం గదాభృతః॥ ౧౨౨॥ త్వయా దేవి పరిత్యక్తం సకలం భువనత్రయమ్। వినష్టప్రాయ

తత ఇతి॥ స్వేనవర్త్మనా దక్షిణోత్తరాయణనియమేన - జ్యోతీంషి తారాః - గ్రహాః భౌమాదయః- యథామార్గం వ్యతిచారం వినా ॥ ౧౧౩॥ ౧౧౪ ॥ ౧౧౫॥ సింహాసనగత ఇతి ॥ దుర్వాసశ్శాపసన్నేవ పునర్మాభూదియంతథేత్యభిప్రాయేణ శ్రియం మానయన్ శక్రస్తుష్టావ॥ ౧౧౬॥ స్తుతిప్రకారమాహ ॥ నమామీతి॥ నమామి నమస్యే - సర్వభూతానాం జననీం త్వాం ॥ ౧౧౭ ॥ ౧౧౮ ॥ త్వమితి॥ సిద్ధిరణిమాదిః- ప్రభాదివసః ॥ ౧౧౯ ॥ యజ్ఞవిద్యేతి॥ యజ్ఞవిద్యా కర్మవిద్యా- మహావిద్యా విశ్వరూపాద్యుపాసనా - గుహ్యవిద్యా తద్వాచకద్వాదశాక్షరాది రహస్యమంత్రవిద్యా- ఆత్మవిద్యా ఉపనిషత్ప్రతిపాదితపరబ్రహ్మసాక్షాత్కారహేతుభూతా- ఏవం కర్మవిద్యాదిరూపేణ విముక్తిఫలదాయినీ త్వమేవ॥౧౨౦॥ ఆన్వీక్షికీతి॥ ఆన్వీక్షికీ తర్కవిద్యా త్వమేవ- త్రయీ వేదత్రయం- వార్తా శిల్పశాస్త్రాయుర్వేదాదిః- దండనీతిస్సామాద్యుపాయప్రతిపాదికా రాజనీతిః- ఏవమన్యైరపి సౌమ్యాసౌమ్యైర్జగద్రూపైస్త్వయైతద్దేవి పూరితం॥ ౧౨౧ ॥ అతస్తవ సౌభాగ్యమత్యాశ్చర్యమిత్యాహ ॥ కాత్వేతి ॥ కా పునస్త్వదన్యా గదాభృతో వపురధ్యాస్తే- తద్వక్షసి వసతీత్యర్థః॥ ౧౨౨॥ అతస్త్వదుపేక్షాపరిగ్రహయోరీదృశం ఫలం దృష్టమి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧౨౧॥౧౨౨॥౧౨౩॥౧౨౪॥౧౨౫॥ ౧౨౬॥౧౨౭॥౧౨౮॥౧౨౯॥౧౩౦॥ ౧౩౧॥౧౩౨॥౧౩౩॥౧౩౪॥౧౩౫॥ ౧౩౬॥౧౩౭॥ ౧౩౮॥ ౧౩౯॥ ౧౪౦॥ ౧౪౧॥ ఏవమితి॥ తత్సహాయినీ తేన సహ అయతే గచ్ఛతీతి తత్సహాయినీ తత్సహచారిణీత్యర్థః॥

మభవత్త్వయోదానీం సమేధితమ్॥౧౨౩॥ దారాః పుత్రాస్తథాగారసుహృద్ధాన్యధనాదికమ్। భవత్యేతన్మహాభాగే నిత్యం త్వద్వీక్షణాన్నృణామ్॥౧౨౪॥ శరీరారోగ్యమైశ్వర్యమరిపక్షక్షయస్సుఖమ్। దేవి త్వద్దృష్టిదృష్టానాం పురుషాణాం న దుర్లభమ్॥ ౧౨౫॥ త్వం మాతా సర్వలోకానాం దేవదేవో హరిః పితా। త్వయైతద్విష్ణునా చాంబ జగద్వ్యాప్తం చరాచరమ్॥ ౧౨౬॥ మా నః కోశం తథా గోష్ఠం మా గృహం మా పరిచ్ఛదమ్। మా శరీరం కళత్రం చ త్యజేథాస్సర్వపావని॥ ౧౨౭॥ మా పుత్రాన్మా సుహృద్వర్గం మా పశూన్మా విభూషణమ్। త్యజేథా మమ దేవస్య విష్ణోర్వక్షఃస్థలాలయే॥ ౧౨౮॥ సత్త్వేన శౌచసత్యాభ్యాం తథా శీలాదిభిర్గుణైః। త్యజ్యంతే తే నరాస్సద్యస్సంత్యక్తా యే త్వయామలే॥ ౧౨౯॥ త్వయావలోకితాస్సద్యశ్శీలాద్యైస్సకలైర్గుణైః। ధనైశ్వర్యైశ్చ యుజ్యంతే పురుషా నిర్గుణా అపి॥ ౧౩౦॥ సశ్లాఘ్యస్స గుణీ ధన్యస్స కులీనస్స బుద్ధిమాన్। స శూరస్స చ విక్రాంతో యం త్వం దేవి నిరీక్షసే॥ ౧౩౧॥ సద్యో వైగుణ్యమాయాంతి శీలాద్యాస్సకలా గుణాః। పరాఙ్ముఖీ జగద్ధాత్రీ యస్య త్వం విష్ణువల్లభే॥౧౩౨॥ న తే వర్ణయితుం శక్తా గుణాన్ జిహ్వాపి వేధసః। ప్రసీద దేవి పద్మాక్షి మాస్మాంస్త్యాక్షీః కదాచన॥౧౩౩॥ శ్రీ పరాశరః॥ ఏవం శ్రీస్సంస్తుతా సమ్యక్ ప్రాహ దృశ్యా శతక్రతుమ్। పశ్యతాం సర్వదేవానాం సర్వభూతస్థితా ద్విజ॥ ౧౩౪॥ శ్రీరువాచ॥ పరితుష్టాస్మి దేవేశ స్తోత్రేణానేన తే హరే। వరం వృణీష్వ యస్త్విష్టో వరదాహం తవాగతా॥౧౩౫॥ ఇంద్ర ఉవాచ॥ వరదా యది మే దేవి వరార్హో యది చాప్యహమ్। త్రైలోక్యం న త్వయా త్యాజ్యమేష మేఽస్తు వరః పరః॥ ౧౩౬॥ స్తోత్రేణ యస్తథైతేన త్వాం స్తోష్యత్యబ్ధిసంభవే। స త్వయా న పరిత్యాజ్యో ద్వితీయోఽస్తు వరో మమ॥౧౩౭॥ శ్రీరువాచ॥ త్రైలోక్యం త్రిదశశ్రేష్ఠ న సంత్యక్ష్యామి వాసవ। దత్తో వరో మయాయం తే స్తోత్రారాధనతుష్టయా॥ ౧౩౮॥ యశ్చ సాయం తథా ప్రాతస్స్తోత్రేణానేన మానవః। మాం తోష్యతి న తస్యాహం భవిష్యామి పరాఙ్ముఖీ॥ ౧౩౯॥ శ్రీ పరాశరః॥ ఏవం దదౌ వరౌ దేవీ దేవరాజాయ వై పురా। మైత్రేయ శ్రీర్మహాభాగా స్తోత్రారాధనతోషితా॥౧౪౦॥ భృగోః ఖ్యాత్యాం సముత్పన్నా శ్రీః పూర్వముదధేః పునః। దేవదానవయత్నేన ప్రసూతామృతమంథనే॥ ౧౪౧॥ ఏవం యదా జగత్స్వామీ దేవదేవో జనార్దనః। అవతారం కరోత్యేషా తదా శ్రీస్తత్సహాయినీ॥ ౧౪౨॥ పునశ్చ పద్మా సంభూతా హ్యాదిత్యోఽభూద్యదా హరిః। యదా చ భార్గవో రామస్తదా

త్యాహ॥ త్వయేతి॥ సమేధితం సంవర్ధితం॥ ౧౨౩॥ ౧౨౪॥ ౧౨౫॥ ౧౨౬॥ మేతి॥ నైతచ్చిత్రమిత్యాహ॥ దారా ఇతి॥ అతో మాతృత్వాన్నోఽస్మాకం కోశాదికమత్యజేథాః - పరిచ్ఛదం పరికరం॥ ౧౨౭॥ ౧౨౮॥ సత్త్వేనేతి॥ త్వయా త్యక్తానామరిష్టం స్పష్టమిత్యాహ - త్వయామలే ఇతి॥౧౨౯॥ త్వదనుకంపితస్తు సమస్తగుణాధివాసో భవతీత్యాహ॥ త్వయావలోకితా ఇత్యాదిద్వాభ్యాం॥ ౧౩౦॥ ౧౩౧॥ త్వదుపేక్షితస్య గుణా అపి దోషా భవంతీత్యాహ॥ సద్య ఇతి॥ వైగుణ్యం సదోషత్వం॥ ౧౩౨॥ అతస్త్వద్గుణస్తుతౌ న కోఽపి శక్త ఇత్యాహ॥ నేతి॥ అతస్త్వద్గుణస్తుతౌ న కోఽపి శక్త ఇతి కృపయైవ కేవలం ప్రసీదేతి - వేధసోఽపి జిహ్వా న శక్తేత్యన్వయః॥ ౧౩౩॥ ౧౩౪॥ పరితుష్టేతి॥ హరే ఇంద్ర॥ ౧౩౫॥ ౧౩౬॥ ౧౩౭॥ ౧౩౮॥ ౧౩౯॥ ౧౪౦॥ ప్రకృతం శ్రియోఽవతారద్వయం నిగమయన్ ప్రసంగాదన్యానప్యవతారానాహ॥ భృగోరిత్యాదినా యావదధ్యాయపరిసమాప్తిః॥ ౧౪౧॥ ఏవమితి॥ తత్సహాయినీ తదనువర్తనశీలా॥ ౧౪౨॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧౪౨। ౧౪౩। ౧౪౪। ౧౪౫। ౧౪౬ । ౧౪౭। ౧౪౮। ౧౪౯। ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - ప్రథమాంశే - నవమోధ్యాయః ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

అథసంక్షేపేణశ్రుతం భృగుసర్గం విస్తరతః శ్రోతుం పృచ్ఛతి॥ కథితమితి॥ ౧॥ భృగోరితి॥ పరిగ్రహః కళత్రం॥ ౨॥ ఆయతిరితి॥ తయోరాయతినియత్యోః సుతావుభౌ జాతౌ॥ ౩॥ తావేవాహ॥ ప్రాణశ్చేతి॥ ప్రాణో మృకండుశ్చ. తత్ర మృకండుతో మార్కండేయో రాజజ్ఞ ఇత్యన్వయః। ౪॥ ౫॥ అథ క్రమప్రాప్తం మరీచేస్సంభూత్యాం జాతం వంశమాహ॥ పత్నీ మరీచేరితి॥ అత్రాల్పసంతానో మరీచేః పుత్రః పౌర్ణమాస ఉక్తః - బహుసంతానాః కాశ్యపవివస్వదా

ఖూద్ధరణీత్వియమ్॥ ౧౪౩। రాఘవత్వేభవత్సీతా రుక్మిణీకృష్ణజన్మని। అన్యేషుచావతారేషు విష్ణోరే షానపాయినీ॥ ౧౪౪॥ దేవత్వే దేవదేహేయం మనుష్యత్వేచమానుషీ। విష్ణోర్దేహానురూపాం వై కరోత్యేషాత్మనస్తనుమ్॥ ౧౪౫॥ యశ్చైతచ్ఛృణుయాజ్జన్మ లక్ష్మ్యాయశ్చపఠేన్నరః। శ్రియోనవిచ్యుతిస్తస్య గృహేయావత్కులత్రయమ్॥ ౧౪౬॥ పఠ్యతేయేషుచైవైషా గృహేషు శ్రీ కథా మునే। అలక్ష్మీః కలహాధారా న తేష్వాస్తే కదాచన॥ ౧౪౭ । ఏతత్తేకథితం సర్వం యన్మాం త్వం పరిపృచ్ఛసి। క్షీరాబ్ధౌ శ్రీర్యథాజాతా పూర్వం భృగుసుతాసతీ॥ ౧౪౮॥ ఇతిసకలవిభూత్యవాప్తిహేతుస్స్తుతిరియమింద్రముఖోద్గతాహిలక్ష్మ్యాః। అనుదినమిహపఠ్యతేనృభిర్యైర్వసతిన తేషుకదాచిదప్యలక్ష్మీః॥ ౧౪౯॥

ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - ప్రథమాంశే - నవమోధ్యాయః. ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

మైత్రేయః ॥ కథితం మే త్వయా సర్వం యత్పృష్టోసి మహామునే। భృగుసర్గాత్ప్రభృత్యేష సర్గో మే కథ్యతాం పునః॥ ౧॥ శ్రీ పరాశరః ॥ భృగోః ఖ్యాత్యాం సముత్పన్నా లక్ష్మీర్విష్ణుపరిగ్రహః॥ తథా ధాతృవిధాతారౌ ఖ్యాత్యాం జాతౌ సుతౌ భృగోః॥ ౨॥ ఆయతిర్నియతిశ్చైవ మేరోః కన్యే మహాత్మనః। భార్యే ధాతృవిధాత్రోస్తే తయోర్జాతౌ సుతావుభౌ॥ ౩॥ ప్రాణశ్చైవ మృకండుశ్చ మార్కండేయో మృకండుతః। తతో వేదశిరా జజ్ఞే ప్రాణస్యాపి సుతం శృణు ॥ ౪ ॥ ప్రాణస్య ద్యుతిమాన్పుత్ర అజావాంశ్చ తతోభవత్ । తతో వంశో మహాభాగ విస్తరం భార్గవో గతః॥ ౫॥ పత్నీ మరీచేస్సంభూతా

పునరితి॥ యదా హరిరాదిత్యో వామనోభూత్ - భార్గవో జామదగ్న్యః॥ ౧౪౩॥ రాఘవత్వ ఇతి॥ సీతా రావణాదిదుష్టనిగ్రహసాధనభూతా॥ ౧౪౪॥ ౧౪౫॥ ౧౪౬॥ పఠ్యత ఇతి॥ కలహాధారా కలహ ఆధారో యస్యాస్సా అలక్ష్మీః అశ్రీః కలహోపి తేషు న భవతీత్యర్థః॥ ౧౪౭॥ ౧౪౯॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - ప్రథమాంశే - నవమోధ్యాయః. ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

కథితమితి॥ పునః భృగుసర్గాత్ప్రభృతి భృగుసుతానువాదపూర్వకం - భృగోర్వంశః కథ్యతాం - అన్యథా పూర్వాపరసంబంధాప్రతీతేరిత్యర్థః॥ ౧॥ అతో భృగోస్సుతాననువదతి ॥ భృగోరితి ॥ విష్ణోః పరిగ్రహః పత్నీ ॥ ౨॥ ఆయతిరితి ॥ తాభ్యాం తయోరాయతినియత్యోః ప్రత్యేకం॥ ౩॥ ప్రాణశ్చేతి ॥ ప్రాణశ్చ మృకండుశ్చేత్యేవముభౌ జాతావిత్యన్వయః॥ ౪॥ ౫॥ తదేవం చతుర్వింశతి దక్షకన్యానాం మధ్యే శ్రద్ధాదీనాం త్రయోదశానాం ధర్మభార్యాణాం వంశాః కథితాః- అనంతరం ఖ్యాతిస్సత్యథ సంభూతిరిత్యుద్దిష్టానామేకాదశానాం భృగుమహాదేవమరీచ్యాదిభార్యాణాం మధ్యే ఖ్యాత్యాం భృగోర్వంశో నిరూపితః- సత్యాశ్చ భవభార్యాయా దక్షకోపాదప్రాధాన్యాప వదేహత్యాగోక్త్యా తస్యా వంశో నాభూదిత్యర్థః- అతః క్రమప్రాప్తం మరీచేస్సంభూత్యాం జాతం వంశమాహ॥ పత్నీ మరీచేరితి ॥ వంశసంకీర్తన ఇతి మరీచేరేవ కశ్యపోన్యః పుత్రః - తత్పుత్రా వివస్వదాదయః ఇత్యస్మిన్నేవాంశే అదితివంశసంకీర్తనే వక్ష్యతి - వివస్వతః శ్రాద్ధదేవాదయః - శ్రాద్ధదేవస్యేక్ష్వాకుప్రముఖా ఇత్యాదితత్పుత్రాః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ర్ణాపుత్రపౌత్రాదీనస్మిన్నంశే వంశసంకీర్తనే ఆదిత్యోత్పత్తిప్రస్తావే తురీయే౽ంశే సూర్యవంశప్రస్తావే చ వక్ష్యే॥ ౬॥
౭॥ ౮॥ ప్రీత్యామితి॥ తత్సుతః తస్య పులస్త్యస్యౌరసస్సుతః॥ ౯। ౧౦। ౧౧। ౧౨। రజ ఇతి॥ సప్తర్షయ ఇత్యేతే తృ
తీయే మన్వంతరే సప్తర్షయో భవిష్యంతి॥ ౧౩॥ సర్గప్రసంగాదగ్నిసర్గమాహ॥ యో౽సావితి॥ ౧౪ ॥ పావకమితి॥
యథా కౌర్మే॥ శ్లో॥ నిర్మథ్యః పవమానస్స్యాద్వైద్యుతః పావకస్స్మృతః। యశ్చాసౌ తపతే సూర్యే శుచిరగ్నిరసౌ
స్మృత ఇతి॥ జలాశినమితి శుచివిశేషణం॥ ౧౫॥ తేషామితి॥ పితృపుత్రత్రయం పితాపుత్రత్రయం చ - త్రయః పుత్రాః
ప్రత్యేకం పంచదశపుత్రకాః॥ ౧౬॥ ౧౭॥ పితర ఇతి॥ అగ్నిష్వాత్తా అయజ్వానో౽మూర్తాః త్రయో గణాః బర్హి
షదః యజ్వానః మూర్తిమంతశ్చత్వారః అగ్నిష్వాత్తసుతా మేనా॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే -

తిః పౌర్ణమాసమసూయత। విరజాః పర్వతశ్చైవ తస్య పుత్రౌ మహాత్మనః॥ వంశసంకీర్తనే పుత్రాన్
వదిష్యే౽హం తతో ద్విజ॥ ౬॥ స్మృతిశ్చాంగిరసః పత్నీ ప్రసూతా కన్యకాస్తథా। సినీవాలీ కుహూశ్చై
వ రాకా చానుమతిస్తథా॥ ౭ ॥ అనసూయా తథైవాత్రేర్జజ్ఞే పుత్రానకల్మషాన్। సోమం దుర్వా
ససం చైవ దత్తాత్రేయం చ యోగినమ్॥ ౮॥ ప్రీత్యాం పులస్త్యభార్యాయాం దత్తోత్రిస్తత్సుతో౽భవత్।
పూర్వజన్మని సో౽గస్త్యస్స్మృతస్స్వాయంభువే౽ంతరే॥ ౯॥ కర్దమశ్చార్వరీవాంశ్చ సహిష్ణుశ్చ సుతత్ర
యమ్। క్షమా తు సుషువే భార్యా పులహస్య ప్రజాపతేః॥ ౧౦॥ క్రతోశ్చ సంనతిర్భార్యా వాలఖిల్యా
నసూయత। షష్టిః పుత్రసహస్రాణి ఋషీణామూర్ధ్వరేతసామ్। అంగుష్ఠపర్వమాత్రాణాం జ్వల
ద్భాస్కరతేజసామ్॥ ౧౧॥ ఊర్జాయాం చ వసిష్ఠస్య సప్తాజాయంత వై సుతాః॥ ౧౨ ॥ రజో గోత్రో
ర్ధ్వబాహుశ్చ సవనశ్చానఘస్తథా। సుతపాశ్శుక్ర ఇత్యేతే సర్వే సప్తర్షయో౽మలాః॥ ౧౩॥ యో౽
సావగ్న్యభిమానీ స్యాత్ బ్రహ్మణస్తనయో౽గ్రజః। తస్మాత్స్వాహా సుతాంల్లేభే త్రీనుదారౌజసో ద్విజ
౧౪॥ పావకం పవమానం చ శుచిం చాపి జలాశినమ్॥ ౧౫॥ తేషాం తు సంతతావన్యే చత్వారింశచ్చ పంచ చ।
కథ్యంతే వహ్నయశ్చైతే పితాపుత్రత్రయం చ యత్॥ ౧౬॥ ఏవమేకోనపంచాశద్వహ్నయః పరికీర్తి
తాః॥ ౧౭ ॥ పితరో బ్రహ్మణా సృష్టా వ్యాఖ్యాతా యే మయా తవ। అగ్నిష్వాత్తా బర్హిషదో౽నగ్నయ
స్సాగ్నయశ్చ యే॥ తేభ్యస్స్వధా సుతే జజ్ఞే మేనాం వైతరణీం తథా॥ ౧౮॥ తే ఉభే బ్రహ్మవాదిన్యౌ యో
గిన్యౌ చాప్యుభే ద్విజ। ఉత్తమజ్ఞానసంపన్నే సర్వైస్సముదితైర్గుణైః॥ ౧౯॥ ఇత్యేషా దక్షకన్యానాం
కథితాపత్యసంతతిః। శ్రద్ధావాన్ సంస్మరన్నేతాం నానపత్యో౽భిజాయతే॥ ౨౦॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే

విస్తరతో వంశసంకీర్తనే చతుర్థాంశే వక్ష్యతి - అత్ర స్వల్పత్వాత్పౌర్ణమాసాన్వయమాత్రముక్తమిత్యర్థః॥ ౬॥
స్మృతిశ్చేతి॥ తాః కన్యా నిదర్శితాః సినీవాలీతి॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ క్రతోశ్చేతి॥ అంగుష్ఠపర్వమాత్రాణాం అంగుష్ఠప
ర్వప్రమాణానాం - ప్రమాణే మాత్రచ్ప్రత్యయః - అష్టాశీతిసహస్రాణి ఋషీణామితి పాఠాంతరం॥ ౧౧॥ ౧౨॥ రజ ఇ
తి॥ సప్తర్షయస్తృతీయే మన్వంతరే॥ ౧౩ ॥ యో౽సావితి॥ అగ్న్యభిమానీ అగ్న్యభిమానీ దేవస్సుజ్వలనమాత్రదే
హః బ్రహ్మణస్తనయో౽గ్రజః॥ శ్రు॥ ముఖాదగ్నిరజాయతేతి శ్రుతేః - ఉదారౌజసః అతితేజస్వినః॥ ౧౪॥ పావకమితి॥
జలాశినం సూర్యస్థత్వాత్ - తథా చ కౌర్మే॥ శ్లో॥ నిర్మథ్యః పవమానస్స్యాద్వైద్యుతః పావకస్స్మృతః - యశ్చా
సౌ తపతే సూర్యే శుచిరగ్నిరసౌ స్మృత ఇతి॥ పావకాదీన్ త్రీన్ సుతాన్ లేభ ఇతి పూర్వేణాన్వయః॥ ౧౫॥ తేషామితి॥ తే
షాం త్రయాణాం పంచదశ పంచదశ పంచదశేతి పంచచత్వారింశద్వహ్నయః - పితా బ్రహ్మపుత్రః ఏకః - తత్పుత్రత్ర
యం పావకాది॥ ౧౬॥ ఏవమితి॥ ఏవమేకోనపంచాశదగ్నయః॥ ౧౭॥ పితర ఇతి॥ అగ్నిష్వాత్తా అనగ్నయః అయజ్వానః - బ
ర్హిషదస్సాగ్నయో యజ్వానః॥ శ్రు॥ యే వా అయజ్వానో గృహమేధినస్తే పితరో౽గ్నిష్వాత్తాః - యే వై యజ్వానస్తే పి
తరో బర్హిషద ఇతి శ్రుతేః॥ ౧౮ ॥ తయోర్వివాహాదికం నాభూదిత్యాహ॥ తే ఉభే ఇతి॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ఇతి శ్రీధర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

విష్ణుచిత్తీయే - ప్రథమాంశే - దశమోఽధ్యాయః.

మనోర్దౌహిత్రో వంశ ఉక్తః అథతత్పుత్రాన్వయంవక్తుమనువదతి॥ ప్రియవ్రతేతి॥ ౧॥౨॥౩॥౪॥౫॥౬॥౭॥౮॥ ఏతదితి॥ పూర్వోక్తముత్తమత్వమాహ ॥ సర్వేతి ॥ సర్వభూభృదాశ్రయకేతనమితిచ పాఠః - సర్వభూభృతామాశ్రయస్య సార్వభౌమస్య కేతనంస్థానం॥ ౯॥ ఉచ్చైరితి॥ ఉచ్చైర్మనోరథః ఉచ్చాసనాభిలాషః॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥

ప్రథమాంశే - దశమోఽధ్యాయః.

శ్రీపరాశరః ॥ ప్రియవ్రతోత్తానపాదౌ మనోస్స్వాయంభువస్యతు। ద్వౌపుత్రౌసుమహావీర్యౌ ధర్మజ్ఞౌ కథితౌతవ॥ ౧॥ తయోరుత్తానపాదస్య సురుచ్యాముత్తమస్సుతః। అభీష్టాయామభూద్బ్రహ్మన్ పితురత్యంతవల్లభః॥ ౨॥ సునీతిర్నామయారాజ్ఞస్తస్యాసీన్మహిషీద్విజ। సనాతిప్రీతిమాంస్తస్యాంతస్యాశ్చాసీద్ధ్రువస్సుతః॥ ౩ ॥ రాజాసనస్థితస్యాంకం పితుర్భ్రాతరమాశ్రితమ్। దృష్ట్వోత్తమంధ్రువశ్చక్రే తమారోఢుంమనోరథమ్॥ ౪॥ ప్రత్యక్షంభూపతిస్తస్యాస్సురుచ్యానాభ్యనందత। ప్రణయేనాగతంపుత్రముత్సంగారోహణోత్సుకమ్॥ ౫॥ సపత్నీతనయందృష్ట్వా తమంకారోహణోత్సుకమ్। స్వపుత్రంచతథారూఢం సురుచిర్వాక్యమబ్రవీత్ ॥ ౬॥ క్రియతేకింవృథావత్సమహానేషమనోరథః। అన్యస్త్రీగర్భజాతేన హ్యసంభూయమమోదరే॥ ౭ ॥ ఉత్తమోత్తమమప్రాప్యమవివేకోఽభివాంఛసి। సత్యంసుతస్త్వమప్యస్య కింతునత్వంమయాధృతః॥ ౮ ॥ ఏతద్రాజాసనంసర్వభూభృత్సంశ్రయకేతనమ్। యోగ్యంమమైవపుత్రస్య కిమాత్మాక్లిశ్యతేత్వయా ॥ ౯ ॥ ఉచ్చైర్మనోరథస్తేయం మత్పుత్రస్యేవకింవృథా। సునీత్యామాత్మనోజన్మ కింత్వయానావగమ్యతే॥ ౧౦॥ శ్రీపరాశరః॥ ఉత్సృజ్యపితరంబాలస్తచ్ఛ్రుత్వామాతృభాషితమ్। జగామకుపితోమాతుర్నిజాయాద్విజమందిరమ్॥౧౧॥

స్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - ప్రథమాంశే - దశమోఽధ్యాయః.

మనోఃకన్యాన్వయఃప్రోక్తఃపుత్రవంశోఽధునోచ్యతే। అత్రాధ్యాయత్రయేణాహధ్రువస్య చరితంమహత్॥ శ్రీధరీయోయంశ్లోకః॥ మనోర్ద్వౌపుత్రౌ ద్వేకన్యేచ - తత్రకన్యయోర్వంశఉక్తః - ఇదానీంపుత్రద్వయానువాదపూర్వకంఉత్తానపాదవంశమాహ - ప్రియవ్రతేత్యాదినా॥ ౧ ॥ తయోరితి॥ తయోర్మధ్యేఉత్తానపాదస్య సురుచిస్సునీతిరితి ద్వేభార్యే- తస్యసురుచ్యాంఅభీష్టాయాంప్రేయస్యాముత్తమోనామపుత్రోభూత్ ॥ ౨॥౩॥ రాజాసనేతి॥ రాజాసనస్థితస్యపితురంకం ఉత్సంగమాశ్రితం భ్రాతరముత్తమందృష్ట్వా - తమంకమారోఢుంధ్రువోమనోరథంచక్రఇత్యన్వయః॥ ౪॥ ప్రత్యక్షమితి॥ సురుచ్యాఃప్రేయస్యాఃప్రత్యక్షంసమక్షం - తత్ప్రణయభంగభయాత్ ధ్రువంనాభ్యనందత॥ ౫ ॥ సపత్నీతనయమితి॥ తంధ్రువంపితురంకారోహణోత్సుకందృష్ట్వా - తథాస్వపుత్రంచతదంకారూఢందృష్ట్వా- సురుచిరబ్రవీదిత్యన్వయః॥ ౬॥ సురుచ్యాదురుక్తిమసహమానోధ్రువః - స్త్రీజితంపితరంవిహాయ - మాతుస్సమీపంగత్వా- దుఃఖితాయాస్తస్యా అనుమత్యాపురాన్నిర్గత్య - సప్తర్షీణాముపదేశేనమధువనేభగవంతమారాధ్య- సర్వోత్తమంపదంప్రాప్తఇతిక్రమేణకథయిష్యన్ - సురుచ్యాదురుక్తిమాహ॥ క్రియతేకిమిత్యాదిచతుర్భిః॥౭॥ ఉత్తమోత్తమమితి॥ అవివేకఃఅమతిః॥౮॥ ఏతదితి॥ ఏతద్రాజాసనంసర్వభూభృతాంసంశ్రయస్యచక్రవర్తినఃకేతనంస్థానం - మత్పుత్రస్యైవయోగ్యం॥౯॥ ఉచ్చైరితి॥ నహిరాజపుత్రమాత్రలభ్యమేతత్ - కింతుమద్గర్భసంభవసౌభాగ్యలభ్యం - అతస్తవాయముత్కృష్టర్ధిమనోరథఃవృథైవేత్యతిగర్వితోక్తిః ॥ ౧౦ ॥ ౧౧॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧౨। ౧౩। ౧౪। నిశ్వస్యేతి॥ తస్మిన్వృత్తాంతే కథితే సతి శ్వాసతాపోష్ణేన శ్వాసేన దుఃఖజనితేన కృశదృష్టిః॥ ౧౫।
౧౬।౧౭।౧౮।౧౯।౨౦। ౨౧।౨౨।౨౩।౨౪।౨౫। ౨౬।౨౭।౨౮।౨౯।౩౦। సఇతి॥ పూర్వాగతాన్ పూర్వమేవాత్మ

తం దృష్ట్వా కుపితం పుత్త్రమీషత్ప్రస్ఫురితాధరమ్। సునీతిరంకమారోప్య మైత్రేయేదమభాషత॥ ౧౨॥
వత్సకః కోపహేతుస్తే కశ్చ త్వాం నాభినందతి। కోఽవజానాతి పితరం తవ యస్తేఽపరాధ్యతి॥ ౧౩॥
శ్రీపరాశరః॥ ఇత్యుక్తస్సకలం మాత్రే కథయామాస తద్యథా। సురుచిః ప్రాహ భూపాల ప్రత్యక్షమ
తి గర్వితా॥ ౧౪॥ నిశ్వస్యేతి కథితే తస్మిన్పుత్త్రేణ దుర్మనాః। శ్వాసతాపోష్ణేనాదీనా సునీతిర్వా
క్యమబ్రవీత్॥ ౧౫॥ సునీతిః॥ సురుచిస్సత్యమాహేదం స్వల్పభాగ్యోఽసి పుత్త్రక। న హి పుణ్యవతాం వత్స
స్సపత్నైరేవముచ్యతే॥ ౧౬॥ నోద్వేగస్తాత కర్తవ్యః కృతం యద్భవతా పురా। తత్కోఽపహర్తుం శ
క్నోతి దాతుం కశ్చాకృతం త్వయా॥ ౧౭॥ తత్త్వయా నాత్ర కర్తవ్యం దుఃఖం తద్వాక్యసంభవమ్॥ ౧౮॥
రాజాసనం తథా ఛత్త్రం వరాశ్వా వరవారణాః। యస్య పుణ్యాని తస్యైతే మత్వైవం తచ్ఛామ్య పుత్త్రక॥
౧౯॥ అన్యజన్మకృతైః పుణ్యైస్సురుచ్యాం సురుచిర్నృపః। భార్యేతి ప్రోచ్యతే చాన్యా మద్విధా పుణ్యవ
ర్జితా॥ ౨౦॥ పుణ్యోపచయసంపన్నస్తస్యాః పుత్త్రస్తథోత్తమః। మమ పుత్త్రస్తథా జాతస్స్వల్పపు
ణ్యో ధ్రువ భవాన్॥ ౨౧॥ తథాపి దుఃఖం న భవాన్కర్తుమర్హతి పుత్త్రక। యస్య యావత్స తేనైవ
స్వేన తుష్యతి బుద్ధిమాన్॥ ౨౨॥ యది చేద్దుఃఖమత్యర్థం సురుచ్యా వచనాత్తవ। తత్పుణ్యప్రచయే య
త్నం కురు సర్వఫలప్రదే॥ ౨౩॥ సుశీలో భవ ధర్మాత్మా మైత్రః ప్రాణిహితే రతః। నిమ్నం యథాపః
ప్రవణాః పాత్రమాయాంతి సంపదః॥ ౨౪॥ ధ్రువ ఉవాచ॥ అంబ యత్త్వమిదం ప్రాత్థ ప్రశమాయ వచో
మమ। నైతద్దుర్వచసా భిన్నే హృదయే మమ తిష్ఠతి॥ ౨౫॥ సోఽహం తథా యతిష్యామి యథా సర్వోత్తమోత్
తమమ్। స్థానం ప్రాప్స్యామ్యశేషాణాం జగతామభిపూజితమ్॥ ౨౬॥ సురుచిర్దయితా రాజ్ఞస్తస్యా
జాతోఽస్మి నోదరాత్। ప్రభావం పశ్య మేఽంబ త్వం వృద్ధస్యాపి తవోదరే॥ ౨౭॥ ఉత్తమస్స మమ భ్రాతా
యో గర్భేణ ధృతస్తయా। స రాజాసనమాప్నోతు పిత్రా దత్తం తథాస్తు తత్॥ ౨౮॥ నాన్యదత్తమభీప్సా
మి స్థానమంబ స్వకర్మణా। ఇచ్ఛామి తదహం స్థానం యన్న ప్రాప పితా మమ॥ ౨౯॥ శ్రీపరాశరః॥ ని
ర్జగామ గృహాన్మాతురిత్యుక్త్వా మాతరం ధ్రువః। పురాచ్చ నిర్గమ్య తతస్తద్బాహ్యోపవనం యయౌ॥
౩౦॥ స దదర్శ మునీంస్తత్ర సప్త పూర్వాగతాన్ ధ్రువః। కృష్ణాజినోత్తరీయేషు విష్టరేషు సమాస్థితాన్

౧౨। వత్సేతి॥ యస్తే అపరాధ్యతి అపరాధం కరోతి- తవ పితరమవజానాతి స చైవం భూతః క ఇత్యర్థః॥ ౧౩। ౧౪। నిశ్వ
స్యేతి॥ తస్మిన్సురుచ్యా వచసి కథితే సతి - శ్వాసేనాత్యుష్ణేన తాపోష్ణేనాతిదుఃఖేనేత్యర్థః॥ ౧౫। ౧౬। నే
తి॥ ఉద్వేగః క్లేశః॥ ౧౭। ౧౮। రాజాసనమితి॥ ఏతన్మత్వా వబుధ్య- శామ్య ఉపశమం భజ॥ ౧౯। అన్యజన్మకృతైరితి॥
సురుచ్యాం నృపతిస్సురుచిరతి ప్రీతిమాన్ - మద్విధా మాదృశీ తు కేవలం భార్యేతి ప్రోచ్యతే॥ ౨౦। ౨౧। తథాపీతి॥ య
స్య యావద్దైవప్రాప్తం - స తేన స్వేనైవ దైవేన ప్రాప్తేన - తుష్యతి॥ ౨౨। ౨౩। సుశీల ఇతి॥ మైత్రః మిత్రధర్మః
ప్రవణాః నిమ్నదేశాభిముఖ్యస్సత్యః ఆపః - పాత్రం సద్గుణం నరం॥ ౨౪॥ అంబేతి॥ అంబ హే మాతః - మమ ప్రశమా
య - నోద్వేగస్తాత కర్తవ్య ఇత్యాది పంచశ్లోకరూపం యద్వచః ప్రాత్థ ప్రబ్రవీషి తదేతత్ - ఉద్భిన్నభాండే పయ
ఇవ మమ హృదయే న తిష్ఠతి॥ ౨౫॥ ౨౬॥ సురుచిరితి॥ వృద్ధస్య వృద్ధిం ప్రాప్తస్యాపి॥ ౨౭॥ ౨౮॥ నేతి॥ అన్యదత్తం నేచ్ఛామి-
కింతు స్వకర్మణా స్వకర్మసామర్థ్యేనైవ ఇచ్ఛామి॥ ౨౯॥ ౩౦॥ స ఇతి॥ పూర్వాగతాన్ స్వానుగ్రహాయ తతః పూర్వ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization; eGangotri.

నోఽనుగ్రహోఽర్థమాగతాః - కృష్ణాజినోత్తరీయాణ్యేవ విష్టరాః తేషు ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ చతుఃపంచాబ్దేతి ॥ ఇతః ప్రాక్చతుర్థే పంచమే వాబ్దే సంభూతః ॥ ౩౪ ॥ నేతి ॥ చింత్యం కుటుంబపోషణాది - ధ్రియతే జీవతి ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ ౪౦ ॥ ౪౧ ॥ ఏతదితి ॥ యథా ప్రాప్యతే తథా కథ్యతాం - ఏతత్కథనమేవ సాహాయ్యం తత్క్రియతామ్ ॥ ౪౨ ॥ భగవతి భక్త్యతిశయాద్ధ్రువే కారుణ్యాచ్చ సర్వేఽపి ప్రతివదంతి ప్రణందంతి చ అనారాధితేత్యాదిసప్తభిః ॥ ౪౩ ॥ ౪౪ ॥ ౪౫ ॥ ౪౬ ॥ ౪౭ ॥ ౪౮ ॥ ప్రాప్నోషీతి ॥ మనసేతి ఇతః పూర్వమక్లిష్టమపి దదాతి - కింపునః క్లిష్టమితి ॥ ౪౯ ॥ ఆరాధ్య

౩౧ ॥ స రాజపుత్రస్తాన్ సర్వాన్ ప్రణిపత్యాభ్యభాషత । ప్రశ్రయావనతస్సమ్యగభివాదనపూర్వకమ్ ॥ ౩౨ ॥ ధ్రువ ఉవాచ ॥ ఉత్తానపాదతనయం మాం నిబోధత సత్తమాః । జాతం సునీత్యాం నిర్వేదాద్యుష్మాకం ప్రాప్తమంతికమ్ ॥ ౩౩ ॥ ఋషయ ఊచుః ॥ చతుఃపంచాబ్దసంభూతో బాలస్త్వం నృపనందన । నిర్వేదకారణం కించిత్తవ నాద్యాపి విద్యతే ॥ ౩౪ ॥ న చింత్యం భవతః కించిద్ధ్రియతే భూపతిః పితా । న చైవేష్టవియోగాది తవ పశ్యామ బాలక ॥ ౩౫ ॥ శరీరే న చ తే వ్యాధిరస్మాభిరుపలక్ష్యతే । నిర్వేదః కింనిమిత్తస్తే కథ్యతాం యది విద్యతే ॥ ౩౬ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ తతస్స కథయామాస సురుచ్యా యదుదాహృతమ్ । తన్నిశమ్య తతః ప్రోచుర్మునయస్తే పరస్పరమ్ ॥ ౩౭ ॥ అహో క్షాత్రం పరం తేజో బాలస్యాపి యదక్షమా । సపత్న్యా మాతురుక్తం యద్ధృదయాన్నాపసర్పతి ॥ ౩౮ ॥ భోభోః క్షత్రియదాయాద నిర్వేదాద్యత్త్వయాధునా । కర్తుం వ్యవసితం తన్నః కథ్యతాం యది రోచతే ॥ ౩౯ ॥ యచ్చ కార్యం తవాస్మాభిస్సాహాయ్యమమితద్యుతే । తత్కథ్యతాం వివక్షుస్త్వమస్మాభిరుపలక్ష్యసే ॥ ౪౦ ॥ ధ్రువః ॥ నాహమర్థమభీప్సామి న రాజ్యం ద్విజసత్తమాః । తత్స్థానమేకమిచ్ఛామి భుక్తం నాన్యేన యత్పురా ॥ ౪౧ ॥ ఏతన్మే క్రియతాం సమ్యక్కథ్యతాం ప్రాప్యతే యథా । స్థానమగ్ర్యం సమస్తేభ్యస్స్థానేభ్యో మునిసత్తమాః ॥ ౪౨ ॥ మరీచిః ॥ అనారాధితగోవిందైర్నరైస్స్థానం నృపాత్మజ । న హి సంప్రాప్యతే శ్రేష్ఠం తస్మాదారాధయాచ్యుతమ్ ॥ ౪౩ ॥ అత్రిః ॥ పరః పరాణాం పురుషో యస్య తుష్టో జనార్దనః । స ప్రాప్నోత్యక్షయం స్థానమేతత్సత్యం మయోదితమ్ ॥ ౪౪ ॥ అంగిరాః ॥ యస్యాంతస్సర్వమేవేదమచ్యుతస్య మహాత్మనః । తమారాధయ గోవిందం స్థానమగ్ర్యం యదీచ్ఛసి ॥ ౪౫ ॥ పులహః ॥ పరం బ్రహ్మ పరం ధామ యోఽసౌ బ్రహ్మ తథా పరమ్ । తమారాధ్య హరిం యాతి ముక్తిమప్యతిదుర్లభామ్ ॥ ౪౬ ॥ క్రతుః ॥ యో యజ్ఞపురుషో యజ్ఞో యజ్ఞేశః పరమః పుమాన్ । తస్మింస్తుష్టే యదప్రాప్యం కిం తదస్తి జనార్దనే ॥ ౪౭ ॥ పులస్త్యః ॥ ఐంద్రమింద్రః పరం స్థానం యమారాధ్య జగత్పతిమ్ । ప్రాప యజ్ఞపతిం విష్ణుం తమారాధయ సువ్రత ॥ ౪౮ ॥ వసిష్ఠః ॥ ప్రాప్నోష్యారాధితే విష్ణౌ మనసా యద్యదిచ్ఛసి । త్రైలోక్యాంతర్గతం స్థానం కిము వత్సోత్తమోత్తమమ్ ॥ ౪౯ ॥ ధ్రువః ॥ ఆరాధ్యః కథితో దేవో భవద్భిః ప్రణతస్య మే । మయా తత్పరితోషాయ

మేవ తత్రాగతాః - కృష్ణాజినముత్తరీయముపర్యాస్తరణమేషాం తేషు విష్టరేషు కుశాసనేషూపవిష్టాః ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ ఉత్తానపాదతనయమితి ॥ నిర్వేదాద్దుఃఖాత్ప్రాప్తం జానీధ్వమ్ ॥ ౩౩ ॥ చతుఃపంచాబ్దేతి ॥ చత్వారః పంచ వాబ్దా యస్య స చాసౌ సంభూతస్సమ్యగ్వ్యాఖ్యాతః సౌకుమార్యేణ జాతః అల్పవయాః కోమలతనుశ్చేత్యర్థః ॥ ౩౪ ॥ నేతి ॥ చింత్యం కుటుంబాదివిషయం భవతః కించిన్నాస్తి - యతః పితా ధ్రియతే జీవతి ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ అహో ఇతి ॥ అక్షమా మానభంగాసహనమ్ ॥ ౩౮ ॥ భోభోః క్షత్రియదాయాదేతి ॥ క్షత్రియదాయాద క్షత్రియపుత్ర ॥ ౩౯ ॥ యదితి ॥ వివక్షుః కించిద్వక్తుమిచ్ఛుః - తత్సాహాయ్యమ్ ॥ ౪౦ ॥ ౪౧ ॥ ఏతదితి ॥ ఏతత్సాహాయ్యం క్రియతాం - సాహాయ్యప్రకారమాహ - సమ్యక్కథ్యతామితి ॥ ౪౨ ॥ ౪౩ ॥ ౪౪ ॥ ౪౫ ॥ ౪౬ ॥ ౪౭ ॥ ౪౮ ॥ ప్రాప్నోషీతి ॥ మనసా యద్యదిచ్ఛసి బ్రహ్మలోకాది - తదపి ప్రాప్నోషి - కిము త్రైలోక్యాంతర్గతముత్తమోత్తమం స్థానం ప్రాప్నోషీతి కిము వక్తవ్యమ్ ॥ ౪౯ ॥ శ్రీధరీయోఽయమ్ ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఇతి॥ సుతేతి అనుపనీతస్యాప్యాత్మనో యోగ్యం జప్యం పృచ్ఛతి॥ ౨౦॥ యథేతి॥ యథేతి జపాంగ ప్రశ్నః॥ ౨౧॥ ౨౨॥ చిత్తైకాగ్ర్యరూపో యోగో జపస్యాంగమితి సయోగం జప్యముపదిశంతి బాహ్యార్థాదిత్యాదిత్రిభిః॥ బాహ్యార్థాదితి॥ బాహ్యార్థాచ్చిత్తం త్యాజయేదితి హింసానృతాది నిషిద్ధత్యాగరూపో యమః- సర్వవిషయత్యాగరూపః ప్రత్యాహార శ్చోక్తః- నిశ్చలం కుర్వీతేత్యాసన ప్రాణాయామౌ- తదధీనత్వాచ్చిత్తస్థైర్యస్య - తస్మిన్నేవేతి శుభాశ్రయే ధారణా॥ ౨౩॥ ఏవమితి॥ ధృతాత్మనేతి యథార్హం శౌచాదిస్వీకృతయత్నేనేతి నియమః - ఏకాగ్రచిత్తేనేతి ధ్యానం - తన్మయేనేతి సమాధిః - ఇత్యష్టాంగయోగ ఉక్తః- తస్యైవ మైత్రేయ యోగినఇతి హియోగిత్వం వక్ష్యతి॥ ౨౪॥ హిరణ్యగర్భేతి॥ శ్లో॥ హిరణ్యమస్య గర్భోఽభూద్ధిరణ్యస్యాపి గర్భజః। తస్మాద్ధిరణ్యగర్భం తం పురాణజ్ఞాః ప్రచక్షత ఇతి భారతే హిరణ్యగర్భశబ్దనిరుక్త్యా హిరణ్మయం బ్రహ్మాండం గర్భో యస్య స హిరణ్యగర్భః - స చాత్ర పురుషాదిసమభివ్యాహారాత్కాలాత్మా జ్ఞేయః- హిరణ్యగర్భః వ్యష్టిః- పురుషః సమష్టిరితి కేచిత్ -అత్ర ద్వాదశాక్షరమంత్రో వివక్షితః లైంగాదిషు ధ్రువస్య తన్మంత్రోపదేశ ప్రసిద్ధేః - స తు రహస్యోపదేష్టవ్యత్వాదత్ర యథాపాఠం న పఠితః॥ ౨౫॥ ౨౬॥ దదావితి॥ తథా త్వమితి- కులదేవతా మంత్రో హి శీఘ్రం సిధ్యతి॥ ౨౭॥ ఇతి శ్రీ విష్ణుచిత్తీయే- ప్రథమాంశే-ఏకాదశోఽధ్యాయః.

యజ్జప్తవ్యం తదుచ్యతామ్॥ ౨౦॥ యథా చారాధనం తస్య మయా కార్యం మహాత్మనః। ప్రసాదసుముఖా స్తన్మే కథయంతు మహర్షయః॥ ౨౧॥ ఋషయ ఊచుః॥ రాజపుత్ర యథా విష్ణోరారాధనపరైర్నరైః॥ కార్యమారాధనం తన్నో యథావచ్ఛ్రోతుమర్హసి॥ ౨౨॥ బాహ్యార్థాదఖిలాచ్చిత్తం త్యాజయేత్ప్రథమం నరః। తస్మిన్నేవ జగద్ధామ్ని తతః కుర్వీత నిశ్చలమ్॥ ౨౩॥ ఏవమేకాగ్రచిత్తేన తన్మయేన ధృతాత్మనా। జప్తవ్యం యన్నిబోధైతత్ తన్నః పార్థివనందన॥ ౨౪॥ హిరణ్యగర్భపురుషప్రధానావ్యక్తరూపిణే। ఓం నమో వాసుదేవాయ శుద్ధజ్ఞానస్వభావినే॥ ౨౫ ॥ ఏతజ్జజాప భగవాన్ జప్యం స్వాయంభువో మనుః। పితామహస్తవ పురా తస్య తుష్టో జనార్దనః॥ ౨౬॥ దదౌ యథాభిలషితామృద్ధిం త్రైలోక్యదుర్లభామ్। తథా త్వమపి గోవిందం తోషయైతత్సదా జపన్॥ ౨౭॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే-ప్రథమాంశే-ఏకాదశోఽధ్యాయః.

శ్లో॥ కృష్ణారాధనమేవైకం పుంసస్సర్వఫలప్రదం। సర్వైర్వరప్యైవమేవోక్తైతదుపాయం బుభుత్సతే - ధ్రువః॥ ఆరాధ్యః కథిత ఇత్యాదిద్వాభ్యాం॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ బాహ్యార్థాదితి॥ బాహ్యార్థాద్విరక్త్యాదినా- అష్టాంగయోగసాధ్యచిత్తసమాధానపూర్వకమంత్ర జపముపదిశంతి - తత్ర ప్రథమం బాహ్యార్థాచ్చిత్తం త్యాజయేదితి త్యాగానుకూల ప్రాథమిక ప్రయత్నవిధానేన యథార్హం యమ నియమాసన ప్రాణాయామపూర్వక ప్రత్యాహార ఉక్తః- తస్మిన్నేవ నిశ్చలం కుర్వీతి ధారణోక్తా॥ ౨౩॥ ఏవమితి॥ ఏవమనేన ప్రకారేణ ఏకాగ్రచిత్తేనేతి పూర్వోక్త షడంగసాధ్యం ధ్యానముక్తం - తథా చ వక్ష్యతి॥ శ్లో॥ తద్రూపప్రత్యయే చైకా సంతతిశ్చాన్యనిస్పృహా। తద్ధ్యానం ప్రథమైరంగైష్షడ్భిర్నిష్పాద్యతే నృపేతి - తన్మయేనేతి సమాధిరుక్తః - ధృతాత్మనేతి పునర్లయ విక్షేప ప్రాప్తౌ తత్పరిహారాయ చిత్తస్థైర్యే ప్రయత్న ఉక్తః - తదుక్తం శ్రీమద్గీతాసు - యతో యతో నిశ్చలతి మనశ్చంచలమస్థిరమ్। తతస్తతో నియమ్యైతదాత్మన్యేవ వశం నయేదితి॥ ౨౪॥ హిరణ్యగర్భేతి॥ హిరణ్యగర్భో బ్రహ్మా - పురుషో విష్ణుః- ప్రధీయతే ప్రక్షిప్యతే ప్రకృతౌ విశ్వమనేనేతి ప్రళయహేతుః ప్రధానసంజ్ఞః కాలః - అవ్యక్తస్తేషాం త్రయాణాం నియంతా - త్రిగుణా మాయాశక్తిః కారణమాత్మా- ఓం నమో వ్యక్తరూపాయేతి పాఠాంతరే వ్యక్తం విశ్వమేతాని రూపాణి సంతి యస్య తస్మై ఏవమాదికేష్వసత్స్వపి శుద్ధజ్ఞానాత్మకం స్వభావః అచ్యుత ఏవాస్తి యస్య తస్మై - ఓంకారప్రతిపాద్యాయ - నమ ఇతి మంత్రార్థః - మంత్రస్తు - ఓం నమో భగవతే వాసుదేవాయేతి॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య- శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం- ప్రథమాంశే- ఏకాదశోఽధ్యాయః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧।౨। ౩।౪। యత్రేతి॥ హరిమేధసః హరిః పాపహారీ స్వర్ణవచ్ఛుద్ధా మేధా యస్య స హరిమేధాః తస్య హరిమేధసః ఛాందసత్వాదసిచ్ ప్రత్యయః॥ ౫॥ మరీచిమిశ్రైరితి॥ అమన్యత దదర్శ ॥ ౬ ॥ అనన్యచేతస ఇతి॥ సర్వభావగతః చిత్తవృత్తేస్సాకల్యేన విషయతయాఽవిర్భూతః॥ ౭॥ మనసీతి॥ న శశాకేతి గరిమాఖ్యసిద్ధిరాసీదిత్యర్థః॥౮॥౯॥౧౦॥ ౧౧॥ యామా ఇతి॥ యామాస్స్వాయంభువమన్వంతరే దేవాః॥౧౨॥ కూశ్మాండా ఇతి॥ కూశ్మాండాః ఉపదేవభేదాః॥

శ్రీపరాశరః॥ నిశమ్య తదశేషేణ మైత్రేయ నృపతేస్సుతః। నిర్జగామ వనాత్తస్మాత్ప్రణిపత్య స తానృషీన్॥ ౧॥ కృతకృత్యమివాత్మానం మన్యమానస్తతో ద్విజ। మధుసంజ్ఞం మహాపుణ్యం జగామ యమునాతటమ్॥ ౨॥ పునశ్చ మధుసంజ్ఞేన దైత్యేనాధిష్ఠితం యతః। తతో మధువనం నామ్నా ఖ్యాతమత్ర మహీతలే॥ ౩ ॥ హత్వా చ లవణం రక్షో మధుపుత్రం మహాబలమ్। శత్రుఘ్నో మధురాం నామ పురీం యత్ర చకార వై॥ ౪ ॥ యత్ర వై దేవదేవస్య సాన్నిధ్యం హరిమేధసః। సర్వపాపహరే తస్మింస్తపస్తీర్థే చకార సః॥౫॥ మరీచిమిశ్రైర్మునిభిర్యథోద్దిష్టమభూత్తథా। ఆత్మన్యశేషదేవేశం స్థితం విష్ణుమమన్యత॥ ౬॥ అనన్యచేతసస్తస్య ధ్యాయతో భగవాన్ హరిః। సర్వభూతగతో విప్ర సర్వభావగతోఽభవత్॥ ౭॥ మనస్యవస్థితే తస్య విష్ణౌ మైత్రేయ యోగినః। న శశాక ధరా భారముద్వోఢుం భూతధారిణీ॥౮॥ వామపాదస్థితే తస్మిన్ననామార్ధేన మేదినీ। ద్వితీయం చ ననామార్ధం క్షితేర్దక్షిణతః స్థితే॥ ౯ ॥ పాదాంగుష్ఠేన సంపీడ్య యదా స వసుధాం స్థితః। తదా సమస్తా వసుధా చచాల సహ పర్వతైః ॥ ౧౦ ॥ నద్యో నదాస్సముద్రాశ్చ సంక్షోభం పరమం యయుః। తత్క్షోభాదమరాః క్షోభం పరం జగ్ముర్మహామునే॥ ౧౧ ॥ యామా నామ తదా దేవా మైత్రేయ పరమాకులాః। ఇంద్రేణ సహ సంమంత్ర్య ధ్యానభంగం ప్రచక్రముః॥౧౨॥ కూశ్మాండా వివిధై రూపైస్సహేంద్రేణ మహామునే। సమాధిభంగమత్యర్థమారబ్ధాః కర్తుమాతురాః॥ ౧౩॥ సునీతిర్నామ తన్మాతా సాస్రా తత్పురతః స్థితా। పుత్రేతి కరుణాం వాచమాహ మాయామయీ తదా॥౧౪॥ పుత్రకాస్మాన్నివర్తస్వ శరీరాత్యయదారుణాత్। నిర్బంధతో మయా లబ్ధో బహుభిస్త్వం మనోరథైః॥ ౧౫॥ దీనామేకాం పరిత్యక్తుమనాథాం న త్వమర్హసి। సపత్నీవచనాద్వత్స హ్యగతేస్త్వం

నిశమ్యేతి॥ తస్మాత్పురోపవనాన్నిర్జగామ॥౧॥౨॥౩॥౪॥యత్రేతి॥ హరతీతి హరిః సర్వదుఃఖహారిణీ యద్విషయా మేధా హరిమేధాః తస్య హరిమేధసః॥ నిత్యమసిచ్ ప్రజామేధయోరితి సాంతత్వం ॥ ౫ ॥ మరీచిమిశ్రైరితి॥ మరీచిమిశ్రైః మరీచిముఖ్యైః - యథోద్దిష్టముపదిష్టం - అమన్యత దదర్శ॥ ౬॥ అనన్యచేతస ఇతి॥ సర్వభావగతః సర్వభావేన విశ్వరూపేణ తచ్చిత్తతాం గతః ప్రాప్తోఽభవత్॥ ౭॥ తతశ్చ తద్భారముద్వోఢుం భూర్నాశక్నోదిత్యాహ॥ మనస్యవస్థిత ఇత్యాదిత్రిభిః॥ ౮॥ వామపాదేతి॥ వామేన పాదేన స్థితే తస్మిన్ మేదినీ అర్ధభాగతో ననామ- అవనతాభూత్ - దక్షిణతః దక్షిణేన పాదేన స్థితే తస్మిన్ - క్షితేర్ద్వితీయం దక్షిణమర్ధం ననామ॥౯॥ పాదాంగుష్ఠేనేతి॥ యదా సః పాదాంగుష్ఠేన చ వసుధాం మధ్యతస్సంపీడ్య ఆక్రమ్య స్థితః - తదా సమస్తా వసుధా చచాల॥ ౧౦॥ నద్య ఇతి॥ నద్యాదయః క్షోభం ప్రాప్తాః తత్క్షోభాత్ నద్యాదీనాం క్షోభాత్ అమరాః ఇంద్రాదయః పరం క్షోభం జగ్ముః ప్రాప్తాః॥ ౧౧॥ తతో దేవైరనేకధా విఘ్నే క్రియమాణే తత్సమాధేరవ్యుత్థానలక్షణం అతిదార్ఢ్యమాహ యామా నామేత్యాదినా ఏవం సర్వాసు మాయాస్విత్యేతత్ ప్రాక్తనేన గ్రంథేన॥ ౧౨॥ కూశ్మాండా ఇతి॥ కూశ్మాండాః కేచిదుపదేవాః॥ ౧౩ ॥ సునీతిరితి॥ సాస్రా అశ్రుమతీ సతీ॥ ౧౪ ॥ పుత్రకేతి॥ శరీరస్యాత్యయేన దారుణాత్ తీవ్రాత్ - నిర్బంధతః అస్మాత్తపోనిర్బంధాన్నివర్తస్వ॥ ౧౫ ॥ దీనామితి॥ సపత్నీవచనాత్ క్రుద్ధస్సన్ మాం త్యక్తుం నార్హ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧౩। ౧౪। ౧౫। ౧౬। క్వేతి ॥ నిర్బన్ధః అభినివేశః॥ ౧౭। ౧౮। ౧౯। మత్ప్రీతిరితి ॥ వయోవస్థాక్రియాక్రమం వయోవస్థానుచోదితం క్రియాక్రమం- నివర్త్యాస్మాదధర్మత ఇతి ॥ శ్లో ॥ వృథాతీర్థం వృథాదానం వృథాజప్యం వృథాహుతం । సజీవతి వృథా బ్రహ్మన్ యస్య మాతా సుదుఃఖితేతి పురాణవచనాత్ - మద్విరుద్ధాదకాలతపశ్చర్యారూపాదధర్మాన్నివర్తస్వేతి భావః- మత్ప్రీత్యా పరమం ధర్మమితి పాఠే వయోవస్థాక్రియాక్రమరూపం పరమం ధర్మం మత్ప్రీత్యానువర్తస్వ - స్వధర్మో హి మాతాపితృగురుధర్మాన్నోత్కృష్యతే అపితు తత్సమ్మత్యైవోత్కృష్యతే ॥ శ్లో ॥ యదేతేభ్యో న జానీయాః కర్మలోకవిగర్హితం । స ధర్మ ఇతి మన్తవ్యో నాత్ర కార్యా విచారణేతి భారతోక్తేః॥ ౨౦॥ ౨౧॥ తామితి ॥ పశ్యన్నపి వ్యాపారితచక్షురిన్ద్రియోఽపి ప్రయుక్తబాహ్యేన్ద్రియోఽపి వా॥

గతిర్మమ॥ ౧౬॥ క్వ చ త్వం పఞ్చవర్షీయః క్వ చైతద్దారుణం తపః । నివర్త్యతాం మనః కష్టాన్నిర్బన్ధాత్ఫలవర్జితాత్ ॥ ౧౭ ॥ కాలః క్రీడనకానాం తే తదన్తేఽధ్యయనస్య తే । తతస్సమస్తభోగానాం తదన్తే చేష్యతే తపః॥ ౧౮ ॥ కాలః క్రీడనకానాం యస్తవ బాలస్య పుత్రక । తస్మింస్త్వమిచ్ఛసి తపః కిం నాశాయాత్మనో రతః॥ ౧౯ ॥ మత్ప్రీతిః పరమో ధర్మో వయోవస్థాక్రియాక్రమమ్ । అనువర్తస్వ మా మోహాన్నివర్త్యాస్మాదధర్మతః॥ ౨౦ ॥ పరిత్యజతి వత్సాద్య యద్యేతన్న భవాంస్తపః । త్యక్ష్యామ్యహమపి ప్రాణాంస్తతో వై పశ్యతస్తవ॥ ౨౧॥ శ్రీపరాశరః॥ తాం ప్రలాపవతీమేవం బాష్పావిలవిలోచనామ్ । సమాహితమనా విష్ణౌ పశ్యన్నపి న దృష్టవాన్॥ ౨౨ ॥ వత్స వత్స సుఘోరాణి రక్షాంస్యేతాని భీషణే । వనేఽభ్యుద్యతశస్త్రాణి సమాయాన్త్యపగమ్యతామ్॥ ౨౩॥ ఇత్యుక్త్వా ప్రయయౌ సాథ రక్షాంస్యావిర్బభుస్తతః। అభ్యుద్యతోగ్రశస్త్రాణి జ్వాలామాలాకులైర్ముఖైః । ౨౪ । తతో నాదానతీవోగ్రాన్ రాజపుత్రస్య తే పురః । ముముచుర్దీప్తశస్త్రాణి భ్రామయన్తో నిశాచరాః॥ ౨౫॥ శివాశ్చ శతశో నేదుస్సజ్వాలాకబళైర్ముఖైః । త్రాసాయ తస్య బాలస్య యోగయుక్తస్య సర్వతః ॥ ౨౬ । హన్యతాం హన్యతామేష భిద్యతాం భిద్యతామయమ్ । భక్ష్యతాం భక్ష్యతాం చాయమిత్యూచుస్తే నిశాచరాః॥ ౨౭ । తతో నానావిధాన్నాదాన్ సింహోష్ట్రమకరాననాః । త్రాసాయ రాజపుత్రస్య నేదుస్తే రజనీచరాః॥ ౨౮॥ రక్షాంసి తాని తే నాదాశ్శివాస్తాన్యాయుధాని చ । గోవిన్దాసక్తచిత్తస్య యయుర్నేన్ద్రియగోచరమ్ ॥ ౨౯ । ఏకాగ్రచేతాస్సతతం విష్ణుమేవాత్మసంశ్రయమ్ । దృష్టవాన్పృథివీనాథపుత్రో నాన్యం కథంచన॥ ౩౦ । తతస్సర్వాసు మాయాసు వినష్టాసు పునస్సురాః । సంక్షోభం పరమం జగ్ముస్తత్పరాభవశఙ్కితాః ॥ ౩౧॥ తే సమేత్య జగద్యోనిమనాదినిధనం హరిమ్ । శరణ్యం శరణం యాతాస్తపసా తస్య తాపితాః ॥ ౩౨ ॥ దేవా ఊచుః॥ దేవదేవ జగన్నాథ పరేశ పురుషోత్తమ । ధ్రువస్య తపసా తప్తాస్త్వాం వయం శరణం గతాః॥ ౩౩॥ దినే దినే కలాశేషైశ్శశాఙ్కః పూర్యతే యథా । తథాయం తపసా దేవ

సీత్యర్థః॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯। మత్ప్రీతిరితి ॥ యతో మత్ప్రీతిర్మత్తోషణం తవ పరమో ధర్మః- అతః కాలః క్రీడనకానాం త ఇత్యాదినా మదుక్తం వయోవస్థానురూపం క్రియాణాం క్రమమనువర్తస్వేత్యర్థః। ౨౦॥ ౨౧॥ తామితి ॥ బాష్పైః అశ్రుభిః ఆవిలే క్లిన్నే విలోచనే యస్యాస్తాం పశ్యన్నపి ఉన్మీలితనేత్రోఽపి న దృష్టవాన్ విష్ణౌ సమాహితమనస్కత్వాదితి భావః॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫ ॥ శివా ఇతి ॥ శివాః క్రోష్టారః జ్వాలా ఏవ కబళం గ్రాసః తత్సహితైర్ముఖైర్నేదుః నాదం చక్రుః॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ తత ఇతి ॥ సింహోష్ట్రమకరాణామివ ఆననాని యేషాం తే । ౨౮। ౨౯। ౩౦॥ తత ఇతి ॥ తస్మాద్యః పరాభవః స్వపదాపకర్షణలక్షణః తస్మాచ్ఛఙ్కితాస్సన్తః । ౩౧। ౩౨। ౩౩।

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౨౨। ౨౩। ౨౪। ౨౫। ౨౬। ౨౭। ౨౮। ౨౯। ౩౦। ౩౧। ౩౨। ౩౩। ౩౪। ౩౫। ౩౬। ౩౭॥ నేతి॥ కామం కామ్యం॥ ౩౮। ౩౯। ఇతీతి॥ ధిష్ణ్యాని స్థానాని॥ ౪౦। భగవానితి॥ తన్మయత్వేన ధ్రువస్య తదేకవిషయచిత్తత్వేన॥ ౪౧। ౪౨। ౪౩। శ్రుత్వేతి॥ ధ్యానదృష్టిం హరిం పురః యథాధ్యానం బహిర్దృష్టవాన్॥ ౪౪। ౪౫। ౪౬। కింవదామీతి॥ కింవదామి కిం వాక్యం వదామి - కేనోక్తేన అర్థేన॥ ౪౭। ౪౮। శంఖప్రాంతేనేతి॥ విద్యాకోశశ్శంఖ ఇతి భగవచ్ఛాస్త్రే అ

ప్రయాత్యృద్ధిమహర్నిశమ్॥ ౩౪॥ ఔత్తానపాదితపసా వయమిత్థం జనార్దన। భీతాస్త్వాం శరణం యాతాస్తపసస్తం నివర్తయ॥ ౩౫॥ న విద్మః కిం స శక్రత్వం కిం సూర్యత్వమభీప్సతి। విత్తపాంబుపసోమానాం సాభిలాషః పదేషు కిమ్॥ ౩౬॥ తదస్మాకం ప్రసీదేశ హృదయాచ్ఛల్యముద్ధర। ఉత్తానపాదతనయం తపసస్సన్నివర్తయ॥ ౩౭॥ శ్రీభగవానువాచ॥ నేంద్రత్వం న చ సూర్యత్వం నైవాంబుపధనేశతామ్। ప్రార్థయత్యేష యం కామం తం కరోమ్యఖిలం సురాః॥ ౩౮॥ యాత దేవా యథాకామం స్వస్థానం విగతజ్వరాః। నివర్తయామ్యహం బాలం తపస్యాసక్తమానసమ్॥ ౩౯॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇత్యుక్తాస్తేన దేవేన ప్రణమ్య త్రిదశాస్తతః। ప్రయయుస్స్వాని ధిష్ణ్యాని శతక్రతుపురోగమాః॥ ౪౦॥ భగవానపి సర్వాత్మా తన్మయత్వేన తోషితః। గత్వా ధ్రువమువాచేదం చతుర్భుజవపుర్హరిః॥ ౪౧॥ శ్రీభగవానువాచ॥ ఔత్తానపాదే భద్రం తే తపసా పరితోషితః। వరదోఽహమనుప్రాప్తో వరం వరయ సువ్రత॥ ౪౨॥ బాహ్యార్థనిరపేక్షం తే మయి చిత్తం యదాహితమ్। తుష్టోఽహం భవతస్తేన తద్వృణీష్వ వరం పరమ్॥ ౪౩॥ శ్రీపరాశరః॥ శ్రుత్వేత్థం గదితం తస్య దేవదేవస్య బాలకః। ఉన్మీలితాక్షో దదృశే ధ్యానదృష్టం హరిం పురః॥ ౪౪॥ శంఖచక్రగదాశార్ఙ్గవరాసిధరమచ్యుతమ్। కిరీటినం సమాలోక్య జగామ శిరసా మహీమ్॥ ౪౫॥ రోమాంచితాంగస్సహసా సాధ్వసం పరమం గతః। స్తవాయ దేవదేవస్య స చక్రే మానసం ధ్రువః॥ ౪౬॥ కిం వదామి స్తుతావస్య కేనోక్తేనాస్య సంస్తుతిః। ఇత్యాకులమతిర్దేవం తమేవ శరణం యయౌ॥ ౪౭॥ ధ్రువ ఉవాచ॥ భగవన్యది మే తోషం తపసా పరమం గతః। స్తోతుం త్వామహమిచ్ఛామి తత్ర ప్రజ్ఞాం ప్రయచ్ఛ మే॥ ౪౮॥ అధికపాఠశ్శ్లోకౌ ద్వౌ॥ (బ్రహ్మాద్యైర్వేదతత్త్వజ్ఞైర్జ్ఞాయతే యస్య నో గతిః। తం త్వాం కథమహం దేవ స్తోతుం శక్ష్యామి బాలకః॥ త్వద్భక్తిప్రవణం హ్యేతత్పరమేశ్వర మన్మనః। స్తోతుం కామయతే విష్ణో తత్ర ప్రజ్ఞాం ప్రయచ్ఛ మే॥) శ్రీపరాశరః॥ శంఖప్రాంతేన గోవింద స్తం పస్పర్శ కృతాంజలిమ్। ఉత్తానపాదతనయం ద్విజవర్య జగత్పతిః॥ ౪౯॥ తతః

నేదిన ఇతి॥ కళాలేశైరివ శశాంకః॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ తదితి॥ శల్యం పరాభవశంకాలక్షణముద్ధర ఉత్పాటయ॥ ౩౭॥ నేతి॥ కామం వాంఛితమర్థం॥ ౩౮॥ యాతేతి॥ విగతజ్వరాః నిశ్శంకాః॥ ౩౯॥ ఇతీతి॥ స్వాని ధిష్ణ్యాని పదాని॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ బాహ్యార్థేతి॥ యద్యస్మాత్ ఆహితం సమాహితం॥ ౪౩॥ ౪౪॥ శంఖచక్రేతి॥ చతుర్భుజేషు శంఖాదిధరం - కట్వాదా వరాసిధరం శ్రేష్ఠఖడ్గధరం - శిరసా మహీం జగామ దండవత్ప్రణతో బభూవ॥ ౪౫॥ రోమాంచితాంగ ఇతి॥ స్తవాయ స్తోత్రాయ మానసం చక్రే॥ ౪౬॥ కింవదామీతి॥ తతశ్చ బ్రహ్మాదిభిరవిజ్ఞాతగతేరస్య స్తుతౌ విషమే బాలోఽహం కిం వదామి - కేన సర్వాత్మకత్వేనోక్తేనాస్య కా స్తుతిర్భవేదితి వ్యాకులమతిస్తమేవ శరణం యయౌ॥ ౪౭॥ ౪౮॥ శంఖప్రాంతేనేతి॥ సర్వవేదమయస్య శంఖస్య ప్రాంతేన వేదాంతభాగేన పరమేశ్వరతత్త్వప్రతిపాదకేన- బ్రహ్మమయేన కంబునా పస్పర్శేతి శ్రీశుకోక్తిః॥ ౪౯॥ తత ఇతి॥ ప్రసన్నవదనః ప్రాప్తజ్ఞానత్వాచ్ఛోభతేఽస్య ముఖం॥ శ్రు॥ య ఏవం వేదేతి - బ్రహ్మవిద ఇవ సోమ్య తే ముఖం భాతీతి శ్రుతేః - భూతానాం ధాతారమచ్యుతం తుష్టావ - సర్వా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్త్ర భూపణాధ్యాయేచదర్శనాత్ ॥ ౪౯ ॥ ౫౦ ॥ భూమిరితి ॥ భూమ్యాదిగ్రహణం తన్మాత్రాణామప్యుపలక్షణం-
మనోగ్రహణం దశేంద్రియాణాం - బుద్ధిర్మహాన్ - భూతాదిరహంకారః- ఆదిప్రకృతిః ప్రధానం ॥ ౫౧ ॥ శుద్ధ ఇతి ॥
శుద్ధః స్వతః- అఖిలవ్యాపీ ప్రతిక్షేత్రం వ్యాపీ జ్ఞానేన వా వ్యాపీ - గుణాశిన ఇతి పాఠాంతరం- గుణాన్ గుణభోక్తా ॥ ౫౨ ॥
ముక్తరూపమాహ ॥ భూతాదీనామితి ॥ పురుషో బద్ధః ॥ ౫౩ ॥ తమితి ॥ బ్రహ్మభూతం అపహతపాప్మత్వాది బ్రహ్మధర్మ
యుక్తం - అశేషజగతః పరమితి పాఠాంతరం అశేషజగతః పరం ॥ శ్రు ॥ స సర్వాన్ పాప్మనోపహత్య- సర్వేషాం చ భూ
తానాం శ్రైష్ఠ్యం - స్వారాజ్యమాధిపత్యం చ పర్యేతి - య ఏవం వేద- స స్వరాడ్భవతి - ఆప్నోతి స్వారాజ్యమిత్యాది
శ్రుతేః ॥ ౫౪ ॥ దివ్యరూపమాహ ॥ బృహత్త్వాదితి ॥ సమస్తాశ్శక్తయశ్చైతా నృప యత్ర ప్రతిష్ఠితా ఇత్యాదినా బృహ
త్త్వం బృంహణత్వం చోక్తం- మూర్తం బ్రహ్మ మహాభాగేతి బ్రహ్మసంజ్ఞత్వం- సదైకరూపరూపాయేత్యవికారిత్వము
క్తం- కళాముహూర్తేత్యాదినా విభూతేర్నిత్యత్వే సతి కా చింతా విగ్రహాదినిత్యత్వే ॥ ౫౫ ॥ దివ్యాత్మస్వరూపమాహ ॥
సహస్రశీర్షేతి ॥ అనేన పురుషస్య జ్ఞానశక్త్యోరానంత్యం తత ఏవ విభూతౌ వ్యాప్తిశ్చ ప్రతిపాద్యతే - అత్ర సహస్ర
శబ్దోనంతవచనః - శీర్షగ్రహణం సర్వాంగప్రత్యంగోపలక్షణం - అతోత్ర శీర్షశబ్దః శిరసో జ్ఞానకర్మేంద్రియా
ణామాధారతయా తత్కార్యాణాం జ్ఞానశక్తీనాముపలక్షకః - శీర్షం ఛందసీతి శిరశ్శబ్దస్య శీర్షభావః - తథా చోక్తం
బ్రాహ్మణే శిరశ్శబ్దనిర్వచనే - బోధనమననశ్రవణస్పర్శనదర్శనరసనఘ్రాణజ్ఞానాని శ్రితాని భవంతీత్యతశ్శిర ఇ
తి- అతోనేన పురుషస్య జ్ఞానశక్త్యోరానంత్యముక్తం - ఉక్తమర్థం ప్రపంచయతి - సహస్రాక్షస్సహస్రపాదితి- స
హస్రాక్ష ఇతి జ్ఞానస్యానంత్యముక్తం - సహస్రపాదితి శక్తేరానంత్యముక్తం - అత్రాక్షిశబ్దస్సర్వజ్ఞానేంద్రియాణా
ముపలక్షకః - పాదశబ్దస్సర్వకర్మేంద్రియాణాముపలక్షకః - అత్ర హి అంగప్రత్యంగాదీనామభావాత్తత్కార్య
భూతజ్ఞానశక్త్యోరానంత్యమేవోచ్యతే - కుతః - న తస్య కార్యం కరణం చ విద్యత ఇతి శ్రుతేః - అయం హి భగవాన్ స
ర్వైరేవేంద్రియైరేకైకేన వా వినిమయేన వా దేహేన తత్తదవయవేన వా స్వరూపేణ వా సర్వం సదా సర్వథా సా
క్షాత్కరోతి - తథా చ శ్రుతిః- అపాణిపాదో జవనో గ్రహీతేత్యాదిః - యథాహుః శ్రీవత్సాంకమిశ్రాః - స చాయం శల
లీవశలలైస్సర్వతశ్శిరశ్చక్షురాదిభిర్వైరూప్యావహైరాచిత ఇత్యుక్తైః - కింతు యథా అపర్యంతచక్షుషోపర్యంతావ
యవాశ్చ సర్వం ద్రష్టుం కర్తుం చ శక్నువంతి తథాయమపీతి - పురుషశబ్దస్య- పూర్వమేవాహమిహాసమితి- తత్పురుష

ప్రసన్నవదనస్తత్క్షణాన్నృపనందనః । తుష్టావ ప్రణతో భూత్వా భూతధాతారమచ్యుతమ్ ॥ ౫౦ ॥
ధ్రువః ॥ భూమిరాపోనలో వాయుః ఖం మనో బుద్ధిరేవ చ । భూతాదిరాదిప్రకృతిర్యస్య రూపం నతోస్మి
తమ్ ॥ ౫౧ ॥ శుద్ధస్సూక్ష్మోఖిలవ్యాపీ ప్రధానాత్పరతః పుమాన్ । యస్య రూపం నమస్తస్మై పురుషాయ గు
ణాత్మనే ॥ ౫౨ ॥ భూతాదీనాం సమస్తానాం గంధాదీనాం చ శాశ్వతః । బుద్ధ్యాదీనాం ప్రధానస్య పురుషస్య
చ యః పరః ॥ ౫౩ ॥ తం బ్రహ్మభూతమాత్మానమశేషజగతః పతిమ్ । ప్రపద్యే శరణం శుద్ధం త్వద్రూపం ప
రమేశ్వర ॥ ౫౪ ॥ బృహత్త్వాద్బృంహణత్వాచ్చ యద్రూపం బ్రహ్మసంజ్ఞితమ్ । తస్మై నమస్తే సర్వాత్మన్
యోగిచింత్యావికారవత్ ॥ ౫౫ ॥ సహస్రశీర్షా పురుషస్సహస్రాక్షస్సహస్రపాత్ । సర్వవ్యాపీ భువ

శ్రయస్థిరస్థానార్థిత్వాత్ ॥ ౫౦ ॥ భూమిరితి ॥ భూమ్యాదీని సూక్ష్మరూపాణి దశ- మన ఇత్యేకాదశేంద్రియోపలక్షణం- బు
ద్ధిర్మహత్తత్త్వం-భూతాదిరహంకారః- ఆదిప్రకృతిర్మూలప్రకృతిః- ఇత్యేవం చతుర్వింశతితత్త్వాని యస్య రూపం- తం
నతోస్మి ॥ ౫౧ ॥ శుద్ధ ఇతి ॥ ప్రధానాత్పరతస్తన్నియంతా- గుణాత్మనే గుణసాక్షిణే ॥ ౫౨ ॥ ౫౩ ॥ ౫౪ ॥ బృహత్త్వాదితి ॥ బృ
హత్త్వాత్సర్వగతత్వాత్ - బృంహణత్వాత్సంవర్ధనత్వాత్ - వికారవన్న భవతీత్యవికారవత్ - యోగిచింత్యం చ తదవి
కారవచ్చ- యోగిచింత్యావికారవత్ - హే యోగిచింత్యేతి పృథక్పదం వా ॥ ౫౫ ॥ బృహత్త్వం బృంహణత్వం చ వివృణ్వన్
పురుషసూక్తార్థేన స్తౌతి ॥ సహస్రశీర్షేతి ॥ సహస్రమిత్యపరిమితానాముపలక్షణం- సహస్రం అపరిమితాని శీర్షా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్యపురుషత్వం॥ శ్లో॥ పూరణాత్సదనాచ్చాపి తతోఽసిపురుషస్స్మృతఇత్యాదిషు(శ్రు)తిస్మృతిషుబహుప్రకారంనిర్వచనంద్రష్టవ్యం - భువఃభవతీతిభూః అనేనాసద్వ్యవృత్తానిచిదచిదాత్మకానిసర్వాణిభూతానిలక్ష్యంతే - స్పర్శాదితి - దశాంగులందశగుణంమహాప్రమాణమితిభావః - అత్యతిష్ఠత్ సర్వవ్యాపిత్వాత్ భువశ్చిదచిదాత్మకస్య జగతఃస్పర్శాత్ స్పర్శంకృత్వాదశాంగులమత్యతిష్ఠత్ భవానిత్యన్వయః - స్పర్శాదితిల్యబ్లోపేపంచమీ ॥ (శ్రు)॥ యేనావృతంఖంచదివంమహీంచ - యచ్చకించిజ్జగదిత్యాదిషు(శ్రు)తిషువ్యాప్యాజ్జగతోవ్యాపకస్య పురుషస్యమహత్త్వం ప్రతిపాదితం॥౫౬॥ నకేవలం వ్యాపకత్వమేకత్వం సర్వశరీరిత్వంచేత్యాహ॥ యద్భూతమితి॥ త్వత్త ఇత్యాది విరాడవ్యక్తశరీరోఽనిరుద్ధః - తథాచమోక్షధర్మే॥ శ్లో॥ ఈశ్వరోహిజగత్స్రష్టా విభుర్నారాయణోవిరాట్। తతోయజ్ఞశ్చయష్టాచపురాణఃపురుషోవిరాట్। అనిరుద్ధఇతిప్రోక్తోలోకానాంప్రభవాప్యయ ఇతిచ - సంమ్రాట్పరమపదప్రాప్తః - పోక్షరఃపరమస్స్వరాడితి విశేషణాత్ స్వరాట్ కేవలాత్మప్రాప్తః - యద్వా। శ్లో॥ అయంలోకస్తువైసంమ్రాడంతరిక్షంవిరాట్స్మృతం। స్వరాడసౌస్మృతోలోక ఇతివాయూక్తేః - లోకావిరాడాదయః - అధిపురుషఃఅధికారిపురుషోబ్రహ్మ- అథవాత్వామధికరణీకృత్యపురుషః ఆత్మసమష్టిరూపోహిరణ్యగర్భోఽజాయత॥౫౭॥ అత్యరిచ్యతేతి॥ సపురుషః - భువఃఅధఃపాతాళే - తిర్యక్సర్వద్వీపేషు - ఊర్ధ్వంస్వర్గాదౌ - అత్యరిచ్యతసంతానాత్మనావృద్ధఃవ్యష్టిరూపేణవా॥ ౫౮ ॥ త్వద్రూపధారిణఇతి॥ త్వద్రూపధారిణఃత్వత్స్వరూపధారిణోఽధిపురుషస్య- అంతః- సర్వభూతంసర్వమిత్యర్థః - త్వత్సృష్టస్యాప్యంతర్జగత్ - కింపునస్తవేతిభావః - ఆత్మీయంసర్వమస్మిన్ యజ్ఞేపశుపురోడాశాదిరూపేణహుతమితిసర్వహుతః - పృషదాజ్యందధిమిశ్రమాజ్యం - పశుర్ద్విధాగ్రామ్యారణ్యభేదేన ॥ ౫౯ ॥

స్పర్శాదత్యతిష్ఠద్దశాంగులమ్॥ ౫౬॥ యద్భూతంయచ్చవైభవ్యంపురుషోత్తమతద్భవాన్। త్వత్తోవిరాట్స్వరాట్సంమ్రాట్త్వత్తశ్చాప్యధిపూరుషః॥ ౫౭ ॥ అత్యరిచ్యతసోఽధశ్చతిర్యక్చోర్ధ్వంచవైభువః। త్వత్తోవిశ్వమిదంజాతంత్వత్తోభూతభవిష్యతీ॥ ౫౮ ॥ త్వద్రూపధారిణశ్చాంతస్సర్వభూతమిదంజగత్। త్వత్తోయజ్ఞస్సర్వహుతఃపృషదాజ్యంపశుర్ద్విధా॥ ౫౯ ॥ త్వత్తోఋచోఽథసామానిత్వత్తశ్ఛం

ణీయస్యవిశ్వరూపస్యసః- సహస్రమక్షిణీయస్యసః-సహస్రంపాదాయస్యసః- భువస్పర్శాదితిల్యబ్లోపే పంచమీ - దశాంగులమిత్యాధిక్యమాత్రపరం - సావరణంబ్రహ్మాండం స్పృష్ట్వాభివ్యాప్యతదతిక్రమ్య నిరవధిర్భవాంస్తిష్ఠత ఇతి॥ స్పర్శశ్చాత్రనసంయోగమాత్రంకింతుకారణత్వేన తద్వ్యాప్తిః॥౫౬॥ కార్యాత్కారణస్యాధిక్యంయుక్తమితిపూర్వోక్తంసమర్థయతి- యద్భూతమిత్యాదినా॥ యద్భూతమితి॥ విరాట్ బ్రహ్మాండం- స్వరాట్బ్రహ్మ - సంమ్రాట్మనుః- అధిపూరుషః ఏషామధిష్ఠాతామహాపురుషః॥ ౫౭ ॥ అత్యరిచ్యతేతి॥ యస్మాదేతేత్వత్తోజాతాః- తస్మాత్ భవాన్భువోఽధశ్చ తిర్యక్చ ఊర్ధ్వంచాత్యరిచ్యత అతిరిక్తోఽభూత్ - భూశబ్దోక్తస్య విశ్వస్యతత్కార్యత్వేనతదంతర్వర్తిత్వాత్ తతోఽనన్యత్వమాహత్వత్తోవిశ్వమితి - భూతంచభవిష్యచ్చభూతభవిష్యతీ॥౫౮॥ త్వద్రూపేతి ॥ త్వద్రూపధారిణశ్చేతిచకారోఽప్యర్థే - తవైవకారణభూతస్య స్వరూపం త్వద్రూపం ధారయతీతి - నతుపృథక్త్వం - యతస్త్వద్రూపధారి బ్రహ్మాండం - తస్యాప్యంతస్సర్వమిదం జగత్తదంతర్భూతం - కింవక్తవ్యంతవాంతర్భూతమితి - సర్వాణిభూతాని యస్మిన్ తజ్జగద్బ్రహ్మాండస్యాంతస్తిష్ఠతీత్యర్థః - సర్వభూతాదిదంజగదితిపాఠే సర్వాత్మకత్వద్రూపధారిణో బ్రహ్మాండాదంతరిదం జగత్తిష్ఠతీత్యర్థః - కించత్వత్తోయజ్ఞః - సకథంభూతఃసర్వేషాంచరుపురోడాశాదీనాంహుతంహవనమస్మిన్నితి సర్వహుతఃనానాద్రవ్యక ఇత్యర్థః- త్వత్తోయజ్ఞాత్సర్వహుతాదితిపాఠే సర్వంహూయతేఽస్మిన్నితి సర్వహుతః తస్మాద్యజ్ఞాదితిల్యబ్లోపే పంచమీ - సర్వహుతం యజ్ఞముద్దిశ్య తత్సాధనంపృషదాజ్యాదిత్వత్తోజాతమిత్యర్థః - పృషదాజ్యం దధిమిశ్రంఘృతం - పశుర్ద్విధాగ్రామ్యారణ్యభేదేన ॥ ౫౯॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్వత్తఇతి॥ ఏకతోదతః మహిష్యాదయః॥౬౦॥ గావఇతి॥ తేషుమహిష్యాదిషుగవాదేః పృథగుక్తిః ప్రాశస్త్యాత్॥ ౬౧॥ ౬౨॥ ప్రాణఇతి॥ ప్రాణోనస్సృషి రాజ్జాత ఇతిచపాఠః ప్రాణః నస్సృషిరాన్నాసాగంధ్రాత్ - ప్రాణోంతస్సృషిరాదితివాపాఠః తదాత్ర వర్తమానాద్వాయోరిత్యర్థః ప్రాణః ప్రాణాఖ్యోవృత్తివిశేషః॥ ౬౩॥౬౪॥ న్యగ్రోధ ఇతి॥ సంయమేసంహారే॥ ౬౫॥ ౬౬॥ యథాహీతి॥ యథాకారణభూతా బాలత్వక్పత్రావస్థాకదళీ - స్వకార్యభూతస్థూలత్వక్పత్రాన్నాన్యా- సైవేయమితి ప్రత్యభిజ్ఞానాత్ ఏవంకారణభూతస్త్వంకార్యభూతాద్విశ్వస్మాన్నాన్యః॥ శ్రు॥ బహుస్యాం - తదాత్మానంస్వయమకురుత - జ్యోతీంషివిష్ణురిత్యాదేః-అపిచవిశ్వస్మాత్ పృథగ్భూతస్త్రిపాద్రూపేణత్వందృశ్యసే॥ శ్లో॥ వ్యతిరిక్తంనయస్యాస్తివ్యతిరిక్తోఽఖిలస్యయః। త్రిపాదస్యామృతందివీత్యాది॥౬౭॥ హ్లాదినీతి॥ సర్వసంస్థితౌసర్వాధారేత్వయి - సంవిత్ హ్లాదినీనిరవధికానందరూపా - సంధినీఅవిచ్ఛేదవతీ - ఏకాఏకరూపా - హ్లాదతాపోభయమిశ్రా విచ్ఛిన్నపరిమితాహ్లాదకరీ కేవలతాపకరీచసంవిత్త్వయినాస్తి - అత్ర హేతుఃగుణవర్జితఇతి॥ ఇయంచసంవిత్తత్కర్తృకావా - తత్కర్మకావా ॥ శ్రు ॥ విజ్ఞానమానందంబ్రహ్మ - తమేవంవిద్వానమృత ఇహభవతి - రసోవై సః - రసంహ్యేవాయంలబ్ధ్వానందీభవతీత్యాది శ్రుతేః॥ ౬౮ ॥ పృథగ్భూతేతి॥ పృథగ్భూతైకభూతాయ కార్యకారణావస్థయోః - భూతభూతాయపంచభూతశరీరాయ - ప్రభూతభూతభూతాయేతిచపాఠః - ప్రభూతభూతభూతాయ ప్రభూతానిభూతాని బ్రహ్మాదయః ప్రాణినః తద్భూతాయ - భూతాత్మనే ఏవంవ్యాప్తాత్మనే - అథవా-

దాంసిజజ్ఞిరే। త్వత్తోయజూంష్యజాయంతత్వత్తోఽశ్వాశ్చైకతోదతః॥ ౬౦ ॥ గావస్త్వత్తస్సముద్భూతాస్త్వత్తోఽజాఅవయోమృగాః। త్వన్ముఖాద్బ్రాహ్మణాబాహ్వోస్తవక్షత్రమజాయత॥౬౧॥ వైశ్యాస్తథోరుజాశ్శూద్రాస్తవపద్భ్యాంసముద్గతాః। అక్ష్ణోస్సూర్యోఽనిలఃప్రాణాచ్చంద్రమామనసస్తవ ॥ ౬౨ ॥ ప్రాణోంతస్సృషిరాజ్జాతోముఖాదగ్నిరజాయత। నాభితోగగనంద్యౌశ్చశిరసస్సమవర్తత॥౬౩॥ దిశః శ్రోత్రాత్క్షితిఃపద్భ్యాంత్వత్తస్సర్వమభూదిదమ్॥ ౬౪ ॥ న్యగ్రోధస్సుమహానల్పే యథాబీజేవ్యవస్థితః। సంయమేవిశ్వమఖిలంబీజభూతేతథాత్వయి ॥ ౬౫ ॥ బీజాదంకురసంభూతోన్యగ్రోధస్సముచ్ఛ్రితః। విస్తారంచయథాయాతిత్వయాసృష్టంతథాజగత్॥ ౬౬॥ యథాహికదళీనాన్యాత్వక్పత్రాదథదృశ్యతే। ఏవంవిశ్వస్యనాన్యత్వంత్వత్థ్సాయీశ్వరదృశ్యతే ॥ ౬౭॥ హ్లాదినీసంధినీసంవిత్త్వయ్యేకాసర్వసంస్థితౌ। హ్లాదతాపకరీమిశ్రాత్వయినోగుణవర్జితే॥ ౬౮ ॥ పృథగ్భూతైక

త్వత్త ఇతి ॥ ఛందాంసిగాయత్ర్యాదీని - త్వత్తః అశ్వాః- ఏకతోదతశ్చ ఉభయతోదంతా ఏకతోదంతాశ్చ ॥ ౬౦॥ తానాహ ॥ గావ ఇతి॥ ౬౧॥ ౬౨॥ ౬౩॥ ౬౪॥౬౫॥ ౬౬॥ త్వత్తోజాతంవిశ్వంభిన్నం నభవతీతి దృష్టాంతేనాహ ॥ యథాహీతి ॥ యథాహిత్వచః పత్రాదేశ్చాన్యా పృథగ్భూతా కదళీనదృశ్యతే- ఏవంత్వక్పత్రస్థానీయాత్త్వత్తోవిశ్వస్య నాన్యత్వం - యతస్త్వత్థ్సాయిత్వయ్యేవస్వరూపే స్థాణుంశిలన స్యేతి త్వత్థ్సాయితథాభూతమేవ సన్నేవఘటస్సర్పట ఇత్యేవందృశ్యతే - నతుపృథక్ - భో ఈశ్వర సర్వజననియామక- ఏవంవిశ్వస్యనాన్యత్వమితి పాఠాంతరేప్యయమేవార్థః॥ ౬౭ ॥ ఈశ్వరత్వమేవ జీవేశ్వరవైలక్షణ్యేన దర్శయన్నాహ ॥ హ్లాదినీతి ॥ హ్లాదినీ ఆహ్లాదకారిణీ - సంధినీసంతతా - సంవిద్విద్యాశక్తిః - ఏకాముఖ్యా అవ్యభిచారిణీ స్వరూపభూతేతియావత్ - సర్వసంస్థితౌ సర్వస్య సమ్యక్ స్థితిర్యస్మిన్ సర్వాధిష్ఠానభూతేత్వయ్యేవ - నతుజీవేషు- యాతుగుణమయీత్రివిధాసంవిత్సాత్వయినాస్తీత్యాహ - హ్లాదతాపకరీమిశ్రేతి - హ్లాదకరీమనః ప్రసాదోత్థాసాత్త్వికీ - తాపకరీవిషయభోగాదిషు దుఃఖకరీతామసీ - ఉభయమిశ్రాచవిషయజన్యారాజసీ - తత్ర హేతుస్సర్వగుణైర్వర్జితే - తదుక్తంసర్వజ్ఞసూక్తౌ॥ శ్లో ॥ హ్లాదిన్యాసంవిదాశ్లిష్టస్సచ్చిదానందఈశ్వరః। స్వావిద్యాసంవృతోజీవస్సంక్లేశనికరాకర ఇతి॥ ౬౮॥ ఐశ్వర్యమేవవిభూతిభిః ప్రపంచయతి॥ పృథగ్భూతేతి॥ పృథగ్భూతైకభూతాయ కార్యాత్మనా పృథగ్భూతాయ కారణాత్మనా చైకరూపాయ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

భూతభూతాయభూతసూక్ష్మత్వేనావిర్భూతాయ - ప్రభూతభూతభూతాయమహాభూతత్వం ప్రాప్తాయ - భూతాత్మనే సర్వప్రాణిరూపాయనమ ఇతి॥ ౧౯॥ వ్యక్తమితి॥ వ్యక్తాదయః ప్రసిద్ధాః - విరాడాదయః పూర్వమేవోక్తాః - వ్యక్తాదీనాంభవానిత్యనేనాన్వయః - కించపురుషేష్వంతఃకరణే విభావ్యతే భవాన్॥ ౨౦॥ సర్వస్మిన్నితి॥ సర్వస్మిన్ గగనాదౌ - సర్వభూతశ్శబ్దాదిస్త్వం॥ శ్లో॥ శబ్దః ఖే పౌరుషం నృషు - తేజశ్చాస్మి విభావసావిత్యాది - సర్వస్వరూపధరత్వాత్సర్వః - సర్వభూతః - బహుస్యామితి సర్వ రూపేణ పరిణతః - సర్వంత్వత్తః నిమిత్తత్వాదుపాదానత్వాచ్చ సర్వంత్వ

భూతాయభూతభూతాయ తేనమః। ప్రభూతభూతరూపాయతుభ్యంభూతాత్మనేనమః॥ ౧౯॥ వ్యక్తం ప్రధానపురుషౌ విరాట్సంమ్రాట్స్వరాట్తథా। విభావ్యతేంతఃకరణే పురుషేష్వక్షయో భవాన్॥ ౨౦॥ సర్వస్మిన్ సర్వభూతస్త్వం సర్వస్సర్వస్వరూపధృత్। సర్వంత్వత్తస్తతశ్చత్వం నమస్సర్వాత్మనేస్తుతే॥ ౨౧॥ సర్వాత్మకోసి సర్వేశ సర్వభూతస్థితో యతః। కథయామి తతః కింతే సర్వం వేత్సి హృదిస్థితమ్॥ ౨౨॥ సర్వాత్మన్ సర్వభూతేశ సర్వసత్త్వసముద్భవ। సర్వభూతో భవాన్వేత్తి సర్వసత్త్వమనోరథమ్॥ ౨౩॥ యో మే మనోరథో నాథ సఫలస్సత్వయాకృతః। తపశ్చతప్తం సఫలం యద్దృష్టోసి జగత్పతే॥ ౨౪॥ శ్రీభగవానువాచ॥ తపసస్తు ఫలం ప్రాప్తం యద్దృష్టోహంత్వయా ధ్రువ। మద్దర్శనం హి విఫలం రాజపుత్ర నజాయతే॥ ౨౫॥ వరంవరయ తస్మాత్త్వం యథాభిమతమాత్మనః। సర్వం సంపద్యతే పుంసాం మయిదృష్టిపథంగతే॥ ౨౬॥ ధ్రువః॥ భగవన్ సర్వభూతేశ సర్వస్యాస్తే భవాన్ హృది। కిమజ్ఞాతం తవస్వామిన్ మనసాయన్మయేప్సితమ్॥ ౨౭॥ తథాపి తుభ్యం దేవేశ కథయిష్యామియన్మయా। ప్రార్థ్యతే దుర్వినీతేన హృదయేనాతిదుర్లభమ్॥ ౨౮॥ కింవా సర్వజగత్స్రష్టః ప్రసన్నే త్వయి దు

యా - భూతభూతాయ భూతసూక్ష్మాయ - ప్రభూత భూత రూపాయ ప్రభూత భూతాని మహాభూతాని తద్రూపాయ - భూతాత్మనే చరాచర ప్రాణిరూపాయ - తుభ్యంనమః॥ ౧౯॥ కించ॥ వ్యక్తమితి॥ పూర్వోక్త ప్రధానరూపతయాంతఃకరణే యోగిభిః భవాన్ విభావ్యతే చింత్యతే - తథాపురుషేషు క్షేత్రజ్ఞేషు ఉపాధ్యభిమానేష్వక్షీయమాణేష్వపి భవాన్ పరమాత్మా అక్షయోవిభావ్యతే॥ ౨౦॥ కించ॥ సర్వస్మిన్నితి॥ సర్వస్మిన్ దేవాదిశరీరే - సర్వభూతస్తత్క్షేత్రజ్ఞరూపస్త్వం - సర్వశ్చత్వం క్షేత్రరూపశ్చత్వమేవ - క్షేత్రక్షేత్రజ్ఞరూపత్వమేకస్యవిరుద్ధమిత్యాశంక్యాహ - సర్వస్వరూపధృత్ చేతనాచేతనరూపస్త్వమేవ॥ శ్రు॥ సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మేతి శ్రుతేరిత్యర్థః - తదేతచ్చోపపాదయతి - సర్వం త్వత్తస్త్వత్తో హి సర్వంజాయతే - అతస్సర్వరూపస్త్వమేవ - ననుప్రథమం కార్యం హిరణ్యగర్భాదికం మత్తో జాయతాం తత్పుత్రాదిద్వారా యదన్యజ్జాయతే తత్కథంమత్తో జాతంస్యాత్తత్రాహ - తతశ్చేతి - త్వత్తో జాతహిరణ్యగర్భాదేస్తత్పుత్రాదిరూపేణ త్వమేవ జాయసే - అతస్తద్ద్వారా జాయమానం సర్వంత్వత్త ఏవేత్యర్థః - స్తుతిం నిగమయతి - ఏవం సర్వాత్మనే తే నమోస్త్వితి॥ ౨౧॥ స్వమనోరథంసూచయన్నాహ॥ సర్వాత్మకోసీతి॥ ౨౨॥ ఏతదేవవివృణ్వన్నాహ॥ సర్వాత్మన్నితి॥ సర్వాత్మన్ సర్వేషామాత్మభూత - సర్వభూతానామీశ - సర్వేషాం సత్త్వానాం సముద్భవో యస్మాత్ హేసర్వప్రాణిజనక - సర్వభూతశ్చభవాన్ - అతస్సర్వేషాం సత్త్వానాం మనోరథంవేత్తి - నకేవలం మదీయమేవేత్యర్థః॥ ౨౩॥ య ఇతి॥ యో మే మనోరథస్త్వత్సంస్తుతివిషయః - సంస్తుతిశక్తిదానేన సత్వయాసఫలః కృతః - అతో మయా యదర్థం తపస్తప్తం తదపి సఫలం జాతమేవేతి జ్ఞాయతే - యతస్త్వం దృష్టోసి॥ ౨౪॥ తపస ఇతి॥ యత్త్వయాకాంక్షితంతపసః ఫలంతత్ ప్రాప్తమేవ - కింతత్ప్రార్థనేన - యతో మద్దర్శనం విఫలంనజాయతే॥ ౨౫॥ అపిచ॥ వరమితి॥ తస్మాత్ ప్రాప్తాదన్యత్ కిమపివరం మత్తస్సాలోక్యాదికం యథేప్సితం వృణీష్వేత్యర్థః॥ ౨౬॥ ౨౭॥ తథాపీతి॥ భగవన్మమాద్యాపిత్వత్సాలోక్యాపేక్షానాస్తి - తచ్చతే విదితమస్తి - తచ్చభవానంతర్యామీ జానాత్యేవ - తథాపి దుర్వినీతేన మయా హృదయేన యత్ప్రార్థ్యతే తత్కథయిష్యామి॥ ౨౮॥ భక్తిరహితస్యాతి దుర్లభమపి కథంభక్తైనవృతం అతిదుర్లభంస్యాదనతిదుర్లభ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మిత్యర్థః॥ ౭౧॥ ౭౨॥ ౭౩॥౭౪॥ ౭౫॥ ౭౬॥ ౭౭॥ ౭౮॥ ౭౯॥ ౮౦॥ ౮౧॥ ౮౨॥ ౮౩॥౮౪॥ ౮౫॥ ౮౬॥ అన్యేషామితి॥ స్వాయంభువస్యకులెయత్ స్థానంతత్ మద్భక్తాదన్యేషాంపరంసానం ॥ ౮౭ ॥ తస్యేతి॥ తస్యమద్భక్తస్యతె ఏతత్ స్వాయంభువకులెస్థానం అపరంతుచ్ఛం॥ ౮౮॥ ౮౯॥ ౯౦ ॥ ౯౧॥ ౯౨॥ ౯౩॥ ౯౪॥ ౯౫॥ ౯౬॥ ౯౭॥ ౯౮॥ ౯౯॥

ర్లభమ్ । త్వత్ప్రసాదఫలంభుఙ్క్తే త్రైలోక్యంమఘవానపి॥ ౭౯॥ నైతద్రాజాసనంయోగ్యమజాతస్య మమోదరాత్ । ఇతిగర్వాదవోచన్మాం సపత్నీమాతురచ్యుత॥ ౮౦॥ ఆధారభూతంజగతస్సర్వేషాముత్తమోత్తమమ్। ప్రార్థయామి ప్రభోస్థానం త్వత్ప్రసాదాదతోవ్యయమ్॥ ౮౧॥ శ్రీభగవానువాచ॥ యత్త్వయా ప్రార్థితంస్థానంఏతత్ప్రాప్స్యతి వైభవాన్। త్వయాహంతోషితఃపూర్వమన్యజన్మని బాలక ॥ ౮౨ ॥ త్వమాసీర్బ్రాహ్మణఃపూర్వం మయ్యేకాగ్రమతిస్సదా। మాతాపిత్రోశ్చసుశ్రూషుర్నిజధర్మానుపాలకః॥ ౮౩ ॥ కాలేనగచ్ఛతామిత్రం రాజపుత్రస్తవాభవత్ । యౌవనేఖిలభోగాఢ్యో దర్శనీయోజ్జ్వలాకృతిః॥ ౮౪॥ తత్సంగాత్తస్యతామృద్ధిమవలోక్యాతిదుర్లభామ్। భవేయంరాజపుత్రోహమితివాంఛాత్వయాకృతా॥ ౮౫॥ తతోయథాభిలషితా ప్రాప్తా తే రాజపుత్రతా। ఉత్తానపాదస్యగృహే జాతోసి ధ్రువదుర్లభే॥ ౮౬ ॥ అన్యేషాంతత్పరంస్థానం కులే స్వాయంభువస్యయత్॥ ౮౭॥ తస్యైతదపరంబాల యేనాహంపరితోషితః। మామారాధ్యనరోముక్తిమవాప్నోత్యవిలంబితమ్॥ ౮౮॥ మయ్యర్పితమనాబాల కిముస్వర్గాదికంపదమ్॥ ౮౯॥ త్రైలోక్యాదధికస్థానే సర్వతారాగ్రహాశ్రయః। భవిష్యతినసందేహో మత్ప్రసాదాద్భవాన్ ధ్రువ॥ ౯౦॥ సూర్యాత్సోమాత్తథాభౌమాత్సోమపుత్రాద్బృహస్పతేః। సితార్కతనయాదీనాంసర్వర్క్షాణాం తథా ధ్రువ॥ ౯౧ ॥ సప్తర్షీణామశేషాణాం యేచవైమానికాస్సురాః। సర్వేషాముపరిస్థానం తవదత్తంమయాధ్రువ॥ ౯౨॥ కేచిచ్చతుర్యుగంయావత్కేచిన్మన్వంతరంసురాః। తిష్ఠంతిధ్రువతేదత్తామయావైకల్పసంస్థితిః॥ ౯౩॥ సునీతిరపి తేమాతా త్వదాసన్నాతినిర్మలా। విమానేతారకాభూత్వా తావత్కాలంనివత్స్యతి॥ ౯౪॥ యేచత్వాం మానవాః ప్రాతః సాయంచసుసమాహితాః। కీర్తయిష్యంతి తేషాంచ మహత్పుణ్యంభవిష్యతి॥ ౯౫॥ శ్రీ పరాశరః॥ ఏవంపూర్వంజగన్నాథాద్దేవదేవాజ్జనార్దనాత్ ।వరంప్రాప్య ధ్రువస్థానమధ్యాస్తేసమహామతే ॥ ౯౬ ॥ స్వయంశుశ్రూషణాద్ధర్మ్యాత్,

భమేవ - ప్రసాదహీనస్య దుర్లభమపి ప్రసాదవతస్సులభమేవేత్యాహ - కింవేతి॥ ౭౯॥ బ్రహ్మాదిదుర్లభంత్వత్సాలోక్యంవిహాయ త్రైలోక్యాంతర్వర్తిస్థానం స్వప్రార్థ్యం సహేతుకమాహ - నైతదిత్యాదిద్వాభ్యాం॥ ౮౦ ॥ ౮౧॥ యదితి॥ భగవద్వాక్యం - తదేవంవిధం స్థానంభవాన్ ప్రాప్స్యతి.- పూర్వజన్మనియత్కృతం తదేవత్వయా ప్రాప్తుంశక్యం - అంతరాయేణ తు కేనచిత్త్వంరాజపుత్రోసి - తత్రాప్యయంతవా పరితోషో మత్తోషణప్రభావాదేవాభూత్తతః కంచిత్కాలం రాజ్యభోగాన్ భుక్త్వా తతశ్చకల్పాంతం ధ్రువపదె జనన్యాసహస్థిత్వాపశ్చాన్మోక్షమవాప్స్యసి- తదాహత్వయేత్యాదినా పుణ్యంభవిష్యతీత్యంతేన॥ ౮౨॥ ౮౩॥ ౮౪॥ ౮౫॥ ౮౬॥ అన్యేషామితి॥స్వాయంభువస్యాన్వయెజన్మ అన్యేషాం తాపసానాంపరంశ్రేష్ఠం॥ ౮౭ ॥ తస్యేతి॥ మామారాధ్య ప్రాకృతోపి అవిలంబితం శీఘ్రమేవముక్తిమవాప్నోతి- త్వంతు యెన రాజపుత్రసంగత్యా ఐశ్వర్యకామేనాహంపరితోషితః- మామారాధ్యనరోముక్తిమవాప్నోతీత్యుక్తస్య తవమద్భక్తస్య మధ్యే ఏతదపరం శుభంజాతం॥ ౮౮॥ మయీతి॥ స్వర్గాదికంపదం ప్రాప్నోతీత్యత్ర కింవక్తవ్యం॥ ౮౯॥ అధికస్థానేభవానపి దేవానామప్యలభ్యం స్థానం ప్రాప్నోతీత్యాహ॥ త్రైలోక్యాదితి॥ ౯౦॥ స్థానస్యాధిక్యమాహ॥ సూర్యాదితి॥ సోమపుత్రాద్బుధాత్ సితశ్శుక్రః- అర్కతనయశ్శనైశ్చరః॥ ౯౧॥ ౯౨॥ ౯౩॥ సునీతిరితి॥ సునీతిరపి తెమాతేతి త్వన్మాతృత్వాదేవ తత్రవిమానె నివత్స్యతీత్యర్థః॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ధ్రువస్యేతి॥ సూనృతాసుశీలోభవేత్యాద్యభిహితహితహితసత్యవాక్యా॥౧౦౦॥ త్రైలోక్యేతి॥ స్థిరాయతి స్థిరోత్తరకాలం స్థిరైశ్వర్యం - యాపరం కేవలం కుక్షివివరేస్థితం ధ్రువం ధృత్వా ధ్రువధారణద్వారా త్రైలోక్యాశ్రయతాం ప్రాప్తంవిష్ణుపదాఖ్యం పరంస్థానం ప్రాప॥ ౧౦౧॥ ౧౦౨॥ ౧౦౩॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - విష్ణుచిత్తీయే ప్రథమాంశే - ద్వాదశోధ్యాయః.

౧॥౨॥ అజీజనదితి॥ చాక్షుషస్యపుత్రః షష్ఠోమనుః ప్రజాపతేరిత్యర్థంపూర్వేణసంబధ్యతే॥ ౩॥౪॥ ౫॥౬॥ అం

మాతాపిత్రోశ్చవై తథా। ద్వాదశాక్షరమాహాత్మ్యాత్తపసశ్చప్రభావతః॥ ౯౭॥ తస్యాభిమానమృద్ధించ మహిమానంనిరీక్ష్యచ। దేవాసురాణామాచార్యః శ్లోకమత్రోశనాజగౌ॥ ౯౮॥ అహో౽స్యతపసోవీర్య మహో౽స్యతపసఃఫలమ్। యదేనంపురతఃకృత్వా ధ్రువంసప్తర్షయస్స్థితాః॥ ౯౯॥ ధ్రువస్యజననీచేయం సునీతిర్నామసూనృతా। అస్యాశ్చమహిమానంకశ్శక్తోవర్ణయితుంభువి॥౧౦౦ త్రైలోక్యాశ్రయతాం ప్రాప్తం పరంయత్తత్ స్థిరాయతి। స్థానం ప్రాప్తాపరంధృత్వా యాకుక్షివివరేధ్రువమ్॥ ౧౦౧॥ యశ్చైతత్కీర్తయేన్నిత్యం ధ్రువస్యారోహణందివి। సర్వపాపవినిర్ముక్తఃస్వర్గలోకేమహీయతే॥ ౧౦౨॥ స్థానభ్రంశంనచాప్నోతిదివివాయదివాభువి। సర్వకల్యాణసంయుక్తోదీర్ఘకాలంసజీవతి॥౧౦౩॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే- ప్రథమాంశే- ద్వాదశోధ్యాయః.

శ్రీ పరాశరః॥ ధ్రువాచ్ఛిష్టించభవ్యంచ భవ్యాచ్ఛంభుర్వ్యజాయత। శిష్టేరాధత్తసుచ్ఛాయా పంచపుత్రానకల్మషాన్॥ ౧॥ రిపుంరిపుంజయంవిప్రం వృకలంవృకతేజసమ్। రిపోరాధత్తబృహతీ చాక్షుషం సర్వతేజసమ్॥ ౨॥ అజీజనత్పుష్కరిణ్యాం వారుణ్యాంచాక్షుషోమనుమ్। ప్రజాపతేరాత్మజాయాం వీరణస్యమహాత్మనః॥ ౩॥ మనోరజాయంతదశనడ్వలాయాంమహౌజసః। కన్యాయాంతపతాంశ్రేష్ఠ వైరాజస్యప్రజాపతేః॥ ౪॥ ఊరుఃపూరుశ్శతద్యుమ్నస్తపస్వీసత్యవాక్శుచిః। అగ్నిష్టోమోతిరాత్రశ్చ సుద్యుమ్నశ్చేతితేనవ। అభిమన్యుశ్చదశమో నడ్వలాయాంమహౌజసః॥ ౫॥ ఊరోరజనయత్పుత్రాన్ షడాగ్నేయీమహాప్రభాన్। అంగంసుమనసంస్వాతింక్రతుమంగిరసంశిబిమ్॥ ౬॥ అంగా

౯౪॥ ౯౫॥ ౯౬॥ ౯౭॥ ౯౮॥ ౯౯॥ ధ్రువస్యేతి॥ సూనృతాపుణ్యోపచయేయత్నంకురుష్వేత్యాదిహితసత్యవాదినీ॥ ౧౦౦॥ త్రైలోక్యేతి॥ త్రైలోక్యాశ్రయతాం ప్రాప్తం యత్పరం విష్ణుపదాఖ్యంస్థానం - స్థిరాయతి స్థిరానిత్యాముక్తిరూపా ఆయతిరుత్తరకాలఫలం యస్మిన్ తథాభూతంస్థానంనివాసం ప్రాప్తా- ప్రాపేతి వాపాఠః-కథంప్రాప్తా పరంశ్రేష్ఠం శ్రీవిష్ణుభక్తం కుక్షివివరే స్వల్పేధృత్వాయాసునీతిఃపరంస్థానం ప్రాప్తా - తస్యామహిమానం వర్ణయితుంకశ్శక్త ఇత్యర్థః॥ ౧౦౧॥ ౧౦౨॥ ౧౦౩॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య- శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం- ప్రథమాంశే - ద్వాదశోధ్యాయః

ధ్రువాదితి॥ భవ్యాచ్ఛవాత్పరాత్ శంభుర్నామభార్యాశిష్టించభవ్యంచ వ్యజాయతశిష్టేః ధ్రువపుత్రాత్ సుచ్ఛాయానామయోషిత్ పంచపుత్రాన్ అథత్తజనయామాసేత్యర్థః- భార్యాశంభుర్వ్యజాయతేతి కేచిత్ - పఠంతి॥ ౧॥ ౨॥ అజీజనదితి॥ వారుణ్యాం వరుణసంతానజాయాం- వీరణస్యప్రజాపతేరాత్మజాయాంపుష్కరిణ్యాం- చాక్షుషః రిపుపుత్రః - మనుంషష్ఠమన్వంతరాధిపం - జనయామాసేత్యన్వయః॥ ౩॥ మనోరితి॥ వైరాజస్యప్రజాపతేః కన్యాయాం - నడ్వలాయాం - మనోర్మహౌజసోదశపుత్రా అజాయంతేత్యన్వయః॥ ౪॥ ఊరురితి॥ నడ్వలాయాంమహౌజస ఇతి పునరుక్తిస్తునడ్వలాయాం మహౌజసోయెడశేత్యనువాదేనత ఇతివిధానార్థా॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ణాదితి॥ సునీథా మృత్యుదుహితా॥ ౭॥౮॥౯॥ ౧౦॥౧౧॥ ౧౨॥౧౩॥ ౧౪॥ తతఇతి॥ సామ సాంత్వనం - కళమవ్యక్తమధురం॥౧౫॥౧౬॥ దీర్ఘసత్త్రేణేతి॥ తస్యాంశస్తే భవిష్యతీతి చ పాఠః- తస్య యజ్ఞస్య అంశః షష్ఠాంశః॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪ ॥ దేహీతి॥ హవిషాం పరిణామః వృష్ట్యాదిద్వారకః - అగ్నౌ ప్రాస్తాహుతిరిత్యుక్తప్రకారేణ॥౨౫॥౨౬॥ తతఇతి॥ అమర్షోఽతితిక్షా॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ఇతీతి॥ దేవతావేదయజ్ఞనిందయా ధర్మాననుజ్ఞయా ఆత్మప్ర

త్సునీథాపత్యం వై వేనమేకమజాయత । ప్రజార్థమృషయస్తస్య మమంథుర్దక్షిణం కరమ్ ॥ ౭॥ వేనస్య పాణౌ మథితే సంబభూవ మహాద్యుతే । వైన్యో నామ మహీపాలో యః పృథుః పరికీర్త్యతే॥ ౮॥ యేన దుగ్ధా మహీ పూర్వం ప్రజానాం హితకారణాత్ ॥ ౯॥ మైత్రేయః॥ కిమర్థం మథితః పాణిః వేనస్య పరమర్షిభిః । యత్ర జజ్ఞే మహావీర్యస్స పృథుర్మునిసత్తమ॥ ౧౦॥ శ్రీపరాశరః॥ సునీథా నామ యా కన్యా మృత్యోః ప్రథమజాభవత్ । అంగస్య భార్యా సా దత్తా తస్యాం వేనో వ్యజాయత॥ ౧౧ ॥ స మాతామహదోషేణ తేన మృత్యుసుతాత్మజః । నిసర్గాదేవ మైత్రేయ దుష్ట ఏవ వ్యజాయత॥ ౧౨॥ అభిషిక్తో యదా రాజ్యే స వేనః పరమర్షిభిః । ఘోషయామాస స తదా పృథివ్యాం పృథివీపతిః॥౧౩॥ న యష్టవ్యం న దాతవ్యం న హోతవ్యం కథంచన । భోక్తా యజ్ఞస్య కస్త్వన్యో హ్యహం యజ్ఞపతిః ప్రభుః॥ ౧౪॥ తతస్తమృషయః పూర్వం సంపూజ్య పృథివీపతిమ్। ఊచుస్సామకళం వాక్యం మైత్రేయ సముపస్థితాః॥ ౧౫॥ ఋషయ ఊచుః॥ భో భో రాజన్ శృణుష్వ త్వం యద్వదామ స్తవాంతికే। రాజ్యదేహోపభోగాయ ప్రజానాంచ హితం పరమ్॥ ౧౬॥ దీర్ఘసత్త్రేణ దేవేశం సర్వయజ్ఞేశ్వరం హరిమ్ । పూజయిష్యామ భద్రం తే తత్రాంశస్తే భవిష్యతి॥ ౧౭ ॥ యజ్ఞేన యజ్ఞపురుషో విష్ణుస్సంప్రీణితో నృప । అస్మాభిర్భవతః కామాన్ సర్వానేవ ప్రదాస్యతి॥ ౧౮ ॥ యజ్ఞైర్యజ్ఞేశ్వరో యేషాం రాష్ట్రే సంపూజ్యతే హరిః । తేషాం సర్వేప్సితావాప్తిం దదాతి నృప భూభృతామ్॥ ౧౯ ॥ వేనః॥ మత్తః కోఽభ్యధికోఽన్యోఽస్తి కశ్చారాధ్యో మమాపరః । కోఽయం హరిరితి ఖ్యాతో యో వో యజ్ఞేశ్వరో మతః॥ ౨౦॥ బ్రహ్మా జనార్దనశ్శంభురింద్రో వాయుర్యమో రవిః। హుతభుగ్వరుణో ధాతా పూషా భూమిర్నిశాకరః॥౨౧॥ ఏతే చాన్యే చ యే దేవాశ్శాపానుగ్రహకారిణః । నృపస్య తే శరీరస్థాస్సర్వదేవమయో నృపః॥ ౨౨ ॥ ఏతద్‌జ్ఞాత్వా మయాజ్ఞప్తం యద్యథా క్రియతాం తథా । న దాతవ్యం న హోతవ్యం న యష్టవ్యం చ భో ద్విజాః॥ ౨౩॥ భర్తృశుశ్రూషణం ధర్మో యథా స్త్రీణాం పరో మతః । మమాజ్ఞాపాలనం ధర్మో భవతాం చ తథా ద్విజాః॥ ౨౪॥ ఋషయ ఊచుః॥ దేహ్యనుజ్ఞాం మహాభాగ మా ధర్మో యాతు సంక్షయమ్ । హవిషాం పరిణామోఽయం యదేతదఖిలం జగత్॥ ౨౫॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇతి విజ్ఞాప్యమానోఽపి స వేనః పరమర్షిభిః । యదా దదాతి నానుజ్ఞాం ప్రోక్తః ప్రోక్తః పునః పునః॥ ౨౬॥ తతస్తు ఋషయస్సర్వే కోపామర్షసమన్వితాః । హన్యతాం హన్యతామేష ఇత్యూచుస్తే పరస్పరమ్॥ ౨౭॥ యో యజ్ఞపురుషం విష్ణుమనాదినిధనం ప్రభుమ్ । వినిందత్యసమాచారో న స యోగ్యో భువః పతిః॥ ౨౮ ॥ ఇత్యుక్త్వా మంత్రపూతైస్తైః కుశైర్మునిగణా భృశమ్ । నిజఘ్నుర్నిహతం పూర్వం భగవన్నిందనాదినా॥ ౨౯॥ తతశ్చ మునయో రేణుం దదృశుస్సర్వతో ద్విజ । కిమే

౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ తత ఇతి॥ సామకళం సామ్నా కళం మధురం వాక్యమూచుః॥ ౧౫॥ భో భో రాజన్నితి ॥ రాజ్యదేహోపభోగాయ క్షేమాయ॥ ౧౬ ॥ దీర్ఘసత్త్రేణేతి॥ దీర్ఘసత్త్రేణ సహస్రసంవత్సరేణ - అంశః షష్ఠో భాగః॥ శ్లో॥ పుణ్యాత్ షడ్భాగమాదత్తే న్యాయేన పరిపాలయన్నితి స్మృతేః॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ఏతదితి॥ మయా యథా యదాజ్ఞప్తం తత్తథైవ క్రియతాం - తదేవాహ॥ న దాతవ్యమితి॥ ౨౩॥ ౨౪ ॥ దేహీతి॥ హవిషాం పరిణామో వృష్టిద్వారకః॥ ౨౫॥ ౨౬॥ తత ఇతి॥ కోపశ్చ అమర్షశ్చ భగవన్నిందాజనితౌ తాభ్యాం సమన్వితాః॥ ౨౭॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శంసయాచస్వయమేవహతత్వాత్ హంతుర్నదోష ఇతి భావః॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ మథ్యమానాదితి॥ మథ్య తః మథ్యమానాత్ - ఖర్వాటః ఖలతిః - ఖర్వాటశ్చాతిహ్రస్వకః ఇతిచపాఠః - ఖర్వటాస్య ఇతిపాఠే హ్రస్వవక్త్రః॥ ౩౪॥ ౩౫॥ తతఇతి॥ నిషాదాజాతా ఇత్యన్వయః॥ ౩౬॥ తేనేతి॥ తేన నిషాదరూపేణ ద్వారేణ తత్పాపం భగవన్నిందనాదిరూపం పాపం॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ఆద్యమితి॥ అజగవమేవాజగవం పినాకః॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ పితామహ ఇతి॥ దేవై రాంగిరసైః షష్ఠమన్వంతరే దేవైర్భగవిష్యద్భిః - స్థావరాణి హిమవదాద్యధిదైవతాని॥ ౪౪॥ హస్త ఇతి॥ చక్రం రే

తదితిచాసన్నాన్ పప్రచ్ఛుస్తేజనాం స్తదా॥ ౩౦ ॥ ఆఖ్యాతం చ జనైస్తేషాం చోరీభూతైరరాజకే। రాష్ట్రే తులోకైరారబ్ధం పరస్వాదానమాతురైః॥ ౩౧ ॥ తేషాముదీర్ణవేగానాం చోరాణాం మునిసత్తమాః। సుమహాన్ దృశ్యతే రేణుః పరవిత్తాపహారిణామ్॥ ౩౨ ॥ తతస్సంమంత్ర్య తే సర్వే మునయస్తస్య మంత్రతః। మమంథురూరుం పుత్రార్థమనపత్యస్య యత్నతః॥ ౩౩॥ మథ్యమానాత్సముత్తస్థౌ తస్యోరోః పురుషః కిల। దగ్ధస్థూణాప్రతీకాశః ఖర్వటాస్యోఽతిహ్రస్వకః॥ ౩౪ ॥ కింకరోమీతి తాన్ సర్వాన్ విప్రాన్ ఆహత్వరాన్వితః। నిషీదేతి తమూచుస్తే నిషాదస్తేన సోఽభవత్॥ ౩౫॥ తతస్తత్సంభవా జాతా వింధ్యశైలనివాసినః। నిషాదా మునిశార్దూల పాపకర్మోపలక్షణాః॥ ౩౬ ॥ తేన ద్వారేణ తత్పాపం నిష్క్రాంతం తస్య భూపతేః। నిషాదాస్తే తతో జాతా వేనకల్మషనాశనాః॥ ౩౭ ॥ తతోఽస్య దక్షిణం హస్తం మమంథుస్తే తదా ద్విజాః॥ ౩౮॥ మథ్యమానే చ తత్రాభూత్పృథుర్వైన్యః ప్రతాపవాన్। దీప్యమానస్స్వవపుషా సాక్షాదగ్నిరివోజ్జ్వలన్॥ ౩౯ ॥ ఆద్యమాజగవం నామ ఖాత్పపాత తతో ధనుః। శరాశ్చ దివ్యా నభసః కవచం చ పపాత హ॥ ౪౦॥ తస్మిన్ జాతే తు భూతాని సంప్రహృష్టాని సర్వశః॥ ౪౧॥ సత్పుత్రేణ చ జాతేన వేనోఽపి త్రిదివం యయౌ। పున్నామ్నో నరకాత్త్రాతస్స తేన సుమహాత్మనా॥ ౪౨॥ తం సముద్రాశ్చ నద్యశ్చ రత్నాన్యాదాయ సర్వశః। తోయాని చాభిషేకార్థం సర్వాణ్యేవోపతస్థిరే॥ ౪౩ ॥ పితామహశ్చ భగవాన్ దేవైరాంగిరసైస్సహ। స్థావరాణి చ భూతాని జంగమాని చ సర్వశః॥ సమాగమ్య తదా వైన్యమభ్యషించన్నరాధిపమ్॥ ౪౪॥ హస్తే తు దక్షిణే చక్రం దృష్ట్వా తస్య పితామహః। విష్ణోరంశం పృథుం మత్వా పరితోషం పరం యయౌ ॥ ౪౫ ॥ విష్ణుచిహ్నం కరే చక్రం సర్వేషాం చక్రవర్తినామ్। భవత్యవ్యాహతో యస్య ప్రభావస్త్రిదశైరపి॥ ౪౬॥ మహతా రాజరాజ్యేన పృథుర్వైన్యః

౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ మథ్యమానాదితి॥ మథ్యతశ్చేతి పాఠేఽపి మథ్యమానాదిత్యేవార్థః - దగ్ధస్థూణాప్రతీకాశః దగ్ధస్తంభతుల్యః - కృష్ణవర్ణ ఇతి యావత్ - ఖర్వటాస్యః హ్రస్వముఖః నిబిడనాసికవక్త్ర ఇత్యర్థః - ఖర్వటాఖ్య ఇతి వా పాఠః - కేచిత్తు ఖర్వటాతు ఇతి పరిత్వాగోః అక్షిణీ ఇవ అక్షిణీయస్యేతి వ్యాచక్షతే॥ ౩౪॥ కింకరోమీతి॥ అత్యంతాసంభవే తథాభూతమభిషిక్తం నిషీదేతి తమూచుః॥ ౩౫॥ తత ఇతి॥ పాపరూపం కర్మైవోపలక్షణం చిహ్నం యేషాం తే॥ ౩౬॥ తేనేతి॥ తేన ద్వారేణ నిషాదరూపేణ॥ ౩౭॥ ౩౮॥ మథ్యమాన ఇతి ॥ అగ్నిరివేతి యథా కాష్ఠే మథ్యమానే ధూమరూపేణ తస్య మలే నిష్క్రాంతే పశ్చాదగ్నిరుత్పద్యతే - తథా నిషాదరూపేణ కల్మషే నిష్క్రాంతే పశ్చాదగ్నిరివ దేదీప్యమానః పృథురుత్పన్న ఇత్యర్థః॥ ౩౯ ॥ ఆద్యమితి॥ ఆద్యం శార్వం పినాకసంజ్ఞం ధనుః॥ ౪౦ ॥ ౪౧॥ సత్పుత్రేణేతి॥ సత్పుత్రేణ తేన పృథునా స వేనః పున్నామ్నో నరకాత్త్రాతస్సన్ త్రిదివం యయౌ - తథా చ స్మృతిః ॥ శ్లో ॥ పున్నామ్నో నరకాద్యస్మాత్పితరం త్రాయతే సుతః। తస్మాత్పుత్ర ఇతి ప్రోక్తస్స్వయమేవ స్వయంభువేతి వచనాత్॥ ౪౨॥ తమితి॥ సముద్రాదయః తదభిమానిన్యో దేవతాః॥ ౪౩॥ ౪౪॥ హస్త ఇతి॥ చక్రమితి దుష్టరేఖాంతరానాకులం రేఖామయమప్రతిహతం చ క్రంతృష్టేత్యర్థః - తదుక్తం॥ శ్లో॥ యస్యాప్రతిహతం చక్రం అంశస్స పరమేష్ఠిన ఇతి॥ ౪౫॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

థామయం॥ ౪౫॥ ౪౬॥ మహాతేతి॥ రాజరాజ్యేన రాజ్ఞాం రాజత్వేన॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ఆపఇతి॥ ధ్వజభఙ్గశ్చ నాభవత్ - వనేషు గచ్ఛతః పృథోః ఆనమ్రశాఖాగ్రా వృక్షా ఆసన్॥ ౪౯ ॥ అకృష్టపచ్యేతి॥ అకృష్టపచ్యా పృథివీ దోహానన్తరం ప్రజాకృతకృష్యాదిం వినాపి సఫలా పృథివీ పృథుదుగ్ధక్షీరపరిణామౌషధ్యాశ్రయత్వాత్ - పుటకే కోటరే॥ ౫౦ ॥ తస్యేతి॥ తస్య పృథోర్యజ్ఞే పైతామహే పితామహదైవత్యే॥ శ్లో॥ వైన్యస్య హి పృథోర్యజ్ఞే వర్తమానే మహాత్మనః। సుత్యాయామభవత్సూత ఇతి వాయూక్తైః - సూత్యాం సుత్యాయాం సోమాభిషవే జాతే - సూయతే సోమోఽస్యామితి సూతిః॥ ౫౧॥ ౫౨॥ స్తూయతామితి॥ ఔదార్యాదిగుణైరేవ స్తూయతాం పరాక్రమాదికర్మ చాస్య స్తూయతాం॥ ౫౩॥ ౫౪ ॥ గుణా ఇతి॥ యశో హి గుణక్రియా ప్రసిద్ధిః॥ ౫౫॥ ౫౬॥ తత ఇతి॥ సద్గుణైరితి లోకే హి జనస్సద్గుణైః స్తుత్యో భవతి తస్మాన్మమ యాగుణా లభ్యాః సంపాద్యాః॥ ౫౭॥ తస్మాదితి॥ తదేవ ఔదార్యాది॥ ౫౮॥ ౫౯॥ ౬౦॥ సత్యవాగితి॥ హ్రీః అకార్యే లజ్జా॥ ౬౧॥

ప్రతాపవాన్। సోఽభిషిక్తో మహాతేజా విధివద్ధర్మకోవిదైః॥ ౪౭॥ పిత్రాఽపరాజితాస్తస్య ప్రజాస్తేనానురఞ్జితాః। అనురాగాత్తతస్తస్య నామ రాజేత్యజాయత॥ ౪౮॥ ఆపస్తస్తంభిరే చాస్య సముద్రమభియాస్యతః। పర్వతాశ్చ దదుర్మార్గం ధ్వజభఙ్గశ్చ నాభవత్॥ ౪౯॥ అకృష్టపచ్యా పృథివీ సిద్ధ్యన్త్యన్నాని చిన్తయా। సర్వకామదుఘా గావః పుటకే పుటకే మధు॥ ౫౦ ॥ తస్య వై జాతమాత్రస్య యజ్ఞే పైతామహే శుభే। సూతస్సూత్యాం సముత్పన్నః సౌత్యేఽహని మహామతిః॥ ౫౧॥ తస్మిన్నేవ మహాయజ్ఞే జజ్ఞే ప్రాజ్ఞోఽథ మాగధః। ప్రోక్తౌ తదా మునివరైస్తావుభౌ సూతమాగధౌ॥ ౫౨ ॥ స్తూయతామేష నృపతిః పృథుర్వైన్యః ప్రతాపవాన్। కర్మైతదనురూపం చ పాత్రం స్తోత్రస్య చాపరమ్॥ ౫౩॥ తతస్తావూచతుర్విప్రాన్సర్వానేవ కృతాఞ్జలీ। అద్య జాతస్య నో కర్మ జ్ఞాయతేఽస్య మహీపతేః॥ ౫౪॥ గుణా న చాస్య జ్ఞాయన్తే తేన చాస్య ప్రథితం యశః। స్తోత్రం కిమాశ్రయం త్వస్య కార్యమస్మాభిరుచ్యతామ్॥ ౫౫॥ ఋషయ ఊచుః॥ కరిష్యత్యేష యత్కర్మ చక్రవర్తీ మహాబలః। గుణా భవిష్యా యే చాస్య తైరయం స్తూయతాం నృపః॥ ౫౬॥ శ్రీపరాశరః॥ తతస్స నృపతిస్తోషం తచ్ఛ్రుత్వా పరమం యయౌ। సద్గుణైః శ్లాఘ్యతామేతి తస్మాత్ శ్లాఘ్యా గుణా మమ॥ ౫౭॥ తస్మాద్యదద్య స్తోత్రేణ గుణనిర్వర్ణనం త్విమౌ। కరిష్యేతే కరిష్యామి తదేవాహం సమాహితః॥ ౫౮ ॥ యదిమావర్జనీయం చ కించిదత్ర వదిష్యతః। తదహం వర్జయిష్యామీత్యేవం చక్రే మతిం నృపః॥ ౫౯॥ అథ తౌ చక్రతుః స్తోత్రం పృథోర్వైన్యస్య ధీమతః। భవిష్యైః కర్మభిస్సమ్యక్ సుస్వరౌ సూతమాగధౌ ॥ ౬౦ ॥ సత్యవాగ్దానశీలోఽయం సత్యసన్ధో నరేశ్వరః। హ్రీ

౪౬॥ మహాతేతి॥ రాజరాజ్యేన చక్రవర్తిత్వేన॥ ౪౭॥ పిత్రేతి॥ పిత్రానానురఞ్జితాః॥ ౪౮॥ ఆపఇతి॥ ధ్వజభఙ్గశ్చ వనేషు గచ్ఛతో నాభవత్ ॥ ౪౯ ॥ అకృష్టపచ్యేతి ॥ అకృష్టపచ్యా కృష్టం వినైవ సఫలా- పుటకం పర్ణాదిసంస్థానవిశేషః॥ ౫౦॥ తస్యేతి॥ సూత్యాం సూతిస్సోమాభిషవభూమిః తస్యాం - సౌత్యేఽహని॥ ౫౧॥ తస్మిన్నితి॥ తస్మిన్నేవ దినే॥ ౫౨॥ స్తూయతామితి॥ వాం యువయోః॥ ౫౪॥ గుణా ఇతి॥ అస్మాభిరితి అస్మదో ద్వయోశ్చేతి బహుత్వం॥ ౫౫॥ కరిష్యతీతి॥ చక్రవర్తీ దక్షిణహస్తే తచ్చిహ్నస్య చక్రస్యోపలబ్ధేః - మహాబలశ్చ విష్ణ్వంశత్వాత్ - అతస్సర్వేష్వస్య సద్గుణాస్సత్కర్మాణి చ భవిష్యన్త్యేవ - భవిష్యైరేవ సద్గుణకర్మభిః స్తూయతాం - అయం భావః॥ శ్లో॥ నియుజ్య లేఖ మోదం ద్వైరుత్తమస్తు ప్రియోక్తిభిరితి న్యాయాత్ - అయం గుణకర్మస్తుత్యైవ స్వకార్యం విజ్ఞాపనీయ ఇతి॥ ౫౬॥ పృథురపి హృష్యన్నేనేన స్తుతివిశేషేణ - మమాయమృషిభిరుపదేశః క్రియత ఇతి మత్వా - తథైవ కర్తుమధ్యవసితవానిత్యాహ॥ తతస్స ఇత్యాది త్రిభిః॥ తత ఇతి ॥ మమ గుణాః శ్లాఘ్యాః శ్లాఘార్హాః స్తుతివిషయత్వాత్ తస్మాల్లభ్యా గుణా ఇతి పాఠే గుణాస్సద్గుణాః లభ్యాః ప్రాప్యాః॥ ౫౭॥ ౫౮॥ ౫౯॥ ౬౦॥ సత్యవాగితి॥ సత్యసన్ధస్సత్యప్రతిజ్ఞస్సత్యమర్యాదో వా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౬౨॥ సమఇతి॥ వ్యవహారస్థితోనృపఇతిచ పాఠః - వ్యవహారస్థితఃవ్యవహారదర్శనాయధర్మాసనస్థః॥ ౬౩॥ ౬౪॥ తత ఇతి॥ యజ్ఞైరియాజదేవపూజామకరోత్ ॥ ౬౫॥ తమితి॥ తస్మిన్కాలే వేనపృథురాజ్యసంస్థౌ - తేనఆగమనకారణంపృష్టాస్తమూచుః॥౬౬॥ అరాజకఇతి॥ ఓషధీఃఓషధ్యః॥ ౬౭॥ ౬౮॥ ౬౯॥ తతఇతి॥ ననాశఅపలాయత॥ నాశఃపలాయనెమృత్యౌవృతౌచేతివైజయంతీ ॥ ౭౦॥ ౭౧॥ ౭౨॥ ౭౩॥ ౭౪॥ ౭౫॥ త్వామితి॥ యోగసామర్థ్యేనతదేవబలం॥ శ్లో॥ ఆత్మానంప్రథయిత్వేమాధారయిష్యామ్యహంప్రజాఇతి శ్రీహరివంశే॥ ౭౬॥ ౭౭॥ ౭౮॥ సమస్తాఇతి॥ క్షీరపరిణామినీః॥

మాన్మైత్రఃక్షమాశీలోవిక్రాంతోదుష్టశాసనః॥౬౧॥ ధర్మజ్ఞశ్చకృతజ్ఞశ్చదయావాన్ప్రియభాషితా। మాన్యాన్మానయితాయజ్వాబ్రహ్మణ్యస్సాధువత్సలః॥ ౬౨॥ సమశ్శత్రౌ చమిత్రే చవ్యవహారస్థితౌనృపః॥ ౬౩॥ సూతేనోక్తాన్గుణానిత్థంసతథామాగధేనచ । చకారహృదితాదృక్చకర్మణాకృతవానసౌ॥౬౪॥ తతస్సపృథివీపాలఃపాలయన్పృథివీమిమామ్। ఇయాజవివిధైర్యజ్ఞైర్మహద్భిర్భూరిదక్షిణైః॥ ౬౫॥ తంప్రజాఃపృథివీనాథముపతస్థుఃక్షుధార్దితాః। ఓషధీషుప్రణష్టాసుతస్మిన్కాలేహ్యరాజకే॥తమూచుస్తేనరాఃపృష్టాఃతత్రాగమనకారణమ్ ॥ ౬౬ ॥ ప్రజాఊచుః॥ అరాజకేనృపశ్రేష్ఠధరిత్ర్యాసకలౌషధీః। గ్రస్తాస్తతఃక్షయంయాంతిప్రజాస్సర్వాఃప్రజేశ్వర॥౬౭॥ త్వంనోవృత్తిప్రదోధాత్రాప్రజాపాలోనిరూపితః। దేహినఃక్షుత్పరీతానాంప్రజానాంజీవనౌషధీః॥ ౬౮॥ శ్రీపరాశరః॥ తతోథనృపతిర్దివ్యమాదాయాజగవంధనుః। శరాంశ్చదివ్యాన్కుపితస్సోన్వధావద్వసుంధరామ్॥ ౬౯॥ తతోననాశత్వరితాగౌర్భూత్వాతువసుంధరా। సాలోకాన్బ్రహ్మలోకాదీన్సంత్రాసాదగమన్మహీ॥ ౭౦॥ యత్రయత్రయయౌదేవీసాతదాభూతధారిణీ। తత్రతత్రచసావైన్యందదర్శాభ్యుద్యతాయుధమ్॥ ౭౧॥ తతస్తంప్రాహవసుధాపృథుంపృథుపరాక్రమమ్। ప్రవేపమానాతద్బాణపరిత్రాణపరాయణా॥ ౭౨॥ పృథివ్యువాచ॥ స్త్రీవధేత్వంమహాపాపంకింనరేంద్రనపశ్యసి। యేనమాంహంతుమత్యర్థం ప్రకరోషినృపోద్యమమ్ ॥ ౭౩ ॥ పృథురువాచ ॥ ఏకస్మిన్యత్రనిధనంప్రాపితేదుష్టకారిణి। బహూనాంభవతిక్షేమంతస్యపుణ్యప్రదోవధః॥ ౭౪॥ పృథివీ॥ ప్రజానాముపకారాయయదిమాంత్వంహనిష్యసి। ఆధారఃకఃప్రజానాంతేనృపశ్రేష్ఠభవిష్యతి॥ ౭౫ ॥ పృథుః॥ త్వాంహత్వావసుధేబాణైర్మచ్ఛాసనపరాఙ్ముఖీమ్। ఆత్మయోగబలేనైవధారయిష్యామ్యహంప్రజాః॥ ౭౬॥ తతఃప్రణమ్యవసుధాతంభూయఃప్రాహపార్థివమ్। ప్రవేపితాంగీపరమంసాధ్వసంసముపాగతా॥ ౭౭॥ ఉపాయతస్సమారబ్ధాస్సర్వేసిద్ధ్యంత్యుపక్రమాః। తస్మాద్వదామ్యుపాయంతేతంకురుష్వయదీచ్ఛసి॥ ౭౮ ॥ సమస్తాయామయాజీర్ణానరనాథమహౌషధీః। యదీచ్ఛసిప్రదాస్యామితాఃక్షీరపరిణామినీః॥ ౭౯॥ తస్మాత్ప్రజాహితార్థాయమమధర్మభృతాంవర। తంతువత్సంప్రయచ్ఛత్వంక్షరేయంయత్రవత్సలా॥ ౮౦॥ సమాంచకురుసర్వత్రయేనక్షీరంసమంతతః। వరౌషధీబీజభూతంవీరస

ప్రీమానకార్యే జుగుప్సావాన్ । ౬౧ ॥ ౬౨ ॥ ౬౩ ॥ ౬౪ ॥ ౬౫ ॥ తమితి॥ తస్మిన్కాలేవేన పృథుమహారాజయో స్సంస్థౌ॥ ౬౬॥ అరాజక ఇతి॥ సకలౌషధీః సకలా ఓషధ్యఃగ్రస్తాః॥ ౬౭ ॥ ౬౮ ॥ ౬౯ ॥ తత ఇతి ॥ సామహీబ్రహ్మలోకాదీన్లోకాన్ ప్రతిననాశ అపలాయత॥ ౭౦॥ ౭౧॥ ౭౨॥ ౭౩॥ ౭౪॥ ౭౫॥ త్వామితి॥ ఆత్మయోగబలేన పృథివీభావం ప్రాప్యధారయిష్యామి - తథాచహరివంశే॥ శ్లో॥ ఆత్మానంపృథయిత్వేమా ధారయిష్యామ్యహంప్రజాఇతి ॥ ౭౬॥ ౭౭॥ ౭౮॥ ౭౯॥ తస్మాదితి॥ క్షరేయం క్షీరరూపేణౌషధీస్స్రవేయం ॥ ౮౦ ॥ సమామితి ॥ మాంచసర్వత్రస

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

క్షీరేణపరిణామినీః|| ౭౯||౮౦|| సమామితి||సమాంసమస్థలాంఛాయేనసమీకరణేనభావయేదుత్పాదయే||౮౧||తతఇతి|| తేనయు
త్సారణేనవివర్తితాఃవిక్షిప్తాః - వివర్ధితా ఇతిపాఠేఏకత్రపుంజీకృతాః - వివర్జితా ఇతిపాఠే ఉత్సారణదేశే వివర్జి
తా ఇతి||౮౨|| నహీతి|| పూర్వవిసర్గ ఇతిచపాఠః పూర్వవిసర్గే పూర్వావస్థాయాం - పురాపృథోః పూర్వకాలే||౮౩||
౮౪|| ౮౫|| ౮౬|| సఇతి || సస్యంమనుష్యాణాంయోనింసస్యంపృథుర్దుదోహ తత్రదోహేపృథురేవయజమానః ఋత్వి
క్ఛ||౮౭||౮౮|| ప్రాణేతి|| ప్రాణప్రదాతా అభయదః||శ్లో||జనకశ్చోపనేతాచయశ్చవిద్యాం ప్రయచ్ఛతి. అన్నదాతా
భయత్రాతా పంచైతే పితరస్స్మృతా ఇతివచనాత్ ||౮౯|| ౯౦|| తత్తత్పాత్రమితి|| పృథూపదేశాద్దేవాదిభిస్తత్తద్వ
ర్గైస్తత్తత్పాత్రముపాదాయభూస్తత్తత్పయోదుగ్ధా - దేవాద్యైర్యజమానస్థానీయైర్దశవర్గైః ఋత్విక్స్థా
నీయైస్స్వార్థ్య బృహస్పతిద్విమూర్ధ జతునాభ మేరువసురుచి ధృతరాష్ట్ర సుపర్ణాంతకసాలాఖ్య దోగ్ధృవిశేషైః-
ఇంద్ర సోమవిరోచనసుమాలిహిమవన్మిత్రరథతక్షక కుబేరయమప్లక్షాఖ్య వత్సవిశేషైః - సౌవర్ణంఛందోమయమా

ర్వత్రభావనః||౮౧|| శ్రీపరాశరః|| తతఉత్సారయామాస శైలాన్ శతసహస్రశః | ధనుఃకోట్యాతథా
వైన్యస్తేన శైలావివర్ధితాః|| ౮౨ | నహిపూర్వవిసర్గే వై విషమేపృథివీతలే | ప్రవిభాగఃపురాణాం
వా గ్రామాణాంవాపురాభవత్ | ౮౩|| నసస్యానినగోరక్ష్యం నకృషిర్నవణిక్పథః | వైన్యాత్ప్రభృ
తిమైత్రేయ సర్వస్యైతస్యసంభవః|| ౮౪|| యత్రయత్రసమంత్వస్యాభూమేరాసీన్నరాధిపః | తత్ర
తత్రప్రజానాంహి నివాసంసమరోచయత్ | ౮౫ | ఆహారఃఫలమూలానాం ప్రజానామభవత్తదా |
కృచ్ఛ్రేణమహతాసోపి ప్రణష్టాస్వోషధీషువై||౮౬|| సకల్పయిత్వావత్సంతు మనుంస్వాయంభువం ప్ర
భుమ్ | స్వపాణౌ పృథివీనాథో దుదోహ పృథివీంపృథుః || సస్యబీజానిసర్వాణి ప్రజానాంహితకామ్య
యా||౮౭|| తేనాన్నేనప్రజాస్తాతవర్తంతేద్యాపినిత్యశః|| ౮౮|| ప్రాణప్రదాతాసపృథుర్యస్మాద్భూ
మేరభూత్పితా | తతస్తుపృథివీసంజ్ఞామవాపాఖిలధారిణీ | ౮౯ | తతశ్చదేవైర్మునిభిర్దైత్యైర్ర
క్షోభిరద్రిభిః | గంధర్వైరురగైర్యక్షైః పితృభిస్తరుభిస్తథా | ౯౦ | తత్తత్పాత్రముపాదాయ తత్త

మాంకురు - యేనసమస్థలత్వేన క్షీరంసర్వత్రభావయేధారయామి|| ౮౧|| తత ఇతి|| వివర్ధితాః ఏకైకత్రోచ్ఛ్రితరాశీ
కృతాః - వివర్జితా ఇతిపాఠే ఉత్సారణదేశే వివర్జితా ఇత్యర్థః|| ౮౨|| నహీతి|| పూర్వవిసర్గే పృథూత్పత్తేః పూ
ర్వసృష్టౌ||౮౩||౮౪||౮౫|| ఆహార ఇతి|| తదాపృథోః పూర్వం అరాజకే - సోపి ఫలాహారః మహతాకృచ్ఛ్రేణ సంపా
ద్యోభవత్ || ౮౬|| స ఇతి|| సపృథుస్తుప్రజాసంతానప్రవర్తకం మనుంవత్సంకృత్వా - స్వపాణిరూపపాత్రే సస్యబీ
జానిపృథివీందుదోహేత్యన్వయః|| ౮౭|| ౮౮|| ప్రాణప్రదాతేతి|| ప్రాణదానాదభయదానాద్భూమేః పితాభూత్ -
యథాహుః|| శ్లో|| జనకశ్చోపనేతాచ యశ్చవిద్యాః ప్రయచ్ఛతి| అన్నదాతాభయత్రాతా పంచైతే పితరస్స్మృతా
ఇతి|| ౮౯|| ౯౦|| తత్తత్పాత్రమితి || దేవాదిభిర్దశభిర్వర్గైస్తత్తత్స్వాభిమతం పాత్రముపాదాయ - తత్తత్స్వా
భిమతం పయో భూమిర్దుగ్ధా - తేషాం దేవాదీనాం - తద్యోనయస్తత్తజ్జాతీయా ఏవ వత్సవిశేషా దోగ్ధృవిశేషాశ్చా
భవన్ - తమేవ దేవాదిషు దోగ్ధృవత్సాదిక్రమం హరివంశే మాత్స్యే చావపృక్తం సంక్షేపేణ వక్ష్యామః- దేవా
నామింద్రోవత్సః - మిత్రోదోగ్ధా - సౌవర్ణంపాత్రం - బలంక్షీరం - మునీనాం సోమోవత్సః - బృహస్పతిర్దోగ్ధా -
ఛందాంసిపాత్రం - తపోబ్రహ్మచక్షీరం - దైత్యానాం త్రిమూర్ధావత్సః - విరోచనోదోగ్ధా - ఆయసంపాత్రం- మా
యాక్షీరం - రాక్షసానాం సుమాలీవత్సః - జంతునామదోగ్ధా- కపాలంపాత్రం- రుధిరంక్షీరం-అద్రీణాం హిమవా
న్వత్సః - మేరుర్దోగ్ధా - శిలామయంపాత్రం - మహౌషధిఃక్షీరం - గంధర్వాణాం చిత్రరథోవత్సః - విశ్వావసుర్దో
గ్ధా - పద్మంపాత్రం - గంధః క్షీరం - ఉరగాణాంతక్షకోవత్సః - ధృతరాష్ట్రోదోగ్ధా - అలాబుపాత్రం - విషంక్షీరం-
యక్షాణాంకుబేరోవత్సః - సుపర్ణోదోగ్ధా - మృణ్మయంపాత్రం- అంతర్ధానంక్షీరం- పితౄణాంయమోవత్సః- ప్ల

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యసంకాపాలం శైలంపద్మపత్రం మలాబ్వపక్వమృణ్మయం రాజతంపాలాశమితి తత్తత్పాత్రమాదాయ - బలంతపోమాయాం రుధిరమోషధీరత్నంగంధంవిషమంతర్ధానంస్వధాంపునఃప్రరోహణమితి క్షీరవిశేషంమాత్స్యే దిహూక్తక్రమేణదుగ్ధా - అత్రనామభేదస్తునామాంతరత్వేనబోధ్యః॥ తేషామితి॥ తేషాందేవాదీనాం సూర్యాదీనామింద్రాదీనాంచతద్యోనయః తానిబలాదీనియోనయః కారణం॥ ౯౧॥ సైషేతి॥ ధాత్రీ మాతా - విధాత్రీకర్త్రీ॥౯౨॥ ౯౩॥ ౯౪ ౯౫॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - విష్ణుచిత్తీయే - ప్రథమాంశే- త్రయోదశోధ్యాయః

౧। ౨। ౩। ప్రాచీనాగ్రా ఇతి॥ ప్రాచీనాగ్రాః కుశాః యజ్ఞవిషయాః॥౪॥ సముద్రేతి॥ అత్రదారశబ్దేనదారక్రియాలక్ష్యతే - కృతదారఃకృతవివాహ ఇత్యర్థః - మహతస్తమసఃపార ఇతిసవర్ణావిశేషణం - పుత్రోత్పత్తిద్వారేణతామిస్రాదినరకోత్తారహేతుభూతాయామిత్యర్థః - సముద్రతనయాయాంసవర్ణాయాం కృతవివా

దుగ్ధంమునేపయః। వత్సదోగ్ధృవిశేషాశ్చ తేషాంతద్యోనయోభవన్॥ ౯౧ ॥ సైషాధాత్రీ విధాత్రీచ ధారణీపోషణీతథా। సర్వస్యజగతఃపృథ్వీ విష్ణుపాదతలోద్భవా॥ ౯౨॥ ఏవంప్రభావస్సపృథుఃపుత్రో వేనస్యవీర్యవాన్। జజ్ఞేమహీపతిఃపూర్వో రాజాభూజ్జనరంజనాత్ ॥ ౯౩ ॥ య ఇదంజన్మవైన్యస్యపృథోఃకీర్తయతేనరః। నతస్యదుష్కృతంకించిత్ఫలదాయిప్రజాయతే॥౯౪॥ దుస్స్వప్నోపశమంనౄణాంశృణ్వతాంచైతదుత్తమమ్। పృథోర్జన్మప్రభావశ్చకరోతిసతతంశుభమ్॥౯౫॥ ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణే- ప్రథమాంశే - త్రయోదశోధ్యాయః

శ్రీపరాశరః॥ పృథోఃపుత్రౌతుధర్మజ్ఞౌ జజ్ఞాతేంతర్ధివాదినౌ। శిఖండినీహవిర్ధానమంతర్ధానాద్వ్యజాయత॥౧॥ హవిర్ధానాత్షడాగ్నేయీధిషణాజనయత్సుతాన్। ప్రాచీనబర్హిషంశుక్రంగయంకృష్ణంవ్రజాజినౌ॥ ౨ ॥ ప్రాచీనబర్హిర్భగవాన్మహానాసీత్ప్రజాపతిః। హవిర్ధానిర్మహారాజోయేనసంవర్ధితాఃప్రజాః॥౩॥ ప్రాచీనాగ్రాఃకుశాస్తస్యపృథివ్యాంవిస్తృతామునే। ప్రాచీనబర్హిరభవత్ఖ్యాతోభువిమహాబలః॥ ౪॥ సముద్రతనయాయాంతుకృతదారోమహీపతిః। మహా

తకోదోగ్ధా - రాజతంపాత్రం - స్వధా క్షీరం - తరూణాం ప్లక్షోవత్సః - సాలవృక్షోదోగ్ధా - పాలాశంపాత్రం- ఛిన్నసంరోహణంక్షీరం - తదుక్తంహరివంశే॥ శ్లో॥ దేవామిత్రేంద్రసౌవర్ణే బలంతుమునయస్తథా। బృహస్పతింతువేదైశ్చతపోదైత్యాస్త్రిమూర్ధతః॥ విరోచనాయసాభ్యాంచ మాయాంరక్షోగణా అపి। జంతునామసుమాలిఖ్యాపస్థాన్నరక్తంతతోద్రయః॥ హిమాద్రిమేరుశైలైస్తురత్నంగంధర్వజాతయః। వసుచిత్రరథాంభోజైర్గంధంతుభుజగాస్తతః॥ ధృతరాష్ట్రాత్తక్షకాలాబుభ్యాంచవిషముల్బణం। యక్షాస్స్వపర్ణధనదమృత్తోంతర్ధింపితృవ్రజాః॥ అంతకప్రేతరాడ్రాజతైస్స్వధాంహిమహీరుహాః। సాలప్లక్షపలాశైశ్చఛిన్నసంరోహణంముహుః॥ స్వదోగ్ధృవత్సపాత్రైశ్చతత్తద్దుదుహురుర్వరామితి॥ ౯౧॥ సేతి॥ ధాత్రీమాతా - విధాత్రీకర్త్రీ - ధారణీ ఆధారః - పోషణీ పోషకర్త్రీ॥ ౯౨॥ ౯౩॥ ౯౪॥ ౯౫॥ ఇతిశ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య- శ్రీవిష్ణుపురాణ వ్యాఖ్యాయాం ప్రథమాంశే- త్రయోదశోధ్యాయః.

పృథోరితి॥ అంతర్ధిరేవాంతర్ధానః తస్మాద్భార్యాశిఖండినీహవిర్ధానంపుత్రమసూయత॥ ౧॥ హవిర్ధానాదితి॥ ఆగ్నేయీ అగ్నివంశజాధిషణానామ॥ ౨॥ ౩॥ ప్రాచీనాగ్రాఇతి॥ ప్రాచీనాగ్రాః కుశాస్సర్వత్రయజ్ఞానుష్ఠానాత్ - తదుక్తం॥ శ్లో॥ యస్యేదం దేవయజన మనుయజ్ఞంవితన్వతః। ప్రాచీనాగ్రైఃకుశైరాసీదాస్తృతంవసుధాతలమితి॥ ౪। సముద్రతనయాయామితి॥ తపసఃపారేసవర్ణసంజ్ఞాయాం కృతదారః- తపస్తప్త్వా అనంతరం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

షాః - కృతదారో మహీపతేరితి పాఠే మహీపతేరిత్యస్యోత్తరేణ సంబంధః ॥ ౫ । సవర్ణేతి ॥ ప్రాచీనబర్హిషో మహీప
తేః సాముద్రీ సవర్ణా ప్రచేతసో నామ పుత్రానాధత్త - తమసః పారే తానితి వాన్వయః - తామిస్రాదినరకనాశ
కానిత్యర్థః ॥ స్మృ ॥ శశ్వత్పుత్రేణ పితరో నాధ్యాయర్బహుళం తమః ॥ శ్రు ॥ జ్యోతిర్హి పుత్రః-పరమే వ్యోమన్నితి
చ శ్రుతేః ॥ ౬ । అపృథగితి ॥ అపృథగ్ధర్మచరణాః ఏకవిధధర్మాచరణా ఇతి దశానామప్యేకపత్నీభోగేవ తేఽపః ॥ ౭ ॥
౮ ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ స్తవమితి ॥ యం స్తవం చక్రుః తం వక్తుమర్హసి ॥ ౨౧ ॥
౨౨ । నతాస్మేతి ॥ వచసాం యత్ర ప్రతిష్ఠా - వాచ్యే హి వచసాం ప్రతిష్ఠా - ప్రవృత్తినిమిత్తమాత్రం హి సర్వం వస్తు

తపసః పారే సవర్ణాయాం మహామతే ॥ ౫ ॥ సవర్ణాధత్త సాముద్రీ దశ ప్రాచీనబర్హిషః । సర్వే
ప్రచేతసో నామ ధనుర్వేదస్య పారగాః ॥ ౬ ॥ అపృథగ్ధర్మచరణాస్తేఽతప్యంత మహత్తపః । దశవర్షస
హస్రాణి సముద్రసలిలేశయాః ॥ ౭ ॥ మైత్రేయః ॥ యదర్థం తే మహాత్మానస్తపస్తేపుర్మహామునే ।
ప్రచేతసస్సముద్రాంభస్యేతదాఖ్యాతుమర్హసి ॥ ౮ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ పిత్రా ప్రచేతసః ప్రోక్తాః ప్రజా
ర్థమమితాత్మనా । ప్రజాపతినియుక్తేన బహుమానపురస్సరమ్ ॥ ౯ ॥ ప్రాచీనబర్హిరువాచ ॥ బ్రహ్మ
ణా దేవదేవేన సమాదిష్టోఽస్మ్యహం సుతాః । ప్రజాస్సంవర్ధనీయాస్తే మయా చోక్తం తథేతి తత్ ॥ ౧౦ ॥
తన్మమ ప్రీతయే పుత్రాః ప్రజావృద్ధిమతంద్రితాః । కురుధ్వం మాననీయా వస్సమ్యగాజ్ఞా ప్రజాపతేః ॥
౧౧ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ తతస్తే తత్పితుశ్శ్రుత్వా వచనం నృపనందనాః । తథేత్యుక్త్వా చ తం భూయః ప్రప
ప్రచ్ఛుః పితరం మునే ॥ ౧౨ ॥ ప్రచేతస ఊచుః ॥ యేన తాత ప్రజావృద్ధౌ సమర్థాః కర్మణా వయమ్ । భవేమ
తత్సమస్తం నః కర్మ వ్యాఖ్యాతుమర్హసి ॥ ౧౩ ॥ ప్రాచీనబర్హిః ॥ ఆరాధ్య వరదం విష్ణుమిష్టప్రాప్తి
మసంశయమ్ । సమేతి నాన్యథా మర్త్యః కిమన్యత్కథయామి వః ॥ ౧౪ ॥ తస్మాత్ప్రజావివృద్ధ్యర్థం స
ర్వభూతేశ్వరం హరిమ్ । ఆరాధయత గోవిందం యది సిద్ధిమభీప్సథ ॥ ౧౫ ॥ ధర్మమర్థం చ కామం చ
మోక్షం చాన్విచ్ఛతాం తథా । ఆరాధనీయో భగవాననాదిః పురుషోత్తమః ॥ ౧౬ ॥ యస్మిన్నారాధితే స
ర్గం చకారాదౌ ప్రజాపతిః । తమారాధ్యాచ్యుతం వృద్ధిః ప్రజానాం వో భవిష్యతి ॥ ౧౭ ॥ శ్రీపరాశరః ॥
ఇత్యేవముక్తాస్తే పుత్రాః పిత్రా ప్రాచేతసా దశ । మగ్నాః పయోధిసలిలే తపశ్చేరుస్సమాహితాః ॥
౧౮ ॥ దశవర్షసహస్రాణి న్యస్తచిత్తా జగత్పతౌ । నారాయణే మునిశ్రేష్ఠ సర్వలోకపరాయణే ॥ ౧౯ ॥
తత్రైవ తే స్థితా దేవమేకాగ్రమనసో హరిమ్ । తుష్టువుర్యస్స్తుతః కామాన్ స్తోతురిష్టాన్ ప్రయచ్ఛతి ॥ ౨౦ ॥
మైత్రేయః ॥ స్తవం ప్రచేతసో విష్ణోస్సముద్రాంభసి యం స్థితాః । చక్రుస్తం మే మునిశ్రేష్ఠ సుపుణ్యం
వక్తుమర్హసి ॥ ౨౧ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ శృణు మైత్రేయ గోవిందం యథాపూర్వం ప్రచేతసః । తుష్టువుస్త
న్మయీభూతాస్సముద్రసలిలేశయాః ॥ ౨౨ ॥ ప్రచేతసః ॥ నతాస్మ సర్వవచసాం ప్రతిష్ఠా యత్ర శాశ్వ

తాం పరిణీతవానిత్యర్థః - తమసః పార ఇతి పాఠే తమసో నరకస్య పారే నిమిత్తం పుత్రోత్పత్త్యా నరకతారణార్థమిత్య
ర్థః ॥ ౫ ॥ సవర్ణేతి ॥ సవర్ణా దశ ప్రచేతసః అధత్త అసూయత ॥ ౬ ॥ అపృథగితి ॥ అపృథగ్ధర్మచరణాస్సమానధర్మ
చారిణః - ఏతచ్చ తేషాం వక్ష్యమాణైకభార్యాత్వం సంభావయితుముక్తం - సముద్రసలిలేశయాః తత్ర నిమ్నమగ్నా
స్సంతః ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ బ్రహ్మణేతి ॥ తే త్వయా ప్రజాస్సంవర్ధనీయా ఇత్యాదిష్టోఽస్మి ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥
ధర్మమితి ॥ అన్విచ్ఛతాం ధర్మాద్యనంతరం మోక్షమపీచ్ఛతాం ॥ ౧౬ ॥ యస్మిన్నితి ॥ యస్మిన్నారాధితే యమారా
ధ్యేత్యర్థః ॥ ౧౭ ॥ ఇతీతి ॥ ప్రచేతస ఏవ ప్రాచేతసాః ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ స్తవమితి ॥ ప్రచేతసః - యం స్తవం చ
క్రుస్తం స్తవం వక్తుమర్హసి ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ శ్లో ॥ జగద్బీజతయానతత్వాచ్చిత్రరూపతయా తతః । శుద్ధరూపప్రణామేనద్ను

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

జాతం వచసాం - నతు ప్రధానతయా వాచ్యం - యథా గుణజాత్యాదికం ॥ ౨౩ ॥ జ్యోతిరితి॥ జ్యోతిః అప్రాకృతజ్యోతిర్మయరూపం - ఆద్యం ఆవిర్భావం॥ (శ్రు)॥ తమేవ భాంతమిత్యాది(శ్రు)తేః- అనౌపమ్యం. ఉపమైవ ఔపమ్యం తద్రహితం - అణు సూక్ష్మం- అనంతమపారవత్ దేశకాలపరిచ్ఛేదరహితం॥ ౨౪॥ ౨౫॥ భుజ్యత ఇతి॥ బీజభూతస్సమస్తస్యేతి చ పాఠః- బీజభూతః వృష్ట్యౌషధిద్వారా॥ ౨౬॥ య ఇతి॥ ఘర్మః ఉష్ణమాతపః - శీతం హిమం॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ పంచధేతి॥ పంచధా ప్రాణాదిరూపేణ - చేష్టాం ఉచ్ఛ్వాసనిశ్వాసవ్యాయామరసనసమాధానోచ్చారణాత్మికాం- ఆకాశయోనిః ఆకాశాద్ధి వాయుః॥ ౩౧॥ ౩౨॥ సమస్తేతి॥ స్థానమాలంబనం॥ ౩౩ ॥ గృహ్ణాతీతి॥ విషయః క్షరాక్షరః- క్షరం చక్షుః- నిర్గత్య విషయగ్రహణాత్ - అక్షరం (శ్రో)త్రాది॥ ౩౪॥ గృహీతానీతి॥ గృహీతార్థాః బాహ్యేంద్రియైః స్పృష్టానాత్మజ్ఞానవిషయాన్ కరోతి - అంతఃకరణభూతాయ మనోబుద్ధ్యహంకారచిత్తాత్మనే॥ ౩౫॥ యస్మిన్నితి॥ యస్మిన్ స

తీ। తమాద్యంతమశేషస్య జగతః పరమం ప్రభుమ్॥ ౨౩ ॥ జ్యోతిరాద్యమనౌపమ్య మణ్వనంతమపార
వత్ । యోనిభూతమశేషస్య స్థావరస్య చరస్య చ॥ ౨౪ ॥ యస్యాహః ప్రథమం రూప మరూపస్య తథా
నిశా । సంధ్యా చ పరమేశస్య తస్మై కాలాత్మనే నమః ॥ ౨౫ ॥ భుజ్యతేఽనుదినం దేవైః పితృభిశ్చ సుధాత్మ
కః । జీవభూతస్సమస్తస్య తస్మై సోమాత్మనే నమః॥ ౨౬ ॥ యస్తమో హంతి తీవ్రాత్మా ప్రభాభిర్భాస
యన్నభః । ఘర్మశీతాంభసాం యోనిస్తస్మై సూర్యాత్మనే నమః ॥ ౨౭ ॥ కాఠిన్యవాన్ యో బిభర్తి
జగదేతదశేషతః। శబ్దాదిసంశ్రయో వ్యాపీ తస్మై భూమ్యాత్మనే నమః॥ ౨౮॥ యద్యోనిరూపం జగతాం
బీజరూపం చ దేహినామ్ । తత్తోయరూపమీశస్య నమామో హరిమేధసః ॥ ౨౯ ॥ యో ముఖం సర్వదేవా
నాం హవ్యభుక్ కవ్యభుక్ తథా । పితౄణాం చ నమస్తస్మై విష్ణవే పావకాత్మనే॥ ౩౦॥ పంచధావస్థితో దే
హే యశ్చేష్టాం కురుతేఽనిశమ్ । ఆకాశయోనిర్భగవాంస్తస్మై వాయ్వాత్మనే నమః॥ ౩౧॥ అవకాశమశే
షాణాం భూతానాం యః ప్రయచ్ఛతి । అనంతమూర్తిమాన్ శుద్ధస్తస్మై వ్యోమాత్మనే నమః॥ ౩౨॥ సమ
స్తేంద్రియవర్గస్య యస్స్థానముత్తమమ్। తస్మై శబ్దాదిరూపాయ నమః కృష్ణాయ వేధసే॥ ౩౩॥ గృ
హ్ణాతి విషయాన్నిత్య మింద్రియాత్మా క్షరాక్షరః । యస్తస్మై జ్ఞానమూలాయ నతాస్స్మ హరిమేధసే॥
౩౪ ॥ గృహీతానింద్రియైరర్థానాత్మనే యః ప్రయచ్ఛతి । అంతఃకరణభూతాయ తస్మై విశ్వాత్మనే న
మః॥ ౩౫॥ యస్మిన్ననంతే సకలం విశ్వం యస్మాత్తథోద్గతమ్। లయస్థానం చ యస్తస్మై నమః ప్రకృతిధర్మిణే

ష్టో విష్ణుః ప్రచేతసామ్॥ తత్ర ప్రథమం జగత్కారణతయా ప్రణమంతి నతాస్మ ఇత్యాదిద్వాభ్యాం॥ నతాస్స్మేతి॥ ప్రతిష్ఠా తాత్పర్యమిత్యర్థః - ఆద్యంతం కరోతీత్యాద్యంతం - అత ఏవ పరమం చ ప్రభుం చ॥ ౨౩॥ ప్రధానశంకాం వ్యావర్తయతి॥ జ్యోతిరితి॥ అనౌపమ్యం సూర్యాద్యుపమానశూన్యం చిద్రూపమిత్యర్థః - అణు నాడీప్రచారచాతుర్యవత్ - అనంతం నిర్భేదం - అపారవదవధిశూన్యం॥ ౨౪॥ కాలరూపేణ ప్రణమంతి - యస్యాహరితి॥ ౨౫॥ విశ్వరూపేణ ప్రణమంతి - భుజ్యత ఇత్యాదిదశభిః॥ భుజ్యత ఇతి॥ జీవభూతః జీవనరూపః॥ ౨౬॥ య ఇతి॥ ఘర్మస్తాపశ్శీతం చ అంభశ్చ తేషాం యోనిః కారణం॥ ౨౭॥ కాఠిన్యవానితి॥ శబ్దాదీనాం పంచానామపి గుణానాం సంశ్రయః॥ ౨౮ ॥ యదితి॥ యోనిరూపం శోణితరూపేణ - బీజరూపం శుక్లరూపేణ॥ ౨౯ ॥ య ఇతి॥ యో హవ్యభుగ్దేవానాం ముఖం - కవ్యభుక్ పితౄణాం చ ముఖం॥ ౩౦॥ పంచధేతి॥ పంచధా ప్రాణాదిరూపేణ॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ప్రధానరూపేణ ప్రణమంతి॥ యస్మిన్నితి॥ యస్మిన్ననంతే విశ్వం తిష్ఠతి - ప్రకృతేర్ధర్మాస్సత్త్వాదయో గుణాస్సంత్యస్యేతి ప్రకృ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కాలం - తిష్ఠతీతి శేషః - ప్రకృతిధర్మిణే - ప్రకృతిరూపవతే॥ ౩౬॥ పురుషరూపమాహ॥ శుద్ధ ఇతి॥ ౩౭॥ ముక్తస్వరూపమాహ॥ అవికారమితి॥ బద్ధస్య జ్ఞానసంకోచవికాసరూపో వికారో స్తితద్రహితత్వ మవికారత్వం - నిరంజనం ప్రకృతిసంబంధరహితం - పరంబ్రహ్మేతి ప్రధానాద్యపేక్షయా - పద్యత ఇతిపదం - పరమత్వం స్వరాట్త్వం॥ ౩౮॥ అహంకారాదిముక్తపర్యంతరూపవతః పరస్యస్వరూపమాహ॥ అదీర్ఘేతి॥ అనేనవ్యక్తావ్యక్తబద్ధముక్తేభ్యోవ్యావృత్తిః - ఛాయా కాంతిః - అతనుం నిరవయవం - అసక్తం అప్రతిహతం॥ ౩౯॥ అనాకాశమితి॥ అనాకాశం వివరరహితం॥ ౪౦॥ అనామేతి॥ అసుఖం అన్నపానాదిజన్యసుఖరహితం - అభయమిత్యాదినా బద్ధాద్వ్యావృత్తిః॥ ౪౧॥ అరజ ఇతి॥ అప్లుతంయదసంవృతమితిచ పాఠః - ప్లుతంగతిః తద్రహితం - పూర్వాపరే వస్తుని నస్తః తస్యనిత్యత్వాత్ - పరమం అక్షరం స్వరూపమితి శేషః॥ ౪౨॥ పరమితి॥ పరమేశిత్వగుణవదితిచ పాఠః-పరమేశిత్వ గుణవదితి ముక్తవ్యావృత్తిః - అసంశ్రయమితి నిత్యవ్యావృత్తిః - సర్వభూతం సర్వాత్మభూతం॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ౪౯॥
ఇతిశ్రీ విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - విష్ణుచిత్తీయే - ప్రథమాంశే - చతుర్దశోధ్యాయః. ❀❀❀❀❀❀❀❀❀

ణే॥ ౩౬॥ శుద్ధస్సంలక్ష్యతే భ్రాంత్యా గుణవానివ యోగుణః। తమాత్మరూపిణం దేవం నతాస్మ పురుషోత్తమమ్॥ ౩౭॥ అవికారమజంశుద్ధంనిర్గుణంయన్నిరంజనమ్। నతాస్మ తత్పరంబ్రహ్మవిష్ణోర్యత్పరమంపదమ్॥ ౩౮॥ అదీర్ఘహ్రస్వమస్థూలమనణ్వశ్యామలోహితమ్। అస్నేహచ్ఛాయమతనుమసక్తమశరీరిణమ్॥ ౩౯॥ అనాకాశమసంస్పర్శమగంధమరసంచయత్। అచక్షుశ్శ్రోత్రమచలమవాక్పాణిమమానసమ్॥ ౪౦॥ అనామగోత్రమసుఖమతేజస్కమహేతుకమ్। అభయం భ్రాంతిరహితమనిద్రమజరామరమ్॥ ౪౧॥ అరజోశబ్దమమృతమప్లవంయదసంవృతమ్। పూర్వాపరేన వై యస్మిం తద్విష్ణోః పరమంపదమ్॥ ౪౨॥ పరమేశిత్వగుణవత్సర్వభూతమసంశ్రయమ్। నతాస్మ తత్పరంవిష్ణోర్జిహ్వాదృగ్గోచరంనయత్॥ ౪౩॥ శ్రీపరాశరః॥ ఏవంప్రచేతసోవిష్ణుం స్తువంతస్తత్సమాధయః। దశవర్షసహస్రాణితపశ్చేరుర్మహార్ణవే॥ ౪౪॥ తతఃప్రసన్నో భగవాంస్తేషామంతర్జలే హరిః। దదౌదర్శనమున్నిద్రనీలోత్పలదళచ్ఛవిః॥ ౪౫॥ పతత్రిరాజమారూఢమవలోక్య ప్రచేతసః। ప్రణిపేతుశ్శిరోభిస్తం భక్తిభారావనామితైః॥ ౪౬॥ తతస్తానాహభగవాన్ ప్రియతామీప్సితోవరః। ప్రసాదసుముఖోహం వోవరదస్సముపస్థితః॥ ౪౭॥ తతస్తమూచుర్వరదం ప్రణిపత్య ప్రచేతసః। యథాపిత్రా సమాదిష్టం ప్రజానాంవృద్ధికారణమ్॥ ౪౮॥ సచాపిదేవస్తందత్వాయథాభిలషితంవరమ్। అంతర్ధానంజగామాశు తేచనిశ్చక్రముర్జలాత్॥ ౪౯॥ ఇతిశ్రీ విష్ణుపురాణే- ప్రథమాంశే- చతుర్దశోధ్యాయః ❀❀❀❀

తిధర్మిణే తస్మై॥ ౩౬॥ పురుషరూపేణ ప్రణమంతి॥ శుద్ధ ఇతి॥ ౩౭॥ యస్యాహః ప్రథమంరూపమిత్యనేన కాలరూపేణ - భుజ్యత ఇత్యాదినా వ్యక్తరూపేణ - యస్మిన్నిత్యనేన ప్రధానరూపేణ - శుద్ధ ఇత్యనేన పురుషరూపేణ - ఇత్యేవం సృష్ట్యాద్యుపయోగి తత్తద్రూపవిభాగేన ప్రణమ్య - తతఃపరం శుద్ధరూపం ప్రణమంతి- అవికారమిత్యాదిషడ్భిః- అవికారమితి॥ అవికారం అస్తీత్యాదివికారరహితం - అజంజన్మరహితం - శుద్ధంస్వభావత ఏవనిర్మలం - నిరంజనమాతంకమలశూన్యం॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ అనామేతి॥ అనిద్రంనిరవద్యం॥ ౪౧॥ అరజ ఇతి॥ అప్లవంగతిశూన్యం- పూర్వాపరేదిక్కాలకృతే॥ ౪౨॥ పరమితి॥ పరంనిరుపాధికమపి ఈశిత్వగుణవత్స్వాభావిక షడ్గుణైశ్వర్యయుక్తం - మాయయాసర్వభూతమపి అసంశ్రయం నిరాధారం- అతఏవజిహ్వాదృశ్చగోచరంనభవతి తంనతాస్మ॥ ౪౩॥ ఏవమితి॥ తస్మిన్నేవ సమాధిశ్చిత్తైకాగ్ర్యం యేషాం తే తత్సమాధయః॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ౪౯॥ ఇతిశ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య- శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం- ప్రథమాంశే- చతుర్దశోధ్యాయః. ❀❀❀❀❀❀

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ద్రుమక్షయమితి॥ రాజావృక్షాదీనాం॥ ౫॥ కోపమితి॥ యచ్ఛతనియమయత॥ ౬॥ రత్నభూతేతి॥ వార్క్షేయీ వృక్షజా - భవిష్యత్ ఇయం దశప్రచేతసాం పత్నీ దక్షస్య మాతా చ భవిష్యతీత్యాదికం - జానతా మయా - గోభిః రశ్మిభిః॥ ౭॥ మారిషేతి॥ నామ ప్రసిద్ధా-మారిషేతి నామ్నా ప్రసిద్ధా - వృక్షాణామితి వృక్షాణాం సంబంధినీ వార్క్షేయీతి నిర్మితా॥ ౮॥ ౯॥ మమేతి॥ మమ చేతి మమ దాహిత్రత్వాన్మమాంశేన సౌమ్యేన - శాంత్యాదిబహుళేన మాతృగుణేన - యుష్మత్తేజస్సంభవేనాగ్నేయాంశేన - క్రౌర్యశౌర్యాదిపితృగుణేన చ యుక్తః - ప్రజాస్సంవర్ధయిష్యతి - సర్గస్యాగ్నీషోమాత్మకత్వాత్॥ ౧౦॥ కన్యాయా ఆభిజాత్యజ్ఞాపనాయ తజ్జన్మాహ కండురిత్యాదినా॥ ౧౧॥ ౧౨॥

శ్రీపరాశరః॥ తపశ్చరత్సు పృథివీం ప్రచేతస్సు మహీరుహాః। అరక్ష్యమాణామావవ్రుర్బభూవాథ ప్రజాక్షయః॥ ౧॥ నాశకన్మరుతో వాతుం వృతం ఖమభవద్ద్రుమైః। దశవర్షసహస్రాణి న శేకుశ్చేష్టితుం ప్రజాః॥ ౨॥ తాన్ దృష్ట్వా జలనిష్క్రాంతాస్సర్వే క్రుద్ధాః ప్రచేతసః। ముఖేభ్యో వాయుమగ్నిం చ తేఽసృజంజాతమన్యవః॥ ౩॥ ఉన్మూలానథ తాన్ వృక్షాన్ కృత్వా వాయురశోషయత్। తానగ్నిరదహద్ఘోరస్తదాభూద్ద్రుమసంక్షయః॥ ౪॥ ద్రుమక్షయమథో దృష్ట్వా కించిచ్ఛిష్టేషు శాఖిషు। ఉపగమ్యాబ్రవీదేతాన్ రాజా సోమః ప్రజాపతీన్॥ ౫॥ కోపం యచ్ఛత రాజానశ్శృణుధ్వం చ వచో మమ। సంధానం వః కరిష్యామి సహ క్షితిరుహైరహమ్॥ ౬॥ రత్నభూతా చ కన్యేయం వార్క్షేయీ వరవర్ణినీ। భవిష్యజ్జానతా పూర్వం మయా గోభిర్వివర్ధితా॥ ౭॥ మారిషా నామ నామ్నైషా వృక్షాణామితి నిర్మితా। భార్యా వోఽస్తు మహాభాగా ధ్రువం వంశవివర్ధినీ॥ ౮॥ యుష్మాకం తేజసోఽర్ధేన మమ చార్ధేన తేజసః। అస్యాముత్పత్స్యతే విద్వాన్ దక్షో నామ ప్రజాపతిః॥ ౯॥ మమాంశేన చ సంయుక్తో యుష్మత్తేజోమయేన వై। తేజసాగ్నిసమో భూయః ప్రజాస్సంవర్ధయిష్యతి॥ ౧౦॥ కండుర్నామ మునిః పూర్వమాసీద్వేదవిదాం వరః। సురమ్యే గోమతీతీరే స తేపే పరమం తపః॥ ౧౧॥ తత్క్షోభాయ సురేంద్రేణ ప్రమ్లోచాఖ్యా వ

తప ఇతి॥ ప్రచేతస్సు తపశ్చరత్సు సత్సు - తత్పితరి చ నారదాత్తత్త్వజ్ఞానం ప్రాప్య రాజ్యం త్యక్త్వా వనం గతే సతీతి ద్రష్టవ్యం - తదుక్తం॥ శ్లో ॥ ప్రాచీనబర్హిషం జాతం కర్మస్వాసక్తచేతసం। నారదోఽధ్యాత్మతత్త్వజ్ఞః కృపాళుః ప్రత్యబోధయదిత్యాదినా పురంజనాఖ్యానేన - అరక్ష్యమాణాం పృథివీం కర్షణాద్యభావాన్మహీరుహా ఆవవ్రుః ఆవృతవంతః॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ వాయోరగ్నేస్సృష్టిప్రయోజనమాహ॥ ఉన్మూలానితి॥ ౪॥ ద్రుమక్షయమితి॥ సోమో వృక్షాధిపః - ప్రజాపతీన్ నిత్యానేకకందమూలఫలాదిభిః ప్రజావృద్ధికారణానాం వృక్షాణాం దాహః - ప్రజాపాలకానాం యుష్మాకమనుచితమితి సోమోపాయః॥ ౫॥ కోపమితి॥ కోపం యచ్ఛత ఉపరమత॥ ౬॥ ఉపప్రదానేన సంధానం కరోతి॥ రత్నభూతేతి॥ వార్క్షేయీ వృక్షజా - భవిష్యజ్జానతా భవిష్యదియం యుష్మాకం పత్నీ భవిష్యతి - అస్యాం చ దక్షో జనిష్యతే - తద్వంశేన చ లోకం పూరయిష్యతీత్యాదిజానతా - మయా - గోభిస్సుధామయైరశ్మిభిః - సంవర్ధితా॥ ౭॥ మారిషేతి॥ నామ్నా మారిషాఖ్యా - వృక్షాణామేషేతి కన్యా - నామ ఏవం హి ప్రసిద్ధా - నిర్మితా నిష్పన్నేత్యన్వయః॥ ౮॥ యుష్మాకమితి॥ యుష్మాకం తపోమయస్య తీవ్రతేజసోఽర్ధేన చ - శాంతైర్మదీయైర్గోభిస్సంవృద్ధత్వాదస్యాః మమ తేజసోఽర్ధేన - దక్షోఽస్యాముత్పత్స్యతే॥ ౯॥ ఏవం చ॥ మమేతి॥ సౌమ్యేన మమాంశేన - యుష్మత్తేజోమయేన చాగ్నినా - సంయుక్తః అగ్నీషోమాత్మకః అప్రధృష్యో భూత్వా - ప్రజాస్సంవర్ధయిష్యతీత్యర్థః॥ ౧౦॥ న చైవం శంకనీయం దశానాం కథమియమేకా భార్యా భవిష్యతీతి - యస్మాదియం కండోస్తపస్సంభూతేతి - వీర్యేణాస్య గర్భసంభూతా మహాప్రభావా చాయోనిజా చ దైవీ న తు మానుషీ - న హి బహూనామేకా పత్నీ రస్సంభోగో విరుధ్యతే - విష్ణోః ప్రసాదాచ్చాస్యా బహవః పతయో న దూష్యంతీతి వర్ణయన్ తస్యాః జన్మాహ - కండుర్నామేత్యాదినా యుష్మత్పత్నీ నృపాత్మజా ఇత్యంతేన॥ ౧౧॥ తత్క్షోభాయేతి॥ తస్య క్షోభాయ చిత్తవికారేణ తపోనాశాయ॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ తస్యేతి॥ శ్లో॥ యాగౌరవంభయంప్రేమ సద్భావంపూర్వనాయకే। నముంచత్యన్యచిత్తాపిసాజ్ఞేయాదక్షిణాబుధైః॥ దక్షిణాయాభావోదాక్షిణ్యం - ప్రణయోయాచ్ఞా॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ఏకదేతి॥ ఉటజఃపర్ణశాలా॥ ౨౪॥ ౨౫॥ తతఇతి॥ పరివృత్తంపరిణతం - సర్వధర్మజ్ఞేతిగతబహ్వబ్దకృత్యవిస్మరణోపాలంభః॥ ౨౬॥ బహూనామితి॥ తవబహూనాంవర్షాణాంగతానాంసతాం - అహఃపరిణామంగతమిత్యే తత్కస్యవి

రాప్సరాః। ప్రయుక్తాక్షోభయామాసతమృషింసాశుచిస్మితా॥౧౨॥ క్షోభితస్సతయాసార్ధంవర్షాణామధికంశతమ్। అతిష్ఠన్మందరద్రోణ్యాంవిషయాసక్తమానసః॥౧౩॥ సాతంప్రాహమహాభాగగంతుమిచ్ఛామ్యహందివమ్। ప్రసాదసుముఖోబ్రహ్మన్ననుజ్ఞాందాతుమర్హసి॥ ౧౪ ॥ తయైవముక్తస్స మునిస్తస్యామాసక్తమానసః। దినానికతిచిద్భద్రే స్థీయతామిత్యభాషత ॥ ౧౫ ॥ ఏవముక్తాతతస్తేన సాగ్రంవర్షశతంపునః। బుభుజేవిషయాంస్తన్వీ తేనసార్ధంమహాత్మనా॥ ౧౬ ॥ అనుజ్ఞాందేహిభగవన్వ్రజామిత్రిదశాలయమ్। ఉక్తస్తయేతిసపునస్స్థీయతామిత్యభాషత॥ ౧౭ ॥ పునర్గతేవర్షశతే సాధికేసాశుభాననా। యామీత్యాహదివంబ్రహ్మన్ప్రణయాత్స్మితశోభనమ్॥ ౧౮ ॥ ఉక్తస్తయైవసమునిరుపగృహ్యాయతేక్షణామ్। ప్రాహాస్యతాంక్షణంసుభ్రు చిరకాలంగమిష్యసి॥ ౧౯ ॥ తచ్ఛాపభీతాసుశ్రోణీసహతేనర్షిణాపునః। శతద్వయంకించిదూనంవర్షాణామన్వతిష్ఠత॥ ౨౦॥ గమనాయ మహాభాగోదేవరాజనికేతనమ్। ప్రోక్తఃప్రోక్తస్తయాతన్వ్యాస్థీయతామిత్యభాషత॥ ౨౧॥ తస్యశాపభయాద్భీతాదాక్షిణ్యేనచదక్షిణా। ప్రోక్తాప్రణయభంగార్తివేదినీనజహౌమునిమ్॥౨౨॥ తయాచరమతస్తస్యమహర్షేస్తదహర్నిశమ్। నవంనవమభూత్ప్రేమ మన్మథావిష్టచేతసః॥ ౨౩॥ ఏకదాత్వరయాయుక్తోనిశ్చక్రామోటజాన్మునిః। నిష్క్రామంతంచకుత్రేతిగమ్యతే ప్రాహసాశుభా॥ ౨౪ ॥ ఇత్యుక్తస్సతయాప్రాహపరివృత్తమహశ్శుభే। సంధ్యోపాస్తింకరిష్యామి క్రియాలోపోఽన్యథాభవేత్॥ ౨౫ ॥ తతఃప్రహస్యసుదతీసాతంప్రాహమహామునిమ్। కిమద్యసర్వధర్మజ్ఞపరివృత్తమహస్తవ॥ ౨౬ ॥ బహూనాంవిప్రవర్షాణాంపరిణామమహస్తవ। గతమేతన్నకురుతేవిస్మయంకస్యకథ్య

ఉక్త ఇతి॥ ఉపగృహ్యప్రాహేత్యనేన సంభోగాతిరేకాదనురాగాతిరేకందర్శయతి - చిరకాలంగమిష్యసిగతాస తీ శీఘ్రంనాగమిష్యసీత్యర్థః - అనేన బహుతపోనాశకత్వేదృష్టేపి స్త్రియః- తల్లాలనవశీకృతస్య బ్రాహ్మణస్య స్త్రీవిషయేచ్ఛాదుస్త్యజేతిభావః॥ ౧౯॥ తచ్ఛాపభీతేతి॥ అన్వతిష్ఠత అనంతరమతిష్ఠదిత్యర్థః॥ ౨౦ ॥ గమనాయే తి॥ దేవరాజనికేతనంప్రతిగమనాయ॥ ౨౧ ॥ తస్యేతి॥ దక్షిణేతి॥ శ్లో॥ యాగౌరవంభయంప్రేమసద్భావంపూర్వ నాయకే। నముంచత్యన్యసక్తాపిసాజ్ఞేయాదక్షిణాబుధై రితి - తస్యాఃభావోదాక్షిణ్యంతేన॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ఏకదేతి॥ ఉ టజాత్పర్ణశాలాయాః॥ ౨౪॥ ఇతీతి॥ పరివృత్తమత్యాసన్నంజాతం॥ ౨౫॥ తత ఇతి॥ విస్మయేనప్రహస్య - సర్వధర్మ జ్ఞేతి సోపాలంభం సంబోధనం- అద్యతవాహః పరివృత్తంకిమితి॥ ౨౬॥ స్వలీలామూఢంబ్రాహ్మణంవిచింత్య - స్త్రైణ స్యవచః అన్యేషామతివిస్మయకరమిత్యపిస్వగతమనుభూయ - మునివచసోవిస్మయహేతుం స్వయమేవస్ఫుటయిష్యతి॥ బహూనామితి॥ ఏతద్బహుభిర్వర్షైః పరిణామంగతం - తవాతిదీర్ఘమహః కస్యవిస్మయంనకురుతే - తదిదంకథ్య

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్మయం న కురుతే - ఇదం కథ్యతాం ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ ఇయమితి ॥ సద్భావః సత్యం ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ తత ఇతి ॥ కః కియాన్ ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ వదిష్యామీతి ॥ మార్గానువర్తినా రాగకృతముత్పథం త్యక్త్వా స్వహితాత్ వివేకాత్ స్వధర్మానుసంధిత్సయా పరిహాసానర్హేణ ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ తపాంసీతి ॥ హతం బ్రహ్మవిస్మృతో వేదః ॥ ౩౬ ॥ ఊర్మీతి ॥ శ్లో ॥ అశనాయాపిపాసే చ శోకమోహౌ జరామృతీ - యుగశః ప్రాణధీదేహధర్మాస్తే హి షడూర్మయ ఇతి - ఆత్మజయః మనోనియమః - అత్ర తికరణం ద్రష్టవ్యం - ఏషా బ్రహ్మవిషయా మతిః ॥ ౩౭ ॥ వ్రతానీతి ॥ వేదవేద్యం బ్రహ్మ తత్ప్రాప్తికారణాని ॥ ౩౮ ॥ వినింద్యేతి ॥ ఆత్మనా మనసా ॥ ౩౯ ॥ గచ్ఛేతి ॥ భావచేష్టితైః భావాఖ్యైశ్చేష్టితైర్విలాసాద్యైః ॥ ౪౦ ॥ నేతి ॥ సప్తపదాని సహ గచ్ఛతాం సతాం మైత్రం - కిం పునశ్చిరకాలం త్వయా సహోషితస్య మమ ॥ ౪౧ ॥ ౪౨ ॥ యయేతి ॥ మోహ

తామ్ ॥ ౨౭ ॥ కండురువాచ ॥ ప్రాప్తస్త్వమాగతా భద్రే నదీతీరమిదం శుభమ్ । మయా దృష్టా చ తన్వంగీ ప్రవిష్టా చ మమాశ్రమమ్ ॥ ౨౮ ॥ ఇయం హి వర్తతే సంధ్యా పరిణామముపాగతమ్ । అవహాసః కిమర్థోఽయం సద్భావః కథ్యతాం మమ ॥ ౨౯ ॥ ప్రమ్లోచా ॥ ప్రత్యూషస్యాగతా బ్రహ్మన్ సత్యమేతన్న తన్మృషా । త్వద్యద్గతస్య కాలస్య గతాన్యబ్దశతాని తే ॥ ౩౦ ॥ ....

సోమః ॥ తతస్స సాధ్వసోఽవిప్రస్తాం పప్రచ్ఛాయతేక్షణామ్ । కథ్యతాం భీరు కః కాలస్త్వయా మే రమతస్సహ ॥ ౩౧ ॥ ప్రమ్లోచా ॥ సప్తోత్తరాణ్యతీతాని నవవర్షశతాని చ । మాసాశ్చ షట్ తథైవాన్యత్సమతీతం దినత్రయమ్ ॥ ౩౨ ॥ కండుః ॥ సత్యం భీరు వదస్యేతత్పరిహాసోఽథవా శుభే । దినమేకమహం మన్యే త్వయా సార్ధమిహాస్థితమ్ ॥ ౩౩ ॥ ప్రమ్లోచా ॥ వదిష్యామ్యనృతం బ్రహ్మన్ కథమత్ర తవాంతికే । విశేషేణాద్య భవతా పృష్టా మార్గానువర్తినా ॥ ౩౪ ॥ సోమః ॥ నిశమ్య తద్వచస్తథ్యం స మునిర్నృపనందనాః । ధిగ్ధిఙ్మామిత్యతీవేత్థం నినిందాత్మానమాత్మనా ॥ ౩౫ ॥ మునిః ॥ తపాంసి నష్టాని హతం బ్రహ్మ బ్రహ్మవిదాం ధనమ్ । హృతో వివేకః కేనాపి మోహిస్మో హా యన్నిర్మితా ॥ ౩౬ ॥ ఊర్మిషట్కాతిగం బ్రహ్మ జ్ఞేయమాత్మజయేన మే । మతిరేషా హృతా యేన ధిక్తం కామం మహాగ్రహమ్ ॥ ౩౭ ॥ వ్రతాని వేదవేద్యాప్తికారణాన్యఖిలాని చ । నరకగ్రామమార్గేణ సంగేనాపహృతాని మే ॥ ౩౮ ॥ వినింద్యేత్థం స ధర్మజ్ఞస్స్వయమాత్మానమాత్మనా । తామప్సరసమాసీనామిదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౩౯ ॥ గచ్ఛ పాపే యథాకామం యత్కార్యం తత్కృతం త్వయా । దేవరాజస్య మత్క్షోభం కుర్వంత్యా భావచేష్టితైః ॥ ౪౦ ॥ న త్వాం కరోమ్యహం భస్మ క్రోధతీవ్రేణ వహ్నినా । సతాం సప్తపదం మైత్రముషితోఽహం త్వయా సహ ॥ ౪౧ ॥ అథవా తవ దోషః కః కిం వా కుప్యామ్యహం తవ । మమైవ దోషో నితరాం యేనాహమజితేంద్రియః ॥ ౪౨ ॥ యయా శక్రప్రి

తాం ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ ఇయమితి ॥ సద్భావః పరమార్థః ॥ ౨౯ ॥ ప్రత్యూషసీతి ॥ తద్వదేకదినవద్గతస్య కాలస్యాబ్దశతాని గతాని ॥ ౩౦ ॥ తత ఇతి ॥ తతః ధర్మలోపాపరాధేన ససాధ్వసోఽవిప్రస్తాం పృచ్ఛతి స్మ - కః కాలః కియానేవ గతః కాలః ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ సత్యమితి ॥ ఇహాస్థితమత్ర స్థితం ॥ ౩౩ ॥ వదిష్యామీతి ॥ ఏతావంతం కాలమతివిస్రంభాద్ధాసతీకథమద్యానృతం వదిష్యామి - అద్య భవతా కర్మలోపశంకావ్యాకులేన పునస్స్వమార్గానువర్తినా పృష్టాసతీ ॥ ౩౪ ॥ నిశమ్యేతి ॥ ధిగ్ధిఙ్మామితి గర్హాయాం ధిగిత్యన్వయః - తద్యోగే ద్వితీయా ॥ ౩౫ ॥ తపాంసీతి ॥ బ్రహ్మవిదాం వేదజ్ఞానాం - తప ఏవ ధనం చ మమ హతం నష్టం ॥ ౩౬ ॥ ఊర్మిషట్కాతిగమితి ॥ శ్లో ॥ క్షుత్తృష్ణే లోభమోహౌ చ జరామృత్యూ షడూర్మయ ఇత్యేవం ప్రోక్తం యదూర్మిషట్కం తదతిక్రమ్య స్థితం బ్రహ్మ - మయా మనోజయేన జ్ఞేయమిత్యేవం కృతైషా మతిర్యేన హృతా - తం ధిక్ ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ గచ్ఛేతి ॥ ప్రేమభావగర్భైశ్చేష్టితైర్భ్రూభంగాదిభిర్మత్క్షోభం కుర్వంత్యా త్వయా - దేవరాజస్య యత్కార్యం తత్కృతమిత్యన్వయః ॥ ౪౦ ॥ ౪౧ ॥ ౪౨ ॥ అజితేంద్రి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మంజూషాం మోహనపంజరం మోహభాజనభూతాం- జుగుప్సితాం త్వాం ధిగిత్యన్వయః॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ౪౯॥ వృక్షేతి॥ వృక్షాణామగ్రం పల్లవాని స ఏవ గర్భః॥ ౫౦॥ ౫౧॥ అథ మారిషాజన్మానుపయుక్తమపి ప్రసంగాత్ స్వదుష్కృతప్రాయశ్చిత్తాదిరూపం భగవత్స్తోత్రాదికం కండుచరితశేషమాఖ్యాతి॥ సచాపీతి॥ ౫౨॥ తత్రేతి॥ బ్రహ్మపారమయం బ్రహ్మపారస్వరూపం॥ ౫౩॥ ౫౪ ॥ పారంపరమితి ॥ పారంపరం సంసారాధ్వనః పరం పారం అంతః॥ శ్రు ॥ సోధ్వనః పారమాప్నోతి - యమధ్వనః పారముశంతి యోగిన ఇతి శ్రుతిపురాణాభ్యాం - యద్వా - పరంపరయా గురుసంప్రదాయావిచ్ఛేదేన ఉపదేశ్యం రహస్యం వస్తు - యథా ఛాందోగ్యే- తద్ధైతద్బ్రహ్మా ప్రజాపతయ ఉవాచ - ప్రజాపతిర్మనవే - మనుః ప్రజాభ్య ఇతి - ఏవం పరంపరా ప్రాప్తమిమం రాజర్షయో విదురితి చ - అపారపా

యాఖిన్యాకృతో మత్తపసోవ్యయః। త్వయా ధిక్త్వాం మహామోహమంజూషాం సుజుగుప్సితామ్॥ ౪౩
సోమః॥ యావదిత్థం స విప్రర్షిః స్తాం బ్రవీతి సుమధ్యమామ్। తావద్గళత్స్వేదజలా సా బభూవాతివేపథుః॥ ౪౪ ॥ ప్రవేపమానాం సతతం స్విన్నగాత్రలతాం సతీమ్। గచ్ఛగచ్ఛేతి సక్రోధమువాచ మునిసత్తమః॥ ౪౫॥ సా తు నిర్భర్త్సితా తేన వినిష్క్రమ్య తదాశ్రమాత్। ఆకాశగామినీ స్వేదం మమార్జ తరుపల్లవైః॥ ౪౬ ॥ వృక్షాద్వృక్షం యయౌ బాలా తదగ్రారుణపల్లవైః। నిర్మార్జమానా గాత్రాణి గళత్స్వేదజలాని వై ॥ ౪౭ ॥ ఋషిణా యస్తదా గర్భస్తస్యా దేహే సమాహితః। నిర్జగామ స రోమాంచస్వేదరూపీ తదంగతః ॥ ౪౮ ॥ తం వృక్షా జగృహుర్గర్భమేకం చక్రే చ మారుతః। మయా చాప్యాయితో గోభిస్స తథా వవృధే శనైః॥ ౪౯॥ వృక్షాగ్రగర్భసంభూతా మారిషాఖ్యా వరాననా। తాం ప్రదాస్యంతి వో వృక్షాః కోప ఏష ప్రశామ్యతామ్॥ ౫౦॥ కండోరపత్యమేవం సా వృక్షేభ్యశ్చ సముద్గతా। మమాపత్యం తథా వాయోః ప్రమ్లోచాతనయా చ సా ॥ ౫౧ ॥ స చాపి భగవాన్ కండుః క్షీణే తపసి సత్తమః। పురుషోత్తమాఖ్యమద్రీశం విష్ణోరాయతనం యయౌ॥ ౫౨॥ తత్రైకాగ్రమతిర్భూత్వా చకారారాధనం హరేః। బ్రహ్మపారమయం కుర్వన్ జపమేకాగ్రమానసః ॥ ఊర్ధ్వబాహుర్మహాయోగీ స్థిత్వాసౌ భూపనందనాః ॥ ౫౩ ॥ ప్రచేతస ఊచుః॥ బ్రహ్మపారం మునే శ్రోతుమిచ్ఛామః పరమం స్తవమ్। జపతా కండునా దేవో యేనారాధ్యత కేశవః॥ ౫౪॥ సోమః॥ పారం పరం విష్ణురపారపారః పరః

యస్యాపి స్వస్య చిత్తక్షోభేత వాగమనం నిమిత్తమతస్త్వామేవ పునర్భర్త్సయతి॥ యయేతి॥ యయా త్వయా సంభోగాదిభిర్మే తపసోవ్యయః కృతః - తాం త్వాం మహామోహస్య మంజూషాం పేటికాభూతాం ధిగిత్యన్వయః॥ ౪౩॥ యావదితి॥ గళంతి స్వేదజలాని ఘర్మబిందవో యస్యాస్సా - అతిశయేన వేపథుః కంపో యస్యాస్సా - తథాభూతా బభూవ॥ ౪౪॥ ప్రవేపమానామితి॥ గాత్రమేవ లతా కోమలత్వాదిగుణైః - స్విన్నా స్వేదయుక్తా గాత్రలతా యస్యాస్తాం। ౪౫॥ దేవస్త్రియః తస్యా గర్భసంభవం కండోస్సంభోగజం తద్గర్భస్య చ యోనిద్వారం నైవ నిస్సరణమార్గం స్వేదోద్గమముక్త్వా - తత్కన్యాయా వృక్షాదికన్యాత్వే హేతుమాహ - సా తు నిర్భర్త్సితేత్యాది షడ్భిః॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ఋషిణేతి॥ సమాహితస్సమ్యగాహితః సిక్తః॥ ౪౮॥ ౪౯॥ ౫౦॥ ౫౧॥ తర్హి యోగభ్రష్టస్య కన్యేయమిత్యనాదరం వారయితుం పునః కండోర్యోగమాహ- సచాపీతి॥ సార్ధద్వాభ్యాం॥ ౫౨॥ తత్రేతి॥ బ్రహ్మశబ్దశ్చ పారశబ్దశ్చ ప్రచురో యస్మింస్తం బ్రహ్మపారమయం - యద్వా - బ్రహ్మణో వేదస్య పారో వేదాంతస్తన్మయం తత్పరిణామభూతం॥ ౫౩॥ బ్రహ్మపారమితి॥ ఆరాధ్యత ఆరాధితః॥ ౫౪॥ శ్రీధరీయోయం శ్లోకః॥ సంకీర్త్య తత్త్వం త్రిశ్లోక్యా ప్రార్థనాచ్చ చతుర్థతః। బ్రహ్మపారస్తవేనైవం కండోస్తుష్టో చిరాద్ధరిః॥ పారంపర మిత్యాది త్రిభిశ్శ్లోకైః విష్ణోస్తత్త్వం సంకీర్త్య చతుర్థేన రాగాదిదోషశమః ప్రార్థ్యతే॥ పారంపరమితి ॥ పారంపరం నిరతిశయమావృత్తిశూన్యం సంసారాధ్వనః పారమవధిః విష్ణుః॥ శ్రు॥ సోధ్వనః పారమాప్నోతి తద్విష్ణోః పరమం పదమితి శ్రుతేః - తథా న పారః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

రఃపారతీరకర్మసమాప్తావితిధాతోఃయద్వక్తుంనైవపార్యత ఇత్యాదౌశక్యార్థే ప్రయోగదర్శనాత్ లక్షణయా
పారఃశక్తిః- అపారపారఃఅనంతశక్తిరిత్యర్థః॥ శ్రు ॥ పరాస్యశక్తిర్వివిధైవశ్రూయతఇత్యాదిశ్రుతేః - యద్వా-
పారంయస్యనాస్తిసఃఅపారపారః అపరిమితపరిమాణ ఇతివన్నిర్దేశః॥ శ్రు ॥ నతేవిష్ణోజాయమానోనజాతోదేవ
మహిమ్నఃపరమంతమాపేతిశ్రుతేః - అథవా - అపారస్యాసమాప్తస్యాపూర్ణస్య యజ్ఞాదికర్మణఃపారఃస్వసం
కీర్తనస్మరణాదినా పారయితా సమాపకః పూరకోవా ॥ శ్రు ॥ విష్ణుర్వైయజ్ఞస్య దురిష్టం పాతీత్యాది - విదుఃకృష్ణం
బ్రాహ్మణాస్తత్త్వతోయేతేషాంరాజన్సర్వయజ్ఞాస్సమాప్తాః - సర్వంకరోతినిశ్ఛిద్రంనామసంకీర్తనంతవేత్యాదిచ-
పరఃపరేభ్యఃకారణత్వ నిరతిశయానందత్వా దినాపరేభ్యఃబ్రహ్మాదిభ్యఃపరః - పరమార్థరూపీబ్రహ్మాదివన్నవినాశి
విగ్రహః అపితుసర్వశక్త్యాశ్రయపరమార్థదివ్య విగ్రహఃపరమప్రయోజనానందస్వరూపోవా - బ్రహ్మపారఃబ్ర
హ్మణఃప్రధానస్యపారః అవసానభూమిః - ఆర్షోలింగవ్యత్యయః - యద్వాసబ్రహ్మణఃసవేదాన్వైదికాన్పాలయతీ
తిసబ్రహ్మపారః-రలయోరభేదః- పరపారభూతః ప్రధానాపేక్షయాపరస్సమష్టిపురుషఃతస్యపారభూతః - ప్రధాన
పుంసోరజయోఃకారణం- ఉభావేతౌలీయేతేపరమాత్మనీతిచదర్శనాత్ - యద్వాపరేషాంపరస్పరభిన్నానాంవస్తూ
నాంపారభూతః అసంకరకృన్మర్యాదాభూతః॥ శ్రు ॥ ఏషసేతుర్విధరణ ఇతిశ్రుతేః- పరఃపరాణాంపరేభ్యోముక్తే
భ్యఃజగద్యోనిత్వశేషిత్వాదిభ్యఃపరః - పారపారఃసర్వ పారభూతఃకాలఃతస్యాపిపారః అవసానభూమిః - కాలంసప
చతఇతి - యద్వా పారాణాంపూరకాణాంవ్యోమాదివిభుద్రవ్యాణాంపారఃపూరయితా - పౄపాలనపూరణయోరి
తిధాతోఃణిజంతాత్ పచాద్యచ్ ॥ శ్రు ॥ తేనేదంపూర్ణం పురుషేణసర్వమితి - అథవాపాలానాంపాలః - రలయోర
భేదః ॥ శ్రు ॥ ఏషహీదంసర్వంగోపాయతీతి- నహిపాలనసామర్థ్యమృతేసర్వేశ్వరంహరిమితిచ॥౫౫॥ సకారణమి
తి॥ కారణతస్తతఇతిషష్ఠ్యర్థేతసిః - చరమకార్యస్యదేహాదేఃకారణంవిరాట్ తస్యభూతానీత్యాదికాప్రకృత్యంతా

షరేభ్యః పరమార్థరూపీ। స బ్రహ్మ పారః పర పార భూతః పరః పరాణా మపి పార పారః ॥ ౫౫ ॥
సకారణంకారణతస్తతోపితస్యాపిహేతుఃపరహేతుహేతుః। కార్యేషుచైవంసహకర్మకర్తృరూపై

దురంతస్య సంసారాధ్వనఃపారత్వా దపాగోదుష్ప్రాపఃపారోంతోయస్యసః - పారతీరకర్మసమాప్తావితిధాతుః -
తపోదీర్ఘేణకాలేనప్రాప్యస్సోత్రత్రాహ - పరఃపరేభ్యఇతి - పరేభ్య ఆకాశాదిభ్యోపిపరః అనంతఇత్యర్థః॥
శ్రు ॥ మహతోమహీయానితిశ్రుతేః - అతఏవపరమార్థరూపీసత్యరూపః - యద్వా - అర్థః ప్రయోజనంపరమపు
రుషార్థః పరమానందస్సఏవరూపీమూర్తిమాన్ - అయంపురుషోత్తమఇత్యర్థః - ననుతస్యాదృష్టత్వేకథంపరమపు
రుషార్థస్వరూపతా కథంవాసోధ్వనఃపారమాప్నోతీతిశ్రుతిస్తత్రాహ - సబ్రహ్మపారఃబ్రహ్మవేదస్తపోవాతత్స
హితాస్తన్నిష్ఠాస్సబ్రహ్మణస్తేషాంపారఃప్రాప్తుంశక్యః - తత్కృత ఇత్యత్రఆహ - పరపారభూతఃపరస్యానాత్మప్ర
పంచస్య పారభూతోవధిరూపః - తద్ధేతుఃపరః పరాణామపీతి - ఆత్మాఖ్యాసాదాత్మత్వే నప్రతీతానా మింద్రియాదీ
నాంపరః నిరుపాధిః పరమాత్మా ॥ శ్రు ॥ ఇంద్రియేభ్యః పరాహ్యర్థా అర్థేభ్యశ్చ పరమిత్యుపక్రమ్యపురుషాన్న
పరంకించిత్సాకాష్ఠాసాపరాగతిరితిశ్రుతేః- అయంభావః- గ్రామాదివద్గత్యాతత్ప్రాప్తిఃదురంతసంసారపారత్వాత్
అపారపారత్వాత్ అనంతత్వాచ్చ అజ్ఞైస్తునప్రాప్యేత - కింత్వజానతాం అతిదూరీభూతోపి తపోవిశుద్ధచిత్తైర్వేద
దోత్పన్నజ్ఞానేనకృతానాత్మప్రపంచాపవాదతఃప్రాప్తుంశక్య ఇతి అతఏవోపాధిపరిచ్ఛేదాభావాన్నిరంకుశాచిం
త్యపారమైశ్వర్యేణ - పారపారః - పారశ్చాసౌ పారశ్చేతిసమాసః - పౄపాలనపూరణయోరితిధాతోః పారఇతి రూ
పం - స్వభక్తానాం పాలనాత్పారః అపేక్షితైర్వరైః పూరణంచ పార ఇతి ద్వితీయ పారశబ్దస్యార్థః - యద్వా-
పారాః పాలకాః పూరకాశ్చయే ఇంద్రబ్రహ్మాదయః తేషామపిపాలకః పూరకశ్చేత్యర్థః॥ ౫౫ ॥ తదేవంవిశుద్ధ
రూపేణస్తుత్వాసార్వాత్మ్యేనస్తౌతి॥ సకారణమితి॥ కారణత ఇతిషష్ఠ్యర్థేతసిః - విష్ణుఃకారణస్యాపికారణం - త

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కారణమాలా స విష్ణుః - కారణత స్తతోఽపి - కారణమిత్యనుషంగః - భూతాని - తస్యాపి హేతుః తన్మాత్రాణి - పరహేతుహేతుః - పరోఽహంకారః తద్ధేతుర్మహాన్ - తద్ధేతుః ప్రకృతిరితి - ఏవం మహదాదిదేహాంతకార్యేషు చ మహదాదికార్యమాలాఽపి స ఏవేత్యర్థః - అనేనోపాదానత్వముక్తం - రక్షకత్వమాహ - స హేతి - స ఇతి పదచ్ఛేదః - స ఏవ తత్త్రియారూపైస్తత్తత్కర్తృరూపైరాత్మీయైరిత్థంభూతస్సర్వమవతి - హేతి ప్రసిద్ధౌ - అథవా - స హాకర్మభిః కర్మసహితైస్తత్తత్కర్తృరూపైః॥ ౫౮॥ బ్రహ్మేతి॥ బ్రహ్మప్రభుః వేదనిర్వాహకః - స బ్రహ్మభూరితి పాఠే బ్రహ్మణి వేదే ప్రతిపాద్యత్వేనావిర్భవతీత్యర్థః - బ్రహ్మ సః వేదశ్చ సః - సర్వభూతః అన్యదపి వేదాంగాదిరూపం శబ్దజాతం స ఏవ - ప్రకృతసజాతీయవిశేషపరామర్శీ హి సర్వశబ్దః - శబ్దమూర్తిధరస్యైతదితి హి వక్ష్యతి - బ్రహ్మ - ద్వే బ్రహ్మణీ వేదితవ్యే ఇతి వక్ష్యమాణం జ్ఞానద్వయం తదప్యసౌ - యద్వా బ్రహ్మణః వేదద్రష్టుః విరించస్య తత్ప్రజానాం వేదార్థజ్ఞస్మర్తౄణాం మన్వాదీనాం చ పతిః - పరస్వరూపమాహ - బ్రహ్మావ్యయమితి - బ్రహ్మావ్యయమితి చ పాఠః - అవ్యయత్వాద్వినా ప్రధానాద్వ్యావృత్తిః - అజత్వేన బద్ధాత్ - తస్య కర్మాధీనశరీరగ్రహణలక్షణజన్మవత్త్వాత్ - నిత్యమజమితి మ

రశేషైరవతీహ సర్వమ్॥ ౫౮॥ బ్రహ్మప్రభుర్బ్రహ్మ స సర్వభూతో బ్రహ్మ ప్రజానాంపతిరచ్యుతో

స్యాపి కారణమిత్యేవం చరాచరకారణం - బ్రహ్మాండమారభ్య మూలకారణపర్యంతకారణమాలాత్మకః - యథోక్తం బ్రహ్మస్తుతౌ॥ శ్లో॥ కారణం కారణస్యాపి తస్య కారణకారణ మిత్యాది - కార్యేషు చైవమిత్యనేన ప్రకృతికార్య మహత్తత్త్వమారభ్య చరమకార్యపర్యంతకార్యమాలాత్మకో విష్ణురేవేత్యుక్తం - తదేవం సృష్టిక్రియాయాముపాదానకారణత్వేన చ సార్వాత్మ్యముక్త్వా పాలనక్రియాయాం పాల్యకర్మరూపతయా, తత్కర్తృతయా చ సార్వాత్మ్యమాహ - స ఇతి - హ ఇతి నిపాతోఽవధారణార్థః - స విష్ణురేవ కర్మరూపైః పాలనీయైస్తత్పాలకైశ్చ కర్తృరూపైరశేషైస్స్వకీయైరుపలక్షితస్సన్ అవతి - యద్వా - అశేషైః కర్మకర్తృరూపైస్స్వైరేవమితి కర్మకర్తృరూపమాలాంతరాత్మత్వాదేః - తత్ర కర్తురీప్సితతమం కర్మేతి కర్తుః క్రియయా గ్రామగమనాదికరణికయా భావనాఖ్యయా యదీప్సితతమం తదేవ ముఖ్యం కర్మాత్ర గృహ్యతే - గ్రామాదేస్తు యాథార్థ్యే కర్మతైవ - న భావనాకర్మతా - అత ఏవ ఆస్తే శేత ఇత్యాదిష్వకర్మకేష్వపి ప్రత్యయాంశే భావనాప్రతీతిర్భావ్యం వినాభావాచ్చ సుఖకామ ఆసీత స్వాస్థ్యకామశ్శయీతేత్యాది ప్రయోగాచ్చాసనేన సుఖం భావయేదిత్యేవమాదివచనవ్యక్త్యా సుఖాదేర్భావనాకర్మత్వమభ్యుపగమ్యతే - తదుక్తం భాట్టైః॥ శ్లో॥ అస్త్యాదావపి కర్త్రర్థే భావ్యస్యైవ హి భావనా। అన్యత్రాశేషభావాత్తు న తథా సా ప్రకాశత ఇతి॥ యద్యేవమకర్మకేష్వపి భావ్యం స్యాత్ - కస్తర్హి సకర్మకాకర్మకయోర్భేద ఇత్యాక్షిప్య పరిహారశ్చోక్తః॥ శ్లో॥ సాధ్యాదవ్యభిచారేణ ధాత్వర్థోఽయత్ర కర్మభాక్। సకర్మకస్స ధాతుస్స్యాత్ పారంపర్యే త్వకర్మక ఇతి॥ అతోఽత్ర కర్మశబ్దేనేప్సితతమసుఖవాచినా మానుషానందమారభ్య బ్రహ్మానందపర్యంతపురుషార్థమాలారూపోఽవిష్ణురేవ - కర్తృశబ్దేన తత్సాధకమానుషమనుష్యగంధర్వదేవగంధర్వాదిరూపేణాత్యంతికప్రళయాఖ్యమహానందపురుషార్థసాధకోఽపి విష్ణురేవేత్యుక్తం - తదేవం కార్యకారణకర్మరూపైస్సృష్టిప్రళయక్రియాప్రతియోగిభిస్తత్సంబంధి సార్వాత్మ్యముక్తం - తైరేవ రూపైః పాలనక్రియాప్రతియోగిభిః తత్సంబంధి సార్వాత్మ్యమాహ - అశేషైరేతైరుపాధిభిస్స విష్ణుస్సర్వమవతీతి॥ ౫౮॥ నను యది శుద్ధం బ్రహ్మైవాసౌ విష్ణుస్తర్హి కథమశేషైరూపైరవతీత్యుచ్యతే - అథ సర్వాత్మకస్తర్హి సర్వభావవికారప్రాప్తేః కుతోఽత్ర శుద్ధతేత్యాశంక్యాహ॥ బ్రహ్మేతి॥ స విష్ణుశ్శుద్ధం బ్రహ్మైవ సన్ సర్వభూతశ్చ - బ్రహ్మైవ సర్వభూతానాం పతిశ్చ పాలకః - న తు స్వరూపప్రచ్యుత్యా - యతోఽసావచ్యుతః ప్రసిద్ధః - అతస్స విష్ణుర్వ్యాపనశీలస్సర్వాత్మకోఽపి సన్నక్షరం ధ్రువం నిత్యమజమపక్షయాద్యైరసంగి అపక్షయవృద్ధిపరిణామసంగరహితం చ బ్రహ్మైవాచింత్యస్వాధీనమా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

క్తాద్వ్యావృత్తిః - తస్య కదాచిజ్జన్మవత్త్వాత్ ॥ ౫౭ ॥ ఏవముక్తస్య బ్రహ్మగుణజాతస్య అనుక్తస్య చ సౌలభ్యాదేః అ-
చావతారేష్వాకల్యం సూచయన్ శపథం కరోతి ॥ బ్రహ్మాక్షరమితి ॥ అసావితి పురుషోత్తమాఖ్యాద్రౌ పురస్థితం
పురుషోత్తమమజం భగవన్తమఙ్గుళ్యా నిర్దిశ్యాహ ॥ ౫౮ ॥ ౫౯ ॥ ఇయం చేతి ॥ ఏతస్యాః కథనే మమ కార్యగౌరవం య-
త్నగౌరవం - వః సుపుత్రత్వాదిఫలదం - కార్యం గౌరవమితి పాఠే యుష్మాభిర్గౌరవం కర్తవ్యమితి ॥ ౬౦ ॥ ౬౧ ॥ ౬౨ ॥ భ-
గవన్నితి ॥ విఫలా వైఫల్యమపుత్రత్వాది ॥ ౬౩ ॥ ౬౪ ॥ ౬౫ ॥ ౬౬ ॥ ౬౭ ॥ ౬౮ ॥ వంశానామితి ॥ సూతిః సన్తానః ॥ ౬౯ ॥ ౭౦ ॥

సా । బ్రహ్మాక్షరం నిత్యమజం స విష్ణురపక్షయాద్యైరఖిలైరసఙ్గి ॥ ౫౭ ॥ బ్రహ్మాక్షరమజం నిత్యం య-
థాఽసౌ పురుషోత్తమః । తథా రాగాదయో దోషాః ప్రయాన్తు ప్రశమం మమ ॥ ౫౮ ॥ సోమః ॥ ఏతద్బ్ర-
హ్మపరాఖ్యం వై సంస్తవం పరమం జపన్ । అవాప పరమాం సిద్ధిం స సమారాధ్య కేశవమ్ ॥ ౫౯ ॥ (ఇమం
స్తవం యః పఠతి శృణుయాద్వాపి నిత్యశః । స కామదోషైరఖిలైర్ముక్తః ప్రాప్నోతి వాఞ్ఛితమ్ ॥) ఇ-
యం చ మారిషా పూర్వమాసీద్యా తాం బ్రవీమి వః । కార్యగౌరవమేతస్యాః కథనే ఫలదాయి వః ॥ ౬౦ ॥ అ-
పుత్రా ప్రాగియం విష్ణుం మృతే భర్తరి సత్తమాః । భూపపత్నీ మహాభాగా తోషయామాస భక్తితః ॥
౬౧ । తయా చారాధితో విష్ణుః ప్రాహ ప్రత్యక్షతాం గతః । వరం వృణీష్వేతి శుభాం సా చ ప్రాహాత్మ-
వాఞ్ఛితమ్ । ౬౨ । భగవన్ బాలవైధవ్యాద్వృథాజన్మాహమీదృశీ । మన్దభాగ్యా సముద్భూతా విఫ-
లా చ జగత్పతే ॥ ౬౩ ॥ భవన్తు పతయః శ్లాఘ్యా మమ జన్మని జన్మని । త్వత్ప్రసాదాత్తథా పుత్రః ప్రజాప-
తిసమోఽస్తు మే ॥ ౬౪ ॥ రూపసంపత్సమాయుక్తా సర్వస్య ప్రియదర్శనా । అయోనిజా చ జాయేయం త్వ-
త్ప్రసాదాదధోక్షజ ॥ ౬౫ ॥ సోమః ॥ తయైవముక్తో దేవేశో హృషీకేశ ఉవాచ తామ్ । ప్రణామనమ్రా-
ముత్థాప్య వరదః సముపస్థితః ॥ ౬౬ ॥ దేవః ॥ భవిష్యన్తి మహావీర్యా అన్యస్మిన్నేవ జన్మని । ప్రఖ్యాతోదార-
కర్మాణో భవత్యాః పతయో దశ ॥ ౬౭ ॥ పుత్రం చ సుమహాత్మానమతివీర్యపరాక్రమమ్ । ప్రజాపతిగు-
ణైర్యుక్తం త్వమేవాప్స్యసి శోభనే ॥ ౬౮ ॥ వంశానాం తస్య కర్తృత్వం జగత్యస్మిన్ భవిష్యతి । త్రైలో-
క్యమఖిలా సూతిస్తస్య చాపూరయిష్యతి ॥ ౬౯ ॥ త్వం చాప్యయోనిజా సాధ్వీ రూపౌదార్యగుణాన్వితా ।
మనఃప్రీతికరీ నౄణాం మత్ప్రసాదాద్భవిష్యసి । ౭౦ । ఇత్యుక్త్వాన్తర్దధే దేవస్తాం విలోలవిలోచ

యయా సర్వాత్మతయా స వివర్తతే - అతో నాయం విరోధ ఇతి భావః । ౫౭ । ఉక్తం తత్త్వమనుస్మరన్ దోషోపశ-
మం ప్రార్థయతే ॥ బ్రహ్మాక్షరమితి ॥ యదా నిర్వికారం బ్రహ్మైవాసౌ పురుషోత్తమః - తదా తదనుస్మరణేన తత్ప్ర-
సాదాత్తత్స్వరూపావిర్భావాచ్చ - మమ రాగాదయః రాగ ఆదిః కారణం యేషాం క్రియాలోపయోగభఙ్గాదిదో-
షాణాం తే - సర్వదోషాః ప్రశమం ప్రకర్షేణ శమం ప్రయాన్తు ॥ ౫౮ ॥ ౫౯ ॥ ఇదానీమస్యా బహుపతిత్వం భగవత్తై-
వ ప్రసాదీకృతమితి - నాస్యా యుష్మాకం వా కశ్చిద్దోష ఇతి వక్తుమాహ ॥ ఇయం చేత్యాదినా ॥ ఇయం చేతి ॥ కార్యగౌర-
వం సత్పుత్రలాభాఖ్యం - ఏతస్యాః కథనే సతి - వో యుష్మాకం ఫలదాయి వంశవిస్తారాఖ్యఫలం భవిష్యతీత్యర్థః ॥ ౬౦
అపుత్రేతి ॥ ప్రాక్ ప్రథమజన్మని భూపస్య పత్నీయం - తస్మిన్ భర్తరి మృతే సతి - విష్ణుం తోషయామాసేత్యన్వ-
యః ॥ ౬౧ ॥ ౬౨ ॥ భగవన్నితి ॥ వృథైవ జన్మ యస్యాస్సా వృథాజన్మా - విఫలా అపుత్రా ॥ ౬౩ ॥ భవన్త్వితి ॥ శ్లాఘ్యాః ప్రఖ్యా-
తకర్మాణః ॥ ౬౪ ॥ రూపేతి ॥ రూపేణ సంపదా చ సమాయుక్తా ॥ ౬౫ ॥ తయేతి ॥ ప్రణామేన నమ్రాం - జన్మభేదేన తయా
బహుపతిప్రార్థనే కృతేపి - స్వభక్తానాం పునః పునర్జన్మాసహమానో విష్ణురేకస్మిన్నేవ జన్మని తం వరం దదౌ ॥ ౬౬
తదాహ దేవః ॥ భవిష్యన్తీతి ॥ అన్యస్మిన్ననన్తర ఏవ జన్మని ॥ ౬౭ ॥ ౬౮ ॥ వంశానామితి ॥ సూతిస్సన్తతిః ॥ ౬౯ ॥ త్వమి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౬౧। ౬౨। ౬౩॥ స ఇతి॥ సృష్ట్యర్థమిత్యస్య యః పూర్వం బ్రహ్మణోఽభవదితి పూర్వశ్లోకేనాన్వయః॥ ౬౪॥౬౫॥ స సృష్ట్వేతి॥ చరాచరాదిరూపాన్ పుత్రాన్మనసా సృష్ట్వా। ౬౬॥ దదావితి॥ పశ్చాద్వక్ష్యమాణహర్యశ్వాదిపుత్రనాశాదూర్ధ్వం - కాలస్య నయనే గ్రహచారాదివిషయత్వేన స్వభ్రమణేన చ జ్ఞాపనే నియుక్తాః అశ్విన్యాదితారాః॥ ౬౭॥౬౮॥ తత ఇతి॥ పూర్వేషాం దక్షాత్పూర్వేషాం॥ ౬౯॥ ౭౦॥౭౧॥ ఉత్పత్తిరితి॥ నిత్యః ప్రవాహరూపేణ॥౭౨॥ యుగే యుగ ఇతి॥ యుజ్యంతేఽస్మిన్ సర్వే గ్రహాః ఏకస్థానం యాంతీతి వ్యుత్పత్త్యా గ్రహయుగం కల్ప ఇతి జ్యోతిష ప్రసిద్ధేశ్చ కల్పమన్వంతరాదికాలోఽత్ర యుగం - పురాణాంతరే దక్షస్య స్వాయంభువే మన్వంతరే జాతస్య పునశ్చాక్షుషే జన్మప్రసిద్ధేః కల్ప

నామ్। సా చేయం మారిషా జాతా యుష్మత్పత్నీ నృపాత్మజాః॥ ౬౧॥ శ్రీపరాశరః॥ తతస్సోమస్య వచనాజ్జగృహుస్తే ప్రచేతసః। సంహృత్య కోపం వృక్షేభ్యః పత్నీం ధర్మేణ మారిషామ్॥ ౬౨॥ దశభ్యస్తు ప్రచేతోభ్యో మారిషాయాం ప్రజాపతిః। దక్షో జజ్ఞే మహాభాగో యః పూర్వం బ్రహ్మణోఽభవత్॥ ౬౩॥ స తు దక్షో మహాభాగస్సృష్ట్యర్థం సుమహామతే। పుత్రానుత్పాదయామాస ప్రజాసృష్ట్యర్థమాత్మనః॥ ౬౪॥ అవరాంశ్చ వరాంశ్చైవ ద్విపదోఽథ చతుష్పదః। ఆదేశం బ్రహ్మణః కుర్వన్ సృష్ట్యర్థం సమవస్థితః॥ ౬౫॥ స సృష్ట్వా మనసా దక్షః పంచాశదసృజత్ స్త్రియః॥ ౬౬॥ దదౌ స దశ ధర్మాయ కశ్యపాయ త్రయోదశ। కాలస్య నయనే యుక్తాస్సప్తవింశతిమిందవే॥ ౬౭॥ తాసు దేవాస్తథా దైత్యా నాగా గావస్తథా ఖగాః। గంధర్వాప్సరసశ్చైవ దానవాద్యాశ్చ జజ్ఞిరే॥ ౬౮॥ తతః ప్రభృతి మైత్రేయ ప్రజా మైథునసంభవాః। సంకల్పాద్దర్శనాత్ స్పర్శాత్పూర్వేషామభవన్ ప్రజాః॥ తపోవిశేషైస్సిద్ధానాం తదాత్యంతతపస్వినామ్॥ ౬౯॥ మైత్రేయః॥ అంగుష్ఠాద్దక్షిణాద్దక్షః పూర్వం జాతశ్శ్రుతో మయా। కథం ప్రాచేతసో భూయస్సంభూతో మహామునే॥ ౭౦॥ ఏష మే సంశయో బ్రహ్మన్ సుమహాన్ హృది వర్తతే। యద్దౌహిత్రశ్చ సోమస్య పునశ్శ్వశురతాం గతః॥ ౭౧॥ శ్రీపరాశరః॥ ఉత్పత్తిశ్చ నిరోధశ్చ నిత్యౌ భూతేషు సత్తమ। ఋషయోఽత్ర న ముహ్యంతి యే చాన్యే దివ్యచక్షుషః॥ ౭౨॥ యుగే యుగే భవంత్యేతే దక్షాద్యా మునిసత్తమ। పునశ్చైవ నిరుధ్యంతే విద్వాంస్తత్ర న ముహ్యతి॥ ౭౩॥ కానిష్ఠ్యం జ్యైష్ఠ్యమప్యే

చేతి॥ సాధ్వీ పతివ్రతా॥ ౬౦॥ ౬౧॥ ౬౨॥ దశభ్య ఇతి॥ యః పూర్వం బ్రహ్మణః పుత్రోఽభవత్ స దక్షో మారిషాయాం జజ్ఞే॥ ౬౩॥ స ఇతి॥ సృష్ట్యర్థం ప్రాజాపత్యసృష్టివృద్ధ్యర్థం - ఆత్మనః ప్రజాసృష్ట్యర్థం సంతానార్థం॥ ౬౪॥ అవరానితి॥ అవరాన్ నీచాన్ వరాన్ శ్రేష్ఠాన్ - అచరాంశ్చ చరాంశ్చైవేతి వా పాఠః॥ ౬౫॥ పశ్చాత్ హర్యశ్వాదిపుత్రనాశానంతరం స్త్రియః కన్యాస్సృష్టిమసృజత్॥ ౬౬॥ తాసాం మధ్యే పంచాశత్కన్యానాం వివాహం వంశాంశ్చ ప్రదర్శనార్థముపక్షిపతి - దదావిత్యాదిద్వాభ్యాం॥ దదావితి॥ కాలస్య నయనే పరివర్తనే యుక్తాః నియుక్తాః కృత్తికాద్యాః - తదుక్తం॥ శ్లో॥ కృత్తికాదీని నక్షత్రాణీందోః పత్న్యస్తు భారతేతి॥ ౬౭॥ ౬౮॥ తత ఇతి॥ తతః ప్రభృతి తతో దక్షాత్ప్రభృతి - దక్షాత్పూర్వేషాం సంకల్పాదిమాత్రాత్ప్రజా అభవన్ - యద్యపి ప్రాచేతసాద్దక్షాత్పూర్వమపి మైథునసృష్టిరస్త్యేవ - తథాపి బాహుళ్యాత్ప్రాచుర్యాదేతదుచ్యత ఇత్యవిరోధః॥ ౬౯॥ ౭౦॥ ఏష ఇతి॥ సోమదుహితుర్మారిషాయాః పుత్రత్వాత్సోమస్య దౌహిత్రః పునశ్చ సప్తవింశతికన్యా ఇందవే దదావిత్యుక్తేః శ్వశురతాం చ గత ఇతి - అత ఏషోఽన్యస్సంశయ ఇత్యర్థః - యద్దౌహిత్రస్యేతి పాఠే దక్షకన్యాయామనసూయాయామత్రేస్సోమస్యోత్పత్తేర్దక్షస్య దౌహిత్రస్సోమస్తస్య దక్షశ్శ్వశురతాం పునర్గతః కథమితి॥ ౭౧॥ ఉత్పత్తిరితి॥ నిత్యః ప్రవాహరూపేణావిచ్ఛిన్నః॥ ౭౨॥ యుగే యుగ ఇతి॥ భవంతి సుప్తప్రబుద్ధవదుద్భవంతి - నిరుధ్యంతే సుప్తవల్లీయంత ఇత్యర్థః - యుగే యుగ ఇతి - యుజ్యంతేఽస్మిన్ గ్రహాః ఏకస్థానం యాంతీతి యుగం అత్ర కల్పమన్వంతరాదిః కాలః॥ ౭౩॥ స్వా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శాసిభృగ్వాదిప్రజేశ్వరాంతర్గతత్వాచ్చ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ ఊర్ధ్వమితి ॥ యథాప్రతిహతాగతిరిత్యత్ర అప్రతిహతేతి పదచ్ఛేదః ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥

షాంపూర్వంనాభూద్ద్విజోత్తమ । తపఏవగరీయోఽభూత్ప్రభావశ్చైవకారణమ్ ॥ ౨౪ ॥ మైత్రేయః ॥ దేవానాందానవానాంచగంధర్వోరగరక్షసామ్ । ఉత్పత్తింవిస్తరేణేహమమబ్రహ్మన్ప్రకీర్తయ ॥ ౨౫ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ ప్రజాస్సృజేతివ్యాదిష్టఃపూర్వందక్షస్స్వయంభువా । యథాససర్జభూతానితథాశృణుమహామతే ॥ ౨౬ ॥ మనసాత్వేవభూతానిపూర్వందక్షోఽసృజత్తదా । దేవానృషీన్సగంధర్వానసురాన్పన్నగాంస్తథా ॥ ౨౭ ॥ యదాస్యసృజ్యమానస్యనవ్యవర్ధంతతాఃప్రజాః । తతస్సంచింత్యసమునిఃసృష్టిహేతోఃప్రజాపతిః ॥ ౨౮ ॥ మైథునేనైవధర్మేణసిసృక్షుర్వివిధాఃప్రజాః । అసిక్నీముపయేమేథవీరణస్యప్రజాపతేః ॥ సుతాంసుతపసాయుక్తాంమహతీంలోకధారిణీమ్ ॥ ౨౯ ॥ అథపుత్రసహస్రాణివైరణ్యాంపంచవీర్యవాన్ । అసిక్న్యాంజనయామాససర్గహేతోఃప్రజాపతిః ॥ ౩౦ ॥ తాన్దృష్ట్వానారదోవిప్రసంవివర్ధయిషూన్ప్రజాః । సంగమ్యప్రియసంవాదోదేవర్షిరిదమబ్రవీత్ ॥ ౩౧ ॥ హేహర్యశ్వామహావీర్యాఃప్రజాయూయంకరిష్యథ । ఈదృశోలక్ష్యతేయత్నోభవతాంశ్రూయతామిదమ్ ॥ ౩౨ ॥ బాలిశాబతయూయంయేనాస్యాజానీథవైభువః । అంతరూర్ధ్వమధశ్చైవకథంస్రక్ష్యథవైప్రజాః ॥ ౩౩ ॥ ఊర్ధ్వంతిర్యగధశ్చైవయథాప్రతిహతాగతిః । తథాకస్మాద్భువోనాంతంసర్వేద్రక్ష్యథబాలిశాః ॥ ౩౪ ॥ తేతుతద్వచనంశ్రుత్వాప్రయాతాస్సర్వతోదిశమ్ । అద్యాపిననివర్తంతేసముద్రేభ్యఇవాపగాః ॥ ౩౫ ॥ హర్యశ్వేష్వథనష్టేషుదక్షఃప్రాచేతసఃపునః । వైరిణ్యామథపుత్రాణాంసహస్రమసృజత్ప్రభుః ॥ ౩౬ ॥ వివర్ధయిషవస్తేతుశబలాశ్వాఃప్రజాఃపునః । పూర్వోక్తంవచనంబ్రహ్మన్నారదేనప్రచోదితాః ॥ ౩౭ ॥ అన్యోన్యమూచుస్తేసర్వేసమ్యగాహమహామునిః । భ్రా

స్వాయంభువమన్వంతరే జాతస్య దక్షస్య పునశ్చాక్షుషమన్వంతరే ప్రచేతోభ్యోజన్మప్రసిద్ధేః - నచాత్యంతకనిష్ఠస్యైశ్వర్యత్వే పూజ్యపూజావ్యతిక్రమ ఆశంకనీయ ఇత్యాహ ॥ కానిష్ఠ్యమితి ॥ గరీయోగురుతరం తపశ్చప్రభావశ్చ జ్యైష్ఠ్యకారణమభూత్ - నతువయోమాత్రమిత్యర్థః ॥ ౨౪ ॥ దక్షసృష్టింవిస్తరేణ జిజ్ఞాసుః పృచ్ఛతి ॥ దేవానామితి ॥ ఇహాస్మిన్ ప్రాచేతసే దక్షేంఽశే దేవాదీనాముత్పత్తిః తాంవిస్తరేణప్రకీర్తయేత్యర్థః ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ తానితి ॥ ప్రజాస్సమ్యగ్వివర్ధయితుమిచ్ఛతస్తాన్ దృష్ట్వాభిసంగమ్యాబ్రవీత్ ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ బాలిశా ఇతి ॥ బాలిశాబతేత్యాదేరయంవాస్తవార్థః - బతేతిఖేదే - తేషాంతత్త్వవిమర్శనం వినాప్రజాసృష్ట్యాది క్లేశప్రాప్తేః - అహో యూయం బాలిశా అజ్ఞాః - యతోఽస్యా భువస్సంసారాంకురప్రసవక్షేత్రస్య లింగశరీరస్యాధః ఉపక్రమమూర్ధ్వమవసానం అంతర్మధ్యంచ నజానీథ - అతో మోక్షమార్గమజ్ఞాత్వా కథంప్రజాస్స్రక్ష్యథ - వ్యర్థసంసారాపారకంప్రజాసర్గం కిమితికరిష్యథ ॥ ౩౩ ॥ యూయంచవిశుద్ధబుద్ధిత్వాత్తత్త్వజ్ఞానాధికారిణ ఏవేత్యాహ ॥ ఊర్ధ్వమితి ॥ ఊర్ధ్వంతిర్యగధశ్చ సర్వతస్తత్త్వవిచారే యథేదానీం నృజన్మని యుష్మాకంగతిః బుద్ధిరప్రతిహతా వర్తతే - తథా కస్మాద్భువో లింగశరీరస్యాంతం నద్రక్ష్యథ - లింగభాగపర్యంతే తత్త్వజ్ఞానే కిమితియత్నంనకరిష్యథేత్యర్థః - తదుక్తంషష్ఠస్కంధే - నారదోక్తవివరణే ॥ శ్లో ॥ ఋభుక్షేత్రంజీవసంజ్ఞంయదనాదినిబంధనం । అదృష్ట్వాతస్య నిర్వాణం కిమసత్కర్మభిర్భవేదిత్యాది ॥ ౩౪ ॥ తేత్వితి ॥ సర్వతోదిశంప్రయాతాః తత్త్వజ్ఞతయా సర్వాసుదిక్షు స్వైరంవ్యచరన్ తపశ్చముక్త్వా - నాద్యాపినివర్తంతే ॥ ౩౫ ॥ హర్యశ్వేష్వితి ॥ నష్టేషుయత్రక్వాపిగతేషు ॥ ౩౬ ॥ వివర్ధయిషవ ఇతి ॥ పూర్వోక్తంబాలిశేత్యాది వచనంప్రచోదితాః ప్రేరితాస్సంతః ॥ ౩౭ ॥ అన్యోన్యమితి ॥ అన్యో

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧౦౦ ॥ తానితి ॥ శ్లో ॥ శబలాశ్వేషు నష్టేషు దక్షః క్రుద్ధోశపద్ద్విజాః । నారదం నాశమేహీతి గర్భవాసం వసేతి చ ॥ తతో దక్షస్సుతాం ప్రాదాత్ ప్రియాం వై పరమేష్ఠినే । తస్మాత్స నారదో జజ్ఞే భూయశ్శాపభయాదృషిరితి ॥ ౧౦౧ ॥ ౧౦౨ ॥ దదావితి ॥ దాక్షాయణీనాం సంజ్ఞావంశౌ విస్తరేణ వక్తుం దదావిత్యనువాదః - సప్తవింశతీతి సులుక్ ॥ ౧౦౩ ॥ ౧౦౪ ॥ అరుంధతీతి ॥ ఏతా అరుంధత్యాదయః ప్రాచేతసస్య దక్షస్య సుతా దశ ధర్మపత్న్యః - పూర్వోక్తాః శ్రద్ధాద్యాస్త్రయోదశ తు స్వాయంభువస్య దక్షస్యేత్యవిరోధః ॥ ౧౦౫ ॥ ౧౦౬ ॥ లంఘాయా ఇతి ॥ నాగవీథిః దేవయానోత్తరవీథిః ॥ ౧౦౭ ॥ ౧౦౮ ॥ ఏషాం ధర్మపుత్రాణాం మధ్యే వసుపుత్రా ఆపాదయోష్టౌ త్రయస్త్రింశద్దేవాంతఃపాతిత్వేన ప్రసిద్ధా ఇత్యాహ ॥ యేత్వితి ॥ అనేకవసుప్రాణాః అనేకం వసు ధనం రశ్మిర్వా ప్రాణో బలం యేషాం

త్ర్యాణాం పదవీం చైవ గంతవ్యా నాత్ర సంశయః ॥ ౯౮ ॥ జ్ఞాత్వా ప్రమాణం పృథ్వ్యాశ్చ ప్రజాస్రక్ష్యథ మహే తతః । తేపి తేనైవ మార్గేణ ప్రయాతాస్సర్వతో దిశమ్ ॥ అద్యాపి న నివర్తంతే సముద్రేభ్య ఇవాపగాః ॥ ౯౯ ॥ తతః ప్రభృతి వై భ్రాతా భ్రాతురన్వేషణే ద్విజ । ప్రయాతో నశ్యతి తథా తన్న కార్యం విజానతా ॥ ౧౦౦ ॥ తాంశ్చాపి నష్టాన్విజ్ఞాయ పుత్రాన్ దక్షః ప్రజాపతిః । క్రోధం చక్రే మహాభాగో నారదం తం శశాప చ ॥ ౧౦౧ ॥ సర్గకామస్తతో విద్వాన్ స మైత్రేయ ప్రజాపతిః । షష్టిం దక్షోసృజత్కన్యా వైరణ్యామితి నః శ్రుతమ్ ॥ ౧౦౨ ॥ దదౌ స దశ ధర్మాయ కాశ్యపాయ త్రయోదశ । సప్తవింశతి సోమాయ చతస్రోరిష్టనేమినే ॥ ౧౦౩ ॥ ద్వే చైవ బహుపుత్రాయ ద్వే చైవాంగిరసే తథా । ద్వే కృశాశ్వాయ విదుషే తాసాం నామాని మే శృణు ॥ ౧౦౪ ॥ అరుంధతీ వసుర్జామీ లంఘా భానుర్మరుద్వతీ । సంకల్పా చ ముహూర్తా చ సాధ్యా విశ్వా చ భామినీ ॥ ధర్మపత్న్యో దశ త్వేతాస్తాస్వపత్యాని మే శృణు ॥ ౧౦౫ ॥ విశ్వేదేవాస్తు విశ్వాయాస్సాధ్యా సాధ్యానవ్యజాయత । మరుద్వత్యాం మరుత్వంతో వసోస్తు వసవస్స్మృతాః ॥ ముహూర్తాస్తు ముహూర్తాయాం జాతా భానోస్తు భానవః ॥ ౧౦౬ ॥ లంఘాయాస్తు సుతో ఘోషో నాగవీథిస్తు జామిజః ॥ ౧౦౭ ॥ పృథివీవిషయం సర్వమరుంధత్యాం వ్యజాయత । సంకల్పాయాం తు సర్వాత్మా జజ్ఞే సంకల్ప ఏవ చ ॥ ౧౦౮ ॥ యే త్వనేకవసుప్రాణా దేవా జ్యోతిః పురోగ

వ్యమూచుః - భ్రాతౄణాం జ్యేష్ఠానాం గురూణాం పదవీ మోక్షమార్గః ॥ ౯౮ ॥ జ్ఞాత్వేతి ॥ పృథివ్యాః ప్రమాణం లింగశరీరావసానం జ్ఞాత్వా - తతః పశ్చాత్పిత్రాజ్ఞప్తా అనేన లోకసంగ్రహార్థం ప్రజాస్స్రక్ష్యామహ ఇతి వాస్తవార్థః - కథారూపార్థః స్పష్ట ఏవ ॥ ౯౯ ॥ తదభిప్రాయేణాహ ॥ తతః ప్రభృతీతి ॥ నశ్యత్యదర్శనం యాతి ॥ ౧౦౦ ॥ తానితి ॥ నారదశాపశ్చ భాగవతోక్తః ॥ శ్లో ॥ తస్మాల్లోకేషు తే మూఢ న భవేద్భ్రమతః పదమితి ॥ ౧౦౧ ॥ ౧౦౨ ॥

ఇదానీముక్తానువాదపూర్వకం సర్వాసాం దక్షకన్యానాం వంశాన్వక్తుమాహ - దదావిత్యాదినా ॥ దదావితి ॥ సప్తవింశతీతి ద్వితీయాలోప ఆర్షః - పూర్వోక్తాః శ్రద్ధాద్యాస్త్రయోదశ ॥ ౧౦౩ ॥ ౧౦౪ ॥ అరుంధతీతి ॥ ధర్మపత్న్యః ధర్మస్య పత్న్యస్స్వాయంభువస్య దక్షస్య కన్యాః ఏతాః కన్యాస్త్వరుంధత్యా సహ ప్రాచేతసస్య దక్షస్యేత్యవిరోధః ॥ ౧౦౫ ॥ ముహూర్తా ఇతి ॥ ముహూర్తాః - ముహూర్తాభిమానినో దేవాః ॥ ౧౦౬ ॥ లంఘాయా ఇతి ॥ ఘోషస్తదభిమానీ దేవః - నాగవీథిః దేవయానోత్తరవీథ్యభిమానినీ దేవతా ॥ ౧౦౭ ॥ పృథివీతి ॥ పృథివ్యేవ విషయం స్థానం యస్య చరాచరస్య ప్రాణిజాతస్య తత్సర్వం - సర్వాత్మా సర్వవస్తువిషయః ॥ ౧౦౮ ॥ వసూనాముక్తానాం నామపూర్వకం వంశాన్వక్తుమాహ - యేత్విత్యాదినా విశ్వరూపో మహాతపా ఇత్యంతేన ॥ యేత్వితి ॥ అనేకం నానావిధం వసు తేజస్తదేవ ప్రాణో బలం యేషాం తే - అనేకవసుప్రాణా ఇతి వసూనాం నామనిరుక్త్యర్థముక్తం-

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తే-జ్యోతిః పురోగమాః అగ్నిముఖ్యాః వసూనామస్మి పావక ఇతిస్మృతేః॥ ౧౦౯॥ ౧౧౦॥ ౧౧౧॥ సోమస్యేతి॥ యేన వర్చసా జనో వర్చస్వీ జాయతే స వర్చోఽధిదైవతం॥ ౧౧౨॥ ధర్మస్యేతి॥ మనోహరాయాః ధర్మాదితి శేషః॥ ౧౧౩॥ ౧౧౪॥ అగ్నిపుత్ర ఇతి॥ అగ్నిపుత్రః పూర్వమగ్నేః పుత్రః - యద్వా తస్య కుమారస్య ఇంద్రాహతపృష్ఠదేశాజ్జాతో నైగమేషః - శాఖవిశాఖౌ స్కందసృష్టౌ॥ ౧౧౫॥ ౧౧౬॥ ౧౧౭॥ బృహస్పతేరితి॥ అసక్తా విరక్తా॥ ౧౧౮॥ విశ్వకర్మేతి॥ తస్యాం విశ్వకర్మా॥ ౧౧౯॥ ౧౨౦॥ అజైకపాదితి॥ అజైకపాదాది రుద్రచతుష్కం చ తస్యాం ప్రభాసభార్యాయామేవ జజ్ఞే విశ్వరూపాంతోఽత్ర వసుసంతానః॥ ౧౨౧॥ ఏవం రుద్రప్రసంగాత్ ప్రాగుక్తాన్ బ్రహ్మపుత్రాన్ నీలలోహితాంశాన్ రుద్రాన్ హరాదినామభిర్నిర్దిశతి॥ హరశ్చేతి॥ అథవా ప్రభాసభార్యాసూనవస్త్రయో రుద్రాః - త్వష్టృసూనవోఽష్టౌ తదన్వయే పరిశిష్టా రుద్రా ఇతి॥ ౧౨౨॥ శతంత్వితి॥ శతం త్వేవమితి పాఠః - ఏవం రుద్రాణాం శతకం సమామ్నాతం-ఇదం శతకమీశ్వరసృష్టమితి కేచిత్-అత్ర శతశబ్దోఽనంతవచ

నః। వసవోఽష్టౌ సమాఖ్యాతాస్తేషాం వక్ష్యామి విస్తరమ్॥ ౧౦౯॥ ఆపో ధ్రువశ్చ సోమశ్చ ధర్మశ్చైవానిలోఽనలః। ప్రత్యూషశ్చ ప్రభాసశ్చ వసవో నామభిస్స్మృతాః॥ ౧౧౦॥ ఆపస్య పుత్రో వైతణ్డః శ్రమః శ్రాంతో ధునిస్తథా। ధ్రువస్య పుత్రో భగవాన్ కాలో లోకప్రకాలనః॥ ౧౧౧॥ సోమస్య భగవాన్ వర్చా వర్చస్వీ యేన జాయతే॥ ౧౧౨॥ ధర్మస్య పుత్రో ద్రవిణో హుతహవ్యవహస్తథా। మనోహరాయాశ్శిశిరః ప్రాణోఽథ రమణస్తథా॥ ౧౧౩॥ అనిలస్య శివా భార్యా తస్యాః పుత్రః పురోజవః। అవిజ్ఞాతగతిశ్చైవ ద్వౌ పుత్రావనిలస్య తు॥ ౧౧౪॥ అగ్నిపుత్రః కుమారస్తు శరస్తంబే వ్యజాయత। తస్య శాఖో విశాఖశ్చ నైగమేషశ్చ పృష్ఠజాః॥ ౧౧౫॥ అపత్యం కృత్తికానాం తు కార్తికేయ ఇతి స్మృతః॥ ౧౧౬॥ ప్రత్యూషస్య విదుః పుత్రమృషిం నామ్నా తు దేవలమ్। ద్వౌ పుత్రౌ దేవలస్యాపి క్షమావంతౌ మనీషిణౌ॥ ౧౧౭॥ బృహస్పతేస్తు భగినీ వరస్త్రీ బ్రహ్మచారిణీ। యోగసిద్ధా జగత్కృత్స్నమసక్తా విచరత్యుత॥ ప్రభాసస్య తు భార్యా సా వసూనామష్టమస్య హ॥ ౧౧౮॥ విశ్వకర్మా మహాభాగస్తస్యాం జజ్ఞే ప్రజాపతిః। కర్తా శిల్పసహస్రాణాం త్రిదశానాం చ వర్ధకీ॥ ౧౧౯॥ భూషణానాం చ సర్వేషాం కర్తా శిల్పవతాం వరః। యస్సర్వేషాం విమానాని దేవాదీనాం చకార హ॥ మనుష్యాశ్చోపజీవంతి యస్య శిల్పం మహాత్మనః॥ ౧౨౦॥ అజైకపాదహిర్బుధ్న్యస్త్వష్టా రుద్రశ్చ బుద్ధిమాన్। త్వష్టుశ్చాప్యాత్మజః పుత్రో విశ్వరూపో మహాతపాః॥ ౧౨౧॥ హరశ్చ బహురూపశ్చ త్ర్యంబకశ్చాపరాజితః। వృషాకపిశ్చ శంభుశ్చ కపర్దీ రైవతస్తథా॥ ౧౨౨॥ మృగవ్యాధశ్చ శర్వశ్చ కపాలీ చ మహామునే। ఏకాదశైతే కథితా రుద్రాస్త్రిభువనేశ్వరాః॥ ౧౨౩॥ శతం త్వేకం సమామ్నాతం రుద్రాణామమితౌజసామ్। కాశ్య

జ్యోతిః పురోగమాః అగ్నిముఖాః॥ స్మృ॥ వసూనాం పావకశ్చాస్మీతి స్మృతేః॥ ౧౦౯॥ ౧౧౦॥ ౧౧౧॥ ౧౧౨॥ ౧౧౩॥ ౧౧౪॥ అగ్నిపుత్ర ఇతి॥ శరస్తంబే ముంజస్తంబే - తస్య పృష్ఠజాః అనుజాః - కుమారా గుహరూపాః - తదుక్తం సభాపర్వణి॥ శ్లో॥ తతోఽభవచ్చతుర్మూర్తిః క్షణేన భగవాన్ గుహ ఇత్యాది॥ ౧౧౫॥ అపత్యమితి॥ కుమార ఏవ కార్తికేయ ఇతి స్మృతః॥ ౧౧౬॥ ౧౧౭॥ బృహస్పతేరితి॥ బృహస్పతేర్భగినీ ప్రభాసస్య భార్యా - అసక్తా సంగవర్జితా॥ ౧౧౮॥ విశ్వకర్మేతి॥ తస్యాం విశ్వకర్మా జజ్ఞే॥ ౧౧౯॥ ౧౨౦॥ అజైకపాదితి॥ తస్యాం బృహస్పతేర్భగిన్యాం అజైకపాదాద్యాశ్చత్వారో జజ్ఞిరే॥ ౧౨౧॥ త్వష్టురనుజస్య రుద్రస్యైకాదశవిభాగమాహ - హరశ్చేత్యాదిద్వాభ్యాం॥ ౧౨౨॥ ౧౨౩॥ ఏషామేవైకాదశానాం ప్రత్యేకం శతం భేదానాహ॥ శతంత్వితి॥ రుద్రాణామేకం శతమామ్నాతం- యద్వా- ఏతద్రూపాణాం రుద్రాణామానంత్యముచ్యతే- శతశబ్దస్యాపరిమితవాచకత్వాత్।

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శేనః॥ ౧౨౩॥ ౧౨౪॥ అదితిరితి॥ అదిత్యాదయః కాశ్యపస్త్రియః - సురసాఖ్యేతిచపాఠః॥ ౧౨౫॥ పూర్వేతి॥ పూర్వేమన్వంతరే ద్వితీయే స్వారోచిషమన్వంతరే-యేతుషితానామదేవా ఆసన్ తేవైవస్వతే సప్తమే మన్వంతరే॥ ౧౨౬ ॥ ఉపస్థిత ఇతి ॥ ఉపస్థితే ఆసన్నే - చాక్షుషస్య షష్ఠస్య మనోరంతరే పరస్పరం సమాగమ్య సమవాయీకృతా అన్యోన్యమూచురితి పూర్వేణాన్వయః॥ ౧౨౭ ॥ కథమూచురిత్యత్రాహ॥ ఆగచ్ఛతేతి॥ మన్వంతరే సప్తమే అదితింసంప్రవిశ్య ప్రసూయామః తన్నశ్శ్రేయ ఇతి॥ ౧౨౮॥ ఏతన్నిగమయతి॥ ఏవముక్త్వేతి॥ ౧౨౯॥౧౩౦॥ ౧౩౧॥ ౧౩౨॥ భగవతః ప్రతిమన్వంతరం ప్రతియుగంచావతారం తృతీయాంశే వక్ష్యతి - అదితివంశాదనంతర ప్రాప్తమపిదిత్యాది వంశం ప్రహ్లాదచరితాది విస్తరవివక్షయా అంతేవక్ష్యన్ మధ్యేస్వల్పత్వాత్ శిష్టదక్షకన్యావంశమాహ- యాస్సప్తవింశతిరితి॥ ౧౩౩॥ ౧౩౪ ॥ బహుపుత్రస్యేతి ॥ చతస్రో విద్యుతః కపిలాతిరక్తపీతసితవర్ణాః॥

తస్యతుభార్యాయాస్తాసాంనామానిమేశ్శృణు॥ ౧౨౪॥ అదితిర్దితిర్దనుశ్చైవహ్యరిష్టాసురసాకషా।
సురభిర్వినతాచైవతామ్రాక్రోధవశాఇలా॥ కద్రూర్మునిశ్చధర్మజ్ఞతదపత్యానిమేశ్శృణు॥ ౧౨౫॥
పూర్వమన్వంతరేశ్రేష్ఠాద్వాదశాసన్సురోత్తమాః। తుషితానామతేన్యోన్యమూచుర్వైవస్వతేంతరే॥ ౧౨౬ ॥ ఉపస్థితేతియశసశ్చాక్షుషస్యాంతరేమనోః। సమవాయీకృతాస్సర్వేసమాగమ్యపరస్పరమ్॥౧౨౭॥ ఆగచ్ఛతద్రుతందేవాఅదితింసంప్రవిశ్యవై। మన్వంతరేప్రసూయామస్తన్నశ్శ్రేయోభవేదితి॥౧౨౮॥ ఏవముక్త్వాతుతేసర్వేచాక్షుషస్యాంతరేమనోః। మారీచాత్కాశ్యపాజ్జాతాస్తేదిత్యాదక్షకన్యయా॥౧౨౯॥ తత్రవిష్ణుశ్చశక్రశ్చజజ్ఞాతేపునరేవహి। అర్యమాచైవధాతాచత్వష్టాపూషాతథైవచ॥ ౧౩౦ ॥ వివస్వాన్సవితాచైవమిత్రోవరుణఏవచ। అంశుర్భగశ్చాతితేజాఆదిత్యాద్వాదశస్మృతాః॥ ౧౩౧॥ చాక్షుషస్యాంతరేపూర్వమాసన్యేతుషితాస్సురాః। వైవస్వతేంతరేతేవైఆదిత్యాద్వాదశస్మృతాః॥ ౧౩౨॥ యాస్సప్తవింశతిఃప్రోక్తాస్సోమపత్న్యోథసువ్రతాః। తాసామపత్యాన్యభవన్దీప్తిమంత్యతితేజసామ్॥ ౧౩౩॥ అరిష్టనేమిపత్నీనామపత్యానీహషోడశ॥ ౧౩౪॥

అసంఖ్యాతాః॥ శ్రు॥ సహస్రాణి సహస్రశోయేరుద్రా అధిభూమ్యామితి శ్రుతేశ్చ॥ ౧౨౪॥ తదేవంధర్మభార్యాణాంవంశా ఉక్తాః - ఇదానీం కాశ్యపాయత్రయోదశేత్యుక్తానాం నామానిచ వంశాన్వక్తుమాహ - అదితిరిత్యాదినా ॥ ౧౨౫॥ తత్రతుషితాఏవాదితేఃపుత్రాజాతాఇతికథాపూర్వకమాహ॥ పూర్వేతి॥ పూర్వమన్వంతరే చాక్షుషే - తుషితానామదేవాఆసన్॥౧౨౬॥ ఉపస్థితఇతి ॥ తేచాక్షుషస్యమనోరంతరేవర్తమానే - వైవస్వతమన్వంతరే భావినిసతి - పరస్పరం సమాగమ్యాన్యోన్యపార్శ్వంగత్వాసమవాయీకృతామిళితాస్సంతోన్యోన్యమూచురితిద్వయోరన్వయః - అతియశసః ప్రఖ్యాతకీర్తయః ॥ ౧౨౭ ॥ కిమూచుస్తదాహ॥ ఆగచ్ఛతేతి ॥ మన్వంతరేప్రసూయామః ప్రసూయేమహి - కిమర్థమిత్యాహ - తదితి ॥ తతోనశ్శ్రేయోభవేద్భద్రంభవిష్యతీతి॥ ౧౨౮॥ ఏవమితి ॥ చాక్షుషస్యమనోరంతర ఏవముక్త్వా వైవస్వతమన్వంతరే అదిత్యానిమిత్తభూతయా - కాశ్యపాజ్జాతా ఇత్యర్థః॥ ౧౨౯॥౧౩౦॥౧౩౧॥ ఏకోదరత్వాద్ద్వాదశాదిత్యాఇత్యుపసంహరన్నాహ॥ చాక్షుషస్యేతి॥౧౩౨॥ఏవంతావదష్టౌవసవఏకాదశరుద్రాద్వాదశాదిత్యాఇత్యాది శ్రుతిక్రమేణ రుద్రానంతరమాదిత్యాదీనాముపస్థానాత్.

అదిత్యావంశ ఉక్తః - ఇదానీమదితిర్దితిరితి కాశ్యపభార్యోద్దేశానుసారేణ దిత్యాది వంశక్రమం ప్రాప్తక్రమమపి - ప్రహ్లాదచరితాది బహువిస్తరత్వేన పశ్చాద్వక్ష్యన్నాదౌ తావదల్పత్వాదన్యాసాం దక్షకన్యానాం వంశానాహ - యాస్సప్తవింశతిః ప్రోక్తా ఇత్యాది సార్ధైః పంచభిః ॥ యా ఇతి ॥ తాసామతితేజసాం దీప్తిమంత్యపత్యాన్యాసన్ దీప్తాన్యమితతేజస ఇతి పాఠాంతరే అమితతేజసఃసోమాద్దీప్తాన్యాసన్నిత్యర్థః ॥ ౧౩౩ ॥ చతస్రోరిష్టనేమిన ఇత్యుక్తానాంవంశమాహ ॥ అరిష్టనేమీతి॥ ౧౩౪ ॥ ద్వేచైవబహుపుత్రాయేత్యుక్తయోర్వంశమాహ ॥ బహు

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧౩౫ ॥ ప్రత్యంగిరసజా ఇతి ॥ ప్రత్యంగిరసః ప్రత్యంగిరసాఖ్యాః ఋచః యాంకల్పయంతీత్యాద్యా స్త్రింశన్మంత్రాః ॥ ౧౩౬ ॥ భృశాశ్వస్యేతి ॥ ప్రహరణాః శస్త్రదేవతాః ॥ ౧౩౭ ॥ ఏత ఇతి ॥ స్వచ్ఛందజాః స్వేచ్ఛయా జాతాః నిరోధశ్చోత్పత్తిశ్చ నిరోధోత్పత్తిః ॥ ౧౩౮ ॥ యథేతి ॥ యుగేయుగే ప్రతియుగం కల్పమన్వంతరాది ॥ ౧౩౯ ॥ ౧౪౦ ॥ ౧౪౧ ॥ ౧౪౨ ॥ ౧౪౩ ॥ ౧౪౪ ॥ ౧౪౫ ॥ ౧౪౬ ॥ ౧౪౭ ॥ ౧౪౮ ॥ ౧౪౯ ॥ ౧౫౦ ॥ విషాణేతి ॥ పరిణామితాః దం

బహుపుత్రస్య విదుషశ్చ తస్రో విద్యుతస్స్మృతాః ॥ ౧౩౫ ॥ ప్రత్యంగిరసజాః శ్రేష్ఠా ఋచో బ్రహ్మర్షిసత్కృతాః ॥ ౧౩౬ ॥ భృశాశ్వస్య తు దేవర్షే ర్దేవప్రహరణాస్సుతాః ॥ ౧౩౭ ॥ ఏతే యుగసహస్రాంతే జాయంతే పునరేవ హి । సర్వే దేవగణాస్తత్ర త్రయస్త్రింశత్ స్వఛందజాః ॥ తేషామపీహ సతతం నిరోధోత్పత్తిరుచ్యతే ॥ ౧౩౮ ॥ యథా సూర్యస్య మైత్రేయ ఉదయాస్తమయావిహ । ఏవం దేవనికాయాస్తే సంభవంతి యుగే యుగే ॥ ౧౩౯ ॥ దిత్యాః పుత్రద్వయం జజ్ఞే కాశ్యపాదితి నశ్శ్రుతమ్ । హిరణ్యకశిపుశ్చైవ హిరణ్యాక్షశ్చ దుర్జయః ॥ ౧౪౦ ॥ సింహికా చాభవత్కన్యా విప్రచిత్తేః పరిగ్రహః ॥ ౧౪౧ ॥ హిరణ్యకశిపోః పుత్రాశ్చత్వారః ప్రథితౌజసః ॥ అనుహ్లాదశ్చ హ్లాదశ్చ ప్రహ్లాదశ్చైవ ధర్మవిత్ । సంహ్లాదశ్చ మహావీర్యా దైత్యవంశవివర్ధనాః ॥ ౧౪౨ ॥ తేషాం మధ్యే మహాభాగస్సర్వత్ర సమదృగ్వశీ । ప్రహ్లాదః పరమాం భక్తిం య ఉవాహ జనార్దనే ॥ ౧౪౩ ॥ దైత్యేంద్రదీపితో వహ్నిస్సర్వాంగోపచితో ద్విజ । న దదాహ చ యం పూర్వం వాసుదేవే హృది స్థితే ॥ ౧౪౪ ॥ మహార్ణవాంతస్సలిలస్థితస్య చలతో మహీ । చచాల సకలా యస్య పాశబద్ధస్య ధీమతః ॥ ౧౪౫ ॥ న భిన్నం వివిధైశ్శస్త్రై ర్యస్య దైత్యేంద్రపాతితైః । శరీరమద్రికఠినైస్సర్వత్రాచ్యుతచేతసః ॥ ౧౪౬ ॥ విషానలోజ్జ్వలముఖా యస్య దైత్యప్రచోదితాః । నాంతాయ సర్పపతయో బభూవురురుతేజసః ॥ ౧౪౭ ॥ శైలైరాక్రాంతదేహోఽపి యస్స్మరన్ పురుషోత్తమమ్ । తత్యాజ నాత్మనః ప్రాణాన్విష్ణుస్మరణదంశితః ॥ ౧౪౮ ॥ పతంతముచ్చాదవనిర్యముపేత్య మహామునిమ్ । దధార దైత్యపతినా క్షిప్తం స్వర్గనివాసినా ॥ ౧౪౯ ॥ యస్య సంశోషకో వాయుర్దేహే దైత్యేంద్రయోజితః । అవాప సంక్షయం సద్యశ్చిత్తస్థే మధుసూదనే ॥ ౧౫౦ ॥ విషాణభంగముద్యుక్తా మదహానించ దిగ్గజాః । యస్య వక్షస్స్థలే ప్రాప్తా దైత్యేంద్రపరిణామితాః ॥ ౧౫౧ ॥ య

పుత్రస్యేతి ॥ చతస్రో విద్యుతస్తు ॥ శ్లో ॥ వాతాయ కపిలా విద్యుదాతపాయాతిలోహితా । పీతా వర్షాయ విజ్ఞేయా దుర్భిక్షాయ సితా భవేదితి - జ్యోతిశ్శాస్త్రప్రసిద్ధాః ॥ ౧౩౫ ॥ ద్వే చైవాంగిరస ఇత్యుక్తయోర్వంశమాహ ॥ ప్రత్యంగిరసజా ఇతి ॥ అంగిరసం ప్రత్యాగతే ప్రత్యంగిరసేతాఖ్యాం జాతాః ప్రత్యంగిరసాఖ్యా ఋచః - యాం కల్పయంతీత్యాది త్రింశన్మంత్రాభిమానినీ దేవతాః ॥ ౧౩౬ ॥ ద్వే భృశాశ్వ- యేత్యుక్తయోర్వంశమాహ ॥ భృశాశ్వస్యేతి ॥ దేవప్రహరణాః దేవశస్త్రదేవతాః ॥ ౧౩౭ ॥ ఏత ఇతి ॥ త్రయస్త్రింశత్ - అష్టౌ వసవ ఏకాదశ రుద్రా ద్వాదశాదిత్యాః ప్రజాపతిశ్చ వషట్కారశ్చేతి శ్రుత్యుక్తాః- స్వచ్ఛందతః స్వేచ్ఛయా జాయంత ఇతి స్వచ్ఛందజాః - నిరోధసహితా ఉత్పత్తిః నిరోధోత్పత్తిః ॥ ౧౩౮ ॥ ఉత్పత్తినిరోధయోరిచ్ఛాకథం స్యాదిత్యాహ ॥ యథా సూర్యస్యేతి ॥ యుగే యుగే ప్రతికల్పమన్వంతరాదిషు ॥ ౧౩౯ ॥ దితేర్వంశమాహ దిత్యా ఇత్యాదినా యావదేకవింశతితమాధ్యాయం దనోర్వంశోక్తిః ॥ ౧౪౦ ॥ సింహికేతి ॥ పరిగ్రహో భార్యా ॥ ౧౪౧ ॥ ౧౪౨ ॥ శ్లో ॥ ప్రహ్లాదోఽయం నృసింహైకభక్తిలోభాయ గేహినాం । ఆవహన్ శ్రవణౌత్సుక్యం తత్ప్రభావమసూచయత్ ॥ తేషాం మధ్య ఇత్యాదినా యావత్సమాప్తిః ॥ ౧౪౩ ॥ ౧౪౪ ॥ ౧౪౫ ॥ ౧౪౬ ॥ ౧౪౭ ॥ శైలైరితి ॥ విష్ణోస్స్మరణేన దంశితస్సన్నద్ధః ॥ ౧౪౮ ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తైర్హంతుం ప్రేరితాః॥౧౫౧॥ ౧౫౨॥ ౧౫౩॥ దైత్యేంద్రేతి॥ హాలాహలంవిషం॥ శ్లో॥ నదీహాలాహలానామ తజ్జంహాలాహలంవిష మిత్యాయుర్వేదే॥ ౧౫౪॥ ౧౫౫॥ ౧౫౬॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే- విష్ణుచిత్తీయే - ప్రథమాంశే - పంచదశోఽధ్యాయః.

కథిత ఇతి॥ మానవానాం స్వాయంభువమనువంశ్యానాం - ఉత్తానపాదాదీనాం - కారణమితి శాస్త్రతాత్పర్యార్థప్రశ్నోత్తరస్మారణం॥ ౧॥ తాదృశః సాధుస్స్వబంధుభిః కిన్నిమిత్తం జిఘాంసిత ఇతికౌతుకచ్ఛలేన విష్ణుభక్తచరిత శుశ్రూషయాపృచ్ఛతి॥ యత్త్వేతదితి॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ నహి కౌతూహలమితి॥

స్యచోత్పాదితాకృత్యాదైత్యరాజపురోహితైః॥ బభూవనాంతాయపురాగోవిందాసక్తచేతసః॥౧౫౨॥ శంబరస్య చమాయానాం సహస్రమతిమాయినః। యస్మిన్ప్రయుక్తంచక్రేణకృష్ణస్య వితథీకృతమ్॥ ౧౫౩॥ దైత్యేంద్రసూదోపహృతంయశ్చహాలాహలంవిషమ్। జరయామాసమతిమానవికారమమత్సరీ॥ ౧౫౪॥ సమచేతాజగత్యస్మిన్యస్సర్వేష్వేవజంతుషు। యథాత్మనియథాపత్యేపరంమైత్రగుణాన్వితః॥ ౧౫౫॥ ధర్మాత్మాసత్యశౌచాదిగుణానామాకరఃపరః। ఉపమానమశేషాణాంసాధూనాంయస్సదాభవత్॥ ౧౫౬॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే - ప్రథమాంశే- పంచదశోఽధ్యాయః.

మైత్రేయః॥ కథితోభవతావంశో మానవానాంమహామునే। కారణంచాస్యజగతోవిష్ణురేవసనాతనః॥ ౧॥ యత్త్వేతద్భగవానాహప్రహ్లాదందైత్యసత్తమమ్। దదాహనాగ్నిర్నాస్త్రైశ్చక్షుణ్ణస్తత్యాజ జీవితమ్॥ ౨॥ జగామవసుధాక్షోభంయత్రాబ్ధిసలిలస్థితే। బంధబద్ధేవిచలతివిక్షిప్తాంగైస్సమాహతా॥ ౩॥ శైలైరాక్రాంతదేహోపినమమారచయఃపురా। త్వయైవాతీవమాహాత్మ్యంకథితంయస్యధీమతః॥ ౪॥ తస్యప్రభావమతులంవిష్ణోర్భక్తిమతోమునే। శ్రోతుమిచ్ఛామితస్యైతచ్చరితంత్వమితౌజసః॥౫॥ కింనిమిత్తమసౌశస్త్రైర్విక్షిప్తోదితిజైర్మునే।కిమర్థంచాబ్ధిసలిలేవిక్షిప్తోధర్మతత్పరః॥౬॥ ఆక్రాంతఃపర్వతైఃకస్మాత్కస్మాద్దష్టోమహోరగైః। క్షిప్తఃకిమద్రిశిఖరాత్కింవాపావకసంచయే॥ ౭॥ దిగ్దంతినాందంతభాగైస్సచకస్మాన్నిపీడితః। సంశోషకోనిలశ్చాస్యప్రయుక్తఃకింమహాసురైః॥ ౮॥ కృత్యాంచదైత్య గురవోయుయుజుస్తేతుకింమునే। శంబరశ్చాపిమాయానాంసహస్రంకింప్రయుక్తవాన్॥ ౯॥ హాలాహలంవిషంఘోరందైత్యసూదైర్మహాత్మనః। కస్మాద్దత్తంవినాశాయయజ్జీర్ణంతేనధీమతా॥ ౧౦॥ ఏతత్సర్వంమహాభాగప్రహ్లాదస్యమహాత్మనః। చరితంశ్రోతుమిచ్ఛామిమహార్థస్యచసూచకమ్॥ ౧౧॥ నహికౌతూహలంతత్రయద్దైత్యైర్నహతోహిసః। అనన్య మనసోవిష్ణౌకస్సమ

౧౪౯॥ ౧౫౦॥ విషాణేతి॥ దంతైః ప్రహర్తుంగజశిక్షాక్రమేణోద్యతాః॥ ౧౫౧॥ ౧౫౨॥ ౧౫౩॥ దైత్యేంద్రేతి॥ యః దైత్యేంద్రస్య సూదైస్స్వపకారైరుపహృతందత్తం - హాలాహలంవిషం - నచేదమప్రసిద్ధం॥ శ్లో॥ నదీహాలాహలానామ హైమవత్యతిదారుణా। జాతాత్తీరసంభూత విషంహాలాహలంస్మృతమ్॥ అవికారం రోమాంచస్వేదవక్త్రశోషాదివికార శూన్యం యథాభవత్యేవం - జరయామాస॥ ౧౫౪॥ ౧౫౫॥ ౧౫౬॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - ప్రథమాంశే - పంచదశోఽధ్యాయః.

ఉక్తానువాదపూర్వకం ప్రహ్లాదచరితంపృచ్ఛతి మైత్రేయః॥ కథిత ఇతి॥ మానవానాముత్తానపాదధ్రువాదీనాం॥ ౧॥ యత్త్వితి॥ దదాహయంనాగ్నిః-అస్త్రైః క్షుణ్ణః ప్రహతోపి॥ ౨॥ జగామేతి॥ యత్రయస్మిన్ ప్రహ్లాదే. బంధైర్బద్ధేపి విచలతీతి - తస్యవిక్షిప్తైరంగైస్సమాహతావసుధాక్షోభంజగామ - విక్షిప్తాంగస్సమాహితఇతిపాఠేతూత్తరేణాన్వయః - బంధబద్ధోవిచలతీతిపాఠేపృథగేతద్వాక్యం - శిష్టాః ప్రశ్నాస్స్పష్టార్థాః॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఆశ్చర్యశ్రవణేహికౌతూహలం - ఇదంతు విష్ణుభక్తస్యపరైరవధ్యత్వమనాశ్చర్యం - మహానుభావస్య బంధుభిః ప్రి
యనెనిమిత్తమ శ్రూయతావిద్యతే॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ప్రహరంతీతి॥ యః స్వపక్షుజః తస్మిన్నితి శేషః॥ ౧౫ ॥ తదితి॥ చరి
తంవృత్తం॥ ౧౬॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణ వ్యాఖ్యానే- విష్ణుచిత్తీయే - ప్రథమాంశే - షోడశోధ్యాయః ❁❁❁❁❁❁

౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ అవాదయన్నితి॥ అవాదయన్ వాద్యాని॥ ౮ ॥ తత్రేతి॥ అభ్రం అభ్రకా
ఖ్యః శిలావిశేషః - యద్వా ఆకాశగత్వాదభ్రమయత్వం - స్ఫటికాశ్మమయ ఇతివాపాఠః॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨ ॥

ఘోరనిపాతనే॥ ౧౨॥ తస్మిన్ధర్మపరేనిత్యం కేశవారాధనోద్యతే। స్వవంశప్రభవైర్దైత్యైః
కర్తుంద్వేషోతిదుష్కరః॥ ౧౩ ॥ ధర్మాత్మనిమహాభాగేవిష్ణుభక్తేవిమత్సరే। దైతేయైః ప్రహృతంకస్మా
త్తన్మమాఖ్యాతుమర్హసి॥ ౧౪॥ ప్రహరంతిమహాత్మానోవిపక్షేచాపినేదృశే। గుణైస్సమన్వితేసాధౌ
కింపునర్యస్స్వపక్షుజః॥ ౧౫॥ తదేతత్కథ్యతాంసర్వంవిస్తరాన్మునిసత్తమ। దైత్యేశ్వరస్యచరితంశ్రో
తుమిచ్ఛామ్యశేషతః॥ ౧౬॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - ప్రథమాంశే- షోడశోధ్యాయః. ❁❁❁❁❁

శ్రీపరాశరః॥ మైత్రేయశ్రూయతాంసమ్యక్చరితంతస్యధీమతః। ప్రహ్లాదస్య సదోదారచరితస్యమ
హాత్మనః॥ ౧॥ దితేఃపుత్రో మహావీర్యోహిరణ్యకశిపుఃపురా। త్రైలోక్యంవశమానిన్యేబ్రహ్మణోవర
దర్పితః॥ ౨ ॥ ఇంద్రత్వమకరోద్దైత్యఃసచాసీత్సవితాస్వయమ్। వాయురగ్నిరపాంనాథఃసోమశ్చాభీ
న్మహాసురః॥ ౩॥ ధనానామధిపస్సోభూత్సఏవాసీత్స్వయంయమః। యజ్ఞభాగానశేషాంస్తుసస్వయం
బుభుజేసురః॥౪॥ దేవాస్స్వర్గంపరిత్యజ్యతత్త్రాసాన్మునిసత్తమ। విచేరురవనౌసర్వేబిభ్రాణామాను
షీంతనుమ్॥౫॥ జిత్వాత్రిభువనంసర్వం త్రైలోక్యైశ్వర్యదర్పితః। ఉద్గీయమానోగంధర్వైర్బుభు
జేవిషయాన్ప్రియాన్॥ ౬॥ పానాసక్తంమహాత్మానంహిరణ్యకశిపుంతదా। ఉపాసాంచక్రిరేస
ర్వేసిద్ధగంధర్వపన్నగాః॥ ౭॥ అవాదయన్జగుశ్చాన్యేజయశబ్దాంస్తథాపరే। దైత్యేశ్వరస్యపురతశ్చ
క్రుస్సిద్ధాముదాన్వితాః॥ ౮ ॥ తత్రప్రనృత్తాప్సరసిస్ఫటికాభ్రమయేసురః। పపౌపానంముదాయు
క్తః ప్రాసాదేసుమనోహరే ॥ ౯ ॥ తస్యపుత్రోమహాభాగః ప్రహ్లాదోనామనామతః। పపాఠబాలపా
ఠ్యానిగురుగేహగతోర్భకః॥౧౦॥ ఏకదాతుసధర్మాత్మాజగామగురుణాసహ। పానాసక్తస్యపురతః
పితుర్దైత్యపతేస్తదా॥ ౧౧॥ పాదప్రణామావనతంతముత్థాప్యపితాసుతమ్। హిరణ్యకశిపుః ప్రాహ
ప్రహ్లాదమమితౌజసమ్॥ ౧౨ ॥ పఠ్యతాంభవతావత్ససారభూతంసుభాషితమ్। కాలేనైతావతాయ
త్తేసదోద్యుక్తేనశిక్షితమ్ ॥ ౧౩ ॥ ప్రహ్లాదః॥ శ్రూయతాంతాతవక్ష్యామిసారభూతంతవాజ్ఞయా। స

౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య- శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యా
ఖ్యాయాం- ప్రథమాంశే - షోడశోధ్యాయః ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

౧॥ భగవద్ద్వేషపేవతము క్తస్వపుత్రద్వేషేపికారణమితివక్ష్యన్ హిరణ్యకశిపోర్వృత్తాంతమాహ ॥ దితేః పు
త్ర ఇత్యాదినా॥ దితేఃపుత్ర ఇతి॥ శ్లో- భూతేభ్యస్త్వద్విసృష్టేభ్యోమృత్యుర్మాభూన్మమప్రభో-ఇత్యాద్యనేకవర
ప్రార్థనేకృతేవృధైవబ్రహ్మణాదత్తైర్వరైర్దర్పితస్సన్॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ దేవా ఇతి ॥ తత్త్రాసాద్ధిరణ్యకశిపోర్భయా
త్॥ ౫॥ ౬॥ పానాసక్తమితి ॥ మహాత్మానమప్రధృష్యప్రభావం॥ ౭॥ అవాదయన్నితి ॥ అవాదయన్వాద్యా
నిచక్రుః జగుః గీతంచక్రుః॥ ౮॥ తత్రేతి ॥ ప్రకృష్టం నృత్తం యాసాంతాఃఅప్సరసోయస్మిన్ తస్మిన్ ప్రాసాదే-
స్ఫటికాభ్రమయే స్ఫటికశిలాభిరభ్రశిలాభిశ్చరచితే - పీయత ఇతి పానంమదిరాది ॥ ౯ ॥ తదేవంతస్యపరమైశ్వ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧౩॥ ౧౪॥ అనాదీతి॥ అనాదీత్యాదివిశేషణై రజతో వ్యావృత్తిః - అజమితి కర్మాధీనజన్మనః పురుషాత్ - అంతంసంహారం సంతనోతీత్యంతసంతానః॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ శాస్తేతి॥ శాస్తా శాసితా - శాస్యతే శిష్యతే॥ ౨౦॥ ౨౧॥ నేతి॥ పదంస్వరూపం - నశబ్దగోచరే జాత్యాద్యన్యథావాత్॥ శ్రు॥ యతో వాచో నివర్తంత ఇతి శ్రుతేః వక్తుమశక్యమితి వా॥ ౨౨॥ ౨౩॥ నేతి॥ ధాతా ధారకః - విధాతా నిర్మాతా॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ నిష్క్రామ్యతామితి॥ విపక్షపతిత్వస్తుతావితి చ పాఠః - విపక్షపతితస్య స్తుతౌ కేన యోజిత ఇతి నిర్వేదః॥ ౨౭॥ ౨౮॥ కాల ఇతి॥ గాథాశ్లోకః॥ ౨౯॥

మాహితమనా భూత్వా యన్మే చేతస్యవస్థితమ్॥ ౧౪॥ అనాదిమధ్యాంతమజమవృద్ధిక్షయమచ్యుతమ్। ప్రణతోఽస్మి సదానందం సర్వకారణకారణమ్॥ ౧౫॥ శ్రీపరాశరః॥ ఏతన్నిశమ్య దైత్యేంద్రః కోపసంరక్తలోచనః। విలోక్య తద్గురుం ప్రాహ స్ఫురితాధరపల్లవః॥ ౧౬॥ హిరణ్యకశిపుః॥ బ్రహ్మబంధో కిమేతత్తే విపక్షస్తుతిసంహితమ్। అసారం గ్రాహితో బాలో మామవజ్ఞాయ దుర్మతే॥ ౧౭॥ గురుః॥ దైత్యేశ్వర న కోపస్య వశమాగంతుమర్హసి। మమోపదేశజనితం నాయం వదతి తే సుతః॥ ౧౮॥ హిరణ్యకశిపుః॥ అనుశిష్టోసి కేనేదృగ్వత్స ప్రహ్లాద కథ్యతామ్। మయోపదిష్టం నేత్యేష ప్రబ్రవీతి గురుస్తవ॥ ౧౯॥ ప్రహ్లాదః॥ శాస్తా విష్ణురశేషస్య జగతో యో హృది స్థితః। తమృతే పరమాత్మానం తాతకః కేన శాస్యతే॥ ౨౦॥ హిరణ్యకశిపుః॥ కోఽయం విష్ణుస్సుదుర్బుద్ధే యం బ్రవీషి పునః పునః। జగతామీశ్వరస్యేహ పురతః ప్రసభం మమ॥ ౨౧॥ ప్రహ్లాదః॥ నశబ్దగోచరే యస్య యోగిధ్యేయం పరం పదమ్। యతో విశ్వం స్వయం విశ్వం స విష్ణుః పరమేశ్వరః॥ ౨౨॥ హిరణ్యకశిపుః॥ పరమేశ్వరసంజ్ఞోఽజ్ఞ కిమన్యో మయ్యవస్థితే। తథాపి మర్తుకామస్త్వం ప్రబ్రవీషి పునః పునః॥ ౨౩॥ ప్రహ్లాదః॥ న కేవలం తాత మమ ప్రజానాం స బ్రహ్మభూతో భవతశ్చ విష్ణుః। ధాతా విధాతా పరమేశ్వరశ్చ ప్రసీద కోపం కురుషే కిమర్థమ్॥ ౨౪॥ హిరణ్యకశిపుః॥ ప్రవిష్టః కోఽస్య హృదయే దుర్బుద్ధేరతిపాపకృత్। యేనేదృశాన్యసాధూని వదత్యావిష్టమానసః॥ ౨౫॥ ప్రహ్లాదః॥ న కేవలం మద్ధృదయం స విష్ణురాక్రమ్య లోకానఖిలానవస్థితః। స మాం త్వదాదీంశ్చ పితస్సమస్తాన్సమస్తచేష్టాసు యునక్తి సర్వగః॥ ౨౬॥ హిరణ్యకశిపుః॥ నిష్క్రామ్యతామయం దుష్టః శాస్యతాం చ గురోర్గృహే। యోజితో దుర్మతిః కేన విపక్షపతిసంస్తుతౌ॥ ౨౭॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇత్యుక్తస్స తదా దైత్యైర్నీతో గురుగృహం పునః। జగ్రాహ విద్యామనిశం గురుశుశ్రూషణే రతః॥ ౨౮॥ కాలేతీతేఽతిమహతి ప్రహ్లాదమసురేశ్వరః। సమాహూయాబ్రవీద్గాథా కాచిత్పుత్రక గీయతామ్॥ ౨౯॥ ప్రహ్లాదః॥ యతః ప్రధా

ర్యముక్త్వా పుత్రద్వేష కారణం వక్తుమాహ॥ తస్య పుత్ర ఇత్యాదినా॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ అనాదిమధ్యాంతమితి॥ అనాదిమధ్యాంతం దేశతః కాలతశ్చ పరిచ్ఛేదరహితం - అజం జన్మశూన్యం - అవృద్ధిక్షయం వృద్ధ్యపక్షయశూన్యం - అచ్యుతం నాశశూన్యం - తత్ర హేతుః - సర్వకారణానాం కారణం ప్రణతోఽస్మి - అంతసంతానమితి పాఠే అంతయతీత్యంతః సంహర్తా సంతన్యతే నేనేతి సంతానః స్థితికర్తా - తం - పాఠాంతరం సుగమం॥ ౧౫॥ ౧౬॥ బ్రహ్మబంధో ఇతి॥ బ్రహ్మబంధో బ్రాహ్మణాధమ - తే త్వయా - విపక్షస్తుత్యా సంహితం సంబద్ధం - కిమేతద్గ్రాహిత శ్శిక్షితః॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ కోయమితి॥ ప్రసభం నిశ్శంకం॥ ౨౧॥ నేతి॥ యతో విశ్వం - స్వయం విశ్వం విశ్వరూపః స పరమేశ్వరో విష్ణుః॥ ౨౨॥ ౨౩॥ నేతి॥ న కేవలం మమైవ - ప్రజానాం సర్వాసాం భవతశ్చ - ధాతా ధారయితా - విధాతా కర్తా చ - పరమేశ్వరశ్చ స ఏవ॥ ౨౪॥ ౨౫॥ న కేవలమితి॥ ఆక్రమ్యాధిష్ఠాయావస్థితః - యునక్తి ప్రవర్తయతి॥ శ్రు॥ అంతః ప్రవిష్టశ్శాస్తా జనానాం సర్వాత్మేతి శ్రుతేః॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ఇతీతి॥ జగ్రాహ విద్యాం గురోరుపకారార్థమేవ - అన్యథా తద్వృత్తిలోప ప్రసంగాత్॥ ౨౮॥ కాల ఇతి॥ గాథా గద్యపద్యాది॥ ౨౯॥ యత ఇతి॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యత ఇతి ॥ చరాచరం కార్యభూతం జగత్ ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ విష్ణురితి ॥ మాక్రామంత్విత్యత్ర మామిత్యధ్యాహారః ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ ఇతీతి ॥ కుహకాః క్రూరాః ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ దంష్ట్రా ఇతి ॥ దంష్ట్రా విశీర్ణా ఇతి విషస్య ప్రాతిలోమ్యాత్ ॥ ౪౦ ॥ హేదిగ్గజా ఇతి ॥ సంకటేతి చతుర్దంతతయా పరస్పర నిబిడదంతయుక్తాః - రిపుపక్షేణ భిన్నం అస్మత్తో భేదినం - తస్య జనకస్య ॥ ౪౧ ॥ ౪౨ ॥ ౪౩ ॥ అపృష్టోపి భగవన్మాహాత్మ్యజ్ఞాపనాయాహ ॥ దంతా

నపురుషోయతశ్చైతచ్చరాచరమ్। కారణంసకలస్యాస్యసనోవిష్ణుః ప్రసీదతు॥ ౩౦ ॥ హిరణ్యకశిపుః॥
దురాత్మావధ్యతామేషనానేనార్థోఽస్తిజీవతా। స్వపక్షహానికర్తృత్వాద్యఃకులాంగారతాంగతః॥
౩౧ ॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇత్యాజ్ఞప్తాస్తతస్తేనప్రగృహీతమహాయుధాః। ఉద్యతాస్తస్యనాశాయదైత్యా
శ్శతసహస్రశః॥ ౩౨॥ ప్రహ్లాదః॥ విష్ణుశ్శస్త్రేషుయుష్మాసుమయిచాసౌయథాస్థితః। దైతేయాస్తేన
సత్యేనమాక్రామంత్వాయుధానివః॥ ౩౩ ॥ శ్రీపరాశరః॥ తతస్తైశ్శతశోదైత్యైశ్శస్త్రౌఘైరాహ
తోపిసన్। నావాపవేదనామల్పామభూచ్చైవపునర్నవః॥ ౩౪॥ హిరణ్యకశిపుః॥ దుర్బుద్ధేవినివర్త
స్వవైరిపక్షస్తవాదతః। అభయంతేప్రయచ్ఛామిమాతిమూఢమతిర్భవ ॥ ౩౫॥ ప్రహ్లాదః॥ భయంభ
యానామపహారిణిస్థితేమనస్యనంతేమమకుత్రతిష్ఠతి। యస్మిన్స్మృతేజన్మజరాంతకాదిభయానిస
ర్వాణ్యపయాంతితాత॥౩౬॥ హిరణ్యకశిపుః॥ భోభోస్సర్పాదురాచారమేనమత్యంతదుర్మతిమ్। విష
జ్వాలాకులైర్వక్త్రైస్సద్యోనయతసంక్షయమ్॥ ౩౭ ॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇత్యుక్తాస్తేనతేసర్పాఃకుహకా
స్తక్షకాదయః। అదశంతసమస్తేషుగాత్రేష్వతివిషోల్బణాః॥ ౩౮ ॥ సత్వాసక్తమతిఃకృష్ణేదశ్యమా
నోమహోరగైః। నవివేదాత్మనోగాత్రంతత్స్మృత్యాహ్లాదసంస్థితః॥ ౩౯॥ సర్పాఊచుః॥ దంష్ట్రా
విశీర్ణామణయస్స్ఫుటంతిఫణేషుతాపోహృదయేషుకంపః। నాస్యత్వచస్స్వల్పమపీహభిన్నంప్రశాధి
దైత్యేశ్వరకార్యమన్యత్॥ ౪౦ ॥ హిరణ్యకశిపుః॥ హేదిగ్గజాస్సంకటదంతమిశ్రాఘ్నతైనమస్మద్రిపు
పక్షభిన్నమ్। తజ్జావినాశాయభవంతితస్యయథారణేఃప్రజ్వలితోహుతాశః॥ ౪౧॥ శ్రీపరాశరః॥ తత
స్సదిగ్గజైర్బాలోభూభృచ్ఛిఖరసన్నిభైః। పాతితోధరణీపృష్ఠేవిషాణైరవపీడ్యత॥ ౪౨॥ స్మరతస్తస్య
గోవిందమిభదంతాస్సహస్రశః। శీర్ణావక్షస్థలంప్రాప్యసప్రాహపితరంతతః॥ ౪౩॥ దంతాగజా
నాంకులిశాగ్రనిష్ఠురాశ్శీర్ణాయదేతేనబలంమమైతత్। మహావిపత్పాపవినాశనోయంజనార్దనాను
స్మరణానుభావః॥ ౪౪ ॥ హిరణ్యకశిపుః॥ జ్వాల్యతామసురావహ్నిరపసర్పతదిగ్గజాః। వాయోసమే
ధయాగ్నింత్వందహ్యతామేషపాపకృత్॥౪౫॥ శ్రీపరాశరః ॥ మహాకాష్ఠచయచ్ఛన్నమసురేంద్రసు
తంతతః। ప్రజ్వాల్యదానవావహ్నిందదహుస్స్వామిచోదితాః॥ ౪౬॥ ప్రహ్లాదః॥ తాతైషవహ్నిఃపవ
నేరితోపినమాందహత్యత్రసమంతతోహమ్। పశ్యామిపద్మాస్తరణాస్తృతానిశీతానిసర్వాణిదిశాం

యతః ప్రధానపురుషావావిర్భూతౌ ॥ ౩౦ ॥ దురాత్మేతి ॥ కులస్యాంగారకతాం దాహకతాం ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ భయమితి ॥ యస్మిన్స్మృత ఏవ జన్మాదీన్యపి భయాన్యపయాంతి - తస్మిన్మనసి నిత్యం స్థితే సతి భయం కుత్రేతి ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ ఇతీతి ॥ అదశంత దష్టవంతః ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ దంష్ట్రా ఇతి ॥ ఏతత్కార్యమశక్యం - అన్యత్కార్యం ప్రశాధి వ్యాదిశ ॥ ౪౦ ॥ హేదిగ్గజా ఇతి ॥ సంకటైస్సంకీర్ణైర్దంతైర్మిశ్రా మిళితాస్సంతో ఘ్నత మారయత - అస్మద్రిపుపక్షైర్వైష్ణవైః సామాద్యుపాయేనాస్మత్తో భిన్నం పృథక్కృతం - తస్మాజ్జాతా అపి తస్య వినాశాయ క్వచిద్భవంతి - యథా అరణేర్జాతో హుతాశః అరణేర్నాశాయ ॥ ౪౧ ॥ తత ఇతి ॥ విషాణైర్దంతైః ॥ ౪౨ ॥ ౪౩ ॥ పితురపి భగవద్భక్తిముత్పాదయితుం తత్స్మరణప్రభావమాహ ॥ దంతా ఇతి ॥ కులిశం వజ్రం తస్యాగ్రమివ నిష్ఠురాః దృఢతీక్ష్ణాః -

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఇతి॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ అథేతి॥ ద్విజాః శండామర్కాద్యాః॥ ౪౮॥ ౪౯॥ ౫౦॥ ౫౧॥ నేతి॥ కృత్యా అభిచారజన్యో భూతవిశేషః॥ ౫౨॥ ౫౩॥ తత ఇతి॥ ఉపదేశాంతరే అధ్యాపనస్య విచ్ఛేదావసరే॥ ౫౪॥ శ్రూయతామితి॥ పరమార్థః పరమపురుషార్థః - లోభాదీత్యాదిశబ్దేనానాప్తత్వహేతు భ్రమవిప్రలంభాదిగ్రహణం॥ ౫౫॥ జన్మేతి॥ త్రిశ్లోక్యా దేహాత్మనోరనిత్యత్వనిత్యత్వే వదతి॥ ౫౬॥ తత ఇతి॥ దృశ్యతే చైతత్ జన్మాదిపంచకం॥ ౫౭॥ దేహినో దేహాత్ ప్రాగూర్ధ్వం చ సత్తాప్వన్నిత్యతేత్యాహ॥ మృతస్యేతి॥ పునర్జన్మ ఖాపి దేహగ్రహణం స్యాదేవ - అన్యథా మృతస్య జన్మాభావే ఏతచ్చ వర్తమానజన్మ చ న స్యాత్ - అత్ర ప్రమాణం - అయం అధ్యేతృభిః ప్రత్యక్షం పశ్యమానః - స ఇతః ప్రయన్నేవ పునర్జాయతే - అథైతమేవాధ్వానం పునర్నివర్తంతే మృత్వా పునర్మృత్యుమాపద్యంత ఇత్యాదిరాగమః- యదాగమేనోక్తం తచ్చ తథైవేత్యనుగ్రాహకం తర్కం చార్వాకాదీన్ ప్రత్యాహ నోపాదానమితి - ప్రతిప్రాణి ప్రతీయమానసుఖదుఃఖాదికార్యోద్భవః ప్రాగ్జన్మకృతసుకృతాదివి

ముఖాని॥ ౪౭॥ శ్రీపరాశరః॥ అథ దైత్యేశ్వరం ప్రోచుర్భార్గవస్యాత్మజా ద్విజాః। పురోహితా మహాత్మానస్సామ్నా సంస్తూయ వాగ్మినః॥ ౪౮॥ రాజన్నియన్త్యతాం కోపో బాలేత్ర తనయే నిజే। కోపో దేవనికాయేషు తత్ర తే సఫలో యతః॥ ౪౯॥ తథా తథైనం బాలం తే శాసితారో వయం నృప। యథా విపక్షనాశాయ వినీతస్తే భవిష్యతి॥ ౫౦॥ బాలత్వం సర్వదోషాణాం దైత్యరాజాస్పదం యతః। తతోత్ర కోపమత్యర్థం యోక్తుమర్హసి నార్భకే॥ ౫౧॥ న త్యక్ష్యతి హరేః పక్షమస్మాకం వచనాద్యది। తతః కృత్యాం వధాయాస్య కరిష్యామో నివర్తినీమ్॥ ౫౨॥ శ్రీపరాశరః॥ ఏవమభ్యర్థితస్తైస్తు దైత్యరాజః పురోహితైః। దైత్యైర్నిస్సారయామాస పుత్రం పావకసంచయాత్॥ ౫౩॥ తతో గురుగృహే బాలస్స వసన్ బాలదానవాన్। అధ్యాపయామాస ముహురుపదేశాంతరే గురోః॥ ౫౪॥ ప్రహ్లాదః॥ శ్రూయతాం పరమార్థో మే దైతేయా దితిజాత్మజాః। న చాన్యథైతన్మంతవ్యం నాత్ర లోభాదికారణమ్॥ ౫౫॥ జన్మ బాల్యం తతస్సర్వో జంతుః ప్రాప్నోతి యౌవనమ్। అవ్యాహతైవ భవతి తతోనుదివసం జరా॥ ౫౬॥ తతశ్చ మృత్యుమభ్యేతి జంతుర్దైత్యేశ్వరాత్మజాః। ప్రత్యక్షం దృశ్యతే చైతదస్మాకం భవతాం తథా॥ ౫౭॥ మృతస్య చ పునర్జన్మ భవత్యేతచ్చ నాన్యథా। ఆగమోయం తథా తచ్చ నోపాదా

మహతీర్విపదస్తన్మూలభూతాని పాపాని చ వినాశయతీతి చ తథా॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ అథేతి॥ భార్గవస్యాత్మజాః శండామర్కాదయః॥ ౪౮॥ ౪౯॥ ౫౦॥ ౫౧॥ నేతి॥ నివర్తినీం హింస్రాం - అనివర్తినీమితి వా చ్ఛేదః దుష్ప్రతీకారామిత్యర్థః॥ ౫౨॥ ౫౩॥ తత ఇతి॥ పితుర్విషయాసక్త్యా విష్ణుభక్తిర్న భవతి తేషాం తు భవిష్యతీతి బాలదానవాన్ గురోరుపదేశస్య అధ్యాపనస్యాంతరే విచ్ఛేదే తన్మధ్యే - ముహుర్ముహుస్స్వయమధ్యాపయామాస - ఉపదిదేశ॥ ౫౪॥ శ్రూయతామితి॥ హే దితిజాత్మజాః మద్భ్రాతరః- దైతేయాః అన్యే - పరమార్థస్తత్త్వం- శ్రూయతాం - మే మత్తః- ఏతత్ అన్యథా మిథ్యేత్యేవం న మంతవ్యం- యతోత్ర గురూపదేశ ఇవ మదుక్తౌ లోభాది కారణం నాస్తి॥ ౫౫॥ బాల్యాదారభ్య బంధముక్తయే విష్ణుభక్తిరేవ కర్తవ్యేతి వక్తుం ప్రవృత్తిమార్గే జన్మాదిసర్వావస్థాసు నిత్యం దుఃఖమేవేతి దర్శయన్నాహ - జన్మేత్యాది సర్వదుఃఖమయం జగదిత్యంతైశ్చతుర్దశభిః॥ ౫౬॥ ౫౭॥ మృతస్యేతి॥ మృతస్య పునర్జన్మ భవతీత్యయమేవ - తదర్థప్రతిపాదకః ప్రమాణభూతః - శ్రుతిస్మృత్యాదిరూపః ఆగమోస్తి॥ శ్లో॥ యోనిమన్యే ప్రపద్యంతే శరీరత్వాయ దేహినః। స్థాణుమన్యేనుసంయాంతి యథాకర్మ యథాశ్రుతమితి - జాతస్య హి ధ్రువో మృత్యుర్ధ్రువం జన్మ మృతస్య చేత్యాది- ఏతదనుకూలతర్కమాహ - తచ్చ తథైవ మంతవ్యం - యస్మాజ్జీవాధిష్ఠితం శుక్లశోణితరూపముపాదానకారణం వినా దేహస్యోద్భవో న ఘటతే-

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శిష్టం స్థాయినమాత్మానముపాదానకారణం వినా న స్యాదిత్యర్థః - ప్రత్యక్షమేవ ప్రమాణం నానుమానాగమాదీతివ దతః వాదినోఽయుక్తిపూర్వో వివాదః స్వశాస్త్ర ప్రణయనంచ వ్యాహతమితిభావః॥ ౭౮ ॥ నిత్యస్యాప్యాత్మనో నిత్యదేహాదికం గర్భాదిపునర్జన్మాప్తిపర్యంత సప్తావస్థాయుక్తం దుఃఖహేతురితి వైరాగ్యాయాహ॥ గర్భవా సాదీతి॥ ౭౯॥ నను అన్నపానాదీనాం సుఖహేతుత్వస్య దర్శనాత్కథం దుఃఖమేవేత్యుక్తమిత్యాశంక్య దుఃఖహే తావేవసుఖహేతుత్వభ్రమ ఇత్యాహ॥ క్షుత్తృష్ణేతి ॥ క్షుచ్ఛీతాదిదుఃఖశమకమన్నాగ్న్యాదిదుఃఖమేవసుఖసా ధనంమన్యతే బాలాః-హి హేతౌ- తదన్నాదికంక్షుదాద్యభావేపునరుద్గారాజీర్ణసంతాపాదిదుఃఖహేతురేవ ॥ ౮౦॥ దుఃఖహేతుత్వేనప్రసిద్ధేపిదుఃఖాంతరోపశమకత్వమాత్రేణసుఖహేతుత్వధీర్దృశ్యత ఇతినిదర్శనేనాహ॥ అత్యం తేతి॥ వ్యాయామఃఆయాసః ॥ ౮౧ ॥ తథాస్వపరదేహే శ్లేష్మాదిచయేదుఃఖదేపికాంత్యాద్యారోపాత్సుఖదత్వధి యందర్శయతి ॥ క్వశరీరమితి ॥ కమనీయంకమనీయత్వం॥ ౮౨ ॥ కించనరకేమలమాంసాదికమాత్మనోన్యత్వేనభుజ్య తే - అత్రతుతత్సమూహందేహమాత్మత్వేనభోగ్యత్వేనచమన్యమానోనరకేప్రీయేతతరామిత్యభిప్రాయేణా హ॥ మాంసేతి ॥ ౮౩ ॥ క్షుత్తృష్ణేత్యాదిశ్లోకోక్తంవవృణోతి॥ అగ్నేరితి॥ అగ్నేఃప్రతియోగినాశీతేనసుఖకర్తృ త్వంక్రియతే - నతుస్వతః - ఏవంతోయభక్తయోఃతృట్క్షుద్భ్యాం - తద్విలోమస్య తేషామగ్న్యాదీనాంప్రతి యోగినఃశీతాదేః ఇతరైరగ్న్యాదిభిస్సుఖకర్తృత్వంక్రియతే - యద్వా- తద్విలోమస్యసుఖవిలోమస్య దుఃఖస్యక

> నంవినోద్భవః ॥ ౭౮ ॥ గర్భవాసాదియావత్తు పునర్జన్మోపపాదనమ్। సమస్తావస్థకంతావద్దుఃఖ
> మేవావగమ్యతామ్ ॥ ౭౯ ॥ క్షుత్తృష్ణోపశమంతద్వచ్ఛీతాద్యుపశమంసుఖమ్। మన్యతేబాలబుద్ధి
> త్వాద్దుఃఖమేవహితత్పునః॥ ౮౦ ॥ ....
> అత్యంతస్తిమితాంగానాంవ్యాయామేనసుఖైషిణామ్। భ్రాంతిజ్ఞానావృతాక్షాణాంప్రహారోపిసు
> ఖాయతే॥ ౮౧ ॥ క్వశరీరమశేషాణాంశ్లేష్మాదీనాంమహోచయః। క్వకాంతిశోభాసౌరభ్యకమనీయాద
> యోగుణాః ॥ ౮౨ ॥ మాంసాసృక్పూయవిణ్మూత్రస్నాయుమజ్జాస్థిసంహతౌ। దేహేచేత్ప్రీతిమాన్మూ
> ఢోభవితానరకేపిసః॥ ౮౩ ॥ అగ్నేశ్శీతేనతోయస్యతృషాభక్తస్యచక్షుధా। క్రియతేసుఖకర్తృ

త్వ తద్విలోమస్య చేతరైః ॥ ౮౪ ॥

త్వ మిత్యేతత్సర్వం పంచమ్యా ఆహ ఇతి సుపంచమ్యా మహతా వాపః పురుషవచసోభవంతీతి॥ ౭౮॥ తతఃకిమత ఆహ ॥ గర్భవాసాదీతి॥ పున ర్జన్మనః ఉపపాదనం ప్రాప్తిం యావత్తావద్దుఃఖమేవ॥ ౭౯॥ అన్నపానాదిజనితంసుఖమస్తికుతోదుఃఖమేవేత్యుచ్య త ఇతిచేత్తత్రాహ॥ క్షుదితి॥ క్షుత్పిపాసాది దుఃఖోపశమం మూర్ఖో భ్రాంతః సుఖంమన్యతే - తదప్యన్నపానా దిప్రయాసాద్దుఃఖమేవ ॥ ౮౦ ॥ దుఃఖత్వేనప్రసిద్ధేపివ్యాయామప్రహారాదౌ సుఖభ్రమం దృష్టాంతత్వేనాహ॥ అ త్యంతేతి॥ అత్యంతస్తిమితాంగానాం వాతాదిదోషేణాత్యంత జడీభూతగాత్రాణాం - వ్యాయామేన గమనాదినా శ్రమేణసుఖైషిణాంసుఖమిచ్ఛతాం - వ్యాయామేపి సుఖమివభవతి - భ్రాంతిజ్ఞానావృతాక్షాణాంచ- మోహాపిహి తదృష్టీనాం కామినాం ప్రణయకుపితకామినీ కలనూపుర ఝణత్కారచరణ ప్రహారోపి సుఖవత్ప్రతిభాతి - తదేవ కామినాం సుఖంవదంతి చేతి॥ ౮౧ ॥ క్వేతి ॥ మహోచయః స్థూలసంఘాతః - కాంతిగౌరత్వాదిః అంగచ్ఛాయా - శో భా భూషణాదికృతా - సౌరభ్యం సౌగంధ్యం - కమనీయం సౌందర్యం - ఏవమాదయో గుణాగుణాశ్చక్వ ॥ ౮౨ ॥ మాంసేతి ॥ యది దేహే మమకారాస్పదేతి ప్రీతిమాంస్తర్హి నరకేపి ప్రీతిమాన్భవిష్యతీతి - తస్యాపినారకిభోగ్య మాంససంఘాతత్వావిశేషాత్ ॥ ౮౩॥ కించ - నవస్తుతఃకించిత్సుఖసాధనమస్తి - సుఖసాధనస్యైవ కదాచిద్దుఃఖసా ధనత్వదర్శనాదిత్యాహ ॥ అగ్నేరితి ॥ శీతేన పూర్వభావినా అగ్నేస్సుఖకర్తృత్వందృశ్యతే - శీతాభావే గ్రీష్మే అగ్నేర్దుఃఖసాధనత్వం- ఏవంపూర్వభావిన్యా గ్రీష్మే తృషా తోయస్య- క్షుధా భక్తస్య అన్నస్య - తయోరభా వే తోయాన్నయోరపి ప్రతికూలత్వాత్ - తద్విలోమస్యాగ్న్యాదిప్రతియోగినః శీతాదేః ఇతరైరగ్న్యాదిభిః - అ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ర్వృత్య మగ్న్యాదీనాం శీతాదీనాముభావైః క్రియత ఇతి - ఏవమనియతత్వాదుభయమపి భ్రాంతం - యథావత్త్వ తి॥ శ్లో॥ తస్మాద్దుఃఖాత్మకం నాస్తి న చ కించిత్సుఖాత్మకమితి॥ ౬౩ ॥ ఏవంభృత్యధనాద్యపి దుఃఖదమిత్యాహ॥ కరోతీతి॥ పరిగృహ్యత ఇతి పరిగ్రహః ॥ ౬౪ ॥ తథా కళత్రాదిసంబంధ్యపీత్యాహ ॥ యావత ఇతి॥ సంబధ్యత ఇతి సంబంధః - సంబంధినోఽనస్థిరాః - తన్నాశశోకస్తుస్థిర ఇత్యర్థః ॥ ౬౬ ॥ కించ అజ్ఞానాం పరిగ్రహాదేః సన్నిధావసన్నిధౌ చ శోకస్సమ ఇత్యాహ॥ యద్యదితి॥ యద్యద్గృహే వస్తుతస్య నాశదాహకరణం కుతః స్యాదితి యత్ర తత్రావతిష్ఠతః స్వామినో మనసి తత్తిష్ఠతీత్యన్వయః - కరణమేనోపకరణం - గృహాద్దూరే మణస్థితమపి ప్రేమ్ణాన్యథాశంకినో దుఃఖాయైవ సర్వం భవస్తీత్యర్థః - నాశదాహోపకరణమితి చ పాఠః - యత్ర తత్రావతిష్ఠత ఇతి చ పాఠః ॥ ౬౭ ॥ ఏవం బాల్యాదిషు ప్రత్యక్షం దుఃఖముక్త్వా జన్మాదిష్వపి తదేవానుమేయమిత్యాహ ॥ జన్మనీతి॥ జన్మాదిషు దుఃఖమనుమీయత ఇత్యన్వయః॥ ౬౮॥ గర్భే చేతి॥ సుఖలేశోఽపి యదితత్కథ్యతాం - తత్సుఖం నాస్తీత్యర్థః - తస్మాదేవ దుఃఖమయం జగత్ ॥ ౬౯॥ తస్మాద్భగవత్ప్రాప్తిలక్షణో మోక్షః ప్రార్థ్య ఇత్యాహ॥ తదేవమితి॥ ౭౦ ॥ యదహారేవ విరజేదితి శ్రుత్యా ఝడి

త్వం తదీర్ఘోఽమస్య చేతసైః ॥ ౬౩ ॥ కరోతి హే దైత్యపుత్రా యావన్మాత్రం పరిగ్రహః। తావన్మాత్రం స ఏవాస్య దుఃఖం చేతసి యచ్ఛతి॥ ౬౪ ॥ యావతః కురుతే జంతుస్సంబంధాన్మనసః ప్రియాన్। తావంతోఽస్య నిఖన్యంతే హృదయే శోకశంకవః ॥ ౬౬ ॥ యద్యద్గృహే తన్మనసి యత్ర కుత్రావతిష్ఠతః। నాశదాహోపహరణం కుతస్తత్రైవ తిష్ఠతి॥ ౬౭ ॥ జన్మన్యత్ర మహద్దుఃఖం మ్రియమాణస్య చాపి తత్ । యాతనాసు యమస్యోగ్రం గర్భసంక్రమణేషు చ ॥ ౬౮ ॥ గర్భే చ సుఖలేశోఽపి భవద్భిరనుమీయతే యది తత్కథ్యతామేవం సర్వం దుఃఖమయం జగత్ ॥ ౬౯॥ తదేవమతిదుఃఖానామాస్పదేఽత్ర భవార్ణవే। భవతాం కథ్యతే సత్యం విష్ణురేకః పరాయణమ్ ॥ ౭౦ ॥ మా జానీత వయం బాలా దేహీ దేహేషు

గ్నినా సంతాపే సతి తృషః - అగ్నౌ సతి క్షుధస్సుఖహేతుత్వం - అన్యథా తేషామేవ దుఃఖహేతుత్వమిత్యర్థః - తద్వైవల్యోమ్యేనేతి పాఠేప్యయమేవార్థః॥ ౬౩॥ కించ - ధనాశ్వగజభృత్యాది పరిగృహ్యాపి దుఃఖహేతురేవ - తత్పాలనాది బహుక్లేశావహత్వాదిత్యాహ ॥ కరోతీతి॥ ౬౪ ॥ కళత్రపుత్రాదిసంబంధో దుఃఖహేతురేవేత్యాహ ॥ యావత ఇతి ॥ శోకరూపాశ్శంకవః కీలకా నిఖన్యంతే నిపాత్యంతే - తేషామపగమే తన్నాశాదిశోకానపగమాదిత్యర్థః॥ ౬౬॥ ఏతత్ స్పష్టయతి ॥ యద్యదితి ॥ యద్యద్గృహాదావస్థిధనాది తదపి యత్ర కుత్ర దేశాంతరేఽప్యవతిష్ఠమానస్య మనసి నిత్యం చింతయతస్తిష్ఠతి - తస్య ధనాదేర్నాశః దాహః ఉపహరణం వా తత్రైవ గృహ ఏవ తిష్ఠతి- న తు మనసి స్మర్యమాణతయా స్థితస్య ధనాదేర్నాశాదిర్భవతి - కుతస్తత్రైవ తిష్ఠత ఇతి పాఠే గృహే మనసి చ తస్యైవ ధనాదేరవస్థానేఽపి గృహే తిష్ఠత ఏవ నాశాదికం భవతి - మానసే మనస్స్థితస్య న తు భవతీతి కుతః - అతో విచిత్రం - గృహే నష్టమపి ధనాది యత్ర కుత్ర చిద్దేశాంతరే స్థితమపి పరిగ్రహిణం వ్యథయితుమేవ మనసి వాసనారూపేణ తిష్ఠతి - అతస్తద్వాసనాపరిత్యాగే వినాశో భవతి - న తద్వియోగమాత్రేణేతి భావః - పాఠాంతరేఽప్యయమేవ తాత్పర్యార్థః॥ ౬౭॥ ఏవం సర్వాస్వవస్థాస్వపి దుఃఖమనుసంధేయమిత్యాహ - జన్మనీత్యాదిద్వాభ్యాం॥ ౬౮ ॥ ౬౯ ॥ తదేవం ప్రవృత్తిమార్గే దోషోక్త్యా విరక్తిముత్పాద్య విష్ణుసేవాం ప్రవర్తయన్నాహ ॥ తదేవమితి॥ ౭౦॥ తథాప్యస్మాకం బాలానాం తత్రానధికార ఇతి శంకాం వ్యావర్తయతి॥ మా జానీతేతి॥ వయం బాలాః అతోఽస్మాకం అత్ర నాధికార ఇతి యూయం మా జానీత- పరిణామభేదేన భిన్నేష్వపి బాలయువాదిదేహేషు దేహినః ప్రతిసంధానాద్దేహీ శాశ్వతో నిత్యః - అతో జరాద్యా ధర్మాః దేహస్యైవ నత్వాత్మనః - దేహాత్మవివేకశూన్యానామవిరక్తానామేవాత్ర నాధికారః - తద్వివేకవతాం తు విరక్తానాం తత్సమనంతరమేవాధికారః - దేహాద్యవస్థా తు న కారణం॥ శ్రు ॥ యదహ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తి భగవద్ జ్ఞానే యతితవ్యం నవిలంబితవ్యమిత్యాహ ॥మాజానీతేతి॥ ౭౧॥ ౭౨॥ ౭౩॥ ఏవమితి॥ దురాశావిషయేచ్ఛా- పిపాసితః శ్రేయస్తృష్ణావానపి - పిపాసిత ఇత్యంతర్జలస్థరజకజాలికదృష్టాంతస్మారణం - తౌహి పిపాసితావేవప శ్చాత్పాస్యామీతి వస్త్రశోధనమత్స్యగ్రహణోత్కణ్ఠౌ ॥ ౭౪ ॥ ౭౫ ॥ తస్మాదితి॥ వృద్ధాద్యైరితి - వృద్ధం వార్ధ కం భావేనిష్ఠ॥ ౭౬॥ తదితి॥ అస్మత్ప్రీతయే యుష్మాకమనిచ్ఛాయామపి ॥ ౭౭॥ ఆయాసఇతి॥ అహర్నిశమితి స్మరణ స్య సదాకాలత్వ ఇత్యాహ యథా అపవిత్రః పవిత్రో వేతి॥ ౭౮ ॥ అథ శమదమాదిఫలాం మైత్రీం కరుణాముదితోపేక్షాశ్చతు శ్లోక్యా ఆహ॥ సర్వభూతస్థిత ఇతి॥ సర్వాత్మస్వరూపేణ స్థితే విష్ణౌ సతి సర్వత్ర మిత్రధీః కార్యా ॥ ౭౯ ॥ సర్వాత్మకత్వ మేకస్య మానుసంధాయి - తథాపి తాపత్రయదగ్ధేషు భూతేషు ద్వేషో న కార్యః కింతు కరుణైవ కార్యేత్యాహ॥ తాప త్రయేణేతి॥ ౮౦॥ యది పుణ్యాధికాని భూతాని అహంతు క్షీణ ఇతి మతిః - తదా తేషు ముదితా కార్యా - నతు ద్వేషః- ద్వే

శాశ్వతః। జరాయౌవనజన్మాద్యా ధర్మా దేహస్య నాత్మనః॥ ౭౧ ॥ బాలోహం తావదిచ్ఛాతో య
తిష్యే శ్రేయసే యువా। యువాహం వార్ధకే ప్రాప్తే కరిష్యామ్యాత్మనో హితమ్ ॥ ౭౨ ॥ వృ
ద్ధోహం మమ కార్యాణి సమస్తాని న గోచరే। కిం కరిష్యామి మందాత్మా సమర్థేన న యత్కృతమ్॥ ౭౩॥
ఏవం దురాశయాక్షిప్తమానసః పురుషస్సదా। శ్రేయసోభిముఖం యాతి న కదాచిత్పిపాసితః॥ ౭౪ ॥
బాల్యే క్రీడనకాసక్తా యౌవనే విషయోన్ముఖాః। అజ్ఞా నయంత్యశక్త్యా చ వార్ధకం సముపస్థితమ్ ॥
౭౫॥ తస్మాద్బాల్యే వివేకాత్మా యతేత శ్రేయసే సదా। బాల్యయౌవనవృద్ధాద్యైర్దేహభావైర
సంయుతః॥ ౭౬॥ తదేతద్వో మయాఖ్యాతం యది జానీత నానృతమ్। తదస్మత్ప్రీతయే విష్ణుస్స్మర్యతాం
బంధముక్తిదః॥ ౭౭॥ ఆయాసస్స్మరణే కోఽస్య స్మృతో యచ్ఛతి శోభనమ్। పాపక్షయశ్చ భవతి స్మ
రతాం తమహర్నిశమ్॥ ౭౮॥ సర్వభూతస్థితే తస్మిన్ మతిర్మైత్రీ దివానిశమ్। భవతాం జాయతా
మేవం సర్వక్లేశాన్ ప్రహాస్యథ॥ ౭౯ ॥ తాపత్రయేణాభిహతం యదైతదఖిలం జగత్। తదా శోచ్యే
షు భూతేషు ద్వేషం ప్రాజ్ఞః కరోతి కః ॥ ౮౦ ॥ అథ భద్రాణి భూతాని హీనశక్తిరహం పరమ్। ముదం

శేవ విరజేత్తదహరేవ ప్రవ్రజేదితి శ్రుతేరితి భావః ॥ ౭౧ ॥ కించిద్వివేకవతామప్యవిరక్తానాం శ్రేయసి ప్రవృత్తౌ కా లప్రతీక్షయా వృద్ధైవ జీవితం యాతీత్యాహ॥ బాలోహమిత్యాదిత్రిభిః॥ బాలోహమితి॥ ఇచ్ఛాతో విచరిష్యామీతి శే షః॥ ౭౨॥ ౭౩॥ ఏవమితి॥ దురాశయా-విషయాసక్త్యా ఆక్షిప్తమానసః ఆకృష్టచిత్తః - పిపాసితః భోగతృష్ణాకులః- అ నేన రజకాదిదృష్టాంతస్సూచితః - రజకో హి జాహ్నవీజలస్థోపి ఇదం వస్త్రం ప్రక్షాళ్య పాస్యామీదం చేత్యేవం పిపాస యా మ్రియతే - జాలికశ్చ ఇమం చాముం చాపరం మత్స్యం హృత్వా తోయం పాస్యామీత్యేవం పిపాసిత ఏవ యథా మ్రియతే తద్వదిత్యర్థః ॥ ౭౪ ॥ అజ్ఞాస్తు పశువదాయుః క్షపయంతీత్యాహ॥ బాల్య ఇతి॥ సముపస్థితం ప్రాప్తం వా ర్ధకం చాశక్త్యా నయంతే - నతు తథాపి శ్రేయో జిజ్ఞాసా తేషామిత్యర్థః ॥ ౭౫ ॥ అతః శ్రేయసి విళంబో న కార్య ఇ త్యాహ॥ తస్మాదితి॥ వివేకాత్మా వివేకచిత్తః - తమేవ వివేకం స్మారయతి॥ బాల్యేతి॥ ౭౬ ॥ తదేతదితి॥ యద్యపి యుష్మా కమత్ర నాస్థా - తథాప్యస్మత్ప్రీతయే విష్ణుః స్మర్యతాం॥ ౭౭ ॥ యుష్మాకమపి విష్ణుభక్తావేవ ప్రవృత్తిర్యుక్తా- సుకర త్వాన్మహాఫలత్వాచ్చేత్యాహ॥ ఆయాస ఇతి ॥ ౭౮ ॥ విష్ణుభక్తౌ చ సర్వత్ర విష్ణుదృష్టిస్సర్వభూతమైత్రీ చ కారణమి త్యాహ॥ సర్వేతి ॥ సర్వభూతేష్వంతర్యామితయా స్థితే విష్ణౌ మతిర్భవతామస్తు - అత ఏవ తదధిష్ఠానభూతమాత్రే మైత్రీ చాహర్నిశమస్తు- ఏవమనేన ప్రకారేణ రాగద్వేషాదికృతాన్ సర్వాన్ క్లేశాన్ ప్రహాస్యథేత్యర్థః ॥ ౭౯॥ న నుసర్వభూతేషు మైత్రీ దుష్కరా మదమత్సరాదిభిస్సంతప్యమానేషు చ ధనవిద్యాగర్వితేషు వృద్ధైవ బద్ధవైరేషు చ ద్వేషస్య దుష్పరిహారత్వాదిత్యాహ ॥ తాపత్రయేణేత్యాదిత్రిభిః॥ తాపత్రయేణేతి॥ తాపత్రయేణ ఆధ్యాత్మికాది దుఃఖత్రయేణ మదమత్సరాదినా - జగదేతదభిహతం - ఇతి యదా బుద్ధిస్తదా శోచ్యేషు కృపావిషయేషు తేషు భూతేషు కః ప్రాజ్ఞో ద్వేషం కరోతి ॥ ౮౦॥ అథ తథైవం విధమతిః భూతాని భద్రాణి ధనవిద్యాదిసంపదా హృష్టాన్యహమేవ కేవ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

షస్యాత్మపుణ్యహానిఫలత్వాదిత్యాహ॥ అథేతి ॥ ౮౧ ॥ బద్ధవైరాణీతి॥ యద్యాత్మానం ప్రతిబద్ధవైరాణిభూతానిద్వి షంతి- తథాప్య హో మోహేన వ్యాప్తానీతి తానిశోచ్యాని - తేషూపేక్షా కార్యా ॥ ౮౨ ॥ ఎతేమైత్ర్యాదిచిత్తప్ర సాధనవికల్పాః భిన్నదృశాం మధ్యమాధికారిణాం మతమభ్యుపగమేన్యోక్తాః - భిన్నదృశాం సాంఖ్యానాం - తేహిభిన్నం జగత్పశ్యంతి న భగవదాత్మకత్వే నాభిన్నం - ప్రసన్నచిత్తానాముత్తమాధికారిణాం తు మతం మత్తః సంక్షిప్తం శ్రూయ తామిత్యాహ॥ ఎత ఇతి॥ ౮౩॥ తదేవాహ॥ విస్తార ఇతి॥ ౮౪॥ సముత్సృజ్యేతి॥ ఆసురం భావం దేహాత్మాభిమానం॥ ౮౫॥ నివృత్తింవిశినష్టి॥ నైవాగ్నినేత్యాదిభిః॥ నైవాగ్నినేతి॥ అగ్న్యాదిజందుఃఖమాధిదైవికం॥ ౮౬॥ నేతి॥ మనుష్యాది జందుఃఖమాధిభౌతికం - ఆత్మదోషజందుఃఖమాధ్యాత్మికం॥ ౮౭॥ తదాధ్యాత్మికందుఃఖం ద్విధేత్యాహ॥ జ్వరేతి॥ జ్వ రాది శారీరం - ద్వేషాది మానసం॥ ౮౮॥ నేతి॥ అన్యైరవిద్యాదిభిః॥ ౮౯॥ ఉపసంహరతి॥ అపారేతి॥ అపారసంసారే

తథాపి కుర్వీత హానిర్ద్వేషఫలం యతః॥ ౮౧ ॥ బద్ధవైరాణి భూతాని ద్వేషం కుర్వంతి చేత్తదా। శో చ్యాన్యహో౽తిమోహేన వ్యాప్తానీతి మనీషిణా ॥ ౮౨ ॥ ఏతే భిన్నదృశాం దైత్యా వికల్పాః కథితా మ యా। కృత్వాభ్యుపగమం తత్ర సంక్షేపః శ్రూయతాం మమ॥ ౮౩ ॥ విస్తారస్సర్వభూతస్య విష్ణోస్సర్వమి దం జగత్। ద్రష్టవ్యమాత్మవత్తస్మాదభేదేన విచక్షణైః॥ ౮౪॥ సముత్సృజ్యాసురం భావం తస్మాద్యూయం యథా వయమ్। తథా యత్నం కరిష్యామో యథా ప్రాప్స్యామ నిర్వృతిమ్॥ ౮౫ ॥ నైవాగ్నినా న చా ర్కేణ నేందునా న చ వాయునా। పర్జన్యవరుణాభ్యాం వా న సిద్ధైర్న చ రాక్షసైః॥ ౮౬॥ న యక్షై ర్న చ దైత్యేంద్రైర్నోరగైర్న చ కిన్నరైః। న మనుష్యైర్న పశుభిర్దోషైర్నైవాత్మసంభవైః॥ ౮౭ ॥ జ్వరాక్షిరోగాతీసారప్లీహగుల్మాదికైస్తథా। ద్వేషేర్ష్యామత్సరాద్యైర్వా రాగలోభాదిభిః క్షయమ్॥ ౮౮ ॥ న చాన్యైర్నీయతే కైశ్చిన్నిత్యా యాత్యంతనిర్మలా। తామాప్నోత్యమలే న్యస్య కే శవే హృదయం నరః॥ ౮౯ ॥ అసారసంసారవివర్తనేషు మా యాత తోషం ప్రసభం బ్రవీమి। సర్వత్ర

లం ధనధాన్యార్జనహీనశక్తిరపి తథాపి ముదం ప్రీతిమేవ కుర్వీత - న తు ద్వేషం - యతో ద్వేషస్య ఫలం హానిరేవ - త థాహి - న్యాయవిదః ఇష్టసాధనజ్ఞానస్య రాగత ఉపాదానం ఫలం - అనిష్టసాధనజ్ఞానస్య ద్వేషతో హానిః ఫలమితి వర్ణయంతి - అతో హానిఫలో ద్వేషో న కార్య ఇత్యర్థః॥ ౮౧ ॥ బద్ధవైరాణీతి॥ యది చేత్స్వబుద్ధ్యైవ బద్ధవైరాణి త స్మిన్ ద్వేషం కుర్వంతి - తదా మనీషిణా తాన్యతీవ మోహేన వ్యాప్తాని - శోచ్యాని అనుకంప్యాని - తేషు సర్వథా ద్వేషో న యుక్త ఇత్యర్థః॥ ౮౨॥ ఏతే చ ద్వేషోపశమప్రకారా మధ్యమాధికారిణామేవోక్తాః - న తూత్తమాధికారి ణామిత్యాహ॥ ఏత ఇతి॥ భిన్నదృశాం భేదదృష్టీనాం - భిన్నదృశామితి వా పాఠః - తత్ర భేదదృష్ట్యావంగీకారం కృత్వా ఏతే వికల్పా ద్వేషోపశమప్రకారాః కథితాః - ఉత్తమానాం తు పరమార్థసంక్షేపో మత్తశ్శ్రూయతాం ॥ ౮౩ ॥ తమేవాహ॥ విస్తార ఇతి॥ ౮౪॥ సముత్సృజ్యేతి ॥ ఆసురం భావం సమ్యగుత్సృజ్య - యూయం వయం చ యథా నిర్వృ తిం యథా యేన ప్రకారేణ ప్రాప్స్యామః - తథా యత్నం కరిష్యామః॥ ౮౫॥ తామేవ నిర్వృతిం తత్ప్రయత్నం చ విశి నష్టి - నైవాగ్నినేత్యాది చతుర్భిః॥ ౮౬ ॥ ౮౭ ॥ ౮౮ ॥ నేతి॥ యా విమోక్షాఖ్యా సా అగ్న్యాదినా అన్యైరపి కై శ్చిత్ క్షయం న నీయతే - తాం నిర్వృతిం కేశవే హృదయం న్యస్య ప్రాప్నోతీతి చతుర్థేనాన్వయః - తత్ర నైవా గ్నినేత్యాధిదైవికైరుపఘాతైః క్షయో వార్యతే - న మనుష్యైర్న పశుభిరిత్యాధిభౌతికైః- దోషైర్నైవాత్మసంభవై రితి శారీరమానసభేదేనాధ్యాత్మికైః - తత్ర శారీరైర్జ్వరాదిభిః- మానసైర్ద్వేషాదిభిః అన్యైశ్చ తన్మూలభూతైర విద్యాకర్మాదిభిః యా క్షయం న ప్రాప్యతే - తాం నిర్వృతిం కేశవస్మృత్యా ప్రాప్నోతీత్యర్థః॥ ౮౯ ॥ సర్వోపప దేశసారమాహ ॥ అసారేతి ॥ అసారో యః సంసారః తత్ర వివర్తనాని దేవమనుష్యతిర్యగాదిజన్మాని - తేషు తత్తదు

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తిచపాఠః- బహుదేహపరివర్తనప్రదేమున్స్వర్గాదిపదేషుసర్వత్రవిష్ణుబుద్ధింకురుత ॥ ౯౦॥ తస్మిన్నితి॥ సర్వత్రస న్నిహితాద్బ్రహ్మకల్పతరోర్మోక్షఫలలాభోనిస్సంశయః॥ ౯౧ ॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - విష్ణుచిత్తీయే. ప్రథమాంశే - సప్తదశోధ్యాయః ❖❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

తస్యేతి॥ చేష్టాముపదేశాత్మికాం॥ ౧॥ హేసూదా ఇతి॥ దేశికః ఉపదేశకృత్ ॥ ౨॥ హాలాహలమితి॥ అవిజ్ఞాతం - జ్ఞాతేహి సపూర్వవత్పరిహరిష్యతీతి॥ ౩॥ ౪॥ ౫ ॥ అవికారమితి ॥ సర్వవిషహరత్వాత్ మృత్యుంజయత్వా చ్చ భుక్త్వా నిత్యజప్యస్యానంతనామ్నః ఖ్యాత్యా కీర్తనేన నిర్వీర్యంవిషం - అవికారం అనుదితలాలోద్గమభ్రమాది వికృతి - జరయామాస॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ కిందేవైరితి ॥ త్వంతథైవ తవపితేవలోకానామాశ్రయోభవిష్య

దైత్యాస్సమతాముపేతసమత్వమారాధనమచ్యుతస్య ॥ ౯౦ ॥ తస్మిన్ప్రసన్నేకిమిహాస్త్యలభ్యంధ
ర్మార్థకామైరలమల్పకాస్తే। సమాశ్రితాద్బ్రహ్మతరోరనంతాన్నిస్సంశయోముక్తిఫలప్రపాతః॥
౯౧ ॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే - ప్రథమాంశే - సప్తదశోధ్యాయః. ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁
శ్రీపరాశరః॥ తస్యైతాం దానవాశ్చేష్టాం దృష్ట్వాదైత్యపతేర్భయాత్ । ఆచచక్షుస్సచోవాచ
సూదానాహూయసత్వరః॥౧॥హిరణ్యకశిపుః॥ హేసూదామమపుత్రోసావన్యేషామపి దుర్మతిః।
కుమార్గదేశికోదుష్టో హన్యతా మవిలంబితమ్॥ ౨ ॥ హాలాహలం విషంచాస్య సర్వభక్ష్యేషుదీయ
తామ్। అవిజ్ఞాతమసౌపాపో వధ్యతాంమావిచార్యతామ్॥౩॥ శ్రీపరాశరః॥ తేతథైవదదుస్తస్మైప్ర
హ్లాదాయమహాత్మనే। విషదానంయథాజ్ఞప్తం పిత్రాతస్యమహాత్మనః॥ ౪ ॥ హాలాహలవిషంఘో
రమనంతోచ్చారణేనసః। అభిమంత్ర్యసహాన్నేనమైత్రేయబుభుజేతదా॥ ౫॥ అవికారంసతద్భుక్త్వా
ప్రహ్లాదస్స్వస్థమానసః। అనంతఖ్యాతినిర్వీర్యంజరయామాసదుర్విషమ్ ॥ ౬ ॥ తతస్సూదాభయత్ర
స్తాజీర్ణందృష్ట్వామహావిషమ్। దైత్యేశ్వరముపాగమ్యప్రణిపత్యేదమబ్రువన్ ॥ ౭ ॥ దైత్యరాజవి
షందత్తమస్మాభిరతిభీషణమ్। జీర్ణంతచ్చసహాన్నేనప్రహ్లాదేనసుతేనతే॥ ౮॥ హిరణ్యకశిపుః॥ త్వర్య
తాంత్వర్యతాంసద్యోహేహేదైత్యపురోహితాః।కృత్యాంతస్యవినాశాయఉత్పాదయతమాచిరమ్
౯॥ శ్రీపరాశరః॥ సకాశమాగమ్య తతఃప్రహ్లాదస్యపురోహితాః। సామపూర్వమథోచుస్తేప్రహ్లాదం
వినయాన్వితమ్॥ ౧౦॥ పురోహితాః॥ జాతస్త్రైలోక్యవిఖ్యాతఆయుష్మన్బ్రహ్మణఃకులే। దైత్యరా
జస్యతనయోహిరణ్యకశిపోర్భవాన్॥ ౧౧॥ కిందేవైఃకిమనంతేనకిమన్యేనతవాశ్రయః। పితాసమస్త

చితైర్భోగైస్తోషం మాయాత - కింతు సర్వభూతేషు సమతాం సమదర్శితాముపేత ప్రాప్నుత - తదేవాచ్యుత స్యారాధనం ॥ ౯౦ ॥ తతఃకిమత ఆహ॥ తస్మిన్నితి॥ తస్మిన్ ప్రసన్నే ప్రీతేసతి - నకించిద్దుర్లభం తథాపి తుచ్ఛ త్వాత్ త్రివర్గో న ప్రార్థ్యః - మోక్షోపి న ప్రార్థ్యః - చూతమూల మాశ్రితస్యోపరియథా తత్ఫలంపతతి తథైవ బ్రహ్మతరులక్షణాదనంతాత్స్వయ్యగాశ్రితాన్ముక్తిఫలప్రపాతస్యావశ్యంభావిత్వాదిత్యర్థః॥ ౯౧॥ ఇతి శ్రీధ రస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీ విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - ప్రథమాంశే - సప్తదశోధ్యాయః. ❖❖❖❁

తస్యేతి॥ చేష్టాముపదేశరూపాం॥ ౧॥ హేసూదా ఇతి॥ కుమార్గస్యదేశికః ఉపదేష్టా॥ ౨॥ హాలాహలమి తి॥ పూర్వంశస్త్రసర్పగజాద్భిర్దృష్ట్వా అనేనాస్తమంత్రాదిప్రతీకారః కృతః- తస్మాదవిజ్ఞాతం యథాభవత్యే వం సర్వభక్ష్యేషు ఖండలడ్డుకాదిషు విషందత్వా హన్యతామిత్యర్థః॥ ౩॥ ౪॥ హాలాహల విషమితి॥ అనంతస్యేతి నానాభక్ష్యభోజ్యాది సర్వమభిమంత్ర్య తస్మైనివేద్యతదిచ్ఛాప్రసాదరూపేణనిత్యమసౌభుఙ్క్తే॥ ౫॥ అవికారమితి॥ తస్మాదనంతస్య ఖ్యాత్యా కీర్త్యానిర్వీర్యత్వాదవికారం యథా భవత్యేవం జరయామాస॥ ౬॥ ౭॥ ౮ ॥ సర్వస్మా ద్బ్రహ్మశక్తిరధికేతిమత్వాబ్రాహ్మణాన్నియుఙ్క్తే॥ త్వర్యతామితి॥ ౯॥౧౦॥౧౧॥ కిందేవైరితి॥ తవతేపితాసమస్త

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

సి॥ ౧౨॥ తస్మాదితి॥ స్తవసంహితాం స్తవప్రబంధం - వాచ్యః పితేతి చ పాఠః - వాచ్యః స్తుత్యః॥ ౧౩ ॥ ఏవమితి॥ నాన్యథావదేత్ - కశ్చిదపీతి శేషః - వద ఇతి వా పాఠః॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ యత్త్వితి॥ బ్రహ్మకులం శ్లాఘ్యమిత్యాది యుష్మాభిర్యదుక్తం తత్సత్యం - కింతు కిమనంతేనేతి యదుక్తం ఏతద్వచోఽసార్థవత్ - ఈదృశం వచో యథాన్యాయం కో బ్రవీతీత్యన్వయః - కిమనంతేనేత్యుక్తం యుష్మాభిరీదృశమితి చ పాఠః॥ ౧౮ ॥ ఇతీతి॥ గౌరవయంత్రితః గౌరవేణ యంత్రితః నిరుద్ధవ్యాహారః - గురూణామపి భగవన్నిందకానామేషాం కిమనుసరణేనేత్యాశయేన ప్రహస్య కిమనంతేనేతి తదుక్తమనువదన్ సాధ్వితి సోపాలంభమాహ॥ ప్రహస్యేతి॥ ౧౯॥ అమర్షాత్ భూయోప్యనువదతి॥ సాధుభోః కిమనంతేన సాధుభో ఇతి॥ అనంతేన యత్స్యాత్ తచ్ఛ్రూయతాం॥ ౨౦॥ ధర్మేతి॥ ఇదం ధర్మాది చతుష్టయం యస్మాత్తస్మాదనంతాత్ కిం కిమితీదం వృథా వచః న కించిదిత్యర్థః - తస్మాత్త్వం కిమిదం వృథా ఇతి చ పాఠః॥ ౨౧॥ మరీచిమిశ్రైరితి॥ మిశ్రశబ్దః పూజ్యవచనః - గురుత్వాద్బహువచనం॥ ౨౨॥ ౨౩॥ సంపదితి॥ ఐశ్వర్యాదీనాం సంపద్విముక్తిశ్చ ఏకతః ఆరాధనాదేవ లభ్యా - హరేరారాధనం సంపదాదీనాం మూలం విముక్తిశ్చైకతో లభ్యేతి చ పాఠః॥ ౨౪॥ ఉక్తమర్థం నిగమయతి॥ యత ఇతి॥ తేనాప్యనంతేన కింకిమిత్యేవం వచః కిమర్థముచ్యతే॥ ౨౫ ॥ కింవేతి॥ కింవేత్యా

లోకానాంత్వంతథైవభవిష్యసి॥ ౧౨ ॥ తస్మాత్పరిత్యజైతాంత్వంపితః స్తవసంహితామ్। శ్లాఘ్యఃపితాసమస్తానాంగురూణాంపరమోగురుః॥ ౧౩॥ ప్రహ్లాదః॥ ఏవమేతన్మహాభాగాశ్లాఘ్యమేతన్మహాకులమ్। మరీచేస్సకలేప్యస్మింత్రైలోక్యేనాన్యథావదేత్॥ ౧౪॥ పితాచమమసర్వస్మింజగత్యుత్కృష్టచేష్టితః। ఏతదప్యవగచ్ఛామిసత్యమత్రాపినానృతమ్॥ ౧౫॥ గురూణామపిసర్వేషాంపితాపరమకోగురుః। యదుక్తంభ్రాంతిరత్రాపిస్వల్పాపిహినవిద్యతే ॥ ౧౬॥ పితాగురుర్నసందేహఃపూజనీయఃప్రయత్నతః। తత్రాపినాపరాధ్యామీత్యేవంమేమనసిస్థితమ్॥ ౧౭ ॥ యత్త్వేతత్కిమనంతేనేత్యుక్తంయుష్మాభిరీదృశః। కోబ్రవీతియథాయుక్తంకింతునైతద్వచోఽర్థవత్ ॥ ౧౮॥ ఇత్యుక్త్వాసోభవన్మౌనీతేషాంగౌరవయంత్రితః। ప్రహస్యచపునఃప్రాహకిమనంతేనసాధ్వితి॥ ౧౯ ॥ సాధుభోఃకిమనంతేనసాధుభోగురవోమమ। శ్రూయతాంయదనంతేనయదిఖేదంనయాస్యథ॥ ౨౦॥ ధర్మార్థకామమోక్షాఖ్యాఃపురుషార్థాఉదాహృతాః। చతుష్టయమిదంయస్మాత్తస్మాత్కిమిదంవృథా॥ ౨౧॥ మరీచిమిశ్రైర్దక్షాద్యైస్తథైవాన్యైరనంతతః। ధర్మఃప్రాప్తస్తథాచాన్యైరర్థఃకామస్తథాపరైః ॥ ౨౨॥ తత్తత్త్వవేదినోభూత్వాజ్ఞానధ్యానసమాధిభిః। అవాపుర్ముక్తిమపరేపురుషాధ్వస్తబంధనాః॥ ౨౩॥ సంపదైశ్వర్యమాహాత్మ్యజ్ఞానసంతతికర్మణామ్। విముక్తేశ్చైకతోలభ్యంమూలమారాధనంహరేః॥ ౨౪ ॥ యతోధర్మార్థకామాఖ్యంవిముక్తిశ్చఫలంద్విజాః। తేనాపికింకిమిత్యేవమనంతేనకిము

లోకానాం సర్వలోకానామాశ్రయః॥ ౧౨ ॥ తస్మాదితి॥ తస్మాత్ ఏతాం పితః స్తవసంహితాం పరిత్యజ - కుతః - యతః తవపితా సమస్తానాం గురూణాం పరమో గురుః - అత ఏవ శ్లాఘ్యః॥ ౧౩॥ ఏవమితి॥ కశ్చిదప్యన్యథా న వదేత్ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ పితేతి॥ నాపరాధ్యామి నాన్యథా కరోమి॥ ౧౭ ॥ యత్త్వితి॥ యథాన్యైర్దోషైరేతదయుక్తం - తథా సర్వాన్ దోషాన్ కో బ్రవీతి - దోషానంత్యాన్న కోపి వక్తుం శక్నోతీత్యర్థః॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ పురుషార్థచతుష్టయప్రాప్తిమేవోదాహరన్నాహ॥ మరీచిమిశ్రైరిత్యాదిచతుర్భిః॥ మరీచిమిశ్రైరితి॥ మిశ్రస్య పూజ్యప్రయోగాన్మరీచిముఖ్యైరిత్యర్థః॥ ౨౨॥ ౨౩॥ సంపదితి॥ ఏకతో లభ్యం పరదృష్టిమాత్రసులభం హరేరారాధనమేవ సంపదాదీనాం ముక్తేశ్చ మూలం కారణం॥ ౨౪॥ యత ఇతి॥ యతో ధర్మాదిఫలం తేనాప్యనంతేన కిమిత్యేవం కిమిద

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వచోఽపి సోపాలంభం- కింవాత్రేతి చ పాఠః॥ ౨౬॥ బహునేతి ॥ వికర్తా పరిణమయితా॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ యదితి॥ మోహగ్రహం అజ్ఞాన దురాగ్రహం ॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬ ॥ కృత్యయేతి॥ అభ్యవపత్తిరనుగ్రహః॥ ౩౭॥ ౩౮॥ యథేతి॥ యథేత్యాదినా అపకారిష్వప్యుపకుర్వంతీతి వైష్ణవానామాచారః ప్రదర్శితః॥ ౩౯ ॥ ౪౦॥౪౧॥౪౨॥౪౩॥౪౪॥౪౫॥ ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే- విష్ణుచిత్తీయే ప్రథమాంశే- అష్టాదశోఽధ్యాయః.

చ్యతే॥ ౨౫ । కించాత్ర బహునోక్తేన భవంతో గురవో మమ । వదంతు సాధు వాసాధు వివేకోఽస్మాకమల్పకః । ౨౬ । బహునాత్ర కిముక్తేన సర్వ ఏవ జగతః పతిః । సకర్తా చ వికర్తా చ సంహర్తా చ హృది స్థితః॥ ౨౭॥ స భోక్తా భోజ్యమప్యేవం స ఏవ జగదీశ్వరః। భవద్భిరేతత్ క్షంతవ్యం బాల్యాదుక్తం తు యన్మయా॥ ౨౮ । పురోహితాః॥ దహ్యమానస్త్వమస్మాభిరగ్నినా బాల రక్షితః। భూయో నవక్ష్యసీత్యేవం నైవ జ్ఞాతోఽస్యబుద్ధిమాన్ । ౨౯ । యదస్మద్వచనాన్మోహగ్రాహం నత్యక్ష్యతే భవాన్ । తతః కృత్యాం వినాశాయ తవ స్రక్ష్యామ దుర్మతే । ౩౦ ॥ ప్రహ్లాదః॥ కః కేన రక్ష్యతే జంతుర్జంతుః కః కేన హన్యతే। హంతి రక్షతి చైవాత్మా హ్యసత్సాధు సమాచరన్ । ౩౧ । కర్మణా జాయతే సర్వం కర్మైవ గతిసాధనమ్। తస్మాత్సర్వప్రయత్నేన సాధుకర్మ సమాచరేత్ । శ్రీ పరాశరః॥ ఇత్యుక్తాస్తేన తే క్రుద్ధా దైత్యరాజపురోహితాః। కృత్యాముత్పాదయామాసుర్జ్వాలామాలోజ్జ్వలాననామ్ । ౩౨ । అతిభీమామసమాసాద్య పాదన్యాసక్షతక్షితిః। శూలేన సాధు సంక్రుద్ధా తం జఘానాశు వక్షసి ॥ ౩౩ । తత్తస్య హృదయం ప్రాప్య శూలం బాలస్య దీప్తిమత్ । జగామ ఖండితం భూమౌ తత్రాపి శతధాభవత్। ౩౪॥ యత్రానపాయీ భగవాన్ హృద్యాస్తే హరిరీశ్వరః । భంగో భవతి వజ్రస్య తత్ర శూలస్య కా కథా॥ ౩౫ । అపాపే తత్ర పాపైశ్చ పాతితా దైత్యయాజకైః। తానేవ సా జఘానాశు కృత్యా నాశం జగామ చ॥ ౩౬ । కృత్యయా దహ్యమానాంస్తాన్ విలోక్య స మహామతిః । త్రాహి కృష్ణేత్యనంతేతి వదన్నభ్యవపద్యత । ౩౭॥ సర్వవ్యాపిన్ జగద్రూప జగత్స్రష్టర్జనార్దన । పాహి విప్రానిమానస్మాద్దుస్సహాన్మంత్రపావకాత్॥ ౩౮ । యథా సర్వేషు భూతేషు సర్వవ్యాపీ జగద్గురుః । విష్ణురేవ తథా సర్వే జీవంత్వేతే పురోహితాః॥ ౩౯ । యథా సర్వగతం విష్ణుం మన్యమానోఽనపాయినమ్। చింతయామ్యరిపక్షేఽపి జీవంత్వేతే తథా ద్విజాః॥ ౪౦ । యే హంతుమాగతా దత్తం యైర్విషం యైర్హుతాశనః। యైర్దిగ్గజైరహం క్షుణ్ణో దష్టస్సర్పైశ్చ యైరహమ్ ॥ ౪౧ । తేష్వహం మిత్రభావేన సమః పాపోఽస్మి న క్వచిత్ । తథా తేనాద్య సత్యేన జీవంత్వసురయాజకాః ॥ ౪౨ ॥ శ్రీ పరాశరః॥ ఇత్యుక్తాస్తేన తే సర్వే సంస్పృష్టాశ్చ నిరామయాః। సముత్తస్థుర్ద్విజా భూయస్తం చోచుః ప్రశ్రయాన్వితమ్॥ ౪౩ ॥ పురోహితాః॥ దీర్ఘాయురప్రతిహతో బలవీర్యసమన్వితః। పుత్రపౌత్రధనైశ్వర్యైర్యుక్తో వత్స భవోత్తమః॥ ౪౪॥ ఇత్యుక్త్వా తం తతో గత్వా యథావృత్తం పురోహితాః। దైత్యరాజాయ సకలమాచచక్షుర్మహామునే॥ ౪౫॥ ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణే - ప్రథమాంశే- అష్టాదశోఽధ్యాయః

ముచ్యతే॥ ౨౫॥ సోపాలంభోక్తిం నిగమయతి ॥ కించేతి॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ దహ్యమాన ఇతి ॥ ఏవం విపక్షస్తుతియుక్తం వాక్యం భూయో నవక్ష్యసీతి మత్వా - పూర్వమస్మాభిస్త్వం రక్షితోఽసి - అబుద్ధిమాంస్త్వమితి తతో నైవ జ్ఞాతోఽసి॥ ౨౯॥ యదితి ॥ మోహగ్రాహమబుద్ధికృతం దురాగ్రహం॥ ౩౦॥ క ఇతి॥ అసత్సమాచరన్నాత్మైవ ఆత్మానం హంతి- సాధు సమాచరన్నాత్మానం రక్షతి చేత్యన్వయః॥ ౩౧॥ ౩౨॥ అతిభీమేతి॥ పాదయోర్న్యాసైః నిక్షేపైః క్షతా క్షితిర్యస్యాస్సా॥ ౩౩॥ తదితి॥ ఖండితం భగ్నం సత్ భూమౌ జగామ పపాత॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ కృత్యయేతి॥ అభ్యవపద్యత రక్షణార్థం తదభిముఖం అధావదిత్యర్థః- ఇతః పరం స్పష్టమన్యత్ ॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య- శ్రీ విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం- ప్రథమాంశే- అష్టాదశోఽధ్యాయః.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧| ౨| ౩| నేతి॥ సమానఏవసామాన్యః - సర్వగతోఽప్యచ్యుతోభక్తస్యశుద్ధేహృద్యావిర్భవతి - నాన్యస్యాశుద్ధే| ౪| తాంపాపదుఃఖాభావరూపామాత్మనోహృచ్ఛుద్ధించతుశ్శ్లోక్యాహ॥ అన్యేషామిత్యాదినా| ౫| కర్మణేతి॥ తద్బీజజన్మసాపరపీడైవబీజంతస్యజన్మ సత్త్వాత్తస్యపీడయితురశుభంఫలతి - తద్బీజజన్మేతిచపాఠః॥ ౬| ౭| ౮| ౯| ౧౦|| ౧౧| ౧౨|| ౧౩| ౧౪| నేతి॥ హంతుంనశక్యతే| ౧౫| ౧౬| ౧౭| ౧౮| ౧౯| ౨౦|| ౨౧| ౨౨| ౨౩| ౨౪|| ౨౫||

శ్రీపరాశరః॥ హిరణ్యకశిపుశ్శ్రుత్వా తాంకృత్యాంవితథీకృతామ్। ఆహూయపుత్రంపప్రచ్ఛ ప్రభావస్యాస్యకారణమ్ ॥ ౧ ॥ హిరణ్యకశిపుః॥ ప్రహ్లాదసుప్రభావోఽసి కిమేతత్తేవిచేష్టితమ్। ఏతన్మంత్రాదిజనితముతాహోసహజంతవ॥ ౨॥ శ్రీపరాశరః॥ ఏవంపృష్టస్తదాపిత్రాప్రహ్లాదోఽసురబాలకః। ప్రణిపత్యపితుఃపాదావిదంవచనమబ్రవీత్ ॥ ౩॥ ప్రహ్లాదః॥ నమంత్రాదికృతస్తాత నచనైసర్గికోమమ। ప్రభావఏషసామాన్యో యస్యయస్యాచ్యుతోహృది ॥ ౪ ॥ అన్యేషాంయోనపాపాని చింతయత్యాత్మనోయథా। తస్యపాపాగమస్తాత హేత్వభావాన్నవిద్యతే॥ ౫॥ కర్మణామనసావాచాపరపీడాంకరోతియః। తద్బీజంజన్మఫలతి ప్రభూతంతస్యచాశుభమ్॥ ౬॥ సోఽహంనపాపమిచ్ఛామి నకరోమివదామిచ। చింతయన్సర్వభూతస్థమాత్మన్యపిచకేశవమ్॥ ౭ ॥ శారీరంమానసందుఃఖం దైవంభూతభవంతథా। సర్వత్రశుభచిత్తస్య తస్యమేజాయతేకుతః॥ ౮ ॥ ఏవంసర్వేషుభూతేషు భక్తిరవ్యభిచారిణీ। కర్తవ్యాపండితైర్జ్ఞాత్వా సర్వభూతమయంహరిమ్॥ ౯ ॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇతిశ్రుత్వాసదైత్యేంద్రః ప్రాసాదశిఖరేస్థితః। క్రోధాంధకారితముఖః ప్రాహదైతేయకింకరాన్॥ ౧౦ హిరణ్యకశిపుః॥ దురాత్మాక్షిప్యతామస్మాత్ప్రాసాదాచ్ఛతయోజనాత్। గిరిపృష్ఠేపతత్వస్మిన్ శిలాభిన్నాంగసంహతిః॥ ౧౧॥ శ్రీపరాశరః॥ తతస్తంచిక్షిపుస్సర్వే బాలందైతేయకింకరాః। పపాతసోఽప్యధఃక్షిప్తో హృదయేనోద్వహన్హరిమ్ ॥ ౧౨ ॥ పతమానంజగద్ధాత్రీ జగద్ధాతరికేశవే। భక్తియుక్తందధారైనముపసంగమ్యమేదినీ॥ ౧౩॥ తతోవిలోక్యతంస్వస్థం అవికీర్ణాస్థిబంధనమ్। హిరణ్యకశిపుఃప్రాహ శంబరంమాయినాంవరమ్॥ ౧౪ ॥ హిరణ్యకశిపుః॥ నాస్మాభిశ్శక్యతేహంతుమసౌదుర్వృత్తబాలకః। మాయాంవేత్తిభవాంస్తస్మాన్మాయయైనంనిషూదయ॥ ౧౫ ॥ శంబరః॥ సూదయామ్యేషదైత్యేంద్రపశ్యమాయాబలంమమ। సహస్రమత్రమాయానాం పశ్యనోదశకంతథా॥ ౧౬ ॥ శ్రీపరాశరః॥ తతస్ససర్జమాయాఃప్రహ్లాదేశంబరోఽసురః। వినాశమిచ్ఛన్దుర్బుద్ధిస్సర్వత్రసమదర్శిని॥ ౧౭ ॥ సమాహితమనాభూత్వా శంబరేపివిమత్సరః। మైత్రేయసోఽపిప్రహ్లాదస్సస్మారమధుసూదనమ్॥ ౧౮ ॥ శ్రీపరాశరః॥ తతోభగవతాతస్య రక్షార్థంచక్రముత్తమమ్। ఆజగామసమాజ్ఞ

౧| ప్రహ్లాదేతి॥ సహజంనైసర్గికం| ౨|౩| నేతి॥సామాన్యస్సమానః॥౪॥కించ॥ అన్యేషామితి॥ అన్యేషాంయః పాపానిపాపఫలానిదుఃఖానినచింతయతి - తస్యపాపాగమోదుఃఖాగమోనాస్తి| ౫ | కర్మణేతి॥ యత్తత్పీడాకరణమేవబీజం - తస్మాద్యస్యజన్మ - యస్యైతదశుభంపాపం - తస్యకర్తుఃప్రభూతమత్యధికం అశుభఫలంఫలతి - అతిదుఃఖఫలాత్మతయావర్ధతే॥ ౬॥౭॥౮| ఏవమితి॥ ఏవంసర్వభూతమయంహరింజ్ఞాత్వా- సర్వేషుభూతేషుతద్భక్తిః కర్తవ్యా| ౯|| ఇతీతి॥ క్రోధేనాంధకారితంజాతాంధకారీవదుష్ప్రేక్ష్యంముఖంయస్య | ౧౦ | శస్త్రాదివిషాగ్నికృత్యానాంమణిమంత్రాదిభిస్తంభనంసంభవతి - పతనేతునకించిత్ప్రభవతీత్యాశయేనదైత్యానాదిశతి॥ దురాత్మాక్షిప్యతామితి|౧౧| ౧౨|౧౩| ౧౪| వాస్తవైరుపాయైర్హంతుమశక్యత్వాత్తద్వధేమాయావినంనియుఙ్క్తే॥ నాస్మా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౨౬| ౨౭|| ౨౮| మిత్రేష్వితి॥ మిత్రేషు సహజప్రాకృతకృత్రిమేషు సహజం మాతులేయాది - ప్రాకృతం స్వభూమ్యనంతరాచ్ఛత్రోరనంతరం - కృత్రిమం దానమానవశీకృతం - అరిశ్చ త్రివిధః - సహజో దాయాదః - ప్రాకృతో భూమ్యనంతరాదిః - కృత్రిమః కృతాపకారః - మధ్యస్థాశ్చ త్రివిధాః - త్రిషు లోకేషు మిత్రాదిషు త్రిషు జనేషు - కాలేష్వితి పాఠేషు క్షయవృద్ధిస్థానకాలేషు - కథం వర్తేత - వృత్తయో హి వర్షణాదానానుప్రవేశమాధ్యస్థ్యపూర్ణత్వప్రియత్వసహిష్ణుస్వరూపాస్సప్త - యథోక్తం॥ శ్లో॥ ఇంద్రస్యార్కస్య వాయోశ్చ యమస్య వరుణస్య చ । చంద్రస్య చ పృథివ్యాశ్చ నృపస్సప్తగుణో భవేదితి॥ ౨౯| కథమితి॥ శ్లో॥ మంత్రీ బుద్ధిసహాయస్స్యాదమాత్యః కార్యసాహ్యకృత్ । దుర్గాధ్యక్షో ధనాధ్యక్షో ధాన్యాధ్యక్షశ్చ భూపతేః ॥ దూతః పురోధా దైవజ్ఞస్సప్తైతే మంత్రిణో మతాః । దుర్గాధ్యక్షో వనాధ్యక్షః - పూతః పురోధా ఇతి చ పాఠః - బాహ్యే అమాత్యాః శుల్కాధ్యక్షాదయః - అభ్యంతరాః అంతఃపురమహానసాద్యధికృతాః - శంకితాః జితదాసభూతాః - సాపరాధా వా - ఇతరే స్వామిహితైషిణః - ధర్మార్థకామభయపరీక్షాసు శుద్ధా వా॥ ౩౦| కృత్యాకృత్యేతి॥ కృత్యాః భేద్యాః - తేషామకృత్యత్వస్య అభేద్యత్వస్య విధానం॥ శ్లో॥ అలబ్ధవేతనో లుబ్ధో మానీ చాప్యవమానితః । క్రుద్ధశ్చ కోపితోఽకస్మాత్తథా భీతశ్చ భీషిత ఇతి భేద్యాః - జలప్రాకారమరుగిరివనాత్మకం పంచధా దుర్గం - అటవికాః వన్యా మ్లేచ్ఛాద్యాః తత్సాధనం - కంటకశ్చోరః తస్కరశ్శత్రుర్వా - శోధనం

ప్తం జ్వాలామాలి సుదర్శనమ్ ॥ ౧౯ ॥ తేన మాయాసహస్రం తచ్ఛంబరస్యాశుగామినా । బాలస్య రక్షతా దేహమేకైకం చ నిషూదితమ్॥ ౨౦॥ సంశోషకం తదా వాయుం దైత్యేంద్ర ఇదమబ్రవీత్ । శీఘ్రమేష మమాదేశాద్దురాత్మా నీయతాం క్షయమ్॥ ౨౧ ॥ తథేత్యుక్త్వా తు సోఽప్యేనం వివేశ పవనో లఘుః । శీతోఽతిరూక్షశ్శోషాయ తద్దేహస్యాతిదుస్సహః ॥ ౨౨ ॥ తేనావిష్టమథాత్మానం స బుద్ధ్వా దైత్యబాలకః । హృదయేన మహాత్మానం దధార ధరణీధరమ్॥ ౨౩ ॥ హృదయస్థస్తతస్తస్య తం వాయుమతిశోషణమ్ । పపౌ జనార్దనః క్రుద్ధస్స యయౌ పవనః క్షయమ్॥ ౨౪॥ క్షీణాసు సర్వమాయాసు పవనే చ క్షయం గతే । జగామ సోఽపి భవనం గురోరేవ మహామతిః॥ ౨౫॥ అహన్యహన్యథాచార్యో నీతిం రాజ్యఫలప్రదామ్ । గ్రాహయామాస తం బాలం రాజ్ఞాముశనసా కృతామ్॥ ౨౬ ॥ గృహీతనీతిశాస్త్రం తం వినీతం స యదా గురుః । మేనే తదైనం తత్పిత్రే కథయామాస శిక్షితమ్॥ ౨౭ ॥ ఆచార్యః॥ గృహీతనీతిశాస్త్రస్తే పుత్రో దైత్యపతే కృతః । ప్రహ్లాదస్తత్త్వతో వేత్తి భార్గవేణ యదీరితమ్॥ ౨౮| హిరణ్యకశిపుః॥ మిత్రేషు వర్తేత కథమరివర్గే చ భూపతిః । ప్రహ్లాద త్రిషు కాలేషు మధ్యస్థేషు కథం చరేత్ ॥ ౨౯ ॥ కథం మంత్రిష్వమాత్యేషు బాహ్యేష్వాభ్యంతరేషు చ । చారేషు పౌరవర్గేషు శంకితేష్వితరేషు చ॥ ౩౦ ॥ కృత్యాకృత్య

భిరితి॥ ౧౫|| ౧౬|| ౧౭| ౧౮| తత ఇతి॥ సుదర్శనం శుద్ధజ్ఞానమయం॥ ౧౯| తేనేతి॥ అతస్తేన మాయాసహస్రం ఏకైకం చ ప్రత్యేకం వినాశితం॥ ౨౦ | దృశ్యేషు వధోపాయేషు ప్రతిఘాతమసౌ కరోతీతి అదృశ్యం వధోపాయం వాయుం న్యయుఙ్క్తేత్యాహ ॥ సంశోషకమితి ॥ ౨౧ ॥ తథేతి ॥ లఘుశ్శీఘ్రః - లఘురితి పాఠే వేగవాన్ - శీతోఽతిరూక్షశ్చ శీతజ్వరప్రాయః॥ ౨౨॥ తేనేతి॥ తేనావిష్టం వ్యాప్తం - ధరణీధరం వాయుభక్షస్వరూపం॥ ౨౩| ౨౪| ౨౫|| ౨౬| ౨౭| ౨౮| మిత్రేష్వితి॥ త్రిషు కాలేషు క్షయవృద్ధిస్థానకాలేషు॥ ౨౯| కథమితి॥ మంత్రిషు బుద్ధిసహాయేషు - అమాత్యేషు కార్యసహాయేషు - తదుక్తం॥ శ్లో॥ మంత్రీ బుద్ధిసహాయస్స్యాదమాత్యః కార్యసాహ్యకృదితి - బాహ్యేషు శుల్కాద్యధికృతేషు - అభ్యంతరేషు అంతఃపురమహానసాద్యధికృతేషు - చారేషు గూఢచారేషు - చారేషు వా - శంకితేషు - జితాబలాద్దాసీకృతేషు - దూతేషు - ఇతరేష్వశంకితేషు వా॥ ౩౦| కృత్యాకృత్యవిధానమితి॥ సంధివిగ్రహయానాదిషు కిం కృత్యం కుత్ర కిమకృత్యం ఏవం ప్రకారః - యద్వా - కృత్యా భేద్యాస్తేషాం కృత్యవిధానం అభేద్యత్వకరణం - దుర్గం పాంస్వౌదకాది - ఆటవికాః మహారణ్యనివాసినః పులిందమ్లేచ్ఛాదయః - తేషాం సాధనం వశీకరణం - కంటకా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

సాధనం॥ ౩౧॥ ఏతదపి॥ అన్యచ్చౌశనసోక్తం సప్తప్రకృత్యాదికం। ౩౨। ౩౩। సామేతి॥ ససదేతత్ శత్రుమి
త్రాదిభేదవిషయత్వాదస్య॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ సర్వభూతాత్మక ఇతి॥ సర్వభూతాత్మకే సర్వజీవశరీరకే - జగన్మయవ్య
క్తావ్యక్తప్రపంచరూపే - పరమాత్మని - ఆత్మాంతరరహితే। ౩౭॥ ౩౮। తదితి॥ దృష్టారంభాః రాజ్యాద్యర్థోద్యో
గాః తేషాముక్తివిస్తరైరర్థశాస్త్రాద్యైః - అవిద్యాంతర్గతైః విద్యాయామంతర్గతాని విద్యాస్థానాని తదిత
రైః - శోభనే పరమమంగళాత్మవిద్యావిషయే శాస్త్రే। ౩౯। నన్వర్థశాస్త్రాదేః రాజ్యాద్యుపాయజ్ఞాపకత్వాత్
కథమవిద్యాస్థానత్వం తత్రాహ॥ విద్యేతి॥ అర్థశాస్త్రాదిజన్య విద్యాయాస్తు అల్పాస్థిరఫలసాధనత్వా ద్విద్యా
త్వం నాస్తీతి భావః॥ ౪౦। కాతర్హి విద్యా తత్రాహ॥ తత్కర్మేతి॥ యావిముక్తయే సా విద్యా- అర్థశాస్త్రాది
విద్యా శిల్పనైపుణం- యన్నబంధాయ అపితు విద్యాంగత్వేన మోక్షాయ - తత్కర్మ- అపరః కర్మ ప్రవృత్తికర్మ॥
౪౧॥ కర్మనిరూపణం ప్రాసంగికం - రాజ్యాదిసృష్టఫలార్థినాపి తత్సాధనే ధర్మే యతితవ్యం నీతిశాస్త్రాదా

విధానంచ దుర్గాటవికసాధనమ్। ప్రహ్లాద కథ్యతాం సమ్యక్ తథా కంటకశోధనమ్॥ ౩౧। ఏతచ్చాన్య
చ్చ సకలమధీతం భవతా యథా। తథా మే కథ్యతాం జ్ఞాతుం తవేచ్ఛామి మనోగతమ్॥ ౩౨॥ శ్రీపరాశ
రః॥ ప్రణిపత్య తతః పాదౌ పితుః ప్రశ్రయభూషణః। ప్రహ్లాదః ప్రాహ దైత్యేంద్రం కృతాంజలిపుటస్థి
తః॥ ౩౩। ప్రహ్లాదః॥ మమోపదిష్టం సకలం గురుణా నాత్ర సంశయః। గృహీతంచ మయా కింతు న సదేత
న్మతం మమ॥ ౩౪। సామ చోపప్రదానంచ భేదదండౌ తథైవచ। ఉపాయాః కథితా హ్యేతే మిత్రాదీ
నాంచ సాధనే॥ ౩౫। తానేవాహం న పశ్యామి మిత్రాదీంస్తాత మా క్రుధః। సాధ్యాభావే మహాబా
హో సాధకైః కిం ప్రయోజనమ్॥ ౩౬॥ సర్వభూతాత్మకే తాత జగన్నాథే జగన్మయే। పరమాత్మని గో
విందే మిత్రామిత్రకథా కుతః॥ ౩౭। త్వయ్యస్తి భగవాన్ విష్ణుర్మయి చాన్యత్ర చాస్తి సః। యతస్త
తోయం మిత్రం మే శత్రుశ్చేతి పృథక్కుతః॥ ౩౮। తదేభిరలమత్యర్థం దుష్టారంభోక్తివిస్తరైః। అవి
ద్యాంతర్గతైర్యత్నః కర్తవ్యస్తాత శోభనే॥ ౩౯॥ విద్యాబుద్ధిరవిద్యాయామజ్ఞానాత్తాత జాయతే।
బాలోగ్నింకిన్న ఖద్యోతమసురేశ్వర మన్యతే। ౪౦। తత్కర్మ యన్న బంధాయ సా విద్యా యా విము

శ్చోరాః గూఢశత్రవో వా - తేషాం శోధనం నిరాసనం॥ ౩౧॥ ఏతదితి॥ అన్యచ్చ సామభేదాది॥ ౩౨॥ ప్రణిపత్యేతి॥ ప్ర
శ్రయ ఏవ భూషణం యస్య సః॥ ౩౩। ౩౪॥ సామేతి॥ కుపితస్య స్తుత్యాదిభిస్సాంత్వనం సామ - భూమిధనధాన్యాదిప్ర
దానముపప్రదానం ఐకమత్యేనస్థితానాం భయజననాదినా పృథక్కరణం భేదః - అర్థాపహారాదిర్దండ ఇత్యేతే
ఉపాయాః॥ ౩౫॥ తానితి॥ మాక్రుధః క్రోధం మాకార్షీః॥ ౩౬। సర్వేతి॥ సర్వభూతాత్మకే సర్వేషాం భూతానా
మాత్మని - పరమాత్మని సర్వజీవనియంతరి॥ ౩౭॥ తదేవాహ॥ త్వయ్యస్తీతి॥ పృథగ్భేదః కుతః॥ ౩౮। తదితి॥ దుష్టా రా
గద్వేషాదిపూర్వకా యే ఆరంభా ఉద్యమాః తేషు ఉక్తివిస్తరైః నీతిశాస్త్రైరలం - దృష్టారంభేతి పాఠే దృష్టా ఐహికభో
గార్థాః - శోభనే నిష్కామే కర్మణి ఆత్మవిద్యాయాంచ॥ ౩౯। నను॥ శ్లో॥ అంగాని వేదాశ్చత్వారో మీమాంసా
న్యాయవిస్తరః। పురాణం ధర్మశాస్త్రంచ విద్యా హ్యేతాశ్చతుర్దశ॥ ఆయుర్వేదో ధనుర్వేదో గాంధర్వశ్చేతి
తే త్రయః - అర్థశాస్త్రం చతుర్థం తు విద్యా అష్టాదశైవ త్వితిస్మృతేః - దండనీత్యాదికమపి విద్యేతి - అత్ర కథమవి
ద్యాంతర్గతైరిత్యుచ్యతే - తత్రాహ॥ విద్యాబుద్ధిరితి॥ బాలః ఖద్యోతమగ్నిం కిం న మన్యతే - అపితు మన్యత ఏవేత్య
ర్థః॥ ౪౦। శోభనే యత్నః కర్తవ్య ఇతి యదుక్తం తదేవ శోభనం ధర్మాదికమాహ॥ తత్కర్మేతి॥ అపరమర్థశా
స్త్రాద్యర్థం కర్మ ఆయాసాయ శ్రమార్థమేవ - అన్యా విద్యా అర్థశాస్త్రాదిః శిల్పనైపుణం ఐంద్రజాలికాదిశిల్ప

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

విత్యాహ॥ తదేతదిత్యాదిభిః॥ తదేతదితి॥ తదేతత్ నీతిశాస్త్రాదిజన్యజ్ఞానాది - నిశామయశృణు ॥ ౪౨ ॥ నేతి॥ భావ్యం ప్రాక్కర్మతోభావి - ఉభయం రాజ్యంధనంచ॥ ౪౩॥ సర్వ ఏవేతి॥ మహత్త్వమైశ్వర్యం॥ ౪౪॥ ౪౫॥ తస్మాదితి॥ సమత్వే భగవదాత్మకత్వేన సర్వస్య సమత్వబుద్ధౌ॥ ౪౬ ॥ దేవా ఇతి॥ భిన్నమివ తతః పృథగ్భూతమివ- అనంత ఏవ తత్తద్రూపేణ స్థిత ఇతి జ్ఞాపనమేవ సమ్యక్॥ (శ్రు)॥ నేహ నానాస్తి కించన - న తదస్తి వినేతి చ॥ ౪౭ ॥ ఏతదితి॥ ఆత్మవత్ అంతర్యామితయా పరమాత్మనా యుక్తం - మతుబంతమేతత్ - అత్ర హేతుః యతోయం విశ్వరూపధృదితి ॥ ౪౮॥ ౪౯॥ ౫౦॥ ౫౧॥ ౫౨ ॥ ౫౩॥ ౫౪॥ తత ఇతి॥ సలిలార్ణవే అర్ణవసలిలే ॥ ౫౫ ॥ ౫౬॥ ౫౭ ॥ ౫౮॥ ౫౯ ॥ ౬౦॥ ౬౧ ॥ ౬౨॥

క్తయో। ఆయాసాయాపరం కర్మ విద్యాన్యా శిల్పనైపుణమ్॥ ౪౧ ॥ తదేతదవగమ్యాహమసారం సాధ్యముత్తమమ్। నిశామయ మహాభాగ ప్రణమ్య ప్రబ్రవీమి యత్ ॥ ౪౨ ॥ న చింతయతి కో రాజ్యం కో ధనం నాభివాంఛతి। తథాపి భావ్యమేవైతదుభయం ప్రాప్యతే నరైః॥ ౪౩ ॥ సర్వ ఏవ మహాభాగ మహత్త్వం ప్రతి సోద్యమః। తథాపి పుంసాం భాగ్యాని నోద్యమా భూతిహేతవః॥ ౪౪ ॥ జడానామవివేకానామశూరాణామపి ప్రభో। భాగ్యభోజ్యాని రాజ్యాని సంత్యనీతిమతామపి॥ ౪౫॥ తస్మాద్యతేత పుణ్యేషు య ఇచ్ఛేన్మహతీం శ్రియమ్। యతితవ్యం సమత్వే చ నిర్వాణమపి చేచ్ఛతా॥ ౪౬॥ దేవా మనుష్యాః పశవః పక్షివృక్షసరీసృపాః। రూపమేతదనంతస్య విష్ణోర్భిన్నమివ స్థితమ్ ॥ ౪౭ ॥ ఏతద్విజానతా సర్వం జగత్స్థావరజంగమమ్। ద్రష్టవ్యమాత్మవద్విష్ణుర్యతోయం విశ్వరూపధృక్॥ ౪౮॥ ఏవం జ్ఞాతే స భగవాననాదిః పరమేశ్వరః। ప్రసీదత్యచ్యుతస్తస్మిన్ ప్రసన్నే క్లేశసంక్షయః॥ ౪౯॥ శ్రీపరాశరః॥ ఏతచ్ఛ్రుత్వా తు కోపేన సముత్థాయ తదాసనాత్। హిరణ్యకశిపుః పుత్రం పదా వక్షస్యతాడయత్॥ ౫౦ ॥ ఉవాచ చ స కోపేన సామర్షః ప్రజ్వలన్నివ। నిష్పిష్య పాణినా పాణిం హంతుకామో జగద్యథా॥ ౫౧ ॥ హే విప్రచిత్తే హే రాహో హే బలైష మహార్ణవే। నాగపాశైర్దృఢం బద్ధ్వా క్షిప్యతాం మా విలంబథ॥ ౫౨॥ అన్యథా సకలా లోకాస్తథా దైతేయదానవాః। అనుయాస్యంతి మూఢస్య మతమస్య దురాత్మనః ॥ ౫౩ ॥ బహుశో వారితోస్మాభిరయం పాపస్తథాప్యరేః। స్తుతిం కరోతి దుష్టానాం వధ ఏవోపకారకః ॥ ౫౪॥ శ్రీపరాశరః॥ తతస్తే సత్వరా దైత్యా బద్ధ్వా తం నాగబంధనైః। భర్తురాజ్ఞాం పురస్కృత్య చిక్షిపుస్సలిలార్ణవే॥ ౫౫॥ తతశ్చచాల చలతా ప్రహ్లాదేన మహార్ణవః। ఉద్వేలోభూత్పరం క్షోభముపేత్య చ స

విద్యా చ - కౌశలమాత్రమేవ- తుచ్ఛత్వాదిత్యర్థః॥ ౪౧॥ తదితి॥ తదేతద్రాజ్యాదిసాధ్యమసారం తుచ్ఛం జ్ఞాత్వా- ఉత్తమం సాధ్యం యత్ప్రకర్షేణ బ్రవీమి తన్నిశామయేత్యన్వయః॥ ౪౨ ॥ కించ రాజ్యాదేశ్శ్రేష్ఠఫలత్వేపి తదర్థం పుణ్యే యత్నః కార్యః - న కేవలం దృష్టార్థోద్యమమాత్రే తస్య వ్యభిచారాదిత్యాహ - నేత్యాదిత్రిభిః॥ నేతి ॥ భావ్యం ప్రాక్తనపుణ్యవశాద్భవితవ్యం తదుభయం రాజ్యం ధనం చ ప్రాప్యతే॥ ౪౩॥ సర్వ ఏవేతి॥ మహత్త్వం రాజ్యధనాదివిభూతిం ప్రతి - భాగ్యాన్యేవ భూతిహేతవః రాజ్యాదిశ్రేయో హేతవః - న తూద్యమాః॥ ౪౪॥ తైర్వినాపి రాజ్యాదేర్దృశ్యమానత్వాదిత్యాహ॥ జడానామితి॥ జడానామనుద్యమానాం- అవివేకానాం ఇష్టానిష్టవివేకశూన్యానాం చ- రాజ్యాదయస్సంతి॥ ౪౫॥ ౪౬॥ సమత్వదృష్ట్యా నిర్వాణమాహ॥ దేవా ఇతి॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ౪౯ ॥ ౫౦॥ ఉవాచేతి॥ సామర్షః అసహమానః॥ ౫౧॥ అయం తావత్సర్వైరుపాయైర్న హంతుం శక్యతే - ఉపేక్షితశ్చేత్సకలం విష్ణుభక్తం నాశయేత్ - అతో నాగపాశైర్బద్ధ్వా సముద్రే క్షిప్త్వా పర్వతైరాక్రమణీయః - తతః కాలేన మరిష్యతీత్యాశయేనాహ॥ హే విప్రచిత్త ఇతి॥ ౫౨ ॥ ౫౩ ॥ బహుశ ఇతి॥ దోషశాంతిహేతుత్వాత్ పక్షే దుష్టానాముపకారక ఏవ - యద్వా- దుష్టానాం పక్షే అయముపకారక ఏవ భవతి అతో హంతవ్యః దుష్టానాం వధ ఏవోపకారక ఇతి పాఠే దోషశాంతిహేతుత్వాత్,

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఇతి॥ ఆహ్నికవేళాయామహ్నిక్రియమాణారాధనవేళాయాం ॥ ౬౩॥ ౬౪॥ నమ ఇతి॥ బ్రహ్మణ్యదేవాయ తపోవేదాదిహితాయ దేవాయ॥ ౬౫॥ బ్రహ్మత్వ ఇతి॥ స్థితౌ స్వరూపేణావస్థితౌ॥ ౬౬॥ ౬౭॥ ౬౮॥ రూపమితి॥ ఆత్మా అహంకారః - ఏతేషాం పరమార్థః ఏతేషాం సంబంధ్యవినాశీ జీవాత్మా - ఏతద్వ్యైశ్వర్యం జగచ్చ త్వం॥ ౬౯ ॥ ౭౦ ॥ ౭౧॥ మయీతి॥ ఐశ్వర్యగుణసంసూచకీ ఉపాదాననిమిత్తత్వలక్షణమైశ్వర్యం - గుణో జ్ఞానశక్త్యాదిః - తయోస్సూచికా॥ ౭౨॥ ౭౩ ॥ నహ్యనీశ్వరస్యాగుణస్య చ వ్యాప్తిస్సంభవతి అస్త్రభూషణరూపనిఖిలాధారం శుభాశ్రయతయా

మంతతః॥ ౫౬॥ భూర్లోకమఖిలం దృష్ట్వా ప్లావ్యమానం మహాంభసా । హిరణ్యకశిపుర్దైత్యానిదమాహ మహామునే॥ ౫౭॥ దైతేయాస్సకలైశ్శైలైరత్రైవ వరుణాలయే । నిశ్ఛిద్రైస్సర్వతస్సర్వైశ్చీయతామేష దుర్మతిః॥ ౫౮॥ నాగ్నిర్దహతి నైవాయం శస్త్రైశ్ఛిన్నో న చోరగైః । క్షయం నీతో న వాతేన న విషేణ న కృత్యయా॥ ౫౯ ॥ న మాయాభిర్న చైవోచ్చాత్పాతితో న చ దిగ్గజైః । బాలోఽతిదుష్టచిత్తోఽయం నానేనార్థోఽస్తి జీవతా॥ ౬౦॥ తదేష తోయరాణ్మధ్యే సమాక్రాంతో మహీధరైః । తిష్ఠత్వబ్దసహస్రాంతం ప్రాణాన్హాస్యతి దుర్మతిః॥ ౬౧॥ తతో దైత్యా దానవాశ్చ పర్వతైస్తం మహోదధౌ । ఆక్రమ్య చయనం చక్రుర్యోజనాని సహస్రశః॥ ౬౨॥ స చితః పర్వతైరంతస్సముద్రస్య మహామతిః । తుష్టావాహ్నికవేళాయామేకాగ్రమతిరచ్యుతమ్ ॥ ౬౩ ॥ ప్రహ్లాదః॥ నమస్తే పుండరీకాక్ష నమస్తే పురుషోత్తమ । నమస్తే సర్వలోకాత్మన్నమస్తే తిగ్మచక్రిణే॥ ౬౪॥ (నమస్తే వాసుదేవాయ నమస్తే కరుణాకర । నమస్తే విశ్వరూపాయ నమస్తే సర్వమూర్తయే) ॥ నమో బ్రహ్మణ్యదేవాయ గోబ్రాహ్మణహితాయ చ । జగద్ధితాయ కృష్ణాయ గోవిందాయ నమో నమః॥ ౬౫॥ బ్రహ్మత్వే సృజతే సర్వం స్థితౌ పాలయతే పునః । రుద్రరూపాయ కల్పాంతే నమస్తుభ్యం త్రిమూర్తయే॥ ౬౬॥ దేవా యక్షాసురాస్సిద్ధా నాగగంధర్వకిన్నరాః । పిశాచా రాక్షసాశ్చైవ మనుష్యాః పశవస్తథా॥ ౬౭॥ పక్షిణస్స్థావరాశ్చైవ పిపీలికసరీసృపాః । భూమ్యంబ్వగ్నిర్నభో వాయుశ్శబ్దస్స్పర్శస్తథా రసః॥ ౬౮॥ రూపం గంధో మనో బుద్ధిరాత్మా కాలస్తథా గుణాః । ఏతేషాం పరమార్థశ్చ సర్వమేతత్త్వమచ్యుత॥ ౬౯॥ విద్యావిద్యే భవాన్సత్యమసత్యం త్వం విషామృతే । ప్రవృత్తం చ నివృత్తం చ కర్మ వేదోదితం భవాన్॥ ౭౦॥ సమస్తకర్మభోక్తా చ కర్మోపకరణాని చ । త్వమేవ విష్ణో సర్వాణి సర్వకర్మఫలం చ యత్॥ ౭౧॥ మయ్యన్యత్ర తథాశేషభూతేషు భువనేషు చ । తవైవ వ్యాప్తిరైశ్వర్యగుణసంసూచకీ ప్రభో॥ ౭౨॥ త్వాం యోగినశ్చింతయంతి త్వాం యజంతి చ యాజకాః । హవ్యకవ్యభుగేకస్త్వం పితృదేవస్వరూపధృత్॥ ౭౩ ॥ రూపం మహత్తేచ్యుత యత్ర విశ్వం యతశ్చ సూక్ష్మం జగదేతదీశ । రూపాణి సూక్ష్మాణి

వధో దుష్టానాం ఉపకారక ఏవ॥ ౫౪॥ ౫౫॥ ౫౬॥ ౫౭॥ దైతేయా ఇతి॥ వరుణాలయే సముద్రే - నిశ్ఛిద్రైర్నిరంతరైః - పర్వతైశ్చీయతాం - ఉపర్యుపరి నిక్షిప్తైరాక్రమ్యతాం॥ ౫౮॥ ౫౯॥ ౬౦॥ ౬౧॥ ౬౨॥ స ఇతి॥ అహరహః కర్తవ్యభజనాదిసమయే॥ ౬౩॥ ౬౪॥ నమ ఇతి॥ బ్రహ్మణ్యానాం దేవాయ॥ ౬౫॥ ౬౬॥ విశ్వరూపత్వేన స్తౌతి - దేవా ఇత్యాది సప్తభిః॥ దేవా ఇతి॥ దేవా ఇత్యాదీనాం సర్వం త్వమేవేతి తృతీయేనాన్వయః - యక్షాశ్చాసురాశ్చ॥ ౬౭॥ ౬౮॥ రూపమితి॥ ఆత్మాహంకారః - గుణాస్సత్త్వాదయః - ఏతేషాం పరమార్థశ్చ త్వం కారణం॥ ౬౯॥ ౭౦॥ ౭౧॥ మయీతి॥ ఐశ్వర్యం సామర్థ్యాతిశయం గుణాంశ్చ సత్యసంకల్పాదీన్ సంసూచయతీతి ఐశ్వర్యగుణసంసూచకీ - తవైవ సచ్చిద్రూపస్య వ్యాప్తిః॥ ౭౨ ॥ అత ఏవ॥ త్వామితి॥ త్వామేవ యోగినశ్చింతయంతి త్వామేవ యాజకా యజంతి - పితృరూపస్వరూపధృత్త్వమేవ కవ్యభుక్ - దేవస్వరూపధృత్త్వమేవ హవ్యభుక్॥ ౭౩॥ ఉక్తం ప్రాపంచికం రూపం - అపవర్గప్రదం శుద్ధస్వరూపమాహ॥ రూపమిత్యాదిద్వాభ్యాం॥ రూపమితి॥ విశ్వం విశ్వరూపం సావరణం బ్రహ్మాండం - ఏతద్భ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

లక్ష్యమాణం దివ్యరూపమాహ ॥ రూపమితి॥ తేనమహద్రూపం అస్తీత్యనుషంగః- మహత్త్వం స్వరూపతో గుణతశ్చ-ఏ
తద్విశ్వంజగత్ సూక్ష్మం యత్ర తిష్ఠతి - యతశ్చభవతి - యతశ్చసూక్ష్మమితిచ పాఠః - రూపాణిసూక్ష్మాణి అవ్యక్తమ
హదాదీని - భూతభేదాః పృథివ్యాదయః - అంతరాత్మాఖ్యమాత్మతత్త్వం- ఏతానిచయతోయత్ర - విశ్వమితిసంక్షే
పోక్తిః - రూపాణీతివిస్తరోక్తిః ॥ ౭౪ ॥ దివ్యాత్మస్వరూపమాహ ॥ తస్మాదితి॥ తస్మాత్పరమితి శేషః - పరమార్థరూ
పం పరమప్రయోజనరూపం - యత్పరమార్థరూపమితిచపాఠః - రూపంస్వరూపం ॥ ౭౫॥ క్షేత్రజ్ఞరూపం ముక్తరూ
పంచాహ - సర్వభూతేష్విత్యాదిద్వాభ్యాం ॥ సర్వభూతేష్వితి॥ గుణాస్సత్త్వాదయః తదాశ్రయో యస్యాస్సాగుణా
శ్రయా - అపరాముక్తాపేక్షయా నికృష్టా॥ ౭౬ ॥ యాతీతగోచరేతి ॥ ఈశ్వరాం స్వతంత్రాం ॥ శ్రు ॥ సస్వరా
డ్భవతీతి శ్రుతేః - పరాముత్కృష్టాం ఏతచ్ఛక్తిద్వయం విష్ణుశక్తిః పరా ప్రోక్తేత్యాదినా వక్ష్యతే- తాం వందే చేశ్వ
రాం పరామితిచపాఠః॥ ౭౭॥ ఓం నమ ఇతి ॥ ఓమిత్యాదిమంత్రస్యార్థః తృతీయషష్ఠయోర్వక్ష్యతే - వ్యతిరిక్తం
నయస్యాస్తి సర్వస్యతదాత్మకత్వాత్ - వ్యతిరిక్తోఖిలస్యయః కార్యభూతాజ్జగతో వ్యతిరిక్తః ॥ శ్రు॥ అతో జ్యా
యాన్ - త్రిపాదూర్ధ్వ ఉదైత్పురుషః - యస్యాయుతాయుతాంశాంశ ఇతి - వ్యతిరిక్తమిత్యాదినా వాసుదేవశబ్దా
ర్థ ఉక్తః॥ ౭౮॥ నమ ఇతి ॥ ఆదరాన్నమస్కారావృత్తిః సంకర్షణాదివ్యూహవిషయా వా- నామరూపం నయస్య

చ భూతభేదాస్తేష్వంతరాత్మాఖ్యమతీవసూక్ష్మమ్॥ ౭౪ ॥ తస్మాచ్చ సూక్ష్మాదివిశేషణానామగో
చరే యత్పరమాత్మరూపమ్ । కిమప్యచింత్యం తవ రూపమస్తి తస్మై నమస్తే పురుషోత్తమాయ॥ ౭౫॥ సర్వ
భూతేషు సర్వాత్మన్ యా శక్తిరపరా తవ । గుణాశ్రయా నమస్తస్యై శాశ్వతాయై పరేశ్వర॥ ౭౬ ॥
యాతీతగోచరా వాచాం మనసాం చావిశేషణా । జ్ఞానిజ్ఞానపరిచ్ఛేద్యా తాం వందే చేశ్వరీం పరామ్ ॥
౭౭॥ ఓం నమో వాసుదేవాయ తస్మై భగవతే సదా । వ్యతిరిక్తం న యస్యాస్తి వ్యతిరిక్తోఖిలస్య యః ॥
౭౮ ॥ నమస్తస్మై నమస్తస్మై నమస్తస్మై మహాత్మనే। నామరూపం న యస్యాస్తి యోస్తిత్వేనోపలభ్య

గవద్బ్రహ్మాండాంతర్వర్తివిరాడ్రూపం - రూపం - మహత్తేస్థితమత్రవిశ్వమితిపాఠే మహద్రూపం విశ్వం బ్రహ్మాం
డం- అత్రస్థితం జగదేతత్ - తతశ్చ సూక్ష్మరూపమిత్యన్వయః - తతోసూక్ష్మాణిరూపాణి చతుర్భూతభేదాః జరాయు
జాదిచతుర్విధాః దేహాః - తేష్వప్యంతరాత్మాఖ్యం క్షేత్రజ్ఞసంజ్ఞమతీవసూక్ష్మంరూపం॥ ౭౪॥ తస్మాదితి ॥ తస్మాదపి
పరం సూక్ష్మాదివిశేషణానామగోచరే అవిషయే వర్తమానం యత్కిమప్యచింత్యంరూపమస్తి - తస్మై పురుషోత్తమా
ఖ్యాయ తే రూపాయ నమః ॥ శ్లో॥ యస్మాత్క్షరమతీతోహమక్షరాదపిచోత్తమః । అతోస్మి లోకే వేదే చ ప్రథితః పురుషో
త్తమ ఇతిస్మృతేః॥ ౭౫ ॥ నన్వేవంభూతస్య కుతస్స్థూలసూక్ష్మాద్యనేకరూపత్వమిత్యాశంక్య తదుత్పాదకం శక్తిద్వ
యం ప్రణమతి ॥ సర్వభూతేష్విత్యాదిద్వాభ్యాం ॥ సర్వభూతేష్వితి॥ అపరా జడశక్తిః ప్రకృత్యాఖ్యా ॥ ౭౬॥ యా
తీతగోచరేతి ॥ వాచాం మనసాం చ యాతీతగోచరా అతీతోతిక్రాంతో గోచరో విషయో యయా సా - యస్మాదవిశే
షణా జాతిగుణాదివిశేషణశూన్యా - జ్ఞానినాం క్షేత్రజ్ఞానాం యాని శబ్దాదివిషయాణి ప్రాదేశికానిజ్ఞానాని తైస్సైః
పరిచ్ఛేద్యా సర్వతః ప్రసరద్భిర్నిర్ఝరోదకైర్మహాసరోవత్సర్వగతత్వేనావగమ్యా - యద్వా- జ్ఞానీ జీవః జ్ఞానం
బుద్ధిః ఉభయమపి పరిచ్ఛేద్యం బాహ్య దీపప్రకాశ్యం యస్యాస్సా - తస్యాస్సర్వావభాసకత్వాత్ - తామైశ్వరీమీశ్వ
రస్యతత్త్వభూతాం చ పరాం చిచ్ఛక్తిం వందే॥ శ్రు॥ పరాస్యశక్తిర్వివిధైవ శ్రూయతే స్వాభావికీ జ్ఞానబలక్రియా
చేతిశ్రుతేః॥ ౭౭ ॥ అతః ఏవంభూతశక్తిద్వయేనాచింత్యనిరతిశయైశ్వర్యత్వాచ్ఛుద్ధత్వం స్థూలసూక్ష్మాద్యనేకరూప
త్వంచసంగచ్ఛత ఏవేతి ద్వాదశాక్షరమంత్రప్రతిపాద్యరూపేణ ప్రణమతి॥ ఓం నమ ఇత్యాదిద్వాభ్యాం॥ ౭౮॥ నమ
ఇతి॥ నమస్తస్మై ఇతి త్రిభిః పునరుక్త్యా రూపం మహదితి శ్లోకోక్తచైతన్యోపాధిభూతైర్విశ్వరూపజగద్రూపభూత

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

జీవవన్నకర్మకృతం॥ ౭౯॥౮౦॥ ౮౧॥ నమోఽస్త్వితి ॥ యస్యాభిన్నం కార్యత్వాద్రూపవత్త్వాచ్చ॥ ౮౨॥ యత్రేతి ॥ ఓతం కుండ ఇవ ప్రోతం సూత్రే మణిగణా ఇవ । బ్రహ్మణ్యవిశ్వాభూతానినావీవాంతస్సమాహితా॥ సూత్రేమణిగణా ఇవేతి చ॥ ౮౩॥ యత్రేతి ॥ యత్ర సర్వం స్థితం లీనమితి వా - యతస్సర్వముపాదానభూతాద్భవతి - అత ఏవ యస్సర్వం॥ ౮౪॥ సర్వగత్వాదితి॥ సర్వతః సర్వత్రాత్మత్వేన యో వసతి అనాదిమధ్యాంత మిత్యాది విశేషణైరచితః జడాదేర్వ్యావృత్తః సచ్చిదానందస్వరూపః స ఏవాహమవస్థిత ఇత్యత్ర సర్వగత్వాదనంతస్యేతి హేతుశ్చోక్తః॥ ౮౫॥ అహమేవేతి ॥ స పరమాత్మా కిమాశ్రయ ఇత్యత్రాహ ॥ ఆత్మసంశ్రయ ఇతి - న కించిదాశ్రితః - స్వే మహిమ్ని ప్రతిష్ఠితః - నను బ్రహ్మణో జగదుత్పత్తిః శ్రూయతే యతో వా ఇమానీత్యాదినా - తత్కథముత్త ఇత్యుచ్యత ఇత్యత్రాహ బ్రహ్మసంజ్ఞోఽహమితి బ్రహ్మాత్మకత్వాదహమేవ బ్రహ్మసంజ్ఞః - అగ్రేస్సృష్టేః ప్రాక్ - అంతే ప్రళయే ॥ ౮౬ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - విష్ణుచిత్తీయే - ప్రథమాంశే - ఏకోనవింశోఽధ్యాయః.

తే॥ ౭౯ ॥ యస్యావతారరూపాణి సమర్చంతి దివౌకసః । అపశ్యంతః పరం రూపం నమస్తస్మై పరాత్మనే॥ ౮౦॥ యోఽన్తస్తిష్ఠన్నశేషస్య పశ్యతీశశ్శుభాశుభమ్ । తం సర్వసాక్షిణం విష్ణుం నమస్యే పరమేశ్వరమ్॥ ౮౧॥ నమోఽస్తు విష్ణవే తస్మై యస్యాభిన్నమిదం జగత్ । ధ్యేయస్స జగతామాద్యస్స ప్రసీదతు మేఽవ్యయః॥ ౮౨॥ యత్రోతమేతత్ప్రోతం చ విశ్వమక్షరసంజ్ఞకే । ఆధారభూతస్సర్వస్య స ప్రసీదతు మే హరిః ॥ ౮౩ ॥ ఓం నమో విష్ణవే తస్మై నమస్తస్మై పునః పునః । యత్ర సర్వం యతస్సర్వం యస్సర్వం సంశ్రయశ్చ యః॥ ౮౪॥ సర్వగత్వాదనంతస్య స ఏవాహమవస్థితః । మత్తస్సర్వమహం సర్వం మయి సర్వం సనాతనే॥ ౮౫ ॥ అహమేవాక్షయో నిత్యః పరమాత్మాత్మసంశ్రయః । బ్రహ్మసంజ్ఞోఽహమేవాగ్రే తథాంతే చ పరః పుమాన్॥ ౮౬॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - ప్రథమాంశే - ఏకోనవింశోఽధ్యాయః.

రూపైః ప్రణామః - నామరూపం న యస్య తస్మై నమ ఇత్యనుషంగాచ్ఛుద్ధక్షేత్రజ్ఞరూపేణ ఏకోఽయో౽స్తి త్వేనోపలభ్యతే తస్మై మహాత్మనే నమ ఇతి బ్రహ్మరూపేణ ప్రణమతీతి ద్రష్టవ్యం॥ ౭౯ ॥ నన్వేవం కేవలశ్చేత్పరమేశ్వరః తర్హి తస్యావిషయత్వాదర్చనాదికం న ఘటత ఇత్యాశంక్యాహ॥ యస్యేతి॥ ౮౦ ॥ నన్వేవం పరమేశ్వర ఏవ చేదర్చనీయస్తర్హి రుద్రాదీనాం పూజ్యతా కథమిత్యాశంక్య తేషామంతర్యామీశ్వరరూపేణైవ యుజ్యత ఇత్యాశయేనాహ ॥ యోఽన్తరితి॥ ౮౧ ॥ జడస్యాపి జగతః పరమేశ్వరరూపేణోపాస్యత్వమస్తి కిం పునర్దేవతానామిత్యాశయేనాహ॥ నమోఽస్త్వితి॥ అభిన్నత్వే హేతుః జగతామాద్యః కారణమితి॥ ౮౨ ॥ తదుపపాదయన్నాహ ॥ యత్రేతి॥ యత్ర యస్మిన్ప్రోతం విశ్వం దీర్ఘతంతుషు పటవద్గ్రథితం - తిర్యక్తంతుషు పటవదోతం అక్షరసంజ్ఞకే ప్రధాన మహదాదిరూపే॥ ౮౩॥ తముక్తం సర్వాత్మత్వం సంక్షేపతః స్మరన్ప్రణమతి॥ ఓమితి॥ యత్ర సర్వం ప్రళయే తస్మై నమః - యతః సర్వం సృష్టౌ తస్మై నమః - యః సర్వం స్థితౌ పునః తస్మై నమః - అత ఏవ తస్య యస్సంశ్రయః ఆధారాత్మా తస్మై నమ ఇత్యేవం నమస్యావస్థాభేదాత్ నమస్కారావృత్తిః ॥ ౮౪ ॥ తదేవం విష్ణోర్బ్రహ్మతయా సర్వాత్మకత్వం భావయన్సర్వస్యాపి బ్రహ్మత్వావిభాగేన తదభేదం పశ్యన్నాహ - సర్వగత్వాదిత్యాదిద్వాభ్యాం॥ ౮౫ ॥ అహమేవేతి॥ అగ్రేస్సృష్టేః పూర్వం - అంతే చ ప్రళయానంతరం॥ ౮౬ ॥ అహం హరిస్సర్వమిదం జనార్దనో నాన్యత్తతః కారణకార్యజాతం। ఈదృఙ్మనో యస్య న తస్య భూయో భవోద్భవా ద్వంద్వగదా భవంతి ॥ శ్రీధరీయోఽయం శ్లోకః ॥ ఇతి శ్రీధరస్వామి విరచితాత్మప్రకాశాఖ్య- శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - ప్రథమాంశే - ఏకోనవింశోఽధ్యాయః॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

విశదవిశదతరవిశదతమక్రమేణయోగకాష్ఠాం ప్రాప్త ఇత్యాహ ॥ ఏవమితి ॥ ఆత్మనోఽభేదేనస్వ శరీరకత్వేన. విష్ణుశబ్దః కారణవాచీ - ఆత్మశబ్దః కార్యభూతస్వప్రకారకవిష్ణువాచీ - తేనాప్యభేదః - తన్మయత్వంతత్ప్రాచుర్యం- అగ్ర్యేఽణుత్కృష్టం - స్వస్య తదాత్మకత్వవైశద్యమవాప - అతఏవాత్మానమచ్యుతం మేనే - తన్మయత్వమవాప్యాగ్ర్యమితిచపాఠః ॥ ౧ ॥ విసస్మారేతి ॥ అయోగదశాయామాత్మనః నతదాత్మకత్వేన ఆత్మానం భ్రాన్త్యా వాసితం విసస్మార - స్వప్రకాశస్య యోగదశాయామావిర్భూతస్య చ స్వరూపస్య విస్మరణాయోగాత్ - స్వరూపవిస్మృతౌతు వామదేవాదేరహం మనురభవమిత్యాదివచనవన్మత్తస్సర్వమిత్యాదివచనం నస్యాత్ - తర్హి కథమచింతయత్తత్రాహ - అహమేవావ్యయ ఇతి ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ యోగప్రభావాదితి ॥ విష్ణునః యోవిష్ణుప్రచురే - యోగాచ్చలతిసతి - ఉరగబంధమితినపుంసకత్వమార్షత్వాత్ - ఉరగబంధైస్తైరితివాపాఠః - చలత్యురగబంధమితిచపాఠః ॥ ౪ ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ దృష్ట్వేతి ॥ ప్రహ్లాదోఽస్మీతిలోకదృష్ట్యై కేవలమాపాధికరూపావచ్ఛిన్నమాత్మానం సస్మార - నతుపరమాత్మరూపతయా ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ ఓంనమ ఇతి ॥ పరమార్థాయ అనాశీ పరమార్థః - పరమార్థార్థేతిపాఠే అర్థశబ్దః ప్రయోజనవాచీ - స్థూలేత్యాది - సూక్ష్మశ్చ క్షరమవ్యక్తం కారణరూపం - స్థూలంక్షరంవ్యక్తం కార్యరూపం - కలాతీత - పంచేంద్రియాణిపంచవిషయాః పంచభూతానిచకలాః - కలాతీతం ముక్తరూపం - నిరంజన-ఇదంచముక్తరూపం ॥ శ్రు ॥ నిరంజనః పరమం సామ్యముపైతీతి శ్రుతేః ॥ ౯ ॥ గుణాంజనేతి ॥ గుణాంజన గుణాధారేతి సమష్టిరూపం - యదాసంధార్యతే జగదితి- నిర్గుణాత్మన ॥ శ్లో ॥ సత్త్వాదయో న సంతీశే యత్రచ ప్రాకృతా గుణా ఇతి - గుణస్థిత - సమస్తకల్యాణగుణాత్మకోసావితి - మూర్తామూర్త - స్థూలసూక్ష్మప్రపంచరూప - మహామూర్తే - విశ్వరూపాధ్యాయోక్తామహామూర్తిః - వైశ్వా

శ్రీపరాశరః ॥ ఏవం సంచింతయన్విష్ణుమభేదేనాత్మనో ద్విజ । తన్మయత్వమవాప్యాగ్ర్యం మేనే చాత్మానమచ్యుతమ్ ॥ ౧ ॥ విసస్మార తదాత్మానం నాన్యత్కించిదజానత । అహమేవావ్యయో నిత్యః పరమాత్మేత్యచింతయత్ ॥ ౨ ॥ తస్య తద్భావనాయోగాత్ క్షీణపాపస్య వై క్రమాత్ । శుద్ధేఽన్తఃకరణే విష్ణుస్తస్థౌ జ్ఞానమయోఽచ్యుతః ॥ ౩ ॥ యోగప్రభావాత్ప్రహ్లాదే జాతే విష్ణుమయేఽసురే । చలంత్యురగబంధాస్తే మైత్రేయ త్రుటితాః క్షణాత్ ॥ ౪ ॥ భ్రాంతగ్రాహగణస్సోర్మిర్యయౌ క్షోభం మహార్ణవః । చచాల చ మహీ సర్వా సశైలవనకాననా ॥ ౫ ॥ స చ తం శైలసంఘాతం దైతేయైర్న్యస్తమథోపరి । ఉత్క్షిప్య తస్మాత్సలిలాన్నిశ్చక్రామ మహామతిః ॥ ౬ ॥ దృష్ట్వా చ స జగద్భూయో గగనాద్యుపలక్షితమ్ । ప్రహ్లాదోఽస్మీతి సస్మార పునరాత్మానమాత్మనా ॥ ౭ ॥ తుష్టావ చ పునర్ధీమాననాదిం పురుషోత్తమమ్ । ఏకాగ్రమతిరవ్యగ్రో యతవాక్కాయమానసః ॥ ౮ ॥ ప్రహ్లాదః ॥ ఓం నమః పరమార్థార్థ స్థూలసూక్ష్మ క్షరాక్షర । వ్యక్తావ్యక్త కలాతీత సకలేశ నిరంజన ॥ ౯ ॥ గుణాంజన గుణాధార నిర్గుణాత్మన్ గుణస్థిత ।

౧ ॥ విసస్మారేతి ॥ ఆత్మానం ప్రహ్లాదోఽహమితి విస్మృతవాన్ ॥ ౨ ॥ తస్యేతి ॥ క్షీణపాపస్య ధ్వస్తసమస్తకర్మవాసనామలస్య ॥ ౩ ॥ యోగప్రభావాదితి ॥ త్రుటితాః ఛిన్నాః - భావే క్తః ॥ ౪ ॥ భ్రాంతగ్రాహేతి ॥ భ్రాంతో గ్రాహగణో యస్మిన్ - సోర్మిః ఊర్మిభిస్సహ వర్తమానః ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ ఓంనమ ఇతి ॥ హే పరమార్థ జ్ఞానరూప - హే అర్థ దృశ్యరూప ॥ శ్లో ॥ జ్ఞానస్వరూపమత్యంతనిర్మలం పరమార్థతః । తమేవార్థస్వరూపేణ భ్రాంతిదర్శనతః స్థితమిత్యుక్తత్వాత్ ॥ స్థూలజాగ్రద్దృశ్యరూప - సూక్ష్మస్వప్నదృశ్యరూప - క్షరాక్షర కార్యకారణరూప - అక్షరాత్పరేతిపాఠాంతరే అక్షరం ప్రధానం తస్మాదపి పరం యదనాధారం బ్రహ్మ తద్రూప ॥ శ్రు ॥ అక్షరాత్పరతః పర ఇతి శ్రుతేః - వ్యక్తావ్యక్తదృశ్యాదృశ్యరూప - కలాతీత నిరవయవ - సకలసావయవ - ఈశనియామక - నిరంజన నిర్లేప ॥ ౯ ॥ గుణాంజనేతి ॥ గుణానన్తి స్వసత్తాప్రకాశాభ్యామనురంజయతీతి తథా గుణానామాధార - గుణేషుస్థిత - పరస్థి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

పరమూర్తిర్వా - సూక్ష్మమూర్తిర్వ్యూహః - స్ఫుటోవిభవః అస్ఫుటంపరరూపం॥ ౧౦ ॥ కరాళేతి॥ కరాళత్వం సంహారాదిషు - సౌమ్యాత్మత్వం స్వతః - అవిద్యాకర్మ - భ్రాంతిజ్ఞానంవా - సదసద్రూపభావాభావరూప-సద్భావసత్వదార్థ॥ శ్లో॥ ఓం తత్సదితి నిర్దేశః బ్రహ్మణస్త్రివిధస్స్మృతః - సద్భావేసాధుభావేచసదితి- వస్తూనాం సదసద్భావౌకరోతి జానాతీతివా - సదసద్భావభావన॥ ౧౧ ॥ నిత్యానిత్యేతి॥ అనిత్యం ఘటాది - తదపేక్షయానిత్యంగగనాది - నిష్ప్రపంచ ప్రపంచాన్నిర్గత - ప్రపంచోత్తీర్ణేత్యర్థః - ఏకానేక - కారణరూపేణైక- కార్యరూపైరనేక॥ ౧౨॥ ఉపసంహరతి ॥ య ఇతి ॥ స్థూలత్వాత్ప్రకటః - సూక్ష్మత్వాదప్రకాశః - యస్స్థూలసూక్ష్మప్రకటాప్రకాశ ఇతిచపాఠః - సర్వభూతః స్వేతరసర్వవస్తుశరీరః - నచసర్వభూతః స్వేతరసమస్తవస్తువిలక్షణః - అవిశ్వహేతుః సృజ్యకర్మసాపేక్షత్వాత్ స్వతో విషమసృష్టేరహేతుః॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫ ॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥

మూర్తామూర్తమహామూర్తే సూక్ష్మమూర్తే స్ఫుటాస్ఫుట॥ ౧౦ ॥ కరాళసౌమ్యరూపాత్మన్ విద్యావిద్యామయాచ్యుత । సదసద్రూపసద్భావసదసద్భావభావన॥ ౧౧ ॥ నిత్యానిత్యప్రపంచాత్మన్నిష్ప్రపంచామలాశ్రిత । ఏకానేకనమస్తుభ్యం వాసుదేవాదికారణ॥ ౧౨ ॥ యస్స్థూలసూక్ష్మప్రకటప్రకాశో యస్సర్వభూతో నచసర్వభూతః । విశ్వంయతశ్చైతదవిశ్వహేతో నమోస్తుతస్మై పురుషోత్తమాయ॥ ౧౩ ॥ శ్రీపరాశరః॥ తస్యతచ్చేతసో దేవః స్తుతిమిత్థం ప్రకుర్వతః । ఆవిర్బభూవభగవాన్ పీతాంబరధరో హరిః॥ ౧౪ ॥ ససంభ్రమస్తమాలోక్య సముత్థాయాకులాక్షరమ్ । నమోస్తువిష్ణవే త్యేతద్వ్యాజహార సకృద్ద్విజ॥ ౧౫ ॥ ప్రహ్లాదః॥ దేవప్రపన్నార్తిహర ప్రసాదం కురు కేశవ । అవలోకనదానేన భూయో మాం పాలయావ్యయ ॥ ౧౬ ॥ శ్రీభగవానువాచ॥ కుర్వతస్తే ప్రసన్నోఽహం భక్తిమవ్యభిచారిణీమ్ । యథాభిలషితో మత్తః ప్రహ్లాద వ్రియతాం వరః ॥ ౧౭ ॥ ప్రహ్లాదః॥ నాథయోనిసహస్రేషు యేషు యేషు వ్రజామ్యహమ్ । తేషు తేష్వచ్యుతా భక్తిరచ్యుతాస్తు సదా త్వయి ॥ ౧౮ ॥ యా ప్రీతిరవివేకానాం విషయేష్వనపాయినీ । త్వామనుస్మరతస్సా మే హృదయాన్మాపసర్పతు॥ ౧౯ ॥ శ్రీభగవానువాచ॥ మయిభక్తిస్తవాస్త్యేవ భూయోప్యేవం భవిష్యతి । వరశ్చ మత్తః ప్రహ్లాద వ్రియతాం యస్తవేప్సితః ॥ ౨౦ ॥ ప్రహ్లాదః॥ మయి ద్వేషానుబంధోఽభూత్సంస్తుతావుద్యతే తవ । మత్పితుస్తత్క-

తేతిపాఠే పరమవ్యక్తంతత్ప్రస్థితేత్యర్థః - భక్తానాంస్ఫుట - అన్యేషామస్ఫుట॥ ౧౦॥ కరాళేతి॥ కరాళసౌమ్యరూపాణామాత్మన్ - సదసద్రూపయోః కార్యకారణయోః సద్భావ ఉత్పత్తిర్యస్మాత్ - తావేవ సదసద్భావౌ భావయతి పాలయతీతితథా॥ ౧౧॥ నిత్యేతి ॥ అమలైర్జ్ఞానిభిరాశ్రితః- తస్యసంబుద్ధిః- పరమార్థేత్యాదిష్వాదికారణేత్యంతేషు షట్త్రింశత్సంబోధనేషు తుభ్యంనమ ఇత్యనుషంగేణ ప్రత్యేకం ప్రత్యేకం వాక్యసమాప్తిః కర్తవ్యా ॥ ౧౨ ॥ య ఇతి ॥ సర్వేషాంభూతానాంయః ప్రకటప్రకాశశ్చిద్రూపత్వాత్ - అవిశ్వహేతో సర్వకారణవ్యతిరిక్త ॥ ౧౩ ॥ ౧౪॥ ససంభ్రమ ఇతి ॥ విష్ణవేతిసంధిరార్షః॥ ౧౫॥ దేవేతి ॥ అవలోకనం ప్రత్యక్షదర్శనం తస్యదానేన ॥ ౧౬ ॥ ౧౭॥ నాథేతి ॥ హేఅచ్యుత - త్వయి మే అచ్యుతా ఏకాంతికా భక్తిరస్తు॥ ౧౮॥ ఏకాంతభక్తిః పరమప్రీత్యర్థీ నేతితాం ప్రీతిం ప్రార్థయతే॥ యేతి॥ యాయాదృశీ ప్రీతిర్విషయేషు తదాసక్తానాం - సాతాదృశీ ప్రీతిర్మే హృదయాన్మాపసర్పతుమాపయాతు - హృదయే సదాతిష్ఠత్విత్యర్థః - యద్వా- హేమాపలక్ష్మీపతే సావిషయప్రీతిస్త్వామనుస్మరతో మే హృదయాత్ సర్పతు నిర్గచ్ఛతు - తత్ప్రతీతౌ సత్యాం త్వదనుస్మరణాయోగాదిత్యర్థః ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మయీతి ॥ మయి ద్వేషానుబంధ ఇత్యసహ్యాపచారః - మత్పితురితి తన్మహాహేతుః ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ అన్యానీతి ॥ త్వయి భక్తిమతో ద్వేషాదిత్యస్య శస్త్రాణి పాతితానీత్యాదినా సంబంధః - తత్సంభవం శస్త్రపాతాదినా సంభవం- అయం భాగవతాపచారః ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥

తం పాపం దేవ తస్య ప్రణశ్యతు ॥ ౨౧ ॥ శస్త్రాణి పాతితాన్యంగే క్షిప్తో యచ్చాగ్నిసంహతౌ । దంశితశ్చోరగైర్దత్తం యద్విషం మమ భోజనే ॥ ౨౨ ॥ బద్ధ్వా సముద్రే యత్ క్షిప్తో యచ్చితోఽస్మి శిలోచ్చయైః ॥ ౨౩ ॥ అన్యాని చాప్యసాధూని యాని పిత్రా కృతాని మే । త్వయి భక్తిమతో ద్వేషాదఘం తత్సంభవం చ యత్ । త్వత్ప్రసాదాత్ప్రభో సద్యస్తేన ముచ్యేత మే పితా ॥ ౨౪ ॥ శ్రీభగవానువాచ ॥ ప్రహ్లాద సర్వమేతత్తే మత్ప్రసాదాద్భవిష్యతి । అన్యం చ తే వరం దద్మి వ్రియతామసురాత్మజ ॥ ౨౫ ॥ ప్రహ్లాదః ॥ కృతకృత్యోఽస్మి భగవన్ వరేణానేన యత్త్వయి । భవిత్రీ త్వత్ప్రసాదేన భక్తిరవ్యభిచారిణీ ॥ ౨౬ ॥ ధర్మార్థకామైః కిం తస్య ముక్తిస్తస్య కరే స్థితా । సమస్తజగతాం మూలే యస్య భక్తిః స్థిరా త్వయి ॥ ౨౭ ॥ శ్రీభగవానువాచ ॥ యథా తే నిశ్చలం చేతో మయి భక్తిసమన్వితమ్ । తథా త్వం మత్ప్రసాదేన నిర్వాణం పరమాప్స్యసి ॥ ౨౮ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ ఇత్యుక్త్వాంతర్దధే విష్ణుస్తస్య మైత్రేయ పశ్యతః । స చాపి పునరాగమ్య వవందే చరణౌ పితుః ॥ ౨౯ ॥ తం పితా మూర్ధ్న్యుపాఘ్రాయ పరిష్వజ్య చ పీడితమ్ । జీవసీత్యాహ వత్సేతి బాష్పార్ద్రనయనో ద్విజ ॥ ౩౦ ॥ ప్రీతిమాంశ్చాభవత్తస్మిన్ననుతాపీ మహాసురః । గురుపిత్రోశ్చకారైవం శుశ్రూషాం సోఽపి ధర్మవిత్ ॥ ౩౧ ॥ పితర్యుపరతిం నీతే నరసింహస్వరూపిణా । విష్ణునా సోఽపి దైత్యానాం మైత్రేయాభూత్పతిస్తతః ॥ ౩౨ ॥ తద్రాజ్యభూతిం సంప్రాప్య కర్మశుద్ధికరీం ద్విజ । పుత్రపౌత్రాంశ్చ సుబహూనవాప్యైశ్వర్యమేవ చ ॥ ౩౩ ॥ క్షీణాధికారః స యదా పుణ్యపాపవివర్జితః । తదా స భగవద్ధ్యానాత్పరం నిర్వాణమాప్తవాన్ ॥ ౩౪ ॥ ఏవంప్రభావో దైత్యోఽసౌ మైత్రేయాభూన్మహామతిః । ప్రహ్లాదో భగవద్భక్తో యం త్వం మామనుపృచ్ఛసి ॥ ౩౫ ॥ యస్త్వేతచ్చరితం తస్య ప్రహ్లాదస్య మహాత్మనః । శృణోతి తస్య పాపాని సద్యో గచ్ఛంతి సంక్షయమ్ ॥ ౩౬ ॥ అహోరాత్రకృతం పాపం ప్రహ్లాదచరితం నరః । శృణ్వన్ పఠంశ్చ మైత్రేయ వ్యపోహతి న సంశయః ॥ ౩౭ ॥ పౌర్ణమాస్యామ

౨౧ ॥ ౨౨ ॥ బద్ధ్వేతి ॥ శిలోచ్చయైః పర్వతైశ్చితోఽస్మ్యాక్రాంతోఽస్మి ॥ ౨౩ ॥ అన్యానీతి ॥ తేన పాపేన మే పితా ముచ్యేత ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ ప్రీతిమానితి ॥ వైష్ణవానుభావదర్శనాత్ప్రీతిమాంశ్చ తదా తస్మిన్నభవత్ ॥ ౩౧ ॥ పితరీతి ॥ పునశ్చ కాలాంతరే బ్రహ్మశాపవశాదతిక్రోధేన తం హంతుముద్యతే తత్పితరి నృసింహరూపేణ విష్ణునా ఉపరతిం నీతే సతి - ప్రహ్లాదో దైత్యానాం పతిరభూత్ ॥ ౩౨ ॥ తదితి ॥ రాజ్యభూతిం రాజ్యలక్ష్మీం - కర్మశుద్ధికరీం భోగైః ప్రారబ్ధక్షయకరీం - ప్రాప్య ॥ ౩౩ ॥ క్షీణాధికార ఇతి ॥ క్షీణాధికారః క్షీణప్రారబ్ధకర్మా- జ్ఞానాత్పూర్వోత్తరైః పుణ్యపాపైశ్చ వర్జితః ॥ శ్రు ॥ పూర్వసర్వకర్మణాం వినాశాదశ్లేషాచ్చోత్తరేషాం తత్సుకృతదుష్కృతే విధూనుత ఇత్యాది శ్రుతేః - తదధిగమ ఉత్తరపూర్వాఘయోరశ్లేషవినాశౌ తద్వ్యపదేశాదితి న్యాయాచ్చ ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ అహోరాత్రకృతమితి ॥ అహోరాత్రం నిరంతరం యత్కృతం పాపం తత్సకృచ్ఛృణ్వన్నేవ పఠన్నేవ వా విశేషేణ సవాసనమపోహతి నిరస్యతి - న తు సంపూర్ణం శ్రుత్వా చేత్యేకదేశశ్రవణఫలోక్తిః ॥ ౩౭ ॥ పౌర్ణమాస్యామితి ॥ అమావాస్యాం అమావాస్యాయామిత్యర్థః - గోః ప్రదానం ప్రకర్షేణ దానం కురుతే సూర్యగ్రహణే ఉభయతోముఖ్యాం సువర్ణశృంగాదిసంపూర్ణదక్షిణాదిసత్పాత్రాదిస

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౩౯ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణ వ్యాఖ్యానే - విష్ణుచిత్తీయే - ప్రథమాంశే - వింశోఽధ్యాయః.

౧॥ ౨॥ ౩॥ శిష్టానాం కాశ్యపస్త్రీణాం వంశానాహ ॥ అభవన్నితి॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ స్వర్భానోరితి ॥ శ్రీహరివంశే - దనుపుత్రశతే ఉపదానవ వైశ్వానరావుక్తౌ హస్తిశిరా ఇత్యుపదానవ్యా ఉపదానవ దుహితుర్నామ - హస్తిశిరా ఇతిచ పాఠః - ఉపదానవీత్యత్ర పృథక్త్వభావశ్ఛాందసః॥ ౭॥ ఉభే ఇతి॥ మరీచిః కాశ్యపః దానవవిశేషో వా॥ ౮॥ ౯॥

మావాస్యామష్టమ్యామథవాపర్వణి । ద్వాదశ్యాం వాతదాప్నోతి గోప్రదానఫలం నరః॥ ౩౮ ॥ ప్రహ్లాదం సకలాపత్సు యథారక్షిత వాన్హరిః । తథారక్షతియ స్తస్య శృణోతి చరితం సదా ॥ ౩౯ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - ప్రథమాంశే - వింశోఽధ్యాయః

శ్రీపరాశరః॥ ప్రహ్లాదపుత్ర ఆయుష్మాన్ శిబిర్బాష్కల ఏవచ । విరోచనస్తు ప్రాహ్లాదిర్బలిర్జజ్ఞే విరోచనాత్॥ ౧ ॥ బలేః పుత్రశతం త్వాసీద్బాణజ్యేష్ఠం మహామునే। హిరణ్యాక్షసుతాశ్చాసన్ సర్వ ఏవ మహాబలాః॥ ౨॥ ఝర్ఝరశ్శకునిశ్చైవ భూతసంతాపన స్తథా। మహానాభో మహాబాహుః కాలనాభ స్తథాపరః॥ ౩॥ అభవన్దనుపుత్రాశ్చ ద్విమూర్ధాశంబర స్తథా। అయోముఖశ్శంకుశిరాః కపిలశ్శంకర స్తథా ॥ ౪ ॥ ఏకవక్త్రో మహాబాహుః తారకశ్చ మహాబలః। స్వర్భానుర్వృషపర్వాచ పులోమాచ మహాస్వనః॥ ౫ ॥ ఏతేదనుసుతాః ఖ్యాతాః విప్రచిత్తిశ్చ వీర్యవాన్॥ ౬ ॥ స్వర్భానోస్తు ప్రభాకన్యా శర్మిష్ఠా వార్షపర్వణీ। ఉపదానావీహయశిరాః ప్రఖ్యాతావరకన్యకాః॥ ౭ ॥ వైశ్వానరసుతేచోభే పులోమా కాలకాతథా। ఉభేతత్ర మహాభాగే మరీచేస్తు పరిగ్రహః॥ ౮ ॥ తాభ్యాం పుత్రసహస్రాణి షష్టిర్దానవసత్తమాః। పౌలోమాః కాలకేయాశ్చ మరీచితనయాస్స్మృతాః ॥ ౯॥ తతోఽపరే మహావీర్యాః దారుణాస్త్వతినిర్ఘృణాః। సింహికాయామథోత్పన్నా విప్రచిత్తేస్సుతాస్తథా॥ ౧౦ ॥ త్ర్యంశశ్శల్యశ్చ బలవాన్నభశ్చైవ మహాబలః। వాతాపిర్నముచిశ్చైవ ఇల్వలః ఖసృమస్తథా॥ ౧౧॥ అంధకో నరకశ్చైవ కాలనాభస్తథైవచ। స్వర్భానుశ్చ మహావీర్యో వక్త్రయోధీ మహాసురః ॥ ౧౨ ॥ ఏతేవై దానవశ్రేష్ఠా దనువంశవివర్ధనాః। ఏతేషాం పుత్రపౌత్రాశ్చ శతశోఽథ సహస్రశః ॥ ౧౩ ॥ ప్రహ్లాదస్యతు దైత్యస్య నివాతకవచాః కులే। సముత్పన్నాస్సుమహతా తపసా భావితాత్మనః॥ ౧౪ ॥ షట్సుతాస్సుమహాసత్త్వాస్తామ్రాయాః పరికీర్తితాః। శుకీశ్యేనీచ భాసీచ సుగ్రీవీ శుచిగృధ్రికాః॥ ౧౫ ॥ శుకీ

లాంగకలాపేనయత్ఫలం తత్ఫలమేతచ్చరితం పఠన్ ప్రాప్నోతీత్యర్థః॥ ౩౮ ॥ సదా శ్రవణస్యఫలమాహ ॥ ప్రహ్లాదమితి ॥ కరుణం చరణానమ్రే దారుణం పితరి ద్రుహి । ప్రహ్లాదవరదం వందే నృసింహం ఘృణిభీషణం ॥ శ్రీధరీయోయం శ్లోకః॥ ౩౯॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య- శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం- ప్రథమాంశే- వింశోఽధ్యాయః.

ప్రహ్లాదపుత్ర ఇతి॥ ప్రహ్లాదిః ప్రహ్లాదపుత్రః॥ ౧॥ బలేరితి ॥ బాణో జ్యేష్ఠో యస్మిన్ తత్ ॥ ౨॥ ఏవం తావద్దితేరదితేశ్చ వంశా ఉక్తాః - ఇదానీం క్రమప్రాప్తానాం అన్యాసాం కాశ్యపభార్యాణాం వంశానాప్తత్వాత్ - దనోర్వంశమాహ - అభవన్నితి సార్ధైర్నవభిః॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ఏత ఇతి ॥ ఏతేప్రఖ్యాతా ఇతివిశేషణేన హరివంశ మాత్స్యాదిషు దనోస్సుతశతే గణితే వైశ్వానరాదయశ్చ సూచితాః॥ ౬॥ స్వర్భానోరితి ॥ శర్మిష్ఠా వృషపర్వణః కన్యా- ఉపదానవీచహయశిరాశ్చ తస్యైవకన్యే ఇతి కేచిత్ - అన్యదీయే ఇత్యన్యే॥ శ్లో॥ వైశ్వానరసుతాయాస్తు చతస్రశ్చారుదర్శనాః॥ ఉపదానవీహయశిరాః పులోమా కాలకాతథేతి భాగవతాద్యుక్తేః॥ ౭॥ ౮॥ ౯ ॥ తత ఇతి॥ సింహికాయాం హిరణ్యకశిపోర్భగిన్యాం విప్రచిత్తేః॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩ ॥ దనుసుతాన్ సింహావలోకనేన పునరాహ ॥ ప్రహ్లాదస్యేతి ॥ భావితాత్మనః ప్రహ్లాదస్యేత్యన్వయః॥ ౧౪॥ తామ్రాయా వంశమాహ- షడిత్యాదిత్రిభిః॥ షడితి॥ సుతాః కన్యాః తా ఏవాహ - శుకీతి - సుగ్రీవీ చ శుచిశ్చ గృధ్రకాచ తాః॥ ౧౫ ॥ శుకీతి ॥ ఉలూకప్రత్యులూకకాన్ - ఉలూకాన్ - ప్ర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧౦। ౧౧। ౧౨। ౧౩। ౧౪। ౧౫ ॥ శుకీతి ॥ ఉలూకః కౌశికః - ప్రత్యులూకః కాకః - భాసీభాసాంశ్చ। ౧౬। ౧౭। ౧౮। ౧౯। ౨౦। ౨౧ । ఏలాపుత్ర ఇతి ॥ ఏతే కాద్రవేయాః సౌరసేయాశ్చ - అన్యే బహవః దందశూకాః విషోల్బణాః॥ ౨౨। గణమితి ॥ తేచ సర్వే సర్పాః దంష్ట్రిణః - తత్ర కాద్రవేయసౌరసేయేభ్యోఽన్యాన్ సర్పాస్తాంసాదాన్ స్థలజాన్పక్షిణశ్చజలజాన్దారుణాంశ్చ క్రోధవశంగణం క్రోధవశాయా వంశంవిద్ధి - క్రోధవశోగణస్త్రిధా॥ శ్లో॥ బలోగణాత్ క్రోధవశాదహీంద్ర ఇతి భాగవతోక్తేః - రక్షోగణం క్రోధవశాస్వనామానమజీజనదితి మాత్స్యోక్తేశ్చ॥ ౨౩। ౨౪। ౨౫। ౨౬। ౨౭। అథవైవస్వతమన్వంతరే ప్రజాసర్గ ఉచ్యత ఇత్యాహ ॥ వైవస్వత ఇతి॥ ౨౮ । పూర్వమితి ॥ గంధర్వాదీనాం పూర్వముత్పన్నాన్ ప్రాఙ్మన్వంతరస్థాన్ సప్తర్షీనేవ వర్తమానవారుణయజ్ఞావి

తుజనయామాస ఉలూకప్రత్యులూకకాన్। శ్యేనీ శ్యేనాంస్తథా భాసీ భాసాన్గృధ్రాంశ్చ గృధ్రకీ॥ ౧౬। శుచ్యౌదకాన్పక్షిగణాన్సుగ్రీవీతు వ్యజాయత। అశ్వానుష్ట్రాన్గర్దభాంశ్చ తామ్రావంశః ప్రకీర్తితః॥ ౧౭। వినతాయాస్తుపుత్రౌద్వౌ విఖ్యాతౌ గరుడారుణౌ। సుపర్ణః పతతాం శ్రేష్ఠో దారుణః పన్నగాశనః॥ ౧౮॥ సురసాయాం సహస్రంతు సర్పాణామమితౌజసామ్। అనేకశిరసాం బ్రహ్మన్ ఖచరాణాం మహాత్మనామ్। ౧౯ ॥ కాద్రవేయాస్తు బలినః సహస్రమమితౌజసః। సుపర్ణవశగా బ్రహ్మన్జజ్ఞిరే నైకమస్తకాః॥ ౨౦ । తేషాం ప్రధానా భద్రం తే శేషవాసుకితక్షకాః। శంఖశ్వేతౌ మహాపద్మః కంబలాశ్వతరౌ తథా। ౨౧॥ ఏలాపుత్రస్తథాకర్ణః కాకోర్టకధనంజయౌ। ఏతేచాన్యేచబహవో దందశూకా విషోల్బణాః। ౨౨ । గణం క్రోధవశం విద్ధి తేచ సర్వేచ దంష్ట్రిణః। స్థలజాః పక్షిణోఽబ్జాశ్చ దారుణాః పిశితాశనాః॥ ౨౩ । గాస్తువై జనయామాస సురభిర్మహిషీస్తథా। ఇరా వృక్షలతావల్లీతృణజాతీశ్చ సర్వశః॥ ౨౪॥ ఖసాతు యక్షరక్షాంసి మునిరప్సరసస్తథా। అరిష్టాతు మహాసత్త్వాన్ గంధర్వాన్సమజీజనత్। ౨౫॥ ఏతే కశ్యపదాయాదాః కీర్తితాః స్థాణుజంగమాః। తేషాం పుత్రాశ్చ పౌత్రాశ్చ శతశోఽథ సహస్రశః॥ ౨౬॥ ఏష మన్వంతరే సర్గో బ్రహ్మన్స్వారోచిషే స్మృతః। ౨౭॥ వైవస్వతే చ మహతి వారుణే వితతే క్రతౌ। జుహ్వానస్య బ్రహ్మణో వై ప్రజాసర్గ ఇహోచ్యతే॥ ౨౮॥ పూర్వం యత్ర తు సప్తర్షీనుత్పన్నా నేవమానవాన్। పుత్రత్వే కల్పయామాస స్వయమేవ పితామ

త్యులూకాన్ తత్ప్రతిపక్షాన్ కాకాంశ్చ - ఉలూకీతి వా పాఠః - ఉలూకాన్ప్రత్యులూకాంశ్చ సైవాజనయదిత్యర్థః - నపునరులూకీసంజ్ఞా అన్యా - తస్యా అనిర్దిష్టత్వాత్ ॥ శ్లో॥ శుకీశుకానజనయదులూకీ ప్రత్యులూకకానితి మాత్స్యోక్తేః॥ ౧౬। శుచీతి ॥ శుచ్యౌదకాన్ శుచిరేవశుచీ - సా ఔదకాన్ పక్షిగణానజాయత - సుగ్రీవీత్వశ్వాదీన జాయతేత్యర్థః - తామ్రాయా వంశః ప్రకీర్తిత ఇత్యుపసంహారః॥ ౧౭। వినతాయా ఇతి॥ గరుడం విశినష్టి సుపర్ణ ఇతి- పతతాం పక్షిణాం శ్రేష్ఠః॥ ౧౮। సురసాయామితి॥ సురసాయాం సహస్రం జజ్ఞ ఇతి శేషః । ౧౯ । కద్రావంశమాహ॥ కాద్రవేయా ఇత్యాదిత్రిభిః॥ కాద్రవేయా ఇతి - నైకమస్తకాః అనేకఫణాః॥ ౨౦। ౨౧॥ ౨౨॥ క్రోధవశాయా వంశమాహ ॥ గణమితి ॥ క్రోధవశం గణం క్రోధవశాయా జాతం విద్ధీత్యర్థః - తదనుజాన్విశినష్టి తేసర్వేచ దంష్ట్రిణో రాక్షసాస్సర్పాశ్చ । శ్లో॥ రక్షోగణం క్రోధవశాస్వనామానమజీజనత్ । దంష్ట్రిణాం నియుతం తేషాం భీమసేనాత్క్షయంగతమితి - మాత్స్యోక్తేః - బలోగణః క్రోధవశాదహీంద్ర ఇతి భాగవతోక్తేశ్చ - స్థలజాశ్చ అబ్జాశ్చ జలజాః- మాంసాశినో దారుణాః పక్షిగణాః తస్యాం జాతా ఇతి విద్ధీత్యన్వయః- సురభేరిరాయాః ఖసాయాశ్చ మునేశ్చారిష్టాయాశ్చ పంచానాం వంశానాహ - గాస్త్విత్యాదిద్వాభ్యాం॥ ౨౩। ౨౪। ౨౫। ౨౬। ౨౭। వైవస్వత ఇతి॥ వైవస్వతేత్విహ మన్వంతరే - వారుణే వరుణకర్తృకే మహతి వితతే క్రతౌ జుహ్వానస్య హోతృత్వే నవర్తమానస్య బ్రహ్మణః ప్రజాసర్గః అన్యథోచ్యతే। ౨౮ । తమేవాహ ॥ పూర్వమితి॥ యత్ర వైవస్వతే మన్వంతరే పూర్వమన్వంతరోత్పన్నాన్

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ష్ఛదాయ యత్ర మన్వంతరే ప్రజాసర్గార్థం పుత్రత్వే కల్పయామాస - తత్ర ప్రజాసర్గ ఉచ్యత ఇతి పూర్వేణాన్వయః - పితృత్వే కల్పయామాసే ఇతి పాఠే గంధర్వాదీనాం పితృత్వే ప్రవృత్తత్వ ఇత్యర్థః॥ ౨౯॥ ౩౦॥ వరేణేతి॥ వరం దదామీత్యాశ్వాసితవాన్॥ ౩౧॥ ౩౨॥ శక్రమితి॥ శౌచినీమాతోస్య యుక్తశౌచవతీ - తత్ర హ్యుక్తం॥ శ్లో॥ సంధ్యాయాం నైవ భోక్తవ్యం గర్భిణ్యా వరవర్ణిని। న స్థాతవ్యం న గంతవ్యం వృక్షమూలేషు సర్వదా॥ వర్జయేత్కలహం లోకే గాత్రభంగం తథైవ చ। నోన్ముక్తకేశీ తిష్ఠేచ్చ నాశుచిస్స్యాత్కదాచనేతి॥ శౌచినీ ధారయిష్యసీతి చ పాఠః॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ తస్యాశ్చేతి॥ ఊనే అసమాప్తకాలే॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యా

హః॥ గంధర్వభోగిదేవానాం దానవానాం చ సత్తమ॥ ౨౯॥ దితిర్వినష్టపుత్రా వై తోషయామాస కాశ్యపమ్। తయారాధితస్సమ్యక్ కాశ్యపస్తపతాం వరః॥ ౩౦॥ వరేణ ఛందయామాస సా చ వవ్రే తతో వరమ్। పుత్రమింద్రవధార్థాయ సమర్థమమితౌజసమ్॥ ౩౧॥ స చ తస్యై వరం ప్రాదాద్భార్యాయై మునిసత్తమః। దత్వా చ వరమవ్యగ్రః కాశ్యపస్తామువాచ హ॥ ౩౨॥ శక్రం పుత్రో నిహంతా తే యది గర్భం శరచ్ఛతమ్। సమాహితాతిప్రయతా శుచినీ ధారయిష్యసి॥ ౩౩॥ ఇత్యేవముక్త్వా తాం దేవీం సంగతః కాశ్యపో మునిః। దధార సాపి తం గర్భం సమ్యక్ శౌచసమన్వితా॥ ౩౪॥ గర్భమాత్మవధార్థాయ జ్ఞాత్వా తం మఘవానపి। శుశ్రూషుస్తామథాగచ్ఛద్వినయాదమరాధిపః॥ ౩౫॥ తస్యాశ్చైవాంతరప్రేప్సురతిష్ఠత్పాకశాసనః। ఊనే వర్షశతే చాస్య దదర్శాంతరమాత్మవాన్॥ ౩౬॥ అకృత్వా పాదశౌచం తు దితిశ్శయనమావిశత్। నిద్రామాహారయామాస తస్యాః కుక్షిం ప్రవిశ్య సః॥ వజ్రపాణిర్మహాగర్భం తం చిచ్ఛేదాథ సప్తధా॥ ౩౭॥ సపాట్యమానో వజ్రేణ ప్రరురోదాతిదారుణమ్। మా రోదీరితి తం శక్రః పునః పునరభాషత॥ ౩౮॥ సోభవత్సప్తధా గర్భస్తమింద్రః కుపితః పునః। ఏకైకం సప్తధా చక్రే వజ్రేణారివిదారిణా॥ ౩౯॥ మరుతో నామ దేవాస్తే బభూవురతివేగినః। యదుక్తం వై మఘవతా తేనైవ మరుతోభవన్॥ దేవా ఏకోనపంచాశత్సహాయా వజ్రపాణినః॥ ౪౦॥

ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - ప్రథమాంశే - ఏకవింశోధ్యాయః.

దేవ సప్తఋషీన్ గంధర్వాదీనాం పితామహో బ్రహ్మా పుత్రత్వే ప్రజాసర్గాధికారే కల్పయామాస - న త్వన్యాన్ ససర్జ - స్వయం తద్వృష్ట్వా వ్యాపృతత్వాత్ - పితృత్వే కల్పయామాసేతి పాఠే గంధర్వాదీనాం పితృత్వే తత్సృష్టౌ న్యయుంక్తేత్యర్థః॥ ౨౯॥ అతః కాశ్యపాదిభ్యో దేవదానవాదయః పూర్వం జాతాః - వైవస్వతమన్వంతరే సప్తఋషిభ్యో జాతా ఇత్యుక్తం భవతి - ఏకోనపంచాశన్మరుతో దేవా అపి దితేః పుత్రా బభూవురితి కథాపూర్వకమాహ - దితిరిత్యాదియావత్సమాప్తి॥ ౩౦॥ వరేణేతి॥ ఛందయామాస ప్రలోభితవాన్॥ ౩౧॥ ౩౨॥ శక్రమితి॥ సమాహితా శ్రీవిష్ణుధ్యానపరా - శుచినీ శౌచవతీ సతీ - శరచ్ఛతం యది గర్భం ధారయిష్యసి - తర్హి తవ పుత్రశ్శక్రం నిహనిష్యతి - శౌచాదినియమవైకల్యే తు విష్ణుధ్యానశుద్ధచిత్తాయాః దేవబంధురమరః పుత్రో భవిష్యతీతి గూఢాభిప్రాయః - శౌచాదినియమాశ్చ మాత్స్యే ప్రోక్తాః॥ శ్లో॥ సంధ్యాయాం నైవ భోక్తవ్యం గర్భిణ్యా వరవర్ణిని। న స్థాతవ్యం న గంతవ్యం వృక్షమూలేషు సర్వదా॥ వర్జయేత్కలహం లోకే గాత్రభంగం తథైవ చ। నోన్ముక్తకేశీ తిష్ఠేచ్చ నాశుచిస్స్యాత్కదాచనేత్యాద్యాః - శ్రీమద్భాగవతే చ - న హింస్యాత్సర్వభూతాని న శపేన్నానృతం వదేదిత్యాద్యాః॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ తస్యాశ్చేతి॥ అంతరం ప్రేప్సుః రశౌచాదికాలం దిదృక్షుః॥ ౩౬॥ అంతరమేవాహ॥ అకృత్వేతి॥ ఆహారయామాస నీతవతీ॥ ౩౭॥ స ఇతి॥ పాట్యమానః ఛిద్యమానః॥ ౩౮॥ ౩౯॥ మరుత ఇతి॥ యదుక్తం మా రోదీరితి తేన మరుతో భవన్నిత్యక్షరసామ్యాన్నిరుక్తిః - వజ్రోపలక్షితః పాణిః వజ్రపాణిః సోస్యాస్తీతి వజ్రపాణీ తస్య - వ్రీహ్యాదిభ్యశ్చేతి ఇనిప్రత్యయః॥ ౪౦॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్యే - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - ప్రథ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఖ్యానే - విష్ణుచిత్తీయే - ప్రథమాంశే - ఏకవింశోఽధ్యాయః.

అథపితామహః పృథోరభిషేకానన్తరం పూర్వసృష్టానామాధిపత్యవిభాగం తన్మర్యాదాస్థాపనార్థమకరోదిత్యాహ॥ యదేతి॥ తతః కాలాదారభ్య॥ ౧॥ నక్షత్రేతి॥ రాజ్యే ఆధిపత్యే॥ ౨॥ రాజ్ఞామితి॥ విష్ణుమిన్ద్రానుజం॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ఏత ఇతి॥ యేచాన్యే కాశ్యపాద్యాః॥ ౧౬॥ ౧౭॥

శ్రీపరాశరః॥ యదాభిషిక్తస్స పృథుః పూర్వం రాజ్యే మహర్షిభిః। తతః క్రమేణ రాజ్యాని దదౌ లోకపితామహః॥ ౧॥ నక్షత్రగ్రహవిప్రాణాం వీరుధాం చాప్యశేషతః। సోమం రాజ్యే న్యధాత్ బ్రహ్మా యజ్ఞానాం తపసామపి॥ ౨॥ రాజ్ఞాం వైశ్రవణం రాజ్యే జలానాం వరుణం తథా। ఆదిత్యానాం పతిం విష్ణుం వసూనామథ పావకమ్॥ ౩॥ ప్రజాపతీనాం దక్షం తు వాసవం మరుతామపి। దైత్యానాం దానవానాం చ ప్రహ్లాదమధిపం దదౌ॥ ౪॥ పితౄణాం ధర్మరాజానం యమం రాజ్యేఽభ్యషేచయత్। ఐరావతం గజేన్ద్రాణామశేషాణాం పతిం దదౌ॥ ౫॥ పతత్రిణాం చ గరుడం నాగానామపి వాసుకిమ్। ఉచ్చైశ్శ్రవసమశ్వానాం వృషభం తు గవామపి॥ ౬॥ మృగాణాం చైవ సర్వేషాం రాజ్యే సింహం దదౌ ప్రభుః। శేషం తు దన్దశూకానామకరోత్పతిమవ్యయః॥ ౭॥ హిమాలయం స్థావరాణాం మునీనాం కపిలం మునిమ్। నఖినాం దంష్ట్రిణాం చైవ మృగాణాం వ్యాఘ్రమీశ్వరమ్॥ ౮॥ వనస్పతీనాం రాజానం ప్లక్షమేవాభ్యషేచయత్। ఏవమేవాన్యజాతీనాం ప్రాధాన్యేనాకరోత్ప్రభుః॥ ౯॥ ఏవం విభజ్య రాజ్యాని దిశాం పాలాననన్తరమ్। ప్రజాపతిపతిర్బ్రహ్మా స్థాపయామాస సర్వతః॥ ౧౦॥ పూర్వస్యాం దిశి రాజానం వైరాజస్య ప్రజాపతేః। దిశాపాలం సుధన్వానమాత్మజం సోఽభ్యషేచయత్॥ ౧౧॥ దక్షిణస్యాం దిశి తథా కర్దమస్య ప్రజాపతేః। పుత్రం శఙ్ఖపదం నామ రాజానం సోఽభ్యషేచయత్॥ ౧౨॥ పశ్చిమాయాం దిశి తథా రజసః పుత్రమచ్యుతమ్। కేతుమన్తం మహాత్మానం రాజానమభిషిక్తవాన్॥ ౧౩॥ తథా హిరణ్యరోమాణం పర్జన్యస్య ప్రజాపతేః। ఉదీచ్యాం దిశి దుర్ధర్షం రాజానమభ్యషేచయత్॥ ౧౪॥ తైరియం పృథివీ సర్వా సప్తద్వీపా సకాననా। యథాప్రదేశమద్యాపి ధర్మతః పరిపాల్యతే॥ ౧౫॥ ఏతే సర్వే ప్రవృత్తస్య స్థితౌ విష్ణోర్మహాత్మనః। విభూతిభూతా రాజానో యే చాన్యే మునిసత్తమ॥ ౧౬॥ యే భవిష్యన్తి యే భూతాస్సర్వభూతేశ్వరా ద్విజ। తే సర్వే సర్వభూతస్య విష్ణోరంశసముద్భవాః॥ ౧౭॥ యే తు దేవాధిపతయో యే చ దైత్యాధిపాస్తథా। దానవానాం చ యే నాథా యే నాథాః పిశితాశినామ్॥ ౧౮॥ పశూనాం యే చ పతయః పతయో యే చ పక్షిణామ్। మనుష్యాణాం చ పతయో నాగానాం చాధిపాశ్చ యే॥ ౧౯॥ వృక్షాణాం పర్వతానాం చ గ్రహాణాం చాధిపాశ్చ యే। అతీతా వర్తమానాశ్చ యే భవి

మాంశే - ఏకవింశోఽధ్యాయః.

ఏవం తావద్దేవాదీనాం సృష్టిరుక్తా - ఇదానీం తత్తదధిపతికథనముఖేన విష్ణోర్విభూతిం వక్తుమాహ॥ యదేత్యాదినా యావత్సమాప్తిః॥ ౧॥ నక్షత్రేతి॥ నక్షత్రాదీనాం తపోఽన్తానాం రాజ్యే సోమం దదౌ॥ నక్షత్రాదీనాం తపోఽన్తానాం రాజ్యే సోమం పతిమతనోదిత్యర్థః॥ ౨॥ రాజ్ఞామితి॥ రాజ్ఞాం రాజ్యే వైశ్రవణం కుబేరం న్యధాదిత్యనుషఙ్గః॥ ౩॥ ప్రజాపతీనామితి॥ మరుతాం అదితిపుత్రాణాం వాసవం త్వధిపతిం దదౌ॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ మృగాణామితి॥ సింహమీశ్వరం పతిం॥ శేషం తు నాగరాజానం మృగాణాం సింహమీశ్వరమితి చ పాఠః॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ఏవమితి॥ దిశాపాలాన్ దిక్పాలాన్॥ ౧౧॥ ౧౨॥ పశ్చిమాయామితి॥ అచ్యుతమితి కేతుమతో విశేషణం॥ ౧౩॥ తథేతి॥ పర్జన్యస్య ప్రజాపతేః పుత్రమిత్యనుషఙ్గః॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ఉక్తానామనుక్తానాం చ - తత్తత్పతీనాం భగవద్విభూతిత్వమాహ - ఏత ఇత్యాదిసార్ధైః పంచభిః॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧౮| ౧౯| ౨౦|| నహీతి || పాలనసామర్థ్యే సర్వేశ్వరత్వం హేతుః| ౨౧|| పాలనవత్సృష్టిసంహారయోరపి తస్యైవ సామర్థ్యమిత్యాహ || సృజతీతి| ౨౨ | ౨౩ || ఏకేనేతి || అవ్యక్తమూర్తిమానవ్యక్తస్వరూపః- మరీచిమిశ్రాః మరీచిసహితాః|| ౨౪|| కాల ఇతి || రజోగుణో యస్యస రజోగుణః|| ౨౫|| ౨౬| ౨౭| ౨౮| ౨౯ || వినాశమితి || సార్వకాలికీ ప్రతికల్పంభావినీ | ౩౦| ౩౧| ౩౨| ౩౩| ౩౪| ౩౫|| ౩౬| ౩౭ || ఏతదుక్తం భవతీత్యాహ || యత్కించిదితి || సంభూతావితి నిమిత్తసప్తమీ- కార్యోత్పత్తినిమిత్తం హి కారణాధిష్ఠానేన హరేస్తత్తత్తనుత్వం||౩౮||

ష్యంతిచాపరే || తే సర్వే సర్వభూతస్య విష్ణోరంశసముద్భవాః | ౨౦ | నహిపాలనసామర్థ్యమృతే స
ర్వేశ్వరం హరిమ్ | స్థితౌ స్థితం మహాప్రాజ్ఞ భవత్యన్యస్య కస్యచిత్ | ౨౧ | సృజత్యేష జగత్సృష్టౌ స్థితౌ
పాతి సనాతనః | హంతి చైవాంతకత్వేన రజస్సత్త్వాదిసంశ్రయః || ౨౨ || చతుర్విభాగస్సంసృష్టౌ చతు
ర్ధా సంస్థితః స్థితౌ | ప్రళయం చ కరోత్యంతే చతుర్భేదో జనార్దనః|| ౨౩|| ఏకేనాంశేన బ్రహ్మాసౌ భవ
త్యవ్యక్తమూర్తిమాన్ | మరీచిమిశ్రాః పతయః ప్రజానామన్య భాగశః || ౨౪ | కాలస్తృతీయస్త
స్యాంశస్సర్వభూతాని చాపరః | ఇత్థం చతుర్ధా సంసృష్టౌ వర్తతేఽసౌ రజోగుణః|| ౨౫| ఏకాంశేనాస్థితో
విష్ణుః కరోతి పరిపాలనమ్ | మన్వాదిరూపీ చాన్యేన కాలరూపోఽపరేణ చ | ౨౬ || సర్వభూతేషు చాన్యేన
సంస్థితః కురుతే స్థితిమ్ | సత్త్వగుణమాశ్రిత్య జగతః పురుషోత్తమః|| ౨౭| ఆశ్రిత్య తమసో వృత్తిమంత
కాలే తథా ప్రభుః | రుద్రస్వరూపో భగవానేకాంశేన భవత్యజః | ౨౮ || అగ్న్యంతకాదిరూపేణ భాగే
నాన్యేన వర్తతే | కాలస్వరూపో భాగోఽన్యస్సర్వభూతాని చాపరః | ౨౯ | వినాశం కుర్వతస్తస్య చతు
ర్ధైవం మహాత్మనః | విభాగకల్పనా బ్రహ్మన్ కథ్యతే సార్వకాలికీ | ౩౦ | బ్రహ్మా దక్షాదయః కాలస్త
థైవాఖిలజంతవః | విభూతయో హరేరేతా జగతస్సృష్టిహేతవః|| ౩౧ | విష్ణుర్మన్వాదయః కాలస్స
ర్వభూతాని చ ద్విజ | స్థితేర్నిమిత్తభూతస్య విష్ణోరేతా విభూతయః|| ౩౨ | రుద్రః కాలాంతకాద్యాశ్చ
సమస్తాశ్చైవ జంతవః | చతుర్ధా ప్రళయాయైతా జనార్దనవిభూతయః | ౩౩ | జగదాదౌ తథా మ
ధ్యే సృష్టిరా ప్రళయాద్ద్విజ | ధాత్రా మరీచిమిశ్రైశ్చ క్రియతే జంతుభిస్తథా| ౩౪|| బ్రహ్మా సృజత్యా
దికాలే మరీచిప్రముఖాస్తథా | ఉత్పాదయంత్యపత్యాని జంతవశ్చ ప్రతిక్షణమ్|| ౩౫|| కాలేన న వినా బ్ర
హ్మా సృష్టినిష్పాదకో ద్విజ | న ప్రజాపతయస్సర్వే న చైవాఖిలజంతవః|| ౩౬|| ఏవమేవ విభాగోఽయం స్థితా
వప్యుపదిశ్యతే | చతుర్ధా దేవదేవస్య మైత్రేయ ప్రళయే తథా| ౩౭ | యత్కించిత్సృజ్యతే యేన స
త్త్వజాతేన వై ద్విజ | తస్య సృజ్యస్య సంభూతౌ తత్సర్వం వై హరేస్తనుః|| ౩౮ | హంతి యావత్క్వచి

౧౬||౧౭||౧౮|౧౯|౨౦|నహీతి|| నహీత్యేష ఏవ ముఖ్య ఇత్యర్థః||౨౧||సృష్ట్యాదికర్తా స ఏవేత్యాహ|| సృజత్యేష ఇతి|| ౨౨|| తదేవ సృష్ట్యాదికర్తృత్వం చతుర్ధా విభజతి చతుర్విభాగ ఇత్యాద్యష్టభిః || చతుర్విభాగ ఇతి || సంసృష్టౌ సమ్యక్సృష్టౌ - చతుర్విభాగస్సన్నితి క్వచిత్పాఠః|| ౨౩|| ౨౪ || కాల ఇతి || రజ ఏవ గుణో యస్యస రజోగుణః|| ౨౫ || ౨౬|| ౨౭|| ౨౮|| ౨౯|| వినాశమితి|| సార్వకాలికీ సర్వకల్పగతా||౩౦|| ఏతే బ్రహ్మాదయో దేవవిభూతయ ఇత్యాహ|| బ్రహ్మేత్యాదిత్రిభిః|| ౩౧|| ౩౨|| ౩౩ || బ్రహ్మాదిభగవద్విభూతీనాం కాలభేదేన ప్రవృత్తత్వమాహ - జగదాదావిత్యాదిద్వాభ్యాం|| ౩౪|| ౩౫|| కాలాఖ్యవిభూతేస్తు సర్వదా సృష్టినిమిత్తత్వమాహ || న కాలేనేతి|| ౩౬|| ఏతదేవ స్థితిప్రళయయోరప్యతిదిశతి || ఏవమేవేతి|| ౩౭|| ఉత్పాదయంత్యపత్యానీత్యపత్యగ్రహణం సృజ్యమాత్రోపలక్షణమితి దర్శయన్నాహ || యత్కించిదితి|| సత్త్వజాతేన ప్రాణిమాత్రేణ - పాలనేప్యేతద్ద్రష్టవ్యం | ౩౮| ౩౯|

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౩౯ ॥ ఏవమితి ॥ సమస్తస్య దేవో జనార్దన ఇత్యన్వయః ॥ ౪౦ ॥ త్రిగుణవశ్యం రూపం నిగమయతి సృష్టిస్థిత్యేత్యారభ్య గుణప్రవృత్త్యేత్యంతేన ॥ సృష్టీతి ॥ సృష్ట్యాదికాలేషు గుణప్రవృత్త్యా త్రిధాభూతః ఏవముక్తప్రకారేణ చతుర్భేదో వర్తతే - పరమమిత్యాది - పరమం విరించాదిపదాత్ - అగుణం గుణమయప్రకృతివియుక్తం - మహత్ అవ్యక్తాత్ - సృష్టిస్థిత్యంతకాలేష్వితి చ పాఠః ॥ ౪౧ ॥ తచ్చేతి ॥ జ్ఞానమయం జ్ఞానప్రచురం - వ్యాపి జ్ఞానేన - స్వసంవేద్యం స్వయంప్రకాశం - ఏవంభూతం యత్పదం - పద్యత ఇతి పదం ముక్తస్వరూపం - తచ్చతుష్ప్రకారం - తదపి తస్య పరమాత్మనః స్వరూపమిత్యన్వయః - అత్ర స్వరూపశబ్దో రూపవచనః - స్వం రూపం హి స్వరూపం ॥ ౪౨ ॥ ౪౩ ॥ తస్య చాతుర్విధ్యం దర్శయితుముపక్రమతే మైత్రేయేత్యాదిభిః ॥ మైత్రేయేతి ॥ యత్కారణం తత్సాధనం - యత్సాధయితుమభిమతం తత్సాధ్యం ॥ ౪౪ ॥ యోగిన ఇతి ॥ పరమం బ్రహ్మ ముక్తస్వరూపం - సర్వం బ్రహ్మమయో హరిరితి వచనాత్ ప్రకృతిపురుషయోరపి బ్రహ్మత్వం - తదపేక్షయా ముక్తస్వరూపస్య పరమబ్రహ్మత్వం ॥ ౪౫ ॥ సాధనాలంబనమితి ॥ సాధనాలంబనం జ్ఞానం యోగశాస్త్రజన్యం ప్రాణాయామాదిసాధనవిషయం జ్ఞానం - స ప్రథమో భేదః ॥ ౪౬ ॥ యుంజత

కించిద్భూతం స్థావరజంగమమ్ । జనార్దనస్య తద్రౌద్రం మైత్రేయాంతకరం వపుః ॥ ౩౯ ॥ ఏవమేష జగత్స్రష్టా జగత్పాతా తథా జగత్ । జగద్భక్షయితా దేవస్సమస్తస్య జనార్దనః ॥ ౪౦ ॥ సర్గస్థిత్యంతకాలేషు త్రిధైవం సంప్రవర్తతే । గుణప్రవృత్త్యా పరమం పదం తస్యాగుణం మహత్ ॥ ౪౧ ॥ తచ్చ జ్ఞానమయం వ్యాపి స్వసంవేద్యమనూపమమ్ । చతుష్ప్రకారం తదపి స్వరూపం పరమాత్మనః ॥ ౪౨ ॥ మైత్రేయః ॥ చతుష్ప్రకారతాం తస్య జ్ఞానభూతస్య వై మునే । త్వమాచక్ష్వ యథాన్యాయం యదుక్తం పరమం పదమ్ ॥ ౪౩ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ మైత్రేయ కారణం ప్రోక్తం సాధనం సర్వవస్తుషు । సాధ్యం చ వస్త్వభిమతం యత్సాధయితుమాత్మనః ॥ ౪౪ ॥ యోగినో ముక్తికామస్య ప్రాణాయామాదిసాధనమ్ । సాధ్యం చ పరమం బ్రహ్మ పునర్నావర్తతే యతః ॥ ౪౫ ॥ సాధనాలంబనం జ్ఞానం ముక్తయే యోగినాం హి యత్ । స భేదః ప్రథమస్తస్య జ్ఞానభూతస్య వై మునే ॥ ౪౬ ॥ యుంజతః క్లేశముక్త్యర్థం సాధ్యం యద్బ్రహ్మ

ఉక్తం బ్రహ్మాదీనాం విష్ణువిభూతిత్వముపసంహరన్నాహ ॥ ఏవమిత్యాదిద్వాభ్యాం ॥ ౪౦ ॥ సర్గేతి ॥ గుణప్రవృత్త్యా గుణానాం క్షోభేన - త్రివిధం బ్రహ్మాదిరూపం - సృష్ట్యాదౌ సంప్రవర్తతే - తస్య తు పరమం పదమగుణం - తతో మహత్ పూర్ణం ॥ ౪౧ ॥ స్వరూపప్రకారోపదేశార్థం చాతుర్విధ్యముపక్షిపతి ॥ తచ్చేతి ॥ ౪౨ ॥ అగుణస్య జ్ఞానమయస్య చ నిర్భేదత్వాత్ కథం చాతుర్విధ్యమిత్యాశంక్య పృచ్ఛతి మైత్రేయః ॥ చతుష్ప్రకారతామితి ॥ ౪౩ ॥ నిర్గుణబ్రహ్మప్రాప్తేః ప్రాగేవ తత్ప్రాప్త్యుపాయభూతసాధనాద్యాలంబనమనోవృత్త్యభివ్యంగ్యావస్థాభేదాత్ జ్ఞానస్య చాతుర్విధ్యం న స్వరూపేణేతి వక్తుమాహ - మైత్రేయేత్యాద్యష్టభిః ॥ మైత్రేయేతి ॥ సర్వేష్వపి వస్తుషు యత్కారణం తత్సాధనం ప్రోక్తం - యచ్చాత్మనస్సాధయితుమభిమతం వస్తు తత్సాధ్యం ప్రోక్తమిత్యన్వయః ॥ ౪౪ ॥ యోగిన ఇతి ॥ ప్రస్తుతముక్తికామస్య యోగినో ముక్తేః ప్రాణాయామాదిసాధనం ప్రాణాయామః ఆదిశ్చిత్తైకాగ్ర్యద్వారేణ కారణం యస్య దేహాత్మవివేకస్య తత్ప్రాణాయామాది ముక్తిసాధనం - దేహాత్మవివేకరూపత్వంపదార్థశుద్ధిం వినా మలక్లేశసంభవాత్ - సాధ్యం చ తత్పదలక్ష్యం పరబ్రహ్మ - నిత్యసుఖాత్మకత్వాత్ ॥ ౪౫ ॥ తతః కిమత ఆహ ॥ సాధనేతి ॥ సాధనం దేహాద్యాత్మవివేకతా త్వంపదార్థశుద్ధిః - తదాలంబనం శుద్ధత్వంపదార్థవిషయం యద్జ్ఞానం - స ఏవ చతుర్భేదజ్ఞానభూతస్య బ్రహ్మణః ప్రథమో భేదః ॥ ౪౬ ॥ యుంజత ఇతి ॥ క్లేశముక్త్యర్థం యుంజతో యోగమభ్యస్యతో యోగినో యత్సాధ్యం బ్రహ్మ తద్విషయం సచ్చిదానందబ్రహ్మేతి తత్పదలక్ష్యా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

ఇతి॥ తదాలంబనవిజ్ఞానం సాంఖ్యజన్యం ప్రకృతివివిక్తాత్మవిషయం విశిష్టజ్ఞానం॥ ౮౬॥ ఉభయోరితి॥ అవిభాగేన సంయోగేన సాధ్యసాధనభావసంబంధేన-అద్వైతమయం సురనరాదిద్వైతరహితాత్మవిషయతయా తత్ప్రచురం విజ్ఞానం ధ్యానం॥ ౮౭॥ జ్ఞానత్రయస్యేతి॥ ఉక్తస్య జ్ఞానత్రయస్య సాధనజ్ఞానత్వాదిరూపో యో విశేషః - తస్య నిరాకరణముపరామః - యస్య ద్వారం దర్శితాత్మస్వరూపవత్ తత్ ఆత్మావలోకనరూపం జ్ఞానం చతుర్థో భాగ ఇత్యనుషంగః॥ ౮౯॥ వినిష్పన్నసమాధేరితరపరామర్శస్యాత్మావలోకనవిరోధిత్వాత్తన్నిరాకరణం ద్వారమిత్యుక్తం - దర్శితాత్మస్వరూపవదిత్యుక్తస్యాత్మావలోకనస్య విషయమాత్మస్వరూపం దర్శయతి॥ నిర్వ్యాపారమితి॥ నిర్వ్యాపారం సాధనానుష్ఠానరహితం - అనాఖ్యేయం రూపవర్ణాదీనామగోచరస్వరూపం - వ్యాప్తిమాత్రం - మాత్రశబ్దోవధారణే వ్యాప్తమేవ అసంకుచితమిత్యర్థః - అనుపమమేవానౌపమం - అనౌపమమితిచ పాఠః - ఆత్మసంబోధవిషయం స్వజ్ఞానగమ్యం - సత్తామాత్రం అపక్షయాదిరహితం సత్తైకగుణకం - అలక్షణం స్త్రీత్వాదిరహితం లింగజ్ఞానాగమ్యమితి వా॥ ౯౦॥ ప్రశాంతమితి॥ ప్రశాంతం అశనాయాదిషడూర్మిరహితం- శుద్ధం కర్మరహితం - దుర్విభావ్యం అరూపాదిమత్త్వాత్ అతర్క్యమితి వా - విష్ణోరూపం బ్రహ్మసంజ్ఞితం - తద్జ్ఞానమేవముక్తం - అత్ర యోగినామంతిమప్రత్యయేనావశ్యం భావ్యం॥ ౯౧॥ అన్యథా పునరావృత్తేరిత్యాహ॥ తత్రేతి॥ తత్ర నిర్వ్యాపారమిత్యాదినోక్తే నిజస్వరూపే అన్యజ్ఞాననిరోధేనాంతిమప్రత్యయబలాత్ యే లయముపాధివియోగం యాంతి -

> యోగినః। తదాలంబనవిజ్ఞానం ద్వితీయోంశో మహామునే॥ ౮౬॥ ఉభయోస్త్వవిభాగేన సాధ్యసాధనయోర్హి యత్। విజ్ఞానమద్వైతమయం తద్భాగోన్యో మయోదితః॥ ౮౭॥ జ్ఞానత్రయస్య వై తస్య విశేషో యో మహామునే। తన్నిరాకరణద్వారదర్శితాత్మస్వరూపవత్॥ ౮౯॥ నిర్వ్యాపారమనాఖ్యేయం వ్యాప్తిమాత్రమనూపమమ్। ఆత్మసంబోధవిషయం సత్తామాత్రమలక్షణమ్॥ ౯౦॥ ప్రశాంతమభయం శుద్ధం దుర్విభావ్యమసంశ్రయమ్। విష్ణోర్జ్ఞానమయస్యోక్తం తద్జ్ఞానం బ్రహ్మసంజ్ఞితమ్॥ ౯౧॥ తత్రాజ్ఞాననిరోధేన యోగినో యాంతి యే లయమ్। సంసారకర్షణోప్తౌ తే యాంతి నిర్బీజతాం

ర్థః - విశేషేణ జ్ఞానం విజ్ఞానం ద్వితీయోంశః॥ ౮౬॥ ఉభయోరితి॥ ఉభయోస్త్వవిభాగేన పరస్పరైక్యేన బ్రహ్మైవాహమహమేవ బ్రహ్మేతి విశేషం యత్ జ్ఞానం - సోన్యస్తృతీయో భాగో మయోదితః॥ ౮౭॥ జ్ఞానత్రయస్యేతి॥ ఏతస్య తత్త్వంపదార్థతదైక్యవిషయస్య జ్ఞానత్రయస్య యో విశేషో దేహాదివిలక్షణోహమితి సచ్చిదానందరూపం బ్రహ్మేతి బ్రహ్మాహమితి చ యస్తత్ర విశేషాంశః తస్య నిరాకరణం పరిత్యాగస్తద్ద్వారేణ దర్శితం యన్నిర్విశేషమాత్మస్వరూపం తద్వత్తదేకాకారసమాధ్యవస్థం విష్ణోర్జ్ఞానమయస్య పరమపదాఖ్యం జ్ఞానం చతుర్థముక్తమితి తృతీయేనాన్వయః॥ ౮౯॥ తదేవ ద్వాదశభిః పదైర్విశినష్టి॥ నిర్వ్యాపారమితి॥ నిర్వ్యాపారం ధ్యానాదిసర్వవ్యాపారశూన్యం - అత ఏవానాఖ్యేయం నిర్దేశానర్హం - కింతు వ్యాప్తిమాత్రం మనసో బ్రహ్మాకారతామాత్రరూపం - అనూపమం నిరుపమం - సర్వజ్ఞానవిలక్షణత్వాత్ - తదేవాహ- ఆత్మనస్సంబోధః ప్రకాశస్తద్విషయం స్వప్రకాశమిత్యర్థః తత్రాపి సత్తామాత్రమాత్మస్వరూపభూతసత్యజ్ఞానానందాదివిశేషశూన్యం - తత్ర హేతురలక్షణం లక్ష్యతే నేనేతి లక్షణం మనోవృత్తిస్తద్రహితం - తదుక్తం యోగప్రదీపే॥ శ్లో॥ మనసో వృత్తిశూన్యస్య బ్రహ్మాకారతయా స్థితిః। యాసంప్రజ్ఞాతనామాసౌ సమాధిరభిధీయత ఇతి॥ ౯౦॥ ప్రశాంతమితి॥ మనోవృత్త్యభావాదేవ ప్రశాంతం రాగాదిశూన్యం - అత ఏవాభయం - ద్వైతాస్ఫూర్తేః - శుద్ధం నిర్విషయం - అత ఏవ దుర్విభావ్యమవితర్క్యం - నిర్విషయత్వాదేవాసంశ్రయమాశ్రయశూన్యం - అసంశ్రితమితి పాఠేపి స ఏవార్థః - వృత్తిప్రతియోగిత్వాదాశ్రయవిషయయోః - తదుక్తం కాపిలయోగే॥ శ్లో॥ ముక్తాశ్రయం యర్హి నిర్విషయం విరక్తం నిర్వాణమృచ్ఛతి మనస్సహసా యథార్చిః॥ ఆత్మానమత్ర పురుషావ్యవధానమేకమన్వీక్షతే ప్రతినివృత్తగుణప్రవాహమితి॥ ౯౧॥ ఏవంభూతజ్ఞానస్వరూపే లీనాః కృతార్థా భవంతీత్యాహ॥ తత్రేతి॥ తత్ర చతుర్థజ్ఞానస్వరూపే బ్రహ్మణి- అజ్ఞాననిరోధేనావిద్యా

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఆవిర్భూతస్వరూపా భవంతీత్యర్థః - కృష్యత ఇతి కర్షణం కేదారః - సంసారకేదారేషు ప్తాసస్యావాపే వితుషవ్రీహి
వదబీజతాం యాంతి॥ ౫౨॥ అథ భగవతస్స్వరూపమాహ॥ ఏవమిత్యాదినా॥ ఏవమితి॥ ముక్తస్యోక్తం నిర్వ్యాపా
రత్వాద్యతిదిశ్యతే॥ (శ్రు)॥ నిరంజనః పరమం సామ్యముపైతీత్యాది శ్రుతేః - అస్య నిత్యశుద్ధత్వ సర్వాత్మత్వ పూ
ర్ణత్వ హేయరాహిత్యాని ప్రకృతిబద్ధముక్తేభ్యో విశేషః॥ ౫౩॥ తద్బ్రహ్మేతి॥ యోగీ భగవద్యోగీ - అస్యాప్యం
తిమప్రత్యయబలేన భగవతి లీనవృత్తిర్ద్రష్టవ్యా॥ ౫౪॥ బ్రహ్మణః పూర్వోక్తం రూపద్వయం ప్రపంచయతి॥ ద్వేరూపే
ఇతి॥ మూర్తం సశరీరం బ్రహ్మాదిజీవజాతం - అమూర్తమశరీరం ముక్తరూపం - అత ఏవాక్షరత్వం - సర్వభూతే
ష్వవస్థితే॥ (శ్రు)॥ దారుణ్యగ్నిః స చానంత్యాయ కల్పత ఇత్యాదేః॥ ౫౫॥ అక్షరమితి॥ ఇదం రూపద్వయం పరబ్రహ్మ
ణః శక్తిరితి చోచ్యత ఇత్యాహ॥ ఏకదేశేతి॥ అత్ర ఏకదేశస్థితస్య విస్తారిణీతి విశేషణాభ్యాం ప్రభాప్రభావతోర్వై
లక్షణ్యం దర్శితం - అనేన పరస్మాద్బ్రహ్మణః ప్రభారూపస్య జగతో వైలక్షణ్యం సిద్ధం - భాష్యకారేణ ప్రకాశాది
వత్తు నైవం పర ఇత్యస్మిన్ సూత్రే ప్రభాప్రభావతోరర్థాంతరత్వం సమర్థితం - అత్ర జగచ్ఛబ్దేనాచిద్విశిష్టస్య జీవ
స్య ముక్తస్య చ గ్రహణం॥ ౫౬॥ శక్తిభూతస్య బ్రహ్మాదిస్థావరాంతస్య జగతో జ్ఞానాదిషు తారతమ్యమస్తీత్యాహ॥ త
త్రేతి॥ తత్రదృష్టాంతేఽగ్నౌ - తచ్ఛక్తేర్బ్రహ్మశక్తేర్జగతః జ్ఞానాదిబహుత్వస్వల్పతామయో భేదోఽవిద్యత ఇత్యర్థః

ద్విజ॥ ౫౨॥ ఏవం ప్రకారమమలం నిత్యం వ్యాపకమక్షయమ్। సమస్తభేదరహితం విష్ణ్వాఖ్యం పరమం
పదమ్॥ ౫౩॥ తద్బ్రహ్మ పరమం యోగీ పునర్నావర్తతే యతః। అపుణ్యపుణ్యోపరమః క్షీణక్లేశో
ఽతినిర్మలః॥ ౫౪॥ ద్వే రూపే బ్రహ్మణస్తస్య మూర్తం చామూర్తమేవ చ। క్షరాక్షరస్వరూపే తే
సర్వభూతేష్వవస్థితే॥ ౫౫॥ అక్షరం తత్పరం బ్రహ్మ క్షరం సర్వమిదం జగత్। ఏకదేశస్థితస్యాగ్నే
ర్జ్యోత్స్నా విస్తారిణీ యథా॥ పరస్య బ్రహ్మణశ్శక్తిస్తథేదమఖిలం జగత్॥ ౫౬॥ తత్రాప్యాసన్న
దూరత్వాద్బహుత్వస్వల్పతామయః। జ్యోత్స్నాభేదోఽస్తి తచ్ఛక్తేస్తద్వన్మైత్రేయ విద్యతే॥ ౫౭॥

నాశేన - యోలయమైక్యం యాంతి - తత్రాన్యజ్ఞానరోధే నేతి పాఠే పూర్వోక్తజ్ఞానత్రయవిశేషతిరస్కారేణేత్య
ర్థః - సంసారకర్షణోప్తాసంసార ఏవ కృష్యత ఇతి కర్షణం క్షేత్రం తస్మిన్నుప్తిః బీజావాపః కర్మకరణం తస్మిన్ని
ర్బీజతాం నిర్వాసనతాం యాంతి - నిరహంకారైః జ్ఞానోత్తరకాలీనైః కర్మభిర్న్యాసైశ్చ న సంసరంతీత్యర్థః॥ ౫౨॥
తర్హి యోగీ కిం భవతీత్యత ఆహ॥ ఏవమిత్యాదిద్వాభ్యాం॥ ఏవమితి॥ ఏవం ప్రకారం పరమం బ్రహ్మైవ యోగీ ప్రా
ప్నోతీతి శేషః॥ ౫౩॥ ౫౪॥ తత్ప్రాప్తిసాధనభూతోపాసనార్థమాహ॥ ద్వేరూపే ఇతి॥ మూర్తామూర్తే ఏవ దర్శయ
న్నాహ - క్షరాక్షరస్వరూపే ఇతి॥ ౫౫॥ క్షరాక్షరే ఏవ రూపే వ్యాచష్టే॥ అక్షరమితి॥ క్షరం సర్వమిదం చేతనాచేతనాత్మ
కం జగత్ - వక్ష్యతి హి॥ శ్లో॥ ఆశ్రయశ్చేతసో బ్రహ్మ ద్విధా తచ్చ స్వభావతః। భూప మూర్తమమూర్తం చ పరం చా
పరమేవ చేతి - నన్వక్షరస్య పరబ్రహ్మణస్తద్విలక్షణం క్షరం రూపం కథం స్యాదిత్యాశంక్య దృష్టాంతేనోపపాదయతి -
ఏకదేశేతి - ప్రాదేశికస్యాప్యగ్నేర్దీపాదేర్దాహకస్యాపి తద్విలక్షణా జ్యోత్స్నా ప్రభా యథా తత్ప్రకాశశక్తి
విస్తారః - తథా బ్రహ్మశక్తికృతో విస్తారః ఇదమఖిలం బ్రహ్మాదిరూపం జగత్॥ ౫౬॥ అగ్నిదృష్టాంతేనైవ బ్రహ్మాదిజీవ
తారతమ్యమపి సంగచ్ఛత ఇత్యాహ॥ తత్రాపీతి॥ తత్రాపి దృష్టాంతభూతే అగ్నావివ॥ ఆసన్నత్వాత్ బహుత్వం దూర
త్వాదల్పత్వమిత్యేవం రూపో యథా జ్యోత్స్నాయా భేదోఽస్తి - తథా బ్రహ్మశక్తేరపి క్షేత్రజ్ఞరూపాయాః బ్రహ్మా
దిస్థావరాంతేషు క్షేత్రేష్వవిద్యావరణస్యాల్పత్వబహుత్వవశాత్తారతమ్యం విద్యత ఇత్యర్థః - వక్ష్యతి చ॥ శ్లో॥
తయా తిరోహితత్వాచ్చ శక్తిః క్షేత్రజ్ఞసంజ్ఞితా। సర్వభూతేషు భూపాల తారతమ్యేన లక్ష్యత ఇతి॥ ౫౭॥ తదేవా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౫౭॥ బ్రహ్మేతి ॥ బ్రహ్మశివయోశ్శరీరత్వేన శక్తిత్వం - విష్ణోస్త్వంశావతారత్వేన - తతస్తేభ్యః దేవాః జ్ఞానశక్త్యాదినాన్యూనాః- ఏషామేతద్జ్ఞానాదితారతమ్యం కర్మరూపావరణాల్పత్వబహుత్వకృతం - నతు స్వరూపకృతం॥ ౫౮॥ ౫౯॥ ఉక్తంజగద్రూపంనిగమయతి ॥ తదేతదితి ॥ తదేతదక్షయమితిచ పాఠః అక్షయం॥ శ్లో ॥ అనంతస్యనతస్యాంతస్సంఖ్యానంచాపివిద్యత- ఇతిజీవానామసంఖ్యేయత్వం వక్ష్యతి- అతః ప్రతిసర్గమన్యూనం - నిత్యంసత్కార్యత్వాత్ ॥ శ్లో॥ అవ్యుచ్ఛిన్నాస్తతస్త్వేతే సర్గస్థిత్యంతసంయమాః - ఇతివచనాత్ ప్రవాహరూపేణచనిత్యం-ఆవిర్భావ తిరోభావా సంకోచవికాసౌ తావేవజన్మనాశౌ॥ ౬౦ ॥ అథవిలక్షణం రూపాంతరంవక్తుం మూర్తామూర్తభేదేనోక్తం శక్తిశబ్దవాచ్యం రూపద్వయ ముపసంహరతి ॥ సర్వశక్తిమయో విష్ణురితి ॥ తదేవరూపాంతరమాహ ॥ స్వరూపమిత్యారభ్యజాయతే మునఇత్యంతేన- స్వరూపంరూపం - యోగారంభేషు సమాధ్యుపక్రమభూతాసుచతుర్విధాసుధారణాసుధ్యానేచ॥ ౬౧॥ సాలంబన ఇతి ॥ సాలంబనః మూర్తవిషయత్వాత్ - మహాయోగః అస్త్రభూషణాంగవిశిష్ట దివ్యరూపవిషయం చతుర్విధధారణాజన్యంధ్యానం - సబీజః సమంత్రానుసంధానః- సచనిర్బీజయోగాఖ్యసమాధేరనంతరః - యత్ర రూపే॥ ౬౨॥సపర ఇతి॥సవిష్ణుః ఆసాంరూపత్వేనోక్తానాం సర్వశక్తీనాం పరఃఉత్కృష్టః - యదేతత్స్వరూపం బ్రహ్మణోపరమిత్యుక్తం బ్రహ్మశబ్దవాచ్యంరూపంతత్ బ్రహ్మణః విష్ణోః సహానంతరంఅంతరంగమిత్యాహ- బ్రహ్మణస్సనునంతరమితిపవంచపాఠః-ఏతాని త్రీణ్యపిరూపాణి బ్రహ్మశబ్దవాచ్యానితన్మయోహరిరిత్యాహ - సర్వబ్రహ్మమయో హరిరితి॥ ౬౩॥ తత్రేతి ॥ తత్రహరౌ తత్రసర్వమితిచ పాఠః- శిష్టంస్పష్టం ॥ ౬౪ ॥

> బ్రహ్మవిష్ణుశివాబ్రహ్మన్ ప్రధానాబ్రహ్మశక్తయః। తతశ్చదేవామైత్రేయ న్యూనాదక్షాదయస్తథా॥ ౫౮॥ తతోమనుష్యాఃపశవో మృగపక్షిసరీసృపాః। న్యూనాన్న్యూనతరాశ్చైవ వృక్షగుల్మాదయస్తతః॥ ౫౯ ॥ తదేతదక్షరంనిత్యం జగన్మునివరాఖిలమ్। ఆవిర్భావతిరోభావ జన్మనాశవికల్పవత్ ॥ ౬౦ ॥ సర్వశక్తిమయోవిష్ణు స్స్వరూపం బ్రహ్మణోపరమ్। మూర్తంయద్యోగిభిఃపూర్వం యోగారంభేషుచింత్యతే॥ ౬౧॥ సాలంబనోమహాయోగ స్సబీజోయత్రసంస్థితః। మనస్యవ్యాహతేసమ్యగ్యుంజతాంజాయతేమునే॥ ౬౨॥ సపరస్సర్వశక్తీనాం బ్రహ్మణస్సనునంతరః। మూర్తంబ్రహ్మమహాభాగ సర్వబ్రహ్మమయోహరిః॥ ౬౩ ॥ యత్రసర్వమిదం ప్రోతమోతంచైవాఖిలంజగత్ । తతోజాతంజగత్తస్మిన్ సజగచ్చాఖిలంమునే ॥ ౬౪ ॥ క్షరాక్షరమయోవిష్ణు ర్బిభర్త్యఖిలమీశ్వరః।

హ॥ బ్రహ్మేత్యాదిద్వాభ్యాం॥ ౫౮॥ ౫౯ ॥ అస్యచతారతమ్యస్యోపాధికత్వాత్ సర్వమిదంజగద్బ్రహ్మైవోపాసితవ్య మిత్యాహ॥ తదేతదితి॥ ఆవిర్భావతిరోభావావాధిక్యన్యూనభావౌజన్మనాశౌచ ఉపాధివశాదేవంభూతవికల్పవదపిజగద్వస్తుతోఽక్షరంన్యూనాధికత్వశూన్యంనిత్యంచ బ్రహ్మైవేత్యర్థః ॥ ౬౦ ॥ తదేవంస్థూలవిశ్వరూపోపాసనయాశుద్ధచిత్తస్య తత్కారణభూతపరమేశ్వరోపాసనంప్రస్తౌతి॥ సర్వశక్తిమయఇతి ॥ సృష్ట్యాదిసర్వస్యాత్రయోవిష్ణుః - మూర్తంవిశుద్ధోర్జితసత్త్వాత్మకంబ్రహ్మణ ఏవపరంనవిద్యతేయస్మాత్ తదవరంశ్రేష్ఠంరూపం - తదేవాహ - యద్యోగిభిఃసమాధేఃపూర్వంయోగారంభేషుచింత్యతే॥ ౬౧ ॥ తచ్చింతాప్రయోజనమాహ॥ సాలంబన ఇతి ॥ తస్మిన్మనస్యవ్యాహతే ఏకాగ్రేసతి - సాలంబనోవైష్ణవస్సబీజోమంత్రజపాదిసహితోమహాయోగోయుంజతాంయోగినాంసంస్థితఃసుస్థిరసమాధిపర్యంతోజాయత ఇత్యన్వయః ॥ ౬౨ ॥ యత్రేత్యనేనయచ్ఛబ్దోక్తస్యహరేఃసర్వశ్రేష్ఠత్వమాహ - సపర ఇత్యాదిద్వాభ్యాం॥ సపరఇతి॥ బ్రహ్మణస్సర్వశక్తీనాంబ్రహ్మాదీనాంమధ్యే సపరఃశ్రేష్ఠః - యతస్సమనంతరః అతినికటఃయతోమూర్తేఃస్వావిర్భూతంబ్రహ్మైవసః - తత్రహేతుఃసర్వబ్రహ్మమయఃకృత్స్నబ్రహ్మరూపః - నతుబ్రహ్మాదివత్తదంశః॥ ౬౩ ॥ తత్రహేతుమాహ॥ యత్రేతి॥ యస్మిన్నఖిలంజగదోతంప్రోతంచతంతుపటవత్సర్వతోనుస్యూతం - కుత ఇత్యత్రాహ - జగజ్జాతంతతోజగత్తస్మింతిష్ఠతి - జగచ్చాఖిలంస ఏవ-కారణాత్మత్వాత్కార్యస్య॥ ౬౪॥ తదేవంహరేశ్శ్రేష్ఠ్యముక్త్వా ఇదానీంతదుపాసనప్రకారముపక్షిపతి॥ క్షరా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తురాత్మరమయ ఇతి ॥ తురాత్మురరూపే పూర్వముక్తే - భూషణాస్త్రస్వరూపవదితిభూషణాస్త్రస్వరూపేణయుక్తం - సూక్ష్మరూపేణ తత్తదధిదేవతా భూతభూషణాస్త్రస్వరూపస్థం పురుషావ్యాకృతాదిమయమఖిలంబిభర్తీత్యర్థః ॥ ౬౫|| ౬౬| ౬౭| ప్రథమమాత్మనోభిమాన్యధిదైవతమాహ॥ ఆత్మానమితి ॥ శ్లో ॥ యథానక్రియతే జ్యోత్స్నా మల ప్రక్షాళనాన్మణేరిత్యాదినా శ్లోకేనాత్మనో మణిసామ్యముక్తం - గుణావ్యాలోక వదతిస్తూత్రకారేణాప్యుక్తం తేన తద్రూపేణ తద్ధారణంయుక్తం - ఆత్మానమిత్యేకవచనం జాత్యభిప్రాయం సమష్ట్యభిప్రాయంవా ॥ ౬౮ ॥ శ్రీవత్సేతి । శ్రీవత్సోరోమావర్తవిశేషః॥ శ్లో॥ శ్రీవత్సేనోరసి శ్రీమాన్ రోమావర్తేన రాజత - ఇతిహరివంశోక్తేః - సచలక్ష్మీనివాసస్థానం అమృతమయత్వాత్సర్వప్రదోహహేతుః - ప్రధానం ప్రధానాభిమానినీ - గదాబుద్ధ్యోః స్థిరత్వేన సామ్యం॥ ౬౯॥ భూతాదిమితి ॥ శబ్దగుణహేతుశ్శంఖః శబ్దాదిరూపభూతకారణాహంకారాభిమానీ॥ ౭౦ ॥ చలస్వరూపమితి ॥ మనసోపి శీఘ్రతరత్వాత్సుదర్శనస్య తన్నియంతృత్వం॥ ౭౧॥ పంచరూపేతి ॥ పంచరూపా ముక్తామాణిక్యమరకతేంద్రనీలవజ్రసవర్ణా - భూతహేతుసంఘాతః తన్మాత్రసముదాయః - భూతమాలాచ మహాభూతావళిశ్చ - సూక్ష్మస్థూలభూతమయీత్యర్థః - భూతహేతు సంఘాతభూతమాలేతిపాఠే తన్మాత్రసంఘాతః తదుద్భూతభూతమాలాచేత్యర్థః - కృష్ణశుక్లలోహితపీతశ్యామాః పృథివ్యాదయ ఇతిభూతమాలాయాశ్చ పాంచరూప్యం ॥ ౭౨॥ యానీతి ॥ ఇంద్రియాణాంవిషయేషు ప్రేర్యమాణత్వాచ్ఛరసామ్యం॥ ౭౩ ॥ బిభర్తీతి ॥ అసివద్ద్రష్టావి

పురుషావ్యాకృతమయం భూషణాస్త్రస్వరూపధృత్ ॥ ౬౫ ॥ మైత్రేయః ॥ భూషణాస్త్రస్వరూపస్థం యదేతదఖిలంజగత్ । బిభర్తిభగవాన్విష్ణుస్తన్మమాఖ్యాతుమర్హసి॥ ౬౬ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ నమస్కృత్వాప్రమేయాయ విష్ణవేప్రభవిష్ణవే । కథయామియథాఖ్యాతం వసిష్ఠేన మమాభవత్ ॥ ౬౭॥ ఆత్మానమస్యజగతో నిర్లేపమగుణామలమ్ । బిభర్తి కౌస్తుభమణి స్వరూపంభగవాన్హరిః ॥ ౬౮॥ శ్రీవత్ససంస్థానధరమనంతేనసమాశ్రితమ్ । ప్రధానంబుద్ధిరప్యాస్తే గదారూపేణ మాధవే ॥ ౬౯॥ భూతాదిమింద్రియాదించ ద్విధాహంకారమీశ్వరః । బిభర్తి శంఖరూపేణ శార్ఙ్గరూపేణ చ స్థితమ్ ॥ ౭౦ ॥ చలస్వరూపమత్యంతంజవేనాంతరితానిలమ్ । చక్రస్వరూపంచమనోధత్తేవిష్ణుఃకరేస్థితమ్॥ ౭౧ ॥ పంచరూపాతుయామాలా వైజయంతీగదాభృతః । సాభూతహేతుసంఘాతోభూతమాలాచవైద్విజ॥ ౭౨ ॥ యానీంద్రియాణ్యశేషాణిబుద్ధికర్మాత్మకానివై । శరరూపాణ్యశేషాణితానిధత్తేజనార్దనః ॥ ౭౩ ॥ బిభర్తియచ్చాసిరత్నమచ్యుతోత్యంతనిర్మలమ్ । విద్యామయంతుయద్జ్ఞానమవి

తురమయఇతి ॥ కార్య కారణాత్మకోవిష్ణుఃపురుషావ్యాకృతమయంపురుషప్రకృత్యాత్మకమిదంజగత్ భూషణాస్త్రస్వరూపేణబిభర్తి॥ ౬౫॥ అతిరహస్యత్వాత్ మైత్రేయఃవిశేషతోబుభుత్సుఃపృచ్ఛతి॥ భూషణేతి॥ ౬౬|| నమస్కృత్వేతి॥ ప్రభవిష్ణవేప్రభవనశీలాయ - సకృచ్చింతనమాత్రేణసర్వ పురుషార్థదానసమర్థాయేత్యర్థః - యథామమవసిష్ఠేనాఖ్యాతమభవత్ తథాకథయిష్యామి॥ ౬౭ ॥ ఆత్మానమితి॥ అస్యజగతఃఆత్మానంపురుషంశుద్ధంక్షేత్రజ్ఞం॥ ౬౮ ॥ శ్రీవత్సేతి॥ ప్రధానంచ శ్రీవత్ససంస్థానంసవానం తేనసమాశ్రితంతస్మిన్నప్యాస్త ఇత్యన్వయః - శ్రీవత్సస్వరూపంచ గారుడపురాణేప్రోక్తం ॥ శ్లో ॥ ప్రదక్షిణావర్తవిచిత్రరోమ శ్రీవత్స సద్బింబవిభూషితాంగం । వీక్ష్యేపిచింత్యమితి - బుద్ధిర్మహత్తత్త్వం. గదారూపేణాప్యాస్తే ॥ ౬౯ ॥ భూతాదిమితి ॥ భూతాదిం తామసమింద్రియాదింరాజసంచద్వివిధాహంకారం - యథాక్రమంశంఖరూపేణశార్ఙ్గరూపేణచస్థితంబిభర్తి॥ ౭౦ ॥ చలస్వరూపమితి॥ చలస్వరూపమత్యంతమతిశీఘ్రం - అతఏవజవేనాంతరితఃఅతిక్రాంతోనిలఃయేనతత్ - మనస్సాత్త్వికాహంకారాత్మకంచక్రస్వరూపంధత్తే ॥ ౭౧ ॥ పంచరూపేతి॥ పంచరూపాముక్తామాణిక్య మరకతేంద్రనీలవజ్రసమానవర్ణా హారేయావైజయంత్యాఖ్యామాలాభూతానాంపంచ తన్మాత్రాణాంసంఘాతఃపఙ్క్తిః భూతమాలాచమహాభూతపఙ్క్తిశ్చసూక్ష్మస్థూలమయీత్యర్థఃపాఠాంతరేప్యయమేవార్థః ॥ ౭౨॥ ౭౩ ॥ బిభర్తీతి॥ అవిద్యైవజ్ఞానావ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ధ్యాయాః సంసారచ్ఛేదకత్వం - తదసిరత్నం విద్యామయమవిద్యామయజ్ఞానాధిదైవతమిత్యర్థః - అవిద్యాఽజ్ఞానం తత్
స్యాత్మతిరోధాయకత్వాచ్చర్మసామ్యం॥ ౬౪ ॥ ఉక్తమర్థం నిగమయతి॥ ఇత్థమితి॥ ఉక్తార్థే అభియుక్తవచనం॥
శ్లో॥ భాస్వరం దివ్యవపుషమాస్పదం చాఖిలాత్మనాం। కౌస్తుభం పురతో విష్ణోర్భాస్కరాభమనుస్మరేత్ ॥ ప్రధానత
త్త్వస్యాధారం స్వమంత్రేణాతిసుందరం। శ్రీవత్సం పురతో విష్ణోర్హేమప్రభమనుస్మరేత్॥ దేవస్య దక్షిణే పార్శ్వే
హేతిరాజం సుదర్శనం। చలస్వరూపమత్యుగ్రం మనస్తత్త్వాధిదైవతం॥ యాం వదంతి పురాణజ్ఞా భూతమాలాం మనీ
షిణః। ఆధారభూతాం భూతానామిత్యాది ॥ ౬౫ ॥ అస్త్రభూషణసంస్థానస్వరూపమితి॥ ఉక్తప్రకారాణామస్త్ర
భూషణానాం సంస్థానమాస్పదం స్వరూపం విగ్రహం - రూపవర్జితః కర్మనిమిత్తప్రాకృతరూపరహితః - మాయా
రూపః అనంతాశ్చర్యరూపః - శ్రేయసే దర్శనస్మరణనామసంకీర్తనాదినా జగతోఽభ్యుదయాయ - ధర్మసంస్థాపనా
ర్థం చ - యథావత్స్మృతి - సమస్తాశ్శక్తయశ్చైతా ఇత్యారభ్య న సా కర్మనిమిత్తజేత్యంతేన - న తే రూపం న చాకార
ఇత్యాది చ॥ ౬౬॥ యథా అస్త్రభూషణరూపేణావస్థితం ప్రధానాదితత్త్వం బిభర్తి ఏవం జగచ్చ బిభర్తీత్యాహ॥ సవి
కారమితి॥ ౬౭॥ ప్రసంగాత్ విభూతివిస్తారమాహ॥ యా విద్యేతి ॥ ౬౮ ॥ కలేతి॥ హాయనైరితి ఇత్థంభూతలక్షణే తృతీ
యా॥ ౬౯॥ భూరితి॥ సప్తలోకాన్ బిభర్తీతి శేషః॥ ౭౦ ॥ లోకాత్మమూర్తిరితి॥ లోకా ఆత్మమూర్తిర్యస్య స లోకా
త్మమూర్తిః॥ ౭౧ ॥ ౭౨॥ ఋచ ఇతి॥ ఇతిహాసో భారతాదిః- ఉపవేదా ఆయుర్ధనుర్వేదగాంధర్వదండనీతయః
వేదాంతేష్వితి పృథగ్గ్రహణం ప్రాశస్త్యాత్ ॥ ౭౩ ॥ వేదాంగానీతి॥ ఆఖ్యానాని సౌపర్ణాదీని - ఋక్సమూహ
విశేషః సూక్తం - సూక్తసమూహో అనువాకః- యజుస్సమూహాశ్చ॥ ౭౪ ॥ కావ్యాలాపా ఇతి ॥ గీతకాని మాతృకా

ద్యా చర్మసంస్థితమ్॥ ౬౪॥ ఇత్థం పుమాన్ ప్రధానం చ బుద్ధ్యహంకారమేవ చ। భూతాని చ హృషీకేశే
మనస్సర్వేంద్రియాణి చ॥ విద్యావిద్యే చ మైత్రేయ సర్వమేతత్సమాశ్రితమ్॥ ౬౫ ॥ అస్త్రభూషణ
సంస్థానస్వరూపం రూపవర్జితః। బిభర్తి మాయారూపోఽసౌ శ్రేయసే ప్రాణినాం హరిః॥ ౬౬ ॥ సవి
కారం ప్రధానం చ పుమాంసం చాఖిలం జగత్। బిభర్తి పుండరీకాక్షస్తదేవం పరమేశ్వరః॥ ౬౭ ॥ యా
విద్యా యా తథావిద్యా యత్సద్యచ్చాసదవ్యయే। తత్సర్వం సర్వభూతేశే మైత్రేయ మధుసూదనే॥
౬౮॥ కలాకాష్ఠానిమేషాది దినర్త్వయనహాయనైః। కాలస్వరూపో భగవానపరో హరిరవ్యయః॥ ౬౯॥
భూర్లోకోఽథ భువర్లోకః స్వర్లోకో మునిసత్తమ। మహర్జనస్తపస్సత్యం సప్తలోకా ఇమే ప్రభుః॥
౭౦॥ లోకాత్మమూర్తిస్సర్వేషాం పూర్వేషామపి పూర్వజః। ఆధారస్సర్వభూతానాం స్వయమే
వ మహాస్థితః॥ ౭౧॥ దేవమానుషపశ్వాదిస్వరూపైర్బహుభిర్విభుః। స్థితస్సర్వేశ్వరోఽనంతో భూత
మూర్తిరమూర్తిమాన్॥ ౭౨॥ ఋచో యజూంషి సామాని తథైవాథర్వణాని చ। ఇతిహాసోపవేదా
శ్చ వేదాంతేషు తథోక్తయః॥ ౭౩ ॥ వేదాంగాని సమస్తాని మన్వాదిగదితాని చ। శాస్త్రాణ్యశేషా
ణ్యాఖ్యానాన్యనువాకాశ్చ యే క్వచిత్॥ ౭౪॥ కావ్యాలాపాశ్చ యే కేచిద్గీతకాన్యఖిలాని చ। శబ్దమూ

రకః కోశః తత్ర సంస్థితం॥ ౬౪ ॥ ఉక్తమేవ భూషణాదిస్వరూపమనువదన్నేతద్ధారణప్రయోజనమాహ॥ ఇత్థమిత్యా
దిసార్ధద్వ్యాఖ్యాం॥ ౬౫॥ అస్త్రేతి॥ అస్త్రభూషణసంస్థానస్వరూపం సమాహితమేతత్సర్వం బిభర్తీత్యన్వయః
శ్రేయసేడుపాసకానాం పురుషార్థసిద్ధయే॥ ౬౬ ॥ ఉక్తం భూషణాద్యుపాసనం నిగమయతి - సవికారమిత్యాది ద్వా
భ్యాం॥ ౬౭ ॥ ౬౮॥ ఇదానీం హరేస్సర్వాత్మదృష్టిదార్ఢ్యాయ తచ్ఛక్తికాలరూపేణ చ తత్తల్లోకతత్సంభూతరూపే
ణ చ తద్బోధకశబ్దబ్రహ్మరూపేణ చ చతుర్థోపాసనార్థమాహ - కలాకాష్ఠేత్యాది సప్తభిః ॥ ౬౯ ॥ భూరితి॥ సప్త
లోకానిమానితి పాఠే వ్యాప్యేతి శేషః॥ ౭౦॥ లోకాత్మేతి॥ లోకాత్మికా మూర్తిర్యస్య స లోకాత్మమూర్తిః ॥ ౭౧॥
౭౨॥ ఋచ ఇతి॥ ఋగాదయో వేదాః - ఇతిహాసో భారతాదిః - ఉపవేదా ఆయుర్వేదాదయః॥ ౭౩॥ వేదాంగా
నీతి॥ మన్వాదికృతాని ధర్మశాస్త్రాణి- ఆఖ్యానాని పురాణాని - అనువాకాః కల్పసూత్రాదయః ॥ ౭౪ ॥ ౭౫ ।

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ప్రబంధాదీని॥ ౮౫॥ ౮౬॥ అహంహరిరితి॥ అహమర్థః ప్రత్యగాత్మా - సోఽపి హరిః తచ్ఛరీరక ఇత్యర్థః ॥ ౮౭ ॥ ౮౮॥ ౮౯॥ ౯౦॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే- విష్ణుచిత్తీయే- ప్రథమాంశే- ద్వావింశోఽధ్యాయః. ❀❀❀❀❀❀❀

శ్రీధరస్యైతద్వపుర్విష్ణోర్మహాత్మనః॥ ౮౫॥ యానిమూర్తాన్యమూర్తాని యాన్యత్రాన్యత్ర వాక్వచిత్ । సంతి వై వస్తుజాతాని తానిసర్వాణితద్వపుః॥ ౮౬ ॥ అహంహరిస్సర్వమిదంజనార్దనో నాన్యత్తతః కారణకార్యజాతమ్ । ఈదృఙ్మనోయస్యనతస్యభూయో భవోద్భవాద్వంద్వగదాభవం తి॥ ౮౭॥ ఇత్యేష తేంఽశః ప్రథమః పురాణస్యాస్య వై ద్విజ । యథావత్కథితో యస్మిన్ ధృతే పాపైః ప్రముచ్యతే॥ ౮౮॥ కార్తిక్యాంపుష్కరస్థానే ద్వాదశాబ్దేషు యత్ఫలమ్ । తదస్య శ్రవణే సర్వం మైత్రేయాప్నోతి మానవః॥ ౮౯ ॥ దేవర్షిపితృగంధర్వ యక్షాదీనాంచ సంభవమ్ । భవంతి శృణ్వతః పుంసో దేవా ద్యావరదామునే॥ ౯౦ ॥ **

❀✤✤✤✤✤✤ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - ప్రథమాంశే - ద్వావింశోఽధ్యాయః. ✤✤✤✤✤✤❀

కింబహునోక్తేన సర్వాణి వస్తుజాతాని తన్మూర్తిరేవేత్యాహ॥ యానీతి॥ ౮౬॥ ఉపదేశసర్వస్వం తత్ఫలంచాహ॥ అహమితి ॥ భవతీతి భవః దేహం తస్మాదుద్భవంతీతి భవోద్భవాః - ద్వంద్వ గదాః రాగద్వేషాదయో హృద్రోగాః నభవంతి - స్పష్టమన్యత్॥ ౮౭॥ ౮౮॥ ౮౯॥ ౯౦॥ ✤✤✤✤✤❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀

ఇతి శ్రీమద్విష్ణుభక్తశిరోరత్న - శ్రీధరస్వామివిరచితాయాం - ఆత్మప్రకాశాఖ్యాయాం - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - ప్రథమాంశే - ద్వావింశోఽధ్యాయః.

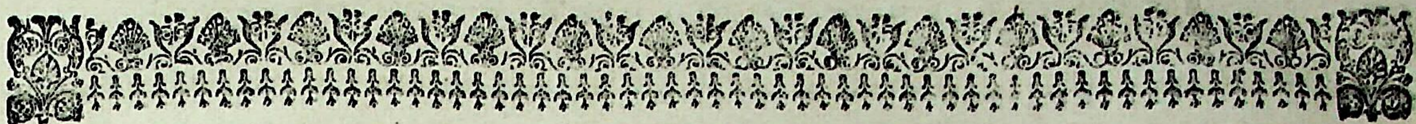
ఓం - తత్సత్ - శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

ప్రథమాంశస్సమాప్తః.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

హరిః ఓమ్.

శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మణే నమః.

శ్రీవిష్ణుపురాణే - సవ్యాఖ్యానే - ద్వితీయాంశే - ప్రథమోధ్యాయః.

అథద్వితీయాంశే సృష్టివిశేషస్తత్ప్రసంగాత్సృష్టానాం నివాసశ్చోచ్యతే - తత్ర ప్రథమాంశే వశేషితం ప్రియవ్రతాన్వయం పృచ్ఛతి॥ భగవన్నితి॥ సర్గసంబంధిసృష్ట్యనుబంధం వస్తు యథా జగత్ప్రభావయస్మ యామిత్యాదికం ॥ ౧ ॥ యోయమితి॥ సృష్టిసంబంధః సృష్ట్యా వాచకత్వేన సంబంధః - సృష్టివాచీహి ప్రథమోంశః ॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ఆగ్నీధ్ర ఇతి॥ నవమస్యపుత్ర ఇతిసంజ్ఞా॥ ౭॥ జ్యోతిష్మానితి॥ దశమో జ్యోతిష్మాన్ - సత్యనామా యథార్థనామా

మైత్రేయః॥ భగవన్సమ్యగాఖ్యాతం మమైతదఖిలం త్వయా। జగతస్సర్గసంబంధి యత్పృష్టోసి గురో మయా ॥ ౧ ॥ యోయమంశో జగత్సృష్టిసంబంధో గదితస్త్వయా। తచ్చాహం శ్రోతుమిచ్ఛామి భూయోపి మునిసత్తమ॥ ౨॥ ప్రియవ్రతోత్తానపాదౌ సుతౌ స్వాయంభువస్య యౌ। తయోరుత్తానపాదస్య ధ్రువః పుత్రస్త్వయోదితః॥ ౩॥ ప్రియవ్రతస్య నైవోక్తా భవతా ద్విజసంతతిః। తామహం శ్రోతుమిచ్ఛామి ప్రసన్నో వక్తుమర్హసి॥ ౪ ॥ శ్రీపరాశరః॥ కర్దమస్యాత్మజాం కన్యాముపయేమే ప్రియవ్రతః॥ సమ్రాట్కుక్షీచ తత్కన్యే దశపుత్రాస్తథాపరే॥ ౫ ॥ మహాప్రాజ్ఞా మహావీర్యా వినీతా దయితాః పితుః। ప్రియవ్రతసుతాః ఖ్యాతాస్తేషాం నామాని మే శృణు ॥ ౬ ॥ ఆగ్నీధ్రశ్చాగ్నిబాహుశ్చ వపుష్మాన్ ద్యుతిమాంస్తథా। మేధా మేధాతిథిర్భవ్యస్సవనః పుత్ర ఏవ చ॥ ౭ ॥ జ్యోతిష్మాన్దశమస్తేషాం సత్యనామా సుతోభవత్ । ప్రియవ్రతస్య పుత్రాస్తే ప్రఖ్యాతా బలవీర్యతః॥ ౮ ॥ మేధాగ్నిబాహుపుత్రాస్తు త్రయో యోగపరాయణాః। జాతిస్మరా మహాభాగా న రాజ్యాయ మనో దధుః॥ ౯ ॥ నిర్మమాస్సర్వకాలంతు సమస్తార్థేషు వై ముని। చక్రుః క్రియాం యథాన్యాయ్యమఫలాకాంక్షిణో హి తే ॥ ౧౦ ॥ ప్రియవ్రతో దదౌ తేషాం సప్తానాం మునిసత్తమ। విభజ్య సప్త ద్వీపాని మైత్రేయ సుమహాత్మనామ్ ॥ ౧౧ ॥ జంబూద్వీపం మహాభాగ సోగ్నీధ్రాయ దదౌ పితా। మేధాతిథేస్తథా ప్రాదాత్ ప్లక్షద్వీపమథాపరమ్॥ ౧౨॥ శాల్మలే చ వపుష్మంతం నరేంద్రమభిషిక్తవాన్। జ్యోతిష్మంతం కుశద్వీపే రాజానం కృతవాన్ప్రభుః॥ ౧౩॥ ద్యుతిమంతం చ రాజానం క్రౌంచద్వీపే సమాదిశత్ । శాకద్వీపేశ్వరం చాపి భవ్యం చక్రే ప్రియవ్రతః॥ ౧౪॥ పుష్కరాధిపతిం చక్రే సవనం చాపి స ప్రభుః। జంబూద్వీపేశ్వరో యస్తు ఆగ్నీధ్రో ము

ద్వితీయాంశే చతుః ప్రశ్నః ప్రసంగేనానువర్ణ్యతే। భూమండలం సపాతాళం జ్యోతిశ్చక్రాదిలక్షణమ్॥ శ్రీధరీయోయం శ్లోకః॥ ఉక్తానువాదపూర్వకం ప్రియవ్రతవంశం పృచ్ఛతి॥ భగవన్నిత్యాది చతుర్భిః॥ భగవన్నితి॥ సర్గసంబంధి యథా జగత్ప్రభవేత్యాది - యత్పృష్టోసి॥ ౧॥ యోయమితి॥ జగత్సృష్టౌ వ్యాఖ్యాయాం వాచకత్వేన సంబంధః॥ ౨॥ ప్రియవ్రతేతి॥ ధ్రువో వంశప్రవర్తకస్త్వయోక్తః॥౩॥౪॥ కర్దమస్యేతి॥ ఆత్మజామారసీం కన్యాం సంజ్ఞామితి వా - దశపుత్రాః పుత్రసంజ్ఞాః॥ ౫॥ ౬॥ ౭ ॥ జ్యోతిష్మానితి॥ తేషాంతు జ్యోతిష్మాన్ సత్యనామ్నా అన్వర్థసంజ్ఞస్తేజస్వీత్యర్థః॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ప్రియవ్రత ఇతి॥ తేషాం విరక్తవ్యతిరిక్తానాం - విభజ్య ద్వీపాని దదౌ - రథచక్రనేమిభిః పరిఘాభూతగర్తజాతైస్సముద్రైర్ద్వీపాని స్వయం విభక్తాని కృత్వా దదౌ ఇతి భాగవతోక్తరీత్యా ద్ర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

జ్యోతిష్మత్త్వాత్॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ తస్యేతి॥ ప్రజాపతిసమాః భృగ్వాదినవబ్రహ్మభిస్తు
ల్యాః॥ ౧౬॥ ౧౭॥ జంబూద్వీపేతి॥ హిమాహ్వంభారతం- దక్షిణంహిమవతః- హిమవద్ధేమకూటనిషధైః గిరిభిః స్వ
స్మాత్స్వస్మాద్దక్షిణానాం నీలశ్వేతశృంగిభిః ఉత్తరేషాం వర్షాణాంఏతత్ వ్యపదేశః॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ య
దితి॥ గంధమాదనవర్షంమేరోఃపశ్చిమం॥౨౨॥౨౩॥౨౪॥యానీతి॥ సిద్ధిర్భోగానాం - స్వాభావికీనకృత్యాదిసాధ్యా॥
౨౫॥ విపర్యయఇతి॥ విపర్యయః దుఃఖప్రాచుర్యాదిజరామృత్యుభయం - తత్ క్లిష్టాదాయురవధేః ప్రాక్ - నధ
ర్మాధర్మావర్ణాశ్రమనియమాభావేన కర్మాధికారాభావాత్॥ ౨౬॥ నేతి॥ అతఃపూర్వోక్తాద్ధేతోః నయు
గావస్థా - సాహిధర్మాధర్మహ్రాసవృద్ధికృతా దేహాదిహ్రాసలక్షణేత్యేకవచనపాఠశ్చ॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ అభి
షిచ్యేతి॥ పులహస్యాశ్రమం సాలగ్రామం॥ ౩౦॥ ౩౧॥ తపసేతి॥ విటంకందుకం - సచాత్రమానానశనవ్రతస్థైర్ని

నిసత్తమ॥ ౧౫॥ తస్యపుత్రా బభూవుస్తుప్రజాపతిసమానవ। నాభిఃకింపురుషశ్చైవహరివర్షఇళా
వృతః॥ ౧౬॥ రమ్యోహిరణ్వాన్షష్ఠస్తుకురుర్భద్రాశ్వఏవచ। కేతుమాలస్తథైవాన్యస్సాధుచే
ష్టోనృపోభవత్॥ ౧౭॥ జంబూద్వీపవిభాగాంస్తుతేషాంవిప్రనిశామయ। పిత్రాదత్తంహిమాహ్వంతు
వర్షంనాభేస్తుదక్షిణమ్॥ ౧౮॥ హేమకూటంతథావర్షందదౌకింపురుషాయసః। తృతీయంనైషధం
వర్షంహరివర్షాయదత్తవాన్॥ ౧౯॥ ఇళావృతాయప్రదదౌమేరుర్యత్రతుమధ్యమః। నీలాచలా
శ్రితంవర్షంరమ్యాయప్రదదౌపితా॥ ౨౦॥ శ్వేతంయదుత్తరంతస్మాత్పిత్రాదత్తంహిరణ్వతే॥ ౨౧॥
యదుత్తరంశృంగవతోవర్షంతత్కురవేదదౌ। మేరోఃపూర్వేణయద్వర్షంభద్రాశ్వాయప్రదత్త
వాన్॥ గంధమాదనవర్షంతుకేతుమాలాయదత్తవాన్॥౨౨॥ ఇత్యేతానిదదౌతేభ్యఃపుత్రేభ్యస్సనరే
శ్వరః॥ ౨౩॥ వర్షేష్వేతేషుతాన్సర్వానభిషిచ్యసభూపతిః। సాలగ్రామంమహాపుణ్యంమైత్రే
యతపసేయయౌ॥ ౨౪॥ యానికింపురుషాద్యానివర్షాణ్యష్టౌమహామునే। తేషాంస్వాభావికీసిద్ధిస్సు
ఖప్రాయాహ్యయత్నతః॥ ౨౫॥ విపర్యయోనతేష్వస్తిజరామృత్యుభయంనచ। ధర్మాధర్మాన
తేష్వాస్తాంనోత్తమాధమమధ్యమాః॥ ౨౬॥ నతేష్వస్తియుగావస్థాదేహాదిహ్రాసలక్షణాః॥ ౨౭॥ హి
మాహ్వయంతువైవర్షంనాభేరాసీన్మహాత్మనః। తస్యర్షభోభవత్పుత్రోమేరుదేవ్యాంమహాద్యు
తిః॥ ౨౮॥ ఋషభాద్భరతోజజ్ఞేజ్యేష్ఠఃపుత్రశతస్యసః। కృత్వారాజ్యంస్వధర్మేణతథేష్ట్వావివిధాన్మ
ఖాన్॥ ౨౯॥ అభిషిచ్యసుతంవీరంభరతంపృథివీపతిః। తపసేసమహాభాగఃపులహస్యాశ్రమంయయౌ॥
౩౦॥ వానప్రస్థవిధానేనతత్రాపికృతనిశ్చయః। తపస్తేపేయథాన్యాయ్యంఇయాజచమహీపతిః॥ ౩౧

ష్టవ్యం॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ జంబూద్వీపేతి॥ జంబూద్వీపసంనివేశంచోత్తరాధ్యాయేవక్ష్యతి-
హిమాహ్వం హిమవతోదక్షిణం భారతవర్షంనామయథాసుఖం వాసస్థానం - తదుక్తంమాత్స్యే॥ శ్లో॥ వసంత్యే
వంత్యోవర్షేషుప్రజాయేషుచతుర్విధాః। ఋషిరిత్యేవరమణే వర్షత్వంతేనతేషుచేతి॥ ౧౮॥ హేమకూటమి
తి॥ హేమకూటం హిమవతఉత్తరం - హేమకూటగిరేర్దక్షిణం నైషధం॥ ౧౯॥ ఇళావృతాయేతి॥ హేమకూటాదు
త్తరం నిషధగిరేర్దక్షిణం నైషధాదుత్తరమిళావృతం ప్రదదౌ - యత్రమధ్యేమేరుస్తిష్ఠతి - ఇళావృతాదుత్తరతో
నీలాచలః - తదాశ్రితం॥ ౨౦॥ శ్వేతమితి॥ తస్మాదుత్తరం శ్వేతం॥ ౨౧॥ యదితి॥ శ్వేతగిరేరుత్తరంవర్షం - గంధ
మాదనవర్షం మేరోఃపశ్చిమం॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ విపర్యయఇతి॥ విపర్యయో సుఖముకాలమృత్యుశ్చ - తేషు
ధర్మాధర్మానాస్తాంనస్తః - తేషాంభౌమస్వర్గత్వేన ధర్మాద్యధీనాభావాత్॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ఋషభాదితి॥
సఋషభోరాజ్యంకృత్వాతపస్తప్త్వాపులహస్యాశ్రమం సాలగ్రామక్షేత్రం యయావిత్యుత్తరేణాన్వయః॥ ౨౯॥
౩౦॥ ౩౧॥ తపసేతి॥ ధమనిభిస్సిరాభిస్సంతతో వ్యాప్తః - తపసాకృశదేహత్వాత్ - విటంకంతుకసదృశమస్మకబళం॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

లాఘయః కార్యః - వీరాధ్వానం మహాప్రస్థానమ్॥ ౩౨॥ తత ఇతి॥ ప్రాతిష్ఠతా ప్రాతిష్ఠమానేన॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ సుమతేరితి॥ తేజస ఇతి కస్యచిన్నామ॥ ౩౭॥ ప్రతిహర్తేతి॥ భువో ఇతి కస్యచిన్నామ - భువస్తస్మాదితి వపాఠః॥ ౩౮॥ ౩౯॥ తస్యేతి॥ మహాంత ఇతి కస్యచిన్నామ॥ ౪౦॥ ౪౧॥ విష్వగ్జ్యోతిప్రధానా ఇతి॥ శతజిత్పుత్రాః॥ ౪౨॥ తేషామితి॥ భారతీ భరతస్యేయం భూరితి భారతీ కృతత్రేతాదిసంజ్ఞయా యుగాఖ్యా కృతాదివ్యపదేశైర్యుగైరాఖ్యయా - చతుర్యుగైకసప్తతిరియం భారతీభూర్భుక్తా - ఏకమన్వంతరం భుక్తేత్యర్థః - ఏకసప్తతిమితి కాలాధ్వనోరితి ద్వితీయా ప్రాప్తా - ఏకసప్తతిరితి ప్రథమా ప్రయోగ ఆర్షత్వాత్సాధుః - యద్వా యుగైకసప్తతిమితో యః కాలః తం కాలం భూర్భుక్తేతి యత్తచ్ఛబ్దయోరధ్యాహారః - కృతత్రేతాదిసర్గేణ యుగాఖ్యామేకసప్తతిమితి పాఠే కృతా

తపసా కర్శితోత్యర్థం కృశో ధమనిసంతతః । నగ్నో విటం ముఖే కృత్వా వీరాధ్వానమితో గతః॥ ౩౨ ॥
తతశ్చ భారతం వర్షమేతల్లోకేషు గీయతే । భరతాయ యతః పిత్రా దత్తం ప్రాతిష్ఠతా వనమ్॥ ౩౩॥
సుమతిర్భరతస్యాభూత్పుత్రః పరమధార్మికః । కృత్వా సమ్యక్ దదౌ తస్మై రాజ్యమిష్టమఖః పితా ॥ ౩౪॥
పుత్రసంక్రామితశ్రీస్తు భరతస్స మహీపతిః । యోగాభ్యాసరతః ప్రాణాన్ సాలగ్రామేత్యజన్మునే॥ ౩౫॥
అజాయత చ విప్రోసౌ యోగినాం ప్రవరే కులే । మైత్రేయ తస్య చరితం కథయిష్యామి తే పునః॥ ౩౬॥
సుమతేస్తేజసస్తస్మాదింద్రద్యుమ్నో వ్యజాయత । పరమేష్ఠీ తతస్తస్మాత్ప్రతిహారస్తదన్వయః ॥ ౩౭ ॥
ప్రతిహర్తేతి విఖ్యాత ఉత్పన్నస్తస్య చాత్మజః । భవస్తస్మాదథోద్గీథః ప్రస్తావస్తత్సుతో విభుః॥ ౩౮॥
పృథుస్తతస్తతో నక్తో నక్తస్యాపి గయస్సుతః । నరో గయస్య తనయస్తస్య పుత్రో విరోహణః॥ ౩౯ ॥
తస్య పుత్రో మహావీర్యో ధీమాంస్తస్మాదజాయత । మహాంతోహి తతశ్చాభూత్ భావనస్తస్య చాత్మజః॥ ౪౦॥
త్వష్టా త్వష్టుశ్చ విరజా రజస్తస్యాప్యభూత్సుతః । శతజిద్రజసస్తస్య జజ్ఞే పుత్రశతం మునే॥ ౪౧॥
విష్వగ్జ్యోతిప్రధానాస్తే యైరిమా వర్ధితాః ప్రజాః । తైరిదం భారతం వర్షం నవభేదమలంకృతమ్॥ ౪౨ ॥
తేషాం వంశప్రసూతైశ్చ భుక్తేయం భారతీ పురా । కృతత్రేతాదిసర్గేణ యు

శ్లో॥ తేషాం తు క్రీడమానానాముదపానేంగులీయకం । పపాత ధర్మరాజస్య విటస్తత్రైవ చాపతదితి॥ సంభవోక్తేః విటశబ్దేన కంతుకో గమ్యతే ఆస్యే కృత్వాశ్మకబళమితి శ్రీభాగవతోక్తేశ్చ తత్సాదృశ్యం లక్ష్యతే - వీరాధ్వానం మహాప్రస్థానం॥ ౩౨॥ తత ఇతి॥ తతశ్చ ఋషభాదనంతరం భరతేన పాలితత్వాత్ భారతమేతద్వర్షం గీయతే - ప్రాతిష్ఠతా ప్రస్థానం కుర్వతేత్యర్థః॥ ౩౩॥ సుమతిరితి॥ ఇష్టమఖః పూజితయజ్ఞస్సన్ - సమ్యగ్రాజ్యం కృత్వా - పశ్చాత్తస్మై పుత్రాయ తద్రాజ్యం దదౌ॥ ౩౪॥ పుత్రసంక్రామితశ్రీరితి॥ పుత్రే సంక్రామితా శ్రీ రాజ్యలక్ష్మీర్యేన సః॥ ౩౫॥ అజాయతేతి॥ పునః కథయిష్యామీత్యస్యాయం భావః - స్థూలత్వేన సంగ్రహాత్ప్రథమం తావత్ప్రస్తుతం భువనకోశం శృణు - తతః స్థూలేనిర్జిత మాహాత్మ్యం నంశనైస్సూక్ష్మధియానయేదితి భాగవతోక్తక్రమేణ గ్రహణయోగ్యం సూక్ష్మతత్త్వసంబంధం చ భరతస్య చరితం పశ్చాద్వక్ష్యామీతి॥ ౩౬॥ సుమతేరితి॥ తస్మాద్భరతాదనంతరం - సుమతేస్తేజసో వీర్యాదింద్రద్యుమ్నో జాతస్తదన్వయః ప్రతిహారః॥ ౩౭॥ ప్రతిహర్తేతి॥ ప్రతిహారస్య పుత్రః ప్రతిహర్తా॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ త్వష్టేతి॥ శతజిత్పుత్రశతం॥ ౪౧॥ విష్వగ్జ్యోతిప్రధానా ఇతి॥ విష్వగ్జ్యోతిః ప్రధానో ముఖ్యో యేషాం తే - నవభేదం - నవభేదాంస్తృతీయేధ్యాయే వక్ష్యతి॥ ౪౨ ॥ ననుపూర్వముత్తానపాదాదయోపి సార్వభౌమాః ఇదానీం ప్రియవ్రతాదయోపి సార్వభౌమా అప్యుచ్యంతే - తచ్చ సమకాలేన సంగచ్ఛతే - అతః క్రమో వక్తవ్యస్తత్రాహ॥ తేషామితి॥ తేషాం ప్రియవ్రతాన్వయప్రసూతానాం వంశే ప్రసూతైః పురా ప్రథమమియం భారతీ భూమిర్భుక్తా - పశ్చాదుత్తానపాదాదిభిః - కియంతం కాలమేతైర్భుక్తేత్యత్రాహ - కృతేతి - కృతత్రేతాదీనాం సర్గేణ ప్రవృత్త్యా యుగాఖ్యా చతుర్యుగైరాఖ్యాయతే - యుగా ఏకసప్తతిర్మన్వంతరాఖ్యః కాలః తావంతం కాలమిత్యర్థః - కృతత్రేతా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ద్విస్వభావేన యుగైరాఖ్యయా మేకసప్తతిం కాలం భూభర్తేతి॥ ౪౩॥ ఏష ఇతి॥ పూర్వమన్వంతరాధిపే స్వాయంభువే మనావాసతి - ఏషః ఏకసప్తతియుగావచ్ఛిన్నస్సర్గః స్వాయంభువః స్వాయంభువస్య మనోస్సంబంధీ ప్రియవ్రతాదిః॥ ౪౪॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - విష్ణుచిత్తీయే - ద్వితీయాంశే - ప్రథమోధ్యాయః. ❁❁❁❁❁❁

౧॥ యావంత ఇతి॥ ద్విరాపత్వాత్ ద్వీపాః - వర్షాణి కులాద్రివ్యవచ్ఛిన్నా ద్వీపాంశాః - వర్షశబ్దనిర్వచనం మాత్స్యే ఉక్తం॥ శ్లో॥ వసంత్యృషంత్యో వర్షేషు ప్రజా యేషు చతుర్విధాః। ఋషిరిత్యేష రమణే వర్షత్వం తేన తేషు తదితి॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ భూమండలం వక్తుమాదౌ తదవయవద్వీపాద్యుత్పత్తిమాహ॥ జంబూప్లక్షాహ్వయావితి॥ ౫॥ ఏత ఇతి॥ సమంస్వస్వావరణీయద్వీపతుల్యవిస్తారం యథా తథా - ఏతే ఆవృతాః॥ ౬॥ ౭॥ చతురితి॥ సహస్రమేవ సాహస్రం - అశీతిరేవాశీతిః యోజనైశ్చతురధికాశీతి సాహస్రాణి యస్య స ఉచ్ఛ్రయశ్చతురాశీతిసాహస్రః - అస్యో

గాఖ్యా హ్యేకసప్తతిః॥ ౪౩॥ ఏష స్వాయంభువస్సర్గో యేనేదం పూరితం జగత్। వారాహే తు మునే కల్పే పూర్వమన్వంతరాధిపః॥ ౪౪॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే- ద్వితీయాంశే - ప్రథమోధ్యాయః ❁❁

మైత్రేయః॥ కథితో భవతా బ్రహ్మన్ సర్గస్స్వాయంభువస్తు మే। శ్రోతుమిచ్ఛామ్యహం త్వత్తస్సకలం మండలం భువః॥ ౧॥ యావంతస్సాగరా ద్వీపాస్తథా వర్షాణి పర్వతాః। వనాని సరితః పుర్యో దేవాదీనాం మహామునే॥ ౨॥ యత్ప్రమాణమిదం సర్వం యదాధారం యదాత్మకమ్। సంస్థానమస్య చ మునే యథావద్వక్తుమర్హసి॥ ౩॥ శ్రీపరాశరః॥ మైత్రేయ శ్రూయతామేతత్సంక్షేపాద్గదతో మమ। నాస్య వర్షశతేనాపి వక్తుం శక్యోతివిస్తరమ్॥ ౪॥ జంబూప్లక్షాహ్వయౌ ద్వీపౌ శాల్మలశ్చాపరో ద్విజ। కుశః క్రౌంచస్తథా శాకః పుష్కరశ్చైవ సప్తమః॥ ౫॥ ఏతే ద్వీపాస్సముద్రైస్తు సప్తసప్తభిరావృతాః। లవణేక్షుసురాసర్పిర్దధిదుగ్ధజలైస్సమమ్॥ ౬॥ జంబూద్వీపస్సమస్తానామేతేషాం మధ్యసంస్థితః। తస్యాపి మేరుర్మైత్రేయ మధ్యే కనకపర్వతః॥ ౭॥ చతురాశీతిసాహస్రో యోజనై

దిసంజ్ఞైనేతి పాఠేప్యేవమేవ యోజ్యం - యుగాఖ్యామేకసప్తతిమితి పాఠే తు స్ఫుటోయమర్థః॥ ౪౩॥ ఏతదేవ స్పష్టయతి॥ ఏష ఇతి॥ వారాహేస్మిన్ కల్పే యదా స్వాయంభువః సర్వస్య ప్రథమమన్వంతరాధిపోభూత్ - తదా ఏష ప్రియవ్రతవంశ్యానాం రాజ్ఞాం సర్గః - తతస్స్వారోచిషాద్యా ఉత్తానపాదవంశ్యానామిత్యర్థః - అత ఏవోత్తానపాదవంశ్యస్య ప్రాచేతసదక్షస్య కన్యాయామాదిత్యానాం జన్మ వైవస్వతమన్వంతరే ప్రోక్తం- పూర్వమన్వంతరాధిపే ఇతి సప్తమ్యంతపాఠే ప్రథమమన్వంతరాధిపే స్వాయంభువే వర్తమానే స్వాయంభువస్స్వయంభువోంశభూతో యస్మాదేవ మనోః ప్రియవ్రతాదిసర్గః ప్రథమం ప్రవృత్త ఇత్యర్థః - యద్వా - పూర్వోక్తసృష్టినిగమనమేతదేష ఇతి॥ ౪౪॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - ద్వితీయాంశే - ప్రథమోధ్యాయః. ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

ఉక్తానువాదేన భువనకోశం సవిశేషం బుభుత్సుః పృచ్ఛతి॥ కథిత ఇతి॥ స్వాయంభువాంశత్వాన్మనురేవ స్వాయంభూస్తదీయః ప్రియవ్రతాదిసర్గః - కథితః - తత్కథనే చ ద్వీపవర్షాదివిభాగోక్త్యా సూచితం భూమండలం శ్రోతుమిచ్ఛామి॥ ౧॥ యావంత ఇతి॥ దేవాదీనాం పుర్యో నగర్యః॥ ౨॥ యత్ప్రమాణమితి॥ ఏవమేతే ద్వాదశ ప్రశ్నాః ఏతేషాం చ వక్ష్యమాణైస్తత్సంఖ్యాసంస్థానాదిభిః యథాయోగముత్తరాణి ద్రష్టవ్యాని॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ఏత ఇతి॥ జంబ్వాదిసప్తద్వీపాస్సప్తభిర్లవణాదిసంజ్ఞైస్సముద్రైస్సమం యథా భవత్యేవం సర్వత ఆవృతాః॥ ౬॥ ౭॥ చతురితి॥ అశీతిరేవ ఆశీతిః సహస్రమేవ సాహస్రం చతురధికాన్యాశీతిసాహస్రాణి ప్రమాణం యస్య స మేరోరుచ్ఛ్రాయః - లక్ష

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

చ్ఛ్రాయశ్చతురధికాశీతిసాహస్రయోజనఇత్యర్థః॥ ౮ ॥ ప్రవిష్టఇతి॥ యోజనానాంషోడశసహస్రాణిభువిఖాతః॥ శ్లో॥ హస్తోంగుళివింశత్యా చతురన్వితయాచతుష్క— రోదండః। తద్ద్విసహస్రం క్రోశో యోజనమేకంభవేచ్చతుష్క్రోశమితి - గణితే - అష్టభిర్యవమధ్యైఃస్యాదంగుళమితిచ-ద్వాత్రింశత్సహస్రాణిమూర్ధ్ని వ్యాసః॥ శ్లో॥ సర్వత్రహీసమవృత్తేవ్యాసస్త్రిగుణస్య స్మృతో భవేత్పరిధిఃఇతిగణితజ్ఞః। మూలేభూమేరుపరిచతుర్దశయోజనసహస్రావధికే॥ ౯ భూపద్మస్యేతి॥ శ్లో॥ యత్తద్ధికర్ణికామూలమితిసత్సం ప్రకీర్తితం। తద్యోజనసహస్రాణాంసప్తతీనామథస్మృతమితివాయూక్తేః - మాత్స్యేచ మేరోస్సన్నివేశఉక్తః॥ శ్లో॥ వృత్తాకృతిప్రమాణశ్చచతురశ్రస్సముత్థితః। విస్తారాత్త్రిగుణశ్చాస్యపరిణాహోనుమండలఇతి॥ ౧౦॥ హిమవానితి॥ వర్షపర్వతాఃవర్షాణాంవిచ్ఛేదకాఃపర్వతాః॥౧౧॥ లక్షప్రమాణావితి॥ ఉక్తానాంషణ్ణాంమధ్యే మేరుమభితఃస్థితౌనీలనిషధౌలక్షప్రమాణదైర్ఘ్యౌ- మధ్య ఇతిపాఠేజంబూద్వీపస్యేతి శేషః - పరేచత్వారోలక్షాద్దశాంశేనదశసహస్రేణహీనాః - యథావారాహే॥ శ్లో॥ జంబూద్వీపప్రమాణేననిషధఃపరికీర్తితః। తస్మాచ్చదశభాగేన హేమకూటఃప్రహీయతే॥ వింశద్భాగేన హిమవాంస్తద్వదేవప్రహీయతే। ద్వీపస్యమండలీభావాద్ధ్రాసవృద్ధీప్రకీర్తితేఇతి॥ అన్యత్రచ॥ శ్లో॥ వృత్తభావాత్సముద్రస్యమహీమండలభావతః। ఆయామాత్పరిహీయంతేచతురశ్చసమామతాఇతి॥ ఏవంనీలాదిష్వపిద్రష్టవ్యం॥ ౧౨ ॥ ౧౩॥ రమ్యకమితి॥ యథావైభారతంతథాధనురాకారమిత్యర్థః॥ శ్లో॥ ధనుస్సంస్థితేజ్ఞేయేద్వేవర్షేదక్షిణోత్తరే। దీర్ఘాణితత్రచత్వారిచతురశ్రమిళావృతమితివాయూక్తేః॥ ౧౪॥ నవసాహస్రమితి॥ ఇలావృతంచతుస్త్రింశత్సహస్రయో

ర్యస్యచోచ్ఛ్రయః॥౮॥ ప్రవిష్టఃషోడశాధస్తాద్ద్వాత్రింశన్మూర్ధ్ని విస్తృతః। మూలేషోడశసాహస్రో విస్తారస్తస్యసర్వతః॥ ౯॥ భూపద్మస్యాస్యశైలోసౌకర్ణికాకారసంస్థితః॥ ౧౦ ॥ హిమవాన్హేమకూటశ్చనిషధశ్చాస్యదక్షిణే। నీలశ్శ్వేతశ్చశృంగీచఉత్తరేవర్షపర్వతాః॥ ౧౧ ॥ లక్షప్రమాణౌ ద్వౌమధ్యేదశహీనాస్తథాపరే। సహస్రద్వితయోచ్ఛ్రాయాస్తావద్విస్తారిణశ్చతే॥౧౨॥ భారతంప్రథమంవర్షంతతఃకింపురుషంస్మృతమ్। హరివర్షంతథైవాన్యన్మేరోర్దక్షిణతోద్విజ॥ ౧౩ ॥ రమ్యకంచోత్తరంవర్షంతస్యైవానుహిరణ్మయమ్। ఉత్తరాఃకురవశ్చైవయథావైభారతంతథా॥ ౧౪॥ నవసాహస్రమేకైకమేతేషాంద్విజసత్తమ। ఇళావృతంచతన్మధ్యేతన్మధ్యేమేరురుచ్ఛ్రితః॥౧౫॥ మే

యోజనప్రమాణోమేరుః తస్యోచ్ఛ్రాయోబహిశ్చతురశీతియోజనసాహస్రోదృశ్యతే॥౮॥ ప్రవిష్టఇతి॥ షోడశయోజనసాహస్రాణ్యధస్తాద్భూమ్యాంప్రవిష్టఃఖాతః - ద్వాత్రింశద్యోజనసహస్రాణి మూర్ధ్ని విస్తృతః॥ ౯ ॥ భూపద్మస్యేతి॥ అతఏవమూర్ధ్ని విస్తృతత్వాన్మూలే సంకుచితత్వాచ్చ భూమధ్యావస్థానాచ్చ భూరూపస్య పద్మస్య కర్ణికాకారేణ సంస్థితః॥ ౧౦॥ భారతవర్షమారభ్య మేరోర్దక్షిణోత్తరస్థితానాంషణ్ణాంవర్షాణాంమర్యాదాపర్వతానాహ॥ హిమవానితి॥ వర్షాణాంవ్యవచ్ఛేదకారకాః పర్వతాః॥ ౧౧ ॥ లక్షప్రమాణావితి॥ లక్షప్రమాణౌద్వౌ ప్రాక్పశ్చిమతో దైర్ఘ్యేణనిషధనీలౌ - యద్యపి జంబూద్వీపస్య మండలాకారస్య లక్షయోజన ప్రమాణత్వాత్ తన్మధ్యరేఖాయామేవ ముఖ్యంలక్షప్రమాణత్వం-నిషధనీలౌతు తన్మధ్యరేఖాతో దక్షిణతశ్చోత్తరతశ్చసప్తసహస్రయోజనాంతరితత్వాదీషన్న్యూనౌ-తథాపిస్థూలదృష్ట్యాలక్షప్రమాణావిత్యుక్తం-అపరేతు హేమకూటాదయోదశహీనాః దశాంశహీనాః - హేమకూటశ్వేతౌనవతియోజనసహస్రప్రమాణౌ - హిమవచ్ఛృంగిణౌచాశీతియోజనసహస్రప్రమాణౌ - తదుక్తంవారాహే॥ శ్లో॥ ద్వీపస్యమండలీభావాద్ధ్రాసవృద్ధీప్రకీర్తితేఇతి॥ ౧౨॥ ౧౩॥ రమ్యకమితి॥ యథావైభారతమితిద్వీపమండలప్రాంతవర్తిత్వాద్ధనురాకారంకురువర్షమిత్యర్థః॥ ౧౪ ॥ నవసాహస్రమితి॥ ఏతేషాంభారతాదీనాంమధ్యే ఏకైకంవర్షంవిస్తరతోనవసాహస్రయోజనవిస్తారప్రమాణం - ఇళావృతంచనవసహస్రం - విస్తారసామ్యేపి తత్రతద్విశేషమాహ॥ తన్మధ్యఇతి॥ తదాహవాయుః॥ శ్లో॥ ధనుస్సంస్థితే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

జనవిస్తారం - భద్రాశ్వః కేతుమాలశ్చ ప్రాక్ప్రత్యగ్వా త్రింశద్యోజనమిత్యర్థసిద్ధం సహస్రం - సహస్రం మాల్యవద్గంధమాదనావితి వాయూక్తేః॥ ౧౫ ॥ ౧౬॥ విష్కంభా ఇతి॥ మేరోః ధారకాః కీలా విష్కంభాః ॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ జంబూద్వీపస్యేతి ॥ మహాగజేతి ॥ శ్లో ॥ పంచోన్నతస్తు గజస్య దైర్ఘ్యమష్టౌ చ హస్తాః పరిణాహమానం। ఏకద్విపస్థావథ మందభద్రౌ సంకీర్ణనాగో నియతప్రమాణ ఇతి వచనాత్ ॥ లౌకికగజస్య దశహస్తావరప్రమాణప్రసిద్ధేః। వాయునా చ జంబూఫలస్య తతోఽధికమానోక్తేః - మహాగజశబ్దోఽత్ర దివ్యగజవాచీ - యథాహ వాయుః॥ శ్లో ॥ అరత్నీనాం శతాన్యష్టావేకషష్ట్యధికాని తు - ఫలప్రమాణం సంఖ్యాతమృషిభిస్తత్త్వదర్శిభిరితి ॥ ౨౦ ॥ రసేనేతి॥ సరిత్ప్రవర్తతే ప్రదక్షిణమితి శేషః తదుక్తం॥ శ్లో॥ మేరుం ప్రదక్షిణీకృత్య జంబూమూలం విశత్యథ ఇతి॥ ౨౧॥ ౨౨ ॥ ౨౩॥ ౨౪॥ వనమితి॥ విష్కంభాద్రిప్రస్థేషు చైత్రరథాదివనాని - తద్బహిస్సరాంసి - తద్బహిః కేసరాచలా ఇతి క్రమో వాయూక్తః॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭ ॥ ౨౮॥ ౨౯॥ మేరోరితి॥ మేరోరనంతరాంగేషు మేరోరనంతరం వర్షమిళావృతం తస్యాంగేష్వవయ

రోశ్చతుర్దిశం తత్ర నవసాహస్రవిస్తృతమ్। ఇళావృతం మహాభాగ చత్వారశ్చాత్ర పర్వతాః॥ ౧౬॥
విష్కంభా రచితా మేరోర్యోజనాయుతముచ్ఛ్రితాః। నవైస్సరోభిశ్చ సమందిత్యో తే కేసరాచలాః॥ ౧౭॥
పూర్వేణ మందరో నామ దక్షిణే గంధమాదనః। విపులః పశ్చిమే పార్శ్వే సుపార్శ్వశ్చోత్తరే స్మృతః॥
౧౮ ॥ కదంబస్తేషు జంబూశ్చ పిప్పలో వట ఏవ చ। ఏకాదశశతాయామాః పాదపా గిరికేతవః॥ ౧౯ ॥
జంబూద్వీపస్య సా జంబూర్నామహేతుర్మహామునే। మహాగజప్రమాణాని జంబ్వాస్తస్యాః ఫలాని
వై ॥ పతంతి భూభృతః పృష్ఠే శీర్యమాణాని సర్వతః॥ ౨౦॥ రసేన తేషాం ప్రఖ్యాతా తత్ర జంబూనదీతి వై।
సరిత్ప్రవర్తతే సా చ పీయతే తన్నివాసిభిః॥ ౨౧ ॥ న స్వేదో న చ దౌర్గంధ్యం న జరా నేంద్రియక్షయః।
తత్పానాత్స్వచ్ఛమనసాం జనానాం తత్ర జాయతే॥ ౨౨ ॥ తీరమృత్తద్రసం ప్రాప్య సుఖవాయువిశోషి
తా। జాంబూనదాఖ్యం భవతి సువర్ణం సిద్ధభూషణమ్॥ ౨౩ ॥ భద్రాశ్వం పూర్వతో మేరోః కేతుమా
లం చ పశ్చిమే। వర్షే ద్వే తు మునిశ్రేష్ఠ తయోర్మధ్యమిళావృతమ్॥ ౨౪ ॥ వనం చైత్రరథం పూర్వే
దక్షిణే గంధమాదనమ్। వైభ్రాజం పశ్చిమే తద్వదుత్తరే నందనం స్మృతమ్॥ ౨౫॥ అరుణోదం మహాభద్రం
సితోదమథ మానసమ్। సరాంస్యేతాని చత్వారి దేవభోగ్యాని సర్వదా॥ ౨౬ ॥ సితాంభశ్చ కుముద్వాం
శ్చ కురరీ మాల్యవాంస్తథా। వైకంకప్రముఖా మేరోః పూర్వతః కేసరాచలాః ॥ ౨౭ ॥ త్రికూటశ్శిశిర
శ్చైవ పతంగో రుచకస్తథా। నిషధాద్యా దక్షిణతస్తస్య కేసరపర్వతాః ॥ ౨౮ ॥ శిఖివాసాస్సవైడూ
ర్యః కపిలో గంధమాదనః। జారుధిప్రముఖాస్తద్వత్పశ్చిమే కేసరాచలాః ॥ ౨౯ ॥ మేరోరనంతరాంగే

వేషు ద్వే వర్షే దక్షిణోత్తరే। దీర్ఘాణీతరచత్వారి చతురశ్రమిళావృతమితి॥ ౧౫॥ మేరోరితి ॥ కించాత్ర ఇళావృతే అన్యే చత్వారః పర్వతాః - మేరోశ్చతుర్దిశం ॥ ౧౬॥ విష్కంభా ఇతి ॥ విష్కంభాః - దార్ఢ్యార్థమవష్టంభాః ఈశ్వరేణ రచితాః అన్యథా మూలభాగాన్మూర్ధభాగస్య ద్విగుణవిస్తారాత్ గౌరవేణ భంగప్రసంగాత్ ॥ ౧౭॥ ౧౮॥ కదంబ ఇతి ॥ తేష్వవష్టంభపర్వతేషు పూర్వాదిక్రమేణ చత్వారః పాదపాః ఏకాదశశతయోజనోచ్ఛ్రాయాః గిరేః కేతవో ధ్వజా ఇవ రచితాః॥ ౧౯॥ జంబూద్వీపస్యేతి ॥ నామహేతుః నామప్రవృత్తిహేతుః - ఫలప్రమాణవిశేషో వాయునోక్తః ॥ శ్లో ॥ అరత్నీనాం శతాన్యష్టా ఏకషష్ట్యధికాని తు। ఫలప్రమాణం సంఖ్యాతమృషిభిస్తత్త్వదర్శిభిరితి ॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨ ॥ తీరమృదితి ॥ సుఖస్పర్శేన వాయునా తేన విశోషితా సతీ తీరమృత్ సరిత్తీరమృత్తికా - సిద్ధానాం భూషణం సువర్ణం భవతి॥ ౨౩॥ భద్రాశ్వమితి ॥ తయోర్మధ్యమిత్యనువాదః తత్రస్థవిష్కంభాద్రిసానుషు చైత్రరథాదివనానామరుణోదాదిసరసాం కథనార్థః॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯ ॥ ఉక్తానాం వక్ష్యమాణానాం చ కేసరాచలానాం స్థానాన్యాహ ॥ మేరోరితి ॥ మేరోరనంతరాణి సన్నిహితాని యాన్యంగాని మూలసమీపస్థా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

షేషు - మాల్యవన్నిషధగంధమాదననీలాఖ్యవర్షాద్రిషు తథా ఇలావృతస్యైవ వక్ష్యమాణయోః ప్రాక్సీమాభూతయోః జఠరదేవకూటయోః పశ్చాత్సీమాభూతయోః నిషధపారియాత్రయోశ్చావస్థితాః కేసరపర్వతాః - ఏషామంతస్థాః అన్యే శైలాః - ఏతే చ కేసరాచలత్వే నగణ్యంతే - తేషాం మాల్యవన్నిషధగంధమాదనానాం స్వశబ్దేన నీలస్య తు కాలాంజనశబ్దేన చ కేసరేషూక్తత్వాత్ - పత్త్రాణి లోకపద్మస్య మర్యాదాశైలబాహ్యత ఇతి వక్ష్యమాణత్వాచ్చ - జఠరాదీనామపి కేసరత్వం యుక్తం - ఏతే స్వవర్షాపేక్షయా వర్షాద్రయః - పత్త్రాపేక్షయా మర్యాదాద్రయః - మేర్వపేక్షయా కేసరాద్రయశ్చేత్యయమర్థః - గంగాచతుర్భేదప్రస్తావపఠిష్యమాణవాయూక్త్యా వ్యక్తీభవిష్యతి - ఏషాం కేసరాణాం ॥ శ్లో॥ కేసరాస్తు శతోచ్ఛ్రాయాస్తే శీతిప్రథుళాయతా ఇతి వాయూక్తం మానం జ్ఞేయం॥ ౩౦॥ ౩౧ ॥ ౩౨॥ విష్ణుపాదః నిష్క్రాంతేతి॥ దివః ఆకాశాత్ జ్యోతిశ్చక్రభ్రామకప్రవహానిలేన చతుర్ధా విభక్తా బ్రహ్మపుర్యా బహిశ్చతుర్దిక్షు మేరుశృంగేషు పతతి - తథాహ వాయుః॥ శ్లో॥ విభజ్యమానసలిలా తైజసేనానిలేన సా । మేరోరంతరకూటేషు నిపపాతవతృష్వపి॥ ౩౩॥ ౩౪॥ పూర్వేణేతి॥ శైలాచ్ఛైలమిత్యత్ర క్రమోక్తో వాయునా॥ శ్లో॥ శీతాంబుశిఖరభ్రష్టా కుముంజేవరపర్వతే। నిపపాత మహాభాగా తస్మాదపి కురర్యగం ॥ తస్మాన్మాల్యవతం శైలమిత్యుపక్రమ్య - ఏవం శైలసహస్రాణి దారయంతీ మహానదీ - నిపపాత తదా సీతా జఠరే సిద్ధసేవితే - తస్మాదపి గతా శైలం దేవకూటం తరంగిణీత్యాది ॥ ౩౫ ॥ తథైవేతి॥ అలకనందాం చాధికృత్య ॥ శ్లో॥ హేమకూటాత్తు కైలాసం దేవావాసం తతోఽపి చ । హిమవత్యుత్తమే నదీ నిపపాత శిలోచ్చయ ఇత్యాది॥ శ్లో॥ కైలాసో హిమవాంశ్చైవ మర్యాదాపర్వతావుభావితి వాయూక్తేః। గంధమాదనస్య హిమవ

ముజఠరాదిష్వవస్థితాః । శంఖకూటోఽథ ఋషభో హంసో నాగస్తథాపరః ॥ కాళాంజనాద్యాశ్చ తథా ప్యుత్తరే కేసరాచలాః॥ ౩౦॥ చతుర్దశసహస్రాణి యోజనానాం మహాపురీ। మేరోరుపరి మైత్రేయ బ్రహ్మణః ప్రథితా దివి॥ ౩౧ ॥ తస్యాస్సమంతతశ్చాష్ట దిశాసు విదిశాసు చ । ఇంద్రాదిలోకపాలానాం ప్రఖ్యాతాః ప్రవరాః పురః॥ ౩౨॥ విష్ణుపాదవినిష్క్రాంతా ప్లావయిత్వేందుమండలమ్ । సమంతాద్బ్రహ్మణః పుర్యాం గంగా పతతి వై దివః॥ ౩౩॥ సా తత్ర పతితా దిక్షు చతుర్ధా ప్రతిపద్యతే । సీతా చాలకనందా చ చక్షుర్భద్రా చ వై క్రమాత్॥ ౩౪ ॥ పూర్వేణ శైలాచ్ఛైలం తు సీతా యాత్యంతరిక్షగా । తతశ్చ పూర్వవర్షేణ భద్రాశ్వేనైతి సార్ణవమ్॥ ౩౫ ॥ తథైవాలకనందాపి దక్షిణేనై

తి తాన్యేవ జఠరాదీని పూర్వదక్షిణపశ్చిమోత్తరదేశవర్తితయా జఠరపార్శ్వే దక్షిణవర్తిఋష్ఠనామసామ్యాత్తేష్వవస్థితాః - మేరోః కర్ణికాయా ఇవ కేసరభూతాః మూలదేశే పరిత ఉపక్లృప్తా ఇతి శుకోక్తేః॥ ౩౦॥ ౩౧॥ తస్యా ఇతి॥ లోకపాలానాం పురః సార్ధత్రిసహస్రయోజనాః మానపరిమితాః లోకపాలానామష్టానాం యథాదిశం యథారూపం తురీయమానేన పురోఽష్టావుపక్లృప్తా ఇతి శుకోక్తేః॥ ౩౨॥ విష్ణుపాదవినిష్క్రాంతేతి॥ తత్ర గంగా విష్ణుపాదేతి త్రివిక్రమతో విష్ణోర్వామపాదాంగుష్ఠనఖనిర్భిన్నోర్ధ్వాండకటాహవివరేణాధః ప్రవిష్టబాహ్యజలధారా హి - బ్రహ్మదత్తార్ఘ్యజలధర్మద్రవసంయుతా గంగా సా చ విష్ణోర్వామపాదాద్వినిష్క్రాంతా సతీ దివోఽంతరిక్షాత్పతితా బ్రహ్మణః పుర్యాం పతతి॥ ౩౩॥ సేతి॥ సా తత్ర పతితా సతీ చతుర్ధా భేదం ప్రాప్నోతి - సీతేతి చ పాఠాంతరం॥ ౩౪॥ పూర్వేణేతి॥ శైలాచ్ఛైలం యాతీత్యత్ర శుకోక్తిః - సీతా తు బ్రహ్మసదనాత్ కేసరాచలాదిశిఖరేభ్యోఽధః ప్రస్రవంతీత్యాది - వాయునా చోక్తం - శీతాంబుశిఖరభ్రష్టేత్యుపక్రమ్య ఏవం శైలసహస్రాణి దారయంతీ మహానదీ - నిపపాత తదా సీతా జఠరే సిద్ధసేవితే - తస్మాదపాగతా శైలం దేవకూటం తరంగిణీత్యాది॥ ౩౫ ॥ తథైవేతి ॥ తథైవాలకనందాపీతి॥ కేసరాచలాదిక్రమేణ నిషధహేమకూటానతిక్రమ్యేత్యర్థః - సప్తభేదాభూత్వేతి - తే చ భేదాః మాత్స్యే ప్రోక్తాః॥ శ్లో॥ నళినీ హ్లాదినీ చైవ పావనీ చైవ ప్రాచ్యగాః। సీతా చ చక్షుస్సింధుశ్చ తిస్రస్తా వై ప్రతీచ్యగాః॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్వాదాద్రిత్వాద్ధిమవచ్ఛబ్దేనోక్తిః॥ ౩౬ ॥ సేతి॥ చతుఃప్రకరణే॥ శ్లో॥ వైడూర్యాశ్చ కపిలం శైలం కపిలాద్గంధమాదనం। ఏవం శైలసహస్రాణి దారయంతీ మహానదీత్యనేన నిషధముప్యత్ర సంసూచ్య - పారియాత్రే మహాశైలే నిపపాతానుగామినీత్యాద్యుక్తం॥ ౩౭॥ భద్రేతి॥ భద్రాం ప్రకృత్య॥ శ్లో॥ త్రిశృంగం శృంగకలిలం మర్యాదాపర్వతం గతా। త్రిశృంగతః పరిభ్రష్టా జారుధిం పర్వతం గతేత్యాది। భారతవర్షే అలకనందాభేదాస్సప్తమాత్స్యేప్యుక్తాః॥ శ్లో॥ నలినీ హ్లాదినీ చైవ పావనీ చైవ ప్రాచ్యగాః - సీతా చక్షుశ్చ సింధుశ్చేతి స్రస్తా వై ప్రతీచ్యగాః - సప్తమీ త్వన్వగాద్గంగాం దక్షిణేన భగీరథమితి॥ ౩౮ ॥ ఆనీలేతి॥ పూర్వం కేసరేషూక్తౌ మాల్యవద్గంధమాదనౌ భద్రాశ్వకేతుమాలవర్షపర్వతౌ దక్షిణోత్తరౌ చ చతుస్త్రింశత్సహస్రాయామౌ - అత్ర వాయుః॥ శ్లో॥ చతుస్త్రింశత్సహస్రాణి గంధమాదనపర్వతః। ఉదగ్దక్షిణతశ్చైవ ఆనీలనిషధాయతః॥ చత్వారింశత్సహస్రాణి పరివృద్ధో మహీతలాత్। సహస్రమవగాఢశ్చ తావదేవ చ విస్తృతః। పూర్వేణ మాల్యవాన్ శైలస్తత్ప్రమాణః ప్రకీర్తిత ఇతి॥ ౩౯ ॥ భారతా ఇతి॥ మర్యాదాశైలబాహ్యత ఇతి మర్యాదాద్రయోష్టౌ జఠరాద్యాః - తేభ్యో బహిర్భద్రాశ్వాదీని చతుఃపత్రాణి - తేషు చ మర్యాదాద్రిషు మాల్యవతః ప్రాచ్యాం జఠరః - తత్ప్రాచ్యాం దేవకూటః - ఏవం హిమవతో దక్షిణతః కైలాసః - తతో గంధమాదనః తౌ చ హిమవత్సమాయామౌ - తథా గంధమాదనవర్షాద్రేః పశ్చిమో నిషధః - తద్బహిః పారియాత్రః - ఏవం శృంగిణ ఉత్తరతస్త్రిశృంగః - తతో జారుధిః - అత్రార్థే ప్రాగ్దర్శితో వాయూక్తగంగాప్రవాహక్రమః ప్రమాణం॥

త్యభారతమ్। ప్రయాతి సాగరం భూత్వా సప్తభేదా మహామునే॥ ౩౬ ॥ సా చక్షుః పశ్చిమగిరీనతీత్య సకలాంస్తతః। పశ్చిమం కేతుమాలాఖ్యం వర్షం గత్వైతి చార్ణవమ్॥ ౩౭ ॥ భద్రా తథోత్తరగిరీనుత్తరాంశ్చ తథా కురూన్। అతీత్యోత్తరమంభోధిం సమభ్యేతి మహామునే॥ ౩౮॥ ఆనీలనిషధాయామౌ మాల్యవద్గంధమాదనౌ। తయోర్మధ్యగతో మేరుః కర్ణికాకారసంస్థితః॥ ౩౯॥ భారతాః కేతుమాలాశ్చ భద్రాశ్వాః కురవస్తథా। పత్రాణి లోకపద్మస్య మర్యాదాశైలబాహ్యతః॥ ౪౦॥ జఠరో హేమకూటశ్చ మర్యాదాపర్వతావుభౌ। తౌ దక్షిణోత్తరాయామౌ ఆనీలనిషధాయతౌ॥ ౪౧ ॥ గంధమాదనకైలాసౌ పూర్వవచ్చాయతావుభౌ। అశీతియోజనాయామావర్ణవాంతర్వ్యవస్థితౌ॥ ౪౨ ॥ నిష

సప్తమీ త్వన్వగాద్గంగాం దక్షిణేన భగీరథమితి॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ఏవం తావద్దక్షిణోత్తరతో హిమాదిభిష్షడ్భిర్మర్యాదాగిరిభిర్విభక్తాని భారతాదిసప్తవర్షాణ్యుక్తాని - ఇలావృతమేరుమహార్ధరచనావిశేషగంగాగమనప్రకారాశ్చోక్తాః - ఇదానీం తు భద్రాశ్వం పూర్వతో మేరోః కేతుమాలం తు పశ్చిమ ఇతి పూర్వోక్తయోర్వర్షయోర్మర్యాదాపర్వతానాహ॥ ఆనీలేతి॥ ఉత్తరో నీలః దక్షిణో నిషధః తత్పర్యంత ఆయామో దైర్ఘ్యం యయోస్తావానీలనిషధాయామౌ - తతః పశ్చిమో మాల్యవాన్ పూర్వే గంధమాదనః - అథవా ఇలావృతమపరేణ పూర్వేణ చ మాల్యవద్గంధమాదనౌ ఆనీలనిషధాయతావితి శుకోక్తేః - కేచిత్త్వనయోర్వైపరీత్యమాహుః - తయోర్మధ్యగతో మేరుః ఇలావృతేన సహిత ఇతి ద్రష్టవ్యం - మేరోశ్చతుర్దిశం తత్ర నవసాహస్రవిస్తృతమిత్యుక్తత్వాదనేన చతుస్త్రింశద్యోజనసహస్రాయామౌ తావిత్యుక్తం భవతి - తదాహ వాయుః॥ శ్లో॥ చతుస్త్రింశత్సహస్రాణి గంధమాదనపర్వతః। ఉదగ్దక్షిణతశ్చైవ ఆనీలనిషధాయత ఇత్యాది॥ ౩౯॥ భారతా ఇతి॥ లోకో జంబూద్వీపం తదేవ పద్మం తస్య పత్రాణి - భారతకురువర్షయోర్భద్రాశ్వకేతుమాలయోః పరస్పరం సమానత్వాదాభిముఖ్యేనావస్థానాచ్చ పత్రసాదృశ్యముక్తం॥ ౪౦ ॥ ఇదానీం మేరోశ్చతుర్దిక్షు ద్వౌ ద్వౌ పరిధిపర్వతౌ ప్రమాణసంస్థానాభ్యాం దర్శయతి - జఠర ఇత్యాదిపంచభిః॥ జఠర ఇతి॥ దేవకూటశ్చేతి చ పాఠః ఇలావృతవర్ష ఏవాంతర్విభాగహేతుత్వాన్మర్యాదావర్షపర్వతావితి చోక్తం - నవవర్షమర్యాదాపర్వతానాం పూర్వముక్తత్వాదన్యస్యాసంభవాత్ ॥ ౪౧ ॥ గంధమాదనకైలాసావితి॥ అశీతియోజనాయామో విస్తారో యయోస్తౌ - మాల్యవద్గంధమాదనయోర్మధ్యే అర్ణవాంతర్వ్యవస్థితౌ॥ ౪౨॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ఇత్యేత ఇతి॥ ఏతే జఠరాద్యా మర్యాదాపర్వతా ఉక్తాః - మేరోశ్చతుర్దిశం పత్రమూ లేషు మే షాం ద్వౌ ద్వౌ స్థితావుక్తౌ॥ ౪౫॥ మేరోరితి॥ ద్రోణ్యః పుష్కరిణ్యః॥ శ్లో॥ శ్రీసరస్తామ్రపర్ణం చ కేసరం రమణీ తథేత్యాద్యాః - అవాప్తాష్టగుణైశ్వర్యాస్సిద్ధాః - చారణా దేవగాయనాః॥ ౪౬॥ సురమ్యాణీతి॥ కాననాని॥ శ్లో॥ శ్రీ వనం కింశుకవనం నళం చ పనసం తథేత్యాదీని - పురాణి॥ శ్లో॥ హేమచిత్రం భూతవనం బ్రహ్మపార్శ్వం సునాభకమిత్యా దీని॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ౪౯॥ ౫౦॥ ౫౧॥ ౫౨॥ ౫౩॥ స్వస్థా ఇతి॥ దశద్వాదశేత్యనియమోక్తిః లైంగాద్యుక్తం స్థానవిశేషా చ్చతుర్దశసహస్రపర్యంతమాయురస్తీతి లక్షయతి ॥ ౫౪ ॥ ౫౫ ॥ ౫౬ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణు చిత్తీయే - ద్వితీయాంశే - ద్వితీయోధ్యాయః ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

ఉత్తరమితి॥ సముద్రస్య పురాతనస్య నతు సగరసుతఖాతస్య- భారతీ భరతస్య రాజ్ఞస్సంబంధినీ॥ ౧॥ నవయోజనే ధః పారియాత్రశ్చ మర్యాదాపర్వతావుభౌ। మేరోః పశ్చిమదిగ్భాగే యథాపూర్వే తథా స్థితౌ॥ ౪౩॥ త్రిశృంగో జారుధిశ్చైవ ఉత్తరే వర్షపర్వతౌ। పూర్వవచ్చాయతావేతావర్ణవాంతర్వ్యవస్థితౌ॥ ౪౪॥ ఇత్యేతే మునివర్యోక్తా మర్యాదాపర్వతాస్తవ। జఠరాద్యాః స్థితా మేరోర్యేషాం ద్వౌ ద్వౌ చతు ర్దిశమ్॥ ౪౫॥ మేరోశ్చతుర్దిశం యే తు ప్రోక్తాః కేసరపర్వతాః। సితాద్యాశ్చ మునే తేషామతీవహి మనోరమాః ॥ శైలానామంతరే ద్రోణ్యస్సిద్ధచారణసేవితాః॥ ౪౬ ॥ సురమ్యాణి తథా తాసు కాననా ని పురాణి చ। లక్ష్మీవిష్ణ్వగ్నిసూర్యాది దేవానాం మునిసత్తమ॥ ౪౭ ॥ తాస్వాయతనవర్యాణి జుష్టాని సురకిన్నరైః॥ ౪౮॥ గంధర్వయక్షరక్షాంసి తథా దైతేయదానవాః। క్రీడంతి తాసు రమ్యాసు శైలద్రో ణీష్వహర్నిశమ్॥ ౪౯॥ భౌమా హ్యేతే స్మృతాస్స్వర్గా ధర్మిణామాలయా మునే। నైతేషు పాప కర్తారో యాంతి జన్మశతైరపి॥ ౫౦॥ భద్రాశ్వే భగవాన్విష్ణురాస్తే హయశిరా ద్విజ। వరాహః కే తుమాలే తు భారతే కూర్మరూపధృత్ ॥ మత్స్యరూపశ్చ గోవిందః కురుష్వాస్తే సనాతనః॥ ౫౧॥ విశ్వరూ పేణ సర్వత్ర సర్వస్స ర్వేశ్వరో హరిః। సర్వస్యాధారభూతోసౌ మైత్రేయాస్తేఖిలాత్మకః॥ ౫౨॥ యాని కింపురుషాదీని వర్షాణ్యష్టౌ మహామునే। న తేషు శోకో నాయాసో నోద్వేగః క్షుద్భయాదికమ్॥ ౫౩॥ స్వ స్థాః ప్రజా నిరాతంకాః సర్వదుఃఖవివర్జితాః। దశద్వాదశవర్షాణాం సహస్రాణి స్థిరాయుషః॥ ౫౪ ॥ న తేషు వర్షతే దేవో భౌమాన్యంభాంసి తేషు వై। కృతత్రేతాదికా నైవ తేషు స్థానేషు కల్పనా॥ ౫౫॥ సర్వేష్వేతేషు వర్షేషు సప్త సప్త కులాచలాః। నద్యశ్చ శతశస్తేభ్యః ప్రసూతా యా ద్విజోత్తమ॥ ౫౬ ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణే - ద్వితీయాంశే - ద్వితీయోధ్యాయః. ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

శ్రీపరాశరః ॥ ఉత్తరం యత్సముద్రస్య హిమాద్రేశ్చైవ దక్షిణమ్। వర్షం తద్భారతం నామ భార తీ యత్ర సంతతిః॥ ౧॥ నవయోజనసాహస్రో విస్తారోస్య మహామునే। కర్మభూమిరియం స్వర్గమపవ

నిషధ ఇతి॥ పూర్వే జఠర దేవకూటౌ యథా ఆనీల నిషధాయతౌ తథైవ వ్యవస్థితౌ॥ ౪౩ ॥ త్రిశృంగ ఇతి॥ త్రిశృంగో జారు ధిశ్చైవ ఉత్తరే యథా దక్షిణే తథా స్థితౌ - అసాభిరేతైః పరిస్తృతో గ్నిరివ పరితశ్చకాస్తి కాంచనగిరిరితి శుకోక్తిః॥ ౪౪ ౪౫॥ మేరోరితి॥ తేషాం శైలానామంతరే మధ్యే ద్రోణ్యః దరీః పి శమాస్సంతి - సిద్ధా అణిమాద్యైశ్వర్యయుక్తాశ్చారణా దేవగాయకాః తైస్సేవితాః॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ౪౯॥ ౫౦॥ ౫౧॥ ౫౨॥ ౫౩॥ స్వస్థా ఇతి॥ నీరోగాః - వర్షాణాం సహ స్రాణి దశ వా ద్వాదశ వా స్థిరాయుషః ఇతి వికల్పోక్తిరిలావృతాది దేశభేదవ్యవస్థయా ॥ ౫౪ ॥ నేతి॥ తేషు దేవో న వ ర్షతి - తతో భౌమాన్యేవాంభాంసి నిత్యం సంతి ॥ ౫౫ ॥ సర్వేష్వితి॥ కులాచలాః ముఖ్యాః పర్వతాస్తేభ్యః ప్రసూతా యా నద్యః తాశ్చ శతశస్సంతి ॥ ౫౬ ॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం- ద్వితీయాంశే - ద్వితీయోధ్యాయః ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

జంబూద్వీపస్య సంస్థానముక్తం వర్షవిభాగతః - తత్రాపి భారతం శ్రేష్ఠమాహ॥ ఉత్తరమితి ॥ భారతీ భరత స్య సంబంధినీ సంతతిః ॥ ౧ ॥ నవయోజనేతి ॥ తత్రైవ శ్రేయస్సాధనమనుష్ఠేయమన్యత్ర తదసంభవాదితి దర్శయ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧॥ విస్తారః దక్షిణోత్తరతః - ఆయామస్తు హిమవత్పార్శ్వే హిమవతా సమః దక్షిణతో దక్షిణతః కించిత్కించిన్న్యూనః॥ ౨॥ ౩॥ అత ఇతి॥ అతో ముక్తిం ప్రయాంతి చేతి వచనమస్మిన్నాకరే ముక్తిః స్యాదిత్యేతావదవగంతుం - న త్వన్యత్ర నిషేద్ధుం - కర్మభూమేరన్యత్రాపి బ్రహ్మవిద్యాసాధ్యస్య మోక్షస్యోపపత్తేః - సూత్రకారేణ తదుపర్యపీత్యాదినా సూత్రేణ దేవాదీనామపి బ్రహ్మవిద్యాధికారస్యోక్తత్వాత్॥ ౪॥ ఉక్తమర్థముపపాదయతి॥ ఇత ఇతి॥ మధ్యమంతరిక్షాది - అంతః నరకః పూర్వం ఫలవచనం - అత్ర తదాధారలోకవచనమిత్యపునరుక్తం - నఖల్వితి - ఖలుశబ్దో హేతౌ - అన్యత్ర భూమౌ కింపురుషాదివర్షాష్టకే పుష్కరద్వీపే చ కర్మ న విధీయతే - అర్థాన్న నిషిధ్యతే చ - ప్లక్షాదిద్వీపపంచకే తు ఆపవర్గికేతరం కర్మ న విధీయతే - ఆపవర్గికకర్మణాం తత్రాప్యనుష్ఠానోక్తేః॥ శ్లో॥ యథోక్తకర్మకర్తృత్వాత్స్వాధికారక్షయాయ తే - యజంతః క్షపయంత్యుగ్రమధికారం ఫలప్రదమితి వక్ష్యమాణత్వాత్ - దానాని చాత్ర దీయంతే పరలోకార్థమాదరాదిత్యుక్తే భారతవిషయత్వాచ్చ॥ ౬॥ భారతస్యేతి॥ సముద్రవేలామారభ్య హిమవదంతమింద్రద్వీపాద్యా మధ్యే మధ్యే సగరసుతఖాతాంతరితాః సహస్రయోజనవిస్తారా భారతవర్షావాంతరద్వీపా నవ - తేన సాగరసంవృతత్వం నవానాం - న త్వేకస్యైవాస్య నవమస్య భారతాఖ్యస్య॥ శ్లో॥ భారతస్యాస్య వర్షస్య నవ భేదాన్నిబోధత - సాగరాంతరితా జ్ఞేయాస్తే త్వగమ్యాః పరస్పరమితి వాయూక్తేః॥ ౭॥ నాగద్వీప ఇతి॥ అయం తు ద్వీపో భారతాఖ్యః - యదుక్తం వారాహే - ఇంద్రః కశేరుస్తామ్రపర్ణో గభస్తిర్నాగస్సౌమ్యో గాంధర్వో వారుణో భారతశ్చేతి - సాగరసంవృతా ఇతి - ద్వీపాస్సాగరసంవృతా ఇతి వా పాఠః॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥

ర్గం చ గచ్ఛతామ్॥ ౨॥ మహేంద్రో మలయస్సహ్యశ్శుక్తిమానృక్షపర్వతః। వింధ్యశ్చ పారియాత్రశ్చ సప్తాత్ర కులపర్వతాః॥ ౩॥ అతస్సంప్రాప్యతే స్వర్గో హ్యతో ముక్తిం ప్రయాంతి చ। తిర్యక్త్వం నరకం చాపి యాంత్యతః పురుషా మునే॥ ౪॥ ఇతస్స్వర్గశ్చ మోక్షశ్చ మధ్యం చాంతశ్చ గమ్యతే। న ఖల్వన్యత్ర మర్త్యానాం కర్మభూమౌ విధీయతే॥ ౫॥ భారతస్య తు వర్షస్య నవభేదాన్నిశామయ। ఇంద్రద్వీపః కశేరుశ్చ తామ్రపర్ణో గభస్తిమాన్॥ ౬॥ నాగద్వీపస్తథా సౌమ్యో గాంధర్వస్త్వథ వారుణః। అయం తు నవమస్తేషాం ద్వీపస్సాగరసంవృతః॥ ౭॥ యోజనానాం సహస్రం తు ద్వీపోయం దక్షిణోత్తరాత్। పూర్వే కిరాతా యస్యాంతే పశ్చిమే యవనాః స్థితాః॥ ౮॥ బ్రాహ్మణాః క్షత్రియా వైశ్యా మధ్యే శూద్రాశ్చ భాగశః। ఇజ్యాయుద్ధవణిజ్యాద్యైర్వర్తయంతో వ్యవస్థితాః॥ ౯॥ శతద్రూచంద్రభాగాద్యా హిమవత్పాదనిస్సృతాః। వేదస్మృతిముఖాశ్చాన్యాః పారియాత్రోద్భవా మునే॥ ౧౦॥ నర్మదాసు

న్నాహ - కర్మభూమిరితి - స్వర్గమపవర్గం చ గచ్ఛతాం పుంసాం - ఉభయసాధనభూతానాం ప్రవృత్తినివృత్తికర్మణాం భూమిరియం - కింపురుషాదివర్షాష్టకే పుష్కరద్వీపే చ కర్మణ ఏవాభావాత్ - ప్లక్షాదిద్వీపః పంచకే చ నివృత్తమేవ - నాన్యత్ - వక్ష్యతి హి॥ శ్లో॥ యథోక్తకర్మకర్తృత్వాత్స్వాధికారక్షయాయ హి - తత్ర తే తు కుశద్వీపే బ్రహ్మభూతం జనార్దనం - యజంతః క్షపయంత్యుగ్రమధికారం ఫలప్రదమితి॥ ౨॥ సమస్తపురుషార్థసాధనం గంగాదినదీనాం జన్మభూమయశ్శైలాశ్చాత్రైవ సంతీత్యాహ॥ మహేంద్ర ఇతి॥ ౩॥ తస్మాచ్ఛుభాశుభం సర్వమత్రత్యైనైవ కర్మణా ప్రాప్యత ఇత్యాహ॥ అత ఇతి॥ అతోస్మాద్వర్షాత్స్వర్గః స్వర్గలోకః ప్రాప్యతే - క్రమముక్తిం చాస్మాత్ప్రయాంతి॥ ౪॥ ఇత ఇతి॥ స్వర్గశ్చ భౌమ ఇలావృతాదిః - మోక్షశ్చ సద్యోముక్తిః - మధ్యమంతరిక్షలోకః - అంతః పాతాళాదిరిత ఏవ గమ్యతే - నాన్యతః - తత్సాధనస్యాత్రైవ సులభత్వాత్ - యస్మాదన్యత్ర భూమౌ వర్షాంతరాదౌ శాస్త్రీయకర్మ న విధీయతే॥ ౫॥ ౬॥ నాగద్వీప ఇతి॥ అయమితి సముద్రప్రాంతవర్తీ ద్వీపః సాగరసంవృతః - సముద్రైకీభూతేన సాగరేణ సగరసుతఖాతేన సంవృత ఇతి జ్ఞేయం - సామాన్యతస్సగరసుతఖాతసాగరసంవృతత్వం సహస్రయోజనాంతరతః - ప్రత్యేకమన్యేషామస్త్యేవ - యథాహ వాయుః॥ శ్లో॥ భారతస్యాస్య వర్షస్య నవ భేదా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧౪॥ తాస్వితి ॥ కామరూపో దేశః॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ చత్వారీతి ॥ యుగానిధర్మపాదవ్యవస్థయా యుగవ్యవస్థా॥ ౧౯॥ ౨౦॥ పురుషైరితి ॥ యజ్ఞపురుషో విష్ణురత్ర యజ్ఞరూప ఇజ్యతే - అన్యథా సోమవాయ్వాదిరూపః॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩ ॥ గాయంతీతి ॥ యే దేవాస్సురత్వాత్ సురత్వానంతరం - భారతే భూయః పురుషా మనుష్యాస్స్యుః - తే ధన్యాః॥ ౨౪॥ ఏతత్సమర్థయతి ॥ కర్మాణీతి ॥ అత్రాపి తే ధన్యా ఇత్యనుషంగః॥ ౨౫॥ జానీమేతి ॥ నేంద్రియవిప్ర

రసాద్యాశ్చ నద్యో వింధ్యవినిర్గతాః । తాపీపయోష్ణీనిర్వింధ్యాప్రముఖా ఋక్షసంభవాః ॥ ౧౧ ॥ గోదావరీ భీమరథీ కృష్ణవేణ్యాదికాస్తథా । సహ్యపాదోద్భవా నద్యః స్మృతాః పాపభయాపహాః॥ ౧౨॥ కృతమాలా తామ్రపర్ణీ ప్రముఖా మలయోద్భవాః । త్రిసామా ఋషికుల్యాద్యా మహేంద్రప్రభవాః స్మృతాః॥ ౧౩॥ ఋషికుల్యాకుమారాద్యాః శుక్తిమత్పాదసంభవాః । ఆసాం నద్యుపనద్యశ్చ సంత్యన్యాశ్చ సహస్రశః ॥ ౧౪ ॥ తాస్విమే కురుపాంచాలా మధ్యదేశాదయో జనాః । పూర్వదేశాదికాశ్చైవ కామరూపనివాసినః॥ ౧౫ ॥ ఆంధ్రాః కళింగా మగధా దాక్షిణాత్యాశ్చ కృత్స్నశః । తథాపరాంతాః సౌరాష్ట్రాః శూద్రాభీరాశ్చ బర్బరాః॥ ౧౬ ॥ మారుకా మాళవాశ్చైవ పారియాత్రనివాసినః । సౌవీరాః సైంధవా హూణాః సాల్వాః కోసలవాసినః॥ ౧౭ ॥ మద్రా రామాస్తథాంబష్ఠాః పారసీకాదయస్తథా । ఆసాం పిబంతి సలిలం వసంతి సరితాం సదా॥ సమానతో మహాభాగ హృష్టపుష్టజనాకులాః॥ ౧౮ ॥ చత్వారి భారతే వర్షే యుగాన్యత్ర మహామునే । కృతం త్రేతా ద్వాపరశ్చ కలిశ్చాన్యత్ర న క్వచిత్ ॥ ౧౯ ॥ తపస్తప్యంతి యతయో జుహ్వతే చాత్ర యజ్వనః । దానాని చాత్ర దీయంతే పరలోకార్థమాదరాత్ ॥ ౨౦ ॥ పురుషైర్యజ్ఞపురుషో జంబూద్వీపే సదేజ్యతే । యజ్ఞైర్యజ్ఞమయో విష్ణురన్యద్వీపేషు చాన్యథా॥ ౨౧ ॥ అత్రాపి భారతం శ్రేష్ఠం జంబూద్వీపే మహామునే । యతో హి కర్మభూరేషా హ్యతోఽన్యా భోగభూమయః॥ ౨౨ ॥ అత్ర జన్మసహస్రాణాం సహస్రైరపి సత్తమ । కదాచిల్లభతే జంతుర్మానుష్యం పుణ్యసంచయాత్ ॥ ౨౩॥ గాయంతి దేవాః కిల గీతకాని ధన్యాస్తు తే భారతభూమిభాగే। స్వర్గాపవర్గాస్పదమార్గభూతే భవంతి భూయః పురుషాః సురత్వాత్ ॥ ౨౪ ॥ కర్మాణ్యసంకల్పితతత్ఫలాని సంన్యస్య విష్ణౌ పరమాత్మరూపే। అవాప్య తాం కర్మమహీమనంతే తస్మిఁల్లయం యే త్వమలాః ప్రయాంతి॥ ౨౫ ॥ జానీమ నైతత్క్వ వయం విలీనే స్వర్గప్రదే కర్మణి దే

న్నిబోధత । సాగరాంతరితా జ్ఞేయాస్తే త్వగమ్యాః పరస్పరమితి॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ఋషికుల్యేతి॥ అత్ర క్రమావివక్షయా శుక్తిమత్పాదనిస్సృతానాం పశ్చాన్నిర్దేశః॥ ౧౪॥ తాస్వితి॥ ఇమే కురుపాంచాలాదినానాదేశవర్తినో జనాస్తాసు నదీషు వసంతి - ఆసాం సరితాం జలం పిబంతి చేతి చతుర్థేనాన్వయః॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ చత్వారీతి॥ కృతే యుగే చతుష్పాద్ధర్మః - త్రేతాయాం పాదన్యూనః - ద్వాపరే ద్విపాత్ - కలౌ పాదావశేష ఇత్యాది చతుర్యుగవ్యవస్థానం చేత్యర్థః॥ ౧౯॥ ౨౦॥ పురుషైరితి॥ యజ్ఞపురుషరూపో విష్ణురత్రేజ్యతే - అన్యద్వీపేషు ప్లక్షాదిష్వన్యథా సోమవాయుసూర్యాదిరూపః॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ స్వర్గే దేవత్వప్రాప్తైరపి అత్ర మనుష్యత్వం దుర్లభమిత్యస్మిన్నర్థే దేవగీతం ప్రమాణయతి ॥ గాయంతీతి ॥ స్వర్గశ్చ అపవర్గశ్చ తయోః అస్పదం ప్రాప్తిస్థానం తస్య మార్గభూతే భారతాఖ్యే భూమిభాగే యే పురుషా భవంతి - తే తు సురత్వాత్ - సురత్వం ప్రాప్తానస్మానప్యపేక్ష్య భూయోఽభ్యధికం ధన్యాస్సుకృతిన ఇత్యర్థః॥ ౨౪॥ అత్ర హేతుమాహ॥ కర్మాణీతి॥ తాం కర్మభూమిం ప్రాప్య - న సంకల్పితాని తాని తాని ప్రసిద్ధాని దృష్టాదృష్టాని ఫలాని యేషాం తాన్యసంకల్పితతత్ఫలాని - నిష్కామాని - కర్మాణి విష్ణౌ సంన్యస్య - యే చామలాస్సంతస్తమేవాలయం స్థానం ప్రయాంతి - తమాలయమితి పాఠః - తస్మిఁల్లయమితి - పాఠాంతరే తస్మిఁల్లయమైక్యం ప్రయాంతి - తే ధన్యా ఇతి పూర్వేణ సంబంధః॥ ౨౫ ॥ యుష్మాకమపి స్వర్గభోగానంతరం భారతే తేష

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

హీనాః కర్మధ్యానాదియోగ్యపటుకరణాః॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - విష్ణుచిత్తీయే - ద్వితీయాంశే - తృతీయోఽధ్యాయః. ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

క్షారోదేనేతి॥ తథాస్థితః వలయాకారత్వేనస్థితః॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ తేష్వితి॥ చిరాత్పంచసహస్రాబ్దాంతే తత్ ప్లక్షద్వీపం॥ ౯॥ ౧౦॥ అనుతప్తేతి॥ త్రిదివాక్లమేతిపాఠః - అక్లమాఖ్యా పంచమీనదీ॥ ౧౧॥

హబంధమ్। ప్రాప్స్యథన్యాః ఖలు తేమనుష్యా యేభారతే నేంద్రియవిప్రహీనాః ॥ ౨౬ ॥ నవవర్షంతు మైత్రేయ జంబూద్వీపమిదంమయా। లక్షయోజనవిస్తారం సంక్షేపాత్కథితంతవ ॥ ౨౭ ॥ జంబూద్వీపంసమావృత్య లక్షయోజనవిస్తరః। మైత్రేయవలయాకారస్థితః క్షారోదధిర్బహిః ॥ ౨౮॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - ద్వితీయాంశే - తృతీయోఽధ్యాయః. ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

శ్రీపరాశరః॥ క్షారోదేనయథాద్వీపో జంబూసంజ్ఞోఽభివేష్టితః। సంవేష్ట్య క్షారముదధిం ప్లక్షద్వీపస్తథాస్థితః॥ ౧॥ జంబూద్వీపస్యవిస్తారశ్శతసాహస్రసమ్మితః। సఏవద్విగుణో బ్రహ్మన్ ప్లక్షద్వీపోహ్యుదాహృతః॥ ౨॥ సప్తమేధాతిథేఃపుత్రాః ప్లక్షద్వీపేశ్వరస్యవై। జ్యేష్ఠశ్శాంతహయోనామ శిశిరస్తదనంతరః॥౩॥ సుఖోదయస్తథానందశ్శివః క్షేమకఏవచ। ధ్రువశ్చసప్తమస్తేషాంప్లక్షద్వీపేశ్వరాహితే॥ ౪॥ పూర్వంశాంతహయంవర్షం శిశిరంసుఖదంతథా। ఆనందంచశివంచైవ క్షేమకంధ్రువమేవచ॥ ౫ ॥ మర్యాదాకారకాస్తేషాం తథాన్యేవర్షపర్వతాః। సప్తైవ తేషాంనామాని శృణుష్వ మునిసత్తమ ॥ ౬ ॥ గోమేధశ్చైవచంద్రశ్చ నారదోదుందుభిస్తథా। సోమకస్సుమనాశ్శైలో వైభ్రాజశ్చైవసప్తమః॥ ౭॥ వర్షాచలేషురమ్యేషు వర్షేష్వేతేషుసత్తమ। వసంతిదేవగంధర్వసహితాస్సతతం ప్రజాః॥ ౮॥ తేషుపుణ్యాజనపదాశ్చిరాచ్చమ్రియతేజనః। నాధయోవ్యాధయోవ్యాపిసర్వకాలసుఖంహితత్॥ ౯ ॥ తేషాంనద్యశ్చసప్తైవ వర్షాణాంతుసముద్రగాః। నామతస్తాః ప్రవక్ష్యామి శ్రుతాః పాపంహరంతియాః॥౧౦॥ అనుతప్తాశిఖీచైవ విపాపాత్రిదివాక్లమా। అమృతాసుకృతాచైవ సప్తైతాస్తత్రనిమ్నగాః॥౧౧॥ ఏతేశైలాస్తథానద్యః ప్రధానాః కథితాస్తవ। క్షుద్రనద్యస్తథాశైలా

న్మభవిష్యతీతిచేత్తత్తునజ్ఞాయత ఇత్యాహుః॥ జానీమేతి॥ స్వర్గప్రదేకర్మణిభోగేనవిలీనేసతికుత్ర దేహబంధంజన్మప్రాప్స్యామ ఇతినజానీమః - యేత్వద్యభారతేమనుష్యాజాతాః సంతి తేఖలునిశ్చితంధన్యాః - అనాయాసేనమోక్షప్రాప్తేః - తదాహ॥ నేంద్రియవిప్రహీనాః - అంధపంగ్వాదయోయదినభవంతీతి - ఇంద్రియవత్త్వమాత్రేణ తత్రమోక్షః - నసంసారఇతిభావః॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮ ॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య- శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - ద్వితీయాంశే - తృతీయోఽధ్యాయః. ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

అథప్లక్షాదికాన్ద్వీపాన్వర్షాబ్ధిసరిదద్రిభిః। వర్ణపూజ్యాదిభేదేనవర్ణయామాస్యకటాహతః॥ శ్రీధరీయోఽయంశ్లోకః ॥ ౧ ॥ అత్రజంబూద్వీపోలవణాబ్ధిశ్చవిస్తారతో లక్షయోజనప్రమాణౌ - ఏవముత్తరోత్తరంద్వీపాబ్ధియుగం - పూర్వస్మాత్పూర్వస్మాద్ద్వీపాబ్ధియుగ్మాద్ద్విగుణంద్రష్టవ్యం - ప్లక్షాదిద్వీపపంచకేచద్వీపవిస్తారప్రమాణైరుభయతస్సముద్రస్పర్శిభిర్మర్యాదాగిరిభిర్విభక్తాన్యుభయతస్సముద్రస్పర్శీని - సప్తవర్షాణి - పుష్కరద్వీపేతుమధ్యతోవలయాకారేణమానసోత్తరేణవిభక్తేద్వేవర్షే - సర్వత్రవర్షాధిపతిసంజ్ఞాభిరేవవర్షాణాంసంజ్ఞా - శైలనద్యాదయశ్చ స్వస్వసంజ్ఞాభిరేవసర్వత్రస్పష్టంనిర్దిష్టాః - తదేవంస్థితేతత్ర తత్ర కించిద్వ్యాఖ్యాయతే॥ ౨॥ ప్లక్షద్వీపేశ్వరానాహ॥ సప్తేతి॥ ౩॥ ౪॥ తన్నామకవర్షక్రమమాహ॥ పూర్వమితి॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ తేష్వితి॥ జనః చిరాత్ - పంచవర్షసహస్రాంతేమ్రియతే॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ అపసర్పిణీతి॥అపసర్పిణీప్రాప్యావస్థా-

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧౨॥ అపసర్పిణీతి ॥ అపసర్పిణీ - ద్వాపరాదికల్యంతం ప్రజానామవరోహక్రమా (హ్రా)సావస్థా - ఉత్సర్పిణీ - కృతాది త్రేతాంతమారోహక్రమాద్వృద్ధ్యవస్థా - ఉత్సర్పిణీయుగార్ధం పశ్చాదపసర్పిణీయుగార్ధం చేత్యార్యభటోక్తైః - యుగావస్థా ధర్మపాదవ్యవస్థా - తేషు ప్లక్షద్వీపస్య వర్షేషు ॥ ౧౩॥ త్రేతేతి ॥ యాగాదికృత్యం త్రిపాద్ధర్మత్వం సస్యాదిసత్త్వం చ త్రేతాసామ్యం ॥ ౧౪॥ ౧౫॥ వర్ణాస్త్వితి ॥ తత్ర ప్లక్షద్వీపే ॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ కుముదశ్చేతి ॥ మహౌషధ్యః మృతసంజీవన్యాద్యాః - అయం ద్రోణాద్రిః హనుమతానీతః ॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ యథోక్తై

స్తత్ర సంతి సహస్రశః ॥ తాః పిబంతి సదా హృష్టా నదీర్జనపదాస్తు తే ॥ ౧౨॥ అపసర్పిణీ తేషాం వై న చైవోత్సర్పిణీ ద్విజ । న త్వేవాస్తి యుగావస్థా తేషు స్థానేషు సప్తసు ॥ ౧౩॥ త్రేతాయుగసమః కాలస్సర్వదైవ మహామునే ॥ ౧౪॥ ప్లక్షద్వీపాదిషు బ్రహ్మన్ శాకద్వీపాంతికేషు వై । పంచవర్షసహస్రాణి జనా జీవంత్యనామయాః ॥ ధర్మాః పంచస్వథైతేషు వర్ణాశ్రమవిభాగశః ॥ ౧౫॥ వర్ణాస్తు తత్ర చత్వారస్తాన్నిబోధ వదామి తే ॥ ౧౬ ॥ ఆర్యకాః కురరాశ్చైవ విదిశ్యా భావినశ్చ తే । విప్రక్షత్రియవైశ్యాస్తే శూద్రాశ్చ మునిసత్తమ ॥ ౧౭ ॥ జంబూవృక్షప్రమాణస్తు తన్మధ్యే సుమహాంస్తరుః । ప్లక్షస్తన్నామసంజ్ఞోఽయం ప్లక్షద్వీపో ద్విజోత్తమ ॥ ౧౮॥ ఇజ్యతే భగవాంస్తత్ర తైర్వర్ణైరార్యకాదిభిః । సోమరూపీ జగత్స్రష్టా సర్వస్సర్వేశ్వరో హరిః ॥ ౧౯ ॥ ప్లక్షద్వీపప్రమాణేన ప్లక్షద్వీపస్సమావృతః । తథైవేక్షురసోదేన పరివేషానుకారిణా ॥ ౨౦॥ ఇత్యేతత్తవ మైత్రేయ ప్లక్షద్వీప ఉదాహృతః । సంక్షేపేణ మయా భూయః శాల్మలం మే నిశామయ ॥ ౨౧॥ శాల్మలస్యేశ్వరో వీరో వపుష్మాంస్తత్సుతాన్ శృణు । తేషాం తు నామసంజ్ఞాని సప్తవర్షాణి తాని వై ॥ ౨౨॥ శ్వేతోఽథ హరితశ్చైవ జీమూతో రోహితస్తథా । వైద్యుతో మానసశ్చైవ సుప్రభశ్చ మహామునే ॥ ౨౩॥ శాల్మలేన సముద్రోఽసౌ ద్వీపేనేక్షురసోదకః । విస్తారద్విగుణేనాథ సర్వతస్సంవృతః స్థితః ॥ ౨౪॥ తత్రాపి పర్వతాస్సప్త విజ్ఞేయా రత్నయోనయః । వర్షాభివ్యంజకాస్తే తు తథా సప్తైవ నిమ్నగాః ॥ ౨౫ ॥ కుముదశ్చోన్నదశ్చైవ తృతీయశ్చ బలాహకః । ద్రోణో యత్ర మహౌషధ్యః స చతుర్థో మహీధరః ॥ ౨౬॥ కంకస్తు పంచమష్షష్ఠో మహిషస్సప్తమస్తథా । కకుద్మాన్ పర్వతవరస్సరిన్నామాని మే శృణు ॥ ౨౭॥ యోనిస్తోయా వితృష్ణా చ చంద్రా శుక్లా విమోచనీ । నివృత్తిస్సప్తమీ తాసాం స్మృతాస్తాః పాపశాంతిదాః ॥ ౨౮ ॥ శ్వేతం చ హరితం చైవ జీమూతం రోహితం తథా । వైద్యుతం మానసం చైవ సుప్రభం చాతిశోభనమ్ ॥ సప్తైతాని తు వర్షాణి చాతుర్వర్ణ్యయుతాని వై ॥ ౨౯॥ శాల్మలే యే తు వర్ణాశ్చ వసంత్యేతే మహామునే । కపిలాశ్చారుణాః పీతాః కృష్ణాశ్చైవ పృథక్పృథక్ ॥ ౩౦॥ బ్రాహ్మణాః క్షత్రియా వైశ్యాశ్శూద్రాశ్చైవ యజంతి తమ్ । భగవంతం సమస్తస్య వి

ఉత్సర్పిణీ వృద్ధ్యవస్థా - భారతే హి కృతాదిత్రేతాంతం ప్రజా ఉత్తరోత్తరం వర్ధంతే - తతో ద్వాపరాదికలియుగాంతం హ్రసంతి తత్తేషాం నాస్తీత్యర్థః - యుగావస్థైతి ॥ శ్లో ॥ కృతాదీనాం వ్యవస్థేయం ధర్మపాదవ్యవస్థయేతి సూర్యసిద్ధాంతాదిప్రోక్తా యుగావస్థా చ తేషు నాస్తి ॥ ౧౩ ॥ త్రేతేతి ॥ త్రిపాద్ధర్మాంశసస్యాదిసమృద్ధ్యా యుగాద్యసుస్థానమిత్యాదినా త్రేతాయుగసమః కాలః ॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ఆర్యకా ఇతి ॥ కురరాః కురవాశ్చేతి చ పాఠః ॥ ౧౭॥ జంబూవృక్షేతి ॥ తస్య ప్లక్షస్య నామ్నా సంజ్ఞా యస్య సః తన్నామసంజ్ఞః ॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ కుముద ఇతి ॥ శ్లో ॥ విశల్యకరణీ చైవ మృతసంజీవనీ తథా । సావర్ణ్యకరణీ చాన్యా సంధినీ చ మహౌషధీ ॥ ఏవంభూతా మహౌషధ్యో యత్ర యస్మిన్ ద్రోణో యో హనుమతానీయ ప్రకటీతః - స ద్రోణశ్చతుర్థః ॥ ౨౬॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ ౨౯॥ ౩౦॥ బ్రాహ్మ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తి ॥ యథోక్తంకర్మనిత్యంనైమిత్తికంచ- స్వాధికారక్షయాయచ స్వస్యాత్మజ్ఞానేన కర్మణ్యధికారంవిధికైంకర్యం నివర్తయితుం- అధికారం ప్రాగ్జన్మజంకర్మ॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ క్రౌంచద్వీప ఇతి ॥ శ్లో ॥ క్రౌంచద్వీపేగిరిః క్రౌంచ స్తస్యనామ్నాసఉచ్యత ఇతిమాత్స్యే॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ౪౯॥ క్రౌంచశ్చేతి ॥ స్వాహినీహయసన్నిభః బడబాముఖాభః॥ ౫౦॥ దివావృది ॥ ద్విగుణా ఇతి - యేద్వీపాః ద్వీపేషు స్థితాయేచ శైలాస్తేపరస్పరముత్తరోత్తరంద్విగుణాః - పూర్వపూర్వ ద్వీపేభ్యః ఉత్తరోత్తరద్వీపాఃద్విగుణవిస్తారాః - ఏవంపూర్వ పూర్వద్వీపశైలేభ్యః ఉత్తరోత్తరద్వీపశైలాఃద్విగుణవిస్తారాః - యథాద్వీపేషు తేత థేతి - ద్వీపేషుయథాయావన్నామంతథాతావ

ష్ణుమాత్మానమవ్యయమ్। వాయుభూతంమఖశ్రేష్ఠైర్యజ్వానోయజ్ఞసంస్థితమ్॥౩౧॥ దేవానామత్రసాన్నిధ్యమతీవసుమనోహరే। శాల్మలిశ్చమహావృక్షోనామనిర్వృతికారకః॥ ౩౨ ॥ ఏషద్వీపస్సముద్రేణ సురోదేనసమంతతః। విస్తారాచ్ఛాల్మలస్యైవసమేనతుసమావృతః॥ ౩౩॥ సురోదకఃపరివృతఃకుశద్వీపేనసర్వతః। శాల్మలస్యతువిస్తారాద్ద్విగుణేనమహామునే॥ ౩౪॥ జ్యోతిష్మతఃకుశద్వీపేసప్తపుత్రాశ్శృణుష్వతాన్॥ ౩౫॥ ఉద్భిదోవేణుమాంశ్చైవస్వైరథోలంబనోధృతిః। ప్రభాకరోథకపిలస్తన్నామావర్షపద్ధతిః॥ ౩౬॥ తస్యాంవసంతిమనుజాస్సహదైతేయదానవాః। తథైవదేవగంధర్వయక్షకింపురుషాదయః॥ ౩౭॥ వర్ణాస్తత్రాపిచత్వారోనిజానుష్ఠానతత్పరాః। దమినశ్శుష్మిణస్స్నేహామందేహాశ్చమహామునే॥ ౩౮॥ బ్రాహ్మణాఃక్షత్రియావైశ్యాశ్శూద్రాశ్చానుక్రమోదితాః ॥ ౩౯ ॥ యథోక్తకర్మకర్తృత్వాత్స్వాధికారక్షయాయతే ॥ తత్రతేతుకుశద్వీపే బ్రహ్మరూపంజనార్దనమ్। యజంతఃక్షపయంత్యుగ్రమధికారంఫలప్రదమ్॥ ౪౦ ॥ విద్రుమోహేమశైలశ్చద్యుతిమాన్పుష్పవాంస్తథా। కుశేశయోహరిశ్చైవసప్తమోమందరాచలః॥ ౪౧ ॥ వర్షాచలాస్తుసప్తైతేతత్రద్వీపేమహామతే। నద్యశ్చసప్తతాసాంతుశృణునామాన్యనుక్రమాత్॥ ౪౨॥ ధూతపాపాశివాచైవపవిత్రాసుమతిస్తథా। విద్యుదంభామహీచాన్యాసర్వపాపహరాస్త్విమాః ॥ ౪౩ ॥ అన్యాస్సహస్రశస్తత్రక్షుద్రనద్యస్తథాచలాః। కుశద్వీపేకుశస్తంబస్సంజ్ఞయాతస్యతత్స్మృతమ్ ॥ ౪౪ ॥ తత్ప్రమాణేనసద్వీపోఘృతోదేనసమావృతః। ఘృతోదశ్చసముద్రోవైక్రౌంచద్వీపేనసంవృతః॥ ౪౫ ॥ క్రౌంచద్వీపోమహాభాగశ్రూయతాంచాపరోమహాన్। కుశద్వీపస్యవిస్తారాద్ద్విగుణోయస్యవిస్తరః ॥ ౪౬ ॥ క్రౌంచద్వీపేద్యుతిమతఃపుత్రాస్సప్తమహాత్మనః। తన్నామానిచవర్షాణితేషాంచక్రేమహీపతిః॥ ౪౭॥ కుశలోమనుగశ్చోష్ణఃపీవరోథాంధకారకః। మునిశ్చదుందుభిశ్చైవసప్తైతేతత్సుతామునే॥ ౪౮ ॥ తత్రాపిదేవగంధర్వసేవితాస్సుమనోరమాః। వర్షాచలామహాబుద్ధేతేషాంనామానిమేశృణు॥ ౪౯ ॥ క్రౌంచశ్చవామనశ్చైవతృతీయశ్చాంధకారకః। చతుర్థోరత్నశైలశ్చస్వాహినీహయసన్నిభః॥ ౫౦॥ దివావృత్పంచమశ్చైవతథాన్యఃపుండరీకవాన్। దుందుభిశ్చమహాశైలోద్విగుణాస్తేపరస్పరమ్॥ ద్వీపాద్ద్వీపే

ణాఇతి॥ యజ్ఞానాంసంస్థితియస్మిన్తంయజ్ఞసంస్థితం॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ఉద్భిదఇతి॥ తేషాంనామాన్యేవ నామానియస్యతన్నామా- వర్షపద్ధతిః- వర్షాణాంపఙ్క్తిః॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ యథేతి॥ స్వాధికారక్షయాయ సత్త్వశుద్ధ్యాలబ్ధాత్మజ్ఞానేనకర్మాధికారనివృత్త్యర్థం- అధికారంఅధిక్రియతేనేనేత్యధికారః అహంకారః తం ఉగ్రంరాగద్వేషాది హేతుంక్షపయంతి - ఏతచ్ఛాల్మలాదిషుపంచస్వపి ద్రష్టవ్యం - ధర్మాఃపంచస్వితిపంచానాం సాధర్మ్యస్యోక్తత్వాత్॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ౪౯॥ క్రౌంచశ్చేతి॥ ప్రథమశైలః క్రౌంచఃతేనైవద్వీపోపిక్రౌంచః॥ ౫౦॥ దివావృదితి॥ సప్తమోమహాశైలః - పంచమశ్చైత్ర ఇతిపాఠేమహాశైలఇతిమందభేదేశేషణం - పూర్వస్మాత్ పూర్వస్మాత్ పరస్పరముత్తరోత్తరం తేద్వీపాద్విగుణాః - తేషుద్వీపేషురో

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

న్మానాస్తే శైలాః ఇత్యర్థః - అస్యాయమర్థః - లక్షసంఖ్యామితే జంబూద్వీపే స్థితాః శైలాః ద్విసహస్రవిస్తారా ఉభయతోలోకస్పృశః - ద్విలక్షాదిమితే ప్లక్షద్వీపాదౌ చతుస్సహస్రాదివిస్తారా అభితో లోకస్పృశ ఇతి ॥ ౫౧ ॥ ౫౨ ॥ ౫౩ ॥ ౫౪ ॥ ౫౫ ॥ ౫౬ ॥ క్రౌంచద్వీప ఇతి ॥ దధ్నో మండస్సారః స ఏవోదకం యస్య తేన ॥ ౫౭ ॥ ౫౮ ॥ ౫౯ ॥ ౬౦ ॥ ౬౧ ॥ ౬౨ ॥ శాక ఇతి ॥ ఖరమృదుస్పర్శోభయపార్శ్వపర్ణో వృక్షవిశేషః శాకః ॥ ౬౩ ॥ ౬౪ ॥ ౬౫ ॥ ౬౬ ॥ తాః పిబంతీతి ॥ స్వర్గప్రదకర్మక్షయే తచ్ఛేషాద్భువమభ్యేత్య జలదాదివర్షేషు యే స్థితా జాతాః జనపదా జనాః - తే - తా నదీః పిబంతి ॥ ౬౭ ॥

షు యే శైలా యథా ద్వీపేషు తే తథా ॥ ౫౧ ॥ వర్షేష్వేతేషు రమ్యేషు వర్షశైలవరేషు చ । నివసంతి నిరాతంకాస్సహ దేవగణైః ప్రజాః ॥ ౫౨ ॥ పుష్కరాః పుష్కలా ధన్యాస్తిష్యాఖ్యాశ్చ మహామునే । బ్రాహ్మణాః క్షత్త్రియా వైశ్యాశ్శూద్రాశ్చానుక్రమోదితాః ॥ ౫౩ ॥ తే తత్ర నద్యో మైత్రేయ యాః పిబంతి శృణుష్వ తాః । సప్త ప్రధానాశ్శతశస్తథాన్యాః క్షుద్రనిమ్నగాః ॥ ౫౪ ॥ గౌరీ కుముద్వతీ చైవ సంధ్యా రాత్రిర్మనోజవా । ఖ్యాతిశ్చ పుండరీకా చ సప్తైతా వర్షనిమ్నగాః ॥ ౫౫ ॥ తత్రాపి వర్ణైర్భగవాన్ పుష్కరాద్యైర్జనార్దనః । యాగై రుద్రస్వరూపస్తు ఇజ్యతే యజ్ఞసన్నిధౌ ॥ ౫౬ ॥ క్రౌంచద్వీపస్సముద్రేణ దధిమండోదకేన తు । ఆవృతస్సర్వతః క్రౌంచద్వీపతుల్యేన మానతః ॥ ౫౭ ॥ దధిమండోదకశ్చాపి శాకద్వీపేన సంవృతః । క్రౌంచద్వీపస్య విస్తారాద్ద్విగుణేన మహామునే ॥ ౫౮ ॥ శాకద్వీపేశ్వరస్యాపి భవ్యస్య సుమహాత్మనః । సప్తైవ తనయాస్తేషాం దదౌ వర్షాణి సప్త సః ॥ ౫౯ ॥ జలదశ్చ కుమారశ్చ సుకుమారో మరీచకః । కుసుమోదస్సుమోదశ్చ సప్తమశ్చ మహాద్రుమః ॥ ౬౦ ॥ తత్సంజ్ఞాన్యేవ తత్రాపి సప్త వర్షాణ్యనుక్రమాత్ । తత్రాపి పర్వతాస్సప్త వర్షవిచ్ఛేదకారిణః ॥ ౬౧ ॥ పూర్వస్తత్రోదయగిరిర్జలధారస్తథాపరః । తథా రైవతకశ్శ్యామస్తథైవాంభోగిరిర్ద్విజ ॥ అంబికేయస్తథా రమ్యః కేసరీ పర్వతోత్తమః ॥ ౬౨ ॥ శాకస్తత్ర మహావృక్షస్సిద్ధగంధర్వసేవితః । యస్యత్ర వాతసంస్పర్శాదాహ్లాదో జాయతే పరమ్ ॥ ౬౩ ॥ తత్ర పుణ్యా జనపదాశ్చాతుర్వర్ణ్యసమన్వితాః । నద్యశ్చాత్ర మహాపుణ్యాస్సర్వపాపభయాపహాః ॥ ౬౪ ॥ సుకుమారీ కుమారీ చ నలినీ వేణుకీ తథా । ఇక్షుశ్చ ధేనుకా చైవ గభస్తిస్సప్తమీ తథా ॥ ౬౫ ॥ అన్యాస్త్వయుతశస్తత్ర క్షుద్రనద్యో మహామునే । మహీధరాస్తథా సంతి శతశోథ సహస్రశః ॥ ౬౬ ॥ తాః పిబంతి ముదా యుక్తా జలదాదిషు యే స్థితాః । వర్షేషు తే జనపదాస్స్వర్గాదభ్యేత్య మేదినీమ్ ॥ ౬౭ ॥ ధర్మహానిర్న తేష్వస్తి న సంఘర్షః పరస్పరమ్ । మర్యాదావ్యుత్క్రమో వాపి తేషు దేశేషు సప్తసు ॥ ౬౮ ॥ మంగాశ్చ మాగధాశ్చైవ మానసా మందగాస్తథా । మంగా బ్రాహ్మణభూయిష్ఠా మాగధాః క్షత్త్రియాస్తు తే ॥ వైశ్యాస్తు మానసాస్తేషాం శూద్రాస్తేషాం తు మందగాః ॥ ౬౯ ॥ శాకద్వీపే తు తైర్విష్ణుస్సూర్యరూపధరో మునే । యథోక్తైరిజ్యతే సమ్యక్కర్మభిర్నియతాత్మభిః ॥ ౭౦ ॥ శాకద్వీపస్తు మైత్రేయ క్షీరోదేన సమావృతః । శాకద్వీపప్రమాణేన వలయేనేవ వేష్టితః ॥ ౭౧ ॥ క్షీరాబ్ధి

శైలాస్తేపి యథా ద్వీపాస్తథా ఉత్తరోత్తరం ద్విగుణా ఇత్యర్థః ॥ ౫౧ ॥ ౫౨ ॥ ౫౩ ॥ ౫౪ ॥ ౫౫ ॥ ౫౬ ॥ క్రౌంచద్వీప ఇతి ॥ దధ్నో మండస్సారః స ఏవోదకం యస్మిన్ తేన ॥ ౫౭ ॥ ౫౮ ॥ ౫౯ ॥ ౬౦ ॥ ౬౧ ॥ ౬౨ ॥ శాక ఇతి ॥ శాకో నామ వృక్షవిశేషః - యస్య పత్రాణ్యంతః ఖరస్పర్శాని బహిర్మృదుస్పర్శాని ॥ శ్లో ॥ అంతః ఖరా బహిస్స్నిగ్ధాః ప్రస్రియశ్శాకదలోపమా ఇతి వసిష్ఠోక్తేః ॥ ౬౩ ॥ ౬౪ ॥ ౬౫ ॥ ౬౬ ॥ తా ఇతి ॥ స్వర్గాదభ్యేత్యేతి స్వర్గభోగానంతరం పుణ్యశేషేణ మేదినీమభ్యేత్య యే జలదాదిషు వర్షేషు స్థితా జాతాః జనపదా జనాస్తే తా నదీః పిబంతీత్యన్వయః ॥ ౬౭ ॥ ధర్మహానిరితి ॥ సంఘర్షః కలహః ॥ ౬౮ ॥ మంగా ఇతి ॥ బ్రాహ్మణభూయిష్ఠాః పూర్వోక్తేషు బ్రాహ్మణేష్వగ్ర్యాః శ్రేష్ఠాః ॥ ౬౯ ॥ ౭౦ ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౬౮| ౬౯| ౭౦|| ౭౧| ౭౨| పుష్కరఇతి॥ ధాతకీషండఇతిచతస్యైవరాజ్ఞోనామ| ౭౩| ఏకశ్చేతి॥ పుష్కరేమానసోత్తరాద్రిఃవలయాకారతోవ్యక్తాన్యష్టలక్షాదిషువర్షాద్రయస్తిర్యగ్రేఖాకారా అభితోభిన్నప్రదేశోవర్షవిచ్ఛేదినఇతిగమ్యతే| ౭౪| ౭౫| ౭౬| ౭౭|| ౭౮| ౭౯| మహావీతమితి॥ అంతతఃమానసాద్రేరంతఇత్యర్థః - ధాతకీసంజ్ఞమంతతఇతిచపాఠః| ౮౦| ౮౧| ౮౨| ౮౩| ౮౪| న్యగ్రోధఇతి॥ అస్యన్యగ్రోధస్యపుష్కరఇతినామ - తేనద్వీపోపి

పుష్కర ఇతిస్మర్యతే॥ శ్లో॥ న్యగ్రోధఃపుష్కరద్వీపేపుష్కరస్తేనసస్మృత ఇతిమాత్స్యోక్తేః - పుష్కరఃపుష్కలఇత్యర్థః| ౮౫ | ౮౬| ఏవమితి॥ ద్వీపాశ్చైవసముద్రాశ్చజంబూద్వీపక్షారోదౌసమానౌ -తద్ద్విగుణౌప్లక్షద్వీపేక్షురసోదౌ - ఏవమనంతరద్వీపాబ్ధ్యోఃపూర్వపూర్వద్వైగుణ్యమన్యోన్యసామ్యంచోహ్యం| ౮౭| పయాంసీతి॥పయాంసిసమాని అవృద్ధిశోషాణి - చంద్రస్య తువృద్ధౌపూర్ణిమాయాముదయేచ తేషాముత్క్షోభమాత్రం - నతువృద్ధిః - ఏవం

స్సర్వతోబ్రహ్మన్ పుష్కరాఖ్యేనవేష్టితః| ద్వీపేనశాకద్వీపాత్తుద్విగుణేనసమంతతః॥ ౭౨| పుష్కరేసవనస్యాపిమహావీతోభవత్సుతః| ధాతకిశ్చతయోస్తత్రద్వేవర్షేనామచిహ్నితే॥ మహావీతంతథైవాన్యద్ధాతకీషండసంజ్ఞితమ్॥ ౭౩ || ఏకశ్చాత్రమహాభాగప్రఖ్యాతోవర్షపర్వతః| మానసోత్తరసంజ్ఞోవైమధ్యతోవలయాకృతిః॥ ౭౪ | యోజనానాంసహస్రాణిఊర్ధ్వంపంచాశదుచ్ఛ్రితః| తావదేవచవిస్తీర్ణస్సర్వతఃపరిమండలః॥ ౭౫ | పుష్కరద్వీపవలయంమధ్యేనవిభజన్నివ| స్థితోసౌతేనవిచ్ఛిన్నంజాతంతద్వర్షయోర్ద్వయమ్॥౭౬॥ వలయాకారమేకైకంతయోర్వర్షంతథాగిరిః॥౭౭॥ దశవర్షసహస్రాణితత్రజీవంతిమానవాః| నిరామయావిశోకాశ్చరాగద్వేషవివర్జితాః || ౭౮| అధమోత్తమౌనతేష్వాస్తాంనవధ్యవధకౌద్విజ| నేర్ష్యాసూయాభయంరోషోదోషోలోభాదికోనచ॥ ౭౯| మహావీతంబహిర్వర్షంధాతకీసంజ్ఞికంతతః| మానసోత్తరశైలస్యదేవదైత్యాదిసేవితమ్||౮౦ సత్యానృతేనతత్రాస్తాంద్వీపేపుష్కరసంజ్ఞితే| నతత్రనద్యఃశైలావాద్వీపేవర్షద్వయాన్వితే॥ ౮౧| తుల్యవేషాస్తుమనుజాదేవైస్తత్రైకరూపిణః॥ ౮౨ | వర్ణాశ్రమాచారహీనంధర్మాచరణవర్జితమ్| త్రయీవార్తాదండనీతిశుశ్రూషారహితంచతత్॥ ౮౩ | వర్షద్వయంతుమైత్రేయభౌమస్స్వర్గోయముత్తమః| సర్వర్తుసుఖదఃకాలోజరారోగాదివర్జితః॥ పుష్కరేధాతకీషండేమహావీతేచవైమునే| ౮౪ | న్యగ్రోధఃపుష్కరద్వీపేబ్రహ్మణఃస్థానముత్తమమ్| తస్మిన్నివసతిబ్రహ్మాపూజ్యమానస్సురాసురైః॥ ౮౫॥ స్వాదూదకేనోదధినాపుష్కరఃపరివేష్టితః| సమేనపుష్కరస్యైవవిస్తారాన్మండలాకృతేః॥ ౮౬ | ఏవంద్వీపాస్సముద్రైస్తుసప్తసప్తభిరావృతాః| ద్వీపశ్చైవసముద్రశ్చసమానౌద్విగుణౌపరౌ| ౮౭ | పయాంసిసర్వదాసర్వసముద్రేషుసమానివై| న్యూనాతిరిక్తతాతే

౭౧| ౭౨| ౭౩| ౭౪| ౭౫| ౭౬| ౭౭| ౭౮| ౭౯|| మహావీతమితి॥ తతః మానసోత్తరాద్రేః అంత ఇత్యర్థః| ౮౦| ౮౧| తుల్యవేషా ఇతి॥ తుల్యవేశా ఇతిపాఠే వేశోభోగస్తుల్యసుఖా ఇత్యర్థః| ౮౨| వర్ణాశ్రమాచారహీనమితి॥ నిత్యనైమిత్తికైరావశ్యకైర్వర్ణాశ్రమాచారైర్హీనం - ధర్మాచరణం కామ్యధర్మానుష్ఠానం తేనచవర్జితం| ౮౩ | ౮౪| న్యగ్రోధ ఇతి॥ న్యక్ తిర్యక్ సమంతతః భూమిం రుణద్ధీతి న్యగ్రోధః పుష్కరసంజ్ఞః॥ శ్రు॥ బృహత్పుష్కరమేవ - సప్రజాపతిరేకఃపుష్కరపర్ణేసమభవదితి శ్రుతేః॥ శ్లో॥ న్యగ్రోధఃపుష్కరద్వీపేపుష్కరస్తేనసస్మృత - ఇతిమాత్స్యోక్తేః - యస్మిన్ బృహత్పుష్కరం జ్వలనశిఖామలకనకపత్రాయుతాయుతం భగవతఃకమలాసనస్యాధ్యాసనం పరికల్పితమితిశుకోక్తేః| ౮౫| ౮౬| ఏవమితి॥ ద్వీపశ్చేతి॥ జంబూద్వీపశ్చ లవణసముద్రశ్చ సమానౌ - లక్షయోజనవిస్తారౌ - తతఃపరౌతుద్వీపసముద్రావుత్తరోత్తరంద్విగుణావిత్యర్థః| ౮౭| ౮౮| స్థాలీస్థమి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

చంద్రహ్రాసే తావతః క్షుభితస్య హ్రాసః - న తన్మాలాంబుక్షయః ॥ ౭౮ ॥ స్థాలీస్థమితి ॥ యథా పరిమితం జలం క్వాథే ఉద్రిచ్యతే - తదేవ శైత్యే హ్రసతి సమీభవతి ॥ ౭౯ ॥ అన్యూనానతిరిక్తా ఇతి ॥ తథా శుక్లే కృష్ణే వా చంద్రస్యోదయేఽహాంసపాద్యైకవింశతిహస్తమితా వృద్ధిః - అస్తమయే తావానేవ హ్రాసః ॥ ౮౦ ॥ ౮౧ ॥ భోజనమితి ॥ షడ్రసం భక్ష్యభోజ్యలేహ్యచోష్యపేయఖాద్యాత్మనా షడ్విధం రస్యం - మధురామ్లలవణతిక్తకటుకషాయాఖ్యరసద్రవ్యం వా ॥ ౮౨ ॥ స్వాదూదకస్యేతి ॥ లోకస్య జననివాసభూతస్య సప్తద్వీపాత్మకస్య సంస్థితిః మర్యాదాభూతా స్వర్ణభూమిః - అలోకసంస్థితిరితి పదచ్ఛేదే లోకసంస్థానరహితా దర్పణాకారా - సా చ లోకాన్మేరోరభితః స్థితాత్ సప్తలక్షపంచకోటిమితాద్ద్విగుణా సచతుర్దశలక్షదశకోటికా ॥ ౮౩ ॥ లోకాలోక ఇతి ॥ తతో లోకాలోకాద్రిః - ఏవం సంహత్య మేరోరేకతో లోకాలోకాంతం కోట్యో ద్వాదశ లక్షాణి సప్తషష్టిః - పంచాశత్సహస్రాణి చ - ఏతేన హ్యలోకపరిమాణం చ వ్యాఖ్యాతమితి భాగవతోక్త్యా కించిదూనసార్ధద్వాదశకోట్యాదికమలోకాఖ్యం ॥ ౮౪ ॥ తత ఇతి ॥ తత్రైవ తమోగతోఽ

> షాం కదాచిన్నైవ జాయతే ॥ ౭౮ ॥ స్థాలీస్థమగ్నిసంయోగాదుద్రేకి సలిలం యథా । తథేందువృద్ధౌ సలి
> లమంభోధౌ మునిసత్తమ ॥ ౭౯ ॥ అన్యూనానతిరిక్తాశ్చ వర్ధంత్యాపో హ్రసంతి చ । ఉదయాస్తమయే
> ష్విందోః పక్షయోః శుక్లకృష్ణయోః ॥ ౮౦ ॥ దశోత్తరాణి పంచైవ హ్యంగులానాం శతాని వై । అపాం వృ
> ద్ధిక్షయౌ దృష్టౌ సాముద్రీణాం మహామునే ॥ ౮౧ ॥ భోజనం పుష్కరద్వీపే తత్ర స్వయముపస్థితమ్ । ష
> డ్రసం భుంజతే విప్ర ప్రజాస్సర్వాస్సదైవ హి ॥ ౮౨ ॥ స్వాదూదకస్య పరతో దృశ్యతే లోకసంస్థితిః । ద్వి
> గుణా కాంచనీ భూమిస్సర్వజంతువివర్జితా ॥ ౮౩ ॥ లోకాలోకస్తతశ్శైలో యోజనాయుతవిస్తృతః ।
> ఉచ్ఛ్రాయేణాపి తావంతి సహస్రాణ్యచలో హి సః ॥ ౮౪ ॥ తతస్తమస్సమావృత్య తం శైలం సర్వతః స్థి

తి ॥ యథా స్థాలీస్థం ప్రస్థాదిపరిమితమేవ సలిలం తీవ్రాగ్నిసంయోగాదుద్రేకి విరళావయవం సదుద్రేకయుక్తం భవతి అగ్నిసంయోగోపరమే చ యథాపూర్వం తిష్ఠతి - తథేందువృద్ధౌ పౌర్ణమాస్యామంభోరాశిసలిలమత్యంతముద్రిచ్యతే - అమావాస్యాయాం చ యథాపూర్వం తిష్ఠతి ॥ ౭౯ ॥ అన్యూనానతిరిక్తా ఇతి ॥ తథా శుక్లకృష్ణయోః పక్షయోః - ప్రత్యహమిందోరుదయేష్వనతిరిక్తా ఏవ ఆపః కించిత్కించిద్వర్ధంతే - ఇందోరస్తమయేషు చాన్యూనా ఏవ కించిత్కించిద్ధ్రసంతీత్యర్థః ॥ ౮౦ ॥ పరం వృద్ధిహ్రాసయోః ప్రమాణమాహ ॥ దశేతి ॥ సార్ధద్విచత్వారింశద్వితస్తిపరిమితా సాముద్రీణామపాం వృద్ధిక్షయౌ శాస్త్రతో దృష్టౌ - యద్వా తత్తీరస్థైరన్వయవ్యతిరేకాభ్యాం శాస్త్రతో దృష్టౌ ॥ ౮౧ ॥ భోజనమితి ॥ భుజ్యత ఇతి భోజనం - భక్ష్యభోజ్యాదిచతుర్విధమన్నం - పాకాదికం వినా స్వయమేవోపస్థితం భుంజతే రసాః స్వాద్వామ్లలవణతిక్తోష్ణకషాయా ఇతి ప్రసిద్ధాః షడ్రసా యస్మిన్ తత్ ॥ ౮౨ ॥ స్వాదూదకస్యేతి ॥ అలోకసంస్థితిరితిచ్ఛేదః - న విద్యతే లోకస్య జననివాసభూతస్య సంస్థితిర్యస్యాం సా - అత ఏవ సర్వైర్జంతుభిర్వివర్జితా - ససాగరసప్తద్వీపవత్యాః పూర్వోక్తాయా భూమేర్ద్విగుణా - శుద్ధోదకసముద్రాత్పరతః కాంచనీ భూమిర్యోగిభిర్దృశ్యతే ॥ ౮౩ ॥ లోకాలోక ఇతి ॥ తావంతి అయుతవ్యవహారకారకాణి సహస్రాణి యోజనాయుతమేవోచ్ఛ్రిత ఇత్యర్థః - యద్వా తావంతి అయుతసంఖ్యాకాని - సహస్రాణీత్యర్థః - యస్మాత్సూర్యాదీనాం ధ్రువాపవర్గాణాం జ్యోతిర్గణానాం గభస్తయోఽర్వాచీనాం స్త్రీన్ లోకానావితన్వానా న కదాచిత్పరాచీనా భవితుముత్సహంతే తావదున్నహనాయామ ఇతి శుకోక్తేః - అత్రాయం గణనాక్రమః - పూర్వోక్తద్వీపాబ్ధిద్వైగుణ్యక్రమేణ మేరోస్సర్వతస్సప్తలక్షాధికపంచకోటిప్రమాణా సాబ్ధిసప్తద్వీపవతీ భూమిః - తతో ద్విగుణా చతుర్దశలక్షోత్తరదశకోటిప్రమాణా కాంచనీ భూమిర్మేరోరేకతః - ఉభయతస్త్వష్టావింశతిలక్షాధికవింశతికోటిప్రమాణా - తదేవం సాబ్ధిద్వీపభూమ్యా సహ కాంచనీభూమిః - పంచత్రింశల్లక్షోత్తరపంచవింశతికోటిప్రమాణా సంపద్యతే - తతో లోకాలోకశైలోఽయుతయోజనవిస్తారస్సర్వతో వలయాకృతిః ॥ ౮౪ ॥ తత ఇతి ॥ తతస్తం శైలం సర్వతస్తమ ఆవృత్య తిష్ఠతి - త

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

దావచ తామసభూతావాసభూతౌ - సగర్భోదా త్తమసః పరస్తాత్పరితః ప్రతిదిశమండకటాహాదర్వాఙ్మహాపురుషనివాసభూతో వైకుంఠలోకః - తతః కటాహ ఇతి జ్ఞేయః - భాగవతే హరివంశే చ బ్రాహ్మణపుత్రానయనప్రస్తావే భగవత్స్థానస్య తథోపవర్ణితత్వాత్ । ౯౫ ॥ పంచాశదితి॥ ఏవం మేరోరేకతః కటాహాంతం పంచవింశతికోటికం భూవిస్తారార్ధమన్యతశ్చ తథా - ఇత్థం సంహత్య పంచాశత్కోటిర్భూవిస్తారః - ఏవమూర్ధ్వాధః కటాహావధి చాండో త్సేధః (ధ్యః) పంచాశత్కోటిః ॥ శ్లో ॥ సూర్యాండగోళయోర్మధ్యే కోట్యస్స్యుః పంచవింశతిరితిను కో క్తేః - యద్వా - ఏకత ఏవ లోకమానార్ధసార్ధత్రిలక్షావ్యర్ధద్వికోట్యాత్మకాద్వైగుణ్యం కాంచనభూమేస్సప్తలక్షపంచకోట్యాత్మకం కృత్వా - శిష్టం సప్తదశకోట్యాదికం తమః కటాహాదిమానత్వేన యోజ్యం - పురాణకారస్య హి వైరాగ్యోత్పాదనే భగవన్మాహాత్మ్యజ్ఞాపనే చ తాత్పర్యాన్న లోకసంఖ్యానిబంధనే త్వాదరః - అతో యథాకథంచిదపి పంచాశత్కోటిః స్తారత్వం భువో జ్ఞేయం - అన్యే తు ప్రస్తారశబ్దం వ్యాసార్ధపరం కృత్వా - మేరోరభితః పంచాశత్కోటిత్వం వర్ణయంతః భూమేః శతకోటివిస్తారత్వం ప్రాహుః - తథా చ వారాహే - భూమండలం తు శతకోటివిస్తారం సాండకటాహమితి - అయమేవ పక్షః స్కాందే శివరహస్యే విస్తారేణోక్తః శైవతంత్రాంతరే చ॥ శ్లో॥ కోటిద్వయం త్రిపంచాశల్లక్షాణి చ తతః పరం । పంచాశచ్చ సహస్రాణి సప్తద్వీపాస్ససాగరాః॥ తతో హిరణ్మయీ భూమిః దశకోట్యో వరాననే । దేవానాం క్రీడనార్థాయ లోకాలోకస్తతః పరం॥ సర్వతో వలయాకారో యోజనాయుతవిస్తృతః । తస్మాద్బాహ్యం తమో ఘోరం దుష్ప్రేక్ష్యం జీవవర్జితం॥ పంచత్రింశత్స్మృతాః కోట్యో లక్షాణ్యేకోనవింశతిః । చత్వారింశత్సహస్రాణి యోజనానాం వరాననే॥ సప్తసాగరమానస్తు గర్భోదస్తదనంతరం । కోటియోజనమానస్తు కటాహస్సం వ్యవస్థిత ఇతి ॥ అస్మింస్తు పక్షే సూర్యాండగోళయోర్మధ్యే కోట్యస్స్యుః పంచవింశతిరితి భాగవతశ్లోకస్థ సూర్యశబ్దస్తత్ప్రకాశ్యదేశపరో యోజ్యః॥ శ్లో ॥ రవిచంద్రమసోర్యావన్మయూఖైరవభాస్యతే । ససముద్రసరిచ్ఛైలా తావతీ పృథివీ స్మృతేతి వక్ష్యమాణత్వాత్ ప్రకాశ్యపృథివీమానం పంచవింశతికోటికం తత్ప్రకాశకమేవ సూర్యం కల్పయిత్వా - తతః పరం యావదండకటాహం పంచవింశతిరిత్యేవార్థః - యద్వా - అండకటాహాంతః పంచాశత్కోటిః పృథివీ - బహిశ్చావరణభూతా తావతీతి - ఏవం శతకోటిత్వం వరాహపురాణానుసారాద్యోజ్యం - యద్వా - శాస్త్రీయాంగుళసిద్ధైర్యోజనైః పంచాశత్కోట్య ఏవ లౌకికాంగుళసిద్ధయోజనైశ్శతకోట్యస్స్యుః - యద్వా - కల్పభేదాదనయోః పక్షయోః అవిరోధః కల్ప్యః॥ ౯౬॥ సేయమితి ॥ ధాత్రీ ఓషధిద్వారా పోషకరీ - విధాత్రీ కర్త్రీ - గుణాధికా పంచగుణత్వాత్॥ ౯౭ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - విష్ణుచిత్తీయే - ద్వితీయాంశే - చతుర్థోఽధ్యాయః.

తమ్ । తమశ్చాండకటాహేన సమంతాత్పరివేష్టితమ్॥ ౯౫॥ పంచాశత్కోటివిస్తారా సేయముర్వీ మహామునే । సహైవాండకటాహేన సద్వీపాబ్ధిమహీధరా॥ ౯౬ ॥ సేయం ధాత్రీ విధాత్రీ చ సర్వభూతగుణాధికా । ఆధారభూతా సర్వేషాం మైత్రేయ జగతామితి॥ ౯౭॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - ద్వితీయాంశే - చతుర్థోఽధ్యాయః.

చ్చవింశతిసహస్రాధికపంచవింశతిలక్షన్యూనపంచవింశతికోటిపరిమితం - ఏతేన హ్యాలోకపరిమాణం చ వ్యాఖ్యాతమితి శుకోక్తేః॥ ౯౫॥ పంచాశత్కోటివిస్తారేతి॥ తదేవం పంచాశత్కోటియోజనవిస్తారా సేయముర్వీ - తతోండకటాహస్సర్వతస్సమవర్తులోంతః పంచాశత్కోటివిస్తారః॥ శ్లో॥ అండమధ్యగతస్సూర్యో ద్యావాభూమ్యోర్యదంతరం। సూర్యాండగోళయోర్మధ్యే కోట్యస్స్యుః పంచవింశతిరితి శుకోక్తేః - క్వచిత్క్వచిత్పురాణేషు విరోధో యది లక్ష్యతే । కల్పభేదాదిభిస్తత్ర వ్యవస్థా సద్భిరిష్యతే ॥ సహైవాండకటాహేనేతి తన్మధ్యపరివర్తినేత్యర్థః॥ ౯౬॥ సేయమితి॥ ధాత్రీ పాలయిత్రీ - విధాత్రీ జనయిత్రీ - ఇత్యేతైః పాలనాదిభిస్సర్వేభ్యో భూతేభ్య ఆకాశాదిభ్యో గుణైరధికా శ్రేష్ఠేత్యర్థః॥ ౯౭॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - ద్వితీయాంశే - చతుర్థోఽధ్యాయః.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

విస్తార ఇతి॥ సప్తతిసహస్రోచ్ఛ్రాయత్వం సప్తభూమికప్రాసాదన్యాయేన॥ ౧॥ దశసాహస్రమితి॥ దశసహస్రం చ భూమితద్వివరమానవిభాగశ్శివరహస్యోక్తః॥ శ్లో॥ తదంతరపుటాస్సప్తనాగాసురసమాశ్రయాః। యోజనానాంచాయుతాని సప్తతత్త్వార్థచింతకైః॥ సహస్రయోజనాన్యేషాం దశాన్యంతరమేవయః। ప్రత్యేకశోంతరాణ్యేషాంసహస్రాణీన వాధ్వనామితి॥ అధ్వనాంయోజనానామిత్యర్థః - అత్ర విశేషో వాయూక్తః॥ శ్లో॥ పృథివ్యాముదకం సా చ పృథ్వ్యపాముపరిస్థితా। ఆకాశం చాపరమధః పునర్భూమిః పునర్జలమితి॥ మహాఖ్యం మహాతలం॥ ౨॥ శుక్లేతి॥ తచ్చ వాలుకామయం॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ఆహ్లాదకారిణ ఇతి॥ నాగాభరణేతి ఆభ్రియత ఇత్యాభరణం నాగైర్భ్రియమాణా సుభూషాసు - యద్వా - భూషాఖ్యాఽడాద్యలంకారాః నిత్యాః ఫణామణిప్రభృతయో వా - నాగాభరణభూషాస్వితి చ పాఠః॥ ౬॥ దైత్యదానవకన్యాభిరితి॥ విముక్తస్య విషయరాగవిముక్తస్య॥ ౭॥ దివేతి॥ రశ్మిప్రవేశవచనాత్ ద్వారసద్భావోనుమేయః॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ పాతాలానామితి॥ తస్య మూలదేశే త్రింశద్యోజనసాహస్రాంతర ఆస్తే యా వై కలా భగవతస్తామసీ సమాఖ్యాతానంత ఇతి॥ భాగవతోక్తిః - తామసీ- సంహారహేతుభూతతమోధిష్ఠాత్రీ అతఏవాస్య వదనాత్ కాలాగ్నిరుద్రనిష్క్రమణముత్తరత్రోచ్యతే॥ ౧౩॥ య ఇతి॥ స్వస్తికం ఫణాస్థరేఖావిశే

శ్రీపరాశరః॥ విస్తార ఏష కథితః పృథివ్యా భవతో మయా। సప్తతిస్తు సహస్రాణి ద్విజోచ్ఛ్రాయోపి కథ్యతే॥ ౧॥ దశసాహస్రమేకైకం పాతాలం మునిసత్తమ। అతలం వితలం చైవ నితలం చ గభస్తిమత్॥ మహాఖ్యం సుతలం చాగ్ర్యం పాతాలం చాపి సప్తమమ్॥ ౨॥ శుక్లకృష్ణారుణాః పీతాశ్శర్కరాశ్శైలకాంచనాః। భూమయో యత్ర మైత్రేయ వరప్రాసాదశోభితాః॥ ౩॥ తేషు దానవదైతేయజాతయశ్శతసంఘశః। నివసంతి మహానాగజాతయశ్చ మహామునే॥ ౪॥ స్వర్లోకాదపి రమ్యాణి పాతాలానీతి నారదః। ప్రాహ స్వర్గసదాం మధ్యే పాతాలేభ్యో గతో దివి॥ ౫॥ ఆహ్లాదకారిణశ్శుభ్రాః మణయో యత్ర సుప్రభాః। నాగాభరణభూషాసు పాతాలం కేన తత్సమమ్॥ ౬॥ దైత్యదానవకన్యాభిరితశ్చేతశ్చ శోభితే। పాతాలే కస్య న ప్రీతిర్విముక్తస్యాపి జాయతే॥ ౭॥ దివార్కరశ్మయో యత్ర ప్రభాం తన్వంతి నాతపమ్। శశిరశ్మిర్న శీతాయ నిశి ద్యోతాయ కేవలమ్॥ ౮॥ భక్ష్యభోజ్యమహాపానముదితైరతిభోగిభిః। యత్ర న జ్ఞాయతే కాలో గతోపి దనుజాదిభిః॥ ౯॥ వనాని నద్యో రమ్యాణి సరాంసి కమలాకరాః। పుంస్కోకిలాభిలాపాశ్చ మనోజ్ఞాన్యంబరాణి చ॥ ౧౦॥ భూషణాన్యతిశుభ్రాణి గంధాఢ్యం చానులేపనమ్। వీణావేణుమృదంగానాం స్వనాస్తూర్యాణి చ ద్విజ॥ ౧౧॥ ఏతాన్యన్యాని చోదారభాగ్యభోగ్యాని దానవైః। దైత్యోరగైశ్చ భుజ్యంతే పాతాలాంతరగోచరైః॥ ౧౨॥ పాతాలానామధశ్చాస్తే విష్ణోర్యా తామసీ తనుః। శేషాఖ్యా తద్గుణాన్వక్తుం న శక్తా దైత్యదానవాః॥ ౧౩॥ యోనంతః పఠ్యతే సిద్ధైర్దేవో దేవర్షిపూజి

సప్తభూమికవిస్తారప్రాసాదవదధోభువః। సప్తపాతాలపంక్తిస్తు వర్ణ్యతేనంతమస్తకే॥ శ్రీధరీయోయం శ్లోకః॥ ౧॥ దశసాహస్రమితి॥ దశసాహస్రమితి ప్రత్యేకం సహస్రయోజనోచ్ఛ్రితా భూమికా- తతో నవసహస్రోచ్ఛ్రితమేకైకం పాతాలం - భూమివివరమిత్యర్థః॥ శ్లో॥ సహస్రయోజనాన్యేషాం దశాన్యంతరభూమయః। ప్రత్యేకశోంతరాణ్యేషాం సహస్రాణి నవాధ్వనామితి శివరహస్యోక్తేః - మహాఖ్యం మహాతలం॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ స్వర్లోకాదితి॥ పాతాలేభ్యో దివమాగతస్సన్ స్వర్గసదాం దేవానాం మధ్యే ప్రాహ॥ ౫॥ ఆహ్లాదకారిణ ఇతి॥ శుభ్రాశ్శుద్ధా మణయో నాగైరాహ్రియమాణాసు భూషాసు - యత్ర పాతాలే - తత్పాతాలం- కేన సమం - న కేనాపి సమం - నిరుపమమిత్యర్థః॥ ౬॥ దైత్యదానవకన్యాభిరితి॥ విముక్తస్య వీతరాగస్యాపి॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ వనానీతి॥ పుంస్కోకిలానామభిలాపాః కూజితాని చ॥ ౧౦॥ భూషణానీతి॥ తూర్యాణి నృత్తగీతవాద్యాని॥ ౧౧॥ ఏతానీతి॥ ఉదారైర్భాగ్యైః పుణ్యైః భోగ్యాని - పాతాలానామంతరం మధ్యం గోచరో విషయో యేషాం తైః॥ ౧౨॥ ౧౩॥ య ఇతి॥ స్వస్తికం ఫణస్థరేఖావి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

షః|| ౧౪|| ౧౫|| ౧౬| ౧౭| ౧౮| కల్పాంత ఇతి|| సంకర్షణాత్మకః సంకర్షణాధిష్ఠితః|| ౧౯ || ౨౦| తస్యేతి|| వీర్యముత్సాహః - ప్రభావశ్శక్తిః - స్వరూపం తత్త్వం - రూపమాకారః|| ౨౧| ౨౨|| ౨౩|| ౨౪|| యస్యేతి|| గాళితం వస్త్రశోధితం - లంభితం హరిచందనమితి పాఠే లంభితం సమాలంభనీకృతం అంగరాగీకృతమిత్యర్థః - దిక్ క్షోదవాసతాం దిశాం క్షోదవాసతాం అధివాసనచూర్ణత్వం - దిక్షూదవాసతామితి పాఠే జలాధివాసనచూర్ణత్వమితి|| ౨౫ || యమితి|| నిమిత్తైః గ్రహచారోత్పాతశకునాదౌ శుభాశుభసూచకైః పఠితం - నిమిత్తపఠితమితి చ పాఠః|| ౨౬ || ౨౭ | ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - విష్ణుచిత్తీయే - ద్వితీయాంశే - పంచమోఽధ్యాయః ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

తః| యస్సహస్రశిరా వ్యక్తస్వస్తికామలభూషణః|| ౧౪| ఫణామణిసహస్రేణ యస్సవిద్యోతయన్ దిశః| సర్వాన్ కరోతి నిర్వీర్యాన్ హితాయ జగతోఽసురాన్ || ౧౫ || మదాఘూర్ణితనేత్రోఽసౌ యస్సదైవైకకుండలః| కిరీటస్రగ్ధరో భాతి సాగ్నిశ్శ్వేత ఇవాచలః | ౧౬ | నీలవాసా మదోద్రిక్తశ్శ్వేతహారోపశోభితః| సాభ్రగంగాప్రపాతోఽసౌ కైలాసాద్రిరివోన్నతః|| ౧౭|| లాంగలాసక్తహస్తాగ్రో బిభ్రన్ముసలముత్తమమ్| ఉపాస్యతే స్వయం కాంత్యా యో వారుణ్యా చ మూర్తయా | ౧౮ | కల్పాంతే యస్య వక్త్రేభ్యో విషానలశిఖోజ్జ్వలః| సంకర్షణాత్మకో రుద్రో నిష్క్రమ్యాత్తి జగత్త్రయమ్ ౧౯ |స బిభ్రచ్ఛేఖరీభూతమశేషం క్షితిమండలమ్| ఆస్తే పాతాళమూలస్థశ్శేషోఽశేషసురార్చితః|| ౨౦| తస్య వీర్యం ప్రభావశ్చ స్వరూపం రూపమేవ చ| న హి వర్ణయితుం శక్యం జ్ఞాతుం వా త్రిదశైరపి|| ౨౧ || యస్యైషా సకలా పృథ్వీ ఫణామణిశిఖారుణా| ఆస్తే కుసుమమాలేవ కస్తద్వీర్యం వదిష్యతి || ౨౨ || యదా విజృంభతేఽనంతో మదాఘూర్ణితలోచనః| తదా చలతి భూరేషా సాద్రితోయాసకాననా|| ౨౩|| గంధర్వాప్సరసస్సిద్ధాః కిన్నరోరగచారణాః| నాంతం గుణానాం గచ్ఛంతి తేనానంతోఽయమవ్యయః|| ౨౪|| యస్య నాగవధూహస్తైర్లేపితం హరిచందనమ్| ముహుశ్శ్వాసానిలాపాస్తం యాతి దిక్షూదవాసతామ్|| ౨౫ || యమారాధ్య పురాణర్షిర్గర్గో జ్యోతీంషి తత్త్వతః| జ్ఞాతవాన్ సకలం చైవ నిమిత్తఫలితం ఫలమ్| ౨౬ | తేనేయం నాగవర్యేణ శిరసా విధృతా మహీ| బిభర్తి మాలాం లోకానాం సదేవాసురమానుషామ్| ౨౭ | ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - ద్వితీయాంశే - పంచమోఽధ్యాయః ❁❁❁❁❁❁❁❁❁

హ్నవిశేషః వ్యక్తం స్వస్తికమేవామలం భూషణం యస్య సః|| ౧౪|| ౧౫ | ౧౬|| ౧౭ | లాంగలాసక్తేతి|| కాంత్యా శ్రియా - వారుణ్యా మదిరాధిష్ఠాతృదేవతయా||౧౮|| ౧౯|| స ఇతి|| శేఖరీభూతం మకుటవద్ధృతం|| ౨౦|| తస్యేతి|| వీర్యం బలం - ప్రభావః ప్రతాపః - స్వరూపం తత్త్వం - రూపమాకారః|| ౨౧|| ౨౨|| ౨౩|| ౨౪ || యస్యేతి|| లేపితం చర్చితం అనులిప్తం - యస్య శ్వాసానిలైరపాస్తం విక్షిప్తం - దిక్షుఉదవాసతాం యాతి - ఉదకం వాసయతీత్యుదవాసః పలాదిః - తత్తాం తత్కరణచూర్ణతాం యాతీత్యర్థః - దిక్ష్వధివాసతామితి పాఠే అధివాసనాచూర్ణత్వం - దిక్ క్షోదవాసతామితి పాఠే దిక్షు క్షోదవాసతాం యాతి హరిద్రాదిరజస్థానీయం భవతీత్యర్థః - దిక్పటవాసతామితి వా పాఠః|| ౨౫|| యమితి || జ్యోతీంషి గ్రహనక్షత్రాదీని - నిమిత్తే ఉత్పాతశకునాదౌ ఫలితం శుభాశుభలక్షణం ఫలం చ జ్ఞాతవాన్| ౨౬|| తేనేతి || సదేవాసురమానుషాం సురాసురమనుష్యైస్సహితాం లోకానాం పాతాళాదీనాం మాలాం శ్రేణిం తేన నాగవర్యేణ శిరసా విధృతా సతీయం మేదినీ బిభర్తి - లోకానామాధారభూతాయా భూమేరపి స ఆధార ఇత్యర్థః|| ౨౭|| ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - ద్వితీయాంశే - పంచమోఽధ్యాయః. ✫❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఉక్తాపుణ్యభోగభూమిః - అథపాపభోగభూమిరుచ్యతే॥ తతశ్చేతి॥ సలిలస్యతమోగతోదకస్యాధః॥ ౧॥ రౌరవఇతి ॥ రౌరవసూకరౌరురువరాహకృతపీడాత్మకా - నిఖాతవద్యత్రరుధ్యతేసరోధః - తాలద్రుమాత్పతనంతత్ప ర్ణకాండేనఛేదనంచయత్రసతాళః - కరపత్రాదినాతీక్ష్ణశస్త్రేణయత్రచ్ఛేదనంసవిశసనః ॥ శ్లో॥ ముక్తస్తతోన్య వహ్నిస్థశ్మేతేసంప్రాప్యనివర్తతిమిత్యుక్తోమహాజ్వాలః - తైలకుంభేషుపాకఃతప్తకుంభః - ఛిత్వాచ్ఛిత్వాతప్తక్షారై క్షేపణంలవణః - లోహితస్యరుధిరస్యశోషణంయత్రసవిలోహితః॥ ౨ ॥ రుధిరాంభఇతి॥తప్తరుధిరమయోదకోదేశో రుధిరాంభః - రుధిరమయీదుస్తరానదీవైతరణీ - యత్రకృమిషుశయ్యతేసకృమిశః - యత్రకృమయోభుజ్యంతేస కృమిభోజనః - కార్ష్ణాయసశంకునిరంతరేయత్రసంచార్యతేసకృష్ణః - అతిశీతాత్మాదారుణః॥ ౩ ॥ తథేతి॥ సందం శైఃయత్రజిహ్వోత్పాటనంససందంశః - యథోక్తం॥ శ్లో॥ ఉత్పాట్యంతేతథాజిహ్వాస్సందంశైర్భృశదారుణైః। ఆ క్రోశకానాందుష్టానాంసదైవాబద్ధభాషిణాం ॥ శస్త్రధారాస్తథైవైతాన్కృణాళప్రస్తరంనరః। మన్యతేనారకైశ్శ స్త్రైర్విశుతోద్విజసత్తమ ॥ హిమఖండచయచ్ఛన్నోనివాతంమన్యతేనరః। విముక్తోనారకాచ్ఛీతాదప్రకాశంతమస్త మః। కృమికీటజలూకాదితీక్ష్ణదంష్ట్రాగ్రవికృతాః॥ భామ్యంతేచాంధతామిస్రేవృథామాంసాశినోహివై॥ కాలసూ త్రేణభిద్యంతేచక్రారూఢాస్తుమానవాః। పాదాంగుల్లిస్థినసదాహ్యోపాదతలమస్తకం॥ ఏకీభూతశరీరశ్చావివేచ్యో ఽవీచిరేణచేతి॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ కూటసాక్షీతి॥ సాక్ష్యంజానన్నప్యవదన్నన్యథావావదన్యఃసకూటసాక్షీ-తథాయోధర్మా ధికృతస్సన్నసమ్యక్ అన్యథార్థంవదతి - సాక్షివాదాదన్యత్ నర్మాదివ్యతిరిక్తమనృతం॥ ౭॥ భ్రూణహేతి॥ భ్రూ ణోగర్భః - సూత్రప్రవచనాధ్యాయీవా - యథాహబోధాయనః - ఉపనీతమాత్రోవ్రతచారీ - వేదానాంకించిద ధీత్యబ్రాహ్మణః - ఏకాంశాఖామధీత్యశ్రోత్రియః - అంగాధ్యాయ్యనూచానః- కల్పాధ్యాయీఋషికల్పః - సూ త్రప్రవచనాధ్యాయీభ్రూణః - చతుర్వేదఋషిః - అతఊర్ధ్వందేవఇతి ॥ ౮ ॥ సురాపఇతి॥ సువర్ణస్యవిప్రసం బంధినోహేమమాత్రస్యషోడశమాషమానస్యవాహేమ్నః - సంసర్గంఅబ్దంసహాశయ్యాసనాదినా - సకృద్యాజనా దినావా॥ శ్లో॥ సంవత్సరేణపతతిపతితేనసమాచరన్ । యాజనాధ్యాపనాద్యౌనాత్సద్యఃపతతితత్సమఇతిస్మృతేః॥ ౯॥

శ్రీపరాశరః॥ తతశ్చనరకావిప్రభువోధస్సలిలస్యచ । పాపినోయేషుపచ్యంతేతాన్శృణుష్వమహాము నే ॥౧॥ రౌరవస్సూకరోరోధస్తాలోవిశసనస్తథా। మహాజ్వాలస్తప్తకుంభోలవణోథవిలోహితః॥ ౨॥ రుధిరాంభోవైతరణిఃకృమిశఃకృమిభోజనః। అసిపత్రవనంకృష్ణోలాలాభక్షశ్చదారుణః॥౩॥ తథాపూ యవహఃపాపోవహ్నిజ్వాలోహ్యధశ్శిరాః। సందంశఃకృష్ణసూత్రశ్చతమశ్చావీచిరేవచ॥ ౪॥ శ్వభో జనశ్చాప్రతిష్ఠోహ్యవీచిశ్చతథాపరః। ఇత్యేవమాదయశ్చాన్యేనరకాభృశదారుణాః॥ ౫ ॥ యమస్యవి షయేఘోరాశ్శస్త్రాగ్నిభయదాయినః। పతంతియేషుపురుషాఃపాపకర్మరతాస్తుయే॥ ౬॥ కూటసా క్షీతథాసమ్యక్పక్షపాతేనయోవదేత్ । యశ్చాన్యదనృతంవక్తిసనరోయాతిరౌరవమ్ ॥ ౭ ॥ భ్రూణ హాపురహంతాచగోఘ్నశ్చమునిసత్తమ। యాంతితేనరకంరోధంయశ్చోచ్ఛ్వాసనిరోధకః॥౮॥ సురా పోబ్రహ్మహాహర్తాసువర్ణస్యచసూకరమ్। ప్రయాంతినరకంయశ్చతైస్సంసర్గముపైతివై ॥ ౯॥

భారతేకృతపుణ్యానాముక్తాభోగప్రదాభువః। తత్రైవకృతపాపానాంయాతనాభూరథోచ్యతే॥ శ్రీధరీ యోయంశ్లోకః॥ తతశ్చేతి ॥ సలిలస్యచేతితమోగతోదకస్యచాధః - బ్రహ్మాండగర్భోదకాదూర్ధ్వమేవ- దిశిదక్షి ణస్యామధస్తాద్భూమేరుపరిష్టాచ్చాండజలాశయస్యేతిశుకోక్తేః॥౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ కూటసాక్షీతి॥ జానన్నప్యన్య థావదన్కూటసాక్షీ - యశ్చధర్మాధికృతస్సన్నసమ్యక్ అన్యాయంవదేత్ - యశ్చాన్యదనృతంవక్తి॥ ౭ ॥ భ్రూణ హేతి ॥ భ్రూణహాగర్భహంతా - పురహంతాపురవిలుంపకః॥ ౮॥ సురాప ఇతి॥ తైస్సంసర్గమితి ॥ శ్లో॥ సంవత్సరే ణసంసర్గంపతితేనసమాచరన్ । యాజనాధ్యాపనాద్యౌనాత్సద్యఃపతతితత్సమఇతిస్మృతిప్రసిద్ధంసంసర్గం॥ ౯॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

రాజన్యేతి॥ రాజన్యవైశ్యాయాగస్థా - సవనగతౌహిక్షత్రియవైశ్యావిత్యాదిస్మృతేః - రాజభటానయుద్ధస్థాన్॥ ౧౦॥ సాధ్వీవిక్రయకృదితి॥ సాధ్వీభార్యా - బంధపాలః కారాగృహాధికారీ - కేసరీఅశ్వః॥ శ్లో॥ తప్తలోహేత్వశ్వవణిక్తథా బంధనరక్షితా। భార్యావిక్రయకర్తాచయశ్చభక్తంపరిత్యజేదితివాయుః - బ్రహ్మహోముచ్యతేయేనన తేనహయవిక్రయాత్ఇస్మృతేః - భక్తంశరణాగతం॥ ౧౧। స్నుషామితి॥ అవమంతాఅలీకనిర్బంధకర్తా - ఆక్రోష్టాగురూణాం విప్రాణాంచాధిక్షేప్తా - శప్తావా॥ ౧౨। వేదేతి॥ వేదదూషయితానిందకోవిస్మర్తాచ - అగమ్యామాతులాన్యంత్యజాత్యాద్యాః॥ ౧౩॥ చోరఇతి॥ సదాచారాదిసిద్ధసమయధర్మమర్యాదాః॥ ౧౪। దేవద్విజేతి॥ దురిష్టంవికలోయాగః - అభిచారోవా॥ ౧౫॥ పితృదేవాతిథీనితి॥ పిత్రాదీన్వర్జయిత్వాఆదావశనంపర్యశనం॥ ౧౬॥ కరోతీతి॥ కర్ణినః శరవిశేషాః॥ ౧౭। అసత్ప్రతిగృహీతేతి। అసత్కృష్ణాజినమేషాది - అసతఃమ్లేచ్ఛాదికాద్వా - అయాజ్యాః శూద్రాద్యాఃపతితవ్రాత్యావా॥ శ్లో॥ అవిదిత్వైవయశ్శాస్త్రం దైవజ్ఞత్వంప్రపద్యతే। సపంక్తిదూషకఃపాపోజ్ఞేయోనక్షత్రసూచకః॥ నక్షత్రజీవీవా॥ ౧౮॥ వేగీతి॥ వేగీసాహసికః- మృష్టాన్నభుక్ - ఏకఏవస్వాదుభుక్॥ ౧౯। లాక్షేతి॥ లాక్షాజతు - రసాఃక్షీరమధ్వాద్యాః॥ ౨౦॥ ౨౧॥ రంగోపజీవీతి॥ రంగోపజీవీనటమల్లాదివృత్తిః- కైవర్తో-ధీవరవృత్తిః - జీవతిభర్తరిజారజఃకుండః- తదన్నభోజీకుండాశీ- అశ్రితమృద్భాండభోజీవాగరదఃవిషదః - సూచీరాజగామీపైశునః॥ శ్లో॥ మహిషీత్యుచ్యతేభార్యాభగేనోపార్జితంధనం। ఉపజీవతియస్తస్యాస్సవైమాహిషికస్స్మృత ఇతి॥ లులాయీజీవోవా- లోభాదినాఅపర్వసుపర్వక్రియాకర్తాపర్వకారీ - పర్వసుతైలస్త్రీమాంసాదిభోగకా

రాజన్యవైశ్యహంతాయస్తథైవగురుతల్పగః। తప్తకుంభేస్వసాగామీహంతిరాజభటాంశ్చయః॥ ౧౦॥
సాధ్వీవిక్రయకృద్బంధపాలఃకేసరివిక్రయీ। తప్తలోహేపతంత్యేతేయశ్చభక్తంపరిత్యజేత్॥ ౧౧॥
స్నుషాంసుతాంవాపిగత్వామహాజ్వాలేనిపాత్యతే। అవమంతాగురూణాంయోయశ్చాక్రోష్టానరాధమః॥ ౧౨॥ వేదదూషయితాయశ్చవేదవిక్రయికశ్చయః। అగమ్యగామీయశ్చస్యాత్తేయాంతిలవణంద్విజ॥ ౧౩॥ చోరోవిలోహేపతతిమర్యాదాదూషకస్తథా॥ ౧౪॥ దేవద్విజపితృద్వేష్టారత్నదూషయితాచయః। సయాతికృమిభక్షేవైకృమిశేచదురిష్టకృత్॥ ౧౫॥ పితృదేవాతిథీంస్త్యక్త్వాపర్యశ్నాతి నరాధమః। లాలాభక్షేసయాత్యుగ్రేశరకర్తాచవేధకే॥ ౧౬। కరోతికర్ణినోయశ్చయశ్చఖడ్గాదికంనరః। ప్రయాంత్యేతేవిశసనేనరకేభృశదారుణే॥ ౧౭। అసత్ప్రతిగృహీతాతునరకేయాత్యధోముఖే। అయాజ్యయాజకశ్చైవతథానక్షత్రసూచకః॥ ౧౮। వేగీపూయవహేచైకోయాతిమృష్టాన్నభుఙ్నరః॥ ౧౯। లాక్షామాంసరసానాంచతిలానాంలవణస్యచ। విక్రేతాబ్రాహ్మణోయాతితమేవ నరకంద్విజ॥ ౨౦। మార్జారకుక్కుటఛాగశ్వవరాహవిహంగమాన్। లాలయన్నరకంయాతితమేవ ద్విజసత్తమ॥ ౨౧॥ (అపూపవిక్రయీచైవతథాపుస్తకవిక్రయీ।) రంగోపజీవీకైవర్తఃకుండాశీగ

రాజన్యేతి॥ రాజభటాన్ రాజ్ఞాంభటాన్దూతాన్॥ ౧౦॥ సాధ్వీతి॥ సాధ్వీభార్యాతస్యాః విక్రయకృత్ విక్రయకర్తా - బంధపాలః కారాగృహరక్షకః - కేసరివిక్రయీ అశ్వవిక్రేతా - భక్తందాసం॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ దేవద్విజేతి॥ దురిష్టకృత్ అభిచారకర్తా॥ ౧౫॥ పితృదేవాతిథీనితి॥ పర్యశ్నాతిపరిత్యజ్యాదౌభుంక్తే॥ ౧౬॥ కరోతీతి॥కర్ణినోబాణవిశేషాన్॥ ౧౭॥ అసత్ప్రతిగృహీతేతి॥ నక్షత్రసూచకః నక్షత్రజీవీ॥ ౧౮। వేగీతి॥ పుత్రాదీన్ వంచయిత్వాఏక ఏవ మృష్టాన్నభుక్- వేగీసాహసకారీ॥ ౧౯॥ ౨౦॥ మార్జారేతి॥ తమేవపూయవహమేవ॥ ౨౧। రంగోపజీవీతి॥ రంగోపజీవీ నటమల్లాదివృత్తిః - కైవర్తో-ధీవరవృత్తిః - పత్యౌజీవతి జారాజ్జాతః కుండః తదన్నభోజీ కుండాశీ - సూచీపిశునః - మాహిష కోమహిషోపజీవీ - యద్వా - శ్లో॥ మహిషీత్యుచ్యతేభార్యాభగేనోపార్జితంధనం। ఉపజీవతియస్తస్యాస్సవైమాహిషికస్స్మృత ఇతిస్మృతిప్రోక్తః- పర్వకారీ.ధనాదిలోభేన అపర్వస్వమా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

రీవా॥ ౨౨॥ అగారదాహీతి॥ శాకునిఃపక్ష్యాదిజీవః- నిమిత్తశకునాజీవో వా॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ ధనేతి॥ మర్యాదాభేదినః గ్రామాదిసీమోల్లంఘినః - కుహకంశాఠ్యం- ఇంద్రజాలాదివా ॥ ౨౫ ॥ అసిపత్రవనమితి॥ ఔరభ్రకఃమేషాజీవీ॥ ౨౬॥ యాంతీతి॥ అపాకోదాహ్యమృత్పిండేష్టకాదిగర్భఇంధనచయః॥ ౨౭ ॥ ౨౮॥ దివేతి॥ స్కందంతిశుక్లమవకిరంతి- చశబ్దాత్పుత్రైరధ్యాపితాశ్చ పాత్యంతే - క్రమేణేతి శేషః - పాతకినస్తత్తదుక్తంనరకంపూర్వంభుక్త్వా తచ్ఛేషేణసర్వనరకాణపర్యాయేణభుంజత ఇత్యర్థః॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ నారకిణాంసుఖినోదేవాన్దృష్ట్వాక్లేశోధికస్స్యాదిత్యాహ ॥ అధశ్శిరోభిరితి॥ దేవాశ్చేతి॥ ౩౩॥ నారకాన్పశ్యతాందేవానామపిపుణ్యక్షయేపాపాన్నరకేపతిష్యామ ఇతినిత్యంసాశంకత్వాత్స్వర్గేనాతిసుఖంస్యాత్ - స్వర్గేపిపాతభీతస్యేతిహివక్ష్యతి - ఏవంపాపినోనుభూతనానావిధనరకాస్తచ్ఛేషేణతామసాదిగుణసంకరతారతమ్యేనవధాభిన్నాన్ స్థావరాదిజన్మానియావన్మోక్షం క్రమేణారోహంతీత్యాహ - స్థావరా ఇత్యాదిశ్లోకద్వయేన॥ స్థావరా ఇతి॥ అబ్జాఃయాదాంసి - ధార్మికాఃమనుష్యే

రదస్తథా। సూచీమాహిషికశ్చైవపర్వకారీచయోద్విజ ॥ ౨౨ ॥ అగారదాహీమిత్రఘ్నశ్శాకుని గ్రామయాజకః। రుధిరాంధేపతంత్యేతేసోమవిక్రయిణశ్చయే ॥ ౨౩ ॥ మఖహాగ్రామహంతాచ యాతివైతరణీంనరః॥ ౨౪ ॥ ధనయావనమత్తాశ్చమర్యాదాభేదినోహియే। తేకృష్ణంయాంత్యశౌచాశ్చకుహకాజీవినశ్చయే॥ ౨౫॥ అసిపత్రవనంయాతివనచ్ఛేదీవృథైవయః। ఔరభ్రకోమృగవ్యాధావహ్నిజ్వాలేపతంతివై॥ ౨౬॥ యాంత్యేతేద్విజతత్రైవయేచాపాకేషువహ్నిదః॥ ౨౭॥ వ్రతేషులోపకోయశ్చస్వాశ్రమాత్ప్రచ్యుతశ్చయః। సందంశయాతనామధ్యేపతతస్తావుభావపి ॥ ౨౮ ॥ దివాస్వప్నేమస్కందంతియేనరాబ్రహ్మచారిణః। పుత్రైరధ్యాపితాయేచతేపతంతిశ్వభోజనే ॥ ౨౯॥ ఏతేచాన్యేచనరకాశ్శతశోథసహస్రశః। యేషుదుష్కృతకర్మాణఃపచ్యంతేయాతనాగతాః॥ ౩౦ ॥ తథైవపాపాన్యేతానితథాన్యానిసహస్రశః। భుజ్యంతేయానిపురుషైర్నరకాంతరగోచరైః॥ ౩౧॥ వర్ణాశ్రమవిరుద్ధంచకర్మకుర్వంతియేనరాః। కర్మణామనసావాచానిరయేషుపతంతితే॥ ౩౨॥ అధశ్శిరోభిర్దృశ్యంతేనారకైర్దివిదేవతాః। దేవాశ్చాధోముఖాన్సర్వానధఃపశ్యంతినారకాన్ ॥ ౩౩ ॥ స్థావరాఃకృమయోబ్జాశ్చపక్షిణఃపశవోనరాః। ధార్మికాస్త్రిదశాస్తద్వన్మోక్షిణశ్చ యథాక్ర

వాస్యాదిక్రియాప్రవర్తకః- పర్వగామీతిపాఠే పర్వసుస్త్రీగామీ॥ ౨౨॥ అగారదాహీతి ॥ శాకునిః పక్షిజీవీ - శుభాశుభనిమిత్తశకునోపజీవీవా - గ్రామయాజకః గ్రామార్థంయష్టా అంగారదాహీతిచపాఠః॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ధనేతి॥ మర్యాదాభేదినః- క్షేత్రాదిసీమాతిక్రమకారిణః - కుహకంపరవంచనం - ఇంద్రజాలాదికంవా - ఆజీవోవృత్తిర్యేషాంతే॥ ౨౫॥ అసిపత్రవనమితి ॥ యజ్ఞార్థంసమిత్పత్రాదికార్యంవినావృథైవవనచ్ఛేదీ అసిపత్రవనమేతి- ఔరభ్రకోమేషోపజీవీ - మృగవ్యాధాశ్చ॥ ౨౬॥ యాంతీతి ॥ మృగవ్యాధాశ్చ అపాకేషు వహ్నిదశ్చ వహ్నిజ్వాలే పతంతి- అపాకదాహోమృద్భాండేష్టకాదౌ- ఏతేపూర్వోక్తావక్ష్యమాణాః పాపినస్తత్తత్సాధారణనరకభోగానంతరం వహ్నిజ్వాలనరకం యాంతీత్యర్థః - శివధర్మోత్తరాదిషు పాపాధిక్యాత్పాపినాంక్రమేణానేకనరకపాతోక్తేః॥ ౨౭॥ ౨౮॥ దివేతి ॥ స్కందంతిరేతోవకిరంతి ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ వర్ణాశ్రమేతి ॥ వర్ణాశ్రమవిరుద్ధం నృత్తగీతాదివ్యసనరూపంకర్మ - నిరయేషుతత్తన్నరకేషు॥ ౩౨॥ నరకస్థానాందుఃఖాతిశయందర్శయితుం స్వర్గస్థదేవదర్శనం దేవానాంవైరాగ్యార్థంనారకదర్శనంచాహ॥ అధశ్శిరోభిరితి॥ ౩౩॥ పాపినాంనరకభోగానంతరం స్థావరాద్యాసూత్తరోత్తరముత్కృష్టాసునానావిధయోనిషు- జన్మక్రమమాహ॥ స్థావరా ఇతి॥ అబ్జామత్స్యాదయః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ష్వేవ కేచిత్ - మోక్షిణోఽబ్రహ్మలోకస్థాః ॥ ౩౪ ॥ సహస్రేతి ॥ సహస్రభాగప్రథమాః - ప్రాథమ్యాముత్తరోత్తరా పేక్షయా సహస్రతమభాగభూతాస్సహస్రభాగాః - త ఏవ ప్రథమాః ఉత్తరోత్తరాపేక్షయా - ద్వితీయత్వముత్తరత్వం - పూర్వే పూర్వే సర్వ ఏతే స్థావరాద్యాస్సహస్రతమభాగాస్సంతః ఉత్తరోత్తరం ద్వితీయానుక్రమాస్స్యుః- స్థావరాదిపూర్వపూర్వ జాతీయాద్ద్వితీయముత్తరోత్తరం జన్మాతిక్రామంతి - ఏతదుక్తం భవతి - పూర్వపూర్వజన్మసుస్థితేషు జంతుషు కతిచిదేవ ఉత్తరోత్తరం జన్మ విందంతీతి - తథాహ వాయుః ॥ శ్లో ॥ యస్సహస్రతమో భాగః స్థావరాణాం భవేదిహ । పార్థివాః కృమయస్తావత్సంస్వేదాత్సంభవంతి తే ॥ సంస్వేదజానాం భాగేన సాహస్రేణేహ సంమితాః । ఓదకా జంతవ ఇత్యుపక్రమ్య - యస్సహస్రతమో భాగోఽభవేత్తు ద్విపదామిహ । ధార్మికాస్తే భువిజ్ఞేయాః పునర్భాగేన ధార్మికాః ॥ సాహస్రేణైవ భాగేన ధార్మికేభ్యో దివంగతాః । యస్సహస్రతమో భాగోఽధార్మికాణాం భవేద్దివి ॥ సమ్మితాస్తేన భాగేన మోక్షిణస్త్వేవహి । ఏవం సుమర్లభాశ్శంతా ధార్మికాస్స్వర్గవాసిన ఇతి ॥ అయం చ క్రమః ప్రాయికః ॥ శ్లో ॥ తిర్యగ్యోనిగతః కశ్చిన్మర్త్యతేనారకీ పరః । అనుగ్రహప్రకారస్య క్రమో యన్న వివక్షిత ఇతి వాయూక్తేః ॥ శ్లో ॥ వ్యుత్క్రమేణాపి మానుష్యం ప్రాప్యతే పుణ్యగౌరవాత్ । విచిత్రా గతయః పుంసాం కర్మణాం గురులాఘవైరిత్యాదిత్యపురాణోక్తేశ్చ ॥ ఇదం చ స్థావరాదిశ్లోకద్వయం మోక్షదౌర్లభ్యప్రతిపాదనపరం - నతు జీవేయత్తాక్రమపరం - స్వర్గనరకాదిస్థానాం జీవానామానంత్యాత్ - యావన్ముక్తిసమాశ్రయా ఇతి - ముక్తాస్తు ద్వితీయానుక్రమా న భవంతీత్యర్థః ॥ ౩౫ ॥ కృతాదికాలతద్ధర్మాధిక్యేఽపి స్వర్గిణ వన్నారకిణోఽప్యనంతా ఇత్యాహ ॥ యావంత ఇతి ॥ ౩౬ ॥ పాపానాం మధ్యే యస్య యద్యథా ప్రాయశ్చిత్తం శ్రుతావుక్తం - తస్య తత్తథాను స్మృత్య

> వమ్ ॥ ౩౪ ॥ సహస్రభాగప్రథమాః ద్వితీయ్యానుక్రమాస్తథా । సర్వే హ్యేతే మహాభాగ యావన్ముక్తి
> సమాశ్రయాః ॥ ౩౫ ॥ యావంతో జంతవస్స్వర్గే తావంతో నరకౌకసః । పాపకృద్యాతి నరకం ప్రాయ
> శ్చిత్తపరాఙ్ముఖః ॥ ౩౬ ॥ పాపానామనురూపాణి ప్రాయశ్చిత్తాని యద్యథా । తథా తదేవ సంస్మృ

ఏతేష్వేవ పుణ్యవిశేషేణ కేచిన్మోక్షిణశ్చ ముముక్షవో యథాక్రమం భవంతీతి శేషః ॥ ౩౪ ॥ తేషాం చ పూర్వపూర్వ బాహుళ్యముత్తరోత్తరమల్పత్వం చాహ ॥ సహస్రేతి ॥ ద్వితీయానుక్రమాః ద్వితీయోఽనుక్రమః ఉద్దేశో యేషాం ద్వితీయస్థానేనుక్రాంతా యే కృమయః తే సహస్రభాగప్రథమాః సహస్రాణాం భాగాః ప్రథమాః ప్రథమం నిర్దిష్టాః యేషాం తే - కృమిభ్యః సహస్రగుణమధికాః స్థావరాః నతు సహస్రతమభాగాః కృమయ ఇత్యర్థః- ద్వితీయానుక్రమాదితి పంచమ్యంతపాఠేపి ద్వితీయస్థానేనుక్రాంతాత్ కృమివర్గాత్సహస్రగుణాః స్థావరా ఇత్యేవార్థః-తథా సర్వే హ్యేత ఇతి యథా స్థావరస్థానాంతన్నిర్దిష్టవ్యాస్సహస్రగుణమధికాః- ఏవం పశ్వాదిష్వపి ద్రష్టవ్యం- మోక్షం సమ్యగాశ్రయంత ఇతి మోక్షసమాశ్రయాః ముముక్షవో జ్ఞాననిష్ఠాః - తత్పర్యంతమేవం పూర్వపూర్వాదుత్తరోత్తరన్యూనత్వేన జన్మక్రమః - తతః పరం ముక్తిః - ఏతచ్చ సంసారే భూతజీవబాహుళ్యకథనం మోక్షస్య దుర్లభతాసూచనార్థం అయం చ నవధా నిర్దిష్టో జన్మక్రమః ప్రాయిక ఏవ - తదుక్తమాదిత్యపురాణే ॥ శ్లో ॥ వ్యుత్క్రమేణాపి మానుష్యం ప్రాప్యతే పుణ్యగౌరవాత్ । విచిత్రా గతయః పుంసాం కర్మణాం గురులాఘవైరితి ॥ ౩౫ ॥ తదేవం నారకాస్సర్వే తద్భోగానంతరం స్థావరాదిక్రమేణ పాపక్షయాత్పుణ్యవశాచ్చ కదాచిత్త్రిదశా భవంతీత్యుక్తం - ఇదానీం త్రిదశా అపి సర్వే పుణ్యక్షయాత్ పశవశ్చ కదాచిన్నారకా భవంతీతి వైరాగ్యార్థమాహ ॥ యావంత ఇతి ॥ నరకౌకసో భవంతీతి శేషః - ఇదానీం పాపినోఽపి నరకపరిహారోపాయమాహ - పాపకృదితి - ప్రాయశ్చిత్తం యో న కరోతి - స ఏవ నరకం యాతి - న తు కృతప్రాయశ్చిత్తః ॥ ౩౬ ॥ తచ్చ ప్రాయశ్చిత్తం కర్మభక్తిజ్ఞానరూపేణ త్రివిధం - తత్ర పాపతారతమ్యేన కర్మాత్మకం ప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ పాపానామితి ॥ యత్పాపం మహదల్పం వా యథా జ్ఞాత్వా వా పాపమజ్ఞాత్వా వా పాపం కృతం - తథా తదేవ తదనురూపాణి ప్రాయశ్చిత్తాని వేదార్థం సంస్మృత్య ప్రో

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ప్రాయశ్చిత్తాన్యుక్తానీత్యాహ॥ పాపానామితి ॥ ౩౭ ॥ పాపఇతి॥ గురూణి ప్రాయశ్చిత్తానిసాక్షాత్కర్తుః ప్రాణాంతికాదీని - గురుణిపాపే- మతిపూర్వకమత్యంతమావృత్తే - స్వల్పానిరహస్యప్రాయశ్చిత్తాదీని- అల్పేసకృదజ్ఞానకృతాప్రకాశానుమతిమాత్రాదికే - తత్రహ్యజ్ఞానకృతేబ్రహ్మహత్యాదిమహాపాతకేద్వాదశవార్షికం - జ్ఞానకృతేతద్ద్విగుణం - ఆవృత్తౌతద్ద్విగుణం - అత్యంతావృత్తౌతద్ద్విగుణమితి - సాక్షాత్కర్తుః - అనుగ్రాహకస్యైతత్పాదోనం - ప్రయోజకస్యార్ధం - అనుమంతుఃసార్ధపాదః- ప్రోత్సాహకాదీనాంచతతోపరమిత్యాదిక్రమః- తత్రచమహాపాతకానామజ్ఞానకృతానాంద్వాదశవార్షికంకర్తుఃశోధకంసంవ్యవహార్యత్వకరంచ - మత్యాకృతానాంతుస్మృత్యుక్తంప్రాణాంతికంవ్యవహార్యత్వకరంనరకహరంచ - ద్వాదశవార్షికంతుద్విగుణమపికామకృతానాంపాతకానాంకర్తుఃవ్యవహార్యత్వకరం - నతునరకహరం - ఏవమాదిపాపస్యప్రాయశ్చిత్తస్యచగురులఘుత్వాదితారతమ్యవిదస్తద్విదః ॥ ౩౮ ॥ అథమన్వాదిభిరుక్తానాంప్రాయశ్చిత్తానాంతత్తత్పాపమాత్రనివర్తకత్వాత్- యస్సకృత్పాపంకుర్యాత్-కుర్యాదేనస్తతోపరమితిశ్రుత్యుక్తాయాఃపునస్తత్పాపప్రవృత్తేరనివారకత్వాచ్చ - తాన్యపేక్ష్య- సర్వేషామంహసాంమహీయసామల్పీయసాంచదేశకాలాద్యవిశేషేణాత్యంతోచ్ఛేదకత్వాదత ఏవపునఃపాపప్రవృత్తినివారకత్వాత్ మోక్షాదిఫలప్రదత్వాచ్చ - తేభ్యోశేషేభ్యోమిలితేభ్యఃపరంప్రకృష్టంప్రాయశ్చిత్తవిశేషంసర్వోపనిషచ్ఛ్రుతిస్మృతిపురాణసంమతమాహ ॥ ప్రాయశ్చిత్తానీతి॥ తపఃఉపవాసాది - కర్మయజ్ఞదానాదిఅనుస్మరణం - అనునిర్హీనార్థే - స్వస్యశేషత్వానుసంధానపూర్వకంస్మరణం - యథోక్తం॥ శ్లో॥ ఆత్మదాస్యంహరేస్స్వామ్యంస్వరూపంచసదాస్మరేత్ - పరం ॥ శ్లో ॥ క్షేత్రజ్ఞస్యేశ్వరజ్ఞానాద్విశుద్ధిఃపరమామతా - తద్యథేషీకాతూలమగ్నౌప్రోతంప్రదూయేతేత్యాదేః - ఇదమనుస్మరణంకీర్తనస్యాప్యుపలక్షణం - అనంతరం - క్వజపోవాసుదేవేతికీర్తనస్యప్రశంసనాత్ ॥ ౩౯ ॥ నమభగవతఃస్మరణకీర్తనయోః॥ శ్లో॥ పాపక్షయశ్చభవతిస్మరతాంతమహర్నిశమిత్యాదిమువచనేషూపవృత్తయోఃపాపక్షయహేతుత్వంగమ్యతే - అవశేనాపియన్నామ్ని - సకృత్స్మృతోపీత్యాదిషుస్మరణకీర్తనయోఃసకృత్కృతయోరేవ - తత్రకథమవిరోధఇత్యాశంక్యాహ॥ కృతేపాపఇతి ॥ ఏకం సకృత్కృతం - కృతానాంసర్వాంహసాం - సకృత్కృతంస్మరణాది - కరిష్యమాణానాంతావదావర్తమానంపూర్వాంహసాంసంస్కారనాశద్వారేణపునరుత్పత్తిప్రతిబంధితయాప్రాయశ్చిత్తమిత్యవిరోధః - నచాత్రానుతప్తానామావృత్తిరనుతప్తానాంతుసకృదిత్యవిరోధోవక్తవ్యః - అనుతప్తస్యైవసర్వత్రప్రాయశ్చిత్తాధికారాత్ - నచేదంస్మరణమనుతాపాదిసహకారాత్పాపస్యనివర్తకం- కింతువస్తుసామర్థ్యాత్ -తిమిరస్యేవతరణిః-తస్మాదత్రానుతాపస్యోపాదతః - నాధికారివిశేషణతా ॥ ౪౦ ॥ కించాత్రకాలాద్యపినాపేక్ష్యమిత్యాహ॥ ప్రాతరితి॥ సద్యఇతి

త్యప్రోక్తానిపరమర్షిభిః॥ ౩౭ ॥ పాపేగురూణిగురుణిస్వల్పాన్యల్పేచతద్విదః। ప్రాయశ్చిత్తానిమై
త్రేయజగుస్స్వాయంభువాదయః॥ ౩౮॥ ప్రాయశ్చిత్తాన్యశేషాణితపఃకర్మాత్మకానివై। యానితే
షామశేషాణాంకృష్ణానుస్మరణంపరమ్॥ ౩౯॥ కృతేపాపేనుతాపోవైయస్యపుంసఃప్రజాయతే। ప్రా
యశ్చిత్తంతుతస్యైకంహరిసంస్మరణంపరమ్॥ ౪౦॥ ప్రాతర్నిశితథాసంధ్యామధ్యాహ్నాదిషుసంస్మ

క్తాని॥ ౩౭॥ అనురూపత్వమాహ ॥ పాప ఇతి॥ ౩౮॥ కర్మమయైః ప్రాయశ్చిత్తైర్నిశ్శేషం సర్వపాపక్షయాభావాత్ దుష్కరత్వాచ్చ సర్వోత్కృష్టం సుకరంచ శ్రీకృష్ణభక్తిరూపం సర్వప్రాయశ్చిత్తమాహ ॥ ప్రాయశ్చిత్తానీతి॥తపాంసికృచ్ఛ్రాదీని కర్మాణి దానపూజాజపాదీనితదాత్మకానియాని ప్రాయశ్చిత్తాని - తేభ్యస్సర్వేభ్యః కృష్ణస్యానుస్మరణం పరం శ్రేష్ఠం॥ ౩౯॥ శ్రేష్ఠత్వమేవాహ ॥ కృతఇతి॥ పాపేకృతేయస్యపుంసోనుతాపఃప్రకర్షణజాయతే - తస్యైవమన్వాద్యుక్తానాం తపోదానాదీనాంమధ్యే ఏకం కించిత్పాపానురూపం ప్రాయశ్చిత్తం - అననుతప్తస్య తేష్వనధికారాత్ - హరిసంస్మరణంతు పరం॥ ౪౦ ॥ అనుతాపమనపేక్ష్యాపి నిశ్శేషపాపక్షయ హేతుత్వాత్ - అవశేనాపియన్నామ్నికీర్తిత ఇతివక్ష్యమాణత్వాత్ - దేశకాలాదికమనపేక్ష్యసద్యః పాపక్షయ హేతు

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వచనాత్సకృదేవేతిగమ్యతే - అతస్సద్యఇత్యనేనవిరోధాత్ప్రాతరాదిషునావృత్తిరితిమంతవ్యం - నరఇతిచజాత్యాశ్రమాద్యనాదరోక్తేః దేశకర్తృశౌచాద్యనపేక్షాచలక్ష్యా ॥ శ్లో ॥ చక్రాయుధస్యనామానిసదాసర్వత్రకీర్తయేత్ । నాశౌచంకీర్తనేతస్యేత్యాదివచనాత్ ॥ ౪౧ ॥ నకేవలమిదంపాపస్యైవనాశకంకింతుసంసారస్యాపీత్యాహ ॥ విష్ణుసంస్మరణాదితి ॥ తస్యముక్తిసాధనభూతభగవత్స్మరణవతః ॥ ౪౨ ॥ నిత్యకర్మాణ్యపిభగవచ్చింతాయుక్తానిముక్తిదానీత్యాహ ॥ వాసుదేవఇతి ॥ యథాప్రణయనంనిత్యయాగాంగమపిగోదోహనపాత్రేణకృతంపశుఫలప్రదం - తథానిత్యమపిజపాదికర్మభగవచ్చిత్తేనకృతంముక్త్యైభవతీతియుక్తం ॥ ౪౩ ॥ ఏవంముక్తిబీజభగవత్సంకీర్తనవతామపిదేవేంద్రత్వాదిపదంవిఘ్నఇత్యాహ ॥ క్వనాకపృష్ఠేతి ॥ శాశ్వతఫలప్రదస్యహరికీర్తనస్యస్వర్గాదిపదంనశ్వరత్వాదననురూపమిత్యర్థః ॥ ౪౪ ॥ యస్మాదేవంసకృత్కీర్తనాది - కృతస్యపాపస్యక్షపణం - తస్మాదావృత్తకీర్తనాదిజస్సంస్కారఃపాపహేతుమస్సంస్కారనాశక ఇత్యాహ ॥ తస్మాదితి ॥ ఇదంసంకీర్తనంశ్రవణస్యాప్యుపలక్షణం - వక్ష్యతిచ - హంతికలుషంశ్రోత్రంసయాతోహరిరితి - ఏవంశ్రవణాదేస్సకృచ్ఛ్రుతైర్ద్వాహ్యవఘాతవద్దృష్టఫలత్వాభావాచ్చ - ప్రాక్కృతపాపక్షయార్థంనావృత్తికల్పనాన్యాయ్యా - అనాదిగిరిసమూహాదరస్థమోహార

> ర్థ । నారాయణమవాప్నోతిసద్యఃపాపక్షయంనరః ॥ ౪౧ ॥ విష్ణుసంస్మరణాత్క్షీణసమస్తక్లేశసంచయః । ముక్తింప్రయాతిస్వర్గాప్తిస్తస్యవిఘ్నోనుమీయతే ॥ ౪౨ ॥ వాసుదేవేమనోయస్యజపహోమార్చనాదిషు । తస్యాంతరాయోమైత్రేయదేవేంద్రత్వాదికంఫలమ్ ॥ ౪౩ ॥ క్వనాకపృష్ఠగమనంపునరావృత్తిలక్షణమ్ । క్వజపోవాసుదేవేతిముక్తిబీజమనుత్తమమ్ ॥ ౪౪ ॥ తస్మాదహర్నిశంవిష్ణుంసం

త్వాచ్చ - హరిసంస్మరణంశ్రేష్ఠమిత్యాహ ॥ ప్రాతరితి ॥ ప్రాతర్వానిశివాసంధ్యాయాంవామధ్యాహ్నేవా - ఆదిశబ్దాద్దేశవయోవస్థాదినియమంవారయతి - నరఇతి ఆశ్రమాదినియమంచ దేశకాలాదినియమంవినైవయథాకథంచిన్నారాయణంసంస్మరన్నేవసద్యస్తత్క్షణంపాపక్షయమవాప్నోతి - నతుసంస్మరణంకృత్వా - ఏతదుక్తంభవతి - ద్వాదశాబ్దాదికంహిదేశకాలాధికారినియమాద్యపేక్షం యథావదనుష్ఠితం - కాలాంతరేపాపక్షయహేతుః - ఇదంతునతథా - అతస్సర్వశ్రేష్ఠమితి - అయంభావః - శాస్త్రగమ్యంహిఫలం యథాశాస్త్రందేశకాలాదినియమేన యథోక్తైరేవాధికారిణానుష్ఠితాత్సాధనాన్నిష్పాద్యతే - హరిసంస్మరణఫలంతు వస్తుసామర్థ్యప్రభావాన్నదేశకాలాదినియమమపేక్షత ఇతి - తథాచవిష్ణుధర్మాదిషు వస్తుశక్తిమేవపురస్కృత్యోక్తం ॥ శ్లో ॥ చక్రాయుధస్యనామానిసదాసర్వత్రకీర్తయేత్ । నాశౌచంకీర్తనేతస్యసపవిత్రకరోయత ఇతి - హరిర్హరతిపాపానిదుష్టచిత్తైరపిస్మృతః । అనిచ్ఛయాపిసంస్పృష్టోదహత్యేవహిపావక ఇతి - అజ్ఞానాదథవాజ్ఞానాదుత్తమశ్లోకనామయత్ । సంకీర్తనమఘంపుంసోదహేదేధోయథానల ఇత్యాది - నచైవంసతిద్వాదశాబ్దాదేరానర్థక్యం శంకనీయం - నామాదౌశ్రద్ధాశూన్యానాంతత్రైవప్రవృత్తేస్సిద్ధేః - స్పష్టంచైతద్భాగవతార్థదీపికాయామస్మాభిః ప్రపంచితమిత్యుపరమ్యతే ॥ ౪౧ ॥ కించ హరిసంస్మరణం ద్వాదశాబ్దాదివత్ నతుపాపక్షయమాత్రకారణంకింతుముక్తేరపిహేతురిత్యాహ ॥ విష్ణుసంస్మరణాదితి ॥ క్షీణః సమస్తక్లేశానాంపాపమూలానాం రాగాదీనాంసంచయస్సమూహోయస్యసః - నరోముక్తిమవాప్నోతి - స్వర్గప్రాప్తిస్తుతుచ్ఛత్వాత్తస్యవిఘ్న ప్రాయేత్యర్థః ॥ ౪౨ ॥ కించజపహోమాది సాద్గుణ్యార్థమపిసంస్మరణాదికం ముక్తావేవపర్యవస్యతీత్యాహ ॥ వాసుదేవ ఇతి ॥ తస్యమోక్షంప్రాప్స్యతః పుంసోజపహోమార్చనాదిసాధ్యందేవేంద్రత్వాదికంఫలంఅతితుచ్ఛత్వాదంతరాయోవిఘ్నఎవ ॥ ౪౩ ॥ తదేవాహ ॥ క్వేతి ॥ నాకపృష్ఠస్సత్యలోకస్తద్గమనమపిపునరావృత్తికళంకిత్వాత్ వాసుదేవేతిజపస్యకీర్తనస్యనిత్యపరమానందఫలస్యానానురూపం - కింపునర్దేవేంద్రత్వాదికమిత్యర్థః - అత్రచహరిస్మరణజపయోర్గ్రహణంశ్రవణాదినవవిధభక్త్యుపలక్షణార్థం - వక్ష్యతిహి - హంతికలుషంశ్రోత్రంసమాయాతోహరిరిత్యాది ॥ ౪౪ ॥ అతోమోక్షఫలంవిష్ణుస్మరణంస

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్యైవనిషస్య ఉత్తరపాపానుదయార్థంయావద్బ్రహ్మాపరోక్ష్యమావృత్తిః కార్యా - పునస్తమోనుదయాయదీ పస్యైవయావదకోదయం - నచైవంసుకరేనామకీర్తనాదౌసతిముష్కరే ద్వాదశవార్షికాదౌ పురుషాణామప్ర వృత్తేఃమన్వాదివాక్యానామననుష్ఠానలక్షణోబాధఇతిశంకనీయం - భగవత్పరాఙ్ముఖానాంగురుషు ప్రాయశ్చిత్తేషు సశ్రద్ధానాంప్రవృత్తేః - కించ- ఇదంస్మరణాద్యశ్రద్ధయాకృతమపిప్రాయశ్చిత్తంభవతి - యథాశిశుపాలాదేః ॥ శ్లో॥ హరిర్హరతిపాపాని దుష్టచిత్తైరపిస్మృతః॥ఇత్యాదివచనాత్ స్మరణాదినాపాపక్షయేసత్యపి బలభద్రయుధిష్ఠిరా ర్జునాదీనాంవిదుషామపితీర్థయాత్రాద్యనుష్ఠానమవిద్వద్భక్తాదిలోకసంగ్రహార్థం - అస్మిన్ప్రకరణేహరివిష్ణు నారాయణాద్యనేకనామ్నాం ప్రయోగాత్తేషాంపాపహరత్వమోక్షప్రదత్వప్రతిపాదనాచ్చసర్వాణ్యపినామాని సర్వపురుషార్థసాధనానీతిమంతవ్యం - నతువాసుదేవ ఇత్యేకమేవనామ - తథాచ శ్రీవిష్ణుధర్మే ॥ శ్లో॥ ఏకస్యైవ సముస్తస్య బ్రహ్మణో ద్విజసత్తమ। నామ్నాంబహుత్వంలోకానాముపకారకరంశృణ్విత్యుపక్రమ్య - వాసుదేవా చ్యుతాదిశ్లోకేన కేషాంచిన్నామ్నాంమోక్షప్రదత్వమభిధాయపశ్చాదన్యేషాంధనకామాదిషుపృథగ్వినియోగము క్త్వా॥ శ్లో॥ యద్వాభిరోచతేనామ్నాంతత్సర్వార్థేషుకీర్తయేత్ । సర్వార్థసిద్ధిమాప్నోతినామ్నామేకార్థతా యతఇ సర్వేషాంనామ్నాంసర్వపురుషార్థసాధకత్వస్యోక్తత్వాత్ ॥ ౪౪ ॥ అథస్వర్గాదేరంతరాయత్వముపపా దయితుంనిరుపాధికసుఖరూపభగవద్వ్యతిరిక్తస్యసర్వస్య వస్తునఃసుఖాత్మకత్వందుఃఖాత్మకత్వంచకర్మకృతం - న స్వాభావికం - అతోస్థిరమనియతంచేత్యాహ ॥ మనఃప్రీతికరఇతి॥ సుఖదుఃఖసాధనేస్వర్గనరకే- తేనపుణ్యాపాపయో రేవసుఖదుఃఖసాధనత్వాత్తేవ్వోపచారాత్స్వర్గనరకశబ్దవాచ్యే ॥ ౪౬ ॥ అనియతత్వందర్శయతి॥ వస్త్వేకమితి॥ వస్తు అన్నపానాది - ఏకమేవవస్తు అనేకపురుషాపేక్షయాదుఃఖాద్యాత్మకంభవతి - తస్మాద్వస్తువస్త్వాత్మకంకుతః- సుఖదుఃఖాద్యేకాంతరూపేణవస్తునోవస్తుత్వంకుతః - ఏవమనేకపురుషాపేక్షయాదుఃఖాద్యాత్మకత్వమవ్యవస్థిత మిత్యుక్తం॥ ౪౭॥ ఏకస్మిన్నపిపురుషేనవ్యవస్థితమిత్యాహ॥ తదేవేతి॥ ౪౮॥ ఉపసంహరతి॥ తస్మాదితి॥ సుఖదుఃఖాత్మ కత్వంసర్వస్య వస్తునఃకర్మకృతం - నస్వరూపకృతం - అతఃకర్మావసానేతదపైతీత్యర్థః - తత్తద్విషయేషుపుణ్య పాపజన్యోమనోవృత్తివిశేషఃసుఖదుఃఖేఇత్యాహ - మనసఇతి - యత్రవిషయజ్ఞానేపుణ్యమానుకూల్యంజనయతితత్సు ఖం - యత్రపాపంప్రాతికూల్యంజనయతితద్దుఃఖమితివివేకః॥ ౪౯ ॥ మనోవృత్తిఃప్రసంగాద్విషయసంగినీబంధాయ

> స్మరణపుంసోమునే। నయాతినరకంసద్యస్సంక్షీణాఖిలపాతకః॥ ౪౫ ॥ మనఃప్రీతికరస్స్వర్గో నరక
> స్తద్విపర్యయః। నరకస్వర్గసంజ్ఞేవై పాపపుణ్యేద్విజోత్తమ॥ ౪౬॥ వస్త్వేకమేవదుఃఖాయసుఖాయే
> ర్ష్యాగమాయచ । కోపాయచయతస్తస్మాద్వస్తువస్త్వాత్మకంకుతః॥ ౪౭ ॥ తదేవప్రీతయేభూత్వా
> పునర్దుఃఖాయజాయతే। తదేవకోపాయయతఃప్రసాదాయచజాయతే॥ ౪౮ ॥ తస్మాద్దుఃఖాత్మకం
> నాస్తినచకించిత్సుఖాత్మకమ్। మనసఃపరిణామోయంసుఖదుఃఖాదిలక్షణమ్ ॥ ౪౯ ॥ జ్ఞానమేవపరంబ్ర

హ్మన్నరకంనయాతీతికిముపక్తవ్యమిత్యుపసంహరతి ॥ తస్మాదితి॥ ౪౪ ॥ తదేవంహరిభక్తిరూపం సులభం సర్వేషాం సర్వప్రాయశ్చిత్తముక్తం - ఇదానీం విదుషామేవ యోగ్యం బ్రహ్మజ్ఞానాత్మకం సర్వప్రాయశ్చిత్తమురరీకృత్య బ్రహ్మవ్యతిరిక్తస్య పూర్వోక్తస్యస్వర్గనరకతత్సంపాదనాదిసర్వప్రపంచస్యమిథ్యాత్వమాహ-మనఃప్రీతికరస్స్వ ర్గ ఇత్యాదిసార్ధైఃపంచభిః ॥ మనః ప్రీతికర ఇతి ॥ తద్విపర్యయః మనోదుఃఖకరః- అతఃస్వప్నగతమనఃప్రీతిదుఃఖక రవస్తువత్ స్వర్గనరకావిమిథ్యైవేతిభావః - మిథ్యాభూతస్వర్గనరకహేతుత్వాత్ పాపపుణ్యేఅపిమిథ్యైవేత్యాశ యేనాహ - నరకేతి॥ ౪౬॥ ఆయుర్వైఘృతమితివత్సాధనే సాధ్యవదుపచారాత్పాపపుణ్యేఏవనరకస్వర్గసంజ్ఞే ఇ త్యుక్తం - సుఖదుఃఖసాధనానాంస్రక్చందనవనితాదీనామప్యసత్యత్వమాహ॥ వస్త్వేకమేవేతి॥ వస్తుస్రక్చందనాది- వస్త్వాత్మకంనియతస్వభావంకుతః - దేశకాలభోక్తృభేదేనానియతస్వభావత్వాన్నపరమార్థతస్సుఖదుఃఖసాధ నం కించిదస్తీత్యర్థః॥ ౪౭॥ ౪౮॥ తస్మాదితి ॥ మనసః పరిణామస్స్వప్నమనోరథాదివన్మనోవిలాసమాత్రఇత్య

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

భవతి - విషయనివృత్తౌ మోక్షాయేత్యాహ॥ జ్ఞానమితి॥ జ్ఞానం మనసః పరిణామః - తదేవ పరం బ్రహ్మ - తత్ప్రాప్తిహే
తురిత్యర్థః॥ శ్లో॥ మన ఏవ మనుష్యాణాం కారణం బంధమోక్షయోరితి వక్ష్యతి - జ్ఞానాత్మకమితి మనోవృత్తిజనితపుణ్య
పాపనిమిత్తమిదం సర్వం - యథాహ॥ శ్లో॥ కర్మానురంజితో భుజ్యే పరిణామం స్వచేతస ఇతి॥ ౪౦॥ విద్యావిద్యే చేతి॥ వి
ద్యావిద్యే జ్ఞానకర్మణీ - మోక్షసాధనభూతం జ్ఞానం విద్యా - అనభిసంహితఫలం కర్మ అవిద్యా - తే చ జ్ఞానమేవ మ
నోవృత్తిరూప జ్ఞానసాధ్యే ఇత్యర్థః॥ ౪౦॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - విష్ణుచిత్తీయే - ద్వితీ
యాంశే - షష్ఠోధ్యాయః ❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀

కథితమితి॥ కథితమిత్యాది భువనశేషస్య జ్యోతిశ్చక్రస్య చ ప్రశ్నః॥ ౧॥ ౨॥ రవీతి॥ తావతీ భూర్లోకాఖ్యా॥ ౩॥
యావదితి॥ యావత్ప్రమాణా అభితః కటాహద్వయస్పృక్ - విస్తారపరిమండలాత్ - వ్యాసాత్ వృత్తపరిధిమానా
చ్చ- నభః భువర్లోకాఖ్యం - వ్యాసమండలతః తావద్విస్తారాత్ పంచాశత్కోటి - వృత్తపరిధేస్సార్ధశతకోటికం- స్వ

ప్నా జ్ఞానం బంధాయ చేష్యతే। జ్ఞానాత్మకమిదం సర్వం న జ్ఞానాద్విద్యతే పరమ్॥ ౪౦॥ విద్యావిద్యే చ మై
త్రేయ జ్ఞానమేవోపధారయ॥ ౪౧॥ ఏవమేతన్మయాఖ్యాతం భవతో మండలం భువః। పాతాలాదీని స
ర్వాణి తథైవ నరకా ద్విజ॥ ౪౨॥ సముద్రాః పర్వతాశ్చైవ ద్వీపా వర్షాణి నిమ్నగాః। సంక్షేపాత్స
ర్వమాఖ్యాతం కిం భూయః శ్రోతుమిచ్ఛసి॥ ౪౩॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే- ద్వితీయాంశే- షష్ఠోధ్యాయః ❀
మైత్రేయః॥ కథితం భగవన్ బ్రహ్మన్ మమైతదఖిలం త్వయా। భువర్లోకాదికాన్ లోకాన్ శ్రోతుమి
చ్ఛామ్యహం మునే॥ ౧॥ తథైవ గ్రహసంస్థానప్రమాణాని యథాతథా। సమాచక్ష్వ మహాభాగ మహ్యం
త్వం పరిపృచ్ఛతే॥ ౨॥ శ్రీపరాశరః॥ రవిచంద్రమసోర్యావన్మయూఖైరవభాస్యతే। ససముద్రసరిచ్ఛై
లా తావతీ పృథివీ స్మృతా॥ ౩॥ యావత్ప్రమాణా పృథివీ విస్తారపరిమండలాత్। నభస్తావత్ప్రమాణం

ర్థః॥ ౩౯॥ కిం తర్హి సత్యమిత్యత్రాహ॥ జ్ఞానమితి॥ జ్ఞానాత్మకం పరం బ్రహ్మైవ పరమార్థ ఇతి శేషః - ఏవం చే
త్కుతోస్య బంధమోక్షావిత్యత్రాహ-జ్ఞానమితి-అవిద్యయా అహంకారాదిరూపేణ ప్రతీతం జ్ఞానమేవ బంధాయేష్యతే-
చశబ్దాత్ జ్ఞానమేవ విద్యయా తన్నిరాసేన మోక్షాయ ప్రతిపద్యత ఇత్యర్థః- న చాభ్యసనీయం నిరసనీయం వా-అహం
కారాద్వ్యతిరిక్తమస్తీత్యాహ జ్ఞానాత్మకమితి॥ ౪౦॥ తదధ్యాసాపవాదహేతు విద్యావిద్యే అపి అతః పృథగ్విద్యేతే
ఇత్యత్రాహ॥ విద్యావిద్యే చేతి॥ తదేవమవిద్యా-విద్యా తత్కార్యకర్తృకఫలాదిరహితాత్మానుసంధానం - యావదజ్ఞానం
తావత్ సర్వం ప్రాయశ్చిత్తం - అపరోక్షజ్ఞానే తు న పాపశంకా- న చ ప్రాయశ్చిత్తం॥ శ్రు॥ యథా వై పుష్కరపలా
శ ఆపో న శ్లిష్యంతే - న కర్మణా లిప్యతే పాపకేనేత్యాది శ్రుతేః - యద్వా మనః ప్రీతికరస్స్వర్గ ఇత్యాదేరేవం సంబం
ధః - యద్యపి స్వర్గనరకౌ ధర్మాధర్మప్రాప్యౌ విధివత్సుఖదుఃఖభూయిష్ఠౌ మయోక్తౌ - తథాపి న తత్ప్రాప్తిపరి
హారయోరతీవ యత్నః కార్యః - తత్సాధనానాం చ అపరమార్థత్వాత్ - పరం బ్రహ్మైకం సత్యం - అతస్తత్ప్రా
ప్తయే మునిభిర్జ్ఞానాభ్యాస ఏవ యత్నః కార్య ఇతి॥ ౪౧॥ తదేవం నరకప్రసంగప్రాప్తం పరిసమాప్య ప్రకృతమేవో
పసంహరన్నాహ - ఏవమిత్యాది ద్వాభ్యాం॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురా
ణవ్యాఖ్యాయాం - ద్వితీయాంశే - షష్ఠోధ్యాయః. ❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀

నమో భగవతే తస్మై పరాశరమహర్షయే। యత్ప్రసాదేన సర్వాత్మా వాసుదేవస్స్మృతో మయా॥ శ్రీధ
రీయోయం శ్లోకః॥ ౧॥ తథైవేతి॥ గ్రహాణాం సంస్థానం కస్యోపరి కో గ్రహోస్తీతి - తేషాం సన్నివేశం - ప్రమాణా
ని తేషామంతరాంతర యోజనసంఖ్యాః॥ ౨॥ భూర్లోకమానేనైవ భువర్లోక ఇతి వక్తుం తన్మానం తావదాహ॥ రవీతి॥
పృథివీ స్మృతేతి భూర్లోకః స్మృత ఇత్యర్థః॥ ౩॥ యావదితి॥ విస్తారో లోకాలోకావధిః - పరిమండలం వృత్తసంస్థా
నం - తయోర్ద్వంద్వైక్యం - తస్మాత్ - వ్యాసమండలతః విస్తారమండలాఖ్యం - నభో భువర్లోకాఖ్యం- ద్యావా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

లోకావధేస్సూర్యస్యలక్షోచ్ఛ్రితత్వోక్త్యా భువర్లోకోలక్షోత్సేధ ఇత్యప్యర్థాదుక్తం॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥
ఋషిభ్య ఇతి॥ మేధిః ఖలమధ్యనిఖాతస్తంభః॥ ౧౦॥ త్రైలోక్యమితి॥ ఇజ్యాఫలస్య యాగఫలస్య - భూః భోగభూమిః
ఏషా ఇదం త్రైలోక్యం - ఇజ్యా చాత్ర భారతవర్షే కర్తవ్యా - ఉపాసనాయోగాదిక్రియా తత్ఫలం చ సర్వలోకే
ష్వపి స్యాత్ ॥ శ్లో॥ యోగేశ్వరాణాం గతిమాహురంతర్బహిస్త్రిలోక్యా ఇతి వచనాత్॥ ౧౧॥ ధ్రువాదితి॥ కల్పవా
సినః కల్పావధికాయుషో మన్వంతరాద్యవధికారిణ ఇంద్రాద్యాః స్వాధికారనివృత్తౌ కాలప్రతీక్షయా మహర్లోకే తి
ష్ఠంతి॥ శ్లో॥ వినివృత్తాధికారాస్తు మహర్లోకనివాసిన ఇతి శైవోక్తేః - కల్పాధికారిణశ్చాత్ర సంస్థితా ద్విజపుంగవా
ఇతి కూర్మోక్తేశ్చ - పునస్తాననూద్య తల్లోకోచ్ఛ్రాయోఽభిధీయతే ఏకేతి॥ ౧౨॥ ౧౩॥ చతుర్గుణోత్తర ఇతి॥ చతుర్గు
ణోత్తర ఇతి కోటిద్వయం ప్రకృత్యోక్తత్వాత్ జనలోకాదష్టకోట్యుత్తరేవ్యోమ్ని తపః - షడ్గుణేనేత్యత్రాపి తపసో
ద్వాదశకోట్యుచ్ఛ్రాయే సత్యం - ఇత్థం త్రయోవింశతిః కోట్యః - ధ్రువాదూర్ధ్వం - సత్యమారభ్యాండకటాహాంత
కించిదూనం కోటిద్వయం జ్ఞేయం - బ్రహ్మలోక ఏవ భగవతః పురీ రుద్రాదీనాం చ తదుపరి తమస్తతోఽండకటాహశ్చ -

వైవ్యాపమండలతో ద్విజ॥ ౪ ॥ భూమేర్యోజనలక్షే తు మైత్రేయ రవిమండలమ్। లక్షే దివాకరస్యాపి
మండలం శశినః స్థితమ్ ॥ ౫ ॥ పూర్ణే శతసహస్రే తు యోజనానాం నిశాకరాత్। నక్షత్రమండలం కృ
త్స్నముపరిష్టాత్ప్రకాశతే॥ ౬॥ ద్విలక్షే చోత్తరే బ్రహ్మన్ బుధో నక్షత్రమండలాత్। తావత్ప్రమా
ణభాగే తు బుధస్యాప్యుశనా స్థితః॥ ౭॥ అంగారకోఽపి శుక్రస్య తత్ప్రమాణే వ్యవస్థితః। లక్షద్వయేన భౌ
మస్య స్థితో దేవపురోహితః॥ ౮ ॥ సౌరిర్బృహస్పతేశ్చోర్ధ్వం ద్విలక్షే సమవస్థితః।సప్తర్షిమండలం త
స్మాల్లక్షమేకం ద్విజోత్తమ॥ ౯॥ ఋషిభ్యస్తు సహస్రాణాం శతాదూర్ధ్వం వ్యవస్థితః। మేఢీభూతస్స
మస్తస్య జ్యోతిశ్చక్రస్య వై ధ్రువః॥ ౧౦ । త్రైలోక్యమేతత్కథితముత్సేధేన మహామునే। ఇజ్యాఫల
స్య భూరేషా ఇజ్యా చాత్ర ప్రతిష్ఠితా॥౧౧॥ ధ్రువాదూర్ధ్వం మహర్లోకో యత్ర తే కల్పవాసినః। ఏకా
యోజనకోటీ తు యత్ర తే కల్పవాసినః॥ ౧౨॥ ద్వే కోట్యౌ తు జనో లోకో యత్ర తే బ్రహ్మణస్సుతాః। స
నందనాద్యాః కథితా మైత్రేయామలచేతసః॥౧౩॥ చతుర్గుణోత్తరే చోర్ధ్వం జనలోకాత్తపస్స్మృతః

పృథివ్యోర్లోకాలోకపరిచ్ఛిన్నయోరంతరాళవర్తి భువర్లోకోఽపి తావానేవేత్యర్థః - యథాహ శుకః - ఏతావా
నేవ భూవలయస్య సన్నివేశః ప్రమాణలక్షణతో వ్యాఖ్యాతః - ఏతేనైవ హి దివో మండలమానం తద్విద ఉపదిశంతి -
యథా ద్విదళయోర్నిష్పావాదీనాం తదంతరేణాంతరిక్షం తదుపసంధితమితి॥ ౪॥ స్వర్లోకమాహ భూమేరిత్యాదిష
డ్భిః॥ ౫॥ పూర్ణ ఇతి ॥ శతసహస్రే లక్షే పూర్ణే॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ సౌరిరితి ॥ సౌరిశ్శనైశ్చరః॥ ౯॥ ఋషిభ్య ఇతి ॥
మేఢీభూతః ధాన్యాక్రమణే పశూనామాశ్రయో ఖలమధ్యనిఖాతస్తంభో మేధిః తద్వత్ స్థితః॥ ౧౦॥ త్రైలోక్యమితి ॥
ఉత్సేధేన ఉచ్ఛ్రాయేణ పంచదశలక్ష ప్రమాణేన - ఇజ్యాదిఫలస్య యాగాదికర్మఫలస్య భూరేషా త్రైలోక్యర
క్షణా - త్వర్థే చకారః - ఇజ్యా త్వత్ర భారతవర్ష ఏవ ప్రతిష్ఠితా సమాప్తా - ఉక్తం హి ॥ శ్లో॥ యతో హి కర్మ
భూరేషా హ్యతోఽన్యా భోగభూమయ ఇతి॥ అతోఽత్ర లబ్ధజన్మనా పుంసా నిత్యం ధర్మే యతితవ్యమితి భావః॥ ౧౧॥ ధ్రు
వాదితి ॥ కల్పం దినపర్యంతమేవ మహర్లోకే వసంతి - కల్పాంతే జనలోకం యాంతీతి కల్పవాసినో భృగ్వాదయః॥శ్లో॥
త్రిలోక్యాం దహ్యమానాయాం శక్త్యా సంకర్షణాగ్నినా। యాంత్యూష్మణా మహర్లోకాజ్జనం భృగ్వాదయోఽర్దితా
ఇతి శుకోక్తేః - తస్యోచ్ఛ్రాయమాహ - ఏకేతి - యత్రేత్యాదేః పునరుక్తిస్తదుచ్ఛ్రాయవిధానార్థా - సుగమం
పాఠం॥ ౧౨॥ ద్వే ఇతి॥ మహర్లోకానంతరముచ్ఛ్రాయేణ ద్వే కోటీ జనో లోకః - యత్ర తే కథితాః ప్రఖ్యాతాస్సనం
దనాద్యాస్సంతి॥ ౧౩॥ చతుర్గుణోత్తర ఇతి ॥ జనలోకచతుర్గుణోత్తరే అష్టకోట్యుచ్ఛ్రాయే ఆకాశే వ్యాప్త

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యత్తు ॥ శ్లో ॥ జనలోకాత్తపోలోకశ్చతస్రః కోటయస్స్మృతాః । ప్రాజాపత్యాద్బ్రహ్మలోకః కోటిషట్కంతు సస్మృత ఇతి పురాణాంతరవచనం - తత్తు తత్తల్లోకాంతరాళవిషయం - ఇదం తు చతుర్గుణోత్తరే షడ్గుణే నేత్యాదివచనం తత్తల్లోకాంతరాళస్య లోకోచ్ఛ్రాయస్య చ సంహత్య మానోక్తిపరమిత్యవిరోధః । ౧౪ । షడ్గుణేనేతి॥ అపునర్మారకాః సత్యలోకం ప్రాప్తా హి న పునస్సంసరంతి॥ శ్రు ॥ బ్రహ్మలోకమభిసంపద్యన్తే న పునరిమం మానవమావర్తం నావర్తంత ఇతి శ్రుతేః॥ శ్లో ॥ బ్రహ్మణా సహ తే సర్వే సంప్రాప్తే ప్రతిసంచరే । పరస్యాంతే కృతాత్మానః ప్రవిశంతి పరంపదమితి స్మృతేశ్చ॥ ఆబ్రహ్మభవనాదిత్యాది శ్రుత్యుక్తపునరావర్తనం చతుర్ముఖాద్యుపాసనేన తత్తల్లోకప్రాప్తివిషయం కల్ప్యం । శ్లో ॥ తేషామేషాం కేచన బ్రహ్మలోకా రుద్రస్యాన్యే సంతి తత్రైవ లోకాః । విష్ణోరన్యే సంతి లోకా విశాలాస్తాంస్తాన్ లోకాంస్తానుపాస్య వ్రజంతీతి పురాణాంతరవచనాత్ ॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ కృతాకృతకయోరితి॥ శూన్యః నిర్జనః॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ దశోత్తరేణేతి॥ అసావంబుపరీతోండః॥ ౨౩॥ వహ్నిశ్చేతి॥ ప్రధానస్యానంత్యాద్దశోత్తరత్వమపి స్తీతి శతే పంచాశన్న్యాయాద్దశోత్తరాణి సప్తేత్యుపపన్నం - యద్వా - కటాహాదీని మహ

తః । వైరాజా యత్ర తే దేవాః స్థితా దాహవివర్జితాః॥ ౧౪ ॥ షడ్గుణేన తపోలోకాత్సత్యలోకో విరాజతే । అపునర్మారకా యత్ర బ్రహ్మలోకో హి సంస్మృతః॥ ౧౫ ॥ పాదగమ్యంతు యత్కించిద్వస్త్వస్తి పృథివీమయమ్ । స భూలోకస్సమాఖ్యాతో విస్తారోస్య మయోదితః॥ ౧౬ ॥ భూమిసూర్యాంతరం యత్తు సిద్ధాదిముని సేవితమ్ । భువలోకస్తుసోప్యుక్తో ద్వితీయో మునిసత్తమ॥ ౧౭॥ ధ్రువసూర్యాంతరం యత్తు నియుతాని చతుర్దశ । స్వర్లోకస్సోపి గదితో లోకసంస్థానచింతకైః ॥ ౧౮ ॥ త్రైలోక్యమేతత్కృతకం మైత్రేయ పరిపఠ్యతే । జనస్తపస్తథా సత్యమితి చాకృతకం త్రయమ్॥ ౧౯ ॥ కృతాకృతకయోర్మధ్యే మహర్లోక ఇతి స్మృతః । శూన్యో భవతి కల్పాంతే యోత్యంతం న వినశ్యతి ॥ ౨౦ ॥ ఏతే సప్త మహాలోకా మైత్రేయ కథితాస్తవ । పాతాళాని చ సప్తైవ బ్రహ్మాండస్యైష విస్తరః॥ ౨౧॥ ఏతదండకటాహేన తిర్యక్చోర్ధ్వమధస్తథా । కపిత్థస్య యథా బీజం సర్వతో వై సమావృతమ్॥ ౨౨॥ దశోత్తరేణ

పోలోకస్స్మృతః॥ ౧౪॥ షడ్గుణేనేతి ॥ జనలోకాపేక్షయైవ షడ్గుణేన ద్వాదశకోట్యుచ్ఛ్రాయేణ తపోలోకానంతరం సత్యలోకః - న తు తపోలోకాత్ షడ్గుణేనేతి మంతవ్యం - తథా సత్యష్టాచత్వారింశత్కోట్యుచ్ఛ్రాయత్వేన బ్రహ్మాండేతస్యావకాశాభావాత్ - అపునర్మారకాః పునర్మృత్యుశూన్యాః - సత్యలోకపదవకక్ష్యాదిభేదేన బ్రహ్మాధిష్ఠానత్వపరం వైకుంఠలోకాదిజ్ఞేయం - ఏవం చ భూతలాదూర్ధ్వం పంచదశలక్షోత్తరాస్త్రయోవింశతికోట్యో భవంతి - సత్యలోకాదూర్ధ్వం పంచదశలక్షోనకోటిద్వయాదండకటాహ ఇతి జ్ఞేయం॥ ౧౫॥ మహర్లోకాదీనాముత్సేధప్రమాణముక్తం - భూరాదిలోకత్రయస్య ప్రత్యేకముత్సేధవ్యవస్థామాహ - పాదగమ్యమిత్యాది త్రిభిః ॥ పాదగమ్యమితి॥ చరణసంచారయోగ్యం గిరిశిఖరాదియావత్తావదుత్సేధో భూలోక ఇత్యర్థః - విస్తారోస్య మయోదితః - సర్వతో లోకాలోకావధిః - పంచవింశతికోటిప్రమాణః॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ధ్రువసూర్యాంతరమితి ॥ నియుతానిలక్షాణి॥ ౧౮ ॥ త్రైలోక్యమితి ॥ త్రైలోక్యం కృతకం - ప్రతికల్పం కార్యత్వాత్ - జనలోకాదిత్రయమకృతకం - ప్రతికల్పమకార్యత్వాత్ । ౧౯ । కృతాకృతకయోరితి ॥ మహర్లోకస్య కృతకాకృతకత్వే హేతుమాహ - శూన్య ఇతి - జనైశ్శూన్యః॥ ౨౦॥ ౨౧ ఏతదితి ॥ ఏతచ్చతుర్దశభువనాత్మకం జగదండకటాహేన సమావృతం - తదేవ పృథివ్యావరణం - స చ కటాహః కోటియోజనవిస్తారః ॥ శ్లో ॥ సప్తసాగరమానస్తు గతోదస్తదనంతరం । కోటియోజనమానస్తు కటాహస్సవ్యవస్థిత ఇతి - స్వచ్ఛందభైరవతంత్రోక్తేః । ౨౨ । దశోత్తరేణేతి ॥ కటాహో దశోత్తరేణ దశగుణేన - అంబుపరిధానః పయోవేష్టితః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

డంతానిసప్తావరణాని - తత్రకటాహస్యదశోత్తరత్వవచనంఛత్రిన్యాయాత్। ౨౪। మహాన్తమితి॥ అనన్తస్యేతియ
తస్తస్యానన్తస్య - అన్తః కాలతోనాశః - సంఖ్యానంయోజనేయత్తాదిశ్చ - నాస్తి। ౨౫। తదితి॥ అతోనన్తమసంఖ్యా
తప్రమాణంచతత్ప్రధానమిత్యన్వయః। ౨౬। అణ్డానాంచేతి॥ తత్రప్రధానే - సన్తీతిశేషః॥ ౨౭। దారుణీతి॥ చే
తనాత్మాజ్ఞాతృస్వరూపః - ఆత్మవేదనః స్వయంప్రకాశః - దారుణీత్యాదినాదుర్వివేచత్వముక్తం। ౨౮। ప్రధానమితి॥
సర్వభూతాత్మభూతయాసర్వభూతవ్యాపిన్యా - విష్ణుశక్త్యావిష్ణుసంకల్పేన - సంశ్రయధర్మిణౌ అన్యోన్యసంశ్లిష్టౌ
ధృతౌధృతౌసంశ్రయధర్మిణావితిచపాఠః। ౨౯। తయోరితి॥ సైవశక్తిః - పృథగ్భావః మోక్షః - సంశ్రయోబన్ధః -
తయోః కారణం - పురుషస్యబన్ధమోక్షహేతురిత్యర్థః - క్షోభ కారణభూతా గుణవైషమ్యాత్సృష్ట్యహేతుః। ౩౦।
యథేతి॥ యథావాయుర్జలేస్థితంకణికాశతం - అసక్తంనిర్లేపం - యథాబిభర్తి - తథావిష్ణోస్సాశక్తిః - ప్రధానపు

పయసామైత్రేయాండంచతద్వృతమ్। సర్వోంబుపరిధానోసౌవహ్నినావేష్టితోబహిః॥ ౨౩। వహ్ని
శ్చవాయునావాయుర్మైత్రేయనభసావృతః। భూతాదినానభస్సోపిమహతాపరివేష్టితః। దశోత్తరా
ణ్యశేషాణిమైత్రేయైతానిసప్తవై॥ ౨౪। మహాన్తంచసమావృత్యప్రధానంసముపస్థితమ్। అనన్తస్యన
తస్యాన్తస్సంఖ్యానంవాపివిద్యతే॥ ౨౫। తదనన్తమసంఖ్యాతప్రమాణంచాపివైయతః। హేతుభూతమ
శేషస్యప్రకృతిస్సాపరామునే॥ ౨౬। అణ్డానాంచసహస్రాణాంసహస్రాణ్యయుతానిచ। ఈదృశా
నాంతథాతత్రకోటికోటిశతానిచ॥ ౨౭। దారుణ్యగ్నిర్యథాతైలంతిలేతద్వత్పుమానపి। ప్రధానేవస్థితో
వ్యాపీచేతనాత్మాత్మవేదనః॥ ౨౮। ప్రధానంచపుమాంశ్చైవసర్వభూతాత్మభూతయా। విష్ణుశక్త్యా
మహాబుద్ధేవృతౌసంశ్రయధర్మిణౌ॥ ౨౯। తయోస్సైవపృథగ్భావకారణంసంశ్రయస్యచ। క్షోభ
కారణభూతాచసర్గకాలేమహామతే॥ ౩౦। యథాసక్తంజలేవాతోబిభర్తికణికాశతమ్। శక్తిస్సా

దశోత్తరాణిసప్తేతిచ త్రిన్యాయేనోక్తం - పృథివ్యావరణస్య దశోత్తరత్వాభావాత్। ౨౩। ౨౪॥ శ్లో॥ ఏతద్భగవతో
రూపం స్థూలంతేవ్యాహృతంమయా। మహ్యాదిభిశ్చావరణైరష్టభిర్బహిరావృతమితి॥ శుకాద్యుక్తైరష్టమమహదావ
రణంప్రసిద్ధం - తదాహ॥ మహాన్తంచేతి॥ ఉత్పత్తివినాశాభ్యాంపరిచ్ఛిన్నానిచపృథివ్యాదిసప్తావరణాని - ప్రధానంతు
నతథేత్యాహ - అనన్తస్యేతి - సర్వగతస్యాన్తోనాశోనాస్తి - సంఖ్యానంవాదశగుణాత్మకం॥ ౨౫॥ తదితి॥ యతస్తద
నన్తంనిత్యం - అసంఖ్యాతప్రమాణంచేతినవిద్యతేసంఖ్యాతంప్రమాణంయస్య తత్తథాభూతంచ - వైప్రసిద్ధం - నా
హోనరాత్రిరిత్యాదిశ్రుతిపురాణేషు - అతః కార్యస్యసమస్తస్య హేతుభూతంపరాప్రకృతిశ్చ అనాదిమత్త్వాత్॥
౨౬॥ సర్వగతత్వంవ్యనక్తి॥ అణ్డానాంచేతి॥ ౨౭ । తతశ్చపురుషాధిష్ఠితమేవజగతోహేతురిత్యాహ॥ దారుణీతి॥ కా
ష్ఠేయథాతత్ప్రకాశకస్స్వాత్మాగ్నిరవస్థితః - తిలేచతైలంయథావ్యాప్తం - ఆత్మవేదనస్స్వప్రకాశః॥ ౨౮॥ తయో
రపిపరమేశ్వరాధిష్ఠితత్వమాహ - ప్రధానంచేత్యాదిద్వాభ్యాం॥ ప్రధానంచేతి॥ విష్ణోస్స్వరూపభూతయాశక్త్యా
స్వచ్ఛక్త్యావృతావధిష్ఠితౌ - సంశ్రయధర్మిణౌనియమ్యనియన్తృభావేనస్థితౌ। ౨౯। తయోరితి॥ సైవకాలాత్మనాస్థి
తాసతీ - తయోః ప్రళయకాలేపృథగ్భావస్య కారణం - స్థితికాలేసంశ్రయస్యచకారణం - సర్గకాలేక్షోభకారణభూ
తాచేత్యర్థః॥ ౩౦॥ ఏవంచప్రధానపురుషద్వారాతత్కార్యభూతజగదాశ్రయత్వేపివిష్ణుశక్తేర్నిర్లిప్తత్వందృ
ష్టాన్తేనాహ॥ యథేతి॥ జలేస్థితంకణికాశతంపరమాణుస్తోమం - అసక్తంయథాభవత్యేవవాతోబిభర్తి - తథాప్రధా
నపురుషాత్మకంజగత్ తత్రావస్థితత్వాదాత్మన్యసక్తమేవవిష్ణుశక్తిర్బిభర్తి - యథాశైత్యంజలేవాతో బిభర్తిక
ణికాగతమితి - పాఠాన్తరే జలస్థితంశైత్యంకణికాద్వారేణాగతంయథావాతోబిభర్తి - తథాజలస్థానీయప్రధాన

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

రుషాత్మకంసర్వంతద్గతదోషైరస్పృష్టంబిభర్తి - అనేనశ్లోకేనధారణాదావక్లేశోపిదర్శితః॥ ౩౧ ॥ యథాచేతి॥ కార్యభూతావృక్షాయల్లక్షణాః - తల్లక్షణేనతద్ధర్మకేణపార్థివత్వవృక్షత్వచూతత్వాదిధర్మవత్త్రాద్రవ్యేణ ఉపాదానకారణీభూతేనయథానుగతాః - ఏవంసత్త్వాదిగుణమయామహదాద్యాస్తాదృశాదేవావ్యక్తాజ్జాయంతే ॥ ౩౨ ॥ ౩౩॥ ౩౪॥ బీజేతి॥ యథానాపచయస్తరోః - అనేకబీజవృక్షకారణభావేపియథావృక్షస్య నవినాశః - కేనాప్యవయవేన - ఏవమేవాదిసర్వసర్గేపిపంచభూతానాంనక్షయః ॥ ౩౫ ॥ జగదుపాదానకారణత్వేపిభగవతఃస్వశరీరభూతప్రధానాంశనిష్ఠతయావికారాణాంకాలాదివత్స్వరూపేణపరిణామిత్వంనాస్తీత్యాహ॥ సన్నిధానాదితి॥ ౩౬ ॥ ఆత్మనాందేవాదిభేదేనోత్పత్తిరపితత్కర్మానురూపభగవత్సంకల్పాయత్తేత్యాహ॥ వ్రీహీతి॥ వ్రీహిబీజేమూలనాళాదయః కారణభూతవ్రీహిద్రవ్యరూపేణస్థితాఃపరిణామశక్తిమంతః క్షేత్రకర్షణోప్తిజలసేకాదిప్రరోహహేతుసామగ్రీమాసాద్యమూలనాళాద్యవస్థారూపాయథావిర్భవంతి - ఏవమాత్మానస్స్వకర్మశక్తిసహితవిష్ణుశక్తిరూపసామగ్రీమాసాద్యదేవాదిరూపేణావిర్భవంతి॥ ౩౭॥ ౩౮ ॥ ౩౯॥ ఏవంవిష్ణోర్జగత్కారణత్వముక్తం- సఏవపరం

పితథావిష్ణోఃప్రధానపురుషాత్మకమ్॥ ౩౧ ॥ యథాచపాదపోమూలస్కంధశాఖాదిసంయుతః। ఆదిబీజాత్ప్రభవతిబీజాన్యన్యానివైతతః॥ ౩౨॥ ప్రభవంతితతస్తేభ్యస్సంభవంత్యపరేద్రుమాః। తేపితల్లక్షణద్రవ్యకారణానుగతామునే॥ ౩౩॥ ఏవమవ్యాకృతాత్పూర్వంజాయంతేమహదాదయః। విశేషాంతాస్తతస్తేభ్యస్సంభవంతిసురాదయః। తేభ్యశ్చపుత్రాస్తేషాంచపుత్రాణామపరేసుతాః॥ ౩౪॥ బీజవృక్షప్రరోహేణయథానాపచయస్తరోః। భూతానాంభూతసర్గేణనైవాస్త్యపచయస్తథా॥ ౩౫॥ సన్నిధానాద్యథాకాశకాలాద్యాః కారణంతరోః। తథైవాపరిణామేనవిశ్వస్యభగవాన్హరిః॥ ౩౬॥ వ్రీహిబీజేయథామూలంనాళంపత్రాంకురౌతథా। కాండంకోశస్తథాపుష్పంక్షీరంతద్వచ్చతండులమ్॥ ౩౭ ॥ తుషాఃకణాశ్చసంతోవైయాంత్యావిర్భావమాత్మనః। ప్రరోహహేతుసామగ్ర్యమాసాద్యమునిసత్తమ॥ ౩౮ ॥ తథాకర్మస్వనేకేషుదేవాద్యాస్సమవస్థితాః। విష్ణుశక్తింసమాసాద్యప్రరోహముపయాంతివై॥ ౩౯ ॥ సచవిష్ణుఃపరంబ్రహ్మయతస్సర్వమిదంజగత్। జగచ్చయోయత్రచేదంయస్మింశ్చ

పురుషస్థం శైత్యస్థానీయంజగత్ - కణికాస్థానీయమహదాదిద్వారేణాగతంవాతస్థానీయావిష్ణోశ్శక్తిర్బిభర్తీత్యర్థః॥ ౩౧॥ ఏతదేవదృష్టాంతేనప్రపంచయన్ సర్వేషాం కారణానాం మూలకారణానుగతిమాహ - యథాచేత్యాదిసార్ధైః త్రిభిః॥ యథాచేతి॥ శ్లోకద్వయస్యాప్యేకాన్వయః అన్యానిబీజానితతఃపాదపాత్ప్రకర్షేణభవంతి- తేభ్యోబీజేభ్యోన్యేద్రుమాభవంతి తద్బీజేభ్యశ్చాపరేద్రుమాః - తల్లక్షణాః పూర్వద్రుమసజాతీయం యచ్చూతాదిద్రవ్యంతదేవకారణం - తేనానుగతావ్యాప్తాః॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ఏవమితి॥ విశేషాంతాఃపృథివ్యంతాః॥ ౩౪ ॥ బహుకార్యోత్పాదకానామపిదేవాదీనామపక్షయాభావందృష్టాంతేనాహ॥బీజవృక్షేతి॥ ౩౫॥ సర్వకారణభూతస్యాపిహరేర్నిర్వికారత్వందృష్టాంతేనాహ॥ సన్నిధానాదితి॥ ఉపాదానత్వమపిహరేః ప్రకృతిద్వారేణైవ - నస్వరూపేణేతిభావః॥ ౩౬॥ ఏవమవ్యాకృతాత్పూర్వంజాయంతఇత్యాదివాక్యాత్ప్రాప్తామసద్వాదశంకాందృష్టాంతేన వారయన్నాహ- వ్రీహీత్యాదిత్రిభిః - వ్రీహీతి॥ శ్లోకత్రయస్యాప్యేకాన్వయః వ్రీహిబీజేసంతఏవమూలనాళాదయః - ఆత్మనః స్వస్య - ప్రరోహహేతుసామగ్ర్యమభివ్యక్తకారణపౌష్కల్యం భూమిజలాది సంయోగం ఆసాద్య ప్రాప్య - యథా ఆవిర్భావం యాంతి - తథా అనేకేషుకర్మసువాసనానుస్థితాదేవాదీనామపిపూర్వం దేహాస్సూక్ష్మభూతప్రకారేణ సంత ఏవ - విష్ణుశక్తిం కాలకర్మాదిభావాపన్నాం ప్రాప్యావిర్భావంయాంతి - నపునరత్యంతమసంత ఏవ జాయంతే॥ శ్రు॥ సదేవసోమ్యేదమగ్ర ఆసీదితిశ్రుతేరిత్యర్థః ॥ ౩౭॥ ౩౮ ॥ ౩౯॥ ననుసర్వకారణంబ్రహ్మైవ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

బ్రహ్మేత్యాహ॥ సచేతి॥ ౪౦ । అత్ర యద్వ్యక్తైర్విష్ణుః పఠ్యతే కారణవాక్యేషు సత్ బ్రహ్మాదిశబ్దవాచ్యమపి
స ఏవేత్యాహ॥ తద్బ్రహ్మేతి॥ పరం పదం ప్రాప్యం - ఏతచ్చరాచరం జగత్ - అవిశేషేణ యస్య యదీయమిత్యర్థః॥
౪౧॥ స ఏవేతి॥ జగచ్చ స ఇత్యనన్యత్వోపపాదనం - స ఏవ మూలప్రకృతిరితి॥ ౪౨॥ తత్ప్రాప్త్యుపాయో యాగాదిస్త
త్సాధనం చ స ఏవేత్యాహ॥ కర్తా క్రియాణామితి॥ తత్కర్మ తస్యానుష్ఠానం - తస్య క్రతోః॥ ౪౩॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురా
ణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - ద్వితీయాంశే - సప్తమోఽధ్యాయః ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

వ్యాఖ్యాతమితి॥ ఏతద్బ్రహ్మాండసంస్థానం మయా తవ వ్యాఖ్యాతం॥ ౧ । యోజనానామితి॥ భాస్కరస్య దే
హవ్యాప్తో రథభాగో నవసాహస్రః - వక్ష్యమాణగంధర్వాదిపరివారావకాశార్థో రథాంశశ్చ సహస్రమాత్రః - ఇ
త్థం దశసాహస్రో రథః॥ శ్లో॥ మండలం భాస్కరస్యాథ యోజనాగ్రాన్నిబోధత । నవయోజనసాహస్రో విస్తారో భాస్క
రస్యత్వితి॥ దశయోజనసాహస్రో విస్తారాయామతో రథ ఇతి చ । తేజోమయతయా దూరతో మండలత్వేన దృశ్యమాన
స్యతద్దేహస్య నవసాహస్రస్య తద్రథస్య చ దశసహస్రతయా వాయుక్తేః ఈషాదండః ద్విగుణః వింశతియోజనసహస్రః॥
౨॥ సార్ధకోటిరితి ॥ అధికాని చ పంచాశత్సహస్రయోజనాని - ఆ మేరోర్మానసోత్తరపర్యంతం స్థితస్యేహ మహాహేతు
త్వేనావివక్షితత్వాత్ - తత్ర మేరుమధ్యోపరి - షోడశసహస్రోచ్ఛ్రిత గగనస్థోత్తరాగ్రమానసోత్తరోపర్యర్ధల
క్షోచ్ఛ్రితాంతరిక్షావస్థితదక్షిణాగ్రమహాక్షే - చక్రం హిరణ్మయేన నల్వే నేతిమాత్రోఽస్యుక్తమానం సంవత్సరాత్మక

లయమేష్యతి । ౪౦ । తద్బ్రహ్మ పరమం ధామ సదసత్తత్పరం పదమ్ । యస్య సర్వమభేదేన జగదేతచ్చ
రాచరమ్॥ ౪౧॥ స ఏవ మూలప్రకృతిర్వ్యక్తరూపీ జగచ్చ సః । తస్మిన్నేవ లయం సర్వం యాతి తత్ర చ తిష్ఠ
తి॥ ౪౨ । కర్తా క్రియాణాం స చ ఇజ్యతే క్రతుః స ఏవ తత్కర్మఫలం చ తస్య । స్రుగాది యత్సాధనమ
ప్యశేషం హరేర్న కించిద్వ్యతిరిక్తమస్తి॥ ౪౩॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - ద్వితీయాంశే - సప్తమోఽధ్యాయః ❁
శ్రీపరాశరః॥ వ్యాఖ్యాతమేతద్బ్రహ్మాండసంస్థానం తవ సువ్రత । తతః ప్రమాణసంస్థానే సూర్యాదీనాం
శృణుష్వ మే॥ ౧॥ యోజనానాం సహస్రాణి భాస్కరస్య రథో నవ । ఈషాదండస్తథైవాస్య ద్విగుణో
మునిసత్తమ॥ ౨॥ సార్ధకోటిస్తథా సప్త నియుతాన్యధికాని వై । యోజనానాం తు తస్యాక్షస్తత్ర చక్రం

శ్రుతిషు ప్రసిద్ధం న తు విష్ణుస్తత్రాహ॥ సచేతి॥ విష్ణుః పరం బ్రహ్మైవ - తత్కుత ఇత్యపేక్షాయాం॥ శ్లో॥ విష్ణోస్సకా
శాదుద్భూతం జగత్తత్రైవ సంస్థితమిత్యాదినా పూర్వోక్తవిష్ణుస్వరూపమనువదతి - యతస్సర్వమితి॥ ౪౦ । బ్రహ్మవి
ష్ణోరేవ స్వరూపమిత్యాహ । తద్బ్రహ్మేతి । తచ్ఛ్రుతిప్రసిద్ధం బ్రహ్మ - తస్య విష్ణోః పరమం ధామ స్వరూపం - యతస్స
దసతోః పరం పదం యత్తస్య చాభేదేన సర్వమేతజ్జగద్భవతి॥ ౪౧॥ తతో విష్ణుబ్రహ్మణోర్లక్షణాభేదాద్బ్రహ్మైవ విష్ణు
ర్మూలకారణం చేత్యాహ । స ఏవేతి॥ అతస్స ఏవ సర్వకారణమిత్యర్థః॥ ౪౨॥ సర్వం కర్మఫలం తత్సాధనాదిరూపశ్చ
స ఏవేతి దర్శయన్నుక్తం సర్వాత్మత్వం నిగమయతి । కర్తేతి॥ ౪౩॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీ
విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - ద్వితీయాంశే - సప్తమోఽధ్యాయః ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

శ్లో॥ శ్రీగోపాలసముద్రస్థవిద్వజ్జనకృపాబలాత్ । యోజితం చైకదేశేన టీకయా సహ వైష్ణవం॥ విస్తృతం
విస్తరేణేదం జ్యోతిశ్చక్రం విచక్షణైః । మయా తు మందబోధాయ సంక్షేపేణోపవర్ణ్యతే॥ ఇమౌ శ్రీధరీయశ్లోకౌ॥
౧॥ యోజనానామితి॥ ఈషాదండః అక్షయుగయోస్సంధానార్థో దండః - ద్విగుణః అష్టాదశయోజనసహస్రః॥ ౨॥
సార్ధకోటిరితి॥ మేరుమానసాచలయోర్యావదంతరం తావదేవాక్షస్య మానం - తస్య రథస్యాక్షో మేరోర్మూర్ధని
కృతో మానసోత్తరశైలేతరభాగః - యత్ర ప్రోతం రవిరథచక్రం తైలయంత్రచక్రవన్మానసోత్తరగిరావపరి భ్రమతీతి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కాలచక్రతయోపాస్యం ప్రతిష్ఠితం॥ ౩॥ త్రినాభిమతీతి॥ త్రినాభీత్యాదేర్వాయోక్తిర్వ్యాఖ్యా। శ్లో॥ అహస్త్రి నాభిస్సూర్యస్యైకచక్రస్య వైస్మృతం। అరాస్సంవత్సరాః పంచ నేమ్యష్షడృతవస్స్మృతా ఇతి- వాయూక్తిస్తు॥ శ్లో॥ అహస్త్రినాభిస్సూర్యస్య అరాః పంచర్తవః స్మృతాః। నేమ్యష్షడృతవస్తస్యేతి - యద్వా - చాతుర్మాస్యైస్త్రినాభి హేమంతశిశిరయోరైక్యం కృత్వా పంచభిః పంచారం షడృతుభిష్షణ్ణేమి - తథాహియాస్కేన నిరుక్తం త్రినాభిచక్రం త్వృతుస్సంవత్సరో గ్రీష్మో వర్షా హేమంత ఇతి సంవత్సరం సర్వ మత్రాభిస్తౌతి - పంచారేచక్ర ఇతి పంచర్తుతయా పంచర్తవస్సంవత్సరస్యేతి చ బ్రాహ్మణం - హేమంతశిశిరయోస్సమాసేన- షడర ఆహురర్పితమితి - షడృతుతయా అరాః ప్రసృతా నాభిమతి చ - అక్షయాత్మకే నిత్య ప్రవాహే - చక్రమితి పాఠేస త్వస్య థేః ప్రథమా - ప్రాగుక్తే సంవత్సరాత్మకే కాలచక్రే కృత్స్నం కాలాయత్తం జగత్ప్రతిష్ఠితం - త్రినాభిపంచారత్వాదికం హి చక్రవిశేషణం- ద్వాదశప్రధయశ్చక్రమేకం త్రీణి నభ్యానీతి పంచారే చక్ర ఇతి శ్రుతేః - యద్వా పూర్వశ్లోకోక్త సంవత్సరాది కాలాత్మకతయోపాస్యేరవిరథచక్రే కృత్స్నం కాలచక్రం పరివర్తనశీలం కాలావయవబృందం స్థితం॥ ౪॥ లక్షప్రమాణమిత్యాది ప్రాస్వాక్షస్యయత్ప్రమాణం తదేవ తస్య రథస్య యుగఖండయోస్సంహత్యమానం - సార్ధ పంచచత్వారింశత్సహస్రం తస్య యుగమిత్యర్థః - యుగస్య ఖండయోః పృథగుక్తిర్వ్వినియోగద్వైధాత్ - తథాహి - మేరుమానసోత్తరావధి వ్యాప్తమహాక్షోపరితదానుకూల్యే నయమళవత్ స్థిత ఉదగ్దక్షిణాయన కాష్ఠయోరంతరాళ మండలేషు రథస్యాకర్షణవికర్షణార్థం ధ్రువగృహీత వాతరశ్మిబద్ధః కువిందనాడీవత్సంచారీ హ్రస్వాక్షః - తదుపరిబద్ధో దశసహస్రో రథోపవిష్ఠే - హ్రస్వాక్షమధ్యమారభ్య రథద్విగుణ ఈషాదండః ప్రత్యఙ్ముఖో జ్ఞేయః ॥ శ్లో॥ ద్విగుణోస్య రథోపస్థా

> ప్రతిష్ఠితమ్॥ ౩ ॥ త్రినాభిమతి పంచారే షణ్ణేమిన్యక్షయాత్మకే। సంవత్సరమయే కృత్స్నం కాలచక్రం
> ప్రతిష్ఠితమ్॥ ౪ ॥ హయాశ్చ సప్త ఛందాంసి తేషాం నామాని మే శృణు। గాయత్రీ చ బృహత్యుష్ణిగ్జగతీ

శ్రీశుకోక్తేః॥ ౩॥ చక్రమేవోపాసనార్థం విశిష్యన్నాహ ॥ త్రినాభిమతీతి। నాభిస్తంభః యత్రాక్షః ప్రోతః స చ త్రిమేఖలః అహోరాత్రరూపత్వాత్ - త్రినాభిత్వేనోపాస్యత్వాత్ - మేఖలారూపాస్తిస్రో నాభయః పూర్వాహ్ణ మధ్యాహ్నాపరాహ్ణాః తద్యుక్తే - పంచారే - పంచ - సంవత్సర పరివత్సరాదయో వక్ష్యమాణా అరాశ్శలాకా యస్య తస్మిన్ - షణ్ణేమిని - షట్ ఋతవో నేమయః ప్రాంతవలయాని తద్వతి - కాలాత్మకత్వాత్ - అక్షయాత్మకే- సంవత్సరమయే సంవత్సరాధారత్వాత్ సంవత్సరత్వేనోపాస్యత్వాచ్చ తన్మయత్వం - తదుక్తం వాయ్వ్యే॥ శ్లో॥ అహస్త్రినాభిస్సూర్యస్య హ్యేకచక్రస్య వైస్మృతం। అరాస్సంవత్సరాః పంచ నేమ్యష్షడృతవస్స్మృతా ఇతి - తస్మిన్ కాలచక్రం కాలోపలక్షణభూతం కృత్స్నం జ్యోతిశ్చక్రం - ప్రతిష్ఠిత మాశ్రితం - సూర్యరథచక్రం తు మహోక్షే - ఇయం చాత్ర రథప్రక్రియా - భూతలాద్యోజనలక్షే సూర్యః - పంచదశలక్షే ధ్రువః - చతురశీతిసహస్రయోజనోచ్ఛ్రాయో మేరుః - అర్ధలక్షోచ్ఛ్రాయో మేరోశ్చోపరి షోడశసహస్రోచ్ఛ్రాయో వాయుస్కంధే సప్తలక్షోత్తర సార్ధకోటి ప్రమాణోరవిరథస్యాక్షో మానసోత్తరప్రోతైకచక్రస్తిర్యగ్వితతోస్తి- యుగం చాక్షసమప్రమాణం దక్షిణార్ధబద్ధసప్తాశ్వం తత్సమానార్ధం చాక్షవదేవాస్తి- తస్మింశ్చాక్షే చక్రప్రాంతనిబద్ధమూలో హ్రస్వాక్షో వాయురశ్మియుక్తో ధ్రువాధారోస్తి-యుగం చ దక్షిణార్ధే వాయురశ్మిసంబద్ధం తథైవాస్తి- ప్రవహాదివాయువశాచ్చ ద్వాదశరాశ్యాత్మకం జ్యోతిశ్చక్రం ప్రత్యహం మేరుం ప్రదక్షిణం కుర్వన్నపి స్వగత్యా రాశ్యభిముఖముఖమపి కించిత్కించిత్ప్రచలతి- తత్ర దక్షిణాయనాదిషు ధ్రువగృహీత వాయుపాశ ప్రసరణాపకర్షణాభ్యాం రవేర్గతివైచిత్ర్యాద్యథాయథమహోరాత్రాణి హ్రస్వదీర్ఘసమానిభవంతి - ఏవం చంద్రాదీనామపి జ్యోతిశ్చక్రవశాత్ ప్రత్యహం మేరుం ప్రదక్షిణం కుర్వతామపి నక్షత్రాభిముఖీ స్వకీయా గతిరస్త్యేవ - అశ్విన్యాం దృష్టానాం భరణ్యాదౌ దర్శనాత్ - ఏతచ్చ తత్ర తత్ర వ్యాఖ్యాయాం స్పష్టీభవిష్యతి॥౪॥ తత్ర ప్రాగ్గచ్ఛతస్సూర్యస్య గాయత్ర్యాది ఛందోరూపేణోపాస్యాన్ హయానాహ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఈషాదండః ప్రమాణత ఇతిమాత్స్యోక్తేః - ఈషాగ్రే తిర్యఙ్నిబద్ధమధ్యంప్రాప్స్వాక్షసమదైర్ఘ్యంయుగంయుగస్య
వామార్ధంసప్తాశ్వబంధనేపినియుక్తం॥ శ్లో॥ అసంగైస్తురగైర్యుక్తంయతశ్చక్రంతతస్థితైరితిలైంగ్యోక్తేః - సప్తా
శ్వరూపచ్ఛందాంసివహంతోవామతోరథమితిలైంగ్యవాయవ్యోక్తేశ్చ రథోత్తరభాగస్థయుగార్ధంతుమేర్వాసన్నం
తద్వాయురశ్మిద్వారాధ్రువాధారం - ఏవంతేనయుగార్ధేనసహప్రాప్స్వాక్షోత్తరభాగోపిమేర్వాసన్నోధ్రువర
శ్మిబంధస్తద్వారాధ్రువాధారః - ఏతేనప్రాప్స్వాక్షశ్చరథస్యోత్తరభాగస్థయుగాగ్రంచ ఉభయందీర్ఘాక్షోపరిస్థి
తత్ర్యశీతిశతమండలరేఖామార్గేణసంచరద్రథదక్షిణభాగస్వస్వాగ్రద్వయనిబద్ధరశ్మిభ్యాం ధ్రువేణోదగయనే
మేర్వభిముఖమాకృష్యతే - దక్షిణాయనేమహాక్షోపర్యేవమానసోత్తరాభిముఖంశిథిలీకృత్యవికృష్యతే - తేనమహా
క్షోపరియంత్రితప్రాప్స్వాక్షస్థబింబస్య దక్షిణోత్తరగతిర్నాన్యథేత్యుక్తంభవతి - యల్లైంగ్యమాత్స్యేహాయవ్యేషు॥
శ్లో॥ యుగాక్షకోటిసంబద్ధౌద్వౌరశ్మీస్యందనస్యతు। ధ్రువేణభ్రమతోరశ్మీవికృష్య యుగయోస్తువై॥ యుగాక్షకో
టిస్థౌతస్య దక్షిణేస్యందనస్యతు। ధ్రువేణప్రగృహీతౌతౌ యారశ్మీనయతోరవిం॥ భ్రమతోమండలానిస్యుఃఖేచరస్య
రథస్యతు। భ్రమంతమనుగచ్ఛేతే ధ్రువంరశ్మీతుతావుభౌ॥ ప్రాసతస్తస్యరశ్మీతుమండలేషూత్తరాయణే। వర్ధేతే
దక్షిణేచైవభ్రమతోమండలానితు॥ ఆకృష్యేతేయదాతౌతుధ్రువేణాధిష్ఠితౌతదా। సోభ్యంతరగతస్సూర్యో భ్ర
మతేమండలానితు॥ ధ్రువేణముచ్యమానాభ్యాంరశ్మిభ్యాంపునరేవతు। తథైవబాహ్యతస్సూర్యోభ్రమతేమండ
నితు॥ ఏవంసర్వాధారభూతోమహాక్షోపి ధ్రువేణరశ్మ్యంతరేణభ్రామ్యమాణశ్చక్రంభ్రామయన్ప్రత్యగ్భ్ర
మతి-యథాహవాయుః॥శ్లో॥ చక్రమక్షేనిబద్ధంతు ధ్రువేక్షాక్షస్సమాహితః। సహచక్రోభ్రమత్యక్షస్సహాక్షోభ్ర
మతిధ్రువః॥ ద్వితీయేక్షఇతిద్వితీయశబ్దేనసన్నిహితప్రాప్స్వాక్షాపేక్షయాతత్రచక్రంప్రతిష్ఠితమితిప్రాగుక్తవిని
యోగోమహాక్షస్స్మర్యతే॥ హయాశ్చేత్యాది॥ చశబ్దేనప్రాగ్వినియుక్తాదుత్తరయుగార్ధాదితరస్మిన్ద్వితీయేరథ
వామయుగార్ధేఛందోమయత్వేనోపాస్యాస్సప్తాశ్వాశ్చసంస్థితా ఇత్యనుషంగాత్తద్యోగ్య యుగార్ధపదంలభ్య
తే - అత్రేయంపరిపాటీజ్ఞాతవ్యా - జంబూద్వీపమధ్యేమేరుః - తదుపరిపంచదశలక్షేధ్రువః - మేరోరుపరిషోడశస
హస్రేమహాక్షస్యమూలం - తస్యాగ్రంసచక్రంమానసాద్రుపర్యర్ధలక్షేంతరిక్షే - మహాక్షేత్ర్యశీతిశతమండ
లరేఖాస్తత్తద్దినేరవిబింబభ్రమణగోచరాకాశప్రదేశవృత్తోపాధిభూతాదక్షిణోత్తరకాష్ఠయోరంతరాళభవా
మండలాఖ్యాః మేరుంమధ్యబిందుంకృత్వాతత్తద్రేఖాగర్భమాకాశేతత్తద్దినబింబభ్రమణముత్పద్యతే - యావద్ద
క్షిణోత్తరకాష్ఠంత్ర్యశీత్యధికశతదినగమ్యత్వాదయనస్యతావంతిమండలానిస్యుః - తత్రాక్షేరథోదశసహస్రమి
తోరవిబింబాదిశబ్దవ్యపదేశ్యోమహాక్షోపరిసంచారిణాప్రాప్స్వాక్షేణసంయుతఃప్రత్యఙ్ముఖః - సచజ్యోతిశ్చక్రభ్రా
మకప్రవహానిలాఖ్యధ్రువరశ్మివశాద్గ్రహతారాగణైస్సహిత ఏవప్రత్యహంప్రత్యఙ్ముఖమేకవారంమేరుంప్రదక్షి
ణయన్నేవప్రాప్స్వాక్షయుగోత్తరకోట్యగ్రబద్ధధ్రువగృహీతవాతరశ్మిద్వయాకర్షణవికర్షణవశాన్నక్షత్రచ
క్రమార్గేణచకించిత్కించిత్ప్రాగ్గచ్ఛమానఏవోదగ్దక్షిణాయనయోర్వ్యావర్త్యాకాష్ఠాంతమాకృష్యతేవికృష్యతేచ
అశ్విన్యాంద్యష్టగ్రహస్యానంతరంకాలాంతరేతత్పురతస్థితభరణ్యాదౌస్థితిదర్శనాత్కించిత్ప్రాగ్గతిశ్చరాశ్యం
తరవశాత్సుస్వచారానుగుణాత్సిద్ధా - ఏవందక్షిణోత్తరచ్ఛాయాదర్శనాదుదగ్దక్షిణగతిశ్చసిద్ధా - తారాచక్రం
నామతత్తత్కాలపరిదృశ్యవ్యోమావచ్ఛేదకంచతారాకారమశ్విన్యాదిసప్తవింశతిధిష్ణ్యవిభక్తాకాశక్షేత్రకంజ్యో
తిర్మండలంమేరుమధ్యస్థధ్రువనాభికంతత్పునర్ద్వాదశధాకల్పితమేషాదిరాశ్యాత్మనావిభక్తంసపాదమశ్విన్యా
దిఋక్షద్వయక్షేత్రంహిమేషాదిరేకైకోరాశిః - తత్రధనుర్మకరసంధౌమానసోత్తరాసన్నేదక్షిణపరమకాష్ఠా
యాముత్తరాయణోపక్రమః - ఏవంమిథునకర్కిసంధౌమేర్వాసన్న ఉదక్కాష్ఠాంతేదక్షిణాయనారంభః - తచ్చభ

పంచమషష్ఠసప్తమశ్లోకానాంవిష్ణుచిత్తీయవ్యాఖ్యా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

చక్రం కించిద్దక్షిణనమ్రముదగున్నతం ప్రాయం పూర్వాభిముఖప్రదక్షిణనిబద్ధాశ్విన్యాదినక్షత్రకల్పితరాశికం తత్ర
హ్యుత్తరాషాఢాద్వితీయపాదాది సార్ధత్రయోదశర్క్షే క్షేత్రముత్తరమయనమేకార్ధే - అర్ధాంతరే తు పున
ర్వసుస్వంత్యపాదాదిసార్ధత్రయోదశర్క్షే క్షేత్రం దక్షిణం - మీనమేషసంధిరుదగ్విషువన్మధ్యం కన్యాతులాసంధిర్ద
క్షిణవిషువం - ఏవం మహాక్షే ప్యారోహావరోహాభ్యాం ద్వే అయనే రాశిషట్కం సార్ధత్రయోదశర్క్షం చ కల్ప్యమ్ -
యథా మహాక్షే దక్షిణోత్తరచలనం తదను రూపం భచక్రం చ తత్సమాంతరితక్షే తిర్యఙ్ముఖనిబద్ధం జ్ఞేయం - తథా రాశిద్వ
యం ఏకషష్టిమండలం చ భుక్తం చేద్భచక్రే పిమష్టాంశో రాశిద్వయాత్మకం సార్ధచతుర్నక్షత్రం ప్రాగ్గత్యా భోక్త
వ్యమిత్యాద్యూహ్యం - తత్తద్దేశే చక్రార్ధస్య దర్శనాదర్శనాభ్యాం రాశిషట్కస్యోదితతాస్తమితతా చ - తత్ర
ప్రాయశో మీనమేషౌ హ్రస్వౌ - వృషభకుంభౌ తతోఽధికౌ - నక్రమిథునే కించిద్దీర్ఘే - సింహవృశ్చికౌ దీర్ఘతరౌ -
కర్కిచాపౌ దీర్ఘతమౌ - సమే కన్యాతులే - తత్రార్కాక్రాంతరాశ్యంశమారభ్య షడ్రాశిక్షేత్రదర్శనకాల ఏవ
తత్ర దేశే అహః - ఇతరషట్కదర్శనకాలో రాత్రిః - తద్రాశిప్రమాణాధీనా దినరాత్రివృద్ధిహ్రాసావిత్యాది జ్యోతి
శ్శాస్త్రస్థితిశ్చ పురాణసమ్మతా జ్ఞేయా ॥ ౫ । ౬ । ౭ ॥ ఉదయాదిస్థానవిభాగప్రదర్శనాయాహ ॥ మానస ఇతి ॥ పూర్వ
త ఇతి మానసోత్తరే మేరౌ చ పురీణాం దిక్చతుష్కం బ్రహ్మాపేక్షయా నిత్యనిబద్ధం జ్ఞేయం - బ్రహ్మణో హ్యాదౌ స్రష్టుం స్థి
తస్య పురోదేశః పూర్వా భూత్ - పశ్చాద్భాగః ప్రతీచీ - దక్షిణహస్తదేశో దక్షిణా - ఇతరహస్తప్రదేశ ఉత్తరేతి - తన్ని
రుక్తం యాస్కేన - దీర్ఘహస్తప్రకృతిరితి ॥ ౮ । ౯ । కాష్ఠాం గత ఇతి ॥ లోకపాలోపరిష్టాత్తు భ్రమతో దక్షిణాయన

త్రిష్టుబేవ చ । అనుష్టుప్పంక్తిరిత్యుక్తాశ్ఛందాంసి హరయో రవేః ॥ ౫ ॥ చత్వారింశత్సహస్రాణి ద్వితీ
యోఽక్షో వివస్వతః । పంచాన్యాని తు సార్ధాని స్యందనస్య మహామతే ॥ ౬ ॥ అక్షప్రమాణముభయోః ప్ర
మాణం తద్యుగార్ధయోః । హ్రస్వోఽక్షస్తద్యుగార్ధేన ధ్రువాధారో రథస్య తు ॥ ద్వితీయేఽక్షే తు తచ్చక్రం
సంస్థితం మానసాచలే ॥ ౭ ॥ మానసోత్తరశైలస్య పూర్వతో వాసవీ పురీ । దక్షిణే తు యమస్యాన్యా ప్రతీ
చ్యాం వరుణస్య చ ॥ ఉత్తరేణ చ సోమస్య తాసాం నామాని మే శృణు ॥ ౮ ॥ వస్వౌకసారా శక్రస్య యామ్యా
సంయమనీ తథా । పురీ సుఖా జలేశస్య సోమస్య చ విభావరీ ॥ ౯ ॥ కాష్ఠాం గతో దక్షిణతః క్షిప్తేషురివ సర్పతి ।

హయాశ్చేతి ॥ పంక్తిరిత్యేతాని ఛందాంసి రవేర్హరయో హయాః గత్యధీనత్వాత్ ॥ ౫ ॥ కాలచక్రస్య అక్షాంతరమా
హ ॥ చత్వారింశదితి ॥ పంచాన్యాని తు సార్ధాని చత్వారింశత్సహస్రాణి సార్ధపంచచత్వారింశత్సహస్ర ఇత్యర్థః ॥
౬ ॥ మహాక్షప్రమాణం యుగేష్వపి దిశతి ॥ అక్షప్రమాణమితి ॥ అశ్వయోజనార్థో దండో యుగం - అక్షస్య ప్రమాణం -
తదేవ యుగార్ధయోస్సంహత్య ప్రమాణం - యుగప్రమాణమితి వక్తవ్యే యుగార్ధయోరిత్యుక్తం - తత్రాయం భావః -
యస్మిన్నుభయతోఽశ్వా బధ్యంతే తద్యుగమీషాగ్రయుక్తమర్ధస్థానాదుభయతస్సంభవతి - అత్ర త్వేకత ఏవ సప్తా
శ్వాః - న తూభయతః ॥ శ్లో ॥ అసంగైస్తురగైర్యుక్తో యతశ్చక్రం తతో రథ ఇతి లైంగోక్తేః - అతోఽశ్వయుక్తిభాగే యు
గస్య దైర్ఘ్యం అన్యతో హ్రస్వత్వమితి శంకా మా భూదిత్యేవముక్తం - యుగార్ధయోరుభయోస్సహయోస్సంహత్యై
తత్ప్రమాణమిత్యుక్తం చాక్షయుగయోరేకప్రమాణమితి - హ్రస్వాక్షస్యోపయోగం దర్శయన్నాహ - హ్రస్వాక్ష
ఇతి - సార్ధపంచచత్వారింశత్సహస్రో హ్రస్వోఽక్షః - తస్య రథస్య యుగార్ధేన సహ వాయురశ్మిభిర్బద్ధో ధ్రువాధా
రోఽస్తి - తథా చ శుకః - తస్మిన్నక్షే కృతమూలో ద్వితీయోఽక్షస్తురీయమానేన సంమితస్తైలయంత్రాక్షవద్ధ్రువే కృతో
పరిభాగ ఇతి - మాత్స్యే చ ॥ శ్లో ॥ యుగాక్షకోటిస్థా తస్య దక్షిణే స్యందనస్య తు । ధ్రువేణ ప్రగృహీతౌ తౌ రశ్మీ నయ
తో రవిమితి - అనంతరోక్తహ్రస్వాక్షాపేక్షయా ద్వితీయ ఉక్త ఇత్యన్వయః ॥ ౭ ॥ మేరోశ్చతుర్దిశముదయాద్యు
పలక్షణభూతం పురచతుష్టయమాహ ॥ మానసోత్తరేతి ॥ పూర్వత ఇత్యాది భారతవర్షస్థానమపేక్ష్యోచ్యతే - పూ
ర్వాదివిభాగస్య సూర్యదర్శనాద్యపేక్షత్వేనానియమస్య వక్ష్యమాణత్వాత్ ॥ ౮ ॥ వస్వౌకసారేతి ॥ యామ్యా య
మపురీ ॥ ౯ ॥ తత్ర తావదైంద్రీం పురీమవధిం కృత్వా సూర్యస్యోదయాస్తమయాదికం వక్ష్యన్ ఉత్తరాయణాంతే త్వం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఇతిలైంగోక్తేః ఇంద్రాదిపురోపరిగగనే భ్రమన్ దక్షిణకాష్ఠాంగతో జ్యోతిశ్చక్రప్రాంతంగత్వా శీఘ్రం భ్రమతి-
కులాలచక్రప్రాంతస్థో జంతురివ॥౧౦॥ అహోరాత్రేతి॥ అహ్నోరాత్రేశ్చ వ్యవస్థానకారణం రవిర్జనైర్దృ-
శ్యాదృశ్యత్వాత్ - దేవయానోఽర్చిరాదిముక్తిమార్గపర్వత్వాత్ - ఛాందోగ్యే - తేఽర్చిషమేవాభిసంభవంత్యర్చిషో
ఽహః అహ్న ఆపూర్యమాణపక్షమాపూర్యమాణపక్షాద్యాన్ షడుదఙ్ఙేతి మాసాంస్తాన్ మాసేభ్యః సంవత్సరం సంవత్స
రాదాదిత్యం ఆదిత్యాచ్చంద్రమసం చంద్రమసో విద్యుతం తత్పురుషోఽమానవః స ఏనాన్ బ్రహ్మ గమయత్యేష వై దేవ
యానః పంథా ఇతి - అత్ర చోక్తశ్లోకః - అర్చిర్ఘస్రోర్ధమాసస్సిత ఉదగయనే యే షడర్కస్య మాసాస్తేభ్యో వాయ్వ
ర్కచంద్రాస్తటిదితి చ పురుషః శక్రధాత్రోశ్చ లోకా-వోఘారో విద్యుతో వాఙ్నయతి తు పురుషో వైద్యుతస్తేభ్య ఊ
ర్ధ్వం బ్రహ్మజ్ఞాన్నానవో స్మాత్పరమితి కథయంత్యుత్తరం మార్గమేతం॥ ౧౧॥ దివసస్యేతి॥ దివసస్యేత్యాదిశ్లోకచతు
ష్టయస్యాయం భావః - యథా లక్షోచ్ఛ్రిత ఏవ వ్యోమ్ని స్థితస్తీక్ష్ణాతపస్సావ్యభితో ద్వితీయయామగమ్య దేశభాసక
స్సన్ భ్రమతి - తథా స్థిత ఏవ స్వాధస్స్థదేశ్యానాం మధ్యాహ్నకృత్ - తత్సమ్ముఖసమసూత్రస్థభచక్రార్ధవ్యవహి
తోత్తరదేశ్యానామర్ధరాత్రకృత్ - తథా తద్దినభ్రమచక్రపాదవ్యవహితపశ్చిమదేశస్థైర్దూరత్వాద్భూలగ్న
ఇవాసీద్దృశ్యమానఉదేతీతి వ్యపదేశ్యః - తావద్దూరస్థప్రాగ్దేశైర్దూరీభవన్ భూలగ్న ఇవాదృశ్యమానోఽస్తమే
తీతి వ్యపదేశ్యః - ఉదయాస్తమయౌ చ దూరత్వాన్న స్తః - యథా మేఘస్స్వాధస్స్థైరున్నతస్తతో దూరస్థైర్భూలగ్న
ఇవ దృశ్యః - ఏవం లక్షోచ్ఛ్రితేస్తీక్ష్ణరశ్మిర్మేరుం ప్రదక్షిణయత ఏవ ద్రష్టృవశాన్మధ్యాహ్నాదివ్యవహార ఇతి - తదు
దాహృతం వాయునా॥ శ్లో॥ మధ్యమశ్చామరావత్యాం యావద్భవతి భాస్కరః। వైవస్వతే సంయమనే ఉదయం స్తత్ర
దృశ్యతే॥ సుఖాయామర్ధరాత్రస్థో విభాయామస్తమేతి చేత్యాది - అతో దూరత్వాదేవ అదర్శనమస్తమయః న తు
మేరువ్యవహితేః - మేరోర్వ్యవధాయకత్వే తు నవకోటిమితం మానసోత్తరపరిధిమహోరాత్రేణ భ్రమతో భా
నోర్ద్వాత్రింశత్సహస్ర సమ్మిత మేరుణాచ్ఛాద్య మార్గస్య క్షణమాత్ర గమ్యత్వాన్నిత్యం రాత్రేరల్పత్వ ప్రసంగో
నిత్యమేవైశాన్యవాయవ్యయో రేవోదయాస్తమయప్రసంగో దక్షిణకాష్ఠాయామాగ్నేయ నైరృతయోరుదయాస్త
మయసిద్ధ్యర్థం ప్రత్యహమాచ్ఛాదకాంతరకల్పనాప్రసంగశ్చ - అతో దూరత్వాదేవాదర్శనం - తథాహ వాయుః॥
శ్లో॥ విదూరభావాదర్కస్య ప్రోద్యతస్య విరశ్మితా। రక్తతా చ విరశ్మిత్వాద్రక్తత్వాచ్చాప్యనుష్ణతా॥ లేఖాయామాస్థి
తస్సూర్యో యత్ర తత్ర చ దృశ్యతే। ఊర్ధ్వం శతసహస్రాత్తు యోజనానాం న దృశ్యతే॥ మాత్స్యే చ॥ శ్లో॥ విదూరభా
వాదర్కస్య భూమేర్లేఖాగతస్య చ। హీయంతే రశ్మయో యస్మాత్తేన రాత్రౌ న దృశ్యతే॥ లేఖాతద్దినభ్రమణవృత్త
చతుర్థాంశే ద్రష్టుః పూర్వాపరయోః కల్పితా రేఖా యత్ర భూలగ్న ఇవ గ్రహా దృశ్యాః శతసహస్రశబ్దశ్చ భాను

మైత్రేయ భగవాన్ భానుర్జ్యోతిషాం చక్రసంయుతః॥ ౧౦॥ అహోరాత్రవ్యవస్థానకారణం భగ
వాన్ రవిః। దేవయానః పరః పంథా యోగినాం క్లేశసంక్షయే॥ ౧౧॥ దివసస్య రవిర్మధ్యే సర్వకాలం వ్యవ

తం - ఉత్తరాం దిశం గతస్య దక్షిణతః పరావృత్తిమాహ॥ కాష్ఠామితి॥ దక్షిణతో యా కాష్ఠా తాం గతః - దక్షిణాయనం
ప్రవిష్టస్సన్ - క్షిప్త ఇషుర్యథా కరాచ్ఛీఘ్రం గచ్ఛతి॥ ౧౦॥ అహోరాత్రేతి॥ తత్ర శైచంద్రీప్రభృతిషు తాసు పు
రీషు సంసారిణామహోరాత్రవ్యవస్థానకారణం రవిర్భవతి - క్లేశాదీనాం రోగాదీనాం సంక్షయే సతి - యోగినాం
క్రమముక్తిభాజాం దేవయానః పరః శ్రేష్ఠః అపునరావృత్తికరః పంథాశ్చ స ఏవ భవతి॥ శ్రు॥ సూర్యద్వారేణ తే
విరజాః ప్రయాంతి - స తావత్ క్షిప్యన్మనసాదిత్యం గచ్ఛతీతి శ్రుతేః - స తావత్ క్షిప్యతే॥ ౧౧॥ యేన ప్రకారేణా
హోరాత్రాదివ్యవస్థానకారణం రవిర్భవతి తదాహ దివసస్యేత్యాదిపంచభిః॥ దివసస్యేతి॥ యథాస్మిన్ ద్వీపే భా
రతవర్షే మధ్యాహ్నే లక్షయోజనోచ్ఛ్రితో వ్యోమ్ని ప్రస్ఫుటశుక్లాతపేన రవిః ప్రతపన్వర్తతే - తథా సర్వకాల
ముదయాస్తమయాదిష్వపి - సర్వద్వీపేషు నీచైర్భూలగ్నవద్దర్శనస్య మందాతపత్వాదీనాం చ దూరత్వాది నిబంధ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

భ్రమణపరిధితుర్యాంశోపలక్షణం - యద్భాగవతే - యదా హ్యైంద్ర్యాః పుర్యాః ప్రచలతి పంచదశభిర్ఘటికాభి
ర్యామ్యాం సపాదకోటిద్వయం యోజనానాం సార్ధద్వాదశ లక్షాణి సాధికాని చోపయాతి - ఏవం తతో వారుణీం సౌ
మ్యామైంద్రీం చ పునః - తథాన్యే చ గ్రహాస్సోమాదయో నక్షత్రైస్సహ జ్యోతిశ్చక్రే సమభ్యుద్యంతి సహ చాభినిమ్లో
చంతీతి - తేన సముద్రతీరస్థానాం ద్రష్టౄణాం సముద్రసలిలమధ్యాదివోద్యన్నన్యేషాం తు భువంభిత్త్వేవోద్యన్నస్తం యా
త్వాదృశ్యః పరం న తు పరమార్థతో న మృత్త్వమస్తమయాదివార్కస్య ॥ శ్రు ॥ నవా ఏష న కదాచనాస్తమేతి నోదే
తీతి శ్రుతేః - విభ్రాజమానస్సురిరస్య మధ్యాత్ - అదోభ్య ఏవా ఏష ప్రాతరుదేత్యపస్సాయం ప్రవిశతీతి మంత్రబ్రా
హ్మణాని తు సముద్రవేలాస్థితద్రష్టృప్రతిభాసానువాదేన ఆదిత్యస్తుతిపరాణి - గోళకాకారభువముపర్యధోభావేన
ప్రదక్షిణయతో జ్యోతిశ్చక్రస్యార్ధం తత్స్థగ్రహాంశ్చ భూమ్యర్ధమేవ చ్ఛాదయతి - తేనోదయాస్తమయవైచిత్ర్య
వ్యవస్థితిం వదంతో జ్యోతిర్విదోపి పౌరాణికరీత్యోదయాస్తమయవ్యవస్థోపపత్తేః - భూమేర్గోళకాకారత్వానుపపత్తే
శ్చ నిరస్యాః - భువో హి గోళకాకారత్వే సముద్రజలానాం పరితో విస్రుమరత్వప్రసంగః సరిత్ప్రవాహాదినియమభంగ
ప్రసంగశ్చ - అతో జ్యౌతిషం ప్రతీత్యనుగుణగణితప్రధానం నాత్ర ప్రమాణం ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ అథైతామేవ
దిక్చక్రార్ధవ్యాప్తిముదాహరతి ॥ శక్రాదీనామితి ॥ పురేణ దిగుపలక్ష్యా - వికోణేన చ విదిక్ - శక్రాద్యన్యతమ
స్య పురోపరిస్థితస్సూర్యః దిశం తదభితస్స్థితం దిగ్ద్వయం అనంతరం విదిగ్ద్వయం చ స్పృశతి - ఏవమాగ్నేయాదివిదిక్స్థః
తాం విదిశం తదభితస్స్థితం దిగ్ద్వయం అనంతరం విదిగ్ద్వయం చ భాసయతి - అష్టదిఙ్మండలార్ధం భాసయతీత్యర్థః - త
ద్యథా - ఇంద్రపుర్యా ఊర్ధ్వం తిష్ఠన్ తత్ర మధ్యాహ్నమీశకోణస్థానాం తృతీయయామాంతమగ్నికోణస్థానామా
ద్యయామాంతం యామ్యపురస్థానాముదయం సౌమ్యపురస్థానామస్తమయం కరోతి - ఏవమగ్నివికోణస్థస్తత్రస్థానాం

స్థితః । సర్వద్వీపేషు మైత్రేయ నిశార్ధస్య చ సమ్ముఖః ॥ ౧౨ ॥ ఉదయాస్తమయే చైవ సర్వకాలం తు సమ్ముఖే
దిశాస్వశేషాసు తథా మైత్రేయ విదిశాసు చ ॥ ౧౩ ॥ యైర్యత్ర దృశ్యతే భాస్వాన్ స తేషాముదయస్స్మృ
తః । తిరోభావం చ యత్రైతి తత్రైవాస్తమయో రవేః ॥ ౧౪ ॥ నైవాస్తమయమర్కస్య నోదయస్సర్వ
దా సతః । ఉదయాస్తమయాఖ్యం హి దర్శనాదర్శనం రవేః ॥ ౧౫ ॥ శక్రాదీనాం పురే తిష్ఠన్ స్పృశ

నత్వాత్ - యథాహ వాయుః ॥ శ్లో ॥ విదూరభావాదర్కస్య ప్రోద్యతస్య విరశ్మితా । రక్తతా చ విరశ్మిత్వాద్రక్తత్వా
చ్చాప్యనుష్ణతేతి - యథాయస్మిన్ ద్వీపవర్షాదౌ మధ్యాహ్నే వర్తతే తథా తతః తత్సమానసూత్రస్థద్వీపాంతరా
దిషు జాయమానస్య నిశార్ధస్యార్ధరాత్రస్య సమ్ముఖో భవతి ॥ ౧౨ ॥ ఉదయేతి ॥ ఉదయాస్తమయే చ సర్వకాలం భ
వతః - తే చ పరస్పరం సమ్ముఖే సమానసూత్రస్థే భవతః ॥ ౧౩ ॥ అత్ర హేతుమాహ ॥ యైర్యత్రేతి ॥ ౧౪ ॥ నేతి ॥ ము
ఖ్యౌ ఉదయాస్తమయౌ సర్వదా మధ్యాహ్న ఏవ సత ఇత్యుక్తేస్తస్య నస్త ఏవ - అతో రవేరుదయాస్తమయాఖ్యం
దర్శనాదర్శనమాత్రమేవ ॥ ౧౫ ॥ దర్శనాదర్శనయోరవధిమాహ ॥ శక్రాదీనామితి ॥ ఇంద్రాద్యన్యతమస్య పు
రే మధ్యాహ్నే తిష్ఠన్ తదేకం పురమభితః పురద్వయం చేత్యేవం త్రీన్ కోణాన్ తన్మధ్యవర్తినీర్ద్వే పురే తథైవోదయా
ద్యవస్థాభిః స్పృశతి ॥ భూవలయస్యార్ధే ప్రతపన్ దృశ్యతే తావదహః - అర్ధే తు న దృశ్యతే తావతీ రాత్రిరిత్యర్థః -
తథా హి - ఇంద్రపురే మధ్యాహ్నే యదా తిష్ఠతి - తదా సౌమ్యపురస్థానాం అస్తమయః - ఈశకోణస్థానాం తృతీయో
యామః - అగ్నికోణస్థానాం ప్రథమయామః - యామ్యస్థితానాముదయః - ఏవం యదా యామ్యే మధ్యాహ్నే తిష్ఠతి -
తదా ఐంద్ర్యాస్తమయః - అగ్నికోణే తృతీయో యామః - నిఋతికోణే ప్రథమో యామః - వారుణే ఉదయః -
యదా చ వారుణే మధ్యాహ్నే తిష్ఠతి - తదా యామ్యేస్తమయః - నిఋతికోణే తృతీయో యామః - వాయవ్యే చ
ప్రథమయామః - సౌమ్యే ఉదయః - యదా చ సౌమ్యే మధ్యాహ్నః - తదా వారుణే స్తమయః - వాయవ్యే తృతీయో యా
మః - ఈశానకోణే ప్రథమః - ఐంద్రే ఉదయః - ఏవమగ్నికోణే యదా మధ్యాహ్నః - తదా ఈశానకోణే స్తమయః - ఇం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మధ్యాహ్నంయమేంద్రపుర్యోరాద్యతృతీయయామాంతౌ నిఋతీశకోణయోరుదయాస్తమయావకరోతి - ఏవం సర్వదిక్ష్వపీతియోజ్యం॥ ౧౬॥ ఉదిత ఇతి॥ గావోరశ్మయః॥ ౧౭॥ ఉదయేతి॥ తద్వృద్ధిహ్రాసవినాశవ్యాపారకృత దర్శనాదర్శనాభ్యాం ఉదయేన పూర్వాదిక్ - అస్తమయేనాపరాదిక్ - అత ఏవోద్యంతంభాస్వంతం పశ్యతాం వామదక్షిణభాగస్థితత్వాత్ సర్వేషాముత్తరో మేరుర్లోకాలోకశ్చ దక్షిణస్స్యాత్॥ ౧౮॥౧౯॥ తస్మాదితి॥ తస్మాద్దిశ్యుత్తరస్యాం నిత్యోత్తరస్య మేరోరుపరిదిగ్భాగె బ్రహ్మసభాప్రభయా సదాదివాత్వం - తత్రార్కప్రభాసంచారాభావాన్నిత్యరాత్రిత్వోపచారః॥ ౨౦॥ అథోదయాస్తమయనిర్ణయప్రసక్తసంధ్యానుష్ఠేయాగ్నిహోత్రీయ సంసృష్టహోమప్రథమాహుతిశేషం యస్యవై ద్వ్యాపుణ్యోగృహే వసత ఇత్యాది బ్రాహ్మణమనుగృహ్ణాతి ప్రభావివస్వత ఇత్యాదినా॥ ప్రభేతి॥ సూర్యప్రభాయాశ్చతుర్థాంశో నిశ్యగ్నింవిశతి॥ శ్లో॥ ప్రభాహిసౌరీపాదేనేతివాయూ

త్యేషపురత్రయమ్।వికోణౌద్వౌవికోణస్థస్త్రీన్కోణాన్ద్వేపురేతథా॥ ౧౬ ॥ ఉదితోవర్ధమానాభిరామధ్యాహ్నాత్తపన్రవిః। తతఃపరంహ్రసంతీభిర్గోభిరస్తంనిగచ్ఛతి ॥ ౧౭ ॥ ఉదయాస్తమయాభ్యాంచస్మృతేపూర్వాపరేదిశౌ। యావత్పురస్తాత్తపతితావత్పృష్ఠేథపార్శ్వయోః॥ ౧౮ ॥ ఋతేమరగిరేర్మేరోరుపరిబ్రహ్మణస్సభామ్। యేయేమరీచయోర్కస్యప్రయాంతిబ్రహ్మణస్సభామ్। తేతే నిరస్తాస్తద్భాసా ప్రతీపముపయాంతివై॥౧౯ ॥ తస్మాద్దిశ్యుత్తరస్యాంవైదివారాత్రిస్సదైవహి। సర్వేషాంద్వీపవర్షాణాంమేరురుత్తరతోయతః॥ ౨౦ ॥ ప్రభావివస్వతోరాత్రావస్తంగచ్ఛతిభాస్క-

ద్రపురే తృతీయేయామః- యామ్యే ప్రథమః - నిఋతికోణే ఉదయ ఇత్యాదియోజ్యం॥ ౧౬ ॥ ఏవంమేరోః పరిభ్రమన్సూర్యోర్ధంభూవలయంప్రకాశయన్ - దర్శనాదర్శనాద్యపేతయా అహోరాత్రవ్యవస్థాన కారణమిత్యుక్తోభవతి - సన్నిధానవ్యవధానకృతమేవతస్య రశ్మీనాం వృద్ధిహ్రాసతీవ్రమందత్వాదికమపీత్యాహ॥ ఉదిత ఇతి॥ గోభిఃరశ్మిభిః॥ ౧౭॥ దిగ్విభాగోప్యుదయాస్తమయనిమిత్త ఏవేత్యాహ॥ ఉదయేతి॥ యత్రయస్యోదేతిసా తస్యపూర్వాదిక్.- యత్రాస్తమేతిసా అపరాప్రతీచీ - తథాచశ్రుతిః - తస్మాదసావాదిత్యస్సర్వాఃప్రజాఃప్రత్యఙ్ఙుదేతితస్మాత్సర్వఏవమన్యతేమాంప్రత్యుదగాదితి- పురస్తాదుద్యంతంసూర్యంపశ్యతశ్చదక్షిణవామపార్శ్వభాగౌ దక్షిణోత్తరేదిశావితిదర్శయన్ రశ్మివిస్తారవిధిమాహ॥ యావదితి॥ చతుర్దిక్షులోకాలోకాచలపర్యంతం తపతీత్యర్థః॥ ౧౮॥ మేరౌతువిశేషమాహ॥ ఋతఇతి॥ బ్రహ్మసభావర్జంమేరోరుపర్యపిసర్వత్రతపతి- నతుబ్రహ్మసభాంభాసయతి - తత్రహేతుమాహ - యేయేమరీచయ ఇతి॥ ౧౯॥ మేరోస్సర్వతోవిశేషాంతరమాహ॥ తస్మాదితి॥ యతోయస్మాత్సర్వేషాంద్వీపానాంవర్షాణాంచ మేరురుత్తరతఏవస్థితః - తస్మాన్మేరోరుత్తరస్యాందిశిసదాదివాపితన్యేషాందినేపినిత్యంరాత్రిరేవ - అయంభావః - మేరుంప్రదక్షిణీకుర్వంతం సూర్యంయేయత్రపశ్యంతి సైవతేషాం ప్రాచీ - తేషాంచవామభాగఏవమేరుః - అతస్సర్వేషాం సర్వదా మేరురుత్తరతఏవ - దక్షిణభాగేచలోకాలోకాచలః తస్మాదుత్తరస్యాం దిశిసదారాత్రిః - దక్షిణస్యాంచదినమితి - యద్వా - భారతాదివర్షస్థానాంసమ్ముఖసూర్యముద్యంతం పశ్యతాం ఉత్తరస్యాందిశివామభాగే మేరోరేకతస్సదాదినమన్యతశ్చ సదారాత్రిః - దక్షిణభాగే సదా మేరోర్దినమేవేత్యర్థాదుక్తంభవతి॥ ౨౦॥ ఉదయాస్తమయనిర్ణయప్రసంగాత్తత్కాలానుష్ఠేయాగ్నిహోత్రమిశ్రలింగమంత్రవిధివిశేషం బ్రహ్మణోక్తం - అగ్నిసూర్యయోఃపరస్పరానుప్రవేశముపాసనార్థమాహ- ప్రభేత్యాది త్రిభిః- శ్లోకత్రయస్యాప్యేకాన్వయః॥ ప్రభేతి॥ వహ్నేఃపాదశ్చతుర్థోంశోదినేమఖానుంవిశతి - తత్తావన్మాత్రప్రవేశాద్భానోరుష్ణత్వేప్యదాహకత్వం - వహ్నేశ్చదాహకత్వమవిరుద్ధం - తథాచ॥ శ్రు॥ అగ్నిర్జ్యోతిర్జ్యోతిస్సూర్యస్స్వాహేత్యేవసాయగ్ంహోతవ్యం - సూర్యోజ్యోతిర్జ్యోతిరగ్నిస్స్వాహేతిప్రాతరిత్యేతద్విధిదశావిశేషః శ్రూయతే - అగ్నింవావాదిత్యస్సాయంప్రవిశతి - తస్మాదగ్నిర్దూరాన్నక్తందదృశే - ఉద్యంతంవా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్రేః - వహ్నిపాదస్తథైతిస్వో క్తైస్స్య॥౨౧॥౨౨॥౨౩॥ అథాహోరాత్రిసంధిప్రసంగేన తదనుకారిచ్ఛాయాగపసంధిస్థ వసతీవరీసంజ్ఞితజలగ్రహణశేషం యద్వై ద్వివాభవతీత్యాదిబ్రాహ్మణమనుగృహ్ణాతి - దక్షిణోత్తరేత్యాదిసార్ధద్వి శ్లోక్యా॥దక్షిణోత్తరేతి॥తమః ప్రాకాశ్యేత్యత్రక్రమేణ వివక్షితః- తేనమేరోర్దక్షిణభూమ్యర్ధే రవౌతిష్ఠతితమస్వినీ లవతీరాత్రిరంభోవిశతి - తదాతత్రత్యానామహస్స్యాత్ - ఉదగ్భూమ్యర్ధేస్థితేస్వే కేప్రకాశకత్వ శీలమహరపోవి శతి - దక్షిణస్థానాంతదారాత్రిస్స్యాత్॥ ౨౪॥ ఆతామ్రాహీతి॥ దివాదినే - నక్తంరాత్రౌ॥ ౨౫॥ ఏవమితి॥ ఏవ మహోరాత్రంకుర్వన్ పుష్కరమధ్యేనమానసోత్తరశిఖరేణ మేదిన్యాః రవిరథచక్రభ్రమణోపలక్షణ మానసో త్తరమధ్యపరిధికాయాయస్త్రింశోంశస్తస్యైకముహూర్తగతిః- తద్వాయూక్తం॥ శ్లో॥ నవకోట్యః ప్రసంఖ్యాతాయో జనైఃపరిమండలం। తథాశతసహస్రాణి చత్వారింశచ్చపంచచ। అహోరాత్రాత్పతంగస్య గతిరేషా విధీయతే॥ పూర్ణాశ్శతసహస్రాణామేకత్రింశత్తుసాస్మృతా। పంచాశత్తుతథాన్యానిసహస్రాణ్యధికానిచ। మౌహూర్తికీ గతిర్హ్యేషా సూర్యస్యతువిధీయతే। మధ్యేనపుష్కరస్యాథభ్రమతోదక్షిణాయనే। ఏవముదక్కాష్ఠాయాంశాక ద్వీపోత్తరాంతపరిధిత్రింశాంశః విషువేక్షీరోదోత్తరాంతపరిధిత్రింశాంశోద్వా మౌహూర్తికీగతి ర్వాయుప్రోక్తాది ప్రసిద్ధాజ్ఞేయా॥ ౨౬॥ కులాలచక్రపర్యంత ఇతి॥ కులాలచక్రప్రాంతస్థ జంతురివజ్యోతిశ్చక్రపర్యంతస్థో కోమే దినీంప్రాగుక్తాం మానసాద్రిపరిధికాం దక్షిణకాష్ఠాత్మికాం విముంచన్ దక్షిణకాష్ఠాంత్యదినాపేక్షయా విషమమ హోరాత్రంచకుర్వన్ ఉత్తరోత్తరంమార్గంచగచ్ఛన్ మకరాదిరాశిషట్కంమహోత్సుస్థం తథా ప్రాగ్గత్యాభచ

రే। విశత్యగ్నిమతోరాత్రావగ్నిర్దూరాత్ప్రకాశతే॥ ౨౧॥ వహ్నేఃప్రభాతథాభానుందినేష్వావి శతిద్విజ। అతీవవహ్నిసంయోగాత్తతస్సూర్యఃప్రకాశతే॥ ౨౨॥ తేజసీభాస్కరాగ్నేయేప్రకాశోష్ణ స్వరూపిణీ। పరస్పరానుప్రవేశాదాప్యాయేతేదివానిశమ్॥ ౨౩॥ దక్షిణోత్తరభూమ్యర్ధేసముత్తిష్ఠ తిభాస్కరే। అహోరాత్రంవిశత్యంభస్తమఃప్రాకాశ్యశీలవత్॥ ౨౪॥ ఆతామ్రాహిభవంత్యా పోదివానక్తప్రవేశనాత్। దినంవిశతిచైవాంభోభాస్కరేస్తముపేయుషి। తస్మాచ్ఛుక్లాభవంత్యా పోనక్తమహ్నఃప్రవేశనాత్॥ ౨౫॥ ఏవంపుష్కరమధ్యేనయదాయాతిదివాకరః॥ త్రింశద్భాగంతుమే దిన్యాస్తదామౌహూర్తికీగతిః॥ ౨౬॥ కులాలచక్రపర్యంతేభ్రమన్నేషదివాకరః। కరోత్యహస్త

వాదిత్యమగ్నిరనుసమారోహతి - తస్మాద్ధూమఏవాగ్నేర్దివాదదృశేఇతి॥౨౧॥౨౨॥౨౩॥ అహోరాత్రప్రసంగా త్తయోరప్సుప్రవేశముపాసనార్థమాహ॥ దక్షిణేతి॥ మేరోర్దక్షిణభూమ్యర్ధేభాస్కరేసముత్తిష్ఠతిసతి-తమస్వి లారాత్రిరంభఃప్రవిశతి - మేరోరుత్తరభూమ్యర్ధేచభాస్కరేసముత్తిష్ఠతిసతి - రాత్రౌప్రాకాశ్యశీలయుక్త మహః అంభోవిశతీత్యర్థః - ప్రాకాశ్యంప్రకాశకత్వం॥ ౨౪॥ ఏతదేవోపపాదయత్యాతామ్రాహీతిసార్ధేన శ్లోకేన॥ ఆతామ్రాహీతి॥ ఆతామ్రాః ఈషత్తామ్రాః- దివాదినే- నక్తప్రవేశనాత్ - రాత్రేఃప్రవేశాదిత్యర్థః॥ అస్తముపేయుషి అస్తంగతేసతి - నక్తంరాత్రౌ - తథాచశ్రుతిః - యద్వైద్వివాభవత్యపోరాత్రిఃప్రవిశతి - తస్మా త్తామ్రాఆపోదివాదదృశే - యన్నక్తంభవత్యపోహఃప్రవిశతి - తస్మాచ్చంద్రాఆపోనక్తందదృశేఇతి॥ ౨౫॥ ఏవం మేరుంప్రదక్షిణీకుర్వతోరవేర్ముహూర్తగమ్యం మార్గంకథయన్నుత్తరాయణవిషువద్దక్షిణాయనగతిభిరహో రాత్రాణాం దైర్ఘ్యసామ్యలఘుత్వానినిరూపయతి- ఏవమిత్యాదినా ఉషావ్యుష్టేరిత్యంత ప్రాక్తనేనగ్రంథేన॥ ఏవమితి॥పుష్కరద్వీపమధ్యేనరథచక్రాధారభూతమానసోత్తరపరిమండలోపలక్షితాయా మేదిన్యాస్త్రింశత్తమం భాగంరవిర్యదాయాతి - తదాసామౌహూర్తసంబంధినీగతిః - తదాహవాయుః॥ శ్లో॥ నవకోట్యస్సమాఖ్యాతాయో జనాఃపరిమండలం। తథాశతసహస్రాణిచత్వారింశచ్చపంచచ। అహోరాత్రాత్పతంగస్య గతిరేషావిధీయతే॥ పూర్ణాశ్శతసహస్రాణామేతత్రింశత్తుతాస్మృతాః। పంచాశత్తుతథాన్యానిసహస్రాణ్యధికానిచ। మౌహూ ర్తికీగతిర్హ్యేషాసూర్యస్యతువిధీయత ఇతి॥ ౨౬॥ కులాలచక్రపర్యంతఇతి॥ రవేఃకులాలచక్రసంబంధాభావాత్

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ర్ధాంచయాతీ - అయనస్యోత్తరస్యేతి దేవదినోపక్రమత్వాత్ మకరప్రాథమ్యం- ధ్రువేణహి ప్రవహానిలేన నిత్యం ప్రత్యగ్భ్రామ్యమాణ జ్యోతిశ్చక్రస్థమార్కబింబం ధ్రువరశ్మి గృహీతే మహామేరు ప్రాగ్వేషు యుగకోటి యాం త్రిత తదితరభ్రువరశ్మి ద్వయాకర్షణ వికర్షణవశాత్తదయనానుగుణ ముదగ్దక్షిణతోవా ఏకైకాం మండలరేఖా మాభ్యంతరీం బాహ్యాంవా ఆరోహావరోహాద్వా తదితర భ్రమణేన వృత్తమాభ్యంతరం మేర్వాసన్నం బాహ్యం మానసోత్తరాసన్నంవా సంపాదయత్తథైవనతు త్రుచక్రేచకించిత్ప్రాగ్లంబనేన చలన్మానేన సపాదద్వితారాత్మక మేకైకంరాశిం ప్రాక్పర త్ర్యశీతి శతసావనదినైస్తావద్వారం భ్రమన్మహామేరౌచపరాంకాష్ఠాం సపర్యచక్రేపు సార్ధత్రయోదశ ఋక్షాత్మకం రాశిషట్కం సౌరపణ్మాసైర్భుంక్తే - ఏవం షట్షష్టిత్రిశతాహోరాత్రైర్ద్వయ యనపడృతుద్వాదశమాస రాశిరూపకాల ఏకస్సౌరోబ్దస్స్యాత్ - తత్రతుషట్షష్టిత్రిశతవారం ప్రత్యగ్భ్రమణో దయాస్తమయాః మహామేరౌ చైకవారమారోహావరోహశారథస్య ఏకవారంచభచక్రైపైలోమ్యేన ప్రాగ్గత్యా సప్త వింశతినక్షత్రాత్మక ద్వాదశరాశిచక్రభోగరూపమర్కస్యైకం విలోమభ్రమణం బహువావారం ప్రత్యగ్భ్రమ త్కులాలచక్రస్థస్య తద్విలోమంభ్రమతః కీటస్యేవస్యాత్ - ఏవంచక్రవశాన్నిత్యం ప్రత్యగ్గతిః స్వతంత్రప్రాగ్గ తిశ్చ సర్వేషాంగ్రహాణాం భౌమాదేస్తుకదాచిదకార్గ్దూరత్వాద్వక్రావగతిః ప్రత్యగపిస్యాత్ - చంద్రాదీనాంచా ర్కాసన్నత్వద్రశ్మ్యభిభూతేరస్తమయోఽర్కమండల ప్రవేశాఖ్యః తద్విప్రకర్షాదుదయ ఇత్యాది శ్రుతిపురాణావిరు ద్ధం జ్యోతిశ్శాస్త్రం జ్ఞేయం - ఇదంతు సౌరాబ్దస్య షట్షష్టిత్రిశతాహోరాత్రత్వం - సాంప్రతంహికలౌ సశ తచతుష్క-చతుస్సహస్రాబ్దానాం సపాదపంచషష్టిత్రిశతదినస్య సౌరాబ్దస్య ప్రత్యక్షాదిప్రసిద్ధః॥ ౨౮॥ ౨౯॥ త్రి ష్వితి ॥ వైషువతీంకాష్ఠయోర్మధ్యగాంతత స్తత్రవిషువాఖ్యేదినే అహోరాత్రైశ్చసామ్యం - తత్ర హిమేష స్థార్కోదయాన్మేషాదిష డ్రాశ్యుదయకాలః త్రింశన్నాడ్యోదినం - ఏవంతులాదిష డ్రాశ్యుదయకాలోరాత్రిః- వి షువాంతరేపి వైపరీత్యేన త్రింశన్నాడీత్వం విషువసంధేఃపరంయావ ద్రాశిత్రయం భానోర్దినంత్రింశన్నాడీభ్యో వర్ధతే కర్క్యాదియావత్తులంతద్వృద్ధస్యహ్రాసః - తులాదౌత్రింశతోహ్రాసఃనక్రాదౌత ద్వృద్ధస్యపూర్తిర్యావ న్మేషమితి॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ కులాలచక్రపర్యంత ఇతి॥ దక్షిణప్రక్రమేతత్కాష్ఠాగమనే॥ ౩౨॥ అతివేగతనో తి॥ ప్రకృష్టాంభూమిం మహావృత్తరూపాంచ కార్ధమేదినీం॥ ౩౩ ॥ ఏతదేవోదాహరణ ప్రపంచయతి- సూర్యో

ద్వారాత్రింవిముంచన్మేదినీంద్విజ॥ ౨౮॥ అయనస్యోత్తరస్యాదౌమకరంయాతిభాస్కరః। తతఃకుంభం చమీనంచరాశేరాశ్యంతరంద్విజ॥ ౨౯॥ త్రిష్వేతేష్వథభుక్తేషుతతోవైషువతీంగతిమ్। ప్రయాతిసవి తాకుర్వన్నహోరాత్రంతతస్సమమ్॥౨౯॥తతోరాత్రిఃక్షయంయాతివర్ధతేనుదినందినమ్॥౩౦॥ తత శ్చమిథునస్యాంతేపరాంకాష్ఠాముపాగతః। రాశింకర్కటకంప్రాప్యకురుతేదక్షిణాయనమ్॥ ౩౧॥ కు లాలచక్రపర్యంతోయథాశీఘ్రంప్రవర్తతే। దక్షిణప్రక్రమేసూర్యస్తథాశీఘ్రంప్రవర్తతే॥ ౩౨॥ అతివేగతయాకాలంవాయువేగగతిశ్చరన్। తస్మాత్ప్రకృష్టాంభూమింతుకాలేనాల్పేనగచ్ఛతి॥ ౩౩॥ సూర్యోద్వాదశభిశ్శైఘ్ర్యాన్ముహూర్తైర్దక్షిణాయనే। త్రయోదశార్ధమృక్షాణామహ్నాతుచ

కులాలచక్రపర్యంతేస్థితోజంతుర్యథైత్యర్థః- తద్వద్దక్షిణాయనే జ్యోతిశ్చక్రపర్యంతేభ్రమన్నేకైకముహూర్తే న మేదిన్యాస్త్రింశద్భాగం విముంచన్నతి క్రామన్నుత్తరాయణమారభ్యాహశ్చ రాత్రించపూర్వవైపరీత్యేనకరోతి॥ ౨౮॥ తదేవ ప్రత్యహమనుహవృద్ధ్యా రాత్రిహ్రాసేనచదర్శయన్నాహ- అయనస్యేత్యాదిసార్ధద్వాభ్యాం॥ ౨౯ త్రిష్వితి॥ వైషువతీముత్తరాయణమధ్యమేషరాశివిషువత్తత్సంబంధినీంగతిం॥ ౨౯ ॥ తతఇతి ॥ తతోవిషువదనంత రం॥ ౩౦॥ దక్షిణాయనేతు అహ్నోహ్రాసం రాత్రేశ్చవృద్ధిందర్శయితుమాహ - తతశ్చేత్యాదిసార్ధైశ్చతుర్భిః॥ తతశ్చేతి ॥ పరాంకాష్ఠాముత్తరాయణస్యాంతం॥ ౩౧ ॥ కులాలచక్రపర్యంత ఇతి ॥ కులాలచక్రపర్యంతేస్థితోజంతు ర్యథైత్యర్థః॥ ౩౨॥ అతివేగతయేతి ॥ కాలంకాలోపలక్షణమార్గం॥ ౩౩ ॥ సూర్య ఇతి ॥ ఋక్షాణాంత్రయోద

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ద్వాదశభిరిత్యాదినా। ౩౪। కులాలచక్రమధ్యస్థ ఇతి ॥ చక్రమధ్యస్థః నాభినేమ్యోరన్తరాళస్థః॥ ౩౫। తస్మాదితి॥ అల్పాం అభ్యన్తరవృత్తార్ధరూపాం భూమిం గచ్ఛతి - ఉత్తరాయణపశ్చిమం ప్రాన్తదినం దక్షిణాద్యాహశ్చ సమం- దినరాత్ర్యోర్వ్యవహారస్య కార్యత్వాత్ - తావన్ముహూర్తైస్తావన్తి నక్షత్రాణి రవిశ్చ రతీత్యుపచారః - తద్దర్శ- నాదర్శనకాలాభ్యాం తావత్సంఖ్యనక్షత్రోదయ ఇత్యర్థః - ప్రా స్వరాశిషట్కస్థభచక్రార్ధోదయకాలస్య ది- నత్వాత్తస్య ద్వాదశముహూర్తత్వం తద్వ్యత్యయాదష్టాదశముహూర్తత్వం రాత్రేరుదక్కాష్ఠాయాం దిన- నిశోర్మానవ్యత్యయః - మధ్యేత్వనుపాతాద్వృద్ధిహ్రాసౌ - ఇమావాధికౌ వృద్ధిహ్రాసౌ పురాణప్రణేతృనివాసభూ- తకురునైమిశకాశ్మీరాదిదేశవిషయౌ - యద్దేశే విషువద్దినమధ్యాహ్నే ద్వాదశాంగుళస్య శంకోస్సార్ధాష్టాంగుళి ప్రాయాచ్ఛాయాస్యాత్ సర్వదేశేష్వపి విషువత ఉదక్కాష్ఠాస్థత్వే కర్కస్య పురస్థరాశిషట్కోదయకాలబా- హుళ్యాద్దినదైర్ఘ్యం - తత్పాశ్చాత్యరాశిషట్కోదయకాలాల్పతయాగాత్ర్యల్పత్వం - తద్వైపరీత్యం దక్షిణ- కాష్ఠాస్థే॥ ౩౬। ౩౭। ౩౮॥ అత ఇతి ॥ కులాలచక్రస్య మృత్పిండ ఇవ జ్యోతిశ్చక్రస్య మధ్యస్థో ధ్రువః కులాలచక్రం నాభౌ యథా మందం భ్రమతి తథా భ్రమతి॥ ౩౯ । అతో ధ్రువో భ్రమన్నపి న నాభిం త్యజతీత్యాహ ॥ కులాలచక్రనా- భిస్త్వితి॥ ౪౦। నక్షత్రముహూర్తవశాదుక్తమేవాహోరాత్రవైచిత్ర్యం రాశివశాత్ప్రపంచయతి - ఉభ- యోరిత్యాదినా॥ ౪౧। ౪౨। ఏతచ్చాహోరాత్రగతివైషమ్యం ద్వాదశరాశ్యుదయకాలైర్నైకరూపం భ్రమతో ఽర్కస్య రాశ్యుదయకాలవైషమ్యకృతమిత్యాహ - ఏకప్రమాణమిత్యాదినా ॥ ఏకప్రమాణమితి ॥ సమస్తా రాశ-

రతే ద్విజ। ముహూర్తైస్తావదృక్షాణి నక్తమష్టాదశైశ్చరన్॥ ౩౪ ॥ కులాలచక్రమధ్యస్థో యథా మం-
దం ప్రసర్పతి। తథోదగయనే సూర్యస్సర్పతే మందవిక్రమః॥ ౩౫ ॥ తస్మాద్దీర్ఘేణ కాలేన భూమిమ-
ల్పాం తు గచ్ఛతి। అష్టాదశముహూర్తం తు ఉత్తరాయణపశ్చిమమ్॥ ౩౬॥ అహో భవతి తత్రాపి త-
పతే మందవిక్రమః॥ ౩౭ ॥ త్రయోదశార్ధమహ్నా వై ఋక్షాణాం చరతే రవిః। ముహూర్తైస్తావదృ-
క్షాణి రాత్రౌ ద్వాదశభిశ్చరన్॥ ౩౮॥ అతో మందతరం నాభ్యాం చక్రం భ్రమతి వై యథా। మృత్పిండ
ఇవ మధ్యస్థో ధ్రువో భ్రమతి వై తథా॥ ౩౯॥ కులాలచక్రనాభిస్తు యథా తత్రైవ వర్తతే। ధ్రువస్తథా
హి మైత్రేయ తత్రైవ పరివర్తతే॥ ౪౦॥ ఉభయోః కాష్ఠయోర్మధ్యే భ్రమతో మండలాని చ। దివా న-
క్తం చ సూర్యస్య మందా శీఘ్రా చ వై గతిః॥ ౪౧॥ మందాహ్ని యస్మిన్నయనే శీఘ్రా నక్తం తదా గతిః।
శీఘ్రా నిశి యదా చాస్య తదా మందా గతిర్దివా॥ ౪౨॥ ఏకప్రమాణమేవైష మార్గం యాతి దివాకరః।

శార్ధం సార్ధత్రయోదశనక్షత్రోపలక్షితం జ్యోతిశ్చక్రార్ధమిత్యర్థః - తావదృక్షాణి సార్ధత్రయోదశన- క్షత్రాణి నక్తం రాత్రౌ అష్టాదశభిశ్చరన్ - ఇదం చ ద్వాదశాష్టాదశముహూర్తాశ్చ అహోరాత్రయోర్దేశ- విశేషాపేక్షయోక్తం న సర్వత్రేతి జ్ఞేయం॥ ౩౪ ॥ ఉత్తరాయణే త్వహోరాత్రయోః పూర్వవైపరీత్యం స్పష్టయతి - కులాలచక్రమధ్యస్థ ఇత్యాదిసార్ధైస్త్రిభిః ॥ కులాలచక్రమధ్యస్థ ఇతి ॥ మధ్యస్థో నాభినేమ్యన్తరాళస్థః॥ ౩౫॥ తస్మా- దితి ॥ ఉత్తరాయణే పశ్చిమమన్త్యదినం॥ ౩౬। ౩౭। ౩౮॥ ధ్రువస్య తు తథాగతివైషమ్యం నాస్తీత్యత ఆహ॥ అత ఇతి। కులాలచక్రం నాభ్యాం మందతరం యథా భ్రమతి - అతస్తత్ర సో మృత్పిండోఽపి యథా మందతరమేవ భ్రమతి - త- థా జ్యోతిశ్చక్రనాభిస్థో ధ్రువశ్చ॥ ౩౯॥ కులాలచక్రనాభిరితి । యథా నాభిస్తత్రైవ పరివర్తతే - నాభిస్థో మృత్పిం- డస్తత్స్థానం న త్యజతి తథైవ ధ్రువః పరిభ్రమన్నపి తత్స్థానం న త్యజతీత్యర్థః॥ ౪౦॥ ఏవం తావన్నక్షత్ర ముహూర్తభే- దైరహోరాత్రవైచిత్ర్యముక్తం - ఇదానీం తదేవ రాశిభోగవశాత్ప్రపంచయన్నాహ - ఉభయోరిత్యాదిష- డ్భిః॥ ౪౧। ౪౨। అహోరాత్రగమ్యస్య సమానత్వేఽపి రాశిప్రమాణభేదాత్తద్వైచిత్ర్యం ఘటత ఇత్యాహ - ఏక

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

షుఇతిద్వితీయార్థే ప్రథమా। ౪౩। ౪౪। ౪౫। దినాదేరితి॥ తద్భోగేనతద్రాశివ్యాప్తచక్రప్రదేశస్యపరివర్తన
రూపేణభోగేన - తస్యైవషష్ట్యంశభచక్రసంస్థానవైషమ్యాత్ ద్రష్టృదృష్ట్యాక్రాంతదేశభేదాచ్చ - తద్గణితైకగ
మ్యం - ఇదంత్వహోరాత్రద్వైశతఃసుజ్ఞానమయద్రష్టుర్దృష్టిరభితో విషువద్వృత్తపాదాంతగంగ్రహంగోచరయతి తే
నవిషువవృత్తార్ధదృష్టేర్దినరాత్రిసామ్యంతతోధికాల్పయోర్యామ్యసౌమ్యవృత్తయోర్దృశ్యాంశస్యవిషువత్వాద
తుల్యస్వపాదాపేక్షయాల్పత్వమహత్వాభ్యాందినహ్రాసవృద్ధీఇతిఅగ్నీశశశోరుదయోపపత్తిశ్చ। ౪౬॥ ౪౭। అథ
దినరాత్రిసంధిప్రసక్త్యారాత్రిర్వ్యాఉషా - అహర్వ్యుష్టిరితి శ్రుత్యుక్తనామ్నా దినరాత్రీవ్యవహారన్నుపాసనా
ర్థంసంధ్యాంప్రస్తౌతి॥ ఉషాఇతి॥ ౪౮। రక్షాంసిహవాపురోనువాక ఇత్యాదిస్వాధ్యాయబ్రాహ్మణమనుసృత్యాహ॥
సంధ్యాకాలేత్వితి॥ ౪౯। ౫౦। ౫౧॥ ఓంకారబ్రహ్మసంయుక్తమితి॥ బ్రహ్మత్రయీసారంవ్యాహృతిత్రయం। ౫౨
అగ్నిహోత్రఇతి॥ సూర్యోజ్యోతిరితిప్రాతర్హోమమంత్రప్రతీకోక్తిస్సంధ్యయోర్ద్వయోరుపాస్త్యనంతర

అహోరాత్రేణయోభుంక్తేసమస్తారాశయోద్విజ। ౪౩॥ షడేవరాశీన్యోభుంక్తేరాత్రావ
న్యాంశ్చషడ్దివా। ౪౪। రాశిప్రమాణజనితాదీర్ఘహ్రస్వాత్మతాదివా। తథానిశాయాంరాశీనాం
ప్రమాణైర్లఘుదీర్ఘతా। ౪౫। దినాదేర్దీర్ఘహ్రస్వత్వంతద్భోగేనైవజాయతే। ఉత్తరేప్ర
క్రమేశీఘ్రానిశిమందాగతిర్దివా। ౪౬। దక్షిణేత్వయనేచైవవిపరీతావివస్వతః॥ ౪౭॥ ఉషారాత్రి
స్సమాఖ్యాతావ్యుష్టిశ్చాప్యుచ్యతేదినమ్। ప్రోచ్యతేచతయోస్సంధ్యాఉషావ్యుష్ట్యోర్యదంతరమ్॥ ౪౮॥
సంధ్యాకాలేచసంప్రాప్తేరౌద్రేపరమదారుణే। మందేహారాక్షసాఘోరాస్సూర్యమిచ్ఛంతిఖాది
తుమ్। ౪౯। ప్రజాపతికృతశ్శాపస్తేషాంమైత్రేయరక్షసామ్। అక్షయత్వంశరీరాణాంమరణంచదినే
దినే। ౫౦। తతస్సూర్యస్యతైర్యుద్ధంభవత్యత్యంతదారుణమ్। తతోద్విజోత్తమాస్తోయంసంక్షిపంతి
మహామునే॥ ౫౧॥ ఓంకారబ్రహ్మసంయుక్తంగాయత్ర్యాచాభిమంత్రితమ్। తేనదహ్యంతితేపా
పావజ్రభూతేనవారిణా। ౫౨। అగ్నిహోత్రేహూయతేయాసమంత్రాప్రథమాహుతిః। సూ

ప్రమాణమేవేతి॥ రాశయఃరాశీనిత్యర్థః॥ ౪౩। ౪౪॥ ౪౫। రాశిప్రమాణవైచిత్ర్యస్యాహోరాత్రవైచిత్ర్య
హేతుత్వమాహ॥ దినాదేరితి॥ తద్భోగేనైవ - అయమర్థః - జ్యోతిశ్చక్రస్యద్వాదశోంశస్సపాదద్వినక్షత్రదేశా
త్మకఏకైకశోరాశిః - తత్రప్రాయశఃమీనమేషౌహ్రస్వౌ - వృషభకుంభౌతతఃకించిదధికౌ - మకరమిథునేతతఃకిం
చిద్దీర్ఘే - సింహవృశ్చికౌదీర్ఘతరౌ - కర్కటకచాపౌదీర్ఘతమౌ - సమేకన్యాతులే - తత్రార్కాక్రాంతరాశ్యం
శమారభ్యషడ్రాశిక్షేత్రదర్శనకాలోదినం - ఇతరరాశిషట్కదర్శనకాలోరాత్రిః - తథాచరాశిప్రమాణాధీనా
దినరాత్రివృద్ధిహ్రాసావిత్యాదిజ్యోతిశ్శాస్త్రప్రక్రియాపురాణావిరుద్ధాత్రానుసంధేయేతి - దివాహ్నియస్మిన్నయ
నఇత్యనేనోక్తంగతివైచిత్ర్యంవిశేషతోదర్శయతి- ఉత్తరఇతి। ౪౬। ౪౭। అహోరాత్రప్రసంగాత్తయో
స్సంధ్యాకార్యంసంధ్యాప్రస్తావాదికంవక్తుమాహ - ఉషేత్యాదినాపాలనోద్యత ఇత్యంతేన - తత శ్రుతిప్రయుక్తౌ
ఉషావ్యుష్టిశబ్దౌప్రస్తుతరాత్రిదివసపరావిత్యాహ॥ ఉషేతి॥ శ్రు॥ రాత్రిర్వాఉషా - అహర్వ్యుష్టిరితిశ్రుతేః॥
౪౮॥ తత్రసంధ్యోపాస్తిమకుర్వతస్సూర్యహత్యాదోషస్స్యాదితి - సంధ్యార్థవాదపూర్వకంసంధ్యోపాస్త్యాదిక
మాహసంధ్యాకాలేత్విత్యాదిచతుర్భిః॥ ౪౯। ప్రజాపతికృతఇతి॥ ప్రజాపతిదత్తోవరోపిదుఃఖఫలత్వాచ్ఛాపఇత్యు
చ్యతే - తథాచశ్రుతిః - రక్షాంసిహవాపురోనువాకేతపోగ్రమతిష్ఠంత తాన్ప్రజాపతిర్వరేణోపామంత్రయత
తానివరమవృణీతాదిత్యోనోయోద్ధా ఇతితాన్ప్రజాపతిరబ్రవీద్యోధయధ్వమిత్యాది। ౫౦। ౫౧। ఓంకారబ్రహ్మ
సంయుక్తమితి॥ దహ్యంతిదహ్యంతేద్విజైఃప్రక్షిప్తేనవారిణా। ౫౨॥ రవేర్విజయముక్త్వాహోమాద్దీప్తిప్రకర్ష

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మగ్నిహోత్రం విధానం ॥ ౫౩ ॥ ఓంకార ఇతి ॥ త్రిధామా వ్యాహృతిదేవతాగ్నివాయుసూర్యత్రయాశ్రయః ॥ ౫౪ ॥ వైష్ణవోంశ ఇతి ॥ తస్య వైష్ణవాంశస్య ఓంకారః ప్రేరకః కార్యోన్ముఖత్వాత్ బోధకో యస్య తత్ప్రేరకం - యద్వా తదోంకారాఖ్యం బ్రహ్మ - తస్య జ్యోతిషః ప్రేరకం ॥ ౫౫ ॥ తేనేతి ॥ అఘాని పాపయుక్తాని ॥ ౫౬ ॥ తస్మాదితి ॥ సహంతి సూర్యమిత్యస్య తదకరణజపాపక్షయార్థా సంధ్యోపాస్తిరవశ్యకార్యేత్యేవార్థః ॥ ౫౭ ॥ ౫౮ ॥ సంధ్యాకాలేయత్తాజ్ఞానార్థమన్వాహ ॥ కాష్ఠేతి ॥ ౫౯ ॥ హ్రాసవృద్ధీతి ॥ అహర్భాగైర్ముహూర్తైస్సహ దివసానాం హ్రాసవృద్ధీ - అహ్ని త్రింశన్నాడీభ్యోఽపి వృద్ధే తత్పంచదశాంశో ముహూర్తో వర్ధతే - క్షీణే క్షీయతే - ఏవం రాత్రావిత్యర్థః - ఉక్తం చ అహ్నః పంచదశాంశో రాత్రేశ్చ ముహూర్త ఇతి సంజ్ఞితః - సంధ్యా ముహూర్తస్తు అర్కోదయాంతరమర్కాస్తమయాదిశ్చ ద్వినాడీమాత్ర ఏవ - యథాహ గర్గః ॥ శ్లో ॥ ద్వినాడికా భవేత్సంధ్యా యావజ్జ్యోతిః ప్రదర్శనం ॥ వరాహమిహిరశ్చ ॥ శ్లో ॥ అర్ధాస్తమితానుదితాత్సూర్యాదస్పష్టభం నభో యావత్ - తావత్సంధ్యాకాల ఇతి ॥ ౬౦ ॥ లేఖాప్రభృతీతి ॥ లేఖాశబ్దేనోదయో లక్ష్యః ॥ ౬౧ ॥ ౬౨ ॥ ౬౩ ॥ అపరాహ్ణ ఇతి ॥ ముహూర్తాస్త్రయ ఏవ చ సాయాహ్న ఇతి పూర్వేణాన్వయః - ఇదం చ దశపంచముహూర్తా హ్యహః పంచదశ ముహూర్తేఽహ్ని ప్రాతరాది పంచాంశ

ర్యో జ్యోతిస్సహ ప్రాంశుస్తథాదీప్యతి భాస్కరః ॥ ౫౩ ॥ ఓంకారో భగవాన్విష్ణుస్త్రిధామా వచసాం పతిః । తదుచ్చారణతస్తే తు వినాశం యాంతి రాక్షసాః ॥ ౫౪ ॥ వైష్ణవోంశః పరస్సూర్యే అంతర్జ్యోతిరసంప్లవమ్ । అభిధాయక ఓంకారస్తస్య తత్ప్రేరకం పరమ్ ॥ ౫౫ ॥ తేన తత్ప్రేరితం జ్యోతిరోంకారేణాతిదీప్తిమత్ । దహత్యశేషరక్షాంసి మందేహాఖ్యాన్యఘాని వై ॥ ౫౬ ॥ తస్మాన్నోల్లంఘనం కార్యం సంధ్యోపాసనకర్మణః । సహంతి సూర్యం సంధ్యాయా నోపాస్తిం కురుతే హి యః ॥ ౫౭ ॥ తతః ప్రయాతి భగవాన్బ్రాహ్మణైరభిరక్షితః । వాలఖిల్యాదిభిశ్చైవ జగతః పాలనోద్యతః ॥ ౫౮ ॥ కాష్ఠా నిమేషా దశ పంచ చైవ త్రింశచ్చ కాష్ఠా గణయేత్కలాంతామ్ । త్రింశత్కలాశ్చైవ భవేన్ముహూర్తస్తైస్త్రింశతా రాత్ర్యహనీ సమేతే ॥ ౫౯ ॥ హ్రాసవృద్ధీ త్వహర్భాగైర్దివసానాం యథాక్రమమ్ । సంధ్యా ముహూర్తమాత్రా వై హ్రాసవృద్ధ్యోస్సమా స్మృతా ॥ ౬౦ ॥ లేఖాప్రభృత్యథాదిత్యే త్రిముహూర్తగతే తు వై । ప్రాతస్స్మృతస్తతః కాలో భాగస్త్వహ్నస్స పంచమః ॥ ౬౧ ॥ ప్రాతఃకాలాత్స్మృతస్తస్మాత్త్రిముహూర్తస్తు సంగవః । మధ్యాహ్నస్త్రిముహూర్తస్తు తస్మాత్కాలాత్తు సంగవాత్ ॥ ౬౨ ॥ తస్మాన్మాధ్యాహ్నికాత్కాలాదపరాహ్ణ ఇతి స్మృతః । త్రయ ఏవ ముహూర్తాస్తు కాలభాగస్స్మృతో బుధైః ॥ ౬౩ ॥ అపరాహ్ణే వ్యతీతే తు కాలస్సాయాహ్న ఉచ్యతే । దశపంచముహూర్తా వై

మాహ ॥ అగ్నిహోత్ర ఇతి ॥ సూర్యో జ్యోతిరితి ప్రాతరగ్నిహోత్రమంత్రప్రతీకోక్తిః ॥ ౫౩ ॥ ఓంకార ఇతి ॥ త్రిధామా త్రీణి ధామాని ఋగ్యజుస్సామాని యస్య సః - అత ఏవ వచసాం వేదానాం పతిః - తథా చ శ్రుతిః - సైషా త్రయ్యేవ విద్యా తపతి య ఏషోఽంతరాదిత్యే హిరణ్మయః పురుష ఇతి ॥ ౫౪ ॥ ఓంకారోచ్చారణాద్రాక్షసనాశహేతుమాహ - వైష్ణవోంశ ఇత్యాదిద్వాభ్యాం ॥ వైష్ణవోంశ ఇతి ॥ అసంప్లవం నిర్వికారం ॥ ౫౫ ॥ ౫౬ ॥ ౫౭ ॥ ౫౮ ॥ సంధ్యాకాలనిర్ణయమాహ - కాష్ఠేత్యాదిద్వాభ్యాం ॥ ౫౯ ॥ హ్రాసవృద్ధీతి ॥ అహర్భాగైః ప్రాతరాదిభిస్సహ - దివసానాం హ్రాసే వృద్ధౌ చ తద్భాగానామపి హ్రాసవృద్ధ్యోరవశ్యంభావిత్వాత్ - సంధ్యా తు ముహూర్తమాత్రా అర్కోదయాత్పూర్వం ప్రాతస్సంధ్యా నాడీద్వయప్రమాణా - అర్కాస్తమయానంతరం నాడీద్వయప్రమాణా చేత్యర్థః ॥ ౬౦ ॥ ప్రాతరాద్యహర్భాగానాం వృద్ధిహ్రాసావుక్త్వా తేషాం ధ్రువభూతం వైషువతం మానమాహ ॥ లేఖేత్యాదిసార్ధైస్త్రిభిః - లేఖాప్రభృతీతి ॥ అర్కోదయోఽత్ర లేఖా తామారభ్య ॥ ౬౧ ॥ ౬౨ ॥ ౬౩ ॥ అపరాహ్ణ ఇతి ॥ తాం లేఖామారభ్య ప్రత్యేకం ముహూర్తత్రయేణ ప్రాతరాదిరేకైకః కాలః - తథా చ స్మృతిః ॥ శ్లో ॥ ముహూర్తానాం త్రయః ప్రాతస్తావా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కల్పనమితి శేషః దశపంచ ముహూర్తాహ ఇతిచ పాఠః - దశపంచ ముహూర్తాశ్చేతి పాఠే విషువే పంచదశధ్రువభూతా ముహూర్తాః అయనయోస్తు వృద్ధిహ్రాసయోగినో ముహూర్తాస్త్రయ ఏవేతి సంగ్రహోక్తిః॥ ౭౪॥ దశపంచ ముహూర్తమితి॥ విషువదినాహర్మాననాడీ త్రింశచ్చతుర్వింశత్యంత హ్రాసోయామ్యేయనే - సౌమ్యేతు షట్త్రింశదంతం వృద్ధిరిత్యర్థః॥ ౭౫॥ ౭౬॥ శరదితి॥ శరన్మధ్యం తులారంభః వసంతమధ్యం మేషారంభః - సవిషువన్మధ్యమార్గః॥ ౭౭॥ ౭౮॥ అథసూర్యగతిప్రసక్త్యాతత్సాధ్య పంచాబ్దమయయుగజ్ఞాపనాయాన్వాహ॥ త్రింశదితి॥ త్రింశన్ముహూర్తేన సావనదినేన సౌరదినం లక్ష్యం - పక్షశ్చాత్ర సౌరోర్ధమాసః - సౌరపంచాబ్దత్వాద్యుగస్య ఋతురేకషష్టిస్సావనదినం॥ శ్లో॥ ఏకషష్టిరహోరాత్రం ఋతురేకో విభావ్యత ఇతి వాయూక్తేః॥ ౭౯॥ ౮౦॥ సంవత్సరాదయ ఇతి॥ చతుర్మాసైశ్చాంద్రసావనసౌరనాక్షత్రమానజైః॥ శ్లో॥ దర్శాద్దర్శశ్చాంద్రస్త్రింశద్దివసస్తు సావనో మాసః। సౌరోర్కరాశిభోగాత్ నాక్షత్రశ్చేందుమండలాద్గదిత ఇత్యుక్తైః॥ వికల్పితా విభక్తా విశేషితాస్సంతో యుగం స్యురితి - సర్వకాలస్య ప్రతిపర్యాయమయం నిశ్చయః - అయమర్థః సామ్యస్య ప్రతిపత్త్యోర్యో దయకాలే యుగపత్ప్రవృత్తానాంచతుర్విధానామపి మాసానాం పంచాబ్దాంతే యస్మాద్యుగపత్సమాప్తిరూపో యోగః తత్స్థకాలో యుగం - లక్షణయా తద్గతపంచకం యుగం - యథా ఆద్యంతయోరేవ సర్వగ్రహయోగేపి సర్వం కృతాదికం యుగం - ఏతావదహోరాత్రేషు గతేష్వేకనక్షత్రరాశిస్థైకార్కాస్యాంతిథౌ పతన్నక్షత్రస్థైవాచంద్రోయం సంవత్సరారభ్యత ఇతి పంచాబ్దానాంచతుర్మాసాపేక్షవిభాగత్వాద్యుక్తం చతుర్మాసపరికల్పితత్వం - సౌరాబ్దపంచ

> ముహూర్తాస్త్రయమేవచ॥ ౭౪॥ దశపంచ ముహూర్తం వై అహో వైషువతం స్మృతమ్॥ ౭౫॥
> వర్ధతే హ్రసతే చైవ అయనే దక్షిణోత్తరే। అహస్తు గ్రసతే రాత్రిం రాత్రిర్గ్రసతి వాసరమ్॥ ౭౬॥
> శరద్వసంతయోర్మధ్యే విషువంతు విభావ్యతే। తులామేషగతే భానౌ సమరాత్రిదినంతు తత్॥ ౭౭॥ కర్కటావస్థితే భానౌ దక్షిణాయనముచ్యతే। ఉత్తరాయణమప్యుక్తం మకరస్థే దివాకరే॥ ౭౮॥ త్రింశన్ముహూర్తం కథితమహోరాత్రం తు యన్మయా। తాని పంచదశ బ్రహ్మన్ పక్ష ఇత్యభిధీయతే॥ ౭౯॥
> మాసః పక్షద్వయేనోక్తో ద్వౌ మాసౌ చార్కజావృతుః। ఋతుత్రయం చాప్యయనం ద్వేయనే వర్షసంజ్ఞితే॥ ౮౦॥ సంవత్సరాదయః పంచ చతుర్మాసవికల్పితాః। నిశ్చయస్సర్వకాలస్య యుగమిత్యభిధీయతే॥ ౮౧॥
> సంవత్సరస్తు ప్రథమో ద్వితీయః పరివత్సరః। ఇద్వత్సరస్తృతీయస్తు చతుర్థశ్చానువత్సరః। వత్సరః పంచ

మేవచ సంగవః॥ మధ్యాహ్నస్త్రిముహూర్తస్స్యాదపరాహ్ణశ్చతాదృశః॥ సాయాహ్నస్త్రిముహూర్తోథ సవర్ణాకిరణసగ్రహితా ఇతి॥ ఏతేవ త్రిముహూర్తాః పంచభాగాః - దశపంచ ముహూర్తాహ్ని పంచదశముహూర్తైః త్రింశన్నాడికాహ్నిభవంతి - అన్యథాతు ముహూర్తాస్త్రయ ఏవ క్రమేణ హ్రాసవృద్ధిభాగోభవంతీతి శేషః॥ ౭౪॥ ఏతత్ప్రపంచయతి దశపంచముహూర్తమిత్యాదిసార్ధైస్త్రిభిః॥ ౭౫॥ ౭౬॥ శరదితి॥ శరద్వసంతయోర్మధ్య ఇతి॥ ఆశ్వయుక్కార్తికౌహి శరత్ తయోర్మధ్యే తులాఖ్యం విషువం భవతి - చైత్రవైశాఖౌ వసంతస్తయోర్మధ్యే మేషాఖ్యం విషువమిత్యర్థః॥ ౭౭॥ ౭౮॥ అథసూర్యగతిప్రసంగాత్ కృతసంవత్సరాదిపంచకం వక్ష్యమాహ- త్రింశదిత్యాదిసార్ధైశ్చతుర్భిః॥ అత్ర శ్లోకద్వయస్యైకోభిప్రాయః॥ త్రింశదితి॥ లోకప్రసిద్ధసావనైర్దినైస్తు మాసైః ప్రసిద్ధా అదూరవిప్రకర్షాదర్కజా ఏవ దినానాం యోలక్ష్యంతే - అర్కగత్యైవ తత్సాయనాద్యభిధానాత్॥ ౭౯॥ ౮౦॥ సంవత్సరాదయ ఇతి॥ చతుర్మాసపరికల్పితా ఇతి॥ శ్లో॥ దర్శాద్దర్శశ్చాంద్రస్త్రింశద్దివసస్తు సావనో మాసః - సౌరోర్కరాశిభోగాన్నాక్షత్రశ్చేందుమండలాత్కథిత ఇత్యేవంలక్షణైశ్చాంద్రసావనసౌరనాక్షత్రైశ్చతుర్విధైర్మాసైర్వివిధతయా కల్పితాః - పంచసంవత్సరాదయః - ఏకం యుగం॥ శ్లో॥ సావనంచాపి సౌరంచ చాంద్రం నాక్షత్రమేవచ - చత్వార్యేతాని మానాని యైర్యుగం ప్రవిభజ్యత ఇతి - వృద్ధగార్గ్యోక్తేః - సర్వకాలస్య మలమాసాదేర్నిశ్చయః నిర్ణ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కమయోహియుగేసౌరమాసాష్షష్టిః - సావనాఏకషష్టిః - చాంద్రా ద్విషష్టిః - నాక్షత్రాః సప్తషష్టిః - సౌరేణత్రింశదృతవః - దశాయనాని - భానుభోగ్యనక్షత్రాణిపంచత్రింశచ్ఛతమిత్యాదిజ్ఞేయం - యథాహ వాయుః॥ శ్లో ॥ నక్షత్రస్యష్టాదశత్రింశదుదయాభాస్కరస్యతు। ఋతవస్త్రింశతస్సౌరా అయనానిదశైవతు॥ పంచత్రింశచ్ఛతంభానిషష్టిర్మాసాశ్చభాస్కరాత్ । సౌరంసౌమ్యంతువిజ్ఞేయంనాక్షత్రంసావనంతథా॥ మానాన్యేతానిచత్వారియైఃపురాణంభవిష్యతి। పురాణంపునర్యుగాంతరావృత్తిః - యథాపూర్వమిత్యర్థః - వృద్ధగర్గశ్చ। శ్లో॥ యదామాఘస్యశుక్లస్యప్రతిపచ్చోత్తరాయణం। సహోదయంశ్రవిష్ఠాభిస్సోమార్కౌప్రతిపద్యతః॥ ప్రథమస్సోఽగ్నిదైవత్యోనామ్నాసంవత్సరస్మృతః। యదామాఘస్యశుక్లస్యత్రయోదశ్యాముదగ్రవిః॥ యుక్తేచంద్రమసారౌద్రే వాసవంప్రతిపద్యతే। ద్వితీయస్సోమదైవత్యఃప్రోచ్యతేపరివత్సరః॥ కృష్ణేమాఘస్యదశమీవాసవాదౌదివాకరే। తదాతృతీయంసంప్రాహురిదావత్సరకంబుధాః॥ సప్తమీమాఘశుక్లస్య వాసవాదౌదివాకరే। చతుర్థమింద్రదైవత్యంతమాహురనువత్సరం॥ యద్యుత్తరాయణంకృష్ణేచతుర్థ్యాంతపసోభవేత్ । ఇద్వత్సరస్సవిజ్ఞేయఃపంచమోమృత్యుదైవతః॥ నియతంపంచమస్యాంతేతత్రైవస్యాత్సహోదయః। సావనంచాపిసౌరంచచాంద్రంనాక్షత్రమేవచ॥ చత్వార్యేతానిమానానియైర్యుగంప్రవిభజ్యతే। లగడాచార్యశ్చ। శ్లో॥ మాఘశుక్లప్రవృత్తస్యపౌషకృష్ణసమాపినః। యుగస్యపంచవర్షస్యకాలజ్ఞానంప్రచక్షతే॥ ౭౧। ౭౨। అథకాలాంతరవిషయంవీథీత్రయమనుకర్షన్నాహ॥ యశ్శ్వేతస్యేతి॥ ౭౩॥ దక్షిణమితి॥ తన్మధ్యశ్శృంగం॥ ౭౪॥ తదేతి॥ ఉభయంత్రింశన్నాడీకంషుమేరుహోరాత్రిశ్చ- యత్తుమానసోత్తరేదక్షిణవీథీక్షీరోదమధ్యేవిషువంశాకద్వీపోత్తరాంతేచోదక్కాష్ఠేతి వాయుప్రోక్తైప్రపంచితమత్రసూచితంతత్తుతపస్తపస్యావిత్యాదినామాఘశ్రావణయోరయనద్వయంవక్ష్యమాణం - ప్రథమేకృత్తికాభాగఇతివైశాఖకార్తికయోః విషువద్వయంచ పంచసంవత్సరకల్ప నానుగుణంయత్కాలేప్రత్యక్షసంవాదితత్కాలవిషయంజ్ఞేయం॥ శ్లో ॥ పర్యాగచ్ఛత్పతంగోసౌమాఘేజ్యేష్ఠోత్తమేహని। మధ్యేనపుష్కరస్యాథభ్రమతేదక్షిణాయనే॥ దక్షిణాద్వినివృత్తోసౌవిషువస్థోయదారవిః। క్షీరోదస్యసముద్రస్యఉత్తరాంతాందిశంచరేత్॥ శ్రావణేచోత్తరాంకాష్ఠాంచిత్రభానుర్యదావ్రజేత్। శాకద్వీపస్యషష్ఠస్యఉత్తరాంతాందిశంచరేదితి వాయూక్తిలింగాత్ - యత్తుజ్యోతిస్సిద్ధాంతసిద్ధముజ్జయిన్యాముదక్కాష్ఠాలంకాయాంవిషువద్వీథీదక్షిణౌతావతీదక్షిణకాష్ఠేతివీథీత్రయం - యత్తుమేషతులాదివిషువద్వయనక్రకర్క్యాద్యయనద్వయసంవాదప్రాక్కాలవిషయం - యథావత్త్రింశచ్ఛతేకలిగతాబ్దేతదాసీత్ - సంప్రతితుచతుశ్చత్వారింశద్దశశతేనక్రకర్కితులామేషప్రవేశాత్ప్రాగేవద్వాదశేదినే అయనవిషువేప్రత్యక్షేదృశ్యేతేఅతస్తద్గణితానురోధాత్ ఇతఃపూర్వమపి అయనాదిపరివృత్తిఃకదాచిద్భవేదిత్యనుమీయతే యేనత్రిశృంగవీథీసంవాదస్స్యాత్ తస్మాన్మార్గశీర్షేయదాయనవర్షారంభఃతత్కాలవర్షవిషయత్రిశృంగవీ

> మశ్చాత్రకాలోయంయుగసంజ్ఞితః॥ ౭౨। యశ్శ్వేతస్యోత్తరేశైలశ్శృంగవానితివిశ్రుతః। త్రీణితస్యతుశృంగాణియైరసౌశృంగవాన్స్మృతః॥ ౭౩॥దక్షిణంచోత్తరంచైవమధ్యమంవైషువంతథా। శరద్వసంతయోర్మధ్యే తద్భానుఃప్రతిపద్యతే। మేషాదౌచతులాదౌచమైత్రేయవిషువంస్మృతమ్ ॥ ౭౪ ॥
> తదాతుల్య మహోరాత్రంకరోతితిమిరాపహః। దశపంచ ముహూర్తం వైతదేతదుభయంస్మృ

యహేతుః - తథాహి - యదాశుక్లప్రతిపది ఏకస్మిన్నక్షత్రే చంద్రేణసహస్థితేసూర్యేసంక్రాంతిర్భవతి - తదాచతుర్విధామాసాయుగపత్ప్రవర్తంతే - తదాచసౌరమానేనవర్షేషడ్దినానిహ్రసంతి - చాంద్రమానేనషడ్దినానివర్ధంతే - ఏవంప్రతివర్షంచంద్రార్కయోర్వ్యవధానతారతమ్యేతత్పంచవర్షాత్మకేయుగేసౌరాష్షష్టిర్మాసాస్సావనా ఏకషష్టిశ్చాంద్రాద్విషష్టిర్నాక్షత్రాస్సప్తషష్టిః - తన్మధ్యేచమలమాసద్వయంభవతీత్యేవంసర్వకాలనిశ్చయోభవతి । ౭౧ । సంవత్సరఇతి॥ తతశ్చవర్షేషష్ఠేతథైవచంద్రార్కయోగాద్యుగమిత్యభిధీయతఇత్యర్థః॥౭౨॥ అథశృంగవతస్సంస్థానపూర్వకంవిషువత్కాలంలక్షయతియశ్శ్వేతస్యేత్యాదిసార్ధైస్త్రిభిః॥౭౩॥౭౪॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ణీత్రయసంచారోఽర్కస్యేతికల్ప్యం- మార్గశీర్షస్యహివత్సరాదిత్వంకేచిదభ్యధుః ॥ శ్లో॥ ఆదాయమార్గశీర్షాదిద్వౌద్వౌమాసావృతుర్మతఇత్యాహకాత్యాయనః- అమరసింహశ్చ॥ శ్లో॥ మార్గాదీనాంయుగైఃక్రమాత్ - ద్వౌద్వౌమార్గాదిమాసౌస్యాదృతురితివహేమంతాది శరదంతస్యర్తూనాం మార్గాదికార్తికాంతంమాసాంశ్చానుక్రమ్యాభ్యధత్త- అగ్రంహాయనస్యేత్యాగ్రహాయణీమృగశిరఃతద్యోగాద్వత్సరస్యాగ్రహాయణీస ఆగ్రహాయణికో మాస ఇతిసమాఖ్యానిరుక్తితశ్చ - ఇతిత్రిధాత్రివీథీవ్యవస్థా - ఇదానీంతువర్షస్యమార్గాదిత్వం ప్రస్తాద్యర్థం- ద్వౌద్వౌమాఘాదిమాసౌస్యాదృతురితిచపాఠాంతరమతః మాఘాదిత్వంపంచాబ్దయుగతత్ఫలాదివిజ్ఞానార్థం॥ శ్రు ॥ ముఖంవాఏతత్సంవత్సరస్యయత్ఫల్గునీపూర్ణమాస ఇతిశ్రుతంతుఫల్గున్యాదిత్వంమాఘాద్యర్థం - తథా॥ శ్రు ॥ ముఖంవాఏతత్సంవత్సరస్య యచ్చిత్రాపూర్ణమాసః - మధుశ్చమాధవశ్చేత్యాదిశ్రుత్యుపలక్షితత్వంవర్షస్యచైత్రశుక్లప్రతిపదాదిబహుశ్రుతిస్మృతిజ్యోతిశ్శాస్త్రపురాణలోకాచారాదిప్రసిద్ధంసర్వవ్యవహారార్థమితిశాస్త్రన్యాయగణితప్రత్యక్షాదినిశ్చితోవివేకః - యదుక్తంలైంగవాయవ్యయోః ॥ శ్లో॥ ఆగమాదనుమానాచ్చ ప్రత్యక్షాదుపపత్తితః। పరీక్ష్యనిపుణంబుద్ధ్యా శ్రద్ధాతవ్యంవిపశ్చితా ॥ చక్షుషాలక్షితంలేఖ్యంగణితం బుద్ధిసత్తమాః। పంచైతేహేతవోవిప్రాజ్యోతిర్గణవిచింతనే॥ ౭౫ ॥ ప్రథమఇతి॥ శ్రు ॥ ముఖంవాఏతన్నక్షత్రాణాంయత్కృత్తికాః - కృత్తికాఃప్రథమంవిశాఖే ఉత్తమమిత్యాదిప్రాక్కాలవిషయశ్రుతిమూలావిషువద్ద్వయోక్తిః - కృత్తికాద్యేంశేమేషాంతే - విశాఖానాంచతుర్థేంశేవృశ్చికాద్యేంశే ॥ ౭౬ ॥ విశాఖానామితి॥ కృత్తికాశిరసిమేషాంతే - విశాఖాతృతీయాంశంతులాంతం॥ ౭౭॥ తదైవేతి॥ అయంచంద్రార్కయోరుభయోరపివిషువావస్థితిరూపోమహావిషువాఖ్యఃపుణ్యోదానకాలః - ప్రాచీనవిషువసంవాదీనేదానీంతనసంవాదీ అతఃకాలాంతరేపితత్తత్కాలీనచంద్రార్కోభయవిషువద్విశేషసంస్థానస్యోపలక్షణమిదం - యథాఇతః ప్రాగ్జ్ఞేనాంతకన్యాంతయోశ్చంద్రార్కస్థితిర్దానకాలఇత్యర్థః - ఇమంవిజానీయాదసంశయం- గణితేనేమంకాలంబుధ్వాతత్రదానందద్యాత్॥ ౭౮ ॥ బ్రాహ్మణేభ్యఇతి॥ ఏతద్ధిదానార్థంజాతంవివృతంముఖందేవానాం - అత్రకాలేదత్తందేవానాంముఖేదత్తమివసాక్షాత్ప్రీణనమిత్యర్థః - ముఖమేతత్తుదైవతమితివాయూక్తేః - విషువేతత్తత్కాలీనమధ్యవీథీప్రదేశే॥ ౭౯॥ దానప్రసంగాద్యా

తమ్॥ ౭౫ ॥ ప్రథమేకృత్తికాభాగేయదాభాస్వాంస్తదాశశీ। విశాఖానాంచతుర్థేంశేమునేతిష్ఠత్యసంశయమ్॥ ౭౬॥ విశాఖానాంయదాసూర్యశ్చరత్యంశంతృతీయకమ్। తదాచంద్రంవిజానీయాత్కృత్తికాశిరసిస్థితమ్॥ ౭౭ ॥ తదైవవిషువాఖ్యోఽయంకాలఃపుణ్యోభిధీయతే। తదాదానానిదేయానిదేవేభ్యఃప్రయతాత్మభిః॥ ౭౮ ॥ బ్రాహ్మణేభ్యఃపితృభ్యశ్చముఖమేతత్తుదానజమ్। దత్తదానస్తువిషువేకృతకృత్యోభిజాయతే॥ ౭౯॥ అహోరాత్రార్ధమాసౌతుకలాఃకాష్ఠాఃక్షణాస్తథా। పౌర్ణమా

సీతి॥ మేషతులయోఃప్రథమదినేపిఉభయంఅహశ్చరాత్రిశ్చ॥ ౭౪ ॥ ఇదానీంమహావిషువాఖ్యంకాలంతత్ప్రశస్త్యంచాహ ప్రథమఇత్యాదిచతుర్భిః ॥ ప్రథమఇతి ॥ ప్రథమేకృత్తికాభాగేమేషాంతే - విశాఖానాంచతుర్థేంశేవృశ్చికోపక్రమే - తదాశశీ అసంశయంయదితిష్ఠతి - తదాచంద్రార్కయోర్ద్వయోరపిషడ్రాశివ్యవధానేనవిషువావస్థితిరూపంమహావిషువమితి॥ ౭౬॥ శ్లోకద్వయస్యైకాన్వయః॥ విశాఖానామితి॥ విశాఖానాంతృతీయకమంశంకృత్తికాశిరసిమేషాంతంచంద్రంయదిజానీయాత్తర్హిసోపితథైవమహావిషువాఖ్యఃపుణ్యకాలః ॥ ౭౭ ॥ ౭౮ ॥ బ్రాహ్మణేభ్యఇతి ॥ అయంచవిషువాఖ్యఃకాలః కదాచిదేవభవతి - నసర్వదా - తస్మాదతివిశిష్టమేతత్తుదానజంముఖందానార్థంజాతంవివృతందేవాదీనాంముఖం ॥ శ్లో॥ ముఖమేతత్తుదైవతమితివాయూక్తేః - అస్మిన్కాలేదత్తంసాక్షాద్దేవాదీనాంముఖేదత్తంభవతీత్యర్థః॥ ౭౯ ॥ పుణ్యకాలప్రసంగాద్యాగాదిపుణ్యకాలజ్ఞానార్థమహోరాత్రవిభాగస్సమ్యక్జ్ఞాతవ్య ఇత్యాహ అహోరాత్రేత్యాదిసార్ధేన ॥ అహోరాత్రేతి॥ సదృష్టచంద్రాసినీవాలీనదృష్ట

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

గాదిపుణ్యకాలామావాస్యాదిర్జ్ఞేయ ఇత్యాహ ॥ అమావాస్యేతి ॥ ౮౦ ॥ తప ఇతి ॥ శ్లో ॥ తప ఇత్యుక్తాపూర్వం మాఘాద్యాప్యయనక్లృప్తిః ప్రాచీనా - ఆశ్లేషార్ధాద్దక్షిణముత్తరమయనం రవేర్ధనిష్ఠాద్యం - ఆసీత్కదాచి నూనం యేనోక్తం నైవపూర్వశాస్త్రేషు - సాంప్రతమయనం సవితుః కర్కటకాద్యం మృగాదితశ్చాద్య మితివరాహమిహిరోక్తిలింగాత్ ॥ ౮౧ ॥ లోకాలోక ఇతి ॥ పితృయానదక్షిణావధిభూతాగస్త్యభ్రమణవృత్తలక్షకస్యలోకాలోకస్యోపరి ప్రసంగాత్ లోకపాలస్థానోక్తిః - మాత్స్యేహి ॥ శ్లో ॥ లోకపాలాస్థితాస్త్వేతే లోకాలోకేచతుర్దిశం ॥ ఉత్తరం యాదగస్త్యస్య శృంగం దేవర్షిపూజితం ॥ ౮౨ ॥ ౮౩ ॥ ౮౪ ॥ ఉత్తరమితి ॥ అజవీథిః అశ్విన్యాదిత్రిత్రినక్షత్రలక్షితనవవీథిషు యామ్యవీథీత్రయే ప్రథమా మూలాదిత్రినక్షత్రాశ్రితా - నాగగజైరావతవృషభగోజరద్గవజమృగదహనాఖ్యాః - అశ్విన్యాద్యాః కైశ్చిత్త్రిభాః క్రమాద్వీథయః కథితాస్సైనతిజ్యోతిశ్శాస్త్రోక్తైః ॥ శ్లో ॥ మూలాషాఢోత్తరాషాఢా అజవీథ్యభిశబ్దితా । శ్రవణంచశ్రవిష్ఠాచమార్గీశతభిషక్తథా ॥ వైశ్వానరీభద్రపదా రేవతీచేతికీర్తితేతి వాయుమాత్స్యోక్తైశ్చ ఏతేనఅగస్త్యాజవీథ్యోర్మధ్యదేశస్సర్వోపిపితృయానమేవ - కింతుతత్రస్థాపిదక్షిణా

సీతువిజ్ఞేయా అమావాస్యాతథైవచ ॥ సినీవాలీకుహూశ్చైవ రాకాచానుమతిస్తథా ॥ ౮౦ ॥ తపస్తపస్యౌ మధుమాధవౌచశుక్రశ్శుచిశ్చాయనముత్తరంస్యాత్ । నభోనభస్యౌచ ఇషస్తథోర్జస్సహస్సహస్యావితిదక్షిణంస్యాత్ ॥ ౮౧ ॥ లోకాలోకస్తుయశ్శైలః ప్రాగుక్తోభవతో మయా । లోకపాలాస్తుచత్వారస్తత్రతిష్ఠంతిసువ్రతాః ॥ ౮౨ ॥ సుధన్వాశంఖపాశ్చైవకర్దమస్యాత్మజౌద్విజ । హిరణ్యరోమాచైవాన్యశ్చతుర్థః కేతుమానపి ॥ ౮౩ ॥ నిర్ద్వంద్వానిరభిమానానిస్తంద్రానిష్పరిగ్రహాః । లోకపాలాస్థితాస్త్వేతేలోకాలోకేచతుర్దిశమ్ ॥ ౮౪ ॥ ఉత్తరంయదగస్త్యస్యఅజవీథ్యాశ్చదక్షిణమ్ । పితృయానస్సవై

చంద్రా కుహూరిత్యమావాస్యాభేదౌ - పూర్ణచంద్రా రాకాకళాహీనచంద్రా అనుమతిరితిపౌర్ణమాసీభేదౌ ॥ ౮౦ ॥ ఋతుత్రయంచాప్యయనమిత్యుక్తం అయనద్వయంవివిచ్యాహ ॥ తప ఇతి ॥ మాఘాదిద్విద్విమాసైకఋతుత్రయముత్తరాయణం - శ్రావణాదిద్విద్విమాసైకఋతుత్రయందక్షిణాయనమిత్యర్థః ॥ ౮౧ ॥ ఏతస్యస్థూలదృష్ట్యైవోక్తం లోకాలోకోత్తరశృంగాదగస్త్యస్థానాత్పితృయానాదికంవక్ష్యన్ - ప్రథమంతావద్బుద్ధిస్థాన్ లోకాలోకస్థాన్ లోకపాలానాహ లోకాలోక ఇత్యాదిత్రిభిః ॥ ౮౨ ॥ ౮౩ ॥ నిర్ద్వంద్వా ఇతి ॥ తదుక్తం మాత్స్యే ॥ శ్లో ॥ లోకపాలాస్థితాస్త్వేతే లోకాలోకచతుర్దిశం । ఉత్తరంయదగస్త్యస్యశృంగం దేవర్షిపూజితమితి ॥ ౮౪ ॥ తత్పితృయానమాహ ఉత్తరమిత్యాదిసార్ధైః పంచభిః ॥ ఉత్తరమితి ॥ తత్ర జ్యోతిశ్చక్రే వీథిక్రమో వాయునోక్తః ॥ శ్లో ॥ సర్వగ్రహాణాంత్రీణ్యేవస్థానానిద్విజసత్తమాః । స్థానంచాజభవంచైవతథైరావతముత్తమం ॥ వైశ్వానరందక్షిణతోనిర్దిష్టమిహతత్త్వత ఇతి - తదేవమధ్యమోత్తరదక్షిణమార్గత్రయంప్రత్యేకంవీథిత్రయేణత్రిధాభిద్యతే - తథాహి - త్రిభిస్త్రిభిరశ్విన్యాదినక్షత్రైః నాగవీథిః గజవీథిః ఐరావతీచేత్యుత్తరమార్గే వీథీత్రయం - ఆర్షవీథిః గోవీథిః జరద్గవవీథిశ్చేతిమధ్యమమార్గే వీథీత్రయం - అజవీథిః మృగవీథిః వైశ్వానరవీథిశ్చేతిదక్షిణమార్గే వీథీత్రయం - తదుక్తంతత్రైవ ॥ శ్లో ॥ అశ్వినీకృత్తికాయామ్యా నాగవీథీతిశబ్దితా । రోహిణ్యార్ద్రామృగశిరో గజవీథ్యభిధీయతే ॥ పుష్యాశ్లేషేతథాదిత్యావీథీచైరావతీస్మృతా । ఏతాస్తువీథయస్తిస్ర ఉత్తరోమార్గ ఉచ్యతే । తథాద్వేచాపిఫల్గున్యౌ మఘాచైవార్షభీమతా । హస్తశ్చిత్రా తథాస్వాతీగోవీథీతిచశబ్దితా । జ్యేష్ఠావిశాఖానూరాధావీథీ ప్రోక్తాజరద్గవీ । ఏతాస్తువీథయస్తిస్రః మధ్యమోమార్గ ఉచ్యతే । మూలాషాఢోత్తరాషాఢా చాజవీథ్యభిశబ్దితా । శ్రవణంచధనిష్ఠాచమార్గీశతభిషక్తథా । వైశ్వానరీభాద్రపదే రేవతీచైవకీర్తితా । ఏతాస్తువీథయస్తిస్రో దక్షిణోమార్గ ఉచ్యతే । యామ్యాభరణీ - ఆదిత్యా అదితిదేవతాపునర్వసుః - మార్గీమృగవీథిః - ఏవంస్థితేఅగస్త్యాదుత్తరమజవీథ్యాశ్చదక్షిణం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వైశ్వానరవీథీపితృయానతయానగ్రాహ్యా॥ ౮౪ ॥ తత్రేతి॥ తత్రపితృయానే- భూతారంభః కృతంకృతిః కార్యంయస్యతద్బ్రహ్మకర్మకాండం స్తువంతః ఋత్విగ్ధ్వారాయజ్ఞోద్యుక్తాః కర్మప్రారభంతే॥ ౮౫॥ ౮౬॥ జాయమానా ఇతి॥ పూర్వేపితరః - పశ్చిమానాంస్వపుత్రాణాం - పశ్చిమాః పుత్రాశ్చ- పూర్వేషాంస్వపుత్రీభూయస్థితానాం - నిధనేషుకులేషు అధికారికర్మవశాచ్ఛ్రుత్యాదిసంప్రదాయాయభూయోజాయంతే - నిధనేష్వితిచపాఠః - యథాహవాయుః॥ శ్లో॥ ప్రాప్తేత్రేతాయుగేచైవపునస్సప్తర్షయస్త్విహ। ప్రవర్తయంతితాన్వర్ణానాశ్రమాంశ్చ పృథక్పృథక్ ॥ తేషామేవాన్వయేధీరా ఉత్పద్యంతేపునఃపునః। జాయమానఃపితాపుత్రే పుత్రఃపితరిచైవహి ॥ ఏవమావర్తమానాస్తేద్వాపరేషుపునఃపునః। కల్పానాంభాష్యవిద్యానాంజ్ఞానశాస్త్రకృతశ్చయేఇతి॥ ౮౮ ॥ ఏవమితి॥ దక్షిణోమార్గోధూమాదిశ్ఛాందోగ్యోక్తః - యథా- అథయఇమే గ్రామ ఇష్టాపూర్తేదత్తమిత్యుపాసతేతేధూమమభిసంభవంతి - ధూమాద్రాత్రిం రాత్రేరపరపక్షం అపరపక్షాద్యాన్షడ్దక్షిణైతిమాసాం స్తానైతేసంవత్సరమభిప్రాప్నువంతి - మాసేభ్యః పితృలోకం పితృలోకాదాకాశమాకాశాచ్చంద్రమసమేష వైసోమోరాజాసదేవానామన్నంతందేవాభక్షయంతితస్మిన్ యావత్సంపాతముషిత్వాథైతమేవాధ్వానంపునరావర్తంతఇతి॥ అత్రచోక్తశ్లోకః॥ ధూమోరాత్రింబహుళమయనేదక్షిణేకర్తస్య మాసానాపద్యంతేపితృపదమథవ్యోమచంద్రందివశ్చ। ప్రత్యావృత్తాగగనపవనౌధూమమభ్రంచమేఘంవృష్ట్యబ్బీజాన్పురుషవనితేదక్షిణోమార్గఏషః ॥ ౮౯॥ ౯౦॥ ౯౧॥

పంథావైశ్వానరపథాద్బహిః॥ ౮౪ ॥ తత్రాసతేమహాత్మానఋషయోయేగ్నిహోత్రిణః। భూతారంభకృతంబ్రహ్మశంసంతోఋత్విగుద్యతాః। ప్రారభంతేలోకకామాస్తేషాం పంథాస్సదక్షిణః॥ ౮౫॥ చలితంతేపునర్బ్రహ్మస్థాపయంతియుగేయుగే। సంతత్యాతపసాచైవమర్యాదాభిశ్శ్రుతేనచ॥ ౮౬ జాయమానాస్తుపూర్వేతేపశ్చిమానాంగృహేషువై। పశ్చిమాశ్చైవపూర్వేషాంజాయంతేనిధనేష్విహ॥ ౮౭ ॥ ఏవమావర్తమానాస్తేతిష్ఠంత్యాభూతసంప్లవాత్ । సవితుర్దక్షిణంమార్గంశ్రితాహ్యాచంద్రతారకమ్॥ ౮౮॥ నాగవీథ్యుత్తరంయచ్చసప్తర్షిభ్యశ్చదక్షిణమ్। ఉత్తరస్సవితుఃపంథాదేవయానస్తుసస్మృతః ॥ ౯౦ ॥ తత్రతేవశినస్సిద్ధావిమలాబ్రహ్మచారిణః। సంతతింతేజుగుప్సంతితస్మాన్మృత్యుర్జితశ్చతైః ॥ ౯౧ ॥ అష్టాశీతిసహస్రాణిమునీనామూర్ధ్వరేతసామ్। ఉదక్పంథానమర్యమ్ణ

పితృయానంకింత్వగస్త్యనికటవర్తినోవైశ్వానరపథాద్బహిఃవైశ్వానరవీథింవర్జయిత్వామృగవీథిమాత్రంపితృయానమిత్యర్థః ॥ ౮౪ ॥ తత్రాసతఇతి ॥ భూతారంభఃప్రజోత్పాదనంకృతంకృతిఃకార్యంయస్యతద్బ్రహ్మశంసంతః ప్రవృత్తంకర్మవిధాయవేదభాగంస్తువంతః - ఋత్విగుద్యతాః యుగాంతేయజ్ఞవిచ్ఛేదేసతి ఋత్విగ్ద్వారేణయజ్ఞానుష్ఠానాయోద్యతాః - కర్మాణిప్రారభంతఇత్యర్థః॥ ౮౫॥ చలితమితి॥ చలితంవిచ్ఛిన్నసంప్రదాయం- బ్రహ్మవేదం - స్థాపయంతి - సంతత్యావంశప్రవర్తనేన - మర్యాదాభిర్వర్ణాశ్రమాదివ్యవస్థాభిః - శ్రుతేనశాస్త్రప్రవర్తనేన ॥ ౮౬ ॥ జాయమానాఇతి॥ పూర్వేపితరఃపశ్చిమానాంపుత్రాణాం - పశ్చిమాఃపుత్రాశ్చపూర్వేషాంస్వపుత్రత్వేనోత్పన్నానాంపితౄణాం - నిధనేషుగృహేషు - కేనచిదంశేనస్వాధికారవశాజ్జాయంతే॥ శ్రుతిః॥ పితాపుత్రేణపితృమాన్యోనియోనావితిశ్రుతేః - తథాచవాయుః ॥ శ్లో॥ ప్రాప్తేత్రేతాయుగేచైవపునస్సప్తర్షయస్త్విహ॥ ప్రవర్తయంతితాన్వర్ణానాశ్రమాంశ్చపృథక్పృథక్ । తేషామేవాన్వయేధీరా ఉత్పద్యంతేపునఃపునః। జాయమానఃపితాపుత్రేపుత్రఃపితరిచైవహి। ఏవమావర్తమానాస్తేద్వాపరేషుపునఃపునః। కల్పానాంభాష్యవిద్యానాంజ్ఞానశాస్త్రకృతశ్చయేఇతి॥ ౮౮॥ ఏవమితి॥ సవితుర్దక్షిణంధూమాదిమార్గంశ్రితాః॥ శ్రుతిశ్చ- అథయేగ్రామఇష్టాపూర్తేదత్తమిత్యుపాసతే - తేధూమమభిసంభవంతి - ధూమాద్రాత్రిం - రాత్రేరపరపక్షమిత్యాది॥ ౮౯ ॥ దేవయానమాహనాగవీథీత్యాదిపఙ్క్తిః॥ నాగవీథ్యుత్తరమితి ॥ఉత్తరమార్గస్యోత్తరావీథిస్తస్యా ఉత్తరం - సప్తర్షిపర్యంతం- దేవయానఃపంథాః॥ ౯౦॥ తత్రేతి॥ వశినఃజితేంద్రియాః॥ ౯౧॥ అష్టాశీతిసహస్రాణీతి॥ అర్యమ్ణస్సవితుః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౯౨॥ తఇతి॥ భూతారంభవివర్జనాన్నివర్తకశ్రుత్యాశ్రయణాత్॥ ౯౩॥ ౯౪ ॥ ఆభూతసంప్లవం బ్రహ్మదినాంతస్థి యావత్స్థితిరమృతత్వాఖ్యానంతమదర్వాక్స్థానాంముక్తిరిత్యాహ ॥ ఆభూతసంప్లవంస్థానమమృతత్వమితి ॥ త్రైలోక్యస్థితికాలఏవఇహాఽమృతాపునర్మారపర్యాయః॥ ౯౫॥ బ్రహ్మహత్యాశ్వమేధాభ్యామితి॥ బ్రహ్మహత్యాశ్వమేధాభ్యాం క్రియాభ్యాం పాపపుణ్యాపూర్వే భావయతః పుంసః అయంఫలభోగావధిః- ఏవమాకల్పం బ్రహ్మహా నరకమశ్వమేధీస్వర్గంభుఙ్క్త ఇత్యర్థః॥ ౯౬ ॥ ౯౭॥ అథవిష్ణుపదంవిష్ణుపదీంచప్రసంజయతి॥ ఊర్ధ్వోత్తరమితి॥ ఋషిభ్య ఉత్తరస్యాందిశ్యూర్ధ్వంచ ధ్రువాధారోవిష్ణుపదాఖ్యం స్థానం భూమ్యపేక్షయాతృతీయం - తచ్చ వైరాజస్యహృదయనాడీస్థానీయత్వాద్విష్ణోర్నివాసః - అతోఽత్ర విష్ణుపదే స్వర్గాధికసౌఖ్యాత్ సత్యలోకాదర్వాచీనత్వాచ్చ మోక్షః క్రమముక్త్యర్థా - తత్రస్థాః క్రమాద్బ్రహ్మలోకమేత్య బ్రహ్మణాసహముచ్యంతే - విష్ణుపదస్థితాస్తత్ర లబ్ధజ్ఞానాముచ్యంతే నతుతన్ముక్తైర్లభ్యం స్థానమిత్యర్థః॥ ౯౮॥ ౯౯॥ ౧౦౦ ॥ ధర్మధ్రువాద్యా

శ్రితాన్యాభూతసంప్లవాత్॥ ౯౨॥ తేసంప్రయోగాల్లోభస్య మైథునస్య చ వర్జనాత్ । ఇచ్ఛాద్వేషాప్రవృత్త్యాచ భూతారంభవివర్జనాత్ ॥ ౯౩ ॥ పునశ్చాకామసంయోగాచ్ఛబ్దాదేర్దోషదర్శనాత్ । ఇత్యేభిః కారణైశ్శుద్ధాస్తేఽమృతత్వం హి భేజిరే॥ ౯౪॥ ఆభూతసంప్లవంస్థానమమృతత్వం విభావ్యతే। త్రైలోక్యస్థితికాలోఽయమపునర్మార ఉచ్యతే॥ ౯౫॥ బ్రహ్మహత్యాశ్వమేధాభ్యాం పాపపుణ్యకృతోవిధిః। ఆభూతసంప్లవాంతంతత్ఫలముక్తం తయోర్ద్విజ॥ ౯౬ ॥ యావన్మాత్రే ప్రదేశేతు మైత్రేయావస్థితో ధ్రువః। క్షయమాయాతి తావత్తు భూమేరాభూతసంప్లవాత్ ॥ ౯౭ ॥ ఊర్ధ్వోత్తరమృషిభ్యస్తు ధ్రువోయత్ర వ్యవస్థితః। ఏతద్విష్ణుపదం దివ్యం తృతీయం వ్యోమ్ని భాస్వరమ్॥ ౯౮॥ నిర్ధూతదోషపంకానాం యతీనాం సంయతాత్మనామ్। స్థానం తత్పరమం విప్ర పుణ్యపాపపరిక్షయే ॥ ౯౯॥ అపుణ్యపుణ్యోపరమే క్షీణాశేషాప్తిహేతవః। యత్ర గత్వా న శోచంతి తద్విష్ణోః పరమం పదమ్ ॥ ౧౦౦॥ ధర్మధ్రువాద్యాస్తిష్ఠంతి యత్ర వై లోకసాక్షిణః। తత్సార్ష్ట్యోత్పన్నయోగేద్ధాస్తద్విష్ణోః

దక్పంథానముత్తరమార్గం॥ ౯౨ ॥ శ్లోకద్వయస్యైకాన్వయః॥ తఇతి॥ లోభస్యాసంప్రయోగాత్తృష్ణావియోగాదిచ్ఛాద్వేషాభ్యామప్రవృత్త్యాచకర్మాకరణేనచ - అకామసంయోగాద్యోగభ్రంశాభావాత్ - అమృతత్వమమృతద్వారాసంభూతచిరకాలావస్థాయిత్వం భేజిరే॥ ౯౩॥ ౯౪॥ తదాహ ॥ ఆభూతసంప్లవంస్థానమితి॥ బ్రహ్మణఃపర్యంతలయస్థానంతదేవామృతత్వముపచారాదుచ్యతే - ఉపచారబీజమాహ త్రైలోక్యేతి - అపునర్మారః పునర్మృత్యురహితః - క్రమముక్తిస్థానత్వాదితిభావః॥ ౯౫॥ ఆభూతసంప్లవస్థానోక్తిప్రసంగాత్ అన్యదప్యాహ॥ బ్రహ్మహత్యాశ్వమేధాభ్యామితి ॥ బ్రహ్మహత్యాశ్వమేధాభ్యాం యత్పాపం యత్పుణ్యంచతత్కృతస్తన్నిమిత్తోవిధీయతేతస్మిన్ఫలమితివిధిః - ఫలభోగకాలః - తమేవాహ ఆభూతసంప్లవాంతమితి - భూతసంప్లవరూపోయోఽంతఃప్రళయఃతత్పర్యంతం - తయోఃపాపపుణ్యయోఃఫలముక్తమిత్యర్థః - యద్వా బ్రహ్మహత్యాశ్వమేధాభ్యాముపలక్షితం పాపంపుణ్యంచతత్కృతఃపుంసోఽయంఫలభోగకాల ఇత్యర్థః - పాపపుణ్యకృతోఽవధిరితిపాఠే - అవధిరితిఛేదేపి తావానేవార్థః॥ ౯౬॥ ౯౭॥ సప్తర్షిభ్యోదక్షిణతోదేవయానస్థితిముక్త్వాతదూర్ధ్వోత్తరతోవిష్ణుపదస్థితిమాహ - ఊర్ధ్వేత్యాదియావత్సమాప్తిః॥ ఊర్ధ్వోత్తరమితి॥ ఊర్ధ్వంచతదుత్తరంచసప్తర్షిభ్యఉత్తరస్యాందిశిఊర్ధ్వం- యత్ర ధ్రువస్తిష్ఠతి - ధ్రువస్యాశ్రయభూతవిష్ణుపదాఖ్యభూమ్యపేక్షయాదివ్యంతృతీయంస్థానమిత్యర్థః - తద్ధి వైరాజస్యహృదయనాడీస్థానంతత్తదంతర్యామిణోవిష్ణోఃస్థానం ॥ ౯౮ ॥ అతఃక్రమముక్తిస్థానమపితత్ప్రాప్తాన్మోక్షుత్వేనవర్ణయతినిర్ధూతదోషేత్యాదిపంచభిః ॥ ౯౯ ॥ అపుణ్యపుణ్యోపరమ ఇతి ॥ క్షీణాః అశేషాప్తేర్నానాదేహప్రాప్తేర్హేతవోయేషాంతే॥ ౧౦౦ ॥ ధర్మధ్రువాద్యా ఇతి॥ తత్సార్ష్ట్యేతేనవిష్ణునాసమానైశ్వర్యేణఇంద్రియాదివశీ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఇతి॥ తస్యవిష్ణోః సార్వత్రికంసమానైశ్వర్యతా - ఇంద్రియాదివశీకరణైశ్వర్యాద్ధి యోగర్ధిః॥ శ్లో॥ ఐశ్వర్యాద్విహి
తోయోగో యోగాదైశ్వర్య మిష్యతే। యోగైశ్వర్యమృతే మోక్షః కథంచిన్నోపపద్యత ఇతిహరివంశోక్తేః॥ ౧౦౧॥
౧౦౨॥ దివీవేతి॥ చక్షుస్సూర్యః ఏతేనతద్విష్ణోరితిమంత్రద్వయార్థస్సూచితః॥౧౦౩॥ ౧౦౪॥ ౧౦౫॥ ౧౦౬॥ ౧౦౭॥
తద్విష్ణోఃపదంసర్వస్య హేతురాశ్రయశ్చేత్యుక్తం - పావనంచేత్యాహ తతః ప్రభవతీత్యాదినా॥ తత ఇతి॥ తతోవిష్ణుప
దమార్గాత్ - గంగాహి॥ శ్లో॥ త్రివిక్రమపదోద్భిన్నబ్రహ్మాండసుషిరోద్భవా। తథాచ వామనపురాణే॥ శ్లో॥ తతః
ప్రతాపవాన్ బ్రహ్మాణ్డబృహద్విష్ణ్వంఘ్రిరంబరే। బ్రహ్మాండోదరమాహత్య నరలోకం జగామసః॥ విష్ణ్వంఘ్రి
ణాప్రసరతా కటాహే హేమ్ని భేదితే। అంబరాద్విష్ణుమాయాథ సమార్ద్రకుటిలాతతః॥ విష్ణ్వంఘ్రివజ్రోరుదం
డాద్గాంగతా వై నదీతదా। బాహ్యతోయమహాధారా దశపాపవినాశినీత్యాది॥ శ్రీవిష్ణుధర్మోత్తరేచ॥ శ్లో॥ బ్రహ్మాం
డస్తాడితస్తేనఛిద్రతామగమత్ప్రభో। బ్రహ్మాండం బాహ్యతోయేన దశపాపహృతావృతం॥ తేనఛిద్రేణతత్తోయంవి
వేశాండం మహీపతే। పురాణాంతరేషు బ్రహ్మణః కమండలుజలేన హరిచరణే క్షాళితే గంగోద్భూతేతి - అన్యత్ర తు ధ
ర్మ ఏవ బ్రహ్మాజ్ఞయా ద్రవీభూత ఇతి - అత స్త్రైవిక్రమే పాదే బ్రహ్మకమండలుజలేన క్షాళ్యమానే తదపర్యాప్త్యా
తత్పూర్త్యర్థం ధర్మే ద్రవీభూతే తత్ప్రాప్య పూర్ణే బ్రహ్మాండకటాహభేదజాద్బాహ్యోదకధారాతచ్ఛిద్రేణవి
ష్ణుపాదస్పర్శినీగాంగతాగంగాసీదిత్యవిరోధః॥ ౧౦౮॥ అథ ధ్రువాదిపాతాళాంతమవతీర్ణగంగాప్రశంసా॥ వా

పరమంపదమ్॥ ౧౦౧॥ యత్రోతమేతత్ప్రోతంచ యద్భూతంసచరాచరమ్। భావ్యంచవిశ్వం మైత్రే
య తద్విష్ణోఃపరమంపదమ్॥ ౧౦౨॥ దివీవ చక్షురాతతం వితతంయన్మహాత్మనామ్। వివేకజ్ఞానదృ
ష్టంచ తద్విష్ణోఃపరమంపదమ్॥౧౦౩॥ యస్మిన్ ప్రతిష్ఠితో భాస్వాన్ మేఢీభూతస్స్వయంధ్రువః। ధ్రు
వేచసర్వజ్యోతీంషి జ్యోతిష్ష్వంభోముచో ద్విజ॥ ౧౦౪॥ మేఘేషుసంతతా వృష్టిర్వృష్టేస్సృష్టేశ్చపో
షణమ్। ఆప్యాయనంచ సర్వేషాం దేవాదీనాం మహామునే॥ ౧౦౫॥ తతశ్చాజ్యాహుతిద్వారాపోషితా
స్తేహవిర్భుజః। వృష్టేః కారణతాంయాంతి భూతానాంస్థితయే పునః॥ ౧౦౬॥ ఏవమేతత్పదంవిష్ణో స్తృ
తీయమమలాత్మకమ్। ఆధారభూతంలోకానాం త్రయాణాంవృద్ధికారణమ్॥ ౧౦౭॥ తతః ప్రభవతి బ్ర
హ్మన్ సర్వపాపహరాసరిత్। గంగాదేవాంగనాంగానామనులేపనపింజరా॥౧౦౮॥ వామపాదాంబు

కారసామర్థ్యేనోత్పన్నో యోయోగస్సమాధిస్తేన ఇద్ధాదీప్తాః॥ శ్లో॥ ఐశ్వర్యాద్విహితోయోగోయోగాదైశ్వర్య
ముచ్యతే। యోగైశ్వర్యమృతే మోక్షః కథంచిన్నోపపద్యత ఇతిహరివంశోక్తేః॥ ౧౦౧॥ ౧౦౨॥ దివీవేతి॥ దివిఆతతం
సర్వప్రకాశకం సూర్యరూపం చక్షురివమహాత్మనాం వితతంసర్వావభాసకత్వేన ప్రతీతం - వివేకజ్ఞానేన ప్రపంచవైల
క్షణ్యసుజ్ఞానేనదృష్టంచ - అపరిచ్ఛిన్నతయాజ్ఞాతమిత్యర్థః - అనేనతద్విష్ణోరితిమంత్రద్వయార్థస్సూచితః॥ ౧౦౩
యత్రోతమేతత్ప్రోతంచేత్యనేన విశ్వస్య కారణమాశ్రయశ్చేత్యుక్తం - ఇదానీం ధ్రువాశ్రయత్వేనతద్ద్వారా
విశ్వపోషకత్వమాహ - యస్మిన్నిత్యాదిచతుర్భిః॥ యస్మిన్నితి॥ భాస్వాన్ తేజస్వీ - అంభోముచః మేఘాః॥ ౧౦౪॥ మే
ఘేష్వితి॥ వృష్టేర్హేతోరోషధిద్వారాసృష్టేః పోషణంవృష్టిః - ఆప్యాయనంతృప్తిః॥ ౧౦౫॥ తతశ్చేతి॥ సృష్టేః
కారణతాంయాంతీతి - ఏతదుక్తంగీతాసు॥ శ్లో॥ దేవాన్ భావయతానేన తేదేవాభావయంతువః। పరస్పరం భావ
యంతః శ్రేయఃపరమవాప్స్యథేతి॥ ౧౦౬॥ ౧౦౭॥ విశ్వపావనత్వం విష్ణుపదస్య దర్శయన్నాహ - తత ఇత్యాదినా॥
తత ఇతి॥ తతో విష్ణుపదస్థానాత్ప్రకర్షేణ గంగాభవతి - త్రివిక్రమపదోద్భిన్నబ్రహ్మాండసుషిరోద్భవత్వాత్ -
తతః ప్రాగేవజాతాపితతఆరభ్య దేవాదిసేవ్యత్వేనప్రకటీభవతీత్యర్థః - తదేవాహ - దేవాంగనానామంగానాం
జలకేళిషుక్షాళితానియాన్యనులేపనాని కుంకుమాదీని తైఃపింజరాపిశంగీభూతా॥ ౧౦౮॥ వామపాదేతి॥ విష్ణోర్వా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వామపాదేతి॥ ౧౦౯ । తతఇతి॥ విష్ణోః పదే పరమ ఇత్యాదిమంత్రో గృహ్యతే- ఊహ్యమానజటాజలఇతి సప్తర్షీణాం అ-
ఘమర్షణస్నానసుఖాధిక్యోక్తిః॥ ౧౧౦॥౧౧౧॥ మేరుపృష్ఠఇతి॥ శశిబింబాన్నిష్క్రాంతా సూర్యమార్గాన్మేరుం గతే-
త్యర్థః॥ శ్లో॥ విష్ణోః పాదాచ్ఛింశుమారాత్ ధ్రువాచ్చ సోమాత్సూర్యాన్మేరురూపాచ్చ విష్ణోః - సమాగతా శివమూ-
ర్ధ్నో హిమాద్రిమిత్యాదివ్యాసోక్తేః॥ ౧౧౨॥ ౧౧౩ ॥ ౧౧౪ । శంభోరితి॥ శర్కరాః నద్యంతస్సూక్ష్మశిలాః తా ఇవ
సాగరాస్థీని ప్లావయిత్వా॥ ౧౧౫॥ ౧౧౬॥ ౧౧౭॥ ౧౧౮॥ ౧౧౯ ॥ శ్రుతేతి॥ శ్రుతాభిలషితేత్యాదావాసక్తిభూ-
యస్త్వాత్ఫలభూయస్త్వం - యథోత్తరం దశగుణం- యథా బ్రహ్మాండపురాణే॥ శ్లో॥ శ్రుతా గంగేతి యైర్భక్త్యా సకృ-
ద్దూరస్థైరపి । తత్రావతారయేన్మర్త్యాన్ కరుణార్ద్రా భవార్ణవాత్ ॥ కదా ద్రక్ష్యామి తాం గంగాం కదా
స్నానమహం లభే । ఇతి పుంసాభిలషితా కులాని దశ తారయేత్ ॥ యథా కథంచిద్దైవద్దృష్టా భక్తితశ్చిన్మయీ సకృత్ ।
గంగా తారయతే తేషాం కులానాం శతమంహసః ॥ యైస్తు స్పృష్టా విశిష్టాంగా గంగా భక్త్యా సకృన్నరైః । కులానాం తు
సహస్రం వై తేషాం తారయతే భవాత్ ॥ పీతా ధర్మద్రవీ మర్త్యైర్యైర్గంగా భక్తితస్సకృత్ । తేషాం కులానామ-
యుతం భవాత్తారయతే ధ్రువం ॥ యైః పుణ్యవాహినీ గంగా సకృద్భక్త్యావగాహితా । తేషాం కులానాం లక్షం తు భవా-
త్తారయతే శివా ॥ యైర్దినం సేవితా భక్త్యా గంగాపుణ్యజలా నరైః । కులానాం దశలక్షం తు తేషాం తారయతే భవాత్ ॥
౧౨౦ । గంగేతి॥ గంగా గంగేతి ద్విరుక్తిః ప్రతిసంధ్యం చ త్రిరావృత్తిర్విధ్యర్థా - బ్రహ్మాండే హి॥ శ్లో॥ గంగా గంగేతి గం-
గేతి యైస్త్రిసంధ్యం త్రిరీరితం । సుదూరస్థైశ్చ తత్పాపం హంతి జన్మత్రయార్జితం॥ తథా॥ సహస్రయోజనస్థోపి త్రిసం-
ధ్యం త్రిస్సమాహితః । గంగా గంగేతి యో బ్రూయాత్స గచ్ఛేత్పరమాం గతిం ॥ నామోపలక్షణం స్మరణస్యాపి ॥ మో…

జాంగుష్ఠనఖస్రోతోవినిర్గతామ్ । విష్ణోర్బిభర్తి యాం భక్త్యా శిరసాహర్నిశం ధ్రువః॥ ...... ౧౦౯॥
తతస్సప్తర్షయో యస్యాః ప్రాణాయామపరాయణాః । తిష్ఠంతి వీచిమాలాభిరుహ్యమానజటాజలే ॥
౧౧౦॥ వార్యోఘైస్సంతతైర్యస్యాః ప్లావితం శశిమండలమ్ । భూయోధికతరాం కాంతిం వహత్యేతదహః-
క్షయే॥ ౧౧౧॥ మేరుపృష్ఠే పతత్యుచ్చైర్నిష్క్రాంతా శశిమండలాత్ । జగతః పావనార్థాయ యా
ప్రయాతి చతుర్దిశమ్॥ ౧౧౨ ॥ సీతా చాలకనందా చ చక్షుర్భద్రేతి సంస్థితా । ఏకైవ యా చతుర్భే-
దా దిగ్భేదగతిలక్షణా॥ ౧౧౩॥ భేదం చాలకనందాఖ్యం యస్యాశ్శర్వోపి దక్షిణమ్ । దధార శిరసా ప్రీత్యా
వర్షాణామధికం శతమ్॥ ౧౧౪ ॥ శంభోర్జటాకలాపాచ్చ వినిష్క్రాంతాస్థిశర్కరాః । ప్లావయి-
త్వా దివం నిన్యే యా పాపాన్ సగరాత్మజాన్॥ ౧౧౫॥ స్నాతస్య సలిలే యస్యాస్సద్యః పాపం ప్రణశ్యతి।
అపూర్వపుణ్యప్రాప్తిశ్చ సద్యో మైత్రేయ జాయతే॥ ౧౧౬॥ దత్తాః పితృభ్యో యత్రాపస్తనయైశ్శ్ర-
ద్ధయాన్వితైః । సమాశతం ప్రయచ్ఛంతి తృప్తిం మైత్రేయ దుర్లభామ్ ॥ ౧౧౭ । యస్యామిష్ట్వా మ-
హాయజ్ఞైర్యజ్ఞేశం పురుషోత్తమమ్ । ద్విజభూపాః పరామృద్ధిమవాపుర్దివి చేహ చ॥ ౧౧౮॥ స్నానాద్వి-
ధూతపాపాశ్చ యజ్జలైర్యతయస్తథా । కేశవాసక్తమనసః ప్రాప్తా నిర్వాణముత్తమమ్॥ ౧౧౯ ॥
శ్రుతాభిలషితా దృష్టా స్పృష్టా పీతావగాహితా । యా పావయతి భూతాని కీర్తితా చ దినే దినే॥ ౧౨౦

వామపాదాంబుజం అంబుజసదృశో వామపాదస్తస్యాంగుష్ఠనఖాత్ స్రోతోరూపేణ వినిర్గతాం॥ ౧౦౯॥ తతఇతి ॥ స-
ప్తర్షయో యస్యా జలే అఘమర్షణం కుర్వంతస్తిష్ఠంతి - ఊహ్యమానా ఇతస్తతశ్చాల్యమానా జటా యేషాం తే ॥
౧౧౦॥ ౧౧౧॥ ౧౧౨॥ సీతాచేతి॥ దిగ్భేదగతిలక్షణా దిక్షు చతసృషు భేదేన యా గతిస్సైవ చతుర్భేదలక్షణం యస్యా-
స్సా॥ ౧౧౩॥ ౧౧౪ । శంభోరితి ॥ అస్థిశర్కరాః అస్థిచూర్ణాని- పాపాన్ బ్రహ్మదండహతానపి॥ ౧౧౫॥ ౧౧౬ ॥
దత్తా ఇతి ॥ సమాశతం వర్షశతం ॥ ౧౧౭ ॥ ౧౧౮ ॥ ౧౧౯॥ ౧౨౦ ॥ ౧౨౧ । ప్రస్తుతం విష్ణుపదం నిగమయతి॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ణానాంసహస్రైషు గంగాంయస్స్మరతేనరః। అపిదుష్కృతకర్మాసౌలభతేపరమాంగతిమితి॥ మాత్స్యోక్తేః॥౧౨౧॥ యతఇతి ॥ యతఇతిప్రకృతవిష్ణుపదమాహాత్మ్యోపసంహారః - త్రయాణామితిపాతాళవ్యాప్తిశ్చోక్తాసాగరోద్ధారార్థా - తుశబ్దోల్పమాహాత్మ్యనద్యంతరోత్పత్తిస్థానాత్ సరశ్శైలద్రుమాదేః వైలక్షణ్యంవిష్ణుపదస్య వదన్ గంగాముత్కర్షయతి - గంగాయానద్యంతరసామ్యదర్శినోదోషస్స్మృతేః॥ శ్లో ॥ గంగాయాంవైష్ణవీశక్త్యాపరబ్రహ్మవిభావనాం। నకుర్వంతిచయేమర్త్యాన తైస్తుసహసంవసేత్ ॥ నదీతినావమంతవ్యేతిహిభవిష్యద్వాక్యం। ౧౨౨ ॥ ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - విష్ణుచిత్తీయే - ద్వితీయాంశే- అష్టమోధ్యాయః ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

అథధ్రువప్రసంగాత్తద్ద్వారాసర్వాధారంతారాపుంజకల్పితావయవంశింశుమారాకృతిభగవతోరూపమాహ॥ తారామయమితి॥ ౧॥ ౨ ॥ సూర్యాచంద్రమసావితి॥ వాతానీకమయైఃవాతస్కంధమయైఃఊర్ధ్వంక్రమాత్ సప్తస్థానస్థ మేఘార్కేందునక్షత్రగ్రహసప్తర్షిధ్రువాశ్రయైః ॥ శ్లో ॥ ఆవహః ప్రవహశ్చైవతథైవానువహఃపరః సంవహోవివహశ్చైవతదూర్ధ్వంస్యాత్పరావహః॥తథాపరివహశ్చోర్ధ్వం వాయోర్వైసప్తనేమయఇతిమార్కోక్తేః ।3॥ శింశుమారేతి॥ జ్యోతిషాంరూపమిత్యన్వయః - ధామ్నాం తేజసాంలోకానాంచాయనంఆశ్రయోనారాయ-

> గంగాగంగేతియన్నామ యోజనానాంశతేష్వపి। స్థితైరుచ్చారితంహంతి పాపంజన్మత్రయార్జితమ్॥
> ౧౨౧॥ యతస్సాపావనాయాలంత్రయాణాంజగతామపి। సముద్భూతాపరంతత్తుతృతీయంభగవత్పదమ్
> ౧౨౨॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే - ద్వితీయాంశే- అష్టమోధ్యాయః ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁
>
> శ్రీపరాశరః। తారామయంభగవతశ్శింశుమారాకృతిప్రభోః। దివిరూపంహరేర్యత్తుతస్యపుచ్ఛేస్థితో ధ్రువః॥౧॥ సైషభ్రమన్ భ్రామయతిచంద్రాదిత్యాదికాన్ గ్రహాన్। భ్రమంతమనుతంయాంతినక్షత్రాణిచచక్రవత్ ॥౨॥ సూర్యాచంద్రమసౌతారానక్షత్రాణిగ్రహైస్సహ। వాతానీకమయైర్బంధైర్ధ్రువేబద్ధానితానివై। 3 ॥ శింశుమారాకృతిప్రోక్తంయద్రూపంజ్యోతిషాందివి। నారాయణో

యనత ఇతి ॥ యతః స్థానాత్సముద్భూతా - ప్రాకట్యం ప్రాప్తా - తద్భగవత్పదమితి॥ ౧౨౨॥ ఇతి శ్రీధరస్వామి విరచితాత్మప్రకాశాఖ్య- శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - ద్వితీయాంశే - అష్టమోధ్యాయః. ❁❁❁❁❁❁❁❁

విష్ణుపదంధ్రువాదీనాం సర్వేషామాశ్రయః సృష్ట్యాదికారణంచేత్యుక్తం - యస్మిన్ ప్రతిష్ఠితో భాస్వాన్ మేఢీభూతస్స్వయంధ్రువ ఇత్యాదినా - తదేవకేనప్రకారేణేత్యపేక్షాయాం తత్ప్రకారం వక్తుమధ్యాయారంభః॥ తారామయమితి॥ తారామయం నక్షత్రపుంజాత్మకం - శింశుమారాకృతి శింశుమారస్సరటగోధాద్యాకారః సత్త్వవిశేషః తస్యాకృతిరివాకృతిర్యస్యతత్ - భగవతోరూపం - తస్యప్రదక్షిణావర్తకుండలీభూతస్యోన్నమితపుచ్ఛాగ్రే ధ్రువస్స్థిత ఇత్యర్థః॥ ౧॥ సైష ఇతి ॥ సోచిలోపేచేత్పాదపూరణమితి సులోపః - సఏషధ్రువః శింశుమారవశేన భ్రమన్ గ్రహాన్ భ్రామయతి - నక్షత్రాణిచతంభ్రామయంతంధ్రువమనుయాంతి ॥ ౨ ॥ తత్ర హేతుమాహ - సూర్యాచంద్రమసావితి ॥ నక్షత్రాణ్యశ్విన్యాదీని - ఇతరాస్తారకాః - బుధాదిగ్రహైస్సహ - వాతసమూహమయైర్బంధైర్బధ్యంతే ఎభిరితిబంధాఃపాశాః తైర్ధ్రువేబద్ధానియతః - అతస్తమనుయాంతీత్యర్థః - వాతాశ్చక్రమేణోక్తాః॥ శ్లో॥ ఆవహః ప్రవహశ్చైవతథైవానువహఃపరః। సంవహోవివహశ్చైవతదూర్ధ్వంస్యాత్పరావహః। తథాపరివహశ్చోర్ధ్వంవాయోర్వైసప్తనేమయ ఇతి - స్థానానితేషాముక్తాని ॥ శ్లో ॥ మధ్యేభూమేఘయోర్వాయురావహః ప్రవహస్తతః। మేఘభాస్కరయోస్సూర్యశశినోరుద్వహస్స్మృతః। చంద్రనక్షత్రగణయోస్సంవహోవివహస్తతః। నక్షత్రగ్రహమధ్యస్థోగ్రహస్సప్తర్షిమధ్యగః। వహస్తతఃపరివహస్సప్తర్షిధ్రువమధ్యగః। ఇత్యేవంవాయవస్సప్త వహంతిభువనత్రయమితి॥ 3॥ శింశుమారస్యాశ్రయందర్శయన్నాహ ॥ శింశుమారేతి॥ జ్యోతిషాం నక్షత్రాణాం ధామ్నాంచసూర్యాదిస్థానానాందివి శింశుమారాకృతియద్రూపం ప్రోక్తం - తస్యహృది

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శా స్తస్య హృద్యాధారభూత స్తిష్ఠతి॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ తదాధారమితి॥ తదాధారం భానావాధారం॥ ౭॥ ౮॥ ఉక్తం వర్షణప్రకారం ప్రపంచయతి॥ వివస్వానంశుభిరితి॥ నాళైర్మార్గైః॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ కృత్తికాదిష్వితి॥ కృత్తికామృగశిరః ప్రభృత్యయుగ్మనక్షత్రేష్వర్కే స్థితే॥ ౧౫॥ యుగ్మర్క్షేష్వితి॥ ఏవం రోహిణ్యార్ద్రాదిషు యుగ్మేష్వర్కే స్థితే అర్కాక్రాన్తనక్షత్రైరేవ వృష్టివ్యవహారలింగాత్ పూర్వాషాఢగతోభానురిత్యాదేః॥ ౧౬॥ ౧౭॥ య

యనంథామ్నాం తస్యాధారస్స్వయం హృది॥ ౪॥ ఉత్తానపాదపుత్రస్తు తమారాధ్య జగత్పతిమ్। స తారాశింశుమారస్య ధ్రువః పుచ్ఛే వ్యవస్థితః॥ ౫॥ ఆధారశ్శింశుమారస్య సర్వాధ్యక్షో జనార్దనః। ధ్రువస్య శింశుమారశ్చ ధ్రువే భానుర్వ్యవస్థితః॥ ౬॥ తదాధారం జగచ్చేదం సదేవాసురమానుషమ్॥ ౭॥ యేన విప్రవిధానేన తన్మమైకమనాశ్శృణు। వివస్వానష్టభిర్మాసైరాదాయాపో రసాన్వితాః। వర్షత్యేవ తతశ్చాన్నం అన్నాదప్యఖిలం జగత్॥ ౮॥ వివస్వానంశుభిస్తీక్ష్ణైరాదాయ జగతో జలమ్। సోమే ముంచత్యథేందుశ్చ వాయునాడీమయైర్దివి జ। నాళైర్విక్షిపతేభ్రేషు ధూమాగ్న్యనిలమూర్తిషు॥ ౯॥ న భ్రశ్యంతి యత స్తేభ్యో జలాన్యభ్రాణి తాన్యతః। అభ్రస్థాః ప్రపతంత్యాపో వాయునా సముదీరితాః। సంస్కారం కాలజనితం మైత్రేయాసాద్య నిర్మలాః॥ ౧౦॥ సరిత్సముద్రభౌమాస్తు తథాపః ప్రాణిసంభవాః। చతుష్ప్రకారా భగవానాధత్తే సవితా మునే॥ ౧౧॥ ఆకాశగంగాసలిలం తథాదాయ గభస్తిమాన్। అనభ్రగతమేవోర్వ్యాం సద్యః క్షిపతి రశ్మిభిః॥ ౧౨॥ తస్య సంస్పర్శనిర్ధూతపాపపంకో ద్విజోత్తమ। న యాతి నరకం మర్త్యో దివ్యస్నానం హి తత్ స్మృతమ్॥ ౧౩॥ దృష్టసూర్యం హి యద్వారి పతత్యభ్రైర్వినా దివః। ఆకాశగంగాసలిలం తద్గోభిః క్షిప్యతే రవేః॥ ౧౪॥ కృత్తికాదిషు ఋక్షేషు విషమేష్వంబు యద్దివః। దృష్టార్కపతితం జ్ఞేయం తద్గాంగం దిగ్గజోజ్ఝితమ్॥ ౧౫॥ యుగ్మర్క్షేషు చ యత్తోయం పతత్యర్కోజ్ఝితం దివః। తత్సూర్యరశ్మిభిస్సమ్యక్సమాదాయ నిరస్యతే॥ ౧౬॥ ఉభయం పుణ్యమత్యర్థం నృణాం పాపహరం ద్విజ। ఆకాశగంగాసలిలం దివ్యం స్నానం మహామునే॥ ౧౭॥ యత్తు మేఘైస్సముత్సృష్టం వారి తత్ప్రాణినాం ద్విజ। పుష్ణాత్యోషధయస్సర్వా జీవనాయామృతం హి తత్॥ ౧౮॥ తేన వృద్ధిం పరాం నీతస్సలిలేనా

స్థితస్స్వయం నారాయణ ఏవ తారారూప స్తస్యాధార ఇత్యన్వయః - ధామేతి పాఠాంతరే జ్యోతిషాం ధామయద్రూపం ప్రోక్తం - తన్నారాయణాశ్రయం కథమిత్యత ఆహ - హృదిస్థస్స్వయం నారాయణస్తస్యాధార ఇతి॥ ౪॥ ఉత్తానపాదేతి॥ స తూత్తానపాదపుత్రో ధ్రువః తం జగత్పతిం నారాయణం ఆరాధ్య - తారామయస్య శింశుమారస్య పుచ్ఛే స్థితః॥ ౫॥ తదేవ స్పష్టయతి - ఆధారశ్శింశుమారస్యేత్యాదినా॥ ౬॥ తదాధారమితి॥ తదాధారం భానావాశ్రయం॥ ౭॥ తదేవాహ యేనేత్యాది సార్ధేన॥ ౮॥ సూర్యాదన్ననిష్పాదక వృష్టికారణమాహ - వివస్వానంశుభిరిత్యాదిచతుర్భిః॥ ౯॥ ధూమాగ్న్యనిలాత్మనాం యేషామపి మేఘానాం జలాధారత్వమభ్రసమాఖ్యయోపపాదయతి॥ న భ్రశ్యంతీతి॥ సంస్కారం మాధుర్యరూపమతిశయం॥ ౧౦॥ అభ్రగర్భావస్థానాత్పూర్వమాపో నానారసా ఇత్యాహ॥ సరిదితి॥ సరిత్సముద్రగతా భూమిగతాశ్చేత్యర్థః - ప్రాణిసంభవాః ప్రాణిదేహస్థాః॥ ౧౧॥ ప్రసంగాద్వృష్టివిశేషం దివ్యస్నానమాహ- ఆకాశగంగేత్యాదిషడ్భిః॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ కృత్తికాదిష్వితి॥ కృత్తికామృగశీర్షాదివిషమనక్షత్రేషు స్థితేర్కే దృష్టార్కమనభ్రం యదంబు పతతి॥ ౧౫॥ యుగ్మర్క్షేష్వితి॥ ఏవం - యుగ్మర్క్షేషు రోహిణ్యార్ద్రాదిసమనక్షత్రేషు స్థితేర్క ఇతి జ్ఞేయం - సూర్యాక్రాంతనక్షత్రైరేవ వ్యవహారదర్శనాత్॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ప్రాసంగికం పరిసమాప్య పూర్వోక్తమేవ వృష్టిమనువర్తయతి - యత్త్విత్యాదిత్రిభిః॥ ౧౮॥ తేనేతి॥ సాధకః దృష్టాదృష్టహేతుః

CC-0, Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్రీవితి ॥ ఓషధయః ఓషధీః ॥ ౧౮ ॥ తేనేతి ॥ సాధకః శరీరోత్పత్తిపోషణయోః ॥ ౧౯ ॥ తేనేతి ॥ తేన ఓషధీగణేన-తైర్యజ్ఞైః ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ హృదీతి ॥ బిభర్తి-శింశుమారం ॥ ౨౪ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - విష్ణుచిత్తీయే - ద్వితీయాంశే - నవమోఽధ్యాయః. ❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀

అథ భానురథస్య దినభ్రమవృత్తసంఖ్యామాహ ॥ త్ర్యశీతీతి ॥ కాష్ఠయోరంతరం ఉదగ్దక్షిణసీమయోర్మధ్యస్థవియత్ప్రదేశః త్ర్యశీతిశతధాభిన్నః - ఆరోహణావరోహాభ్యాం భానోరబ్దేనయా గతిస్స్యాత్ - గమ్యత ఇతి గతిః - మహాత్మేహిత త్తద్వృత్తరేఖాంతరాళముదగయనే నుదినం మేర్వభిముఖో రథో యావత్కాష్ఠాంతమారోహతి - యామ్యాయనేతు తావ న్త్యేవ మండలాంతరాళాని ప్రత్యహం మానసోత్తరాభిముఖోవరోహతి యావత్కాష్ఠం- ఏవంచ భానో రేకాబ్దసాధ్యా ద్వాదశరాశిభోగాత్మికా షష్ట్యుత్తర త్రిశత వార భ్రమేణ గతిస్స్యాత్ సర్వోత్తర మేరుపతితగంగాప్రవాహాంతత్తద్దక్షిణాబ్ధిప్రవేశో క్త్యా మేరోరున్నతినిశ్చయాన్మహత్త్వస్య చ భూమేరుపరిలక్ష్యోచ్ఛ్రితత్వాద్రథస్య ఉదగారోహోదక్షిణావరోహశ్చ యుక్తః - తథా యదింద్రప్రాగుదఙ్న్యగితి అధరాదుదక్తాదితి చ యామ్యదిశో రథరోత్తరత్వం శ్రూయతే ॥ ౧ ॥ సరథ ఇత్యాది ॥ గ్రామణ్యో యక్షాః ॥ ౨ ॥ ధాతేతి ॥ రథకృద్గ్రామణీః రథకృ

షధీగణః । సాధకః ఫలపాకాంతః ప్రజానాం ద్విజ జాయతే ॥ ౧౯ ॥ తేనయజ్ఞాన్యథాప్రోక్తాన్ మానవాశ్శాస్త్రచక్షుషః । కుర్వంత్యహరహ స్తైశ్చ దేవానాప్యాయయంతి చ ॥ ౨౦ ॥ ఏవం యజ్ఞాశ్చ వేదాశ్చ వర్ణాశ్చ ద్విజపూర్వకాః । సర్వే దేవనికాయాశ్చ పశుభూతగణాశ్చ యే ॥ ౨౧ ॥ వృష్ట్యా ధృతమిదం సర్వమన్నం నిష్పాద్యతే యయా । సాపి నిష్పాద్యతే వృష్టిస్సవిత్రా మునిసత్తమ ॥ ౨౨ ॥ ఆధారభూతస్సవితు ర్ధ్రువో మునివరోత్తమ । ధ్రువస్య శింశుమారోఽసౌ సోపి నారాయణాశ్రయః ॥ ౨౩ ॥ హృది నారాయణ స్తస్య శింశుమారస్య సంస్థితః । తద్భర్తా సర్వభూతానామాదిభూత స్సనాతనః ॥ ౨౪ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - ద్వితీయాంశే - నవమోఽధ్యాయః. ❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀

శ్రీపరాశరః ॥ త్ర్యశీతిమండలశతం కాష్ఠయోరంతరం ద్వయోః । ఆరోహణావరోహాభ్యాం భానోరబ్దేనయా గతిః ॥ ౧ ॥ సరథోఽధిష్ఠితో దేవైరాదిత్యైః ఋషిభి స్తథా । గంధర్వైరప్సరోభిశ్చ గ్రామణీసర్పరాక్షసైః ॥ ౨ ॥ ధాతా క్రతుస్థలా చైవ పులస్త్యో వాసుకి స్తథా । రథభృద్గ్రామణీ ర్హేతి స్తుంబు

ప్రజానాం జాయతే ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ అధ్యాయార్థముపసంహరతి- ఏవమిత్యాదిచతుర్భిః ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ హృదీతి ॥ తస్య శింశుమారస్య హృది స్థితో నారాయణః తద్భర్తా సర్వభూతానాం భర్తా ధారకః- బిభర్తి- సర్వభూతానామితి పాఠే కర్మణి షష్ఠీ ॥ ౨౪ ॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - ద్వితీయాంశే - నవమోఽధ్యాయః. ❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀

అథ ప్రతిమాసం సూర్యరథపరిభ్రమాధికారిణో వక్ష్యన్నుత్తరాయణదక్షిణాయనయోరనులోమ ప్రతిలోమం చ గంతవ్యాని క్రాంతివృత్తాన్యాహ ॥ త్ర్యశీతీతి ॥ ఉత్తరదక్షిణకాష్ఠయోర్మధ్యం త్ర్యశీత్యుత్తరశతం మండలం భానోర్గతిగంతవ్యం కర్మ- ఆరోహణావరోహాభ్యామితి- యుగాక్షకోటిబద్ధౌ వాయుపాశౌ ధ్రువో యదాకర్షతి తదోత్తరాయణే ప్రత్యహమభ్యంతరైకైకమండలప్రవేశే రథస్యారోహణం భవతి - యదాతు తౌ పాశౌ ధ్రువః ప్రసారయతి తేషు దక్షిణాయనే ష్వేమమండలేషు ప్రతిలోమం బహిరేకైకమండలం ప్రవిశతో రథస్యావరోహణం భవతి - తదుక్తం మాత్స్యే ॥ శ్లో ॥ ఆకృష్యేతే యదా తౌ తు ధ్రువేణ సమధిష్ఠితౌ । తదాసోఽభ్యంతరం సూర్యో భ్రమతే మండలాని తు ॥ ధ్రువేణ ముచ్యమానేన పునా రశ్మియుగే యదా । తదైవ బాహ్యతస్సూర్యో భ్రమతే మండలాని చేతి ॥ ౧ ॥ సఇతి ॥ దేవైరాదిత్యైః ఆదిత్యాఖ్యదేవైః- గ్రామణీయక్షాః ॥ ౨ ॥ తానేవాదిత్యాదీన్ ప్రతిమాసం సప్త

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

న్నామ యక్షః - హేతిః రాక్షసః - రథకృదితి చ పాఠః॥ ౩॥ ౪॥ అర్యమేతి ॥ రథౌజా యక్షః - ప్రహేతిః రాక్షసః కచ్ఛ
నీరః సర్పః నారదో గంధర్వః - కచ్ఛనీరశ్చేతి పాఠః॥ ౫॥ ౬॥ మిత్ర ఇతి॥ రథస్వనో యక్షః॥ ౭॥ వరుణ ఇతి॥ వరుణో
వసిష్ఠో నాగశ్చేతి పాఠః - గ్రీష్మర్తౌ తక్షకో నాగ ఏవ చేతి లైంగోక్తేః - రథః రాక్షసః - రథచిత్రో యక్షః॥ ౮॥ ఇంద్ర
ఇతి ॥ స్రోతః యక్షః - సర్పాః సకారాంతో యం శబ్దో రాక్షసనామ - విశ్వావసు స్స్రోతః - సర్పాశ్చార్కా ఇతి చ పా
ఠః॥ ౯॥ వివస్వానితి ॥ ఉగ్రసేనో గంధర్వః - ఆపూరణో యక్షః - వ్యాఘ్రో రాక్షసః॥ ౧౦ ॥ పూషేతి ॥ వసురుచి
గంధర్వః - వాతో రాక్షసః - ధనంజయస్సర్పః - సుషేణో యక్షః॥ ౧౧॥ విశ్వావసురితి ॥ విశ్వావసు గంధర్వః
ఐరావతస్సర్పః - సేనజిత్ యక్షః - ఆపః రాక్షసః॥ ౧౨॥ అంశేతి ॥ తార్క్ష్యః యక్షః - మహాపద్మః సర్పః - విద్యుత్
రాక్షసః॥ ౧౩॥ క్రతురితి ॥ ఊర్ణాయుర్గంధర్వః - సూర్యః కార్కోటక ఇతి పాఠః - సూర్యః రాక్షసః - అరిష్టనేమి
ర్యక్షః॥ ౧౪॥ ౧౫॥ త్వష్టేతి ॥ కంబళస్సర్పః - బ్రహ్మోపేతః రాక్షసః - బ్రహ్మాపేత ఇతి చ పాఠః - ఋతజిద్యక్షః

రుశ్చైవ సప్తమః॥ ౩॥ ఏతే వసంతి వై చైత్రే మధుమాసే సదైవ హి। మైత్రేయ స్యందనే హ్యస్మిన్ స
ప్తమాసాధికారిణః॥ ౪॥ అర్యమా పులహశ్చైవ రథౌజాః పుంజికస్థలా। ప్రహేతిః కచ్ఛవీరశ్చ నారద
శ్చ రథే రవేః॥ ౫॥ మాధవే నివసంత్యేతే శుచిసంజ్ఞే నిబోధ మే॥ ౬॥ మిత్రోత్త్రిస్తక్షకో రక్షః పౌరుషేయో
థ మేనకా। హాహా రథస్వనశ్చైవ మైత్రేయైతే వసంతి వై ॥ ౭ ॥ వరుణో వసిష్ఠో రంభా చ సహజన్యా
హుహూ రథ। రథచిత్రస్తథా శుక్రే వసంత్యాషాఢసంజ్ఞికే॥ ౮॥ ఇంద్రో విశ్వావసుస్స్రోతా ఏలాపు
త్రస్తథాంగిరాః। ప్రమ్లోచా చ నభస్యేతే సర్పశ్చార్కే వసంతి వై॥ ౯॥ వివస్వానుగ్రసేనశ్చ భృగురా
పూరణస్తథా। అనుమ్లోచా శంఖపాలో వ్యాఘ్రో భాద్రపదే తథా॥ ౧౦॥ పూషా వసురుచిర్వాతో
గౌతమో థ ధనంజయః। సుషేణో న్యో ఘృతాచీ చ వసంత్యాశ్వయుజే రవౌ॥ ౧౧॥ విశ్వావసుర్భరద్వా
జః పర్జన్యైరావతౌ తథా। విశ్వాచీ సేనజిచ్చాపః కార్తికే చాధికారిణః॥ ౧౨॥ అంశః కాశ్యప తార్క్ష్య
స్తు మహాపద్మస్తథోర్వశీ। చిత్రసేనస్తథా విద్యున్మార్గశీర్షాధికారిణః ॥ ౧౩ ॥ క్రతుర్భగస్తథో
ర్ణాయుస్స్ఫూర్జః కార్కోటకస్తథా। అరిష్టనేమిశ్చైవాన్యా పూర్వచిత్తిర్వరాప్సరాః॥ ౧౪॥ పౌ
షమాసే వసంత్యేతే సప్త భాస్కరమండలే। లోకప్రకాశనార్థాయ విప్రవర్యాధికారిణః॥ ౧౫॥ త్వష్టా

సప్తానుక్రామతి - ధాతేత్యాదినా విష్ణుశక్త్యుపబృంహితా ఇత్యంతేన ॥ ధాతేతి ॥ ధాతా సూర్యః - రథభృత్సంజ్ఞో
గ్రామణీః - హేతిః రాక్షసః॥ ౩॥ ఏత ఇతి ॥ చైత్ర ఏవ మధుమాసస్తస్మిన్॥ ౪॥ అర్యమేతి ॥ రథౌజాః యక్షః - ప్రహే
తిః రాక్షసః - కచ్ఛవీరస్సర్పః॥ ౫॥ మాధవ ఇతి ॥ మాధవే వైశాఖే - శుచిసంజ్ఞేతి జ్యేష్ఠో వివక్షితః॥ ౬॥ మిత్ర ఇతి॥ పౌరు
షేయో రాక్షసః - రథస్వనో యక్షః॥ ౭॥ వరుణ ఇతి ॥ వరుణస్సూర్యః - రంభా చ సహజన్యేతి పాఠే ఫాల్గునే వత్స్యమా
నరంభా వ్యావృత్త్యర్థం సహజన్యేతి సంజ్ఞాంతరేణ తస్యా విశేషణం - రథచిత్ర ఇతి చ తదా యక్షసర్పయోరేకం నా
మ - వరుణో వసిష్ఠో నాగశ్చ సహజన్యా హుహూ రథ ఇతి పాఠే నాగసంజ్ఞస్సర్పః - రథః రాక్షసః ఆషాఢసంజ్ఞిక ఇతి వ్యా
ఖ్యానాదాషాఢ ఏవాత్ర శుక్రః - పూర్వోక్తశుచిసంజ్ఞో జ్యేష్ఠ ఇతి జ్ఞేయం ॥ ౮ ॥ ఇంద్ర ఇతి ॥ ఇంద్రస్సూర్యః - నభసి
శ్రావణే - సర్పః రాక్షసః - అర్కే సూర్యరథే॥ ౯॥ వివస్వానితి ॥ ఉగ్రసేనో గంధర్వః - ఆపూరణో యక్షః - వ్యా
ఘ్రో రాక్షసః॥ ౧౦॥ పూషేతి ॥ వసురుచిర్గంధర్వః - వాతో రాక్షసః - ధనంజయస్సర్పః - సుషేణో యక్షః॥ ౧౧
విశ్వావసురితి॥ విశ్వావసుసంజ్ఞ ఏవాపరో గంధర్వః - పర్జన్యస్సూర్యః - ఐరావతస్సర్పః - సేనజిత్సంజ్ఞికా యక్ష
రాక్షసౌ - సేనజిచ్చాప ఇతి పాఠే త్వాపో రాక్షసః॥ ౧౨॥ అంశ కాశ్యప తార్క్ష్యాస్త్వితి॥ అంశస్సూర్యః - తార్క్ష్యో
యక్షః - మహాపద్మస్సర్పః - చిత్రసేనో గంధర్వః - విద్యుద్రాక్షసః॥ ౧౩ ॥ క్రతురితి ॥ క్రతుః ఋషిః - భగస్సూ
ర్యః - ఊర్ణాయుర్గంధర్వః - స్ఫూర్జో రాక్షసః - కార్కోటకస్సర్పః - అరిష్టనేమిర్యక్షః॥ ౧౪॥ ౧౫॥ త్వష్టేతి॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ధృతరాష్ట్రో గంధర్వః॥ ౧౬॥ ౧౭॥ విష్ణురితి॥ అశ్వతరస్సర్పః - సూర్యవర్చాః గంధర్వః - సత్యజిద్యక్షః - శ్రావణకార్తికయోర్ద్వౌ విశ్వావసూగంధర్వౌ॥ ౧౮॥ మాసేష్వితి॥ ఏతేచసప్తగణాః కామేవిభజ్యోక్తాః॥ శ్లో॥ ధాతార్యమాచమిత్రశ్చ వరుణశ్చేంద్ర ఏవచ। వివస్వానథపూషాచపర్జన్యశ్చాంశ ఏవచ॥ భగస్త్వష్టాచవిష్ణుశ్చ ఆదిత్యా ద్వాదశస్మృతాః॥ పులస్త్యః పులహశ్చాత్రి ర్వసిష్ఠోథాంగిరాభృగుః॥ గౌతమశ్చభరద్వాజః కాశ్యపః క్రతురేవచ। జమదగ్నిః కౌశికశ్చ మునయో బ్రహ్మవాదినః॥ రథకృచ్చరథౌజాశ్చ గ్రామణీశ్చరథస్వనః। చిత్రస్సేనః పూరణశ్చసుషేణస్సేనజిత్తథా॥ తార్క్ష్యశ్చారిష్టనేమిశ్చ ఋతజిత్సత్యజిత్తథా॥ ఏతేయక్షాః - అథ హేతిః ప్రహేతిశ్చ పౌరుషేయో వధస్తథా। సర్పో వ్యాఘ్రస్తథాపశ్చ వాతో విద్యుద్దివాకరః॥ బ్రహ్మోపేతశ్చవిప్రేంద్రో యజ్ఞోపేతశ్చ రాక్షసాః। వాసుకిః కచ్ఛనీరశ్చ తక్షకో నాగపుంగవః॥ ఏలాపుత్రశ్శంఖపాలస్తథైరావతసంజ్ఞితః। ధనంజయో మహాపద్మస్తథా కర్కోటకో ద్విజాః॥ కంబలోశ్వతరశ్చైవ వహంత్యేనంయథాక్రమం। తుంబురుర్నారదో హాహాహూహూర్విశ్వావసుస్తథా॥ ఉగ్రసేనోవసురుచిర్విశ్వావసురథాపరః। చిత్రసేనస్తథోర్ణాయుర్ధృతరాష్ట్రో ద్విజోత్తమాః॥ సూర్యవర్చా ద్వాదశైతే గంధర్వా గాయతాంవరాః। కృతస్థలాప్సరోవర్యా తథాన్యాపుంజికస్థలా॥ మేనకాసహజన్యాచ ప్రమ్లోచాచ ద్విజోత్తమాః। అనుమ్లోచాఘృతాచీచ విశ్వాచీచోర్వశీతథా॥ అన్యాచపూర్వచిత్తిస్స్యాదన్యాచైవ తిలోత్తమా॥ రంభాచేతి॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ సోయమితి॥ హిమోష్ణవారిశబ్దైర్వృష్టిశబ్దః ప్రత్యేకం సంబధ్యతే - ఏషగణో హేమంతాదిస్వకాలే హిమాదేః స్వభక్తానాం పాపక్షయాదేశ్చ హేతుర్భవతి॥ శ్లో॥ ఏతేతపంతివర్షంతి భాంతిపాంతి ప్రవంతిచ। భూతానామశుభంకించిద్వ్యపోహంతీహకీర్తితా ఇతి లైంగవాయవ్యోక్తేః॥ ౨౩॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - విష్ణుచిత్తీయే - ద్వితీయాంశే - దశమోధ్యాయః ***

జమదగ్నిశ్చ కంబలోథతిలోత్తమా। బ్రహ్మోపేతోథఋతజిద్ధృతరాష్ట్రశ్చసప్తమః॥ ౧౬॥
మాఘమాసేవసంత్యేతేసప్తమైత్రేయభాస్కరే। శ్రూయతాంచాపరేసూర్యే ఫాల్గునే నివసంతియే॥
౧౭॥ విష్ణురశ్వతరోరంభాసూర్యవర్చాశ్చసత్యజిత్। విశ్వామిత్రస్తథారక్షో యజ్ఞోపేతోమహామునే॥ ౧౮॥ మాసేష్వేతేషుమైత్రేయవసంత్యేతేతుసప్తకాః। సవితుర్మండలేబ్రహ్మన్విష్ణుశక్త్యుపబృంహితాః॥ ౧౯॥ స్తువంతిమునయస్సూర్యంగంధర్వైర్గీయతేపురః। నృత్యంత్యప్సరసోయాంతిసూర్యస్యానునిశాచరాః॥ ౨౦॥ వహంతిపన్నగాయక్షైః క్రియతేభీశుసంగ్రహః॥ ౨౧॥ వాలఖిల్యాస్తథైవైనంపరివార్యసమాసతే॥ ౨౨॥ సోయంసప్తగణస్సూర్యమండలేమునిసత్తమ। హిమోష్ణవారివృష్టీనాంహేతుస్స్వసమయంగతః॥ ౨౩॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - ద్వితీయాంశే - దశమోధ్యాయః ❋❋❋

త్వష్టాసూర్యః - కంబలస్సర్పః - బ్రహ్మోపేతోరాక్షసః - ఋతజిద్యక్షః - ధృతరాష్ట్రో గంధర్వః॥ ౧౬॥ ౧౭॥ విష్ణురితి॥ విష్ణుస్సూర్యః - అశ్వతరస్సర్పః - సూర్యవర్చాః గంధర్వః - సత్యజిత్ యక్షః - యజ్ఞోపేతో రాక్షసః॥ ౧౮॥ ౧౯॥ తేషాం వ్యాపారవిశేషానాహ స్తువంతీత్యాదిసార్ధేన॥ ౨౦॥ వహంతీతి॥ వహంతీతి వహనానుకూలతయా రథం సన్నహ్యంతీత్యర్థః - సన్నహ్యంతి రథం నాగా ఇతి శుకోక్తేః - అభీశుసంగ్రహః రశ్మిసంయోజనం॥ ౨౧॥ నిత్యసేవకానాహ॥ వాలఖిల్యా ఇతి॥ ౨౨॥ సప్తానాం సాధారణం కర్మాహ॥ సోయమితి॥ సోయం సప్తగణః హిమోష్ణవారివృష్టీనాం హేతుః - స్వసమయాగత ఇతి పాఠే స్వస్వకాలే హేమంతగ్రీష్మాదౌ ఆగతస్సన్ హిమవృష్ట్యాదీనాం హేతురిత్యర్థః॥ ౨౩॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - ద్వితీయాంశే - దశమోధ్యాయః **

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬ ॥ సర్వశక్తిరితి ॥ సర్వశక్తిః సంపూర్ణశక్తిః - యా తపతియచ్చజగతోంహో హ్యాపహన్తి - సైషావిష్ణోఃపరాసర్వశక్తిః ఋగ్యజుస్సామసంజ్ఞితాత్రయీత్యన్వయః॥ ౭ ॥ సైషేతి ॥ జగతఃపాలనోద్యతః స్థిత్యాంస్థితోవిష్ణుః సైవశక్తిః - శక్తిశక్తిమతోరభేదాత్సామానాధికరణ్యనిర్దేశః - ఋగ్యజుస్సామశరీరోవిష్ణుస్సవితురంతస్తిష్ఠతి - అతోరవేః ప్రాధాన్యం॥ ౮॥ ౯॥ ఋచఇతి ॥ ఋచఃస్తువంతిరవినాతిష్ఠంతం విష్ణుమితిశేషః॥ ౧౦॥ అంశఇతి ॥ అంశశక్తిశబ్దాభ్యాం రవర్యాయా - శబ్దమూర్తిధరస్యైతద్రూపమితిహ్యుక్తం - అంశఏషేతిచపాఠః ॥ ౧౧॥ సావైష్ణవీత్రయీమయీశక్తిర్నకేవలంరవేరేవాంతస్థా - కింతుబ్రహ్మాదీనామపీత్యాహ॥ నకేవలమితి॥ ౧౨॥ సర్గాదావితి ॥ తస్మాత్ అంతపోతురుద్రసంబంధాత్ - తస్యనామ్నః॥ ౧౩॥ ఉపసంహరతి ॥ ఏవమితి ॥ సాత్త్వికీశు

మైత్రేయః॥ యదేతద్భగవానాహగణస్సప్తవిధోరవేః। మండలేహిమతాపాద్యేష్వకారణంతన్మయాశ్రుతమ్॥ ౧॥ వ్యాపారశ్చాపికథితోగంధర్వోరగరక్షసామ్। ఋషీణాంవాలఖిల్యానాంతథైవాప్సరసాం గురో॥ ౨॥ యక్షాణాంచరథేభానోర్విష్ణుశక్తిధృతాత్మనామ్। కించాదిత్యస్యయత్కర్మతన్నాత్రోక్తంత్వయామునే॥ ౩॥ యదిసప్తగణోవారిహిమముష్ణంచవర్షతి। తత్కిమత్రరవేర్యేనవృష్టిస్సూర్యాదితీర్యతే॥ ౪॥ వివస్వానుదితోమధ్యేయాత్యస్తమితికింజనః। బ్రవీత్యేతత్సమంకర్మయదిసప్తగణస్యతత్॥ ౫॥ శ్రీపరాశరః। మైత్రేయశ్రూయతామేతద్యద్భవాన్పరిపృచ్ఛతి। యథాసప్తగణేప్యేకః ప్రాధాన్యేనాధికోరవిః॥ ౬॥ సర్వశక్తిఃపరావిష్ణోఃఋగ్యజుస్సామసంజ్ఞితా। సైషాత్రయీతపత్యంహోజగతశ్చహినస్తియత్॥ ౭॥ సైషావిష్ణుస్స్థితస్స్థిత్యాంజగతఃపాలనోద్యతః। ఋగ్యజుస్సామభూతోంతస్సవితుర్ద్విజతిష్ఠతి॥ ౮॥ మాసిమాసిరవిర్యోయస్తత్రతత్రహిసాపరా। త్రయీమయీవిష్ణుశక్తిరవస్థానంకరోతిహి॥ ౯॥ ఋచస్తువంతిపూర్వాహ్ణే మధ్యాహ్నేచయజూంష్యథ। బృహద్రథంతరాదీనిసామాన్యహ్నఃక్షయేరవిమ్॥ ౧౦॥ అంగమేషాత్రయీవిష్ణోఃఋగ్యజుస్సామసంజ్ఞితా। విష్ణుశక్తిరవస్థానంసదాదిత్యేకరోతిసా॥ ౧౧॥ నకేవలంరవేశ్శక్తిర్వైష్ణవీసాత్రయీమయీ। బ్రహ్మాథపురుషోరుద్రస్త్రయమేతత్త్రయీమయమ్॥ ౧౨॥ సర్గాదౌఋఙ్మయోబ్రహ్మాస్థితౌవిష్ణుర్యజుర్మయః॥ రుద్రస్సామమయోంతాయతస్మాత్తస్యాశుచిర్ధ్వనిః॥ ౧౩ ॥ ఏవంసాసాత్త్వికీశక్తిర్వైష్ణవీయాత్ర

ఉక్తానువాదపూర్వకంరవేర్విశేషం మైత్రేయఃపృచ్ఛతి - యదేతదిత్యాదిపంచభిః - నన్వాదిత్యస్యాపివృష్టిలక్షణంకర్మోక్తమేవవివస్వానష్టభిర్మాసైరిత్యాదినా।అతఆహ॥యదితి॥ సోయంసప్తవిధోగణః- హిమోష్ణవృష్ట్యాదీనాంహేతుః- సాధారణస్యోక్తత్వాదిత్యర్థః॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ అత్రవిశేషం పునర్మైత్రేయశ్శంకతే॥ యదీతి ॥ ౪॥ ననుసాధారణత్వాదేవరవేరపితత్కర్మభవత్యేవతత్రాహ॥ వివస్వానితి ॥ ౫ ॥ విష్ణుశక్త్యధిష్ఠానాతిశయాద్రవిప్రాధాన్యేనసర్వోప్యయంవ్యవహారోయుక్తఇతిపరిహారమాహ - మైత్రేయేత్యాదినా॥ ౬॥ యద్యస్మాద్యాపరానపార్థప్రకాశికావిష్ణోస్త్రయీరూపాశక్తిస్సైవైషాపరివిరూపేణతపతి- అంహశ్చపాపముపాసితాసతీహినస్తి- అతః ప్రాధాన్యేనాధికోరవిః - సైషాత్రయ్యేవవిద్యాతపతీతిశ్రుతేః - సర్వశక్తిరితిపాఠే సర్వాశక్తిస్సమగ్రాశక్తిరిత్యర్థః॥ ౭ ॥ అతస్తస్యావిష్ణునాఅభేదమేవాభిప్రేత్యాహ ॥ సైషేతి ॥జగతఃస్థిత్యాంస్థితస్సన్ పాలనాయోద్యతోవిష్ణుర్నామశక్తిరేవేత్యన్వయః॥ ౮॥ ౯॥ ఋచఇతి ॥ ఋచస్స్తువంతీత్యత్రశ్రుతిః - ఋచఃపూర్వాహ్ణేదివిదేవఈయతే - యజుర్వేదేతిష్ఠతి మధ్యేహ్నః - సామవేదేనాస్తమయేమహీయతె ఇత్యాది॥ ౧౦॥ అంగమితి॥ అంగంమూర్తిః॥ ౧౧ ॥ నేతి ॥ నకేవలం రవేరేవసాశక్తిరధిష్ఠాత్రీ - కింతుబ్రహ్మాదీనామపీత్యాహ॥ బ్రహ్మేతి ॥ పురుషోవిష్ణుః- త్రయీమయంత్రయ్యాప్రధానంతదధిష్ఠితమిత్యర్థః॥౧౨॥సర్గాదావితి॥ యస్మాత్సామశక్త్యారుద్రోంతంకరోతి - తస్మాత్సామశకరత్వాత్తస్యసామ్నోధ్వనిరశుచిః - అశుచిదేశకాలాదివద్వేదాంతరస్యానధ్యాయత్వాపాదక ఇత్యర్థః - నసామధ్వనావృగ్యజుషీ ఇతిగౌతమస్మృతేః॥ ౧౩॥ అత్రసప్తగణసంస్థాధిష్ఠితయోసప్తగణస్థితం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ద్ధసత్త్వమయీ - వైష్ణవీశక్తిః ఆత్మసప్తగణస్థం స్వశరీరభూతసప్తవర్గాంతర్గతం భాస్వంతమధితిష్ఠతి భాస్వత్యతిశయేనతపతి॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ప్రాధాన్యాదన్యేఽపిస్తుత్యాద్యైర్వ్యాపారైరేనముపాసతఇత్యాహ॥ స్తువంతిచైనమితి॥ ౧౬॥ ౧౭ నేతి॥ శక్తిరూపధృత్ విష్ణురధిష్ఠాతాస్థాయీ - నోదేతి - నాస్తమేతి - అధిష్ఠేయాత్సంచారిణోగణాద్భిన్నత్వాత్॥ ౧౮॥ స్తంభస్థేతి॥ ఛాయాదర్శనసంయోగంఛాయాయాఃప్రతిబింబస్య ఆదర్శనస్యదర్పణస్యచసంయోగం॥ ౧౯ ఏవమితి॥ తతఃదర్పణస్థానీయాత్సూర్యపదాధికారిణః - తత్రసూర్యపదే - మాసానుమాసం మాసాన్మాసాంతరం ప్రతిమాసమిత్యర్థః - పుంఖానుపుంఖమితివత్ - యద్వా మాసేషు ద్వాదశసు అనుమాసే అధికమాసేచ - తేనయన్మాసోఽధికస్తన్మాసోక్తసప్తగణావృత్తిస్స్యాత్॥ ౨౦॥ ౨౧॥ పిత్రాద్యాప్యాయనప్రకారమాహ॥ సూర్యరశ్మీతి॥ తర్పితఃశుక్లప్రతిపదాదిక్రమాత్పూరితః - పీయతేప్రతిపదాదిపానంహిక్షయహేతుః - అతష్షోడశకలస్యకృష్ణప్రతిపదమారభ్య ఏకైకాకలామరైఃపీయతే - ప్రథమాంపిబతేవహ్నిరిత్యాదిస్మృతేః॥ ౨౨॥ పీతమితి॥ అతఃకృష్ణచతుర్దశ్యాంతేద్వికలత్వం - కృష్ణపక్షక్షయేదర్శేపిబంతి - ఏకకలావర్జం - తేషాందేవపితౄణాంతథా ఉక్తప్రకా

యామయీ॥ ఆత్మసప్తగణస్థంతంభాస్వంతమధితిష్ఠతి॥ ౧౪॥ తయాచాధిష్ఠితస్సోఽపిజాజ్వలీతిస్వరశ్మిభిః। తమస్సమస్తజగతాంనాశంనయతిచాఖిలమ్॥ ౧౫॥ స్తువంతిచైనంమునయోగంధర్వైర్గీయతేపురః। నృత్యంత్యప్సరసోయాంతితస్యచానునిశాచరాః॥ ౧౬॥ వహంతిపన్నగాయక్షైఃక్రియతేఽభీశుసంగ్రహః। వాలఖిల్యాస్తథైవైనంపరివార్యసమాసతే॥ ౧౭॥ నోదేతానాస్తమేతాచకదాచిచ్ఛక్తిరూపధృత్। విష్ణుర్విష్ణోఃపృథక్తస్యగణస్సప్తవిధోఽప్యయమ్॥ ౧౮॥ స్తంభస్థదర్పణస్యేవయోయమాసన్నతాంనరః। ఛాయాదర్శనసంయోగంసప్రాప్నోత్యథాత్మనః॥ ౧౯॥ ఏవంసావైష్ణవీశక్తిర్నైవాపైతితతోద్విజ। మాసానుమాసంభాస్వంతమధ్యాస్తేతత్రసంస్థితమ్॥ ౨౦॥ పితృదేవమనుష్యాదీన్ససదాప్యాయయన్ప్రభుః। పరివర్తత్యహోరాత్రకారణంసవితాద్విజ॥ ౨౧॥ సూర్యరశ్మిస్సుషుమ్నోయస్తర్పితస్తేనచంద్రమాః। కృష్ణపక్షేఽమరైశ్శశ్వత్పీయతేవైసుధామయః॥ ౨౨॥ పీతంతంద్వికలంసోమంకృష్ణపక్షక్షయేద్విజ। పిబంతిపితరస్తేషాంభాస్కరాత్తర్పణంతథా॥ ౨౩॥ ఆదత్తేరశ్మిభిర్యంతుక్షితిసంస్థం

భాస్వంతంసూర్యం అతిశయేనాధితిష్ఠతి॥ ౧౪॥ తయేతి॥ జాజ్వలీతి అతిశయేన ప్రకాశయతి॥ ౧౫॥ అతస్తస్య ప్రాధాన్యాత్పూర్వోక్తైస్స్వవ్యాపారైఋషిముఖ్యాస్తంసేవంతఇత్యాహ - స్తువంతీత్యాదిద్వాభ్యాం॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ఋగ్యజుస్సామభూతోంతస్సవితుర్ద్విజతిష్ఠతి। విష్ణుశక్తిరవస్థానంసదాదిత్యేకరోతిసా॥ నకేవలంరవేశ్శక్తిరిత్యాదిష్వుక్తయాశక్తిరూపస్యవిష్ణోఃప్రతిమాసంభిన్నేష్వాగమాపాయిషుసూర్యేష్వవస్థానోక్తేస్సూర్యాదివత్ప్రతిమాసంవిష్ణోరప్యాగమాపాయిత్వంప్రతీతంవారయతి॥ నేతి॥ నోదేతాఉదయంనగతః- నాస్తమేతా అస్తంచనగతః - అధిష్ఠాతా విష్ణుఃప్రతిమాసమాగమాపాయీ నభవతి - కింతుతదధిష్ఠేయస్సప్తమయస్సప్తభిస్సంపాద్యోఽయం సర్వోఽప్యాగమాపాయీగణః తతఃపృథగేవ॥ ౧౮॥ ఏతదేవస్పష్టయతి - స్తంభస్థేత్యాదిద్వాభ్యాం॥ స్తంభస్థేతి॥ స్తంభేనజాతస్య దర్పణస్యసాన్నిధ్యం యోయోజనఃప్రాప్నోతి - ససర్వోఽపిక్రమేణ ఆత్మనః ఛాయాదర్శన సంయోగంప్రతిబింబాభాసేనసంబంధంయథాప్రాప్నోతి॥ ౧౯॥ ఏవమితి॥ ఏవం స్తంభస్థానీయేసూర్యేవస్థితాసాదర్పణస్థానీయావైష్ణవీశక్తిస్తత్స్థానాన్నైవాపగచ్ఛతి - తత్రస్థైవమాసానుమాసంప్రతిమాసంతత్రసంస్థితం ఆగంతృజనస్థానీయంభాస్వంతమధ్యాస్తే అధితిష్ఠతి॥ ౨౦॥ ఏవంవిష్ణుశక్త్యధిష్ఠితస్యరవేఃపిత్రాదితర్పకత్వమాహ॥ పితృదేవేతి॥ ఆప్యాయయం స్తర్పయన్ - పరివర్తతేపరిభ్రమతీత్యర్థః॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ తత్రదేవపితృతర్పణప్రకారమాహ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

రేణ॥ ౨౩॥ మనుష్యాదితర్పణమాహ॥ ఆదత్త ఇతి॥ భూతానాంమనుష్యాదీనాం॥ ౨౪॥ ౨౫॥ దేవపితృమర్త్యా
నాంతృప్తింకాలతోవిశినష్టి॥ పక్షేతి॥ శుక్లేపూర్ణంకృష్ణేపిబంతిదేవా ఇతి తేషాం శుక్లపక్షేతృప్తిః - ఏకమాసికీం
పూర్వదర్శాదుత్తరదర్శంయావత్ - యద్వాదేవానాందర్శపూర్ణమాసయోరిష్టిఃపితౄణాందర్శ ఏవేష్టి
ర్మనుష్యాణాం నిత్యభుక్తైశ్చతత్తత్సాధనహవిర్నిష్పత్తిః సూర్యసాధ్యేతిదినపక్షాదితృప్తిః- తస్మాదహరహ ర్మ
నుష్యాఇత్యాది శ్రుతేః- అర్కః ప్రయచ్ఛతీతిపునఃకీర్తనాత్ గ్రహాంతరకృతవృష్ట్యాదిఫలమపి తత్తద్రాగ్రహానుగ్రా
హకరశ్మిద్వారాకర్క ఎవప్రయచ్ఛతీత్యుక్తంస్యాత్ - యథాకూర్మే॥ శ్లో॥ హరికేశస్తుయఃప్రోక్తోరశ్మిర్నక్షత్ర
పోషకః। విశ్వకర్మాతథారశ్మి ర్బుధంపుష్ణాతిసర్వదా॥ విశ్వవ్యచాసూర్యరశ్మిస్సితంపుష్ణాతినిత్యదా। సంయద్వసు
రితిఖ్యాతోయస్సపుష్ణాతిలోహితం॥ బృహస్పతింప్రపుష్ణాతిరశ్మిరర్వావసుః ప్రభో। శనైశ్చరంప్రపుష్ణాతిసప్తమస్తుస్వ
రాహ్వయఇతి॥ ౨౬॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే- విష్ణుచిత్తీయే - ద్వితీయాంశే - ఏకాదశోధ్యాయః ❁❁❁

౧॥ ౨॥ అర్కస్యైవేతి॥ వారిగర్భసముద్భవాః జలమయాః॥ శ్లో॥ వారిగర్భసముద్భూతో రథస్సాశ్వస్ససా
రథిరిత్యాదిత్యపురాణే॥ ౩॥ క్షీణమితి॥ క్షీణం అల్పీభూతశుక్లకలం - తదుక్తం॥ శ్లో॥ దేవైస్సంపీయమానస్యశుక్లావ
ర్ధంతి వైకలాః। సోమస్యకృష్ణపక్షాదౌభాస్కరాభిముఖస్యతు॥ ప్రక్షీయంతేపరేభాగేపీయమానాఃకలాఃక్రమాది
త్యాది- ఆప్యాయయతి శుక్లకలావర్ధయతి॥ శ్లో॥ సుషుమ్నాప్యాయమానస్యశుక్లావర్ధంతి వైకలా ఇతి॥ ౪॥ క్ర

సంరవిః। తముత్సృజతిభూతానాంపుష్ట్యర్థంసస్యవృద్ధయే॥ ౨౪॥ తేనప్రీణాత్యశేషాణిభూతానిభగ
వాన్రవిః। పితృదేవమనుష్యాదీనేవమాప్యాయయత్యసౌ॥ ౨౫॥ పక్షతృప్తింతుదేవానాంపితౄణాం
చైకమాసికీం। శశ్వత్తృప్తించమర్త్యానాంమైత్రేయార్కఃప్రయచ్ఛతి॥ ౨౬॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే
ద్వితీయాంశే- ఏకాదశోధ్యాయః ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❁

శ్రీపరాశరః॥ రథస్త్రిచక్రస్సోమస్యకుందాభాస్తస్యవాజినః। వామదక్షిణతోయుక్తాదశతేనచరత్య
సౌ॥ ౧॥ వీథ్యాశ్రయాణిఋక్షాణిధ్రువాధారేణవేగినా। హ్రాసవృద్ధిక్రమస్తస్యరశ్మీనాంసవితుర్యథా॥
౨॥ అర్కస్యేవహితస్యాశ్వాస్సకృద్యుక్తావహంతితే। కల్పమేకంమునిశ్రేష్ఠ వారిగర్భసముద్భవాః॥
౩॥ క్షీణంపీతంసురైస్సోమమాప్యాయయతిదీప్తిమాన్। మైత్రేయైకకలంసంతంరశ్మినైకేనభా
స్కరః॥ ౪॥ క్రమేణయేనపీతోసౌదేవైస్తేననిశాకరమ్। ఆప్యాయయత్యనుదినంభాస్కరోవారితస్క

ఆదత్త ఇత్యాదిద్వాభ్యాం॥ ౨౪॥ ౨౫॥ వృష్టికృతాయాంతృప్తావిశేషమాహ॥ పక్షతృప్తిమితి॥ శశ్వత్తృప్తింతద్దిన
తృప్తిం - స్వకృతవృష్టినిష్పన్నైః కరనైః స్వకృద్భుక్తైః పక్షమాసాహోరాత్రపరిమితాంతృప్తిందేవపితృమర్త్యా
నామర్కఃకరోతీత్యర్థః - అత ఏవ శ్రుతిః- తస్మాదహరహర్మనుష్యా అశనమిచ్ఛంతేర్ధమాసేదేవాఇజ్యంతే
మాసిపితృభ్యః క్రియత ఇతి॥ ౨౬॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం-
ద్వితీయాంశే - ఏకాదశోధ్యాయః ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

ఉక్తాచతుర్భిరధ్యాయైరష్టమాద్యైరవిస్థితిః। అథసోమాదిసంస్థోక్త్యాత్రపంచోపసంహృతిః॥ శ్రీధరీయో
యంశ్లోకః॥ రథ ఇతి॥ కుందాభాః శ్వేతాః - రవిరథాద్విశేషమాహ- వామతో దక్షిణతశ్చయుక్తాః - తస్య రథస్యా
శ్వాఃదశేతి - తేనరథేన॥ ౧॥ వీథ్యాశ్రయాణీతి॥ నాగవీథ్యాద్యాశ్రయాణి అశ్విన్యాదినక్షత్రాణి ప్రాగ్గత్యాచ
హ్రాసవృద్ధిక్రమఇతి - ఉదితోవర్ధమానాభిరామధ్యాహ్నాదిత్యత్ర సవితూరశ్మీనాంయథోక్తస్తథాతస్యాపి॥ ౨॥
౩॥ క్షీణస్యసోమస్యపునఃపూర్ణస్యసతోదేవాదితర్పకత్వమాహ- క్షీణమిత్యాదిచతుర్భిః॥ క్షీణమితి॥ పంచదశ్యాం
కలాయాందర్శేపితృభిఃపీతాయాం- షోడశకలాయా అవశిష్టత్వాదేకకలంసంతమిత్యుక్తం- ఏకేనరశ్మినాసుషు
మ్నాఖ్యేన॥ ౪॥ క్రమేణేతి॥ యేనక్రమేణప్రతిపత్ప్రభృతిదేవైర్వహ్న్యాదిభిరసౌపీతః తేనైవక్రమేణ ప్ర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మేణేతి ॥ యేన క్రమేణేతి కృష్ణపక్షే యత్తిథౌ బింబస్య యద్భాగే యావాన్ హ్రాసః శుక్లే తద్భాగే తావత్యేవ వృద్ధిరితి తస్కారః అలక్షితం హార్తా ॥ ౫॥ సంభృతమితి ॥ సుధామృతమితి సుఖం ధీయతే పీయత ఇతి సుధా సైవామృతం ॥ ౬॥ ౭ కలాద్వయావశిష్ట ఇతి ॥ ప్రవిష్ట ఇతి తద్రశ్మ్యభిభవాత్ప్రవిష్ట ఇవ ॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ సోమమితి ॥ కలాత్మకే పంచదశే శే కించిచ్ఛిష్టే దశాపరాహ్ణే - జఘన్యం పశ్చాద్ద్వికలం సోమం పితృగణాః పర్యుపాసతే ॥ ౧౧॥ పిబంతీతి ॥ కించిచ్ఛిష్టా యాం పంచదశీకళా తాం కళాం పితరః పిబంతి - న షోడశీమిత్యర్థః ॥ ౧౨॥ నిస్స్రుతమితి ॥ ఆదిత్యరశ్మిద్వారా నిస్స్రుతం తత్సుధామృతం పీత్వేతి శేషః ॥ ౧౩॥ కించ తస్మాదాపూర్యమాణపక్షే యజంత ఇతి శ్రుతేః - అపరపక్షే పితౄణామితి స్మృతేశ్చ శుక్లకృష్ణయోర్దేవానాం పితౄణాంశ్చ యాగద్వారేణాప్యాయయతీత్యాహ ॥ ఏవమితి ॥ ౧౪ ॥ వీరుదితి ॥ ప్రకాశస్య భావః ప్రాకాశ్యం ప్రాకాశ్యమాహ్లాదనం చేతి ద్వంద్వైకత్వం ప్రాకాశ్యాహ్లాదనేన చేతి చ పాఠః ॥ ౧౫

రః ॥ ౫॥ సంభృతం చార్ధమాసేన తత్సోమస్థం సుధామృతం । పిబంతి దేవా మైత్రేయ సుధాహారా యతోఽమరాః ॥ ౬॥ త్రయస్త్రింశత్సహస్రాణి త్రయస్త్రింశచ్ఛతాని చ । త్రయస్త్రింశత్తథా దేవాః పిబంతి క్షణదాకరమ్ ॥ ౭ ॥ కళాద్వయావశిష్టస్తు ప్రవిష్టస్సూర్యమండలమ్ । అమాఖ్యరశ్మౌ వసతి అమావాస్యా తతస్స్మృతా ॥ ౮॥ అప్సు తస్మిన్నహోరాత్రే పూర్వం విశతి చంద్రమాః । తతో వీరుత్సు వసతి ప్రయాత్యర్కం తతః క్రమాత్ ॥ ౯॥ ఛినత్తి వీరుధో యస్తు వీరుత్సంస్థే నిశాకరే । పత్రం వా పాతయత్యేకం బ్రహ్మహత్యాం స విందతి ॥ ౧౦॥ సోమం పంచదశే భాగే కించిచ్ఛిష్టే కళాత్మకే । అపరాహ్ణే పితృగణా జఘన్యం పర్యుపాసతే ॥ ౧౧॥ పిబంతి ద్వికలాకారశిష్టా తస్య కలా తు యా । సుధామృతమయీ పుణ్యా తామిందోః పితరో మునే ॥ ౧౨ ॥ నిస్స్రుతం తదమావాస్యాం గభస్తిభ్యస్సుధామృతమ్ । మాసతృప్తిమవాప్యాగ్ర్యం పితరస్సంతి నిర్వృతాః । సౌమ్యా బర్హిషదశ్చైవ అగ్నిష్వాత్తాశ్చ తే త్రిధా ॥ ౧౩॥ ఏవం దేవాన్ సితే పక్షే కృష్ణపక్షే తథా పితౄన్ । వీరుధశ్చామృతమయైశ్శీతైరప్పరమాణుభిః ॥ ౧౪ ॥ వీరుదోషధినిష్పత్త్యా మనుష్యపశుకీటకాన్ । ఆప్యాయయతి శీతాంశుః ప్రకాశాహ్లాదనేన చ ॥ ౧౫॥ వాయ్వగ్నిద్రవ్యసంభూతో రథశ్చంద్రసుతస్య చ । పిశంగైస్తురగైర్యుక్తస్సోఽష్టాభిర్వాయువేగిభిః ॥ ౧౬ ॥ స

తిదినం నిశాకరం. ఆప్యాయయతి - అలక్షితం వారితస్కారవద్ధరతీతి తథా - ఏవం గృహీతేన వారిణా సోమమాపూరయతీత్యర్థః ॥ ౫ ॥ సంభృతమితి ॥ సుధారూపమమృతం మృత్యుభేషజం ॥ ౬ ॥ త్రయస్త్రింశదితి ॥ క్షణదాకరం సోమం ॥ ౭ ॥ పితౄణాం సోమపానప్రకారమాహ - కళాద్వయేత్యాది సార్ధైష్షడ్భిః ॥ ౮ ॥ సూర్యమండలప్రవేశక్రమమాహ ॥ అప్స్వితి ॥ ౯ ॥ ప్రసంగాద్దర్శే వీరుధాం ఛేదకర్తారం నిందతి ॥ ఛినత్తీతి ॥ ౧౦ ॥ సోమమితి ॥ తదేవం దర్శాహోరాత్రే అప్సు చ వీరుత్సు చ ప్రవేశాదుపక్షీణప్రాయేకలాత్మకే పంచదశే భాగే కించిచ్ఛిష్టే సతి తజ్జఘన్యం పశ్చాత్పంచదశ్యవశిష్టం సోమమపరాహ్ణే పితృగణాః పర్యుపాసతే పానార్థం పరితస్సేవంతే ॥ ౧౧॥ పిబంతీతి ॥ తతశ్చ తస్యేందోః ద్వికలాకారశిష్టా ద్వికలోఽయ ఆకారస్తత్ర శిష్టా పంచదశీయా కలా - తాం పితరః పిబంతి - న తు షోడశీం - ద్వికలం సోమమితి పాఠే - ద్వికలం పర్యుపాస్య - శిష్టామేవ కలాం పిబంతీత్యర్థః - ద్విలవమితి పాఠే - లవస్సూక్ష్మః కలావయవః - ద్విలవపరిమితకలం ఉపాస్య తాం శిష్టాం కలాం పంచదశీం పిబంతీత్యర్థః ॥ ౧౨॥ నిస్స్రుతమితి ॥ అమావాస్యాం అమావాస్యాయాం - తత్సోమస్య గభస్తిభ్యో నిస్స్రుతం సుధామృతం - పీత్వేతి శేషః ॥ ౧౩॥ తదేవమప్స్వ తద్ద్వారా సౌమ్యాదీనాం తర్పణముక్త్వా తన్నిష్పాదితాన్నాదినాపి తేషాం తర్పణమాహ - ఏవమిత్యాది ద్వాభ్యాం ఏవమితి ॥ సితే పక్షే దేవానాప్యాయయతి - దేవానాం శుక్లపక్షే యజనాత్ ॥ శ్రు ॥ తస్మాదాపూర్యమాణపక్షేషు దేవా యజంత ఇతి శ్రుతేః - అపరపక్షేణ పితౄణామితి స్మృతేః - అప్పరమాణుభిరపాం సూక్ష్మైరంశైః ॥ ౧౪ ॥ వీరుదితి ॥ వీరుధో లతాద్యాః ఓషధయస్సస్యాని తాసాం నిష్పత్త్యా - ప్రకాశేన యదాహ్లాదనం తేన చ ॥ ౧౫॥ తదేవం సోమస్య రథాదిప్రకారముక్త్వా బుధాదీనామప్యాహ - వాయ్వగ్నీత్యాదినా - ప్రవహస్తేన సంస్మృత ఇత్యర్థం తేన - వాయ్వ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧౬। సవరూథఇతి ॥ శ్లో ॥ వరూథో రథగుప్తిర్యా తిరోధస్తైరథస్థితం । రథస్యాధస్థితం కాష్ఠమనుకర్షో నిగద్యతే ॥ ఉ
పాసంగో రథోపస్థ ఇతి ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ అష్టాభిరితి ॥ రాశౌ వర్షాంతే తిష్ఠతీతి తత్తద్గ్రహరాశిచారోపలక్షణం ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥
స్వర్భానోరితి ॥ స్తోకపాండుస్తు ధూసరః - అవిరతమవిచ్ఛేదం - సదా యావత్కల్పం ॥ ౨౧ ॥ ఆదిత్యాదితి ॥ అర్కేం
ద్వోరుపరి తృతీయద్యుస్థానే చరన్నపి రాహుశ్చంద్రస్యార్కస్య వా గ్రహణకాలే అధోగత్వా భూచ్ఛాయాత్మకతమో
మయం బింబం గృహీత్వా తేన తౌ రాహుర్మేఘవచ్ఛాదయన్ తత్కాలవివదృశ్యత్వమేతి - యథా కూర్మాదిషు ॥ శ్లో ॥
స్వర్భానోస్తు గృహస్థానం తృతీయం యత్తమోమయం । తుల్యస్తయోస్తు స్వర్భానుర్భూత్వాధస్తాత్ప్రసర్పతీత్యా
ది ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ గ్రహేతి ॥ ధిష్ణ్యాని విమానాని - ఉచితచారేణ ॥ శ్లో ॥ సౌరోంగిరాశ్చ శుక్రశ్చ జ్ఞేయా మందప్రచా
రిణః । సూర్యసోమౌ బుధశ్చైవ శీఘ్రగా ఇత్యాదిరూపమోక్తస్వస్వగత్యా సహ - ప్రత్యఙ్ముఖం భ్రమంతి ॥ ౨౫ ॥
౨౬ ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ శింశుమార ఇతి ॥ యః ప్రోక్తస్తారామయమిత్యత్ర తత్పుచ్ఛే ధ్రువస్థిత ఇతి లక్షణం యః ప్రోక్తం తస్య

వరూథస్త్వనుకర్షేణ యుక్తో భూసంభవైర్హయైః । సోపాసంగపతాకస్తు శుక్రస్యాపి రథో మహాన్ ॥ ౧౭
అష్టాభిః కాంచనః శ్రీమాన్ భౌమస్యాపి రథో మహాన్ । పద్మరాగారుణైరశ్వైస్సంయుక్తో వహ్నిసంభ
వైః ॥ ౧౮ ॥ అష్టాభిః పాండురైర్యుక్తైర్వాజిభిః కాంచనో రథః । తస్మింస్తిష్ఠతి వర్షాంతే రాశౌ రాశౌ బృహ
స్పతిః ॥ ౧౯ ॥ ఆకాశసంభవైరశ్వైశ్శబలైస్స్యందనం యుతమ్ । సమారుహ్యాశ్వైర్యాతి మందగామీ శ
నైశ్చరః ॥ ౨౦ ॥ స్వర్భానోస్తు రథా హ్యష్టౌ భృంగాభా ధూసరం రథమ్ । సకృద్యుక్తాస్తు మైత్రేయ వ
హంత్యవిరతం సదా ॥ ౨౧ ॥ ఆదిత్యాన్నిస్సృతో రాహుస్సోమం గచ్ఛతి పర్వసు । ఆదిత్యమేతి సోమాచ్చ
పునస్సౌరేషు పర్వసు ॥ ౨౨ ॥ తథా కేతురథస్యాశ్వా అష్టౌ వై వాతరంహసః । పలాలధూమవర్ణాభా
లాక్షారసనిభారుణాః ॥ ౨౩ ॥ ఏతే మయా గ్రహాణాం వై తవాఖ్యాతా రథా నవ । సర్వే ధ్రువే మహాభా
గ ప్రబద్ధా వాయురశ్మిభిః ॥ ౨౪ ॥ గ్రహర్క్షతారాధిష్ణ్యాని ధ్రువే బద్ధాన్యశేషతః । భ్రమంత్యుచిత
చారేణ మైత్రేయానిలరశ్మిభిః ॥ ౨౫ ॥ యావంత్యశ్చైవ తారాస్తాస్తావంతో వాతరశ్మయః । సర్వే
ధ్రువే నిబద్ధాస్తే భ్రమంతో భ్రామయంతి తమ్ ॥ ౨౬ ॥ తైలపీడా యథా చక్రం భ్రమంతో భ్రామ
యంతి వై । తథా భ్రమంతి జ్యోతీంషి వాతవిద్ధాని సర్వశః ॥ ౨౭ ॥ అలాతచక్రవద్యాంతి వాతచక్రేరి
తాని తు । యస్మాజ్జ్యోతీంషి వహతి ప్రవహస్తేన స స్మృతః ॥ ౨౮ ॥ శింశుమారస్తు యః ప్రోక్తస్స ధ్రు

న్నిద్రవ్యైతి ॥ పిశంగైః కపిలైః ॥ ౧౬ ॥ సవరూథ ఇతి ॥ తదుక్తం ॥ శ్లో ॥ వరూథో రథగుప్తిస్స్యాత్తిరోధస్తైరథస్థితం । రథ
స్యాధస్థితం కాష్ఠమనుకర్షో నిగద్యత ఇతి- ఉపాసంగో రథోపస్థః పతాకా ప్రసిద్ధా తత్సహితః ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ ఆ
కాశసంభవైరితి ॥ శబలైశ్చిత్రవర్ణైః ॥ ౨౦ ॥ స్వర్భానోరితి ॥ స్వర్భానో రాహోః- భృంగాభాః కృష్ణాః- ధూస
రమీషత్పాండురం- అవిరతమనుపరమం ॥ ౨౧ ॥ ఆదిత్యాదితి ॥ సోమం చంద్రం గచ్ఛతి ॥ ౨౨ ॥ రథేతి ॥ పలాలం బుసం తద్
ధూమవర్ణాభా దీప్తిర్యేషాం తే - లాక్షారసవదరుణాశ్చ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ గ్రహేతి ॥ గ్రహర్క్షతారాణాం ధిష్ణ్యాని
మండలాని - ఉచితచారేణ స్వస్వోచితగత్యా ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥ తైలపీడా ఇతి ॥ తైలపీడాస్స్వయం భ్రమంతో యథా తై
లచక్రం భ్రామయంతి - వాతవిద్ధాని ప్రవహాఖ్యవాయుప్రేరితాని ॥ ౨౭ ॥ అలాతచక్రవదితి ॥ యస్మాజ్జ్యోతీంషి
ప్రకర్షేణ వహతి- తేన స వాయుః ప్రవహస్స్మృతః- ప్రవహస్యైవ భేదా వాయుస్కంధాస్సర్వే ధ్రువే నిబద్ధాస్త
ఇతి ॥ ౨౮ ॥ వస్తుతః ధ్రువాద్యాధారభూతం శింశుమారం నవమాధ్యాయోపక్షిప్తమేవోపాసనార్థం విశేషవత్తో వక్తు

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

సన్నివేశం శ్రుణు॥౨౯॥ యదహ్నేతి॥ యదహ్నేతినిత్యద్రష్టవ్యతోక్తిః॥౩౦॥౩౧॥ హృదీతి॥ సక్థినీ ఊరూ॥౩౨॥౩౩॥ పుచ్ఛఇతి॥ అగ్న్యాదిదేవతారూపం తారాచతుష్కంపుచ్ఛస్థం ధ్రువవన్నిత్యందృశ్యతే - నతుశింశుమారగాత్రాంతర్గతత్వాదవదస్తమేతి - ధ్రువసహాయాయిత్వాత్॥ ౩౪॥ ఇత్యేషఇతి॥ ఉక్తస్యభువనకోశస్యాసుక్తం భగవదాత్మకత్వంవక్తుమనువాదః - ఇత్యేషయిత్॥ ౩౫॥ వర్షాణాంచేతి॥ అథచిదచిన్మిశ్రేజగతిచిదంశః స్వసంవేద్యస్వరూపభేదోజ్ఞానైకాకారోవినాశిత్వేనాస్తిశబ్దవాచ్యః - అచిదంశస్తుచిదంశకర్మనిమిత్తపరిణామభేదోవినాశితినాస్తిశబ్దవాచ్యః - ఉభయమపిపరబ్రహ్మభూతవాసుదేవశరీరతయాతదాత్మకమిత్యేతద్రూపసంక్షేపేణోచ్యతఇత్యాహ - సంక్షేపశ్శ్రూయతామితి॥ ౩౬॥ యదితి॥ తత్రయదంబ్విత్యనేనశ్లోకేనాంబునోవిష్ణోః కాయత్వేన తత్పరిణామభూతంబ్రహ్మాండమపితస్యకాయః - తస్యచవిష్ణురాత్మేతి సకలశ్రుతిగతతాదాత్మ్యోపదేశోపబృంహణరూపస్య జ్యోతీంషీత్యాదినా వక్ష్యమాణస్య సామానాధికరణ్యస్యశరీరాత్మభావ ఏవనిబంధనమిత్యాహ - తతః అంబునః॥ ౩౭ తదేవతాదాత్మ్యం సామానాధికరణ్యేన వ్యపదిశతి॥ జ్యోతీంషీతి॥ అత్రాస్త్యాత్మకంనాస్త్యాత్మకంచజగదంతర్గతంవస్తు - విష్ణోః కాయతయా విష్ణ్వాత్మకమిత్యుక్తం॥ ౩౮॥ ఇదమస్త్యాత్మకమిదంనాస్త్యాత్మకమిత్యత్ర హేతురయమిత్యాహ॥ జ్ఞానస్వరూప ఇతి॥ అయమర్థః - అశేషక్షేత్రజ్ఞాత్మనావస్థితస్య భగవతోజ్ఞానమేవస్వాభావికంరూ

పోయత్రతిష్ఠతి। సన్నివేశంచతస్యాపిశృణుష్వమునిసత్తమ॥ ౨౯ ॥ యదహ్నాకురుతేపాపం దృష్ట్వాతంనిశిముచ్యతే। యావత్యశ్చైవతారాస్స్యుశ్శింశుమారాశ్రితాదివి। తావంత్యేవతువర్షాణిజీవంత్యభ్యధికానితు॥ ౩౦॥ ఉత్తానపాదస్తస్యాథోవిజ్ఞేయోహ్యుత్తరోహనుః। యజ్ఞోధరశ్చవిజ్ఞేయోధర్మోమూర్ధానమాశ్రితః॥ ౩౧ ॥ హృదినారాయణశ్చాస్తేఅశ్వినౌపూర్వపాదయోః। వరుణశ్చార్యమాచైవపశ్చిమేతస్యసక్థినీ॥ ౩౨॥ శిశ్నస్సంవత్సరస్తస్యమిత్రోపానంసమాశ్రితః॥ ౩౩ ॥ పుచ్ఛేగ్నిశ్చమహేంద్రశ్చకాశ్యపోథతతోధ్రువః। తారకాశింశుమారస్యనాస్తమేతిచతుష్టయమ్॥ ౩౪ ॥ ఇత్యేషసన్నివేశోయఃపృథివ్యాజ్యోతిషాంతథా। ద్వీపానాముదధీనాంచపర్వతానాంచకీర్తితః॥ ౩౫॥ వర్షాణాంచనదీనాంచయేచతేషువసంతివై। తేషాంస్వరూపమాఖ్యాతంసంక్షేపశ్శ్రూయతాంపునః॥ ౩౬ ॥ యదంబువైష్ణవఃకాయస్తతోవిప్రవసుంధరా। పద్మాకారాసముద్భూతా పర్వతాబ్ధ్యాదిసంయుతా॥ ౩౭ ॥ జ్యోతీంషివిష్ణుర్భువనానివిష్ణుర్వనానివిష్ణుర్గిరయోదిశశ్చ। నద్యస్సముద్రాశ్చసఏవసర్వంయదస్తియన్నాస్తిచవిప్రవర్య॥౩౮॥జ్ఞానస్వరూపోభగవాన్యతోసావశేషమూర్తిర్నతువస్తుభూ

మాహ॥ శింశుమారస్త్వితి॥ ౨౯॥ తద్దర్శనఫలమాహ - యదహ్నేత్యాదిసార్ధేన॥ ౩౦॥ తత్సన్నివేశమాహ - ఉత్తానపాద ఇత్యాదిసార్ధైస్త్రిభిః॥ ఉత్తానపాద ఇతి॥ ఉత్తానపాదయజ్ఞాదయో నక్షత్రరూపాదేవాస్తదవయవత్వేనోచ్యంతే - యజ్ఞోధరోహనురిత్యనుషంగః॥ ౩౧॥ హృదీతి॥ సక్థినీ ఊరూ॥ ౩౨॥ ౩౩॥ పుచ్ఛ ఇతి॥ తారకామయస్య శింశుమారస్య పుచ్ఛేస్థితమగ్న్యాదిచతుష్టయం నాస్తమేతి - అత్యున్నతపుచ్ఛస్థితమంతర్ధానాభావాన్నిత్యందృశ్యతే - న్యస్తమితిపాఠే తస్యపుచ్ఛే చతుష్టయమేతన్న్యస్తంవిహితమిత్యర్థః - శ్రుతిశ్చ - అగ్నిః పుచ్ఛస్యప్రథమంకాండంతత ఇంద్రస్తతః ప్రజాపతిరభయంచతుర్థమితి॥ ౩౪ ॥ ఉక్తంభువనకోశముపసంహరంస్తస్యవిష్ణ్వాత్మతాందర్శయన్నాహ-ఇత్యేషఇత్యాదినా యావత్సమాప్తి॥౩౫॥౩౬॥ యదితి॥ యదంబువైష్ణవః కాయఃవిష్ణోరేవమూర్తిః-తతోంబునఃగర్భోదకాత్ పద్మాకారా మేరుకర్ణికాకారాసర్వతస్సమవర్తులానానాపర్వతవిభక్తానేకద్వీపవర్షా - వసుంధరాసముద్భూతా - సాపితన్మూర్తిరేవ - నతతః పృథగితిసంక్షేపార్థః॥ ౩౭॥ ఏతదుపలక్షణీకృత్యసర్వస్యాపి తదాత్మతామాహ॥ జ్యోతీంషీతి॥ యదస్తియన్నాస్తిచ భావాభావరూపేణ ప్రతీతం వస్తుతత్సర్వం సఏవ॥ ౩౮॥ నన్వేకస్యానేకత్వంవిరుద్ధమిత్యాశంక్యానేకత్వస్యావాస్తవత్వమాహ॥ జ్ఞానేతి॥ జ్ఞానమేవస్వరూపంతత్త్వం యస్యసఏవాసౌభగవాన్యతః అతః అశేషమూర్తిఃప్రపంచమూర్తిరసౌ - నతువస్తుభూతః స

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

పం - న దేవమనుష్యాదివస్తురూపం - యత ఏవం - అత ఏవాదిరూపదేవమనుష్యశైలాబ్ధిధరాదయః తద్విజ్ఞాన విజృంభితాః తస్య జ్ఞానైకాకారస్య సతో దేవాద్యాకారేణ స్వాత్మవైవిధ్యానుసంధానమూలాః దేవాద్యాకారానుసంధానమూలకర్మమూలా ఇత్యర్థః - యతశ్చాచిద్వస్తు తత్ క్షేత్రజ్ఞకర్మానుగుణపరిణామాస్పదం - తత స్తన్నాస్తిశబ్దాభిధేయం - ఇతరదస్తిశబ్దాభిధేయమిత్యర్థాదుక్తం॥ ౩౯ ॥ తదేతదేవ వివృణోతి ॥ యదాతుశుద్ధమితి ॥ యదైతద్ జ్ఞానైకాకారమాత్మవస్తు దేవాద్యాకారేణ స్వాత్మనివైవిధ్యానుసంధానమూలసర్వకర్మక్షయాన్నిర్దోషం పరిశుద్ధం నిజరూపి భవతి - తదా దేవాద్యాకారైక్షైకీకృత్యాత్మకల్పనామూలకర్మఫలభూతాస్తద్భోగార్థా వస్తుషు వస్తుభేదా న భవంతి నో దేవాదిషు వస్తుష్వాత్మతయాభిమతేషు భోగ్యభూతా దేవమనుష్యశైలాబ్ధిధరాదివస్తుభేదాః తేమూలభూతకర్మసు విన ష్టేషు న భవంతీత్యచిద్వస్తునః కాదాచిత్కావస్థావిశేషయోగితయా నాస్తిశబ్దాభిధేయత్వమితరస్య సర్వదా నిజసిద్ధజ్ఞానైకరూపత్వేనాస్తిశబ్దాభిధేయత్వమిత్యర్థః॥ ౪౦ ॥ ప్రతిక్షణమన్యథాభూతతయా కాదాచిత్కావస్థాయోగినో ఽచిద్వస్తునో నాస్తిశబ్దాభిధేయత్వమేవేత్యాహ ॥ వస్త్వస్తీతి ॥ అస్తిశబ్దాభిధేయో హ్యాదిమధ్యపర్యంతహీనస్సతతైకరూపః పదార్థః - సతతైకరూపమితి చ పాఠః - తస్య న కదాచిదపి నాస్తిబుద్ధ్యనర్హత్వాత్ - అచిద్వస్తు కించిత్క్వచిదపి తథాభూతం న దృష్టచరం - తతః కిమిత్యత్రాహ యచ్చాన్యథాత్వమితి - యద్వస్తు ప్రతిక్షణమన్యథాత్వం యాతి తదుత్తరోత్తరావస్థా ప్రాప్త్యా పూర్వపూర్వావస్థాం జహాతీతి తస్య పూర్వావస్థస్యోత్తరావస్థాయాం న ప్రతిసంధానమస్తి - అతస్సర్వదా తస్య నాస్తిశబ్దాభిధేయత్వమేవ॥ ౪౧ ॥ తథా హ్యుపలభ్యత ఇత్యాహ ॥ మహీఘటత్వమితి ॥ చూర్ణం సూక్ష్మం - రజః సూక్ష్మతరం - అణుస్సూక్ష్మతమః - స్వకర్మణా దేవమనుష్యాదిభావేన స్తిమితాత్మనిశ్చయైః - స్వభోగ్యభూతమచిద్వస్తు ప్రతిక్షణమన్యథాభూతమాలక్ష్యతే అనుభూయతే - ఏవం సతి కిమప్యచిద్వస్తు అస్తిశబ్దార్హం ఆదిమధ్యపర్యంతహీనం సతతైకరూపమాలక్షితమ

తః। తతో హి శైలాబ్ధిధరాదిభేదాన్ జానీహి విజ్ఞానవిజృంభితాని॥ ౩౯ ॥ యదా తు శుద్ధం నిజరూపి సర్వం కర్మ
క్షయే జ్ఞానమపాస్తదోషమ్। తదా హి సంకల్పతరోః ఫలాని భవంతి నో వస్తుషు వస్తుభేదాః॥ ౪౦ ॥ వస్త్వ
స్తి కిం కుత్రచిదాదిమధ్యపర్యంతహీనం చ సదైకరూపమ్। యచ్చాన్యథాత్వం ద్విజ యాతి భూయో న తత్తథా
తత్ర కుతో హి తత్త్వమ్॥ ౪౧ ॥ మహీ ఘటత్వం ఘటతః కపాలికా కపాలికా చూర్ణరజస్తతోఽణుః। జనైః

రమార్థభూతో భవతి - కథం తర్హి ప్రపంచస్యాస్యమూర్తిత్వం తత్రాహ - తతో హీతి - తస్మాద్ జ్ఞానస్వరూపాజ్జాతాన్ శైలాదిభేదాన్ విజ్ఞానేధిష్ఠానే విజృంభితాని మాయయా విలసితాని రూపాణి జానీహి॥ ౩౯ ॥ అత్ర హేతుమాహ ॥ యదాత్వితి॥ యదా తు ప్రతిబంధకకర్మక్షయే సర్వమప్యేతజ్జగచ్ఛుద్ధం కేవలం నిజరూపి నిజమాత్మైవ రూపం యస్య తత్తథా - నిరస్తాహంభావనాదిదోషం జ్ఞానమేవ భవతి - తదా సంకల్పతరోః ఫలభూతా వస్తుషు పృథివ్యాదిషు ఉచ్చావచభేదా న స్ఫురంతి ॥ శ్రు ॥ యత్ర త్వస్య సర్వమాత్మైవాభూత్తత్కేన కం పశ్యేదితి శ్రుతేః - అతస్తత్త్వజ్ఞానబాధితత్వాన్న ప్రపంచో వాస్తవ ఇత్యర్థః॥ ౪౦ ॥ శ్లో ॥ ఆదావంతే చ యన్నాస్తి వర్తమానేఽపి తత్తథేత్యాదిన్యాయేన ఆగమాపాయిత్వాత్పరిణామిత్వాచ్చ న వస్తుత్వమస్యేత్యాహ ॥ వస్త్వితి ॥ యచ్చాన్యథాత్వం పరిణామాంతరం యాతి - తద్వస్తు భూయో న తథా యథాపూర్వం న భవతి - తత్ర తథాభూతే కాదాచిత్కే స్వరూపాత్ప్రచ్యుతే చ వస్తుని శుక్తిరజతాదివత్తత్త్వం పరమార్థత్వం కుతః॥ ౪౧ ॥ అన్యథాత్వమేవోదాహరన్మిథ్యాత్వమాహ ॥ మహీతి ॥ మహీపిండాదిద్వారా ఘటత్వం ప్రాప్తాలక్ష్యతే - ఘటత్వాదనంతరం చ కపాలికాలక్ష్యతే - కపాలికాసతీ చూర్ణం రజశ్చ దృశ్యతే - తతశ్చాణురతిసూక్ష్మో లక్ష్యతే - స్వకర్మణా ప్రతిబంధకేన స్తిమితో మందీభూత ఆత్మనిశ్చయో యేషాం తైః - పరిణామపరంపరాయాం కిం వస్త్వాలక్ష్యతే - న కించిత్ - పూర్వరూపప్రచ్యుతేరిత్యర్థః - తథా హి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్తికిం - నహ్యస్తీత్యభిప్రాయః ॥ ౪౧॥ యస్మాదేవంతస్మాత్ జ్ఞానస్వరూపాత్మవ్యతిరిక్తం అచిద్వస్తు కదాచిత్క్వచిత్ కేవలాస్తిశబ్దవాచ్యంనభవతీత్యాహ ॥ తస్మాన్నవిజ్ఞానమితి ॥ ఆత్మాతు సర్వత్రజ్ఞానైకాకారతయా దేవాదిభేదప్రత్యనీక స్వరూపోపి దేవాదిశరీరప్రవేశ హేతుభూతస్వకృత వివిధకర్మమూల దేవాది భేదభిన్నాత్మ బుద్ధిభిస్తేన తేనరూపేణ బహుధానుసంహిత ఇతి - తద్భేదానుసంధానం నాత్మస్వరూపప్రయుక్తమిత్యాహ- విజ్ఞానమేకమితి ॥ ౪౩॥ ఆత్మస్వరూపంతు కర్మరహితం - అత ఏవ అమలరూపప్రకృతిస్పర్శరహితం - తతశ్చ తత్ప్రయుక్తశోకమోహలోభాద్యశేషహేయగుణాసంగి - ఉపచయాపచయానర్హతయైకం - తత ఏవ సదైకరూపం - తచ్చ వాసుదేవశరీరమితి తదాత్మకం - అతదాత్మకస్య కస్యచిదప్యభావాదిత్యాహ ॥ జ్ఞానంవిశుద్ధమితి ॥ ౪౪ ॥ చిదంశస్సదైకరూపతయా సర్వదాస్తిశబ్దవాచ్యః- అచిదంశస్తుక్షణపరిణామిత్వేనసర్వదానాశగర్భ ఇతి సర్వదానాస్తిశబ్దాభిధేయః - ఏవంరూపం చిదచిదాత్మకం జగద్వాసుదేవశరీరం తదాత్మకమితి జగద్యాథాత్మ్యం సమ్యగుక్తమిత్యాహ ॥ సద్భావ ఏవమితి ॥ సద్భావ ఏవమితిచ పాఠః - ఏషోభవతఇతిపాఠే త్వార్షత్వాత్సులోపాభావః - అత్ర సత్యమసత్యమితి యదస్తియన్నాస్తీతిప్రక్రాంతస్యోపసంహారః - ఏతద్ జ్ఞానైకాకారతయాసమం శబ్దగోచరస్వరూపభేదమేవాచిన్మిశ్రంభువనాశ్రితం దేవమనుష్యాదిరూపేణసమ్యగ్వ్యవహారార్హభేదంయద్వర్తతే- తత్ర హేతుః కర్మైవేత్యుక్తమిత్యాహ - ఏతత్తుయదితి ॥ ౪౫॥ తదేవవివృణోతి ॥ యజ్ఞఃపశురితి ॥ కర్మాశ్రితమార్గదృష్టం యజ్ఞపశ్వాదిరూపంకర్మైవాశ్రితోమార్గః తత్రదృష్టం దేవమనుష్యాదిరూపం - తేషాంకర్మణాం భూరాదిభోగాశ్చఫలాని ॥ ౪౬॥ జగద్యాథాత్మ్యజ్ఞానప్రయోజనం మోక్షోపాయే యత్నమిత్యాహ ॥ యచ్చైతదితి ॥ జ్ఞాత్వైతదితి కర్మ

స్వకర్మస్తిమితాత్మనిశ్చయైరాలక్ష్యతే బ్రూహికిమత్రవస్తు ॥ ౪౧ ॥ తస్మాన్నవిజ్ఞానమృతేస్తికించిత్క్వచిత్కదాచిద్ద్విజవస్తుజాతమ్ । విజ్ఞానమేకంనిజకర్మభేదవిభిన్నచిత్తైర్బహుధాభ్యుపేతమ్ ॥ ౪౩॥ జ్ఞానంవిశుద్ధంవిమలంచనిత్యమశేషశోకాదినిరస్తసంగమ్ । ఏకస్సదైకంపరమఃపరేశస్సవాసుదేవోనయతోన్యదస్తి ॥ ౪౪ ॥ సద్భావఏషోభవతోమయోక్తోజ్ఞానంయథాసత్యమసత్యమన్యత్ । ఏతత్తుయత్సంవ్యవహారభూతంతత్రాపిచోక్తంభువనాశ్రితంతే ॥ ౪౫ ॥ యజ్ఞఃపశుర్వహ్నిరశేషఋత్విక్సోమస్సురాస్స్వర్గమయశ్చకామః । ఇత్యాదికర్మాశ్రితమార్గదృష్టంభూరాదిభోగాశ్చఫలానితేషాం ॥ ౪౬ ॥ యచ్చైతద్భువనగతంమయాతవోక్తంసర్వత్రవ్రజతిహితత్రకర్మవశ్యః । జ్ఞాత్వైతద్ధ్రు

శ్రుతిః - వాచారంభణం వికారోనామధేయంమృత్తికేత్యేవసత్యమితి ॥ ౪౧॥ తస్మాదితి ॥ నిజానాంకర్మణాంభేదేన విభిన్నంచిత్తంయేషాం తైః- విజ్ఞానమేవ నానావస్తురూపేణాభ్యుపేతం ॥ ౪౩॥ వృత్తిజ్ఞానంవ్యావృత్తయన్నాహ ॥ జ్ఞానమితి ॥ విశుద్ధంవిషయభోగశూన్యం విమలం రాగాదిశూన్యమతఏవస్వతోవికారం- అశేషాణాంచిత్తాద్యుపాధీనాం చశోకాదిభిః నిరస్తస్సంగోయస్యతథాభూతం - జ్ఞానంసదైకమేవ సఏవచ - పరమస్సర్వోత్తమః - పరమేశ్వరో వాసుదేవః - యతోవ్యతిరిక్తంకించిదపినాస్తి ॥ ౪౪॥ ఉపసంహరతి ॥ సద్భావ ఇతి ॥ సద్భావఃపరమార్థః - ఏషోభవత ఇతి సులోపాభావ ఆర్షః - ననుచాన్యస్యాసత్యత్వే కిమర్థమేతద్భువనాద్యాశ్రితంబహుభణితంతత్రాహ- ఏతత్త్వితి ॥ ఏతత్తుయదేతద్ జ్ఞానవ్యతిరిక్తంతత్సర్వంసంవ్యవహారభూతంసమ్యక్పరమార్థోపయోగివ్యవహారభూతం స్థితంనతుస్వతస్సత్త్వం - తత్రాపిచవిశేషతస్తుభ్యం యద్భువనాశ్రితముక్తం ॥ ౪౫॥ యజ్ఞ ఇతి ॥ యజ్ఞఃపశురిత్యాదికర్మాశ్రితమార్గదృష్టంచోక్తం - భూరాదిభోగాశ్చతత్ఫలానీత్యుక్తం ॥ ౪౬ ॥ తత్తువైరాగ్యోత్పాదనేనస్వధర్మానుష్ఠానద్వారా శ్రీవాసుదేవప్రాప్త్యర్థమిత్యాహ ॥ యచ్చైతదితి ॥ కర్మవశ్యోజీవోనానాయోనీర్వ్రజతీతిజ్ఞాత్వావిరక్తస్సన్ - ధ్రువంనిత్యమచలం పరిపూర్ణమతస్సర్వత్రైకరూపం వాసుదేవంయేనోపాయేన స్వాత్

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఫలస్యాస్థిరత్వం జ్ఞాత్వా - ధ్రువత్వాదివాసుదేవవిశేషణం - తదుపాసనాదిః॥ ౪౭॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - విష్ణుచిత్తీయే - ద్వితీయాంశే - ద్వాదశోఽధ్యాయః.

౧॥ విష్ణ్వాధారమితి॥ చిదచిదాత్మకం జగద్యథా విష్ణ్వాత్మకం తథోక్తం - యథా చిదంశో నిజసిద్ధజ్ఞానైకాకారత్వేనావినాశిత్వాత్పరమార్థః తథా ప్రాధాన్యేనోక్తః॥ ౨॥ అథ భగవత్ప్రాప్త్యుపాయస్య జ్ఞానయోగస్య తదంతరాయపరిహారయోశ్చోదాహరణభూతం భరతచరితం ప్రాక్ప్రస్తుతమపి విస్తరేణ శ్రోతుం మైత్రేయః పృచ్ఛతి॥ యత్త్వితి॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ అహింసాదిష్వితి॥ అహింసాదిషు గుణేషు యోగాంగేషు వక్ష్యమాణేషు॥ ౮॥ ౯॥ ఇతీతి॥ స్వప్నాంతరేషు స్వప్నమధ్యేషు - ఏతద్యజ్ఞేశేత్యాదినామ ఏతన్నామ - తదర్థం చ - కేవలమచింతయత్.-

ఏవమచలం సదైకరూపం తత్కార్యాద్విశతి హి యేన వాసుదేవమ్॥ ౪౭॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - ద్వితీయాంశే - ద్వాదశోఽధ్యాయః.

భువనకోశస్సమాప్తః.

మైత్రేయః॥ భగవన్సమ్యగాఖ్యాతం యత్పృష్టోసి మయాఖిలమ్। భూసముద్రాదిసరితాం సంస్థానం గ్రహసంస్థితిః॥ ౧॥ విష్ణ్వాధారం యథా చైతత్త్రైలోక్యం సమవస్థితమ్। పరమార్థశ్చ మే ప్రోక్తో యథా జ్ఞానం ప్రధానతః॥ ౨॥ యత్తు తద్భగవానాహ భరతస్య మహీపతేః। శ్రోతుమిచ్ఛామి చరితం తన్మమాఖ్యాతుమర్హసి॥ ౩॥ భరతస్స మహీపాలస్సాలగ్రామేవసత్కిల। యోగయుక్తస్సమాధాయ వాసుదేవే మనస్సదా॥ ౪॥ పుణ్యదేశప్రభావేన ధ్యాయతశ్చ సదా హరిమ్। కథం న నాభవన్ముక్తిర్యదభూత్స ద్విజః పునః॥ ౫॥ విప్రత్వే చ కృతం తేన యద్భూయస్సుమహాత్మనా। భరతేన మునిశ్రేష్ఠ తత్సర్వం వక్తుమర్హసి॥ ౬॥ శ్రీపరాశరః॥ సాలగ్రామే మహాభాగో భగవన్న్యస్తమానసః। స ఉవాస చిరం కాలం మైత్రేయ పృథివీపతిః॥ ౭॥ అహింసాదిష్వశేషేషు గుణేషు గుణినాం వరః। అవాప పరమాం కాష్ఠాం మనసశ్చాపి సంయమే॥ ౮॥ యజ్ఞేశాచ్యుత గోవింద మాధవానంత కేశవ। కృష్ణ విష్ణో హృషీకేశ వాసుదేవ నమోఽస్తు తే॥ ౯॥ ఇతి రాజాహ భరతో హరేర్నామాని కేవలమ్। నాన్యజ్జగాద మైత్రేయ కించిత్స్వప్నాంతరేష్వపి। ఏతత్పదం తదర్థం చ వినా నాన్యదచింతయత్॥ ౧౦॥ సమిత్పుష్పకుశాదా

దానాదినా తద్భజనతత్ప్రసాదలబ్ధజ్ఞానేన విశతి - తదేవ కుర్యాదిత్యర్థః॥ ౪౭॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - ద్వితీయాంశే - ద్వాదశోఽధ్యాయః.

శ్లో॥ ఏవం తావద్ధరేస్స్థూలే విశ్వరూపే నిరూపితే। తేన శుద్ధమతిస్తస్య సూక్ష్మరూపం బుభుత్సతే॥ తత్కార్యాద్విశతి హి యేన వాసుదేవమిత్యుక్తే తత్ప్రవేశోపాయభూతజ్ఞానయోగాశ్రయం ప్రథమాధ్యాయోపక్షిప్తమేవ భరతచరితముక్తానువాదపూర్వకం పృచ్ఛతి - భగవన్నిత్యాదిషడ్భిః॥ ౧॥ విష్ణ్వాధారమితి॥ ప్రధానత ఇతి ప్రధానమిత్యర్థః - సార్వవిభక్తికత్వాత్తసిల్ప్రత్యయస్య॥ ౨॥ యత్త్వితి॥ భరతస్య చరితం కథయిష్యామీతి యద్భవానుక్తవాన్ - తన్మమేదానీం హరేస్స్థూలరూపశ్రవణధ్యానాదినా శుద్ధచిత్తస్యాఖ్యాతుమర్హసీత్యర్థః॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ కథం న నాభవన్ముక్తిరిత్యస్యోత్తరత్వేన తస్మిన్జన్మని జాతం యోగభ్రంశం వక్తుం తస్య ప్రాచీనం యోగమనువదతి - సాలగ్రామ ఇత్యాదిపంచభిః॥ సాలగ్రామ ఇతి॥ భగవతి న్యస్తం మానసం యేన సః॥ ౭॥ అహింసాదిష్వితి॥ అహింసాదిషు యమనియమాదిషు - తత్సాధ్యే చ మనస్సంయమే సమాధౌ - పరమాం కాష్ఠాం ఉత్కర్షమవాప॥ ౮॥ పుణ్యస్థానస్య యోగేతు॥ యజ్ఞేశాచ్యుతేతి॥ ౯॥ ఇతీతి॥ యజ్ఞేశాచ్యుతేతి భగవన్నామైవాహ - నాన్యద్వాచా జగాద - మనసా చ ఏతద్భగవన్నామైవ తదర్థం చ కేవలమచింతయత్ - నాన్యత్కిమపి వేద॥ ౧౦॥ సమిదితి॥ సమిత్పుష్పకు

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఏతద్వినానాన్యత్ ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ ఏషేతి ॥ క్షతకర్బురాస్తైర్విషమసంస్థానా ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ కాలేనేతి ॥ కాలం మరణం ॥ ౩౧ ॥ మృగమేవేతి ॥ తన్మయత్వేన చిత్తవృత్తేస్తత్ప్రచుర్యేణ ॥ ౩౨ ॥ తతశ్చేతి ॥ జంబూమార్గే గంగాతీర్థవిశేషే ॥ ౩౩ ॥

నం చక్రే దేవక్రియాః కృతే । నాన్యాని చక్రే కర్మాణి నిస్సంగో యోగతాపసః ॥ ౧౧ ॥ జగామ సోఽభిషేకార్థమేకదా తు మహానదీమ్ । సస్నౌ తత్ర తదా చక్రే స్నానస్యానంతరక్రియామ్ ॥ ౧౨ ॥ అథాజగామ తత్తీరం జలం పాతుం పిపాసితా । ఆసన్నప్రసవా బ్రహ్మన్ ఏకైవ హరిణీ వనాత్ ॥ ౧౩ ॥ తతస్సమభవత్తత్ర పీతప్రాయే జలే తయా । సింహస్య నాదస్సుమహాన్ సర్వప్రాణిభయంకరః ॥ ౧౪ ॥ తతస్సా సహసా త్రాసాదాప్లుతా నిమ్నగాతటమ్ । అత్యుచ్చారోహణేనాస్యా నద్యాం గర్భః పపాత సః ॥ ౧౫ ॥ తమూహ్యమానం వేగేన వీచిమాలాపరిప్లుతమ్ । జగ్రాహ స నృపో గర్భాత్పతితం మృగపోతకమ్ ॥ ౧౬ ॥ గర్భప్రచ్యుతిదుఃఖేన ప్రోత్తుంగాక్రమణేన చ । మైత్రేయ సాపి హరిణీ పపాత చ మమార చ ॥ ౧౭ ॥ హరిణీం తాం విలోక్యాథ విపన్నాం నృపతాపసః । మృగపోతం సమాదాయ పునరాశ్రమమాగతః ॥ ౧౮ ॥ చకారానుదినం చాసౌ మృగపోతస్య వై నృపః । పోషణం పుష్యమాణశ్చ స తేన వవృధే మునే ॥ ౧౯ ॥ చచారాశ్రమపర్యంతే తృణాని గహనేషు సః । దూరం గత్వా చ శార్దూలత్రాసాదభ్యాయయౌ పునః ॥ ౨౦ ॥ ప్రాతర్గత్వాతిదూరం చ సాయమాయాత్యథాశ్రమమ్ । పునశ్చ భరతస్యాభూదాశ్రమస్యోటజాజిరే ॥ ౨౧ ॥ తస్య తస్మిన్ మృగే దూరసమీపపరివర్తిని । ఆసీచ్చేతస్సమాసక్తం న యయావన్యతో ద్విజ ॥ ౨౨ ॥ విముక్తరాజ్యతనయః ప్రోజ్ఝితాశేషబాంధవః । మమత్వం స చకారోచ్చైస్తస్మిన్ హరిణబాలకే ॥ ౨౩ ॥ కిం వృకైర్భక్షితో వ్యాఘ్రైః కిం సింహేన నిపాతితః । చిరాయమాణే నిష్క్రాంతే తస్యాసీదితి మానసమ్ ॥ ౨౪ ॥ ఏషా వసుమతీ తస్య ఖురాగ్రక్షతకర్బురా ॥ ౨౫ ॥ ప్రీతయే మమ యాతోఽసౌ క్వ మమైణకపోతకః । విషాణాగ్రేణ మద్బాహుకండూయనపరో హి సః । క్షేమేణాభ్యాగతోఽరణ్యాదపి మాం సుఖయిష్యతి ॥ ౨౬ ॥ ఏతే లూనశిఖాస్తస్య దశనైరచిరోద్గతైః । కుశాః కాశా విరాజంతే వటవస్సామగా ఇవ ॥ ౨౭ ॥ ఇత్థం చిరగతే తస్మిన్ స చక్రే మానసం మునిః । ప్రీతిప్రసన్నవదనః పార్శ్వస్థే చాభవన్మృగే ॥ ౨౮ ॥ సమాధిభంగస్తస్యాసీత్తన్మయత్వాదృతాత్మనః । సంత్యక్తరాజ్యభోగర్ధిస్వజనస్యాపి భూపతేః ॥ ౨౯ ॥ చపలే చపలం తస్మిన్ దూరగం దూరగామిని । మృగపోతేఽభవచ్చిత్తం స్థైర్యవత్తస్య భూపతేః ॥ ౩౦ ॥ కాలేన గచ్ఛతా సోఽథ కాలం చక్రే మహీపతిః । పితేవ సాస్రం పుత్రేణ మృగపోతేన వీక్షితః ॥ ౩౧ ॥ మృగమేవ తదాద్రాక్షీత్త్యజన్ ప్రాణానసావపి । తన్మయత్వేన మైత్రేయ నాన్యత్కించిదచింతయత్ ॥ ౩౨ ॥ తతశ్చ తత్కాలకృతాం భావనాం ప్రాప్య తాదృశీమ్ । జంబూమార్గే మహారణ్యే జజ్ఞే జాతిస్మరో మృగః ॥ ౩౩ ॥ జాతిస్మరత్వాదుద్విగ్నస్సంసారస్య ద్విజోత్తమ । విహాయ మా

శాదీనామాదానం దేవపూజార్థం - చక్రే నాన్యాని కర్మాణి - యోగయుక్తస్తాపసః ॥ ౧౧ ॥ హరిణసంగాద్యోగభ్రంశగతిం వక్ష్యంస్తత్సంగం ప్రస్తౌతి ॥ జగామేత్యాదినా నిష్కృతిం యయావిత్యంతేన ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ ప్రాతరితి ॥ ఉటజాజిరే పర్ణశాలాంగణే ॥ ౨౧ ॥ కృపయా పుష్యమాణే తస్మిన్ తస్య జాతామాసక్తిం ప్రపంచయతి ॥ తస్యేత్యాదినా ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ ఏషేతి ॥ ఖురాగ్రక్షతైః కర్బురా కృష్ణవర్ణా వా ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ సమాధిభంగ ఇతి ॥ తన్మయత్వే ఆదృతస్సాదరః ఆత్మా చిత్తం యస్య ॥ ౨౯ ॥ చపల ఇతి ॥ మృగపోతే స్థైర్యవత్ అనపాయి ॥ ౩౦ ॥ కాలేనేతి ॥ కాలం చక్రే మృత్యుం ప్రాప ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ తతశ్చేతి ॥ తత్కాలకృతాం భావనాం అంతకాలే మృగచింతాం - జంబూమార్గే కాళాంజనగిరౌ - కాళాంజనాత్ప్రత్యాజగామేతిస

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౩౪॥ శుష్కైరితి ॥ కర్మణః కర్మాత్ర మృగస్నేహస్తద్భావనా చ ॥ ౩౫॥ ౩౬॥ సర్వేతి ॥ విజ్ఞానం శిల్పాదిజ్ఞానం ప్రకృతేః పరం దేహాదిరూపేణ స్థితాయాః ప్రకృతేర్విలక్షణం జ్ఞానైకాకారమపశ్యత్ ॥ ౩౭॥ ఆత్మన ఇతి ॥ ఆత్మనోఽధిగతజ్ఞానః అధిగతాత్మజ్ఞానః - దేవమనుష్యాది దేహస్థాని సర్వభూతాని తత్తదాకారవిలక్షణ జ్ఞానైకాకారతయా స్వాత్మనోఽవిశేషేణాపశ్యత్ ॥ ౩౮॥ నేతి ॥ ప్రాగేవాధ్యయనజన్యఫలస్య జ్ఞానస్య నిసర్గాదేవ సిద్ధేర్విప్రత్వేఽపి వేదం న పపాఠేత్యాద్యుక్తిర్యుక్తా ॥ శ్లో ॥ ఆరురుక్షోర్మునేర్యోగం కర్మ కారణముచ్యత ఇతి వచనాదస్య చ యోగారూఢత్వేన సిద్ధాత్మా పరోక్షస్య యజ్ఞాదికర్మాననుష్ఠానం చ యుక్తం - నైతావతా వాక్యార్థజ్ఞానమాత్రవతః కర్మత్యాగో యుక్తః - తస్మాత్ ప్రీతిహేతుజ్ఞానం చ కర్మ చేత్యాదివచనాత్ ॥ ౩౯॥ వ్యక్తేతి ॥ జడవాక్యం జడస్యేవ వాక్యం హాసావహం - అసంస్కారం వ్యాకరణాననుశిష్టం అగుణం శ్లేషప్రసాదిగుణహీనం - గ్రామ్యవాక్యస్య వ్రీడాజుగుప్సామంగళ్యదాయినః ఉక్త్యా శ్రితం ॥ ౪౦॥ అపధ్వస్తవపురితి ॥ అపధ్వస్తం పంకాదిరూషితం - క్లిన్నదంతాంతరః అశోధితదశనమధ్యః ॥ ౪౧॥ సంమానేతి ॥ సంమానేత్యాది శ్లోకద్వయం హిరణ్యగర్భవచనం - యోగినోహ్యన్యైస్సంమాన్యత్వే అహమధికోఽస్మీత్యాభిమాని సుఖభోగైర్నైవ యోగసుకృతం చరితార్థం స్యాత్ - ఏవమవమానజేన దుఃఖేన పాపం చ క్షీయతే ॥ ౪౨॥ తస్మాదితి ॥ సతాం ధర్మమదూషయన్నితి యద్యసౌ జడతామనభివ్యంజయన్ కర్మాణి నానుతిష్ఠేత్ - తదా ఇతరో జనస్తద్వత్కర్మాణ్యననుతిష్ఠన్ ప్రత్యవాయాత్ నరకే పతేత్ - తస్మాద్యథావమన్యేరన్ తథా జాడ్యేన చరేత్ ॥ ౪౩॥ ౪౪॥ భుంక్త ఇతి ॥ కుల్మాషః ఈషత్పక్వో మాషయావకాదిః - వాట్యో మాషమతో భక్ష్యవిశేషః - కణస్స్యాత్ క్షుద్రతండులః - యద్యదితి - కాలసంయమం మృత్యునిరోధకం - దేహా

తరంభాయ స్సాలగ్రామముపాయయౌ ॥ ౩౪॥ శుష్కైస్తృణైస్తథా పర్ణైస్స కుర్వన్నాత్మపోషణమ్ । మృగత్వహేతుభూతస్య కర్మణో నిష్కృతిం యయౌ ॥ ౩౫ ॥ తత్ర చోత్సృష్టదేహోఽసౌ జజ్ఞే జాతిస్మరో ద్విజః । సదాచారవతాం శుద్ధే యోగినాం ప్రవరే కులే ॥ ౩౬ ॥ సర్వవిజ్ఞానసంపన్నస్సర్వశాస్త్రార్థతత్త్వవిత్ । అపశ్యత్స చ మైత్రేయ ఆత్మానం ప్రకృతేః పరమ్ ॥ ౩౭ ॥ ఆత్మనోఽధిగతజ్ఞానో దేవాదీని మహామునే । సర్వభూతాన్యభేదేన దదర్శ స తదాత్మనః ॥ ౩౮ ॥ న పపాఠ గురుప్రోక్తాం కృతోపనయనః శ్రుతిమ్ । న దదర్శ చ కర్మాణి శాస్త్రాణి జగృహే న చ ॥ ౩౯ ॥ వ్యక్తోఽపి బహుశః కించిజ్జడవాక్యమభాషత । తదప్యసంస్కారగుణం గ్రామ్యవాక్యోక్తిసంశ్రితమ్ ॥ ౪౦ ॥ అపధ్వస్తవపుస్సోఽపి మలినాంబరధృగ్ద్విజః । క్లిన్నదంతాంతరస్సర్వైః పరిభూతస్స నాగరైః ॥ ౪౧ ॥ సమ్మాననా పరాం హానిం యోగర్ద్ధేః కురుతే యతః । జనేనావమతో యోగీ యోగసిద్ధిం చ విందతి ॥ ౪౨ ॥ తస్మాచ్చరేత వై యోగీ సతాం ధర్మమదూషయన్ । జనా యథావమన్యేరన్ గచ్ఛేయుర్నైవ సంగతిమ్ ॥ ౪౩ ॥ హిరణ్యగర్భవచనం విచింత్యేత్థం మహామతిః । ఆత్మానం దర్శయామాస జడోన్మత్తాకృతిం జనే ॥ ౪౪ ॥ భుంక్తే కుల్మాషవాట్యాది శాకం వన్యఫలం కణాన్ । యద్యదాప్నోతి సుబహు తదత్తే కా

లోక్త్యా - విష్ణుసేవానుభావాజ్జాతిస్మరో మృగో జాతః ॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ నేతి ॥ న దదర్శ చ కర్మాణి నివృత్తవర్ణాశ్రమాద్యభిమానత్వాత్ ॥ ౩౯॥ వ్యక్తేతి ॥ అసంస్కారగుణం సంస్కారో వ్యాకరణోక్తః గుణో యథోచితప్రియహితత్వాదిః తద్రహితం యథాభవత్యేవ అభాషత ॥ ౪౦॥ అపధ్వస్తవపురితి ॥ అపధ్వస్తవపుః మలీమసదేహః - క్లిన్నాని ఆలాపేనీలాని దంతాంతరాణి దంతాంతరం ధాతోర్యస్య సః ॥ ౪౧॥ ౪౨॥ తస్మాదితి ॥ సతాం వర్త్మత్వదూషయన్ అవమానార్థమపి నిషిద్ధమకుర్వన్ ॥ ౪౩॥ హిరణ్యగర్భవచనమితి ॥ సంమానేత్యాదిశ్లోకద్వయం హిరణ్యగర్భోక్తయోగశాస్త్రం విచింత్య ॥ ౪౪॥ భుంక్త ఇతి ॥ కుల్మాషః కించిత్పక్వమాషయావకాదిః - స్యాద్యావకస్తు కుల్మాష ఇత్యమరసింహః - వాట్యో మాషాదివికారః ఆం ధ్రసౌధ్రః - సుబహు అసంకోచం - యద్యదాప్నోతి తత్తద్భుంక్తే లింపతి దేహాఖ్యం ప్రణం లింపన్నేవానాన్ కస్సన్ భుంక్త ఇత్యర్థః - తథా చ స్మృతిః ॥ శ్లో ॥ శరీరం వ్రణ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శాకకంభక్ష్యం యద్యదాప్నోతి - తదల్పమపి సంతోషాత్సుబహుమన్యమానః - అత్తే అత్తి భుంక్త ఇతియావత్ ఆత్మనేపదమార్షం - తదత్త్యేకాంతసంయమీతి చ పాఠః|| ౪౫|| పితరీతి || భ్రాతృవ్యాః భ్రాతృజాః|| ౪౬|| సమాప్తేతి|| జడకారీ జడవత్కర్తా - కర్తవ్యపమాన ఇతి శేషః - ఆహారవేతనః ఆహారమాత్రభృతికః సర్వేషాం కర్మకరో బభూవ|| ౪౭|| తం తాదృశమితి || అసంస్కారం మృజాదిరహితం - నతూపనయనాదిరహితం - విప్రాకృతివిచేష్టితం శిఖాయజ్ఞోపవీతస్నానసంధ్యోపాసనాదిశిష్టాచారమాత్రవంతం|| ౪౮|| ౪౯|| ౫౦|| ౫౧|| తంతాదృశమితి || క్షత్తా సారథిః ద్వాస్స్థో వా - విష్టిః కర్మకర్తురఫలదం బలాత్కర్మ - తద్యోగ్యం|| ౫౨|| ౫౩|| ౫౪|| ౫౫|| గృహీత ఇతి || విష్టిదానిమిత్తేన|| ౫౬|| యయావితి || జడగతిర్మందగతిః|| ౫౭|| ౫౮|| ౫౯|| ౬౦|| కిమితి|| ఆయాససహిష్ణునాసి కిం ఆ

లసంయమమ్|| ౪౫ || పితర్యుపరతే సోఽథ భ్రాతృభ్రాతృవ్యబాంధవైః| కారితః క్షేత్రకర్మాది కదన్నాహారతోషితః|| ౪౬ || సమాక్షపీనావయవో జడకారీ చ కర్మణి| సర్వలోకోపకరణం బభూవాహారవేతనః|| ౪౭|| తం తాదృశమసంస్కారం విప్రాకృతివిచేష్టితమ్| క్షత్తా సౌవీరరాజస్య కాళ్యై పశుమయోజయత్ || ౪౮ || రాత్రౌ తం సమలంకృత్య వైశసస్య విధానతః| అధిష్ఠితం మహాకాళీ జ్ఞాత్వా యోగేశ్వరం తథా || ౪౯ || తతః ఖడ్గం సమాదాయ నిశితం నిశి సా తదా| క్షత్తారం క్రూరకర్మాణం అఛినత్కంఠమూలతః| స్వపార్షదయుతా దేవీ పపౌ రుధిరముల్బణమ్|| ౫౦ || తతస్సౌవీరరాజస్య ప్రయాతస్య మహాత్మనః| విష్టికర్తాథమన్యేత విష్టియోగ్యోయమిత్యపి|| ౫౧ || తం తాదృశం మహాత్మానం భస్మచ్ఛన్నమివానలమ్| క్షత్తా సౌవీరరాజస్య విష్టియోగ్యమమన్యత|| ౫౨|| స రాజా శిబికారూఢో గంతుం కృతమతిర్ద్విజ| బభూవేక్షుమతీతీరే కపిలర్షేర్వరాశ్రమమ్|| ౫౩ || శ్రేయః కిమత్ర సంసారే దుఃఖప్రాయే నృణామితి| ప్రష్టుం తం మోక్షధర్మజ్ఞం కపిలాఖ్యం మహామునిమ్|| ౫౪|| ఉవాహ శిబికాం తస్య క్షత్తుర్వచనచోదితః| నృణాం విష్టిగృహీతానామన్యేషాం సోఽపి మధ్యగః|| ౫౫ || గృహీతో విష్టినా విప్ర స్సర్వజ్ఞానైకభాజనమ్| జాతిస్మరోఽసౌ పాపస్య క్షయకామ ఉవాహ తామ్ || ౫౬|| యయౌ జడగతిస్సోఽథ యుగమాత్రావలోకనమ్| కుర్వన్ మతిమతాం శ్రేష్ఠస్తే త్వన్యే త్వరితం యయుః|| ౫౭ || విలోక్య నృపతిస్సోఽపి విషమాం శిబికాగతిమ్| కిమేతదిత్యాహ సమం గమ్యతాం శిబికావహాః|| ౫౮ || పునస్తథైవ శిబికాం విలోక్య విషమాం హసన్| నృపః కిమేతదిత్యాహ భవద్భిర్గమ్యతేఽన్యథా || ౫౯ || భూపతేర్వదతస్తస్య శ్రుత్వేత్థం బహుశో వచః| శిబికోద్వాహకాః ప్రోచురయం యాతీత్యసత్వరమ్|| ౬౦|| రాజోవాచ || కిం శ్రాంతోఽస్యల్పమధ్వానం త్వయోఢా శిబికా మమ | కిమా

పత్తద్యదన్నం చ వ్రణలేపవత్ | వ్రణశోధనవత్స్నానం వస్త్రం చ వ్రణపట్టవదితి- కాలసంయమీ కాలక్షపణమాత్రం యథాభవతి తథా - తదత్తే కాలసంయమమితిపాఠే తస్యాభావే కాలసంయమం కాలనియమం వినా దివా నక్తం వా యదృచ్ఛాప్రాప్తం యత్కిమపి భుంక్త ఇత్యర్థః|| ౪౫|| పితరీతి || భ్రాతృవ్యాః భ్రాతృపుత్రాః|| ౪౬|| సమాప్తేతి|| జడవత్కరోతీతి జడకారీ- ఆహారో వేతనం భృతిర్యస్య సః||౪౭|| ఇదానీం తస్యాత్మవిత్త్వం ప్రఖ్యాపయితుమాహ|| తం తాదృశమిత్యాదినా యావదంశ సమాప్తిః || తం తాదృశమితి || క్షత్తాపృషత రాజస్యేతిచ పాఠః | ౪౮| ౪౯| ౫౦ | ౫౧| తం తాదృశమితి || క్షత్తా ద్వాస్స్థః సారథిర్వా - విష్టిర్నిర్మూల్యం కర్మ తత్రయోగ్యం - శిబికావాహనాదౌ క్షమత్వాత్ అసంస్కృతవిప్రాకృతిత్వాచ్చ- స్మర్యతేహి|| శ్లో|| సాయం ప్రాతస్తథా సంధ్యాం యో విప్రో నహ్యుపాసతే| స నైతాం ధార్మికో రాజా శూద్రకర్మసు యోజయేదితి|| ౫౨ || స ఇతి || శిబికా దారుమయం బహుపురుషవాహ్యం యానం - తామారూఢో భూత్వా కపిలస్యవరాశ్రమం గంతుం కృతమతిస్స రాజా శిబికావహపురుషాగమనం ప్రతీక్షమాణః ఇక్షుమత్యా నద్యాస్తీరే బభూవ|| ౫౩ || తద్గమనప్రయోజనమాహ || శ్రేయ ఇతి || ౫౪ || ౫౫ || ౫౬|| యయావితి||జడగతిర్మందగతిస్సన్|| ౫౭|| విలోక్యేతి|| కిమేతద్విషమం గమ్యతే - సమం యథా భవతి తథా గమ్యతామిత్యాహ|| ౫౮|| ౫౯|| భూపతేరితి|| అయమసత్వరం మందం యాతీతి ప్రోచుః||౬౦|| కిమితి || కిం శ్రాంతోఽసి త్వం-

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యాససహ ఏవాసి - తత్ర హేతుః పీవాన్నిరీక్ష్యస ఇతి - అఙ్గ(?)త్వాన్నాఽపోపాభావః ॥ ౬౧ ॥ నాహమితి ॥ పీవత్వాదీని నాహమర్థస్య - కింతు శరీరస్యేత్యభిప్రాయః - ఆయాసో భారోద్వహనాదేర్దేహక్లేశః - తేన కర్మాశక్తిః శ్రాన్తిః ॥ ౬౨ ॥ అభిప్రాయమజానన్పృచ్ఛతి ॥ ప్రత్యక్షమితి ॥ ౬౩ ॥ ప్రతివక్తి ॥ ప్రత్యక్షం భవతేతి ॥ మమ యద్రూపం త్వయా ప్రత్యక్షం దృష్టం తద్వద - నాహం దృష్టః - అచాక్షుషత్వాదాత్మన ఇత్యభిప్రాయః - తస్య పీవత్వశ్రాన్త్యాదికం బలాబలరూపం విశేషణం పశ్చాద్వాచ్యం - సుతరాం దుర్వచం - విశేషస్య ధర్మిణ ఏవాప్రత్యక్షత్వాదితి భావః ॥ ౬౪ ॥ త్వయేతి ॥ వచనముత్తరమితి శేషః ॥ ౬౫ ॥ భూమావితి ॥ అవస్థా స్థితిః ॥ ౬౬ ॥ వక్షఃస్థలమితి ॥ మమ అహమర్థస్య కింకృతో భారః - అతో నాహం వోఢేత్యభిప్రాయః ॥ ౬౭ ॥ నాపి త్వం వాహ్య ఇత్యాహ ॥ శిబికాయామితి ॥ త్వదుపలక్షితం త్వయాత్మత్వేనలక్షితం భ్రాన్త్యా దృష్టం - దేహం శిబికాయాం స్థితం - తత్ర దేహే స్థితస్త్వం - అహమప్యస్మిన్దేహే - అత ఇదమాత్మనో వాహ్యత్వం వాహకత్వం చాన్యథా మిథ్యోచ్యతే ॥ ౬౮ ॥ యద్యహం త్వయా నోహ్య - కేన తర్హీత్యత ఆహ ॥ అహం త్వం చేతి ॥ భూతైః దేహత్వేన పరిణతైః - భూతసంఘాతస్య చ గమనాదివ్యాపారభేదో గుణకృత ఇత్యాహ - గుణప్రవాహేతి ॥ గుణపరిణామరూపే తీవ్రస్రోతో వేగపరతన్త్రో యాతి - తృణమివ వాయునా దకాదిభిః దుర్బలమివ మస్తాశ్వాః - అన్తఃకరణపర్యన్తం సంఘాతం తద్గ్తాన్గుణాంగమనాసనైచ్ఛాద్వేషాదిరూపేణ బహుధా ప్ర

> యాససహో న త్వం పీవా నాసి నిరీక్ష్యసే ॥ ౬౧ ॥ బ్రాహ్మణః ॥ నాహం పీవా న చైవోఢా శిబికా భవతో మయా । న శ్రాన్తోఽస్మి న వాయాసః సోఢవ్యోఽస్తి మహీపతే ॥ ౬౨ ॥ రాజా ॥ ప్రత్యక్షం దృశ్యసే పీవా అద్యాపి శిబికా త్వయి । శ్రమశ్చ భారోద్వహనే భవత్యేవ హి దేహినామ్ ॥ ౬౩ ॥ బ్రాహ్మణః ॥ ప్రత్యక్షం భవతా భూప యద్దృష్టం మమ తద్వద । బలవానబలశ్చేతి వాచ్యం పశ్చాద్విశేషణమ్ ॥ ౬౪ ॥ త్వయోఢా శిబికా చేతి త్వయ్యద్యాపి చ సంస్థితా । మిథ్యైతదత్ర తు భవాఞ్ఛృణోతు వచనం మమ ॥ ౬౫ ॥ భూమౌ పాదయుగం తస్థౌ జఙ్ఘే పాదద్వయాశ్రితే । ఊర్వోర్జఙ్ఘాద్వయావస్థౌ తదాధారం తథోదరమ్ ॥ ౬౬ ॥ వక్షఃస్థలం తథా బాహూ స్కన్ధౌ చోదరసంస్థితౌ । స్కన్ధాశ్రితేయం శిబికా మమ భారోఽత్ర కిం కృతః ॥ ౬౭ ॥ శిబికాయాం స్థితం చేదం దేహం త్వదుపలక్షితమ్ । తత్ర త్వమహమప్యత్ర ప్రోచ్యతే చేదమన్యథా ॥ ౬౮ ॥ అహం త్వం చ తథాన్యే చ భూతైరుహ్యామ పార్థివ । గుణప్రవాహప

యతోఽల్పమేవాధ్వానం త్వయా శిబికా ఊఢా ఆనీతా - కించ - కిం త్వం ఆయాససహో నాసి - యతః పీవా స్థూలో బలవాన్నిరీక్ష్యసే దృశ్యసే - పీవానితి నలోపాభావ ఆర్షః ॥ ౬౧ ॥ నేతి ॥ నాహం పీవేతి స్థౌల్యశిబికోద్వహనప్రయాసానాం దేహధర్మాణాం ఆత్మసంబన్ధో నాస్తీత్యర్థః - తత్ర శ్రమః కర్మణ్యశక్తిః - ఆయాసః క్లేశః ॥ ౬౨ ॥ రాజా లోకవ్యవహారముద్భావయన్నాహ ॥ ప్రత్యక్షం దృశ్యస ఇతి ॥ ౬౩ ॥ బ్రాహ్మణస్తు లోకప్రతీతేర్మిథ్యాత్వాభిప్రాయేణాహ ॥ ప్రత్యక్షమితి ॥ ప్రత్యక్షం భవతా యద్దృష్టం - దేహో వా జీవో వా పరమాత్మా వా ప్రథమం వద - విశేషణం పశ్చాద్వాచ్యం - విశేష్యాశ్రయత్వాద్విశేషణస్య ॥ ౬౪ ॥ దేహపక్షే తావదాత్మనో భారాభావమాహ ॥ త్వయేత్యాదిత్రిభిః ॥ సంస్థితా సంస్థితిః ॥ ౬౫ ॥ భూమావితి ॥ ఊర్వోర్జఙ్ఘాద్వయే అవస్థా అవస్థానం ॥ ౬౬ ॥ వక్షఃస్థలమితి ॥ పాదాదివ్యతిరేకేణ దేహస్యానిరూప్యత్వాత్పాదాదీనామేవోత్తరోత్తరం ప్రత్యాధారత్వం - అతో దేహస్యైవ తావద్భారో దుర్వచః - మమ తు తత్సాక్షిణో భారః కింనిమిత్తం స్యాదిత్యర్థః ॥ ౬౭ ॥ యచ్చోక్తం త్వయోఢా శిబికా మమేతి తదపి మిథ్యేత్యాహ ॥ శిబికాయామితి ॥ త్వదుపలక్షితం త్వయా భ్రాన్త్యా వాత్మత్వేన దృష్టం శరీరమేవ శిబికాయాం స్థితం - న తు త్వం అతస్తత్ర తస్యాం శిబికాయాం - అహమప్యత్ర భూమావితి తదపి అన్యథా మిథ్యైవ ప్రోచ్యతే ॥ ౬౮ ॥ జీవపక్షే వ్యాచష్టే అహం త్వం చేత్యాదిద్వాభ్యాం ॥ అహం త్వం చేతి ॥ సర్వేఽపి జీవేష్వవిద్యాసంచితకర్మాధీనసత్త్వాది గుణప్రవాహాః తద్వారా చ భూతవర్గో దేహాకారతాం యాతి - తదేవం భూతైరేవ దేహాకారపరిణతైస్తదభిమానినో వయం సర్వే జీవాస్తత్తత్ఫలోపభోగదేశమూహ్యాము ప్రాప్యామహే - తతో

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వర్తయంతి - అత్ర - ప్రకృతేః క్రియమాణాని గుణైః కర్మాణీత్యాద్యనుసంధేయం॥ ౧౯ ॥ గుణాశ్చ ప్రాచీనకర్మాయత్తప్రవృత్తయ ఇత్యాహ ॥ కర్మవశ్యా ఇతి ॥ కర్మ చావిద్యామూలమిత్యాహ - అవిద్యేతి - అనాత్మసు దేవాదిదేహేష్వాత్మబుద్ధిరవిద్యా - తచ్చావిద్యామూలం కర్మ బ్రహ్మాదిసర్వజంతుసాధారణమిత్యాహ - తచ్చాశేషేషు జంతుష్వితి - ఏవమాత్మనోఽదృశ్యత్వం వాహకత్వం చ నాస్తీత్యుక్తం ॥ ౨౦ ॥ అథ పీవత్వాదివిశేషణం నాస్తీత్యాహ ॥ ఆత్మేతి ॥ శుద్ధః కర్మరహితః పూయశోణితాద్యస్పృష్టశ్చ - అక్షరః అవినాశీ - శాంతః అశనాయాద్యూర్మిషట్కరహితః - నిర్గుణః సత్త్వాద్యగుణః - అత్ర హేతుః ప్రకృతేః పర ఇతి - అతః ప్రవృద్ధ్యపచయౌ నాస్య - హేత్వంతరమాహ - ఏకస్యేతి - ఏకస్యాసంఘాతరూపస్య - సంఘాతరూపస్య హి దేహో వృద్ధిహ్రాసౌ - నాసంఘాతరూపస్య గగనచరమాణ్వాదేః - అహం త్వం చ తథాన్యే చేతివత్ యథా మయి తథా సర్వేష్వాత్మసు సాధారణమేతద్రూపమిత్యాహ - అఖిలజంతుష్వితి - ఉక్తమఖిలజంతుషు ద్రష్టవ్యమితి - యద్వా - అఖిలజంతుష్వేకస్యేతి సంబంధః - జంతుశబ్దో దేహవిశిష్టాత్మవాచీ - జంతుష్వాత్మాంశ ఏక ఏవేత్యర్థః - దేహానాం సంఘాతత్వాత్ ప్రత్యేకమనేకత్వం॥ ౨౧॥ ౨౨॥ మత్తోఽన్యస్మిన్ స్కంధస్థితః శిబికాభారో మమ చేత్స్యాత్ సతవాపిస్యాత్ - సర్వజీవానాం చ స్యాత్ - సర్వే భారాస్సర్వేషాం స్యురితి వాహ్యాతిప్రసంగం వాహకాతిప్రసంగం చాహ॥ భూపాదేత్యాదిద్వయేన॥ ౨౩॥ ౨౪ ॥ అతో మమ భారోద్వహనాభావాత్తత్కృతా శ్రాంతిశ్చ నేత్యాహ ॥ యదేతి ॥ కరణైః కరణేభ్యః ॥ ౨౫॥ కించ పార్థివత్వావిశేషాత్తజ్జాతీయకాష్ఠాదావివ దేహే మమకారోఽపి న యుక్తః - కిముతాహంకార ఇత్యాహ॥ యద్ద్రవ్యేతి॥ భూతసంగ్రహః దేహః - మమత్వేనోపబృంహిత ఇతి వచనాద్దేహే మమత్వమప్యుపబృంహితం అరోపితరా న

తిత్తో భూతవర్గోఽపి యాత్యయమ్॥ ౧౯॥ కర్మవశ్యా గుణా హ్యేతే సత్త్వాద్యాః పృథివీపతే। అవిద్యాసంచితం కర్మ తచ్చాశేషేషు జంతుషు॥ ౨౦॥ ఆత్మా శుద్ధోఽక్షరశ్శాంతో నిర్గుణః ప్రకృతేః పరః। ప్రవృద్ధ్యపచయౌ నాస్య చైకస్యాఖిలజంతుషు॥ ౨౧॥ యదా నోపచయస్తస్య నైవాస్త్యపచయస్తథా। తదా పీవానసీతి త్వం కయా యుక్త్యా త్వయేరితమ్॥ ౨౨ ॥ భూపాదజంఘాకట్యూరుజఠరాదిషు సంస్థితే। శిబికేయం యదా స్కంధే తదా భారస్సమస్త్వయా॥ ౨౩॥ తథాన్యైర్జంతుభిర్భూప శిబికోఢా న కేవలమ్। శైలద్రుమగృహోత్థోఽపి పృథివీసంభవోఽపి వా॥ ౨౪॥ యదా పుంసః పృథగ్భావః ప్రాకృతైః కారణైర్నృప। సోఢవ్యస్తు తదాయాసః కథం వా నృపతే మయా॥ ౨౫॥ యద్ద్రవ్యా శిబికా చేయం తద్ద్రవ్యో భూత

ఖావయోర్వాహ్యవాహకభావ ఇత్యర్థః॥ ౧౯॥ ౨౦॥ పరమాత్మపక్షేతు త్వదుక్తం పీవత్వాదికం అత్యంతనిర్యుక్తికమిత్యాహ॥ ఆత్మేతి॥ శుద్ధో దేహాదివ్యతిరిక్తః - అక్షరోఽచలః - శాంతో రాగాదిశూన్యః - నిర్గుణస్సత్త్వాదిగుణశూన్యః - ప్రకృతేరపి పరశ్చ - అతోఽస్యాఖిలజంతుషు ఏకస్య పరిపూర్ణస్య ప్రవృద్ధ్యపచయౌ న స్తః॥ ౨౧ ॥ యదేతి ॥ తదా పీవేతి భాషణమయుక్తమిత్యర్థః॥ ౨౨॥ తదేవం మమ దేహాదివ్యతిరిక్తత్వాత్ భారో నాస్తీత్యుక్తం - ఇదానీం మద్వ్యతిరిక్తే స్కంధే స్థితో భారో యది మమ స్యాత్తర్హి సర్వేషామపి కిం న స్యాత్ - యది దేహధియాపి శిబికయా భారో మమోచ్యతే తర్హి పర్వతాదేర్భారోఽపి కిం నోచ్యత ఇత్యాహ॥ భూపాదేత్యాదిద్వాభ్యాం॥ భూపాదేతి॥ భూపాదాదిషు స్థితే స్కంధే స్థితేయం శిబికా నను యది భారస్యాత్తదా భారస్త్వయా సమస్స్యాత్ - తవ చాన్యేషాం చ సాధారణస్స్యాదిత్యర్థః॥ ౨౩॥ ౨౪॥ అత ఏవ చ మయా సోఢవ్య ఆయాసోఽపి నాస్తీత్యాహ ॥ యదేతి॥ ౨౫॥ కించ శిబికాయాస్త్వదాదిసర్వదేహానాం భౌతికత్వే సమానే - కిం తవేయం శిబికా - త్వం వా శిబికాయాః - కిమహం తవ - కిం త్వం వా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్వతస్సదితిదర్శయతి॥ ౨౬॥ ౨౭॥ భోభో ఇతి ॥ జాల్మో జడః॥ ౨౮॥ కోభవానిత్యేతద్వివృణోతి ॥ యోభవానితి॥ యఇతిజాతికులాదిప్రశ్నః - నిమిత్తం ప్రయోజనం - ఆగమనే కారణం ఉత్పాదకం॥ ౨౯॥ కోభవానిత్యస్య ప్రశ్నస్య సోహమిత్యుత్తరేవక్తవ్యేజాత్యాదేరనాత్మధర్మత్వమభిప్రేత్యయత్త్వమితిప్రష్టుమహమేష ఇతి ప్రతివక్తుంచన శక్యమిత్యాహ ॥ శ్రూయతామితి ॥ నిమిత్తప్రశ్నోత్తరం ఉపభోగేతి - పుంసస్సర్వదేశేష్వాగతిస్సుఖాదిభోగాయ॥ ౩౦॥ ఏతద్వివృణోతి ॥ సుఖేతి ॥ తౌధర్మాద్యుత్పన్నౌసుఖాదిభోగౌ యస్మాత్ ప్రతినియతదేశదేహకాలభోగ్యౌ - తస్మాత్తౌభోక్తుంజీవోదేహాదేశాంతరాదింయాతి॥ ౩౧ ॥ కారణప్రశ్నోత్తరం ॥ సర్వత్రేతి ॥ సర్వత్ర జన్మాదావపి॥ ౩౨॥ ౩౩॥ యోహమితివక్తుంనశక్యత ఇత్యుత్తరస్యాభిప్రాయమజానానశ్చోదయతి- యత్త్వేతదిత్యాదిసార్ధేన॥ యత్త్వేతదితి ॥ ఏతత్స్వరూపమితి శేషః॥ ౩౪॥ యఇతి ॥ య ఆత్మా కర్తృభోక్తృరూపేణస్ఫూర్తిసదాస్తి సోహమితిశబ్దేనకథంవక్తుంనశక్యతే - నహినిరర్థకోహంశబ్దః - నచనిర్విశేషణోహమర్థః - ఆత్మాశుద్ధ ఇత్యాదివిశేషణోక్తేః - తస్మాత్సోహమిత్యుక్తానానుపపత్తిః - యోభవానితి ప్రష్టుంచ నానుపపత్తిరితి భావః - అనాత్మనిఖల్వహమితిశబ్దోనప్రయుజ్యతాం- ఆత్మనితుతస్య ప్రయోగేకోదోష ఇత్యభిప్రాయేణాహ॥ ఆత్మనీతి॥ ౩౫॥ ఉత్తరమాహ॥

సంగ్రహః। భవతోమేఖిలస్యాస్యనమత్వేనోపబృంహితః॥ ౨౬॥ శ్రీపరాశరః॥ ఏవముక్త్వాభవన్మౌనీస వహఞ్ఛిబికాంద్విజ। సోపిరాజావతీర్యోర్వ్యాం త్వరితస్తత్పాదౌజగృహేత్వరన్॥ ౨౭॥ రాజా ॥ భోభోవిసృజ్యశిబికాంప్రసాదంకురుమేద్విజ। కథ్యతాంకోభవానత్ర జాల్మరూపధరస్థితః॥ ౨౮ ॥ యోభవాన్యన్నిమిత్తంవాయదాగమనకారణమ్। తత్సర్వంకథ్యతాంబ్రహ్మన్మహ్యంశుశ్రూషవేత్వయా॥ ౨౯ బ్రాహ్మణః॥ శ్రూయతాంసోహమిత్యేతద్వక్తుంభూపనశక్యతే। ఉపభోగనిమిత్తంతుసర్వత్రాగమనక్రియా ॥ ౩౦ ॥ సుఖదుఃఖోపభోగౌతౌదేహాద్యుపపాదితౌ। ధర్మాధర్మోద్భవౌభోక్తుంజంతుర్దేహాదిమృచ్ఛతి॥ ౩౧ ॥ సర్వత్రైవహిభూపాలజంతోస్సర్వస్యకారణమ్। ధర్మాధర్మౌయతఃకస్మాత్కారణంపృచ్ఛ్యతేత్వయా ॥౩౨॥ రాజోవాచ ॥ ధర్మాధర్మౌనసందేహఃసర్వకార్యేషుకారణమ్। ఉపభోగనిమిత్తంచదేహాద్దేహాంతరాగమః॥ ౩౩ ॥ యత్త్వేతద్భవతాప్రోక్తంసోహమిత్యేతదాత్మనః। వక్తుంనశక్యతేశ్రోతుంతన్మమేచ్ఛాప్రవర్తతే॥ ౩౪ ॥ యోస్తిసోహమితిబ్రహ్మన్కథంవక్తుంనశక్యతే। ఆత్మన్యేషనదోషాయశబ్దోహమితియోద్విజ॥ ౩౫ ॥ బ్రాహ్మణః ॥ శబ్దోహమితి

దోషేతి - గుణప్రధానాభావేనియామకంనాస్తీత్యాశయేనాహ ॥ యద్యద్వేతి ॥ భూతసంగ్రహాదేహః ॥ ౨౬ ॥ ౨౭॥ భోభో ఇతి ॥ జాల్మరూపధరః జడవేషధృత్॥ ౨౮ ॥ కోభవానితి తద్వివృణ్వన్నాహ ॥ య ఇతి ॥ యోయజ్జాతీయః - యన్నిమిత్తంయేనప్రయోజనేనతవేహాగమనం - యచ్చాగమనేకారణం హేతుః - తత్సర్వంకథ్యతాం ॥ ౨౯॥ కోభవానిత్యస్యోత్తరంవక్తుంనశక్యమిత్యాహ ॥ శ్రూయతామితి ॥ యన్నిమిత్తమిత్యస్యోత్తరమాహ - ఉపభోగేతి ॥ ౩౦॥ ఉపభోగస్య దేశాంతరాదిగమనప్రయోజనత్వంస్ఫుటయతి ॥ సుఖదుఃఖేతి ॥ నియతదేశకాలాదిభోక్తృత్వం చ సుఖదుఃఖయోర్ధర్మాధర్మవశాదిత్యాహ॥ ధర్మాధర్మేతి॥౩౧॥ యదాగమనకారణమిత్యస్యోత్తరమాహ॥ సర్వత్రేతి ॥ యతస్సర్వత్రసుఖదుఃఖతత్సాధనాదౌ ధర్మాధర్మావేవ సర్వస్యకారణం అతోమమాగమనే విశేషతః కారణంత్వయాకస్మాత్పృచ్ఛ్యతఇత్యర్థః॥౩౨॥ రాజాతదాగమనప్రశ్నద్వయోత్తరమంగీకుర్వన్ ప్రథమప్రశ్నోత్తరమాక్షిపతి ॥ ధర్మాధర్మావిత్యాదిత్రిభిః॥ ౩౩॥ యత్త్వితి॥ సోహమిత్యేతదహంశబ్దార్థత్వమాత్మనో వక్తుంనశక్యత ఇతి యత్త్వేతద్భవతాప్రోక్తం - తచ్ఛ్రోతుమిత్యన్వయః॥ ౩౪॥ ఖపుష్పాదితుల్యశ్చేతివాత్మాస్యాత్తర్హివక్తుంనశక్యేతతత్తావన్నాస్తీత్యాహ ॥ యోస్తీతి॥ యదిచగురౌహంకారత్వంకారాదివదాత్మన్యహంశబ్దోదోషాయస్యాత్తదావక్తుంనశక్యతే తచ్చనాస్తీత్యాహ॥ ఆత్మనీతి॥ ౩౫॥ బ్రాహ్మణస్త్వాత్మన్యహంశబ్దప్రయో

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శబ్దోహమితి॥ ఏషోహంశబ్దోనాత్మనిదోషాయేతియదుక్తంతత్సత్యం - అహంతాహిప్రత్యక్త్వం - తేనప్రత్యక్త్వేనావభాసమాన ఏవాత్మా- నదేహాదిః - అతోయమహమితివక్తుంశక్యోపిసోహమితివక్తుంయోభవానితి ప్రష్టుంచనశక్యతే - తస్య శుద్ధ్యాదివిశేషణాంతరసద్భావేపి జాత్యాదిధర్మాసద్భావాదితి - ఆత్మవిజ్ఞానమహంబుద్ధిః శబ్దః అహమితిశబ్దః - ఏవంతావద్దేహాదివిలక్షణాత్మపక్షపరిగ్రహేణసోహమితి ప్రశ్న ప్రతివచనం వక్తుంనశక్యమిత్యుక్తం॥ ౮౯॥ ఇదానీం దేహాదేరాత్మత్వంనిరాకరోతి - జిహ్వేత్యాదిత్రిభిః॥ జిహ్వేతి॥ హేనృప - జిహ్వాది అహమితిబ్రవీతీతికింమన్యసే - తన్న ఏతేనాహం - బహుత్వాన్నాహమర్థాః - అహమర్థస్యైకత్వేనప్రతీతేః - కించ - యతో జిహ్వాదీనిశబ్దనిష్పత్తికారణాని - అతోనకర్తృభావమనుభవంతి - కర్తాఖల్వాత్మా - అనేనన్యాయేనాహం స్పృశామిస్మరామీత్యాదిషు బాహ్యాంతరకరణానామాత్మత్వనిరాసః॥ ౯౦॥ శంకాంతరమాహ॥ కింహేతుభిరితి॥ అథవా వాగేవేంద్రియరూపాజిహ్వాద్యైః కరణైః స్వాతంత్ర్యేణాహమితిబ్రవీతి - తేనసైవాత్మేతిమతం - తచ్చన - తస్యాఅపికరణత్వేన స్వాతంత్ర్యాభావాత్ - ఆత్మత్వేచవాచః స్థౌల్యాభావాత్ పీవానసీత్యాత్మధర్మత్వేన పీవత్వోక్తివ్యాహతేః - మమ వాగితిభేదవ్యవహారానుపపత్తేశ్చ - కేచిచ్ఛబ్ద ఏవార్థ ఇతివైయాకరణపక్షపరిగ్రహేణజిహ్వాదికారణైర్వాణీస్వాత్మానమహమితివదతి - యథాఘటశబ్ద ఏవఘటఇత్యుచ్యత ఇతివర్ణయంతి- తత్రాప్యుక్త ఏవ దోషః - అనేనన్యాయేన స్పర్శరూపాదీనాంబుద్ధిసుఖేచ్ఛాదీనాంచకర్తృత్వనిషేధః॥ ౯౧॥ పిండఇతి॥ ఏవంజిహ్వాద్యాధారశిరఃపాయుపాణ్యాదిసముదాయోదేహోపినాత్మా - జాగరేనుమదేహ ఇతిపృథగ్జ్ఞానాత్ స్వప్నసుషుప్త్యోరాత్మనిభాసమానేపిదేహస్యాన్యథాభానాదభానాచ్చ - స్వర్గకామాదిశ్రుతసిద్ధశరీరవిలక్షణాత్మప్రసిద్ధివిరోధాచ్చ - యద్వా పిండః పుంసః పృథక్ - శిరఃపాణ్యాదిరూపేణానేక ఇతి - యతః అహమర్థస్త్వేక ఇతియోజనాంతరం - తస్మాద్దేహేంద్రియాదీనామనాత్మత్వాత్తేషుకుత్రాహంశబ్దంకరోమీత్యాహ - తతఇతి॥ ౯౨॥ ననుదేహాద్వ్యతిరిక్తస్యాహంశబ్దో వాచకోస్త్వితి ఆశంక్యతస్య సర్వభూతేషు స్థితస్యజ్ఞానైకాకారతయా ఏకప్రకారత్వాచ్ఛుద్ధత్వాదేశ్చ సాధారణ్యాద్వ్యావర్తకజాత్యాదిధర్మాభావాచ్చ కోభవాన్ సోహమితి ప్రశ్న ప్రతివచనే

దోషాయనాత్మన్యేషతథైవతత్ । అనాత్మన్యాత్మవిజ్ఞానంశబ్దోవాభ్రాంతిలక్షణః॥ ౮౯ ॥ జిహ్వాబ్ర
వీత్యహమితిదంతోష్ఠౌతాలుకేనృప । ఏతేనాహంయతస్సర్వేవాఙ్నిష్పాదనహేతవః॥ ౯౦॥ కింహేతు
భిర్వదత్యేషావాగేవాహమితిస్వయమ్ । అతఃపీవానసీత్యేతద్వక్తుమిత్థంనయుజ్యతే॥ ౯౧॥ పిండఃపృథ
గ్యతఃపుంసశ్శిరఃపాణ్యాదిలక్షణః । తతోహమితికుత్రైతాంసంజ్ఞాంరాజన్కరోమ్యహమ్॥ ౯౨ ॥ య

ద్యస్యప్రత్యవాయాభావమంగీకృత్యాహంశబ్దస్యాత్మవాచకత్వాసంభవాదశక్యత్వముక్తమిత్యాహ॥ శబ్దోహమిత్యాదినా॥ శబ్దోహమితి॥ అహమిత్యేషశబ్ద ఆత్మనిదోషాయనభవతీతిత్వయోక్తం తత్తథైవ - కింత్వహంశబ్దాదనాత్మన్యాత్మవిజ్ఞానంస్యాదహంశబ్దశ్చానాత్మని భ్రాంతిలక్షణోమూలస్స్యాత్ - అహంశబ్దస్యమిథ్యాత్వవిషయత్వాదనాత్మన్యాత్మవిజ్ఞానం దోషాయస్యాదిత్యర్థః॥౮౯॥తథాహి॥జిహ్వేతి॥అహంబ్రవీమీత్యాదిషు యుష్మదర్థవిలక్షణే అహంశబ్దప్రయోక్తర్యహంశబ్దః ప్రయుజ్యతే- తత్ప్రయోక్తాచకింజిహ్వాదివాగింద్రియంవా క్షేత్రజ్ఞోవా॥౯౦ తత్రజిహ్వాదేరనాత్మత్వమాహ॥ కిమితి॥ హేతుభిర్జిహ్వాదిభిస్సహకృతాకింవాగేవస్వయమహమితివదతాంమతంతథాపివాగింద్రియమహంనభవామి - అత ఇత్థమేతద్వక్తుంనయుజ్యతే - ఇంద్రియస్యాపికారణత్వాదేవేత్యర్థః॥ ౯౧॥ దేహపక్షేప్యనాత్మత్వమాహ॥ పిండఇతి॥ పిండో దేహః పుంసః ఆత్మనః పృథగేవదృశ్యత్వాద్ఘటవదిత్యర్థః॥ ౯౨॥ క్షేత్రజ్ఞపక్షేప్యాహయదీత్యాదిద్వాభ్యాం॥ యదీతి॥ మత్తోన్యస్సజాతీయః - పరోవిజాతీయోవాయదికోప్య

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

నిరర్థకే ఇత్యాహ-యద్యన్యోఽస్తీత్యాదిద్వయేన ॥ యద్యన్యోఽస్తీతి ॥ నాత్రాత్మనాం వ్యక్త్యైక్యం ప్రతిపాద్యతే-
కుతః-యద్యన్యోఽస్తిపరః కోఽపిమత్త ఇతి స్వస్మాద్వ్యతిరిక్తమాత్మానమభ్యుపగమ్యతస్యాన్యత్వనిషేధాత్-ఏక
స్మిన్నర్థే-పరశబ్దాన్యశబ్దయోః ప్రయోగాయోగాత్-అన్యశబ్దః పరస్యాపిజ్ఞానైకాకారత్వాదన్యాకారత్వప్రతి
షేధార్థః-ఏతదుక్తం భవతి-యదిమద్వ్యతిరిక్తః కోఽప్యాత్మా మదాకారభూతజ్ఞానాకారాదన్యాకారస్స్యాత్-
తదాహమేవమాకారః అయంచాన్యాదృశాకార ఇతిశక్యేతవ్యపదేష్టుం-నచైవమస్తి-సర్వేషాంజ్ఞానైకాకారత్వే
నసమత్వాజ్జాతికులాదేః అనాత్మధర్మత్వాచ్చ-ప్రకారైక్యేచైకత్వవ్యవహారోముఖ్యఏవ-సమానధర్మాసమా
నధర్మేత్యస్మిన్నర్థే-సమానధర్మానేకధర్మేతి ప్రయోగదర్శనాత్ ॥ శ్లో ॥ ఏకోఽప్రీహిస్సునిష్పన్నస్సుపుష్టం కు
రుతేప్రజా ఇతిచదర్శనాత్-అతోనాయమౌపచారికః ప్రయోగః-ప్రకారైకత్వస్యనిమిత్తస్యవిద్యమానత్వాత్
అత్ర పూర్వశ్లోకేనాత్మభేదనిర్దేశముఖేన తేషామనేకాకారత్వంనిషిద్ధం-ఉత్తరశ్లోకేనైకాకారతావిధీయతే-ఆ
త్మైకత్వపక్షే నిత్యోనిత్యానాంచేతనశ్చేతనానాంఅహంత్వంచతథాన్యేచేత్యాదీనాంవిరోధః-సమానాకారత్వంచ
నిర్దోషంహిసమంబ్రహ్మేత్యాదిషూక్తం-తస్మాదాత్మనాం వైషమ్యాభావాత్ప్రశ్న ప్రతివచనేనయుక్తే ఇత్య
ర్థః ॥ ౯౦ ॥ ౯౧ ॥ ఏవంతావద్దేహాదీనాంపృథగుపలబ్ధికారణత్వానేకత్వాదిభిరనాత్మత్వముక్తం-ఇదానీమనిత్యత్వే
నానాత్మత్వమాహ-త్వంరాజేత్యాదినా అధ్యాయశేషేణ ॥ త్వంరాజేతి ॥ అత్ర శిబికాగ్రహణంయద్వ్యా శిబి
కేతివదనిత్యత్వేనాత్మత్వేచ దృష్టాంతార్థం-ఏతద్రాజశిబికాదికం సర్వం నసత్ అనిత్యం-అతోనాత్మేత్యభి
ప్రాయః ॥ ౯౨ ॥ దృష్టాంతంనిరూపయతి ॥ వృక్షఇతి ॥ ఇయంశిబికాజీవద్దశాయాంవృక్షః-ఛిన్నోదారు-పశ్చాత్సం
యోజితాశిబికా-తత్రశిబికావస్థాయాం వృక్షదారుసంజ్ఞేక్వగతే-వృక్షత్వాద్యవస్థానాశాన్నష్టే ఇత్యర్థః ॥ ౯౩ ॥
ఏతముపపాదయతి ॥ వృక్షారూఢఇతి ॥ జనోవృక్షారూఢఇతినవదతి-దారుణ్యారూఢ ఇతిచ-కింతుశిబికాగతం బ్రవీతి ॥
౯౪ ॥ శిబికాచాస్థిరేత్యాహ ॥ శిబికేతి ॥ రచనాస్థితిసంస్థితోదారుసంఘాతః శిబికా-సాతద్భేదేఽన్విష్యతాం-నష్టే
త్యర్థః ॥ ౯౫ ॥ ఏవమితి ॥ ఏవంశలాకాపృథగ్భావేఛత్రంవిమృశ్యతాం-త్వమహమర్థతయా లోకాభిమతేప్వ

దన్యోఽస్తిపరఃకోఽపిమత్తఃపార్థివసత్తమ । తదైషోఽహమయంచాన్యోవక్తుమేవమపీష్యతే ॥ ౯౦ ॥ య
దాసమస్తదేహేషుపుమానేకోవ్యవస్థితః । తదాహికోభవాన్సోఽహమిత్యేతద్విఫలంవచః ॥ ౯౧ ॥ త్వం
రాజాశిబికాచేయంవయంవాహాఃపురస్సరాః । అయంచభవతోలోకోనసదేతన్నృపోచ్యతే ॥ ౯౨ ॥
వృక్షోదారుతతశ్చేయంశిబికాత్వదధిష్ఠితా । క్వవృక్షసంజ్ఞావాతస్యాదారుసంజ్ఞాథవానృప ॥ ౯౩ ॥
వృక్షారూఢోమహారాజోనాయంవదతితేజనః । నచదారుణిసర్వస్త్వాంబ్రవీతిశిబికాగతమ్ ॥ ౯౪ ॥ శిబి
కాదారుసంఘాతోరచనాస్థితిసంస్థితః । అన్విష్యతాంనృపశ్రేష్ఠతద్భేదేశిబికాత్వయా ॥ ౯౫ ॥ ఏవంఛ

స్తి-తదాతద్వ్యవచ్ఛేదేన ఏషోఽహమితివక్తుం యుజ్యతే ॥ ౯౦ ॥ కించ ॥ యదేతి ॥ యదాతు సర్వదేహేష్వేక ఏవా
త్మా సాక్షితయా వ్యవస్థితః-తదాకోభవానితిబహుషు నిర్ధారణరూపం తవప్రశ్న వచః-సోఽహమిత్యన్యవ్యావృ
త్త్యాత్మప్రతివచశ్చవిఫలం ॥ ౯౧ ॥ ననుశిబికాద్యచేతనభేదస్య వాహ్యవాహకాదిచేతనభేదస్యచదృశ్యమానత్వా
త్కథమాత్మనస్సజాతీయవిజాతీయభేదోనాస్తీత్యాశంక్యతద్భేదస్యమిథ్యాత్వమాహ-త్వం రాజేత్యాదినా ॥ త్వం
రాజేతి ॥ లోకఃపరిజనః-ఇత్యేతత్సర్వంసన్నోచ్యతే-అపిత్వసదేవ ॥ ౯౨ ॥ అత్ర తావచ్ఛిబికాకారణరూపస్య వృ
క్షాదేరసత్త్వమాహ ॥ వృక్షఇతి ॥ సరసోవృక్షః-తతశ్ఛిన్నంశుష్కంకాష్ఠందారు-తతశ్చతురశ్రరచితేయంశిబికా
తథాచ వృక్షదారుసంజ్ఞయో రభావాద్వ్యభిచారత్వేన వృక్షదారుణోర్మిథ్యాత్వమిత్యర్థః ॥ ౯౩ ॥ శిబికావస్థా
యాం వృక్షదారుసంజ్ఞానివృత్తింతద్వ్యవహారనివృత్త్యోపపాదయతి ॥ వృక్షారూఢఇతి ॥ ౯౪ ॥ శిబికావస్థాయా అపి
మిథ్యాత్వమాహ ॥ శిబికేతి ॥ రచనాస్థిత్యాసంస్థితోదారుసంఘాతః శిబికా-దారుభేదేకాష్ఠవిభాగేకృతేశిబికాక్వగ
తేతిత్వయాతార్కికేణాన్విష్యతాం ॥ ౯౫ ॥ ఏవమితి ॥ ఏవంఛత్రారంభకాణాంశలాకానాంవిభాగే-నత్వంనచా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

నిత్యేషు శరీరేష్వప్యేష న్యాయః ॥ ౯౬ ॥ పుమాన్ స్త్రీతి ॥ ఆత్మతయాభిమతేషు దేహేషు లోకసంజ్ఞా - న తు శాస్త్రన్యాయదృష్ట్యాత్మనస్సంజ్ఞా ॥ ౯౭ ॥ పుమానితి ॥ పుమానాత్మా - న దేవాదిరూపః - తే దేవత్వాదయః ॥ ౯౮ ॥ వస్త్వితి ॥ ఇత్థం సప్రతియోగికం పితృపుత్రత్వాదికం యత్ - తత్సంకల్పనామయం సంకల్పనా ఉత్పత్తిః తన్మయం తత్ప్రచురం అతో న సత్ ॥ ౯౯ ॥ అత్ర చిద్వస్తుని అవస్త్వసచ్ఛబ్దౌ న తుచ్ఛత్వమిథ్యాత్వపరౌ - అపి తు వినాశిత్వపరావిత్యాహ ॥ యత్త్వితి ॥ యత్తు కాలభేదేన పరిణామోపాధ్యాదిభిః కృతామన్యసంజ్ఞాం న యాతి - తద్వస్తు - తత్క్వ దృశ్యేమ - న కించిదిత్యర్థః - యచ్చావస్త్విత్యుక్తం తన్న తుచ్ఛం మిథ్యా వా - కాలాంతరేణేతి వచనాత్ - విధినిషేధయోర్దేశకాలైక్యే హి విరోధః - అత్ర తు కాలభేదాదవిరోధః ॥ ౧౦౦ ॥ అస్థిరమసదిత్యుక్తం తన్నిదర్శయతి ॥ త్వం రాజేతి ॥ రాజత్వాదేర్లోకాద్యుపాధికత్వాదవ్యవస్థితత్వం ॥ ౧౦౧ ॥ అథ పిండః పృథగిత్యాదినా సంక్షేపేణోక్తమర్థముపపాదయన్ దేహాత్మవివేకం ప్రకరణార్థముపసంహరతి ॥ త్వం కిమేతదితి ॥ అంధతమసేఽక్షినిమీలనే చ నిరవయవత్వేనాత్మనః ప్రత్యక్తయాహమితి భాసమానత్వాత్ - ఇదంబుద్ధిబోధ్యమదృశ్యాపరభాగం చ శిర ఆదినాత్మా - న చ తస్యాత్మనోఽవయవః ॥ ౧౦౨ ॥ సమస్తావయవేభ్య ఇతి ॥ తస్మాత్తేభ్యః పృథగాత్మా వ్యవస్థిత ఇత్యర్థః - నిపుణో భూత్వేతి పాఠః - యథోక్తం యామునార్యైః ॥ శ్లో ॥ అహంబుద్ధ్యా పరాగర్థాత్ ప్రత్యగర్థో హి భిద్యత ఇతి ॥ ౧౦౩ ప్రకృతం ప్రశ్నప్రతివచనవైయర్థ్యముపసంహరతి ॥ ఏవమితి ॥ తత్త్వే ఆత్మస్వరూపే - పృథక్కరణం పృథక్కా

త్రశలాకానాం పృథగ్భావో విభావ్యతామ్ । క్వ యాతం ఛత్రమిత్యేష న్యాయస్త్వయి తథా మయి ॥ ౯౬ ॥
పుమాన్ స్త్రీ గౌరజో వాజీ కుంజరో విహగస్తరుః । దేహేషు లోకసంజ్ఞేయం విజ్ఞేయా కర్మహేతుషు ॥ ౯౭ ॥
పుమాన్న దేవో న నరో న పశుర్న చ పాదపః । శరీరాకృతిభేదాస్తు భూపైతే కర్మయోనయః ॥ ౯౮ ॥ వస్తు
రాజేతి యల్లోకే యచ్చ రాజభటాదికమ్ । తథాన్యచ్చ నృపేత్థం తన్న సత్సంకల్పనామయమ్ ॥ ౯౯ ॥ య
త్తు కాలాంతరేణాపి నాన్యసంజ్ఞాముపైతి వై । పరిణామాదిసంభూతాం తద్వస్తు నృప తచ్చ కిమ్ ॥ ౧౦౦ ॥
త్వం రాజా సర్వలోకస్య పితుః పుత్రో రిపో రిపుః । పత్న్యాః పతిః పితా సూనోః కం త్వాం భూప వదామ్య
హమ్ ॥ ౧౦౧ ॥ త్వం కిమేతచ్ఛిరః కిం ను గ్రీవా తవ తథోదరమ్ । కిము పాదాదికం త్వం వై తవైతత్కిం మహీ
పతే ॥ ౧౦౨ ॥ సమస్తావయవేభ్యస్త్వం పృథగ్భూప వ్యవస్థితః । కోఽహమిత్యత్ర నిపుణో భూత్వా చింతయ
పార్థివ ॥ ౧౦౩ ॥ ఏవం వ్యవస్థితే తత్త్వే మయాహమితి భాషితుమ్ । పృథక్కరణనిష్పాద్యం శక్యతే నృప

ణమిత్యర్థః ॥ ౯౬ ॥ నను తర్హి వ్యవహారస్య కిం మూలమిత్యపేక్షాయాం వాచారంభణమిత్యాహ ॥ పుమాన్ స్త్రీతి ॥ కర్మైవ హేతుర్యేషాం తేషు దేహేషు - ఇయం లోకే సంజ్ఞా - న త్వాత్మని ॥ ౯౭ ॥ తస్య సాక్షితయా సర్వత్రైకరూప్యాదిదర్శయన్నాహ ॥ పుమానితి ॥ ౯౮ ॥ అతో లోకవ్యవహారాస్పదం వస్తు సంకల్పమాత్రవిలసితమిత్యాహ ॥ వస్త్వితి ॥ ౯౯ ॥ ఏతదేవ పరమార్థవస్తువైలక్షణ్యేన స్పష్టీకరోతి ॥ యత్త్వితి ॥ పరిణామాదినా జాతం సంజ్ఞాంతరం కాలాంతరేణాపి యన్న ప్రాప్నోతి - తత్పరమార్థవస్తు - తచ్చాత్ర కిం న కించిత్ - రాజాదీనామపి బాల్యయౌవనాదిపరిణామాదవస్తుత్వమిత్యర్థః - తదుక్తం మహీఘటత్వమిత్యాది ॥ ౧౦౦ ॥ వర్తమానకాలేప్యనవస్థితరూపత్వాన్మిథ్యాత్వమాహ ॥ త్వం రాజేతి ॥ ౧౦౧ ॥ నను రాజాదిరూపస్య ప్రతియోగిభేదేనావస్థితత్వేఽపి శిరఃపాణ్యాదిమానహమేకరూప ఏవేత్యత్రాహ ॥ త్వమితి ॥ అవయవావయవిభావస్యానిరుక్తేస్తదపి వక్తుమశక్యమితి భావః ॥ ౧౦౨ ॥ నను తథాపి యూథవనాదివదవయవసమూహరూపోఽహం వస్తుభూతః కిం న స్యాదిత్యత్రాహ ॥ సమస్తేతి ॥ అవయవానాముపచయేఽపి ద్రష్టృత్వేన పృథగైకరూప్యేణ త్వం వ్యవస్థితః - ద్రష్టుశ్చ స్వప్రకాశతయా శబ్దాదిగోచరత్వాసంభవాత్త్వమేవ స్వానుభవేన చింతయేత్యాహ - కోఽహమిత్యత్రేతి ॥ ౧౦౩ ॥ అతో మయా యదుక్తం సోఽహమిత్యేతద్వక్తుం న శక్యత ఇతి తత్స్పష్టముపసంహరతి ॥ ఏవమితి ॥ ఏవముభిన్నే తత్త్వే వ్యవస్థితే సతి - పృథక్కరణేనాన్యవ్యవచ్ఛే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

రః - దేవాదిజాతివరణాది పృథక్కారస్య దేహగతత్వేనానాత్మధర్మత్వాదాత్మాంతరేభ్యః పృథక్కరణనిష్పాద్యో
ఽసోఽహమితివచనంభాషితుంనశక్యం - సర్వసాధారణాకారోఽహమితివక్తుంశక్యత ఇత్యర్థః॥ ౧౦౪॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపు
రాణవ్యాఖ్యానే - విష్ణుచిత్తీయే - ద్వితీయాంశే - త్రయోదశోఽధ్యాయః.

పూర్వాధ్యాయేన దేహాదివ్యతిరిక్త ఆత్మేత్యుక్తం - అనంతరేణ స ఏవ పరమపురుషార్థ ఇత్యుచ్యతే॥ నిశ
మ్యేతి॥ పరమార్థసమన్వితం పరమార్థతయావక్ష్యమాణేనాత్మనా సమన్వితం - తద్విషయం॥ ౧॥ భగవన్నితి॥ ప
రమార్థమయం ఆత్మయాథాత్మ్యప్రతిపాదకత్వేన పరమప్రయోజనరూపం - భ్రమంతి పరమపురుషార్థశు
శ్రూషయా పర్యాకులాభవంతి॥ ౨॥ ఉక్తమనువదన్నేనం ప్రశంసతి॥ ఏతదితి॥ యస్య ప్రకృతేర్వివేకే విజ్ఞానమస్తి త
ద్వివేకవిజ్ఞానం- యదేతదశేషేషుజంతుష్వనువృత్తం- వివేకవిజ్ఞానమాత్మతత్త్వం- తత్ప్రకృతేః పరం విలక్షణం మహ
చ్చ॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ఏతస్మిన్నితి॥ ఆత్మా శుద్ధోఽక్షర ఇత్యాదివచనాత్ - పరమార్థార్థితాంగతం - పరమప్రయోజన
శ్రవణేనార్థితాంగతం- పరమార్థార్థితాంగతమితిచ పాఠః॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ స ఏవేతి॥ యథైతదితి ఏతదాత్మత

తే కథమ్॥ ౧౦౪ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - ద్వితీయాంశే - త్రయోదశోఽధ్యాయః.

శ్రీపరాశరః॥ నిశమ్యతస్యేతివచః పరమార్థసమన్వితమ్। ప్రశ్రయావనతోభూత్వా తమాహ నృపతి
ర్ద్విజమ్॥ ౧॥ రాజోవాచ॥ భగవన్యత్త్వయా ప్రోక్తం పరమార్థమయం వచః। శ్రుతే తస్మిన్
భ్రమంతీవ మనసో మమ వృత్తయః॥ ౨॥ ఏతద్వివేకవిజ్ఞానం యదశేషేషు జంతుషు। భవతా దర్శితం వి
ప్ర తత్పరం ప్రకృతేర్మహత్॥ ౩॥ నాహం వహామి శిబికాం శిబికా న మయి స్థితా। శరీరమన్యదస్మత్తో యేనే
యం శిబికా ధృతా॥ ౪॥ గుణప్రవృత్త్యా భూతానాం ప్రవృత్తిః కర్మచోదితా। ప్రవర్తంతే గుణాశ్చై
తే కిం మమేతి త్వయోదితమ్॥ ౫॥ ఏతస్మిన్పరమార్థజ్ఞ మమ శ్రోత్రపథం గతే। మనో విహ్వలతామేతి
పరమార్థార్థితాంగతమ్॥ ౬॥ పూర్వమేవ మహాభాగం కపిలర్షిం మహం ద్విజ। ప్రష్టుమభ్యుద్యతో గ
త్వా శ్రేయః కిన్వత్ర సంశ్రవః॥ ౭॥ తదంతరే చ భవతా యదిదం వాక్యమీరితమ్। తేనైవ పరమార్థా
ర్థం త్వయి చేతః ప్రధావతి॥ ౮॥ కపిలర్షిర్భగవతస్సర్వభూతస్య వై కిల। విష్ణోరంశో జగన్మోహనాశా
యోర్వీముపాగతః॥ ౯ ॥ స ఏవ భగవాన్నూనమస్మాకం హితకామ్యయా। ప్రత్యక్షతామత్ర గతో య

దేననిష్పాద్యముచ్చార్యమేషోఽహమిత్యుత్తరంకథంభాషితుంశక్యమిత్యర్థః ॥ ౧౦౪ ॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మ
ప్రకాశాఖ్య శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - ద్వితీయాంశే - త్రయోదశోఽధ్యాయః.

శ్లో॥ నాహమిత్యాదివాక్యేన ప్రమాణాసంభవే గతే। ప్రమేయాసంభవే శంకీభూయోఽథ పరిపృచ్ఛతి ॥ ౧ ॥ నా
హంవహామీత్యాదివాక్యశ్రవణతః ప్రమాణాసంభావనాయాంనివృత్తాయామపినానాదర్శనప్రసిద్ధశ్రేయసాంపరమా
ర్థత్వే సత్యాత్మైవ పరమార్థ ఇత్యస్య ప్రమేయస్యాసంభావనయా పృచ్ఛతి భగవన్నిత్యాదిదశభిః॥ ౨ ॥ తర్హి మ
యా కిం సందిగ్ధముక్తం - యేన తవ మనసో వృత్తయో భ్రమంతీత్యత ఆహ॥ ఏతదితి॥ యదేతద్భవతా వివేకవిజ్ఞానం ద
ర్శితం - తత్ప్రకృతేః పరం మహద్బ్రహ్మైవ దర్శితం - న తు త్వద్వాక్యే సందేహః కశ్చిదస్తీత్యర్థః॥ ౩॥ తద్వాక్య
మేవానువర్ణ తత్ర సందేహోద్భావం దర్శయన్నాహ - నాహంవహామీతి॥ ౪॥ ౫॥ ౬ ॥ న చాత్ర మమానధికారిత
యాసమ్యగ్బోధానుత్పత్తిః - ఇతః ప్రాగేవ తత్త్వజిజ్ఞాసయా గురూపసత్త్యా ప్రవృత్తత్వాదితి స్వవృత్తం కథయన్నా
హ॥ పూర్వమేవేతి॥ అత్ర సంసారే - కిం శ్రేయః సంశ్రవ ఇతి కపిలమృషిం గత్వా ప్రష్టుమభ్యుద్యతోఽస్మి॥ ౭ ॥ ౮॥ ౯ ॥
స ఏవేతి॥ యథైతద్భవతోచ్యతే తేన స ఏవ ప్రత్యక్షతాం గత ఇతి మన్యే - అన్యస్యైవంవిధోక్తేరసంభవాదితి భా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్వం పరమార్థార్థితాంగతః॥ ౧౦॥ ౧౧॥ శ్రేయః కిన్న్వితి నృపేణ పూర్వముక్తత్వాత్ - శ్రేయః పరమార్థయోరత్యంతవైలక్షణ్యాత్తయోః కతరత్పృచ్ఛసీతి వికల్పయతి॥ భూపేతి॥ అపరమార్థార్థాన్యపరమార్థవస్తూని - ఆర్షత్వాదర్థశబ్దస్య నపుంసకత్వం॥ ౧౨॥ ధనాదియోగాంతముత్తరోత్తరోత్కృష్టం శ్రేయస్సప్తకం దర్శయతి - దేవతేత్యాదిత్రిభిః॥ దేవతారాధనమితి॥ తత్ప్రాప్తిలక్షణం తేషాం ధనాదీనాం ప్రాప్తిరూపం॥ ౧౩॥ కర్మయజ్ఞాత్మకమితి॥ ఫలే అనభిసంహితే సతి తదేవ కర్మ ముఖ్యం శ్రేయః॥ ౧౪॥ ఆత్మేతి॥ ఆత్మా ధ్యేయ ఇతి శ్రేయః - తద్ధ్యానం శ్రేయ ఇత్యర్థః - తస్యైవ జీవస్యైవ పరమాత్మనా సంయోగః ఐక్యం - శ్రేయో యత్పరమాత్మనేతి చ పాఠః॥ ౧౫॥ శ్రేయాంసీతి॥ అనేకాని శాస్త్రోక్తాని స్వోత్ప్రేక్షితాని చ - అత్ర లోకే - ఏతే పదార్థాః న పరమార్థాః న పరమప్రయోజనం - పరమార్థస్తు మే మత్తః శ్రూయతాం॥ ౧౬॥ ధనాదీనాం శ్రేయస్త్వం క్రమేణ నిరాకరోతి॥ ధర్మాయేతి॥ కామప్రాప్త్యుపలక్షణః కామప్రాప్తిహేతుః - ధనం ధర్మకామార్థం త్యాజ్యత్వాత్ న స్వయం పరమార్థః - యదర్థం సర్వం యచ్చ నాన్యార్థం స పరమార్థః - స త్వాత్మైవేతి భావః॥ ౧౭॥

థైతచ్ఛ్వవతోచ్యతే॥ ౧౦॥ తన్మహ్యం ప్రణతాయ త్వం యచ్ఛ్రేయః పరమం ద్విజ। తద్వదాఖిలవిజ్ఞానజలవీచ్యుదధిర్భవాన్॥ ౧౧॥ బ్రాహ్మణ ఉవాచ॥ భూప పృచ్ఛసి కిం శ్రేయః పరమార్థం ను పృచ్ఛసి। శ్రేయాంస్యపరమార్థాని యాన్యశేషాణి భూపతే॥ ౧౨॥ దేవతారాధనం కృత్వా ధనసంపదమిచ్ఛతి। పుత్రానిచ్ఛతి రాజ్యం చ శ్రేయస్తత్ప్రాప్తిలక్షణమ్॥ ౧౩॥ కర్మయజ్ఞాత్మకం శ్రేయస్స్వర్లోకఫలదాయి యత్। శ్రేయః ప్రధానం చ ఫలే తదేవానభిసంహితే॥ ౧౪॥ ఆత్మా ధ్యేయస్సదా భూప యోగయుక్తైస్తథా పరమ్। శ్రేయస్తస్యైవ సంయోగశ్శ్రేయో యత్పరమాత్మనః॥ ౧౫॥ శ్రేయాంస్యేవమనేకాని శతశోథ సహస్రశః। సంత్యత్ర పరమార్థాస్తు న త్వేతే శ్రూయతాం చ మే॥ ౧౬॥ ధర్మాయ త్యజ్యతే కిం ను పరమార్థో ధనం యది। వ్యయశ్చ క్రియతే యస్మాత్కామప్రాప్త్యుపలక్షణః॥ ౧౭॥

వః॥ ౧౦॥ తదితి॥ అఖిలాని యాని విజ్ఞానాని తాన్యేవ జలవీచయో యస్మిన్ స ఉదధిః పరమజ్ఞానార్ణవో భవాన్ - అతః పరమార్థరూపం శ్రేయో వదేత్యర్థః॥ ౧౧॥ అత్ర శాస్త్రాంతరసంమతేభ్యశ్శ్రేయోభ్యః - ఆత్మతత్త్వమేవ పరమార్థ ఇతి నిర్ణేతుం శ్రేయః పరమార్థయోర్భేదం వికల్పపూర్వకమాహ॥ భూపేతి॥ ను వికల్పే - శ్రేయాంస్యపరమార్థార్థాన్యశేషాణ్యేవ భూపత ఇతి పాఠే - న విద్యతే పరమార్థభూతోర్థో యేషు తాని తథా॥ ౧౨॥ తాన్యేవ శ్రేయాంస్యుత్తరోత్తరముత్కృష్టాని సప్తోపన్యస్యతి - దేవతేత్యాదిత్రిభిః॥ దేవతారాధనమితి॥ యో హి ధనం రాజ్యం పుత్రం చేచ్ఛతి - తస్య తదేవ శ్రేయ ఇత్యన్వయః॥ ౧౩॥ కర్మ యజ్ఞాత్మకమితి॥ ఫలే అనభిసంహితే అసంకల్పితే - తద్యజ్ఞాదికర్మైవ ప్రధానం ముఖ్యం శ్రేయః - సంకల్పితే తు యజ్ఞాదిసాధ్యం స్వర్గాదికమేవ శ్రేయ ఇత్యర్థః॥ ౧౪॥ ఆత్మేతి॥ ఆత్మా ధ్యేయ ఇతి శ్రేయః - ఆత్మధ్యానం శ్రేయ ఇత్యర్థః॥ ౧౫॥ శ్రేయాంసీతి॥ శ్రేయాంస్యేవమనేకానీతి - తదుక్తం శ్రీభాగవతే॥ శ్లో॥ ధర్మమేకే యశశ్చాన్యే కామం సత్యం దమం శమం। అన్యే వదంతి స్వార్థం వై ఐశ్వర్యం త్యాగభోజనం॥ కేచిద్యజ్ఞతపోదానవ్రతాని నియమాన్ యమాన్। ఆద్యంతవంత ఏవైషాం లోకాః కర్మవినిర్మితాః॥ దుఃఖోదర్కాస్తమోనిష్ఠాః క్షుద్రానందాశ్శుచార్పితా ఇత్యాదినా॥ ౧౬॥ ధనాదీనామపరమార్థత్వముపపాదయతి - ధర్మాయేత్యాదినా సంక్షేప శ్రూయతాం మమేత్యంతేన॥ ధర్మాయేతి॥ కామప్రాప్తిరుపలక్షణం నిమిత్తం యస్య ధనవ్యయస్య సః - ధర్మకామసాధనత్వాద్ధనస్య పరమపురుషార్థతా నాస్తీత్యర్థః॥ ౧౭॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

పుత్రశ్చేదితి॥ సోప్యన్యస్యస్వపితుఃపరమార్థః- తత్పితాసః అన్యస్యస్వపితుఃపరమార్థః-ఏవంపుత్రస్యపి త్రర్థత్వా జ్జగతఃనపరమార్థోస్తి॥౧౮॥ ఏతదుపపాదయతి॥ ఏవంనపరమార్థోస్తీతి॥ అశేషేణపుత్రాదికార్యాణి కారణానాం హిజనకానాంపరమార్థః తస్మాన్నపరమార్థః- అన్యార్థోహిపరమార్థః॥ ౧౯ ॥ రాజ్యాది ప్రాప్తిరితి॥ రాజ్యాది ప్రాప్తిఃపరమార్థోయది- తత్తర్హి-అత్రలోకే- రాజ్యాదయఃపరమార్థాభవంతి- నభవంతిచనశ్యంతిచ- కథమ స్థిరా రాజ్యాదయఃపరమార్థా ఇతిభావః-ఏతదస్థిరత్వంపుత్రాదిష్వపిసమానం॥౨౦॥ ధర్మస్యనశ్వరత్వమనుమానే నదర్శయతి॥ ఋగితి॥౨౧॥౨౨॥౨౩॥౨౪॥ తదేవేతి॥తదేవయజ్ఞకర్మైవచేన్నేత్యధ్యాహార్యః-నహిపరమార్థోన్య స్యసాధనం॥౨౫॥ ధ్యానమితి॥పరమార్థార్థశబ్దితంధ్యానంనపరమప్రయోజనభూతవస్తుశబ్దవాచ్యం-యతస్తత్పరే భ్యః ఘటాదిభ్యో భేదంకరోతీతి భేదకారి - విశదవిశదతరాద్యవస్థాభేదంస్వస్య కరోతి - నైవమవస్థాభేదేన వై షమ్యంపరమార్థస్య - యద్వా భేదకారిస్మృతిప్రత్యయత్వేన క్షణభంగురత్వాత్ - నతు పరమార్థో భంగురః॥ ౨౬॥ పరమాత్మేతి॥ ఇష్యతేయదీతి శేషః - యోగస్తాదాత్మ్యం - అన్యథోత్తరార్థేనాసంగతేః - ఏతదైక్యంమి థ్యా - తత్ర హేతుః అన్యదితి - పూర్వేమథనాదిషు నశ్వరత్వాది - యోగేతు స్వరూపాభావః॥ ౨౭ ॥ ఉపసంహా

పుత్రశ్చేత్పరమార్థస్స్యాత్సోప్యన్యస్యనరేశ్వర। పరమార్థభూతస్సోన్యస్యపరమార్థోహితత్పి
తా॥ ౧౮॥ ఏవంనపరమార్థోస్తిజగత్యత్రనరాధిప। పరమార్థోహి కార్యాణి కారణానామశేషతః॥
౧౯॥ రాజ్యాదిప్రాప్తిరత్రోక్తాపరమార్థతయాయది। పరమార్థాభవంత్యత్రనభవంతిచవైత
తః॥ ౨౦॥ ఋగ్యజుస్సామనిష్పాద్యంయజ్ఞకర్మమతంతవ। పరమార్థభూతంతత్రాపిశ్రూయతాం
గదతోమమ॥ ౨౧ ॥ యత్తునిష్పాద్యతే కార్యంమృదాకారణభూతయా। తత్కారణానుగమనాజ్జాయ
తేనృపమృణ్మయమ్॥ ౨౨ ॥ ఏవంవినాశిభిర్ద్రవ్యైస్సమిదాజ్యకుశాదిభిః। నిష్పాద్యతేక్రియాయాతు
సాభవిత్రీవినాశినీ॥ ౨౩॥ అనాశీపరమార్థశ్చప్రాజ్ఞైరభ్యుపగమ్యతే। తత్తునాశినసందేహోనాశి

ద్రవ్యోపపాదితమ్॥ ౨౪ ॥ తదేవాఫలదంకర్మపరమార్థోయతోమతః। ముక్తిసాధనభూతత్వాత్ప
రమార్థోనసాధనమ్॥ ౨౫॥ ధ్యానంచైవాత్మనోభూపపరమార్థార్థశబ్దితమ్। భేదకారిపరేభ్యస్త
త్పరమార్థోనభేదవాన్ ॥ ౨౬ ॥ పరమాత్మాత్మనోర్యోగఃపరమార్థఇతీష్యతే। మిథ్యైతదన్య

పుత్రస్యాపరమార్థతామాహ - పుత్రశ్చేదిత్యాదిద్వాభ్యాం॥ పుత్రశ్చేదితి॥ యస్యపుత్రః పరమార్థాఖ్యస్సపితా ప్యన్యస్యపుత్రత్వాత్పరమార్థభూతఃసోప్యన్యస్యతత్పితాప్యన్యస్యేత్యేవంపరమార్థః కోపినాస్తీత్యతిప్రసంగః- యస్మాత్కార్యాణిజన్యానిపుత్రాదీని కారణానాం జనకానాం పరమార్థః - తస్మాదశేషతః పరమార్థస్స్యాత్॥ ౧౮॥ ౧౯॥ రాజ్యాది ప్రాప్తిరితి అత్రపక్షే పరమార్థాభవంతినభవంతిచేతికాక్వా ఉపయోజ్యం - ఆగమాపాయి త్వాద్రాజ్యాదికంనపరమార్థ ఇత్యర్థః॥ ౨౦ ॥ యజ్ఞాదిసాధ్యస్యస్వర్గాదేరపి అనిత్యతాంసాధయన్నపరమా ర్థతామాహ - ఋగిత్యాదిచతుర్భిః॥ ఋగితి॥ యజ్ఞకర్మేతి యజ్ఞైరాప్తుమిష్టతమంస్వర్గాదికం పరమార్థ

భూతంయదిమతమిత్యర్థః॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ఏవమితి॥ యాక్రియానిష్పాద్యత ఇతి క్రియాద్వారాఅపూర్వంస్వర్గాది కంయన్నిష్పాద్యం - తద్వినాశిభవేదిత్యర్థః॥ ౨౩॥ ౨౪॥ తదేవేతి॥ ముక్తిసాధనభూతత్వాదఫలదమిత్యేతన్నాస్తి- తతశ్చాన్యార్థత్వాత్పరమార్థోనభవతీత్యర్థః॥ ౨౫ ॥ ధ్యానమితి॥ పరేభ్యోదేహాదిభ్యోవివిచ్యాత్మనశ్చిత్తాలం బనభూతస్యధ్యేయత్వాద్ధ్యానంభేదకారి - పరమార్థస్తునభేదవాన్॥ (శ్రు) ॥ ఏకమేవాద్వితీయంబ్రహ్మేతి శ్రుతేః॥ ౨౬॥ పరమాత్మాత్మనోరితి॥ జీవపరమాత్మనోరైక్యోపాసనయా తాదాత్మ్యలక్షణోయోగఃపరమార్థ ఇత్యేతద పిమతంమిథ్యైవ - తథాహి - తయోర్భిన్నయోరభిన్నయోర్వాయోగస్స్యాత్ - భిన్నత్వేగవాశ్వయోరివనైక్య సంభవః - అభిన్నత్వేచబింబప్రతిబింబయోరివఉపాధిప్వ్యుదాసమాత్రంవినాయోగశబ్దార్థోనాస్తీత్యర్థః॥ ౨౭ ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

రతి॥ తస్మాదితి ॥ ఏతాని ధనాదీని శ్రేయాంస్యేవ - నతు పరమార్థః - పరమార్థస్తు శ్రూయతాం॥ ౨౮॥ పరమార్థ
మాహ॥ ఏక ఇతి॥ ఏకః దేహవన్నానేకోపచయరూపః - వ్యాపీ జ్ఞానేన సర్వవ్యాపనస్వభావః - దేవమనుష్యాదీనాం విషమే
షు దేహేషు స్థితోఽపి సమః పరస్పరం చ సమః - శుద్ధః స్వతో నిర్మలః - నిర్గుణః సత్త్వాది రహితః - తత్ర హేతుః ప్రకృతేః ప
రః - జన్మాది షడ్భావ వికారరహితః - ఆత్మా చేతనః - సర్వగతః నాశకానామగ్నిజలాదీనాం సౌక్ష్మ్యేణ వ్యాపకః - అతో
దాహాదిరహితః - అవ్యయః అవికలః॥ ౨౯॥ పరమేతి॥ పరమజ్ఞానమయః ప్రకృష్టజ్ఞానస్వరూపః - పరజ్ఞానమయ ఇతి చ పా
ఠః - పరశబ్దేన విషయజ్ఞానం వ్యావర్త్యతే - సుఖసంవిత్స్వరూప ఇత్యర్థః - అసద్భిర్వినాశిభిః దేవాదినామరూపైః కాల
త్రయేఽప్యయుక్తః - విభుర్దేహేంద్రియాణాం స్వామీ - స్వతః స్వరాడితి వా॥ ౩౦॥ ఏవమేకో వ్యాపీత్యాదినా - ఆత్మస్వరూ
పముక్తం - ఇదానీం తస్య దేవాదిరూపేషు ఆత్మపరదేహేషు సతోఽప్యేకప్రకారం యద్విజ్ఞానం విజ్ఞానరూపం అసౌ పరమా
ర్థ ఇత్యాహ॥ తస్యేతి॥ దేవాదిదేహేషు స్థితస్యాత్మనస్తద్రూపేణ భిన్నత్వప్రతీతిర్భ్రాంతిరిత్యాహ - ద్వైతిన
ఇతి॥ ౩౧॥ ఆత్మానో హి స్వరూపేణ పరస్పరం భిన్నాః నతు దేవాదిరూపేణ తేషాం తద్రూపత్వస్యోక్తత్వాత్ - కేచిద
త్రాత్మనాం స్వరూపభేదో నిషిధ్యత ఇత్యాహుః - తదయుక్తం - తస్యాత్మపరదేహేషు - అహంత్వం చ తథాన్యేచ -
తత్రత్వమహమప్యత్ర - త్వం చాన్యే చేత్యాద్యాత్మబహుత్వవచనవిరోధాత్ - శ్రుతిస్మృతిసూత్రన్యాయవిరోధా
చ్చ - యది దేవాదిరూపేణాత్మనాం న భేదః - కథం తర్హి దేవోఽయం మనుష్యోఽయమితి వైషమ్యేణ వ్యవహార ఉపపద్య
తే - తత్రాహ॥ వేణురంధ్రేతి॥ యథా వేణోరనేకరంధ్రవర్తినాం వాయ్వంశానాం వాయుత్వేనైకాకారాణాం
రంధ్రభేదనిష్క్రమణకృతః షడ్జాదిసంజ్ఞాభేదః - ఏవమాత్మనాం జ్ఞానైకాకారాణాం దేవాదిదేహప్రవేశకృతో దే
వాదివ్యవహారః - నతు తాద్రూప్యకృతః - అభేదవ్యాపినః - అభేదేన వాయుత్వాకారేణ వ్యాపినః - అత్ర పరమా
ర్థశబ్దేనాత్మైవోచ్యతే ॥ శ్లో॥ పరమాత్మేతి చాప్యుక్తో దేహేఽస్మిన్పురుషః పరః । తైరేవ విగతశ్శుద్ధః పరమాత్మా నిగ

ద్ద్రవ్యం హి నైతి తద్ద్రవ్యతాం యతః॥ ౨౭ ॥ తస్మాచ్ఛ్రేయాంస్యశేషాణి నృపైతాని న సంశయః । ప
రమార్థస్తు భూపాల సంక్షేపాచ్ఛ్రూయతాం మమ॥ ౨౮॥ ఏకో వ్యాపీ సమశ్శుద్ధో నిర్గుణః ప్రకృతేః
పరః । జన్మవృద్ధ్యాదిరహిత ఆత్మా సర్వగతోఽవ్యయః॥ ౨౯ ॥ పరమజ్ఞానమయోఽసద్భిర్నామజాత్యాది
భిర్విభుః । న యోగవాన్న యుక్తోఽభూన్నైవ పార్థివ యోక్ష్యతే॥ ౩౦॥ తస్యాత్మపరదేహేషు సతోఽప్యే
కమయం హి యత్ । విజ్ఞానం పరమార్థోఽసౌ ద్వైతినోఽతథ్యదర్శినః॥ ౩౧॥ వేణురంధ్రవిభేదేన భేదష్ష

తస్మాదితి ॥ తస్మాచ్ఛ్రేయాంస్యేతాన్యపేక్షిత కారణాని భవంతి - నతు పరమార్థరూపాణి - పరమార్థస్త్వాత్మై
వేత్యన్వయః॥ ౨౮ ॥ ఏక ఇతి ॥ స చైక ఏవ ప్రతిదేహం భిన్నః - వ్యాపీ సాక్షితయా సర్వవ్యాపకః - సమ ఏకరూపః -
నతు జ్ఞానాది పరిణామైరనేకరూపః - శుద్ధః కర్తృత్వాది కాలుష్యశూన్యః - నిర్గుణః నతు బుధ్యాదిగుణైర్యుక్తః -
ప్రకృతేః పరః తదుపాధిశూన్యః - అతో జన్మవృధ్యాదిభిర్దేహాదివికారైరసంస్పృష్టః - అత ఏవ చ సర్వగతః నతు
దేహపరిమాణః - అతః అమధ్యమపరిమాణత్వాదవ్యయః॥ ౨౯॥ పరమేతి ॥ పరమజ్ఞానమయః నిత్యజ్ఞానరూపః - న
తు క్షణికజ్ఞానాత్మా - అసద్భిరవిద్యామయైర్నామజాత్యాదిభిః - వర్తమానభూతభవిష్యత్కాలేషు - న యోగవాన్
యోగశూన్యః - అతో విభురీశ్వరః - స్వతంత్ర ఇత్యర్థః॥ ౩౦॥ నను ప్రతిదేహమాత్మనో భేదవికారాది ప్రతీతేః కథ
మేకత్వసర్వగతత్వాది - తత్రాహ ॥ తస్యేతి ॥ ఆత్మపరదేహేషు తత్తదహంకారావచ్ఛిన్నతయా సర్వత్ర సతో
ప్యేకాకారం యదవిశిష్టం స్వప్రకాశమపరిచ్ఛిన్నం జ్ఞానం స ఏవ పరమార్థః - భేదప్రతీతేరుపాధినిబంధనత్వాత్ - ద్వై
తినోఽద్వైతవాదినోఽపరమార్థదర్శినః॥ ౩౧॥ ఏతద్దృష్టాంతేనోపపాదయతి - వేణురంధ్రేత్యాది ద్వాభ్యాం॥ వే
ణురంధ్రేతి॥ అభేదవ్యాపినో వాయోర్యథా వేణురంధ్రోపాధిభేదేన షడ్జర్షభగాంధారస్వరాది వ్యంజన

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ద్యత ఇత్యాదిదర్శనాత్। ౩౨। ఉక్తమర్థం వివృణ్వన్ ఉపసంహరతి ॥ ఏకస్వరూపేతి ॥ ఏకస్వరూపభేదః ॥ శ్లో ॥ తస్యాత్మ పరదేహేషు సతోఽప్యేకమయం హి యత్ ॥ విజ్ఞానం - పరజ్ఞానమయ ఇత్యాదినోక్తజ్ఞానైకస్వరూపస్యాత్మనో భేదః దేవాదిరూపః - బాహ్యకర్మావృతిప్రజః బాహ్యకర్మావరణజాతః - ఫలాభిసంధియుక్తం భగవత్యసమర్పితంచ బాహ్యం కర్మ - ఆత్మనస్స్వరూప బహిర్భూతం వా - యథావత్యుతి ॥ శ్లో ॥ అవిద్యాకర్మసంజ్ఞాన్యా ॥ శ్లో ॥ తయాతిరోహితత్వాచ్ఛ శక్తిః క్షేత్రజ్ఞసంజ్ఞితా। సర్వభూతేషు భూపాల తారతమ్యేన వర్తత ఇతి- దేవాదిభేదశ్చాయం యుగపదనేకేషామేకస్య చ - కాలభేదేన - అపధ్వస్తే ఆవరణే కర్మావరణే - సదేవాదిభేదో నభవతి - దేవాదిభేదోఽపధ్వస్త ఇతి చ పాఠః - యథాహ శౌనకః ॥ శ్లో ॥ కర్మిణాం కర్మభేదేన దేవభేదాదయో యతః। కర్మక్షయాదశేషాణాం భేదానాం సంక్షయస్తత ఇతి । ౩౩ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - విష్ణుచిత్తీయే - ద్వితీయాంశే - చతుర్దశోఽధ్యాయః.

ఇత్యుక్త ఇతి ॥ ఇత్యుక్తే ఏవమాత్మనో వైషమ్యాభావ ఉక్తే - త్యూష్పాసాది ధర్మకత్వ భ్రాంత్యాత్మనోద్వైతం చింతయానం మౌనినం వాచానచోదయంతం మహీపతిమభిప్రాయజ్ఞోఽపి ప్రశ్నిద్వస్తు వైషమ్యాభావవిషయాం కథాముపాచ। ౧। ౨। ౩। ౪ ॥ అవాప్తేతి ॥ జ్ఞానతంత్రం అధ్యాత్మశాస్త్రం - అద్వైతవాసనా నేతి తర్కయా

> జ్ఞాదిసంజ్ఞితః। అభేదవ్యాపినో వాయోస్తథా తస్య మహాత్మనః॥ ౩౨ ॥ ఏకత్వం రూపభేదస్తు బాహ్యకర్మప్రవృత్తిజః। దేవాదిభేదేఽపధ్వస్తే నాస్త్యేవావరణే హి సః ॥ ౩౩ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - ద్వితీయాంశే చతుర్దశోఽధ్యాయః.
>
> శ్రీపరాశరః ॥ ఇత్యుక్తే మౌనినం భూయశ్చింతయానం మహీపతిమ్। ప్రత్యువాచాథ విప్రోఽసావద్వైతాంతర్గతాం కథామ్॥ ౧ ॥ బ్రాహ్మణః॥ శ్రూయతాం నృపశార్దూల యద్గీతమృభుణా పురా। అవబోధం జనయతా నిదాఘస్య మహాత్మనః॥ ౨ ॥ ఋభుర్నామాభవత్పుత్రో బ్రహ్మణః పరమేష్ఠినః। విజ్ఞాతతత్త్వసద్భావో నిసర్గాదేవ భూపతే ॥ ౩ ॥ తస్య శిష్యో నిదాఘోఽభూత్పులస్త్యతనయః పురా ॥ ప్రాదాదశేషవిజ్ఞానం స తస్మై పరయా ముదా॥ ౪॥ అవాప్తజ్ఞానతంత్రస్య న తస్యాద్వైతవాసనామ్।

త్వాత్తత్తన్నాదసంజ్ఞితో భేదస్తథా తస్య మహతోఽపరిచ్ఛిన్నస్యాత్మనస్స్మృతః॥ ౩౨ ॥ ఏకత్వమితి ॥ ఏకత్వం పరమాత్మనః - తస్య రూపభేదస్తు - ఏకస్వరూపభేదస్త్వితి పాఠే - ఏకస్వరూపస్య జ్ఞానమయైకాకారస్య ఆత్మనః భేదస్తు దేవమనుష్యాదిలక్షణో బాహ్యకర్మప్రవృత్తిజః బాహ్యానామాత్మనః పృథగ్భూతానాం దేహేంద్రియాదీనాం యత్కర్మ తస్య ప్రవృత్తిః ఫలం తతో జాతః - పాఠాంతరే బాహ్యాదీనాం కర్మభిః ఆవృతిరావరణం తేన ప్రజాయత ఇతి బాహ్యకర్మావృతిప్రజో భేదః - నతు స్వతంత్ర హేతుకః - యస్మాద్దేవాదిభేదే అపధ్వస్తే ఖిద్యతే నైనేత భేదః అహంకారః - దేవాదిభేదహేతావహంకారావరణే సుషుప్తాదావివనష్టే సభేదో నాస్త్యేవ - దేవాది భేదమధ్వాస్త ఇతి పాఠే బాహ్యకర్మాచరణనిమిత్తో రూపభేదోఽహంకార ఏవ దేవాది భేదమధ్యాస్తే అధికృత్య వర్తతే - స్వతస్తు భేదో నాస్త్యేవ - యస్మాదావరణే సత్యేవ భేదః - నాన్యథేత్యర్థః॥ ౩౩॥ ఇతి శ్రీధరస్వామి విరచితాత్మప్రకాశాఖ్య శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం ద్వితీయాంశే చతుర్దశోఽధ్యాయః

శ్లో ॥ ప్రమాణతర్కతస్సమ్యక్ జ్ఞానమేవ వినిశ్చితే। బుద్ధ్యసంభావనోచ్ఛిత్త్యై నిదాఘాఖ్యానమీర్యతే ॥ ఇత్యుక్త ఇతి ॥ ఇత్యుక్తే ప్రమాణోపపత్తిభ్యామాత్మైక్యే నిరూపితేఽపి - విపరీతభావనా వైఘర్ష్యాద్బుద్ధ్యసంభావనయా మౌనినం తూష్ణీం చింతయానం మహీపతిం ప్రత్యువాచ। ౧ । ౨ । ఋభుర్నామేతి ॥ నిసర్గాత్స్వభావాదేవ విజ్ఞాతః తత్త్వస్య సద్భావో యాథార్థ్యం యేన సః॥ ౩। ౪। అవాప్తేతి ॥ దృష్టాదృష్టయోరాసక్త్యా తస్యాద్వైతవాస

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మాస - నతస్యాద్వైతవాసనేతిచపాఠః ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ ౭ ॥ దివ్యవర్షేతి ॥ అవలోకకః అవలోకయితుం ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥
౧౧ ॥ సక్త్వితి ॥ యావకః యవవికారః ॥ ౧౨ ॥ కదన్నానీతి ॥ మృష్టంరుచ్యంమధురంవా - సంయావః యవగోధూమవి
కారోరజ్జురూపోభక్ష్యః - ద్రప్సందధిఘనేతరత్ - ఫాణితంపిక్కృతిర్గౌళీ ॥ ౧౩ ॥ హేహేశాలినీతి ॥ శాలినీశాలాగృహం
తద్వతీగృహిణీత్యర్థః ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ అపీతి ॥ తృప్తిః క్షుత్పిపాసాదినివృత్తిః - తుష్టిరలంబుద్ధిః - మనసః క్షో
భాభావస్స్వాస్థ్యం అపితేమనసస్స్వాస్థ్యమితిచపాఠః ॥ ౧౭ ॥ క్వేతి ॥ క్వనివాసఇతిబహువ్రీహిః - యత్రసాయం
గృహఇతివత్ ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ క్షుత్తృష్ణేఇతి ॥ బుభుక్షాపిపాసయోరిచ్ఛాత్వేనాంతఃకరణధర్మత్వేపి దేహ
ధర్మతాఖ్యా దేహస్థధాతుక్షయత్వాదౌపచారికీ - అశనాయాపిపాసేప్రాణస్య - శోకమోహౌ మనస ఇతి శ్రు

సఋభుస్తర్కయామాసనిదాఘస్యనరేశ్వర ॥ ౫ ॥ దేవికాయాస్తటేవీరనగరంనామవైపురమ్ । సమృ
ద్ధమతిరమ్యంచపులస్త్యేననివేశితమ్ ॥ ౬ ॥ రమ్యోపవనపర్యంతేసతస్మిన్పార్థివోత్తమ । నిదాఘో
నామయోగజ్ఞఋభుశిష్యోవసత్పురా ॥ ౭ ॥ దివ్యవర్షసహస్రేతుసమతీతేస్యతత్పురమ్ । జగామస
ఋభుశ్శిష్యంనిదాఘమవలోకకః ॥ ౮ ॥ సతస్యవైశ్వదేవాంతేద్వారాలోకనగోచరే । స్థితస్తేనగృ
హీతార్ఘ్యోనిజవేశ్మప్రవేశితః ॥ ౯ ॥ ప్రక్షాళితాంఘ్రిపాణింతుకృతాసనపరిగ్రహమ్ । ఉవాచసద్వి
జశ్రేష్ఠో భుజ్యతామితిసాదరమ్ ॥ ౧౦ ॥ ఋభుః ॥ భోవిప్రవర్యభోక్తవ్యంయదత్రభవతోగృహే ।
తత్కథ్యతాంకదన్నేషునప్రీతిస్సతతంమమ ॥ ౧౧ ॥ నిదాఘః ॥ సక్తుయావకవాట్యానాంఅపూపానాం
చమేగృహే । యద్రోచతేద్విజశ్రేష్ఠతత్త్వమశ్నీష్వయథేచ్ఛయా ॥ ౧౨ ॥ ఋభుః ॥ కదన్నానిద్విజై
తానిమృష్టమన్నంప్రయచ్ఛమే । సంయావపాయసాదీనిద్రప్సఫాణితవంతిచ ॥ ౧౩ ॥ నిదాఘః ॥ హేహేశా
లినిమద్గేహేయత్కించిదతిశోభనమ్ । భక్ష్యోపసాధనంమృష్టంతేనాస్యాన్నంప్రసాధయ ॥ ౧౪ ॥ ఇత్యు
క్తాతేనసాపత్నీమృష్టమన్నంద్విజస్యయత్ । ప్రసాదితవతీతద్వైభర్తుర్వచనగౌరవాత్ ॥ ౧౫ ॥ తంభు
క్తవంతమిచ్ఛాతోమృష్టమన్నంమహామునిమ్ । నిదాఘః ప్రాహభూపాలప్రశ్రయావనతస్స్థితః ॥ ౧౬
నిదాఘః ॥ అపితేపరమాతృప్తిరుత్పన్నాతుష్టిరేవచ । అపితేమానసంస్వస్థమాహారేణకృతంద్విజ ॥ ౧౭
క్వనివాసోభవాన్విప్రక్వవాగంతుంసముద్యతః । ఆగమ్యతేచభవతాకుతస్తచ్చద్విజోచ్యతామ్ ॥ ౧౮ ॥
ఋభుః ॥ క్షుద్యస్యతస్యభుక్తేన్నేతృప్తిర్బ్రాహ్మణజాయతే । నమేక్షుదభవత్తృప్తింకస్మాన్మాం
ద్విజపృచ్ఛసి ॥ ౧౯ ॥ వహ్నినాపార్థివేధాతౌక్షపితేక్షుత్సముద్భవః । భవత్యంభసిచక్షీణేనృణాంతృ
డపిజాయతే ॥ ౨౦ ॥ క్షుత్తృష్ణేదేహధర్మాఖ్యేనమమైతేయతోద్విజ । తతఃక్షుత్సంభవాత్తృప్తిర

సాం నతర్కయామాస ॥ ౫ ॥ దేవికాయా ఇతి ॥ దేవికాయానద్యాస్తటే ॥ ౬ ॥ రమ్యేతి ॥ రమ్యాఉపవనపర్యంతా య
స్మిన్ - యోగజ్ఞః కర్మప్రవీణః ॥ ౭ ॥ దివ్యవర్షేతి ॥ తుమున్ణ్వులౌక్రియాయాంక్రియార్థాయామితిణ్వుల్ - యు
వోరనాకావిత్యకాదేశేసతి - అవలోకక ఇతిరూపం - అవలోకితు మిత్యర్థః ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ తచ్చిత్తపరిజ్ఞానార్థ
మాహ - భోవిప్రవర్యేత్యాదినా ॥ ౧౧ ॥ సక్త్వితి ॥ యావకోయవవికారః - వాట్యం వాటీభవంకందమూలఫలాది ॥ ౧౨ ॥
కదన్నానీతి ॥ మృష్టంమధురం - సంయావో గోధూమాదివికారస్తంతుసన్నిభః - ద్రప్సం దధిఘనేతరదిత్యమరః - ఫాణి
తంవికృతిగౌడీతిహలాయుధః ॥ ౧౩ ॥ హేహేశాలినీతి ॥ శాలినిశ్లాఘ్యేప్రియే - భక్ష్యస్యోపసాధనం ఉపస్కరణం ॥
౧౪ ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ అపీతి ॥ తృప్తిః క్షుత్తృష్ణోపశాంతిః - తుష్టిస్సంతోషః - స్వస్థం ప్రకృతిస్థం ॥ ౧౭ ॥ క్వేతి ॥ క్వనివాసస్తవే
తి శేషః ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ క్షుత్తృష్ణేఇతి ॥ దేహధర్మాఖ్యేదేహస్యధర్మాభ్యాం పార్థివాప్యధాతుక్షయాభ్యాం
ఖ్యాయేతే - తేచతద్ద్వారా ప్రాణధర్మాః ॥ శ్రు ॥ అశనాయాపిపాసే ప్రాణస్యేతిశ్రుతేః - మమ ప్రాణవ్యాతి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్వాత్ప్రాణధర్మతోఽప్యుక్తిశ్చ - ప్రాణస్యాంతఃకరణక్రియాశక్తిత్వేన తదభేదాత్ - తృప్తిగ్రహణంతుష్ట్యాదేరు పలక్షణం॥ ౨౧॥ మనస ఇతి ॥ ఏతద్ధర్మత్రయం మేసదాస్తీత్యుపచారః- వస్తుతస్తుమనస ఏవస్వస్థతాదయోహిధర్మాః తస్మాద్యస్య చేతస ఇమేధర్మాః - తస్చేత ఇమాంశ్చిత్తధర్మాన్ పృచ్ఛ॥ ౨౨॥ ౨౩ ॥ పుమానితి ॥ నాత్ర పుంసోగగన వత్పరమమహత్త్వేన గమనాగమనాది నిషిధ్యతే - తథాసతి సర్వగతవ్యాపిపదయోః పౌనరుక్త్యాత్ - పూర్వత్రగమ నానుమిత్యాపరిమితత్వాభ్యుపగమాత్పూర్వవిరోధాచ్చ - నపరమమహత్త్వమాత్మనః - అయమర్థః - సర్వగతః స ర్వత్ర దేవాదిదేహేవస్థితోఽయమాత్మా వ్యాపీ నిరవయవత్వేనాతిసూక్ష్మత్వాత్సర్వాచేతనవ్యాపనశీలః - అతోఽస్య నిరవయవత్వేన ఆకాశవదతి సౌక్ష్మ్యాత్స్వతో గమనాగమనేన భవతః - యథేహసర్వగతానామమూర్తానాం - జాతిగుణాదీనాం స్వతః క్రియానాస్తి - కింత్వాశ్రయద్వారా దేశాంతరప్రవృత్తిః- ఏవమమూర్తస్యాత్మనోఽపి చేత నద్వారా దేశాంతరప్రాప్తిః - యథాసవాహనస్యపంగోః - యథోక్తం పూర్వత్ర ॥ శ్లో ॥ అహంత్వంచతథాన్యే చ భూతైరుహ్యామపార్థివ॥ ఉపభోగనిమిత్తంచ సర్వత్రాగమనక్రియా ఇత్యాది - ఏవం పూర్వాపరావిరో ధాదయమేవార్థః - అస్యత్వైతద్వచః కథమర్థవదిత్యన్వయః॥ ౨౪ ॥ అతస్స్వతోమమగమనాదినసంభవతి- దే హ ఏవగమనాదికర్తేత్యభిప్రాయేణాహ ॥ సోఽహమితి ॥ యథాహంనగమనాదికర్తా - ఏవంత్వంచాన్యే చాత్మా నః - నన్వస్తిహ్యహంగచ్ఛామీతిప్రత్యయః తత్రాహ - నచత్వమితి - యస్త్వయాగమనాదికర్తాత్మత్వేనాభిమ తో దేహః- నసత్వం - ఏవముత్తరయోః॥ ౨౫॥ స్పృష్టమితి ॥ మృష్టంనామృష్టమితిచపాఠః - మృష్టం మేదేయంనామృ ష్టమితిమయాభిహితే - మృష్టామృష్టాదిభేదః స్వాభావిక ఇతివా - అథౌపాధిక ఇతివా - కిముత్తరమయంవక్ష్యతీతితవ జిజ్ఞాసాకృతా-నతుతయోస్స్వాభావికత్వధియేత్యర్థః- తత్రాపిమృష్టామృష్ట విషయేశ్రూయతాం అస్వాభావిక

పినాస్త్యేవ మేసదా॥ ౨౧ ॥ మనసస్స్వస్థతాతుష్టిశ్చిత్తధర్మావిమౌద్విజ। చేతసోయస్యతత్పృచ్ఛ
పుమానేభిర్నయుజ్యతే॥ ౨౨॥ క్వనివాసస్తవేత్యుక్తంక్వగంతాసిచయత్త్వయా। కుతశ్చాగమ్యతేతత
త్రత్రితయేపినిబోధమే॥ ౨౩॥ పుమాన్సర్వగతోవ్యాపీ ఆకాశవదయంయతః। కుతఃకుత్రక్వగంతా
సీత్యేతదప్యర్థవత్కథమ్॥ ౨౪॥ సోఽహంనగంతానాగంతానైకదేశనికేతనః। త్వంచాన్యేచనచత్వం
చత్వంనాన్యేనాహమప్యహమ్॥ ౨౫॥ మృష్టంనమృష్టమిత్యేషాజిజ్ఞాసామేకృతాతవ। కింవక్ష్యసీతితత

భుక్తస్య ఏతేనస్తః - క్షున్నిమిత్తదుఃఖాభావసామ్యాత్తృప్తిరస్త్యేవేత్యుపచారః - తతఃక్షుత్సంభవాభావాత్తృప్తిర స్త్యేవమేసదేతిపాఠేస్పష్టోఽర్థః॥ ౨౧॥ మనసఇతి ॥ మనసస్స్వస్థతాతుష్టిశ్చేతియత్పృష్టం-ఇమౌతుచిత్తధర్మౌ- అ తోయస్యచేతసశ్చిత్తస్యఇమౌధర్మౌ - తచ్చిత్తమేవపృచ్ఛ - నత్వహంపుమాన్ప్రశ్నార్హః - యతఃపుమానేభిః ప్రాణచిత్తధర్మైస్తృప్తితుష్టిస్వాస్థ్యైర్నయుజ్యతే॥ ౨౨॥ ౨౩॥ పుమానితి ॥ వాయువత్క్రమేణసర్వగతత్వం వ్యా వర్తయితుంవ్యాపీత్యుక్తం॥ ౨౪॥ సోఽహమితి ॥ నకేవలమహమేవైవంభూతః - కింతుత్వంచాన్యేచ సర్వేఽపి- నను మమచాన్యేషాంచతవచపరిచ్ఛేదగమనాదిప్రతీతేః కథం ప్రత్యక్షవిరుద్ధముచ్యతే- తత్రాహ - నచత్వమితి- యస్త్వం లౌకికైఃపరిచ్ఛిన్నః ప్రతీయసే నసఏషత్వంనభవసి - యేచాన్యేప్రాదేశికాః ప్రతీయంతే తథావిధాస్తేఅన్యేనభవంతి - అ హమపియాదృశస్త్వయాదృష్టస్తాదృశోఽహం - కింతుఅహమిత్యాదివ్యవహారగోచరః పరమాత్మైవ ॥ శ్రు ॥ ఆత్మైవే దగ్ం సర్వమితిశ్రుతేః - అతఃపూర్వోక్తోనప్రత్యక్షవిరోధః॥ ౨౫ ॥ యద్యేవం తర్హిమృష్టమేవాన్నంత్వయాకిమ ర్థంయాచితంతత్రాహ ॥ మృష్టమితి ॥ ఏవంమయోక్తేత్వంకింవక్ష్యసీతి - జిజ్ఞాసాకృతా - కింమృష్టామృష్టప్రస్తావే మయాకృతే - తయోరవస్తుత్వోక్తిద్వారా కిమస్యాత్మతత్త్వశ్రీతంవక్ష్యసీనవేతిపరీక్షాచకృతా - నతుమృష్టార్థితే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్వమితిభావః॥ ౨౫॥ తదేవాహ - కిమస్వాద్వితి త్యాదిద్వయేన ॥ కిమస్వాద్వితి॥ భుంజానస్య కిమన్నంనియమేనాస్వాదు- అథవా కిమన్నంమృష్టం - నకిమపీతిభావః - తదేవోపపాదయతి మృష్టమేవేతి - అమృష్టమేవయదాయతఃమృష్టం- త న్మృష్టమేవచఉద్వేగకారకం- అమృష్టమిత్యేకస్యోభయరూపత్వమస్వాభావికత్వేహేతుః - యథాహిక్షుధితస్యా మమృష్టంకుల్మాషాదికంమృష్టంరుచ్యంజాయతే - క్షుదభావేమృష్టాన్నంయావపాయసాదేరప్యుద్విజతే - అతోభో క్తృతవస్థావశాదన్నాదేఃరుచ్యత్వారుచ్యత్వేనీయతే - అతోమృష్టామృష్టభేదోనస్వాభావికఇతిభావః॥ ౨౬॥ ౨౭ ॥ త ర్హితాదృగన్నంకింత్వయాభుక్తమిత్యాశంక్యకర్మానీతేనతాదృగన్నేనతాదృగ్దేహపవస్థైర్యార్థంలిప్యతే - నాత్మే త్యాహ॥ మృణ్మయమితి॥ ౨౮ ॥ యవేతి॥ భుక్తస్యయవాద్యన్నస్యస్థూలోంశోమలమూత్రభావతోనిర్గచ్ఛతి - సూ క్ష్మాంశోమాంసాదిధాతుస్స్యాత్ - సూక్ష్మతరోమనఃపోషకఇతిద్యోతయితుంపరమాణుశబ్దః- యథాఛాందోగ్యే - అ న్నమశితంత్రేధావిధీయతఇత్యాది॥ ౩౦॥ ఉపసంహరతి॥ తదేతదితి॥ ఏతత్ ఆత్మనోదేహవ్యతిరిక్తత్వాదికమర్థ జాతంజ్ఞాత్వా - మృష్టామృష్టవిచారీత్యుపలక్షణం - మృష్టమిదమమృష్టమిదం - దేవోహంమనుష్యోహమిత్యాదికర్మకృ తభేదావలంబియన్మనః - తదాత్మనాంజ్ఞానైకాకారత్వేనసమతావలంబికార్యం - అనుసంహితంహిసామ్యంముక్త యేభవతి॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ఉక్తమర్థంస్పష్టయతి॥ ఏకమేవమితి॥ ఏకముక్తప్రకారేణఇదమాత్మస్వరూపం

త్రాపి శ్రూయతాంద్విజసత్తమ॥ ౨౫॥ కిమస్వాద్వథవామృష్టంభుంజతోస్తిద్విజోత్తమ। మృష్టమేవ యథామృష్టం తదేవోద్వేగకారకమ్॥ ౨౬॥ అమృష్టంజాయతేమృష్టం మృష్టాదుద్విజతేజనః। ఆదిమ ధ్యావసానేషుకిమన్నంరుచికారకమ్॥ ౨౭॥ మృణ్మయంహిగృహంయద్వన్మృదాలిప్తంస్థిరంభవేత్। పా ర్థివోయంతథాదేహఃపార్థివైఃపరమాణుభిః॥ ౨౮॥ యవగోధూమముద్గాదిఘృతంతైలంపయోదధి। గుళంఫలాదీనితథాపార్థివాఃపరమాణవః॥ ౩౦॥ తదేతద్భవతాజ్ఞాత్వా మృష్టామృష్టవిచారియత్। తన్మనస్సమతాలంబికార్యంసామ్యంహిముక్తయే॥ ౩౧॥ బ్రాహ్మణః॥ ఇత్యాకర్ణ్యవచస్తస్య పరమా ర్థాశ్రితంనృప। ప్రణిపత్యమహాభాగో నిదాఘోవాక్యమబ్రవీత్॥ ౩౨॥ ప్రసీదమద్ధితార్థాయ.క థ్యతాంకస్త్వమాగతః। నష్టోమోహస్తవాకర్ణ్యవచాంస్యేతానిమేద్విజ॥ ౩౩ ॥ ఋభుః॥ ఋభు రస్మితవాచార్యఃప్రజ్ఞాదానాయతేద్విజ। ఇహాగతోహంయాస్యామిపరమార్థస్తవోదితః ॥ ౩౪ ॥

యోక్తం - తద్భేదస్యావాస్తవత్వాత్॥ ౨౫॥ తదేవాహ - కిమిత్యాదిద్వాభ్యాం॥ శ్లోకద్వయస్యైకాన్వయః॥ కిమి తి॥ కిమస్వాదుఅమృష్టంఅథవాకింమృష్టమన్నం నియతమస్తి - భుంజానస్యపుంసః నకించిదస్తి- తదేవాహ - యన్మృ ష్టంతదేవయథాతితృప్తస్య ఉద్వేగకారకమమృష్టంభవతి - అతిక్షుధితస్యామృష్టమేవయావకాదిమృష్టంజాయతే॥ తథైవ - యదామృష్టాదపిజనఃకదాచిదుద్విజతే - తదాఆదిమధ్యావసానేషుఋచికారకంమృష్టంకిమన్నమస్తి- నకిం చిదిత్యర్థః॥ ౨౬॥ ౨౭॥ తర్హికిమితిత్వయామృష్టమేవభుక్తంతత్రాహ ॥ మృణ్మయంహీతి ॥ పార్థివైఃపరమాణు భిఃసూక్ష్మైరంశైరాలిప్తఉపబృంహితోభవతి - ప్రారబ్ధకర్మోపస్థాపితంమృష్టమపిదేహనిర్వాహమాత్రోపయోగి తయామృష్టంభుక్తం - నతుమృష్టబుద్ధ్యేతిభావః॥ ౨౮ ॥ దేహధారణేచతుల్యా ఏవసర్వేమృష్టామృష్టాఃపరమాణవఇ త్యాహ॥ యవేతి ॥ ౩౦ ॥ త్వయాప్యనయైవదృష్ట్యాభోక్తవ్యమిత్యాహ ॥ తదేతదితి ॥ మృష్టామృష్టవిచారణశీలంయ న్మనః - తత్సమతాలంబనశీలంకార్యం - యతోమృష్టంభుంజానస్యాపిమనసస్సామ్యంముక్తయేఏవభవతి॥౩౧॥౩౨॥౩౩॥ ఋభురితి॥ ప్రజ్ఞాదానాయేతి వాసుదేవస్సర్వమిత్యాకారకప్రజ్ఞాప్రదానాయేత్యర్థః॥ ౩౪॥ విజ్ఞాయప్రజ్ఞాంత

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

జ్ఞానైకాకారత్వేన ఏకం సమం విద్ధి - న భేది దేవాదిభేదరహితం - తుల్యపాసాదిభేదరహితం చ విద్ధి - కించ చేతనాచేత
నాత్మకం సకలం జగత్ ॥ శ్లో ॥ వాసనాద్వాసుదేవస్య వాసితం తే జగత్త్రయం । సర్వభూతనివాసోఽసి వాసుదేవ నమోఽ
స్తు తే ఇత్యేవం వసనాద్వాసుదేవపదాభిధేయస్య పరమాత్మనస్స్వరూపం శరీరం విద్ధి - పరస్య బ్రహ్మణో రూపం పురుషః
తానిసర్వాణి తద్వపుః - తత్సర్వం వై హరేస్తనుః - యస్యాత్మా శరీరమిత్యాద్యాత్మస్వరూపనిరూపణప్రకరణనిగమే-
తన్మనస్సు తాలంబికార్యం సామ్యం హి ముక్తయ ఇతి వచనాదేవ ఏకమిదం విద్ధీత్యాదిష్వాత్మనాముక్తమేకత్వం జ్ఞానైకా
కారతయా సమత్వమేవ - న తు స్వరూపైక్యమిత్యవగంతవ్యం - చిదచిదాత్మకస్య జగతో వాసుదేవశరీరత్వవచనాదా
త్మపరమాత్మనోశ్చాభేదో మహర్షిణాభిప్రేత ఇత్యనుసంధేయం ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - వి
ష్ణుచిత్తీయే - ద్వితీయాంశే - పంచదశోఽధ్యాయః ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

ఉక్తస్యాత్మసామ్యస్య దర్శనం చిరకాలయోగసాధ్యమిత్యనంతరాధ్యాయేనోచ్యతే - ఋభురిత్యాదినా -
౧ ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ ౪ ॥ ౫ ॥ నరాధిప ఇతి ॥ నరాధిపోఽత్ర కతమ ఇతి నైకస్మిన్నప్యాత్మని నరాధిపత్వాదివిశేషం పశ్యామీతి భా
వః ॥ ౬ ॥ భావాపరిజ్ఞానాదాహ ॥ యోఽయమితి ॥ పరిలోకః పరిజనః ॥ ౭ ॥ ఏతౌ హీతి ॥ అయమయమితి హస్తముద్రయై
వాదర్శితౌ - న మయా గజత్వేన రాజత్వేన చ ఏతావాత్మానౌ దృష్టౌ - అహం తు నిర్వాణజ్ఞానమయావేతౌ పశ్యామీతి
భావః ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ ఉపరీతి ॥ ఆరోహణక్రియయైవోత్తరం దర్శయన్ తదతిక్రమదోషం పరిహరతి - దృ

ఏకమేవమిదం విద్ధి న భేది సకలం జగత్ । వాసుదేవాభిధేయస్య స్వరూపం పరమాత్మనః ॥ ౩౫ ॥ తథేత్యు
క్త్వా నిదాఘేన ప్రణిపాతపురస్సరమ్ । పూజితః పరయా భక్త్యా ఇచ్ఛాతః ప్రయయావృభుః ॥ ౩౬ ॥ ఇతి
శ్రీవిష్ణుపురాణే - ద్వితీయాంశే - పంచదశోఽధ్యాయః ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

బ్రాహ్మణః ॥ ఋభుర్వర్షసహస్రే తు సమతీతే నరేశ్వర । నిదాఘజ్ఞానదానాయ తదేవ నగరం య
యౌ ॥ ౧ ॥ నగరస్య బహిస్సోఽథ నిదాఘం దదృశే మునిః । మహాజనపరీవారే పురం విశతి పార్థివే ॥ ౨ ॥ దూరే
స్థితం మహాభాగం జనసమ్మర్దవర్జకమ్ । క్షుత్క్షామకంఠమాయాంతమరణ్యాత్ససమిత్కుశమ్ ॥ ౩ ॥
దృష్ట్వా నిదాఘం స ఋభురుపగమ్యాభివాద్య చ । ఉవాచ కస్మాదేకాంతే స్థీయతే భవతా ద్విజ ॥ ౪ ॥ నిదా
ఘః ॥ భో విప్ర జనసంమర్దో మహానేష నరేశ్వరః । ప్రవివిక్షుః పురం రమ్యం తేనాత్ర స్థీయతే మయా ॥ ౫ ॥
ఋభుః ॥ నరాధిపోఽత్ర కతమః కతమశ్చేతరో జనః । కథ్యతాం మే మహాభాగ త్వం హి అభిజ్ఞో మతో మమ ॥ ౬ ॥
నిదాఘః ॥ యోఽయం గజేంద్రమున్మత్తమద్రిశృంగసముచ్ఛ్రితం । అధిరూఢో నరేంద్రోఽయం పరిలోకస్త
థేతరః ॥ ౭ ॥ ఋభుః ॥ ఏతౌ హి గజరాజానౌ యుగపద్దర్శితౌ మమ । భవతా న విశేషేణ పృథక్చిహ్నోపల
క్షితౌ ॥ ౮ ॥ తత్కథ్యతాం మహాభాగ విశేషో భవతానయోః । జ్ఞాతుమిచ్ఛామ్యహం కోఽత్ర గజః కో వా న
రాధిపః ॥ ౯ ॥ నిదాఘః ॥ గజో యోఽయమధో బ్రహ్మన్నుపర్యస్యైష భూపతిః । వాహ్యవాహకసంబంధం
కో న జానాతి వై ద్విజ ॥ ౧౦ ॥ ఋభుః ॥ జానామ్యహం యథా బ్రహ్మంస్తథా మామవబోధయ । అధశ్శబ్దని
గద్యం కిం కించోర్ధ్వమభిధీయతే ॥ ౧౧ ॥ బ్రాహ్మణః ॥ ఇత్యుక్తస్సహసారుహ్య నిదాఘః ప్రాహ
తం ఋభుమ్ । శ్రూయతాం కథయామ్యేష యన్మాం త్వం పరిపృచ్ఛసి ॥ ౧౨ ॥ ఉపర్యహం యథా రాజా త్వ

శ్వే తేతి శ్రుతే ॥ ౩౪ ॥ తదేవాహ ॥ ఏకమితి ॥ న భేది భేదవన్న భవతి ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకా
శాఖ్యే శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - ద్వితీయాంశే - పంచదశోఽధ్యాయః ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

ఋభురితి ॥ వర్షసహస్రే సమతీతే నిదాఘజ్ఞానదానాయ యయావితి వదన్నాత్మైక్యభూతజ్ఞానస్య చిరకా
లబహూపదేశాపేక్షితయా అతిదుర్లభతాం దర్శయతి ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ దూరే స్థితమితి ॥ అస్పృశ్యస్పర్శాదిశంకయా జన
సంమర్దవర్జకం - క్షుధా క్షామః కృశః కంఠో యస్య తం ॥ ౩ ॥ దృష్ట్వేతి ॥ ఆచార్యత్వం స్వీయం ప్రచ్ఛాదయితుం అ
భివాద్య ॥ ౪ ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ య ఇతి ॥ పరిలోకః పరిజనః ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ ఉపరీతి ॥ తముపర్యారోహపరా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ష్టాంతఇతి॥ ౧౩॥ త్వమితి ॥ కతమస్త్వమహంతథేతిఆత్మనోదేహరూపభేదాక్షేపః - త్వమహంశబ్దయోరర్థోదేహాద్విలక్షణఇతిభావః॥ ౧౪॥ ౧౫॥ నాన్యస్యేతి ॥ అద్వైతందేవాదిద్వైతరాహిత్యం॥ ౧౬॥ తవేతి ॥ శుశ్రూషణాదృతః శుశ్రూషణేనాదృతవాన్ - పిండఃపృథగ్యతఃపుంసఃశిరఃపాణ్యాదిలక్షణఇతిప్రక్రమాత్ - శుశ్రూషణాహృతఇతిపాఠేశుశ్రూషణేనవశీకృతః - ఆదృతఇతికర్తరిరూపం॥ ౧౭॥ తదేతదితి ॥ తత్తస్మాత్ - అద్వైతం దేవాదిభేదరహితంజ్ఞానైకాకారంతదేతదాత్మస్వరూపం అద్యసంక్షేపేణోపదిష్టం॥ ౧౮॥ ౧౯॥ సర్వభూతానీతి ॥ సర్వభూతానిసర్వాన్నాత్మనఃసురనరత్వాదిక్లేదరాహిత్యేనస్వాత్మనోభేదేనసమత్వేనాపశ్యత్ - నత్వైకత్వేన - తథాసతిసర్వభూతాన్యాత్మనఇతిపదవైయర్థ్యప్రసంగః - తథా - బ్రహ్మ - అభేదేనతాదాత్మ్యేన - అపశ్యత్॥ ౨౦॥ తథేతి ॥ అత్మేతితూపగచ్ఛంతి గ్రాహయంతిచేతిసూత్రాత్ సర్వగతంతత్తత్కర్మానుగుణ్యేనతత్తద్దేవాదిదేహగతమాత్మతత్త్వముక్తప్రకారంజానన్ - తుల్యాత్మరిపుబాంధవోభవ॥ ౨౧ ॥ సితనీలేతి ॥ ఏకస్సన్ జ్ఞానైకాకారేణైకరూపస్సన్ దేవాదిదేహప్రవేశాత్తత్తద్రూపేణ భ్రాంత్యాపృథక్పృథగ్దృశ్యతే॥ ౨౨॥ అథసకలంజగద్వాసుదేవాభిధేయస్యస్వరూపంపరమాత్మనఇతిపూర్వాధ్యాయోక్తంసర్వస్యభగవదాత్మకత్వంనిగమయతి ॥ ఏకఇతి ॥ యదిహాస్తికించిత్ తత్సమస్తమేకోఽచ్యుతఏవతదాత్మకమిత్యర్థః - తస్మాత్తతఃపరముత్కృష్టంఅన్యద్వ్యతిరిక్తంచనాస్తి - తతోఽన్యదుత్కృష్టంనాస్తీతివా - సర్వాత్మనాంపూర్వోక్తంజ్ఞానాకారంతచ్ఛబ్దేనపరామృశ్యతత్సమానాధికరణ్యేనాహంత్వమాదీనామర్థానాంజ్ఞానమేవాకారఇత్యుపసంహరన్ - దేవాద్యాకారభేదేన ఆత్మసుభేదమోహంపరిత్యజేత్యాహ - సోఽహమితి- నత్వత్రాత్మస్వరూపభేదోనిషిధ్యతే-తథాసతిదేహాతిరిక్తోపదేశ్యస్వరూపేఅహంత్వంసర్వమేతదాత్మస్వరూపమితి భేదనిర్దేశోనఘటతే - దేహాత్మవివేకవిషయశ్చాయముపదేశః - కుతః - పిండఃపృథగ్యతఃపుంసశ్శిరఃపాణ్యాదిలక్షణఇ

మథఃకుంజరోఽయం యథా । అవబోధాయతేబ్రహ్మన్ దృష్టాంతోదర్శితోమయా॥ ౧౩ ॥ ఋభుః ॥ త్వం రాజేవద్విజశ్రేష్ఠస్థితోఽహంగజవద్యది । తదేవంత్వంమమాచక్ష్వకతమస్త్వమహంతథా॥ ౧౪॥ ఇత్యుక్తస్త్వరితంతస్యప్రగృహ్యచరణావుభౌ । నిదాఘఃప్రాహభగవానాచార్యస్త్వమృభుర్ధ్రువమ్ ॥ ౧౫॥ నాన్యస్యాద్వైతసంస్కారసంస్కృతంమానసంతథా । యథాచార్యస్యతేనత్వాంమన్యేప్రాప్తమహంగురుమ్ ॥ ౧౬ ॥ ఋభుః ॥ తవోపదేశదానాయపూర్వశుశ్రూషణాదృతః । గురుస్నేహాదృభుర్నామనిదాఘసముపాగతః॥ ౧౭॥ తదేతదుపదిష్టంతేసంక్షేపేణమహామతే । పరమార్థసారభూతంయత్తదద్వైతమశేషతః ॥ ౧౮ ॥ ఏవముక్త్వాయయౌవిద్వాన్నిదాఘంసఋభుర్గురుః । నిదాఘోఽప్యుపదేశేనతేనాద్వైతపరోఽభవత్ ॥ ౧౯ ॥ సర్వభూతాన్యభేదేనదదృశేసతదాత్మనః । తథాబ్రహ్మపరోముక్తిమవాపపరమాంద్విజః॥ ౨౦॥ తథాత్వమపిధర్మజ్ఞతుల్యాత్మరిపుబాంధవః । భవసర్వగతంజానన్నాత్మానమవనీపతే॥ ౨౧॥ సితనీలాదిభేదేనయథైకందృశ్యతేనభః । భ్రాంతదృష్టిభిరాత్మాపితథైకస్సన్పృథక్పృథక్ ॥ ౨౨ ॥ ఏకస్సమస్తంయదిహాస్తికించిత్తదచ్యుతోనాస్తిపరంతతోఽన్యత్ । సోఽహంసచత్వంసచసర్వమేతదాత్మస్వరూపంత్యజభేదమోహమ్॥ ౨౩॥ ఇతీరితస్తేనసరా

ఖంపరిహరతి - దృష్టాంతోదర్శితఇతి॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ఇత్యుక్తఇతి ॥ తదేవత్వంమమాచక్ష్వకతమస్త్వమహంతథేతిసాక్షేపోక్త్యా - నత్వంత్వంనాన్యేనాహమప్యహమితి పూర్వంయదుక్తం త్వమహమిత్యాదిభేదోమిథ్యేతి తదేవంస్మారితస్సన్ - తస్యచరణౌప్రగృహ్య క్షమాపయన్నిదాఘ ఆహ - ధ్రువంత్వంమమాచార్య ఇతి॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ తథేతి ॥ సర్వగతం సర్వత్రాధిష్ఠానత్వేన అనుగతం॥ ౨౧॥ అప్రత్యక్షస్యాత్మనిప్రత్యక్షం భేదభ్రమం ఆకాశదృష్టాంతేన సంభావయన్నుపదిష్టమర్థం నిగమయతి - సితనీలేత్యాదిద్వాభ్యాం॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ఇతీరిత ఇతి ॥ జాతిస్మరణేనాప్తోబోధోయేన భరతజన్మస్మరణే నహితదర్షభదేహేన యదుపదిష్టంజ్ఞానంతదేవయోగ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తిప్రక్రమాత్ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ ఇతీతి ॥ సారవృత్తం సారభూతం వృత్తం - సంసరణేష్వాత్మమోహం నైతి - ముక్తియోగ్యః ముక్తిసామ్రాజ్యయోగ్యశ్చభవతీత్యన్వయః ॥ ౨౫ ॥ ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - విష్ణుచిత్తీయే - ద్వితీయాంశే - షోడశోఽధ్యాయః.

జవర్యస్తత్యాజభేనం పరమార్థదృష్టిః । సచాపిజాతిస్మరణాప్తబోధస్తత్రైవజన్మన్యపవర్గమాప ॥ ౨౪ ॥ ఇతిభరతనరేంద్రసారవృత్తం కథయతియశ్చశృణోతిభక్తియుక్తః । సవిమలమతిరేతినాత్మమోహం భవతిచసంసరణేషుముక్తియోగ్యః ॥ ౨౫ ॥

ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణే - ద్వితీయాంశే - షోడశోఽధ్యాయః.

భ్రంశహేతుభూత ప్రారబ్ధకర్మావసానే సత్యస్మిన్ జన్మన్యావిర్భూతమతస్తత్రైవ జన్మన్యపవర్గమాప ॥ ౨౪ ॥ తచ్చరితవక్తృశ్రోతౄణామపి తదేవఫలమాహ ॥ ఇతీతి ॥ ౨౫ ॥

ఇతి శ్రీమద్విష్ణుభక్తశిరోరత్న - శ్రీధరస్వామివిరచితాయాం - ఆత్మప్రకాశాఖ్యాయాం -

శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - ద్వితీయాంశే - షోడశోఽధ్యాయః.

శ్లో ॥ పరానందపదాంభోజ శ్రీధర శ్రీధరో హరిః । పురాణే వైష్ణవే వ్యాఖ్యాం ద్వితీయాంశస్య చాకరోత్ ॥

ఓం - తత్సత్ - శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

ద్వితీయాంశస్సమాప్తః.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

హరిః ఓమ్.

శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మణేనమః.

శ్రీవిష్ణుపురాణే - సవ్యాఖ్యానే - తృతీయాంశే - ప్రథమోధ్యాయః.

ఉక్తః ప్రథమేంశే ప్రజాసర్గః - ద్వితీయేతు తచ్ఛేషప్రియవ్రతవంశప్రసక్తః సృష్టానామావాసభూతలోక సన్నివేశః- అథతృతీయచతుర్థయోర్వైదికః మనువ్యాసాదిప్రవర్తితోధర్మః తత్స్థాపకః క్షత్రవంశశ్చక్రమాదుచ్యతే- అత్రాంశద్వయోక్తార్థానువాద్యమన్వంతరాదిపృచ్ఛతి॥ కథితేతి॥ ౧। ౨। ౩। ౪। అతీతేతి॥ అతీతానాగతయోరేవవర్తమానస్యాంతర్భావాన్నపృథగుక్తిః ఇహవారాహేకల్పే॥ ౫। ౬। ౭। స్వాయంభువమితి॥ స్వాయంభువంకథితం ప్రథమాంశే - తత్రహితస్యమనోర్వంశ్యాః ప్రియవ్రతాద్యా ఉక్తాః - దేవాశ్చయామాఖ్యాద్వాదశ - ఇంద్రస్తువిశ్వభుగాఖ్యః॥ శ్లో॥ తేషామింద్రస్తదాహ్యాసీత్ విశ్వభుక్ప్రథమస్స్మృతః ఇతివాయూక్తేః- ఋషయో మరీచ్యాద్యాః॥ ౮। అత ఇతి॥ తత్సుతాన్ మనుపుత్రాన్ - ఆద్యతృతీయయోర్దేవగణానాం ద్వాదశకత్వోక్త్యా ద్వితీయేపిద్వాదశకత్వం జ్ఞేయం॥ శ్లో॥ ద్వితీయేచతృతీయేచ ద్వాదశౌద్వౌగణౌస్మృతావితివాయూక్తేః। ౯। ౧౦। ౧౧

మైత్రేయః॥ కథితాగురుణాసమ్యగ్భూసముద్రాదిసంస్థితిః। సూర్యాదీనాంచసంస్థానం జ్యోతిషామపివిస్తరాత్॥ ౧॥ దేవాదీనాంతథాసృష్టిఃఋషీణాంచాపివర్ణితా। చాతుర్వర్ణ్యస్యచోత్పత్తిస్తిర్యగ్యోనిగతస్యచ॥ ౨। ధ్రువప్రహ్లాదచరితంవిస్తరాచ్చత్వయోదితమ్। మన్వంతరాణ్యశేషాణి శ్రోతుమిచ్ఛామ్యనుక్రమాత్। ౩। మన్వంతరాధిపాంశ్చైవశక్రదేవపురోగమాన్। భవతాకథితానేతాన్ శ్రోతుమిచ్ఛామ్యహంగురో॥ ౪॥ శ్రీపరాశరః॥ అతీతానాగతానీహయానిమన్వంతరాణివై। తాన్యహంభవతస్సమ్యక్కథయామియథాక్రమమ్॥ ౫॥ స్వాయంభువోమనుఃపూర్వంపరస్స్వారోచిషస్తథా। ఉత్తమస్తామసశ్చైవరైవతశ్చాక్షుషస్తథా॥ ౬॥ షడేతేమనవోతీతాస్సాంప్రతంతురవేస్సుతః। వైవస్వతోయంయస్యైతత్సప్తమంవర్తతేంతరమ్॥ ౭ ॥ స్వాయంభువంతుకథితంకల్పాదావంతరంమయా। దేవాస్సప్తర్షయశ్చైవయథావత్కథితామయా॥ ౮। అతఊర్ధ్వంప్రవక్ష్యామిమనోస్స్వారోచిషస్యతు। మన్వంతరాధిపాన్సమ్యగ్దేవర్షీంస్తత్సుతాంస్తథా॥ ౯ ॥ పారావారాస్సతుషితాదేవాస్స్వారోచిషేంతరే। విపశ్చిత్తత్రదేవేంద్రో మైత్రేయాసీన్మహాబలః॥ ౧౦॥ ఊర్జస్తంబస్తథాప్రాణోదత్తోగ్నిఋషభస్తథా। నిస్వరశ్చార్వరీవాంశ్చతత్రసప్తర్షయోభవన్।

శ్లో॥ ఉక్తాంశద్వయతస్సర్గోభూతానాంభూవిభాగతః। స్థితిహేతుర్మనువ్యాససద్ధర్మాదిరథోచ్యతే॥ అంశేద్వయోక్తానువాదపూర్వకం మన్వంతరాణిపృచ్ఛతి॥ కథితేత్యాదిచతుర్భిః॥ ౧। ౨। ౩। ౪॥ అతీతేతి॥ ఇహవర్తమానకాలేవయన్మన్వంతరం తచ్చకథయామి। ౫। ౬। ౭। స్వాయంభువమితి॥ కల్పస్యాదావుపక్రమే - స్వాయంభువమన్వంతరం - తత్తుకథితం ప్రథమాంశే - దేవాస్తత్రయామాఖ్యాద్వాదశ - ఋషయోమరీచ్యాద్యాః - చశబ్దాత్ప్రియవ్రతోత్తానపాదౌమనుపుత్రా ఉక్తాః - ఇంద్రస్తువిశ్వభుక్సంజ్ఞః॥ శ్లో॥ తేషామింద్రస్తథాహ్యాసీద్విశ్వభుక్ప్రథమస్స్మృత ఇతి వాయూక్తేః। ౮॥ అతఊర్ధ్వమితి॥ దేవర్షీన్ దేవానృషీంశ్చ- తత్సుతాన్ మనోః పుత్రాన్॥ ౯॥ పారావారా ఇతి॥ పారావతాశ్చతుషితాశ్చ - విపశ్చిత్సంజ్ఞోదేవేంద్రః॥ ౧౦। ఊర్జస్తంబ ఇతి॥ దత్తోగ్నిరితి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧౨। ౧౩। ౧౪। వసిష్ఠేతి॥ వసిష్ఠతనయాః రజోగాత్రాద్యాస్సప్తోక్తాః ప్రథమాంశే॥ ౧౫॥ ౧౬। శిబిరితి॥ శతయజ్ఞోపలక్షణ ఇతి శతాశ్వమేధకర్తృత్వేనోపలక్షితం సహస్రాక్షత్వవజ్రిత్వాదికం చిహ్నం సర్వేషాం ఇంద్రాణాం సమం॥ శ్లో॥ సర్వమన్వంతరేంద్రాస్తే విజ్ఞేయాస్తుల్యలక్షణా ఇతి వాయూక్తేః॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ స్వారోచిష ఇతి॥ ఆదిసర్గే ప్రథమమష్టమనోస్స్వరన్వయస్యోక్తత్వాత్ - ఇహ స్వారోచిషాది చతుష్కస్యాన్వయమాహ - ప్రియవ్రతాన్వయా ఇతి॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ విష్ణుశక్తిరితి॥

౧౧। చైత్రకింపురుషాద్యాశ్చ సుతాస్స్వారోచిషస్య తు। ద్వితీయమేతద్వ్యాఖ్యాతం అంతరం శృణు చోత్తమమ్॥ ౧౨॥ తృతీయేప్యంతరే బ్రహ్మన్నుత్తమో నామ యో మనుః। సుశాంతిర్నామ దేవేంద్రో మైత్రేయాసీత్సురేశ్వరః॥ ౧౩। సుధామానస్తథా సత్యా జపాశ్చాథ ప్రతర్దనాః। వశవర్తినశ్చ పంచైతే గణా ద్వాదశకాస్స్మృతాః॥ ౧౪। వసిష్ఠతనయాస్తత్ర సప్త సప్తర్షయోఽభవన్। అజః పరశుదివ్యాద్యాస్తథోత్తమమనోస్సుతాః॥ ౧౫। తామసస్యాంతరే దేవాస్సుపారా హరయస్తథా। సత్యాశ్చ సుధియశ్చైవ సప్తవింశతికా గణాః॥ ౧౬। శిబిరింద్రస్తథా చాసీచ్ఛతయజ్ఞోపలక్షణః। సప్తర్షయశ్చ యే తేషాం సప్త నామాని మే శృణు॥ ౧౭। జ్యోతిర్ధామా పృథుః కావ్యశ్చైత్రోఽగ్నిర్ధనకస్తథా। పీవరశ్చర్షయో హ్యేతే సప్త తత్రాపి చాంతరే॥ ౧౮॥ నరః ఖ్యాతిః కేతురూపో జానుజంఘాదయస్తథా। పుత్రాస్తు తామసస్యాసన్ రాజానస్సుమహాబలాః॥ ౧౯॥ పంచమే వాపి మైత్రేయ రైవతో నామ నామతః। మనుర్విభుశ్చ తత్రేంద్రో దేవాంశ్చైవాంతరే శృణు॥ ౨౦॥ అమితాభా భూతరయా వైకుంఠాస్సుసుమేధసః। ఏతే దేవగణాస్తత్ర చతుర్దశ చతుర్దశ॥ ౨౧॥ హిరణ్యరోమా వేదశ్రీరూర్ధ్వబాహుస్తథాపరః। వేదబాహుస్సుధామా చ పర్జన్యశ్చ మహామునిః। ఏతే సప్తర్షయో విప్ర తత్రాసన్ రైవతేఽంతరే॥ ౨౨॥ బలబంధుశ్చ సంభావ్యస్సత్యకాద్యాశ్చ తత్సుతాః। నరేంద్రాస్సుమహావీర్యా బభూవుర్మునిసత్తమ॥ ౨౩॥ స్వారోచిషశ్చోత్తమశ్చ తామసో రైవతస్తథా। ప్రియవ్రతాన్వయా హ్యేతే చత్వారో మనవస్స్మృతాః॥ ౨౪॥ విష్ణుమారాధ్య తపసా స రాజర్షిః ప్రియవ్రతః। మన్వంతరాధిపానేతాన్ లబ్ధవానాత్మవంశజాన్॥ ౨౫॥ షష్ఠే మన్వంతరే చాసీచ్చాక్షుషాఖ్యస్తథా మనుః। మనోజవస్తథైవేంద్రో దేవానపి నిబోధ మే॥ ౨౬॥ ఆప్యాః ప్రసూతా భవ్యాశ్చ పృథుకాశ్చ దివౌకసః। మహానుభావా లేఖాశ్చ పంచైతే హ్యష్టకా గణాః॥ ౨౭॥ సుమేధా విరజాశ్చైవ హవిష్మానుత్తమో మధుః। అతినామా సహిష్ణుశ్చ సప్తాసన్నితి చర్షయః॥ ౨౮॥ ఊరుః పూరుశ్శతద్యుమ్నప్రముఖాస్సుమహాబలాః। చాక్షుషస్య మనోః పుత్రాః పృథివీపతయోఽభవన్॥ ౨౯॥ వివస్వతస్సుతో విప్ర శ్రాద్ధదేవో మహాద్యుతిః। మనుస్సంవర్తతే ధీమాన్ సాంప్రతం సప్తమేఽంతరే॥ ౩౦॥ ఆదిత్యవసురుద్రాద్యా దేవాశ్చాత్ర మహామునే। పురందరస్తథైవాత్ర మైత్రేయ త్రిదశేశ్వరః॥ ౩౧॥ వసిష్ఠః కాశ్యపోఽథాత్రిర్జమదగ్నిస్సగౌతమః। విశ్వామిత్రభరద్వాజౌ సప్త సప్తర్షయోఽత్ర తు॥ ౩౨॥ ఇక్ష్వాకుశ్చ నృగశ్చైవ ధృష్టశ్శర్యాతిరేవ చ। నరిష్యంతశ్చ విఖ్యాతో నాభాగోఽరిష్ట ఏవ చ॥ ౩౩॥ కరూషశ్చ పృషధ్రశ్చ వసుమాన్ లోకవిశ్రుతః। మనోర్వైవస్వతస్యైతే నవ పుత్రాస్సుధార్మికాః॥ ౩౪॥ విష్ణుశక్తిరనౌప

తిచ పాఠః॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ సుధామాన ఇతి॥ ద్వాదశకాః ద్వాదశనామైకైకశో గణా ఇత్యేవం పంచైతే గణాస్స్మృతాః॥ ౧౪॥ ౧౫॥ తామసస్యేతి॥ సప్తవింశతికాః సప్తవింశతిగణాః॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ తదేవం స్వాయంభువాదిమన్వంతరేషు మనుస్తత్పుత్రా దేవా ఇంద్రస్సప్తర్షయ ఇత్యేవం పంచకమనుక్రాంతం - ఇదానీం ప్రథితమన్వంతరే తేషాం మన్వాదీ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

విష్ణుశక్తిర్విష్ణోరంశః - దేవత్వేన మన్వాదిజగద్రక్షకేణ యజ్ఞాదిదేవతారూపేణాధితిష్ఠతి - మన్వాదీనితి శేషః॥ ౩౫॥ అంశేనేతి॥ తస్య విష్ణోరంశేన స్వాయంభువేఽన్తరే యజ్ఞో జజ్ఞే - తస్యేతి పుంలింగనిర్దేశః పాఠాంతరే కథం జజ్ఞ ఇత్యత్రాహ - ఆకూత్యామితి॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ విష్ణుత్వమేవ వివృణోతి॥ సర్వేచేతి॥ ౪౬॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - తృతీయాంశే - ప్రథమోఽధ్యాయః.

౧॥ సూర్యస్యేతి అష్టమమనోః ప్రసంగాద్యమాదీనాంచ జన్మేతిహాసః॥ ౨॥ అసహంతీతి॥ ఛాయా ప్రతికృతిః ఛాయావదత్యంతసదృశీం కాంచిత్ స్త్రియం కృత్వా శుశ్రూషణే న్యయుంక్త॥ ౩॥ ౪॥ ఛాయాసంజ్ఞేతి॥ ఛాయారూపా సంజ్ఞా - స్వపుత్రపక్షపాతినీ కుపితా యాత్మానం పదా జిఘాంసతే - యమాయ - తవ పాదః పతత్వితి యదా శాపం దదౌ.

మ్యా సత్త్వోద్రిక్తా స్థితౌ స్థితా। మన్వంతరేష్వశేషేషు దేవత్వేనాధితిష్ఠతి॥ ౩౫॥ అంశేన తస్యా జజ్ఞేఽసౌ యజ్ఞస్స్వాయంభువేఽన్తరే। ఆకూత్యాం మానసో దేవ ఉత్పన్నః ప్రథమేఽన్తరే॥ ౩౬॥ తతః పునస్స వై దేవః ప్రాప్తే స్వారోచిషేఽన్తరే। తుషితాయాం సముత్పన్నో హ్యజితస్తుషితైస్సహ॥ ౩౭॥ ఔత్తమే చాంతరే చాపి తుషితస్తు పునస్స వై। సత్యాయామభవత్సత్యస్సత్యైస్సహ సురోత్తమైః॥ ౩౮॥ తామసస్యాంతరే చాపి సంప్రాప్తే పునరేవ హి। హర్యాయాం హరిభిస్సార్ధం హరిరేవ బభూవ హ॥ ౩౯॥ రైవతేఽప్యంతరే దేవస్సంభూత్యాం మానసోఽభవత్। సంభూతో మానసైస్సార్ధం దేవైర్దేవవరో హరిః॥ ౪౦॥ చాక్షుషస్యాంతరే దేవో వైకుంఠః పురుషోత్తమః। వికుంఠాయామసౌ జజ్ఞే వైకుంఠైర్దైవతైస్సహ॥ ౪౧॥ మన్వంతరేఽత్ర సంప్రాప్తే తథా వైవస్వతే ద్విజ। వామనః కాశ్యపాద్విష్ణురదిత్యాం సంబభూవ హ॥ ౪౨॥ త్రిభిః క్రమైరిమాన్ లోకాన్ జిత్వా యేన మహాత్మనా। పురందరాయ త్రైలోక్యం దత్తం నిహతకంటకమ్॥ ౪౩॥ ఇత్యేతాస్తనవస్తస్య సప్తమన్వంతరేషు వై। సప్తస్వేవాభవన్విప్ర యాభిస్సంవర్ధితాః ప్రజాః॥ ౪౪॥ యస్మాద్విష్టమిదం సర్వం తస్య శక్త్యా మహాత్మనః। తస్మాత్స ప్రోచ్యతే విష్ణుర్విశేర్ధాతోః ప్రవేశనాత్॥ ౪౫॥ సర్వే చ దేవా మనవస్సమస్తాస్సప్తర్షయో యే మనుసూనవశ్చ। ఇంద్రశ్చ యోఽయం త్రిదశేశభూతో విష్ణోరశేషాస్తు విభూతయస్తాః॥ ౪౬॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - తృతీయాంశే - ప్రథమోఽధ్యాయః

మైత్రేయః॥ ప్రోక్తాన్యేతాని భవతా సప్త మన్వంతరాణి వై। భవిష్యాణ్యపి విప్రర్షే మమాఖ్యాతుం త్వమర్హసి॥ ౧॥ శ్రీపరాశరః॥ సూర్యస్య పత్నీ సంజ్ఞాభూత్తనయా విశ్వకర్మణః। మనుర్యమో యమీ చైవ తదపత్యాని వై మునే॥ ౨॥ అసహంతీ తు సా భర్తుస్తేజశ్ఛాయాం యుయోజ వై। భర్తుశ్శుశ్రూషణేఽరణ్యం స్వయం చ తపసే యయౌ॥ ౩॥ సంజ్ఞేయమిత్యథార్కశ్చ ఛాయాయామాత్మజత్రయమ్। శనైశ్చరం మనుం చాన్యం తపతీం చాప్యజీజనత్॥ ౪॥ ఛాయాసంజ్ఞా దదౌ శాపం యమాయ కుపి

తాం అధిష్ఠాతారం విష్ణోరంశావతారమాహ - విష్ణుశక్తిరిత్యాదియావత్సమాప్తిః॥ విష్ణుశక్తిరితి॥ దేవత్వేన యజ్ఞాదిదేవతారూపేణ విష్ణోస్స్వరూపభూతా శక్తిః॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ విష్ణోర్మన్వాద్యధిష్ఠాతృత్వం తేషాం విష్ణుశక్త్యావేశాద్విభూతిమత్త్వం విష్ణునామనిరుక్త్యా దర్శయతి - యస్మాదిత్యాదిద్వాభ్యాం॥ యస్మాదితి॥ ప్రవేశనాత్ ప్రవేశనార్థత్వాదిత్యర్థః॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - తృతీయాంశే - ప్రథమోఽధ్యాయః.

౧॥ అష్టమోఽపి మనుస్సూర్యస్యైవ పుత్ర ఇతి వక్తుమితిహాసమాహ - సూర్యస్యేత్యాదినా॥ సూర్యస్యేతి॥ మనుః శ్రాద్ధదేవః॥ ౨॥ అసహంతీతి॥ ఛాయాం ప్రతిబింబతుల్యాం స్వసదృశీమన్యాం స్త్రియం కృత్వా భర్తృశుశ్రూషణార్థం యుయోజ న్యయుంక్త - స్వయం తు తపస్తప్తుం యయౌ॥ ౩॥ ౪॥ ఛాయాసంజ్ఞేతి॥ ఛాయైవ సంజ్ఞారూపేణ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తదాజనన్యాః ఛాయాసంభవత్వేన న్యేయమిత్యసౌ బుద్ధిరాసీత్ ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ వాజీతి ॥ రేతసోంతఇతి రేవంతత్వేనిరుక్తిః ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ భ్రమిమితి ॥ భ్రమిః ఖరాదీనాం వైశిత్యకారణం కషణశాణాచక్రం ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ త్వష్టేతి ॥ శిబికా పుష్పకాఖ్యా ॥ శ్లో ॥ విమానయోరాధిధనదో వ్యనదత్పుష్పకేస్థిత ఇతి హరివంశోక్తేః - ఆయుధమపి శేషోవా ॥ ౧౧ ॥ శక్తిమితి ॥ వ్యవర్ధయత్ వ్యరచయత్ వ్యకల్పయదితి చ పాఠః ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ సావర్ణిరితి ॥ తతః తస్మిన్మనౌ ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ దీప్తిమానితి ॥ వ్యాసాదీనాం బ్రహ్మపరోక్ష్యే సత్యప్యాధికారికకర్మత్తుయావదధిష్ఠానవ్యత్వాపత్పునస్సప్తర్షిత్వేప్యవిరోధః - యావదధికారమవస్థితిరాధికారికాణామితి న్యాయాత్ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥

తాయదా । తదాన్యేయమసౌ బుద్ధిరిత్యాసీద్యమసూర్యయోః ॥ ౫ ॥ తతో వివస్వానాఖ్యాతే తయైవారణ్యసంస్థితామ్ । సమాధిదృష్ట్యా దదృశే తామశ్వాం తపసిస్థితామ్ ॥ ౬ ॥ వాజిరూపధరస్సోథ తస్యాం దేవావథాశ్వినౌ । జనయామాస రేవంతం రేతసోంతే చ భాస్కరః ॥ ౭ ॥ ఆనిన్యే చ పునస్సంజ్ఞాం స్వస్థానం భగవాన్రవిః । తేజసశ్శమనం చాస్య విశ్వకర్మా చకార హ ॥ ౮ ॥ భ్రమిమారోప్య సూర్యం తు తస్య తేజో నిశాతనమ్ । కృతవానష్టమం భాగం స వ్యశాతయదవ్యయమ్ ॥ ౯ ॥ యత్తస్మాద్వైష్ణవం తేజశ్శాతితం విశ్వకర్మణా । జాజ్వల్యమానమపతత్తద్భూమౌ మునిసత్తమ ॥ ౧౦ ॥ త్వష్టైవ తేజసా తేన విష్ణోశ్చక్రమకల్పయత్ । త్రిశూలం చైవ శర్వస్య శిబికాం ధనదస్య చ ॥ ౧౧ ॥ శక్తిం గుహస్య దేవానామన్యేషాం చ యదాయుధమ్ । తత్సర్వం తేజసా తేన విశ్వకర్మా వ్యవర్ధయత్ ॥ ౧౨ ॥ ఛాయాసంజ్ఞాసుతో యోసౌ ద్వితీయః కథితో మనుః । పూర్వజస్య సవర్ణోసౌ సావర్ణిస్తేన కథ్యతే ॥ ౧౩ ॥ తస్య మన్వంతరం హ్యేతత్సావర్ణికమథాష్టమమ్ । తచ్ఛృణుష్వ మహాభాగ భవిష్యం కథయామి తే ॥ ౧౪ ॥ సావర్ణిస్తు మనుర్యోసౌ మైత్రేయ భవితా తతః । సుతపాశ్చామితాభాశ్చ ముఖ్యాశ్చాపి తదా సురాః ॥ ౧౫ ॥ తేషాం గణాస్తు దేవానామేకైకో వింశకస్స్మృతః । సప్తర్షీనథ వక్ష్యామి భవిష్యాన్మునిసత్తమ ॥ ౧౬ ॥ దీప్తిమాన్గాలవో రామః కృపో ద్రౌణిస్తథాపరః । మత్పుత్రశ్చ తథా వ్యాస ఋశ్యశృంగశ్చ సప్తమః ॥ ౧౭ ॥ విష్ణుప్రసాదాదనఘః పాతాలాంతరగోచరః । విరోచనసుతస్తేషాం బలిరింద్రో భవిష్యతి ॥ ౧౮ ॥ విరజాశ్చార్వరీవాంశ్చ నిర్మోకాద్యాస్తథాపరే । సావర్ణేస్తు మనోః పుత్రా భవిష్యంతి నరేశ్వరాః ॥ ౧౯ ॥ నవమో దక్షసావర్ణిర్భవిష్యతి మునే మనుః ॥ ౨౦ ॥ పారామరీచిగర్భాశ్చ సుధర్మాణశ్చ తే త్రిధా । భవిష్యంతి తథా దేవా హ్యేకైకో ద్వాదశో గణః ॥ ౨౧ ॥ తేషామింద్రో మహావీర్యో భవిష్యత్యద్భుతో ద్విజ ॥ ౨౨ ॥ సవనో ద్యుతిమాన్హవ్యో వసుర్మేధాతిథిస్తథా । జ్యోతిష్మాన్సప్తమస్సత్యస్తత్రైతే చ మహర్షయః ॥ ౨౩ ॥ ధృతికేతుర్దీప్తికేతుః పంచహస్తో నిరామయః । పృథుశ్రవాద్యాశ్చ తథా దక్షసావర్ణికాత్మజాః ॥ ౨౪ ॥ దశమో బ్రహ్మసావర్ణిర్భవిష్యతి మునే మనుః । సుధామానోపి

స్థితా ఛాయాసంజ్ఞా - సాహి కదాచిచ్ఛాయాసంజ్ఞా స్వపుత్రపక్షపాతితయా యమే పాదప్రహారోద్యతే సతి తవ పాదః పతత్వితి శశాప క్రుద్ధా - తథా చ తస్యా నిర్దయత్వమాలక్ష్య నేయం సంజ్ఞా కింత్వన్యేతి యమసూర్యయోర్బుద్ధిర్జాతా ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ వాజిరూపధర ఇతి ॥ తతశ్చ సూర్యేణ త్వమస్య నాతా భవితుం నార్హసి - కా త్వం సత్యం కథయేతి పృష్టయా - నాహం సంజ్ఞా కింతు తస్యాః ఛాయేత్యాఖ్యాతే - సూర్యస్సంజ్ఞా క్వ వాస్త ఇతి విచింత్య జ్ఞానదృష్ట్యోత్తరకురుష్వరణ్యే బడబారూపిణీం తపస్తప్యమానాం జ్ఞాత్వా - వాజిరూపేణ తాముపేత్య - తస్యాం అశ్వినౌ రేవంతం చ జనయామాస - రేతసోంతే చ రేవంతమితి రేవంతనామనిరుక్తిః ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ భ్రమిమితి ॥ భ్రమిం ఆరోప్య తస్య తేజోవశాతనం చకార ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ ఛాయేతి ॥ పూర్వజస్య శ్రాద్ధదేవస్య సవర్ణేన సూర్యసుతత్వాత్ స్వరూపత్వాచ్చ సావర్ణిః ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ తేషామితి ॥ అద్భుతసంజ్ఞ ఇంద్రః ॥ ౨౨ ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ సుక్షేత్ర ఇతి॥ సుక్షేత్రాదయో మనుపుత్రాః॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ చాక్షుషా ఇతి॥ చాక్షుషాద్యా గణాస్సప్తకాః॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ చతుర్యుగాంత ఇతి॥ చతుర్యుగాంత ఇత్యాదినా మన్వంతరాధికారికృత్యోక్తిః - తాః కలియుగాంతే అనధ్యయనోత్సన్నసంప్రదాయాః వేదాః కృతారంభే భువ్యంశేనావతీర్య ప్రవర్తయంతి॥ ౪౬॥ కృతే కృత ఇతి॥ మనుస్తు ప్రాచీనాః స్మృతీః స్వాయంభువదక్షాదికృతాః ప్రవర్తయతి॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ౪౯॥ ౫౦॥ తావదితి॥ బ్రహ్మరూపధరః బ్రహ్మశరీ

రథాశ్చ శతసంఖ్యా స్తథామరాః॥ ౨౫॥ తేషామింద్రశ్చ భవితా శాంతిర్నామ మహాబలః। సప్తర్షయో భవిష్యంతి యే తదా తాఞ్ఛృణుష్వ మే॥ ౨౬॥ హవిష్మాన్ సుకృతస్సత్య స్తపోమూర్తి స్తథాపరః। నాభాగోఽప్రతిమౌజాశ్చ సత్యకేతు స్తథైవ చ॥ ౨౭॥ సుక్షేత్రశ్చోత్తమౌజాశ్చ భూరిషేణాదయో దశ। బ్రహ్మసావర్ణిపుత్రా స్తు రక్షిష్యంతి వసుంధరామ్॥ ౨౮॥ ఏకాదశశ్చ భవితా ధర్మసావర్ణికో మనుః॥ ౨౯॥ విహంగమాః కామగమా నిర్వాణరుచయ స్తథా। గణాస్త్వేతే తథా ముఖ్యా దేవానాం హి భవిష్యతామ్॥ ఏకైకస్త్రింశక స్తేషాం గణశ్చేంద్రశ్చ వై వృషా॥ ౩౦॥ నిశ్చరశ్చాగ్నితేజాశ్చ వపుష్మాన్ ఘృణిరారుణిః। హవిష్మాననఘశ్చైవ భావ్యాస్సప్తర్షయ స్తదా॥ ౩౧॥ సర్వత్రగస్సుధర్మా చ దేవానీకాదయ స్తథా। భవిష్యంతి మనో స్తస్య తనయాః పృథివీశ్వరాః॥ ౩౨॥ రుద్రపుత్రస్తు సావర్ణిర్భవితా ద్వాదశో మనుః। ఋతుధామా చ తత్రేంద్రో భవితా శృణు మే సురాన్॥ ౩౩॥ హరితా రోహితా దేవా స్తథా సుమనసో ద్విజ। సుకర్మాణస్సురాపాశ్చ దశకాః పంచ వై గణాః॥ ౩౪॥ తపస్వీ సుతపాశ్చైవ తపోమూర్తి స్తపోరతిః। తపోధృతిర్ద్యుతిశ్చాన్యస్సప్తమస్తు తపోధనః। సప్తర్షయ స్త్విమే తస్య పుత్రానపి నిబోధ మే॥ ౩౫॥ దేవవానుపదేవశ్చ దేవశ్రేష్ఠాదయ స్తథా। మనో స్తస్య మహావీర్యా భవిష్యంతి సుతా నృపాః॥ ౩౬॥ త్రయోదశో రౌచ్యనామా భవిష్యతి మునే మనుః॥ ౩౭॥ సుత్రామాణస్సుధర్మాణస్సుకర్మాణ స్తథామరాః। త్రయస్త్రింశద్విభేదాస్తే దేవానాం యత్ర వై గణాః॥ ౩౮॥ దివస్పతిర్మహావీర్య స్తేషామింద్రో భవిష్యతి॥ ౩౯॥ నిర్మోహ స్తత్త్వదర్శీ చ నిష్ప్రకంప్యో నిరుత్సుకః। ధృతిమానవ్యయశ్చాన్యస్సప్తమస్సుతపా మునిః। సప్తర్షయ స్త్విమే తస్య పుత్రానపి నిబోధ మే॥ ౪౦॥ చిత్రసేనవిచిత్రాద్యా భవిష్యంతి మహీక్షితః॥ ౪౧॥ భౌమశ్చతుర్దశశ్చాత్ర మైత్రేయ భవితా మనుః। శుచిరింద్రస్సురగణా స్తత్ర పంచ శృణుష్వ తాన్॥ ౪౨॥ చాక్షుషాశ్చ పవిత్రాశ్చ కనిష్ఠా భ్రాజితా స్తథా। వాచావృద్ధాశ్చ వై దేవాస్సప్తర్షీనపి మే శృణు॥ ౪౩॥ అగ్నిబాహుశ్శుచిశ్శుక్రో మాగధోఽగ్నీధ్ర ఏవ చ। యుక్త స్తథా జితశ్చాన్యో మనుపుత్రానతశ్శృణు॥ ౪౪॥ ఊరుగంభీరబుద్ధ్యాద్యా మనో స్తస్య సుతా నృపాః। కథితా మునిశార్దూల పాలయిష్యంతి యే మహీమ్॥ ౪౫॥ చతుర్యుగాంతే వేదానాం జాయతే కిల విప్లవః। ప్రవర్తయంతి తానేత్య భువం సప్తర్షయో దివః॥ ౪౬॥ కృతే కృతే స్మృతేర్విప్ర ప్రణేతా జాయతే మనుః। దేవా యజ్ఞభుజస్తే తు యావన్మన్వంతరం తు తత్॥ ౪౭॥ భవంతి యే మనోః పుత్రా యావన్మన్వంతరం హి తైః। తదన్వయోద్భవైశ్చైవ తావద్భూః పరిపాల్యతే॥ ౪౮॥ మనుస్సప్తర్షయో దేవా భూపాలాశ్చ మనోస్సుతాః। మన్వంతరే భవంత్యేతే శక్రశ్చైవాధికారిణః॥ ౪౯॥ చతుర్దశభిరేతైస్తు గతైర్మన్వంతరైర్ద్విజ। సహస్రయుగపర్యంతః కల్పో నిశ్శేష ఉచ్యతే॥ ౫౦॥

౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ సుక్షేత్ర ఇతి॥ సుక్షేత్రాదయో బ్రహ్మసావర్ణిపుత్రాః॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ఉక్తానాం మన్వాదీనాం కృత్యవిభాగమాహ॥ చతుర్యుగాంత ఇత్యాదిచతుర్భిః॥ చతుర్యుగాంత ఇతి॥ దివస్స్వర్గాదేత్య అంశేనావతీర్య - తానేవ వేదానధ్యాపనాదినా ప్రవర్తయంతీతి॥ ౪౬॥ కృతే కృత ఇతి॥ స్మృతేః॥ ప్రణేతా స్వాయంభువదక్షాది కృతస్యైవ ధర్మశాస్త్రస్య ప్రవర్తకో భవతీత్యర్థః॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ౪౯॥ ౫౦॥ తావదితి॥ దివా బ్రహ్మరూపధరో భగ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

రమధిష్ఠాయ॥ ౫౧॥ త్రైలోక్యమితి॥ స్వమాయాసంస్థితః॥ శ్లో॥ ఆత్మమాయామయీందివ్యాంయోగనిద్రాంసమా స్థితః॥ సంకల్పజ్ఞానం వా మాయా ॥ ౫౨ ॥ ౫౩ ॥ మనవ ఇతి॥ సాత్త్వికోంశః భగవతః సాత్త్వికతనుః॥ ౫౪॥ చతుర్యుగ ఇతి॥ చతుర్యుగేపి న కేవలం మన్వంతరే॥ ౫౫॥ ౫౬॥ ౫౭॥ వేదమితి॥ చతుర్భేదం ఋగాదిరూపేణ శాఖాశతైర్బహుళమిత్యన్వయః॥ ౫౮॥ ౫౯॥ ౬౦॥ భూతమితి॥ ఉపసంహరతి తదత్రేతి - సర్వభూతాద్భగవతో వ్యతిరిక్తం నాస్తీత్యేవ సద్భావో త్ర ప్రకరణే ప్రకరణాంతరే చ కథితః॥ ౬౧॥ ౬౨॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - తృతీయాంశే - ద్వితీయోఽధ్యాయః॥

జ్ఞాతమితి॥ జగద్విష్ణురితి తదాత్మకత్వముక్తం - విష్ణావితి లయస్థిత్యోః స్థానత్వం - విష్ణుత ఇతి కారణత్వం॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ వీర్యమితి॥ వీర్యం ఉత్సాహః - తేజః తపోయోగాది జనితః ప్రభావః - బలంధారణాశక్తిః॥ ౬॥ ౭॥ ౮

తావత్ప్రమాణా చ నిశా తతో భవతి సత్తమ। బ్రహ్మరూపధరశ్శేతే శేషాహావంబుసంప్లవే॥ ౫౧ ॥ త్రైలోక్యమఖిలం గ్రస్త్వా భగవానాదికృద్విభుః। స్వమాయాసంస్థితో విప్ర సర్వభూతో జనార్దనః॥ ౫౨ ॥ తతః ప్రబుద్ధో భగవాన్ యథాపూర్వం తథా పునః। సృష్టిం కరోత్యవ్యయాత్మా కల్పే కల్పే రజోగుణః॥ ౫౩॥ మనవో భూభుజస్సేంద్రా దేవాస్సప్తర్షయస్తథా। సాత్త్వికాంశస్థితికరో జగతో ద్విజసత్తమ॥ ౫౪॥ చతుర్యుగేప్యసౌ విష్ణుస్స్థితివ్యాపారలక్షణః। యుగవ్యవస్థాం కురుతే యథా మైత్రేయ తచ్ఛృణు॥ ౫౫॥ కృతే యుగే పరం జ్ఞానం కపిలాదిస్వరూపధృత్। దదాతి సర్వభూతాత్మా సర్వభూతహితే రతః॥ ౫౬॥ చక్రవర్తిస్వరూపేణ త్రేతాయామపి స ప్రభుః। దుష్టానాం నిగ్రహం కుర్వన్ పరిపాతి జగత్త్రయమ్॥ ౫౭ ॥ వేదమేకం చతుర్భేదం కృత్వా శాఖాశతైర్విభుః। కరోతి బహుళం భూయో వేదవ్యాసస్వరూపధృక్॥ ౫౮ ॥ వేదాంస్తు ద్వాపరే వ్యస్య కలేరంతే పునర్హరిః। కల్కిస్వరూపీ దుర్వృత్తాన్ మార్గే స్థాపయతి ప్రభుః॥ ౫౯॥ ఏవమేవ జగత్సర్వం కరోతి పరిపాతి చ। హంతి చాంతేష్వనంతాత్మా నాస్త్యస్మాద్వ్యతిరేకి యత్ ॥ ౬౦ ॥ భూతం భవ్యం భవిష్యద్వా సర్వభూతాన్మహాత్మనః। తదత్రాన్యత్ర వా విప్ర సద్భావః కథితస్తవ॥ ౬౧॥ మన్వంతరాణ్యశేషాణి కథితాని మయా తవ। మన్వంతరాధిపాంశ్చైవ కిమన్యత్కథయామి తే॥ ౬౨॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - తృతీయాంశే - ద్వితీయోఽధ్యాయః

మైత్రేయః॥ జ్ఞాతమేతన్మయా త్వత్తో యథా సర్వమిదం జగత్। విష్ణుర్విష్ణౌ విష్ణుతశ్చ న పరం విద్యతే తతః॥ ౧॥ ఏతత్తు శ్రోతుమిచ్ఛామి వ్యస్తా వేదా మహాత్మనా। వేదవ్యాసస్వరూపేణ యథా తేన యుగే యుగే॥ ౨ ॥ యస్మిన్యస్మిన్యుగే వ్యాసో యో య ఆసీన్మహామునే। తం తమాచక్ష్వ భగవన్ శాఖాభేదాంశ్చ మే వద॥ ౩॥ శ్రీపరాశరః॥ వేదద్రుమస్య మైత్రేయ శాఖాభేదాస్సహస్రశః। న శక్యా విస్తరాద్వక్తుం సంక్షేపేణ శృణుష్వ తమ్॥ ౪॥ ద్వాపరే ద్వాపరే విష్ణుర్వ్యాసరూపీ మహామునే। వేదమేకం సుబహుధా కురుతే జగతో హితః ॥ ౫॥ వీర్యం తేజో బలం చాల్పం మనుష్యాణామవేక్ష్య చ। హితాయ సర్వభూతానాం వేదభేదాన్కరోతి సః॥ ౬ ॥ యయా స కురుతే తన్వా వేదమేకం పృథక్ప్రభుః। వేదవ్యాసాభిధానా తు సా సా మూర్తిర్మధుద్విషః॥ ౭॥ యస్మిన్మన్వంతరే వ్యాసా యే యే తాంస్తాన్నిబోధ మే। యథా చ

వాన్ - రాత్రౌ నారాయణరూపేణ శేషాహౌ శేషసంజ్ఞే నాగే శేతే॥ ౫౧॥ ౫౨॥ సర్వకల్పమన్వంతరయుగాదిస్థితిం సప్రపంచమాహ - తతః ప్రబుద్ధ ఇత్యాదినా యావదధ్యాయసమాప్తిః॥ ౫౩॥ ౫౪॥ ౫౫॥ ౫౬॥ ౫౭॥ ౫౮॥ ౫౯॥ ౬౦॥ ౬౧॥ ౬౨॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - తృతీయాంశే - ద్వితీయోఽధ్యాయః॥

జ్ఞాతమితి॥ యథా సర్వం జగద్విష్ణురేవ - న తతః పరం విద్యతే - యథా చ విష్ణావేవ తిష్ఠతి - విష్ణుతశ్చ యథా జాతం తథా త్వత్తో మయా జ్ఞాతం॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫ ॥ వీర్యమితి॥ వీర్యముత్సాహం - తేజః ప్రాగల్భ్యం - బలంచపఠనే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౯॥ వేదవ్యాసా ఇతి॥ వ్యతీతాః నివృత్తాధికారాః - అష్టావింశతీత్యార్షస్సులోపః ॥ ౧౦ ॥ ద్వాపర ఇతి॥ ద్వితీయో మనుర్వ్యాసః॥ శ్లో॥ బ్రహ్మా మనుమువాచేదం వేదాన్వ్యస్య ప్రజాపత ఇతి వాయూక్తేః॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫ తత ఇతి॥ ఉత్తమాదిచతుష్కస్య పురాణాంతరప్రసిద్ధాని హర్యాత్మాదినామాంతరాణి॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ఏక ఇతి॥ ద్వాపరాదిషు ద్వాపరమాదిర్యేషాం తాని ద్వాపరాదీని ద్వాపరసంధ్యంశేష్విత్యర్థః - ద్వాపరాంతే వేదవిభాగప్రసిద్ధేః॥ శ్లో॥ ద్వాపరే తు పరావృత్తే మనోస్స్వాయంభువేంతరే। బ్రహ్మా మనుమువాచేదం వేదాన్వ్యస్య ప్రజాపత ఇతి వాయూక్తేః - శంతనుసమకాలం ద్వైపాయనోత్పత్తిప్రసిద్ధేశ్చ॥ ౨౦॥ ౨౧॥ అథ వేదవిభాగాన్వక్ష్యన్ ప్రథమం పరతత్త్వప్రాప్త్యుపాయతయోపాస్యమితి దర్శయితుం ప్రణవాత్మకం శబ్దబ్రహ్మ ప్రణమతి॥ ధ్రువమిత్యాదిద్వయేన॥ ధ్రువమితి॥ ధ్రువం అవినాశి - ఓమిత్యేవ వ్యవస్థితం వేదవిభాగేష్వవిభక్తం అవికృతం చ యత్ప్రణవాఖ్యమేకాక్షరం బ్రహ్మ తత్ బృహత్త్వబృంహణత్వాభ్యాం బ్రహ్మేత్యభిధీయతే॥ శ్రు॥ యస్మాదుచ్చార్యమాణ ఏవ బృంహతి బృంహయతి తస్మాదుచ్యతే పరం బ్రహ్మేతి శ్రుతేః॥ ౨౨॥ బృహత్త్వబృంహణత్వే ఉపపాదయతి॥ ప్ర

ప్రభేదశ్శాఖానాం వ్యాసేన క్రియతే మునే॥ ౮ ॥ అష్టావింశతికృత్వో వై వేదో వ్యస్తో మహర్షిభిః। వైవస్వతేంతరే తస్మిన్ ద్వాపరేషు పునః పునః॥ ౯॥ వేదవ్యాసా వ్యతీతా యే అష్టావింశతి సత్తమ। చతుర్ధా యైః కృతో వేదో ద్వాపరేషు పునః పునః॥ ౧౦ ॥ ద్వాపరే ప్రథమే వ్యస్తః స్వయం వేదః స్వయంభువా। ద్వితీయే ద్వాపరే చైవ వేదవ్యాసః ప్రజాపతిః॥ ౧౧ ॥ తృతీయే చోశనా వ్యాసశ్చతుర్థే చ బృహస్పతిః। సవితా పంచమే వ్యాసష్షష్ఠే మృత్యుస్స్మృతః ప్రభుః॥ ౧౨॥ సప్తమే చ తథైవేంద్రో వసిష్ఠశ్చాష్టమే స్మృతః। సారస్వతశ్చ నవమే త్రిధామా దశమే స్మృతః॥ ౧౩॥ ఏకాదశే తు త్రివృషా భరద్వాజస్తతః పరః। త్రయోదశే చాంతరిక్షో ధర్మశ్చాపి చతుర్దశే॥ ౧౪॥ త్రయ్యారుణిః పంచదశే షోడశే తు ధనంజయః। కృతంజయస్సప్తదశే సంజయోష్టాదశస్స్మృతః॥ ౧౫ ॥ తతో వ్యాసో భరద్వాజో భరద్వాజాత్తు గౌతమః। గౌతమాదుత్తమో వ్యాసో హర్యాత్మా యోభిధీయతే॥ ౧౬ ॥ అథ హర్యాత్మనో వేనస్స్మృతో వాజిశ్రవాస్తు యః। సోమశుష్మాయణస్తస్మాత్తృణబిందురితి స్మృతః॥ ౧౭॥ ఋక్షోభూద్భార్గవస్తస్మాద్వాల్మీకిర్యోభిధీయతే। తస్మాదస్మత్పితా శక్తిర్వ్యాసస్తస్మాదహం మునే॥ ౧౮॥ జాతుకర్ణోభవన్మత్తః కృష్ణద్వైపాయనస్తతః। అష్టావింశతిరిత్యేతే వేదవ్యాసాః ప్రకీర్తితాః॥ ౧౯ ॥ ఏకో వేదశ్చతుర్ధా తు తైః కృతో ద్వాపరాదిషు॥ ౨౦॥ భవిష్యే ద్వాపరే చాపి ద్రౌణిర్వ్యాసో భవిష్యతి। వ్యతీతే మమ పుత్రేస్మిన్ కృష్ణద్వైపాయనే మునే ॥ ౨౧ ॥ ధ్రువమేకాక్షరం బ్రహ్మ ఓమిత్యేవ వ్యవస్థితమ్। బృహత్త్వాద్బృంహణత్వాచ్చ తద్బ్రహ్మేత్యభిధీయతే॥ ౨౨॥ ప్రణవావస్థితం నిత్యం భూర్భువస్స్వరితీర్యతే। ఋ

సామర్థ్యం అల్పమవేత్య॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ వేదవ్యాసా ఇతి॥ అష్టావింశతి వ్యాసా అతీతా నివృత్తాధికారాః ప్రచ్యుతా ఇత్యర్థః॥ ౧౦॥ ద్వాపర ఇతి॥ ప్రజాపతిః మనుః॥ శ్లో॥ బ్రహ్మా మనుమువాచేదం వేదాన్వ్యస్య ప్రజాపత ఇతి వాయూక్తేః॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ఏకాదశ ఇతి॥ ఏకాదశే తు త్రిశిఖః - ధర్మశ్చాపి చతుర్దశ ఇతి చ పాఠః॥ ౧౪॥ త్రయ్యారుణిరితి॥ కృతంజయస్సప్తదశే తదూర్ధ్వం చరణంజయ ఇతి చ పాఠః॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ జాతుకర్ణ ఇతి॥ శంతనుసమకాలం సత్యవత్యాం కృష్ణద్వైపాయనోత్పత్తిప్రసిద్ధేశ్చ॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧ ॥ అథ వేదవిభాగం వక్ష్యన్ ప్రథమం తావత్ప్రణవావస్థాద్బ్రహ్మణో వేదానామావిర్భావం దర్శయితుమాహ॥ ధ్రువమితి॥ వేదాదీనాం ప్రకృతిభూతం ఓమిత్యేకాక్షరం బ్రహ్మ పూర్వం వ్యవస్థితం అవినాశితయా స్థితం - తస్య బ్రహ్మసమాఖ్యాయాం హేతుమాహ - బృహత్త్వాదపరిచ్ఛిన్నత్వాత్ బృంహణత్వాదితి వేదానాం కారణత్వాచ్చ - తదోంకారాక్షరం బ్రహ్మేత్యభిధీయతే॥ శ్రు॥ యస్మాదుచ్చార్యమాణ ఏవ బృహత్ బృంహయతి తస్మాదుచ్యతే బ్రహ్మేతి శ్రుతేః॥ ౨౨॥ బృంహణత్వమేవ దర్శయన్ బ్రహ్మప్ర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ణవావస్థితమితి ॥ వ్యాహృతిత్రయం ఋగాదిచతుష్టయంచ ప్రణవావస్థితమార్యత ఇతియత్ - తస్మాచ్ఛబ్దాత్మనే
తస్మై బ్రహ్మణేనమ ఇత్యన్వయః - ప్రణవస్యకారణావస్థాయామంతర్గతవ్యాహృత్యాదికత్వేన బృహత్త్వం - కా
ర్యావస్థాయాం వ్యాహృతివేదరూపేణపరిణామాత్ బృంహణత్వమితి భావః ॥ ౨౩ ॥ అథప్రణవం కారణతయా ప్రధాన
తాదాత్మ్యేనస్తువన్ ప్రణమతి - జగతఇత్యాదినా బహుధాత్మకమిత్యంతేన ॥ జగతఇతి ॥ ప్రళయోత్పత్తావితి ప్రధానా
ద్ధిజగదుత్పత్తిః - తస్మిన్ లయః - తస్మాత్తయోస్తత్కారణం ॥ ౨౪ ॥ అగాధేతి ॥ జగత్సంమోహనాలయంపాపినాంసం
మోహనత్వమోగుణాలయం - సంప్రకాశప్రవృత్తిభ్యాం సత్త్వరజః కార్యాభ్యాం జ్ఞాన కర్మభ్యాం పురుషార్థస్య
సాధనం ॥ ౨౫ ॥ సాంఖ్యేతి ॥ నిష్ఠాప్రతిష్ఠా - పురుషవివేకోపాయతయా శమదమాత్మనాం యోగినాంగతిః శమదమా
దిప్రాప్త్యుపాయః ॥ ౨౬ ॥ ప్రధానమితి ॥ ఆత్మనో యోనిః ఆత్మా పరమాత్మా తస్యయోనిః - ఉపనిషత్స్వవ్యక్తా
వ్యక్తరాంతైశ్శబ్దైర్యద్బహుధాత్మకం బహువిధంశబ్ద్యతే - తస్మైప్రధానాత్మనేశబ్దబ్రహ్మణేనమః - కార్యదశా
యాం మహదాదిరూపేణ వా బహుధాత్మకం - ఉక్తైర్గుణైః పూజితత్వాత్సుశబ్దప్రయోగః ॥ ౨౭ ॥ అథప్రణవంభ
గవద్రూపత్వేనస్తువన్ ప్రణమతి ॥ పరబ్రహ్మణ ఇతి ॥ పరబ్రహ్మత్వంచ వాసుదేవరూపత్వాత్ ॥ ౨౮ ॥ ఏతదితి ॥ అ

గ్యజుస్సామాథర్వాణం యత్తస్మై బ్రహ్మణేనమః ॥ ౨౩ ॥ జగతః ప్రళయోత్పత్త్యోర్యత్తత్కారణసం
జ్ఞితమ్ । మహతః పరమం గుహ్యం తస్మై సుబ్రహ్మణే నమః ॥ ౨౪ ॥ అగాధాపారమక్షయ్యం జగత్సంమో
హనాలయమ్ । స్వప్రకాశప్రవృత్తిభ్యాం పురుషార్థప్రయోజనమ్ ॥ ౨౫ ॥ సాంఖ్యజ్ఞానవతాం నిష్ఠాగ
తిశ్శమదమాత్మనామ్ । యత్తదవ్యక్తమమృతం ప్రవృత్తిబ్రహ్మ శాశ్వతమ్ ॥ ౨౬ ॥ ప్రధానమాత్మయోని
శ్చగుహావాసం చ కథ్యతే । అవిభాగం తథా శుక్రమక్షయం బహుధాత్మకమ్ ॥ ౨౭ ॥ పరమబ్రహ్మణే త
స్మై నిత్యమేవ నమో నమః । యద్రూపం వాసుదేవస్య పరమాత్మస్వరూపిణః ॥ ౨౮ ॥ ఏతద్బ్రహ్మత్రిధా

కారంతద్బ్రహ్మత్వేనోపాస్యత్వమిత్యభిప్రేత్యప్రణమతి ॥ ప్రణవేతి ॥ ప్రణవే ప్రణవరూపేణావస్థితంతదేవ బ్రహ్మ
భూతవ్యాహృతిరూపమిష్యతే ॥ శ్రు ॥ భూరిత్యేవ ఋగ్వేదో భువ ఇతి యజుర్వేదస్సువరితి సామవేద ఇతి శ్రుతేః - అ
థర్వాణంచ వేదో యద్యతో జాతం వదంతీతి శేషః - తస్మై ప్రణవాత్మనే బ్రహ్మణేనమః ॥ శ్రు ॥ ఓమితి బ్రహ్మ - ఓమితీ
దగ్ం సర్వమిత్యాది శ్రుతేః ॥ ౨౩ ॥ తస్యైవసార్వాత్మ్యేనోపాస్యత్వాత్సర్వజగదాత్మక ప్రధానరూపేణ ప్రణమతి -
జగతఇత్యాదిచతుర్భిః ॥ జగత ఇతి ॥ ప్రళయోత్పత్త్యోశ్చయత్కారణసంజ్ఞం ప్రధానం - తస్మై సుబ్రహ్మణే సుపూజితా
యగుణినేమహదాద్యుపబృంహకాయ నమః ఇత్యన్వయః - తదేవవిశినష్టి - తత్ మహతః ప్రథమకార్యస్యాపి పరమం -
తతో గుహ్యం సూక్ష్మం ॥ ౨౪ ॥ అగాధాపారమితి ॥ అగాధమపారం అనాదిసర్వగతంచాతఏవాక్షయ్యం క్షయానర్హం
జగత్సంమోహనస్యతమోగుణస్యాలయం - కించస్వప్రకాశప్రవృత్తిభ్యాం పురుషస్యమోక్షభోగఫలలక్షణస్సఏవ
ప్రయోజనంయస్యతత్తథా ॥ ౨౫ ॥ తదేవాహ ॥ సాంఖ్యజ్ఞానవతామితి ॥ సాంఖ్యజ్ఞానవతాం మూలప్రకృత్యుపాసకా
నాం నిష్ఠా ప్రాప్యంస్థానం - శమః చిత్తస్యోపరమః దమో బాహ్యేంద్రియోపరమః స ఏవాత్మా స్వభావో యేషాం తే
షాంగతిః ప్రకృతిపురుషవివేకహేతురిత్యర్థః - యత్తదవ్యక్తమప్యతీంద్రియమపి అమృతమవినాశి - ప్రవృత్తిబ్రహ్మ
సక్రియంబ్రహ్మ - శాశ్వతం సంకోచవికాసాభ్యాం సర్వదావర్తమానం ॥ ౨౬ ॥ ప్రధానమితి ॥ ప్రధీయతేస్మింత్సర్వమి
తి ప్రధానం - ఆత్మయోనిస్స్వతస్సిద్ధం - గుహాసంసారకారణత్వాత్ అవిద్యా - తస్యాః ఆవాసం - అవిద్యాంతర్గతమి
తి వా - అవిభాగమనిర్భేదం - శుక్రందీప్తిమత్ - అక్షయమపక్షయశూన్యం - బహుధాత్మకం గుణక్షోభాన్నానాకా
ర్యాత్మకం ॥ ౨౭ ॥ తదేవం ప్రధానరూపేణ ప్రణమ్యతదాశ్రయేశ్వరరూపేణ ప్రణమతి - పరమబ్రహ్మణ ఇత్యాదిత్రి
భిః ॥ పరమబ్రహ్మణ ఇతి ॥ తస్మై పరమాత్మనే బ్రహ్మణేనమః - తస్యపరబ్రహ్మత్వే హేతుమాహ - యద్రూపమితి ॥ శ్రు ॥
తస్యాశ్శిఖాయా మధ్యే పరమాత్మా వ్యవస్థితః - ఓమితిబ్రహ్మేత్యాది శ్రుతేః ॥ ౨౮ ॥ పరమాత్మస్వరూపిణో వాసుదే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శాఖాద్యవయవరూపేణ త్రిధాభిన్నం - అవయవిరూపేణచాభిన్నం - ఏతత్ప్రణవరూపం బ్రహ్మ సప్రభుర్వాసుదేవః - తద్రూపత్వాత్తద్వాచకత్వాచ్చ సచసర్వభూతేష్వాత్మతయావస్థితోఽప్యభేదః ఏకః ప్రభుత్వాదకలుషశ్చ స్వాధిష్ఠితాభిర్భిన్నాభిర్మూర్తిభిరేవభిద్యతే॥ ౨౯॥ అతస్సర్వాత్మత్వాత్సఏవ ఋగ్గాదిమూర్తిరిత్యాహ ॥ స ఋఙ్మయఇతి ॥ సారః ఋగ్గాదిప్రతిపాద్యశ్చతుర్విధః పురుషార్థః తదాత్మా - శరీరిణాం క్షేత్రజ్ఞానాం॥ ౩౦॥ భగవతస్సర్వాత్మత్వంనిగమయతి॥ సభిద్యత ఇతి॥ సఃఅవ్యక్తవేదమయస్సన్ ఋగ్వేదాద్యాత్మనాభిద్యతే - సఏవ శాఖాప్రణేతృభూతవ్యాసాదిభూతత్వా వేదంసశాఖం బహుభిరవాంతరశాఖాభేదైః భిన్నంచ కరోతి - సమస్తశాఖాశ్చ సఏవ॥ ౩౧॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - తృతీయాంశే - తృతీయోఽధ్యాయః ✿✿✿✿✿

ఆద్యఇతి ॥ ఆద్యస్సర్గాదౌ చతుర్ముఖేనావిభక్తపఠితః - చతుష్పాదః ఋగ్గాదిరూపేణ - శతసాహస్రేతి అనంతశాఖాసముదాయరూపః - తత స్తస్మాద్దశగుణోయజ్ఞః ప్రావర్తత - దశగుణోదశవిధః సఏష యజ్ఞః - పంచవిధోఽగ్నిహోత్రం దర్శపూర్ణమాసౌ చాతుర్మాస్యాని పశుబంధస్సోమ ఇతి- తథా- పంచవాఏతేమహాయజ్ఞాఇత్యుపక్రమ్య దేవయజ్ఞః పితృయజ్ఞో భూతయజ్ఞో మనుష్యయజ్ఞో బ్రహ్మయజ్ఞ ఇతిచశ్రుతావైతానికా గార్హ్యాశ్చ దశయజ్ఞాః ॥ శ్లో ॥ ద్రవ్యం దేశః ఫలం కాలో జ్ఞానం కర్మ చ కారకం । శ్రద్ధావస్థాకృతిర్నిష్ఠా త్రైగుణ్యాస్సర్వఏవహీతి- భాగవతోక్తగుణదశకవా- అత్రపక్షేగుణశబ్దోంగవచనః॥ ౧॥ తత ఇతి ॥ చతుర్థా ఋగ్గాదిరూపేణ॥ ౨॥

భేదమభేదమపిసప్రభుః । సర్వభూతేష్వభేదోఽసౌభిద్యతేభిన్నబుద్ధిభిః॥ ౨౯॥ సఋఙ్మయస్సామమయస్సర్వాత్మాసయజుర్మయః । ఋగ్యజుస్సామసారాత్మాసఏవాత్మాశరీరిణామ్॥ ౩౦॥ సభిద్యతేవేదమయస్సవేదంకరోతివేదైర్బహుభిస్సశాఖమ్ । శాఖాప్రణేతాససమస్తశాఖాజ్ఞానస్వరూపోభగవాననంతః॥ ౩౧॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - తృతీయాంశే - తృతీయోఽధ్యాయః ✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿

శ్రీపరాశరః॥ ఆద్యోవేదశ్చతుష్పాదశ్శతసాహస్రసమ్మితః।తతోదశగుణఃకృత్స్నోయజ్ఞోఽయంసర్వకామధుక్॥ ౧ ॥ తతోఽత్రమత్సుతోవ్యాసఅష్టావింశతిమేఽంతరే। వేదమేకంచతుష్పాదంచతుర్ధావ్యభజ

ద్వ్యస్యరూపమిత్యేతత్ స్పష్టయతి ॥ ఏతదితి ॥ యత్ప్రణవాఖ్యం బ్రహ్మఏకాక్షరత్వేనాభేదమపి భూరాదివ్యాహృతిత్రయేణ త్రిధాభిద్యత ఇతిత్రిధాభేదం॥ తదేతత్ సప్రభురీశ్వరో వాసుదేవ ఏవ - సహి సర్వభూతేష్వభేదోఽభేదమూర్త్యోభిన్నాభిర్బుద్ధిభిర్భిద్యతే - దృశ్యతేభిన్నబుద్ధిభిరితి పాఠాంతరేతు అభిన్నబుద్ధిభిః అవిషయదృష్టిభిఃసర్వభూతేష్వభేదోఽసౌదృశ్యత ఇత్యర్థః॥ ౨౯॥ అతఏవ ॥ సఇతి ॥ స - ఏవఋగ్గాదిమయోఋగ్వేదాదిరూపః - ఋగ్గాదిసారాత్మాచప్రణవరూపః - శరీరిణాం దేవాదివిభాగకర్తౄణాంఆత్మాచ॥ ౩౦॥ సఇతి ॥ సఏవసర్వాత్మత్వాద్వేదమయస్సఏవభిద్యతే - సఏవ వ్యాసరూపోభూత్వాబహుభిర్వేదైఃసశాఖం వేదంకరోతి - అవాంతరశాఖాప్రణేతాపైలాదిరూపస్సఏవ - సమస్తశాఖారూపశ్చసఏవ - యతోజ్ఞానస్వరూపోసౌభగవాంశ్చానంతశ్చ - అనంతతోఽనంతవేదశాఖాత్మకత్వాత్ తత్ప్రణేతృత్వంచతస్యైవోపపద్యతే - నాన్యస్యేత్యర్థః - అతఏవవక్ష్యతి ॥ శ్లో ॥ కృష్ణద్వైపాయనం వ్యాసంవిద్ధినారాయణంప్రభుమితి॥ ౩౧ ॥ ఇతిశ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - తృతీయాంశే - తృతీయోఽధ్యాయః ✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿

ఆద్య ఇతి ॥ ఆద్యః ఈశ్వరాదుద్భూతో వేదశ్చతుష్పాదః ఋగ్గాదిచతుర్వేద సమూహాత్మకః - అతఏవశతసాహస్రసంమితః అపరిమితఇత్యర్థః - తతఃప్రవృత్తోయంకృత్స్నోపియజ్ఞోదశగుణః ॥ శ్రు ॥ సఏషయజ్ఞః పంచవిధోఽగ్నిహోత్రం దర్శపూర్ణమాసౌ చాతుర్మాస్యాని పశుస్సోమ ఇతిశ్రుతేః - పంచవిధఏవ ప్రకృతివికృతిభేదేనదశవిధ ఇత్యర్థః - యద్వా - యాగబాహ్యైఃపంచమహాయజ్ఞైస్సహదశవిధః॥ ౧॥ తత ఇతి ॥ అత్రఅస్మిన్మన్వంతరే- అష్టా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యజ్ఞేతి॥ తథా మయా షడ్వింశే వ్యస్తాః॥ ౩॥ తదితి॥ అనేన వర్తమానేన నారాయణాంశేన ద్వైపాయనేన నిదర్శనభూతేన సమస్తేషు చతుర్యుగేషు వేదపారగైరేవ శాఖాభేదా రచితా నవధారయేత్యర్థః॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ రోమహర్షణేతి॥ శ్లో॥ ఆర్షంబహువిధాఖ్యానం దేవర్షిచరితాశ్రయం- ఇతిహాస ఇతి ప్రోక్తం భవిష్యద్భూతకర్మకం॥ ౧౦॥ ఏక ఇతి॥ యాజుర్వేదికాధ్వర్యవక్రియాబాహుల్యాద్యజనసాధనత్వాచ్చ యజుః ప్రాచుర్యాత్సర్వోఽపి వేదో యజురిత్యుక్తం॥ శ్లో॥ యచ్ఛిష్టంతు యజుర్వేదే తేనయజ్ఞమయుంజత - యజనాద్ధి యజుర్వేద ఇతి శాస్త్రస్య నిశ్చయ ఇతి వాయూక్తేః - అధ్వర్యూద్గాతృహోతృబ్రహ్మాఖ్య చతుర్హోతృకం కర్మ చాతుర్హోత్రం తచ్చతుర్ధాకృతే వేదేభూత్ తేనకర్మణా యజ్ఞమకరోత్ ప్రావర్తయత్॥ ౧౧॥ ఏతదేవ ప్రపంచయతి॥ ఆధ్వర్యవమితి॥ బ్రహ్మత్వం చాప్యథర్వభిరితి అత్రాపిశబ్దేన త్రయీసముచ్చీయతే- బ్రహ్మత్వశబ్దేన బ్రహ్మార్త్విజ్యంపురోహితకృత్యంచోచ్యతే - నమో బ్రహ్మణ ఇతి త్రిష్కృత్వో బ్రహ్మణే నమస్కరోతీతి శ్రుతేః - పురోహితస్య బ్రహ్మశబ్దవాచ్యత్వాత్ - అయమర్థః - అథ కేన బ్రహ్మత్వం క్రియత ఇతి త్రయ్యా విద్యయేతి బ్రాహ్మణాద్యజ్ఞం వ్యాఖ్యాస్యామః- స త్రిభిర్వేదైః విధీయత ఇతిసూత్రాచ్చ బ్రహ్మకృత్యం త్రిభిర్వేదైశ్చక్రే - తథాథర్వణోక్తం రాజ్ఞాం శాంతికపౌష్టికాభిచారికాదిపురోహితకృత్యమథర్వభిశ్చక్రే ఇతి తం చతుర్ధేత్యుక్తం॥ ౧౨॥

త్ప్రభుః॥ ౨॥ యథా చ తేన తే వ్యస్తా వేదవ్యాసేన ధీమతా। వేదాస్తథా సమస్తైస్తైర్వ్యస్తా వ్యాసైస్తథా మయా॥ ౩॥ తదనేనైవ వేదానాం శాఖాభేదాన్ ద్విజోత్తమ। చతుర్యుగేషు రచితాః సమస్తేష్వవధారయ॥ ౪॥ కృష్ణద్వైపాయనం వ్యాసం విద్ధి నారాయణం ప్రభుమ్। కోన్యో హి భువి మైత్రేయ మహాభారతకృద్భవేత్॥ ౫॥ తేన వ్యస్తా యథా వేదా మత్పుత్రేణ మహాత్మనా। ద్వాపరే హ్యత్ర మైత్రేయ తన్మే శృణు యథార్థతః॥ ౬॥ బ్రహ్మణా చోదితో వ్యాసో వేదాన్వ్యస్తుం ప్రచక్రమే। అథ శిష్యాన్ స జగ్రాహ చతురో వేదపారగాన్॥ ౭॥ ఋగ్వేదగ్రాహకం పైలం జగ్రాహ సుమహామతిః॥ వైశంపాయననామానం యజుర్వేదస్య చాగ్రహీత్॥ ౮॥ జైమినిం సామవేదస్య తథైవాథర్వవేదవిత్॥ సుమంతుస్తస్య శిష్యోఽభూద్వేదవ్యాసస్య ధీమతః॥ ౯॥ రోమహర్షణనామానం మహాబుద్ధిం మహామునిమ్। సూతం జగ్రాహ శిష్యం స ఇతిహాసపురాణయోః॥ ౧౦॥ ఏక ఆసీద్యజుర్వేదస్తం చతుర్ధా వ్యకల్పయత్। చాతుర్హోత్రమభూద్యస్మింస్తేన యజ్ఞమథాకరోత్॥ ౧౧॥ ఆధ్వర్యవం యజుర్భిస్తు ఋగ్భిర్హౌత్రం తథా మునిః। ఔద్గాత్రం సామభిశ్చక్రే బ్రహ్మత్వం చాప్యథర్వభిః॥ ౧౨॥ తతస్స ఋచఉ

వింశతితమే యుగ ఇత్యర్థః - చతుష్పాదమేకం సంతం వేదం చతుర్ధా చతుర్వేదరూపేణ వ్యభజత్ - ప్రభురీశ్వరావతారరూపః॥ ౨॥ యథా చేతి॥ తైః పూర్వైర్వ్యాసైర్వికృతి మయా చ షడ్వింశే వ్యస్తాః॥ ౩॥ తదితి॥ తత్తస్మాదనేనైవ వర్తమానకృష్ణద్వైపాయనకృతేన వేదాదివిభాగేన నిదర్శనభూతేన సర్వేష్వపి చతుర్యుగేషు వేదానాం శాఖాభేదాః పూర్వైర్వ్యాసైరపి కృతా జానీహి॥ ౪॥ తదేవం తస్య ముఖ్యత్వముక్తం - తత్ర హేతుమాహ॥ కృష్ణద్వైపాయనమితి॥ ౫॥ ౬॥ బ్రహ్మణేతి॥ వేదపారగా వేదస్య పారం గంతుం సమర్థాః॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ రోమహర్షణనామానమితి॥ ఇతిహాసపురాణయోరితి॥ శ్లో॥ ఆర్షం హి బహుధాఖ్యానం దేవర్షిచరితాశ్రయం। ఇతిహాసమితి ప్రోక్తం భవిష్యద్భూతధర్మయుక్॥ పురాణస్య సర్గాదిపంచలక్షణం సర్గాద్యవాంతరభేదవివక్షయా దశలక్షణం చేతి జ్ఞేయం॥ ౧౦॥ ఏక ఆసీదితి॥ యాజుర్వేదికాధ్వర్యవక్రియాబాహుళ్యాత్ - ప్రధానకర్మణశ్చ యాజనస్య తద్విహితత్వాద్యజుషః ప్రాధాన్యాదేవముక్తం- తథా చ వాయుః॥ శ్లో॥ యచ్ఛిష్టంతు యజుర్వేదే తేన యజ్ఞమయుంజత। యజనాద్ధి యజుర్వేద ఇతి శాస్త్రస్య నిశ్చయ ఇతి - చాతుర్హోత్రం చతుర్హోత్రుపలక్షితం - చత్వార ఋత్విజశ్చతుర్హోతారః తైరనుష్ఠేయం కర్మ చాతుర్హోత్రం తద్యస్మిన్నభూత్ తద్వేదం- తేన చతుర్ధా వికల్పితేన యజ్ఞం ప్రవర్తితవాన్॥ ౧౧॥ తదేవాహ॥ ఆధ్వర్యవమితి॥ ౧౨॥ చతుర్ధా విభాగమేవాహ॥ తత ఇతి॥ తతో వేదరాశేః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

చాతుర్విధ్యం ప్రపంచయతి॥ తతస్సఇతి॥ తతో వేదసముదాయాత్। ౧౩। రాజ్ఞామితి॥ యథాస్థితి శాస్త్రమర్యాదానతిక్రమేణ। ౧౪। సోయమితి॥ తతఃపృథక్కృతేభ్యః - అనంతశాఖాత్మకవేదపాదపకాననం। ౧౫। ౧౬। ౧౭। బోధ్యేతి॥ తస్యా బాష్కలసంహితాయాః। ౧౮। ౧౯। ౨౦। వేదమిత్ర ఇతి॥ తామింద్రప్రమితిసంహితాం శాకల్యః పంచధాకృత్వా ముద్గలాదిభ్యో దాత్। ౨౧। ౨౨। సంహితేతి॥ తామేవ శాకల్యసబ్రహ్మచారీ శాకపూర్ణిస్త్రిధాకృత్వా క్రౌంచాదిభ్యో దాత్ - వేదశబ్దనిర్వచనరూపం నిరుక్తాఖ్యం వేదాంగంచ స్మృత్వా నిరుక్తాఖ్యాయా దాత్। ౨౩। ౨౪। ఇతీతి॥ తామేవాన్యశ్శాకల్యసబ్రహ్మచారీ బాష్కలిస్తిస్రః సంహితాః కృతవాన్ తస్య శిష్యాః కాలాయన్యాదయః తేభ్యో దాదిత్యర్థః। ౨౫। ౨౬। ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - తృతీయాంశే - చతుర్థోఽధ్యాయః

ద్ధృత్య ఋగ్వేదం కృతవాన్మునిః। యజూంషి చ యజుర్వేదం సామవేదంచ సామభిః॥ ౧౩। రాజ్ఞాం త్వథర్వవేదేన సర్వకర్మాణి స ప్రభుః। కారయామాస మైత్రేయ బ్రహ్మత్వంచ యథాస్థితి॥ ౧౪। సోయమేకో మహావేదతరుస్తేన పృథక్కృతః। చతుర్ధా చ తతో జాతం వేదపాదపకాననమ్॥ ౧౫॥ బిభేద ప్రథమం విప్ర పైలో ఋగ్వేదపాదపమ్। ఇంద్రప్రమితయే ప్రాదాద్బాష్కలాయ చ సంహితే॥ ౧౬॥ చతుర్ధా స బిభేదాథ బాష్కలోఽపి ద్విజ సంహితామ్। బోధ్యాదిభ్యో దదౌ తాస్తు శిష్యేభ్యస్స మహామతిః॥ ౧౭। బోధ్యాగ్నిమాఢకౌ తద్వద్యాజ్ఞవల్క్యపరాశరౌ। ప్రతిశాఖాస్తు శాఖాయాస్తస్యాస్తే జగృహుర్మునే॥ ౧౮। ఇంద్రప్రమితిరేకాంతు సంహితాం స్వసుతం తతః। మాండూకేయం మహాభాగం మైత్రేయాధ్యాపయత్తదా॥ ౧౯। తస్య శిష్యప్రశిష్యేభ్యః పుత్రశిష్యక్రమాద్యయౌ॥ ౨౦॥ వేదమిత్రస్తు శాకల్యస్సంహితాం తామధీతవాన్। చకార సంహితాః పంచ శిష్యేభ్యః ప్రదదౌ చ తాః॥ ౨౧। తస్య శిష్యాశ్చ యే పంచ తేషాం నామాని మే శృణు। ముద్గలో గోముఖశ్చైవ వాత్స్యశ్శాలీయ ఏవ చ॥ శైశిరః పంచమశ్చాసీన్మైత్రేయ సుమహామతిః॥ ౨౨। సంహితాత్రితయం చక్రే శాకపూర్ణిస్తథేతరః। నిరుక్తమకరోత్తద్వచ్చతుర్థం మునిసత్తమ॥ ౨౩। క్రౌంచో వైతాళికిస్తద్వద్బలాకశ్చ మహామునిః। నిరుక్తశ్చ చతుర్థోఽభూద్వేదవేదాంగపారగః॥ ౨౪। ఇత్యేతాః ప్రతిశాఖాభ్యో హ్యనుశాఖా ద్విజోత్తమ। బాష్కలిశ్చాపరాస్తిస్రస్సంహితాః కృతవాన్ ద్విజ। శిష్యః కాలాయనిర్గార్గ్యస్తృతీయశ్చ తథా జపః॥ ౨౫॥ ఇత్యేతే బహ్వృచాః ప్రోక్తాస్సంహితా యైః ప్రకీర్తితాః॥ ౨౬। ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - తృతీయాంశే - చతుర్థోఽధ్యాయః

యజూంషి చ ఉద్ధృత్యేత్యనుషంగః। ౧౩। ౧౪। ౧౫॥ బిభేదేతి॥ ప్రథమమృగ్వేదం పైలో ద్విధా బిభేద। ౧౬। ౧౭। బోధ్యాగ్నిమాఢకావితి॥ తస్యాః బాష్కలశాఖాయాః ప్రతిశాఖా అవాంతరశాఖాః - బోధ్యాగ్నిమాఢరావితి చ పాఠః। ౧౮। ౧౯। ౨౦। వేదమిత్ర ఇతి॥ శాకల్యస్తామింద్రప్రమితిసంహితామధీతవాన్ - తతస్తస్యాః పంచసంహితాః పచకార - తాశ్చ ముద్గలాదిభ్యః ప్రదదౌ। ౨౧। ౨౨। సంహితాత్రితయమితి॥ తథాన్యశ్శాకల్యసబ్రహ్మచారీ శాకపూర్ణిః తస్యా ఏవ సంహితాయాః స్త్రితయంచ క్రే - తథా నిరుక్తంచ వేదశబ్దార్థనిర్వచనరూపం వేదాంగం చక్రే। ౨౩॥ క్రౌంచ ఇతి॥ తచ్చతుష్టయాధ్యేతారశ్చ తచ్ఛిష్యా యథాసంఖ్యం క్రౌంచాదయశ్చత్వారః। ౨౪। ఇత్యేతా ఇతి॥ బాష్కలిశ్చాన్యశ్శాకల్యసబ్రహ్మచారి తస్యా ఏవ ఇంద్రప్రమితిశాఖాయాస్తిస్రస్సంహితాశ్చక్రే - తదధ్యేతారస్తచ్ఛిష్యాః కాలాయనిప్రముఖాస్త్రయః। ౨౫। ౨౬। ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - తృతీయాంశే - చతుర్థోఽధ్యాయః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యజుర్వేదేతి ॥ సప్తవింశతిం యజుషః ప్రధానశాఖాః - బ్రహ్మాండోక్తః షడశీతి శతుః తత్ప్రతిశాఖా వివక్షయా - తాశ్చ కాణ్వాదిశుక్లయజుః పంచదశకంచ సంహత్య ఏకశతమధ్వర్యుశాఖా ఆపస్తంబోక్తాస్స్యుః ॥ ౧ । ౨ । ౩ ॥ ఋషిరితి ॥ అద్యాస్మిన్దివసే । ౪ । ౫ । ౬ ॥ యద్గురుణా కార్యం తత్తస్య పుత్రశిష్యాదిభిరపి కార్యమితి భావేనాహ ॥ శిష్యానితి । ౭ । ౮ । ౯ । ౧౦ । యాజ్ఞవల్క్య ఇతి ॥ మమాపి త్వయాలం నార్థోస్తీత్యర్థః - మయా యదధీతం తదిదమితి । ౧౧ । ఇత్యుక్త్వేతి ॥ ఇత్యుక్త్వా - సరూపాణి మూర్తాని ॥ ౧౨ ॥ యజూంషీతి ॥ యాజ్ఞవల్క్యవ్యతిరిక్తశిష్యైశ్ఛర్దితం విప్రరూపేణ గృహీతుమనుచితమితి తిత్తిరిభూతా జగృహుః ॥ ౧౩ ॥ బ్రహ్మహత్యావ్రతమితి ॥ చీర్ణమాచరితం - అధ్వర్యవః యజుశ్శాఖాధ్యాయినః యజుశ్శాఖాధ్యయనాదధ్వర్యుత్వం - యజూంషి వైశంపాయనాదధీతాః

శ్రీపరాశరః ॥ యజుర్వేదతరోశ్శాఖాస్సప్తవింశన్మహామునిః । వైశంపాయననామాసౌ వ్యాసశిష్యశ్చకార వై ॥ ౧ ॥ శిష్యేభ్యః ప్రదదౌ తాశ్చ జగృహుస్తేప్యనుక్రమాత్ ॥ ౨ ॥ యాజ్ఞవల్క్యశ్చ తస్యాభూద్బ్రహ్మరాతసుతో ద్విజ । శిష్యః పరమధర్మజ్ఞో గురువృత్తిపరస్సదా ॥ ౩ ॥ ఋషిర్యోద్య మహామేరోస్సమాజే నాగమిష్యతి । తస్య వై సప్తరాత్రాత్తు బ్రహ్మహత్యా భవిష్యతి ॥ ౪ ॥ పూర్వమేవం మునిగణైస్సమయోయః కృతో ద్విజ । వైశంపాయన ఏకస్తు తం వ్యతిక్రాంతవాంస్తదా ॥ ౫ ॥ స్వస్రీయం బాలకం సోథ పదా స్పృష్టమతాడయత్ ॥ ౬ ॥ శిష్యానాహ చ భోః శిష్యా బ్రహ్మహత్యాపహం వ్రతం । చరధ్వం మత్కృతే సర్వే న విచార్యమిదం తథా ॥ ౭ ॥ అథాహ యాజ్ఞవల్క్యస్తం కిమేభిర్భగవన్ద్విజైః । క్లేశితైరల్పతేజోభిశ్చరిష్యేహమిదం వ్రతమ్ ॥ ౮ ॥ తతః క్రుద్ధో గురుః ప్రాహ యాజ్ఞవల్క్యం మహామునిం । ముచ్యతాం యత్త్వయాధీతం మత్తో విప్రావమానక ॥ ౯ ॥ నిస్తేజసో వదస్యేతాన్యస్త్వం బ్రాహ్మణపుంగవాన్ । తేన శిష్యేణ నార్థోస్తి మమాజ్ఞాభంగకారిణా ॥ ౧౦ ॥ యాజ్ఞవల్క్యస్తతః ప్రాహ భక్త్యైతత్తే మయోదితమ్ । మమాప్యలం త్వయాధీతం యన్మయా తదిదం ద్విజ ॥ ౧౧ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ ఇత్యుక్త్వా రుధిరాక్తాని సరూపాణి యజూంషి సః । ఛర్దయిత్వా దదౌ తస్మై యయౌ చ స్వేచ్ఛయా మునిః ॥ ౧౨ ॥ యజూంష్యథ విసృష్టాని యాజ్ఞవల్క్యేన వై ద్విజ । జగృహుస్తిత్తిరా భూత్వా తైత్తిరీయాస్తు తే తతః ॥ ౧౩ ॥ బ్రహ్మహత్యావ్రతం చీర్ణం గురుణా చోదితైస్తు యైః । చరకాధ్వర్యవస్తే తు చరణాన్మునిసత్తమ ॥ ౧౪ ॥ యాజ్ఞవల్క్యోపి మైత్రేయ ప్రాణాయామపరాయణః । తుష్టావ ప్రణతస్సూర్యం యజూం

యజుర్వేదతరోరితి ॥ సప్తవింశత్సప్తవింశతిః ॥ ౧ । ౨ ॥ తైత్తిరీయశాఖోత్పత్తిహేతుం తస్యాన్యం శిష్యమాహ యాజ్ఞవల్క్యశ్చేతి ॥ ౩ ॥ తేన ఛర్దితైర్యజుర్భిస్తైత్తిరీయశాఖా బభూవేత్యాఖ్యానపూర్వకమాహ - ఋషిరిత్యాదినా తైత్తిరీయాస్తు తే తత ఇత్యంతేన ॥ ౪ । ౫ ॥ స్వస్రీయమితి ॥ స్వస్రీయం స్వసుస్సుతం - పదా స్పృష్టమతాడయత్ - అఘాతయదితి చ పాఠః - ప్రమాదాత్పాదేన స్పృష్టమాత్రాదేవాసౌ మమారేత్యర్థః ॥ ౬ ॥ శిష్యానితి ॥ ప్రమాదాద్భాలేన్మృతే బ్రహ్మహత్యావ్రతం కుర్యాః ఉత నేతి న విచార్యం - కింతు సాక్షాద్బ్రహ్మవధే యథా తథైవ తద్వ్రతం మదర్థం చరతేత్యర్థః ॥ ౭ । ౮ ॥ తత ఇతి ॥ విప్రావమానక విప్రావమంతః ॥ ౯ । ౧౦ ॥ యాజ్ఞవల్క్య ఇతి ॥ మమాపి త్వయా గురుణాలం - త్వత్తో మయా యదధీతం తదిదమితి ముఖేంగుళిప్రక్షేపేణ వమనమనుకరోతి ॥ ౧౧ । ౧౨ ॥ యజూంషీతి ॥ ఛర్దితానాం యజుషాం విప్రరూపేణ గ్రహణస్యాయుక్తత్వాత్తిత్తిరాః పక్షిణో భూత్వా మునయస్తాని జగృహుః - తతో హేతోస్తే మునయస్తైత్తిరీయాః ప్రసిద్ధాః ॥ ౧౩ ॥ బ్రహ్మహత్యేతి ॥ తతోన్యేషాం చరకాధ్వర్యుసమాఖ్యాం నిర్వక్తి - బ్రహ్మహత్యావ్రతమితి - బ్రహ్మహత్యానివృత్త్యర్థం వ్రతం - యైః చరణాత్ కర్మాచరణాత్ చీర్ణం - యజుశ్శాఖాధ్యాయిత్వాత్తేషాం చరకాధ్వర్యుసమాఖ్యా - చరకాధ్వర్యవస్తేత్వితి చ పాఠః ॥ ౧౪ ॥ తతోసౌ సూర్యాత్ప్రాప్తాత్తత్ప్రసాదలబ్ధైర్యజుర్భిః కాణ్వాదిశాఖాః కృతవానితి దర్శయన్నాహ ॥ యాజ్ఞవల్క్యోపీత్యాది

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ని॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ నమఇతి॥ అగ్నిషోమాత్మత్వమాతపవృష్టిహేతుత్వాత్ - కారణాత్మనే॥ శ్రు॥ యాభిరాదిత్య స్తపతీత్యాదిప్రక్రియయా - సౌషుమ్నం సోమపోషకమమృతం॥ ౧౭॥ కలేతి॥ కాలసంజ్ఞాత్మనే కాలస్యసంజ్ఞాపనాయ - కాలసంజ్ఞాత్మన ఇతిచపాఠః - పరమాక్షరం ప్రణవః - ఓమితిప్రస్తుత్య ఏతత్పరమమక్షరమితిశ్రుతేః॥ ౧౮॥ బిభర్తీతి॥ ధృత్యాత్మనేధారయిత్రే ధృత్యాత్మన ఇతిచపాఠః॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ స్పృష్టఇతి॥ పవిత్రకరణాత్మాయేతిపాఠే అదంతత్వమార్షం॥ ౨౩॥ నమఇతి॥ సవితా ప్రేరకః - షూప్రేరణఇతిధాతోస్సవితేతిరూపనిష్పత్తిః సూర్యోజనకః - సూయతేరాఇతినిరుక్తిః - వివస్వాన్ తమసోవివాసకః॥ ౨౪॥ హిరణ్మయమితి॥ హిరణ్మయం అతిహిత రమణీయతేజోమయం కేతవః ప్రజ్ఞానరూపాః అమృతాః నిత్యాః॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - తృతీయాంశే - పంచమోధ్యాయః. ****************************

జూంష్యఖిలషం స్తతః॥ ౧౫॥ యాజ్ఞవల్క్యః॥ నమస్సవిత్రే ద్వారాయముక్తేరమితతేజసే। ఋగ్యజుస్సామభూతాయత్రయీధామ్నేచతేనమః॥ ౧౬॥ నమోగ్నీషోమభూతాయజగతఃకారణాత్మనే। భాస్కరాయపరంతేజస్సౌషుమ్నరుచిబిభ్రతే॥ ౧౭॥ కలాకాష్ఠానిమేషాదికాలజ్ఞానాత్మనేనమః। ధ్యేయాయవిశ్వరూపాయపరమాక్షరరూపిణే॥ ౧౮॥ బిభర్తియస్సురగణానాప్యాయ్యేందుంస్వరశ్మిభిః। స్వధామృతేనచపితౄన్ స్తస్మైతృప్త్యాత్మనేనమః॥ ౧౯॥ హిమాంబుఘర్మవృష్టీనాంకర్తాహర్తాచయఃప్రభుః। తస్మైత్రికాలభూతాయనమస్సూర్యాయవేధసే॥ ౨౦॥ అపహంతితమోయశ్చజగతోస్యజగత్పతిః। సత్త్వధామధరోదేవోనమస్తస్మైవివస్వతే॥ ౨౧॥ సత్కర్మయోగ్యోనజనోనైవాపశ్చకారణమ్। యస్మిన్ననుదితేతస్మైనమోదేవాయభాస్వతే॥ ౨౨॥ స్పృష్టోయదంశుభిర్లోకఃక్రియాయోగ్యోభిజాయతే। పవిత్రకారణాత్మాయతస్మైశుద్ధాత్మనేనమః॥ ౨౩॥ నమస్సవిత్రేసూర్యాయభాస్కరాయవివస్వతే। ఆదిత్యాయాదిభూతాయదేవాదీనాంనమోనమః॥ ౨౪॥ హిరణ్మయంరథంయస్యకేతవోమృతవాజినః। వహంతిభువనాలోకచక్షుషంతంనమామ్యహమ్॥ ౨౫॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇత్యేవమాదిభిస్తేనస్తూయమానస్తవై రవిః। వాజిరూపధరః ప్రాహవ్రియతామితివాంఛితమ్॥ ౨౬॥ యాజ్ఞవల్క్యస్తదాప్రాహప్రణిపత్యదివాకరమ్। యజూంషితానిమేదేహియానిసంతినమేగురౌ॥ ౨౭॥ శ్రీపరాశరః॥ ఏవముక్తోదదౌతస్మైయజూంషిభగవాన్ రవిః। అయాతయామసంజ్ఞానియానివేత్తినతద్గురుః॥ ౨౮॥ యజూంషియైరధీతానితానివిప్రైర్ద్విజోత్తమ। వాజినస్తేసమాఖ్యాతాస్సూర్యోశ్వస్సోభవద్యతః॥ ౨౯॥ శాఖాభేదాస్తుతేషాంవైదశపంచచవాజినామ్। కణ్వాద్యాస్తుమహాభాగాయాజ్ఞవల్క్యప్రకీర్తితాః॥ ౩౦॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే - తృతీయాంశే - పంచమోధ్యాయః. ****

త్స్వమాప్తిః॥ ౧౫॥ నమఇతి॥ త్రయీధామ్నే వేదత్రయాత్మకదీప్తియుక్తాయ॥ శ్రు॥ సైషాత్రయ్యేవవిద్యాతపతీతిశ్రుతేః॥ ౧౬॥ నమఇతి॥ అగ్నీషోమభూతాయ-అతోజగతఃకారణాత్మనే- అగ్నీషోమాత్మకత్వాజ్జగతః - తదేవాహభాస్కరాయేతి - తాపకరత్వాదగ్నిరూపాంగత్వం - సౌషుమ్నం సోమాప్యాయకంతేజోబిభ్రతఇతిచసోమరూపత్వముక్తం- ఉక్తంచ॥ శ్లో॥ సూర్యరశ్మిస్సుషుమ్నోయస్తర్పితస్తేనచంద్రమాఇతి॥ ౧౭॥ కలేతి॥ కలాకాష్ఠానిమేషాదికాలోజ్ఞాయతేయేనతథాభూతఆత్మాస్వరూపంయస్యతస్మైపరమాక్షరరూపిణే॥ శ్రు॥ అక్షరాత్పరతఃపరఇతిశ్రుతేఃపరమాక్షరంపరబ్రహ్మతత్స్వరూపాయ॥ ౧౮॥ బిభర్తీతి॥ తృప్త్యాత్మనేతర్పకాయ- ధృత్యాత్మనఇతివాపాఠేధారయిత్రే॥ ౧౯॥ ౨౦॥ అపహంతీతి॥ సత్త్వధామధరః సత్త్వమూర్తిధరః - వివస్వతేతమోవినాశకాయ॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ భక్త్యుద్రేకేణపూర్వోక్తైస్స్వర్పర్యాయైర్నమస్కరోతి॥ నమస్సవిత్రఇతి॥ ౨౪॥ హిరణ్మయమితి॥ హిరణ్మయంతేజోమయం - కేతవఃప్రజ్ఞారూపాః - ఛందోమయాఅశ్వాః - శ్రుతిశ్చఉదుత్యఇతిమంత్రార్థస్సూచితః॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ఏవమితి॥ తస్యగురుఃవైశంపాయనోయానిసమ్యఙ్నవేత్తి- వ్యాసేనానుపదిష్టత్వాత్॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య- శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - తృతీయాంశే - పంచమోధ్యాయః. ***********

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧॥ సుమంతురితి॥ తాంజైమినిసంహితాం - తత్పుత్రపౌత్రౌ వేకైకాం అయాగపద్యేన స్వపితురధీతవంతౌ॥ ౨
సహస్రేతి॥ ఏవంసుత్వనఃపుత్రః సుకర్మాపిస్వపితురధీత్యసహస్రం సంహితా భేదం చకార॥ శ్లో॥ పుత్రమధ్యాప
యామాస సుమంతుమథ జైమినిః। సుమంతుశ్చాపిసుత్వానంపుత్రమధ్యాపయన్మునిః। సుకర్మాణంసుతంసుత్వా నితి
వాయూక్తేః॥ ౩॥ హిరణ్యనాభఇతి॥ తస్యపౌష్పింజేర్వక్ష్యమాణాల్లోకాక్ష్యాద్యాః పంచశతంశిష్యాః- ఉదీచ్యాస్సా
మగాః స్మృతాః॥ ౪॥ ౫॥ లోకాక్షిరితి॥ తద్భేదైః పౌష్పింజిశిష్య భేదైః - బహులీకృతాః ఖ్యాపితాః॥ ౬॥ హిరణ్యనా
భేతి॥ కృతోనామరాజా ప్రాచ్యసామగేష్వన్యతమః॥ ౭॥ ౮॥ అథర్వవేదమితి॥ సుమంతుర్వ్యాసశిష్యః॥ ౯॥ దే
వదర్శస్యేతి॥ అథర్వవేదే దేవదర్శసంహితాస్సుత స్రోమోదాద్యైః గృహీతాః॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ సైంధవా
దితి॥ ముంజికేశసంహితయోఃశిష్యావ స్వేష్యా-యయోర్భేదేషు సుబహూపయోగాః పంచ భేదాః నక్షత్రకల్పాద్యాః
కల్పశబ్దో వేదాదిభిః ప్రత్యేకం సంబధ్యతే - తథా వాయుః॥ శ్లో॥ నక్షత్రకల్పో వైతాన స్సంహితానాం తథావిధిః। చ

శ్రీపరాశరః॥ సామవేదతరోశ్శాఖా వ్యాసశిష్యస్సజైమినిః। క్రమేణయేన మైత్రేయ బిభేద శృణుతంమ॥ ౧ ॥ సుమంతుస్తస్యపుత్రోభూత్సుత్వాతస్యాప్యభూత్సుతః। అధీతవంతౌచైకైకాంసంహితాం తౌమహామతీ॥ ౨॥ సహస్రసంహితాభేదంసుకర్మాతత్సుత స్తతః। చకారతంచతచ్ఛిష్యౌజగృహాతే మహావ్రతౌ॥ ౩॥ హిరణ్యనాభఃకౌసల్యఃపౌష్పింజిశ్చద్విజోత్తమ। ఉదీచ్యాస్సామగా శ్శిష్యా స్తస్య పంచశతంస్మృతాః॥ ౪॥ హిరణ్యనాభాత్తావత్యస్సంహితాయైర్ద్విజోత్తమైః। గృహీతా స్తేపిచోచ్యంతే పండితైః ప్రాచ్యసామగాః ॥ ౫ ॥ లోకాక్షిఃకౌముదిశ్శైవకక్షీవాలాంగలి స్తథా। పౌష్పింజిశిష్యా స్తద్భేదైస్సంహితాబహులీకృతాః॥ ౬ ॥ హిరణ్యనాభశిష్యస్తుచతుర్వింశతిసంహితాః। ప్రోవాచకృతనామాసౌశిష్యేభ్యస్సుమహామతిః॥ ౭ ॥ తైశ్చాపిసామవేదోసౌశాఖాభిర్బహులీకృతః। అథర్వాణమథోవక్ష్యేసంహితానాంసముచ్చయమ్॥ ౮ ॥ అథర్వవేదంసమునిస్సుమంతురమితద్యుతిః। శిష్యమధ్యాపయామాసకబంధంసోపితద్విధా। కృత్వాతుదేవదర్శాయ తథాపథ్యాయదత్తవాన్॥ ౯॥ దేవదర్శస్యశిష్యాస్తుమేధోబ్రహ్మబలి స్తథా। శౌల్కాయనిఃపిప్పలాద స్తథాన్యోద్విజసత్తమ॥ ౧౦॥ పథ్యస్యాపిత్రయశ్శిష్యాః కృతాయైర్ద్విజసంహితాః। జాబాలిఃకుముదాదిశ్చ తృతీయశ్శౌనకోద్విజ॥ ౧౧॥ శౌనకస్తుద్విధాకృత్వాదదావేకాంతుబభ్రవే। ద్వితీయాంసంహితాంప్రాదాత్సైంధవాయచసంజ్ఞినే॥ ౧౨ ॥ సైంధవాన్ముంజికేశశ్చాభినద్వేదంద్విధాపునః। నక్షత్రకల్పోవేదానాంసంహితా

శ్లో॥ ఋగ్యజుశ్శాఖోపశాఖా స్తత్సంఖ్యాశ్చ ప్రపంచితాః। సామాథర్వపురాణోక్త శాఖాసంఖ్యాతుకథ్యతే॥
౧॥ సుమంతురితి॥ తస్యజైమినిపుత్రస్య సుమంతోస్సుత్వానామపుత్రోభూత్ - తౌజైమినేఃపుత్రపౌత్రౌ - జైమినినా
కృతామేకైకాం స్వే స్వే కాలే అధీతవంతౌ॥ ౨॥ సహస్రేతి॥ తత్సుతస్సుత్వనస్సుతస్సుకర్మా- యథాహ వాయుః॥
శ్లో॥ పుత్రమధ్యాపయామాస సుమంతుమథజైమినిః। సుమంతుశ్చాపిసుత్వానం పుత్రమధ్యాపయన్మునిః। సుకర్మా
ణంసుతంసుత్వేతి॥ ౩॥ తస్య శిష్యానామతః నిర్దిశతి తయోరన్యతరస్య హిరణ్యనాభస్యచ శిష్యానాహ॥ హిరణ్య
నాభఇతి॥ కౌసల్యోపి హిరణ్యనాభనామకః - పౌష్పింజిశ్చాపరః - తస్య హిరణ్యనాభస్య పంచశతానిశిష్యాః॥ ౪॥
హిరణ్యనాభాదితి॥ తావత్యఃపంచశతాని - తేపిచకాలాంతరే విదేశవాసాత్ ప్రాచ్యాస్సామగా ఉచ్యంతే ॥ ౫॥
పౌష్పింజిశిష్యానాహ॥ లోకాక్షిరితి॥ తద్భేదైః తేషాంశిష్యప్రశిష్యాదిభిః॥ ౬॥ ౭॥ తైరితి॥ తైశ్చాపికృతనామ్నశ్శి
ష్యైః అథర్వణామితిచపాఠః॥ ౮॥ ౯॥ దేవదర్శః స్వసంహితాంచతుర్ధాచక్రే - తాశ్చ మేధాదయశ్చత్వారో
జగృహురిత్యాహ॥ దేవదర్శస్యేతి॥ ౧౦॥ పథ్యస్యేతి॥ పథ్యకృతా స్తిస్రస్సంహితా జాబాల్యాదయో జగృహుః -
తైశ్చాన్యాస్సంహితాఃకృతాః ॥ ౧౧॥ ౧౨ ॥ సైంధవాదితి॥ సైంధవముంజికేశసంహితా భేదానక్షత్రకల్పాదయః
పంచ - తత్రనక్షత్రకల్పే నక్షత్ర పూజావిధిః - వేదానాంసంహితానాంచ కల్ప ఇతి శేషః:- తత్ర వేదకల్పే బ్రహ్మ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తుర్థోఽంగిరసాం కల్పశ్శాంతికల్పశ్చ పంచమః। శ్రేష్ఠాస్త్వథర్వణామేతే సంహితానాం వికల్పకా ఇతి - నక్షత్రకల్పో జ్యోతిషామంశః - వైతానకల్పో వేదకల్పో బ్రహ్మత్వాదియజ్ఞవిధిః - సంహితాకల్పో మంత్రభాగవిధిః ॥ ౧౩ ॥ చతుర్థ ఇతి ॥ ఆంగిరసః కల్ప అభిచారాదివిధిః - శాంతికల్పోఽష్టాదశమహాశాంత్యాదివిధిః ॥ ౧౪ ॥ ఆఖ్యానైరితి ॥ ఆఖ్యానైర్భారతాదీతిహాసైః - ఉపాఖ్యానైస్తత్ప్రసక్తైః ఋభునిదాఘకథాద్యైః గాథాః పితృపృథివీగీతాద్యాః - కల్పశుద్ధిర్వారాహాదికల్పవృత్తాంతనిర్ణయః - పితృకల్పమంత్రకల్పవిధిర్వా - ఏతైస్సహ సర్గాది పంచలక్షణాం పురాణసంహితామష్టాదశపురాణానాం సంక్షేపరూపాం వ్యాసశ్చక్రే - యథోక్తం మాత్స్యే ॥ శ్లో ॥ పురాణం సర్వశాస్త్రాణాం ప్రథమం బ్రాహ్మణం స్మృతం। అనంతరం చ వక్త్రేభ్యో వేదాస్తస్య వినిర్గతాః। పురాణమేకమేవాసీచ్ఛతకోటిప్రవిస్తరమితి-ధర్మసంహితాయాం చ ॥ శ్లో ॥ బ్రాహ్మమేవ కృతే చాద్యం పురాణం శ్రుతిసంమితం। అష్టాదశవిధం తచ్చ కృతం కోటిప్రభేదతః। తస్మాత్త్రేతాయుగే ప్రోక్తం శతమేకాదశోత్తరం।పురాణం సంహితాకర్తా ద్వాపరే వ్యాస ఏవ హీతి- పునర్మాత్స్యే ॥ శ్లో ॥ తదర్థోఽత్ర చతుర్లక్షః సంక్షేపేణ నివేశితః। పురాణాని దశాష్టౌ చ సాంప్రతం తదిహోచ్యత ఇతి - అయమర్థః - కృతయుగే వేదాత్పూర్వం బ్రహ్మణా దృష్టస్య శతకోటిప్రవిస్తరస్య పురాణస్కంధస్య బ్రాహ్మసంజ్ఞస్య త్రేతాయాం పునః బ్రహ్మాద్యష్టాదశర్షిభిః గ్రంథకోట్యా సంక్షిప్య బ్రాహ్మపాద్మాద్యష్టాదశపురాణాత్మనా విభక్తస్యైకాదశాధికశతసంహితస్య పునర్ద్వాపరాంతే తస్య సారం వేదవ్యాసశ్చతుర్లక్ష్యా సంక్షిప్యాష్టాదశ పురాణసంహితాం కృత్వా రోమహర్షణం సూతమధ్యాపయదితి ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ సుమతిరితి ॥ సుమతిరిత్యాది - తస్య రోమహర్షణస్య ॥ ౧౭ ॥ కాశ్యప ఇతి ॥ కాశ్యపః అకృతవ్రణః కాశ్యపోఽప్యకృతవ్రణ ఇతి వాయూక్తేః - తిసౄణాం కాశ్యపాదికృతానాం సంహితానాం చతుర్థీ రోమహర్షణికాఖ్యయా వ్యాసేన సంక్షిప్తా రోమహర్షణేనాధీతా స్వశిష్యేభ్యః ప్రతిపాదితా- రోమహర్షణినోగ్రశ్రవసాపి శౌనకాదిభ్యః ఖ్యాపితా - తథా మాత్స్యే ॥ శ్లో ॥ చతుర్లక్షమిదం ప్రోక్తం వ్యాసేనాద్భుతకర్మణా। మత్పిత్రే మమ పిత్రా తు మయా తుభ్యం నివేదితమితి - ఏవం తన్మూలాస్సర్వాః పురాణసంహితాః కలౌ చతుర్భేదాః ॥ శ్లో ॥ సర్వాస్తా హి చతుష్పాదాః సర్వాస్తాశ్చైకార్థవాదికాః। పాఠాంతరపృథగ్భూతా వేదశాఖా యథా తథేతి వాయూక్తేః - కౌర్మే తు సర్వస్యాస్యైవ చతుర్భేదత్వముక్తం ॥ శ్లో ॥ ఇదం తు పంచదశమం పురాణం కౌర్మముత్తమం। చతుర్ధా సంస్థితం పుణ్యం సంహితానాం ప్రభేదత ఇతి ॥ ౧౮ ॥ చతుష్టయేనేతి ॥ పురాణసంహితా నామేతే

> నాం తథైవ చ ॥ ౧౩ ॥ చతుర్థస్స్యాదాంగిరసశ్శాంతికల్పస్తు పంచమః। శ్రేష్ఠాస్త్వథర్వణామేతే సంహితానాం వికల్పకాః ॥ ౧౪ ॥ ఆఖ్యానైశ్చాప్యుపాఖ్యానైర్గాథాభిః కల్పశుద్ధిభిః। పురాణసంహితాం చక్రే పురాణార్థవిశారదః ॥ ౧౫ ॥ ప్రఖ్యాతో వ్యాసశిష్యోఽభూత్సూతో వై రోమహర్షణః। పురాణసంహితాం తస్మై దదౌ వ్యాసో మహామతిః ॥ ౧౬ ॥ సుమతిశ్చాగ్నివర్చాశ్చ మిత్రాయుశ్శాంశపాయనః। అకృతవ్రణోఽథ సావర్ణిః షట్ శిష్యాస్తస్య చాభవన్ ॥ ౧౭ ॥ కాశ్యపస్సంహితాకర్తా సావర్ణిశ్శాంశపాయనః। రోమహర్షణికా చాన్యా తిసృణాం మూలసంహితా ॥ ౧౮ ॥ చతుష్టయేనాప్యేతేన సంహి

త్వం చాప్యథర్వభిరితి పూర్వోక్తవైతానవైతానిక బ్రహ్మత్వాదివిధిః - సంహితాకల్పో మంత్రవిధిః ॥ ౧౩ ॥ చతుర్థ ఇతి ॥ అంగిరసః కల్పోఽభిచారవిధిః- శాంతికల్పః అశ్వగజాద్యష్టాదశమహాశాంతివిధిః ॥ ౧౪ ॥ ఆఖ్యానైరితి ॥ ఆఖ్యానాదిభిస్సహ పురాణం చక్రే వ్యాస ఇత్యన్వయః - తత్ర చ ॥ శ్లో ॥ స్వయం దృష్టార్థకథనం ప్రాహురాఖ్యానకం బుధాః। శ్రుతస్యార్థస్య కథనముపాఖ్యానం ప్రచక్షతే। గాథాస్తు పితృపృథివీగీతాఖ్యాః - కల్పశుద్ధిః కల్పాదినిర్ణయః ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ సుమతిశ్చేతి ॥ సుమత్యాదయస్తస్య రోమహర్షణస్య షట్ శిష్యాస్తత్కృతాః షట్సంహితా జగృహుః ॥ ౧౭ ॥ కాశ్యప ఇతి ॥ అకృతవ్రణ ఏవ కాశ్యపః ॥ శ్లో ॥ కాశ్యపోఽప్యకృతవ్రణ - ఇతి వాయూక్తేః ॥ రోమహర్షణికా చాన్యా రోమహర్షణేన పునః సంక్షేపతః కృతా ॥ ౧౮ ॥ చతుష్టయేనేతి ॥ ఏతాసాం కాశ్యపాదికృతానాం సంహితానాం చతు

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

న చతుష్టయేన మూలభూతేన తదర్థం స్మృత్వా పునః షడ్భేదకాలభేదానుగుణ్యేన మయేదం వైష్ణవం పురాణం కృతమి త్యర్థః - ఏతత్సంహితాచతుష్టయమూలత్వం సర్వపురాణానాం సాధారణం॥ ౧౯॥ బ్రాహ్మం పురాణం ప్రశంసతి॥ ఆద్యమితి॥ ఆద్యం మూలభూతం - పురాణసంఖ్యామాహ - అష్టాదశేతి॥ ౨౦॥ తాన్యేవానుక్రామతి॥ బ్రాహ్మమి తి॥ పురాణానాం సర్వేషాం చతుర్భేదత్వముక్తం - వైష్ణవం తు షడ్భేదం - తేన పురాణాంతరేషు వైష్ణవస్య దశసహ స్రాష్టసహస్రత్వాద్యుక్తిః సంహితాభేదమానవిషయా కల్ప్యా - యథా లైంగే॥ శ్లో॥ ప్రసాదాద్వైష్ణవం చక్రే పురాణం వై పరాశరః। షట్ప్రకారం సమస్తార్థసూచకం జ్ఞానసంచయం। దశసాహస్రసంమితం సర్వవేదార్థసం యుతం॥ శైవమాత్స్యయోస్తు - వైష్ణవం చాష్టసాహస్రమితి - క్వచిద్దేశేన నవసహస్రముచ్యతే - క్వచిచ్చతుర్వింశతి సహస్రం - క్వచిచ్చ ద్వావింశతిసహస్రం - ఇదం తు షట్సహస్రమస్మాభిర్వ్యాఖ్యాయమానం - సర్గాదిపంచకం పు రాణానాం సామాన్యలక్షణం - వైశేషికం తు మాత్స్యే ఉక్తం - యథా॥ శ్లో॥ బ్రహ్మణాభిహితం పూర్వం యావన్మా త్రం మరీచయే। బ్రాహ్మం తద్దశసాహస్రం పురాణం పరికీర్త్యతే। ఏతదేవ చ వై బ్రాహ్మం పాద్మకల్పే జగద్ధితం। పాద్మం తత్పంచపంచాశత్సహస్రాణి నిగద్యతే। వారాహకల్పవృత్తాంతమధికృత్య పరాశరః। యాన్ప్రాహ ధ ర్మానఖిలాంస్తద్యుక్తం వైష్ణవం విదుః। విష్ణ్వాఖ్యం షట్సహస్రం తత్పురాణం విదుర్బుధాః॥ శ్వేతకల్పప్రసంగేన ధర్మాన్ వాయురిహాబ్రవీత్। యత్ర తద్వాయవీయం స్యాద్రుద్రమాహాత్మ్యసంయుతం। చతుర్వింశత్సహస్రా ణి పురాణం శైవముచ్యతే। యత్రాధికృత్య గాయత్రీం వర్ణ్యతే ధర్మవిస్తరః। వృత్రాసురవధో యత్ర తద్భాగవత ముచ్యతే। సారస్వతస్య మునయో యచ్ఛ్రధ్యేయుర్నరామరాః। అష్టాదశసహస్రాణి తద్భాగవతముచ్యతే। య త్రాహ నారదో ధర్మాన్ బృహత్కల్పాశ్రయానిహ। పంచవింశత్సహస్రాణి నారదీయం తదుచ్యతే। యత్రా ధికృత్య శకునిం ధర్మాధర్మవిచారణా। తద్ద్వాత్రింశత్సహస్రం వై మార్కండేయమిహోచ్యతే॥ ౨౧॥ ఆగ్నేయ మితి॥ శాపావసానే భృగుణా ఋషిణా సంప్రకాశితా। చయనానాం సముత్పత్తిరిష్టకాగణనం తథా - క్రతుసం ఖ్యాదితః కృత్వా ఆగ్నేయం తదిహోచ్యతే। ఆగ్నేయం చాష్టసాహస్రం సర్వక్రతుఫలప్రదం। శతానీకేన పృష్టేన వ్యాసశిష్యేణ ధీమతా। సౌరా ధర్మా అశేషేణ వ్యాఖ్యాతాస్సుమంతునా। ఏకత్రింశత్సహస్రాణి భవిష్యాఖ్యం సుభాషితం। యత్ర వై వైష్ణవా ధర్మా వసిష్ఠేన మహాత్మనా। అంబరీషస్య వై ప్రోక్తాస్సర్గో బ్రాహ్మస్తథైవ చ। పురాణం బ్రహ్మకైవర్తం తద్ద్వాదశసహస్రకం। యత్తదీశానకల్పస్య వృత్తాంతమధికృత్య చ। నందినా లైంగమిత్యు క్తం ఏకాదశసహస్రకం॥ ౨౨॥ వారాహమితి॥ మహావరాహస్య పునర్మాహాత్మ్యమధికృత్య చ। విష్ణునాభిహి తం క్షోణ్యాస్తద్వారాహమిహోచ్యతే। మానవస్య ప్రసంగేన కల్పస్య మునిసత్తమాః। చతుర్వింశత్సహస్రాణి తత్పురాణమిహోచ్యతే। యత్ర మాహేశ్వరాన్ ధర్మానధికృత్య చ షణ్ముఖః। కల్పే తాత్పురుషై రుద్రచరితైరు పబృంహితం। స్కాందం నామ పురాణం తత్సహస్రశతసంమితం। త్రివిక్రమస్య మాహాత్మ్యమధికృత్య చతుర్ముఖః॥ త్రివర్గం చ త్రిదైవత్యం వామనం పరికీర్త్యతే। చతుర్దశసహస్రాణి శ్వేతకల్పానుగం శివం। యత్ర ధర్మార్థ కామానాం మోక్షస్య చ రసాతలే। మాహాత్మ్యం కథయామాస కూర్మరూపీ జనార్దనః। ఇంద్రద్యుమ్న ప్రసంగేన

తానామిదం మునే॥ ౧౯॥ ఆద్యం సర్వపురాణానాం పురాణం బ్రాహ్మముచ్యతే। అష్టాదశపురాణాని
పురాణజ్ఞాః ప్రచక్షతే॥ ౨౦ ॥ బ్రాహ్మం పాద్మం వైష్ణవం చ శైవం భాగవతం తథా। తథాన్యం నారదీ
యం చ మార్కండేయం చ సప్తమమ్॥ ౨౧॥ ఆగ్నేయమష్టమం చైవ భవిష్యన్నవమం స్మృతమ్। దశమం
బ్రహ్మకైవర్తం లైంగమేకాదశం స్మృతమ్॥ ౨౨॥ వారాహం ద్వాదశం చైవ స్కాందం చాత్ర త్రయో
దశమ్। చతుర్దశం వామనం చ కౌర్మం పంచదశం తథా। మాత్స్యం చ గారుడం చైవ బ్రహ్మాండం చ త

ష్టయేనాపి మూలభూతేన తత్సారోద్ధారాత్మకమిదం విష్ణుపురాణం - మునే మైత్రేయ - మయా కృతమితి శేషః॥ ౧౯॥ ఇదానీం వ్యాపకత్వాన్యేవాష్టాదశపురాణాన్యాహ॥ ఆద్యమిత్యాదిసార్ధైశ్చతుర్భిః॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఋషిభ్యశ్శక్రసన్నిధౌ। కౌర్మం తత్ షట్సహస్రాణి లక్ష్మీకల్పానుసంగికం। శ్రుతీనాం యత్ర కల్పాదౌ ప్రవృత్త్యర్థం జనార్దనః। మత్స్యరూపీ చ మనవే నరసింహోపవర్ణనం। అధికృత్యాబ్రవీత్సప్తకల్పవృత్తం సహవ్రతం। తన్మాత్స్యమితి జానీధ్వం సహస్రాణి చతుర్దశ। యదా చ గారుడే కల్పే విశ్వాండం గరుడోద్భవం। అధికృత్యాబ్రవీద్విష్ణుః గారుడం తదిహోచ్యతే। బ్రహ్మా బ్రహ్మాండమాహాత్మ్యమధికృత్యాబ్రవీత్పునః। తచ్చ ద్వాదశసాహస్రం బ్రహ్మాండం ద్విశతాధికం। భవిష్యాణాం చ కల్పానాం శ్రూయతే యత్ర విస్తరః। తద్బ్రహ్మాండం పురాణం తు బ్రహ్మణా సముదాహృతమిత్యాది॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ సర్గే చేతి॥ అశేషేషు పురాణేషు సర్గప్రతిసర్గాదిషు కర్తృత్వేన భగవాన్ విష్ణుః కథ్యతే - సర్గాదేస్తత్కర్తృకత్వాత్ - యతో వా ఇమానీత్యాది శ్రుతేః॥ శ్లో॥ విష్ణుర్బ్రహ్మా శివో విష్ణుర్విష్ణురాదిత్య ఏవ చ। సర్వం విష్ణుమయం బ్రహ్మన్నితి పౌరాణికం వచః॥ ఏవమేవ పురాణేషు దశస్వష్టసు నాన్యథా। అన్యథా యే ప్రపద్యంతే నారకాస్తే భవంతి వై॥ ఇత్యాదిత్యపురాణం॥ ౨౬॥ పురాణానాం వేదోపబృంహకత్వేన ధర్మవేదనహేతుత్వాత్ ధర్మస్య విద్యాస్థానేష్వంతర్భావం దర్శయతి॥ అంగానీతి॥ ఇతిహాసస్య పురాణాంతర్భావః॥ శ్లో॥ ఇతిహాసపురాణాభ్యాం వేదం సముపబృంహయేదిత్యాదిత్యవచనాత్ ॥ ౨౭ ॥ ఆయుర్వేద ఇతి॥ ఆయుర్వేదాదిచతుష్కస్య దృష్టప్రాధాన్యేన కేవలవిద్యాస్థానత్వాన్న ధర్మస్థానత్వమితి తస్య పృథగుక్తిః॥ శ్లో॥ ఆయుర్వేదో వైద్యశాస్త్రం గాంధర్వో గీతిశాసనం। అర్థశాస్త్రం దండనీతిః ధనుర్వేదోస్త్రశాసనం॥ చత్వార ఉపవేదాస్త ఇతి వైజయంతీ॥ ౨౮॥ జ్ఞేయా ఇతి॥ వేదప్రసంగాత్తద్దర్శిన ఋషయో వంశభేదాత్త్రిధోక్తాః జ్ఞేయా ఇత్యాదినా - ఋషిప్రకృతయః ఋషిస్వభావాః॥ ౨౯॥ ఇతీతి॥ భేదహేతుః మనుష్యాణాం వీర్యబలాద్యల్పత్వం॥ ౩౦॥ సర్వేతి॥ ప్రాజాపత్యా బ్రహ్మదృష్టా - తద్వికల్పాః తస్యాః విభాగభూతా ఇమే అధీయమానాః శాఖాభేదాః అనిత్యా ఇవ ప్రతిద్వాపరం కించిద్భిన్నపాఠతయా శాఖాంతరతాం నీతాస్సంతః సమంతాన్నిత్యా ఏవ తథా తథా దృశ్యం

తః పరమ్॥ ౨౩॥ సర్గశ్చ ప్రతిసర్గశ్చ వంశమన్వంతరాణి చ। సర్వేష్వేతేషు కథ్యంతే వంశానుచరితం చ యత్॥ ౨౪॥ యదేతత్తవ మైత్రేయ పురాణం కథ్యతే మయా। ఏతద్వైష్ణవసంజ్ఞం వై పాద్మస్య సమనంతరమ్॥ ౨౫॥ సర్గే చ ప్రతిసర్గే చ వంశమన్వంతరాదిషు। కథ్యతే భగవాన్ విష్ణురశేషేష్వేవ సత్తమ॥ ౨౬ ॥ అంగాని చతురో వేదా మీమాంసా న్యాయవిస్తరః। పురాణం ధర్మశాస్త్రం చ విద్యా హ్యేతాశ్చతుర్దశ॥ ౨౭॥ ఆయుర్వేదో ధనుర్వేదో గాంధర్వశ్చైవ తే త్రయః। అర్థశాస్త్రం చతుర్థం చ విద్యా హ్యష్టాదశైవ తాః॥ ౨౮ ॥ జ్ఞేయా బ్రహ్మర్షయః పూర్వం తేభ్యో దేవర్షయః పునః। రాజర్షయః పునస్తేభ్యో ఋషిప్రకృతయస్త్రయః॥ ౨౯ ॥ ఇతి శాఖాస్సమాఖ్యాతా శాఖాభేదాస్తథైవ చ। కర్తారశ్చైవ శాఖానాం భేదహేతుస్తథోదితః॥ ౩౦ ॥ సర్వమన్వంతరేష్వేవం శాఖాభేదాస్సమాః స్మృతాః॥ ౩౧॥ ప్రాజాపత్యా శ్రుతిర్నిత్యా తద్వికల్పాస్త్విమే ద్విజ॥ ౩౨॥ ఏ

సర్వపురాణానాం సామాన్యేనాభిధేయమాహ॥ సర్గశ్చేతి॥ ప్రతిసర్గః ప్రళయః॥ ౨౪ ॥ ఉద్దిష్టేషు పురాణేషు కిమేతత్పురాణమిత్యపేక్షాయామాహ॥ యదేతదితి॥ ౨౫॥ అస్య వైష్ణవసంజ్ఞాయాం హేతుమాహ॥ సర్గే చేతి॥ ౨౬॥ పురాణానాం ధర్మప్రతిపాదకవేదోపబృంహకత్వేన ధర్మవిద్యాస్థానేష్వంతర్భావమాహ॥ అంగానీతి॥ అంగాని శిక్షాదీని షట్॥ ౨౭॥ ధర్మవిద్యాస్థానవ్యతిరిక్తం దృష్టార్థప్రధానమన్యద్విద్యాస్థానచతుష్టయమాహ॥ ఆయుర్వేద ఇతి॥ ౨౮॥ శాఖాప్రణేతృభేదమాహ॥ జ్ఞేయా ఇతి॥ ౨౯॥ ఉపసంహరతి॥ ఇతీతి॥ భేదహేతుశ్చ పుంసాం ప్రజ్ఞాహ్రాసః॥ ౩౦ ౩౧॥ శాఖానాం పురుషప్రణీతత్వే వేదస్యైవ పౌరుషేయత్వం స్యాదిత్యాశంక్యాహ॥ ప్రాజాపత్యేతి॥ కల్పాదౌ ప్రజాపతినా దృష్టో వేదో నిత్య ఏవ - ఇమే తు శాఖాభేదాస్తస్యైవ వికల్పాః అధ్యయనాది సౌకర్యార్థమవాంతరభేదాః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తే॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - తృతీయాంశే - షష్ఠోధ్యాయః.

అథ శ్రుత్యాద్యుక్తధర్మో భగవదారాధనధియానుష్ఠితో నిశ్శ్రేయసాయేత్యేతదర్థం యమభటసంవాదం ప్రస్తౌతి॥ యథావదితి॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ అయమేవేతి॥ అయమేవప్రశ్నః నకులేనభీష్మం ప్రతిపృష్టః అతస్సనకులాయాహేత్యన్వయః॥ ౮ ॥ సకాళింగో మునిః త్వయాపృష్టమిమమర్థం మయాపృష్టః మాంప్రత్యువాచేత్యాహ॥ పురేతి॥ ౯॥ స్వస్యతం ప్రత్యస్యార్థస్య ప్రశ్నకారణం తస్య సత్యవాదిత్వమిత్యాహ॥ తేనేతి॥ ఇదమిత్థమిదానీం దేశాంతరే వర్తతే ఏతచ్చేత్థం భవిష్యతీతి వ్యవహితం విప్రకృష్టంచ తేనయదాఖ్యాతం తత్తథాభూత్॥ ౧౦ ॥ ౧౧॥ ఏవం తస్య ప్రత్యయితత్వేన త్వయాపృష్టమేతదర్థరూపం మయాపృష్టః ప్రత్యువాచేత్యాహ॥ ఏకదేతి॥ కిం ప్రత్యువాచేత్యపేక్షాయామాహ॥ స్మృత్వేతి॥ ౧౨॥ జాతిస్మరేణేతి॥ తేనజాతిస్మరేణయో మే యమకింకర సంవాదః కథితోభూత్ - తం సంవాదం తస్యమునేర్వచః స్మృత్వా తే బ్రవీమీత్యన్వయః॥ ౧౩॥ స్వపురుషమితి॥ స్వపురుషమి...

షం తవోదితం సర్వం యత్పృష్టోహమిహ త్వయా। మైత్రేయ వేదసంబంధం కిమన్యత్కథయామి తే ॥ ౩౩॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - తృతీయాంశే - షష్ఠోధ్యాయః.

మైత్రేయః॥ యథావత్కథితం సర్వం యత్పృష్టోసి మయా గురో। శ్రోతుమిచ్ఛామ్యహం చైకం తద్భవాన్ప్రబ్రవీతు మే ॥౧ ॥ సప్తద్వీపాని పాతాళవిధిశ్చ సుమహామునే। సప్తలోకాశ్చయేంతస్థా బ్రహ్మాండస్యాస్య సర్వతః॥ ౨ ॥ స్థూలైస్సూక్ష్మైస్తథా సూక్ష్మసూక్ష్మైస్సూక్ష్మతరైస్తథా। స్థూలాత్స్థూలతరైశ్చైవ సర్వం ప్రాణిభిరావృతమ్॥ ౩॥ అంగుళస్యాష్టమోభాగో నసోస్తి మునిసత్తమ। నసంతి ప్రాణినోయత్ర కర్మబంధనిబంధనాః॥ ౪ ॥ సర్వేచైతే వశం యాంతి యమస్య భగవన్కిల। ఆయుషోంతే తతోయాంతి యాతనాస్తత్ప్రచోదితాః॥ ౫ ॥ యాతనాభ్యః పరిభ్రష్టా దేవాద్యాస్వథ యోనిషు। జంతవః పరివర్తంతే శాస్త్రాణామేష నిర్ణయః॥ ౬ ॥ సోహమిచ్ఛామితచ్ఛ్రోతుం యమస్య వశవర్తినః। నభవంతి నరాయేన తత్కర్మ కథయామలమ్॥ ౭ ॥ శ్రీపరాశరః॥ అయమేవ మునే ప్రశ్నో నకులేన మహాత్మనా। పృష్టః పితామహః ప్రాహ భీష్మోయత్తచ్ఛృణుష్వ మే ॥ ౮ ॥ శ్రీభీష్మః॥ పురామమాగతో వత్స సఖా కాళింగకో ద్విజః। సమామువాచ పృష్టోవై మయా జాతిస్మరో మునిః॥ ౯॥ తేనాఖ్యాతమిదం సర్వమిత్థం చైతద్భవిష్యతి। తథాచ తదభూద్వత్స యథోక్తం తేనధీమతా॥ ౧౦ ॥ సచపృష్టో మయా భూయశ్శ్రద్ధధానేన వై ద్విజః। యద్యదాహ నతద్దృష్టం అన్యథాహి మయాక్వచిత్ ॥ ౧౧ ॥ ఏకదాతు మయా పృష్టమేతద్యద్భవతోదితమ్। ప్రాహ కాళింగకో విప్రస్స్మృత్వా తస్యమునేర్వచః॥ ౧౨ ॥ జాతిస్మరేణకథితో రహస్యః పరమో మమ। యమకింకరయోర్యోభూత్సంవాదస్తం బ్రవీమి తే॥ ౧౩ ॥ స్వపు...

నత్వపూర్వాః పురుషైః ప్రకృతా ఇత్యర్థః॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - తృతీయాంశే- షష్ఠోధ్యాయః.

శ్లో॥ వేదరాశిరపారోసౌ ప్రోక్తశ్శాఖావిభాగతః। తన్నిర్ణీతః పరోధర్మో వర్ణాదీనామథోచ్యతే ॥ ఉక్తమనువదన్ సర్వవేదసారం పరంధర్మం పృచ్ఛతి॥ యథావదిత్యాదిసప్తభిః॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ అయమేవేతి॥ అయమేవ ప్రశ్నః ప్రష్టవ్యోర్థః - నకులేన భీష్మం ప్రతిపృష్టః - తతశ్చ భీష్మస్తస్మైయత్ప్రాహ తచ్ఛృణుష్వేత్యర్థః ॥ ౮ ॥ పురేతి॥ మమసఖా కాళింగకః కళింగదేశ్యః జాతిస్మరో మునిరాగతస్సన్॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ఏకదాత్వితి॥ ప్రసక్తానుప్రసక్తతయా మయాయదేతన్నకులభవతాపృష్టం తదుత్తరతయా చస కాళింగో యమకింకరసంవాదమాహ - తదా జాతిస్మరేణాతిరహస్యో యమకింకరసంవాదో మమయః కథితోభూత్తం సంవాదం తస్యమునేర్వాక్యం స్మృత్వా తుభ్యం బ్రవీమీత్యన్వయః॥ ౧౨॥ ౧౩॥ తమేవాహ స్వపురుషమిత్యాదినా సోన్యలోక్య ఇత్యంతేన ఏకవింశతిశ్లోకేన ॥ స్వపురుష

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్యాది కాళింగవచనం - పరిహరేత్యాదియమవచనం - ప్రభుభిస్స్వప్రభావభంగస్థానం న ప్రకాశ్యమితినీత్యా విష్ణునా
మసూచైరుచ్చారి తేషు నారకిణోపి తచ్ఛ్రవణాదినా నరకాణాముచ్చైర్ణత్తేన స్వాధికారహానిరితి భీత్యా చ కర్ణ
మూలేకథనం - రాజదారాన్మాగా ఇతి వచనవద్రహసికథనీయత్వాచ్చ - యమస్య వైష్ణవేష్వప్రభుత్వే ప్రమాణం॥
శ్లో॥ ద్రవంతి దైత్యాః ప్రణమంతి దేవతాః - ప్రభవో భగవద్భక్తానామదృశానామిత్యాదేః॥ ౧౪॥ అత్ర హేతుమాహ॥
అహమితి॥ ధాత్రా ఈశ్వరేణ - హితాహితే హితప్రవర్తనే అహితనివర్తనే చ॥ ౧౫॥ విష్ణుత్వవివరణముఖేన అ
ఖిలైశ్వర్యమేవ దర్శయతి॥ కటకేతి॥ అభేదం భేదరహితం తాదాత్మ్యవత్ - యథా కారణభూతం కనకం కార్యభూ
తకటకాదితాదాత్మ్యేప్యేకమిష్యతే - ఏవం కారణభూతో హరిః కార్యభూతసురపశుమనుజాదిభేదైర్భిన్నోపి తదా
త్మభూత ఏక ఉదీర్యతే - కారణత్వేన సర్వత్రైకస్యైవ వ్యాప్య స్థితత్వాత్స ఏవేశ్వర ఇత్యర్థః ॥ ౧౬ ॥ అథ తస్య సం
హర్తృత్వమాహ॥ క్షితీతి॥ అనిలాంతే ఉత్థాపకానిలావసానే - కలుషం కాలుష్యం - ఈశ్వరసంకల్పకృతగుణవై
షమ్యేణోత్థాపితాస్సురాదయస్తస్య గుణకాలుష్యస్య నాశే తమశ్శరీరేణ తేన సనాతనేనైకతాం యాంతి॥ ౧౭ ॥ హరి
మితి॥ పరమార్థతః నిరూపాధికం - అగ్నిదృష్టాంతో భక్తసంసర్గిణామపి పరిహారార్థః॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦ ॥ కలిక

రుషమభివీక్ష్య పాశహస్తం వదతి యమః కిల తస్య కర్ణమూలే । పరిహర మధుసూదనప్రపన్నాన్ ప్రభు
రహమన్యనృణాం న వైష్ణవానామ్॥ ౧౪ ॥ అహమమరగణార్చితేన ధాత్రా యమ ఇతి లోకహితాహి
తే నియుక్తః । హరిగురువశగోస్మి న స్వతంత్రః ప్రభవతి సంయమనే మమాపి విష్ణుః॥ ౧౫॥ కటకముకుటక
ర్ణికాదిభేదైః కనకమభేదమపీష్యతే యథైకం । సురపశుమనుజాదికల్పనాభిర్హరిరఖిలాభిరుదీర్య
తే తథైకః॥ ౧౬॥ క్షితితలపరమాణవోనిలాంతే పునరపి యాంతి యథైకతాం ధరిత్ర్యా । సురపశుమను
జాదయస్తథాంతే గుణకలుషేణ సనాతనేన తేన॥ ౧౭॥ హరిమమరగణార్చితాంఘ్రిపద్మం ప్రణమతి
యః పరమార్థతో హి మర్త్యః ।తమపగతసమస్తపాపబంధం వ్రజ పరిహృత్య యథాగ్నిమాజ్యసిక్తమ్॥
౧౮ ॥ ఇతి యమవచనం నిశమ్య పాశీ యమపురుషస్తమువాచ ధర్మరాజమ్ । కథయ మమ విభో సమస్త
ధాతుర్భవతి హరేః ఖలు యాదృశోస్య భక్తః॥ ౧౯ ॥ యమః॥ న చలతి నిజధర్మవర్ణతో యస్సమమతి
రాత్మసుహృద్విపక్షపక్షే । న హరతి న చ హంతి కించిదుచ్చైస్సితమనసం తమవైహి విష్ణుభక్తమ్॥ ౨౦॥

మితి॥ పాశహస్తం పాపిజనానయనాయ మర్త్యలోకం గంతుముద్యతం వీక్ష్య - విష్ణుభక్తాన్ పరిహృత్యాన్యానానయే
త్యాద్యతిరహస్యం కర్ణమూలే యమో వదతి॥ ౧౪॥ న వైష్ణవానాం ప్రభురిత్యత్ర హేతుమాహ ॥ అహమితి ॥ ప్రజా
సంయమనాద్యమ ఇతి సంజ్ఞయా లోకస్య హితాహితశుభాశుభఫలదానార్థం ధాత్రా నియుక్తోప్యహం హరిరేవ గు
రుస్తద్వశవర్త్యస్మి - న తు స్వతంత్రః - మమాపి సంయమనే దండే విష్ణుః ప్రభుర్భవతి॥ ౧౫॥ కుత ఇత్యపేక్షాయాం త
స్య సర్వాత్మత్వేన సర్వేశ్వరత్వాదిత్యాహ ॥ కటకేతి ॥ యథా కనకం కటకముకుటకర్ణభూషణాదిభేదైరుపలక్షితమ
పి కనకాత్మనా సర్వానుగతమభేదమేకమిష్యతే - తథైక ఏవ జగత్కారణభూతో హరిస్సురాదిస్వరూపైరుదీర్యతే- ప్ర
శమే చ సురాదీనాం హరావేవ లయాత్॥ ౧౬॥ స ఏవ సర్వాత్మేతి దృష్టాంతేనాహ ॥ క్షితీతి ॥ గుణానాం కలుషేణ క్షోభే
ణ యే సురాదయో జాతాః తే గుణక్షోభోపరమే తేనైవైకతాం యాంతీత్యర్థః ॥ ౧౭ ॥ హరిమితి ॥ అతస్సర్వేశ్వర
త్వాదమరాణాం గణైరర్చితాంఘ్రిపద్మం హరిం యః పరమార్థతః సర్వాత్మత్వేన ప్రణమతి - తం పరిహృత్య వ్రజ- య
ద్వా పరమార్థతస్తత్త్వతోపగతస్సమస్తపాపబంధః యస్యేత్యన్వయః - ప్రణమతీతి శ్రవణాదీనామప్యుపలక్షణం॥
౧౮॥ ౧౯॥ నచలతీతి ॥ ఉచ్చైరతిశయేన సితం స్వచ్ఛం రాగాదిరహితం మనో యస్య తం విష్ణుభక్తం విద్ధి - మనసస్స్వచ్ఛ
త్వవిజ్ఞేయత్వాత్తస్య జ్ఞాపకచిహ్నాన్యాహ - నచలతీతి - విష్ణోరియమాజ్ఞేత్యేవం హి క్రియమాణస్స్వధర్మో విష్ణుం ప్రీ
ణయంస్తత్త్వశుద్ధిద్వారా తద్భక్తిహేతుః - అతస్స్వధర్మనిష్ఠా తద్భక్తిచిహ్నం- శుద్ధసత్వస్య చ రాగాద్యభావాదాత్మ
నః సుహృత్సు చ విపక్షపక్షేపి చ సమమతిత్వం పరస్వహరణాదినివృత్తిశ్చ భవతీతి తదపి తస్య చిహ్నం॥ ౨౦॥ తస్యైవ ప్రప

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

లుషేతి ॥ కలికలుషం కలికాలుష్యం రాగద్వేషాది - తదేవ మలం॥ ౨౧॥ స్ఫటికేతి ॥ సకలదోషప్రతిభటే కల్యాణగుణా త్మకే భగవతి మనసి స్థితే నృణాం మత్సరాది దోషో న భవతీత్యర్థః - న హీత్యాది - సతీతి శేషః॥ ౨౨॥ విమలమతిరితి ॥ యః స్వహృది వాసుదేవః - స నిరస్తనిఖిలదోషః కల్యాణగుణయుక్తశ్చ భవతీత్యర్థః - మానో గర్వః మాయా శాఠ్యం॥ ౨౩॥ భగవద్ధ్యానపరో భక్తశ్చ చక్షుషైవ సౌమ్యత్వాదిగుణేన జ్ఞాతుం శక్య ఇత్యాహ ॥ వసతీతి ॥ సౌమ్యరూపః ॥ స్తబ్ధోస్యేత తమాదేశమప్రాక్ష్యః - బ్రహ్మవిద ఇవ సౌమ్య తే ముఖం భాతీత్యాదివత్ - బాలసాలతరురాత్మనశ్చారుతయైవ క్షితే రంతస్థమతిరమ్యం రసం సారం సూచయతి॥ ౨౪॥ హృదీతి ॥ తదఘం ధ్వాంతః పాపం - అఘవిఘాతకర్త్రా భగవతా భిన్నం ప్రదీర్ణం భవతి - అర్కే సత్యపి కథమంధకారం॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ పరహింసాదినా దోషేణాభక్తస్య హృది భగవదసంనిధిర్జ్ఞాతుం శక్య ఇత్యాహ హరతీత్యాదిభిశ్చతుర్భిః॥ హరతీతి ॥ నిష్ఠురాణి పరుషాణి॥ ౨౮॥ నేతి॥ న యజతి సంతం విష్ణుం నార్చయతి - న దదాతి తద్భక్తాయ॥ ౨౯॥ పరమేతి ॥ అవేహి నాస్య భక్తమితి భక్తపదేన నఞః సంబంధః అభక్తమవేహీత్యర్థః॥ ౩౦॥ అశుభమతిరితి ॥ అనార్యమమంగళం - కుశీలం దుశ్శీలం - సంగో విషయసంగః - తైర్మత్తః - పు

కలికలుషమలేన యస్య నాత్మా విమలమతేర్మలినీకృతస్తమేనమ్। మనసి కృతజనార్దనం మనుష్యం సత
తమవేహి హరేరతీవ భక్తమ్॥ ౨౧॥ స్ఫటికగిరిశిలామలః క్వ విష్ణుర్మనసి నృణాం క్వ చ మత్సరాదిదోషః॥
న హి తుహినమయూఖరశ్మిపుంజే భవతి హుతాశనదీప్తిజః ప్రతాపః॥ ౨౨॥ విమలమతిరమత్సరః ప్రశాం
తశ్శుచిచరితోఖిలసత్త్వమిత్రభూతః। ప్రియహితవచనోస్తమానమాయో వసతి సదా హృది తస్య వా
సుదేవః॥ ౨౩॥ వసతి హృది సనాతనే చ తస్మిన్భవతి పుమాన్ జగతోస్య సౌమ్యరూపః। క్షితిరసమతిరమ్య
మాత్మనోంతః కథయతి చారుతయైవ సాలపోతః॥ ౨౪॥ హృది యది భగవాననాదిరాస్తే హరిరసిశంఖ
గదాధరోవ్యయాత్మా। తదఘమఘవిఘాతకర్తృభిన్నం భవతి కథం సతి చాంధకారమర్కే॥ ౨౫॥ య
మనియమవిధూతకల్మషాణామనుదినమచ్యుతసక్తమానసానామ్। అపగతమదమానమత్సరాణాం వ్ర
జ భట దూరతరేణ మానవానామ్॥ ౨౬॥ కనకమపి రహస్యవేక్ష్య బుద్ధ్యా తృణమివ యస్సమవైతి వై పర
స్వమ్। భవతి చ భగవత్యనన్యచేతాః పురుషవరం తమవేహి విష్ణుభక్తమ్॥ ౨౭॥ హరతి పరధనం నిహంతి
జంతూన్వదతి తథానృతనిష్ఠురాణి యశ్చ। అశుభజనితదుర్మదస్య పుంసః కలుషమతేర్హృది తస్య నా
స్త్యనంతః॥ ౨౮॥ న సహతి పరసంపదం వినిందాం కలుషమతిః కురుతే సతామసాధుః। న యజతి న దదాతి
యశ్చ సంతం మనసి న తస్య జనార్దనోధమస్య॥ ౨౯॥ పరమసుహృది బాంధవే కళత్రే సుతతనయాపితృ
మాతృభృత్యవర్గే। శఠమతిరుపయాతి యోర్థతృష్ణాం తమధమచేష్టమవేహి నాస్య భక్తమ్॥ ౩౦॥
అశుభమతిరసత్ప్రవృత్తిసక్తస్సతతమనార్యవిశాలసంగమత్తః। అనుదినకృతపాపబంధసక్తః పురు

షః కలికలుషేత్యాదినా॥ కలికలుషేతి॥ ఆత్మా బుద్ధిః॥ ౨౧॥ స్ఫటికేతి॥ స్ఫటికగిరేశ్శిలేవామలః - తుహినమయూఖశ్చంద్రస్తస్య రశ్మీనాం పుంజే - మత్సరాద్యభావో విష్ణుభక్తిచిహ్నమిత్యర్థః॥ ౨౨॥ విమలమతిరితి॥ శుచి శుద్ధం చరితం యస్య - అఖిలానాం సత్త్వాదీనాం మిత్రం మిత్రభూతః - అస్తే నిరస్తే మానమాయే గర్వదంభౌ యేన॥ ౨౩॥ ప్రసన్నరూపతా చ విష్ణుభక్తచిహ్నమిత్యాహ॥ వసతీతి॥ ముఖప్రసాదాదిచిహ్నం తదంతస్థం పరమానందమయం విష్ణుం సూచయతీత్యత్ర సన్నిదర్శనమాహ - క్షితీతి - చారుతయా కోమలతయా - సాలపోతో బాలసాలవృక్షః - ఆత్మనోంతస్స్థితం క్షితిరసం కథయతి సూచయతీత్యర్థః॥ ౨౪॥ హృదీతి॥ తత్తర్హి - అఘం అఘవిఘాతకర్త్రా భిన్నం ప్రదీర్ణం భవతి - యుక్తశ్చైతత్ ఘాతకసన్నిధౌ తద్విరోధివినాశ ఇత్యాహ - కథమర్కే సత్యంధకారం భవతీతి॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ అథాభక్తస్య చిహ్నాన్యాహ ॥ హరతీత్యాదిచతుర్భిః ॥ ౨౮॥ న సహతీతి॥ సంతమప్యర్థం యాచమానాయ న దదాతి॥ ౨౯॥ ౩౦॥ అశుభమతిరితి॥ అనార్యైః - విశాలో దీర్ఘకాలస్సంగస్తేన మ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

రువపశుః అవివేకీ - అనార్యకుశీలసంగమత్తఇతిచపాఠః ॥ ౩౧ ॥ భక్తస్యలక్షణాంతరమాహ ॥ సకలమితి ॥ ౩౨ ॥ కమలనయనేతి ॥ ఈరయతీతివచనాదర్థజ్ఞానమంతరేణాపి నామోచ్చారణమాత్రమేవపాపహరమితి సూచితం - ఈరణంశ్రవణాద్యుపలక్షణం॥ ౩౩ ॥ వసతీతి ॥ యస్యమనసిహరిర్వసతి - తస్యయావద్దృష్టిపాతంచక్రం పరిభ్రమతి అతస్తద్దృష్టిపాతేతత్ప్రతిహతవీర్యబలస్యతవమమవాగతిర్నాస్తి - అన్యలోక్యః అన్యలోకాహః న త్వస్మల్లోకార్హః - నఖలుభాగవతాయమవిషయంగచ్ఛంతీతిచవచనాత్ ॥ ౩౪ ॥ ఇతీతి ॥ తేనయమభటేన ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ కింకరాఇతి ॥ యస్యాత్మా కేశవాలంబనఇత్యాత్మనివేదనోక్తిః ॥ శ్లో ॥ శ్రవణంకీర్తనంవిష్ణోః స్మరణం పాదసేవనం। అర్చనంవందనందాస్యంసఖ్యమాత్మనివేదనమితి భక్తిర్నవవిధతోక్తా - ఏవముక్తశ్రవణాదినవవిధాంతరంగా వక్ష్యమాణసదాచారోపలక్షణా భగవదేకచిత్తతాస్వరూపలక్షణాభగవతినిరుపాధికప్రీతిరూపాభక్తిరేవయమవశ్యత్వనివారకేత్యధ్యాయార్థః - అథవాఅస్మిన్నధ్యాయేజాతిస్మరోనామకశ్చిన్మునిః తదుక్తిమూలా కాళింగోక్తిః భీష్మేణనకులాయోచ్యతే - తత్రైవంయోజనా - పురామమేత్యాదిమామువాచేత్యంతంభీష్మవచనం - పృష్టోవైమయేత్యారభ్యఅన్యథాహిమయాక్వచిదిత్యంతంకాళింగవాక్యం - తత్రవత్సేతిభీష్మస్యసంబోధనం - ద్విజఃజాతిస్మరః - ఏకదాత్విత్యాదిశ్లోకోభీష్మవాక్యం - జాతిస్మరేణకథిత ఇత్యాదిమయాపిచోక్తమిత్యంతంకాళింగవాక్యం - మమకథితమిదంచతేనేత్యత్రతచ్ఛబ్దేనజాతిస్మరస్యపరామర్శః॥ ౩౮॥ ౩౯ ॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - తృతీయాంశే - సప్తమోధ్యాయః ❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀

మమశిష్యోహివాసుదేవభక్తః॥ ౩౧॥ సకలమిదమహంచవాసుదేవః పరమపుమాన్పరమేశ్వరస్సఏకః। ఇతిమతిరచలాభవత్యనంతేహృదయగతేవ్రజతాన్విహాయదూరాత్ ॥ ౩౨॥ కమలనయనవాసుదేవవిష్ణో ధరణిధరాచ్యుతశంఖచక్రపాణే। భవశరణమితీరయంతి యేవైత్యజభటదూరతరేణతానపాపాన్ ॥ ౩౩ ॥ వసతిమనసియస్యసోవ్యయాత్మా పురుషవరస్యనతస్యదృష్టిపాతే। తవగతిరథవామమాస్తిచక్రప్రతిహతవీర్యబలస్యసోన్యలోక్యః॥ ౩౪॥ కాళింగః ॥ ఇతినిజభటశాసనాయదేవోరవితనయస్సకిలాహధర్మరాజః। మమకథితమిదంచతేనతుభ్యం కురువరసమ్యగిదంమయాపిచోక్తమ్॥ ౩౫॥ భీష్మః॥ నకులైతన్మమాఖ్యాతం పూర్వంతేనద్విజన్మనా। కళింగదేశాదభ్యేత్య ప్రీయతాసుమహాత్మనా॥ ౩౬॥ మయాప్యేతద్యథాన్యాయ్యం సమ్యగ్వత్సతవోదితమ్। యథావిష్ణుమృతేనాన్యత్త్రాణంసంసారసాగరే॥ ౩౭ ॥ కింకరాదండపాశౌవా నయమోనచయాతనాః। సమర్థాస్తస్యయస్యాత్మా కేశవాలంబనస్సదా॥ ౩౮ ॥ శ్రీపరాశరః॥ ఏతన్మునేసమాఖ్యాతం గీతంవైవస్వతేనయత్ । త్వత్ప్రశ్నానుగతంసమ్యక్కిమన్యత్కథయామితే॥ ౩౯॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే - తృతీయాంశే - సప్తమోధ్యాయః ❀

త్తః - అనార్యవిశీలేతిఅనార్యకుశీలేతిచపాఠేనీచైర్దుశ్శీలైశ్చజనైస్సంగేనమత్తఇత్యర్థః॥ ౩౧॥ సర్వత్రేశ్వరదృష్టిరేకాంతభక్తచిహ్నమిత్యాహ ॥ సకలమితి॥ ౩౨ ॥ తన్నామసంకీర్తనంతదేకశరణతాద్యేకాంతభక్తిచిహ్నమిత్యాహ ॥ కమలనయనేతి॥ ౩౩॥ దూరతరేణత్యజేతియదుక్తంతత్ర హేతుమాహ॥ వసతీతి॥ తస్యదృష్టిపాతం యావత్తావద్విష్ణోశ్చక్రంపరిభ్రమతి - అతస్తచ్చక్రప్రతిహతంవీర్యంబలంచయస్యతవవామమవాతావతిదేశేపాపిష్ఠంజనమానేతుమపిగతిర్నాస్తి - సపునరన్యలోక్యః వైకుంఠలోకార్హః - నత్వస్మల్లోకార్హ ఇతి॥ ౩౪॥ ఇతీతి॥ తేనభటేనమహ్యంకథితం - కురువరభీష్మ॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ కింకరాఇతి॥ కేశవాలంబనః కేశవాశ్రయః॥ ౩౮॥ ౩౯ ॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - తృతీయాంశే - సప్తమోధ్యాయః ❀❀❀

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

పూర్వంభగవదాజ్ఞారూపశ్రుతిస్మృత్యుక్తవర్ణాశ్రమధర్మానుష్ఠానంభక్తిలక్షణముక్తం - ఇదానీంతజ్జ వచతుర్వర్గసాధనమిత్యుచ్యతేభగవన్నిత్యాద్యధ్యాయనవకేన॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ వర్ణాశ్రమేతి॥ ఆచారవతేత్యత్రాచారగ్రహణంయజ్ఞాదేః కర్మణోప్యుపలక్షణం॥ ౯॥ ననువర్ణాశ్రమధర్మాయదిదేవతావిషయాఃకథమస్యభగవదారాధనత్వమిత్యత్రాహ॥ యజన్నితి॥ సర్వభూతస్సర్వాత్మభూతః॥ శ్లో॥ యేయజంతి పితౄన్దేవాన్బ్రాహ్మణాన్సహుతాశనాన్। సర్వభూతాంతరాత్మానంవిష్ణుమేవయజంతితఇతిస్మృతేః॥ శ్లో॥ యేప్యన్యదేవతాభక్తాయజంతేశ్రద్ధయాన్వితాః- తేపిమామేవకౌంతేయయజంత్యవిధిపూర్వకమితిచ- గౌశ్చైవద్విజముఖ్యశ్చేత్యాదిచ॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ వర్ణాశ్రమేష్వితి॥ తేషుతిష్ఠంతానను

మైత్రేయః॥ భగవన్భగవాన్దేవస్సంసారవిజిగీషుభిః। సమాఖ్యాహిజగన్నాథోవిష్ణురారాధ్యతేయథా॥ ౧ ॥ ఆరాధితాచ్చగోవిందాదారాధనపరైర్నరైః। యత్ప్రాప్యతేఫలంశ్రోతుంతదిచ్ఛామిమహామునే॥ ౨ ॥ శ్రీపరాశరః॥ యత్పృచ్ఛతిభవానేతత్సగరేణమహాత్మనా। ఔర్వఃప్రాహయథాపృష్టస్తన్మేనిగదతశ్శృణు॥ ౩ ॥ సగరఃప్రణిపత్యైదమౌర్వంపప్రచ్ఛభార్గవమ్। విష్ణోరారాధనోపాయసంబంధంమునిసత్తమ॥ ౪॥ ఫలంచారాధితేవిష్ణౌయత్పుంసామభిజాయతే। సచాహపృష్టోయత్తేనతన్మైత్రేయాఖిలంశృణు ॥ ౫ ॥ ఔర్వః॥ భౌమంమనోరథంస్వర్గంస్వర్గివంద్యంచయత్పదమ్॥ ప్రాప్నోత్యారాధితేవిష్ణౌనిర్వాణమపిచోత్తమమ్॥ ౬ ॥ యద్యదిచ్ఛతియావచ్చఫలమారాధితేచ్యుతే। తత్తదాప్నోతిరాజేంద్రభూరిస్వల్పమథాపివా॥ ౭ ॥ యత్తుపృచ్ఛసిభూపాలకథమారాధ్యతేహిసః। తదిదంసకలంతుభ్యంకథయామినిబోధమే॥ ౮॥ వర్ణాశ్రమాచారవతాపురుషేణపరఃపుమాన్॥ విష్ణురారాధ్యతేపంథానాన్యస్తత్తోషకారకః॥ ౯॥ యజన్యజ్ఞాన్యజత్యేనంజపత్యేనంజపన్నృప॥ ఘ్నంస్తథాన్యాన్హినస్త్యేనంసర్వభూతోయతోహరిః॥ ౧౦॥ తస్మాత్సదాచారవతాపురుషేణజనార్దనః। ఆరాధ్యతేస్వవర్ణోక్తధర్మానుష్ఠానకారిణా॥ ౧౧ ॥ బ్రాహ్మణఃక్షత్రియోవైశ్యశ్శూద్రశ్చపృథివీపతే। స్వధర్మతత్పరోవిష్ణుమారాధయతినాన్యథా॥ ౧౨॥ పరాపవాదంపైశున్యమనృతంచనభాషతే। అన్యోద్వేగకరంయశ్చతోష్యతేతేనకేశవః॥ ౧౩ ॥ పరదారపరద్రవ్యపరహింసాసుయోరతిమ్। నకరోతిపుమాన్భూపతోష్యతేతేనకేశవః॥ ౧౪॥ నతాడయతినోహంతిప్రాణినోన్యాన్సదీహతే। యోమనుష్యోమనుష్యేంద్రతోష్యతేతేనకేశవః॥ ౧౫ ॥ దేవద్విజగురూణాంయశ్శుశ్రూషాసుసదోద్యతః। తోష్యతేతేనగోవిందఃపురుషేణనరేశ్వర॥ ౧౬ ॥ యథాత్మనిజపుత్రేషుసర్వభూతేషుయస్తథా। హితకామోహరిస్తేనసర్వదాతోష్యతేసుఖమ్॥ ౧౭॥ యస్యరాగాదిదోషేణనదుష్టంనృపమానసమ్। విశుద్ధచేతసావిష్ణుస్తోష్యతేతేనసర్వదా॥ ౧౮॥ వర్ణాశ్రమేషుయేధర్మాశ్శాస్త్రోక్తానృపసత్త

శ్లో॥ విష్ణుభక్తస్యచిహ్నంయోనిజధర్మఃపురోదితః। తమేవాతిస్ఫుటంవక్తుంనవాధ్యాయోభిధీయతే॥ భగవన్నితి॥ యథాయేనోపాయేనవిష్ణురారాధ్యతే॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ భౌమమితి॥ స్వర్గివంద్యంబ్రహ్మలోకాదిపదం॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ వర్ణాశ్రమేతి॥ నాన్యఃవిష్ణ్వారాధనలక్షణశ్రుతిస్మృతివిహితస్వధర్మత్యాగేనకేవలతద్వ్రతధారణశ్రవణకీర్తనాదిః తత్తోషకారకోనభవతీత్యర్థః॥ ౯॥ యజన్నితి॥ యజ్ఞాన్యష్టవ్యానింద్రాదీన్యజన్పనంవిష్ణుంయజతి॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ పరాపవాదమితి॥ పరస్యాపవాదస్సత్యతుంనిందా - పైశున్యంపరోక్షం పరదోషసూచనం॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ పైశున్యపరాపవాదాదినివృత్తైరపి సత్త్వశోధకః స్వధర్మోమూల

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తిష్ఠన్॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ దానమితి॥ నిత్యోదకీ స్నానతర్పణాదికృత్ - అగ్నిపరిగ్రహం స్మార్తస్యోపాసనాగ్నేః శ్రౌతాగ్నిత్రయస్య చ పరిగ్రహం॥ ౨౨॥ వృత్త్యర్థమితి॥ ప్రతిగ్రహః ప్రతిగ్రాహ్యోపాధ్యాయాదిః - శుక్లార్థాత్ న్యాయార్జితశుక్లధనాత్ విప్రాదేః స్వవృత్త్యుపాత్తం సర్వేషామేవ శుక్లం॥ శ్లో॥ క్రమాగతం ప్రీతిదాయం ప్రాప్తం చ సహ భార్యయా। అవిశేషేణ సర్వేషాం ధనం శుక్లముదాహృతమితి విష్ణుః॥ శ్లో॥ శ్రుతశౌర్యతపఃకన్యాయాజ్యశిష్యాన్వయాగతం - ధనం సప్తవిధం శుక్లమితి నారదః - న్యాయతః కాలపురుషదానాదినిషిద్ధప్రతిగ్రహాదివృత్తిం వినా - ఆపదిషు శుద్ధాద్రాజాదేర్గ్రాహ్యం॥ శ్లో॥ రాజాంతేవాసియాజ్యేభ్యః సీదన్నిచ్ఛేద్ధనం క్షుధేతి॥ శ్లో॥ న రాజ్ఞః ప్రతిగృహ్ణీయాల్లుబ్ధస్యోచ్ఛాస్త్రవర్తినః ఇతి స్మృతేశ్చ॥ ౨౩॥ ౨౪॥ గ్రావ్ణీతి॥ ఋతావభిగమః - చతుర్థీప్రభృత్యా షోడశమిత్యాది॥ శ్లో॥ షోడశర్తుర్నిశాః స్త్రీణాం తస్మిన్ యుగ్మాసు సంవిశేత్। బ్రహ్మచార్యేవ పర్వాణ్యాద్యాశ్చతస్రస్తు వివర్జయేదితి చ॥ ౨౫॥ ౨౬॥ శస్త్రాజీవ ఇతి॥ తత్రాపి వృత్తిద్వయేఽపి - పృథివీపాలనం ప్రథమే ముఖ్యే కల్పే - వర్తత ఇతి శేషః॥ ౨౭॥ ధరిత్రీతి॥ అంశాః షష్ఠతురీయార్ధత్రిపాదాఖ్యాః - తత్ర రాజ్ఞో దేశస్థితైః కృతస్య షష్ఠోంశః స్యాత్ - అహం త్వాం రక్షామీత్యభయప్రదానే పాదః - తద్రక్షార్థమన్నదానేఽర్ధం - సత్కృత్యాన్నదానే త్రిపాదం॥ శ్లో॥ ధర్మషష్ఠాంశభాగీ స్యాత్ ప్రజాధర్మేణ పాలయన్నితి - భారతే॥ శ్లో॥ యథా చతుర్థం ధర్మస్య రక్షితా లభతే ఫలమ్। పాపస్యాపి తథా మూఢ భాగం ప్రాప్నోత్యరక్షితా। రక్షిష్యామీతి చోక్త్వం తేన చ శక్నోషి రక్షితుమితి హరివంశే అర్జునం ప్రతి బ్రాహ్మణవచనం॥ శ్లో॥ యస్యాన్నపానపుష్టాంగః కురుతే ధర్మసంచయం। అన్నప్రదాతుస్తస్యార్ధం కర్తుశ్చార్ధం న సంశయ ఇతి॥ శ్లో॥ అన్నదాతుస్త్రయో భాగాః కర్తా పాదేన లిప్యత ఇతి వచనాంత

మ। తేషు తిష్ఠన్నరో విష్ణుమారాధయతి నాన్యథా॥ ౧౯॥ సగరః॥ తదహం శ్రోతుమిచ్ఛామి వర్ణధర్మా

నశేషతః। తథైవాశ్రమధర్మాంశ్చ ద్విజవర్య బ్రవీహి తాన్॥ ౨౦॥ ఔర్వః॥ బ్రాహ్మణక్షత్రియవి

శాం శూద్రాణాం చ యథాక్రమమ్। త్వమేకాగ్రమతిర్భూత్వా శృణు ధర్మాన్ మయోదితాన్॥ ౨౧॥

దానం దద్యాద్యజేద్దేవాన్ యజ్ఞైః స్వాధ్యాయతత్పరః। నిత్యోదకీ భవేద్విప్రః కుర్యాచ్చాగ్నిపరిగ్ర

హమ్॥ ౨౨॥ వృత్త్యర్థం యాజయేచ్చాన్యానన్యానధ్యాపయేత్తథా। కుర్యాత్ప్రతిగ్రహాదానం శు

క్లార్థాన్న్యాయతో ద్విజః॥ ౨౩॥ సర్వభూతహితం కుర్యాన్నాహితం కస్యచిద్ద్విజః। మైత్రీ సమ

స్తభూతేషు బ్రాహ్మణస్యోత్తమం ధనమ్॥ ౨౪॥ గ్రావ్ణి రత్నే చ పారక్యే సమబుద్ధిర్భవేద్ద్విజః।

ఋతావభిగమః పత్న్యాం శంస్యతే చాస్య పార్థివ॥ ౨౫॥ దానాని దద్యాదిచ్ఛాతో ద్విజేభ్యః క్షత్రియోఽ

పి హి। యజేత వివిధైర్యజ్ఞైరధీయేత చ పార్థివ॥ ౨౬॥ శస్త్రాజీవో మహీరక్షా ప్రవరా తస్య జీవికా।

తత్రాపి ప్రథమః కల్పః పృథివీపరిపాలనమ్॥ ౨౭॥ ధరిత్రీపాలనేనైవ కృతకృత్యా నరాధిపాః। భవంతి

కారణమతస్తమేవాదరార్థం పునరప్యాహ॥ వర్ణాశ్రమేష్వితి॥ ౧౯॥ తదితి॥ తత్తర్హి అహం శ్రోతుమిచ్ఛామి॥ ౨౦॥ ౨౧॥ తత్ర బ్రాహ్మణస్యావశ్యకాన్ ధర్మానాహ॥ దానమితి॥ నిత్యోదకీ స్నానతర్పణాదికర్మకృత్ - నిత్యముదకపాత్రత్యాగీ వా - యథాధికారమౌపాసనాగ్నేః శ్రౌతాగ్నీనాం చ పరిగ్రహం॥ ౨౨॥ జీవితార్థం ధనార్జనాని యమానాహ॥ వృత్త్యర్థమితి॥ ప్రతిగ్రహాదానం ప్రతిగ్రాహ్యస్య ధనాదేరాదానం - శుక్లార్థాత్ శుక్లః శుద్ధః న్యాయార్జితోఽర్థో యస్య తస్మాద్విప్రాదేః - తత్రాపి న్యాయతః యథోపయోగమయాజనాదికం చ త్యక్త్వా॥ ౨౩॥ ౨౪॥ గ్రావ్ణీతి॥ గ్రావ్ణి పాషాణే॥ ౨౫॥ క్షత్రియస్యావశ్యకాన్ స్మృత్యర్థాంశ్చ ధర్మానాహ॥ దానానీత్యాది చతుర్భిః॥ ౨౬॥ శస్త్రాజీవ ఇతి॥ శస్త్రాజీవో యుద్ధజీవికా॥ ౨౭॥ ధరిత్రీతి॥ భవంతి నృపతేరంశాః॥ శ్లో॥ పు

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

రం॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ద్విజాతీతి॥ శూద్రస్య కర్మ ద్విజాతిసంశ్రితం తచ్ఛుశ్రూషారూపం - తాదర్థ్యం తచ్ఛేషత్వం చ తేన ద్విజశుశ్రూషాదిజన్యధనేన ఆత్మపోషణం ముఖ్యం - ఆపది తు వాణిజ్యేన తథాదికారువృత్త్యోత్పన్నధనేన వా॥ శ్లో॥ శూద్రస్య ద్విజశుశ్రూషా తయాజీవన్ వణిక్ భవేదిత్యాదిస్మృతేః॥ ౩౨॥ దానం చేతి॥ పాకయజ్ఞైః అల్పయజ్ఞైః వైశ్వదేవాద్యైర్నమస్కారైకమన్త్రైః లౌకికానాం పాకయజ్ఞశబ్ద ఇత్యాపస్తంబః॥ శ్లో॥ నమస్కారేణ మన్త్రేణ పంచయజ్ఞాన్న హాపయేదితి యాజ్ఞవల్క్యః॥ ౩౩॥ భృత్యాదీతి॥ పరిగ్రహః అన్యైరస్వీకృతానాం తృణకాష్ఠాదీనాం స్వీకారః సతు సర్వేషాం వర్ణానాం సాధారణః॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ క్షాత్రమితి॥ ఆపది తు బ్రాహ్మణస్య క్షాత్రం కర్మోక్తం - రాజన్యస్య వైశ్యం కర్మ - శౌద్రం కర్మ వైశ్యోక్తం వైశ్యస్యోక్తం - ఏతయోః బ్రాహ్మణరాజన్యయోర్న చోక్తం॥ ౩౮॥ సామర్థ్య ఇతి॥ ఉభాభ్యాం బ్రాహ్మణరాజన్యాభ్యాం - సామర్థ్యే సతి శక్తౌ సత్యాం తదాపత్కర్మ - త్యాజ్యం - శక్తస్యానుకల్పాశ్రయః అశక్తస్య ముఖ్యకల్పనిబంధశ్చ కర్మసంకరః -

నృపతేరంశో యతో యజ్ఞాదికర్మణామ్ ॥ ౨౮ ॥ దుష్టానాం శాసనాద్రాజా శిష్టానాం పరిపాలనాత్ ।
ప్రాప్నోత్యభిమతాన్ లోకాన్ వర్ణసంస్థాం కరోతి యః ॥ ౨౯ ॥ పశుపాల్యం చ వాణిజ్యం కృషిం చ మనుజేశ్వర । వైశ్యాయ జీవికాం బ్రహ్మా దదౌ లోకపితామహః ॥ ౩౦ ॥ తస్యాప్యధ్యయనం యజ్ఞో దానం ధర్మశ్చ శస్యతే । నిత్యనైమిత్తికాదీనాం అనుష్ఠానం చ కర్మణామ్ ॥ ౩౧ ॥ ద్విజాతిసంశ్రయం కర్మ తాదర్థ్యం తేన పోషణమ్ । క్రయవిక్రయజైర్వాపి ధనైః కారూద్భవేన వా ॥ ౩౨ ॥ దానం చ దద్యాచ్ఛూద్రోఽపి పాకయజ్ఞైర్యజేత చ । పిత్ర్యాదికం చ వై సర్వం శూద్రః కుర్వీత తేన వై ॥ ౩౩ ॥ భృత్యాదిభరణార్థాయ సర్వేషాం చ పరిగ్రహః । ఋతుకాలాభిగమనం స్వదారేషు మహీపతే ॥ ౩౪ ॥ దయా సమస్తభూతేషు తితిక్షా నాతిమానితా । సత్యం శౌచమనాయాసో మంగళం ప్రియవాదితా ॥ ౩౫ ॥ మైత్ర్యస్పృహా తథా తద్వదకార్పణ్యం నరేశ్వర । అనసూయా చ సామాన్యవర్ణానాం కథితా గుణాః ॥ ౩౬ ॥ ఆశ్రమాణాం చ సర్వేషామేతే సామాన్యలక్షణాః । గుణాంస్తథాపద్ధర్మాంశ్చ విప్రాదీనామిమాఞ్ఛృణు ॥ ౩౭ ॥ క్షాత్రం కర్మ ద్విజస్యోక్తం వైశ్యకర్మ తథాపది । రాజన్యస్య చ వైశ్యోక్తం శౌద్రకర్మ న చైతయోః ॥ ౩౮ ॥ సామర్థ్యే సతి తత్త్యాజ్యముభాభ్యామపి పార్థివ । తదేవాపది కర్తవ్యం న కుర్యాత్కర్మసంకరమ్ ॥ ౩౯ ॥ ఇత్యేతే కథితా రాజన్ వర్ణధర్మా మయా తవ । ధర్మానాశ్రమిణాం సమ్య

క్ష్యాత్ షడ్భాగమాదత్తే న్యాయేన పరిపాలయన్నిత్యాదిశ్రుతేః॥ ౨౮॥ ౨౯॥ వైశ్యస్యాప్యాహ॥ పశుపాల్యమిత్యాదిద్వాభ్యాం॥ ౩౦॥ ౩౧॥ శూద్రస్యాప్యాహ॥ ద్విజాతీత్యాదిద్వాభ్యాం॥ ద్విజాతీతి॥ ద్విజాతిసంశ్రయం త్రైవర్ణికశుశ్రూషాదిలక్షణం కర్మ తాదర్థ్యం తత్పరత్వం చ స్వధర్మః తేన పోషణం తచ్ఛుశ్రూషాలబ్ధద్రవ్యేణ కుటుంబభరణం - తదసంభవే క్రయాదిజన్యైర్ధనైః - తస్యాప్యసంభవే దాత్రాదికారుకర్మోద్భవేన ధనేన పోషణం॥ ౩౨॥ దానం చేతి॥ పాకయజ్ఞైర్వైశ్వదేవాద్యైః॥ శ్లో॥ నమస్కారేణ మన్త్రేణ పంచయజ్ఞాన్న హాపయేదిత్యాదిస్మృతేః॥ పిత్ర్యాదికం చ శ్రాద్ధాది- తేనైవ ద్విజశుశ్రూషాలబ్ధద్రవ్యేణైవ కుర్వీత॥ ౩౩॥ సర్వసాధారణాన్ ధర్మానాహ॥ భృత్యాదీత్యాదిభిస్సార్ధైస్త్రిభిః॥ భృత్యాదీతి॥ పరిగ్రహః అర్థసంపాదనమిత్యాద్యాస్సర్వేషాం సామాన్యగుణా ఇతి తృతీయేనాన్వయః॥ ౩౪॥ దయేతి॥ శ్లో॥ శరీరం పీడ్యతే యేన సుశుభేనాపి కర్మణా । అత్యంతం తన్న కర్తవ్యమనాయాసస్స ఉచ్యత ఇత్యుక్తో నాయాసః- మంగళం తిలపుష్పాదిధారణం॥ ౩౫॥ మైత్రీతి॥ అకార్పణ్యం అలుబ్ధత్వం - సామాన్యగుణాస్సామాన్యధర్మాః॥ ౩౬॥ ౩౭॥ క్షాత్రమితి॥ శౌద్రం కర్మ న చైతయోరపి అనేన వైశ్యస్య తదభ్యనుజ్ఞాతమితి గమ్యతే- శూద్రస్య చాపద్ధర్మాః ప్రాగేవోక్తాః॥ శ్లో॥ క్రయవిక్రయజైర్వాపి ధనైః కారూద్భవేన చేతి॥ ౩౮॥ ౩౯॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కృత్యోవ్యతికరో వా॥౯॥౪౦॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే- శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే- తృతీయాంశే- అష్టమోధ్యాయః.
౧॥ శౌచాచారవతేతి॥ వ్రతాని ప్రాజాపత్యాదీని మధుమాంసాదివర్జనాదీని చ- కృతబుద్ధినా అవహితబుద్ధినా॥ ౨॥ ౩॥ స్థితఇతి॥ ఆసతి ఆసీనే గురౌ॥ ౪॥ ౫॥ అవగాహేదితి॥ కాల్యం ప్రాతః॥ ౬ ॥ గృహీతేతి॥ గృహీతగ్రాహ్యో వేదః అర్థజ్ఞానపర్యంతం గృహీతస్వశాఖః స్వాధ్యాయోధ్యేతవ్య ఇతి- స్థాణురయం భారవహః కిలాభూత్. అధీత్య వేదం న విజానాతి యోర్థం- యోర్థజ్ఞ ఇహ సకలం భద్రమశ్నుతే- నాకమేతి జ్ఞానవిధూతపాప్మేతి శ్రుతేః- గురోర్నిష్కృతిరత్ర దక్షిణా॥ ౭॥ విధినేతి॥ విధినా స్వగృహ్యోక్తప్రకారేణ - స్వకర్మణా యాజనాదివృత్త్యా॥ ౮॥ నివాపేనేతి॥ నివాపః పితృదానం॥ ౯॥ బలీతి॥ నిజకర్మసమార్జితాన్ ప్రాప్నోతి స్వీకకర్మసాధితాన్ ప్రాజాపత్యాదీన్ - సర్వ ఏతే పుణ్యలోకాభవంతీతి శ్రుతౌ- యఏతానవ్యగ్రో యథోపదేశం కురుతే నిత్యస్స్వర్గః పుష్టశ్చేతి స్మృతౌ చ నిత్యానాం ప్రత్యవాయవ్యతిరేకం ఫలాంతరస్య చోక్తేః॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ అనికేతాఇతి॥ యత్ర సాయం స్యాత్ తత్రైవ గృహం స్థితిర్యేషాం తే జ్ఞానినః- ప్రతిష్ఠా ఆశ్రయః - యోనిః మాతా - అన్నాదినా దేహపోషకత్వాత్ ॥౧౩॥

బ్రువతో మే నిశామయ॥ ౪౦ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే- తృతీయాంశే- అష్టమోధ్యాయః

ఔర్వః ॥ బాలః కృతోపనయనో వేదాహరణతత్పరః। గురుగేహే వసేద్భూప బ్రహ్మచారీ సమాహితః॥ ౧॥ శౌచాచారవతా తత్ర కార్యం శుశ్రూషణం గురోః। వ్రతాని చరతా గ్రాహ్యో వేదశ్చ కృతబుద్ధినా॥ ౨ ॥ ఉభే సంధ్యే రవిం భూప తథైవాగ్నిం సమాహితః। ఉపతిష్ఠేత్తథా కుర్యాద్గురోరప్యభివాదనమ్॥ ౩ ॥ స్థితే తిష్ఠేద్వ్రజేద్యాతే నీచైరాసీత చాసతి। శిష్యో గురోర్నృపశ్రేష్ఠ ప్రతికూలం న సంచరేత్॥ ౪ ॥ తేనైవోక్తః పఠేద్వేదం నాన్యచిత్తః పురస్స్థితః। అనుజ్ఞాతం చ భిక్షాన్నమశ్నీయాద్గురుణా తతః॥ ౫ ॥ అవగాహేదపః పూర్వమాచార్యేణావగాహితాః। సమిజ్జలాదికం చాస్య కాల్యం కాల్యముపానయేత్॥ ౬ ॥ గృహీతగ్రాహ్యవేదశ్చ తతోనుజ్ఞామవాప్య వై। గార్హస్థ్యమావిశేత్ప్రాజ్ఞో నిష్పన్నగురునిష్కృతిః॥ ౭ ॥ విధినావాప్తదారస్తు ధనం ప్రాప్య స్వకర్మణా। గృహస్థకార్యమఖిలం కుర్యాద్భూపాల శక్తితః॥ ౮॥ నివాపేన పితౄనర్చన్ యజ్ఞైర్దేవాంస్తథాతిథీన్। అన్నైర్మునీంశ్చ స్వాధ్యాయైరపత్యేన ప్రజాపతిమ్॥ ౯ ॥ బలికర్మణా చ భూతాని వాత్సల్యేనాఖిలం జగత్। ప్రాప్నోతి లోకాన్ పురుషో నిజకర్మసమార్జితాన్॥౧౦॥ భిక్షాభుజస్తు యే కేచిత్పరివ్రాడ్బ్రహ్మచారిణః। తేప్యత్రైవ ప్రతిష్ఠంతే గార్హస్థ్యం తేన వై పరమ్॥ ౧౧ ॥ వేదాహరణకార్యేణ తీర్థస్నానాయ చ ప్రభో। అటంతి వసుధాం విప్రాః పృథివీదర్శనాయ చ॥ ౧౨॥ అనికేతా హ్యనాహారా యత్ర సాయంగృహాస్తు యే। తేషాం గృహస్థః సర్వేషాం ప్రతిష్ఠా యోనిరేవ చ॥ ౧౩ ॥ తేషాం స్వాగతదానాది వక్తవ్యం

౪౦॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - తృతీయాంశే- అష్టమోధ్యాయః
౧॥ శౌచాచారవతేతి॥ శ్లో॥ ప్రాజాపత్యం తథా సౌమ్యమాగ్నేయం వైశ్వదేవికమిత్యేవం ప్రోక్తాని వేదవ్రతాని మధుమాంసవర్జనాదీని చరతా వేదో గ్రాహ్యః॥ ౨॥ ౩॥ స్థితఇతి ॥ ఆసతి ఆసీనే గురౌ॥ ౪॥ తేనేతి॥ తేనైవోక్తః పఠేత్ న తు శీఘ్రమధ్యాపనాయ గురుం నియుంజీత॥ ౫॥ అవగాహేదితి॥ కాల్యం కాల్యం ప్రాతః ప్రాతః - తత్తత్కాలోచితమితి వా॥ ౬॥ గృహీతేతి ॥ నిష్పన్నగురునిష్కృతిః దత్తగురుదక్షిణః॥ ౭॥ విధినేతి॥ స్వకర్మణా అధ్యాపనాదినా॥ ౮॥ నివాపేనేతి॥ నివాపేన పిండదానాదినా॥ ౯॥ ౧౦॥ భిక్షాభుజఇతి॥ ప్రతిష్ఠంతే ప్రతిష్ఠాం యాంతి ॥ ౧౧॥ ౧౨॥ అనికేతాఇతి ॥ అనికేతాః అగృహాః - అనాహారాః అపరిగ్రహాః - యత్ర సాయం తత్ర గృహం నివాసో యేషాం తే యోగినః - ప్రతిష్ఠా ఆశ్రయః - యోనిః స్వమాతా - సస్నేహమన్నపానాదినా పోషకత్వాత్ ॥ ౧౩ ॥ తేషామితి॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧౪॥ ౧౫॥ అతిథింప్రత్యవజ్ఞాదినకార్యమిత్యాహ॥ అవజ్ఞానమితి॥ పరితాపోదానానుశయః - ఉపఘాతస్తాడనాదిః॥ ౧౬॥ యస్త్వితి॥ తద్వర్ణోక్తనిత్యాకరణజప్రత్యవాయరూపాత్తల్లోకప్రాప్తిప్రతిబంధాన్ముక్తః ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ పర్ణేతి॥ అత్ర కేశశ్మశ్రురోమవచనః॥ ౧౯॥ ౨౦॥ దేవతేతి॥ నాస్త్యాగతస్యతిథిః ఏకదినమపీత్యతిథిః ధర్మాద్యర్థీనామతనోతిథిః అజ్ఞాతపూర్వః - అన్యేభ్యాగతాః॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ త్రైవర్గికానితి॥ త్రైవర్గికాః ధర్మార్థకామసాధనభూతాః ఆరంభాః లౌకికవైదికోద్యోగాః త్యక్త్వా ముక్త్యర్థం బ్రహ్మజ్ఞానే నిష్ఠా కార్యా॥ బ్రహ్మసంస్థోమృతత్వమేతీతి శ్రుతేః- సన్యాసస్యచ మోక్షమార్గత్వాత్ తదశక్తస్యచ జపతీర్థయాత్రాదిచానుష్ఠితం ప్రణవాత్మకో వేదః ప్రణవంధ్యాయేదితి - ప్రణవో బ్రహ్మభూయాయకల్పత ఇతిచ॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ఏకేతి॥ శ్లో॥ అష్టౌమాసాన్విహారాస్తుయతేరుక్తామనీషిభిః। వారాణసీంప్రవిష్టస్యవిద్యతేనహిసంచర ఇతివచనాచ్చ॥ ౨౮ ॥ ప్రాణయాత్రేతి॥ ప్రశస్తవర్ణాః అభిశస్తపతితవర్జితాః॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ కృత్వేతి॥ ప్రాజాపత్యేష్ట్యనంతరం అగ్నిహోత్రం స్వశరీర సంస్థితంకృత్వా ఆత్మన్యారోప్యేత్యర్థః - శారీరమగ్నిం జాఠరాగ్నిభూతం ప్రాణాదియుక్తం

మధురంనృప। గృహాగతానాందద్యాచ్చశయనాసనభోజనమ్॥ ౧౪ ॥ అతిథిర్యస్యభగ్నాశోగృహాత్ప్రతినివర్తతే। సదత్త్వాదుష్కృతంతస్మైపుణ్యమాదాయగచ్ఛతి ॥ ౧౫ ॥ అవజ్ఞానమహంకారోదంభశ్చైవగృహేసతః। పరితాపోపఘాతౌచపారుష్యంచనశస్యతే॥ ౧౬॥ యస్తుసమ్యక్కరోత్యేవంగృహస్థఃపరమంవిధిమ్। సర్వబంధవిముక్తోసౌలోకానాప్నోత్యనుత్తమాన్॥ ౧౭ ॥ వయఃపరిణతౌరాజన్కృతకృత్యోగృహాశ్రమీ। పుత్రేషుభార్యాంనిక్షిప్యవనంగచ్ఛేత్సహైవవా॥ ౧౮ ॥ పర్ణమూలఫలాహారః కేశశ్మశ్రుజటాధరః। భూమిశాయీభవేత్తత్రమునిస్సర్వార్థనిస్స్పృహః॥ ౧౯ ॥ చర్మకాశకుశైఃకుర్యాత్పరిధానోత్తరీయకే। తద్వత్త్రిషవణంస్నానంశస్తమస్యనరేశ్వర॥ ౨౦ ॥ దేవతాభ్యర్చనంహోమస్సర్వాభ్యాగతపూజనమ్। భిక్షాబలిప్రదానంచశస్తమస్యనరేశ్వర॥ ౨౧॥ వన్యస్నేహేనగాత్రాణాంఅభ్యంగశ్చాస్యశస్యతే। తపశ్చతస్యరాజేంద్రశీతోష్ణాదిసహిష్ణుతా ॥ ౨౨ ॥ యస్త్వేతాంనియతశ్చర్యాంవానప్రస్థశ్చరేన్మునిః। సదహత్యగ్నివద్దోషాన్జయేల్లోకాంశ్చశాశ్వతాన్॥ ౨౩॥ చతుర్థశ్చాశ్రమోభిక్షోః ప్రోచ్యతేయోమనీషిభిః। తస్యస్వరూపంగదతోమమశ్రోతుంనృపార్హసి ॥ ౨౪॥ పుత్రద్రవ్యకళత్రేషుత్యక్తస్నేహోనరాధిప। చతుర్థమాశ్రమస్థానంగచ్ఛేన్నిర్ధూతమత్సరః ॥ ౨౫॥ త్రైవర్గికాంస్త్యజేత్సర్వానారంభానవనీపతే। మిత్రాదిషుసమోమైత్రస్సమస్తేష్వేవజంతుషు॥ ౨౬॥ జరాయుజాండజాదీనాంవాఙ్మనఃకర్మభిఃక్వచిత్। యుక్తఃకుర్వీతనద్రోహంసర్వసంగాంశ్చవర్జయేత్॥ ౨౭ ॥ ఏకరాత్రస్థితిఃగ్రామేపంచరాత్రస్థితిఃపురే। తథాతిష్ఠేద్యథాప్రీతిద్వేషోనాస్యభిజాయతే॥ ౨౮ ॥ ప్రాణయాత్రానిమిత్తంచవ్యంగారేభుక్తవజ్జనే। కాలేప్రశస్తవర్ణానాంభిక్షార్థంపర్యటేద్గృహాన్॥ ౨౯॥ కామఃక్రోధస్తథాదర్పఃలోభమోహాదయశ్చయే। తాంస్తుదోషాన్పరిత్యజ్యపరివ్రాణ్నిర్మమోభవేత్ ॥ ౩౦ ॥ అభయంసర్వభూతేభ్యోదత్త్వాయశ్చరతేమునిః। తస్యాపిసర్వభూతేభ్యోనభయంవిద్యతేక్వచిత్॥ ౩౧॥ కృత్వాగ్నిహోత్రంస్వశ

తేషాంగృహాగతానాం- స్వాగతదానాదిస్వాగతోక్తిపూర్వకంవక్తవ్యం - మధురంప్రియం॥ ౧౪॥ ౧౫ ॥ అవజ్ఞానమితి॥ పరితాపః వృథాదత్తఇత్యనుతాపః - ఉపఘాతఃప్రతిఘాతః తాడనంవా - పారుష్యంనిష్ఠురతా॥ ౧౬ ॥ యస్త్వితి॥ సర్వైర్బంధైః పాపైర్విముక్తస్సన్॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ప్రాణయాత్రేతి॥ భుక్తవంతోజనాయస్మిన్కాలే - ప్రశస్తాశ్శ్రేష్ఠాస్త్రయోవర్ణాస్తేషాం॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ కృత్వేతి॥ స్వశరీరసంస్థం ప్రాణాగ్నిహోత్రంకృత్వాచితాగ్నినాంలోకాన్ వ్రజతి - తత్కారణప్రకారమాహ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఉద్దిశ్యముఖే కుండస్థానీయే అగ్నిహోత్రబుద్ధ్యాభిక్షాన్నరూపైః హవిర్భిఃయఃజుహోతి - ప్రాణోఽగ్నిరేవేదముత్తిచాన్నం నాహంభోక్తేత్యనుసంధాయ - సచితాగ్నినాం అగ్నిచితాంల్లోకాన్ వ్రజతి - తృతీయాంతపాఠే - చితాగ్నినాజ్ఞానాగ్నినాదర్శితాన్ లోకాన్ వ్రజతి॥ అయమవిద్వద్విషయశ్లోకః॥ ౩౨॥ ఉత్తరస్తుబ్రహ్మవిద్విషయః॥ మోక్షాశ్రమమితి॥ మోక్షాశ్రమం పారివ్రాజ్యంసుసంకల్పితబుద్ధియుక్తః - సుష్ఠుసంపాదితబుద్ధియోగయుక్తః॥ లోక్యత ఇతిలోకః బ్రహ్మైవలోకో బ్రహ్మలోకః బ్రహ్మణోలోక ఇతివావిగ్రహః ద్విజాతిరితి విప్రస్యైవసన్యాసేధికారోక్తేః॥ శ్లో॥ గతిస్తుర్యాశ్రమేనాస్తిబాహుజోరుజయోఃక్వచిత్ - తుర్యాశ్రమేగతిప్రోక్తాముఖజానాంస్వయంభువేతి దత్తాత్రేయః - బ్రాహ్మణఃప్రవ్రజేద్గృహాదితి సంవర్తయమబోధాయనోక్తేశ్చ ॥ ౩౩ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - తృతీయాంశే - నవమోధ్యాయః. ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

కథితమితి॥ పుంసః క్రియాం షోడశసంస్కారరూపాం - గర్భాధానపుంసవనసీమంతోన్నయన విష్ణుబలిజాతకర్మనామకరణోపనిష్క్రమణాన్నప్రాశనచౌలోపనయన వేదవ్రతచతుష్టయసమావర్తనవివాహాః షోడశసంస్కారాః॥౧॥౨॥యదితి॥నిత్యనైమిత్తికాశ్రితమితి కామ్యస్యాప్యుపలక్షణం॥౩॥జాతస్యేతి॥ జాతకర్మగ్రహణమాధానపుంసవనాదీనామప్యుపలక్షణం॥ ౪॥ ౫॥ దధ్నేతి॥ నాందీ ఉత్సవః తత్ప్రధానానాందీముఖాః- దైవేనకరాగ్రేణ॥ ౬॥ ప్రాజాపత్యేనేతి॥ ప్రాజాపత్యేన కనిష్ఠికాయామూలేన-తదుక్తం॥ శ్లో॥ కనిష్ఠదేశిన్యంగుష్ఠమూలాన్యగ్రం

రీరసంస్థంశారీరమగ్నింస్వముఖేజుహోతి । విప్రస్తుభైక్ష్యోపగతైర్హవిర్భిశ్చితాగ్నినాంసంవ్రజతి
స్మలోకాన్ ॥ ౩౨ ॥ మోక్షాశ్రమంయశ్చరతేయథోక్తంశుచిస్సుసంకల్పితబుద్ధియుక్తః । అనింధనం
జ్యోతిరివప్రశాంతంసబ్రహ్మలోకంశ్రయతేద్విజాతిః॥౩౩॥ ఇతి - తృతీయాంశే-నవమోధ్యాయః ❁
సగరః ॥ కథితంచాతురాశ్రమ్యంచాతుర్వర్ణ్యక్రియాస్తథా । పుంసఃక్రియామహంశ్రోతుమిచ్ఛామిద్విజసత్తమ॥ ౧॥ నిత్యాంనైమిత్తికాంకామ్యాంక్రియాంపుంసామశేషతః । సమాఖ్యాహిభృగుశ్రేష్ఠధర్మజ్ఞోహ్యసిమేమతః॥ ౨ ॥ ఔర్వః ॥ యదేతమక్తంభవతానిత్యనైమిత్తికాశ్రితమ్ । తదహంకథయిష్యామిశృణుష్వైకమనామమ॥ ౩॥ జాతస్యజాతకర్మాదిక్రియాకాండమశేషతః । పుత్రస్యకుర్వీతపితాశ్రాద్ధంచాభ్యుదయాత్మకమ్॥ ౪॥ యుగ్మాంస్తుప్రాఙ్ముఖాన్విప్రాన్భోజయేన్మనుజేశ్వర ।
యథావృత్తిస్తథాకుర్యాద్దైవంపిత్ర్యంద్విజన్మనామ్॥౫॥ దధ్నాయవైస్సబదరైర్మిశ్రాన్ పిండాన్మదాయుతః । నాందీముఖేభ్యస్తీర్థేనదద్యాద్దైవేనపార్థివ॥ ౬॥ ప్రాజాపత్యేన వాసర్వముపచా

శారీరమగ్నింప్రాణాదిసహితముద్దిశ్యస్వముఖే కుండస్థానీయే భిక్షాప్రాప్తైర్హవిర్భిర్జుహోతి - ప్రాణాదిసహితో జాఠరాగ్నిరేవభోక్తా - నాహం - ఇత్యనుసంధానేన యోవిప్రోభుంక్తే - సోఽగ్నిచితాన్లోకాన్ వ్రజతీతి ఉపాసనాఫలోక్తేః - చింతాగ్నినామితిపాఠే చింతయా ఏవమనుసంధానేన రూపేణజ్ఞానేన అగ్నిస్థానీయేన దర్శితాన్లోకాన్ వ్రజతీత్యర్థః॥ ౩౨॥ మోక్షాశ్రమమితి॥ బ్రహ్మలోకంబ్రహ్మస్వరూపంలోకం- వ్రజతీత్యుపాసనపరఫలోక్తేః - ద్విజాతిరితిపూర్వశ్లోకోక్తస్యవిప్రస్యైవనిర్దేశః॥ శ్లో॥ గతిస్తుర్యాశ్రమేనాస్తిబాహుజోరుజయోఃక్వచిత్ ।
తుర్యాశ్రమగతిః ప్రోక్తాముఖజానాంస్వయంభువేతి దత్తాత్రేయోక్తేః ॥ ౩౩ ॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - తృతీయాంశే - నవమోధ్యాయః. ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

కథితమితి॥ చత్వారఆశ్రమాఏవచాతురాశ్రమ్యం తద్ధర్మాః కథిత ఇత్యర్థః - పుంసఃక్రియాంషోడశసంస్కారరూపాం॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ జాతస్యేతి॥ జాతస్యపుత్రస్యజాతకర్మాదిక్రియాకాండంచ జన్మనః ప్రాచీనం గర్భాధానపుంసవనాన్నలోభనవిష్ణుబలిసీమంతోన్నయనాదిక్రియాసమూహంచపితాకుర్వీతేత్యర్థః- తదుక్తం - గర్భాధానమృతౌపుంసవనం స్పందనాత్పురేతి॥ ౪॥ ౫॥ దధ్నేతి॥ దైవేనతీర్థేనకరాగ్రేణ॥ ౬॥ ప్రాజాపత్యేనేతి॥ ప్రాజాప

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కరస్యతు। ప్రజాపతిపితృబ్రహ్మదైవతీర్థాన్యనుక్రమాదితి మనుః॥ వృద్ధికాలాః కన్యాపుత్రవివాహేత్య ప్రవక్ష్యమాణాః॥ ౭॥ తతశ్చేతి॥ దశమ ఇతి స్మృత్యుక్తకాలోపలక్షణమ్॥ శ్లో॥ అహన్యేకాదశే నామ॥ శ్లో॥ నామధేయం దశమ్యాం చ కేచిదిచ్ఛన్తి పార్థివ। ద్వాదశ్యామథవా రాత్ర్యాం మాసే పూర్ణే తథా పర ఇతి స్మృతేః॥ దేవపూర్వం కులదేవతానామసంబన్ధం నామ కుర్యాదితి శఙ్ఖోక్తేః నరాఖ్యం పుం వాచి శర్మవర్మాదిసంయుతం శర్మవర్మగుప్తదాసయుక్తం-యథా - విష్ణుశర్మా - ఇన్ద్రవర్మా - చన్ద్రగుప్తః - హరిదాస ఇతి - దేవశబ్దబ్రుషిపిత్రాదిస్వపూజ్యవాచివా॥ ౮॥ ౯॥ నార్థహీనమితి అశస్తం బ్రీడాకరం॥ ౧౦ ॥ నేతి॥ నాతిదీర్ఘం ద్వ్యక్షరం చతురక్షరం వా ప్రవణాక్షరం సుసన్ధిలఘూత్తరం॥ ౧౧॥ తత ఇతి॥ అనన్తరాః॥ ఉపనిష్క్రమణాద్యుపనయనాన్తాః॥ ౧౨ ॥ గృహీతేతి॥ గురుదక్షిణాం గురుత్వనిమిత్తాం దక్షిణాం - ఉపకుర్వాణస్తు గృహీతవిద్యస్సమావృత్య గృహీ స్యాత్ వైఖానసో యతిర్వా స్యాత్॥ ౧౩॥ బ్రహ్మచర్యేణేతి॥ నైష్ఠికస్సన్ బ్రహ్మచర్యాశ్రమేణ వా యావదాయుః కాలం నయేత్ - కించ యావజ్జీవమయమేవ మమాశ్రమ ఇతి పూర్వం సంకల్పితం చేత్తత్రైవ తిష్ఠేత్ - నత్వాశ్రమాన్తరం గచ్ఛేత్ - తత్రాపి విరక్తస్సన్న్యాసం యతిః స్యాదేవ॥ శ్రు॥ యదహరేవ విరజేత్తదహరేవ ప్రవ్రజేదితి శ్రుతేః॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ వర్ష్మైరితి॥ ఏకగుణామితియవీ

రం ప్రదక్షిణమ్। ప్రకుర్వీత తథా శేషవృద్ధికాలేషు భూపతే॥ ౭ ॥ తతశ్చ నామ కుర్వీత పితైవ దశమేహని। దేవపూర్వం నరాఖ్యం హి శర్మవర్మాదిసంయుతమ్॥ ౮ ॥ శర్మేతి బ్రాహ్మణస్యోక్తం వర్మేతి క్షత్రసంశ్రయమ్। గుప్తం దాసాత్మకం నామ ప్రశస్తం వైశ్యశూద్రయోః॥ ౯॥ నార్థహీనం న చాశస్తం నాపశబ్దయుతం తథా। నామఙ్గళ్యం జుగుప్స్యం వా నామ కుర్యాత్సమాక్షరమ్॥ ౧౦॥ నాతిదీర్ఘం నాతిహ్రస్వం నాతిగుర్వక్షరాన్వితమ్। సుఖోచ్చార్యం తు తన్నామ కుర్యాద్యత్ప్రవణాక్షరమ్॥ ౧౧॥ తతోనన్తరసంస్కారసంస్కృతో గురువేశ్మని। యథోక్తవిధిమాశ్రిత్య కుర్యాద్విద్యాపరిగ్రహమ్॥ ౧౨ ॥ గృహీతవిద్యో గురవే దత్త్వా చ గురుదక్షిణామ్। గార్హస్థ్యమిచ్ఛన్ భూపాల కుర్యాద్దారపరిగ్రహమ్॥ ౧౩॥ బ్రహ్మచర్యేణ వా కాలం కుర్యాత్సంకల్పపూర్వకమ్। గురోశ్శుశ్రూషణం కుర్యాత్తత్పుత్రాదేరథాపి వా॥ ౧౪॥ వైఖానసో వాపి భవేత్పరివ్రాడథవేచ్ఛయా। పూర్వం సంకల్పితం యాదృక్తాదృక్కుర్యాన్మహీపతే॥ ౧౫ ॥ వర్ష్మైరేకగుణాం భార్యాముద్వహేత్త్రిగుణస్స్వయమ్। నాతికేశామకేశాం వా

త్యేన కనిష్ఠికాయా మూలేన - తదుక్తం॥ శ్లో॥ కనిష్ఠదేశిన్యంగుష్ఠమూలాన్యగ్రం కరస్య చ। ప్రజాపతిపితృబ్రహ్మదేవతీర్థాన్యనుక్రమాదితి - అశేషేషు వృద్ధికాలేషు కన్యాపుత్రవివాహేష్వితి త్రయోదశాధ్యాయే వక్ష్యమాణేషు॥ ౭॥ తతశ్చేతి॥ దశమేహనీత్యన్యేషామపి కాలానాముపలక్షణం - తదాహుః॥ శ్లో॥ నామధేయం దశమ్యాం చ కేచిదిచ్ఛన్తి పార్థివ। ద్వాదశ్యామథవా రాత్ర్యాం మాసే పూర్ణే తథాపర ఇత్యాది - దేవపూర్వం కులదేవతానామపూర్వకం - కులదేవతానామసంబన్ధనామ కుర్యాదితి శఙ్ఖస్మృతేః - యద్వా - దేవ ఇవ స్వపూజ్యః పిత్రాదిస్తన్నామపూర్వకమిత్యర్థః - నరాఖ్యం పురుషవాచకం ప్రతిశర్మవర్మాదిసంయుక్తం చ సోమవర్మా ఇన్ద్రగుప్తః శివదాస ఇత్యాది॥ ౮॥ ౯ ॥ నార్థహీనమితి॥ అశస్తం దేశభాషాయాం లజ్జావహం - సమాక్షరం కుర్యాత్॥ ౧౦ ॥ నాతిదీర్ఘమితి॥ ప్రవణాక్షరం లఘూత్తరాక్షరం కుర్యాత్ ॥ ౧౧ ॥ తత ఇతి॥ అనన్తరసంస్కారైర్నిష్క్రమణాన్నప్రాశనచౌలోపనయనాఖ్యైస్సంస్కృతస్సన్ - యథోక్తం గురుశుశ్రూషాదిలక్షణం విధిమాశ్రిత్య॥ ౧౨॥ ౧౩ ॥ బ్రహ్మచర్యేణేతి॥ గార్హస్థ్యానిచ్ఛాయాం బ్రహ్మచర్యేణ కాలం నయేదితి॥ ౧౪ ॥ వైఖానస ఇతి॥ వైఖానసో వానప్రస్థః ఇచ్ఛయాశ్రమాదాశ్రమాన్తరం గచ్ఛేత్ - యావజ్జీవం మమాయమేవాశ్రమ ఇతి యది పూర్వం సంకల్పితం తర్హి తత్రైవ తిష్ఠేత్ - ఏతచ్చ దృఢవైరాగ్యాభావే ద్రష్టవ్యం-దృఢవైరాగ్యే తు భవేదేవ॥ శ్రు॥ యదహరేవ విరజేత్తదహరేవ ప్రవ్రజేదితి శ్రుతేః॥ ౧౫ ॥ వర్ష్మైరితి॥ వర్ష్మైరేకగుణామితి న్యూనత్వమాత్రోపలక్షణం - అన్యథా తు సాఙ్గవేదాధ్యయ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యసీత్యుపలక్షణం॥ శ్లో॥ అష్టవర్షా భవేద్గౌరీ నవవర్షా తు రోహిణీ । దశవర్షా భవేత్కన్యా అత ఊర్ధ్వం రజస్వ
లేతి ॥ పాఠాంతరే॥ శ్లో॥ అష్టవర్షా భవేత్కన్యా నవవర్షా తు రోహిణీ । దశవర్షా భవేద్గౌరీ హ్యత ఊర్ధ్వం రజస్వ
లేతి ॥ కన్యాయా దశవర్షాత్పరమవివాహ్యత్వస్మరణాత్ -అసపిండాం యవీయసీమితి స్మృతేశ్చ॥ ౧౬॥ ౧౭॥ నేతి॥
వ్యంగినీమితి - వ్యంగినీం నింద్యాం - వ్యంగమాతాపితృజాం - వ్యంగాఖ్యత్వగ్దోషమాతాపితృజాం వా - శ్మశ్రురేవ వ్యం
జనం పుంస్త్వచిహ్నం॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ నేతి॥ కరాళం దంతురం॥ ౨౨॥ పంచమీమితి॥ స్వమాతుః ప్రపితామ
హస్య కూటస్థస్య పంచమస్య సంతానాంతరజా - తావత్సంఖ్యజనవ్యవహితా కన్యా మాతృపక్షాత్పంచమీ - తథావ
ర ప్రపితామహస్య కూటస్థస్య సప్తమస్య సంతానాంతరజా - తావత్సంఖ్యజనవ్యవహితా పితృపక్షాత్సప్తమీ- ఇదం
చ పంచమీసప్తమీభ్యామర్వాఙ్నిషేధపరం - నతు తయోర్వివాహవిధిపరం ॥ శ్లో ॥ పంచమాత్సప్తమాదూర్ధ్వం

నాతికృష్ణాం న పింగళామ్ ॥ ౧౬ ॥ నిసర్గతోఽధికాంగాం వా న్యూనాంగాం వాపి నోద్వహేత్ । నావిశు
ద్ధాం సరోమాం వాకులజాం వాతిరోగిణీమ్॥ ౧౭ ॥ న దుష్టాం దుష్టవాక్యాం వా వ్యంగినీం పితృమాతృతః ॥
న శ్మశ్రువ్యంజనవతీం న చైవ పురుషాకృతిమ్॥ ౧౮॥ న ఘర్ఘరస్వరాం క్షామాం తథా కాకస్వరాం న చ ।
నానిబంధేక్షణాం తద్వద్వృత్తాక్షీం నోద్వహేద్బుధః॥ ౧౯ ॥ యస్యాశ్చ రోమశే జంఘే గుల్ఫౌ యస్యా
స్తథోన్నతౌ । గండయోః కూపరౌ యస్యా హసంత్యాస్తాం చ నోద్వహేత్ ॥౨౦॥ నాతిరూక్షచ్ఛవిం పాం
డుకరజామరుణేక్షణామ్ । ఆపీనహస్తపాదాం చ న కన్యాముద్వహేద్బుధః॥ ౨౧ ॥ న వామనాం నాతి
దీర్ఘాం నోద్వహేత్సంహతభ్రువమ్ । న చాతిచ్ఛిద్రదశనాం న కరాళముఖీం నరః॥ ౨౨॥ పంచమీం మా

తాదిన్యాసక్తస్య త్రింశద్వర్షాదూర్ధ్వం వివాహో యది భవేత్ ॥శ్లో॥దశవర్షా భవేత్కన్యా అత ఊర్ధ్వం రజస్వ
లేతి నిందితరజస్వలోద్వాహాపత్తేః॥ ౧౬॥ నిసర్గత ఇతి ॥ అవిశుద్ధాం శూద్రాదిసంవర్ధితాం - అకులజాం దుష్కు
లజాం॥ ౧౭॥ నేతి॥ దుష్టవాక్యాం పాపాదివిరుద్ధబహుభాషిణీం - పితృతో మాతృతో వా వ్యంగినీం- వ్యంగమత్ర కుష్ఠా
ది - కుష్ఠినీం - మాతాపితృజామిత్యర్థః - శ్మశ్రువ్యంజనవతీం శ్మశ్రూణాం వ్యంజనం పుంస్త్వాభివ్యంజకం చిహ్నం తద్వ
తీం॥ ౧౮॥ నేతి॥ అనిబంధేక్షణాం ఘనైః పక్ష్మభిరసంవృతనేత్రాం - వృత్తాక్షీం వర్తులనేత్రాం॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥
నేతి॥ సంహతభ్రువం సంహతే సంలగ్నే భ్రువౌ యస్యాస్తాం కరాళముఖీం దంతురాస్యాం॥ ౨౨॥ పంచమీతి॥ పం
చమీతి యతస్సుతానాం శాఖాభేదస్స కూటస్థః - తత్ర మాతృపక్షాత్పరం మాతుః ప్రపితామహో కూటస్థాపత్యాత్
తత్సోదరప్రభృతిశాఖాంతరే జనచతుష్టయమతీత్య పంచమీం - తథా వరప్రపితామహోచ్ఛాఖాంతరే తావజ్జనవ్యవధా
నవతీం - పితృపక్షాత్సప్తమీముద్వహేత్ - ఏవం చ సతి ॥ శ్లో ॥ పంచమాత్సప్తమాదూర్ధ్వం మాతృతః పితృతస్తథేతి
యాజ్ఞవల్క్యవచనం - కూటస్థప్రభృతిగణనేన సమానార్థమేవ - యత్తు పైఠీనసివచనం తస్మాన్మాతృతః పంచ పితృతః
పురుషానతీత్యోద్వహేత్ - యచ్చ సర్వపురాణప్రసిద్ధం కృష్ణార్జున ప్రద్యుమ్నానిరుద్ధాదీనాం మాతుల పితృష్వసృ
సుతోద్వహనం తద్దేశభేదే సదాచారప్రాప్తం - తదపి సదాచారకల్ప్య శ్రుతిమూలత్వాత్ - మాతులస్యే వయో
భాగస్తే పైతృష్వసేయో వపామివేత్యేవమాది వైదికలింగమూలత్వాచ్చ యథా దేశాచారం వ్యవస్థాపనీయం - దేశ
జాతికులధర్మాశ్చ శ్రీమైరవిరుద్ధాః ప్రమాణమితి గౌతమాదిస్మృతేః - న చ స్మృతివిరోధః - తాసాం సగోత్రమాతు
లవిషయత్వాత్ - తదాహ శాతాతపః॥ శ్లో॥ మాతులస్య సుతామూఢ్వా మాతృగోత్రాం తథైవ చ । సమానప్రవరాం
చైవ త్యక్త్వా చాంద్రాయణం చరేదితి॥ మాతృగోత్రాం సగోత్రాం మాతులసుతాం వివాహ్య చాంద్రాయణం చరే
దితి - ఏవమాదిషు మాతృసగోత్రామితి విశేషణాత్ - యత్ర పుత్రికాకరణవిషయే మాతృసగోత్రమాతులః తత్సుతై
వ వివాహ్యేతి గమ్యతే - అన్యత్ర తు॥ శ్లో॥ ఏకత్వం సా గతా భర్తుః పిండే గోత్రే చ సూతకే । స్వగోత్రాద్భ్రశ్యతే నా
రీ వివాహాత్సప్తపదే చేత్యాది - మాతృస్వభర్త్రైక్యే సతి మాతులసుతాయాః మాతృసగోత్రత్వాభావాద్వివా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మాతృతః పితృతస్తథేతి స్మృతేః॥ ౨౩॥ బ్రాహ్మ ఇతి॥ బ్రాహ్మాదివివాహానాం స్వరూపం స్మృతిషు ద్రష్టవ్యం॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - తృతీయాంశే - దశమోఽధ్యాయః.

౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ బ్రాహ్మ ఇతి॥ బ్రాహ్మస్సూర్యోదయాత్ ప్రాక్తృతీయో ముహూర్తః॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ తత ఇతి॥ మైత్రం మిత్రదైవత్యం వాయుకృత్యం మలోత్సర్గాదికం నైరృత్యాం దిశి గ్రామాత్ - తదసంభవే స్వావసథాద్దూరే॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ఆత్మచ్ఛాయామితి॥ ఆత్మచ్ఛాయామిత్యాది - ప్రతీతిశేషః॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ఉదఙ్ముఖ

తృపక్షాచ్చ పితృపక్షాచ్చ సప్తమీమ్। గృహస్థశ్చోద్వహేత్కన్యాం న్యాయేన విధినా నృప॥ ౨౩॥ బ్రాహ్మో దైవస్తథైవార్షః ప్రాజాపత్యస్తథాసురః। గాంధర్వరాక్షసౌ చాన్యౌ పైశాచశ్చాష్టమో మతః॥ ౨౪॥ ఏతేషాం యస్య యో ధర్మో వర్ణస్యోక్తో మహర్షిభిః। కుర్వీత దారగ్రహణం తేనాన్యం పరివర్జయేత్॥ ౨౫॥ సధర్మచారిణీం ప్రాప్య గార్హస్థ్యం సహితస్తయా। సముద్వహేద్దదాత్యేతత్సమ్యగూఢం మహత్ఫలమ్॥ ౨౬॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - తృతీయాంశే - దశమోఽధ్యాయః ❀❀❀❀

సగరః॥ గృహస్థస్య సదాచారం శ్రోతుమిచ్ఛామ్యహం మునే। లోకాదస్మాత్పరస్మాచ్చ యమాతిష్ఠన్న హీయతే॥ ౧॥ ఔర్వః॥ శ్రూయతాం పృథివీపాల సదాచారస్య లక్షణమ్। సదాచారవతా పుంసా జితౌ లోకావుభావపి॥ ౨॥ సాధవః క్షీణదోషాస్తు సచ్ఛబ్దస్సాధువాచకః। తేషామాచరణం యత్తు సదాచారస్స ఉచ్యతే॥ ౩॥ సప్తర్షయోఽథ మనవః ప్రజానాంపతయస్తథా। సదాచారస్య వక్తారః కర్తారశ్చ మహీపతే॥ ౪॥ బ్రాహ్మే ముహూర్తే ఉత్థాయ మనసా మతిమాన్నృప। విబుధశ్చింతయేద్ధర్మమర్థం చాప్యవిరోధినమ్॥ ౫॥ అపీడయా తయోః కామముభయోరపి చింతయేత్। దృష్టాదృష్టావినాశాయ త్రివర్గసమదర్శనః॥ ౬॥ పరిత్యజేదర్థకామౌ ధర్మపీడాకరౌ నృప। ధర్మమప్యసుఖోదర్కం లోకవిద్విష్టమేవ చ॥ ౭॥ తతః కాల్యం సముత్థాయ కుర్యాన్మూత్రం నరేశ్వర॥ ౮॥ నైరృత్యామిషువిక్షేపమతీత్యాభ్యధికం భువః। దూరాదావసథాన్మూత్రం పురీషం చ విసర్జయేత్॥ ౯॥ పాదావసేచనోచ్ఛిష్టే ప్రక్షిప్తే న గృహాంగణే॥ ౧౦॥ ఆత్మచ్ఛాయాం తరుచ్ఛాయాం గోసూర్యాగ్న్యనిలాంస్తథా। గురుద్విజాతీంశ్చ బుధో న మేహేత కదాచన॥ ౧౧॥ న కృష్టే సస్యమధ్యే వా గోవ్రజే జనసంసది। న వర్త్మని న నద్యాదితీర్థేషు పురుషర్షభ॥ ౧౨॥ నాప్సు నైవాంభసస్తీరే న శ్మశానే సమాచరేత్। ఉత్సర్గం వై పురీషస్య మూత్రస్య చ విసర్జనమ్॥ ౧౩॥ ఉదఙ్ముఖో దివా మూత్రం విపరీతముఖో నిశి। కుర్వీతానాపది ప్రాజ్ఞో

హ్యానవిరుద్ధ్యతే ఇత్యాది వైదికీ - ప్రకృతమనుసరామః॥ ౨౩॥ న్యాయ్యేన ధర్మవివాహేన తమేవ దర్శయితుం అష్టౌ వివాహానాహ॥ బ్రాహ్మ ఇతి॥ స్మృతిశ్చ॥ శ్లో॥ బ్రాహ్మో వివాహ ఆహూయ దీయతే శక్త్యలంకృతా। యజ్ఞస్థ ఋత్విజే దైవ ఆదాయార్షస్తు గోద్వయం॥ సహోభౌ చరతాం ధర్మం ప్రాజాపత్యో విధిస్స్మృతః। ఆసురో ద్రవిణాదానాద్గాంధర్వస్సమయాన్వితః॥ రాక్షసో యుద్ధహరణాత్ పైశాచః కన్యకాఛలాదితి॥ ౨౪॥ ఏతేషామితి॥ తదాహ దేవలః॥ శ్లో॥ ఆద్యా వివాహాశ్చత్వారో ధర్మ్యాః శ్రేయః ప్రదాయకాః। అశుల్కా బ్రాహ్మణార్హాశ్చత్వా శయంతి ద్వయోర్మలమితి॥ గాంధర్వరాక్షసౌ చైవ హ్యాసురో వైశ్యశూద్రయోః। స పాపిష్ఠో వివాహానాం పైశాచః కథితోఽష్టమ ఇతి॥ ౨౫॥ సధర్మచారిణీమితి॥ సముద్వహేద్బిభృయాత్ - ఊఢం ధృతం సత్॥ ౨౬॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - తృతీయాంశే - దశమోఽధ్యాయః. ❀❀❀❀❀

౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ బ్రాహ్మ ఇతి॥ బ్రాహ్మే సూర్యోదయాత్ ప్రాక్తృతీయే ముహూర్తే - అర్థం చ ధర్మస్యావిరోధినం॥ ౫॥ ౬॥ పరిత్యజేదితి॥ అసుఖోదర్కమసుఖోత్తరఫలం॥ ౭॥ తత ఇతి॥ కాల్యముషసి మైత్రం మిత్రాధిష్ఠితపాయుకృత్యం మలోత్సర్గాదికర్మ॥ ౮॥ నైరృత్యామితి॥ గ్రామాన్నైరృత్యాం - తదసంభవే స్వగృహాద్దూరం మూత్రాద్యుత్సర్గం కుర్యాత్॥ ౯॥ ౧౦॥ ఆత్మచ్ఛాయామితి॥ గురుద్విజాతీన్ ప్రతి తదభిముఖో న మేహేతేత్యర్థః॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఇతి ॥ దివేతిసంధ్యయోరప్యుపలక్షణం॥శ్లో॥దివాసంధ్యాసుకర్ణస్థయజ్ఞసూత్రఉదఙ్ముఖఇత్యాదిస్మృతేః॥౧౪॥౧౫॥ వల్మీకేతి ॥ లేపసంభవాం మూత్రాదిలేపగతాం॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ ఏకేతి॥ పూర్వంగంధలేపక్షయకరం శౌచంకృత్వా అథైకాదిసంఖ్యస్మృచ్ఛౌచం అథపాదశౌచమథాచమనమథసంధ్యావందనాదికమితిక్రమః॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ సోమసంస్థాఇతి॥ సోమసంస్థాదయో గౌతమోక్తాః - ఔపాసనాష్టకాపార్వణశ్రాద్ధశ్రావణ్యాగ్రహాయణీచైత్ర్యాశ్వయుజీతి సప్తపాకయజ్ఞసంస్థాః- అగ్న్యాధేయమగ్నిహోత్రందర్శపూర్ణమాసావాగ్రహాయణంచాతుర్మాస్యాదినిరూఢపశుబంధః సౌత్రామణీతిసప్తహవిర్యజ్ఞసంస్థాః - అగ్నిష్టోమోత్యగ్నిష్టోమఉక్థ్యః షోడశీవాజపేయోతిరాత్రోప్తోర్యామఇతిసప్తసోమసంస్థాఇతి - యతః ఏతాస్సంస్థాఃధనేసంస్థితాధనాయత్తాఇతి- అతోధనార్జనేయతేత॥౨౪॥నదీతి॥ మనుష్యైరఖాతోద్రోణ్యాదిః దేవఖాతః॥౨౫॥ కూపేష్వితి॥భువికూపతటభూమౌ- భు

మూత్రోత్సర్గంచపార్థివ॥ ౧౪॥ తృణైరాస్తీర్యవసుధాంవస్త్రప్రావృతమస్తకః। తిష్ఠేన్నాతిచిరంతత్రనైవకించిదుదీరయేత్॥ ౧౫ ॥ వల్మీకమూషికోత్ఖాతాంమృదంనాంతర్జలాత్తథా। శౌచావశిష్టాంగేహాచ్చనాదద్యాల్లేపసంభవామ్॥ ౧౬॥ అణుప్రాణ్యుపపన్నాంచహలోత్ఖాతాంచపార్థివ। పరిత్యజేన్మృదశ్చైతాస్సకలాశ్శౌచసాధనే॥ ౧౭॥ ఏకాలింగేగుదేతిస్రఃదశవామకరేనృప। హస్తద్వయేచసప్తాన్యామృదశ్శౌచోపపాదితాః॥ ౧౮॥ అచ్ఛేనాగంధఫేనేనజలేనాబుద్బుదేనచ। ఆచామేచ్చమృదంభూయస్తదాదద్యాత్సమాహితః॥౧౯॥ నిష్పాదితాంఘ్రిశౌచస్తుపాదావభ్యుక్ష్యవైపునః। త్రిఃపిబేత్సలిలంతేనతథాద్విఃపరిమార్జయేత్॥ ౨౦॥ శీర్షణ్యానితతఃఖానిమూర్ధానంచసమాలభేత్। బాహూనాభించతోయేనహృదయంచాపిసంస్పృశేత్॥ ౨౧ ॥ స్వాచాంతశ్చతతఃకుర్యాత్పుమాన్కేశప్రసాధనమ్। ఆదర్శాంజనమాంగళ్యదూర్వాద్యాలంబనానిచ॥ ౨౨॥ తతస్స్వవర్ణధర్మేణవృత్త్యర్థంచధనార్జనమ్। కుర్వీతశ్రుతిసంపన్నోయజేచ్చపృథివీపతే॥ ౨౩ ॥ సోమసంస్థాహవిస్సంస్థాఃపాకసంస్థాశ్చసంస్థితాః। ధనేయతోమనుష్యాణాంయతేతాతోధనార్జనే॥ ౨౪ ॥ నదీనదతటాకేషుదేవఖాతజలేషుచ। నిత్యక్రియార్థంస్నాయీతగిరిప్రస్రవణేషుచ॥ ౨౫ ॥ కూపేషూద్ధృ

౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ వల్మీకేతి ॥ లేపసంభవాంభిత్తిసంభవాం॥ ౧౬॥ అణ్వితి ॥ అణుభిః ప్రాణిభిరుపపన్నాం ౧౭॥ ౧౮॥ అచ్ఛేనేతి ॥ ఆచామేత్ శౌచంకుర్యాదిత్యర్థః- యద్వా ఆచామేదిత్యాచమనంప్రస్తుత్యతస్యపూర్వాంగమాహ - మృదమితి - అన్యాంమృదమాదద్యాత్॥ ౧౯॥ నిష్పాదితేతి ॥ తయామృదానిష్పాదితమంఘ్రిశౌచంయేనసః - తేనసలిలేనముఖంద్విఃపరిమార్జయేత్॥ ౨౦॥ శీర్షణ్యానీతి ॥ శీర్షణ్యానిశిరస్థానిఖానిఇంద్రియచ్ఛిద్రాణిఆలభేతస్పృశేత్ - అజపన్నితిపాఠేమౌనీభూత్వేత్యర్థః - అత్రచవిశేషోదక్షోక్తః॥ శ్లో ॥ ప్రక్షాళ్యపాదౌహస్తౌచత్రిఃపిబేదంబువీక్షితం। సంవృత్యాంగుష్ఠమూలేనద్విఃప్రమృజ్యాత్తతోముఖం। సంహతాభిస్త్రిభిఃపూర్వమాస్యంతుసముపస్పృశేత్। అంగుష్ఠేనప్రదేశిన్యాఘ్రాణంపశ్చాదనంతరం। అంగుష్ఠానామికాభ్యాంచచక్షుశ్శ్రోత్రేపునఃపునః। కనిష్ఠాంగుష్ఠతోనాభింహృదయంతుతలేనవై। సర్వాభిస్తుశిరఃపశ్చాద్బాహూచాగ్రేణసంస్పృశేత్ ॥౨౧॥ అథప్రాతస్స్నానస్యమూలకారణభూతశౌచోక్త్యైవోక్తప్రాయత్వాత్ నిత్యోదకీభవేద్విప్రఇతిచపూర్వంసంక్షేపేణోక్తత్వాత్సంధ్యోపాసనహోమాదీనాంచసూర్యోదయాస్తమయప్రసంగేనప్రాగేవోక్తత్వాత్తదుపరితనంకర్మకాండమాహ - స్వాచాంతశ్చేత్యాదినా॥ ౨౨॥ ౨౩ ॥ సోమసంస్థాఇతి ॥ సోమసంస్థాఅగ్నిష్టోమాద్యాః- హవిస్సంస్థాఅగ్న్యాధేయాద్యాః - యదాహగౌతమః - అష్టకాపార్వణశ్రాద్ధశ్రావణ్యాగ్రయణీచైత్ర్యాశ్వయుజీతిసప్తపాకయజ్ఞసంస్థాః - అగ్న్యాధేయంఅగ్నిహోత్రందర్శపూర్ణమాసావాగ్రయణంచాతుర్మాస్యానినిరూఢపశుబంధస్సౌత్రామణీతిసప్తహవిర్యజ్ఞసంస్థాః - అగ్నిష్టోమోత్యగ్నిష్టోమఉక్థ్యష్షోడశీవాజపేయోతిరాత్రాప్తోర్యామాఇతిసప్తసోమసంస్థాఇతి ॥ ౨౪ ॥ మాధ్యాహ్నికస్నానతర్పణాన్యాహ - నదీనదేత్యాదినా॥నదీనదేతి॥ దేవఖాతఃఅమనుష్యకర్తృకోహ్రదః ॥౨౫॥ కూపేష్వితి ॥ కలశైరుద్ధృతేనతోయేనతత్తటభూమౌస్నాయాత్ - గమ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వ్యసంభవే తత్ర తటభువి స్థాతుం శక్త్యసంభవే - తేనోద్ధృతతోయేన గృహే స్నాయాత్ ॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ నమ ఇతి ॥ బ్రహ్మభాస్వతే వైదైః ప్రకాశమానాయ - సవిత్రే ప్రేరకాయ ॥ ౪౦ ॥ తత ఇతి ॥ గృహార్చనం గృహస్యార్చనం - అభీష్టసురపూజనం కుర్యాదిత్యేవ - అపూర్వమిత్యస్మాత్ప్రాక్ నివర్తపైద్వైశ్వదేవం చేత్యర్థం పఠితవ్యం - తస్యార్థః - దేవపూజనాత్పరం విశ్వేభ్యో దేవేభ్యో జుష్టం నిర్వపామీతి వైశ్వదేవం హవిర్నిరూప్యతే - న దేవయజ్ఞాదికర్మ కుర్యాత్ ॥ ౪౧ ॥ తత్కథమిత్యత్రాహ ॥ అపూర్వమితి ॥ పూర్వమస్య ప్రకృతిభూతం హోమాన్తరం నాస్తీత్యపూర్వం - హోమాన్తరప్రకృతికత్వాభావాత్ - అగ్నిహోత్రం అగ్న్యాదర్వీహోమం వైశ్వదేవయజ్ఞాఖ్యం బ్రహ్మే హుత్యాదిపంచాహుతికం - అపూర్వో దర్వీహోమో

తతోఽమునస్నానం కుర్వీత వా భువి । స్నాయీతోద్ధృతతోయేన హ్యథవా భువ్యసంభవే ॥ ౨౬ ॥ శుచివస్త్రధరస్స్నాతో దేవర్షిపితృతర్పణమ్ । తేషామేవ హి తీర్థేన కుర్వీత సుసమాహితః ॥ ౨౭ ॥ త్రిరపః ప్రీణనార్థాయ దేవానామపవర్జయేత్ । తథర్షీణాం యథాన్యాయం సకృచ్చాపి ప్రజాపతేః ॥ ౨౮॥ పితౄణాం ప్రీణనార్థాయ త్రిరపః పృథివీపతే । పితామహేభ్యశ్చ తథా ప్రీణయేత్ప్రపితామహాన్ ॥ ౨౯॥ మాతామహాయ తత్పిత్రే తత్పిత్రే చ సమాహితః । దద్యాత్పైత్రేణ తీర్థేన కామ్యం చాన్యచ్ఛృణుష్వ మే ॥ ౩౦॥ మాత్రే ప్రమాత్రే తన్మాత్రే గురుపత్న్యై తథా నృప । గురవే మాతులాదీనాం స్నిగ్ధమిత్రాయ భూభుజే ॥ ౩౧॥ ఇదం చాపి జపేదంబు దద్యాదాత్మేచ్ఛయా నృప । ఉపకారాయ భూతానాం కృతదేవాదితర్పణమ్ ॥ ౩౨ ॥ దేవాసురాస్తథా యక్షా నాగా గంధర్వరాక్షసాః । పిశాచా గుహ్యకాస్సిద్ధాః కూశ్మాండాస్తరవః ఖగాః ॥ ౩౩ ॥ జలేచరా భూనిలయా వాయ్వాధారాశ్చ జంతవః । తృప్తిమేతేన యాంత్వాశు మద్దత్తేనాంబునాఖిలాః ॥ ౩౪॥ నరకేషు సమస్తేషు యాతనాసు చ యే స్థితాః । తేషామాప్యాయనాయైతద్దీయతే సలిలం మయా ॥ ౩౫ ॥ యే బాంధవాఽబాంధవా వా యేఽన్యజన్మని బాంధవాః । తే తృప్తిమఖిలా యాంతు యే చాస్మత్తోఽంబుకాంక్షిణః ॥ ౩౬॥ యత్ర క్వచన సంస్థానాం క్షుత్తృష్ణోపహతాత్మనామ్ । ఇదమాప్యాయనం యాతు మయా దత్తం తిలోదకమ్ ॥ ౩౭ ॥ కామ్యోదకప్రదానం తే మయైతత్కథితం నృప । యద్దత్వా ప్రీణయత్యేతన్మనుష్యస్సకలం జగత్ । జగదాప్యాయనోద్భూతం పుణ్యమాప్నోతి చానఘ ॥ ౩౮ ॥ దత్వా కామ్యోదకం సమ్యగేతేభ్యశ్శ్రద్ధయా ద్విజః । ఆచమ్య చ తతో దద్యాత్సూర్యాయ సలిలాంజలిమ్ ॥ ౩౯॥ నమో వివస్వతే బ్రహ్మభాస్వతే విష్ణుతేజసే । జగత్సవిత్రే శుచయే సవిత్రే కర్మదాయినే ॥ ౪౦॥ తతో గృహార్చనం కుర్యాదభీష్టసురపూజనమ్ । జలాభిషేకైః పుష్పైశ్చ ధూపాద్యైశ్చ నివేదనైః ॥ ౪౧॥ అపూర్వమగ్నిహోత్రం చ కుర్యాత్ప్రాగ్బ్రహ్మణే

నాద్యశక్త్యా తత్తటభూమిస్నానాసంభవే కూపాద్యుద్ధృతేన శీతోదకేన స్వగృహే స్నాయాత్ - తత్రాప్యశక్తః ఉష్ణోదకేన - తత్రాప్యశక్తో మంత్రస్నానాదికం కుర్యాదితి స్మృతిభ్యో జ్ఞేయం ॥ ౨౬॥ ౨౭॥ త్రిరప ఇతి ॥ త్రిరప ఇతి భూర్దేవాన్ భువర్దేవాన్ సువర్దేవాన్ తర్పయామీత్యేవం త్రిరపవర్జయేత్ దద్యాత్ - తథర్షీణామపి భూర్భువస్సువః ప్రయోగేణ త్రిరపో దద్యాత్ - ప్రజాపతిం తర్పయామీతి సకృత్ ॥ ౨౮ ॥ పితౄణామితి ॥ పితౄణామపి భూరాది ప్రయోగేణ సాధారణపితౄణాం తత్ప్రయోగం వినాప్య పితౄణాం చేత్యర్థః ॥ ౨౯॥ మాతామహాయేతి ॥ పైత్రేణ తర్జనీమూలేన - కామ్యం ఫలవిశేషార్థం ॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ నమ ఇతి ॥ బ్రహ్మభాస్వతే వైదైః ప్రకాశమానాయ - బ్రహ్మన్నితి పాఠే హే బ్రహ్మన్ భాస్వదాదిరూపాయ తుభ్యం నమ ఇత్యన్వయః జగత్సవిత్రే విశ్వజనకాయ - కర్మదాయినే కర్మప్రవర్తకాయ ॥ ౪౦॥ ౪౧॥ అపూర్వమితి ॥ అపూర్వమనన్యప్రకృతికమగ్నిహోత్రం అగ్న్యాహోమం బ్రహ్మాదిపంచాహుతికం దేవయజ్ఞాఖ్యం దర్వీహోమం కుర్యాదిత్యర్థః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

జుహూతిచోదనంస్వాహాకారప్రదానఇత్యాపస్తంబః॥ ౪౨॥ ౪౩॥ అథభూతయజ్ఞః॥ తచ్ఛేషమితి॥ పృథ్వీపర్జన్యా దిబలిః మణికే ఉదధానే॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ వాయవే వాయవఇతి॥ వాయవే వాయవఇతి వీప్సయా ప్రతిదిశం వాయుబలిః - దిశాంచబలిః ప్రాచ్యై దిశఇత్యాది - బ్రహ్మాదిబలిత్రయంమధ్యే - తదుత్తరతోవిశ్వేదేవాదిబలిద్వయం - పరంవిశ్వపతిబలిః - దక్షిణతః పితృబలిః - వాయవ్యేయక్ష్మబలిః - అయంక్రమః పారస్కరగృహ్యేద్రష్టవ్యః - తథాచ పారస్కరగృహ్యం - కాణ్వానాంవైశ్వదేవాదన్నాత్పర్యుక్ష్యస్వాహాకారైఃజుహుయాత్ బ్రహ్మణే ప్రజాపతయేగృహ్యాభ్యః కాశ్యపాయానుమతయఇతి భూతగృహ్యేభ్యో మణికే త్రీన్ పర్జన్యాయాద్భ్యః పృథివ్యైధాత్రే విధాత్రేచద్వార్యయోః ప్రతిదిశం వాయవే దిశాంచమధ్యేచ త్రీన్ బ్రహ్మణేఽంతరిక్షాయసూర్యాయవిశ్వేభ్యో దేవేభ్యో విశ్వేభ్యశ్చభూతేభ్యః తేషాముత్తరతఉషసేభూతానాంచపతయే పరంపితృభ్యః స్వధానమఇతిదక్షిణతః పాత్రంనిర్ణిజ్యోత్తరాపరస్యాందిశినినయేద్యక్ష్మైతత్తఇత్యుద్ధృత్యాన్నం బ్రాహ్మణాయావనేజ్యదద్యాద్ధాంతత ఇతీతి॥ ౪౮॥ ౪౯॥ ౫౦॥ ౫౧॥ ౫౨॥ యేషామితి॥ సిద్ధిః సామగ్రీ॥ ౫౩॥ భూతానీతి॥ భూతనికాయభూతం ప్రాణినాం శరీరభూతం॥ ౫౪॥ చతుర్దశ ఇతి॥ చతుర్దశోగణః దేవామనుష్యాః పితర ఇత్యాదినాప్రాగుక్తః - అష్టవి

నృప॥ ౪౨॥ ప్రజాపతింసముద్దిశ్యదద్యాదాహుతిమాదరాత్। గృహ్యేభ్యఃకాశ్యపాయాథతతోనుమ
తయేక్రమాత్॥ ౪౩॥ తచ్ఛేషంమణికేపృథ్వీపర్జన్యాభ్యాంక్షిపేత్తతః। ద్వారేధాతుర్విధాతుశ్చ
మధ్యేచబ్రహ్మణఃక్షిపేత్॥ ౪౪॥ గృహస్యపురుషవ్యాఘ్ర దిగ్దేవానపిమేశ్శృణు॥ ౪౫॥ ఇంద్రాయ
ధర్మరాజాయవరుణాయతథేందవే। ప్రాచ్యాదిషుబుధోదద్యాద్ధుతశేషాత్మకంబలిమ్॥ ౪౬॥ ప్రా
గుత్తరేచదిగ్భాగేధన్వంతరిబలింబుధః। నిర్వపేద్వైశ్వదేవంచకర్మకుర్యాదతఃపరమ్॥ ౪౭॥ వా
యవ్యాంవాయవేదిక్షుసమస్తాసుతథాదిశమ్। బ్రహ్మణేచాంతరిక్షాయభానవేచక్షిపేద్బలిమ్॥ ౪౮॥
విశ్వేదేవాన్విశ్వభూతాంస్తథావిశ్వపతీంపితౄన్। యక్షాణాంచసముద్దిశ్యబలిందద్యాన్నరేశ్వర॥
౪౯॥ తతోన్యదన్నమాదాయభూమిభాగేశుచౌబుధః। దద్యాదశేషభూతేభ్యస్స్వేచ్ఛయాతత్సమా
హితః॥ ౫౦॥ దేవామనుష్యాఃపశవోవయాంసిసిద్ధాశ్చయక్షోరగదైత్యసంఘాః। ప్రేతాఃపిశాచాస్త
రవస్సమస్తాయేచాన్నమిచ్ఛంతిమయాత్రదత్తం॥ ౫౧॥ పిపీలికాకీటపతంగకాద్యాబుభుక్షితాఃకర్మ
నిబంధబద్ధాః। ప్రయాంతుతేతృప్తిమిదంమయాన్నం తేభ్యోనిసృష్టంసుఖినోభవంతు॥ ౫౨॥ యేషాంన
మాతానపితానబంధుర్నైవాన్నసిద్ధిర్నతథాన్యదస్తి। తత్తృప్తయేన్నంభువిదత్తమేతత్తేయాంతుతృ
ప్తింముదితాభవంతు॥ ౫౩॥ భూతానిసర్వాణితథాన్నమేతదహంచవిష్ణుర్నయతోన్యదస్తి। తస్మా
దహంభూతనికాయభూతమన్నంప్రయచ్ఛామిభవాయతేషామ్॥ ౫౪॥ చతుర్దశోభూతగణోయఏష

ర్థః - అపూర్వోదర్వీహోమోజుహోతిచోదనస్వాహాకారప్రధానఇత్యాపస్తంబోక్తేః॥ ౪౨॥ ౪౩॥ భూతయజ్ఞమాహ - తచ్ఛేషమిత్యాదినా॥ తచ్ఛేషమితి॥ మణికేతదౌపాసనసన్నిధౌ - గృహస్యమధ్యేబ్రహ్మణఇత్యన్వయః ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ప్రాగుత్తరేచేతి॥ ధన్వంతరిబలింబుధోనిర్వపేదిత్యన్వయః - తదేవంగార్హ్యదేవేభ్యోబలిహరణముక్తం - తదితరసమస్తదేవతాబలిమాహ - వైశ్వదేవమిత్యాదినా సంతిమానవాఇత్యంతేన - విశ్వేగార్హ్యవ్యతిరిక్తాస్సర్వేయజనీయా యస్మింస్తద్వైశ్వదేవాఖ్యం బలింకుర్యాదిత్యర్థః॥ ౪౭॥ వాయవ్యామితి॥ సమస్తాసుదిక్షువాయవ్యాం వాయవఇతి వాయుమేవోద్దిశ్య బలింక్షిపేత్ - తతః ప్రాచ్యైదిశేదక్షిణాయైదిశఇతిదిశాంబలింక్షిపేత్॥ శ్లో॥ వాయవ్యాంవాయవేదిక్షుసమస్తాసుతతోదిశామితి - పాఠాంతరేతు - వాయవ్యంవాయవే - దిక్షుచదిశాంబలింక్షిపేదిత్యన్వయః॥ ౪౮॥ విశ్వేదేవానితి॥ విశ్వేదేవాంశ్చోద్దిశ్యస్వగృహ్యోక్తవిధానేనబలిందద్యాత్॥ ౪౯॥ ౫౦॥ ౫౧॥ ౫౨॥ యేషామితి॥ యేషామన్నంవ్రీహ్యాదినాస్తి - సత్యపితస్మిన్నాన్నసిద్ధిఃపాకసాధనంనాస్తీత్యర్థః॥ ౫౩॥ ౫౪॥ చతుర్దశఇతి॥ చతుర్దశసంఖ్యాకోభూతగణోయఏషః - దేవామనుష్యాఇత్యాదికీటపతంగాంత

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

థం దైవత్యం - తైర్యగ్యోన్యంచ పంచధా భవతి - మానుష్యం చైకవిధం - సమాసతో భౌతికస్సర్గ ఇతి ॥ శ్లో ॥ సిద్ధగు హ్యకగంధర్వయక్షరాక్షసపన్నగాః । విద్యాధరాః పిశాచాశ్చ నిర్దిష్టా దేవయోనయ ఇతి - సరీసృపా వానరాశ్చ పశవో మృగపక్షిణః । తిర్యంచ ఇతి కథ్యంతే పంచైతాః ప్రాణిజాతయ ఇతి - మనుష్యా ఏకజాతిరితి ॥ ౫౫ ॥ ౫౬ ॥ ౫౭ ॥ తత ఇతి ॥ నాడికాయాశ్చతుర్థాంశో గోదోహః ॥ ౫౮ ॥ ౫౯ ॥ ౬౦ ॥ ౬౧ ॥ అకించనమితి ॥ అసంభోజ్యాతిథింభుంజన్ భోక్తుకామమితి పాఠః - అసంపూజ్యాతిథింభుంజన్ భక్తమితి చ పాఠః - భక్తమన్నం భుంజన్నితి ॥ ౬౨ ॥ స్వాధ్యాయేతి ॥ చరణం వేదావాంతరశాఖాః - పూర్వాచారో వా ॥ ౬౩ ॥ పిత్రర్థమితి ॥ పిత్రర్థం నిత్యశ్రాద్ధార్థం పాంచయజ్ఞికం పంచయజ్ఞకారిణం ॥ ౬౪ ॥ అన్నాగ్రమితి ॥ అగ్రం భోజనాద్యనుచ్ఛిష్టం ॥ శ్లో ॥ గ్రాసమాత్రం భవేద్భిక్షా అగ్రం గ్రాసచతుష్టయం । అగ్రాణ్యేవతు చత్వారి హంతకారం ప్రచక్షత ఇతి - నిర్వపామీతి పాకాత్సిద్ధం నిర్వాపభూతం మనుష్యేభ్యో హంతేతి మంత్రేణ శ్రోత్రియాయ దేయమన్నం హంతకారాఖ్యం ॥ ౬౫ ॥ ౬౬ ॥ ఇతీతి ॥ ఏతే అతిథయః అజ్ఞాతకులనామా నమిత్త్యుక్తశ్చ శ్రోత్రియశ్చ పరివ్రాట్ బ్రహ్మచారివర్గశ్చ వేదాహరణకార్యేణేతి ప్రాగుక్తాశ్చేత్యేతాంశ్చతురో వర్గాన్ పూజయేత్ ॥ ౬౭ ॥ ౬౮ ॥ ౬౯ ॥ ౭౦ ॥ తత ఇతి ॥ పరిణీతా పితృగృహే

స్తత్ర స్థితా హ్యఖిలభూతసంఘాః । తృప్త్యర్థమన్నం హి మయా నిసృష్టం తేషామిదం తే ముదితా భవంతు ॥ ౫౫ ॥ ఇత్యుచ్చార్య నరో దద్యాదన్నం శ్రద్ధాసమన్వితః । భువి భూతోపకారాయ గృహీ సర్వాశ్రయో యతః ॥ ౫౬ ॥ శ్వచండాలవిహంగానాం భువి దద్యాత్తతో నరః । యే చాన్యే పతితాః కేచిదపుత్రా భువి మానవాః ॥ ౫౭ ॥ తతో గోదోహమాత్రం వై కాలం తిష్ఠేద్గృహాంగణే । అతిథిగ్రహణార్థాయ తదూర్ధ్వం వా యథేచ్ఛయా ॥ ౫౮ ॥ అతిథిం తత్ర సంప్రాప్తం పూజయేత్స్వాగతాదినా । తథాసనప్రదానేన పాదప్రక్షాళనేన చ ॥ ౫౯ ॥ శ్రద్ధయా చాన్నదానేన ప్రియప్రశ్నోత్తరేణ చ । గచ్ఛతశ్చానుయానేన ప్రీతిముత్పాదయేద్గృహీ ॥ ౬౦ ॥ అజ్ఞాతకులనామానమన్యతస్సముపాగతమ్ । పూజయేదతిథిం సమ్యక్ నైకగ్రామనివాసినమ్ ॥ ౬౧ ॥ అకించనమసంబంధమన్యదేశాదుపాగతమ్ । అసంభోజ్యాతిథిం భుంజన్ భోక్తుకామం వ్రజత్యధః ॥ ౬౨ ॥ స్వాధ్యాయగోత్రచరణమపృష్ట్వా చ తథా కులమ్ । హిరణ్యగర్భబుద్ధ్యా తం మన్యేతాభ్యాగతం గృహీ ॥ ౬౩ ॥ పిత్రర్థం చాపరం విప్రమేకమప్యాశయేన్నృప । తద్దేశ్యం విదితాచారసంభూతిం పాంచయజ్ఞికమ్ ॥ ౬౪ ॥ అన్నాగ్రం చ సముద్ధృత్య హంతకారోపకల్పితమ్ । నిర్వాపభూతం భూపాల శ్రోత్రియాయోపపాదయేత్ ॥ ౬౫ ॥ దద్యాచ్చ భిక్షాత్రితయం పరివ్రాడ్బ్రహ్మచారిణామ్ । ఇచ్ఛయా చ బుధో దద్యాద్విభవే సత్యవారితమ్ ॥ ౬౬ ॥ ఇత్యేతేఽతిథయః ప్రోక్తాః ప్రాగుక్తా భిక్షవశ్చ యే । చతురః పూజయన్నేతాన్ సతు కృచ్ఛ్రాత్ప్రముచ్యతే ॥ ౬౭ ॥ అతిథిర్యస్య భగ్నాశో గృహాత్ప్రతినివర్తతే । స తస్మై దుష్కృతం దత్త్వా పుణ్యమాదాయ గచ్ఛతి ॥ ౬౮ ॥ ధాతా ప్రజాపతిశ్శక్రో వహ్నిర్వసుగణోఽర్యమా । ప్రవిశ్యాతిథిమేతే వై భుంజతేఽన్నం నరేశ్వర ॥ ౬౯ ॥ తస్మాదతిథిపూజాయాం యతేత సతతం నరః । స కేవలమఘం భుంక్తే యో భుంక్తే హ్యతిథిం వినా ॥ ౭౦ ॥ తతస్స్వ

ఉక్తః - తత్ర స్థితా హ్యఖిలభూతసంఘాస్తత్తదవాంతరవిశేషాః ॥ ౫౫ ॥ ౫౬ ॥ ౫౭ ॥ తత ఇతి ॥ గోదోహనమాత్రం ఘటికాయాశ్చతుర్థాంశం ॥ ౫౮ ॥ ౫౯ ॥ ౬౦ ॥ ౬౧ ॥ ౬౨ ॥ స్వాధ్యాయేతి ॥ చరణమాచరణం శాఖావిశేషమపృష్ట్వా ॥ ౬౩ ॥ పిత్రర్థం చేతి ॥ పిత్రర్థం నిత్యశ్రాద్ధార్థం ఆశయేత్ - విదితః ఆచారస్సంభూతిశ్చ కులం యస్య సః తం పాంచయజ్ఞికం పంచయజ్ఞకారిణం ॥ ౬౪ ॥ అన్నాగ్రమితి ॥ అన్నాగ్రం భోజనాద్యనుచ్ఛిష్టం - అత్ర చోక్తం ॥ శ్లో ॥ గ్రాసమాత్రం భవేద్భిక్షా అగ్రం గ్రాసచతుష్టయం । అగ్రాణ్యేవతు చత్వారి హంతకారం ప్రచక్షత ఇతి - మనుష్యేభ్యో హంతేతి మంత్రేణ మనుష్యయజ్ఞార్థం ప్రదేయమన్నం హంతకారార్థం నిర్వాపభూతం పృథక్కృత్య స్థాపితం ॥ ౬౫ ॥ ౬౬ ॥ ఇతీతి ॥ ఇత్యేతే అతిథయః - అజ్ఞాతకులనామా చ శ్రోత్రియశ్చ పరివ్రాట్ బ్రహ్మచారివర్గశ్చేత్యత్ర ప్రోక్తాస్త్రయః । వేదాహరణకార్యేణేతి ప్రాగుక్తాంశ్చేత్యేతాంశ్చతురో వర్గాన్ పూజయేత్ ॥ ౬౭ ॥ ౬౮ ॥ ౬౯ ॥ ౭౦ ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్థితాస్సువాసినీవరణం పశ్చాత్ గృహీభుంజీతేతి శేషః ॥ ౭౧ ॥ ౭౨ ॥ అస్నాతేతి ॥ అసంస్కృతం వైశ్వదేవాదినా ॥ ౭౩ ॥ ౭౪ ॥ ౭౫ ॥ ౭౬ ॥ ౭౭ ॥ ౭౮ ॥ ౭౯ ॥ ౮౦ ॥ నేతి ॥ అసంస్కృతం వైశ్వదేవాదినా ॥ ౮౧ ॥ ౮౨ ॥ నేతి ॥ ఆసందీ వేత్రాదిమయం చతుష్పాదమాసనం - నాన్యమాసనమారోపయేదితి విష్ణుస్మృతేః - అదేశే కుత్సితస్థానే - ఆకాశే అనావృతే అకాల ఇతి వా పాఠః అకాలే సంధ్యాదిసమయే - నాంతరా భోజనం కుర్యాదితి - అగ్నయే అగ్రమితి పరిశిష్టస్యాన్నస్యాగ్రం మంత్రం వినాఽగ్నౌ ప్రక్షిపేదితి విధిః ॥ ౮౩ ॥ ౮౪ ॥ తద్వదితి ॥ హారీతకం అపక్వలేహ్యాదిభేదః ॥ ౮౫ ॥ నేతి ॥ శేషం స్వేనాపి ఖాదితశేషం ॥ శ్లో ॥ ఖాదితార్ధం పునః ఖాదేత్ మోదకాని ఫలాని వా - దంపత్యోర్భుక్తశేషం వా భుక్త్వా చాంద్రాయణం చరేత్ ఇతి స్మృతేః - నాశేషమితి పాఠే నిశ్శేషం నాశ్నీయాత్ ॥ ౮౬ ॥ ౮౭ ॥ ౮౮ ॥ అనింద్యమితి ॥ అనింద్యమనిషిద్ధం పంచగ్రాసం భక్షయేదితి శేషః - మహామౌనమితి క్రియావిశేషణం ॥ ౮౯ ॥ ౯౦ ॥ ౯౧ ॥ అగ్నిరితి ॥

వాసినీందుఃఖింగర్భిణీంవృద్ధబాలకాన్ । భోజయేత్సంస్కృతాన్నేన ప్రథమం చరమం గృహీ ॥ ౭౧ ॥ అభుక్తవత్సు చైతేషు భుంజన్ భుంక్తే సుదుష్కృతమ్ । మృతశ్చ గత్వా నరకం శ్లేష్మభుగ్జాయతే నృప ॥ ౭౨ ॥ అస్నాతాశీ మలం భుంక్తే అజపః పూయశోణితమ్ । అసంస్కృతాన్నభుఙ్మూత్రం బాలాదేః ప్రథమం శకృత్ ॥ ౭౩ ॥ అహోమీ చ క్రిమీన్ భుంక్తే అదత్త్వా విషమశ్నుతే ॥ ౭౪ ॥ తస్మాచ్ఛృణుష్వ రాజేంద్ర యథా భుంజీత వై గృహీ । భుంజతశ్చ యథా పుంసః పాపబంధో న జాయతే ॥ ౭౫ ॥ ఇహ చారోగ్యమతులం బలవృద్ధిస్తథా నృప । భవత్యనిష్టశాంతిశ్చ వైరిపక్షాభిచారతః ॥ ౭౬ ॥ స్నాతో యథావత్కృత్వా చ దేవర్షిపితృతర్పణమ్ । ప్రశస్తరత్నపాణిస్తు భుంజీత ప్రయతో గృహీ ॥ ౭౭ ॥ కృతే జపే హుతే వహ్నౌ శుద్ధవస్త్రధరో నృప । దత్త్వాతిథిభ్యో విప్రేభ్యో గురుభ్యస్సంశ్రితాయ చ । పుణ్యగంధధరశ్శస్తమాల్యధారీ నరేశ్వర ॥ ౭౮ ॥ నైకవస్త్రధరో నార్ద్రపాణిపాదో నరేశ్వర । విశుద్ధవదనః ప్రీతో భుంజీత న విదిఙ్ముఖః ॥ ౭౯ ॥ ప్రాఙ్ముఖోదఙ్ముఖో వాపి న చైవాన్యమనా నరః । అన్నం ప్రశస్తం పథ్యం చ ప్రోక్షితం ప్రోక్షణోదకైః ॥ ౮౦ ॥ న కుత్సితాహృతం నైవ జుగుప్సావదసంస్కృతమ్ । దత్త్వా తు భుంక్తే శిష్టేభ్యః క్షుధితేభ్యస్తథా గృహీ ॥ ౮౧ ॥ ప్రశస్తశుద్ధపాత్రే తు భుంజీతాకుపితో నృప ॥ ౮౨ ॥ నాసందిసంస్థితే పాత్రే నాదేశే చ నరేశ్వర । నాకాలే నాతిసంకీర్ణే దత్త్వాగ్రం చ నరోఽగ్నయే ॥ ౮౩ ॥ మంత్రాభిమంత్రితం శస్తం న చ పర్యుషితం నృప । అన్యత్ర ఫలమూలేభ్యశ్శుష్కశాఖాదికాత్తథా ॥ ౮౪ ॥ తద్వద్ధారీతకేభ్యశ్చ గుడభక్ష్యేభ్య ఏవ చ । భుంజీతోద్ధృతసారాణి న కదాచిన్నరేశ్వర ॥ ౮౫ ॥ న శేషం పురుషోఽశ్నీయాదన్యత్ర జగతీపతే । మధ్వంబుదధిసర్పిర్భ్యస్సక్తుభ్యశ్చ వివేకవాన్ ॥ ౮౬ ॥ అశ్నీయాత్తన్మయో భూత్వా పూర్వం తు మధురం రసమ్ । లవణామ్లౌ తథా మధ్యే కటుతిక్తాదికాంస్తతః ॥ ౮౭ ॥ ప్రాగ్ద్రవం పురుషోఽశ్నీయాన్మధ్యే చ కఠినాశనమ్ । అంతే పునర్ద్రవాశీ చ బలారోగ్యే న ముంచతి ॥ ౮౮ ॥ అనింద్యం భక్షయేన్నిత్యం వాగ్యతోఽన్నమకుత్సయన్ । పంచగ్రాసం మహామౌనం ప్రాణాద్యాప్యాయనాయ తత్ ॥ ౮౯ ॥ భుక్త్వా సమ్యగథాచమ్య ప్రాఙ్ముఖోదఙ్ముఖోఽపి వా । యథావత్పునరాచామేత్పాణీ ప్రక్షాళ్య మూలతః ॥ ౯౦ ॥ స్వస్థః ప్రశాంతచిత్తస్తు కృతాసనపరిగ్రహః । అభీష్టదేవతానాం తు కుర్వీత స్మరణం నరః ॥ ౯౧ ॥ అగ్నిరాప్యాయయేద్ధాతుం పార్థివం పవనేరితః । దత్తావకాశం నభసా జరయత్వస్తు

తత ఇతి ॥ స్వవాసినీ కృతవివాహాపి పితృగృహస్థకన్యా - చరమం పశ్చాద్గృహీ భుంజీత ॥ ౭౧ ॥ ౭౨ ॥ ౭౩ ॥ ౭౪ ॥ ౭౫ ॥ ౭౬ ॥ ౭౭ ॥ ౭౮ ॥ ౭౯ ॥ ప్రాఙ్ముఖ ఇతి ॥ ప్రాఙ్ముఖ ఉదఙ్ముఖో వా భుంజీత ॥ ౮౦ ॥ ౮౧ ॥ ౮౨ ॥ నేతి ॥ ఆసందీ దారుమయం త్రిపాదాది - అదేశే అయోగ్యస్థానే - అకాలే సంధ్యాదిసమయే - ఆకాశ ఇతి పాఠే అనావృతే - అగ్రమగ్నయే దత్త్వా పరిశిష్టస్యాన్నస్య అగ్రం కించిదగ్నౌ క్షిప్త్వా ॥ ౮౩ ॥ ౮౪ ॥ తద్వదితి ॥ హారీతకేభ్యః అపక్వలేహ్యాదిభ్యః గుడభక్ష్యేభ్యో మోదకాదిభ్యః ॥ ౮౫ ॥ ౮౬ ॥ అశ్నీయాదితి ॥ తన్మయో భూత్వా అన్నైకచిత్తస్సన్ ॥ ౮౭ ॥ ౮౮ ॥ అనింద్యమితి ॥ అనింద్యం అనిషిద్ధమన్నం ॥ ౮౯ ॥ ౯౦ ॥ ౯౧ ॥ అగ్నిరితి ॥ అగ్నిః పవనప్రేరితస్సన్ నభసా దత్తావకాశమన్నం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

పార్థివం ధాతుం దేహం అన్నరసేనాప్యాయయన్నన్నం జరయత్వితి శేషః॥ ౯౨॥ ౯౩॥ ౯౪॥ అగస్తిరితి॥ తస్యాన్నస్య పరిణామసంభవం ఆరోగ్యం మమ దేహే యచ్ఛతు - మే సుఖం చాస్త్వితి అన్వయః॥ ౯౫॥ విష్ణురితి॥ అత్తం భుక్తం॥ ౯౬॥ ౯౭॥ ౯౮॥ ౯౯॥ ౧౦౦॥ సర్వకాలమితి॥ విభ్రమః ఉన్మాదాదివైచిత్ర్యం - ఆతురత్వం రోగభావః - ఆశౌచభావః ఆశౌచసద్భావః॥ ౧౦౧॥ ౧౦౨॥ ౧౦౩॥ ౧౦౪॥ పునరితి॥ వైశ్వదేవప్రత్యామ్నాయత్వేనామంత్రకం పత్నీ బలిం హరేత్॥ ౧౦౫॥ ౧౦౬॥ అతిథిమితి॥ ప్రహ్వత్వం నమ్రభావః॥ ౧౦౭॥ దివేతి॥ సూర్యోఢస్తు సంప్రాప్తో యస్సూర్యేఽస్తం గతే తిథిః॥ ౧౦౮॥ ౧౦౯॥ అన్నేతి॥ ప్రస్తరః తృణాదిశయనం॥ ౧౧౦॥ కృతేతి॥ అపి దారుమయీం

మే సుఖమ్॥ ౯౨॥ అన్నం బలాయ మే భూమేరపామగ్న్యనిలస్య చ। భవత్వేతత్పరిణతం మమాస్త్వవ్యాహతం సుఖమ్॥ ౯౩॥ ప్రాణాపానసమానానాముదానవ్యానయోస్తథా। అన్నం పుష్టికరం చాస్తు మమాప్యవ్యాహతం సుఖమ్॥ ౯౪॥ అగస్తిరగ్నిర్బడబానలశ్చ భుక్తం మయాన్నం జరయత్వశేషమ్। సుఖం చ మే తత్పరిణామజాతం యచ్ఛత్వరోగం మమ చాస్తు దేహే॥ ౯౫॥ విష్ణుస్సమస్తేంద్రియదేహదేహీ ప్రధానభూతో భగవాన్యథైకః। సత్యేన తేనాత్తమశేషమన్నమారోగ్యదం మే పరిణామమేతు॥ ౯౬॥ విష్ణురత్తా తథైవాన్నం పరిణామశ్చ వై తథా। సత్యేన తేన మే భుక్తం జీర్యత్వన్నమిదం తథా॥ ౯౭॥ ఇత్యుచ్చార్య స్వహస్తేన పరిమార్జ్య తథోదరమ్। అనాయాసప్రదాయీని కుర్యాత్కర్మాణ్యతంద్రితః॥ ౯౮॥ సచ్ఛాస్త్రాదివినోదేన సన్మార్గాదవిరోధినా। దినం నయేత్తతస్సంధ్యాముపతిష్ఠేత్సమాహితః॥ ౯౯॥ దినాంతసంధ్యాం సూర్యేణ పూర్వామృక్షైర్యుతాం బుధః। ఉపతిష్ఠేద్యథాన్యాయ్యం సమ్యగాచమ్య పార్థివ॥ ౧౦౦॥ సర్వకాలముపస్థానం సంధ్యయోః పార్థివేష్యతే। అన్యత్ర సూతకాశౌచవిభ్రమాతురభీతితః॥ ౧౦౧॥ సూర్యేణాభ్యుదితో యశ్చ త్యక్తస్సూర్యేణ వా స్వపన్। అన్యత్రాతురభావాత్తు ప్రాయశ్చిత్తీయతే నరః॥ ౧౦౨॥ తస్మాదనుదితే సూర్యే సముత్థాయ మహీపతే। ఉపతిష్ఠేన్నరస్సంధ్యామస్వపంశ్చ దినాంతజామ్॥ ౧౦౩॥ ఉపతిష్ఠంతి వై సంధ్యాం యే న పూర్వాం న పశ్చిమామ్। వ్రజంతి తే దురాత్మానస్తామిస్రం నరకం నృప॥ ౧౦౪॥ పునః పాకముపాదాయ సాయమప్యవనీపతే। వైశ్వదేవనిమిత్తం వై పత్న్యాసార్థం బలిం హరేత్॥ ౧౦౫॥ తత్రాపి శ్వపచాదిభ్యస్తథైవాన్నవిసర్జనమ్॥ ౧౦౬॥ అతిథిం చాగతం తత్ర స్వశక్త్యా పూజయేద్బుధః। పాదశౌచాసనప్రహ్వస్వాగతోక్త్యా చ పూజితమ్। తతశ్చాన్నప్రదానేన శయనేన చ పార్థివ॥ ౧౦౭॥ దివాతిథౌ తు విముఖే గతే యత్పాతకం నృప। తదేవాష్టగుణం పుంసాం సూర్యోఢే విముఖే గతే॥ ౧౦౮॥ తస్మాత్స్వశక్త్యా రాజేంద్ర సూర్యోఢమతిథిం నరః। పూజయేత్పూజితే తస్మిన్పూజితాస్సర్వదేవతాః॥ ౧౦౯॥ అన్నశాకాంబుదానేన స్వశక్త్యా ప్రీణయేత్పుమాన్। శయనప్రస్తరమహీప్రదానైరథవాపి తమ్॥ ౧౧౦॥ కృతపాదాది

జరయతు - తతశ్చాన్నరసాదికేన పార్థివం ధాతుమాప్యాయయత్వితి పంచభూతానుగ్రహప్రార్థనం॥ ౯౨॥ అన్నమితి॥ మే సుత్సంబధినః భూమ్యాదీనామన్నం బలాయాస్తు॥ ౯౩॥ ౯౪॥ అగస్తిరితి॥ అరోగం రోగాభావం॥ ౯౫॥ విష్ణురితి॥ అత్తం భుక్తం॥ ౯౬॥ ౯౭॥ ౯౮॥ ౯౯॥ దినాంతేతి॥ దినాంతే సంధ్యామిత్యర్థః॥ శ్లో॥ ప్రాతస్సంధ్యాం సనక్షత్రాముపాసీత యథావిధి। సాదిత్యాం పశ్చిమాం సంధ్యామర్ధాస్తమితభాస్కరామితి॥ ౧౦౦॥ సర్వకాలమితి॥ సూతకం పుత్రజన్మాది - ఆశౌచం శావం - విభ్రమః ఉన్మాదాదివైచిత్ర్యం - ఆతురం రోగావస్థా - భీతిశ్చ తతోఽన్యత్ర॥ ౧౦౧॥ సూర్యేణేతి॥ యస్మిన్ సుప్తే సూర్య ఉదేతి స సూర్యేణాభ్యుదితః - యస్మిన్ సుప్తే అస్తం యాతి స సూర్యేణ త్యక్తః - సూర్యోదయాస్తమయయోః స్వపన్ ప్రాయశ్చిత్తీయతే పాతకీ భవేదిత్యర్థః॥ ౧౦౨॥ ౧౦౩॥ ౧౦౪॥ పునరితి॥ వైశ్వదేవనిమిత్తం వైశ్వదేవాఖ్యకర్మసిద్ధ్యర్థం తత్స్థానే యే భూతానీత్యేవమంత్రం వినా బలిం హరేత్॥ ౧౦౫॥ ౧౦౬॥ ౧౦౭॥ దివేతి॥ సూర్యేణాస్తం గచ్ఛతా ఊఢః ప్రాపిత ఇత్యాదిత్యాస్తమయానంతరమాగత ఇత్యర్థః॥ ౧౦౮॥ ౧౦౯॥ ౧౧౦॥ కృతేతి॥ శయ్యాం ఖట్వాం - అస్ఫుటితామవిదీర్ణాం - గజదంతాదిమయీం తదసంభవే దా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

అనిషిద్ధప్రముక్తాం॥ ౧౧౧॥ ౧౧౨॥ ౧౧౩॥ ఋతావితి॥ పున్నామర్క్షాణిదశ బృహస్పత్యుక్తాని॥ శ్లో॥ పౌష్ణా చ్చతుష్కం రౌద్రంచయామ్యంత్వాష్ట్ర త్రికంజలం। వైశ్వేంద్ర వాసవంపౌష్ణం స్త్రీలింగాస్సముదాహృతాః॥ సౌమ్య వారుణమూలానినపుంసకదివానిశు॥ శేషాఃపుంలింగతాంయాతాఇతి॥ జ్యేష్ఠాయుగ్మాసుషష్ఠ్యాదియుగ్మ త్తరాత్రిషు తత్రాపిజ్యేష్ఠాసుయాభ్యో త్తరంసుభాస్విత్యర్థః - చతుర్థీప్రభృత్యాషోడశీమిత్యాది। ౧౧౪॥ ౧౧౫॥ ౧౧౬॥ స్నాతఇ॥ కామోరిరంసా- రాగః ప్రీతిః॥ ౧౧౭॥ ౧౧౮॥ ౧౧౯॥ ౧౨౦॥ నేతి॥ అన్యయోనౌగవాదియోనౌ ఔషధం రసాయనాది - ద్విజదేవాదెగాశ్ర యాశ్రమదాలయస్థోవ్యవాయీనస్యాత్। ౧౨౧॥ చైత్యేతి॥ చత్వరాదిష్వపినవ్య వాయీ॥ ౧౨౨॥ ౧౨౩॥ ౧౨౪॥ పరదారానితి॥ తేషు పరదారేషు వ్యవాయినామస్థిబంధోనాస్తితేష్వనస్థి క్రి

శౌచశ్చభుక్త్వాసాయంతతోగృహీ। గచ్ఛేచ్ఛయ్యామస్ఫుటితామపిదారుమయీంనృప॥ ౧౧౧॥ నా విశాలాంనవైభగ్నాంనాసమాంమలినాంనచ। నచజంతుమయీంశయ్యామధితిష్ఠేదనాస్తృతామ్॥ ౧౧౨॥ ప్రాచ్యాందిశిశిరశ్శస్తంయామ్యాయామథవానృప। సదైవస్వపతఃపుంసోవిపరీతంతురోగద మ్॥ ౧౧౩॥ ఋతావుపగమశ్శస్తస్స్వపత్న్యామవనీపతే। పున్నామర్క్షేశుభేకాలేజ్యేష్ఠాయుగ్మా సురాత్రిషు॥ ౧౧౪॥ నాస్నాతాంతుస్త్రియంగచ్ఛేన్నాతురాంనరజస్వలామ్। నానిష్టాంనప్రకుపితాం నాప్రశస్తాంనగర్భిణీమ్॥ ౧౧౫॥ నాదక్షిణాంనాన్యకామాంనాకామాంనాన్యయోషితమ్। క్షుత్క్షా మాంనాతిభుక్తాంవాస్వయంచైభిర్గుణైర్యుతః॥ ౧౧౬॥ స్నాతస్స్రగ్గంధధృక్ప్రీతోనాధ్మాతః క్షుధితోపివా। సకామస్సానురాగశ్చవ్యవాయంపురుషోవ్రజేత్॥ ౧౧౭॥ చతుర్దశ్యష్టమీచైవ అ మావాస్యాథపూర్ణిమా। పర్వాణ్యేతానిరాజేంద్రరవిసంక్రాంతిరేవచ॥ ౧౧౮॥ తైలస్త్రీమాంస సంభోగీచసర్వేష్వేతేషువైపుమాన్। విణ్మూత్రభోజనంనామప్రయాతినరకంమృతః॥ ౧౧౯॥ అశే షపర్వస్వేతేషుతస్మాత్సంయమిభిర్బుధైః। భావ్యంసచ్ఛాస్త్రదేవేజ్యాధ్యానజప్యపరైర్నరైః॥ ౧౨౦ నాన్యయోనావయోనౌవానోపయుక్తౌషధస్తథా। దేవద్విజగురూణాంచవ్యవాయీనాశ్రమేభవే త్॥ ౧౨౧॥ చైత్యచత్వరతీర్థేషునైవగోష్ఠేచతుష్పథే। నైవశ్మశానోపవనేసలిలేషుమహీపతే॥ ౧౨౨॥ ప్రోక్తపర్వస్వశేషేషునైవభూపాలసంధ్యయోః। గచ్ఛేద్వ్యవాయంమనసానమూత్రో చ్చారపీడితః॥ ౧౨౩॥ పర్వస్వభిగమోనింద్యోదివాపాపప్రదోనృప। భువిరోగావహోనౄణాం అప్రశస్తోజలాశయే॥ ౧౨౪॥ పరదారాన్నగచ్ఛేతమనసాపికథంచన। కిమువాచాస్థిబంధోపితేషునాస్తివ్య

వాయినాంపి॥ ౧౧౧॥ ౧౧౨॥ ౧౧౩॥ ఋతావుపగమశ్శస్తఇత్యాదినాఅష్టమాధ్యాయోక్తమేవోపగమమనూద్య గుణావిధీయంతే యావత్సమాప్తిః॥ ఋతావితి॥ పున్నామర్క్షాణిదశ - అత్రోక్తం బార్హస్పత్యైః॥ శ్లో॥ పౌ ష్ణాచ్చతుష్కంరౌద్రంచయామ్యంత్వాష్ట్రత్రికంజలం। వైశ్వేంద్ర వైష్ణవంపౌష్ణంస్త్రీలింగాస్సముదాహృతాః సౌమ్యవారుణమూలానినపుంసకదివాన్యపి। శేషాఃపుంలింగతాంప్రాప్తాస్తారాస్సురశచీపత ఇతి - తత్ర పున్నామ ర్క్షాణిఅశ్వినీరోహిణీకృత్తికాపునర్వసూపుష్యహస్తానూరాధాశ్రవణపూర్వాభాద్రపదోత్తరాభాద్రపదాఖ్యా న్యాలె - ఋతుదర్శనాత్పరాసుషష్ఠాద్యాసుయుగ్మాసురాత్రిషుతత్రాపిజ్యేష్ఠాఉత్తరోత్తరాసుశుభాసు॥ ౧౧౪॥ నేతి॥ అదక్షిణామననుకూలాం॥ ౧౧౫॥ ౧౧౬॥ స్నాతఇతి॥ అధ్మాతః అతితృప్తః - సకామః రిరంసుః - సానురాగ స్త్రియాంప్రీతిమాన్ - వ్యవాయంసురతం॥ ౧౧౭॥ ౧౧౮॥ ౧౧౯॥ ౧౨౦॥ నేతి॥ అన్యయోనౌదేవద్విజగురూణా మాశ్రమే॥ ౧౨౧॥ ౧౨౨॥ ౧౨౩॥ ౧౨౪॥ పరదారానితి॥ తేషుపరదారేషువ్యవాయినామస్థిసంబంధోపినాస్తి

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మికీటాదిజన్మానస్స్యుః॥ ౧౨౫॥ ౧౨౬॥ ౧౨౭॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - తృతీయాంశే, ఏకాదశోఽధ్యాయః ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

౧ ॥ సదేతి ॥ ఓషధీఃవిష్ణుక్రాంతాదూర్వాద్యాఃగారుడానిరత్నానిచవిషఘ్నానిమరతకాదీని॥ ౨॥ ప్రసిద్ధేతి ॥ ప్రసిద్ధాఅలంకృతాఃఅమలాఃకేశాయస్య॥ ౩॥ కించిదితి ॥ కించిత్కించిదపి॥ ౪॥ నేతి ॥ కూలచ్ఛాయాజలౌఘతుతదేశచ్ఛాయా॥ ౫॥ విద్విష్టేతి ॥ విద్విష్టాదిభిఃమైత్రీంనకుర్యాత్ కీటకఃకీటకవత్పీడకఃదరిద్రః॥ ౬॥ ౭ ॥ ౮ ॥ నేతి ॥ న కృష్ణీయాత్ ననిష్కర్షేత్ శ్వాసకాసౌచాసంభృతముఖోవిసర్జయేత్॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧ ॥ నగ్నామితి ॥ శుక్లశోణితమయత్వేనాగ్నీషోమీయస్యకాయస్యాగ్న్యంశే వ్యూష్మణిప్రాణేనసహగతేయస్సోమాంశోరసః తద్ధాహజః శవగంధోహిసోమజః ॥ శ్లో ॥ అగ్నిరూష్మారసస్సోమఃశరీరంతన్మయంయత ఇతివచనాత్ సవైదికః॥ ౧౨ ॥ చతుష్పథమితి ॥

వాయినామ్॥ ౧౨౫ ॥ మృతోనరకమభ్యేతిహీయతేత్రాపిచాయుషః । పరదారరతిఃపుంసాముభయత్రాపిభీతిదా ॥ ౧౨౬ ॥ ఇతిమత్వాస్వదారేషు ఋతుమత్సుబుధోవ్రజేత్ । తథోక్తదోషహీనేషు సకామేష్వనృతావపి॥ ౧౨౭ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - తృతీయాంశే - ఏకాదశోఽధ్యాయః ❁❁❁❁

ఔర్వః॥ దేవగోబ్రాహ్మణాన్సిద్ధవృద్ధాచార్యాంస్తథార్చయేత్ । ద్వికాలంచనమేత్సంధ్యామగ్నీనుపచరేత్తథా॥౧॥ సదానుపహతేవస్త్రేప్రశస్తాశ్చతథౌషధీః। గారుడానిచరత్నానిబిభృయాత్ప్రయతోనృప ॥ ౨॥ ప్రస్నిగ్ధామలకేశశ్చసుగంధశ్చారువేషధృత్ । సితాస్సుమనసోహృద్యాబిభృయాచ్చనరస్సదా॥ ౩ ॥ కించిత్పరస్వంనహరేన్నాల్పమప్యప్రియంవదేత్ । ప్రియంచనానృతంబ్రూయాన్నాన్యదోషానుదీరయేత్॥ ౪॥ నాన్యస్త్రియంతథావైరంరోచయేత్పురుషర్షభ । నదుష్టంయానమారోహేత్కూలచ్ఛాయాంనసంశ్రయేత్॥ ౫॥ విద్విష్టపతితోన్మత్తబహువైరాతికీటకైః। బంధకీబంధకీభర్తృక్షుద్రానృతకథైస్సహ॥ ౬॥ తథాతివ్యయశీలైశ్చపరివాదరతైశ్శఠైః। బుధోమైత్రీంనకుర్వీత నైకఃపంథానమావ్రజేత్॥ ౭ ॥ నావగాహేజ్జలౌఘస్యవేగమగ్రేనరేశ్వర। ప్రదీప్తంవేశ్మనవిశేన్నారోహేచ్ఛిఖరంతరోః॥ ౮ ॥ నకుర్యాద్దంతసంఘర్షంనకృష్ణీయాచ్చనాసికామ్। నాసంవృతముఖోజృంభేచ్ఛ్వాసకాసౌవివర్జయేత్॥ ౯ ॥ నోచ్చైర్హసేత్సశబ్దంచనముంచేత్పవనంబుధః। నఖాన్నఖాదయేచ్ఛింద్యాన్నతృణంనమహీంలిఖేత్॥ ౧౦॥ నశ్మశ్రుభక్షయేల్లోష్టంనమృద్నీయాద్విచక్షణః॥ జ్యోతీంష్యమేధ్యశస్తానినాభివీక్షేతచప్రభో॥౧౧॥నగ్నాంపరస్త్రియంచైవసూర్యంచాస్తమయోదయే నహుంకుర్యాచ్ఛవంచైవశవగంధోహిసోమజః॥ ౧౨ ॥ చతుష్పథంచైత్యతరుంశ్మశానోపవనానిచ ॥

కేవలమనస్థిక్రిమికూటేషు కుయోనిషు తేపరదారగామినః పరివర్తంత ఇత్యర్థః ॥ ౧౨౫॥ ౧౨౬॥ ౧౨౭ ॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - తృతీయాంశే - ఏకాదశోఽధ్యాయః ❁❁

అథగృహస్థాదీనాందృష్టాదృష్టప్రధానసదాచారప్రపంచః॥ ౧ ॥ సదేతి ॥ ప్రశస్తాఓషధీర్విష్ణుక్రాంతాదూర్వాద్యాః॥ ౨॥ ప్రస్నిగ్ధేతి ॥ ప్రస్నిగ్ధాఃఅమలాఃకేశాయస్య॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ విద్విష్టేతి ॥ బహుభిర్వైరంయస్య - అతికీటకః అత్యంతంకీటవత్పీడకః - కీకటైరితిపాఠేస ఏవార్థః - బంధకీ అసతీ ॥ ౬ ॥ తథేతి ॥ విద్విష్టాదభిర్మైత్రీంనకుర్యాత్॥ ౭॥ ౮ ॥ నేతి ॥ దంతసంఘర్షణంనకుర్యాత్ దంతాగ్రానసంమర్దయేత్ - నాసికాంనకృష్ణీయాత్ నోత్కిరేత్ - అసంవృతముఖోనజృంభేత్ జృంభణాదినకుర్యాత్॥ ౯॥ ౧౦॥ నేతి ॥ అశుచిజ్యోతీంషినవీక్షేత - అమేధ్యశస్తానీతిపాఠేఅమేధ్యాన్యశస్తానిచసదానాభివీక్షేత॥౧౧॥ నగ్నామితి ॥ శవంచతద్గంధంచనహుంకుర్యాత్ నజుగుప్సేత్ - తద్గంధోహీతి - అగ్నీషోమాత్మకరసోష్మమయదేహస్యాగ్న్యంశేఊష్మణిప్రాణేనసహగతేఅవశిష్టసోమాంశస్యరసస్యదాహోత్థఃసోమజోహిశవగంధః- తదుక్తం॥ శ్లో ॥ అగ్నిరూష్మారసస్సోమశ్శరీరంతన్మయంయత ఇతి॥ ౧౨॥ చతుష్ప

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

పూజితో వృక్షశ్చైత్యతరుః ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ అపసవ్యమితి ॥ విపరీతానమంగల్యాపూజ్యాన్న ప్రదక్షిణయేత్ ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ శ్లేష్మేతి ॥ శింఘాణో నాసికామలః ॥ ౨౯ ॥ యోషిత ఇతి ॥ నాధికుర్యాత్ యోషిదధికారం న కుర్యాత్ ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥

దుష్టస్త్రీసన్నికర్షం చ వర్జయేన్నిశి సర్వదా ॥ ౧౩ ॥ పూజ్యదేవద్విజజ్యోతిశ్ఛాయాం నాతిక్రమేద్బుధః । నైకశ్శూన్యాటవీం గచ్ఛేన్న చ శూన్యగృహే వసేత్ ॥ ౧౪ ॥ కేశాస్థికంటకామేధ్యబలిభస్మతుషాంస్తథా । స్నానార్ద్రధరణీం చైవ దూరతః పరివర్జయేత్ ॥ ౧౫ ॥ నానార్యానాశ్రయేత్కాంశ్చిన్న జిహ్మం రోచయేద్బుధః । ఉపసర్పేచ్చ న వ్యాళాంశ్చిరం తిష్ఠేన్న చోత్థితః ॥ ౧౬ ॥ అతీవ జాగరస్వప్నే తద్వత్స్నానాసనే బుధః । న సేవేత తథా శయ్యాం వ్యాయామం చ నరేశ్వర ॥ ౧౭ ॥ దంష్ట్రిణశ్శృంగిణశ్చైవ ప్రాజ్ఞో దూరేణ వర్జయేత్ । అవశ్యాయం చ రాజేంద్ర పురోవాతాతపౌ తథా ॥ ౧౮ ॥ న స్నాయాన్న స్వపేన్నగ్నో న చైవోపస్పృశేద్బుధః । ముక్తకచ్ఛశ్చ నాచామేద్దేవాద్యర్చాశ్చ వర్జయేత్ ॥ ౧౯ ॥ హోమదేవార్చనాద్యాసు క్రియాస్వాచమనే తథా । నైకవస్త్రః ప్రవర్తేత ద్విజవాచనికే జపే ॥ ౨౦ ॥ నాసమంజసశీలైస్తు సహాసీత కదాచన । సద్వృత్తసన్నికర్షో హి క్షణార్ధమపి శస్యతే ॥ ౨౧ ॥ విరోధం నోత్తమైర్గచ్ఛేన్నాధమైశ్చ సదా బుధః । వివాహశ్చ వివాదశ్చ తుల్యశీలైర్నృపేష్యతే ॥ ౨౨ ॥ నారభేత కలిం ప్రాజ్ఞశ్శుష్కవైరం చ వర్జయేత్ । అత్యల్పహానిస్సోఢవ్యా వైరేణార్థాగమం త్యజేత్ ॥ ౨౩ ॥ స్నాతో నాంగాని నిర్మార్జేత్స్నానశాట్యా న పాణినా । న చ నిర్ధూనయేత్కేశాన్నాచామేచ్చైవ నోత్థితః ॥ ౨౪ ॥ పాదేన నాక్రమేత్పాదం న పూజ్యాభిముఖం నయేత్ । శయ్యాసనే గురోరగ్రే భజేత వినయాన్వితః ॥ ౨౫ ॥ అపసవ్యం న గచ్ఛేచ్చ దేవాగారచతుష్పథాన్ । మంగళ్యపూజ్యాంశ్చ తథా విపరీతాన్న దక్షిణమ్ ॥ ౨౬ ॥ సోమార్కాగ్న్యంబువాయూనాం పూజ్యానాం చ న సంముఖమ్ । కుర్యాత్ష్ఠీవనవిణ్మూత్రసముత్సర్గం చ పండితః ॥ ౨౭ ॥ తిష్ఠన్న మూత్రయేత్తద్వత్పంథానం నైవ మూత్రయేత్ । శ్లేష్మవిణ్మూత్రరక్తాని సర్వదైవ న లంఘయేత్ ॥ ౨౮ ॥ శ్లేష్మశింఘాణకోత్సర్గో నాన్నకాలే ప్రశస్యతే । బలిమంగళజప్యాదౌ న హోమే న మహాజనే ॥ ౨౯ ॥ యోషితో నావమన్యేత న చాసాం విశ్వసేద్బుధః । న చైవేర్ష్యాభవేత్తాసు నధిక్కుర్యాత్కదాచన ॥ ౩౦ ॥ మంగళ్యపుష్పరత్నాదిపూజ్యాననభివాద్య చ । నిష్క్రామేన్న గృహాత్ప్రాజ్ఞస్సదాచారపరో నరః ॥ ౩౧ ॥ చతుష్పథాన్నమస్కుర్యాత్కాలే హోమపరో భవేత్ । దీనానభ్యుద్ధరేత్సాధూనుపాసీత బహుశ్రుతాన్ ॥ ౩౨ ॥ దేవర్షిపూజకస్సమ్యక్పితృపిండోదకప్రదః । సత్కర్తా చాతిథీనాం యస్స లోకానుత్తమాన్ వ్రజేత్ ॥ ౩౩ ॥ హితం మితం ప్రియం కాలే వశ్యాత్మా యోఽభిభాషతే । స యాతి లోకానాహ్లాదహేతుభూతాన్నృపాక్షయాన్ ॥ ౩౪ ॥ ధీమాన్ హ్రీమాన్ క్షమాయుక్తో హ్యాస్తికో వినయాన్వితః । విద్యాభిజనవృద్ధానాం యాతి లో

థమితి ॥ చైత్యతరుం బద్ధవేదికం పూజ్యం వృక్షం ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ నేతి ॥ జిహ్మం కౌటిల్యం న రోచయేత్ నేచ్ఛేత - సాన్యం గ్రాహయేదితి వా - వ్యాళాన్ దుష్టగజాన్ సర్పాన్వా నోపసర్పేత్ - తత్సంముఖం నోపసర్పేత్ - తత్సంముఖే చోత్థితః చిరం న తిష్ఠేత్ ॥ ౧౬ ॥ అతీవేతి ॥ అతీవ జాగరాదీన్న సేవేత నాభ్యసేత్ ॥ ౧౭ ॥ దంష్ట్రిణ ఇతి ॥ అవశ్యాయం హిమం ॥ ౧౮ ॥ నేతి ॥ నైవోపస్పృశేత్ నాచామేత్ ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ నేతి ॥ కలిం కలహం ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ పాదేనేతి ॥ నీచాసనం గురోరగ్ర ఇతి చ పాఠః - పూజ్యానామభిముఖం పాదం న నయేత్ ॥ ౨౫ ॥ అపసవ్యమితి ॥ అపసవ్యమప్రదక్షిణం - విపరీతాః అమంగళ్యాదీన్ ప్రదక్షిణం న కుర్యాత్ ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ శ్లేష్మేతి ॥ శింఘాణకం క్షుతం ॥ ౨౯ ॥ యోషిత ఇతి ॥ ఈర్ష్యా అసహిష్ణుతా తాసు న స్యాత్ - యోషిద్ధిక్కారం న కుర్యాత్ ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౩౮। ౩౯। ౪౦। సదాచారేతి ॥ పాపే పాపకృత్యపి అపాపః అద్రోగ్ధా వరుషవక్తర్యపి ప్రియవాదీ । ౪౧। యఇతి ॥ అనుభావైః సత్యాదిగుణైః ॥ శ్రు ॥ సత్యేనోత్తభితా భూమిరితి శ్రుతేః ॥ ౪౨। ౪౩। ౪౪॥ ౪౫॥ -ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - తృతీయాంశే - ద్వాదశోధ్యాయః

౧। యుగ్మానితి ॥ సవ్యక్రమాత్ ప్రదక్షిణక్రమాత్ । ౨। దధ్యక్షతైరితి ॥ కాయేన ప్రాజాపత్యేన । ౩। ౪। ౫। ౬। పితృపూజేతి ॥ వృద్ధావభ్యుదయశ్రాద్ధే ప్రేతకర్మ ప్రేతదేహస్నాపనదహనాది - క్రియా విధిః పిండోదకదానాదిః ॥ ౭ ॥ ప్రేతదేహమితి ॥ స్నానసాధనైః । ౮ । యత్రేతి ॥ అముకశబ్దస్తత్తద్గోత్రనామోపలక్షకః ॥

శాసనముత్తమమ్ । ౩౫॥ అకాలగర్జితాదౌ తు పర్వస్వాశౌచకాదిషు । అనధ్యాయం బుధః కుర్యాదుపరాగాదికే తథా ॥ ౩౬॥ శమం నయతి యః క్రుద్ధాన్ సర్వబంధురమత్సరీ । భీతాశ్వాసనకృత్సాధుః స్వర్గస్తస్యాల్పకం ఫలమ్ ॥ ౩౭ ॥ వర్షాతపాదికే ఛత్రీ దండీ రాత్ర్యటవీషు చ । శరీరత్రాణకామో వై సోపానత్కః సదా వ్రజేత్ ॥ ౩౮॥ నోర్ధ్వం న తిర్యగ్దూరం వా నిరీక్షన్ పర్యటేద్బుధః । యుగమాత్రం మహీపృష్ఠం నరో గచ్ఛేద్విలోకయన్ ॥ ౩౯॥ దోషహేతూనశేషాంశ్చ వశ్యాత్మా యో నిరస్యతి । తస్య ధర్మార్థకామానాం హానిర్నాల్పాపి జాయతే ॥ ౪౦ ॥ సదాచారరతః ప్రాజ్ఞో విద్యావినయశిక్షితః ॥ పాపేప్యపాపః పరుషే హ్యభిధత్తే ప్రియాణి యః । మైత్రీద్రవాంతఃకరణస్తస్య ముక్తిః కరే స్థితా ॥ ౪౧॥ యే కామక్రోధలోభానాం వీతరాగా న గోచరే । సదాచారస్థితాస్తేషామనుభావైర్ధృతా మహీ ॥ ౪౨ తస్మాత్సత్యం వదేత్ప్రాజ్ఞో యత్పరప్రీతికారణమ్ । సత్యం యత్పరదుఃఖాయ తత్ర మౌనపరో భవేత్ ॥ ౪౩॥ ప్రియముక్తం హితం నైతదితి మత్వా న తద్వదేత్ । శ్రేయస్తత్ర హితం వాచ్యం యద్యప్యత్యంతమప్రియమ్ ॥ ౪౪ ॥ ప్రాణినాముపకారాయ యదేవేహ పరత్ర చ । కర్మణా మనసా వాచా తదేవ మతిమాన్వదేత్ ॥ ౪౫॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - తృతీయాంశే - ద్వాదశోధ్యాయః.

ఔర్వః ॥ సచేలస్య పితుః స్నానం జాతే పుత్రే విధీయతే । జాతకర్మ తథా కుర్యాచ్ఛ్రాద్ధమభ్యుదయం చ యత్ ॥ ౧॥ యుగ్మాన్దేవాంశ్చ పిత్ర్యాంశ్చ సమ్యక్సవ్యక్రమాద్ద్విజాన్ । పూజయేద్భోజయేచ్చైవ తన్మనా నాన్యమానసః ॥ ౨ ॥ దధ్యక్షతైః సబదరైః ప్రాఙ్ముఖోదఙ్ముఖోపి వా । దేవతీర్థేన వై పిండాన్దద్యాత్కాయేన వా నృప ॥ ౩॥ నాందీముఖః పితృగణస్తేన శ్రాద్ధేన పార్థివ । ప్రీయతే తత్తు కర్తవ్యం పురుషైః సర్వవృద్ధిషు ॥ ౪॥ కన్యాపుత్రవివాహేషు ప్రవేశేషు చ వేశ్మనః । నామకర్మణి బాలానాం చూడాకర్మాదికే తథా ॥ ౫ ॥ సీమంతోన్నయనే చైవ పుత్రాదిముఖదర్శనే । నాందీముఖం పితృగణం పూజయేత్ప్రయతో గృహీ ॥ ౬ ॥ పితృపూజాక్రమః ప్రోక్తో వృద్ధావేష సమాసతః । శ్రూయతామవనీపాల ప్రేతకర్మక్రియావిధిః ॥ ౭॥ ప్రేతదేహం శుభైః స్నానైః స్నాపితం స్రగ్విభూషితమ్ । దగ్ధ్వా గ్రామాద్బహిః స్నాత్వా సచేలాః సలిలాశయే ॥ ౮ ॥ యత్ర తత్ర స్థితాయైతదముకాయేతి

౩౪। ౩౫। ౩౬। ౩౭। ౩౮। ౩౯। ౪౦। సదాచారేతి ॥ విద్యావృద్ధానాం వినయో విశిష్టో న్యాయస్తేన శిక్షితః పాపేప్యపాపః పరుష ఇతి అపకారిణ్యుపకర్తా పరుషభాషిణ్యపి ప్రియభాషీ ॥ ౪౧॥ యఇతి ॥ యే కామాదీనాం న గోచరాః ఆస్పదం న భవంతీత్యర్థః - అనుభావైః సత్యాదిప్రభావైః ॥ ౪౨॥ ౪౩। ౪౪॥ ఉపదేశసారం సంక్షిప్యాహ ప్రాణినామితి ॥ ౪౫॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - తృతీయాంశే - ద్వాదశోధ్యాయః.

అథ జాతకర్మాదిప్రపంచః సచేలస్యేత్యాదినా ॥ ౧॥ యుగ్మానితి ॥ సవ్యక్రమాత్ ప్రదక్షిణక్రమేణ ॥ ౨॥ దధ్యక్షతైరితి ॥ కాయేన ప్రాజాపత్యేన ॥ ౩। ౪॥ ౫॥ సీమంతేతి ॥ ప్రవాసాదభ్యేత్య పుత్రపౌత్రాదిముఖదర్శనే చ ॥ ౬॥ ౭॥ ప్రేతదేహమితి ॥ స్నానైః స్నానీయైః స్నానసాధనైః ॥ ౮ ॥ యత్రేతి ॥ అముకాయేతి మృతస్య గోత్రనామోపలక్షణం ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౯। ప్రవిష్టాఇతి॥ గోప్రవేశకాలేవా నక్షత్రదర్శనేవా ప్రవేశః - కటకర్మ శవసంబంధమాశౌచకృత్యం - ప్రస్తర స్తృణాదిశయ్యా॥ ౧౦॥ దాతవ్యఇతి॥ అనుదినంయావదాశౌచం॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ యోగ్యా ఇతి॥ సర్వక్రియాః సంధ్యోపాసనాదికాః॥ ౧౫॥ ౧౬॥ బాలఇతి॥ ఇచ్ఛాతఇతి విశేషణాత్ అకామతస్తుజలాదిభిర్మృతానాంయథోక్తమాశౌచాదికార్యమేవ॥ శ్లో॥ యదికశ్చిత్ ప్రమాదేన మ్రియేతాగ్న్యుదకాదిభిః। తత్రాశౌచంవిధాతవ్యం కర్తవ్యాచోదకక్రియేతి స్మృతేః॥ ౧౭॥ మృతబంధోరితి॥ మృతోబంధుర్యత్ర కులేతన్మృతబంధు- తస్యకులస్య॥ ౧౮॥ విప్రస్యేతి॥ ఏతత్ ప్రాగుక్తం దశాహాశౌచం॥ ౧౯॥ అయుజఇతి॥ అంతే అశౌచానంతరదినే - ఆద్యమేకాదశే

వాదినః। దక్షిణాభిముఖాదద్యుర్బాంధవాస్సలిలాంజలిమ్ ॥ ౯ ॥ ప్రవిష్టాశ్చసమంగోభిర్గ్రామం నక్షత్రదర్శనే। కటకర్మతతఃకుర్యుర్భూమౌప్రస్తరశాయినః ॥ ౧౦ ॥ దాతవ్యోనుదినంపిండః ప్రేతాయభువిపార్థివ। దివాచభక్తంభోక్తవ్యమమాంసంమనుజర్షభ॥ ౧౧॥ దినానితానిచేచ్ఛాతః కర్తవ్యంద్విజభోజనమ్। ప్రేతస్తృప్తింతథాయాతిబంధువర్గేణభుంజతా॥ ౧౨॥ ప్రథమేహ్నితృతీయేహ్నిసప్తమేనవమేతథా। వస్త్రత్యాగబహిస్స్నానే కృత్వాదద్యాత్తిలోదకమ్॥ ౧౩॥ చతుర్థేహ్నితతఃకుర్యాదస్థిసంచయనంనృప। తదూర్ధ్వమంగసంస్పర్శస్సపిండానామపీష్యతే॥ ౧౪॥ యోగ్యాస్సర్వక్రియాణాంతుసమానసలిలాస్తథా। అనులేపనపుష్పాదిభోగాదన్యత్రపార్థివ॥ ౧౫॥ శయ్యాసనోపభోగశ్చసపిండానామపీష్యతే। భస్మాస్థిచయనాదూర్ధ్వంసంయోగోనతుయోషితామ్ ॥ ౧౬ ॥ బాలేదేశాంతరస్థేచపతితేచమునౌమృతే। సద్యశ్శౌచంతథేచ్ఛాతోజలాగ్న్యుద్బంధనాదిషు॥ ౧౭॥ మృతబంధోర్దశాహానికులస్యాన్నంనభుజ్యతే। దానంప్రతిగ్రహోయజ్ఞస్స్వాధ్యాయశ్చనివర్తతే॥ ౧౮॥ విప్రస్యైతద్ద్వాదశాహంరాజన్యస్యాప్యశౌచకమ్। అర్ధమాసంతువైశ్యస్యమాసంశూద్రస్యశుద్ధయే॥ ౧౯ ॥ అయుజోభోజయేత్కామంద్విజానంతేతతోదినే। దద్యాద్దర్భేషుపిండంచప్రేతాయో

౯। ప్రవిష్టాఇతి॥ కటకర్మప్రేతకృత్యమాశౌచం - ప్రస్తర స్తృణాదిశయ్యా॥ ౧౦॥ దాతవ్యఇతి॥ అనుదినంయావదాశౌచం-భక్తమోదనం - అమాంసమిత్యుక్తేమాంసవ్యతిరిక్తానుజ్ఞా॥ ౧౧॥ దినానీతి॥ ద్విజభోజనం విప్రభోజనం - భోక్తౄణాం విప్రాణామిచ్ఛాతఃకార్యం - యద్వా బంధుభోజనమేవ విప్రభోజనం॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪ ॥ యోగ్యాఇతి॥ సపిండసమానజలభేదః కూర్మోక్తః॥ శ్లో ॥ సపిండతాతుపురుషేసప్తమేవినివర్తతే। సమానోదకభావస్తుజన్మనామ్నోరవేదనఇతి॥ సర్వక్రియాణామౌపాసనపంచయజ్ఞాదీనాం॥ ౧౫॥ ౧౬॥ బాలఇతి॥ దేశాంతరగతేచ- దేశాంతరలక్షణం స్మృత్యుక్తం ॥ శ్లో ॥ మహానద్యంతరంయత్రగిరిర్వావ్యవధాయకః। వాచోయత్రవిభిద్యంతేతద్దేశాంతరమిష్యతఇతి - ఏతచ్చ మాతాపితృవ్యతిరిక్తవిషయంద్రష్టవ్యం॥ శ్లో॥ పితరౌచేన్మృతౌస్యాతాందూరస్థోపిహి పుత్రకః। శ్రుత్వాతద్దినమారభ్యదశాహంసూతకీభవేదితి - మునౌయతౌ - ఇచ్ఛాతఇతివిశేషణాదకామతస్తుజలాదిభిర్మృతానాంయథోక్తమాశౌచాదికార్యమేవ ॥ శ్లో ॥ యదికశ్చిత్ ప్రమాదేనమ్రియతేగ్న్యుదకాదిభిః। తస్యాశౌచంవిధాతవ్యంకర్తవ్యాచోదకక్రియేతి॥ ౧౭॥ మృతబంధోరితి॥ మృతోబంధుర్యస్యతత్కులస్యసపిండస్యాన్నందశాహానినభోక్తవ్యం॥ ౧౮॥ విప్రస్యేతి॥ విప్రస్యైతద్దశాహమాశౌచం॥ ౧౯॥ ఆద్యైకోద్దిష్టశ్రాద్ధమాహ॥ అయుజఇతి॥ ఏకంవాత్రీన్వా ఇత్యేవంవిషమసంఖ్యాకా - అంతే ఆశౌచాంతే - ఆద్య ఇతిపాఠే ఆశౌచానంతరమాద్యేహనీ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

హనీతి స్మృతేః॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ మృతాహనీతి॥ ఆహ్వానాదీత్యాదిశబ్దాదగ్నౌకరణాది గ్రాహ్యం - దైవనియోగో వైశ్వదేవికవిప్రామంత్రణం॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ప్రశ్నశ్చేతి॥ అభిరమ్యతామితియజమానేన ప్రష్టవ్యం ద్విజైశ్చాభిరతాః స్మ ఇతి ప్రతివక్తవ్యం॥ ౨౫॥ ఏకోద్దిష్టేతి॥ తస్మిన్ కాలే సంవత్సరకాలే॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ తత ఇతి॥ శ్రాద్ధధర్మైః పార్వణాద్యైః - తత్పూర్వాన్ సపూర్వోఽయమేషాం తాన్ సపిండీకృత ప్రముఖాన్ ॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥

చ్ఛిష్టసన్నిధౌ॥ ౨౦॥ వార్యాయుధప్రతోదాస్తు దండశ్చ ద్విజభోజనాత్। స్పృష్టవ్యోఽనంతరం వర్ణైః శుద్ధ్యేరంస్తే తతః క్రమాత్॥ ౨౧॥ తతస్స్వవర్ణధర్మా యే విప్రాదీనాముదాహృతాః। తాన్ కుర్వీత పుమాన్ జీవేన్నిజధర్మార్జనైస్తథా॥ ౨౨॥ మృతాహని చ కర్తవ్యమేకోద్దిష్టమతః పరమ్। ఆహ్వానాది క్రియా దైవనియోగరహితం హి తత్॥ ౨౩॥ ఏకోఽర్ఘ్యస్తత్ర దాతవ్యస్తథైవైకపవిత్రకమ్। ప్రేతాయ పిండో దాతవ్యో భుక్తవత్సు ద్విజాతిషు॥ ౨౪॥ ప్రశ్నశ్చ తత్రాభిరతిర్యజమానద్విజన్మనామ్। అక్షయ్యమముకస్యేతి వక్తవ్యం విరతౌ తథా॥ ౨౫॥ ఏకోద్దిష్టో మతో ధర్మ ఇత్థమావత్సరాత్ స్మృతః। సపిండీకరణం తస్మిన్ కాలే రాజేంద్ర తచ్ఛృణు॥ ౨౬॥ ఏకోద్దిష్టవిధానేన కార్యం తదపి పార్థివ। సంవత్సరేఽథ షష్ఠే వా మాసి వా ద్వాదశేఽహ్ని తత్॥ ౨౭॥ తిలగంధోదకైర్యుక్తం తత్ర పాత్రచతుష్టయమ్॥ ౨౮॥ పాత్రం ప్రేతస్య తత్రైకం పైత్రం పాత్రత్రయం తథా। సేచయేత్పితృపాత్రేషు ప్రేతపాత్రం నృప త్రిషు॥ ౨౯॥ తతః పితృత్వమాపన్నే తస్మిన్ ప్రేతే మహీపతే। శ్రాద్ధధర్మైరశేషైస్తు తత్పూర్వానర్చయేత్ పితౄన్॥ ౩౦॥ పుత్రః పౌత్రః ప్రపౌత్రో వా భ్రాతా వా భ్రాతృసంతతిః। సపిండసంతతిర్వాపి క్రియార్హో నృప జాయతే॥ ౩౧॥ తేషామభావే సర్వేషాం సమానోదకసంతతిః। మాతృపక్షస్య పిండేన సంబంధా యే జలేన వా॥ ౩౨॥ కులద్వయేఽపి చోచ్ఛిన్నే స్త్రీభిః కార్యా నృప క్రియాః। పితృమాతృసపిండైస్తు సమానసలిలైస్తథా॥ ౩౩॥ సంఘాతాంతర్గతైర్వాపి కా

ర్యార్థః॥ శ్లో॥ ఆద్యమేకాదశేఽహనీతి స్మృతేః॥ ౨౦॥ వారీతి॥ ద్విజభోజనానంతరం వర్ణైర్విప్రాదిభిరనుక్రమాత్, వార్యాదయః స్పృష్టవ్యాః - తతశ్శుద్ధ్యేరన్నిత్యన్వయః॥ ౨౧॥ ౨౨॥ మృతాహనీతి॥ అతః పరం ద్వితీయాదిమాసేషు - ఆహ్వానమావాహనం - ఆదిశబ్దాదగ్నౌకరణం - దైవనియోగో వైశ్వదేవికవిప్రామంత్రణం - తద్రహితం - అయుజో భోజయేదిత్యుక్తత్వాత్॥ ౨౩॥ ఏక ఇతి॥ బహుష్వపి విప్రేషు భుక్తవత్సు ప్రేతాయైకః పిండో దాతవ్యః॥ ౨౪॥ ప్రశ్నశ్చేతి॥ ప్రశ్నశ్చాభిరతిః అభిరమ్యతామితి యజమానోక్తిః - ద్విజైరభిరతాస్స్మ ఇతి ప్రతివక్తమిత్యర్థః - అక్షయ్యమముకస్యేతి పురాణైకోద్దిష్టవిషయం - ఉపతిష్ఠత అక్షయ్యస్థానే - విప్రవిసర్జనే అభిరమ్యతామితి వదేత్ - బ్రూయుః తే అభిరతాస్స్మేతి॥ ౨౫॥ ఏకోద్దిష్టేతి॥ తస్మిన్ కాలే పూర్ణసంవత్సరే॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ పాత్రచతుష్టయవినియోగమాహ॥ పాత్రం ప్రేతస్యేతి॥ పైత్రం పిత్రాదీనాం పాత్రత్రయం॥ ౨౯॥ తత ఇతి॥ శ్రాద్ధధర్మైః స్వధాకారాదిభిః తత్పూర్వాన్ సః పూర్వోఽయమేషాం తాన్ త్రీనర్చయేత్ - చతుర్థస్తు నివర్తతే॥ (శ్రు) ॥ తస్మాద్తృతీయాత్పురుషాన్నామగృహ్ణీయాదితి శ్రుతేః॥ ౩౦॥ ముఖ్యానుకల్పాన్ క్రియాకర్తౄనాహ - పుత్ర ఇత్యాదిసార్ధైస్త్రిభిః॥ ౩౧॥ తేషామితి॥ పిండేన సంబంధాస్సపిండాః - జలేన సంబంధాః సమానోదకాః॥ ౩౨॥ ౩౩॥ సంఘాతేతి॥ సంఘాతాంతస్థైః సహాధ్యాయి సహాయప్రముఖైః - యద్వా సంఘాతః సార్థః యాత్రికాసార్థః మృతస్య సార్థాంత

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తత్సంఘాతేతి॥ తత్సంఘాతః తస్య మృతస్య సార్థః॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ పూర్వా ఇతి॥ పూర్వాః క్రియాస్త్వేకత్ర పూర్వశబ్దేన మధ్యమానామపి గ్రహణమ్॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - తృతీయాంశే - త్రయోదశోఽధ్యాయః

౧॥ ౨॥ మాసి మాసీతి॥ అథోక్తక్రియాణాం కాలః - అష్టకాసు హేమంతశిశిరయోశ్చతుర్ణామపరపక్షాణామష్టమీష్వష్టకాః ఇత్యాశ్వలాయనోక్తమాసపంచకే కృష్ణపక్షస్య ప్రథమాద్యాస్తిస్రస్తిస్రోఽష్టకా ఇత్యుక్తాసు॥ ౩॥ ౪

శ్యాః ప్రేతస్య తాః క్రియాః। ఉత్పన్నబంధోర్రిక్థాద్వా కారయేదవనీపతిః॥ ౩౪॥ పూర్వాః క్రియా మధ్యమాశ్చ తథా చైవోత్తరాః క్రియాః। త్రిప్రకారాః క్రియా హ్యేతాస్తాసాం భేదం శృణుష్వ మే॥ ౩౫॥ ఆదాహవార్యాయుధాదిస్పర్శాద్యంతాస్తు యాః క్రియాః। తాః పూర్వా మధ్యమా మాసి మాస్యేకోద్దిష్టసంజ్ఞితాః॥ ౩౬॥ ప్రేతే పితృత్వమాపన్నే సపిండీకరణాదను। క్రియంతే యాః క్రియాః పైత్ర్యః ప్రోచ్యంతే తా నృపోత్తరాః॥ ౩౭॥ పితృమాతృసపిండైస్తు సమానసలిలైస్తథా। సంఘాతాంతర్గతైర్వాపి రాజ్ఞా వా ధనహారిణా॥ ౩౮॥ పూర్వాః క్రియాస్తు కర్తవ్యాః పుత్రాద్యైరేవ చోత్తరాః। దౌహిత్రైర్వా నృపశ్రేష్ఠ కార్యాస్తత్తనయైస్తథా॥ ౩౯॥ మృతాహని చ కర్తవ్యాః స్త్రీణామప్యుత్తరాః క్రియాః। ప్రతిసంవత్సరం రాజన్నేకోద్దిష్టవిధానతః॥ ౪౦॥ తస్మాదుత్తరసంజ్ఞా యాః క్రియాస్తాః శృణు పార్థివ। యదా యదా చ కర్తవ్యా విధినా యేన చానఘ॥ ౪౧॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - తృతీయాంశే - త్రయోదశోఽధ్యాయః

ఔర్వః॥ బ్రహ్మేంద్రరుద్రనాసత్యసూర్యాగ్నివసుమారుతాన్। విశ్వేదేవాన్పితృగణాన్వయాంసి మనుజాన్పశూన్॥ ౧॥ సరీసృపానృషిగణాన్యచ్చాన్యద్భూతసంజ్ఞితమ్। శ్రాద్ధం శ్రద్ధాన్వితః కుర్వన్ప్రీణయత్యఖిలం జగత్॥ ౨॥ మాసి మాస్యసితే పక్షే పంచదశ్యాం నరేశ్వర। తథాష్టకాసు కుర్వీత కామ్యాన్కాలాన్ శృణుష్వ మే॥ ౩॥ శ్రాద్ధార్హమాగతం ద్రవ్యం విశిష్టమథవా ద్విజమ్। శ్రాద్ధం కుర్వీత విజ్ఞాయ వ్యతీపాతేఽయనే తథా॥ ౪॥ విషువే చాపి సంప్రాప్తే గ్రహణే శశిసూర్యయోః। సమస్తేష్వపి భూ

ర్గతైః క్రియాః కార్యా ఇత్యర్థః - ఉత్పన్నో బాంధవో యస్య తస్య ప్రేతస్య రిక్థాదనాత్॥ ౩౪॥ కర్తృవ్యవస్థాం వక్తుం క్రియాస్త్రైవిధ్యమాహ - పూర్వా ఇత్యాదిత్రిభిః॥ ౩౫॥ ఆదాహేతి॥ ఆసమంతాద్దహ్యంతేఽస్మిన్నిత్యాదాహః శ్మశానం తేన ప్రేతదాహో లక్ష్యతే - ఆదాహశ్చ వార్యాయుధాదిస్పర్శశ్చైక్యంతో యాసాం తాః ఆదాహాద్యా ఆశౌచావధికాః పూర్వాః క్రియా ఇత్యర్థః తత్ర పూర్వాః క్రియాః పితృమాతృసపిండాదిభిర్యథార్హం కర్తవ్యాః - ఉత్తరాస్తు పుత్రాద్యైః - మధ్యమాస్తు యథాసంభవముభయైరనియమేన కర్తవ్యా ఇతి గమ్యతే॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్యే - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - తృతీయాంశే - త్రయోదశోఽధ్యాయః

యదా యదా చ కర్తవ్యా ఇత్యుపక్షిప్తానుత్తరక్రియాయాః కాలాన్వక్ష్యన్నాదౌ తావచ్ఛ్రాద్ధప్రశంసామాహ॥ బ్రహ్మేంద్రేతి॥ ౧॥ ౨॥ మాసి మాసీతి॥ మాసి మాస్యసితే పక్షే యస్మిన్కస్మింశ్చిద్దినే కృష్ణపక్షే శ్రాద్ధం తత్రాపి పంచదశ్యాం దర్శే శ్రాద్ధం కుర్వీతేత్యర్థః॥ శ్లో॥ అమావాస్యాష్టకా వృద్ధిః కృష్ణపక్షోఽయనద్వయమ్ ఇత్యాదిష్వమావాస్యాకృష్ణపక్షయోః పృథగుక్తేః - తథాష్టకాస్వితి హేమంతశిశిరయోశ్చతుర్ణామపరపక్షాణామష్టమీష్వష్టకా ఇత్యాశ్వలాయనోక్తాసు॥ ౩॥ శ్రాద్ధార్హమితి॥ శ్రాద్ధార్హం ద్రవ్యం విశిష్టం వా ద్విజమాగతం విజ్ఞాయ కుర్వీతేత్యన్వయః॥ ౪॥ విషువే చేతి॥ సమస్తేషు రాశిష్వర్కే గచ్ఛతి సతి - సర్వాసాం క్రాంతీనాం శ్రాద్ధకాలత్వోక్తత్వాత్ -

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౫ ॥ నక్షత్రేతి ॥ ఇచ్ఛాశ్రాద్ధాని కామ్యశ్రాద్ధాని ॥ ౬ ॥ అమావాస్యేతి ॥ మైత్రమనూరాధా ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ వాసవేతి ॥ వాసవం ధనిష్ఠా - అజైకపాదర్క్షం పూర్వభాద్రపదం వారుణం శతభిషక్ ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ గీతమితి ॥ ఐలః పురూరవాః ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ ఏతా ఇతి ॥ త్రిష్వితి స్పష్టః ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ గాయంతీతి ॥ వర్షామఘేతి నభస్యకృష్ణపక్షే

పాలరాశిం వ్యర్కే చ గచ్ఛతి ॥ ౫ ॥ నక్షత్రగ్రహపీడాసు దుష్టస్వప్నావలోకనే । ఇచ్ఛాశ్రాద్ధాని కుర్వీత నవసస్యాగమే తథా ॥ ౬ ॥ అమావాస్యా యదా మైత్రవిశాఖాస్వాతియోగినీ । శ్రాద్ధైః పితృగణాస్తృప్తిం తదాప్నోత్యష్టవార్షికీమ్ ॥ ౭ ॥ అమావాస్యా యదా పుష్యే రౌద్రే చర్క్షే పునర్వసౌ । ద్వాదశాబ్దం తదా తృప్తిం ప్రయాంతి పితరోఽర్చితాః ॥ ౮ ॥ వాసవాజైకపాదర్క్షే పితౄణాం తృప్తిమిచ్ఛతామ్ । వారుణే చాప్యమావాస్యా దేవానామపి దుర్లభా ॥ ౯ ॥ నవస్వృక్షేష్వమావాస్యా యదైతేష్వవనీపతే । తదా తు తృప్తిదం శ్రాద్ధం పితౄణాం శృణు చాపరమ్ ॥ ౧౦ ॥ గీతం సనత్కుమారేణ యథైళాయ మహాత్మనే । పృచ్ఛతే పితృభక్తాయ ప్రశ్రయావనతాయ చ ॥ ౧౧ ॥ సనత్కుమారః ॥ వైశాఖమాసస్య చ యా తృతీయా నవమ్యసౌ కార్తికశుక్లపక్షే । నభస్యమాసస్య తు కృష్ణపక్షే త్రయోదశీ పంచదశీ చ మాఘే ॥ ౧౨ ॥ ఏతా యుగాద్యాః కథితాః పురాణైరనంతపుణ్యాస్తిథయశ్చతస్రః । ఉపప్లవే చంద్రమసో రవేశ్చ త్రిష్వష్టకాస్వప్యయనద్వయే చ ॥ ౧౩ ॥ పానీయమప్యత్ర తిలైర్విమిశ్రం దద్యాత్పితృభ్యః ప్రయతో మనుష్యః । శ్రాద్ధం కృతం తేన సమాసహస్రం రహస్యమేతత్పితరో వదంతి ॥ ౧౪ ॥ మాఘాసితే పంచదశీ కదాచిదుపైతి యోగం యది వారుణేన । ఋక్షేణ కాలః స పరః పితౄణాం న హ్యల్పపుణ్యైర్నృప లభ్యతేఽసౌ ॥ ౧౫ ॥ కాలే ధనిష్ఠా యది నామ తస్మిన్ భవేత్తు భూపాల తదా పితృభ్యః । దత్తం జలాన్నం ప్రదదాతి తృప్తిం వర్షాయుతం తత్కులజైర్మనుష్యైః ॥ ౧౬ ॥ తత్రైవ చేద్భాద్రపదాస్తు పూర్వాః కాలే యదా తత్క్రియతే పితృభ్యః । శ్రాద్ధం పరాం తృప్తిముపైత్య తేన యుగం సహస్రం పితరః స్వపంతి ॥ ౧౭ ॥ గంగాం శతద్రూం యమునాం విపాశాం సరస్వతీం నైమిశగోమతీం వా । తథావగాహ్యార్చనమాదరేణ కృత్వా పితౄణాం దురితాని హంతి ॥ ౧౮ ॥ గాయంతి చైతత్పితరః కదా ను వర్షామఘాతృప్తిమవా-

అయనే విషువే చేతి పృథగుక్తైః ఫలాధిక్యార్థే విజ్ఞేయం ॥ ౫ ॥ నక్షత్రేతి ॥ ఇచ్ఛాశ్రాద్ధాని కామ్యాని ॥ ౬ ॥ అమావాస్యేతి ॥ మైత్రమనూరాధా ॥ ౭ ॥ అమావాస్యేతి ॥ రౌద్రమార్ద్రా ॥ ౮ ॥ వాసవేతి ॥ వాసవం ధనిష్ఠా - అజైకపాదర్క్షం పూర్వభాద్రపదం - వారుణం శతభిషక్ - ఏతేషు అమావాస్యా పితౄణాం దేవానాం చ తృప్తిం కర్తుమిచ్ఛతాం పుంసాం దుర్లభా - పరమతృప్తిహేతుత్వాత్ - తృప్తిమిచ్ఛతీతి చ పాఠః ॥ ౯ ॥ ఏతత్పరమతృప్తిహేతుత్వం మైత్రాదిషు నవస్వప్యృక్షేషు అమావాస్యాయోగే తుల్యమిత్యాహ ॥ నవస్వితి ॥ ౧౦ ॥ గీతమితి ॥ ఐళాయ పురూరవసే ॥ ౧౧ ॥ వైశాఖేతి ॥ మాఘే పంచదశీ కృష్ణపక్ష ఇత్యనుషంగః ॥ ౧౨ ॥ ఏతా ఇతి ॥ ఏతా యుగాదయః - త్రిష్వష్టకాస్వితి సప్తమ్యాదిషు త్రిషు దివసేషు అష్టకాసంజ్ఞేష్విత్యర్థః - తదుక్తం కాలాదర్శే ॥ శ్లో ॥ మార్గశీర్షే తథా పౌషే మాఘ ఫాల్గునయోరపి । తిస్రోఽష్టకాః కృష్ణపక్షే సప్తమ్యాదిషు సూరిభిరితి ॥ ౧౩ ॥ పానీయమితి ॥ సమాసహస్రం వర్షాణాం సహస్రం ॥ ౧౪ ॥ మాఘాసిత ఇతి ॥ మాఘాసిత ఇత్యుక్త్వా పూర్వోక్తైరేవ శతభిషగ్ధనిష్ఠాపూర్వభాద్రపదాఖ్యైర్నక్షత్రైర్యుక్తామావాస్యాతిశ్రేష్ఠేత్యుచ్యతే - పూర్వం తు సర్వాప్యమావాస్యా తైర్యుక్తా శ్రేష్ఠేత్యుక్తమితి విశేషః ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ గంగామితి ॥ పితౄణాం సమర్చనం కృత్వా - ఆత్మనో దురితాని హంతి ॥ ౧౮ ॥ గాయంతీతి ॥ వర్షామఘా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మఘాయుక్తత్రయోదశీసిద్దేశః॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ అపీతి ॥ జాయేత్ జాయేత॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ అసమర్థఇతి ॥ ధాన్యమవికృతంవికృతంచ ఆమమపక్వం॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ యతఇతి ॥ గవాహ్నికంగోరేకాహతుష్టికరణంతృణాది ౨౮॥ సర్వాభావఇతి ॥ కక్షమూలప్రదర్శకః నైర్ధన్యప్రకటనార్థముత్క్షిప్తభుజః॥ ౨౯॥ నేతి ॥ ధనంజీవనధనం-అన్యద్ధాన్యాది॥ ౩౦॥ ఇతీతి ॥ భావాభావప్రయోజనంశక్తావయంప్రయోజ్యః ప్రయోగః అసంభవేత్వయమితిశక్త్యశక్తిప్రయుక్తంకృత్యం॥ ౩౧॥ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - తృతీయాంశే - చతుర్దశోధ్యాయః. ❖

౧॥ త్రిణాచికేతఇతి ॥ ద్వితీయకాఠకస్థానువాకవిశేషాస్త్రిణాచికేతాః తదధ్యాయీ తదర్థానుష్ఠాయీ చత్రినాచికేతః - మధువాతాఇతి ఋక్త్రయాధ్యాయీతద్వ్రతశ్చత్రిమధుః-ఛాందోగ్యోక్తమధువిద్యానిష్ఠో వా.

వృభూప। మాఘాసితాంతేశుభతీర్థతోయైర్యాస్యామతృప్తింతనయాదిదత్తైః॥ ౧౯॥ చిత్తంచవిత్తంచనృణాంవిశుద్ధంశస్తశ్చకాలఃకథితోవిధిశ్చ। పాత్రంయథోక్తంపరమాచభక్తిర్నృణాంప్రయచ్ఛంత్యభివాంఛితాని॥ ౨౦॥ పితృగీతాంస్తథైవాత్ర శ్లోకాంస్తాఞ్ఛృణుపార్థివ। కృత్వాతథైవభవతాశ్రావ్యంతత్ర ధృతాత్మనా॥ ౨౧॥ అపిధన్యఃకులేజాయేదస్మాకంమతిమాన్నరః। అకుర్వన్విత్తశాఠ్యంయఃపిండాన్నోనిర్వపిష్యతి॥ ౨౨॥ రత్నంవస్త్రంమహాయానంసర్వభోగాదికంవసు। విభవేసతివిప్రేభ్యోయోస్మానుద్దిశ్యదాస్యతి॥ ౨౩ ॥ అన్నేనవాయథాశక్త్యాకాలేస్మిన్భక్తినమ్రధీః। భోజయిష్యతివిప్రాగ్ర్యాంస్తన్మాత్రవిభవోనరః॥ ౨౪॥ అసమర్థోన్నదానస్యధాన్యమామంస్వశక్తితః। ప్రదాస్యతిద్విజాగ్ర్యేభ్యస్స్వల్పాల్పాంవాపిదక్షిణామ్॥ ౨౫ ॥ తత్రాప్యసామర్థ్యయుతఃకరాగ్రాగ్రస్థితాంస్తిలాన్। ప్రణమ్యద్విజముఖ్యాయకస్మైచిద్భూపదాస్యతి॥ ౨౬॥ తిలైస్సప్తాష్టభిర్వాపిసమవేతంజలాంజలిమ్। భక్తినమ్రస్సముద్దిశ్యభువ్యస్మాకంప్రదాస్యతి॥ ౨౭ ॥ యతఃకుతశ్చిత్సంప్రాప్యగోభ్యోవాపిగవాహ్నికమ్। అభావేప్రీణయన్నస్మాన్శ్రద్ధాయుక్తఃప్రదాస్యతి॥ ౨౮॥ సర్వాభావేవనంగత్వాకక్షమూలప్రదర్శకః। సూర్యాదిలోకపాలానామిదముచ్చైర్వదిష్యతి॥ ౨౯ ॥ నమేస్తివిత్తంనధనంనచాన్యచ్ఛ్రాద్ధోపయుక్తంస్వపితౄన్నతోస్మి। తృప్యంతుభక్త్యాపితరోమయైతౌకృతౌభుజౌవర్త్మనిమారుతస్య॥ ౩౦॥ ఔర్వః॥ ఇత్యేతత్పితృభిర్గీతంభావాభావప్రయోజనమ్। యఃకరోతికృతంతేనశ్రాద్ధంభవతిపార్థివ॥ ౩౧॥ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే- తృతీయాంశే- చతుర్దశోధ్యాయః. ❖

ఔర్వః॥ బ్రాహ్మణాన్భోజయేచ్ఛ్రాద్ధేయద్గుణాంస్తాన్నిబోధమే॥ ౧॥ త్రిణాచికేతస్త్రిమధుస్త్రి

తృప్తిమితిభాద్రపదాపరపక్షమఘాత్రయోదశీశ్రాద్ధేతృప్తిమవాప్స్యత్యర్థః॥ ౧౯॥ చిత్తంచేతి॥ విత్తంవిశుద్ధంప్రశస్తద్రవ్యంచిత్తంచవిత్తశాఠ్యహీనం॥ ౨౦॥ పతదేవపితృగీతాసుస్పష్టీకరోతి - పితృగీతానిత్యాదియావత్సమాప్తిః॥ పితృగీతానీతి॥ అత్రచిత్తవిత్తాదిప్రపంచకప్రాశస్త్యే - పితృగీతాశ్లోకాన్ఛృణు ॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪ ॥ అసమర్థఇతి॥ ధాన్యమామమపక్వం ॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭ ॥ యతఃకుతశ్చిదితి॥ గవాహ్నికంగోజాతేరేకాహతృప్తికరతృణాదికం॥ ౨౮॥ సర్వాభావఇతి॥ కక్షమూలప్రదర్శకః నిర్ధనత్వప్రకటనార్థముత్క్షిప్తభుజః॥ ౨౯॥ నేతి॥ నమేస్తివిత్తంహిరణ్యాది- నచాన్యద్ధనంజీవధనం - త్వత్ప్రియార్థంమయామారుతస్యవర్త్మన్యాకాశేభుజావుత్క్షిప్తౌ ॥ ౩౦॥ ఇతీతి॥ భావాభావప్రయోజనం విత్తస్యభావే అభావేచప్రయోజనం పితృతృప్తికారణమితియావత్ ॥ ౩౧ ॥ ఇతిశ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - తృతీయాంశే- చతుర్దశోధ్యాయః. ❖

అథ పార్వణ ప్రయోగంవక్ష్యతి ॥ ఆదౌతావచ్ఛ్రాద్ధార్హాన్బ్రాహ్మణానాహ బ్రాహ్మణానిత్యాది త్రిభిః॥ బ్రాహ్మణానితి॥ యద్గుణాన్యద్గుణైర్యుక్తాన్॥ ౧॥ త్రిణాచికేతఇతి ॥ అయంవావయఃపవతఇత్యాదయో ద్వితీయకాఠకస్థాః త్రయోనువాకాస్త్రినాచికేతాః తదధ్యాయీ తదనుష్ఠాతాచ త్రినాచికేతః - మధువాతా ఇతి తృచ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

బ్రహ్మమేతుమామిత్యనువాకత్రయాధ్యాయీ తద్వ్రతశ్చ త్రిసుపర్ణః - యోగీ బ్రహ్మధ్యాయీ - మూర్ధా నంది
వదిత్యాదిఋగ్విశేషగీతంఆజ్యదోహమిత్యాదిపరిభాషితసామవిశేషో జ్యేష్ఠసామ - తద్యథావత్ గాయతీతి జ్యేష్ఠ
సామగః ఋతనిధనాదిపరిభాషావిశేషితంమూర్ధానందివ ఇత్యాది ఋగ్విశేషగీతం సామ జైమినీయానాంతు ఉ
దుత్యం చిత్రమిత్యృచోత్పన్నం సామ త్రేధా సభ్యావసథ్యా చ పంచాగ్నయః సావిత్రనాచికేత చాతుర్హోత్రత్రై
శ్చ వా తేషాముపాసకః- వేదాంతోక్తపంచాగ్నివిద్యాయుక్తో వా॥౨॥౩॥ ఏతానితి॥ పూర్వోక్తాననసంబంధిన త్రిణా
చికేతాదీన్-ప్రథమం నియోజయేత్ నిమంత్రయేత్ - తేషామభావే అనంతరాన్ తద్గుణాన్ సంబంధినోపి ఋత్విగా
దీన్ అనుకల్పేషు॥౪॥ మిత్రధ్రుగితి॥ నిసర్గాత్ కునఖీ కృష్ణదంతశ్చ॥౫॥ అభిశస్త ఇతి॥ సత్యేనాసత్యేన వా మహాపాత
కీనాభిశస్తః॥౬॥ పరపూర్వేతి॥ పరపూర్వా పునర్భూః-ఉజ్ఝకః అకారణాత్॥౭॥ తథేతి॥ దేవలకః సుప్రభద్రకాఖ్యా
ద్యుపజీవకః- కేతనం నిమంత్రణం॥౮॥౯॥ తత ఇతి॥ ద్విజైస్సహ న కుర్వీత- ద్విజాశ్చ న కుర్వీరన్నిత్యర్థః॥౧౦॥౧౧॥ తస్మా

సుపర్ణష్షడంగవిత్ । వేదవిచ్ఛ్రోత్రియో యోగీ తథా వై జ్యేష్ఠసామగః ॥ ౨ ॥ ఋత్విక్స్వస్రీయ
దౌహిత్రజామాతృశ్వశురాస్తథా । మాతులోథ తపోనిష్ఠః పంచాగ్న్యభిరతస్తథా । శిష్యాస్సంబంధిన
శ్చైవ మాతాపితృపరశ్చ యః ॥ ౩ ॥ ఏతాన్నియోజయేచ్ఛ్రాద్ధే పూర్వోక్తాన్ ప్రథమం నృప । బ్రాహ్మ
ణాన్ పితృతుష్ట్యర్థమనుకల్పేష్వనంతరాన్ ॥ ౪ ॥ మిత్రధ్రుక్కునఖీ క్లీబశ్శ్యావదంతస్తథా ద్విజః ।
కన్యాదూషయితా వహ్నివేదోజ్ఝస్సోమవిక్రయీ ॥ ౫ ॥ అభిశస్తస్తథా స్తేనః పిశునో గ్రామయాజకః ।
భృతకాధ్యాపకస్తద్వద్భృతకాధ్యాపితశ్చ యః ॥ ౬ ॥ పరపూర్వాపతిశ్చైవ మాతాపిత్రోస్తథో
జ్ఝకః । వృషలీసూతిపోష్టా చ వృషలీపతిరేవ చ ॥ ౭ ॥ తథా దేవలకశ్చైవ శ్రాద్ధే నార్హంతి కేతనమ్ ॥
౮ ॥ ప్రథమేహ్ని బుధశ్శస్తాన్ శ్రోత్రియాదీన్నిమంత్రయేత్ । కథయేచ్చ తథైవైషాం నియోగాన్ పితృ
దైవికాన్ ॥ ౯ ॥ తతః క్రోధవ్యవాయాదీనాయాసం చ ద్విజైస్సహ । యజమానో న కుర్వీత దోషస్తత్ర
మహానయమ్ ॥ ౧౦ ॥ శ్రాద్ధే నియుక్తో భుక్త్వా వా భోజయిత్వా నియుజ్య చ । వ్యవాయీ రేతసో గర్తే
మజ్జయత్యాత్మనః పితౄన్ ॥ ౧౧ ॥ తస్మాత్ప్రథమమత్రోక్తం ద్విజాగ్ర్యాణాం నిమంత్రణమ్ । అని

చాధ్యాయీ తద్వ్రతశ్చ త్రిమధుః - బ్రహ్మమేతుమామిత్యనువాకత్రయాధ్యాయీ తద్వ్రతశ్చ త్రిసుపర్ణః -
షడంగాని యస్య తం వేదం యో వేత్తి షడంగవిత్ వేదవిత్ వేదార్థవిచారకః శ్రోత్రియః తదనుష్ఠాతా - మూర్ధా
నందివ ఇత్యాదిఋగ్విశేషగీతమాజ్యదోహమిత్యాదిసామ జ్యేష్ఠసామ - తద్యథావద్గాయతీతి జ్యేష్ఠసామగః॥౨॥ ఋ
త్విగితి॥ ఆహవనీయాదిత్రయం సభ్యావసథ్యౌ చేతి పంచాగ్నయః - తేష్వభిరతః - యద్వా వేదాంతోక్తద్యుపర్జన్య
పృథివీ పురుషయోషి ద్రూపపంచాగ్నివిద్యోపాసకః॥ ౩॥ ఏతేషు ముఖ్యానుకల్పభేదమాహ॥ ఏతానితి॥ పూర్వోక్తాం
స్త్రిణాచికేతాన్ ప్రథమే ముఖ్యకల్పే నియోజయేత్ - అనంతరాన్ ఋత్విగాదీన్ అనుకల్పేషు॥౪॥ ఏతేషామసంభవే
అనిషిద్ధగ్రహణార్థం నిషేధానాహ - మిత్రధ్రుగిత్యాదిసార్ధైస్త్రిభిః॥ మిత్రధ్రుగితి॥ కునఖీ నిసర్గతో వికృతనఖః
శ్యావదంతః నిసర్గాదేవ కృష్ణదంతః - వహ్నివేదోజ్ఝః అగ్నివేదత్యాగీ॥ ౫॥ అభిశస్త ఇతి ॥ అభిశస్తః సత్యేనాసత్యే
న వా మహాపాతకైరభియుక్తః - గ్రామయాజకః గ్రామార్థం యజ్వా॥ ౬ ॥ పరపూర్వేతి॥ పరపూర్వా పున
ర్భూః తస్యాః పతిః - ఉజ్ఝకః ఉపేక్షకః - వృషలీసూతిపోష్టా శూద్రాపత్యపోషకః॥ ౭॥ తథేతి॥ దేవలకో దేవోపప
జీవీ - తదుక్తం॥ శ్లో॥ దేవార్చనపరో యస్తు విత్తార్థం వత్సరత్రయం । స వై దేవలకో నామ హవ్యకవ్యేషు గర్హిత
ఇతి - కేతనం నిమంత్రణం॥ ౮॥ ప్రథమ ఇతి॥ పితృదైవికాన్ నియోగాన్ పిత్రర్థే త్వం మయా కార్యః విశ్వే దేవార్థ ఇతి చ
పృథక్కథయేత్ ॥౯॥ ౧౦॥ తత్ర మహాన్ దోష ఇత్యుక్తం తమేవాహ ॥ శ్రాద్ధే నియుక్త ఇతి॥ ౧౧ ॥ తస్మాదితి ॥ ద్వి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ధితి ॥ యతీన్ నియతేంద్రియాన్ ॥ ౧౨॥౧౩॥౧౪॥౧౫॥ తథేతి॥ తంత్రం సకృదనుష్ఠానం పితృమాతామహవర్గశ్రాద్ధయోర్వైశ్వదేవమేకమేవేత్యర్థః॥౧౬॥ ప్రాఙ్ముఖానీతి॥ ఉభయాత్మకాన్ పితృమాతామహవర్గాన్ ॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ జుహుయాదితి॥ వ్యంజనం శాకాది- క్షారం మరీచలవణాది॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥

మంత్రయేద్ద్విజాన్ గేహమాగతాన్ భోజయేద్యతీన్ ॥ ౧౨ ॥ పాదశౌచాదినా గేహమాగతాన్ భోజయేద్ద్విజాన్ ॥ ౧౩ ॥ పవిత్రపాణిరాచాంతానాసనేషూపవేశయేత్ । పిత్ర్యాణామయుజో యుగ్మాన్ దేవానామిచ్ఛయా ద్విజాన్ ॥ ౧౪ ॥ దేవానామేకమేకం వా పిత్ర్యాణాం చ నియోజయేత్ ॥ ౧౫ ॥ తథా మాతామహశ్రాద్ధం వైశ్వదేవసమన్వితమ్ । కుర్వీత భక్తిసంపన్నస్తంత్రం వా వైశ్వదైవికమ్ ॥ ౧౬ ॥ ప్రాఙ్ముఖాన్ భోజయేద్విప్రాన్ దేవానాముభయాత్మకాన్ । పితృమాతామహానాం చ భోజయేచ్చాప్యుదఙ్ముఖాన్ ॥ ౧౭ ॥ పృథక్తయోః కేచిదాహుః శ్రాద్ధస్య కరణం నృప । ఏకత్రైకేన పాకేన వదంత్యన్యే మహర్షయః ॥ ౧౮ ॥ విష్టరార్థం కుశాన్ దత్వా సంపూజ్యార్ఘ్యవిధానతః । కుర్యాదావాహనం ప్రాజ్ఞో దేవానాం తదనుజ్ఞయా ॥ ౧౯ ॥ యవాంబునా చ దేవానాం దద్యాదర్ఘ్యం విధానవిత్ । స్రగ్గంధధూపదీపాంశ్చ దత్వా తేభ్యో యథావిధి ॥ ౨౦ ॥ పిత్ర్యాణామపసవ్యం చ సర్వమేవోపకల్పయేత్ । అనుజ్ఞాం చ తతః ప్రాప్య దత్వా దర్భాన్ ద్విధాకృతాన్ ॥ ౨౧ ॥ మంత్రపూర్వం పిత్ర్యాణాం తు కుర్యాదావాహనం బుధః । తిలాంబునా చాపసవ్యం దద్యాదర్ఘ్యాదికం నృప ॥ ౨౨ ॥ కాలే తత్రాతిథిం ప్రాప్తమన్నకామం నృపాధ్వగమ్ । బ్రాహ్మణైరభ్యనుజ్ఞాతః కామం తమపి భోజయేత్ ॥ ౨౩ ॥ యోగినో వివిధైరూపైర్నరాణాముపకారిణః । భ్రమంతి పృథివీమేతామవిజ్ఞాతస్వరూపిణః ॥ ౨౪ ॥ తస్మాదభ్యర్చయేత్ప్రాప్తం శ్రాద్ధకాలేఽతిథిం బుధః । శ్రాద్ధక్రియాఫలం హంతి నరేంద్రాపూజితోఽతిథిః ॥ ౨౫ ॥ జుహుయాద్వ్యంజనక్షారవర్జమన్నం తతోఽనలే । అనుజ్ఞాతో ద్విజైస్తైస్తు త్రికృత్వః పురుషర్షభ ॥ ౨౬ ॥ అగ్నయే కవ్యవాహనాయ స్వాహేత్యాదౌ నృపాహుతిః । సోమాయ వై పితృమతే దాతవ్యా తదనంతరమ్ ॥ ౨౭ ॥ వైవస్వతాయ చైవాన్యా తృతీయా దీయతే తతః । హుతావశిష్టమల్పాన్నం విప్రపాత్రేషు నిర్వపేత్ ॥ ౨౮ ॥ తతోఽన్నం మృష్టమత్యర్థమభీష్టమతిసంస్కృతమ్ । దత్వా జుషధ్వమిచ్ఛాతో వాచ్యమేతదనిష్ఠురమ్ ॥ ౨౯ ॥ భోక్తవ్యం తైశ్చ తచ్చిత్తైర్మౌనిభిః సుముఖైః సుఖమ్ । అక్రుధ్యతా చాత్వరతా దేయం తేనాపి భక్తితః ॥ ౩౦ ॥ రక్షోఘ్నమంత్రపఠనం భూమేరాస్తరణం తిలైః । కృత్వా ధ్యేయాః స్వపితరస్త ఏవ ద్విజసత్తమాః ॥ ౩౧ ॥ పితా పితామహశ్చైవ తథైవ ప్రపితామహః । మమ తృప్తిం ప్రయాంత్వద్య విప్రదేహేషు సంస్థితాః ॥ ౩౨ ॥ పితా పితామహశ్చైవ తథైవ ప్రపితామహః । మమ

బ్రాహ్మణానాం స్వధర్మనిష్ఠానాం - యతీంశ్చ ద్విజాన్ భోజయేత్ - తాన్ పూర్వేద్యుర్నిమంత్ర్యైతస్మిన్ కాలే గృహమాగతాన్ భోజయేత్ ॥ ౧౨॥ పాదేతి ॥ తాంశ్చ సర్వాన్ పాదశౌచాదినోపచారేణ భోజయేత్ ॥ ౧౩ ॥ పవిత్రపాణిరితి॥ పిత్ర్యాణామయుజః అయుగ్మాన్ - దేవానాం యుగ్మానిచ్ఛయా - యథాశక్తి యోజయేత్ ॥ ౧౪ ॥ దేవానామితి ॥ ఉభయేషామేకమేకం వా ॥ ౧౫॥ తథేతి॥ తంత్రం పితృమాతామహశ్రాద్ధయోరేకమేవ వైశ్వదైవికమనుష్ఠానమిత్యర్థః॥ ౧౬॥ ప్రాఙ్ముఖానీతి॥ ఉభయాత్మకాన్ పితృమాతామహశ్రాద్ధద్వయార్థాన్ ॥ ౧౭ ॥ పృథగితి ॥ తయోః పితృమాతామహవర్గయోః॥ ౧౮॥ విష్టరార్థమితి ॥ తదనుజ్ఞయా దేవార్థద్విజానుజ్ఞయా॥ ౧౯॥ ౨౦॥ పిత్ర్యాణామితి ॥ ద్విధాకృతాన్ ద్విగుణభుగ్నానాసనార్థం దత్వా॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫ ॥ జుహుయాదితి ॥ వ్యంజనం శాకాది - క్షారం మరీచ్యాది - తద్వర్జం॥ ౨౬॥ అగ్నయ ఇతి ॥ కవ్యవాహనాయ స్వాహేతి చ పాఠః॥ ౨౭॥ వైవస్వతాయేతి ॥ వైవస్వతాయ యమాయాంగిరస్వత ఇతి॥ ౨౮ ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౩౧। ౩౨। ౩౩। ౩౪। ౩౫। ౩౬। ౩౭। ౩౮। ౩౯॥ ౪౦। ౪౧॥ పితామహాయేతి ॥ లేపభాజశ్చతుర్థాద్యా॥ శ్లో ॥ లేపభాజశ్చతుర్థాద్యాః పిత్రాద్యాః పిండభాగిన ఇతి స్మృతేః॥ ౪౨। ౪౩। ౪౪। ౪౫। ౪౬। ౪౭। ఆపాదేతి ॥ ఆపాదేతి వైశ్వదేవతంత్రపక్షే పూర్వం వైశ్వదేవికాన్ ద్విజానర్చయేత్ - తతః పితృవర్గం తతో మాతామహాదీన్ విసర్జనం తు ప్రథమం పితౄణాం - తతో మాతామహాదీనాం - తేషామిత్యర్థః॥ ౪౮ ॥ విసర్జయేదితి ॥ తతస్సంమాన్య అభ్యర్థితాన్ దేవాన్ విసర్జయేత్ దౌహిత్రో ద్రైశ్యస్య పితరో హి స ప్రగణాః కన్యాసంతతిప్రధానాః॥ ౪౯॥ ౫౦॥ ౫౧॥ త్రిణీతి॥ కుతపః దివసస్యాష్టమో ముహూర్తః - అన్యే చ కుతపాస్సంతి ॥ శ్లో ॥ మధ్యాహ్నః ఖడ్గపాత్రం చ దానం చా

తృప్తిం ప్రయాంత్వద్య హవిషా మాప్యాయితమూర్తయః॥ ౩౩॥ పితా పితామహశ్చైవ తథైవ ప్రపితా
మహః। తృప్తిం ప్రయాంతు పిండేన మయా దత్తేన భూతలే॥ ౩౪॥ పితా పితామహశ్చైవ తథైవ ప్రపితా
మహః తృప్తిం ప్రయాంతు మే భక్త్యా యన్మయైతదుదాహృతమ్॥ ౩౫॥ మాతామహస్తృప్తిముపైతు తస్య
తథా పితా తస్య పితా తు యోఽన్యః। విశ్వే చ దేవాః పరమాం ప్రయాంతు తృప్తిం ప్రణశ్యంతు చ యాతుధా
నాః ॥ ౩౬ ॥ యజ్ఞేశ్వరో హవ్యసమస్తకవ్యభోక్తావ్యయాత్మా హరిరీశ్వరోఽత్ర । తత్సంనిధానాదప
యాంతు సద్యో రక్షాంస్యశేషాణ్యసురాశ్చ సర్వే॥ ౩౭ ॥ తృప్తేషు తేషు వికిరేదన్నం విప్రేషు భూతలే।
దద్యాదాచమనార్థాయ తేభ్యో వారి సకృత్సకృత్॥ ౩౮ ॥ సుతృప్తైస్తైరనుజ్ఞాతస్సర్వేణాన్నేన భూత
లే। సతిలేన తతః పిండాన్ సమ్యగ్దద్యాత్సమాహితః॥ ౩౯॥ పితృతీర్థేన సలిలం తథైవ సతిలాంజలిమ్। మా
తామహేభ్యస్తైనైవ పిండాం స్తీర్థేన నిర్వపేత్॥ ౪౦ ॥ దక్షిణాగ్రేషు దర్భేషు పుష్పధూపాదిపూ
జితమ్। స్వపిత్రే ప్రథమం పిండం దద్యాదుచ్ఛిష్టసన్నిధౌ॥ ౪౧॥ పితామహాయ చైవాన్యం తత్పిత్రే చ
తథాపరమ్। దర్భమూలే లేపభాజః ప్రీణయేల్లేపఘర్షణైః॥ ౪౨ ॥ పిండైర్మాతామహాం స్తద్వద్గం
ధమాల్యాదిసంయుతైః। పూజయిత్వా ద్విజాగ్ర్యాణాం దద్యాదాచమనం తతః॥ ౪౩ ॥ పితృభ్యః ప్ర
థమం భక్త్యా తన్మనస్కో నరేశ్వర। సుస్వధేత్యాశిషా యుక్తాం దద్యాచ్ఛక్త్యా చ దక్షిణామ్॥ ౪౪॥ దత్త్వా
చ దక్షిణాం తేభ్యో వాచయేద్వైశ్వదేవికాన్। ప్రీయంతామితి యే విశ్వేదేవాస్తేన ఇతీరయేత్ ॥ ౪౫ ॥
తథేతి చోక్తే తైర్విప్రైః ప్రార్థనీయాస్తదాశిషః। పశ్చాద్విసర్జయేద్దేవాన్ పూర్వం పైత్ర్యాన్
మహీపతే॥ ౪౬ ॥ మాతామహానామప్యేవం సహ దేవైః క్రమస్స్మృతః। భోజనే చ స్వశక్త్యా చ దానే
తద్వద్విసర్జనే॥ ౪౭॥ ఆపాదశౌచనాత్పూర్వం కుర్యాద్దేవద్విజన్మసు। విసర్జనం తు ప్రథమం పితృమా
తామహేషు వై॥ ౪౮॥ విసర్జయేత్ప్రీతివచస్సంమాన్యాభ్యర్థితాంస్తతః। నివర్తేతాభ్యనుజ్ఞాత ఆద్వా
రాత్తాననువ్రజేత్॥ ౪౯॥ తతస్తు వైశ్వదేవాఖ్యాం కుర్యాన్నిత్యక్రియాం బుధః। భుంజీయాచ్చ సమం
పూజ్యభృత్యబంధుభిరాత్మనః॥ ౫౦॥ ఏవం శ్రాద్ధం బుధః కుర్యాత్పైత్రం మాతామహం తథా। శ్రా
ద్ధైరాప్యాయితా దద్యుస్సర్వకామాన్ పితామహాః॥ ౫౧ ॥ త్రీణి శ్రాద్ధే పవిత్రాణి దౌహిత్రః కుతప

౩౭॥ ౩౮॥ సుతృప్తైరితి ॥ సర్వేణ వ్యంజనాదిసహితేనాన్నేన పిండాన్ దద్యాత్॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ పితామహాయేతి ॥ పిండార్థమాస్తృతదర్భమూలే లేపభాజః చతుర్థాదీన్ ప్రీణయేత్ ॥ శ్లో ॥ లేపభాజశ్చతుర్థాద్యాః పిత్రాద్యాః పిండభాగిన ఇతి స్మృతేః॥ ౪౨॥ ౪౩ ॥ పితృభ్య ఇతి ॥ పితృభ్య ఇతి మాతామహోపేతేభ్యః పితృభ్యః ప్రథమం దక్షిణాం దద్యాత్ - వైశ్వదేవికేభ్యస్తతః పితృపూర్వమేవ॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ దత్తమేవ స్పష్టయతి ॥ ఆపాదశౌచనాదితి ॥ విశ్వేదేవతంత్రపక్షే పాదప్రక్షాళనాత్ ప్రభృతి సర్వం దేవార్థానాం ద్విజన్మనాం ప్రథమం కుర్యాత్ - తతః పితృవర్గాణాం తతో మాతామహవర్గాణాం - విసర్జనం తు ప్రథమం పితౄణాం - తతో మాతామహానాం - తతో దేవానామిత్యర్థః॥ ౪౮॥ ౪౯॥ తతస్త్వితి ॥ పూజ్యాః మాన్యాస్తైశ్చ భృత్యైశ్చ బంధుభిశ్చ సహ భుంజీత॥ ౫౦॥ ౫౧॥ త్రిణీతి ॥ దౌహిత్రో దుహితుస్సుతః - కుతపోఽష్టమో ముహూర్తః - దౌహిత్రమితి పాఠే దౌహిత్రం ఖడ్గపాత్రవిశేషః - తదుక్తం పా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

జావికంబళాః। రూప్యందర్భా స్తిలాగావోదౌహిత్రశ్చాష్టమః స్మృతః॥ పాపంకుత్సితమిత్యాహుస్తస్యసంతాపకారిణః। అష్టావేతేయతస్తస్మాత్కుతపాఇతివిశ్రుతాః॥ రజతస్యకథాకీర్తనం - ఆదిశబ్దేనరజతపాత్రాదిగృహ్యతే। ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ సోమాధారఇతి॥ సోమాధారఇతి అధికారిదేవతాగ్నిష్వాత్తాద్యావసురుద్రాదిత్యరూపాస్సంతి - తేత్వస్మదాదినిమంత్రితవిప్రానాపిశ్యతస్మభిన శ్రాద్ధం భుక్త్వా తృప్తాస్సంతోనిత్యం స్వయోగాప్యాయితసోమద్వారాస్మదాదిపితౄం స్తత్తల్లోకస్థాం స్తర్పయంతి - కర్తౄంశ్చాస్మదాదీన్ కామైర్వర్ధయంతి - తేచాధికారిపితృగణాస్సప్తచత్వారోమూర్తిమంతో త్రయ త్రయఃయేషాంమూర్తయః తేపియోగబలేనసోమమాప్యాయయంతి-సోమోప్యస్మదాదిపితౄణామాధారః పోషకశ్చ - తేషాంచయోగనిష్ఠాః ప్రియాఇతి శ్రాద్ధేయోగీనిమంత్ర్యః - తేనాస్మాకంపితృగణాః సోమాధారాః ప్రాగప్యుక్తాః - సచసోమోధికారిపితౄణాంయోగేనధార్యః - తేహిప్రజాసర్గేనియుక్తత్వాత్ అగ్నీషోమాత్మకస్యజగతః సోమాంశాధిక్యభావనయా సృష్టింపుష్ణంతి - ఏవమన్యేపియోగినః - తథా హరివంశే భీష్మంప్రతి శంతనోరుక్తిః॥ శ్లో॥ ఆదిదేవసుతాస్తాత పితరోదివిదేవతాః। తాన్యజస్వమహాభాగ పితౄన్ శ్రాద్ధైరతంద్రితః॥ తేహి శ్రేయోవిధాస్యంతిసర్వకామఫలప్రదాః। త్వయైవారాధ్యమానాస్తైర్నామగోత్రాదికీర్తనైః॥ అస్మానాప్యాయయిష్యంతిస్వర్గస్థానపి భారత। శ్రాద్ధేషుయే ప్రదాస్యంతి త్రీన్ పిండాన్నామగోత్రతః॥ సర్వత్రవర్తమానాన్ స్తాన్ పితౄన్ సపితామహాన్। భావయిష్యంతిసతతం శ్రాద్ధదానేనపూజితాఇతి॥ తత్రైవదేవాన్ ప్రతి బ్రహ్మ॥ శ్లో॥ శ్రాద్ధైరాప్యాయితాశ్చైవ తేపితరస్సోమమవ్యయం। ఆపీయమానంయుష్మాభిర్వర్ధయిష్యంతినిత్యదా॥ శ్రాద్ధైరాప్యాయితశ్చ సోమోలోకానాప్యాయయిష్యతి। శ్రాద్ధానిపుష్టికామాశ్చయేకరిష్యంతిమానవాః॥ తేభ్యఃపుష్టింప్రజాశ్చైవ దాస్యంతిపితరస్సదేతి॥ తత్రైవ॥ శ్లో॥ ఏతేహిపితరస్తాతయోగినాంయోగవర్ధనాః। ఆప్యాయయంతియేపూర్వం సోమంయోగబలేనవై॥ తస్మాచ్ఛ్రాద్ధానిదేయానియోగినాంద్విజసత్తమేతి॥ వాయుప్రోక్తేచ॥ శ్లో॥ శ్రాద్ధైః ప్రీతాఃపునస్సోమంపితరోయోగమాస్థితాః। ఆప్యాయయంతి యోగేన త్రైలోక్యంతేనజీవతీతి॥౨౫॥౨౬॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే-శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే- తృతీయాంశే- పంచదశోధ్యాయః.

స్తిలః। రజతస్య కథాదానంతథాసందర్శనాదికమ్॥ ౨౨॥ వర్జ్యానికుర్వతా శ్రాద్ధంక్రోధోధ్వగమనంత్వరా। భోక్తురప్యత్ర రాజేంద్ర త్రయమేతన్నశస్యతే॥ ౨౩॥ విశ్వేదేవాస్సపితరస్తథామాతామహాన్నృప। కులంచాప్యాయతేపుంసాంసర్వం శ్రాద్ధంప్రకుర్వతామ్॥ ౨౪॥ సోమాధారఃపితృగణో యోగాధారశ్చచంద్రమాః। శ్రాద్ధేయోగినియోగస్తుతస్మాద్భూపాలశస్యతే॥ ౨౫॥ సహస్రస్యాపి విప్రాణాం యోగీచేత్పురతఃస్థితః। సర్వాన్ భోక్తౄంస్తారయతియజమానంతథానృప॥ ౨౬॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - తృతీయాంశే - పంచదశోధ్యాయః.

ద్మపురాణే॥ శ్లో॥ అమావాస్యాగతేసోమేయాచఖాదతిగౌస్తృణం। దుహితానామసాతస్యాఘృణం దౌహిత్రముచ్యతే॥ యద్వా॥ శ్లో॥ దౌహిత్రః ప్రోచ్యతేఖడ్గలలాటాక్షశ్చజాయతే। తస్యఖడ్గస్యయత్పాత్రం తద్దౌహిత్రముదాహృతమితి॥ రజతస్యకథాచకీర్తనందర్శనాదికంచపవిత్రం॥ శ్లో॥ పవిత్రంరాజతంతత్రపితౄణాంపాత్రముచ్యతే।రజతస్యకథాదానందర్శనంనామచోచ్యత ఇతి మత్స్యవాయూక్తేః॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ సోమాధారఇతి॥ శ్రాద్ధదేవతాభూతోపివసురుద్రాదిత్యపితృగణస్సోమాధారః- సోమోపజీవిత్వాత్ - యోగాధారశ్చంద్రమాః- తేషామేవపితౄణాం యోగబలేన పునశ్చంద్రస్యాప్యాయకత్వాత్ - దేహస్థచంద్రస్యాప్యాయనంచయోగినాం యోగబలేన ప్రసిద్ధం - తస్మాచ్ఛ్రాద్ధే యోగినిమంత్రణం ప్రసిద్ధమిత్యర్థః - తథాచ హరివంశే॥ శ్లో॥ ఏతేస్మత్పితరస్తాతయోగినాంయోగవర్ధనాః। ఆప్యాయయంతియేపూర్వంసోమంయోగబలేనవై॥తస్మాచ్ఛ్రాద్ధానిదేయానియోగినాంద్విజసత్తమేతివాయూక్తౌచ॥శ్లో॥శ్రాద్ధైః ప్రీతాపునస్సోమంపితరోయోగమాస్థితాః। ఆప్యాయయంతియోగేన త్రైలోక్యంతేనజీవితమితి॥౨౫॥౨౬॥ఇత్యాత్మప్రకాశాఖ్య-శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం-తృతీయాంశే-పంచదశోధ్యాయః.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

హవిష్యేతి ॥ హవిష్యాన్నే ౨ నైకం మాసం తృప్తిం - మత్స్యేన ద్వౌ - మాంసేన త్రీన్మాసాన్ - అత్ర మాంసం హరిణాది - త్రీన్మాసాన్ హరిణేన తృప్తిరితి మనూక్తేః ఛాగలః అజః - రురుర్మహాన్ కృష్ణసారః ॥ ౧ ॥ ఔరభ్రేతి ॥ ఉరభ్ర ఊర్ణాయుః - గవ్యం పయః - పాయసం వా ॥ శ్లో ॥ సంవత్సరం తు గవ్యేన పయసా పాయసేన వేతి స్మృతేః - గవ్యం మాంసమిత్యన్యే - సంవత్సరం గవ్యేన ప్రీతిర్భవతి యాదతో మాహిషేణైతేన గ్రామ్యారణ్యానాం పశూనాం మాంసం మేధ్యం వ్యాఖ్యాతమిత్యాపస్తంబోక్తేః - మాంసవృద్ధ్యా ఏకాదశ్యేకోత్తరం మాసాంతం మాంసవృద్ధ్యా తృప్తిః ॥ శ్లో ॥ కృష్ణగ్రీవో రక్తశిరాః శ్వేతపక్షో విహంగమః - స వై వార్ధ్రాణసః ప్రోక్త ఇత్యేషా నైగమీ శ్రుతిరితి ॥ అపిబత్త్రిపం త్రియష్టీణం వృద్ధం శ్వేతమజాపతిం । వార్ధ్రాణసం తు తత్ప్రాహుర్యాజ్ఞికాః శ్రాద్ధకర్మణీతి చ ॥ ౨ ॥ ఖడ్గమాంసమితి ॥ కాలశాకం కైటర్యం ॥ ౩ ॥ ౪ ॥ ప్రశాంతికా ఇతి ॥ ప్రశాంతికః కాలయవాఖ్యం ధాన్యం ॥ ౫ ॥ యవా ఇతి ॥ కోవిదారః కోద్రవః యుగపత్త్రాఖ్యవృక్షః ॥ ౬ ॥ అకృతేతి ॥ రాజమాషః - అణుః క్షుద్రధాన్యవిశేషః మసూరః ॥ ౭ ॥ అలాబుమితి ॥ గృంజనం పలాండుశ్చ లశునజాతివిశేషః - పిండమూలకం కందవిశేషః - గాంధారకం సుగంధిశాలివిశేషః - ఆరనాళమిత్యన్యే కరంభం భ్రష్టనిస్తుషధాన్యచూర్ణం - లవణం లవణోత్కటం ॥ ౮ ॥ ఆరక్తా ఇతి ॥ నిర్యాసః హింగ్వాదిః ॥ ౯ ॥ న

ఔర్వః ॥ హవిష్యమత్స్యమాంసైస్తు శశస్య నకులస్య చ । సౌకరచ్ఛాగలైణేయరౌరవైర్గవయేన చ ॥ ౧ ॥
ఔరభ్రగవ్యైశ్చ తథా మాసవృద్ధ్యా పితామహాః । ప్రయాంతి తృప్తిం మాంసైస్తు నిత్యం వార్ధ్రాణసామిషైః ॥ ౨ ॥ ఖడ్గమాంసమతీవాత్ర కాలశాకం తథా మధు । శస్తాని కర్మణ్యత్యంతతృప్తిదాని నరేశ్వర ॥ ౩ ॥ గయాముపేత్య యః శ్రాద్ధం కరోతి పృథివీపతే । సఫలం తస్య తజ్జన్మ జాయతే పితృతృప్తిదమ్ ॥ ౪ ॥ ప్రశాంతికాస్సనీవారాః శ్యామాకా ద్వివిధాస్తథా । వన్యౌషధిప్రధానాస్తు శ్రాద్ధార్హాః పురుషర్షభ ॥ ౫ ॥ యవాః ప్రియంగవో ముద్గా గోధూమా వ్రీహయస్తిలాః । నిష్పావాః కోవిదారాశ్చ సర్షపాశ్చాత్ర శోభనాః ॥ ౬ ॥ అకృతాగ్రయణం యచ్చ ధాన్యజాతం నరేశ్వర । రాజమాషానణూంశ్చైవ మసూరాంశ్చ వివర్జయేత్ ॥ ౭ ॥ అలాబుం గృంజనం చైవ పలాండుం పిండమూలకమ్ । గాంధారకకరంభాణి లవణాన్యౌషరాణి చ ॥ ౮ ॥ ఆరక్తాశ్చైవ నిర్యాసాః ప్రత్యక్షలవణాని చ । వర్జ్యాన్యేతాని వై శ్రాద్ధే యచ్చ వాచా న శస్యతే ॥ ౯ ॥ నక్తాహృతమనుచ్ఛిష్టం తృప్యతే న చ యత్ర గౌః । దుర్గంధి ఫేనిలం చాం

అథ శ్రాద్ధే ప్రదేయ ద్రవ్య ప్రశంసా - శ్లోకద్వయస్యైకాన్వయః ॥ హవిష్యేతి ॥ హవిష్యేణ వ్రీహ్యాద్యన్నేన మత్స్యాదీనాం దశానాం మాంసైశ్చ ప్రత్యేకం మాసవృద్ధ్యా పితరస్తృప్తిం ప్రయాంతి - తద్యథా - హవిష్యేణైకం మాసం - మత్స్యమాంసేన ద్వౌ మాసావితి - ఏవమేకాదశమాసాంతం - వార్ధ్రాణసామిషైస్తు నిత్యం తృప్యంతీత్యర్థః - ఛాగలో బస్తః - ఐణేయః హారిణః - రురుః పృషతః తదీయం మాంసం రౌరవం - గోసదృశ ఆరణ్యః పశుర్గవయః - ఉరభ్రో మేషః తదీయమౌరభ్రం - గవ్యమత్ర పయః - పాయసం వా ॥ శ్లో ॥ సంవత్సరం తు గవ్యేన పయసా పాయసేన చేతి స్మృతేః - మాంసప్రాయపాఠాత్ గవ్యం మాంసమేవేత్యన్యే - వార్ధ్రాణసం స్మృతిప్రసిద్ధం ॥ శ్లో ॥ త్రిః పిబంత్విం ద్రియక్షీణం వృద్ధం శ్వేతమజాపతిం । వార్ధ్రాణసం తు తం ప్రాహుర్యాజ్ఞికాః శ్రాద్ధకర్మణి ॥ యద్వా ॥ శ్లో ॥ కృష్ణగ్రీవో రక్తశిరాః శ్వేతపక్షో విహంగమః । స వై వార్ధ్రాణసః ప్రోక్త ఇత్యేషా నైగమీ శ్రుతిరితి ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ ౪ ॥ ప్రశాంతికా ఇతి ॥ ప్రశాంతికా అరణ్యవ్రీహిసదృశాః శ్వేతశూకాః - శ్యామాకా ద్వివిధాః శ్వేతాః కృష్ణాశ్చ ॥ ౫ ॥ యవా ఇతి ॥ ప్రియంగవః - నిష్పావాః వల్లాః - కోవిదారాః యుగపత్రాఖ్యాః వృక్షాః పైప్పలాని వత్స్యంతి ॥ ౬ ॥ అథవ ర్జ్యాన్యాహ - అకృతేత్యాదిపర్యుషితంత థైర్యం తేన ॥ ౭ ॥ అలాబుమితి ॥ గృంజనం మూలభేదః - లశునభేద ఇత్యేకే - పలాండుర్లశునభేదః - పిండమూలం కందాకారమూలకం - తస్మాదేవ విశేషణాత్ దీర్ఘాకారమూలకాభ్యనుజ్ఞా - గాంధారకం ఆరనాళకం - శాలిభేద ఇత్యేకే - కరంభం భ్రష్టనిస్తుషధాన్యచూర్ణం - ధాన్యభేద ఇత్యేకే - ఔషరాణి ఊషరోద్భవాని ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ నక్తాహృతమితి ॥ అనుచ్ఛిష్టమవ్యవహృతం - నవోదకమితి యావత్ - అనుత్సృష్టమితి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్రాహృతమితి ॥ అనుచ్ఛిష్టమభినవోదకం - యద్వావివత్సాయాః పయః ॥ ౧౦ ॥ క్షీరమితి ॥ శఫః ఖురః ॥ ౧౧ ॥ షండేతి ॥ అపవిద్ధః గురుద్విజాతిబహిష్కృతః - నగ్నః వేదధర్మత్యాగీ ॥ ౧౨ ॥ ఉదక్యేతి ॥ అశౌచశ్శౌచహీనః - మృతహారశ్శవోద్ధారవృత్తిః ॥ ౧౩ ॥ తస్మాదితి ॥ పరిశ్రితే సంవృతే ॥ ౧౪ ॥ నఖాదినేతి ॥ అభిషవైః నిష్పీడితరసైః తండులజలైర్వా నఖాదినేత్యత్ర భుంజత ఇత్యనుషంగః ॥ ౧౫ ॥ శ్రద్ధేతి ॥ యదన్నం యన్నామగోత్రాన్ పితౄనుద్దిశ్య దత్తం - తల్లోకాంతరస్థానామపి తత్తల్లోకతత్తజ్జాత్యుచితాహారత్వేన పరిణతం సత్ సంభోగార్థాయైవ స్యాత్ - తద్యథా - తే పితరస్స్వర్గిణో జాతాశ్చేత్ తత్ర తత్రామృతం స్యాత్ - మనుష్యాశ్చేదన్నం - తిర్యంచశ్చేత్ తృణాది ॥ ౧౬ ॥ శ్రూయత ఇతి ॥ కలాపో హిమవత్పార్శ్వే కశ్చిద్గ్రామవిశేషః ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ అపినఇతి ॥ త్రయోదశీం త్రయోదశ్యాం - వర్షాసు భాద్రపదే - మఘాసు మఘానక్షత్రే మఘాయుక్తనభస్యకృష్ణత్రయోదశ్యామిత్యర్థః ॥ ౧౯ ॥ గౌరీమితి ॥ ఉద్వహేత్ ప్రాపయేద్దద్యాదిత్యర్థః ॥ శ్లో ॥ లోహితో యస్తు వర్ణేన ముఖే పుచ్ఛే చ పాండురః - శ్వేతః ఖురవిషాణాగ్రస్స నీలో వృష ఉచ్యతే ॥ ౨౦ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - తృతీయాంశే - షోడశోఽధ్యాయః

బు శ్రాద్ధయోగ్యం న పార్థివ ॥ ౧౦ ॥ క్షీరమేకశఫానాం యదౌష్ట్రమావికమేవ చ । మార్గం చ మాహిషం చైవ వర్జయేచ్ఛ్రాద్ధకర్మణి ॥ ౧౧ ॥ షండాపవిద్ధచండాలపాపిపాషండరోగిభిః । కృకవాకుశ్వాననగ్నవానరగ్రామసూకరైః ॥ ౧౨ ॥ ఉదక్యాసూతికాశౌచమృతహారైశ్చ వీక్షితే । శ్రాద్ధే సురా న పితరో భుంజతే పురుషర్షభ ॥ ౧౩ ॥ తస్మాత్పరిశ్రితే కుర్యాచ్ఛ్రాద్ధం శ్రద్ధాసమన్వితః । ఉర్వ్యాం చ తిలవిక్షేపాద్యాతుధానాన్నివారయేత్ ॥ ౧౪ ॥ నఖాదినా చోపపన్నం కేశకీటాదిభిర్నృప । న చైవాభిషవైర్మిశ్రమన్నం పర్యుషితం తథా ॥ ౧౫ ॥ శ్రద్ధాసమన్వితైర్దత్తం పితృభ్యో నామగోత్రతః । యదాహారాస్తు తే జాతాస్తదాహారత్వమేతి తత్ ॥ ౧౬ ॥ శ్రూయతే చాపి పితృభిర్గీతా గాథా మహీపతే । ఇక్ష్వాకోర్మనుపుత్రస్య కలాపోపవనే తథా ॥ ౧౭ ॥ అపి నస్తే భవిష్యంతి కులే సన్మార్గశీలినః । గయాముపేత్య యే పిండాన్ దాస్యంత్యస్మాకమాదరాత్ ॥ ౧౮ ॥ అపి నస్స్వకులే జాతో యో నో దద్యాత్త్రయోదశీమ్ । పాయసం మధుసర్పిర్భ్యాం వర్షాసు చ మఘాసు చ ॥ ౧౯ ॥ గౌరీం వాప్యుద్వహేత్కన్యాం నీలం వా వృషముత్సృజేత్ । యజేత వాశ్వమేధేన విధివద్దక్షిణావతా ॥ ౨౦ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - తృతీయాంశే - షోడశోఽధ్యాయః

పాఠే అపరిత్యక్తకూపాద్యుదకం - యత్ర గౌస్తృప్యతి తద్వతిస్వల్పం అంబు - శ్రాద్ధే తు న గ్రాహ్యం ॥ ౧౦ ॥ క్షీరమితి ॥ మార్గం మృగక్షీరం ॥ ౧౧ ॥ షండేతి ॥ అపవిద్ధో మహాజనబహిష్కృతః - కృకవాకుః కుక్కుటః - నగ్నః ఉత్తరాధ్యాయే వక్ష్యమాణః ॥ ౧౨ ॥ ఉదక్యాసూతికాశౌచేతి ॥ మృతహారః శవనిర్హరణవృత్తిః ॥ ౧౩ ॥ తస్మాదితి ॥ పరిశ్రితే పరివృతే దేశే ॥ ౧౪ ॥ నఖాదినేతి ॥ కేశాదిభిరుపపన్నం ఉపహతం - అభిషవైర్నిష్పీడితరసైః పూతాత్యాదినా చోపపన్నమితి చ పాఠః ॥ ౧౫ ॥ శ్రద్ధాసమన్వితైరితి ॥ యదన్నం పితౄనుద్దిశ్య దత్తం తదన్నం తత్పితరో యదాహారా యాదృశాహారయోగ్యా జాతాః తాదృశాహారత్వముపైతి - యది దేవా జాతాః తదా తద్ధ్యమృతం భూత్వా తాన్ ప్రీణాయతి - యది మనుష్యాః తర్హ్యన్నం భూత్వా - యది పశవః తర్హి తృణాదిరూపం భూత్వా తాన్ తర్పయతీత్యర్థః ॥ ౧౬ ॥ శ్రూయత ఇతి ॥ కలాపో నామ హిమవత్పార్శ్వే గ్రామవిశేషః తస్యోపవనే ఇక్ష్వాకోః ఇక్ష్వాకుం ప్రతి - పితృభిర్గీతం కలాపోపవనే పురేతి చ పాఠః ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ అపి న ఇతి ॥ వర్షాసు మఘాసు త్రయోదశీం భాద్రపదే తు మఘాత్రయోదశ్యామిత్యర్థః ॥ ౧౯ ॥ గౌరీమితి ॥ శ్లో ॥ గౌరీం దదన్నాకపృష్ఠం వైకుంఠం యాతి రోహిణీం । కన్యాం దదద్బ్రహ్మలోకం రౌరవం తు రజస్వలామితి - సంవర్తోక్తేః - గౌరీం దశవర్షాం కన్యాం ॥ శ్లో ॥ అష్టవర్షా భవేత్కన్యా నవవర్షా తు రోహిణీ । దశవర్షా భవేద్గౌరీ అత ఊర్ధ్వం రజస్వలేతి స్మృతేః - ఉద్వహేత్ ప్రాపయేత్ దద్యాదిత్యర్థః - నీలః స్మృత్యుక్తః ॥ శ్లో ॥ లోహితో యస్తు వర్ణేన ముఖే పుచ్ఛే చ పాండరః । శ్వేతః ఖురవిషాణాభ్యాం స నీలో వృష ఉచ్యత ఇతి ॥ ౨౦ ॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - తృతీయాంశే - షోడశోఽధ్యాయః.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧। ౨। ౩। ౪। ౫। త్రయీతి॥ త్రయీనవస్త్రాదివదావరణమాత్రంకింతుసంవరణంసర్వదుఃఖనివారకం అతస్తత్త్యాగీనగ్నః నతుదిగంబరఇత్యర్థః॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ తథాపీతి॥ యాథాత్మ్యముక్తీనాంనగోచరఇత్యన్వయః॥ ౧౩॥ త్వముర్వీతి॥ సమస్తమంతఃకరణంమనోబుద్ధ్యహంకారాః॥ ౧౪॥ ఏకమితి॥ స్థానకాలవిభేదవత్ స్థానకాలవిశేషాభ్యాంయుక్తం-ఏతదితిజగన్నిర్దిశ్యతే - ఏవంభూతంజగత్త్వైకంవపురిత్యర్థః - జగత్సర్వంశరీరంతేతవబ్రహ్మాత్మనేనమః ఇత్యన్వయః అత్రాత్మశబ్దోరూపవచనః॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ నాతిజ్ఞానేతి॥ యత్సా

శ్రీపరాశరః॥ ఇత్యాహభగవానౌర్వస్సగరాయమహాత్మనే। సదాచారంపురాసమ్యఙ్మైత్రేయపరిపృచ్ఛతే॥ ౧॥ మయాప్యేతదశేషేణ కథితంభవతోద్విజ। సముల్లంఘ్యసదాచారంకశ్చిన్నాప్నోతిశోభనమ్॥ ౨॥ మైత్రేయః॥ షండాపవిద్ధప్రముఖాఃకథితాభగవంస్త్వయా। ఉదక్యాద్యాశ్చమేసర్వే నగ్నమిచ్ఛామి వేదితుమ్॥ ౩॥ కోనగ్నఃకింసమాచారోనగ్నసంజ్ఞాంనరోలభేత్। నగ్నస్వరూపమిచ్ఛామి యథావత్కథితంత్వయా। శ్రోతుంధర్మభృతాం శ్రేష్ఠనహ్యస్త్యవిదితంతవ॥ ౪॥ శ్రీపరాశరః॥ ఋగ్యజుస్సామసంజ్ఞేయంత్రయీవర్ణావృతిర్ద్విజ। ఏతాముజ్ఝతియోమోహాత్సనగ్నఃపాతకీస్మృతః॥ ౫॥ త్రయీసమస్తవర్ణానాంద్విజసంవరణంయతః। నగ్నోభవత్యుజ్ఝితాయామతస్తస్యాంనసంశయః॥ ౬॥ ఇదంచశ్రూయతామన్యద్యద్భీష్మాయమహాత్మనే। కథయామాసధర్మజ్ఞోవసిష్ఠోఽస్మత్పితామహః॥ ౭॥ మయాపితస్యగదతశ్శ్రుతమేతన్మహాత్మనః। నగ్నసంబంధిమైత్రేయయత్పృష్టోహమిహత్వయా॥ ౮॥ దేవాసురమభూద్యుద్ధం దివ్యమబ్దశతంపురా। తస్మిన్పరాజితాదేవాదైత్యైర్హ్రాదపురోగమైః॥ ౯॥ క్షీరోదస్యోత్తరంకూలంగత్వాతప్యంతవైతపః। విష్ణోరారాధనార్థాయజగుశ్చేమంస్తవంతదా॥ ౧౦॥ దేవాః॥ ఆరాధనాయలోకానాంవిష్ణోరీశస్యయాంగిరమ్। వక్ష్యామోభగవానాద్యస్తయావిష్ణుఃప్రసీదతు॥ ౧౧॥ యతోభూతాన్యశేషాణి ప్రసూతానిమహాత్మనః। యస్మింశ్చలయమేష్యంతికస్తంసంస్తోతుమీశ్వరః॥ ౧౨॥ తథాప్యరాతివిధ్వంసధ్వస్తవీర్యాభయార్థినః। త్వాంస్తోష్యామస్తవోక్తీనాంయాథార్థ్యంనైవగోచరే॥ ౧౩॥ త్వముర్వీసలిలంవహ్నిర్వాయురాకాశమేవచ। సమస్తమంతఃకరణంప్రధానంతత్పరఃపుమాన్॥ ౧౪॥ ఏకంతవైతద్భూతాత్మన్మూర్తామూర్తమయంవపుః। ఆబ్రహ్మస్తంబపర్యంతంస్థానకాలవిభేదవత్॥ ౧౫॥ తత్రేశంతవయత్పూర్వంత్వన్నాభికమలోద్భవమ్। రూపంసర్గోపకారాయతస్మైబ్రహ్మాత్మనేనమః॥ ౧౬॥ శక్రార్కరుద్రవస్వశ్విమరుత్సోమాదిభేదవత్। వయమేకంస్వరూపంతేతస్మైదేవాత్మనేనమః॥ ౧౭॥ దంభప్రాయమసంబోధితితిక్షాదమవర్జితమ్। యద్రూపంతవగోవిందతస్మైదైత్యాత్మనేనమః॥ ౧౮॥ నాతిజ్ఞానవహాయ

శ్లో॥ ఏవంనవభిరధ్యాయైస్త్రయీధర్మఃప్రపంచితః। తత్పరిత్యాగనిందార్థముక్తమధ్యాయముత్తరం॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ఋగితి॥ వర్ణానామావృతిఃపరిధానం॥ ౫॥ త్రయీతి॥ కించప్రావరణమపిసైవ - అతస్తత్పరిత్యాగీనగ్నఇత్యర్థః - పరిధానోత్తరీయశూన్యఏవనగ్నోవిజ్ఞేయ ఇత్యతఆహ - త్రయీసంవరణంప్రావరణంయత ఇతి॥ ౬॥ ఏతదేవస్పష్టీకర్తుమితిహాసమాహ - ఇదంచేత్యాదినా॥ ౭॥ ౮॥ దేవాసురమితి॥ దేవాశ్చాసురాశ్చ యోద్ధారోయస్మింస్తద్దేవాసురంయుద్ధం॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ యతఇతి॥ ప్రసూతానిజాతాని - ప్రభూతానీతిపాఠే వృద్ధింప్రాప్తాని॥ ౧౨॥ అతః॥ తథాపీతి॥ యద్యపితవయాథార్థ్యంతత్త్వముక్తీనాంవచసాంగోచరేనైవవర్తతే- తథాప్యరాతికృతేనవిధ్వంసేనపరాభవేనధ్వస్తంవీర్యంప్రభావోయేషాంతేవయమభయార్థినః - తతోయథామతి త్వాంస్తోష్యామః॥ ౧౩॥ తత్రతావద్విశ్వరూపేణస్తువంతిత్వముర్వీత్యాదినాసర్వాత్మనేనమఇత్యంతేన॥ త్వముర్వీతి॥ సమస్తంమనోబుద్ధ్యహంకారచిత్తాఖ్యంచతుర్విధమంతఃకరణం॥ ౧౪॥ ఏకమితి॥ స్థానైస్తత్తద్దేశైఃకాలైశ్చనానాభేదాస్పదమప్యేతద్విశ్వమేకమభిన్నంతవరూపమిత్యన్వయః॥ ౧౫॥ తత్రేతి॥ పూర్వంప్రథమఃసర్గఃశ్వోపకారాయయత్తవరూపంతస్మైనమః॥ ౧౬॥ ౧౭॥ దంభప్రాయమితి॥ అసంబోధివివేకశూన్యం॥ ౧౮॥ నేతి॥ యస్మిన్యత్ర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శాం నాడ్యోహి నాధికజ్ఞానవాహిన్యః - స్తిమితతేజసి స్తబ్ధవివేకే - నాట్య ఇతిపాఠే యస్మిన్ యతురూపే నృత్తాది స్తబ్ధవివేకే - జనా నాతిజ్ఞానధరాస్సంతీత్యర్థః॥ ౧౯॥ ౨౦॥ స్వర్గేతి॥ స్వర్గస్థానాం ధర్మిణాం సుకృతీనాం ధర్మఫలస్య సుఖాదేర్యదుపకరణం ప్రాపకం- ధర్మాఖ్యం రూపం॥ ౨౧॥ హర్షేతి॥ గతిమత్ గమనశీలం - గమనాదిష్వసంసర్గి అస్ఖలితం॥ ౨౨॥ అతితీక్ష్ణేతి॥ ఉపభోగసహం ఉపభోగసమర్థం॥ ౨౩॥ అవబోధీతి॥ అదోషం రాగాదిరహితం- ఋషిరూపస్యాత్మనే - విష్ణురూపాయ వ్యాప్తరూపాయ॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ప్రవృత్త్యేతి॥ కరణాత్మకం అనుష్ఠానాత్మకం - నరాత్మనే మనుష్యరూపాయ॥ ౨౭॥ అష్టావింశదితి॥ అష్టావింశద్వధః ప్రథమాంశ ఉక్తః॥ ౨౮॥ యజ్ఞాంగభూతమితి॥ షడ్భేదివృక్షగుల్మలతావీరుత్తృణగిరిభేదైః - దృషదుపలాదీనామపి యజ్ఞాంగత్వమస్తి- ముఖ్యాత్మనే ముఖ్యాత్మత్వం చ తత్రైవోక్తం॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ప్రధానేతి॥ ప్రధానేత్యాదినా సమష్టిపురుషరూపముచ్యతే - కారణ కారణాయు

స్మిన్నాడ్యః స్తిమితతేజసి । శబ్దాదిలోభి యత్తస్మై తుభ్యం యలోభాత్మనే నమః॥ ౧౯ ॥ క్రౌర్యం మాయామయం ఘోరం యచ్చ రూపం తవాసితమ్ । నిశాచరాత్మనే తస్మై నమస్తే పురుషోత్తమ॥ ౨౦॥ స్వర్గస్థధర్మిసద్ధర్మఫలోపకరణం తవ । ధర్మాఖ్యం చ తథా రూపం నమస్తస్మై జనార్దన॥ ౨౧ ॥ హర్షప్రాయమసంసర్గిగతిమద్గమనాదిషు । సిద్ధాఖ్యం తవ యద్రూపం తస్మై సిద్ధాత్మనే నమః॥ ౨౨ ॥ అతితిక్షాయనం క్రూరముపభోగసహం హరే । ద్విజిహ్వం తవ యద్రూపం తస్మై నాగాత్మనే నమః ॥ ౨౩ ॥ అవబోధి చ యచ్ఛాంతమదోషమపకల్మషమ్ । ఋషిరూపాత్మనే తస్మై విష్ణురూపాత్మనే నమః॥ ౨౪॥ భక్షయత్యథ కల్పాంతే భూతాని యదవారితమ్ । త్వద్రూపం పుండరీకాక్ష తస్మై కాలాత్మనే నమః॥ ౨౫॥ సంభక్ష్య సర్వభూతాని దేవాదీన్యవిశేషతః । నృత్యత్యంతే చ యద్రూపం తస్మై రుద్రాత్మనే నమః॥ ౨౬॥ ప్రవృత్త్యా రజసో యచ్చ కర్మణాం కరణాత్మకమ్ । జనార్దన నమస్తస్మై త్వద్రూపాయ నరాత్మనే॥ ౨౭॥ అష్టావింశద్వధోపేతం యద్రూపం తామసం తవ । ఉన్మార్గగామి సర్వాత్మం స్తస్మై పశ్వాత్మనే నమః॥ ౨౮॥ యజ్ఞాంగభూతం యద్రూపం జగతస్స్థితిసాధనమ్ । వృక్షాదిభేదైష్షడ్భేది తస్మై ముఖ్యాత్మనే నమః॥ ౨౯॥ తిర్యఙ్మనుష్యదేవాదివ్యోమశబ్దాదికం చ యత్ । రూపం తవాదేస్సర్వస్య తస్మై సర్వాత్మనే నమః॥ ౩౦॥ ప్రధానబుద్ధ్యాదిమయాదశేషాద్యదన్యదస్మాత్పరమం పరాత్మన్ । రూపం తవాద్యం న యదన్యతు

రూపే స్తిమితతేజసి మందసత్వే - హృదయనాడ్యో నాతిజ్ఞానవహాః శ్రేష్ఠజ్ఞానవాహిన్యో న భవంతి - నాట్యాస్తిమితేతి పాఠే నాట్యం నృత్తాదిః స్తిమితతేజసి స్తబ్ధవివేకే - యస్మిన్ యత్ రూపే జనానోత్కృష్టజ్ఞానధరాస్సంతీత్యర్థః॥ ౧౯॥ క్రౌర్యమితి॥ అసితం తమోమయం రూపం॥ ౨౦॥ స్వర్గస్థధర్మీతి॥ స్వర్గస్థో భవిష్యతి దేహాంతరే యో ధర్మీ యజమానః తస్య యస్సద్ధర్మో యాగాదిస్తస్య యత్ఫలం సుఖం తస్యోపకరణం ప్రాపకం - తవ యద్ధర్మాఖ్యం అపూర్వసంజ్ఞం రూపం - తస్మై నమః॥ ౨౧॥ హర్షప్రాయమితి॥ అసంసర్గి సంగశూన్యం- సిద్ధా హి జలాగ్న్యాదిషు స్థితా అపి తైర్నయుజ్యంతే॥ ౨౨॥ ౨౩॥ అవబోధీతి॥ అదోషం రాగాదిశూన్యం॥ ౨౪॥ భక్షయతీతి॥ కాలాత్మకం రూపం యత్ భూతాని భక్షయత్యేవ॥ ౨౫ ॥ సంభక్ష్యేతి॥ రుద్రాత్మకం రూపం సర్వభూతాని సంభక్ష్య నృత్యతీతి తయోర్భేదో దర్శితః॥ ౨౬ ॥ ప్రవృత్త్యేతి॥ రజసః ప్రవృత్త్యా యత్కర్మణాం కరణాత్మకం కర్తృస్వభావం - తస్మై నరాత్మనే మనుష్యాత్మనే నమః॥ ౨౭॥ అష్టావింశద్వధోపేతమితి॥ అష్టావింశద్వధోపేతమితి ఏకాదశేంద్రియవధాః నవతుష్టివధాః అష్టసిద్ధివధా ఇత్యష్టావింశద్వధాః ప్రాగేవ వ్యాఖ్యాతాః॥ ౨౮॥ యజ్ఞాంగభూతమితి॥ షడ్భేదీతి ॥ శ్లో ॥ వృక్షగుల్మలతావీరుత్సుస్తాస్తృణజాతయః । గిరయ ఇత్యేతైష్షడ్భిర్భేదైర్యుక్తం॥ ౨౯॥ తిర్యఙ్మనుష్యేతి॥ సర్వస్యాదేః కారణభూతస్య తవ యద్రూపం తిర్యఙ్మనుష్యాదీత్యన్వయః॥ ౩౦॥ విశ్వరూపేణ ప్రణమ్య శుద్ధరూపేణ ప్రణమతి॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కారణమవ్యక్తం తస్యకారణంపురుషః - అవ్యక్తమపురుషే లీయత ఇతి శ్రుతేః॥ ౩౧ ॥ ముక్తస్వరూపమాహ॥ శుక్లేతి॥ ప్రకృత్యపేతయాశుద్ధోబద్ధః తదపేతయాముక్తోఽతిశుద్ధః॥ ౩౨॥ పరస్వరూపమాహ॥ యన్నేతి॥ యస్మాదన్యద్వ్యతిరిక్తంనాస్తిపృథక్సిద్ధమతదాత్మకంయస్మాద్వ్యతిరిక్తంనాస్తీత్యర్థః॥ ౩౩॥ అన్యథాఅన్యతరపదవైయర్థ్యంనిగమయతి॥ సకలమితి॥ సకలం సచేతనమిదం జగత్ - పరమపదం తత్రత్యాత్మానశ్చ యస్యస్వరూపం సపరమపదాత్మవాన్ - అనేనశ్లోకేనోభయవిభూతిమత్త్వముక్తమిత్యనుసంధేయం - అశేషబీజత్వమశేషరూపత్వే హేతుః॥ ౩౪ ॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦ ॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - తృతీయాంశే - సప్తదశోఽధ్యాయః.

ల్యంతస్మైనమః కారణకారణాయ॥ ౩౧॥ శుక్లాదిదీర్ఘాదిఘనాదిహీనమగోచరంయచ్చవిశేషణానామ్। శుద్ధాతిశుద్ధంపరమర్షిదృశ్యంరూపాయతస్మైభగవన్నతాస్మ॥ ౩౨॥ యన్నశ్శరీరేష్వయదన్యదేహేష్వశేషవస్తుష్వజమవ్యయంయత్। యస్మాచ్చనాన్యద్వ్యతిరిక్తమస్తిబ్రహ్మస్వరూపాయనతాస్మతస్మై॥ ౩౩ ॥ సకలమిదమజస్యయస్యరూపంపరమపదాత్మవతస్సనాతనస్య। తమనిధనమశేషబీజభూతంప్రభుమమలంప్రణతాస్మవాసుదేవమ్॥ ౩౪ ॥ శ్రీపరాశరః॥ స్తోత్రస్యాస్యావసానే తేదదృశుః పరమేశ్వరమ్। శంఖచక్రగదాపాణింగరుడస్థంసురాహరిమ్॥ ౩౫ ॥ తమూచుస్సకలాదేవాః ప్రణిపాతపురస్సరమ్। ప్రసీదనాథదైత్యేభ్యస్త్రాహినశ్శరణార్థినః॥ ౩౬ ॥ త్రైలోక్యయజ్ఞభాగాశ్చదైత్యైర్హ్రాదపురోగమైః। హృతానోబ్రహ్మణోప్యాజ్ఞాముల్లంఘ్యపరమేశ్వర॥ ౩౭॥ యద్యప్యశేషభూతస్యవయంతేచతదంశకాః। తథాప్యవిద్యాభేదేనభిన్నంపశ్యామహేజగత్॥ ౩౮ ॥ స్వవర్ణధర్మాభిరతావేదమార్గానుసారిణః। నశక్యాస్తేరయోహంతుమస్మాభిస్తపసాన్వితాః॥ ౩౯ ॥ తముపాయమశేషాత్మన్నస్మాకందాతుమర్హసి। యేనతానసురాన్హంతుంభవేమభగవన్క్షమాః॥ ౪౦ ॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇత్యుక్తోభగవాంస్తేభ్యోమాయామోహంశరీరతః। సముత్పాద్యదదౌవిష్ణుః ప్రాహచేదంసురోత్తమాన్॥ ౪౧ ॥ శ్రీభగవానువాచ॥ మాయామోహోయమఖిలాన్దైత్యాంస్తాన్మోహయిష్యతి। తతోవధ్యాభవిష్యంతివేదమార్గబహిష్కృతాః॥ ౪౨॥ స్థితౌస్థితస్యమేవధ్యాయావంతః పరిపంథినః। బ్రహ్మణోహ్యధికారస్యదేవదైత్యాదికాస్సురాః॥ ౪౩ ॥ తద్గచ్ఛతనభీఃకార్యామాయామోహోయమగ్రతః। గచ్ఛన్నద్యోపకారాయభవతాంభవితాసురాః॥ ౪౪ ॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇత్యుక్తాఃప్రణిపత్యైనంయయుర్దేవాయథాగతమ్। మాయామోహోపితైస్సార్థంయయౌయత్రమహాసురాః॥ ౪౫॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే- తృతీయాంశే - సప్తదశోఽధ్యాయః.

ప్రధానేతి॥ అస్మాదశేషాజ్జడవర్గాద్యత్పరమంఅతఏవనాన్యతుల్యంతస్మైనమః॥౩౧॥ అనన్యతుల్యత్వంస్పష్టయతిశుక్లాదీత్యాదిత్రిభిః॥౩౨॥౩౩॥ సకలమితి॥పరమపదాత్మవతః పరమపదేనబ్రహ్మణైవఆత్మవతోమూర్తిమతశ్చైతన్యఘనస్యేత్యర్థః॥ ౩౪॥ ౩౫॥ తమితి॥ శరణార్థినోస్మాన్దైత్యేభ్యస్త్రాహీతితమూచురిత్యన్వయః ॥ ౩౬ ॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ స్థితావితి॥ హేసురాః - బ్రహ్మణోధికారస్యయేయావంతఃపరిపంథినః - తేసర్వే మమవధ్యాఇత్యన్వయః॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్యే - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం తృతీయాంశే - సప్తదశోఽధ్యాయః.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ధర్మ ఇతి॥ అత్రైవ ధర్మే॥ ౬॥ ౭॥ ఏవమితి॥ ఏవం ప్రకారైర్నైకతమయుక్తిసహమిత్యాదినా వివరిష్యమాణైః యుక్తిచోదనచర్చితైః తర్కానుకృతవిచారైః - యుక్తిదర్శనతర్కితైరితి పాఠే యుక్తిర్యోగ్యతా - దర్శనం ప్రత్యక్షం - తర్కితం తర్కః॥ ౮ ॥ ధర్మాయేతి॥ ధర్మాయేత్యాది నైకధైక్యం తం వికల్పోదాహరణసప్తకం - సప్తధాహ్యనేకాంతవాదినామార్హతానాం సప్తభంగీస్యాద్వాదః - స్యాదస్తి స్యాదస్తి చ నాస్తి చ స్యాదనిర్వచనీయం స్యాదస్తి చానిర్వచనీయం స్యాన్నాస్తి చానిర్వచనీయం స్యాదస్తి చ నాస్తి చానిర్వచనీయమితి॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ పునశ్చేతి॥ పునశ్చేతి బౌద్ధమతారంభః॥ ౧౬॥ ౧౭॥ విజ్ఞానమయమితి॥ తత్ర విజ్ఞానమయమితి యోగాచారాణామాత్మఖ్యాతిపక్షోక్తిః॥ ౧౮ ॥ జగదితి॥ జగదేతదనాధారమితి నిరధిష్ఠానభ్రాంతిజ్ఞానతదర్థావితి మాధ్యమికానాం శూన్యఖ్యాతిపక్షోక్తిః॥ ౧౯ ॥ ఏవమితి॥ బుధ్యతేరావృత్తిర్బుధ్యధ్వనిరుక్త్యర్థా॥ ౨౦॥ ౨౧॥

శ్రీపరాశరః॥ తపస్యభిరతాన్సోఽథ మాయామోహో మహాసురాన్। మైత్రేయ గత్వా దదృశే నర్మదాతీరసంశ్రయాన్ ॥ ౧ ॥ తతో దిగంబరో ముండో బర్హిపింఛధరో ద్విజ। మాయామోహోఽసురాన్ శ్లక్ష్ణమిదం వచనమబ్రవీత్॥ ౨॥ మాయామోహః॥ భో దైత్యపతయో బ్రూత యదర్థం తప్యతే తపః। ఐహికార్థం ను పారత్ర్యం తపసః ఫలమిచ్ఛథ॥ ౩॥ అసురాః॥ పారత్ర్యఫలలాభాయ తపశ్చర్యా మహామతే। అస్మాభిరియమారబ్ధా కిం వా తేఽత్ర వివక్షితమ్॥ ౪ ॥ మాయామోహ ఉవాచ॥ కురుధ్వం మమ వాక్యాని యది ముక్తిమభీప్సథ। అర్హధ్వమేతం ధర్మం చ ముక్తిద్వారమసంయుతమ్॥ ౫॥ ధర్మో విముక్తేరర్హోఽయం నైతస్మాదపరో వరః। అత్రైవావస్థితాః స్వర్గం విముక్తిం వా గమిష్యథ॥ ౬॥ అర్హధ్వం ధర్మమేతం చ సర్వే యూయం మహాబలాః॥ ౭ ॥ శ్రీపరాశరః॥ ఏవం ప్రకారైర్బహుభిర్యుక్తిదర్శనచర్చితైః। మాయామోహేన తే దైత్యా వేదమార్గాదపావృతాః॥ ౮॥ ధర్మాయైతదధర్మాయ సదేతన్న సదిత్యపి। విముక్తయే త్విదం నైతద్విముక్తిం సంప్రయచ్ఛతి ॥ ౯ ॥ పరమార్థోఽయమత్యర్థం పరమార్థో న చాప్యయమ్। కార్యమేతదకార్యం చ నైతదేవం స్ఫుటం త్విదమ్॥ ౧౦ ॥ దిగ్వాససామయం ధర్మో ధర్మోఽయం బహువాససామ్ ॥ ౧౧ ॥ ఇత్యనేకాంతవాదం చ మాయామోహేన నైకధా। తేన దర్శయతా దైత్యాః స్వధర్మం త్యాజితా ద్విజ॥ ౧౨ ॥ అర్హతైతం మహాధర్మం మాయామోహేన తే యతః। ప్రోక్తాస్తమాశ్రితా ధర్మమార్హతాస్తేన తేఽభవన్॥ ౧౩ ॥ త్రయీధర్మసముత్సర్గం మాయామోహేన తేఽసురాః। కారితాస్తన్మయా హ్యాసంస్తథాన్యే తత్ప్రబోధితాః॥ ౧౪ ॥ తైరప్యన్యే పరే తైశ్చ తైరప్యన్యే పరే చ తైః। అల్పైరహోభిస్సంత్యక్తా తైర్దైత్యైః ప్రాయశస్త్రయీ॥ ౧౫॥ పునశ్చ రక్తాంబరధృత్ మాయామోహో జితేంద్రియః। అన్యానాహాసురాన్గత్వా మృద్వల్పమధురాక్షరమ్ ॥ ౧౬ ॥ స్వర్గార్థం యది వో వాంఛా నిర్వాణార్థమథాసురాః। తదలం పశుఘాతాదిదుష్టధర్మైర్నిబోధత॥ ౧౭ ॥ విజ్ఞానమయమేవైతదశేషమవగచ్ఛత। బుధ్యధ్వం మే వచస్సమ్యగ్బుధైరేవముదీరితమ్॥ ౧౮॥ జగదేతదనాధారం భ్రాంతిజ్ఞానార్థతత్పరమ్। అనాదిమత్సమత్యర్థం భ్రామ్యతే భవసంకటే॥ ౧౯॥ ఏవం బుధ్యత బుధ్యధ్వం బుధ్యతైవ

౧॥ తత ఇతి॥ శ్లక్ష్ణం మృదు॥ ౨॥ భో దైత్యపతయ ఇతి॥ ఐహికార్థం ఇహైవ లోకే భోగ్యం - నువితర్కే - పారత్ర్యం పరలోకభోగ్యం వేత్యర్థః॥ ౩॥ ౪॥ కురుధ్వమితి॥ ఏతం ధర్మం వక్ష్యమాణం॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ఏవమితి॥ ఏవం ప్రకారైర్వాక్యైర్యుక్తిదర్శనం శుష్కతర్కవాదః తేన చర్చితైః - వర్ధితైరితి వా పాఠః॥ ౮ ॥ ముక్తివాదమేవ సప్తభిర్దర్శయన్నాహ - ధర్మాయేత్యాది సార్ధద్వాభ్యాం॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧ ॥ ఇతీతి॥ ఇత్యనేకాంతవాదం నైకధా బహుప్రకారేణ దర్శయతా తేన మాయామోహేన తే దైత్యాః ధర్మం త్యాజితాః - తదుపదేశేన ధర్మం తత్యజురిత్యర్థః॥ ౧౨॥ అర్హతేతి॥ అర్హతాస్తేనేతి చ పాఠః॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ తదేవమార్హతమతేన దైత్యవిమోహనముక్తం - అథ బౌద్ధమతేనాహ - పునశ్చేత్యాదిసప్తభిః॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯ ॥ ఏవమితి॥ బుధ్యత బుధ్యధ్వమి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ నైతేతి॥ అధర్మమయీ - హింసాధర్మాయ చేష్యత ఇతి వాక్యం నిర్యుక్తికం - నేష్యత ఇతి పాఠే ఏతదగ్నీషో
మీయపశుహింసావిధి వాక్యం నయుక్తిసహం - యతో న హింస్యాత్సర్వాణిభూతానీతి శ్రుత్యైవ హింసా ధర్మాయ నే
ష్యతే॥ ౨౬॥ యజ్ఞైరితి॥ శమ్యాదీతి - తద్వనం స్వర్గం గత్వాపి సకంటక శమ్యాది కాష్ఠభక్షకాత్తస్మాదింద్రాన్ము
దుతస్పత్రమిహైవ ఖాదకశ్ఛాగో వరం - వరశ్శ్రేష్ఠే త్రిషు క్లీబం మనాక్ప్రియ ఇత్యమరసింహః॥ ౨౭॥ నిహతస్యేతి॥
యజ్ఞే నిహతస్య పశోరపి స్వర్గసిద్ధేస్తద్ధింసానదోషాయేతి తర్హ్యన్యస్య పశోర్వధాద్వరం స్వపితురేవ యజ్ఞే వధః -
యదీష్యత ఇతి పాఠే యస్మాదేవం శ్రుత్యైష్యతే తస్మాత్పితా కిం న హన్యత ఇత్యన్వయః॥ ౨౮॥ తృప్తయ ఇతి॥ అన్యేన భు
క్తమన్నం అన్యస్య తృప్త్యై జాయత ఇతి కృత్వా శ్రాద్ధం కుర్యాచ్చేత్పుత్రాదిః తర్హి ప్రోషితాః శ్రమావహమన్నం న
వహేయుః - గ్రామస్థేన కేనచిద్భుక్తమన్నం ప్రోషితస్య తృప్తిం దద్యాత్ - దద్యాచ్ఛ్రాద్ధమితి సమ్యక్పాఠః॥ ౨౯॥
జనశ్రద్ధేయమితి॥ తస్మాదేతద్యాగాదికం యుక్తిహీనం ప్రాకృతజనశ్రద్ధేయమిత్యవగమ్యాత్రోపేక్షా శ్రేయసే॥
౩౦॥ నన్వపౌరుషేయత్వాద్వేదవాక్యం ప్రమాణం అతస్తదుక్తం యజ్ఞాద్యేవానుష్ఠేయం - న తు త్వదుక్తమిత్యాశం

మితీరయన్। మాయామోహస్స దైతేయాన్ ధర్మమత్యాజయద్ద్విజ॥ ౨౦॥ నానాప్రకారవచనం
స తేషాం యుక్తియోజితమ్। తథా తథావదద్ధర్మం తత్యజుస్తే యథా యథా॥ ౨౧॥ తేప్యన్యేషాం తథై
వోచురన్యైరన్యే తథోదితాః। మైత్రేయ తత్యజుర్ధర్మం వేదస్మృత్యుదితం పరమ్॥ ౨౨॥ అన్యాన
ప్యన్యపాషండప్రకారైర్బహుభిర్ద్విజ। దైతేయాన్మోహయామాస మాయామోహోఽతిమో
హకృత్॥ ౨౩॥ అల్పేనైవ హి కాలేన మాయామోహేన తేఽసురాః। మోహితాస్తత్యజుస్సర్వాం త్ర
యీమార్గాశ్రితాం కథామ్॥ ౨౪॥ కేచిద్వినిందాం వేదానాం దేవానామపరే ద్విజ। యజ్ఞకర్మకలా
పస్య తథాన్యే చ ద్విజన్మనామ్॥ ౨౫॥ నైతద్యుక్తిసహం వాక్యం హింసా ధర్మాయ చేష్యతే। హవీంష్య
నలదగ్ధాని ఫలాయేత్యర్భకోదితమ్॥ ౨౬॥ యజ్ఞైరనేకైర్దేవత్వమవాప్యేంద్రేణ భుజ్యతే। శమ్యా
ది యది చేత్కాష్ఠం తద్వరం పత్రభుక్పశుః॥ ౨౭॥ నిహతస్య పశోర్యజ్ఞే స్వర్గప్రాప్తిర్యదీష్యతే।
స్వపితా యజమానేన కిన్ను తస్మాన్న హన్యతే॥ ౨౮॥ తృప్తయే జాయతే పుంసో భుక్తమన్యేన చేత్తతః। ద
ద్యాచ్ఛ్రాద్ధం శ్రమాయాన్నం న వహేయుః ప్రవాసినః॥ ౨౯॥ జనశ్రద్ధేయమిత్యేతదవగమ్య తతోఽత్ర
వః। ఉపేక్షా శ్రేయసే వాక్యం రోచతాం యన్మయేరితమ్॥ ౩౦॥ న హ్యాప్తవాదా నభసో నిపతంతి మ

త్యాదిబుధ్యతేరావృత్తిర్బోధనివచనార్థా॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ అన్యానితి॥ అన్యపాషండప్రకారైర్లోకాయ
తికాదిమతైర్న కేవలం త్రయీం తత్యజుః - అపితు వేదాదీనాం చ నిందాం చక్రురితి శేషః॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ నిందామేవ తద్వి
జృంభితామాహ - నైతదిత్యాదినా॥ నైతదితి॥ పరపీడాదిరూపా హింసా ధర్మాయ చేష్యత ఇతి తద్వాక్యం యుక్తిసహం
న భవతీత్యర్థః - హింసాధర్మాయ నేష్యత ఇతి పాఠే యుక్తిసహం నైతదిత్యత్ర హేతుః - యస్మాన్న హింస్యాత్సర్వాణిభూ
తానీతి నిషేధశ్రుతే - హింసా ధర్మాయ నేష్యతే అతో హింసా ధర్మాయేత్యేతద్వాక్యం యుక్తిసహం న భవతీత్యర్థః॥
౨౬॥ యజ్ఞైరితి॥ శమ్యాది సమిద్రూపం కాష్ఠం అగ్నౌ హుతం చేదింద్రేణ భుజ్యతే - తద్వరం తర్హి తతోపి శ్రేష్ఠః పశుః
ఛాగాదిః - తథా సౌ శమ్యాది కోమలం పత్రం భుంక్తే న తు సకంటకం జ్వలత్కాష్ఠమిత్యర్థః॥ ౨౭॥ ౨౮॥ తృప్తయ ఇతి॥ అ
న్యేన శ్రాద్ధభుక్తమన్నం అన్యస్య పుంసస్తృప్తయే జాయతే చేత్తతః ప్రవాసినః శ్రమైకఫలమన్నం న వహేయుః - కిం
తు తత్తృప్తయే గ్రామే స్థితః పుత్రాదిః శ్రాద్ధం దద్యాత్॥ ౨౯॥ జనశ్రద్ధేయమితి॥ తతో యుక్తం కేవలం ప్రాకృ
తజనశ్రద్ధేయమేతద్యజ్ఞాది - అతోఽత్ర యుష్మాకముపేక్షైవ యుక్తా॥ ౩౦॥ నన్వపౌరుషేయేణ సత్యేన వేదేన విహితే
ర్థే కథముపేక్షా యుజ్యతే తత్రాహ॥ నహీతి॥ వేదానామాప్తవాక్యత్వమాపాద్యోచ్యతే - తథాహి - న తావద్వే
దస్యాపౌరుషేయత్వం ఘటతే - స్వరవర్ణానుపూర్వ్యాదివిశిష్టం వాక్యం హి వేదః - న చ నిత్యత్వే సర్వగతత్వే చ వ
ర్ణానాముచ్చారణతః క్రమస్వరాదివ్యతిరేకేణ స్వతః క్రమాదిసంభవః - తస్మాదాప్తవాక్యం వేద ఇత్యంగీకర్తవ్యం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్య వేదస్యాపౌరుషేయత్వమేవానోపపన్నమిత్యాహ ॥ నహీతి ॥ ఆప్తవాదాః ప్రమాణవాక్యాని ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ బ్రహ్మచారీతి ॥ ఆశ్రమీతి బ్రహ్మచర్యాదిభిః ప్రత్యేకం సంబధ్యతే ఆదిభరతస్తు నైష్ఠిక ఇతి తత్రైవ దర్శితః ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ ౪౦ ॥ ౪౧ ॥ ౪౨ ॥ ౪౩ ॥ ౪౪ ॥ ౪౫ ॥ ౪౬ ॥ ౪౭ ॥ ౪౮ ॥ ౪౯ ॥ ౫౦ ॥ ౫౧ ॥ ౫౨ ॥

హాసురాః । యుక్తిమద్వచనం గ్రాహ్యం మయాన్యైశ్చ భవద్విధైః ॥ ౩౧ ॥ మాయామోహేన తే దైత్యాః ప్రకారైర్బహుభిస్తథా । వృథాపితా యథా నైషాం త్రయీం కశ్చిదరోచయత్ ॥ ౩౨ ॥ ఇత్థమున్మార్గయాతేషు తేషు దైత్యేషు తేఽమరాః । ఉద్యోగం పరమం కృత్వా యుద్ధాయ సముపస్థితాః ॥ ౩౩ ॥ తతో దేవాసురం యుద్ధం పునరేవాభవద్ద్విజ । హతాశ్చ తేఽసురా దేవైః సన్మార్గపరిపంథినః ॥ ౩౪ ॥ స్వధర్మకవచం తేషామభూద్యః ప్రథమం ద్విజ । తేన రక్షాభవత్పూర్వం నేశుర్నష్టే చ తత్ర తే ॥ ౩౫ ॥ తతో మైత్రేయ తన్మార్గవర్తినో యేఽభవన్ జనాః । నగ్నాస్తే తైర్యతస్త్యక్తం త్రయీసంవరణం యథా । కృత్తాశ్చ తేఽసురా దేవైర్నానా వేదవినిందకాః ॥ ౩౬ ॥ బ్రహ్మచారీ గృహస్థశ్చ వానప్రస్థస్తథాశ్రమీ । పరివ్రాడ్వా చతుర్థోఽత్ర పంచమో నోపపద్యతే ॥ ౩౭ ॥ యస్తు సంత్యజ్య గార్హస్థ్యం వానప్రస్థో న జాయతే । పరివ్రాడ్వాపి మైత్రేయ స నగ్నః పాపకృన్నరః ॥ ౩౮ ॥ నిత్యానాం కర్మణాం విప్ర యస్య హానిరహర్నిశమ్ । అకుర్వన్విహితం కర్మ శక్తః పతతి తద్దినే ॥ ౩౯ ॥ ప్రాయశ్చిత్తేన మహతా శుద్ధిమాప్నోత్యనాపది । పక్షం నిత్యక్రియాహానేః కర్తా మైత్రేయ మానవః ॥ ౪౦ ॥ సంవత్సరం క్రియాహానిర్యస్య పుంసోఽభిజాయతే । తస్యావలోకనాత్సూర్యో నిరీక్ష్యః సాధుభిః సదా ॥ ౪౧ ॥ స్పృష్టే స్నానం సచేలం స్యాచ్ఛుద్ధిహేతుర్మహామతే । పుంసో భవతి తస్యోక్తా న శుద్ధిః పాపకర్మణః ॥ ౪౨ ॥ దేవర్షిపితృభూతాని యస్య విప్రస్య వేశ్మని । ప్రయాంత్యనర్చితాన్యత్ర లోకే తస్మాన్న పాపకృత్ ॥ ౪౩ ॥ దేవాదినిశ్శ్వాసహతం శరీరం యస్య వేశ్మ చ । న తేన సంగమం కుర్యాద్గృహాసనపరిచ్ఛదైః ॥ ౪౪ ॥ సంభాషణానుప్రశ్నాది సహాస్యాం చైవ కుర్వతః । జాయతే తుల్యతా పుంసస్తేనైవ ద్విజ వత్సరమ్ ॥ ౪౫ ॥ అథ భుంక్తే గృహే తస్య కరోత్యాస్యాం తథాసనే । శేతే వాప్యేకశయనే స సద్యస్తత్సమో భవేత్ ॥ ౪౬ ॥ దేవతాపితృభూతాని తథానభ్యర్చ్య యోఽతిథీన్ । భుంక్తే స పాతకం భుంక్తే నిష్కృతిస్తస్య కీదృశీ ॥ ౪౭ ॥ బ్రాహ్మణాద్యాస్తు యే వర్ణాః స్వధర్మాదన్యతోముఖమ్ । యాంతి తే నగ్నసంజ్ఞాం తు హీనకర్మస్వవస్థితాః ॥ ౪౮ ॥ చతుర్ణాం యత్ర వర్ణానాం మైత్రేయాత్యంతసంకరః । తత్రాస్యాసాధువృత్తీనాముపఘాతాయ జాయతే ॥ ౪౯ ॥ అనభ్యర్చ్యర్షీన్దేవాన్పితృభూతాతిథీంస్తథా । యో భుంక్తే తస్య సల్లాపాత్పతంతి నరకే నరాః ॥ ౫౦ ॥ తస్మాదేతాన్నరో నగ్నాంస్త్రయీసంత్యాగదూషితాన్ । సర్వదా వర్జయేత్ప్రాజ్ఞ ఆలాపస్పర్శనాదిషు ॥ ౫౧ ॥ శ్రద్ధావద్భిః కృతం యత్నాద్దేవాన్పితృపితామహాన్ । న ప్రీణయతి తచ్ఛ్రాద్ధం యద్యేభిరవలోకితమ్ ॥ ౫౨ ॥ శ్రూయతే చ పురా రాజా ఖ్యాతః శతధ

ఆప్తవాదాశ్చాకస్మాదాకాశాన్న నిపతంతి- కింతు ఆప్తైః ప్రయుక్తా ఏవ నిపతంతి - అతః పౌరుషేయత్వే అస్మదాగమానాం వేదానాం చ సమానే యుక్తిమద్వచనం ప్రమాణీకర్తవ్యమిత్యర్థః ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ ౪౦ ॥ ౪౧ ॥ ౪౨ ॥ ౪౩ ॥ ౪౪ ॥ సంభాషణేతి ॥ వత్సరం తేన సహాస్యాం కుర్వతాం తత్సామ్యం జాయతే ॥ ౪౫ ॥ ౪౬ ॥ ౪౭ ॥ ౪౮ ॥ ౪౯ ॥ ౫౦ ॥ ౫౧ ॥ ౫౨ ॥ పాషండాలాపదోషం దర్శయితుమితిహాసమాహ - శ్రూయతే చేత్యాది

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

౫౩॥ ౫౪॥ ౫౫॥ ౫౬॥ ౫౭॥ ౫౮॥ ౫౯॥ ౬౦॥ ౬౧॥ ౬౨॥ ౬౩॥ ౬౪॥ ౬౫॥ ౬౬॥ ౬౭॥ ౬౮॥ స్మర్యతామితి॥ చా
టుప్రీతిచేష్టాస్మర్యతామితి॥ ౬౯॥ ౭౦॥ ౭౧॥ నిర్విణ్ణచిత్తఇతి॥ మరుప్రపతనంగిరితటాత్పాతః। ౭౨॥ ౭౩॥ ౭౪॥

నభుజవి। పత్నీచతస్యశైబ్యాభూత్పతిధర్మపరాయణా॥౫౩॥ పతివ్రతామహాభాగాసత్యశౌచదయా
న్వితా। సర్వలక్షణసంపన్నాసంపన్నావినయేనచ॥౫౪॥ సతురాజాతయాసార్ధందేవదేవంజనార్ద
నమ్। ఆరాధయామాసవిభుంపరమేణసమాధినా॥ ౫౫॥ హోమైర్జప్యైస్తథాదానైరుపవాసైశ్చ
భక్తితః। పూజాభిశ్చానుదివసంతన్మనానాన్యమానసః॥ ౫౬॥ ఏకదాతుసమంస్నాతౌతౌతుభార్యాప
తీజలే। భాగీరథ్యాస్సముత్తీర్ణౌకార్తిక్యాంసముపోషితౌ। పాషండినమథాయాంతం సంముఖం తా
వపశ్యతామ్॥ ౫౭॥ చాపాచార్యస్యతస్యాసౌసఖారాజ్ఞోమహాత్మనః। అతస్తద్గౌరవాత్తేనసహాలాప
మథాకరోత్॥ ౫౮॥ నతుసావాగ్యతాదేవీతస్యపత్నీపతివ్రతా। ఉపోషితాస్మీతిరవింతస్మిన్దృష్టేద
దర్శహ॥ ౫౯॥ సమాగమ్యయథాన్యాయ్యందంపతీతౌయథావిధి। విష్ణోఃపూజాదికంసర్వంకృతవంతౌ
ద్విజోత్తమ॥ ౬౦॥ కాలేనగచ్ఛతారాజామమారాసౌసపత్నజిత్। అన్వారురోహసాదేవీచితాస్థం
భూపతింపతిమ్॥౬౧॥ సతుతేనాపచారేణశ్వాజజ్ఞేవసుధాపతిః। ఉపోషితేనపాషండసల్లాపోయత్కృ
తోభవేత్॥ ౬౨॥ సాపిజాతిస్మరాజజ్ఞేకాశీరాజసుతాశుభా। సర్వవిజ్ఞానసంపూర్ణాసర్వలక్షణపూ
జితా॥ ౬౩॥ తాంపితాదాతుకామోభూద్వరాయవినివారితః। తయైవతన్వ్యావిరతోవివాహారంభ
తోనృపః॥ ౬౪॥ తతస్సాదివ్యయాదృష్ట్యాదృష్ట్వాశ్వానంనిజంపతిమ్। విదిశాఖ్యంపురంగత్వాతదవస్థం
దదర్శతమ్॥ ౬౫॥ తందృష్ట్వైవమహాభాగంశ్వభూతంపతింతథా। దదౌతస్మైసదాహారంసత్కా
రప్రవణంశుభా॥ ౬౬॥ భుంజన్దత్తంతయాసోన్నమతిమృష్టమభీప్సితమ్। స్వజాతిలలితంకుర్వన్బ
హుచాటుచకారవై॥ ౬౭॥ అతీవవ్రీడితాబాలాకుర్వతాచాటుతేనసా। ప్రణామపూర్వమాహేదందద
యితంతంకుయోనిజమ్॥ ౬౮॥ స్మర్యతాంతన్మహారాజదాక్షిణ్యాల్లపితంత్వయా। యేనశ్వయోనిమాప
న్నోమమచాటుకరోభవాన్॥ ౬౯॥ పాషండినంసమాభాష్యతీర్థస్నానాదనంతరమ్। ప్రాప్తోసికు
త్సితాంయోనింకిన్నస్మరసితద్విభో॥ ౭౦॥ శ్రీపరాశరః॥ తయైవంస్మారితేతస్మిన్పూర్వజాతికృతేత
దా। దధ్యౌచిరమథావాపనిర్వేదమతిదుర్లభమ్॥ ౭౧॥ నిర్విణ్ణచిత్తస్సతతోనిర్గత్యనగరాద్బహిః।
మరుప్రపతనంకృత్వాసార్గాలీంయోనిమాగతః॥ ౭౨॥ సాపిద్వితీయేసంప్రాప్తేవీక్ష్యదివ్యేనచక్షు
షా। జ్ఞాత్వాసృగాలంతంద్రష్టుంయయౌకోలాహలంగిరిమ్॥ ౭౩॥ తత్రాపిదృష్ట్వాతంప్రాహసా
ర్గాలీంయోనిమాగతమ్। భర్తారమతిచార్వంగీతనయాపృథివీపతేః॥ ౭౪॥ పత్న్యువాచ॥ అపిస్మ
రసిరాజేంద్రశ్వయోనిస్థస్యయన్మయా। ప్రోక్తంతేపూర్వచరితంపాషండాలాపసంశ్రయమ్॥ ౭౫॥
పునస్తయోక్తస్సజ్ఞాత్వాసత్యంసత్యవతాంవరః। కాననేసనిరాహారస్తత్యాజస్వకళేబరమ్॥ ౭౬॥

యావత్సమాప్తిః॥౫౩॥౫౪॥౫౫॥౫౬॥౫౭॥౫౮॥౫౯॥౬౦॥౬౧॥౬౨॥౬౩॥౬౪॥౬౫॥౬౬॥ భుంజన్నితి॥ చాటుప్రీతిచేష్టాం॥
౬౭॥౬౮॥౬౯॥౭౦॥౭౧॥నిర్విణ్ణచిత్తఇతి॥మరు ప్రపతనం గిరితటాత్ ప్రపతనం - సార్గాలీంజంబుకసంబంధినీం॥ ౭౨॥

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౭౫॥ ౭౬॥ భూయ ఇతి॥ వృకః వనశ్వా॥ ౭౭॥ ౭౮॥ ౭౯॥ ౮౦॥ ౮౧॥ అశేషేతి॥ బలిః కరః- పుణ్యఫలమత్ ఉపహారపిండశ్చ॥ ౮౨॥ ౮౩॥ ౮౪॥ ౮౫॥ ౮౬॥ ౮౭॥ ౮౮॥ ౮౯॥ ౯౦॥ ౯౧॥ ౯౨॥ ౯౩॥ తత ఇతి॥ ఐంద్రాన్ లోకానతీత్య కామదుహో లోకానవాపేత్యన్వయః॥ ౯౪॥ స్వర్గేతి॥ దాంపత్యం మిథునం తాం పూర్వోక్తాం సంశుద్ధిం ప్రాప్య పులం స్వర్గాక్షయత్వం ప్రాప్తమిత్యన్వయః॥ ౯౫॥ ౯౬॥ ౯౭॥ ౯౮॥ కింపునరితి॥ పాషండాన్ భోజయంతి తదన్నం భుంజత ఇతి పాషండభోజినః॥ ౯౯॥ ౧౦౦॥ పాషండిన ఇతి॥ అత్రాహుః॥ శ్లో॥ భ్రష్టః స్వధర్మాత్పాషండో

భూయస్తతో వృకో జజ్ఞే గత్వా తం నిర్జనే వనే। స్మారయామాస భర్తారం పూర్వవృత్తమనిందితా॥ ౭౭॥ న త్వం వృకో మహాభాగ రాజా శతధనుర్భవాన్। శ్వా భూత్వా త్వం సృగాలోభూర్వృకత్వం సాంప్రతం గతః॥ ౭౮॥ స్మారితేన యదా త్యక్తస్తేనాత్మా గృధ్రతాం గతః। అపాపా సా పునశ్చైనం బోధయామాస మానినీ॥ ౭౯॥ నరేంద్ర స్మర్యతామాత్మా హ్యలం తే గృధ్రచేష్టయా। పాషండాలాపజాతోయం దోషో యద్గృధ్రతాం గతః॥ ౮౦॥ తతః కాకత్వమాపన్నం సమనంతరజన్మని। ఉవాచ తన్వీ భర్తారముపలభ్యాత్మయోగతః॥ ౮౧॥ అశేషభూభృతః పూర్వం వశ్యా యస్మై బలిం దదుః। స త్వం కాకత్వమాపన్నో జాతోద్య బలిభుక్ప్రభో॥ ౮౨॥ ఏవమేవ బకత్వేపి స్మారితస్స పురాతనమ్। తత్యాజ భూపతిః ప్రాణాన్ మయూరత్వమవాప చ॥ ౮౩॥ మయూరత్వే తతస్సా వై చకారానుగతిం శుభా। దత్తైః ప్రతిక్షణం భోజ్యైః బాలా తజ్జాతిభోజనైః॥ ౮౪॥ తతస్తు జనకో రాజా వాజిమేధం మహాక్రతుమ్। చకార తస్యావభృథే స్నాపయామాస తం తదా॥ ౮౫॥ స్నాత్వా స్వయం చ తన్వంగీ స్మారయామాస తం పతిమ్। యథాసౌ శ్వసృగాలాద్యా యోనీర్జగ్రాహ పార్థివః॥ ౮౬॥ స్మృతజన్మక్రమస్సోథ తత్యాజ స్వకళేబరమ్। జజ్ఞే స జనకస్యైవ పుత్రోసౌ సుమహాత్మనః॥ ౮౭॥ తతస్సా పితరం తన్వీ వివాహార్థమచోదయత్। స చాపి కారయామాస తస్యా రాజా స్వయంవరమ్॥ ౮౮॥ స్వయంవరే కృతే సా తం సంప్రాప్తం పతిమాత్మనః। వరయామాస భూయోపి భర్తృభావేన భామినీ॥ ౮౯॥ బుభుజే చ తయా సార్ధం సభోగాన్నృపనందనః। పితర్యుపరతే రాజ్యం విదేహేషు చకార సః॥ ౯౦॥ ఇయాజ యజ్ఞాన్సుబహూన్ దదౌ దానాని చార్థినామ్। పుత్రానుత్పాదయామాస యుయుధే చ సహారిభిః॥ ౯౧॥ రాజ్యం భుక్త్వా యథాన్యాయ్యం పాలయిత్వా వసుంధరామ్। తత్యాజ స ప్రియాన్ప్రాణాన్ సంగ్రామే ధర్మతో నృపః॥ ౯౨॥ తతశ్చితాస్థం తం భూయో భర్తారం సా శుభేక్షణా। అన్వారురోహ విధివద్యథాపూర్వం ముదాన్వితా॥ ౯౩॥ తతోవాప తయా సార్ధం రాజపుత్ర్యా స పార్థివః। ఐంద్రానతీత్య వై లోకాన్ లోకాన్ కామదుహోక్షయాన్॥ ౯౪॥ స్వర్గాక్షయత్వమతులం దాంపత్యమతిదుర్లభమ్। ప్రాప్తం పుణ్యఫలం ప్రాప్య సంశుద్ధిం తాం ద్విజోత్తమ॥ ౯౫॥ ఏష పాషండసంభాషదోషః ప్రోక్తో మయా ద్విజ। తథాశ్వమేధావభృథస్నానమాహాత్మ్యమేవ చ॥ ౯౬॥ తస్మాత్పాషండిభిః పాపైరాలాపస్పర్శనం త్యజేత్। విశేషతః క్రియాకాలే యజ్ఞాదౌ చాపి దీక్షితః॥ ౯౭॥ క్రియాహానిర్గృహే యస్య మాసమేకం ప్రజాయతే। తస్యావలోకనాత్సూర్యం ప్రపశ్యేన్మతిమాన్నరః॥ ౯౮॥ కింపునర్యైస్తు సంత్యక్తా త్రయీ సర్వాత్మనా ద్విజ। పాషండభోజిభిః పాపైర్వేదవాదవిరోధిభిః॥ ౯౯॥ సహాలాపస్తు సంసర్గస్సహాస్యా చాతిపాపినీ। పాషండిభిర్దురాచారైస్తస్మాత్తాన్పరివర్జయేత్॥ ౧౦౦॥ పాషండినో వి

౭౩॥ ౭౪॥ ౭౫॥ ౭౬॥ ౭౭॥ ౭౮॥ ౭౯॥ ౮౦॥ ౮౧॥ ౮౨॥ ౮౩॥ ౮౪॥ ౮౫॥ ౮౬॥ ౮౭॥ ౮౮॥ ౮౯॥ ౯౦॥ ౯౧॥ ౯౨॥ ౯౩॥ ౯౪॥ ౯౫॥ ౯౬॥ ౯౭॥ ౯౮॥ కింపునరితి॥ పాషండభోజిభిః పాషండాన్నభోజిభిః॥ ౯౯॥ ౧౦౦॥ పాషండిన ఇతి॥ పాషండాదీనాం లక్షణం॥ శ్లో॥ భ్రష్టస్స్వధర్మాత్పాషండో వికర్మస్థో నిషిద్ధకృత్। యస్యధర్మధ్వ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వికర్మస్థోనిషిద్ధకృత్। యస్యధర్మధ్వజోనిత్యంసురధ్వజఇవోచ్ఛ్రితః॥ ధర్మధ్వజః దండకమండలాదిః ధర్మచి
హ్నం॥ శ్లో॥ ప్రచ్ఛన్నానిచపాపానిబైడాలంనామతద్వ్రతం॥ తద్వ్రతంతస్య వ్రతం॥ శ్లో॥ ప్రియంవక్తిపురో
న్యత్రవిప్రియంకురుతేభృశం। వ్యక్తాపరాధచేష్టశ్చశఠోయంకథితోబుధైః॥ సందేహకృద్ధేతుభిర్యస్సత్కర్మసుస
హైతుకః। అర్వాగ్దృష్టిర్నైష్కృతికః స్వార్థసాధనతత్పరః॥ శఠోమిథ్యావినీతశ్చబకవృత్తిరుదాహృత ఇతి॥౧౦౧
౧౦౨॥ ౧౦౩॥ ౧౦౪॥ పుంసామితి॥ మోఘాశినః దేవాతిథిపితృపూజానుపయుక్తాన్నభోజినః॥ ౧౦౫॥ ఇతి శ్రీవిష్ణు
పురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - తృతీయాంశే - అష్టాదశోఽధ్యాయః.

కర్మస్థాబైడాలవ్రతికాశ్శఠాః। హైతుకాన్బకవృత్తీంశ్చ వాఙ్మాత్రేణాపినార్చయేత్॥౧౦౧
దూరతస్తైస్తుసంపర్కస్త్యాజ్యశ్చాప్యతిపాపిభిః। పాషండిభిర్దురాచారైస్తస్మాత్తాన్పరివర్జయే
త్॥౧౦౨॥ ఏతేనగ్నాస్తవాఖ్యాతా దృష్టా శ్రాద్ధోపఘాతకాః। ఏషాంసంభాషణాత్పుంసాందినపు
ణ్యం ప్రణశ్యతి॥ ౧౦౩॥ ఏతేపాషండినఃపాపా నహ్యేతానాలపేద్బుధః। పుణ్యంనశ్యతిసంభాషా
దేతేషాంతద్దినోద్భవమ్॥ ౧౦౪॥ పుంసాంజటాధరణమౌండ్యవతాంవృథైవ మోఘాశినామఖిలశౌచని
రాకృతానామ్। తోయప్రదానపితృపిండబహిష్కృతానాం సంభాషణాదపినరానరకంప్రయాంతి॥
౧౦౫॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - తృతీయాంశే - అష్టాదశోఽధ్యాయః.

జోనిత్యంసురధ్వజఇవోచ్ఛ్రితః। ప్రచ్ఛన్నానిచపాపానిబైడాలంనామతద్వ్రతమ్॥ తద్వాన్బైడాలవ్రతికః॥
ప్రియంవక్తిపురోన్యత్రవిప్రియంకురుతేభృశమ్। త్యక్తాపరాధచేష్టస్యశఠోయంకథితోబుధైః॥ సందేహకృద్ధేతుభిర్య
స్సత్కర్మసుసహైతుకః। అర్వాగ్దృష్టిర్నైష్కృతికఃస్వార్థసాధనతత్పరః॥ శఠోమిథ్యావినీతశ్చబకవృత్తిరుదాహృ
త ఇతి॥ ౧౦౧॥ ౧౦౨॥ ఏతఇతి॥ దృష్ట్వా శ్రాద్ధోపఘాతకా ఇతిచపాఠః॥ ౧౦౩॥ ఏతఇతి॥ నహ్యేతానాలపేత్ - ఏ
తైస్సంభాషణంనకుర్యాత్॥ ౧౦౪॥ ప్రస్తుతముపసంహరతి॥ పుంసామితి॥ వృథైవేతి విశేషణాదథర్వశిరః ప్రోక్త
శ్రౌతపాశుపతవ్రతాద్యంగభూతజటాధారణమనుమన్యతే - మోఘాశినాం దేవతాతిథిపిత్రాదిపూజనానుపయుక్తా
న్నభోజినాం - అఖిలేన బాహ్యాభ్యంతరశౌచేన నిరాకృతానాం వర్జితానాం - తోయప్రదానాదిభ్యోబహిస్తద్వ
విరిక్తమేవకృతంకర్మయేషాం॥ ౧౦౫॥

ఇతి శ్రీమద్విష్ణుభక్తశిరోరత్న - శ్రీధరస్వామివిరచితాయాం - ఆత్మప్రకాశాఖ్యాయాం -
శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - తృతీయాంశే - అష్టాదశోఽధ్యాయః.

ఓం - తత్సత్ - శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

తృతీయాంశస్సమాప్తః.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

హరిః ఓమ్.

శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మణే నమః.

శ్రీవిష్ణుపురాణే - సవ్యాఖ్యానే - చతుర్థాంశే - ప్రథమోధ్యాయః.

శ్రీవిష్ణుచిత్తీయవ్యాఖ్యా.

తృతీయేంశే భగవతః స్థితిహేతుభూతమన్వాదిరూపభేదానామధికారభేద ఉక్తః - విశేషతశ్చ జగతః స్థితిహేతువర్ణాశ్రమధర్మాః సదాచారశ్చోక్తః - చతుర్థాంశేతుతత్స్థాపకధార్మికసోమసూర్యోద్భవక్షత్రవంశస్తదనుచరితంచోచ్యతే॥ ౧॥ ౨॥ మైత్రేయేతి॥ వీరః ఉత్సాహీ - శూరః పరాభిభావీ॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ బ్రహ్మణ ఇతి॥ అదితిర్హ్యజనిష్టదక్షయా దుహితాతవ తాం దేవా అన్వజాయంత ఇత్యాదిశ్రుతిసమ్మతత్వాత్ బ్రహ్మదక్షాదిక్రమ ఉక్తః - నతు బ్రహ్మమరీచ్యాదిః॥ ౬॥ ౭॥ ఇష్టిం చేతి॥ ఇక్ష్వాక్వాదిపుత్రోత్పత్తేః పూర్వం ఇష్టిం చకార - తస్మాత్ - ఇక్ష్వాక్వాద్యుత్పత్తేః ప్రాగిళాజన్మ॥ శ్లో॥ అకరోత్పుత్రకామస్తు మనురిష్టిం ప్రజాపతిః। అనుత్పన్నేషు నవసు పుత్రే

మైత్రేయః॥ భగవన్యన్నరైః కార్యం సాధుకర్మణ్యవస్థితైః। తన్మహ్యం గురుణాఖ్యాతం నిత్యనైమిత్తికాత్మకమ్॥ ౧॥ వర్ణధర్మాస్తథాఖ్యాతా ధర్మా యే చాశ్రమేషు వై। శ్రోతుమిచ్ఛామ్యహం వంశం రాజ్ఞాం తం బ్రూహి మే గురో॥ ౨॥ శ్రీపరాశరః॥ గద్యం॥ మైత్రేయ శ్రూయతామయమనేకయజ్వవీర ధీర శూరభూపాలాలంకృతో బ్రహ్మాదిర్మానవో వంశః॥ ౩॥ తస్య వంశస్యానుపూర్వీమశేషపాపప్రక్షాళనాయ మైత్రేయ తాం శృణు ॥ ౪ ॥ సకలజగతామాదిరనాది భూతస్సఋగ్యజుస్సామాదిమయో భగవాన్విష్ణుః - తస్య బ్రహ్మణో మూర్తంస్వరూపం హిరణ్యగర్భో బ్రహ్మాండభూతో భగవాన్ బ్రహ్మా వై ప్రాగ్బభూవ॥ ౫ ॥ బ్రహ్మణశ్చ దక్షిణాంగుష్ఠజన్మా దక్షః ప్రజాపతిః - దక్షస్యాప్యదితిః - అదితేర్వివస్వాన్ వివస్వతో మనుః॥ ౬ ॥ మనోరిక్ష్వాకునృగధృష్టశర్యాతినరిష్యంతనాభాగదిష్టకరూశపృషధ్రాఖ్యా నవపుత్రా బభూవుః॥ ౭॥ ఇష్టించ మిత్రావరుణయోర్మనుః పుత్రకామ

ఆత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీధరీయవ్యాఖ్యా.

శ్లో॥ ఉక్తాస్తృతీయే మన్వాద్యా ధర్మాశ్చైవ ప్రకీర్తితాః। తద్ధర్మపాలసద్రాజవంశస్తుర్యే నిగద్యతే॥ శ్రీధరీయోయం శ్లోకః॥ ఉక్తమనువదన్ రాజవంశం పృచ్ఛతి॥ భగవన్నిత్యాది ద్వాభ్యాం॥ భగవన్నితి॥ గురుణాత్వయాఖ్యాతం॥ ౧॥ ౨॥ మైత్రేయేతి॥ శూరః పరాభిభావీ - వీరస్తూత్సాహీ॥ తథాచోక్తం॥ శ్లో॥ బ్రహ్మాద్యం యో మనోర్వంశమహన్యహని సంస్మరేత్। తస్య వంశసముచ్ఛేదో న కదాచిద్భవిష్యతి॥ ౩॥ ౪॥ తస్య భేద్యత అహ॥ సకలేతి॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ఇష్టిం చేతి॥ పుత్రోత్పత్తేః పూర్వమిష్టిం చకార - తదుక్తం వాయునా॥ శ్లో॥ అకరోత్పుత్రకామస్తు మనురిష్టిం ప్రజా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ష్వేతేషుసవ్రతేతి వాయూక్తేః॥ ౮। ౯। ౧౦। ౧౧। ౧౨ ॥ జాతేచేతి॥ నకించిన్మయః కర్మకృత దేవాదిరూపతత్కృతజ్ఞాన సంకోచాది రహితః.। ౧౩। ౧౪। ౧౫। ౧౬ । పృషధ్ర ఇతి॥ సూచీకటాహన్యాయేన అల్పత్వాత్ ప్రథమంపృషధ్రాదివంశోక్తిః బలంధనోత్పత్తేః పశ్చాన్నాభాగస్య వైశ్యత్వప్రాప్తిః। ౧౭। ౧౮। ౧౯। ౨౦। ౨౧॥

శ్చకార। ౮। తత్రాపహ్నుతే హోతురపచారాదిళానామకన్యాబభూవ। ౯। సైవచమిత్రావరుణయోః ప్రసాదాత్సుద్యుమ్నోనామమనోఃపుత్రో మైత్రేయాసీత్ ॥ ౧౦ । పునశ్చేశ్వరకోపాత్ స్త్రీసతీసోమసూనోర్బుధస్యాశ్రమసమీపేబభ్రామ॥ ౧౧। సానురాగశ్చతస్యాంబుధఃపురూరవసమాత్మజముత్పాదయామాస। ౧౨ । జాతేచతస్మిన్నమితతేజోభిఃపరమఋషిభిఃఇష్టిమయఃఋఙ్మయో యజుర్మయస్సామమయోఽథర్వణమయఃసర్వమయోమనోమయోజ్ఞానమయో విజ్ఞానమయో న్నమయో వ్యృతమయో భగవాన్ యజ్ఞపురుషస్వరూపీసుద్యుమ్నస్య పుంస్త్వమభిలషద్భి ర్యథావదిష్టస్తత్ప్రసాదాదిళా పునరపి సుద్యుమ్నోభవత్। ౧౩ । తస్యాప్యుత్కలగయవినతాన స్త్రయఃపుత్రాబభూవుః। ౧౪। సుద్యుమ్నస్తుస్త్రీపూర్వత్వాత్ రాజ్య భాగంనలేభే। ౧౫ । తత్పిత్రాతువసిష్ఠవచనాత్ప్రతిష్ఠానంనామనగరంసుద్యుమ్నాయదత్తంతచ్చాసౌపురూరవసేప్రాదాత్। ౧౬। పృషధ్రస్తుమనుపుత్రో గురుగోవధాత్ శూద్రత్వమగమత్। ౧౭। కరూశాత్కారూశాఃక్షత్రియామహాబలపరాక్రమా బభూవుః। ౧౮। దిష్టపుత్రస్తునాభాగోవైశ్యతామగమత్। తస్మాద్బలంధనః పుత్రోభూత్ ॥౧౯॥ బలంధనాద్వత్సప్రీతిరుదారకీర్తిః॥౨౦। వత్సప్రీతేః ప్రాంశురభవత్।౨౧। ప్రజాపతిశ్చ ప్రాంశోరేకోభవత్। ౨౨। తతశ్చఖనిమిత్రః। ౨౩॥ తస్మాచ్చక్షుపః। ౨౪॥ చక్షుసాచ్చాతిబలపరాక్రమోవింశోభవత్। ౨౫। తతోవివింశకః। ౨౬। తస్మాచ్చఖనినేత్రః॥ ౨౭। తతశ్చాతివిభూతిః। ౨౮। అతివిభూతేరతిబలపరాక్రమఃకరందమఃపుత్రోభవత్।౨౯। తస్మాదప్యవిక్షిత్। ౩౦॥

పతిః। అనుత్పన్నేషునవసుపుత్రేష్వేతేషుసవ్రతేతి॥ ౮। తత్రతుప్రథమం స్త్రీత్వేనోత్పన్నత్వాత్ - జ్యేష్ఠోపిసుద్యుమ్నోరాజ్యార్హోనాభూదితి దర్శయన్నాహ - తత్రేత్యాదినా రాజ్యభాగంనలేభ ఇత్యంతేన॥ తత్రేతి॥ తత్రతస్మిన్కర్మణిమనుపత్న్యాకన్యార్థం ప్రార్థితస్య హోతురపచారాత్ కన్యాపత్యసంకల్పాదపహ్నుతేపి కలెజాతే-కన్యాభూత్ ॥ శ్లో॥ తత్ర శ్రద్ధామనోః పత్నీ హోతారం సమయాచత । దుహిత్రర్థముపాగమ్య ప్రణిపత్య పయోవ్రతా ॥ తేన హోత్రపచారేణ కన్యేళానామసాభవదితి శుకోక్తేః। ౯ । ౧౦ । పునశ్చేతి॥ ఈశ్వరకోపాదితి ॥ కదాచిదిలావృతవనే రమణీయే భవేన సహరహసిరమమాణాభవానీభవం ద్రష్టుమాగతాన్ మునీనాలక్ష్య కుపితాసతీ కస్మింశ్చిన్నికుంజేసలజ్జమలీయత - అథతేమునయోరతిప్రసంగంద్దృష్ట్వా సహసానిర్గతేషు భవో భవానీమనునయన్ కోపాచ్ఛాపముదాత్ ఇతః పరమత్రయః పుమాన్ ప్రవేక్ష్యతి సస్త్రీభవిష్యతీతి - ఏవంస్థితేకదాచిన్మృగయాసక్తస్సుద్యుమ్నస్తదజానన్ తత్రప్రవిష్టస్స్త్రీబభూవ - తదేళాపునశ్చస్త్రీసతీ బుధస్యాశ్రమేబభ్రామ॥ ౧౧। సానురాగ ఇతి॥ సానురాగశ్చతస్యాం బుధః పురూరవసమాత్మజముత్పాదయామాసేతి వదతా సూర్యవంశేసోమవంశప్రవేశోదర్శితః। ౧౨। జాతేచేతి । సమాయాపవశాదృగాదిమయః వస్తుతస్తునకించిన్మయః। ౧౩। ౧౪ । సుద్యుమ్న ఇతి॥ స్త్రీపూర్వత్వాత్ - పూర్వం స్త్రీత్వాదిత్యర్థః॥ ౧౫। ౧౬॥ రాజ్యభాగంనలేభ ఇత్యాహ॥ పృషధ్రస్త్వితి॥ వసిష్ఠేన గోపాలనే నియుక్తః పృషధ్రో, రాత్రౌ గోవ్రజే శార్దూలంప్రవిష్టంజిఘాంసుః ప్రమాదాద్గాంజఘాన - తతశ్చ తేన గురుణాశూద్రోభవేతి శప్తశ్శూద్రతామవాప। ౧౭ । అల్పాతిక్రమేసుకరత్వాత్ - కరూశాదీనాంవంశానాహ - కరూశాదిత్యాదినా।౧౮। దిష్టపుత్ర ఇతి॥ బలంధనజన్మానంతరంనాభాగః కర్మణావైశ్యతామగాత్ - అతో బలంధనస్య తు క్షత్రియత్వంగతం।౧౯। ౨౦ । ౨౧। ౨౨। ౨౩। ౨౪। ౨౫। ౨౬। ౨౮॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ అమాద్యదితి॥ పరివేష్టారః భోజయితారః॥ ౩౩॥
౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ౪౯॥ ౫౦॥ ౫౧॥ ౫౨॥
౫౩॥ ౫౪॥ ౫౫॥ ౫౬॥ ౫౭॥ ౫౮॥ ౫౯॥ ౬౦॥ ౬౧॥ ౬౨॥ ౬౩॥ ౬౪॥ ౬౫॥ ౬౬॥ స ఇతి॥ బ్రహ్మలోకంజగామేతి
బ్రహ్మలోకస్సత్యలోకః నతు మేరుస్థః - యతో రైవతె బ్రహ్మణోంతికె తిష్ఠత్యేవ మెరుస్థో బ్రహ్మదేవైస్సహాష్టావిం
శద్ద్వాపరాంతె కృష్ణావతారార్థం క్షీరోదమగమదితి పంచమాంశే వక్ష్యతి- అతస్సత్యలోకస్థ హిరణ్యగర్భాంశో న్యో
బ్రహ్మా మేరుస్థ ఇతి నవిరోధః॥ ౬౭॥ ౬౮॥ తచ్చేతి॥ పరివృత్తయః పరివర్తాః - ఏతె చ దత్తిలాదిషు ద్రష్టవ్యాః- త్రి
మార్గపరివర్తైరితి చిత్రదక్షిణవార్తికాఖ్యాః త్రిమార్గాః తద్విషయె కాలవిశేషయంత్రితగానక్రియాభ్యాం ఆ

అవిక్షితో ప్యతిబలపరాక్రమః పుత్రో మరుత్తో నామాభవత్। యస్యేమావద్యాపి శ్లోకౌ గీయేతే॥ ౩౧॥
మరుత్తస్య యథా యజ్ఞస్తథా కస్యాభవద్భువి। సర్వం హిరణ్మయం యస్య యజ్ఞవస్త్వతిశోభనమ్॥ ౩౨॥
అమాద్యదింద్రస్సోమేన దక్షిణాభిర్ద్విజాతయః। మరుతః పరివేష్టారః సదస్యాశ్చ దివౌకసః॥ ౩౩॥ సమ
రుత్తశ్చక్రవర్తీ నరిష్యంతనామానం పుత్రమవాప॥ ౩౪॥ తస్మాచ్చ దమః॥ ౩౫॥ దమస్య పుత్రో రా
జవర్ధనో జజ్ఞే॥ ౩౬॥ రాజవర్ధనాత్ సువృద్ధిః॥ ౩౭॥ సువృద్ధేః కేవలః॥ ౩౮॥ కేవలాత్ సుధృతిరభూ
త్॥ ౩౯॥ తతశ్చ నరః॥ ౪౦॥ తస్మాచ్చంద్రః॥ ౪౧॥ తతః కేవలోభూత్॥ ౪౨॥ కేవలాద్బంధుమాన్॥
౪౩॥ బంధుమతో వేగవాన్॥ ౪౪॥ వేగవతో బుధః॥ ౪౫॥ తతశ్చ తృణబిందుః॥ ౪౬॥ తస్యాప్యేకా కన్యా
ఇలబిలా నామ॥ ౪౭॥ తం చాలంబుసా నామ వరాప్సరాస్తృణబిందుం లెభే॥ ౪౮॥ తస్యామప్యస్య విశా
లో జజ్ఞే యః పురీం వైశాలీం నామ నిర్మమే॥ ౪౯॥ హేమచంద్రశ్చ విశాలస్య పుత్రోభవత్॥ ౫౦॥ త
స్మాచ్చంద్రః॥ ౫౧॥ తత్తనయో ధూమ్రాశ్వః॥ ౫౨॥ తస్యాపి సృంజయోభూత్॥ ౫౩॥ సృంజయాత్స
హదేవః॥ ౫౪॥ తతశ్చ కృశాశ్వో నామ పుత్రోభూత్॥ ౫౫॥ సోమదత్తః కృశాశ్వాజ్జజ్ఞే యో దశాశ్వ
మేధానాజహార॥ ౫౬॥ తత్పుత్రో జనమేజయః॥ ౫౭॥ జనమేజయాత్సుమతిః॥ ౫౮॥ ఏతే వైశాలికా
భూభృతః॥ ౫౯॥ శ్లోకోప్యత్ర గీయతే॥ ౬౦॥ తృణబిందోః ప్రసాదేన సర్వే వైశాలికా నృపాః। దీర్ఘాయు
షో మహాత్మానో వీర్యవంతో తిధార్మికాః॥ ౬౧॥ శర్యాతేః కన్యా సుకన్యా నామాభవత్। యాముప
యేమే చ్యవనః॥ ౬౨॥ ఆనర్తనామా పరమధార్మికశ్శర్యాతిపుత్రోభూత్॥ ౬౩॥ ఆనర్తస్యాపి రే
వతనామా పుత్రో జజ్ఞే। యో సావానర్తవిషయం బుభుజే। పురీం చ కుశస్థలీమధ్యువాస॥ ౬౪॥ రేవత
స్యాపి రైవతః పుత్రః। కకుద్మీ నామ ధర్మాత్మా భ్రాతృశతస్య జ్యేష్ఠోభవత్॥ ౬౫॥ తస్య చ రేవతీ నా
మ కన్యాభవత్॥ ౬౬॥ స తామాదాయ కస్యేయమర్హతీతి భగవంతమబ్జయోనిం ప్రష్టుం బ్రహ్మలోకం
జగామ॥ ౬౭॥ తావచ్చ బ్రహ్మణోంతికే హాహాహూహూసంజ్ఞాభ్యాం గంధర్వాభ్యామతితానం నా
మ దివ్యం గాంధర్వమగీయత॥ ౬౮॥ తచ్చ త్రిమార్గపరివృత్తైరనేకయుగపరివృత్తి తిష్ఠన్నపి రైవతశ్శృ

౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ అమాద్యదితి॥ అమాద్యత్సోమపానాత్తృప్త్యా హృష్టోభూత్॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥
౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ౪౯॥ ౫౦॥ ౫౧॥ ౫౨॥ ౫౩॥ ౫౪॥ ౫౫॥ ౫౬॥ ౫౭॥
౫౮॥ ౫౯॥ ౬౦॥ ౬౧॥ ౬౨॥ ౬౩॥ ౬౪॥ ౬౫॥ ౬౬॥ ౬౭॥ తావదితి॥ అతితానం గేయవిశేషః - యద్వా తానాని గీ
తగాననామాని - యథాహ॥ శ్లో॥ సప్తస్వరాస్త్రయో గ్రామా మూర్ఛానామేకవింశతిః। తానాన్యేకోనపంచాశ
దిత్యేతద్గేయమండలమితి॥ దివ్యం దివిభవం గాంధారగ్రామోద్భవం॥ శ్లో॥ భూలోకాజ్జాయతే షడ్జో భువర్లోకా
చ్చ మధ్యమః। స్వర్గాన్నాన్యత్ర గాంధారో నారదస్య మతం యథేతి॥ ౬౮॥ తచ్చేతి॥ త్రిమార్గపరివర్తైః త్రయో
మార్గా దత్తిలాదిప్రోక్తాః చిత్రాదక్షిణాధ్రాత్రీతి - ఏషాం పరివర్తైరావర్తనైః అనేకేషాం యుగానాం పరివృ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

నేకయుగపరివృత్తీరితి కాలాధ్వనోరితి ద్వితీయాపరివృత్తీరితిచ పాఠః॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ సాం ప్రతమితి॥ అష్టావింశతితమంచతుర్యుగం॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ నహీతి॥ స్వరూపంజ్ఞానానందామలత్వలక్షణం - స్వభావం - పరాస్యశక్తిర్వివిధైవశ్రూయత ఇత్యాద్యుక్తం ప్రభావం - సారఃవిశ్వధారణనియమనాదిక్షమంబలం॥ ౩౩॥ కలేతి॥ కలాముహూర్తేత్యనేన త్రిపాదస్యామృతందివి - యత్ర పూర్వేసాధ్యాస్సంతిదేవాః - దివ్యంస్థానమజరమిత్యాదిశ్రుతిస్మృతిసిద్ధస్య పరమపదస్యాకాలకాల్యత్వముచ్యతే - అజన్మనాశస్య కర్మనిమిత్తశరీరగ్రహణతద్వియోగరహితస్య - సదైకమూర్తేః సదైకరూపరూపస్య - సదైకమూర్తేరితిచ పాఠః - అనామరూపస్య కర్మకృతదేవాదినామరూపాస్పృష్టస్య॥ ౩౪॥ యస్యేతి॥ యస్మాచ్చమధ్య ఇతి ప్రష్టృసంహర్త్రోర్మధ్యే స్థితిహేతుభూతః పురుషః స్వయంపరస్మాద్యస్మాద్రామాదివత్ ప్రాదుర్భూతః॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥

ణ్వన్ముహూర్తమివ మేనే॥ ౧౯॥ గీతావసానే భగవంతమబ్జయోనిం ప్రణమ్య రైవతః కన్యాయోగ్యం వరమపృచ్ఛత్॥ ౨౦॥ తంచాహ భగవాన్ కథయయోభిమతస్తే వరఇతి॥ ౨౧॥ పునశ్చ ప్రణమ్య భగవతే తస్మై యథాభిమతా నాత్మన స్స్వవరాన్ కథయామాస క ఏషాం భగవతోభిమత ఇతియస్మైకన్యాం ప్రయచ్ఛామీతి॥ ౨౨॥ తతః కించిదవనతశిరాః సస్మితం భగవానబ్జయోనిః ప్రాహ॥ ౨౩॥ య ఏతే భగవతోభిమతా నైతేషాంసాంప్రతమపత్యాపత్య సంతతిరప్యవనితలేస్తి॥ ౨౪॥ బహూనితవాత్ర తద్గాంధర్వం శృణ్వతశ్చతుర్యుగాణ్యతీతాని॥ ౨౫॥ సాంప్రతం మహీతలేష్టావింశతితమమస్య మనోశ్చతుర్యుగమతీతప్రాయంవర్తతే॥ ౨౬॥ ఆసన్నోహికలిః॥ ౨౭॥ అన్యస్మైకన్యారత్నమిదం భవతైకాకినాదేయమ్॥ ౨౮॥ భవతోపి పుత్ర మిత్ర మంత్రి భృత్య కళత్ర బంధు బలకోశాదయః సమస్తాః కాలేనైతేనాత్యంతమతీతాః॥ ౨౯॥ తతః పునరప్యుత్పన్నసాధ్వసః సరాజా భగవంతం ప్రణమ్యపప్రచ్ఛ॥ ౩౦॥ భగవన్నేవ మవస్థితే మయేయంకస్మైదేయేతి॥ ౩౧॥ తతస్సభగవాన్ కించిదవనమ్రకంధరః కృతాంజలిర్భూత్వాసర్వలోకగురురంభోజయోనిరాహ॥ ౩౨॥ బ్రహ్మోవాచ॥ నహ్యాదిమధ్యాంతమజస్య యస్య విద్మోవయం సర్వమయస్య ధాతుః॥ నచస్వరూపం నపరంప్రభావం నచైవ సారం పరమేశ్వరస్య॥ ౩౩॥ కలాముహూర్తాదిమయశ్చ కాలోనయద్విభూతేఃపరిణామహేతుః॥ అజన్మనాశస్య సమస్తమూర్తేరనామరూపస్య సనాతనస్య॥ ౩౪॥ యస్యప్రసాదాదహమచ్యుతస్య భూతః ప్రజాసృష్టికరోంతకారీ। క్రోధాచ్చరుద్రఃస్థితిహేతుభూతో యస్మాచ్చమధ్యే పురుషః పరస్మాత్॥ ౩౫॥ మద్రూపమాస్థాయసృజత్యజోయః స్థితౌచయోసౌపురుషస్వరూపీ। రుద్రస్వరూపేణచయోత్తివిశ్వం ధత్తే తథానంతవపుస్సమస్తమ్॥ ౩౬॥ శక్రాదిరూపీపరిపాతివిశ్వమర్కేందురూపశ్చ మోహినస్తి।

త్తిర్యథాభవతి - తథా అనేకయుగావృత్తిపర్యంతం తిష్ఠన్నపి తచ్ఛృణ్వన్ ముహూర్తమివ మేన ఇత్యర్థః॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ తత ఇతి॥ అవనతశిరాశ్చింతయావనమ్రముఖః॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ సాంప్రతమితి॥ అస్యవైవస్వతస్య మనోరష్టావింశతితమంయుగం గతప్రాయం॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ఏకాకినాదేయమిత్యత్ర హేతుమాహ॥ భవతోపీతి॥ ౨౯॥ తత ఇతి॥ కన్యాయావరాలాభాదుత్పన్నం సాధ్వసంయస్యసః॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ అత్రశ్లోకాః॥ బ్రహ్మే॥ రామాయకన్యాందేహీతివక్ష్యన్నాదౌకనీయసేవర్షీయసీకథందేయేత్యాశంక్యాహ॥ నహ్యాదిమధ్యాంతమిత్యాదిదశభిః॥ నహీతి॥ యస్యేత్యాదియచ్ఛబ్దానాం సవిష్ణుర్ధరిత్ర్యామవతీర్ణ ఇత్యనేనాన్వయః- నచైవ సారం బలంనవిద్మః॥ ౩౩॥ కలేతి॥ యస్యవిభూతేరవతారాదిరూపాయాః॥ ౩౪॥ యస్యేతి॥ యస్యాచ్యుతస్య ప్రసాదాత్ ప్రజాసృష్టిరూపాదహం బ్రహ్మప్రజాసృష్టికరోభూతః జాతోస్మి - యస్యచ - క్రోధాత్తమోసృష్టిరూపాత్ - రుద్రోంతకారీ - జాతః - యస్మాచ్చమధ్యేస్థితః స్థితిహేతుభూతః పురుషోవిష్ణ్వాఖ్యోజాతః॥ ౩౫॥ తర్హి కించిత్సృష్ట్యాదిభిఃక్రియతేనేత్యాహ॥ మద్రూపమితి॥ అనంతవపుశ్శేషమూర్తిః॥ ౩౬॥ శక్రేతి॥ పంచమహాభూతరూపేణస్థితి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

చేష్టామితి ॥ విశ్వస్థితిసంస్థితః విశ్వస్థిత్యై సంస్థితః - విష్టభ్యాహమిత్యాది॥ ౮౮॥ యస్య సృజ్యత ఇతి ॥ సర్గకృద్యః విశ్వాత్మనా ఆత్మనైవ సృజ్యత ఇత్యన్వయః - ఆత్మనేతి ప్రకృత్యాదిత్వాత్తృతీయా - విశ్వాత్మభూతః స్వయమేవ సృజ్యత ఇత్యర్థః - ఏవముత్తరయోరపి - త్రయస్య సృజ్యాదేః స్రష్టాదేశ్చ పృథక్ పృథన్న యస్యాస్తి చేతి పాఠే ఏతదనాత్మకం నాస్తీత్యర్థః - న తదస్తి యన్నాయత్నాద్యదితి॥ ౮౯॥ ౯౦॥ కుశస్థలీతి ॥ కుశస్థలీతి పూర్వం వేలాస్థితా సతీ కుశస్థలీకృష్ణేన సముద్రాల్లబ్ధద్వాదశయోజనస్థలేన సహ ద్వారకీకృతా॥ ౯౧॥ తస్మై ఇతి ॥ మాయామనుజాయ సంకల్పభూతమనుజాయ॥ ౯౨॥ ౯౩॥ ౯౪॥ ౯౫॥ ౯౬॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - చతుర్థాంశే - ప్రథమోఽధ్యాయః ❁

పాకాయ యోఽగ్నిత్వముపైతి లోకాన్ బిభర్తి పృథ్వీవపురవ్యయాత్మా॥ ౮౭॥ చేష్టాం కరోతి శ్వసనస్వరూపీ లోకస్య తృప్తిం చ జలాన్నరూపీ। దదాతి విశ్వస్థితిసంస్థితస్తు సర్వావకాశం చ నభస్స్వరూపీ॥ ౮౮॥ యస్సృజ్యతే సర్గకృదాత్మనైవ యః పాల్యతే పాలయితా చ దేవః। విశ్వాత్మనా సంహ్రియతేఽన్తకారీ పృథక్త్రయస్యాస్య చ యోఽవ్యయాత్మా॥ ౮౯॥ యస్మిన్ జగద్యో జగదేతదాద్యో యశ్చాశ్రితోఽస్మిన్ జగతి స్వయంభూః॥ స సర్వభూతప్రభవో ధరిత్ర్యాం స్వాంశేన విష్ణుర్నృప తేఽవతీర్ణః॥ ౯౦॥ కుశస్థలీ యా దవ భూప రమ్యా పురీ పురాభూదమరావతీవ। సా ద్వారకా సంప్రతి తత్ర చాస్తే స కేశవాంశో బలదేవనామా॥ ౯౧॥ తస్మై త్వమేనాం తనయాం నరేంద్ర ప్రయచ్ఛ మాయామనుజాయ జాయామ్। శ్లాఘ్యో వరోఽసౌ తనయా తవేయం స్త్రీరత్నభూతా సదృశో హి యోగః॥ ౯౨॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇతీరితోఽసౌ కమలోద్భవేన భువం సమాసాద్య పతిః ప్రజానామ్। దదర్శ హ్రస్వాన్ పురుషానశేషానల్పౌజసః స్వల్పవివేకవీర్యాన్॥ ౯౩॥ కుశస్థలీం తాం చ పురీముపేత్య దృష్ట్వాన్యరూపాం ప్రదదౌ స కన్యామ్। సీరాయుధాయ స్ఫటికాచలాభవక్షఃస్థలాయాతులధీర్నరేంద్రః॥ ౯౪॥ ఉచ్చైస్త్వప్రమాణామితి తామవేక్ష్య స్వలాంగలాగ్రేణ స తాలకేతుః। వినామయామాస తతశ్చ సాపి బభూవ సద్యో వనితా యథాన్యా॥ ౯౫॥ తాం రేవతీం రైవతభూపకన్యాం సీరాయుధోఽసౌ విధినోపయేమే। దత్త్వా చ కన్యాం స నృపో జగామ హిమాచలం వై తపసే ధృతాత్మా॥ ౯౬॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - చతుర్థాంశే - ప్రథమోఽధ్యాయః ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

శ్రీపరాశరః॥ యావచ్చ బ్రహ్మలోకాత్ కకుద్మీ రైవతో నాభ్యేతి తావత్పుణ్యజనసంజ్ఞా రాక్షసాస్తామస్య పురీం కుశస్థలీం నిజఘ్నుః॥ ౧॥ తచ్చాస్య భ్రాతృశతం పుణ్యజనత్రాసాద్దిశో భేజే॥ ౨॥ తదన్వయాశ్చ క్షత్రియాః సర్వదిక్ష్వభవన్॥ ౩॥ ధృష్టస్యాపి వార్ష్టకం క్షత్రమభవత్॥ ౪॥ నాభాగస్యాత్మజో నా

హేతుత్వమాహ - పాకాయేతి సార్ధేన॥ ౮౭॥ ౮౮॥ స్రష్టృసృజ్యాది భేదమపనుదన్నాహ - య ఇత్యాది ద్వాభ్యాం॥ య ఇతి ॥ పృథక్త్రయస్యేతి స్రష్టృపాలకసంహర్తృరూపస్య సృజ్యాదిత్రయస్య యః పృథక్ శుద్ధచిద్రూపః - పృథఙ్న యస్యాస్తీతి పాఠే యస్మాత్ పృథగన్యన్నాస్తీత్యర్థః విశ్వాత్మక ఇతి చ పాఠః॥ ౮౯॥ ౯౦॥ ౯౧॥ ౯౨॥ ఇతీతి॥ అల్పౌజసః స్వల్పసామర్థ్యాన్॥ ౯౩॥ కుశస్థలీమితి ॥ దృష్ట్వాన్యరూపామితి - కుశస్థలీ పూర్వం సముద్రవేలాయామాసీదిదానీం సముద్రస్యాన్తస్తత్ర ద్వాదశయోజనభూమ్యా సహైకీకృత్య నానారత్నమయానేకభూమికవిచిత్రనవలక్షమహాప్రాసాదహైమస్ఫాటికానేకప్రాకారపారిజాతవనాదిభిః పరిశోభితా విశ్వకర్మనిర్మితాపూర్వరూపా॥ ౯౪॥ ౯౫॥ ౯౬॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య-శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం చతుర్థాంశే ప్రథమోఽధ్యాయః

తపసే జగామేత్యుక్తం - తత్ర హేతుమాహ ॥ యావచ్చేతి ॥ పాపిన ఏవ విరుద్ధలక్షణయా పుణ్యజనసంజ్ఞాః॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ ధృష్టస్యాపి ధార్ష్టకం క్షత్రమభవదితి చ పాఠః॥ ౪॥ నాభాగస్యేతి ॥ నభవస్యాత్మజో నాభాగసంజ్ఞో భవతి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧। ౨। ౩। ౪। ౫। ౬। ౭। ౮। ౯। ఏతే క్షత్రప్రసూతా ఇతి॥ రథీతరాణాం ప్రవరాః వంశ్యాః కేనచిత్సంబంధేనాంగిరోగణప్రవిష్టత్వాత్ క్షత్రజత్వాచ్చ బ్రహ్మక్షత్రతాం గతాః- ఏతేషాం హి తపసైవ బ్రహ్మత్వం॥ యథా వాయుః॥ శ్లో॥ విశ్వామిత్రో నరపతిః మాంధాతా సంకృతిః కపిః। వాధ్ర్యశ్వః పురుకుత్సశ్చ భాస్వార్ష్య గృత్సమదః ప్రభుః॥ ఆర్ష్టిషేణో ఽజమీఢశ్చ భార్గో గార్గ్య స్తథైవ చ। కక్షీవాంశ్చ విరూపశ్చ ముద్గలో హారిత స్తథా॥ రథీతరశ్చ కణ్వశ్చ విష్ణువృద్ధాదయో నృపాః। క్షత్రోపేతా ద్విజా హ్యేతే తపసా చ ఋషితాం గతా ఇతి॥ ౧౦। క్షువత ఇతి॥ క్షువతః క్షుతం కుర్వతః ఇతీక్ష్వాకునామనిరుక్తిః క్షువత ఇతి చ పాఠః। ౧౧। ౧౨। ౧౩। ౧౪। ౧౫। ౧౬। ౧౭। ౧౮। ౧౯। ౨౦॥ తస్యేతి॥ ఇదం చాన్య త్తస్య పురంజయస్య కకుత్స్థ ఇతి నామ॥ ౨౧। ౨౨। ౨౩। ౨౪। ౨౫। ౨౬। ౨౭॥ భో భో ఇతి॥ త్ర

భాగసంజ్ఞో ఽభవత్। ౫। తస్యాప్యంబరీషః॥ ౬। అంబరీషస్యాపి విరూపో ఽభవత్। ౭। విరూపాత్పృషదశ్వో జజ్ఞే। ౮। తతశ్చ రథీతరః॥ ౯। అత్రాయం శ్లోకః॥ ఏతే క్షత్రప్రసూతా వై పునశ్చాంగిరసాః స్మృతాః। రథీతరాణాం ప్రవరాః క్షత్రోపేతా ద్విజాతయ ఇతి॥ ౧౦। క్షువతశ్చ మనో రిక్ష్వాకు ర్ఘ్రాణతః పుత్రో జజ్ఞే। ౧౧। తస్య పుత్రశతప్రధానా వికుక్షినిమిదండాఖ్యా స్త్రయః పుత్రాః॥ ౧౨। శకునిప్రముఖాః పంచాశత్పుత్రా ఉత్తరాపథరక్షితారో బభూవుః॥ ౧౩। చత్వారింశదష్టౌ చ దక్షిణాపథభూపాలాః॥ ౧౪। స చేక్ష్వాకు రష్టకాయాముత్పాద్య శ్రాద్ధార్హం మాంసమానయేతి వికుక్షిమాజ్ఞాపయామాస॥ ౧౫। తథేతి గృహీతాజ్ఞో వనమభ్యేత్యానేకాన్మృగాన్ హత్వాతి శ్రాంతో ఽతి క్షుత్పరీతో వికుక్షి రేకం శశమభక్షయత్। శేషం చ మాంసమానీయ పిత్రే నివేదయామాస॥ ౧౬॥ ఇక్ష్వాకుణా ఇక్ష్వాకుకులాచార్య స్తత్ప్రోక్షణాయ వసిష్ఠశ్చోదితః ప్రాహ అలమనేనామేధ్యేనామిషేణ - దురాత్మనానేన తవ పుత్రేణైతన్మాంసముపహతం - యతో ఽనేన శశో భక్షితః॥ ౧౭। తతశ్చాసౌ వికుక్షి ర్గురుణైవముక్తః శశాదసంజ్ఞామవాప పిత్రా చ పరిత్యక్తః॥ ౧౮। పితర్యుపరతే చాసావఖిలామేతాం పృథివీం ధర్మతశ్శశాస॥ ౧౯। శశాదస్య పురంజయో నామ పుత్రో ఽభవత్। ౨౦। తస్య ఇదం చాన్యత్। ౨౧। పురా హి త్రేతాయాం దైవాసురమతిభీషణం యుద్ధమాసీత్। ౨౨। తత్ర చాతిబలిభి రసురై రమరాః పరాజితా స్తే భగవంతం విష్ణుమారాధయాంచక్రుః॥ ౨౩। ప్రసన్నశ్చ దేవానామనాదినిధనః సకలజగత్పరాయణో నారాయణః ప్రాహ॥ ౨౪। జ్ఞాతమేతన్మయా యుష్మాభి ర్యదభిలషితం తదర్థమిదం శ్రూయతాం॥ ౨౫॥ పురంజయో నామ శశాదస్య రాజర్షే స్తనయః క్షత్రియప్రవర స్తచ్ఛరీరే ఽహమంశేన స్వయమేవావతీర్య తానశేషానసురాన్నిహనిష్యామి - తద్భవద్భిః పురంజయో ఽసురవధార్థముద్యోజ్యః కార్యతామితి॥ ౨౬। ఏతచ్ఛ్రుత్వా ప్రణమ్య భగవంతం విష్ణుమమరాః పురంజయసకాశమాజగ్ముః ఊచుశ్చైనం॥ ౨౭॥

చ పాఠః॥ ౫। ౬। ౭। ౮।౯ ॥ అత్రాయం శ్లోకః॥ ఏతే క్షత్రప్రసూతా ఇతి॥ శ్లో॥ రథీతరస్యాప్రజస్య భార్యాయాం తంతవే ఋషిః। అంగిరా జనయామాస బ్రహ్మవర్చస్వినస్సుతానితి శుకోక్తేః॥ రథీతరస్య క్షేత్రే ఽంగిరసో వీర్యాజ్జాతత్వాత్తై రథీతరాణాం ప్రవరాః గోత్రజాస్సంతః పునశ్చాంగిరసాః స్మృతాః - తత ఏతే క్షత్రోపేతా ద్విజాతయః॥ ౧౦। క్షువత ఇతి॥ క్షువతః క్షుతం కుర్వతః॥ ౧౧। ౧౨। ౧౩॥ ౧౪। ఇక్ష్వాకుర్నామ వికుక్షి రేవ శశాదసంజ్ఞామవాపేతి వక్ష్యన్ కథామాహ॥ స చేక్ష్వాకురితి॥ ఉత్పాద్యేతి సిద్ధోపాదానం వినా స్వయం మృగాన్ హత్వేత్యర్థః॥ ౧౫। ౧౬। ౧౭। ౧౮। ౧౯। ౨౦। పురంజయ ఏవ కకుత్స్థసంజ్ఞాం ప్రాప్త ఇతీతిహాసమాహ - ఇదం చేత్యాదినా సంజ్ఞామవాపేత్యంతేన॥ ఇదం చేతి॥ ఇదం చాన్య త్తస్య నామేతి శేషః॥ ౨౧। ౨౨। ౨౩ ॥ ప్రసన్న ఇతి॥ సకలమఖిలం జగదేకపరాయణం పరమయనం యస్య నారాయణస్య॥ ౨౪। ౨౫॥ పురంజయ ఇతి॥ సర్వాంతర్యామిత్వాదవతీర్య ప్రవిశ్యానుగత

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ణయభంగః యాచ్ఞాభంగః ॥ ౨౮ ॥ ౨౯ ॥ ఇతీతి ॥ సమన్విచ్ఛితం అనుమతం ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ య ఇతి ॥ ఏకవింశతిభిరిత్యేతత్సంఖ్యేయపరం ॥ ౪౦ ॥ తస్య చేతి ॥ విప్లుష్టా దగ్ధాః ॥ ౪౧ ॥ ౪౨ ॥ ౪౩ ॥ ౪౪ ॥ ౪౫ ॥ ౪౬ ॥ ౪౭ ॥ ౪౮ ॥ ౪౯ ॥ ౫౦ ॥ ౫౧ ॥ సుప్తానితి ॥ నైవోత్థాపయామాస తు తృట్ శుష్కకంఠత్వాన్నిద్రాభంగభయాద్వా ॥ ౫౨ ॥ ౫౩ ॥ ౫౪ ॥ ౫౫ ॥ ౫౬ ॥ ౫౭ ॥ స ఇతి ॥ స చ రాజా మమార ॥ ౫౮ ॥ జాత ఇతి ॥ కంధాస్యతీతి స్తనాభావాత్ ॥ ౫౯ ॥ యావత్సూర్య ఇతి ॥ యావత్తావచ్ఛసాకల్యే ॥ ౬౦ ॥ ౬౧ ॥ ౬౨ ॥ ౬౩ ॥ ౬౪ ॥ ౬౫ ॥ ౬౬ ॥

భో భోః క్షత్రియవర్యాస్మాభిరభ్యర్థితేన భవతాస్మాకమరాతివధోద్యతానాం కర్తవ్యం సాహాయ్యమిచ్ఛామః । తద్భవతాస్మాకమభ్యాగతానాం ప్రణయభంగో న కార్య ఇత్యుక్తః పురంజయః ప్రాహ ॥ ౨౮ ॥ త్రైలోక్యనాథో యోఽయం యుష్మాకమింద్రః శతక్రతుః - అస్య యద్యహం స్కంధాధిరూఢో యుష్మదరాతిభిస్సహ యోత్స్యే తదహం భవతాం సహాయస్స్యాం ॥ ౨౯ ॥ ఇత్యాకర్ణ్య సమస్తదేవైరింద్రేణ చ బాఢమిత్యేవం సమన్విచ్ఛితం ॥ ౩౦ ॥ తతశ్చ శతక్రతోర్వృషభరూపధారిణః కకుత్స్థితోఽతిసమన్వితో భగవతశ్చరాచరగురోరచ్యుతస్య తేజసాప్యాయితో దేవాసురసంగ్రామే సమస్తానేవాసురాన్నిజఘాన ॥ ౩౧ ॥ యతశ్చ వృషభకకుత్స్థేన తేన రాజ్ఞా దైతేయబలం నిషూదితం తతశ్చాసౌ కకుత్స్థసంజ్ఞామవాప ॥ ౩౨ ॥ కకుత్స్థస్యాప్యనేనాః పుత్రోఽభవత్ ॥ ౩౩ ॥ పృథురనేనసః ॥ ౩౪ ॥ పృథోర్విష్టరాశ్వః ॥ ౩౫ ॥ తస్యాపి చాంద్రో యువనాశ్వః ॥ ౩౬ ॥ చాంద్రస్య తస్య యువనాశ్వస్య శాబస్తః యః పురీం శాబస్తీం నివేశయామాస ॥ ౩౭ ॥ శాబస్తస్య బృహదశ్వః ॥ ౩౮ ॥ తస్యాపి కువలయాశ్వః ॥ ౩౯ ॥ యోఽసావుదంకస్య మహర్షేరపకారిణం దుందునామానమసురం వైష్ణవేన తేజసాప్యాయితః పుత్రసహస్రైరేకవింశతిభిః పరివృతో జఘాన । దుందుమారసంజ్ఞాం చావాప ॥ ౪౦ ॥ తస్య చ సమస్తా ఏవ పుత్రాః దుందుముఖనిశ్వాసాగ్నినా విప్లుష్టా వినేశుః ॥ ౪౧ ॥ దృఢాశ్వచంద్రాశ్వకపిలాశ్వాస్త్రయః కేవలమవశేషితాః ॥ ౪౨ ॥ దృఢాశ్వాద్ధర్యశ్వః ॥ ౪౩ ॥ తస్మాచ్చ నికుంభః ॥ ౪౪ ॥ నికుంభస్యామితాశ్వః ॥ ౪౫ ॥ తతశ్చ కృశాశ్వః ॥ ౪౬ ॥ తస్మాచ్చ ప్రసేనజిత్ ॥ ౪౭ ॥ ప్రసేనజితో యువనాశ్వోఽభవత్ ॥ ౪౮ ॥ తస్య చాపుత్రస్యాతినిర్వేదాత్ ॥ ౪౮ ॥ తస్య చాపుత్రస్యాతినిర్వేదాత్ మునీనామాశ్రమమండలే నివసతః కృపాలుభిస్తైర్మునిభిరపత్యోత్పాదనాయేష్టిః కృతా ॥ ౪౯ ॥ తస్యాం చ మధ్యరాత్రే నివృత్తాయాం మంత్రపూతజలపూర్ణం కలశం వేదిమధ్యే నివేశ్య తే మునయః సుషుపుః ॥ ౫౦ ॥ సుప్తేషు చ తేష్వతీవ తృట్పరీతస్స భూపాలస్తమాశ్రమం వివేశ ॥ ౫౧ ॥ సుప్తాంశ్చ తానృషీన్నైవోత్థాపయామాస ॥ ౫౨ ॥ తతస్స కలశజలమపరిమేయమాహాత్మ్యమంత్రపూతం పపౌ ॥ ౫౩ ॥ ప్రబుద్ధాశ్చ ఋషయః పప్రచ్ఛుః కేనైతన్మంత్రపూతం వారి పీతం ॥ ౫౪ ॥ అత్ర హి పీతే రాజ్ఞో యువనాశ్వస్య పత్నీ మహాబలపరాక్రమం సంపన్నం పుత్రం జనయిష్యతీతి తద్వచనమాకర్ణ్య స రాజా అజ్ఞానతా మయా పీతమిత్యాహ ॥ ౫౫ ॥ గర్భః యువనాశ్వస్యోదరేఽభవత్ క్రమేణ చ వవృధే ॥ ౫౬ ॥ ప్రాప్తసమయశ్చ దక్షిణాం కుక్షిమవనీపతేర్నిర్భిద్య నిశ్చక్రామ ॥ ౫౭ ॥ స చ రాజా మమార ॥ ౫౮ ॥ జాతో నామైష కంధాస్యతీతి తే మునయః ప్రోచుః ॥ ౫౯ ॥ అథాగమ్య

ఇత్యర్థః ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ య ఇతి ॥ ఏకవింశతిపుత్రసహస్రైరిత్యర్థః ॥ ౪౦ ॥ తస్యేతి ॥ విప్లుష్టాః దగ్ధాస్సంతో మృతాః ॥ ౪౧ ॥ ౪౨ ॥ ౪౩ ॥ ౪౪ ॥ నికుంభస్యేతి ॥ నికుంభాచ్చభీతాశ్వ ఇతి చ పాఠః ॥ ౪౫ ॥ ౪౬ ॥ ౪౭ ॥ ౪౮ ॥ ౪౯ ॥ తస్యామితి ॥ నివృత్తాయాం సమాప్తాయాం ॥ ౫౦ ॥ ౫౧ ॥ సుప్తానితి ॥ సుప్తాంశ్చ తాన్నైవోత్థాపయామాస - గతాయాసం న ప్రబోధయేదితి నిషేధాత్ ॥ ౫౨ ॥ ౫౩ ॥ ౫౪ ॥ అత్రేతి ॥ అత్రాస్మిన్ జలే పీతే సతి ॥ ౫౫ ॥ ౫౬ ॥ ౫౭ ॥ ౫౮ ॥ జాత ఇతి ॥ కంధాస్యతీతి స్తనాభావాత్ ॥ ౫౯ ॥ ౬౦ ॥ ౬౧ ॥ ౬౨

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౬౭॥ ౬౮॥ ౬౯॥ ౭౦॥ ౭౧॥ ౭౨॥ అథేతి॥ లలితం క్రీడితం॥ ౭౩॥ ౭౪॥ వయమితి॥ నివేష్టుకామః ఉద్వోఢుకామః॥ ౭౫॥ ౭౬॥ నివేష్టుకామ ఇతి॥ ప్రణయం యాచ్ఞాం మా విభాఙ్క్షీః విభగ్నం మా కృథాః॥ ౭౭॥ ౭౮॥ శతార్ధేతి॥ అతిదుఃఖాత్ప్రార్థనాభంగభయరూపాద్బిభేమీతి యత్ తస్మాత్కన్యాం ప్రయచ్ఛ॥ ౭౯॥ ఇతీతి॥ శాపతః శాపాత్కారణాత్ తస్మాన్మునేర్బిభ్యత్॥ ౮౦॥ నరేంద్రేతి॥ కిం న లబ్ధా కిం న లప్స్యతే కన్యా శీలయుక్ న లబ్ధమితి పాఠే మయా కిం న లబ్ధం

దేవరాజో బ్రవీత్ - మామయం ధాస్యతీతి॥ ౬౦॥ తతో మాంధాతృనామా సోభవత్ వక్త్రే చాస్య ప్రదేశినీం దేవేంద్రో ణన్యస్తాం తాం పపౌ॥ ౬౧॥ తాం చామృతస్రావిణీమాస్వాద్యాహ్న్యేవ సవ్యవర్ధత॥ ౬౨॥ స తు మాంధాతా చక్రవర్తీ సప్తద్వీపాం మహీం బుభుజే॥ ౬౩॥ భవతి చాత్ర శ్లోకః॥ ౬౪॥ యావత్సూర్య ఉదేత్యస్తం యావచ్చ ప్రతితిష్ఠతి। సర్వం తద్యౌవనాశ్వస్య మాంధాతుః క్షేత్రముచ్యతే॥ ౬౫॥ మాంధాతా శశిబిందోర్దుహితరం బిందుమతీముపయేమే॥ ౬౬॥ పురుకుత్సమంబరీషం ముచుకుందం చ తస్యాం పుత్రత్రయముత్పాదయామాస॥ ౬౭॥ పంచాశద్దుహితరస్తస్యామేవ తస్య నృపతేర్బభూవుః॥ ౬౮॥ ఏతస్మిన్నంతరే బహ్వృచశ్చ సౌభరిర్నామ ఋషిరంతర్జలే ద్వాదశాబ్దం కాలమువాస॥ ౬౯॥ తత్ర చాంతర్జలే సంమదో నామాతిబహుప్రజోతిప్రమాణో మీనాధిపతిరాసీత్॥ ౭౦॥ తస్య పుత్రపౌత్రదౌహిత్రాః పృష్ఠతోగ్రతః పార్శ్వతః పక్షపుచ్ఛశిరసాం చోపరి భ్రమంతస్తేనైవ సహ అహర్నిశం అతినిర్వృతా రేమిరే॥ ౭౧॥ స చాపత్యస్పర్శోపచీయమానప్రహర్షప్రకర్షో బహుప్రకారం తస్య ఋషేః పశ్యతః స్వైః పుత్రపౌత్రదౌహిత్రాదిభిస్సహానుదినం సుతరాం రేమే॥ ౭౨॥ అథాంతర్జలావస్థితస్సౌభరిరేకాగ్రతాసమాధానమపహాయానుదినం తస్య మత్స్యస్యాత్మజపౌత్రదౌహిత్రాదిభిస్సహాతిరమణీయం లాలితమవేక్ష్యాచింతయత్॥ ౭౩॥ అహో ధన్యోయమీదృశమప్యనభిమతం యోన్యంతరమవాప్యైభిరాత్మజపౌత్రదౌహిత్రాదిభిస్సహ రమమాణోతీవాస్మాకం స్పృహాముత్పాదయతి॥ ౭౪॥ వయమప్యేవం పుత్రాదిభిస్సహ రమిష్యామ ఇత్యేవమభిసమీక్ష్య స తస్మాదంతర్జలాన్నిష్క్రమ్య సంతానాయ నివేష్టుకామః కన్యార్థం మాంధాతారం రాజానమగచ్ఛత్॥ ౭౫॥ ఆగమనశ్రవణసమనంతరం చోత్థాయ తేన రాజ్ఞా సమ్యగర్ఘ్యాదినా పూజితః కృతాసనపరిగ్రహః సౌభరిరువాచ రాజానం॥ ౭౬॥ సౌభరిః॥ నివేష్టుకామోస్మి నరేంద్ర కన్యాం ప్రయచ్ఛ మే మా ప్రణయం విభాఙ్క్షీః। న హ్యర్థినః కార్యవశాదుపేతాః కకుత్స్థవంశే విముఖాః ప్రయాంతి॥ ౭౭॥ అన్యేపి సంత్యేవ నృపాః పృథివ్యాం మాంధాతరేషాం తనయాః ప్రసూతాః। కింత్వర్థినామర్థితదానదీక్షాకృతవ్రతం శ్లాఘ్యమిదం కులం తే॥ ౭౮॥ శతార్ధసంఖ్యాస్తవ సంతి కన్యాస్తాసాం మమైకాం నృపతే ప్రయచ్ఛ। యత్ప్రార్థనాభంగభయాద్బిభేమి తస్మాదహం రాజవరాతిదుఃఖాత్॥ ౭౯॥ శ్రీ పరాశరః॥ ఇతి ఋషివచనమాకర్ణ్య స రాజా జరాజర్జరితదేహం తం ఋషిమవలోక్య ప్రత్యాఖ్యానకాతరస్తస్మాచ్చ శాపతో బిభ్యత్ - కించిదధోముఖశ్చిరం దధ్యౌ॥ ౮౦॥

౬౩॥ ౬౪॥ యావదితి॥ యావదితి సాకల్యే యావచ్ఛబ్దః - మేరోస్సర్వతస్సూర్యోదయాస్తమయోపలక్షితం సర్వమపి మాంధాతృక్షేత్రమిత్యర్థః॥ ౬౫॥ ౬౬॥ ౬౭॥ ౬౮॥ మాంధాతృకన్యానాం వంశమత్స్యైశ్చర్యం వక్ష్యన్నాదౌ సౌభరిచరితమాహ - బహ్వృచశ్చేత్యాదినా యావదుత్తరాధ్యాయః॥ ౬౯॥ ౭౦॥ ౭౧॥ ౭౨॥ అథేతి॥ లాలితం క్రీడాసుఖం॥ ౭౩॥ ౭౪॥ వయమితి॥ నివేష్టుకామః ఉద్వోఢుకామః॥ ౭౫॥ ౭౬॥ నివేష్టుకామ ఇతి॥ మే ప్రణయం మా విభాఙ్క్షీః మమ ప్రేమభంగం మా కార్షీః॥ ౭౭॥ ౭౮॥ శతార్ధేతి॥ యద్యస్మాత్ప్రార్థనాభంగభయరూపాత్ అతిదుఃఖాద్బిభేమి - తస్మాదవిచారయన్నేవ త్వం మహ్యం కాంకన్యాం ప్రయచ్ఛేత్యన్వయః॥ ౭౯॥ ౮౦॥ నరేంద్రేతి॥ యస్మై కస్మైచిత్త్వయావశ్యం దేయా యా కన్యా తస్యై మైవ యద్యస్మాకం కృతార్థతా స్యాత్ - తర్హి త్వయా కిం న లబ్ధం తవాప్యస్మిన్మనోరథపూరణే మహాలాభ ఇత్యర్థః - లబ్ధేతి పాఠే తర్హి కిం న లబ్ధం కిం నామ న లభసే - సర్వే కామాస్త్వయా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కృతార్థోऽస్మీత్యర్థః॥ ౮౧॥ ౮౨॥ భగవన్నితి॥ భగవద్వాచ్ఞా మనోరథానామగోచరవర్తినీ అత్యంతదుర్లభా కథమప్యేషా సంజాతా దైవాత్॥ ౮౩॥ ౮౪॥ ౮౫॥ ౮౬॥ ౮౭॥ ౮౮॥ ౮౯॥ ౯౦॥ మమేతి॥ ఛందే ఇచ్ఛాయాం పరిపంథానం ప్రాతికూల్యం ప్రమదాః ప్రముదో హర్షః॥ ౯౧॥ ౯౨॥ వృతఇతి॥ కలిః కలహః॥ ౯౩॥ ౯౪॥ ౯౫॥

సౌభరిరువాచ॥ శ్లో॥ నరేంద్ర కస్మాత్సముపైషి చింతామసహ్యముక్తం న మయాత్ర కించిత్। యావశ్యదేయా తనయా తదైవ కృతార్థతా నో యది కిం న లబ్ధమ్॥ ౮౧॥ అథ తస్య భగవతః శాపభీతః స ప్రశ్రయముపాచాసౌ రాజా॥ ౮౨॥ రాజా॥ భగవన్నస్మత్కులస్థితిరియం య ఏవ కన్యాభిరుచితోऽభిజనవాన్వరస్తస్మై కన్యా ప్రదీయతే - భవద్వాచ్ఞా చాస్మన్మనోరథానామప్యగోచరవర్తినీ కథమప్యేషా సంజాతా - తదేవముపస్థితే న విద్మః కిం కుర్మ ఇత్యేతన్మయా చింత్యత ఇత్యభిహితే చ తేన భూభుజా మునిరచింతయత్॥ ౮౩॥ అయమన్యోऽస్మత్ప్రత్యాఖ్యానోపాయః - వృద్ధోऽయమనభిమతః స్త్రీణాం కిముత కన్యానామిత్యమునా సంచింత్యైతదభిహితం - ఏవమస్తు తథా కరిష్యామీతి సంచింత్య మాంధాతారముపాచ॥ ౮౪॥ యద్యేవం తదాదిశ్యతామస్మాకం ప్రవేశాయ కన్యాంతఃపురవర్షవరః - యది కన్యైవ కాచిన్మామభిలషతి తదాహం దారసంగ్రహం కరిష్యామి - అన్యథా చేత్తదలమస్మాకమేతేనాతీతకాలారంభేణేత్యుక్త్వా విరరామ॥ ౮౫॥ తతశ్చ మాంధాత్రా మునిశాపశంకితేన కన్యాంతఃపురవర్షవరః సమాజ్ఞప్తః॥ ౮౬॥ తేన సహ కన్యాంతఃపురం ప్రవిశన్నేవ భగవానఖిలసిద్ధగంధర్వేభ్యోऽతిశయేన కమనీయం రూపమకరోత్॥ ౮౭॥ ప్రవేశ్య చ తమృషిమంతఃపురవర్షవరస్తాః కన్యాః ప్రాహ॥ ౮౮॥ భవతీనాం జనయితా మహారాజస్సమాజ్ఞాపయతి॥ ౮౯॥ అయమస్మాన్ బ్రహ్మర్షిః కన్యార్థీ సముపాగతః॥ ౯౦॥ మయా చాస్య ప్రతిజ్ఞాతం యద్యస్మత్కన్యా యా కాచిద్భగవంతం వరయతి తత్కన్యాచ్ఛందే నాహం పరిపంథానం కరిష్యామీత్యాకర్ణ్య సర్వా అపి తాః కన్యాః సానురాగాః సమన్మథాః కరేణవ ఇవేభయూథపతిం తమృషిమహమహమికయా వరయాంబభూవుః ఊచుశ్చ॥ ౯౧॥ శ్లో॥ అలం భగిన్యోऽహమిమం వృణోమి వృణోమ్యహం నైష తవానురూపః। మమైవ భర్తా విధినైష సృష్టః సృష్టాహమస్యోపశమం ప్రయాహి॥ ౯౨॥ వృతో మయాయం ప్రథమం మయాయం గృహం విశన్నేవ విహన్యసే కిమ్। మయా మయేతి క్షితిపాత్మజానాం తదర్థమత్యంతకలిర్బభూవ॥ ౯౩॥ యదా తు సర్వాభిరతీవహార్దాద్వృతస్స కన్యాభిరనింద్యకీర్తిః। తదా స కన్యాధికృతో నృపాయ యథావదాచష్ట వినమ్రమూర్తిః॥ ౯౪॥ శ్రీపరాశరః॥ తదవగమ్య కిమేతత్కథమేతత్కిం కరోమి కిం మయాభిహితమిత్యాకులమతిరనిచ్ఛన్నపి కథమపి రాజానుమేనే॥ ౯౫॥ కృతానురూపవివాహశ్చ మహర్షిస్సకలా ఏవ తాః కన్యాస్స్వమాశ్రమమనయత్॥

లబ్ధాపవేత్యర్థః॥ ౮౧॥ ౮౨॥ ౮౩॥ ౮౪॥ యదీతి॥ వర్షవరః షండః కన్యారక్షీ వర్షధర ఇతి చ పాఠః॥ ౮౫॥ ౮౬॥ ౮౭॥ ౮౮॥ ౮౯॥ ౯౦॥ మమేతి॥ తర్హి కన్యాయాశ్ఛందే ఇచ్ఛాయాం సత్యాం - నాహం పరిపంథానం ప్రాతికూల్యం కరిష్యామీత్యేవమాది ౯౦॥ మమేతి॥ ... అహంపూర్వమహంపూర్వమితి సంరంభక్రియయా అహమహమికేతి శబ్దః కాకాక్షివదుభయతోऽన్వేతవ్యః॥ ౯౧॥ అహంపూర్వమహంపూర్వమితి ... ఇత్యాదిద్వాభ్యాం॥ ౯౨॥ వృత ఇ॥ కిం విహన్యసే కిమితి విఘాతం కరిష్యసీత్యర్థః - యతి వార్తామేవాహ - అలం భగిన్య ఇత్యాదిద్వాభ్యాం॥ ౯౨॥ వృత ఇ॥ ... కిమితి విహన్యసే హనిష్యసి ఇతి పరుషోక్తిః - కలిః కలహః॥ ౯౩॥ యదేతి॥ అతీవహార్దాత్ స్నేహాత్॥ ౯౪॥ ౯౫॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౯౬॥ తత్రేతి॥ శిల్పకల్పః శిల్పిశాస్త్రం॥ ౯౭॥ ౯౮॥ తతశ్చేతి॥ నందనమహానిధిః నందనాఖ్యో నిధివిశేషః - నిధీనాం శేవధిభేదాః పద్మశంఖాదయో నిధయః। మహాపద్మశ్చ పద్మశ్చ శంఖో మకరకచ్ఛపౌ। ముకుందనందనీలాశ్చ వర్చశ్చేతి నిధయో నవ వేతి వైజయంతీ॥ ౯౯॥ తత ఇతి॥ అనుగతాః అనుచరాః॥ ౧౦౦॥ ౧౦౧॥ ప్రవిశ్య చేతి॥ ప్రవృత్తేన స్నేహేన నయనయోరంబుగర్భో యస్య స తథోక్తః॥ ౧౦౨॥ ౧౦౩॥ ౧౦౪॥ ౧౦౫॥ ౧౦౬॥ ౧౦౭॥ ౧౦౮॥ ౧౦౯॥ ౧౧౦॥ ౧౧౧॥

౯౬॥ తత్ర చాశేషశిల్పకల్పప్రణేతారం ధాతారమివాన్యం విశ్వకర్మాణమాహూయ సకలకన్యకానామేకైకస్యాః ప్రోత్ఫుల్లపంకజాః కూజత్కలహంసకారండవాదివిహంగమాభిరామజలాశయాః సోపవనాః సోపధానాః సావకాశాః సాధుశయ్యాపరిచ్ఛదాః ప్రాసాదాః క్రియంతామిత్యాదిదేశ॥ ౯౭॥ తచ్చ తథైవానుష్ఠితమశేషశిల్పవిశేషాచార్యస్త్వష్టా దర్శితవాన్॥ ౯౮॥ తతశ్చ పరమర్షిణా సౌభరిణాజ్ఞప్తస్తేషు గృహేష్వనపాయీ నందనమహానిధిరాసాంచక్రే॥ ౯౯॥ తతోఽనవరతభక్ష్యభోజ్యలేహ్యాద్యుపభోగైరాగతానుగతభృత్యాదీనహర్నిశమశేషగృహేషు తాః క్షితీశదుహితరో భోజయామాసుః॥ ౧౦౦॥ ఏకదా తు దుహితృస్నేహాకృష్టహృదయః స మహీపతిః కిమతిదుఃఖితాస్తా ఉత సుఖితా వేతి విచింత్య తస్య మహర్షేరాశ్రమసమీపముపేత్య స్ఫురదంశుమాలాం స్ఫటికమణిమయప్రాసాదమాలామతిరమ్యోపవనజలాశయాం దదర్శ॥ ౧౦౧॥ ప్రవిశ్య చైకం ప్రాసాదమాత్మజాం పరిష్వజ్య కృతాసనపరిగ్రహః ప్రవృత్తస్నేహనయనాంబుగర్భోఽబ్రవీత్॥ ౧౦౨॥ అయి పుత్రి వత్సే భవత్యాః సుఖముత కించిదసుఖమపి తే మహర్షిః స్నేహవానుత న సంస్మర్యతేఽస్మద్గృహవాస ఇత్యుక్తా తత్తనయా పితరమాహ॥ ౧౦౩॥ తాతాతిరమణీయోఽత్ర ప్రాసాదోఽతిమనోజ్ఞముపవనమతికలవాక్యవిహంగాభిరుతాః ప్రోత్ఫుల్లపద్మాకరజలాశయా మనోనుకూలభక్ష్యభోజ్యానులేపనవస్త్రభూషణాదిభోగో మృదూని శయనాసనాని సర్వసంపత్సమవేతమేతద్గార్హస్థ్యమ్॥ ౧౦౪॥ తథాపి కేన వా జన్మభూమిర్న సంస్మర్యతే॥ ౧౦౫॥ త్వత్ప్రసాదాదిదమశేషమతిశోభనమ్॥ ౧౦౬॥ కింత్వేకమేవైతద్దుఃఖకారణం - యదస్మద్గృహాన్మహర్షిరయం మద్భర్తా న నిష్క్రామతి - మమైవ కేవలమతిప్రీత్యా సమీపపరివర్తీ నాన్యాసామస్మద్భగినీనామ్॥ ౧౦౭॥ ఏవం చ మమ సోదర్యో దుఃఖితా ఇత్యేవమతిదుఃఖకారణమిత్యుక్తస్తయా ద్వితీయం ప్రాసాదముపేత్య తనయాం పరిష్వజ్యోపవిష్టస్తథైవ పృష్టవాన్॥ ౧౦౮॥ తయాపి సర్వమేతత్ప్రాసాదాద్యుపభోగసుఖం భృశమాఖ్యాతం స్వపి త్రేమమైవ కేవలమతిప్రీత్యా భర్తా పార్శ్వపరివర్తీ నాన్యాసామస్మద్భగినీనామిత్యేవమాది శ్రుత్వా సమస్తప్రాసాదేషు రాజా ప్రవిశ్య తనయాస్తథైవాపృచ్ఛత్॥ ౧౦౯॥ సర్వాభిశ్చ తాభిస్తథైవాభిహితః పరితోషవిస్మయనిర్భరవివశహృదయో భగవంతం సౌభరిమేకాంతావస్థితముపేత్య కృతపూజోఽబ్రవీత్॥ ౧౧౦॥ దృష్టస్తే భగవన్ సుమహానేష సిద్ధిప్రభావః - నైవంవిధమన్యస్య కస్యచిదస్మాభిర్విభూతివిలసితముపలక్షితం - కియదేతద్భగవతస్తపసః ఫలమిత్యభిపూజ్య తమృషిం తత్రైవ తేనర్షివర్యేణ సహ కంచిత్కాలమభిమతోపభోగాన్ బుభుజే స్వపురం

౯౬॥ తత్రేతి॥ కూజద్భిః కలహంసాదివిహంగమైః అభిరామా జలాశయాః - ఉపధానైః సహితాః సోపధానాః - ఉపబర్హసహితాః సాధుశయ్యాశ్చ పరిచ్ఛదాః ఉపకరణపరివారసహితాః ప్రాసాదాశ్చ క్రియంతామిత్యాదిష్టవాన్॥ ౯౭॥ తచ్చేతి॥ తచ్చ తథైవానుష్ఠితం దర్శితవాన్॥ ౯౮॥ తతశ్చేతి॥ ఆసాంచక్రే ఆసాంచకార॥ ౯౯॥ ౧౦౦॥ ఏకదేతి॥ స్ఫురదంశుమాలా యాస్య సః తం॥ ౧౦౧॥ ప్రవిశ్యేతి॥ ప్రవృత్తేన స్నేహేన నయనే అంబుగర్భే యస్య - నయనయోరంబుగర్భ ఇతి వా సాంబుగర్భనయన ఇత్యేవార్థః॥ ౧౦౨॥ ౧౦౩॥ ౧౦౪॥ ౧౦౫॥ ౧౦౬॥ ౧౦౭॥ ౧౦౮॥ ౧౦౯॥ సర్వాభిరితి॥ పరితోషవిస్మయాన్నిర్భరేణ వివశం హృదయం యస్య సః - కృతా పూజా యేన సః॥ ౧౧౦॥ పూజామే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧౧౨॥ ౧౧౩॥ ౧౧౪॥ ౧౧౫॥ ౧౧౬॥ పద్భ్యామితి॥ ప్రసూతాః జాతాపత్యాః॥ ౧౧౭॥ ౧౧౮॥ ౧౧౯॥ స ఇతి॥ లిప్సాలబ్ధుమిచ్ఛా॥ ౧౨౦॥ ౧౨౧॥ సుతైరితి॥ తేషాంస్వపరిగ్రహేణ - తేషాంస్వం పుత్రపౌత్రాది - తత్పరిగ్రహేణ. విస్తారమేష్యతీత్యన్వయః॥ ౧౨౨॥ ౧౨౩॥ ౧౨౪॥ సోహమితి॥ జనస్య భార్యాదేః॥ ౧౨౫॥ సర్వస్యేతి॥ సితాసితంబద్ధముక్తరూపేణస్థితం - యద్వా - యుగభేదేనసితాసితవర్ణం॥ ౧౨౬॥ ౧౨౭ ॥ సమస్తభూతాదితి॥ సమస్తంభూతం

ఛాజగామ॥ ౧౧౧॥ కాలేనగచ్ఛతాతస్యతాసురాజతనయాసుపుత్రశతంసార్ధమభవత్॥ ౧౧౨॥ అనుదినానురూఢస్నేహప్రసరశ్చసతత్రాతీవమమతాకృష్టహృదయోభవత్ ॥ ౧౧౩ ॥ అప్యేతేమత్పుత్రాః కలభాషిణః పద్భ్యాంగచ్ఛేయుః - అప్యేతేయౌవనినోభవేయుః - అపికృతదారానేతాన్పశ్యేయం - అప్యేషాంపుత్రాభవేయుః - అప్యేతత్పుత్రాన్పుత్రసమన్వితాన్పశ్యేయమిత్యాదిమనోరథానసుదినం కాలసంపత్తివృద్ధానవేక్ష్యైతచ్చింతయామాస॥ ౧౧౪॥ అహోమేమోహస్యాతివిస్తారః॥ ౧౧౫॥ శ్లో॥ మనోరథానాంనసమాప్తిరస్తివర్షాయుతేనాప్యథవాపిలక్షైః। పూర్ణేషుపూర్ణేషుపునర్నవానాముత్పత్తయస్సంతిమనోరథానామ్॥ ౧౧౬ ॥ పద్భ్యాంగతాయౌవనినశ్చజాతాదారైశ్చసంయోగమితాః ప్రసూతాః। దృష్టాస్సుతాస్తత్తనయప్రసూతింద్రష్టుంపునర్వాంఛతిమేంతరాత్మా॥ ౧౧౭ ॥ ద్రక్ష్యామితేషామపిచేత్ప్రసూతింమనోరథోమేభవితాతతోన్యః। పూర్ణేపితస్యాప్యపరస్యజన్మనివార్యతేకేనమనోరథస్య॥ ౧౧౮ ॥ ఆమృత్యుతోనైవమనోరథానామంతోస్తివిజ్ఞాతమిదంమయాద్య। మనోరథాసక్తిపరస్యచిత్తంనజాయతేవైపరమార్థసంగి॥ ౧౧౯ ॥ సమేసమాధిర్జలవాసమిత్రమత్స్యస్యసంగాత్సహసైవనష్టః। పరిగ్రహస్సంగకృతోమయాయంపరిగ్రహోత్థాచమమాతిలిప్సా॥ ౧౨౦॥ దుఃఖంయదేవైకశరీరజన్మశతార్ధసంఖ్యాతమిదంప్రసూతమ్। పరిగ్రహేణక్షితిపాత్మజానాంసుతైరనేకైర్బహులీకృతంతత్॥ ౧౨౧॥ సుతాత్మజైస్తత్తనయైశ్చభూయోభూయశ్చతేషాంస్వపరిగ్రహేణ। విస్తారమేష్యత్యతిదుఃఖహేతుఃపరిగ్రహోవైమమతాభిధానః॥ ౧౨౨ ॥ చీర్ణంతపోయత్తుజలాశ్రయేణతస్యర్ధిరేషాతపసోంతరాయః। మత్స్యస్యసంగాదభవచ్చయోమేసుతాదిరాగోముషితోస్మితేన॥ ౧౨౩॥ నిస్సంగతాముక్తిపదంయతీనాంసంగాదశేషాః ప్రభవంతిదోషాః। ఆరూఢయోగోపినిపాత్యతేధఃసంగేనయోగీకిముతాల్పసిద్ధిః॥ ౧౨౪॥ సోహంచరిష్యామితథాత్మనోర్థేపరిగ్రహగ్రాహగృహీతబుద్ధిః। యథాహిభూయః పరిహీనదోషో జనస్య దుఃఖైర్భవితానదుఃఖీ॥ ౧౨౫॥ సర్వస్యధాతారమచింత్యరూపమణోరణీయాంసమతిప్రమాణమ్। సితాసితంచేశ్వరమీశ్వరాణామారాధయిష్యేతపసైవవిష్ణుమ్॥ ౧౨౬॥ తస్మిన్నశేషౌజసిసర్వరూపిణ్యవ్యక్తవిస్పష్టతనావనంతే। మమాచలంచిత్తమపేతదోషం సదాస్తువిష్ణావభవాయభూయః॥ ౧౨౭ ॥ సమస్తభూతాదమలాదనం

వాహ - దృష్టఇత్యాదినా॥ ౧౧౧॥ ౧౧౨॥ ౧౧౩॥ మమతాకృష్టత్వమేవాహ- అప్యేతఇత్యాదినా-అప్యేతఇతి॥ కాలసంపత్తివృద్ధాన్ కాలేకాలేతత్తన్మనోరథసంపత్త్యావపిపునర్వృద్ధాన్॥ ౧౧౪॥ ౧౧౫॥ ౧౧౬ ॥ పద్భ్యామితి॥ ప్రసూతాఃజాతాపత్యాః॥ ౧౧౭॥ ౧౧౮॥ ౧౧౯॥ ౧౨౦॥ ౧౨౧॥ ౧౨౨॥ చీర్ణమితి॥తస్యతపసఏషాఋద్ధిః అంతరాయోవిఘ్నః - ముషితోవంచితః॥ ౧౨౩॥ ౧౨౪॥ ౧౨౫ ॥ సర్వస్యేతి॥ అతిప్రమాణంస్వప్రకాశత్వేనప్రమాణమతిక్రమ్యస్థితం - మహతోమహీయాంసమితివా - సితంశుద్ధం ప్రతిబింబరూపంసితాంశేనాసితం॥ ౧౨౬॥ తస్మిన్నితి॥ ఈశ్వరరూపేణాశేషౌజసిసర్వశక్తౌ - అవ్యక్తంకారణం - విస్పష్టంకార్యం - తదుభయంతనుర్యస్యతస్మిన్॥ ౧౨౭॥ సమ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

జగద్రూపంయస్యసః - తస్మాత్ సమస్తభూతాత్ - అన్యదతదాత్మకంకించిదపినాస్తి॥ ౧౨౮॥ ౧౨౯॥ ౧౩౦॥ భగవతీతి॥ భగవత్యాసజ్య భగవదారాధనమిత్యనుసంధాయ॥ ౧౩౧॥ ౧౩౨॥ ౧౩౩ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - చతుర్థాంశే - ద్వితీయోధ్యాయః.

౧॥ ౨॥ యతోంగిరస ఇతి॥ అథహారీతానాం త్ర్యార్షేయా ఆంగిరసాంబరీషయౌవనాశ్వా ఇతి ప్రవరపాఠాత్॥ ౩॥ రసాతల ఇతి॥ మౌనేయాః కాశ్యపత్న్యాం మునేః తనయాః॥ ౪॥ తైశ్చేతి॥ జలశయనం క్షీరాబ్ధౌశేష

తాన్నర్వేశ్వరాదన్యదనాదిమధ్యాత్ । యస్మాన్నకించిత్తమహంగురూణాం పరంగురుం సంశ్రయమేమివిష్ణుమ్॥ ౧౨౮ ॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇత్యాత్మానమాత్మనైవాభిధాయాసౌ సౌభరిరపహాయస్వపుత్రగృహాసనపరిచ్ఛదాదికమశేషమర్థజాతంసకలభార్యాసమవేతో వనంప్రవివేశ॥ ౧౨౯॥ తత్రాప్యనుదినంవైఖానసనిష్పాద్యమశేషక్రియాకలాపంనిష్పాద్యక్షపితసకలపాపఃపరిపక్వమనోవృత్తిరాత్మన్యగ్నీన్సమారోప్యభిక్షురభవత్ ॥ ౧౩౦ ॥ భగవత్యాసజ్యాఖిలకర్మకలాపమపజనువికారమమరణాదిధర్మమవాపపరమనంతంపరవతామచ్యుతపదం ॥ ౧౩౧ ॥ ఇత్యేతన్మాంధాతృదుహితృసంబంధాద్వ్యాఖ్యాతం॥ ౧౩౨॥ యశ్చైతత్సౌభరిచరితమనుస్మరతిపఠతిపాఠయతిశృణోతి శ్రావయతిఅవధారయతిలిఖతిలేఖయతి శిక్షయతిఅధ్యాపయతి ఉపదిశతితస్యాష్టౌజన్మాన్యసన్మతిరపధర్మః వాఙ్మనసోరసన్మార్గానుసరణమశేషహేయేషువామమత్వంనభవతీతి॥ ౧౩౩॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - చతుర్థాంశే - ద్వితీయోధ్యాయః.

అతశ్చమాంధాతుఃపుత్రసంతతిరభిధీయతే॥ ౧॥ అంబరీషస్యమాంధాతృతనయస్యయువనాశ్వఃపుత్రోభవత్॥ ౨ ॥ తస్మాద్ధారితః - యతోంగిరసోహారితాః ॥ ౩॥ రసాతలేచమౌనేయానామగంధర్వాబభూవుఃషట్కోటిసంఖ్యాతాస్తైరశేషాణినాగకులాన్యపహృతప్రధానరత్నాధిపత్యాన్యక్రియంత ॥ ౪ ॥ తైశ్చగంధర్వవీర్యావధూతైరురగేశ్వరైర్భగవానశేషదేవేశస్తవశ్రవణోన్మీలితోన్నిద్రపుండరీకన

స్తైతి॥ యస్మాద్వ్యతిరిక్తమన్యన్నకించిదస్తితమహంసంశ్రయమేమిశరణంవ్రజామి॥ ౧౨౮॥ ౧౨౯॥ తత్రేతి॥ భిక్షుర్యతిరభవత్॥ ౧౩౦॥ భగవతీతి॥ భగవత్యాసజ్య ఈశ్వరేసమర్ప్య - అనంతందిగ్దేశాద్యనవచ్ఛిన్నం - పరవతాంపరం - ఇంద్రియేభ్యఃపరాహ్యర్థా-ఇత్యాదిశ్రుత్యా ఇంద్రియాదయఃపరవంత ఉక్తాః - తేషాంపరంపురుషం - పురుషాన్నపరంకించిదితిశ్రుతేః - తదేవాచ్యుతపదంవిష్ణోస్స్వరూపమవాప॥ ౧౩౧ ॥ రాజవంశేప్రస్తుతేఅన్యాసంగతిమాశంక్యాహ - ఇత్యేతదితి॥ ౧౩౨॥౧౩౩॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం చతుర్థాంశే - ద్వితీయోధ్యాయః.

అతఇతి॥ అతశ్చ అతఃపరం॥ ౧॥ ౨॥ తస్మాదితి॥ యతోహారితాద్ధారితా అంగిరసోద్విజాః - హారితగోత్రప్రవరాః - హారితనామార్షేయత్వం - ఆంగిరసాంబరీషయౌవనాశ్వేతి ప్రవరణం॥ ౩ ॥ అథమాంధాతుః పుత్రస్యపురుకుత్సస్యవంశంవక్తుంకథాంప్రస్తౌతి॥ రసాతల ఇత్యాదినా వరందమురిత్యంతేన॥ రసాతల ఇతి॥ మౌనేయాః కాశ్యపపత్న్యాం మునేఃపుత్రాశ్చిత్రసేనాద్యాః - ఉక్తంచాదిత్యపురాణే॥ శ్లో॥ చిత్రసేనోశ్వసేనశ్చ ఊర్ణాయురవమస్తథా। ధృతరాష్ట్రశ్చగోమాంశ్చ సూర్యవర్చాస్తథైవచేత్యాది॥ అపహృతాని ప్రధానరత్నాన్యాధిపత్యంచయేషాంతథాభూతాన్యక్రియంతకృతాని॥ ౪॥ తైరితి॥ గంధర్వాణాంవీర్యేణ బలేనావధూతైర్నిరాకృతైః భగవాంస్తూయమానః స్తవశ్రవణోన్మీలితే ఉన్నిద్రపుండరీకఇవనయనేయస్యసః - జలశయనః క్షీరాబ్ధినాయీ ఐకపద్యపాఠేతు - జలేక్షీరాబ్ధౌశయనరూపాయాః లీలానిద్రాయాఅవసానేవిబుద్ధస్సభగవన్నస్మాకమేతేభ్యో గంధర్వేభ్యో భ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తల్పం||౫|| ౬| ౭| ౮| ౯| ౧౦| ౧౧| ౧౨| ౧౩| ఇతీతి|| కృతానుస్మరణభుజఃనర్మదాంస్మృత్వాన్నాదిభుంజానస్య ౧౪||౧౫|| ౧౬||౧౭||౧౮||౧౯||౨౦ | త్రయ్యారుణేరితి||పరిణీయమానవిప్రకన్యాహరణక్రుద్ధస్వపితృశాపాచ్చండాలతాంగతః - వసిష్ఠధేనుంహత్వావృథాజిఘాంసేతిత్రిభిర్దోషైస్త్రిశంకుః - యథా -శ్రీహరివంశే|| శ్లో||పితుశ్చాపరితోషేణగురుదోగ్ధ్రీవధేనచ| అప్రోక్షితోపయోగాచ్చత్రివిధస్తేవ్యతిక్రమః ||ఏవంత్రీణ్యస్యశంకూనితానిదృష్ట్వా మహాయశాః| త్రిశంకురితిహోవాచత్రిశంకుస్తేనసస్మృతఇతి||౨౧| ౨౨| ౨౩| ౨౪ ౨౫| ౨౬| ౨౭| ౨౮| ౨౯| ౩౦

యనోజలశయనఃనిద్రావసానవిబుద్ధఃప్రణిపత్యాభిహితః- భగవన్నస్మాకమేతేభ్యోగంధర్వేభ్యోభయముత్పన్నంకథముపశమమేష్యతీతి|| ౫ | ఆహభగవాననాదినిధనఃపురుషోత్తమోయోఽసౌయౌవనాశ్వస్యమాంధాతుః - పురుకుత్సనామాపుత్రస్తమహమనుప్రవిశ్యతానశేషాన్దుష్టగంధర్వానుపశమంనయిష్యామీతి|| ౬ | తదాకర్ణ్యభగవతేజలశాయినేకృతప్రణామాః పునర్నాగలోకమాగతాఃపన్నగాధిపతయోనర్మదాంచపురుకుత్సానయనాయచోదయామాసుః|| ౭| సాచైనంరసాతలంనీతవతీ||౮|| రసాతలగతశ్చాసౌభగవత్తేజసాప్యాయితాత్మవీర్యస్సకలగంధర్వాన్నిజఘాన||౯| పునశ్చస్వపురమాజగామ|| ౧౦ | సకలపన్నగపతయశ్చనర్మదాయైవరందదుః| యస్తేఽనుస్మరణసమవేతంనామగ్రహణంకరిష్యతి - నతస్యసర్పవిషభయంభవిష్యతీతి|| ౧౧|| అత్రచశ్లోకః|| ౧౨|| నర్మదాయైనమఃప్రాతర్నర్మదాయైనమోనిశి| నమోఽస్తునర్మదేతుభ్యంత్రాహిమాంవిషసర్పతః|| ౧౩ || ఇత్యుచ్చార్యాహర్నిశమంధకారప్రవేశేవాసర్పైర్నదశ్యతే| నచాపికృతానుస్మరణభుజోవిషమపిభుక్తముపఘాతాయభవతి|| ౧౪| పురుకుత్సాయచసంతతివిచ్ఛేదోనభవిష్యతీత్యురగపతయోవరందదుః|| ౧౫ || పురుకుత్సోనర్మదాయాంత్రసదస్యుమజీజనత్| ౧౬|| త్రసదస్యుతస్సంభూతోఽనరణ్యఃతంరావణోదిగ్విజయేనిజఘాన|| ౧౭|| అనరణ్యస్యపృషదశ్వః- పృషదశ్వస్యహర్యశ్వఃపుత్రోఽభవత్| ౧౮|| తస్యచహస్తఃపుత్రోఽభవత్|| ౧౯| తతశ్చవసుమనాస్తస్యాపిత్రిధన్వాత్రిధన్వనస్త్రయ్యారుణిః|| ౨౦| త్రయ్యారుణేస్సత్యవ్రతః - యోఽసౌత్రిశంకుసంజ్ఞామవాప|| ౨౧|| సచండాలతాముపగతశ్చ|| ౨౨|| ద్వాదశవార్షిక్యామనావృష్ట్యాంవిశ్వామిత్రకళత్రాపత్యపోషణార్థంచండాలప్రతిగ్రహపరిహరణాయజాహ్నవీతీరన్యగ్రోధేమృగమాంసమనుదినంబబంధ|| ౨౩|| సతుపరితుష్టేనవిశ్వామిత్రేణసశరీరస్స్వర్గమారోపితః|| ౨౪|| త్రిశంకోర్హరిశ్చంద్రః - తస్మాద్రోహితాశ్వః - తతశ్చహరితః - హరిత

యంకథముపశమమేష్యతీత్యభిహితః|| ౫|| ఆహేతి || భగవాన్మాంధాతుర్యఃపుత్రస్తమహమనుప్రవిశ్యగంధర్వానుపశమంనయిష్యామీత్యాహేత్యన్వయః|| ౬|| తదితి || నర్మదాంస్వభగినీంపురుకుత్సస్యభార్యాం|| శ్లో || నర్మదాభ్రాతృభిర్దత్తాపురుకుత్సాయయోరగైః| తయారసాతలంనీతోభుజగేంద్రప్రయుక్తయేతిశుకోక్తైః|| ౭ | ౮ | రసాతలేతి || ఆప్యాయితఆత్మాదేహోవీర్యంబలంచయస్య|| ౯|౧౦|| ౧౧|| తన్నామగ్రహణప్రకారమాహ- అత్రచేతి- అత్రచశ్లోకః|| ౧౨|| ౧౩|| ఇతీతి||నర్మదాయైనమఃప్రాతర్నర్మదాయైనమోనిశి| నమోఽస్తునర్మదేతుభ్యంత్రాహిమాంవిషసర్పతః|| ఇత్యుచ్చార్యాహర్నిశంఅహనిచనిశాయాంచైవముచ్చార్యవర్తమానః - యద్వా అంధకారగర్భగృహప్రవేశే ఇత్యుచ్చార్యప్రవిశన్సర్పైర్నదశ్యతఇత్యర్థః - కృతానుస్మరణభుజఃనర్మదాంస్మృత్వాఅన్నాదికంభుంజానస్య|| ౧౪||౧౫|| ౧౬|| ౧౭|| ౧౮|| ౧౯| ౨౦|| త్రయ్యారుణేరితి|| హృదినిఖాతశంకువద్వ్యథాజనకైః పిత్రాజ్ఞాలంఘనవసిష్ఠధేనువధాప్రోక్షణమాంసభక్షణరూపైస్త్రిభిర్దోషైస్త్రిశంకుసంజ్ఞామవాప|| ౨౧ | చండాలతామితి|| పరిణీయమానవిప్రకన్యాపహరణాత్క్రుద్ధేనస్వపిత్రాశప్తఃచండాలతాంచోపగతః - తదుక్తంహరివంశే|| శ్లో||పితుశ్చాపరితోషేణగురుదోగ్ధ్రీవధేనచ| అప్రోక్షణప్రయోగాచ్చత్రివిధస్తేవ్యతిక్రమః| ఏవంత్రీణ్యస్యశంకూనితానిదృష్ట్వామహాయశాః| త్రిశంకురితిహోవాచత్రిశంకుస్తేనసస్మృత ఇతి| ౨౨ | ౨౩ | ౨౪ | ౨౫|

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౩౧॥ అలమలమితి॥ అసద్గ్రాహేణవృథానిర్బంధేన॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ వత్సేతి॥ జీవన్మృతః॥ శ్లో॥ స్వధర్మాద్యః పరిభ్రష్టో విప్రైర్యశ్చబహిష్కృతః। సజీవన్నేవలోకేస్మిన్మృతఇత్యభిధీయతఇతిస్మృతేః - అనువృత్తైః పునర్వృత్తైః॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ సగరఇతి॥ చక్రం ఆజ్ఞా - బలం వా॥ ౪౯॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - చతుర్థాంశే - తృతీయోధ్యాయః.

స్థాపిచంచుః - చంచోర్విజయవసుదేవౌ రురుకో విజయాత్ - రురుకస్య వృకః॥ ౨౫॥ వృకస్య బాహుః - యోసౌ హైహయతాళజంఘాదిభిః పరాజితోంతర్వత్న్యా మహిష్యా సహ వనం వివేశ॥ ౨౬॥ తస్యాశ్చ సపత్న్యా గర్భస్తంభనాయ గరోదత్తః॥ ౨౭॥ తేనాస్యా గర్భస్సప్తవర్షాణి జఠర ఏవ తస్థౌ॥ ౨౮॥ స చ బాహుర్వృద్ధభావాదౌర్వాశ్రమసమీపే మమార॥ ౨౯॥ సా తస్య భార్యా చితాం కృత్వా తమారోప్యానుమరణకృతనిశ్చయాభూత్॥ ౩౦॥ అథైనామతీతానాగతవర్తమానాదివేదీ భగవానౌర్వః స్వాశ్రమాన్నిర్గత్యాబ్రవీత్॥ ౩౧॥ అలమలమనేనాసద్గ్రాహేణ అఖిలభూమండలపతిరతివీర్యపరాక్రమోనేకయజ్ఞకృదరాతిపక్షక్షయకర్తా తవోదరే చక్రవర్తీ తిష్ఠతి॥ ౩౨॥ నైవమతిసాహసాధ్యవసాయినీ భవేత్యుక్తైవ సా తస్మాదనుమరణనిర్బంధాద్విరరామ॥ ౩౩॥ తేనైవ చ భగవతా సా స్వాశ్రమమానీయత॥ ౩౪॥ కతిపయదినాభ్యంతరే చ సహైవ తేన గరేణాతి తేజస్వీ బాలకో జజ్ఞే॥ ౩౫॥ తస్యౌర్వో జాతకర్మాదికాః క్రియా నిష్పాద్య సగర ఇతి నామ చకార॥ ౩౬॥ కృతోపనయనం చైనమౌర్వో వేదశాస్త్రాణ్యశేషాణ్యస్త్రం చాగ్నేయం భార్గవాఖ్యమధ్యాపయామాస॥ ౩౭॥ ఉత్పన్నబుద్ధిశ్చ స మాతరమపృచ్ఛత్॥ ౩౮॥ అంబ కథయ కథమత్ర వయం క్వ తాతోస్మాకమిత్యేవమాది పృచ్ఛంతం తం మాతా సర్వమేవావోచత్॥ ౩౯॥ తతశ్చ పితృరాజ్యాపహరణామర్షితో హైహయతాలజంఘాదివధాయ ప్రతిజ్ఞామకరోత్॥ ౪౦॥ ప్రాయశశ్చ హైహయతాళజంఘాన్॥ ౪౧॥ జఘాన శకయవనకాంభోజపారదపహ్లవాహన్యమానాస్తత్కులగురుం వసిష్ఠం శరణం యయుః॥ ౪౨॥ అథైతాన్వసిష్ఠో జీవన్మృతకాన్కృత్వా సగరమాహ॥ ౪౩॥ వత్సాలమేభిర్జీవన్మృతకైరనువృత్తైః॥ ౪౪॥ ఏతే హి తే చ మయైవ త్వత్ప్రతిజ్ఞాపరిపాలనాయ నిజధర్మద్విజసంగపరిత్యాగం కారితాః॥ ౪౫॥ తథేతి తద్గురువచనమభినంద్య తేషాం వేషాన్యత్వమకారయత్॥ ౪౬॥ యవనాన్ముండితశిరసోర్ధముండాన్ శకాన్ ప్రలంబకేశాన్ పారదాన్ పహ్లవాన్ శ్మశ్రుధరాన్ నిస్స్వాధ్యాయవషట్కారానేతానన్యాంశ్చ క్షత్రియాంశ్చకార॥ ౪౭॥ తే చాత్మధర్మపరిత్యాగాద్బ్రాహ్మణైః పరిత్యక్తా మ్లేచ్ఛతాం యయుః॥ ౪౮॥ సగరోపి స్వమధిష్ఠానమాగత్యాస్ఖలితచక్రస్సప్తద్వీపవతీమిమాముర్వీం ప్రశశాస॥ ౪౯॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే - చతుర్థాంశే - తృతీయోధ్యాయః.

వృకస్యేతి॥ అంతర్వత్న్యా గర్భిణ్యా॥ ౨౬॥ తస్యా ఇతి॥ గరో విషం॥ ౨౭॥ ౨౮॥ స చేతి॥ వృద్ధభావాత్ వృద్ధత్వాత్॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ వత్సేతి॥ అనువృత్తైః పునర్వృత్తైః - త్వద్వధాపునర్హతైరలమిత్యర్థః॥ ౪౪॥ జీవన్మృతత్వం వివృణోతి - ఏతేహీతి॥ శ్లో॥ యస్స్వధర్మాత్పరిభ్రష్టో వృద్ధైశ్చైవ బహిష్కృతః। సజీవన్నేవలోకేస్మిన్మృతఇత్యభిధీయతఇత్యాదిస్మృతేః॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ సగరఇతి॥ అస్ఖలితమప్రతిహతం చక్రం సైన్యమాజ్ఞా వా యస్య సః॥ ౪౯॥ ఇతిశ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్యే శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - చతుర్థాంశే - తృతీయోధ్యాయః.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

౧। ౨। ౩। ౪। ౫। ౬॥ ౭। సఇతి॥ అసద్వృత్తోమరాచారః ॥ ౮॥ ౯। ౧౦। ౧౧॥ ౧౨। ౧౩। ౧౪। ౧౫॥ ౧౬।౧౭। తతశ్చేతి॥ అవనేర్యోజనమవనిమారభ్యాధస్తాద్యోజనం॥ ౧౮॥ ౧౯। ౨౦॥ ౨౧ । తతఇతి॥ కించిదితిఅనాదరాదవలోకితాః॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫। ౨౬॥ అథేతి॥ బ్రహ్మదండః బ్రాహ్మణశాపః - స్వర్యాతానాంమృతా

శ్రీపరాశరః॥ కాశ్యపదుహితాసుమతిర్విదర్భరాజతనయాకేశినీచద్వేభార్యేసగరస్యాస్తాం। ౧ ॥ తాభ్యాంచాపత్యార్థమౌర్వఃపరమేణసమాధినారాధితోవరమదాత్। ౨॥ ఏకావంశకరమేకంపుత్రమపరాషష్టింపుత్రసహస్రాణిజనయిష్యతి- యస్యాయదభిమతంతదిచ్ఛయాగృహ్యతామిత్యాకర్ణ్య కేశిన్యేకంవరయామాస॥ ౩॥ సుమతిఃపుత్రసహస్రాణిషష్టింవవ్రే। ౪॥ తథేత్యుక్తేఅల్పైరహోభిః కేశినీపుత్రమేకమసమంజసనామానంవంశకరమసూత॥ ౫ ॥ కాశ్యపతనయాయాస్తుసుమత్యాఃషష్టిఃపుత్రసహస్రాణ్యభవన్॥ ౬। తస్మాదసమంజసాదంశుమాన్నామకుమారోజజ్ఞే। ౭ ॥ సత్వసమంజసోబాలోబాల్యాదేవాసద్వృత్తోభూత్। ౮ ॥ పితాచాస్యాచింతయత్ - అయమతీతబాల్యస్సుబుద్ధిమాన్భవిష్యతీతి। ౯। అథతత్రాపివయస్యతీతేఅసచ్చరితమేవైనంపితాతత్యాజ। ౧౦॥ తాన్యపిషష్టిఃపుత్రసహస్రాణిఅసమంజసచరితమేవానుచక్రుః॥ ౧౧ । తతశ్చాసమంజసచరితానుసారిభిస్సాగరైరపధ్వస్తయజ్ఞాదిసన్మార్గేజగతిదేవాస్సకలవిద్యామయమసంస్పృష్టమశేషదోషైర్భగవతఃపురుషోత్తమస్యాంశభూతంకపిలంప్రణమ్యతదర్థమూచుః॥ ౧౨॥ భగవన్నేభిఃసగరతనయైరసమంజసచరితమనుగమ్యతే। ౧౩॥ కథమేభిరసద్వృత్తమనుసరద్భిర్జగద్భవిష్యతీతి। ౧౪ ॥ ఆర్తజగత్పరిత్రాణాయచభగవతోఽత్రశరీరగ్రహణమిత్యాకర్ణ్య భగవానల్పైరేవాహోభిర్వినఙ్క్ష్యంతీత్యుక్తవాన్॥ ౧౫॥ అత్రాంతరేచసగరోఽశ్వమేధమారభత। ౧౬। తత్రచపుత్రైరధిష్ఠితమస్యాశ్వంకోప్యపహృత్యభువోబిలంప్రవివేశ। ౧౭। తతశ్చతత్తనయాః - అశ్వఖురగతినిర్బంధేనవసుధాతలమేకైకంయోజనం - అవనేశ్చనిచఖ్నుః॥ ౧౮॥ పాతాలేచాశ్వంపరిభ్రమంతమవనిపతితనయాస్తేదదృశుః॥ ౧౯॥ నాతిదూరావస్థితంచ భగవంతమపఘనే శరత్కాలేఽర్కమివ తేజోభిరనవరతమూర్ధ్వమధశ్చాశేషదిశశ్చోద్భాసయమానంకపిలర్షిమపశ్యన్। ౨౦॥ తతశ్చోద్యతాయుధాదురాత్మానోఽయమస్మదపకారీయజ్ఞవిఘ్నకారీహన్యతాంహన్యతామిత్యవోచన్నభ్యధావంశ్చ। ౨౧ ॥ తతస్తేనాపిభగవతాకించిదీషత్పరివర్తితలోచనేనావలోకితాఃస్వశరీరసముత్థేనాగ్నినాదహ్యమానావినేశుః॥ ౨౨ । సగరోఽప్యవగమ్యాశ్వానుసారతత్పుత్రబలమశేషంపరమర్షిణాకపిలేనతేజసాదగ్ధం - తతోంశుమంతమసమంజసపుత్రమశ్వానయనాయయుయోజ॥ ౨౩॥ సతుసగరతనయఖాతమార్గేణకపిలముపగమ్యభక్తినమ్రస్తథాతుష్టావ। ౨౪। అథైనంభగవానాహ।౨౫। గచ్ఛైనంపితామహాయాశ్వంప్రాపయవరంవృణీష్వచపుత్ర పౌత్రస్తేస్వర్గాద్గంగాంభువమానయిష్యతీతి॥ ౨౬ ॥ అథాంశుమానపిబ్రహ్మదండహతానామస్మత్పితౄణాంస్వర్గాయోగ్యానాంస్వర్గప్రాప్తికరంవర

౧॥ తాభ్యామితి॥ సమాధినాచిత్తైకాగ్ర్యేణ॥ ౨।౩।౪।౫। ౬॥ ౭॥ ౮॥పితేతి॥అతీతబాల్యోనివృత్తబాలభావః॥ ౯। ౧౦। తానీతి॥ తచ్చరితంతదేవదుర్వృత్తమనుచక్రుఃఅనుసృతవంతః॥౧౧। తతశ్చేతి॥ అపధ్వస్తావినాశితాయజ్ఞాదయస్సన్మార్గాయస్మిన్। ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫। ౧౬। తత్రేతి॥ అధిష్ఠితంసంరక్షితం॥ ౧౭। ౧౮। ౧౯ ।నేతి॥ అపఘనేనివృత్తమేఘే॥ ౨౦॥ ౨౧ ॥ తతఇతి॥ ఈషత్పరివర్తితేలోచనేయేనతేనకపిలేన - కించిదవలోకితాస్సంతః। ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ గచ్ఛేతి॥ హేపుత్రక - తవపౌత్రోగంగామానేష్యతీతి।౨౬। అథేతి॥ పితౄణాంపిత్రృవ్యాణా

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

నాం॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ యదితి॥ యన్న కేవలమిత్యాది - అభిసంధిపూర్వకస్నానాద్యేవ న కేవలముపకారకం కింత్వపేతప్రాణస్యోత్కృష్టశరీరస్థమప్యస్థిచర్మాదిజలేనాభిసంహితమపి పతితం శరీరిణం స్వర్గం నయతీతి యత్ - ఏతన్మాహాత్మ్యం ఏతద్గంగాజలస్య మాహాత్మ్యమితి పూర్వేణాన్వయః॥ ౩౧॥ ౩౨॥ సాగరం చేతి॥ సాగరం సగరస్య తైర్వర్ధితం॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ తత్పుత్రశ్చేతి॥ అక్షహృదయం ద్యూతాదిషు సంఖ్యాజ్ఞానం॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ మ్రియమాణ ఇతి॥ కరాళం దంతురం॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ పరిసిష్ఠితేతి॥ దేయమితి ఇతి హేతౌ - తద్భోజనం॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ౪౯॥ ౫౦॥ ౫౧॥ ౫౨॥ యస్మాదితి॥ లోలుపతా అత్యంతేచ్ఛా॥ ౫౩॥ ౫౪॥ ౫౫॥

మస్మాకం భగవాన్ ప్రయచ్ఛత్విత్యాహ॥ ౨౭॥ తదాకర్ణ్య తం చాహ భగవాన్ కపిలర్షిః - ఉక్తమేవైతన్మయా పౌత్రస్తే త్రిదివాద్గంగాం భువమానయిష్యతీతి॥ ౨౮॥ తదంభసా చ సంస్పృష్టేష్వస్థిభస్మస్వేతే స్వర్గమారోక్ష్యంతి॥ ౨౯॥ భగవద్విష్ణుపాదాంగుష్ఠవినిర్గతస్య జలస్య హి జలస్యైతన్మాహాత్మ్యం॥ ౩౦॥ యన్న కేవలమభిసంధిపూర్వకం స్నానాద్యుపభోగేషూపకారకం - కింతు అనభిసంధితమప్యస్య ప్రేతప్రాణస్యాస్థిచర్మస్నాయుకేశాద్యుత్సృష్టం శరీరజం యదపి పతితం సద్యః శరీరిణం స్వర్గం నయతీత్యుక్తః - ప్రణమ్య భగవతేఽశ్వమాదాయ పితామహయజ్ఞమాజగామ॥ ౩౧॥ సగరోఽప్యశ్వమాసాద్య తం యజ్ఞం సమాపయామాస॥ ౩౨॥ సాగరం చ స్వాత్మజప్రీత్యా పుత్రత్వే కల్పితవాన్॥ ౩౩॥ తస్యాప్యంశుమతో దిలీపః పుత్రోఽభవత్॥ ౩౪॥ దిలీపస్యాపి భగీరథః యోఽసౌ గంగాం స్వర్గాదిహానీయ భాగీరథీసంజ్ఞాం చకార॥ ౩౫॥ భగీరథాత్సుహోత్రస్తస్యాపి నాభాగస్తతోఽంబరీషస్తత్పుత్రస్సింధుద్వీపస్సింధుద్వీపాదయుతాయుః॥ ౩౬॥ తత్పుత్రశ్చ ఋతుపర్ణో నలసహాయోఽక్షహృదయజ్ఞోఽభూత్॥ ౩౭॥ ఋతుపర్ణపుత్రస్సర్వకామః॥ ౩౮॥ తత్తనయస్సుదాసః॥ ౩౯॥ సుదాసాత్సౌదాసో మిత్రసహనామా॥ ౪౦॥ స చాటవ్యాం మృగయార్థమటన్ వ్యాఘ్రద్వయమపశ్యత్॥ ౪౧॥ తాభ్యాం చ తద్వనమపగతమృగం కృతం మత్వైకం తయోర్బాణేన జఘాన॥ ౪౨॥ మ్రియమాణశ్చాసావతిభీషణాకృతిరతికరాళవదనో రాక్షసోఽభూత్॥ ౪౩॥ ద్వితీయోఽపి ప్రతిక్రియాం తే కరిష్యామీత్యుక్త్వాంతర్ధానం జగామ॥ ౪౪॥ కాలేన గచ్ఛతా స సౌదాసో యజ్ఞమయజయత్॥ ౪౫॥ పరిసిష్ఠితయజ్ఞే చాచార్యే వసిష్ఠే నిష్క్రాంతే తద్రక్షో వసిష్ఠరూపమాస్థాయ యజ్ఞావసానే మమ మనుష్యమాంసభోజనం దేయం తత్సంస్క్రియతాం క్షణాదాగమిష్యామీత్యుక్త్వా నిష్క్రాంతః॥ ౪౬॥ భూయస్సూదవేషం కృత్వా రాజాజ్ఞయా మానుషమాంసం సంస్కృత్య రాజ్ఞే న్యవేదయత్॥ ౪౭॥ అసావపి హిరణ్యపాత్రస్థితమాంసమాదాయ వసిష్ఠాగమనప్రతీక్షోఽభవత్॥ ౪౮॥ ఆగతాయ వసిష్ఠాయ చ నివేదితవాన్॥ ౪౯॥ స చాప్యచింతయత్ అహోఽస్య రాజ్ఞో దౌశ్శీల్యం యేనైతన్మాంసమస్మాకం ప్రయచ్ఛతి కిమేతద్ద్రవ్యజాతమితి ధ్యానపరోఽభవత్॥ ౫౦॥ అపశ్యచ్చ తన్మానుషమాంసం॥ ౫౧॥ అతః క్రోధకలుషీకృతచేతా రాజని శాపముత్ససర్జ॥ ౫౨॥ యస్మాదభోజ్యమేతదస్మద్విధానాం తపస్వినాం అవగచ్ఛన్నపి భవాన్మహ్యం దదాతి తస్మాత్తవైవాత్ర లోలుపతా భవిష్యతీతి॥ ౫౩॥ అనంతరం చ తేనాపి భగవతైవాభిహితోఽస్మీత్యుక్తే కింకిము

మిత్యర్థః - బ్రహ్మదండో బ్రాహ్మణవధోద్యమస్తేన హతానామిత్యర్థః॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ యదితి॥ ప్రేతప్రాణస్య శరీరజమస్థికేశాద్యపి యత్తదుత్సృష్టం ప్రక్షిప్తం అనభిసంధితమపి శరీరిణం స్వర్గం నయతీత్యుక్తః॥ ౩౧॥ ౩౨॥ సాగరం చేతి॥ స్వాత్మజైః ఖననేన వృద్ధిం ప్రాప్త ఇతి స్వాత్మజప్రీత్యా పుత్రత్వే కల్పితవాన్ పుత్రబుద్ధిం కృతవానిత్యర్థః॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ తదితి॥ నలస్య సహాయః ద్యూతాదౌ గణనాదినిపుణః॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ సౌదాసస్యైవ కల్మాషపాదసంజ్ఞాం వక్తుం కథామాహ - స చాటవ్యామిత్యాదినా కల్మాషపాదసంజ్ఞామవాపేత్యంతేన॥ ౪౧॥ తాభ్యామితి॥ అపగతమృగం నివృత్తమృగం - తయోర్వ్యాఘ్రయోర్మధ్యే॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ౪౯॥ ౫౦॥ ౫౧॥ ౫౨॥ యస్మాదితి॥ లోలుపేతి పాశే బుద్ధిరితి శేషః - రాక్షసో భవిష్యసీత్యర్థః॥ ౫౩॥ ౫౪॥ సమాధీ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

అసావితి॥ నోర్వ్యాం న చాకాశే చిక్షేప - సస్యాంబుదరక్షణార్థం॥ ౫౬ ॥ తేనచేతి॥ క్రోధానలశ్రితేన క్రోధాగ్నితప్తేన - కల్మాషః కృష్ణపాండురః॥ ౫౭॥ వసిష్ఠేతి॥ షష్ఠేకాలే భోజనకాలే తృతీయదినాంతే ॥ ౫౮॥ ౫౯॥ ౬౦॥ ౬౧॥ ౬౨॥ నేతి॥ స్త్రీధర్మః సురతం॥ ౬౩॥ ౬౪॥ ౬౫॥ ౬౬॥ తతఇతి॥ స్మారయామాస తం బ్రాహ్మణ్యాః శాపం॥ ౬౭॥

నైవాభిహితమితి పునరపి సమాఘాతస్థౌ॥ ౫౪॥ స మా విధిజ్ఞానావగతార్థశ్చానుగ్రహం తస్మై చకార నాత్యంతికమేతద్ద్వాదశాబ్దం తవ భోజనం భవిష్యతీతి॥ ౫౫॥ అసావపి ప్రగృహ్యోదకాంజలిం మునిశాపప్రదానాయోద్యతో భగవన్నయమస్మద్గురుర్నార్హస్యేనం కులదేవతాభూతమాచార్యం శప్తుమితి మదయంత్యా స్వపత్న్యా ప్రసాదితః సస్యాంబుదరక్షణార్థం తచ్ఛాపాంబు నోర్వ్యాం న చాకాశే చిక్షేప - కింతు తేనైవ స్వపాదౌ సిషేచ॥ ౫౬ ॥ తేన చ క్రోధాగ్న్యశ్రితేనాంబునా దగ్ధచ్ఛాయౌ తత్పాదౌ కల్మాషతాముపగతౌ - తతస్స కల్మాషపాదసంజ్ఞామవాప॥ ౫౭॥ వసిష్ఠశాపాచ్చ షష్ఠే షష్ఠే కాలే రాక్షసస్వభావముపేత్యాటవ్యాం పర్యటన్ అనేకశో మానుషానభక్షయత్॥ ౫౮॥ ఏకదా తు కంచిన్మునిమృతుకాలే భార్యాసంగతం దదర్శ॥ ౫౯॥ తయోశ్చ తమతిభీషణం రాక్షసరూపమవేక్ష్య త్రాసాద్దంపత్యోః ప్రధావితయోః బ్రాహ్మణం జగ్రాహ॥ ౬౦॥ తతస్సా బ్రాహ్మణీ బహుశస్తమభియాచితవతీ॥ ౬౧॥ ప్రసీదేక్ష్వాకుకులతిలకభూతస్త్వం మహారాజో మిత్రసహో న రాక్షసః॥ ౬౨॥ నార్హసి స్త్రీధర్మసుఖాభిజ్ఞో మయ్యకృతార్థాయామిమమస్మద్భర్తారం హంతుమిత్యేవం బహుప్రకారం తస్యాం విలపంత్యాం - వ్యాఘ్రః పశుమివారణ్యేఽభిమతం తం బ్రాహ్మణమభక్షయత్॥ ౬౩ ॥ తతశ్చాతికోపసమన్వితా బ్రాహ్మణీ తం రాజానం శశాప॥ ౬౪॥ యస్మాదేవం మయ్యతృప్తాయాం త్వయాయం మత్పతిర్భక్షితః తస్మాత్త్వమపి కామోపభోగప్రవృత్తోఽంతం ప్రాప్స్యసీతి॥ ౬౫॥ శప్త్వా చైవం సాగ్నిం వివేశ॥ ౬౬ ॥ తతస్తస్య ద్వాదశాబ్దవిపర్యయే విముక్తశాపస్య స్త్రీవిషయాభిలాషిణో మదయంతీ తం స్మారయామాస॥ ౬౭॥ తతః పరమసౌ స్త్రీభోగం తత్యాజ॥ ౬౮॥ వసిష్ఠశ్చాపుత్రేణ రాజ్ఞా పుత్రార్థమభ్యర్థితో మదయంత్యాం గర్భాదానం చకార॥ ౬౯॥ యదా చ సప్తవర్షాణ్యసౌ గర్భో న జజ్ఞే తతస్తం గర్భమశ్మనా సా దేవీ జఘాన॥ ౭౦॥ పుత్రశ్చాజాయత॥ ౭౧॥ తస్య చాశ్మక ఇత్యేవ నామాభవత్॥ ౭౨

తి॥ సమాధౌ విజ్ఞానావగతార్థః రాక్షసకృతమేతన్నాస్యాపరాధ ఇతి విజ్ఞాతార్థః - ఆత్యంతికం యావజ్జీవం న భవిష్యతి - కింతు ద్వాదశాబ్దపర్యంతమేవైతత్ మాంసభోజనం భవిష్యతీతి - శాపసంకోచాత్మకమనుగ్రహం చకారేత్యర్థః॥ ౫౫॥ అసావితి॥ భగవన్నయమస్మద్గురురిత్యాద్యుపపత్త్యా స్వపత్న్యా మదయంత్యా ప్రసాదితస్సన్ - వసిష్ఠశాపాద్వినివృత్తస్సస్యాంబుదరక్షణార్థం - శాపోదకం నోర్వ్యాం న చాకాశే చిక్షేప - ఉర్వ్యాం ప్రక్షేపే సస్యనాశస్స్యాత్ - ఆకాశే ప్రక్షేపే చాంబుదనాశస్స్యాదితి - న తత్రోక్షిప్తవాన్ - కింతు తేనోదకేన స్వపాదావేవ సిషేచ ॥ ౫౬ ॥ తేనేతి॥ క్రోధోగ్నిస్తేనాశ్రితేనాంభసా సిక్తేన తస్య పాదౌ కల్మాషతాం కృష్ణపాండురతాం ప్రాప్తౌ ॥ తదనేన మిత్రస్య కళత్రస్యోక్తిసహనాత్ - మిత్రసహత్వమపి తస్య వ్యాఖ్యాతం ద్రష్టవ్యం॥ ౫౭॥ వసిష్ఠేతి॥ షష్ఠే భోజనకాలే తృతీయదినాంతే॥ ౫౮ ॥ తదేవం సౌదాసస్య మిత్రసహకల్మాషపాదసంజ్ఞే వ్యాఖ్యాతే - ఇదానీం తస్యౌరసః పుత్రో నాభూదితి వక్తుం కథాం ప్రస్తౌతి - ఏకదేత్యాదినా స్త్రీసంభోగం తత్యాజేత్యంతేన॥ ౫౯ ॥ తయోరితి॥ తయోః తేనతయోర్దంపత్యోః ప్రధావితయోః పలాయితయోః మధ్యే బ్రాహ్మణం జగ్రాహ॥ ౬౦ ॥ ౬౧ ॥ ౬౨॥ నేతి॥ స్త్రీధర్మస్సంభోగః తత్సుఖాభిజ్ఞః - అభిమతం పశుం వ్యాఘ్ర ఇవ బ్రాహ్మణమభక్షయత్॥ ౬౩॥ ౬౪॥ యస్మాదితి॥ అంతం మృత్యుం॥ ౬౫॥ ౬౬॥ తత ఇతి॥ ద్వాదశాబ్దవిపర్యయే తదంతే - తం బ్రాహ్మణ్యాశ్శాపం స్మారయామాస ॥ ౬౭॥ ౬౮॥ ౬౯॥ ౭౦॥ ౭౧॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ య ఇతి॥ నిఃక్షత్రే క్రియమాణేఽజామదగ్న్యేనేతి శేషః॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ యథేతి॥ ప్రాపయో యమాత్మానమితి శేషః ప్రాపయో యమితిచ పాఠః - అనిర్దేశ్యవపుషి సమస్తవిలక్షణసర్వాశ్చర్యజాత్ద్వీజసుభాశ్రయవపుషి - సత్తామాత్రాత్మని అపక్షయాదిరహితతయా యస్సదాస్తీతి కేవలమిత్యుక్తే - పరమాత్మని ఆత్మానం యుయోజ - బ్రహ్మణేత్వామహాసే - యస్సుషేణహాపిషా - అహమేవాహం మాం జుహోమి స్వాహేతిచ॥ ౩౦॥ ౩౧॥ యమేతి॥ త్రయ ఇత్యాది త్రయలోకాః సాత్త్విక్యాదిగతయః - అతిసంహితాః అతీతాః - అనుసంహితా ఇతి పాఠే ఆత్మసాత్కృతాః - విష్ణాలయాత్ - యద్వా త్రయోలోకాః త్రైలోక్యం - అభిసంహితాః ప్రాప్తాః - సర్వవిశిష్టః పరమాత్మా హి ముక్త ప్రాప్యః - ఇమాంల్లోకాన్ కామాన్నీ కామరూప్యనుసంచరన్ సర్వేషు లోకేషు కామచారో భవతి - సర్వం హి పశ్యః పశ్యతి - సర్వమాప్నోతి - సర్వేశ ఇత్యాదేః - ధృతాధ్యానేన - సత్యేన త్రిపథశపథేన॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥

అశ్మకస్య మూలకో నామ పుత్రోఽభవత్॥ ౨౩॥ యోఽసౌ పరశురామేణ నిఃక్షత్రే క్ష్మాతలేఽస్మిన్ క్రియమాణే స్త్రీభిర్వివస్త్రాభిః పరివార్య పరిరక్షితః - తతస్తం నారీకవచముదాహరంతి॥ ౨౪॥ మూలకాద్దశరథః - తస్మాదిలిబిలిః - తతశ్చ విశ్వసహః॥ ౨౫॥ తస్మాచ్చ ఖట్వాంగః - యోఽసౌ దేవాసురాణాం సంగ్రామే దేవైరభ్యర్థితోఽసురాన్ జఘ్నే॥ ౨౬॥ స్వర్గే చ కృతప్రియైర్దేవైర్వరగ్రహణాయ చోదితః ప్రాహ॥ ౨౭॥ యద్యవశ్యం వరో గ్రాహ్యస్తన్మమాయుః కథ్యతామితి॥ ౨౮॥ అనంతరం చ తైరుక్తమేకముహూర్తప్రమాణం తవాయురిత్యుక్తోఽథాస్ఖలితగతినా విమానేన లఘిమ్నా యుక్తో మర్త్యలోకమాగమ్యేదమాహ॥ ౨౯॥ యథా న బ్రాహ్మణేభ్యస్సకాశాదాత్మాపి మే ప్రియతరః - న చ స్వధర్మోల్లంఘనం మయా కదాచిదప్యనుష్ఠితం - న చ సకలదేవమానుషపశుపక్షివృక్షాదికేష్వచ్యుతవ్యతిరేకవతీ దృష్టిర్మమాభూత్ - తథా తమేవ దేవం మునిజనానుస్మృతం భగవంతమస్ఖలితగతిః ప్రాప్నుయామిత్యశేషదేవగురౌ భగవత్యనిర్దేశ్యవపుషి సత్తామాత్రాత్మన్యాత్మానం పరమాత్మని వాసుదేవాఖ్యే యుయోజ - తత్రైవ చ లయమవాప॥ ౩౦॥ శ్లో॥ అత్రాపి శ్రూయతే శ్లోకో గీతస్సప్తర్షిభిః పురా। ఖట్వాంగేన సమో నాన్యః కశ్చిదుర్వ్యాం భవిష్యతి॥ ౩౧॥ యేన స్వర్గాదిహాగమ్య ముహూర్తం ప్రాప్య జీవితమ్। త్రయోఽనుసంధితా లోకా బుద్ధ్యా సత్యేన చైవ హి॥ ౩౨॥ ఖట్వాంగాద్దీర్ఘబాహుః పుత్రోఽభవత్॥ ౩౩॥ తతో రఘురభవత్॥ ౩౪॥ తస్మాదప్యజః॥ ౩౫॥ అజాద్దశరథః॥ ౩౬॥ తస్యాపి భగవానబ్జనాభో జగతః స్థిత్యర్థమాత్మాంశేన రామలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నరూపేణ చతుర్ధా పుత్రత్వమాయాసీత్॥ ౩౭॥ రామోఽపి బాల్య ఏవ విశ్వామిత్రయజ్ఞరక్షణాయ గచ్ఛంస్తాటకాం జఘ్నే॥ ౩౮॥ యజ్ఞే చ మారీచమిషుపాతాహతం సముద్రే చిక్షేప॥ ౩౯॥ సుబాహుప్రముఖాంశ్చ క్షయమనయత్॥ ౪౦॥ దర్శనమాత్రేణైవ అహల్యామపాపాం చకార॥ ౪౧॥ జనకగృహే చ మాహేశ్వరం చాపమనాయాసేన బభంజ॥ ౪౨॥ సీతాం చాయోనిజాం జనకరాజతనయాం వీర్యశుల్కాం భేజే॥ ౪౩॥ సకలక్షత్రక్షయకా

౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ అంతరమితి॥ దేవైర్దత్తేన విమానేన లఘిమ్నా యుక్తః శీఘ్రం మర్త్యలోకమాగత్య॥ ౨౯॥ బ్రాహ్మణప్రియత్వాది స్వపూర్వవృత్తమతిరమ్యమనుస్మరన్నేవంభూతస్య మమేదానీం భగవత్సమాధినా తత్పదప్రాప్తిరేవానురూపేతి - తత్సమాధిమేవాధ్యవస్యన్నాహ - యథా న బ్రాహ్మణేభ్య ఇత్యాదినా లయమవాపేత్యంతేన॥ ౩౦॥ ౩౧॥ యేనేతి॥ బుద్ధ్యా జ్ఞానేన సత్యేన పరమార్థరూపేణ త్రయో లోకా అనుసంధితా అనుసృతాః వాసుదేవాత్మనైవ దృష్టా ఇత్యర్థః॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ తస్యేతి॥ అయాసీత్ ప్రాప్తోఽభూత్॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ సీతామితి। వీర్యం పరాక్రమ ఏవ శుల్కం మూల్యం యస్యాస్తాం - సీతాం భేజే లేభే॥ ౪౩॥ సక

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౯౬ ॥ ౯౭ ॥ ౯౮ ॥ ౧౦౦ ॥ ౧౦౧ ॥ ౧౦౨ ॥ యఇతి ॥ కోసలనగరేత్యాదినా తద్వాసిన ఉచ్యంతే ॥ ౧౦౩ ॥ ౧౦౪ ॥
౧౦౫ ॥ ౧౦౬ ॥ ౧౦౭ ॥ ౧౦౮ ॥ ౧౦౯ ॥ ౧౧౦ ॥ ౧౧౧ ॥ ౧౧౨ ॥ ౧౧౩ ॥ ౧౧౪ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే-శ్రీవి

రిణామశేషహైహయకులధూమకేతుం చ పరశురామమపాస్తవీర్యబలావలేపం చకార ॥ ౯౪ ॥ పితృవచనాచ్చాగణితరాజ్యాభిలాషో భ్రాతృభార్యాసమేతో వనం ప్రవివేశ ॥ ౯౫ ॥ విరాధఖరదూషణాదికబంధవాలినో జఘాన ॥ ౯౬ ॥ బద్ధ్వా చాంభోనిధిమశేషరాక్షసకులక్షయం కృత్వా దశాననాపహృతాం తద్వధాపహృతకళంకామప్యనలప్రవేశశుద్ధామశేషదేవసంస్తూయమానశీలాం జనకరాజకన్యామయోధ్యామానిన్యే ॥ ౯౭ ॥ తతస్తయోరభిషేకమంగళం మైత్రేయ వర్షశతేనాపి వక్తుం న శక్యతే-సంక్షేపేణ శ్రూయతామ్ ॥ ౯౮ ॥ లక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నవిభీషణసుగ్రీవాంగదజాంబవద్ధనుమత్ప్రభృతిభిస్సముత్ఫుల్లవదనైశ్ఛత్రచామరాదియుతైస్సేవ్యమానో బ్రహ్మేంద్రాగ్నియమనిరృతివరుణవాయుకుబేరేశానప్రభృతిభిస్సర్వామరైర్వసిష్ఠవామదేవవాల్మీకిమార్కండేయవిశ్వామిత్రభరద్వాజాగస్త్యప్రభృతిభిర్మునివరైః ఋగ్యజుస్సామాథర్వైః సంస్తూయమానో నృత్తగీతవాద్యాద్యఖిలలోకమంగళవాద్యైర్వీణావేణుమృదంగభేరీపటహశంఖకాహళగోముఖప్రభృతిభిస్సునాదైస్సమస్తభూభృతాం మధ్యే సకలలోకరక్షణార్థం యథోచితమభిషిక్తో దాశరథిః కోసలేంద్రో రఘుకులతిలకో జానకీప్రియో భ్రాతృత్రయప్రియస్సింహాసనగతస్త్వేకాదశాబ్దసహస్రాణి రాజ్యమకరోత్ ॥ ౯౯ ॥ భరతోఽపి గంధర్వవిషయసాధనాయ గచ్ఛన్ సంగ్రామే గంధర్వకోటీస్తిస్రో జఘాన ॥ ౧౦౦ ॥ శత్రుఘ్నేనాప్యమితబలపరాక్రమో మధుపుత్రో లవణో నామ రాక్షసేశ్వరో నిహతః-మధురా చ నివేశితా ॥ ౧౦౧ ॥ ఇత్యేవమాద్యతిబలపరాక్రమవిక్రమణైరతిదుష్టనిబర్హణాదశేషస్య జగతో నిష్పాదితస్థితయో రామలక్ష్మణభరతశత్రుఘ్నాః పునరపి దివమారూఢాః ॥ ౧౦౨ ॥ యేఽపి తేషు భగవదంశేష్వనురాగిణః కోసలనగరజానపదాస్తేఽపి తన్మనసస్తత్సాలోక్యమవాపుః ॥ ౧౦౩ ॥ అతిదుష్టసంహారిణో రామస్యాపి కుశలవౌ ద్వౌ పుత్రౌ-లక్ష్మణస్యాంగదచంద్రకేతూ-తక్షపుష్కలౌ భరతస్య-సుబాహుశూరసేనౌ శత్రుఘ్నస్య ॥ ౧౦౪ ॥ కుశస్యాతిథిః-అతిథేరపి నిషధః పుత్రోఽభూత్ ॥ ౧౦౫ ॥ నిషధస్యాప్యనలస్తస్యాపి నభః నభసః పుండరీకః తత్తనయః క్షేమధన్వా తస్య చ దేవానీకస్తస్యాప్యహీనగుః అహీనగోరపి రురుః తస్య చ పారియాత్రః పారియాత్రాద్దలః దలాచ్ఛలః తస్యాప్యుత్థః ఉత్థాద్వజ్రనాభః తస్మాచ్ఛంఖణః తస్మాద్యుషితాశ్వస్తతశ్చ విశ్వసహో జజ్ఞే ॥ ౧౦౬ ॥ తస్మాద్ధిరణ్యనాభః మహాయోగీశ్వరాజ్జైమినేః శిష్యాద్యాజ్ఞవల్క్యాద్యోగమవాప ॥ ౧౦౭ ॥ హిరణ్యనాభస్య పుత్రః పుష్యః తస్మాద్ధ్రువసంధిః తతస్సుదర్శనస్తస్మాదగ్నివర్ణః తతశ్చ శీఘ్రగస్తస్యాపి మరుః పుత్రోఽభవత్ ॥ ౧౦౮ ॥ యోఽసౌ యోగమాస్థాయాద్యాపి కలాపగ్రామమాశ్రిత్య తిష్ఠతి ॥ ౧౦౯ ॥ ఆగామియుగే సూర్యవంశక్షత్రప్రవర్తయితా భవిష్యతి ॥ ౧౧౦ ॥ తస్యాత్మజః ప్రసుశ్రుతః తస్మాత్ సుసంధిస్తతశ్చామర్షః తస్య చ సహస్వాన్ తతశ్చ విశ్వభవః ॥ ౧౧౧ ॥ తస్మాచ్చ బృహద్బలః-యోఽర్జునతనయేనాభిమన్యునా భారతయుద్ధే క్షయమనీయత ॥ ౧౧౨ ॥

శ్లో ॥ ఏతే హీక్ష్వాకుభూపాలాః ప్రాధాన్యేన మయేరితాః । ఏతేషాం చరితం శృణ్వన్ సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే ॥ ౧౧౩ ॥ ఏతత్త్వేషాం తు చరితం యో వై శ్రద్ధాసమన్వితః । సర్వాన్ కామానవాప్నోతి హ్యా...

లేతి ॥ ధూమకేతుం వినాశనం-వీర్యం ప్రభావః-బలం శక్తిః-అపాస్తో వీర్యబలనిమిత్తోఽవలేపో మదో యస్య. తథాభూతం చకార ॥ ౯౪ ॥ పితృవచనాదితి ॥ భ్రాతృభార్యాసమన్వితో లక్ష్మణసీతాసహితః ॥ ౯౫ ॥ ౯౬ ॥ బద్ధ్వేతి ॥ తద్వధేన రావణవధేన అపహృతః కళంకః ఖేదో యస్యాస్తామ్-అపిశబ్దశ్చార్థే ॥ ౯౭ ॥ ౯౮ ॥ ౯౯ ॥ ౧౦౦ ॥ ౧౦౧ ॥ ఇతీతి ॥ అతిబలపరాక్రమైః యాని విక్రమణాని చరితాని తైః ॥ ౧౦౨ ॥ ౧౦౩ ॥ ౧౦౪ ॥ ౧౦౫ ॥ ౧౦౬ ॥ ౧౦౭ ॥ ౧౦౮ ॥ ౧౦౯ ॥ ౧౧౦ ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ష్ణుచిత్తీయే - చతుర్థాంశే - చతుర్థోఽధ్యాయః ❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀

౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ తదితి॥ కర్మాంతరం కర్మావకాశః॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ తచ్ఛాపాదితి॥ తేజసివీర్యే - వసిష్ఠతేజః లింగశరీరం వసిష్ఠతేజఇతిచపాఠః॥ ౧౧॥ ౧౨॥ నిమేరితి॥ మృతరాజదేహస్థితిర్యజ్ఞసమాప్త్యర్థా - అరాజకత్వపరిహారార్థాచ ॥ ౧౩॥ ౧౪॥ దైవైరితి॥ ఛందితః ప్రరోచితః॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ జననా తేస్వర్గేమహీయతే॥ ౧౧౪॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే - చతుర్థాంశే - చతుర్థోఽధ్యాయః ❀❀❀❀

శ్రీపరాశరః॥ ఇక్ష్వాకుతనయోయోఽసౌనిమినామాసహస్రంసంవత్సరంసత్రమారేభే॥ ౧ ॥ వసిష్ఠంచహోతారంవరయామాస॥౨॥ తమాహవసిష్ఠః-అహమింద్రేణపంచవర్షశతంయాగార్థం ప్రథమంవృతః॥ ౩॥ తదనంతరంచప్రతిపాల్యతామాగతస్తవాపిఋత్విగ్భవిష్యామీత్యుక్తేసపృథివీపతిర్నకించిదుక్తవాన్॥ ౪॥ వసిష్ఠోఽప్యనేనసమన్విచ్ఛితమిత్యమరపతేర్యాగమకరోత్ ॥ ౫॥ సోఽపితత్కాలమేవాన్యైర్గౌతమాదిభిర్యాగమకారయత్ ॥ ౬॥ సమాప్తేచామరపతేర్యాగేత్వరమాణోవసిష్ఠోనిమియజ్ఞంకరిష్యామీత్యాజగామ॥ ౭॥ తత్కర్మకర్తృత్వంచతత్రగౌతమస్యదృష్ట్వాథస్వపతేస తస్మైరాజ్ఞేమామప్రత్యాఖ్యాయైతదనేనగౌతమాయకర్మాంతరం సమర్పితంయస్మాత్తస్మాదయంవిదేహోభవిష్యతీతిశాపందదౌ॥ ౮॥ ప్రబుద్ధశ్చాసావవనిపతిరపిప్రాహ॥ ౯ ॥ యస్మాన్మామసంభాష్యాజానత ఏవశయానస్యశాపోత్సర్గమసౌదుష్టగురుశ్చకార - తస్మాత్తస్యాపిదేహఃపతిష్యతీతిప్రతిశాపందత్వాదేహమత్యజత్॥ ౧౦॥ తచ్ఛాపాచ్చమిత్రావరుణయోస్తేజసివసిష్ఠచేతఃప్రవిష్టం॥ ౧౧॥ ఊర్వశీదర్శనాదుద్భూతబీజప్రపాతయోస్తయోస్సకాశాద్వసిష్ఠోదేహమపరంలేభే॥౧౨॥నిమేరపితచ్ఛరీరమతిమనోహరతైలగంధాదిభిరుపసంస్క్రియమాణంనైవక్లేదాదికందోషమవాప - సద్యోమృతమివతస్థౌ॥ ౧౩॥ యజ్ఞసమాప్తౌచభాగగ్రహణాయదేవానాగతానృత్విజఊచుః - యజమానాయవరోదీయతామితి॥ ౧౪॥ దేవైశ్ఛందితోఽసౌనిమిరాహ॥ ౧౫ ॥ భగవంతోఽఖిలసంసారదుఃఖహంతారః ॥ ౧౬॥ నహ్యేతాదృగన్యద్దుఃఖమస్తి - యచ్ఛరీరాత్మనోర్వియోగేభవతి॥ ౧౭॥ తదహమిచ్ఛామిసకలలోకలోచనేష్వవస్తుంనపునఃశరీరగ్రహణంకర్తుమిత్యేవముక్తైర్దేవైరసావశేషభూతానాంనేత్రేష్వవతారితః॥ ౧౮॥ తతోభూతాన్యున్మేషనిమేషంచక్రుః॥ ౧౯ ॥ అపుత్రస్యచతస్యభూభుజః - శరీరమరాజకభీరవస్తేమునయోఽరణ్యాంమమంథుః॥ ౨౦॥ తతశ్చకుమారోజజ్ఞే॥ ౨౧॥ జననాజ్జనకసంజ్ఞామ

౧౧౧॥ ౧౧౨॥ ౧౧౩॥ ౧౧౪॥ ఇతిశ్రీశ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య- శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం- చతుర్థాంశే - చతుర్థోఽధ్యాయః ❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀

నిమేర్విదేహసంజ్ఞాంవక్తుంకథామాహ - ఇక్ష్వాకుతనయోయోఽసావిత్యాదినాఉన్మేషంచక్రురిత్యంతేన॥౧॥ ౨॥ ౩॥ తదనంతరమితి॥తదనంతరమాగత్యతవాపిఋత్విగ్భవిష్యామి - తావత్ప్రతిపాల్యతాంప్రతీక్ష్యతామిత్యుక్తేనిమిర్నవిలంబమసహమానోవసిష్ఠభయాచ్చనకించిదుక్తవాన్॥ ౪॥ వసిష్ఠఇతి ॥ సమన్విచ్ఛితమనుమతమితి॥ ౫ ॥ ౬॥ ౭॥తదితి॥మామప్రత్యాఖ్యాయేతిమత్కర్మసమాప్తిపర్యంతంత్వయాన్యత్రనగంతవ్యమిత్యేవంమామనివార్యైవఅనేనకర్మాంతరంకర్మణ్యంతరమన్యస్యావకాశోదత్తః- తస్మాదయంవిదేహోగతదేహోభవిష్యతీతిశాపందదౌ॥ ౮॥ ౯॥ యస్మాదితి ॥ మామసంభాష్యేతిత్వయాకిమిత్యేవమామప్రతీక్ష్యాన్యైఃకర్మకారితమిత్యాద్యపృష్ట్వా॥ ౧౦॥ తచ్ఛాపాదితి ॥ తేజసివీర్యేవసిష్ఠస్యచేతఃచైతన్యంలింగశరీరంవాప్రవిష్టం - తేజఇతిపాఠేసఏవార్థః॥ ౧౧ ॥ ౧౨॥ మృతాదపినిమేర్దేహాద్రాజవంశప్రవృత్తింవక్తుంతద్దేహధారణప్రకారమాహ ॥ నిమేరపీతి॥ ౧౩॥ ౧౪॥ దైవైరితి ॥ ఛందితఃపుత్రార్థమిచ్ఛాంకారితఆహ॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ తదితి॥ అవతారితఃఅవస్థితింకారితః॥ ౧౮॥ ౧౯॥ తత్పుత్రస్యజనకఇత్యాదిసంజ్ఞాత్రయంనిర్వక్తుమాహ॥ అపుత్రస్యేతి ॥ ౨౦॥ ౨౧ ॥ జననాదితి॥ జననాదావిర్భావలక్ష

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

దితి॥జననాత్ జనకసంజ్ఞా। ౨౨। అభూదితి॥ఏవంవై దేహమిథిసంజ్ఞాదయః॥౨౩। ౨౪। ౨౫। ౨౬॥ ౨౭। తస్యేతి॥సీరే హలే। ౨౮। ౨౯। ౩౦। ౩౧। కృతావితి॥సంతిష్ఠతేసమాప్యతే। ౩౨। ౩౩। ౩౪॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే-శ్రీ విష్ణుచిత్తీయే - చతుర్థాంశే - పంచమోధ్యాయః॥ ❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀

౧॥ కీర్త్యంతఇతి॥అద్యాపీత్యనేనపురాణోక్తకాలేనఃపరీక్షుద్వంశః॥ ౨। ౩॥ ౪। ౫। ౬। ౭। ౮। ౯। ౧౦। ౧౧।

వాప॥ ౨౨॥ అభూన్నిదేహో వాహ్యపీతేతివైదేహః - మథనాన్మిథిరితి। ౨౩। తస్యోదావసుః పుత్రో భవత్। ౨౪। ఉదావసోర్నందివర్ధనః - తత్పుత్రః సుకేతుః - తస్మాచ్చదేవరాతః - తతశ్చబృహదుక్థః - తస్యచమహావీర్యః - తస్యాపిసుధృతిః॥ ౨౫॥ తతశ్చధృష్టకేతురజాయత। ౨౬। ధృష్టకేతోర్హర్యశ్వః - తస్యచమనుః - మనోః ప్రతికః - తస్మాత్కృతిరథః - తస్య దేవమీఢః - తస్యాపివిబుధః - విబుధస్యాపి మహాధృతిః - తతశ్చ కృతరాతః - తతోమహారోమా - తస్యస్వర్ణరోమా - తస్యపుత్రో హ్రస్వరోమా - హ్రస్వరోమ్ణః సీరధ్వజోభవత్। ౨౭॥ తస్యపుత్రార్థంయజ్ఞభువంకృషతఃసీరేసీతానుత్పన్నాదుహితాచ। ౨౮। సీరధ్వజస్య భ్రాతాసాంకాశ్యాధిపతిఃకుశధ్వజనామాసీత్। ౨౯। సీరధ్వజస్యాపత్యంభానుమాన్ - భానుమతశ్శతద్యుమ్నః - తస్యచశుచిః- తస్మాచ్చోర్జనామాపుత్రో జజ్ఞే। ౩౦। తస్యాపిశతధ్వజః - తతఃకృతిః - తతోరంజనః - తత్పుత్రః పురుజిత్ - తతోరిష్టనేమిః- తస్మాచ్ఛ్రుతాయుః - శ్రుతాయుషస్సుపార్శ్వః - తస్మాత్సృంజయః - తతఃక్షేమావీ- క్షేమావినఃఅనేనాః- తస్మాద్భౌమరథః - తస్యచసత్యరథః - తస్మాదుపగుః - ఉపగోరుపగుప్తః - తత్పుత్రఃస్వాగతః - తస్మాచ్చస్వానంగః- తస్యచస్వాపనః - తస్మాచ్చసువర్చాః - తస్యాపిసుభాషః -తతస్సుశ్రుతః - తస్మాజ్జయః- జయపుత్రో విజయః - విజయస్యఋతః - ఋతాత్సునయః - సునయాద్వీతహవ్యః- తస్మాద్ధృతిః-ధృతేర్బహులాశ్వః - తస్యపుత్రఃకృతిః॥౩౧। కృతౌసంతిష్ఠత్యయంజనకవంశః॥ ౩౨॥ ఇత్యేతేమైథిలాః॥ ౩౩॥ ప్రాయేణైతేఆత్మవిద్యాశ్రయిణోభూపాలాభవంతి॥౩౪॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే - చతుర్థాంశే- పంచమోధ్యాయః. ❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀

మైత్రేయః॥ శ్లో॥సూర్యస్యవంశ్యాభగవన్కథితాభవతామమ। సోమస్యాప్యఖిలాన్వంశ్యాన్ శ్రోతుమిచ్ఛామిపార్థివాన్॥ ౧॥ కీర్త్యంతేస్థిరకీర్తీనాంయేషామద్యాపిసంతతిః। ప్రసాదసుముఖస్తాన్మే బ్రహ్మన్నాఖ్యాతుమర్హసి॥ ౨॥ శ్రీపరాశరః॥ శ్రూయతాంమునిశార్దూలవంశఃప్రథితతేజసః।సోమస్యానుక్రమాత్ఖ్యాతాయత్రోర్వీపతయోభవన్॥ ౩॥ అయంహివంశోతిబలపరాక్రమద్యుతిశీలచేష్టావద్భిరతిగుణాన్వితైర్నహుషయయాతికార్తవీర్యార్జునాదిభిర్భూపాలైరలంకృతః - తమహంకథయామిశ్రూయతాం॥ ౪॥ అఖిలజగత్స్రష్టుర్భగవతోనారాయణస్యనాభిసరోసముద్భవాబ్జయోనేః బ్రహ్మణఃపుత్రోత్రిః॥ ౫॥ అత్రేస్సోమః॥౬॥ తంచభగవానబ్జయోనిఃఅశేషౌషధీద్విజనక్షత్రాణామాధిపత్యేభ్యషేచయత్॥౭॥సచరాజసూయమకరోత్॥౮॥తత్ప్రభావాదత్యుత్కృష్టాధిపత్యాధిష్ఠాతృ

ణాత్। ౨౨। ౨౩। ౨౪। ౨౫। ౨౬। ౨౭। ౨౮। ౨౯। ౩౦। ౩౧। కృతావితి॥ సంతిష్ఠతిసంతిష్ఠతేసమాప్తింయాతీత్యర్థః॥ ౩౨। ౩౩। ప్రాయేణేతి॥ ఆత్మవిద్యాశ్రయిణోబ్రహ్మవిదః॥ ౩౪॥ ఇతిశ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య-శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం-చతుర్థాంశే - పంచమోధ్యాయః.✲❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀

౧। ౨। ౩। అయమితి॥ అతిశయితంబలంసైన్యంశారీరంవాపరాక్రమోవిక్రమఃద్యుతిస్తేజశ్శీలమాచారఃచేష్టాః త్యాగాదిభోగలీలాః - అతిబలపరాక్రమాదియుక్తైరలంకృతః॥ ౪॥ అఖిలేతి॥ భగవతోనారాయణస్యనాభిసరోనాభిహ్రదస్తత్సంభవమబ్జంయోనిఃకారణంయస్యతస్యబ్రహ్మణోత్రిః॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ తదితి॥ అత్యుత్కృష్టానామో

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తస్యేతి॥ పార్ష్ణిగ్రాహః అనుచరః- సహాయ ఇతియావత్॥౧౨॥ అంగిరస ఇతి॥ రుద్రః బృహస్పతేస్సాహాయ్యమకరోత్ - బృహస్పతేరాంగిరసత్వాత్॥౧౩॥౧౪॥ బృహస్పతేరితి॥ శక్రోభవత్ సహాయః॥౧౫॥౧౬॥౧౭॥ ౧౮॥౧౯॥౨౦॥ నేతి॥ క్షేత్రే బీజావాపాపహారాడుదరే॥౨౧॥ సేతి॥ అతిపతివ్రతేతిపదేన గర్భోబలాదాహిత ఇతిగమ్యతే- ఇషీకా కాశః॥౨౨॥౨౩॥౨౪॥౨౫॥౨౬॥౨౭॥౨౮॥ అద్యేతి॥ అలీకలజ్జా మిథ్యాలజ్జా॥౨౯॥ యథేతి॥ మంథరావక్రప్రాదయా స్తబ్ధావా॥౩౦॥

త్వాచ్చైనం మదఆవివేశ॥౯॥ మదావలేపాచ్చ సకలదేవగురోర్బృహస్పతేస్తారాంనామపత్నీం జహార॥౧౦॥ బహుశశ్చ బృహస్పతిచోదితేన భగవతా బ్రహ్మణా చోద్యమానస్సకలైశ్చ దేవర్షిభిర్యాచ్యమానోఽపి న ముమోచ॥౧౧॥ తస్య చంద్రస్య చ బృహస్పతేర్ద్వేషాదుశనాః పార్ష్ణిగ్రాహోఽభూత్॥౧౨॥ అంగిరసశ్చ సకాశాదుపలబ్ధవిద్యో భగవాన్ రుద్రో బృహస్పతేస్సాహాయ్యమకరోత్॥౧౩॥ యతశ్చోశనా తతో జంభకుంభాద్యాః సమస్తా ఏవ దైత్యదానవనికాయా మహాంతముద్యమం చక్రుః॥౧౪॥ బృహస్పతేరపి సకలదేవసైన్యయుతస్సహాయః శక్రోఽభవత్॥౧౫॥ ఏవం చ తయోరతీవోగ్రసంగ్రామస్తారానిమిత్తస్తారకామయో నామాభూత్॥౧౬॥ తతశ్చ సమస్తశస్త్రాణ్యసురేషు రుద్రపురోగమా దేవాః దేవేషు చాశేషదానవా ముముచుః॥౧౭॥ ఏవం దేవాసురాహవసంక్షోభక్షుబ్ధహృదయమశేషమేవ జగద్బ్రహ్మాణం శరణం జగామ॥౧౮॥ తతశ్చ భగవానబ్జయోనిరప్యుశనసం శంకరమసురాన్ దేవాంశ్చ నివార్య బృహస్పతయే తారామదాపయత్॥౧౯॥ తాం చాంతః ప్రసవామవలోక్య బృహస్పతిరప్యాహ॥౨౦॥ నైష మమ క్షేత్రే భవత్యాన్యస్య సుతో ధార్యస్సముత్సృజైనమలమలమతిధార్ష్ట్యేనేతి॥౨౧॥ సా చ తేనైవముక్తాతిపతివ్రతా భర్తృవచనానంతరం తమిషీకాస్తంబే గర్భముత్ససర్జ॥౨౨॥ స చోత్సృష్టమాత్ర ఏవాతితేజసా దేవానాం తేజాంస్యాచిక్షేప॥౨౩॥ బృహస్పతిమిందుం చ తస్య కుమారస్యాతిచారుతయా సాభిలాషౌ దృష్ట్వా దేవాస్సముత్పన్నసందేహాస్తారాం పప్రచ్ఛుః॥౨౪॥ సత్యం కథయాస్మాకమితి - సుభగే సోమస్యాథవా బృహస్పతేరయం పుత్ర ఇతి॥౨౫॥ ఏవం తైరుక్తా సా తారా హ్రియా కించిన్నోవాచ॥౨౬॥ బహుశోఽప్యభిహితా యదాసౌ దేవేభ్యో నాచచక్షే తతస్స కుమారస్తాం శప్తుముద్యతః ప్రాహ॥౨౭॥ దుష్టాంబ కస్మాన్మమ తాతం నాఖ్యాసి॥౨౮॥ అద్యైవ తేవ్యలీకలజ్జావత్యాస్తథా శాస్తిమహం కరోమి॥౨౯॥ యథా చ నైవమద్యాప్యతిమంథరవచనా భవిష్యసీతి॥౩౦॥ అథాహ భగవాన్ పితామహః తం కుమారం సన్నివార్య స్వయమపృచ్ఛత్తాం తారాం॥౩౧॥ కథయ వత్సే కస్యాయమాత్మజః సోమస్య వా బృహస్పతేర్వా ఇత్యుక్తా లజ్జమానాహ - సోమస్యేతి॥౩౨॥ తతః ప్రస్ఫురదుచ్ఛ్వసితామలకపోలకాంతిర్భగవానుడుపతిః కుమారమాలింగ్య సాధు సాధు వత్స ప్రా

షధిప్రభృతీనామాధిపత్యేన సర్వాధిష్ఠాతృత్వాచ్చ॥౯॥ బృహస్పతేః పత్న్యాం తారాయాం సోమస్య బుధః పుత్రోఽభూదితి వక్ష్యన్ తత్కథామాహ - మదావలేపాచ్చేత్యాదినా బుధ ఇతి నామ చక్ర ఇత్యంతేన॥౧౦॥౧౧॥ తస్యేతి॥ పార్ష్ణిగ్రాహస్సహాయః॥౧౨॥ అంగిరస ఇతి॥ గురుపుత్రత్వాద్బృహస్పతేశ్శ్రీరుద్రస్తత్సాహాయ్యమకరోత్॥౧౩॥ యత ఇతి॥ యతశ్చోశనాః యేషాం పక్షే స శుక్రః॥౧౪॥ బృహస్పతేరితి॥ బృహస్పతేశ్శక్రస్సహాయోభవత్॥౧౫॥౧౬॥౧౭॥౧౮॥౧౯॥ తామితి॥ అంతః ప్రసవాం గర్భిణీం॥౨౦॥౨౧॥ సేతి॥ పతివ్రతా అత ఏవ తమిందునాహితం గర్భం భర్తృవచనాదుత్ససర్జ ఇషీకాస్తంబే॥౨౨॥ స చేతి॥ ఆచిక్షేప అపహతవాన్॥౨౩॥ బృహస్పతిమితి॥ మాతా భస్త్రా పితుః పుత్ర ఇత్యాదివచనాత్పితురేవ పుత్రః - అతోఽస్య కః పితేతి తారామపృచ్ఛన్॥౨౪॥౨౫॥౨౬॥౨౭॥౨౮॥౨౯॥ యథేతి॥ అద్యాపి వ్యభిచారిణీ దుష్టాసతీ యథా నైవం మంథరవచనా స్తబ్ధవాగ్భవిష్యసీతి॥౩౦॥౩౧॥౩౨॥ తత

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ పురూరవాస్త్వితి॥ అతిరూపస్వినమితి అతిరూపమేవస్వంధనంతదస్యాస్తీతి॥ ౩౫॥ ౩౬॥ సఇతి॥ అతిశయితాఃసకలలోకస్త్రీణాం కాంత్యాదిగుణాఃయయాతాం - తథాచరూపకే॥శ్లో॥ మన్మథాప్యాయితచ్ఛాయాశోభా కాంతిరుదాహృతా। సౌకుమార్యంమృదుత్వంచలావణ్యందీప్తిరుచ్యతే॥ తాత్కాలికోవిశేషస్తువిలాసోంగక్రియాదిష్వితి॥ ౩౭॥ ఉభయమితి॥ తన్మనస్కం ఉభయమనస్కంపరస్పరమనస్కమిత్యర్థః॥ ౩౮॥ రాజేతి॥ ప్రాగల్భ్యంనిస్సాధ్వసత్వం॥ ౩౯॥ సుభ్ర్వితి॥ అనురాగముద్వహ - మయీతిశేషః - లజ్జావఖండితంలజ్జయామంథరంసగద్గదమిత్యర్థః॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ శయనేతి॥ ఉరణకఃమేషః॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ౪౯॥ ౫౦॥ ౫౧॥

జ్ఞోసీతిబుధఇతితస్యచనామచక్రే। ౩౩। తథాఖ్యాతమేవైతత్సచయథేళాయామాత్మజంపురూరవసముత్పాదయామాస॥౩౪॥ పురూరవాస్త్వతిదానశీలోతియజ్వాతితేజస్వీ - యంసత్యవాదినమతిరూపస్వినంమనస్వినం మిత్రావరుణశాపాన్మానుషేలోకేమయావస్తవ్యమితి కృతమతిరూర్వశీదదర్శ॥ ౩౫॥ దృష్టమాత్రేచతస్మిన్నపహాయమానమశేషమపాస్యస్వర్గసుఖాభిలాషంతన్మనస్కాభూత్వాతమేవోపతస్థే॥ ౩౬॥ సోపిచతామతిశయితసకలలోకస్త్రీకాంతిసౌకుమార్యలావణ్యగతివిలాసహాసాదిగుణామవలోక్యతదాయత్తచిత్తవృత్తిర్బభూవ॥ ౩౭॥ ఉభయమపితన్మనస్కమనన్యదృష్టిపరిత్యక్తసమస్తాన్యప్రయోజనమభూత్॥ ౩౮॥ రాజాతుప్రాగల్భ్యాత్తామాహ॥ ౩౯॥ సుభ్రుత్వామహమభికామోస్మిప్రసీదానురాగముద్వహేత్యుక్తాలజ్జావఖండితమూర్వశీతంప్రాహ॥ ౪౦॥ భవత్యేవంయదిమేసమయపరిపాలనంభవాన్కరోతీత్యాఖ్యాతేపునరపితామాహ॥ ౪౧॥ ఆఖ్యాహిమేసమయమితి॥ ౪౨॥ అథపృష్టాపునరప్యబ్రవీత్॥ ౪౩॥ శయనసమీపేమమోరణకద్వయంపుత్రభూతంనాపనేయం॥ ౪౪॥ భవాంశ్చమయానగ్నోద్రష్టవ్యః॥ ౪౫॥ ఘృతమాత్రంచమమాహారఇతి॥ ౪౬॥ ఏవమేవేతిభూపతిరప్యాహ॥ ౪౭॥ తయాసహసచావనిపతిరలకాయాంచైత్రరథాదివనేష్వమలపద్మఖండేషుమానసాదిసరస్స్వతిరమణీయేషురమమాణ ఏకషష్టివర్షాణ్యనుదినప్రవర్ధమానప్రమోదోనయత్॥౪౮॥ ఉర్వశీచతదుపభోగాత్ప్రతిదినప్రవర్ధమానానురాగాఅమరలోకవాసేపినస్పృహాంచకార॥ ౪౯॥ వినాచోర్వశ్యాసురలోకోప్సరసాంసిద్ధగంధర్వాణాంచనాతిరమణీయోభవత్॥

ఇతి॥ స్ఫురతోరుచ్ఛ్వసితయోర్వికసితయోరమలయోఃకపోలయోఃకాంతిర్యస్యసః॥ ౩౩॥ తథేతి॥ సచబుధోయథేళాయాంపురూరవసముత్పాదయామాసతత్తథాప్రాగేవోక్తం॥౩౪॥ పురూరవసస్తూర్వశ్యామాయుఃప్రముఖాష్షట్పుత్రాజాతాఇతివక్తుంకథామాహ - పురూరవాస్త్విత్యాదినాయావత్సమాప్తిః॥పురూరవాఇతి- అతిరూపస్వినమతిరూపమేవస్వంధనమస్యాస్తీతిఅతిరూపస్వినం॥ ౩౫॥ దృష్టమాత్రఇతి॥ మానంగర్వమపహాయతమేవోపతస్థేఅభజత్॥ ౩౬॥ సఇతి॥ అతిశయితాఃసకలలోకస్త్రీణాంకాంత్యాదయోగుణాయయాతాం- కాంత్యాదిలక్షణంధనికేనోక్తం॥ శ్లో॥మన్మథాప్యాయితచ్ఛాయాశోభాకాంతిరుదాహృతా। సౌకుమార్యంమృదుత్వంచలావణ్యందీప్తిరుచ్యతే॥తాత్కాలికోవిశేషస్తువిలాసోగతిరిష్యతఇతి॥ ౩౭॥ ఉభయమితి॥ ఏవముభయమపితన్మిథునంతన్మనస్కమనోన్యాసక్తచిత్తమభూత్ - నాస్త్యన్యాదృష్టిర్యస్య - పరిత్యక్తంసమస్తమన్యత్ప్రయోజనంయేనతత్॥ ౩౮॥ రాజేతి॥ ప్రాగల్భ్యాత్ నిస్సాధ్వసత్వాత్॥ ౩౯॥ సుభ్ర్వితి॥ లజ్జావఖండితంలజ్జయాఅవఖండితంమంథరంయథాభవతితథా - తంప్రాహలజ్జావకుంఠితమితిపాఠాంతరంస్పష్టార్థం॥ ౪౦॥ శాపావసానేయదిమాంగంధర్వానేష్యంతితదాసమయభంగాపరాధమారోప్యగమిష్యామీతిసమయముపక్షిపతి॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ౪౯॥ గంధర్వైస్తత్సమయలంఘనేనిమిత్తేసత్యూర్వశ్యానిర్గమసమయందర్శయన్నాహ - వినాచోర్వశ్యేత్యాదినా నదదర్శ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౫౨॥ ౫౩॥ ౫౪॥ ౫౫॥ ౫౬॥ ౫౭॥ ౫౮॥ తదితి॥ అపవృత్తసమయా నివృత్తసమయా॥ ౫౯॥ ౬౦॥ ౬౧॥ ౬౨॥ ౬౩॥ తతశ్చేతి॥ హే జాయే మనసి ఘోరే తిష్ఠ వచసి మయా వాక్శ్రవణం కురు - అనేన అయే జాయే మనసా తిష్ఠ ఘోరే వచాంసి మిశ్రీకృణవావహై ఇత్యాద్యష్టాదశర్చం తయోస్సంవాదసూక్తం స్మారితం॥ ౬౪॥ ౬౫॥ ౬౬॥ ౬౭॥ ౬౮॥ ౬౯॥ ౭౦॥ ౭౧॥

౫౦॥ తతశ్చోర్వశీపురూరవసోస్స్పృహయవిద్విశ్వావసుర్గంధర్వసహవేతో నిశి శయనాభ్యాశాదేకమురణకం జహార॥ ౫౧॥ తస్య చాకాశే నీయమానస్యోర్వశీ శబ్దమశృణోత్॥ ౫౨ ॥ ఏవమాహ చ - మమానాథాయాః పుత్రః కేనాప్యపహ్రియతే - కం శరణముపయామీతి ॥ ౫౩॥ తదాకర్ణ్య రాజా మాం నగ్నం దేవీ వీక్ష్యతీతి నయయౌ॥ ౫౪॥ అథాన్యమప్యురణకమాదాయ గంధర్వా యయుః॥ ౫౫ ॥ తస్యాప్యపహ్రియమాణస్యాకర్ణ్య శబ్దమాకాశే పునరప్యనాథాస్మ్యహమభర్తృకా కాపురుషాశ్రయేత్యార్తరావిణీ బభూవ॥ ౫౬ ॥ రాజాప్యమర్షవశాదంధకారమేతదితి ఖడ్గమాదాయ దుష్ట దుష్ట హతోఽసీతి వ్యాహరన్నభ్యధావత్॥ ౫౭॥ తావచ్చ గంధర్వైరప్యతీవోజ్జ్వలా విద్యుజ్జనితా॥ ౫౮॥ తత్ప్రభయా చోర్వశీ రాజానమపగతాంబరం దృష్ట్వాఽపవృత్తసమయా తత్క్షణాదేవాపక్రాంతా॥ ౫౯॥ పరిత్యజ్య తావప్యురణకౌ గంధర్వాస్సురలోకముపగతాః॥ ౬౦॥ ....

రాజాపి చ తౌ మేషావాదాయాతిహృష్టమనాః స్వశయనమాయాతో నోర్వశీం దదర్శ॥ ౬౧ ॥ తాం చాపశ్యన్ వ్యపగతాంబర ఏవోన్మత్తరూపో బభ్రామ॥ ౬౨॥ కురుక్షేత్రే చాంభోజసరస్యన్యాభిశ్చతసృభిరప్సరోభిస్సమవేతాముర్వశీం దదర్శ॥ ౬౩॥ తతశ్చోన్మత్తరూపో జాయే హే తిష్ఠ మనసి ఘోరే తిష్ఠ వచసి కపటికే హే తిష్ఠేత్యేవమనేకప్రకారం సూక్తమవోచత్ ॥౬౪॥ ఆహ చోర్వశీ॥౬౫॥ మహారాజాలమనేనావివేకచేష్టితేన॥ ౬౬ ॥ అంతర్వత్న్యహమబ్దాంతే భవతాత్రాగంతవ్యం కుమారస్తే భవిష్యతి - ఏకాం చ నిశామహం త్వయా సహ వత్స్యామీత్యుక్తః - ప్రహృష్టస్స్వపురం జగామ॥ ౬౭ ॥ తాసాం చాప్సరసాముర్వశీ కథయామాస॥ ౬౮॥ అయం స పురుషోత్కృష్టో యేనాహమేతావంతం కాలమనురాగాకృష్టమానసా సహోషితేతి॥ ౬౯॥ ఏవముక్తాస్తాశ్చాప్సరస ఊచుః॥ ౭౦ ॥ సాధు సాధ్వస్య రూపమప్యనేన సహాస్మాకమపి సర్వకాలమాస్యా భవేదితి॥ ౭౧॥ అబ్దే చ పూర్ణే స రాజా తత్రాజగామ॥ ౭౨ కుమారం చాయుషమస్మై చోర్వశీ దదౌ॥ ౭౩॥ దత్త్వా చైకాం నిశాం తేన రాజ్ఞా సహోషిత్వా పంచపు

త్ర్యం తేన॥ ౫౦॥ తత ఇతి॥ శయనాభ్యాశాత్పర్యంకప్రాంతాత్॥ ౫౧॥ ౫౨॥ ౫౩॥ ౫౪॥ ౫౫॥ ౫౬॥ ౫౭॥ ౫౮॥ తదితి॥ అపవృత్తసమయా నివృత్తపరిభాషాసంబంధా - అపక్రాంతా నిర్గతా॥ ౫౯ ॥ ౬౦ ॥ ౬౧॥ అథ పునస్తత్ర తత్రత్యాగ్నిసాధ్యకర్మమార్గేణోర్వశీప్రాప్తిం కథయన్నాహ - తాం చాపశ్యన్నిత్యాదినా॥ ౬౨॥ కురుక్షేత్ర ఇతి ॥ అంభోజయుక్తే సరసి॥ ౬౩ ॥ తత ఇతి॥ హే జాయే మనసా ఘోరే మనసా ఘోరే వచసి వాక్శ్రవణార్థం తిష్ఠ మాత్రం తిష్ఠేత్యనేకధా విలాపాత్మకం సూక్తమవోచత్ - అసూక్తమితి పాఠే విలాపాద్యసూక్తం యథా భవత్యేవమాహేత్యర్థః॥ ఏవ తేన - హే జాయే మనసా తిష్ఠ ఘోరే వచాంసి మిశ్రాణి కృణవావహై - ఇత్యష్టాదశ తయోస్సంవాదాత్మికా సూక్తిః పురూరవసో వాక్యాని సూచితాని ॥ ౬౪॥ ఆహేతి॥ ఆహ చోర్వశీత్యనేన చోర్వశ్యాః ప్రతివచనాని - పురూరవా మా కృథా మా ప్రవృత్త్వోమా త్వా వృకాసో అశివాస ఉక్షన్ అశ్నీయుర్నవై స్త్రైణాని సఖ్యాని సంతి సాలావృకాణాం హృదయాన్యేతానీత్యాదీని సూచితాని॥ ౬౫ ॥ ౬౬ ॥ అంతర్వత్నీతి ॥ అంతర్వత్నీ గర్భిణ్యహమిదానీం మత్సంభోగాసంభవాదబ్దాంతే త్వయాగంతవ్యమిత్యాద్యుక్తస్తేన సామ్నా ప్రహృష్టస్స్వపురం జగామ ॥ ౬౭ ॥ ౬౮ ॥ అయమితి ॥ పురుషోత్కృష్టో నరశ్రేష్ఠః॥ ౬౯॥ ౭౦॥ సాధ్వీతి॥ సహాస్యా సహావస్థితిరస్మాకం భవేదితి ప్రార్థనా॥ ౭౧॥ ౭౨॥ కుమారమితి॥ ఆయుష మాయునామానం॥ ౭౩॥ దత్త్వేతి॥ ఉషిత్వా వాసం కృత్వా - పంచపుత్రోత్పత్తయ ఇతి తాసాం చత

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౭౨॥౭౩॥౭౪॥౭౫॥౭౬॥౭౭॥౭౮॥౭౯॥౮౦॥౮౧॥౮౨॥౮౩॥౮౪॥౮౫॥౮౬॥౮౭॥౮౮॥౮౯॥ పఠత ఇతి॥ గాయత్రీంపఠతః అక్షరసంఖ్యానితదక్షరసంఖ్యాన్యంగులాని అరణిరభవత్ చతుర్వింశత్యంగులారణిః కార్యేతివిధిః॥ ౯౦॥ ౯౧॥ ౯౨॥ ౯౩॥ ౯౪॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే-శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే-చతుర్థాంశే-షష్ఠోఽధ్యాయః.

త్రోత్పత్తయే గర్భమవాప॥ ౭౪॥ ఉవాచ చైనం రాజానమస్మత్ప్రీత్యా మహారాజాయ సర్వ ఏవ గంధర్వా వరదాస్సంవృత్తాః వ్రియతాం చ వర ఇతి॥ ౭౫॥ ఆహ చ రాజా॥ ౭౬॥ విజితసకలారాతిరవిహతేంద్రియసామర్థ్యో బంధుమానమితబలకోశః - నాన్యదస్మాకమూర్వశీసాలోక్యాత్ ప్రాప్తవ్యమస్తి తదహమనయా సహోర్వశ్యా కాలం నేతుమభిలషామీత్యుక్తే గంధర్వా రాజ్ఞేఽగ్నిస్థాలీం దదుః॥ ౭౭॥ ఊచుశ్చైనమగ్నిమామ్నాయానుసారీ భూత్వా త్రిధా కృత్వోర్వశీసలోకతామనోరథముద్దిశ్య సమ్యగ్యజేథాః - తతోఽవశ్యమభిలషితమవాప్స్యసీత్యుక్తస్తామగ్నిస్థాలీమాదాయ జగామ॥ ౭౮॥ అంతరాటవ్యామచింతయత్ - అహో మేఽతీవ మూఢతా కిమహమకరవం॥ ౭౯॥ వహ్నిస్థాలీ మయైషానీతా నోర్వశీతి॥ ౮౦॥ అథైనామటవ్యామేవాగ్నిస్థాలీం తత్యాజ స్వపురం చ జగామ॥ ౮౧॥ వ్యతీతేఽర్ధరాత్రే వినిద్రశ్చాచింతయత్॥ ౮౨॥ మమోర్వశీసాలోక్యప్రాప్త్యర్థమగ్నిస్థాలీ గంధర్వైర్దత్తా సా చ మయాటవ్యాం పరిత్యక్తా॥ ౮౩॥ తదహం తత్ర తదాహరణాయ యాస్యామీత్యుత్థాయ తత్రాప్యుపగతో నాగ్నిస్థాలీమపశ్యత్॥ ౮౪॥ శమీగర్భం చాశ్వత్థమగ్నిస్థాలీస్థానే దృష్ట్వాచింతయత్॥ ౮౫॥ మయాత్రాగ్నిస్థాలీ నిక్షిప్తా సా చాశ్వత్థశ్శమీగర్భోఽభూత్॥ ౮౬॥ తదేనమేవాహమగ్నిరూపమాదాయ స్వపురమభిగమ్యారణీం కృత్వా తదుత్పన్నాగ్నేరుపాస్తిం కరిష్యామీతి॥ ౮౭॥ ఏవమేవ స్వపురముపగతోఽరణీం చకార॥ ౮౮॥ తత్ప్రమాణం చాంగులైః కుర్వన్ గాయత్రీమపఠత్॥ ౮౯॥ పఠతశ్చాక్షరసంఖ్యాన్యేవాంగులాన్యరణ్యభవత్॥ ౯౦॥ తత్రాగ్నిం నిర్మథ్యాగ్నిత్రయమామ్నాయానుసారీ భూత్వా జుహావ॥ ౯౧॥ ఊర్వశీసాలోక్యం ఫలమభిసంధితవాన్॥ ౯౨॥ తేనైవ చాగ్నివిధినా బహువిధాన్ యజ్ఞానిష్ట్వా గాంధర్వలోకానవాప్యోర్వశ్యా సహావియోగమవాప॥ ౯౩॥ ఏకోఽగ్నిరాదావభవత్ - ఏకేన త్వత్ర మన్వంతరే త్రేతా ప్రవర్తితా॥ ౯౪॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే-చతుర్థాంశే-షష్ఠోఽధ్యాయః.

సృణాంసంచితానాంసచీనాంస్వభూతిత్వాత్పంచభిరూపైః పంచానాంపుత్రాణాముత్పత్తయే గర్భమవాపేతి గమ్యతే అస్మాకమప్యనేన సహాస్యాభవేదితి ప్రార్థనాలింగాత్॥ ౭౪॥ ౭౫॥ ౭౬॥ విజితేతి॥ అన్యత్ప్రాప్తవ్యం నాస్తీత్యత్ర హేతుః - విజితసకలారాతిరిత్యాది - ఊర్వశీసాలోక్యమగ్నిసాధ్యకర్మైకఫలమిత్యగ్నిస్థాలీం దదుః॥ ౭౭॥ ఊచురితి॥ గార్హపత్యాహవనీయదక్షిణాగ్నిరూపేణ త్రిధా కృత్వా॥ ౭౮॥ శమీగర్భాదగ్నిం మంథతీత్యాదివిధిమవతారయన్నాహ - అంతరాటవ్యామిత్యాదినా॥ ౭౯॥ వహ్నిస్థాలీతి॥ వహ్నిస్థాలీ మయైషాభిలషితా నోర్వశీతి॥ ౮౦॥ అథేతి॥ యద్యపి గంధర్వైః ఇయమూర్వశీతి సప్రలోభితః - కింత్వగ్నిం త్రిధా కృత్వా యజస్వేత్యేవోక్తం - తథాపి సంమోహవశాదూర్వశీత్యేవ తామగ్నిస్థాలీమానయన్నేయమూర్వశీతి బుద్ధ్వా తత్యాజేతి॥ ౮౧॥ ౮౨॥ ౮౩॥ ౮౪॥ ౮౫॥ ౮౬॥ ౮౭॥ ౮౮॥ ౮౯॥ పఠత ఇతి॥ గాయత్రీంపఠతస్తత్సామర్థ్యాత్తదక్షరసంఖ్యాంగులిప్రమాణైవారణిర్జాతా - తస్మాచ్చతుర్వింశత్యంగులా కార్యేత్యుక్తం భవతి॥ ౯౦॥ ౯౧॥ ౯౨॥ ౯౩॥ ఏక ఇతి॥ త్రేతాగ్నిత్రయం॥ ౯౪॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య-శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం-చతుర్థాంశే-షష్ఠోఽధ్యాయః.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧॥ తథేతి॥ అల్పత్వాత్ప్రథమమమావసోర్వంశోక్తిః- ఏవంనహుషస్యాప్యనంతరాధ్యాయే॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ పుత్రీతి॥ ఆత్మజాయా ఆత్మనో భార్యా॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ నూనమితి॥ మాతృసాత్కృతః మాతుస్సంబంధీ॥ ౨౬॥ ౨౭॥ తచ్చేతి॥ అస్త్ర

శ్రీపరాశరః॥ తస్యాప్యాయుర్ధీమానమావసుర్విశ్వావసుశ్శ్రుతాయుశ్శతాయురయుతాయురితి సంజ్ఞాః షట్పుత్రా అభవన్॥ ౧॥ తథామావసోర్భీమనామాపుత్రోభవత్॥ ౨॥ భీమస్య కాంచనః - కాంచనాత్సుహోత్రః - తస్యాపిజహ్నుః॥ ౩॥ యోసౌయజ్ఞవాటమఖిలంగంగాంభసాప్లావితమవలోక్య క్రోధసంరక్తలోచనోభగవంతంయజ్ఞపురుషంఆత్మనిపరమేణసమాధినాసమారోప్యాఖిలమేవగంగామపిబత్॥ ౪॥ అథైనందేవర్షయఃప్రసాదయామాసుః॥ ౫॥ దుహితృత్వేచాస్యగంగామనయన్॥ ౬॥ జహ్నోశ్చసుమంతునామాపుత్రోభవత్॥ ౭॥ తస్యాప్యజకస్తతోబలాకాశ్వస్తస్మాత్కుశస్తస్యాపికుశాంబకుశనాభాధూర్తరజసోవసుశ్చేతిచత్వారఃపుత్రా బభూవుః॥ ౮॥ తేషాం కుశాంబఃశక్రతుల్యోమేపుత్రోభవేదితితపశ్చకార॥ ౯॥ తంచోగ్రతపసమవలోక్యమాభవత్వన్యోస్మత్తుల్యవీర్యఇత్యాత్మనైవాస్యేంద్రఃపుత్రత్వమగచ్ఛత్॥ ౧౦॥ సగాధిర్నామపుత్రఃకౌశికోభవత్॥ ౧౧॥ గాధిశ్చ సత్యవతీంకన్యామజనయత్॥ ౧౨॥ తాంచభార్గవఃఋచీకోవవ్రే॥ ౧౩॥ గాధిరప్యతిరోషణాయాతివృద్ధాయ బ్రాహ్మణాయ దాతుమనిచ్ఛన్నేకతశ్శ్యామకర్ణానామిందువర్చసామనిలరంహసామశ్వానాంసహస్రంకన్యాశుల్కమయాచత॥ ౧౪॥ తేనాపిఋషిణావరుణసకాశాదుపలభ్యాశ్వతీర్థోత్పన్నంతాదృశమశ్వసహస్రందత్తం॥ ౧౫॥ తతస్తామృచీకఃకన్యాముపయేమే॥ ౧౬॥ ఋచీకశ్చతస్యాశ్చరుమపత్యార్థంచకార॥ ౧౭॥ తత్ప్రసాదితశ్చతన్మాత్రేక్షత్రవరపుత్రోత్పత్తయేచరుమపరంసాధయామాస॥ ౧౮॥ ఏషచరుర్భవత్యాఅయమపరశ్చరుస్త్వన్మాత్రాసమ్యగుపయోజ్యఇత్యుక్త్వావనంజగామ॥ ౧౯॥ ఉపయోగకాలేచతాంమాతాసత్యవతీమాహ॥ ౨౦॥ పుత్రిసర్వఏవాత్మపుత్రమతిగుణమభిలషతి - నాత్మజాయాభ్రాతృగుణేష్వతీవాదృతోభవతీతి॥ ౨౧॥ అతోర్హసిమమాత్మీయంచరుందాతుం - మదీయంచరుంఆత్మనోపయోక్తుం॥ ౨౨॥ మత్పుత్రేణహిసకలభూమండలపరిపాలనంకార్యం - కియద్వా బ్రాహ్మణస్యబలవీర్యసంపదేత్యుక్తాసాస్వచరుంమాత్రేదత్తవతీ॥ ౨౩॥ అథవనాదాగత్యసత్యవతీమృషిరపశ్యత్॥ ౨౪॥ ఆహచైనామతిపాపేకిమిదమకార్యంభవత్యాకృతం అతిరౌద్రంతేవపుర్లక్ష్యతే॥ ౨౫॥ నూనంత్వయాత్వన్మాతృసాత్కృతశ్చరురుపయుక్తః-నయుక్తమేతత్॥ ౨౬॥ మయాహితత్రచరౌసకలైశ్వర్యవీర్యశౌర్యబలసంపదారోపితా - త్వదీయచరావప్యఖిలశాంతిజ్ఞానతితిక్షాది బ్రాహ్మణగుణసంపత్॥ ౨౭॥ తచ్చవిపరీతంకుర్వంత్యాస్తవాతిరౌద్రాస్త్రధార

తస్యేతి॥ తస్యాపిపురూరవసోపి॥ ౧॥ అతివితతత్వాదాయుర్వంశంపశ్చాద్వక్ష్యతి - ఏవంనహుషాదిష్వపిద్రష్టవ్యం - అల్పత్వాదమావసోర్వంశంతావదాహ - తథేత్యాదినాయావత్సమాప్తిః॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ అథేతి॥ జహ్నుందేవాఋషయశ్చప్రసాదయామాసుః - తతస్తాంముమోచేతి శేషః॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ తంచేతి॥ ఆత్మనాస్వయమేవఇంద్రఃపుత్రత్వమగమత్॥ ౧౦॥ తదేవాహసగాధిరితి॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ తేనేతి॥ తేనాపిఋచీకేనోపలభ్య ప్రాప్య॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ తదితి॥ తయాసత్యవత్యాప్రసాదితశ్చ- తన్మాత్రే గాధిభార్యాయై॥ ౧౮॥ ఏషఇతి॥ ఉపయోజ్యః భక్ష్యఇత్యుక్త్వాకుశాద్యర్థంవనంజగామ॥ ౧౯॥ ౨౦॥ పుత్రీతి॥ ఆత్మనోజాయాయాభ్రాతుర్గుణేషుజనస్యనాతీవాదరః॥ ౨౧॥ ౨౨॥ మత్పుత్రేణేతి॥ కియదితికింప్రయోజనమిత్యుక్త్వాసతీ - స్వచరుంమాత్రేదత్తవతీ-మాతుశ్చరుంస్వయంభక్షితవతీ॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ నూనమితి॥ త్వన్మాతృసాత్కృతఃత్వన్మాతుస్సంబంధీ॥ ౨౬॥ ౨౭॥ తచ్చేతి॥ అస్త్రధారణంఅస్త్రవిద్యాయాః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ధారణం అస్త్రవిద్యాంతగమనం॥ ౨౮॥ ౨౯॥ భగవన్నితి॥ కామమితిఇచ్ఛానుమతౌ॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥౩౬॥విశ్వామిత్రేతి॥ భార్గవపవేతి జమదగ్నిసోదరత్వాత్ భార్గవఃశునశ్శేఫః - యథాహ॥శ్లో॥ఔర్వస్యఋచికస్యర్షేఃసత్యవత్యాంమహాయశాః। జమదగ్నిస్సుతోపిద్వౌ జజ్ఞే వేదవిదాంవరః॥ మధ్యమశ్చశునశ్శేఫఇత్యాది॰ అయంచవిశ్వామిత్రస్యస్వస్రీయః - పుత్రవద్దేవైర్దత్తత్వాద్దేవరాతః॥ ౩౭॥ ౩౮॥ తేషామితి॥ ఋష్యంతరేష్వితి ఋష్యంతరేషువివాహ్యాః - సమానప్రవరేష్వవివాహ్యాః - ఇదంసర్వగోత్రాణాంప్రాయేణసమానం॥ శ్లో॥ఏకఏవ ఋషిర్యావత్ప్రవరేష్వనువర్తతే। తావత్సమానగోత్రత్వమన్యత్రత్వంగిరోగణాదితిసూత్రకారోక్తేః॥ ౩౯॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - చతుర్థాంశే - సప్తమోధ్యాయః

౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥గృత్సమదస్యేతి॥ ప్రవర్తయితాజనకః॥౬॥౭॥౮॥సహేతి॥ సంసిద్ధికార్యకరణః వశీకృతప్రకృ

ణపాలననిష్ఠఃక్షత్రియాచారఃపుత్రోభవిష్యతి- తస్యాశ్చోపశమరుచిర్బ్రాహ్మణాచారఇత్యాకర్ణ్య ర్వసాతస్యపాదౌజగ్రాహ॥ ౨౮॥ ప్రణిపత్యచైనమాహ॥ ౨౯॥ భగవన్మయైతదజ్ఞానాదనుష్ఠితం- ప్రసాదంమేకురు - మైవంవిధఃపుత్రోభవతు - కామమేవంవిధఃపౌత్రోభవత్విత్యుక్తేమునిరప్యాహ॥ ౩౦ ఏవమస్త్వితి॥ ౩౧॥ అనంతరంచసాజమదగ్నిమజీజనత్॥౩౨॥ తన్మాతాచవిశ్వామిత్రంజనయామాస॥ ౩౩॥ సత్యవత్యపికౌశికీనామనద్యభవత్॥ ౩౪ ॥ జమదగ్నిరిక్ష్వాకువంశోద్భవస్యరేణోస్తనయాంరేణుకాముపయేమే॥ ౩౫ ॥ తస్యాంచాశేషక్షత్రహంతారంపరశురామసంజ్ఞంభగవతస్సకలలోకగురోర్నారాయణస్యాంశం జమదగ్నిరజీజనత్॥౩౬॥ విశ్వామిత్రపుత్రస్తుభార్గవఏవశునశ్శేఫోదేవైర్దత్తః - తతశ్చదేవరాతనామాభవత్॥ ౩౭ ॥ తతశ్చాన్యేమధుచ్ఛందోధనంజయకృతదేవాష్టకకచ్ఛపహారితాఖ్యావిశ్వామిత్రపుత్రాబభూవుః॥ ౩౮ ॥ తేషాంచబహూనికౌశికగోత్రాణిఋష్యంతరేషువివాహ్యాన్యభవన్॥ ౩౯॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే-చతుర్థాంశే-సప్తమోధ్యాయః.

శ్రీపరాశరః॥ పురూరవసోజ్యేష్ఠఃపుత్రో యస్త్వాయుర్నామాసరాహోర్దుహితరముపయేమే॥౧॥ తస్యాంచపంచపుత్రానుత్పాదయామాస॥ ౨ ॥ నహుషక్షత్రవృద్ధరంభరజిసంజ్ఞాస్తథైవానేనాఃపంచమఃపుత్రోభూత్॥ ౩॥ క్షత్రవృద్ధాత్సుహోత్రఃపుత్రోభవత్॥ ౪ ॥ కాశ్యకాశగృత్సమదాస్త్రయస్తస్యపుత్రాబభూవుః॥ ౫ ॥ గృత్సమదస్యశౌనకశ్చాతుర్వర్ణ్యప్రవర్తయితాభూత్॥ ౬ ॥ కాశ్యస్యకాశేయఃకాశిరాజః - తస్మాద్రాష్ట్రః - రాష్ట్రస్యదీర్ఘతపాఃపుత్రోభవత్॥ ౭ ॥ ధన్వంతరిస్తుదీర్ఘతపసఃపుత్రోభవత్॥ ౮॥ సహసంసిద్ధకార్యకరణస్సకలసంభూతిష్వశేషజ్ఞానవిద్భగవతా

పారగమనంతన్నిష్ఠః॥ ౨౮ ॥ ౨౯ ॥ భగవన్నితి॥ కామమిత్యనేనేచ్ఛానుమతిః ॥ ౩౦॥ ౩౧ ॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪ ॥ ౩౫॥ ౩౬॥ విశ్వామిత్రేతి॥ భార్గవశునశ్శేఫోదేవైర్ధర్మతోదత్తఇతికౌశికగోత్రస్యదేవరాతప్రవరత్వముక్తం॥ ౩౭॥ తతశ్చేతి॥ మధుచ్ఛందఃప్రభృతయస్తువిశ్వామిత్రస్యౌరసాఃపుత్రాః॥ ౩౮॥ తేషామితి॥ ప్రవరభేదాద్బహూనికౌశికగోత్రాణిఋష్యంతరేషుప్రవరాంతరేషువివాహ్యాని-ఏవంచైతత్ప్రాయేణగోత్రాంతరేష్వపితుల్యం॥ శ్లో॥ ఏకఏవఋషిర్యావత్ప్రవరేష్వనువర్తతే। తావత్సమానగోత్రత్వమన్యత్రత్వంగిరోగణాదితిసూత్రకారోక్తేః॥ ౩౯ ॥ ఇతిశ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య-శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాంచతుర్థాంశే-సప్తమోధ్యాయః

౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ గృత్సమదస్యేతి॥ చాతుర్వర్ణ్యప్రవర్తయితాచతుర్వర్ణోత్పాదకః॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ సహేతి॥ సంసిద్ధకార్యకరణంజరాదిరహితేంద్రియః - సంయతదేహేంద్రియఇతివా - అతీతసంభూతౌక్షీరోదాదుత్పత్తౌ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తిః అజరదేహేంద్రియో వా - అతీతసంభూతౌ క్షీరోదాదుత్పత్తౌ ॥ ౯ ॥ కాశీరాజేతి ॥ అష్టధా అష్టాంగం - యథాహ బాహళః ॥ శ్లో ॥ కాయబాలగ్రహోర్ధ్వాంగశల్యదంష్ట్రా జరావిషైః । అష్టావంగాని తస్యాహుశ్చికిత్సా యేషు సంస్థితేతి ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - చతుర్థాంశే - అష్టమోఽధ్యాయః.

రజేరితి ॥ సారః స్థైర్యం ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ ౪ ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ ఏవమితి ॥ ప్రణతిరనతిక్రమణే

నారాయణేన చాతీతసంభూతౌ తస్మై వరో దత్తః ॥ ౯ ॥ కాశీరాజగోత్రేఽవతీర్య త్వమష్టధా సమ్యగాయుర్వేదం కరిష్యసి - యజ్ఞభాగభుగ్భవిష్యసీతి ॥ ౧౦ ॥ తస్య చ ధన్వంతరేః పుత్రః కేతుమాన్ - కేతుమతో భీమరథః - తస్యాపి దివోదాసః - తస్యాపి ప్రతర్దనః ॥ ౧౧ ॥ స చ భద్రశ్రేణ్యవంశవినాశనాదశేషశత్రవో నేన జితా ఇతి శత్రుజిదభవత్ ॥ ౧౨ ॥ తేన చ ప్రీతిమతాత్మపుత్రో వత్సవత్సేత్యభిహితో వత్సోఽభవత్ ॥ ౧౩ ॥ సత్యపరతయా ఋతధ్వజసంజ్ఞామవాప ॥ ౧౪ ॥ తతశ్చ కువలయనామానమశ్వం లేభే - తతః కువలయాశ్వ ఇత్యస్యాం పృథివ్యాం ప్రథితః ॥ ౧౫ ॥ తస్య చ వత్సస్య పుత్రోఽలర్కో నామాభవత్ - యస్యాయమద్యాపి శ్లోకో గీయతే ॥ ౧౬ ॥ షష్టిం వర్షసహస్రాణి షష్టిం వర్షశతాని చ । అలర్కాదపరో నాన్యో బుభుజే మేదినీం యువా ॥ ౧౭ ॥ తస్యాప్యలర్కస్య సన్నతినామాభవదాత్మజః ॥ ౧౮ ॥ సన్నతేః సునీథః - తస్యాపి సుకేతుః - తస్మాచ్చ ధర్మకేతుర్జజ్ఞే ॥ ౧౯ ॥ తతశ్చ సత్యకేతుః - తస్మాద్విభుః - తత్తనయః సువిభుః - తతశ్చ సుకుమారస్తస్యాపి ధృష్టకేతుః - తతశ్చ వీతిహోత్రః - తస్మాద్భార్గః - భార్గస్య భార్గభూమిః - తతశ్చాతుర్వర్ణ్యప్రవృత్తిరిత్యేతే కాశేయా భూభృతః కథితాః ॥ ౨౦ ॥ రజేస్తు సంతతిః శ్రూయతాం ॥ ౨౧ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - చతుర్థాంశే - అష్టమోఽధ్యాయః.

శ్రీపరాశరః ॥ రజేస్తు పంచ పుత్రశతాన్యతులబలవీర్యపరాక్రమసారాణ్యాసన్ ॥ ౧ ॥ దేవాసురసంగ్రామారంభే చ పరస్పరవధేప్సవో దేవాశ్చాసురాశ్చ బ్రహ్మాణముపేత్య ప్రచ్ఛుః ॥ ౨ ॥ భగవన్నస్మాకమత్ర విరోధే కతమః పక్షో జేతా భవిష్యతీతి ॥ ౩ ॥ అథాహ భగవాన్ ॥ ౪ ॥ యేషామర్థే రజిరాత్తాయుధో యోత్స్యతి తత్పక్షో జేతేతి ॥ ౫ ॥ అథ దైత్యైరుపేత్య రజిరాత్మసాహాయ్యదానాయాభ్యర్థితః ప్రాహ ॥ ౬ ॥ యోత్స్యేఽహం భవతామర్థే యద్యహమమరజయాద్భవతామింద్రో భవిష్యామీత్యాకర్ణ్యైతత్తైరభిహితం ॥ ౭ ॥ న వయమన్యథా వదిష్యామోఽన్యథా కరిష్యామోఽస్మాకమింద్రః ప్రహ్లాదస్తదర్థమేవాయముద్యమ ఇత్యుక్త్వా గతేష్వసురేషు దేవైరప్యసావవనిపతిరేవమేవోక్తః సేనాపి చ తథైవోక్తైర్దేవైరింద్రస్త్వం భవిష్యసీతి సమన్విచ్ఛితం ॥ ౮ ॥ రజినాపి దేవసైన్యసహాయేనానేకైర్మహా

వరో దత్తః ॥ ౯ ॥ కాశీరాజేతి ॥ అష్టధా అష్టభాగం - యథాహ బాహళః ॥ శ్లో ॥ కాయబాలగ్రహోర్ధ్వాంగశల్యదంష్ట్రా జరావిషైః । అష్టావంగాని తస్యాహుశ్చికిత్సా యేషు సంస్థితేతి ॥ ౧౦ ॥ ప్రతర్దనస్యైవ శత్రుజిద్వత్స ఇత్యాదికాశ్చ తత్ప్రసంజ్ఞానివృత్తిసహేత్వాదినా ప్రథిత ఇత్యంతేన ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ తేన చేతి ॥ దివోదాసేన ప్రేమతోఽసౌ వత్స వత్సేత్యుపలాలనేనాభిహితస్తతో వత్ససంజ్ఞోఽభూత్ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - చతుర్థాంశే - అష్టమోఽధ్యాయః.

ఆయుఃపుత్రస్య క్షత్రవృద్ధస్య వంశముక్త్వా తద్భ్రాతూ రజేర్వంశమాహ - రజేరితి ॥ ౧ ॥ తేషాం చ వంశో నాభూదింద్రేణ హతత్వాదితి కథాపూర్వమాహ - దేవాసురేత్యాదినా నాప్నోతీత్యంతేన ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ ౪ ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ ౭ ॥ నేతి ॥ న వయం కార్యసిద్ధ్యర్థమన్యథా మిథ్యా వదిష్యామః - సిద్ధే చ కార్యే పూర్వప్రతిజ్ఞాతమన్యథా న కరిష్యామః - అతః ప్రహ్లాద ఏవాస్మాకమింద్రః తస్యైవేంద్రత్వసాధనార్థమేవాస్మదుద్యమ ఇతి - నిష్కపటముక్త్వా గతేషు ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ భయా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యా - ప్రణతాత్ప్రాజ్యం న గ్రాహ్యమితి రాజధర్మః ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ స్వర్యాత ఇతి ॥ ఆచారాత్ పితృదాయాదన్యా
యాత్ ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ యదీతి ॥ పురోధసాపి యజమానచోదితేనైవ కామ్యం కర్మ కర్తవ్యం నత్వన్యథా-
తదిచ్ఛయా అజ్ఞాతత్వాదిత్యభిప్రేత్యాహ ॥ యద్యేవమితి ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ పూర్వం క్షత్రవృ
ద్ధాత్సుహోత్రో గృత్సమదాద్ద్విజాతివంశకృదుక్తః - ఇహ తు ప్రతిక్షత్రః క్షత్రైకవంశకృదుచ్యతే క్షత్రవృద్ధసు
తః ప్రతిక్షత్రోఽభవదిత్యాదినా ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - చతు
ర్థాంశే - నవమోఽధ్యాయః ✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿

స్తైస్తదశేషమసురబలం నిషూదితమ్ ॥ ౯ ॥ అథ జితారిపక్షశ్చ దేవేంద్రో రజిచరణయుగళమాత్మనః శిర
సా నిపీడ్యాహ ॥ ౧౦ ॥ భయత్రాణాదన్నదానాద్భవానస్మత్పితాశేషలోకానాముత్తమోత్తమో భ
వాన్ - యస్యాహం పుత్రస్త్రిలోకేంద్రః ॥ ౧౧ ॥ స చాపి రాజా ప్రహస్యాహ ॥ ౧౨ ॥ ఏవమస్త్వేవమ
స్త్వనతిక్రమణీయా హి వైరిపక్షాదప్యనేకవిధచాటువాక్యగర్భా ప్రణతిరిత్యుక్త్వా స్వపురం జగామ ॥
౧౩ ॥ శతక్రతురపీంద్రత్వం చకార ॥ ౧౪ ॥ స్వర్యాతే తు రజౌ నారదర్షిచోదితా రజిపుత్రాశ్శతక్రతు
మాత్మపితృపుత్రం సమాచారాద్రాజ్యం యాచితవంతః ॥ ౧౫ ॥ అప్రదానేన చ విజిత్యేంద్రమతిబలినః
స్వయమింద్రత్వం చక్రుః ॥ ౧౬ ॥ తతశ్చ బహుతిథే కాలే హ్యతీతే బృహస్పతిమేకాంతే దృష్ట్వా అపహృత
త్రైలోక్యయజ్ఞభాగశ్శతక్రతురువాచ ॥ ౧౭ ॥ బదరీఫలమాత్రమప్యర్హసి మమాప్యాయనాయ పు
రోడాశఖండం దాతుమిత్యుక్తో బృహస్పతిరువాచ ॥ ౧౮ ॥ యద్యేవం త్వయాహం పూర్వమేవ చోదిత
స్స్యాం తన్మయా త్వదర్థం కిమకర్తవ్యమిత్యల్పైరేవాహోభిస్త్వాం నిజం పదం ప్రాపయిష్యామీ
త్యభిధాయ తేషామనుదినమాభిచారకం బుద్ధిమోహాయ శక్రస్య తేజోఽభివృద్ధయే జుహావ ॥ ౧౯ ॥ తే చాపి
తేన బుద్ధిమోహేనాభిభూయమానా బ్రహ్మద్విషో ధర్మత్యాగినో వేదవాదపరాఙ్ముఖా బభూవుః ॥ ౨౦
తతస్తానపేతధర్మాచారానింద్రో జఘాన ॥ ౨౧ ॥ పురోహితాప్యాయితతేజాశ్చ శక్రః దివమాక్రమ
త్ ॥ ౨౨ ॥ ఏతదింద్రస్య స్వపదచ్యవనాదారోహణం శ్రుత్వా పురుషః స్వపదభ్రంశం దౌరాత్మ్యం చ నా
ప్నోతి ॥ ౨౩ ॥ రంభస్త్వనపత్యోఽభవత్ ॥ ౨౪ ॥ క్షత్రవృద్ధసుతః ప్రతిక్షత్రోఽభవత్ ॥ ౨౫ ॥ తత్పుత్ర
స్సంజయః - తస్యాపి జయః - తస్యాపి విజయః - తస్మాచ్చ జజ్ఞే కృతః ॥ ౨౬ ॥ తస్య చ హర్యధనః - హర్యధన
సుతస్సహదేవః తస్మాదదీనస్తస్య చ జయత్సేనః - తతశ్చ సంకృతిః - తత్పుత్రః క్షత్రధర్మా - ఇత్యేతే క్ష
త్రవృద్ధస్య వంశ్యాః ॥ ౨౭ ॥ తతో నహుషవంశం ప్రవక్ష్యామి ॥ ౨౮ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - చతుర్థాం
శే - నవమోఽధ్యాయః ✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿

త్రాణాదన్నదానాదితి ॥ శ్లో ॥ జనకశ్చోపనేతా చ యశ్చ విద్యాం ప్రయచ్ఛతి । అన్నదాతా భయత్రాతా పంచైతే పిత
రస్స్మృతా ఇతి వచనాత్ ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ ఏవమితి ॥ అనేకవిధం చాటుప్రియం వాక్యం తద్గర్భా తత్సహితా ప్రణతిరాత్మ
నివేదనరూపా అనతిక్రమణీయా - వైరిణా ప్రణతేన యదుక్తం తదనుమంతవ్యమేవ - కిం పునస్త్వాదృశేనేత్యర్థః ॥ ౧౩ ॥
౧౪ ॥ స్వర్యాత ఇతి ॥ స్వర్యాతే మృతే - ఆత్మపితృపుత్రం స్వపితుః పుత్రతాం ప్రాప్తం - సమాచారాత్ పితృస్వం పు
త్రాణాం భవతీతి న్యాయాత్ ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ తతశ్చేతి ॥ బహుతిథే దీర్ఘకాలే ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ యదీతి ॥ యద్యేవమిత్యస్యా
యం భావః - స్వబుద్ధ్యైవ త్వం రజేః పుత్రతామగాః - తదైవ చేదహమేతత్ జ్ఞాపితస్స్యాం తర్హి మయా తదప్యన్యథా కా
ర్యమేవేతి ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ పూర్వమాయుషః పుత్రస్య క్షత్రవృద్ధస్య సుహోత్రవంశ ఉక్తః - ఇదానీం త
స్యైవ వంశాంతరమాహ - క్షత్రవృద్ధసుతః ప్రతిక్షత్ర ఇత్యాదినా యావత్సమాప్తిః ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ ఇతి శ్రీధరస్వా
మివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - చతుర్థాంశే - నవమోఽధ్యాయః ✿✿✿✿✿✿✿

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧| ౨| ౩| ౪| ౫|| యమమితి || వ్యజాయతఅసూత| ౬| ౭| ౮| ౯| ౧౦| ౧౧| ౧౨| ౧౩| ౧౪| ౧౫|| ౧౬| ౧౭| ౧౮| ౧౯|| విశ్వాచ్యేతి || విశ్వాచీఅప్సరాః| ౨౦| ౨౧| ౨౨| ౨౩| ౨౪|| యదేతి || పాపకంరాగద్వేషాది| ౨౫| ౨౬|

శ్రీపరాశరః|| యతియయాతిసంయాతి ఆయాతివియాతికృతిసంజ్ఞానహుషస్య షట్పుత్రా మహాబలప రాక్రమా బభూవుః|| ౧| యతిస్తురాజ్యంనైచ్ఛత్ | ౨|| యయాతిస్తుభూభృదభవత్ | ౩| ఉశనసశ్చదుహితరందేవయానీంవార్షపర్వణీంచశర్మిష్ఠాముపయేమే| ౪| అత్రానువంశశ్లోకోభవతి | ౫ | యదుంచదుర్వసుంచైవదేవయానీవ్యజాయత | ద్రుహ్యంచానుంచపూరుంచశర్మిష్ఠావార్షపర్వణీ| ౬ || కావ్యశాపాచ్చకాలేనైవయయాతిర్జరామవాప| ౭| ప్రసన్నశుక్రవచనాచ్చస్వజరాంసంక్రామయితుంజ్యేష్ఠంపుత్రంయదుమువాచ| ౮ || వత్సత్వన్మాతామహశాపాదియమకాలేనైవజరామాముపస్థితా - తామహంతస్యైవానుగ్రహాద్భవతస్సంచారయామి| ౯ | ఏకంవర్షసహస్రమతృప్తోస్మివిషయేషు - త్వద్వయసావిషయానహంభోక్తుమిచ్ఛామి| ౧౦| నాత్రభవతాప్రత్యాఖ్యానంకర్తవ్యమిత్యుక్తస్సయదుర్నైచ్ఛత్తాంజరామాదాతుం || ౧౧ || తంచపితాశశాప - త్వత్ప్రసూతిర్నరాజ్యార్హాభవిష్యతీతి||౧౨|| అనంతరంచదుర్వసుంద్రుహ్యమనుంచపృథివీపతిర్జరాగ్రహణార్థంస్వయౌవనప్రదానాయచఅభ్యర్థయామాస| ౧౩ || తైరప్యేకైకేనప్రత్యాఖ్యాతస్తాఞ్శశాప| ౧౪ | అథశర్మిష్ఠాతనయమశేషకనీయాంసంపూరుంతథైవాహ | ౧౫ | సచాతిప్రవణమతిస్సబహుమానంపితరంప్రణమ్యమహాప్రసాదోయమస్మాకమిత్యుదారమభిధాయజరాంజగ్రాహ||౧౬|| స్వకీయంచయౌవనంస్వపిత్రేదదౌ | ౧౭ | సోపిపౌరవంయౌవనమాసాద్యధర్మావిరోధేన యథాకామంయథాకాలోపపన్నంయథోత్సాహంవిషయాంశ్చచార||౧౮|| సమ్యక్చప్రజాపాలనమకరోత్ | ౧౯|| విశ్వాచ్యాదేవయాన్యాచసహోపభోగంభుక్త్వా కామానామంతంప్రాప్స్యామీత్యనుదినంతన్మనస్కోబభూవ|| ౨౦|| అనుదినంచోపభోగతః కామానతిరమ్యాన్మేనే| ౨౧| తతశ్చైవమగాయత| ౨౨ | శ్లో|| నజాతుకామః కామానాముపభోగేనశామ్యతి|హవిషాకృష్ణవర్త్మేవభూయఏవాభివర్ధతే||౨౩||యత్పృథివ్యాంవ్రీహియవంహిరణ్యంపశవఃస్త్రియః | ఏకస్యాపినపర్యాప్తంతస్మాత్తృష్ణాంపరిత్యజేత్ ||౨౪|| యదానకురుతేభావంసర్వభూతేషుపావకమ్| సమదృష్టేస్తదాపుంసఃసర్వాస్సుఖమయాదిశః| ౨౫ | యాదుస్త్యజాదుర్మతిభిర్యానజీర్యతిజీర్యతః| తాంతృష్ణాంసంత్యజేత్ప్రాజ్ఞస్సుఖేనైవాభిపూర్యతే| ౨౬|| జీర్యంతిజీర్యతః కేశాదంతాజీర్యంతిజీర్యతః| ధనాశాజీవితాశాచజీర్యతోపినజీర్యతః|| ౨౭|| పూర్ణంవర్షసహస్రంమేవిషయాసక్తచేతసః | తథాప్యనుదినంతృష్ణామమతేషూపజాయతే| ౨౮||

౧| ౨| ౩| ౪| ౫|| యదుమితి|| వ్యజాయత ప్రాసూత| ౬| దేవయాన్యాస్స్వపుత్ర్యాదాసీత్వేనసమర్పితాయాం వృషపర్వణః కన్యాయాం శర్మిష్ఠాయాంయయాతేరపత్యోత్పాదనందేవయాన్యాకథితంశ్రుత్వాకుపితస్యకావ్యస్య శాపేనాకాలేజరాం యయాతిరవాప - పునశ్చప్రసాదితేనశుక్రేణోక్తంయత్ర సంక్రమయిష్యసితత్రస్థాస్యతీయంజరా - తదీయంచతారుణ్యంత్వయిస్థాస్యతీతితదిదమాహ - కావ్యశాపేనేత్యాదినాఅతిరమ్యాన్మేనఇత్యంతేన| ౭| ౮| వత్సేతి|| భవంతంసంచారయామి| ౯| ౧౦| ౧౧| ౧౨|| ౧౩|| ౧౪|| ౧౫|| ౧౬| ౧౭| సఇతి||చచారబుభుజే| ౧౮|| ౧౯| విశ్వాచ్యేతి|| విశ్వాచ్యా అప్సరసా||౨౦| ౨౧| అథనిర్వేదాత్తన్నివృత్తిప్రకారమాహ - తతశ్చైవమగాయతేత్యాదినాయావత్సమాప్తిః|| ౨౨| నేతి|| కృష్ణవర్త్మాఅగ్నిః|| ౨౩| ౨౪| కథంతర్హి విషయసుఖవ్యాప్తిస్స్యాదిత్యత్రాహ - యదేత్యాదిద్వాభ్యాం||యదేతి||పాపకంభావంరాగద్వేషాదిమయం|| ౨౫|| ౨౬| తృష్ణాచస్వయంసుమతిభిస్సంత్యాజ్యానతుస్వయమేవకదాచిదుపరమేదిత్యాహ - జీర్యంతీత్యాదిత్రిభిః | ౨౭||౨౮|౨౯|

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౨౭॥౨౮॥౨౯॥౩౦॥ ౩౧॥౩౨॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణ వ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - చతుర్థాంశే - దశమోధ్యాయః.
౧॥ యదువంశస్య సర్వాఘక్షపణత్వమాహ ॥ యత్రేతి ॥ యత్ర యదోర్వంశే ముముక్షుభిః కేవలమోక్షార్థిభిః అంశేనలీలాగృహీతపరిచ్ఛిన్నమూర్త్యవ్యవహితత్వాదంశ ఇతివ్యపదేశ్యేనస్వరూపేణ - అతఏవపరంబ్రహ్మ నరాకృతీత్యభిహితం॥౨॥౩॥౪॥౫॥౬॥౭॥౮॥౯॥౧౦॥౧౧॥౧౨॥౧౩॥౧౪॥౧౫॥౧౬॥ అనష్టేతి॥అనష్టద్రవ్యతాభవదిత్యుపలక్షణం-అద్యాపితన్నామోక్తా్యనష్టలబ్ధిః॥ శ్లో॥అనష్టద్రవ్యతాచైవతవనామాభికీర్తనాత్ ।భవిష్యతీతి శ్రీవిష్ణుధర్మేవతస్య ద్రవ్యనాశస్స్యాత్ నష్టంప్రతిలభేతసఇతి- శ్రీహరివంశేచ॥ శ్లో ॥ కార్తవీర్యార్జునో నామ రాజా బాహుసహస్రవాన్ । తస్యస్మరణతోవిద్వాన్ నష్టద్రవ్యంలభేతవై ఇతి మంత్రశాస్త్రేచ॥౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥౨౧॥౨౨॥౨౩॥

తస్మాదేతామహంత్యక్త్వా బ్రహ్మణ్యాధాయమానసం।నిర్ద్వంద్వోనిర్మమోభూత్వా చరిష్యామిమృగైస్సహ॥౨౯॥ శ్రీపరాశరః॥ పూరోస్సకాశాదాదాయజరాందత్వాచయౌవనమ్।రాజ్యేభిషిచ్యపూరుంచప్రయయౌతపసేవనం॥౩౦॥ దిశిదక్షిణపూర్వస్యాందుర్వసుంచసమాదిశత్। ప్రతీచ్యాంచతథాద్రుహ్యుందక్షిణాయాంతతోయదుం॥౩౧॥ఉదీచ్యాంచతథైవానుంకృత్వామండలినోనృపాన్।సర్వపృథ్వీపతింపూరుంసోభిషిచ్యవనంయయౌ॥ ౩౨॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - చతుర్థాంశే - దశమోధ్యాయః.
శ్రీపరాశరః॥ అతఃపరంయయాతేః ప్రథమపుత్రస్యయదోర్వంశమహంకథయామి॥౧॥ యత్రాశేషలోకనివాసోమనుష్యసిద్ధగంధర్వయక్షరాక్షసగుహ్యకకింపురుషాప్సరోరగవిహగదైత్యదానవాదిత్యరుద్రవస్వశ్విమరుద్దేవర్షిభిర్ముముక్షుభిర్ధర్మార్థకామమోక్షార్థిభిశ్చతత్తత్ఫలలాభాయసదాభిష్టుతోపరిచ్ఛేద్యమాహాత్మ్యాంశేనభగవాననాదినిధనోవిష్ణురవతతార॥౨॥అత్రశ్లోకః॥౩॥ యదోర్వంశంనరశ్శ్రుత్వాసర్వపాపైః ప్రముచ్యతే। యత్రావతీర్ణంకృష్ణాఖ్యంపరంబ్రహ్మనరాకృతి ॥ ౪ ॥
సహస్రజిత్క్రోష్టునళనహుషసంజ్ఞాశ్చత్వారోయదుపుత్రాబభూవుః॥ ౫ ॥ సహస్రజిత్పుత్రశ్శతజిత్॥ ౬॥ తస్య హైహయ హేహయ వేణుహయాస్త్రయఃపుత్రాబభూవుః॥ ౭॥ హైహయపుత్రోధర్మస్తస్యాపిధర్మనేత్రః తతఃకుంతిఃకుంతేస్సహజిత్॥ ౮॥ తత్తనయోమహిష్మాన్ యోసౌమాహిష్మతీంపురీంనివాసయామాస॥ ౯ ॥ తస్మాద్భద్రశ్రేణ్యస్తతోదుర్దమస్తస్మాద్ధనకఃధనకస్యకృతవీర్యకృతాగ్నికృతధర్మకృతౌజసశ్చత్వారఃపుత్రాబభూవుః॥ ౧౦॥ కృతవీర్యాదర్జునస్సప్తద్వీపాధిపతిర్బాహుసహస్రోజజ్ఞే॥ ౧౧ ॥ యోసౌభగవదంశమత్రికులప్రసూతందత్తాత్రేయాఖ్యమారాధ్యబాహుసహస్రమధర్మసేవానివారణంస్వధర్మసేవిత్వంరణేపృథివీంజయంధర్మతశ్చానుపాలనమరాతిభ్యోపరాజయమఖిలజగత్ప్రఖ్యాతపురుషాచ్చమృత్యుమిత్యేతాన్వరానభిలషితవాన్ - లేభేచ॥ ౧౨॥ తేనేయమశేషద్వీపవతీపృథివీసమ్యక్పరిపాలితా॥౧౩॥ దశయజ్ఞసహస్రాణ్యసావయజత్॥ ౧౪॥ తస్యచశ్లోకోద్యాపిగీయతే ॥ ౧౫ ॥ ననూనంకార్తవీర్యస్యగతింయాస్యంతి పార్థివాః। యజ్ఞైర్దానైస్తపోభిర్వాప్రశ్రయేణశ్రుతేనచ॥ ౧౬॥ అనష్టద్రవ్యతాచతస్యరాజ్యేభవత్॥ ౧౭॥ ఏవంచపంచాశీతివర్షసహస్రాణ్యవ్యాహతారోగ్యశ్రీబలపరాక్రమోరాజ్యమకరోత్॥ ౧౮॥ మాహిష్మత్యాందిగ్విజయాభ్యాగతోనర్మదాజలావగాహనక్రీడాతిపానమదాకులేనాయత్నేనైవతేనాశేషదేవదైత్యగంధర్వేశజయోద్భూతమదావలేపోపిరావణఃపశురివబధ్వాస్వనగరైకాంతేస్థాపితః॥౧౯॥ యశ్చ పంచాశీతి వర్ష సహస్రోపలక్షణ కాలావసానే భగవన్నారాయణాంశేన పరశురామేణోప

౩౦॥౩౧॥౩౨॥ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య-శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం-చతుర్థాంశే-దశమోధ్యాయః.
౧॥౨॥౩॥౪॥౫॥౬॥౭॥౮॥౯॥౧౦॥౧౧॥౧౨॥౧౩॥౧౪॥౧౫॥౧౬॥౧౭॥౧౮॥౧౯॥౨౦॥౨౧॥౨౨॥౨౩॥౨౪॥౨౫॥౨౬॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే- శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే- చతుర్థాంశే- ఏకాదశోధ్యాయః.

౧॥ ౨॥ తత్తనయ ఇతి॥ చతుర్దశ మహారత్నేశ ఇత్యత్ర చతుర్దశరత్నాని ధర్మసంహితోక్తాని॥ శ్లో॥ చక్రం రథో మణిః ఖడ్గం చర్మరత్నం చ పంచమం। కేతుర్నిధిశ్చ సప్తైవ ప్రాణహీనాని చక్షతే॥ భార్యా పురోహితశ్చైవ సేనానీ రథకృచ్చ యః। పత్త్యశ్వకలభాశ్చేతి ప్రాణినస్సప్తకీర్తితాః॥ చతుర్దశేతి రత్నాని సర్వేషాం చక్రవర్తినామితి - ఏతాని స్వజాతిశ్రేష్ఠాని రత్నసంజ్ఞాని॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ తచ్చేతి॥ అధిష్ఠానం నివాసం॥ ౧౬ ॥ తస్మిన్నితి॥ విధురమాతురం॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥

సంహృతః॥ ౨౦॥ తస్య చ పుత్రశతప్రధానాః పంచపుత్రా బభూవుః - శూరశూరసేనవృషసేనమధుజయధ్వజసంజ్ఞాః॥ ౨౧॥ జయధ్వజాత్తాళజంఘః పుత్రోభవత్॥ ౨౨ ॥ తాళజంఘస్య తాళజంఘాఖ్యం పుత్రశతమాసీత్॥ ౨౩॥ ఏషాం జ్యేష్ఠో వీతిహోత్రః తథాన్యో భరతః॥ ౨౪॥ భరతాద్వృషః॥ ౨౫॥ వృషస్య పుత్రో మధురభవత్॥ ౨౬॥ తస్యాపి వృష్ణిప్రముఖం పుత్రశతమాసీత్॥ ౨౭ ॥ యతో వృష్ణిసంజ్ఞామేతద్గోత్రమవాప॥ ౨౮॥ మధుసంజ్ఞాహేతుశ్చ మధురభవత్॥ ౨౯ ॥ యాదవాశ్చ యదునామోపలక్షణాదితి॥ ౩౦॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - చతుర్థాంశే - ఏకాదశోధ్యాయః.

శ్రీపరాశరః॥ క్రోష్టోస్తు యదుపుత్రస్యాత్మజో ధ్వజినీవాన్॥ ౧ ॥ తతశ్చ స్వాతిః - తతో రుశంకుః - రుశంకోశ్చిత్రరథః॥ ౨॥ తత్తనయశ్శశిబిందుః చతుర్దశమహారత్నశ్చక్రవర్త్యభవత్॥ ౩॥ తస్య చ శతసహస్రం పత్నీనామభవత్॥ ౪॥ దశలక్షసంఖ్యాశ్చ పుత్రాః॥ ౫॥ తేషాం చ పృథుశ్రవాః పృథుకర్మా పృథుకీర్తిః పృథుయశాః పృథుజయః పృథుదానః షట్పుత్రాః ప్రధానాః॥ ౬॥ పృథుశ్రవసశ్చ పుత్రః పృథుతమః॥ ౭॥ తస్మాదుశనాః - యో వాజిమేధానాం శతమాజహార॥ ౮॥ తస్య చ శితపుర్నామ పుత్రోభవత్॥ ౯॥ తస్యాపి రుక్మకవచః - తతః పరావృత్॥ ౧౦ ॥ తస్య పరావృతో రుక్మేషు పృథుః రుక్మ జ్యామఘ పలిత హరిత సంజ్ఞాస్తస్య పంచాత్మజా బభూవుః॥ ౧౧॥ తస్యాయమద్యాపి జ్యామఘస్య శ్లోకో గీయతే॥ ౧౨॥ భార్యావశ్యాస్తు యే కేచిద్భవిష్యంత్యథవా మృతాః। తేషాం తు జ్యామఘః శ్రేష్ఠశ్శైబ్యాపతిరభూన్నృపః॥ ౧౩ ॥ అపుత్రా తస్య సా పత్నీ శైబ్యా నామ తథాప్యసౌ। అపత్యకామోపి భయాన్నాన్యాం భార్యామవిందత ॥ ౧౪ ॥ స త్వేకదాప్రభూత రథ తురగ గజ సమ్మర్దాతిదారుణే మహాహవే యుధ్యమానః సకలమేవారిచక్రమజయత్॥ ౧౫॥ తచ్చారిచక్రమపాస్తపుత్రకళత్రబంధుబలకోశం స్వమధిష్ఠానం పరిత్యజ్య దిశః ప్రతివిద్రుతం॥ ౧౬॥ తస్మింశ్చ విద్రుతే తి త్రాసలోలాయతలోచనయుగళం త్రాహి త్రాహి మాం తాత అంబ భ్రాతరిత్యాకులవిలాపవిధురం స రాజకన్యారత్నమద్రాక్షీత్॥ ౧౭॥ తద్దర్శనాచ్చ తస్యామనురాగానుగతాంతరాత్మా స నృపోచింతయత్॥ ౧౮ ॥ సాధ్విదం మమాపత్యరహితస్య వంధ్యాభర్తుస్సాంప్రతం విధినాపత్యకారణం కన్యారత్నముపపాదితం ॥ ౧౯ ॥ తదేతస్య

౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ఇత్యాత్మప్రకాశాఖ్య- శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - చతుర్థాంశే - ఏకాదశోధ్యాయః.

౧॥ ౨॥ తత్తనయ ఇతి॥ చతుర్దశ మహాంతి రత్నాని యస్య సః - రత్నాని చాత్ర సజాతిశ్రేష్ఠాని సంహితోక్తాని॥ శ్లో॥ చక్రం రథో మణిః ఖడ్గం చర్మరత్నం చ పంచమం। కేతుర్నిధిశ్చ సప్తైవ ప్రాణహీనాని చక్షతే॥ భార్యా పురోహితశ్చైవ సేనానీ రథకృచ్చ యః। పత్త్యశ్వాః కలభాశ్చైవ ప్రాణినస్సప్తకీర్తితాః॥ చతుర్దశ మహారత్నాని సర్వేషాం చక్రవర్తినామితి॥ ౩॥ తస్యేతి॥ శతసహస్రం లక్షం॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧ ॥ జ్యామఘస్యాపుత్రస్య ఏకభార్యస్య భార్యాభయమేవ పుత్రప్రదం జాతమితి వక్ష్యన్ కథామాహ- తస్యాయమద్యాపీత్యాదినా యావత్సమాప్తి॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ తచ్చేతి॥ స్వమధిష్ఠానం నివాసం ॥౧౬॥ తస్మిన్నితి ॥ అతిత్రాసేన లోలమాయతలోచనయుగళం యస్యాస్తత్ - ఆకులవిలాపం చ తద్విధురం॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ తదితి॥ తదేతద్బంధుభిర్యుక్తం సముద్వహామి పరిణేష్యే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ నేతి॥ పుత్రేణేతి ఉపలక్షితేతి శేషః॥ ౨౯॥ ౩౦॥ యఇతి॥ అనాగతంపుత్రముద్దిశ్యేతి శేషః॥ అనాగతమితిచ పాఠః॥ ౩౧॥ ౩౨॥ అనంతరమితి॥ అతిశుద్ధేతిశుభగ్రహషడ్వర్గశుభయుక్తేక్షితశ్చలగ్నం రాశ్యుదయకాలః - తదర్ధం హోరా - రాశేస్త్ర్యంశో ద్రేక్కాణః - నవమోభాగో నవాంశకః - అవయవ శబ్దాద్రాశేర్ద్వాదశాంశస్త్రింశాంశశ్చ గ్రాహ్యాః - అత్రాహుః॥ శ్లో॥ ద్రేక్కాణహోరానవభాగసంజ్ఞాస్త్రింశాంశకా ద్వాదశసంజ్ఞితాశ్చ। క్షేత్రంచయద్యస్యసతస్యవర్గో హోరేతిలగ్నంభవనస్యచార్ధమితి॥ లగ్నాద్యవయవవతికాలే ఉక్తేనకృతోయః పుత్రజన్మవిషయస్యాలాపస్యగుణః ఆలాపగుణః వాక్యగుణః తస్మాత్ - పుత్రజన్మాలాపగుణాదితి

ముద్వహామీతి॥ ౨౦॥ అథవైనాంస్యందనమారోప్యస్వమధిష్ఠానంనయామి॥ ౨౧॥ తయైవదేవ్యాశైబ్యయాహమనుజ్ఞాతస్సముద్వహామీతి॥ ౨౨॥ అథైనాంరథమారోప్యస్వనగరమగచ్ఛత్॥ ౨౩॥ విజయినంచరాజానమశేషపౌరభృత్యపరిజనామాత్యసమేతాశైబ్యాద్రష్టుమధిష్ఠానద్వారమాగతా॥ ౨౪॥ సాచావలోక్యరాజ్ఞస్సవ్యపార్శ్వవర్తినీంకన్యామీషదుద్భూతామర్షస్ఫురదధరపల్లవారాజానమవోచత్॥ ౨౫॥ అతిచపలచిత్తాత్రస్యందనేకేయమారోపితేతి॥ ౨౬॥ అసావప్యనాలోచితోత్తరవచనోతిభయాత్తామాహ - స్నుషామమేయమితి॥ ౨౭॥ అథైనంశైబ్యోవాచ॥ ౨౮॥ శ్లో॥ నాహంప్రసూతాపుత్రేణనాన్యాపత్నీభవత్తవ। స్నుషాసంబంధతాహ్యేషాకతమేనసుతేనతే॥ ౨౯॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇత్యాత్మేర్ష్యాకోపకలుషితవచనముషితవివేకోభయాద్దురుక్తపరిహారార్థమిదమవనిపతిరాహ॥ ౩౦॥ యస్తేజనిష్యత్యాత్మజస్తస్యేయమనాగతస్యైవభార్యానిరూపితేత్యాకర్ణ్యోద్భూతమృదుహాసాతథేత్యాహ॥ ౩౧॥ ప్రవివేశచరాజ్ఞాసహాధిష్ఠానం॥ ౩౨॥ అనంతరంచాతిశుద్ధలగ్నహోరాంశకావయవోక్తకృతపుత్రజన్మలాభగుణాద్వయసః పరిణామముపగతాపిశైబ్యాస్వల్పైరేవాహోభిర్గర్భమవాప॥ ౩౩॥ కాలేనచకుమారమజీజనత్॥ ౩౪॥ తస్యచవిదర్భఇతిపితానామచక్రే॥ ౩౫॥ సచతాంస్నుషాముపయేమే॥ ౩౬॥ తస్యాంచాసౌక్రథకైశికసంజ్ఞౌపుత్రావజనయత్॥ ౩౭॥ పునశ్చతృతీయంరోమపాదసంజ్ఞంపుత్రమజీజనత్ యోనారదాదవాప్తజ్ఞానవాన్భవిష్యతీతి॥ ౩౮॥ రోమపాదాద్బభ్రుః-బభ్రోర్ధృతిః-ధృతేఃకైశికః-కైశికస్యాపిచేదిఃపుత్రోభవత్ - యస్యసంతతౌచైద్యాభూపాలాః॥ ౩౯॥ క్రథస్యస్నుషాపుత్రస్యకుంతిరభవత్॥ ౪౦॥ కుంతేర్ధృష్టిః-ధృష్టేర్నిధృతిః-నిధృతేర్దశార్హః-తతశ్చవ్యోమః-తస్యాపిజీమూతః-తతశ్చవికృతిః-తతశ్చభీమరథః-తస్మాన్నవరథః-తస్యాపిదశరథః-తతశ్చశకునిస్తత్తనయఃకరంభిః-కరంభేర్దేవరాతోభవత్॥ ౪౧॥ తస్మాద్దేవక్షత్రః - త

మి॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ విజయినమితి॥ అధిష్ఠానద్వారంపురద్వారం॥ ౨౪॥ సేతి॥ ఈషదుద్భూతేనామర్షేణ స్ఫురన్ అధరపల్లవోయస్యాస్సా॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ఇతీతి॥ ఆత్మనోరాజ్ఞఈర్ష్యాకోపాభ్యాంకలుషితం క్షుభితంచయస్యావచనం తేనముషితోపివేకోయస్యసః- దురుక్తమసంభావితార్థం వాక్యంతస్యపరిహారార్థం॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ అనంతరంచేతి॥ అనంతరంశైబ్యాగర్భమవాపేత్యన్వయః- తత్రహేతుః- అతిశుద్ధాశ్శుభామేలగ్నహోరాంశకావయవాస్తైరుక్తేనఅస్తుదేవతావాక్యేనకృతోయఃపుత్రజన్మలాభస్తస్యగుణఃసాఫల్యంతస్మాత్ - అస్తుదేవతాఖ్యాహికాశ్చిద్దేవతానిత్యంతత్కాలోచితశుభాశుభమస్త్విత్యేవమనుమోదమానాస్తిష్ఠంతి - అతశ్చాతిశుద్ధలగ్నాదికాలేరాజ్ఞాయదుక్తమస్తిభవిష్యత్యాత్మజఇత్యాది - తస్యాపితాభిరస్త్విత్యపత్యాభ్యనుజ్ఞానాత్ శైబ్యాగర్భమవాపేత్యర్థః - తత్ర రాశేరుదయోలగ్నం - రాశేరర్ధంహోరా - రాశేర్నవమోభాగోంశః - అవయవశబ్దేనరాశేస్తుద్వాదశాంశాగృహ్యంతే - ఏతేషుహిప్రశస్తంయదుక్తంకృతంవాతత్సఫలంభవతి - తదుక్తంవరాహమిహిరేణ॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ క్రథస్యేతి॥ స్నుషాపుత్రస్యపూర్వాఖ్యయాస్నుషాయాస్సుతస్య॥

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.
CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

చపాఠః॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ సత్వతాదితి॥ ఏతేసాత్వతావక్ష్యమాణాః॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే- శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే- చతుర్థాంశే- ద్వాదశోఽధ్యాయః.

౧॥ భజమానస్యేతి॥ తద్వైమాత్రాః నిమ్యాదిసాపత్న్యాః॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ యథైవేత్యాది॥ బభ్రుశ్శ్రేష్ఠో మనుష్యాణాందేవైర్దేవావృధస్సమ ఇతి - దూరేస్థితౌ యథాశృణుమః తథైవ పుంస్థితౌ ప్రత్యక్షయామః॥ ౫॥ పురుషా ఇత్యాది॥ బభ్రోర్దేవావృధాదపీతి హేతౌ పంచమీ - తాభ్యాముపదిష్టమార్గేణయే అమృతత్వమనుప్రాప్తాస్తేఉక్తసంఖ్యాః పురుషాః - బభ్రుర్దేవావృధావపీతి పాఠేపి హేతౌ ప్రథమా - బభ్రోర్దేవావృధాదపీత్యేవ హరివంశాదిషు పాఠాత్॥ ౬॥ మహాభోజ ఇతి॥ మార్తికావతాః మృత్తికావత్యాఖ్యపురస్థాః-మార్తికావతా ఇతిచ పాఠః॥

స్యాపి మధుః-మధోః కురువంశః-కురువంశాదనుః అనోః పురుహోత్రః-పృథివీపతిరభవత్॥ ౪౨-తతశ్చాంశుస్తస్మాచ్చ సత్వతః॥ ౪౩॥ సత్వతాదేతే సాత్వతాః॥ ౪౪॥ ఇత్యేతాం జ్యామఘస్య సంతతిం సమ్యక్ఛ్రద్ధాసమన్వితః శ్రుత్వా పుమాన్ మైత్రేయ స్వపాపైః ప్రముచ్యతే ॥ ౪౫॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - చతుర్థాంశే- ద్వాదశోఽధ్యాయః.

శ్రీపరాశరః॥ భజనభజమానదివ్యాంధకదేవావృధమహాభోజవృష్ణిసంజ్ఞాస్సత్వతస్య పుత్రా బభూవుః॥ ౧॥ భజమానస్య నిమికృకణవృష్ణయస్తథాన్యే ద్వైమాత్రాః శతజిత్సహస్రజిదయుతజిత్సంజ్ఞాస్త్రయః॥ ౨॥ దేవావృధస్యాపి బభ్రుః పుత్రోఽభవత్॥ ౩॥ తయోశ్చాయం శ్లోకో గీయతే॥ ౪॥ యథైవ శృణుమో దూరాత్సంపశ్యామస్తథాంతికాత్। బభ్రుశ్శ్రేష్ఠో మనుష్యాణాం దేవైర్దేవావృధస్సమః॥ ౫॥ పురుషాః షట్చ షష్టిశ్చ సహస్రాణి తథాష్ట చ। తేఽమృతత్వమనుప్రాప్తా బభ్రోర్దేవావృధాదపి॥ ౬॥ మహాభోజస్త్వతిధర్మాత్మా తస్యాన్వయే భోజాః మృత్తికావరపురనివాసినో మార్తికావరా బభూవుః॥ ౭॥ వృష్ణేస్సుమిత్రో యుధాజిచ్చ పుత్రావభూతాం॥ ౮॥ తతశ్చానమిత్రః- తథానమిత్రాన్నిఘ్నః॥ ౯॥ నిఘ్నస్య ప్రసేనసత్రాజితౌ॥ ౧౦॥ తస్య తు సత్రాజితో భగవానాదిత్యః సఖాభవత్॥ ౧౧॥ ఏకదా త్వంభోనిధితీరసంశ్రయస్సూర్యం సత్రాజిత్తుష్టావ - తన్మనస్కతయా చ భాస్వానభిష్టూయమానోఽగ్రతస్తస్థౌ॥ ౧౨॥ తతస్త్వస్పష్టమూర్తిధరం చైనమాలోక్య సత్రాజిత్ సూర్యమాహ॥ ౧౩॥ యథైవ వ్యోమ్ని వహ్నిపిండోపమం త్వామహమపశ్యం - తథైవాద్యాగ్రతో గతమప్యత్ర భగవతా కించిన్న ప్రసాదకృతం విశేషముపలక్షయామీత్యేవముక్తే భగవతా సూర్యేణ నిజకంఠాదున్ముచ్య స్యమంతకం నామ మహామణివరమవతార్యైకాంతే న్యస్తం॥ ౧౪॥ తతస్తమాతామ్రోజ్జ్వలం హ్రస్వవపుషమీషదాపింగళనయనమాదిత్యమద్రాక్షీత్॥ ౧౫॥ కృతప్రణిపాతస్తవాదికం చ స

౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ సత్వతాదితి॥ సత్వతాదేవైతేవక్ష్యమాణాస్తద్వంశ్యాస్సాత్వతాః॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - చతుర్థాంశే - ద్వాదశోఽధ్యాయః.

భజనేతి॥ సత్వతస్య భజనాదయస్సప్తపుత్రాః॥ ౧॥ భజమానస్యైత ద్వైమాత్రాస్తేషాం నిమ్యాదీనాం త్రయాణాం ద్వైమాత్రాస్సపత్నీపుత్రాః॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ యథేతి॥ యదాదూరాద్దూరతస్థితంయథాశృణుమః- అంతికాత్సమీపేస్థితమపి ప్రత్యక్షతః తథైవ సంపశ్యామః - నత్వతః కించిన్న్యూనం అతో బభ్రుశ్శ్రేష్ఠః మనుష్యాణాం దేవావృధః పునర్దేవైస్సమ ఇతి॥ ౫॥ పురుషా ఇతి॥ బభ్రోర్దేవావృధాదపి తాభ్యాముపదిష్టమార్గేణ క్రమాత్ షట్షష్ట్యాదయః పురుషాస్తచ్ఛిష్యాస్తే అమృతత్వం ముక్తిం ప్రాప్తాః - బభ్రుదేవావృధావపీతి పాఠే బభ్రుం దేవావృధం చాసాద్యేత్యర్థః - అర్థస్స ఏవ॥ ౬॥ మహాభోజ ఇతి॥ మృత్తికావరం నామ పురం తత్రస్థా రాజానో మార్తికావరాః॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ సత్రాజితః ప్రసంగాత్స్యమంతకోపాఖ్యానమాహ - తస్యేత్యాదినా యావత్సమాప్తిః॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ప్రతిదినమితి॥ శ్లో॥ మాషోదశార్ధగుంజః షోడశమాషో నిగద్యతే కర్షః - కర్షైష్షడ్భిస్సువర్ణస్తైరేవ పలంచతుర్భిస్తు - తులాపలశతం జ్ఞేయా భారస్స్యాద్వింశతిస్తులేత్యుక్తత్వాత్॥ ౨౫॥ తదితి॥ ఉపసర్గా రోగాదిః - వ్యాళాస్సర్పాదయః॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ అనాగచ్ఛతీతి॥ కర్ణాకర్ణికయా కర్ణపరంపరయా॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥

త్రాజితమాహ - భగవానాదిత్యస్సహస్రదీధితిః వరమస్మత్తోఽభిమతం వృణీష్వేతి॥ ౧౬॥ సచ తదేవ మణిరత్నమయాచత॥ ౧౭॥ సచాపి తస్మై తద్దత్త్వా దీధితిపతిర్వియతి స్వధిష్ణ్యమారురోహ॥ ౧౮॥ సత్రాజితోఽప్యమలమణిరత్నసనాథకంఠతయా సూర్య ఇవ తేజోభిరశేషదిగంతరాణ్యుద్భాసయన్ ద్వారకాం వివేశ॥ ౧౯॥ ద్వారకావాసీజనస్తు తమాయాంతమవేక్ష్య భగవంతమాదిపురుషం పురుషోత్తమమవనిభారావతరణాయాంశేన మానుషరూపధారిణం ప్రణిపత్యాహ॥ ౨౦॥ భగవన్ భవంతం ద్రష్టుం నూనమయమాదిత్య ఆయాతీత్యుక్తో భగవానువాచ॥ ౨౧॥ భగవన్నాయమాదిత్యః సత్రాజితోఽయమాదిత్యదత్తం స్యమంతకాఖ్యం మహామణిరత్నం బిభ్రదత్రోపయాతి॥ ౨౨॥ తదేనం విస్రబ్ధాః పశ్యతేత్యుక్తాస్తే తథైవ దదృశుః॥ ౨౩॥ సచ తం స్యమంతకమణిమాత్మనివేశనే చక్రే॥ ౨౪॥ ప్రతిదినం తన్మణిరత్నమష్టౌ కనకభారాన్ స్రవతి॥ ౨౫॥ తత్ప్రభావాచ్చ సకలస్యైవ రాష్ట్రస్యోపసర్గానావృష్టివ్యాళాగ్నితోయదుర్భిక్షాదిభయం న భవతి॥ ౨౬॥ అచ్యుతోఽపి తద్దివ్యం రత్నముగ్రసేనస్య భూపతేర్యోగ్యమేతదితి లిప్సాంచక్రే॥ ౨౭॥ గోత్రభేదభయాచ్ఛక్తోఽపి న జహార॥ ౨౮॥ సత్రాజిదప్యచ్యుతో మామేతద్యాచయిష్యతీత్యవగమ్య రత్నలోభాత్ భ్రాత్రే ప్రసేనాయ తద్రత్నమదాత్॥ ౨౯॥ తచ్చ శుచినా ధ్రియమాణమశేషమేవ సువర్ణస్రవాదికం గుణజాతముత్పాదయతి- అన్యథా ధారయంతమేవ హంతీతి అజానన్నసావపి ప్రసేనస్తేన కంఠసక్తేన స్యమంతకేనాశ్వమారుహ్యాటవ్యాం మృగయామగచ్ఛత్॥ ౩౦॥ తత్ర చ సింహాద్వధమవాప॥ ౩౧॥ సాశ్వం చ తం నిహత్య సింహోఽప్యమలమణిరత్నమాస్యాగ్రేణాదాయ గంతుమభ్యుద్యతః ఋక్షాధిపతినా జాంబవతా దృష్టో ఘాతితశ్చ॥ ౩౨॥ జాంబవానప్యమలమణిరత్నమాదాయ స్వబిలం ప్రవివేశ॥ ౩౩॥ సుకుమారసంజ్ఞాయ బాలకాయ చ క్రీడనకమకరోత్॥ ౩౪॥ అనాగచ్ఛతి తస్మిన్ ప్రసేనే కృష్ణో మణిరత్నమభిలషితవాన్ సచ ప్రాప్తవాన్ నూనమేతదస్య కర్మేతి అఖిల ఏవ యదులోకః పరస్పరం కర్ణాకర్ణ్యకథయత్॥ ౩౫॥ విదితలోకాపవాదవృత్తాంతశ్చ భగవాన్ సర్వయదుసైన్యపరివారపరివృతః ప్రసేనాశ్వపదవీమనుససార॥ ౩౬॥ దదర్శ చాశ్వసమవేతం ప్రసేనం సింహేన వినిహతం॥ ౩౭॥ అఖిలజనమధ్యే సింహపదదర్శనకృతపరిశుద్ధిః సింహపదమనుససార॥ ౩౮॥ ఋక్షపతినిహతం చ సింహమప్యల్పే భూమిభాగే దృష్ట్వా తతశ్చ తద్రత్నగౌరవాదృక్షస్యాపి పదాన్యనుయయౌ॥ ౩౯॥ గిరితటే చ సకలమేవ తద్యదుసైన్యమవస్థాప్య తత్పదానుసారీ ఋక్షబిలం ప్రవివేశ॥ ౪౦॥

౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ సచేతి॥ స్వధిష్ణ్యం స్వస్థానం॥ ౧౮॥ సత్రాజిత ఇతి॥ అనులేన మణిరత్నేన మణ్యుత్తమేన సనాథకంఠతయా అలంకృతకంఠత్వేన - సత్రాజిత ఇత్యకంతోఽప్యస్తి॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ సచేతి॥ ఆత్మనివేశనే చక్రే స్వగృహే స్థాపయామాస॥ ౨౪॥ ప్రతిదినమితి॥ భారప్రమాణం గణితోక్తం॥ శ్లో॥ మాషోదశార్ధగుంజః షోడశమాషో నిగద్యతే కర్షః - కర్షైష్షడ్భిస్సువర్ణస్తైరేవ పలంచతుర్భిస్తు - తులాంపలశతం ప్రాహుః భారస్స్యాద్వింశతిస్తులా ఇతి॥ ౨౫॥ తదితి॥ ఉపసర్గాః స్ఫోటకాదయః॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ అనాగచ్ఛతేతి॥ కర్ణాకర్ణ్యకర్ణపరంపరయా - కర్ణాకర్ణీతి పాఠే కర్ణ ఇత్యర్థః॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ అఖిలేతి॥ సింహపదదర్శనేన కృతా పరిశుద్ధిర్యస్య సః - సింహేనైవ ప్రసేనో హత ఇతి నిశ్చయేన నిరభియోగోఽపి మణిహేతోస్సింహపదమనుససార॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ తత ఇతి॥ బలప్రాణపుష్టిరితి శ్రాద్ధవిధ్యర్థవాద ఇతి కేచిత్॥౫౦॥ ౫౧॥ ౫౨॥ సురేతి॥ నరావరభూతైః నరేభ్యోపి నికృష్టైః- నరావయవైరితి పాఠే నృతుల్యైః నృతుల్యావయవా హి వానరఋక్షాద్యాః॥ ౫౩॥ ౫౪॥ ౫౫॥ ౫౬॥ ౫౭॥ ౫౮॥ ౫౯॥ ౬౦॥ ౬౧॥ ౬౨॥ ౬౩॥ ౬౪॥

అంతః ప్రవిష్టశ్చ ధాత్ర్యాః సుకుమారకముల్లాళయంత్యాః వాణీం శుశ్రావ॥ ౪౧॥ శ్లో॥ సింహః ప్రసేనమవధీత్సింహో జాంబవతా హతః। సుకుమారక మారోదీస్తవ హ్యేష స్యమంతకః॥ ౪౨॥ ఇత్యాకర్ణ్యోపలబ్ధస్యమంతకోంతః ప్రవిష్టః కుమారక్రీడనకీకృతం చ ధాత్ర్యా హస్తే తేజోభిర్జాజ్వల్యమానం స్యమంతకం దదర్శ॥ ౪౩॥ తం చ స్యమంతకాభిలషితచక్షుషమపూర్వపురుషమాగతం సమవేక్ష్య ధాత్రీ త్రాహి త్రాహీతి వ్యాజహార॥ ౪౪॥ తదార్తరవశ్రవణానంతరం చామర్షపూర్ణహృదయః స జాంబవానాజగామ॥ ౪౫॥ తయోశ్చ పరస్పరముద్ధతామర్షయోర్యుద్ధమేకవింశతిదినాన్యభవత్॥ ౪౬॥ తే చ యదుసైనికాస్తత్ర సప్తాష్టదినాని తన్నిష్క్రాంతిముదీక్షమాణాస్తస్థుః॥ ౪౭॥ అనిష్క్రాంతే మధురిపురసావవశ్యమత్ర బిలేత్యంతం నాశమవాప్తోభవిష్యత్ అన్యథా తస్య జీవతః కథమేతావంతి దినాని శత్రుజయే వ్యాక్షేపోభవిష్యతీతి కృతాధ్యవసాయాః ద్వారకామాగమ్య హతః కృష్ణ ఇతి కథయామాసుః॥ ౪౮॥ తద్బాంధవాశ్చ తత్కాలోచితమఖిలముత్తరక్రియాకలాపం చక్రుః॥ ౪౯॥ తతశ్చాస్య యుధ్యమానస్యాతిశ్రద్ధాదత్తవిశిష్టోపపాత్రయుక్తాన్నతోయాదినా శ్రీకృష్ణస్య బలప్రాణపుష్టిరభూత్॥ ౫౦॥ ఇతరస్యానుదినమతిగురుపురుషభేద్యమానస్య అతినిష్ఠురప్రహారపాతపీడితాఖిలావయవస్య నిరాహారతయా బలహానిరభూత్॥ ౫౧॥ నిర్జితశ్చ భగవతా జాంబవాన్ ప్రణిపత్య వ్యాజహార॥ ౫౨॥ సురాసురగంధర్వయక్షరాక్షసాదిభిరప్యఖిలైర్భవాన్న జేతుం శక్యః - కిముతావనిగోచరైరల్పవీర్యైర్నరైర్నరావయవభూతైశ్చ తిర్యగ్యోన్యనుసృతిభిః కింపునరస్మద్విధైః అవశ్యం భగవతాస్మత్స్వామినా రామేణేవ నారాయణస్య సకలజగత్పరాయణస్యాంశేన భగవతా భవితవ్యమిత్యుక్తస్తస్మై భగవానఖిలావనీభారావతరణార్థమవతరణమాచచక్షే॥ ౫౩॥ ప్రీత్యభివ్యంజితకరతలస్పర్శనేన చైనమపగతయుద్ధఖేదం చకార॥ ౫౪॥ స చ ప్రణిపత్య పునరప్యేనం ప్రసాద్య జాంబవతీం నామ కన్యాం గృహాగతాయార్ఘ్యభూతాం గ్రాహయామాస॥ ౫౫॥ స్యమంతకమణిరత్నమపి ప్రణిపత్య తస్మై ప్రదదౌ॥ ౫౬॥ అచ్యుతోప్యతిప్రణతాత్తస్మాదగ్రాహ్యమపి తన్మణిరత్నమాత్మసంశోధనాయ జగ్రాహ॥ ౫౭॥ స హ జాంబవత్యా స ద్వారకామాజగామ॥ ౫౮॥ భగవదాగమనోద్భూతహర్షోత్కర్షస్య ద్వారకావాసిజనస్య కృష్ణావలోకనాత్తత్క్షణమేవాతిపరిణతవయసోపి నవయౌవనమివాభవత్॥ ౫౯॥ దిష్ట్యా దిష్ట్యేతి సకల

౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ఉల్లాళనమేవాహ॥ సింహః ప్రసేనమితి॥ ౪౨॥ ఇతీతి॥ ఉపలబ్ధో విజ్ఞాతః స్యమంతకో యేన - శమంతకమితి చ పాఠాంతరం - జాజ్వల్యమానం ప్రకాశమానం॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ తే చేతి॥ తన్నిష్క్రాంతిం కృష్ణనిర్గమనం॥ ౪౭॥ అనిష్క్రాంత ఇతి॥ వ్యాక్షేపో విళంబః॥ ౪౮॥ ౪౯॥ తత్ర ప్రసంగాచ్ఛ్రాద్ధప్రశంసనమాహ॥ తతశ్చాస్య యుధ్యమానస్యేతి॥ ౫౦॥ ౫౧॥ ౫౨॥ సురేతి॥ కిముతావనిగోచరైర్నరైః తత్రాపి నరావయవభూతైర్విశేషభూతైస్తిర్యగ్భిర్జేతుం నశక్యః - కింపునర్వక్తవ్యమిత్యర్థః- అఖిలమవనేర్భూమేర్భారస్యావతారణమపాకరణం కృతం కరిష్యమాణం చ స్వావతారప్రయోజనమాఖ్యాతవాన్॥ ౫౩॥ ప్రీతీతి॥ యథాహి తైలాదిస్నేహోక్తకరతలసంమర్దనేన శ్రాంతస్య శ్రమోపనీయతే- తథా స్వయం ప్రీత్యాభివ్యంజితస్య కరతలస్య స్పర్శనేనైవ జాంబవంతం విగతయుద్ధశ్రమం చకారేత్యర్థః॥ ౫౪॥ స ఇతి॥ ఏనం గ్రాహయామాస - కన్యాం దత్తవానిత్యర్థః॥ ౫౫॥ స్యమంతకేతి॥ స్యమంతకమపి పారిబర్హతయాదదౌ॥ ౫౬॥ అచ్యుత ఇతి॥ ఆత్మనస్సంశోధనాయ మిథ్యాభియోగమార్జనాయ - అన్యథా హి క్వచిన్మణిం నిధాయాగత ఇతి దుర్జనశంకాయా దుర్నివారత్వాత్॥ ౫౭॥ ౫౮॥ ౫౯॥ దిష్ట్యేతి॥ దిష్ట్యా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౫౫॥ ౫౬॥ ౫౭॥ ౫౮॥ తదితి॥ అభ్యుపపత్స్యామః సహాకరిష్యామః॥ ౫౯ ॥ జతుగృహేతి॥ కృష్ణః సర్వజ్ఞస్సన్ననాగత
శ్చేత్ నూనం జీవంతి పాండవా ఇతి దుర్యోధన స్తదన్వేషణవధాదౌ స ప్రయత్నస్స్యాత్ - అత స్తత్ప్రయత్న శిథిలీకర
ణాయ కులోచితకృత్యకరణార్థం చ తత్ర గతః॥ ౬౦॥ ౬౧॥ ౬౨॥ తదితి॥ అపహాసేనాపరిభవః॥ ౬౩॥ తయేతి॥ ప్ర
సేనానంతరమపుత్రస్య మిథ్యాభిశంసినో దుష్టస్య సత్రాజితో విహతత్వాత్ తద్రత్నమస్మద్గ్రాహ్యమేవ స్యాదితి పరి
తుష్టాంతఃకరణోఽపి శ్రీకృష్ణః అమర్షేణ క్రోధేన తామ్రే నయనే యస్య తథాభూతస్సన్ సత్యభామామాహ॥ ౬౪॥

యాదవాః స్త్రియశ్చ సభాజయామాసుః ॥ ౫౦ ॥ భగవానపి యథానుభూతమశేషం యాదవసమాజే
యథావదాచచక్షే॥ ౫౧॥ స్యమంతకం చ సత్రాజితాయ దత్వా మిథ్యాభిశస్తిపరిశుద్ధిమవాప॥ ౫౨॥
జాంబవతీం చాంతఃపురే నివేశయామాస॥ ౫౩ ॥ సత్రాజితోఽపి మయాస్యాభూతమలినమారోపితమితి జా
తసంత్రాసాత్ స్వసుతాం సత్యభామాం భగవతే భార్యార్థం ప్రాదాత్॥ ౫౪॥ తాం చాక్రూరకృతవర్మశ
తధన్వప్రముఖా యాదవాః ప్రాగ్వరయాంబభూవుః॥ ౫౫॥ తత స్తత్ప్రదానాదవజ్ఞాతమేవాత్మానం
మన్యమానాః సత్రాజితే వైరానుబంధం చక్రుః॥ ౫౬॥ అక్రూరకృతవర్మప్రముఖాశ్చ శతధన్వానమూ
చుః॥ ౫౭॥ అయమతీవ దురాత్మా సత్రాజితః - యోఽస్మాభిర్భవతా చ ప్రార్థితోఽప్యాత్మజామస్మాన్
భవంతం చావిగణయ్య కృష్ణాయ దత్తవాన్॥ ౫౮ ॥ తదలమనేన జీవతా ఘాతయిత్వైనం తన్మహారత్నం
స్యమంతకాఖ్యం త్వయా కిం న గృహ్యతే వయమభ్యుపపత్స్యామో యద్యచ్యుత స్తవోపరి వైరానుబంధం
కరిష్యతీత్యేవముక్త స్తథేత్యసావప్యాహ॥ ౫౯॥ జతుగృహదగ్ధానాం పాండుతనయానాం విదితపరమా
ర్థోఽపి భగవాన్ దుర్యోధనప్రయత్నశైథిల్యకరణార్థం పార్థానుకూల్యకరణాయ వారణావతం గ
తః॥ ౬౦॥ గతే చ తస్మిన్ సుప్తమేవ సత్రాజితం శతధన్వా జఘాన మణిరత్నం చాదదాత్॥ ౬౧ ॥ పితృవ
ధామర్షపూర్ణా చ సత్యభామా శీఘ్రం స్యందనమారూఢా వారణావతం గత్వా భగవతేఽహం ప్రతిపాది
తేత్యక్షాంతిమతా శతధన్వనాఽస్మత్పితా వ్యాపాదితః - తచ్చ స్యమంతకమణిరత్నమపహృతం యస్యావ
భాసనేనాపహృతతిమిరం త్రైలోక్యం భవిష్యతి॥ ౬౨॥ తదియం త్వదీయాపహాసనా తదాలోచ్య యద
త్ర యుక్తం తత్క్రియతామితి కృష్ణమాహ॥ ౬౩॥ తయా చైవముక్తః పరితుష్టాంతఃకరణోఽపి కృష్ణః సత్య
భామామమర్షతామ్రనయనః ప్రాహ॥ ౬౪॥ సత్యే సత్యం మమైవైషాపహాసనా - నాహమేతాంత

దిష్ట్యా భద్రమిత్యానందేన సభాజయామాసుః అపూజయన్॥ ౫౦॥ ౫౧॥ ౫౨॥ ౫౩॥ తదేవం స్యమంతకహరణప్రసం
గేన జాంబవత్యా వివాహముక్త్వా సత్యభామావివాహమాహ॥ సత్రాజితోఽపీతి॥ అభూతమలినం నిర్నిమిత్తం మయ్యశః॥
౫౪॥ సత్రాజితస్య కృష్ణాభియోగఫలం వక్తుమాహ తాం చేత్యాదినా మణిరత్నం చాదదాదిత్యంతేన॥ ౫౫॥ ౫౬॥ ౫౭॥
౫౮॥ తదితి॥ అభ్యుపపత్స్యామస్సాహాయ్యం కరిష్యామః॥ ౫౯ ॥ కృష్ణే సంనిహితే సత్రాజితవధాసంభవాత్కృష్ణ
స్య ప్రయాణమాహ॥ జతుగృహేతి॥ దుర్యోధనేతి - యది సర్వజ్ఞః కృష్ణో నాగచ్ఛేత్ తర్హి పాండవాశ్చాపి గతా నూనం
జీవంతీతి సంభావనయా దుర్యోధన స్తదన్వేషణం విధాయ వధాదౌ ప్రయత్నం కుర్యాత్ - అత స్తత్ప్రయత్నశైథిల్యా
ర్థం కులోచితవ్యవహారం కర్తుం కృష్ణో వారణావతాఖ్యం పురం గత ఇత్యర్థః॥ ౬౦॥ ౬౧॥ ఇదానీమర్థనిమిత్తాన్యపహా
సనర్థాదర్శయన్ కృష్ణస్య పునరపి మిథ్యాభియోగప్రసంగం వక్తుమాహ - పితృవధామర్షేత్యాదినా మారికాదికం
నాభూదిత్యంతేన॥ ౬౨॥ తదితి॥ అపహాసనాపరిభవః॥ ౬౩॥ తయేతి॥ అర్థలుబ్ధస్యాజ్ఞాలంఘినస్సత్రాజితస్య హృత
త్వాత్ తస్యాపుత్రత్వేన తన్మరణే సత్యభామాగామిత్వాచ్చ పరితుష్టాంతఃకరణోఽపి॥ ౬౪॥ సత్యేతి॥ మమైవైషాపహాస

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౭౫|| నహీతి|| వాక్యపరికరఃవాక్యప్రపంచః|| ౭౬|| ౭౭|| ౭౮|| ౭౯|| ౮౦|| కృతోద్యమావితి|| పాష్ణిపూరణంపా
ష్ణిగ్రాహకృత్యేనుగ్రహః|| ౮౧|| ౮౨|| ౮౩|| ౮౪ | నహీతి|| రిపుచక్రంరిపుబలం - అమరవరాణామపిమధ్యేనక
శ్చిద్యోద్ధుంసమర్థఇత్యన్వయః|| ౮౫|| ౮౬|| ౮౭|| ౮౮|| ౮౯|| ౯౦|| ౯౧|| ౯౨|| ౯౩|| ౯౪|| ౯౫|| ౯౬|| ౯౭|| ౯౮

స్యదురాత్మనస్స్పృహిష్యే | ౭౫ || నహ్యనుల్లంఘ్యవరపాదపంతత్కృతనీడాశ్రయిణోవిహంగమావ
ధ్యంతే - తదలమమునాస్మత్పరతఃశోకప్రేరితవాక్యపరికరేణేత్యుక్త్వాద్వారకామభ్యేత్యఏకాంతేబ
లదేవంవాసుదేవః ప్రాహ|| ౭౬|| మృగయాగతంప్రసేనమటవ్యాంమృగపతిర్జఘాన|| ౭౭|| సత్రా
జితోప్యధునాశతధన్వనానిధనంప్రాపితః|| ౭౮ | తదుభయవినాశాత్తన్మణిరత్నమావాభ్యాంసామా
న్యంభవిష్యతి|| ౭౯ | తదుత్తిష్ఠారుహ్యతాంరథః - శతధన్వనిధనాయోద్యమంకుర్విత్యభిహితస్తథేతి
సమన్విచ్ఛితవాన్|| ౮౦|| కృతోద్యమౌచతావుభావుపలభ్యశతధన్వాకృతవర్మాణముపేత్యపాష్ణి
పూరణకర్మనిమిత్తంఅచోదయత్|| ౮౧|| ఆహాచైనంకృతవర్మా|| ౮౨|| నాహంబలదేవవాసుదేవా
భ్యాంసహవిరోధాయాలమిత్యుక్తశ్చాక్రూరమచోదయత్| ౮౩|| అసావప్యాహ|| ౮౪ || నహికశ్చి
ద్భగవతాపాదప్రహారపరికంపితజగత్త్రయేణసురరిపువనితావైధవ్యకారిణాప్రబలరిపుచక్రాప్రతిహ
తచక్రేణచక్రిణామదముదితనయనావలోకనారిబలనిశాతనేనాతిగురువైరివారణాపకర్షణావి
ష్కృతమహిమోరుసీరేణసీరిణాచసహసకలజగద్వంద్యానామమరవరాణామపియోద్ధుంసమర్థః||
౮౫|| కిముతాహంతదన్యశ్శరణమభిలష్యతామిత్యుక్తశ్శతధనురాహ|| ౮౬|| యద్యస్మత్పరిత్రాణాస
మర్థంభవానాత్మానమవగచ్ఛతి - తదయమస్మత్తస్తావన్మణిఃసంగృహ్యరక్ష్యతామితి|| ౮౭|| ఏవము
క్తఃసోప్యాహ|| ౮౮|| యద్యంత్యాయామప్యవసాయాంనకస్మైచిద్భవాన్కథయిష్యతితతదహమేతంగ్ర
హీష్యామీతి|| ౮౯|| తథేత్యుక్తేచాక్రూరస్తన్మణిరత్నంజగ్రాహ|| ౯౦ || శతధనురప్యతులవేగాంశ
తయోజనవాహినీంబడబామారుహ్యపక్రాంతః|| ౯౧|| శైన్యసుగ్రీవమేఘపుష్పవలాహకాశ్వచతు
ష్టయయుక్తరథస్థితౌబలదేవవాసుదేవౌతమనుప్రయాతౌ || ౯౨ || సాచబడబాశతయోజనప్రమాణ
మార్గమతీతాపునరపివాహ్యమానామిథిలావనోద్దేశేప్రాణానుత్ససర్జ|| ౯౩|| శతధనురపితాం
పరిత్యజ్యపదాతిరేవాద్రవత్ || ౯౪|| కృష్ణోపిబలభద్రమాహ|| ౯౫|| తావదత్రస్యందనేభవతాస్థేయ
మహమేనమధమాచారంపదాతిరేవపదాతిమనుగమ్యయావత్ఘాతయామి - అత్రహిభూభాగేదృష్ట
దోషాస్సుభయాఅతోనైతేశ్వాభవతేమంభూమిభాగముల్లంఘనీయాః|| ౯౬ | తథేత్యుక్త్వాబలదేవో
రథఏవతస్థౌ|| ౯౭ || కృష్ణోపిద్విక్రోశమాత్రంభూమిభాగమనుసృత్యదూరస్థితస్యైవచక్రంక్షిప్త్వాశ
తధనుషశ్శిరశ్చిచ్ఛేద|| ౯౮|| తచ్ఛరీరాంబరాదిషుచ బహుప్రకారమన్విచ్ఛన్నపిస్యమంతకమణింనా
వాపయదాతదోపగమ్యబలభద్రమాహ||౯౯|| వృథైవాస్మాభిఃశతధనుర్ఘాతితఃనప్రాప్తమఖిలజగ
త్సారభూతంతన్మహారత్నంస్యమంతకాఖ్యమిత్యాకర్ణ్యోద్భూతకోపోబలదేవోవాసుదేవమాహ||౧౦౦||

నా|| ౭౫|| అత్ర హేతుః|| నహ్యనులంఘ్యేతి|| ౭౬|| ౭౭|| ౭౮|| ౭౯|| ౮౦|| ౮౧|| ౮౨|| ౮౩|| ౮౪|| నహీతి|| భగవ
తాచక్రిణాసీరిణావసహ - అమరవరాణామపిమధ్యే - కశ్చిద్యోద్ధుంనసమర్థఇత్యన్వయః - త్రివిక్రమాద్యవతారే
షుపాదప్రహారేణపరికంపితంజగత్త్రయంయేనసః - సురరిపువనితానాంతద్భర్తృవధేనవైధవ్యకారిణా - ప్రబలా
నాంరిపూణాంచక్రేసైన్యేఅప్రతిహతంచక్రంయస్యతేనచక్రిణా - మదముదితనయనాభ్యామవలోకనేనవీక్షణేనై
వారిబలంనిశాతయతీతితథాతేన - అతిగురవోగరిష్ఠావైరిణఏవవారణాస్తేషామపకర్షణేఆవిష్కృతోమహిమాయే
నతథావిధఉరుస్సీరోహలోయస్యతేనసీరిణాచ|| ౮౫|| ౮౬|| ౮౭|| ౮౮|| ౮౯|| ౯౦||౯౧|| ౯౨|| ౯౩|| ౯౪||౯౫||౯౬||

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౯౯॥ ౧౦౦॥ ౧౦౧॥ ౧౦౨॥ ౧౦౩॥ ౧౦౪॥ ౧౦౫॥ ౧౦౬॥ వర్షేతి॥ సంప్రత్యాయ్యవిశ్వాస్య॥ ౧౦౭॥ ౧౦౮॥ ఏవ నేతి॥ సవనం యజ్ఞః - ఏవం ప్రకారమవధ్యతాపాదకం॥ ౧౦౯॥ ద్విషష్టీతి॥ మారికా జనమారికా॥ ౧౧౦॥ ౧౧౧॥ ౧౧౨॥ ౧౧౩॥ భగవానితి॥ ఏతత్కిమిత్యన్వయః॥ ౧౧౪॥ ౧౧౫॥ ౧౧౬॥ ౧౧౭॥ ౧౧౮॥ ౧౧౯॥ ౧౨౦॥ ౧౨౧॥

ధిక్త్వాం యస్త్వమేవమర్థలిప్సుం ఏతచ్చ తే భ్రాతృత్వాన్మయా క్షాంతం - తదయం పంథాః స్వేచ్ఛయా గమ్యతాం - న మే ద్వారకయా న త్వయా న చాశేషబంధుభిః కార్యమలమలమేభిర్మమాగ్రతో లీకశపథైరిత్యాక్షిప్యమాణస్తత్కథంకథంచిత్ ప్రసాద్యమానోపి న తస్థౌ॥ ౧౦౧॥ స విదేహపురీం ప్రవివేశ॥ ౧౦౨॥ జనకరాజశ్చార్ఘ్యపూర్వకమేనం గృహం ప్రవేశయామాస॥ ౧౦౩॥ స తత్రైవ చ తస్థౌ॥ ౧౦౪॥ వాసుదేవోపి ద్వారకామాజగామ॥ ౧౦౫॥ యావచ్చ జనకరాజగృహే బలభద్రోవతస్థే - తావద్ధార్తరాష్ట్రో దుర్యోధనస్తత్సకాశాద్గదాశిక్షామశిక్షయత్॥ ౧౦౬॥ వర్షత్రయాంతే చ బభ్రూగ్రసేనప్రభృతిభిర్యాదవైర్న తద్రత్నం కృష్ణేనాపహృతమితి కృతావగతిభిర్విదేహనగరీం గత్వా బలదేవః సంప్రత్యాయ్య ద్వారకామానీతః॥ ౧౦౭॥ అక్రూరోప్యుత్తమమణిసముద్భూతసువర్ణేన భగవద్ధ్యానపరోనవరతం యజ్ఞానియాజ॥ ౧౦౮॥ సవనగతౌ హి క్షత్రియవైశ్యౌ నిఘ్నన్ బ్రహ్మహా భవతీత్యేవం ప్రకారం దీక్షాకవచం ప్రవిష్ట ఏవ తస్థౌ॥ ౧౦౯॥ ద్విషష్టివర్షాణ్యేవం తన్మణిప్రభావాత్తత్రోపసర్గదుర్భిక్షమారికామరణాదికం నాభూత్॥ ౧౧౦॥ అథాక్రూరపక్షీయైర్భోజైశ్శత్రుఘ్నే సాత్వతస్య ప్రపౌత్రే వ్యాపాదితే భోజైస్సహాక్రూరో ద్వారకామపహాయాపక్రాంతః॥ ౧౧౧॥ తదపక్రాంతిదినాదారభ్య తత్రోపసర్గదుర్భిక్షవ్యాళానావృష్టిమారికాద్యుపద్రవా బభూవుః॥ ౧౧౨॥ అథ యాదవా బలభద్రోగ్రసేనసమవేతా మంత్రమమంత్రయన్॥ ౧౧౩॥ భగవానురగారికేతనః కిమిదమేకదైవ ప్రచురోపద్రవాగమనమేతదాలోచ్యతామిత్యుక్తేంధకనామా యదువృద్ధః ప్రాహ॥ ౧౧౪॥ అస్యాక్రూరస్య పితా శ్వఫల్కో యత్ర యత్రాభూత్తత్ర తత్ర దుర్భిక్షమారికానావృష్ట్యాదికం నాభూత్॥ ౧౧౫॥ కాశీరాజస్య విషయే త్వనావృష్ట్యాం చ శ్వఫల్కో నీతః తతస్తత్క్షణాద్దేవో వవర్ష॥ ౧౧౬॥ కాశీరాజపత్న్యాశ్చ గర్భే కన్యారత్నం పూర్వమాసీత్॥ ౧౧౭॥ సా చ కన్యా పూర్ణేపి ప్రసూతికాలే నైవ నిశ్చక్రామ॥ ౧౧౮॥ ఏవం చ తస్య గర్భస్య ద్వాదశవర్షాణ్యనిష్క్రామతో యయుః॥ ౧౧౯॥ కాశీరాజశ్చ తామాత్మజాం గర్భస్థామాహ॥ ౧౨౦॥ పుత్రి కస్మాన్న జాయసే నిష్క్రమ్యతామాస్యం తే ద్రష్టుమిచ్ఛామి - ఏతాం చ మాతరం కిమితి చిరం క్లేశయిష్యసీత్యుక్తా గర్భస్థైవ వ్యాజహార॥ ౧౨౧॥ తాత యద్యేకైకాం గాం దినే దినే బ్రాహ్మణాయ ప్రయచ్ఛసి - తదహమన్యైస్త్రిభిర్వర్షైరస్మాద్గర్భాత్తతోవశ్యం నిష్క్రమిష్యామీత్యేతద్వచనమాకర్ణ్య రాజా దినే దినే బ్రాహ్మణాయ గాం ప్రాదాత్॥ ౧౨౨॥ సాపి తావతా కాలేన జాతా॥ ౧౨౩॥ తతస్తస్యాః పితా గాందినీతి నామ చకార॥ ౧౨౪॥ తాం చ గాందినీం కన్యాం శ్వఫల్కాయోపకారిణే గృహమాగతాయార్ఘ్యభూతాం ప్రాదాత్॥ ౧౨౫॥ తస్యా

౯౭॥ ౯౮॥ ౯౯॥ ౧౦౦॥ ధిగితి॥ కథంకథ్యమానాం వార్తామాక్షిప్య తిరస్కృత్య॥ ౧౦౧॥ ౧౦౨॥ ౧౦౩॥ ౧౦౪॥ ౧౦౫॥ ప్రాసంగికమాహ॥ యావచ్చేతి॥ ౧౦౬॥ వర్షేతి॥ మహాభాగస్యాప్యక్రూరస్య తస్మిన్మణావభిలాషణమపి రామస్య సర్వజ్ఞస్యాపి తన్నిమిత్తమవిశ్వాస ఇత్యాద్యుక్తిరర్థదోషప్రదర్శనేన వైరాగ్యార్థా - సంప్రత్యాయ్య విశ్వాస్య॥ ౧౦౭॥ ౧౦౮॥ ౧౦౯॥ ద్విషష్టీతి॥ మారికా జనమారిణీ॥ ౧౧౦॥ అథాక్రూరప్రదర్శితస్యమంతకరత్నే నశంకితాభియోగనిరాసం వక్తుం కథాం ప్రస్తౌతి॥ అథాక్రూరపక్షీయైరిత్యాదినా యావత్సమాప్తిః॥ ౧౧౧॥ ౧౧౨॥ ౧౧౩॥ భగవానితి॥ ఉరగారిర్గరుడస్స ఏవ కేతనం యస్య సః॥ ౧౧౪॥ ౧౧౫॥ ౧౧౬॥ ౧౧౭॥ ౧౧౮॥ ౧౧౯॥ ౧౨౦॥ ౧౨౧॥ ౧౨౨॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧౨౨॥ ౧౨౩॥ ౧౨౪॥ ౧౨౫॥ ౧౨౬॥ ౧౨౭॥ ౧౨౮॥ ౧౨౯॥ తత్రేతి॥ తత్ర బభూవురిత్యన్వయః॥ ౧౩౦॥ ౧౩౧॥ ౧౩౨॥ ౧౩౩॥ ౧౩౪॥ ౧౩౫॥ అయమితి॥ క్రత్వంతరంతు క్రతుభేదం॥ ౧౩౬॥ అనల్పేతి॥ ఉపాదానం జీవికాద్రవ్యం॥ అవీకరత్ కారితవాన్॥ ౧౩౭॥ ౧౩౮॥ ౧౩౯॥ ౧౪౦॥ ౧౪౧॥ ౧౪౨॥ ఏతావన్మాత్రమితి॥ ఏతావన్మాత్రమల్ప

మయమక్రూరః శ్వఫల్కాజ్జజ్ఞే॥ ౧౨౬॥ తస్యైవంగుణమిథునాదుత్పత్తిః॥ ౧౨౭ ॥ తత్కథమస్మిన్నపక్రాంతే అత్ర దుర్భిక్షమారికాద్యుపద్రవా న భవిష్యంతి॥ ౧౨౮ ॥ తదయమత్రానీయతామలమతిగుణవత్యపరాధాన్వేషణేనేతి యదువృద్ధస్యాంధకస్యైతద్వచనమాకర్ణ్య కేశవోగ్రసేనబలభద్రప్రురోగమైర్యదుభిః కృతాపరాధతితిక్షుభిరభయం దత్వా శ్వఫల్కపుత్రః స్వపురమానీతః॥ ౧౨౯ ॥ తత్ర చాగతమాత్ర ఏవ తస్య స్యమంతకమణేః ప్రభావాదనావృష్టిమారికాదుర్భిక్షవ్యాళాద్యుపద్రవోపశమా బభూవుః॥ ౧౩౦॥ కృష్ణశ్చింతయామాస॥ ౧౩౧॥ స్వల్పమేతత్కారణం యదయం గాందిన్యాం శ్వఫల్కేనాక్రూరో జనితః॥ ౧౩౨॥ సుమహాంశ్చాయమనావృష్టిదుర్భిక్షమారికాద్యుపద్రవప్రతిషేధకారీ ప్రభావః॥ ౧౩౩॥ తన్నూనమస్య సకాశే స మహామణిః స్యమంతకాఖ్యస్తిష్ఠతి ॥ ౧౩౪ ॥ తస్య హ్యేవంవిధాః ప్రభావాః శ్రూయంతే॥ ౧౩౫॥ అయమపి చ యజ్ఞాదనంతరమన్యత్క్రత్వంతరం తస్యానంతరమన్యద్యజ్ఞాంతరం చాజస్రమవిచ్ఛిన్నం యజతీతి॥ ౧౩౬॥ అనల్పోపాదానం చాస్యాసంశయమత్రాసౌ మణివరస్తిష్ఠతీతి కృతాధ్యవసాయోన్యత్ప్రయోజనముద్దిశ్య సకలయాదవసమాజమాత్మగృహ ఏవాచీకరత్ ॥ ౧౩౭॥ తత్ర చోపవిష్టేష్వఖిలేషు యదుషు పూర్వం ప్రయోజనముపన్యస్య పర్యవసితే చ తస్మిన్ ప్రసంగాంతరపరిహాసకథామక్రూరేణ సహ కృత్వా జనార్దనస్తమక్రూరమాహ॥ ౧౩౮ ॥ దానపతే జానీమ ఏవ వయం యథా శతధన్వనా తదిదమఖిలజగత్సారభూతం స్యమంతకం రత్నం భవతః సమర్పితం - తదశేషరాష్ట్రోపకారకం భవత్సకాశే తిష్ఠతి - తిష్ఠతు - సర్వ ఏవ వయం తత్ప్రభావఫలభుజః - కింత్వేష బలభద్రోస్మానాశంకితవాన్ - తదస్మత్ప్రీతయే దర్శయస్వేత్యభిధాయ జోషం స్థితే భగవతి వాసుదేవే సరత్నః సోచింతయత్॥ ౧౩౯॥ కిమత్రానుష్ఠేయమన్యథా చేద్బ్రవీమ్యహం తత్కేవలాంబరతిరోధానమన్విష్యంతో రత్నమేతే ద్రక్ష్యంతి అతివిరోధో న క్షమ ఇతి సంచింత్య తమఖిలజగత్కారణభూతం నారాయణమాహాక్రూరః॥ ౧౪౦॥ భగవన్మమైతత్ స్యమంతకరత్నం శతధనుషా సమర్పితం - అపగతే చ తస్మిన్నద్య శ్వః పరశ్వో వా భగవాన్ యాచయిష్యతీతి కృతమతిరతికృచ్ఛ్రేణైతావంతం కాలమధారయం॥ ౧౪౧॥ తస్య చ ధారణక్లేశేనాహమశేషోపభోగేష్వసంగిమానసో వేద్మి స్వసుఖకలామపి॥ ౧౪౨ ఏతావన్మాత్రమప్యశేషరాష్ట్రోపకారీ ధారయితుం న శక్నోతి భవాన్మన్యత ఇత్యాత్మనా న చోదిత

౧౨౩॥ ౧౨౪॥ ౧౨౫॥ ౧౨౬॥ తస్యేతి॥ శ్వఫల్కగాందిన్యోర్మహాత్మ్యోక్తిస్తత్పుత్రాక్రూరమహిమాప్రశంసనార్థా॥ ౧౨౭॥ ౧౨౮॥ ౧౨౯॥ ౧౩౦ ॥ కృష్ణ ఇతి॥ కృష్ణశ్చింతయామాసేతి - సర్వజ్ఞస్యైవ కృష్ణస్య లింగదర్శనాదినా మణిసంభావనోక్తిః లోకరీత్యనువృత్తిమాత్రార్థా - న తు తత్త్వతః - భగవతారిష్టదర్శనాదికమపి న తాత్త్వికమిత్యుక్తం- కించ ప్రాగుదాహృతం మునివాసనివాసే కింను మే తారిష్టదర్శనమిత్యాదినా- తస్మాత్సర్వప్రకారేణ పరప్రత్యయోత్పాదనేన దుర్యశః పరిహార్యమిత్యేవం పరం సర్వమిదం ద్రష్టవ్యం॥ ౧౩౧॥ ౧౩౨॥ ౧౩౩॥ ౧౩౪॥ ౧౩౫॥ ౧౩౬॥ అనల్పేతి॥ అనేన హేతునా అనల్పోపాదానమనల్పస్యాత్యయస్య ఉపాదానం నిర్వాహభూతం జీవికాద్రవ్యం మణివరస్తిష్ఠతీతి నిశ్చిత్యాన్యత్ప్రయోజనం వివాహాది కార్యముద్దిశ్యాచీకరత్ కారయామాస॥ ౧౩౭॥ తత్రేతి॥ యముద్దిశ్య యాదవాస్సమాహృతాస్తత్ప్రయోజనం పూర్వముపన్యస్య యుక్తమిదం న వేత్యాదిపృష్ట్వా॥ ౧౩౮॥ ౧౩౯॥ ౧౪౦॥ ౧౪౧॥ తస్యేతి॥ స్వసుఖస్య కలామంశమపి న వేద్మి॥ ౧౪౨॥ ఏతావన్మాత్రమితి॥ ఆత్మనా స్వయం న చోదితవాన్ - నాహమేతద్ధారయి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

పరిమాణం - రత్నమితి శేషః - రత్నధారణమాత్రేణాప్యయమశేషరాష్ట్రోపకారం నకరోతీతి కృష్ణో మన్యత ఇత్యక్రూరోక్తిః స్వదోషాపహ్నవార్థా॥ ౧౪౩॥ ౧౪౪॥ తత ఇతి॥ సముద్గః సంపుటః॥ ౧౪౫॥ ౧౪౬॥ ౧౪౭॥ ౧౪౮॥ ౧౪౯॥ ౧౫౦॥ ౧౫౧॥ బలేతి॥ గోచక్రేతి - శకటస్య హి చక్రానషు చారాంతరావస్థితః - జంతుః యథా క్లిశ్యతి తద్వదిత్యర్థః॥ ౧౫౨॥ ౧౫౩॥ ౧౫౪॥ ౧౫౫॥ ౧౫౬॥ ౧౫౭॥ ౧౫౮॥ ౧౫౯॥ ౧౬౦॥ ౧౬౧॥ ఇతీతి॥ మిథ్యాభిశస్తిదూషణాయ స్యమంతకకథాశ్రవణాసక్తైన సింహః ప్రసేనమవధీదిత్యాది శ్లోకోఽనుసంధేయః- తథా చ బ్రాహ్మే॥ శ్లో॥ వాసుదేవాభిశస్తిస్తు నిశాకరమరీచిషు। స్థితా చతుర్థ్యామద్యాపి మనుష్యానాపతేచ్చ సా॥ అతశ్చతుర్థ్యాం చంద్రం తు ప్రమాదాద్వీక్ష్య సంయుతః। పఠేద్ధ్యాత్రీయకం వాక్యం ప్రాఙ్ముఖో వాప్యుదఙ్ముఖ ఇతి॥ ౧౬౨॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపు

వాన్॥ ౧౪౩॥ తదిదం స్యమంతరకత్నం గృహ్యతామిచ్ఛయా యస్యాభిమతం తస్య సమర్ప్యతామ్॥ ౧౪౪॥ తతః స్వోదరవస్త్రనిగోపితమతిలఘుకనకసముద్గకగతం ప్రకటీకృతవాన్॥ ౧౪౫॥ తతశ్చ నిష్క్రాస్య స్యమంతకమణిం తస్మిన్ యదుకులసమాజే ముమోచ॥ ౧౪౬॥ ముక్తమాత్రే చ తస్మిన్నతికాంత్యా తదఖిలమాస్థానముద్యోతితమ్॥ ౧౪౭॥ అథాహాక్రూరః - స ఏష మణిః శతధన్వనాస్మాకం సమర్పితః- యస్యాయం స ఏనం గృహ్ణాత్వితి॥ ౧౪౮॥ తమాలోక్య సర్వయాదవానాం సాధు సాధ్వితి విస్మితమనసాం వాచోఽశ్రూయంత॥ ౧౪౯॥ తమాలోక్యాతీవ బలభద్రో మమాయమచ్యుతేనైవ సామాన్యస్సమన్విచ్ఛిత ఇతి కృతస్పృహోఽభూత్॥ ౧౫౦॥ మమైవాయం పితృధనమిత్యతీవ చ సత్యభామాపి స్పృహయాంచకార॥ ౧౫౧॥ బలసత్యావలోకనాత్ కృష్ణోఽప్యాత్మానం గోచక్రాంతరావస్థితమివ మేనే॥ ౧౫౨॥ సకలయాదవసమక్షం చాక్రూరమాహ॥ ౧౫౩॥ ఏతద్ధి మణిరత్నమాత్మసంశోధనాయ ఏతేషాం యదూనాం మయా దర్శితం - ఏతచ్చ మమ బలభద్రస్య చ సామాన్యం పితృధనం చైతత్సత్యభామాయా నాన్యస్యైతత్॥ ౧౫౪॥ ఏతచ్చ సర్వకాలం శుచినా బ్రహ్మచర్యాదిగుణవతా ధ్రియమాణమశేషరాష్ట్రస్యోపకారకం- అశుచినా ధ్రియమాణమాధారమేవ హంతి॥ ౧౫౫॥ అతోఽహమస్య షోడశస్త్రీసహస్రపరిగ్రహాదసమర్థో ధారణే కథమేతత్సత్యభామా స్వీకరోతి॥ ౧౫౬॥ ఆర్యబలభద్రేణాపి మదిరాపానాద్యశేషోపభోగపరిత్యాగః కార్యః॥ ౧౫౭॥ తదలం యదులోకోఽయం బలభద్రః- అహం చ సత్యా చ త్వాం దానపతే ప్రార్థయామః॥ ౧౫౮॥ తద్భవానేవ ధారయితుం సమర్థః॥ ౧౫౯॥ త్వద్ధృతం చాస్య రాష్ట్రస్యోపకారకం తద్భవానశేషరాష్ట్రనిమిత్తమేతత్పూర్వవద్ధారయత్వన్యన్న వక్తవ్యమిత్యుక్తో దానపతిస్తథేత్యాహ జగ్రాహ చ తన్మహారత్నం॥ ౧౬౦॥ తతః ప్రభృత్యక్రూరః ప్రకటేనైవ తేనాతిజాజ్వల్యమానేనాత్మకంఠాసక్తేనాదిత్య ఇవాంశుమాలీ చచార॥ ౧౬౧॥ ఇత్యేతద్భగవతో మిథ్యాభిశస్తిదూషణం యః స్మరతి న తస్య కదాచిదల్పాపి మిథ్యాభిశస్తిర్భవతి - అవ్యాహతాఖిలేంద్రియశ్చాఖిలపాపమోక్షమవా

తుం శక్నోమి త్వమిదం ధారయ స్వేతి భీత్యాహం నోక్తవాన్॥ ౧౪౩॥ ౧౪౪॥ తత ఇతి॥ కనకసముద్గకం స్వర్ణకరండకం॥ ౧౪౫॥ ౧౪౬॥ ౧౪౭॥ ౧౪౮॥ ౧౪౯॥ ౧౫౦॥ ౧౫౧॥ బలేతి॥ గోచక్రాంతరావస్థితమితి- గచ్ఛతశ్శకటస్య చక్రబలీవర్దమధ్యపతితజంతుర్యథోభయత్రసంబాధాత్ క్లిశ్యతే తథాత్మానం మేనే॥ ౧౫౨॥ ౧౫౩॥ ౧౫౪॥ ఏతచ్చేతి॥ ఆధారం ధారయితారమేవ హంతి॥ ౧౫౫॥ ౧౫౬॥ ౧౫౭॥ ౧౫౮॥ ౧౫౯॥ ౧౬౦॥ తత ఇతి॥ తతః ప్రభృతి - ప్రకటేనేతి - అయం భావః - కృష్ణానుమత్యైవాక్రూరస్తన్మణిరత్నం దధార- తథాపి స్వభక్తైరక్రూరే కృష్ణేన స్థాపితమిత్యేవంభూతాభియోగపరిహారాయ గుప్తమధారయత్ - అనేనైవాభిప్రాయేణ శతధన్వనా మణౌ సమర్ప్యమాణే యద్యంత్యావస్థాయామన్యస్మై న కథయిష్యసి తర్హి గృహీష్యామీత్యుక్తవాన్ - న తు సర్వజ్ఞస్య శ్రీకృష్ణస్య గోపనార్థం - యజ్ఞకవచధారణం చ యాదవభయాదేవ న తు శ్రీకృష్ణభయాత్ - అన్యథా మణినా సహ రామకృష్ణాదిసమాజప్రవేశాదిన సంగచ్ఛేత - అత్రాక్రూరే మహాభాగవతే మణిస్పృహాదికల్పనమతిమందమిత్యుపేక్షణీయం॥ ౧౬౧॥ ౧౬౨॥ ఇతి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

రాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - చతుర్థాంశే - త్రయోదశోధ్యాయః

అనమిత్రస్యపౌత్రస్సత్రాజిత్ తత్ప్రసంగాత్స్యమంతకాఖ్యానముక్తం - ఇదానీమనమిత్రస్యైవసంతానాంతరముచ్యతే॥ అనమిత్రస్యేతి॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ సాత్వతపుత్రస్యవృష్ణేరేవసంతానాంతరంవక్తుంప్రస్తుతేనానమిత్రేణపితామహత్వసంబంధంస్మారయతి - అనమిత్రస్యైవాన్వయవృష్ణిరితి॥ ౫॥ ౬॥ ౭ ॥ తథేతి॥ ఉపమద్గ్వాద్యాఅక్రూరసాపత్న్యాః॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ అంధకస్యసత్వతాత్మజస్య॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ భజమానాదితి॥ తదగ్రత్ భజమానాద్వంశాంతరం॥ ౨౨॥ విదూరథాదితి॥ శూరోదేవమీఢాఖ్యః॥

ప్నోతి ॥ ౧౬౨ ॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే - చతుర్థాంశే - త్రయోదశోధ్యాయః

శ్రీపరాశరః॥ అనమిత్రస్యపుత్రశ్శినిర్నామాభవత్॥ ౧॥ తస్యాపిసత్యకః- సత్యకాత్సాత్యకిఃయుయుధానాపరనామా॥ ౨॥ తస్మాదపిసంజయః - తత్పుత్రశ్చకుణిః - కుణేర్యుగంధరః॥ ౩॥ ఇత్యేతేశైనేయాః॥ ౪॥ అనమిత్రస్యైవాన్వయేవృష్ణిః - తస్మాచ్ఛ్వఫల్కః - తత్ప్రభావఃకథితఏవ ॥ ౫ ॥ శ్వఫల్కస్యాన్యఃకనీయాంశ్చిత్రకోనామభ్రాతా॥ ౬॥ శ్వఫల్కాదక్రూరోగాందిన్యామభవత్ ॥ ౭ ॥ తథోపమద్గుః॥ ౮॥ ఉపమద్గోఃమృదామృదవిశ్వారిమేజయగిరిక్షత్రోపక్షత్రశత్రుఘ్నారిమర్దనధర్మదృక్దృష్టధర్మగంధమోజవాహప్రతివాహాఖ్యాఃపుత్రాస్సుతారాఖ్యాకన్యాచ ॥ ౯॥ దేవవానుపదేవశ్చాక్రూరపుత్రౌ॥ ౧౦॥ పృథువిపృథుప్రముఖాశ్చిత్రకస్యపుత్రాబహవోబభూవు ॥ ౧౧॥ కుకురభజమానశుచికంబళబర్హిషాఖ్యాస్తథాంధకస్యచత్వారఃపుత్రాః॥ ౧౨ ॥ కుకురాద్ధృష్టః - తస్మాచ్చకపోతరోమా - తతశ్చవిలోమా - తస్మాదపితుంబురుసఖోభవదనుసంజ్ఞశ్చ॥ ౧౩॥ అనోరానకదుందుభిః -తతశ్చాభిజిత్ - అభిజితఃపునర్వసుః॥ ౧౪॥ తస్యాప్యాహుకఃపుత్రఃఆహుకీచకన్యా॥ ౧౫॥ ఆహుకస్యదేవకోగ్రసేనాద్వౌపుత్రౌ ॥ ౧౬ ॥ దేవవానుపదేవస్సహదేవోదేవరక్షితాచదేవకస్యచత్వారఃపుత్రాః ॥ ౧౭ ॥ తేషాంవృకదేవోపదేవాదేవరక్షితాశ్రీదేవాశాంతిదేవాసహదేవాదేవకీచసప్తభగిన్యః॥ ౧౮॥ తాశ్చసర్వావసుదేవఉపయేమే॥ ౧౯॥ ఉగ్రసేనస్యాపికంసన్యగ్రోధసునామానకాహ్వశంకుసుభూమిరాష్ట్రపాలయుద్ధతుష్టిసుతుష్టిమత్సంజ్ఞాఃపుత్రాబభూవుః॥ ౨౦॥ కంసాకంసవతీసుతనూరాష్ట్రపాలికాహ్వాశ్చోగ్రసేనస్యతనూజాఃకన్యాః॥ ౨౧ ॥ భజమానాచ్చవిదూరథఃపుత్రోభవత్॥ ౨౨॥ విదూరథాచ్ఛూరః - శూరాచ్ఛమీ- శమినఃప్రతిక్షత్రః- తస్మాత్స్వయంభోజః - తతశ్చహృదికః॥ ౨౩॥ తస్యాపికృతవర్మశతధనుర్దేవార్హదేవగర్భాద్యాఃపుత్రాబభూవుః॥ ౨౪॥ దేవగర్భస్యాపిశూరః॥ ౨౫॥ శూరస్యాపిమారిషానామపత్న్యభవత్॥ ౨౬॥ తస్యాంచాసౌదశపుత్రానజనయత్ వసుదేవపూర్వాన్॥ ౨౭॥ వసుదేవస్యజాతమాత్రస్యైవతద్గృహేభగవదంశావతారమవ్యాహతదృ

శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - చతుర్థాంశే - త్రయోదశోధ్యాయః.

సత్వతస్సుతోవృష్ణిస్సాత్వతఃతత్పౌత్రస్యానమిత్రస్యప్రసేనసత్రాజితావిత్యేకోవంశఉక్తః - తత్ప్రసంగాచ్చస్యమంతకాఖ్యానముక్తం- ఇదానీమనమిత్రస్యైవవంశాంతరమాహ-అనమిత్రస్యేత్యాదినాశైనేయాఇత్యంతేన॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ ఇతీతి॥ శినేర్వంశ్యాశ్శైనేయాః॥ ౪॥ తస్యైవపునర్వంశాంతరమాహ-అనమిత్రస్యేత్యాదినాబహవోభవన్నిత్యంతేన॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ పృథ్వితి॥ చిత్రకస్యశ్వఫల్కస్యభ్రాతుఃపృథుప్రముఖాఃపుత్రాః॥ ౧౧॥ కుకురేతి॥ అంధకస్యసత్వతపుత్రస్యకుకురాదయః॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ కంసేతి॥ కంసాకంసవతీత్యాద్యాఉగ్రసేనస్యతనూజాఃకన్యాః॥ ౨౧ ॥ భజమానస్యసత్వతపుత్రస్యనిమికృకణవృష్ణయఇత్యాదినాపూర్వమేకోవంశఉక్తఃఇదానీంతస్యైవవంశాంతరమాహ - భజమానాచ్చేత్యాదినాయావత్సమాప్తిః ॥ ౨౨ ॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ వసుదేవస్యేతి॥ తద్గృహేదేవమీఢాఖ్యస్యశూరస్యగృహేఆనకాఃపటహాఃదుందుభ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ౪౯॥ ౫౦॥ ౫౧॥ ౫౨॥ భగవానితి॥ అప్రసన్నోఽపీతి వస్తుస్వభావోక్తిః॥ ౫౩॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - చతుర్థాంశే - చతుర్దశోఽధ్యాయః.

ష్టౌ పశ్చాద్ధ్యుర్దశవర్షాణ్యానకదుందుభయో వాదితాః॥ ౨౮॥ తతశ్చాసావానకదుందుభిసంజ్ఞామవాప॥ ౨౯॥ తస్య చ దేవభాగదేవశ్రవాష్టకకకుచ్చక్రవత్సధారకసృంజయశ్యామశమికగండూషసంజ్ఞా నవ భ్రాతరోఽభవన్॥ ౩౦॥ పృథా శ్రుతదేవా శ్రుతకీర్తిః శ్రుతశ్రవా రాజాధిదేవీ చ వసుదేవాదీనాం పంచ భగిన్యోఽభవన్॥ ౩౧॥ శూరస్య కుంతిర్నామ సఖాభవత్॥ ౩౨॥ తస్మై చాపుత్రాయ పృథామాత్మజాం విధినా శూరో దత్తవాన్॥ ౩౩॥ తాం చ పాండురువాహ॥ ౩౪॥ తస్యాం చ ధర్మానిలేంద్రైర్యుధిష్ఠిరభీమసేనార్జునాఖ్యాస్త్రయః పుత్రాః సముత్పాదితాః॥ ౩౫॥ పూర్వమేవానూఢాయాశ్చ భగవతా భాస్వతా కానీనః కర్ణో నామ పుత్రోఽజన్యత॥ ౩౬॥ తస్యాశ్చ సపత్నీ మాద్రీ నామాభూత్॥ ౩౭॥ తస్యాం చ నాసత్యదస్రాభ్యాం నకులసహదేవౌ పాండోః పుత్రౌ జనితౌ॥ ౩౮॥ శ్రుతదేవాం తు వృద్ధధర్మా నామ కారూశ ఉపయేమే॥ ౩౯॥ తస్యాం చ దంతవక్త్రో నామ మహాసురో జజ్ఞే॥ ౪౦॥ శ్రుతకీర్తిమపి కేకయరాజా ఉపయేమే॥ ౪౧॥ తస్యాం సంతర్దనాదయః కైకేయాః పంచ పుత్రా బభూవుః॥ ౪౨॥ రాజాధిదేవ్యామావంత్యౌ విందానువిందౌ జజ్ఞాతే॥ ౪౩॥ శ్రుతశ్రవసమపి చేదిరాజో దమఘోషనామోపయేమే॥ ౪౪॥ తస్యాం చ శిశుపాలముత్పాదయామాస॥ ౪౫॥ స వా పూర్వమప్యుదారవిక్రమో దైత్యానామాదిపురుషో హిరణ్యకశిపురభవత్॥ ౪౬॥ యశ్చ భగవతా సకలలోకగురుణా నారసింహేన ఘాతితః॥ ౪౭॥ పునరప్యక్షయవీర్యశౌర్యసంపత్పరాక్రమగుణస్సమాక్రాంతసకలత్రైలోక్యేశ్వరప్రభావో దశాననో నామాభూత్॥ ౪౮॥ బహుకాలోపభుక్తభగవత్సకాశావాప్తశరీరపాతోద్భవపుణ్యఫలో భగవతా రాఘవరూపిణా సోఽపి నిధనముపపాదితః॥ ౪౯॥ పునశ్చేదిరాజస్య దమఘోషస్యాత్మజః శిశుపాలనామాభవత్॥ ౫౦॥ శిశుపాలత్వేఽపి భగవతో భూభారావతరణాయావతీర్ణాంశస్య పుండరీకనయనాఖ్యస్యోపరి ద్వేషానుబంధమతితరాం చకార॥ ౫౧॥ భగవతా చ స నిధనముపానీతః - తత్రైవ పరమాత్మభూతే మనస ఏకాగ్రతయా సాయుజ్యమవాప॥ ౫౨॥ భగవాన్యది ప్రసన్నో యథాభిలషితం దదాతి - తథాఽప్రసన్నోఽపి నిఘ్నన్ దివ్యమనుపమం స్థానం ప్రయచ్ఛతి॥ ౫౩॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - చతుర్థాంశే - చతుర్దశోఽధ్యాయః.

మైత్రేయః॥ శ్లో॥ హిరణ్యకశిపుత్వే చ రావణత్వే చ విష్ణునా। అవాప నిహతో భోగానప్రాప్యానమరైరపి॥ ౧॥ న లయం తత్ర తేనైవ నిహతస్స కథం పునః। సంప్రాప్తశ్శిశుపాలత్వే సాయుజ్యం శాశ్వతే హరౌ॥ ౨॥ ఏతదిచ్ఛామ్యహం శ్రోతుం సర్వధర్మభృతాం వర। కౌతూహలపరేణైతత్పృష్టో మే వక్తుమ

ర్హసి॥ ౩॥

మహో ధైర్యః॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ పూర్వమేవేతి॥ కానీనః కన్యకావస్థాయాం జాతః॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ పునరితి॥ అక్షయా వీర్యాదిగుణా యస్య సః. వీర్యం బలం - శౌర్యముత్సాహః - పరాక్రమః ప్రభావః సమాక్రాంతా అభిభూతాస్సకలాస్త్రైలోక్యేశ్వరా యేన తథాభూతః ప్రభావో యస్య సః॥ ౪౮॥ బహుకాలేతి॥ బహుకాలముపభుక్తం భగవత్సకాశాదవాప్తశరీరపాతోద్భవం పుణ్యఫలం యేన సః॥ ౪౯॥ ౫౦॥ ౫౧॥ ౫౨॥ భగవద్ద్వేషానుబంధ ఏవ సాయుజ్యముపపాదయతి॥ భగవానితి॥ ౫౩॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - చతుర్థాంశే - చతుర్దశోఽధ్యాయః.

౧॥ ౨॥ ఏతదితి॥ కౌతూహలపరేణ మయా పృష్టస్త్వం వ్యక్తుం వక్తుమర్హసి॥ ౩॥ సనకాద్యనుగ్రహాజ్జన్మత్ర

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧||౨||౩||౪||౫||౬||౭||౮||౯||౧౦|| తత్రత్వితి || స్వం కారాణి కరోతీతి త్వంకారకం తస్య కారణం తత్ప్రవృత్తినిమిత్తం || ౧౧ || తతశ్చేతి || ఋషిప్రోక్తనామనిర్వచనానాదరేణ నిందనార్థమపి తేషు యావచ్చ భగవన్నామ్నాం ఉచ్చారణమకరోదితి సంకీర్తనోక్తిః || ౧౨ || తచ్చేతి || తచ్చేతి మూర్తిధ్యానోక్తిః || ౧౩ || ౧౪ || తావదితి || లయం సాయుజ్యం || ౧౫ ||

హార్షీత్ || ౩ || శ్రీపరాశరః || దైత్యేశ్వరస్య వధాయాఖిలలోకోత్పత్తిస్థితివినాశకారిణా పూర్వం తనుగ్రహణం కుర్వతా నృసింహరూపమావిష్కృతం || ౪ || తత్ర చ హిరణ్యకశిపోర్విష్ణురయమిత్యేతన్న మనస్యభూత్ || ౫ || నిరతిశయపుణ్యసముద్భూతమేతత్సత్త్వజాతమితి || ౬ || రజోద్రేకప్రేరితైకాగ్రమతిస్తద్భావనాయోగాత్ - తతోవాప్తవధహేతుకీం నిరతిశయామేవాఖిలత్రైలోక్యాధిక్యకారిణీం దశాననత్వే భోగసంపదమవాప || ౭ || న తు స తస్మిన్ననాదినిధనే పరబ్రహ్మభూతే భగవత్యనాలంబిని కృతే మనసస్తల్లయమవాప || ౮ || ఏవం దశాననత్వేప్యనంగపరాధీనతయా జానకీసమాసక్తచేతసా భగవతా దాశరథిరూపధారిణా హతస్య తద్రూపదర్శనమేవాసీత్ నాయమచ్యుత ఇత్యాసక్తిర్విపద్యతోంతఃకరణే మానుషబుద్ధిరేవ కేవలమస్యాభూత్ || ౯ || పునరప్యచ్యుతవినిపాతమాత్రఫలమఖిలభూమండలశ్లాఘ్యచేదిరాజకులే జన్మ అవ్యాహతైశ్వర్యం శిశుపాలత్వేప్యవాప || ౧౦ || తత్ర త్వఖిలానామేవ స భగవన్నామ్నాం త్వంకారకారణమభవత్ || ౧౧ || తతశ్చ తత్కాలకృతానాం తేషామశేషాణామేవాచ్యుతనామ్నామనవరతమనేకజన్మసువర్ధితవిద్వేషానుబంధిచిత్తోపి నిందనసంతర్జనాదిషూచ్చారణమకరోత్ || ౧౨ || తచ్చ రూపముత్ఫుల్లపద్మదళామలాక్షిమత్యుజ్జ్వలపీతవస్త్రధార్యమలకిరీటకేయూరహారకటకాదిశోభితముదారచతుర్బాహుశంఖచక్రగదాధరమతిప్రరూఢవైరానుభావాదటనభోజనస్నానాసనశయనాదిష్వశేషావస్థాంతరేషు నాన్యత్రోపయయావస్యాత్మచేతసః || ౧౩ || తతస్తమేవాక్రోశేషూచ్చారయంస్తమేవ హృదయేన ధారయన్నాత్మవధాయ యావద్భగవదస్త్రచక్రాంశుమాలోజ్జ్వలమక్షయతేజస్స్వరూపం బ్రహ్మభూతమపగతద్వేషాదిదోషం భగవంతమద్రాక్షీత్ || ౧౪ || తావచ్చ భగవచ్చక్రేణాశు వ్యాపాదితః తత్స్మరణదగ్ధాఖిలాఘసంచయో భగవతాంతముపనీతః తస్మిన్నేవ లయముపయయౌ || ౧౫ || ఏతత్తవాఖిలం మయాభిహితం || ౧౬ || అయం హి భగవాన్ కీర్తితశ్చ సంస్మృతశ్చ ద్వేషానుబంధేనాపి అఖిలసురాసురాదిదుర్లభం ఫలం ప్రయచ్ఛతి కిముత సమ్యగ్భక్తిమతామితి || ౧౭ ||

యానంతరం భగవత్ప్రాప్తిరితి ముఖ్యో హేతుః తదనుసారి హేత్వంతరమప్యాహ - దైత్యేశ్వరస్యేత్యాదినా కిముత భక్తిమతామిత్యంతేన || ౪ || ౫ || ౬ || రజోద్రేకేతి || రజోద్రేకేత్యార్షస్సంధిః - బ్రహ్మశాపవశాదేవ రజస ఉద్రేకేణ అన్యథాగ్రాహిణ్యైకాగ్ర్యమతిర్యస్య సః - తద్భావనారూపాద్యోగాత్ - తతో వాప్తో వధ ఏవ హేతుర్యస్యాం తాం అఖిలత్రైలోక్యాధిక్యకారిణీం నిరతిశయాం భోగసంపదమవాపేత్యన్వయః || ౭ || నేతి || అతస్తస్మిన్మనసో నాలంబినికృతే అవిషయీకృతే పరబ్రహ్మభూతే తల్లయం సాయుజ్యం నావాప || ౮ || ఏవమితి || ఏవం దశాననత్వేపి అస్య వధ్యమానస్యాంతఃకరణే మనుష్యబుద్ధిరేవాభూత్ - నత్వచ్యుతోయమిత్యాసక్తిః || ౯ || పునరితి || అచ్యుతాద్వినిపాతమాత్రఫలం శ్రేష్ఠం జన్మైశ్వర్యం చ కేవలం శిశుపాలత్వే చ ప్రాప్తః || ౧౦ || అంతే తస్య మోక్షం సహేతుకమాహ - తత్రత్విత్యాదినా || తత్రత్వితి || భగవన్నామ్నాం త్వంకారస్తుచ్ఛీకారస్తత్ర కారణమభవత్ - అధిక్షేపకారణభూతో జాత ఇత్యర్థః - ఏతేన తన్నామశ్రవణాసక్తిరుక్తా || ౧౧ || తతశ్చేతి || తర్జనం భర్జనం - నిందనాద్యర్థమేవ తత్కాలకృతానాం దేవకీనందనః కంసధ్వంసీత్యాదినామ్నాం నిత్యముచ్చారణమకరోదిత్యర్థః - తదనేన కీర్తనావర్తిరుక్తా || ౧౨ || మూర్తిధ్యాననిష్ఠామాహ || తచ్చరూపమితి || ఉత్ఫుల్లపద్మదళామలాక్షమిత్యాదివిశేషణయుక్తం రూపం బుద్ధినిశ్చేతసో నాన్యత్రయయావిత్యన్వయః || ౧౩ || తదేవం విశుద్ధచిత్తస్యాతిద్వేషాదేరపగమాత్ బ్రహ్మరూపసాక్షాత్కారేణ ధ్వస్తాశేషపాపస్య మోక్షోభూదిత్యాహ || తత ఇతి || ఆక్రోశేషు ఆక్షేపోక్తిషు - భగవతా హస్తక్షిప్తం యచ్చక్రం తస్యాంశుమాలాభిరుజ్జ్వలం || ౧౪ ||

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వసుదేవస్యత్వానకదుందుభేః పౌరవీరోహిణీమదిరాభద్రాదేవకీప్రముఖాబహ్వ్యఃపత్న్యోఽభవన్||
౧౮| బలభద్రశఠసారణదుర్మదాదీన్పుత్రాన్రోహిణ్యామానకదుందుభిరుత్పాదయామాస|౧౯|
బలదేవోపిరేవత్యాంవిశఠోల్ముకౌపుత్రావజనయత్ | ౨౦ | సార్ష్టిమార్ష్టిశిశుసత్యసత్యధృతిప్ర
ముఖాస్సారణాత్మజాః| ౨౧| భద్రాశ్వభద్రబాహుదుర్దమభూతాద్యాఃరోహిణ్యాఃకులజాః|౨౨|
నందోపనందకృతకాద్యామదిరాయాస్తనయాః| ౨౩| భద్రాయాశ్చోపనిధిగదాద్యాః | ౨౪| వై
శాల్యాంచకౌశికమేకమేవాజనయత్| ౨౫|| ఆనకదుందుభేర్దేవక్యామపికీర్తిమత్సుషేణోదాయు
భద్రసేనఋజుదాసభద్రదేవాఖ్యాఃషట్పుత్రాజజ్ఞిరే| ౨౬| తాంశ్చసర్వానేవకంసోఘాతితవాన్|
౨౭| అనంతరంచసప్తమంగర్భమర్ధరాత్రేభగవత్ప్రహితాయోగనిద్రారోహిణ్యాజఠరమాకృ
ష్యనీతవతీ| ౨౮| కర్షణాచ్చాసావపిసంకర్షణాఖ్యామగమత్ | ౨౯ | తతశ్చసకలజగన్మహాతరు
మూలభూతోభూతభవిష్యదాదిసకలసురాసురమునిజనమనసామప్యగోచరోఽబ్జభవప్రముఖైరనలము
ఖైః ప్రణమ్యావనిభారహరణాయప్రసాదితోభగవాననాదిమధ్యనిధనోదేవకీగర్భమవతతారవాసుదే
వః| ౩౦ | తత్ప్రసాదవివర్ధమానోరుమహిమాచయోగనిద్రానందగోపపత్న్యాయశోదాయాగ
ర్భమధిష్ఠితవతీ| ౩౧ | సుప్రసన్నాదిత్యచంద్రాదిగ్రహమవ్యాళాదిభయంస్వస్థమానసమఖిలమే
వైతజ్జగదపాస్తాధర్మమభవత్ - తస్మింశ్చపుండరీకనయనేజాయమానే| ౩౨ | జాతేనచతేనాఖిల
మేవైతత్సన్మార్గవర్తిజగదక్రియత | ౩౩ | భగవతోప్యత్రమర్త్యలోకేవతీర్ణస్యషోడశసహ
స్రాణ్యేకోత్తరశతాధికానిభార్యాణామభవన్| ౩౪ | తాసాంచరుక్మిణీసత్యభామాజాంబవతీచారు
హాసినీప్రముఖాహ్యష్టౌపత్న్యఃప్రధానాబభూవుః| ౩౫| తాసుచాష్టావయుతానిలక్షంచపుత్రాణాం
భగవానఖిలమూర్తిరనాదిమానజనయత్ | ౩౬ | తేషాంచప్రద్యుమ్నచారుదేష్ణసాంబాదయస్త్ర
యోదశప్రధానాః| ౩౭| ప్రద్యుమ్నోపిరుక్మిణస్తనయాంరుక్మవతీంనామోపయేమే|౩౮| తస్యామని
రుద్ధోజజ్ఞే| ౩౯| అనిరుద్ధోపిరుక్మిణఏవపౌత్రీంసుభద్రాంనామోపయేమే| ౪౦|| తస్యామస్యవజ్రోజ
జ్ఞే| ౪౧| వజ్రస్యప్రతిబాహుఃతస్యాపిసుచారుః| ౪౨| ఏవమనేకశతసహస్రపురుషసంఖ్యస్యయదు
కులస్యపుత్రసంఖ్యావర్షశతైరపివక్తుంనశక్యతే| ౪౩| యతోహిశ్లోకావిమావత్రచరితార్థౌ|౪౪||

౧౫| ౧౬| ౧౭| శిశుపాలజన్మోక్త్యాప్రసక్తానుప్రసక్తంసమాప్యప్రస్తుతంవంశమాహ - వసుదేవస్యత్విత్యాదినా |
౧౮| తస్యరోహిణ్యాంవంశమాహ - బలభద్రేత్యాదినారోహిణ్యాఃకులజాఇత్యంతేన| ౧౯| ౨౦| సార్ష్టీతి || మా
ర్ష్టిప్రముఖాస్తస్యబలభద్రస్యైవాత్మజాఇతిక్వచిత్పాఠః| ౨౧| ౨౨| ౨౩| భద్రాయాఇతి || యాద్యాఇతిచపా
ఠః| ౨౪| వైశాల్యామితి|| శైబ్యాంచేతిపాఠః| ౨౫| ౨౬| ౨౭ || వసుదేవపుత్రస్యైవసతోబలభద్రస్యప్రాగుక్తాం
రోహిణీపుత్రతాంసమర్థయితుమాహ|| అనంతరంచేతి|| దేవకీజఠరాదాకృష్యరోహిణీజఠరంప్రత్యానీతవతీ| ౨౮|
ఏతదేవసంకర్షణసమాఖ్యయోపపాదయతి|| సంకర్షణాచ్చేతి | ౨౯ | తతశ్చేతి|| సకలజగదేవమహాతరుస్తస్య
మూలభూతః - భూతావర్తమానాఅతీతాశ్చభవిష్యంతశ్చ ఆదిశబ్దాత్తత్తల్లోకవర్తినో మహాంతఃసకలాస్సురాసుర
మునిజనాస్తేషాంమనసామప్యగోచరః - అబ్జభవప్రముఖైఃబ్రహ్మముఖ్యైఃఅనలముఖైర్దేవైఃప్రసాదితోవాసుదేవో
దేవ్యాగర్భమవతతార|౩౦|తత్ప్రసాదేతి|| తత్ప్రసాదేనవివర్ధమానః ఉరుమహిమాసకలజగన్మోహనసర్వపూ
జ్యాదిలక్షణోయస్యాస్సాయోగనిద్రా| ౩౧| సుప్రసన్నేతి|| తథాచతస్మిన్జాయమానేప్రసన్నాదిత్యచంద్రాది
లక్షణంజగదభవదిత్యన్వయః| ౩౨| ౩౩| ౩౪ | ౩౫ | తాస్వితి|| ఆదిమాన్నభవతీత్యనాదిమాన్| ౩౬| ౩౭| ౩౮|

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ దేవాసురఇతి॥ దేవాసురేయుద్ధే॥ ౪౭॥ ౪౮॥ విష్ణురితి॥ ప్రమాణె ప్రతికార్యనిర్ణాయె॥ ౪౯॥ ౫౦॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయె - చతుర్థాంశే - పంచదశోధ్యాయః. ❁❁❁

ఇతీతి॥ ఏష యదోర్వంశస్తేసమాసతఃకథితః॥ ౧॥ ౨॥ ౩ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణ వ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయె - చతుర్థాంశే - షోడశోధ్యాయః. ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ప్రచేతసఇతి॥ ద్రుహ్యువంశ్యః ప్రచేతసః పుత్రః మ్లేచ్ఛానామాధిపత్యమకరోత్॥ ౫ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణ వ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయె - చతుర్థాంశే - సప్తదశోధ్యాయః. ❁❁❁❁❁❁❁❁❁

తిస్రఃకోట్యస్సహస్రాణామష్టాశీతిశతానిచ । కుమారాణాంగృహాచార్యాశ్చాపయోగేషుయేరతాః॥ సంఖ్యానంయాదవానాంకఃకరిష్యతిమహాత్మనామ్। యత్రాయుతానామయుతలక్షేణాస్తేసదాహుకః॥ ౪౬॥ దేవాసురేహతాయేతుదైతేయాస్సుమహాబలాః। ఉత్పన్నాస్తేమనుష్యేషుజనోపద్రవకారిణః॥ ౪౭॥ తేషాముత్సాదనార్థాయభువిదేవాయదోఃకులే। అవతీర్ణాఃకులశతంయత్రైకాభ్యధికంద్విజ॥ ౪౮॥ విష్ణుస్తేషాంప్రమాణేచ ప్రభుత్వేచవ్యవస్థితః। నిదేశస్థాయినస్తస్యవవృధుస్సర్వయాదవాః॥ ౪౯ ॥ ఇతిప్రసూతింవృష్ణీనాం యశ్శృణోతినరస్సదా। ససర్వైఃపాతకైర్ముక్తోవిష్ణులోకంప్రపద్యతే॥ ౫౦ ॥ ఇతిశ్రీ విష్ణుపురాణే - చతుర్థాంశే - పంచదశోధ్యాయః. **********************

శ్రీపరాశరః॥ఇత్యేషసమాసతస్తేయదోర్వంశఃకథితః॥౧॥అథతుర్వసోర్వంశమవధారయ॥౨॥ తుర్వసోర్వహ్నిరాత్మజఃవహ్నేర్భార్గః-భార్గాద్భానుః-తతశ్చత్రయీసానుః-తస్మాచ్చకరందమః - తస్యాపిమరుత్తః॥౩॥సోనపత్యోభవత్॥౪॥తతశ్చపౌరవందుష్యంతంపుత్రమకల్పయత్॥౫॥ఏవంయయాతిశాపాత్తద్వంశఃపౌరవమేవవంశంసమాశ్రితవాన్॥౬॥ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణెచతుర్థాంశేషోడశోధ్యాయః శ్రీపరాశరః॥ద్రుహ్యోస్తుతనయోబభ్రుః॥౧॥ బభ్రోస్సేతుః॥ ౨॥ సేతుపుత్రఆరబ్ధనామా॥ ౩ ॥ ఆరబ్ధస్యాత్మజోగాంధారః- గాంధారస్యధర్మః - ధర్మాత్ ధృతః - ధృతాద్దుర్దమః - తతఃప్రచేతాః॥ ౪॥ ప్రచేతసఃపుత్రశ్శతధర్మాఃబహులానాం మ్లేచ్ఛానాముదీచ్యానామాధిపత్యమకరోత్॥ ౫ ॥ ఇతిశ్రీ విష్ణుపురాణే - చతుర్థాంశే - సప్తదశోధ్యాయః ***********************************

౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ యతఇతి॥ చరితార్థాయథార్థా॥ ౪౪ ॥ తిస్రఇతి॥ చాపయోగేషుచాపశిక్షాసురతాఃతేచాపాచార్యాః॥ ౪౫॥ సంఖ్యానమితి॥ ఏకైకశ్చబహూన్ శిక్షయతీతితతోప్యధికాఃశిష్యాః - నిష్పన్నవిద్యాతిబలాశ్చతతోప్యధికతరా ఇత్యానంత్యం - యత్రసదాఆహుకోత్రయదురాజః ॥ ౪౬ ॥ ఏవంయాదవానామసంఖ్యేయత్వేదుర్జయత్వేచహేతుమాహ- దేవాసురఇత్యాదిత్రిభిః॥ దేవాసురఇతి॥ దేవాసురేయుద్ధేదైతేయాహతాఇత్యర్థః॥ ౪౭॥ ౪౮॥ విష్ణురితి॥ ప్రమాణెకార్యనిర్ణాయకత్వే - ప్రభుత్వేపాలకత్వేచ - నిదేశేఆజ్ఞాయాంస్థాతుంశీలంయేషాంతేవవృధుఃపుత్రధనాదిభిర్వృద్ధింప్రాప్తాః॥ ౪౯॥ ౫౦ ॥ ఇతిశ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - చతుర్థాంశే - పంచదశోధ్యాయః. ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ఏవమితి॥ తద్వంశఃతస్యతుర్వసోర్వంశః॥ ౬ ॥ ఇతిశ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం- చతుర్థాంశే - షోడశోధ్యాయః ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

తదేవందేవయాన్యాః పుత్రయోర్వంశముక్త్వాశర్మిష్ఠాయాఃజ్యేష్ఠపుత్రస్య ద్రుహ్యోర్వంశమాహ॥ ద్రుహ్యోస్త్విత్యాదినా - ద్రుహ్యోస్త్వితి ॥ ఉదంతస్యద్రుహ్యుశబ్దస్య అదంతత్వేచప్రయోగోవర్తతేదశమాధ్యాయే॥ ౧॥ ౨॥ సేతుపుత్రఇతి ॥ అంధనామేతిచపాఠః॥ ౩॥ ౪ ॥ ప్రచేతసఇతి ॥ మ్లేచ్ఛానామాధిపత్యమకరోదితితదాధిపత్యేనయయాతిశాపోదర్శితః॥ ౫ ॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - చతుర్థాంశే - సప్తదశోధ్యాయః. ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ యస్యేతి॥ బాలేయం బలేః క్షేత్రజం॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ జయద్రథ ఇతి॥ బ్రహ్మక్షత్రాన్తరాళసంభూతాయాం ప్రాతిలోమ్యేన బ్రహ్మక్షత్రసంకరజాతాయాం పత్న్యాం విజయాఖ్యం పుత్రమజీజనత్ అతో విజయాద్యాః సూతాః॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ య ఇతి॥ పృథాపవిద్ధం పృథయా కున్త్యా అపవిద్ధం పరిత్యక్తం॥ శ్లో॥ మాతాపితృభ్యాముత్సృష్టం తయోరన్యతరేణ వా। యం పుత్రం ప్రతిగృహ్ణీయాత్ అపవిద్ధః స ఉచ్యత ఇతి స్మృతేః॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - చతుర్థాంశే - అష్టాదశోఽధ్యాయః.

శ్రీపరాశరః॥ యయాతేశ్చతుర్థపుత్రస్యానోస్సభానలచక్షుఃపరమేషుసంజ్ఞాస్త్రయః పుత్రా బభూవుః॥ ౧॥ సభానలపుత్రః కాలానలః॥ ౨॥ కాలానలాత్సృంజయః॥ ౩॥ సృంజయాత్పురంజయః॥ ౪॥ పురంజయాజ్జనమేజయః॥ ౫॥ తస్మాన్మహాశాలః॥ ౬॥ తస్మాచ్చ మహామనాః॥ ౭॥ తస్మాదుశీనరతితిక్షూ ద్వౌ పుత్రావుత్పన్నౌ॥ ౮॥ ఉశీనరస్యాపి శిబినృగనవకృమివర్మాఖ్యాః పంచ పుత్రా బభూవుః॥ ౯॥ పృషదర్భసువీరకేకయమద్రకాశ్చత్వారశ్శిబిపుత్రాః॥ ౧౦॥ తితిక్షోరపి రుశద్రథః పుత్రోఽభూత్॥ ౧౧॥ తస్యాపి హేమః - హేమస్యాపి సుతపాః - సుతపసశ్చ బలిః॥ ౧౨॥ యస్య క్షేత్రే దీర్ఘతమసాంగవంగకళింగసుహ్మపౌండ్రాఖ్యం బాలేయం క్షత్రమజన్యత॥ ౧౩॥ తన్నామసంతతిసంజ్ఞాశ్చ పంచ విషయా బభూవుః॥ ౧౪॥ అంగాదనపానస్తతో దివిరథస్తస్మాద్ధర్మరథః॥ ౧౫॥ తతశ్చిత్రరథో రోమపాదసంజ్ఞః॥ ౧౬॥ యస్య దశరథో మిత్రం జజ్ఞే॥ ౧౭॥ యస్యాజపుత్రో దశరథశ్శాంతాం నామ కన్యామనపత్యస్య దుహితృత్వే యుయోజ॥ ౧౮॥ రోమపాదాచ్చతురంగః - తస్మాత్పృథులాక్షః॥ ౧౯॥ తతశ్చంపః - యశ్చంపాం నివేశయామాస॥ ౨౦॥ చంపస్య హర్యంగో నామాత్మజోఽభూత్॥ ౨౧॥ హర్యంగాద్భద్రరథః - భద్రరథాద్బృహద్రథః - బృహద్రథాద్బృహత్కర్మా - బృహత్కర్మణశ్చ బృహద్భానుః - తస్మాచ్చ బృహన్మనాః - బృహన్మనసో జయద్రథః॥ ౨౨॥ జయద్రథో బ్రహ్మక్షత్రాన్తరాళసంభూతాయాం పత్న్యాం విజయం నామ పుత్రమజీజనత్॥ ౨౩॥ విజయశ్చ ధృతిం పుత్రమవాప॥ ౨౪॥ తస్యాపి ధృతవ్రతః పుత్రోఽభూత్॥ ౨౫॥ ధృతవ్రతాత్సత్యకర్మా॥ ౨౬॥ సత్యకర్మణస్త్వతిరథః॥ ౨౭॥ యో గంగాంగతో మంజూషాగతం పృథాపవిద్ధం కర్ణం పుత్రమవాప॥ ౨౮॥ కర్ణాద్వృషసేనః - ఇత్యేతదంతా అంగవంశ్యాః॥ ౨౯॥ అతశ్చ పూరువంశం శ్రోతుమర్హసి॥ ౩౦॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - చతుర్థాంశే - అష్టాదశోఽధ్యాయః ****

౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ యస్యేతి॥ యస్య బలేః క్షేత్రే భార్యాయాం - అతో బలిక్షేత్రజత్వాత్ బాలేయం॥ ౧౩॥ తన్నామసంతతిసంజ్ఞా ఇతి॥ అంగవంగాదినామానో యాస్సంతతయస్తత్సంజ్ఞా ఏవ సంజ్ఞా యేషాం తే - విషయా దేశా బభూవుః॥ ౧౪॥ ౧౫॥ తత ఇతి॥ రోమపాదసంజ్ఞశ్చిత్రరథః॥ ౧౬॥ యస్యేతి॥ దశరథో యస్య మిత్రం జజ్ఞే॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ తత ఇతి॥ చంపాం పురీం॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ జయద్రథ ఇతి॥ ప్రాతిలోమ్యేన బ్రహ్మక్షత్రయోరంతరాళే సంకరే సంభూతిర్జన్మ యస్యాస్తస్యాస్సుతాయామిత్యర్థః॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ య ఇతి॥ బ్రాహ్మణ్యాం క్షత్రియాత్సూత ఇతి స్మృతేః - అతో విజయస్య సూతత్వాత్తద్వంశ్యః కర్ణస్సూతత్వేన ప్రసిద్ధః మంజూషాగతం కాష్ఠసంపుటస్థం - పృథయా కుంత్యా అపవిద్ధం కన్యాత్వాల్లజ్జయా పరిత్యక్తం - కర్ణం పుత్రమవాప॥ శ్లో॥ మాతాపితృభ్యాముత్సృష్టం తయోరన్యతరేణ వా। యం పుత్రం ప్రతిగృహ్ణీయాదపవిద్ధస్స ఉచ్యత ఇతి స్మృతేః॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ఇత్యాత్మప్రకాశాఖ్యే - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - చతుర్థాంశే - అష్టాదశోఽధ్యాయః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ మాతేత్యాది॥ భస్త్రా చర్మమయీ ధృతిః తత్థ్సానీయా మాతా. వృతౌ నిక్షిప్తం ద్రవ్యం న వృతేః - కిన్తు నిక్షేప్తురేవ ఏవం జనయితురేవ పుత్రః - న మాతుః - స ఏవ సః - తద్బీజోపాదానరూపత్వాద్దేహస్య - అతస్స్వపుత్రం భరేతి భరతనామనిరుక్తిః॥ ౧౨॥ రేతోధా ఇతి॥ పురా బీజక్షేత్రిణోః పుత్రవిషయవివాదే యమసభాయాం పుత్రం రేతోధాః గర్భస్యాధాతైవ నయతి స్మ స్వీయక్షేత్రే - నతు క్షేత్రీ - అస్య చ గర్భస్య త్వమాధాతా - అతస్తవాయం పుత్ర ఇతి సత్యమాహ శకుంతలా॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ తత ఇతి॥ దీర్ఘతమస ఇతి - బృహస్పతేరగ్రజస్యోచథ్యస్య పత్న్యాం మమతాఖ్యాయాం గర్భే ఉచథ్యనిషిక్తే దీర్ఘతమస్సంజ్ఞే మునౌ తిష్ఠత్యేవ బృహస్పతి

శ్రీపరాశరః॥ పూరోర్జనమేజయః - తస్యాపి ప్రచిన్వాన్ - ప్రచిన్వతః ప్రవీరః - ప్రవీరాన్మనస్యుః - మనస్యోశ్చాభయదః - తస్యాపి సుద్యుస్సుద్యోర్బహుగతః - తస్యాపి సంయాతిస్సంయాతేరహంయాతిస్తతో రౌద్రాశ్వః॥ ౧॥ ఋతేపుకక్షేపుస్థండిలేపుకృతేపుజలేపుధర్మేపుధృతేపుస్థలేపుసన్నతేపువనేపునామానో రౌద్రాశ్వస్య దశ పుత్రా బభూవుః॥ ౨॥ ఋతేపో రంతినారః పుత్రోఽభూత్॥ ౩॥ సుమతిమప్రతిరథం ధ్రువం చాప్యంతినారః పుత్రానవాప॥ ౪॥ అప్రతిరథస్య కణ్వః పుత్రోఽభూత్॥ ౫॥ తస్యాపి మేధాతిథిః॥ ౬॥ యతః కణ్వాయనా ద్విజా బభూవుః॥ ౭॥ అప్రతిరథస్యాపరః పుత్రోఽభూదైలీనః॥ ౮॥ ఐలీనస్య దుష్యంతాద్యాశ్చత్వారః పుత్రా బభూవుః॥ ౯॥ దుష్యంతాచ్చక్రవర్తీ భరతోఽభూత్॥ ౧౦॥ యన్నామహేతుర్దేవైశ్శ్లోకో గీయతే॥ ౧౧॥ మాతా భస్త్రా పితుః పుత్రో యేన జాతస్స ఏవ సః। భరస్వ పుత్రం దుష్యంత మావమంస్థాశ్శకుంతలామ్॥ ౧౨॥ రేతోధాః పుత్రో నయతి నరదేవ యమక్షయాత్। త్వం చాస్య ధాతా గర్భస్య సత్యమాహ శకుంతలా॥ ౧౩॥ భరతస్య పత్నీత్రయే నవ పుత్రా బభూవుః॥ ౧౪॥ నైతే మమానురూపా ఇత్యభిహితాస్తన్మాతరః పరిత్యాగభయాత్తత్పుత్రాన్ జఘ్నుః॥ ౧౫॥ తతోఽస్య వితథే పుత్రజన్మని పుత్రార్థినో మరుత్సోమయాజినో దీర్ఘతమసః పార్ష్ణ్యపాస్తబృహస్పతివీర్యాదు

౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ యన్నామహేతురితి॥ దుష్యంతో మృగయార్థమరణ్యం గతో విశ్వామిత్రాన్మేనకాయాముత్పన్నాం శకుంతలాం కణ్వాశ్రమే సంగమ్య - గాంధర్వేణ తాముద్వాహ్య - తస్యాం గర్భమాధాయ స్వపురం గతః - తత్సర్వం విసస్మార - తాం చ జాతపుత్రాం కణ్వప్రహితేన తచ్ఛిష్యేణానీతామవిశ్వాసాదస్వీకుర్వంతం దుష్యంతం ప్రతి దైవైరుక్తోఽయం శ్లోకః॥ ౧౧॥ మాతేతి॥ భస్త్రా చర్మమయీ వృతిః తత్థ్సానీయా మాతా వీర్యధారణమాత్రేణాతో న తస్యాః పుత్రః - కిన్తు నిషేక్తుః పితురేవ - కించ యేన పిత్రా జాతస్స ఏవ పుత్రస్తదంశభూతబీజోత్పాదనాత్ - శ్రుతిశ్చ - పతిర్జాయాం ప్రవిశతి గర్భో భూత్వా స మాతరం - తస్యాం పునర్నవో భూత్వా దశమే మాసి జాయతే - ఆత్మా వై పుత్రనామాసీత్యాది - అత్ర స్వపుత్రం భరతం భర బిభృహి - శకుంతలాం నిర్దోషాం మావమంస్థా ఇతి భరతనామనిరుక్తిః॥ ౧౨॥ కించ - రేతోధా ఇతి॥ కించ రేతోధాః రేతస్సేక్తా సంతతికర్తా పుత్రో యమక్షయాన్నరకసకాశాత్ తత్రస్థం పితరం స్వర్గం నయతి - ఉన్నయతీతి పాఠే ఉద్ధరతీత్యర్థః - మత్పుత్రో న వేతి సంశయం మా కృథా ఇత్యాహ - త్వమేవ చాస్య గర్భస్య ధాతా ఆధారకర్తేతి సత్యమాహ శకుంతలా - రేతోధాః పుత్రం నయతీతి పాఠే బీజక్షేత్రిణోః పుత్రవిషయవివాదే ధర్మసభాయాం స్థితం పుత్రం రేతోధా వీర్యాధాతైవ న్యాయతో నిర్జిత్య తతో నయతి - నతు క్షేత్రీత్యర్థః - ఏవం చానుశాసనికే పర్వణి వ్యాఖ్యాతం - శేషం పూర్వవత్ - అత్ర పూర్వశ్లోకస్యైవ భరతనామనిరుక్తిపరత్వాన్నామప్రవృత్తిహేతుః శ్లోకో గీయత ఇత్యేకవచనమవిరుద్ధం॥ ౧౩॥ ౧౪॥ నేతి॥ నైతే మమానురూపాః త్వత్సదృశా భవంతీతి భరతేనోక్తాస్తేషాం పుత్రాణాం మాతరో జీవత్సు తేషు వై సాదృశ్యానుసంధానేన వ్యభిచారశంకయాఽస్మాన్ పరిత్యక్ష్యతీతి భయాత్పుత్రాన్ జఘ్నుః హతవత్యః॥ ౧౫॥ తత ఇతి॥ వితథే వ్యర్థే సతి - అత్రైవమితిహాసః - బృహస్పతేరవరజస్యోచథ్యస్య మమతాఖ్యా పత్నీ గర్భిణ్యాసీత్ - తస్యాం బృహస్పతిః కామాభిభూతో వీర్యం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శ్చ కామాభిభూతః స్వవీర్యం న్యషించత్ తద్గర్భస్థేనాచ ధ్యేనప్రపాదపశ్చాద్భాగేనమాతుర్యోనేర్నిష్కాసితంభు
విపతితం - తతస్సతుగర్భస్థ ఔచథ్యోబృహస్పతినాంధోభ వేతిశప్తోదీర్ఘతమాజాతః - తంతుభువిపతిత బృహస్పతివీ
ర్యజంబాలంవీక్ష్యతౌపితరౌమమతాబృహస్పతీద్వాభ్యామావాభ్యాంజనితత్వాద్ద్వాజమిమంత్వంభరబిభృహిత్యన్యో
న్యముక్త్వాతంపుత్రంత్యక్త్వాయద్గతౌఅతోభరద్వాజాఖ్యస్సః॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥
౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ సుహోత్రాదితి॥ యఇదంహస్తినపురంయఇదంధర్మక్షేత్రంతయోరయంసాంప్రతమితిచనిర్దేశ
లింగైఃపరిక్షిద్రాజ్యకాలేహస్తినపురాసన్నకురుక్షేత్రే తేనేదంపురాణముక్తమితిగమ్యతే॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥

చథ్యపత్న్యాంమమతాయాంసముత్పన్నోభరద్వాజాఖ్యఃపుత్రో మరుద్భిర్దత్తః॥ ౧౬॥ తస్యాపినా
మనిర్వచనశ్లోకఃపఠ్యతే॥ ౧౭॥ మూఢేభరద్వాజమిమంభరద్వాజంబృహస్పతే - యాతౌయదుక్త్వా
పితరౌభరద్వాజస్తతస్త్వయమితి॥ ౧౮॥ భరద్వాజస్సతస్యవితథేపుత్రజన్మనిమరుద్భిర్దత్తఃతతోవిత
థసంజ్ఞామవాప॥ ౧౯॥ వితథస్యాపిమన్యుఃపుత్రోభవత్॥ ౨౦॥ బృహత్క్షత్రమహావీర్యనరగర్గాఅ
భవన్మన్యుపుత్రాః॥ ౨౧॥ నరస్యసంకృతిస్సంకృతేర్గురుప్రీతిరంతిదేవౌ॥ ౨౨॥ గర్గాచ్ఛినిః- తతశ్చ
గార్గ్యాశ్శైన్యాఃక్షత్రోపేతాద్విజాతయోబభూవుః॥ ౨౩॥ మహావీర్యాచ్చదురుక్షయోనామపు
త్రోభవత్॥ ౨౩॥ తస్యత్రయ్యారుణిఃపుష్కరిణఃకపిశ్చపుత్రత్రయమభూత్॥ ౨౫॥ తచ్చపుత్రత్రి
తయమపిపశ్చాద్విప్రతాముపజగామ॥ ౨౬॥ బృహత్క్షత్రస్యసుహోత్రః॥ ౨౭॥ సుహోత్రా
ద్ధస్తీ - యఇదంహస్తినపురంఆవాసయామాస॥ ౨౮॥ అజమీఢద్విజమీఢపురుమీఢాస్త్రయోహస్తి
నస్తనయాః॥ ౨౯॥ అజమీఢాత్కణ్వః॥ ౩౦॥ కణ్వాన్మేధాతిథిః॥ ౩౧॥ యతఃకాణ్వాయనాద్విజాః॥ ౩౨॥
అజమీఢస్యాన్యఃపుత్రో బృహదిషుః॥ ౩౩॥ బృహదిషోర్బృహద్ధనుర్బృహద్ధనుషశ్చబృహత్కర్మాత
తశ్చజయద్రథస్తస్మాదపివిశ్వజిత్॥ ౩౪॥ తతశ్చ సేనజిత్॥ ౩౫॥ రుచిరాశ్వకాశ్యదృఢహనువత్సహను
సంజ్ఞాస్సేనజితఃపుత్రాః॥ ౩౬॥ రుచిరాశ్వపుత్రఃపృథుసేనః - పృథుసేనాత్పారః॥ ౩౭॥ పారాన్నీలః॥
౩౮॥ తస్యైకశతంపుత్రాణాం॥ ౩౯॥ తేషాంప్రధానఃకాంపిల్యాధిపతిఃసమరః॥ ౪౦॥ సమరస్యాపి
పారసుపారసదశ్వాస్త్రయఃపుత్రాః॥ ౪౧॥ సుపారాత్పృథుః - పృథోస్సుకృతేర్విభ్రాజః॥ ౪౨॥ త

వ్యసృజత్ - తచ్చగర్భంప్రావిశత్ - గర్భస్థేన స్థానసంకోచభయాత్పార్ష్ణిప్రహారేణాపాస్తంబహిః పతితమప్య
మోఘవీర్యతయాబృహస్పతేర్భరద్వాజనామాపుత్రోభవత్ - గర్భస్థశ్చబృహస్పతినా అస్మాదేవాపరాధాదం
ధోభవేతిశప్తోదీర్ఘతమానామాభవత్॥ ౧౬॥ తస్యేతి॥ తత్రభరద్వాజనామనిరుక్తిపరస్తత్పుత్రోత్పత్త్యభివదన రూ
పోయంశ్లోకోదేవైఃపఠితః॥ ౧౭॥ మూఢఇతి॥ హేమూఢే హేమూఢమతే ద్వాజం ద్వాభ్యామావాభ్యాంజాతమిమం
పుత్రంభరరక్ష - ఏవంబృహస్పతినోక్తామమతాతమాహ - హేబృహస్పతే ద్వాజంద్వాభ్యాంజాతమిమం ఏకాకినీ కి
మిత్యహంరక్షిష్యామి - త్వమిమంభరస్వేతి - పరస్పరముక్త్వాయస్మాత్పితరౌమమతాబృహస్పతీతతోయాతౌ - తతో
భరద్వాజాఖ్యోయం - యద్దుఃఖాదితిపాఠాంతరే ఏవంవివదమానౌయద్దుఃఖాద్యన్నిమిత్తాద్దుఃఖాత్పితరౌ యాతావిత్య
ర్థః॥ ౧౮॥ భరద్వాజఇతి॥ సఃతదేవంద్వాభ్యాంపరిత్యక్తోమరుద్భిర్భృతః-మరుత్సోమాఖ్యేనచయాగేనారాధితైర్మరు
ద్భిస్తస్యవితథేపుత్రజన్మనిసతిదత్తత్వాద్వితథసంజ్ఞాంచావాప॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ గర్గాదితి॥ గర్గవంశ్యాచ్ఛినివం
శ్యత్వాచ్చగార్గ్యాశ్శైన్యాశ్చేతిసమాఖ్యాతాఃక్షత్రియాఏవసంతఃకేనచిత్కారణేన బ్రాహ్మణాశ్చ బభూవుః॥ ౨౩॥
౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ అజమీఢాదితి॥ అజమీఢస్యకణ్వాదిరేకోవంశః॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ అజమీఢస్యేతి॥ బృహది
షుప్రముఖోన్యః॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ తేషామితి॥ కాంపిల్యంనగరంతస్యాధిపతిః॥ ౪౦॥ ౪౧॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౩౨। ౩౩। ౩౪। ౩౫। ౩౬। ౩౭। ౩౮। ౩౯। ౪౦। ౪౧। ౪౨। ౪౩। యఇతి ॥ శుకదుహితరంవ్యాసపుత్రదుహితరం - యథాహరివంశేవాయవ్యేచ ॥ శ్లో ॥ పరాశరకులోత్పన్నఃశుకోనామమహాయశాః। వ్యాసాదరణ్యాంసంభూతో విధూమోఽగ్నిరివజ్వలన్ ॥ సతస్యాంపితృకన్యాయాంపీవర్యాంజనయిష్యతి। కృష్ణంగౌరంప్రభుంశంభుంతథాభూరిశ్రుతంజయం॥ కన్యాంకీర్తిమతీంషష్ఠీం యోగినీంయోగమాతరం। బ్రహ్మదత్తస్యజననీంమహిషీమణుహస్యచ॥ ౪౪ ॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ౪౯॥ ౫౦॥ ౫౧॥ యఇతి॥ ప్రాచ్యసామగానాంచతుర్వింశతిసంహితాఃయశ్చకార ॥ ౫౨ ॥ ౫౩॥ ౫౪॥ ౫౫॥ ౫౬॥ ౫౭॥ ౫౮॥ ౫౯॥ ౬౦॥ ౬౧॥ ౬౨॥ శరద్వతఇతి॥ శరద్వాన్ గౌతమః తస్మాత్ ॥ ౬౩॥ ౬౪ ॥

తస్యాణుహః॥౪౩॥ యశ్శుకదుహితరంకీర్తింనామోపయేమే॥౪౪॥ అణుహాద్బ్రహ్మదత్తః॥౪౫॥ తతశ్చవిష్వక్సేనస్తస్మాదుదక్సేనః॥ ౪౬॥ భల్లాభస్తస్యచాత్మజః॥ ౪౭ ॥ ద్విజమీఢస్యతుయవీనరసంజ్ఞః పుత్రః॥ ౪౮ ॥ తస్యాపిధృతిమాన్ - తస్మాచ్చసత్యధృతిస్తతశ్చదృఢనేమిః - తస్మాచ్చసుపార్శ్వస్తతస్సుమతిస్తతశ్చసన్నతిమాన్॥ ౪౯॥ సన్నతిమతఃకృతఃపుత్రోభూత్॥ ౫౦॥ యంహిరణ్యనాభోయోగమధ్యాపయామాస॥ ౫౧॥ యశ్చతుర్వింశతిప్రాచ్యసామగానాంసంహితాశ్చకార ॥ ౫౨ ॥ కృతాచ్చోగ్రాయుధః॥ ౫౩॥ యేనప్రాచుర్యేణనీపక్షయఃకృతః॥ ౫౪ ॥ ఉగ్రాయుధాత్క్షేమ్యః క్షేమ్యాత్సుధీరస్తస్మాద్రిపుంజయస్తస్మాచ్చబహురథఇత్యేతేపౌరవాః॥౫౫॥అజమీఢస్యనళినీనామపత్నీ - తస్యాంనీలసంజ్ఞఃపుత్రోభవత్॥౫౬॥తస్మాదపిశాంతిశ్శాంతేస్సుశాంతిస్సుశాంతేఃపురంజయః-తస్మాచ్చఋక్షః॥౫౭॥తతశ్చహర్యశ్వః॥౫౮॥ తస్మాన్ముద్గలసృంజయబృహదిషుయవీనరకాంపిల్యసంజ్ఞాఃపంచానామేవతేషాంవిషయాణాంరక్షణాయాలమేతేమత్పుత్రాఇతిపిత్రాభిహితాఃపాంచాలాః॥౫౯॥ముద్గలాచ్చమౌద్గల్యాఃక్షత్రోపేతాద్విజాతయోబభూవుః॥౬౦॥ముద్గలాద్ధర్యశ్వః॥౬౧॥ హర్యశ్వాద్దివోదాసోహల్యాచమిథునమభూత్॥ ౬౨॥ శరద్వతశ్చాహల్యాయాంశతానందోఽభవత్॥ ౬౩ ॥ శతానందాత్సత్యధృతిర్ధనుర్వేదాంతగోజజ్ఞే॥౬౪॥సత్యధృతేర్వరాప్సరసమూర్వశీందృష్ట్వారేతస్కన్నంశరస్తంబేపపాత॥౬౫॥తచ్చద్విధాగతమపత్యద్వయంకుమారఃకన్యాచాభవత్॥౬౬॥తౌచమృగయాముపయాతశ్శంతనుర్దృష్ట్వాకృపయాజగ్రాహ॥౬౭॥తతఃకుమారఃకృపఃకన్యాచాశ్వత్థామ్నోజననీకృపీద్రోణాచార్యస్యపత్న్యభవత్॥౬౮॥దివోదాసస్యపుత్రోమిత్రాయుః॥౬౯॥మిత్రాయోశ్చ్యవనోనామరాజా॥౭౦॥చ్యవనాత్సుదాసస్సుదాసాత్సౌదాసఃసౌదాసాత్సహదేవస్తస్యాపిసోమకః॥౭౧॥సోమకాజ్జంతుఃపుత్రశతజ్యేష్ఠోభవత్॥ ౭౨ ॥ తేషాంయవీయాన్పృషతఃపృషతాద్ద్రుపదస్తస్మాచ్చధృష్టద్యుమ్నస్తతోధృష్టకేతుః॥౭౩॥ అజమీఢస్యాన్యోఋక్షనామాపుత్రోభవత్॥ ౭౪॥ తస్యసంవరణః॥ ౭౫ ॥ సంవరణా

౪౨॥ ౪౩॥ యఇతి ॥ శుకస్యవ్యాసపుత్రస్యదుహితరముపయేమే - తథాచహరివంశే - వాయవీయేచ॥ శ్లో॥ పరాశరకులోత్పన్నశ్శుకోనామమహాయశాః। వ్యాసాదరణ్యాంసంభూతో విధూమోఽగ్నిరివజ్వలన్ ॥ సతస్యాంపితృకన్యాయాంఅపత్యానిజనిష్యతి। కృష్ణంగౌరంప్రభుంశంభుంతథాభూరిశ్రుతంజయం॥కన్యాంకీర్తిమతీంషష్ఠీంయోగినీంయోగమాతరం। బ్రహ్మదత్తస్యజననీంమహిషీమణుహస్యచేతి॥ ౪౪ ॥౪౫॥ ౪౬ ॥ భల్లాభ ఇతి ॥ భల్లాశః భల్లాటః ఇతిచపాఠః॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ౪౯॥ ౫౦॥ ౫౧॥ ౫౨॥ ౫౩॥ యేనేతి ॥ నీపాఃక్షత్రియవిశేషాస్తేషాంక్షయః కృతః॥ ౫౪॥ ౫౫॥ అజమీఢస్యేతి ॥ అజమీఢస్యనీలప్రభృతిరపరోవంశః॥ ౫౬॥ ౫౭॥ ౫౮॥ తస్మాదితి ॥ పంచానాంవిషయాణాం మదీయానాం దేశానాంశబ్దాదివిషయాణాంవా॥ ౫౯॥ ౬౦॥ ౬౧॥ ౬౨॥ శరద్వతశ్చేతి ॥ శరద్వతశ్చగౌతమాత్ ॥ ౬౩ ౬౪॥ ౬౫॥ ౬౬॥ ౬౭॥ ౬౮॥ ౬౯॥ ౭౦॥ ౭౧॥ ౭౨॥ ౭౩॥ అజమీఢస్యేతి ॥ అజమీఢస్యఋక్షాచ్చాపరోవంశః ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౬౫॥ ౬౬॥ ౬౭॥ ౬౮॥ ౬౯॥ ౭౦॥ ౭౧॥ ౭౨॥ ౭౩॥ ౭౪॥ ౭౫॥ ౭౬॥ ౭౭॥ ౭౮॥ ౭౯॥ ౮౦॥ ౮౧॥ ౮౨॥ బృహద్రథాదితి॥ జరయా రాక్షస్యా॥ ౮౩॥ ౮౪॥ ౮౫॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - చతుర్థాంశే - ఏకోనవింశోధ్యాయః ॥

పరిక్షిత ఇతి॥ పరిక్షితః కురుపుత్రాత్॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥

త్కారుః॥ ౭౬॥ య ఇదం ధర్మక్షేత్రం కురుక్షేత్రం చకార॥ ౭౭॥ సుధనుర్జహ్నుపరిక్షిత్ప్రముఖాః కురోః పుత్రా బభూవుః॥ ౭౮॥ సుధనుషః పుత్రస్సుహోత్రస్తస్మాచ్చ్యవనశ్చ్యవనాత్కృతకః॥ ౭౯॥ తతశ్చోపరిచరో వసుః॥ ౮౦॥ బృహద్రథప్రత్యగ్రకుశాంబకుచేలమాత్స్యప్రముఖా వసోః పుత్రాస్సప్తాజాయంత॥ ౮౧॥ బృహద్రథాత్కుశాగ్రః - కుశాగ్రాద్వృషభః - వృషభాత్పుష్పవాన్ - తస్మాత్సత్యహితస్తస్మాత్సుధన్వా తస్య చ జంతుః॥ ౮౨॥ బృహద్రథాచ్చాన్యశ్శకలద్వయజన్మా జరయా సంధితో జరాసంధనామా॥ ౮౩॥ తస్మాత్సహదేవస్సహదేవాత్సోమపస్తతశ్చ శ్రుతిశ్రవాః॥ ౮౪॥ ఇత్యేతే మయా మాగధా భూపాలాః కథితాః॥ ౮౫॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - చతుర్థాంశే - ఏకోనవింశోధ్యాయః ॥

పరిక్షితశ్చ జనమేజయశ్రుతసేనోగ్రసేనభీమసేనాశ్చత్వారః పుత్రాః॥ ౧॥ జహ్నోస్తు సురథో నామాత్మజో బభూవ॥ ౨॥ తస్యాపి విదూరథః॥ ౩॥ తస్మాత్సార్వభౌమస్సార్వభౌమాజ్జయత్సేనస్తస్మాదారాధితస్తతశ్చాయుతాయురయుతాయోరక్రోధనః॥ ౪॥ తస్మాద్దేవాతిథిః॥ ౫॥ తతశ్చ ఋక్షోన్యోభవత్॥ ౬॥ ఋక్షాద్భీమసేనస్తతశ్చ దిలీపః॥ ౭॥ దిలీపాత్ప్రతీపః॥ ౮॥ తస్యాపి దేవాపిశంతనుబాహ్లీకసంజ్ఞాస్త్రయః పుత్రా బభూవుః॥ ౯॥ దేవాపిర్బాల ఏవారణ్యం వివేశ॥ ౧౦॥ శంతనుస్తు మహీపాలోభూత్॥ ౧౧॥ అయం చ తస్య శ్లోకః పృథివ్యాం గీయతే॥ ౧౨॥ యం యం కరాభ్యాం స్పృశతి జీర్ణం యౌవనమేతి సః। శాంతిం చాప్నోతి యేనాగ్ర్యాం కర్మణా తేన శంతనుః॥ ౧౩॥ తస్య చ శంతనోరాష్ట్రే ద్వాదశవర్షాణి దేవో న వవర్ష॥ ౧౪॥ తతశ్చాశేషరాష్ట్రవినాశమవేక్ష్యాసౌ రాజా బ్రాహ్మణానపృచ్ఛత్ - తస్మాదస్మాకం రాష్ట్రే దేవో న వర్షతి - కో మమాపరాధ ఇతి॥ ౧౫॥ తతశ్చ తమూచుర్బ్రాహ్మణాః॥ ౧౬॥ అగ్రజస్య తే హీయమవనిస్త్వయా సంభుజ్యతే - అతః పరివేత్తా త్వమిత్యుక్తస్స రాజా పునస్తానపృచ్ఛత్॥ ౧౭॥ కిం మయాత్ర విధేయమితి॥ ౧౮॥ తతస్తే పునరప్యూచుః॥ ౧౯॥ యావద్దేవాపిర్న పతనాదిభిర్దోషైరభిభూయతే - తావదేతత్తస్యార్హం రాజ్యం॥ ౨౦॥ తదలమేతేన తస్మై దీయతామిత్యుక్తే తస్య మంత్రిప్రవరేణాశ్మసారిణా తత్రారణ్యే తపస్వినో వేదవాదవిరోధవక్తారః ప్రయుక్తాః॥ ౨౧॥ తైరస్యాప్యతి ఋజుమతేర్మహీపతిపుత్రస్య బుద్ధిర్వేదవాదవిరోధమార్గానుసారిణీ

౭౪॥ ౭౫॥ ౭౬॥ ౭౭॥ ౭౮॥ ౭౯॥ ౮౦॥ ౮౧॥ ౮౨॥ బృహద్రథాదితి॥ శకలద్వయరూపం జన్మ యస్య - జరానామ రాక్షసీ తయా సంధితః॥ ౮౩॥ ౮౪॥ ౮౫॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - చతుర్థాంశే - ఏకోనవింశోధ్యాయః ॥

కురోః పుత్రాణాం మధ్యే సుధనుషః వంశ ఉక్తః - అథ కురుపుత్రస్యైవ పరిక్షితో వంశమాహ - పరిక్షితశ్చేతి॥ ౧॥ కురుపుత్రస్యైవ జహ్నోర్వంశమాహ॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ తతశ్చేతి॥ అన్యః పూర్వోక్తాద్దేవాజమీఢపుత్రాదృక్షాదన్యః॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ దేవాపేస్తు వంశో నాభూదిత్యాశయేనాహ॥ దేవాపిరితి॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ యం యమితి॥ యం యం జీర్ణం పాణినా స్పృశతి స యౌవనమేతి - శంతనోతీతి శంతను నామనిరుక్తిః॥ ౧౩॥ ప్రసంగాత్పరివేత్తృవేదనిందయోర్దోషం దర్శయన్నాహ - తస్య చేత్యాదినా వవర్ష భగవాన్పర్జన్య ఇత్యంతేన॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ తదితి॥ అశ్మసారిణా అశ్మసారినామ్నా॥ ౨౧॥ తైరితి॥ ఋజుమతేర్యావదుక్తార్థగ్రాహిణః॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ అసావితి॥ వేదవాదవిరోధయుక్తిభిః తేషాం వచో యథా దూషితం భవతి తథానేకప్రకారం తానాహ- దేవాపేస్తత్కాలమేవ పాతిత్యం యోగసిద్ధ్యా ఆగామికృతయుగే క్షత్ర వంశకర్తృత్వేన వక్ష్యమాణత్వాత్ యద్దేవాపిః శంతనవే పురోహితమితి మంత్రప్రస్తుతతరయా కల్పాంతరవిషయో నేత వ్యః॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ సత్యవతీతి॥ భుజిష్యా దాసీ తస్యాం॥ ౩౮॥ ౩౯॥ పాండోరితి॥ పూర్వం యయమవంశ్యశూరదుహితృకుంతీప్రసంగాత్పాండవజన్మోక్తం - ఇదానీం పురువం శ్యశంతనుపుత్రసంతతిప్రాప్తత్వాత్ పునర్విస్మృత్యోక్తం - మహత్త్వాదర్జునసంతానోంతే ప్రోక్తః॥ ౪౦॥ ౪౧॥

పారిణ్యక్రియత॥ ౨౨॥ రాజా చ శంతనుర్ద్విజవచనోత్పన్నపరిదేవనశోకస్తాన్ బ్రాహ్మణానగ్రతః కృత్వా గ్రజస్య ప్రదానాయారణ్యం జగామ॥ ౨౩॥ తదాశ్రమముపగతాశ్చ తమవనతమవనీపతిపుత్రం దేవాపి ముపతస్థుః॥ ౨౪॥ తే బ్రాహ్మణా వేదవాదానుబంధీని వచాంసి రాజ్యమగ్రజేన కర్తవ్యమిత్యర్థవంతి తమూచుః॥ ౨౫॥ అసావపి దేవాపిర్వేదవాదవిరోధయుక్తిదూషితమనేకప్రకారం తానాహ॥ ౨౬॥ తతస్తే బ్రాహ్మణాశ్శంతనుమూచుః॥ ౨౭॥ ఆగచ్ఛ హే రాజన్నలమత్రాతినిర్బంధేన - ప్రశాంత ఏ వాసావనావృష్టిదోషః - పతితోయమనాదికాలమభిహిత వేదవచనదూషణోచ్చారణాత్॥ ౨౮॥ పతి తే చాగ్రజే నైవ తే పరివేత్తృత్వం భవతీత్యుక్తశ్శంతనుస్స్వపురమాగమ్య రాజ్యమకరోత్॥ ౨౯॥ వేద వాదవిరోధవచనోచ్చారణదూషితే చ తస్మిన్ దేవాపౌ తిష్ఠత్యపి జ్యేష్ఠభ్రాతర్యఖిలసస్యనిష్పత్తయే వ వర్ష భగవాన్ పర్జన్యః॥ ౩౦॥ ....

బాహ్లీకాత్సోమదత్తః పుత్రోభూత్॥ ౩౧॥ సోమదత్తస్యాపి భూరిభూరిశ్రవశ్శల్యసంజ్ఞాస్త్రయః పుత్రా బభూవుః॥ ౩౨॥ శంతనోరప్యమరనద్యాం జాహ్నవ్యాముదారకీర్తిరశేషశాస్త్రార్థవిద్భీష్మః పుత్రోభూత్॥ ౩౩॥ సత్యవత్యాం చ చిత్రాంగదవిచిత్రవీర్యౌ ద్వౌ పుత్రావుత్పాదయామాస శంతనుః॥ ౩౪॥ చిత్రాంగదస్తు బాల ఏవ చిత్రాంగదేనైవ గంధర్వేణాహవే నిహతః॥ ౩౫॥ విచిత్రవీర్యోపి కాశీ రాజతనయే అంబాంబాలికే ఉపయేమే॥ ౩౬॥ తదుపభోగాతిఖేదాచ్చ యక్ష్మణా గృహీతః స పంచ త్వమగమత్॥ ౩౭॥ సత్యవతీనియోగాచ్చ మత్పుత్రః కృష్ణద్వైపాయనో మాతుర్వచనమనతిక్రమణీ యమితి కృత్వా విచిత్రవీర్యక్షేత్రే ధృతరాష్ట్రపాండూ - తత్ప్రహితభుజిష్యాయాం విదురం చోత్పా దయామాస॥ ౩౮॥ ధృతరాష్ట్రోపి గాంధార్యాం దుర్యోధనదుశ్శాసనప్రధానం పుత్రశతముత్పాద యామాస॥ ౩౯॥ పాండోరప్యరణ్యే మృగశాపోపహతప్రజాజననసామర్థ్యస్య ధర్మవాయుశక్రై ర్యుధిష్ఠిరభీమసేనార్జునాః కుంత్యాం - నకులసహదేవౌ చాశ్విభ్యాం మాద్ర్యాం పంచపుత్రాస్స ముత్పాదితాః॥ ౪౦॥ తేషాం చ ద్రౌపద్యాం పంచైవ పుత్రా బభూవుః॥ ౪౧॥ యుధిష్ఠిరాత్ప్రతివిం ధ్యః - భీమసేనాచ్ఛ్రుతసేనః - శ్రుతకీర్తిరర్జునాత్ శతానీకో నకులాత్ - శ్రుతకర్మా సహదేవాత్ ౪౨॥ అన్యే చ పాండవానామాత్మజాస్తద్యథా॥ ౪౩॥ యౌధేయీ యుధిష్ఠిరాద్దేవకం పుత్రమవాప॥ ౪౪॥ హిడింబా ఘటోత్కచం భీమసేనాత్పుత్రం లేభే॥ ౪౫॥ కాశీ చ భీమసేనాదేవ సర్వగం సుతమవాప॥

౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ శంతనువంశం వితతత్వాత్పశ్చాద్వక్ష్యన్ బాహ్లీకవంశం తావ దాహ - బాహ్లీకాదితి॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ తదితి॥ యక్ష్మణా యక్ష్మరోగేణ॥ ౩౭॥ సత్యవతీనియో గాచ్చేతి॥ భుజిష్యాయాం దాస్యాం॥ ౩౮॥ ౩౯॥ పాండోరితి॥ పూర్వం యయమవంశ్యశూరదుహితృకుంతిప్రసంగాదు క్తమపి పాండవానాం జన్మ పునస్స్వస్థానే పూరువంశే శంతనుసంతత్యా వుచ్యత ఇతి న పౌనరుక్త్యదోషః॥ ౪౦॥ ౪౧॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ౪౯॥ మణలూరుపతీతి॥ పుత్రికాధర్మేణ॥ శ్లో॥ అస్యాంయోజాయతేపుత్రస్సమేపుత్రోభవిష్యతీతి - పారిభాషితదానేన॥ ౫౦॥ ౫౧॥ ౫౨॥ యఇతి॥ ఆయతిర్ధనాగమః॥ ౫౩॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - చతుర్థాంశే - వింశోధ్యాయః. ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

౧॥ ౨॥ ౩॥ యోసావితి॥ శౌనకోపదేశఃవిష్ణుధర్మోక్తభక్తిజ్ఞానయోగవిధిః॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ బ్రహ్మక్షత్రస్యేతి॥ సంస్థానంసమాప్తిం॥ ౧౮॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యా

౪౬॥ సహదేవాచ్చవిజయాసుహోత్రంపుత్రమవాప॥ ౪౭॥ రేణుమత్యాంచనకులోపినిరమిత్రమజీజనత్॥ ౪౮॥ అర్జునస్యాప్యులూప్యాంనాగకన్యాయామిరావాన్నామపుత్రోభవత్॥ ౪౯॥ మణలూరుపతిపుత్ర్యాంపుత్రికాధర్మేణబభ్రువాహనం నామపుత్రంఅర్జునోజనయత్॥ ౫౦॥ సుభద్రాయాంచార్భకత్వేపియోసావతిబలపరాక్రమస్సమస్తారాతిరథజేతాసోభిమన్యురజాయత॥ ౫౧॥ అభిమన్యోరుత్తరాయాంపరిక్షీణేషుకురుష్వశ్వత్థామప్రయుక్తబ్రహ్మాస్త్రేణగర్భఏవభస్మీకృతోభగవతస్సకలసురాసురవందితచరణయుగళస్యాత్మేచ్ఛయా కారణమానుషరూపధారిణో నుభావాత్పునర్జీవితమవాప్యపరిక్షిజ్జజ్ఞే॥ ౫౨॥ యోయంసాంప్రతమేతద్భూమండలమఖండితాయతిధర్మేణపాలయతీతి॥ ౫౩॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - చతుర్థాంశే - వింశోధ్యాయః. ❁❁❁❁❁❁❁❁❁

శ్రీపరాశరః॥ అతఃపరంభవిష్యానహంభూపాలాన్కీర్తయిష్యామి॥ ౧॥ యోయంసాంప్రతమవనీపతిఃపరిక్షిత్తస్యాపిజనమేజయశ్రుతసేనోగ్రసేనభీమసేనాశ్చత్వారఃపుత్రాభవిష్యంతి॥ ౨॥ జనమేజయస్యాపిశతానీకోభవిష్యతి॥ ౩॥ యోసౌయాజ్ఞవల్క్యాద్వేదమధీత్యకృపాదస్త్రాణ్యవాప్యవిషమవిషయవిరక్తచిత్తవృత్తిశ్చశౌనకోపదేశాదాత్మజ్ఞానప్రవీణఃపరంనిర్వాణమవాప్స్యతి॥ ౪॥ శతానీకాదశ్వమేధదత్తోభవితా॥ ౫॥ తస్మాదప్యధిసీమకృష్ణః॥ ౬॥ అధిసీమకృష్ణాన్నిచక్నుః॥ ౭॥ యోగంగయాపహృతేహస్తినపురేకౌశాంబ్యాంనివత్స్యతి॥ ౮॥ తస్యాప్యుష్ణఃపుత్రోభవితా॥ ౯॥ ఉష్ణాద్విచిత్రరథః॥ ౧౦॥ తతశ్శుచిరథః॥ ౧౧॥ తస్మాద్వృష్ణిమాంస్తతస్సుషేణస్తస్యాపిసునీథస్సునీథాన్నృపచక్షుస్తస్మాదపిసుఖిబలస్తస్యచపారిప్లవస్తతశ్చసునయస్తస్యాపిమేధావీ॥ ౧౨॥ మేధావినోరిపుంజయస్తతోర్వస్తస్మాచ్చతిగ్మస్తస్మాద్బృహద్రథఃబృహద్రథాద్వసుదానః॥ ౧౩॥ తతోపరశ్శతానీకః॥ ౧౪॥ తస్మాచ్చోదయనఉదయనాద్వహీనరస్తతశ్చదండపాణిస్తతోనిమిత్తః॥ ౧౫॥ తస్మాచ్చక్షేమకః॥ ౧౬॥ అత్రాయంశ్లోకః॥ ౧౭॥ బ్రహ్మక్షత్రస్యయోయోనిర్వంశోదేవర్షిసత్కృతః। క్షేమకంప్రాప్యరాజా

౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ౪౯॥ మణలూరుపతిపుత్ర్యామితి॥ మణలూరునామనగరంతత్పతేః పుత్ర్యాం - పుత్రికాధర్మేణ॥ శ్లో॥ అభ్రాతృకాంప్రదాస్యామితుభ్యంకన్యామలంకృతాం। అస్యాంయోజాయతేపుత్రస్సమేపుత్రోభవేదితి - కన్యాదానపరిభాషానిబంధేన॥ ౫౦॥ ౫౧॥ అభిమన్యోరితి॥ పరిక్షీణేషుకురుష్వితిభగవదనుభావజీవితపరిక్షిన్నామనిరుక్తౌహేతుః॥ ౫౨॥ యఇతి॥ అఖండితాఆయతిః ఉత్తరోత్తరకాలీనాసంపద్యథాభవతితథా- పాలయతి - ఏతేనపరిక్షిద్రాజ్యసమకాలంపురాణమేతత్పరాశరేణమైత్రేయాయప్రోక్తమితిగమ్యతే॥ ౫౩॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య-శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం- చతుర్థాంశే- వింశోధ్యాయః. ❁

౧॥ యఇతి॥ అస్యాపిపరిక్షితఃకురుపుత్రపరిక్షితఇవజనమేజయాదిసంజ్ఞాఏవచత్వారఃపుత్రాః॥ ౨॥ ౩॥ యోసావితి॥ శౌనకోపదేశాద్విష్ణుధర్మోత్తరలక్షణాత్॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ యఇతి॥ కౌశాంబ్యాంపుర్యాం॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ తతఇతి॥ జనమేజయపుత్రాత్పూర్వోక్తాదపరశ్శతానీకః శిష్టంస్పష్టం॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ బ్రహ్మక్షత్రస్యేతి॥ సంస్థానంసంస్థితిం॥ ౧౮॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - చతుర్థాంశే - ఏకవింశోధ్యాయః.

౧॥ బృహద్బలస్యేతి॥ బృహద్బలోభిమన్యుహత ఇతిచతుర్థాధ్యాయాంతఉక్తిః॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮
౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - చతుర్థాంశే - ద్వావింశోధ్యాయః

౧॥౨॥౩॥౪॥౫॥ ౬॥౭॥౮॥౯॥౧౦॥ ౧౧॥౧౨॥ ఇతీతి॥ తేషాంవర్షసంఖ్యాతుకలౌస్వల్పాయుష్యసూచనేపరక్త్వే
ర్థా॥ ౧౩॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - చతుర్థాంశే - త్రయోవింశోధ్యాయః

నంసంస్థానంప్రాప్యతేకలావితి॥ ౧౮॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - చతుర్థాంశే - ఏకవింశోధ్యాయః.

శ్రీపరాశరః॥ అతశ్చైక్ష్వాకవోభవిష్యాః పార్థివాః కథ్యంతే॥ ౧॥ బృహద్బలస్యపుత్రోబృహత్క్షణః॥
౨॥ తస్మాదురుక్షయస్తస్మాచ్చవత్సవ్యూహస్తతశ్చప్రతివ్యోమస్తస్మాదపిదివాకరః॥ ౩॥ తస్మాత్సహ
దేవస్సహదేవాద్బృహదశ్వస్తత్సూనుర్భానురథస్తస్యచప్రతీతాశ్వస్తస్యాపిసుప్రతీకస్తతశ్చమరుదే
వస్తతస్సునక్షత్రస్తస్మాత్కిన్నరః॥ ౪॥ కిన్నరాదంతరిక్షస్తస్మాత్సుపర్ణస్తతశ్చామిత్రజిత్॥ ౫॥ త
తశ్చబృహద్భాజస్తస్యాపిధర్మీధర్మిణః కృతంజయః॥ ౬॥ కృతంజయాద్రణంజయః॥ ౭॥ రణంజయా
త్సంజయస్తస్మాచ్ఛాక్యశ్శాక్యాచ్ఛుద్ధోదనస్తస్మాద్రాహులస్తతః ప్రసేనజిత్॥ ౮॥ తతశ్చక్షుద్రక
స్తతశ్చకుండకస్తస్మాదపిసురథః॥ ౯॥ తత్పుత్రశ్చసుమిత్రః॥ ౧౦॥ ఇత్యేతేచైక్ష్వాకవోబృహద్బలాన్వ
యాః॥ ౧౧॥ అత్రానువంశశ్లోకః॥ ౧౨॥ ఇక్ష్వాకూణామయంవంశస్సుమిత్రాంతోభవిష్యతి। యతస్తంప్రా
ప్యరాజానంసంస్థాంప్రాప్స్యతివైకలౌ॥ ౧౩॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - చతుర్థాంశే - ద్వావింశోధ్యాయః.

శ్రీపరాశరః॥ మాగధానాంబార్హద్రథానాంభావినామనుక్రమంకథయిష్యామి॥ ౧॥ అత్రహివంశే
మహాబలపరాక్రమాజరాసంధప్రధానాబభూవుః॥ ౨॥ జరాసంధస్యపుత్రస్సహదేవః॥ ౩॥ సహదేవా
త్సోమాపిస్తస్యాపిశ్రుతశ్రవాస్తస్యాప్యయుతాయుస్తతశ్చనిరమిత్రస్తత్తనయస్సునేత్రస్తస్మాదపిబృ
హత్కర్మా॥ ౪॥ తతశ్చసేనజిత్తతశ్చశ్రుతంజయస్తతోవిప్రస్తస్యచపుత్రశ్శుచినామాభవిష్యతి॥
౫॥ తస్యాపిక్షేమ్యస్తతశ్చసువ్రతస్సువ్రతాద్ధర్మస్తతస్సుశ్రవాః॥ ౬॥ తతోదృఢసేనః॥ ౭॥ తస్మాత్సుబ
లః॥ ౮॥ సుబలాత్సునీతోభవితా॥ ౯॥ తతస్సత్యజిత్॥ ౧౦॥ తస్మాద్విశ్వజిత్॥ ౧౧॥ తస్యాపిరిపుంజ
యః॥ ౧౨॥ ఇత్యేతేబార్హద్రథాభూపతయోవర్షసహస్రమేకంభవిష్యంతి॥ ౧౩॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపు
రాణే - చతుర్థాంశే - త్రయోవింశోధ్యాయః

ఖ్యాయాం - చతుర్థాంశే - ఏకవింశోధ్యాయః.

౧॥ బృహద్బలస్యేతి॥ బృహద్బలోభారతయుద్ధేఅభిమన్యునాహతః ఇతి॥ యః పూర్వంచతుర్థాధ్యాయాంతే
కథితస్తస్యపుత్రోబృహత్క్షణః శిష్టంస్పష్టం॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ఇతి శ్రీధరస్వా
మివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - చతుర్థాంశే - ద్వావింశోధ్యాయః.

మాగధానామితి॥ బార్హద్రథానామితి ఉపరిచరస్యవసోః పుత్రః ప్రాగుక్తోయః పూర్వోబృహద్రథస్తద్వంశ్యా
నాంభావినామనుక్రమంకథయిష్యామీత్యర్థః॥ ౧॥ ౨॥ తత్రజరాసంధాదీంశ్చతురః పూర్వోక్తానపికథాసంగత్య
ర్థమనువదన్నయుతాయుః ప్రభృతీన్భావినః కథయతి - జరాసంధపుత్ర ఇత్యాదినా యావత్సమాప్తిః॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬
౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - చ
తుర్థాంశే - త్రయోవింశోధ్యాయః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ తతశ్చేతి॥ కౌటిల్యో వాత్స్యాయనవిష్ణుమిత్రగుప్తాదిపర్యాయశ్చాణక్యః సముద్ధరిష్యతి ఉన్మూలయిష్యతి॥ ౨౬॥ ౨౭॥ కౌటిల్య ఇతి॥ చంద్రగుప్తం నందస్యైవ శూద్రాయాం మురాయాం జాతం మౌర్యాణాం ప్రథమం॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥

శ్రీపరాశరః॥ యోఽయం రిపుంజయో నామ బార్హద్రథోఽన్త్యః తస్యామాత్యః మునికో నామ భవిష్యతి॥ ౧॥ స చైనం స్వామినం హత్వా స్వపుత్రం ప్రద్యోతనామానమభిషేక్ష్యతి॥ ౨॥ తస్యాపి బలాకనామా పుత్రో భవితా॥ ౩॥ తతశ్చ విశాఖయూపః॥ ౪॥ తత్పుత్రో జనకః॥ ౫॥ తస్య చ నందివర్ధనః॥ ౬॥ తతో నందీ॥ ౭॥ ఇత్యేతేఽష్టత్రింశదుత్తరమబ్దశతం పంచ ప్రద్యోతాః పృథివీం భోక్ష్యంతి॥ ౮॥ తతశ్చ శిశునాభః॥ ౯॥ తత్పుత్రః కాకవర్ణో భవితా॥ ౧౦॥ తస్య చ పుత్రః క్షేమధర్మా॥ ౧౧॥ తస్యాపి క్షతౌజాః॥ ౧౨॥ తత్పుత్రో విధిసారః॥ ౧౩॥ తతశ్చాజాతశత్రుః॥ ౧౪॥ తస్మాదర్భకః॥ ౧౫॥ తస్మాచ్చోదయనః॥ ౧౬॥ తస్మాదపి నందివర్ధనః॥ ౧౭॥ తతో మహానందీ॥ ౧౮॥ ఇత్యేతే శైశునాభా భూపాలాస్త్రీణి వర్షశతాని ద్విషష్ట్యధికాని భవిష్యంతి॥ ౧౯॥ మహానందినస్తతః శూద్రాగర్భోద్భవోఽతిలుబ్ధోఽతిబలో మహాపద్మనామా నందః పరశురామ ఇవాపరోఽఖిలక్షత్రాంతకారీ భవిష్యతి॥ ౨౦॥ తతః ప్రభృతి శూద్రా భూపాలా భవిష్యంతి॥ ౨౧॥ స చైకచ్ఛత్రామనుల్లంఘితశాసనో మహాపద్మః పృథివీం భోక్ష్యతే॥ ౨౨॥ తస్యాప్యష్టౌ సుతాః సుమాల్యాద్యా భవితారః॥ ౨౩॥ తస్య మహాపద్మస్యానుపృథివీం భోక్ష్యంతి॥ ౨౪॥ మహాపద్మపుత్రాశ్చైకం వర్షశతమవనీపతయో భవిష్యంతి॥ ౨౫॥ తతశ్చ నవ చైతాన్నందాన్ కౌటిల్యో బ్రాహ్మణస్సముద్ధరిష్యతి॥ ౨౬॥ తేషామభావే మౌర్యాః పృథివీం భోక్ష్యంతి॥ ౨౭॥ కౌటిల్య ఏవ చంద్రగుప్తముత్పన్నం రాజ్యేఽభిషేక్ష్యతి॥ ౨౮॥ తస్యాపి పుత్రో బిందుసారో భవిష్యతి॥ ౨౯॥ తస్యాప్యశోకవర్ధనస్తతస్సుయశాస్తతశ్చ దశరథస్తతశ్చ సంయుతస్తతశ్శాలిశూకస్తస్మాత్సోమశర్మా తస్యాపి సోమశర్మణశ్శతధన్వా॥ ౩౦॥ తస్యానుబృహద్రథనామా భవితా॥ ౩౧॥ ఏవమేతే మౌర్యా దశ భూపతయో భవిష్యంతి - అబ్దశతం సప్తత్రింశదుత్తరం॥ ౩౧॥ తేషామంతే పృథివీం దశ శుంగా భోక్ష్యంతి॥ ౩౨॥ పుష్యమిత్రస్సేనాపతిస్స్వామినం హత్వా రాజ్యం కరిష్యతి॥ ౩౩॥ తస్యాత్మజోఽగ్నిమిత్రః॥ ౩౪॥ తస్మాత్సుజ్యేష్ఠస్తతో వసుమిత్రస్తస్మాదప్యుదంకస్తతః పులిందకస్తతో ఘోషవసుస్తస్మాదపి వజ్రమిత్రస్తతో భాగవతః॥ ౩౫॥ తస్మాద్దేవభూతిః॥ ౩౬॥ ఇత్యేతే శుంగా ద్వాదశోత్తరం వర్షశతం పృథివీం భోక్ష్యంతి॥ ౩౭॥ తతః కణ్వానేషా భూర్యాస్యతి॥ ౩౮॥ దేవభూతిం తు శుంగరాజానం వ్యసనినం తస్యైవామా

ఏవం తావచ్ఛుద్ధో భవిష్యన్మాగధవంశో వర్ణితః - ఇదానీం తమేవ వంశం కలివశేన విజాతీయసంకరాదిమలీమసం వైరాగ్యార్థం నిరూపయతి - యోఽయమిత్యాదినా స వై పృథివ్యాం భూభృతో భవిష్యంతీత్యంతేన॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ఇతీతి॥ ప్రద్యోతాః ప్రద్యోతసంజ్ఞాః - రాజ్యవర్షసంజ్ఞా చ - ఆయురాద్యల్పత్వదర్శనేన వైరాగ్యార్థం॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ స చేతి॥ ఏకాదిదశగుణోత్తరేషు త్రయోదశస్థానేషు మహాపద్మసంజ్ఞా॥ శ్లో॥ తచ్చ కోటిశ్శతగుణా పద్మం శతగుణం పునః। నిఖర్వం తద్దశగుణం మహాపద్మమతీష్యతే॥ మహత్పద్మం యస్యేతి విగ్రహేణ తావత్సంఖ్యసైన్యస్య ధనస్య వా పతిర్మహాపద్మః - ఏకమేవ ఛత్రం యస్యాస్తాం పృథివీం॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ తతశ్చేతి॥ నందానితి॥ నందం చ తత్పుత్రాంశ్చేత్యర్థః - కౌటిల్యో వాత్స్యాయనవిష్ణుగుప్తాదిపర్యాయశ్చాణక్యస్సముద్ధరిష్యతి ఉన్మూలయిష్యతి॥ ౨౬॥ ౨౭॥ కౌటిల్య ఇతి॥ చంద్రగుప్తముత్పన్నం నందస్యైవ భార్యాయాం మురాసంజ్ఞాయాం జాతం॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ తేషామితి॥ పుత్రా వై కాష్ఠాః దశ శుంగాః॥ ౩౨॥ ప్రథమం కథం శుంగా భోక్ష్యంతీత్యత్రాహ॥ పుష్యమిత్ర ఇతి॥ పుష్యమిత్రశ్శుంగానాం ప్రథమః॥ ౩౩॥ తస్యేతి॥ తతోఽగ్నిమిత్రాదయ ఇతి॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ శుంగాధీనాం కథం కణ్వానేషా భూర్యా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ౪౯॥ ఏవమితి॥ ఏవమేతే త్రింశత్ ఆంధ్రా ఇతి శేషః॥ ౫౦॥ ౫౧॥ ౫౨॥ తతశ్చేతి॥ ఏతే ఆభీరాద్యాః అష్టషష్టిర్నృపాః పృథివీం నవత్యధికాని త్రయోదశవర్షశతాని భోక్ష్యంతి॥ ౫౩॥ ౫౪॥ తేష్వితి॥ భూపతయః అమూర్ధాభిషిక్తాః॥ ౫౫॥ తేషామితి॥ తేషాం వంశ్యో వింధ్యశక్తిః॥ ౫౬॥ ౫౭॥ ౫౮॥ తతశ్చేతి॥ కోసలాయాం అయోధ్యాయాం॥ ౫౯॥ ౬౦॥ మాగధాయామితి॥ మాగధాయాం పుర్యాం - విశ్వస్ఫాటికః క్షత్రియమనుష్యాన్ కైవర్తాదీన్ రాజ్యే స్థాపయిష్యతి॥ ౬౧॥ ౬౨॥ ౬౩॥

త్యః కణ్వో వసుదేవనామా తం నిహత్య స్వయమవనిం భోక్ష్యతి॥ ౩౯॥ తస్య పుత్రో భూమిత్రస్తస్యాపి నారాయణః॥ ౪౦॥ నారాయణాత్మజస్సుశర్మా॥ ౪౧॥ ఏతే కాణ్వాయనాశ్చత్వారః పంచచత్వారింశద్వర్షాణి భూపతయో భవిష్యంతి॥ ౪౨॥ సుశర్మాణం తు కాణ్వం తద్భృత్యో బలిపుచ్ఛకనామా హత్వాంధ్రజాతీయో వసుధాం భోక్ష్యతి॥ ౪౩॥ తతశ్చ కృష్ణనామా తద్భ్రాతా పృథివీపతిర్భవిష్యతి॥ ౪౪॥ తస్యాపి పుత్రశ్శాంతకర్ణిస్తస్యాపి పూర్ణోత్సంగస్తత్పుత్రశ్శాతకర్ణిస్తస్మాచ్చ లంబోదరస్తస్మాచ్చ పిలకస్తతో మేఘస్వాతిస్తతః పటుమాన్॥ ౪౫॥ తతశ్చారిష్టకర్మా తతో హాలాహలః॥ ౪౬॥ హాలాహలాత్పలలకస్తతః పులిందసేనస్తతస్సుందరస్తతశ్శాతకర్ణిస్తతశ్శివస్వాతిస్తతశ్చ గోమతిపుత్రస్తత్పుత్రోఽలిమాన్॥ ౪౭॥ తస్యాపి శాంతకర్ణిస్తతశ్శివశ్రీస్తతశ్చ శివస్కంధస్తస్మాదపి యజ్ఞశ్రీస్తతో ద్వియజ్ఞస్తస్మాచ్చంద్రశ్రీః॥ ౪౮॥ తస్మాత్పులోమాపిః॥ ౪౯॥ ఏవమేతే త్రింశచ్చత్వార్యబ్దశతాని షట్పంచాశదధికాని పృథివీం భోక్ష్యంతి॥ ౫౦॥ ఆంధ్రభృత్యాస్సప్తాభీరప్రభృతయః దశ గర్దభినశ్చ భూభుజో భవిష్యంతి॥ ౫౧॥ తతష్షోడశ భూపతయో భవితారః॥ ౫౨॥ తతశ్చాష్టౌ యవనాశ్చతుర్దశ తురుష్కా-రాముండాశ్చ త్రయోదశ ఏకాదశ మౌనా ఏతే వై పృథివీపతయః పృథివీం దశవర్షశతాని నవత్యధికాని భోక్ష్యంతి॥ ౫౩॥ తతశ్చ మౌనా ఏకాదశ భూపతయోఽబ్దశతాని త్రీణి పృథివీం భోక్ష్యంతి॥ ౫౪॥ తేషూత్సన్నేషు పునః కైంకిలా యవనా భూపతయో భవిష్యంత్యమూర్ధాభిషిక్తాః॥ ౫౫॥ తేషామపత్యం వింధ్యశక్తిస్తతః పురంజయస్తస్మాద్రామచంద్రస్తస్మాద్ధర్మవర్మా తతో వంగస్తతో భూనందనస్తతస్సునందీతద్భ్రాతా నందియశాశ్శుక్రః ప్రవీరః ఏతే వర్షశతం షడ్వర్షాణి భూపతయో భవిష్యంతి॥ ౫౬॥ తతస్తత్పుత్రాస్త్రయోదశైతే బాహ్లికాశ్చ త్రయః॥ ౫౭॥ తతః పుష్యమిత్రాః పటుమిత్రాస్త్రయోదశైకలాశ్చ సప్తాంధ్రాః॥ ౫౮॥ తతశ్చ కోసలాయాం తు నవ చైవ భూపతయో భవిష్యంతి॥ ౫౯॥ నైషధాస్తు త ఏవ॥ ౬౦॥ మగధాయాం తు విశ్వస్ఫటికసంజ్ఞోఽన్యాన్ వర్ణాన్ కరిష్యతి॥ ౬౧॥ కైవర్తపటుపులిందబ్రాహ్మణాన్ రాజ్యే స్థాపయిష్యతి॥ ౬౨॥ ఉత్సాద్యాఖిలక్షత్రజాతిం నవ నాగాః పద్మవత్యాం నామపుర్యామనుగంగాప్రయాగం గయాద్గుప్తాంశ్చ మాగధా భోక్ష్యంతి॥ ౬౩॥ కోసలాంధ్రపుండ్రతామ్రలిప్తసమతటపురీం చ దేవరక్షితో రక్షితా॥ ౬౪॥ కళింగమాహిషమహేంద్రభౌమాన్ గుహా భోక్ష్యంతి॥ ౬౫

స్తృణీకృత్య ఆహ॥ దేవభూతిమితి॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ౪౯॥ ఏవమితి॥ ఏతే ఆంధ్రాస్త్రింశత్॥ ౫౦॥ ఆంధ్రేతి॥ ఆభీరప్రభృతయ ఆభీరాద్యాః॥ ౫౧॥ తత ఇతి॥ ఏతేన వ్యతిరిక్తాః - ఏకోనాని చతుర్దశాబ్దశతాని పృథివీం భోక్ష్యంతి॥ ౫౨॥ ఆభీరాద్యైస్సహ గణితానామేవ మౌనానాం పృథగ్రాజ్యత్వాత్తద్రాజ్యాబ్దసంఖ్యావిశేషమాహ॥ తతశ్చేతి॥ ౫౩॥ ౫౪॥ తేష్వితి॥ కింకలా నామ పురీ తత్ర భవాః కైంకిలాః - అమూర్ధాభిషిక్తాః అక్షత్రియాః॥ ౫౫॥ ౫౬॥ ౫౭॥ తత ఇతి॥ ఏకలాః ఖండమండలపతయః॥ ౫౮॥ తానేవ ప్రపంచయతి తతశ్చ కోసలాయామిత్యాదినా అల్పప్రసాదా ఇత్యంతేన॥ తతశ్చేతి॥ కోసలాయాం అయోధ్యాయాం॥ ౫౯॥ నైషధా ఇతి॥ నైషధాః నిషధదేశాధిపతయః॥ ౬౦॥ మగధాయామితి॥ మగధాయాం పుర్యాం॥ ౬౧॥ ౬౨॥ ౬౩॥ ౬౪॥ ౬౫॥ ౬౬॥ ౬౭॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ సింధ్వితి॥ దావికోర్వీ దేవికాతత్తటభవోదేశః॥౧౯॥ ౨౦॥ అల్పప్రసాదా ఇతి॥ ఉదితాస్తమితప్రాయాః క్షణికకల్పాః॥౨౧॥ తైశ్చేతి॥ రాజాశ్రయశుష్మిణః రాజాశ్రయేణైవ శుష్మిణః బలినః- నతుధర్మేణ॥ ౨౨॥ తతశ్చేతి॥ అల్పాల్పేత్యాది - ధర్మార్థయోరల్పాల్పహ్రాసరూపేణ తుయాజ్జగతోయుగపన్నాశః॥౨౩॥౨౪॥౨౫॥౨౬॥ ౨౭॥౨౮॥ ఉన్నతాంబుతేతి॥ ఉన్నతాంబుతా ఉన్నతస్థలేసులభసుభగజలవత్త్వం పృథ్వీహేతుః పృథ్వీస్వీకారే హేతుః నతుపుణ్యభూమిత్వం - ఉన్నతామ్రతేతిపాఠే ప్రభూతచూతాదిద్రుమవత్త్వం॥ ౨౯॥౩౦॥౩౧॥౩౨॥౩౩॥౩౪॥౩౫॥ ౩౬॥౩౭॥ దానమేవేతి॥ దానమేవధర్మహేతుః- నతుయాగాదిః॥౩౮॥౩౯॥౪౦॥౪౧॥౪౨॥౪౩॥౪౪॥౪౫॥౪౬॥౪౭॥ శ్రౌతస్మార్తేచేతి॥ అష్టగుణాః అణిమాద్యాః॥ శ్లో॥ అణిమాలఘిమాప్రాప్తిః ప్రాకామ్యేశిత్వవశ్యతాః। యత్ర కా

నైషధనైమిషకకాలకోశకాన్ జనపదాన్ మణిధాన్యకవంశాభోక్ష్యంతి॥ ౧౬॥ త్రైరాజ్యముషికజనపదాన్ కనకాహ్వయోభోక్ష్యతి॥౧౭॥ సౌరాష్ట్రావంతిశూద్రాభీరాన్నర్మదామరుభూవిషయాంశ్చ వ్రాత్యద్విజాభీరశూద్రాద్యాభోక్ష్యంతి ॥ ౧౮ ॥ సింధుతటదావికోర్వీచంద్రభాగాకాశ్మీరవిషయాంశ్చ వ్రాత్యమ్లేచ్ఛశూద్రాదయోభోక్ష్యంతి॥ ౧౯ ॥ ఏతేచతుల్యకాలాస్సర్వే పృథివ్యాంభూభుజో భవిష్యంతి॥ ౨౦ ॥ అల్పప్రసాదాబృహత్కోపాస్సర్వకాలమనృతాధర్మరుచయః స్త్రీబాలగోవధకర్తారః పరస్వాదానరుచయోల్పసారాస్తమిస్రప్రాయా ఉదితాస్తమితప్రాయా అల్పాయుషో మహేచ్ఛా హ్యల్పధర్మా లుబ్ధాశ్చ భవిష్యంతి॥ ౨౧ ॥ తైశ్చవిమిశ్రా జనపదాస్తచ్ఛీలానువర్తినో రాజాశ్రయశుష్మిణో మ్లేచ్ఛాచారాశ్చ విపర్యయేణ వర్తమానాః ప్రజాః క్షపయిష్యంతి॥ ౨౨ ॥ తతశ్చానుదినమల్పాల్పహ్రాసవ్యవచ్ఛేదాద్ధర్మార్థయోర్జగతస్సంక్షయో భవిష్యతి॥ ౨౩ ॥ తతశ్చార్థ ఏవాభిజనహేతుః॥౨౪॥ బలమేవాశేషధర్మహేతుః॥౨౫॥ అభిరుచిరేవ దాంపత్యసంబంధహేతుః॥ ౨౬॥ స్త్రీత్వమేవోపభోగహేతుః॥౨౭॥ అనృతమేవ వ్యవహారజయహేతుః॥౨౮॥ ఉన్నతాంబుతైవ పృథివీహేతుః॥౨౯॥ బ్రహ్మసూత్రమేవ విప్రత్వహేతుః॥౩౦॥ రత్నతామూలమేవ వృద్ధిహేతుః॥౩౧॥ లింగధారణమేవాశ్రమహేతుః॥౩౨॥ అన్యాయ ఏవ వృత్తిహేతుః॥౩౩॥ దౌర్బల్యమేవావృత్తిహేతుః॥౩౪॥ అభయప్రగల్భోచ్చారణమేవ పాండిత్యహేతుః॥౩౫॥ అనాఢ్యతైవ సాధుత్వహేతుః॥ ౩౬॥ స్నానమేవ ప్రసాధనహేతుః॥౩౭॥ దానమేవ ధర్మహేతుః॥౩౮॥ స్వీకరణమేవ వివాహహేతుః॥ ౩౯॥ సద్వేషధార్యేవ పాత్రం॥౪౦॥ దూరాయతనోదకమేవ తీర్థహేతుః॥౪౧॥ కపటవేషధారణమేవ మహత్త్వహేతుః॥౪౨॥ ఇత్యేవమనేకదోషోత్తరే తు భూమండలే సర్వవర్ణేష్వేవ యో యో బలవాన్ స స భూపతిర్భవిష్యతి॥ ౪౩ ॥ ఏవంచాతిలుబ్ధకరభారాసహాశ్శైలానామంతరద్రోణీః ప్రజాస్సంశ్రయిష్యంతి॥ ౪౪॥ మధుశాకమూలఫలపత్రపుష్పాద్యాహారాశ్చ భవిష్యంతి॥ ౪౫॥ తరువల్కలపర్ణచీరప్రావరణాశ్చాతిబహుప్రజాశ్శీతవాతాతపవర్షసహాశ్చ భవిష్యంతి॥ ౪౬॥ నచకశ్చిత్త్రయోవింశతివర్షాణి జీవిష్యతి అనవరతంచాత్ర కలియుగే క్షయమాయాత్యఖిల ఏవైష జనః॥ ౪౭ ॥ శ్రౌతస్మార్తేచధర్మే

౧౮॥ సింధుతటేతి ॥ దావికోర్వీ దేవికానామనదీ తద్భవాభూః॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ తేషాంస్వభావాన్ ధర్మాంశ్చాహాల్పప్రసాదా ఇత్యాదినా జనః క్షయముపైష్యతీత్యంతేన॥ అల్పప్రసాదా ఇతి॥ తమిస్రప్రాయాః హర్షవిషాదరహితాః॥ ౨౧॥ తైశ్చేతి ॥ రాజాశ్రయేణైవ శుష్మిణో బలినః నతుధర్మేణ॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮ ॥ ఉన్నతేతి ॥ ఉన్నతాంబుతా ఉన్నతే గిరితటే అంబుమత్త్వం - ఉన్నతామ్రతేతిపాఠే ప్రవృద్ధచూతద్రుమత్త్వం రత్నధాతుతైవేతిపాఠే రత్నధాతుతా శ్రేష్ఠతామ్రాదిమత్త్వమేవ నతుపుణ్యతీర్థాదిమత్త్వం ॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ దానమేవేతి ॥ దానమేవధర్మహేతుః నతుయాగాదిః॥ ౩౮॥ ౩౯ ॥ సదితి ॥ సద్వేషధారీ డాంభికః॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭ ॥ తతః కల్క్యవతారేణ కృతయుగప్రవృత్తిమాహ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మావసాయిత్వంమహిమేతిగుణాష్టకం ॥ ౯౮॥ ౯౯॥ ౧౦౦॥ ౧౦౧॥ యథాచంద్రశ్చే॥ చంద్రాదిగ్రహాణం సర్వ
గ్రహావలక్షణార్థం- చతుర్యుగాంతేన స్వేషాంగ్రహాణామీనాంతస్థితేః - సర్వగ్రహాయోగేహియుగం - య
ద్వా ఏషాంగ్రహాణాంచతుర్ణామేవయోగైక్యతం - తదర్థం - ఖలుగ్రహబాహుల్యమిత్యర్థః॥ శ్లో॥ చంద్రార్కజీవ
జ్ఞసితాఃకుజార్కీచయథాక్రమం।సత్త్వంరజస్తమోపీతి- గోచారోక్తేః - తథాతిష్యబృహస్పతిరితిపాఠేప్యయమేవా
ర్థః - ప్రతిద్వాదశాబ్దంగురౌకర్కటకస్థేకర్కటకమాసేఅమావాస్యాయాంబహువారంయోగస్యాస్యసంభవాత్,
తథాప్యేకరాశౌసమేష్యంతీతిసహప్రవేశోక్తేర్నాతిప్రసంగదోషః॥ ౧౦౨॥ రాజవంశంనిగమయతి ॥ అతీతా ఇతి ॥
౧౦౩॥ యావదితి ॥ పంచశతోత్తరంవర్షసహస్రం - పాఠాంతరే - పరిక్షిన్నృపకాలంమాగధంసోమమారభ్యరిపుంజ
యాంతంమాగధానాం సహస్రాబ్దత్వస్యోక్తత్వాత్ అనంతరంప్రద్యోతశిశునాగానాంపంచశతాబ్దత్వస్యోక్తత్వా
త్ సార్ధసహస్రస్యోక్తస్య వ్యాఖ్యాతం - వాయూక్తేపిపరిక్షిన్నందాంతరం సార్ధసహస్రమేవేత్యుక్తం- అతఏవ
ప్రయాస్యంతియదేత్యాదిశ్లోకస్యాయమర్థః- నందాత్ప్రభృత్యేవప్రసరతికలౌకాలే - యదైతేపూర్వాషాఢాం
ప్రయాస్యంతి తదాకలేరధర్మస్యవృద్ధిః- పూర్వోక్తకృతశబ్దస్య ధర్మపరత్వవత్ లక్షణయానందాంతం క్షత్రి
యకులమితివచనాత్ ఇహాపిశూద్రాద్యాధిపత్యోక్తేశ్చ అతఃపాపస్యైవవృద్ధిః - నతునియతమానస్యకలేః - అతః
కలౌనందోత్తరకాలీనేషు పూర్వాషాఢాపర్యాయేష్వస్థితామహర్షయః పాపవృద్ధయేజగతఇతినక్షత్రఋషిచా

విప్లవమత్యంతముపగతే - క్షీణప్రాయేచకలావశేషజగత్స్రష్టుశ్చరాచరగురోరాదిమధ్యాంతరహిత
స్యబ్రహ్మమయస్యాత్మరూపిణో భగవతో వాసుదేవస్యాంశశ్శంబళగ్రామప్రధానబ్రాహ్మణస్యవి
ష్ణుయశసోగృహేష్టగుణర్ధిసమన్వితః కల్కిరూపీ జగత్యత్రావతీర్యసకలమ్లేచ్ఛదస్యుదుష్టాచరణచేత
సామశేషాణామపరిచ్ఛిన్నశక్తిమాహాత్మ్యఃక్షయంకరిష్యతి- స్వధర్మేషుచాఖిలమేవసంస్థాపయిష్య
తి॥ ౯౮ ॥ అనంతరంచాశేషకలేరవసానేనిశావసానేవిబుద్ధానామివ తేషామేవజనపదానాంఅమలస్ఫ
టికదళశుద్ధామతయోభవిష్యంతి॥ ౯౯ ॥ తేషాంచబీజభూతానామశేషమనుష్యాణాంపరిణతానామ
పితత్కాలకృతాపత్యప్రసూతిర్భవిష్యతి॥ ౧౦౦ ॥ తానిచతదపత్యానికృతయుగానుసారీణ్యేవభవి
ష్యంతి॥ ౧౦౧॥ అత్రోచ్యతే॥ శ్లో॥యథాచంద్రశ్చసూర్యశ్చతథాతిష్యబృహస్పతీ। ఏకరాశౌసమే
ష్యంతితదాభవతివైకృతమ్॥ ౧౦౨॥ అతీతావర్తమానాశ్చతథైవానాగతాశ్చయే। ఏతేవంశేషుభూ
పాలాఃకథితామునిసత్తమ॥ ౧౦౩ ॥ యావత్పరిక్షితోజన్మయావన్నందాభిషేచనమ్। ఏతద్వర్షసహ

శ్రౌతస్మార్తేచేత్యాదినా ॥ శ్రౌతస్మార్తేచేతి ॥ అష్టగుణర్ధిభిః సమన్వితః ॥ శ్లో ॥ అణిమాలఘిమాప్రాప్తిఃప్రా
కామ్యంవశితేశితా। యత్రక్రమావసాయిత్వంమహిమేతిగుణాష్టకం ॥ అన్యేత్వేవంగుణాష్టకమాహుః ॥ శ్లో ॥ అణి
మాచైవమహిమాలఘిమాగరిమాతథా। ఈశిత్వంచవశిత్వంచప్రాప్తిః ప్రాకామ్యమష్టధేతి ॥ ౯౮॥ ౯౯॥ ౧౦౦॥
౧౦౧॥ కదాకృతయుగంభవిష్యతీత్యపేక్షాయామాహ ॥ అత్రోచ్యతఇతి॥ యథాచంద్రశ్చేతి॥ తిష్యఃపుష్యఃపుష్య
నక్షత్రేచంద్రార్కబృహస్పతియోగేకృతంభవిష్యతీత్యర్థః - యద్యపిప్రతిద్వాదశాబ్దంకర్కటకస్థేగురౌ అమా
వాస్యాయామేతేషాంత్రయాణాంపుష్యర్క్షేయోగస్స్యాత్ - తథాప్యేకరాశౌసమేష్యంతీతిసహప్రవేశోక్తేర్నా
తిప్రసంగదోషః॥౧౦౨॥ ఉక్తంరాజవంశంనిగమయతి॥అతీతాఇతి॥౧౦౩॥ తత్రతత్రక్షత్రవంశాదిమాహ॥యావదితి॥
ఏతద్వర్షసహస్రం- పంచాశదధికంశుద్ధక్షత్రవంశోపేతంజ్ఞేయం- తతఃప్రద్యోతనాదివంశాంతరసంచారస్యోక్తత్వా
దిత్యర్థః - నతుకాలమాత్రసంఖ్యేయంతథాసతిపరిక్షిత్ సమకాలంమాగధంసోమమారభ్యరిపుంజయాంతంమాగధా
నాంసహస్రాబ్దవర్తిత్వాత్ అనంతరంప్రద్యోతశిశునాభానాంచపంచశతాబ్దవర్తిత్వాత్ సార్ధసహస్రోక్తత్వ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

గఫలోక్తిరేషా నతు కాలావచ్ఛేదోక్తిః||౧౦౪|| సప్తర్షీణాం త్వితి|| శకటాకారతారాసప్తకం మునిమండలం ప్రాగగ్రే
తత్ర మండలే - ఈషాస్థానీయః ప్రాచ్యాం మరీచిః - తతః పశ్చాన్నమ్రయుగంధరాకారో వసిష్ఠః సభార్యః - తతః పశ్చా
దీషమన్నత ఈషామూలస్థానీయోऽంగిరాః - తదాసన్నపశ్చిమచతుష్కస్య ఐశాన్యేऽత్రిః - అత్రేర్యామ్యః పులస్త్యః పుల
స్త్యస్య పశ్చిమః పులహః - తమదీచ్యశ్చతుష్కవాయవ్యే క్రతుః - వసిష్ఠాద్యామ్యా సూక్ష్మతారా అరుంధతీ తత్ర మండ
లేఉక్తం చ పూర్వభాగే మరీచిర్భగవానపరభాగే స్థితో వసిష్ఠోऽస్మాత్పరతోऽంగిరాః తతోऽత్రిస్తస్యాసన్నః పులస్త్యః పు
లహః క్రతుర్భగవానాసన్నానుక్రమేణ పూర్వాద్యాస్తారా వసిష్ఠమునివరముపాశ్రితా అరుంధతి సాధ్వీ ఇతి ఏవంస్థి
తే - యౌ పూర్వౌ ఉదయే ప్రథమం దృశ్యౌ పులస్త్యక్రతుసంజ్ఞౌ మునీ శకటస్య పశ్చాత్యౌ తథాపి పూర్వౌ ఉదితౌ దృశ్య
తే - మధ్యే గగనమధ్యే - తయోః తాభ్యాం సమం సమదక్షిణోత్తరరేఖాయాం యదశ్విన్యాద్యన్యతమం నక్షత్రమా
ర్గే వేనావతిష్ఠతే - తేన నక్షత్రేణ తే యుక్తాః శతాబ్దం తిష్ఠంతి - తేషాం ప్రత్యక్షం శతాబ్దస్థిత్యుక్తిః కలిగతాబ్దజ్ఞానోద్దేశా
ర్థా|| ౧౦౫|| ౧౦౬|| ౧౦౭|| ౧౦౮|| ౧౦౯|| ౧౧౦|| ౧౧౧|| ౧౧౨|| యస్మిన్ కృష్ణ ఇతి|| యస్మిన్ శ్రీకృష్ణః దివం జగా
మ తస్మిన్నహని తత్ క్షణ ఏవ కలియుగం ప్రతిపన్నం|| ౧౧౩|| భగవద్ధ్యానకాలత్వేన కలేః ప్రస్తావాత్ తత్సంఖ్యా ప్ర

ప్రం తు జ్ఞేయం పంచాశదుత్తరమ్||౧౦౪|| సప్తర్షీణాం తు యౌ పూర్వౌ దృశ్యేతే హ్యుదితౌ దివి| తయో
స్తు మధ్యే నక్షత్రం దృశ్యతే యత్సమం నిశి|| ౧౦౫ || తేన సప్తర్షయో యుక్తాస్తిష్ఠంత్యబ్దశతం నృణామ్|
తే తు పారీక్షితే కాలే మఘాస్వాసన్ ద్విజోత్తమ|| ౧౦౬ || తదా ప్రవృత్తశ్చ కలిః ద్వాదశాబ్దశతాత్మకః||
౧౦౭ || యదైవ భగవాన్ విష్ణోరంశో యాతో దివం ద్విజ| వసుదేవకులోద్భూతస్తదైవాత్రాగతః కలిః||
౧౦౮|| యావత్స పాదపద్మాభ్యాం పస్పర్శేమాం వసుంధరామ్| తావత్పృథ్వీం పరిష్వంగే సమర్థో నా
భవత్కలిః||౧౦౯|| గతే సనాతనస్యాంశే విష్ణోస్తత్ర భువో దివమ్| తత్యాజ సానుజో రాజ్యం ధర్మపుత్రో
యుధిష్ఠిరః|| ౧౧౦|| విపరీతాని దృష్ట్వా చ నిమిత్తాని హి పాండవః| యాతే కృష్ణే చకారాథ సోऽభిషేకం ప
రీక్షితః|| ౧౧౧|| ప్రయాస్యంతి యదా చైతే పూర్వాషాఢాం మహర్షయః| తదా నందాత్ప్రభృత్యే
ష గతివృద్ధిం గమిష్యతి|| ౧౧౨ || యస్మిన్ కృష్ణో దివం యాతస్తస్మిన్నేవ తదాహని| ప్రతిపన్నం కలియుగం
తస్య సంఖ్యాం నిబోధ మే|| ౧౧౩|| త్రీణి లక్షాణి వర్షాణాం ద్విజ మానుషసంఖ్యయా| షష్టిశ్చైవ సహ

స్రైవ వ్యాఖ్యానప్రసంగాత్ ||౧౦౪|| ప్రసంగాత్ కలేః ప్రవృత్తిం వృద్ధిం చ నిరూపయితుం తత్ జ్ఞానోపలక్షణమా
హ|| సప్తర్షీణాం త్వితి|| అగ్రే శకటాకారతారాసప్తకం సప్తర్షిమండలం తత్రైవ మండలే అగ్రస్థానీయః ప్రా
చ్యాం మరీచిః - తతః పశ్చాత్ నమ్రయుగంధరాకారో వసిష్ఠః సభార్యః - తతః పశ్చాదీషమన్నత ఈషామూలస్థానీయోऽం
గిరాః తదాసన్నపశ్చిమతారాచతుష్టయస్య ఐశాన్యే అత్రిః - అత్రేర్యామ్యః పులస్త్యః - పులస్త్యస్య పశ్చిమే పుల
హః - తమదీచ్యశ్చతుష్కవాయవ్యే క్రతుః - ఏవం స్థితే యౌ పూర్వౌ ఉదయే ప్రథమం దృశ్యేతే - శకటస్థానస్య పశ్చా
త్పులస్త్యక్రతుసంజ్ఞౌ తయోస్తత్పార్శ్వయోశ్చ మధ్యే సమదక్షిణోత్తరరేఖాయాః సమదేశావస్థితం యదశ్విన్యాద్యన్య
తమం నక్షత్రం దృశ్యతే|| ౧౦౫|| తేనేతి|| తేన నక్షత్రేణ సప్తర్షయః యుక్తా నృణామబ్దశతం తిష్ఠంతి|| ౧౦౬|| తదేతి||
సంధ్యాంశాభ్యాం సహ దివ్యద్వాదశాబ్దశతాత్మకః సంధ్యారూపేణ పూర్వమేవ ప్రవిష్టోऽపి తదా ప్రకర్షేణ ప్రవిష్టః
సంధ్యారూపమతిక్రమ్య స్వేనైవ రూపేణ ప్రవిష్ట ఇత్యర్థః|| ౧౦౭|| ఏతదేవ స్ఫుటయతి|| యదైవేతి||యదైవ కలిరాగతః
సంధ్యామతిక్రమ్య - స్వరూపేణాగతః||౧౦౮|| సంధ్యారూపేణ తు పూర్వమేవ కలిప్రవేశం సూచయన్నాహ || యా
వదితి|| ప్రవిష్టోऽపి పృథివ్యాః పరిష్వంగే కలిః సమర్థో నాభూత్|| ౧౦౯ || సాక్షాత్కలిప్రవేశే యుధిష్ఠిరనిర్గమనాది
ప్రవృత్తమిత్యాహ - గత ఇత్యాదిద్వాభ్యాం|| ౧౧౦|| ౧౧౧ || కలేః ప్రవేశముక్త్వా వృద్ధికాలమాహ|| ప్రయాస్యంతీతి||
యది పూర్వాషాఢాం మహర్షయః గమిష్యంతి - తదా ప్రద్యోతాత్ప్రభృతి వృద్ధిం గచ్ఛతీత్యర్థః|| ౧౧౨|| ప్రవేశకా
లస్తు పూర్వోక్త ఏవేత్యాహ - యస్మిన్నితి|| తస్మిన్నేవాహనీతి - తస్మిన్ క్షణే ప్రతిపన్నం ప్రవిష్టం|| ౧౧౩|| సంధ్యాం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

థమాంశోక్తాపీహానూద్యతే॥ త్రీణిలక్షాణీతి॥ అత్ర సంధ్యాదివివర్జితా కలిసంఖ్యోక్తా - పరిశిష్టాత్కాలే కలిసంధ్యాదిత్వాత్ - శతాని తానీత్యత్ర తు దివ్యద్వాదశాబ్దశతమితి సంధ్యాదిసహితా సంఖ్యోక్తా॥ ౧౧౪॥ ౧౧౫॥ ౧౧౬॥ బహుత్వాదితి॥ ప్రతికులం నామ్నామానంత్యపౌనరుక్త్యాభ్యాం పరిసంఖ్యా పరితః సంఖ్యా నోక్తా॥ ౧౧౭॥ ౧౧౮॥ ౧౧౯॥ ఏతేనేతి॥ కృతత్రేతాద్వాపరాణీతి యుగత్రయం భుక్తివచనం - కలేరల్పక్షత్రత్వాత్॥ ౧౨౦॥ ౧౨౧॥ ౧౨౨॥ ౧౨౩॥ ౧౨౪॥ ౧౨౫॥ ౧౨౬॥ ౧౨౭॥ ౧౨౮॥ ౧౨౯॥ ౧౩౦॥ రాజ్యముక్త్యోరింద్రియజయసాధ్యత్వే కిం ముక్తిం హిత్వా

ప్రాణి భవిష్యత్యేష వై కలిః॥ ౧౧౪॥ శతాని తాని దివ్యానాం సప్తపంచ చ సంఖ్యయా। నిశ్శేషేణ గతే తస్మిన్ భవిష్యతి పునః కృతమ్॥ ౧౧౫॥ బ్రాహ్మణాః క్షత్రియా వైశ్యాః శూద్రాశ్చ ద్విజసత్తమ। యుగే యుగే మహాత్మానస్సమతీతాస్సహస్రశః॥ ౧౧౬॥ బహుత్వాన్నామధేయానాం పరిసంఖ్యా కులే కులే। పౌనరుక్త్యాద్ధి సామ్యాచ్చ న మయా పరికీర్తితా॥ ౧౧౭॥ దేవాపిః పౌరవో రాజా పురుశ్చేక్ష్వాకువంశజః। మహాయోగబలోపేతౌ కలాపగ్రామసంశ్రితౌ॥ ౧౧౮॥ కృతే యుగే త్విహాగమ్య క్షత్రప్రావర్తకౌ హి తౌ। భవిష్యతో మనోర్వంశబీజభూతౌ వ్యవస్థితౌ॥ ౧౧౯॥ ఏతేన క్రమయోగేన మనుపుత్రైర్వసుంధరా। కృతత్రేతాద్వాపరాణి యుగాని త్రీణి భుజ్యతే॥ ౧౨౦॥ కలౌ తే బీజభూతాస్తు కేచిత్తిష్ఠంతి వై మునే। యథైవ దేవాపిపురూ సాంప్రతం సమధిష్ఠితౌ॥ ౧౨౧॥ ఏష తూద్దేశతో వంశస్తవోక్తో భూభుజాం మయా। నిఖిలో గదితుం శక్యో నైష వర్షశతైరపి॥ ౧౨౨॥ ఏతే చాన్యే చ భూపాలా యైరత్ర క్షితిమండలే। కృతం మమత్వం మోహాంధైర్నిత్యం హేయకలేబరే॥ ౧౨౩॥ కథం మమేయమచలా మత్పుత్రస్య కథం మహీ। మద్వంశస్యేతి చింతార్తా జగ్మురంతమిమే నృపాః॥ ౧౨౪॥ తేభ్యః పూర్వతరాశ్చాన్యే తేభ్యస్తేభ్యస్తథాపరే। భవిష్యాశ్చైవ యాస్యంతి తేషామన్యే చ యేప్యను॥ ౧౨౫॥ విలోక్యాత్మజయోద్యోగం యాత్రావ్యగ్రాన్నరాధిపాన్। పుష్పప్రహాసైశ్శరది హసంతీవ వసుంధరా॥ ౧౨౬॥ మైత్రేయ పృథివీగీతాన్ శ్లోకాంశ్చాత్ర నిబోధ మే। యానాహ ధర్మధ్వజినే జనకాయాసితో మునిః॥ ౧౨౭॥ పృథివీ॥ కథమేష నరేంద్రాణాం మోహో బుద్ధిమతామపి। యేన ఫేనసధర్మాణోఽప్యతివిశ్వస్తచేతసః॥ ౧౨౮॥ పూర్వమాత్మజయం కృత్వా జేతుమిచ్ఛంతి మంత్రిణః। తతో భృత్యాంశ్చ పౌరాంశ్చ జిగీషంతే తథా రిపూన్॥ ౧౨౯॥ క్రమేణానేన జేష్యామో వయం పృథ్వీం ససాగరామ్। ఇత్యాసక్తధియో మృత్యుం న పశ్యంత్యవిదూరగమ్॥ ౧౩౦॥ సముద్రావరణం యాతి భూమండలమథో వశమ్। కియదా

శౌత్యక్త్వా కలేర్వర్షసంఖ్యామాహ॥ త్రీణీతి॥ ౧౧౪॥ శతానీతి॥ నిశ్శేషేణ సమస్తేన సంధ్యాంశసహితేన తు - తాని ప్రసిద్ధాని దివ్యాబ్దానాం సంఖ్యయా సప్తపంచశతాని ద్వాదశ దివ్యాబ్దశతాని ఏష కలిః - తతస్తస్మిన్ గతే పునః కృతయుగం భవిష్యతి॥ ౧౧౫॥ ఉత్తరం రాజవంశప్రకారమాహ॥ బ్రాహ్మణా ఇతి॥ ౧౧౬॥ విస్తరేణ కిం నోచ్యంత ఇత్యత ఆహ॥ బహుత్వాదితి॥ ప్రతికులం నామ్నామానంత్యాత్ - ప్రాయశః సమాననామతయా పౌనరుక్త్యాచ్చ - పరితస్తే మయా న కీర్తితా॥ ౧౧౭॥ కలావుత్పన్నస్య రాజవంశస్య పునః ప్రవృత్తిమాహ॥ దేవాపిరితి॥ ౧౧౮॥ కృత ఇతి॥ క్షత్రస్య ప్రకర్షేణ ఆవర్తకౌ॥ ౧౧౯॥ ఏతేనేతి॥ కలౌ క్షత్రియాణామల్పత్వాదంతే తదుత్సాదనాచ్చ త్రీణి యుగాని భుజ్యత ఇత్యుక్తం॥ ౧౨౦॥ ౧౨౧॥ ౧౨౨॥ రాజవంశస్యైవ రాజవంశప్రవర్తకత్వోక్తేః వైరాగ్యతాత్పర్యమాహ॥ ఏతే చేతి॥ ౧౨౩॥ మోహమేవాహ॥ కథం మమేయమిత్యాది ద్వాభ్యాం॥ ౧౨౪॥ ౧౨౫॥ ౧౨౬॥ ఏతదేవ భూమిగీతైః ప్రపంచయన్నాహ - మైత్రేయేత్యాది దశభిః॥ ౧౨౭॥ కథమితి॥ ఫేనసధర్మాణః అచిరవినాశినః॥ ౧౨౮॥ పూర్వమితి॥ పూర్వమాత్మజయం కృత్వేతి - ఇంద్రియభోగలంపటానాం మంత్రిభృత్యాదిజయాసంభవాత్॥ ౧౨౯॥ ౧౩౦॥ సముద్రేతి॥ ఏవం చ సర్వమాత్మసాత్కుర్వతో యద్యపి భూమండలం వశం యాతి - తథాప్యాత్మజయాత్సాధ్యం కియదేతత్ఫలం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

అల్పేన రాజ్యేనేత్యాహ॥ సముద్రేతి ॥ ౧౩౧॥ ఉత్సృజ్యేతి॥ యాంభువముత్సృజ్య నాదాయైవ పితా మహాద్యాయాతాః పితా చ గతః॥ ౧౩౨॥ ౧౩౩॥ పృథ్వీతి॥ పృథ్వీమమేయమితి భిన్నవక్తృవాక్యభంగ్యః- తత్రభూః శేషాముఖే త్యేకః ఇయం మమేత్యన్యః - అపరో మమేయం శాశ్వతీతి వదన్నేవ యో యో రాజా మృతో లోకాంతరే జాతస్తస్య తస్యాపీహ ప్రాఙ్మరణాదియంభూర్మమైవేతి బుద్ధిరాసీత్ - మృతేన్యత్రేతి పాఠే - అన్యత్ర ప్రాచీనే రాజ్ఞి మృతే అథాన్యో యో బభూవ రాజా - తస్యాప్యేవందుర్బుద్ధిరాసీత్ ॥ ౧౩౪॥ దృష్ట్వేత్యాది తస్యానుయః పరః- మాంత్యక్త్వా మృతం దృష్ట్వాయస్తతః పరో నృపస్స్యాత్ - తస్య హృది మత్ప్రభవం భూవిషయం మమత్వం కథమాస్పదం కరోతి॥ ౧౩౫॥ పృథ్వీతి॥ ఇత్యేవం మమత్వకారిషు మమాతిహాసో భవతి - దయాచాభ్యుపైతి మామితి శేషః - దయాము పైమీతి వా పాఠః ॥ ౧౩౬ ॥ ౧౩౭॥ ౧౩౮॥ ౧౩౯॥ ౧౪౦॥ ఇక్ష్వాక్వితి॥ నిష్ఠాం నాశం॥ ౧౪౧॥ ౧౪౨॥ ౧౪౩ ॥ ౧౪౪॥ ౧౪౫॥ య ఇతి॥ సంకల్ప

> త్మజయస్యైతన్ముక్తిరాత్మజయే ఫలమ్॥ ౧౩౧ ॥ ఉత్సృజ్య పూర్వజా యాతా యాం నాదాయ గతః పితా । తాం మామతీవ మూఢత్వాజ్జేతుమిచ్ఛంతి పార్థివాః॥ ౧౩౨॥ మత్కృతే పితృపుత్రాణాం భ్రాతృణాం చాపి విగ్రహః । జాయతేత్యంత మోహేన మమత్వాదృతచేతసామ్॥ ౧౩౩॥ పృథ్వీ మమేయం సకలా మమైషా మదన్వయస్యాపి చ శాశ్వతీయమ్। యో యో మృతే న్యత్ర బభూవ రాజా కుబుద్ధిరాసీదితి తస్య తస్య॥ ౧౩౪ ॥ దృష్ట్వా మమత్వాదృతచిత్తమేకం విహాయ మాం మృత్యువశం వ్రజంతమ్ । తస్యాన్వయస్తస్య కథం మమత్వం హృద్యాస్పదం మత్ప్రభవం కరోతి॥ ౧౩౫ ॥ పృథ్వీ మమైషాశు పరిత్యజైనాం వదంతి యే దూతముఖైస్స్వశత్రూన్ । నరాధిపాస్తేషు మమాతిహాసః పునశ్చ మూఢేషు దయాభ్యుపైతి ॥ ౧౩౬ ॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇత్యేతే ధరణీగీతాశ్శ్లోకా మైత్రేయ యైశ్శ్రుతాః । మమత్వం విలయం యాతి తపత్యర్కే యథా హిమమ్॥ ౧౩౭ ॥ ఇత్యేష కథితస్సమ్యఙ్మనోర్వంశో మయా తవ । యత్ర స్థితి ప్రవృత్తస్య విష్ణోరంశాంశకా నృపాః॥ ౧౩౮॥ శృణోతి య ఇమం భక్త్యా మనోర్వంశమనుక్రమాత్ । తస్య పాపమశేషం వై ప్రణశ్యత్యమలాత్మనః ॥ ౧౩౯ ॥ ధనధాన్యర్ధిమతులాం ప్రాప్నోత్యవ్యాహతేంద్రియః । శ్రుత్వైవమఖిలం వంశం ప్రశస్తం శశిసూర్యయోః ॥ ౧౪౦ ॥ ఇక్ష్వాకుజహ్నుమాంధాతృసగరావిక్షితాన్ రఘూన్ । యయాతినహుషాద్యాంశ్చ జ్ఞాత్వా నిష్ఠాముపాగతాన్॥ ౧౪౧॥ మహాబలాన్ మహావీర్యాననంతధనసంచయాన్ । కృతాన్ కాలేన బలినా కథాశేషాన్నరాధిపాన్॥ ౧౪౨॥ శ్రుత్వా న పుత్రదారాదౌ గృహక్షేత్రాదికే తథా ద్రవ్యాదౌ వా కృతప్రజ్ఞో మమత్వం కురుతే నరః॥ ౧౪౩॥ తప్తం తపో యైః పురుషప్రవీరైరుద్బాహుభిర్వర్షగణాననేకాన్ । ఇష్ట్వా సుయజ్ఞైర్బలినోఽతివీర్యాః కృతాస్తు కాలేన కథావశేషాః॥ ౧౪౪॥ పృథుస్సమస్తాన్ విచచార లోకానవ్యాహతో యో విజితారిచక్రః । స కాలవాతాభిహతః ప్రణష్టః క్షిప్తం యథా శాల్మలితూలమగ్నౌ ॥ ౧౪౫ ॥ యః కార్తవీర్యో బుభుజే సమ

అనిత్యం రాజ్యం - తస్మాదాత్మజయే సతి ముక్తిరేవాత్యంతికం ఫలం భవతి॥ ౧౩౧॥ అనిత్యతామేవాహ॥ ఉత్సృజ్యేతి॥ పూర్వజాః పితామహాద్యాః॥ ౧౩౨॥ కించ వైరాదిదోషాదప్యనుపాదేయం రాజ్యమిత్యాహ॥ మత్కృత ఇతి॥ ౧౩౩॥ పృథ్వీ మమేయమితి॥ బహూనాం మతోప్యేక వాక్యేనైవం వ్యర్థాని- మృతేన్యత్ర పూర్వస్మిన్ రాజ్ఞి మృతే- యో యో రాజా బభూవ - తస్య తస్యేయం కుబుద్ధిరాసీత్ ॥ ౧౩౪ ॥ దృష్ట్వేతి ॥ బంధుపుత్రాదిరాజ్యాసక్తం మృతం దృష్ట్వా తత్పుత్రాదేః పునస్తత్రాసక్తిరప్యతివిచిత్రమిత్యాహ- తస్యేతి - తస్య హృది భూవిషయం మమత్వం కథమాస్పదం కరోతి - కథంతిష్ఠేత్ ॥ ౧౩౫॥ పృథ్వీతి ॥ తేషు భూతేషు మూఢేషు మమాతిహాసో భవిష్యతి॥ ౧౩౬॥ అస్యాంశస్య శ్రవణఫలమాహ - శృణోతీత్యాదినా ॥ శృణోతీతి ॥ పుణ్యకీర్తీనాం రాజ్ఞాం శ్రవణాత్ పాపక్షయః ధనధాన్యాలాభశ్చ భవతి॥ ౧౩౭॥ ౧౩౮॥ ౧౩౯॥ ౧౪౦॥ ఇక్ష్వాక్వితి ॥ నిష్ఠాం అంతం॥ ౧౪౧॥ మహాబలానితి ॥ అనంతో ధనసంచయో యేషాం తాన్॥ ౧౪౨॥ శ్రుత్వేతి ॥ తన్నాశానుసంధానాన్మమతానివృత్తిశ్చేత్యర్థః ॥ ౧౪౩ ॥ ౧౪౪ ॥ ౧౪౫॥

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వికల్పహేతుః సంకల్పస్య మనసః వికల్పః సంశయః తస్య హేతుః కిమేవంవిధః కశ్చిదాసీన్న వేతి సంశయస్య నిమిత్తం ॥ ౧౪౬ ॥ దశాననేతి ॥ భస్మాపి కథం న జాతం కథం న తిష్ఠతి - యద్వా - తేషామైశ్వర్యం నిశ్శేషదగ్ధత్వాత్ భస్మావస్థాపి న జాతం. ఇదం కథమిత్యాశ్చర్యే ॥ ౧౪౭ ॥ కథాశరీరత్వమితి ॥ ఆత్మని అహంత్వాప్రత్యయే దేహేపి కిముత మమత్వాస్పదే పుత్రకళత్రక్షేత్రాదౌ ॥ ౧౪౮ ॥ ౧౪౯ ॥ య ఇతి ॥ పూర్వే అధిపా ఇవ వర్తమానా భవిష్యాశ్చ నష్టా భవిష్యంతీత్యభిధేయాః ॥ ౧౫౦ ॥ ఉక్తమర్థం సంక్షిపన్నాహ ॥ ఏతద్విదిత్వేతి ॥ ౧౫౧ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - చతుర్థాంశే - చతుర్వింశోధ్యాయః.

స్తార్ద్వీపార్సమాక్రమ్య హతారిచక్రాః । కథాప్రసంగేష్వభిధీయమానాస్స ఏవ సంకల్పవికల్పహేతుః ॥ ౧౪౬ ॥ దశాననావిక్షితరాఘవాణామైశ్వర్యముద్భాసితదిఙ్ముఖానామ్ । భస్మాపి శిష్టం న కథం క్షణేన భ్రూభంగపాతేన ధిగంతకస్య ॥ ౧౪౭ ॥ కథాశరీరత్వమవాప యద్వై మాంధాతృనామా భువి చక్రవర్తీ - శ్రుత్వాపి తత్కో హి కరోతి సాధుర్మమత్వమాత్మన్యపి మందచేతాః ॥ ౧౪౮ ॥ భగీరథాద్యాస్సగరః కకుత్స్థో దశాననో రాఘవలక్ష్మణౌ చ । యుధిష్ఠిరాద్యాశ్చ బభూవురేతే సత్యం న మిథ్యా క్వను తే న విద్మః ॥ ౧౪౯ ॥ యే సాంప్రతం యే చ నృపా భవిష్యాః ప్రోక్తా మయా విప్రవరోగ్రవీర్యాః । ఏతే తథాన్యే చ తథాభిధేయాః సర్వే భవిష్యంతి యథైవ పూర్వే ॥ ౧౫౦ ॥ ఏతద్విదిత్వా న నరేణ కార్యం మమత్వమాత్మన్యపి పండితేన । తిష్ఠంతు తావత్తనయాత్మజాయాః క్షేత్రాదయో యే చ శరీరిణోన్యే ॥ ౧౫౧ ॥

ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - చతుర్థాంశే - చతుర్వింశోధ్యాయః.

య ఇతి ॥ సంకల్పవికల్పహేతుః - సంకల్పాత్మకస్య మనసో వికల్పహేతుః - ఏవంభూతః కశ్చిదాసీద్వా న వేతి సంశయనిమిత్తమేవ భవతి - చిరకాలాతీతత్వాత్ తత్సద్భావేపి సందేహ ఇత్యర్థః ॥ ౧౪౬ ॥ దశాననేతి ॥ ఉద్భాసితాని దిశాం ముఖాని యైస్తేషాం రావణాదీనాం క్షణమాత్రప్రవృత్తేనాంతకస్య భ్రూభంగపాతేన భస్మాపి కథం నావశిష్టం - నిశ్శేషమేవ కథం వినష్టాః - అతోధిగైశ్వర్యమిత్యర్థః - రావణాదిగ్రహణం లోకదృష్టిమాత్రేణ వైరాగ్యార్థం ॥ ౧౪౭ ॥ కథాశరీరత్వమితి ॥ ఆత్మని దేహేపి - కిముత పుత్రక్షేత్రాదౌ ॥ ౧౪౮ ॥ ౧౪౯ ॥ య ఇతి ॥ యథా పూర్వే తథాన్యే వ్యభిధేయాః భవిష్యంతి కథామాత్రశేషా భవిష్యంతీత్యర్థః ॥ ౧౫౦ ॥ ఉక్తమర్థం సంక్షిప్యాహ ॥ ఏతద్విదిత్వేతి ॥ ౧౫౧ ॥

ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాయాం - ఆత్మప్రకాశాఖ్య శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం -

చతుర్థాంశే - చతుర్వింశోధ్యాయః.

చతుర్థాంశస్సమాప్తః.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

హరిః ఓమ్.

శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మణే నమః.

శ్రీవిష్ణుపురాణే - సవ్యాఖ్యానే - పంచమాంశే - ప్రథమోధ్యాయః.

నృపాణామితి ॥ ఉక్తశ్చతుర్థేంశే లోకజ్ఞాపకధర్మప్రవర్తకః క్షత్రవంశః ॥ ౧ ॥ అంశావతార ఇతి ॥ విష్ణోః వ్యాపకస్య నారాయణస్య - అన్తర్బహిశ్చ తత్సర్వం వ్యాప్య నారాయణః స్థిత ఇతి శ్రుతేః ॥ ౨ ॥ చకారేతి ॥ భగవాన్ పురుషోత్తమః పరవ్యూహవిభవాదిషు సర్వత్ర స్వరూపరూపగుణాదిభిః పరిపూర్ణ ఏవ సన్ ఇచ్ఛాగృహీత పరిచ్ఛిన్న దేవమనుష్యాదిదేహతయా అంశ ఇతి అంశాంశ ఇతి చ వ్యపదిశ్యతే - కృష్ణాద్యవతారేష్వపి విశ్వరూపదర్శనాద్యతిమానుషప్రవృత్తౌ సవైశ్వర్యస్య వ్యక్తత్వాత్ ॥ ౩ ॥ మైత్రేయేతి ॥ సంభూతిశ్చరితం చ సంభూతిచరితం ॥ ౪ ॥ ౫ ॥ కంస ఇతి ॥ వరరథం కల్యాణరథం - వధూశ్చ వరశ్చ వరౌ తయోః రథ ఇతి వా ॥ ౬ ॥ అథేత్యాది ॥ అత్ర వాక్యభేదేనాశరీరీ వక్తా లక్ష్యతే - ఆభాష్య సాదరమితి సమాసపదం - ఆభాష్యార్థే యథా సాదరః స్యాత్ తథా తం సమాభాష్య ఆమన్త్ర్య ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ న హంతవ్యేతి ॥ అస్యోదరోద్భవానిత్యార్షః సంధిః - యద్వా - అస్య త వేత్యన్వయః అథవా - అస్యాము ఉదరోద్భ

మైత్రేయః ॥ నృపాణాం కథితస్సర్వో భవతా వంశవిస్తరః । వంశానుచరితం చైవ యథావదనువర్ణితమ్ ॥ ౧ ॥ అంశావతారో బ్రహ్మర్షే యోయం యదుకులోద్భవః । విష్ణోస్తం విస్తరేణాహం శ్రోతుమిచ్ఛామి తత్త్వతః ॥ ౨ ॥ చకార యాని కర్మాణి భగవాన్ పురుషోత్తమః । అంశాంశేనావతీర్యోర్వ్యాం తత్ర తాని మునే వద ॥ ౩ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ మైత్రేయ శ్రూయతామేతద్యత్పృష్టోహమిహ త్వయా । విష్ణోరంశాంశసంభూతిచరితం జగతో హితమ్ ॥ ౪ ॥ దేవకస్య సుతాం పూర్వం వసుదేవో మహామునే । ఉపయేమే మహాభాగాం దేవకీం దేవతోపమామ్ ॥ ౫ ॥ కంసస్తయోర్వరరథం చోదయామాస సారథిః - వసుదేవస్య దేవక్యాః సంయోగే భోజనందనః ॥ ౬ ॥ అథాంతరిక్షే వాగుచ్చైః కంసమాభాష్య సాదరమ్ । మేఘగంభీరనిర్ఘోషం సమాభాష్యేదమబ్రవీత్ ॥ ౭ ॥ యామేతాం వహసే మూఢ సహ భర్త్రా రథే స్థితామ్ । అస్యాస్తవాష్టమో గర్భః ప్రాణానపహరిష్యతి ॥ ౮ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ ఇత్యాకర్ణ్య సముత్పాట్య ఖడ్గం కంసో మహాబలః । దేవకీం హంతుమారబ్ధో వసుదేవో బ్రవీదిదమ్ ॥ ౯ ॥ న హంతవ్యా మహాభాగ దేవకీ భవతా

శ్లో ॥ అథాతః పంచమాంశే శ్రీకృష్ణలీలానుభావాదయః । బిందుమాధవతోషాయ యథామతి వితన్యతే ॥ ఉక్తానువాదపూర్వకం శ్రీకృష్ణావతారప్రకారం తచ్చరిత్రాది చ పృచ్ఛతి నృపాణామిత్యాదిత్రిభిః మైత్రేయః ॥ ౧ ॥ అంశావతార ఇతి ॥ విష్ణోరంశావతారః పరబ్రహ్మణ ఏవ పరిచ్ఛేదాకారేణావతారః - విస్తరేణేతి యదర్థం యథా చ యేన ప్రకారేణాసావవతారో జాత ఇత్యాద్యశేషతః శ్రోతుమిచ్ఛామి ॥ ౨ ॥ తచ్చరితాని చ విస్తరేణ వదేత్యాహ ॥ చకారేతి ॥ పరబ్రహ్మణోంశ ఇవాంశః క్షీరాబ్ధిశాయీ తస్యాంశ ఇవాంశో యో నరాకారః తేనావతీర్య తత్ర యాని చకార తాని వదేత్యన్వయః ॥ ౩ ॥ మైత్రేయేతి ॥ సంభూతిశ్చ చరితం చేతి ద్వంద్వైక్యం ॥ ౪ ॥ ౫ ॥ కంస ఇతి ॥ వరరథం కల్యాణార్థం రథం కోటిస్థిత్యా సారథిరివ స్థితః చోదయామాసేత్యర్థః - సంయోగే వైవాహికే సంబంధే ॥ ౬ ॥ అథేతి ॥ అంతరిక్షే అశరీరవాగాభాష్య సాదరమాభాష్యేవ వక్తవ్యే యథా సాదరస్స్యాత్ తథా ఉచ్చైస్సమాభాష్య సంబోధ్య మేఘస్య గంభీరో నిర్ఘోషో యథా భవత్యేవ ఇదం వక్ష్యమాణవాక్యం అబ్రవీదిత్యర్థః ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ ఇతీతి ॥ ఆరబ్ధః - కర్తరి క్తః హంతుం ప్రవృత్త ఇత్యర్థః ॥ ౯ ॥ న హంతవ్యేతి ॥ అస్యోదరోద్భవానిత్యత్రార్షస్సంధిః - అస్యాః కళత్రస్యేతి వా - అస్య తవేతి వా - యద్వా అసుతే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వా ఇతి వా - అంగాదంగాదితి శ్రుతేః - పుమాన్ పుంసోఽధికే శుక్ల ఇత్యాదిస్మృతివచనాచ్చ ॥ ౧౦ ॥ తథేతి ॥ తథేత్యంగీకృత్య కంసః దేవకీం న ఘాతయామాస - స్వార్థే ణిచ్ ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ అగ్నిరిత్యాది ॥ నారాయణోఽగురురితి అగురుః గురురహితః - అత్ర గురుశబ్దః కారణవాచీ ॥ శ్లో ॥ అగ్నేరపత్యం ప్రథమం హిరణ్యం భూర్వైష్ణవీ సూర్యసుతాశ్చ గావః । లోకాస్త్రయస్తేన భవంతి దత్తా యః కాంచనం గాం చ మహీం చ దద్యాత్ ॥ ఇతి సంవర్తస్మృతేః ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ తదంశభూత ఇతి ॥ తదంశభూతః తచ్ఛరీరభూతః - ఉత్తరత్ర - రూపం విష్ణోర్మహాత్మనః - సర్వం విష్ణుమయం జగదిత్యాదిదర్శనాత్ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ గ్రహర్క్షేతి ॥ ఋక్షాణి నక్షత్రాణి - తారకా అశ్విన్యాదయః ॥ ౨౦ ॥ ౨౧

నఘు । సమర్పయిష్యే సకలాన్ గర్భానస్యోదరోద్భవాన్ ॥ ౧౦ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ తథేత్యాహ తతః కంసో వసుదేవం ద్విజోత్తమ । న ఘాతయామాస చ తాం దేవకీం తస్య గౌరవాత్ ॥ ౧౧ ॥ ఏతస్మిన్నేవ కాలే తు భూరిభారావపీడితా । జగామ ధరణీ మేరౌ సమాజం త్రిదివౌకసామ్ ॥ ౧౨ ॥ స బ్రహ్మకాన్ సురాన్ సర్వాన్ ప్రణిపత్యాథ మేదినీ । కథయామాస తత్సర్వం ఖేదాత్ కరుణభాషిణీ ॥ ౧౩ ॥ భూమిః ॥ అగ్నిస్సువర్ణస్య గురుర్గవాం సూర్యః పరో గురుః । మమాప్యఖిలలోకానాం గురుర్నారాయణోఽగురుః ॥ ౧౪ ॥ ప్రజాపతిపతిర్బ్రహ్మా పూర్వేషామపి పూర్వజః । కలాకాష్ఠానిమేషాత్మా కాలశ్చావ్యక్తమూర్తిమాన్ ॥ ౧౫ ॥ తదంశభూతస్సర్వేషాం సమూహో వస్సురోత్తమాః ॥ ౧౬ ॥ ఆదిత్యా మరుతస్సాధ్యా రుద్రా వస్వశ్వివహ్నయః । పితరో యే చ లోకానాం స్రష్టారోఽత్రిపురోగమాః ॥ ౧౭ ॥ ఏతే తస్యాప్రమేయస్య విష్ణోరూపం మహాత్మనః ॥ ౧౮ ॥ యక్షరాక్షసదైతేయపిశాచోరగదానవాః । గంధర్వాప్సరసశ్చైవ రూపం విష్ణోర్మహాత్మనః ॥ ౧౯ ॥ గ్రహర్క్షతారకాచిత్రగగనాగ్నిజలానిలాః । అహం చ విషయాశ్చైవ సర్వం విష్ణుమయం జగత్ ॥ ౨౦ ॥ తథాప్యనేకరూపస్య తస్య రూపాణ్యహర్నిశమ్ । బాధ్యబాధకతాం యాంతి కల్లోలా ఇవ సాగరే ॥ ౨౧ ॥ తత్సాంప్రతమమీ దైత్యాః కాలనేమిపురోగమాః । మర్త్యలోకం సమాక్రమ్య బాధంతేఽహర్నిశం ప్రజాః ॥ ౨౨ ॥ కాలనేమిర్హతో యోఽసౌ విష్ణునా ప్రభవిష్ణునా । ఉగ్రసేనసుతః కంసస్సంభూతస్స మహాసురః ॥ ౨౩ ॥ అరిష్టో ధేనుకః కేశీ ప్రలంబో నరకస్తథా । సుందోఽసురస్తథాఽత్యుగ్రో బాణశ్చాపి బలేస్సుతః ॥ ౨౪ ॥ తథాన్యే చ మహావీర్యా నృపాణాం భవనేషు యే । సముత్పన్నా దురా

పణ ఇతి ధాతోరస్యేతి హి లోపే రూపం - మయా సమర్పితాన్యత్ర క్వాపి యథేచ్ఛం తిష్ఠేత్యర్థః ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ అతశ్చారిభయాత్కంసే దేవకీప్రసూతిప్రతీక్షయా స్థితే సతి - భారపీడితయా ధరణ్యా ప్రార్థితైర్దేవైస్సంస్తుతస్య ప్రసాదితో విష్ణుః షడ్గర్భాదిపూర్వమవతతారేతి వక్తుమాహ ॥ ఏతస్మిన్నేవేత్యాదినా యావదధ్యాయసమాప్తిః ॥ ఏతస్మిన్నితి ॥ ధరణీ గోరూపేణ జగామేతి జ్ఞేయం గౌర్భూత్వా శ్రుముఖీతి శుకోక్తేః ॥ ౧౨ ॥ స బ్రహ్మకానితి ॥ తత్సర్వం దైత్యభారపీడాది ॥ ౧౩ ॥ అగ్నిరితి ॥ అగ్నిరిత్యాదేరయమర్థః - యథాగ్నిస్సువర్ణస్య గురుర్జనకః ॥ శ్లో ॥ అగ్నేరపత్యం ప్రథమం సువర్ణం భూర్వైష్ణవీ సూర్యసుతాశ్చ గావ ఇతి స్మృతేః - అతో యథా అగ్నిస్సువర్ణస్య మలదహనేన రక్షతి సువర్ణం యథా చ భగవాన్ సూర్యః పరో గురుః - అతస్తాః పర్జన్యరూపేణ పుష్ణాతి గావో రశ్మయో వా - అర్కతస్తాన్యథా వర్ధయతి తథా మమాపి నారాయణోఽగురుః - యతోఽసావఖిలలోకానాం గురుః స ఏవ నారాయణో భారహర్తా పాలకశ్చ - తథాపి సోఽద్విజ్ఞప్తోఽనుమా సామర్థ్యాద్భవతాం చ తదంశత్వాద్భవంతో మయా భారాపహరణాయ ప్రార్థ్యంత ఇతి ॥ ౧౪ ॥ ప్రజాపతిపతిరితి ॥ కాలశ్చ తదంశభూతస్తచ్ఛక్తిత్వాత్ ॥ ౧౫ ॥ తదంశభూత ఇతి ॥ సర్వేషాం వః యుష్మాకం చ సమూహస్తదంశభూతః - విశ్వరూపత్వాత్తస్య ॥ ౧౬ ॥ ఏతదేవ ప్రపంచయతి - ఆదిత్యా ఇత్యాదిసార్ధైస్త్రిభిః ఆదిత్యా ఇతి ॥ వసవశ్చాశ్వినౌ చ వహ్నయశ్చేతి విగ్రహః ॥ ౧౭ ॥ ఏత ఇతి ॥ మహాత్మనో విశ్వరూపస్య విష్ణోరూపం ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ గ్రహేతి ॥ గ్రహాదిభిశ్చిత్రమితి గగనవిశేషణం దేవ తేషామపి తద్రూపతోక్తా - అహం చ భూః - విషయాశ్శబ్దాదయః ॥ ౨౦ ॥ ఏతస్యైవ రూపం చేత్సర్వం కుతోఽన్యోన్యవిరోధస్తత్రాహ ॥ తథాచేతి ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ నను కాలనేమిః ప్రాగేవ హతస్తత్రాహ ॥ కాలనేమిరితి ॥ ౨౩ ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ అక్షౌహిణ్య ఇతి॥ శ్లో॥ అక్షౌహిణ్యాః సప్తతిరష్టశతాన్యేకవింశతిసహస్రం। ద్విరదాస్తథా రథాస్త్రిపంచగుణకాస్తురంగకనరాః॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ విభూతయ ఇత్యాది॥ తాసామేవాధిక్యన్యూనతాపరస్పరం బాధ్యబాధకత్వేన వర్తతే - బాధ్యబాధకత్వే హేతురిత్యర్థః॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ద్వేవిద్యే ఇత్యాదిశ్లోకద్వయమేకం వాక్యం॥ ద్వేవిద్యే ఇతి॥ అనామ్నాయ ఆమ్నాయాపరిచ్ఛేద్య - ద్వేవిద్యే ఇతి శబ్దజన్యం వివేకజన్యం చ జ్ఞానముచ్యతే॥ శ్లో॥ ఆగమోత్థం వివేకాచ్చ ద్విధా జ్ఞానం తథోచ్యతే। శబ్దబ్రహ్మాగమమయం పరం బ్రహ్మ వివేకజమితి హి వక్ష్యతి। బ్రహ్మ పరం బ్రహ్మ విషయం శబ్దబ్రహ్మాగమోత్థం జ్ఞానం - పరం చైవ బ్రహ్మ వివేకజం జ్ఞానం - బ్రహ్మవిషయవివేకజశబ్దబ్రహ్మవిషయాగమజజ్ఞానాత్మికే పరాపరే ద్వేవిద్యే ఇత్యన్వయః - త్వద్రూపే ఇత్యర్థః - తే ఉపనిషత్ప్రసిద్ధే మూర్తామూర్తాత్మికే ద్వే బ్రహ్మణీ ప్రకృతిపురుషౌ చ భవత ఏవ రూపే - అణీయో౽తిస్థూలాత్మన్ - అణీయసామతిస్థూలానాం చాత్మభూత - అథవా - అనామ్నాయ ఇత్యనాదిరక్రతురితివదధ్యయనాదివిధైరవశ్యం భవతో రూపే నిరూపకే మూర్తామూర్తాత్మికే. మూర్తామూర్తబ్రహ్మవిషయతయా తదాత్మికే శబ్దబ్రహ్మపరబ్రహ్మరూపే ద్వే బ్రహ్మశబ్దవాచ్యే - మూర్తామూర్తాత్మికే పరాపరరూపే ద్వేవిద్యే త్వం - తే ఏవ భవతో రూపే ఇత్యన్వయః॥ ౩౫॥ ౩౬॥

త్మానస్తాన్న సంఖ్యాతుముత్సహే॥ ౨౫॥ అక్షౌహిణ్యోత్ర బహుళా దివ్యమూర్తిధరాస్సురాః। మహాబలానాం దృప్తానాం దైత్యేంద్రాణాం మమోపరి॥ ౨౬॥ తద్భూరిభారపీడార్తా న శక్నోమ్యమరేశ్వరాః। బిభర్తుమాత్మానమహమితి విజ్ఞాపయామి వః॥ ౨౭॥ క్రియతాం తన్మహాభాగా మమ భారావతారణమ్। యథా రసాతలం నాహం గచ్ఛేయమతివిహ్వలా॥ ౨౮॥ ఇత్యాకర్ణ్య ధరావాక్యమశేషైస్త్రిదశేశ్వరైః। భువో భారావతారార్థం బ్రహ్మా ప్రాహ ప్రచోదితః॥ ౨౯॥ బ్రహ్మా॥ యథాహ వసుధా సర్వం సత్యమేవ దివౌకసః। అహం భవో భవంతశ్చ సర్వే నారాయణాత్మకాః॥ ౩౦॥ విభూతయస్తు యాస్తస్య తాసామేవ పరస్పరమ్। ఆధిక్యన్యూనతా బాధ్యబాధకత్వేన వర్తతే॥ ౩౧॥ తదాగచ్ఛత గచ్ఛామః క్షీరాబ్ధేస్తటముత్తమమ్। తత్రారాధ్య హరిం తస్మై సర్వం విజ్ఞాపయామ వై॥ ౩౨॥ సర్వథైవ జగత్యర్థే స సర్వాత్మా జగన్మయః। సత్త్వాంశేనావతీర్యోర్వ్యాం ధర్మస్య కురుతే స్థితిమ్॥ ౩౩॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇత్యుక్త్వా ప్రయయౌ తత్ర సహ దేవైః పితామహః। సమాహితమనాశ్చైవం తుష్టావ గరుడధ్వజమ్॥ ౩౪॥ బ్రహ్మా॥ ద్వేవిద్యే త్వమనామ్నాయ పరా చైవాపరా తథా। త ఏవ భవతో రూపే మూర్తామూర్తాత్మికే ప్రభో॥ ౩౫॥ ద్వే బ్రహ్మణీ త్వణీయోతిస్థూలాత్మన్ సర్వ సర్వవిత్। శబ్దబ్రహ్మ ప

౨౪॥ ౨౫॥ అక్షౌహిణ్య ఇతి॥ అక్షౌహిణీసంఖ్యా భారతోక్తా॥ శ్లో॥ అక్షౌహిణీప్రసంఖ్యాతు రథానాం దంతినాం తథా। ఏకవింశతిసాహస్రం శతాన్యష్టౌ చ సప్తతిః॥ జ్ఞేయం శతసహస్రం తు సహస్రాణి తథా నవ। నరాణామపి పంచాశచ్ఛతాని త్రీణి చైవ హి॥ పంచషష్టిసహస్రాణి తథాశ్వానాం శతాని చ। దశోత్తరాణి షట్ ప్రాహురేవమక్షౌహిణీం బుధాః ఇతి॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ఇతీతి॥ అశేషత్రిదశేశ్వరైస్సహ ధరాయా వాక్యమాకర్ణ్య ధరయైవ ప్రచోదితో బ్రహ్మా ప్రాహ॥ ౨౯॥ ౩౦॥ విభూతయ ఇతి॥ ఆధిక్యం బాధకత్వేన న్యూనతా చ బాధ్యత్వేన వర్తత ఇత్యర్థః॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ద్వేవిద్యే ఇతి॥ అనామ్నాయ స్సాక్షాద్వేదస్యాప్యవిషయభూతః॥ తత్సంబుద్ధిః॥ ద్వేవిద్యే వేదితవ్యే పరా చైవాపరా చేతి శ్రుతిప్రోక్తే పరాపరబ్రహ్మవిషయే ద్వేవిద్యే త్వం - తే ఏవ తద్విషయభూతే పరాపరే బ్రహ్మణీ మూర్తామూర్తాత్మికే భవతో రూపే॥ ౩౫॥ ఏతదేవ స్ఫుటయతి॥ ద్వే బ్రహ్మణీ త్వితి॥ ద్వే బ్రహ్మణీ భవతో రూపే ఇత్యన్వయః - ఏతదేవం సంబోధనద్వారేణ దర్శయతి॥ అణీయః సూక్ష్మతమ - అతిస్థూలాత్మన్ విరాడ్రూప - అత ఏవ సర్వ విశ్వరూప - సర్వవిత్ సర్వజ్ఞ - యత్ జ్ఞాపకం శబ్దబ్రహ్మ - యచ్చ జ్ఞాప్యం పరబ్రహ్మ - తే ద్వే పరబ్రహ్మాత్మక

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కర్మప్రతిపాదకఋగ్వేదాద్యాగమోఽపిత్వద్రూపమిత్యాహ - ఋగ్వేదఇత్యాదినా॥ ౩౭। ౩౮॥ బ్రహ్మప్రతిపాదకోపనిషద్భాగోఽపిత్వద్రూపమిత్యాహ॥ ఆత్మాత్మేతి॥ అత్ర ప్రథమేనాత్మశబ్దేన జీవపరావుచ్యేతే - ద్వితీయేన సూక్ష్మశరీరం - దేహశ్స్థూలశరీరం - గుణవత్ అవ్యక్తం - ఏవముభయాత్మోభయదేహావ్యక్తవిషయంవిచారమాచరద్యదుపనిషద్వాక్యంతచ్చత్వత్తోనాన్యత్॥ ౩౯॥ యథాత్మానం దేహమధికృత్యవర్తమానతయాఽధ్యాత్మనఃజీవస్య స్వరూపంత్వత్తోనాన్యత్ తద్వన్ముక్తోఽపిత్వద్రూపమిత్యాహ త్వమవ్యక్తమిత్యాదినా॥ త్వమవ్యక్తమితి॥ అవ్యక్తంబాహ్యేంద్రియాగోచరం - అనిర్దేశ్యమితరసజాతీయతయా - అచింత్యంమనసా - అనామదేవమనుష్యాది నామరహితం - అవర్ణంపీతశుక్లాదివర్ణహీనం - శుద్ధంక్లేశకర్మాదినిర్ముక్తం - పరంపదంముక్తస్వరూపం - గుణప్రవృత్త్యాపరంపదం - తస్యాగుణంమహదితిహ్యుక్తం - పరవిషయోవాఽయంశ్లోకః - శుద్ధంనిత్యంపరంపదమితిచపాఠః॥ ౪౦॥ అథ పరమేవాహ॥ శృణోషీత్యాదినా॥ అచక్షురూపః అచక్షురరూపశ్చ - చక్షుస్స్వరూపరహితోవా - బహురూపరూపః స్వేచ్ఛాగృహీతబహువిధరూపః - అనేకకరణనిరపేక్షంసర్వకార్యసామర్థ్యముక్తం - అపాణిపాదఇత్యాదిశ్రుతేః॥ ౪౧॥ అణోరితి॥ అణోర్జీవాదణీయాంసం - అసత్స్వరూపందృశ్యరూపరహితం-ధీర్యస్యయస్యోపాసకస్య-ధీః వరేణ్యరూపా - త్వత్తోన్యన్నబిభర్తినవిషయీకరోతి - తస్యత్వాంపశ్యతః - అగ్ర్యా ఆత్యంతికీ - అజ్ఞాననివృత్తిః కర్మనివృత్తిః - యద్వా - పూర్వార్ధమేకంవాక్యం - తస్యస్పష్టోఽర్థః - ధీర్యస్యయస్య - ధీఃసంకల్పః-సర్వంబిభర్తి-

రంచైవ బ్రహ్మ బ్రహ్మమయస్య యత్॥ ౩౬॥ ఋగ్వేదస్త్వం యజుర్వేదస్సామవేదస్త్వథర్వచ। శిక్షాకల్పోనిరుక్తంచ ఛందో జ్యోతిషమేవచ॥ ౩౭॥ ఇతిహాసపురాణే చ తథా వ్యాకరణం ప్రభో। మీమాంసా న్యాయకం తద్వద్ధర్మశాస్త్రాణ్యధోక్షజ॥ ౩౮॥ ఆత్మాత్మదేహగుణవద్విచారాచారి యద్వచః। తదప్యాద్యపతే నాన్యదధ్యాత్మాత్మస్వరూపవత్॥ ౩౯॥ త్వమవ్యక్తమనిర్దేశ్యమచింత్యానామవర్ణవత్। అపాణిపాదరూపంచ శుద్ధంనిత్యం పరాత్పరమ్॥ ౪౦॥ శృణోష్యకర్ణః పరిపశ్యసిత్వమచక్షురూపో బహురూపరూపః। అపాదహస్తో జవనో గృహీతా త్వం వేత్సి సర్వం నచ సర్వవేద్యః॥ ౪౧॥ అణోరణీయాంసమసత్స్వరూపం త్వాం పశ్యతోఽజ్ఞాననివృత్తిరగ్ర్యా। ధీరస్య ధీరస్య బిభర్తి నాన్యద్వరే

ణ్యభవతోరూపెఇత్యన్వయః॥ ౩౬॥ తత్రకర్మవిషయంశబ్దబ్రహ్మత్వమిత్యాహ - ఋగ్వేదఇత్యాదిద్వాభ్యాం। ౩౭। ౩౮॥ పరబ్రహ్మవిషయమపిశబ్దబ్రహ్మత్వమేవేత్యాహ॥ ఆత్మేతి॥ ఆత్మాత్మశబ్దాభ్యాంజీవపరమాత్మానౌ - దేహశబ్దేనస్థూలసూక్ష్మశరీరే - గుణవచ్ఛబ్దేనతత్కారణమవ్యాకృతం - ఏతేషాంవిచారమాచరతీతితథా - ఏవంవిచారేక్రియమాణే - యదధ్యాత్మస్వరూపంత్వంపదలక్ష్యం - ఆత్మస్వరూపంచతత్పదలక్ష్యంతద్బ్రహ్మఫలభూతమస్తియస్మిన్ వచసితత్తథాభూతముపనిషద్వాక్యం - తత్త్వత్తోన్యన్నభవతి - భోఆద్యపతేబ్రహ్మాదిస్వామిన్ - యద్వా - ఋగ్వేదాదిపదైరేతైరుపనిషద్రూపత్వస్యాప్యుక్తత్వాదనేనశ్లోకేనసాంఖ్యయోగాద్యనుసారితత్తథాచార్యోపదేశవచోరూపాద్రోచతఇతివ్యాఖ్యేయం॥ ౩౯॥ శబ్దబ్రహ్మరూపతామిత్యుక్త్వాపరబ్రహ్మరూపతామాహ॥ త్వమితి॥ అవ్యక్తంచక్షురాద్యగోచరంఅనిర్దేశ్యంవాచామగోచరం-అచింత్యంమనసామప్యగోచరం-అచింత్యంచతదనామవర్ణవచ్చ-పాణిపాదవర్జితస్వరూపంచ- నిత్యంచ- పరాదవ్యక్తాత్పరం- నామరూపాదిశూన్యత్వాదింద్రియవాఙ్మనసామపిఅవిషయభూతంయద్బ్రహ్మవిదుర్యోగినఃతదపిత్వమేవేత్యన్వయః॥ ౪౦॥ ఈశ్వరరూపతామాహ॥ శృణోషీత్యాదిత్రిభిః॥ శృణోషీతి॥ బహూనిరూపాణిరూపంయస్యసః-అపాదోజవనోవేగవాన్-అహస్తోగృహీతా॥ శ్రు॥ అపాణిపాదోజవనోగృహీతాపశ్యత్యచక్షుస్సశృణోత్యకర్ణః। సవేత్తివేద్యంనచతస్యాస్తివేత్తాతమాహురగ్ర్యంపురుషంమహాంతమితి॥ ౪౧॥ ఈశ్వరమచ్యుతంబ్రహ్మస్వరూపపంశ్యతఃతద్దర్శిత్వాన్మోక్షస్స్యాదిత్యాహ॥ అణోరితి॥ త్వామచింత్యశక్తిమీశ్వరంఅణోరణీయాంసంనిరుపాధిత్వేనాతిసూక్ష్మతమంఅతఏవాసత్స్వరూపమివస్థితం - యద్వా-అస

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తస్మాత్త్వత్తోఽన్యన్నాస్తీతి॥ ౪౨ ॥ త్వమితి॥ నాభిరాధారః- అంతరాణ్యంతస్స్థాని - యదణోరణీయః - యద్భూతంభవ్యం - ప్రకృతేఃపరస్తాత్పుమాన్యః - తత్సర్వంత్వమేకఏవ॥ ౪౩॥ ఏకఇత్యాది॥ చతుర్ధా త్రేతౌపాసనాత్మనా- వైద్యుతజాఠరనిర్మంథ్యబాడబాత్మనా వా- మోహలుతాశోజగతోవర్చస్తేజః - విభూతిం అణిమాదిం దదాతి సోఽపిత్వం- త్రేధాపదం - త్రిః విక్రమ త్వే త్రిషులోకేషుపదంనిదధాసి - యద్వా- సఇమాంల్లోకాన్విచక్రమే దేవానథోవాచమితి శ్రుత్యుక్తప్రకారేణ - అథవా- ఉపాసనార్థం గిరిత్రయే సన్నిధత్తే సమారోహణే విష్ణుపదే గయాశిరసీతిహినైరుక్తాః॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ఏకమితి॥ అగ్ర్యమప్రాకృతం ఏకమద్వయం తవ పరమంపదం యత్తదపిత్వమేవేతి॥ యద్వా- తవ పరమంపదం యత్తదేకం కేవలమగ్ర్యమప్రాకృతం॥ ౪౬॥ చేతనాచేతనయోః కార్యకారణభావావస్థాద్వయమపి త్వమేవేత్యాహ॥ వ్యక్తేతి॥ యద్వా॥ శ్లో॥ సమష్టింవిదురవ్యక్తంవ్యష్టివ్యక్తమిహాచ్యుతఇతివా॥ అథవా - సమష్టిర్వాసుదేవః - వ్యష్టిస్సంకర్షణాదిః - సర్వజ్ఞస్సర్వదృగితిచపాఠః - సర్వజ్ఞస్సర్వదృగితి- సర్వశ్చాసౌజ్ఞశ్చ - సర్వదృక్సర్వద్రష్టా - యద్వాకరణైస్సర్వతశ్చజ్ఞాతా- సర్వశక్తిజ్ఞానబలర్ధిమాన్ - సామాన్యవిశేషవిషయంజ్ఞానంసర్వజ్ఞానం॥ ౪౭॥ ౪౮॥ నిరవద్య ఇతి॥ పరః ప్రాప్తైః ప్రాప్తైః పరః- దుష్ప్రాప ఇత్యర్థః- నిరధిష్ఠః నిరాధారః- క్రమః అప్రతిబంధమహా

ణ్యరూపాత్పరతః పరాత్మన్ ॥ ౪౨॥ త్వం విశ్వనాభిర్భువనస్య గోప్తా సర్వాణి భూతాని తవాంతరాణి।
యద్భూతభవ్యం యదణోరణీయః పుమాంస్త్వమేకః ప్రకృతేః పరస్తాత్ ॥ ౪౩ ॥ ఏకశ్చతుర్ధా భగవాన్ హుతాశో వర్చోవిభూతిం జగతో దదాతి। త్వం విశ్వతశ్చక్షురనంతమూర్తే త్రేధా పదం త్వం నిదధాసి ధాతః॥ ౪౪॥ యథాగ్నిరేకో బహుధా సమిధ్యతే వికారభేదైరవికారరూపః। తథా భవాన్ సర్వగతైకరూపీ రూపాణ్యశేషాణ్యనుపుష్యతీశ॥ ౪౫॥ ఏకం తవాగ్ర్యం పరమం పదం యత్ పశ్యంతి త్వాం సూరయో జ్ఞానదృశ్యమ్। త్వత్తో నాన్యత్కించిదస్తి స్వరూపం యద్వా భూతం యచ్చ భవ్యం పరాత్మన్॥ ౪౬॥
వ్యక్తావ్యక్తస్వరూపస్త్వం సమష్టివ్యష్టిరూపవాన్। సర్వజ్ఞస్సర్వవిత్సర్వశక్తిజ్ఞానబలర్ధిమాన్॥ ౪౭ ॥
అన్యూనశ్చాప్యవృద్ధిశ్చ స్వాధీనోఽనాదిమాన్వశీ। క్లమతంద్రీభయక్రోధకామాదిభిరసంయుతః॥ ౪౮॥
నిరవద్యః పరః ప్రాప్తైర్నిరధిష్ఠోఽక్షరః క్రమః। సర్వేశ్వరః పరాధారో ధామ్నాం ధామాత్మకోఽక్షయః ॥

తేః ప్రపంచస్యాత్మరూపం పశ్యతః తద్దర్శనోద్గాఢ ఆత్యంతికి అజ్ఞాననివృత్తిర్భవతి - కథంభూతస్యేత్యత ఆహ- ధీరస్యేతి - హే ప్రభో పరతః అవ్యక్తాత్పరాత్మన్ - అస్య ధీరస్య విపశ్చితో ధీర వరేణ్యరూపాత్పరమానందమూర్తే త్వత్తోఽన్యన్నభిభర్తిన భ్రామయతి - తస్య వాసనాజ్ఞాననివృత్త్యా మోక్షో భవతీత్యర్థః ॥ ౪౨ ॥ నను మాయారూపాలంబస్య కథం ప్రకృతేః పరత్వం తత్రాహ॥ త్వమితి॥ విశ్వస్య నాభిరాశ్రయః - అంతరాణి చ త్వయ్యస్థితాని- యదస్మాత్త్వత్తోభూతంభవ్యంచ - ఏవంభూతోఽపి పుమానీశ్వరస్త్వం అణోరణీయః ప్రకృతేః పరస్మాత్ స్థితం బ్రహ్మైవ - నతు ప్రచ్యుత బ్రహ్మభావః- మాయాయాః స్వాశ్రయానావరకత్వాదితి భావః॥ ౪౩॥ భువనస్య గోప్తేతి యదుక్తం తత్ప్రపంచయతి॥ ఏకశ్చతుర్ధేతి॥ శ్రౌతాస్త్రయోఽగ్నయః - ఔపాసనాగ్నిశ్చైకః - ఇత్యేవం చతుర్ధా - యద్వా॥ శ్లో॥ ఇదంనో జాఠరశ్చాగ్నిర్వైద్యుతో బాడబస్తథా॥ ఇత్యేవం చతుర్ధా - యద్వా - వైద్యుత నిర్మంథ్య సౌర జాఠర రూపేణ చతుర్ధా - వర్చస్తేజః - విభూతిం సంపదం చ దదాతి - త్రేధా పదం భూర్భువస్స్వర్లోకేషు త్రివిక్రమావతారే నిదధాసి - త్రేధా విష్ణురురుగాయో విచక్రమ ఇతి శ్రుతేః ॥ ౪౪ ॥ అనంతమూర్తేరితి యదుక్తం తత్ప్రపంచయతి - యథాగ్నిరిత్యాది త్రిభిః ॥ యథాగ్నిరితి ॥ అనుపుష్యతి వర్ధయతి ॥ ౪౫ ॥
౪౬॥ వ్యక్తావ్యక్తస్వరూప ఇతి ॥ వ్యక్తం మహదాది అవ్యక్తం ప్రధానం తత్స్వరూపస్త్వం - అతః సమష్టిః వ్యాపీ విరాట్ - వ్యష్టిస్తద్విశేషశ్చతుర్విధో భూతగ్రామః - తత్స్వరూపవాన్ - సర్వజ్ఞస్సామాన్యేన - సర్వవిద్విశేషతః ॥ ౪౭॥ తదేవం సర్వకార్యరూపత్వేఽపి కార్యదోషరాహిత్యం వదన్నచింత్యైశ్వర్యమాహ - అన్యూన ఇత్యాది త్రిభిః ॥ అన్యూన ఇతి ॥ వశీ సకలజగన్నియంతా క్లమః శ్రమః - తంద్రీ ఆలస్యం॥ ౪౮ ॥ నిరవద్యః నిర్మలః - నిరధిష్ఠః ప్రతికూల

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

త్స్పృహః - వృత్తిసర్గతాయనేమక్రమ ఇతి సూత్రే - వృత్తిరప్రతిబంధః - సర్గః ఉత్స్పృహః - తాయనం స్థితతేతి దర్శనాత్ - క్రమ ఇతి కర్తరి ద్వయోరర్థయోర్వ్యుత్పత్తిః - సర్వేశ్వర-పరాధార - సర్వేషామీశ్వర - పరేషామాధార - సర్వేషామీశ్వరాణాం పరాధారేతి వా - ధామ్నాం ధామాత్మక జ్యోతిషాం జ్యోతిః పాఠాంతరే సర్వేశ్వరేత్యాది సంబుద్ధిః ॥ ౪౯ ॥ సకలేత్యాది ॥ ఆవరణాని ప్రకృత్యాదీని - కర్మాణి వా - నిరాలంబనభావనా శరణ్యాభావన - మహావిభూతిసంస్థాన త్రిపాద్విభూతౌ సంస్థానం స్థితిర్యస్య తథోక్తః ॥ ౫౦ ॥ నాకారణాదిత్యాది ॥ కారణం ప్రయోజనం సుఖం - అకారణమప్రయోజనం దుఃఖం - కారణాకారణం మిశ్రం - ఏతదుక్తం భవతి - న నారకివద్ధర్మఫలానుభవాయ తవ శరీరగ్రహణం - న చ స్వర్గివద్ధర్మఫలానుభవార్థం - నాపి మనుష్యాదివదుభయఫలానుభవార్థం - కింతు - కేవలం ధర్మత్రాణాయేతి - యద్వా - కస్య సుఖస్యారణత్వాత్ ప్రాపకత్వాత్కారణం ధర్మః - తద్విరుద్ధమకారణమధర్మః - తదుభయం కారణాకారణం - ఏభ్యః క్రమాత్ తిర్యగ్దేవనరాణాం జన్మ - తవ తు నైవం - అకర్మవశ్యత్వాత్ - కింతు కేవలమిచ్ఛయా ధర్మత్రాణాయేతి ॥ శ్లో ॥ ఇచ్ఛాగృహీతాభిమతోరుదేహః ॥ శ్లో ॥ న సాకర్మనిమిత్తజేతి చ వక్ష్యతి ॥ ౫౧ ॥ ౫౨ ॥ ౫౩ ॥ ౫౪ ॥ ౫౫ ॥ సూక్ష్మేతి ॥ ప్రధానస్య ప్రకృతేః బుద్ధీంద్రియవతః పుంసశ్చ ప్రధానశేషీభూత తేన మూలభూతాదవ్యక్తాత్పరాత్మన్ - తత్ప్రధానేతి పాఠే అవ్యక్తస్య బుద్ధ్యాద్యంతఃకరణస్య చతురాదేర్వాగాదేశ్చ ప్రధాన మూలభూతః జీవాదుత్కృష్ట - ప్రధాన మూలమితి పాఠే ప్రధాన మూలభూతస్త్వ

౪౯ ॥ సకలావరణాతీత నిరాలంబనభావన । మహావిభూతిసంస్థాన నమస్తే పురుషోత్తమ ॥ ౫౦ ॥ నాకారణాత్కారణాద్వా కారణాకారణాన్న చ । శరీరగ్రహణం వాపి ధర్మత్రాణాయ కేవలమ్ ॥ ౫౧ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ ఇత్యేవం సంస్తవం శ్రుత్వా మనసా భగవానజః । బ్రహ్మణమాహ ప్రీతేన విశ్వరూపం ప్రకాశయన్ ॥ ౫౨ ॥ శ్రీభగవానువాచ ॥ భోభో బ్రహ్మంస్త్వయా మత్తస్సహ దేవైర్యదిష్యతే । తదుచ్యతామశేషం చ సిద్ధమేవావధార్యతామ్ ॥ ౫౩ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ తతో బ్రహ్మా హరేర్దివ్యం విశ్వరూపమవేక్ష్య తత్ । తుష్టావ భూయో దేవేషు సాధ్వసావనతాత్మసు ॥ ౫౪ ॥ బ్రహ్మా ॥ నమో నమస్తేస్తు సహస్రకృత్వస్సహస్రబాహో బహువక్త్రపాద । నమో నమస్తే జగతః ప్రవృత్తివినాశసంస్థానకరాప్రమేయ ॥ ౫౫ ॥ సూక్ష్మాతిసూక్ష్మాతిబృహత్ప్రమాణ గరీయసామప్యతిగౌరవాత్మన్ । ప్రధానబుద్ధీంద్రియ

శూన్యః - నిరధిష్ఠ ఇతి పాఠే అధిష్ఠానశూన్య ఇత్యర్థః - పరాధారః బ్రహ్మాదీనామాశ్రయః - ధామ్నాం తేజసాం సూర్యాదీనాం ధామాత్మకః ప్రకాశాత్మకరూపః ॥ ౪౯ ॥ సకలేతి ॥ సకలావరణాతీత అన్నమయాదిరూపపంచకోశాద్యసంస్పృష్ట - అతో నిరాలంబనభావన నిరుపాధిత్వాన్నిర్విషయేణ చిత్తేన విభావ్య - మహావిభూతి విశ్వప్రపంచాత్మికా సంస్థానం సన్నివేశః యస్య తథాభూత ॥ ౫౦ ॥ నను కుతో మాయావరణాతీతత్వం మత్స్యకూర్మాద్యనేకదేహావృతత్వాదిత్యత ఆహ ॥ నేతి ॥ అకస్య దుఃఖస్య అరణాత్ ప్రాపణాత్ అకారణమధర్మః - కస్య సుఖస్య అరణాత్ ప్రాపణాత్కారణం ధర్మః - తదుభయం కారణాకారణం విమిశ్రం - ఏతేభ్యో హి యథాక్రమం తిర్యక్సురనరాదీనాం జన్మ ప్రసిద్ధం - తవ తు నైవం జన్మ - కింతు ధర్మత్రాణాయైవ - నరస్య పరమానందరూపస్య కర్మపారతంత్ర్యాభావాత్ - యద్వా - న విద్యతే అకమేషామితి నాకాః దేవాః తేషామారణాదాక్రోశాత్కస్య పరబ్రహ్మణ ఆరణాద్వా కారణాకారణాత్తదుభయాక్రోశాద్వా - తే శరీరగ్రహణం న భవతి - కింతు జనతాకృపయా ధర్మత్రాణాయ కేవలం - నహి స్వేచ్ఛాధృతవిశుద్ధోర్జితసత్త్వవిగ్రహే ఆవరణం స్యాదిత్యర్థః ॥ ౫౧ ॥ ౫౨ ॥ భోభో బ్రహ్మన్నితి ॥ యదిష్యతే లప్స్యతే ॥ ౫౩ ॥ తత ఇతి ॥ సాధ్వసం భయం తేనావనతశరీరేషు సత్సు ॥ ౫౪ ॥ నమో నమ ఇతి ॥ ప్రవృత్తిః సృష్టిః - సంస్థానం స్థితిః ॥ ౫౫ ॥ సూక్ష్మాతిసూక్ష్మేతి ॥ అతిబృహత్ప్రమాణం యస్య - అతిగౌరవయుక్త ఆత్మా మూర్తిర్యస్య - ప్రధానం ప్రకృతిః - బుద్ధిర్మహత్తత్త్వం - ఇంద్రియవానహంకారః - తేషాం ప్రధానః పురుషః స ఏవ మూలం జగతాం

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మిత్యర్థః॥ ౫౬॥ ౫౭॥ ౫౮॥ ౫౯॥ ఏవమితి॥ కేశౌ తేజసీ - కలాత్మా తస్మిన్ శేత ఇతి కేశః - మోక్షధర్మే కేశవనామ నిర్వచనే॥ శ్లో॥ సూర్యస్య తపతో లోకానగ్నేస్సోమస్య చైవహి। అంశవో యత్ప్రకాశంతే మమ తే కేశసంజ్ఞితా ఇతి॥ ౬౦॥ ౬౧॥ ౬౨॥ ౬౩॥ వసుదేవస్యేతి॥ తస్యాయమితిపాఠే తస్యాయమిత్యార్షస్సంధిః॥ ౬౪॥ ౬౫॥ ౬౬॥ ౬౭॥ ౬౮॥ ౬౯॥ హిరణ్యకశిపోరితి॥ షడ్గర్భాః ప్రాగ్జన్మనామ్నా కీర్తిమత్సుషేణాద్యాః - తే హి పూర్వం హిరణ్యకశిపోర్భ్రాతుః కాలనేమ్యసురస్య పుత్రాస్సంతో హిరణ్యకశిపుమనాదృత్య బ్రహ్మార్చనాత్కుపితేన తేన భావిజన్మని పిత్రైవ వో నిహనిష్యతీతి శప్తాస్సముద్రే శాయితా ఇతి శ్రీహరివంశే - తేన హిరణ్యకశిపోః పుత్రా ఇత్యుపచారః - గర్భానయోజయత్ దేవకీజఠరే గర్భత్వేనాయోజయత్॥ ౭౦॥ యోగనిద్రేతి॥ యోగనిద్రా యోగపవనిద్రా - భగవతస్సమాధివిశేషో యో

> వత్ప్రధానమూలాత్పరాత్మ భగవన్ ప్రసీద॥ ౫౬॥ ఏషా మహీ దేవ మహీప్రసూతైర్మహాసురైః పీడితశైలబంధా। పరాయణం త్వాం జగతాముపైతి భారావతారార్థమపారసార॥ ౫౭॥ ఏతే వయం వృత్రరిపుస్తథాయం నాసత్యదస్రౌ వరుణస్తథైవ। ఇమే చ రుద్రా వసవస్ససూర్యాస్సమీరణాగ్నిప్రముఖాస్తథాన్యే॥ ౫౮॥ సురాస్సమస్తాస్సురనాథ కార్యమేభిర్మయా యచ్చ తదీశ సర్వమ్। ఆజ్ఞాపయాజ్ఞాం పరిపాలయంతస్తవైవ తిష్ఠామ సదాస్తదోషాః॥ ౫౯॥ శ్రీపరాశరః॥ ఏవం సంస్తూయమానస్తు భగవాన్ పరమేశ్వరః। ఉజ్జహారాత్మనః కేశౌ సితకృష్ణౌ మహామునే॥ ౬౦॥ ఉవాచ చ సురానేతౌ మత్కేశౌ వసుధాతలే। అవతీర్య భువో భారక్లేశహానిం కరిష్యతః॥ ౬౧॥ సురాశ్చ సకలాస్స్వాంశైరవతీర్య మహీతలే। కుర్వంతు యుద్ధమున్మత్తైః పూర్వోత్పన్నైర్మహాసురైః॥ ౬౨॥ తతః క్షయమశేషాస్తే దైతేయా ధరణీతలే। ప్రయాస్యంతి న సందేహో మద్దృక్పాతవిచూర్ణితాః॥ ౬౩॥ వసుదేవస్య యా పత్నీ దేవకీ దేవతోపమా। తత్రాయమష్టమో గర్భో మత్కేశో భవితా సురాః॥ ౬౪॥ అవతీర్య చ తత్రాయం కంసం ఘాతయితా భువి। కాలనేమిం సముద్భూతమిత్యుక్త్వాంతర్దధే హరిః॥ ౬౫॥ అదృశ్యాయ తతస్తస్మై ప్రణిపత్య మహామునే। మేరుపృష్ఠం సురా జగ్మురవతేరుశ్చ భూతలే॥ ౬౬॥ కంసాయ చాష్టమో గర్భో దేవక్యా ధరణీధరః। భవిష్యతీత్యాచచక్షే భగవాన్నారదో మునిః॥ ౬౭॥ కంసోపి తదుపశ్రుత్య నారదాత్కుపితస్తతః। దేవకీం వసుదేవం చ గృహే గుప్తావధారయత్॥ ౬౮॥ వసుదేవేన కంసాయ తేనైవోక్తం యథాపురా। తథైవ వసుదేవోపి పుత్రమర్పితవాన్ ద్విజ॥ ౬౯॥ హిరణ్యకశిపోః పుత్రాష్షడ్గర్భా ఇతి విశ్రుతాః। విష్ణుప్రయుక్తా తాన్నిద్రా క్రమాద్గర్భానయోజయత్॥ ౭౦॥ యోగనిద్రా మహామా

రణత్వాత్తస్మాదపి పరమాత్మన్ తన్నియంతృస్వరూప॥ ౫౬॥ ఏవం స్తుత్వా ప్రస్తుతమాహ॥ ఏషేతి॥ మహీప్రసూతైర్మహద్భిరసురైః పీడితో విశ్లథీకృతః శైలబంధః పర్వతమూలబంధో యస్యాస్సా - అపారసార అపరిమితబల॥ ౫౭॥ అస్మాభిశ్చ తవ యత్సాహాయ్యం కార్యం తదాజ్ఞాపయేత్యాహ - ఏతే వయమిత్యాది ద్వాభ్యాం॥ ఏత ఇతి॥ నాసత్యదస్రావశ్వినౌ॥ ౫౮॥ ౫౯॥ ఏవమితి॥ ఉజ్జహారోదుత్పాటితవాన్॥ ౬౦॥ ఉవాచేతి॥ అయం భావః॥ మమ దుష్కరం చేద్యుష్మాభిః కార్యం సాహాయ్యం స్యాత్ - న త్విదమస్తి - భూభారహరణాదౌ మహత్యపి కార్యే మత్కేశమాత్రస్యైవ సమర్థత్వాదితి - నను కేశమాత్రావతార ఇతి మంతవ్యం - మద్దృక్పాతవిచూర్ణితా ఇతి - కృష్ణాష్టమ్యామహముత్పత్స్యే ఇత్యాదిషు సాక్షాత్స్వావతారోక్తేః - సితకృష్ణకేశధారణమపి శోభార్థమేవ - మిశ్రకేశ్యప్సరోవత్ - న త్వజరామరస్యార్థపలితత్వం సంభవతి॥ శ్లో॥ కాష్ఠాముహూర్తాదిమయశ్చ కాలో న యద్విభూతేః పరిణామహేతురిత్యుక్తత్వాత్॥ మత్కేశౌ వసుధాతలే అవతీర్య భువో భారనిమిత్తస్య క్లేశస్య హానిం కరిష్యతః॥ ౬౧॥ తథాపి యుద్ధాదిక్రీడార్థం సురానాజ్ఞాపయతి॥ సురాశ్చేతి॥ ౬౨॥ తైర్యోద్ధుమశక్తా వయమితి న భేత్తవ్యమిత్యాహ॥ తతః క్షయమితి॥ ౬౩॥ వసుదేవస్యేతి॥ అయం కృష్ణవర్ణో మత్కేశః - రామలీలానామప్యుపలక్షణమేతత్॥ ౬౪॥ ౬౫॥ ౬౬॥ ౬౭॥ కంస ఇతి॥ గుప్తౌ సురక్షితౌ॥ ౬౮॥ వసుదేవేనేతి॥ తేనైవ పురా యథోక్తం॥ శ్లో॥ సమర్పయిష్యే సకలాన్పుత్రాన్సోదరో

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

గః - అయం నిద్రా యత ఇత్యన్యేషాం వ్యామోహకత్వాదస్యా నిద్రాత్వం - సైవ విచిత్రకార్యకారిత్వాన్మహామాయా జ్ఞానవిరోధిత్వాదవిద్యా॥ ౭౧॥ ౭౨॥ ౭౩॥ గోకుల ఇతి॥ తస్యాః సంభూతిసమమితి క్రియావిశేషణం - గర్భాధాన ప్రసవకాలావిరోధేన నేయ ఇత్యర్థః- ప్రాగేవ హి వసుదేవనిక్షిప్తగర్భాయాః పశ్చాద్గోకులం గతాయా రోహిణ్యాః జఠరే సప్తమాసావస్థితం వాయురూపం గర్భమపసార్య తత్ర దేవకీగర్భం సాప్తమాసికం సంక్రామయేతి హరివంశే ఉక్తం - తస్యా ఉదరం నేయ ఇత్యన్వయః॥ ౭౪॥ సప్తమ ఇతి॥ రోధోపరోధతః రుధ్యతేఽస్మిన్నితి రోధః రోధస్థానం॥ ౭౫॥ ౭౬॥ ౭౭॥ ప్రావృట్కాల ఇతి॥ నభసి శ్రావణే మాసి నవమ్యాం కృష్ణాష్టమ్యా నిశాశేషే నవమ్యాప్యస్తిభావః॥ ౭౮॥ ౭౯॥ ౮౦॥ తత ఇతి॥ శతధృక్ సహస్రదృక్ శతసహస్రాదిశబ్దా బహ్వర్థవాచినోఽపి దృశ్యంతే॥ ౮౧॥ త్వం చేతి॥ స్థానైః యోగపీఠాఖ్యాయతనైర్వింధ్యజాలంధరాద్యైః॥ ౮౨॥ ౮౩॥ య ఇతి॥ ఆర్యాదినామాష్టకం దుర్గామంత్రవి

యా వైష్ణవీ మోహితం యయా। అవిద్యయా జగత్సర్వం తామాహ భగవాన్ హరిః॥ ౭౧॥ శ్రీ భగవాన్॥
నిద్రే గచ్ఛ మమాదేశాత్పాతాళతలసంశ్రయాన్। ఏకైకత్వేన షడ్గర్భాన్ దేవకీజఠరం నయ॥ ౭౨॥
హతేషు తేషు కంసేన శేషాఖ్యోఽంశస్తతో మమ। అంశాంశేనోదరే తస్యాస్సప్తమస్సంభవిష్యతి॥ ౭౩॥
గోకులే వసుదేవస్య భార్యాన్యా రోహిణీ స్థితా। తస్యాస్స సంభూతిసమం దేవి నేయస్త్వయోదరమ్॥ ౭౪॥
సప్తమో భోజరాజస్య భయాద్రోధోపరోధతః। దేవక్యాః పతితో గర్భ ఇతి లోకో వదిష్యతి॥ ౭౫॥ గర్భ
సంకర్షణాత్సోఽథ లోకే సంకర్షణేతి వై। సంజ్ఞామవాప్స్యతే వీరః శ్వేతాద్రిశిఖరోపమః॥ ౭౬॥ తతో
హం సంభవిష్యామి దేవకీజఠరే శుభే। గర్భం త్వయా యశోదాయా గంతవ్యమవిలంబితమ్॥ ౭౭॥ ప్రా
వృట్కాలే చ నభసి కృష్ణాష్టమ్యామహం నిశి। ఉత్పత్స్యామి నవమ్యాం తు ప్రసూతిం త్వమవాప్స్యసి॥ ౭౮॥
యశోదాశయనే మాం తు దేవక్యాస్త్వామనిందితే। మచ్ఛక్తిప్రేరితమతిర్వసుదేవో నయిష్యతి॥ ౭౯॥
కంసశ్చ త్వాముపాదాయ దేవి శైలశిలాతలే। ప్రక్షేప్స్యత్యంతరిక్షే చ సంస్థానం త్వమవాప్స్యసి॥ ౮౦॥
తతస్త్వాం శతధృక్ఛక్రః ప్రణమ్య మమ గౌరవాత్। ప్రణిపాతానతశిరా భగినీత్వే గ్రహీష్యతి॥ ౮౧॥
త్వం చ శుంభనిశుంభాదీన్ హత్వా దైత్యాన్ సహస్రశః। స్థానైరనేకైః పృథివీమశేషాం మండయిష్యసి॥
౮౨॥ త్వం భూతిస్సన్నతిః క్షాంతిః కాంతిర్ద్యౌః పృథివీ ధృతిః। లజ్జా పుష్టిరుషా యా తు కాచిదన్యా త్వమేవ సా॥
౮౩॥ యే త్వామార్యేతి దుర్గేతి వేదగర్భాంబికేతి చ। భద్రేతి భద్రకాళీతి క్షేమదా భాగ్యదేతి చ॥ ౮౪॥

ద్భవానీతి॥ ౬౯॥ ౭౦॥ కథం సా విష్ణునా ప్రయుక్తా కిం వా తస్యాః కార్యమిత్యపేక్షాయామాహ॥ యోగనిద్రేత్యాదినా యావత్సమాప్తి॥ యోగనిద్రేతి॥ యోగపర్యంతానుభూతిలక్షణో బాహ్యానుభవాద్వ్యావృత్తో నిద్రేవ నిద్రా - సైవ బ్రహ్మాదీనపి మోహయంతీ మహామాయా - సైవ జీవానాం జ్ఞానమాచ్ఛాదయంతీ - అవిద్యయా అవిద్యారూపేణ జగత్సర్వం నానావృత్య - యయా స్వశక్త్యా మోహితం మిథ్యాభినివేశ్య తత్కృతం - తామాహేత్యర్థః॥ ౭౧॥ ౭౨॥ ౭౩॥ గోకుల ఇతి॥ సంభూతేస్సమానరూపం యథా భవతి ఏవం నేయః - ప్రాగేవ వసుదేవాహితగర్భాయా రోహిణ్యాః పశ్చాద్గోకులం గతాయాస్సప్తమే మాసి వాయుభూతం తం గర్భమపసార్య దేవకీజఠరాత్సప్తమాసగర్భం అలక్ష్యమాణకృష్య తస్యా ఉదరం నేయమిత్యర్థః॥ ౭౪॥ సప్తమ ఇతి॥ రోధోపరోధతః కారాగారనిరోధాత్॥ ౭౫॥ గర్భసంకర్షణాదితి॥ సంకర్షణ ఇతి సంజ్ఞామవాప్స్యతి॥ ౭౬॥ తత ఇతి॥ త్వయా యశోదాయా గర్భం ప్రతి గంతవ్యం॥ ౭౭॥ ప్రావృట్కాల ఇతి॥ నభసి శ్రావణే మాసి - నిశ్యర్ధరాత్రే - అష్టమ్యామహముత్పత్స్యామి - అర్ధరాత్రానంతరం నవమ్యాం ప్రసూతాయాం త్వం॥ ౭౮॥ యశోదాశయన ఇతి॥ యశోదాశయనే మాం నేష్యతి - త్వాం దేవక్యాశ్శయనే॥ ౭౯॥ తథాపి త్వయా నాభేతవ్యమిత్యాహ॥ కంసశ్చేతి॥ ౮౦॥ తాం ప్రోత్సాహయతి - తతస్త్వామిత్యాది సప్తభిః॥ తతస్త్వామితి॥ శతశబ్దోఽపరిమితవచనః - సహస్రదృగిత్యర్థః॥ ౮౧॥ త్వం చేతి॥ స్థానైర్యోగపీఠాద్యాయతనైర్వింధ్యజాలంధరాద్యైః॥ ౮౨॥ తస్యా విభూతిమాహ॥ త్వం భూతిరితి॥ కాచిదన్యా స్త్రీజాతీయా సాపి త్వమేవ॥ ౮౩॥ ౮౪॥ ౮౫॥ సురేతి॥ సురాద్యై

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శేషోద్ధారార్థం॥ ౧౪॥ ప్రాతరితి ॥ మత్ప్రసాదాదితి ॥ నహిశక్తైః శక్తిమంతమంతరేణ సామర్థ్యమితిభావః ॥ ౧౫॥ సురేతి ॥ సురామాంసాద్యుపహారస్తుత త్తదధికారవిశేషభూమ్రాదేః - నసర్వేషాం॥ ౧౬॥ తేనసర్వ ఇతి ॥ తేన సర్వే కామాః అసందిగ్ధా అవ్యభిచరితా వా - ప్తయః స్యుః - అత్ర సంశయోనాస్తి॥ ౧౭ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - పంచమాంశే - ప్రథమోఽధ్యాయః.

యథోక్తమితి ॥ షడ్గర్భాఖ్యానాం గర్భే దేవక్యా ఉదరే నిక్షేపం అన్యస్య శేషాఖ్యస్య సప్తమగర్భస్య తజ్జఠరాత్కర్షణం॥ ౧॥ సప్తమ ఇతి ॥ గర్భ ఇతో రోహిణీం ప్రాప్తే దేవక్యా గర్భం హరిః ప్రవివేశ॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ప్రకృతిరితి ॥ బ్రహ్మగర్భా ఆత్మగర్భా - యద్వా - బ్రహ్మశబ్దో మహద్వాచీ - యా పురాభవత్ సా త్వమిత్యన్వయః - జగద్ధాతుః సంబంధినీ వేదగర్భా వాణీ ప్రణవః॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ జ్యోత్స్నేతి ॥ జ్యోత్స్నా ప్రాక్సంధ్యా - సత్సునతిస్సన్నతిః శుశ్రూషా - నీతిః నీతిశాస్త్రం - తత్సాధ్యో న్యాయోనయః॥ ౧౦॥ కామగర్భేతి॥ కామః కామ్యోఽర్థః - తుష్టి

ప్రాతశ్చైవాపరాహ్ణే చ స్తోష్యంత్యానమ్రమూర్తయః । తేషాంహి ప్రార్థితం సర్వం మత్ప్రసాదాద్భవిష్యతి॥ ౧౫॥ సురామాంసోపహారైశ్చభక్ష్యభోజ్యైశ్చపూజితా । నృణామశేషకామాంస్త్వం ప్రసన్నాసంప్రదాస్యసి॥ ౧౬॥ తేసర్వే సర్వదాభద్రే మత్ప్రసాదాదసంశయమ్ । అసందిగ్ధా భవిష్యంతి గచ్ఛ దేవి యథోదితమ్॥ ౧౭ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - ప్రథమోఽధ్యాయః.

శ్రీపరాశరః ॥ యథోక్తం సా జగద్ధాత్రా దేవదేవేన వై తథా । షడ్గర్భగర్భవిన్యాసంచ క్రే చాన్యస్య కర్షణమ్॥ ౧ ॥ సప్తమే రోహిణీం గర్భే ప్రాప్తే గర్భం తతో హరిః । లోకత్రయోపకారాయ దేవక్యాః ప్రవివేశ హ॥ ౨॥ యోగనిద్రా యశోదాయాస్తస్మిన్నేవ తథా దినే । సంభూతా జఠరే తద్వద్యథోక్తం పరమేష్ఠినా॥ ౩॥ తతో గ్రహగణస్సమ్యక్ప్రచచార దివి ద్విజ । విష్ణోరంశే భువం యాతే ఋతవశ్చ బభుశ్శుభాః॥ ౪॥ న సేహే దేవకీం ద్రష్టుం కశ్చిదప్యతితేజసా । జాజ్వల్యమానాం తాం దృష్ట్వా మనాంసి క్షోభమాయయుః॥ ౫ ॥ అదృష్టాః పురుషైః స్త్రీభిర్దేవకీం దేవతాగణాః । బిభ్రాణాం వపుషా విష్ణుం తుష్టువుస్తామహర్నిశమ్॥ ౬॥ దేవతాః ॥ ప్రకృతిస్త్వం పరా సూక్ష్మా బ్రహ్మగర్భాభవత్పురా । తతో వాణీ జగద్ధాతుర్వేదగర్భాసి శోభనే॥ ౭ ॥ సృజ్యస్వరూపగర్భాసి సృష్టిభూతా సనాతనే । బీజభూతా తు సర్వస్య యజ్ఞగర్భాభవస్త్రయీ॥ ౮॥ ఫలగర్భా త్వమేవేజ్యా వహ్నిగర్భా తథారణిః । అదితిర్దేవగర్భా త్వం దైత్యగర్భా తథా దితిః॥ ౯॥ జ్యోత్స్నా వాసరగర్భా త్వం జ్ఞానగర్భాసి సన్నతిః । నయగర్భాపరా నీతిర్లజ్జా త్వం ప్రశ్రయోద్వహా॥ ౧౦ ॥ కామగర్భా తథేచ్ఛా త్వం తుష్టిస్సంతోషగర్భిణీ ।

పహారైర్యథాధికారం సర్వేషాం ద్రాదిభిరిష్టైః పిశాచాదిభిః పూజితా పరిపత్త్యైస్సర్వైః॥ ౧౬॥ తఇతి ॥ తే సర్వే త్వయా ప్రసన్నయా దత్తాః కామా మత్ప్రసాదాదసందిగ్ధా అవ్యభిచరితా భవిష్యంతి - అతోఽసంశయం గచ్ఛేతి॥ ౧౭॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - పంచమాంశే - ప్రథమోఽధ్యాయః.

యథోక్తమితి ॥ షడ్గర్భాఖ్యానాం దేవక్యా గర్భే విన్యాసం క్రమేణ నిక్షేపం - అన్యస్య సప్తమగర్భస్య దేవక్యా ఉదరాద్రోహిణ్యా జఠరం ప్రతికర్షణం చ చక్రే॥ ౧॥ సప్తమ ఇతి ॥ దేవక్యా గర్భం హరిః ప్రవివేశేత్యన్వయః॥ ౨॥ యోగనిద్రేతి ॥ పరమేష్ఠినా పరమేశ్వరేణ॥ ౩॥ ౪॥ ౫ ॥ అదృష్టా ఇతి ॥ తత్రస్థైః పురుషైః స్త్రీభిశ్చ అదృష్టాస్సంతః తుష్టువుః॥ ౬॥ ప్రకృతిరితి ॥ యా పురా బ్రహ్మగర్భా బ్రహ్మప్రతిబింబధారిణీ ప్రకృతిరభవత్ - సా త్వమిత్యన్వయః - ఏవం సర్వత్ర॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ జ్యోత్స్నేతి ॥ జ్యోత్స్నా ప్రకాశః సన్నతిః - సజ్జానతః గురూపసత్తిరిత్యర్థః - నయోన్యాయస్సామాదిర్గర్భే యస్యాస్సా నీతిర్నీతిశాస్త్రం త్వం - లజ్జా అనౌద్ధత్యేన వృత్తిః ॥ ౧౦ ॥ కామగర్భేతి ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్తృప్తిః - తజ్జన్యో హర్షః సన్తోషః - మేధా ధారణాశక్తిః - ధృతిర్ధీప్రతిష్ఠా - ధైర్యమలౌల్యం॥ ౧౧॥ గ్రహేతి॥ హేతురేవ హైతుకీ - ఏతా ఇతి - ఏతాః ప్రకృత్యాదయో విభూతయః - అన్యాశ్చ॥ ౧౨॥ తథేతి॥ అసంఖ్యాజగద్ధాత్రీ చ తవ జఠరే - ఇదం ప్రకృత్యాదిభిః తత్స్వామినాదికరణ్యానిబంధనం॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ నామకర్మేతి॥ నామాదేః ప్రమాణానాం పరిచ్ఛేదాగోచరత్వమనవధిత్వం - ప్రమాణానీతి పాఠే యస్య విభూత్యాదేః జ్ఞాపకానీత్యర్థః॥ ౧౯॥ త్వమితి॥ జ్యోతిరంబర ఇతి - అత్ర జ్యోతిష్మత్త్వేనైవ॥ (శ్రు)॥ అదితిర్ద్యౌరదితిరంతరిక్షమితి మంత్రోక్తాదితిరుచ్యతే - సురభ్యదితిభ్యాం ప్రలోభితః కాశ్యపో వరుణస్య గాం జహార - తతః కుపితేన బ్రహ్మణా గోపో భవేతి శప్తోఽసౌ వసుదేవత్వం గతో గవాధ్యక్షోఽభూత్ - అదితిర్దేవకీ - సురభీ రోహిణీతి హరివంశే కథా॥ ౨౦॥ ప్రసీదేతి॥ ప్రీత్యా ధారయ - మాతుః ప్రీత్యా హి గర్భస్య గుణపోషః॥ ౨౧॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే పంచమాంశే - ద్వితీయోఽధ్యాయః

మేధా చ బోధగర్భాసి ధైర్యగర్భోద్వహా ధృతిః॥ ౧౧॥ గ్రహర్క్షతారకాగర్భా ద్యౌరస్యఖిలహైతుకీ
ఏతా విభూతయో దేవి తథాన్యాశ్చ సహస్రశః॥ ౧౨॥ తథాసంఖ్యా జగద్ధాత్రి సాంప్రతం జఠరే తవ। సముద్రాద్రినదీద్వీపవనపట్టణభూషణాః। గ్రామఖర్వటఖేటాఢ్యా సమస్తా పృథివీ శుభే॥ ౧౩॥ సమస్తవహ్నయోఽంభాంసి సకలాశ్చ సమీరణాః। మహోరగాస్తథా యక్షా రాక్షసాః ప్రేతగుహ్యకాః॥ ౧౪॥ గ్రహర్క్షతారకాచిత్రవిమానశతసంకులమ్। అవకాశమశేషస్య యద్దదాతి నభస్థలమ్॥ ౧౫॥ భూర్లోకశ్చ భువర్లోకః స్వర్లోకోఽథ మహర్జనః। తపశ్చ బ్రహ్మలోకశ్చ బ్రహ్మాండమఖిలం శుభే॥ ౧౬॥ తదంతరే స్థితా దేవా దైత్యగంధర్వచారణాః। మహోరగాస్తథా యక్షా రాక్షసాః ప్రేతగుహ్యకాః॥ ౧౭॥ మనుష్యాః పశవశ్చాన్యే యే చ జీవా యశస్విని। తైరంతస్థైరనంతోఽసౌ సర్వగః సర్వభావనః॥ ౧౮॥

రూపకర్మస్వరూపాణి న పరిచ్ఛేదగోచరే। యస్యాఖిలప్రమాణాని స విష్ణుర్గర్భగస్తవ॥ ౧౯॥ త్వం స్వాహా త్వం స్వధా విద్యా సుధా త్వం జ్యోతిరంబరే। త్వం సర్వలోకరక్షార్థమవతీర్ణా మహీతలే॥ ౨౦॥ ప్రసీద దేవి సర్వస్య జగతః శం శుభే కురు। ప్రీత్యా తం ధారయేశానం ధృతం యేనాఖిలం జగత్॥ ౨౧॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - ద్వితీయోఽధ్యాయః

శ్రీపరాశరః॥ ఏవం సంస్తూయమానా సా దేవకీ దేవమధారయత్। గర్భేణ పుండరీకాక్షం జగతస్త్రాణకారణమ్॥ ౧॥ తతోఽఖిలజగత్పద్మబోధాయాచ్యుతభానునా। దేవకీపూర్వసంధ్యాయామావిర్భూతం మ

శామః కామితార్థో గర్భే యస్యాః సా - ఫలావ్యభిచారిణీ చాసి చ త్వమిత్యర్థః - తుష్టిః అలంబుద్ధిః - తోషస్తన్నిమిత్తః సంతోషః గర్భే స్థితో యస్యాః సా - త్వం - ధైర్యమలౌల్యం - ధృతిర్బుద్ధిస్థిరతా॥ ౧౧॥ గ్రహేతి॥ అఖిలహైతుకీ - వృష్ట్యాదిద్వారా సర్వస్య హేతురేవ హైతుకీ - ఏతాః ప్రకృతిస్త్వమిత్యాదినోక్తాః ప్రతినియతైకైకవస్తుగర్భాస్తవ విభూతయః॥ ౧౨॥ ఇదానీం తు పృథివ్యాదిసమస్తప్రపంచగర్భః శ్రీవిష్ణుస్తవ గర్భే స్థితః స్తువంతః ప్రాహుః - సాంప్రతమిత్యాదినా యావత్సమాప్తిః॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ రూపేతి॥ రూపం తత్తత్ - కర్మ విలాసః స్వరూపం మూర్తిః - నామకర్మేతి వా పాఠః॥ యస్య రూపాదీని అఖిలాని ప్రమాణాని బాలత్వమహత్త్వాది పరిమాణాని పరిచ్ఛేదస్య నిర్ధారణస్య గోచరే విషయే న వర్తంతే - పాఠాంతరే యస్య నామాదీన్యఖిలానాం ప్రమాణానాం పరిచ్ఛేద్యాని న భవంతి - స విష్ణుస్తవ గర్భగః గర్భం ప్రాప్తః॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ప్రసీదేతి॥ ప్రీత్యా ధారయ - న ఖలు గర్భః సామాన్యతో దృష్ట్వా విషాదం మా కురు॥ ౨౧॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం పంచమాంశే - ద్వితీయోఽధ్యాయః

౧॥ తత ఇతి॥ అఖిలం జగదేవ పద్మం తస్య బోధాయ వికాసాయ - అచ్యుతరూపేణ భానునా - దేవక్యేవ పూర్వసంధ్యా త

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౯॥ ౨॥ తజ్జన్మేతి॥ ఆహ్లాది ఆహ్లాదకం॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ య ఇతి॥ అఖిలవిశ్వరూపః అఖిలజగద్రూపః - గర్భేఽపిగర్భస్థితోఽపి - మాయయా ఆశ్చర్యరూపయా శక్త్యా॥ ౧౨॥ ఉపసంహారేతి॥ దితిజన్మజః దితిజన్మా దైత్యః తస్మాజ్జాతః - ద్రుమిడాఖ్యేన దైత్యేనోగ్రసేనస్య వేషధరేణ తద్భార్యాయాంచార్యేణోత్పాదితః కంస ఇతి హరివంశోక్తేః॥ ౧౩॥ స్తుత ఇతి॥ పూర్వం స్వాయంభువే మన్వంతరే - యువయోః పృశ్నిసుతపసోస్త్వే పృశ్నిగర్భః - కశ్యపాదితికాశ్యపయోర్వామనః - దేవకీవసుదేవత్వే కృష్ణ ఇతి జాతోఽహం - ఇత్థం భాగవతోక్తం - కృష్ణస్య చతుర్భుజరూపోపసంహారోక్త్యా కంసవధాంతం ద్విభుజత్వోపలబ్ధిః - పరమార్థతస్తు చతుర్భుజత్వమేవ నరకశిశుపాలపౌండ్రకవధాదిషు ప్రసిద్ధేః॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ వర్షతామితి॥ అత్యుల్బణమతిశబ్దం॥ ౧౭॥ యమునామితి॥ జానుమా

హాత్మనా॥ ౨॥ తజ్జన్మదినమత్యర్థమాహ్లాద్యమలదిఙ్ముఖమ్। బభూవ సర్వలోకస్య కౌముదీ శశినో యథా॥ ౩॥ సంతస్సంతోషమధికం ప్రశమం చండమారుతాః। ప్రసాదం నిమ్నగా యాతా జాయమానే జనార్దనే॥ ౪॥ సింధవో నిజశబ్దేన వాద్యం చక్రుర్మనోహరమ్। జగుర్గంధర్వపతయో ననృతుశ్చాప్సరోగణాః॥ ౫॥ ససృజుః పుష్పవర్షాణి దేవా భువ్యంతరిక్షగాః। జజ్వలుశ్చాగ్నయశ్శాంతా జాయమానే జనార్దనే॥ ౬॥ మందం జగర్జుర్జలదాః పుష్పవృష్టిముచో ద్విజ। అర్ధరాత్రేఽఖిలాధారే జాయమానే జనార్దనే॥ ౭॥ ఫుల్లేందీవరపత్రాభం చతుర్బాహుముదీక్ష్య తమ్। శ్రీవత్సవక్షసం జాతం తుష్టావానకదుందుభిః॥ ౮॥ అభిష్టూయ చ తం వాగ్భిః ప్రసన్నాభిర్మహామతిః। విజ్ఞాపయామాస తదా కంసాద్భీతో ద్విజోత్తమ॥ ౯॥ వసుదేవః॥ జాతోఽసి దేవదేవేశ శంఖచక్రగదాధరమ్। దివ్యరూపమిదం దేవ ప్రసాదేనోపసంహర॥ ౧౦॥ అద్యైవ దేవ కంసోఽయం కురుతే మమ ఘాతనమ్। అవతీర్ణ ఇతి జ్ఞాత్వా త్వామస్మిన్మమ మందిరే॥ ౧౧॥ దేవకీ॥ యోఽనంతరూపోఽఖిలవిశ్వరూపో గర్భేఽపి లోకాన్వపుషా బిభర్తి। ప్రసీదతామేష స దేవదేవో యో మాయయావిష్కృతబాలరూపః॥ ౧౨॥ ఉపసంహర సర్వాత్మన్రూపమేతచ్చతుర్భుజమ్। జానాతు మావతారం తే కంసోఽయం దితిజన్మజః॥ ౧౩॥ శ్రీభగవాన్॥ స్తుతోఽహం యత్త్వయా పూర్వం పుత్రార్థిన్యా తదద్య తే। సఫలం దేవి సంజాతం జాతోఽహం యత్తవోదరాత్॥ ౧౪॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇత్యుక్త్వా భగవాంస్తూష్ణీం బభూవ మునిసత్తమ। వసుదేవోఽపి తం రాత్రావాదాయ ప్రయయౌ బహిః॥ ౧౫॥ మోహితాశ్చాభవంస్తత్ర రక్షిణో యోగనిద్రయా। మథురాద్వారపాలాశ్చ వ్రజత్యానకదుందుభౌ॥ ౧౬॥ వర్షతాం జలదానాం చ తోయమత్యుల్బణం నిశి। సంవృత్యానుయయౌ శేషః ఫణైరానకదుందుభిమ్॥ ౧౭॥ యమునాం చాతిగంభీరాం నానావర్తశతాకులామ్। వసుదేవో వహన్విష్ణుం జా

ప్యామాపిభూతం॥ ౨॥ తజ్జన్మేతి॥ ఆహ్లాదిబభూవ - అమలాని దిశాంముఖాని యస్మిన్ తత్ - కౌముదీ జ్యోత్స్నా యజ్జన్మదినమితి చ పాఠః॥ ౩॥ ౪॥ సింధవ ఇతి॥ సింధవస్సముద్రాః నద్యోఽపి॥ ౫॥ ససృజురితి॥ శాంతాః సౌమ్యాః ప్రదక్షిణావర్తాః॥ ౬॥ మందమితి॥ జగర్జుః గర్జితం చక్రుః॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ జాతోఽసీతి॥ తవ భయం నాస్త్యేవ - తథాపి మత్ప్రసాదేన హేతునా ఉపసంహర॥ ౧౦॥ అద్యైవేతి॥ కురుత ఇతి వర్తమాననిర్దేశో వర్తమానసామీప్య ఇతి - త్వాం చతుర్భుజేన రూపేణావతీర్ణం జ్ఞాత్వా॥ ౧౧॥ య ఇతి॥ అఖిలవిశ్వరూపః సకలజగద్రూపీ॥ ౧౨॥ ఉపసంహరేతి॥ దితిజన్మజ ఇతి - దితిజన్మా దైత్యః తస్మాజ్జాతః - ద్రుమిళాఖ్యేన దైత్యేనోగ్రసేనవేషధారిణా తద్భార్యాయాం కంస ఉత్పాదిత ఇతి హరివంశోక్తం జ్ఞేయం - దితిజాత్మజ ఇతి పాఠేప్యేవమేవ॥ ౧౩॥ స్తుత ఇతి॥ పూర్వం స్వాయంభువేంతరే॥ ౧౪॥ ఇత్యుక్త్వేతి॥ తూష్ణీం బభూవేతి ప్రాకృతబాలభావోఽస్త్యేవ - కంసవధపర్యంతం పిత్రోః ప్రార్థనయా చతుర్భుజోపసంహారః కృత ఇతి గమ్యతే॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ యమునాం చేతి॥ విష్ణుం వహన్నితి తద్వహనాదేవ జానుమాత్రజలాం కృత్వా యమునావిత్యర్థః - అయమేవ చ హేతుః సర్వద్వారకవాటబంధవివృతావపి ద్రష్టవ్యః॥ శ్లో॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

త్రవహామిత్యత్ర హేతుత్వంవహన్ విష్ణుమితి॥ ౧౮॥ కంసస్యేతి ॥ నందాదీన్ దదర్శ - స్వయంతైరదృష్టః॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ప్రజహాసేతి ॥ యస్త్వాంవధిష్యతి సజాత ఇత్యన్వయః॥ ౨౭॥ సర్వస్వభూతఇతి॥ పురా కాలనేమిత్వే॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే- పంచమాంశే- తృతీయోఽధ్యాయః.

కంసఇతి॥ తతోద్విగ్నేత్యార్షః సంధిః॥ ౧॥ హేప్రలంబేతి॥ హేప్రలంబేత్యాదియుష్మాభిరన్యైశ్చ శ్రూయతామిత్యన్వయః॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ మద్రాష్ట్ర ఇతి॥ ఆపోముక్తాః అముక్తా ఇతిచ్ఛేదః॥ ౭॥ కిముర్వ్యామితి॥ తేసర్వేసన్నతిమి

నుమాత్రవహాంయయౌ॥ ౧౮॥ కంసస్యకరదానాయతత్రైవాభ్యాగతాన్ తటే। నందాదీన్ గోపవృద్ధాంశ్చయమునాయాదదర్శసః॥ ౧౯॥ తస్మిన్ కాలే యశోదాపి మోహితా యోగనిద్రయా। తామేవకన్యాం మైత్రేయ ప్రసూతా మోహితే జనే॥ ౨౦॥ వసుదేవోపివిన్యస్య బాలమాదాయ దారికామ్। యశోదాశయనాత్తూర్ణమాజగామామితద్యుతిః॥ ౨౧॥ దదృశేచ ప్రబుద్ధా సా యశోదా జాతమాత్మజమ్। నీలోత్పలదళశ్యామం తతోత్యర్థం ముదం యయౌ॥ ౨౨॥ ఆదాయవసుదేవోపి దారికాంనిజమందిరే। దేవకీశయనే న్యస్య యథాపూర్వమతిష్ఠత॥ ౨౩॥ తతో బాలధ్వనిం శ్రుత్వా రక్షిణస్సహసోత్థితాః। కంసాయావేదయామాసుర్దేవకీప్రసవం ద్విజ॥ ౨౪॥ కంసస్తూర్ణముపేత్యైనాంతతోజగ్రాహ బాలికామ్। ముంచ ముంచేతి దేవక్యా సన్నకంఠ్యా నివారితః॥ ౨౫॥ చిక్షేప చ శిలాపృష్ఠే సా క్షిప్తా వియతి స్థితా। అవాపరూపం సుమహత్సాయుధాష్టమహాభుజమ్॥ ౨౬॥ ప్రజహాస తథైవోచ్చైః కంసం చ రుషితాబ్రవీత్। కిం మయా క్షిప్తయా కంస జాతో యస్త్వాం వధిష్యతి॥ ౨౭॥ సర్వస్వభూతో దేవానామాసీన్మృత్యుః పురా స తే। తదేతత్సంప్రధార్యాశు క్రియతాం హితమాత్మనః॥ ౨౮॥ ఇత్యుక్త్వా ప్రయయౌ దేవీ దివ్యస్రగ్గంధభూషణా॥ పశ్యతో భోజరాజస్య స్తుతా సిద్ధైర్విహాయసా॥ ౨౯॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే పంచమాంశే తృతీయోఽధ్యాయః

శ్రీపరాశరః॥ కంసస్తతోద్విగ్నమనాః ప్రాహ సర్వాన్ మహాసురాన్। ప్రలంబకేశిప్రముఖానాహూయాసురపుంగవాన్॥ ౧ ॥ కంసః॥ హేప్రలంబ మహాబాహో కేశిన్ ధేనుక పూతనే। అరిష్టాద్యాస్తథైవాన్యే శ్రూయతాం వచనం మమ॥ ౨ ॥ మాం హంతుమమరైర్యత్నః కృతః కిల దురాత్మభిః। మద్వీర్యతాపితాన్ వీరో న త్వేతాన్ గణయామ్యహం॥ ౩॥ కిమింద్రేణాల్పవీర్యేణ కిం హరేణైకచారిణా। హరిణా వాపి కిం సాధ్యం ఛిద్రేష్వసురఘాతినా॥ ౪ ॥ కిమాదిత్యైః కిం వసుభిరల్పవీర్యైః కిమగ్నిభిః। కిం వాన్యైరమరైస్సర్వైర్మద్బాహుబలనిర్జితైః॥ ౫॥ కిం న దృష్టోమరపతిర్మయా సంయుగమేత్య సః॥ పృష్ఠేనైవ వహన్ బాణానపగచ్ఛన్న వక్షసా॥ ౬॥ మద్రాష్ట్రే వారితా వృష్టిర్యదా శక్రేణ కిం తదా॥ మద్బాణభిన్నైర్జలదైరాపో ముక్తా యథేప్సితాః ॥ ౭ ॥ కిముర్వ్యామవనీపాలాః మద్బాహుబలభీర

తాః కృష్ణవాహే వసుదేవ ఆగతే స్వయం వ్యశీర్యంత యథా తమోరవావితి శుకోక్తైః॥ ౧౮॥ కంసస్యేతి ॥ అభిముఖమాగతాన్ నందాదీన్ తైరదృష్టస్సన్ దదర్శ॥ ౧౯॥ ౨౦॥ వసుదేవఇతి॥ యశోదాశయనే బాలం విన్యస్య తత్కన్యామాదాయ ఆజగామ - అమితద్యుతిః మహాబుద్ధిః॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ఆదాయేతి ॥ యథాపూర్వం పాదయోః శృంఖలాం ప్రతిముచ్యాతిష్ఠత్ ॥ ౨౩॥ ౨౪॥ కంసఇతి ॥ సన్నకంఠ్యా గద్గదకంఠ్యా నివారితోపి తాం కన్యాం జగ్రాహ॥ ౨౫ ॥ చిక్షేపేతి॥ వియతి ఆకాశే స్థితా సుమహద్రూపం చాప॥ ౨౬॥ ౨౭॥ సర్వస్వభూత ఇతి ॥ పురా కాలనేమిజన్మని॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - పంచమాంశే - తృతీయోఽధ్యాయః.

కంసఇతి ॥ తతోద్విగ్నమనాః తతంవితతం ఉద్విగ్నం ఉద్వేగః వితతోద్వేగయుక్తచిత్త ఇత్యర్థః- తదేతిపాఠస్సుగమః॥ ౧॥ హేప్రలంబేతి ॥ యుష్మాభిరరిష్టాద్యైశ్చ మమ వచః శ్రూయతాం॥ ౨॥ మామితి ॥ కిలేతి ప్రసిద్ధౌ॥ ౩ ॥ కిమింద్రేణేతి ॥ ఏకచారిణా తాపసేన- ఛిద్రేష్వనవధానాదిసమయేషు॥ ౪॥ ౫॥ కింనదృష్టఇతి ॥ పృష్ఠేనైవ వహన్ పలాయమానః॥ ౬॥ మద్రాష్ట్ర ఇతి ॥ కిమాపో అముక్తా ఇతిచ్ఛేదః - నాపో ముక్తా ఇతి వా పాఠః॥ ౭॥ కిముర్వ్యామితి॥

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్యత్ర అసన్నతిమితి పదచ్ఛేదః - నసర్వ ఇతి వా పాఠః - గురుం శ్వశురం ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ తదితి ॥ యజ్వనః యజ్వానః దీర్ఘాభావ ఆర్షః - వధాన్నిరన్నా దేవానన్త్యంతీతి దేవాపకారః ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ తదలమితి ॥ తద్భావినః భవితవ్యతా దృశమరణా ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - పంచమాంశే - చతుర్థోఽధ్యాయః.

౧ ॥ ౨ ॥ దత్తోఽహీతి ॥ వార్షికః సాంవత్సరికః - నాత్ర స్థేయమిత్యాదినా మహాధనానాం దుష్టనృపసమీపస్థితిదోషాయ - తద్గమ్యతామితి స్వసుతరక్షణాభిప్రాయేణోక్తిః సూచితా ॥ ౩ ॥ ౪ ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥

వః । న స సర్వే సన్నతిం యాతా జరాసంధస్య తే గురుమ్ ॥ ౮ ॥ అమరేషు మమావజ్ఞా జాయతే దైత్యపుంగవాః । హాస్యం మే జాయతే వీరాస్తేషు యత్నపరేష్వపి ॥ ౯ ॥ తథాపి ఖలు దుష్టానాం తేషామప్యధికం మయా । అపకారాయ దైత్యేంద్రా యతనీయం దురాత్మనామ్ ॥ ౧౦ ॥ తద్యే యశస్వినః కేచిత్పృథివ్యాం యే చ యజ్వనః । కార్యో దేవాపకారాయ తేషాం సర్వాత్మనా వధః ॥ ౧౧ ॥ ఉత్పన్నశ్చాపి మే మృత్యుర్భూతపూర్వస్స వై కిల । ఇత్యేతద్బాలికా ప్రాహ దేవకీగర్భసంభవా ॥ ౧౨ ॥ తస్మాద్బాలేషు చ పరో యత్నః కార్యో మహీతలే । యత్రోద్రిక్తం బలం బాలే స హంతవ్యః ప్రయత్నతః ॥ ౧౩ ॥ ఇత్యాజ్ఞాప్యాసురాన్ కంసః ప్రవిశ్యాత్మగృహం తతః । ముమోచ వసుదేవం చ దేవకీం చ నిరోధతః ॥ ౧౪ ॥ కంసః ॥ యువయోర్ఘాతితా గర్భా వృథైవైతే మయాధునా । కోఽప్యన్య ఏవ నాశాయ మమ గర్భస్సముద్యతః ॥ ౧౫ ॥ తదలం పరితాపేన నూనం తద్భావినో హి తే । అర్భకా యువయోర్దోషాచ్చాయుషో యద్వియోజితాః ॥ ౧౬ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ ఇత్యాశ్వాస్య విముక్త్వా చ కంసస్తౌ పరిశంకితః । అంతర్గృహం ద్విజశ్రేష్ఠ ప్రవివేశ తతః స్వకమ్ ॥ ౧౭ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - చతుర్థోఽధ్యాయః

శ్రీపరాశరః ॥ విముక్తో వసుదేవోఽపి నందస్య శకటం గతః । ప్రహృష్టం దృష్టవాన్నందం పుత్రో జాతో మమేతి వై ॥ ౧ ॥ కంసేన బాలఘాతాయ ॥ వసుదేవోఽపి తం ప్రాహ దిష్ట్యా దిష్ట్యేతి సాదరమ్ । వార్ధకేఽపి సముత్పన్నస్తనయోఽయం తవాధునా ॥ ౨ ॥ దత్తో హి వార్షికస్సర్వో భవద్భిర్నృపతేః కరః । యదర్థమాగతాస్తస్మాన్నాత్ర స్థేయం మహాధనైః ॥ ౩ ॥ యదర్థమాగతాః కార్యం తన్నిష్పన్నం కిమాస్యతే । భవద్భిర్గమ్యతాం నంద తచ్ఛీఘ్రం నిజగోకులమ్ ॥ ౪ ॥ మమాపి బాలకస్తత్ర రోహిణీప్రభవో హి యః । స రక్షణీయో భవతా యథాయం తనయో నిజః ॥ ౫ ॥ ఇత్యుక్తాః ప్రయయుర్గోపా నందగోపపురోగమాః । శకటారోపితైర్భాండైః కరం దత్త్వా మహాబలాః ॥ ౬ ॥ వసతాం గోకులే తేషాం పూతనా బాలఘాతినీ । సుప్తం కృష్ణముపాదాయ రాత్రౌ తస్మై స్తనం దదౌ ॥ ౭ ॥ యస్మై యస్మై స్తనం రాత్రౌ పూతనా సంప్రయచ్ఛతి । తస్య తస్య క్షణేనాంగం బాలకస్యోపహన్యతే ॥ ౮ ॥ కృష్ణస్తు తత్స్తనం గాఢం కరాభ్యామతిపీడితమ్ । గృహీ

గురుం శ్వశురం జరాసంధస్య తే కిం సర్వే సన్నతిం నయాతాః - తే సర్వే సన్నతిమితి పాఠే అసన్నతిమితిచ్ఛేదః ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ ౧౦ తదితి ॥ యశస్వినో దాననిష్ఠాః - దేవాపకారాయేతి తేషాం వధే హవిర్దాతౄణామభావాత్ దేవానాం వృత్తినాశాత్ అపకారస్స్యాత్ ॥ శ్రు ॥ తస్మాదితః ప్రదానం దేవా ఉపజీవంతీతి శ్రుతేః ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ తదితి ॥ తత్సదోష్యే మరణం భావి ఏషాం తే తద్భావినః ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - పంచమాంశే - చతుర్థోఽధ్యాయః.

విముక్త ఇతి ॥ కంసేన బాలఘాతాయ సర్వే దైత్యాః ప్రహితా ఇతి జానన్ వసుదేవోఽపి నందాదీన్ గోకులరక్షార్థం ప్రస్థాపయితుం నందస్య శకటం శకటావమోచనస్థానం గతః ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ కృతకార్యైరర్థనికైర్దుష్టరాజసన్నిధౌ న స్థేయమిత్యుపదిశన్నాహ ॥ దత్తో హీత్యాదిద్వాభ్యామ్ ॥ ౩ ॥ యదర్థమితి ॥ కిమాస్యతే కిమత్ర స్థీయతే ॥ ౪ ॥ మమేతి ॥ రోహిణ్యాం ప్రభవో యస్య సః - నిజ ఇతి స్వీయత్వేనాభిమత ఇతి గూఢాభిప్రాయః ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ కృష్ణస్త్వి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ వామనఇతి ॥ త్రిభిర్విక్రమైః పదన్యాసైః క్రమేణాక్రాంతత్రైలోక్యః ॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ముఖమితి ॥ ప్రబాహూకూర్పరాదధోభాగౌ॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ఏవమితి ॥ స్వస్త్యయనం యేన ప్రాపణం కర్మణా బాలపర్యంకికా బాలాధోఽల్పపర్యంకః - తలముపరిభాగః॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - పంచమాంశే - పంచమోఽధ్యాయః. ❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀

౧॥ తస్యేతి ॥ విధ్వస్తకుంభభాండం - కుంభాః ఘటాః - భాండాని గర్గర్యాద్యుపకరణాని - కుప్యభాండమితి పాఠే స్వర్ణరజతేతరద్రవ్యమయభాండమిత్యర్థః - శకటంము రావిష్టం ॥ శ్లో ॥ తదా శకటరూపేణ దైత్యస్తామాశ్రి

త్యా ప్రాణసహితం పపాత క్రోధసమన్వితః॥ ౯॥ సాతిముక్తమహారావా విచ్ఛిన్నస్నాయుబంధనా । పపాత పూతనా భూమౌ మ్రియమాణాతిభీషణా ॥ ౧౦॥ తన్నాదశ్రుతిసంత్రస్తాః ప్రబుద్ధాస్తే వ్రజౌకసః । దదృశుః పూతనోత్సంగే కృష్ణం తాం చ నిపాతితామ్॥ ౧౧॥ ఆదాయ కృష్ణం సంత్రస్తా యశోదాపి ద్విజోత్తమ । గోపుచ్ఛభ్రామణేనాథ బాలదోషమపాకరోత్ ॥ ౧౨॥ గోకరీషముపాదాయ నందగోపోఽపి మస్తకే । కృష్ణస్య ప్రదదౌ రక్షాం కుర్వంశ్చైతదుదీరయన్ ॥ ౧౩ ॥ నందగోపః॥ రక్షతు త్వామశేషాణాం భూతానాం ప్రభవో హరిః । యస్య నాభిసముద్భూతపంకజాదభవజ్జగత్ ॥ ౧౪॥ యేన దంష్ట్రాగ్రవిధృతా ధారయత్యవనిర్జగత్ । వరాహరూపధృగ్దేవస్స త్వాం రక్షతు కేశవః॥ ౧౫॥ నఖాంకురవినిర్భిన్నవైరివక్షఃస్థలో విభుః । నృసింహరూపీ సర్వత్ర రక్షతు త్వాం జనార్దనః॥ ౧౬ ॥ వామనో రక్షతు సదా భవంతం యః క్షణాదభూత్ । త్రివిక్రమః క్రమాక్రాంతత్రైలోక్యః స్ఫురదాయుధః॥ ౧౭ ॥ శిరస్తే పాతు గోవిందః కంఠం రక్షతు కేశవః। గుహ్యం స జఠరం విష్ణుర్జంఘే పాదౌ జనార్దనః॥ ౧౮॥ ముఖం బాహూ ప్రబాహూ చ మనస్సర్వేంద్రియాణి చ । రక్షత్వవ్యాహతైశ్వర్యస్తవ నారాయణోఽవ్యయః॥ ౧౯॥ శార్ఙ్గచక్రగదాపాణేశ్శంఖనాదహతాః క్షయమ్। గచ్ఛంతు ప్రేతకూష్మాండరాక్షసా యే తవాహితాః ॥ ౨౦ ॥ త్వాం పాతు దిక్షు వైకుంఠో విదిక్షు మధుసూదనః । హృషీకేశోఽంబరే భూమౌ రక్షతు త్వాం మహీధరః॥ ౨౧ ॥ శ్రీపరాశరః॥ ఏవంకృతస్వస్త్యయనో నందగోపేన బాలకః । శాయితశ్శకటస్యాధో బాలపర్యంకికాతలే॥ ౨౨॥ తే చ గోపా మహద్దృష్ట్వా పూతనాయాః కలేబరమ్। మృతాయాః పరమం త్రాసం విస్మయం చ తదా యయుః॥ ౨౩ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - పంచమోఽధ్యాయః. ❀❀❀❀

శ్రీపరాశరః॥ కదాచిచ్ఛకటస్యాధశ్శయానో మధుసూదనః । చిక్షేప చరణావూర్ధ్వం స్తన్యార్థీ ప్రరురోద హ ॥ ౧ ॥ తస్య పాదప్రహారేణ శకటం పరివర్తితమ్। విధ్వస్తకుంభభాండం తద్విపరీతం పపాత

తి ॥ కేవలం తస్యాస్తన్యమపత్యమివ ప్రాణసహితం పపౌ॥ ౯॥ సేతి ॥ విచ్ఛిన్నం స్నాయులక్షణం అస్థిబంధనం యస్యాస్సా - ప్రథమం మాయయా స్వరూపేణ సౌమ్యరూపేణ ప్రవిష్టా - ఇదానీం మ్రియమాణా సా అతిభీషణా సతీ పపాతేత్యర్థః॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ గోకరీషమితి ॥ గోకరీషం గోమయచూర్ణం॥ ౧౩॥ రక్షత్వితి ॥ ప్రకర్షేణ భవంత్యస్మాదితి ప్రభవః॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ వామనఇతి ॥ క్రమాః పాదవిన్యాసాః తైరాక్రాంతం త్రైలోక్యం యేన సః - స్ఫురంత్యాయుధాని యస్య సః- త్రివిక్రమః క్రమైస్త్రైకపద్యపాఠే తు త్రిభిర్విక్రమైః క్రమేణాక్రాంతం త్రైలోక్యం యేన తథా భూతో యః క్షణాదభూదిత్యర్థః॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ముఖమితి ॥ ప్రబాహూ కూర్పరస్యాధోభాగౌ॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ఏవమితి ॥ కృతం స్వస్త్యయనం శాంతికరం కర్మ యస్య సః - బాలపర్యంకికా బాలోచితస్వల్పశయ్యా తస్యాస్తలే తదుపరి - శాయితశ్శకటస్యాధ ఇతి శకటోచ్చాటనప్రస్తావః॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - పంచమాంశే - పంచమోఽధ్యాయః. ❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀❀

౧॥ తస్యేతి ॥ విధ్వస్తకుంభభాండం విశీర్ణకుంభాద్యుపకరణం - కుప్యభాండమితి పాఠే కుప్యం స్వర్ణరజత

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తోమర ఇతి హరివంశే ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ గోపా ఇతి ॥ కేన కేనేత్యత్రాపి ప్రోచురిత్యన్వయః - విస్మయాద్వీప్సా ॥ ౪ ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ యశోదేత్యాది ॥ అర్చనార్థం శకటే ఆరోపితాః భగ్నభాండకపాలికా యయా సా ॥ ౭ ॥ గర్గశ్చేతి ॥ గర్గో యదుపురోధాః - గోపానాం సంఛన్నః తైరజ్ఞాతః ॥ ౮ ॥ జ్యేష్ఠమితి ॥ మతిమతాం మునీనాం ॥ ౯ ॥ స్వల్పేనేతి ॥ రంగిణౌ సంచారిణౌ ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ గోవాటమధ్య ఇతి ॥ గోవాటం గోక్షేత్రం ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥

పై ॥ ౨ ॥ తతో హాహాకృతస్సర్వో గోపగోపీజనో ద్విజ । ఆజగామాథ దదృశే బాలముత్తానశాయినమ్ ॥ ౩ ॥
గోపాః కేనేతి కేనేదం శకటం పరివర్తితమ్ । తత్రైవ బాలకాః ప్రోచుర్బాలేనానేన పాతితమ్ ॥ ౪ ॥
రుదతా దృష్టమస్మాభిః పాదవిక్షేపపాతితమ్ । శకటం పరివృత్తం వై నైతదన్యస్య చేష్టితమ్ ॥ ౫ ॥ తతః పునరతీవాసన్ గోపా విస్మయచేతసః । నందగోపోఽపి జగ్రాహ బాలమత్యంతవిస్మితః ॥ ౬ ॥ యశోదా శకటారూఢభగ్నభాండకపాలికాః । శకటం చార్చయామాస దధిపుష్పఫలాక్షతైః ॥ ౭ ॥ గర్గశ్చ గోకులే తత్ర వసుదేవప్రచోదితః । ప్రచ్ఛన్న ఏవ గోపానాం సంస్కారానకరోత్తయోః ॥ ౮ ॥ జ్యేష్ఠం చ రామమిత్యాహ కృష్ణం చైవ తథాపరమ్ । గర్గో మతిమతాం శ్రేష్ఠో నామ కుర్వన్ మహామతిః ॥ ౯ ॥ స్వల్పేనైవ తు కాలేన రంగిణౌ తౌ తదా వ్రజే । ఘృష్టజానుకరౌ విప్ర బభూవతురుభావపి ॥ ౧౦ ॥ కరీషభస్మదిగ్ధాంగౌ భ్రమమాణావితస్తతః । న నివారయితుం సేహే యశోదా తౌ న రోహిణీ ॥ ౧౧ ॥ గోవాటమధ్యే క్రీడంతౌ వత్సవాటం గతౌ పునః । తదహర్జాతగోవత్సపుచ్ఛాకర్షణతత్పరౌ ॥ ౧౨ ॥ యదా యశోదా తౌ బాలావేకస్థానచరావుభౌ । శశాక నో వారయితుం క్రీడంతావతిచంచలౌ ॥ ౧౩ ॥ దామ్నా మధ్యే తతో బద్ధ్వా బబంధ తములూఖలే । కృష్ణమక్లిష్టకర్మాణమాహ చేదమమర్షితా ॥ ౧౪ ॥ యది శక్నోషి గచ్ఛ త్వమతిచంచలచేష్టిత । ఇత్యుక్త్వాథ నిజం కర్మ సా చకార కుటుంబినీ ॥ ౧౫ ॥ వ్యగ్రాయామథ తస్యాం స కర్షమాణ ఉలూఖలమ్ । యమలార్జునమధ్యేన జగామ కమలేక్షణః ॥ ౧౬ ॥ కర్షతా వృక్షయోర్మధ్యే తిర్యగ్గతములూఖలమ్ । భగ్నావుత్తుంగశాఖాగ్రౌ తేన తౌ యమలార్జునౌ ॥ ౧౭ ॥ తతః కటకటాశబ్దసమాకర్ణనతత్పరః । ఆజగామ వ్రజజనో దదర్శ చ మహాద్రుమౌ ॥ ౧౮ ॥ నవోద్గతాల్పదంతాంశుసితహాసం చ బాలకమ్ । తయోర్మధ్యగతం దామ్నా బద్ధం గాఢం తథోదరే ॥ ౧౯ ॥ తతశ్చ దామోదరతాం స యయౌ దామబంధనాత్ ॥ ౨౦ ॥ గోపవృద్ధాస్తతస్సర్వే నందగోపపురోగమాః । మం

వ్యతిరిక్తం ద్రవ్యం ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ గోపా ఇతి ॥ కేన కేనేతి సంభ్రమాద్ద్విరుక్తిః ॥ ౪ ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ యశోదేతి ॥ శకటారూఢాః శకటే స్థాపితాః భగ్నానాం భాండానాం కపాలికాః ॥ ౭ ॥ గర్గశ్చేతి ॥ గోపానాం ప్రచ్ఛన్న ఇత్యత్ర శుకోక్తిరనుసంధేయా - గర్గో హి గోకులమాగతో నందేన బాలయోర్నామకరణార్థం యదా ప్రార్థితస్తదా తేనోక్తం- అహం తావద్యదుకులాచార్యః ప్రఖ్యాతః - త్వం చ వసుదేవస్య ప్రేష్ఠస్సఖా- అశరీరవాణీవాక్యాభ్యాం చ దేవక్యాః పుత్రః స్వస్య శత్రుః క్వచిజ్జాతోఽస్తీతి కంసోఽనుమన్యతే- కించ- సతు మయా యదుపురోధసా నామకరణాదికృతం జ్ఞాత్వా దేవకీపుత్ర ఏవ కథంచిద్గోకులం ప్రాప్తో నందస్య పుత్రతయా అభిమత ఇతి జాతశంకః కంసో యది వా స్యాత్తర్హి మహాననర్థః స్యాదితి - తదా నందేనోక్తం - మదీయైర్గోపైరవిజ్ఞాతస్సన్ రహసి ద్విజోచితం సంస్కారమాత్రం కుర్వితి - తదేతదుక్తం ॥ శ్లో ॥ ప్రచ్ఛన్న ఏవ గోపానాం సంస్కారానకరోత్తయోరితి ॥ ఉత్తరత్ర మహామతిరితి చ ॥ ౯ ॥ స్వల్పేనైవేతి ॥ చత్వరరంగిణావిత్యస్యైవ వివృతిః ఘృష్టజానుకరావితి- జానుభ్యాం కరాభ్యాం భువం సంఘృష్య సంచరంతావిత్యర్థః ॥ ౧౦ ॥ కరీషభస్మేతి ॥ కరీషభస్మభ్యాం దిగ్ధాంగౌ లిప్తగాత్రౌ ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ వ్యగ్రాయామితి ॥ యమళయోర్యుగ్మభూతయోరర్జునవృక్షయోర్మధ్యేన ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ తత ఇతి ॥ కటకటేతి శబ్దానుకృతిః ॥ ౧౮ ॥ నవోద్గతేతి ॥ నవోద్గతానామల్పానాం దంతానామంశుభిః సితస్మితః హాసో యస్య తం బాలకం దదర్శేతి పూర్వేణాన్వయః ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౨౧॥ స్థానేనేతి ॥ స్థానేనస్థిత్యా॥ ౨౨॥ ౨౩॥ బృందావనమితి ॥ ఇతః బృహద్వనాఖ్యాత్ - భౌమమహోత్పాతః
చరస్థిరేషువికృతిః - సప్తరాత్రపాకః- తత్పాకకాలాత్ ప్రాక్ తద్భూమిత్యాగినాంనదోషఇతి శ్రూయతే॥ ౨౪॥
ఇతీతి ॥ కులంకుటుంబం॥ ౨౫॥ తతఇతి ॥ కాలయంతః చారయంతః గోధనమితి శేషః ॥ ౨౬ ॥ ద్రవ్యావయవేతి ॥ ద్ర
వ్యావయవనిర్ధూతం వ్రీహ్యన్నదధ్యాది ద్రవ్యావయవానిర్ధూతాఆకీర్ణాయత్ర - క్షోధికరణేచేతసూత్రం॥ ౨౭ ॥
౨౮॥ ౨౯॥ సఇతి ॥ శకటీవాటఃఅల్పశకటీశ్రేణీప్రాంతేయస్యసః - వ్రతతివాచీవావాటశబ్దః - చంద్రార్ధాకార
త్వంయమునానుగోధాత్ శకటీవాటపర్యంత ఇతిచపాఠః॥ ౩౦॥ వత్సపాలావితి॥ ఏకస్థానస్థితౌలీలాస్థానస్థితౌ॥ ౩౧॥
బర్హీణేతి ॥ ఆపీడః శేఖరః - గోపవేణుకృతాతోద్యపత్రవాద్యకృతస్వనా - గోపోచిత వేణుభిరేవరచిత మురజాదికృత్యౌ
పర్ణమయవాద్యైఃకృతస్వనౌచ॥ ౩౨॥ కాకపక్షధరావితి ॥ కాకపక్షశ్శిఖా - పావకీశాఖవిశాఖాఖ్యాస్కందాంశౌ॥

త్రయామాసురుద్విగ్నాస్సాహోత్పాతాతిభీరవః॥ ౨౧॥ స్థానేనేహననః కార్యం వ్రజామోన్యన్మహా
వనమ్। ఉత్పాతాబహవోహ్యత్రదృశ్యంతే నాశహేతవః ॥ ౨౨ ॥ పూతనాయావినాశశ్చశకటస్య
విపర్యయః। వినా వాతాదిదోషేణ ద్రుమయోః పతనంతథా ॥ ౨౩ ॥ బృందావనమితః స్థానాత్తస్మా
ద్గచ్ఛామమాచిరమ్। యావద్భౌమమహోత్పాత దోషోనాభిభవేద్వ్రజమ్ ॥ ౨౪ ॥ ఇతికృత్వామతిం
సర్వేగమనేతేవ్రజౌకసః। ఊచుస్స్వంస్వంకులంశీఘ్రంగమ్యతాంమావిలంబథ ॥ ౨౫ ॥ తతః క్షణేన
ప్రయయుశ్శకటైర్గోధనైస్తథా। యూథశో వత్సపాలాశ్చ కాలయంతో వ్రజౌకసః॥ ౨౬ ॥ ద్రవ్యా
వయవనిర్ధూతం క్షణమాత్రేణతత్తదా। కాకభాససమాకీర్ణం వ్రజస్థానమభూద్ద్విజ ॥ ౨౭ ॥ బృం
దావనంభగవతాకృష్ణేనాక్లిష్టకర్మణా। శుభేనమనసాధ్యాతంగవాంవృద్ధిమభీప్సతా ॥ ౨౮॥ తతస్తత్రా
తిరూక్షేపిఘర్మకాలేద్విజోత్తమ। ప్రావృట్కాలఇవోద్భూతంనవశష్పంసమంతతః ॥ ౨౯ ॥ ససమా
వాసితస్సర్వో వ్రజో బృందావనే తతః। శకటావాటపర్యంతశ్చంద్రార్ధాకారసంస్థితిః ॥ ౩౦ ॥ వత్స
పాలౌచసంవృత్తౌరామదామోదరౌతతః। ఏకస్థానస్థితౌగోష్ఠే చేరతుర్బాలలీలయా ॥ ౩౧ ॥ బర్హి
పత్రకృతాపీడౌవన్యపుష్పావతంసకౌ। గోపవేణుకృతాతోద్యపత్రవాద్యకృతస్వనౌ ॥ ౩౨ ॥ కాకప
క్షధరౌబాలౌకుమారావివపావకీ। హసంతౌచరమంతౌచచేరతుస్స్మమహావనమ్॥ ౩౩ ॥ క్వచిద్వహం
తావన్యోన్యంక్రీడమానౌతథాపరైః। గోపపుత్రైస్సమంవత్సాంశ్చారయంతౌవిచేరతుః ॥ ౩౪ ॥ కాలేన
గచ్ఛతాతౌతు సప్తవర్షౌమహావ్రజే। సర్వస్యజగతః పాలౌవత్సపాలౌబభూవతుః॥ ౩౫ ॥ ప్రావృ

౨౧॥ స్థానేనేతి ॥ ఇహబృహద్వనేస్థానేనవాసేన॥ ౨౨॥ ౨౩॥ బృందావనమితి॥ భౌమః భూమివిశేషవాసననిమిత్తః
మహోత్పాతరూపోదోషః॥ ౨౪॥ ఇతీతి ॥ కులంకుటుంబాది॥ ౨౫॥ తతఇతి ॥ కాలయంతశ్చాలయంతః॥ ౨౬॥ ద్ర
వ్యావయవేతి ॥ ద్రవ్యాణాందధ్యాదీనాం అన్నాదీనాంచావయవైశ్శేషైర్నిర్ధూతంనిరూపితం- కాకాదిభిశ్చసమా
కీర్ణమభూత్॥ ౨౭॥ ౨౮॥ తతఇతి ॥ నవముద్భూతంశష్పంబాలతృణంఉద్భూతం॥ ౨౯॥ సఇతి ॥ శకటావాటః అల్ప
శకటవృత్తిః పర్యంతోయస్యసః - చంద్రార్ధాకారాసంస్థితిస్సన్నివేశోయస్యసః॥ ౩౦॥ వత్సపాలావితి ॥ ఏకస్మిన్నే
వక్రీడాస్థానేస్థితౌ॥ ౩౧॥ బర్హిపత్రేతి ॥ బర్హిపత్రకృతాపీడౌ మయూరపింఛకృతశేఖరౌ - వన్యపుష్పావతంస
కౌవన్యపుష్పమయకర్ణాభరణౌ - గోపోచితవేణుభిరేవకృతాతోద్యాసంపాదితమృదంగాదివాద్యకృత్యౌచతౌపత్ర
మయైర్వాద్యైః - కృతస్వనౌకృతవిచిత్రనానాధ్వనీ॥ ౩౨॥ కాకపక్షేతి ॥ కాకపక్షధరౌశిఖాధరౌ - పావకీస్కం
దస్యాంశౌ విశాఖావివ॥ ౩౩॥ ౩౪॥ కాలేనేతి ॥ ఏవంతౌవత్సపాలౌసంతౌ - కాలేనగచ్ఛతాసప్తవర్షౌగోపాలనేస
మర్థౌ బభూవతురిత్యర్థః॥ ౩౫॥ ప్రావృట్కాలీనాంగోపాలక్రీడాంవర్ణయిష్యన్ ప్రావృషంవర్ణయతి - ప్రా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౩౩। ౩౪। ౩౫। ౩౬॥ ప్రరూఢేతి॥ శక్రగోపః అరుణః కీటవిశేషః - మారకతీ మరకతమయీ॥ ౩౭॥ ఊహురితి॥ ఊహుః జగ్ముః - వహతిరత్ర ప్రాపణే॥ ౩౮॥ నేతి॥ సద్వాదివాదః వైదికవాదః - మూర్ఖాః వేదబాహ్యకుదృష్టయః॥ ౩౯ నిర్గుణేనేతి॥ అవివేకనృపతిపరిగ్రహే నిర్గుణేన పురుషేణేవ॥ ౪౦॥ మేఘపృష్ఠ ఇతి॥ దుర్వృత్తే అపకారిణి - కులీనస్య అభిజాతస్య వృత్తచేష్టా సచ్చరితముపకారాదికం లబ్ధపరభాగమౌజ్జ్వల్యం యాతి - యద్వా దుర్వృత్తలక్షణం దృష్ట్వా సజ్జనచేష్టేవ॥ ౪౧॥ ౪౨॥ మార్గా ఇతి॥ అర్థాంతరం స్వవివక్షితాదన్యమర్థం॥ ౪౩॥ ఉన్మత్తేతి॥ సారంగశ్చాతకః ఋష్యో వా॥ ౪౪॥ క్వచిదితి॥ గేయతానరతౌ - తానో నామ గాయతోన్యస్యాన్యేన వేణ్వాదికృత్యశ్రుత్యాద్యనుగ్రహః॥ ౪౫॥ ౪౬॥ పర్ణశయ్యాస్వితి॥ నిద్రాంతరైషిణౌ నిద్రార్థమవకాశార్థినౌ॥ ౪౭॥ గాయతామితి॥ కేకాగతౌ తారధ్వన్యనుగతౌ - తదుక్తం॥ శ్లో॥ తారంతు వింద్యాత్స్వనం తృతీయం శిరోగతం తచ్చ న సదా ప్రయోజ్యం। మయూరహంసాన్యభృతస్వరాణాం తుల్యేన నాదేన శిరస్స్థితేనేతి॥ ౪౮॥ ౪౯॥ విశాలే చేతి॥ విశాలే చ రాత్రావపి॥ ౫౦॥

ట్కాల స్తతోతీవ మేఘౌఘస్థగితాంబరః। బభూవ వారిధారాభి రైక్యం కుర్వన్దిశామివ॥ ౩౬॥ ప్రరూఢనవశష్పాఢ్యా శక్రగోపాచితా మహీ। తథా మారకతీవాసీత్పద్మరాగవిభూషితా॥ ౩౭॥ ఊహురున్మార్గవాహీని నిమ్నగాంభాంసి సర్వతః। మనాంసి దుర్వినీతానాం ప్రాప్య లక్ష్మీం నవామివ॥ ౩౮॥ న రేజేంతరితశ్చంద్రో నిర్మలో మలినైర్ఘనైః। సద్వాదివాదో మూర్ఖాణాం ప్రగల్భాభిరివోక్తిభిః॥ ౩౯॥ నిర్గుణేనాపి చాపేన శక్రస్య గగనే పదమ్। అవాప్యతావివేకస్య నృపస్యేవ పరిగ్రహే॥ ౪౦॥ మేఘపృష్ఠే బలాకానాం రరాజ విమలా తతిః। దుర్వృత్తే వృత్తచేష్టేవ కులీనస్యాతిశోభనా॥ ౪౧॥ న బబంధాంబరే స్థైర్యం విద్యుదత్యంతచంచలా। మైత్రీవ ప్రవరే పుంసి దుర్జనేన ప్రయోజితా॥ ౪౨॥ మార్గా బభూవురస్పష్టాస్తృణశష్పచయావృతాః। అర్థాంతరమనుప్రాప్తాః ప్రజడానామివోక్తయః॥ ౪౩॥ ఉన్మత్తశిఖిసారంగే తస్మిన్కాలే మహావనే। కృష్ణరామౌ ముదా యుక్తౌ గోపాలైశ్చేరతుస్సహ॥ ౪౪॥ క్వచిద్గోభిస్సమం రమ్యం గేయతానరతావుభౌ। చేరతుః క్వచిదత్యర్థం శీతవృక్షతలాశ్రితౌ॥ ౪౫॥ క్వచిత్కదంబస్రక్చిత్రౌ మయూరస్రగ్విరాజితౌ। విలిప్తౌ క్వచిదాసాతాం వివిధైర్గిరిధాతుభిః॥ ౪౬॥ పర్ణశయ్యాసు సంసుప్తౌ క్వచిన్నిద్రాంతరైషిణౌ। క్వచిద్గర్జతి జీమూతే హాహాకారరవాకులౌ॥ ౪౭॥ గాయతామన్యగోపానాం ప్రశంసాపరమౌ క్వచిత్। మయూరకేకానుగతౌ గోపవేణుప్రవాదకౌ॥ ౪౮॥ ఇతి నానావిధైర్భావైరుత్తమప్రీతిసంయుతౌ। క్రీడంతౌ తౌ వనే తస్మిన్ చేరతుస్తుష్టమానసౌ॥ ౪౯॥ వికాలే చ సమం గోభిర్గోపబృందసమన్వితౌ। విహృత్యాథ యథాయోగం వ్రజమేత్య మహాబలౌ॥ ౫౦॥

వృడిత్యాద్యష్టభిః॥ ప్రావృట్కాల ఇతి॥ మేఘౌఘైః స్థగితం ఛాదితమంబరం యస్య సః॥ ౩౬॥ ప్రరూఢేతి॥ శక్రగోపైరింద్రగోపాఖ్యలోహితకీటైరాచితా వ్యాప్తా - మారకతీ గరుడనీలరత్నమయీవ పద్మరాగైర్లోహితైర్విభూషితా॥ ౩౭॥ ఊహురితి॥ ఊహుః అవహన్॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ మేఘపృష్ఠ ఇతి॥ మూర్ఖే కులీనస్య వృత్తచేష్టా నిష్కపటావృత్తిరివ॥ ౪౧॥ నబబంధేతి॥ అంబరే సుమహత్యపి - విద్యుత్ స్థైర్యం న బబంధ న చకార - ప్రయోజితా కృతా॥ ౪౨॥ మార్గా ఇతి॥ అస్పష్టాస్సందిగ్ధాః - ప్రజడానాం మందానాం అన్యద్వివక్షతా మన్యద్బ్రువతాముక్తయో యథా అర్థాంతరం ప్రాప్తాస్సంతస్సందిగ్ధాస్స్యుస్తద్వత్ యద్వా ప్రకృష్టానాం జడానాం బాలోన్మత్తపిశాచవదిత్యుక్తైః - నిరంతరం నిశ్చలసమాధినా జడవద్వర్తమానానాం నిరతిశయబ్రహ్మానందసుఖితానాం యోగినాముక్తయ ఇవ - తేహి వివక్షితమర్థమర్థాంతరాభిధానేన నిగూఢమివ వదంతీతి స్పష్టార్థః - ప్రగల్భానామితి పాఠేప్యేవమేవార్థః॥ ౪౩ తదుక్తప్రావృషమనుమన్య తత్కాలోచితాం క్రీడామాహ॥ ఉన్మత్తేత్యాదినా యావత్సమాప్తేః॥ ఉన్మత్తేతి॥ ఉన్మత్తాశ్శిఖినో మయూరాస్సారంగాశ్చ భ్రమరా యస్మిన్ - అస్య ప్రవేశభావాదితి శుకోక్తేః॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ౪౯॥ ౫౦॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౫౧॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - పంచమాంశే - షష్ఠోఽధ్యాయః

ఏకదాత్వితి॥ వినా రామం - సహితస్య నాగహ్రదప్రవేశం నానుమన్యేత॥ ౧॥ సజ ఇతి॥ ఫేనస్య శౌక్ల్యాద్ధసంతీమివేత్యుత్ప్రేక్షా - హసంతీమంగారశకటికామివేత్యుపమా వా - అత్ర జ్వాలావత్కల్లోలః భస్మవత్ఫేనః॥ ౨॥ తస్యాశ్చేతి॥ శ్రితం తప్తం॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ అస్మిన్నితి॥ యోఽమమేత్యాది - మయా మద్విభూతిభూతేన తార్క్ష్యేణేత్యర్థః - నష్టః నదృష్టః - సోఽస్మిన్మత్సాన్నిధ్యనుజిఘృక్షుసౌభరిశాపభీతతార్క్ష్యమప్రవేశే వసతి - అయమర్థో భాగవతే ద్రష్టవ్యః॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ తదితి॥ కదంబోఽసావమృతమానయతా తార్క్ష్యేణాక్రాంతత్వాన్న దగ్ధ ఇతి పురాణాంతరసిద్ధం॥ ౧౦॥ ఇత్థమితి॥ పరితః క్రియత ఇతి పరికరో వస్త్రం॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ నాగపత్న్యశ్చేతి॥ హారిహారేత్యా

గోపైస్సమానైస్సహితౌ క్రీడంతావమరావివ। ఏవం తావూషతుస్తత్ర రామకృష్ణౌ మహాద్యుతీ॥ ౫౧॥

ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - షష్ఠోఽధ్యాయః.

శ్రీపరాశరః॥ ఏకదా తు వినా రామం కృష్ణో బృందావనం యయౌ। విచచార వృతో గోపైర్వన్యపుష్పస్రగుజ్జ్వలః॥ ౧॥ స జగామాథ కాళిందీం లోలకల్లోలశాలినీమ్। తీరసంలగ్నఫేనౌఘైర్హసంతీమివ సర్వతః॥ ౨॥ తస్యాం చాతిమహాభీమం విషాగ్నిశ్రితవారిణమ్। హ్రదం కాళీయనాగస్య దదర్శాతివిభీషణమ్॥ ౩॥ విషాగ్నినా ప్రసరతా దగ్ధతీరమహీరుహమ్। వాతాహతాంబువిక్షేపస్పర్శదగ్ధవిహంగమమ్॥ ౪॥ తమతీవ మహారౌద్రం మృత్యువక్త్రమివాపరమ్। విలోక్య చింతయామాస భగవాన్మధుసూదనః॥ ౫॥ అస్మిన్వసతి దుష్టాత్మా కాళీయోఽసౌ విషాయుధః। యో మయా నిర్జితస్త్యక్త్వా దుష్టో నష్టః పయోనిధిమ్॥ ౬॥ తేనేయం దూషితా సర్వా యమునా సాగరంగమా। న నరైర్గోధనైశ్చాపి తృషార్తైరుపభుజ్యతే॥ ౭॥ తదస్య నాగరాజస్య కర్తవ్యో నిగ్రహో మయా। నిస్త్రాసాస్తు సుఖం యేన చరేయుర్వ్రజవాసినః॥ ౮॥ ఏతదర్థం తు లోకేఽస్మిన్నవతారః కృతో మయా। యదేషాముత్పథస్థానాం కార్యా శాంతిర్దురాత్మనామ్॥ ౯॥ తదేతం నాతిదూరస్థం కదంబమురుశాఖినమ్। అధిరుహ్య పతిష్యామి హ్రదేఽస్మిన్ననిలాశినః॥ ౧౦॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇత్థం విచింత్య బధ్వా చ గాఢం పరికరం తతః। నిపపాత హ్రదే తత్ర నాగరాజస్య వేగతః॥ ౧౧॥ తేనాతిపతతా తత్ర క్షోభితస్స మహాహ్రదః। అత్యర్థం దూరజాతాంస్తు సమసించన్మహీరుహాన్॥ ౧౨॥ తే హి దుష్టవిషజ్వాలాతప్తాంబుపవనోక్షితాః। జజ్వలుః పాదపాస్సద్యో జ్వాలావ్యాప్తదిగంతరాః॥ ౧౩॥ ఆస్ఫోటయామాస తదా కృష్ణో నాగహ్రదే భుజమ్। తచ్ఛబ్దశ్రవణాచ్చాశు నాగరాజోఽభ్యుపాగమత్॥ ౧౪॥ ఆతామ్రనయనః కోపాద్విషజ్వాలాకులైర్ముఖైః। వృతో మహావిషైశ్చాన్యైరురగైరనిలాశనైః॥ ౧౫॥ నాగపత్న్యశ్చ శతశో హారిహారోపశోభితాః। ప్రకంపితతనుక్షేపచలత్కుంతలకాం

౫౧॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య-శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం- పంచమాంశే- షష్ఠోఽధ్యాయః.

౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ అగాధే హ్రదే స్థితస్య సర్పస్య హ్రదక్షోభణమృతే నిగ్రహో యోగాత్ తత్క్షోభక్రియాయాముద్యవస్యతి॥ తదేతమితి॥ స తు కదంబోఽమృతమానయతా గరుడేనాక్రాంతత్వాన్న దహ్యత ఇతి పురాణాంతరప్రసిద్ధిః॥ ౧౦॥ ఇత్థమితి॥ పరితః క్రియతే పరిధీయత ఇతి పరికరం వస్త్రం - తద్గాఢం బధ్వా - వేగతః వేగాత్॥ ౧౧॥ తేనేతి॥ సమసించత్ సమ్యక్ సిషేచ॥ ౧౨॥ తే ఇతి॥ అహినా దుష్టవిషజ్వాలాభితప్తం యదంబు తద్యుక్తేన పవనోక్షితాస్సిక్తాస్సంతో జజ్వలుః - జ్వాలాభివ్యాప్తం దిశామంతరమవకాశో యైః॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ఆతామ్రేతి॥ విషజ్వాలాభిరాకులైర్వ్యాప్తైః ఫణైరుపలక్షితః అభ్యుపాగమదిత్యపూర్వేణాన్వయః॥ ౧౫॥ నాగపత్న్యశ్చేతి॥ హారిభిర్మనోహరైర్హారైరుపశోభితాః - ప్రకంపితానాం తనూనాం క్షేపేణోత్క్షేపేణ చలద్భిః కుండలైః కాంతిశో

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తినాహారాదిభూషితత్వోక్తైః వ్యక్తవాక్యోక్తైశ్చ తాసాం మనుష్యసమప్రావర్ణకాయత్వం విజ్ఞేయం॥ ౧౬॥ ౧౭॥ తమితి॥ లాలసాః వ్యాకులాః పశ్యతేతి చుక్రుశుః॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ హాహేతి॥ విహ్వలః పరవశః॥ ౨౧॥ నందగోప ఇతి॥ కృష్ణదర్శనలాలసాః - అత్ర లాలసపదమౌత్సుక్యపరం॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ గోప్య ఇతి॥ కాతరా అధీరాః॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ యత్రేతి॥ యత్ర స హరిః తేనాపి మాతుర్వాసేన జననీగృహేణాపి రతిరస్తి చేద్విస్మయః - కృష్ణరహితేన మాతృగృహేపి ప్రీతిర్నాస్తీత్యర్థః॥ ౨౯॥ ఉత్ఫుల్లేతి॥ కథం భవిష్యథ కథమపి భవితుం న శక్ష్యథేత్యర్థః॥ ౩౧॥ అత్యర్థేతి॥ అత్యర్థమత్యంతం॥ ౩౧॥ భోగేనేతి॥ అస్మద్విలోకనే సతీతి శేషః॥ ౩౨॥ ఇతీతి॥ త్రాసవిధురా త్రాసనిశ్చేష్టా॥

తయోః॥ ౧౬॥ తతః ప్రవేష్టితస్సర్పైస్సకృష్ణో భోగబంధనైః। దదంశుస్తేపి తం కృష్ణం విషజ్వాలాకులైర్ముఖైః॥ ౧౭॥ తం తత్ర పతితం దృష్ట్వా సర్పభోగైర్నిపీడితం। గోపా వ్రజముపాగమ్య చుక్రుశుశ్శోకలాలసాః॥ ౧౮॥ గోపాః॥ ఏష మోహం గతః కృష్ణో మగ్నో వై కాళియహ్రదే। భక్ష్యతే నాగరాజేన తమాగచ్ఛత పశ్యత॥ ౧౯॥ తచ్ఛ్రుత్వా తత్ర తే గోపా వజ్రపాతోపమం వచః। గోప్యశ్చ త్వరితా జగ్ముః యశోదాప్రముఖా హ్రదమ్॥ ౨౦॥ హాహా క్వాసావితి జనో గోపీనామతివిహ్వలః। యశోదయా సమం భ్రాంతో ద్రుతప్రస్ఖలితం యయౌ॥ ౨౧॥ నందగోపశ్చ గోపాశ్చ రామశ్చాద్భుతవిక్రమః। త్వరితం యమునాం జగ్ముః కృష్ణదర్శనలాలసాః॥ ౨౨॥ దదృశుశ్చాపి తే తత్ర సర్పరాజవశంగతమ్। నిష్ప్రయత్నీకృతం కృష్ణం సర్పభోగవివేష్టితమ్॥ ౨౩॥ నందగోపోపి నిశ్చేష్టో న్యస్య పుత్రముఖే దృశమ్। యశోదా చ మహాభాగా బభూవ మునిసత్తమ॥ ౨౪॥ గోప్యస్త్వన్యా రుదంత్యశ్చ దదృశుశ్శోకకాతరాః। ప్రోచుశ్చ కేశవం ప్రీత్యా భయకాతర్యగద్గదమ్॥ ౨౫॥ గోప్యః॥ సర్వా యశోదయా సార్థం విశామోత్ర మహాహ్రదమ్। సర్పరాజస్య నో గంతుమస్మాభిర్యుజ్యతే వ్రజమ్॥ ౨౬॥ దివసః కో వినా సూర్యం వినా చంద్రేణ కా నిశా। వినా వృషేణ కా గావో వినా కృష్ణేన కో వ్రజః॥ ౨౭॥ వినాకృతా న యాస్యామః కృష్ణేనానేన గోకులమ్। అరమ్యం నాతిసేవ్యం చ వారిహీనం యథా సరః॥ ౨౮॥ యత్ర నేందీవరశ్యామకాయకాంతిరయం హరిః। తేనాపి మాతుర్వాసేన రతిరస్తీతి విస్మయః॥ ౨౯॥ ఉత్ఫుల్లపంకజదళస్పష్టకాంతివిలోచనమ్। అపశ్యంత్యో హరిం దీనాః కథం గోష్ఠే భవిష్యథ॥ ౩౦॥ అత్యంతమధురాలాపహృతాశేషమనోరథమ్। న హీనపుండరీకాక్షం యాస్యామో నందగోకులమ్॥ ౩౧॥ భోగేనావేష్టితస్యాపి సర్పరాజస్య పశ్యత। స్మితశోభిముఖం గోప్యః కృష్ణస్యాస్మద్విలోకనే॥ ౩౨॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇతి గోపీవచశ్శ్రుత్వా రౌహిణేయో మ

భాయాసాంతాః॥ ౧౬॥ తత ఇతి॥ భోగః దేహస్స ఏవ బంధనం సాధనత్వాత్ బంధనం తత్ప్రదర్శితం తైః ప్రవేష్టితః మండలీకృతైర్దేహైరావేష్టిత ఇత్యర్థః - దదంశుః దష్టవంతః॥ ౧౭॥ తమితి॥ శోకేన లాలసాస్సాభిలాషాః ఉత్సుకా ఇత్యర్థః॥ ౧౮॥ కథం చుక్రుశురిత్యత్రాహ॥ ఏష ఇతి॥ ౧౯॥ ౨౦॥ హాహేతి॥ ద్రుతం ప్రస్ఖలితం చ యథా భవత్యేవం యయౌ॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ నందగోప ఇతి॥ యశోదా చ నిశ్చేష్టా బభూవ॥ ౨౪॥ గోప్య ఇతి॥ శోకేన కాతరా వివశాః- భయకాతర్యాభ్యాం గద్గదం యథా భవత్యేవం ప్రోచుః॥ ౨౫॥ యత్ప్రోచుస్తదాహ॥ సర్వా ఇత్యాదిసప్తభిః॥ ౨౬॥ ౨౭ వినాకృతా ఇతి॥ కృష్ణేన వినాకృతాః విరహీకృతాః న యాస్యామః॥ ౨౮॥ యత్రేతి॥ యత్రాయం హరిర్నాస్తి - తేన మాతుర్వాసేన జననీగృహేణాపి - రతిర్భవతీతి విస్మయో హ్యాశ్చర్యం - కృష్ణరహితేన మాతుర్గృహేణ సుఖం నాస్త్యేవేత్యర్థః॥ ౨౯॥ ఉత్ఫుల్లేతి॥ కథం భవిష్యథ స్థాస్యథ॥ ౩౦॥ అత్యంతేతి॥ అత్యంతమధురైరాలాపైర్హృతమశేషం మనోరథరూపం ధనం యేన సః॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ఇతీతి॥ శ్లోకద్వయమేకం వాక్యం - త్రాసవిధురా మృత్యుభయశూన్యాః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౩౩॥ నందంచేతి॥ ఆత్మసంజ్ఞయా అనన్యవేద్యేన సంకేతేన॥ ౩౪॥ కిమిదమితి॥ కింత్వమాత్మానమనంతమీశ్వరం యన్న వేత్సి - తేన సర్పదష్టత్వమూర్ఛాదిరయం మానుషో భావోఽత్యంతం వ్యజ్యతే - కిమిదమిత్యన్వయః॥ ౩౫॥ త్వమేవేతి॥ అరాణాం నాభిరివ త్వమస్య జగతః సంశ్రయః॥ ౩౬ ॥ ౩౭॥ జగత్యర్థమితి ॥ తవాంశస్తవ విభూతిః॥ ౩౮ ॥ మనుష్యేత్యాది॥ మనుష్యదేహగ్రహణాత్మికాం లీలాం భజతా త్వయా హేతుభూతేన సురాశ్చ గోపేషు జాతాః స్వలీలామనుకుర్వంతః ఆసతే॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ఇతీతి॥ స్మితభిన్నేతి మాతి॥ మోద్ఘాటనాత్ స్మితోదయః॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ప్రాణా ఇతి॥ నికుట్టనైః ప్రహారైః॥ ౪౫॥ మూర్ఛామితి॥ భ్రాంతిరేచకదండపాతాః నృత్తోక్తాః పాదన్యాసవిశేషాః - యథాహ భరతః॥ శ్లో॥ అంతర్భ్రమరికా జ్ఞేయా భ్రమరీ బాహ్యపూర్వికా। అలగ్నభ్రమరీ చ స్యాదుచితభ్రమరీ తథా॥ చిత్రభ్రమరికా చైవ చక్రభ్రమరికా తథా। తిర్యగ్భ్రమరికా చేతి భ్రమాస్సప్త ప్రకీర్తితాః॥ పార్శ్వాత్పార్శ్వాంతు

హాబలః। గోపాంశ్చ త్రాసవిధురాన్విలోక్య స్తిమితేక్షణాన్॥ ౩౩॥ నందం చ దీనమత్యర్థం న్యస్తదృష్టిం సుతాననే। మూర్ఛాకులాం యశోదాం చ కృష్ణమాహాత్మసంజ్ఞయా ॥ ౩౪ ॥ కిమిదం దేవదేవేశ భావోఽయం మానుషస్త్వయా। వ్యజ్యతేఽత్యంతమాత్మానం కిమనంతం న వేత్సి యత్ ॥ ౩౫ ॥ త్వమేవ జగతో నాభిరరాణామివ సంశ్రయః। కర్తాపహర్తా పాతా చ త్రైలోక్యం త్వం త్రయీమయః॥ ౩౬॥ సేంద్రైరుద్రాగ్నివసుభిరాదిత్యైర్మరుదశ్విభిః। చింత్యసే త్వమచింత్యాత్మన్ సమస్తైశ్చైవ యోగిభిః ॥ ౩౭॥ జగత్యర్థం జగన్నాథ భారావతరణేచ్ఛయా। అవతీర్ణోఽసి మర్త్యేషు తవాంశశ్చాహమగ్రజః॥ ౩౮॥ మనుష్యలీలాం భగవన్ భజతా భవతా సురాః। విడంబయంతస్త్వల్లీలాం సర్వ ఏవ సహాసతే॥ ౩౯॥ అవతార్య భవాన్ పూర్వం గోకులే తు సురాంగనాః। క్రీడార్థమాత్మనః పశ్చాదవతీర్ణోఽసి శాశ్వత ॥ ౪౦ అత్రావతీర్ణయోః కృష్ణ గోపా ఏవ హి బాంధవాః। గోప్యశ్చ సీదతః కస్మాదేతాన్బంధూనుపేక్షసే ॥ ౪౧ ॥ దర్శితో మానుషో భావః దర్శితం బాలచాపలమ్। తదయం దమ్యతాం కృష్ణ దుష్టాత్మా దశనాయుధః ౪౨ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ ఇతి సంస్మారితః కృష్ణస్స్మితభిన్నోష్ఠసంపుటః। ఆస్ఫోట్య మోచయామాస స్వదేహం భోగిబంధనాత్ ॥ ౪౩ ॥ ఆనమ్య చాపి హస్తాభ్యాముభాభ్యాం మధ్యమం శిరః। ఆరుహ్యాభుగ్నశిరసః ప్రణనర్తోరువిక్రమః॥ ౪౪ ॥ ప్రాణాః ఫణేఽభవంశ్చాస్య కృష్ణస్యాంఘ్రినికుట్టనైః। యత్రోన్నతిం చ కురుతే ననామాస్య తతశ్శిరః ॥ ౪౫ ॥ మూర్ఛాముపాయయౌ భ్రాంత్యా నాగః కృష్ణస్య రేచకైః। దండపాత

మితుర్ముద్యతానిత్యర్థః - ఆత్మసంజ్ఞయా స్వసంకేతేన కృష్ణమాహ॥ ౩౩॥ ౩౪॥ తదేవ స్పష్టయతి ॥ కిమిదమిత్యాద్యష్టభిః ॥ కిమిదమితి ॥ ఆత్మానం కిం న వేత్సి నానుసంధత్సే యదిత్యుత్తరేణాన్వేతి॥ ౩౫॥ త్వమేవేతి ॥ యద్యస్మాత్త్వమస్య జగతః నాభిః అతస్సంశ్రయః ఆధారః అరాణాం నాభిరివ - యస్మిన్సర్వే ప్రతిష్ఠితా రథనాభావివారా ఇతి విశ్వం బిభర్తి భువనస్య నాభిరితి చ శ్రుతేః॥ ౩౬॥ ౩౭ ॥ జగత్యర్థమితి ॥ జగత్యర్థం భూమేర్హితార్థం॥ ౩౮ ॥ మనుష్యలీలామితి మనుష్యలీలాం భజతా భవతా హేతుభూతేన గోపవేషాస్సురా ఏతే త్వల్లీలాం విడంబయంతోఽనుకుర్వంతః త్వయా సహ క్రీడమానా వర్తంతే॥ ౩౯॥ అవతార్యేతి ॥ తథా సురాంగనాశ్చ భవానేవావతారితవాన్ ఆత్మనః క్రీడార్థం ॥ ౪౦ అత్రేతి ॥ అవసన్నానస్మద్బంధూనేతాన్నోపేక్షస్వ॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ఆనమ్యేతి ॥ అభుగ్నశిరసః అనమ్రమూర్ధ్నః ఆభుగ్నశిరస ఇతి వా ఛేదః అవనతఫణస్యేత్యర్థః॥ ౪౪॥ ౪౫॥ మూర్ఛామితి ॥ కృష్ణస్య భ్రాంత్యా నృత్యతో భ్రమణ మూర్ఛాం నాగః ప్రాప్తః - దండవత్పాతో దండపాతః తీవ్రప్రహారః తద్వత్ నిపాతేన - రేచకైర్ముఖనాసికారంధ్రైః బహు రుధిరం వమన్ మర్దితవాన్ - పాదాంతరే దండవత్పాదనిపాతేనేతి స ఏవార్థః - యద్వా భ్రాంతిరేచకదండపాతాఖ్యాః నృత్తోక్తాః పాదన్యాసవిశేషాః - యథాహ భరతః ॥ శ్లో ॥ అంతర్భ్రమరికా జ్ఞేయా భ్రమరీ బాహ్యపూర్వికా। అలగ్నభ్రమరీ చ స్యాదుచితభ్రమరీ తథా ॥ చిత్రభ్రమరికా చైవ చక్రభ్రమరికా తథా। నిపాతభ్రమరీ చేతి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

గమనం స్ఖలితైశ్చలితైః పదైః । వివిధైశ్చైవ పాదైశ్చ పాదరేచక ఉచ్యతే ॥ పార్ష్ణిర్యస్య స్థితా భూమావూర్ధ్వం వా ప్రతలం తథా । అంగుళ్యశ్చాంచితాస్సర్వాస్స పాదస్త్వంచితః స్మృతః ॥ పృష్ఠతో హ్యంచితం కృత్వా పాదమగ్రతలేన తు । ద్రుతం నిపాతయేద్భూమావాచాదినూపురపాదికా ॥ చరణం నూపురం కృత్వా పురతస్సంప్రసారయేత్ । క్షిప్రమావిద్ధకరణం దండపాతా తు సా స్మృతేతి ॥ ౪౬ ॥ ౪౭ ॥ ౪౮ ॥ ౪౯ ॥ ౫౦ ॥ ౫౧ ॥ ౫౨ ॥ కోప ఇతి ॥ స్థితిపాలనం లోకమర్యాదాస్థాపనం - శ్రూయతామథ - అథాస్మద్వచనం శ్రూయతామ్ ॥ ౫౩ ॥ ౫౪ ॥ ౫౫ ॥ క్వేతి ॥ సమోత్కృష్టయోః ప్రీతిద్వేషౌ వా కార్యౌ - స త్వీదృశే నికృష్ట ఇతి భావః ॥ ౫౬ ॥ ౫౭ ॥ ౫౮ ॥ ౫౯ ॥ ౬౦ ॥ తవేత్యాది ॥ కిన్ను స్తోష్యామీతి భావః - అష్టౌ గు

నిపాతేన వవామ రుధిరం బహు ॥ ౪౬ ॥ తం విభుగ్నశిరోగ్రీవమాస్యేభ్యస్స్రుతశోణితమ్ । విలోక్య శరణం జగ్ముస్తత్పత్న్యో మధుసూదనమ్ ॥ ౪౭ ॥ నాగపత్న్యః ॥ జ్ఞాతోసి దేవదేవేశ సర్వజ్ఞస్త్వమనుత్తమః । పరం జ్యోతిరచిత్యం యత్తదంశః పరమేశ్వరః ॥ ౪౮ ॥ న సమర్థాస్సురాస్స్తోతుం యమనన్యభవం విభుమ్ । స్వరూపవర్ణనం తస్య కథం యోషిత్కరిష్యతి ॥ ౪౯ ॥ యస్యాఖిలమహీవ్యోమజలాగ్నిపవనాత్మకమ్ । బ్రహ్మాండమల్పకాల్పాంశః స్తోష్యామస్తం కథం వయమ్ ॥ ౫౦ ॥ యతంతో న విదుర్నిత్యం యత్స్వరూపం హి యోగినః । పరమార్థమణోరల్పం స్థూలాత్స్థూలం నతాః స్మ తమ్ ॥ ౫౧ ॥ న యస్య జన్మనే ధాతా యస్య చాంతాయ నాంతకః । స్థితికర్తా న చాన్యోస్తి యస్య తస్మై నమస్సదా ॥ ౫౨ ॥ కోపస్స్వల్పోపి తే నాస్తి స్థితిపాలనమేవ తే । కారణం కాళియస్యాస్య దమనే శ్రూయతాం వచః ॥ ౫౩ ॥ స్త్రియోనుకంప్యాస్సాధూనాం మూఢా దీనాశ్చ జంతవః । యతస్తతోస్య దీనస్య క్షమ్యతాం క్షమతాం వర ॥ ౫౪ ॥ సమస్తజగదాధారో భవానల్పబలః ఫణీ । త్వత్పాదపీడితో జహ్యాన్ముహూర్తార్ధేన జీవితమ్ ॥ ౫౫ ॥ క్వ పన్నగోల్పవీర్యోయం క్వ భవాన్ భువనాశ్రయః । ప్రీతిద్వేషౌ సమోత్కృష్టగోచరౌ భవతోవ్యయః ॥ ౫౬ ॥ తతః కురు జగత్స్వామిన్ ప్రసాదమవసీదతః । ప్రాణాంస్త్యజతి నాగోయం భర్తృభిక్షా ప్రదీయతామ్ ॥ ౫౭ ॥ భువనేశ జగన్నాథ మహాపురుష పూర్వజ । ప్రాణాంస్త్యజతి నాగోయం భర్తృభిక్షాం ప్రయచ్ఛ నః ॥ ౫౮ ॥ వేదాంతవేద్య దేవేశ దుష్టదైత్యనిబర్హణ । ప్రాణాంస్త్యజతి నాగోయం భర్తృభిక్షా ప్రదీయతామ్ ॥ ౫౯ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ ఇత్యుక్తే తాభిరాశ్వస్య క్లాంతదేహోపి పన్నగః । ప్రసీద దేవదేవేతి ప్రాహ వాక్యం శనైశ్శనైః ॥ ౬౦ ॥ కాళీయః ॥ తవాష్టగుణమైశ్వర్యం నాథ స్వాభావికం పరమ్ । నిరస్తాతిశయం యస్య

భ్రమాస్సప్త ప్రకీర్తితాః ॥ పార్శ్వాత్ పార్శ్వస్య గమనం స్ఖలితైశ్చలితైః పదైః । వివిధైశ్చ కపాదస్య పాదరేచక ఉచ్యతే । నూపురం చరణం కృత్వా పురతస్సంప్రసారయేత్ । క్షిప్రమావిద్ధకరణం దండపాతేతి సా స్మృతేతి ॥ ౪౬ ॥ ౪౭ ॥ జ్ఞాతోసీతి ॥ న విద్యతే ఉత్తమో యస్మాదనుత్తమః - పరం జ్యోతిస్స్వప్రకాశం యద్బ్రహ్మ యశ్చ తస్యాంశః పరమేశ్వరః - తచ్చ స చ త్వమితి జ్ఞాతోసి ॥ ౪౮ ॥ ఏవం చేన్మదీయం తత్త్వం వర్ణయతేతి చేత్తత్రాహ ॥ నేత్యాదిద్వాభ్యాం ॥ నేతి ॥ అనన్యే ష్వభవతీత్యనన్యభవః తం - తస్య స్వరూపవర్ణనం యోషిన్మాదృక్ కథం కరిష్యతి ॥ ౪౯ ॥ ౫౦ ॥ ౫౧ ॥ నేతి ॥ యస్య స్థితికర్తా చాన్యో నాస్తి - విష్ణ్వంతరాభావాత్ ॥ ౫౨ ॥ ఏవం స్తుత్వా తద్రక్షాం ప్రార్థయతే ॥ కోప ఇతి ॥ కోపేన చేదస్య దమనం స్యాత్ తర్హి కోపాధిక్యేన వధోపి యుక్తస్స్యాత్ - లోకరక్షణార్థం తు దమనే దమనానంతరం క్షమైవ యుక్తేత్యర్థః ॥ ౫౩ ॥ ౫౪ ॥ ౫౫ ॥ క్వేతి ॥ న చ ద్వేషస్యాయం విషయ ఇత్యాహుః ॥ ప్రీతిద్వేషావితి ॥ యథా ప్రీతిస్సమగోచరా తథా ద్వేష ఉత్కృష్టగోచరః - న తు దీనే ద్వేషో యుక్తః ॥ ౫౬ ॥ తత ఇతి ॥ తతస్తస్మాదేవ హేతోః అవసీదతః అవసన్నస్య దీనస్య ప్రసాదమేవ కురు - న చాత్రాతివిలంబః కార్య ఇత్యాహుః - ప్రాణానితి ॥ ౫౭ ॥ ౫౮ ॥ ౫౯ ॥ ఇత్యుక్త ఇతి ॥ తాభిః భర్తృభిక్షా ప్రదీయతామిత్యుక్తే కృష్ణస్యాంఘ్రికుట్టనాది శైథిల్యమిహాలక్ష్యతే - స కించిదాశ్వస్య న హానిష్యతీతి విశ్వస్య కాళీయః శనైర్వాక్యం ప్రాహ ॥ ౬౦ ॥ తవేతి ॥ యస్య తవాష్టగుణం పరం నిరతిశయం చైశ్వర్యం - తస్యాష్టగుణైశ్వర్యైకిమహం స్తోష్యామి - నైకదేశమపి స్తోతుం స

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ణాయస్యైతదష్టగుణమైశ్వర్యం - తేచాణిమాదయః - స్వాభావికత్వాదివిశేషణైస్సనకాదివ్యావృత్తిః ॥ ౬౧ ॥ త్వం
పరఇత్యాది ॥ ప్రకృతేః పుంసః పుమాంస్త్వం - పరస్మాద్యః పరః ముక్తః సత్వం - పరంత్వత్తః పరాత్మకమింద్రియాదేరు
త్కృష్టం ప్రధానమపిత్వత్తోభవతి-పరస్మాత్పరమోయస్త్వం ఉక్తాద్బద్ధముక్తప్రధానరూపాత్పరస్మాత్పరమో
యస్సత్వం - తస్యతవకింస్తోష్యామీతి - పరంత్వత్తః పరాత్మకేతిపాఠే - హేపరాత్మక ఉత్కృష్టస్వరూప - త్వ
త్తఃపరంప్రధానం ప్రవర్తతే - పరస్మాద్యఃముక్తఃసత్వమితి శేషః త్వంపరస్త్వంపరస్మాద్యః పరంత్వత్తః పరాత్మకమి
తిచపాఠః ॥ ౬౨ ॥ ౬౩ ॥ ఏకావయవేతి ॥ కల్పనావయవాత్మా సంకల్పసిద్ధావయవాత్మా - ఇచ్ఛాగృహీతాభిమ
తోరుదేహా ఇతియావత్ ॥ ౬౪ ॥ సదసద్రూపిణ ఇతి ॥ సదసద్రూపిణః మూర్తామూర్తరూపవతః ॥ ౬౫ ॥ ౬౬ ॥
౬౭ ॥ ౬౮ ॥ హృదీత్యాది ॥ యద్రూపంధ్యానేనసంకల్ప్య - భావమయానిపుష్పాణ్యహింసాదీని ॥ శ్లో ॥ అహింసాప్ర
థమంపుష్పంపుష్పమింద్రియనిగ్రహః । సర్వభూతదయాపుష్పం క్షమాపుష్పంవిశిష్యతే ॥ శమః పుష్పందమఃపుష్పం
ధ్యానపుష్పంచసప్తమం । సత్యంచైవాష్టమంపుష్పమేభిస్తుష్యతికేశవఇతివచనాత్ ॥ ౬౯ ॥ ౭౦ ॥ ౭౧ ॥ ౭౨ ॥ ౭౩ ॥

తస్యస్తోష్యామికిన్న్వహమ్ ॥ ౬౧ ॥ త్వంపరస్త్వంపరస్యాద్యఃపరంత్వత్తఃపరాత్మక । పరస్మాత్పరమో
యస్త్వంతస్య స్తోష్యామికిన్న్వహమ్ ॥ ౬౨ ॥ యస్మాద్బ్రహ్మాచరుద్రశ్చచంద్రేంద్రమరుదశ్వినః ।
వసవశ్చసహాదిత్యైస్తస్య స్తోష్యామికిన్న్వహమ్ ॥ ౬౩ ॥ ఏకావయవసూక్ష్మాంశోయస్యైతదఖిలంజ
గత్ । కల్పనావయవస్యాంశస్తస్య స్తోష్యామికిన్న్వహమ్ ॥ ౬౪ ॥ సదసద్రూపిణోయస్యబ్రహ్మాద్యా
స్త్రిదశేశ్వరాః । పరమార్థంనజానంతితస్య స్తోష్యామికిన్న్వహమ్ ॥ ౬౫ ॥ బ్రహ్మాద్యైరర్చ్యతేయ
స్తు గంధపుష్పానులేపనైః । నందనాదిసముద్భూతైస్సోర్చ్యతే వాకథంమయా ॥ ౬౬ ॥ యస్యావతా
రరూపాణిదేవరాజస్సదార్చతి । నవేత్తిపరమంరూపంసోర్చ్యతేవాకథంమయా ॥ ౬౭ ॥ విషయేభ్య
స్సమావృత్యసర్వాక్షాణిచయోగినః । యమర్చయంతిధ్యానేనసోర్చ్యతేవాకథంమయా ॥ ౬౮ ॥ హృ
దిసంకల్ప్యయద్రూపంధ్యానేనార్చంతియోగినః । భావపుష్పాదినానాథస్సోర్చ్యతేవాకథంమయా
౬౯ ॥ సోహంతెదేవదేవేశ నార్చనాదౌస్తుతౌనచ । సామర్థ్యవాన్కృపామాత్రమనోవృత్తిః ప్రసీ
దమే ॥ ౭౦ ॥ సర్పజాతిరియంక్రూరాయస్యాంజాతోస్మికేశవ । తత్స్వభావోయమత్రాస్తినాపరా

సమర్థ ఇతిభావః ॥ ౬౧ ॥ నిరతిశయమైశ్వర్యమేవదర్శయన్నాహ ॥ త్వమితి ॥ త్వంపరస్సర్వోత్కృష్టః - ఏతదేవాహ ॥
పరస్యహిరణ్యగర్భస్యాద్యోజనకస్త్వం - యోబ్రహ్మాణంవిదధాతిపూర్వమితి శ్రుతేః - తత్ర హేతుః - పరమవ్యక్తం
త్వత్తః ప్రవర్తతే- హేపరాత్మకతత్ప్రేరకేశ్వరరూప - తత్కుతఇత్యత్రాహ- పరస్మాదింద్రియాదేః- పరస్మాద్యః
త్వం ॥ శ్రు ॥ ఇంద్రియేభ్యఃపరాహ్యర్థాఅర్థేభ్యశ్చపరంమనః ॥ మనసస్తుపరాబుద్ధిర్బుద్ధేరాత్మామహాన్పరః ॥ మ
హతఃపరమవ్యక్తమవ్యక్తాత్పురుషఃపరః ॥ పురుషాన్నపరంకించిత్సాకాష్ఠాసాపరాగతిరితిశ్రుతిరిత్యర్థః ॥ పాఠాంతరాణ్య
స్యపునఃసర్వైఃపఠితత్వాసులభతయావ్యాఖ్యేయాని ॥ ౬౨ ॥ పరత్వమేవ ప్రపంచయన్నాహ ॥ యస్మాదిత్యాదిసప్తభిః ॥ ౬౩ ॥
ఏకావయవేతి ॥ యదియస్యైకావయవస్యసూక్ష్మాంశోఖిలమిదంజగత్ -ననుచిదాత్మకస్యజడంజగత్కథమంశస్స్యా
త్తత్రాహ - కల్పనేతి - ఉపాసనార్థంకల్పనామయాఅవయవాయస్య - పాదోస్యవిశ్వాభూతానీతిశ్రుతేః ॥ ౬౪ ॥
సదితి ॥ సదసద్రూపిణః కార్యకారణాత్మకస్య ॥ ౬౫ ॥ ౬౬ ॥ ౬౭ ॥ ౬౮ ॥ పూర్వశ్లోకార్థం ప్రపంచః ॥ హృదీతి ॥ భావపుష్పా
దినామనోమయపుష్పధూపదీపాద్యుపచారేణ - యద్వా - భావేనఅహింసాదిమయేనపుష్పాదినా - తదుక్తం ॥ శ్లో ॥ అ
హింసాప్రథమంపుష్పంపుష్పమింద్రియనిగ్రహః । సర్వభూతదయాపుష్పంక్షమాపుష్పంవిశిష్యతే ॥ శమఃపుష్పంతపః
పుష్పంధ్యానంపుష్పంతథైవచ । సత్యంచైవాష్టమంపుష్పం । మైత్రైస్తుష్యతికేశవఇతి ॥ ౬౯ ॥ తదేవంస్తుత్వాతత్ప్రసా
దంప్రార్థయతే ॥ సోహమితి ॥ కృపామాత్రా కేవలకరుణామయామనోవృత్తిర్యస్యతథాభూతస్సన్ ప్రసీద - క్రి
యామాత్రేతిపాఠేకేవలంత్వదర్చాదిక్రియాయాం మనోరథఏవనతుసామర్థ్యంయస్యేత్యర్థః ॥ ౭౦ ॥ త్వందం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౬౪॥ తథేతి॥ ససోఢవ్యఇతి - అయందండరూపోవరస్త్వత్తోమామేతి - మయాసోఢవ్యః- ససోఢవ్యోమయాదండస్త్వత్తోమామేత్యయంవరఇతిచపాఠః॥ ౬౫॥ ౬౬॥ ౬౭॥ ౬౮॥ ౬౯॥ ౭౦॥ గతఇతి॥ గోపానందాద్యావృద్ధాః॥ ౭౧ ॥కృష్ణమితి॥అన్యేశ్రీదామాదిసవయసః॥ ౭౨॥ గీయమానఇతి॥చరితైర్హేతుభిః॥ ౭౩ ॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - పంచమాంశే - సప్తమోధ్యాయః.

ధోమమాచ్యుత ॥ ౬౧ ॥ సృజ్యతేభవతాసర్వంతథాసంహ్రియతేజగత్ । జాతిరూపస్వభావాశ్చసృజ్యంతేసృజతాత్వయా ॥ ౬౨ ॥ యథాహంభవతాసృష్టోజాత్యారూపేణచేశ్వర । స్వభావేనచసాధుస్త్వంతథేదంచేష్టితంమయా॥ ౬౩ ॥ యద్యన్యథాప్రవర్తేయందేవదేవతతోమయి । న్యాయ్యోదండనిపాతోవైతవైవవచనంయథా ॥ ౬౪ ॥ తథాప్యజ్ఞేజగత్స్వామిన్దండంపాతితవాన్మయి । సశ్లాఘ్యోయంపరోదండస్త్వత్తోమేనాన్యతోవరః ॥ ౬౫ ॥ హతవీర్యోహతవిషో దమితోహంత్వయాచ్యుత । జీవితందీయతామేకమాజ్ఞాపయకరోమికిమ్॥ ౬౬ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ నాత్రస్థేయంత్వయాసర్ప కదాచిద్యమునాజలే । సపుత్రపరివారస్త్వంసముద్రసలిలంవ్రజ ॥ ౬౭ ॥ మత్పదానిచతేసర్పదృష్ట్వామూర్ధనిసాగరే । గరుడఃపన్నగరిపుస్త్వయిన ప్రహరిష్యతి ॥ ౬౮ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ ఇత్యుక్త్వాసర్పరాజంతంముమోచభగవాన్హరిః । ప్రణమ్యసోపికృష్ణాయజగామపయసాంనిధిమ్ ॥ ౬౯ ॥ పశ్యతాంసర్వభూతానాంసభృత్యసుతబాంధవః । సమస్తభార్యాసహితఃపరిత్యజ్యస్వకంహ్రదమ్॥౭౦॥గతేసర్పేపరిష్వజ్యమృతంపునరివాగతమ్ । గోపామూర్ధనిహార్దేనసిషిచుర్నేత్రజైర్జలైః ॥ ౭౧ ॥ కృష్ణమక్లిష్టకర్మాణంఅన్యేవిస్మితచేతసః । తుష్టువుర్ముదితాగోపాదృష్ట్వాశివజలాంనదీమ్॥ ౭౨॥ గీయమానస్సగోపీభిశ్చరితైస్సాధుచేష్టితైః। సంస్తూయమానోగోపైశ్చకృష్ణోవ్రజముపాగమత్ ॥౭౩॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే- పంచమాంశే - సప్తమోధ్యాయః.

శ్రీపరాశరః ॥ గాఃపాలయంతౌచపునస్సహితౌబలకేశవౌ । భ్రమమాణౌవనేతస్మిన్రమ్యంతాళవనంగతౌ॥ ౧ ॥ తత్తుతాళవనందివ్యంధేనుకోనామదానవః॥ మృగమాంసకృతాహారస్సదాధ్యాస్తేఖరాకృతిః॥ ౨॥ తత్తుతాళవనంపక్వఫలసంపత్సమన్వితమ్ । దృష్ట్వాస్పృహాన్వితాగోపాఃఫలాదానేబ్రువన్వచః॥ ౩॥ గోపాః ॥ హేరామహేకృష్ణసదాధేనుకేనైషరక్ష్యతే। భూప్రదేశోయతస్తస్మాత్పక్వానీమానిసంతివై॥ ౪॥ ఫలానిపశ్యతాళానాంగంధామోదితదింశ్చవై। వయమేతాన్యభీప్సామఃపాత్యంతాంయ

ద్యేవనత్వనుకంప్యఃక్రూరత్వాదితిచేత్తత్రాహ ॥ సర్పజాతిరిత్యాదివడ్భిః॥ ౬౧॥ సృజ్యతఇతి ॥ జాతిరూపస్వభావాః జాతిస్సర్పత్వాదిః - రూపంఫణిత్వాది - స్వభావఃక్రౌర్యాదిః॥ ౬౨॥ యథేతి ॥ సాధుత్వమత్రత్వదాదిష్టవర్ణాచరణంతదేవమయాకృతం - నాన్యదిత్యర్థః॥ ౬౩॥ యదీతి ॥ తవైవవచనంశ్రుతిస్మృత్యాది - యథా ॥ శ్లో ॥ పరిత్రాణాయసాధూనాంవినాశాయచదుష్కృతాం । ధర్మసంస్థాపనార్థాయసంభవామియుగేయుగఇత్యాది॥ ౬౪॥ తథేతి॥ త్వత్తోదండోపివరః శ్లాఘ్యత్వాత్ - త్వదన్యతోవరోపి నశ్లాఘ్యః - ససోఢవ్యోమయాదండస్త్వత్తోమామేత్యయంవరఇతిపాఠేదండమిషేణాయంవరఃత్వత్తోమాముపైతి - దుష్టస్వభావనివృత్తేః॥ ౬౫॥ తదేవాహ॥ హతవీర్యఇతి॥ ౬౬॥ ౬౭॥ మత్పదానీతి॥యద్భయాత్త్వమత్రవససి- సగరుడస్సాగరేరమణీయకద్వీపేస్థితమపిత్వాంనభక్షయిష్యతి॥ ౬౮॥౬౯॥౭౦॥గతఇతి॥ గోపానందాద్యాః - హార్దేనప్రీత్యానిషిచుః॥ ౭౧॥ కృష్ణమితి॥ అన్యేశ్రీదామాద్యాస్సవయసోగోపాస్తుష్టువుః॥౭౨॥ ఇత్యాత్మప్రకాశాఖ్య- శ్రీవిష్ణురాపుణవాఖ్యాయాం-పంచమాశే-సప్తమోధ్యాయః.

౧॥ ౨॥ తత్త్వితి ॥ ఫలానామాదానేస్పృహాన్వితాస్సంతఃఅబ్రువన్॥ ౩॥ ౪॥ ఫలానీతి॥ గంధామోదితదింశిగంధేనామోదితాః సురభీకృతాదిశోయైస్తాని - ఫలానిపశ్య - గంధామోదిదిశానీతిపాఠాంతరేటాబంతోదిశాశబ్దః.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧॥౨॥౩॥౪॥౫॥౬॥౭ ॥ పద్భ్యామితి॥ తాభ్యాంతయోరిత్యర్థః ॥ ౮ ॥ గృహీత్వేతి॥ తంగృహీత్వా - తృణరాజనితాళే॥౯॥౧౦॥౧౧॥౧౨॥౧౩॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - పంచమాంశే - అష్టమోధ్యాయః॥

౧॥ ౨॥ క్ష్వేళమానావితి॥ క్ష్వేళంతౌసింహవన్నాదంకుర్వంతౌ- విచిన్వంతౌ వాసయోగ్యాన్ దేశానన్విచ్ఛంతౌ॥ ౩॥ నిర్యోగేతి॥ నిర్యోగపాశఃనియమనరజ్జుః॥ ౪ ॥ సువర్ణేతి॥ రూషితాంబరౌరంజితవస్త్రౌ - మహేంద్రాయుధసంకాశావిత్యంబుదవిశేషణం - మహేంద్రాయుధేనప్రకాశమానావిత్యర్థః॥ ౫॥ ౬॥ ౭ ॥ తతఇతి॥ ఆందోళి

దిరోచతే॥ ౫॥ శ్రీపరాశరః ॥ ఇతిగోపకుమారాణాంశ్రుత్వాసంకర్షణోవచః। ఏతత్కర్తవ్యమిత్యుక్త్వాపాతయామాసతానివై॥ కృష్ణశ్చపాతయామాస భువితానిఫలానివై॥ ౬॥ ఫలానాంపతతాంశబ్దమాకర్ణ్యసుదురాసదః। ఆజగామసదుష్టాత్మాకోపాద్దైతేయగర్దభః॥ ౭॥ పద్భ్యాముభాభ్యాంసతదాపశ్చిమాభ్యాంబలంబలీ। జఘానోరసితాభ్యాంచసచతేనాభ్యగృహ్యత॥ ౮॥ గృహీత్వాభ్రామయామాససోంబరేగతజీవితమ్। తస్మిన్నేవసచిక్షేపవేగేనతృణరాజని॥ ౯॥ తతఃఫలాన్యనేకానితాళాగ్రాన్నిపతన్ఖరః। పృథివ్యాంపాతయామాసమహావాతోఘనానివ॥౧౦॥ అన్యానథసజాతీయానాగతాన్దైత్యగర్దభాన్। కృష్ణశ్చిక్షేపతాళాగ్రే బలభద్రశ్చలీలయా॥ ౧౧॥ క్షణేనాలంకృతాపృథ్వీపక్వైస్తాళఫలైస్తదా। దైత్యగర్దభదేహైశ్చమైత్రేయశుశుభేధికమ్॥ ౧౨॥ తతోగావోనిరాబాధాస్తస్మింస్తాళవనేద్విజ। నవశష్పంసుఖంచేరుర్యన్నభుక్తమభూత్పురా॥ ౧౩॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - అష్టమోధ్యాయః.

శ్రీపరాశరః॥ తస్మిన్రాసభదైతేయేసానుగేవినిపాతితే। సౌమ్యంతద్గోపగోపీనాంరమ్యంతాళవనంబభౌ॥౧॥ తతస్తౌజాతహర్షౌతువసుదేవసుతావుభౌ। హత్వాధేనుకదైతేయంభాండీరంవటమాగతౌ॥ ౨॥ క్ష్వేళమానౌప్రగాయంతౌవిచిన్వంతౌచపాదపాన్। చారయంతౌచగాదూరేవ్యాహరంతౌచనామభిః॥౩॥ నిర్యోగపాశస్కంధౌతౌవనమాలావిభూషితౌ। శుశుభాతేమహాత్మానౌబాలశృంగావివర్షభౌ॥ ౪॥ సువర్ణాంజనచూర్ణాభ్యాంతౌతదారూషితాంబరౌ। మహేంద్రాయుధసంయుక్తౌశ్వేతకృష్ణావివాంబుదౌ॥౫॥ చేరతుర్లోకసిద్ధాభిఃక్రీడాభిరితరేతరమ్। సమస్తలోకనాథానాంనాథభూతౌభువంగతౌ॥ ౬॥ మనుష్యధర్మాభిరతౌమానయంతౌమనుష్యతామ్। తజ్జాతిగుణయుక్తాభిఃక్రీడాభిశ్చేరతుర్వనమ్॥ ౭॥ తతస్త్వాందోళికాభిశ్చనియుద్ధైశ్చమహాబలౌ। వ్యాయామంచక్రతుస్తత్రక్షే

మేషాంగంధేనఆమోదవత్త్వాదిశాస్త్రానీత్యర్థః॥ ౫॥ ఇతీతి ॥ పాతయామాస- బాహుభ్యామితివిజ్ఞేయం- బాహుభ్యాంతాళాంస్తాన్పరికంపయన్నితిశుక్లోక్తేః॥ ౬॥ ౭॥ పద్భ్యామితి ॥ తాభ్యాంతయోఃపాదయోఃసచధేనుకః తేనరామేణ అభ్యగృహ్యతగృహీతః॥ ౮॥ గృహీత్వేతి ॥ గృహీత్వాధేనుకంసరామః తృణరాజనితాళేచిక్షేప॥ ౯ ॥ తత ఇతి ॥ మహావాతేరితానివేతి పాఠాంతరేవాశబ్ద ఉపమార్థః॥౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ఇతి శ్రీశ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - పంచమాంశే - అష్టమోధ్యాయః.

౧॥ తత ఇతి ॥ భాండీరాఖ్యంవటం॥ ౨॥ క్ష్వేళమానావితి ॥ క్ష్వేళమానౌ సింహవన్నదంతౌ- క్ష్విళా ధాతుసింహనాదస్స్యాదిత్యభిధానాత్ - విచిన్వంతౌ వృక్షారోహక్రీడార్థంఅన్విచ్ఛంతౌ - దూరేస్థితాస్సంతౌచారయంతౌగాః- వ్యాహరంతౌ నామభిఃఆహ్వయంతౌ॥౩॥ నిర్యోగేతి ॥ నియుజ్యంతేసంయమ్యంతే దుహ్యమానాగావఃఏభిరితినిర్యోగాః పాదబంధనరజ్జవః- అశ్వస్యవాకర్షణార్థావా - తాశ్చస్కంధయోర్యయోస్తౌనిర్యోగపాశస్కంధౌ - బాలశృంగావివవృషావిశేషోపలక్షణౌ॥ ౪॥ సువర్ణేతి॥ రూషితాంబరౌరంజితవస్త్రౌ - మహేంద్రాయుధమింద్రధనుః తత్సంయుక్తావంబుదావివ॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ తత ఇతి ॥ ఆందోళికాభిఃగోపహస్తమయడోలారోహణైః - వృక్షశాఖాదిమా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కాభిః ద్వయోర్గోపయోర్హర్తద్వయమయాందోళికాభిః - నియుద్ధైః బాహుయుద్ధైః వ్యాయామం శ్రమం॥ ౮॥ తల్లిప్సురితి॥ తల్లిప్సుః తౌజిఘృక్షుః॥ ౯॥ ౧౦॥ తయోరితి॥ ఛిద్రాంతర ప్రేప్సుః ప్రమాదావసరం ప్రతీక్షమాణః॥ ౧౧॥ హరిణేతి॥ హరిణాక్రీడనం హరిణవదాక్రీడనం ఉత్ప్లుతిః - ద్వయోర్యుగపదుత్ప్లుతయోరలసః జితః - పటుర్జేతా - తత్ర జితో జేతారం వహన్ భాండీరం గత్వా పునరుత్ప్లుతిస్థానం నయేదితిపణబంధః॥ ౧౨॥ శ్రీదామ్నేతి॥ తత్ర ప్రలంబః శ్రీదామపక్షీయః॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ కృష్ణకృష్ణేతి॥ హ్రియామి హ్రియే - గోపాలచ్ఛద్మరూపిణాకృత్రిమగోపాలరూపిణా॥ ౨౦॥ యదత్రేతి॥ అత్ర దానవే॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ స్మరేత్యాది॥ జగద్బీజ - కారణా

వణీయైస్తథాశ్మభిః॥ ౮॥ తల్లిప్సురసురస్తత్ర హ్యుభయో రమమాణయోః। ఆజగామ ప్రలంబాఖ్యో గోపవేషతిరోహితః॥ ౯॥ సోవగాహత నిశ్శంకస్తేషాం మధ్యమమానుషః। మానుషం వపురాస్థాయ ప్రలంబో దానవోత్తమః॥ ౧౦ ॥ తయోశ్ఛిద్రాంతరప్రేప్సురవిషహ్యమమన్యత। కృష్ణం తతో రౌహిణేయం హంతుం చక్రే మనోరథమ్॥ ౧౧॥ హరిణాక్రీడనం నామ బాలక్రీడనకం తతః। ప్రకుర్వంతో హి తే సర్వే ద్వౌ ద్వౌ యుగపదుత్థితౌ। ౧౨॥ శ్రీదామ్నా సహ గోవిందః ప్రలంబేన తథా బలః। గోపాలైరపరైశ్చాన్యే గోపాలాః పుప్లువుస్తతః॥ ౧౩॥ శ్రీదామానం తతః కృష్ణః ప్రలంబం రోహిణీసుతః। జితవాన్ కృష్ణపక్షీయైర్గోపైరన్యే పరాజితాః॥ ౧౪॥ తే వాహయంతస్త్వన్యోన్యం భాండీరం వటమేత్య వై। పునర్నివవృతుస్సర్వే యే యైస్తత్ర పరాజితాః॥ ౧౫॥ సంకర్షణం తు స్కంధేన శీఘ్రముత్క్షిప్య దానవః। సభస్థ(?) లం జగామాశు సచంద్ర ఇవ వారిదః॥ ౧౬॥ అసహన్ రౌహిణేయస్య స భారం దానవోత్తమః। వవృధే సుమహాకాయః ప్రావృషీవ బలాహకః॥ ౧౭॥ సంకర్షణస్తు తం దృష్ట్వా దగ్ధశైలోపమాకృతిమ్। స్రగ్దామలంబాభరణం ముకుటాటోపమస్తకమ్। రౌద్రం శకటచక్రాక్షం పాదన్యాసచలత్క్షితిమ్॥ ౧౮॥ అభీతమనసా తేన రక్షసా రోహిణీసుతః। హ్రియమాణస్తతః కృష్ణమిదం వచనమబ్రవీత్ ॥ ౧౯ ॥ కృష్ణ కృష్ణ హ్రియామ్యేష పర్వతోదగ్రమూర్తినా। కేనాపి పశ్య దైత్యేన గోపాలచ్ఛద్మరూపిణా॥ ౨౦॥ యదత్ర సాంప్రతం కార్యం మయా మధునిషూదన। తత్కథ్యతాం ప్రయాత్యేష దురాత్మాతిత్వరాన్వితః॥ ౨౧ శ్రీపరాశరః॥ తమాహ రామం గోవిందస్స్మితభిన్నోష్ఠసంపుటః। మహాత్మా రౌహిణేయస్య బలవీర్యప్రమాణవిత్॥ ౨౨॥ శ్రీకృష్ణః॥ కిమయం మానుషో భావో వ్యక్తమేవావలంబ్యతే। సర్వాత్మన్ సర్వగుహ్యానాం గుహ్యగుహ్యాత్మనా త్వయా॥ ౨౩॥ స్మరాశేషజగద్బీజకారణం కారణాగ్రజ। ఆత్మానమేకం తద్వ

డోలాక్రీడాదిభిర్వా - స్యందోళికాభిశ్చేతిపాఠాంతరే నియుద్ధైః బాహుయుద్ధైః - వ్యాయామం శ్రమం॥ ౮॥ తల్లిప్సురితి॥ తల్లిప్సుస్తజ్జిఘృక్షుః - గోపవేషేణ తిరోహితః అసుర ఇత్యవివక్షితః॥ ౯॥ స ఇతి॥ అవగాహత ప్రావిశదిత్యర్థః॥ ౧౦॥ తయోరితి॥ ఛిద్రాంతర ప్రేప్సుః ప్రమాదావసరం ప్రతీక్షమాణః - అవిషహ్యమద్వైష్యం॥ ౧౧॥ హరిణేతి॥ హరిణాక్రీడనం ఉత్ప్లుత్యోత్ప్లుత్య గమనం - యత్ర ద్వయోః - యస్త్వరతో యాతి స జేతా - ఇతరస్తు జితః - అత్ర చ జితో జేతారం వహన్ భాండీరకం వటం నీత్వా పునరుత్ప్లవనస్థానం నయేదితి పణబంధః॥ ౧౨ ॥ శ్రీదామ్నేతి॥ పుప్లువుః ఉత్ప్లుతవంతః॥ ౧౩॥ శ్రీదామానమితి॥ అన్యే శ్రీదామపక్షీయాః॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ సంకర్షణస్త్వితి॥ దగ్ధశైలోపమా తస్సదృశీ ఆకృతిర్యస్య తం - స్రగ్భిర్గ్రథితం స్థూలం దామ తదేవ లంబాభరణం యస్య తం - ముకుటేనాటోపం సంరంభయుక్తం మస్తకం యస్య తం రౌద్రం ఘోరం - శకటచక్రే ఇవాక్షిణీ యస్య తం - పాదన్యాసేన చలంతీ క్షితిర్యస్మాత్తం॥ ౧౮॥ ౧౯॥ కృష్ణకృష్ణేతి ॥ హ్రియామి హ్రియే - కస్మాచ్చిత్పరస్మై పరమాపణం - పర్వతవదుదగ్రా ఉన్నతా మూర్తిర్యస్య తేన॥ ౨౦॥ ౨౧॥ తమితి॥ పూర్వం మాలీ సుభ్రో గావృతం మాంకేసా శ్యామం పరమేశ్వరం న వేత్సి - తత్త్వం సంస్మర - స్వయమిదానీం ముహ్యతీతి విస్మయాత్ స్మితేన భిన్నమోష్ఠసంపుటం యస్య సః॥ ౨౨॥ కిమయమితి॥ సర్వాత్మన్ సర్వరూప - సర్వగుహ్యానాం సర్వేషాం మహాత్మనాం గుహ్యకారణభూత - అత ఏవ గుహ్యాత్మనా ప్రకటయోగ్యవశిష్యమాణ సూక్ష్మరూపేణ॥ ౨౩॥ ఏతత్త్వం పంచ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

సామప్యాదిభూత - జగతిజగదవస్థాయాం - తద్వదేకార్ణవేచఏకార్ణవావస్థాయాంచ - యత్తదేకంకారణమాత్మా
నంకింనవేత్సి॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ అత్తమితి॥ అత్తంచర్వితం - కాస్తంఘర్షితంయద్వాకేనవాయునాస్తంబ-బా
గ్నిగతత్వేనార్కరశ్మినాడీమయేనక్షిప్తం - అయమర్థః - సవాయునాబడబాగ్నినాపీతంసముద్రాంబుఘనీభూయహి
మతాంగతం - తేనవాయునాడీమయార్కరశ్మినాసోమద్వారాహిమవతోహిమాద్రౌక్షిప్తం - గ్రీష్మేపునరాదిత్యాం
శుసంయోగాద్విలీనంసత్ యథాజలతాంయాతీతి - అయమేవార్థఃసరిత్సముద్రేత్యాదినాపూర్వముక్తః॥ ౩౦॥ ఏవ
మిత్యాది॥ సంహరణాత్తంసంహరణకాలేఅత్తంతవైవసర్గాయసముద్యతస్యత్వత్తఏవసర్గాయసముద్యతేసతి॥ ౩౧

చ్చజగత్యేకార్ణవేచయత్ ॥ ౨౪ ॥ కింనవేత్సియథాహంచత్వంచైకంకారణంభువః । భారావతారణా
ర్థాయమర్త్యలోకముపాగతౌ ॥ ౨౫ ॥ నభశ్శిరస్తేంబుమయాశ్చకేశాఃపాదౌక్షితిర్వక్త్రమనంతవహ్నిః ।
సోమోమనస్తేశ్వసితంసమీరణోదిశశ్చతస్రోవ్యయబాహవస్తే ॥ ౨౬ ॥ సహస్రవక్త్రోభగవాన్మహాత్మా
సహస్రహస్తాంఘ్రిశరీరభేదః । సహస్రపద్మోద్భవయోనిరాద్యస్సహస్రశస్త్వాంమునయోగృణంతి ॥
౨౭ ॥ దివ్యంహిరూపంతవవేత్తినాన్యోదేవైరశేషైరవతారరూపమ్ । తదర్చ్యతేవేత్సినకింయదంతేత్వ
య్యేవవిశ్వంలయమభ్యుపైతి ॥ ౨౮ ॥ త్వయాధృతేయంధరణీబిభర్తిచరాచరంవిశ్వమనంతమూర్తే ।
కృతాదిభేదైరజకాలరూపోనిమేషపూర్వోజగదేతదత్సి ॥ ౨౯ ॥ అత్తంయథాబాడబవహ్నినాంబుహిమ
స్వరూపంపరిగృహ్యకాస్తమ్ । హిమాచలేభానుమతోంశుసంగాజ్జలత్వమభ్యేతిపునస్తదేవ ॥ ౩౦ ॥ ఏవం
త్వయాసంహరణేత్తమేతజ్జగత్సమస్తంత్వదధీనకంపునః । తవైవసర్గాయసముద్యతస్యజగత్త్వమభ్యే
త్యనుకల్పమీశ ॥ ౩౧ ॥ భవానహంచవిశ్వాత్మన్నేకమేవహికారణమ్ । జగతోస్యజగత్యర్థేభేదేనావాం

యన్నాహస్మరేత్యాదిద్వాభ్యాం॥ స్మరేతి॥ అశేషజగద్బీజకారణం - సర్వజగన్మూలస్యాపికారణం - ఆత్మానం - స్మ
ర - తత్ర హేతుః కారణస్యాగ్రజఅగ్రేవ్యక్తస్యాపిప్రవర్తకతయా పూర్వంస్థిత - తద్వచ్చతథైవ - జగత్యేకార్ణ
వేప్రళయావస్థేసతి - యదేకమవశిష్యతే - తదేవాహమిత్యాత్మానంస్మర॥ ౨౪॥ ౨౫॥ విరాడ్రూపేణస్తౌతి॥ నభ
ఇతి॥ ౨౬॥ తదాధారవిశ్వరూపేణస్తౌతి॥ సహస్రవక్త్ర ఇతి॥ సహస్రమపరిమితాహస్తాంఘ్రిశరీరాణాంభేదాయ
స్యసః - శరీరముదరం - సహస్రంపద్మోద్భవాబ్రహ్మాణఃయేతేషాంయోనిర్జనకః॥ ౨౭॥ దివ్యమితి॥ తవదివ్యరూపమే
తద్విశ్వరూపమన్యోనవేత్తి - నవేత్సినానుసంధత్సేకిం॥ ౨౮॥ త్వయేతి॥ అత్సిగ్రససే॥ ౨౯ ॥ జగత్ప్రళయోద్భవహే
తుత్వందృష్టాంతేనాహ - అత్తమిత్యాదిద్వాభ్యాం - అత్తమితి - సాముద్రమంబుబాడబాఖ్యేనవహ్నినాఅత్తంజగ్ధం-కే
న వాయునా బాడబాగ్నిగతేనార్కరశ్మినాడీమయేనఅస్తంహిమాచలేక్షిప్తం - హిమస్వరూపంపరిగృహ్యస్థితంసత్ -
గ్రీష్మేభానుమతోరవేరంశుభిస్సంగాత్పునర్జలత్వంప్రాప్నోతియథా - అయమర్థః॥ శ్లో॥ సరిత్సముద్రభౌమాస్తు
తథాపఃప్రాణిసంభవాః । చతుఃప్రకారాభగవానాదత్తేసవితామునే॥ వివస్వానష్టభిర్మాసైరాదాయజగతోజలం।
సోమేముంచత్యథేందుశ్చ వాయునాడీమయైర్దివి॥ హిమోష్ణవారివృష్టీనాంహేతుస్స్వసమయంగత॥ ఇత్యాదిపూ
ర్వోక్తరీత్యానద్యాదిరూపేణాగతంజలంజలధౌసవాయునాబడబాగ్నినాపీతంఘనీభవద్ధిమతాంగతంతేన వాయునాడీ
మయరశ్మినాచంద్రద్వారాహిమవతిహిమాద్రౌక్షిప్తంగ్రీష్మేపునస్తపతాతపనాతపేనవిలీయమానంజలతాంయాతి
యథా॥ ౩౦॥ ఏవమితి॥ ఏవంతథైవత్వయాసంహరణేసంహారకాలే - బడబాగ్నిస్థానీయేనరుద్రాదిరూపేణాత్తంభ
క్షితం - జగత్త్వదధీనంత్వయ్యేవహిమాద్రిస్థానీయేపరమపురుషేకారణాత్మనాక్షిప్తంయావత్ప్రళయంస్థితంసత్ - అ
థపునర్హిరణ్యగర్భాత్మనాసర్గోద్యతస్యతవసూర్యస్థానీయస్యసృజ్యానంస్వార్థేచ్ఛాసంబంధాత్పునర్విరాడాత్మక
స్థూలజగద్రూపత్వంప్రతికల్పమేతి - అత్రవాక్యార్థోపమాలంకారః - యథాహదండీ॥ శ్లో॥ వాక్యార్థేనైవవా
క్యార్థఃకోపియద్యుపమీయతే। ఏకానేకేవశబ్దత్వాత్సావాక్యార్థోపమామతే॥ ౩౧ ॥ ఏవంభూతఃపరమేశ్వర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

౩౨॥ తదితి॥ మానుష్యమేవేతి - స్తుత్యుద్బోధితదివ్యశక్తిరపిమానుష్యమవలంబ్యైవమనుష్యమూర్త్యైవదానవంజహి॥ ౩౩॥ ఇతీతి॥ విహస్యేతిఉద్బోధితస్వరూపానుసంధానచిహ్నం॥ ౩౪॥ ౩౫॥ సఇతి ॥ నిష్క్రాసితమస్తిష్కః-నిర్గమితమస్తకస్నేహః॥౩౬॥౩౭॥౩౮॥ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే- శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే-పంచమాంశే- నవమోధ్యాయః.

౧॥ అథవర్ణ్యమానశరద్దృష్టాంతవ్యాజేనాత్మవిద్యామాహఅవాపురిత్యాదినా॥ అవాపురితి॥ శఫర్యఃక్షుద్రమత్స్యాః॥ ౨॥ మయూరాఇతి॥మానమనుక్తిర్మౌనివృత్తిశ్చ॥ ౩॥ఉత్సృజ్యేతి॥ జలసర్వస్వంకృత్స్నం-జలం- అహంమమాదిజడభావంచ - మలంకాలుష్యంరాగాదిచ - సితంశుభ్రంశుద్ధంచ - విగ్రహంవిరోధంవిగ్రహంజ్ఞానినోయథేతిచ సారః॥ ౪॥ ౫॥ కుముదైరితి॥ యోగ్యతాలక్షణంయోగ్యతాత్మకంసంబంధంయయుః - యోగ్యోహినిర్మలజలస్యసితకుముదానాంచసంబంధః - అమలాత్మనామమలమనసాం॥ ౬॥ తారకేతి॥ తారకావిమలేతారకాభిర్విమలే - అఖండ

వ్యవస్థితౌ॥ ౩౨॥ తన్మర్త్యతామమేయాత్మంస్త్వయాత్మాజహిదానవమ్। మానుష్యమేవావలంబ్య బంధూనాంక్రియతాంహితమ్॥ ౩౩॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇతిసంస్మారితోవిప్రకృష్ణేనసుమహాత్మనా। విహస్యపీడయామాసప్రలంబంబలవాన్బలః॥ ౩౪॥ ముష్టినాసోహనన్మూర్ధ్నికోపసంరక్తలోచనః। తేనచాస్యప్రహారేణబహిర్యాతేవిలోచనే॥ ౩౫॥ సనిష్క్రాసితమస్తిష్కోముఖాచ్ఛోణితముద్వమన్। నిపపాతమహీపృష్ఠేదైత్యవర్యోమమారచ॥ ౩౬॥ ప్రలంబంనిహతందృష్ట్వాబలేనాద్భుతకర్మణా। ప్రహృష్టాస్తుష్టువుర్గోపాస్సాధుసాధ్వితిచాబ్రువన్॥ ౩౭॥ సంస్తూయమానోగోపైస్తురామోదైత్యేనిపాతితే। ప్రలంబేసహకృష్ణేనపునర్గోకులమాయయౌ॥ ౩౮॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - నవమోధ్యాయః

శ్రీపరాశరః॥ తయోర్విహరతోరేవంరామకేశవయోర్వ్రజే। ప్రావృడ్వ్యతీతావికసత్సరోజాచాభవచ్ఛరత్॥ ౧॥ అవాపుస్తాపమత్యర్థంశఫర్యఃపల్వలోదకే। పుత్రక్షేత్రాదిసక్తేనమమత్వేనయథాగృహీ॥ ౨॥ మయూరామానమాతస్థుః పరిత్యక్తమదావనే। అసారతాంపరిజ్ఞాయసంసారస్యేవయోగినః॥ ౩॥ ఉత్సృజ్యజలసర్వస్వంవిమలాస్సితమూర్తయః। తత్యజుశ్చాంబరంమేఘాగృహంవిజ్ఞానినోయథా॥ ౪॥ శరత్సూర్యాంశుతప్తానియయుశ్శోషంసరాంసిచ। బహ్వాలంబమమత్వేనహృదయానీవదేహినామ్॥ ౫॥ కుముదైశ్శరదంభాంసియోగ్యతాలక్షణంయయుః॥ అవబోధైర్మనాంసీవసమత్వమమలాత్మనామ్॥ ౬॥ తారకావిమలేవ్యోమ్నిరరాజాఖండమండలః। చంద్రశ్చరమదేహాత్మాయోగీ

స్త్వమేవ - నాహమితిచేత్తత్రాహ॥ భవానహంచేతి॥ ౩౨॥ తదితి॥ యద్యపిదైత్యేననిజరూపమావిష్కృతం- తథాపిబంధుసౌఖ్యాయ అనేనైవరూపేణసహంతవ్యఇత్యాహ॥ మానుష్యమేవేతి॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ సఇతి॥ నిష్క్రాసితంనిష్క్రామితంమస్తిష్కంమస్తకస్నేహోయస్యసః॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ఇతిశ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - పంచమాంశే - నవమోధ్యాయః.

శ్లో॥ గోవర్ధనమహోదీని శరత్కర్మాణివర్ణయన్। శరదంవర్ణయత్యాదావధ్యాత్మార్థోపమానతః॥ శ్రీధరీయోయంశ్లోకః॥ తదేవంహరేః ప్రావృట్క్రీడాంవర్ణయిత్వా- గోవర్ధనపూజాతదుద్ధరణాద్యాం శరత్, క్రీడాంవర్ణయిష్యన్ శరదంతావద్వైరాగ్యజ్ఞానగర్భాభివర్ణయతి॥ తయోరిత్యాదిపంచదశభిః॥ తయోరితి॥ వికసంతిసరోజానియస్యాంసా॥ ౧॥ అవాపురితి॥ శఫర్యఃక్షుద్రమత్స్యాః - పల్వలోదకేస్వల్పగతోదకే॥ ౨॥ మయూరాఇతి॥ పరిత్యక్తోమదోదర్పోయైస్తే॥ ౩॥ ఉత్సృజ్యేతి॥ జలముదకంజడమహంకారాదిత దేవసర్వస్వంహిత్వా-విమలాః మలః కాలుష్యాది - రాగశ్చ - తద్రహితాస్సితమూర్తయశ్శుభ్రరూపా శ్శుద్ధసత్వాశ్చ - విజ్ఞానినః ఆత్మజ్ఞాః॥ ౪॥ ౫॥ కుముదైరితి॥ శరదంభాంసిస్వచ్ఛాని - కుముదైస్సితైః - యోగ్యతాలక్షణమన్యోన్యానురూపాత్మకం సంబంధం- యయుః - అమలాత్మనాంవీతరాగాణాంమనాంస్యవబోధైస్తత్త్వమయైర్జ్ఞానైరివ॥ ౬॥ తారకావిమలఇతి॥

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మండలః పౌర్ణమాస్యాం - చరమదేహోత్మా చరమదేహస్యాత్మా॥ ౭॥ ౮॥ పూర్వమితి॥ అంతరాయా విఘ్నాః॥ ౯॥ నిభృత ఇతి॥ క్రమావాప్తమహాయోగః క్రమేణ మంత్రస్పర్శభావాభావాఖ్యయోగచతుష్కానంతరం లబ్ధమహాయోగః॥ ౧౦॥ సర్వత్రేతి॥ సర్వత్ర దేశే - శత్రుమిత్రాదిషు చ॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ప్రాణాయామ ఇత్యాది॥ ప్రాణాయామో హి కృతపూరకైర్యోగిభిః ఆకుంభకరేచకప్రధానాభిర్వాయునయనక్రియాభిరభ్యస్యతే॥ శ్లో॥ పూరకః పూరణం వాయోః కుంభకః స్థాపనం క్వచిత్। బహిర్నిస్సరణం తస్య రేచకః పరికీర్తిత ఇతి వచనాత్ - అయమర్థః - సరసాం యోగిస్థానీయానాం ప్రాణాయామస్సస్యార్థం కుల్యాదిభిః పూర్వం కృతపూరకైః శ్వాసస్థానీయైరంభోభిః కారణైః పశ్చాత్స్థాపనరేచకాదిక్రియాభిరభ్యస్యతేవ॥ ౧౫॥ విమలేతి॥ మహః ఉత్సవః॥ ౧౬॥ కృష్ణ ఇతి॥ ఉత్సుకానుద్యు

సాధుకులే యథా॥ ౭॥ శనైశ్శనైస్తీరం తత్యజుశ్చ జలాశయాః। మమత్వం క్షేత్రపుత్రాదిరూఢముచ్చైర్యథా బుధాః॥ ౮॥ పూర్వం త్యక్తైస్సరోంభోభిర్హంసా యోగం పునర్యయుః। క్లేశైః కుయోగినోశేషైరంతరాయహతా ఇవ॥ ౯॥ నిభృతోభవదత్యర్థం సముద్రః స్తిమితోదకః। క్రమావాప్తమహాయోగో నిశ్చలాత్మా యథా యతిః॥ ౧౦॥ సర్వత్రాతిప్రసన్నాని సలిలాని తథా భవన్। జ్ఞాతే సర్వగతే విష్ణౌ మనాంసీవ సుమేధసామ్॥ ౧౧॥ బభూవ నిర్మలం వ్యోమ శరదా ధ్వస్తతోయదమ్। యోగాగ్నిదగ్ధక్లేశౌఘం యోగినామివ మానసమ్॥ ౧౨॥ సూర్యాంశుజనితం తాపం నిన్యే తారాపతిశ్శమమ్। అహంమానోద్భవం దుఃఖం వివేకస్సుమహానివ॥ ౧౩॥ నభసోబ్దం భువః పంకం కాలుష్యం చాంభసశ్శరత్। ఇంద్రియాణీంద్రియార్థేభ్యః ప్రత్యాహార ఇవాహరత్॥ ౧౪॥ ప్రాణాయామ ఇవాంభోభిస్సరసాం కృతపూరకైః। అభ్యస్యతేనుదివసం రేచకాకుంభకాదిభిః॥ ౧౫॥ విమలాంబరనక్షత్రే కాలే చాభ్యాగతే వ్రజే। దదర్శేంద్రమహారంభాయోద్యతాంస్తాన్ వ్రజౌకసః॥ ౧౬॥ కృష్ణస్తానుత్సుకాన్ దృష్ట్వా గోపానుత్సవ

తారకాభిరుపలక్షితే వ్యోమ్ని విమలే - అఖండమండలః పూర్ణప్రకాశః పూర్ణిమాప్రాంతే చంద్రో రరాజ - యథా తాపైర్విద్యాచారాదిభిరమలే సాధూనాం కులే పూర్ణబ్రహ్మప్రకాశో యోగీ చరమదేహ ఆత్మా యస్య సః॥ ౭॥ ౮॥ పూర్వమితి॥ అంతరాయహతాః విఘ్నాభిహతాః - కుయోగినో యోగభ్రష్టాః - అవిద్యాదిభిః క్లేశైః యథా పునర్యోగం లేభిరే తద్వత్॥ ౯॥ నిభృత ఇతి॥ నిభృతో నిర్వికారః స్తిమితోదకో నిశ్చలాంబుః - యమనియమాదిక్రమేణావాప్తమహాయోగస్సంప్రజ్ఞాతసమాధిలక్షణో యేన సః అతో నిశ్చలాత్మా యతిః - యథా॥ ౧౦॥ సర్వత్రేతి॥ సర్వత్ర నద్యాదౌ - సర్వత్ర శత్రుమిత్రాదిషు - సుమేధసాం మనాంసీవ॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ నభస ఇతి॥ నభ ఆదిభ్యోబ్దపంకకాలుష్యాణి శరదహరత్ - యథా ఇంద్రియార్థేభ్యశ్శబ్దాదిభ్యః ఇంద్రియాణి శ్రోత్రాదీని - ప్రత్యాహారః తద్విషయోజనప్రయత్నో హరతి॥ ౧౪॥ ప్రాణాయామ ఇతి॥ సరసామంభోభిః కృతపూరకైః రేచకైరాకుంభకాదిభిః ప్రాణాయామోభ్యస్యత ఇవేతి - అభ్యస్యతేతి పాఠే అభ్యస్త ఇవేత్యర్థః - తథా కుల్యాదిజలైరాపూర్యకుంభకీకృతవాయువత్కించిత్కాలం తథైవావస్థాప్య పునర్యథాకాలం కేదారాద్యర్థం ప్రణాళికయా నిస్సార్యంత ఇతి ప్రాణాయామసామ్యం - రేచకాకుంభకాదిభిరిత్యాదిశబ్దబహువచనాభ్యాం తదావృత్తిరుక్తా - పూరకాదిలక్షణం చ యోగే ప్రోక్తం॥ శ్లో॥ పూరకః పూరణం వాయోః కుంభకః స్థాపనం క్వచిత్। వాయోర్బహిర్నిస్సరణం రేచకః పరికీర్తిత ఇతి॥ ౧౫॥ విమలేతి॥ ఇంద్రస్య మహః పూజోత్సవః తదారంభాయ ఉద్యతానుద్యుక్తాన్ కృష్ణో దదర్శ॥ ౧౬॥ కృష్ణ ఇతి॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్త్రా - ఉత్సవలాలసాః ఉత్సవకామాః ॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ భౌమమిత్యాది ॥ పర్జన్యో హి భూగతం జలం సూర్యరశ్మిభిరాత్తం గతతో మేఘేషు దుగ్ధం తైర్జగద్భూత్యై వర్షతి॥ ౨౩॥ తస్మాదితి॥ ప్రావృషి గతాయామితి శేషః - శరదః ప్రస్తుతత్వాత్ - యత్తు నభసి నభస్యే వా ద్వాదశ్యామింద్రమహారంభ ఇతి గర్గాదినోక్తం - తత్తు గోవర్ధనోద్ధారోత్తరకాలవిషయం కల్ప్యం పతద్ధరివంశే కృష్ణం ప్రతీంద్రోక్తిః ॥ శ్లో ॥ యే చేమే వార్షికా మాసాశ్చత్వారో విహితా మమ । ఏషాం తేఽర్ధం ప్రదాస్యామి శరత్కాలం హి పశ్చిమం ॥ అద్య ప్రభృతి మాసాద్వై జ్ఞాస్యంతి మమ మానవాః । వర్షార్ధే చ ధ్వజే నిత్యం తతః పూజామవాప్స్యసీతి ॥ యత్తు హరివంశ ఏవ॥ శ్లో॥ తతః ప్రవర్తతే పుణ్యా శరత్సుప్తోత్థితే త్వయీత్యాదీంద్రవాక్యం తత్ప్రబోధానంతర శరచ్ఛేషప్రసంగార్థం॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ కర్షకాణామితి॥ అస్మాకమిత్యాది - గౌరితి జాత్యభిప్రాయమేకవచనం - సాపరావృత్తిరిణి పాశేపరావృత్తిర్యాపాశుపాల్యవృత్తిః - త్రిభిర్భేదైరుపలక్షితేయం వార్తా॥ ౨౯॥ విద్యయేతి॥ పూజ్యామాన్యా॥ ౩౦॥ ౩౧॥ కృష్యంతా ఇ

లాలసాః । కౌతూహలాదిదం వాక్యం ప్రాహ వృద్ధాన్మహామతిః ॥౧౭॥ కోఽయం శక్రమహో నామ యేన వో హర్ష ఆగతః । ప్రాహ తం నందగోపశ్చ పృచ్ఛంతమతిసాదరమ్॥ ౧౮॥ నందగోపః॥ మేఘానాం పయసాం చేశో దేవరాజశ్శతక్రతుః । తేన సంచోదితా మేఘా వర్షంత్యంబుమయం రసమ్॥ ౧౯ ॥ తద్వృష్టిజనితం సస్యం వయమన్యే చ దేహినః। వర్తయామోపయుంజానా స్తర్పయామశ్చ దేవతాః॥ ౨౦ ॥ క్షీరవత్య ఇమా గావో వత్సవత్యశ్చ నిర్వృతాః । తేన సంవర్ధితైస్సస్యైస్తుష్టాః పుష్టా భవంతి వై॥ ౨౧॥ నాసస్యా నాతృణా భూమిర్న బుభుక్షార్దితో జనః। దృశ్యతే యత్ర దృశ్యంతే వృష్టిమంతో బలాహకాః॥ ౨౨॥ భౌమమేతత్పయో దుగ్ధం గోభిస్సూర్యస్య వారిదైః । పర్జన్యస్సర్వలోకస్యోద్భవాయ భువి వర్షతి॥ ౨౩॥ తస్మాత్ప్రావృషి రాజానస్సర్వే శక్రం ముదా యుతాః। మఖైస్సురేశమర్చంతి వయమన్యే చ మానవాః॥ ౨౪॥ శ్రీపరాశరః॥ నందగోపస్య వచనం శ్రుత్వేత్థం శక్రపూజనే । రోషాయ త్రిదశేంద్రస్య ప్రాహ దామోదరస్తదా॥ ౨౫॥ న వయం కృషికర్తారో వాణిజ్యాజీవినో న చ। గావోఽస్మద్దైవతం తాత వయం వనచారా యతః॥ ౨౬॥ ఆన్వీక్షికీ త్రయీ వార్తా దండనీతిస్తథాపరా। విద్యాచతుష్టయం చైతద్వార్తామాత్రం శృణుష్వ మే। ౨౭ ॥ కృషిర్వణిజ్యా తద్వచ్చ తృతీయం పశుపాలనమ్। విద్యా హ్యేకా మహాభాగ వార్తా వృత్తిత్రయాశ్రయా॥ ౨౮॥ కర్షకాణాం కృషిర్వృత్తిః పణ్యం విపణిజీవినామ్। అస్మాకం గౌః పరా వృత్తిర్వార్తాభేదైరియం త్రిభిః॥ ౨౯॥ విద్యయా యో యయా యుక్తస్తస్య సా దైవతం మహత్। సైవ పూజ్యార్చనీయా చ సైవ తస్యోపకారికా॥ ౩౦॥ యో యస్య ఫలమశ్నన్వై పూజయత్యపరం నరః। ఇహ చ ప్రేత్య చైవాసౌ న తదాప్నోతి శోభనమ్॥ ౩౧॥ కృష్యంతా ప్రథితా సీమా సీమాంతం చ పునర్వ

ఉత్సుకానుద్యుక్తాః॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ నను సూర్యః స్వరశ్మిభిర్భౌమం రసమాకృష్య వర్షతీతి ప్రసిద్ధం - నేంద్రః - తత్రాహ॥ భౌమమితి॥ దుగ్ధమాత్తం - పర్జన్యః ఇంద్రః - స హి భూగతం సూర్యస్య రశ్మిభిరాత్తం మేఘేషు ప్రసారితం జగతః ఉద్భవాయ వర్షతి॥ శ్రుః॥ యాభిరాదిత్యస్తపతి రశ్మిభిస్తాభిః పర్జన్యో వర్షతీతి శ్రుతేః॥ ౨౩ ॥ తస్మాదితి॥ ప్రావృషి గతాయామితి శేషః॥ శరత్కాలే శక్రపూజాయాః ప్రస్తుతత్వాత్॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ఆన్వీక్షికీతి ॥ ఆన్వీక్షికీ తర్కవిద్యా - త్రయీ వేదత్రయాత్మికా - వార్తా వక్ష్యమాణా - దండనీతిరర్థశాస్త్రం - ఏతద్విద్యాచతుష్టయం సర్వేషాం బ్రాహ్మణానాం దృష్టాదృష్టార్థసాధనం ॥ ౨౭ ॥ కృషిరితి॥ తత్ర వార్తాఖ్యా హ్యేకా విద్యా కృష్యాదివృత్తిత్రయాశ్రయా॥ ౨౮॥ కర్షకాణామితి॥ గౌః గావః - ఏవమియం వార్తా త్రిభిర్భేదైర్భిన్నా॥ ౨౯॥ తతః కిమత ఆహ॥ విద్యయేతి॥ పూజ్యామాన్యా - అర్చనీయా గంధపుష్పాక్షతాదిభిః॥ ౩౦॥ విపక్షే దోషమాహ॥ యో యస్యేతి॥ ౩౧॥ కించ - నాస్మాకం కర్షకాణామివ శక్రపూజా యుక్తా - భిన్నస్థానత్వాదిత్యాశయేనాహ॥ కృష్యాం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తి॥ దేశస్థితిరియం - సేతిగిరయఃపరావృత్యంతే - గతిశబ్దసమభివ్యాహారాత్ స్త్రీత్వమేకత్వంచకృష్యంతాః ప్రథితా స్సీమాః - సాచాస్మాకంపరాగతిరితిచపాఠః॥ ౩౨ ॥ నద్వారేతి॥ ద్వారబంధైర్గృహైరావరణంయేషాంతేతథోక్తాః గ్రామస్థాః - యద్వా - ఆవరణగృహైకవాసావణిజః - గృహక్షేత్రిణఇతిగృహకేదారాదిక్షేత్రసంచారనియతాఃకర్షకాః - అయమన్వయః - యథాగిరేర్బలేనతృణజలాదిమత్ప్రదేశేషుస్వైరంచక్రవతాశకటేనచరంతోవయం సుఖినః - నతథాద్వారబంధావరణాః - నతథాగృహక్షేత్రిణఇతి॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ మంత్రయజ్ఞేతి॥మంత్రయజ్ఞపరాఃమంత్రప్రకాశితదేవతాయజ్ఞపరాః॥ ౩౭॥ ౩౮॥ సర్వఘోషస్యేతి॥ సందోహఃసమ్యగ్దుగ్ధం॥ ౩౯॥ ౪౦॥౪౧॥

నమ్ । వనాంతాగిరయస్సర్వే తేచాస్మాకంపరాగతిః ॥ ౩౨ ॥ నద్వారబంధావరణానగృహక్షేత్రిణస్తథా । సుఖినస్త్వఖిలేలోకే యథావై చక్రచారిణః॥౩౩॥ శ్రూయంతేగిరయశ్చైవవనేస్మిన్కామరూపిణః । తత్తద్రూపంసమాస్థాయరమంతేస్వేషుసానుషు॥ ౩౪॥ యదాచైతేపరాధ్యంతే తేషాంయేకాననౌకసః । తదాసింహాదిరూపైస్తాన్ఘాతయంతిమహీధరాః॥ ౩౫॥ గిరియజ్ఞస్త్వయంతస్మాద్గోయజ్ఞశ్చ ప్రవర్త్యతామ్ । కిమస్మాకంమహేంద్రేణగావశ్శైలాశ్చదేవతాః॥ ౩౬ ॥ మంత్రయజ్ఞపరావిప్రాస్సీరయజ్ఞాశ్చకర్షకాః । గిరిగోయజ్ఞశీలాశ్చవయమద్రివనాశ్రయాః ॥ ౩౭ ॥ తస్మాద్గోవర్ధనశ్శైలోభవద్భిర్వివిధార్హణైః । అర్చ్యతాంపూజ్యతాం మేధ్యాన్పశూన్హత్వావిధానతః॥ ౩౮ ॥ సర్వఘోషస్యసందోహో గృహ్యతాంమావిచార్యతామ్ । భోజ్యంతాంతేనవైవిప్రాస్తథాయేచాభివాంఛకాః ॥ ౩౯ ॥ తత్రార్చితేకృతేహోమేభోజితేషుద్విజాతిషు । శరత్పుష్పకృతాపీడాఃపరిగచ్ఛంతుగోగణాః॥౪౦॥ ఏతన్మమమతంగోపాస్సంప్రీత్యాక్రియతేయది । తతఃకృతాభవేత్ప్రీతిర్గవామద్రేస్తథామమ॥ ౪౧॥ శ్రీపరాశరః ॥ ఇతితస్యవచశ్శ్రుత్వానందాద్యాస్తేవ్రజౌకసః । ప్రీత్యుత్ఫుల్లముఖాగోపాస్సాధుసాధ్విత్యథాబ్రువన్॥ ౪౨॥ శోభనంతేమతంవత్సయదేతద్భవతోదితమ్ । తత్కరిష్యామహేసర్వంగిరియజ్ఞఃప్రవర్త్యతామ్॥ ౪౩ ॥ తథాచకృతవంతస్తేగిరియజ్ఞంవ్రజౌకసః । దధిపాయసమాంసాద్యైర్దదుశ్శైలబలింతతః॥ ౪౪॥ ద్విజాంశ్చభోజయామాసుశ్శతశోథసహస్రశః॥౪౫॥ గావశ్శైలంతతశ్చక్రురర్చితాస్తాఃప్రదక్షిణమ్ । వృషభాశ్చాతినర్దంతస్సతోయాజలదాఇవ॥ ౪౬॥

తేతి॥ కృష్యంకృషేఃకర్మణియత్ - కృష్యంక్షేత్రం - తదంతేపిమర్యాదాసాధారణప్రచారణభూమిః - సీమాయా అంతేచవనంఅస్మన్నివాసస్థానం - వనానామంతేచగిరయః - తేచగిరయోస్మాకంవనచారిణాంపరాగతిః - స్వైరవిహారస్థానత్వాత్ । ౩౨॥ తదేవాహ॥ నద్వారేతి॥ నవిద్యతేద్వారబంధఃకవాటాదిరావరణంయేషాం - నద్వారబంధశ్చావరణంచకుడ్యాదికంయేషామితివా - నచనియతంగృహంక్షేత్రంయేషాంతే - వయంతుసర్వత్రప్రభూతతృణోదకాదిమతిగిరివనాదౌయథేచ్ఛంవిహరంతస్సర్వస్మిన్జనేసుఖినః - యథావైచక్రచారిణఃచక్రోపలక్షితేనశకటేనచరంతః అనియతావాసాయత్రసాయంగృహాఖ్యామునయఃతథా - తతోగృహక్షేత్రాద్యభిమానవతాం వణిక్కృష్యాదిజీవితానామివనాస్మాకమింద్రేణకించిత్కార్యమితిభావః॥ ౩౩॥ కించఇంద్రాదిపూజాదరైరస్మాభిర్యదిగిరయోవజ్ఞాస్యంతే - తర్హిమహానర్థస్స్యాదిత్యాహ॥ శ్రూయంతఇత్యాదిద్వాభ్యాం॥ ౩౪॥ యదేతి ॥ యేవనౌకసః - ఏతే - యదాతేషాంగిరీణామపరాధ్యంతేఅవజ్ఞాలక్షణమపరాధంకుర్వంతి - తదాతాన్హింస్రసింహవ్యాఘ్రసర్పాదిరూపైర్మారయంతి॥ ౩౫॥౩౬॥ మంత్రయజ్ఞేతి॥ మంత్రయజ్ఞపరాఃకేవలంమంత్రోక్తదేవతార్చనపరావిప్రాః - నతుప్రత్యక్షదేవతాఃపశ్యంతి - వయంతుగిరిగోయజ్ఞశీలాఃప్రత్యక్షదేవతాఃగిరయోగావశ్చతద్యజనశీలాః ॥ ౩౭॥ ౩౮ ॥ సర్వేతి॥ గోపాలపల్ల్యాం - సర్వస్యాపిఘోషస్యసందోహఃసమ్యగ్దోహేదుగ్ధంగృహ్యతాం॥ ౩౯ ॥ తత్రేతి॥ పరిగచ్ఛంతుప్రదక్షిణంకుర్వంతు॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ గిరిమూర్ధనీతి॥ ఇంద్రవైలక్షణ్యార్థంశైలాభిమా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ అంతర్ధానమితి॥ తతః గోవర్ధనాత్ ॥ ౪౯॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే- శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - పంచమాంశే - దశమోఽధ్యాయః

౧॥ ౨॥ నందగోప ఇతి ॥ ఆధ్మాతః ఉపబృంహితః ॥ ౩॥ ఆజీవ ఇతి ॥ ఆజీవ్యో జీవనోపాయః గోపత్వస్య చ కారణం యాః తా గావః ॥ ౪॥ అహమితి ॥ వాయ్వంబునోరుత్సర్గేణ సంబద్ధం ॥ ౫॥ ౬॥ తత ఇత్యాది ॥ ధారాణాం వేగవద్వర్షపూరణేన ధరణ్యాదికమేకమభవత్ ॥ ౭॥ విద్యుల్లతేతి ॥ ఘనం నిరంతరం - ధారాసారమపాత్యత - ఆర్షత్వాల్లింగవ్యత్యయః ॥ ౮॥ అంధకారీకృత ఇతి ॥ ఆప్యం అప్మయం ॥ ౯॥ గావస్త్వితి ॥ ధూతాః కంపితాః - త్రికం పృష్ఠవంశాధరే

గిరిమూర్ధ్ని కృష్ణోఽపి శైలోఽహమితి మూర్తిమాన్ । బుభుజేఽన్నం బహుతరం గోపవర్యాహృతం ద్విజ ॥౪౭॥
స్వేనైవ కృష్ణో రూపేణ గోపైస్సహ గిరేశ్శిరః । అధిరుహ్యార్చయామాస ద్వితీయామాత్మనస్తనుమ్ ॥
౪౮ ॥ అంతర్ధానం గతే తస్మిన్ గోపా లబ్ధ్వా తతో వరాన్ । కృత్వా గిరిమఖం గోష్ఠం నిజమభ్యాయయుః
పునః ॥ ౪౯॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే- పంచమాంశే - దశమోఽధ్యాయః ******************************
శ్రీపరాశరః ॥ మఖే ప్రతిహతే శక్రో మైత్రేయాతిరుషాన్వితః । సంవర్తకం నామ గణం తోయదానామ
థాబ్రవీత్ ॥ ౧॥ భో భో మేఘా నిశమ్యైతద్వచనం గదతో మమ । ఆజ్ఞానంతరమేవాశు క్రియతామవిచా
రితమ్ ॥ ౨॥ నందగోపస్సుదుర్బుద్ధిర్గోపైరన్యైస్సహాయవాన్ । కృష్ణాశ్రయబలాధ్మాతో మఖభంగ
మచీకరత్ ॥ ౩॥ ఆజీవో యాః పరస్తేషాం గావస్తస్య చ కారణమ్ । తా గావో వృష్టివాతేన పీడ్యంతాం వ
చనాన్మమ ॥ ౪ ॥ అహమప్యద్రిశృంగాభం తుంగమారుహ్య వారణమ్ । సాహాయ్యం వః కరిష్యామి వా
య్వంబూత్సర్గయోజితమ్ ॥ ౫॥ శ్రీపరాశరః ॥ ఇత్యాజ్ఞప్తాస్తతస్తేన ముముచుస్తే బలాహకాః । వాత
వర్షం మహాభీమమభావాయ గవాం ద్విజ ॥ ౬॥ తతః క్షణేన పృథివీ కకుభోఽంబరమేవ చ । ఏకం ధారామ
హాసారపూరణేనాభవన్మునే ॥ ౭ ॥ విద్యుల్లతాకశాఘాతత్రస్తైరివ ఘనైర్ఘనమ్ । నాదాపూరితది
క్చక్రైర్ధారాసారమపాత్యత ॥ ౮॥ అంధకారీకృతే లోకే వర్షద్భిరనిశం ఘనైః । అధశ్చోర్ధ్వం చ తి
ర్యక్చ జగదాప్యమివాభవత్ ॥ ౯॥ గావస్తు తేన పతతా వర్షవాతేన వేగినా । ధూతాః ప్రాణాన్జహు

నిజేవతారూపేణాత్మానం ప్రదర్శ్య - శైలోఽహమితి బ్రువన్ గోపవర్యైరాహృతం దత్తం బహ్వన్నం బుభుజే ॥౪౭॥ స్వే
నైవేతి ॥ గోపానాం భక్త్యుద్రేకార్థం గోపమధ్యే నిజరూపేణైవ తాం మూర్తిం అర్చయామాస ॥ ౪౮॥ అంతర్ధా
నమితి ॥ గోపాః తతశ్శైలదేవాద్వరాన్ లబ్ధ్వా - అంతర్ధానం గతే సతి తస్మిన్ - నిజం గోష్ఠమభ్యాయయుః ॥ ౪౯॥ ఇతి
శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - పంచమాంశే - దశమోఽధ్యాయః ***

మఖ ఇతి ॥ సంవర్తకం సంహారకం ॥ ౧॥ ౨॥ నందగోప ఇతి ॥ కృష్ణాశ్రయ ఏవ బలం తేన ఆధ్మాత ఉత్సిక్తః - అచీ
కరత్ కారితవాన్ ॥ ౩॥ ఆజీవ ఇతి ॥ తేషామాజీవనహేతుః - యాశ్చ గావస్తస్య కారణం - తా గావః పీడ్యంతాం ॥ ౪॥
అహమితి ॥ వాయ్వంబునోరుత్సర్గేణ యోజితం అనుబంధం - సాహాయ్యం సహకారిత్వం - తథా వాయునాశాయ
ధారణాం ॥ ౫॥ ౬॥ తత ఇతి ॥ ఉదకధారాణాం మహాసారః అజస్రసంపాతః తేన పూరణేన - ధరణ్యాదికమేకమ
భవత్ ॥ ౭॥ విద్యుదితి ॥ విద్యుల్లతైవ కశా తయాఘాతం తత్రస్తైరివ నాదేన గర్జితేన ఆపూరితం దిశాం చక్రం సమూ
హో యైస్తైః ఘనైః ఘనం నిబిడం యథా భవత్యేవం ధారాణాం సారం శ్రేష్ఠవర్షం అపాత్యత - యద్వా - ధారా
అపాత్యత - ఆసారం సమంతాత్ ప్రసరణం యథా భవత్యేవమిత్యర్థః - యథా లోకే కశాత్రస్తైర్దండైర్యైరాక్రోశ
ద్భిః కటాదిసర్వస్వం నిపాత్యతే - తద్వదిత్యుత్ప్రేక్షా ॥ ౮॥ అంధకారీకృత ఇతి ॥ ఆప్యమప్మయమిదం జగదభవత్ ॥
౯॥ గావ ఇతి ॥ ధూతాః కంపితాః - త్రికః కటిః సక్థిరూరుశ్శిరోధరా గ్రీవా ఏతేన సన్నా ఆకుంచితా యాసాం తాః గా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్రికం ఇత్యమరః - సక్థి ఊరుః ॥ ౧౦ ॥ క్రోడేనేతి - క్రోడః కుక్షిః ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ సునివాతేష్వితి ॥ నిర్భయైః ప్రవిశ్య తాం గిరిపాతాన్న భేతవ్యమిత్యన్వయః ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ కృష్ణ ఇతి ॥ వ్రజౌకేత్యదంతత్వమార్షం - వ్రజైకవాసిభిరితి వా పాఠః ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ తత ఇతి ॥ మిథ్యాప్రతిజ్ఞః - వ్యర్థప్రతిజ్ఞః ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ ముమోచేతి ॥ వ్రజౌకసైరిత్యదంతత్వమార్షం ॥ ౨౫ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - పంచమాంశే - ఏకాదశోధ్యాయః. ❁

స్సన్నత్రికసక్థిశిరోధరాః ॥ ౧౦ ॥ క్రోడేన వత్సానాక్రమ్య తస్థురన్యా మహామునే । గావోపి వత్సాంశ్చ కృత్వా వారిపూరేణ చాపరాః ॥ ౧౧ ॥ వత్సాశ్చ దీనవదనా వాతకంపితకంధరాః । త్రాహి త్రాహీత్యల్పశబ్దాః కృష్ణమూచురివాతురాః ॥ ౧౨ ॥ తతస్తద్గోకులం సర్వం గోగోపీగోపసంకులమ్ । అతీవార్తం హరిర్దృష్ట్వా మైత్రేయాచింతయత్తదా ॥ ౧౩ ॥ ఏతత్కృతం మహేంద్రేణ మఖభంగవిరోధినా । తదేతదఖిలం గోష్ఠం త్రాతవ్యమధునా మయా ॥ ౧౪ ॥ ఇమమద్రిమహం ధైర్యాదుత్పాట్యోరుశిలాఘనమ్ । ధారయిష్యామి గోష్ఠస్య పృథుచ్ఛత్రమివోపరి ॥ ౧౫ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ ఇతి కృత్వా మతిం కృష్ణో గోవర్ధనమహీధరమ్ । ఉత్పాట్యైకకరేణైవ ధారయామాస లీలయా ॥ ౧౬ ॥ గోపాంశ్చాహ హసన్ శౌరిస్సముత్పాటితభూధరః । విశధ్వమత్ర త్వరితాః కృతం వర్షనివారణమ్ ॥ ౧౭ ॥ సునివాతేషు దేశేషు యథాజోషమిహాస్యతామ్ । ప్రవిశ్య తాం న భేతవ్యం గిరిపాతాచ్చ నిర్భయైః ॥ ౧౮ ॥ ఇత్యుక్తాస్తేన తే గోపా వివిశుర్గోధనైస్సహ । శకటారోపితైర్భాండైర్గోప్యశ్చాసారపీడితాః ॥ ౧౯ ॥ కృష్ణోపి తం దధారైవ శైలమత్యంతనిశ్చలమ్ । వ్రజైకవాసిభిర్హర్షవిస్మితాక్షైర్నిరీక్షితః ॥ ౨౦ ॥ గోపగోపీజనైర్హృష్టైః ప్రీతివిస్తారితేక్షణైః । సంస్తూయమానచరితః కృష్ణశ్శైలమధారయత్ ॥ ౨౧ ॥ సప్తరాత్రం మహామేఘా వవర్షుర్నందగోకులే । ఇంద్రేణ చోదితా విప్ర గోపానాం నాశకారిణా ॥ ౨౨ ॥ తతో ధృతే మహాశైలే పరిత్రాతే చ గోకులే । మిథ్యాప్రతిజ్ఞో బలభిద్వారయామాస తాన్ ఘనాన్ ॥ ౨౩ ॥ వ్యభ్రే నభసి దేవేంద్రే వితథాత్మవచస్యథ । నిష్క్రమ్య గోకులం హృష్టం స్వస్థానం పునరాగమత్ ॥ ౨౪ ॥ ముమోచ కృష్ణోపి తదా గోవర్ధనమహాచలమ్ । స్వస్థానే విస్మితముఖైర్దృష్టస్తైస్తు వ్రజౌకసైః ॥ ౨౫ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - ఏకాదశోధ్యాయః. ************************************

శ్రీపరాశరః ॥ ధృతే గోవర్ధనే శైలే పరిత్రాతే చ గోకులే । రోచయామాస కృష్ణస్య దర్శనం పాకశాసనః ॥ ౧ ॥ సోధిరుహ్య మహానాగమైరావతమమిత్రజిత్ । గోవర్ధనగిరౌ కృష్ణం దదర్శ త్రిదశేశ్వరః ॥ ౨ ॥ చారయంతం మహావీర్యం గాస్తు గోపవపుర్ధరమ్ । కృత్స్నస్య జగతో గోపం వృతం గోపకుమారకైః ॥ ౩ ॥ ౪.

వః ప్రాణాన్ జహుః మూర్ధానం ప్రాప్తా ఇత్యర్థః ॥ ౧౦ ॥ క్రోడేనేతి ॥ క్రోడేన కుక్ష్యా ఆక్రమ్య ఆచ్ఛాద్య ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ఏతదితి ॥ మఖభంగాద్విరోధినా ప్రతికూలేన ॥ ౧౪ ॥ ఇమమితి ॥ ధైర్యాత్ ప్రాగల్భ్యాత్ ఉరుశిలాఘనం విశాలాభిశ్శిలాభిర్ఘనం సాంద్రం ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ సునివాతేష్వితి ॥ యథాజోషం యథాసుఖం - నిర్భయైర్వర్షాదిభయశూన్యైరిహ గిరిమూలగర్తే ప్రవిశ్యతాం - మధ్యస్తాద్గిరిః పతిష్యతీతి న భేతవ్యం భయం న కార్యం ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ కృష్ణ ఇతి ॥ వ్రజపదైకత్ర వసంతీతి వ్రజైకవాసినః - వ్రజౌకవాసిన ఇతి పాఠే త్వోకశ్శబ్దస్య అదంతత్వమార్షం ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ తత ఇతి ॥ బలభిదింద్రః ॥ ౨౩ ॥ వ్యభ్ర ఇతి ॥ వితథే ఆత్మవచసి ప్రయత్నప్రతిజ్ఞే యస్య ॥ ౨౪ ॥ ముమోచేతి ॥ వ్రజౌకసైర్వ్రజౌకోభిః ॥ ౨౫ ॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - పంచమాంశే - ఏకాదశోధ్యాయః. ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

ధృత ఇతి ॥ రోచయామాస ఐచ్ఛత్ ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ చారయంతమితి ॥ గాః చారయంతం గోపం గోప్తారం ॥ ౩ ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ కృష్ణకృష్ణేతి॥ నైతదితి ఏతదాగమనం అన్యథావిరోధధియా॥ ౬॥ ౭॥ మఖభంగేతి॥ కదనం కులవధః॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ గోభిశ్చేతి॥ గోభిర్గోలోకస్థాభిః - ఇహ త్రాతాభిర్గోభిరేకకులత్వాత్ త్రాతాభిరిత్యుక్తం॥ ౧౧॥ స త్వామితి॥ సోఽహం త్వాముపేంద్రత్వే - ఉపడుపరి - సత్యలోకోపరిభాగస్థగోలోకేశ్వరత్వే - అభిషేక్ష్యామి - యథోక్తం హరివంశే॥ శ్లో॥ మమోపరి యథేంద్రస్త్వం స్థాపితో గోభిరీశ్వరః। ఉపేంద్ర ఇతి లోకే త్వాం గాస్యంతి దివి దేవతా ఇతి - అతో గవామింద్రో గోవిందో భవిష్యసి॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥

రుడం చ దదర్శోచ్చైరంతర్ధానగతం ద్విజ। కృతచ్ఛాయం హరేర్మూర్ధ్ని పక్షాభ్యాం పక్షిపుంగవమ్॥ ౪॥ అవరుహ్య స నాగేంద్రాదేకాంతే మధుసూదనమ్। శక్రస్సస్మితమాహేదం ప్రీతివిస్తారితేక్షణః॥ ౫॥ ఇంద్రః॥ కృష్ణకృష్ణ శృణుష్వేదం యదర్థమహమాగతః। త్వత్సమీపం మహాబాహో నైతచ్చింత్యం త్వయాన్యథా॥ ౬॥ భారావతరణార్థాయ పృథివ్యాః పృథివీతలే। అవతీర్ణోఽఖిలాధారత్వమేవ పరమేశ్వర॥ ౭॥ మఖభంగవిరోధేన మయా గోకులనాశకాః। సమాదిష్టా మహామేఘాస్తైశ్చేదం కదనం కృతమ్॥ ౮॥ త్రాతాస్తాశ్చ త్వయా గావస్సముత్పాట్య మహీధరమ్। తేనాహం తోషితో వీర కర్మణాత్యద్భుతేన తే॥ ౯॥ సాధితం కృష్ణ దేవానామహం మన్యే ప్రయోజనమ్। త్వయాయమద్రిప్రవరః కరేణైకేన యద్ధృతః॥ ౧౦॥ గోభిశ్చ చోదితః కృష్ణ త్వత్సకాశమిహాగతః। త్వయా త్రాతాభిరత్యర్థం యుష్మత్సత్కారకారణాత్॥ ౧౧॥ స త్వాం కృష్ణాభిషేక్ష్యామి గవాం వాక్యప్రచోదితః। ఉపేంద్రత్వే గవామింద్రో గోవిందస్త్వం భవిష్యసి॥ ౧౨॥ శ్రీపరాశరః॥ అథోపవాహ్యాదాదాయ ఘంటామైరావతాద్గజాత్। అభిషేకం తయా చక్రే పవిత్రజలపూర్ణయా॥ ౧౩॥ క్రియమాణేఽభిషేకే తు గావః కృష్ణస్య తత్క్షణాత్। ప్రస్నవోద్భూతదుగ్ధార్ద్రాం సద్యశ్చక్రుర్వసుంధరామ్॥ ౧౪॥ అభిషిచ్య గవాం వాక్యాదుపేంద్రం వై జనార్దనమ్। ప్రీత్యా సప్రశ్రయం వాక్యం పునరాహ శచీపతిః॥ ౧౫॥ గవామేతత్కృతం వాక్యం తథాన్యదపి మే శృణు। యద్బ్రవీమి మహాభాగ భారావతరణేచ్ఛయా॥ ౧౬॥ మమాంశః పురుషవ్యాఘ్ర పృథివ్యాం పృథివీధర। అవతీర్ణోఽర్జునో నామ సంరక్ష్యో భవతా సదా॥ ౧౭॥ భారావతరణే సాహ్యం స తే వీరః కరిష్యతి। సంరక్షణీయో భవతా యథాత్మా మధుసూదన॥ ౧౮॥ శ్రీభగవాన్॥ జానామి భారతే వంశే జాతం పార్థం తవాంశతః। తమహం పాలయిష్యామి యావత్స్థాస్యామి భూతలే॥ ౧౯॥ యావన్మహీతలే శక్ర స్థాస్యామ్యహమరిందమ। న తావదర్జునం కశ్చిద్దేవేంద్ర యుధి జేష్యతి॥ ౨౦॥ కంసో నామ మహాబాహుర్దైత్యోఽరిష్టస్తథాసురః। కేశీ కువలయాపీడో నరకాద్యాస్తథాపరే॥ ౨౧॥ హతేషు తే

౪॥ ౫॥ కృష్ణకృష్ణేతి॥ త్వత్సమీపమహమాగతో యదర్థం తవాభిషేకార్థం తదిదం శృణుష్వ - అన్యథావిరోధబుద్ధ్యేతి న చింత్యం॥ ౬॥ కార్యం విజ్ఞాపయిష్యన్ ప్రథమం తావత్ కృష్ణైశ్వర్యమభినందతి భారావతరణార్థాయేత్యాది చతుర్భిః॥ ౭॥ మయి గోకులవధాయోద్యతేఽపి తద్రక్షణాత్ అహం తోషితోఽస్మీత్యాహ॥ మఖభంగేతి॥ కదనం విమర్దః॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ప్రస్తుతం విజ్ఞాపయతి॥ గోభిశ్చేతి॥ గోలోకస్థాభిః కామధేనుభిః త్వయా తత్సంతతిత్రాణాత్ త్రాతాభిః॥ ౧౧॥ స ఇతి॥ ఉపేంద్రత్వే సత్యలోకోపరిస్థితగోలోకైశ్వర్యే - తథా చేంద్రవాక్యం హరివంశే॥ శ్లో॥ మమోపరి యథేంద్రస్త్వం స్థాపితో గోభిరీశ్వరః। ఉపేంద్ర ఇతి లోకే త్వాం గాస్యంతి దివి దేవతా ఇతి॥ అతో గవామింద్ర ఇతి నిరుక్త్యా గోవిందస్త్వం భవిష్యసి॥ ౧౨॥ అథేతి॥ ఉపవాహ్యాద్రాజవాహాత్॥ ౧౩॥ క్రియమాణ ఇతి॥ ప్రస్నవః స్తనోద్గమః తేనోద్భూతం యద్దుగ్ధం తేనార్ద్రాం॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ భారేతి॥ సాహ్యం సాహాయ్యం - స చ యథాత్మా అహం తథా సంరక్షణీయః॥ ౧౮॥ జానామీతి॥ యావత్ స్థాస్యామి భూతల ఇత్యుక్త్యా భావినమాభీరేభ్యః పరాభవం సూచయతి॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - పంచమాంశే-ద్వాదశోఽధ్యాయః ❁

౧॥ ౨॥ బాలక్రీడేతి ॥ బాలక్రీడాప్యూతనావధాది - కర్మ అద్రిధారణాది॥ ౩ ॥ ౪ ॥ సత్యంసత్యమితి ॥ పాదాభ్యాం॥ ౫॥ ప్రీతిరితి ॥ ఏకస్మిన్సర్వేషాంప్రీతిశ్చ మహానుషత్వశంకాహేతుః॥ ౬ ॥ బాలత్వమితి ॥ అతివీర్యత్వమితి బాలత్వవిశేషణం - అశోభనమితిజన్మవిశేషణం॥ ౭॥ దేవో వేతి ॥ సర్వథా దేవాదిష్వన్యతమ ఏవాస్మాకంబాంధవోఽసి - నగోపాలమాత్రం - కింవిచారేణనాత్ర సంశయః॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ నాహమితి ॥ అహంవో బాంధవః కేవలం గోపః॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ వినేతి ॥ కలపదం అవ్యక్తమధురాక్షరం - గేయం - తారమంద్రకృతక్రమం తారమం

షు దేవేంద్రభవిష్యతిమహాహవః। తత్రవిద్ధిసహ ప్రాక్షుభారావతరణంకృతమ్॥ ౨౨ ॥ సత్వంగచ్ఛన సంతాపంపుత్రార్థే కర్తుమర్హసి। నార్జునస్యరిపుఃకశ్చిన్మమాగ్రే ప్రభవిష్యతి॥ ౨౩॥ అర్జునార్థేత్వహంసర్వాన్యుధిష్ఠిరపురోగమాన్। నివృత్తేభారతేయుద్ధేకుంత్యైదాస్యామ్యవిక్షతాన్॥ ౨౪॥ శ్రీపరాశరః ॥ ఇత్యుక్తస్సంపరిష్వజ్య దేవరాజోజనార్దనమ్। ఆరుహ్యైరావతంనాగంపునరేవదివంయయౌ॥ ౨౫॥ కృష్ణోఽపిసహితోగోభిర్గోపాలైశ్చపునర్వ్రజమ్। ఆజగామాథగోపీనాందృష్టిపూతేన వర్త్మనా॥ ౨౬॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - ద్వాదశోఽధ్యాయః. ❁❁❁❁❁❁❁❁

శ్రీపరాశరః॥ గతేశక్రేతుగోపాలాఃకృష్ణమక్లిష్టకారిణమ్। ఊచుఃప్రీత్యాధృతం దృష్ట్వా తేన గోవర్ధనాచలమ్॥౧॥ వయమస్మాన్మహాభాగభగవన్మహతోభయాత్। గావశ్చభవతాత్రాతాగిరిధారణకర్మణా॥ ౨॥ బాలక్రీడేయమతులాగోపాలత్వంజుగుప్సితమ్। దివ్యంచ భవతఃకర్మకిమేతత్తాతకథ్యతామ్॥ ౩॥ కాళీయోదమితస్తోయే ధేనుకోవినిపాతితః। ధృతోగోవర్ధనశ్చాయంశంకితానిమనాంసినః॥ ౪॥ సత్యంసత్యంహరేఃపాదౌశపామోమితవిక్రమ। యథావద్వీర్యమాలోక్యనత్వాంమన్యామహేనరమ్॥ ౫॥ ప్రీతిస్సస్త్రీకుమారస్యవ్రజస్యత్వయికేశవ। కర్మచేదమశక్యంయత్సమస్తైస్త్రిదశైరపి॥ ౬॥ బాలత్వంచాతివీర్యత్వంజన్మచాస్మాస్వశోభనమ్। చింత్యమానమమేయాత్మన్ శంకాంకృష్ణప్రయచ్ఛతి॥౭॥ దేవోవాదానవోవాత్వం యక్షోగంధర్వఏవవా। కిమస్మాకంవిచారేణబాంధవోసినమోస్తుతే॥ ౮॥ శ్రీపరాశరః॥ క్షణంభూత్వాత్వసౌతూష్ణీం కించిత్ప్రణయకోపవాన్। ఇత్యేవముక్తస్తైర్గోపైఃకృష్ణోప్యాహమహామతే॥ ౯॥ శ్రీభగవాన్ ॥ మత్సంబంధేనవోగోపాః యదిలజ్జానజాయతే। శ్లాఘ్యోవాహంతతఃకింవోవిచారేణప్రయోజనమ్॥ ౧౦ ॥ యదివోస్తిమయిప్రీతి శ్లాఘ్యోహంభవతాంయది। తదాత్మబంధుసదృశీబుద్ధిర్వఃక్రియతాంమయి॥ ౧౧॥ నాహందేవోనగంధర్వోనయక్షోనచదానవః। అహంవోబాంధవోజాతోనైతచ్చింత్యమితోన్యథా॥ ౧౨॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇతిశ్రుత్వాహరేర్వాక్యం బద్ధమౌనాస్తతోవనమ్। యయుర్గోపామహాభాగతస్మిన్ప్రణయకోపిని॥ ౧౩॥ కృష్ణస్తువిమలంవ్యోమ శరచ్చంద్రస్యచంద్రికామ్। తదాకుముదినీం ఫుల్లామామోదితదిగంతరామ్॥ ౧౪॥ వనరాజింతథాకూజద్భృంగమాలామనోహరామ్। విలోక్యసహగోపీభిర్మనశ్చక్రేరతింప్రతి॥ ౧౫॥ వినారామేణమధు

హతేష్వితి॥ మహాహవోభారతయుద్ధం॥౨౨॥౨౩॥ అర్జునార్థ ఇతి॥ అవిక్షతాన్ శస్త్రక్షతశూన్యాన్॥౨౪॥౨౫॥కృష్ణఇతి॥ కృష్ణదర్శనోత్సుక్యేనగోపీభిస్తన్మార్గేక్షణాద్గోపీనాందృష్టిపూతేనవర్త్మనేత్యుక్తం॥ ౨౬॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య- శ్రీవిష్ణుపురాణ వ్యాఖ్యాయాం - పంచమాంశే - ద్వాదశోఽధ్యాయః. ❁❁❁❁❁

శ్లో ॥ గోపీభిస్సహకృష్ణస్య రాసకేళిర్మహాత్మనః। అంతర్ధానంపునస్తస్యదర్శనంచాత్రవర్ణ్యతే ॥ శ్రీధరీయోయంశ్లోకః॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫ ॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦ ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ద్రా ఉచ్చైఃపాంశుధ్వనిధర్మా - నానామాత్రకృతక్రమ మితి పాఠే ద్రుతమధ్యవిలంబితాఖ్య త్రిమాత్రలయకృత స్వరక్రమం - నానాతంత్రీకృతక్రమమితిపాఠేపీణాంగధ్వనివన్నియతనిబద్ధస్వరక్రమం॥ ౧౬॥ ౧౭॥ శనైశ్శనైరితి॥ తస్యలయానుగంద్రుతమధ్యవిళంబితాఖ్యత్రిలయాత్మకతాళవిశ్రాంతికాలానుగుణం॥ శ్లో॥ తాళాంతరాళవర్తీయః కాలోసౌలయనాల్లయ ఇతివచనాత్ - దత్తావధానాకృతావధానా॥ ౧౮॥ ౧౯॥ కాచిదితి॥ కాచిదావసథస్యైత్యనేనగోప్యాః కామద్వారాభగవతిలయఉచ్యతే - తన్మయత్వేనఆత్మనస్తత్తాదాత్మ్యేన॥ ౨౦॥ తచ్చిత్తేతి॥ తచ్చిత్తేనతద్గతేనచిత్తేనజాతవిమలాహ్లాదేనక్షీణపుణ్యచయా - వైమల్యందుఃఖాసంభేదః - అనేనపూర్వసంచితప్రారబ్ధనిశ్శేషకర్మక్షయోభోగాదుక్తః॥ ౨౧॥ చింతయంతీతి॥ పరబ్రహ్మస్వరూపిణిస్వరూపిపరబ్రహ్మణిపరబ్రహ్మస్వరూపిణమితిపాఠేపరబ్రహ్మభూతమితి - నిరుచ్ఛ్వాసతయా ప్రియానుభవరూపధ్యానాదంతర్మగ్నమనసితదవినాభూత ప్రాణాదేరప్యంతర్గతత్వాన్నిరుచ్ఛ్వాసత్వం - దశమ్యావస్థయాప్రియమితికామశాస్త్రే వల్లభసాయుజ్యముక్తం- ద్వేషాచ్చైద్యాదేరివకామాద్గోపీనాంసాయుజ్యముపపన్నం॥ ౨౨॥ గోపీపరివృతఇతి॥ రాసారంభేతి- రాసోనామ- అన్యోన్యవ్యతిషక్తహస్తంగాయతాంస్త్రీపుంసాంమండలీభూయభ్రమణనృత్తంరాసః - ఉక్తంచ॥ శ్లో॥ అనేకనర్తకీయోజ్యంచిత్రతాళలయాన్వితం। ఆచతుష్షష్టియుగళాద్రాసకంమసృణోద్ధతమితి॥ ౨౩॥ గోప్యశ్చేతి - అన్యదేశంగతఇతివిప్రలంభశ్శృంగారోక్తిః - సంభోగపోషార్థా - కృష్ణచేష్టాస్వాయత్తమూర్తయఇతిలీలోక్తిః - యథాహభరతః॥ శ్లో॥ ప్రియానుకరణంలీలామధురాంగవిచేష్టితైరితి॥ ౨౪॥ ౨౫॥ కృష్ణోహమితి॥ లలితంవ్రజామీతి॥ శ్లో॥ సుకుమారోంగవిన్యాసోమసృణోలలితంభవేదితి॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ఏవమితి॥ వ్యగ్రా ఉత్సుకాః॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ధ్వజవజ్రేతి॥ ధ్వజవజ్రాంకుశాబ్జరూప

శమతీవవనితాప్రియమ్। జగౌకలపదంశౌరిస్తారమంద్రకృతక్రమమ్ ॥ ౧౬ ॥ రమ్యంగీతధ్వనింశ్రుత్వాసంత్యజ్యావసథాంస్తదా। ఆజగ్ముస్త్వరితాగోప్యోయత్రాస్తేమధుసూదనః॥ ౧౭ ॥ శనైశ్శనైర్జగౌగోపీకాచిత్తస్యలయానుగమ్। దత్తావధానాకాచిచ్చతమేవమనసాస్మరత్॥ ౧౮ ॥ కాచిత్కృష్ణేతికృష్ణేతిప్రోక్త్వాలజ్జాముపాయయౌ। యయౌచకాచిత్ప్రేమాంధాతత్పార్శ్వమవిలంబితమ్॥ ౧౯ ॥ కాచిచ్చావసథస్యాంతేస్థిత్వాదృష్ట్వాబహిర్గురుమ్। తన్మయత్వేనగోవిందంధ్యౌమీలితలోచనా॥ ౨౦॥ తచ్చిత్తవిమలాహ్లాదక్షీణపుణ్యచయాతథా। తదప్రాప్తిమహాదుఃఖవిలీనాశేషపాతకా॥ ౨౧॥ చింతయంతీజగత్సూతిం పరబ్రహ్మస్వరూపిణమ్। నిరుచ్ఛ్వాసతయాముక్తింగతాన్యాగోపకన్యకా॥ ౨౨॥ గోపీపరివృతోరాత్రింశరచ్చంద్రమనోరమామ్। మానయామాసగోవిందోరాసారంభరసోత్సుకః॥ ౨౩॥ గోప్యశ్చబృందశఃకృష్ణచేష్టాస్వాయత్తమూర్తయః। అన్యదేశంగతేకృష్ణేచేరుర్బృందావనాంతరమ్॥ ౨౪ ॥ కృష్ణేనిబద్ధహృదయాఇదమూచుఃపరస్పరమ్॥ ౨౫ ॥ కృష్ణోహమేషలలితంవ్రజామ్యాలోక్యతాంగతిః। అన్యాబ్రవీతికృష్ణస్యమమగీతిర్నిశమ్యతామ్॥ ౨౬ ॥ దుష్టకాళీయతిష్ఠాత్రకృష్ణోహమితిచాపరా। బాహుమాస్ఫోట్యకృష్ణస్యలీలయాసర్వమాదదే॥ ౨౭ ॥ అన్యాబ్రవీతిభోగోపానిశ్శంకైఃస్థీయతామితి। అలంవృష్టిభయేనాత్రధృతోగోవర్ధనోమయా॥ ౨౮ ॥ ధేనుకోయంమయాక్షిప్తోవిచరంతుయథేచ్ఛయా। గావోబ్రవీతిచైవాన్యాకృష్ణలీలానుసారిణీ॥ ౨౯ ॥ ఏవంనానాప్రకారాసుకృష్ణచేష్టాసుతాస్తదా। గోప్యోవ్యగ్రాస్సమంచేరూరమ్యంబృందావనాంతరమ్॥ ౩౦॥ విలోక్యైకాభువంప్రాహగోపీగోపవరాంగనా। పులకాంచితసర్వాంగీవికాసినయనోత్పలా॥ ౩౧ ॥ ధ్వజవజ్రాంకు

౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫ ॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧ ॥ ధ్వజవజ్రేతి ॥ ధ్వజవజ్రాంకుశాబ్జాంకరేఖావంతి ధ్వజాదిలక్షణాయారేఖాస్తద్యుక్తానికృష్ణస్యపాదాని - ఆలి హేసఖ్యః - బహువచనార్థేచైకవచనం- లీలయాలం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

రేఖావంతి-అళిహేసఖ్యః-ఆర్షోవచనవ్యత్యయః॥౩౨॥ కాపీతి॥ ఘనానిమదమంథరత్వాదల్పాంతరాణి-అల్పతనూని స్త్రీత్వాత్ హ్రస్వాన్యపృథూనిచ॥౩౩॥ పుష్పావచయమితి॥ అగ్రాక్రాంతమాత్రాణిప్రపదమాత్రాక్రాంతాని॥౩౪॥ అత్రైతి॥ మృదితస్థలనిపతితపుష్పాదిలింగదర్శనేనఅనుమానం॥౩౫॥పుష్పబంధనేతి॥మానోగర్వః॥౩౬॥ అనుయాతేతి॥ పురతోయాతిగచ్ఛతికృష్ణేతం ప్రాప్తుంద్రుతంగంతవ్యేసతినిమ్నపాదాగ్రసంస్థితిర్యానుయాతా ఇయమన్యైత్యన్వయః॥ ౩౭॥౩౮॥ హస్తసంస్పర్శేతి॥ ఏషాఅన్యాహస్తసంస్పర్శమాత్రేణసత్కారాంతరరహితేనవిమానితా- అత్ర హేతుః- నైరాశ్యాదిత్యాది॥౩౯॥ నూనమితి॥ రతోచితంస్థానమన్వేష్టుంత్వరే-అన్విష్యపునస్త్వాంతికమేష్యామీతి-నూనంకృష్ణేనకాచిదుక్తా- అత్రలింగంయేనేత్యాది॥౪౦॥౪౧॥ నివృత్తాఇతి॥ జగుఃతద్గానంహితదపరోక్షదంసర్వేషాం॥౪౨॥

ధ్వజవజ్రాంకరేఖావంత్యాళిపశ్యత। పదాన్యేతానికృష్ణస్యలీలాలలితగామినః॥ ౩౨॥ కాపితేనసమాయాతాకృతపుణ్యామదాలసా। పదానితస్యాశ్చైతానిఘనాన్యల్పతనూనిచ॥ ౩౩॥ పుష్పావచయమత్రోచ్చైశ్చక్రేదామోదరోధ్రువమ్। యేనాగ్రాక్రాంతమాత్రాణిపదాన్యత్రమహాత్మనః॥ ౩౪ ॥ అత్రోపవిశ్యవైతేనకాచిత్పుష్పైరలంకృతా। అన్యజన్మనిసర్వాత్మావిష్ణురభ్యర్చితస్తయా॥ ౩౫॥ పుష్పబంధనసంమానకృతమానామపాస్యతామ్। నందగోపసుతోయాతోమార్గేణానేనపశ్యత॥ ౩౬ ॥ అనుయాతైనమత్రాన్యానితంబభరమంథరా। యాగంతవ్యేద్రుతంయాతినిమ్నపాదాగ్రసంస్థితిః॥ ౩౭॥ హస్తన్యస్తాగ్రహస్తేయంతేనయాతితథాసఖి। అనాయత్తపదన్యాసాలక్ష్యతేపదపద్ధతిః॥ ౩౮॥ హస్తసంస్పర్శమాత్రేణధూర్తేనైషావిమానితా। నైరాశ్యాన్మందగామిన్యానివృత్తంలక్ష్యతేపదమ్॥ ౩౯॥ నూనముక్తాత్వరేత్యేమీతిపునరేష్యామితేంతికమ్। తేనకృష్ణేనయేనైషాత్వరితాపదపద్ధతిః॥ ౪౦ ॥ ప్రవిష్టోగహనంకృష్ణఃపదమత్రనలక్ష్యతే। నివర్తధ్వంశశాంకస్యనైతద్దీధితిగోచరే॥ ౪౧॥ నివృత్తాస్తాస్తదాగోప్యోనిరాశాఃకృష్ణదర్శనే।యమునాతీరమాసాద్యజగుస్తచ్చరితంతథా॥ ౪౨॥ తతోదదృశు

కృతంయథాభవత్యేవం॥ ౩౨॥ కాపీతి॥ ఘనగీతస్య ఘనానిమంథరగతిత్వాదల్పాంతరాణి- అల్పతనూని అదీర్ఘాణ్యస్థూలానిచ - ఏతాని స్త్రీపదత్వేలింగాని॥ ౩౩॥ పుష్పావచయమితి ॥ ఉచ్చైః ఊర్ధ్వభూయస్థిత్వా - పుష్పావచయంచక్రే - తత్రలింగం - యేనేతి - అగ్రేణప్రపదేనైవ ఆక్రాంతమాత్రం ఈషద్భూస్పర్శోయేషాంతానిపదాని॥ ౩౪॥ కృష్ణజానుమధ్యోపవేశచిహ్నందృష్ట్వాహుః ॥ అత్రోపవిశ్యేతి॥ ౩౫॥ పుష్పబంధనేతి॥ పుష్పబంధనరూపేణసంమానేనకృతోమానోగర్వోయయాతాం॥ ౩౬॥ తస్యపృష్ఠతోన్యస్యాపదానిదృష్ట్వాకల్పయంతి ॥ అనుయాతేతి॥ నితంబభరేణమంథరాపియాకృష్ణేనసహగంతవ్యేగమనేకర్తవ్యేసతి - ద్రుతంయాతి- తత్రలింగం- నిమ్నైఃపాదాగ్రైస్సంస్థితిర్యస్యాస్సా॥౩౭॥హస్తన్యస్తేతి॥ హస్తన్యస్తాగ్రహస్తోహస్తాగ్రంయస్యాస్సేయంతేనసహయాతి- తత్రలింగమనాయత్తః అస్వాధీనఃపదన్యాసోయస్యాంతథాభూతాహిపదపంక్తిర్లక్ష్యతే॥ ౩౮ ॥ హస్తసంస్పర్శమాత్రేణేతి॥ హస్తగ్రహణమాత్రంకృత్వాసమాధానశతేనైషావిమానితాఅవజ్ఞయాత్యక్తా - తత్రలింగం - నైరాశ్యాత్ మందగామిన్యా నిరాశతయా మందంగచ్ఛంత్యా - నివృత్తంప్రతిలోమంపదంలక్ష్యతే॥ ౩౯ ॥ నూనముక్తేతి॥ త్వమత్రైవతిష్ఠ - తత్ర కశ్చిద్రాక్షసోస్తితంహంతుమహంత్వరామిశీఘ్రంయాస్యామిపునశ్చతవాంతికమాగచ్ఛామీతి - నూనమియంతేనోక్తా - యేనైషాకృష్ణస్యపదానాంపద్ధతిఃపంక్తిఃత్వరితాశీఘ్రనిమ్నాగ్రాలక్ష్యతే॥ ౪౦ ॥ అన్వేషణాత్తాసాంనివృత్తిమాహ॥ ప్రవిష్టఇత్యాదిద్వాభ్యాం॥ప్రవిష్టఇతి॥ గహనంనిబిడందుర్గమంవనంప్రవిష్టః - అతఏవశశాంకరశ్మిప్రవేశాభావాత్తస్యపదమత్రనలక్ష్యతే॥ ౪౧ ॥ నివృత్తాఇతి॥ తదానివృత్తాస్తతోయమునాతీరం ప్రాక్తనంగానస్థానంశీఘ్రమాగత్య- కృష్ణోపనయేతచ్చరితంజగుః॥ ౪౨॥ సప్రేమప్రమదాగానమాకర్ణ్యాగతేకృష్ణే - తద్దర్శనోత్స

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౪౩॥౪౪॥౪౫॥౪౬॥౪౭॥౪౮॥ రాసేతి॥ ఏకస్థానస్థిరాత్మనా కృష్ణపార్శ్వం ఏవైకస్మిన్ స్థానే స్థిరచిత్తేన - అత ఏవ కృష్ణపార్శ్వం అనుజ్ఝితా గోపీజనేన - రాసార్థం మండలీభావేన బంధోపి నాభూత్ - రాసమండలబద్ధోపి కృష్ణ ఇతి పాఠే స్వయమభితో మండలీభూయ స్థితేన గోపీజనేన కృష్ణో నైకస్థానోభూత్ - గోపీమండలాంతః శీఘ్రసంచారాత్ తత్తత్పార్శ్వస్థ ఇవాభవదిత్యర్థః॥౪౯॥ హస్తేనేతి॥ హరిరేకాం హస్తేన గృహ్ణాతి సా తస్య కరస్పర్శసుఖనిమీలితాక్షీ భవతి - తామన్యస్యాః స్వకరస్పర్శపరవశాయాః హస్తేన హస్తం యోజయతి - ఏవం చాపరస్యాః తాదృశ్యా హస్తేనేతి - హరిహస్తస్పర్శసుఖవశాత్ కృష్ణేన గృహీతహస్తాహమేవేతి సర్వాసాం బుద్ధిముత్పాదయన్నేకమూర్తిరేవ హరిరగృహీతహస్తా ఏవ రాసమండలే చకార - హరిరేవ మే తాభిః రాసమండలం బబంధేతి రాసవిస్రంప్రదాయః - అన్యే తు ద్వయోర్ద్వయోర్మధ్యే హరిరేకైకమూర్తిరాత స్థావిత్యాహుః॥౫౦॥ తత ఇతి॥ అనుయాతేతి - శరద్వర్ణనాదిరూపం కావ్యకృతం గేయం యత్ తస్య యా గీతిస్తామనుయాతా యేన రాసేన॥౫౧॥౫౨॥౫౩॥౫౪॥ గోపీతి॥ గోపీకపోలపులకోద్గమసస్యాయ స్వేదాంబుఘనత్వం భుజద్వయం

రాయాంతం వికాసిముఖపంకజమ్। గోప్యస్తైర్లోక్య గోప్తారం కృష్ణమక్లిష్టచేష్టితమ్॥ ౪౩ ॥ కాచిదాలోక్య గోవిందమాయాంతమతిహర్షితా। కృష్ణకృష్ణేతి కృష్ణేతి ప్రాహ నాన్యదుదీరయేత్॥ ౪౪॥ కాచిద్భ్రూభంగురం కృత్వా లలాటఫలకం హరిమ్। విలోక్య నేత్రభృంగాభ్యాం పపౌ తన్ముఖపంకజమ్॥౪౫॥ కాచిదాలోక్య గోవిందం నిమీలితవిలోచనా। తస్యైవ రూపం ధ్యాయంతీ యోగారూఢేవ సా బభౌ॥౪౬॥ తతః కాంచిత్ప్రియాలాపైః కాంచిద్భ్రూభంగవీక్షితైః। నిన్యేఽనునయమన్యాం చ కరస్పర్శేన మాధవః॥ ౪౭ ॥ తాభిః ప్రసన్నచిత్తాభిర్గోపీభిస్సహ సాదరమ్। రరాస రాసగోష్ఠీభిరుదారచరితో హరిః॥ ౪౮ ॥ రాసమండలబంధోపి కృష్ణపార్శ్వమనుజ్ఝితా। గోపీజనేన నైవాభూదేకస్థానస్థిరాత్మనా॥౪౯॥ హస్తే నగృహ్య చైకైకాం గోపీనాం రాసమండలే। చకార తత్కరస్పర్శనిమీలితదృశం హరిః॥ ౫౦॥ తతః ప్రవవృతే రాసశ్చలద్వలయనిస్వనః। అనుయాతశరత్కావ్యగేయగీతిరనుక్రమాత్॥౫౧॥ కృష్ణశ్శరచ్చంద్రమసం కౌముదీం కుముదాకరమ్। జగౌ గోపీజనస్త్వేకం కృష్ణనామ పునః పునః॥ ౫౨ ॥ పరివృత్తిశ్రమేణైకా చలద్వలయలాపినీమ్। దదౌ బాహులతాం స్కంధే గోపీ మధునిఘాతినః ॥ ౫౩ ॥ కాచిత్ప్రవిలసద్బాహుం పరిరభ్య చుచుంబ తమ్। గోపీగీతస్తుతివ్యాజాన్నిపుణా మధుసూదనమ్॥౫౪॥ గోపీకపోలసంశ్లేషమవాప

హ ॥ తత ఇత్యాదిచతుర్భిః॥౪౩॥ ౪౪॥ కాచిద్భ్రూభంగురమితి ॥ ప్రణయకోపేన వక్రీకృతాభ్యాం భ్రూభ్యాం భంగురం ఆకుంచితం లలాటఫలకం కృత్వా - హరిం విలోక్య - నేత్రరూపాభ్యాం భృంగాభ్యాం తస్య ముఖపంకజం పపౌ ॥ ౪౫॥ కాచిదితి ॥ కాచిద్గోవిందమాలోక్య వివృతేన నేత్రద్వారేణ తం ప్రవిశ్య వివృతేన నేత్రద్వారేణైవ పునర్యాస్యతీతి నిమీలితలోచనా సతీ ధ్యాయంతీ బభౌ॥ ౪౬॥ తస్యానునయపూర్వకం తాభీ రాసక్రీడామాహ ॥ తతః కాంచిదిత్యాదినా కుపితా హిత ఇత్యం తేన ॥ తత ఇతి ॥ అనునయం నిన్యే సాంత్వయామాస॥ ౪౭॥ ౪౮॥ రాసమండలబంధోపీతి ॥ కృష్ణస్య పార్శ్వమనుజ్ఝితా - అత్యజతా - ఏకస్మిన్ స్థానే కృష్ణసమీప ఏవ అహమహమికయా స్థిరాత్మనా నిశ్చలచిత్తేన గోపీజనేన రాసోచితమండలబంధోపి నైవాభూత్॥ ౪౯॥ కుతః పునః క్రీడా ॥ తథా చ హరిర్యథా రాసమండలం కృతవాంస్తదాహ ॥ హస్తేన గృహ్యేతి ॥ హరిరేకాం గోపీం హస్తేన గృహీత్వా ఏకత్ర స్థాపితవాన్ - సాపి తత్కరస్పర్శసుఖేన నిమీలితదృగాసీత్తాం చ అన్యస్యాః స్వకరస్పర్శసుఖపరవశాయా హస్తం గ్రాహయామాస - తామప్యేవమన్యస్యా హస్తమిత్యేకైకాం హస్తేన గృహీత్వా రాసమండలం చకార - తాశ్చ సర్వా హరిహస్తస్పర్శసుఖపరవశాః ప్రత్యేకం హరిణైవ గృహీతహస్తమాత్మానం మేనిరే॥ ౫౦॥ తత ఇతి ॥ చలతాం వలయానాం నిస్వనో యస్మిన్ సః - అనుయాతశరత్కావ్యగేయగీతిరితి - శరద్వర్ణనాదిరూపం యత్ కావ్యేషు గేయం తస్య యా గీతిః సా అనుయాతా అనుసృతా యస్మిన్ సః రాసః ప్రవృత్తః ప్రవవృతే॥ ౫౧॥ తదేవాహ ॥ కృష్ణశ్శరచ్చంద్రమసమితి॥ ౫౨॥ పరివృత్తీతి ॥ చలద్భిర్వలయైర్లాపినీం ముఖరాం॥ ౫౩॥ ౫౪॥ గోపీతి ॥ పులకోద్గమ ఏవ సస్యం తదర్థం - స్వేదరూపస్యాంబునో ఘనతాం మేఘభావం గతౌ పరిర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఘనతాంయయౌ - అనేనేతరేతరానురాగఉక్తః॥ ౫౫॥ ౫౬॥ గతఇతి॥వలనేఆవృత్తౌ ప్రతిలోమానులోమాభ్యాంగతి ప్రవృత్తినివృత్తిభ్యాం॥ ౫౭॥ ౫౮॥ ౫౯॥ సఇతి॥ కైశోరకంకౌమారకం - మానయన్సంభావయన్॥ ౬౦ ॥ అథకృష్ణస్యసర్వవ్యాపనాదీశ్వరత్వేనాపహతపాప్మత్వాత్ గోపీసంభోగేపిజీవవన్నలేపఇత్యాహ - తద్భర్తృష్వితిద్వాభ్యాం - ఆత్మస్వరూపరూపఃజీవస్వరూపశరీరః - అత్రపూర్వశ్లోకేనాస్యసర్వచేతనశరీరత్వముక్తం - ఉత్తరేణసర్వాచేతనశరీరత్వం॥ ౬౧॥ ౬౨॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - పంచమాంశే - త్రయోదశోధ్యాయః. ❁

౧ ॥ ౨ ॥ లేలిహానఇతి॥సనిష్పేషం సశబ్దం - ఆవిద్ధం వక్రీకృతం ॥ ౩ ॥ ఉదగ్రేతి ॥ ఉదగ్రః అతిశయితః కకుదాభోగః ప్రమాణంచ యస్య ఉదగ్రకకుదాభోగప్రమాణ ఇతిచ పాఠః ॥ ౪ ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥

భిగమ్యహారేర్భుజౌ। పులకోద్గమసస్యాయ స్వేదాంబుఘనతాంగతౌ ॥ ౫౫ ॥ రాసగేయంజగౌకృష్ణో యావత్తారతరధ్వనిః। సాధుకృష్ణేతికృష్ణేతి తావత్తాద్విగుణంజగుః॥ ౫౬॥ గతేనుగమనంచక్రుర్వలనే సంముఖంయయుః। ప్రతిలోమానులోమాభ్యాం భేజుర్గోపాంగనాహరిమ్॥ ౫౭॥ సతథాసహగోపీభీరరాసమధుసూదనః। యథాబ్దకోటిప్రతిమఃక్షణస్తేనవినాభవత్॥ ౫౮ ॥ తావార్యమాణాఃపతిభిఃపితృభిర్భ్రాతృభిస్తథా। కృష్ణంగోపాంగనారాత్రౌరమయంతిరతిప్రియాః ॥ ౫౯ ॥ సోపికైశోరకవయోమానయన్మధుసూదనః। రేమేతాభిరమేయాత్మాక్షపాసుక్షపితాహితః॥ ౬౦ ॥ తద్భర్తృషుతథాతాసుసర్వభూతేషుచేశ్వరః। ఆత్మస్వరూపరూపోసౌవ్యాపీవాయురివస్థితః ॥ ౬౧ ॥ యథాసమస్తభూతేషు నభోగ్నిఃపృథివీజలమ్। వాయుశ్చాత్మాతథైవాసౌవ్యాప్యసర్వమవస్థితః ॥ ౬౨ ॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - త్రయోదశోధ్యాయః. ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

శ్రీపరాశరః ॥ ప్రదోషార్ధేకదాచిత్తురాసాసక్తేజనార్దనే। త్రాసయంత్సమదోగోష్ఠమరిష్టస్సముపాగమత్॥ ౧॥ సతోయతోయదచ్ఛాయస్తీక్ష్ణశృంగోర్కలోచనః। ఖురాగ్రపాతైరత్యర్థం దారయన్ధరణీతలమ్॥ ౨॥ లేలిహానస్సనిష్పేషంజిహ్వయోష్ఠౌపునఃపునః। సంరంభావిద్ధలాంగూలః కఠినస్కంధబంధనః॥ ౩॥ ఉదగ్రకకుదాభోగః ప్రమాణాద్దురతిక్రమః। విణ్మూత్రలిప్తపృష్ఠాంగో గవాముద్వేగకారకః॥ ౪ ॥ ప్రలంబకంఠోతిముఖస్తరుఖాతాంకితాననః। పాతయన్సగవాంగర్భాన్దైత్యో వృషభరూపధృత్॥ ౫॥ సూదయంస్తాపసాన్ ఉగ్రోవనాన్యటతియస్సదా॥ ౬ ॥ తతస్తమతిఘోరాక్ష

భ్యగోప్యాహరిభుజచుంబనేక్రియమాణే - హరేఃభుజయోః స్వేదఃతస్యాఃకపోలేరోమోద్గమమువర్ధయదిత్యన్యోన్యానురాగోక్తిః॥ ౫౫॥ ౫౬॥ గతఇతి ॥ వలనేఆవృత్తౌ - ప్రతిలోమానులోమాభ్యామితిగమనేఅనులోమగత్యా - వలనేప్రతిలోమగత్యేత్యర్థః॥ ౫౭॥ ౫౮॥ ౫౯॥ సఇతి ॥ కైశోరకం కౌమారంవయోమానయన్ తదవస్థోచితంచాపలమనుకుర్వన్నేవ॥ ౬౦॥ నను ధర్మస్థాపనాయావతీర్ణోభగవాన్ కథంగోపాంగనాఃపాపేప్రవర్తయన్స్వయమపిపాపంచకారేత్యత్రాహ ॥ తద్భర్తృష్వితి ॥ నతావద్గోపీనాంపాపమస్తి - స్వభక్త్యాహితక్షుపణస్యతస్యతద్దోషక్షపణేతిసమర్థత్వాత్ - నచతస్యదోషఃతద్భర్త్రాదిసర్వవ్యాపీపరమాత్మరూపత్వాత్॥ ౬౧॥ సర్వవ్యాపిత్వమేవ దృష్టాంతేనాహ ॥ యథేతి ॥ ౬౨॥ ఇతి శ్రీధరస్వామి విరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణ వ్యాఖ్యాయాం - పంచమాంశే - త్రయోదశోధ్యాయః ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

ప్రదోషార్ధ ఇతి॥ ప్రదోషార్ధేసంధ్యావసానే-అరిష్టోనామవృషభాకృతిర్దైత్యస్సమదోగోష్ఠం త్రాసయన్సముపాగతః॥౧॥సతోయేతి॥అర్కాలివిచలోచనెయస్యసః॥౨॥లేలిహానఇతి॥సనిష్పేషంససంఘర్షంయథాభవత్యేవమోష్ఠౌజిహ్వయాలేలిహానస్సంరంభాదావిద్ధమున్నమితంలాంగూలంయేనసః కఠినంస్కంధబంధనంయస్యసః॥౩॥ ఉదగ్రేతి॥ఉదగ్రస్యఉచ్ఛ్రితస్యకకుదోగళపృష్ఠస్యాభోగోవిస్తారోయస్యసః-ఉచ్ఛ్రితరాత్ ప్రమాణాత్ అన్యైర్దురతిక్రమః॥౪॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఆసన్నమితి ‖ గ్రాహవత్ గ్రాహ ఇవ ‖ ౧౧ ‖ ౧౨ ‖ ౧౩ ‖ ౧౪ ‖ ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - పంచమాంశే - చతుర్దశోధ్యాయః.

కకుద్మతీతి ‖ కకుద్మతి వృషభే ‖ ౧ ‖ ౨ ‖ కంసాయేతి ‖ గర్భపరివర్తః అపత్యవ్యత్యయః ‖ ౩ ‖ శ్రుత్వేతి ‖ దేవదర్శనాత్ దేవానామివ దర్శనం యస్య తస్మాత్ ‖ ౪ ‖ స ఇతి ‖ ఉపాలభ్య విగర్హ్య ‖ ౫ ‖ ౬ ‖ ౭ ‖ ౮ ‖ ౯ ‖ ౧౦ ‖ ౧౧ ‖ ౧౨ ‖ ౧౩ ‖

మవేక్ష్యాతిభయాతురాః ‖ గోపా గోపస్త్రియశ్చైవ కృష్ణ కృష్ణేతి చుక్రుశుః ‖ ౭ ‖ సింహనాదం తతశ్చక్రే తలశబ్దంచ కేశవః ‖ తచ్ఛబ్దశ్రవణాచ్చాసౌ దామోదరముపాయయౌ ‖ ౮ ‖ అగ్రన్యస్తవిషాణాగ్రః కృష్ణకుక్షికృతేక్షణః ‖ అభ్యధావత దుష్టాత్మా కృష్ణం వృషభదానవః ‖ ౯ ‖ ఆయాంతం దైత్యవృషభం దృష్ట్వా కృష్ణో మహాబలః ‖ నచచాల తదా స్థానాదవజ్ఞాస్థితలీలయా ‖ ౧౦ ‖ ఆసన్నం చైవ జగ్రాహ గ్రాహవన్మధుసూదనః ‖ జఘాన జానునా కుక్షౌ విషాణగ్రహణాచలమ్ ‖ ౧౧ ‖ తస్య దర్పబలం భంక్త్వా గృహీతస్య విషాణయోః ‖ అపీడయదరిష్టస్య కంఠం క్లిన్నమివాంబరమ్ ‖ ౧౨ ‖ ఉత్పాట్య శృంగమేకం తు తేనైవాతాడయత్తతః ‖ మమార స మహాదైత్యో ముఖాచ్ఛోణితముద్వమన్ ‖ ౧౩ ‖ తుష్టువుర్నిహతే తస్మిన్దైత్యే గోపా జనార్దనమ్ ‖ జంభే హతే సహస్రాక్షం పురా దేవగణా యథా ‖ ౧౪ ‖ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - చతుర్దశోధ్యాయః.

శ్రీపరాశరః ‖ కకుద్మతి హతేరిష్టే ధేనుకే వినిపాతితే ‖ ప్రలంబే నిధనం నీతే ధృతే గోవర్ధనాచలే ‖ ౧ ‖ దమితే కాళియే నాగే భగ్నే తుంగద్రుమద్వయే ‖ హతాయాం పూతనాయాం చ శకటే పరివర్తితే ‖ ౨ ‖ కంసాయ నారదః ప్రాహ యథావృత్తమనుక్రమాత్ ‖ యశోదాదేవకీగర్భపరివర్తాద్యశేషతః ‖ ౩ ‖ శ్రుత్వా తత్సకలం కంసో నారదాద్దేవదర్శనాత్ ‖ వసుదేవం ప్రతి తదా కోపం చక్రే సుదుర్మతిః ‖ ౪ ‖ సోతికోపాదుపాలభ్య సర్వయాదవసంసది ‖ జగర్హ యాదవాంశ్చైవ కార్యం చైతదచింతయత్ ‖ ౫ ‖ యావన్న బలమారూఢౌ రామకృష్ణౌ సుబాలకౌ ‖ తావదేవ మయా వధ్యావసాధ్యౌ రూఢయౌవనౌ ‖ ౬ ‖ చాణూరోత్ర మహావీర్యో ముష్టికశ్చ మహాబలః ‖ ఏతాభ్యాం మల్లయుద్ధేన మారయిష్యామి దుర్మతీ ‖ ౭ ‖ ధనుర్మహమహాయోగవ్యాజేనానీయ తౌ వ్రజాత్ ‖ తథా తథా యతిష్యామి యాస్యేతే సంక్షయం యథా ‖ ౮ ‖ శ్వఫల్కతనయం శూరమక్రూరం యదుపుంగవమ్ ‖ తయోరానయనార్థాయ ప్రేషయిష్యామి గోకులమ్ ‖ ౯ ‖ బృందావనచరం ఘోరమాదేక్ష్యామి చ కేశినమ్ ‖ తత్రైవాసావతిబలస్తావుభౌ ఘాతయిష్యతి ‖ ౧౦ ‖ గజః కువలయాపీడో మత్సకాశమిహాగతౌ ‖ ఘాతయిష్యతి వా గోపౌ వసుదేవసుతావుభౌ ‖ ౧౧ ‖ శ్రీపరాశరః ‖ ఇత్యాలోచ్య స దుష్టాత్మా కంసో రామజనార్దనౌ ‖ హంతుం కృతమతిర్వీరావక్రూరం వాక్యమబ్రవీత్ ‖ ౧౨ ‖ కంసః ‖ భో భో దానపతే వాక్యం క్రియతాం ప్రీతయే మమ ‖ ఇతః

౫ ‖ ౬ ‖ ౭ ‖ ౮ ‖ అగ్రేతి ‖ అగ్రే పురతో న్యస్తే విషాణాగ్రే యేన - కృష్ణస్య కుక్షౌ కృతమీక్షణం యేన ‖ ౯ ‖ ఆయాంతమితి ‖ అవజ్ఞయా స్మితం సైవ లీలా తయా ‖ ౧౦ ‖ ఆసన్నమితి ‖ విషాణగ్రహణాదచలం సంతం జఘాన ‖ ౧౧ ‖ ౧౨ ‖ ౧౩ ‖ ౧౪ ‖ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీ విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - పంచమాంశే - చతుర్దశోధ్యాయః.

శ్లో ‖ వసతో గోకులే చిత్రం కర్మ కృష్ణస్య వర్ణితం ‖ అథాహ మధురాకృత్యం ప్రస్తోతుం నారదాగమం ‖ శ్రీధరీయోయం శ్లోకః ‖ తదేవం గోకులే రాసక్రీడావినోదైః కంసవధాది దేవకార్యం హరిణా విస్మృతమివాలక్ష్య తత్స్మరణప్రసంగాయ నారదాగమనమాహ ‖ కకుద్మతీతి ‖ కకుద్మతి వృషభాకృతౌ దైతేయే ‖ ౧ ‖ ౨ ‖ కంసాయేతి ‖ యశోదాదేవక్యోర్గర్భయోః అపత్యయోః పరివర్తాది ‖ ౩ ‖ ౪ ‖ స ఇతి ‖ వసుదేవముపాలభ్య నిర్భర్త్స్య జగర్హ నిందితవాన్ ‖ ౫ ‖ కంసస్య మనోరథప్రకారమాహ ‖ యావదిత్యాదిషడ్భిః ‖ ౬ ‖ ౭ ‖ ౮ ‖ ౯ ‖ ౧౦ ‖ ౧౧ ‖ ౧౨ ‖ స్వాభిప్రా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧౪॥౧౫॥౧౬॥౧౭॥౧౮॥౧౯॥౨౦॥౨౧॥ యథా చేతి॥ ఉపహార్యః ఉపాయనీకృత్య - సమానయంత్వాం శుచోపహార్యత థాత ఇతిచ పాఠః॥౨౨॥౨౩॥౨౪॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - పంచమాంశే - పంచదశోధ్యాయః. ***

కేశీతి ॥ బృందావనం కృష్ణాసన్నభాగం॥ ౧॥ స ఇతి ॥ ద్రుతైరుత్ప్లుతిభిర్విక్రాంతా వాక్రాంతౌ చంద్రార్కమార్గౌ యేన॥ ౨॥ తస్యేతి ॥ భయసంవిగ్నాః భయేన చలితాః॥ ౩ ॥ ౪ ॥ అలమితి ॥ కేశిన స్త్రాసేనాలం - గోపజాతిష్వైభిర్భవద్భిర్వీరాణాం వీర్యం కిం విలోప్యతే - గోపజాతీయత్వవిశేషణమేషాం వీర్యహేతుః॥౫॥ కిమనేనేతి॥ ఆటోపస్సంభ్ర

స్యందనమారుహ్యాగమ్యతాం నందగోకులమ్॥ ౧౩॥ వసుదేవసుతౌ తత్ర విష్ణోరంశసముద్భవౌ। నాశాయ కిల సంభూతౌ మమ దుష్టౌ ప్రవర్ధతః॥ ౧౪॥ ధనుర్మహో మమాప్యత్ర చతుర్దశ్యాం భవిష్యతి। ఆనేయౌ భవతా గత్వా మల్లయుద్ధాయ తత్ర తౌ॥ ౧౫॥ చాణూరముష్టికౌ మల్లౌ నియుద్ధకుశలౌ మమ। తాభ్యాం సహానయోర్యుద్ధం సర్వలోకోత్ర పశ్యతు॥ ౧౬॥ గజః కువలయాపీడో మహామాత్ర ప్రచోదితః। స వా హనిష్యతే పాపౌ వసుదేవాత్మజౌ శిశూ॥ ౧౭॥ తౌ హత్వా వసుదేవం చ నందగోపం చ దుర్మతిమ్। హనిష్యే పితరం చైనముగ్రసేనం సుదుర్మతిమ్॥ ౧౮ ॥ తతస్సమస్తగోపానాం గోధనాన్యఖిలాన్యహమ్। విత్తం చాపహరిష్యామి దుష్టానాం మద్వధైషిణామ్॥౧౯॥ త్వామృతే యాదవా హ్యేతే దుష్టా దానపతే మమ। ఏతేషాం చ వధాయాహం యతిష్యేనుక్రమాత్తతః॥ ౨౦ ॥ తదా నిష్కంటకం సర్వం రాజ్యమేతదయాదవమ్। ప్రశాధిష్యే త్వయా తస్మాన్మత్ప్రీత్యై వీర గమ్యతామ్॥ ౨౧ ॥ యథా చ మాహిషం సర్పిర్దధి చాప్యుపహార్య వై। గోపాస్సమానయంత్వాశు తథా వాచ్యాస్త్వయా చ తే॥ ౨౨॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇత్యాజ్ఞప్తస్తదా క్రూరో మహాభాగవతో ద్విజ। ప్రీతిమానభవత్కృష్ణం శ్వో ద్రక్ష్యామీతి సత్వరః॥ ౨౩॥ తథేత్యుక్త్వా చ రాజానం రథమారుహ్య శోభనమ్। నిశ్చక్రామ తతః పుర్యా మథురాయా మధుప్రియః॥ ౨౪ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - పంచదశోధ్యాయః. ****************************

శ్రీపరాశరః ॥ కేశీ చాపి బలోదగ్రః కంసదూతప్రచోదితః। కృష్ణస్య నిధనాకాంక్షీ బృందావనముపాగమత్॥ ౧॥ స ఖురక్షతభూపృష్ఠస్సటాక్షేపధుతాంబుదః। ద్రుతవిక్రాంతచంద్రార్కమార్గో గోపానుపాద్రవత్॥ ౨॥ తస్య హేషితశబ్దేన గోపాలా దైత్యవాజినః। గోప్యశ్చ భయసంవిగ్నా గోవిందం శరణం యయుః॥ ౩॥ త్రాహి త్రాహీతి గోవిందః శ్రుత్వా తేషాం తతో వచః। సతోయజలదధ్వానగంభీరమిదముక్తవాన్॥ ౪॥ అలం త్రాసేన గోపాలాః కేశినః కిం భయాతురైః। భవద్భిర్గోపజాతీయైర్వీరవీర్యం విలోప్యతే॥ ౫ ॥ కిమనేనాల్పసారేణ హేషితాటోపకారిణా। దైతేయబలవాహ్యేన వల్గతాదు

ష్టవాజినా - ఏదయ కంసో క్రూరమాదిశతి॥ భో భో ఇత్యాదిదశభిః॥౧౩॥ వసుదేవేతి॥ ప్రవర్ధతః ప్రకర్షేణ వర్ధేతే॥౧౪॥౧౫॥౧౬॥ గజ ఇతి॥ మహామాత్రేణ హస్తిపకేన ప్రచోదితః॥ ౧౭॥౧౮॥౧౯॥౨౦॥౨౧॥౨౨॥౨౩ ॥ తథేతి॥ మధుప్రియః మధువంశ్యానాం ప్రియః॥౨౪॥ ఇత్యాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం పంచమాంశే - పంచదశోధ్యాయః.

కేశీతి ॥ బలోదగ్రః బలేనోద్ధతః - కంసస్య దూతేన ప్రచోదితః స్వస్థానాదేవ ప్రచోదితః - న తు కంసేనాహూయ స్వయం ప్రేషితః - అసురకార్యవాదిస్వార్థస్య తావద్విలంబాసహనాదేవేత్యర్థః॥ ౧॥ స ఇతి ॥ ఖురైః క్షతం భూపృష్ఠం యేన - సటానాం కేసరాణాం క్షేపేణ ధూననేన ధుతా విచాలితా అంబుదా యేన - ద్రుతం విక్రాంతౌ చంద్రార్కమార్గౌ యేన॥ ౨॥ ౩॥ త్రాహి త్రాహీతి ॥ సతోయస్య జలదస్య ధ్వానో గర్జితం తద్వద్గంభీరం యథా భవత్యేవముక్తవాన్॥ ౪॥ అలమితి ॥ కిం వీరవీర్యం విలోప్యతే - యద్వా - స్వామిని సన్నిహితేసత్యపి యది పరిజనో భయాతురః స్యాత్ - తదా స స్వామీ స్వల్పవీర్య ఇత్యన్యేషాం బుద్ధిస్స్యాత్ అతో మదీయైర్భవద్భిర్భీరుతయా - వీరవీర్యం వీరస్య మమ వీర్యం - కిం విలోప్యతే కిమితి విలోపం క్రియత ఇత్యర్థః॥౫॥ కిమనేనేతి॥ హేషితమేవాటోపః తత్కారిణా - దైతేయ బల

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

షః - దైతేయశ్చాసౌబలబాహ్యశ్చ - బలబాహ్యఃబలహీనః - వల్గతాన్నృత్యతా॥ ౬॥ ౭॥౮॥ బాహుమితి॥ ఆభోగినం పరిణాహినం॥ ౯॥ ౧౦॥ కృష్ణస్యేతి॥ అసంభూతైరావృద్ధైః॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪ ॥ ద్విపాదేఇతి - ద్వౌపాదౌయయోః - అర్ధరూపేపృష్ఠపుచ్ఛేచయయోస్తే - ద్విపాదపృష్ఠపుచ్ఛార్ధే ఇత్యైకపద్యపాఠశ్చ-శ్రవణేతి- ఏకశబ్దః శ్రవణపదాత్ప్రాగ్యోజ్యః - ఏకాశ్రవణాక్షినాసికాయయోస్తేశ్రవణైకాక్షినాసికే॥౧౫॥౧౬॥శతఇతి॥ అనురాగేణమనోరమంయథాభవతితథా॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥యుద్ధోత్సుకఇతి॥ యుద్ధోత్సుకఃయుద్ధదర్శనోత్సుకః॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥

ష్టవాజినా॥౬॥ ఏహ్యేహిదుష్టకృష్ణోఽహంపూష్ణస్త్వివపినాకధృత్ । పాతయిష్యామిదశనాన్వదనాదఖిలాంస్తవ ॥ ౭ ॥ ఇత్యుక్త్వాసోఽథగోవిందః కేశినస్సంముఖంయయౌ । వివృతాస్యశ్చసోఽప్యేనందైతేయాశ్వఉపాద్రవత్॥ ౮ ॥ బాహుమాభోగినంకృత్వాముఖేతస్యజనార్దనః । ప్రవేశయామాసతదా కేశినోదుష్టవాజినః॥ ౯ ॥కేశినోవదనంతేనవిశతాకృష్ణబాహునా । శాతితాదశనాఃపేతుస్సితాభ్రావయవాఇవ॥ ౧౦॥ కృష్ణస్యవవృధేబాహుః కేశిదేహగతోద్విజ । వినాశాయ యథావ్యాధిరాసంభూతేరుపేక్షితః॥ ౧౧॥ విపాటితోష్ఠోబహుళం సఫేనంరుధిరంవమన్ । సోఽక్షిణీవివృతేచక్రే విశ్లిష్టేముక్తబంధనే॥ ౧౨॥ జఘానధరణీంపాదైశ్శకృన్మూత్రంసముత్సృజన్ । స్వేదార్ద్రగాత్రశ్శాంతశ్చనిర్యత్నస్సోఽభవత్తదా॥ ౧౩॥ వ్యాదితాస్యమహారంధ్రస్సోఽసురఃకృష్ణబాహునా । నిపాతితోద్విధాభూమౌవైద్యుతేనయథాద్రుమః॥ ౧౪॥ ద్విపాదేపృష్ఠపుచ్ఛార్ధేశ్రవణైకాక్షినాసికే । కేశినస్తేద్విధాభూతేశకలేద్వేవిరేజతుః॥౧౫॥ హత్వాతుకేశినంకృష్ణోగోపాలైర్ముదితైర్వృతః । అనాయస్తతనుస్స్వస్థోహసంస్తత్రైవతస్థివాన్॥ ౧౬॥ తతోగోప్యశ్చగోపాశ్చహతేకేశినివిస్మితాః। తుష్టువుఃపుండరీకాక్షమనురాగమనోరమమ్॥ ౧౭॥ అథాహాంతర్హితోవిప్రనారదోజలదేస్థితః । కేశినంనిహతందృష్ట్వాహర్షనిర్భరమానసః॥ ౧౮॥ సాధుసాధుజగన్నాథలీలయైవయదచ్యుత । నిహతోఽయంత్వయాకేశీక్లేశదస్త్రిదివౌకసామ్॥౧౯॥ యుద్ధోత్సుకోఽహమత్యర్థంనరవాజిమహాహవమ్। అభూతపూర్వమన్యత్రద్రష్టుంస్వర్గాదిహాగతః॥ ౨౦ ॥ కర్మాణ్యత్రావతారేతేకృతానిమధుసూదన । యాని తైర్విస్మితంచేతస్తోషమేతేనమేగతమ్ ॥ ౨౧ ॥ తురంగస్యాస్యశక్రోఽపికృష్ణదేవాశ్చబిభ్యతి। ధుతకేసరజాలస్యహేషతోఽభ్రావలోకినః॥ ౨౨॥ యస్మాత్త్వయైషదుష్టాత్మాహతఃకేశీజనార్దన । తస్మాత్కేశవనామ్నాత్వంలోకేఖ్యాతోభవిష్యసి॥ ౨౩ ॥ స్వస్త్యస్తుతేగమిష్యామికంసయుద్ధేఽధునాపునః। పరశ్వోఽహంసమేష్యా

హాహ్యేనదైత్యైర్బలాదాక్రమ్య అశ్వోయమారుహ్యతే - అతోదైత్యహంతృణా మస్మాకంకిమనేనభవేదిత్యర్థః - వల్గతాత్రికమవనమ్యగచ్ఛతా - తదుక్తం - వల్గితంచనతత్రికమితి॥ ౬॥ ఏహ్యేహీతి॥ పూష్ణోదంతాన్పినాకధృత్ వీరభద్రఇవ - పూష్ణోరివేతిపాఠే - పూష్ణశ్చరుః- ఐంద్రాపౌష్ణశ్చరురిత్యాదిషుపూష్ణఏవఏకతమరూపేణైంద్రసాహిత్యరూపేణదేవతాభేదరూపభేదాత్ ద్వివచనం॥ ౭॥ ౮॥ బాహుమితి॥ ఆభోగినంవిసారిణం॥ ౯॥ కేశినఇతి॥ శాతితాః ఆహతాః॥ ౧౦॥ కృష్ణస్యేతి ॥ ఆసంభూతేః వృద్ధిపర్యంతం॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ వ్యాదితాస్యేతి ॥ వ్యాదితం వివృతమాస్యంయస్య - వైద్యుతేనాశనినా ॥ ౧౪ ॥ ద్విపాదేఇతి ॥ ద్వౌపాదౌయయోః - పృష్ఠపుచ్ఛే అర్ధరూపేయయోః - ఏకశబ్దఃశ్రవణపదాత్ ప్రాగ్యోజ్యః- తథాచఏకైకాశ్రవణాక్షినాసికాయయోస్తేతథోక్తేశకలే-ఏకకర్ణాక్షినాసికేఇతిపాఠాంతరంతుసుష్ఠు॥౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ యుద్ధోత్సుకఇతి॥ యుద్ధోత్సుకఃయుద్ధదర్శనోత్సుకః॥ ౨౦॥ ౨౧॥ తురంగస్యేతి ॥ ధుతంకంపితంకేసరాణాంజాలంసమూహోయేనతస్య - హేషతః హేషారవంకుర్వతః॥ ౨౨॥ యస్మాదితి ॥ కేశివధాత్కేశవఇత్యక్షరసామ్యనామనిరుక్తిః॥ ౨౩ ॥ స్వస్త్యస్త్వితి ॥ అధునాగమిష్యామిపర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౨౩॥ స్వస్త్యస్త్వితి॥ అథునాగమిష్యామీత్యన్వయః॥ ౨౪॥ ఉగ్రసేనేతి॥ కర్తాభవిష్యసి॥ ౨౫॥ తత్రేతి॥ తత్ర భారావతరణే - ఆయుష్మత్ప్రణీతానీతిపదచ్ఛేదః - యామోవధీమివాయుష్మన్నితివన్మంగళాశాసనోక్తిః॥ ౨౬॥ ౨౭ నారదఇతి॥ నేత్రేతి- నేత్రైః పానక్రియాణామేకోవిషయః॥ ౨౮॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే పంచమాంశే - షోడశోధ్యాయః ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

౧॥ చింతయామాసేతి॥ మయామత్తః॥ ౨॥ ౩॥ పాపమితి॥ సంకల్పనామయంఅదితిదేవక్యాద్యారాధనసంకల్పానురూపం హిభగవతోదేవమనుష్యాదిసజాతీయంఇదంరూపమిదంవిభవాచావతారసాధారణం· యథాహ-యే యథామాంప్రపద్యంతే-ఇతిహృదయోపాసనేపిఉపాసకసంకల్పాధీనాంగప్రత్యంగరూపాదిమత్త్వముక్తం-హృదిసంకల్పస్యయద్రూపమిత్యాదినా - అథవా సంకల్పనామయమితి స్వసంకల్పకృతమితి - ఇచ్ఛాగృహీతేత్యాది - యథోక్తం హృద్యోగే॥ శ్లో॥ బహిరారాధనార్థంతుయామూర్తిరవతిష్ఠతే। తదాకారంవిచింత్యాథయజేత్సర్వేశ్వరంహరిమితి॥ ౪॥ వినిర్జగ్మురితి॥ ధామధామ్నాంతేజసాంస్థానం - తేజోవా॥ ౫॥ ౬॥ ఇష్ట్వేతి॥ అనంతాదిం- అద్యంతరహితం॥ ౭॥ ౮॥ సర్వాత్మేతి॥ సర్వస్యాత్మా-సర్వభూతేష్వవస్థితః - వ్యోమవద్వితత్య వ్యాపీ· నాగ్నివాయ్వాదివద్విచ్ఛిద్యతే॥

మిత్వయాకేశినిషూదన॥ ౨౪॥ ఉగ్రసేనమ తేకంసేసానుగేవినిపాతితే। భారావతారకర్తాత్వంపృథివ్యాఃపృథివీధర॥ ౨౫॥ తత్రానేకప్రకారాణియుద్ధానిపృథివీక్షితామ్। ద్రష్టవ్యానిమయాయుష్మత్ప్రణీతానిజనార్దన॥ ౨౬॥ సోహంయాస్యామిగోవిందదేవకార్యంమహత్కృతమ్। త్వయైవవిదితంసర్వంస్వస్తితేస్తువ్రజామ్యహమ్॥ ౨౭॥ నారదేతుగతేకృష్ణస్సహగోపైస్సభాజితః। వివేశగోకులంగోపీనేత్రపానైకభాజనమ్॥ ౨౮॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే - పంచమాంశే- షోడశోధ్యాయః ✲❁❁❁

శ్రీపరాశరః॥ అక్రూరోపివినిష్క్రమ్య స్యందనేనాశుగామినా। కృష్ణసందర్శనాకాంక్షీప్రయయౌనందగోకులమ్॥ ౧॥ చింతయామాసచాక్రూరోనాస్తిధన్యతరోమయా। యోహమంశావతీర్ణస్యముఖంద్రక్ష్యామిచక్రిణః॥ ౨॥ అద్యమేసఫలంజన్మసుప్రభాతాభవన్నిశా। యదున్నిద్రాబ్జపత్రాక్షంవిష్ణోర్ద్రక్ష్యామ్యహంముఖమ్॥ ౩॥ పాపంహరతియత్పుంసాంస్మృతంసంకల్పనామయమ్। తత్పుండరీకనయనంవిష్ణోర్ద్రక్ష్యామ్యహంముఖమ్॥ ౪॥ వినిర్జగ్ముర్యతోవేదావేదాంగాన్యఖిలానిచ। ద్రక్ష్యామితత్పరంధామధామ్నాంభగవతోముఖమ్॥ ౫॥ యజ్ఞేషుయజ్ఞపురుషఃపురుషైఃపురుషోత్తమః। ఇజ్యతేయోఖిలాధారస్తంద్రక్ష్యామిజగత్పతిమ్॥ ౬॥ ఇష్ట్వాయమింద్రోయజ్ఞానాంశతేనామరరాజతామ్। అవాపతమనంతాదిమహంద్రక్ష్యామికేశవమ్॥ ౭॥ నబ్రహ్మానేంద్రరుద్రాశ్వివస్వాదిత్యమరుద్గణాః। యస్యస్వరూపంజానంతిప్రత్యక్షంయాతిమేహరిః॥ ౮॥ సర్వాత్మాసర్వవిత్సర్వస్సర్వభూ

శ్వః కంసయుద్ధేపునస్త్వయాహంసమేష్యామి॥ ౨౪॥ ఉగ్రసేనేతి॥ పృథివ్యాః భారహర్తాత్వంభవిష్యసి॥ ౨౫॥ తత్రేతి॥ తత్రభారావతారకరణే - ఆయుష్మతాత్వయాప్రణీతానీతిలోకోక్తిః॥ ౨౬॥ ౨౭॥ నారదఇతి॥ ఇత్థం మనోరమైఃకర్మభిః సభాజితస్సత్కృతః - గోపీనేత్రాణాంపానస్యాదరవీక్షణస్య ఏకమేవభాజనంవిషయఃకృష్ణఃగోకులంవివేశ॥ ౨౮॥ ఇత్యాత్మప్రకాశాఖ్య- శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం- పంచమాంశే- షోడశోధ్యాయః ✲❁❁

అక్రూరఇతి॥ శ్రీకృష్ణోయదాగోకులంవివేశతదా అక్రూరోపిమథురాయావినిష్క్రమ్యగోకులంప్రయయౌ ౧॥ పథిగచ్ఛతఃఅక్రూరస్యమనోరథానాహ॥ చింతయామాసేత్యాదినా- మామక్రూరేతివక్ష్యతీత్యం తేన॥ చింతయామాసేతి॥ మయాసదృశోధన్యతరోనాస్తి॥ ౨॥ ౩॥ పాపమితి॥ సంకల్పనామయంధ్యానమాత్రాలంబనమపి॥ ౪॥ వినిర్జగ్మురితి॥ ధామ్నాంతేజోమయానాంపరంధామఆశ్రయం - ముఖావయవేషులోచనవదనేషు సూర్యసోమాగ్నీనామాశ్రితత్వాత్॥ ౫॥ ౬॥ ఇష్ట్వేతి॥ నాస్త్యంతశ్చఆదిశ్చయస్యతంఅనంతాదిం॥ ౭॥ ౮॥ సర్వాత్మేతి॥ వక్ష్యతీవదివ్య

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ యోఽనంత ఇతి ॥ శేఖరేతి - శేఖరసంనివేశేన స్థితాం - సః రామః॥ ౧౨॥ పితృపుత్రేతి ॥ అత్ర పిత్రాదిరూపేణ పరిణతా - గుణత్రయీ - విచిత్రకార్యకరత్వేన మాయేత్యుచ్యతే॥ ౧౩॥ తరతీతి ॥ సైవ భగవత్స్వరూపతిరోధాయకత్వాదన్యథాజ్ఞానజనకత్వాచ్చావిద్యేత్యుచ్యతే॥ ౧౪॥ యజ్వభిరితి ॥ సాత్వతైర్భగవచ్ఛాస్త్రనిష్ఠైః॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ఇత్థమితి ॥ భక్తినమ్రాత్మమానసః భక్తిప్రహ్వశరీరాంతఃకరణః - కించిత్ప్రాప్తేఽపి రాజతి అప్రాప్తాసన్నే॥ ౧౮॥ సఇతి॥ ఆదోహనే దోహస్థానే॥ ౧౯॥ ప్రఫుల్లేతి ॥ ఆయామతుంగోరస్స్థలం విశాలపీనోరస్క మిత్యర్థః॥ ౨౦॥ ౨౧॥ బిభ్రాణమితి ॥ సేందునీలాచలాభం - సితాంభోజావతంసకత్వాత్॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ప్రాంశుమితి ॥ ఉత్తుంగబాహ్వంసం పీనబా

తేష్వవస్థితః । యోఽప్యచింత్యోఽవ్యయో వ్యాపీ సవత్స్యతి మయా సహ॥ ౯॥ మత్స్యకూర్మవరాహాశ్వసింహరూపాదిభిః స్థితిమ్ । చకార జగతో యోఽజస్సోఽద్య మామాలపిష్యతి॥ ౧౦॥ సాంప్రతంచ జగత్స్వామీ కార్యమాత్మహృది స్థితమ్। కర్తుం మనుష్యతాం ప్రాప్తస్స్వేచ్ఛాదేహధృదవ్యయః॥౧౧॥ యోఽనంతః పృథివీం ధత్తే శేఖరస్థితిసంస్థితామ్ । సోఽవతీర్ణో జగత్యర్థే మామక్రూరేతి వక్ష్యతి॥ ౧౨ ॥ పితృపుత్రసుహృద్భ్రాతృమాతృబంధుమయీమిమామ్ । యన్మాయాం నాలముత్తర్తుం జగత్తస్మై నమో నమః॥౧౩॥ తరత్యవిద్యాం వితతాం హృది యస్మిన్నివేశితే । యోగమాయామమేయాయ తస్మై విద్యాత్మనే నమః ।

౧౪॥ యజ్వభిర్యజ్ఞపురుషో వాసుదేవశ్చ సాత్వతైః । వేదాంతవేదిభిర్విష్ణుః ప్రోచ్యతే యో నతోఽస్మి తమ్॥౧౫॥ యథా యత్ర జగద్ధామ్ని ధాతర్యేతత్ప్రతిష్ఠితమ్ । సదసత్తేన సత్యేన మయ్యసౌ యాతు సౌమ్యతామ్ ॥ ౧౬॥ స్మృతే సకలకల్యాణభాజనం యత్ర జాయతే । పురుషం తమజం నిత్యం వ్రజామి శరణం హరిమ్॥ ౧౭ ॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇత్థం సంచింతయన్విష్ణుం భక్తినమ్రాత్మమానసః । అక్రూరో గోకులం ప్రాప్తః కించిత్సూర్యే విరాజతి॥ ౧౮॥ సదదర్శ తదా కృష్ణమాదావాదోహనే గవామ్ । వత్సమధ్యగతం ఫుల్లనీలోత్పలదళచ్ఛవిమ్॥ ౧౯॥ ప్రఫుల్లపద్మపత్రాక్షం శ్రీవత్సాంకితవక్షసమ్। ప్రలంబబాహుమాయామతుంగోరస్థలమున్నసమ్॥౨౦॥సవిలాసస్మితాధారం బిభ్రాణం ముఖపంకజమ్। తుంగరక్తనఖం పద్భ్యాం ధరణ్యాం సుప్రతిష్ఠితమ్॥ ౨౧॥ బిభ్రాణం వాససీ పీతే వన్యపుష్పవిభూషితమ్। సేందునీలాచలాభం తం సితాంభోజావతంసకమ్॥ ౨౨॥ హంసకుందేందుధవళం నీలాంబరధరం ద్విజ। తస్యానుబలభద్రం చ దదర్శ యదునందనమ్॥ ౨౩ ॥ ప్రాంశుముత్తుంగబాహ్వంసం వికాసిముఖపంకజమ్ । మేఘమాలాపరివృతం కైలాసాద్రిమివాపరమ్॥ ౨౪॥ తౌ దృష్ట్వా వికసద్వక్త్రసరోజస్స మహామతిః । పులకాంచితసర్వాం

తీతి॥ ౯॥ మత్స్యేతి ॥ అశ్వసింహరూపాదిభిః - అశ్వో హయగ్రీవః - సింహో నృసింహః - మమాలపిష్యతీతి అక్రూరేతి తాతేత్యాభాషిష్యతే॥ ౧౦॥ ౧౧॥ యఇతి ॥ శేఖరస్యైవ స్థిత్యా సన్నివేశేన స్థితాం పృథివీం యో ధత్తే స శేషః అవతీర్ణః బలదేవరూపేణ అక్రూరేతి మాం వక్ష్యతి॥౧౨॥ పునః మాయా ప్రతిబంధనివృత్తయే తమేవ ప్రణమతి॥ పితృపుత్రేత్యాదిత్రిభిః॥ ౧౩॥ తరతీతి ॥ అవిద్యామాత్మచ్ఛాదికాం శాంభవీం మాయాం అహంకారమమకారాది మోహకరీం ధ్యానేన హృది హృత్పుండరీకే యస్మిన్నివేశితే సతి తరతి॥ ౧౪॥ యజ్వభిరితి ॥ యజ్వభిః కర్మనిష్ఠైః యజ్ఞపురుష ఇతి - సాత్వతైరుపాసకైః వాసుదేవ ఇతి - వేదాంతవేదిభిర్జ్ఞాననిష్ఠైర్విష్ణురితి - తత్తత్సాధకశబ్దైర్యః ప్రోచ్యతే- తం ప్రణతోఽస్మి॥ ౧౫॥ అథ కంసస్య ప్రియోఽయమితి మయ్యసూయామకుర్వన్ప్రసన్నో భవత్వితి ప్రార్థయతే ॥ యథేతి ॥ సదసత్కార్యకారణాత్మకం సాధ్వసాధువృత్తోపేతం వా ఏతజ్జగత్ యత్ర ధామ్ని ఆశ్రయే ప్రతిష్ఠితం తేన సత్యేన సర్వాధారతయా సర్వసాక్షిత్వేన మయి సౌమ్యతాం ప్రసన్నతాం యాతు॥౧౬॥ సత్యపరాధే తత్సర్వం తు మ్యతామిత్యాశయేనాహ ॥ స్మృత ఇతి॥ ౧౭॥ ఇత్థమితి ॥ భక్త్యా నమ్రః ఆత్మా బుద్ధిర్మానసం చ యస్య సః॥ ౧౮॥ సఇతి ॥ ఆదోహనే దోహావసానే॥ ౧౯॥ ప్రఫుల్లేతి॥ ఆయామం విస్తారవత్తుంగమురస్స్థలం యస్య తం॥౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

హ్వాంసం||౨౪|| ౨౫|| తదేతదితి || ధామ తేజః ; పరమంపదంపరమం ప్రాప్యం - పద్యతఇతిపదం- భగవద్వాసుదేవాం శత్వాత్ || ౨౬|| సాఫల్యమితి || అంగంఫలవదపిస్యాదిత్యాశంసా|| ౨౭|| భగవత్పాణిపద్మస్యశుద్ధిశౌర్యౌదార్యాణ్యా హ - అప్యేషఇత్యాదిశ్లోకత్రయేణ|| అప్యేషఇతి ||శ్రీమదితిహస్తపద్మవిశేషణం - యస్యేతిచతస్యైవనిర్దేశః - అ నాశదోషానాశదోషాభ్యాంహీనా అనాశ దోషేతిచపాఠః|| ౨౮ || యేనేతి || చక్రంబలం - అపేతచక్రమితి క్రియా విశేషణం - అపాస్యచక్రమితిచపాఠః|| ౨౯ || ౩౦ || అప్యేషఇతి - అదోషదుష్టంమాంకంసపరిగ్రహేణదోషాస్పదీ భూతమపి కర్తాకరిష్యతీత్యన్వయః - అవమానేత్యాదివాక్యాంతరం|| ౩౧ || భగవాన్ సర్వజ్ఞత్వాన్మాంనిరాగసంజ్ఞా త్వాస్వీకరిష్యతీత్యాహ- జ్ఞానాత్మకస్యేతి || జీవస్యజ్ఞానాత్మకత్వేపిరజస్తమోమూలరాగాది దోషతిరోహితస్వరూప త్వాత్ తతోభగవంతంవ్యావర్తయతి - అమలసత్వేత్యాదినాసదాస్ఫుటస్యఅతిరోహితస్వరూపస్య|| ౩౨|| ౩౩ || ఇ తిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - పంచమాంశే - సప్తదశోఽధ్యాయః

గస్తదాక్రూరోభవన్మనే|| ౨౪|| తదేతత్పరమంధామతదేతత్పరమంపదమ్| భగవద్వాసుదేవాంశో ద్విధాయోఽయంవ్యవస్థితః|| ౨౫ || సాఫల్యమక్ష్ణోర్యుగమేతదత్రదృష్టేజగద్ధాతరియాతముచ్చైః || అప్యంగమేతద్భగవత్ప్రసాదాత్తదంగసంగేఫలవన్మమస్యాత్ || ౨౬|| అప్యేషపృష్ఠేమమహస్తపద్మం కరిష్యతిశ్రీమదనంతమూర్తిః| యస్యాంగులిస్పర్శహతాఖిలాఘైరవాప్యతే సిద్ధిరపాస్తదోషా || ౨౭||యేనాగ్నివిద్యుద్రవిరశ్మిమాలాకరాళమత్యుగ్రమపాస్యచక్రమ్| చక్రంఘ్నతా దైత్యపతేర్హృతా తానిదైత్యాంగనానాంనయనాంజనాని|| ౨౮ || యత్రాంబువిన్యస్యబలిర్మనోజ్ఞానవాపభోగాన్వ సుధాతలస్థః| తథామరత్వంత్రిదశాధిపత్యంమన్వంతరంపూర్ణమపేతశత్రుః|| ౨౯|| అప్యేషమాం కంసపరిగ్రహేణదోషాస్పదీభూతమదోషదుష్టమ్| కర్తావమానోపహతం ధిగస్తుతజ్జన్మయత్సాధుబ హిష్కృతస్య|| ౩౦|| జ్ఞానాత్మకస్యామలసత్వరాశేరపేతదోషస్యసదాస్ఫుటస్య| కింవాజగత్యత్ర స మస్తపుంసామజ్ఞాతమస్యాస్తిహృదిస్థితస్య|| ౩౧ || తస్మాదహంభక్తివినమ్రచేతా వ్రజామిసర్వేశ్వర మీశ్వరాణామ్| అంశావతారం పురుషోత్తమస్యహ్యనాదిమధ్యాంతమజస్యవిష్ణోః || ౩౨ || ఇతిశ్రీవి ష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - సప్తదశోఽధ్యాయః

౨౪|| ౨౫|| సాఫల్యమితి || భగవతాస్వాంగసంగేకృతేసతితత్ప్రసాదాదేతన్మమాంగమపి ఫలవత్స్యాదిత్యాశంసా || ౨౬||అప్యేషఇతి || యస్యహస్తస్యాంగులిస్పర్శేన హతాఖిలాఘైరితిపవిత్రతోక్తా||౨౭||యేనేతి || యేనహస్తేనచక్ర మపాస్యప్రక్షిప్య - దైత్యపతేః కాలనేమిప్రభృతీనాంచక్రంసైన్యంఘ్నతామారయతా - దైత్యాంగనానాంనయ నాంజనాని తద్భర్తృవధాదేవహృతానీతిశౌర్యాతిశయోక్తిః|| ౨౮ || యత్రేతి || యత్రాంబువిన్యస్యేతిహస్తస్యౌ దార్యముక్తం - వసుధాతలస్థితః|| ౨౯|| అప్యేష ఇతి || అదోషదుష్టమపిమాందోషాస్పదీభూతంమత్వా యద్యవమా నోపహతంకర్తాకరిష్యతి|| ౩౦|| ఏవమాశంక్యసర్వజ్ఞస్యపరావమంతృత్వం స్వయమేవనసంభవతీత్యాహ||జ్ఞానాత్మ కస్యేతి || జీవస్యజ్ఞానాత్మకత్వేపిరజస్తమోమలావృతత్వాన్నసర్వజ్ఞతా - ఈశ్వరస్యతుతన్నాస్తీత్యాహ|| అమలస త్వరాశేరితి || అమలసత్వరాశేః శుద్ధసత్వమయస్యనచజీవవద్రాగాద్యభిమానదోషఇత్యాహ || అపేతదోష స్యేతి || నచచక్షురాద్యపేక్షస్యజీవస్యేవకాదాచిత్కం జ్ఞానమీశ్వరస్యేత్యాహ || సదాస్ఫుటస్యేతి || నచజీవస్యే వోపాధిపరిచ్ఛేదాదసర్వజ్ఞత్వమిత్యాహ || సమస్తపుంసాంహృదిస్థితస్యేతి || అతోఽత్ర కింనామతస్యాజ్ఞాతమస్తి|| ౩౧ తస్మాన్నిశ్శంకస్తమహంవ్రజామీత్యాహ || తస్మాదితి|| ౩౨|| ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణు పురాణవ్యాఖ్యాయాం - పంచమాంశే - సప్తదశోఽధ్యాయః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧। ౨। ౩॥ సహేతి॥ కృతసంవాదనాదికః కృతసంవాదాదికః॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ కరిష్యఇతి॥ ఔపయికం యుక్తం॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ దృష్ట్వేతి॥ శ్లథద్వలయత్వం విరహకార్శ్యాత్॥ ౧౩॥ ౧౪॥ విలాసేతి॥ విలాసవాక్యపానేషు - గ్రామ్యగోపీషు అవిదగ్ధగోపీషు॥ ౧౫॥ ౧౬॥ భావగర్భేతి॥ భావగర్భస్మితమితి వాక్యవిశేషణం- నా

శ్రీపరాశరః॥ చింతయన్నితి గోవిందముపగమ్య స యాదవః। అక్రూరోఽస్మీతి చరణౌ ననామ శిరసా హరేః॥ ౧॥ సోఽప్యేనం ధ్వజవజ్రాబ్జకృతచిహ్నేన పాణినా। సంస్పృశ్యాకృష్య చ ప్రీత్యా సుగాఢం పరిషస్వజే॥ ౨॥ కృతసంవందనౌ తేన యథావద్బలకేశవౌ। తతః ప్రవిష్టౌ సంహృష్టౌ తమాదాయాత్మమందిరమ్॥ ౩॥ సహ తాభ్యాం తదాఽక్రూరః కృతసంవందనాదికః। భుక్తభోజ్యో యథాన్యాయ్యమాచచక్షే తతస్తయోః॥ ౪॥ యథా నిర్భర్త్సితస్తేన కంసేనానకదుందుభిః। యథా చ దేవకీ దేవీ దానవేన దురాత్మనా॥ ౫॥ ఉగ్రసేనే యథా కంసస్స దురాత్మా చ వర్తతే। యం చైవార్థం సముద్దిశ్య కంసేన తు విసర్జితః॥ ౬॥ తత్సర్వం విస్తరాచ్ఛ్రుత్వా భగవాన్ దేవకీసుతః। ఉవాచాఖిలమప్యేతద్ జ్ఞాతం దానపతే మయా॥ ౭॥ కరిష్యే తన్మహాభాగ యదత్రౌపయికం మతమ్। విచింత్యం నాన్యథైతత్తే విద్ధి కంసం హతం మయా॥ ౮॥ అహం రామశ్చ మథురాం శ్వో యాస్యావస్సహ త్వయా। గోపవృద్ధాశ్చ యాస్యంతి హ్యాదాయోపాయనం బహు॥ ౯॥ నిశేయం నీయతాం వీర న చింతాం కర్తుమర్హసి। త్రిరాత్రాభ్యంతరే కంసం నిహనిష్యామి సానుగమ్॥ ౧౦॥ శ్రీపరాశరః॥ సమాదిశ్య తతో గోపానక్రూరోఽపి చ కేశవః। సుష్వాప బలభద్రశ్చ నందగోపగృహే తతః॥ ౧౧॥ తతః ప్రభాతే విమలే కృష్ణరామౌ మహాద్యుతీ। అక్రూరేణ సమం గంతుముద్యతౌ మథురాం పురీమ్॥ ౧౨॥ దృష్ట్వా గోపీజనస్సాస్రః శ్లథద్వలయబాహుకః। నిశ్శశ్వాసాతిదుఃఖార్తః ప్రాహ చేదం పరస్పరమ్॥ ౧౩॥ మథురాం ప్రాప్య గోవిందః కథం గోకులమేష్యతి। నగరస్త్రీకలాలాపమధు శ్రోత్రేణ పాస్యతి॥ ౧౪॥ విలాసవాక్యపానేషు నాగరీణాం కృతాస్పదమ్। చిత్తమస్య కథం భూయో గ్రామ్యగోపీషు యాస్యతి॥ ౧౫॥ సారం సమస్తగోష్ఠస్య విధినా హరతా హరిమ్। ప్రహృతం గోపయోషిత్సు నిర్ఘృణేన దురాత్మనా॥ ౧౬॥ భావగర్భస్మితం వాక్యం విలాసలలితా గతిః। నాగరీణామతీవైత

చింతయన్నితి॥ యాదవోఽక్రూరోఽస్మీతి యాదవత్వోక్త్యా స్వస్య తత్సంబంధితాం విజ్ఞాపయన్ స్వనామోక్తిపూర్వకం - ప్రణనామ॥ ౧॥ సఇతి॥ పరిషస్వజే ఆలింగితవాన్॥ ౨॥ రామం చ ననామేతి దర్శయతి కృతసంవందనౌ తేనేతి॥ ౩॥ సహేతి॥ కృతం సంవందనాదికం సంభాషాదిర్యేన - యథాన్యాయ్యం సంమానపూర్వకం - భుక్తం భోజ్యం భోజనార్హం సంస్కృతమన్నాదిర్యేనసః॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ కరిష్యఇతి॥ ఔపయికం ఉపయోగి॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ సమాదిశ్యేతి॥ రాజాదేశనివేదనేన గోపాన్ సమాదిశ్య - నందగోపగృహే సుష్వాపేత్యనేన నందే పితృత్వవ్యవహారనివృత్తిం సూచయతి॥ ౧౧॥ తతఇతి॥ గంతుముద్యతౌ అనేన చ నందే పితృత్వవ్యవహారనివృత్తిః- మథురాం గంతుముద్యతౌ దృష్ట్వా గోపీజనః ప్రాహేత్యుత్తరత్రాన్వయః॥ ౧౨॥ దృష్ట్వేత్యాదినాఽపి రేణుర్నలక్ష్యత ఇత్యంతేన గోపీవిరహాలాపోక్తిః॥ దృష్ట్వేతి॥ సాస్రః అస్రునేత్రః - శ్లథద్వలయాః బాహవో హస్తా యస్యేతి విరహదుఃఖకార్శ్యముక్తం॥ ౧౩॥ మథురామితి॥ కథమేష్యతి న కథంచిత్ - తత్ర హేతుమాహ నగరేతి సార్ధేన నగరస్త్రీణాం కలః అవ్యక్తమధురాక్షరో య ఆలాపః స ఏవ మధు తద్యస్మాత్పాస్యతి॥ ౧౪॥ విలాసవాక్యేతి॥ విలాసవాక్యాని నయనాభినయరూపవిలాసయుక్తాని వాక్యాని తేషాం పానేషు - శృంగారాదిరసవత్త్వాత్ అమృతమాధుర్యవత్త్వాత్ వాక్యానాం అత్యాదరేణ శ్రోత్రద్వారా పేయత్వం సిద్ధం- చిత్తస్య తద్విషయే కృతాస్పదత్వాత్ పాతృత్వం చ సిద్ధం సదా- అత స్సచ్చిత్తం భూయో గ్రామ్యగోపీషు కథం యాస్యతి। న కథమపి యాస్యతీత్యర్థః॥ ౧౫॥ సంప్రతి విధినా వయం హతాస్స్మ ఇత్యాహుః॥ సారమితి॥ సమస్తగోష్ఠస్య సారభూతం హరిం హరతా అత ఏవ నిర్ఘృణేన దురాత్మనా విధినా గోపయోషిత్సు ప్రహృతం॥ ౧౬॥ భా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

గరీణామేతద్వాక్యాదికం - అతీవపూజితం నైవంభూతమస్మదీయం వాక్యాదికం - అతిక్రాంతమితి వా ॥ ౧౭ ॥ గ్రామ్య ఇతి ॥ గ్రామ్యః గ్రామే భవః - యతః యంత్రితః - అగ్రామ్యత్వాదపూర్వత్వేన నాగరీణాం విలాసాదిలోభనీయం భవతి ॥ ౧౮ ॥ ఏషైష ఇతి ॥ అక్రూరకేణేతి కుత్సాయాం కప్రత్యయః - అత్ర వ్రజే నిరాశేన నిరనురాగేణ ॥ ౧౯ ॥ కిమిత్యాది ॥ అయం స్వయం నిరనురాగోఽస్తు - అనురాగపరమపి జనం కిం న వేత్తి యేనానురక్తానామస్మాకమక్ష్ణోరాహ్లాదకరం హరిమన్యత్ర నయతి ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ గురూణామిత్యాది ॥ త్వర్యతామస్య వారణ ఇతి నో గురూణామగ్రతో వక్తుం న క్షమమితి కిం బ్రవీథ కిం కిమర్థం - విరహాగ్నినా దగ్ధానాం గురవః కిం కరిష్యంతి ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ సుప్రభాతేతి ॥ మథురా ఆవాసో యాసాం తాః మథురావాసాః ॥ ౨౪ ॥ ధన్యా ఇతి ॥ యే అనివారితా ఇతో యాంతి - యా అనివారితా ఇతో యాంతి - తే ధన్యాః - తాః ధన్యాః - తే హి పథి కృష్ణం పశ్యంతః - తా హి పథి కృష్ణం పశ్యంత్యః - పులకాంచితం స్వదేహముద్వహిష్యంతి ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ అనురాగేణేతి ॥ హరౌ అస్మాసు శైథిల్యం వ్రజతి సతి - అస్మాకం కరేషు వలయాన్యపి శైథిల

త్కటాక్షేక్షితమేవ చ ॥ ౧౭ ॥ గ్రామ్యో హరిరయం తాసాం విలాసనిగళైర్యుతః । భవతీనాం పునః పా
ర్శ్వం కయా యుక్త్యా సమేష్యతి ॥ ౧౮ ॥ ఏషైష రథమారుహ్య మథురాం యాతి కేశవః । క్రూరేణా
క్రూరకేణాత్ర నిర్ఘృణేన ప్రతారితః ॥ ౧౯ ॥ కిం న వేత్తి నృశంసోఽయమనురాగపరం జనమ్ । యేనైవమక్ష్ణో
రాహ్లాదం నయత్యన్యత్ర నో హరిమ్ ॥ ౨౦ ॥ ఏష రామేణ సహితః ప్రయాత్యత్యంతనిర్ఘృణః । రథమారు
హ్య గోవింద స్త్వర్యతామస్య వారణే ॥ ౨౧ ॥ గురూణామగ్రతో వక్తుం కిం బ్రవీథ న నః క్షమమ్ । గురవః కిం
కరిష్యంతి దగ్ధానాం విరహాగ్నినా ॥ ౨౨ ॥ నందగోపముఖా గోపా గంతుమేతే సముద్యతాః । నోద్యమం కు
ర్వతే కశ్చిద్గోవిందవినివర్తనే ॥ ౨౩ ॥ సుప్రభాతాద్య రజనీ మథురావాసయోషితామ్ । పాస్యంత్యచ్యు
తవక్త్రాబ్జం యాసాం నేత్రాలిపంక్తయః ॥ ౨౪ ॥ ధన్యాస్తే పథి యే కృష్ణమితో యాంత్యనివారితాః । ఉ
ద్వహిష్యంతి పశ్యంతస్స్వదేహం పులకాంచితమ్ ॥ ౨౫ ॥ మథురానగరీపౌరనయనానాం మహోత్స
వః । గోవిందావయవైర్దృష్టైరతీవాద్య భవిష్యతి ॥ ౨౬ ॥ కో ను స్వప్నస్సభాగ్యాభిర్దృష్టస్తాభిరధోక్ష
జమ్ । విస్తారికాంతినయనా యా ద్రక్ష్యంత్యనివారితాః ॥ ౨౭ ॥ అహో గోపీజనస్యాస్య దర్శయిత్వా
మహానిధిమ్ । ఉత్కృత్తాన్యద్య నేత్రాణి విధినాకరుణాత్మనా ॥ ౨౮ ॥ అనురాగేణ శైథిల్యమస్మాసు

[illegible]గచ్ఛేతి ॥ భావాదేర్లక్షణం తు ॥ శ్లో ॥ బాహ్యార్థాలంబనే యస్తు వికారో మానసో భవేత్ । భావస్స కథ్యతే సద్భిస్తస్యోత్కర్షో రసో మతః ॥ విలాసో నేత్రజో జ్ఞేయో విలాసో నయనాంతజ ఇతి - నాగరీణామేతద్వాక్యాదికం అతీవానందజనకం ॥ ౧౭ ॥ గ్రామ్య ఇతి ॥ అతస్తాసాం విలాసరూపైర్నిగళైర్యుతోఽయుక్తః - యత ఇతి పాఠే యతస్సంయతో బద్ధ ఇత్యర్థః ॥ ౧౮ ॥ ఏషైష ఇతి ॥ ఏషైష ఇతి విస్మయాద్వీప్సా - సంధిశ్ఛాందసః - అక్రూరకేణేతి కుత్సితః నృశంసః క్రూరః ॥ ౧౯ ॥ అత్ర ప్రజ్ఞానం ॥ కిం న వేత్తీతి - నోఽస్మాకం - అక్ష్ణోరాహ్లాదం హరిమన్యత్ర నయతి యేన హేతునా - తత్కం తర్హి కిమనురాగపరం జనం న వేత్తి - యది క్వాప్యనురాగరసాభిజ్ఞో భవేత్ తర్హి తద్వియోగదుఃఖం జానన్నైవం న కుర్యాదితి భావః ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ ధన్యా ఇతి ॥ యే జనా ఇతః కేనాప్యనివారితాస్సంతో యాంతి తే ధన్యాః - యస్మాత్పథి యాంతం కృష్ణం పశ్యంతః స్వదేహం పులకవ్యాప్తముద్వహిష్యంతీత్యర్థః ॥ ౨౫ ॥ మథురేతి ॥ మథురానగర్యాం పౌరస్త్రీనయనానాం ॥ ౨౬ ॥ కోన్వితి ॥ విస్తారీణి కాంతిమంతి నయనాని యాసాం తాః ॥ ౨౭ ॥ అహో ఇతి ॥ మహానిధితుల్యం శ్రీకృష్ణం దర్శయిత్వా - నేత్రాణ్యుత్కృత్తాని ఉద్ధృతప్రాయాణి - విరహదుఃఖాద్వస్త్వంతరదర్శనస్యాప్యరుచ్యా నివృత్తేః ॥ ౨౮ ॥ కించ ॥ అనురాగేణేతి ॥ అస్మాసు శైథిల్యం వ్రజతా హరేరనురాగేణ సహాస్మత్కరేషు వలయాన్యపి శైథిల్యముపయాంతి - కృష్ణానురాగావిషయభూతత్వాదస్మాంస్త్యక్త్వా వలయాన్యపి తమేవానుగమిష్యంతీత్యర్థః ॥ వ్రజత ఇతి పాఠాంతరే - అస్మాస్వనురాగేణ శైథిల్యం ప్రయాతః అనురాగం శిథిలం కుర్వతః హరేః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ముపయాంతి॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ అథేతి - ఆహ్నికార్హణంనిత్యంమాధ్యాహ్నికారాధనం॥ ౩౪ ॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬ ॥ తతఇతి ॥ సర్వవిజ్ఞానమయంసర్వస్యవిజ్ఞానప్రచురం - సర్వజ్ఞమిత్యర్థః॥ ౪౭॥ సన్మాత్రరూపిణ ఇతి ॥ సన్మాత్రరూపిణే - మాత్రచాసత్తావిరోధ్యపక్షయాదీనాంవ్యావృత్తిః - సత్త్వవిరోధినాంనిత్యత్వాదీనాం॥ నైకరూపైకస్వరూపాయ కార్యావస్థాయామనేకరూపాయ - కారణావస్థాయామేకరూపాయ॥ ౪౮॥ సర్వరూపాయేతి ॥ విజ్ఞానపారాయవిజ్ఞానస్యపర్యవసానాయ - అస్మాత్పరంజ్ఞేయంనాస్తి

వ్రజతాహరేః। శైథిల్యముపయాంత్యాశుకరేషువలయాన్యపి॥ ౨౯ ॥ అక్రూరః క్రూరహృదయశ్శీఘ్రం ప్రేరయతేహయాన్। ఏవమార్తాసుయోషిత్సుకృపాకస్యనజాయతే॥ ౩౦॥ ఏషకృష్ణరథస్యోచ్చైశ్చక్రరేణుర్నిరీక్ష్యతామ్। దూరీభూతోహరిర్యేనసోపిరేణుర్నలక్ష్యతే॥ ౩౧॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇత్యేవమతిహార్దేనగోపీజననిరీక్షితః। తత్యాజవ్రజభూభాగంసహరామేణకేశవః॥ ౩౨॥ గచ్ఛంతోజవనాశ్వేనరథేనయమునాతటమ్। ప్రాప్తామధ్యాహ్నసమయేరామాక్రూరజనార్దనాః॥ ౩౩॥ అథాహకృష్ణమక్రూరోభవద్భ్యాంతావదాస్యతామ్। యావత్కరోమికాళింద్యాఆహ్నికార్హణమంభసి॥ ౩౪ ॥ శ్రీపరాశరః॥ తథేత్యుక్తస్తతస్స్నాతస్స్వాచాంతస్సమహామతిః। దధ్యౌబ్రహ్మపరంవిప్రప్రవిష్టోయమునాజలే॥ ౩౫॥ ఫణాసహస్రమాలాఢ్యంబలభద్రందదర్శసః। కుందమాలాంగమున్నిద్రపద్మపత్రాయతేక్షణమ్॥ ౩౬ ॥ వృతంవాసుకిరంభాద్యైర్మహద్భిఃపవనాశిభిః। సంస్తూయమానముద్గంధివనమాలావిభూషితమ్॥ ౩౭ ॥ దధానమసితేవస్త్రేచారురూపావతంసకమ్। చారుకుండలినంభాంతమంతర్జలతలేస్థితమ్॥ ౩౮॥ తస్యోత్సంగేఘనశ్యామమాతామ్రాయతలోచనమ్। చతుర్బాహుముదారాంగంచక్రాద్యాయుధభూషణమ్॥ ౩౯॥ పీతేవసానంవసనేచిత్రమాల్యోపశోభితమ్। శక్రచాపతటిన్మాలావిచిత్రమివతోయదమ్॥ ౪౦ ॥ శ్రీవత్సవక్షసంచారుస్ఫురన్మకరకుండలమ్। దదర్శకృష్ణమక్లిష్టంపుండరీకావతంసకమ్॥ ౪౧ ॥ సనందనాద్యైర్మునిభిస్సిద్ధయోగైరకల్మషైః। సంచింత్యమానంతత్రస్థైర్నాసాగ్రన్యస్తలోచనైః॥ ౪౨॥ బలకృష్ణౌతథాక్రూరః ప్రత్యభిజ్ఞాయవిస్మితః। అచింతయద్రథాచ్ఛీఘ్రంకథమత్రాగతావితి॥ ౪౩॥ వివక్షోస్స్తంభయామాసవాచంతస్యజనార్దనః। తతోనిష్క్రమ్యసలిలాద్రథమభ్యాగతఃపునః॥ ౪౪॥ దదర్శతత్రచైవోభౌరథస్యోపరినిష్ఠితౌ। రామకృష్ణౌయథాపూర్వంమనుష్యవపుషాన్వితౌ॥ ౪౫॥ నిమగ్నశ్చపునస్తోయేదదర్శచతథైవతౌ। సంస్తూయమానౌగంధర్వైర్మునిసిద్ధమహోరగైః॥ ౪౬॥ తతోవిజ్ఞాతసద్భావస్సతుదానపతిస్తదా। తుష్టావసర్వవిజ్ఞానమయమచ్యుతమీశ్వరమ్॥ ౪౭॥ అక్రూరః॥ సన్మాత్రరూపిణేచింత్యమహిమ్నేపరమాత్మనే। వ్యాపినేనైకరూపైకస్వరూపాయనమోనమః॥ ౪౮॥ సర్వరూపాయతేచింత్యహవిర్భూతాయతేనమః। న

అతోవలయాన్యపిశిథిలాయంత ఇత్యర్థః॥ ౨౯॥ అక్రూరఇతి ॥ క్రూరహృదయోనిర్ఘృణఃతత్రహేతుః - ఏవమార్తాస్వితి॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ఇత్యేవమితి ॥ వ్రజభూభాగంవ్రజప్రాంతం॥ ౩౨॥ గచ్ఛంతఇతి ॥ జవనావేగయుక్తా అశ్వాయస్మింస్తేనరథేన॥ ౩౩॥ అథేతి ॥ ఆహ్నికార్హణంమాధ్యాహ్నికస్నానదేవపూజాది - భవద్భ్యాంతావదత్రైవాస్యతాం॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ఇతి అక్రూరస్యోక్త్యాతస్యమనసిబాలావేతౌదుర్జయదుష్టకంససకాశంమయావృథైవానీతావితిశంకామాలక్ష్య - జలేస్వకీయమైశ్వర్యంరూపంతాభ్యాందర్శితం - అసౌదృష్ట్వైవతుష్టావేత్యాహ ॥ ఫణాసహస్రేత్యాదినాయావత్సమాప్తిః ॥ ఫణాసహస్రేతి ॥ ఫణానాంసహస్రస్యమాలయాపంక్త్యాఆఢ్యంయుక్తం - కుందానాంమాలేవఅతిశ్వేతమంగంయస్యతం॥ ౩౬॥ వృతమితి ॥ వాసుకిరంభాద్యైర్వృతం॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯ ॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪ ॥ ౪౫॥ ౪౬॥ తత ఇతి ॥ విజ్ఞాతస్సద్భావః పరమార్థోయేనసః - సర్వేషాంయద్విజ్ఞానంతన్మయం॥ ౪౭॥ సన్మాత్రేతి ॥ నైకరూపోనేకరూపస్సచాసావేకరూపశ్చతస్మైకార్యకారణరూపాయ॥ ౪౮॥ సర్వరూపాయేతి ॥ హే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్యర్థః - అవిజ్ఞాతపారాయేతి వా పాఠః ॥ ౪౯ ॥ భూతాత్మేతి ॥ భూతాత్మా శబ్దాదిసహిత పంచభూత శరీరకః - పంచభూతానామాత్మేతి వా - ఏవమేకాదశేంద్రియాత్మా ఏష్వేవ బుద్ధ్యహంకారయోరంతర్భావః - ప్రధానాత్మా అవ్యక్తాత్మా - ఆత్మా సమష్టివ్యష్టిముక్తరూపః - పరమాత్మా ఆనందమయః - పంచధేతి త్రివిధం బ్రహ్మైతదితివత్ ॥ ౫౦ ॥ ప్రసీదేతి ॥ ఉక్తప్రకారేణ క్షరాక్షరమయ - బ్రహ్మేతి - ఆఖ్యా సంజ్ఞా - సైవ కల్పనా ॥ ౫౧ ॥ అనాఖ్యేయేతి ॥ అనాఖ్యేయస్వరూపాత్మా అనంతతయా సామస్త్యేనాభిధాతుమశక్యం స్వరూపం నిరూపకగుణగణో యస్యాత్మనః సోనాఖ్యేయస్వరూపాత్మా తత్సంబుద్ధిః అనాఖ్యేయప్రయోజన ఉభయవిభూత్యానందాత్మకం ప్రయోజనమానంత్యాదాఖ్యాతుమశక్యం యస్య సథా భూత - అనాఖ్యేయాభిధానం అనంతనామధేయత్వాత్పరమకారణత్వాచ్చ ॥ ౫౨ ॥ కర్మోపాధిక నామరూప వ్యాకరణావిషయత్వే నజీవవత్సురపశుమనుజాదికల్పనా నేత్యాహ ॥ నయత్రేతి ॥ శబ్దజాతిగుణక్రియాద్రవ్యైర్వస్తునోవిశేషణం కల్పనా ॥ శ్రు ॥ ఆకాశో హ వై నామరూపయోర్నిర్వహితా తే యదంతరా తద్బ్రహ్మేతి శ్రుతిః - తేనామరూపే అంతరా నామరూపాస్పృష్టం యత్ తద్బ్రహ్మేతి ॥ ౫౩ ॥ తథాపి జగదుపకారాయోపాసకానుగ్రహాయ చ స్వేచ్ఛాగృహీత దేవాదివివిధరూపనామా - బ్రహ్మాదిభిస్తత్తన్నామభిస్స్తూయస ఇత్యాహ - నకల్పనామితి ॥ కృష్ణాది నామగ్రహణం భగవదవతారాదిష్వన్యేషామపి నామ్నాముపలక్షణం - మోక్షధర్మే చ తుర్ముఖస్యానిరుద్ధోపాసనముక్తం ॥ శ్లో ॥ యస్యావతారరూపాణి సమర్చంతి దివౌకస ఇతి చాస్మిన్పురాణే ॥ ౫౪ ॥ సర్వార్థా ఇతి ॥ యైరేతైర్దేవాద్యైర్విశ్వకల్పనాభూతైరర్థైర్విశ్వం భవతి - తే సర్వార్థాస్త్వం - వికారహీనమేతదాత్మవస్తు చ త్వం - అతో విశ్వాత్మత్వమితి సర్వ

సోవిజ్ఞాతపారాయ పరాయ ప్రకృతేః ప్రభో ॥ ౪౯ ॥ భూతాత్మా చేంద్రియాత్మా చ ప్రధానాత్మా తథా భవాన్ । ఆత్మా చ పరమాత్మా చ త్వమేకః పంచధా స్థితః ॥ ౫౦ ॥ ప్రసీద సర్వ సర్వాత్మన్ క్షరాక్షరమహేశ్వర । బ్రహ్మవిష్ణుశివాఖ్యాభిః కల్పనాభిరుదీరితః ॥ ౫౧ ॥ అనాఖ్యేయస్వరూపాత్మన్ననాఖ్యేయప్రయోజన । అనాఖ్యేయాభిధానం త్వాం నతోస్మి పరమేశ్వర ॥ ౫౨ ॥ న యత్ర నాథ విద్యంతే నామజాత్యాదికల్పనాః । తద్బ్రహ్మ పరమం నిత్యమవికారి భవానజ ॥ ౫౩ ॥ న కల్పనామృతేర్థస్య సర్వస్యాధిగమో యతః । తతః కృష్ణాచ్యుతానంతవిష్ణుసంజ్ఞాభిరీడ్యసే ॥ ౫౪ ॥ సర్వార్థాస్త్వమజ వికల్పనాభిరేతైర్దేవాద్యైర్భవతి హి యైరనంతవిశ్వమ్ । విశ్వాత్మత్వమితి వికారహీనమేతత్సర్వస్మిన్నహి భవతోస్తి కించి

అచింత్య - మవిభూతాయ ॥ శ్రు ॥ యత్పురుషేణ హవిషేతి శ్రుతేః - అవిజ్ఞాతః పారః అంతో యస్య తస్మై - ప్రకృతేః పరాయ తామతిక్రమ్య స్థితాయ ॥ శ్రు ॥ ఆదిత్యవర్ణం తమసః పరస్తాదితి శ్రుతేః ॥ ౪౯ ॥ భూతాత్మేతి ॥ భూతాత్మా భూతరూపః - ఇంద్రియాత్మా ఇంద్రియరూపః - ప్రధానాత్మా ప్రకృతిరూపః - ఆత్మా భూతాదితయోపాధిః పురుషః - పరమాత్మా నిరుపాధిః ॥ ౫౦ ॥ ప్రసీదేతి ॥ సర్వ సమస్తభూతరూప - సర్వస్యాత్మన్ - అత ఏవ క్షరాక్షరమహేశ్వర క్షరాక్షరనియామక ॥ తదుక్తం గీతాసు ॥ శ్లో ॥ క్షరస్సర్వాణి భూతాని కూటస్థోక్షర ఉచ్యతే ॥ ఉత్తమః పురుషస్త్వన్యః పరమాత్మేత్యుదాహృతః ॥ యో లోకత్రయమావిశ్య బిభర్త్యవ్యయ ఈశ్వర ఇతి ॥ కల్పనాభిః ॥ గుణోపాధిభిర్బ్రహ్మాదిసంజ్ఞాభిః ఉదీరితః ॥ ౫౧ ॥ వస్తుతస్తు - అనాఖ్యేయస్వరూపాత్మన్నితి ॥ అనాఖ్యేయస్వరూపాత్మన్ అనిర్దేశార్హస్వరూప అత్మా స్వభావో యస్య - అనాఖ్యేయం స్వరూపం తత్త్వమాత్మా మూర్తిశ్చ యస్యేతి వా - అనాఖ్యేయం ప్రయోజనం యస్య - ఆప్తకామత్వేన లీలావ్యతిరేకేణ సృష్ట్యాది ప్రయోజనస్యానాఖ్యేయత్వాత్ - యద్వా - అనాఖ్యేయం ప్రయోజనం నిర్గుణానందస్తద్రూప - అనాఖ్యేయాని అభిధానాని యస్య తం అనామధేయత్వాదనంతనామత్వాద్వా ॥ ౫౨ ॥ తత్ర నామత్వే హేతుమాహ ॥ నయత్రేతి ॥ ౫౩ ॥ అథ గుణోపాధిక కృష్ణాచ్యుతానంతవిష్ణ్వాదినామత్వమాహ ॥ నకల్పనామితి ॥ ౫౪ ॥ రూపానంత్యేనానంతనామత్వం ప్రపంచయన్నాహ ॥ సర్వార్థాస్త్వమిత్యా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్మిన్ భవతోన్యన్న కించిదస్తీతి యోజనా ॥౫౫॥ త్వం బ్రహ్మేతి ॥ భిన్నార్థైః భిన్నకార్యైః శక్తిభేదైః బ్రహ్మాదిరూపశాక్తైః ౫౬॥ విశ్వమితి ॥ సూర్యగభస్తిరూపోభూత్వా వృష్టిద్వారా విశ్వంసృజతి - ప్రపంచశ్చ తేశేషభూతః - సదితిపదం యస్య వాచకం తత్సదితి వాచకం - అక్షరం యస్య పరం రూపం ఓం తత్సదితి హి గీతం - జ్ఞానాత్మనే జ్ఞానస్వరూపాయ - సదసతే చిదచిదాత్మనే - తస్మై రూపాయ నమ ఇత్యన్వయః ॥౫౭॥ ఓమితి ॥ ఓం నమో వాసుదేవాయేత్యాదిః చతుర్వ్యూహమంత్రః ౫౮ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - పంచమాంశే - అష్టాదశోధ్యాయః ❀❀❀❀❀❀❀

౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ తత్కిమితి ॥ తత్కిమేతేనఅస్థానే తత్త్వవాదేనకిం - మేపరసేవకస్య - బిభేమివిలంబేకంసః కుప్యేదితి - పరపిండోపజీవినాం జన్మధిక్ - యత్ప్రాకృతాత్కృతే పభగవతినసంభాషితుంలభ్యతే ॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥

చిదన్యత్ ॥ ౫౫ ॥ త్వం బ్రహ్మ పశుపతిరర్యమా విధాతా ధాతా త్వం త్రిదశపతిస్సమీరణోగ్నిః । తోయేశో ధనపతిరంతకస్త్వమేకో భిన్నార్థైర్జగదభిపాసి శక్తిభేదైః ॥ ౫౬॥ విశ్వంభవాన్సృజతి సూర్యగభస్తిరూపో విశ్వేశ తే గుణమయోయమతః ప్రపంచః । రూపంపరం సదితి వాచకమక్షరం యద్ జ్ఞానాత్మనే సదసతే ప్రణతోస్మి తస్మై ॥ ౫౭ ॥ ఓం నమో వాసుదేవాయ నమస్సంకర్షణాయ చ । ప్రద్యుమ్నాయ నమస్తుభ్యమనిరుద్ధాయ తే నమః ॥ ౫౮॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - అష్టాదశోధ్యాయః ****

శ్రీపరాశరః ॥ ఏవమంతర్జలే విష్ణుమభిష్టూయ స యాదవః । అర్చయామాస సర్వేశం ధూపపుష్పైర్మనోమయైః ॥ ౧॥ పరిత్యక్తాన్యవిషయో మనస్తత్ర నివేశ్య సః । బ్రహ్మభూతే చిరం స్థిత్వా విరరామ సమాధితః ॥ ౨॥ కృతకృత్యమివాత్మానం మన్యమానో మహామతిః । ఆజగామ రథం భూయో నిర్గమ్య యమునాంభసః ॥ ౩॥ దదర్శ రామకృష్ణౌ చ యథాపూర్వమవస్థితౌ । విస్మితాక్షస్తదాక్రూరస్తం చ కృష్ణోభ్యభాషత ॥ ౪॥ శ్రీకృష్ణః ॥ నూనం తే దృష్టమాశ్చర్యమక్రూర యమునాజలే । విస్మయోత్ఫుల్లనయనో భవాన్ సంలక్ష్యతే యతః ॥ ౫॥ అక్రూరః ॥ అంతర్జలే యదాశ్చర్యం దృష్టం తత్ర మయాచ్యుత । తదత్రాపి హి పశ్యామి మూర్తిమత్పురతః స్థితమ్ ॥ ౬॥ జగదేతన్మహాశ్చర్యరూపం యస్య మహాత్మనః । తేనాశ్చర్యపరేణాహం భవతా కృష్ణ సంగతః ॥ ౭॥ తత్కిమేతేన మధురాం యాస్యామో మధుసూదన । బిభేమి కంసాద్ధిగ్జన్మ పరపిండోపజీవినామ్ ॥ ౮॥ ఇత్యుక్త్వా చోదయామాస స హయాన్వాతరంహసః । సంప్రాప్తశ్చాపి సాయాహ్నే సోక్రూరో మధురాం పురీమ్ ॥ ౯ ॥ విలోక్య మధురాం కృష్ణం రామం చాహ స యాదవః । పద్భ్యాం యాతం మహావీర్యౌ రథేనైకో విశామ్యహమ్ ॥ ౧౦॥ గంతవ్యం వసుదేవస్య నో భవద్భ్యాం తథా గృహమ్ । యువయోర్హి కృతే వృద్ధస్స కంసేన నిరస్యతే ॥ ౧౧॥ శ్రీపరాశరః ॥ ఇత్యుక్త్వా ప్రవివేశాథ సోక్రూరో మధురాం పురీం । ప్రవిష్టౌ రామకృష్ణౌ చ రాజమార్గముపాగతౌ ॥ ౧౨॥ స్త్రీభిర్నరైశ్చ సా

దిత్రిభిః ॥ ౫౫॥ ౫౬॥ విశ్వమితి ॥ సూర్యగభస్తిరూప ఇతి సూర్యరశ్మిరూపేణ వర్షయన్ భవాన్ చరాచరం విశ్వం సృజతి - సదితి పదం వాచకం యస్య తదక్షరం తవ పరం రూపం ॥ ౫౭॥ చతుర్వ్యూహరూపం ప్రణమతి ॥ ఓం నమ ఇతి ॥ ౫౮॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - పంచమాంశే - అష్టాదశోధ్యాయః ❀

౧॥ ౨॥ ౩॥ దదర్శేతి ॥ విస్మితే అక్షిణీ యస్య స తథాభవత్ ॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ జగదితి ॥ తేనాశ్చర్యపరేణ భగవతైవ అహమంతర్జలే చాత్ర చ సంగతోస్మి - అతో జల ఏవ విశేషేణాశ్చర్యం కిం పృచ్ఛసీత్యర్థః ॥ ౭॥ రథే స్థితం మాం జలే స్థితః త్వం కథం దృష్టవానితి మోహయంతమేవాహ ॥ తత్కిమేతేనేతి ॥ పరమేశ్వరే సాక్షాద్దృష్టేపి - విలంబే సతి కంసః కుప్యేదితి కంసాద్బిభేమి - అతః పరపిండముద్దిశ్య ఏతదర్థమన్నముపజీవంతి యే - తేషాం జన్మ ధిక్ ॥ ౮॥ ఇతీతి ॥ వాతస్యేవ రంహో వేగో యేషాం తాన్ ॥ ౯॥ విలోక్యేతి ॥ కృష్ణమాయామోహితస్సన్ కంసభయాదివ తౌ శిశూ యన్నాహ ॥ పద్భ్యామితి ॥ పద్భ్యాం యువాం యాతం ఆగచ్ఛతం ॥ ౧౦॥ గంతవ్యమితి ॥ యువయోః కృతే యుష్మన్నిమిత్తం - నిరస్యతే ఆక్షిప్యతే ॥ ౧౧॥ ౧౨॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ భ్రమమాణావితి ॥ రంగకారకం కుసుంభాదినా వస్త్రాణాం రంజనం రంగః రాగ ఇతి కేనచిదనవహితేన వ్యాఖ్యాతం - రంజేరుపధాలోపస్మరణాత్ - తస్మాదార్షత్వాత్సాధుత్వమితి॥ ౧౪॥ కంసస్యేతి ॥ విస్మయః విశిష్టః స్మయః దర్పః ॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ తత ఇతి ॥ ఏతాని చారూణీతి కతిచిత్పూర్వం దత్వా - పునరేతాన్యతిచారూణీతి విలోభయన్ దదౌ॥ ౨౨॥ ౨౩॥ మాలాకారాయేతి ॥ శ్రీః మత్సంశ్రయేతి స్వస్య లక్ష్మీపతిత్వం భక్తస్య ప్రకటయతి॥ ౨౪॥ బలహానిరితి ॥ యావద్దినాని యావత్సూర్యః॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ధర్మ ఇతి ॥ సార్వకాలం సర్వకాలసంబంధి - యుష్మదితి బహుత్వం తద్బంధుబహుత్వవివక్షయా॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯ ॥ ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీ విష్ణుచిత్తీయే - పంచమాంశే - ఏకోనవింశోఽధ్యాయః.

నందంలోచనైరభివీక్షితౌ। జగ్మతుర్లీలయా వీరౌ మత్తౌ బాలగజావివ॥ ౧౩ ॥ భ్రమమాణౌ తతో దృష్ట్వా రజకం రంగకారకమ్। అయాచేతాం సురూపాణి వాసాంసి రుచిరాణి తౌ॥ ౧౪॥ కంసస్య రజకస్సోఽథ ప్రసాదారూఢవిస్మయః। బహూన్యాక్షేపవాక్యాని ప్రాహోచ్చై రామకేశవౌ॥ ౧౫ ॥ తతస్తలప్రహారేణ కృష్ణస్తస్య దురాత్మనః। పాతయామాస రోషేణ రజకస్య శిరో భువి॥ ౧౬ ॥ హత్వాదాయ చ వస్త్రాణి పీతనీలాంబరౌ తతః। కృష్ణరామౌ ముదాయుక్తౌ మాలాకారగృహం గతౌ॥ ౧౭ ॥ వికాసినేత్రయుగళో మాలాకారోఽతివిస్మితః। ఏతౌ కస్య సుతౌ యాతౌ మైత్రేయాచింతయత్తదా॥ ౧౮॥ పీతనీలాంబరధరౌ తౌ దృష్ట్వాతిమనోహరౌ। స తర్కయామాస తదా భువం దేవావుపాగతౌ॥ ౧౯॥ వికాశిముఖపద్మాభ్యాం తాభ్యాం పుష్పాణి యాచితః। భువం విష్టభ్య హస్తాభ్యాం పస్పర్శ శిరసా మహీమ్॥ ౨౦॥ ప్రసాదపరమౌ నాథౌ మమ గేహముపాగతౌ। ధన్యోఽహమర్చయిష్యామీత్యాహ తౌ మాల్యజీవనః॥ ౨౧॥ తతః ప్రహృష్టవదనస్తయోః పుష్పాణి కామతః। చారూణ్యేతాన్యథైతాని ప్రదదౌ స ప్రలోభయన్॥ ౨౨॥ పునః పునః ప్రణమ్యోభౌ మాలాకారో నరోత్తమౌ। దదౌ పుష్పాణి చారూణి గంధవంత్యమలాని చ॥ ౨౩॥ మాలాకారాయ కృష్ణోఽపి ప్రసన్నః ప్రదదౌ వరాన్। శ్రీస్త్వాం మత్సంశ్రయా భద్ర న కదాచిత్త్యజిష్యతి॥ ౨౪ ॥ బలహానిర్న తే సౌమ్య ధనహానిరథాపి వా। యావద్దినాని తావచ్చ న నశిష్యతి సంతతిః॥ ౨౫ ॥ భుక్త్వా చ విపులాన్ భోగాంస్త్వమంతే మత్ప్రసాదతః। మమానుస్మరణం ప్రాప్య దివ్యం లోకమవాప్స్యసి॥ ౨౬॥ ధర్మే మనశ్చ తే భద్ర సార్వకాలం భవిష్యతి। యుష్మత్సంతతిజాతానాం దీర్ఘమాయుర్భవిష్యతి॥ ౨౭॥ నోపసర్గాదికం దోషం యుష్మత్సంతతిసంభవః। అవాప్స్యతి మహాభాగ యావత్సూర్యో భవిష్యతి॥ ౨౮॥ శ్రీ పరాశరః ॥ ఇత్యుక్త్వా తద్గృహాత్కృష్ణో బలదేవసహాయవాన్। నిర్జగామ మునిశ్రేష్ఠ మాలాకారేణ పూజితః ॥ ౨౯ ॥ ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - ఏకోనవింశోఽధ్యాయః. ****************

౧౩॥ భ్రమమాణావితి ॥ రజకః వస్త్రాణాం నేజకః - స్వతః తాని వస్త్రాణి ధాతుభిః రంజయన్ రంగకారః॥ ౧౪॥ కంసస్యేతి ॥ ప్రసాదారూఢవిస్మయః రాజ్ఞః ప్రసాదేన గర్వమారూఢః॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦ ॥ ప్రసాదపరమావితి ॥ ప్రసాదపరమౌ అనుగ్రహపరౌ॥ ౨౧॥ తత ఇతి ॥ కామతస్తదిచ్ఛాతః పుష్పాణి దత్వా - పునశ్చ ఏతాని చారూణి అథ ఏతాని తతోఽపి చారూణీతి ప్రలోభయన్ అనురాగం జనయన్ - ప్రదదౌ॥ ౨౨॥ ౨౩॥ మాలాకారాయేతి॥ మత్సంశ్రయా మమ వక్షసి స్థితా శ్రీః త్వాం న త్యజిష్యతి - సర్వసంపత్ప్రదైః అనుగ్రాహకటాక్షైః నిత్యం త్వామవలోకయిష్యతీత్యర్థః॥ ౨౪ ॥ బలహానిరితి ॥ యావద్దినాని యావత్సూర్యః తావత్ ॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯ ॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీ విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - పంచమాంశే - ఏకోనవింశోఽధ్యాయః.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧॥ తామితి॥ లలితంసవిలాసం॥ ౨॥ సకామేనేతి ॥ బలాత్కృతావశీకృతా॥ ౩॥ కాంతేతి ॥ అనులేపనకర్మణిగంధవస్తుసాధనేనియుక్తాం॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ భక్తిచ్ఛేదేతి॥ భక్తిచ్ఛేదేనపత్రభంగిరచనయా॥ ౮॥ తతఇతి॥ ఉల్లాఘనంఋజూకరణండత్పాట్యడన్నమయ్యగ్రంథిభేదంకృత్వా - తోలయామాసతోలనంకంపనం॥ ౯॥ చకర్షేతి॥ పద్భ్యాంచకర్షపాదయోఃపద్భ్యామాక్రాంతవాన్॥ ౧౦॥ విలాసేతి॥ ప్రేమగర్భభరాలసంఅంతర్గర్భితప్రేమాతిశయమంథరం॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ఆయాస్యఇతి ॥ ప్రహస్యప్రసాదేనహాసంకుర్వన్ - అస్మదనుగ్రహమనురాగంమత్వాఇయంముహ్యతీతిరామంప్రత్యుచ్చైర్జహాస॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ఆయాగమితి॥ ఆయాగంఆభిముఖ్యేనయాగోద్దేశ్యం॥

శ్రీపరాశరః ॥ రాజమార్గే తతః కృష్ణస్సానులేపనభాజనామ్ । దదర్శ కుబ్జామాయాంతీం నవయౌవనగోచరామ్॥ ౧॥ తామాహ లలితం కృష్ణః కస్యేదమనులేపనమ్ । భవత్యా నీయతే సత్యం వదేందీవరలోచనే॥ ౨॥ సకామేనేవ సా ప్రోక్తా సానురాగా హరిం ప్రతి । ప్రాహ సా లలితం కుబ్జా తద్దర్శనబలాత్కృతా॥ ౩ ॥ కాంతకస్మాన్నజానాసి కంసేనవినియోజితామ్ । నైకవక్రేతివిఖ్యాతామనులేపనకర్మణి॥ ౪॥ నాన్యపిష్టం హి కంసస్య ప్రీతయే హ్యనులేపనమ్ । భవామ్యహమతీవాస్య ప్రసాదధనభాజనమ్॥ ౫॥ శ్రీకృష్ణః ॥ సుగంధమేతద్రాజార్హం రుచిరం రుచిరాననే । ఆవయోర్గాత్రసదృశం దీయతామనులేపనమ్॥ ౬॥ శ్రీపరాశరః ॥ శ్రుత్వైతదాహ సా కుబ్జా గృహ్యతామితి సాదరమ్ । అనులేపనం చ ప్రదదౌ గాత్రయోగ్యమథోభయోః॥ ౭ ॥ భక్తిచ్ఛేదానులిప్తాంగౌ తతస్తౌ పురుషర్షభౌ । సేంద్రచాపౌ వ్యరాజేతాం సితకృష్ణావివాంబుదౌ॥ ౮॥ తతస్తాం చుబుకే శౌరిరుల్లాపనవిధానవిత్ । ఉత్పాట్య తోలయామాస ద్వ్యంగులేనాగ్రపాణినా॥ ౯ ॥ చకర్ష పద్భ్యాం చ తదా ఋజుత్వం కేశవోనయత్ । తతస్సా ఋజుతాం ప్రాప్తా యోషితామభవద్వరా॥ ౧౦॥ విలాసలలితం ప్రాహ ప్రేమగర్భభరాలసమ్ । వస్త్రే ప్రగృహ్య గోవిందం మమ గేహం వ్రజేతి వై॥ ౧౧ ॥ ఏవముక్తస్తయా శౌరీ రామస్యాలోక్య చాననమ్ । ప్రహస్య కుబ్జాం తామాహ నైకవక్రామనిందితామ్॥ ౧౨॥ ఆయాస్యే భవతీగేహమితి తాం ప్రహసన్ హరిః । విససర్జ జహాసోచ్చై రామస్యాలోక్య చాననమ్॥ ౧౩ ॥ భక్తిచ్ఛేదానులిప్తాంగౌ నీలపీతాంబరౌ తు తౌ । ధనుశ్శాలాంతతో యాతౌ చిత్రమాల్యోపశోభితౌ॥ ౧౪ ॥ ఆయాగంతద్ధనూరత్నంతా

రాజమార్గఇతి॥ సానులేపనభాజనాంఅనులేపనభాజనసహితాంకుబ్జాం॥ ౧॥ ౨॥ సకామేనేతి ॥ తస్యదర్శనేనబలాత్కృతాఆకృష్టచిత్తాసతీ ప్రాహ॥ ౩॥ కాంతేతి॥ అనులేపనకర్మణిగంధవస్తుసాధనేకంసేననియుక్తాం॥ ౪॥ నేతి ॥ అన్యేనపిష్టం అన్యేనసంమర్దితంగంధవస్తుకంసస్య ప్రీతయేనభవతి - అతోహమతీవాస్యకంసస్య ప్రసాదధనభాజనంప్రీతిధనస్యపాత్రభూతా॥ ౫॥౬॥ ౭॥ భక్తిచ్ఛేదేతి॥ కుంకుమాదివర్ణైఃకపోలవక్షస్స్థలభుజాదిషుపత్రభంగరచనాభక్తిచ్ఛేదః - భక్తిచ్ఛేదవిధినానులిప్తాంగౌ - అతఏవచిత్రవర్ణానులేపనేన స్వాంగకాంత్యాచతయోరింద్రచాపసహితసితకృష్ణాంబుదసాదృశ్యం॥ ౮॥ అనులేపనార్పణఫలంసద్యఏవదర్శితమిత్యాహ॥ తతఇత్యాదిసార్ధేన॥ తతఇతి ॥ ఉల్లాపనమృజూకరణం - పాఠాంతరేఉల్లాఘనమరోగీకరణం - తత్ప్రకారజ్ఞఃశ్శౌరిః - మధ్యమతర్జనీరూపద్వ్యంగుళ్యుపలక్షితేన అగ్రపాణినాపాణ్యగ్రేణ - చుబుకేముఖస్యాధస్తాదుత్పాట్యోద్ధృత్య - తోలయామాస ఉచ్చాలితవాన్॥ ౯॥ చకర్షేతి॥ స్వపద్భ్యాంచపాదయోస్తాంచకర్షఆక్రాంతవాన్ - ఏవంతామృజుత్వమనయత్॥ ౧౦॥ విలాసేతి॥ విలాసేనకటాక్షనిరీక్షణాదినాలలితంయథాభవత్యేవంప్రాహ ॥ లాలిత్యమేవాహ - ప్రేమగర్భభరాలసంఅంతర్గర్భితప్రేమాతిశయేనమంథరంయథాభవత్యేవం॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ఆయాస్యఇతి ॥ కంసంహత్వాబంధూనాంసౌఖ్యంవిధాయభవత్యాగేహమాయాస్యఇతితాంప్రస్థాపితవాన్ - అనయాయఏవస్త్రీణాంకామాతురత్వందృష్ట్వైవజహాస॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ఆయాగమితి॥ ఆయాగమాభిముఖ్యేనప్రాప్తయాగంపూజాయాముద్దేశ్యం - పాఠాంతరే - ఆయోగంఆపమంతాత్ యోజ్యం - బహుభిర్వాహ్యమిత్యర్థః - తద్ధనూరత్నంశ్రేష్ఠంధనుః॥ స్తీతిప్ర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

నియుద్ధఇతి॥ నాన్యథానతుదాస్యామి॥ ౨౦॥
౧౫॥ ౧౬॥ అనుయుక్తావితి॥ అనుయుక్తౌఅభియుక్తౌ॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥
౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ తమితి॥ ఉపాకృతాన్ కల్పితాన్॥ ౨౪॥ ౨౫॥ మల్లప్రాశ్నికేతి॥ ప్రాశ్నికాః పరీక్షకాః॥ ౨౬॥ ౨౭॥
నందగోపేతి॥ రాజమంచప్రాంతే వ్యవస్థితౌ రహసి స్వైరాలాపార్థం॥ ౨౮॥ నాగరీయోషితామితి॥ పుత్రగర్ధినీ-
గృధు అభికాంక్షాయామిత్యస్మాద్ధాతోర్ణినిః పుత్రవత్సలా॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥

ఖ్యాతంపృష్టైస్తురక్షిభిః। ఆఖ్యాతేసహసాకృష్ణోగృహీత్వాపూరయద్ధనుః॥ ౧౫॥ తతఃపూరయతాతేనభజ్యమానంబలాద్ధనుః। చకారసుమహచ్ఛబ్దంమధురాయేనపూరితా॥ ౧౬॥ అనుయుక్తౌతతస్తౌతుభగ్నేధనుషిరక్షిభిః। రక్షిసైన్యంనిహత్యోభౌనిష్క్రాంతౌకార్ముకాలయాత్॥ ౧౭॥ అక్రూరాగమవృత్తాంతముపలభ్యమహద్ధనుః। భగ్నంశ్రుత్వాచకంసోపిప్రాహచాణూరముష్టికౌ॥ ౧౮॥ కంసః॥ గోపాలదారకౌప్రాప్తౌభవద్భ్యాంతౌమమాగ్రతః। మల్లయుద్ధేనహంతవ్యౌమమప్రాణహరౌహితౌ॥ ౧౯॥ నియుద్ధేతద్వినాశేనభవద్భ్యాంతోషితోహ్యహమ్। దాస్యామ్యభిమతాన్కామాన్నాన్యథైతౌమహాబలౌ॥ ౨౦॥ న్యాయతోన్యాయతోవాపిభవద్భ్యాంతౌమమాహితౌ। హంతవ్యౌతద్వధాద్రాజ్యంసామాన్యంవాంభవిష్యతి॥ ౨౧॥ ఇత్యాదిశ్యసతౌమల్లౌతతశ్చాహూయహస్తిపమ్। ప్రోవాచోచ్చైస్త్వయామల్లసమాజద్వారికుంజరః॥ ౨౨॥ స్థాప్యఃకువలయాపీడస్తేనతౌగోపదారకౌ। ఘాతనీయౌనియుద్ధాయరంగద్వారముపాగతౌ॥ ౨౩॥ తమప్యాజ్ఞాప్యదృష్ట్వాచసర్వాన్మంచానుపాకృతాన్। ఆసన్నమరణఃకంసస్సూర్యోదయముదైక్షత॥ ౨౪॥ తతస్సమస్తమంచేషునాగరస్సతదాజనః। రాజమంచేషుచారూఢాస్సహభృత్యైర్నరాధిపాః॥ ౨౫॥ మల్లప్రాశ్నికవర్గశ్చరంగమధ్యసమీపగః। కృతఃకంసేనకంసోపితుంగమంచేవ్యవస్థితః॥ ౨౬॥ అంతఃపురాణాంమంచాశ్చతథాన్యేపరికల్పితాః। అన్యేచవారముఖ్యానామన్యేనాగరయోషితామ్॥ ౨౭॥ నందగోపాదయోగోపామంచేష్వన్యేష్వవస్థితాః। అక్రూరవసుదేవౌచమంచప్రాంతేవ్యవస్థితౌ॥ ౨౮॥ నాగరీయోషితాంమధ్యేదేవకీపుత్రగర్ధినీ। అంతకాలేపిపుత్రస్యద్రక్ష్యామీతిముఖంస్థితా॥ ౨౯॥ వాద్యమానేషుతూర్యేషుచాణూరేచాతివల్గతి। హాహాకారపరేలోకేహ్యాస్ఫోటయతిముష్టికే॥ ౩౦॥ ఈషద్ధసంతౌతౌవీరౌబలభద్రజనార్దనౌ। గోపవేషధరౌబాలౌరంగద్వారముపాగతౌ॥ ౩౧॥ తతఃకువలయాపీడోమహామాత్రప్రచోదితః। అభ్యధావత్సవేగేనహంతుంగోపకుమారకౌ॥ ౩౨॥ హాహాకారోమహాన్జజ్ఞేరంగమధ్యేద్విజోత్తమ। బలదేవోనుజందృష్ట్వావచనంచేదమబ్రవీత్॥ ౩౩॥ హంతవ్యోహిమహాభాగనాగోయంశత్రుచోదితః॥ ౩౪॥ ఇత్యుక్తస్సోగ్రజేనాథబలదేవేనవైద్విజ। సింహనాదంతతశ్చక్రేమాధవఃపరవీరహా॥ ౩౫॥ కరేణకరమాకృష్యతస్యకేశినిషూదనః। భ్రామయామాసతంశౌరిరైరావతసమంబలే॥ ౩౬॥ ఈశోపిసర్వజగతాంబాలలీలానుసారతః। క్రీడిత్వాసుచిరంకృష్ణఃకరిదంతపదాంతరే॥ ౩౭॥ ఉత్పాట్యవామదంతంతుదక్షిణేనైవపాణినా। తాడయామాసయంతారంతస్యాసీచ్ఛతధాశిరః॥ ౩౮॥ దక్షిణందంతముత్పాట్యబలభద్రోపితత్క్షణాత్। సరోషస్తేనపార్శ్వస్థాన్గజపాలానపోథయత్॥ ౩౯॥ తతస్తూత్ప్లుత్యవేగేనరౌహిణేయోమహాబలః। జఘానవామపాదేనమస్తకేహస్తినంరుషా॥ ౪౦॥ సపపాతహతస్తేన

ష్టై రక్షిభిః తస్మిన్నాఖ్యాతే సతి॥ ౧౫॥ ౧౬॥ అనుయుక్తావితి॥ అనుయుక్తౌ ఆక్షిప్తౌ అవరుద్ధౌ వా॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥
౨౦॥ న్యాయత ఇతి॥ న్యాయతః మల్లశాస్త్రోక్తమార్గేణ - అన్యాయతః తదతిక్రమేణ వా - సామాన్యం సమానం॥ ౨౧॥
౨౨॥ ౨౩॥ తమితి॥ ఉపాకృతాన్ ఉపకల్పితాన్॥ ౨౪॥ ౨౫॥ మల్లప్రాశ్నికవర్గ ఇతి॥ మల్లప్రాశ్నికాః మల్లయుద్ధే
షు యుక్తాయుక్తపరీక్షకాః తేషాం వర్గః సమూహః॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ నాగరీతి॥ పుత్రగర్ధినీ పుత్రక్షేమాభికాంక్షి
ణీ - పుత్రస్య ముఖం ద్రక్ష్యామీతి స్థితా॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ౪౯॥ అయంహీతి॥ అఖిలజన్మనఃఅఖిలస్యజన్మయస్మిన్నితివిగ్రహః॥ ౫౦॥ ఇతీతి॥ తతాపతప్తం॥ ౫౧॥ ౫౨॥ విస్తారితేతి॥ రాజాంతఃపురయోషితాం - సమూహాఇతిశేషః॥ ౫౩॥ ౫౪॥ ౫౫॥ శ్రీవత్సాంకమితి॥ మహద్ధామమహాతోలక్ష్మ్యాదేర్ధామ॥ ౫౬॥ ౫౭ ॥ వల్గతేతి॥ వల్గతేత్యాదిహేతౌతృతీయా - హాస్యమనాదరకృతం॥ ౫౮॥ ౫౯॥ ౬౦॥ ౬౧॥ ౬౨॥ ఇత్థమితి॥ బద్ధకక్ష్యౌఃదృఢీకృతపరికరః॥౬౩॥

బలభద్రేణలీలయా । సహస్రాక్షేణవజ్రేణతాడితఃపర్వతోయథా ॥ ౪౧ ॥ హత్వాకువలయాపీడంహస్త్యారోహప్రచోదితమ్। మదాసృగనులిప్తాంగౌహస్తిదంతవరాయుధౌ॥ ౪౨ ॥ మృగమధ్యేయథాసింహౌగర్వలీలావలోకినౌ । ప్రవిష్టౌసుమహారంగంబలభద్రజనార్దనౌ॥ ౪౩ ॥ హాహాకారోమహాన్జజ్ఞేమహారంగేత్వనంతరమ్। కృష్ణోయంబలభద్రోయమితిలోకస్యవిస్మయః॥ ౪౪॥ సోయంయేనహతాఘోరాపూతనాబాలఘాతినీ । క్షిప్తంతుశకటంయేనభగ్నౌతుయమళార్జునౌ॥ ౪౫॥ సోయంయఃకాళియంనాగంమమర్దారుహ్యబాలకః । ధృతోగోవర్ధనోయేనసప్తరాత్రంమహాగిరిః॥ ౪౬॥ అరిష్టోధేనుకఃకేశీలీలయైవమహాత్మనా । నిహతాయేనదుర్వృత్తాదృశ్యతామేషసోచ్యుతః॥ ౪౭॥ అయంచాస్యమహాబాహుఃబలభద్రోగ్రతోగ్రజః । ప్రయాతిలీలయాయోషిన్మనోనయననందనః॥ ౪౮॥ అయంసకథ్యతేప్రాజ్ఞైఃపురాణార్థవిశారదైః । గోపాలోయాదవంవంశంమగ్నమభ్యుద్ధరిష్యతి॥ ౪౯॥ అయంహిసర్వలోకస్యవిష్ణోరఖిలజన్మనః । అవతీర్ణోమహీమంశోనూనంభారహరోభువః ॥ ౫౦॥ ఇత్యేవంవర్ణితేపౌరైరామేకృష్ణేచతత్క్షణాత్ । ఉరస్తతాపదేవక్యాఃస్నేహస్నుతపయోధరమ్॥ ౫౧॥ మహోత్సవమివాసాద్యపుత్రాననవిలోకనాత్ । యువేవవసుదేవోభూద్విహాయాభ్యాగతాంజరామ్॥ ౫౨॥ విస్తారితాక్షియుగలోరాజాంతఃపురయోషితామ్ । నాగరస్త్రీసమూహశ్చద్రష్టుంనవిరరామతమ్॥ ౫౩ ॥ సఖ్యఃపశ్యతకృష్ణస్యముఖమత్యరుణేక్షణమ్ । గజయుద్ధకృతాయాసస్వేదాంబుకణికాచితమ్ ॥ ౫౪ ॥ వికాసిశరదంభోజమవశ్యాయజలోక్షితమ్ । పరిభూయస్థితంజన్మసఫలంక్రియతాందృశః॥ ౫౫॥ శ్రీవత్సాంకంమహద్ధామబాలస్యైతద్విలోక్యతామ్। విపక్షక్షపణంవక్షోభుజయుగ్మంచభామిని॥౫౬॥ కింనపశ్యసిదుగ్ధేందుమృణాళధవళాకృతిమ్ । బలభద్రమిమంనీలపరిధానముపాగతమ్॥౫౭॥ వల్గతాముష్టికేనైవచాణూరేణతథాసఖి । క్రీడతోబలభద్రస్యహాస్యంవిలోక్యతామ్ ॥ ౫౮ ॥ సఖ్యఃపశ్యతచాణూరంనియుద్ధార్థమయంహరిః । సముపైతినసంత్యత్ర కింవృద్ధాయుక్తకారిణః॥ ౫౯॥ క్వయౌవనోన్ముఖీభూతసుకుమారతనుర్హరిః । క్వవజ్రకఠినాభోగశరీరోయంమహాసురః॥ ౬౦ ॥ ఇమౌసులలితైరంగైర్వర్తేతేనవయౌవనౌ । దైతేయమల్లాశ్చాణూరప్రముఖాస్త్వతిదారుణాః॥౬౧॥ నియుద్ధప్రాశ్నికానాంతుమహానేషవ్యతిక్రమః । యద్బాలబలినోర్యుద్ధంమధ్యస్థైస్సముపేక్ష్యతే ॥ ౬౨ ॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇత్థంపురస్త్రీలోకస్యవదతశ్చాలయన్భువమ్ । వవల్గబద్ధకక్ష్యోంతర్జనస్యభగవాన్హరిః

హత్వేతి॥ మదాసృగనులిప్తాంగౌగజస్యమదరక్తాభ్యాం ఉక్షితగాత్రౌ - గజస్యదంతావేవవరాఆయుధేయయోస్తౌ॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ౪౯॥ ౫౦॥౫౧॥ ౫౨॥ విస్తారితేతి॥రాజాంతఃపురయోషితాంసమూహాఇతిశేషః॥ ౫౩॥ స్త్రీణాంచవిస్మయోక్తిమాహ ॥ సఖ్యఇత్యాదినవభిః ॥ సఖ్యఇతి ॥ శ్లోకద్వయస్యైకాన్వయః- గజయుద్ధకృతేనాయాసేనస్వేదాంబుకణికాభిరాచితంవ్యాప్తం - అవశ్యాయజలోక్షితం హిమవార్యలంకృతం - శరత్కాలీనమంభోజం - పరిభూయస్వశోభాధిక్యేనతిరస్కృత్యస్థితం - ముఖంపశ్యత - తేనదృశోజన్మసఫలంక్రియతాం॥ ౫౪॥ ౫౫॥ శ్రీవత్సాంకమితి॥మహద్ధామమహతోలక్ష్మ్యాదేరాశ్రయభూతంవక్షః-విపక్షక్షపణంభుజయుగ్మంచవిలోక్యతాం॥ ౫౬॥ ౫౭॥వల్గతేతి॥ వల్గతాప్రనృత్యతా॥౫౮॥౫౯॥ క్వేతి॥ వజ్రవత్కఠినమాభోగంవిశాలంశరీరంయస్యసః॥౬౦॥౬౧॥నియుద్ధేతి॥ సముపేక్ష్యతేననివార్యతే॥౬౨॥ఇత్థమితి॥బద్ధకక్ష్యఃదృఢీకృతపరికరస్సన్-జనస్యాంతఃరంగమధ్యే-వవల్గననర్త॥౬౩

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౬౪॥ ౬౫॥ సంనిపాతేతి॥ సన్నిపాతైః ఆదావన్యోన్యం హస్తసంఘట్టైః - అవధూతైః అపహస్తాఖ్యైన బహిర్హస్తేన సంశ్లిష్టాంగమోచనైః - ప్రక్షేపణైః ఆకృష్య నిరసనైః - కీలపాతః కూర్పరేణ ఘాతః - వజ్రపాతః అరత్నిద్వయస్య స్తికాంతరితాన్యగాత్రఘాతః మధ్యమానామికాంతర్గతాంగుష్ఠముష్టివిశేషఘాతో వా॥ ౬౬॥ పాదోద్ధూతైరితి॥ పాదేన పరస్పరోద్ధూతైః - ప్రమృష్టాఖ్యైః సర్వాంగగ్రహణాన్నిపాత్య నిష్పేషణైః - ప్రసృష్టైరితి పాఠే ఉత్పాట్య నిరసనైః॥ ౬౭॥ అశస్త్రమితి॥ బలప్రాణౌ మనస్తనుశక్తీ - సమాజోత్సవసన్నిధౌ సోత్సవసమాజసన్నిధౌ॥ ౬౮॥ ౬౯॥ ౭౦॥ ౭౧॥ ౭౨॥ జయేతి॥ జయ - న తావత్ తాలం - జహి చ॥ ౭౩॥ ౭౪॥ భ్రామయిత్వేతి॥ శతగుణం శతకృత్వః॥ ౭౫॥ ౭౬॥ ౭౭॥ ౭౮॥

వాణహారిః॥ ౬౩ ॥ బలభద్రోఽపి చాస్ఫోట్య వవల్గ లలితం తథా। పదే పదే తథా భూమిర్యన్న శీర్ణా తదద్భుతమ్॥ ౬౪ ॥ చాణూరేణ తతః కృష్ణో యుయుధేఽమితవిక్రమః। నియుద్ధకుశలో దైత్యో బలభద్రేణ ముష్టికః॥ ౬౫॥ సన్నిపాతావధూతైస్తు చాణూరేణ సమం హరిః। ప్రక్షేపణైర్ముష్టిభిశ్చ కీలవజ్రనిపాతనైః॥ ౬౬ ॥ పాదోద్ధూతైః ప్రసృష్టైశ్చ తయోర్యుద్ధమభూన్మహత్ ॥ ౬౭ ॥ అశస్త్రమతిఘోరం తత్తయోర్యుద్ధం సుదారుణమ్। బలప్రాణవినిష్పాద్యం సమాజోత్సవసన్నిధౌ ॥ ౬౮ ॥ యావద్యావచ్చ చాణూరో యుయుధే హరిణా సహ। ప్రాణహానిమవాపాగ్ర్యాం తావత్తావల్లవాల్లవమ్॥ ౬౯ ॥ కృష్ణోఽపి యుయుధే తేన లీలయైవ జగన్మయః। ఖేదాచ్చాలయతా కోపాత్ నిజకేసరశేఖరమ్॥ ౭౦॥ ....

బలక్షయం వివృద్ధిం చ దృష్ట్వా చాణూరకృష్ణయోః। వారయామాస తూర్యాణి కంసః కోపపరాయణః॥ ౭౧॥ మృదంగాదిషు తూర్యేషు ప్రతిషిద్ధేషు తత్క్షణాత్। ఖే సంగతాన్యవాద్యంత దేవతూర్యాణ్యనేకశః ॥ ౭౨॥ జయ గోవింద చాణూరం జహి కేశవ దానవమ్। అంతర్ధానగతా దేవాస్తమూచురతిహర్షితాః॥ ౭౩॥ చాణూరేణ చిరం కాలం క్రీడిత్వా మధుసూదనః। ఉత్పాట్య భ్రామయామాస తద్వధాయ కృతోద్యమః॥ ౭౪॥ భ్రామయిత్వా శతగుణం దైత్యమల్లమమిత్రజిత్। భూమావాస్ఫోటయామాస గగనే గతజీవితమ్॥ ౭౫॥ భూమావాస్ఫోటితస్తేన చాణూరశ్శతధాభవత్। రక్తస్రావమహాపంకాం చకార చ తదా భువమ్॥ ౭౬॥ బలదేవోఽపి తత్కాలం ముష్టికేన మహాబలః। యుయుధే దైత్యమల్లేన చాణూరేణ యథా హరిః॥ ౭౭॥ సోఽప్యేనం ముష్టినా మూర్ధ్ని వక్షస్యాహత్య జానునా। పాతయిత్వా ధరాపృష్ఠే నిష్పిపేష గతాయుషమ్॥ ౭౮॥ కృష్ణస్తోసలకం భూయో మల్లరాజం మహాబలమ్। వామముష్టిప్రహారేణ పాతయామాస భూతలే॥ ౭౯॥ చాణూరే నిహతే మల్లే ముష్టికే వినిపాతితే। నీతే క్షయం తోసలకే సర్వే మల్లాః ప్రదుద్రువుః॥ ౮౦॥ వవల్గతుస్తతో రంగే కృష్ణసంకర్షణావుభౌ। సమానవయసో గోపాన్ బలాదాకృష్య హర్షితౌ॥ ౮౧॥ కంసోఽపి కోపరక్తాక్షః ప్రాహోచ్చైర్వ్యాయతాన్ నరాన్। గోపావేతౌ

౬౪॥ ౬౫॥ సంనిపాతేతి॥ సంనిపాతః పరస్పరసంశ్లేషః - అవధూతమవాక్పాతనం - తైః ప్రక్షేపణైః ప్రకృష్టాకృష్య నిరసనైః - ముష్టిభిః ముష్టిప్రహారైః - కీలనిపాతనం కూర్పరేణ ఘాతః - వజ్రనిపాతనం అరత్నిద్వయేన ఘాతః - తైః కీలవజ్రనిపాతిభిరితి పాఠే కీలవద్వజ్రవచ్చ నిపాతో యేషామితి ముష్టివిశేషణం॥ ౬౬॥ పాదోద్ధూతైరితి॥ పాదోద్ధూతైః పద్భ్యాముత్క్షేపణైః - ప్రసృష్టైః సర్వావయవవిశేషపిండీకరణైః॥ ౬౭॥ అశస్త్రమితి ॥ బలేన శౌర్యేణ ప్రాణేన దేహశక్త్యా చ వినిష్పాద్యం॥ ౬౮॥ యావదితి ॥ ప్రాణహానిం బలక్షయలక్షణాం అగ్ర్యామాద్యాం - ప్రాగదృష్టామిత్యర్థః - లవాల్లవం కించిత్కించిత్ ॥ ౬౯ ॥ కృష్ణ ఇతి ॥ ఈషత్కోపాచ్చ - నిజశేఖరే స్వశిరోభూషణే స్థితం కేసరం చాలయతా ధున్వతా తేన చాణూరేణ॥ ౭౦॥ ౭౧॥ ౭౨॥ ౭౩॥ ౭౪॥ భ్రామయిత్వా శతగుణమితి॥ శతగుణం శతవారం॥ ౭౫॥ ౭౬॥ బలదేవోఽపి తత్కాలమితి ॥ తత్కాలం తస్మిన్నేవ కాలే॥ ౭౭॥ ౭౮॥ ౭౯॥ ౮౦॥ వవల్గతురితి ॥ వవల్గతుః నృత్యం చక్రతుః॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౭౯॥ ౮౦॥ ౮౧॥ కంసఇతి॥ వ్యాయతాః కృతశ్రమాః॥ ౮౨॥౮౩॥ వల్గంతీతి॥ గావఃయత్కించనఅస్తివసుతత్సర్వం నిగృహ్యతాం॥ ౮౪॥౮౫॥౮౬॥౮౭॥౮౮॥ గౌరవేణే॥ కృష్యమాణేనదేహేనపరిఘాకృతా॥ ౮౯॥ ౯౦॥౯౧॥౯౨॥౯౩॥ ప్రసీదేత్యాది॥సీదతాందేవానాంయోవరోదత్తఃసఆవయోః ప్రసాదేనజననరూపేణకృతోద్ధారఃనిష్పూర్త్యర్థః॥ ౯౪॥౯౫॥

తాసమాజౌఘాన్నిష్క్రమ్యేతాంబలాదితః॥ ౮౨॥ నందోపిగృహ్యతాంపాపోనిగళైరాయసైరిహ।
అవృద్ధార్హేణదండేనవసుదేవోపివధ్యతామ్॥ ౮౩॥ వల్గంతిగోపాఃకృష్ణేనయేచేమేసహితాఃపురః।
గావోనిగృహ్యతామేషాంయచ్చాస్తివసుకించన॥ ౮౪॥ ఏవమాజ్ఞాపయానంతుప్రహస్యమధుసూదనః।
ఉత్ప్లుత్యారుహ్యతంమంచంకంసంజగ్రాహవేగతః॥ ౮౫॥ కేశేష్వాకృష్యవిగళత్కిరీటమవనీతలే।సకం
సంపాతయామాసతస్యోపరిపపాతచ॥ ౮౬॥ అశేషజగదాధారగురుణాపతతోపరి। కృష్ణేనత్యాజితః
ప్రాణానుగ్రసేనాత్మజోనృపః ॥ ౮౭ ॥ మృతస్యకేశేషుతదాగృహీత్వామధుసూదనః। చకర్షదే
హంకంసస్యరంగమధ్యేమహాబలః॥ ౮౮॥ గౌరవేణాతిపతతాపరిఘాతేనకృష్యతా। కృతాకంసస్యదే
హేనవేగేనేవమహాంభసః॥ ౮౯॥ కంసేగృహీతేకృష్ణేనతద్భ్రాతాభ్యాగతోరుషా। సునామాబలభ
ద్రేణలీలయైవనిపాతితః॥౯౦॥తతోహాహాకృతంసర్వమాసీత్తద్రంగమండలమ్। అవజ్ఞయాహతంస్పృష్ట్వా
కృష్ణేనమథురేశ్వరమ్॥౯౧॥ కృష్ణోపివసుదేవస్యపాదౌజగ్రాహసత్వరః। దేవక్యాశ్చమహాబాహుర్బ
లదేవసహాయవాన్॥ ౯౨॥ ఉత్థాప్యవసుదేవస్తందేవకీచజనార్దనమ్। స్మృతజన్మోక్తవచనౌ తావేవ
ప్రణతౌస్థితౌ॥ ౯౩॥ శ్రీవసుదేవః ॥ ప్రసీదసీదతాందత్తోదేవానాంయోవరఃప్రభో।తథావయోఃప్ర
సాదేనకృతోద్ధారస్సకేశవ ॥ ౯౪ ॥ ఆరాధితోయద్భగవానవతీర్ణోగృహేమమ। దుర్వృత్తనిధనా
ర్థాయతేననఃపావితంకులమ్॥౯౫॥ త్వమంతస్సర్వభూతానాంసర్వభూతమయస్స్థితః। ప్రవర్తతే
సమస్తాత్మంస్త్వత్తోభూతభవిష్యతీ॥౯౬॥ యజ్ఞైస్త్వమిజ్యసేచింత్యసర్వదేవమయాచ్యుత। త్వమేవ
యజ్ఞోయష్టాచయజ్వనాంపరమేశ్వరః॥ ౯౭॥ సముద్భవస్సమస్తస్యజగతస్త్వంజనార్దన॥ ౯౮॥ సా

౮౧ ॥ కంస ఇతి ॥ వ్యాయతాః సర్వతః స్థితాః సమాజౌఘాః సమాజానామనేకేషాంసమూహాః । ౮౨ ॥ ౮౩ ॥
వల్గంతీతి ॥ వసుధనం॥ ౮౪॥ ౮౫॥ ౮౬॥ అశేషేతి ॥ అశేషస్యజగతః ఆధారేణాభివ్యాప్యధారణేనగురుణా॥ ౮౭ ॥
౮౮॥ గౌరవేణేతి ॥ కృష్యతాఆకృష్యమాణేన తేనదేహేనపరిఘాకృతా॥ ౮౯॥ ౯౦॥ ౯౧॥ ౯౨॥ ఉత్థాప్యేతి॥ స్మృ
తజన్మోక్తవచనావితి ॥ శ్లో ॥ స్తుతోహంయత్త్వయాపూర్వంపుత్రార్థిన్యాతదద్యతే। సఫలందేవిసంజాతంజాతో
హంయత్తవోదరాదితి॥ భగవతాజన్మసమయేయదుక్తంవచనంతత్స్మృతం యాభ్యాంతౌ॥౯౩॥ ప్రసీదేతి ॥ అస్య
శ్లోకస్యవాఖ్యానద్వయానుసారతః పాఠత్రయంవర్తతే - తథాహి ॥ శ్లో ॥ ప్రసీదసీదతాందత్తో దేవానాంయోవరః
ప్రభో । తథావయోః ప్రసాదేనకృతోద్ధారస్సకేశవ॥ ప్రసీదసీదతాందత్తోదేవానాంచవరః ప్రభో । తథావయోః ప్ర
సాదేనకృతోద్ధారోసికేశవ॥ ప్రసీదసీదతాందత్తోదేవానాంయోవరః ప్రభో । తథావయోఃప్రసాదశ్చకృతోద్ధారస్స
కేశవ॥ హేకేశవ - సీదతాంప్రాణినాంప్రసీద - దేవానాంచవరోభూభారహరణలక్షణోవరోదత్తః - తథావయో
శ్చయువయోఃపుత్రోభవిష్యామీతి - ప్రసాదేనపుత్రత్వోత్పత్త్యాకృతోద్ధారోసి - కృతః ఉద్ధారఃసంసారాదుద్ధరణం
యేనతథాభూతోసివా - పాఠాంతరేఆవయోఃనా - యఃకృతఃప్రసాదఃపుత్రో భవిష్యామీత్యేవంప్రతిజ్ఞాలక్షణః - స
చకృతోద్ధారఃకృతావిష్కారః - స్ఫుటీకృతఇతియావత్ - ఏవమన్యేషామపిసీదతాంప్రసన్నోభవేత్యర్థః॥ ౯౪ ॥ కిం
చ॥యమశాపాభిభూతంచాస్మత్కులంపవిత్రీకృతమిత్యాహ॥ఆరాధితఇతి॥ కించ ॥ మదారాధనంసిమిత్తీకృత్యదుర్వృ
త్తానాంనిధనాయత్వంమద్గృహేఅవతీర్ణోసి॥ ౯౫ ॥ ఏతావతానచైవత్వంమత్పుత్రఃపరమేశ్వరత్వాదిత్యాశయే
నాహ॥ త్వమంతరిత్యాదిద్వాభ్యాం॥౯౬॥౯౭॥౯౮॥ సాపహ్నవమితి॥ యత్త్వేతన్మమచదేవక్యాశ్చమనః - త్వయా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్వమితి॥ అంతః అవసానంప్రవర్తతే అత్ర లడ్వివక్షితః॥ ౯౬॥ ౯౭॥ ౯౮॥ సాపహ్నవమితి॥ త్వయి ఈశ్వరేపుత్రప్రీత్యా సాపహ్నవంసస్నేహంమనోజాయతఇతియత్ మమతదత్యంతహాస్యత్వావహం॥ ౯౯॥ త్వమితి॥ త్వాంక్వమానుషకస్యేతిపాఠే-మానుషకస్య-కుత్సాయాంకః-పుత్రేతి వక్ష్యతీవదంతీజిహ్వాక్వకుత్ర॥ ౧౦౦॥ జగదితి॥ మాయామోహినీభగవచ్ఛక్తిః॥౧౦౧॥ యస్మిన్నితి॥ కోష్ఠోత్సంగశయనః గర్భావస్థాయాంకోష్ఠేశేతేబాల్యేతూత్సంగే॥౧౦౨॥ ౧౦౩॥ ౧౦౪॥ కర్మాణీతి॥ యస్యకర్మాణిరుద్రాదీనామప్యసాధ్యాని ప్రత్యక్షితాని-సత్వంజగదర్థంపుత్రతయాస్మాన్ప్రాప్తోసీతీదంపరిగతంజ్ఞాతం-హిహేతౌ-హియస్మాన్మోహోవిగతః-యానీతిపాఠేతానితివతస్మాదిత్యధ్యాహృత్యయోజ్యం॥౧౦౫॥ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే శ్రీవిష్ణుచిత్తీయేపంచమాంశేవింశోఽధ్యాయః. ❁

తావితి॥ మాయాంయోగమాయాం॥ ౧॥ ఉవాచేతి-మేనయా॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ తదితి॥ అతిక్రమకృతం ఇదం

పహ్నవంమమమనోయదేత్తత్వయిజాయితే। దేవక్యాశ్చాత్మజప్రీత్యాతదత్యంతవిడంబనా॥౯౯॥త్వంకర్తాసర్వభూతానాం అనాది నిధనోభవాన్। త్వాంమనుష్యస్యకస్యైషాజిహ్వాపుత్రేతివక్ష్యతి॥ ౧౦౦॥ జగదేతజ్జగన్నాథసంభూతమఖిలంయతః। కయాయుక్త్యావినామాయాంసోఽస్మత్తస్సంభవిష్యతి॥ ౧౦౧॥ యస్మిన్ప్రతిష్ఠితంసర్వంజగత్ స్థావరజంగమమ్।సకోష్ఠోత్సంగశయనో మానుషాజ్జాయతేకథమ్॥ ౧౦౨॥ సత్వంప్రసీదపరమేశ్వరపాహివిశ్వంఅంశావతారకరణైర్నమమాసిపుత్రః। ఆబ్రహ్మపాదపమిదంజగదేతదీశత్వత్తోవిమోహయసికింపురుషోత్తమాస్మాన్॥ ౧౦౩॥ మాయావిమోహితదృశాతనయోమమేతి కంసాద్భయంకృతమపాస్తభయాతితీవ్రమ్। నీతోసిగోకులమరాతి భయాకులేనవృద్ధింగతోసిమమనాస్తిమమత్వమీశ॥ ౧౦౪॥ కర్మాణిరుద్రమరుదశ్విశతక్రతూనాం సాధ్యానియన్నభవంతినిరీక్షితాని। త్వంవిష్ణురీశజగతాముపకారహేతోః ప్రాప్తోసినఃపరిగతోవిగతోహిమోహః॥ ౧౦౫ ॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే-పంచమాంశే-వింశోఽధ్యాయః. ❁ ❁ ❁ ❁ ❁ ❁ ❁ ❁ ❁ ❁ ❁ ❁

శ్రీపరాశరః॥ తౌసముత్పన్నవిజ్ఞానౌభగవత్కర్మదర్శనాత్। దేవకీవసుదేవౌతుదృష్ట్వామాయాంపునర్హరిః। మోహాయయదుచక్రస్యవితతానసవైష్ణవీమ్॥౧॥ ఉవాచచాంబహేతాత చిరాదుత్కంఠితేనమే। భవంతౌకంసభీతేనదృష్టౌసంకర్షణేనచ॥ ౨॥ కుర్వతాంయాతియఃకాలో మాతాపిత్రోరపూజనమ్। తత్ఖండమాయుషోవ్యర్థమసాధూనాంహిజాయతే॥ ౩ ॥ గురుదేవద్విజాతీనాంమాతాపిత్రోశ్చపూజనమ్। కుర్వతాంసఫలఃకాలోదేహినాంతాతజాయతే॥౪॥ తత్ క్షంతవ్యమిదంసర్వంఅతిక్రమ

త్మజఇతి ప్రీత్యాసాపహ్నవంభ్రాంతియుక్తంజాయతే-తదత్యంతవిడంబనాజనాపహాస్యతైవ॥ ౯౯ ॥ ఏతదేవస్పష్టయతిత్వంకర్తేత్యాదిత్రిభిః॥ ౧౦౦॥ ౧౦౧॥ యస్మిన్నితి॥ కోష్ఠోత్సంగశయనఃఉదరాంతర్వర్తీభూత్వా॥ ౧౦౨॥ తదేవంపరమేశ్వరఇతిజ్ఞాత్వాప్రార్థయతే॥ సత్వమితి॥ అంశావతారకరణైఃవిశ్వంపాహి-జగదేతత్త్వత్తోభవతి॥ ౧౦౩॥ మాయావిమోహితేనమయాత్వయ్యేతావంతంకాలంపుత్రబుద్ధిఃకృతా-అధునాతుసాబుద్ధిర్మిథ్యైవేత్యాహ॥ మాయావిమోహితదృశేతి॥ ౧౦౪॥ మమత్వాభావే హేతుమాహ॥ కర్మాణీతి॥ యస్యతవకర్మాణిరుద్రాదీనామపిసాధ్యానినభవంతి-నిరీక్షితాని ప్రత్యక్షతోదృష్టానిచనభవంతి-అచింత్యాద్భుతకర్మత్వాత్త్వమేవేతిభావః-యద్వా-నిరీక్షితాని ప్రత్యక్షీకృతాని-అతః-సత్వంసాక్షాద్విష్ణురేవ-జగతాముపకారాయనః అస్మాకంపుత్రత్వమిషేణప్రాప్తోసీతిపరిగతఃసమ్యక్ జ్ఞాతోసి-అతఃమోహోవిగతఃవినష్టః॥౧౦౫॥ ఇతిశ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య-శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం-పంచమాంశే-వింశోఽధ్యాయః. ❁ ❁ ❁ ❁ ❁ ❁ ❁ ❁ ❁ ❁ ❁

తావితి॥ సార్ధశ్లోకస్యైకాన్వయః-తయోర్మోహాయ యదుచక్రస్యచమోహాయ-మాయాంవితతానవిష్ణుర్హరిరిత వా॥౧॥ ౨ ॥ కుర్వతామితి॥ అపూజనం పూజావిరుద్ధంకుర్వతామిత్యర్థః॥ ౩ ॥ ౪ ॥ ౫ ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

సర్వం తు అంతవ్యం - అతిక్రమకారణమాహ ॥ కంసవీర్యేతి ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ యయాతీతి ॥ కిం నృపైః రాజ్ఞస్తైః ॥ ౧౨ ॥ ఇతీతి । కార్యమానుషః ధర్మసంస్థాపనాదికార్యేణ మానుషః ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ విదితేతి ॥ మోక్షే ధీర్జ్ఞానమన్యత్ర విజ్ఞానం శిల్పశాస్త్రయోః - ఇత్యమరః - క్రమః పారంపర్యం ॥ ౧౮ ॥ కాశ్యం వారాణసీజాతం ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ సరహస్యమితి ॥ రహస్యం అస్త్రమంత్రోపనిషత్ - సంగ్రహః అస్త్రప్రయోగసంస్థానాపద్యుపదేశః - అధీయతాం అధీతవంతౌ - ఆర్షత్వాత్సాధుః ॥ ౨౧ ॥ సాందీపనిరితి ॥ అసంభావ్యం అన్యైః - కర్మ శస్త్రాస్త్రాణాం శీఘ్రధారణశీఘ్రప్రయోగాదికం ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ సఇతి ॥ అతీంద్రియం దివ్యం ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ ౨౯ ॥

కృతం పితః । కంసవీర్యప్రతాపాభ్యామావయోః పరవశ్యయోః ॥ ౫ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ ఇత్యుక్త్వాథ ప్రణమ్యోభౌ యదువృద్ధాననుక్రమాత్ । యథావదభిపూజ్యాథ చక్రతుః పౌరమాననమ్ ॥ ౬ ॥ కంసపత్న్యస్తతః కంసం పరివార్య హతం భువి । విలేపుర్మాతరశ్చాస్య దుఃఖశోకపరిప్లుతాః ॥ ౭ ॥ బహుప్రకారమస్వస్థాః పశ్చాత్తాపాతురో హరిః । తాస్సమాశ్వాసయామాస స్వయమస్రావిలేక్షణః ॥ ౮ ॥ ఉగ్రసేనం తతో బంధాన్ముమోచ మధుసూదనః । అభ్యషించత్తథైవైనం నిజరాజ్యే హతాత్మజమ్ ॥ ౯ ॥ రాజ్యేభిషిక్తః కృష్ణేన యదుసింహస్సుతస్య సః । చకార ప్రేతకార్యాణి యే చాన్యే తత్ర ఘాతితాః ॥ ౧౦ ॥ కృతౌర్ధ్వదైహికం చైనం సింహాసనగతం హరిః । ఉవాచాజ్ఞాపయ విభో యత్కార్యమవిశంకితః ॥ ౧౧ ॥ యయాతిశాపాద్వంశోయమరాజ్యార్హోపి సాంప్రతమ్ । మయి భృత్యే స్థితే దేవానాజ్ఞాపయతు కిం నృపైః ॥ ౧౨ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ ఇత్యుక్త్వా సోస్మరద్వాయుమాజగామ చ తత్క్షణాత్ । ఉవాచ చైనం భగవాన్ కేశవః కార్యమానుషః ॥ ౧౩ ॥ గచ్ఛేంద్రం బ్రూహి వాయో త్వమలం గర్వేణ వాసవ । దీయతాముగ్రసేనాయ సుధర్మా భవతా సభా ॥ ౧౪ ॥ కృష్ణో బ్రవీతి రాజార్హమేతద్రత్నమనుత్తమమ్ । సుధర్మాఖ్యసభాయుక్తమస్యాం యదుభిరాసితుమ్ ॥ ౧౫ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ ఇత్యుక్తః పవనో గత్వా సర్వమాహ శచీపతిమ్ । దదౌ సోపి సుధర్మాఖ్యాం సభాం వాయోః పురందరః ॥ ౧౬ ॥ వాయునా చాహృతాం దివ్యాం సభాం తే యదుపుంగవాః । బుభుజుస్సర్వరత్నాఢ్యాం గోవిందభుజసంశ్రయాః ॥ ౧౭ ॥ విదితాఖిలవిజ్ఞానౌ సర్వజ్ఞానమయావపి । శిష్యాచార్యక్రమం వీరౌ ఖ్యాపయంతౌ యదూత్తమౌ ॥ ౧౮ ॥ తతస్సాందీపనిం కాశ్యమవంతీపురవాసినమ్ । విద్యార్థం జగ్మతుర్బాలౌ కృతోపనయనక్రమౌ ॥ ౧౯ ॥ వేదాభ్యాసకృతప్రీతీ సంకర్షణజనార్దనౌ । తస్య శిష్యత్వమభ్యేత్య గురువృత్తిపరౌ హి తౌ ॥ దర్శయాంచక్రతుర్వీరావాచారమఖిలే జనే ॥ ౨౦ ॥ సరహస్యం ధనుర్వేదం ససంగ్రహమధీయతామ్ । అహోరాత్రచతుష్షష్ట్యా తదద్భుతమభూద్ద్విజ ॥ ౨౧ ॥ సాందీపనిరసంభావ్యం తయోః కర్మాతిమానుషమ్ । విచింత్య తౌ తదా మేనే ప్రాప్తౌ చంద్రదివాకరౌ ॥ ౨౨ ॥ సాంగాంశ్చ చతురో వేదాన్ సర్వశాస్త్రాణి చైవ హి । అస్త్రగ్రామమశేషం చ ప్రోక్తమాత్రమవాప్య తౌ ॥ ౨౩ ॥ ఊచతుర్వ్రియతాం యా తే దాతవ్యా గురుదక్షిణా ॥ ౨౪ ॥ సోప్యతీంద్రియమాలోక్య తయోః కర్మ మహామతిః । అయాచత మృతం పుత్రం ప్రభాసే లవణార్ణవే ॥ ౨౫ ॥ గృహీతాస్త్రౌ తతస్తౌ తు సార్ఘ్యహస్తో మహోదధిః । ఉవాచ న మయా పుత్రో హృ

ఇతీతి ॥ పౌరమాననం పౌరాణాం సంమాననం ॥ ౬ ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ ౧౦ ॥ కృతౌర్ధ్వదైహికమితి ॥ హతానాం కృతమౌర్ధ్వదైహికం శ్రాద్ధాది యేన తం ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ ఇత్యుక్త్వేతి ॥ కార్యమానుషః కార్యేణ నిమిత్తేన - మానుషః ॥ ౧౩ ॥ గచ్ఛేంద్రమితి ॥ వక్తవ్యమాహ - అలం గర్వేణేత్యాదిపాదోనద్వాభ్యాం ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ తత ఇతి ॥ కాశ్యం కాశ్యాం వారాణస్యాం జాతం ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ సరహస్యమితి ॥ సరహస్యం - అస్త్రమంత్రోపనిషత్సహితం - సంగ్రహః అస్త్రప్రయోగః - తత్సహితమధీతవంతౌ ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ సోపీతి ॥ అతీంద్రియమన్యత్రాదృష్టపూర్వం ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౩౦॥ తమితి॥ యథాపూర్వశరీరిణం - కృత్వేతి శేషః॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే. పంచమాంశే - ఏకవింశోఽధ్యాయః ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

౧॥ ౨॥ ఉపేత్యేతి॥ త్రయోవింశతిభిః త్రయోవింశత్యా॥ ౩॥ ౪॥ తతఇతి॥ అంజసాశీఘ్రం॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ జితఇతి॥ తేనజరాసంధేనఆత్మానమజితంనమేనే జితమిత్యేవమేనే॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ నతదిత్యాది - జరాసంధేన

తస్సాందీపనేరితి॥ ౨౬॥ దైత్యఃపంచజనోనామ శంఖరూపస్సబాలకమ్। జగ్రాహయోస్తిసలిలేస్థితోమై నాసురసూదన॥ ౨౭॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇత్యుక్తోంతర్జలంగత్వాహత్వాపంచజనంచతమ్। కృష్ణోజగ్రాహతస్యాస్థిప్రభవంశంఖముత్తమమ్॥ ౨౮॥ యస్యనాదేనదైత్యానాంబలహానిరజాయత। దేవానాం వవృధేతేజోయాత్యధర్మశ్చసంక్షయమ్॥ ౨౯॥ తంపాంచజన్యమాపూర్యగత్వాయమపురంహరిః। బలదేవశ్చబలవాన్ జిత్వావైవస్వతంయమమ్॥ ౩౦॥ తంబాలంయాతనాసంస్థంయథాపూర్వశరీరిణమ్। పిత్రేప్రదత్తవాన్ కృష్ణోబలశ్చబలినాంవరః॥ ౩౧॥ మథురాంచపునఃప్రాప్తావుగ్రసేనేనపాలితామ్। ప్రహృష్టపురుషస్త్రీకాముభౌరామజనార్దనౌ॥ ౩౨॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణేపంచమాంశేఏకవింశోఽధ్యాయః.

శ్రీపరాశరః॥ జరాసంధసుతేకంసఉపయేమేమహాబలః। అస్తింప్రాప్తించమైత్రేయతయోర్భర్తృహణంహరిమ్॥ ౧॥ మహాబలపరీవారోమగధాధిపతిర్బలీ। హంతుమభ్యాయయౌకోపాత్ జరాసంధస్సయాదవమ్॥ ౨॥ ఉపేత్యమథురాంసోథరురోధమగధేశ్వరః। అక్షౌహిణీభిస్సైన్యస్యత్రయోవింశతిభిర్వృతః॥ ౩॥ నిష్క్రమ్యాల్పపరీవారావుభౌరామజనార్దనౌ। యుయుధాతేసమంతస్యబలినౌబలిసైనికైః॥ ౪॥ తతోరామశ్చకృష్ణశ్చమతించక్రతురంజసా। ఆయుధానాంపురాణానామాదానే మునిసత్తమ॥ ౫॥ అనంతరంహరేశ్శార్ఙ్గంతూణీచాక్షయసాయకౌ। ఆకాశాదాగతౌవిప్రతథాకౌమోదకీగదా॥ ౬॥ హలంచబలభద్రస్యగగనాదాగతంమహత్। మనసోభిమతంవిప్రసౌనందంముసలంతథా॥ ౭॥ తతోయుద్ధేపరాజిత్యససైన్యంమగధాధిపమ్। పురీంవివిశతుర్వీరావుభౌరామజనార్దనౌ॥ ౮॥ జితేతస్మిన్సుదుర్వృత్తేజరాసంధేమహామునే। జీవమానేగతేకృష్ణస్తంనామన్యతనిర్జితమ్॥ ౯॥ పునరప్యాజగామాథజరాసంధోబలాన్వితః। జితశ్చరామకృష్ణాభ్యామపక్రాంతోద్విజోత్తమ॥ ౧౦॥ దశాష్టౌచసంగ్రామానేవమత్యంతదుర్మదః। యదుభిర్మాగధోరాజాచక్రేకృష్ణపురోగమైః॥ ౧౧॥ సర్వేష్వేతేషుయుద్ధేషుయాదవైస్సపరాజితః। అపక్రాంతోజరాసంధస్స్వల్పసైన్యైర్బలాధికః।

౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ తమితి॥ యథాపూర్వశరీరిణం - పూర్వంతస్యయాదృశంశరీరమాసీత్తాదృశశరీరయుక్తంస్వమాయయానిర్మాయదదౌ॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ఇతిశ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య- శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - పంచమాంశే - ఏకవింశోఽధ్యాయః ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

జరాసంధేతి॥ అస్తిప్రాప్తిసంజ్ఞేజరాసంధసుతే - తయోర్భర్తృహణంకంసహంతారం॥ ౧॥ మహాబలేతి॥ మగధాధిపతిర్జరాసంధః - సయాదవం - యాదవసహితం॥ ౨॥ ఉపేత్యేతి॥ సైన్యస్యత్రయోవింశత్యాక్షౌహిణీభిర్వృతః॥ ౩॥ నిష్క్రమ్యేతి॥ తస్యబలిభిస్సైనికైస్సహ॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ జితఇతి॥ తంనిర్జితం - నామన్యత - పునస్తదాగమనస్యావశ్యంభావిత్వాత్ - పాఠాంతరే - తేనైవనిర్జితమాత్మానం - అమన్యతేత్యర్థః॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

సజితమితియత్ తద్యాదవానాంసామర్థ్యం॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ సామచేతి ॥ క్వచిద్యవనాదౌ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥
ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - పంచమాంశే - ద్వావింశోఽధ్యాయః ✻✻✻✻✻✻✻✻✻

గార్గ్యమితి॥ షండఇత్యుపహాసోనపత్యత్వాత్ ॥ ౧॥ తతఇతి ॥ దక్షిణాపథంవిధ్యాద్దక్షిణదేశం॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ప్రయయావితి ॥ ఛిన్నయానఃత్యక్తయానః- దినేదినే శ్రాంతంశ్రాంతంయానంత్యక్త్వా అన్యేనాశ్రాంతేనప్రయయావిత్యర్థః॥౮॥ కృష్ణోపీత్యాది ॥ ప్రాగేవక్షీణంమాగధస్యబలంస కాలయవనోబలిత్వాద్ధంతాఽత్రోఽస్యబలంయాదవైర్దుర్ధర్షం-యాదవబలంచానేనక్షపితంచేత్ మాగధస్యగమ్యంసాధ్యంభవిష్యతి - అతోద్విధా వ్యసనమాయా

౧౨॥ నతద్బలంయాదవానాంవిజితంయదనేకశః। తత్తుసన్నిధిమాహాత్మ్యంవిష్ణోరంశస్యచక్రిణః॥౧౩॥
మనుష్యధర్మశీలస్యలీలాసాజగతీపతేః। అస్త్రాణ్యనేకరూపాణియదరాతిషుముంచతి॥ ౧౪ ॥ మనసైవజగత్సృష్టింసంహారంచకరోతియః। తస్యారిపక్షక్షపణేకియానుద్యమవిస్తరః॥౧౫॥ తథాపియోమనుష్యాణాంధర్మస్తమనువర్తతే। కుర్వన్బలవతాసంధింహీనైర్యుద్ధంకరోత్యసౌ॥ ౧౬ ॥ సామచోపప్రదానంచతథాభేదంచదర్శయన్। కరోతిదండపాతంచక్వచిదేవపలాయనమ్॥ ౧౭॥ మనుష్యదేహినాంచేష్టామిత్యేవమనువర్తతే। లీలాజగత్పతేస్తస్య ఛందతఃపరివర్తతే ॥ ౧౮ ॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - ద్వావింశోఽధ్యాయః ✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻✻

శ్రీపరాశరః॥ గార్గ్యంగోష్ఠ్యాంద్విజంస్యాలష్షండ ఇత్యుక్తవాన్ద్విజ। యదూనాంసన్నిధౌసర్వేజహసుర్యాదవాస్తదా॥ ౧॥ తతఃకోపపరీతాత్మాదక్షిణాపథమేత్యసః। సుతమిచ్ఛంస్తపస్తేపేయదుచక్రభయావహమ్॥ ౨ ॥ ఆరాధయన్మహాదేవంలోహచూర్ణమభక్షయత్ । దదౌవరంచతుష్టోఽస్మైవర్షేతుద్వాదశేహరః॥ ౩ ॥ సంతోషయామాసచతంయవనేశోహ్యనాత్మజః। తద్యోషిత్సంగమాచ్చాస్యపుత్రోభూదళిసన్నిభః॥ ౪॥ తంకాలయవనంనామరాజ్యేస్వేయవనేశ్వరః। అభిషిచ్యవనంయాతోవజ్రాగ్రకఠినోరసమ్॥ ౫॥ సతువీర్యమదోన్మత్తఃపృథివ్యాంబలినోనృపాన్ । అపృచ్ఛన్నారదస్తస్మైకథయామాసయాదవాన్॥౬॥ మ్లేచ్ఛకోటిసహస్రాణాంసహస్రైస్సోభిసంవృతః। గజాశ్వరథసంపన్నైశ్చకారపరమోద్యమమ్॥ ౭ ॥ ప్రయయౌసవ్యవచ్ఛిన్నంఛిన్నయానోదినేదినే। యాదవాన్ప్రతిసామర్షోమైత్రేయమధురాంపురీమ్॥ ౮॥ కృష్ణోపిచింతయామాసక్షపితంయాదవంబలమ్।యవనేనరణేగ

తమితి ॥ నవిజితంజరాసంధేనేతిశేషః॥ ౧౩॥ ననుచక్రిణస్సన్నిధిమాత్రమాహాత్మ్యేత్తన్నభవతి - స్వయమేవానేకవిధాస్త్రప్రయోగాత్తత్రాహ॥ మనుష్యధర్మశీలస్యేతి - మనుష్యధర్మశీలస్యపాలీలేతి॥౧౪ ॥ లీలాత్వమేవప్రపంచయతి ॥ మనసైవేతియావత్సమాప్తిః॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ మనుష్యేతి ॥ ఛందతః - ఇచ్ఛాతఃలీలాపరివర్తతే॥ ౧౮ ॥
ఇతిశ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య- శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - పంచమాంశే - ద్వావింశోఽధ్యాయః ✻✻✻✻✻

క్వచిత్పలాయనంకరోతీత్యుక్తస్యపలాయనస్య - ప్రస్తావాయకాలయవనోత్పత్త్యాదిప్రకారమాఖ్యాయికయావర్ణయతి - గార్గ్యమిత్యాదినామధురాంయయావిత్యంతేన ॥ గార్గ్యమితి ॥ గార్గ్యస్యానపత్యత్వాత్తంషండఇత్యుక్తవాన్ - స్యాలోపహాసన్॥౧॥ ౨॥ ఆరాధయన్నితి ॥ సగార్గ్యోమహాదేవమారాధయన్నాయసచూర్ణంవ్రతరూపేణభక్షయత్ ॥ ౩॥ సంతోషయామాసేతి ॥ తంచైవంలబ్ధవరమాగతంజ్ఞాత్వా - అనాత్మజోపుత్రోయవనేశస్స్వభార్యాయాం - పుత్రోత్పాదనాయప్రార్థయిష్యన్తంసంతోషయామాస - అళిసన్నిభఃభృంగవత్కృష్ణవర్ణః॥ ౪॥ తమితి ॥ వజ్రాగ్రాత్ కఠినోరసం ॥ ౫॥ ౬॥ ౭ ॥ ప్రయయావితి ॥ సఃఛిన్నయానఅతిశ్రాంతం- గజాశ్వాదివాహనం - త్యక్త్వా-వాహనాంతరేణ - పూర్వమేవతత్రస్థాపితేనవ్యవచ్ఛిన్నంయథాభవత్యేవంమధురాంప్రయయావిత్యర్థః॥ ౮॥ కృష్ణోపీతి ॥ శ్లోకద్వయమేకంవాక్యం - ఏకతః కాలయవనే - అన్యతశ్చమాగధేప్రాప్తవతి,

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తమితిచింతయామాసేత్యన్వయః - అథవా- యవనేనక్షపితంయాదవబలంమాగధస్యగమ్యంచభవిష్యతి- యద్యపిమా
గధస్యబలంప్రాగేవక్షీణం-తథాపితత్సహాయోయవనోబలీహంతైతదితి-ఏతత్ ఏతస్మాత్ కారణాత్ ద్వివిధంవ్యసనమా
యాతమితిచింతయామాసేతి - హంతేతివిషాదే॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧ ॥ మయీతి ॥ ప్రమత్తేఅనవహితే - ప్రవసితేప్రో
షితే॥ ౧౨॥ ౧౩॥ మహోద్యానామితి ॥ వప్రః ప్రాకారమూలధిష్ణ్యం॥ ౧౪॥ ౧౫ ॥ బహిరితి ॥ బహిరావాసితే
సైన్యేకాలయవనేనేతి శేషః॥౧౬॥ సఇతి ॥ సజ్ఞాత్వానారదోక్తలక్షణైః॥ ౧౭॥౧౮॥౧౯॥౨౦॥౨౧॥౨౨॥౨౩॥౨౪॥ ము
చుకుందఇతి ॥ వృద్ధగార్గ్యవచః॥ శ్లో॥ వధార్థంద్వాపరస్యాంతేసముత్పత్స్యతికేశవ ఇత్యాది॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥౨౮

మ్యంమాగధస్యభవిష్యతి॥ ౯॥ మాగధస్యబలంక్షీణంసకాలయవనోబలీ। హంతైతదేవమాయాతంయ
దూనాంవ్యసనంద్విధా॥ ౧౦ ॥ తస్మాద్దుర్గంకరిష్యామియదూనామరిదుర్జయమ్। స్త్రియోపియత్ర
యుధ్యేయుఃకింపునర్వృష్ణిపుంగవాః॥ ౧౧॥ మయిమత్తేప్రమత్తేవాసుప్తేప్రవసితేపివా। యాదవాభి
భవందుష్టామాకుర్వంత్వరయోధికాః॥ ౧౨॥ ఇతిసంచింత్యగోవిందోయోజనానాంమహోదధిమ్।య
యాచేద్వాదశపురీంద్వారకాంతత్రనిర్మమే॥ ౧౩॥ మహోద్యానాంమహావప్రాంతటాకశతశో
భితామ్। ప్రాసాదగృహసంబాధామింద్రస్యేవామరావతీమ్॥ ౧౪ ॥ మథురావాసినంలోకంతత్రా
నీయజనార్దనః। ఆసన్నేకాలయవనేమథురాంచస్వయంయయౌ॥ ౧౫ ॥ బహిరావాసితేసైన్యేమ
థురాయానిరాయుధః।నిర్జగామచగోవిందోదదర్శయవనశ్చతమ్॥౧౬॥సజ్ఞాత్వావాసుదేవంతంబా
హుప్రహరణంనృపః। అనుయాతోమహాయోగిచేతోభిఃప్రాప్యతేనయః॥ ౧౭ ॥ తేనానుయాతఃకృ
ష్ణోపిప్రవివేశమహాగుహామ్। యత్రశేతేమహావీర్యోముచుకుందోనరేశ్వరః॥ ౧౮॥ సోపిప్రవిష్టోయవనో
దృష్ట్వాశయ్యాగతంనృపమ్। పాదేనతాడయామాసమత్వాకృష్ణంసుదుర్మతిః॥ ౧౯॥ ఉత్థాయముచు
కుందోపిదదర్శయవనంనృపః॥ ౨౦ ॥ దృష్టమాత్రశ్చతేనాసౌజజ్వాలయవనోగ్నినా। తత్క్రోధజేన
మైత్రేయభస్మీభూతశ్చతత్క్షణాత్॥౨౧॥ సహిదేవాసురేయుద్ధేగతోహత్వామహాసురాన్।నిద్రా
ర్తస్సుమహాకాలంనిద్రాంవవ్రేవరంసురాన్॥౨౨॥ ప్రోక్తశ్చదేవైస్సంసుప్తంయస్త్వాముత్థాపయి
ష్యతి। దేహజేనాగ్నినాసద్యస్సతుభస్మీభవిష్యతి॥ ౨౩ ॥ ఏవందగ్ధ్వాసతంపాపందృష్ట్వాచమధుసూద
నమ్। కస్త్వమిత్యాహసోప్యాహజాతోహంశశినఃకులే॥ వసుదేవస్యతనయోయదోర్వంశసముద్భ
వః॥ ౨౪॥ ముచుకుందోపితత్రాసౌవృద్ధగార్గ్యవచోస్మరత్॥ ౨౫॥ సంస్మృత్యప్రణిపత్యైనంసర్వంస
ర్వేశ్వరంహరిమ్। ప్రాహజ్ఞాతోభవాన్విష్ణోరంశస్త్వంపరమేశ్వర ॥ ౨౬ ॥ పురాగార్గ్యేణకథితమష్టా
వింశతిమేయుగే। ద్వాపరాంతేహరేర్జన్మయదువంశేభవిష్యతి॥౨౭॥ సత్వంప్రాప్తోనసందేహో

శ్రీకృష్ణశ్చింతయామాస- కథంయవనేన- రణేయుద్ధే- తేనక్షపితం- క్షీణప్రాయం- యాదవబలం- సైన్యం-మాగధస్య
గమ్యం- సాధ్యంభవిష్యతీతి- మాగధేనచేత్ ప్రథమంరణః క్రియతేచ- తర్హిమాగధస్యరణేమాగధేనసహాయుద్ధే-క్షీ
ణంయాదవబలం- సైన్యం- సకాలఇతి- యవనోబలీహంతా- హనిష్యతి- తదైవంద్విధా ఉభయతోపియదూనాంవ్య
సనం- ప్రాప్తం॥ ౯॥ ౧౦॥ తస్మాద్దుర్గంకరిష్యామీతి॥ ౧౧॥ మయీతి॥ కించ-మయిమత్తేమద్యాదినా ప్రమత్తే-అనవ
హితే- ప్రవసితే- అన్యత్రగతే॥ ౧౨॥ ఇతీతి ॥ ద్వాదశయోజనానిసముద్రంయాచితవాన్॥ ౧౩ ॥ మహోద్యానా
మితి॥ మహార్ణవప్రోయస్యాః- ప్రాసాదగృహసంబాధాం- ప్రాసాదైఃగృహైశ్చసంకీర్ణాం- ప్రాకారగృహసంబా
ధామితిచపాఠః॥ ౧౪॥ ౧౫॥ బహిరితి॥ ఆవాసితేపురమవరుధ్యనివేశితే॥౧౬॥ సఇతి॥ సయవనః- తంవాసుదేవం- నార
దోక్తైర్లక్షణైఃజ్ఞాత్వా- అనుయాతః- అన్వధావత- కథంభూతం- మహాయోగినామపిచేతోభిరపియోనప్రాప్యతేతం॥
౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ దృష్టమాత్రశ్చేతి॥ తత్ క్రోధజేనేతి॥ తత్ క్రోధోద్దీపితేనస్వదేహజేనేత్యర్థః॥ ౨౧॥ తస్య
భస్మీభావేకారణమాహ - సహీతిద్వాభ్యాం ॥ ౨౨॥౨౩॥౨౪॥౨౫॥౨౬॥౨౭ ॥ సత్వమితి ॥ హరేర్జన్మభవిష్యతీతిగా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౨౯॥౩౦॥౩౧॥౩౨॥ బుద్ధిరితి॥ ప్రాణేశో వ్యష్టివర్గః । పుమాన్ సమష్టిపురుషః పుంసః పరతరమితి పరస్వరూపమాహ॥ ౩౩॥౩౪॥౩౫॥౩౬॥౩౭॥౩౮॥౩౯॥౪౦॥౪౧॥౪౨॥౪౩॥౪౪॥ తత ఇతి॥ నిజక్రియాసూతి స్వకర్మజం॥౪౫॥౪౬॥సోహమితి॥ పరమపదం పరమప్రాప్యం- యతః పరమపదం న కించిత్ తం త్వామిత్యన్వయః-పరిణతధామ్ని నిరతిశయతేజసి॥౪౭॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే- శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే- పంచమాంశే- త్రయోవింశోఽధ్యాయః ************************

మర్త్యానాముపకారకృత్॥ ౨౮ ॥ తథా హి సుమహత్తేజో నాలం సోఢుం మహం తవ । తథా హి సజలాంభోదనాదధీరతరం తవ । వాక్యం న మతిచైవోర్వీ యుష్మత్పాదప్రపీడితా ॥ ౨౯ ॥ దేవాసురమహాయుద్ధే దైత్యసైన్యమహాభటాః । న సేహుర్మమ తేజస్తే త్వత్తేజో న సహామ్యహమ్ ॥ ౩౦ ॥ సంసారపతితస్యైకో జంతోస్త్వం శరణం పరమ్ । ప్రసీద త్వం ప్రపన్నార్తిహర నాశయ మేఽశుభమ్॥౩౧॥ త్వం పయోనిధయః శైలాః సరితస్త్వం వనాని చ । మేదినీ గగనం వాయురాపోఽగ్నిస్త్వం తథా మనః॥ ౩౨॥ బుద్ధిరవ్యాకృతం ప్రాణాః ప్రాణేశస్త్వం తథా పుమాన్ । పుంసః పరతరం యచ్చ వ్యాప్యజన్మవికారవత్॥ ౩౩॥ శబ్దాదిహీనమజరమమేయం క్షయవర్జితమ్ । అవృద్ధినాశం తద్బ్రహ్మ త్వమాద్యంతవివర్జితమ్ ౩౪॥ త్వత్తోఽమరాస్సపితరో యక్షగంధర్వకిన్నరాః । సిద్ధాశ్చాప్సరసస్త్వత్తో మనుష్యాః పశవః ఖగాః॥ ౩౫॥ సరీసృపా మృగాస్సర్వే త్వత్తస్సర్వే మహీరుహాః। యచ్చ భూతం భవిష్యచ్చ కించిదత్ర చరాచరమ్ ౩౬॥మూర్తామూర్తం తథా చాపి స్థూలం సూక్ష్మతరం తథా।తత్సర్వం త్వం జగత్కర్తా నాస్తి కించిత్త్వయా వినా॥౩౭॥మయా సంసారచక్రేఽస్మిన్ భ్రమతా భగవన్ సదా । తాపత్రయాభిభూతేన న ప్రాప్తా నిర్వృతిః క్వచిత్ ॥౩౮॥దుఃఖాన్యేవ సుఖానీతి మృగతృష్ణాజలాశయాః।మయా నాథ గృహీతాని తాని తాపాయ మేఽభవన్॥౩౯॥ రాజ్యముర్వీ బలం కోశో మిత్రపక్షస్తథాత్మజాః। భార్యా భృత్యజనో యే చ శబ్దాద్యా విషయాః ప్రభో॥ ౪౦॥ సుఖబుద్ధ్యా మయా సర్వం గృహీతమిదమవ్యయమ్ । పరిణామే తదేవేశ తాపాత్మకమభూన్మమ॥ ౪౧॥ దేవలోకగతిం ప్రాప్తో నాథ దేవగణోఽపి హి । మత్తస్సాహాయ్యకామోఽభూచ్ఛాశ్వతీ కుత్ర నిర్వృతిః॥౪౨॥ త్వామనారాధ్య జగతాం సర్వేషాం ప్రభవాస్పదమ్। శాశ్వతీ ప్రాప్యతే కేన పరమేశ్వర నిర్వృతిః॥౪౩॥ త్వన్మాయామూఢమనసో జన్మమృత్యుజరాదికాన్।అవాప్య తాపాన్ పశ్యంతి ప్రేతరాజమనంతరమ్॥౪౪॥ తతో నిజక్రియాసూతినరకేష్వతిదారుణమ్ । ప్రాప్నువంతి నరా దుఃఖమస్వరూపవిదస్తవ॥ ౪౫॥ అహమత్యంతవిషయీ మోహితస్తవ మాయయా । మమత్వగర్వగర్తాంతర్భ్రమామి పరమేశ్వర॥ ౪౬॥ సోఽహం త్వాం శరణమపారమప్రమేయం సంప్రాప్తః పరమపదం యతో న కించిత్ । సంసారభ్రమపరితాపతప్తచేతా నిర్వాణే పరిణతధామ్ని సాభిలాషః ॥ ౪౭ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - త్రయోవింశోఽధ్యాయః ************************************

గ్యాణకథితో హరిస్త్వమేవేతి॥౨౮॥ అత్ర లింగాన్యాహ - తథా హీతి సార్ధద్వాభ్యాం॥౨౯॥౩౦॥ సంసారేతి॥ త్వం ప్రపన్నార్తిహరః అతో మమాశుభం నాశయ॥౩౧॥౩౨॥ బుద్ధిరితి॥ త్వం వ్యాపి సర్వకార్యానుగతం- అజన్మవికారవత్ -జన్మాఖ్యవికారశూన్యం॥ ౩౩ ॥ శబ్దేతి॥ఆద్యంతవివర్జితం దేశతః కాలతోఽప్యపరిచ్ఛిన్నం॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥౩౮ దుఃఖాన్యేవేతి ॥ యథా జలాశయా - మృగతృష్ణా-మూఢైః గృహ్యంతే-తథా దుఃఖాన్యేవ సుఖబుద్ధ్యా గృహీతాని॥౩౯॥౪౦ ౪౧॥౪౨॥౪౩॥౪౪॥ తత ఇతి ॥ తతో నరకేషు - నిజక్రియాసూతి స్వకర్మజం దుఃఖం ప్రాప్నువంతి- అస్వరూపవిదః తవ స్వరూపమజానంతః॥౪౫॥ అహమితి॥ మమత్వం చ- తన్నిమిత్తో గర్వశ్చ స ఏవ గర్తః- తన్మధ్యే భ్రమామి॥౪౬॥ సోఽహమితి॥ పరమపదరూపం- త్వాం యతస్త్వత్తో న కించిద్వ్యతిరిక్తమస్తి తం త్వాం-పరమపరమితి పాఠే-త్వత్తః పరమపరం చ కించిన్నాస్తి - యస్మాత్పరం నాపరమస్తి కించిదితి శ్రుతేః - తం త్వాం - పరిణతధామ్ని పరిపక్వయోగినామాశ్రయే నిర్వాణే॥ ౪౭॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య-శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - పంచమాంశే- త్రయోవింశోఽధ్యాయః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ తతఇతి॥ ప్రాప్తమాసన్నం॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ సఇతి॥ కైశ్చిద్వృద్ధైః కాంశ్చిద్యవీయసః కైశ్చిత్సమైః॥ ౧౦॥ ప్రియాణీతి॥ గోప్యశ్చ మధ్యస్థాః - అపరా రామానుకాంతాః॥ ౧౧॥ గోప్యఇతి॥ అపరాః కృష్ణకాంతా గోప్యః పప్రచ్ఛుః॥ ౧౨॥ అస్మదితి॥ సౌభాగ్యమేవ మానం - అస్మచ్చేష్టామపహసన్నితి నాగరీగర్వహేతుః- చేష్టాపహసనమితి పాఠేప్యపహసనం గర్వహేతుః॥ ౧౩॥ కచ్చిదితి॥ గీతానుగమనం గీతస్య అనుగమనం- అప్యసావిత్యుత్కంఠాచకారోధ్యాహార్యః॥ ౧౪॥ అథవేతి॥ అథవేతి నిర్వేదః - భవిష్యతి జీవనం కాలయాత్రా వా - ఇదం చిత్తసమాధానం - వినేతి స్నేహానుతాపా॥ ౧౫॥ పితేతి॥ కింకిమర్థం - సంత్యక్తః - అకృతజ్ఞానాంధ్వజః ప్రధానః॥ ౧౬॥ తథాపీతి॥

శ్రీపరాశరః॥ ఇత్థం స్తుతస్తదా తేన ముచుకుందేన ధీమతా। ప్రాహేశస్సర్వభూతానామనాదినిధనో హరిః॥ ౧॥ శ్రీభగవాన్॥ యథాభివాంఛితాన్దివ్యాన్గచ్ఛ లోకాన్నరాధిప। అవ్యాహతపరైశ్వర్యో మత్ప్రసాదోపబృంహితః॥ ౨॥ భుక్త్వా దివ్యాన్మహాభోగాన్భవిష్యసి మహాకులే। జాతిస్మరో మత్ప్రసాదాత్తతో మోక్షమవాప్స్యసి॥ ౩॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇత్యుక్తః ప్రణిపత్యేశం జగతామచ్యుతం నృపః। గుహాముఖాద్వినిష్క్రాంతస్స దదర్శాల్పకాన్నరాన్॥ ౪॥ తతః కలియుగం మత్వా ప్రాప్తం తప్తుం నృపస్తపః। నరనారాయణస్థానం ప్రయయౌ గంధమాదనమ్॥ ౫॥ కృష్ణోపి ఘాతయిత్వారిముపాయేన హి తద్బలమ్। జగ్రాహ మథురామేత్య హస్త్యశ్వస్యందనోజ్జ్వలమ్॥ ౬॥ ఆనీయ చోగ్రసేనాయ ద్వారవత్యాం న్యవేదయత్। పరాభిభవనిశ్శంకం బభూవ చ యదోః కులమ్॥ ౭॥ బలదేవోపి మైత్రేయ ప్రశాంతాఖిలవిగ్రహః। జ్ఞాతిదర్శనసోత్కంఠః ప్రయయౌ నందగోకులమ్॥ ౮॥ తతో గోపాశ్చ గోప్యశ్చ యథాపూర్వమమిత్రజిత్। తథైవాభ్యవదత్ప్రేమ్ణా బహుమానపురస్సరమ్॥ ౯॥ స కైశ్చిత్సంపరిష్వక్తః కాంశ్చిచ్చ పరిషస్వజే। హాస్యం చక్రే సమం కైశ్చిద్గోపైర్గోపీజనైస్తథా॥ ౧౦॥ ప్రియాణ్యనేకాన్యవదన్గోపాస్తత్ర హలాయుధమ్। గోప్యశ్చ ప్రేమకుపితాః ప్రోచుస్సేర్ష్యమథాపరాః॥ ౧౧॥ గోప్యః పప్రచ్ఛురపరా నాగరీజనవల్లభమ్। కచ్చిదాస్తే సుఖం కృష్ణశ్చలప్రేమలవాత్మకః॥ ౧౨॥ అస్మచ్చేష్టామపహసన్న కచ్చిత్పురయోషితామ్। సౌభాగ్యమానమధికం కరోతి క్షణసౌహృదః॥ ౧౩॥ కచ్చిత్స్మరతి నః కృష్ణో గీతానుగమనం కలమ్। అప్యసౌ మాతరం ద్రష్టుం సకృదప్యాగమిష్యతి॥ ౧౪॥ అథవా కిం తదాలాపైః క్రియంతామపరాః కథాః। యస్యాస్మాభిర్వినా తేన వినాస్మాకం భవిష్యతి॥ ౧౫॥ పితా మా

౧॥ కృతానాం కామ్యానాం కర్మణాం ఫలమాదౌ భుంక్త్వా జన్మాంతరే మోక్షం దదామీత్యాహ॥ యథాభివాంఛితానిత్యాది ద్వాభ్యాం॥ ౨॥ ౩॥ మమ సత్త్వశుద్ధ్యభావాద్భగవతా న ముక్తిర్దత్తేతి మత్వా - తపస్తప్తుం యయావిత్యాహ - ఇత్యుక్తఇత్యాది ద్వాభ్యాం॥ ౪॥ ౫॥ కృష్ణఇతి॥ ఉపాయేన ముచుకుందం ద్రష్టుం కృష్ణః- ఏకపవగిరిగుహాం గత్వా - యవనం ఘాతయిత్వా - ద్వారకామాగతః॥ ౬॥ ౭॥ తథా రామోప్యేకాకీ గోకులం గత్వా కాళిందీకర్షణాదికం కృత్వా గతఇతి వక్ష్యన్నాహ - బలదేవోపీత్యాదినా యావదుత్తరాధ్యాయపరిసమాప్తిః॥ బలదేవోపీతి॥ జ్ఞాతీనాం దర్శనే - సోత్కంఠః - చాతుర్యవాన్॥ ౮॥ ౯॥ సఇతి॥ యథాన్యాయం జ్యేష్ఠైస్సంపరిష్వక్తః- కనిష్ఠాన్ - పరిషస్వజే - సమైర్హాస్యం చక్రే॥ ౧౦॥ ప్రియాణీతి॥ హలాయుధం ప్రతి కాశ్చిద్గోప్యో రామవల్లభాః - ప్రేమకుపితాః ప్రోచుః- ఏతా ఏవాపరాస్సేర్ష్యం ప్రోచుః॥ ౧౧॥ కృష్ణవల్లభానాం ప్రశ్నమాహ - గోప్యఇత్యాదిసప్తభిః॥ గోప్యఇతి చలప్రేమలవః - ఆత్మా స్వభావో యస్య సః॥ ౧౨॥ తదేవాహ॥ అస్మదితి॥ అస్మాకం గ్రామ్యాణాం- చేష్టామపహసన్ తేన సౌభాగ్యమానం సౌభాగ్యగర్వం అధికం కచ్చిన్న కరోతి - ప్రాయశః కరోతీతి సేర్ష్యః ప్రశ్నః॥ ౧౩॥ విదగ్ధమన్యా ఊచుః॥ కచ్చిదితి॥ గీతానుగమనం స్వగీతానుసరణం - అస్మద్గానం - కలం - మధురం కచ్చిత్స్మరతీత్యర్థః - ప్రణయకోపాదాహుః - అప్యసౌ మాతరమితి॥ ౧౪॥ సనిర్వేదమూచుః - అథవేతి - యస్య యథాస్మాభిర్వినా తత్ర స్థితిః తథా అస్మాకమపి తేన వినాత్ర దుఃఖేనాపి స్థితిర్భవిష్యత్యేవేత్యర్థః॥ ౧౫॥ శోకతప్తా ఊచుః॥ పితా మాతేతి॥ అకృతజ్ఞేషు- ధ్వ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తథాపీతి ప్రత్యాశా॥ ౧౭॥ దామోదర ఇతి॥ దుర్దర్శ ఇతి నైరాశ్యోక్తిః॥ ౧౮॥ ఆమంత్రితశ్చేతి॥ అత్ర భావసంకరస్య బీజం హరిణాహృతచేతస్త్వం - అత్ర కృష్ణరతిరూపస్థాయీభావః - తత్సంచారీభావస్తు నిర్వేదాదిః॥ ౧౯॥ ౨౦ ౨౧॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - పంచమాంశే - చతుర్వింశోధ్యాయః.

౧॥ నిష్పాదితేతి॥ కార్శ్యేణ దేవానాం॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ విచరన్నితి॥ తర్షం తృష్ణాం॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ గృహీత్వేతి॥ నాయాసి నాయాసీత్యత్ర కోపాద్వీప్సా - గన్తుం శక్తిరస్తి చేత్॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ అవతంసేతి॥

తాతథా భ్రాతా భర్తా బంధుజనశ్చ కిమ్। సంత్యక్తస్తత్కృతే స్మాభిరకృతజ్ఞధ్వజో హి సః॥ ౧౬॥ తథాపి కచ్చిదాలాపమిహాగమనసంశ్రయమ్। కరోతి కృష్ణో వక్తవ్యం భవతా రామ నానృతమ్॥ ౧౭॥ దామోదరోసౌ గోవిందః పురస్త్రీసక్తమానసః। అపేతప్రీతిరస్మాసు దుర్దర్శః ప్రతిభాతి నః॥ ౧౮॥ ఆమంత్రితశ్చ కృష్ణేతి పునర్దామోదరేతి చ। జహసుస్సుస్వరం గోప్యో హరిణాహృతచేతసః॥ ౧౯॥ సందేశైస్సామమధురైః ప్రేమగర్భైరగర్వితైః। రామేణాశ్వాసితా గోప్యః కృష్ణస్యాతిమనోహరైః॥ ౨౦॥ గోపైశ్చ పూర్వవద్రామః పరిహాసమనోహరాః। కథాశ్చకార రేమే చ సహ తైర్వ్రజభూమిషు॥ ౨౧॥

ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - చతుర్వింశోధ్యాయః.

శ్రీపరాశరః॥ వనే విచరతస్తస్య సహగోపైర్మహాత్మనః। మానుషచ్ఛద్మరూపస్య శేషస్య ధరణీధృతః॥ ౧॥ నిష్పాదితోరుకార్యస్య కార్యేణోర్వీప్రచారిణః। ఉపభోగార్థమత్యర్థం వరుణః ప్రాహ వారుణీమ్॥ ౨॥ అభీష్టా సర్వదా యస్య మదిరే త్వం మహౌజసః। అనంతస్యోపభోగాయ తస్య గచ్ఛ ముదే శుభే॥ ౩॥ ఇత్యుక్తా వారుణీ తేన సన్నిధానమథాకరోత్। బృందావనసముత్పన్నకదంబతరుకోటరే॥ ౪॥ విచరన్ బలదేవోపి మదిరాగంధముత్తమమ్। ఆఘ్రాయ మదిరాతర్షమవాపాథ వరాననః॥ ౫॥ తతః కదంబాత్సహసా మద్యధారాం స లాంగలీ। పతంతీం వీక్ష్య మైత్రేయ ప్రయయౌ పరమాం ముదమ్॥ ౬॥ పపౌ చ గోపగోపీభిస్సముపేతో ముదాన్వితః। ప్రగీయమానో లలితం గీతవాద్యవిశారదైః॥ ౭॥ సమత్తోత్యంతఘర్మాంభఃకణికామౌక్తికోజ్జ్వలః। ఆగచ్ఛ యమునే స్నాతుమిచ్ఛామీత్యాహ విహ్వలః॥ ౮॥ తస్య వాచం నదీ సా తు మత్తోక్తామవమత్య వై। నాజగామ తతః క్రుద్ధో హలం జగ్రాహ లాంగలీ॥ ౯॥ గృహీత్వా తాం హలాంతేన చకర్ష మదవిహ్వలః। పాపే నాయాసి నాయాసి గమ్యతామిచ్ఛయాన్యతః॥ ౧౦॥ సాకృష్టా సహసా తేన మార్గం సంత్యజ్య నిమ్నగా। యత్రాస్తే బలభద్రోసౌ ప్లావయామాస తద్వనమ్॥ ౧౧॥ శరీరిణీ తదాభ్యేత్య త్రాసవిహ్వలలోచనా। ప్రసీదేత్యబ్రవీద్రామం ముంచ మాం ముసలాయుధ॥ ౧౨॥

జఇవదృశ్యః - ప్రసిద్ధ ఇత్యర్థః॥ ౧౬॥ ఆశాబద్ధా ఊచుః॥ తథాపీతి॥ ౧౭॥ నైరాశ్యాత్పరస్పరమూచుః॥ దామోదర ఇతి చతమేవ వదంతి - అస్మాసు - అపేతప్రీతి॥ అసావితి రామం లక్షీకృత్య - కృష్ణాకృష్టచిత్తతయా దామోదరో గోవింద ఇతి చ తమేవ వదంతి - అస్మాసు - అపేతప్రీతిరతో దుర్దర్శః - ప్రతిభాతీతి నైరాశ్యోక్తిః॥ ౧౮॥ రామమేవాలక్ష్యోచుః - పునశ్చ కృష్ణవార్తాం ప్రష్టుం॥ ఆమంత్రిత ఇతి॥ హే కృష్ణ దామోదరేతి స రామ ఏవామంత్రితః - తాభిః యతో హరిణాహృతచేతసః - తతస్సహసా స్వయం కృష్ణనామ్నా రామసంబోధలక్షణం - సంమోహం జ్ఞాత్వా సస్వరముచ్చైర్జహసుః॥ ౧౯॥ సందేశైరితి॥ సామ్నా ప్రియోక్త్యా మధురైస్సందేశై రాశ్వాసితాః॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య-శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - పంచమాంశే - చతుర్వింశోధ్యాయః.

౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ విచరన్నితి॥ మదిరాయాస్తర్షం - పానేచ్ఛాం॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ సఇతి॥ అత్యంతం ఘర్మాంభః కణికా ఏవ మౌక్తికాని తైరుజ్జ్వలః - స్నాతుమిచ్ఛామీత్యువాచేతి శేషః॥ ౮॥ ౯॥ గృహీత్వేతి॥ కోపాత్తదపరాధస్మరణార్థం నాయాసి నాయాసీతి ద్విరుక్తిః - యది శక్నోషి తర్హి - ఇచ్ఛయా స్వచ్ఛందతః - గమ్యతామిత్యర్థః॥ ౧౦॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

అవతంసేత్యాద్యయచ్ఛతేత్యంతమేకం వాక్యం - ఉత్పలం మహోత్పలం - యథాహరివంశే లక్ష్మీవచనం॥ శ్లో॥ జాతరూపమయం చైకం కుండలం వజ్రభూషణం। ఆదిపద్మం చ పద్మాక్షు దివ్యం శ్రవణభూషణం॥ దేహీమాం ప్రతిగృహ్ణీష్వ పౌరాణీం భూషణక్రియాం। సంగృహ్య తమలంకారం తాశ్చతిస్రః స్త్రియో బభావితి॥ తదేవమత్ర వారుణీ కాంతిలక్ష్మ్యస్తిస్రశ్శక్తయో రామస్య దేవ్య ఇత్యుక్తం॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే- శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - పంచమాంశే - పంచవింశోఽధ్యాయః.

౧॥ ౨॥ దదౌ చేతి॥ జరాసంధప్రచోదిత ఇతి - శిశుపాలో హి జరాసంధస్య దత్తపుత్రః - కృష్ణస్తు ద్వేష్యః అతస్తత్ప్రీత్యై శిశుపాలాయ - దదౌ - వాచా దదౌ॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ శ్వ ఇతి॥ విపక్షభారం విపక్షయుద్ధకృత్యం॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥

తతస్తస్యాస్తు వచనమాకర్ణ్య సహలాయుధః। సోఽబ్రవీదవజానాసి మమ శౌర్యబలే నది॥ సోఽహం త్వాం హలపాతేన నయిష్యామి సహస్రధా॥ ౧౩॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇత్యుక్తయాతిసంత్రాసాత్తయా నద్యా ప్రసాదితః। భూభాగే ప్లావితే తస్మిన్ ముమోచ యమునాం బలః॥ ౧౪॥ తతస్స్నాతస్య వై కాంతిరాజగామ మహాత్మనః॥ ౧౫॥ అవతంసోత్పలం చారు గృహీత్వైకం చ కుండలమ్। వరుణప్రహితాం చాస్మై మాలామమ్లానపంకజామ్॥ సముద్రాభే తథా వస్త్రే నీలే లక్ష్మీరయచ్ఛత॥ ౧౬॥ కృతావతంసస్స తదా చారుకుండలభూషితః। నీలాంబరధరస్స్రగ్వీ శుశుభే కాంతిసంయుతః॥ ౧౭॥ ఇత్థం విభూషితో రేమే తత్ర రామస్తథా వ్రజే। మాసద్వయేన యాతశ్చ స పునర్ద్వారకాం పురీమ్॥ ౧౮॥ రేవతీం నామ తనయాం రైవతస్య మహీపతేః। ఉపయేమే బలస్తస్యాం జజ్ఞాతే నిశఠోల్ముకౌ॥ ౧౯॥ ఇతి - పంచవింశోఽధ్యాయః.

శ్రీపరాశరః॥ భీష్మకః కుండినే రాజా విదర్భవిషయేఽభవత్। రుక్మీ తస్యాభవత్పుత్రో రుక్మిణీ చ వరాననా॥ ౧॥ రుక్మిణీం చకమే కృష్ణస్సా చ తం చారుహాసినీ। న దదౌ యాచతే చైనాం రుక్మీ ద్వేషేణ చక్రిణే॥ ౨॥ దదౌ చ శిశుపాలాయ జరాసంధప్రచోదితః। భీష్మకో రుక్మిణా సార్ధం రుక్మిణీమురువిక్రమః॥ ౩॥ వివాహార్థం తతస్సర్వే జరాసంధముఖా నృపాః। భీష్మకస్య పురం జగ్ముశ్శిశుపాలప్రియైషిణః॥ ౪॥ కృష్ణోఽపి బలభద్రాద్యైర్యదుభిః పరివారితః। ప్రయయౌ కుండినం ద్రష్టుం వివాహం చైద్యభూభృతః॥ ౫॥ శ్వోభావిని వివాహే తు తాం కన్యాం హృతవాన్హరిః। విపక్షభారమాసజ్య రామాదిష్వథ బంధుషు॥ ౬॥ తతశ్చ పౌండ్రకశ్శ్రీమాన్దంతవక్త్రో విదూరథః। శిశుపాలజరాసంధసాల్వాద్యాశ్చ మహీభృతః॥ ౭॥ కుపితాస్తే హరిం హంతుం చక్రురుద్యోగముత్తమమ్। నిర్జితాశ్చ సమాగమ్య రామాద్యైర్యదుపుంగవైః॥ ౮॥ కుండినం న ప్రవేక్ష్యామి హ్యహత్వా యుధి కేశవమ్। కృత్వా ప్రతిజ్ఞాం రుక్మీ చ హంతుం కృష్ణమను

౧౧॥ ౧౨॥ తత ఇతి॥ శౌర్యబలే - శౌర్యం - బలం చ - మమావజానాసి॥ ౧౩॥ ౧౪॥ తత ఇతి॥ కాంతిః - లక్ష్మీః॥ ౧౫॥ అవతంసేతి॥ అవతంసోత్పలం ఏకస్య కర్ణస్యాభరణార్థం - ఉత్పలం - అన్యస్య చైకం కుండలం గృహీత్వా తథా చ హరివంశే - లక్ష్మీవాక్యం॥ శ్లో॥ జాతరూపమయం చైకం కుండలం రత్నభూషితం। ఆదిపద్మం చ పద్మాక్షు దివ్యం శ్రవణభూషణం॥ దేహీమాం ప్రతిగృహ్ణీష్వ పౌరాణీం భూషణక్రియామితి॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ అథ శ్రీకృష్ణస్య వివాహాన్పుత్రాంశ్చ వక్ష్యన్నాదౌ తావజ్జ్యేష్ఠస్య రామస్య - పూర్వోక్తం వివాహమనుస్మరతి॥ రేవతీమితి॥ ౧౯॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - పంచమాంశే - పంచవింశోఽధ్యాయః.

౧॥ ౨॥ దదావితి॥ రుక్మిణీం చ కన్యాం అదౌ చేతి రాజా యద దావితి వాచా దత్తవానిత్యర్థః॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ శ్వ ఇతి॥ పూర్వాహ్ణే హి రంబికాపూజార్థం నిర్గతాం తాం హృతవాన్హరిః - విపక్షభారం విపక్షైస్సహ కార్యం యుద్ధాదిసంరంభం రామాదిష్వాసజ్య సమారోప్య॥ ౭॥ ౮॥ కుండినమితి॥ కుండినం న ప్రవేక్ష్యామీతి ప్రతిజ్ఞాం కృత్వా - రుక్మీ కృ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection,

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే-శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే-పంచమాంశే-షడ్వింశోఽధ్యాయః ❖❖❖❖❖

౧॥ ౨॥ షష్ఠేఽహ్నీతి। కాలశంబరః-కాళః కృష్ణః-కాళశ్చాసౌ శంబరశ్చ॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ మాయావతీతి॥ మాయా మోహనవిద్యా॥ ౧౪॥ ప్రసజ్జంతీమితి॥ ప్రసజ్జంతీం ప్రకర్షేణానురజ్జ

ద్రుతః॥ ౯। హత్వా బలం సనాగాశ్వం పత్తిస్యందనసంకులమ్। నిర్జితః పాతితశ్చోర్వ్యాం లీలయైవ స చక్రిణా॥ ౧౦॥ నిర్జిత్య రుక్మిణం సమ్యగుపయేమే చ రుక్మిణీమ్। రాక్షసేన వివాహేన సంప్రాప్తాం మధుసూదనః॥ ౧౧॥ తస్యాం జజ్ఞే చ ప్రద్యుమ్నో మదనాంశః సువీర్యవాన్। జహార శంబరో యం వై యో జఘాన చ శంబరమ్॥ ౧౨॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే-పంచమాంశే-షడ్వింశోఽధ్యాయః *************

శ్రీమైత్రేయః॥ శంబరేణ హృతో వీరః ప్రద్యుమ్నస్స కథం మునే। శంబరస్స మహావీర్యః ప్రద్యుమ్నేన కథం హతః॥ ౧॥ యస్తేనాపహృతః పూర్వం స కథం నిజఘాన తమ్। ఏతద్విస్తరతః శ్రోతుమిచ్ఛామి సకలం గురో॥ ౨॥ శ్రీపరాశరః॥ షష్ఠేఽహ్ని జాతమాత్రం తు ప్రద్యుమ్నం సూతికాగృహాత్। మమైష హంతేతి మునే హృతవాన్ కాలశంబరః॥ ౩॥ హృత్వా చిక్షేప చైవైనం గ్రాహోగ్రే లవణార్ణవే। కల్లోలజనితావర్తే సుఘోరే మకరాలయే॥ ౪॥ పాతితం తత్ర చైవైకో మత్స్యో జగ్రాహ బాలకమ్। న మమార చ తస్యాపి జఠరాగ్నిప్రదీపితః॥ ౫॥ మత్స్యబంధైశ్చ మత్స్యోఽసౌ మత్స్యైరన్యైస్సహ ద్విజ। ఘాతితోఽసురవర్యాయ శంబరాయ నివేదితః॥ ౬॥ తస్య మాయావతీ నామ పత్నీ సర్వగృహేశ్వరీ। కారయామాస సూదానామాధిపత్యమనిందితా॥ ౭॥ దారితే మత్స్యజఠరే సా దదర్శాతిశోభనమ్। కుమారం మన్మథతరోర్దగ్ధస్య ప్రథమాంకురమ్॥ ౮॥ కోఽయం కథమయం మత్స్యజఠరే ప్రవివేశితః। ఇత్యేవం కౌతుకావిష్టాం తన్వీం ప్రాహాథ నారదః॥ ౯॥ అయం సమస్తజగతః స్థితిసంహారకారిణః। శంబరేణ హృతో విష్ణోస్తనయస్సూతికాగృహాత్॥ ౧౦॥ క్షిప్తస్సముద్రే మత్స్యేన నిగీర్ణస్తే గృహం గతః। నరరత్నమిదం సుభ్రు విస్రబ్ధా పరిపాలయ॥ ౧౧॥ శ్రీపరాశరః॥ నారదేనైవముక్తా సా పాలయామాస తం శిశుమ్। బాల్యాదేవాతిరాగేణ రూపాతిశయమోహితా॥ ౧౨॥ స యదా యౌవనాభోగభూషితోఽభూన్మహామతే। సాభిలాషా తదా సాపి బభూవ గజగామినీ॥ ౧౩॥ మాయావతీ దదౌ తస్మై మాయాస్సర్వా మహామునే। ప్రద్యుమ్నాయాత్మరాగాంధా తన్న్యస్తహృదయేక్షణా॥ ౧౪॥ ప్రసజ్జంతీం తు తాం ప్రాహ స కార్ష్ణిః కమలేక్షణః

ష్ణమనుద్రుతః అస్వాధావత॥ ౯॥ హత్వేతి॥ పాతిత ఏవ కేవలం-న తు హతః-రుక్మిణీభ్రాతృత్వాత్॥ ౧౦॥ నిర్జిత్యేతి॥ రాక్షసేన రాక్షసో యుద్ధహరణాదితి స్మృతిప్రసిద్ధేన॥ ౧౧॥ తస్యామితి॥ మదనాంశః కామస్యాంశభూతః-అత ఏవ పూర్వవైరమనుస్మరన్ శంబరో జహార-యః ప్రద్యుమ్నశ్చ-తం జఘాన హతవాన్॥ ౧౨॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య-శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం-పంచమాంశే-షడ్వింశోఽధ్యాయః ❖❖❖❖❖❖❖❖❖❖

౧॥ ౨॥ షష్ఠేఽహ్నీతి॥ కాలశంబరః-మృత్యుతుల్యశంబరః॥ ౩॥ హృత్వేతి॥ గ్రాహైరుగ్రే భయంకరే॥ ౪॥ పాతితమితి॥ న మమార-భగవద్వీర్యజాతత్వాత్-కామాంశత్వాచ్చ-న హి కామో జలాదిభిస్సంహ్రియతే॥ ౫॥ మత్స్యబంధైరితి॥ మత్స్యబంధైః మత్స్యఘాతిభిః॥ ౬॥ తస్యేతి॥ మాయావతీ నామ పత్నీ-మాయారూపేణ తస్య పత్నీత్యేవం మోహకత్వాదనతః తత్పత్నీతి వ్యవహారః యద్వా-నామపత్నీ-నామమాత్రేణ పత్నీత్యుచ్యతే-వస్తుతస్త్వనిందితా పతివ్రతా కామస్య భార్యేత్యర్థః-ఏతచ్చాగ్రే స్ఫుటీభవిష్యతి॥ ౭॥ దారిత ఇతి॥ దగ్ధస్య హరకోపాగ్నినా॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ క్షిప్త ఇతి॥ విస్రబ్ధా ప్రణయయుక్తా సతీ-పరిపాలనోక్త్యా నేన తద్వధ్వం తాం కామో యమితి సూచితం॥ ౧౧॥ ౧౨॥ స ఇతి॥ యౌవనాభోగేన తారుణ్యవిస్తారేణ-భూషితోఽయదాభూత్॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ప్రసజ్జంతీమితి॥ ప్రసజ్జంతీం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తీం॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ హత్వేతి॥ సప్తమాయావ్యతిక్రమ్య శంబరప్రయుక్తాః వ్యతిక్రమ్య - ప్రయుయుజే ప్రయుక్తవాన్॥ ౧౯॥ ౨౦॥ అంతఃపురఇతి॥ కృష్ణసంకల్పాః కృష్ణోయమితి భ్రాంతాః॥ ౨౧॥ ౨౨॥ అస్మిన్నితి॥ ప్రద్యుమ్నః ప్రద్యుమ్న ఇతి చికీర్షితసంజ్ఞః అస్మిన్వయసి వర్తేతేతి శేషః॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - పంచమాంశే - సప్తవింశోధ్యాయః *************

౧॥ ౨॥ అన్యాఇతి॥ మిత్రవిందా సత్యా జాంబవతీ రోహిణీ సుశీలా సత్యభామా లక్ష్మణాఖ్యాస్సప్త ప్రధానాః - ఆసాం కాళింద్యాదీని క్రమాద్విశేషణాని - ఇయం లక్ష్మణా చతుర్థాంశే చారుహాసినీత్యుక్తా॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮

కామ్। మాతృత్వమపహాయాద్య కిమేవం వర్తసేన్యథా॥ ౧౫॥ సాతస్మై కథయామాస న పుత్రస్త్వం మమేతి వై। తనయం త్వామయం విష్ణోర్హృతవాన్ కాలశంబరః॥ ౧౬॥ క్షిప్తస్సముద్రే మత్స్యస్య సంప్రాప్తో జఠరాన్మయా। సా హి రోదితి తే మాతా కాంతాద్యాప్యతివత్సలా॥ ౧౭॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇత్యుక్తశ్శంబరం యుద్ధే ప్రద్యుమ్నస్స సమాహ్వయత్। క్రోధాకులీకృతమనా యుయుధే చ మహాబలః॥ ౧౮॥ హత్వా సైన్యమశేషం తు తస్య దైత్యస్య యాదవః। సప్త మాయా వ్యతిక్రమ్య మాయాం ప్రయుయుజేష్టమీమ్॥ ౧౯॥ తయా జఘాన తం దైత్యం మాయయా కాలశంబరమ్। ఉత్పత్య చ తయా సార్థమాజగామ పితుః పురమ్॥ ౨౦॥ అంతఃపురే నిపతితం మాయావత్యా సమన్వితమ్। తం దృష్ట్వా కృష్ణసంకల్పా బభూవుః కృష్ణయోషితః॥ ౨౧॥ రుక్మిణీ సాభవత్ప్రేమ్ణా సాస్రదృష్టిరనిందితా। ధన్యాయాః ఖల్వయం పుత్రో వర్తతే నవయౌవనే॥ ౨౨॥ అస్మిన్వయసి పుత్రో మే ప్రద్యుమ్నో యది జీవతి। సభాగ్యా జననీ వత్స సా త్వయా కా విభూషితా॥ ౨౩॥ అథ వా యాదృశః స్నేహో మమ యాదృగ్వపుస్తవ। హరేరపత్యం సువ్యక్తం భవాన్వత్స భవిష్యతి॥ ౨౪॥ శ్రీపరాశరః॥ ఏతస్మిన్నంతరే ప్రాప్తస్సహ కృష్ణేన నారదః। అంతఃపురచరాం దేవీం రుక్మిణీం ప్రాహ హర్షయన్॥ ౨౫॥ ఏష తే తనయస్సుభ్రు హత్వా శంబరమాగతః। హృతో యేనాభవద్బాలో భవత్యాస్సూతికాగృహాత్॥ ౨౬॥ ఇయం మాయావతీ భార్యా తనయస్యాస్య తే సతీ। శంబరస్య న భార్యేయం శ్రూయతామత్ర కారణమ్॥ ౨౭॥ మన్మథే తు గతే నాశం తదుద్భవపరాయణా। శంబరం మోహయామాస మాయారూపేణ రూపిణీ॥ ౨౮॥ వివాహాద్యుపభోగేషు రూపం మాయామయం శుభమ్। దర్శయామాస దైత్యస్య తస్యేయం మదిరేక్షణా॥ ౨౯॥ కామోవతీర్ణః పుత్రస్తే తస్యేయం దయితా రతిః। విశంకా నాత్ర కర్తవ్యా స్నుషేయం తవ శోభనే॥ ౩౦॥ తతో హర్షసమావిష్టౌ రుక్మిణీకేశవౌ తదా। నగరీ చ సమస్తా సా సాధు సాధ్విత్యభాషత॥ ౩౧॥ చిరం నష్టేన పుత్రేణ సంగతాం ప్రేక్ష్య రుక్మిణీమ్। అవాప విస్మయం సర్వో ద్వారవత్యాం తదా జనః॥ ౩౨॥ ఇతి- సప్తవింశోధ్యాయః ॥

శ్రీపరాశరః॥ చారుదేష్ణం సుదేష్ణం చ చారుదేహం చ వీర్యవాన్। సుషేణం చారుగుప్తం చ భద్రచారుం తథాపరమ్॥ ౧॥ చారువిందం సుచారుం చ చారుం చ బలినాం వరమ్। రుక్మిణ్యజనయత్పుత్రాన్ కన్యాం చారుమతీం తథా॥ ౨॥ అన్యాశ్చ భార్యాః కృష్ణస్య బభూవుస్సప్త శోభనాః। కాళిందీ మిత్రవిందా చ సత్యా నాగ్నజితీ తథా॥ ౩॥ దేవీ జాంబవతీ చాపి రోహిణీ కామరూపిణీ। మద్రరాజసుతా చాన్యా సుశీలా శీల

కామతస్సృజమానాం- అపహాయ హిత్వా॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ అంతఃపురఇతి॥ అతిసాదృశ్యాత్కృష్ణోయమితి సంకల్పో మనోవృత్తిర్యాసాం తాః॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ వివాహేతి॥ మదిరేక్షణా - మదిరేవ - మదకరమీక్షణం యస్యాస్సా॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య- శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - పంచమాంశే - సప్తవింశోధ్యాయః ************************************

చారుదేష్ణమితి॥ వీర్యవానితి - వీర్యవంతమిత్యర్థః - ప్రద్యుమ్నః - ప్రాగేవోక్తః॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ దేవీతి॥ జాం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౯॥ ౧౦॥ అననుజ్ఞ ఇతి ॥ తథా తథాపి - వ్యసనం ఆసంగః॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭ ॥ తత ఇతి ॥ గ్లహం పణం - తదర్థే కోటిగ్లహార్థే - తదర్థ్యేసుక్త్వా అక్షానపాతయత్ ॥ ౧౮॥ ౧౯॥ త్వయేతి ॥ త్వయోక్తస్య పణబంధస్యోభయానుమత్యా భావ్యతయా వినాప్యన్యతరజయశ్చేదితరస్యాపి సపవజయః కిం న స్యాదితి భావః॥ ౨౦॥ ౨౧॥ జితమితి॥ అనుక్త్వా - గ్లహానుజ్ఞావచనమకృత్వా వ్యక్షపాతనాదినా కర్మణా తద్వచనం కృతం భవతి - అనుమతిమూలక్రియా

మండనా ॥ ౪ ॥ సత్రాజితీ సత్యభామా లక్ష్మణా చారుహాసినీ । షోడశాసన్సహస్రాణి స్త్రీణామన్యాని చక్రిణః॥౫॥ ప్రద్యుమ్నోపి మహావీర్యో రుక్మిణస్తనయాం శుభామ్। స్వయంవరే తాం జగ్రాహ సా చ తం తనయం హరేః ॥ ౬ ॥ తస్యామస్యాభవత్పుత్రో మహాబలపరాక్రమః । అనిరుద్ధో రణేరుద్ధో వీర్యోదధిరరిందమః॥ ౭ ॥ తస్యాపి రుక్మిణః పౌత్రీం వరయామాస కేశవః । దౌహిత్రాయ దదౌ రుక్మీ తాం స్పర్ధన్నపి చక్రిణా॥ ౮ ॥ తస్యా వివాహే రామాద్యా యాదవా హరిణా సహ । కల్యాణార్థం తతస్సర్వే రాజానశ్చాన్యే భూభృతస్తథా॥ రుక్మిణో నగరం జగ్ముర్నామ్నా భోజకటం ద్విజ॥ వివాహే తత్ర నిర్వృత్తే ప్రద్యుమ్నస్య మహాత్మనః । కలింగరాజప్రముఖా రుక్మిణం వాక్యమబ్రువన్ ॥ ౧౦ ॥ అనక్షజ్ఞో హలీ ద్యూతే తథాస్య వ్యసనం మహత్ । తజ్జయామో బలం కస్మాద్ద్యూతేనైనం మహాబలమ్॥ ౧౧॥ శ్రీపరాశరః॥ తథేతి తానాహ నృపాన్రుక్మీ బలమదాన్వితః । సభాయాం సహ రామేణ చక్రే ద్యూతం చ వై తదా॥౧౨॥ సహస్రమేకం నిష్కాణాం రుక్మిణా విజితో బలః । ద్వితీయేపి పణే చాన్యత్సహస్రం రుక్మిణా జితః ॥ ౧౩ ॥ తతో దశసహస్రాణి నిష్కాణాం పణమాదదే । బలభద్రో జయత్తాని రుక్మీ ద్యూతవిదాం వరః॥ ౧౪ ॥ తతో జహాస స్వనవత్కలింగాధిపతిర్ద్విజ । దంతాన్విదర్శయన్మూఢో రుక్మీ చాహ మదోద్ధతః॥ ౧౫॥ అవిద్యోయం మయా ద్యూతే బలభద్రః పరాజితః । ముధైవాక్షావలేపాంధో యోవమేనేక్షకోవిదాన్॥౧౬॥ దృష్ట్వా కలింగరాజానం ప్రకాశదశనాననమ్ । రుక్మిణం చాపి దుర్వాక్యం కోపం చక్రే హలాయుధః॥౧౭॥ తతః కోపపరీతాత్మా నిష్కకోటిం సమాదదే। గ్లహం జగ్రాహ రుక్మీ చ తదర్థేక్షానపాతయత్ ॥౧౮॥ అజయద్బలదేవస్తం ప్రాహోచ్చైశ్చ విజితం మయా। మయేతి రుక్మీ ప్రాహోచ్చైరలీకోక్తైరలం బల॥౧౯॥ త్వయోక్తోయం గ్లహస్సత్యం న మయైషోనుమోదితః॥ ఏవం త్వయా చేద్విజితం విజితం న మయా కథమ్॥౨౦ శ్రీపరాశరః॥ అథాంతరిక్షే వాగుచ్చైః ప్రాహ గంభీరనాదినీ । బలదేవస్య తం కోపం వర్ధయంతీ మహాత్మనః॥౨౧॥ జితం బలేన ధర్మేణ రుక్మిణా భాషితం మృషా। అనుక్త్వాపి వచః కించిత్కృతం భవతి కర్మణా

ఋవత్యైవ రోహిణీసంజ్ఞా - అతో న సంఖ్యాధిక్యం - అత ఏవ తస్యా ఋతుజాతిత్వాత్ కామరూపిణీతి విశేషణం- కేచిద్రోహిణీనామపట్టమహిషీతుల్యాన్యేతి ప్రాహుః-తథా నోపరిష్టాత్తత్తయోస్సంతానబోధోక్తిరుపపత్స్యతే॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭ తస్యాపీతి ॥ శౌరిణా స్పర్ధమానోపి రుక్మీ దదౌ॥ ౮॥ స్పర్ధాఫలం వక్తుమాహ॥ తస్యా వివాహ ఇత్యాదినా యావత్సమాప్తిః॥ ౯॥ ౧౦॥ అనక్షజ్ఞ ఇతి॥ తథా తథాపి అస్య ద్యూతే మహద్వ్యసనమస్తి॥౧౧॥ ౧౨॥౧౩॥ తత ఇతి ॥ బలభద్రో దశసహస్రాణి పణమాదదే - తాని చ రుక్మ్యజయత్॥ ౧౪॥ తత ఇతి ॥ స్వనవత్సశబ్దం యథా భవతి తథా జహాస ॥ ౧౫ ॥ అవిద్య ఇతి ॥ ద్యూతే - అవిద్యః - జ్ఞానశూన్యః - ముధా వృథైవ - అక్షావలేపాంధః అక్షే అవలేపేన గర్వేణ - అంధః మూఢః॥ ౧౬॥ దృష్ట్వేతి ॥ ప్రకాశదశనం - వివృతదంతమాననం యస్య తం దుష్టాని వాక్యాని యస్య తం॥ ౧౭ ॥ తత ఇతి ॥ గ్లహం - పణం॥ ౧౮॥ ౧౯॥ మయా జితమిత్యత్ర- రుక్మీ హేతుమాహ ॥ త్వయోక్తోయమితి॥ ౨౦॥ యదుక్తం రుక్మిణా న మయైషోనుమోదిత ఇతి తత్రాహ ॥ అథేతి ॥ అశరీరిణీ వాక్॥ ౨౧॥ జితమితి ॥ అనుక్త్వాపి - అనుమోదవచనమనుక్త్వాపి కర్మణైవాక్షపాతనాదిరూపేణానుమోదనం కృతం భవతి - అన్యథా - అనుమోదనోత్తరకాలీనస్యా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

నుష్ఠానదర్శనాదనుమతిస్సిద్ధైవేతిభావః॥ ౨౨॥ తతఇతి॥ అష్టాపదేనద్యూతఫలకేన॥ ౨౩॥ ౨౪ ॥ ఆకృష్యేతి॥ పంచరూపం పంచవర్ణవిచిత్రితమితిచపాఠః॥౨౫॥౨౬॥౨౭॥ ౨౮ ॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - పంచమాంశే- అష్టావింశోఽధ్యాయః.

ఇదానీంభౌమవధప్రసంగేన హరేః సహస్రభార్యాలాభంవక్తుం ఇంద్రాగమనాదికమాహ ॥ ద్వారవత్యామితి॥౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ యుష్మదితి॥సంభూతిస్సత్తా॥౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ సంచింత్యేతి॥ సత్యభామాసమారోపణంతస్యాఃభూమ్యంశత్వాత్ త్వత్పుత్రంత్వదనుజ్ఞయాహనిష్యామీతివగదానాత్తదనుజ్ఞయా భౌమంనా॥ ౨౨॥ తతోబలస్సముత్థాయకోపసంరక్తలోచనః। జఘానాష్టాపదే నైవరుక్మిణంసమహాబలః॥ ౨౩॥

కళింగరాజంచాదాయవిస్ఫురంతంబలాత్స్వలః। బభంజదంతాన్కుపితోయైః ప్రకాశైర్జహాసనః॥౨౪ ॥

ఆకృష్యచమహాస్తంభం జాతరూపమయంబలః। జఘానతాన్యేతత్పక్షే భూభృతఃకుపితోభృశమ్ ॥

౨౫॥ తతోహాహాకృతంసర్వంపలాయనపరంద్విజ। తద్రాజమండలంభీతంబభూవకుపితేబలే ॥ ౨౬ ॥

బలేననిహతంద్దృష్ట్వారుక్మిణంమధుసూదనః। నోవాచకించిన్మైత్రేయరుక్మిణీబలయోర్భయాత్ ॥౨౭॥

తతోనిరుద్ధమాదాయ కృతదారంద్విజోత్తమ। ద్వారకామాజగామాథ యదుచక్రంచకేశవః॥ ౨౮ ॥

ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - అష్టావింశోఽధ్యాయః * * * * * * * * * * * * * * * * * *

శ్రీపరాశరః॥ ద్వారవత్యాంస్థితేకృష్ణే శక్రస్త్రిభువనేశ్వరః। అజగామాథమైత్రేయమత్తైరావతపృష్ఠగః॥ ౧ ॥ ప్రవిశ్యద్వారకాంసోథ సమేత్యహరిణాతతః। కథయామాసదైత్యస్య నరకస్యవిచేష్టితమ్॥౨॥ త్వయానాథేనదేవానాంమనుష్యత్వేపితిష్ఠతా। ప్రశమంసర్వదుఃఖానినీతానిమధుసూదన॥

౩ ॥ తపస్వివ్యసనార్థాయసోరిష్టోధేనుకస్తథా। ప్రవృత్తోయస్తథాకేశీ తే సర్వే నిహతాస్త్వయా ॥

౪॥ కంసఃకువలయాపీడోపూతనాబాలఘాతినీ। నాశంనీతాస్త్వయాసర్వేప్యేన్యేజగదుపద్రవాః॥౫॥

యుష్మద్దోర్దండసంభూతిపరిత్రాతేజగత్త్రయే। యజ్వయజ్ఞాంశసంప్రాప్త్యాతృప్తింయాంతిదివౌకసః॥౬॥ సోహంసాంప్రతమాయాతోయన్నిమిత్తంజనార్దన। తచ్ఛ్రుత్వాతత్ప్రతీకారప్రయత్నంకర్తుమర్హసి॥ ౭॥ భౌమోయంనరకోనామప్రాగ్జ్యోతిషపురేశ్వరః। కరోతిసర్వభూతానామువఘాతమరిందమ॥ ౮॥ దేవసిద్ధసురాదీనాంనృపాణాంచజనార్దన। హృత్వాహిసోసురఃకన్యారురోధనిజమందిరే॥౯॥ ఛత్త్రంయత్సలిలస్రావితజ్జహారప్రచేతసః। మందరస్యతథాశృంగంహృతవాన్మణిపర్వతమ్॥

౧౦॥ అమృతస్రావిణీదివ్యేమన్మాతుఃకృష్ణకుండలే। జహారసోసురోదిత్యావాంఛత్యైరావతంగజమ్॥

౧౧ ॥ దుర్నీతమేతద్గోవిందమయాతస్యనివేదితమ్ । యదత్రప్రతికర్తవ్యంతత్స్వయంపరిమృశ్యతామ్॥ ౧౨ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ ఇతిశ్రుత్వాస్మితంకృత్వాభగవాన్దేవకీసుతః। గృహీత్వావాసవంహస్తేసముత్తస్థౌవరాసనాత్ ॥ ౧౩ ॥ సంచింత్యాగతమారుహ్యగరుడంగగనేచరమ్। సత్యభామాంసమా

తుపాతనాదేఃకర్మణోసంభవాత్॥ ౨౨॥ తతఇతి॥ అష్టాపదేన - అక్షద్యూతఫలకేన ॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ఆకృష్యచేతి - జాతరూపమయంస్వర్ణమయంమహాంతంస్తంభం-సభామంటపస్థమాకృష్య తేనజఘాన॥౨౫॥ ౨౬॥౨౭॥౨౮॥ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య- శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - పంచమాంశే - అష్టావింశోఽధ్యాయః.

ఇదానీంభౌమవధప్రసంగేనహరేస్సహస్రశోభార్యాలాభంవక్తుమింద్రాగమనాదికమాహ - ద్వారవత్యామిత్యాదినాపరిమృశ్యతామిత్యంతేన॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ యుష్మదితి॥ యజ్వనాంయజ్ఞాంశాఃయజ్ఞభాగాః- తేషాంసంప్రాప్త్యా॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ అమృతస్రావిణీఇతి॥ కృష్ణకుండలేజహార॥ ౧౧॥ దుర్నీతమితి॥ దుర్నీతంఅన్యాయం॥ ౧౨ ॥ ఇతీతి॥ సంప్రతికార్యార్థంమాముపసర్పతి - కృతకార్యస్తుపారిజాతార్థంమయామోత్స్యతఇతిస్మితంకృత్వా॥౧౩॥సంచింత్యేతి ॥ సంచింత్యాగతం - స్మృతిమాత్రేణోపగతం - సత్యభామాంసమారోప్యేత్యత్ర హరివం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

హాంశుం తథా నారదదత్తపారిజాతపుష్పప్రీతరుక్మిణీఈర్ష్యా క్రుద్ధసత్యభామాసాంత్వనే తుభ్యం తం తరుమేవ దాస్యామీతి హరివంశోక్తాం ప్రతిజ్ఞాం చ కర్తుమ్॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ప్రాగ్జ్యోతిషపురస్యేతి॥ మౌరవైః మురసంజ్ఞరక్షః కృతైః॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ త్వమితి॥ కర్తా నిమిత్తకారణం - వికర్తా విశేషేణ కర్తా - పోషకః - ప్రభవోద్భవః ప్రభవస్య జన్మ న ఉపాదానం తవ సంబధి కిం స్తూయతే॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ప్రసీదేతి॥ అదోషాయ ధర్మస్థాపనాయ॥ ౨౯॥ ౩౦

రోప్యయయౌ ప్రాగ్జ్యోతిషం పురమ్॥ ౧౪॥ ఆరుహ్యైరావతం నాగం శక్రోఽపి త్రిదివం యయౌ। తతో జగామ కృష్ణశ్చ పశ్యతాం ద్వారకౌకసామ్॥ ౧౫॥ ప్రాగ్జ్యోతిషపురస్యాసీత్సమంతాచ్ఛతయోజనమ్। ఆచితా మౌరవైః పాశైః క్షురాంతైర్భూర్ద్విజోత్తమ॥ ౧౬॥ తాంశ్చిచ్ఛేద హరిః పాశాన్ క్షిప్త్వా చక్రం సుదర్శనమ్। తతో మురస్సముత్తస్థౌ తం జఘాన చ కేశవః॥ ౧౭॥ మురస్య తనయాన్ సప్తసహస్రాంస్తాంస్తతో హరిః। చక్రధారాగ్నినిర్దగ్ధాంశ్చకార శలభానివ॥ ౧౮॥ హత్వా మురం హయగ్రీవం తథా పంచజనం ద్విజ। ప్రాగ్జ్యోతిషపురం ధీమాంస్త్వరావాన్ సముపాద్రవత్॥ ౧౯॥ నరకేణాస్య తత్రాభూన్మహాసైన్యేన సంయుగః। కృష్ణస్య యత్ర గోవిందో జఘ్నే దైత్యాన్ సహస్రశః॥ ౨౦॥ శస్త్రాస్త్రవర్షం ముంచంతం తం భౌమం నరకం బలీ। క్షిప్త్వా చక్రం ద్విధా చక్రే చక్రీ దైతేయచక్రహా॥ ౨౧॥ హతే తు నరకే భూమిర్గృహీత్వాదితికుండలే। ఉపతస్థే జగన్నాథం వాక్యం చేదమథాబ్రవీత్॥ ౨౨॥ పృథ్వి॥ యదాహముద్ధృతా నాథ త్వయా సూకరమూర్తినా। త్వత్స్పర్శసంభవః పుత్రస్తదాయం మయ్యజాయత॥ ౨౩॥ సోఽయం త్వయైవ దత్తో మే త్వయైవ వినిపాతితః। గృహాణ కుండలే చేమే పాలయాస్య చ సంతతిమ్॥ ౨౪॥ భారావతరణార్థాయ మమైవ భగవానిమమ్। అంశేన లోకమాయాతః ప్రసాదసుముఖః ప్రభో॥ ౨౫॥ త్వం కర్తా చ వికర్తా చ సంహర్తా ప్రభవోఽప్యయః। జగతాం త్వం జగద్రూపస్స్తూయతేఽచ్యుత కిం తవ॥ ౨౬॥ వ్యాపీ వ్యాప్యం క్రియా కర్తా కార్యం చ భగవాన్ యథా। సర్వభూతాత్మభూతస్య స్తూయతే తవ కిం తథా॥ ౨౭॥ పరమాత్మా చ భూతాత్మా త్వమాత్మా చాప్యయో భవాన్। యథా తథా స్తుతిర్నాథ కిమర్థం తే ప్రవర్తతే॥ ౨౮॥ ప్రసీద సర్వభూతాత్మన్ నరకేణ తు యత్కృతమ్। తత్క్షమ్యతామదోషాయ త్వత్సుతస్త్వన్నిపాతితః॥ ౨౯॥ శ్రీపరాశరః॥ తథేతి చోక్త్వా ధరణీం భగవాన్ భూతభావనః। రత్నాని నరకావాసాజ్జగ్రాహ మునిసత్తమ॥ ౩౦॥ కన్యాపురే స కన్యానాం షోడశాతులవిక్రమః। శతాధికాని దదృశే సహస్రాణి మహామునే॥ ౩౧॥ చతుర్దంష్ట్రాన్ గజాంశ్చోగ్రాన్ షట్సహస్రాంశ్చ దృష్టవాన్। కాంభోజానాం తథాశ్వానాం నియుతాన్యేకవింశతిమ్॥ ౩౨॥ తాః కన్యాస్తాంస్తథా నాగాంస్తానశ్వాన్ ద్వారకాపురీమ్। ప్రాపయామాస గోవిందస్సద్యో నరకకింకరైః॥ ౩౩॥

శ్లోక్తం కారణం ద్రష్టవ్యం - నారదానీతే పారిజాతకుసుమే - రుక్మిణ్యై దత్తే తద్విదిత్వా ప్రకుపితాం సత్యభామాం - సాంత్వయతా భగవతోక్తం - తుభ్యం పారిజాతతరుమేవాహరిష్యామీతి॥ తదర్థం తాం నిన్య ఇతి॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ప్రాగ్జ్యోతిషేతి॥ క్షురాంతైః క్షురధారావర్తిభిః - మౌరవైః - మురసంజ్ఞేన రాక్షసేన నిర్మితైః - ఆచితా వ్యాప్తా భూరాసీదితి॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ నరకేణేతి॥ మహాసైన్యం యస్య తేన॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ త్వమితి॥ త్వం కర్తా - ఉత్పాదకః - వికర్తా - విశేషేణ వృద్ధ్యాదీనాం కర్తా - పోషకః - ప్రభవత్యస్మాదితి ప్రభవః - ఉపాదానకారణం - అపియంత్యస్మిన్నిత్యప్యయః - లయస్థానం - అత ఏవ జగద్రూపశ్చ త్వం - అతస్తవ ప్రఖ్యావాదికం మయా కథం స్తూయతే స్తోతుం శక్యతే॥ ౨౬॥ అతశ్చ స్తోతుం న శక్యమిత్యాహ - వ్యాపీతి ద్వాభ్యాం॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ప్రసీదేతి॥ కించ - అదోషాయ - దోషనివృత్త్యర్థం త్వత్పుత్రోఽపి త్వయైవ నిపాతితః - వధదండేన నిష్పాపః కృతః - కిమత్ర మయా ప్రార్థ్యమితి భావః॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ చతుర్దంష్ట్రానితి॥ షట్సహస్రాన్ షట్సహస్రాణి సంఖ్యా ఏషాం తాన్ - నియుతాని - లక్షాణి॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౩౧॥౩౨॥౩౩॥౩౪॥౩౫॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే- శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే- పంచమాంశే- ఏకోనత్రింశోధ్యాయః.

౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ప్రణేతరితి॥ గుణాత్మకకల్యాణగుణాత్మక॥౭॥ ౮॥ ౯॥ సర్గేతి॥ కర్తృపతిః కర్తౄణాంబ్రహ్మాదీనాంపతిః॥ ౧౦॥ దేవాఇతి॥ దేవాఇత్యాదినా తృణజాతఇత్యంతేన భగవతోదేవతిర్యగాదిచతుర్విధచేతనాత్మకత్వముచ్యతే॥ ౧౧॥ ౧౨॥ స్థూలాఇతి॥ స్థూలాఇత్యాదినాపుంగలాశ్రయా ఇత్యంతేనతస్యైవతద్దేహాత్మకత్వముచ్యతే - యేకేచిత్పుంగలాశ్రయాః దేహభేదాః తేసర్వేభవానిత్యన్వయః - పుంగలోజీవః - యథాహ్వామే - ॥ శ్లో॥ అహంకారోభిమానశ్చకర్తాసంతాచసస్మృతః। ఆత్మాచపుంగలోజీవోయతస్సర్వాఃప్రసూతయః ఇతి॥ శ్లో॥ పూరణాద్గళనాద్దేహేపుంగలాపరమాణవ ఇత్యాహుః॥ ౧౩॥ మాయేతి॥ అజ్ఞాతపరమార్థా అజ్ఞాతఃపరమార్థో

దదృశేవారుణంఛత్రంతథైవమణిపర్వతమ్। ఆరోప్యమానసహరిర్గరుడేసగణేశ్వరే॥ ౩౪ ॥ ఆరుహ్యచస్వయంకృష్ణస్సత్యభామాసహాయవాన్। అదిత్యాఃకుండలేదాతుంజగామత్రిదశాలయమ్॥౩౫॥

ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - ఏకోనత్రింశోధ్యాయః ******************************

శ్రీపరాశరః॥ గరుడోవారుణంఛత్రంతథైవమణిపర్వతమ్। సభార్యంచహృషీకేశంలీలయైవవహన్యయౌ॥ ౧॥ తతశ్శంఖముపాధ్మాసీత్స్వర్గద్వారగతోహరిః। ఉపతస్థుస్తదాదేవాస్సార్ఘ్యహస్తాజనార్దనమ్॥ ౨ ॥ సదేవైరర్చితఃకృష్ణోదేవమాతుర్నివేశనమ్। సితాభ్రశిఖరాకారంప్రవిశ్యదదృశేదితిమ్॥ ౩ ॥ సతాంప్రణమ్యశక్రేణసహతేకుండలోత్తమే। దదౌనరకనాశంచశశంసాస్యైజనార్దనః॥ ౪ ॥ తతఃప్రీతాజగన్మాతాధాతారంజగతాంహరిమ్। తుష్టావాదితిరవ్యగ్రాకృత్వాతత్ప్రవణంమనః॥ ౫॥అదితిః॥ నమస్తేపుండరీకాక్షభక్తానామభయంకర। సనాతనాత్మన్సర్వాత్మన్భూతాత్మన్భూతభావన॥ ౬॥ ప్రణేతర్మనసోబుద్ధేరింద్రియాణాంగుణాత్మక। త్రిగుణాతీతనిర్ద్వంద్వశుద్ధసత్వహృదిస్థిత॥౭॥ సితదీర్ఘాదినిశ్శేషకల్పనాపరివర్జిత। జన్మాదిభిరసంస్పృష్టస్వప్నాదిపరివర్జిత॥ ౮॥ సంధ్యారాత్రిరహోభూమిర్గగనంవాయురంబుచ। హుతాశనోమనోబుద్ధిర్భూతాదిస్త్వంతథాచ్యుత॥ ౯॥ సర్గస్థితివినాశానాంకర్తాకర్తృపతిర్భవాన్। బ్రహ్మావిష్ణుశివాఖ్యాభిరాత్మమూర్తిభిరీశ్వర॥ ౧౦॥ దేవాదైత్యాస్తథాయక్షారాక్షసాస్సిద్ధపన్నగాః। కూశ్మాండాశ్చపిశాచాశ్చగంధర్వామనుజాస్తథా॥ ౧౧॥ పశవశ్చమృగాశ్చైవపతంగాశ్చసరీసృపాః। వృక్షగుల్మలతాబహ్వ్యస్సమస్తాస్తృణజాతయః॥ ౧౨ ॥ స్థూలామధ్యాస్తథాసూక్ష్మాస్సూక్ష్మాత్సూక్ష్మతరాశ్చయే। దేహభేదాభవాన్సర్వేయేకేచిత్పుద్గలాశ్రయాః॥ ౧౩॥ మాయాతవేయమజ్ఞాతపరమార్థాతిమోహినీ। అ

౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ఇత్యాత్మప్రకాశాఖ్య-శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం- పంచమాంశే-ఏకోనత్రింశోధ్యాయః

౧॥ తతఇతి - ఉపాధ్మాసీత్ - పూరితవాన్॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ తతఇతి॥ తత్ప్రవణం - తదేకాగ్రం॥ ౫॥ నమఇతి॥ సనాతనాత్మన్ - నిత్యమూర్తే - సర్వాత్మన్ - సర్వాంతర్యామిన్ - భూతాత్మన్ - భూతరూప - భూతభావన - మహాభూతోత్పాదక॥౬॥ ప్రణేతరితి॥ ప్రణేతా - కర్తా - గుణాత్మకేత్యనేనతమసాభూతభావిత్వం- సత్వేనమనః ప్రణేతృత్వం - రజసాచ - బుద్ధేరింద్రియాణాంచ ప్రణేతృత్వం సమర్థ్యతే - వస్తుతస్తు - త్రిగుణాతీత - అతోనిర్ద్వంద్వ - ఏవంభూతతయాశుద్ధసత్త్వానాంజ్ఞానినాంహృదిస్థిత॥ ౭॥ సితేతి॥ సితదీర్ఘాదిభిర్వర్ణపరిమాణాద్యాభిర్విశేషాభిఃకల్పనాభిః - పరివర్జిత - జన్మాదిభిర్వికారైఃఅసంస్పృష్ట - స్వప్నాద్యవస్థాభిః - పరివర్జిత॥ ౮॥ ౯॥ సర్గస్థితీతి॥ బ్రహ్మాదిసంజ్ఞాభిస్స్వమూర్తిభిః - త్వమేవసృష్ట్యాదీనాంకర్తా-కర్తృపతిః - అవాంతరసృష్ట్యాదికర్తౄణాం దక్షాదీనాంపతిః॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ స్థూలాఇతి॥ పూర్యంతిగళంతిచేతిపుద్గలాః - వృద్ధ్యపక్షయభాజోయే - అవయవాః తదాశ్రయాదేహభేదాః - యదాహుః॥ శ్లో॥ పూరణాద్గళనాద్దేహేపుద్గలాఃపరమాణవఇతి॥ ౧౩॥ అథమా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

బ్రహ్మాయస్యా హేతోస్సా అజ్ఞాతపరమార్థా - అతిమోహినీ ఇయం త్రిగుణాత్మికా మాయా తవత్వదీయా. మాయా కార్యమాహ ॥ అనాత్మనీతి ॥ అస్యార్థస్య పూర్వేణాన్వయః ॥ ౧౪ ॥ అస్వ ఇతి ॥ అస్వే స్వమితిభావః జ్ఞాన ముపజాయత ఇతియత్ - ఏతత్ తవత్వదీయాయాః సంసారమాతుర్మాయాయాః చేష్టితం ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ బ్రహ్మాద్యా ఇతి ॥ మాయైవ మహావర్తః తత్కృతో మోహ ఏవాన్ధతమసం తేనావృతాః ॥ ౧౭ ॥ ఆరాధ్యేతి ॥ కామానభీప్సన్త ఇతియత్ తత్తవమాయైవ మాయాచేష్టితమిత్యర్థః ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ కౌపీనేతి ॥ కౌపీనాచ్ఛాదన ప్రాయా తద్బహులా తద్విషయేత్యర్థః స్వదోషోద్భవ స్సర్గః ॥ ౨౦ ॥ తదితి ॥ మాయయా మోహ హేతుభూతా మాయా మోహః - జ్ఞానసద్భావభూత సమ్యక్ జ్ఞానస్వరూప - జ్ఞానసద్భావభూతమితి పాఠే స్వయమజ్ఞానమపి విజ్ఞానతయావభాసమాన మజ్ఞానమితి ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ అదిత్యేతి ॥ ప్రహస్యహాసేన మోహయిత్వా - అరణిః జన్మభూః ॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥ మత్ప్రసాదాదితి ॥ సర్వకాలమ

నాత్మన్యాత్మవిజ్ఞానం యయా మూఢో నిరుధ్యతే ॥ ౧౪ ॥ అస్వే స్వమితి భావోత్ర యత్పుంసాముపజాయతే ॥ అహం మమేతి భావో యత్ ప్రాయేణైవాభిజాయతే । సంసారమాతుర్మాయాయా స్తవైతన్నాథ చేష్టితమ్ ॥ ౧౫ ॥ యైస్స్వధర్మపరైర్నాథ నరైరారాధితో భవాన్ । తే తరన్త్యఖిలామేతాం మాయామాత్మవిముక్తయే ॥ ౧౬ ॥ బ్రహ్మాద్యాస్సకలా దేవా మనుష్యాః పశవస్తథా । విష్ణుమాయామహావర్త మోహాన్ధతమసావృతాః ॥ ౧౭ ॥ ఆరాధ్య త్వామభీప్సన్తే కామానాత్మభవక్షయమ్ । యదేతే పురుషా మాయా సైవేయం భగవం స్తవ ॥ ౧౮ ॥ మయా త్వం పుత్రకామిన్యా వైరిపక్షజయాయ చ । ఆరాధితో న మోక్షాయ మాయావిలసితం హి తత్ ॥ ౧౯ ॥ కౌపీనాచ్ఛాదనప్రాయా వాంఛా కల్పద్రుమాదపి । జాయతే యదపుణ్యానాం సోపరాధస్స్వదోషజః ॥ ౨౦ ॥ తత్ప్రసీదాఖిలజగన్మాయామోహకరావ్యయ । అజ్ఞానం జ్ఞానసద్భావభూతం భూతేశ నాశయ ॥ ౨౧ ॥ నమస్తే చక్రహస్తాయ శార్ఙ్గహస్తాయ తే నమః । నందహస్తాయ తే విష్ణో శంఖహస్తాయ తే నమః ॥ ౨౨ ॥ ఏతత్పశ్యామి తే రూపం స్థూలచిహ్నోపలక్షితమ్ । న జానామి పరం యత్తే ప్రసీద పరమేశ్వర ॥ ౨౩ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ అదిత్యైవం స్తుతో విష్ణుః ప్రహస్యాహ సురారణిమ్ । మాతా దేవి త్వమస్మాకం ప్రసీద వరదా భవ ॥ ౨౪ ॥ అదితిః ॥ ఏవమస్తు యథేచ్ఛా తే త్వమశేషైస్సురాసురైః । అజేయః పురుషవ్యాఘ్ర మర్త్యలోకే భవిష్యసి ॥ ౨౫ ॥ తతః కృష్ణస్య పత్నీ చ శక్రేణ సహితాదితిమ్ । సత్యభామా ప్రణమ్యాహ ప్రసీదేతి పునః పునః ॥ ౨౬ ॥ అదితిః ॥ మత్ప్రసాదాన్న తే సుభ్రు జరా వైరూప్యమేవ వా । భవిష్యత్యనవద్యాంగి సుస్థిరం నవయౌవనమ్ ॥ ౨౭ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ అదిత్యా తు కృతానుజ్ఞో దేవరాజో జనార్దనమ్ । యథావత్పూజయామాస బహుమానపురస్సరమ్ ॥ ౨౮ ॥ శచీ చ సత్యభామాయై పారిజాతస్య పుష్పకమ్ । న దదౌ మానుషీం మత్వా స్వయం పుష్పైరలంకృతా ॥ ౨౯ ॥ తతో దదర్శ కృష్ణోపి సత్యభామాసహాయవాన్ । దేవోద్యానాని హృద్యాని నందనాదీని సత్తమ ॥ ౩౦ ॥ దదర్శ చ సుగంధాఢ్యం మంజరీపుంజధారిణమ్ । నిత్యాహ్లాదకరం తామ్రబాలపల్లవశోభితమ్ ॥ ౩౧ ॥ మథ్యమానేమృతే జాతం జాతరూపోపమత్వచమ్ । పారిజాతం జగన్నాథః కేశవః కేశిసూదనః ॥ ౩౨ ॥ తుతోష పరమప్రీ

యాస్వరూపానువాదపూర్వకం తన్నివృత్తిం ప్రార్థయతే - మాయాతవేయమిత్యాదినా నాశయేత్యంతేన ॥ మాయేతి ॥ అజ్ఞాతపరమార్థానాం జీవానామతిమోహినీ ॥ మోహమేవాహ ॥ అనాత్మనీతి ॥ ౧౪ ॥ ఏతదేవస్పష్టయతి ॥ అస్వే స్వమితి ॥ అహం మమేతి ॥ సంసారస్య మాతుర్జనన్యాః తవ మాయాయాశ్చేష్టితం ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ బ్రహ్మాద్యా ఇతి ॥ విష్ణుమాయయా మోహమహాన్త ఆవర్తాః తత్త్వద్ధేహే - అహంమమాభిమానాస్తేషు మోహాన్ధతమసం కర్తృత్వభోక్తృత్వాభినివేశరూపం - తేనావృతాః ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ కౌపీనేతి ॥ స్వదోషజః స్వకర్మజః ॥ ౨౦ ॥ తదితి ॥ జ్ఞానసద్భావభూతం విద్వానహమిత్యభిమానాత్మకం ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ అదిత్యేతి ॥ ప్రహస్య - హాసేన మోహయిత్వా - సురారణిం - సురాణాం జన్మభూమిం - మాతరం ॥ ౨౪ ॥ అదితిః ॥ మోహితా సత్యువాచ ఏవమస్త్వితి ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ ౨౯ ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

నవద్యాంగీ భవిష్యసి॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ యదీతి ॥ నిష్కుటో గృహారామోద్యానం॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ అవశ్యమితి ॥ యాస్యతి కరిష్యతి॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ౪౯॥

త్వా తరురాజమనుత్తమమ్ । తం దృష్ట్వా ప్రాహ గోవిందం సత్యభామా ద్విజోత్తమ ॥ కస్మాన్న ద్వారకామేష నీయతే కృష్ణ పాదపః॥ ౩౩॥ యది చేత్త్వద్వచః సత్యం త్వమత్యర్థం ప్రియేతి మే। మద్గేహనిష్కుటార్థాయ తదయం నీయతాం తరుః॥ ౩౪ ॥ న మే జాంబవతీ తాదృగభీష్టా న చ రుక్మిణీ । సత్యే యథా త్వమిత్యుక్తం త్వయా కృష్ణాసకృత్ప్రియమ్॥ ౩౫ ॥ సత్యం తద్యది గోవింద నోపచారకృతం మమ । తదస్తు పారిజాతోయం మమ గేహవిభూషణమ్॥ ౩౬ ॥ బిభ్రతీ పారిజాతస్య కేశపక్షేణ మంజరీమ్ । సపత్నీనామహం మధ్యే శోభేయమితి కామయే॥ ౩౭॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇత్యుక్తస్స ప్రహస్యైనాం పారిజాతం గరుత్మతి । ఆరోపయామాస హరిస్తమూచుర్వనరక్షిణః॥ ౩౮ ॥ భో శచీ దేవరాజస్య మహిషీ తత్పరిగ్రహమ్। పారిజాతం న గోవింద హర్తుమర్హసి పాదపమ్॥ ౩౯ ॥ ఉత్పన్నో దేవరాజాయ దత్తస్సోపి దదౌ పునః॥ మహిష్యై సుమహాభాగ దేవ్యై శచ్యై కుతూహలాత్॥ ౪౦॥ శచీవిభూషణార్థాయ దేవైరమృతమంథనే। ఉత్పాదితోయం న క్షేమీ గృహీత్వైనం గమిష్యసి॥ ౪౧ ॥ దేవరాజో ముఖప్రేక్షీ యస్యాస్తస్యాః పరిగ్రహమ్। మౌఢ్యాత్ప్రార్థయసే క్షేమీ గృహీత్వైనం హి కో వ్రజేత్ ॥ ౪౨ ॥ అవశ్యమస్య దేవేంద్రో నిష్కృతిం కృష్ణ యాస్యతి । వజ్రోద్యతకరం శక్రమనుయాస్యంతి చామరాః॥ ౪౩॥ తదలం సకలైర్దేవైర్విగ్రహేణ తవాచ్యుత । విపాకకటు యత్కర్మ తన్న శంసంతి పండితాః॥ ౪౪॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇత్యుక్తే తైరువాచైతాన్సత్యభామాతికోపినీ। కా శచీ పారిజాతస్య కో వా శక్రస్సురాధిపః॥ ౪౫ ॥ సామాన్యస్సర్వలోకస్య యద్యేషోమృతమంథనే। సముత్పన్నస్తరుః కస్మాదేకో గృహ్ణాతి వాసవః॥ ౪౬॥ యథా సుధా యథైవేందుర్యథా శ్రీర్వనరక్షిణః । సామాన్యస్సర్వలోకస్య పారిజాతస్తథా ద్రుమః॥ ౪౭ ॥ భర్తృబాహుమహాగర్వాద్రుణద్ధ్యేనమథో శచీ । తత్కథ్యతామలం క్షాంత్యా సత్యా హారయతి ద్రుమమ్॥ ౪౮ ॥ కథ్యతాం చ ద్రుతం గత్వా పౌలోమ్యా వచనం మమ । సత్యభామా వదత్యేతదితి గర్వోద్ధతాక్షరమ్॥ ౪౯॥ యది త్వం దయితా భర్తుర్యది వశ్యః పతిస్తవ । మద్భర్తుర్హరతో వృక్షం తత్కారయ నివారణమ్॥ ౫౦॥ జానామి తే పతిం శక్రం జానామి త్రిదశేశ్వరమ్। పారిజాతం తథాప్యేనం మానుషీ హారయామి తే॥ ౫౧ ॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇత్యుక్తా రక్షిణో గత్వా శచ్యాః ప్రోచుర్యథోదితమ్ । శ్రుత్వా చోత్సాహయామాస శచీ శక్రం సురాధిపమ్॥ ౫౨ ॥ తతస్సమస్తదేవానాం సైన్యైః పరివృతో హరిమ్ । ప్రయయౌ పారిజాతార్థమింద్రో యోద్ధుం ద్విజోత్తమ॥ ౫౩ ॥ తతః పరిఘనిస్త్రింశగదాశూలవరాయుధాః। బభూవుస్త్రిదశాస్సజ్జాశ్శక్రే వజ్రకరే స్థితే॥ ౫౪॥ తతో నిరీక్ష్య గోవిందో నాగరాజోపరి స్థితమ్ । శక్రం దేవపరీవారం యుద్ధాయ సముపస్థితమ్॥ ౫౫॥ చకార శంఖనిర్ఘోషం దిశశ్శబ్దేన పూరయన్। ముమోచ శరసంఘాతాన్సహస్రాయుతశశ్శితాన్॥ ౫౬ ॥ తతో దిశో నభశ్చైవ దృష్ట్వా శరశతైశ్చిత

౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ యదీతి ॥ నిష్కుటార్థాయ - గృహారామోద్యానార్థం॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ బిభ్రతీతి ॥ కేశపక్షేణ - కేశప్రకరేణ - సపత్నీనాం మధ్యే - శోభేయమితి కామయే॥ ౩౭॥ ఇత్యుక్త ఇతి॥ ఔత్సుక్యాత్ - స్త్రియోనర్థం జనయంతీతి ప్రహస్య॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ అవశ్యమితి ॥ నిష్కృతిం యాస్యతి - ప్రతీకారం కరిష్యతి॥ ౪౩॥ తదలమితి ॥ విపాకకటు - పరిణామేనర్థకరం॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ౪౯॥ యదీతి ॥ సురానుత్థాప్య - నివారణం - కారయ॥ ౫౦॥ ౫౧॥ ౫౨॥ ౫౩॥ తత ఇతి ॥ సజ్జాస్సన్నద్ధాః॥ ౫౪॥ ౫౫॥ ౫౬ ॥ తత ఇతి ॥ అస్త్రం మంత్రాభి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౫౦॥ ౫౧॥ ౫౨॥ ౫౩॥ ౫౪॥ ౫౫॥ ౫౬॥ ౫౭॥ ౫౮॥ ౫౯॥ ౬౦॥ శిబికాం చేతి॥ దృష్టహతౌజసం దృష్ట్వా దేవహతౌజసం॥ ౬౧॥ ౬౨॥ ౬౩॥ ౬౪॥ ౬౫॥ ౬౬॥ ౬౭॥ ౬౮॥ ౬౯॥ ౭౦॥ త్రైలోక్యేతి॥ స్రగాభోగా ఆభుజ్యత ఇత్యాభోగః స్రక్ ఆభోగో యస్యాస్సా స్రగాభోగా॥ ౭౧॥ ౭౨॥ ౭౩॥ ౭౪॥ ౭౫॥ ౭౬॥ ఇతీతి॥ హే చండి ఉగ్రే - ఖేదోక్తివిస్తరైః మత్ఖేదవిషయైరుక్తివిస్తరైః అలం॥ ౭౭॥ ౭౮॥ యస్మాదితి॥ సకలం జగత్ యస్మాద్భవతి- యస్మిన్ భవతి- య

మ్। ముముచుస్త్రిదశాస్తే హ్యస్త్రశస్త్రాణ్యనేకశః॥ ౫౭॥ ఏకైకమస్త్రం శస్త్రంచ దేవైర్ముక్తం సహస్రశః। చిచ్ఛేద లీలయైవేశో జగతాం మధుసూదనః॥ ౫౮॥ పాశం సలిలరాజస్య సమాకృష్యోరగాశనః। చకార ఖండశశ్చంచ్వా బాలపన్నగదేహవత్॥ ౫౯॥ యమేన ప్రహితం దండం గదావిక్షేపఖండితమ్। పృథివ్యాం పాతయామాస భగవాన్ దేవకీసుతః॥ ౬౦॥ ....

శిబికాం చ ధనేశస్య చక్రేణ తిలశో విభుః। చకార శౌరిరర్కం చ దృష్టిదృష్టహతౌజసమ్॥ ౬౧॥ నీతోఽగ్నిః శీతతాం బాణైర్ద్రావితా వసవో దిశః। చక్రవిచ్ఛిన్నశూలాగ్రా రుద్రా భువి నిపాతితాః॥ ౬౨॥ సాధ్యా విశ్వేఽథ మరుతో గంధర్వాశ్చైవ సాయకైః। శార్ఙ్గిణా ప్రేరితైరస్తా వ్యోమ్ని శాల్మలితూలవత్॥ ౬౩॥ గరుత్మానపి తుండేన పక్షాభ్యాం చ నఖాంకురైః। భక్షయంస్తాడయన్ దేవాన్ దారయంశ్చ చచార వై॥ ౬౪॥ తతశ్శరసహస్రేణ దేవేంద్రమధుసూదనౌ। పరస్పరం వవర్షాతే ధారాభిరివ తోయదౌ॥ ౬౫॥ ఐరావతేన గరుడో యుయుధే తత్ర సంకులే। దేవైస్సమస్తైర్యుయుధే శక్రేణ చ జనార్దనః॥ ౬౬॥ ఛిన్నేష్వశేషబాణేషు శస్త్రేష్వస్త్రేషు చత్వరన్। జగ్రాహ వాసవో వజ్రం కృష్ణశ్చక్రం సుదర్శనమ్॥ ౬౭॥ తతో హాహాకృతం సర్వం త్రైలోక్యం ద్విజసత్తమ। వజ్రచక్రకరౌ దృష్ట్వా దేవరాజజనార్దనౌ॥ ౬౮॥ క్షిప్తం వజ్రమథేంద్రేణ జగ్రాహ భగవాన్ హరిః। న ముమోచ తదా చక్రం శక్రం తిష్ఠేతి చాబ్రవీత్॥ ౬౯॥ ప్రణష్టవజ్రం దేవేంద్రం గరుడక్షతవాహనమ్। సత్యభామాబ్రవీద్వీరం పలాయనపరాయణమ్॥ ౭౦॥ త్రైలోక్యేశ న తే యుక్తం శచీభర్తుః పలాయనమ్। పారిజాతస్రగాభోగా త్వాముపస్థాస్యతే శచీ॥ ౭౧॥ కీదృశం దేవరాజ్యం తే పారిజాతస్రగుజ్జ్వలామ్। అపశ్యతో యథాపూర్వం ప్రణయాభ్యాగతాం శచీమ్॥ ౭౨॥ అలం శక్ర ప్రయాసేన న వ్రీడాం గంతుమర్హసి। నీయతాం పారిజాతోఽయం దేవాస్సంతు గతవ్యథాః॥ ౭౩॥ పతిగర్వావలేపేన బహుమానపురస్సరమ్। న దదర్శ గృహం యాతాముపచారేణ మాం శచీ॥ ౭౪॥ స్త్రీత్వాదగురుచిత్తాహం స్వభర్తృశ్లాఘనాపరా। తతః కృతవతీ శక్ర భవతా సహ విగ్రహమ్॥ ౭౫॥ తదలం పారిజాతేన పరస్వేన హృతేన మే। రూపేణ గర్వితా సా తు భర్త్రా కా స్త్రీ న గర్వితా॥ ౭౬॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇత్యుక్తో వై నివవృతే దేవరాజస్తయా ద్విజ। ప్రాహ చైనామలం చండి సఖ్యుః ఖేదోక్తివిస్తరైః॥ ౭౭॥ ఇంద్రః॥ న చాపి సర్గసంహారస్థితికర్తాఖిలస్య యః। జితస్య తేన మే వ్రీడా జాయతే విశ్వరూపిణా॥ ౭౮॥ యస్మాజ్జగత్సకలమేతదనాదిమధ్యాద్యస్మిన్ యతశ్చ న భవిష్యతి సర్వభూతాత్। తేనో

మంత్రితం- శస్త్రం తదితరత్॥ ౫౭॥ ౫౮॥ ౫౯॥ ౬౦॥ ౬౧॥ ౬౨॥ సాధ్యా ఇతి॥ అస్తాః నిరస్తాః॥ ౬౩॥ గరుత్మానితి॥ తుండేన వక్త్రేణ- భక్షయన్- పక్షాభ్యాం తాడయన్- నఖాంకురైః దారయన్॥ ౬౪॥ ౬౫॥ ౬౬॥ ౬౭॥ ౬౮॥ ౬౯॥ ౭౦॥ సోల్లుంఠనమాహ - త్రైలోక్యేశేత్యాదిత్రిభిః॥ త్రైలోక్యేశేతి॥ పారిజాతస్య స్రజో మాలాః - తాభిః వ్యాప్తా॥ ౭౧॥ ౭౨॥ ౭౩॥ ఏవం సతి కిమర్థం తర్హి నిగ్రహః కృతస్తత్రాహ - పతీత్యాదిత్రిభిః॥ పతీతి॥ పత్యా యో గర్వస్తన్నిమిత్తేన - అవలేపేన - మదేన - పతిగర్వావలేపేన॥ ౭౪॥ ౭౫॥ తదలమితి॥ పతిగర్వావలేపం- శచ్యా దోషముక్త్వాన్య - స్వభర్తృశ్లాఘనాపరాహమితి వదంత్యాః - స్వస్యా అపి తయా సామ్యమాపన్నం పరిహరతి రూపేణ గర్వితేతి॥ ౭౬॥ ఇత్యుక్త ఇతి॥ చండి - ఉగ్రే - సఖ్యుః మిత్రభూతస్య మమ ఖేదహేతుభిరుక్తివిస్తరైరలం॥ ౭౭ ॥ న వ్రీడాం గంతుమర్హసీతి యదుక్తం తత్రాహ॥ న చాపీతి త్రిభిః॥ ౭౮॥ యస్మాదితి॥ యస్మాదుపాదానకారణభూతాత్,

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తోనభవిష్యతి- ఇత్థముద్భవాదికారణేన తేన॥ ౨౯॥ సకలభువనేతి॥ మూర్తిః రూపం - అల్పాల్పసూక్ష్మా అతిసూక్ష్మతరా । ౩౦ । ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - పంచమాంశే - త్రింశోఽధ్యాయః. ❁❁❁❁❁
సంస్తుతఇతి॥ భావగంభీరంసూచితార్థగహనం॥ ౧॥ దేవరాజఇతి॥ అపరాధంకృతంకృతాపరాధమిత్యర్థః॥ ౨॥ ౩ వజ్రంచేతి॥ తవైవయోగ్యమితి శేషః॥ ౪॥ విమోహయసీతి॥ నైవసూక్ష్మవిదఃసూక్ష్మరూపం నవిద్మః॥ ౫॥ యఇతి॥ శల్యనిష్కర్షణంకంటకోద్ధారం॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ తథేతి॥ ప్రసక్తైరనుబద్ధైః॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ తతఇతి॥ ముఖదర్శనం అభిముఖదర్శనం - అమానుషాః ప్రాచీనాః- దదృశుఃజాతవంతః ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ కన్యాశ్చేతి॥ పరిగ్రహాత్స్వ

శ్చవప్రళయపాలనకారణేనప్రీళాకథంభవతిదేవనిరాకృతస్య॥ ౨౯॥ సకలభువనసూతిమూర్తిరల్పాల్పసూక్ష్మా విదితసకలవేద్యైర్జ్ఞాయతేయస్యనాన్యైః । తమజమకృతమీశంశాశ్వతంస్వేచ్ఛయైనంజగదుపకృతిమర్త్యంకోవిజేతుంసమర్థః॥౩౦॥ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే-పంచమాంశే- త్రింశోఽధ్యాయః

శ్రీపరాశరః॥ సంస్తుతోభగవానిత్థందేవరాజేనకేశవః। ప్రహస్యభావగంభీరమువాచేంద్రంద్విజోత్తమ॥ ౧॥ శ్రీకృష్ణః॥ దేవరాజోభవానింద్రో వయంమర్త్యాజగత్పతే। క్షంతవ్యంభవతైవేదమపరాధకృతంమమ॥ ౨॥ పారిజాతతరుశ్చాయంనీయతాముచితాస్పదమ్। గృహీతోయంమయాశక్రసత్యావచనకారణాత్॥ ౩॥ వజ్రంచేదంగృహాణత్వంయదత్రప్రహితంత్వయా। తవైవైతత్ప్రహరణంశక్రవైరివిదారణమ్॥ ౪॥ ఇంద్రః॥ విమోహయసిమామీశమర్త్యోఽహమితికింవదన్। జానీమస్త్వాంభగవతోనతుసూక్ష్మవిదోవయమ్॥౫॥ యోసిసోసిజగత్త్రాణప్రవృత్తౌనాథసంస్థితః। జగతశ్శల్యనిష్కర్షణంకరోష్యసురసూదన॥ ౬॥ నీయతాంపారిజాతోయం కృష్ణద్వారవతీంపురీమ్। మర్త్యలోకేత్వయాత్యక్తేనాయంసంస్థాస్యతేభువి॥ ౭॥ దేవదేవజగన్నాథకృష్ణవిష్ణోమహాభుజ। శంఖచక్రగదాపాణేక్షమస్వైతద్వ్యతిక్రమమ్॥ ౮ ॥ శ్రీపరాశరః॥ తథేత్యుక్త్వాచదేవేంద్రమాజగామభువంహరిః। ప్రసక్తైస్సిద్ధగంధర్వైస్స్తూయమానస్సురర్షిభిః॥ ౯॥ తతశ్శంఖముపాధ్మాయద్వారకోపరిసంస్థితః। హర్షముత్పాదయామాసద్వారకావాసినాంద్విజ॥ ౧౦॥ అవతీర్యాథగరుడాత్సత్యభామాసహాయవాన్। నిష్కుటేస్థాపయామాసపారిజాతంమహాతరుమ్॥౧౧॥ యమభ్యేత్యజనస్సర్వోజాతింస్మరతిపౌర్వకీమ్। వాస్యతేయస్యపుష్పోత్థగంధేనోర్వీత్రియోజనమ్॥ ౧౨॥ తతస్తేయాదవాస్సర్వే దేహబంధానమానుషాన్॥ దదృశుఃపాదపేతస్మిన్కుర్వంతోముఖదర్శనమ్॥౧౩॥ కింకరైస్సముపానీతంహస్త్యశ్వాదితతోధనమ్ విభజ్యప్రదదౌకృష్ణోబాంధవానాంమహామతిః॥ ౧౪ ॥ కన్యాశ్చకృష్ణోజగ్రాహనరకస్యపరిగ్రహాన్॥

జగదభూత్ - నభవిష్యతిచేత్యర్థః॥ ౨౯॥ సకలభువనేతి॥ అకృతమీశంస్వతస్సిద్ధమీశం- ఈశ్వరం - నతుకర్మనిమిత్తమైశ్వర్యంతస్యేత్యర్థః - జగదుపకృతయే - స్వేచ్ఛయామర్త్యం - మర్త్యావతారం॥ ౩౦ ॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - పంచమాంశే - త్రింశోఽధ్యాయః. ❁❁❁❁❁❁
౧॥ ౨ ॥ పారిజాతేతి॥ ఉచితాస్పదం- యథోచితంస్థానం ॥ ౩ ॥ ౪ ॥ విమోహయసీతి॥ యథాదృష్టమాత్రరూపంత్వాంజానీమః - నతుతవసూక్ష్మరూపవిదః॥ ౫॥ యోసీతి॥ శల్యనిష్కర్షణం- కంటకోద్ధారం॥ ౬॥ నీయతామితి॥ నచమమాప్యాత్యంతికోయంపారిజాతవియోగ ఇత్యాహ॥ మర్త్యలోక ఇతి॥ ౭॥ ౮॥ తథేతి॥ ప్రసక్తైః - అనుషక్తైః - అనుగచ్ఛద్భిః - సిద్ధాదిభిః - స్తూయమానః॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ యమితి॥ పౌర్వకీం- పూర్వజన్మసంబంధినీం॥౧౨ తతఇతి॥ అమానుషాన్ - స్వదేహాన్ - దేవాకారాన్ - దదృశుః తత్ర జాతిస్మరత్వాత్॥ ౧౩॥ ౧౪॥ కన్యాఇతి॥ ప

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

భర్తారః॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - పంచమాంశే - ఏకత్రింశోఽధ్యాయః.

౧॥ ౨॥ తనయా ఇతి ॥ అత్రాష్టప్రధానమహిషీమధ్యే శైబ్యానుప్రవేశః ప్రఖ్యాతపుత్రవతీప్రస్తావాత్ ॥౩॥౪ అన్యాసాంచేతి ॥ అత్ర అయుతసహస్రశతశబ్దైః ప్రత్యేకమష్టశబ్దః సంబధ్యతే॥ ౫॥ ౬॥ అనిరుద్ధ ఇతి ॥ రణేరుద్ధ ఇత్యత్ర అరుద్ధ ఇతి పదచ్ఛేదః॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦ ॥ ఉషేతి ॥ యత్ర ఉపవనే - తదాశ్రయాం భర్తృక్రీడావిషయాం ॥ ౧౧ ॥

౧౫॥ తతః కాలే శుభే ప్రాప్తే ఉపయేమే జనార్దనః। తాః కన్యా నరకేణాసం త్సర్వతో యాస్సమాహృతాః॥ ౧౬ ॥ ఏకస్మిన్నేవ గోవిందః కాలే తాసాం మహామునే। జగ్రాహ విధివత్పాణీన్ పృథగ్గేహేషు ధర్మతః॥ ౧౭॥ షోడశ స్త్రీసహస్రాణి శతమేకం తతోఽధికమ్। తావంతి చక్రే రూపాణి భగవాన్ మధుసూదనః॥ ౧౮॥ ఏకైకమేవ తాః కన్యా మేనిరే మధుసూదనః। మమైవ పాణిగ్రహణం మైత్రేయ కృతవానితి॥ ౧౯ ॥ నిశాసు చ జగత్స్రష్టా తాసాం గేహేషు కేశవః। ఉవాస విప్ర సర్వాసాం విశ్వరూపధరో హరిః॥ ౨౦॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - ఏకత్రింశోఽధ్యాయః

శ్రీపరాశరః ॥ ప్రద్యుమ్నాద్యా హరేః పుత్రా రుక్మిణ్యాం కథితాస్తవ। భానుభౌమేరికాద్యాంశ్చ సత్యభామా వ్యజాయత॥౧॥ దీప్తిమత్తామ్రపక్షాద్యా రోహిణ్యాం కథితా హరేః। బభూవుర్జాంబవత్యాం చ సాంబాద్యా బాహుశాలినః॥ ౨॥ తనయా భద్రవిందాద్యా నాగ్నజిత్యాం మహాబలాః। సంగ్రామజిత్ప్రధానాస్తు శైబ్యాయాం చ హరేస్సుతాః ॥ ౩ ॥ వృకాద్యాశ్చ సుతా మాద్ర్యాం గాత్రవత్ప్రముఖాన్ సుతాన్। అవాప లక్ష్మణా పుత్రాన్ కాళింద్యాశ్చ శ్రుతాదయః॥౪॥ అన్యాసాం చైవ భార్యాణాం సముత్పన్నాని చక్రిణః। అష్టాయుతాని పుత్రాణాం సహస్రాణి శతం తథా॥ ౫॥ ప్రద్యుమ్నః ప్రథమస్తేషాం సర్వేషాం రుక్మిణీసుతః। ప్రద్యుమ్నాదనిరుద్ధోఽభూద్వజ్రస్తస్మాదజాయత॥ ౬॥ అనిరుద్ధో రణేరుద్ధో బలేః పౌత్రీం మహాబలః। ఉషాం బాణస్య తనయాముపయేమే ద్విజోత్తమ॥ ౭॥ యత్ర యుద్ధమభూద్ఘోరం హరిశంకరయోర్మహత్ । ఛిన్నం సహస్రం బాహూనాం యత్ర బాణస్య చక్రిణా॥ ౮॥ మైత్రేయః॥ కథం యుద్ధమభూద్బ్రహ్మన్నుషార్థే హరకృష్ణయోః। కథంతుయంచ బాణస్య బాహూనాం కృతవాన్ హరిః॥ ౯॥ ఏతత్సర్వం మహాభాగ మమాఖ్యాతుం త్వమర్హసి। మహత్కౌతూహలం జాతం కథాం శ్రోతుమిమాం హరేః॥౧౦॥ శ్రీపరాశరః॥ ఉషా బాణసుతా విప్ర పార్వతీం సహ శంభునా। క్రీడంతీముపలక్ష్యోచ్చైః స్పృహాం చక్రే తదాశ్రయామ్॥ ౧౧ ॥ తతస్సకలచిత్తజ్ఞా గౌరీ తామాహ భామినీమ్। అలమత్యర్థతాపేన భర్త్రా త్వమపి రంస్యసే॥ ౧౨॥ ఇత్యుక్తా సా తయా చక్రే కదేతి మతిమాత్మనః। కో వా భ

రిగ్రహణే వివాహార్థమవరుద్ధాః - కన్యాః॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦ ॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - పంచమాంశే - ఏకత్రింశోఽధ్యాయః.

పూర్వోక్తపుత్రానువాదపూర్వకం హరేస్సర్వాన్ పుత్రానాహ ॥ ప్రద్యుమ్నాద్యా ఇత్యాదిపంచభిః॥ ౧॥౨॥ తనయా ఇతి ॥ శైబ్యాయాం మిత్రవిందాయాం॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ అనిరుద్ధస్య వివాహాంతరం తావద్వక్తుం - ప్రద్యుమ్నాద్యనువాదః॥ ప్రద్యుమ్న ఇతి ॥ ౬॥ ౭॥ యత్రేతి ॥ యత్ర యస్మిన్ వివాహే - యుద్ధం సమభూత్ - యత్ర యుద్ధే - బాణస్య బాహూనాం సహస్రం చక్రిణాచ్ఛిన్నం ॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦ ॥ ఉషేతి॥ తదాశ్రయాం - స్వభర్త్రా సహ క్రీడావిషయాం స్పృహాం చక్రే॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ఇతీతి ॥ ఇత్యుక్తా తయా గౌర్యా - సా ఉషా భర్త్రా రతిరాత్మనః - కదా స్యాదితి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattya Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧౨॥ ౧౩॥ వైశాఖేతి॥ అభిభవం ప్రధర్షణం॥ ౧౪ ॥ తస్యామితి॥ ఉషాస్వప్నే ఉషాయాః స్వప్నే అభిభవం చక్రే ౧౫॥౧౬॥ బాణస్యేతి॥ తస్యాః ఉషాయాః- కోయం పుమానితి శేషః॥౧౭॥౧౮॥ విదితార్థామితి॥ యథోదితం దేవ్యా తథైవ విదితార్థాం తాం- తత్ప్రాప్తౌ తస్య కాంతస్య ప్రాప్తౌ- యోహ్యుపాయస్తం కురుష్వేత్యాహేత్యన్వయః॥౧౯॥౨౦॥ ౨౧॥౨౨॥ అపాస్యేతి॥ మనుష్యేషు సాజాత్యాద్దృష్టిః యదుషు సమవేషత్వేన చ॥౨౩॥ కృష్ణరామావితి॥ కృష్ణరామయోస్తు కించిత్సాదృశ్యాత్ తద్దర్శనేన సా లజ్జయా జడేవాసీత్॥౨౪॥ దృష్టమాత్ర ఇతి॥ స్వప్నలబ్ధే కాంతే దృష్టమాత్రే తస్మిన్ రాగాధిక్యాల్లజ్జా నిరాకృతా॥౨౫॥ సోయమితి॥ సోయం సోయమితి ప్రత్యభిజ్ఞావిస్మయాభ్యాం వీప్సా- యోగగామినీ యోగవిద్యయా గగనగామినీ॥౨౬॥౨౭॥౨౮॥౨౯॥౩౦॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే- పంచమాంశే- ద్వాత్రింశోధ్యాయః.

ర్తారమమేత్యాహ పునస్తామాహ పార్వతీ॥ ౧౩॥ పార్వతీ॥ వైశాఖశుక్లద్వాదశ్యాం స్వప్నే యోభిభవం తవ। కరిష్యతి స తే భర్తా రాజపుత్రి భవిష్యతి॥ ౧౪ ॥ శ్రీపరాశరః॥ తస్యాం తిథావుషాస్వప్నే యథా దేవ్యా సమీరితమ్। తథైవాభిభవం చక్రే కశ్చిత్ రాగం చ తత్ర సా॥ ౧౫॥ తతః ప్రబుద్ధా పురుషమపశ్యంతీ సముత్సుకా। క్వ గతోసీతి నిర్లజ్జా మైత్రేయోక్తవతీ సఖీమ్॥ ౧౬॥ బాణస్య మంత్రీ కుంభాండః చిత్రరేఖా చ తత్సుతా। తస్యాస్సఖ్యభవత్సా చ ప్రాహ కోయం త్వయోచ్యతే॥ ౧౭॥ యదా లజ్జాకులా నాస్యై కథయామాస సా సఖీ। తదా విశ్వాసమానీయ సర్వమేవాభ్యవాదయత్॥ ౧౮॥ విదితార్థాం తు తామాహ పునశ్చోషా యథోదితమ్। దేవ్యా తథైవ తత్ప్రాప్తౌ యో హ్యుపాయః కురుష్వ తమ్॥ ౧౯॥ చిత్రలేఖా॥ దుర్విజ్ఞేయమిదం వక్తుం ప్రాప్తుం వాపి న శక్యతే। తథాపి కించిత్కర్తవ్యముపకారం ప్రియే తవ॥ ౨౦॥ సప్తాష్టదినపర్యంతం తావత్కాలః ప్రతీక్ష్యతామ్। ఇత్యుక్త్వాభ్యంతరం గత్వా ఉపాయం తమథాకరోత్॥ ౨౧॥ శ్రీపరాశరః॥ తతః పటే సురాన్ దైత్యాన్ గంధర్వాంశ్చ ప్రధానతః। మనుష్యాంశ్చాభిలిఖ్యాస్యై చిత్రలేఖా వ్యదర్శయత్॥ ౨౨॥ అపాస్య సా తు గంధర్వాంస్తథోరగసురాసురాన్। మనుష్యేషు దదౌ దృష్టిం తేష్వప్యంధకవృష్ణిషు॥ ౨౩॥ కృష్ణరామావిలోక్యాసీత్సుభ్రూర్లజ్జాజడేవ సా। ప్రద్యుమ్నదర్శనే వ్రీడాదృష్టిం నిన్యేన్యతో ద్విజ॥ ౨౪॥ దృష్టమాత్రే తతః కాంతే ప్రద్యుమ్నతనయే ద్విజ। దృష్ట్వాత్యర్థవిలాసిన్యా లజ్జా క్వాపి నిరాకృతా॥ ౨౫॥ సోయం సోయమితీత్యుక్తే తయా సా యోగగామినీ। చిత్రలేఖాబ్రవీదేనాముషాం బాణసుతాం తదా॥ ౨౬॥ చిత్రలేఖా॥ అయం కృష్ణస్య పౌత్రస్తే భర్తా దేవ్యా ప్రసాదితః। అనిరుద్ధ ఇతి ఖ్యాతః ప్రఖ్యాతః ప్రియదర్శనః॥ ౨౭॥ ప్రాప్నోషి యది భర్తారమిమం ప్రాప్తం త్వయాఖిలమ్। దుష్ప్రవేశా పురీ పూర్వం ద్వారకా కృష్ణపాలితా॥ ౨౮॥ తథాపి యత్నాద్భర్తారమానయిష్యామి తే సఖి। రహస్యమేతద్వక్తవ్యం న కస్యచిదపి త్వయా॥ ౨౯॥ అచిరాదాగమిష్యామి సహస్వ విరహం మమ। యయౌ ద్వారవతీం చోషాం సమాశ్వాస్య తతస్సఖీమ్॥ ౩౦॥

ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే- పంచమాంశే- ద్వాత్రింశోధ్యాయః ****************************

మతిం చక్రే॥ ౧౩॥ వైశాఖేతి॥ అభిభవం- ఆక్రమ్య సంభోగం॥ ౧౪॥ ౧౫॥ తత ఇతి॥ సముత్సుకా ఔత్సుక్యాత్ - కాంతభ్రాంత్యా - క్వ గతోసీతి - సఖీమేవోక్తవతీ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ యదేతి ॥ అభ్యవాదయత్ - ఆభిముఖ్యేన యథావృత్తముషామేవావాదయత్ - కథనమకారయత్॥ ౧౮॥ విదితార్థామితి॥ దేవ్యా యథోదితం తే భర్తా భవిష్యతీతి తథైవ తత్ప్రాప్తౌ తస్య భర్తుః ప్రాప్తౌ॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ అపాస్యేతి॥ మనుష్యేషు కాంతసాజాత్యాద్దృష్టిం దదౌ తత్రాప్యంధకవృష్ణిషు కాంతసమానవేషత్వాత్॥౨౩॥ కృష్ణరామావితి॥ కృష్ణరామౌ తు - శ్వశురప్రద్యుమ్నసదృశౌ విలోక్య - లజ్జయా జడేవాసీత్ :- ప్రద్యుమ్నదర్శనే తు తస్య కాంతసాదృశ్యేన - శ్వశురత్వం నిశ్చయాద్వ్రీడాయుక్తాం దృష్టిమన్యతో నిన్యే॥ ౨౪॥ ౨౫॥ సోయమితి॥ యోగబలాదాకాశగామినీ॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - పంచమాంశే- ద్వాత్రింశోధ్యాయః.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute; Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

బాణ ఇతి ॥ అగ్రే అనిరుద్ధవృత్తాన్తాత్ప్రాక్ ॥ ౧ ॥ కచ్చిదితి ॥ భారాయ జాతైః కిం భుజైః ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ తత ఇతి ॥ దేవవచనాద్ధృష్టః - ధ్వజభఙ్గదర్శనాద్ధర్షాన్తరం యయౌ ॥ ౪ ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ ద్వారవత్యామితి ॥ అనిరుద్ధేత్యార్షస్సంధిః ॥ ౧౦ ॥ తమితి ॥ నామరైరితి - పారిజాతనిమిత్తం బద్ధవైరైరమరైరనిరుద్ధోఽపహృతస్స్యాదితి శంకా హరివంశోక్తా ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ తద్భస్మేతి ॥ తాపకృష్ణాఙ్గసఙ్గమాత్ - అవాప బలదేవోఽపి శ్రమమామీలితేక్షణ ఇతి పాఠః - తాపః కృష్ణాఙ్గసఙ్గమాత్ శమమితి పాఠే అపిశబ్దో న సంగతః ॥ ౧౫ ॥ తత ఇతి ॥ కృష్ణస్పర్శజ్వరో వైష్ణ

శ్రీపరాశరః ॥ బాణోఽపి ప్రణిపత్యాగ్రే మైత్రేయాహ త్రిలోచనమ్ । దేవ బాహుసహస్రేణ నిర్విణ్ణోఽస్మ్యాహవం వినా ॥ ౧ ॥ కచ్చిన్మమైషాం బాహూనాం సాఫల్యజనకో రణః । భవిష్యతి వినా యుద్ధం భారాయ మమ కిం భుజైః ॥ ౨ ॥ శ్రీశంకరః ॥ మయూరధ్వజభఙ్గస్తే యదా బాణ భవిష్యతి । పిశితాశిజనానందం ప్రాప్స్యసే త్వం తదా రణమ్ ॥ ౩ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ తతః ప్రణమ్య వరదం శంభుమభ్యాగతో గృహమ్ । స భగ్నం ధ్వజమాలోక్య హృష్టో హర్షం పునర్యయౌ ॥ ౪ ॥ ఏతస్మిన్నేవ కాలే తు యోగవిద్యాబలేన తమ్ । అనిరుద్ధమథానిన్యే చిత్రలేఖా వరాప్సరాః ॥ ౫ ॥ కన్యాన్తఃపురమభ్యేత్య రమమాణం సహోషయా । విజ్ఞాయ రక్షిణో గత్వా శశంసుర్దైత్యభూపతేః ॥ ౬ ॥ వ్యాదిష్టం కింకరాణాం తు సైన్యం తేన మహాత్మనా । జఘాన పరిఘం ఘోరమాదాయ పరవీరహా ॥ ౭ ॥ హతేషు తేషు బాణోఽపి రథస్థస్తద్వధోద్యతః । యుధ్యమానో యథాశక్తి యదువీరేణ నిర్జితః ॥ ౮ ॥ మాయయా యుయుధే తేన స తదా మన్త్రిచోదితః । తతస్తం పన్నగాస్త్రేణ బబన్ధ యదునన్దనమ్ ॥ ౯ ॥ ద్వారవత్యాం క్వ యాతోఽసావనిరుద్ధేతి జల్పతామ్ । యదూనామాచచక్షే తం బద్ధం బాణేన నారదః ॥ ౧౦ ॥ తం శోణితపురం నీతం శ్రుత్వా విద్యావిదగ్ధయా । యోషితా ప్రత్యయం జగ్ముర్యాదవా నామరైరితి ॥ ౧౧ ॥ తతో గరుడమారుహ్య స్మృతమాత్రాగతం హరిః । బలప్రద్యుమ్నసహితో బాణస్య ప్రయయౌ పురీమ్ ॥ ౧౨ ॥ పురప్రవేశే ప్రమథైర్యుద్ధమాసీన్మహాత్మనః । యయౌ బాణపురాభ్యాశం నీత్వా తాన్ సంక్షయం హరిః ॥ ౧౩ ॥ తతస్త్రిపాదస్త్రిశిరా జ్వరో మాహేశ్వరో మహాన్ । బాణరక్షార్థమభ్యేత్య యుయుధే శార్ఙ్గధన్వనా ॥ ౧౪ ॥ తద్భస్మస్పర్శసంభూతతాపః కృష్ణాఙ్గసఙ్గమాత్ । అవాప బలదేవోఽపి శ్రమమామీలితేక్షణః ॥ ౧౫ ॥ తతస్స యుధ్యమానస్తు సహ దేవే

అథ యుద్ధే బాణబాహుచ్ఛేదం వక్ష్యన్ శంభోరపి తత్సమ్మతమితి దర్శయన్నాహ - బాణోఽపీత్యాదిచతుర్భిః ॥ బాణోఽపీతి ॥ అగ్రే - అనిరుద్ధాగమనాత్ప్రాక్ ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ మయూరధ్వజేతి ॥ పిశితాశినో - మాంసభుజో జనాః - పిశాచాదీనానందయతీతి తథా ॥ ౩ ॥ తత ఇతి ॥ శంభోర్వాక్యం శ్రుత్వా - హృష్టో గృహమాగతస్స్వం మయూరచిహ్నధ్వజభఙ్గసంభవమాలోక్య పునర్హర్షం యయౌ ॥ ౪ ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ వ్యాదిష్టమితి ॥ తేన బాణేన వ్యాదిష్టం సైన్యం - పరవీరహా - అనిరుద్ధో జఘాన ॥ ౭ ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ ద్వారవత్యామితి ॥ అనిరుద్ధేత్యత్రార్షస్సంధిః - అనిరుద్ధః క్వ యాత ఇతి జల్పతామిత్యర్థః ॥ ౧౦ ॥ తమితి ॥ నారదవాక్యాద్దేవయోగవిద్యానిపుణయా చిత్రలేఖయా నీతం శోణితపురే వర్తమానం శ్రుత్వా - అమరైర్న నీత ఇతి ప్రత్యయం నిశ్చయం జగ్ముః - పారిజాతహరణే పరాజితైరమరైః ప్రాయశో నీతస్స్యాదితి శంకాం జహురిత్యర్థః ॥ ౧౧ ॥ ౧౨ ॥ పురప్రవేశ ఇతి ॥ ప్రమథైః రుద్రపార్షదైః ॥ ౧౩ ॥ తత ఇతి ॥ త్రిపాద్భస్మప్రహరణస్త్రిశిరా రక్తలోచన ఇతి మన్త్రలింగాత్ ॥ ౧౪ ॥ తద్భస్మేతి ॥ తస్య జ్వరస్య ప్రహరణభూతం యద్భస్మ తస్య స్పర్శాత్సంభూతస్తాపో యస్య - బలదేవస్య - తథాభూతోఽపి - తేన తాపేనైవామీలితాక్షోఽపి - కృష్ణాఙ్గసఙ్గమాత్తదాలింగనాచ్ఛమం స్వాస్థ్యమవాప - పాఠాన్తరే తద్భస్మస్పర్శసంభూతతాపం యత్కృష్ణస్యాఙ్గం తస్య సఙ్గమాత్ స్పర్శాద్బలదేవోఽపి శ్రమం తాపమవాపేత్యర్థః ॥ ౧౫ ॥ తత ఇతి ॥ తతస్స మాహేశ్వరో జ్వరో విష్ణోర్దేహం ప్రవిశ్య - తేన సహ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వేనజ్వరేణకృష్ణదేహాన్నిరాకృతః॥౧౬॥౧౭॥ తతశ్చేతి ॥ లయంసౌక్ష్మ్యంననాశం॥ శ్లో॥ యువాంజ్వరౌజ్వరపతేఃపీడాయాంమారణేప్రభూ। పీడనేతుభవానస్తుమారణేమామకోజ్వరఇతి హరివంశేభగవదుక్తేః॥ ౧౮ ॥ మమేతి ॥ మమత్వయేత్యనేనకృష్ణజ్వరయుద్ధస్మరణం జ్వరశాంతికరముక్తం - అత్రమంత్రరూపం శ్లోకాంతరం ఆద్యంతవంతః కవయ ఇత్యాది ॥ ఆద్యంతవంతః జగతామాద్యంతకర్తారః॥ ౧౯ ॥ తతఇతి ॥ ఆద్యంతవతః ఆద్యంతకర్తౄన్ అగ్నీన్ పురరక్షకాన్ రుద్రానుచరాన్॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ జృంభేతి ॥ జృంభోగాత్రపారవశ్యం ॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭ ॥ ౨౮॥ బలభద్రఇతి ॥ ప్రభ్రశ్యేతిధర్మతఃయుద్ధధర్మాత్ప్రభ్రశ్యాపలాయత॥ ౨౯ ॥ ఆకృష్యేతి ॥ బలేనచక్రిణాముసలేనబాణైశ్చపీడితంస్వబలంబాణోదదర్శేత్యన్వయః॥ ౩౦॥ ౩౧॥ సమస్యతోరితి ॥ సమస్యతోఃకృష్ణబాణయోర్మధ్యే

నశార్ఙ్గిణా। వైష్ణవేనజ్వరేణాశుకృష్ణదేహాన్నిరాకృతః॥౧౬॥ నారాయణభుజాఘాతపరిపీడనవిహ్వలమ్। తంవీక్ష్యక్షమ్యతామస్యేత్యాహదేవఃపితామహః॥ ౧౭॥ తతశ్చక్షాంతమేవేతి ప్రోక్త్వాతంవైష్ణవంజ్వరమ్। ఆత్మన్యేవలయంనిన్యేభగవాన్మధుసూదనః॥ ౧౮ ॥ జ్వరః॥మమత్వయాసమంయుద్ధంయేస్మరిష్యంతిమానవాః। విజ్వరాస్తేభవిష్యంతీత్యుక్త్వాచైనంయయౌజ్వరః ॥ ౧౯ ॥ తతోఽగ్నీన్భగవాన్ పంచ జిత్వానీత్వాతథాక్షయమ్। దానవానాంబలంకృష్ణశ్చూర్ణయామాసలీలయా॥ ౨౦॥ తతస్సమస్తసైన్యేనదైతేయానాంబలేస్సుతః। యుయుధేశంకరశ్చైవ కార్తికేయశ్చశౌరిణా॥ ౨౧॥ హరిశంకరయోర్యుద్ధమతీవాసీత్సుదారుణమ్। చుక్షుభుస్సకలాలోకాశ్శస్త్రాస్త్రాంశుప్రతాపితాః॥ ౨౨॥ ప్రళయోయమశేషస్యజగతోనూనమాగతః। మేనిరే త్రిదశాస్తత్రవర్తమానేమహారణే॥ ౨౩॥ జృంభకాస్త్రేణగోవిందోజృంభయామాసశంకరమ్। తతఃప్రణేశుర్దైతేయాఃప్రమథాశ్చసమంతతః॥ ౨౪ ॥ జృంభాభిభూతస్తుహరోరథోపస్థఉపావిశత్ । నశశాకతతోయోద్ధుంకృష్ణేనాక్లిష్టకర్మణా ॥ ౨౫ ॥ గరుడక్షతవాహశ్చ ప్రద్యుమ్నాస్త్రేణపీడితః। కృష్ణహుంకారనిర్ధూతశక్తిశ్చాపయయౌగుహః॥ ౨౬॥ జృంభితేశంకరేనష్టేదైత్యసైన్యేగుహేజితే। నీతేప్రమథసైన్యేచసంక్షయంశార్ఙ్గధన్వనా॥ ౨౭॥ నందినాసంగృహీతాశ్వమధిరూఢోమహారథమ్। బాణస్తత్రాయయౌయోద్ధుంకృష్ణకార్ష్ణిబలైస్సహ ॥ ౨౮ ॥ బలభద్రోమహావీర్యోబాణసైన్యమనేకధా। వివ్యాధబాణైః ప్రభ్రశ్యధర్మతశ్చాపలాయత॥ ౨౯॥ ఆకృష్యలాంగలాగ్రేణముసలేనాశుతాడితమ్। బలంబలేనదదృశేబాణోబాణైశ్చచక్రిణా॥ ౩౦॥ తతఃకృష్ణేనబాణస్యయుద్ధమాసీత్సుదారుణమ్॥ ౩౧ ॥ సమస్యతోరిషూన్దీప్తాన్

యుధ్యమానః - తదానీమేవవైష్ణవేనజ్వరేణ - తద్దేహాద్బహిర్నిస్సారితః॥ ౧౬॥ ౧౭॥ తతఇతి ॥ లయం - సౌక్ష్మ్యం - నిన్యే - నతునాశం- భగవతైవజ్వరద్వయకార్యావస్థాపనాత్ - తదుక్తంహరివంశే ॥ శ్లో ॥ యువాంజ్వరౌ జ్వరపతేఃపీడాయాంమారణేప్రభూ। పీడనేతుభవానస్తుమారణేమామకోజ్వరఇతి॥ ౧౮॥ ౧౯॥ తతఇతి ॥ అగ్నీన్ ఆహవనీయగార్హపత్యదక్షిణాగ్నిసభ్యావసథ్యాన్ - నీత్వాద్యంతవతః క్షయమితిచపాఠః॥ ౨౦॥ ౨౧॥ హరిశంకరయోరితి ॥ శస్త్రాస్త్రాణామంశుభిః - ప్రకర్షేణతాపితాస్సంతః॥ ౨౨॥ ప్రళయఇతి ॥ ప్రళయోనూనమాగతఇతిమేనిరే॥ ౨౩ ॥ జృంభకాస్త్రేణేతి ॥ ప్రణేశుః - పలాయితాః॥ ౨౪ ॥ జృంభాభిభూతఇతి ॥ జృంభాభిభూతఃఆలస్యవ్యాప్తః - రథోపస్థే రథపృష్ఠే॥ ౨౫ ॥ గరుడేతి ॥ కృష్ణస్యహుంకారేణ - నిర్ధూతాఽభిశస్తాశక్తిరాయుధంయస్యసః - గుహశ్చ-అపయయౌఅపక్రాంతః॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ బలభద్రఇతి ॥ ప్రభ్రష్టంప్రభ్రశ్యమానం - సైన్యంఅపలాయతపలాయనమకరోత్ ॥ ౨౯॥ ఆకృష్యేతి ॥ పీడితం - ప్రతాపితం - చక్రిణాచబాణైస్తాడితం - స్వబలంబాణోదదృశే - దదర్శ ॥ ౩౦ ॥ ౩౧॥ సమస్యతోరితి ॥ సమస్యతోరిత్యాదిసార్ధమేకంవాక్యం- కాయత్రాణం - కవచం - తచ్ఛేదకానిషూంశ్చపగస్ప

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

కృష్ణః బాణప్రహితాంస్తాన్ బాణాంశ్చిచ్ఛేద ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ భిద్యమానేష్వితి ॥ ప్రాచుర్యేణాస్త్రే చ సీదతి ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ ముంచత ఇతి ॥ కోటరీ విద్యారూపా దైతేయకులదేవతా గౌర్యాశ్శక్తిః - తథా మాధురే హరివంశే ॥ శ్లో ॥ దిగ్వాసా దేవవచనాత్ ప్రాతిష్ఠత్తత్ర కోటరీ । లంబమానా మహాభాగా గౌరీ దేవ్యాస్తథాష్టమీ ॥ గోమంత హరివంశే చ ॥ శ్లో ॥ శశాప చైనాం భగవాన్ యశ్చ మాం భక్తిసంయుతః । ద్వాదశాబ్దం నమస్కుర్యాత్తేనాభూద్యత్ఫలం మహత్ ॥ త్వన్నమస్కరణాత్తస్య తత్సర్వం నశ్యతాం తదా - సదా దిగంబరా భూయాస్తిష్ఠ వాగచ్ఛ వాగ్రత ఇతి ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ క్రమేణేతి ॥ అసురేతి . అసురటీప్తశస్త్రౌఘతుషుపణే ఆదృతం ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ ౪౦ ॥ ౪౧ ॥ దేవేతి ॥ దేవతిర్యఙ్మనుష్యేషు మధ్యే దేవాదిశరీరగ్రహణాత్మికా తత్తచ్చేష్టావిశిష్టా తవ లీలేయం ॥ ౪౨ ॥ ౪౩ ॥ ౪౪ ॥ ౪౫ ॥ ౪౬ ॥ త్వయేతి ॥ మత్తో విభిన్నమాత్మానమిత్యత్ర అవిభిన్నమితిచ్ఛేదః - యోఽహం సత్త్వమితివత్ జగచ్చేదం సదేవాసురమానుషమిత్యుక్తత్వాదితరక్షేత్రజ్ఞపదస్య బ్రహ్మాత్మకత్వే నైవైక్యముచ్యతే - న తు స్వరూపతః ॥ ౪౭ ॥ ౪౮ ॥ అవిద్యేతి ॥ భిన్నదర్శినః అబ్రహ్మాత్మకత్వేన భిన్నద

కాయత్రాణవిభేదినః । కృష్ణశ్చిచ్ఛేద బాణైస్తాన్ బాణేన ప్రహితాన్ శితాన్ ॥ వివ్యాధ కేశవం బాణో బాణం వివ్యాధ చక్రధృత్ ॥ ౩౨ ॥ ముముచాతే తథాస్త్రాణి బాణకృష్ణౌ జిగీషయా । పరస్పరక్షతికరౌ లాఘవాదనిశం ద్విజ ॥ ౩౩ ॥ భిద్యమానేష్వశేషేషు శరేష్వస్త్రే చ సీదతి । ప్రాచుర్యేణ తతో బాణం హంతుం చక్రే హరిర్మనః ॥ ౩౪ ॥ తతోఽర్కశతసంఘాతతేజసా సదృశద్యుతి । జగ్రాహ దైత్యచక్రారిర్హరిశ్చక్రం సుదర్శనమ్ ॥ ౩౫ ॥ ముంచతో బాణనాశాయ తతశ్చక్రం మధుద్విషః । నగ్నా దైతేయవిద్యాభూత్కోటరీ పురతో హరేః ॥ ౩౬ ॥ తామగ్రతో హరిర్దృష్ట్వా మీలితాక్షః సుదర్శనమ్ । ముమోచ బాణముద్దిశ్య ఛేత్తుం బాహువనం రిపోః ॥ ౩౭ ॥ క్రమేణ తత్తు బాహూనాం బాణస్యాచ్యుతచోదితమ్ । ఛేదం చక్రేఽసురాపాస్తశస్త్రౌఘక్షపణాదృతమ్ ॥ ౩౮ ॥ ఛిన్నే బాహువనే తత్తు కరస్థం మధుసూదనః । ముముక్షుర్బాణనాశాయ విజ్ఞాతస్త్రిపురద్విషా ॥ ౩౯ ॥ సముపేత్యాహ గోవిందం సామపూర్వముమాపతిః । విలోక్య బాణం దోర్దండచ్ఛేదాసృక్స్రావవర్షిణమ్ ॥ ౪౦ ॥ శంకర ఉవాచ ॥ కృష్ణ కృష్ణ జగన్నాథ జానే త్వాం పురుషోత్తమమ్ । పరేశం పరమాత్మానమనాదినిధనం హరిమ్ ॥ ౪౧ ॥ దేవతిర్యఙ్మనుష్యేషు శరీరగ్రహణాత్మికా । లీలేయం సర్వభూతస్య తవ చేష్టోపలక్షణా ॥ ౪౨ ॥ తత్ప్రసీదాభయం దత్తం బాణస్యాస్య మయా ప్రభో । తత్త్వయా నానృతం కార్యం యన్మయా వ్యాహృతం వచః ॥ ౪౩ ॥ అస్మత్సంశ్రయదృప్తోఽయం నాపరాధీ తవావ్యయ । మయా దత్తవరో దైత్యస్తతస్త్వాం క్షమయామ్యహమ్ ॥ ౪౪ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ ఇత్యుక్తః ప్రాహ గోవిందః శూలపాణిముమాపతిమ్ । ప్రసన్నవదనో భూత్వా గతామర్షోఽసురం ప్రతి ॥ ౪౫ ॥ శ్రీభగవాన్ ॥ యుష్మద్దత్తవరో బాణో జీవతామేష శంకర । త్వద్వాక్యగౌరవాదేతన్మయా చక్రం నివర్తితమ్ ॥ ౪౬ ॥ త్వయా యదభయం దత్తం తద్దత్తమఖిలం మయా । మత్తో విభిన్నమాత్మానం ద్రష్టుమర్హసి శంకర ॥ ౪౭ ॥ యోఽహం స త్వం జగచ్చేదం సదేవాసురమానుషమ్ । మత్తో నాన్యదశేషం యత్తత్త్వం జ్ఞాతుమిహార్హసి ॥ ౪౮ ॥ అవిద్యామోహితాత్మానః పురుషా భిన్నదర్శినః । వదంతి భే

దం సమస్యతోః క్షిపతోః - కృష్ణబాణయోర్మధ్యే - కృష్ణస్తు బాణేన ప్రయుక్తాన్ - బాణైశ్చిచ్ఛేద ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ భిద్యమానేష్వితి ॥ అస్త్రే తు ప్రాచుర్యేణ సీదతి ॥ ౩౪ ॥ తత ఇతి ॥ అర్కశతసంఘాతస్య యత్తేజస్తత్సదృశీ ద్యుతిర్యస్య తత్ - దైత్యచక్రారిః దైత్యచక్రఘాతుకః - సుదర్శనాఖ్యం చక్రం - జగ్రాహ ॥ ౩౫ ॥ ముంచత ఇతి ॥ కోటరీనామ దైతేయవిద్యా - తన్మంత్రమయీ ఆకులదేవతా ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ క్రమేణేతి ॥ సురైరపాస్తస్య - క్షిప్తస్య - శస్త్రౌఘస్య - క్షపణే - ఆదృతం సాదరం బాహువనం - యద్వా - అసురైరపాస్తస్య క్షిప్తస్య శస్త్రౌఘస్య క్షపణే ఆదృతమితి సుదర్శనస్య విశేషణం ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ ౪౦ ॥ ౪౧ ॥ ౪౨ ॥ ౪౩ ॥ ౪౪ ॥ ౪౫ ॥ ౪౬ ॥ త్వయేతి ॥ మత్తః అవిభిన్నమితి భేదః ॥ ౪౭ ॥ ౪౮ ॥ ౪౯ ॥ ౫౦ ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శీనః॥౧౯॥౨౦॥౨౧॥౨౨॥౨౩॥ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే-శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే-పంచమాంశే - త్రయస్త్రింశోధ్యాయః

౧॥ యచ్చాన్యదకరోదితి॥ దివ్యచేష్టావిఘాతకృత్ దివ్యానాంశర్వాదీనాంచేష్టావిఘాతకృత్॥ ౨॥ ౩॥ పౌండ్రకఇతి॥ పౌండ్రకఃపుండ్రదేశేశః॥ ౪॥ సఇతి॥ అచీకరత్ అకారయత్॥ ౫॥ దూతంచేతి॥ ఇత్యుక్త్వాదూతంచప్రేషయామాసేతి - ఇత్యుక్తోదూతేనోక్తఇతి - తంత్రేణేతి - శబ్దోయోజ్యః॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ శరణమితి॥ శరణమిత్యాదిప్రణతింవ్రజేత్యస్యోత్తరం- సమభ్యేత్యతేశరణంహింసాంకర్తాస్మి - శీర్ణాద్ధిశస్త్రోర్నభూయోభ

దంపశ్యంతిచావయోరంతరంహర॥ ౧౯॥ ప్రసన్నోహంగమిష్యామిత్వంగచ్ఛవృషభధ్వజ॥౨౦॥శ్రీపరాశరః॥ ఇత్యుక్త్వాప్రయయౌకృష్ణః ప్రాద్యుమ్నిర్యత్రతిష్ఠతి। తద్బంధఫణినోనేశుర్గరుడానిలపోథితాః॥ ౨౧॥ తతోనిరుద్ధమారోప్యసపత్నీకంగరుత్మతి। ఆజగ్ముర్ద్వారకాంరామకార్ష్ణిదామోదరాః పురీమ్॥ ౨౨॥ పుత్రపౌత్రైఃపరివృతస్తత్రరేమేజనార్దనః। దేవీభిస్సతతంవిప్రభూభారతరణేచ్ఛయా॥ ౨౩॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - త్రయస్త్రింశోధ్యాయః

మైత్రేయః॥ చక్రేకర్మమహచ్ఛౌరిర్బిభ్రాణోమానుషీంతనుమ్। జిగాయశక్రంశర్వంచసర్వాన్దేవాంశ్చలీలయా॥ ౧॥ యచ్చాన్యదకరోత్కర్మదివ్యచేష్టావిఘాతకృత్। తత్కథ్యతాంమహాభాగపరంకౌతూహలంహిమే॥ ౨॥ శ్రీపరాశరః॥ గదతోమమవిప్రర్షేశ్రూయతామిదమాదరాత్। నరావతారేకృష్ణేనదగ్ధావారాణసీయథా॥౩॥ పౌండ్రకోవాసుదేవస్తువాసుదేవోభవద్భువి।అవతీర్ణస్త్వమిత్యుక్తోజనైరజ్ఞానమోహితైః॥ ౪॥ సమేనేవాసుదేవోహమవతీర్ణోమహీతలే। నష్టస్మృతిస్తతస్సర్వంవిష్ణుచిహ్నమచీకరత్॥ ౫॥ దూతంచప్రేషయామాసకృష్ణాయసుమహాత్మనే। త్యక్త్వాచక్రాదికంచిహ్నంమదీయంనామచాత్మనః॥ ౬॥ వాసుదేవాత్మకంమూఢత్యక్త్వాసర్వమశేషతః। ఆత్మనోజీవితార్థాయతతోమేప్రణతింవ్రజ॥ ౭॥ ఇత్యుక్తస్సంప్రహస్యైనందూతంప్రాహజనార్దనః। నిజచిహ్నమహంచక్రంసముత్స్రక్ష్యేత్వయీతివై॥ ౮॥ వాచ్యశ్చపౌండ్రకోగత్వాత్వయాదూతవచోమమ। జ్ఞాతస్త్వద్వాక్యసద్భావోయత్కార్యంతద్విధీయతామ్॥ ౯॥ గృహీతచిహ్నవేషోహమాగమిష్యామితేపురమ్। ఉత్స్రక్ష్యామిచతచ్చక్రంనిజచిహ్నమసంశయమ్॥ ౧౦॥ ఆజ్ఞాపూర్వంచయదిదమాగచ్ఛేతిత్వయోదితమ్। సంపాదయిష్యేశ్వస్తుభ్యంసమాగమ్యావిలంబితమ్॥ ౧౧॥ శరణంతేస

౨౧॥౨౨॥ ౨౩॥ ఇత్యాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం- పంచమాంశే - త్రయస్త్రింశోధ్యాయః

౧॥ యచ్చాన్యదితి॥ దివ్యానాందివిభవానాందేవానాంచేష్టా - పరాక్రమః - తద్విఘాతకృత్॥౨॥ ౩॥ పౌండ్రకఇతి॥ పౌండ్రకః - పౌండ్రదేశజః - అజ్ఞానమోహితైః - ప్రాకృతైర్జనైః - వాసుదేవోవతీర్ణస్త్వమిత్యుక్తః॥౪॥ సఇతి॥ సత్యమేవాహంవాసుదేవఇతిసమేనే॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ఇత్యుక్తఇతి॥ సముత్స్రక్ష్యే - త్వయీతిబుద్ధిసన్నిహితంపౌండ్రకమభిసంధాయోక్తంచక్రంక్షిప్త్వాహంహరిష్యామీతిభావః॥౮॥ ఏతత్స్పష్టయన్నాహ॥ వాచ్యశ్చేత్యాదిచతుర్భిః॥ వాచ్యశ్చేతి॥ త్వద్వాక్యస్యసద్భావోయాథార్థ్యం॥ ౯॥ గృహీతేతి॥ నిజచిహ్నం మమచిహ్నంచక్రం - త్వయిఉత్స్రక్ష్యామిప్రయోక్ష్యే॥ ౧౦॥ ౧౧॥ శరణమితి॥ తేశరణం - తవపురంసమభ్యేత్య -త్వత్తోయథా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యుయంభవేదితి భావగర్భం॥౧౨॥౧౩॥౧౪॥౧౫॥౧౬॥ స్రగ్ధరమితి॥సుపర్ణరచితధ్వజం సుపర్ణరచనోపేతధ్వజః॥ ౧౭
కిరీటేతి॥కృత్రిమమపిమత్స్వరూప్యం సత్యమివభాతీతి భావగంభీరంజహాస॥౧౮॥ యుయుధ ఇతి॥ హస్త్యశ్వబలినాహ
స్త్యశ్వైర్బలవతా॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ఇత్యుచ్చార్యేతి॥ చక్రేణవిదారితః - గదయా పాతితః॥ ౨౪॥
తతఇతి॥ అపచితిఃపూజా॥౨౫॥౨౬॥౨౭॥౨౮॥౨౯॥౩౦॥ సవవ్ర ఇత్యాది॥ పితృహంతుః-జాయమానోమాతు రాగర్భో
హంతీత్యాదిమంత్రలింగాత్ పిత్రోరరణ్యోర్హంతురగ్నేఃకృష్ణస్యకృష్ణవర్ణజ్వాలత్వేనాభిచారేధ్యేయస్య మేమదీయ
స్యశత్రోఃనాశాయ కృత్యాసముత్తిష్ఠత్విత్యర్థః- అనంతరమేతద్వివృణోతితస్యైవాగ్నేర్వినాశనీతి- యద్వా- మేపితృ
హంతుఃకృష్ణస్యవధాయకృత్యాసముత్తిష్ఠత్వితి॥ ౩౧॥ ఏవంభవిష్యతీతి॥ తస్యైవాగ్నేర్వినాశనీతితస్యదక్షిణాగ్నేరే

మభ్యేత్యకర్తాస్మినృపతేతథా। యథాత్వత్తోభయంభూయోనమేకించిద్భవిష్యతి॥౧౨॥ శ్రీపరాశరః॥
ఇత్యుక్తేపగతేదూతేసంస్మృత్యాభ్యాగతంహరిః। గరుత్మంతమథారుహ్యత్వరితస్తత్పురంయయౌ॥౧౩॥
తతస్తుకేశవోద్యోగంశ్రుత్వాకాశీపతిస్తదా। సర్వసైన్యపరీవారఃపార్ష్ణిగ్రాహఉపాయయౌ॥
౧౪॥ తతోబలేనమహతాకాశీరాజబలేనచ। పౌండ్రకోవాసుదేవోసౌకేశవాభిముఖంయయౌ॥౧౫॥
తందదర్శహరిర్దూరాదుదారస్యందనేస్థితమ్। చక్రహస్తంగదాశార్ఙ్గంబాహుంపాణిగతాంబుజ
మ్॥ ౧౬॥ స్రగ్ధరంపీతవసనంసుపర్ణరచితధ్వజమ్। వక్షస్థలేకృతంచాస్యశ్రీవత్సందదృశేహరిః॥ ౧౭॥
కిరీటకుండలధరంనానారత్నోపశోభితమ్। తందృష్ట్వాభావగంభీరంజహాసగరుడధ్వజః॥ ౧౮॥ యుయు
ధేచబలేనాస్యహస్త్యశ్వబలినాద్విజ। నిస్త్రింశర్ష్టిగదాశూలశక్తికార్ముకశాలినా॥ ౧౯॥ క్షణేనశా
ర్ఙ్గనిర్ముక్తైశ్శరైరరివిదారణైః। గదాచక్రనిపాతైశ్చసూదయామాసతద్బలమ్॥ ౨౦॥ కాశీరాజ
బలంచైవంక్షయంనీత్వాజనార్దనః। ఉవాచపౌండ్రకంమూఢమాత్మచిహ్నోపలక్షితమ్॥ ౨౧॥ శ్రీ
భగవాన్॥ పౌండ్రకోక్తంత్వయాయత్తుదూతవక్త్రేణమాంప్రతి। సముత్సృజేతిచిహ్నానితత్తేసంపాద
యామ్యహమ్॥ ౨౨॥ చక్రమేతత్సముత్సృష్టంగదేయంతేవిసర్జితా। గరుత్మానేషచోత్సృష్టస్సమా
రోహతుతేధ్వజమ్॥౨౩॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇత్యుచ్చార్యవిముక్తేనచక్రేణాసౌవిదారితః। పాతితోగదయా
భగ్నోధ్వజశ్చాస్యగరుత్మతా॥ ౨౪॥ తతోహాహాకృతేలోకేకాశీపుర్యధిపోబలీ। యుయుధేవాసుదేవే
నమిత్రస్యాపచితౌస్థితః॥ ౨౫॥ తతశ్శార్ఙ్గధనుర్ముక్తైశ్ఛిత్వాతస్యశిరశ్శరైః। కాశీపుర్యాంసచిక్షే
పకుర్వన్లోకస్యవిస్మయమ్॥ ౨౬॥ హత్వాతంపౌండ్రకంశౌరిఃకాశీరాజంచసానుగమ్। పునర్ద్వారవ
తీంప్రాప్తోరేమేస్వర్గగతోయథా॥ ౨౭॥ తచ్ఛిరఃపతితంతత్రదృష్ట్వాకాశీపతేఃపురే। జనఃకిమేతది
త్యాహఛిన్నంకేనేతివిస్మితః॥ ౨౮॥ జ్ఞాత్వాతంవాసుదేవేనహతంతస్యసుతస్తతః। పురోహితేనసహి
తస్తోషయామాసశంకరమ్॥ ౨౯॥ అవిముక్తేమహాక్షేత్రేతోషితస్తేనశంకరః। వరంవృణీష్వేతితదా
తంప్రోవాచనృపాత్మజమ్॥ ౩౦॥ సవవ్రేభగవన్కృత్యాపితృహంతుర్వధాయమే। సముత్తిష్ఠతుకృ
ష్ణస్యత్వత్ప్రసాదాన్మహేశ్వర॥ ౩౧॥ శ్రీపరాశరః॥ ఏవంభవిష్యతీత్యుక్తేదక్షిణాగ్నేరనంతరమ్। మ

మేభయంభూయోనభవిష్యతి - తథాకర్తాస్మి- కరిష్యామి - త్వాంహనిష్యామీత్యర్థః॥ ౧౨॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥
౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ యుయుధ ఇతి॥ హస్తిభిరశ్వైశ్చ - బలినా -నిస్త్రింశాద్యాయుధైశ్చ - శాలినా - శ్లాఘ్యేన॥ ౧౯॥
౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ తత ఇతి॥ అపచితౌ- ఆనృణ్యే - స్థితస్సన్ యుయుధే॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ తచ్ఛిర ఇతి॥ కిమే
తత్ కేన వా ఛిన్నమిత్యాహ॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ స ఇతి॥ పితృహంతుర్వధాయకృత్యాసముత్తిష్ఠత్వితి వవ్రే న తు హం
తుమితి - కించ - మత్పితృహంతుఃకృష్ణస్యత్వత్ప్రసాదాత్ - మేవధాయ తద్వధసాధనాయకృత్యాసముత్తిష్ఠత్విత్యర్థ
శ్చ ప్రతీయతే॥ ౩౧॥ ఏవమితి॥ శంకరేణాప్యేవంభవిష్యతీతితస్యాస్సముత్థానమాత్రమేవానుమతమితినవిరోధః॥౩౨

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వవినాశనీతిలఅనేనకృత్యాయాః క్రౌర్యముచ్యతే - తస్యైవాత్మవినాశనీతిపాఠేతస్యైవాభిచరత ఏవ॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ జహీతి॥ జహీత్యుత్సృష్టంచక్రంఅక్షక్రీడాసక్తేన భగవతా॥ ౩౬॥ ౩౭॥ చక్రప్రతాపేతి॥ ననాశ - పలాయయాంబభూవ - నాశః పలాయనే ఇత్యాద్యవితి వైజయంతీ॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - పంచమాంశే - చతుస్త్రింశోధ్యాయః ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

౧॥ ౨॥ ౩॥ సుయోధనస్యేతి॥ కృతక్షణాంకృతావసరాం - ఆదత్తవాన్ ఆత్తవాన్॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥

హాకృత్యాసముత్తస్థౌతస్యైవాత్మవినాశనీ॥ ౩౨॥ తతోజ్వాలాకరాళాస్యాజ్వలత్కేశకపాలికా। కృష్ణకృష్ణేతికుపితాకృత్యాద్వారవతీంయయౌ॥ ౩౩॥ తామవేక్ష్యజనస్త్రాసాద్విచలల్లోచనోమునే। యయౌశరణ్యంజగతాంశరణంమధుసూదనమ్॥ ౩౪॥ కాశీరాజసుతేనేయమారాధ్యవృషభధ్వజమ్। ఉత్పాదితామహాకృత్యేత్యవగమ్యాథచక్రిణా॥ ౩౫॥ జహికృత్యామిమాముగ్రాంవహ్నిజ్వాలాజటాలకామ్। చక్రముత్సృష్టమక్షేషుక్రీడాసక్తేనలీలయా॥ ౩౬॥ తదగ్నిమాలాజటిలజ్వాలోద్గారాతిభీషణామ్। కృత్యామనుజగామాశువిష్ణుచక్రంసుదర్శనమ్॥ ౩౭॥ చక్రప్రతాపనిర్దగ్ధాకృత్యామాహేశ్వరీతదా। ననాశవేగినీవేగాత్తదప్యనుజగామతామ్॥ ౩౮॥ కృత్యావారాణసీమేవప్రవివేశత్వరాన్వితా। విష్ణుచక్రప్రతిహతప్రభావామునిసత్తమ॥ ౩౯॥ తతఃకాశీబలంభూరిప్రమథానాంతథాబలమ్। సమస్తశస్త్రాస్త్రయుతంచక్రస్యాభిముఖంయయౌ॥ ౪౦॥ శస్త్రాస్త్రమోక్షచతురందగ్ధ్వాతద్బలమోజసా। కృత్యాగర్భామశేషాంతాంతదావారాణసీంపురీమ్॥ ౪౧॥ సభూభృద్భృత్యపౌరాంతుసాశ్వమాతంగమానవామ్। అశేషగోష్ఠకోశాంతాందుర్నిరీక్ష్యాంసురైరపి॥ ౪౨॥ జ్వాలాపరిష్కృతాశేషగృహప్రాకారచత్వరామ్। దదాహతద్ధరేశ్చక్రంసకలామేవతాంపురీమ్॥ ౪౩॥ అక్షీణామర్షమత్యుగ్రంసాధ్యసాధనసస్పృహమ్। తచ్చక్రంప్రస్ఫురద్దీప్తివిష్ణోరభ్యాయయౌకరమ్॥ ౪౪॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - చతుస్త్రింశోధ్యాయః. ******************************

మైత్రేయః॥ భూయఏవాహమిచ్ఛామిబలభద్రస్యధీమతః। శ్రోతుంపరాక్రమంబ్రహ్మన్తన్మమాఖ్యాతుమర్హసి॥ ౧॥ యమునాకర్షణాదీనిశ్రుతానిభగవన్మయా। తత్కథ్యతాంమహాభాగయదన్యత్కృతవాన్బలః॥ ౨॥ శ్రీపరాశరః॥ మైత్రేయశ్రూయతాంకర్మయద్రామేణాభవత్కృతమ్। అనంతేనాప్రమేయేనశేషేణధరణీధృతా॥ ౩॥ సుయోధనస్యతనయాంస్వయంవరకృతక్షణామ్। బలాదాదత్తవాన్వీరస్సాంబోజాంబవతీసుతః॥ ౪॥ తతఃక్రుద్ధామహావీర్యాఃకర్ణదుర్యోధనాదయః। భీష్మద్రో

తతఇతి॥ జ్వలత్కేశంకపాలంశిరోయస్యాస్సా॥ ౩౩॥ తామితి॥ త్రాసేనవిచలంతిలోచనానియస్యసతథోక్తః॥ ౩౪॥ ౩౫॥ జహీతి॥ వహ్నిజ్వాలాఏవజటారూపాఃసంశ్లిష్టాః - అలకాఃయస్యాస్సా - తాంజహీతిచక్రముత్సృష్టం॥ ౩౬॥ తదితి॥ అగ్నిమాలాభిర్జటిలాచాసౌజ్వాలానాముద్గారైః - అతిభీషణాచతాం - తదగ్నిమాలాజటిలంజ్వాలోద్గార్యతిభీషణమితి - పాఠాంతరేచక్రవిశేషణం॥ ౩౭॥ చక్రేతి॥ ననాశఅపలాయత॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ సభూభృదితి॥ భూభృద్భృత్యైః రాజభృత్యైః పౌరైశ్చసహితాం॥ ౪౨॥ ౪౩॥ అక్షీణేతి - అక్షీణామర్షం - అగతక్రోధం - అతఏవాత్యుగ్రం - సాధ్యస్య - కృత్యావారాణసీదాహాదేస్సాధ్యస్యసాధనేనసస్పృహంపునఃకార్యాంతరసాధనాయసాపేక్షమిత్యర్థః॥ ౪౪॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - పంచమాంశే - చతుస్త్రింశోధ్యాయః

౧॥ ౨॥ ౩॥ యథాసకలబలజనకోశాదిసహితాం - వారాణసీంవిష్ణుచక్రం - తదాహ - తథైవసర్వసహితంహస్తినాపురంబలభద్రోగంగాయాంప్రక్షేప్తుముద్యతఇతివక్తుంతత్ప్రస్తావమాహ - సుయోధనస్యేత్యాదినావిపిశుగ్నజసాహ్వయమిత్యంతేన॥ సుయోధనస్యేతి॥ స్వయంవరేకృతక్షణాం స్వయంవరకృతక్షణాంలబ్ధావసరాం॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౭॥ బలదేవ ఇతి॥ పురం న వివేశ అపేక్షితాసిద్ధ్యా విరోధమ్॥౮॥౯॥౧౦॥౧౧॥౧౨॥౧౩॥ ఉగ్రసేన ఇతి॥ విడంబనైః హాస్యైః విడంబితైః గీతిపాఠే ఉగ్రసేనేన విడంబితైరస్మచ్ఛత్త్రైరలమ్॥ ౧౪॥౧౫॥ ప్రణతిరితి॥ పూర్వం కృతాస్మాకం యా ప్రణతిః సా - అధునా - న నామ - న కృతాస్తు - భృత్యతః భృత్యభూతాదుగ్రసేనాత్ ॥౧౬॥ గర్వమితి॥ నీతిర్యత్ప్రీత్యా నావలోకితేతి నీచేష్వపి యుష్మాసు ప్రీత్యా యుష్మాకముచితమవమానమకృత్వా సమానాసనభోజనైరస్మత్తాసాహ్యం నయద్భిరస్మాభిరేవ నీతిరుపేక్షితా - ప్రీతిర్యత్ప్రీత్యేతి పాఠే - అస్మాభిః సమానాసనభోజనైః యుష్మాకం కృతా ప్రీతిః ఏభిః ప్రీత్యా కృతేతి నావలోకితా - కింతు భీత్యేతి॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ అహో ఇతి॥ అస్మాకం యాదవానాం మహీపతిత్వం కాలజం కస్మింశ్చిత్కాలే జాతం నాన్వయాగతమితి - యేనావలేపేన లంఘనమతిక్రమః - యద్వా - యేకౌ

ణాదయశ్చైనం బంబధుర్యుధి నిర్జితమ్॥౫॥ తచ్ఛ్రుత్వా యాదవాస్సర్వే క్రోధం దుర్యోధనాదిషు ।
మైత్రేయ చక్రుః కృష్ణశ్చ తాన్నిహంతుం మహోద్యమమ్॥ ౬॥ తాన్నివార్య బలః ప్రాహ మదలోలకలాక్షరమ్ । మోక్ష్యంతి తే మద్వచనాద్యాస్యామ్యేకో హి కౌరవాన్॥౭॥ శ్రీపరాశరః॥ బలదేవస్తతో గత్వా నగరం నాగసాహ్వయమ్ । బాహ్యోపవనమధ్యేఽభూన్న వివేశ చ తత్పురమ్॥ ౮॥ బలమాగతమాజ్ఞాయ భూపా దుర్యోధనాదయః । గామర్ఘ్యముదకం చైవ రామాయ ప్రత్యవేదయన్॥౯॥ గృహీత్వా విధివత్సర్వం తతస్తానాహ కౌరవాన్ ।ఆజ్ఞాపయత్యుగ్రసేనస్సాంబమాశు విముంచత॥౧౦॥ తతస్తద్వచనం శ్రుత్వా భీష్మద్రోణాదయో నృపాః । కర్ణదుర్యోధనాద్యాశ్చ చుక్షుభుర్ద్విజసత్తమ॥ ౧౧॥ ఊచుశ్చ కుపితాస్సర్వే బాహ్లీకాద్యాశ్చ కౌరవాః । అరాజ్యార్హం యదోర్వంశమవేక్ష్య ముసలాయుధ॥ ౧౨ ॥ భో భో కిమేతద్భవతా బలభద్రేరితం వచః । ఆజ్ఞాం కురుకులోత్థానాం యాదవః కః ప్రదాస్యతి ॥ ౧౩॥ ఉగ్రసేనోఽపి యద్యాజ్ఞాం కౌరవాణాం ప్రదాస్యతి। తదలం పాండరైశ్ఛత్రైర్నృపయోగ్యైర్విడంబితైః॥ ౧౪॥ తద్గచ్ఛ బలమా వా త్వం సాంబమన్యాయచేష్టితమ్ । విమోక్ష్యామో న భవతో నోగ్రసేనస్య శాసనాత్ ॥ ౧౫॥ ప్రణతిర్యా కృతాస్మాకం మాన్యానాం కుకురాంధకైః। న నామ సా కృతా కేయమాజ్ఞా స్వామిని భృత్యతః॥ ౧౬ ॥ గర్వమారోపితా యూయం సమానాసనభోజనైః। కో దోషో భవతాం నీతిర్యత్ప్రీత్యా నావలోకితా॥ ౧౭ ॥ అస్మాభిరర్ఘ్యో భవతో యోఽయం బల నివేదితః। ప్రేమ్ణైతన్నైతదస్మాకం కులాద్యుష్మత్కులోచితమ్ ॥ ౧౮ ॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇత్యుక్త్వా కురవస్సాంబం ముంచామో న హరేస్సుతమ్। కృతైకనిశ్చయాస్తూర్ణం వివిశుర్గజసాహ్వయమ్॥ ౧౯ ॥ మత్తః కోపేన చాఘూర్ణస్తతోఽధిక్షేపజన్మనా। ఉత్థాయ పార్ష్ణ్యా వసుధాం జఘాన స హలాయుధః॥ ౨౦॥ తతో విదారితా పృథ్వీ పార్ష్ణిఘాతాన్మహాత్మనః। ఆస్ఫోటయామాస తదా దిశశ్శబ్దేన పూరయన్ ॥ ౨౧ ॥ ఉవాచ చాతితామ్రాక్షో భ్రుకుటీకుటిలాననః ॥ ౨౨ ॥ అహో మదావలేపోఽయమసారాణాం దురాత్మనామ్। కౌర

తానితి॥ మదేన లోలం చపలం కలాక్షరం యథా భవత్యేవం ప్రాహ॥౭॥ బలదేవ ఇతి॥ తత్పురం న వివేశ-స్వోక్త్యనంగీకా కేరణైస్తైర్యోధనం తత్పురం చ - గంగాయాం ప్రక్షేప్తుమిచ్ఛన్॥౮॥ బలమితి॥ ఉదకం చ - పాద్యం చ - రామాయ దత్తవంతః॥౯॥౧౦॥౧౧॥౧౨॥౧౩॥ఉగ్రసేన ఇతి ॥ విడంబితైరస్మదనుసరణేన ధృతైః- యదూనాం నృపార్హైః ఛత్త్రైరలం- తాన్యపహరిష్యామ ఇతి భావః॥౧౪॥౧౫॥ ప్రణతిరితి॥ అస్మాకం మాన్యానాం- యాదవైః ప్రణతిరత్ర న కృతా చేత్తథాఽస్తు నామ కేయమాజ్ఞా - స్వామినో వయం- యాదవాస్త్వస్మద్భృత్యాః-తత ఆజ్ఞా నయుక్తా- కింతు విజ్ఞాపయతీతి వక్తవ్యమితి భావః॥౧౬॥ గర్వమితి ॥ నీతిర్యేషు ప్రీత్యా నావలోకితేతి- హీనానామతిమానేన కార్య ఇత్యేవంభూతా రాజనీతిః-యుష్మాసు ప్రీత్యా-నావలోకితా- అస్మాభిర్నవిచారితా- అతోఽస్మాకమేవాయం దోష ఇతి భావః॥ ౧౭॥౧౮॥ ఇత్యుక్త్వేతి॥ న ముంచామ ఇతి కృతైకనిశ్చయాః- కృతైకమత్యాః॥౧౯॥ మత్త ఇతి॥ అధిక్షేపజన్మనా-తత్తిరస్కారకృతేన॥౨౦॥౨౧॥౨౨॥అహో ఇతి ॥ అసారాణాం - బలహీనానాం కౌరవాణాం - మహీపతిత్వం - స్వతః - అస్మాకం తు కాలజమాగంతుకం-ఏతత్ప్ర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

రవాఃఆజ్ఞాంనమన్యంతేనబహుమన్యంతే- కింతులంఘునంమన్యంతే॥ ౨౩॥ అద్యాపీతిసూచితమైశ్వర్యందర్శయతి- ఉగ్రసేనఇత్యాదినా - ఉగ్రసేనఇతి॥ ఏషాంమనుష్యశతోచ్ఛిష్టేనృపాసనేతుష్టిఃధిగేతాన్॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ఇత్యుక్త్వేతి॥ కర్షణాధోముఖంకర్షణార్థమధోముఖం॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - పంచమాంశే - పంచత్రింశోధ్యాయః.

మైత్రేయేతి॥ ఏతద్బలం - యమునాకర్షణాదిరూపం - అన్యద్ద్వివిదవధాది॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥

వాణాంమహీపత్వమస్మాకంకిలకాలజమ్। ఉగ్రసేనస్యయెనాజ్ఞాంమన్యంతేద్యాపిలంఘనమ్॥ ౨౩॥ ఉగ్రసేనస్సమధ్యాస్తేసుధర్మాంనశచీపతిః। ధిఙ్మానుషశతోచ్ఛిష్టేతుష్టిరేషాంనృపాసనే॥ ౨౪॥ పారిజాతతరోఃపుష్పమంజరీర్వనితాజనః। బిభర్తియస్యభృత్యానాంసోప్యేషాంనోమహీపతిః॥ ౨౫॥ సమస్తభూభృతాంనాథఉగ్రసేనస్సతిష్ఠతు।అద్యనిష్కౌరవామూర్వీంకృత్వాయాస్యామితత్పురీమ్॥ ౨౬॥ కర్ణందుర్యోధనం ద్రోణమద్యభీష్మంసబాహ్లికమ్। దుశ్శాసనాదీన్భూరించభూరిశ్రవసమేవచ॥ ౨౭॥ సోమదత్తంశలంచైవభీమార్జునయుధిష్ఠిరాన్। యమౌచకౌరవాంశ్చాన్యాన్ హత్వాసాశ్వరథద్విపాన్॥ ౨౮॥ వీరమాదాయతంసాంబంసపత్నీకంతతఃపురీమ్। ద్వారకాముగ్రసేనాదీన్గత్వాద్రక్ష్యామిబాంధవాన్॥ ౨౯॥ అథవాకౌరవావాసంసమస్తైఃకురుభిస్సహ। భాగీరథ్యాంక్షిపామ్యాశునగరంనాగసాహ్వయమ్॥ ౩౦॥ శ్రీపరాశరః॥ఇత్యుక్త్వామదరక్తాక్షఃకర్షణాధోముఖంహలమ్। ప్రాకారవప్రదుర్గస్యచకర్షముసలాయుధః॥ ౩౧॥ ఆఘూర్ణితంతత్సహసాతతోవైహాస్తినంపురమ్। దృష్ట్వాసంక్షుబ్ధహృదయాశ్చుక్రుశుస్సర్వకౌరవాః॥ ౩౨॥ రామరామమహాబాహోక్షమ్యతాంక్షమ్యతాంత్వయా। ఉపసంహ్రియతాంకోపఃప్రసీదముసలాయుధ॥ ౩౩॥ ఏషసాంబస్సపత్నీకస్తవనిర్యాతితోబలాత్ ।అవిజ్ఞాతప్రభావాణాంక్షమ్యతామపరాధినామ్॥ ౩౪॥ శ్రీపరాశరః॥ తతోనిర్యాతయామాసుస్సాంబంపత్నీసమన్వితమ్। నిష్క్రమ్యస్వపురాత్తూర్ణంకౌరవామునిపుంగవ॥ ౩౫॥ భీష్మద్రోణకృపాదీనాంప్రణమ్యవదతాంప్రియమ్। క్షాంతమేవమయేత్యాహబలోబలవతాంవరః॥ ౩౬॥ అద్యాప్యాఘూర్ణితాకారంలక్ష్యతేతత్పురంద్విజ। ఏషప్రభావోరామస్యబలశౌర్యోపలక్షణః॥ ౩౭॥ తతస్తుకౌరవాస్సాంబంసంపూజ్యబలినాసహ। ప్రేషయామాసురుద్వాహధనభార్యాసమన్వితమ్॥ ౩౮॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - పంచత్రింశోధ్యాయః **************************

శ్రీపరాశరః॥ మైత్రేయైతద్బలంతస్యబలస్యబలశాలినః। కృతంయదన్యత్తేనాభూత్తదపిశ్రూయతాంత్వయా॥ ౧॥ నరకస్యాసురేంద్రస్యదేవపక్షవిరోధినః। సఖాభవన్మహావీర్యోద్వివిదోవానరర్షభః॥ ౨॥ వైరానుబంధంబలవాన్సచకారసురాన్ప్రతి। నరకంహతవాన్కృష్ణోదేవరాజేనచోదితః॥ ౩॥ కరిష్యేసర్వదేవానాంతస్మాదేతత్ప్రతిక్రియామ్।యజ్ఞవిధ్వంసనంకుర్వన్మర్త్యలోకక్షయంతథా॥

సాదజం- అద్యాపీంద్రాదీనాజ్ఞాపయతోయెఆజ్ఞాంనమన్యంతే - నాద్రియంతే - కింతుతల్లంఘనమేవమన్యంతే॥ ౨౩॥ అద్యాపీత్యస్యాభిప్రాయంవివృణోతి - ఉగ్రసేనఇతి॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ సోమదత్తమితి॥ యమౌనకులసహదేవౌ॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ఇత్యుక్త్వేతి॥ కర్షణాయాధోముఖం - ప్రాకారవప్రదుర్గస్య - మూలదేశఇతిశేషః ప్రాకారవప్రేవిన్యస్యచకర్షముసలాయుధఇతిపాఠేసుగమోర్థః॥ ౩౧॥ ఆఘూర్ణితమితి॥ ఆఘూర్ణితంవిచలితం॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ఏషఇతి॥ నిర్యాతితఃసమర్పితః॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ తతఇతి॥ ఉద్వాహధనేన - పారిబర్హేణ భార్యయాచసమన్వితం ప్రేషయామాసుః॥ ౩౮॥ ప్రస్థాపితవంతః॥ ఇతిశ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్యే- శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - పంచమాంశే - పంచత్రింశోధ్యాయః

౧। మైత్రేయశ్రూయతామితియదుక్తంతదేవవివృణోతి॥ నరకస్యేతి॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

జడాహేతి ॥ గ్రామాంతరాణి గ్రామవిశేషాః ॥ ౬ ॥ ౭ ॥ తేనేతి ॥ ఉద్వేలో వేలామతిక్రాంతః జాయతే ॥ ౮ ॥ ౯ ॥ తేనేతి ॥ విప్రకృతం వినాశితం ॥ ౧౦ ॥ ౧౧ ॥ ఉద్గీయమాన ఇతి ॥ లలనామాళయః విలాసినీ శ్రేష్ఠాః - అశోకద్రుమో నా- మాళిః కిరీటే చూడాయామశోకే కేశసంహతావితి నిఘంటుః - తదా లలనోపలక్షితాశోకవనాంతస్థః ॥ ౧౨ ॥ తత ఇతి ॥ విడంబనం భ్రూనేత్రాదివికారః - సమ్ముఖస్యేతి పాఠః ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ తత ఇతి ॥ క్షీణజీవిత ఇత్యనేనాస్యామృతప్రాశనాద్దీర్ఘజీవిత్వం మహద్ధిక్కారాన్నష్టమిత్యుక్తం ॥ శ్లో ॥ ఆయుశ్శ్రియం యశో విత్తం లోకానాశిషఏవ చ । హంతి శ్రేయాంసి సర్వాణి పుంసో మహదతిక్రమ ఇతి శ్రీశుకోక్తేః ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - పంచమాంశే - షట్త్రింశోధ్యాయః.

౪ ॥ తతో విధ్వంసయామాస యజ్ఞానజ్ఞానమోహితః । బిభేద సాధుమర్యాదాం క్షయం చక్రే చ దేహినామ్ ॥ ౫ ॥ దదాహ స వనాన్ దేశాన్ పురగ్రామాంతరాణి చ । క్వచిచ్చ పర్వతాక్షేపైర్గ్రామాదీన్ సమచూర్ణయత్ ॥ ౬ ॥ శైలానుత్పాట్య తోయేషు ముమోచాంబునిధౌ తథా । పునశ్చార్ణవమధ్యస్థః క్షోభయామాస సాగరమ్ ॥ ౭ ॥ తేన విక్షోభితశ్చాబ్ధిరుద్వేలో ద్విజ జాయతే । ప్లావయంస్తీరజాన్ గ్రామాన్ పురాదీనతివేగవాన్ ॥ ౮ ॥ కామరూపీ మహారూపం కృత్వా సస్యాన్యశేషతః । లుఠన్ భ్రమణసమ్మర్దైః సంచూర్ణయతి వానరః ॥ ౯ ॥ తేన విప్రకృతం సర్వం జగదేతద్దురాత్మనా । నిస్స్వాధ్యాయవషట్కారం మైత్రేయాసీత్సుదుఃఖితమ్ ॥ ౧౦ ॥ ఏకదా రైవతోద్యానే పపౌ పానం హలాయుధః । రేవతీ చ మహాభాగా తథైవాన్యా వరస్త్రియః ॥ ౧౧ ॥ ఉద్గీయమానో విలసల్లలనామౌళిమధ్యగః । రేమే యదుకులశ్రేష్ఠః కుబేర ఇవ నందనే ॥ ౧౨ ॥ తతస్స వానరోభ్యేత్య గృహీత్వా సీరిణో హలమ్ । ముసలం చ చకారాస్య సంముఖం చ విడంబనమ్ ॥ ౧౩ ॥ తథైవ యోషితాం తాసాం జహాసాభిముఖం కపిః । పానపూర్ణాంశ్చ కరకాన్ చిక్షేపాహత్య వై తదా ॥ ౧౪ ॥ తతః కోపపరీతాత్మా భర్త్సయామాస తం హలీ । తథాపి తమవజ్ఞాయ చక్రే కిలకిలధ్వనిమ్ ॥ ౧౫ ॥ తతస్స్మయిత్వా స బలో జగ్రాహ ముసలం రుషా । సోపి శైలశిలాం భీమాం జగ్రాహ ప్లవగోత్తమః ॥ ౧౬ ॥ చిక్షేప స చ తాం క్షిప్తాం ముసలేన సహస్రధా । బిభేద యాదవశ్రేష్ఠస్సా పపాత మహీతలే ॥ ౧౭ ॥ అథ తన్ముసలం చాసౌ సముల్లంఘ్య ప్లవంగమః । వేగేనాగత్య రోషేణ కరేణోరస్యతాడయత్ ॥ ౧౮ ॥ తతో బలేన కోపేన ముష్టినా మూర్ధ్ని తాడితః । పపాత రుధిరోద్గారీ ద్వివిదః క్షీణజీవితః ॥ ౧౯ ॥ పతతా తచ్ఛరీరేణ గిరేశ్శృంగమశీర్యత । మైత్రేయ శతధా వజ్రివజ్రేణేవ విదారితమ్ ॥ ౨౦ ॥ పుష్పవృష్టిం తతో దేవా రామస్యోపరి చిక్షిపుః । ప్రశశంసుస్తతోభ్యేత్య సాధ్వేతత్తే మహత్కృతమ్ ॥ ౨౧ ॥ అనేన దుష్టకపినా దైత్యపక్షోపకారిణా । జగన్నిరాకృతం వీర దిష్ట్యా స క్షయమాగతః ॥ ౨౨ ॥ ఇత్యుక్త్వా దివమాజగ్ముర్దేవా హృష్టాస్సగుహ్యకాః ॥ ౨౩ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ ఏవంవిధాన్యనేకాని బలదేవస్య ధీమతః । కర్మాణ్యపరిమేయాని శేషస్య ధరణీభృతః ॥ ౨౪ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - షట్త్రింశోధ్యాయః.

౯ ॥ ౧౦ ॥ ఏకదేతి ॥ రైవతకో ద్వారకాయాః - పూర్వతో గిరిః - తత్సంబంధిన్యుద్యానే ॥ ౧౧ ॥ ఉద్గీయమాన ఇతి ॥ విలసల్లలనాః - విలాసిన్యః - తాసాం మౌళయః - శ్రేష్ఠాః - తాసాం మధ్యగః ॥ ౧౨ ॥ తత ఇతి ॥ విడంబనం - భ్రూవిక్షేపదంతదర్శనాదివిక్రియాం ॥ ౧౩ ॥ తథైవేతి ॥ పీయత ఇతి పానం - మదిరా తత్పూర్ణాన్ - కరకాన్ కలశాన్ ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ పతతేతి ॥ అశీర్యత - విశీర్ణమభవత్ ॥ ౨౦ ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - పంచమాంశే - షత్రింశోధ్యాయః.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ఏవమితి॥ దుష్టక్షితీశానాంవధమిత్యనుషంగః॥ ౧॥ ౨॥ కృత్వేతి॥ శాపేతి॥ ఉపసంహారేశాపోవ్యాజమాత్రం; స్వేచ్ఛైవహేతుః - యథోక్తం॥ శ్లో॥ భవితవ్యంతథాతద్ధిదృష్టమేతత్ మహాత్మనేత్యాదినా॥ కులంస్వం॥ ౩॥ ఉత్సృజ్యేత్యాది॥ మానుష్యంమర్త్యదేహం - సాంశఃసంకర్షణాదిః - విష్ణుమయంవిష్ణుప్రచురం - తత్తేజస్తద్విభూతితత్పరికరసూరిపూర్ణమిత్యర్థః - నిజంస్థానంపరమవ్యోమపరమపదాదిశబ్దవాచ్యంస్వాసాధారణం - యథామాసలే- దివ్యంస్థానమజరంచాప్రమేయమిత్యాది - అత్రమానుష్యమితివిశేషణాత్ - ఊర్ధ్వంగచ్ఛన్ వ్యాప్యలోకాన్ స్వలక్ష్మ్యాఇత్యుక్త్వా - అనంతరందివంప్రాప్తమిత్యాదినావసుప్రభృతిభిర్దేవైః ప్రత్యుద్గమనాదికముక్త్వా - తతోగాంజగ భగవానుగ్రధన్వేత్యాదినాస్వస్థానప్రవేశమభిధాయ - భుజైశ్చతుర్భిస్సముపేతం మమేదమితిమాసలోక్తప్రకారేణస్వాసాధారణదివ్యవిగ్రహవతఏవగమనంజ్ఞాతవ్యం॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ తతఇతి॥ భావికార్యంభవిష్యత్ఫలకర్మ - తేన ప్రచోదితాః॥ ౭॥ ౮॥ దివ్యజ్ఞానేతి॥ దివ్యజ్ఞానోపపన్నాఃదివ్యస్యభగవదిచ్ఛాదేర్జ్ఞానేనోపపన్నాః-యథామాసలఏవ॥ శ్లో॥ భవితవ్యంతథాతద్ధిదృష్టమేతన్మహాత్మనా। ఉపేక్షితంచకృష్ణేనశక్తేనాపివ్యపోహితుమిత్యాదికుతశ్శాపోమనీషిణామిత్యంతం॥ ౯॥౧౦॥౧౧॥ తదితి॥ ఏరకాత్రిధారఃతృణభేదః॥౧౨॥ముసలస్యేతి॥ తోమరమత్రబాణశల్యం॥౧౩॥తది

శ్రీపరాశరః॥ ఏవందైత్యవధంకృష్ణోబలదేవసహాయవాన్। చక్రేదుష్టక్షితీశానాంతథైవజగతఃకృతే॥ ౧॥ క్షితేశ్చభారంభగవాన్ఫల్గునేనసమన్వితః। అవతారయామాసవిభుస్సమస్తాక్షౌహిణీవధాత్॥ ౨॥ కృత్వాభారావతరణంభువోహత్వాఖిలాన్నృపాన్। శాపవ్యాజేనవిప్రాణాముపసంహృతవాన్కులమ్॥ ౩॥ ఉత్సృజ్యద్వారకాంకృష్ణస్త్యక్త్వామానుష్యమాత్మనః। సాంశోవిష్ణుమయంస్థానంప్రవివేశమునేనిజమ్॥ ౪॥ మైత్రేయః॥సవిప్రశాపవ్యాజేనసంజహ్రేస్వకులంకథమ్। కథంచమానుషందేహముత్ససర్జజనార్దనః॥ ౫॥ శ్రీపరాశరః॥ విశ్వామిత్రస్తథాకణ్వోనారదశ్చమహామునిః। పిండారకేమహాతీర్థేదృష్టాయదుకుమారకైః॥ ౬॥ తతస్తేయౌవనోన్మత్తాభావికార్యప్రచోదితాః। సాంబంజాంబవతీపుత్రంభూషయిత్వాస్త్రియంయథా॥ ౭॥ ప్రశ్రితాస్తాన్మునీనూచుఃప్రణిపాతపురస్సరమ్। ఇయంస్త్రీపుత్రకామావైబ్రూతకింజనయిష్యతి॥ ౮॥ శ్రీపరాశరః॥ దివ్యజ్ఞానోపపన్నాస్తేవిప్రలబ్ధాఃకుమారకైః। మునయఃకుపితాఃప్రోచుర్ముసలంజనయిష్యతి॥ ౯॥ సర్వయాదవసంహారకారణంభువనోత్తరమ్। యేనాఖిలకులోత్సాదోయాదవానాంభవిష్యతి॥ ౧౦॥ ఇత్యుక్తాస్తేకుమారాస్తుఆచచక్షుర్యథాతథమ్। ఉగ్రసేనాయముసలంజజ్ఞేసాంబస్యచోదరాత్॥ ౧౧॥ తదుగ్రసేనోముసలమయశ్చూర్ణమకారయత్। జజ్ఞేతచ్చేరకాచూర్ణంప్రక్షిప్తంతైర్మహోదధౌ॥౧౨॥ ముసలస్యాథలోహస్యచూర్ణితస్యతుయాదవైః। ఖండంచూర్ణితశేషంతుతతోయత్తోమరాకృతి॥ ౧౩॥ తదప్యంబునిధౌక్షి

ఏవమితి॥ దుష్టక్షితీశానాంవధంచక్రే॥ ౧॥ క్షితేరితి॥ ఫల్గునేనసమన్వితః - తత్సారథ్యేనచక్షితేర్భారమవతారయామాస॥ ౨॥ ౩॥ ఉత్సృజ్యేతి॥ మానుష్యం - మనుష్యనాట్యం - సాంశఃబలప్రద్యుమ్నాదిసహితః॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ తతఇతి॥ భావికార్యంయాదవసంహారః- తేన ప్రచోదితాః॥ ౭॥ ౮॥ దివ్యజ్ఞానేతి॥ దివ్యమలౌకికంజ్ఞానంతేనోపపన్నాః విప్రలబ్ధాఃప్రతారితాః॥ ౯॥ ౧౦॥ ఇత్యుక్తాఇతి॥ ఉగ్రసేనాయాచచక్షుః - నతు శ్రీకృష్ణాయ॥ ౧౧॥ తదితి॥ ఉగ్రసేనోపి - శ్రీకృష్ణమవిజ్ఞాప్యైవస్వయంతదాయసముసలంచూర్ణమకారయత్ - అనేనచవినాశకాలేతేషాంకృష్ణవైముఖ్యంసూచితం- తచ్చచూర్ణంమహోదధౌక్షిప్తంతద్వేలాయాంలగ్నం - ఏరకా- ధారాత్రయోపేతఃతృణభేదోజజ్ఞే ఏకేనముసలేనబహూనాంపరస్పరంప్రహరణాసంభవాచ్చూర్ణద్వారాతదేవబహుధాపరిణతమితిభావః॥ ౧౨॥ ముసలస్యేతి॥ తోమరాకృతితదగ్రసదృశం॥ ౧౩॥ తదితి॥ అంబునిధౌక్షిప్తంతదపిఖండంమత్స్యోజగ్రాహ- తతోజాలిభిః మత్స్యఘాతిభిఃఘాతితస్యమత్స్యస్యోదరాత్ - జరాసంజ్ఞోలుబ్ధోవ్యాధఃజగ్రాహ - తత్రజరదధిష్ఠానో

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తి ॥ జరానామలుబ్ధకః॥ ౧౪॥ విజ్ఞాతేతి ॥ విధినాసమీహితంస్వసంకల్పేనకృతం॥ ౧౫॥ దేవైశ్చేతి ॥ దూతఃవాయుః॥ ౧౬॥ ౧౭॥ భారావతరణార్థాయేతి ॥ అవతీర్ణోఽవర్షాణామధికంశతమత్రస్థితఇతి శేషః॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧ ౨౨॥ భువఇతి ॥ భువోభారోనాద్యాప్యవతారితఇతి శేషః - ఏతద్గమనం॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫ ॥ జరాసంధాదయఇతి॥ క్షితేర్భారహేతవోయేన్యేజరాసంధాదయోనిహతాః - తేభ్యఃయదూనాంసంబంధిశిశురపినాపచితోయుద్ధే - కుమారఇతిపాఠే- తేభ్యోఽప్యధికోయదూనాంసంబంధికుమారఃభూభారఃనక్షీయతే॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ భగవానితి॥ గ్రహర్క్షవైకృతందివ్యఉత్పాతః - ఉల్కానిపాతనిర్ఘాతపరివేషాదిరాంతరిక్షః - చరస్థిరజోభౌమః॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥

షంమతోఽస్యజగ్రాహజాలిభిః । ఘాతితస్యోదరాత్తస్యలుబ్ధోజగ్రాహతజ్జరాః॥ ౧౪ ॥ విజ్ఞాతపరమార్థోఽపిభగవాన్మధుసూదనః । నైచ్ఛత్తదన్యథాకర్తుంవిధినాయత్సమీహితమ్॥ ౧౫॥ దేవైశ్చప్రహితోవాయుః ప్రణిపత్యాహకేశవమ్ । రహస్యేవమహందూతః ప్రహితోభగవన్సురైః॥ ౧౬ ॥ వస్వశ్విమరుదాదిత్యరుద్రసాధ్యాదిభిస్సహ । విజ్ఞాపయతిశక్రస్త్వాంతదిదంశ్రూయతాంవిభో॥ ౧౭ ॥ భారావతరణార్థాయవర్షాణామధికంశతమ్ । భగవానవతీర్ణోఽత్రత్రిదశైస్సహచోదితః॥ ౧౮॥ దుర్వృత్తానిహతాదైత్యాభువోభారోవతారితః । త్వయాసనాథాస్త్రిదశాభవంతుత్రిదివేసదా॥ ౧౯॥ తదతీతంజగన్నాథవర్షాణామధికంశతమ్ । ఇదానీంగమ్యతాంస్వర్గోభవతాయదిరోచతే॥ ౨౦॥ దేవైర్విజ్ఞాప్యతేదేవతథాత్రైవరతిస్తవ । తత్స్థీయతాంయథాకాలమాఖ్యేయమనుజీవిభిః॥ ౨౧॥ శ్రీభగవాన్॥ యత్త్వమాత్థాఖిలందూతవేద్మ్యేతదహమప్యుత । ప్రారబ్ధఏవహిమయాయాదవానాంపరిక్షయః॥ ౨౨॥ భువోనాద్యాపిభారోయంయాదవైరనిబర్హితైః । అవతార్యకరోమ్యేతత్సప్తరాత్రేణసత్వరః॥ ౨౩॥ యథాగృహీతమంభోధేర్దత్వాహంద్వారకాభువమ్ । యాదవానుపసంహృత్యయాస్యామిత్రిదశాలయమ్॥ ౨౪ ॥ మనుష్యదేహముత్సృజ్యసంకర్షణసహాయవాన్ । ప్రాప్తఏవాస్మిమంతవ్యోదేవేంద్రేణతథామరైః॥ ౨౫॥ జరాసంధాదయోయేన్యేనిహతాభారహేతవః । క్షితేస్తేభ్యస్సుబాలోపియదూనాంనాపచీయతే॥ ౨౬॥ తదేతంసుమహాభారమవతార్యక్షితేరహమ్ । యాస్యామ్యమరలోకస్యపాలనాయబ్రవీహితాన్॥ ౨౭॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇత్యుక్తోవాసుదేవేనదేవదూతఃప్రణమ్యతమ్ । మైత్రేయదివ్యయాగత్యాదేవరాజాంతికంయయౌ॥ ౨౮ ॥ భగవానప్యథోత్పాతాన్దివ్యభౌమాంతరిక్షజాన్ । దదర్శద్వారకాపుర్యాంవినాశాయదివానిశమ్॥ ౨౯ ॥ తాన్దృష్ట్వాయాదవానాహపశ్యధ్వమతిదారుణాన్ । మహోత్పాతాన్ఛమాయైషాంప్రభాసంయామమాచిరమ్॥ ౩౦॥ శ్రీపరాశరః॥ ఏవముక్తేతుకృష్ణేనయాదవప్రవరస్తతః । మహాభాగవతఃప్రాహప్రణిపత్యోద్ధవోహరిమ్॥ ౩౧॥ భగవన్యన్మయాకార్యంతదాజ్ఞాపయసాంప్రతమ్ । మన్యేకులమిదంసర్వంభగవాన్సంహరిష్య

దేవతాంశోయదువంశ్యఏవవ్యాధత్వంప్రాప్తఇతిహరివంశే ప్రసిద్ధం ॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯ ॥ తదితి॥ అధికంపంచవింశత్యాధికం - శరచ్ఛతంవ్యతీయాయ - పంచవింశాధికమితిశుకోక్తేః॥ ౨౦ ॥ దైవైరితి ॥ యథాకాలంస్వకార్యసిద్ధ్యాసత్యాం ॥ ౨౧ ॥ యదితి ॥ బ్రహ్మశాపమిషేణమయైవప్రారబ్ధః॥ ౨౨ ॥ కిమర్థంయాదవక్షయఃప్రారబ్ధస్తత్రాహ ॥ భువఇతి ॥ అనిబర్హితైఃఅసంహృతైః॥ ౨౩॥ ౨౪॥ మనుష్యదేహమితి ॥ ప్రాప్తఏవాస్మీతిమంతవ్యః॥ ౨౫॥ జరాసంధేతి॥ యదూనాంబాలోపికుమారోపి - తేభ్యోనాపచీయతే- న్యూనోనభవతి॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ భగవానితి॥ భగవానపిస్వయమేవసృష్టానుత్పాతాన్దదర్శ- తత్రదివ్యాఉత్పాతాః-గ్రహయుద్ధాదయః - భౌమాః - భూకంపాదయః - ఆంతరిక్షాః - దిగ్దాహోల్కాపాతాదయః॥ ౨౯॥ ద్వారకాయాంమరణే - అధికారికదేవాంశానాంయాదవానామేవ ముక్తిస్స్యాదితి - విశిష్టలోకావాప్తిసాధనంప్రభాసంగతుం ప్రరోచయన్నాహ ॥ తానితి ॥ ఏషాముత్పాతానాంశమాయఉపశమనార్థంప్రభాసంయామగమచ్ఛామ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ ౩౬

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ఇత్యుక్త ఇతి ॥ అనుమోదితః తత్త్వోపదేశపాదుకాప్రదానాదినానుగృహీతః - యాదవత్వే
పి భగవత్సాత్వతంత్రస్య ప్రదర్శనార్థం సాత్వతవిద్యాసంతానాయోద్ధవో రాజసంతానాయ వజ్రశ్చ శేషితా ॥ ౩౭ ॥
౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ నివారయామాసేతి ॥ మాధ్యస్థ్యాత్తైశ్వప్యాయుధ్యమా
నాన్నివారయామాస - తైవతం అరీణాం స్వవిపక్షాణాం సహాయం ప్రాప్తం మేనిరే - అత స్తమనాదృత్యాన్యోన్యం
చ జఘ్నుః ॥ ౪౮ ॥ ౪౯ ॥ జఘానేతి ॥ ఆతతాయీ వధోద్యతః॥ ౫౦ ॥ ౫౧॥ ౫౨॥ ౫౩ ॥ ౫౪ ॥ ౫౫ ॥ ౫౬ ॥ ౫౭ ॥

తి॥ ౩౨॥ నాశాయాస్య నిమిత్తాని కులస్యాచ్యుత లక్షయే॥ ౩౩॥ శ్రీభగవాన్ ॥ గచ్ఛ త్వం దివ్యయా గత్యా
మత్ప్రసాదసముత్థయా। యద్బదర్యాశ్రమం పుణ్యం గంధమాదనపర్వతే॥ నరనారాయణస్థానే తత్పవి
త్రం మహీతలే॥ ౩౪ ॥ మన్మనా మత్ప్రసాదేన తత్ర సిద్ధిమవాప్స్యసి। అహం స్వర్గం గమిష్యామి హ్యు
పసంహృత్య వై కులమ్॥ ౩౫ ॥ ద్వారకాం చ మయా త్యక్తాం సముద్రః ప్లావయిష్యతి। మద్వేశ్మైకం ము
క్త్వా తు భయాన్మత్తో జలాశయే॥ తత్ర సన్నిహితశ్చాహం భక్తానాం హితకామ్యయా॥ ౩౬ ॥ శ్రీపరా
శరః॥ ఇత్యుక్తః ప్రణిపత్యైనం జగామాశు తపోవనమ్। నరనారాయణస్థానం కేశవేనానుమోదితః॥ ౩౭॥
తతస్తే యాదవాస్సర్వే రథానారుహ్య శీఘ్రగాన్ । ప్రభాసం ప్రయయుస్సార్ధం కృష్ణరామాదిభి
ర్ద్విజ॥ ౩౮॥ ప్రభాసం సమనుప్రాప్తాః కుకురాంధకవృష్ణయః । చక్రుస్తత్ర మహాపానం వాసుదేవే
న చోదితాః॥ ౩౯ ॥ పిబతాం తత్ర చైతేషాం సంఘర్షేణ పరస్పరమ్। అతివాదేంధనో జజ్ఞే కలహాగ్నిః క్ష
యావహః॥ ౪౦॥ మైత్రేయః॥ స్వం స్వం వై భుంజతాం తేషాం కలహః కిన్నిమిత్తకః। సంఘర్షో వా ద్విజ
శ్రేష్ఠ తన్మమాఖ్యాతుమర్హసి॥ ౪౧॥ శ్రీపరాశరః॥ మృష్టం మదీయమన్నం తే న మృష్టమితి జల్పతామ్॥
మృష్టామృష్టకథా జజ్ఞే సంఘర్షకలహౌ తతః॥ ౪౨॥ తతశ్చాన్యోన్యమభ్యేత్య క్రోధసంరక్తలోచనాః॥
జఘ్నుః పరస్పరం తే తు శస్త్రైర్దైవబలాత్కృతాః॥ ౪౩ ॥ క్షీణశస్త్రాశ్చ జగృహుః ప్రత్యాసన్నామ
థైరకామ్॥ ౪౪ ॥ ఏరకా తు గృహీతా వై వజ్రభూతేవ లక్ష్యతే। తయా పరస్పరం జఘ్నుస్సంప్రహారే సు
దారుణే॥ ౪౫ ॥ ప్రద్యుమ్నసాంబప్రముఖాః కృతవర్మాథ సాత్యకిః । అనిరుద్ధాదయశ్చాన్యే పృథుర్వి
పృథురేవ చ ॥ ౪౬ ॥ చారువర్మా చారుకశ్చ తథాక్రూరాదయో ద్విజ। ఏరకారూపిభిర్వజ్రైస్తే నిజ
ఘ్నుః పరస్పరమ్॥ ౪౭ ॥ నివారయామాస హరిర్యాదవాంస్తే చ కేశవమ్। సహాయం మేనిరేఽరీణాం ప్రా
ప్తం జఘ్నుః పరస్పరమ్ ॥ ౪౮ ॥ కృష్ణోఽపి కుపితస్తేషామేరకాముష్టిమాదదే । వధాయ సోఽపి ముసలం ముష్టి
ర్లోహమభూత్తదా॥ ౪౯ ॥ జఘాన తేన నిశ్శేషాన్యాదవానాతతాయినః। జఘ్నుస్తే సహసాభ్యేత్య
తథాన్యేఽపి పరస్పరమ్॥ ౫౦ ॥ తతశ్చార్ణవమధ్యేన జైత్రోఽసౌ చక్రిణో రథః। పశ్యతో దారుకస్యాథ
ప్రాయాదశ్వైర్ధృతో ద్విజ॥ ౫౧॥ చక్రం గదా తథా శార్ఙ్గం తూణీ శంఖోఽసిరేవ చ । ప్రదక్షిణం హ
రిం కృత్వా జగ్మురాదిత్యవర్త్మనా॥ ౫౨॥ క్షణేన నాభవత్కశ్చిద్యాదవానామఘాతితః। ఋతే కృష్ణం
మహాత్మానం దారుకం చ మహామునే॥ ౫౩॥ చంక్రమ్యమాణౌ తౌ రామం వృక్షమూలే కృతాసనమ్। దదృ

ఇత్యుక్త ఇతి ॥ అనుమోదితః - తత్త్వజ్ఞానోపదేశేనానుగృహీతః ॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯ ॥ పిబతామితి ॥ సంఘర్షేణ స్ప
ర్ధయా - అతివాదః - అధిక్షేపః - స ఏవేంధనం - ఉద్దీపకో యస్య సః - కలహరూపోఽగ్నిః జజ్ఞే ॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ౪౨॥ త
త ఇతి ॥ దైవబలాత్కృతాః - కృష్ణవిమోహితాః॥ ౪౩॥ క్షీణశస్త్రా ఇతి ॥ ఏరకాం - ముసలచూర్ణజాతాం - శ్రీకృ
ష్ణేన - పురైవ - ప్రభాసప్రాంతే - ఉత్పాదితత్వాత్ ప్రత్యాసన్నాం॥ ౪౪॥ ఏరకేతి ॥ సంప్రహారే యుద్ధే॥ ౪౫॥ ౪౬
౪౭॥ నివారయామాసేతి ॥ తైర్నివార్యమాణా యాదవాః - కేశవం - అరీణాం - స్వప్రతిపక్షాణాం - సహాయం - ప్రా
ప్తం - మేనిరే - అత స్తద్వాక్యమనాదృత్య పరస్పరం జఘ్నుః॥ ౪౮॥ కృష్ణ ఇతి ॥ సోఽప్యేరకాముష్టిః - తదా పునర్లోహ
మయముసలమివాసీత్ ॥ ౪౯॥ జఘానేతి ॥ ఆతతాయినః - స్వవధప్రవృత్తాన్ ॥ ౫౦॥ ౫౧॥ ౫౨॥ ౫౩॥ చంక్రమ్యమా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

నిర్యాణమితి॥ యోగేన దేహత్యాగో లోకసంగ్రహార్థః॥ ౫౮॥ ౫౯॥ ౬౦॥ ౬౧॥ ౬౨॥ ౬౩॥ ౬౪ ॥ సచేతి॥ ద్వారవత్యాం స్థితమితి శేషః॥ ౬౫॥ భగవానపీతి ॥ సర్వభూతేషుస్థితమత ఏవ వాసుదేవాత్మకం బ్రహ్మ ఆత్మన్యధారయత్ - ఆత్మానం బ్రహ్మ అభావయదిత్యర్థః॥ ౬౬॥ సంమానయన్నితి ॥ ద్విజవచః విప్రశాపవచః - దుర్వాసా యదువాచ తచ్చసంమానయన్ - పాదం లుబ్ధకదృశ్యం స్వస్తికాసనేన జానుని కృత్వా యోగం చక్రే - శ్రీకృష్ణో హి మదుచ్ఛిష్టేన సర్వాంగం లింపేతి దుర్వాససో వచనాత్ విప్రోచ్ఛిష్టం పాదేన న ప్రష్టవ్యమితి పాదవర్జం సర్వాంగే లిప్తే పాదౌ నలిప్తావితి క్రుద్ధేన దుర్వాససా తత్రైవ పాదే విద్ధో భవేతి శప్త ఇత్యుక్తం భారతే॥ ౬౭॥ ఆయయావితి ॥ ముసలావశేషలోహం ఏకసాయకే న్యస్తం తం తోమరం యస్య స తథోక్తః - అతురాధిక్యమార్షం॥ ౬౮॥ ౬౯॥ ౭౦॥ ౭౧॥ తత ఇతి ॥ గచ్ఛత్వమిత్యాదినా లోకసంగ్రహార్థం యోగేన స్వదేహం త్యజన్నపి భగవానాత్మనో నిరతిశయమైశ్వర్యం ప్రకటయితు మనర్హాణామ

శాతేముఖాచ్చాస్యనిష్క్రాన్తం తం ముఖ్యాఽరగమ్ ॥ ౫౩ ॥ నిష్క్రమ్య స ముఖాత్తస్య మహాభోగో భుజంగమః । ప్రయయావర్ణవం సిద్ధైః పూజ్యమానస్తథోరగైః॥ ౫౫ ॥ తతోఽర్ఘ్యమాదాయ తదా జలధిస్స్వయముఖం యయౌ । ప్రవివేశ తతస్తోయం పూజితః పన్నగోత్తమైః॥ ౫౬ ॥ దృష్ట్వా బలస్య నిర్యాణం దారుకం ప్రాహ కేశవః । ఇదం సర్వం సమాచక్ష్వ వసుదేవోగ్రసేనయోః॥౫౭॥నిర్యాణం బలభద్రస్య యాదవానాం తథా క్షయమ్ । యోగే స్థిత్వాహమప్యేతత్ పరిత్యక్ష్యే కళేబరమ్॥ ౫౮॥ వాచ్యశ్చ ద్వారకావాసీ జనస్సర్వస్తథాహుకః । యథేమాం నగరీం సర్వాం సముద్రః ప్లావయిష్యతి ॥౫౯॥ తస్మాద్భవద్భిస్సర్వైస్తు ప్రతీక్ష్యో హ్యర్జునాగమః । న స్థేయం ద్వారకామధ్యే నిష్క్రాన్తే తత్ర పాండవే॥ ౬౦ ॥ తేనైవ సహ గంతవ్యం యత్ర యాతి స కౌరవః॥ ౬౧॥ గత్వా చ బ్రూహి కౌంతేయమర్జునం వచనాన్మమ । పాలనీయస్త్వయా శక్త్యా జనోఽయం మత్పరిగ్రహః॥ ౬౨॥ త్వమర్జునేన సహితో ద్వారవత్యాం తథా జనమ్ । గృహీత్వా యాహి వజ్రశ్చ యదురాజో భవిష్యతి॥ ౬౩ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ ఇత్యుక్తో దారుకః కృష్ణం ప్రణిపత్య పునః పునః । ప్రదక్షిణం చ బహుశః కృత్వా ప్రాయాద్యథోదితమ్॥ ౬౪॥ స చ గత్వా తదా చక్రే ద్వారకాయాం తథార్జునమ్ । ఆనినాయ మహాబుద్ధిర్వజ్రం చక్రే తథా నృపమ్ ॥ ౬౫ ॥ భగవానపి గోవిందో వాసుదేవాత్మకం పరమ్ । బ్రహ్మాత్మని సమారోప్య సర్వభూతేష్వధారయత్ ॥ నిష్ప్రపంచే మహాభాగ సంయోజ్యాత్మానమాత్మని । తుర్యావస్థస్సలీలం చ శేతే స్మ పురుషోత్తమః॥౬౬॥ సమ్మానయన్ ద్విజవచో దుర్వాసా యదువాచ హ । యోగయుక్తోఽభవత్పాదం కృత్వా జానుని సత్తమ॥ ౬౭ ॥ ఆయయౌ స జరా నామ తదా తత్ర స లుబ్ధకః । ముసలావశేషలోహైకసాయకన్యస్తతోమరః॥ ౬౮ ॥ స తత్పాదం మృగాకారమవేక్ష్యారాదవస్థితః । తలే వివ్యాధ తేనైవ తోమరేణ ద్విజోత్తమ॥ ౬౯ ॥ తతశ్చ దదృశే తత్ర చతుర్బాహుధరం నరమ్ । ప్రణిపత్యాహ చైవైనం ప్రసీదేతి పునః పునః॥ ౭౦॥ అజానతా కృతమిదం మయా హరిణశంకయా । క్షమ్యతాం మమ పాపేన దగ్ధం మాం త్రాతుమర్హసి॥ ౭౧॥ శ్రీపరాశరః॥ త

ణావితి ॥ చంక్రమ్యమాణౌ - తత్ర తత్ర భ్రమంతౌ॥ ౫౪॥ ౫౫॥ ౫౬॥ ౫౭॥ ౫౮॥ ౫౯॥ ౬౦॥ ౬౧॥ ౬౨॥ ౬౩॥ ౬౪ ౬౫ ॥ భగవానితి ॥ ఆత్మనిసమారోప్య - బ్రహ్మైవాహమితి ధ్యాత్వా - తమాత్మానం సర్వభూతేష్వధారయత్ - సర్వభూతాన్యప్యహమేవేతి దధ్యావిత్యర్థః - ఏతచ్చాప్రచ్యుత బ్రహ్మభావే భవతి - లోకసంగ్రహమాత్రం ద్రష్టవ్యం॥ ౬౬॥ సంమానయన్నితి ॥ దుర్వాసా యదువాచ - తద్ద్విజవచస్సంమానయన్ - జానుని పాదం కృత్వా - స్వస్తికాసనే ఉపవిశ్య - యోగయుక్తోఽభవత్ - ఏవం కిల భారతే - కదాచిత్తమున్మత్తవేషం - దుర్వాససం అతిథిం - భగవాన్ పూజయామాస - తదాజ్ఞయా - స్వాంగం - పాదవర్జం తదుచ్ఛిష్టేనాలింపత్ - తదా కుపితస్స ప్రాహ - తవ పాదతలం మృత్యుర్భవిష్యతీతి తదేతద్వాక్యం సంమానయితుం తథోపవిష్ట ఇతి ॥ ౬౭ ॥ ఆయయావితి ॥ ముసలావశేషలోహమేవ - ఏకస్మిన్ ముఖ్యే - సాయకే న్యస్తం - తోమరం తదాకారం - శల్యం యేన సః ॥ ౬౮।౬౯ ॥ ౭౦॥ ౭౧॥ ౭౨॥ ౭౩॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

పిలుబ్ధకంసశరీరమేవస్వర్గమగమయదిత్యభిప్రేతం॥ ౭౨॥ ౭౩॥ గతఇతి ॥ గతఇత్యాదిశ్లోకద్వయస్యైకాన్వయః. తస్మిన్ లుబ్ధకేస్వర్గంగతేసతిభగవాన్ శ్రీకృష్ణః - బ్రహ్మభూతఇత్యాద్యుక్తవిశేషణవిశిష్టే ఆత్మనిస్వస్మిన్నాత్మానం మనస్సంయోజ్య - త్రివిధాంసాత్త్వికరాజసతామసరూపేణ త్రివిధాంగతిమతీత్య॥ ౭౪ ॥ ౭౫ ॥ ఇతి శ్రీ విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - పంచమాంశే - సప్తత్రింశోధ్యాయః ✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿

౧॥ ౨॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ యస్మిన్నితి ॥ కాలకాయఃమలినాంగః - కాలకాయఇతిపాఠేకృష్ణోపేక్షావసరప్రతీక్షః॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ పార్థఇతి ॥ పంచనదాఖ్యేదేశః॥ ౧౨॥ ౧౩ ॥ తతఇతి ॥ లోప్త్రంచౌర్యధనంలోప్త్రోపహృతచేతసఇతిచపాఠః॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥

తస్తంభగవానాహనతేస్తుభయమణ్వపి। గచ్ఛత్వంమత్ప్రసాదేనలుబ్ధస్వర్గం సురాస్పదమ్ ॥౭౨॥ శ్రీపరాశరః॥ విమానమాగతంసద్యస్తద్వాక్యసమనంతరమ్ ।ఆరుహ్యప్రయయౌస్వర్గంలుబ్ధకస్తత్ప్రసాదతః॥ ౭౩ ॥ గతేతస్మిన్ సభగవాన్ సంయోజ్యాత్మానమాత్మని। బ్రహ్మభూతేవ్యయేచింత్యే వాసుదేవమయేమలే॥ ౭౪ ॥ అజన్మన్యమరేవిష్ణావప్రమేయేఖిలాత్మని। తత్యాజమానుషందేహమతీత్య త్రివిధాంగతిమ్॥ ౭౫॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - సప్తత్రింశోధ్యాయః ✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿

శ్రీపరాశరః॥ అర్జునోపితదాన్విష్యరామకృష్ణకళేబరే। సంస్కారంలంభయామాసతథాన్యేషామనుక్రమాత్॥ ౧॥ అష్టౌమహిష్యఃకథితారుక్మిణీప్రముఖాస్తుయాః। ఉపగుహ్యహరేర్దేహంవివిశుస్తాహుతాశనమ్॥ ౨॥ రేవతీచాపిరామస్యదేహమాశ్లిష్యసత్తమా। వివేశజ్వలితంవహ్నింతత్సంగాహ్లాదశీతలమ్॥ ౩॥ ఉగ్రసేనస్తుతచ్ఛ్రుత్వాతథైవానకదుందుభిః। దేవకీరోహిణీచైవవివిశుర్జాతవేదసమ్ ॥ ౪ ॥ తతోర్జునఃప్రేతకార్యం కృత్వాతేషాంయథావిధి। నిశ్చక్రామజనంసర్వంగృహీత్వావజ్రమేవచ॥ ౫॥ ద్వారవత్యావినిష్క్రాంతాఃకృష్ణపత్న్యస్సహస్రశః। వజ్రంజనంచకౌంతేయఃపాలయన్ శనకైర్యయౌ॥౬॥ సభాసుధర్మాకృష్ణేనమర్త్యలోకేసముజ్ఝితే। స్వర్గంజగామమైత్రేయపారిజాతశ్చపాదపః॥ ౭॥ యస్మిన్ దినేహరిర్యాతోదివంసంత్యజ్యమేదినీమ్। తస్మిన్నేవావతీర్ణోయం కాలకాయోబలీకలిః॥౮॥ ప్లావయామాసతాంశూన్యాంద్వారకాంచమహోదధిః। వాసుదేవగృహంత్వేకంనప్లావయతిసాగరః॥ ౯॥ నాతిక్రాంతుమలం బ్రహ్మంస్తదద్యాపిమహోదధిః। నిత్యంసన్నిహితస్తత్రభగవాన్ కేశవోయతః॥ ౧౦ ॥ తదతీవమహాపుణ్యంసర్వపాతకనాశనమ్। విష్ణుశ్రియాన్వితంస్థానందృష్ట్వాపాపాద్విముచ్యతే॥ ౧౧॥ పార్థఃపంచనదేదేశేబహుధాన్యధనాన్వితే। చకారవాసంసర్వస్యజనస్యమునిసత్తమ॥ ౧౨॥ తతోలోభస్సమభవత్పార్థేనైకేనధన్వినా। దృష్ట్వాస్త్రియోనీయమానాదస్యూనాంనిహతేశ్వరాః ॥ ౧౩॥ తతస్తేపాపకర్మాణోలోభోపహతచేతసః। ఆభీరామంత్రయామాసుస్సమేత్యాత్యంతదుర్మదాః॥ ౧౪॥ అయమేకోర్జునోధన్వీస్త్రీజనంనిహతేశ్వరమ్। నయత్యస్మానతిక్రమ్యధిగేతద్భవతాంబలమ్॥ ౧౫॥ హత్వాగర్వసమారూఢోభీష్మద్రోణజయద్రథాన్। కర్ణాదీంశ్చనజానాతిబలం గ్రామనివాసినామ్॥ ౧౬॥ యష్టిహస్తానవేక్ష్యాస్మాన్ ధనుష్పాణిస్సదుర్మతిః। సర్వానేవావజానాతికింవోబాహుభిరున్నతైః॥ ౧౭ ॥ తతోయష్టిప్రహరణాదస్యవోలోష్టధారి

గతఇతి॥ త్రివిధాంగతిం - త్రిగుణాత్మికాం॥ ౭౪॥ ౭౫॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీ విష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - పంచమాంశే - సప్తత్రింశోధ్యాయః. ✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿✿

౧॥ ౨॥ రేవతీతి ॥ తత్సంగేనయ ఆహ్లాదః తేనశీతలప్రాయం॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭ ॥ యస్మిన్నితి॥ అవతీర్ణః ఆ[illegible]భూతః- కాలకాయః- కలినామా॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ పార్థఇతి ॥ పంచనదేదేశేపంచనదాఖ్యదేశే ॥ ౧౨ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ తతఇతి ॥ యష్టిప్రహరణాః దండాయుధాః లోష్టధారిణఃలోష్టప్రహరణాః॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

తత ఇతి॥ ముష్టః ముషితః మాయయా శక్తిహరణాత్॥ ౨౯॥ తద్ధనురితి॥ ఏకపదే ఏకక్షణే॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ అవీరజోనుగమనమితి॥ అవిశబ్దేన అజజాతిర్లక్ష్యతే అవిఃఖరాదిజాతిర్వా అవిశబ్దస్యౌణాదిక ఈకారః సంజ్ఞాయామ్॥ ౩౭॥ సాంతానికాదయ ఇతి॥ సాంతానికః సంతానార్థముద్వోఢుమిచ్ఛన్- ఆదిశబ్దేన యత్యమా

ణాః సహస్రశోభ్యధావంత తం జనం నిహతేశ్వరమ్॥ ౧౭॥ తతో నిర్భర్త్స్య కౌంతేయః ప్రాహాభీరాన్ హసన్నివ। నివర్తధ్వమధర్మజ్ఞా యదినస్థ ముమూర్షవః॥ ౧౯॥ అవజ్ఞాయ వచస్తస్య జగృహుస్తే తదా ధనమ్। స్త్రీధనం చైవ మైత్రేయ విష్వక్సేనపరిగ్రహమ్॥ ౨౦॥ తతోర్జునో ధనుర్దివ్యం గాండీవమజరం యుధి। ఆరోపయితుమారేభే న శశాక చ వీర్యవాన్॥ ౨౧॥ చకార సజ్యం కృచ్ఛ్రాచ్చ తచ్చాభూచ్ఛిథిలం పునః। న సస్మార తతోస్త్రాణి చింతయన్నపి పాండవః॥ ౨౨॥ శరాన్ముమోచ చైతేషు పార్థో వైరిష్వమర్షితః। త్వగ్భేదం తే పరం చక్రురస్తా గాండీవధన్వనా॥ ౨౩॥ వహ్నినా యేక్షయా దత్తాశ్శరాస్తేపి క్షయం యయుః। యుధ్యతస్సహ గోపాలైరర్జునస్య భవక్షయే॥ ౨౪॥ అచింతయచ్చ కౌంతేయః కృష్ణస్యైవ హి తద్బలమ్। యన్మయా శరసంఘాతైస్సకలా భూభృతో హతాః॥ ౨౫॥ మిషతః పాండుపుత్రస్య తతస్తాః ప్రమదోత్తమాః। ఆభీరైరపకృష్యంత కామం చాన్యాః ప్రదుద్రువుః॥ ౨౬॥ తతశ్శరేషు క్షీణేషు ధనుష్కోట్యా ధనంజయః। జఘాన దస్యూంస్తే చాస్య ప్రహారాన్ జహసుర్మునే॥ ౨౭॥ ప్రేక్షతస్తస్య పార్థస్య వృష్ణ్యంధకవరస్త్రియః। జగ్మురాదాయ తే మ్లేచ్ఛాస్సమస్తా మునిసత్తమ॥ ౨౮॥ తతస్సుదుఃఖితో జిష్ణుః కష్టం కష్టమితి బ్రువన్। అహో భగవతానేన ముష్టోస్మీతి రురోద వై॥ ౨౯॥ తద్ధనుస్తాని శస్త్రాణి స రథస్తే చ వాజినః। సర్వమేకపదే నష్టం దానమశ్రోత్రియే యథా॥ ౩౦॥ అహో అతిబలం దైవం వినా తేన మహాత్మనా। యదసామర్థ్యయుక్తేపి నీచవర్గే జయప్రదమ్॥ ౩౧॥ తౌ బాహూ స చ మే ముష్టిః స్థానం తత్సోస్మి చార్జునః। పుణ్యేనైవ వినా తేన గతం సర్వమసారతామ్॥ ౩౨॥ మమార్జునత్వం భీమస్య భీమత్వం తత్కృతం ధ్రువమ్। వినా తేన యదాభీరైర్జితోహం రథినాం వరః॥ ౩౩॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇత్థం వదన్యయౌ జిష్ణురింద్రప్రస్థం పురోత్తమమ్। చకార తత్ర రాజానం వజ్రం యాదవనందనమ్॥ ౩౪॥ స దదర్శ తతో వ్యాసం ఫల్గునః కాననాశ్రయమ్। తముపేత్య మహాభాగం వినయేనాభ్యవాదయత్॥ ౩౫॥ తం వందమానం చరణావవలోక్య మునిశ్చిరమ్। ఉవాచ వాక్యం విచ్ఛాయః కథమద్య త్వమీదృశః॥ ౩౬॥ అవీరజోనుగమనం బ్రహ్మహత్యా కృతాథవా। దృఢాశాభంగదుఃఖీవ భ్రష్టచ్ఛాయోసి సాంప్రతమ్॥ ౩౭॥ సాంతానికాదయో వా తే యాచమానా నిరాకృతాః। అగమ్యస్త్రీరతిర్వా త్వం యేనాసి విగతప్ర

౧౭॥ తత ఇతి॥ ముమూర్షవః ప్రాయదినస్థ న భవథ తర్హి నివర్తధ్వం॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ చకారేతి॥ అస్త్రాణి- తత్తన్మంత్రాన్॥ ౨౨॥ ౨౩॥ వహ్నినేతి॥ ఖాండవదాహే- అగ్నినా దత్తాః- భవక్షయే- ఉద్భవనాశే॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ తత ఇతి॥ ధనుష్కోట్యా చాపాగ్రేణ దండేనైవ జఘాన- జహసుః- దండప్రహారే అర్జునాదపి తేషామేవ వైదగ్ధ్యాత్॥ ౨౭॥ ౨౮॥ తత ఇతి॥ ముష్టః వంచితోస్మి॥ ౨౯॥ తదితి॥ ఏకపదే- ఏకస్మిన్నేవ క్షణే- అశ్రోత్రియే- వేదవర్జితే॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ స ఇతి॥ ఇంద్రప్రస్థాత్- గజాహ్వయం- గచ్ఛన్- అర్జునః- క్వచిత్కాననాశ్రయం- వ్యాసం- దదర్శ॥ ౩౫॥ తమితి॥ కథమీదృశః- అత్యంతం విచ్ఛాయోసి- నిశ్శ్రీకోసీతి చిరమువాచ- పృచ్ఛ్యమానేపి దుఃఖవశాత్తస్మిన్- ప్రతివక్తుమశక్నువతి చిరం పునరువాచేత్యర్థః॥ ౩౬॥ పునరేవ నిశ్శ్రీకత్వే హేతూన్ బహూన్ కల్పయన్నాహ- అవీరరజ ఇత్యాదిపంచభిః॥ అవీరరజోనుగమనమితి॥ అవీనాం రజః- అనుపృష్ఠతః- కిం గమనం కృతం- ఉపలక్షణం చైతన్నిషిద్ధానామజఖరాదిరజసాం అనుగమనస్య- అయం మాం రక్షిష్యతీతి- కస్యచిద్యా దృఢాశా తస్యా భంగేన వా- దుఃఖం॥ ౩౭॥ సాంతానికాదయ ఇతి॥ సాంతానికః- సంతానార్థముద్వోఢుకామః- ధనార్థీ - ఆదిశ

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.
CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ణాదయోఽనుగృహ్యంతే - యథాహమనుః॥ శ్లో॥ సాంతానికం యక్ష్యమాణమధ్వగం సార్వవేదసం। గుర్వర్థపితృమాత్రర్థస్వాధ్యాయార్థ్యుపతాపిన ఇతి॥౩౮॥౩౯॥౪౦॥ స్పృష్ట ఇతి॥ ఘటవారి ఘటాన్నీయమానాచ్చలితాను చ్చలద్వారి॥౪౧ ౪౨॥ ౪౩॥ ఈశ్వరేణేతి॥ ఇతరేణైవ మహతా - మహతా సతాపి ఇతరేణేవ ప్రాకృతేనేవ స్మితాదికం కుర్వతా తృణమయాః తృణకృతాః పురుషాః॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬ ౪౭॥ నిర్యౌవనేతి॥ నాహమేక ఏవ నిర్యౌవనాదికః - యౌవన శబ్దేన శక్తిర్లక్ష్యతే - ఛాయా కాంతిః॥ ౪౮॥ ౪౯॥ ౫౦॥ ౫౧॥ ఆనీయమానమితి॥ కృష్ణ హే వ్యాస॥ ౫౨॥ ౫౩॥ ౫౪

భః॥ ౩౮॥ భుజే ప్రదాయినీ ప్రేభ్యో మృష్టమేకోఽథవా భవాన్। కిం వా కృపణవిత్తాని హృతాని భవతార్జున॥ ౩౯॥ కచ్చిన్న శూర్పవాతస్య గోచరత్వం గతోఽర్జున। దుష్టచక్షుర్హతో వాపి నిశ్శ్రీకః కథమన్యథా॥౪౦॥ స్పృష్టో నఖాంభసా వాథ ఘటవార్యుక్షితోఽపి వా। కేన త్వం వాసి విచ్ఛాయో హీనో న్యూనైర్వా యుధి నిర్జితః॥ ౪౧॥ శ్రీపరాశరః॥ తతః పార్థో వినిశ్వస్య శ్రూయతాం భగవన్నితి। ప్రోక్త్వా యథావదాచఖ్యౌ వ్యాసాయాత్మపరాభవమ్॥ ౪౨॥ అర్జునః॥ యద్బలం యచ్చ తత్తేజో యద్వీర్యం యః పరాక్రమః। యా శ్రీశ్ఛాయా చ నస్సోఽస్మాన్పరిత్యజ్య హరిర్గతః॥౪౩॥ ఈశ్వరేణాపి మహతా స్మితపూర్వాభిభాషిణా। హీనా వయం మునే తేన జాతాస్తృణమయా ఇవ॥ ౪౪॥ అస్త్రాణాం సాయకానాం చ గాండీవస్య తథా మమ। సారతా యాభవన్మూర్తిస్స గతః పురుషోత్తమః॥ ౪౫॥ యస్యావలోకనాదస్మాన్ శ్రీర్జయస్సంపదున్నతిః। న తత్యాజ స గోవిందస్త్యక్త్వాస్మాన్భగవాన్గతః॥ ౪౬॥ భీష్మద్రోణాంగరాజాద్యాస్తథా దుర్యోధనాదయః। యత్ప్రభావేన నిర్దగ్ధాస్స కృష్ణస్త్యక్తవాన్భువమ్॥ ౪౭॥ నిర్యౌవనా గతశ్రీకా నష్టచ్ఛాయేవ మేదినీ। విభాతి తాత నైకోఽహం విరహే తస్య చక్రిణః॥ ౪౮॥ యస్య ప్రభావాద్భీష్మాద్యైర్మయ్యగ్నౌ శలభాయితమ్। వినా తేనాద్య కృష్ణేన గోపాలైరస్మి నిర్జితః॥౪౯॥ గాండీవః త్రిషు లోకేషు ఖ్యాతిం యదనుభావతః। గతస్తేన వినాభీరలగుడైస్స తిరస్కృతః॥ ౫౦॥ స్త్రీసహస్రాణ్యనేకాని మన్నాథాని మహామునే। యతతో మమ నీతాని దస్యుభిర్లగుడాయుధైః॥ ౫౧॥ ఆనీయమానమాభీరైః కృష్ణ కృష్ణావరోధనమ్। హృతం యష్టిప్రహరణైః పరిభూయ బలం మమ॥ ౫౨॥ నిశ్శ్రీకతా న మే చిత్రం యజ్జీవామి తదద్భుతమ్। నీచావమానపంకాంకీ నిర్లజ్జోఽస్మి పితామహ॥ ౫౩॥ వ్యాస ఉవాచ॥ అలం తే వ్రీడయా పార్థ న త్వం శోచితుమర్హసి। అవేహి సర్వభూతేషు కాలస్య గతిరీదృశీ॥ ౫౪॥ కాలో భవాయ భూతానామభవాయ చ పాండవ। కాలమూలమిదం జ్ఞాత్వా భవ స్థైర్యపరోఽర్జున॥౫౫॥ నద్యస్సముద్రా గిరయస్సకలా చ వసుంధరా। దేవా మనుష్యాః పశవస్తరవశ్చ సరీసృపాః॥ ౫౬॥ సృష్టాః

కాలేనాత్తా అన్యే యక్ష్యమాణాదయోఽనుగృహ్యంతే॥ యథాహ మనుః॥ శ్లో॥ సాంతానికం యక్ష్యమాణం అధ్వగం సార్వవేదసం। గుర్వర్థపితృమాత్రర్థస్వాధ్యాయార్థ్యుపతాపిన ఇతి॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ స్పృష్ట ఇతి॥ తోయపూర్ణే - ఘటే నీయమానే - తత ఉచ్చలతా - ఉచ్చలత్తోయేన - ఉక్షితః సిక్తః॥ ౪౧॥ ౪౨॥ యదితి॥ బలం శక్తిః - తేజః ప్రాగల్భ్యం - ప్రభావః వీర్యం - పరాక్రమో విక్రమః - శ్రీస్సంపత్ - ఛాయా కాంతిః॥ ౪౩॥ ఈశ్వరేణేతి॥ ఇతరేణేవ - ప్రాకృతేన - మిత్రేణేవ - మృగాదినిషేధార్థం - క్షేత్రే మునిర్మితాస్తృణమయాః ధన్విన ఇవ వయం జాతాః - ఇతరేణేవమహతేతి చ పాఠః॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ భీష్మేతి॥ అంగరాజాద్యాః కర్ణాద్యాః॥ ౪౭॥ నిర్యౌవనేతి॥ నిర్గతం యౌవనం సస్యాదిప్రసవసామర్థ్యం యస్యాస్సా నిర్యౌవనా॥౪౮॥ యస్యేతి॥ అగ్నితుల్యే మయి పతంగవదాచరితం॥ ౪౯॥ ౫౦॥ స్త్రీసహస్రాణీతి॥ అహం నాథః - పాలకో యేషాం తాని - యతతః - యతమానం మమ మామనాదృత్య॥ ౫౧॥ ఆనీయమానమితి॥ కృష్ణ హే వ్యాస॥ ౫౨॥ ౫౩॥ ౫౪॥ ౫౫॥ ౫౬॥ సృష్టా ఇతి॥ కాలాత్మ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౫౫॥ ౫౬॥ ౫౭॥ ౫౮॥ ౫౯॥ ౬౦॥ ౬౧॥ ౬౨॥ తస్మాదితి॥ భావాస్సర్వేకాలేష్వభ్యుదయకాలేషు॥ ౬౩॥ ౬౪॥ ౬౫ ౬౬॥ ౬౭॥ ౬౮॥ ౬౯॥ ౭౦॥ ౭౧॥ ౭౨ ॥ రంభేతి॥ స్తుతిగానసహితా - ప్రశంసాతద్రహితా। ౭౩॥ ౭౪॥ ౭౫

కాలేనకాలేనపునర్యాస్యంతిసంక్షయమ్। కాలాత్మకమిదంసర్వంజ్ఞాత్వాశమమవాప్నుహి॥౫౭॥ కాల
స్వరూపీభగవాన్కృష్ణఃకమలలోచనః। యచ్చార్థకృష్ణమాహాత్మ్యంతత్తథైవధనంజయ॥ ౫౮॥ భారా
వతరకార్యార్థమవతీర్ణస్సమేదినీమ్। భారాక్రాంతాధరాయాతాదేవానాంసమితింపురా॥ ౫౯॥
తదర్థమవతీర్ణోఽసౌకాలరూపీజనార్దనః। తచ్చనిష్పాదితంకార్యమశేషాభూభుజోహతాః॥ ౬౦॥
వృష్ణ్యంధకకులంసర్వంతథాపార్థోపసంహృతమ్। నకించిదన్యత్కర్తవ్యంతస్యభూమితలేప్రభోః॥
అతోగతస్సభగవాన్కృతకృత్యోయథేచ్ఛయా॥ ౬౧ ॥ సృష్టింసర్గేకరోత్యేషదేవదేవఃస్థితౌస్థితిమ్।
అంతేంతాయసమర్థోఽయంసాంప్రతంవైయథాగతః॥౬౨॥ తస్మాత్పార్థనసంతాపస్త్వయాకార్యఃప
రాభవే। భవంతిభావాఃకాలేషుపురుషాణాంయతస్స్తుతిః॥౬౩॥ త్వయైకేనహతాభీష్మద్రోణకర్ణాద
యోరణే। తేషామర్జునకాలోత్థఃకింన్యూనాభిభవోనసః॥ ౬౪ ॥ విష్ణోస్తస్యప్రభావేనయథాతేషాంప
రాభవః। కృతస్తథైవభవతోదస్యుభ్యస్సపరాభవః॥ ౬౫॥ సదేవేశశ్శరీరాణిసమావిశ్యజగత్స్థితిమ్।
కరోతిసర్వభూతానాంనాశంచాంతేజగత్పతిః॥ ౬౬॥ భగోదయేతేకౌంతేయసహాయోభూజ్జనార్దనః।
తథాంతేతద్విపక్షాస్తేకేశవేనవినాశితాః॥ ౬౭॥ కశ్శ్రద్దధ్యాత్సగాంగేయాన్హన్యాస్త్వంకౌరవా
నితి। ఆభీరేభ్యశ్చభవతఃకశ్శ్రద్దధ్యాత్పరాభవమ్ ॥ ౬౮॥ పార్థైతత్సర్వభూతస్యహరేర్లీలావిచే
ష్టితమ్। త్వయాయత్కౌరవాధ్వస్తాయదాభీరైర్భవాన్జితః ॥ ౬౯ ॥ గృహీతాదస్యుభిర్యాశ్చభ
వాన్శోచతితాస్స్త్రియః। తదప్యహంయదావృత్తంకథయామితవార్జున॥ ౭౦॥ అష్టావక్రఃపురావి
ప్రోజలవాసరతోభవత్। బహూన్వర్షగణాన్పార్థగృణన్బ్రహ్మసనాతనమ్ ॥ ౭౧॥ జితేష్వసు
రసంఘేషుమేరుపృష్ఠేమహోత్సవః। బభూవతత్రగచ్ఛంత్యోదదృశుస్తంసురస్త్రియః॥ ౭౨॥ రంభా
తిలోత్తమాద్యాస్తుశతశోథసహస్రశః। తుష్టువుస్తంమహాత్మానంప్రశశంసుశ్చపాండవ॥ ౭౩॥ ఆకం
ఠమగ్నంసలిలేజటాభారవహంమునిమ్। వినయావనతాశ్చైనంప్రణేముస్స్తోత్రతత్పరాః॥ ౭౪ ॥ య
థాయథాప్రసన్నోసౌతుష్టువుస్తంతథాతథా। సర్వాస్తాఃకౌరవశ్రేష్ఠంవరిష్ఠంద్విజన్మనామ్॥ ౭౫ ॥
అష్టావక్రః॥ ప్రసన్నోహంమహాభాగాభవతీనాంయదిష్యతే। మత్తస్తద్వ్రియతాంసర్వంప్రదా
స్యామ్యతిదుర్లభమ్॥ ౭౬॥ రంభాతిలోత్తమాద్యాస్తంవైదిక్యోప్సరసోబ్రువన్। ప్రసన్నేత్వయ్యపర్యా
ప్తంకిమస్మాకమితిద్విజ॥ ౭౭ ॥ ఇతరాస్త్వబ్రువన్విప్రప్రసన్నోభగవాన్యది। తదిచ్ఛామఃపతిం
ప్రాప్తుంవిప్రేంద్రపురుషోత్తమమ్॥ ౭౮॥ వ్యాసః॥ ఏవంభవిష్యతీత్యుక్త్వాహ్యుత్తతారజలాన్మునిః।
తముత్తీర్ణంచదదృశుర్విరూపంవక్రమష్టధా॥ ౭౯॥ తందృష్ట్వాగూహమానానాంయాసాంహాసస్స్ఫు

కం కాలాధీనం॥ ౫౭॥ ౫౮॥ ౫౯॥ ౬౦॥ ౬౧॥ ౬౨॥ ౬౩ ॥ యథైకస్మాత్త్వత్తోభీష్మాదీనాంపరాభవఃకాలకృతః - తే
థైవన్యూనేభ్యః - ఆభీరేభ్యస్తవాపికాలోద్భవోయంపరాభవ ఇత్యుపపాదయతి - త్వయైకేనేత్యాదిషడ్భిః॥ ౬౪ ॥
౬౫॥ సఇతి॥సర్వభూతానాంశరీరాణిసమావిశ్య- జగత్స్థితింనాశంచఏకఏవకరోతి॥౬౬॥ భగోదయఇతి॥ భగోదయే
భాగ్యస్యోదయే- తదంతేభాగ్యనాశే॥౬౭॥ ౬౮॥ ౬౯॥ తాసాంచస్త్రీణాందస్యుభిర్హరణమష్టావక్రశాపప్రాప్తం-
కేనవారయితుంశక్యమిత్యాఖ్యాయికాంకథయన్నాహ - గృహీతాఇత్యాదినా దస్యుహస్తంగమిష్యథేత్యంతేన ॥ ౭౦॥
౭౧॥ ౭౨॥ రంభేతి॥ తుష్టువుః - ప్రగీతైర్వాక్యైః॥ప్రశశంసుః॥ ౭౩॥ ౭౪॥ ౭౫॥ ౭౬ ॥ రంభేతి॥ వైదిక్యఃవేదప్రసి
ద్ధాః॥ ౭౭॥ ౭౮॥ ఏవమితి ॥ ఉత్తతార - బహిర్నిర్గతః॥౭౯॥ తమితి॥ గూహమానానాంహాసంప్రచ్ఛాదయంతీనాం॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౬౬| ౬౭| ౬౮| ౬౯| ౭౦| ౭౧| ౭౨| ౭౩| ౭౪| ౭౫|| భవతామితి || తేజఃపరాభిభవాసహిష్ణుత్వం - మాహాత్మ్యమస్త్రమంత్రాదిజంసామర్థ్యం౭౬|| ౭౭|| ౭౮|| విజ్ఞానమితి|| విబుధాఃవిద్వాంసః - సంతి తాదృశాఃతాదృశాభవంతి||౭౮|| తస్మాదితి || తంత్రంపరిచ్ఛదం|| ౭౯|| ౮౦|| ఇత్యుక్తఇతి || దృష్టంప్రత్యక్షితంవ్యాసోక్త్యాశ్రుతంచ సర్వం||౮౧|| ౮౨|| శ్రీకృష్ణలీలాంనిగమయతి || ఇత్యేతదితి|| ౮౩|| భగవచ్చరిత్రశ్రవణాదిఫలమాహ || యశ్చైతచ్చరితమితి|| ౮౪|| ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - పంచమాంశే - అష్టత్రింశోధ్యాయః. ❁❁❁❁

టోభవత్ । తాశ్చశాపముని కోపమవాప్య కురునందన|| ౭౦|| యస్మాద్విక్రుతరూపంమాంమత్వాహాసావమాననా । భవతీభిఃకృతాతస్మాదేతంశాపందదామివః|| ౭౧|| మత్ప్రసాదేనభర్తారంలబ్ధ్వాతుపురుషోత్తమమ్ । మచ్ఛాపోపహతాస్సర్వాదస్యుహస్తంగమిష్యథ|| ౭౨|| వ్యాసః || ఇత్యుదీరిత మాకర్ణ్య మునిస్తాభిప్రసాదితః । పునస్సురేంద్రలోకంవైప్రాహభూయోగమిష్యథ||౭౩|| వ్యాసః||ఏవంతస్యమునేశ్శాపాదష్టావక్రస్యచక్రిణమ్ । భర్తారంప్రాప్యతాయాతాదస్యుహస్తంసురాంగనాః||౭౪|| తత్త్వయానాత్రకర్తవ్యశ్శోకోల్పోపిహిపాండవ । తేనైవాఖిలనాథేన సర్వంతదుపసంహృతమ్|| ౭౫|| భవతాంచోపసంహారఆసన్నస్తేనపాండవ । బలంతేజస్తథావీర్యంమాహాత్మ్యంచోపసంహృతమ్ || ౭౬ || జాతస్యనియతోమృత్యుఃపతనంచతథోన్నతేః । విప్రయోగావసానస్తు సంయోగస్సంచయేక్షయః|| ౭౭|| విజ్ఞాయనబుధాశ్శోకంనహర్షముపయాంతియే । తేషామేవేతరేచేష్టాంశిక్షంతస్సంతితాదృశాః||౭౮|| తస్మాత్త్వయానరశ్రేష్ఠజ్ఞాత్వైతద్భ్రాతృభిస్సహ । పరిత్యజ్యాఖిలంతంత్రంగంతవ్యంతపసేవనమ్|| ౭౯||తద్గచ్ఛధర్మరాజాయనివేద్యైతద్వచోమమ । పరశ్వోభ్రాతృభిస్సార్ధంయథాయాసితథాకురు|| ౮౦ || ఇత్యుక్తోభ్యేత్యపార్థాభ్యాంయమాభ్యాంచసహార్జునః । దృష్టంచైవానుభూతంచసర్వమాఖ్యాతవాంస్తథా||౮౧||వ్యాసవాక్యంచతేసర్వేశ్రుత్వార్జునముఖేరితమ్ । రాజ్యేపరీక్షితంకృత్వాయయుఃపాండుసుతావనమ్ || ౮౨ || ఇత్యేతత్తవమైత్రేయవిస్తరేణమయోదితమ్ । జాతస్యయద్యదోర్వంశేవాసుదేవస్యచేష్టితమ్|| ౮౩|| యశ్చైతచ్చరితంతస్యకృష్ణస్యశ్రుణుయాత్సదా । సర్వపాపవినిర్ముక్తోవిష్ణులోకంసగచ్ఛతి || ౮౪ || **

❁❖❖❖❖❖☆ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - పంచమాంశే - అష్టత్రింశోధ్యాయః. ☆❖❖❖❖❁

౭౦|| ౭౧|| మత్ప్రసాదేనేతి || శాపంవివృణోతి || మచ్ఛాపేతి||౭౨|| ఇతీతి || ప్రసాదయంతీస్తాః - పునస్సురేంద్రలోకంగమిష్యథేతి - ప్రాహపునరితి||౭౩|| ౭౪|| ౭౫|| భవతామితి || మాహాత్మ్యంగౌరవం||౭౬|| జాతస్యేతి || ఉచ్చైస్సకాశాత్పతనంచసంచయానంతరంక్షయశ్చ|| ౭౭|| విజ్ఞాయేతి || తాదృశాః - హర్షశోకవిహీనాస్సంతి || ౭౮ || తస్మాదితి || తంత్రంరాజ్యపరికరం|| ౭౯|| ౮౦|| ఇతీతి || దృష్టంయదుకులక్షయాది - అనుభూతంస్వపరాభవాది || ౮౧ ౮౨|| ఇతీతి || ఇత్యేతదితి శ్రీకృష్ణలీలాంనిగమయతి|| ౮౩|| శ్రవణాదిఫలంప్రకటయతి || యశ్చేతి|| ౮౪|| ☆❁❁❁

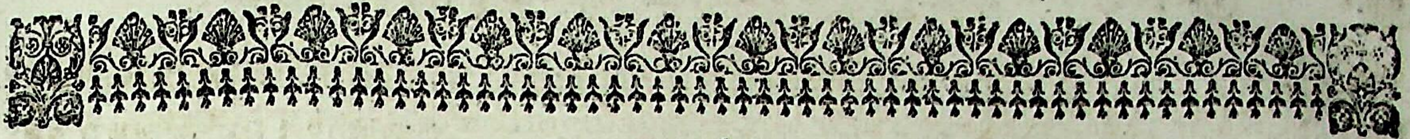
ఇతి శ్రీమద్విష్ణుభక్తశిరోరత్న - శ్రీధరస్వామివిరచితాయాం - ఆత్మప్రకాశాఖ్యాయాం -
శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - పంచమాంశే - అష్టత్రింశోధ్యాయః.

ఓం - తత్సత్ - శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

పంచమాంశస్సమాప్తః.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

హరిః ఓమ్.

శ్రీకృష్ణపరబ్రహ్మణే నమః.

శ్రీవిష్ణుపురాణే - సవ్యాఖ్యానే - షష్ఠాంశే - ప్రథమోధ్యాయః.

వ్యాఖ్యాతేతి॥ ప్రథమాంశే సర్గ ఉక్తః - ద్వితీయాదిషు వంశమన్వంతరవంశానుచరితరూపా స్థితిరుక్తా॥ ౧॥ శ్రోతుమితి॥ అథ కల్పాంతే ఉపసంహృతిం మహాప్రళయసంజ్ఞాముపసంహృతిం చ శ్రోతుమిచ్ఛామి॥ ౨॥ మైత్రేయేతి॥ ప్రాకృతే - ప్రళయ ఇతి శేషః - ద్విపరార్ధక ఇతి వక్ష్యమాణే యథోపసంహృతిర్జాయతే తథా - యథావత్ పరమార్థతః శ్రూయతాం॥ ౩॥ అహోరాత్రమితి॥ మానుషో మాసః పితౄణామహోరాత్రం - అబ్దో దేవానాం - దివ్యైశ్చతుర్యుగసహస్రే ద్వే బ్రహ్మణో హోరాత్రం॥ ౪॥ ౫॥ చతుర్యుగానీతి॥ స్వరూపతః పరిమాణధర్మాధర్మాదిభిః యథోక్తం హరివంశే॥ శ్లో॥ కృతే ధర్మశ్చతుష్పాత్స్యాదధర్మః పాదభాగథ। ద్వాభ్యామధర్మః పాదాభ్యాం త్రిభిర్ధర్మస్తతః స్థితః॥ ద్వాభ్యాం ధర్మః స్థితః పశ్చాద్యమధర్మస్త్రిభిరుచ్ఛ్రితః। కలావధర్మశ్చతుష్పాత్స్యాద్ధర్మః పాదశేషగ ఇతి॥ అయమర్థః॥ కృతే కృతయుగ ఆదౌ పాదభాక్ - అథ కృతాంతే క్రమేణాధర్మః పాదభాగ్భవతి - తతస్త్రేతాయాం॥ ౬॥ ఆద్య ఇతి॥ బ్రహ్మణా చతుర్ముఖశరీరకేణ భగవతా॥ శ్లో॥ భోగిశయ్యాగతః శేతే త్రైలోక్యగ్రాసబృంహిత ఇతి వచనాత్॥ ఆద్యంతయోర్యుగయోః సృష్టిసంహారా దేవ విశేషః॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ వర్ణాశ్రమేతి॥ వర్ణా

మైత్రేయః॥ వ్యాఖ్యాతా భవతా సర్గవంశమన్వంతరస్థితిః। వంశానుచరితం చైవ విస్తరేణ మహామునే॥ ౧॥ శ్రోతుమిచ్ఛామ్యహం త్వత్తో యథావదుపసంహృతిమ్। మహాప్రళయసంజ్ఞాం చ కల్పాంతే చ మహామునే॥ ౨॥ శ్రీపరాశరః॥ మైత్రేయ శ్రూయతాం మత్తో యథావదుపసంహృతిః। కల్పాంతే ప్రాకృతే చైవ ప్రళయో జాయతే యథా॥ ౩॥ అహోరాత్రం పితౄణాం తు మాసోబ్దస్త్రిదివౌకసామ్। చతుర్యుగసహస్రే తు బ్రహ్మణో ద్వే ద్విజోత్తమ॥ ౪॥ కృతం త్రేతా ద్వాపరం చ కలిశ్చేతి చతుర్యుగమ్। దివ్యైర్వర్షసహస్రైస్తు తద్ద్వాదశభిరుచ్యతే॥ ౫॥ చతుర్యుగాణ్యశేషాణి సదృశాని స్వరూపతః। ఆద్యం కృతయుగం ముక్త్వా మైత్రేయాంత్యం తథా కలిమ్॥ ౬॥ ఆద్యే కృతయుగే సర్గో బ్రహ్మణా క్రియతే యథా। క్రియతే చోపసంహారస్తథాంతే చ కలౌ యుగే॥ ౭॥ మైత్రేయః॥ కలేః స్వరూపం భగవన్విస్తరాద్వక్తుమర్హసి। ధర్మశ్చతుష్పాద్భగవాన్ యస్మిన్విప్లవమృచ్ఛతి॥ ౮॥ శ్రీపరాశరః॥ కలేః స్వరూపం మైత్రేయ యద్భవాన్ శ్రోతుమిచ్ఛతి। తన్నిబోధ సమాసేన వర్తతే యన్మహామునే॥ ౯॥ వర్ణా

శ్లో॥ సచ్చిదానందరూపాయ కృష్ణాయాక్లిష్టకారిణే। నమో వేదాంతవేద్యాయ గురవే బుద్ధిసాక్షిణే॥ ప్రథమాంశారంభోక్తమర్థమనువదన్ బుభుత్సితమర్థం పృచ్ఛతి మైత్రేయః - వ్యాఖ్యాతేత్యాదిద్వాభ్యాం॥ ౧॥ శ్రోతుమిచ్ఛామీతి॥ యథావత్ - ఉపసంహృతిమాత్యంతికప్రళయమిత్యర్థః॥ ౨॥ మైత్రేయేతి॥ కల్పాంతే బ్రహ్మణో దినాంతే ప్రాకృతే మహాప్రళయే॥ ౩॥ కల్పప్రమాణం దర్శయన్నాహ॥ అహోరాత్రమితి॥ మనుష్యాణాం - మాసః - పితౄణామహోరాత్రం - మనుష్యాణామబ్దః - దేవానామహోరాత్రం - ద్వే చతుర్యుగసహస్రే బ్రహ్మణో హోరాత్రం॥ ౪॥ చతుర్యుగస్య ప్రమాణమాహ॥ కృతమితి॥ ౫॥ చతుర్యుగస్వరూపమాహ॥ చతుర్యుగాణీతి॥ ౬॥ ఆద్యంతయోర్వైసాదృశ్యే హేతుమాహ॥ ఆద్య ఇతి॥ ౭॥ అపర్యవసితమేవ పూర్వప్రశ్నోత్తరేలబ్ధావసరోన్యత్పృచ్ఛతి॥ కలేరితి॥ విప్లవం నాశం॥ ౮॥ ఉత్తరమాహ॥ కలేః స్వరూపమిత్యాదినాయావదధ్యాయసమాప్తేః॥ ౯॥ వర్ణా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

శ్రమేత్యాదిస్మార్తప్రవృత్తివిషయం - సామర్గ్యజురితి శ్రౌతప్రవృత్తివిషయత్రయీప్రతిపాద్యాగ్నిహోత్రాదిధర్మవినిష్పాదనం యస్యాః ప్రవృత్తేః హేతుః ప్రయోజనం సా తథోక్తా - సా చ నేత్యర్థః ॥ ౧౦ ॥ వివాహా ఇతి ॥ దాంపత్యక్రమః దంపత్యోర్ధర్మః - దంపతీ ఏవ దాంపత్యం - వహ్నిదేవాత్మకః వహ్నౌ దేవయజ్ఞక్రియాత్మకః - క్రమోఽనుష్ఠానం ॥ ౧౧ ॥ యత్ర కుత్రేతి ॥ వర్ణేభ్యః వర్ణానాం - ధనీ యోగ్యః - న తు వృత్తవిద్యాదిమాన్ ॥ ౧౨ ॥ యేనేతి ॥ యేన కేనచ శ్రుతిస్మృతిభ్యామనుకల్పితయోగేన - యోగేన ప్రకారేణ - దీక్షితో భవతి ॥ ౧౩ ॥ సర్వమేవేతి ॥ దేవతాశ్చ సర్వాః అవైదికీః కాళ్యాదిః - సర్వః సర్వస్య చాశ్రమః బ్రహ్మచర్యవైరాగ్యాదిరహితస్యాపి ॥ ౧౪ ॥ ఉపవాస ఇతి ॥ ఆయాసః తీర్థయాత్రాదికాయక్లేశః - ఉపవాసాదిస్స్వాభిరుచితానుష్ఠానానుష్ఠితో ధర్మో భవతి ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ సువర్ణమణీతి ॥ కేశైః ప్రశస్తైః - సువర్ణాదిభూషణసహపాఠాత్ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ య ఇతి ॥ స్వామిత్వహేతురితి - బహ్వర్థదానాదినా సంబంధ ఏవ స్వామిత్వహేతుః భావీ - న త్వభిజనః - స్వామిత్వహేతుసంబంధో భవితాభిజన ఇతి పాఠే స్వామిత్వహేతుర్వసుదానాదిసంబంధః స ఏవాభిజనః - న తు మహాకులీనత్వం - హీనవర్ణోఽప్యర్థదో మహాకులీనవత్సేవ్య ఇత్యర్థః ॥ ౧౯ ॥ గృహాంతా ఇతి ॥ బుద్ధేస్సాధ్యం ధనార్జనం - న త్వాత్మజ్ఞానాది - తచ్చ ధనం గృహనిర్మాణార్థం - న తు

శ్రమాచారవతీ ప్రవృత్తిర్న కలౌ నృణామ్ । న సామఋగ్యజుర్ధర్మవినిష్పాదనహైతుకీ ॥ ౧౦ ॥ వివాహా న కలౌ ధర్మ్యా న శిష్యగురుసంస్థితిః । న దాంపత్యక్రమో నైవ వహ్నిదేవాత్మకః క్రమః ॥ ౧౧ ॥ యత్ర కుత్ర కులే జాతో బలీ సర్వేశ్వరః కలౌ । సర్వేభ్య ఏవ వర్ణేభ్యో యోగ్యః కన్యావరోధనే ॥ ౧౨ ॥ యేన కేనచ యోగేన ద్విజాతిర్దీక్షితః కలౌ । యైవ సైవ చ మైత్రేయ ప్రాయశ్చిత్తం కలౌ క్రియా ॥ ౧౩ ॥ సర్వమేవ కలౌ శాస్త్రం యస్య యద్వచనం ద్విజ । దేవతాశ్చ కలౌ సర్వాః సర్వస్సర్వస్య చాశ్రమః ॥ ౧౪ ॥ ఉపవాసస్తథాయాసో విత్తోత్సర్గస్తపః కలౌ । ధర్మో యథాభిరుచితైరనుష్ఠానైరనుష్ఠితః ॥ ౧౫ ॥ విత్తేన భవితా పుంసాం స్వల్పేనాఢ్యమదః కలౌ । స్త్రీణాం రూపమదశ్చైవం కేశైరేవ భవిష్యతి ॥ ౧౬ ॥ సువర్ణమణిరత్నాదౌ వస్త్రే చోపక్షయం గతే । కలౌ స్త్రియో భవిష్యంతి తదా కేశైరలంకృతాః ॥ ౧౭ ॥ పరిత్యక్ష్యంతి భర్తారం విత్తహీనం తథా స్త్రియః । భర్తా భవిష్యతి కలౌ విత్తవానేవ యోషితామ్ ॥ ౧౮ ॥ యో వై దదాతి బహుళం స్వం స స్వామీ సదా నృణామ్ । స్వామిత్వహేతుస్సంబంధో న చాభిజనతా తథా ॥ ౧౯ ॥ గృహాంతా ద్రవ్యసంఘాతా ద్రవ్యాంతా చ తథా మతిః । అర్థాశ్చాత్మోపభోగ్యాంతా భవిష్యం

శ్రమేతి ॥ వర్ణానామాశ్రమాణాం చ - య ఆచారస్తదనుసారిణీ నృణాం ప్రవృత్తిర్న భవతి - సామాదివేదోక్తం కర్మనిష్పాదనం - హేతుర్యస్యాస్సా - తథాభూతా చ న భవతి - కింతు - అర్థకామప్రయోజనైవేత్యర్థః - యజుః కర్మేతి చ పాఠః ॥ ౧౦ ॥ వివాహా ఇతి ॥ బ్రాహ్మాదిషు వివాహేషు యస్య యో విహితః స ఏవ తస్యేతి వ్యవస్థా నాస్తీత్యర్థః - శిష్యగుర్వోశ్చ - సంస్థితిశ్శుశ్రూషానుగ్రహరూపా నాస్తి దాంపత్యయోః క్రమః - పరస్పరనియమః వహ్నిదేవపూజాదిషు క్రమశ్చ నాస్తి ॥ ౧౧ ॥ యత్ర కుత్రేతి ॥ సర్వేశ్వరో నియంతా దండధర ఇతి యావత్ స త్వేవ - సర్వవర్ణేభ్యః కన్యాయా అవరోధనే - ధనేశ్వర ఏవ కన్యాయా యోగ్యో భవిష్యతి - కన్యావరోధనీతి పాఠే సవర్ణత్వాదినియమం వినా - సర్వేభ్య ఏవ వర్ణేభ్యః ధనీ ధనవాన్ - కన్యావరో యోగ్యో భవిష్యతీత్యర్థః ॥ ౧౨ ॥ యేనేతి ॥ యేన కేనాప్యుపాయేన నిషిద్ధద్రవ్యాదినాపి దీక్షితస్స్యాత్ ॥ ౧౩ ॥ ౧౪ ॥ ఉపవాస ఇతి ॥ విధిక్రమం వినా యథాభిరుచితైరనుష్ఠానైః కృత ఉపవాసాదిర్ధర్మస్స్యాత్ - ఆయాసః కృచ్ఛ్రాదిరపి ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ య ఇతి ॥ యః కోఽపి బహుధనం దదాతి - స స్వామీ - ఉత్తమానామపి తత్ర హేతుః - ద్రవ్యదానాదినా యస్సంబంధః స ఏవ స్వామిత్వే హేతుర్భావీ - న త్వభిజనసత్కులత్వం - స్వామిత్వహేతుసంబంధో భవితాభిజన ఇతి పాఠే - స్వామిత్వే హేతునా - బహుధనదానాదినా యస్సంబంధః స ఏవాభిజనో మహాకులీనత్వం భవిష్యతీత్యర్థః ॥ ౧౯ ॥ గృహాంతా ఇతి ॥ ద్రవ్యాణాం - సంఘా

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యోగాధానాద్యర్థం - తేచార్థాగృహరూపాఃస్వదేహభోగార్థాః - నత్వతిథ్యాదిభోగార్థాః॥ ౨౦॥ స్త్రియ
ఇతి॥ లలితేషుపురుషేషుస్పృహాయాసాంతాస్తథోక్తాః॥ ౨౧॥ అభ్యర్థితాఇతి॥ అభ్యర్థితాపి అభ్యర్థితాఅపి -
అత్రఆర్షస్సంధిః - దేవాపియంనపశ్యంతీతివత్ - పణఃకపర్దికాశీతిః - పంచగుంజాతులితంస్వర్ణంవా॥ ౨౨॥ సమా
నపౌరుషమితి॥ సమానపౌరుషమిత్యపరవర్ణాఃశూద్రాదయఃవిప్రాన్స్వసమానతేజస్కాన్మన్యంతఇత్యర్థః-స
మానపరుషమితిపాఠేసగర్వనిష్ఠురంచచేతఇతి॥ ౨౩॥ ౨౪॥ కందమూలేతి॥ ఘాతయిష్యంతిక్లేశయిష్యంతి॥ ౨౫॥ దు
ర్భిక్షమితి॥ ప్రమోదఃఉల్లాసః॥ ౨౬॥౨౭॥౨౮॥౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ వేదాదానమితి॥ అకృతవ్రతాఃవేదవ్రతరహితాః॥

తికలౌయుగే॥ ౨౦॥ స్త్రియఃకలౌభవిష్యంతిస్వైరిణ్యోలలితస్పృహాః। అన్యాయాదాప్తవిత్తేషుపురు
షేస్పృహయాళవః॥ ౨౧॥ అభ్యర్థితాపిసుహృదాస్వార్థమేవనిరీక్ష్యతే। పణార్ధార్ధార్ధమా
త్రేపికరిష్యంతితథాస్పృహామ్॥ ౨౨॥ సమానపౌరుషంచేతోభావివిప్రేషువైకలౌ। క్షీరప్రదానసంబంధి
భావిగోషుచగౌరవమ్॥ ౨౩॥ అనావృష్టిభయప్రాయాఃప్రజాఃక్షుద్భయకాతరాః। భవిష్యంతితదా
సర్వేగగనాసక్తదృష్టయః॥ ౨౪॥ కందమూలఫలాహారాస్తాపసాఇవమానవాః।ఆత్మానంఘాతయిష్యం
తిహ్యనావృష్ట్యాదిదుఃఖితాః॥ ౨౫॥ దుర్భిక్షమేవసతతంతథాక్లేశమనీశ్వరాః। ప్రాప్స్యంతివ్యాహ
తసుఖప్రమోదామానవాఃకలౌ॥ ౨౬॥ అస్నానభోజినోనాగ్నిదేవతాతిథిపూజనమ్। కరిష్యంతికలౌ
ప్రాప్తేనచపిండోదకక్రియామ్॥ ౨౭॥ లోలుపాహ్రస్వదేహాశ్చబహ్వన్నాదనతత్పరాః। బహుప్ర
జాల్పభాగ్యాశ్చభవిష్యంతికలౌస్త్రియః॥౨౮॥ఉభాభ్యామపిపాణిభ్యాంశిరఃకండూయనంస్త్రియః। కు
ర్వంత్యోగురుభర్తౄణామాజ్ఞాంభేత్స్యంత్యనాదరాః॥౨౯॥ స్వపోషణపరాఃక్షుద్రాదేహసంస్కా
రవర్జితాః। పరుషానృతభాషిణ్యోభవిష్యంతికలౌస్త్రియః॥ ౩౦ ॥ దుశ్శీలాదుష్టశీలేషుకుర్వంత్యస్స
తతంస్పృహామ్। అసద్వృత్తాభవిష్యంతిపురుషేషుకులాంగనాః॥ ౩౧ ॥ వేదాదానంకరిష్యంతివటవ
శ్చాకృతవ్రతాః। గృహస్థాశ్చనహోష్యంతినదాస్యంత్యుచితాన్యపి॥ ౩౨ ॥ వానప్రస్థాభవిష్యంతి

తాస్సంచయాఅపి - గృహఏవాంతస్సమాప్తిర్యేషాంతేతథా - బహుధనాదిసంగ్రహాఅపిగృహనిర్మాణాదిష్వేవోప
క్షీణాభవిష్యంతి - నతుధర్మోపయోగినఇత్యర్థః - నృణాంమతిశ్చద్రవ్యాంతాద్రవ్యార్జనమాత్రనిష్ఠా - న
త్వాత్మజ్ఞానోపయోగినీ - అర్థాశ్చ - భోగ్యాఃస్రక్చందనాదయః - ఆత్మోపభోగ్యాంతాః - స్వభోగమాత్రపర్యవ
సాయినః - నత్వతిథిదేవతార్థాభవిష్యంతి॥ ౨౦ ॥ స్త్రియఇతి॥ స్వైరిణ్యః - పుంశ్చల్యః - తత్రహేతుః - లలితే -
సుందరే - స్పృహాయాసాంతాః॥ ౨౧॥ అభ్యర్థితాఇతి॥ పణం - వరాటికా - తదర్థంవా - కాచః - తదర్థార్థ
మాత్రేపివిషయే - స్వార్థస్పృహాంనకరిష్యంతి - కపర్దికాంశకమపినత్యక్ష్యంతీత్యర్థః - పణఃకపర్దికాశీతిః - పం
చగుంజాతులితస్వర్ణంవాపణఃతత్రాపీతిద్రష్టవ్యం - కరిష్యంతికలింద్విజేతిపాఠేకలింకలహం॥ ౨౨॥ సమానేతి॥ స
మానపౌరుషం - అస్మాసువిప్రేష్వపిచపురుషత్వంసమానం - తదస్మత్తోవిప్రేషుకోవిశేషఇత్యనాదరయుక్తంచిత్తంశూ
ద్రాదేర్భవిష్యతీత్యర్థః - సమానపరుషమితిపాఠే - సగర్వనిష్ఠురంచేత్యర్థః - క్షీరేతి - మహిష్యాదిష్వివక్షీరప్రదా
నతోగోషుసత్కారోభవిష్యతి॥౨౩॥ అనావృష్టీతి॥ క్షుద్భయేనకాతరాః వ్యాకులాః - ప్రజాః - మేఘప్రతీక్షయా
గగనేఆసక్తదృష్టయోభవిష్యంతి॥ ౨౪ ॥ ౨౫ ॥ దుర్భిక్షమితి॥ అనీశ్వరానిర్ధనాః - వ్యాహతం - సుఖం - ప్రమో
దోహర్షశ్చయేషాంతే॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ఉభాభ్యామితి॥ అనాదరాః - ఆదరశూన్యాః॥ ౨౯ ॥ స్వపోషణపరాఇ
తి॥ పరుషమనృతంభాషితుంశీలంచయాసాంతాః॥౩౦ ॥ దుశ్శీలాఇతి॥ దుష్టశీలేష్వసద్వృత్తేషుస్పృహాంకుర్వంత్యో
సద్వృత్తావ్యభిచారిణ్యోభవిష్యంతి॥౩౧॥ ఆశ్రమాణాంవిప్లవమాహ॥ వేదాదానమితి॥ అకృతవ్రతాః - వేదవ్రతా
విహీనాః - వటవోబ్రహ్మచారిణః - వేదాదానం వేదాధ్యయనం - కరిష్యంతి॥ ౩౨॥ వానప్రస్థాఇతి॥ వానప్రస్థాః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౩౨ ॥ వానప్రస్థా ఇతి॥ వనవాసినఃవానప్రస్థాః ॥ ౩౩ ॥ అరక్షితారఇతి॥ శుల్క వ్యాజేనశుల్కమితివ్యపదిశ్యశు
ల్కవ్యతిరిక్తైర్దండైశ్చ॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ పలితేతి॥ వింశతింనాతిజీవంతి - కలేరంతే-
త్రయోవింశతిమితిచతుర్థోక్తంజీవనమితఃపూర్వం॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ౪౯॥ ౫౦॥ ౫౧॥ ౫౨॥

గ్రామ్యాహారపరిగ్రహాః। భిక్షవశ్చాపిమిత్రాది స్నేహసంబంధయంత్రణాః॥ ౩౩॥ అరక్షితారోహ
ర్తారశ్శుల్కవ్యాజేనపార్థివాః। హారిణోజనవిత్తానాంసంప్రాప్తేతుకలౌయుగే॥ ౩౪॥ యోయో
శ్వరథనాగాఢ్యస్సస రాజాభవిష్యతి। యశ్చయశ్చాబలస్సర్వస్సస భృత్యఃకలౌయుగే॥ ౩౫॥ వైశ్యాఃకృ
షివణిజ్యాదిసంత్యజ్యనిజకర్మయత్। శూద్రవృత్త్యాప్రవత్స్యంతికారుకర్మోపజీవినః॥ ౩౬॥ భైక్ష
వ్రతపరాశ్శూద్రాః ప్రవ్రజ్యాలింగినోధమాః। పాషండ సంశ్రయాంవృత్తిమాశ్రయిష్యంతిసత్కృ
తాః॥ ౩౭॥ దుర్భిక్షకరపీడాభిరతీవోపద్రుతాజనాః। గోధూమాన్నయవాన్నాఢ్యాన్దేశాన్యా
స్యంతిదుఃఖితాః॥ ౩౮ ॥ వేదమార్గే ప్రలీనేచపాషండాఢ్యేతతోజనే। అధర్మవృద్ధ్యాలోకానామ
ల్పమాయుర్భవిష్యతి॥ ౩౯॥ అశాస్త్రవిహితంఘోరంతప్యమానేషువైతపః। నరేషునృపదోషేణబా
ల్యేమృత్యుర్భవిష్యతి ॥ ౪౦ ॥ భవితాయోషితాంసూతిః పంచషట్సప్తవార్షికీ। నవాష్టదశవర్షా
ణాంమనుష్యాణాంతథాకలౌ॥ ౪౧॥ పలితోద్భవశ్చభవితాతథాద్వాదశవార్షికః। నాతిజీవతి వైకశ్చి
త్కలౌవర్షాణివింశతిః॥ ౪౨॥ అల్పప్రజ్ఞావృథాలింగాదుష్టాంతఃకరణాఃకలౌ। యతస్తతోవినఙ్క్ష్యం
తికాలేనాల్పేనమానవాః॥ ౪౩॥ యదాయదాహిమైత్రేయహానిర్ధర్మస్యలక్ష్యతే। తదాతదాకలే
ర్వృద్ధిరనుమేయావిచక్షణైః॥ ౪౪॥ యదాయదాహిపాషండవృద్ధిర్మైత్రేయలక్ష్యతే। తదాతదాక
లేర్వృద్ధిరనుమేయామహాత్మభిః॥ ౪౫॥ యదాయదాసతాంహానిర్వేదమార్గానుసారిణామ్। తదాత
దాకలేర్వృద్ధిరనుమేయావిచక్షణైః॥ ౪౬॥ ప్రారంభాశ్చావసీదంతియదాధర్మభృతాంనృణామ్। త
దానుమేయంప్రాధాన్యంకలేర్మైత్రేయపండితైః॥ ౪౭॥ యదాయదానయజ్ఞానామీశ్వరఃపురుషో
త్తమః। ఇజ్యతేపురుషైర్యజ్ఞైస్తదాజ్ఞేయంకలేర్బలమ్ ॥ ౪౮॥ నప్రీతిర్వేదవాదేషు పాషండేషుయ
దారతిః। కలేర్వృద్ధిస్తదా ప్రాజ్ఞైరనుమేయావిచక్షణైః॥ ౪౯॥ కలౌజగత్పతింవిష్ణుంసర్వస్రష్టారమీశ్వ
రమ్। నార్చయిష్యంతిమైత్రేయపాషండోపహతాజనాః ॥ ౫౦ ॥ కిందేవైఃకింద్విజైర్వేదైఃకింశౌచే
నాంబుజన్మనా। ఇత్యేవంవిప్రవక్ష్యంతిపాషండోపహతాజనాః ॥ ౫౧ ॥ స్వల్పాంబువృష్టిఃపర్జన్యస్స
స్యంస్వల్పఫలంతథా। ఫలంతథాల్పసారంచవిప్రప్రాప్తేకలౌయుగే॥౫౨॥ శాణీప్రాయాణివస్త్రాణి

ల్కలవాససః - గ్రామ్యాహార పరిగ్రహా భవిష్యంతి - నతువన్యాహార పరిగ్రహాః - భిక్షవస్సన్యాసినః పితృభ్రాత్రా
దీన్విహాయ - అన్యాన్మిత్రాదీన్ - సంపాద్య- తేషుస్నేహబంధేన - యంత్రణంతద్వశత్వంయేషాం తేతథాభూతా
భవిష్యంతి॥ ౩౩॥ అరక్షితారఇతి ॥ పార్థివాః - అరక్షితారః - ప్రజాపాలనమకుర్వంతఎవహర్తారః - కరగ్రాహి
ణః - తథావణిగ్జనవిత్తానాంచ - అపహారిణోభవిష్యంతి ॥ ౩౪॥ ౩౫॥ వైశ్యాఇతి ॥ శూద్రవృత్త్యా - సేవయా - ప్రవ
త్స్యంతి - ప్రకర్షేణవత్స్యంతి - వాసంకరిష్యంతి - వర్తిష్యంతఇత్యర్థః - కారూణాం- అంబుతుషాదీనాం-కర్మ-
కటక్రియాది- తే నోపజీవితుంశీలంయేషాం తే॥ ౩౬॥ ౩౭॥ దుర్భిక్షేతి॥ గోధూమాద్యన్నాఢ్యాన్- దేశాన్-యాస్యంతి॥
౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ భవితేతి ॥ మనుష్యాణాం - పుంసాం - సూతిః॥ ౪౧॥ పలితేతి ॥ వింశతివర్షాణ్యతిక్రమ్య- నజీవంతి॥
౪౨॥ ౪౩॥ కలేః ప్రాబల్యేలింగాన్యాహ ॥ యదాయదేత్యాదిపంచభిః॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ౪౯॥ ౫౦॥ కిం
దైవైరితి ॥ అంబుజన్మనా- వారిణాకృతేనశౌచేనకిం॥ ౫౧ ॥ స్వల్పేతి ॥ అల్పసారంనిర్వీర్యం॥ ౫౨॥ శాణీతి ॥ శాణీ-

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శాణీప్రాయాణీతి॥ శాణశ్శాణీ వా శణవికారః - శాటీతి పాఠే హ్రస్వస్థూలః॥౫౩॥౫౪॥ శ్వశ్రూశ్వశురేతి॥ హారిభార్యాః హారిణ్యః హృద్యా భార్యాః - బహువ్రీహి వా - హారిణ్యో భార్యా యేషాం తే - తే సుహృదః - భర్తౄణాం జారాణాంచ రమ్యా భార్యా హి సుహృదః॥౫౫॥౫౬॥౫౭॥౫౮॥ నిస్స్వాధ్యాయేతి॥ క్వచిత్క్వచిత్ - కటాదౌ॥౫౯॥ తత్రేతి॥ తత్ర కలౌ అల్పేనైవ యత్నేన హరిసంకీర్తనాదినా - అనుత్తమం పుణ్యస్కంధం పుణ్యరాశిం కరోతి పురుషః - యః పుణ్యస్కంధః క్రియతే - స కృతయుగే తపసా హి క్రియతే॥౬౦॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - షష్ఠాంశే ప్రథమోఽధ్యాయః

వ్యాసశ్చేతి॥ అత్ర వస్తుని అల్పయత్నేన పుణ్యస్కంధప్రాప్తౌ॥౧॥ కస్మిన్నితి॥ పుణ్యవాదః పుణ్యవిషయవిచారః॥౨॥ సందేహనిర్ణయార్థాయేతి॥ సంశయం సంశయితమర్థం ప్రష్టుం॥౩॥౪॥౫॥ మగ్న ఇతి॥ శూద్రస్సాధుః క.

శమీప్రాయా మహీరుహాః। శూద్రప్రాయాస్తథా వర్ణా భవిష్యంతి కలౌ యుగే॥౫౩॥ అణుప్రాయాణి ధాన్యాని చాజ్యప్రాయం తథా పయః। భవిష్యంతి కలౌ ప్రాప్తే హ్యౌశీరం చానులేపనమ్॥౫౪॥ శ్వశ్రూశ్వశురభూయిష్ఠా గురవశ్చ నృణాం కలౌ। స్యాలాద్యా హారిభార్యాశ్చ సుహృదో మునిసత్తమ॥౫౫॥ కస్య మాతా పితా కస్య యథాకర్మానుగః పుమాన్। ఇతి చోదాహరిష్యంతి శ్వశురానుగతా నరాః॥౫౬॥ వాఙ్మనః కాయకైర్దోషైరభిభూతాః పునః పునః। నరాః పాపాన్యనుదినం కరిష్యంత్యల్పమేధసః॥౫౭॥ నిస్సత్యానామశౌచానాం నిర్హ్రీకాణాం తథా నృణామ్। యద్యద్దుఃఖాయ తత్సర్వం కలికాలే భవిష్యతి॥౫౮॥ నిస్స్వాధ్యాయవషట్కారే స్వధాస్వాహావివర్జితే। తదా ప్రవిరళో ధర్మః క్వచిల్లోకే నివత్స్యతి॥౫౯॥ తత్రాల్పేనైవ యత్నేన పుణ్యస్కంధమనుత్తమమ్। కరోతి యః కృతయుగే క్రియతే తపసా హి సః॥౬౦॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - షష్ఠాంశే - ప్రథమోఽధ్యాయః.

శ్రీపరాశరః॥ వ్యాసశ్చాహ మహాబుద్ధిర్యదత్రైవ హి వస్తుని। తచ్ఛ్రూయతాం మహాభాగ గదతో మమ తత్త్వతః॥౧॥ కస్మిన్కాలేఽల్పకో ధర్మో దదాతి సుమహత్ఫలమ్। మునీనాం పుణ్యవాదోఽభూత్ కైశ్చాసౌ క్రియతే సుఖమ్॥౨॥ సందేహనిర్ణయార్థాయ వేదవ్యాసం మహామునిమ్। యయుస్తే సంశయం ప్రష్టుం మైత్రేయ మునిపుంగవాః॥౩॥ దదృశుస్తే మునిం తత్ర జాహ్నవీసలిలే ద్విజ। వేదవ్యాసం మహాభాగమర్ధస్నాతం సుతం మమ॥౪॥ స్నానావసానం తే తస్య ప్రతీక్షంతో మహర్షయః। తస్థుస్తీరే మహానద్యాస్తరుషండముపాశ్రితాః॥౫॥ మగ్నోఽథ జాహ్నవీతోయాదుత్థాయాహ సుతో మమ। శూద్ర

శణసూత్రమయీ పట్టికా - దృతికా వా - తత్తుల్యానివ స్త్రాణి॥౫౩॥ అణుప్రాయాణీతి॥ ఉశీరం - సురభితృణవిశేషః॥౫౪॥ శ్వశ్రూశ్వశురేతి॥ స్యాలాః - పత్నీభ్రాతరః - హారిణ్యో మనోహరాః భార్యా యేషాం తే - తథావిధేషు నృషు - సఖ్యం భవతి॥౫౫॥ కస్యేతి॥ కర్మానుగః - స్వకర్మాధీనః॥౫౬॥౫౭॥ నిస్సత్యానామితి॥ యద్యద్వస్తు తత్సర్వం దుఃఖార్థమేవ భవిష్యతి॥౫౮॥ నిస్స్వాధ్యాయేతి॥ క్వచిన్నిష్కుటాదౌ॥౫౯॥ కలేరేకం మహాంతం గుణమాహ॥ తత్రేతి॥ అల్పేనైవ యత్నేన హరికీర్తనాదినా - పుణ్యస్కంధం - పుణ్యరాశిం - నరః కరోతి - స హి కృతయుగే తపసా మహతా - క్రియతే - య ఇతి పాఠే - యః కోఽపి - అతిమలినోఽపీత్యర్థః - అతోఽనేనైవ గుణేన కలిస్సర్వశ్రేష్ఠ ఇత్యర్థః - కరోతి యం కృతయుగే - క్రియతే తపసా హి సః - ఇతి పాఠస్సుగమః॥౬౦॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - షష్ఠాంశే - ప్రథమోఽధ్యాయః.

నికృష్టోఽపి కలిరల్పాయాసేన మహాఫలప్రద ఇతి ప్రసంగాన్నికృష్టయోః స్త్రీశూద్రయోరపి గుణాధిక్యం వక్తుమితిహాసం ప్రస్తౌతి - వ్యాస ఇత్యాదినా॥ వ్యాసశ్చేతి॥ వస్తుని - అర్థే॥౧॥ కస్మిన్నితి॥ వాదో విచారః - కైశ్చాపి - జాతిభిః - అసౌ ధర్మః - సుఖమనాయాసేన క్రియతే॥౨॥ సందేహేతి॥ సంశయవిషయభూతమర్థం ప్రష్టుం యయుః॥౩॥౪॥ స్నానావసానమితి॥ స్నానావసానం స్నానసమాప్తిం - ప్రతీక్షమాణాః - తరూణాం షండం సమూహం - ఉపాశ్రితాః - తస్థుః - స్థితాః॥౫॥ మగ్న ఇతి॥ ఉన్మజ్య ఉత్థాయ - తేషాం మునీనాం శృణ్వతాం - కలిస్సాధుశ్శూద్రస్సాధురిత్యేవం వచో మమ సుతః - వ్యాసః - ఆహేత్యన్వయః - తదేవం మునిభిః అపృష్టైనైవ వ్యాసేన కస్మిన్కాలేఽల్పకో ధర్మో దదాతి - స

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

లిః సాధురితివచనం॥౬॥ సాధుసాధ్వితి॥ సాధుసాధుశూద్రధన్యోఽసీత్యుక్తిః హృదయసన్నిధేః ప్రత్యుక్తిరివభాతీతి॥౭॥ నిమగ్నశ్చేతి॥ తాభ్యో యోషిద్భ్యః- కలౌ సాధుత్వం శూద్రే ధన్యత్వం యోషితాం ధన్యతరత్వం చేతి తద్గుణతారతమ్యాద్వరమ్యుత్తరోక్తిః॥౮॥౯॥౧౦॥ తమితి॥ తేన ప్రాగ్వివక్షితేనార్థేన అలమస్తు తన్నివృత్తిరస్తు॥౧౧॥౧౨॥౧౩॥ ఇత్యుక్త ఇతి॥ ప్రహస్యేతి ధిగస్త్వితివత్ స్వప్రశ్నోత్తరం దత్తమప్యబుద్ధ్వా పునః పృచ్ఛతో మునీన్ ప్రతి హాసః॥౧౪॥౧౫॥౧౬॥ ధ్యాయన్నితి॥ కృతే చిత్తశుద్ధిసంభవాద్ధ్యానేన ఫలప్రాప్తిః- త్రేతాయాం తదభావేఽపి చిత్తశుద్ధ్యా యజ్ఞైః ఫలసిద్ధిః - ద్వాపరే తయోరభావేఽప్యాచారశుద్ధ్యార్చనేన సిద్ధిః - సంధ్యాహీనోఽశుచిర్నిత్యమిత్యాదివచనాత్ - కలౌ తు తేషామభావేఽపి భగవన్నామసంకీర్తనేనైవ ఫలసిద్ధిరితి కలేస్సాధుత్వం॥౧౭॥ ఏతదేవ వివృణోతి॥ ధర్మేతి॥ స్వల్పాయాసేన సంకీర్తనాదినా॥౧౮॥ వ్రతచర్యేతి॥ వ్రతచర్యేత్యాది శూద్రసాధుత్వస్యోపోద్ఘాతః॥౧౯॥౨౦॥ అసమ్యక్కరణ ఇతి॥ ఇచ్ఛైవ ప్రాప్తిక

షాస్సాధుః కలిస్సాధురిత్యేవం శృణ్వన్తి తావచః। తేషాం మునీనాం భూయశ్చ మమజ్జ స నదీజలే॥౬॥ సాధుసాధ్వితి చోత్థాయ శూద్ర ధన్యోఽసి చాబ్రవీత్॥౭॥ నిమగ్నశ్చ సముత్థాయ పునః ప్రాహ మహామునిః। యోషితస్సాధు ధన్యాస్తాస్తాభ్యో ధన్యతరోఽస్తి కః॥౮॥ తతస్స్నాత్వా యథాన్యాయమాచాన్తం చ కృతక్రియమ్। ఉపతస్థుర్మహాభాగం మునయస్తే సుతం మమ॥౯॥ కృతసంవందనాంశ్చాహ కృతాసనపరిగ్రహాన్। కిమర్థమాగతా యూయమితి సత్యవతీసుతః॥౧౦॥ శ్రీపరాశరః॥ తమూచుస్సంశయం ప్రష్టుం భవన్తం వయమాగతాః। అలం తేనాస్తు తావన్నః కథ్యతామపరం త్వయా॥౧౧॥ కలిస్సాధ్వితి యత్ప్రోక్తం శూద్రస్సాధ్వితి యోషితః। యదాహ భగవాన్ సాధు ధన్యాశ్చేతి పునః పునః॥౧౨॥ తత్సర్వం శ్రోతుమిచ్ఛామో న చేద్గుహ్యం మహామునే। తత్కథ్యతాం తతో హృత్స్థం పృచ్ఛామస్త్వాం ప్రయోజనమ్॥౧౩॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇత్యుక్తో మునిభిర్వ్యాసః ప్రహస్యేదమథాబ్రవీత్। శ్రూయతాం భో మునిశ్రేష్ఠా యదుక్తం సాధు సాధ్వితి॥౧౪॥ వ్యాసః॥ యత్కృతే దశభిర్వర్షైస్త్రేతాయాం హాయనేన తత్। ద్వాపరే తచ్చ మాసేన హ్యహోరాత్రేణ తత్కలౌ॥౧౫॥ తపసో బ్రహ్మచర్యస్య జపాదేశ్చ ఫలం ద్విజాః। ప్రాప్నోతి పురుషస్తేన కలిస్సాధ్వితి భాషితమ్॥౧౬॥ ధ్యాయన్ కృతే యజన్ యజ్ఞైస్త్రేతాయాం ద్వాపరేఽర్చయన్। యదాప్నోతి తదాప్నోతి కలౌ సంకీర్త్య కేశవమ్॥౧౭॥ ధర్మోత్కర్షమతీవాత్ర ప్రాప్నోతి పురుషః కలౌ। అల్పాయాసేన ధర్మజ్ఞాస్తేన తుష్టోఽస్మ్యహం కలేః॥౧౮॥ వ్రతచర్యాపరైర్గ్రాహ్యా వేదాః పూర్వం ద్విజాతిభిః। తతస్స్వధర్మసంప్రాప్తైర్యష్టవ్యం విధివద్ధనైః॥౧౯॥

మహత్ఫలమిత్యేతత్ప్రశ్నోత్తరతయా కలేస్సాధుత్వముక్తం॥౬॥ కైశ్చాసౌ క్రియతే సుఖమిత్యేతన్నిర్ణయార్థం శూద్రస్య స్త్రీణాం చ ధన్యత్వమాహ॥ సాధుసాధ్వితి॥ సాధు సాధు - శూద్ర ధన్యోఽసీతి బుద్ధిసన్నిధానాత్ప్రత్యుత్తమిత్యుక్తం॥౭॥ నిమగ్నశ్చేతి॥ తాభ్యో యోషిద్భ్యః ధన్యతరః కః ప్రాణ్యస్తి - న కోఽపీత్యర్థః - అత స్తా ఏవ ధన్యతరాః - అత్ర చ కలేస్సాధుత్వం - శూద్రస్య సాధుత్వం ధన్యత్వం - యోషితాం ధన్యతరత్వం - సాధుత్వం చేతి - యథోత్తరం గుణాధిక్యం- తత్ర గంగాయామఘమర్షణే - భగవద్ధ్యానపూతే చిత్తే - ప్రతీతమితి- ఉన్మజ్యోన్మజ్య - పదత్రయోక్త్యా దర్శితం - ఉన్మజ్యేతి చ పాఠః॥౮॥౯॥ కృతసంవందనానితి॥ కృతం సంవందనం యైస్తాన్ - కృతసంవందనాన్॥౧౦॥ తమితి॥ తేన తావదలమస్తు తత్తావదాస్తామిత్యర్థః॥౧౧॥౧౨॥౧౩॥ ఇత్యుక్త ఇతి॥ హృదిస్థప్రశ్నస్యైవోత్తరం దత్తమప్యవిజ్ఞాయ పృచ్ఛన్తీతి ప్రహస్యేదమబ్రవీత్॥౧౪॥ తదేవ స్ఫుటయతి॥ యత్కృత ఇత్యాది ద్వాభ్యాం- యత్కృతే దశభిరితి॥ కృతే కృతయుగే హాయనేన వర్షేణ॥౧౫॥౧౬॥ అల్పేన కాలేన ధర్మస్సిధ్యతీత్యాహ ధ్యాయన్ కృత ఇత్యాది ద్వాభ్యాం॥౧౭॥ ధర్మేతి॥ అల్పాయాసేనేతి కలేస్సాధుత్వముక్తం॥౧౮॥ శూద్రస్యాల్పాయాసేన పురుషార్థసిద్ధిం వక్తుం- త్రైవర్ణికానాం తత్ర అతిక్లేశమాహ- వ్రతచర్యాపరైరిత్యాది చతుర్భిః॥ వ్రతచర్యాపరైరితి॥ వ్రతచర్యోపహారణైరితి పాఠే - ఉపహరణముపహారః - గురవే సర్వలాభార్పణైరిత్యర్థః॥౧౯॥ వృథా

.CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తీయస్యేతదిచ్ఛాప్రాప్తికరం ఇచ్ఛయా ప్రాప్యం న ॥ ౨౧ ॥ అత్ర హేతుః ॥ పారతన్త్ర్యమితి ॥ పారతన్త్ర్యం విధిపారతన్త్ర్యం ॥ ౨౨ ॥ ద్విజశుశ్రూషయైవేతి ॥ పాకయజ్ఞాధికారవాన్ - శూద్రస్యాప్యమన్త్రకపక్వహోమాదిష్వధికారః అస్మైసాధుచరితమితి శేషః ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ స్వధర్మస్యేతి ॥ స్వధర్మస్యేతి స్త్రీసాధుత్వస్య ప్రస్తావః - నరైః పుంభిః ॥ ౨౫ ॥ తస్యేతి ॥ గహనం క్లేశః ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ ౨౮ ॥ నేతి ॥ తానేవేతి పురుషో యథా ప్రాజాపత్యాదికాన్ ప్రాప్నోతి తథా యోషిత్తానేవ ప్రాప్నోతీత్యర్థః ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ ౩౯ ॥ ౪౦ ॥ ఇ

వృథాకథా వృథాభోజ్యం వృథేజ్యా చ ద్విజన్మనామ్ । పతనాయ తథా భావ్యం తైస్తు సంయమిభిస్సదా ॥ ౨౦ ॥ అసమ్యక్కరణే దోషస్తేషాం సర్వేషు వస్తుషు । భోజ్యపేయాదికం చైషాం నేచ్ఛాప్రాప్తికరం ద్విజాః ॥ ౨౧ ॥ పారతన్త్ర్యం సమస్తేషు తేషాం కార్యేషు వై యతః । జయన్తి తే నిజాన్ లోకాన్ క్లేశేన మహతా ద్విజాః ॥ ౨౨ ॥ ద్విజశుశ్రూషయైవైష పాకయజ్ఞాధికారవాన్ । నిజాన్ జయతి వై లోకాన్ శూద్రో ధన్యతరస్తతః ॥ ౨౩ ॥ భక్ష్యాభక్ష్యేషు నాస్యాస్తి పేయాపేయేషు వై యతః । నియమో మునిశార్దూలాస్తేనాసౌ సాధ్వితీరితః ॥ ౨౪ ॥ స్వధర్మస్యావిరోధేన నరైర్లబ్ధం ధనం సదా । ప్రతిపాదనీయం పాత్రేషు యష్టవ్యం చ యథావిధి ॥ ౨౫ ॥ తస్యార్జనే మహాక్లేశః పాలనే చ ద్విజోత్తమాః । తథా సద్వినియోగే చ విజ్ఞాతం గహనం నృణామ్ ॥ ౨౬ ॥ ఏవమన్యైస్తథా క్లేశైః పురుషా ద్విజసత్తమాః । నిజాన్ జయన్తి వై లోకాన్ ప్రాజాపత్యాదికాన్ క్రమాత్ ॥ ౨౭ ॥ యోషిచ్ఛుశ్రూషణాద్భర్తుః కర్మణా మనసా గిరా । తద్ధితా శుభమాప్నోతి తత్సాలోక్యం యతో ద్విజాః ॥ ౨౮ ॥ నాతిక్లేశేన మహతా తానేవ పురుషో యథా । తృతీయం వ్యాహృతం తేన మయా సాధ్వితి యోషితః ॥ ౨౯ ॥ ఏతద్వః కథితం విప్రా యన్నిమిత్తమిహాగతాః । తత్పృచ్ఛత యథాకామం సర్వం వక్ష్యామి వస్స్ఫుటమ్ ॥ ౩౦ ॥ ఋషయస్తే తతః ప్రోచుర్యత్ప్రష్టవ్యం మహామునే । అస్మిన్నేవ చ తత్ప్రశ్నే యథావత్కథితం త్వయా ॥ ౩౧ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ తతః ప్రహస్య తానాహ కృష్ణద్వైపాయనో మునిః । విస్మయోత్ఫుల్లనయనాంస్తాపసాంస్తానుపాగతాన్ ॥ ౩౨ ॥ మయైష భవతాం ప్రశ్నో జ్ఞాతో దివ్యేన చక్షుషా । తతో హి వః ప్రసఙ్గేన సాధు సాధ్వితి భాషితమ్ ॥ ౩౩ ॥ స్వల్పేన హి ప్రయత్నేన ధర్మస్సిధ్యతి వై కలౌ । నరైరాత్మగుణాంభోభిః క్షాళితాఖిలకిల్బిషైః ॥ ౩౪ ॥ శూద్రైశ్చ ద్విజశుశ్రూషాతత్పరైర్ద్విజసత్తమాః । తథా స్త్రీభిరనాయాసాత్పతిశుశ్రూషయైవ హి ॥ ౩౫ ॥ తతస్త్రితయమప్యేతన్మమ ధన్యతరం మతమ్ । ధర్మసంపాదనే క్లేశో ద్విజాదీనాం కృతాదిషు ॥ ౩౬ ॥ భవద్భిర్యదభిప్రేతం తదేతత్కథితం మయా । అపృష్టేనాపి ధర్మజ్ఞాః కిమన్యత్క్రియతాం ద్విజాః ॥ ౩౭ ॥ శ్రీపరాశరః ॥ తతస్సంపూజ్య తే వ్యాసం ప్రశశంసుః పునః పునః । యథాగతం ద్విజా జగ్ముర్వ్యాసోక్తికృత

తి ॥ వృథాకథా - శ్రీకృష్ణకీర్తనరహితా - వృథాభోజ్యం - హరేరనివేదితం - వృథేజ్యా - డంభలోభాదిపూర్వికా ॥ ౨౦ ॥ అసమ్యగితి ॥ ఇచ్ఛయా ప్రాప్తికరం - ప్రాప్యం న భవతి - కింతు - చోదనయా ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ శూద్రస్య - తాదృక్క్లేశాభావేన ధన్యత్వముక్తమిత్యాహ - ద్విజశుశ్రూషయేత్యాదిద్వాభ్యాం ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ స్త్రీణామనాయాసేన శ్రేయః ప్రాప్త్యా ధన్యత్వం - వక్తుం పురుషాణాం తత్ప్రాప్తౌ క్లేశమాహ - స్వధర్మస్యేత్యాది త్రిభిః ॥ ౨౫ ॥ తస్యేతి ॥ ఏవం నృణాం మహాన్ క్లేశః ॥ ౨౬ ॥ ౨౭ ॥ యోషితాం తాదృక్క్లేశో నాస్తీత్యాహ ॥ యోషిదిత్యాది ద్వాభ్యాం ॥ ౨౮ ॥ నాతిక్లేశేనేతి ॥ పురుషో యథా మహతా క్లేశేన ప్రాజాపత్యాదికాన్ - లోకాన్ - ప్రాప్నోతి తథా తానేవ లోకాన్నాతిక్లేశేన యోషిత్ప్రాప్నోతీత్యర్థః ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ ౩౧ ॥ తత ఇతి ॥ ఇదానీం మయోక్తమేతైర్జ్ఞాతమితి పునః ప్రహస్యాహ - అపృష్టేనైవ వ్యాసేన కథమేవం నిర్ణయః కృత ఇతి విస్మయేనోత్ఫుల్లే నయనే యేషాం తాన్ ॥ ౩౨ ॥ ౩౩ ॥ ఉక్తమర్థం నిగమయతి ॥ స్వల్పేనేత్యాది చతుర్భిః ॥ స్వల్పేనేతి ॥ ఆత్మనో హరేః - గుణా ఏవాంభాంసి - తైః అభిక్షాళితమఖిలం - కిల్బిషం - యేషాం తైః - కర్తృభిః ధర్మస్సిధ్యతి ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ ౩౬ ॥ భవద్భిరితి ॥ యదభిప్రేతం - జ్ఞాతుమిష్టం ॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే-శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే-షష్ఠాంశే-ద్వితీయోఽధ్యాయః ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

౧॥ బ్రాహ్మ ఇతి॥ ప్రాకృతో ద్విపరార్ధక ఇతి జల్పనాత్ పరార్ధద్వయాత్మకే బ్రహ్మాయుషి పూర్ణే ప్రకృతౌ తత్కార్యస్య లయః ప్రాకృతః॥ ౨॥ ౩॥ స్థానాత్ స్థానమితి॥ శ్లో॥ ఏకం దశ శతమస్మాత్ సహస్రమయుతం తతః పరం లక్షం। ప్రయుతం కోటిమథార్బుదమబ్జం ఖర్వం తతో నిఖర్వం చ। తస్మాన్మహాసరోజం శంకుం సరితాంపతిం తతో మధ్యం। అంతం పరార్ధమాహుర్యథోత్తరం దశగుణం హి తద్జ్ఞాః॥ ఏవం ద్విపరార్ధమానుషవత్సరైస్తు మహాసంహారః॥ ౪॥ ౫॥ నిమేషయిత్యాది॥ య ప్రాగుక్తో నిమేషః అసౌ మాత్రేత్యుచ్యతే- మాత్రా ప్రమాణత్వాత్ - ఏకమా

నిశ్చయాః ॥ ౩౮ ॥ భవతోఽపి మహాభాగ రహస్యం కథితం మయా। అత్యంతదుష్టస్య కలేరయమేకో మహాగుణః॥ ౩౯॥ యచ్చాహం భవతా పృష్టో జగతాముపసంహృతిమ్। ప్రాకృతామంతరాళాం చ తామప్యేష వదామి తే॥ ౪౦॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే-షష్ఠాంశే-ద్వితీయోఽధ్యాయః ****************

శ్రీపరాశరః॥ సర్వేషామేవ భూతానాం త్రివిధః ప్రతిసంచరః। నైమిత్తికః ప్రాకృతికః తథైవాత్యంతికో లయః ॥ ౧ ॥ బ్రాహ్మో నైమిత్తికస్తేషాం కల్పాంతే ప్రతిసంచరః। ఆత్యంతికస్తు మోక్షాఖ్యః ప్రాకృతో ద్విపరార్ధకః॥ ౨॥ మైత్రేయః॥ పరార్ధసంఖ్యాం భగవన్ మమాచక్ష్వ యయా తు సః। ద్విగుణీకృతయా జ్ఞేయః ప్రాకృతః ప్రతిసంచరః॥ ౩॥ శ్రీపరాశరః॥ స్థానాత్ స్థానం దశగుణమేకస్మాద్గణ్యతే ద్విజ। తతోఽష్టాదశమే భాగే పరార్ధమభిధీయతే॥ ౪॥ పరార్ధద్విగుణం యత్తు ప్రాకృతస్స లయో ద్విజ। తదాఽవ్యక్తేఽఖిలం వ్యక్తం స్వహేతౌ లయమేతి వై॥ ౫॥ నిమేషో మానుషో యోఽసౌ మాత్రా మా

౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯ ॥ పునః ప్రాసంగికం పరిసమాప్య ప్రస్తుతమనుసంధత్తే - యచ్చాహమితి॥ అంతరాళాం బ్రహ్మణోఽదినే-భవాం॥ ౪౦॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్యాయాం-శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం-షష్ఠాంశే-ద్వితీయోఽధ్యాయః ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

సర్వేషామితి॥ ప్రతిసంచరః ప్రళయః॥ ౧॥ బ్రాహ్మ ఇతి॥ ప్రాకృతో ద్విపరార్ధక ఇతి - ద్విగుణే - పరార్ధే బ్రహ్మాయుస్సమాప్తౌ భగవతః - ప్రకృతౌ - తత్కార్యస్య లయః - ప్రాకృతః॥ ౨॥ ప్రథమాంశే పరార్ధమానముక్తమేవ తథాపి కింతదేవ మానం పరార్ధస్య-ఉత ప్రకారాంతరమప్యస్తీత్యాశయేన- పునః పృచ్ఛతి॥ పరార్ధేతి॥ ౩॥ ప్రకారాంతరమప్యస్తీత్యాహ॥ స్థానాత్స్థానమితి॥ యథాహ వాయుః॥ శ్లో॥ కోటికోటిసహస్రాణి పరార్ధమితి కీర్త్యతే। పరార్ధద్విగుణం చాపి పరమాహుర్మనీషిణః॥ స్థానం దశగుణం విద్యాదేకం దశ శతం తతః। సహస్రమయుతం తస్మాన్నియుతం ప్రయుతం తతః॥ అర్బుదం న్యర్బుదం చైవ బృందం చైవ తతః పరమ్। ఖర్వం చైవ నిఖర్వం చ శంఖం పద్మం తథైవ చ॥ సముద్రో మధ్యమంతశ్చ పరార్ధం పరమేవ చ। ఏవమష్టాదశైతాని పదాని గణనావిధౌ॥ కల్పసంఖ్యాప్రవృత్తస్తు పరార్ధో బ్రహ్మణః స్మృతః। తావచ్ఛేషోఽస్య కాలస్య తదంతే ప్రతిసృజ్యత ఇతి॥ ఏకం దశగుణం దశ - దశ దశగుణం శతం - శతదశగుణం సహస్రమిత్యేవమేకస్థానాదీనాం మానతో వృద్ధ్యా - అష్టాదశస్థానే పరార్ధం భవతి - కల్పానాం చ సంఖ్యయా॥ శ్లో॥ కల్పసంఖ్యాప్రవృత్తస్తు పరార్ధో బ్రహ్మణః స్మృత ఇతి వాయూక్తేః॥ తతశ్చ కల్పానాం- కోటికోటిసహస్రాణి పరార్ధం - తద్విగుణం పరం - బ్రహ్మాయురిత్యుక్తం భవతి - యత్తూక్తం ప్రథమాంశే॥ శ్లో॥ నిజేన తస్య మానేన చాయుర్వర్షశతం స్మృతం। తత్పరాఖ్యం తదర్ధం తు పరార్ధమభిధీయతే॥ ఏవం తు బ్రహ్మణో వర్షమేవం వర్షశతం స్మృతమిత్యాది - తస్మిన్ పక్షే కల్పానాం షట్త్రింశత్సహస్రాణి బ్రహ్మణ ఆయురిత్యుక్తం స్యాత్ - అనయోశ్చ పక్షయోర్మహాకల్పభేదేన వ్యవస్థా - యద్వా - యథోక్తకల్పశబ్దేన - లక్షణయా తదంశభూతదివ్యమానుషవర్షాదిభిః పరార్ధమానేన విరోధ ఇతి సంపాదనీయం॥ ౪॥ ౫॥ నైమిత్తికం లయం ప్రపంచయిష్యన్ నిమేషాదిక్రమేణ ప్రథమాంశోక్తమేవ కల్పప్రమాణమనుసారయతి- నిమేష ఇత్యాదిసప్తభిః॥ నిమేష ఇతి॥ మాత్రైవ మాత్రా సైవ ప్రమాణం యస్య సః ఏకమాత్రలఘ్వక్షరోచ్చారణమాత్రకాలసమ్మితో నిమేషః॥ శ్లో॥ నిమేషకాలతుల్యో హి మాత్రా లఘ్వక్షరం చ యదితి॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్రిలఘ్వక్షరోచ్చారణకాలసంమితోహ్యసౌ॥ ౮॥ ౯॥ ఉన్మానేనేతి॥ తులయాఽమితస్యాంభసోఽర్ధత్రయోదశపలాని- అర్ధం త్రయోదశం యేషాం తాని అర్ధత్రయోదశ - సార్ధద్వాదశేత్యర్థః - సానాడికా ఉపచారాత్ - తైర్నాడికాజ్ఞాతవ్యేత్యర్థః - కథమిత్యాహ- హేమేతి - మాషః పంచగుంజామానం - జలస్యైతత్సార్ధం పలద్వాదశకం మాగధదేశ్యం ప్రస్థం పూరయతి - సచ ప్రస్థశ్చతుర్గుణస్సన్నాడీజ్ఞాపక ఇతి శేషః - యథాహ వాయుః॥ శ్లో॥ ఉన్మానేనాంభసశ్చాపి పలాన్యర్ధత్రయోదశ। మాగధేన తు మానేన జలప్రస్థో విధీయతే॥ ఏతేచాప్యుదకప్రస్థాశ్చత్వారో నాడికాఘటః। హేమమాషైః కృతచ్ఛిద్రశ్చతుర్భిశ్చతురంగులైరితి॥ ఏవం చతుర్మాష సువర్ణరచిత చతురంగుళ సూచీకృతాధశ్ఛిద్రాదాఢక జలపూర్ణాత్పంచాశత్పల పరిమాణాద్ఘటాత్తచ్ఛిద్రేణ పంచాశత్పలం జలం యావతా కాలేన నిస్సరతి తావత్కాలో నాడీత్యుక్తం భవతి - అథవా - అహోరాత్రే జలస్యపూరణం నిస్సరణం వా షష్టివారం యథాస్యాత్ తథా తత్పాత్రమానం కార్యం - అన్యేతు - చతుర్మాష హేమనిర్మితయా చతురంగుళయా సూచ్యాకృతచ్ఛిద్రే సార్ధద్వాదశపలే తామ్రపాత్రే తత్ప్రమాణం జలం తచ్ఛిద్రేణ యావతా కాలేన ప్రవిశతి స కాల ఏకా నాడికా - తాని పలాని మాగధమానేన జలప్రస్థ ఇతి వర్ణయంతి - కృతచ్ఛిద్రైరితి చ పఠంతి - తత్రాయమన్వయః - సానాడికా - చతుర్భిర్హేమమాషైః కృతచ్ఛిద్రైర్నిష్పన్నాన్యంభసోఽర్ధత్రయోదశపలానీతి॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥

త్రాప్రమాణతః। తైః పంచదశభిః కాష్ఠా త్రింశత్కాష్ఠాః కలాస్స్మృతాః॥ ౭॥ నాడికాతు ప్రమాణేన సా కలాదశపంచచ॥ ౮॥ ఉన్మానేనాంభసస్సాతు పలాన్యర్ధత్రయోదశ। మాగధేనతుమానేన జలప్రస్థస్తుసస్మృతః॥ హేమమాషైః కృతచ్ఛిద్రశ్చతుర్భిశ్చతురంగులైః॥ ౯॥ నాడికాభ్యామథ ద్వాభ్యాం ముహూర్తో ద్విజసత్తమ। అహోరాత్రం ముహూర్తాస్తు త్రింశన్మాసో దినైస్తథా॥ ౧౦॥ మాసైర్ద్వాదశభిర్వర్షమహోరాత్రం తు తద్దివి। త్రిభిర్వర్షశతైర్వర్షం షష్ట్యాచైవాసురద్విషామ్॥ ౧౦॥ తైస్తుద్వాదశసాహస్రైశ్చతుర్యుగముదాహృతమ్। చతుర్యుగసహస్రం తు కథ్యతే బ్రహ్మణో దినమ్॥ ౧౧॥ సకల్పస్తత్ర మనవశ్చతుర్దశ మహామునే। తదంతే చైవ మైత్రేయ బ్రాహ్మో నైమిత్తికో లయః॥ ౧౨॥ తస్యస్వరూపమత్యుగ్రం మైత్రేయగదతో మమ। శృణుష్వ ప్రాకృతం భూయస్తవవక్ష్యామ్యహం లయమ్॥ ౧౩॥ చతుర్యుగసహస్రాంతే క్షీణప్రాయే మహీతలే। అనావృష్టిరతీవోగ్రా జాయతే శతవార్షికీ॥ ౧౪॥ తతో యాన్యల్పసారాణి తాని సత్వాన్యశేషతః। క్షయం యాంతి ము

బ్రహ్మాండోక్తైః॥ ౭॥ ౮॥ నాడికాజ్ఞానోపాయమాహ - ఉన్మానేనేత్యాదిసార్ధేన॥ ఉన్మానేనేతి॥ అంభసః - ఉన్మానేన - ఉన్మీయతే అనేనేత్యున్మానం - పాత్రం - అర్ధోనాని త్రయోదశ - సార్ధద్వాదశేత్యర్థః - ఉన్మానరూపేణ ఘటితాని - సార్ధద్వాదశపలానిసానాడికా - సార్ధద్వాదశపలతామ్రనిర్మితపాత్రాన్నాడికా జ్ఞాతవ్యేత్యర్థః - కిం ప్రమాణం తత్పాత్రం కార్యం తత్రాహ - మాగధేనేతి॥ మాగధేన ప్రమాణేన జలప్రస్థస్తుసస్మృత ఇతి - సార్ధద్వాదశపలజలేనహి - మగధదేశ్యః ప్రస్థః పూర్యతే - తావత్ప్రమాణం పాత్రం కార్యమిత్యర్థాత్సిద్ధం- నను తథాపి పాత్రే ణ కథం నాడికాజ్ఞానం - క్రియాపరిచ్ఛేద్యత్వాత్కాలస్యేత్యాశంక్య - క్రియాసిద్ధయే - ప్రస్థం విశినష్టి- హేమేతి-మాషః పంచగుంజః హేమమాషైశ్చతుర్భిః - చతురంగులశలాకారూపేణ కృతైః - కృతచ్ఛిద్రః - ఇత్యుక్తం భవతి - సార్ధద్వాదశపలతామ్రమయం- మాగధప్రస్థసమ్మితం - ఊర్ధ్వాయతం- పాత్రం - చతుర్మాషచతురంగుల హేమశలాకయాకృతచ్ఛిద్రం - జలే స్థాపితం - తేనచ్ఛిద్రేణ - యావతా కాలేన పూర్యతే - తావత్కాలో నాడికేతి - తథాచశుకః॥ శ్లో॥ ద్వాదశార్ధపలోన్మానం చతుర్భిశ్చతురంగులైః। స్వర్ణమాషైః కృతచ్ఛిద్రం యావత్ ప్రస్థం జలప్లుతమితి॥ ౯॥ నాడికాభ్యామితి॥ తథా త్రింశతా దినైః మాస ఇత్యర్థః॥ ౧౦॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ నైమిత్తికలయప్రకారమాహ- తస్యస్వరూపమిత్యాదినా యావదధ్యాయపరిసమాప్తిః॥ ౧౩॥ చతుర్యుగేతి॥ క్షీణప్రాయే - దుర్భిక్షాదిభిః॥ ౧౪॥

౧౧౧

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ తత ఇతి॥ క్షయాయ రుద్రరూపధరో భూత్వా॥ ౧౬॥ తత ఇతి॥ సప్తరశ్మయః॥ శ్లో॥ సుషుమ్నో హరికేశశ్చ విశ్వకర్మా తథైవ చ। విశ్వవ్యచాస్స్వధాసంయద్వసురర్వాగ్వసుస్తథేత్యుక్తాః॥ ౧౭॥ ౧౮॥ ౧౯॥ తత ఇతి॥ భాస్కరాః ఆరోగో భ్రాజ ఇత్యాదయః॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ పాతాళానీతి॥ బభస్తి భక్షయతి భస భక్షణదీప్త్యోః॥ ౨౫॥ ౨౬॥ అంబరీషమివేతి॥ అంబరీషం భర్జనభాండం॥ ౨౭॥ తత ఇతి॥ కృతాధికారా మన్వాదయః - దశావృత్త్యా సప్తపాతాళాని త్రయో లోకా ఇతి దశ - తేష్వావృత్త్యావృత్త్యభావేన - యద్వా - తాపదశాయా ఆవృత్త్యా పరైషిణః పరస్థానైషిణః అథవా త్రైలోక్యే ఏకృతాధికారా మన్వాద్యాః తే హృతాధికారాః భోగాత్ప్రక్షీణతద్దేశభోగ్యకర్మాణః సంతో మహర్లోకం ప్రాప్య - తస్మాదపి తప్తాత్తల్లోకవాసిభిస్సహ సశరీరా జనలోకం యాంతి - తేషాం మధ్యే ఏ పరైషిణః వరం ప్రాప్తుమిచ్ఛంతస్తే దశవారావృత్త్యా వక్రమాత్తపస్సత్య ప్రాప్తిద్వారా తతః పరమీశ్వరం విశంతి - అన్యే త్రైలోక్యసా జీవాః స్వాత్మని సంలీయంతే - యథాహ వాయుః॥ శ్లో॥ పితృభిర్మనుభిశ్చైవ సార్ధం సప్తర్షిభిస్తథా। యజ్వానశ్చైవ యే ప్యన్యే తద్భక్తాశ్చైవ తైస్సహ॥ మహర్లోకం గమిష్యంతి త్యక్త్వా త్రైలోక్యమీశ్వరాః॥

నిశ్శ్రేష్ఠపార్థివాన్యనుపీడనాత్ ॥ ౧౫॥ తతస్స భగవాన్విష్ణూ రుద్రరూపధరోఽవ్యయః। క్షయాయ యతతే కర్తుమాత్మస్థాస్సకలాః ప్రజాః॥ ౧౬॥ తతస్స భగవాన్విష్ణుర్భానోస్సప్తసు రశ్మిషు। స్థితః పిబత్యశేషాణి జలాని మునిసత్తమ॥ ౧౭॥ పీత్వాంభాంసి సమస్తాని ప్రాణిభూమిగతాన్యపి। శోషం నయతి మైత్రేయ సమస్తం పృథివీతలమ్॥ ౧౮॥ సముద్రాన్సరితశ్శైలనదీప్రస్రవణాని చ। పాతాళేషు చ యత్తోయం తత్సర్వం నయతి క్షయమ్॥ ౧౯॥ తతస్తస్యానుభావేన తోయాహారోపబృంహితాః। త ఏవ రశ్మయస్సప్త జాయంతే సప్త భాస్కరాః॥ ౨౦॥ అధశ్చోర్ధ్వం చ తే దీప్తాస్తతస్సప్త దివాకరాః। దహంత్యశేషం త్రైలోక్యం సపాతాళతలం ద్విజ॥ ౨౧॥ దహ్యమానం తు తైర్దీప్తైస్త్రైలోక్యం ద్విజ భాస్కరైః। సాద్రినద్యర్ణవాభోగం నిస్స్నేహమభిజాయతే॥ ౨౨॥ తతో నిర్దగ్ధవృక్షాంబు త్రైలోక్యమఖిలం ద్విజ। భవత్యేషా చ వసుధా కూర్మపృష్ఠోపమాకృతిః॥ ౨౩॥ తతః కాలాగ్నిరుద్రోఽసౌ భూత్వా సర్వహరోఽనలః। శేషాహిశ్వాససంభూతః పాతాళాని దహత్యధః॥ ౨౪॥ పాతాళాని సమస్తాని స దగ్ధ్వా జ్వలనో మహాన్। భూమిమభ్యేత్య సకలం హినస్తి వసుధాతలమ్॥ ౨౫॥ భువర్లోకం తతస్సర్వం స్వర్లోకం చ సుదారుణః। జ్వాలామాలామహావర్తస్తత్రైవ పరివర్తతే॥ ౨౬॥ అంబరీషమివాభాతి త్రైలోక్యమఖిలం తదా। జ్వాలావర్తపరీవారముపక్షీణచరాచరమ్॥ ౨౭॥ తతస్తాపపరీతాస్తు లోకద్వయ

౧౫॥ తత ఇతి॥ క్షయాయ - రుద్రరూపధరస్సన్ - ఆత్మస్థాః - స్వస్మిన్ లీనాః - ప్రజాః కర్తుం యతతే ప్రయతతే॥ ౧౬॥ తత ఇతి॥ సప్తరశ్మయః - పూర్వోక్తాః॥ శ్లో॥ సుషుమ్నో హరికేశశ్చ విశ్వకర్మా తథైవ చ। విశ్వవ్యచాస్స్వధాసంయద్వసురర్వాగ్వసుస్తథేతి॥ ౧౭॥ పీత్వేతి॥ ప్రాణిగతాని - రక్తవసాదీని - భూమిగతాని తటాకాదిస్థితాని॥ ౧౮॥ ౧౯॥ తత ఇతి॥ భాస్కరాస్సప్త॥ శ్రు॥ ఆరోగో భ్రాజః పటరః పతంగః స్వర్ణరో జ్యోతిషీమాన్ విభాస ఇతి - సప్తసూర్యా ఇతి శ్రుత్యుక్తాః॥ ౨౦॥ ౨౧॥ దహ్యమానమితి॥ ఆభోగో విస్తారః - నిస్స్నేహమతిరూక్షం॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ పాతాళానీతి॥ హినస్తి భస్మీకరోతి॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ తత ఇతి॥ తత ఇత్యాదిశ్లోకద్వయస్యైకాన్వయః॥ దశావృత్త్యా గభస్తిగతస్వీయనియోగదశాయాః తత్రత్యఫలభోగావస్థాయాః - ఆవృత్త్యా పరివృత్త్యా - పరైషిణః ఊర్ధ్వలోకైషిణః అన్యే త్వాహుః - త్రైలోక్యే ఏకృతాధికారా - మన్వాద్యాః - తే హృతాధికారాః - భోగప్రక్షీణకర్మాణస్సంతః - మహర్లోకం ప్రాప్య - తస్మాదభితప్తాః - తద్వాసిభిస్సహ - సగణం జనం - యాంతి - తేషాం మన్వాదీనాం మధ్యే ఏ పరైషిణః - పరవస్తు ప్రాప్తుమిచ్ఛంతః - తే దశవారమావృత్త్యా - అక్రమ్యతద్వ్యాప్తిద్వారా తతః పరమీశ్వరం విశంతి - అన్యే తు త్రైలోక్యస్థా జీవాః ఆత్మని సంలీయంతే - యథాహ వాయుః॥ శ్లో॥ పితృభిర్మనుభిశ్చైవ సా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మహర్లోకం పరిత్యజ్య గణాస్తేఽపి చతుర్దశ॥ సశరీరాశ్చ యాంత్యన్యే జనలోకం సహానుగైః। ఏవం దేవాస్సపితర ఋషయో మానవాశ్చ యే॥ మిత్రైస్సహోర్ధ్వం గచ్ఛంతి వ్యావర్తంతే చ తైస్సహ। జనలోకాత్సురాస్సర్వే దశకల్పాన్ పునః పునః॥ పర్యాయకాలే సంప్రాప్తే సంభూతానిధనేష్విహ। అవశ్యభావినార్థేన సంబంధ్యంతే తథా తు తే॥ నివర్తంతే తథావృత్త్యా తేషాం సద్యో న నిస్తరః॥ మహాజనం చాపి జనాత్తపంచ హ్యేకాంతతస్తాః భవంతి సత్యే। మన్వంతరాణాం పరివర్తనాని ముంచంతి సత్యే న తపోవరాణి॥ తపోభియోగాద్విషయప్రహాణాద్విశంతి తేఽపీశ్వరమేవ దేవమితి॥ అథాత్మని మహాతేజాస్సర్వమాధాయ సర్వకృత్। తతస్స రాత్రింస్వపితి తమస్యేకార్ణవే జల ఇతి॥ కృతాధికారా గచ్ఛంతీతి చ పాఠః॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - షష్ఠాంశే - తృతీయోఽధ్యాయః.

నివాసినః। కృతాధికారా గచ్ఛంతి మహర్లోకం మహామునే॥ ౨౮ ॥ తస్మాదపి మహాతాపతప్తా లోకాత్తతః పరమ్। గచ్ఛంతి జనలోకం తే దశావృత్త్యా పరైషిణః॥ ౨౯॥ తతో దగ్ధ్వా జగత్సర్వం రుద్రరూపీ జనార్దనః। ముఖనిశ్వాసజాన్ మేఘాన్ కరోతి మునిసత్తమ॥ ౩౦ ॥ తతో గజకులప్రఖ్యాస్తటిత్వంతోఽతినాదినః। ఉత్తిష్ఠంతి తథా వ్యోమ్ని ఘోరాస్సంవర్తకా ఘనాః॥ ౩౧ ॥ కేచిన్నీలోత్పలశ్యామాః కేచిత్కుముదసన్నిభాః। ధూమ్రవర్ణా ఘనాః కేచిత్కేచిత్పీతాః పయోధరాః॥ ౩౨॥ కేచిద్రాసభవర్ణాభా లాక్షారసనిభాస్తథా। కేచిద్వైడూర్యసంకాశా ఇంద్రనీలనిభాః క్వచిత్॥ ౩౩ ॥ శంఖకుందనిభాశ్చాన్యే జాత్యంజననిభాః పరే। ఇంద్రగోపనిభాః కేచిత్తతశ్శిఖినిభాస్తథా॥ ౩౪॥ మనశ్శిలాభాః కేచిద్వై హరితాళనిభాః పరే। చాషపత్రనిభాః కేచిదుత్తిష్ఠంతే మహాఘనాః॥ ౩౫॥ కేచిత్పురవరాకారాః కేచిత్పర్వతసన్నిభాః। కూటాగారనిభాశ్చాన్యే కేచిత్స్థలనిభా ఘనాః॥ ౩౬॥ మహారావా మహాకాయాః పూరయంతి నభస్స్థలమ్। వర్షంతస్తే మహాసారాస్తమగ్నిమతిభైరవమ్॥ శమయంత్యఖిలం విప్ర త్రైలోక్యాంతరధిష్ఠితమ్॥ ౩౭ ॥ నష్టే చాగ్నౌ చ సతతం వర్షమాణా హ్యహర్నిశమ్। ప్లావయంతి జగత్సర్వమంభోభిర్మునిసత్తమ॥ ౩౮॥ ధారాభిరతిమాత్రాభిః ప్లావయిత్వాఖిలాం భువమ్। భువర్లోకం తథైవోర్ధ్వం ప్లావయంతి హి తే ద్విజ॥ ౩౯॥ అంధకారీకృతే లోకే నష్టే స్థావరజంగమే। వర్షంతి తే మహామేఘా వర్షాణామధికం శతమ్॥ ౪౦॥ ఏవం భవతి కల్పాంతే సమస్తం మునిసత్తమ। వాసుదేవస్య మాహాత్మ్యాన్నిత్యస్య పరమాత్మనః॥ ౪౧॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే- షష్ఠాంశే- తృతీయోఽధ్యాయః.

దైర్యస్సుత్తర్షిభిస్తథా। యజ్వానశ్చైవ యే హ్యన్యే తద్భక్తాశ్చైవ తైస్సహ॥ మహర్లోకం గమిష్యంతి త్యక్త్వా త్రైలోక్యమీశ్వరాః। మహర్లోకం పరిత్యజ్య గణాస్తే వై చతుర్దశ॥ సశరీరాశ్చ యాంత్యన్యే జనలోకం సహానుగైః। ఏవం దేవాస్సపితర ఋషయో మానవాశ్చ యే॥ మిత్రైస్సహోర్ధ్వం గచ్ఛంతి వ్యావర్తంతే చ తైస్సహ। జనలోకాత్సురాస్సర్వే దశకల్పాన్ పునః పునః॥ పర్యాయకాలే సంప్రాప్తే సంభూతానిధనేష్విహ। అవశ్యభావినార్థేన సంబంధ్యంతే తథా తు తే॥ నివర్తంతే తథావృత్తా తేషాం సద్యో న నిస్తరః॥ మహాజనం చాపి జనాత్తపంచ పకాంతతస్తాని భవంతి సత్యే। మన్వంతరాణాం పరివర్తనాని ముంచంతి సత్యే న తపోవరాణి ॥ తపోభియోగాద్విషయప్రహాణాద్విశంతి తేఽపీశ్వరమేవ దేవం॥ అథాత్మని మహాతేజాస్సర్వమాస్థాయ సర్వకృత్। తతో హి రాత్రింస్వపితి తమస్యేకార్ణవే జల ఇతి॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ మనశ్శిలేతి॥ చాషో నీలపక్షశకునిః॥ ౩౫॥ కేచిదితి॥ కూటాగారం గృహవిశేషః॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦ ॥౪౧॥ ఇతి శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్యే - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - షష్ఠాంశే - తృతీయోఽధ్యాయః.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧॥ ౨॥ ౩॥ ఏకార్ణవ ఇతి॥ బ్రహ్మరూపధర ఇతి ప్రథమాంశే వ్యాఖ్యాతం - నను తత్ర తత్ర బ్రహ్మాదీనాం శుభాశ్రయత్వం నిషిధ్యతే - తత్కథమత్ర బ్రహ్మరూపధరస్య ముముక్షుభిశ్చింత్యమానత్వం - ఉచ్యతే - ధారణాసిద్ధ్యర్థం తత్ర శుభాశ్రయ ఉక్తః - నిష్పన్నసమాధీనాం తు జగద్రూపతయా భగవదనుసంధానమవిరుద్ధం - యథా - మత్తస్సర్వమహం సర్వం - అహం మనురభవమిత్యాది - కించ పరశురామకల్క్యాదివదనుప్రవేశావతారత్వాచ్చ న విరోధః॥ ౪॥ ౫॥ ఆత్మేతి॥ ఆత్మమాయామయీం మూలప్రకృత్యభిమానిదేవతాం - యోగనిద్రాం యోగరూపాం నిద్రాం - ఏతద్వివృణోతి - ఆత్మానం చింతయన్నితి యావత్॥ ౬॥ నిమిత్తం తత్రేతి॥ తత్ర బ్రహ్మణో దినాంతే॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ అనావృష్ట్యేత్యాది॥ సమస్తేషు లోకేషు పాతాలేషు చ - సంక్షాళనే నాశే కృతే॥ ౧౨॥ మహదాదేరితి॥ తస్మిన్ ప్రాకృతే ప్రతిసంచరే మహదాదేర్విశేషాంతస్య వికారస్య సంక్షయే చ ప్రవృత్తే ప్రస్తుతే ఆప ఇత్యాది॥ ప్రళయత్వాయ - ప్రకృష్టో లయో యస్యాస్సా ప్రళయా - తద్భావాయ॥ ౧౪॥ ప్రణష్ట ఇతి॥ అత్ర తన్మాత్రగ్రహణం విశేషస్యాప్యుపలక్షణం॥ ౧౫॥ సర్వమితి॥ సలిలేన ఓఘేన - ఆలోకాంతాత్ లోకాంతం యావత్ - ఆలోకస్తేజో వా॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥

శ్రీపరాశరః॥ సప్తర్షిస్థానమాక్రమ్య స్థితేంఽభసి మహామునే। ఏకార్ణవం భవత్యేతత్ త్రైలోక్యమఖిలం తతః॥ ౧॥ ముఖనిశ్వాసజో విష్ణోర్వాయుస్తాంజలదాంస్తతః। నాశయన్ వాతి మైత్రేయ వర్షాణామపరం శతమ్॥ ౨॥ సర్వభూతమయోఽచింత్యో భగవాన్ భూతభావనః। అనాదిరాదిర్విశ్వస్య పీత్వా వాయుమశేషతః॥ ౩॥ ఏకార్ణవే తతస్తస్మిన్ శేషశయ్యాగతః ప్రభుః। బ్రహ్మరూపధరశ్శేతే భగవానాదికృద్ధరిః॥ ౪॥ జనలోకగతైస్సిద్ధైస్సనకాద్యైరభిష్టుతః। బ్రహ్మలోకగతైశ్చైవ చింత్యమానో ముముక్షుభిః॥ ౫॥ ఆత్మమాయామయీం దివ్యాం యోగనిద్రాం సమాస్థితః। ఆత్మానం వాసుదేవాఖ్యం చింతయన్మధుసూదనః॥ ౬॥ ఏష నైమిత్తికో నామ మైత్రేయ ప్రతిసంచరః। నిమిత్తం తత్ర యచ్ఛేతే బ్రహ్మరూపధరో హరిః॥ ౭॥ యదా జాగర్తి సర్వాత్మా స తదా చేష్టతే జగత్। నిమీలత్యేతదఖిలం మాయాశయ్యాం గతేఽచ్యుతే॥ ౮॥ పద్మయోనేర్దినం యత్తు చతుర్యుగసహస్రవత్। ఏకార్ణవీకృతే లోకే తావతీ రాత్రిరిష్యతే॥ ౯॥ తతః ప్రబుద్ధో రాత్ర్యంతే పునస్సృష్టిం కరోత్యజః। బ్రహ్మస్వరూపధృద్విష్ణుర్యథా తే కథితం పురా॥ ౧౦॥ ఇత్యేష కల్పసంహారోఽవాంతరప్రళయో ద్విజ। నైమిత్తికస్తే కథితః ప్రాకృతం శృణ్వతః పరమ్॥ ౧౧॥ అనావృష్ట్యాదిసంపర్కాత్ కృతే సంక్షాళనే మునే। సమస్తేష్వేవ లోకేషు పాతాలేష్వఖిలేషు చ॥ ౧౨॥ మహదాదేర్వికారస్య విశేషాంతస్య సంక్షయే। కృష్ణేచ్ఛాకారితే తస్మిన్ ప్రవృత్తే ప్రతిసంచరే॥ ౧౩॥ ఆపో గ్రసంతి వై పూర్వం భూమేర్గంధాత్మకం గుణమ్। ఆత్తగంధా తతో భూమిః ప్రళయత్వాయ కల్పతే॥ ౧౪॥ ప్రణష్టే గంధతన్మాత్రే భవత్యుర్వీ జలాత్మికా। ఆపస్తదా ప్రవృద్ధాస్తు వేగవత్యో మహాస్వనాః॥ ౧౫॥ సర్వమాపూరయంతీదం తిష్ఠంతి విచరంతి చ। సలిలేనోర్మిమాలేన ఆలోకాంతాత్సమంతతః॥ ౧౬॥ అపామపి గుణో యస్తు జ్యోతిషా పీయతే తు సః। నశ్యం

తదేవం నైమిత్తికం త్రైలోక్యప్రళయం నిరూప్య తత్కాలీనాం స్థితిం నిరూపయన్నాహ - సప్తర్షిస్థానమిత్యాదినా - అనావృష్ట్యేత్యతః ప్రాక్తనేన గ్రంథేన॥ ౧॥ ౨॥ ౩॥ ఏకార్ణవ ఇతి॥ శేష ఏవ శయ్యా - తాం గతశ్శేతే॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ యదేతి॥ స యదా జాగర్తి - తదా జగచ్చేష్టతే - సృష్ట్యున్ముఖం భవతి॥ ౮॥ కియంతం కాలం శేతే కదా వా ప్రబుధ్యతే - స జగత్పతిరిత్యత్రాహ - పద్మయోనేరిత్యాది ద్వాభ్యాం॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ మహదాదేరితి॥ మహదాదేర్విశేషాంతస్య - సంక్షయే నిమిత్తే ప్రతిసంచరే ప్రవృత్తే ఇత్యర్థః॥ ౧౩॥ ఆప ఇతి॥ ఆత్తః - అపహృతో గంధో యస్యాస్సా ఆత్తగంధేతి పాఠేప్యేవమేవార్థః - ప్రళయత్వాయ లీనత్వాయ సలిలే నైవ లోకా వ్యాప్తా ఆసన్నితి తత్తదీయేనాన్వయః॥ ౧౪॥ ౧౫॥ సర్వమితి॥ సలిలేనైవోర్మిమతా వ్యాప్తా లోకాస్సమంతత ఇతి చ పాఠః॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧౯॥ ౨౦॥౨౧॥ ప్రశామ్యతీతి॥ అజ్యోతిరితిపదచ్ఛేదః - తచ్చ వాయువిశేషణం - జ్యోతిర్విరోధీ॥ ౨౨॥ తతఇతి॥తుములంసశబ్దం-ఆత్మనఃసంభవంఖం॥౨౩॥౨౪॥అరూపమితి॥నచమూర్తిమత్ నిరవయవం॥౨౫॥౨౬॥తతఇతి॥అహంకారావచ్ఛిన్నతయాపరిమాణనిషేధాయోగాత్ భూతాదిశబ్దేనత్రివిధాహంకారస్య గ్రహణం॥ ౨౭ ॥ ౨౮॥ ఉర్వీత్యాది॥ ఉర్వీమహాంశ్చ - అంతఃఅండస్యాంతఃస్థితస్యజగతః ప్రాంతేచరమకోట్యాం ప్రథమకోట్యాంచ- తథా- బాహ్యతఃఅండాద్బహిరపితథాపృథివ్యేక ప్రాంతేమహానితరప్రాంతే॥ ౨౯ ॥ ఏవమితి॥ అయమావరణలయవిషయఃశ్లోకః - మహదాదయఃసప్తక్రమాదహంకారాదీనాంప్రకృతయఃస్మృతాః - తాఃప్రత్యాహారేషుపరస్పరం - స్వంస్వంకారణం - ఏవంపూర్వోక్తలయక్రమేణ - ప్రవిశంతి॥ ౩౦॥ ఏతదేవప్రపంచయతి॥ యేనేతి॥ ఏవంభూతమిదమండంయేనావృతం-

త్యాపస్తతస్తాశ్చరసతన్మాత్రసంక్షయాత్॥ ౧౬॥ తతశ్చాపోహృతరసాజ్యోతిష్ట్వం ప్రాప్నువంతి వై। అగ్న్యవస్థేతుసలిలే తేజసాసర్వతోవృతే॥౧౭॥సచాగ్నిస్సర్వతోవ్యాప్యచాదత్తేతజ్జలంతథా। సర్వమాపూర్యతేఽర్చిర్భిస్తదాజగదిదంశనైః॥ ౧౯ ॥ అర్చిర్భిస్సంవృతేతస్మింస్తిర్యగూర్ధ్వమధస్తదా। జ్యోతిషోఽపిపరంరూపంవాయురత్తిప్రభాకరమ్॥ ౨౦॥ ప్రలీనేచతతస్తస్మిన్వాయుభూతేఖిలాత్మని। ప్రణష్టేరూపతన్మాత్రేహృతరూపోవిభావసుః॥ ౨౧॥ ప్రశామ్యతితదాజ్యోతిర్వాయుర్దోధూయతే మహాన్। నిరాలోకేతథాలోకేవాయ్వవస్థేచ తేజసి॥ ౨౨॥ తతస్తుములమాసాద్య వాయుస్సంభవమాత్మనః।ఊర్ధ్వంచాధశ్చతిర్యక్చ దోధవీతిదిశోదశ॥ ౨౩॥ వాయోరపిగుణంస్పర్శమాకాశో గ్రసతేతతః। ప్రశామ్యతితతోవాయుఃఖంతుతిష్ఠత్యనావృతమ్॥౨౪॥అరూపరసమస్పర్శమగంధంనచమూర్తిమత్। సర్వమాపూరయచ్చైవసుమహత్తత్ప్రకాశతే॥౨౫॥పరిమండలంచసుషిరమాకాశంశబ్దలక్షణమ్। శబ్దమాత్రంతదాకాశంసర్వమావృత్యతిష్ఠతి॥ ౨౬ ॥ తతశ్శబ్దగుణంతస్యభూతాదిర్గ్రసతేపునః। భూతేంద్రియేషుయుగపద్భూతాదౌసంస్థితేషువై॥అభిమానాత్మకోహ్యేషభూతాదిస్తామసస్స్మృతః॥౨౭॥ భూతాదింగ్రసతేచాపిమహాన్వై బుద్ధిలక్షణః॥ ౨౮ ॥ ఉర్వీ మహాంశ్చజగతః ప్రాంతేంతర్బాహ్యతస్తథా॥ ౨౯ ॥ ఏవంసప్తమహాబుద్ధేః క్రమాత్ప్రకృతయస్స్మృతాః। ప్రత్యాహారేతుతాస్సర్వాఃప్రవిశంతిపరస్పరమ్॥ ౩౦ ॥ యేనేదమావృతంసర్వమండమప్సుప్రలీయతే। సప్తద్వీపసముద్రాంతంసప్త

౧౯॥ అర్చిర్భిరితి॥ ప్రభాకరంప్రకాశకరంరూపంవాయురత్తిగ్రసతే॥ ౨౦॥ ౨౧॥ ప్రశామ్యతీతి॥ తదా - అజ్యోతిః జ్యోతిర్యుక్తః - వాయుఃదోధూయతే - ప్రచలతి॥ ౨౨॥ తతఇతి॥ తుములంసశబ్దం - ఆత్మనస్సంభవం- కారణమాకాశం - ఆసాద్యపూర్వాద్యాఃదశదిశోఽపిదోధవీతికంపయతి॥ ౨౩॥౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ తతఇతి॥ భూతాదిగ్రసతఇత్యనేనాత్రనతామసమాత్రస్య గ్రహణం- కింతుతమఃప్రధానత్వేనసామాన్యతోహంకారమాత్రస్య - అతఏవభూతానామింద్రియాణాంచయుగపత్తత్ర లయోక్తిర్దేవానామప్యుపలక్షణం - అభిమానవిషయాణాంభూతాదీనాంలీనత్వాత్ - కేవలాభిమానాత్మకస్యచావరణైకస్వభావత్వాదేషభూతాదిస్తమఃప్రధానఃస్మృతఇత్యర్థః॥ ౨౭॥ భూతాదిమితి॥ బుద్ధిలక్షణః - సత్వప్రధానత్వాత్॥ ౨౮॥ యథాసృష్టిక్రమప్రాతిలోమ్యేనపృథివ్యాదేర్మహత్తత్త్వపర్యంతోలయఉక్తః- తథా ఆవరణేష్వప్యయమేవలయక్రమఇత్యవక్తుం బ్రహ్మాండాంతర్వర్తినఃకార్యస్యజగతఃకోటిందర్శయతి - ఉర్వీమహాంశ్చేతి- బ్రహ్మాండస్యాంతర్యథాజగతః - పృథివీమహత్తత్త్వంచ - ప్రాంతే- ఆద్యంతసీమ్నోర్భాతః - తథాబ్రహ్మాండాద్బాహ్యతోఽపి॥ ౨౯॥ తతఃకిమితఆహ - ఏవమితి॥ యథాచరమసృష్టాంపృథివీమారభ్య - ప్రథమసృష్టమహత్తత్త్వపర్యంతంప్రాతిలోమ్యేన స్వస్వకారణే లయమేష్యంతి - కారణభూతా అపి యాః పృథివ్యాద్యాః - సప్తప్రకృతయః - తాఅపి - ప్రత్యాహారే - పరస్పరం - స్వంస్వంకారణం ప్రవిశంతి॥ ౩౦॥ తదాహ - యేనేత్యాదిత్రిభిః॥ యేనేతి॥ యేనసప్తద్వీపాదికమావృతమాసీత్తదండకటాహరూపాపృథ్వీ - స్వావరణరూపాస్వప్సుప్ర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తత్పృథివ్యావరణమప్సులీయతే॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ఇత్యేషా ప్రకృతిరితి॥ వ్యక్తావస్థమపి ప్రకృతిద్రవ్యమేవ- న ద్రవ్యాంతరం- తస్మాద్వ్యక్తమవ్యక్తేలీయతే- తస్యాఇతిపాఠే స్వరూపమిత్యనుషంగః॥ ౩౫॥ ఏకఇతి॥ ఏకశ్శుద్ధః ప్రకృతివదనేకత్వానర్హః వైచిత్ర్యానర్హశ్చ- అనేకత్వబోధకవైచిత్ర్యార్హసత్త్వాది గుణమయత్వాభావాత్- అత ఏకాక్షరోనిత్యశ్చ- తత్ర హేతుమాహ- సర్వవ్యాపీతి- సూక్ష్మత్వాత్ప్రకృతేరపి వ్యాపనస్వభావః- సోపి పుమాన్ పరమాత్మనోంశః- యథా ప్రకృతిః- అత్ర లయస్థానత్వేన ప్రకృతేః ప్రకృతత్వాత్ ప్రసంగాత్ పురుష పరమాత్మనోః ప్రస్తావః॥ ౩౬॥ పరమాహ॥ నసంతీతి॥ నన్వంశత్వ వచనాత్ పురుషస్య పరమాత్మైకద్రవ్యత్వం స్యాత్- నైవం- సమస్తహేయరహితం- ససర్వభూతప్రకృతిం వికారాన్- విష్ణుస్సమస్తేంద్రియ దేహదేహీ- క్షేత్రజ్ఞః- శక్తిస్సా వేష్టితా- నిత్యోనిత్యానాం- పృథగాత్మానం ప్రేరితారంచమత్వా- ఉత్తమః పురుషస్త్వన్య ఇత్యాదిభిస్తయోరత్యంత వైలక్షణ్యస్యోక్తత్వాత్- కథమంశత్వమిత్యాశంక్య ప్రకాశాదివన్నైవంపర ఇత్యాదినా సూత్రకారః ప్రకాశ జాతిగుణదేహవదాత్మనోపి శరీరభూతస్యతిష్ఠతః పరమాత్మైకదేహత్వాదంశత్వముపపాదితవాన్- సత్తామాత్రాత్మక ఇతివికారనిషేధః- జ్ఞేయే- నారాయణంమహాజ్ఞేయమిత్యాదినా- ఆత్మనః పరే- యస్యాత్మా శరీరమితి శరీరత్వేనోక్తత్వాత్ బద్ధాన్ముక్తాచ్చాత్మనోత్యంతవిలక్షణే- ప్రకాశతద్వతోరివజగద్బ్రహ్మణోశ్శరీర శరీరిభావస్స్వాభావికః- నజీవవత్కర్మకృతః- తత్పురుషస్య విశ్వమాజానమగ్రే- వేదాత్మశక్తిం స్వాచ్ఛరీరాదిత్యాదేః॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ప్రకృతిరిత్యాది॥ ప్రకృతేః పరమాత్మనిలయః పురుషలయద్వారా- అవ్యక్తమక్షరేలీయతే- అక్షరంతమసిలీయతే- తమః పరేదేవఏకీభవతీతి శ్రుతేః॥ ౩౯॥ పరమాత్మేతి॥ విష్ణునామాస వేదేషు వేదాంతేషుచ గీయతే- విష్ణునామా స ఏవ పరమేశ్వరో వేదేషు వేదాంతేషుచ సద్బ్రహ్మాదిశబ్దైర్గీయతే॥ ౪౦॥ ప్ర

లోకం సపర్వతమ్॥ ౩౧॥ ఉదకావరణంయత్తుజ్యోతిషా పీయతే తుతమ్। జ్యోతిర్వాయౌలయం యాతి
యాత్యాకాశే సమీరణః॥ ౩౨॥ ఆకాశంచైవ భూతాదిర్గ్రసతే తంతథా మహాన్। మహాంతమేభిస్సహి
తం ప్రకృతిర్గ్రసతే ద్విజ॥ ౩౩॥ గుణసామ్యమనుద్రిక్తమన్యూనంచ మహామునే। ప్రోచ్యతే ప్రకృతి
ర్హేతుః ప్రధానంకారణంపరమ్॥ ౩౪॥ ఇత్యేషా ప్రకృతిస్సర్వా వ్యక్తావ్యక్తస్వరూపిణీ। వ్యక్తస్వరూ
పమవ్యక్తే తస్మాన్మైత్రేయ లీయతే॥ ౩౫॥ ఏకశ్శుద్ధోక్షరో నిత్యస్సర్వవ్యాపీ తథా పుమాన్। సోప్యంశ
స్సర్వభూతస్య మైత్రేయ పరమాత్మనః॥ ౩౬॥ నసంతియత్ర సర్వేశే నామజాత్యాదికల్పనాః। సత్తామా
త్రాత్మకేజ్ఞేయే జ్ఞానాత్మన్యాత్మనః పరే॥ ౩౭॥ తద్బ్రహ్మ పరమంధామ పరమాత్మా సచేశ్వరః। సవిష్ణు
స్సర్వమేవేదం యతో నావర్తతే యతిః॥ ౩౮॥ ప్రకృతిర్యామయాఖ్యాతా వ్యక్తావ్యక్తస్వరూపిణీ। పు
రుషశ్చాప్యుభావేతౌ లీయేతే పరమాత్మని॥ ౩౯॥ పరమాత్మాచ సర్వేషామాధారః పరమేశ్వరః। విష్ణు
నామా స వేదేషు వేదాంతేషుచ గీయతే॥ ౪౦॥ ప్రవృత్తంచ నివృత్తంచ ద్వివిధం కర్మవైదికమ్। తా

లీయత ఇత్యర్థః॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ప్రకృతిస్వరూపం దర్శయన్ తత్కార్యం తస్మిన్ లయముపసంహరతి- గుణసామ్యమిత్యాదిద్వాభ్యాం॥ ౩౪॥ ఇతీతి॥ వ్యక్తావ్యక్తస్వరూపిణీ- కార్యకారణరూపా॥ ౩౫॥ ప్రకృతిపురుషయోరపి పరమాత్మనిలయం వక్తుం తయోస్తదంశత్వమాహ- ఏకఇతి॥ సర్వవ్యాపీ ప్రకృతేస్తత్కార్యస్య చాధిష్ఠాతా- సోపీత్యపిశబ్దాత్ ప్రకృతిరపి- సర్వభూతస్య- ప్రకృత్యాదిసర్వాత్మకస్య పరమాత్మనః- అంశః॥ ౩౬॥ కః పునః పరమాత్మేత్యత్రాహ- నసంతీత్యాదిద్వాభ్యాం॥ నసంతీతి॥ ఆత్మనః- పురుషాత్పరే॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ప్రకృతిరితి॥ పరమాత్మని పురుషోత్తమే లీయేతే- లీనావవ తిష్ఠేతే॥ ౩౯॥ తస్యతు నాస్తిలయ ఇత్యాహ॥ పరమాత్మేతి॥ సర్వేషామాధారః తస్మాత్స ఏవ పరమః ఈశ్వరః పురుషోత్తమ ఇత్యర్థః॥ ౪౦॥ తత్ప్రాప్త్యర్థమేవ సర్వసాధనజాతమిత్యాహ- ప్రవృత్తంచేతి॥ ౪౧॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వృత్తమితి॥ కథమింద్రాదియాగైరస్యేజ్యత్వమిత్యత్రాహ - సర్వమూర్తిరితి॥ ౪౧॥ ౪౨॥ జ్ఞానాత్మేతి॥ జ్ఞానాత్మా జ్ఞానస్వరూపః - జ్ఞానమూర్తిః జ్ఞానాత్మికా మూర్తిర్విగ్రహో యస్య - నివృత్తిమార్గే - జ్ఞానయోగేన జ్ఞానయోగప్రధానేన కర్మణేజ్యతే - ముక్తిఫలప్రదః నివృత్తిమార్గేణేష్ట ఏవ॥ ౪౩॥ హ్రస్వేతి॥ హ్రస్వాదిశబ్దైరభిధేయం చిద్వస్తు - వాచామవిషయం చిద్వస్తు - తత్సర్వం విష్ణుః తదాత్మకం॥ ౪౪॥ వ్యక్తమితి॥ వ్యక్తాదిసామానాధికరణ్యే హేతుర్విశ్వాత్మా విశ్వరూపధర ఇతి - పురుషః కార్యకారణరూపోభయావస్థః - పరమాత్మా ముక్తః వ్యక్తం స ఏవ చావ్యక్తమితి చ పాఠః॥ ౪౫॥ వ్యక్తేత్యాది॥ ఉక్తస్యైవానువాదో గుణాంతరవిధ్యర్థః - అవ్యాహతాత్మని అవికృతస్వరూపే॥ ౪౬॥ ౪౭॥ వ్యక్తఇతి॥ ప్రకృత్యాం పురుషే లీనాయామితి శేషః - తథా తత్ర స్థితే తథాభూతే పురుషే తత్ర పరమాత్మని స్థితే - ద్వయోర్యుగపల్లయపక్షే గ్రంథస్సుగమః - వ్యక్త ఇతి పునర్లయానువాదః పరమాత్మనో రాత్ర్యాదికల్పనావిధ్యర్థః॥ ౪౮॥ నైవేతి॥ నిత్యస్య పరమాత్మన ఇతి - అత్ర స్వరూపనిత్యత్వస్య బ్రహ్మాదీనామపి సాధారణ్యాద్విగ్రహవత్త్వస్య నిత్యత్వమభిప్రేతం - సదైకరూపరూపాయేత్యాదిభిర్విగ్రహనిత్యత్వస్య ప్రతిపాదనాత్॥ ౪౯॥ ౫౦॥
ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - షష్ఠాంశే - చతుర్థోఽధ్యాయః.

భ్యాముభాభ్యాం పురుషైస్సర్వమూర్తిస్స ఇజ్యతే॥ ౪౧॥ ఋగ్యజుస్సామభిర్మార్గైః ప్రవృత్తైరిజ్యతే హ్యసౌ। యజ్ఞేశ్వరో యజ్ఞపుమాన్ పురుషైః పురుషోత్తమః॥ ౪౨॥ జ్ఞానాత్మా జ్ఞానయోగేన జ్ఞానమూర్తిస్స చేజ్యతే। నివృత్తే యోగిభిర్మార్గే విష్ణుర్ముక్తిఫలప్రదః॥ ౪౩॥ హ్రస్వదీర్ఘప్లుతైర్యత్తు కించిద్వస్త్వభిధీయతే। యచ్చ వాచామవిషయం తత్సర్వం విష్ణురవ్యయః॥ ౪౪॥ వ్యక్తస్స ఏవ చావ్యక్తస్స ఏవ పురుషోత్తమః। పరమాత్మా చ విశ్వాత్మా విశ్వరూపధరో హరిః॥ ౪౫॥ వ్యక్తావ్యక్తాత్మికా తస్మిన్ ప్రకృతిస్సంప్రలీయతే। పురుషశ్చాపి మైత్రేయ వ్యాపిన్యవ్యాహతాత్మని॥ ౪౬॥ ద్విపరార్ధాత్మకః కాలః కథితో యో మయా తవ। తదహస్తస్య మైత్రేయ విష్ణోరీశస్య కథ్యతే॥ ౪౭॥ వ్యక్తే చ ప్రకృతౌ లీనే ప్రకృత్యాం పురుషే తథా। తత్ర స్థితే నిశా చాస్య తత్ప్రమాణా మహామునే॥ ౪౮॥ నైవాహస్తస్య న నిశా నిత్యస్య పరమాత్మనః। ఉపచారస్తథాప్యేష తస్యేశస్య ద్విజోచ్యతే॥ ౪౯॥ ఇత్యేష తవ మైత్రేయ కథితః ప్రాకృతో లయః। ఆత్యంతికమథో బ్రహ్మన్ నిబోధ ప్రతిసంచరమ్॥ ౫౦॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - షష్ఠాంశే - చతుర్థోఽధ్యాయః.

కైః కథమిజ్యత ఇత్యత్రాహ - ఋగిత్యాదిద్వాభ్యాం॥ ఋగితి॥ ప్రవృత్తైరవిరక్తైః - పురుషైః - ఋగ్వేదాదివిహితైః - కర్మభిర్మార్గభూతైః - ఇజ్యతే॥ ౪౨॥ జ్ఞానాత్మేతి॥ యోగిభిః కర్మభిర్విశుద్ధచిత్తైః నివృత్తమార్గే స్థితైరితి శేషః - జ్ఞానయోగేనేజ్యత ఇత్యర్థః॥ ౪౩॥ జ్ఞానయోగస్వరూపమాహ - హ్రస్వదీర్ఘేత్యాదిద్వాభ్యాం॥ ౪౪॥ ౪౫॥ స సర్వం విష్ణురేవ - న తు తస్మాద్వ్యతిరిక్తమస్తీత్యత్ర హేతుమాహ - వ్యక్తావ్యక్తాత్మికేతి॥ ౪౬॥ విష్ణోస్సర్వోత్కర్షప్రతిపత్త్యర్థం సర్వాతిశాయినీమహోరాత్రకల్పనామాహ - ద్విపరార్ధాత్మక ఇత్యాదిద్వాభ్యాం॥ ౪౭॥ వ్యక్తే చేతి॥ తథా తత్ర పురుషే పరమేశ్వరే స్థితే సతి - ప్రకృత్యాం చ తత్ర స్థితాయామిత్యర్థః॥ ౪౮॥ ఏతచ్చ న వాస్తవమిత్యాహ॥ నైవేతి॥ ఉపచారస్సర్వోత్కర్షప్రతిపత్తయే ఉచ్యతే క్రియత ఇత్యర్థః॥ ౪౯॥ ప్రాకృతం లయముపసంహరన్ - ఆత్యంతికం లయముపక్షిపతి॥ ఇతీతి॥ ౫౦॥ ఇతి శ్రీధరస్వామి విరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - షష్ఠాంశే - చతుర్థోఽధ్యాయః.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

౧॥ ౨॥ శిరోరోగేతి॥ ప్రతిశ్యాయః పీనసః - శ్వయథుః శోఫః॥ ౩॥ ౪॥ కామక్రోధేతి॥ ద్వేషః అప్రీతిః - మోహో మూర్ఛా - విషాదః సత్త్వసంక్షయః - శోకః ప్రియవిరహజః - ఈర్ష్యా పరసంపదక్షమా॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ గర్భేతి॥ నారకజం నరకజం - స్యాన్నారకస్తు నరక ఇత్యమరః॥ ౯॥ సుకుమారేతి॥ ఉల్బం గర్భవేష్టనచర్మ॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ౧౨॥ ౧౩॥ జాయమాన ఇతి॥ ప్రాజాపత్యేన బ్రహ్మణా నియుక్తేన - గాత్రసంకోచకేన - తస్మాజ్జ్యాయాన్సగర్భాః కనీయాంసం సూతి యోనిమజానానో హి న స్త్రీబ్రహ్మణా హి స సకృత ఇతి శ్రుతేః॥ ౧౪॥ అధోముఖ ఇతి॥ సూతిమారుతైః

శ్రీపరాశరః॥ ఆధ్యాత్మికాది మైత్రేయ జ్ఞాత్వా తాపత్రయం బుధః। ఉత్పన్నజ్ఞానవైరాగ్యః ప్రాప్నోత్యాత్యంతికం లయమ్॥ ౧॥ ఆధ్యాత్మికోపి ద్వివిధః శారీరో మానసస్తథా। శారీరో బహుభిర్భేదైర్భిద్యతే శ్రూయతాం చ సః॥ ౨॥ శిరోరోగప్రతిశ్యాయజ్వరశూలభగంధరైః। గుల్మార్శశ్శ్వయథుశ్వాసచ్ఛర్ద్యాదిభిరనేకధా॥ ౩॥ తథాక్షిరోగాతీసారకుష్ఠాంగామయసంజ్ఞితైః। భిద్యతే దేహజస్తాపో మానసం శ్రోతుమర్హసి॥ ౪॥ కామక్రోధభయద్వేషలోభమోహవిషాదజః। శోకాసూయావమానేర్ష్యామాత్సర్యాదిమయస్తథా॥ ౫॥ మానసోపి ద్విజశ్రేష్ఠ తాపో భవతి నైకధా। ఇత్యేవమాదిభిర్భేదైస్తాపో హ్యాధ్యాత్మికస్స్మృతః॥ ౬॥ మృగపక్షిమనుష్యాద్యైః పిశాచోరగరాక్షసైః। సరీసృపాద్యైశ్చ నృణాం జాయతే చాధిభౌతికః॥ ౭॥ శీతవాతోష్ణవర్షాంబువైద్యుతాదిసముద్భవః। తాపో ద్విజవర శ్రేష్ఠైః కథ్యతే చాధిదైవికః॥ ౮॥ గర్భజన్మజరాజ్ఞానమృత్యునారకజం తథా। దుఃఖం సహస్రశో భేదైర్భిద్యతే మునిసత్తమ॥ ౯॥ సుకుమారతనుర్గర్భే జంతుర్బహుమలావృతే। ఉల్బసంవేష్టితో భుగ్నపృష్ఠగ్రీవాస్థిసంహతిః॥ ౧౦॥ అత్యమ్లకటుతీక్ష్ణోష్ణలవణైర్మాతృభోజనైః। అత్యంతతాపైరత్యర్థం వర్ధమానాతివేదనః॥ ౧౧॥ ప్రసారణాకుంచనాదౌ నాంగానాం ప్రభురాత్మనః। శకృన్మూత్రమహాపంకశాయీ సర్వత్ర పీడితః॥ ౧౨॥ నిరుచ్ఛ్వాసస్సచైతన్యస్స్మరన్ జన్మశతాన్యథ। ఆస్తే గర్భేతిదుఃఖేన నిజకర్మనిబంధనః॥ ౧౩॥ జాయమానః పురీషాసృఙ్మూత్రశుక్లావిలాననః। ప్రాజాపత్యేన వాతేన పీడ్యమానాస్థిబంధనః॥ ౧౪॥ అధోముఖో వై క్రియతే ప్రబలైస్సూతిమారుతైః। క్లేశాన్నిష్క్రాంతిమాప్నోతి జఠరా

ఆధ్యాత్మికాదీతి॥ ఆత్యంతికలయో నామ సర్వాత్మనః - అజ్ఞానతత్కార్యనాశాత్మకో మోక్షః - ఆత్మానం దేహసంఘాతం చ నిమిత్తీకృత్య భవతీత్యాధ్యాత్మికః॥ ౧॥ తం ప్రపంచయతి- ఆధ్యాత్మిక ఇత్యాదిపంచభిః॥ ౨॥ శిరోరోగేతి॥ ప్రతిశ్యాయః పీనసః - శ్వయథుః శోఫః॥ ౩॥ తథేతి॥ అంగామయో వాతరోగాదిః॥ ౪॥ కామక్రోధేతి॥ విషాదో దుఃఖం - శోకోనుశోచనం - అసూయా గుణేషు దోషారోపః - ఈర్ష్యా క్షమారాహిత్యం - మాత్సర్యం పరోత్కర్షాసహిష్ణుత్వమసహనం॥ ౫॥ ౬॥ భూతాని నిమిత్తత్వేనాధికృత్య భవతీత్యాధిభౌతికః - తమాహ॥ మృగేతి॥ మృగాదిభిర్యో జాయతే స ఆధిభౌతికః॥ ౭॥ కేవలం దైవమేవాధికృత్య భవతీత్యాధిదైవికః- తమాహ॥ శీతవాతేతి॥ ౮॥ ఏతదేవ తాపత్రయమాగర్భాద్యవస్థాభేదేన సహస్రశః ప్రపంచయతి - గర్భేత్యాదినా ఇతి సంసారదుఃఖా క్త్యతః ప్రాక్తనేన గ్రంథేన॥ ౯॥ తత్ర గర్భదుఃఖమాహ - సుకుమారేత్యాది చతుర్భిః॥ సుకుమారేతి॥ ఉల్బం - గర్భవేష్టనమాంసం - భుగ్నం - చక్రీభూతం - పృష్ఠాది యస్య సః॥ ౧౦॥ అత్యమ్లేతి॥ అత్యంతం అమ్లాదిభిర్వర్ధమానా అతి వేదనా యస్య॥ ౧౧॥ ప్రసారణేతి॥ అంగానాం ఆత్మనోంగానాం ప్రసారణాదౌ న ప్రభుః - అసమర్థః॥ ౧౨॥ ౧౩॥ జన్మదుఃఖమాహ - జాయమాన ఇత్యాదిద్వాభ్యాం॥ జాయమాన ఇతి॥ పురీషాదిభిరావిలం - క్లిన్నం- ఆననం యస్య సః- ప్రాజాపత్యేన ప్రజాపతియుక్తేన గర్భసంకోచేన - తస్మాజ్జ్యాయాంస్సగర్భాః కనీయాంసం సూతి యోనిమజానానో హి న స్త్రీ బ్రహ్మణా హి సకృత ఇతి శ్రుతేః॥ ౧౪॥ అధోముఖ ఇతి॥ సూతిమారుతైః

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ప్రసూత్యర్థం గర్భప్రేరకైః ॥ ౧౫ ॥ ౧౬ ॥ కంటకైరితి ॥ తున్నాంగః వ్యథితదేహః - పూతివ్రణాద్దుర్గంధవ్రణాత్, క్రిమోనేరిత్యర్థః ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ జన్మేతి ॥ కండూయనేనేత్యాదినోక్తాని జన్మనోనంతరాణి - కీటదంశాదిభిః బాలభావే యదాప్నోతి తదప్యనేకమితి శేషః ॥ ౨౦ ॥ కామాంధత్వాద్వార్ధక్యాద్యౌవనే అజ్ఞానజం దుఃఖం విశిష్యాహ - అజ్ఞానేత్యాదినా ॥ ౨౧ ॥ కేనేతి ॥ కార్యం కారణజన్యం ॥ ౨౨ ॥ కోధర్మ ఇతి ॥ క్వవా కస్మిన్వా వర్తేత తత్స్వరూపం చ కథమితి న జానాతీతి పూర్వేణాన్వయః ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ అజ్ఞానమితి ॥ అజ్ఞానం తమసో వికారః తేనాజ్ఞానినాం తదనుగుణకార్యారంభేషు ప్రవృత్తయో భవంతి - అతో వైదికకర్మలోపాః ప్రవర్తంతే ॥ ౨౫ ॥ ౨౬ ॥ జరేతి ॥ వలిస్నాయుసిరావృత ఇతి వలిస్త్వక్తరంగః - రక్తవహా నాడీ సిరా - సైవ బంధనీ స్నాయుః ॥ ౨౭ ॥ దూరేతి ॥ దూరప్రణష్టనయనః అధికప్రణష్టనయనశక్తిః వ్యోమాంతర్గతతారకః దృగ్గోళకాకాశనిమగ్నకనీనికః ॥ ౨౮ ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ అనాయత్తైరితి ॥ అనాయత్తైః

స్నాతురాతురః ॥ ౧౫ ॥ మూర్ఛామవాప్య మహతీం సంస్పృష్టో బాహ్యవాయునా । విజ్ఞానభ్రంశమాప్నోతి జాతశ్చ మునిసత్తమ ॥ ౧౬ ॥ కంటకైరివ తున్నాంగః క్రకచైరివ దారితః । పూతివ్రణాన్నిపతితో ధరణ్యాం క్రిమికో యథా ॥ ౧౭ ॥ కండూయనేపి చాశక్తః పరివర్తేప్యనీశ్వరః । స్నానపానాదికాహారమప్యాప్నోతి పరేచ్ఛయా ॥ ౧౮ ॥ అశుచిప్రస్తరే సుప్తః కీటదంశాదిభిస్తథా । భక్ష్యమాణోపి నైవైషాం సమర్థో వినివారణే ॥ ౧౯ ॥ జన్మదుఃఖాన్యనేకాని జన్మనోనంతరాణి చ । బాలభావే యదాప్నోతి ఆధ్యాదిభౌతాదికాని చ ॥ ౨౦ ॥ అజ్ఞానతమసాచ్ఛన్నో మూఢాంతఃకరణో నరః । న జానాతి కుతః కోహం క్వాహం గంతా కిమాత్మనః ॥ ౨౧ ॥ కేన బంధేన బద్ధోహం కారణం కిమకారణమ్ । కిం కార్యం కిమకార్యం వా కిం వాచ్యం కించ నోచ్యతే ॥ ౨౨ ॥ కో ధర్మః కశ్చ వాధర్మః కస్మిన్వర్తేథ వా కథమ్ । కిం కర్తవ్యమకర్తవ్యం కిం వా కిం గుణదోషవత్ ॥ ౨౩ ॥ ఏవం పశుసమైర్మూఢైరజ్ఞానప్రభవం మహత్ । అవాప్యతే నరైర్దుఃఖం శిశ్నోదరపరాయణైః ॥ ౨౪ ॥ అజ్ఞానం తామసో భావః కార్యారంభప్రవృత్తయః । అజ్ఞానినాం ప్రవర్తంతే కర్మలోపాస్తతో ద్విజ ॥ ౨౫ ॥ నరకం కర్మణాం లోపాత్ఫలమాహుర్మనీషిణః । తస్మాదజ్ఞానినాం దుఃఖమిహ చాముత్ర చోత్తమమ్ ॥ ౨౬ ॥ జరాజర్జరదేహశ్చ శిథిలావయవః పుమాన్ । విచలచ్ఛీర్ణదశనో వలిస్నాయుసిరావృతః ॥ ౨౭ ॥ దూరప్రణష్టనయనో వ్యోమాంతర్గతతారకః । నాసావివరనిర్యాతలోమపుంజశ్చలద్వపుః ॥ ౨౮ ॥ ప్రకటీభూతసర్వాస్థిర్నతపృష్ఠాస్థిసంహతిః । ఉత్సన్నజఠరాగ్నిత్వాదల్పాహారోల్పచేష్టితః ॥ ౨౯ ॥ కృచ్ఛ్రాచ్చంక్రమణోత్థానశయనాసనచేష్టితః । మందీభవచ్ఛ్రోత్రనేత్రస్స్రవల్లాలావిలాననః ॥ ౩౦ ॥ అనాయత్తైస్సమస్తైశ్చ కరణైర్మరణోన్ముఖః । తత్క్షణేప్య

ప్రసూత్యర్థం గర్భప్రేరకైః ॥ ౧౫ ॥ జన్మాంతరదుఃఖాన్యాహ మూర్ఛామిత్యాదిచతుర్భిః ॥ ౧౬ ॥ కంటకైరితి ॥ తున్నాంగః - వ్యథితగాత్రః - క్రకచైః - దారణయంత్రైః పూతివ్రణాద్దుర్గంధవ్రణతుల్యాద్యోనేః ॥ ౧౭ ॥ ౧౮ ॥ ౧౯ ॥ ౨౦ ॥ యౌవనదుఃఖాన్యాహ - అజ్ఞానేన్యాదిచతుర్భిః అజ్ఞానేతి ॥ అజ్ఞానమికాహమమోహాద్యభినివేశః - తేన తమసాచ్ఛన్నః - అంధీభూతః - కార్యాకార్యే - లౌకికే కర్తవ్యాకర్తవ్యే - వైదికే ॥ ౨౧ ॥ ౨౨ ॥ ౨౩ ॥ ౨౪ ॥ అజ్ఞానస్వరూపం తత్ఫలం చ దర్శయతి - అజ్ఞానమిత్యాదిద్వాభ్యాం అజ్ఞానమితి ॥ అజ్ఞానం తామసో భావః - యతోజ్ఞానినాం విహితేష్వపి కార్యారంభేష్వప్రవృత్తయో విహితకార్యారంభేషు ప్రవృత్తయశ్చస్యుస్తతః కర్మలోపాః ప్రవర్తంతే ॥ ౨౫ ॥ నరకమితి ॥ తతః కర్మలోపాత్ - నరకప్రాప్తిరితి - ఉత్తమం - అధికం దుఃఖం ॥ ౨౬ ॥ స్థావిరదుఃఖాన్యాహ - జరాజర్జరేత్యాదిదశభిః ॥ జరాజర్జరేతి ॥ వలిః లంబమానత్వక్ సిరా రక్తవహాదిః - సైవ స్నాయుః - అస్థిబంధనీ ॥ ౨౭ ॥ దూరేతి ॥ దూరే - దూరస్థే - అర్థే ప్రణష్టం నయనం - గ్రహణాసమర్థం చక్షుర్యస్య సః - వ్యోమ్ని చక్షుర్గోళాకాశే అంతర్గతే అభిమగ్నే తారకే - కనీనికే యస్య సః ॥ ౨౮ ॥ ౨౯ ॥ ౩౦ ॥ అనాయత్తైరితి ॥ అనాయత్తైః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ప్రవృత్త్యక్షమైః॥ ౩౧॥ సకృదితి॥ కాసః శ్లేష్మా॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ నిరుద్ధేతి॥ దోషః వాతాదిః ఉదానేతి॥ శ్లో॥ ఉరస్స్థానముదానస్య నాసానాభిగళాంశ్చరేత్। వాక్ప్రవృత్తిప్రయత్నోర్జాబలవర్ణస్మృతిక్రియః॥ అస్య గళసంచారిత్వాదుదానః కంఠదేశస్థ ఇత్యమరః॥ ౪౧॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ కరంభేతి॥ భజ్యమానకరంభసమవాలుకా - కరంభాదిభీషణవస్తుభిస్స్యతా - యాతనాదుస్సహాః॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ౪౯॥ ౫౦॥

నుభూతానామస్మర్తాఖిలవస్తునామ్॥ ౩౧॥ సకృదుచ్చారితైర్వాక్యైస్సముద్భూతమహాశ్రమః। శ్వాసకాశసముద్భూతమహాయాసప్రజాగరః॥ ౩౨॥ అన్యేనోత్థాప్యతేఽన్యేన తథా సంవేశ్యతే జరీ। భృత్యాత్మపుత్రదారాణామవమానాస్పదీకృతః॥ ౩౩॥ ప్రక్షీణాఖిలశౌచశ్చ విహారాహారసస్పృహః। హాస్యః పరిజనస్యాపి నిర్విణ్ణాశేషబాంధవః॥ ౩౪॥ అనుభూతమివాన్యస్మిన్ జన్మన్యాత్మవిచేష్టితమ్। సంస్మరన్ యావనే దీర్ఘం నిశ్వసత్యతితాపితః॥ ౩౫॥ ఏవమాదీని దుఃఖాని జరాయామనుభూయ వై। మరణే యాని దుఃఖాని ప్రాప్నోతి శృణు తాన్యపి॥ ౩౬॥ శ్లథద్గ్రీవాంఘ్రిహస్తోఽథ వ్యాప్తో వేపథునా భృశమ్। ముహుర్గ్లానిః పరవశో ముహుర్జ్ఞానలవాన్వితః॥ ౩౭॥ హిరణ్యధాన్యతనయభార్యాభృత్యగృహాదిషు। ఏతే కథం భవిష్యంతీత్యతీవమమతాకులః॥ ౩౮॥ మర్మభిద్భిర్మహారోగైః క్రకచైరివ దారుణైః। శరైరివాంతకస్యోగ్రైశ్ఛిద్యమానాస్థిబంధనః॥ ౩౯॥ పరివర్తితతారక్షో హస్తపాదం ముహుః క్షిపన్। సంశుష్యమాణతాల్వోష్ఠపుటో ఘురఘురాయతే॥ ౪౦॥ నిరుద్ధకంఠో దోషౌఘైరుదానశ్వాసపీడితః। తాపేన మహతా వ్యాప్తస్తృషా చార్తస్తథా క్షుధా॥ ౪౧॥ క్లేశాదుత్క్రాంతిమాప్నోతి యమకింకరపీడితః। తతశ్చ యాతనాదేహం క్లేశేన ప్రతిపద్యతే॥ ౪౨॥ ఏతాన్యన్యాని చోగ్రాణి దుఃఖాని మరణే నృణామ్। శృణుష్వ నరకే యాని ప్రాప్యంతే పురుషైర్మృతైః॥ ౪౩॥ యామ్యకింకరపాశాదిగ్రహణం దండతాడనమ్। యమస్య దర్శనం చోగ్రముగ్రమార్గవిలోకనమ్॥ ౪౪॥ కరంభవాలుకావహ్నియంత్రశస్త్రాదిభీషణే। ప్రత్యేకం నరకే యాశ్చ యాతనా ద్విజ దుస్సహాః॥ ౪౫॥ క్రకచైః పాట్యమానానాం మూషాయాం చాపి దహ్యతామ్। కుఠారైః కృత్యమానానాం భూమౌ చాపి నిఖన్యతామ్॥ ౪౬॥ శూలేష్వారోప్యమాణానాం వ్యాఘ్రవక్త్రే ప్రవేశ్యతామ్। గృధ్రైస్సంభక్ష్యమాణానాం ద్వీపిభిశ్చోపభుజ్యతామ్॥ ౪౭॥ క్వాథ్యతాం తైలమధ్యే చ క్లిద్యతాం క్షారకర్దమే। ఉచ్చాన్నిపాత్యమానానాం క్షిప్యతాం క్షేపయంత్రకైః॥ ౪౮॥ నరకే యాని దుఃఖాని పాపహేతూద్భవాని వై। ప్రాప్యంతే నారకైర్విప్ర తేషాం సంఖ్యా న విద్యతే॥ ౪౯॥ న కేవలం ద్విజశ్రేష్ఠ నరకే దుఃఖపద్ధతిః। స్వర్గేఽపి పాతభీతస్య క్షయిష్ణోర్నాస్తి నిర్వృతిః॥ ౫౦॥

అస్వాధీనైః కరణైః॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ ౩౪॥ అనుభూతమివేతి॥ యావనే - యదాత్మనః - వివిధం చేష్టితం - తదన్యజన్మానుభూతమివ సంస్మరన్ - దీర్ఘం శ్వాసం ముంచతి॥ ౩౫॥ ౩౬॥ మరణదుఃఖాన్యాహ - శ్లథద్గ్రీవేత్యాదిసార్ధైః షడ్భిః॥ శ్లథద్గ్రీవేతి॥ వేపథునా - కంపేన॥ ౩౭॥ ౩౮॥ ౩౯॥ పరివర్తితేతి॥ ఘురఘురాయతే ఘురఘుర ఇత్యేవ శబ్దం కరోతి॥ ౪౦॥ నిరుద్ధేతి॥ దోషౌఘైః శ్లేష్మాదిసంఘైః నిరుద్ధః కంఠో యస్య సః - అత ఏవ ఘురఘురాయత ఇతి పూర్వేణాన్వయః॥ ౪౧॥ క్లేశాదితి॥ యాతనాదేహం - యాతనార్థమన్యదేహగ్రహణం॥ ౪౨॥ ఏతానీతి॥ నరకదుఃఖాన్యాహ - శృణుష్వేత్యాదిసార్ధైః షడ్భిః॥ ౪౩॥ యామ్యేతి॥ యామ్యకింకరైః - పాశాదిభిర్గ్రహణం॥ ౪౪॥ కరంభేతి॥ కరంభవాలుకా తప్తవాలుకా॥ ౪౫॥ క్రకచైరితి॥ దహ్యతాం - ఖన్యతామిత్యాదిపరస్మైపదమార్షం - కృత్యమానానాం - ఛిద్యమానానాం॥ ౪౬॥ శూలేష్వితి॥ ద్వీపిభిర్వ్యాఘ్రైః॥ ౪౭॥ ౪౮॥ నరక ఇతి॥ పాపమేవ హేతుః తదుద్భవాని॥ ౪౯॥ స్వర్గేఽపి దుఃఖమేవేత్యాహ॥ న కేవలమితి॥ స్వర్గేఽపి నిర్వృతిర్నాస్తి దుఃఖపద్ధతిరేవాస్తీత్యర్థః॥ ౫౦॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౫౧॥ ౫౨॥ యావదితి॥ తంతుకారణపక్ష్మాణి అంశవః॥ ౫౩॥ ౫౪॥ ౫౫॥ కళత్రేతి॥ అసుఖం దుఃఖం॥ ౫౬॥ ౫౭॥ ౫౮॥ నిరస్తేతి॥ సుఖాంతరస్యాతిశయో నిరస్తో యేన తన్నిరస్తాతిశయం ఆహ్లాదరూపం సుఖమాహ్లాదసుఖం ఆహ్లాదో మోహసంభేదః - సుఖాంతరానుభవాత్తు సుత్రాం పాదకోత్కర్షవత్సుఖం - భావశబ్దేన సుఖస్య దుఃఖనివృత్తిరూపతా వ్యావర్త్యతే - ఏవం నిరతిశయాహ్లాదరూపసుఖత్వమేవ భగవత్ప్రాప్తిస్వరూపమిత్యుక్తం - ఏకాంతా దుఃఖాసంభిన్నా - ఆత్యంతికీ అంతమతీత్య వర్తమానా - నిత్యా - అత్ర భగవచ్ఛబ్దేన ప్రాప్యస్య హేయప్రత్యనీకాశేషకల్యాణగుణాత్మకత్వం వక్ష్యమాణం సూచయతా తత్ప్రాప్తేర్నిరస్తాతిశయత్వాద్యుచ్యమానం వైశిష్ట్యం ప్రతిపాదితం ౫౯॥ తస్మాదితి॥ యస్మాద్భగవత్ప్రాప్తిరేవ తాపత్రయనివృత్తిహేతుః తస్మాత్తత్ప్రాప్తయే యత్నః కర్తవ్య ఇతి - బుద్ధైః తైః ప్రాపణమితి మోక్షోపాయజ్ఞానమపి ధేయమితి వదతో నిగస్యేతి ప్రాప్త్యుపాయం దర్శయతి - జ్ఞానం చ కర్మ చేతి - అత్ర జ్ఞానమేవ సాక్షాత్ప్రాప్త్యుపాయః - కర్మ తు తదంగత్వేన - న తు విపర్యయః సముచ్చయో వా - బ్రహ్మవిద్యామధిష్ఠాయ - ఇయాజ సోఽపి సుబహూనితి హి వక్ష్యతి॥ ౬౦॥ ఆచారే కర్మస్వరూపముక్తం - జ్ఞానం ద్విధా విభజ్య దర్శయతి॥ ఆగమోత్థమితి॥ వివేకజం వివేకాద్యోగాజ్జన్యం - తత్రాగమోత్థజ్ఞానం శబ్దబ్రహ్మేతి - వి

పునశ్చ గర్భే భవతి జాయతే చ పునః పునః। గర్భే విలీయతే భూయో జాయమానోఽస్తమేతి వై॥ ౫౧॥ జాతమాత్రశ్చ మ్రియతే బాలభావేఽథ యౌవనే। మధ్యమం వా వయః ప్రాప్య వార్ధకే వాథ వా మృతిః॥ ౫౨॥ యావజ్జీవతి తావచ్చ దుఃఖైర్నానావిధైః ప్లుతః। తంతుకారణపక్ష్మౌఘైరాస్తే కార్పాసబీజవత్॥ ౫౩॥ ద్రవ్యనాశే తథోత్పత్తౌ పాలనే చ సదా నృణామ్। భవంత్యనేకదుఃఖాని తథైవేష్టవిపత్తిషు॥ ౫౪॥ యద్యత్ప్రీతికరం పుంసాం వస్తు మైత్రేయ జాయతే। తదేవ దుఃఖవృక్షస్య బీజత్వముపగచ్ఛతి॥ ౫౫॥ కళత్రపుత్రమిత్రార్థగృహక్షేత్రధనాదికైః। క్రియతే న తథా భూరి సుఖం పుంసాం యథాసుఖమ్॥ ౫౬॥ ఇతి సంసారదుఃఖార్కతాపతాపితచేతసామ్। విముక్తిపాదపచ్ఛాయామృతే కుత్ర సుఖం నృణామ్॥ ౫౭॥ తదస్య త్రివిధస్యాపి దుఃఖజాతస్య వై మమ। గర్భజన్మజరాద్యేషు స్థానేషు ప్రభవిష్యతః॥ ౫౮॥ నిరస్తాతిశయాహ్లాదసుఖభావైకలక్షణా। భేషజం భగవత్ప్రాప్తిరేకాంతాత్యంతికీ మతా॥ ౫౯॥ తస్మాత్తత్ప్రాప్తయే యత్నః కర్తవ్యః పండితైర్నరైః। తత్ప్రాప్తిహేతుర్జ్ఞానం చ కర్మ చోక్తం మహామునే॥ ౬౦॥

స్వర్గనరకభోగానంతరం పునర్గర్భాదిదుఃఖమాహ - పునశ్చేత్యాదిషడ్భిః॥ ౫౧॥ ౫౨॥ యావదితి॥ దుఃఖైః ప్లుతో వ్యాప్తః - ఆస్తే - తంతూనాం కారణం పక్ష్మాణి - అంశవః తేషామోఘైః - సమూహైః - కార్పాసబీజం యథా వ్యాప్తం - తద్వత్॥ ౫౩॥ ద్రవ్యేతి॥ ఉత్పత్తౌ ద్రవ్యస్యార్జనే॥ ౫౪॥ ౫౫॥ కళత్రేతి॥ కళత్రాదికైర్యథా - అసుఖం భూరి క్రియతే న తథా సుఖం క్రియతే॥ ౫౬॥ ఏవం దుఃఖానుసంధానలబ్ధవివేకవైరాగ్యస్య పుంసో ముముక్షైవ యుక్తేత్యాశయేనాహ - ఇతీత్యాదిచతుర్భిః॥ ౫౭॥ తదితి॥ గర్భాదిస్థానేషు ప్రకర్షేణ భవిష్యతో దుఃఖజాతస్య భగవత్ప్రాప్తిరేవ మమ మతా - సంమతేత్యుత్తరత్రాన్వయః॥ ౫౮॥ కథంభూతా తత్ప్రాప్తిస్తదాహ॥ నిరస్తాతిశయేతి॥ నిరస్తాతిశయః ఆహ్లాదో నిర్వృతిర్యస్మిన్ సుఖే - తద్భావస్తదాత్మత్వమేవైకం లక్షణం యస్యాస్సా తథా - కించ - ఏకాంతా భగవన్నిష్ఠామాత్రేణావశ్యంభావినీ - న తు ఋత్విగాదివైగుణ్యేన - కర్మఫలవదనిత్యా - ఆత్యంతికీ - అంతమతీత్య వర్తమానా॥ ౫౯॥ తస్మాదితి॥ తత్ప్రాప్త్యుపాయమాహ॥ తదితి॥ అతస్తత్ప్రాప్త్యుపాయః కర్మ చిత్తశుద్ధిద్వారా తదంగత్వేన జ్ఞానం తు సాక్షాత్॥ ౬౦॥ తత్ర ద్వివిధమాహ॥ ఆగమేతి॥ తద్వివృణోతి శబ్దబ్రహ్మేతి - ఆగమమయం - ఆగమోత్థం జ్ఞానం - శబ్దబ్రహ్మ శబ్దాత్ - సత్యం జ్ఞానమనంతం బ్రహ్మేతి వాక్యాజ్జాయమానం శబ్దశ్రవణజం జ్ఞానమాగమోత్థమిత్యర్థః - దేహాదివివిక్తావికారచిత్తవృత్త్యా నిదిధ్యాసనాఖ్యయా ప్రకాశమానం - పరం బ్రహ్మ - వివేకజం జ్ఞానమిత్యర్థః - వృత్తి

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వేకజంపరబ్రహ్మేతిచ - మన్వాదిభిరుచ్యతఇత్యాహ॥ శబ్దబ్రహ్మేతి ॥ ౬౧ ॥ అథబ్రహ్మవిషయమిదంజ్ఞానద్వయం
ప్రశంసతి కుదృష్టినిరసనాయతస్య జ్ఞానద్వయస్యవైషమ్యంచదర్శయతి॥ అంధంతమఇతి॥ అజ్ఞానం ఆగమశ్రవణా
త్పూర్వం ఆత్మనామవిద్యాఖ్య కర్మతిరోహితస్వరూపత్వాదాత్మ పరమాత్మయాథాత్మ్యస్యాపరిజ్ఞానం అన్యథా
జ్ఞానంవా-,తచ్చజ్ఞానవిరోధిత్వాదంధంతమ ఇవ - ఆగమజన్యంజ్ఞానం శ్రోత్రేంద్రియగృహీతాగమజన్యత్వాదింద్రి
యోద్భవమిత్యుచ్యతే - తచ్చ అజ్ఞానతమోవిరోధిత్వాద్దీపవదతి - అతః ఆగమోత్థంజ్ఞానంతమసిదీపవదన్యథాజ్ఞాన
సంవలితమల్పంచ - అథ - అజ్ఞానతన్మూలావిద్యారూపసర్వతమోనిరసనత్వాత్ ఆగమోత్థాదపివిశదతమ ప్రత్యక్ష
రూపత్వాచ్చ వివేకజంజ్ఞానంసూర్యవదిత్యుచ్యతే॥ ౬౨॥ ఉక్తేర్థేమనువచనంప్రమాణయతి॥ మనురపీతి॥ అత్రసం
బంధే.మోక్షతత్సాధనసంబంధే॥ ౬౩॥ విద్యాతఃపురుషార్థోనకర్మణ ఇతి మనువచనమేవోదాహరతి॥ ద్వేఇతి॥
పరంచయత్ - బ్రహ్మేతిశేషః- శబ్దబ్రహ్మణిశాస్త్రజన్యజ్ఞానేనిష్ణాతఃనిపుణః- పరంబ్రహ్మప్రత్యక్షరూపంవివేకజం
జ్ఞానంలభతే॥ ౬౪॥ మనువచనమూలశ్రుతిముదాహరతి॥ ద్వేవిద్యేఇతి॥విద్యేఆగమవివేకోత్థే - పరయావివేకోత్థయా-
అక్షరస్యపరబ్రహ్మణః ప్రాప్తిర్యయా తదక్షరమధిగమ్యత ఇతి శ్రుతేః - అనేనవాక్యార్థజ్ఞానాత్కర్మణోవా
మోక్షంవదంతోనిరస్తాః - వాక్యార్థజ్ఞానాన్మోక్షంవదంతః - తచ్ఛాస్త్రైర్విప్రతిషిద్ధం - బుద్ధేశ్చేత్ క్షేమప్రా
పణమిహైవనదుఃఖముపలభేతేతిసూత్రవిరోధః ప్రత్యక్షవిరోధశ్చ - అత్రప్రకరణేస్వోక్తస్యార్థస్యవేదవిదగ్రేస
రమనువచనప్రామాణికాదాగమవివేకజపదయోరేకాయనాద్యుక్తోర్థోనవివక్షితఇతి వేదితవ్యం॥ ౬౫॥ అథపరవి
ద్యోపాస్యస్య ప్రాప్యభూతస్య బ్రహ్మణస్స్వరూపమాహ॥ యత్తదితి॥ యథాహ శ్రుతిః॥ యత్తదద్రేశ్యమిత్యాదినా
శ్రుతివ్యతిరిక్తైః ప్రమాణైః నవ్యజ్యత ఇతిఅవ్యక్తం॥ శ్రు॥ వేదాహమేతం - నావేదవిన్మనుతేతం బృహంతమితి - అ
జరమజమిత్యాదినా షడ్భావవికారరాహిత్యముక్తం - అచింత్యమనిర్దేశ్యమితివాఙ్మనసాగోచరత్వం - అరూపం
దేవమనుష్యాదిరూపరహితం- అన్యథారూపవత్త్వశ్రుత్యాదివిరోధాత్ ॥ ౬౬॥ విభ్వితి॥ విభుసర్వగతంవితత్యవ్యా

ఆగమోత్థంవివేకాచ్చద్విధాజ్ఞానంతదుచ్యతే। శబ్దబ్రహ్మాగమమయంపరం బ్రహ్మ వివేకజమ్॥౬౧॥అం
ధంతమఇవాజ్ఞానందీపవచ్చేంద్రియోద్భవమ్। యథాసూర్యస్తథాజ్ఞానంయద్విప్రర్షేవివేకజమ్॥ ౬౨॥
మనురప్యాహవేదార్థంస్మృత్వాయన్మునిసత్తమ। తదేతచ్ఛ్రూయతామత్ర సంబంధేగదతోమమ॥
౬౩॥ ద్వేబ్రహ్మణీవేదితవ్యేశబ్దబ్రహ్మపరంచయత్। శబ్దబ్రహ్మణినిష్ణాతఃపరంబ్రహ్మాధిగచ్ఛతి॥౬౪॥
ద్వేవైవిద్యేవేదితవ్యేఇతిచాథర్వణీశ్రుతిః। పరయాత్వక్షరప్రాప్తిఋగ్వేదాదిమయాపరా॥౬౫॥
యత్తదవ్యక్తమజరమచింత్యమజమవ్యయమ్। అనిర్దేశ్యమరూపంచపాణిపాదాద్యసంయుతమ్॥౬౬॥

వ్యక్తస్యబ్రహ్మణఏవజ్ఞానాభిధానత్వాద్బ్రహ్మజ్ఞానమిత్యుక్తం॥ ౬౧॥ ననుశబ్దశ్రవణాదపిబ్రహ్మజ్ఞానమేవోత్పద్య
తే - తేనైవాజ్ఞాననివృత్త్యాభగవత్ప్రాప్తిసిద్ధేః - కింవివేకజన్యజ్ఞానేనేత్యాశంక్యాహ॥ అంధమితి॥ అంధంనిబిడం-త
మఇవాజ్ఞానంవ్యాపకమివావరణం శ్రోత్రేంద్రియగ్రాహ్యశబ్దాదిద్వారాజన్యంజ్ఞానందీపవత్ - అసంభావనాద్య
భిభూతం - నసర్వాత్మనాఅజ్ఞాననివర్తకం - వివేకజంతుజ్ఞానంసూర్యవత్సర్వాజ్ఞాననివర్తకమిత్యర్థః॥ ౬౨॥ ఉక్త
లక్షణజ్ఞానద్వయేమనుసంమతిమాహ ॥ మనురపీత్యాదిద్వాభ్యాం॥ మనురపీతి॥ అత్రసంబంధేఅస్మిన్ప్రసంగే॥ ౬౩॥
ద్వేబ్రహ్మణీతి॥ శబ్దబ్రహ్మణినిష్ణాతఃవివేకజేనపరంబ్రహ్మఅధిగచ్ఛతి ప్రాప్నోతి॥ ౬౪॥ తత్ప్రాప్తిహేతుజ్ఞానంచ
కర్మచోక్తమిత్యత్రశ్రుతిసమ్మతిమాహ ॥ ద్వేవిద్యేఇతి ॥ విద్యాశబ్దేన తద్ధేతు కర్మబ్రహ్మవిషయా వేదభాగౌగృ
హ్యేతే - తదాహ - పరయేతి- అక్షరప్రతిపాదకపరాఖ్యవేదభాగాదితరఃకర్మభాగః- ఋగ్వేదాదిశబ్దేనోచ్యతే-
బ్రాహ్మణపరివ్రాజకాదివత్ - సాత్వపరా - సాధనవిషయత్వాత్ ॥ ౬౫ ॥ అథపరాసాయయాతదక్షరమధిగమ్య
తే-యత్తదద్రేశ్యమగ్రాహ్యమిత్యాద్యాథర్వణ శ్రుత్యుక్తంపరవిద్యావిషయమక్షరాఖ్యంపరంతత్త్వమాహ- యత్తది
త్యాదిత్రిభిః॥ ౬౬॥ విభ్వితి॥ విభుప్రభుసర్వగతం - అనవచ్ఛిన్నం - వ్యాపి - సర్వకార్యానుగతం - అవ్యాప్తం - స్వాయ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ప్తిః విభుత్వంనియంతృత్వంవా - అకారణంస్వయంకారణరహితం- వ్యాప్యవ్యాపకరూపేణావస్థితం- సర్వంజగద్యతః- భూతయోనిరితిజీవాభిప్రాయం - అత్రపరవిద్యావిషయస్యాక్షరస్యభూతయోనిత్వవిభుత్వాదివిశేషణైః పరవిద్యానిర్గుణబ్రహ్మవిషయేత్యేతన్నిరస్తం - యద్వైపశ్యంతిసదాపశ్యంతీతిశ్రుతేః॥ ౬౭॥ తద్బ్రహ్మేతి॥ ధామతేజోమయం - తద్విష్ణోఃపరమంపదమితిశ్రుతివాక్యోదితం - సూక్ష్మం - తత్పరంబ్రహ్మ - మోక్షకాంక్షిభిర్ధ్యేయం॥ ౬౮॥ ఉక్తగుణవిశిష్టంతదేవబ్రహ్మభగవచ్ఛబ్దవాచ్యమిత్యాహ॥ తదేవేతి॥ ఇదంచవచనంధ్యానక్రియాభ్యాంభగవాన్సర్వవ్యాపీచ భగవాన్నారాయణోభగవాన్ ప్రజాపతిః-వాసుదేవాయధీమహి- ఓమిత్యాత్మానంయుంజీత-నమోరుచాయబ్రాహ్మయ ఇత్యాదివేదాంతసారోద్ధారరూపంద్వాదశాక్షరచింతకా ఇతిపూర్వముక్తంనుంత్రవిశేషమభిప్రేత్యాభిహితం - సకలహేయప్రత్యనీకకల్యాణగుణాత్మకం జగత్కారణం పరవిద్యాధిగమ్యముక్తంపరబ్రహ్మైవభగవచ్ఛబ్దవాచ్యంనాన్యదిత్యవధారయతి - తదేవేతి - మనురపి - తతస్స్వయంభూర్భగవానిత్యాదినా జగత్కారణమేవ భగవచ్ఛబ్దవాచ్యమిత్యాహ - అథబ్రహ్మణఃస్వరూపరూపగుణవిభవైరనంతస్యయాథాత్మ్యవచనసమర్థోఽయంశబ్దఇత్యాహ - వాచకఇతి॥ ౬౯॥ ఏవమితి॥ ఏవంభగవచ్ఛబ్దేనాభిహితస్యనిగదితభూతయోనిత్వాద్యర్థస్యతస్యబ్రహ్మణస్తత్త్వంస్వరూపం- యేనవివేకజజ్ఞానేనతత్త్వతోజ్ఞాయతేదృశ్యతే - తత్పుష్కలసాక్షాత్కారరూపంపరం - అన్యదుద్దేశతః శాస్త్రజం పరోక్షరూపమపరమిత్యుపసంహరతి ॥ ౭౦ ॥ సర్వకారణేపరేబ్రహ్మణిభగవచ్ఛబ్దోముఖ్యః అన్యత్రోపచారత ఇతివక్ష్యన్ - ముక్తౌతావదుపచారత ఇత్యాహ॥ అశబ్దేతి॥ ముక్తోహ్యశబ్దగోచరః- నామరూపాద్విముక్తః - నశబ్దగోచరేయస్య - యచ్చవాచామవిషయే- అగోచరం వచసా మిత్యాదిభ్యఃఉపనిషత్ - ప్రసిద్ధ్యాతస్యేతిముక్తస్యపరామర్శః - బ్రహ్మత్వంచబ్రహ్మసామ్యాత్ - పూజాయాంనిమిత్తభూతాయాం తస్యోపచారతో భగవచ్ఛబ్దఃక్రియతే - అస్యశ్లోకస్య భగవద్విషయత్వేవ్యాహతిస్స్యాత్ - తత్ర - శబ్దోయంనోపచారేణత్వన్యత్రహ్యుపచారతఇత్యనంతరంవక్ష్యమాణత్వాత్ - తదేవభగవద్వాచ్యమిత్యాదేరుక్తత్వాచ్చ। ౭౧ ॥ పరమకారణేపరేబ్రహ్మణిశబ్దోయమనుపచారతఃశబ్ద్యతఇత్యాహ ॥ శుద్ధఇతి ॥ శుద్ధిర్మల ప్రత్యనీకత్వం-మహావిభూత్యాఖ్యేమహా

విభుసర్వగతంనిత్యంభూతయోనిరకారణమ్। వ్యాప్యవ్యాప్తంయతస్సర్వంయద్వైపశ్యంతిసూరయః॥ ౬౭ ॥ తద్బ్రహ్మతత్పరంధామతద్ధ్యేయంమోక్షకాంక్షిభిః। శ్రుతివాక్యోదితంసూక్ష్మంతద్విష్ణోఃపరమంపదమ్॥౬౮॥తదేవభగవద్వాచ్యంస్వరూపంపరమాత్మనః। వాచకోభగవచ్ఛబ్దస్తస్యాద్యస్యాక్షయాత్మనః॥౬౯॥ఏవంనిగదితార్థస్యసత్తత్త్వంతస్యతత్త్వతః। జ్ఞాయతేయేనతద్జ్ఞానంపరమన్యత్త్రయీమయమ్॥ ౭౦॥ అశబ్దగోచరస్యాపితస్యవైబ్రహ్మణోద్విజ। పూజాయాంభగవచ్ఛబ్దఃక్రియతేహ్యుపచారతః॥ ౭౧॥ శుద్ధేమహావిభూత్యాఖ్యేపరేబ్రహ్మణిశబ్ద్యతే। మైత్రేయభగవచ్ఛబ్దస్సర్వకారణకా

మన్యేనావ్యాప్తం - యతస్సర్వంభవతి॥ ౬౭॥ తదితి ॥ తత్పరంబ్రహ్మైవస్వేచ్ఛయావిష్కృతషాడ్గుణ్యం - పరమేశ్వరాఖ్యం॥ ౬౮॥ ద్వాదశాక్షరాది పరవిద్యోపాసనయాభక్తైస్సులభదృశ్యంభగవచ్ఛబ్దవాచ్యం - తదేవేత్యాహ ॥ తదేవేతి॥ ౬౯॥ ఈదృగ్విషయంచజ్ఞానంపరవిద్యేత్యాహ ॥ ఏవమితి ॥ నిగదితార్థస్య - ద్వాదశాక్షరాదభిరుక్తార్థస్యేశ్వరస్య తత్త్వం - స్వరూపంతత్త్వతః - అప్రచ్యుతబ్రహ్మస్వరూపేణ - యేనద్వాదశాక్షరాదినా జ్ఞాయతే - తత్పరంజ్ఞానం - పరావిద్యా - త్రయీమయంత్వన్యత్ - అపరావిద్యా- కర్మాఖ్యా॥ ౭౦॥ నసుయదీశ్వరోబ్రహ్మైవ కథంతర్హితస్యానిర్దేశ్యస్యభగవచ్ఛబ్దవాచ్యత్వమిత్యాశంక్యాహ॥ అశబ్దగోచరస్యేతి ॥ పూజాయాం నిమిత్తభూతాయాంఅవిష్కృతషాడ్గుణ్యేనతదభేదం ప్రయుజ్యఉపచారార్థాయ ప్రయుజ్యతే॥ ౭౧॥ తద్భేదభూతవివక్షయాంత్వర్థభూతోముఖ్యఏవభగవచ్ఛబ్దార్థఇత్యాహ ॥ శుద్ధఇతి॥ శుద్ధే - అసంగే- మహావిభూత్యాఖ్యే- అచింత్యే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

విభూతిసంజ్ఞే - మహావిభూతిర్హి బ్రహ్మణః అన్యత్ర ముఖ్యత్వాసంభవజ్ఞాపనాయ॥ ౭౨॥ భగవచ్ఛబ్దం నిర్వక్తి॥ సం
భర్తేతి ॥ సంభరణం ప్రకృతేః కార్యయోగ్యతాకరణం - భర్తా స్వామీ పోషకశ్చ - నేతా గోప్తా - గమయితా ఆత్మా
నం గమయితా - సంహర్తేత్యర్థః - స్రష్టా ఆత్మానముద్గమయితా - ఏవం గుపేః గుప్త్యర్థత్వాత్ గత్యర్థత్వాత్
గమేశ్చ గకారో నిరుక్తః - జ్ఞానార్థత్వాద్వా గమేర్గకారః - తదైక్షత ఇతి సంకల్పరూపేక్షణస్య కర్తేత్యర్థః - గమయి
తా జ్ఞాపయితేతి వా గకారః - తథా హ్యైకాయననిరుక్తం - భ ఇత్యేతస్మాద్భకారాద్భర్తా సంభర్తేతి ద్వౌ ధాత్వర్థౌ
గమ్యేతే - గ ఇతి పునరస్మాద్గశబ్దాద్గమయితా నేతా స్రష్టా పరత్ర గమనం వా పునరవ్యయ ఇత్యతో గః - సోసౌ భర్తా సంభ
ర్తా నేతా గమనవాన్ నేత ద్వాభ్యాం భగవానిత్యేవ భవతీతి - తథాథర్వశిరసి - యస్సర్వాన్ భగవానీక్షత్యాత్మజ్ఞానాన్నిర్
ణాయతి యోగం గమయతి తస్మాదుచ్యతే స భగవానితి॥ ౭౩॥ అథపముదాయనిరుక్తిః॥ ఐశ్వర్యస్యేతి॥ సమగ్రపదం సర్వ
త్ర సంబధ్యతే - భగః షాడ్గుణ్యం తద్వాన్ భగవానిత్యభిప్రాయః॥ ౭౪॥ వకారార్థమాహ ॥ వసంతీతి॥ భూతాత్మని
భూతశరీరే - అఖిలాత్మన్యఖిలస్యాత్మభూతే భూతాని వసంతి తత్రేతి జగదాధారత్వముక్తం - సదాయతనా ఇత్యాది
శ్రుతేః - స చ భూతేష్విత్యంతరాత్మత్వం - ఐతదాత్మ్యమిదం సర్వమితి శ్రుతేః - అతో వః - మతుపో వసతేశ్చ తంత్రే
ణాయం వకారః॥ ౭౫॥ ఏవమితి॥ ఏవముక్తప్రకారేణావయవార్థయోగాదయం శబ్దో వాసుదేవస్యైవ॥ ౭౬॥ రూ
ఢిశక్త్యాపి తస్యైవేత్యాహ॥ తత్రేతి॥ శ్లో॥ తత్ర భవాన్ భగవానితి శబ్దో వృద్ధైః ప్రయుజ్యతే పూజ్యే - ఇతి నైఘంటుక
ప్రసిద్ధ్యా - అయం శబ్దో లోకే పూజ్యస్య పదార్థస్యోక్తాయా పరిభాషాతయా సమన్వితోపి విష్ణౌ నియతః నారాయణవి
ష్ణ్వాదిశబ్దవత్ - నోపచారేణ - తస్య సర్వకారణతయా సర్వగుణపరిపూర్ణతయా పరమపూజ్యతయా చాయం శ
బ్దో నాపచారికః - అన్యత్ర జీవవిశేషే త్వాపేక్షికపూజ్యత్వాదముఖ్యః॥ ౭౭॥ అన్యత్రోపచారతః ప్రవృత్తౌ జ్ఞానవిశేషో
నిమిత్తమిత్యాహ॥ ఉత్పత్తిమితి ॥ ౭౮ ॥ అథ భగవతోన్వయవిశేషణ భూతానాం సత్యకామత్వాదీనాం గుణాంత

రణే॥ ౭౨॥ సంభర్తేతి తథా భర్తా భకారోర్థద్వయాన్వితః । నేతా గమయితా స్రష్టా గకారార్థస్తథా
మునే॥ ౭౩॥ ఐశ్వర్యస్య సమగ్రస్య వీర్యస్య యశసః శ్రియః । జ్ఞానవైరాగ్యయోశ్చైవ షణ్ణాం భగ ఇతీ
రణా॥ ౭౪॥ వసంతి తత్ర భూతాని భూతాత్మన్యఖిలాత్మని । స చ భూతేష్వశేషేషు వకారార్థస్తతోవ్య
యః॥ ౭౫॥ ఏవమేష మహాఞ్ఛబ్దో మైత్రేయ భగవానితి । పరమబ్రహ్మభూతస్య వాసుదేవస్య నాన్య
గః॥ ౭౬॥ తత్ర పూజ్యపదార్థోక్తపరిభాషాసమన్వితః । శబ్దోయం నోపచారేణ త్వన్యత్ర హ్యుపచా
రతః॥ ౭౭॥ ఉత్పత్తిం ప్రళయం చైవ భూతానామాగతిం గతిమ్। వేత్తి విద్యామవిద్యాం చ స వాచ్యో భగవా
నితి॥ ౭౮॥ జ్ఞానశక్తిబలైశ్వర్యవీర్యతేజాంస్యశేషతః। భగవచ్ఛబ్దవాచ్యాని వినా హేయైర్గుణాదిభిః॥ ౭౯

శ్వర్యే॥ ౭౨॥ అక్షరార్థనిరుక్త్యా భగవచ్ఛబ్దస్య పరమేశ్వరవాచకత్వమాహ - సంభర్తేత్యాదినా॥ సంభర్తేతి॥
సంభర్తా పోషకః - భర్తా - నిత్యాధార ఇత్యర్థద్వయాన్వితః - అర్థద్వయేనాన్వితః - నేతా - కర్మజ్ఞానఫలప్ర
పత్తినేతృత్వం ప్రయోజ్యగమనగర్భమితి గకారార్థః - గమయితా - ప్రళయే కార్యాణాం ప్రతిహర్తా పునరపి
తేషాముద్గమయితా సర్గకర్తేతి వా గకారార్థః॥ ౭౩ ॥ ఇదానీం భగ ఇత్యక్షరద్వయాత్మకస్య పదస్యార్థమాహ॥
ఐశ్వర్యస్యేతి ॥ భగ ఇతీరణా సంజ్ఞేత్యర్థః॥ ౭౪॥ వకారార్థమాహ॥ వసంతీతి॥ వసంతి యత్ర భూతానీతి చ పాఠః -
యత్రాధిష్ఠానభూతే భూతాని వసంతి స చ భూతేషు వసతీతి వకారస్యార్థః॥ ౭౫॥ ఏవమితి॥ ఏ
వమేష శబ్దో వాసుదేవస్య వాచకః - న త్వన్యస్యేత్యర్థః - భశ్చ గశ్చ వశ్చ భగవానిత్యక్షరసామ్యాన్నిరుక్తిః - షా
డ్గుణ్యం - భగసంజ్ఞం - తద్వాన్ భగవానిత్యనుషంగ ఏవ॥ ౭౬॥ తదేవం పరమేశ్వరే నిరతిశయమైశ్వర్యాదియుక్తే ముఖ్యో
యం శబ్దః - అన్యత్ర తు గౌణ ఇత్యాహ ॥ తత్రేతి॥ పూజ్యస్య - జ్యేష్ఠస్య - పదార్థస్యోక్తాయా పరిభాషా- సంకేతరూ
పసంబంధగ్రహః - తత్సమన్వితోయం శబ్దః - తత్ర పరబ్రహ్మణి అతః నోపచారేణ వర్తతే - అన్యత్ర తు దేవాదావుప
చారేణ వర్తతే॥ ౭౭॥ ఉపచారబీజమాహ ॥ ఉత్పత్తిమితి॥ ౭౮॥ భగవచ్ఛబ్దవాచ్యం - షాడ్గుణ్యం ప్రకారాంతరేణా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శానాముక్తేషుగుణేష్వంతర్భావం-వ్యతిరేకవిశేషణానాంసత్త్వాదిగుణానాంభగవానిత్యత్రనకారవాచ్యత్వంచాహ॥ జ్ఞానశక్తీతి॥ అశేషతఃఅశేషైఃస్వవిస్తారభూతైర్గుణాంతరైస్సహనకారస్యార్థమాహ-వినాహేయైరితి-గుణాదిభిఃత్రిగుణతత్కార్యక్లేశాదిభిః-నిఖిలహేయప్రత్యనీకత్వంసమస్తకల్యాణగుణాత్మకత్వంచఉభయలింగంకృత్స్నంభగవచ్ఛబ్దవాచ్యమిత్యనుసంధేయమితి-ఏవంభగవత్ప్రాప్తిసాధనపరవిద్యాంగత్వేనోక్తశ్రీమద్ద్వాదశాక్షరమంత్రే భగవచ్ఛబ్దోనిరుక్తః-వేదశాఖాభేదప్రకరణేప్రణవార్థఉక్తః॥ ౭౯॥ అథవాసుదేవశబ్దార్థమాహ॥ సర్వాణీతి॥ భూతానిజీవాః॥ శ్లో॥ వసనాత్సర్వభూతానాంవసుత్వాద్దేవయోనితః। వాసుదేవస్తతోజ్ఞేయఇత్యుద్యోగపర్వణి॥ వసనాద్వసనాచ్చైవవాసుదేవంతతోవిదురితిమోక్షధర్మే॥ దేవనాద్ద్యోతనాద్వేతి వాదేవః-వాసుశ్చాసౌదేవశ్చ వాసుదేవః-వసంత్యస్మిన్దేవేభూతానీత్యేకాయననిరుక్తం॥౮౦॥ ఉక్తమేవవాసుదేవశబ్దనిర్వచనంజ్ఞాననిష్ఠైర్జనకాదిభిరపిపరిగృహీతమిత్యాహ॥ ఖాండిక్యేతి॥ ౮౧॥ భూతేష్వితి॥ నైరుక్తందేవశబ్దనిర్వచనందర్శయతి॥ ధాతేతి॥ధాతేవకారఃనిరుక్తస్యాంశద్వయస్యానువాదః-వాసుదేవస్తతఇతి॥ ౮౨॥ అథవిద్యాద్వయవిషయభూతద్వాదశాక్షరప్రతిపాద్యతయాదర్శితమర్థంబుద్ధిస్థేమ్నేప్రపంచయతి-ససర్వేత్యాదిచతుర్భిః॥ ససర్వేతి॥సర్వభూతప్రకృతిరవ్యక్తం-వికారామహదాద్యాః-గుణాస్సత్త్వాద్యాః-ఆదిశబ్దేనతత్కార్యదుఃఖాజ్ఞానాదయఉక్తాః-వ్యతీతస్తేభ్యోవిలక్షణః-కర్మకృతతత్సంబంధరహితశ్చ-అనేనాచితస్తత్సంసృష్టాచ్చేతనాచ్చవ్యావృత్తిః-॥అతీతసర్వావరణ ఇతిముక్తాత్-ముక్తోహిసంసారదశాయామవిద్యాద్యావృతః-అఖిలాత్మేతినిత్యాద్వ్యావృత్తిః-అఖిలాత్మత్వముపపాదయతి-తేనాస్తృతమితి-యత్సదసద్వస్తుజాతం-ఆస్తృతమంతర్బహిశ్చవ్యాప్తం॥ ౮౩॥ సమస్తేతి॥ అత్రాత్మశబ్దః స్వభావవచనః-నిజేచ్ఛయాగృహీతాభిమతపూజ్యదేహః-యద్వా-జగద్ధితాయావతారకాలేష్విచ్ఛయాగృహీతతత్తత్కార్యోచితానేకదేహః॥ ౮౪॥ తేజోబలేతి॥ భగవానితిశబ్దస్థనకారస్యార్థమపివిస్తరేణాహ-నయత్రేతి-క్లేశాః అవిద్యాస్మితాదయః-ఆదిశబ్దేనకర్మవిపాకాశయాఉక్తాః-ఆశయోవాసనా॥ ౮౫॥ సఇతి॥

సర్వాణితత్రభూతాని వసంతిపరమాత్మని। భూతేషుచససర్వాత్మా వాసుదేవస్తతస్స్మృతః॥ ౮౦॥ ఖాండిక్యజనకాయాహపృష్టఃకేశిధ్వజఃపురా। నామవ్యాఖ్యామనంతస్య వాసుదేవస్యతత్త్వతః॥ ౮౧॥ భూతేషువసతేసోఽంతర్వసంత్యత్రచతానియత్। ధాతావిధాతాజగతాంవాసుదేవస్తతఃప్రభుః॥ ౮౨॥ ససర్వభూతప్రకృతింవికారాన్గుణాదిదోషాంశ్చమునేవ్యతీతః। అతీతసర్వావరణోఽఖిలాత్మా తేనాస్తృతంయద్భువనాంతరాళే॥ ౮౩॥ సమస్తకల్యాణగుణాత్మకోఽసౌస్వశక్తిలేశావృతభూతవర్గః। ఇచ్ఛాగృహీతాభిమతోరుదేహస్సంసాధితాశేషజగద్ధితోయః॥ ౮౪॥ తేజోబలైశ్వర్యమహావబోధసువీర్యశక్త్యాదిగుణైకరాశిః। పరఃపరాణాంసకలానయత్రక్లేశాదయస్సంతిపరావరేశే॥ ౮౫॥ సఈశ్వరోవ్య-

హ॥ జ్ఞానేతి॥ హేయైఃప్రకృతిగుణైః-తత్కార్యకర్మభిః-తత్ఫలైశ్చవినా॥ ౭౯॥ ద్వాదశాక్షరగత-భగవచ్ఛబ్దస్యార్థముక్త్వావాసుదేవశబ్దస్యార్థమాహ॥ సర్వాణీతి॥ వసనాద్వాసనాచ్చవాసుః-సాధనాత్సాధురితివత్-ద్యోతనాద్దేవః-వాసుశ్చాసౌదేవశ్చేతివాసుదేవః-తదుక్తంమోక్షధర్మే॥ శ్లో॥ వాసనాద్ద్యోతనాచ్చైవవాసుదేవంతతోవిదురితి॥ ౮౦॥ జనకాదయోఽపిభగవన్నామాలోచననిష్ఠయైవబ్రహ్మజ్ఞానంప్రాప్తాఇతిదర్శయన్నాహ-ఖాండిక్యేత్యాదిషడ్భిః॥ ౮౧॥ భూతేష్వితి॥ భూతేషు వసతే సోఽంతరితి వాసు శబ్దోవ్యాఖ్యాతః-ధాతావిధాతేత్యాదినాదేవశబ్దోదివ్యాధాతోరనేకార్థప్రపంచేనవ్యాఖ్యాతఇతిజ్ఞేయం॥ ౮౨॥ సఇతి॥ భువనాంతరాళేయదస్తితత్సర్వంతేనాస్తృతం-ఛన్నంవ్యాప్తమితియావత్॥ ౮౩॥ ౮౪॥ కల్యాణగుణానేవాహ॥ తేజోబలేత్యాదిద్వాభ్యాం॥౮౫॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

వ్యూహవిభవాదిరూపేణచ వ్యష్టిసమష్టిరూపః - పరరూపేణావ్యక్తరూపః - వ్యూహాదిరూపేణవ్యక్తరూపః - ఏవంసర్వావస్థచిదచిత్స్వరూపత్వేపిసర్వేశ్వరః- నతుపరవశః- సర్వదృక్ - తచ్చక్షుర్దేవహితం - చక్షుర్దేవానాం - ఉత - త్రైలోక్యస్యైకచక్షుషఇతివత్ - యద్వా - యస్సర్వజ్ఞస్సర్వవిదితివత్ - సర్వంవేత్తి - తచ్చసర్వప్రకాశేణవేత్తీతి - అథవాకారణమంతరేణకరణైశ్చజానాతీతి- విదిలాభఇత్యతోవేత్తీత్తివా - సమస్తశక్తిః - సపరఃసర్వశక్తీనాం - సమస్తాశ్శక్తయశ్చైతాఇతిచ॥ ౮౯॥ అథపరవిద్యాంప్రశంసన్నుపసంహరతి॥ సజ్ఞాయతఇతి॥ సజ్ఞాయతేయేనేతిచపాఠః - స ఇత్యుక్తలక్షణఃపురుషోత్తమఃపరామృశ్యతే - తదితిహేతౌ - యస్మాద్భగవత్ప్రాప్తిరేవతాపత్రయస్యభేషజం - తస్మాత్పరయైవఅగమోత్థేనజ్ఞానేనజ్ఞాయతే - యేనవివేకజేనసందృశ్యతే - యేనచదర్శనసమానాకారేణభక్తిరూపాపన్నేనగమ్యతే - తదేవజ్ఞానం - అజ్ఞానమతోన్యత్ - భగవద్వ్యతిరిక్తవిషయమజ్ఞానం - అవిద్యారూపకంబంధకమిత్యర్థః - అస్తదోషమితివికారాస్పదాచిద్విషయాద్వ్యావృత్తిః - శుద్ధమితితత్సంసృష్టచేతనవిషయాత్ - పరంనిర్మలమితిహేయార్హాముక్తవిషయాత్ - ఏకరూపమితిసూరివిషయాత్ - తేషామనేకరూపత్వాత్ - తమేవం విద్వాన్ - తమేవంవిదిత్వా- నాన్యఃపంథా ఇత్యాదిశ్రుతిభిరిత్థముక్తమితి ॥ ౯౭ ॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే. శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - షష్ఠాంశే - పంచమోధ్యాయః.

ఏవంతావదుపాస్యభూతంభగవత్స్వరూపముక్తం - ఇదానీముపాసనపర్యాయంసాంగోపాంగంవక్తుమారభతే॥ స్వాధ్యాయేతి॥ స్వాధ్యాయశబ్దేన వేదాంతద్వాదశాక్షరప్రణవాదీనాంతత్ప్రపరాణాం మీమాంసాసహితానాం వాక్యానాంనిర్దేశః - సఇత్యుక్తగుణవిభూతివిగ్రహాదివిశిష్టః పురుషోత్తమః పరామృశ్యతే - స్వాధ్యాయసంయమజనితంబ్రహ్మవిషయత్వాద్బ్రహ్మశబ్దవాచ్యం తదేతద్జ్ఞానంకేవలందర్శనసాధనం- అపితుప్రాప్తిసాధనంచోచ్యతఇత్యాహ- తత్ప్రాప్తీతి- తత్ప్రాప్తికారణంతదేతద్జ్ఞానంబ్రహ్మేతిపఠ్యతఇతివాయోజనా॥ ౧॥ స్వాధ్యాయాదితి॥ సమీమాంసాత్స్వాధ్యాయాదర్థంపరిచ్ఛిద్య యోగమాసీత - గుణత్రయమయత్వేన మనసఃప్రమాదసంభవాదన్యథోపాసనపరిహారాయయోగాత్స్వాధ్యాయమామనేత్ - యోగాత్స్వాధ్యాయమామనేదితిచపాఠః॥

ష్టిసమష్టిరూపోవ్యక్తస్వరూపఃప్రకటస్వరూపః। సర్వేశ్వరస్సర్వదృక్సర్వవిచ్చసమస్తశక్తిఃపరమేశ్వరాఖ్యః॥౮౯॥ సంజ్ఞాయతేయేనతదస్తదోషంశుద్ధంపరంనిర్మలమేకరూపమ్। సందృశ్యతేవాప్యవగమ్యతేవాతద్జ్ఞానమజ్ఞానమతోన్యదుక్తమ్॥౯౭॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే - షష్ఠాంశే - పంచమోధ్యాయః

శ్రీపరాశరః॥ స్వాధ్యాయసంయమాభ్యాంసదృశ్యతేపురుషోత్తమః॥ తత్ప్రాప్తికారణంబ్రహ్మతదేతదితిపఠ్యతే॥ ౧॥ స్వాధ్యాయాద్యోగమాసీతయోగాత్స్వాధ్యాయమావసేత్। స్వాధ్యాయయోగసం

సఇతి॥ వ్యష్టిస్సంకర్షణాదిరూపః-సమష్టిర్వాసుదేవాత్మా॥౮౯॥ ప్రకృతముపసంహరతి॥ సంజ్ఞాయతఇతి॥ యేనసంజ్ఞాయతేపరోక్షబుద్ధ్యా- సందృశ్యతే- సాక్షాత్క్రియతే- అవగమ్యతే-నిశ్శేషావిద్యానివృత్త్యా ప్రాప్యతే-తద్జ్ఞానం అవిద్యాంతర్వర్తినీఅపరావిద్యేత్యర్థః॥ ౯౭॥ ఇతిశ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య-శ్రీవిష్ణుపురాణ వ్యాఖ్యాయాం - షష్ఠాంశే - పంచమోధ్యాయః.

పూర్వాధ్యాయాంతేసంజ్ఞాయతేయేనేత్యత్రపరమాత్మనః- జ్ఞానసందర్శన ప్రాప్తయోయద్భవతి-తత్పరంజ్ఞానమిత్యుక్తం - తద్గృహ్యజ్ఞానంమననసహకృతేన వేదాంతవాక్యశ్రవణేనభవతీతిప్రసిద్ధమేవ - అతస్తదుల్లంఘ్య దర్శనప్రాప్త్యోకారణమాహ॥ స్వాధ్యాయేతి॥ స్వాధ్యాయః ప్రణవాదిజపః - సంయమోయోగః - ద్వాభ్యాం- సపురుషోత్తమోదృశ్యతే - తస్యప్రాప్తావపితదేవద్వయంకారణం - అతఏవ తదేవద్వయం - దర్శనద్వారా - బ్రహ్మప్రాప్తిహేతుత్వాద్బ్రహ్మేత్యభిధీయతే ॥ ౧ ॥ తదనుష్ఠానప్రకారమాహ॥ స్వాధ్యాయాదితి॥ స్వాధ్యాయానంతరంయోగమభ్యసేత్ - యోగానంతరంచస్వాధ్యాయంకుర్యాత్ - ఏవంతయోస్సంపత్త్యాసమ్యగ్ధ్యే - పరమాత్మాప్ర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యథా బాలో మాతృకాపత్రికాం వీక్ష్య లిపివిన్యాసమభ్యస్యతి తద్వత్కపిలానుసారిభిః కేవలయోగావలంబనాజ్జగతః ప్రధానపరమాణ్వాదికారణత్వనిరీశ్వరత్వాదికం దృష్టం - వేదానుసారిభిస్తు బ్రహ్మకారణత్వ బ్రహ్మాత్మకత్వాది యోగః దృష్టః - సంపత్తిః పౌష్కల్యం॥ ౨॥ ఏతదుపపాదయతి॥ తదీక్షణాయ స్వాధ్యాయశ్చక్షురితి॥ యోగః పరంచక్షుః ప్రధానం చక్షుః - అపరోక్షరూపత్వాత్॥ ౩॥ ౪॥ ౫॥ ఖాండిక్య ఇతి॥ యోగసంబంధకారణాత్ యోగేన సంబంధో యోగసంబంధః - కృతీ పండితః॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ స్వాధ్యాయప్రవచనే ఏవేతి శ్రుతేః స్వాధ్యాయస్య విద్యాంగత్వముక్తం - ఇదానీం యజ్ఞాదిశ్రుతేర్యజ్ఞాంగత్వముచ్యతే॥ ఇయాజేతి॥ సోపి కేశిధ్వజః - జ్ఞానవ్యపాశ్రయః ఆత్మజ్ఞానవాన్ - బ్రహ్మవిద్యామధిష్ఠాయ బ్రహ్మోపాసననిష్ఠ ఏవ ఇయాజ - కిమర్థమిత్యత ఆహ - తర్తుమితి - మృత్యుః పరవిద్యోత్పత్తివిరోధి ప్రాచీనకర్మ - అవిద్యయా కర్మణా - అవిద్యా కర్మసంజ్ఞేతి వక్ష్యతి॥ ౧౨॥ ఏకదే

పత్త్యా పరమాత్మా ప్రకాశతే॥ ౨॥ తదీక్షణాయ స్వాధ్యాయశ్చక్షుర్యోగస్తథాపరం। న మాంసచక్షుషా ద్రష్టుం బ్రహ్మభూతస్స శక్యతే॥ ౩॥ మైత్రేయః॥ భగవంస్తమహం యోగం జ్ఞాతుమిచ్ఛామి తం వద। జ్ఞాతే యత్రాఖిలాధారం పశ్యేయం పరమేశ్వరమ్॥ ౪॥ శ్రీపరాశరః॥ యథా కేశిధ్వజః ప్రాహ ఖాండిక్యాయ మహాత్మనే। జనకాయ పురా యోగం తమహం కథయామి తే॥ ౫॥ మైత్రేయః॥ ఖాండిక్యః కోభవద్బ్రహ్మన్ కో వా కేశిధ్వజః కృతీ। కథం తయోశ్చ సంవాదో యోగసంబంధకారణాత్॥ ౬॥ శ్రీపరాశరః॥ ధర్మధ్వజో వై జనకస్తస్య పుత్రోమితధ్వజః। కృతధ్వజశ్చ నామ్నాసీత్సదాధ్యాత్మరతిర్నృపః॥ ౭॥ కృతధ్వజస్య పుత్రోభూత్ఖ్యాతః కేశిధ్వజో నృపః। పుత్రో మితధ్వజస్యాపి ఖాండిక్యజనకోభవత్॥ ౮॥ కర్మమార్గేణ ఖాండిక్యః పృథివ్యామభవత్పతిః। కేశిధ్వజోప్యతీవాసీదాత్మవిద్యావిశారదః॥ ౯॥ తావుభావపి చైవాస్తాం విజిగీషూ పరస్పరమ్। కేశిధ్వజేన ఖాండిక్యస్స్వరాజ్యాదవరోపితః॥ ౧౦॥ పురోధసా మంత్రిభిశ్చ సమవేతోల్పసాధనః। రాజ్యాన్నిరాకృతస్సోథ దుర్గారణ్యచరోభవత్॥ ౧౧॥ ఇయాజ సోపి సుబహూన్ యజ్ఞాన్ జ్ఞానవ్యపాశ్రయః। బ్రహ్మవిద్యామధిష్ఠాయ తర్తుం మృత్యుమవిద్యయా॥ ౧౨॥ ఏకదా వర్తమానస్య యాగే యోగవిదాం వర। ధర్మధేనుం జఘానోగ్రశ్శార్దూలో విజనే వనే॥

కాశతే - తథా చ యోగశాస్త్రం॥ శ్లో॥ జపాచ్ఛ్రాంతః పునర్ధ్యాయేత్ ధ్యానాచ్ఛ్రాంతః పునర్జపేత్। జపధ్యానాభియోగేన పశ్యేదాత్మానమాత్మనీతి॥ ౨॥ నను చక్షురాదిభిరప్యాత్మన ఏవ స్ఫురణాత్కథమిదమేవద్వయం తత్ప్రకాశకముచ్యతే॥ తత్రాహ॥ తదీక్షణాయేతి॥ విషయావచ్ఛేదం వినా పూర్ణం బ్రహ్మభూతో మాంసమయైః - చక్షురాదిభిః ద్రష్టుం న శక్యత ఇత్యర్థః॥ ౩॥ భగవన్నితి॥ యత్ర యస్మిన్ యోగే - జ్ఞాతే - జ్ఞాత్వానుష్ఠితే సతీత్యర్థః॥ ౪॥ ౫॥ ౬॥ ౭॥ ౮॥ కర్మమార్గేణేతి॥ పూర్వాధ్యాయోపక్షిప్తమేవేతిహాసం యోగనిరూపణార్థమనువర్తయతి॥ కేశిధ్వజ ఇత్యాదినా యావదుత్తరాధ్యాయసమాప్తిః॥ ౯॥ తావితి॥ అవరోపితః॥ భ్రంశితః॥ ౧౦॥ పురోధసేతి॥ అల్పసాధనః - స్వల్పపరికరః॥ ౧౧॥ ఇయాజేతి॥ సోపి కేశిధ్వజో జ్ఞానవ్యపాశ్రయః - జ్ఞాననిష్ఠోపి - బ్రహ్మవిద్యామధిష్ఠాయ బ్రహ్మార్పణన్యాయేన కర్తృకర్మాదికం సర్వం బ్రహ్మైవేతి దృష్ట్వా - బహూన్ - యజ్ఞాన్ - ఇయాజ - కిమర్థం అవిద్యయా - కర్మలక్షణయా మృత్యుం - సంసారహేతుం కామాదికాశేషం తర్తుం - క్షపయితుం॥ ౧౨॥ ఏకదేతి॥ ధర్మదో గ్ధ్రీ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తి॥ ఘర్మః ప్రవర్గ్యహవిః తద్దోగ్ధ్రీతి ఘర్మధేనుః॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ స చాహేతి॥ ప్రాప్త ఏవేతి - ధ ర్మార్థముద్యుక్తస్యాంతరా విపత్తావసత్యామపి తత్ఫలసిద్ధేః శాస్త్రసిద్ధత్వాత్ ॥ ౧౮॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ కృష్ణాజినమితి॥ మయి న ప్రహరిష్యతీతి వేత్సీత్యన్వయః అత్రేతి శబ్దోధ్యాహార్యః॥ ౨౨॥ ౨౩॥ స ఇతి॥ రాజ్యహరత్వాదాతతాయీ- అతో యజ్ఞస్థస్యాపి తే వధే న పాతకం॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥

౧౩॥ తతో రాజాహతాం శ్రుత్వా ధేనుం వ్యాఘ్రేణ చర్త్విజః। ప్రాయశ్చిత్తం స పప్రచ్ఛ కిమత్రేతి విధీయతామ్॥ ౧౪॥ తే ప్యూచుర్న వయం విద్మః కశేరుః పృచ్ఛ్యతామితి। కశేరురపి తేనోక్తస్తథైవ ప్రాహ భార్గవమ్॥ ౧౫॥ శునకం పృచ్ఛ రాజేంద్ర నాహం వేద్మి స వేత్స్యతి। స గత్వా తమపృచ్ఛచ్చ సోప్యాహ శృణు యన్మునే॥ ౧౬॥ న కశేరుర్న చైవాహం న చైకః సాంప్రతం భువి। వేత్త్యేక ఏవ త్వచ్ఛత్రుః ఖాండిక్యో యో జితస్త్వయా॥ ౧౭॥ స చాహ తం వ్రజామ్యేష ప్రష్టుమాత్మరిపుం మునే। ప్రాప్త ఏవ మహాయజ్ఞో యది మాం స హనిష్యతి॥ ౧౮॥ ప్రాయశ్చిత్తమశేషేణ స చేత్పృష్టో వదిష్యతి। తతశ్చావికలో యోగో మునిశ్రేష్ఠ భవిష్యతి॥ ౧౯॥ శ్రీపరాశరః॥ ఇత్యుక్త్వా రథమారుహ్య కృష్ణాజినధరో నృపః। వనం జగామ యత్రాస్తే స ఖాండిక్యో మహామతిః॥ ౨౦॥ తమాపతంతమాలోక్య ఖాండిక్యో రిపుమాత్మనః। ప్రోవాచ క్రోధతామ్రాక్షః సమారోపితకార్ముకః॥ ౨౧॥ ఖాండిక్యః॥ కృష్ణాజినం త్వం కవచమాబధ్యాస్మాన్హనిష్యసి। కృష్ణాజినధరే వేత్సి న మయి ప్రహరిష్యతి॥ ౨౨॥ మృగాణాం వద పృష్ఠేషు మూఢ కృష్ణాజినం న కిమ్। యేషాం మయా త్వయా చోగ్రాః ప్రహితాః శితసాయకాః॥ ౨౩॥ స త్వామహం హనిష్యామి న మే జీవన్విమోక్ష్యసే। ఆతతాయ్యసి దుర్బుద్ధే మమ రాజ్యహరో రిపుః॥ ౨౪॥ కేశిధ్వజః॥ ఖాండిక్య సంశయం ప్రష్టుం భవంతమహమాగతః। న త్వాం హంతుం విచార్యైతత్కోపం బాణం విముంచ వా॥ ౨౫॥ శ్రీపరాశరః॥ తతస్స మంత్రిభిస్సార్ధమేకాంతే సపురోహితః। మంత్రయామాస ఖాండిక్యస్సర్వైరేవ మహామతిః॥ ౨౬॥ తమూచుర్మంత్రిణో వధ్యో రిపురేష వశం గతః। హతే తస్మిన్పృథివీ సర్వా తవ వశ్యా భవిష్యతి॥ ౨౭॥ ఖాండిక్యశ్చాహ తాన్సర్వానేవమేతన్న సంశయః। హతే తస్మిన్పృథివీ సర్వా మమ వశ్యా భవిష్యతి॥ ౨౮॥ పరలోకజయస్తస్య పృథివీ సకలా మమ। న హన్మి చేల్లోకజయో మమ

మితి పాఠే ప్రవర్గ్యహవిర్విశేషో ఘర్మః - తదర్థం పయోదోగ్ధ్రీ - శార్దూలో వ్యాఘ్రః॥ ౧౩॥ తత ఇతి॥ కిమత్ర ప్రాయశ్చిత్తం విధీయతామితి పప్రచ్ఛ॥ ౧౪॥ త ఇతి॥ తథైవ తేనోక్తః - కశేరురపి శునకం పృచ్ఛేత్యాహేత్యుత్తరేణాన్వయః॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ స చేతి॥ ఆత్మరిపుమపి తం ప్రాయశ్చిత్తం ప్రష్టుమేషోహం వ్రజామి - యది మాం స హనిష్యతి - తర్హి మహాయజ్ఞః ప్రాప్త ఏవ - మహాయజ్ఞఫలం ప్రాప్తమేవ మయేత్యర్థః - తథా చ॥ శ్లో॥ ధర్మార్థం యతమానస్తు అంతరా చేద్విపద్యతే। స ధర్మఫలమాప్నోతీతి వచనాత్॥ ౧౮॥ ప్రాయశ్చిత్తమితి॥ మయా పృష్టస్స ప్రాయశ్చిత్తమశేషేణ వక్ష్యతి చేత్ - తతశ్చ యాగః - అవికలో భవిష్యతి - తతశ్చేత్యుక్త్యా - ప్రాయశ్చిత్తకథనేపి వా మదీయయాగస్య ఫలో భవిష్యతీత్యభిప్రాయేణాహేతి పూర్వేణాన్వయః॥ ౧౯॥ ౨౦॥ ౨౧॥ కృష్ణాజినమితి॥ కృష్ణాజినకవచబంధేన తస్యాభిప్రాయముత్ప్రేక్ష్యతే - కృష్ణాజినధరే మయి ఖాండిక్యో న ప్రహరిష్యతీతి వేత్సీతి మన్యసే॥ ౨౨॥ తద్వ్యర్థమిత్యాహ- మృగాణామితి॥ యేషాం పృష్ఠేష్విత్యనుషంగః॥ ౨౩॥ స త్వామితి॥ శ్లో॥ అగ్నిదో గరదశ్చైవ శస్త్రపాణిర్ధనాపహః। క్షేత్రదారహరశ్చైవ షడేతే హ్యాతతాయిన ఇతి స్మృతేః॥ త్వమాతతాయీ - అతస్సవనస్థస్యాపి తవ వధే న దోషః॥ శ్లో॥ నాతతాయివధే దోషో హంతుర్భవతి కశ్చనేత్యాదివచనాత్॥ ౨౪॥ ఖాండిక్యేతి॥ బాణం వేత్యన్వయః॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥ ౨౮॥ పరలోకేతి॥ పరలోకజయస్తస్యేతి ధర్మార్థం ప్రవృత్తస్యాంతరా మృతే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

సచాహేతి॥ యద్వై తత్ర విధీయత ఇత్యత్ర ప్రాయశ్చిత్తం వాజసనేయోక్తం స్పృణోమి హాహామాఖ్యం - ఇయం హ్యాఖ్యాయికా వాజసనేయశాఖాయాం - కేశిగృహపతినా ఉపసమ్రాజమనడుహం శార్దూలో జఘానేత్యుపక్రమ్య స్వప్నే తేహుత్వేత్యాదిచోక్త్వా - పృథివ్యై తే శరీరం స్పృణోమి స్వాహేత్యంతాన ప్రపంచముక్తా - ఆపస్తంబేనతు - యద్యనడ్వాహం ఘర్మదోగ్ధ్రీం వా శార్దూలో హన్యాదర్కక్షీరమజాక్షీరమన్యధేనుం వా శ్రిత్య ప్రచరేదిత్యాద్యుక్తం॥ ౩౪॥ ౩౫॥ ౩౬॥ ౩౭॥ యథార్హామితి॥ తథాపి మమేదం చేతః - అనిష్పన్నక్రియం యథా అకృతకృత్యమివ భవతి - కిమితి చింతా - యథాశబ్దః పాదపూర్త్యై॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ భో ఇతి॥ నిష్క్రయో దక్షిణా నిష్క్రయ ఇతి చ పాఠః॥ ౪౨॥

తస్యైవ సుంధరా॥ ౨౯ ॥ నాహం మన్యే లోకజయాదధికా స్యాద్వసుంధరా। పరలోకజయోనంతస్స్వల్పకాలో మహీజయః॥ ౩౦॥ తస్మాన్నైనం హనిష్యామి యత్పృచ్ఛతి వదామి తత్॥ ౩౧॥ శ్రీపరాశరః॥ తతస్తమభ్యుపేత్యాహ ఖాండిక్యజనకో రిపుమ్। ప్రష్టవ్యం యత్త్వయా సర్వం తత్పృచ్ఛస్వ వదామ్యహమ్॥ ౩౨॥ శ్రీపరాశరః॥ తతస్సర్వం యథావృత్తం ఘర్మధేనువధం ద్విజ। కథయిత్వా స పప్రచ్ఛ ప్రాయశ్చిత్తం హి తద్గతమ్॥ ౩౩॥ స చాచష్ట యథాన్యాయ్యం ద్విజ కేశిధ్వజాయ తత్। ప్రాయశ్చిత్తమశేషేణ యద్వై తత్ర విధీయతే॥ ౩౪॥ విదితార్థస్స తేనైవ హ్యనుజ్ఞాతో మహాత్మనా। యాగభూమిముపాగమ్య చక్రే సర్వాః క్రియాః క్రమాత్॥ ౩౫॥ క్రమేణ విధివద్యాగం నీత్వా సోవభృథాప్లుతః। కృతకృత్యస్తతో భూత్వా చింతయామాస పార్థివః॥ ౩౬॥ పూజితాశ్చ ద్విజాస్సర్వే సదస్యా మానితా మయా। తథైవార్థిజనోప్యర్థైర్యోజితోభిమతైర్మయా॥ ౩౭॥ యథార్హమస్య లోకస్య మయా సర్వం విచేష్టితమ్। అనిష్పన్నక్రియం చేతస్తథాపి మమ కిం యథా॥ ౩౮॥ ఇత్థం సంచింతయన్నేవ సస్మార స మహీపతిః। ఖాండిక్యాయ న దత్తేతి మయా వై గురుదక్షిణా॥ ౩౯॥ స జగామ తదా భూయో రథమారుహ్య పార్థివః। మైత్రేయ దుర్గగహనం ఖాండిక్యో యత్ర సంస్థితః॥ ౪౦॥ ఖాండిక్యోపి పునర్దృష్ట్వా తమాయాంతం ధృతాయుధః। తస్థౌ హంతుం కృతమతిస్తమాహ స పునర్నృపః॥ ౪౧॥ భో నాహం తేపరాధాయ ప్రాప్తః ఖాండిక్య మా క్రుధః। గురోర్నిష్క్రయదానాయ మామవేహి త్వమాగతమ్॥ ౪౨॥ నిష్పాదితో మయా యాగస్సమ్యక్త్వదుపదేశతః। సోహం తే దాతుమిచ్ఛామి వృణీష్వ గురుదక్షిణామ్॥ ౪౩॥ శ్రీపరాశరః॥ భూయస్స మంత్రిభిస్సార్ధం మంత్రయామాస పార్థివః। గురునిష్క్రయకామోయం కిం మయా ప్రార్థ్యతామితి॥ ౪౪॥ తమూచుర్మంత్రిణో రాజ్యమశేషం ప్రార్థ్యతామయమ్। శత్రుభిః ప్రార్థ్య

నాపి తత్ఫలసిద్ధేరితి భావః - న హన్మి చేల్లోకజయ ఇత్యుపపన్నవధకృతపాపప్రతిబంధాభావే పూర్తైరేవ పుణ్యైః పరలోకసిద్ధేరితి భావః॥ ౨౯॥ ౩౦॥ ౩౧॥ ౩౨॥ ౩౩॥ సచాచష్టేతి॥ ఇమమేవ విషయం ప్రస్తుత్య వాజసనేయకే స్పృణోమి - హాహామాఖ్యం ప్రాయశ్చిత్తముక్తం - చంద్రాత్తే మనస్స్పృణోమి స్వాహా - సూర్యాత్తే చక్షుస్స్పృణోమి స్వాహా - వాతాత్తే ప్రాణం స్పృణోమి స్వాహా - ఇత్యాది - ఆపస్తంబేన చోక్తం - యద్యనడ్వాహం - ఘర్మదోగ్ధ్రీం వా శార్దూలో వాహన్యాత్ - అర్కక్షీరమజాక్షీరమన్యధేనుం వా - ప్రచరేదిత్యాది - అస్య చ ప్రాయశ్చిత్తస్య స్ఫుటత్వేపి యథాదేశకాలావస్థావిశేషప్రాయశ్చిత్తప్రకల్పనం ఖాండిక్యాదపరో న వేత్తీతి పూర్వోక్తాభిప్రాయః - తదాహ - యద్వై తత్ర ప్రాయశ్చిత్తం విధీయతే తదశేషం - యథాన్యాయం కేశిధ్వజాయాచష్టేతి॥ ౩౪॥ ౩౫॥ క్రమేణేతి॥ యాగం నీత్వా - సమాప్య॥ ౩౬॥ ౩౭॥ యథార్హమితి॥ తథాపి యదనిష్పన్నక్రియం అకృతకృత్యమివ ప్రసన్నం - చేతః - కిమితి తిష్ఠతీతి - చింతయామాసేత్యన్వయః॥ ౩౮॥ ౩౯॥ ౪౦॥ ౪౧॥ భో ఇతి॥ భో ఖాండిక్య - మా క్రుద్ధాః - క్రోధం మా కార్షీః॥ ౪౨॥ ౪౩॥ ౪౪॥ తమితి॥ అనాయాసితాః - యుద్ధాదిక్లేశమప్రాపితాః - సైనికాభటాః

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౪౩॥ ౪౪॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ఏవమితి॥ అత్ర రాజ్యచింతాయాం - అత్ర సంసారే - కః పరమార్థస్సచ కథమిత్యత్రార్థే యాయాయం నవిచక్షణాః॥ ౪౭॥ ౪౮॥ బాఢమితి॥ అధ్యాత్మేతి - అధ్యాత్మవిజ్ఞానస్య పరమార్థః ప్రయోజనం - సచ క్లేశనివృత్తిః॥ ౪౯॥ యదీతి॥ తత్తస్మాత్ క్లేశప్రశమాయ యదలం తదుదీరయేత్యబ్రవీదిత్యన్వయః॥ ౫౦॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - షష్ఠాంశే - షష్ఠోధ్యాయః ❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁❁

అథ కేశిధ్వజః క్లేశంముముక్షోః ఖాండిక్యస్య వైరాగ్యం పరీక్షితుమాహ॥ న ప్రార్థితమితి॥ ప్రజాపాలనాదేః క్షత్రధర్మస్య రాజ్యమూలత్వాత్తదుపేక్షాయాం దోషాత్కిం రాజ్యం న ప్రార్థితమితి భావః॥ ౧ ॥ యతః కారణాన్న ప్రార్థితం తచ్ఛృణ్విత్యాహ॥ కేశిధ్వజేతి॥ ౨॥ తదేవ కారణమాహ - క్షత్రియాణామితి సార్ధేన - క్షత్రియాణామితి॥ సత్యం - రాజ్యే సతి ప్రజారక్షణాది ధర్మః॥ ౩ ॥ తత్రేతి॥ మమత్వశక్తస్య అసక్తస్య చ తత్ర రాజ్యే త్వయాపహృతే సతి - తదుపేక్షాయాం న ధర్మలోపదోషః - అనధికారాత్ - సత్యధికారే తదుపేక్షాయాం దోష ఇత్యాహ - బంధాయేతి - అక్రమోజ్ఝితావిద్యనామ నేస్యధికారేత్యుక్తా - అవిద్యా ప్రజాపాలనాదిక్రియా - బంధాయ పాపాయ-హి

తే రాజ్యమానాయాసిత సైనికైః॥ ౪౫॥ ప్రహస్య తానాహ నృపస్సఖాండిక్యో మహామతిః। స్వల్పకాలం మహీపాల్యం మాదృశైః ప్రార్థ్యతే కథమ్॥ ౪౬॥ ఏవమేతద్భవంతోత్ర హ్యర్థసాధనమంత్రిణః। పరమార్థః కథం కోత్ర యాయాయం నాత్ర విచక్షణాః ॥ ౪౭॥ శ్రీపరాశరః ॥ ఇత్యుక్త్వా సముపేత్యైనం సతు కేశిధ్వజం నృపః। ఉవాచ కిముపశ్యం త్వం దదాసి గురుదక్షిణామ్ ॥ ౪౮॥ శ్రీపరాశరః ॥ బాఢమిత్యేవ తేనోక్తః ఖాండిక్యస్తమథాబ్రవీత్ । భవానధ్యాత్మవిజ్ఞానపరమార్థవిచక్షణః ॥ ౪౯ ॥ యది చేద్దీయతే మహ్యం భవతా గురునిష్క్రయః। తత్క్లేశప్రశమాయాలం యత్కర్మ తదుదీరయ ॥ ౫౦ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - షష్ఠాంశే - షష్ఠోధ్యాయః. **

కేశిధ్వజ ఉవాచ॥ న ప్రార్థితం త్వయా కస్మాదస్మద్రాజ్యమకంటకమ్। రాజ్యలాభాద్వినా నాన్యత్ క్షత్రియాణామతిప్రియమ్॥ ౧॥ ఖాండిక్యః॥ కేశిధ్వజ నిబోధ త్వం మయా న ప్రార్థితం యతః। రాజ్యమేతదశేషం తే యత్ర గృధ్నంత్యపండితాః ॥ ౨ ॥ క్షత్రియాణామయం ధర్మో యత్ ప్రజాపరిపాలనమ్। వధశ్చ ధర్మయుద్ధేన స్వరాజ్యపరిపంథినామ్॥ ౩ ॥ తత్రాశక్తస్య మే దోషో నైవాస్త్యపహృతే

త్వయా॥ ౪౫॥ ౪౬॥ ఏవమితి ॥ అత్ర సంసారే - కః పరమార్థః - సచ కథం భవతీత్యర్థే యాయాయం న పండితాః॥ ౪౭॥ ౪౮॥ ౪౯॥ యదీతి ॥ తత్తర్హి॥ ౫౦॥ ఇత్యాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - షష్ఠాంశే - షష్ఠోధ్యాయః ❁

శ్లో॥ ఖాండిక్యాయ యదదాద్విద్యాం కర్మణో గురవే పరాం। కేశిధ్వజో న తచ్చిత్రం కిమదేయం మహాత్మనాం॥ తత్త్వజిజ్ఞాసవే ఖాండిక్యాయ తత్త్వజ్ఞానముపదేష్టుం కేశిధ్వజస్తస్య వివేకవైరాగ్య పరీక్షార్థమాహ ॥ న ప్రార్థితమితి॥ అకంటకం - నిష్ప్రతిపక్షం - రాజ్యం వినా ప్రజాపరిపాలనాదేః క్షత్రధర్మస్యాసిద్ధేః తత్సిద్ధయే రాజ్యప్రార్థనైవ యుక్తా - అన్యథా స్వధర్మహానిప్రసంగాదితి భావః॥ ౧ ॥ అత్రోత్తరం॥ కేశిధ్వజేత్యాది॥ యతః కారణాత్త్వదీయం రాజ్యం - మయా న ప్రార్థితం - తదిదం నిబోధ - శృణు - యత్ర రాజ్యే - అపండితాః - అవివేకినః - భోగలిప్సవ ఏవ గృధ్నంతి- అపేక్షాం కుర్వంతి॥ ౨॥ నను స్వధర్మసిద్ధయే పండితానామపి రాజ్యకాంక్షాయుక్తైవేత్యుక్తం తత్రాహ॥ క్షత్రియాణామితి॥ యత్ప్రజాపరిపాలనం - యశ్చ స్వరాజ్య పరిపంథినాం వధః - అయం రాజ్యాధికృతానాం - క్షత్రియాణాం ధర్మః - నతు క్షత్రియమాత్రస్య ॥ ౩ ॥ అతస్తత్రేతి॥ తత్ర మద్రాజ్యే త్వయాపహృతే సతి పునరాత్మసాత్కర్తుమశక్తస్య మమ - ప్రజాపరిపాలనాదిత్యాగేపి దోషో నైవాస్తి - తత్రాసక్తస్యేతి పాఠే - తత్ర రాజ్యే - అసక్తస్య - అనాసక్తస్య మే దోషో నాస్తీత్యర్థః - రాజ్యాధికారాభావేన తదధికృత ధర్మే వ్యధికారనివృత్తేః - అన్య

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శబ్దో హేతౌ॥ ౪॥ అసక్తస్యైతద్వివృణోతి॥ జన్మేతి॥ అన్యేషాం దోషజా రాగాదిదోషజా రాజ్యస్పృహా - న ధర్మానురోధినీ - కేవలమల్పోపభోగలిప్సార్థం భవతి - ఇయం న మమేత్యన్వయః - జన్మోపభోగేతి పాఠే - అన్యేషాం సంబంధినీ మమ జన్మాంతరోపభోగలిప్సైవ - కుతః - అర్థమనురుధ్యతే - న ధర్మమితి - అస్మిన్ జన్మన్యుపభోగలిప్సార్థమేవేతి వా॥ ౫॥ తర్హి పాలనాది ధర్మార్థం - అపహృతస్య రాజ్యస్య యాచ్ఞా కర్తవ్యేత్యత్రాహ॥ న యాచ్ఞేతి॥ క్షత్రబంధూనాం తు క్షత్రియశ్రేష్ఠానాం - అవిద్యాంతర్గతం పాలనాదికర్తవ్యాంతర్గతం॥ ౬॥ యత్ర గృధ్నంత్యపండితా ఇత్యేతద్వివృణోతి॥ రాజ్య ఇతి॥ ౭॥ ౮॥ యోగస్వరూపం వక్ష్యన్ తదంతర్భూతమధ్యాత్మయోగాధిగమేనేతి శ్రుతివిహితం ప్రకృతిపురుషవివేకం విహితం కర్మ చాహ॥ అహం హీతి॥ అవిద్యయా వర్ణాశ్రమవిహితకర్మణా - మృత్యుం విద్యోత్పత్తివిరోధి ప్రారబ్ధకర్మ - అన్యేషామప్యేషవినాశ ఇతి శ్రుతేః॥ ౯॥ తదిదమితి॥ వివేకాఖ్యమైశ్వర్యం - వివేకో వా ఐశ్వర్యం యస్య తద్వివేకైశ్వర్యం తద్భావో వివేకైశ్వర్యతా - కర్మాఖ్యావిద్యాయాః స్వరూపమాహ - తచ్ఛ్రూయతా

త్వయా। బంధాయైవ భవత్యేషా హ్యవిద్యాప్యక్రమోఝ్ఝితా॥ ౪॥ జన్మోపభోగలిప్సార్థమియం రాజ్యస్పృహా మమ। అన్యేషాం దోషజా సైవ ధర్మం వై నానురుధ్యతే॥ ౫॥ న యాచ్ఞా క్షత్రబంధూనాం ధర్మాయైతత్సతాం మతమ్। అతో న యాచితం రాజ్యమవిద్యాంతర్గతం తవ॥ ౬॥ రాజ్యే గృధ్నంత్యవిద్వాంసో మమత్వాహృతచేతసః। అహంమానమహాపానమదమత్తా న మాదృశాః॥ ౭॥ శ్రీపరాశరః॥ ప్రహృష్టస్సాధ్వితి తతః ప్రాహ కేశిధ్వజో నృపః। ఖాండిక్యజనకం ప్రీత్యా శ్రూయతాం వచనం మమ॥ ౮॥ కేశిధ్వజః॥ అహం హ్యవిద్యయా మృత్యుం తర్తుకామః కరోమి వై। రాజ్యం యాగాంశ్చ వివిధాన్ భోగైః పుణ్యక్షయం తథా॥ ౯॥ తదిదం తే మనో దిష్ట్యా వివేకైశ్వర్యతాం గతమ్। తచ్ఛ్రూయతామవిద్యాయా

థాతు దోషస్స్యాదేవ - న పునరవిద్యా అస్య కర్మణస్త్యాగే కిం స్యాదితి వక్తుం శక్యం హి యస్మాదేషా కర్మమయీ అవిద్యాపి - అక్రమోఝ్ఝితా - అన్యాయేన సత్యేవాధికారే పరిత్యక్తా సతీ - బంధాయ భవత్యేవేత్యర్థః॥ ౪॥ ఏవం చ సతి మమ వా మంత్రిణాం వా త్వద్రాజ్యస్పృహా ధర్మాయ న భవతీత్యాహ॥ జన్మేతి॥ యద్యేవం ధర్మః - తదా మమేయం రాజ్యస్పృహా - రాజధర్మోచితఛత్రచామరాదిజన్మాంతరోపభోగలిప్సార్థమేవ భవతి - న తు ధర్మార్థం - అన్యేషాం సచివాదీనాం సైవ త్వద్రాజ్యస్పృహా రాగలోభాదిదోషజా - అతో ధర్మమేవ కేవలం నానురుధ్యతే - నానువర్తతే - అపి తు ధర్మవంచనేనార్థశాస్త్రమేవానువర్తత ఇత్యర్థః॥ ౫॥ నను తథాపి యాచ్ఞామాత్రేణ రాజ్యం లబ్ధ్వా - మహాన్ ధర్మః - కిమితి న క్రియత ఇత్యత్రాహ॥ న యాచ్ఞేతి॥ అతో ధర్మత్వాదవిద్యాంతర్గతత్వాచ్చ - త్వదీయం రాజ్యం మయా న ప్రార్థితం॥ ౬॥ అతో యత్ర గృధ్నంత్యపండితా ఇతి యదుక్తం తదేవ సిద్ధమిత్యాహ॥ రాజ్య ఇతి॥ అహంమాన ఏవ మహాపానం - తేన యో మదస్తేన మత్తాః॥ ౭॥ ఖాండిక్యేనోక్తం శ్రుత్వా కేశిధ్వజః కిం కృతవానిత్యపేక్షాయామాహ॥ ప్రహృష్ట ఇతి॥ ప్రహృష్టః - సాధ్వితి పాఠే తవ బుద్ధిరితి శేషః॥ ౮॥ అవిద్యామయేపి రాజ్యే స్వప్రవృత్తౌ తావత్కారణమాహ॥ అహం హీతి॥ సత్యం త్వయోక్తం - అవిద్యాంతర్గతత్వాద్రాజ్యమనుపాదేయమితి - తచ్చ మమాపి తుల్యం - తథాప్యవిద్యయా ప్రజాపాలనాదికర్మలక్షణయా - సత్త్వశుద్ధ్యా - కామక్రోధాదిలక్షణం మృత్యుం సంసారహేతుం తర్తుమిచ్ఛన్నహం రాజ్యాదికరోమి॥ శ్రుతిః॥ అవిద్యయా మృత్యుం తీర్త్వా విద్యయామృతమశ్నుత ఇతి శ్రుతేః॥ ౯॥ తదితి॥ తవ పునస్త్విదం మనః - వివేకే ఐశ్వర్యం సామర్థ్యం - యస్య తస్య భావో వివేకైశ్వర్యతా - తాం గతం - ప్రాప్తం - ఉపదేశాద్యనపేక్షం - స్వయమేవ వివేకాధికారతాం గతం - ప్రాప్తం - ఏతద్దిష్ట్యా భద్రమిత్యర్థః - వివేకైశ్వర్యమాగతమితి తు పాఠస్సుగమః - తదేవం శిష్యస్య వివేకాదికం పరీక్ష్యాభినంద్యేదానీం తేన యత్పృష్టం తత్క్లేశప్రశమాయాలం - యత్కర్మ తదుదీరయేతి - తద్వక్తుం - ప్రథమం తావదవిద్యాఖ్యం క్లేశస్వరూపమాహ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

మితిసార్ధేన ॥ ౧౦ ॥ అనాత్మనీతి॥ అనాత్మని దేహే అహమితి భ్రమః - అస్వే దేహపోషకధారకాదౌ వస్తుని స్వ
మితి - సంసారఫలకం కామ్యకర్మావిద్యా - సైవ తరుః - తత్సంభూతే బీజం॥ ౧౧॥ ఏతద్ద్వివిధం చ భ్రమం ప్రపంచ
యతి - పంచభూతాత్మక ఇత్యాదిచతుర్భిః ॥ పంచభూతాత్మక ఇతి॥ దేహే పంచభూతాత్మకే - కుమతిర్దేహీ - ఇదం
దేహాద్యహమేవేతి - ఇదం మే క్షేత్రాదిమమేతి చ - మతిం కురుతే - మోహతమః పూర్వకర్మవాసనా॥ ౧౨॥ ౧౩॥ క
ళేబర ఇతి॥ అదేహే ఆత్మని దేహాదన్యస్మిన్నాత్మని సతి॥ ౧౪॥ ఇత్థం చేతి॥ అనాత్మన్యాత్మనోన్యస్మిన్ సతి॥ ౧౫॥ ఉక్తే
నాజ్ఞానద్వయేన దేహోపభోగార్థం కర్మ కరోతి - తచ్చ బంధాయ భవతీత్యాహ॥ సర్వమితి॥ దేహస్యోపభోగా
య - నాత్మనః - బంధాయ దేహాంతరోత్పాదనాయ॥ ౧౬ ॥ దేహోపభోగమేవ దర్శయతి ॥ మృణ్మయం హీత్యాది
ద్వయేన॥ ౧౭॥ ౧౮॥ దేహస్య పార్థివత్వపాంచభౌతికత్వోక్తిః మతభేదేన - తదిదముభయవిధమజ్ఞానమధ్యాత్మజ్ఞా
నేన నిరస్యత ఇత్యాహ- అనేకేతి ద్వయేన॥ అనేకేతి॥ వాసనా అజ్ఞానకర్మోభయవాసనా - మోహశ్రమం అజ్ఞానజం

స్వరూపం కులనందన॥ ౧౦॥ అనాత్మన్యాత్మబుద్ధిర్యా చాస్వే స్వమితి యా మతిః । సంసారతరుసంభూతి
బీజమేతద్ద్విధా స్థితమ్॥ ౧౧॥ పంచభూతాత్మకే దేహే దేహీ మోహతమోవృతః । అహమ్మమైతదిత్యు
చ్చైః కురుతే కుమతిర్మతిమ్ ॥ ౧౨॥ ఆకాశవాయ్వగ్నిజలపృథివీభ్యః పృథక్స్థితే । ఆత్మన్యాత్మమయం
భావం కః కరోతి కళేబరే॥ ౧౩॥ కళేబరోపభోగ్యం హి గృహక్షేత్రాదికం చ కః । అదేహే హ్యాత్మని ప్రా
జ్ఞో మమేదమితి మన్యతే ॥ ౧౪॥ ఇత్థం చ పుత్రపౌత్రేషు తద్దేహోత్పాదితేషు కః । కరోతి పండితస్స్వా
మ్యమనాత్మని కళేబరే॥ ౧౫॥ సర్వం దేహోపభోగాయ కురుతే కర్మ మానవః । దేహశ్చాన్యో య
దా పుంసస్తదా బంధాయ తత్పరమ్॥ ౧౬॥ మృణ్మయం హి యథా గేహం లిప్యతే వై మృదంభసా । పార్థి
వోయం తథా దేహో మృదంబ్వాలేపనస్థితిః॥ ౧౭॥ పంచభూతాత్మకైర్భోగైః పంచభూతాత్మకం వ
పుః । ఆప్యాయతే యది తతః పుంసో భోగోత్ర కిం కృతః॥ ౧౮॥ అనేకజన్మసాహస్రీం సంసారపదవీం వ్రజన్॥

ర్శయతి - తచ్ఛ్రూయతామిత్యాదిసార్ధేన - శ్లోకేన॥ ౧౦॥ అనాత్మనీతి ॥ అనాత్మని - దేహాదౌ - స్వక్షేత్రాదౌ చ
అహం మమేతి యా మతిస్సా అవిద్యా - విపర్యయరూపా - యా అనిత్యాశుచిదుఃఖానాత్మసు నిత్యశుచిసుఖాత్మఖ్యాతి
రవిద్యేతి పాతంజలం - తస్యా అనర్థహేతుత్వమాహ ॥ ఏతద్ద్విధా దర్శితమవిద్యాస్వరూపం సంసారతరుసంభూతేః
బీజతయా స్థితం॥ ౧౧॥ దేహాదావహంమానస్యావిద్యాత్వముపపాదయతి॥ పంచేతి ॥ పంచభూతాత్మకే దేహే దేహీ-
కుమతిః- విపర్యయమతిః- అహం మమైతదితి ॥ మతిం కురుతే- ద్వితీయమతిశబ్దస్తదావృత్త్యర్థః- విపర్యాసే హేతుః-
మోహతమసా - స్వరూపాజ్ఞానేనావృత ఇతి- అజ్ఞాతే హి వస్తుస్వరూపే - విపర్యాసో భవతి॥ ౧౨॥ కుమతిత్వమేవ స్పష్ట
యతి ॥ ఆకాశేతి ॥ ఆకాశాదిభ్యస్తత్సాక్షితయా - ఆత్మని పృథక్స్థితే సతి - తత్కార్యే దేహే ఆత్మమయం- భావం కః
కుర్యాత్ ॥ ౧౩॥ మమ ప్రత్యయస్యాపి మిథ్యాత్వం - స్పష్టయతి - కళేబరేత్యాదిద్వాభ్యాం॥ కళేబరేతి ॥ అదేహే-
దేహవ్యతిరిక్తే - ఆత్మని సతి - దేహోపభోగ్యం - గృహాది - మదీయమితి కః - ప్రాజ్ఞో మన్యతే॥ ౧౪॥ ఇత్థం చేతి ॥ క
ళేబరే అనాత్మని సతి - తదుత్పాదితేషు కస్స్వామ్యం కరోతి॥ ౧౫॥ తదేవం దేహగేహాదిషు అహం మమాభిమానయో
రవిద్యాత్వం సమర్థితం - ఇదానీం తత్పూర్వకం కర్తృత్వభోక్తృత్వాద్యపి అవిద్యామయమేవేత్యాహ - సర్వమి
త్యాదినా ॥ సర్వమితి ॥ దేహం చ - యదా పుంసస్స్వకాశాదన్యం మన్యతే- తదా పుంసో భోగసంబంధో నాస్త్యేవ - పరం
కేవలం - తత్కర్మ తస్య బంధాయైవ స్యాత్ ॥ ౧౬ ॥ దేహోపభోగాయేతి యదుక్తం తదేవ దృష్టాంతేన సమర్థయ
తే మృణ్మయమిత్యాదిద్వాభ్యాం ॥ మృణ్మయమితి॥ మృదంబుభ్యామన్నపానరూపాభ్యాం ఆలేపనేన స్థితిర్యస్య స తథా॥
౧౭॥ ౧౮॥ భోగైర్భుజ్యమానైరన్నాదిభిః పుంసో బంధాయైవేత్యుక్తం తత్ర హేతుమాహ ॥ అనేకేతి ॥ సహస్రమేవ సా
హస్రం అనేకజన్మసాహస్రాణి యస్యాం తాం సంసారరూపాం పదవీం మార్గం- గచ్ఛన్నసౌ- మోహః కర్తృతాద్యభిని

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

దుఃఖం॥ ౧౯॥ ౨౦॥ మోహేతి॥ అనన్యాతిశయమన్యాతిశయరహితం - అబాధంఅదుఃఖం - నిర్వాణంమోక్షసుఖం॥ ౨౧॥ నిర్వాణమాత్మనఃస్వరూపంనతుకర్మఫలవదౌపాధికమిత్యాహ॥ నిర్వాణమయఇతి॥ నిర్వాణమయఏవాయమాత్మా జ్ఞానమయోఽమలః - నిర్మలసుఖరూపజ్ఞానరూపఏవాయమాత్మా-యథోక్తం॥ శ్లో॥ యథానక్రియతేజ్యోత్స్నా మలస్యాప్రక్షాళనాన్మణేః। దోషప్రహాణాన్నజ్ఞానమాత్మనఃక్రియతేతథేతి॥ నవిజ్ఞాతుర్విజ్ఞాతేర్విపరిలోపోవిద్యతే- సంపద్యావిర్భావఃస్వేనశబ్దాత్ - యావదాత్మభావిత్వాదిత్యాదిఆగంతుకచైతన్యాదిగుణక ఆత్మేతివాదాదేవబాహ్యాః- ప్రకృతేస్తేతునాత్మనఇతి ప్రాప్తాప్రాప్తవివేకేనప్రకృతిసంబంధనిబంధనత్వాదుక్తంనత్వచేతనధర్మాః - నహి దేహస్యకరణానాంవాసుఖత్వాద్యనుసంధానసంభవః - పురుషఃప్రకృతిస్థోహిభుఙ్క్తఇత్యాదివిరోధశ్చ॥ ౨౨॥ అత్ర దృష్టాంతమాహ॥ జలస్యేతి॥ యథాస్వతఃశీతమంబుశబ్దఫేనాదిరహితం - ఏవమాత్మాస్వతఏవనిర్మలానంతజ్ఞానానందః- తస్యాస్సంగాదాత్మాహంమానాదిదూషితః - అగ్నిసంయుక్తస్థాలీస్థానీయాతాపత్రయయుక్తాప్రకృతిః- తథా ప్రాకృతాన్ధర్మాన్తృష్ణాదీన్స్వకీయాన్మన్యతేభజతే - తేనదుఃఖాదికంజాయతే॥ ౨౩॥ ౨౪॥ తదేతదితి॥ తత్క్లేశప్రశమాయాలమితి ప్రశ్నస్యప్రతివచనమాహ - క్లేశానామితి - యోగాద్భగవద్యోగాత్॥ ౨౫॥ ౨౬॥ యోగస్వరూపమితి॥ బ్రహ్మలయంబ్రహ్మణిలయం బ్రహ్మభావ మిత్యర్థః॥ శ్రు॥ యేకర్మణాదేవానపియంతీతివత్ -య

మోహశ్రమంప్రయాతోసౌవాసనారేణుకుంఠితః॥ ౧౯॥ ప్రక్షాళ్యతేయదాసోస్య రేణుర్జ్ఞానోష్ణ వారిణా। తదాసంసారపాంథస్యయాతిమోహశ్రమశ్శమమ్॥ ౨౦॥ మోహశ్రమేశమంయాతేస్వ స్థాంతఃకరణఃపుమాన్। అనన్యాతిశయాబాధంపరంనిర్వాణమృచ్ఛతి॥ ౨౧॥ నిర్వాణమయఏవాయ మాత్మాజ్ఞానమయోఽమలః। దుఃఖాజ్ఞానమయాధర్మాఃప్రకృతేస్తేతునాత్మనః॥ ౨౨॥ జలస్యనాగ్నిసం సర్గస్థాలీసంగాత్తథాపిహి। శబ్దోద్రేకాదికాన్ధర్మాన్తత్కరోతియథానృప॥ ౨౩॥ తథాత్మా ప్రకృతేస్సంగాదహంమానాదిదూషితః। భజతేప్రాకృతాన్ధర్మానన్యస్తేభ్యోహిసోవ్యయః॥ ౨౪॥ తదేతత్కథితంబీజమవిద్యాయామయాతవ। క్లేశానాంచక్షయకరంయోగాదన్యన్నవిద్యతే॥ ౨౫॥ ఖాండిక్యః॥ తంబ్రవీహిమహాభాగ యోగం యోగవిదుత్తమ। విజ్ఞాతయోగశాస్త్రార్థస్త్వమస్యాంనిమిసంతతౌ॥ ౨౬॥ కేశిధ్వజః॥ యోగస్వరూపంఖాండిక్య శ్రూయతాంగదతోమమ। యత్రస్థితోనచ్యవతే

వేశః తత్కృతంశ్రమంప్రయాతః ప్రాప్తః - యతఃవాసనా- అహంమమేతిమిథ్యాజ్ఞానసంస్కారః - సైవరేణుః- తేనకుంఠితఃఛన్నః॥ ౧౯॥ కదాతస్యశ్రమోపశమఇత్యపేక్షాయామాహ॥ ప్రక్షాళ్యతఇతి॥ జ్ఞానాత్మకేనోష్ణ వారిణా ఉష్ణోదకేనహిసుఖైనైవ - అంతర్గతోపిమలఃప్రకర్షేణక్షాళ్యతే - యదాతదాసంసార పాంథస్యమోహశ్రమశ్శమంయాతి॥ ౨౦॥ తతఃకిమతఆహ॥ మోహశ్రమఇతి॥ నవిద్యతే - అన్యఃఅతిశయోయస్మిన్ తదనన్యాతిశయం - తచ్చతదబాధంచ - నిరుపద్రవం - నిర్వాణంసుఖంపరంమోక్షాఖ్యం ప్రాప్నోతి॥ ౨౧॥ నన్వేవంనిర్వాణస్యాగంతుకత్వేన అనిత్యతాప్రసజ్యేతత్రాహ- నిర్వాణమయఏవేతి॥ ౨౨॥ కథంతస్యాత్మనోదుఃఖాదిప్రతీతిస్తత్రాహ- జలస్యేత్యాదిద్వాభ్యాం॥ జలస్యేతి॥ అగ్నిసంసర్గేణతప్తాయాఃస్థాల్యాస్సంగాదంతఃస్థితంజలంశబ్దముద్రేకంచఆదిశబ్దాత్ఫేనం ఉష్ణత్వాదికంచయథాభజతే॥ ౨౩॥ తథేతి॥ తథాప్రాకృతేదేహేస్థితఆత్మా - అహంమానాద్యాత్మధర్మాన్భజతే॥ ౨౪॥ అవిద్యాముపసంహరంస్తన్నివర్తకంయోగముపక్షిపతి॥ తదేతదితి॥ అవిద్యాయాఃపంచక్లేశాఖ్యాయాః- బీజంమోహాతమస్సంజ్ఞం - ఆత్మావరణాజ్జ్ఞానం॥ ౨౫॥ ౨౬॥ యోగస్వరూపమితి॥ యత్రయోగేస్థితఃయోగారూఢో

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ద్వా - మేనేచాత్మానమచ్యుతం॥ ౨౭॥ అథయోగస్యస్వరూపంకరణంవిషయంఫలంచాహ - మనఏవేత్యాదిభిః॥ ౨౮॥ విషయేభ్యఇతి॥ విజ్ఞానాత్ ప్రకృతిపురుషేశ్వరవైలక్షణ్యజ్ఞానాత్ - తేనమానసేన చింతయేదితి యోగస్వరూపం - పరేశ్వరమితివిషయః॥ ౨౯॥ ఫలమాహ - ఆత్మభావమిత్యాదినా॥ ఆత్మభావమితి॥ వికార్యమితి - అనాద్యవిద్యాకర్మవాసనాదేహైర్బద్ధస్యాత్మనోభగవద్జ్ఞానేనతదవస్థానాశస్సర్వభావనా నాశశ్చాత్యంతికలయశబ్దవాచ్యోవికార్యత్వం - ఏవంవికార్యమాత్మానంచింతితం తద్బ్రహ్మాత్మభావంనయతి - ఆత్మనోభావస్స్వభావ ఆత్మభావః సత్యకామత్వాదిః - జక్షత్క్రీడన్నిత్యాదివ్యాపారశ్చ - బ్రాహ్మేణజైమినిరుపన్యాసాదిభ్య ఇత్యాదిసూత్రైర్వ్యక్తస్యముక్తస్యబ్రహ్మణఃక్రీడాదీనామావిర్భావఉక్తః - అత్రాప్యుక్తంనిర్వాణమయఏవాయమాత్మేత్యాది - వక్ష్యతిచ॥ శ్లో॥ ప్రాపణీయస్తథైవాత్మా ప్రక్షీణాశేషభావనఇతి॥ ఆకర్షకోమణిఃఅయస్కాంతః - ఆకర్షకోహిలోహమాత్మభావంనయతి - స్వస్మిన్నాత్మనిస్థాపయతిగచ్ఛతిగమయతిభ్రమతిభ్రామయతి - అనుకృతేస్తస్యచ - కామరూప్యనుసంచరన్ - ఏతత్సామగాయన్నాస్తే - తస్యైవాహమాత్రరం ఛాయాయాపానత్త్వమిత్యాదిశ్రుతిశతంచ - యద్వా - దోషాకర్షకత్వాదాకర్షకఇత్యగ్నిరుచ్యతే॥ శ్లో॥ యథాగ్నిసంగాత్కనకమపదోషంప్రజాయతే। సంక్లిష్టంవాసుదేవేనమనుష్యాణాంతథామనః॥ యథాగ్నిరుద్ధతశిఖఃకక్షందహతిసానిలః। తథాచిత్తస్థితోవిష్ణుః ప్రాణినాంసర్వకిల్బిషం॥ యథేషీకాతూలమగ్నౌప్రోతంప్రదూయేతఏవంహ్యస్యసర్వేపాప్మానఃప్రదూయంతే - ఇత్యాదిభిర్భగవతోగ్నిసామ్యముక్తం - అగ్నివద్భావోహికనకస్యదోషవిగమాజ్జాయతే - పూర్వం దోషసంస్పృష్టంతిరోహితస్వప్రభంకనకమగ్నిర్హిస్వశక్త్యాస్వసమానవర్ణంకరోతి॥ ౩౦॥ ఏవంసంక్షేపోక్తంయోగమధ్యాయశేషేణవిస్తరతోదర్శయతి॥ ఆత్మప్రయత్నేతి॥ విషయేష్వనాదివాసనావాసితత్వాత్పరమాత్మనోత్యంతాపూర్వత్వాచ్చ దురారోహత్వాదాత్మప్రయత్నసాపేక్షా విశిష్టాపకాసంతతిశ్చేతివక్ష్యమాణప్రకారావిశదతమప్రత్యక్షతాపన్నానిరస్తాతిశయాహ్లాదరూపాపూర్వోక్తానంతగుణకషాయవిశేషవిశిష్టావాయామనోగతిః - తస్యాబ్రహ్మణిసంయోగఃయోగః - అనేనాత్మపరమాత్మనోర్యోగోయోగఇతిపక్షోనిరస్తః॥ ౩౧॥ ఏవమితి॥ ఉక్తప్రకారాత్యంతవైశిష్ట్యయుక్తోధర్మరూపోయోగోయస్య - సముముక్షుర్యోగీత్యభిధీయతే - అత్రమోక్షసాధనంయోగః - సచధర్మరూపఇతివదన్ - వాక్యార్థజ్ఞానంమోక్షసాధనంజ్ఞానమవిధేయమితిచవాదినోనిరస్యతి॥ ౩౨॥ అథయోగినోవస్థాభేదేనసంజ్ఞాద్వయమాహ॥ యోగయుగితి॥ ప్రథమంయుంజానోయోగే

> ప్రాప్యబ్రహ్మలయంమునిః॥ ౨౭ ॥ మనఏవమనుష్యాణాంకారణంబంధమోక్షయోః। బంధాయవిషయాసంగిముక్త్యైనిర్విషయంమనః॥ ౨౮॥ విషయేభ్యస్సమాహృత్యవిజ్ఞానాత్మామనోమునిః। చింతయేన్ముక్తయేతేనబ్రహ్మభూతంపరేశ్వరమ్॥ ౨౯॥ ఆత్మభావంనయత్యేనంతద్బ్రహ్మధ్యాయినంమునిమ్। వికార్యమాత్మనశ్శక్త్యాలోహమాకర్షకోయథా॥ ౩౦॥ ఆత్మప్రయత్నసాపేక్షావిశిష్టాయామనోగతిః। తస్యాబ్రహ్మణిసంయోగోయోగఇత్యభిధీయతే॥ ౩౧॥ ఏవమత్యంతవైశిష్ట్యయుక్తధర్మోపలక్షణః। యస్యయోగస్సవైయోగీముముక్షురభిధీయతే ॥ ౩౨॥ యోగయుక్ప్రథమంయోగీయుంజానో

మునిఃబ్రహ్మలయంప్రాప్య - ముక్తింప్రాప్యతతోనచ్యవతే - పునర్నసంసరతి ॥ ౨౭॥ యోగస్థితిశ్చమనసోవిషయవైతృష్ణ్యంవినానసిధ్యతీత్యాశయేనాహ ॥ మనఇతి॥ ౨౮॥ అతోముముక్షురేవంకుర్యాదిత్యాహ ॥ విషయేభ్యఇతి॥ విజ్ఞానాత్మావివేకజ్ఞానయుక్తః - మునిఃమననశీలః పుమాన్ - శబ్దాదిభ్యోమనఃప్రత్యాహృత్య - తేనమనసాబ్రహ్మభూతంపరమేశ్వరంచింతయేత్ ॥ ౨౯॥ తతఃకిమతఆహ॥ ఆత్మభావమితి ॥ తత్ చింతితంశబ్దబ్రహ్మఏనంధ్యాయినంపురుషమాత్మభావమైక్యంనయతి - వికార్యంవికారార్హం - లోహంస్వశక్త్యాఆకర్షకః - అయస్కాంతఃయథా - అయంతుదృష్టాంతస్సంయోగమాత్రే - నతుతదైక్యే॥ ౩౦॥ ఇదానీంసంయోగస్వరూపందర్శయతి॥ ఆత్మేతి ॥ ఆత్మనఃప్రయత్నోయమనియమాదివిషయః - తత్సాపేక్షా తదధీనా - విశిష్టా - సత్త్వమయీయామనసోవృత్తిః - తస్యాఃబ్రహ్మణ్యేవసంయోగోయోగః॥ ౩౧॥ యోగినోలక్షణమాహ ॥ ఏవమితి ॥ ఏవమనేనప్రకారేణ॥ ౩౨॥ యోగినోవస్థాభేదే

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

ప్రక్రాన్తో యోగయుగిత్యభిధీయతే - సాక్షాత్కృతపరమాత్మస్వరూపో వినిష్పన్నసమాధిరిత్యభిధీయతే - ధ్యానపర్యన్తసప్తాంగయోగనిష్ఠస్య యోగయుక్త్వం - సమాధిమతో యోగిత్వమితి విభాగః ॥ ౩౩ ॥ తయోః పూర్వస్యానేకజన్మస్వభ్యాసాన్ముక్తిః - ఇతరస్య తత్రైవేత్యాహ - యద్యన్తరాయేత్యాదిద్వయేన ॥ యద్యన్తరాయేతి ॥ అన్తరాయాః ప్రక్రాన్తయోగానాం యావద్ధారణం ఆలస్యాదయో దశ - ధారణాతః పరం ప్రతిభాద్యాః షట్ - తథా చ వాయుసంహితాయాం ॥ శ్లో ॥ ఆలస్యం వ్యాధయస్తీవ్రాః ప్రమాదః స్థానసంశయః । అనవస్థితచిత్తత్వమశ్రద్ధా భ్రాన్తిదర్శనం ॥ దుఃఖాని దౌర్మనస్యం చ విషయేషు చలోలతా । దశైతే యుంజతాం పుంసామన్తరాయాః ప్రకీర్తితాః ॥ శాన్తేష్వేతేషు విఘ్నేషు యోగసక్తస్య యోగినః । ఉపసర్గాః ప్రవర్తన్తే దివ్యాస్తే సిద్ధిసూచకాః ॥ ప్రతిభా శ్రవణం వార్తా దర్శనాస్వాదవేదనాః । సూక్ష్మే చాన్తర్హితే తేభ్యో విప్రకృష్టే త్వనాగతే ॥ ప్రతిభాకథ్యతే యోర్థే ప్రతిభాసో యథాతథం । శ్రవణం సర్వశబ్దానాం శ్రవణం త్వప్రయత్నతః ॥ వార్తా వార్తాసువిజ్ఞానం సర్వేషామేవ దేహినాం ॥ దర్శనం నామ దివ్యానాం దర్శనం చాప్రయత్నతః । తథాస్వాదశ్చ దివ్యేషు రసేష్వాస్వాద ఉచ్యతే ॥ స్పర్శనాధిగమస్తద్వద్వేదనా నామ విశ్రుతా । గన్ధాదీనాం చ దివ్యానామాబ్రహ్మభవనావధి ॥ తథా అహింసాదిఫలభూతాస్తత్సన్నిధౌ వైరత్యాగ ఇత్యాదినా పతంజలినోక్తాస్సంగస్యాపాదికాః సిద్ధయోష్టైశ్వర్యాద్యాశ్చ నిష్కామస్యాన్తరాయాః ॥ శ్లో ॥ ప్రతిభాదిష్వశుద్ధేషు గుణేష్వాసక్తచేతసాం । నసిధ్యేత్పరమైశ్వర్యమతోయం సార్వకామికమితి వాయూక్తేః ॥ ౩౪ ॥ ౩౫ ॥ యోగాంగేషు ప్రథమం యమనియమావాహ - బ్రహ్మచర్యమిత్యాది త్రిభిః ॥ బ్రహ్మచర్యమితి ॥ బ్రహ్మచర్యం మైథునత్యాగః - నిషిద్ధద్రవ్యాణామనాదానమపరిగ్రహః ॥ ౩౬ ॥ స్వాధ్యాయేతి ॥ తపః ఉపవాసాది - పరస్మిన్ బ్రహ్మణి మనః ప్రావణ్యమేకో గుణః ॥ ౩౭ ॥ ఏత ఇతి ॥ విశిష్టఫలదాః సకామానాం ॥ ౩౮ ॥ ఏకమితి ॥ ఆదిశబ్దేన స్వ

హ్యాభిధీయతే । వినిష్పన్నసమాధిస్తు పరం బ్రహ్మోపలబ్ధిమాన్ ॥ ౩౩ ॥ యద్యన్తరాయదోషేణ దూష్యతే చాస్య మానసమ్ । జన్మాన్తరైరభ్యసతో ముక్తిః పూర్వస్య జాయతే ॥ ౩౪ ॥ వినిష్పన్నసమాధిస్తు ముక్తిం తత్రైవ జన్మని । ప్రాప్నోతి యోగీ యోగాగ్నిదగ్ధకర్మచయోచిరాత్ ॥ ౩౫ ॥ బ్రహ్మచర్యమహింసాం చ సత్యాస్తేయాపరిగ్రహాన్ । సేవేత యోగీ నిష్కామో యోగ్యతాం స్వమనో నయన్ ॥ ౩౬ ॥ స్వాధ్యాయశౌచసంతోషతపాంసి నియతాత్మవాన్ । కుర్వీత బ్రహ్మణి తథా పరస్మిన్ ప్రవణం మనః ॥ ౩౭ ॥ ఏతే యమాస్సనియమాః పంచ పంచ చ కీర్తితాః । విశిష్టఫలదాః కామ్యా నిష్కామానాం విముక్తిదాః ॥ ౩౮ ॥ ఏకం భద్రాసనాదీనాం సమాస్థాయ గుణైర్యుతః । యమాఖ్యైర్నియమాఖ్యైశ్చ యుంజీత నియతో యతిః ॥

స్తద్ద్వైవిధ్యమాహ ॥ యోగయుగితి ॥ ప్రథమం యోగనిష్పత్తేః పూర్వం - తదర్థం యోగాభ్యాసం కుర్వన్ యోగయుగిత్యుచ్యతే - పరం తతః పశ్చాద్బ్రహ్మోపలబ్ధిమాన్ స వినిష్పన్నసమాధిః కథ్యతే ॥ ౩౩ ॥ కించిద్విశేషమాహ ॥ యదీత్యాదిద్వాభ్యాం ॥ యదీతి ॥ శ్లో ॥ ఆలస్యం వ్యాధయస్తీవ్రాః ప్రమాదస్థానసంశయః । అనవస్థితచిత్తత్వమశ్రద్ధా భ్రాన్తిదర్శనం ॥ దుఃఖాని దౌర్మనస్యం చ విషయేషు చలోలతేత్యేవమాద్యన్తరాయరూపేణ పూర్వస్య యోగయుక్తస్య ॥ ౩౪ ॥ వినిష్పన్నేతి ॥ యోగాగ్నినా దగ్ధః కర్మసమూహో యస్య ॥ ౩౫ ॥ ఇదానీం యమనియమాసనప్రాణాయామప్రత్యాహారధారణాధ్యానసమాధయ ఇత్యష్టయోగాంగాని క్రమేణ దర్శయిష్యన్ యమనియమానాహ - బ్రహ్మచర్యమిత్యాది త్రిభిః ॥ బ్రహ్మచర్యమితి ॥ స్వకీయం మనః బ్రహ్మప్రవేశయోగ్యతాం ప్రాపయన్ ॥ ౩౬ ॥ స్వాధ్యాయేతి ॥ పరస్మిన్ బ్రహ్మణి మనః ప్రవణం కుర్వీతేత్యనేన ఈశ్వరే ప్రణిధానాఖ్యం పంచమం నియమం దర్శయతి ॥ ౩౭ ॥ ౩౮ ॥ ఆసనమాహ ॥ ఏకమితి ॥ యమాఖ్యైర్నియమాఖ్యైశ్చ గుణైర్యుతస్సన్ - భద్రాసనాదీనాం లక్షణముక్తం యాజ్ఞవల్క్యేన ॥ శ్లో ॥ గుల్ఫౌ చ వృషణస్యాధస్సీవన్యాః పార్శ్వయోః క్షిపేత్ । పార్శ్వపాదౌ చ హస్తాభ్యాం దృఢం

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్తికాదీని గృహ్యాంతే భద్రాసనాదీనాం లక్షణం యాజ్ఞవల్క్యేనోక్తం ॥ ౩౯ ॥ ప్రాణేత్యాది ॥ సబీజః సగర్భః సాలంబనః భగవన్మూర్తిధ్యానమంత్రజపయుక్తః - అబీజః తద్విధురః ॥ ౪౦ ॥ రేచకాదిరూపేణ ప్రాణాయామం త్రిధా దర్శయతి ॥ పరస్పరేణేతి ॥ ప్రాణేన నిశ్వాసేన అపానస్య ఉచ్ఛ్వాసస్య అభిభవో నిరోధః ప్రథమః ప్రాణాయామో రేచకః - విపరీతః పూరకాఖ్యో ద్వితీయః - సద్విధానేనేతి - సః ప్రాణాయామః తేనోక్తేన ప్రకారద్వయేన ద్విధా - సద్విధానేనేతి పాఠాంతరే ప్యేవమేవార్థః - తయోరుచ్ఛ్వాసనిశ్వాసయోర్యుగపత్సంయమాత్తృతీయః కుంభకాఖ్యః - ఏతేత్రయోపి ప్రత్యేకం మాత్రాభేదాత్త్రిధా - యథోక్తం ॥ శ్లో ॥ మాత్రాద్వాదశకో మందశ్చతుర్వింశతిమాత్రకః ॥ మధ్యమః ప్రాణసంరోధః షట్త్రింశన్మాత్ర ఉత్తమః ॥ ప్రస్వేదకంపనోత్థానజనకాస్తే యథాక్రమం । జానుం ప్రదక్షిణీకృత్య నద్రుతం న విలంబితం ॥ అంగుళిస్ఫోటనం కుర్యాత్సా మాత్రేతి ప్రకీర్తితా । ప్రాణస్స్వదేహజో వాయురాయామస్తన్నిరోధనం ॥ తద్రేచకః పూరకశ్చ కుంభకశ్చ త్రిధోచ్యతే । నాసికాపుటమంగుళ్యా నిపీడ్యైకం పరేణ తు ॥ ఔదరం శేచయేద్వాయుం తదాయం రేచకస్స్మృతః । బాహ్యేన వాయునా దేహం దృతివత్పరిపూరయేత్ ॥ నాసాపుటేనాపరేణ పూరణాత్పూరకో మతః । న ముంచతి న గృహ్ణాతి వాయుమంతర్బహిస్థితం ॥ సంపూర్ణకుంభవత్తిష్ఠేదచలస్స తు కుంభకః । రేచకాదిత్రయాభ్యాసో నాసాశోధనపూర్వకః । స్వేదోత్క్రమణపర్యంతః ప్రోక్తో యోగానుశాసనే ॥ అగర్భశ్చ సగర్భశ్చ ప్రాణాయామో ద్విధా పునః । జపధ్యానం వినాగర్భః సగర్భస్తత్సమన్వయాత్ ॥ అగర్భాద్గర్భసంయుక్తః ప్రాణాయామశ్శతాధిక ఇతి ॥ ౪౧ ॥ ప్రాణాయామం సబీజనిర్బీజతయా ద్విధాభిప్రేత్య - తత్ర సబీజస్యాలంబనమాహ ॥ తస్యేతి ॥ స్థూలరూపం మూర్తం భగవతో రూపమితి వక్ష్యమాణం - రూపస్య స్థూలత్వం భగవత్స్వరూపాపేక్షయా ॥ ౪౨ ॥ ప్రత్యాహారమాహ ॥ శబ్దాదిష్వితి ॥ ౪౩ ॥ ౪౪ ॥ ప్రాణాయామేనేతి ॥ ప్రాణాయామేన పవనే ప్రత్యాహారేణ చేంద్రియే వశీకృతే సతి - చేతశ్శుభాశ్రయే పూర్వోక్తభగవత్స్థూలరూపే - స్థితం కుర్యాత్ - అనేన శ్లోకేన ధా

ప్రాణాఖ్యమనిలం వశ్యమభ్యాసాత్కురుతే తు యత్ । ప్రాణాయామస్స విజ్ఞేయస్సబీజోఽబీజ ఏవ చ ॥ ౩౯ ॥
పరస్పరేణాభిభవం ప్రాణాపానౌ యథానిలౌ । కురుతస్సద్విధానేన తృతీయస్సంయమాత్తయోః ॥ ౪౦ ॥
తస్య చాలంబనవతస్స్థూలరూపం ద్విజోత్తమ । ఆలంబనమనంతస్య యోగినోఽభ్యసతస్స్మృతమ్ ॥ ౪౧ ॥
శబ్దాదిష్వనురక్తాని నిగృహ్యాక్షాణి యోగవిత్ । కుర్యాచ్చిత్తానుకారీణి ప్రత్యాహారపరాయణః ॥ ౪౨ ॥
వశ్యతా పరమా తేన జాయతేఽతిచలాత్మనామ్ । ఇంద్రియాణామవశ్యైస్తైర్న యోగీ యోగసాధకః ॥ ౪౩ ॥
ప్రాణాయామేన పవనే ప్రత్యాహారేణ చేంద్రియే । వశీకృతే తతః కుర్యాత్ స్థితం చే

ధ్యానసునిశ్చలం ॥ భద్రాసనం భవేదేతత్సర్వవ్యాధివిషాపహమిత్యాది ॥ ౩౯ ॥ ప్రాణాయామమాహ ॥ ప్రాణాఖ్యమితి ॥ సబీజస్సాలంబనః - భగవన్మూర్తిధ్యానమంత్రజపసహితః ॥ ౪౦ ॥ ద్వివిధస్యాపి పునస్త్రైవిధ్యమాహ ॥ పరస్పరేణేతి ॥ ఉచ్ఛ్వాసేన ముఖనాసాభ్యాం బహిర్గచ్ఛతి యో వాయుః - స ప్రాణః - నిశ్వాసేనాంతః ప్రవిశతి యస్సోఽపానః - తత్ర ప్రాణవృత్త్యా అపానవృత్తేరభిభవః నిరోధో రేచకాఖ్యః ప్రాణాయామః - ఏవమపానవృత్త్యా ప్రాణవృత్తేరభిభవః పూరకాఖ్యః - ఏవమనేన పరస్పరాభిభవప్రకారద్వయేన ప్రాణాయామో ద్విధా - తయోర్యుగపత్సంయమాత్కుంభకాఖ్యస్తృతీయః ప్రాణాయామః - యద్వా సద్విధానేనేత్యేకమేవ పదం తత్రాయమర్థః - సద్విధానేన సద్గురూపదిష్టమార్గేణ - రేచకపూరకాభ్యాం పరస్పరాభిభవద్వయం యశ్చ కుంభకేన - ఉభయోస్సహాభిభవః ఏవమభిభవత్రయేణైకః ప్రాణాయామ ఇతి ॥ ౪౧ ॥ సబీజస్యాలంబనమాహ ॥ తస్య చేతి ॥ ౪౨ ॥ స్థూలం వక్ష్యమాణహిరణ్యగర్భాదిరూపం ప్రత్యాహ ॥ శబ్దాదిష్వితి ॥ చిత్తానుకారీణి చిత్తాలంబనాదన్యశూన్యానీత్యర్థః ॥ ౪౩ ॥ ఏవంభూతస్య ప్రత్యాహారస్యోపయోగమాహ ॥ వశ్యతేతి ॥ ఇంద్రియవశ్యతాయాః ఫలమాహ ॥ అవశ్యైరస్వాధీనైః ఇంద్రియైః - యోగస్య ధారణాదేస్సాధకో న స్యాత్ ॥ ౪౪ ॥ తస్మాత్ప్రాణాయామప్రత్యాహారపూర్వకమేవ ధారణామా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National-Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

శనోక్తా‖ ౪౫‖ కథ్యతామితి‖ తచ్చేతః - దోషమలోద్భవం దోషమలయోరుద్భవం - దోషః కల్మషం - మలం రాగా-
ది‖ ౪౬‖ అథశుభాశ్రయం వక్ష్యన్ ప్రథమం హేయమశుభాశ్రయం దర్శయతి‖ ఆశ్రయ ఇతి‖ చేతస ఆశ్రయో బ్ర-
హ్మ - తచ్చ స్వరూపతో ద్విధా - మూర్తమమూర్తం చ - మూర్తం సశరీరం హిరణ్యగర్భాదిబద్ధరూపం - అమూర్త-
మశరీరం ముక్తరూపం - పరత్వాపరత్వే వ్యుత్క్రమేణ తయోర్విశేషణే - బ్రహ్మాత్మకత్వాత్తయోర్బ్రహ్మశబ్దని-
ర్దేశః - అనయోరపి భగవద్రూపత్వేన ధ్యేయత్వప్రసంగాత్తత్ప్రతిషేధాయ ప్రస్తావః‖ ౪౭ ‖ త్రివిధేతి‖ అనన్త-
రోక్తం మూర్తామూర్తాత్మకమేతద్విశ్వం - త్రివిధా భావనా - భావనాత్రయాత్మకమిత్యర్థః - తాం భావనాం ని-
బోధ - బ్రహ్మాఖ్యేత్యాది - బ్రహ్మకర్మాదివిషయతయా బ్రహ్మాదివ్యపదేశః‖ ౪౮‖ ఏతదేవాహ‖ కర్మభావాత్మి-
కేతి‖ భావభావనా - భావో మనోవ్యాపారః భావేన భావనా భావభావనా - భావః పదార్థో వా‖ ౪౯‖ కైషాం కా
భావనేత్యత్రాహ‖ సనన్దనాదయ ఇతి‖ స్థావరావరాః స్థావరచరమాః - స్థావరాణాం హిమవదాదీనాం హి కర్మస్వ-
ధికారః శ్రూయతే‖ శ్లో‖ బిల్వామార్దంగికామ్యేసక్రీడంత్యోషధయస్సదేతిచ‖ ౫౦‖ హిరణ్యగర్భాదిష్వితి‖ సం-
సారదశాయామధికారబోధయుక్తేషు భావనాత్రయాన్వయ ఇత్యాహ - బోధాధికారేతి - అధికారో నామ - మహాఫల-
సాధనత్వాత్ మదర్థమిదం కర్మేతి కర్మణ్యైశ్వర్యబోధః‖ ౫౧‖ విశ్వమేతదముక్తసుఖరూపం విశేషజ్ఞానకర్మ-

తస్మిన్ శుభాశ్రయే‖ ౪౫ ‖ ఖాండిక్యః‖ కథ్యతాం మే మహాభాగ చేతసో యశ్శుభాశ్రయః। యదాధారమ-
శేషం తద్ధన్తి దోషమలోద్భవమ్‖ ౪౬ ‖ కేశిధ్వజః‖ ఆశ్రయశ్చేతసో బ్రహ్మ ద్విధా తచ్చ స్వభావతః।
భూప మూర్తమమూర్తం చ పరం చాపరమేవ చ‖ ౪౭‖ త్రివిధా భావనా భూప విశ్వమేతన్నిబోధ తామ్।
బ్రహ్మాఖ్యా కర్మసంజ్ఞా చ తథా చైవోభయాత్మికా‖ ౪౮‖ కర్మభావాత్మికా హ్యేకా బ్రహ్మభావా-
త్మికా పరా। ఉభయాత్మికా తథైవాన్యా త్రివిధా భావభావనా‖ ౪౯‖ సనన్దనాదయో యే తు బ్రహ్మ-
భావనయా యుతాః। కర్మభావనయా చాన్యే దేవాద్యాః స్థావరావరాః‖ ౫౦‖ హిరణ్యగర్భాదిషు చ
బ్రహ్మకర్మాత్మికా ద్విధా। బోధాధికారయుక్తేషు విద్యతే భావభావనా‖ ౫౧‖ అక్షీణేషు సమస్తేషు వి-

భ్యాసేదిత్యాహ - ప్రాణాయామేనేతి‖ ౪౫‖ కథ్యతామితి‖ యదాధారం చేతః దోషమలానామంతరాయాణాము-
ద్భవం హన్తి స ఆశ్రయః కథ్యతాం‖ ౪౬‖ తమేవాహ‖ ఆశ్రయ ఇతి‖ చేతసః ఆశ్రయో బ్రహ్మైవ - తచ్చ మన్దమధ్య-
మోత్తమాధికారిణాం యథాయోగం మూర్తామూర్తపరాపరభేదేన చతుర్ధావస్థితం - క్రమేణ ధారణావిషయ ఇ-
తి దర్శయితుం బ్రహ్మణశ్చాతుర్విధ్యమాహ‖ ద్విధేతి‖ తచ్చ బ్రహ్మ మూర్తమమూర్తం చేతి ద్విధా - స్వభావతః - స్వేచ్ఛా-
తః - మూర్తం మూర్తిమత్ - అమూర్తం తద్రహితం - తత్పునః ప్రత్యేకం - పరం చాపరం చేతి ద్విధా - తత్ర పరమ-
మూర్తం నిర్గుణం - బ్రహ్మ - అపరమమూర్తం - షడ్గుణైశ్వర్యరూపం - పరం మూర్తం పద్మనాభాదిలీలావిగ్రహ-
రూపం - అపరం మూర్తం హిరణ్యగర్భాదివిశ్వరూపం - తదేవం పరం బ్రహ్మ - బ్రహ్మేశ్వరలీలామూర్తవిశ్వరూపభే-
దైశ్చతుర్ధేత్యుక్తం‖ ౪౭‖ తత్ర చతుర్థం విశ్వాఖ్యరూపమాహ‖ త్రివిధేత్యాదినా‖ త్రివిధేతి‖ త్రివిధభావనాశ్ర-
యజీవాత్మకత్వాత్ - ఉపచారేణ త్రివిధా భావనేత్యుచ్యతే - తదేవ హి స్థూలరూపం - అతః పరరూపప్రాప్త్యుపా-
యత్వాత్తత్ర ప్రథమం మనస్సంధార్యమితి భావః - భావనా నామ జ్ఞానవిశేషజా వాసనా - తాం త్రివిధామపి సంజ్ఞయో-
ద్దిశతి - బ్రహ్మాఖ్యేతి‖ ౪౮‖ తామపి విషయత్రైవిధ్యేన విభనక్తి‖ కర్మభావాత్మికేతి‖ భావః భావనావిషయవస్తు -
తద్విషయభావనా త్రివిధా‖ ౪౯‖ తత్ర వయం బ్రహ్మైవ భవామః వయం కర్మైవ కుర్మః - వయం పునరుభయం సంన-
హ్యామహే - ఇత్యేవం త్రివిధభావనాయుక్తాన్ - జీవానుదాహరతి - సనన్దనాదయ ఇత్యాదిద్వాభ్యాం‖ ౫౦ ‖ హిరణ్య-
గర్భాదిష్వితి‖ బోధశ్చ స్వరూపవిషయః - అధికారశ్చ స్వర్గాదివిషయః - తద్యుక్తేషు - తదుభయానుబంధనాత్మికా
ద్వివిధా భావభావనా విద్యతే‖ ౫౧‖ బ్రహ్మభావనావంతోఽపి సనన్దనాదయో జీవా ఏవ - దేహానుసంధానానివృత్తేరి-

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్వక్షీణేష్విత్యాహ॥ అక్షీణేష్వితి॥ విశేషజ్ఞానం దేవమనుష్యాదిభేదభిన్నతయాత్మానుసంధానం తత్తదభిమానానురూపం - కర్మవిశేషకర్మ-అథపరాఖ్యమమూర్తరూపమాహ - పరంచాన్యదిత్యాదినా పరమాత్మన ఇత్యం తేన- భేదభిన్నదృశామితిపంచమ్యర్థేషష్ఠీ- యేపూర్వశ్లోకే అక్షీణసమస్తవిశేషజ్ఞానకర్మాణ ఉక్తాః- తేభ్యోభేదభిన్నదృగ్భ్యోబ్రహ్మసనకాదిభ్యోన్యత్ తత్పరాఖ్యం॥౫౨॥ అన్యత్వముపపాదయతి॥ ప్రత్యస్తమితేతి॥ ప్రత్యస్తమితభేదంఅశరీరత్వేనజాత్యాదిభేదరహితం-అతఏవవచసామగోచరం- సత్తామాత్రంఅపక్షయాదివికారపంచకరహితం-ఆత్మసంవేద్యం స్వయంప్రకాశం- జ్ఞానంజ్ఞానగుణైకనిరూపణీయం - తద్గుణసారత్వాదితిహ్యుక్తంజ్ఞానస్వరూపత్వంత్వాత్మసంవేద్యమిత్యనేనదర్శితం- బ్రహ్మాత్మకత్వాత్ బ్రహ్మసంజ్ఞితమిత్యుక్తం - యదేవంరూపంజ్ఞానంతద్బ్రహ్మసంజ్ఞితమిత్యన్వయః॥ ౫౩॥ తచ్చేతి॥ అరూపాఖ్యంఅమూర్తాఖ్యం - పూర్వోక్తవిశ్వరూపవైరూప్యలక్షణం అన్వయలక్షణాసంభవేనమూర్తరూపాద్వ్యతిరేకలక్షణం - తచ్చపరమాత్మనోవిష్ణోఃపరంరూపం॥౫౪॥ నేతి॥తద్యోగయుజాయోగప్రక్రాంతేనచింతయితుంనశక్యం - తేనస్థూలరూపంచింత్యమిత్యాహ - తతఇతి - స్థూలంపూర్వోక్తంబద్ధరూపం॥ ౫౫॥ విస్తరేణతదేవదర్శయతి - హిరణ్యగర్భ ఇత్యాదినామూర్తమేతద్ధరేరూపమిత్యంతేన॥ ౫౬ ॥ ౫౭ ॥ ౫౮ ॥ ఏకపాదమితి॥శ్లోకద్వయస్యైకాన్వయః - భావనాత్రితయాత్మకమేతత్సర్వమిత్యుక్తం - ఏతత్స్థూలరూపం చింతయితుంశక్యమపిభావనాత్రితయాత్మకం- అతోశుద్ధత్వాదశుభాశ్రయఇతిభావః - ఇదంవిశ్వమితివిశ్వమేతన్నిబోధతామిత్యుక్తస్యోపసంహారః- జగదేతచ్చరాచరమిత్యాదివిష్ణోశ్శక్తిసమన్వితమిత్యంతమేకం వాక్యం-ఏవంవిధమేతజ్జగద్విష్ణోశ్శక్త్యైవసమన్వితం-శక్తిశ్శరీరంఅంశఇతిపర్యాయః- శరీరతయాతత్సంకల్పశక్త్యావ్యాప్తమితిచ-అస్మచ్ఛరీరవత్ - కేచిత్-ఏతత్సర్వమితిహిరణ్యగర్భాది-ఇదంవిశ్వమితి సనందనాది- జగదేతదితిసురనరాదిచ- పరామృశ్య- ఇదంత్రితయంవిష్ణోశ్శక్తిసమన్వితమితియోజయంతి-తత్పక్షే భావనాత్రితయాత్మకమిత్యస్యపూర్వేణోత్తరేణవాసంబంధః॥ ౫౯॥ ౬౦ ॥

శేషజ్ఞానకర్మసు। విశ్వమేతత్పరంచాన్యద్భేదభిన్నదృశాంనృణామ్॥ ౫౨॥ ప్రత్యస్తమితభేదంయత్సత్తామాత్రమగోచరమ్। వచసామాత్మసంవేద్యంతద్జ్ఞానంబ్రహ్మసంజ్ఞితమ్॥౫౩॥ తచ్చవిష్ణోఃపరంరూపమరూపాఖ్యమనుత్తమమ్। విశ్వస్వరూపవైరూప్యలక్షణంపరమాత్మనః॥ ౫౪ ॥ నతద్యోగయుజాశక్యంనృపచింతయితుంయతః। తతఃస్థూలంహరేరూపంచింతయేద్విశ్వగోచరమ్॥ ౫౫ ॥ హిరణ్యగర్భోభగవాన్ వాసుదేవఃప్రజాపతిః। మరుతోవసవోరుద్రాభాస్కరాస్తారకాగ్రహాః॥ ౫౬॥ గంధర్వయక్షదైత్యాద్యాస్సకలాదేవయోనయః। మనుష్యాఃపశవశ్శైలాస్సముద్రాస్సరితోద్రుమాః॥ ౫౭ భూపభూతాన్యశేషాణి భూతానాంయేచహేతవః। ప్రధానాదివిశేషాంతం చేతనాచేతనాత్మకమ్ ॥ ౫౮॥ఏకపాదంద్విపాదంచబహుపాదమపాదకమ్। మూర్తమేతద్ధరేరూపంభావనాత్రితయాత్మకమ్॥ ౫౯॥ ఏతత్సర్వమిదంవిశ్వంజగదేతచ్చరాచరమ్। పరబ్రహ్మస్వరూపస్యవిష్ణోశ్శక్తిసమన్వితమ్॥ ౬౦॥

త్యాశయేనాహ॥ అక్షీణేష్వితి॥ విశేషజ్ఞానహేతుషు కర్మసు - నిశ్శేషంక్షీణేషుసత్సువిశ్వమేతద్బ్రహ్మ-అన్యద్భాతి- భేదేనభేదకారణేనాహంకారేణ- భిన్నదృశాం- అతస్తేపిథ్యాతృధ్యేయభేదదర్శిత్వాత్ -స్థూలవిశ్వాంతఃపాతినఏవేత్యర్థః॥౫౨॥ శుద్ధబ్రహ్మస్వరూపమాహ॥ప్రత్యస్తమితేత్యాదిద్వాభ్యాం॥ ప్రత్యస్తమితేతి॥ ప్రత్యస్తమితః-ప్రలీనోభేదోయస్మిన్-తద్వచసామగోచరం- ఆత్మసంవేద్యంస్వసంవేద్యం-స్వానుభవగమ్యమిత్యర్థః॥ ౫౩॥ తదితి॥ విశ్వరూపాత్ -వైరూప్యం-వైలక్షణ్యమేవ-లక్షణంయస్య- తత్ జ్ఞానం- పరమాత్మనః- విష్ణోఃపరమంస్వరూపమిత్యన్వయః॥౫౪॥ నతస్య శ్రేష్ఠత్వాదిదమేవచింతయితుంయుక్తంతత్రాహ॥ నేతి॥ యోగయుజా- ప్రథమాభ్యాసినా॥ ౫౫॥ స్థూలరూపంప్రపంచయతి॥హిరణ్యగర్భ ఇత్యాదిపంచభిః॥౫౬॥౫౭॥భూపేతి॥విశేషాంతంపృథివ్యంతం॥౫౮॥౫౯॥ఏతదితి॥ ఏతానిసర్వాణిచరాచరాణియస్మిన్తదేతత్సర్వంజగత్ - ఓంకారాస్పదం- విశ్వాఖ్యంమూర్తంహరేః- రూపమితి పూర్వేణాన్వయః- ఏతచ్చనతత్వతోవిష్ణోస్స్వరూపమితిచింతనీయం - కింతుతచ్ఛక్తివ్యాప్తత్వాదిత్యాహ-శక్తిసమన్వితమితి॥ ౬౦

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

తత్ర పరా విష్ణుశక్తిః ప్రత్యస్తమితేత్యాదినోక్తా- క్షేత్రజ్ఞాఖ్యా అపరా హిరణ్యగర్భ ఇత్యాదినోక్తేత్యాహ॥ విష్ణుశక్తిరితి॥ అథ యాగాదికర్మాఖ్యా అవిద్యాపర్యాయం విష్ణోశ్శక్త్యంతరమాహ- అవిద్యేతి॥ ౬౧॥ తత్స్వరూపమాహ॥ యయేతి॥ సర్వగా కర్మనిమిత్తసర్వశరీరగా॥ ౬౨॥ తయేత్యాది॥ తారతమ్యేన జ్ఞానానంద తారతమ్యేన॥ ౬౩॥ తారతమ్యమేవ దర్శయతి॥ అప్రాణవత్స్వితి॥ శిలాకాష్ఠాదిషు సా క్షేత్రజ్ఞశక్తిః స్వల్పా- జ్ఞానానందాదినా- నతు స్వరూపేణ- సరీసృపేషు తేభ్యోప్యధికేతి శేషః - అతిశక్త్యా అతిజ్ఞానశక్త్యా అధికేత్యర్థః॥ ౬౪॥ పతత్రిభ్య ఇతి॥ తచ్ఛక్త్యా ఆత్మనో జ్ఞానశక్త్యా - ప్రభావితాః ప్రభూతాః కృతాః॥ ౬౫॥ ౬౬॥ ౬౭॥ ఏతాన్యప్రాణవదాదీని హిరణ్యగర్భాంతాన్యశేషరూపాణ్యవిశేషేణ తస్య శరీరాణీత్యాహ॥ ఏతానీతి॥ తత్ర హేతుమాహ- యత ఇతి- యథా హి జీవస్య శరీరం జీవసంకల్పవ్యాప్తం- ఏవం చేతనాచేతనాత్మకం సర్వం భగవచ్ఛక్తియోగేన వ్యాప్తం- నియామ్యం- ధార్యం చ- అతస్తచ్ఛరీరం- శక్తియోగేనేతి- శక్తిరూపో యోగః శక్తియోగః- శక్తిస్సామర్థ్యం- యోగః సంకల్పః- నభసా యథేతి సంకల్పనైరంతర్యముక్తం- మహాత్మా భూతభావనః యథాకాశస్థితో నిత్యమిత్యాది॥ ౬౮॥ ఏవం భావనాత్రయాత్మకం భగవతో మూర్తం రూపముక్తం- ఇదానీమముక్తరూపమమూర్తం రూపమిత్యాహ॥ ద్వితీయమితి॥ యత్సదిత్యుచ్యతే సత్తామాత్రమిత్యుచ్యతే- యోగిధ్యేయం నిష్పన్నయోగేన ధ్యాతుం శక్యం - తద్విష్ణుసంజ్ఞస్య బ్రహ్మణో మూర్తం ద్వితీయం రూపమిత్యన్వయః॥ ౬౯॥ అథోక్తశక్తిత్రయస్యాప్రభూషణాదిరూపేణ నిత్యాశ్రయభూతం జగదేక కారణతయోక్తం భగవద్రూపం- తస్య శుభాశ్రయత్వం వక్తుమా

> విష్ణుశక్తిః పరా ప్రోక్తా క్షేత్రజ్ఞాఖ్యా తథా పరా। అవిద్యా కర్మసంజ్ఞాన్యా తృతీయా శక్తిరిష్యతే॥ ౬౧
> యయా క్షేత్రజ్ఞశక్తిస్సా వేష్టితా నృప సర్వగా। సంసారతాపానఖిలానవాప్నోత్యతిసంతతాన్॥ ౬౨
> తయా తిరోహితత్వాచ్చ శక్తిః క్షేత్రజ్ఞసంజ్ఞితా। సర్వభూతేషు భూపాల తారతమ్యేన లక్ష్యతే॥ ౬౩
> అప్రాణవత్సు స్వల్పా సా స్థావరేషు తతోధికా। సరీసృపేషు తేభ్యోపి హ్యతిశక్త్యా పతత్రిషు॥ ౬౪॥ పతత్రిభ్యో మృగాస్తేభ్యస్తచ్ఛక్త్యా పశవోధికాః। పశుభ్యో మనుజాశ్చాతిశక్త్యా పుంసః ప్రభావితాః॥
> ౬౫॥ తేభ్యోపి నాగగంధర్వయక్షాద్యా దేవతా నృప॥ ౬౬॥ శక్రస్సమస్తదేవేభ్యస్తతశ్చాతి ప్రజాపతిః। హిరణ్యగర్భోపి తతః పుంసశ్శక్త్యుపలక్షితః॥ ౬౭॥ ఏతాన్యశేషరూపాణి తస్య రూపాణి పార్థివ।
> యతస్తచ్ఛక్తియోగేన యుక్తాని నభసా యథా॥ ౬౮॥ ద్వితీయం విష్ణుసంజ్ఞస్య యోగిధ్యేయం మహామతే।
> అమూర్తం బ్రహ్మణో రూపం యత్సదిత్యుచ్యతే బుధైః॥ ౬౯॥ సమస్తాశ్శక్తయశ్చైతా నృప యత్ర ప్ర

హ॥ విష్ణుశక్తిరితి॥ విష్ణుశక్తిః విష్ణోః స్వరూపభూతా- పరా చిచ్ఛక్తిః - పరమపదపర బ్రహ్మపరత్వాఖ్యా ప్రోక్తా - ప్రత్యస్తమితభేదం యత్సత్తామాత్రమిత్యత్ర ప్రాగుక్తస్వరూపమేవ కార్యోన్ముఖం శక్తిశబ్దేనోక్తం - ఇదానీం పరశక్తివ్యాప్యం భావనాత్రయాత్మకం క్షేత్రజ్ఞస్వరూపం ప్రపంచయిష్యన్నాహ॥ క్షేత్రజ్ఞాఖ్యేతి॥ వ్యాప్యవ్యాపకభేదహేతుభూతం విష్ణోశ్శక్త్యంతరమాహ- అవిద్యేతి- అవిద్యేతి కర్మేతి చ - సంజ్ఞేయస్యాస్సా- తయా చ మాయోపలక్ష్యతే - హేతుహేతుమతోరవిద్యాకర్మణోరేకీకృత్యోక్తిః సంసారలక్షణకార్యైక్యాత్॥ ౬౧॥ తదేవాహ॥ యయేతి॥ వస్తుతస్సర్వగతాపి సా క్షేత్రజ్ఞశక్తిర్యయా - అవిద్యయా వేష్టితా సతీ - భేదం ప్రాప్య - కర్మభిస్సంసారతాపాన్- ప్రాప్నోతీత్యర్థః॥ ౬౨॥ జీవానాం న్యూనాధికభావేపి సైవ హేతురిత్యాహ॥ తయేతి॥ ౬౩॥ తారతమ్యమేవాహ॥ అప్రాణవత్స్విత్యాదిసార్థైశ్చతుర్భిః॥ అప్రాణవత్స్వితి॥ అప్రాణవత్సు - అనభివ్యక్తప్రాణేషు - స్వల్పా అత్యంతమల్పా - తతోధికా - సరీసృపేషు క్షుద్రజంతుషు - తతోధికా - పతత్రిషు - అతిశక్త్యా లక్ష్యతే॥ ౬౪॥ ౬౫॥ ౬౬॥ శక్ర ఇతి॥ తతశ్శక్రాదతిశయితః ప్రజాపతిః॥ ౬౭॥ ఏతానీతి॥ అసంగత్వేపి సర్వవ్యాప్తౌ దృష్టాంతః - నభసా యథేతి॥ ౬౮॥ తదేవం మూర్తయోరూపయోః స్థూలరూపం ప్రపంచితం - అమూర్తయోస్తు ప్రథమం రూపం బ్రహ్మేత్యుక్తం - ద్వితీయమమూర్తం సచ్ఛబ్దాదివాచ్యమీశ్వరాఖ్యం రూపమాహ॥ ద్వితీయమితి॥ యోగిధ్యేయం- ఆరూఢయోగిభిశ్చింత్యం॥ ౬౯॥ తదేవ విశినష్టి॥ సమస్తా ఇతి॥ ఏతాః కార్యగతాః - సమస్తాశ్శక్తయః - యత్ర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

హ॥ సమస్తాఇతి॥ విశ్వరూపవైరూప్యం ఉక్తవిశ్వరూపవైలక్షణ్యం - రూపం శరీరం - అన్యత్ ద్రవ్యాంతరం॥ శ్రు॥ ఆది
త్యవర్ణం తమసః పరస్తాత్ - అన్తృతో హిరణ్మయః - విద్యుతః పురుషాదధి - మహారజతం వాసః - పుండరీకమేవమక్షిణి
రుక్మవర్ణం - కర్తారమీశం రుక్మాభమిత్యాదివచనసిద్ధం - మహత్ స్థూలం గుణతోపి మహత్త్వం వివక్షితం - ఏవంవి
ధం రూపమస్యాస్తీతి సిద్ధం॥ ౭౦॥ సమస్తశక్త్యాశ్రయం తద్రూపం భగవానేవ జగదుపకారాయ స్వలీలయా దేవతిర్య
ఙ్మనుష్యాఖ్యాచేష్టావంతి దేవాద్యవతారరూపాణి కరోతీత్యాహ - సమస్తేత్యాదిద్వయేన॥ సమస్తేతి॥ సమస్తశక్తీతిపద
చ్ఛేదః - సమస్తాః శక్తయః యస్మిన్ తత్ తథోక్తం॥ శ్లో॥ మన్వంతరేష్వశేషేషు దేవత్వేనాధితిష్ఠతీతి॥ ప్రతికల్పం చతుర్ద
శ దేవావతారాః త్రిమూర్తిమధ్యగతవిష్ణ్వాదయశ్చ - మత్స్యాదయస్తిర్యగవతారాః - రామాదయో మనుష్యావతా
రాః - స్వలీలయా న తు ప్రయోజనాంతరేణ దేవతిర్యఙ్మనుష్యాఖ్యాచేష్టావంతీతి చ పాఠః॥ ౭౧॥ కించ॥ జగతామితి॥ జగ
తాముపకారాయ - న కర్మఫలభోగాయ - సా జన్మాదిరూపా చేష్టా - తత్ర జన్మరూపా దేవమనుష్యాదిసర్వజాతివ్యా
పినీ యథాహ॥ శ్రు॥ బహుధా విజాయత ఇతి - కర్మరూపా బృందావనగోకులకాళీయహ్రదాదివ్యాపినీ - అవ్యాహ
తాత్మికా రావణశిశుపాలబాణశక్రశర్వాదిభిరప్రతిహతా - న సా కర్మనిమిత్తజేత్యనేన త్రిభావనాతీతత్వాదవతా
రాణామపి శుభాశ్రయత్వం దర్శితం॥ ౭౨॥ యద్యప్యనంతస్యానంతబద్ధముక్తరూపాణి సంతి - తథాపి వ్యూహవిభవా
దిరూపేణ స్థితం తదేవ భగవతో రూపం చింత్యమిత్యాహ॥ తద్రూపమితి॥ సర్వకిల్బిషనాశనం సర్వకర్మక్షయకరం -
యత ఏవం విలక్షణం - యోగయుజాభ్యాసవశేన చింతయితుం శక్యం చ॥ ౭౩॥ ౭౪॥ తస్మాత్తత్ర రూపే ధారణాం కుర్యా
దిత్యాహ॥ తస్మాదితి॥ ఆధారశుద్ధ్యా ధారణాయాః శుద్ధిః॥ ౭౫॥ శుభాశ్రయత్వే త్రిభావభావనాతీతత్వం హేతుమా
హ॥ శుభాశ్రయ ఇతి॥ శుద్ధాశ్రయ ఇతి చ పాఠః - స్వతస్సర్వగతస్య చంచలస్య విలక్షణవిషయో అచలాత్మనస్సర్వవిలక్ష
ణత్వాత్ స శుభాశ్రయః - అవతారరూపాణ్యపి భావనాత్రయాతీతత్వేన ముక్తిహేతుతయా చ శుభాశ్రయ ఇతి స్మృ
త్యాదిభిరుక్తం॥ శ్లో॥ ఏవం యో వేత్తి తత్త్వతః। యాదృశే వా మనః స్థైర్యం రూపే బధ్నాతి చక్రిణః॥ నృసింహవామ
నాదీనామిత్యాదినా శౌనకః - శ్రీసాత్వతే॥ శ్లో॥ దశేంద్రియాననం ఘోరం యో మనోరజనీచరం। వివేకశరజాలేన శ

తిష్ఠితాః। తద్విశ్వరూపవైరూప్యం రూపమన్యద్ధరేర్మహత్॥ ౭౦॥ సమస్తశక్తిరూపాణి తత్కరోతి
జనేశ్వర। దేవతిర్యఙ్మనుష్యాదిచేష్టావంతి స్వలీలయా॥ ౭౧॥ జగతాముపకారాయ న సా కర్మనిమిత్త
జా। చేష్టా తస్యాప్రమేయస్య వ్యాపిన్యవ్యాహతాత్మికా॥ ౭౨॥ తద్రూపం విశ్వరూపస్య తస్య యోగ
యుజా నృప। చింత్యమాత్మవిశుద్ధ్యర్థం సర్వకిల్బిషనాశనమ్॥ ౭౩॥ యథాగ్నిరుద్ధతశిఖః కక్షం దహతి
సానిలః। తథా చిత్తస్థితో విష్ణుర్యోగినాం సర్వకిల్బిషమ్॥ ౭౪॥ తస్మాత్సమస్తశక్తీనామాధారే తత్ర
చేతసః। కుర్వీత సంస్థితిం సా తు విజ్ఞేయా శుద్ధధారణా॥ ౭౫॥ శుభాశ్రయస్స చిత్తస్య సర్వగస్యాచలా

ఈశ్వరే సర్వకారణభూతే - ప్రతిష్ఠితాః - అత ఏవ విశ్వరూపవైరూప్యం ఉక్తవిశ్వరూపవిలక్షణం తత ఏవ మహత్సర్వో
త్కృష్టం॥ ౭౦॥ తత ఏషామావిర్భావమాహ॥ సమస్తేతి॥ సమస్తశక్తియుక్తాని రూపాణి తదేవ ప్రకటయతి - దేవా
ద్యనురూపచేష్టాయుక్తాని - దేవః - ఉపేంద్రాదిః - తిర్యక్ - మత్స్యాదిః - మనుష్యో రామాదిః - ఆదిశబ్దాన్మిశ్రో నృ
సింహాదిః॥ ౭౧॥ లీలయేత్యుక్తం సమర్థయతే॥ జగతామితి॥ కర్మనిమిత్తా జాతా హి - చేష్టా పరిచ్ఛిన్నా సప్రతిఘా
తా చ - సా తు కర్మనిమిత్తజా న భవతి - అతః వ్యాపినీ - అపరిచ్ఛిన్నా - అవ్యాహతాత్మికా చ - అతస్సా చేష్టా స్వతంత్ర
స్యాప్రమేయస్యేశ్వరస్య లీలైవేత్యర్థః॥ ౭౨॥ భవతు ప్రస్తుతే కిమాయాతమిత్యత ఆహ॥ తద్రూపమితి॥ తద్రూ
పం చతుర్థోక్తేషు తృతీయం లీలావిగ్రహరూపం॥ ౭౩॥ యథేతి॥ కక్షం శుష్కతృణం॥ ౭౪॥ తస్మాదితి॥ సమస్తశక్తీనా
మాధారే ఆశ్రయే తత్రావతారరూపే చేతసః స్థితిం కుర్వీత॥ ౭౫॥ శుభాశ్రయ ఇతి॥ సర్వగతస్యాత్మనః - పరబ్రహ్మణో
ప్యాశ్రయః ప్రతిష్ఠా - తదుక్తం భగవతా గీతాసు॥ శ్లో॥ బ్రహ్మణో హి ప్రతిష్ఠాహమమృతస్యావ్యయస్య చ। శాశ్వతస్య

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

షుం నయతి యోగినాం॥ ధ్యేయస్స ఏవ విశ్వాత్మా సతోయజలదప్రభః। రక్తరాజీవనయనో ధనుశ్శరకరాంకితః॥ ఇత్యాదినా ప్రత్యావిర్భావముక్తం॥ ౭౬॥ ఏతద్వ్యతిరిక్తాః పూర్వోక్తా బద్ధముక్తాద్యా - తే అశుభాశ్రయా ఇత్యాహ॥ అన్యే త్వితి॥ అత్రాపి శౌనకః॥ శ్లో॥ ఆబ్రహ్మస్తంబపర్యంతా జగదంతర్వ్యవస్థితాః। ప్రాణినః కర్మజనితా స్సంసారవశవర్తినః॥ యతస్తతో న తే ధ్యానే ధ్యానినాముపకారకాః। అవిద్యాంతర్గతాస్సర్వే తే హి సంసారగోచరాః॥ పశ్చాదుద్భూతబోధాశ్చ ధ్యానే నైవోపకారకాః। నైసర్గికో న వై బోధస్తేషామప్యన్యతో యతః॥ తస్మాత్తదమలం బ్రహ్మ నిసర్గాదేవ బోధవత్ ॥ ధ్యేయమిత్యాది - మహాభారతే - బ్రహ్మాణం శితికంఠం చేత్యాది - ఏతదంతాస్తు గతయో బ్రహ్మోద్యాస్సముదాహృతా ఇత్యాదిః॥ నుః - కర్మయోనిత్వమశుద్ధిహేతుః॥ ౭౭॥ అథ ధారణాయా ధ్యానస్య చాశ్రయరూపమాహ॥ మూర్తమితి॥ మూర్తే స్థూలే - మూర్తే భగవతో రూపమితి చ పాఠః॥ ౭౯॥ ౮౦। ౮౧॥ వలీతి॥ త్రయో భంగా యస్యాః త్రిభంగి - వలిభిస్త్రిభంగినా॥ ౮౨॥ ౮౩॥ ౮౪ ॥ అథ ధారణావిషయభేదేన చతుర్ధా దర్శయతి - శార్ఙ్గేత్యాదినా - అష్టభుజత్వపక్షే శార్ఙ్గాదీని షట్ పాణ్యంధాగ్ర్యాణి - శిష్టభుజయోః పద్మబాణౌ - వరాభయే వా - చతుర్భుజత్వే శంఖచక్రగదాబ్జాని - తత్ర శార్ఙ్గేత్యాదినా తాంతదేత్యంతేన అస్త్రభూషణప్రత్యంగప్రధానాంగచతుష్టయవిషయా ప్రథమా ధారణోక్తా - అస్త్రప్రధానేయం ధారణా॥ ౮౫॥ ౮౬॥ ౮౭॥ తత ఇతి॥ తతశ్శంఖేత్యాదినా పాశసూత్రకమిత్యంతేన శంఖాద్యస్త్రరహితపాశసూత్రకిరీటాదిభూషణప్రత్యంగప్రధానాంగవిషయా ద్వితీయో

త్మనః। త్రిభావభావనాతీతో ముక్తయే యోగినో నృప॥ ౭౬॥ అన్యే తు పురుషవ్యాఘ్ర చేతసో యే వ్యపాశ్రయాః। అశుద్ధాస్తే సమస్తాస్తు దేవాద్యాః కర్మయోనయః॥ ౭౭॥ మూర్తం భగవతో రూపం సర్వాపాశ్రయనిస్స్పృహమ్। ఏషా వై ధారణా ప్రోక్తా యచ్చిత్తం తత్ర ధార్యతే॥ ౭౮॥ యచ్చ మూర్తం హరే రూపం యాదృక్చింత్యం నరాధిప। తచ్ఛ్రూయతామనాధారా ధారణా నోపపద్యతే॥ ౭౯ ॥ ప్రసన్నవదనం చారుపద్మపత్రోపమేక్షణమ్। సుకపోలం సువిస్తీర్ణలలాటఫలకోజ్జ్వలమ్॥ ౮౦॥ సమకర్ణాంతవిన్యస్తచారుకుండలభూషణమ్। కంబుగ్రీవం సువిస్తీర్ణశ్రీవత్సాంకితవక్షసమ్॥ ౮౧ ॥ వలిత్రిభంగినా మగ్ననాభినా హ్యుదరేణ చ। ప్రలంబాష్టభుజం విష్ణుమథవాపి చతుర్భుజమ్ ॥ ౮౨ ॥ సమస్థితోరుజంఘం చ సుస్థితాంఘ్రివరాంబుజమ్। చింతయేద్బ్రహ్మభూతం తం పీతనిర్మలవాససమ్॥ ౮౩॥ కిరీటహారకేయూరకటకాదివిభూషితమ్॥ ౮౪ ॥ శార్ఙ్గశంఖగదాఖడ్గచక్రాక్షవలయాన్వితమ్। వరదాభయహస్తం చ ముద్రికారత్నభూషితమ్॥ ౮౫ ॥ చింతయేత్తన్మయో యోగీ సమాధాయాత్మమానసమ్। తావద్యావద్దృఢీభూతా తత్రైవ నృప ధారణా॥ ౮౬॥ వ్రజతస్తిష్ఠతోన్యద్వా స్వేచ్ఛయా కర్మ కుర్వతః। నాపయాతి యదా చిత్తాత్సిద్ధాం మన్యేత తాం తదా॥ ౮౭॥ తతశ్శంఖగదాచక్రశార్ఙ్గాదిరహితం

చ ధర్మస్య సుఖస్యైకాంతికస్య చేతి॥ త్రిభావభావనాతీతః - అసంసారిత్వాత్ ॥ ౭౬ ॥ అన్యదేవతానిందయా భగవన్మూర్తిధారణామేవ దృఢీకరోతి - అన్యే త్విత్యాది ద్వాభ్యాం॥ ౭౭॥ మూర్తమితి॥ సర్వేష్వప్యపాశ్రయేషు - ఆశ్రయణీయేష్వర్థేషు - నిస్స్పృహం - పరమానందరూపత్వాత్ - చిత్తవిక్షేపణం వా॥ ౭౮॥ యచ్చేతి॥ అనాధారా విశిష్టాలంబనరహితా ॥ ౭౯॥ ౮౦॥ సమకర్ణేతి॥ కంబుగ్రీవం రేఖాత్రయాంకితకంధరం - సువిస్తీర్ణం శ్రీవత్సాంకితం వక్షో యస్య తం॥ ౮౧॥ వలీతి॥ విష్ణుం త్రయో భంగాః తరంగాకారా - యస్మిన్ తత్ త్రిభంగి - వలిభిః - త్రిభంగినా మగ్నా నిమ్నా నాభిర్యస్య తస్మిన్ తదాభూతేనోదరేణ చోపలక్షితం ॥ ౮౨॥ సమస్థితేతి॥ బ్రహ్మభూతం - ఘృతకాఠిన్యమివ ఘనీభూతం బ్రహ్మమూర్తిం ॥ ౮౩ ॥ ౮౪ ॥ శార్ఙ్గేతి॥ అక్షవలయమక్షమాలా - అష్టభుజత్వే శిష్టయోర్భుజయోః - పద్మబాణౌ - వరాభయే వా - చతుర్భుజత్వే శంఖచక్రగదాబ్జాన్వితం॥ ౮౫॥ ౮౬॥ ధారణాదార్ఢ్యలక్షణమాహ॥ వ్రజత ఇతి॥ చిత్తాద్యదా మూర్తిర్నాపయాతి - తదా తాం ధారణాం సిద్ధాం - దృఢాం - మన్యేత॥ ౮౭॥ మూ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

క్తా - ఇయంభూషణప్రధానా॥ ౭౮ ॥ సేతి॥కిరీటేత్యాదినాభూషణరహితప్రత్యంగప్రధానాంగవిషయాతృతీయోక్తా - ఇయంప్రత్యంగప్రధానా॥ ౭౯ ॥ తదితి॥ తదేకావయవమిత్యాదినాప్రధానాంగవిషయాచతుర్థీధారణోక్తా ఆయుధభూషణప్రత్యంగేష్వభ్యాసేనసుదృఢంగృహీతేషుపునస్తదేకావయవంతేషాంప్రత్యంగానాంప్రధానావయవయుక్తందేవంచేతసాకుర్యాత్ - చింతయేదిత్యర్థః - ఇయమేకావయవప్రధానా - అథధ్యానమాహ - తతోఽవయవినీతి - తతోధారణానంతరమస్త్రభూషణప్రత్యంగప్రధానాంగానామాశ్రయోగోముఖాకారేవయవిని అస్త్రాద్యనుషంగేణధ్యానపరోభవేత్॥ ౮౦॥ ధ్యానలక్షణమాహ॥ తద్రూపేతి॥ తద్రూపప్రత్యయ ఇతిచపాఠః॥తద్రూపప్రత్యయే ధారణాసిద్ధరూపవిషయప్రత్యయే - ఏకాగ్రసదృశీ - అన్యనిస్పృహావిజాతీయప్రత్యయానంతరితా - యాసంతతిః ప్రవాహః - తద్ధ్యానం - షడ్భిరంగైర్యమాదిభిః - ఏవముపాసనసోపానక్రమేణారూఢదివ్యవిగ్రహవిషయమిదంధ్యానం - పూర్వత్రతస్యచాలంబనవతఇతిప్రస్తుతఃసాలంబనోయోగః - అస్త్రభూషణాద్యాయోహ్యస్త్రభూషణమయసర్వశక్త్యాశ్రయదివ్యవిగ్రహఃసబీజయోగవిషయఇతిస్పష్టముక్తంసాలంబనోమహాయోగస్సబీజఇత్యాదినా॥౮౧॥ అథధ్యానపర్యంతసప్తాంగజన్యంనిర్బీజయోగాఖ్యంభగవత్స్వరూపవిషయంసమాధిమాహ॥ తస్యైవేతి ॥ తస్యైవవిగ్రహాదివిశిష్టతయాధ్యాతస్యైవకల్పనాఃనామరూపవర్ణాపక్షయవినాశాదయః - అయంసమాధిఃపూర్వాధ్యాయోపరవిద్యేత్యుక్తంవివేకజజ్ఞానం - ఇదంచాస్త్రభూషణాదివిశిష్టదివ్యవిగ్రహవతఏవభగవతోస్త్రభూషణాధ్యాయాదిషు॥ శ్లో ॥ బిభర్తికౌస్తుభమణిస్వరూపంభగవాన్ హరిః ... పుండరీకాక్షస్సదైవపరమేశ్వరః । కలాముహూర్తాదిమయశ్చకాలఇత్యాదిభిఃప్రపాదితత్వాత్ - అస్త్రాదీనాంరాహిత్యేనోత్తరోత్తరధ్యానస్యవచనంఅన్యథాతస్యాశక్యత్వాత్ - నతుత్యాజ్యత్వాత్ తేషాం - అస్త్రాదివిశిష్టవిగ్రహవతఏవప్రాప్యత్వాత్ - తత్క్రతున్యాయేనతేషామపిదృఢంధ్యేయత్వవచనాచ్చ॥ ౮౨॥ ఉక్తస్యసమాధిరూపజ్ఞానస్యభేషజంభగవత్ప్రాప్తిరిత్యుక్తంపరంబ్రహ్మప్రాప్తిఫలమాహ॥విజ్ఞానమితి॥ఇదంవిజ్ఞానంప్రా

> బుధః। చింతయేద్భగవద్రూపంప్రశాంతంసాక్షసూత్రకమ్॥ ౭౮॥ సాయదాధారణాతద్వదవస్థానవతీతతః। కిరీటకేయూరముఖైర్భూషణైరహితంస్మరేత్॥ ౭౯ ॥ తదేకావయవందేవంచేతసాహిపునర్బుధః। కుర్యాత్తతోవయవినిప్రణిధానపరోభవేత్॥ ౮౦॥ తద్రూపప్రత్యయాచైకాసంతతిశ్చాన్యనిస్పృహా। తద్ధ్యానంప్రథమైరంగైఃషడ్భిర్నిష్పాద్యతేనృప॥ ౮౧॥ తస్యైవకల్పనాహీనంస్వరూపగ్రహణంహియత్ । మనసాధ్యాననిష్పాద్యంసమాధిస్సోఽభిధీయతే॥ ౮౨॥ విజ్ఞానం ప్రాపకం ప్రాప్యేప

ర్థధారణామేవాయుధభూషణాదిపరిత్యాగేనాలంబనసౌక్ష్మ్యతారతమ్యేనాహ - తతఇతి॥ ౭౮॥ సేతి ॥ అవస్థానవతీ - దృఢా ॥ ౭౯ ॥ తదితి ॥ ఏకావయవం - పాదగుల్ఫాదినానావయవనిష్ఠంచిత్తదార్ఢ్యం - ఏకత్రనియోజ్య ఏకావయవంచేతసాకుర్యాత్ - తదుక్తంభాగవతే॥ శ్లో ॥ తత్సర్వవ్యాపకంచిత్తమాకృష్యైకత్రధారయేత్ । నాన్యానిచింతయేద్భూయస్సుస్మితంభావయేన్ముఖమితి ॥ తదేవంలీలాధారణైవస్థూలసూక్ష్మక్రమేణచతుర్ధోక్తా - ఇదానీంతత్కారణేశ్వరధారణామాహ - ప్రసన్నచారువదనమిత్యాదినోక్తావయవాయేనలీలామూర్తినాఆవిష్కృతాస్తస్మిన్ - అవయవిని - యద్వా - అవయవాలీలావతారాయేనగృహీతాః - తస్మిన్ప్రణిధానంచిత్తస్థైర్యం తత్పరోభవేత్॥ ౮౦॥ ఇదానీంధ్యానమాహ ॥ తద్రూపేతి ॥ తద్రూపస్యైవధారణాసిద్ధస్యైవవస్తునఃప్రత్యయోయస్యాంసంతతౌ - సా - ఏకావిచ్ఛిన్నా - సంతతిః - అన్యనిస్పృహావిషయాంతరేణావ్యవధీయమానా - విజాతీయప్రత్యయానంతరితసజాతీయప్రత్యయప్రవాహోధ్యానమిత్యర్థః - యచ్చప్రథమైర్యమాదిభిర్ధారణాంతైష్షడ్భిరంగైర్నిష్పాద్యతే॥౮౧॥ తస్యైవేతి॥ తస్యైవధ్యేయస్యకల్పనాహీనం - ధ్యాతృధ్యానధ్యేయాభేదంయథాభవతి- ఏవంయత్స్వరూపగ్రహణంతదేకాకారతయావస్థానంజ్ఞానసాధ్యంసమాధిః - తదాహపతంజలిః - ఏకదేశబంధశ్చిత్తస్యధారణా-తత్ప్రత్యయైకతాధ్యానంతదేకాకారతయావస్థితిః - సమాధిరితి॥౮౨॥ నిష్పన్నసమాధేర్ముక్తిప్రకారమా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్యైవ పరే బ్రహ్మణి ప్రాపకం - తథైవ బ్రహ్మవత్ భావనాత్రయరహితో భగవదుపాసక ఆత్మా ప్రాపణీయః - ప్రాపయితవ్యః ॥ శ్రు ॥ బ్రహ్మవిదాప్నోతి పరం - విద్యయాఽమృతత్వమశ్నుతే - భక్త్యాత్వనన్యయా శక్యః - భక్త్యామామభిజానాతి - తత్ప్రాప్తిహేతుర్జ్ఞానంచేత్యాది ॥ ౯౩ ॥ ఇదం జ్ఞానం న కేవలం బ్రహ్మప్రాపకమాత్రం - కింతు ముక్తికారణమపీత్యాహ ॥ క్షేత్రజ్ఞ ఇతి ॥ క్షేత్రజ్ఞః - అనాదికాలక్షేత్రరూపమాయాగుణత్రయతిరోహితస్వస్వరూపః - కరణీ కరణవాన్ - సమాధిరూపం జ్ఞానం కరణం - తత్ జ్ఞానం - తేన కరణత్వేన - తస్య క్షేత్రజ్ఞస్య - ముక్తికార్యం నిష్పాద్య - కృతకృత్యం నివర్తతే - ముక్తిం కృత్వా న నివర్తత ఇత్యర్థః ॥ ౯౪ ॥ ముక్తిస్వరూపమాహ ॥ తద్భావభావమితి ॥ తద్భావభావమాపన్నః తస్య పరస్య బ్రహ్మణో భావాః అపహతపాప్మత్వాదయో ధర్మాః - తేషాం భావమావిర్భావమాపన్నః ప్రాప్తః - తదాఽసౌ పరమాత్మనా అభేదీ భవతి - జ్ఞానానందాద్యాకారైరేకప్రకారో భవతీత్యర్థః - భేదో దేవాదిరూపః తదన్వయోఽస్య కర్మరూపాజ్ఞానకృతః ॥ శ్రు ॥ నిరంజనః పరమం సామ్యముపైతి - బ్రహ్మణో మహిమానమాప్నోతి - పరం జ్యోతిరుపసంపద్య స్వేన రూపేణాభినిష్పద్యతే - సంపద్యావిర్భావః స్వేనశబ్దాత్ - మమ సాధర్మ్యమాగతా ఇత్యాదేః - స్వరూపైక్యపక్షే తు ద్వితీయో భావశబ్దో నిరర్థకః - అభేదీ భవతీత్యస్య చ పునరుక్తిః - అన్యద్ద్రవ్యం హి నైతి తద్ద్రవ్యతాం యత ఇతి చోక్తవిరోధః ॥ ౯౫ ॥ ఏతదేవ వివృణోతి ॥ విభేదజనక ఇతి ॥ విభేదో దేవమనుష్యాదిరూపః - ఆత్మని జ్ఞానైకరూపే - దేవాదివివిధరూపవివిధభేదహేతుభూతకర్మాఖ్యాజ్ఞానే పరబ్రహ్మదర్శనేనాత్యంతికనాశం గతే సతి - పరస్మాద్బ్రహ్మణ ఆత్మనో దేవాదిరూపం భేదం కః కరిష్యతి - న కోఽపి కరిష్యతీత్యర్థః - యథాహ శౌనకః ॥ శ్లో ॥ చతుర్విధోఽపి భేదోఽయం మిథ్యాజ్ఞాననిబంధన ఇతి ॥ ౯౬ ॥ ౯౭ ॥ ౯౮ ॥ కథిత ఇత్యాది శ్లోకే ॥ మమేతి వచనస్యాహంకారమమకారహేతుభూతచిత్తమలనాశవచనేన వ్యాహతిం పరిహరతి ॥ మమేతి ॥ యద్యప్యహంమమత్వహేతుచిత్తమలనాశే సత్యహంమమత్వనాశాదహం మమేతి శబ్దప్రయోగో న యుజ్యతే - తథాపి - విజ్ఞేయవేదిభిః సాక్షాత్కృతపరమార్థైరపి తత్ప్రయోగం వినా న గదితుం శక్యం ॥ ౯౯ ॥ ఏతదేవ వివృణోతి ॥ అహంమమేతి ॥ అహంమమేతీయం బుద్ధిరవిద్యా అన్యథాజ్ఞానం - తథా వ్యవహారః పుమాన్ స్త్రీ గౌరయం వాజీత్యాదివ్యవహారోఽప్యనయాఽవిద్యయాఽద్వైతాద్వైత

రే బ్రహ్మణి పార్థివ । ప్రాపణీయస్తథైవాత్మా ప్రక్షీణాశేషభావనః ॥ ౯౩ ॥ క్షేత్రజ్ఞః కరణీ జ్ఞానం
కరణం తస్య తేన తత్ । నిష్పాద్య ముక్తికార్యం వై కృతకృత్యం నివర్తతే ॥ ౯౪ ॥ తద్భావభావమాపన్నస్తతో
సౌ పరమాత్మనా । భవత్యభేదీ భేదశ్చ తస్యాజ్ఞానకృతో భవేత్ ॥ ౯౫ ॥ విభేదజనకే జ్ఞానే నాశమాత్యంతి
కం గతే । ఆత్మనో బ్రహ్మణో భేదమసంతం కః కరిష్యతి ॥ ౯౬ ॥ ఇత్యుక్తస్తే మయా యోగః ఖాండిక్య పరిపృ
చ్ఛతః । సంక్షేపవిస్తరాభ్యాం తు కిమన్యత్క్రియతాం తవ ॥ ౯౭ ॥ ఖాండిక్యః ॥ కథితే యోగసద్భావే స
ర్వమేవ కృతం మమ । తవోపదేశేనాశేషో నష్టశ్చిత్తమలో యతః ॥ ౯౮ ॥ మమేతి యన్మయా చోక్తమసదేత
న్న చాన్యథా । నరేంద్ర గదితుం శక్యమపి విజ్ఞేయవేదిభిః ॥ ౯౯ ॥ అహంమమేత్యవిద్యేయం వ్యవహారస్త

హి ॥ విజ్ఞానమితి ॥ సమాధిజన్యస్వరూపసాక్షాత్కారో విజ్ఞానం - ప్రక్షీణాః అశేషాః పూర్వోక్తాః తిస్రో భావనా యస్య సః ॥ ౯౩ ॥ ౯౪ ॥ నను తర్హి విజ్ఞానేనైవ వ్యవధానాత్కథమాత్మబ్రహ్మైక్యం తత్రాహ ॥ తద్భావభావమితి ॥ నను జ్ఞానినోఽపి భేదప్రతీతిరస్త్యేవ అన్యథోపదేశాద్యసిద్ధేః - తత్రాహ - భేదశ్చేతి - బాధిత ఏవ కథంచిదనువర్తిత ఇత్యర్థః - తస్మాదజ్ఞానం తత్కార్యం చ సంసారం వినాశ్యస్వయమేవ జ్ఞానకార్యమనోవృత్తిహతత్వాద్దగ్ధేంధనానలవత్ ॥ ౯౫ ॥ అజ్ఞానే వినష్టే సతి న పునస్సంసారప్రరోహశంకేత్యాహ ॥ విభేదేతి ॥ ౯౬ ॥ ౯౭ ॥ కథిత ఇతి ॥ యోగస్య సద్భావే - యోగాద్యైకథితే సతి - అనుచిత్తమలో - అహంమమతాదిర్నష్టః - యతః ॥ ౯౮ ॥ తతో మమ తవోపదేశేనైవైతద్వచనం విద్యత ఇత్యత ఆహ ॥ మమేతి ॥ మమేతి యన్మయా ప్రోక్తం - ఏతదసదేవ బాధితానువృత్త్యా ప్రోక్తం - అన్యథా తు విజ్ఞేయవేదిభిః అవగతపరమార్థైర్గదితుమపి న శక్యం - తతః - పునః - ప్రారబ్ధకర్మభోగస్తేషామిత్యర్థః ॥ ౯౯ ॥ తస్మిన్నప్యతీ

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

యోరభేదః భ్రమకృత ఇత్యర్థః - పరమార్థః అవినాశ్యాత్మా అసంలాప్యః - అజమహిషాదివిశేషరహితత్వాత్త
చ్ఛబ్దైరనిర్దేశ్యః - తత్ర హేతుః గోచరే వచసాం నయ ఇతి ॥ ౧౦౦ ॥ ౧౦౧ ॥ ౧౦౨ ॥ ౧౦౩ ॥ తత్రేతి ॥ లయః నామరూ
పకర్మణామాత్యంతికనాశః ॥ శ్రు ॥ యథా నద్యస్స్యందమానాస్సముద్రే స్తంగచ్ఛంతి నామరూపే విహాయ - అశ్వ ఇవ
రోమాణి విధూయ పాపం - భిద్యతే హృదయగ్రంథిః - నిరంజనః పరమం సామ్యముపైతీత్యాదేః న తు స్వరూపైక్యం -
నిత్యనైమిత్తికప్రాకృతలయప్రదర్శనాత్ - తథా సతీశ్వరస్య వైషమ్యనైర్ఘృణ్యాదిదోషో జీవానామకృతాభ్యా
గమః కృతవిప్రణాశశ్చ స్యాత్ - పునర్దేహసంబంధాభావ ఏవాత్యంతికే విశేషః ॥ ౧౦౪ ॥ కేశిధ్వజ ఇతి ॥ అనభిసంధి
తం అనభిసంహితఫలం ॥ ౧౦౫ ॥ అకల్యాణేతి ॥ అమలః క్షపితప్రారబ్ధకర్మవిశేషః ॥ ౧౦౬ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యా
ఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - షష్ఠాంశే - సప్తమోధ్యాయః.

ఇత్యేష ఇతి ॥ యా విముక్తిః ఏష బ్రహ్మణ్యాత్యంతికో లయస్తృతీయః ప్రతిసంచరః ఇత్థం కథితః ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ ౩ ॥
౪ ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ జ్ఞాత ఇతి ॥ త్రివిధో రాశిః సృష్టిపాలనప్రళయహేతవో బ్రహ్మదక్షాదిః విష్ణుమన్వాదిః రుద్రకాలాంతకా
దిరితి త్రయో రాశయః - చతుర్విధ ఇతి పాఠే భగవతా సహ పుం ప్రధానవ్యక్తకాలాఖ్యా హి విష్ణుశక్తిః - పరేత్యాద్యు

థానయా । పరమార్థస్త్వసంలాప్యో గోచరే వచసాం నయః ॥ ౧౦౦ ॥ తద్గచ్ఛ శ్రేయసే సర్వం మ
మైతద్భవతా కృతమ్ । యద్విముక్తిప్రదో యోగః ప్రోక్తః కేశిధ్వజావ్యయః ॥ ౧౦౧ ॥ శ్రీ పరాశరః ॥ య
థార్హం పూజయా తేన ఖాండిక్యేన స పూజితః । ఆజగామ పురం బ్రహ్మంస్తతః కేశిధ్వజో నృపః ॥ ౧౦౨ ॥
ఖాండిక్యోఽపి సుతం కృత్వా రాజానం యోగసిద్ధయే । వనం జగామ గోవిందే వినివేశితమానసః ॥ ౧౦౩ ॥ తత్రై
కాంతమతిర్భూత్వా యమాదిగుణసంయుతః । విష్ణ్వాఖ్యే నిర్మలే బ్రహ్మణ్యవాప నృపతిర్లయమ్ ॥ ౧౦౪
కేశిధ్వజో విముక్త్యర్థం స్వకర్మక్షపణోన్ముఖః । బుభుజే విషయాన్ కర్మ చక్రే చానభిసంహితమ్ ॥
౧౦౫ ॥ అకల్యాణోపభోగైశ్చ క్షీణపాపోఽమలస్తథా । అవాప సిద్ధిమత్యంతాం తాపక్షయఫలాం ద్విజ ॥
౧౦౬ ॥ ఇతి శ్రీవిష్ణుపురాణే - షష్ఠాంశే - సప్తమోధ్యాయః.

శ్రీ పరాశరః ॥ ఇత్యేష కథితస్సమ్యక్ తృతీయః ప్రతిసంచరః । ఆత్యంతికో విముక్తిర్యా లయో బ్రహ్మణి శా
శ్వతే ॥ ౧ ॥ సర్గశ్చ ప్రతిసర్గశ్చ వంశమన్వంతరాణి చ । వంశానుచరితం చైవ భవతో గదితం మయా ॥ ౨ ॥
పురాణం వైష్ణవం చైతత్సర్వకిల్బిషనాశనమ్ । విశిష్టం సర్వశాస్త్రేభ్యః పురుషార్థోపపాదకమ్ ॥ ౩ ॥
తుభ్యం యథావన్మైత్రేయ ప్రోక్తం శుశ్రూషవేఽవ్యయమ్ । యదన్యదపి వక్తవ్యం తత్పృచ్ఛాద్య వదామి
తే ॥ ౪ ॥ మైత్రేయః ॥ భగవన్ కథితం సర్వం యత్పృష్టోఽసి మయా మునే । శ్రుతం చైతన్మయా భక్త్యా నా
న్యత్ప్రష్టవ్యమస్తి మే ॥ ౫ ॥ విచ్ఛిన్నాస్సర్వసందేహా వైమల్యం మనసః కృతమ్ । త్వత్ప్రసాదాన్మయా
జ్ఞాతా ఉత్పత్తిస్థితిసంక్షయాః ॥ ౬ ॥ జ్ఞాతశ్చతుర్విధో రాశిశ్శక్తిశ్చ త్రివిధా గురో । విజ్ఞాతా సా చ శా

అహం మమేతి ॥ ౧౦౦ ॥ ౧౦౧ ॥ ౧౦౨ ॥ ఖాండిక్య ఇతి ॥ రాజానం - వనదుర్గమంత్రిభృత్యాదిస్వామినం - సుతం కృ
త్వా ॥ ౧౦౩ ॥ ౧౦౪ ॥ కేశిధ్వజ ఇతి ॥ ముక్త్యర్థం - విదేహకైవల్యార్థం - అనభిసంహితం - ఫలాభిసంధిశూన్యం -
లోకసంగ్రహార్థం కర్మ చక్రే ॥ ౧౦౫ ॥ అకల్యాణేతి ॥ క్షీణపాపః క్షీణప్రారబ్ధకర్మా ॥ ౧౦౬ ॥ ఇతి శ్రీధరస్వా
మివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - షష్ఠాంశే - సప్తమోధ్యాయః.

అనంతరాధ్యాయత్రయోక్తాత్యంతికలయోపసంహారపూర్వకమాదితస్సప్రశంసం సర్వపురాణార్థముపసంహ
రన్నాహ ॥ ఇతీత్యాదిచతుర్భిః ॥ ఇతీతి ॥ బ్రహ్మణి లయరూపా యా విముక్తిః - సైవాత్యంతికః ప్రతిసంచరః - కథిత ఇ
త్యన్వయః ॥ ౧ ॥ ౨ ॥ ౩ ॥ ౪ ॥ ౫ ॥ ౬ ॥ జ్ఞాత ఇతి ॥ చతుర్విధో రాశిః ॥ శ్లో ॥ చతుర్విభాగస్సంసృష్టౌ చతుర్ధా సంస్థితస్స్థితౌ ।
ప్రళయం చ కరోత్యంతే చతుర్భేదో జనార్దన ఇతి ॥ ప్రథమాంశే ఉక్తః - పూర్వాధ్యాయోక్తా హి పరతత్త్వేశ్వరతద

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

క్తా త్రివిధాశక్తిః॥ ౭॥ త్వత్ప్రసాదాదితి॥ విష్ణోర్నవ్యతిరిచ్యతే తదాత్మకత్వేన పృథక్స్థిత్యనర్హం జ్ఞాతమితి శేషః॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ఏతదితి॥ దోషోత్థః న కేవలం బుద్ధికృతః - రాగాదికృతోఽపి॥ ౧౨॥ వైశిష్ట్యప్రదర్శనాయ కాత్స్న్యేన పురాణాంగాన్యుక్తానీతి జ్ఞాపనార్థం పునస్తాన్యన్వాహ॥ సర్గశ్చేతి॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥

త్స్న్యేన త్రివిధా భావభావనా॥ ౭॥ త్వత్ప్రసాదాన్మయా జ్ఞాతం జ్ఞేయమన్యైరలం ద్విజ। యదేతదఖిలం విష్ణోర్జగన్న వ్యతిరిచ్యతే॥ ౮॥ కృతార్థోఽహమసందేహస్త్వత్ప్రసాదాన్మహామునే। వర్ణధర్మాదయో ధర్మా విదితా యదశేషతః॥ ౯॥ ప్రవృత్తం చ నివృత్తం చ జ్ఞాతం కర్మ మయాఖిలమ్। ప్రసీద విప్రప్రవర నాన్యత్ప్రష్టవ్యమస్తి మే॥ ౧౦॥ యదస్య కథనాయాసైర్యోజితోఽసి మయా గురో। తత్క్షమ్యతాం విశేషోఽస్తి న సతాం పుత్రశిష్యయోః॥ ౧౧॥ శ్రీపరాశరః॥ ఏతత్తే యన్మయాఖ్యాతం పురాణం వేదసమ్మితమ్। శ్రుతేఽస్మిన్ సర్వదోషోత్థః పాపరాశిః ప్రణశ్యతి॥ ౧౨॥ సర్గశ్చ ప్రతిసర్గశ్చ వంశమన్వంతరాణి చ। వంశానుచరితం కృత్స్నం మయాత్ర తవ కీర్తితమ్॥ ౧౩॥ అత్ర దేవాస్తథా దైత్యా గంధర్వోరగరాక్షసాః। యక్షవిద్యాధరాస్సిద్ధాః కథ్యంతేఽప్సరసస్తథా॥ ౧౪॥ మునయో భావితాత్మానః కథ్యంతే తపసాన్వితాః। చాతుర్వర్ణ్యం తథా పుంసాం విశిష్టచరితాని చ॥ ౧౫॥ పుణ్యాః ప్రదేశా మేదిన్యాః పుణ్యా నద్యోఽథ సాగరాః। పర్వతాశ్చ మహాపుణ్యాశ్చరితాని చ ధీమతామ్॥ ౧౬॥ వర్ణధర్మాదయో ధర్మా వేదశాస్త్రాణి కృత్స్నశః। యేషాం సంస్మరణాత్సద్యస్సర్వపాపైః ప్రముచ్యతే॥ ౧౭॥ ఉత్పత్తిస్థితినాశానాం హేతుర్యో జగతోఽవ్యయః। స సర్వభూతస్సర్వాత్మా కథ్యతే భగవాన్ హరిః॥ ౧౮॥ అవశేనాపి యన్నామ్ని కీర్తితే సర్వపాతకైః। పుమాన్ విముచ్యతే సద్యస్సింహత్రస్తైర్మృగైరివ॥ ౧౯॥ యన్నామకీర్తనం భక్త్యా విలాయనమనుత్తమమ్। మైత్రేయాశేషపాపానాం ధాతూనామివ పావకః॥ ౨౦॥ కలికల్మషమత్యుగ్రం నరకార్తిప్రదం నృణామ్। ప్రయాతి విలయం సద్యస్సకృద్యత్ర చ సంస్మృతే॥ ౨౧॥ హిరణ్యగర్భదేవేంద్రరుద్రాదిత్యాశ్వివాయుభిః। పావకైర్వసుభిస్సాధ్యైర్విశ్వేదేవాదిభిస్సురైః॥ ౨౨॥ యక్షరక్షోరగైస్సిద్ధైర్దైత్యగంధర్వదానవైః। అప్సరోభిస్తథా తారానక్షత్రైస్సకలైర్గ్రహైః॥ ౨౩॥ సప్తర్షిభిస్తథా ధిష్ణ్యైర్ధిష్ణ్యాధిపతిభిస్తథా। బ్రాహ్మణాద్యైర్మనుష్యైశ్చ తథైవ పశు

వతారజగద్రూపా త్రివిధాశక్తిః॥ శ్లో॥ విష్ణుశక్తిః పరా ప్రోక్తా క్షేత్రజ్ఞాఖ్యా తథాపరా। అవిద్యాకర్మసంజ్ఞాన్యా తృతీయా శక్తిరిష్యత ఇత్యుక్తా॥ త్రివిధా భావభావనా - బ్రహ్మభావనా - కర్మభావనా - ఉభయభావనా చేతి॥ ౭॥ త్వదితి॥ యద్విష్ణోర్నవ్యతిరిచ్యతే - తత్ జ్ఞేయం జ్ఞాతమిత్యన్వయః॥ ౮॥ ౯॥ ౧౦॥ ౧౧॥ ఏతదితి॥ వేదైస్సమ్మితం - తుల్యం - సర్వవేదార్థసారోక్తం - సర్వే దోషా నిషిద్ధాః క్రియాః తదుత్థః॥ ౧౨॥ కృత్స్నపురాణోక్తానువాదపూర్వకం తచ్ఛ్రవణాదిఫలం ప్రపంచయతి సర్గశ్చేత్యాదినా॥ ౧౩॥ ౧౪॥ ౧౫॥ పుణ్యా ఇతి॥ ధీమతాం - జ్ఞానినాం - చరితాని॥ ౧౬॥ ౧౭॥ ౧౮॥ అవశేనేతి॥ అవశేనాపి యదృచ్ఛయాపి - యస్య నామ్ని - కీర్తితే సతి - యథా అకస్మాదాగతం సింహం దృష్ట్వా - హరిణమవరుంధంతో వృకాః - తం విసృజ్య పలాయంతే తద్వత్॥ ౧౯॥ భక్త్యా తత్కీర్తనే ఫలమాహ॥ యన్నామేతి॥ ద్వాదశాబ్దాదిప్రాయశ్చిత్తైః పాపమేవ వినశ్యతి తత్సంస్కారస్త్వవశిష్యతే - ఇదం త్వశేషాణాం సంస్కారాణాం పాపానాం విలాయనం వినాశకం న చాన్యేన నిశ్శేషపాపక్షయస్స్యాదితి దృష్టాంతేనాహ - యథా - ధాతూనాం సువర్ణాదీనామ్ ముత్తేజనతత్క్షణప్రక్షాళనాదికం ధాత్వంతరసంయోగజం మలం నాశయతి కిం - కింతు పావక ఏవ - తథా సర్వోత్తమమిదమేవేత్యర్థః॥ ౨౦॥ హరిస్స్మృతేః ఫలమాహ॥ కలికల్మషమితి॥ యత్ర యస్మిన్ విష్ణౌ హిరణ్యగర్భాదిభిస్సహితమేతద్బ్రహ్మాండం - మేరోః పరమాణుర్యథా తథా అత్యంతమల్పం యస్య స విష్ణురత్ర కీర్తిత ఇతి సప్తమేనాన్వయః - ధిష్ణ్యైః స్థానైః తం మంగళ్యమిత్యాదౌ యత్ర విష్ణుః కీర్తిత ఇతి శేషః॥ ౨౧॥ ౨౨॥ ౨౩॥ ౨౪॥ ౨౫॥ ౨౬॥ ౨౭॥

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

౧౯| ౨౦| ౨౧| ౨౨| ౨౩| ౨౪| ౨౫| ౨౬| ౨౭| ౨౮| ౨౯| ౩౦| ౩౧| ౩౨| ౩౩| ౩౪| ౩౫| ౩౬|| జ్యేష్ఠామూల ఇతి || కేనైవం వయమప్యుతేతి || కేన వా పురుషేణ, ఏవం మథురాయాం కృతగోవిందపూజనేన వయం తారితాః పరామృద్ధిమపవర్గర్ధిం అవాప్స్యామః|| ౩౭| ౩౮| ౩౯| ౪౦| ౪౧| ౪౨| ౪౩| ౪౪| ౪౫| ౪౬| ౪౭| ౪౮| ౪౯

భిర్దుర్గైః||౨౪||సరీసృపైర్విహంగైశ్చ పశ్వశ్వాద్యైర్మహీరుహైః|వనాగ్నిసాగరసరిత్పాతాలైస్ససురాగ్నిభిః|| ౨౫ || శబ్దాదిభిశ్చసహితం బ్రహ్మాండమఖిలం ద్విజ | మేరోరివాణుర్యస్యైతద్యన్మయం చ ద్విజోత్తమ|| ౨౬|| స సర్వస్సర్వవిత్సర్వస్వరూపో రూపవర్జితః | భగవాన్కీర్తితో విష్ణురత్ర పాపప్రణాశనః||౨౭|| యదశ్వమేధావభృథే స్నాతః ప్రాప్నోతి వై ఫలమ్ | మానవస్తదవాప్నోతి శ్రుత్వైతన్మునిసత్తమ|| ౨౮|| ప్రయాగే పుష్కరే చైవ కురుక్షేత్రే తథార్ణవే | కృతోపవాసః ప్రాప్నోతి తదస్య శ్రవణాన్నరః|| ౨౯|| యదగ్నిహోత్రే సుహుతే వర్షేణాప్నోతి మానవః | మహాపుణ్యఫలం విప్ర తదస్య శ్రవణాత్సకృత్ ||౩౦|| యజ్జ్యేష్ఠశుక్లద్వాదశ్యాం స్నాత్వా వై యమునాజలే | మథురాయాం హరిం దృష్ట్వా ప్రాప్నోతి పురుషః ఫలమ్|| ౩౧|| తదాప్నోత్యఖిలం సమ్యగధ్యాయం యః శృణోతి వై | పురాణస్యాస్య విప్రర్షే కేశవార్పితమానసః || ౩౨ || యమునాసలిలే స్నాతః పురుషో మునిసత్తమ | జ్యేష్ఠామూలే సితే పక్షే ద్వాదశ్యాం సముపోషితః|| ౩౩ || సమభ్యర్చ్యాచ్యుతం సమ్యఙ్మథురాయాం సమాహితః | అశ్వమేధస్య యజ్ఞస్య ప్రాప్నోత్యవికలం ఫలమ్|| ౩౪|| ఆలోక్యర్ధిమథాన్యేషామున్నీతానాం స్వవంశజైః | ఏతత్కిలోచురన్యేషాం పితరస్సపితామహాః || ౩౫ || కచ్చిదస్మత్కులే జాతః కాళిందీసలిలాప్లుతః | అర్చయిష్యతి గోవిందం మథురాయాముపోషితః|| ౩౬ || జ్యేష్ఠామూలే సితే పక్షే కేనైవం వయమప్యుత | పరామృద్ధిమవాప్స్యామస్తారితాస్స్వకులోద్భవైః || ౩౭ || జ్యేష్ఠామూలే సితే పక్షే సమభ్యర్చ్య జనార్దనమ్ | ధన్యానాం కులజః పిండాన్యమునాయాం ప్రదాస్యతి|| ౩౮|| తస్మిన్కాలే సమభ్యర్చ్య తత్ర కృష్ణం సమాహితః | దత్త్వా పిండం పితృభ్యశ్చ యమునాసలిలాప్లుతః|| ౩౯ || యదాప్నోతి నరః పుణ్యం తారయన్స్వపితామహాన్ | శ్రుత్వాధ్యాయం తదాప్నోతి పురాణస్యాస్య భక్తితః|| ౪౦|| ఏతత్సంసారభీరూణాం పరిత్రాణమనుత్తమమ్ | శ్రావ్యాణాం పరమం శ్రావ్యం పవిత్రాణామనుత్తమమ్|| ౪౧ || దుస్స్వప్ననాశనం నృణాం సర్వదుష్టనిబర్హణమ్ | మంగళం మంగళానాం చ పుత్రసంపత్ప్రదాయకమ్|| ౪౨ || ఇదమార్షం పురా ప్రాహ ఋభవే కమలోద్భవః | ఋభుః ప్రియవ్రతాయాహ స చ భాగురయేఽబ్రవీత్|| ౪౩ || భాగురిస్తంబమిత్రాయ దధీచాయ స చోక్తవాన్ | సారస్వతాయ తేనోక్తం భృగుస్సారస్వతేన చ|| ౪౪ || భృగుణా పురుకుత్సాయ నర్మదాయై స చోక్తవాన్ | నర్మదా ధృతరా

యదితి || అన్యదీయాశ్వమేధావభృథే స్నాతో యత్ఫలం ప్రాప్నోతి - తత్సకలమిదం పురాణం ప్రసంగతః కించిచ్ఛ్రుత్వా వాప్నోతీత్యర్థః|| ౨౮|| ప్రయాగ ఇతి || ప్రయాగాదౌ కృతమాసోపవాసాదినా యత్ప్రాప్నోతి తదస్యైకదేశశ్రవణాత్ప్రాప్నోతీత్యర్థః || ౨౯|| ౩౦|| ౩౧|| ౩౨|| మథురాయాం హరిం దృష్ట్వా యత్ఫలం పరమాం చ గతిం ప్రాప్నోతీత్యుక్తే తత్ర కిం ఫలం ప్రాప్నోతీత్యపేక్షాయామాహ || యమునాసలిల ఇత్యాది ద్వాభ్యాం || యమునాసలిల ఇతి || జ్యేష్ఠానక్షత్రం పూర్ణిమాయుక్తం మూలం ప్రవృత్తిహేతుర్యస్యాసౌ జ్యేష్ఠామూలః - జ్యేష్ఠమాసః తస్మిన్ శుక్లపక్షే|| ౩౩| ౩౪|| అత్రార్థే పితృగీతాః ప్రమాణయన్నాహ - ఆలోక్యేత్యాది చతుర్భిః|| ౩౫|| ౩౬|| ౩౭| ౩౮|| సమాధానేన కీర్తనాద్యత్ఫలముక్తం తదేవ సమాహితస్సన్ - శ్రుత్వాపి ప్రాప్నోతీత్యాహ - తస్మిన్ కాల ఇత్యాది ద్వాభ్యాం|| ౩౯|| ౪౦|| ౪౧| ౪౨|| ఏతత్పురాణసంప్రదాయం కథయన్నాహ - ఇదమార్షమిత్యాదినా|| ఇదమార్షమితి || ఋషిణా నారాయణేన ప్రోక్తమార్షం||౪౩|| భాగురిరితి || భృగుః ప్రాప్తవానితి శేషః|| ౪౪|| ౪౫|| ౪౬|| ౪౭|| ౪౮| ౪౯| ౫౦||

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

పులస్త్యేతి ॥ మమాప్యేతత్స్మృతింగతమితిమహ్యంసారస్వతేనచేతిపూర్వముక్తముపజీవ్యోచ్యతే- ఆద్యేకృతయు
గేసర్వపురాణానాం సంగ్రహరూపస్య బ్రహ్మసంజ్ఞస్యకర్తుర్బ్రహ్మణోదక్షాదిపురుకుత్సాంతః సంప్రదాయః-పరా
శరస్య త్రేతాయాంమహద్విష్ణుపురాణంకుర్వతః ప్రాగుక్తకాలదైర్ఘ్యాత్తద్విచ్ఛేదేపునః పరాశరర్షిదృష్టమేవ
తత్పురాణంబ్రహ్మణైవఋభ్వాదిజతుకర్ణాంతసంప్రదాయాంతరేణపునస్తైర్లోకేప్రవర్తితం - ఇదానీంత్వష్టా
వింశతియుగారంభేమైత్రేయపృష్టేనపరాశరేణ ప్రాగ్జన్మనిసారస్వతముఖాచ్ఛ్రుతమిహజన్మనివసిష్ఠపులస్త్యవరదా
నేనేదంస్మృతం- స్వల్పగ్రంథసంగ్రహితంమైత్రేయాయోక్తం- అతస్సంప్రదాయవిచ్ఛేదోక్తిరవిరుద్ధా- అస్యగర్భ
స్థస్యైవజన్మాంతరశ్రుతవేదస్మరణవత్పురాణార్థస్మరణముప్యుపపన్నం- షడ్వింశేయుగేవ్యాసత్వప్రసిద్ధ్యాతదా
ద్యస్యసద్భావాద్యుక్తాపులస్త్యవరాత్పురాణసంహితాకర్తృత్వసిద్ధిః ॥ ౫౦॥ ౫౧॥ ౫౨॥ ౫౩॥ ౫౪॥ ౫౫॥ ౫౬॥
యస్మిన్నితి ॥ మతిఃశ్రవణమననరూపంజ్ఞానం - చింతనంధారణా - ఆత్మనిమనోనివేశనంధ్యానం - భగవతిచేతస్యేతి

ప్రష్టాయనాగాయాపూరణాయచ॥ ౪౫॥ తాభ్యాంచనాగరాజాయ ప్రోక్తంవాసుకయేద్విజ। వాసు
కిః ప్రాహవత్సాయవత్సశ్చాశ్వతరాయవై ॥౪౬॥ కంబళాయచతేనోక్తమేలాపుత్రాయతేనవై ॥౪౭॥
పాతాళంసమనుప్రాప్తఃతతోవేదశిరామునిః। ప్రాప్తవానేతదఖిలంసచప్రమతయేదదౌ॥ ౪౮॥ దత్తం
ప్రమతినాచైతజ్జాతుకర్ణాయధీమతే। జాతుకర్ణేనచైవోక్తమన్యేషాంపుణ్యకర్మణామ్॥ ౪౯॥ పు
లస్త్యవరదానేనమమాప్యేతత్స్మృతింగతమ్। మయాపితుభ్యంమైత్రేయయథావత్కథితంత్విదమ్ ॥
౫౦॥ త్వమప్యేతచ్ఛినీకాయకలేరంతేవదిష్యతి॥ ౫౧॥ ఇత్యేతత్పరమంగుహ్యంకలికల్మషనాశనమ్। య
శ్శృణోతినరోభక్త్యాసర్వపాపైఃప్రముచ్యతే॥ ౫౨॥ సమస్తతీర్థస్నానానిసమస్తామరసంస్తుతిః। కృ
తాతేనభవేదేతద్యశ్శృణోతిదినేదినే॥ ౫౩॥ కపిలాదానజనితంపుణ్యమత్యంతదుర్లభమ్। శ్రుత్వై
తస్యదశాధ్యాయానవాప్నోతినసంశయః ॥ ౫౪॥ యస్త్వేతత్సకలంశృణోతిపురుషఃకృత్వామనస్య
చ్యుతంసర్వంసర్వమయంసమస్తజగతామాధారమాత్మాశ్రయం। జ్ఞానజ్ఞేయమనాదిమంతరహితంస
ర్వామరాణాంహితంస ప్రాప్నోతినసంశయోస్త్యవికలంయద్వాజిమేధేఫలమ్॥ ౫౫॥ యత్రాదౌభగ
వాంశ్చరాచరగురుర్మధ్యేతథాంతేచసబ్రహ్మజ్ఞానమయోచ్యుతోఖిలజగన్మధ్యాంతసర్గప్రభుః। త
త్సర్వంపురుషఃపవిత్రమమలంశృణ్వన్పఠన్వాచయత్ ప్రాప్నోత్యస్తినతత్ఫలంత్రిభువనేష్వేకాం
తసిద్ధిర్హరిః॥ ౫౬॥ యస్మిన్న్యస్తమతిర్నయాతినరకంస్వర్గోపియచ్చింతనేవిఘ్నోయత్రనివేశితా
త్మమనసోబ్రాహ్మోపిలోకోల్పకః। ముక్తించేతసియఃస్థితోమలధియాంపుంసాందదాత్యవ్యయఃకించి

౫౧॥ ౫౨॥ ౫౩॥ ౫౪॥ యస్త్వేతదితి ॥ కృత్వామనస్యచ్యుతమిత్యాదేః శ్లోకస్యవిశేషణస్యయద్వాజిమేధఇత్యత్రా
ప్యనుషంగః - అతోయమర్థః - ఏవంభూతమచ్యుతంమనసికృత్వాఅశ్వమేధేకృతేయత్ఫలం - తత్సకలం ప్రాప్నోతీ
తి - తతశ్చపూర్వోక్తైకదేశశ్రవణకీర్తనాత్ - సమస్తశ్రవణేఫలభూయస్త్వముక్తంభవతి॥౫౫॥ యత్రేతి ॥ పవిత్రం
పరమశ్రేష్ఠంశృణ్వన్పఠన్యత్ఫలంప్రాప్నోతినతత్కుత్రాప్యస్తియస్మాదేకాంతాని యతాసర్వపాపక్షయాది
ద్వారాసిద్ధిఃవిముక్తిర్యస్మాత్సహరిరేవ- తత్ప్రాప్త్యంఫలంస్వర్గాదిలోకేష్వస్తీత్యర్థః॥ ౫౬॥ హరేఃకీర్తనమాత్రే
ణసర్వపాపక్షయోభవతీతియదుక్తంతత్కైముతికన్యాయేనోపపాదయతి ॥ యస్మిన్నితి ॥ న్యస్తానిక్షిప్తామతిర్యేనసఅ
చ్యుతైకచిత్తఇతియావత్ - సప్రమాదకృతైరఘైర్నరకంనయాతి - తస్మిన్పాపసంశ్లేషాభావాత్ - యస్యచింతనే
క్రియమాణే - స్వర్గప్రాప్తిరపివిఘ్నప్రాయాయస్మిన్నివేశితః- ఆత్మామనశ్చసమాధినాయేనతస్య-బ్రాహ్మో
లోకోప్యల్పతుచ్ఛః-యథాకథంచిదపియశ్చేతసిస్థితోముక్తిమేవదదాతి-యద్యేవంస్వార్థంకేవలంమనోమాత్రేణాచ్యుత
నిష్ఠానామీదృశంఫలగౌరవంతదాతన్నామసంకీర్తనేనపరేషామప్యఘంవిలయంప్రయాతి - స్వకీయాఘనాశః కింవిత్ర

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

స్వమాధిః॥ ౫౬॥ యజ్ఞైరితి॥ నజాయతఇతి - శరీరపరిగ్రహోజన్మ - తత్త్యాగోమరణం - వృద్ధిర్హ్రాసౌజ్ఞానతః - నై
వాసన్నచసదితికారణత్వకార్యత్వనిరాసః - తతఃహరేఃఅతిఅతిక్రమేణకింవాశ్రూయతాం - తదధికంనకించిత్ శ్రూ
యతఇత్యర్థః॥ ౫౭॥ స్వనామాదిద్వారాహరిరేవశ్రోతవ్యఇత్యాహ॥ కవ్యమితి॥ మానినాంప్రమాణవతాంమానా
ని - నిష్ఠాయైపరిచ్ఛేదాయ - నప్రభవంతినసమర్థానిభవంతి॥ ౫౮॥ అథశాస్త్రంసమాపయిష్యన్నీశ్వరపురుషప్రధా
నవ్యక్తానిమంగళాయప్రణమతి - నాంతోస్తీత్యాదిచతుర్భిః॥ నాంతోస్తీతి॥ తత్రాయంప్రథమఃశ్లోకఃశుభాశ్రయ
త్వేనోక్తదివ్యవిగ్రహవిశిష్టేశ్వరవిషయః - కాలోపీశ్వరేంతర్భూతః॥ ౬౦॥ ద్వితీయేనశ్లోకేనతస్యపురుషరూపంనమ
స్కరోతి॥ తస్యైవేతి॥ యఃపురుషఃతస్యైవానుగుణభుక్ - శేషభూతఇత్యర్థః - ఏకఃదేవాదిభేదరహితజ్ఞానైకస్వ
రూపః - స్వతశ్శుద్ధోపి ప్రాకృతదేహేష్వాత్మభ్రమాత్తద్ధర్మయుక్తతయాభానాదశుద్ధ ఇవభాతి - జ్ఞానాన్వితఃజ్ఞాన
ధర్మకః - తత్త్వాదీనాంమహదాదీనాంవిభూతేర్విస్తరస్యకర్మద్వారాకర్తా - సకలతత్త్వవిభూతికర్తేతిచపాఠః॥
౬౧॥ ప్రధానపురుషమాహ॥ జ్ఞానేతి॥ జ్ఞానప్రవృత్తినియమాఃసత్త్వాదీనాంకార్యాణి - నియమః స్తంభోజ్ఞానసంకోచ
శ్చ - ఏషామైక్యం ఏకత్రలయః - తద్రూపాయ - గుణసామ్యావస్థాయాంహితత్తత్కార్యాణినభవంతి - అవ్యాకృ
తాయఅనుద్భూతమహదాద్యవస్థాయ - ప్రధానాయేత్యర్థః - భవభావనకారణాయభవఃసంసారః తద్భావనస్యక
ర్మణఃకారణాయ - స్వరూపభవనాయస్వరూపేణభవనంయస్యతత్స్వరూపభవనంస్వతస్సిద్ధాయ - ఆదిరహితాయె

త్రంయదఘంప్రయాతివిలయంతత్రాచ్యుతేకీర్తితే॥ ౫౬॥ యజ్ఞైర్యజ్ఞవిదోయజంతిసతతంయజ్ఞేశ్వరం
కర్మిణోయంవైబ్రహ్మమయంపరాపరమయం ధ్యాయంతిచజ్ఞానినః।యంసంచింత్యనజాయతేనమ్రి
యతేనోవర్ధతేహీయతెనైవాసన్నచసద్భవత్యతితతఃకింవాహరేశ్శ్రూయతామ్॥ ౫౭॥ కవ్యంయః
పితృరూపధృగ్విధిహుతంహవ్యంచభుఙ్క్తేవిభుర్దేవత్వేభగవాననాదినిధనస్స్వాహాస్వధాసంజ్ఞితే। య
స్మిన్బ్రహ్మణిసర్వశక్తినిలయేమానానినోమానినాం నిష్ఠాయైప్రభవంతిహంతికలుషంశ్రోత్రం సయా
తోహరిః॥ ౫౮॥ నాంతోస్తియస్యనచయస్యసముద్భవోస్తివృద్ధిర్నయస్యపరిణామవివర్జితస్య। నాప
క్షయంచసముపైత్యవికారివస్తుయస్తంనతోస్మిపురుషోత్తమమీశమీడ్యమ్॥ ౬౦॥ తస్యైవయోనుగు
ణభుగ్బహుధైకఏవశుద్ధోప్యశుద్ధఇవభాతిహిమూర్తిభేదైః। జ్ఞానాన్వితస్సకలసత్త్వవిభూతికర్తా త
స్మైనమోస్తుపురుషాయసదావ్యయాయ॥ ౬౧॥ జ్ఞానప్రవృత్తినియమైక్యమయాయపుంసోభోగప్రదా
నపటవేత్రిగుణాత్మకాయ। అవ్యాకృతాయ భవభావనకారణాయ వందేస్వరూపభవనాయసదాజరా

మిత్యర్థః॥ ౫౬॥ అతోహరిరేవ శ్రోతవ్యస్సర్వపూజ్యత్వాదిత్యాహ॥ యజ్ఞైరిత్యాదిద్వాభ్యాం॥ యజ్ఞైరితి॥ నైవా
సన్నచసదితికార్యంకారణంచనభవతి- పితృపుత్రాదిభావేనసంసరతీతతోహరేరతిఅతిక్రమేణకింశ్రూయతాం॥ ౫౭॥
కవ్యమితి॥ విప్రముఖైఃవిధినాహుతంకవ్యం - దేవత్వేనవర్తమానోహవ్యంచ యోభుఙ్క్తేమానాని యస్మిన్నిష్ఠాయైప
రిచ్ఛేదాయనసమర్థాని-స్వప్రకాశత్వాత్ - హరిఃశ్రోత్రం ప్రాప్తఃకలుషం హంతి - తస్మాత్సఏవశ్రోతవ్య ఇత్య
ర్థః॥ ౫౮॥ పురాణసమాప్తౌభగవతస్సృష్ట్యాద్యుపయోగాయప్రతిపాదితం పరమేశ్వరపురుషప్రధానవ్యక్తాఖ్య
రూపచతుష్టయంప్రణమతి - నాంతఇత్యాదిచతుర్భిః॥ నాంతఇతి॥ వికారి వికల్పంవస్తు బ్రహ్మైవ - యతఃకాలోపీశ్వ
రాంతర్భూతఃతంనతోస్మి॥ ౬౦॥ తస్యేతి॥ తస్యైవానుపరమేశ్వరాత్సమనంతరం - పురుషఏకఏవతథాపి-బహు
ధాబ్రహ్మాదిరూపేణ - శుద్ధోప్యశుద్ధఇవ - సృష్ట్యాదిష్వాసక్తఇవమూర్తివిభాగానాందేవాదిమనుష్యాదిరూపాణాంభేదైః
సర్వసత్త్వానాం విభూతికర్తావిస్తారకృత్॥ ౬౧॥ జ్ఞానేతి॥ జ్ఞానంచప్రవృత్తిశ్చతయోర్నియమశ్చతయోస్సంకోచః
తదైక్యమయాయ - తత్ర హేతుః - త్రిగుణాత్మకాయేతి - త్రిగుణస్వరూపభావనాయ - త్రిగుణస్వరూపభూతాయేతివా

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

త్యర్థః॥ ౭౨॥ తస్మైవవ్యక్తాఖ్యంరూపమాహ ॥ వ్యోమేతి ॥ సూక్ష్మబృహదాత్మవతే - సూక్ష్మంమహదాది - బృహత్పృథివ్యాది - ఆత్మా - అత్రఆత్మశబ్దఃస్వరూపవచనః॥ ౭౩ ॥ అథైవముపపాదితాత్స్వేతరసమస్తదిదచిద్వస్తుశరీరాత్పురుషోత్తమాత్సర్వపుంసాంపరమపురుషార్థం మోక్షమాశాసానఃపురాణంపూరయతి॥ ఇతీతి॥ ఇతిఉక్తప్రకారేణ - ప్రకృతిపరాత్మమయం - ప్రకృతివ్యక్తావ్యక్తాత్మికా - తస్యాఃపరం అప్రాకృతదివ్యశరీరం - ఆత్మా పురుషః - ప్రకృతిపరాత్మవత ఇతిచపాఠః - అత్ర ప్రకృతిపురుషయోఃపరస్మాద్భేదః - తయోర్జగద్బ్రహ్మసామానాధికరణ్యానిబంధనంతద్రూపత్వం - అశేషపుంసామితి నిర్దేశాదాత్మనాంపరస్పరభేదః భగవతః అపజన్మజరాదికసిద్ధిప్రదేష్టృత్వవచనేనసఏవ మోక్షప్రదఇత్యాద్యుక్తమిత్యనుసంధేయం॥ ౭౪॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యానే - శ్రీవిష్ణుచిత్తీయే - షష్ఠాంశే - అష్టమోఽధ్యాయః.

య॥ ౭౨॥ వ్యోమానిలాగ్నిజలభూరచనామయాయాశబ్దాదిభోగ్యవిషయోపనయక్షమాయ। పుంసస్సమస్తకరణైరుపకారకాయవ్యక్తాయసూక్ష్మవిమలాయనతోఽస్మినిత్యమ్॥ ౭౩॥ ఇతివివిధమజస్యయస్యరూపంప్రకృతిపరాత్మమయంసనాతనస్య। ప్రదిశతుభగవానశేషపుంసాంహరిరపజన్మజరాదికాంససిద్ధిమ్॥ ౭౪ ॥ ఇతిశ్రీవిష్ణుపురాణే - షష్ఠాంశే - అష్టమోఽధ్యాయః.

అవ్యాకృతస్వరూపంవందే॥ ౭౨॥ వ్యోమేతి ॥ వ్యక్తాయప్రపంచస్వరూపాయ - సూక్ష్మేణబ్రహ్మస్వరూపేణవిమలాయ - పాఠాంతరే-సూక్ష్మే అవ్యక్తేవిలయోయస్యేత్యర్థః- సూక్ష్మబృహదాత్మవత ఇతిపాఠే సూక్ష్మంమహదాది-బృహత్పృథివ్యాది-ఆత్మశబ్దస్స్వరూపవాచీ॥౭౩॥ ఇదానీముక్తచతుస్స్వరూపాద్భగవతస్సమస్తజీవానామేతత్పురాణశ్రవణాదిద్వారా మోక్షమాశాసానఃపురాణంనిగమయతి॥ఇతీతి॥ఇతి ప్రకృతిపరాత్మమయం ప్రకృతివ్యక్తావ్యక్తరూపాపరః- ఈశ్వరః- ఆత్మాపురుషః- తన్మయం- అపగతజన్మజరాదికాం మోక్షలక్షణాంసిద్ధింప్రదిశత్విత్యాశీర్వాదః॥ ౭౪॥

ఇతిశ్రీమద్విష్ణుభక్తశిరోరత్న- శ్రీధరస్వామివిరచితాయాం- ఆత్మప్రకాశాఖ్యాయాం-
శ్రీవిష్ణుపురాణవ్యాఖ్యాయాం - షష్ఠాంశే - అష్టమోఽధ్యాయః.

శ్రీవిష్ణుచిత్తీయ - శ్రీధరస్వామివిరచితాత్మప్రకాశాఖ్య - వ్యాఖ్యానద్వయసహితం -

శ్రీవిష్ణుపురాణం - సమాప్తమభూత్.

ఓం-తత్సత్ - శ్రీకృష్ణార్పణమస్తు.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

నారాయణకవచః.

రాజా ॥ యయా గుప్తః సహస్రాక్షః సవాహాన్ రిపుసైనికాన్ । క్రీడన్నివ వినిర్జిత్య త్రిలోక్యా బుభుజే శ్రియమ్ ॥ భగవం స్తన్మమాఖ్యాహి వర్మ నారాయణాత్మకమ్ । యథాతతాయినః శత్రూన్ యేన గుప్తోఽజయన్మృధే ॥ శ్రీ శుకః ॥ వృతః పురోహితస్త్వాష్ట్రో మహేన్ద్రాయానుపృచ్ఛతే । నారాయణాఖ్యం వర్మాహ తదిహైకమనాః శృణు ॥ విశ్వరూపః ॥ ధౌతాఙ్ఘ్రిపాణిరాచమ్య సపవిత్ర ఉదఙ్ముఖః । కృతస్వాఙ్గకరన్యాసో మన్త్రాభ్యాం వాగ్యతః శుచిః ॥ నారాయణమయం వర్మ సన్నహ్యేద్భయ ఆగతే । దైవభూతాత్మకర్మభ్యో నారాయణమయః పుమాన్ ॥ పాదయోర్జానునోరూర్వోరుదరే హృద్యథోరసి । ముఖే శిరస్యానుపూర్వ్యాదోఙ్కారాదీని విన్యసేత్ ॥ ఓం ॥ నమో నారాయణాయేతి విపర్యయమథాపి వా । కరన్యాసం తతః కుర్యాద్ద్వాదశాక్షరవిద్యయా ॥ ప్రణవాదియకారాన్తమఙ్గుల్యఙ్గుష్ఠపర్వసు । న్యసేద్ధృదయ ఓఙ్కారం వికారమను మూర్ధని ॥ షకారం తు భ్రువోర్మధ్యే ణకారం శిఖయా న్యసేత్ । వేకారం నేత్రయోర్యుఞ్జ్యాన్నకారం సర్వసన్ధిషు ॥ మకారమస్త్రముద్దిశ్య మన్త్రమూర్తిర్భవేద్బుధః । సవిసర్గం ఫడన్తం తత్ సర్వదిక్షు వినిర్దిశేత్ ॥ ఓం విష్ణవే నమః ॥ ఇత్యాత్మానం పరం ధ్యాయేద్ధ్యేయం షట్శక్తిభిర్యుతమ్ । విద్యాతేజస్తపోమూర్తిమిమం మన్త్రముదాహరేత్ ॥ ఓం ॥ హరిర్విదధ్యాన్మమ సర్వరక్షాం న్యస్తాఙ్ఘ్రిపద్మః పతగేన్ద్రపృష్ఠే । దరారిచర్మాసిగదేషుచాపపాశాన్ దధానోఽష్టగుణోఽష్టబాహుః ॥ జలేషు మాం రక్షతు మత్స్యమూర్తిర్యాదోగణేభ్యో వరుణస్య పాశాత్ । స్థలేషు మాయావటువామనోఽవ్యాత్ త్రివిక్రమః ఖేఽవతు విశ్వరూపః ॥ దుర్గేష్వటవ్యాజిముఖాదిషు ప్రభుః పాయాన్నృసింహోఽసురయూథపారిః । విముఞ్చతో యస్య మహాట్టహాసం దిశో వినేదుర్న్యపతంశ్చ గర్భాః ॥ రక్షత్వసౌ మాధ్వని యజ్ఞకల్పః స్వదంష్ట్రయోన్నీతధరో వరాహః । రామోఽద్రికూటేష్వథ విప్రవాసే సలక్ష్మణోఽవ్యాద్భరతాగ్రజోఽస్మాన్ ॥ మాముగ్రధర్మాదఖిలాత్ ప్రమాదాన్నారాయణః పాతు నరశ్చ హాసాత్ । దత్తస్త్వయోగాదథ యోగనాథః పాయాద్గుణేశః కపిలః కర్మబన్ధాత్ ॥ సనత్కుమారోఽవతు కామదేవాద్ధయశీర్షా మాం పథి దేవహేలనాత్ । దేవర్షివర్యః పురుషార్చనాన్తరాత్ కూర్మో హరిర్మాం నిరయాదశేషాత్ ॥ ధన్వన్తరిర్భగవాన్ పాత్వపథ్యాద్ద్వన్ద్వాద్భయాదృషభో నిర్జితాత్మా । యజ్ఞశ్చ లోకాదవతాజ్జనాన్తాద్బలో గణాత్ క్రోధవశాదహీన్ద్రః ॥ ద్వైపాయనో భగవానప్రబోధాద్బుద్ధస్తు పాషణ్డగణప్రమాదాత్ । కల్కిః కలేః కాలమలాత్ ప్రపాతు ధర్మావనాయోరుకృతావతారః ॥ మాం కేశవో గదయా ప్రాతరవ్యాద్గోవిన్ద ఆసఙ్గవమాత్తవేణుః । నారాయణః ప్రాహ్ణ ఉదాత్తశక్తిర్మధ్యన్దినే విష్ణురరీన్ద్రపాణిః ॥ దేవోఽపరాహ్ణే మధుహోగ్రధన్వా సాయం త్రిధామావతు మాధవో మామ్ । దోషే హృషీకేశ ఉతార్ధరాత్రే నిశీథ ఏకోఽవతు పద్మనాభః ॥ శ్రీవత్సధామాపరరాత్ర ఈశః ప్రత్యూష ఈశోఽసిధరో జనార్దనః । దామోదరోఽవ్యాదనుసన్ధ్యం ప్రభాతే విశ్వేశ్వరో భగవాన్ కాలమూర్తిః ॥ చక్రం యుగాన్తానలతిగ్మనేమి భ్రమత్సమన్తాద్భగవత్ప్రయుక్తమ్ । దన్దగ్ధి దన్దగ్ధ్యరిసైన్యమాశు కక్షం యథా వాతసఖో హుతాశః ॥ గదేఽశనిస్పర్శనవిస్ఫులిఙ్గే నిష్పిణ్ఢి నిష్పిణ్ఢ్యజితప్రియాసి । కూష్మాణ్డవైనాయకయక్షరక్షోభూతగ్రహాంశ్చూర్ణయ చూర్ణయారీన్ ॥ త్వం యాతుధానప్రమథప్రేతమాతృపిశాచవిప్రగ్రహఘోరదృష్టీన్ । దరేన్ద్ర విద్రావయ కృష్ణపూరితో భీమస్వనోఽరేర్హృదయాని కమ్పయన్ ॥ త్వం తిగ్మధారాసివరారిసైన్యమీశప్రయుక్తో మమ ఛిన్ధి ఛిన్ధి । చర్మఞ్ఛతచన్ద్ర ఛాదయ ద్విషామఘోనాం హర పాపచక్షుషామ్ ॥ యన్నో భయం గ్రహేభ్యోఽభూత్ కేతుభ్యో నృభ్య ఏవ చ । సరీసృపేభ్యో దంష్ట్రిభ్యో భూతేభ్యోఽంహోభ్య ఏవ చ ॥ సర్వాణ్యేతాని భగవన్నామరూపాస్త్రకీర్తనాత్ । ప్రయాన్తు సఙ్క్షయం సద్యో యే నః శ్రేయఃప్రతీపకాః ॥ గరుడో భగవాన్ స్తోత్రస్తోభశ్ఛన్దోమయః ప్రభుః । రక్షత్వశేషకృచ్ఛ్రేభ్యో విష్వక్సేనః స్వనామభిః ॥ సర్వాపద్భ్యో హరేర్నామరూపయానాయుధాని నః । బుద్ధీన్ద్రియమనఃప్రాణాన్ పాన్తు పార్షదభూషణాః ॥ యథా హి భగవానేవ వస్తుతః సదసచ్చ యత్ । సత్యేనానేన నః సర్వే యాన్తు నాశముపద్రవాః ॥ యథైకాత్మ్యానుభావానాం వికల్పరహితః స్వయమ్ । భూషణాయుధలిఙ్గాఖ్యా ధత్తే శక్తీః స్వమాయయా ॥ తేనైవ సత్యమానేన సర్వజ్ఞో భగవాన్ హరిః । పాతు సర్వైః స్వరూపైర్నః సదా సర్వత్ర సర్వగః ॥ విదిక్షు దిక్షూర్ధ్వమధః సమన్తాదన్తర్బహిర్భగవాన్ నారసింహః । ప్రహాపయఁల్లోకభయం స్వనేన స్వతేజసా గ్రస్తసమస్తతేజాః ॥ శ్రీ విశ్వరూపః ॥ మఘవన్నిదమాఖ్యాతం వర్మ నారాయణాత్మకమ్ । విజేష్యస్యఞ్జసా యేన దంశితోఽసురయూథపాన్ ॥ ఏతద్ధారయమాణస్తు యం యం పశ్యతి చక్షుషా । పదా వా సంస్పృశేత్ సద్యః సాధ్వసాత్ స విముచ్యతే ॥ న కుతశ్చిద్భయం తస్య విద్యాం ధారయతో భవేత్ । రాజదస్యుగ్రహాదిభ్యో వ్యాధ్యాదిభ్యశ్చ కర్హిచిత్ ॥ ఇమాం విద్యాం పురా కశ్చిత్ కౌశికో ధారయన్ ద్విజః । యోగధారణయా స్వాఙ్గం జహౌ స మరుధన్వని ॥ తస్యోపరి విమానేన గన్ధర్వపతిరేకదా । యయౌ చిత్రరథః స్త్రీభిర్వృతో యత్ర ద్విజక్షయః ॥ గగనాన్న్యపతత్ సద్యః సవిమానో హ్యవాక్శిరాః । స వాలఖిల్యవచనాదస్థీన్యాదాయ విస్మితః ॥ ప్రాస్య ప్రాచీసరస్వత్యాం స్నాత్వా ధామ స్వమన్వగాత్ । య ఇదం శృణుయాత్ కాలే యో ధారయతి చాదృతః । తం నమస్యన్తి భూతాని ముచ్యతే సర్వతో భయాత్ ॥ శ్రీ శుకః ॥ ఏతాం విద్యామధిగతో విశ్వరూపాచ్ఛతక్రతుః । త్రైలోక్యలక్ష్మీం బుభుజే వినిర్జిత్య మృధేఽసురాన్ ॥ ......

ఇతి శ్రీమద్భాగవతే - షష్ఠస్కన్ధే - నారాయణవర్మోపదేశో నామాష్టమోఽధ్యాయః.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.

Funding: Tattva Heritage Foundation,Kolkata. Digitization: eGangotri.

CC-0. Bhagavad Ramanuja National Research Institute, Melukote Collection.